CONCORDIA JURIS PONTIFICIJ CUM CAESAREO, ET CUM...

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
13
21 F
34

CONCORDIA
JURIS PONTIFICII
CUM CÆSAREO,
ET
CUM THEOLOGICA
RATIONE.

OPUS HACTENUS INTENTATUM,
& nunc tandem ab Auctore incognito feliciter perfectum.

PARISIIS,
Apud SEBASTIANUM MABRE-CRAMOISY, Regis Typographum,
viâ San-Jacobæâ, ſub Ciconiis.

M. DC. LXXIX.

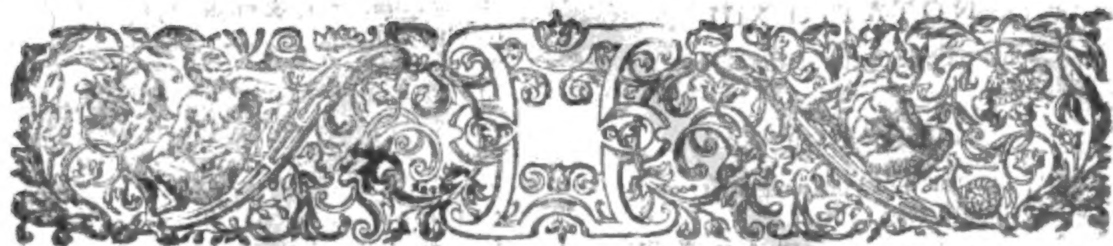

INDEX CAPITVM, QVÆSTIONVM ET SECTIONVM.

TITVLVS PRIMVS DE SVMMA Trinitate & fide Catholica.

SECTIO V.

20. Neque

QVÆSTIO II.

SECTIO I.

QVÆSTIO III.
SECTIO I.

SECTIO V.

SECTIO VIII.

SECTIO IX.

SECTIO X.

** ij

causam

QVÆSTIO V.

SECTIO I.

SECTIO II.

SECTIO III.

SECTIO IV.

2. Etiam

SECTIO V.

SECTIO VI.

Sequitur Titulus de Constitutionibus.

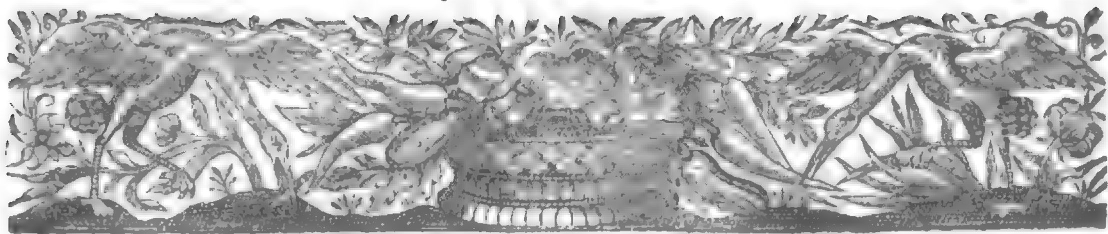

PROOEMIALIS PROLVSIO IN PRÆFATIONES IVRIS PONTIFICII.

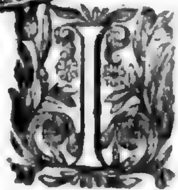

IVris Pontificij cum Cæsareo concordiam Deo auspice aggressus, illud in primis curaui, quæstiones procemiales molestas magis, quàm vtiles præscindere, ad Iustiniani Imperatoris exemplum; quippe qui in prima constitutione de nouo Codice faciendo, §. quibus specialiter, ait se superuacuas præfationes resecari permisisse: cui concinit illud in nostro prooemio Gregoriano, *resecatis sic superfluis.* & rationem Imperator reddidit aptissimam in l. 2. C. de veteri iure, & §. sed & si quid forsitan, *quia multo vtilius est pauca idonea effundere, quàm multis inutilibus hominem prægrauari.* Etenim vtilia multis inutilibus permixta confusionem potius quàm eruditionem pariunt, molestiamque magis, quàm scientiam promouent. Verùm omnes Canonici Iuris textus commentaturus, mei instituti officio deessem, si eiusdem iuris prooemia prætergressus, eorum difficultates breui saltem non expenderem. Tria igitur habemus in hoc iure prooemia. 1. Ante quinque libros Decretalium. 2. Ante alios quinque sexti. 3. Totidem Clementinarum libros præcedit. Extrauagantes seu decretum Gratiani nulla præfatio anteiuit. Primum ergo hæc prooemia commentabor, ibique occurrentia dubia resoluam. Deinde quæ ad extrauagantes, & Gratiani decretum spectant scitu digna, ad calcem prolusionis apponentur.

Expediuntur difficultates in Prooemio Gregorij ad Decretales considerata.

CAPVT PRIMVM.

GRegorij Prooemium in duas partes diuiditur, nempe salutationem, & epistolam. In 1. quis scribat, & ad quos epistola dirigatur cum Apostolica benedictione ostenditur. In 2. suam in hac compilatione facienda intentionem Gregorius manifestat: quamobrem de hac 1. parte quatuor se offerunt difficultates.
1. Prima est, quot fuerint Decretalium compilationes, & à quibus auctoribus editæ? Gregorius Tolosanus in partitionibus Iuris, A tit. 1. & cap. 1. sex numerat Decretalium epistolarum compilationes, quæ post Gratiani Decretum, & ante hanc vltimam Gregorij in lucem prodiêre. Verùm vel ipse tantum voluit complecti approbatas, vel etiam non approbatas; si primum, plures numerauit: si secundum, pauciores. Etenim compilationes approbatæ solummodo quinque censentur, vt docet Ioann. Calderinus in prooemi. decret. num. 15. Ioann. Andr. ibidem num. 16. cum aliis. Præter has tres, aliæ non approbatæ ab eisdem authoribus numerantur hoc ordine. Nam post compilationem libri Decretorum, plures constitutiones ac decretales epistolæ à Romanis Pontificibus decursu temporis emanarunt. quædam etiam Conciliorum capita, extra illam compilationem remanserant, ex B his Bernardus Præpositus, & tandem Episcopus Papiensis, volumen vnum quinque libris, & idoneis titulis distinctũ composuit, & primam fecit compilationem, magistrorum vsu approbatam. Quem sequutus Gilbertus eadem ferè methodo, sed breuiori ac elegantiori stylo 2. concinnauit additis constitutionibus post Bernardi compilationem editis. 3. Alanus digessit; & quia has duas vsus non probauit, ex illis 4. Ioannes Galensis, seu Valensis, vt ipsum nominat Ioann. Andr. in prooem. decret. num. 16. confecit, quam scholarium, & magistrorum approbatio communis recepit. & hæc fuit 1. approbata. Postea Bernardus Compostellanus de registris Innoc. III. quintam edidit, quæ Romana dicta est, ab authore tunc in Romana Curia commorante. C Qui tamen hæc compilatio ex toto recepta non fuit: nonnulla enim in ea inserta minus placebant, idem Innocentius III. ex suis Constitutionibus & Decretalibus Epistolis aliam per Petrum Beneuentanum elucubratam Pontificia authoritate confirmauit. Et hæc in ordine 6. ex approbatis 3. ex Pontificiis compilationibus prima fuit, & Innocentij compilatio nuncupata. Sed cum idem Pontifex ediderit postea plures alias Decretales Epistolas, & in Concilio Lateranensi Generali multas constitutiones sanciuerit, aliam fecit compilationem, quæ septima fuit in ordine numeratis omnibus, & ex approbatis quarta,

ex Pontificiisque 2. Tandem octauam etiam A
Pontificiam ac approbatam condidit ex suis
Constitutionibus Honorius III. vt testatur
Platina, Gregor. Tolosan. Ioann. Calderinus,
& Ioann. Andreas citati.

2. Ex his octo compilationibus quinque ap-
probatis & tribus Pontificiis suam fieri iussit
Gregorius IX. patria Anagninus, ex gente Si-
gnia de Comitibus natus, ex qua Illustrissi-
ma familia quæ vulgò de Conti vocatur, de-
cem Pontifices summi numerantur ab Azor.
par. 2. institut. lib. 3. cap. 43. quæst. 5. vnus
fuit Gregor. ex consobrina Innocentij III.
nepos, & ab eo inter purpuratos patres adscri-
ptus anno 1227. altero die ab obitu Honorij
ad Pontificatus apicem assumptus, cùm sep-
tem iam annos Ecclesiæ vniuersalis regimen
feliciter tenuisset, decreta Romanorum Pon- B
tificum quo quæque tempora condita erant,
diuersis tum Conciliis, tum Constitutionibus,
ac epistolis sparsa ad communem studentium,
& iudicantium vtilitatem in breue compen-
3. dium redigere conatus, Sanctum Raymun-
dum de Pennafort Barcinonensem, eiusdem
Pontificis Capellanum, & Pœnitentiarium
ad hoc opus elegit, quod trium annorum spa-
tio felicissimè absoluit anno 1237. vt docet
Platina in vita Gregor. & Genebrar. in chro-
nolog. Raymundum verò fuisse compilatorem
non modò in hac procemiali epistola idem
Gregorius, sed etiam Clemens octauus in
decretali constitutione 77. canonizationis
eiusdem sancti testificatur. Prædicto com-
pendio adiectæ sunt glossæ satis eruditæ à
Bernardo Botono Parmensi, & Canonico C
Bononiensi.

Est igitur huius compilationis, quæ his
quinque decretalium epistolarum libris con-
tinetur, author Gregorius nonus, qui tam-
quam vniuersalis Ecclesiæ pastor antonoma-
stica Episcopi nomenclatione sibi authorita-
tem conciliat, ad confirmandas sequentes
constitutiones. Attamen se simul seruum ser-
uorum Dei nuncupat, vt summi Pontificatus
maiestatem submissa serui nuncupatione tem-
peraret, & quamuis Ioann. Andr. asserat in
4. procemio lib. 6. Gregorium primum ante alios
Pontifices se hoc titulo nominasse, idemque
teneat Gloss. in cap. quoties, 1. quæst. 7. Cal-
derin. hic, num. 36. & alij: multo prius ante
Gregorium primum hunc sibi titulum vsur-
pauit Lusitanus ille Pontifex Damasus, luci- D
dissimum Ecclesiæ candelabrum, virtutis mu-
nus, ac fidei adamas, vt à sexto Concilio
Constantinopolitano appellatur; idque dili-
genter notauit Anastasius Germonius de In-
dultis Apostol. §. seruus seruorum, num. 1. &
constat ex epistola, quam idem Damasus scri-
psit ad Stephanum Archiepiscopum; & Con-
cilia Africæ, quæ tomo 1. Conciliorum habe-
tur, quæ incipit, Damasus seruus seruorum
Dei. Cum igitur Damasus ducentis viginti &
duobus annis priusquam Gregorius primus
cognomento Magnus Pontifex creatus esset,
ille anno 368. hic anno 590. euidenter sequi-
tur prius Damasum, illum submissionis titu-
lum sibi arrogasse; postea verò Gregorium
primum eodem frequenter vsum successores
sequuti sunt, ante Gregorium, sed post Da-
masum Iustinianus in l. 1. C. de officio præ-
fecti prætorio se vltimum seruum Dei, id est
minimum, vt declarat glossa, nominauit, hoc
tamen discrimine quod Imperator Dei seruus,
Pontifices serui seruorum Dei multo submis-
sius nuncupantur: ad exemplum Christi Ser-
uatoris, qui non venit ministrari, sed mini-
strare, Matthæi 20. & Marci 10.

Cognito ex ipsamet præfatione huius ope-
ris authore tam imperante quàm exequente,
2. suboritur difficultas de illis ad quos Gre-
gorius has decretales epistolas dirigit. Nam
in procemio solùm Bononiæ, vel Parisiis stu-
dentium meminit, ibi *Doctoribus & Scholari-
bus vniuersis Bononiæ commorantibus.* in alio
Vaticano Codice habetur: *Parisiis*: vnde patet
Pontificem cum Magistris, ac discipulis, qui 5.
suam in scholis non in Castris operam na-
uant, tantummodo loqui. nam qui in Castris
student, priuilegiis occasione studij sibi con-
cessis non gaudent, vt probatur ex cap. tuæ
Fraternitatis, de Cleric. non resident. & con-
cinit l. 40. Generaliter sancimus, §. 1. C. de
Episcop. & Cleric. qui textus canonizatur
in cap. generaliter, 16. quæst. 1. & concordat
l. final. habita, quæ est noua Constitutio Fe-
derici C. ne filius pro patre. Et dices hinc se-
qui, etiam eos qui in aliis Vniuersitatibus stu-
dent, ad harum Decretalium obseruationem
non obligari. Nam literæ Pontificum eos tan-
tum constringunt ad quos diriguntur, iuxta
cap. & G. & cap. cum olim 1. de offic. & po-
testat. Iud. de legat. sed hæ literæ nonnisi ad
Bononienses, vel Parisienses mittuntur, ergo
alios non constringunt.

Ioann. Calderin. hic num. 39. & alij ad hanc 6.
obiectionem respondent: quamuis salutatio
solos expressos complectatur, obligationem
has constitutiones, decretalesque epistolas
obseruandi ad omnes pertinere Vniuersitates.
Verùm hæc responsio non placet. nam ad
omnes quibus epistolam mittit, salutatio debet
extendi, eos enim salutare intendit Pontifex
& Apostolicam benedictionem impertiri ad
quos literas dirigit; cùm ergo omnibus tum
Doctoribus, tum scholasticis in publicis Vni-
uersitatibus & iudiciis præcipiat, vt hanc re-
cipiant compilationem, neque aliam absque
Sedis Apostolicæ auctoritate fieri permittat,
sequitur ad omnes hanc dirigi salutem, & be-
nedictionem extendi, ne minus liberalis be-
nedictio, quàm prohibitio existimetur. Pro-
banda igitur est responsio Glossæ verb. *Bono-
niæ*, ideo Pontificem cum Bononiensibus spe-
ciatim loqui, quia tunc temporis Bononiæ
communius ac generalius in vtroque iure stu-
dium efflореret, ad quod ex omnibus mundi
partibus scholares confluerent, præsertim cum
plura exemplaria ex vrbe ad singula Catholi-
corum studia, & Vniuersitates fuerint trans-
missa. nec opus erat vnicuique suam Episto-
lam atque adeo tot procemia facere, quot
Christianorum academiæ eo tempore reperi-
rentur. Accedit quòd Canones Pontificij, vt
infrà suo loco dicemus, in Curia pro toto or-
be promulgantur, nec oportet vt singulorum
auribus intimentur, per cap. ad hæc de postu-
lat.

dat. & cap. quod dictis, distinctione 16.
7. 3. Difficultati occasionem dat illa particula
dilectis filiis, nam vt literæ Apostolicæ ex inue-
terato stylo Curiæ possint facilè recognosci,
scire oportet, quo pacto iuxta diuersos perso-
narum gradus ad quos illæ diriguntur, diuersæ
fiant inscriptiones? qua de re dico 1. quando
summus Pontifex scribit Episcopo, aliisque
in gradu maioribus, videlicet Patriarchæ, Pri-
mati, seu Archiepiscopo; ita ait, Venerabili
fratri nostro, seu Venerabilibus fratribus,
quando cum multis loquitur. Probatur ex cap.
Venerabilis, de consuetudine, cap. Venerabi-
lem, de elect. cap. Venerabili, de offic. delegat.
cap. Venerabilis de Iudiciis, item de dolo &
contumac. ac de testib. cogend. cap. quam gra-
ui de crimine falsi, cap. Venerabil. de confir-
mat. vtil. & inutil. & in multis aliis testib.
quos plusquam quinquaginta numerari testa-
tur Germonius de Indultis, §. dilecto, num. 17.
Venerabiles verò dicuntur Episcopi à sum-
mo Pontifice, quia cum illo paternæ curæ &
solicitudinis participes sunt, ideoque tam-
quam patres eos filij debent venerari, per l. 1.
ff. si filius. ff. de obseq. à liber. præstand. & l.
5. *semper in ciuitate nostra senectus venerabilis
fuit.* ff. de iure immunitatis. Fratres verò nun-
cupantur non autem filij, quia vt ait Inno-
8. centius III. in cap. per Venerabilem. §. sunt
autem, qui filij sint legitimi. sunt sacerdotes
leuitici generis fratres nostri, qui nobis iure
leuitico in exequutione Sacerdotalis officij
Coadiutores existunt. Ideoque ad hunc titu-
lum promerendum non sufficit electio, sed
necessaria est consecratio, vel saltem confir-
matio: nam qui adhuc consecratus non est, ad-
9. huc paternæ solicitudinis non est particeps,
quippe qui ea, quæ ordinis sunt exequi non
potest, per cap. transmissum, & ibi Glossa ver-
bo, *de talibus*. & cap. quod sicut de electione
& qui non est confirmatus, neque iurisdictio-
nis officia exercet. Sunt igitur Episcopi ve-
nerabiles patres, quia cum Papa in ea parte,
in qua præpositi sunt, in Episcopalis officij
exequutione socij, & fratres censentur iuxta
cap. per Venerabilem citatum, & cap. fratres,
de pœnit. distinct. 51. Quod verò ad electum
Episcopum scribens, filium non patrem nomi-
net, notat præter Germonium citatum num.
22. Marchesanus par. 1. de commission. ap-
pellat. ab exequut. breu. §. 2. num. 148. qui
cum præposito in cap. Later. nu. 22. quæst. 7.
excipit Episcopum electum iam confirmatum,
quia hic etiam ante consecrationem frater di-
citur. nota tamen discrimen inter Epistolam
datam viuo Episcopo, & illam quæ de mortuo
meminit, illum enim Venerabilem, hûc bonæ
memoriæ fratrem perhibet Summus Pontifex.
10. Dico 2. quando literæ diriguntur Collegio
Cardinalium, vel ad aliquos Cardinales, inter
quos vnus tantum esset Episcopus, eos Vene-
rabiles fratres Papa nominat, non dilectos fi-
lios. Si verò ad Cardinales seorsim ab Epis-
copis Presbyteros, seu Diaconos rescribat, fi-
lios dicit. Prima pars probatur ex cap. in Ge-
nesi prope finem de elect. extrauag. ad condi-
torem Ioan. 22. de verbor. significat. extrauag.
execrabilis. §. nos itaque iuncta gloss. verb.
A *cum fratribus*. de præbend. cap. 1. versic. quod
in fratribus nostris, vbi glossa de offic. legat.
in 6. Germonius vbi suprà, num. 20. cum Ho-
stien. ad cap. ad deliberandum, colum. 3. de
Iudæ. & ratio est, quia dignior pars trahit ad
se minus dignam, vt docet Sanch. de matrim.
lib. 3. disp. 29. num. 8. Barbosa de principiis
iuris, verbo *dignum*. ex l. quæ religiosis. ff. de
rei vendicat. l. si communem. ff. quemadmo-
dum seruit. amitt. & aliis ab eodem relatis. Et
sub eadem inscriptione comprehendit omnes
Pontifex, quia cum aliquo vel aliquibus Epis-
copis permiscentur, aliquando tamen inter
Episcopos & non Episcopos Cardinales di-
stinguit Papa, & illos fratres, hos filios dicit,
vt in cap. ad Apostolicæ ad initium de sentent.
& re iudica. in 6. 2. pars ostenditur ex cap. 1.
B de supplend. negligent. Prælat. gloss. ad cap. 1.
de offic. legat. in 6. Bartol. ad cap. in præsen-
tia, colum. 4. de probat. & ad cap. 1. colum. 2.
de locat. Felyn. latè in cap. Venerabilis, num.
1. de exception. Rebuff. ad formam mandat.
Apostolic. in verb. *fratri*. vnde consequenter
Patriarchis, Archiepiscopis, & Episcopis vti-
tur illis verbis, *fraternitati tuæ*. Aliis verò in-
ferioribus scribens Pontifex, aliam loquendi
formam vsurpat, nempè, *discretioni vestræ*. ita
notat Marchesanus citatus num. 157. & pro-
batur ex cap. accedens de conuersation. con-
iug. & in cap. accedentib. de priuileg. in verb.
fraternitati. in cap. sanè de regular. in cap. in
his de priuileg. At si Cardinali non Episcopo
aliquid demandetur, tam in mandatis quàm in
rescriptis dici solet, Circumspectioni tuæ.
C Aliter dicendum est si Papa scribat schola- 11.
ribus in aliqua Vniuersitate commorantibus,
& inter eos vnus sit Episcopus. tunc enim ad-
huc dilectos filios nominabit, & ex vi huius
inscriptionis Episcopum nô excludet, ita tenet
Zabarell. in principio Clementinarum, num.
2. Vnde Abbas in hoc proœmio num. 5. ait,
si Papa scribat Vniuersitati, & omnes appellet
filios, non vitiari rescriptum, licet ibi aliqui
sint Episcopi. *Non enim, inquit, verisimile est
quod in studio non fuissent Episcopi studentes, &
tamen omnes appellas filios.* Et sanè hoc ideo di-
xit, quia tunc magis in vsu erat, vt Episcopi in
Vniuersitatibus studerent, quàm nunc fieri so-
leat. & si licet coniectari ideo summus Ponti-
fex in hoc casu Episcopos cum reliquis scho-
laribus filios nominabat, quia qui in Vniuer-
D sitate studebant, adhuc ætatis defectu conse-
crati non erant: quocumque tamen modo sit,
camdê differentiã à nobis notatã de rescripto
à Papa scholaribus misso, inter quos sit aliquis
Episcopus, tradidit Marchesanus de Cômiss.
appell. ab exequut. par. 1. nu. 149. cum Decio
in cap. cum Venerabilis, num. 1. de except.
Secunda pars præcedentis assertionis, nimi-
rum, omnes alios, qui Episcopi non sint, fi-
lios dici, tenet Barba. in cap. in præsentia, co-
lum. 4. de probat. latè Felyn. in cap. cum Ve-
nerabilis citatum num. 1. probatur ex cap. 1.
de supplend. negligent. Prælat. gloss. in cap. 1.
de offic. legati in 6. verbo, nostris fratribus,
citans cap. licet 3. de testib. in quo Cardinalis
dilectus filius nuncupatur. Si tamen literæ
mittantur ad Abbatissas, & Moniales, ac de-

nique maximos Principes vt potè Reges ac Reginas: additur hæc particula, in Christo, verbi gratia, dilectæ in Christo filiæ Abbatissæ, probatur ex cap. cum dilecta, de rescript. cap. cum dilecta, de confirmat. vtil. & inutil. cap. dilectæ, de except. & passim de Regibus docet. Ioann. de Imol. & Andr. Siculus in cap. cum dilecta, de rescript. & Ludouic. Gomes in tract. Gratiæ expectat num. 6. & probatur ex cap. Chariſſimus, de conuersat. coniug. Clem. vnica de iureiurand. Clem. pastoralis de sentent. & re iudicat. vbi Reges Chariſſimos in Christo filios nostros Summus Pontifex appellat, ita ad Ferdinandum Regem Hispaniæ & Reginam Elisabetham scribit Alex. VI. in bulla 2. quæ incipit, *Inter cætera.* tom. 1. Bullarij, & idem Pontifex in bulla 1. *Dum intra nostræ.* ad Carolum V. Imperatorem. Addit Germon. de Indult. §. dilecto, num. 15. cum Durand. non addi particulam, nostro, nisi Sanctiſſimus alicui familiari suo scribat, vt verbi gratia, Capellano seu cubiculario, ac similibus, è cõtra tamen stat Clem. pastoralis citata. vbi sic ait Clemens, *Chariſſimum in Christo filium nostrum Robertum Siciliæ Regem.*

Filios ergo appellat Pontifex reliquos Christi fideles præter Episcopos, ad paternæ curæ, & solicitudinis indicium, & honoris ergò; ac denique quia cùm Christi Vicarius sit, qui nos sancti Spiritus gratia regenerauit; huncq; vniuersalis Ecclesiæ communem patrem sui loco reliquerit, nos illi debitam obedientiam, ac honorem pro filiorum obsequio reddamus. Ab hac regula excipiuntur hæretici, seu excommunicati, qui à Pontifice non vocantur filij. Ita testatur Durand. in specul. tit. de rescript. præsent. §. ratione, num. 5. quem sequuntur Marchesanus vbi suprà, num. 168. & Germon. num. 12. non enim his Pontifex benedictionem impertitur, sed vel illam omittit, vt fecit Paulus III. in Constit. 7. quæ incipit, *Eius, qui immobilis:* in qua Henricum octauum Angliæ Regem excommunicatione damnauit, vel loco illius particulæ Apostolicam benedictionem, subnectit illam, *spiritum sanioris consilij*, vt authores proximè citati aduertunt.

12. 4. Difficultas est, an si in alia forma exhiberentur Apostolicæ literæ, argui possent falsitatis. Sanè Marchesanus citatus num. 177. ait satis esse ad falsitatis suspicionem si literæ Apostolicæ atramento vel plumbo lineatæ non sint. Illud sanè indicium manifestius esset, si verbi gratia, ille titulus, seruus seruorum Dei, in illis deesset: nam sine eo fidem non facere testatur Mandos. in gloss. facultat. *Regen. in verb. seruus seruorum.* quia confectæ non sunt secundùm Curiæ stylum, quem sequitur Germonius vbi suprà, §. seruus seruorum Dei, num. 24. & probat authoritate l. sacri affatus, vbi Bald. in princip. C. de diuers. rescript. & cap. quam graui de crimin. falsi, cap. porrecta; ibique gloss. verb. confirmatur, de confirmat. vtil. & inutil. Gloss. ad cap. causam quæ, 2. in verb. rationi de rescript. Abb. ad cap. ex parte 2. num. 2. de potestat. & offic. iud. de leg. Felin. ad cap. ex parte 1. num. 16. versic. stylus, de rescript. Roman. consil. 376. num. 12. versic. 2. ratio. Ita enim 13.
proprius est summi Pontificis hic titulus, vt nulli alteri Episcopo, eo vti liceat; nam licet omnes Clerici Deo seruire, atque obsequi specialis officij prærogatiua teneantur, iuxta cap. Cleros, dist. 21. post initium, & cap. secundùm Apostolum de præbendis, cum multis aliis. Nullus alius sacerdos nisi summus hunc sibi titulum poterit arrogare, vt ante Mandosium & Germonium citatos docuit Ludouicus Gomes in repet. ad cap. 1. num. 10. de constitut. in 6.

Soluuntur alia dubia de secunda Prœmij parte.

CAPVT II.

Diuiditur hæc secunda Prœmij pars in exordium, narrationem, & cõclusionem. 1.
Exordium incipit, *Rex pacificus.* in quo Gregor. ostendit qua ratione positiuum ius expediens iudicetur. Etenim si homines Creatoris dispositioni in omnibus obtemperantes rectæ rationis ductum sequerentur, & Dei voluntati semper ad honesta dirigenti morem gererent, nullo alio positiuo iure opus esset, præter illud à natura insitum. Sed quia effrænis hominum licentia ausa est naturæ iura violare, nec ad interiorem suæ mentis legem attendit, externorum sensuum voluptate seducta, ideo exterior promulgatur lex, quæ licentiosam appetitus procacitatem refrænet. Hinc prima dubitatio oritur, quem pacifici regis nomine intelligamus. Glossa Abb. Ioannes Andr. & alij hoc loco Christum Iesum Dominum nostrum exponunt, qui ab initio mundi prouidit subditos suos fore pudicos, & verùm quamuis meritò dicatur Christus Dominus rex pacificus, *Ipse enim est pax nostra, qui fecit vtraque vnum.* ad Ephesios 2. num. 14. *Pacificans per sanguinem crucis eius, siue quæ in terris, siue quæ in cælis sunt.* ad Colossenses 1. num. 20. & sub Salomonis, id est, pacifici Regis figura, & ante illum in Melchisedech adumbratus fuit verus *rex Salem, quod est pacis.* ad Hebræos 7. num. 7. & denique quòd tamquam aliis mutuam dederit pacem, sibi verò vti propriam & naturalem iure optimo suam dixerit; pacem meam do vobis. Ioann. 14. num. 27. de quo in cap. ad Apostolicæ, de sentent. & re iudicat. in 6. cum Glossa ibidem. Nihilominus hæc explicatio mihi minus placet; non enim Christum Iesum ab initio mundi homines sibi subditos dispoſuiſſe significauit Gregor. sed 2.
Deum qui vſque adeo pacificus mundi gubernator est, & pacem sibi ita attribuit, vt aliquando dicatur Deus pacis, 2. Cor. 13. num. 11. aliquando pax Dei, ad Philippen. 4. num. 7. & ita declarat Ioann. Calderin. & Ioann. Andr. 2. loco. Item Ioann. de Imol. ibidem, num. 1. Bald. num. 4. Anton. Butr. & Ioan. de Anan. ad initium procemij verbo, Rex pacificus. Dices posse declarari illos priores interpretes de Christo, ex ea qua Deus erat; quod significauit Ægid. Bellamer. qui nomine Regis Christum; nomine pacifici Deum exposuit.

Respondeo,

Respondeo, licet hæc interpretatio permitti possit cum eo addito, simpliciter tamen minus propria locutio est; quamuis enim Christus Dominus post Verbi incarnationem multa opera fecerit, quatenus Deus erat: videlicet dimittere peccata Ioanni Baptistæ in matris vtero: sanctificantem gratiam impertiri. Ventis & mari tranquillitatem imperare, aliaque miracula per humanitatem tamquam diuinitatis organum propria virtute operatus sit, non tam propriè loquimur si dicamus Christum quatenus Deum ante Verbi diuini hypostaticam vnionem in vtero Deiparæ factam diuina prouidentia ab initio mundum gubernasse. Nam Christi nomen supponit pro composito ex natura diuina, & humana in Verbo subsistente, quod compositum non fuit ante Verbi incarnationem. Nam iuxta veram Patrum doctrinam ex illo dumtaxat momento, quo Verbum caro factum est, Verbum appellatur Christus, vt docet Athan. in serm. Epiphaniæ. Cyrill. lib. de recta fide ad Theod. longè à medio, & lib. 1. de recta fide ad Reginas, paulò post princ. Damasc. lib. 4. de fide cap. 6. Et hoc sine controuersia esse apud Catholicos certissimum testatur Vasq. in 3. par. disput. 67. cap. 4. num. 14. Ergo nomine Regis pacifici proprissimè loquendo non Christus intelligitur, sed Deus ipse vnus & trinus, qui indiuisa personarum operatione, antequam ipse fieret homo, totius orbis fabricam molitus est, in eoque hominem pacificum, id est secum pacem habentem subiecto rectæ rationi appetitu procreauit, & omnes pacificos esse voluit.

3. Vnde secunda dubitatio nascitur, quos vocet Gregor. *pudicos, pacificos, & modestos?* Et, ni fallor, alludit ad locum Ecclesiastes cap. 7. num. 30. *Solummodo hoc inueni quod fecerit Deus hominem rectum*; quem locum exponit Augustin. lib. 14. de ciuit. cap. 11. & 27. item de corrept. & gratia cap. 10. Hieronym. ibidem, & lib. 1. contra Iouin. D. Thom. 1. par. quæst. 95. artic. 1. & recentiores ad literam de prima nostrorum parentum iustitia originalique rectitudine in qua à Deo creati sunt cum subiectione partis sensitiuæ ad rationalem, post primam tamen peccati labem, amissa originali iustitia, proprio arbitrio relicti, ad malum proclinant, appetitusque contra naturalis iuris dictamina, & rectæ rationis imperium consurgit, & voluptatem præfert honestati. Vnde verba, quæ sequuntur, *Et ipse se infinitis miscuerit quæstionibus.* declarat Hieronym. ibidem hoc modo. quia homo vitio suo ad peiora per liberum arbitrium delapsus est, maiora quærens, & vltra vires cogitans; & concinit Bonauent. qui in prologo 2. sentent. ait: *Tunc enim homo rectus est, quando intelligentia adequatur summæ veritati in cognoscendo: voluntas conformatur summæ bonitati in diligendo; & virtus continuatur summæ potestati in operando.* Et concludit; *Immiscuit igitur se homo in infinitis quæstionibus per curiositatem, dum cecidit à veritate in ignorantiam: per cupiditatem, dum cecidit à bonitate in malitiam; per instabilitatem, dum cecidit à potestate in impotentiam.* Ad hunc ergo scripturæ locum alludens noster Pontifex. Gregor. vt etiam sensit Calderin. num. 50. & Ioann. de Imol. num. 10. ostendit quomodo Deus in prima parentum creatione eos fecerit pudicos, pacificos, & modestos. Quia sicut bene aduertit Anton. Butrio hic, num. 3. vt homo in hac vita secundùm Deum & bonos mores honestè viuat, *debet esse*, ait, *pudicus in se, pacificus quoad alios.* Et ita sanè modestus erit, qua totius honestatis modum, ac virtutis medium tenebit. Huc pertinet illa adæquata diuisio virtutum moralium, quam tradit D. Thom. 12. quæst. 60. artic. 2. nempe virtutes aliæ circa passiones, aliæ circa operationes versantur. In qua diuisione nomen commune operationis restringitur ad illam virtutis speciem subalternam, quæ est ad alterum. vt Caietan. Lorca, cæterique Thomistæ ibidem aduertunt. Quamobrem, qui proprias passiones rectè moderatur, actus virtutum exercet, quæ includuntur in primo membro, & hic pudicus dicitur à Gregorio, qui operationes in ordine ad alterum rectè dirigit, alterius membri virtutes colit, & pacificus nominatur: vterque verò modestus est, & temperatus, quia vel in ordine ad alterum modum virtutis consequitur.

Patet ex dictis quinam pudici, & pacifici nomine comprehendantur. Hos ergo non modò Summus Pontifex sibi subditos habere præoptat, sed etiam Imperator, qui 4.
in authent. de Lenonibus, §. sancimus, collat. 3. ita ait: *Sancimus igitur omnes quidem secundùm quod possunt castitatem agere, quæ etiam sola Deo cum fiducia potis est hominum animas præsentare.* & in procemio Instit. legibus armata proponitur Imperialis Maiestas, vt tempus pacis rectè possit gubernare, & per legitimos tramites calumniarum iniquitates expellat. vt tamen quales desiderat subditos, Princeps faciat pudici, & tranquilli animi exemplo præluceat, idcirco enim exorditur Gregor. à Rege pacifico. Vnde id primò notauit Abbas hoc loco ostendi, qualis esse debeat princeps, videlicet pacificus, & talis quales vult subditos. & Aldericus de Rosa in l. decernimus, in princip. c. de sacrosanct. Eccles. dixit Regem diuinæ Maiestatis imaginem esse, qui non debet sæuire in subditos etiam infirmos. & ex Regis insignibus, eiusdem prærogatiuas colligere licet. Annulus enim pacis, fidei, fœderisq; putatur indicium. iuxta cap. nostrates, 30. quæst. 5. sceptrum iustitiæ administrandæ officium designat, de quo Hieron. relatus in cap. Regum 30. q. 5. Gladius scelerum vindictã denotat ex eodem Doctore in cap. non solum, eadem quæst. *non enim sine causa gladium portat*, vt scribit Apost. ad Roman. 13. Denique purpura, & diadema excellentiam & maiestatem repræsentant per cap. Constantinus, dist. 96. & cap. duo 12. quæst. 2. Verùm de hac re consulantur qui de Christiano principe scripserunt, præsertim Patres Ioann de Torres, & Petrus de Ribadan.

Tertia dubitatio est, de quanam cupiditate agat Pontifex ibi, *sed effrena cupiditas.* quamuis enim illam multis probrosisque nominibus compellarit, adhuc à nonnullis minùs 5.

cognita est. Etenim auaritiam, quæ dicitur A causa omnium malorum, in cap. bonorum, dist. 47. gloss. interpretatur; idemque Abbas docet hoc loco post princip. Caldenn. num. 51. Anton. Butr. num. 15. post Ioann. Andr. quibus si opponas, illam contrarietatem, quod sui prodiga dicatur; cùm auaritia ad alterum liberalitatis extremum pertineat, non ad prodigalitatem: respondent cum gloss. esse prodigam in euacuatione virtutum, licet auidissima sit in retentione temporalium. verùm hæc responsio potius moralis quàm literalis videtur. Nam quis vnquam dixit auaritiam virtutum, quas non habuit iacturam facere, easque prodigere virtutes, quas numquam assequuta est? Deinde prodiga dicitur auaritia sui, non alieni. quantò igitur minus ad vitium pertinet virtus, ab eoque aliena est, tantò difficilius B intelligitur, quod auaritia virtutem profundat, quando sui prodiga censetur. Quamobrem cupiditatis vocabulum non pro auaritia prodigalitati opposita, sed magis in genere pro concupiscentia actuali, vel habituali in malum prona intelligenda est, de qua tamquam malorum omnium radice loquitur textus in cap. quia radix, de pœni. dist. 2. & quam charitati oppositam facit, quia claritatem accipit pro amore honesti & boni: cupiditatem verò pro concupiscentia mali, & illiciti. ita etiam 2. loco declarauit Calderin. num. 51. & Ioann. Imol. num. 1. notab. 5. & num. 10. oppos. 7. Siue igitur intelligatur appetitus
6. sensitiuus originalis peccati corruptela in statu naturæ lapsæ ad malum procliuis, siue qualibet actualis concupiscentia inhonesti & C illiciti, meritò dicitur cupiditas sui prodiga, non quod virtutes prodigere seu perdere existimetur, quas nec habet, neque ad ipsam pertinent, sed quod seipsam perimat, & concupiscendo plus nimio illam etiam, quam concupiscit voluptatem amittat. aurum inexhausta siti cupit auarus, & vt illud coacervet se victu defraudat, suamque concupiscendo edendi perdit cupiditatem. turpis carnis illecebra captus vsque adeo luxuriæ indulget, vt corruptis ipsius naturę organis suæ voluptatis oblectamenta natiuo calore deperdito non sentiat, & sic verè sui prodiga cupiditas interit. immo sola assuetudo, & concupiscendi facilitas ipsam tollit cupiditatem, vt optimè Plinius Iunior aduertit lib. 8. epist. 20. *Omnium*, inquit, *rerum cupido languescit cùm facilis occasio est.*

Hæc cupiditas est illa pacis æmula, litium mater, iurgiorum fons, scaturigo vitiorum, scelerum sentina, quæ semper aliquid subtilius, vel elegantius excogitat, vsitata contemnens, vt Seneca 6. quæstionum natural. §. ex causa, de luxuriæ furore tradidit. hæc denique hominem ad iustitiæ rectitudinem à Deo creatum infinitis quæstionibus immiscet. nostram declarationem Gregoriana illatio confirmauit, dum illam cupiditatem noxium appetitum nuncupauit. *Ideo*, ait, *lex proditur, vt noxius appetitus sub iuris regula limitetur.* ex hominis licentioso concupiscentiæ conatu legis necessitatem deduxit. Vnde 4. nascitur
7. dubitatio qualis sit necessitas legis positiuæ humanæ. nam præter naturalem legem satius videbatur, respublicas rectis iudicū arbitriis, sapientissimorumque magistratuum præceptis gubernari, quàm tot positiuis legibus constringi. Primò, quia Iustinus lib. primo histor. ait olim populos sine vllis legibus solo principum arbitrio gubernari solere, nec Romana Respublica, authore Liuio lib. 2. per 300. annos aliquem habuit positiui iuris vsum: sic vt igitur in illa primæua ætate nulla opus fuit humana lege in hac nostra: *quid leges sine moribus sanæ proficiunt?* vt cecinit Horat. lib. 3. Carmin. ode 24. Secundò, vt docet Pierius lib. 26. de Araneo, cap. 50. humanæ leges aranearum telis æquiparantur. nam vt illis muscæ pusilla animalia solent irretiri: valentiora verò perrupto textu facile quoquo libuerit, elabuntur. ita leges miseram plebeculam constringunt, à potentioribus tamen rescinduntur. quam similitudinem Valerius Maximus lib. 7. cap. 2. Anacharsi, Plutarchus verò in Solone tribuit Zeleuco. 3. In ægritudine quid prosunt medicinæ libri, nisi infirmus medicū vocet, & ipsius se regimini submittat? ne quicquam à libris sanitatem efflagitat: sed leges sunt veluti medicina libri, Rex verò & iudex est iustum ipsum animatum seu iustitia vniens: vt docuit Aristot. 5. Ethicorum, cap. 4. Ergo superuacanea lex est. 4. illa optima est regiminis ratio, quæ fortior simul, & suauior æstimatur: vt pote diuinæ gubernationi magis conformis, quæ ex Sapient. 8. *attingit à fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter*: sed suauius, & efficacius homines à magistratibus, quàm à legibus gubernantur: illæ enim durissimæ, seruatu difficiles, item mortuæ, ac generaliter latæ, casus particulares non respiciunt, iuxta l. 3. iura, l. 9. neque, l. 11. non possunt, ff. de legib. Meritò igitur Plato bonos magistratus bonis legibus prætulit. Nam hæ absque illis prorsus inutiles sunt. nullus enim eas seruabit, si magistratus timor non vrgeat. at magistratus ipsi sibi sunt leges, ita de Platone docet Gregor. Tolosan. lib. 4. de repub. cap. 5 num. 1. & Marsilius Ficinus argumento in 6. dialogum Platonis, qui dicitur de iustitia, seu republica.

Nullum tamen ex his, & similibus argu- 8.
mentis humanarum legum necessitatem conuellit, quæ tot rationibus, & textibus corroboratur, nam leges honestatem tuentur, cap. D porrò, 35. quæst. 5. vtilitatem consequuntur, cap. tali 1. quæst. 7. negligentiam remouent, cap. volumus, distinct. 89. diligentiam conciliant, cap. peruenit, dist. 18. oppressionem vitant, cap. prædicator, 16. quæst. 1. subiectionem seruant, cap. esto subiectus. mota negotia terminant, auth. vt facta nouæ constit. collat. 5. in principio metu pœnæ ex impiis pios, & spe præmii ex bonis efficiunt meliores. l. ff. de iustit. & iur. plura huius necessitatis argumēta videri possūt apud Rebuff. in procem. reg. constit. gloss. 1. num. 14. Sebast. Medic. in repetit. cap. erit autem lex, dist. 4. num. 5. Hostien. in Summ. de constitut. §. quæ est causa, constit. sanè Ioseph. Stephan. de vnica relig. cap. 2. Iulij sententiam commendat, quippe qui de legibus dixerit, *salus nostra, salus legum*

legum esto. quamobrem meritissimè Gregor. in nostro proœmio legis ostendens necessitatem ait, *lex proditur, vt appetitus noxius sub iuris regula limitetur.* cui concinit Leo Imperator qui in proœmio constitutionum nonnullarum ita loquitur, *sunt leges tamquam custodes vitæ nostræ, & medici, dum mala ne oriantur, impediunt, & quæ irrepserint corrigunt, & euellunt,* & constitutione 19. *qui leges,* inquit, *reipublicæ oculos esse dixerit, is profectò nihil indecens pronuntiauerit: quemadmodum enim res maximè necessaria est animali non titubans oculus: ita & reipublicæ legum æquus & rectus status.* Iam verò Iustinianus Imperator in proœmio institut. dixit, *Imperatoriam Maiestatem non solum armis decoratam, verum etiam legibus oportet esse armatam.* Et in l. vnica de nouo C. confirmando sic incipit. *Ex præcepto diuus almæ vrbis Constantini consulis ac patricij summa Reipublicæ tuitio de stirpe duarum rerum, armorum scilicet atque legum veniens, &c.* Denique quàm necessaria est homini vita, & viatori in tenebricosa nocte lux, & patens via, ac in difficillimis humanæ vitæ casibus consilium, tam necessariam esse legem, & sapientis consilium Spiritus sanctus indicauit prouerb. 3. num. 21. *Custodi legem atque consilium, & erit vita animæ tuæ,* & cap. 6. num. 23. *Mandatum lucerna est lex, & lux, & via vitæ increpatio disciplinæ,* & ne crederetur de lege tantum diuina tunc loquutum cap. 8. num. 15. ait, *per me reges regnant, & legum conditores iusta decernunt.* quod Augus. tract. 6. in Ioannem exposuit his verbis, *ipsa iura humana per Imperatores & reges distribuit generi humano: tolle iura Imperatorum, & quis audet dicere, mea est illa villa: &c.* Rationis Theologicæ loco Gregorij discursus inseruit. ille enim in veritate Theologica fundatur, nempe in appetitus humani corruptela, qui post naturæ lapsum, relicto peccati fomite in malum proclinat: cui legis frænum imponi necesse est, ne ad iniqua effrænati impetu rapiantur.

Ad primum in oppositú respondetur quod ex illa primæuæ ætatis experientia homines addiscere potuerant, iuris positiui humani
9. vsum non modò vtilem, sed omnino necessarium esse, quæ enim experti sunt incommoda, hanc legum necessitatem manifestarunt. Viderunt enim ciuitatem sine lege, vt corpus sine mente, suis partibus, & neruis ac sanguine, & membris vti non posse. vt Cicero pro Cluentio testatus est. & quamdiu homines sine legibus vixerunt, nihil à feris atrocissimis discrepabant, vt docuit Plato 9. de legibus. & hanc causam reddit rationi superius traditæ congruentem. *Nullius hominis ingenium ita à natura instructum est, vt quæ ad publicum humanæ vitæ bonum conferunt, sufficienter cognoscat; ac si cognouerit, vt optimum, id quod nouit semper agere possit, ac velit.* quamuis enim Plato statum naturæ lapsæ non agnouerit, satis tamen expertus est, quot erroribus in homine facultas cognoscendi, quot vitiis virtus appetendi obnoxia subiaceret, nisi lex mentem constitueret, & prauam appetitus propensionem castigaret. Horatius in loco citato vim cogentem in magistratibus exoptat, ne leges prauo vsu abolitæ vanissimè chartas complerent, vt versiculus antecedens demonstrat, *si non supplicio culpa reciditur, quid leges? &c.*

Ad 2. 3. & 4. dico illa tantum ostendere leges sine Regis ac Magistratuum cogente potentia, nihil, aut parum efficere; vel si cum acceptione personarum humani iuris obseruatio vigeat. Nam si bona lex, & bonus Rex seorsim considerentur, & ad inuicem conferantur, ita vt altero carêre necesse sit, non dubito bonum Regem recto reipublicæ regimini magis profuturum, quàm bonum sed inermem impotentemque legem. Verùm nos aliam facimus comparationem, nimirum vtrum satius esset Rempublicam à Magistratu sine legibus solo naturalis dictamine arbitrio iudicante, an superaddito legum adminiculo gubernari. & hoc secundum tenet receptissima Philosophorum, ac Theologorum sententia cum Aristotele 2. politic. cap. 7. & 3. cap. 12. D. Thom. 12. quæst. 95. artic. 1. ad 2. & 3. reliquos authores citatos reperies apud Bellarm. 3. de laicis cap. 10. Valent. tom. 2. disp. 7. quæst. 5. punct. 3. Vasq. disput. 152. ad primam 2. cap. 3. num. 36. Simancas 4. de Repub. cap. 18. Rebuff. in proœm. reg. constit. gloss. 1. num. 13. & inter varias rationes, quæ ab his afferuntur, hæ sunt præcipuæ. Prima, quia cùm leges generaliter ferantur, & in futurum, minus periculum est inordinati affectus in iis condendis, quàm cùm iudices de præsentibus, & determinatis casibus disponunt, in quibus sua sæpè, suorumve vtilitas, aut vindicta inimicorum permiscetur; nam tunc facile errat oculus vbi errat affectus, & nunc metu, nunc præmio, sæpe amore, aut odio iudicium præuertitur. iuxta cap. quatuor modis, 11. quæst. 3. 2. leges maturiori iudicio maiori consultatione solent, & debent promulgari, quàm particularium causarum decisiones. Vnde de Alexand. Seuero dixit Rebuff. citatus num. 21. numquam legem tulisse, quin priùs viginti saltem iuris peritos, & quinquaginta disertissimos viros consuluisset. simile est illud Chiriaci Strozæ monitum, qui lib. 7. de repub. post libros Politicorum Aristotelis ait, *Ad ferendam legem qui animum adiecit, necesse habet Minoris institutum tenere: ferunt enim Minorem annis nouem Gnosio in antro latuisse, ibiq; legum ferendarum rationem à Ioue sumpsisse.* & quicquid sit de Minoris fabula, de Moyse sacra narrat historia, non vt conderet, sed vt acciperet à Deo legem quadraginta dierum spatio ieiunum sensim à populo, & reliquis principibus cum Deo egisse, Exod. 24. quod optimè D. Augustin. in serm. 65. de tempore adnotauit: *Moyses, ait, primus quadraginta diebus, ac noctibus cum ieiunasset, legem Domini accipere meruit, per quam populis imperaret.* 3. quia facilius inueniri possunt pauci sapientes, ac probi, à quibus accuratè, diligenterque optimæ leges dictentur, quàm tanta iudicum multitudo, quanta opus est, vt tot mandata prudenter & opportunè promulgent, quot in vno regno ferri expediunt. vnus enim princeps quantumuis prudentissimus, omnibus causis

dirimendis, & negotiis sui regni tractandis non sufficit. eoque vita functo omnia denuò à successore instaurare oporteret. Necessaria igitur est iuris regula, per quam genus humanum, vt honestè viuat, alterum non lædat, ius suum vnicuique tribuat, informetur. ad quæ tria omnia iuris præcepta reducuntur l. 10. iustitia, ff. de iustit. & iur. & in illo duplici virtutum genere continentur. primum est; quod hominem in ordine ad se moderatur, secundum ad alterum: vt notat Gloss. hîc, cui concinit glossa ciuilis in l. 10. citatam verbo, *honestè*. & sequent.

12. Narratio præmij ac operis commendatio incipit à versic. sanè, & est huius compilationis vtilitas, immò, & necessitas, quæ ostenditur. primò ex diuersitate voluminum in quibus aliæ compilationes continerentur. 2. ex similitudine & contrarietate casuum, quæ prolixitatem, & confusionem parere solent; & facit Gregorij discrimen inter constitutiones, & decretales epistolas, de quo in disp. 1. ad tit. de constit. agendum. concordat Iustinian. l. vnica de nouo C. facien. ibi, *multitudine constitutionum*, &c. & l. sequenti de nouo C. confirmando, vbi, *cùm sit necessarium multitudinem constitutionum*, & item l. vnica de emendatione, C. adhuc clarius in princip. *Constitutiones, quæ in diuersa volumina fuerant dispersa, & quamplurima similitudine, nec non diuersitate vacillabant.* Denique in proœmio ff. vers. *& antea quidem*, paulò post princip. Verùm quia aliqua videtur obstare huic resolutioni, secūda est in ordine dubitatio, quomodo Pontificis verba debeant intelligi, quando se vitare dicit similitudinem, & contrarietatem casuum, & consequenter superfluitatem, & confusionem. Nam in his quinque libris multi sunt casus similes. nam cap. cognoscentes; & cap. quoniam de constit. tam similes sunt vt eorum summa ostendit. Item cap. si quando, de rescript. simile quid continet, atque cap. cùm contineamur, de præbend. Deinde cap. cùm Venerabilis, de except. habetur cum eadem ferè doctrina sub titulo de relig. domib. & plures alij textus sub diuersis titulis similes passim occurrunt. Imò non modò similes, sed etiam repetiti totidem verbis, vt patet in cap. significantibus, de oblation. libelli, & de appellation. Ex alia parte etiam non deest contrarietas textuum in hac compilatione, vt apparet in cap. 1. de rescript. comparato cum cap. ex parte, de offic. iudic. de leg. vnde Hostien. glossam. redarguit, eò quod dixerit in hac compilatione nihil esse contrarium, cùm tamen cap. vt debitus, de appellat. multa corrigat iura præcedentia, item cap. de multa, de præbend.

13. Ad primum de similitudine textuum, dico Gregor. loqui de similitudine nimia, hæc enim solum superfluitatem inducit, aliqua enim similitudo inter textus maximè iuuat, vt sese ad inuicem confirment. tunc verò non censetur nimia similitudo, quando licet in aliquibus conueniant, in aliis tamen differunt, & simpliciter diuersæ sunt decisiones. & sæpe multa videntur similia, quæ reuera non sunt, iuxta caput, nuptiarum, 27. quæst. 1. vnde illa

A duo capita de constitut. ita similia sunt, vt cap. quoniam supra, cap. cognoscentes, aliquid addat, vt infra dicemus. idemque de cæteris dicendum censent Calderin. hîc, num. 57. Ioann. de Imol. num. 2. & 11. Antonius de Butrio, num. 9. & alij communiter, quando verò aliqua clausula, vel totus textus repetitur in diuersis titulis, vel fit propter separationem difficilem, si enim aliqua clausula separetur ab aliis quibus est annexa, totus decisionis sensus confunderetur, qui in illa fundatur, aut per illam declaratur, vel contingit propter diuersum effectum, seu respectum, v. gratia cap. significantibus, ad oblationem libelli, & ad appellationem, qui sunt diuersi effectus, in diuersis titulis collocatur. & concordat secundum Antonium de Butrio vbi

B suprà, l. cùm fundus, §. seruum tuum imprudens, ff. si certum petatur: vincta, l. si seruus. §. seruum tuum imprudens, ff. de action. empt. & alia iura notata per Ioann. Andr. in dictum cap. significantibus, & in cap. à nobis de Iure patronat. Tandem addit Calderin. num. 57. ex hoc satis ostendi nihil in rebus humanis ita perfectum, quod amplius perfici non possit, neque hanc humanam imbecillitatem denegat Flauius Imperator in l. 2. citata, §. sed quid autem: *quia*, inquit, *omnium habere memoriam, & penitus in nullo peccare, diuinitatis magis quàm mortalitatis est.* Ad 2. de contrarietate, respondetur aliqua iura ad speciem sibi videri contraria; sed reuera non ita esse; & omnes oppositiones rectè solui posse, vt Deo dante in sequentibus faciemus. Ij verò textus, qui alios

C priores corrigunt, ita illis contrariantur, vt prioribus reuocatis posteriora tantum iuris vigorem retineant, atque adeo contraria non supersint, vt bene notauit Ioann. de Imol. hic, num. 4. neque illi textus priores reuocati à posterioribus superflui sunt. quia ius antiquius ostendunt, & ad discernendam iuris æquitatem conducunt.

Narrationem persequitur Pontifex, & compilatorem Raymundum indigetat, de quo in prima difficultate cap. 1. egimus. denique concludit duo præcipiens: primum, vt tam in scholis quàm in iudiciis hæc compilatio sola in vsu sit. 2. ne quis aliam absque speciali Apostolicæ sedis authoritate edere præsumat. sed contra primum, 6. & vltima dubitatio suboritur, quia multæ ex his decretalibus indulgentiam

D & specialem dispensationem, seu priuilegium, continent; vt in capite, qua diligentia, & cap. quod sicut, de elect. cap. veniens, & sequens de filiis presbyter. cap. constitutus, de constitut. præbend. & similibus. Sed his vti non possumus, quia ius commune non inducunt, neque ad consequentiam trahi possunt, cap. petisti 7. quæst. 1. & cap. quæ exorbitant, de regul. iuris in 6. ergo hoc dubium tetigère glossa verbo, *in iudiciis* item Ioann. Calderin. num. 58. Anton. de Butr. num. 14. post Hostiensem & Ioan. Andr. Idem Imol. §. volentes, num. 4. post Philip. ac diuersimodè respondent primò omnes has decretales ad iudiciorum vsum dirigi, quia propositio est indefinita, quæ non modò per regulā logicæ sæpè æquipollet vniuersali: sed etiam iuxta cap. si Romanorum,

19. dist.

19. distinct. & cap. quia circa, de priuileg. concordatque l. 9. si cui, ff. de seruitutibus,
14. & l. 22. si seruitus, ff. de seruit. vrbanor. prædiorum; neque propter vnam vel duas, aut plures decretales, quæ specialem indulgentiam, ac dispensationem respiciant, desinit esse doctrina generalis, similiter in cap. reuera, de consecrat. distinct. 2. ait Ambros. *Qui panem illum manducauerũt, omnes in deserto mortui sunt*: & tamen excipiuntur expressè ab scriptura Caleb. & Iesue, Num. 14. num. 30. immò alios nominatim non acceptos sub illa mortis sententia ante ingressum terræ promissionis non fuisse comprehensos probant Lor. & Cornel. ibidem: solum enim eos qui contra Dominum murmurarunt, hoc capitis supplicio puniendos dicit scriptura ibi, num. 29. *In solitudine hac iacebunt corpora vestra, omnes qui numerati estis à viginti annis, & supra; & murmurati estis contra me, non intrabitis terram supra quam leuaui manum meam, vt habitare vos facerem.* Sicut ergo in illo textu Ambros. paucos exceptos non curat, ita neque illas paucas decretales tollere doctrinam generalem, quia parum, & nihil æquiparantur, l. 4. sed si ex parte non modica, ff. quod cum eo qui in aliena potestate, & l. 7. illud quoque, de tribut. actione, notatq; in glossa verb. nihil cum, l. minus, de verbor. signification. & l. verbum amplius, eod. tit. Gloss. in cap. si proponente, de rescript. verb. *minus*, plura iura referens Hippolyt. singular. 276. Tiraquell. in tract. de iudicio in rebus exiguis, versic. 8. Surd. consil. 192. num. 2. Couarr. lib. 2. variar. resolut. 18. resolut. num. 6. Bartol. & alij doctores in authent. præterea C. vnde vir & vxor, &c. q. final. Bartol. soc. consil. 30. num. 3. volum. 4. Mascard. de probat. conclus. 97. num. 17.

15. Verùm hæc responsio facile vrgeri potest, quia de paruo, & modico sæpe habetur ratio, non enim solum maiora, sed minora furta curantur, iuxta cap. fur. 14. quæst. 6. & qui vnum modicum beneficium tacuit, quod habebat, fraudulentam, & inualidam facit alterius impetrationem, iuxta. cap. si proponente citatum. Vnde in cap. de appellationib. sub titulo, de appellation. pro causis minimis non minus, quàm pro maiorib. appellari posse decernitur, quamobrem Ioann. Imol. citatus in 2. opposition. cum Bartol. distinguit & in remediis extraordinariis, quale est illud quod inducit restitutionem contra ius commune, modicum non curatur, ideoque de paruo damno non datur restitutio in integrum, cap. 1. de in integr. restitut. l. 22. si proprietarius, ff. de damn. infect. In ordinariis tamen remediis de modico habetur ratio, vt in iuribus allegatis; quare cùm noster casus de ordinario decretalium iure loquatur ab omnibus generaliter recipiendo, & ad vsum scholarum, ac iudicor. reducendo, nulla illius pars etiam minima, talis esse debet, quæ prædicto vsui non inseruiat; quamobrem respondent 2. glossa & doctores citati, hunc locum intelligendum esse distributiuè nimirum, quod dicitur *in scholis* referendum ad decretales omnes, siue contineant indulgen-

A tiam, siue ius commune, illud verò, *in iudiciis* intelligendum respectu decretalium, quæ ius vniuersale concernunt. Adhuc tamen instare possumus contra hanc secundam solutionem, quia decretales continentes indulgentiam, seu dispensationem, ad scholas pertinent non sine fructu, sed cum ordine ad praxim iudicialem: ergo non minus oportet in iudiciis, quàm in scholis scire, vbi, & quando sit dispensandum; ideo enim ponitur titulus de priuilegiis in hac compilatione, item in 6. & in Clem. vt non solum in scholis, sed etiam in iudiciis sciatur, quo pacto debeant dispensationes & priuilegia intelligi & explicari, & in iudiciis bene expedit scire, quis casus egeat dispensatione, vt in aliis firmetur ius commune, quod possit dispensare Episcopus, quando illi permittitur: exemplo, cap.
B dilectus, de temporib. ordinan. & ius indulgentiæ ac dispensationis sæpe habetur pro communi, & vt debitum peti potest, vt notauit Anton. de Butr. hîc, num. 18. ex cap. exigunt, 1. quæst. 7. & cap. Domino sancto distinct. 50. Respõdeo ergo cum eodem Butrio & Ioann. Imol. citato, etiam illa iura, quæ dispensationem & indulgentiam continent, vsui esse posse non modò in scholis, sed etiam in iudiciis, ob rationes assignatas, & sæpissimè ex particulari dispensatione generalis doctrina deducitur, quæ in iudiciis omnino tenenda est. Aliæ quæstiones, quæ hîc ab authoribus excitari solent, sub titulo de constitutionibus locum habent commodiorem.

C

Exponitur proœmium Sexti, authoris nomen operisque institutum aperitur, & septem proœmij dubia soluuntur.

CAPVT III.

Sexti decretalium auctor Bonifacius fuit, 1.
huius nominis octauus ex Illustrissima Caietanorum familia natus, & in Cælestini locum Pontificatum renuntiantis suffectus, vt Platina, Illescas, aliique, qui de Pontificum vitis scripserunt, vno ore testantur, concinit inscriptio huius libri, quæ in Vaticano Codice aliisque antiquissimis reperta sic ha-
D bet: *Incipit liber 6. decretalium Domini Bonifacij Papæ Octaui*, & licet Pontifex alioqui iuris vtriusque peritia excelleret, aliis pastoralis officii curis distractus, hanc compilationem solus non fecit, sed alios sibi adiutores asciuit, qui in eadem præfatione nominantur: Nempe Guillelmus Ebruduni Archiepiscopus, Berengarius Episcopus Biterrensis, & Ricardus de Senis, Romanæ Ecclesiæ Cancellarius, & postea Diaconus Cardinalis sancti Eustachij: vt addit glossa hîc. Operis institutum aperit Bonifacius post salutationem, quæ vt suprà diximus in altero proœmio præcedenti, ad omnes tum magistros, tum discipulos extenditur, siue in Bononiensi, siue in aliis Vniuersitatibus versarentur. Ait ergo Pontifex se pro subditorum vtilitate libentis-

simè laborare, & peruigili studio quamplures A noctes ducere insomnes, vt litigantium proteruiam reprimat, & fraudulentam vafrorum subtilitatem vincat, ac denique à sanctæ Ecclesiæ foro scandala propellat, præsertim cum à multis esset requisitus vt ex editis extrauagantibus quæ post compilationem Gregorij Noni à diuersis Pontificibus emanarunt, quæ teneri, quæque refutari deberent, diligenter edoceret: quod quidem efficere conatus doctissimorum virorum opera adiutus, multas, vel superfluas, vel iuri contrarias constitutiones in totum seu ex parte resecauit, aut in melius reformauit. Ex eis verò sextum librum confecit, vt senarij numeri perfectionem adimpleret; & deinde quia si sub eisdem titulis, librisque Gregorij has Decretales collocari iuberet, multa destrui B vetera volumina, & noua cum magnis impensis fieri oporteret. Tandem concludit tum Doctoribus, tum scholaribus præcipiens, vt librum hunc maturè compositum, & ad eos sub bulla transmissum, lubenter submisseque recipiant, ac in iudiciis scholisque illo vtantur: cæteris constitutionibus omnino exclusis, quæ vel in hac, vel in illa Gregorij compilatione non continerentur.

2. Pro concordia huius proœmij cum humano & diuino iure præter ea, quæ de primo proœmio diximus, notatur primo in eo quod dicitur sanctam Ecclesiam totius orbis obtinere magistratum, concinere cum sacra pagin. Ioan. 21. *Pasce oues meas*: nam postquam filios Petro commendauit, *Pasce agnos meos*, oues etiam illius magisterio subiecit, vt commissio ad vniuersalis Ecclesiæ regimen hoc verbo compleretur; quod notauit Toletus cum D. Bernardo, qui lib. 2. de considerat. ad Eugenium. cap. 8. per oues non solùm Episcopos, & Pastores Ecclesiarum, sed etiam Apostolos significari docet. Item confirmatur ex cap. 1. & 2. dist. 21. cap. damnamus, de summ. Trinit. cap. vno eod. tit. in 6. & l. iubemus, C. de sacrosanct. Ecclesiis, 2. circa labores, quos pro subditorum quiete subire dicit Pontifex, & noctes insomnes transire,

3. idem dicit Imperator in auth. vt iudices sine quoquo suffrag. in princip. & auth. vt diuinæ iussion. & subscript. habeant, in princip. cum aliis textibus quos ibidem refert gloss. prima, 3. de nonis litigiorum formis, quas homines singulis diebus excogitant, & Pontifex amouere contendit, verba videntur accepta, à l. 2. §. sed quia diuinæ, C. de veter. iur. Enucl. ibi. *Multas enim formas edere natura nouas deproperat.* ad quod alludens Bonifacius ait, *Et quas humana natura nouas semper deproperans edere formas, lites quotidie inuenire conatur.* Vnde lubet aduertere prouidentiam, & industriam Pontificum, & Imperatorum æquiparari; sicut enim illi *tam prouide quàm vtiliter* compilationes constitutionum diuersas effecerunt; ita hos in legibus ciuilibus colligendis *diuturna super rerum communi vtilitate cura solicitauit*, vt Iustinianus, l. vnica de nouo Cod. faciendo in fine testatur, item de emendatione C. in princip. immo sicut Bonifacius ait se ad correctionem morum subditorumque quietem multa statuisse salubria etiam Imperator dicit, l. 1. C. de secund. nupt. *ne in iis, in quibus correctionem morum inducimus, fisci videamur habere rationem.* 4. denique cum Glossa, hic verbo, Episcopus, concordat optima Glossa 1. l. 1. tit. 5. partit. 1. & gloss. 1. l. 3. eod. tit. & glos. 4. ad l. 9. eod. tit. in medio.

Aliqua nunc expedienda sunt dubia, quæ hoc loco authores mouere solent. Primum est, 4. cùm Bonifacius antea dictus fuisset Benedictus, huius occasione inquirunt doctores vnde prouenit nomina à Pontificibus mutari quando ad summum Pontificatum assumuntur? Aliqui sequuti Platinam in vita Sergij 2. & vt refert Archidiac. ex Chronica Martini existimarunt ideo solitam fieri hanc nominis mutationem, quia Sergius secundus antea Os porci appellabatur, & ob cognomẽti turpitudinem, postea Sergij nomen accepit. Vnde ad reliquos Pontifices hanc mutandi nominis consuetudinem manasse affirmant. Eamdem rationem ex Alberto magno suprà, cap. 1. Ioannis refert Turrecrem. in comment. ad decretum Eugenij 4. de vnione Græcorum in verb. Eugen. Menoch. de arbitr. iudic. casu 318. num. 3. Gonzal. ad reg. 8. cancell. gloss. 1. num. 44. & alij apud Cenodo ad sext. Collectan. 13. num. 1. Verùm quod de Sergio 2. dici solet, falsum omnino est. nam hic numquam nomen mutauit, sed antea Sergius, sicut & illius pater vocabatur. Sergius tamen 4. cognomento Buccaporci nominatus, non ob nominis turpitudinem, sed ob reuerentiam, C cùm antea Petrus diceretur, ad Pontificatum assumptus, Sergij nomen optauit, indignum reputans eodem se vocari nomine, quo Christus Principem Apostolorum ex Simone Petrum nominauit, vt testatur Baron. in Annal. anno 1009. & Bzouius, nec dubium faciat, quod idem Baron. anno 844. hoc de Sergio 3. asseruit: nam Typographi error videtur, cùm inferiùs in Sergio 4. rei veritas à Baronio manifestetur.

Aptior illa est mutationis nominis ratio quam tradit Guido hoc loco cum gloss. verb. 5. *Bonifacius*. Geminianus ibidem num. 14. quia omnis Christi actio nostra instructio est, iuxta cap. Deus omnipotens, 2. q. 1. cap. exemplum, 12. quæst 1. cap. solemnitates, de consecrat. distinct. 1. sicut Christus Simonis D nomen in Petrum mutauit, & à petra nominauit, Matth. 16. & habetur in cap. ita dominus, dist. 19. cap. in nouo, & cap. quamuis, dist. 21. cap. fidelior, dist. 50. quo significaret Dominus Petrum in alterum virum transire, & ex nominis soliditate stabilem fidei firmitatem posse coniectari: Ita reliqui Pontifices ad supremam Pontificatus infulam euecti, mutato veteri homine cum nomine nouum Christi virtutibus reformatum sibi induendum arbitrentur, quod non obscurè significauit Augustin. in cap. 1. Ioannis tractat. 7. cùm in Petri nomine Ecclesiæ Catholicæ firmitatem figurari testetur his verbis, *Si antè vocaretur Petrus, non antè videres mysterium petræ, & putares casu eum sic nominari, non prouidentia Dei, ideo Deus voluit aliud vocari, vt*

ex ipsa

ex ipsa commutatione nominis, Sacramenti vinacitas commendaretur. Neque Sergius
6. Quartus fuit prior qui nomen mutauit; Nam Adrianus 3. qui multis annis illum præcessit, relicto Agapeti nomine, Adrianus dictus est, & post illum, etiam ante Sergium, Stephanus 5. antea Basilius vocabatur. Ab eadem veritate deflectit sententia, quæ ab Adriano 3. vsque ad Dominum nostrum Vrbanum Octauum omnes Pontifices præter Adrianum 6. & Marcellum 2. mutasse nomina, asseuerat; quam sequitur Augustinus. Barbosa Doctor alioqui diligentissimus in Collect. ad procemium decret. §. verum, neque bene hoc tribuit Azor. lib. 2. instit. cap 43. quæst. 5. ille enim manifestè ait, eos Pontifices, qui proximè sequuti sunt Adrianum 3. & Stephanum 5. nomina non mutasse; deinde inferius addit hanc consuetudinem post Ioann. 12. paulatim introductam quasi in legem transisse, licet Adrianus 6. & Marcellus 2. nomina sua retinuerint. Itaque præter eos, multi alij post Adrianum 3. nomina antiqua in Pontificatu conseruarunt, vt facile videre est apud
7. eos, qui de vitis Pontificum scripsêre. Hanc mutandi nominis consuetudinem à priscis Romanis obseruatam inuenio in Libertinis, qui quando iure aurei annuli donabantur, ad equestrem splendorem auocati, relictis nominibus antiquis veterum Romanorum nomina assumebant: ne obsoleti nominis nota consequutum honorem deturparet, vt docet Alex. lib. 6. genial. dierum, cap. 29. Alios, qui nomen mutarunt perillustres viros meminit Menoch. de iudic. arbitr. lib. 2. casu 318. num. 8. Denique fauet huic consuetudini sacra veteris testamenti pagina: Nam Deus promouens Abrahamum, & patrem multarum gentium efficiens, proprium illius nomen addita syllaba locupletauit, Genes. 17. num. 5. quia vt ait Procop. hoc loco, nomen quoque proficienti mutatur, quod quidem non temerè fit, sed vt sit indicium ad meliora progressus, quem ipse cœperat, confirmando eius incrementa virtutis. Similiter Moyses nomen Iosue imposuit insigni Israëlis Imperatori, cum antea Osee diceretur, Num. 13. num. 17. siue hæc nominis mutatio facta fuerit quando Dux Israelitici populi contra Amalecitas constitutus est, illosque debellauit: vt sentit Origenes, Augustin. Lactant. Tertull. Theod. Serarius & Cornel. siue quando missus est Legatus ad terram promissionis explorandam: vt tenet Procopius, Anastasius, Nicænus, Iustinus, Oleaster, & etiam Augustinus, quos relatos inuenies apud Lorinum super Numer. 13. cap.

8. Huius occasione rogabis an liceat cuilibet propria auctoritate nomen sibi mutare? Respondeo affirmatiuè, dummodo liber sit, non seruus, & non in fraudem faciat, probatur ex l. 1. C. de mutat. nomin. vbi habetur. *Sicut in initio nominis, cognominis, prænominis recognoscendi singulos impositio libera est priuatis, ita eorum mutatio innocentibus periculosa non est; mutare itaque nomen, vel prænomen, siue cognomen sine aliqua fraude licito iure si liber es, secundum ea quæ sæpe statuta sunt, minimè pro*-

A *hiberis: nullo ex hoc præiudicio futuro.* Clara sunt legis verba, & sine controuersia apud Doctores: Itaque seruo nomen sibi mutare non licet, vt Bald. Angel. & alij ad citatam l. docent. Felyn. in procem. Gregor. num. 37. Menoch. citatus, num. 18. Nec item cum præiudicio, seu fraude alterius quod dupliciter contingere potest. Primò, si quis alterius nomen assumeret non dissimulata sua persona. Secundò, si alterum se esse mentiatur, & cum nouo nomine se alteram personam simulet. Priori modo pœna falsi incurritur, vt docet Bald. aliique in l. citata, Bartol. in procem. ff. veter. §. nos, & in l. falsi, ff. ad l. Cornel. de fals. Gregor. Tolos. lib. 36. syntagm. iur. cap. 4. num. 1. quæ pœna falsi olim sanctione, l. Syllæ dictatoris in homine libero erat
B aquæ & ignis interdictio, in seruo vltimum supplicium, teste Paulo Manutio, de legib. Roman. Hodie verò seruis idem datur supplicium, liberis verò bonorum publicatio, & deportatio, iuxta l. 1. ff. ad l. Cornel. de fals. vt notat Bonifacius Vitalinus in tract. Maleficiorum, de pœna mutantis sibi nomen. Verùm cùm deportationis pœna nunc in vsu non sit, vt docet Menoch. de arbitr. iudic lib. 2. casu 330. num. 5. & illius loco arbitraria successerit, sequitur etiam in nostro casu pœnam mutantis sibi nomen ad fraudem, v. g. creditoris, iudicum arbitrio relinqui. Vnde Bartol. in l. qui sub prætextu, ff. de sacrosanct. Eccles. dixit illum, qui per fraudem Cleri nomen vsurpauit, pro motu Iudicis puniri, id est pœna arbitraria, vt declarat Felyn.
C vbi suprà, num. 38. similiter punitur, qui falsò sibi doctoris nomen arrogat, vt docent Felyn ibidem, Bartol. in l. reddatur, C. de profess. & med. lib. 10. & in l. eos, § qui se pro milite, ff. de falsis lap. allegat. 18. Rinc. consil 99. num. 6. Francus in cap. vt Apostolica, num. 4. de priuileg. in 6. Barbat. cap. 1. de Magistr. Corset. tract. de potest. & excellent. regis, quæst. 90. cum aliis quos sequitur Menoch. de arbitrar. iudic. lib. 2. casu 318. num. 21. Hinc est, quod mercator, qui per fraudem nomen, vel signum suum mutat, pœna falsi plectitur, vt tenet Bald. in Rubr. C. de fide instrument. num. 12. ex l. Paulus, ff. de solution. Felyn. in procem. Gregor. num. 37. & de Notario idem docet
D Bald. in procem. Cod num. 3. de eodem falsi crimine accusatur, qui nomen nobilitatis falsò sibi arrogat, vt post alios tradit Tiraquell. de nobilitat. cap. 13. Reouff. in tract. nominat. quæst. 12.

Altero modo mutari potest nomen cum simulatione alterius personæ ob vnius cum altero similitudinē, qualis fuit illa Iacobi fraus, Genes. 25. cùm se Esau esse simulauit, qua de re varia exempla refert Valer. Maxim. lib. 9. cap. 16. plura alia congerit Menoch. dicto casu 318. num. 31. multos referens, qui per hanc simulationem regnum impudenter affectarunt, quam fraudem nostra Lusitania in multis sycophantis experta est, qui Regem Sebastianum mentiti, ad regnum fraudulenter aspirabant. Hos igitur vaferrimos hominum impostores hodie pœna arbitraria

plecti proratione impoſturæ, damnique ex ea
emergentis docet Vlpian. egregio reſponſo,
in l. 9. quamuis, ff. de reb. corũ qui ſub tutela,
& ibi, *æſtimabit quatenus tam calidum commen-
tum in exemplum coercere debeat*, cuius reſpon-
ſi declarationem reperies apud Menoch. de
arbitr. iudic. caſu 425. aliaque de nominis
mutatione apud *Toloſan*. lib. 36. ſyntagm.
iur. cap. 4. *extra* hos caſus ſeruitutis, &
fraudis *propria* auctoritate quilibet ſibi no-
men *mutare* poteſt. Verumtamen optimum
conſilium dedit Nauarr. quod eſt 6. lib. 5. de
crimine falſi, quamuis propria autoritate
poſſit quilibet nomen mutare, longè me-
lius eſſe, & ſecurius, id ſine autoritate Epi-
ſcopi, Regis, ſeu gubernatoris non facere, vt
euitet præſumptionis periculum, quæ contra
illum concipi, & obiici poteſt, cum de falſi-
tate arguendo, ſi inueniatur contractus, quo
ipſe debitor conſtituatur ante illam nominis
mutationem, & ob mutatum nomen debitor
nequeat inueniri, addit Geminian. hoc loco,
num. 15. ſi in ſingulari caſu aliquis nomen
ſibi mutet, tunc præſumi fraudem, & probat ex
l. falſi, ff. de crimine falſi, ſi verò generaliter
nomen mutet in omni caſu, tunc non præſumi
fraudẽ, refertque Iacob. de Butrio; quæ ſenten-
tia vera eſt, niſi aliunde fraudis præſumptio
probaretur, per illam l. 1. C. de mutat. nominis.

Secundum dubiũ eſt, quinam Pontifex hanc
10. ſalutationis præfationem priùs ponere con-
ſueuerit? Reſpondet Archidac. hîc, fuiſſe Cle-
tum, quod intelligendum eſt ſub his terminis.
Nam vt optimè aduertit Germonius tract. de
indultis, verb. *ſalutem*, ſalutandi mos ad ini-
tium Epiſtolarum antiquiſſimus fuit, non
modò apud fideles, ſed etiam gentiles, vt in
Tullij & Plinij Epiſtolis videre eſt, & hic
etiam fuit veterum iuris conſultorum ſtylus:
vt obſeruauit Mandoſ. in gloſſ. facult. in
verb. *fratribus noſtris*, & probat ex l. *Domi-
nus Labeo Celſo ſalutem*, ff. de teſtam. vide quæ
de hac ſalutatione diximus in explicatione
præcedentis procemij cap. 1. & 2.

Tertium, An ſi aliquis doctor, vel ſcholaris
eſſet excommunicatus, per hanc ſalutationem
pontificiam abſolueretur, ſi quidem, vt dixi-
mus in procemio Gregor. ad omnes extendi-
tur, non ſolum Bononiæ, ſed aliis Vniuerſita-
tibus ſtudentes. Reſpondeo primò generalem
11. ſalutationem non comprehendere excommu-
nicatos, vt bene reſpondet Petr. de Ancharan.
hîc, num. 15. & ratio eſt, quia beneficium ge-
nerale Canonis, vel hominis non comple-
ctitur maleuolos, & odioſos, ex cap. alma,
§. quia verò, & §. illis, de ſentent. excom-
munication. in 6. & concinit quod notat Bar-
tol. in l. ſi quis in graui, §. ſi ex ſtipulatu, ff.
ad Senatuſc. Syllan. & l. 4. idem, §. ſi tibi iu-
dicium, ff. de condict. ob turp. cauſ. vbi
præmium paratum indicanti furem cum com-
prehendit, ipſum furem indicantem ſe, & ſo-
cios latrocinij. Secundò etiamſi hæc ſalutatio
ad omnes ſcholaſticos, & doctores pertinere
dicatur, excommunicatos ab excommunica-
tionis cenſura non abſolueret, vt optimè no-
tauit gloſſa in procemio Gregoriano, verbo,
ſalutem, & probatur ex cap. ſi aliquando, de

A ſentent. excommunicat. cap. cùm deſideres,
eod. tit. & Clement. ſi ſummus, eodem.

Quartum, An appellatione ſcholarium
veniant doctores, vel è contrà in partem af-
firmantem inclinat Ancharan. hîc num. 19.
reſpondendum tamen negatiuè, primò ex
hoc textu, quia hîc tamquam diuerſa ponun-
tur argumento, l. ſi idem, C. de Codicill. 2.
quia illa particula, &, habet de ſe copulare di-
uerſa, iuxta gloſſ. in rubr. ff de vir. & fact.
ignor. Pariſ. in additione ad Bartol. & tra-
dunt doctores, præſertim Iaſon ad l. 1. num.
1. ff. de iur. & fact. ignor. textus in cap. que-
relam, de ſimon. Cornel. conſil. 69. num. 3.
lib. 1. & tenuit Rota in Romana Saluiani
interdicti vigeſima ſexta Aprilis 1599. co-
ram Illuſtriſſimo Cardinali Lancelloto: ergo 12.
B neque ſcholares pro doctoribus, nec è contra
accipiuntur, quod intelligendum eſt tam in
fauorabilib. quàm in odioſis, vt notat Franch.
hoc loco in princip. poſt Ioann. Andream &
Flor. quibus addit Nicolaus Superantius Bal-
dum, in cap. cum diuerſis, de priuileg. in 6.
& Cardinalem Alex. in cap. certum eſt, diſt.
10. Dices, Rector comprehenditur nomine
ſcholaris, ſicut Abbas appellatione Monach.
ex cap. final. de ſimon. in 6. Ioann. de Anan.
& alij ibidem. Felyn. in cap. non dubium, de
ſentent. excommunica. quam ſententiam te-
nent Ioan. Andr. & Florent. in procem.
Gregor. tam in odioſis quàm in fauorabili-
bus, quamuis Franchus ſolum in fauorabili-
bus illud admittat, argum. cap. ſtatutum iun-
cto, cap. licet, canon. de electіon. in 6. in quo
C patet nomine Eccleſiæ parochialis in odioſis
non venire Eccleſiam collegiatam aliàs paro-
chialem: ergo ſaltem in fauorabilibus doctor
veniet nomine ſcholaris, ſicut de Rectore di-
citur. Reſpondeo eſſe diuerſam rationem, quia
doctor deſinit eſſe ſcholaris, ſeu diſcipulus,
& ad magiſterium euehitur per gradum do-
ctoris: at doctoris dignitas non tollit ſcho-
laris addiſcentis officiũ. Fatere tamen in Vni-
uerſitate, in qua Rector iam ſcholaris non eſt,
vt in Conimbricenſi tam in odioſis, quàm
in fauorabilibus Rectorem ſcholarium ap-
pellatione non comprehendi; nota tamen
quod in Vniuerſitatib. in quibus primo, vel
ſecundo anno curſus in Iure, vel Theologia
perdiſcenda ſcholares ad doctoratum aſſu-
muntur, meritò poſſunt doctores ſcholarium
D nomine venire: quia cum adhuc diſcipuli
ſint, & ſcholas frequentent, vt eminentio-
res audiant doctores, ſcholares eſſe non deſi-
nunt, vt ego vidi in aliquibus Vniuerſitati-
bus Italiæ Doctores, 2. ſui ſtudij anno factos,
& ad docendi munus aſſumptos, ſcholas ad-
huc primorum doctorum adire. 13.

Sed quid de licentiato dicendum, venitne
nomine doctoris, an ſcholaris? Archidiacon.
concludit hîc licentiatum, licet participet de
vtroque, ſcilicet de ſcholari & doctore, argu-
mento, l. falſa, §. 1. ff. de cindit. & demonſtr.
magis tamen participare naturam ſcholaris,
ad quod facit gloſſ. hîc verb. Epiſcopus, &
ſuprà in cap. primo de religioſ. domib. vbi ap-
pellatione Epiſcopi non comprehenditur ele-
ctus, & confirmatus, donec conſacretur, ſed
facit

facit ſpeciem mixtam, & vocatur electus in A cap. noſtri de electión. idem tot. gloſſ. in clem. quamuis de pro competent. & in clem. 1. in verb. *quamuis Pontificem*, de pœnis. Abbas in cap. ſuper his, §. cum verò, de elect. cum additione Celſi ibidem verb. *electus* Felyn. in cap. eam te colum. 5. verſic. 3. reſtringitur, de reſcript. Oldrad. conſil. 104. reſoluit ſimiliter franch. hic cum Imola, Baldo, & Dominic. licentiatum eſſe teſtium ſpeciem mixtam, & in fauorabilibus ſub appellatione tam doctor. quam ſcholarum comprehendi, non tamen in odioſis ſeu oneroſis, quia hæc odioſa quando applicantur ſimplicibus, ſub his intelliguntur mixta: vt notari ſolet in l. 2. ff. de verbor. ſignification. vnde colligit licentiatum non teneri ad onera matriculæ, ſicut ſcholares tenentur.

14. Quintum an vera ſit illa gloſſa verb. *ſeruus ſeruorum Dei* quæ ait ex humilitate hoc dici à ſummo Pontifice, ſecundùm quam ſubmittit ſe iudicio ſeculari & probat, ex cap. nos ſi 2. quæſt. 7. Reſpondeo, hanc gloſſam quoad hanc partem eſſe falſam & communiter reprobari, quia prima ſedes à nemine iudicatur nedum à ſæcularis iudicij poteſtate cui ſi clerici non ſubiiciuntur, multo minus Eccleſiæ caput illi ſubmitti licebit, ille vero textus alium habet ſenſum, quem hoc loco exponere non oportet. Vide Iaſin. in l. eſt receptum, num. 2. ff. de iuriſdict. omn. iudic. Variæ hoc loco excitantur quæſt. à doctorib. præſertim à Petro de Anclarano, quæ ad Doctores & ſcholares item ad Vniuerſitatem ex iis conflata ſpectant: eas omnes prudens omitto; quia ad declarationem huius præfationis nihil condicũt.

15. Sextum occaſione illius gloſæ verbo *filij*, quæ docet, licet aliquis Epiſcopus eſſet in ſtudio Bononienſi ſcholaris, vel doctor, adhuc reſcriptum huius proœmij non fore ſurrepti trium: inquirunt aliqui recentiores, ſi Epiſcopus ſit in ſtudio præcedere ne debeat Rectorẽ vniuerſitatis? alij affirmant, alij negant. Diſtinguendum tamen exiſtimo, nam in actibus publicis vniuerſitatis, & ſcholarũ Rector etiamſi Epiſcopus non ſit, præcedit Epiſcopũ, ſi Epiſcopus in ſtudio, vt ſcholaris ſe gerat, ſecus autem, ſi neque ſcholaris ſit, neque vt talis in actibus publicis ſcholarum compareat: ita reſoluit Abbas in cap. poſtulaſti, num. 8. de conceſſion. præbend. & in cap. auditis n. 4. de electione: Decius, in cap. ſignificatum, num. 2. de præbend. & conſil. 161. in princip. Felyn. in rubr. de maioritat. & obed. num. 9. in proœm. Gregor. tract. de autoritate magni conſil. num. 63. Anton. de Prat. tract. de iuriſdict. Epiſcop. cap. 6. num. 53. Rebuff. in prax. beneficiorum, tit. de Vicarijs Epiſcop. num. 28. Marinus Treuia in commentariis Feudorum, lib. 1. Purpurat. in l. 1. num. 190. de offic. eius & Ludouicus Bolognettus, in authent. habita, D. ne filius pro patre & Monach. conſil. 51. num. 43 & de arbitrar. iudic. caſu 68. n. 24. neque contra hoc facit, cap. ſolitæ de maioritat. & obedient. & Conſilium Tridentin. ſeſſ. 25. de reformat. cap. 17. ita enim probant, 2. partem noſtræ reſolutionis vt primam non infirment, nam in capite *ſolitæ* non vult ſummus Pontifex vt Epiſcopus ante Imperatorem, ſeu Regem in quolibet loco etiam extra Eccleſiam priorem locum obtineat, ſed tantum iuſſit ne in ſiniſtra parte iuxta ſcabellum pedum Imperatoris Patriarcha Conſtantino politanus ſederet. Immo ſicut alij Reges, & Principes ſuis Archiepiſcopis, & Epiſcopis faciunt, adueniente Patriarcha Imperator *reuerenter aſſurgeret, & iuxta ſe venerabilem ſedem illi aſſignaret.* Similiter Tridentinum ſolum conqueritur, quia *Epiſcopi cum Regum miniſtris, regulis, ac Baronibus in Eccleſia, & extra indecenti quadam demiſſione ſeſe gerunt, & veluti inferiores miniſtri altaris nimis indigne non ſolum loco cedunt, ſed etiam perſonaliter illis inſeruiunt.* Vnde mandat B eiſdem Epiſcopis, vt ab his de cætero abſtineant, ne in Eccleſia ſua loco cedant cum miniſtri Dei ſint altari proximiores, neuè extra Eccleſiam prædictis principibus perſonaliter inſeruiant: quando verò Epiſcopus in publicis actibus Rectori loco cedit, vt ſcholaris ſe gerit, non vt Epiſcopus, neque dignitati ſuæ detrahit, quia nulli perſonaliter inſeruit; & confirmatur, quia ſuæ dignitati non derogat, neque contra Tridentinum facit Epiſcopus, qui non vt Prælatus, ſed vt Canonicus ſedet in capitulo infra Archidiaconum; vel Decanum; qui præeſt iuxta caput à collatione de appellation. in 6. cap. poſtulaſti, de conceſſion. præbend. cap. ſtatuimus de maioritat. & obedient. cap. vltimum, diſt. 17. vt notat gloſſa, in cap. à collatione, C verb. *prælatus*: ergo neque qui vt ſcholaris ſe gerens in actu publico Vniuerſitatis Rectori loco cedit.

16. Septimum, quia gloſſ. verb. commorantibus adiungit ex Hoſtienſe, *multi morantur qui parum ſtudent; & hos forte curialiter reprehendere voluit.* Hinc aliqui dubitandi anſam arripuere, an ſcholares, qui nec ſtudent, nec ſcholas intrant iure pro ſcholaribus reputandi ſint, & ſcholarium priuilegio gaudere debeant. Pro parte negatiua ſtat Cuman. in l. 1. ff. ſolut. matrim. per text. in l. qui duas. §. penult. ff. de excuſat. tutor. & facit gloſſ. in cap. porrectum, de regul. & cap. 2. de ſtat. Monach. Item: hîc videtur enim ſignificare Pontificem eos ſolum pro ſcholaribus habere, qui Bononiæ, vel in alia vniuerſitate mo- D rantur ſtudij frequentandi cauſa, non verò illos, qui huc illuc vagantur, & ſcholas nec de limine ſalutant. Idem tenet Bald. in autent. habita colum. 6. C. ne filius pro patre. Bartol. in l. qui ſub prætextu, C. de Collegiatis, & lib. 12. & in l. qui ſub prætextu, C. de ſacroſanct. Eccleſ. per hos textus vbi ait ſcholarem etiam ſcriptum in matricula, ſi nec ſtudeat, nec ſcholas frequentet priuilegio ſcholarium non gaudere Abb. in cap. in fin, de Iudic. Iaſon. & Alexand. in l. ſcrinarios, C. de teſtam. milit. Felin. in proœm. Greg. num. 43. Abberic. in l. nec non, ff. ex quibus cauſis maior. & Rebuff. in tract. priuileg. ſchol. priuil. 3. num. 11. probaturque ex cap. cauere 22. quæſt. 5. vbi probatur, quod ille, qui ſe dicit Chriſtianum, & opera Chriſti

non facit, mentitur, ergo similiter qui se scholaré dicit, & nec studet, nec scholas frequentat, non verus sed mentitus dicetur scholaris: atque adeo priuilegio scholariũ non gaudebit. Confirmatur, quia cessante causa priuilegij cessat priuilegium. vt cum multis docet Tiraquell. cessante causa, p. 1. num. 216. Vnde concludit Bald. in l. seruis ex hoc textu, C. de Episcop. & Cleric. quod priuilegium concessum studentibus, vel habitantibus certo loco non durat nisi durante studio, vel habitatione. Partem affirmatiuam tenuit Bartol. vt videtur sibi contrarius, in l. 1. C. de tyronibus, lib. 11. n. 1. vbi concludit quod scholaris quamuis vagus gaudet priuilegio scholarium: item Geminian. hic colum. vltima vbi ait, ita fuisse aliquando resolutum. Paulus, de Leat. Cardinalis & alij Canonistæ, ibidem Iason. in l. 1. num. 50. ff. solut. matrim. Componit has sententias Ripa, mediamque inter vtramque viam tenet meo iudicio certiorem; aitque in cap. 1. num. 94. de iudic. quod si scholaris non est omnino vagus, sed aliqualiter studet, licet parum, dummodo honestè viuat, illum scholarium priuilegio gaudere, & hanc esse dicit opinionem Cardinalis & Iatoc. in quam Glossa nostra magis inclinat si quidem etiam illos qui parum studét scholarium nomine comprehendi significauit, quamuis curialiter à Pontifice reprehenderentur, quia paruo studio quasi sola habitatione in Vniuersitatibus scholarium priuilegio potiri vellent. Illud tamen huic sententiæ addendum, quod Bartol. in l. qui sub prætextu, C. de Collegiatis lib. 12. hanc legem continere iudicium petitorium, ne quis gaudeat priuilegio artis quam exercere recusat: interim tamen *cum sit in quasi possessione illius iuris priuilegij, debet gaudere priuilegio illo.* Similiter ergo scholaris in matricula scriptus, si inhonestè viuat, nihil studeat, & huc illuc vagetur, contra illum est iudicium petitoriũ: vt illi priuilegium auferatur; quamdiu tamen est in quasi possessione priuilegij, illo gaudere censetur: & ratio est, quia, vt cessante causa priuilegium cessare dicatur, necesse est vt sententia rescissoriè præcedat, vt Tiraquell. citatus, num. 120. obseruat cum Bald. Ioan. Andr. & Philipp. Franc. ex variis textibus ex quo loco lectorem remittit Tiraquell. ad l. si vnquam verb. reuertatur num. 398. & ex his soluuntur duæ rationes pro prima sententia negante.

Resoluitur graue dubium circa glossam, verbo Benedictionem.

CAPVT IV.

VLtimo loco grauior occurrit difficultas quomodo intelligenda sit gloss. in verb. *benedictionem* & an tota illius doctrina sit tanquam vera retinenda. Nam cum asserat per benedictionem prælati deuote susceptam venialia remitti: postea adiungit alia remedia, quæ partim sunt sacramenta, vt sumptio Eucharistiæ, & extremæ vnctionis: partim sunt

A sacramentalia vt deuota acceptio aquæ benedictæ, tunsio pectoris, generalis confessio, eleemosyna, ieiunium, &c. Deinde aduertit hanc remissionem venialium non fieri in remanente in statu peccati mortalis, quia veniale sine mortali dimitti non potest, & loquitur de potentia ordinaria per quam venialia de facto solent remitti, non de absoluta: de prima igitur & 2. parte huius glossæ disputant Theologi, in 3. p. quæst. 87. artic. 3. & 4. & quantum ad primam omnes facile admittunt Sacramenta posse causare remissionem venialium ex opere operato, id est habito respectu ad opus ipsum exercitum, & ad illius virtutem, seu dignitatem, etiamsi ex parte operantis meritum sufficiens, non detur ad illorum remissionem, nisi accedente Sacramento, de quo late Suarius, in 3. p. tom. 4. B de pœnitentia disput. 12. sect. 1. & alij ad locum citatum D. Thom. Difficultas in hac parte solum est de Sacramentalibus, an ex opere operato remittere possint venialia: ad cuius solutionem aduertendum est, quod Sacramentalia propriè dicantur cæremoniæ ab Ecclesia institutæ ad ornatum, solemnemque ritum Sacramentorum, & ad excitandam Christiani populi deuotionem. In hac tamen difficultate minus propriè accipiuntur, nempè in latiori significatu, pro quibusdam rebus, seu actionibus sacris, quibus solet hic effectus, nempe remissio venialium attribui, & ad sex reduci solent, quæ hoc versu continentur, 1.

Orans, tinctus, edens, confessus, dans, benedicens.

Quarum significatio est; Oratio dominica, C aqua benedicta, panis benedictus, confessio generalis, Eleemosyna, & Benedictio Episcopi. De his ergo inquiritur, an ex opere operato remittant venialia per se immediatè, an verò ex opere operantis, ratione alicuius actus meritorij, qui cum illis fiat: & quidem de aqua benedicta ex opere operato remittere venialia docuit Dominic. Soto, in 4. d. 15. quæst. 2. artic. 3. Cano. lib. 12. de locis, cap. 13. Ledesma 1. 4. quæst. 28. art. 3. Maior dist. 13. quæst. 2. Item de benedictione Episcopi, de oratione in Ecclesia consecrata, & de qualibet Sacramentali vnctione, quamuis Sacramentum non sit: idem docet Nugno Cabezudo in 3. pari quæst. 87. artic. 3. difficultate 3. vbi subiungit Suarium nouam opinionem tradidisse, eo quod dixerit esse antiquorum Theologorum opinionem, quod hæc Sacramenta- D lia non remittant venialia ex opere operato. Item nullum esse Sacramentale in Ecclesia, de quo constet institutum esse ad remittenda venialia ex opere operato. Et denique probabilius esse potestatem in Ecclesia non esse ad instituenda signa sensibilia, quæ sint instrumenta per quæ ex opere operato immediate, & per se remittantur hæc peccata sanè posset Magister Cubezudo recordari quod difficultate 2. ad eundem artic. 3. citauerit Alensem, Richard. Palud. Syluest. Tabien. asserentes per aquam benedictam, quod est vnum ex his Sacramentalibus magis vsitatum non remitti venialia ex opere operato, & consequenter idem existimantes de reliquis Sacramentalibus: & speciatim Gabriel de omnibus loquitur

loquitur nulli concedens virtutem ex opere operato præter illos authores possit citare Petrum à Soto, lect. 18. de pœnit. & Durand. in 4. dist. 21. quæst. 3. vbi de confessione generali. Idem docet Palud. in 4. distinct. 2. quæst. 1. artic. 2. conclus. 2. & Turrecrem. in cap. tres autem, de pœnit. dist. 1. & in c. aquam de consecr. dist. 3. ne scilicet diceret nouam esse opinionem Suar. quam vt ipse fatetur tot antiqui tenuerunt, & eamdem in hac parte, quatenus Sacramentalibus virtus negatur ex opepere operato ad remittenda venialia, tenet Vasques, in 3. par. quæst. 87. artic. 3. dub. 1. quamuis vlterius semper requirat actum charitatis, vel detestationem illorum propter Deum & veram contritionem.

2. Itaque siue dicas cum Vasque necessariam esse dilectionem, vel contritionem ad remissionem Venialium, siue cum Suar. in 4. tom. citato disp. 11. sect. 3. num. 11. etiam per solam attritionem, immo per contrarium propositum, vel actum virtutis repugnantem veniali peccato, & excludentem illius complacentiam, peccatum veniale remitti posse in iustis; semper verum est non remitti per sola Sacramentalia, ex opere operato: sed vlterius requiri actum operantis ad quem per vsum Sacramentalis excitetur, & cum eo coniungatur. Et sanè dicere aquam benedictam quotiescumque assumitur à fideli eleuari à Deo vt instrumentum physicum realiter attingens animam, & emundare illam à veniali, vt tuetur Cabezudo supra citatus difficultate 2. & idem asserere de benedictione Episcopi; quod etiam vbi non est præsens assumatur à Deo vt instrumentum obedientiale ad tangendam animam, & remittendum peccatum veniale, vt idem docet author difficultate, 3. sane magis nouum est: si quidem pro hac sententia nullum citat authorem nisi D. Thomam quem dicit hoc insinuare, ex eo solum quod inter remedia contra peccatum veniale à D. Thom. artic. 3. ponantur aqua benedicta, tunsio pectoris, confessio generalis, benedictio Episcopi, & oratio dominica tamquam res quæ operantur ad remissionem venialium. Verum satis se declarauit D. Thom. etiam hæc in tantum ait inseruire ad hanc remissionem in quantum coniunguntur, vel cum detestatione ipsorum venialium, vel cum actu reuerentiæ in Deum, & res diuinas, non quòd realiter, & physice attingerent, & mundarent animam à veniali: hoc enim neque D. Thom. neque vllus ex antiquis Theologis indicauit. Et probatur primo quia sine fundamento, & necessitate conceduntur, hæc miracula de instrumentali, & physica efficiencia in sacramentalibus ab Ecclesia institutis, quia neque ex sacra pagina, neque ex aliqua determinatione Ecclesiæ id colligitur. Nam cap. aquam sale, de consecrat. dist. 3. ne verbum quidem facit de efficientia physica, neque de opere operato, & testem appello hac in re Cardinalem Turrecrematam optimum iuris interpretem qui ad hunc textum aquam sale, versus finem sequutus Albertum & Petrum de Taranta ait, *aqua benedicta hoc facit non per modum Sacramenti, sed per modum meriti: in quantum excitat ad motum voluntatis per quem fit remissio peccatorum.* Quamuis ergo aliqui Theologi concedant illam instrumentalé, & obedientialem virtutem in Sacramentis, vt physicè gratiam producant & consequenter mortale peccatum expellant, non tamen ausi sunt id concedere Sacramentalibus ab Ecclesia institutis respectu venialium, nullum enim ad id asserendum sufficiens fundamentũ inuenerunt. 2. nec sufficit consuetudo Ecclesiæ, quæ assignatur etiam pro fundamento huius efficaciæ, & virtutis ex opere operato quam Sacramentalibus concedit Dominicus Soto, & Nugno Cabezudo. Nam sola consuetudo, & vsus huius boni operis, qualis est nimirum aspersio aquæ benedictæ, confessio generalis, & similia, non magis poterit hoc efficere, in his, quàm in aliis operibus piis, & honestis, quorum vsus est in Ecclesia: ergo præter consuetudinem requiritur institutio eiusdem Ecclesiæ, quæ tamen non constat. Dices non solam consuetudinem, sed etiam apprehensionem, sub qua prædicta Sacramentalia in vsu sunt, ad hunc effectum remittendi venialia fuisse virtualem institutionem: sed contra: hæc apprehensio si formalis institutio non fuit, semper fuit falsa; ergo non potuit concedere hanc virtutem, & efficaciam speciatim his operibus. Hanc instantiam Magister Nugno appellat ridiculam, quia ipse supponit fuisse veram apprehensionem: At non videt se manifeste supponere falsum, nam si nulla est institutio antecedens; quæ efficiat, vt sacramentale habeat prædictam virtutem ex opere operato, ex eo quod ego apprehendam in illo esse hanc efficaciam, mea apprehensio Sacramẽtale efficax non facit ad faciendum quod de se facere non potest, immo falso iudico hanc illi virtutem inesse: præterea plures sunt qui oppositum iudicent ex sapientibus, qui hoc in considerationem, seu quæstionem vocant: neque Pontifices antiquiores, vel recentiores hanc institutionem declararunt; & cum res sit tanti ponderis, non est sine clara institutione asserenda, præsertim cùm nulla necessitas sit concedendi tantam virtutem Sacramentalibus, quantam admittimus in Sacramentis, immo in hoc maior concederetur Sacramentalibus, quo enim minores sint maculæ veniales, quæ cum gratiæ candore stare possunt, ea efficaciter virtus Sacramentalis esse deberet, si quidem vel minimam peccati venialis maculam ab anima excluderet. Confirmatur quia in sententia Magistri Nugno art. 2. diffic. 3. peccatum veniale est macula moralis & physica, quæ priuat animam tali, vel tali perfectione gratiæ; ergo virtus per quam physicè deletur, debet esse talis, quæ inducat talem perfectionem gratiæ, tunc rogo an hæc perfectio sit noua gratia, vel sit aliqua forma, per quam illa perfici dicatur: non dicet esse nouam gratiam habitualem, quia ipse author. eod. artic. diffic. 1. ait cum D. Thom. ad remissionem venialis non requiri nouæ gratiæ infusionem: ergo illa virtus Sacramentalis tam efficax esse debet, quæ possit illam formam perfectiuam gratiæ physice producere

ergo iam Sacramentale in virtute, aliqua ex parte superat Sacramentum; quod nullus Theologus admittit longior: huius veritatis probatio ad titulum de consecratione Ecclesiæ & vel de penitentia & remission. spectat.

3. Quod attinet ad secundam partem glossæ, quod veniale peccatum sine mortali non dimittitur. Nauarrus oppositum probabilius iudicat, in cap. 1. §. sacerdos, in glossa semper remittatur num. 28. sequutus Parisienses, & Vuendelinum: idem tenuit Gabr. in 4. distinct. 16. quæst. 5. artic. 3. Durand. ibidem quæst. 2. Maior dist. 21. quæst. prima & colligitur ex Scoto ibidem quæst. 1. §. in ista quæstione vbi ait peccatum veniale non puniri pœna æterna, etiamsi coniungatur cum mortali in alia vita, sed permanente pœna mortalis peccati pœnam venialium finiri & in B 4. dist. 15. quæst. prima, ait transacto actu peccati venialis non relinqui nisi solum reatũ pœnæ, & idem sit ab eo liberari & certam finitæ pœnæ obligationem persoluere. Vera tamen & communis est sententia nostræ glos-

4. sæ, quam sequitur D. Thom. 3. p. quæst. 86. artic. 4. Caiet. & reliqui Thomistæ ibidem; Suar. tom. 4. disp. 11 sect. 2. Alens. Ricard. Bonauen. Paludan. & alij citati à Suar. ibidem, n. 4. Probatur primo. Homo non potest consequi remissionem peccati venialis sine aliqua dispositione ex parte ipsius, nam si nullam operationem peccatoris expectaret, actu peccati venialis cessante, statim remittetur, & cessaret: hoc autem repugnat communi existimationi totius Ecclesiæ, item diuinæ iustitiæ: ergo requiritur dispositio ex parte peccatoris: sed hæc, quamdiu ille existit in mortali, non est accepta Deo, neque illi quidquam prodest ad promerendum apud Deum spirituale bonum, iuxta D. Paulum 1. ad Corinth. 3. *si Charitatem non habuero nihil mihi prodest*, & Ecclesiast. 34. *dona iniquorum non probat altissimus, & in multitudine sacrificiorum non propitiabitur.* Ergo peccatũ veniale tantũ non remittitur in peccatore existente in mortali. Secundò omne peccatum veniale infert aliquam iniuriam Deo: ergo ad illius remissionem requiritur satisfactio condigna, & proportionata, atque adeò Deo accepta; sed vt hæc satisfactio sit Deo accepta, cõdigna, & proportionata requiritur gratia antecedens, vel saltem concomitans in peccatore, ergo veniale non remittitur sine mortali cum quo erat. Probatur minor. Satisfactio inimici in eadem inimicitia, & odio perseuerantis non potest esse accepta offenso, sed quamdiu peccator habet mortalem maculam, perseuerat in odio Dei: ergo non potest exhibere in tali statu satisfactionem proportionatã, nec per consequens acceptam Deo. 3. Omnis remissio etiam venialiũ fit ex meritis Christi: sed hæc non applicantur, nisi membris viuis, qualia non sunt peccatores in mortali existentes: ergo hi consequi nequeunt remissionem venialium.

5. Nauarri argumenta contra hanc sententiam hîc soluere lubet, quia illa non inuenio omnia soluta, neque citatum hunc doctorem apud recentiores citatos. Obiicit ergo primo textum in cap. primo, §, Sacerdos de penit.

A distinct. 6. ibi, *nam venialia semper remittebantur per ceremonias*; quæ verba indicant Iudæis volentibus lapidare adulteram, remissa fuisse venialia per ceremonias relictis mortalibus. Et ad idem facit glossa, in cap. 8. Ioannis vnde hoc testimonium sumptum est. Secundò, vnum veniale sine alio remittitur, vt omnes Theologi fatentur: ergo etiam vnum veniale sine mortali remitti potest. 3. Venialia remittuntur, sine noua gratiæ infusione teste D. Thoma, quæst. 87. citata, artic. 4. ergo. Quartò pœna debita veniali est temporaria, sicut illa quæ præscripta est peccato mortali iam remisso quoad culpam: sed peccator existens in mortali non solum satisfacit præcepto confessarij per exhibitionem pænitentiæ sibi impositæ, sed etiam tollit pœnam temporariam illi peccato remisso debitam. ergo. 5. si puer antequam baptizetur venialiter peccet, & moriatur antè susceptum baptismum non punietur pæna perpetua inferni: ergo remittetur illi veniale, etiamsi in graui, seu mortali originali permaneat. 6. ad hoc facit gloss. in prooemio sexti verb. *benedictionem*, & sic magis exaltatur diuina misericordia.

Ad primum Resp. neque glossam, neque textum ex ea sumptum fauere sententiæ Nauarri, non enim indicat fuisse remissa venialia relictis mortalibus, sed asserit non esse solum venialia, illa in quibus erant Iudæi, qui adulteram accusabant, & secundùm legem lapidare volebant. Nam si tantum venialia haberent, & in gratia Dei essent, facilis esset remissio interuentu cuiuslibet cæremoniæ legalis, per quam excitarentur ad quemlibet actum virtutis, & facilius actum charitatis erga Deum elicere possent: sed cum in mortalibus non minus grauibus obstinati permanerent, & Christo Domino insidiarentur, merito illos de grauiori crimine Christus Dominus tacitè redarguit, non de veniali peccato. Concinit glossa ad hunc textũ verb. *semper remittatur*, quæ Hugonis sententiam reijcit, quod hinc colligeret veniale sine mortali, cum quo est, remitti. Ad secundum negatur consequentia: maior ratio est, quia qui in gratia est satisfactionẽ Deo acceptam offerre potest, & non oportet vt illam pro omnibus, sufficientem tribuat: si enim omnia simul venialia detestari non valeat ob infirmitatem, poterit nihilominus de aliquibus pœnitere, vel actus exercere illis contrarios, per quos mereatur à Deo obtinere illorum remissionem, quod satis esse diximus cum Suar. in prima par. huius dubij, & idem tenet tom. 3. de gratia lib. 7. cap. 24. num. 4.

De materia tertij argumenti agens Magister Nugno. 3. par. ad quæstionem 87. artic. 2. difficult. prima ait; per actus remissiores charitatis, & per actus deuotionis, per quos venialia remittuntur, augeri quidem gratiam in esse gratiæ, licet non augeatur in esse habitus: sed contra: esse gratiæ, de qua est quæstio, est idem omnino à parte rei cum esse habituali ipsius: ergo impossibile est, vt augeatur in esse gratiæ, & non in esse habitus. Magis consequenter ad opinionem D. Thom. existimant aliis Thomistæ, vt refert Suar. vbi supra,

ſuprà, num. 27. remiſſionem peccati venialis in homine non ſemper eſſe coniunctam cum augmento gratiæ, quia poteſt aliquis actus bonus eſſe ſufficiens diſpoſitio ad remiſſionem venialis, & non ad augendam gratiam, vt patet in actu contritionis de peccato veniali, qui remiſſior ſit quàm gratia; quia iuxta ſententiam D. Thomæ 12. quæſt. 114. artic. 8. & 3. p. quæſt. 87. artic. 2. ad 2. gratia non augetur per actus remiſſiores, quàm ipſa ſit. Præterea, forſitan D. Thom. quando dixit, vt remitterentur venialia, non requiri neceſſariò quod infunderetur aliqua habitualis gratia, non loquutus eſt de augmento ipſius gratiæ, ſed de infuſione primæ gratiæ habitualis, vt illum explicauit Sotus in 4. diſtinct. 15. quæſt. 2. artic 2. (quam declarationem reiicit: ſed non conuincit Nugno ſuprà citatus.) Nam cùm D. Thom. 12. quæſt. 51. artic. 1. & 2. & 22. quæſt. 24. artic. 5. exiſtimarit intentionem qualitatis non fieri per additionem gradus ad gradum, ſed per maiorem radicationem, ſeu perfectionem modum afficiendi ſubiectum, conſequenter dixit non oportere, vt quando remittuntur venialia, noua habitualis gratia infunderetur, quia quando ſolùm illa remittuntur, iam ſupponitur gratia in eo, cui condonantur. Verùm quia longè probabilior eſt ſententia per quoſlibet actus meritorios iuſti in gratia exiſtentis intendi, & augeri gratiam, vt tenent Maior, Gabriel, Alman, Victoria, Vega; Soto, Cumel. Vaſq. & Lorca, quos refert & ſequitur Suar. tom. 3. de gratia, & præterea probabilius ſit intẽtionem fieri per additionem gradus ad gradum qualitatis, quæ intenditur, vt docent Henric. Alenſ. Bonau. Albert. Scot. & alij quos ſequuntur Fonſ. 8. Metaph. cap. 3. q. 2. ſect. 2. & 3. Suar. in Metaph. diſp. 46. ſect. 1. n. 34. Vaſq. 12. diſp. 82. cap. 3. negandum eſt illud antecedens in 3. argumento, quia illa diſpoſitio meritoria, quæ neceſſaria eſt ad remiſſionem venialis in iuſto, ſemper eſt coniuncta cum augmento gratiæ in aliquo gradu adiuncto gradibus iam præhabitis.

6. Ad quartum, concedendum eſt pœnam veniali peccato debitam eſſe temporariam, item illam debitam mortali iam remiſſo quoad culpam: negandum tamen peccatorem exiſtentem in mortali obtinere remiſſionem pœnæ durante tali ſtatu, quamuis ſatisfacere poſſit præcepto Confeſſarij adimplendo opera ſibi ab illo impoſita; neque enim ad integritatem Sacramenti neceſſarius eſt ſtatus gratiæ, & conſequenter neque ad pœnitẽtiam peccatori impoſitam peragendam, ſed ſolùm ad effectũ ſubſequendum, qui eſt remiſſio pœnæ, vt optimè tradit Suar. tom. 4. in 3. p. & 5. refert.

Ad 5. facile reſpondent Caiet. Conrad. Medin. Cumel. & alij Thomiſtæ cum D. Thom. 12. quæſt. 89. artic. 6. non poſſe contingere prædictum caſum: quia puer ante baptiſmum perueniens ad vſum rationis tenetur neceſſariò conuerti ad Deum, & ita vel gratiam obtinebit, vel peccabit mortaliter, & ſanè Nauarr. cùm hanc opinionem teneat, & doceat in cap. quando de conſecrat. diſt. 1. notab. 2. n. 15. & in Manual. cap. 11. n. 7. neceſſariò cogitur dicere, caſum eſſe impoſſibilem. Verùm quia multo communior & verior eſt opinio, quæ caſum admittit, & concedit poſſe puerum non baptizatum primò peccare venialiter quàm mortaliter, vt tenet Suar. tom. 4. de pœnit. diſp. 11. ſect. 2. n. 15. Vaſq. 12. diſp. 149. Salaſ. ibid. tract. 13. diſp. 18. ſect. 2. cum multis ex antiquiorib. ab eo relatis, qui eandem ſententiã, vt magis veriſimilem defendunt. Ad argumentũ conceſſo antecedente neganda eſt conſequentia, quia quamuis ille puer pro peccato veniali temporalem tantùm pœnam ſubire deberet, vt ſatisfaceret quoad pœnam, numquã tamen ei remitteretur culpa, nec tolleretur macula ex veniali relicta, quamdiu non tolleretur originalis. Plures reſponſiones ad hunc caſum videri poſſunt apud recentiores citatos, præſertim Salaſ. ſect. 7. & Suar. ſect. 2. ad 6. Neſcio quo iure pro ſe adducat Nauarr. gloſſam in eo loco, cùm manifeſtè aſſerat quod dixi de remiſſione venialium, intelligendum eſſe in eo, qui non eſt in mortali, vt notatur de pœnit. diſt. 1. cap. perfecta in, vltima gloſſ. neque dicere poteſt Nauarr. exaltare miſericordiam, quod iuſtitiam Dei offendit, quæ poſtulat ne inimico in odio, & mortali culpa obſtinato venialis culpa remittatur. Reliqua quæ pertinent ad declarationem noſtri prooemij, à Gloſſa bene exponuntur.

In procemio Clementinarum Authoris nomen operiſque inſtitutum declaratur cum concordantiis ad ciuile ius.

CAPVT V.

Proemialis hæc Epiſtola ſeu conſtitutio ſalutationem continet prorſus ſimilem præcedentibus: immo totidem conceptis verbis, vnum ſi excipias Ioannis nomen, celeberrimum quidem inter Pontifica nomina: tres enim ſupra viginti numerãtur huius nominis Pontifices: hic noſter 22. fuit Iacobus antea dictus, Gallus natione, Cadurci vrbe Aquitaniæ à patre Arnoldo Deuſa miſero, veteramentarioq, ſutore natus, quem tamen ingenij præſtantia, doctrinæ claritudo, prudentiæ maturitas, morumque integritas euexit, nam primùm Arelatenſis Epiſcopus, & Caroli ſecũdi Regis Cancellarius efficitur, vbi tantam ſui officij famam auxit, vt Archiep. Aueniorenſis, mox Cardinalis & Epiſcop. Portuenſis à Clemente Quinto fuerit creatus, eoque è viuis diſcedente totius Eccleſiæ obtinuit principatum, ann. Dom. M.CCC.XVI. & prætermiſſis rebus geſtis ſane inſignibus per octodecim ſui Pontificatus annos, duo quæ ad noſtri procemij expoſitionem conducunt, tantummodo adnotabo; primum cùm vtriuſque Iuris eſſet peritiſſimus, & cõſtitutiones à prædeceſſore ſuo factas, non tamen ſub hoc volumine promulgatas reperiſſet, eas non immutare, non corrigere; ſed firmiſſimi Iuris auctoritatem illis dare ſtatuit: cùm enim vidiſſet omnia illa decreta de formatorum reformationi difficilium nodorum ſolutioni, negotiorumque præſentium, & imminentium expeditioni maximè neceſſaria eſſe, anteceſſoris factum perficere, ſui officij debitum

debitum iudicauit, illis verbis, *successisse debemus*. Decorum namque est successori inchoata sui prædecessoris opera non despicatui habere; sed ad perfectionis verticem deducere. Iuxta monitum Gregorij in cap. quia Ioannes 12. quæst. 5. cap. hæc huius, eadem causa quæst. 2. cap. Adrianus, dist. 63. & denique in singulari textu, cap. literis, de rescript. ibi, *cùm factum prædecessores nostri potius quàm nostrum fuerimus prosequuti*. Quod Doctores cum glossa, verb. *cum factum*, adnotare consueuerunt. Secundum est, quod Clementis nomen Ioannes, non suum, constitutionibus indidit, vnde Clementinæ dictæ sunt: cum tamen vita functo Pontifice multæ illarum promulgatæ non essent, & quæ promulgatæ erant extra, corpus Iuris errantes, certum & indubitatum efficacis legis vigorem non obtinerent, sed intra concipientis vterum morte præueniente intercederent. Nec dicas Ioannem saltem procemium suum constitutionibus Clementis præposuisse: nam superuacaneum requires à mortuo mandatum, si Pontificis mortui imperium deposcas; quam enim obligandi vim procemium Clementis constitutionibus daret? cùm illam à mortuo Pontifice accipere nequiuisset; hanc ergo illis lucem & obligandi virtutem perpetuam Ioannes suo procemio impertiuit, cum scholis, & iudiciis perpetuò obseruandas præscripsit, & in corpore Iuris conclusit.

3. Verùm cùm tria habeamus Iuris Canonici procemia, illa in hoc inter se differunt. Nam Gregor. in primo præcipuè intendit positiui iuris initia effectusque exponere: quomodo scilicet humanum ius emanauerit ad effrenatæ cupiditatis licentiam comprimendam, item litigantium dissidia componere ad præcludendos iniustitiæ aditus. Bonifacius in 2. ex ea pastorali regiminis cura prouenire contendit, subiectorum commodis consulere, eorumque saluti inuigilare; quare scandala, & lites quæ ex praua antiqui iuris interpretatione subortæ erant, nouis declarationibus, & decretis præscindere decreuit Ioannes nunc in 3. Constitutionum multiplicitatem excusans, ne illam sacræ paginæ notam incurreret Ecclesiastes vltimo *faciendi plures libros nullus est finis*, has constitutiones à prædecessore suo editas, morum reformationi, & difficilium quæstionum solutioni maximè necessarias accepisse dicit, seque non tam authorem, quàm promulgatorem à publicæ vtilitatis necessitate compulsum, eas in lucem dare, attestatur. Vnde colliges in his procemiis non esse superfluitatem, nec inanem repetitionem: Etenim ius quantumuis maturè, clareque compositum, non sufficit ad omnes casus emergentes decidendos, quare semper opportuna & necessaria est principis declaratio, & cùm homo suo vitio ad malum procliuis mores subuertere non desinat, principem decet nouis legibus veluti falcibus vitia præscindere, & radicitus extirpare.

4. Hinc iam patebit huius tertij procemij discursus. In quo Pontifex ait nullam esse constitutionem quantumuis claram, & maturo consilio editam, quæ propter occurrẽtes casus, vel ambiguitate terminorum, vel hominum peruersitate in dubium non euocetur, quare necessariam omnino esse principis auctoritatem; quæ ambigua exponat, litigiosa decidat, intricata expediat, dissona concordet, peruersa reformet, quod à Constitutionibus Clementis præstari asseuerat, quas ipse sub suis titulis dispositas in Viennensi Concilio; item antea, & post decreuerat, sed in vulgus dare morte præuentus non potuit. Verùm cùm in pastorali cura Ioannes succederet, ne tam salutaria declarata perirent, & malis præsentibus tam opportuna remedia deessent, cùm primum potuit ea in lucem dare statuit, & temporis opportunitatem nactus interposita sui imperij authoritate per Apostolicas literas ab vniuersis Christi fidelib. prædictas constitutiones tam in iudiciali foro, quàm in cuiuslibet Vniuersitatis studio iubet obseruari. Iam enim in superioribus procemiis aduertimus, quod non solum ad Bononienses, sed ad omnes, qui sub Christi Vicario Ecclesiæque Vniuersalis finibus continẽtur, hæc procemialis Epistola dirigatur; non enim oportet vt legum promulgatio omnes nominatim appellet: neque omnium auribus intimetur, vt infrà de promulgatione agentes latè demonstratur.

Cæterùm de concordantiis, aliisque procemij dubiis, quæ ex superioribus innotescunt, hic rursus agere non expedit, alia attingam, quæ suprà notata non sunt, & in primis ante concordantias vide differentiam qua se Pontifex summus Christi submissionem & modestiam imitatus, vnicum sui officij & dignitatis nomen aliis Episcopis commune vsurpat sic dicens. *Ioannes Episcopus*. Ita similiter Gregor. & Bonifacius. At Imperator Iustinianus fastum sæcularem præ se ferens, tot se titulis ac nominibus indigetat, quot in tribus aliis procemiis iuris ciuilis, ff. C. instit. inscribuntur: *Imperator Cæsar Flauius Iustinianus, Alemanicus Gotthicus, &c.* ita obseruauit Bellarm. hoc loco, notab. 4. Tria verò procemia iuris ciuilis numeraui, quæ alioqui duo, vel quinque videri possent, quia quamuis sub hoc nomine procemij duo tantum sint, ff. & institut. tres tituli priores, C. de nouo, C. facien. confirmando, & de emendatione eiusdem C, vnius procemij loco proponuntur, & quamuis ad particularem Senatum vrbis Constantinopolitanæ, in primo & tertio titulo, C. scribatur. Item ad particulares personas, nempe in procemio, ff. ad Legum Doctores Theophylum, Dorotheum, Theodorum, & in 2. tit. de Iustiniano, C. confirm. ad Præfectum prætorio, tamen cum omnibus sui imperij populis pariter Imperatorem loqui, omnesque his legibus constringere certum est, & hoc sanè illud institut. procemium declarauit, quod cupidæ legum iuuentuti mittitur vniuersæ. 5.

De concordantiis verò cum ciuili iure quatuor præcipuas noto: prima est, cum verbo, *nulla iuris*, & concordat l. 9. neque leges, & duæ aliæ leges sequentes ff. de legibus, l. 2. §. his legibus, ff. de orig. iuris, l. 2. §. sed quia diuinæ, C. de veter. vir. enuclea. authent. de Tabellionib. 6.

Tabellionib. circa medium, l. 17. tit. 1. partit. 1. ibidem gloss. 1. & 4. l. 11. tit. 1. partit. 1. l. 9. tit. 7. partit. 3. ibidem gloss. 1. Didac. Perez pagin. 200. colum. 2. post princip. per text. in prooem. tit. 3. lib. 2. ordin. 2. cum verb. *Machinationes*, concinit Authent, vt ij qui obligatas se habere prohibent & ibidem. *Quid enim homo ad malitiam semel deditus non adueniat?* vbi vide glossam ciuilem verb. *adueniat*. 3. cum verb. *ambiguitatis*, concordat. l. 19. in ambigua, ff. de legib. l. 3. in ambiguo, ff. de rebus dubiis, l. 67. quoties de regul. iur. His ambiguitatibus & machinationibus medentur nouæ Constitut. iuxta authent. hæc constitutio innouat coll. 6. & authent. hæc constitutio interpretatur coll. item 6. 4. cum verbo, *quia etiam*, conueniunt ea, quæ in procemio Gregorij diximus de effrenata cupiditate, & appetitu noxio, quibus adde l. 1. tit. 1. lib. 8. recopilat. Azeued. ibidem, numero 14. Didac. Perez gloss. in rubr. tit. 19. lib. 8. ordin.

Circa notabilia video multas in hoc prooemio excitari quæstiones, quæ sub titulo de constitutionibus proprium habent locum, ideoque eas illuc remitto, tria tamen huius prooemij verba maius negotium facessunt, & difficultatem ingerunt loci propriam. *Primum sub bulla*, 2. *de cetero*, 3. *Pontificatus*.
7. Quantum ad primum, prætermissis aliis bullæ significationibus, illa, à qua credo bullam pontificiam nomen accepisse, gestamen erat triumphantium, quam in triumpho præ se gerebant triumphatores inclusis intra eam remediis, quæ aduersus inuidiam validissima existimarentur, hinc deductus est mos; vt bulla in vsum puerorum vsurparetur, aurea, si ingenui essent; scortea, si libertini, quam collo appensam gestabant ad omen, & vota conciliandæ virtutis, eos triumphatoribus similes fore augurantes, quibus primis in annis bullæ, & prætextæ munera cesserunt. Inter hos filius fuit Tarquinij Prisci, qui de Sabinis triumphum egit, & filium suum quatuordecim annos natum, quod eo bello hostem manu percusserat, pro concione laudauit, & bullâ aureâ, prætextâque donauit, testis est Macrob. Saturnalium lib. 1. Hinc diplomata pontificia, à quibus plumbeum sigillum dependet, bullæ nomenclationem accepêre. Verùm inter bullam & breue, quod etiam diploma est summi Pontificis appenso signo munitum, hoc intercedit discrimen, quod bulla maiorem inuoluit verborum & clausularum apparatum; breue verò à breuitate denominatur, quia in eo sub breui verborum compendio multa dicuntur, nec non ad instar Canonum & Decretorũ; in breuibus commissiones, mandata Papæ ac præcepta stylo breuiori compillantur, Ita Marchesanus par. 1. de commiss. appell. ab exequut. breu. cap. 1. num. 2. conuenitque hæc breuis acceptio cum alia à ciuili iure vsurpata. Nam breues, schedulæ erant exiguæ, in quibus & nomina debitorum, & priuata quæque negotia notabantur, vt docet Brisson. de verbor. significat. & patet ex l. vltima, C. de conueniendis fisci debit. lib. 10. & l. 1. de excusat. artific. C. eodem

A li... l. 1. de exact. tribut. cod. lib... 1. de apochis publicis eodem lib. l. penult. in fin. de Canon. largition. eodem lib. 10. C. vnde Lamprid. in Alex. ait Notarium, qui falsum causæ breuem in consilio Imperatorio retulisset, &c.

Hinc illa oritur difficultas, quando, & 8.
quatenus bulla necessaria est ad faciendam fidem, de qua dico primò, quamuis scriptura seu bullatio necessaria non sit ad substantiam, & essentiam gratiæ Apostolicæ, tamen sine authentica scriptura, & bulla, gratia probari non potest: itaque expeditio bullæ omnino necessaria est ad faciendam fidem, ita docet Cardinalis hîc cum Archidiac. & Ioann. Andreas, additque à Rota decisum fuisse quod Seraphin. decis. 1275. contestatur, dicens hoc in sexcentis decisionibus fuisse à Rota obseruatum,
B concinit gloss. in prooem. 6. verb. *Bulla*. Socinus & Molina intra citandi, post alios. Probatur primò, quia alioqui mandatum principis sine authentica scriptura credendum non esse docet l. vnica C. de mandato principis, concordatque caput, nobilissimus, dist. 97. 2. quia gratiæ seu bullę imperfectæ nulla adhibenda est fides, teste Rebuff. in prax. benef. titul. quæ contra Bullam oppon. post. num. 21. Mascard. de probat. conclus. 245. sed ante scripturam & bullationem licet gratia per solum principis fiat in substantia & essentia perfecta sit, tamen non est in forma probante, ergo illi non est adhibenda fides. Hanc minorem latè probat Molin. de primogen. lib. 2. cap. 7. num. 55. cum multis; confirmatur primò, quia imperfecta bulla verè & propriè bul-
C la non dicitur, sicut nec testamentum, quod iuris solemnitate caret, quamuis vulgò, & impropriè testamenta dicantur, falsa, iniusta, irrita, & rupta, per l. 2. §. 1. ff. quemadmodum testamenta aperiantur, l. finali, ff. eodem tit. Alex. consil. 215. in princip. volum. 2. vbi ait imperfectam bullam non esse dignam bullæ nomine, & refert l. Polla in fin. C. de his quibus vt indig. & institut. §. penult. quemadmodum testam. confirmatur 2. nam expeditio nulla & inefficax perinde est, ac si non esset in rerum natura, per cap. inter corporalia, de translat. Episcop. & notari solet in l. sed nouo iure, C. de seru. fugit.

Dico 2. bullæ deperditæ tenor per testes, qui 9.
periti sint, & vsum terminosque bullarũ rectè calleant, probari potest: in casu quo bulla, &
D supplicatio earumdemque registra combusta, vel amissa forent, ita Felyn. in rubr. de constitut. colum. penult. ante num. 7. item Cardinalis suprà citatus, quamuis difficile credat posse probari omnem continentiam gratiæ & omnem bullæ formalitatem, expressè tamen traditur in additione ad decisionem 27. aliàs 332. de rescript. in nou. & tenent Decius consil. 82. colum. 2. & consil. 215. numero 1. Mandos. in regul. 26. cancel. de non iudican. iuxt. mod. supplic. quæst. 6. Afflict. decis. 274. Angel. in l. 2. §. diuus, in fin. ff. de iure fisci, Bald. in l. sicut iniquum, C. de fid. instrum. & in l. 1. cod. tit. Salycet. ibid. Castrens. in l. nostram, cosam. vltima, C. de testament. Probatur, contenta in scriptura authentica possunt probari per testes, qui de illius tenore deponant, vt expres-

sè traditur in cap. cum olim, de priuileg. glóss. & doctores ibidem, verb. sine reprehens. speciatim casum extendunt ad literas Apostolicas deperditas, concordatque *l. 5.* sicut iniquum, C. de fide instrum. *Bartol.* ibidem & in authent. si quis in aliquo, *C.* de edend. Bald. in l. 1. ff. si certum petat. *Abbas* in cap. Albericus, colum. 2. de testib. *& in* cap. sicut nobis, colum. 1. de sentent. & *re* iudicat. Felyn. ibidem numero 2. Alex. consil. 196. numero 9. lib. 2. Ergo idem dicendum est de bulla expedita, quæ probatur amissa, quòd illius tenor per testes probari possit, quibus quò magis intelligentes, ac periti sint, eò maior adhibenda est fides de literarum tenore.

10. Dico 3. si actor producat bullam post terminum ad articulos præsentandos præscriptum, nec constat de die expeditionis, in dubio præsumendum est ante terminum fuisse expeditam, vt euitetur nullitas actus. Ita Gomes in regul. Cancel. de vtriusque signat. compen. numero 54. vbi addit Rotam voluisse satis esse in bullis mensem esse appositum, vt in vna Gebennen. beneficiorum mense Martio 1520. declarauit: Item Calderin. consilio secundo de pecul. Clericor. Mascard. de probat. conclusionum. 244. numero; primò probatur, quia in dubio semper præsumitur actus legitimo tempore absolutus vt euitetur contumacia, vt notat Bartol. in l. non solum, §. sed & probari, ff. de oper. nou. nunciat. confirmatur, nam quando duo actus eodem tempore facti reperiuntur in dubio, priùs ille pręsumitur factus, qui fieri debuit, vt actus valeret, vt tenet Decius concil. 10. colum. 11. Felyn. in cap. pastoralis, colum. 4. de rescript. Iason in l. hac consultissima in 1. & 2. column. C. qui testam. face. post. Bald. in l. cum testamento §. hæc verba ad finem, ff. de hęred. instit. Alex. consil. 114. num. 7. lib. 4. per l. meritò, ff. pro socio, & idem Alex. in l. diuortio, col. 4. ff. solut. matrim. & sæpè hoc dictum pro singulari vsurpat Molin. de primogenit. lib. 2. cap. 7. numero 51. referens multos.

11. Dico 4. Transumptum ex registro bullarum authenticum plenam facit fidem sicut originalis bulla in Romana Curia, non verò extra, nisi ex priuilegio, quando additur illa clausula, vt transumptis fides habeatur; tres partes habet assertio: Prima pars decisa fuit sæpè à Rota decisio. 28. de probat. aliàs 620. in antiq. & decis. 10. de fide instrum. aliàs 689. in antiquis, & coram Seraphin. decis. 1428. in vna Vlyssiponen. Prioratus, vigesima septima Martij anno 1602. dico verò vt transumptum sit authenticum, quia transumptio debet esse legitima, vt scilicet fiat authoritate illius, cuius intersit, vt in decisione proximè citata dicitur cum Cassador. decis. 1. numero 3. de iudic. eamdem partem conclusionis tradit Boër. consil. 2. num. 3. Belenc. de charit. subsid. quæst. 113. Sarnen. in cap. statutum, numero 60. de rescript. in 6. Alex. in authent. si quis in aliquo, C. de edend. numero 9. & consil. 138. lib. 1. Lanfranc. de Oria. in cap. quoniam contra, numero 11. de probat. ratio est, quia quando transumptum authoritate publica legitimè extrahitur ab originali, acqui-

A rit omnem authoritatem ad faciendam fidem, quam habebat originale, nam alioqui vetustate perirent instrumenta, & fortuitis casibus incendij perderentur tituli, & iura iustè possidentium: cui incommodo vt subuenirent Leges & Canones, multa decreuêre in tit. de fide instrum. Nota tamen quod transumptum solius supplicationis, solùm fidem facit ad probandam supplicationem, non verò ad probandam concessionem aut illius tenorem, vt obseruat Mandos. in regul. cancellar. de non iudicand. iuxta formam supplicat. numero 2. Belenc. loco citato, Bellamer. decis. 252. Roman. consil. 336. numero 5. item Rota in decis. 28. suprà citata. 2. pars probatur, & B redditur ratio differentiæ cur transumptum Bullæ Pontificiæ valeat in Romana Curia, & non extra. Nam in Curia facile confugere possumus ad registrum & originale, item ad summum Pontificem, si de transumpti viribus, clausulisque dubitetur, vt quotidie fieri solet, quod extra Curiam non est ita facile, & ita tenet Speculator in tit. de probat. §. videndum restat, numero 3. Mandos. citatus, & Mascard. de probat. conclusio. 246. vbi totam hanc assertionem tuetur. 3. pars ostenditur, quia in multis bullis additur hæc clausula ad finem, vt transumptis habeatur fides, quæ clausula ne superuacanea sit, & vt aliquem præstet effectum, intelligenda est extra Romanam Curiam, vbi sine eo priuilegio fidem non faceret bullæ transumptum. 12.

C Dico 5. Bullæ transumptum à registro, in quo originale est cassatum, de mandato Domini Auditoris de Camera, & expeditorum, non facit fidem. Item si non reperiatur bulla registrata in registro bullarum, suspicionem inducit falsitatis. Ita Verall. decis. 74. part. 1. & Cassador. super regul. decis. 5. numero 6. probatur, quia bullę Apostolicę instrumentis æquiparantur, vt docet Sarnen. in regul. de public. resignat. quæst. 9. numero 8. & registrum Bullarum reputatur prothocollum seu originale iuxta Rotam in decis. 28. de probat. in antiq; & decis. 10. de fid. instrument. in eisdem, Bellamer. decis. 251. Belenc. de charitat. subsid. quæst. 113. num. 6. Staphil. de liter. grat. & iust. fol. 140. & 143. Sed quando originale seu prothocollum est cancellatum, vel in eo non reperitur transumptum, omnia in- D strumenta extracta censentur cassata, vel præsumuntur falsa, iuxta Bald. consil. 14. num. 1. lib. 5. Sarmen. in regul. de iure quæsito non tollend. quæst. 20. Felyn. in cap. quoniá contra, colum. 8. num. 7. de probat. Ergo idem dicendum de transumpto bullæ, quæ est in originali cassata, vel in prothocollo non reperitur, atque adeo nulla illi danda est fides per l. 24. Iubemus, C. de probation. l. 2. in fin. C. de fid. instrum. Iason. in l. Labeo, ff. de pactis, Bald. in l. si præses, num. 6. quomodo & quando iud. & doctores cómuniter in cap. ex his de fid. instrument. Paris. cons. 28. lib. 2.

Dico 6. Bullæ falsitas arguitur, si contra supplicationis signaturam sit expedita, ita Mascard. de probat. conclus. 242. cum Rebuff. in prax. benef. titu. de dispensatione ratione ætatis, numero 12. Ratio est, quia literæ expe- 13.

ditæ

ditæ testificantur concessionem principis: sed signatura supplicationis continet tenorem & substantiam concessionis: ergo si contra signaturam expediuntur, contra veritatem gratiæ procedunt, & merito falsitatis arguũtur. Notant seu excipiũt dicti authores, casum, in quo literæ expeditæ contra signaturam in aliqua supplicationis parte, faciunt fidem: videlicet si quis in supplicatione diceret se esse annorum viginti trium, & deinde antequam expediuit literas beneficij compleuit legitimam ætatem viginti quinque annorum, literæ expeditæ sine vlla ætatis mentione faciunt fidem, neque pars eis opponi potest, quod non conueniat signaturæ: nam illa pars concessionis cedebat in fauorem impetrantis, cui pars renuntiare potest, quia iam ad legitimam ætatem peruenit, per cap. si diligenti de foro compet. Similiter si quis in supplicatione diceret se pati defectum natalium ex soluto & soluta, postea illius pater matrem in vxorem duxit, sane poterit bulla expediri prætermisso natalium defectu, eo quod superueniens matrimonium naturalem filium iam natum legitimare potest iuxta cap. tanta, qui filij sint legit. Attamen licet vera sit doctrina horum casuum, & similium, non tamen faciunt exceptionem contra vniuersalem doctrinam nostræ assertionis, quia non procedunt hi casus contra signaturam, sed potius præter vel citra illam: quia renuntiata fauoris seu concessionis parte, nihil contra, vel vltra illam bulla continet: sed solum negatiuè se habet, quatenus non testificatur totam concessionis gratiam, quæ in fauorem impetrantis cedit.

14. Secunda Difficultas est circa verbum *de cætero*. Nam illud ostendit incipere obligare has constitutiones Clementis post Ioannis 22. publicationem, & non ante, & confirmatur, quia in eodem procemio ait Pontifex Ioannes, Clementem decreuisse, has constitutiones iam in vnum volumen congestas dare in vulgus, & suum in hac parte propositum non impleuisse, ergo signum est non fuisse publicatas. Ex alio capite constat saltem plures ex his constitutionibus fuisse in Concilio generali Viennensi sub eodem Clemente Quinto publicatas, vt testatur Bellarmin. tom 2. controuers. lib. 1. de Conciliis, cap. 5. cum Palmerio, Platina & Onufrio, & huiusmodi decreta refert Bzouius anno 1313. & antea 1311. adduxerat Clementinam vnicam, quæ habetur, sub titulo, de summ. Trinita. & fide cathol. & Clem. ad nostrum, de hæretic. Deinde ex gloss. hoc in loco in verb. *Ante*, & in verb. de cætero in principio, constat aliqua decreta ex his fuisse publicata, & de facto ligare cœpisse viuente Clemente, præsertim septem: tria ante Concilium Viennense, verbi gratia Clem. dudum, de iudic. Clem. quoniam, de immunit. Eccles. Clemen. ex frequentibus, de sentent. excommunicat. Quatuor verò in Concilio, vel post Concilium, nimirum Clemen. vnica, de summ. Trinitat. Clemen. ne Romani, de elect. Clem. Romani, de iur. iuran. & Clemen. pastoralis, de re iudic. & de aliis constitutionibus idem dicendum esse, suadet illarum inscriptio, quia cum reliquis in Concilio Viennensi decretæ & publicatæ inscribuntur.

Dicendum nihilominus est verbum *de cætero* merito appositum in procemio Ioannis, duplicem effectum habere: vnum respectu omnium Clementinarum, alterum respectu aliquarum tantum. Primus respectu omnium est dare has Clementinas in vulgus vno volumine sub suis titulis digestas, & corpori Iuris adiunctas cum ea auctoritate quam habent Pontificum decreta postquàm in corpore Iuris constituuntur. Nam etiamsi multa ex his antea obligarent, vt pote iam solemniter publicata, tamen more extrauagantium in corpore Iuris locum non habebant: nec illam authoritatem quam ex huiusmodi positione & quadam incorporatione Iuris denuo sortitæ sunt. Alter effectus respectu aliquarum constitutionum est, vt si de illis dubium erat, an ob defectum insufficientis publicationis adhuc obligandi vim non haberent, vel quia vsu receptæ non erant, vel quia earum executio in viridi obseruantia non perseuerauit, iam posthac nullus dubitationi locus relinqueretur; illas enim, quasi denuo faceret, eisque obligandi vim nunc primum daret, inposterum remoto quolibet dubio ab omnibus obseruari iubet, omnesque siue antea promulgatæ & receptæ essent, siue non, iam nunc sicut reliquas constitutiones in corpore Iuris contentas in vniuersali studio, ac in iudiciali foro allegari, ac recipi, & hæc tandem est resolutio glossæ, quamuis, non ita distinctè proposita, quam sequitur Cardinal. post alios hoc in loco verb. *vniuersitati*.

Tertia Difficultas est circa notationem glossæ verb. *Pontificatus* vbi Glossa ait Ioannem 22. electum fuisse, die septima Augusti, Coronatum verò quinta Septembris, & à die Coronationis dici incipere Pontificatum, quod quidem declaratione indiget, ne quis hinc errandi accipiat occasionem, credens summum Pontificem talem non debere appellari ante coronationem: quasi per solam electionem assumptus non sit ad summi Pontificatus apicem; quem errorem tribuit Alphonsus Soto in procem. regul. Cancellar. glossæ nostræ hoc loco & in data. verbo *Pontificatus* cum tamen longe alia sit mens glossæ: vt statim dicam: eamdem errandi occasionem sumere possunt aliqui ex eo quod docet Abbas in procemio Clement. teste Felyn. in cap. eam te, de rescript. num. 1. summum Pontificem non appellari nisi Coronatum, benedictum, & consecratum; & quod ait Baldus in procemio decretalium colum. 7. vt ei tribuit specular. par. 2. de rescript. præsent. §. 9. num. 18. Papam ante coronationem non habere potestatem regendi, seu administrandi spiritualia, sed solum temporalia. Ad tollendam huius erroris occasionem, excommunicationem per decretalem extrauagantem fulminauit Clemens Papa quintus; (vt est in inscriptione:) sed vt docet Felyn. citatus colum. 5. num. 6. Clemens fuit sexus, contra eos, qui literas suas ante coronationem 15.

expeditas ex hoc capite non reciperent, quod ante accepta coronationis insignia non deberet Pontifex se prouisionibus, reseruationibus aliisque faciendis gratis immittere; quæ extrauagans est vltima sub tit. de sentent. excommunicat.

16. Dicendum igitur est Papam postquam electus est omnem omnino iurisdictionem administrandi & regendi tam temporalia quam spiritualia Vniuersalis Ecclesiæ quæ ad summum Pontificem spectant, statim obtinere, & ad summum Pontificatus apicem assumi, & à solo Christo confirmari, seu informari pontificatus dignitate. Probatur ex cap. finali, de concession. præbendar. in 6. Geminian. cùm gloss. ibidem & ex cap. licet, de elect. ibique Doctores communiter cap. in nomine Domini, dist. 23. & cap. si quis pecunia, dist. 79. quod vt melius intelligatur B notandum est cum Bellarm. de Romano Pontifice, lib. 2. cap 17. §. obseruandum est, & seq. quamuis electores summi Pontificis verè dicantur illum facere seu creare, & esse causa cur ille adipiscatur pontificiam dignitatem, non tamen illi conferunt pontificatus potestatem, neque causa sunt huius potestatis, solum enim se habent electores veluti causæ dispositiuæ materiæ seu subiecti in quod Christus formam Pontificatus nempe potestatem pontificiam introducit: exemplum est manifestum in generatione humana. Nam quamuis parentes disponant materiam ad introductionem animæ rationalis, & ideo dicantur generare & causare filium, solus tamen Deus creat animam rationalem, & C illam in materiam dispositam introducit. Itaque in persona Pontificis concurrunt tria. Primùm est subiectum hominis, quod habet causas naturales. Secundùm dispositiones remotæ nempe vt sit fidelis, baptizatus & de quibus suo loco dicendum, & dispositiones proximæ nempe suffragia sufficientia ad designationem personæ legitime & canonicè electæ. Tertiùm Collatio potestatis pontificiæ, quæ est coniunctio summi Pontificatus cum tali persona designata: solum igitur illam dispositionem proximam nempe designationem, Pontifici conferunt electores: nam dare pontificatum tali personæ spectat ad Christum cuius Vicarius in terris est. Vnde facta electione legitima statim illi electo Pontificatum Christus Dominus confert, & D consequenter totam iurisdictionem ad regendam vniuersalem Ecclesiam, & ad administrandum tam temporalia, quàm spiritualia ille electus illico consequitur, solum obseruandum est, si crearetur pontifex per

17. electionem legitimam fidelis Eremita, qui sacerdos non esset, vel Cardinalis presbyter, seu qui non esset Episcopus, vt sæpè contingit, antequam ordinetur presbyter non poterit facere sacrum, vel absoluere à peccatis Sacramentaliter, neque antequam sit Episcopus poterit conferre ordines sacros, & similia ministeria exequi per se, quæ sunt effectus sacri ordinis, & consecrationem in ministro iure diuino prærequirunt.

18. Cum veritate tamen huius doctrinæ stat

A quod de stylo Curiæ non soleat Pontifex sui Pontificatus annos computare nisi à die coronationis, vt bene aduertit Cardinal. Tusch. lit. P. conclus. 67. cum Butrio consil. 43. in princip. vbi ait, quod Papa recipit Pontificatum & administrationem à die electionis, licet de stylo, qui seruandus est, non incipiat Pontificatus, nisi à die Coronationis. Addit Alphons. Glossator hodie de vsu Curiæ, licet supplicationes signatæ sint in Conclaui statim post electionem pontificis non solere datari, nisi post coronationem; posse tamen datari ex tunc: nempe ex eo tempore quo signatæ sunt: addit glossa in data sexti quam sequitur Syluan. de benefic. part. 1. quæst 2. num. 36. speculat. vbi supra & alij, quando literæ Apostolicæ expediuntur ante coronationem non nisi dimidiata bulla signari quoad illam partem quæ habet capita Apostolor. sculpta, reliqua verò pars, vbi nomen Pontificis poni deberet sine nomine plana est. Hinc intelliges glossam in locis citatis secundùm hanc curiæ consuetudinem loqui, non enim negat ex quo per electionem Papa assumptus est, summá Pontificatus potestatem, & iurisdictionem consequi, sed hoc vocabulo *Pontificatus* non vti nisi à coronationis die. Itaque si ante coronationem expediantur literæ Pontificiæ in data dicitur datum anno assumptionis nostræ primo, itaque nomen *assumptio* computat tempus à die electionis: nomen *Pontificatus* à die coronationis: non potuit clarius suam mentem Glossa exponere quam illis verbis in fine libri sexti ad datam verb. Pontificatus: *consuetudo*, inquit, *est Romanorum Pontificum, (quæ potius eorum solito vsu quam iure roboratur) quod post electionem ante consecrationem, & coronationem non scribunt Pontificatum in data*, fundaturque hæc consuetudo in l. final. in fin. C. de quadr. prescript. ibi, *ex quo imperiales suscepimus infulas*, dicitur enim dies in quo coronatur Imperator dies ortus imperij iuxta legem vltimam, C. de fer. & l. antepenult. ff. de milit. testam. & quantum oporteat hoc scire ad agnoscendum, quænam literæ prius sint expeditæ, patebit ex hoc casu, nam pono quod quis obtinuit Bullam à Domino nostro Vrbano Octauo, cuius data erat anno 3. Pontificatus idibus augusti; alter verò alteram expediuit cum data etiam anno 4. Pontificatus mense Octobris, clarum est si computatio fiat à die assumptionis, quod præcedit bulla idibus augusti expedita; quia Dominus noster assumptus est sextà die augusti; ergo facta computatione ab assumptione, quæ expedita esset idibus augusti præcederet alteram, mense Octobri obtentam. quia tamen computatio Pontificatus fieri debet à die sancti Michaëlis vigesima nona Septembris, quo die Beatissimus pater coronatus fuit; ideo bulla expedita Octobri anno 4. Pontificatus prior est altera data idibus augusti anitem 4. Pontificatus, quia hæc post decem menses emanauit: similem casum refert Glossa in data sexta suprà citata, de facto contigisse, in duabus expectatiuis, quarum posterior ob imperitiam huius styli priori prælata est

est; quod intelligendum est, quando non ponitur in bulla annus Domini, si enim ponatur ex eo tolli poterit dubitatio, quia annus assumptionis non erit idem, qui pontificatus; sed erit subsequens, vel si putetur idem esse initium pontificatus, & assumptionis, bulla de contradictione arguetur ex eo quod sit annus pontificatus idem: Et annus Domini sit subsequens in bulla idibus Augusti data.

De auctoritate Extrauagantium, num omnes, & solæ corpori iuris insertæ fidem faciant in iudicio.

CAPVT VI.

QVamuis neque Extrauagantes neque Gratiani decretum præfatio aliqua præcesserit, quam commentari oporteat, ad notitiam tamen horum textuum, & authorum à quibus processerunt, aliquid mihi est integrum procemiari. Constitutiones igitur Romanorum Pontificum, quæ licet corpori Iuris annexæ, non sunt promulgatæ in generali compilatione Iuris, sed extra illud vagabantur, dictæ sunt Extrauagantes per cap. pastoralis, de fide instrumen. huiusmodi verò constitutiones in hoc volumine cum sexto & Clementis reperiuntur, & sunt in duplici genere, nam priores viginti sub quatuordecim titulis dispositæ omnes à Ioanne 22. editæ sunt. Posteriores quæ extrauagantes communes dicuntur à diuersis Pontificibus emanarunt, & in quinque libros sub diuersis titulis digeruntur, inter quas etiam aliquæ à Ioanne 22. editæ inueniuntur, Immo, vna, quæ est Extrauag. execrabilis, de præbend. & dignitatib. inter priores, & posteriores totidem verbis repetitur, sed rogatis cur separatæ sunt viginti extrauagantes Ioannis 22. ab aliis, & cur non sunt dispositæ in suo loco in diuersis libris, cum reliquis communibus, illæ priores viginti, non inuenio alteram huius dispositionis rationem nisi quia illæ viginti separatæ peculiarem habent glossam Zenzilini de Cassanis: reliquæ verò Glossis Ioannis Monachi Pichardi; Item Guilielmi de Monte Lauduno, & Ioannis Francisci de Pauinis illustrantur; idcircoque illa extrauag. Execrabilis repetitur inter communes, quia ibi glossatur à Guilielmo, sed fateor posse poni illam glossam ad finem alterius glossæ Zenzilini sicut ad finem omnium extrauagantium Ioannis ponuntur apostillæ Francisci de Pauinis ne chartæ sine vtilitate impleantur.

Præterea inter communes extrauagantes aliquæ Clementi Quinto attribuuntur. In quo illa est difficultas, quod in inscriptione illarum dicitur illas emanasse post sextum: sed quando Clemens Quintus mortuus est, Ioannes 22. omnes illius Constitutiones in ordine digestas, & in vnum volumen compositas edidit, vt superiori capite vidimus, ergo post Clementis Quinti mortem noua alia constitutio extrauagans sub illius nomi-

A ne non poterat denuò euulgari, qui vim aliquam obligandi induceret, vnde immerito à Clemente Quinto constitutiones istæ censentur prodiisse: sanè illam vltimam de sentent. excommunicat *Quia nonnulli* Clementi sexto tribuit Felyn. in cap. eam te de rescript. numero primo & Solua. de benefic. par. 1. quæst. 2. num. 37. Cæterum dubitari potest an omnes hæ extrauagantes & solæ faciant ius, itaut sententia contra illas lata sit nulla: hanc dubitationem sequentibus assertionibus resoluam.

Prima, Hæ Extrauagantes corpori Iuris insertæ, item aliæ quæ in bullario Pontificum tribus tomis collectæ, & impressæ circumferuntur in iudiciis faciunt fidem etiam si non producantur, & sententia contra illas lata est nulla vt potè contra ius: ita Roman. consil. 160. num. 2. Felyn. post Abbatem Butr. & Ancharan. in cap. 1. colum. 6. versic. secundus casus de re iudicat. Bald. in l. leges sacratissimæ quæst. 2. C. de legib. Philipp. Franc. in cap. 1. notab. 4. de constitut. in 6. Ioseph. Ludouic. de statutis conclus. 1. post alios Iusch. lita E. conclus. 679. num. 4. Andr. Gamba, de auct. legat. de latere, num. 395. Probatur quia Extrauagantes sunt notoriæ, & iam post publicationem satis euulgatæ censentur per librorum excussionem: ergo non potest præsumi de illis ignorantia, nam idem est esse notorium, & esse in iudicio productum vt tenet Alex. in l. cum prolatis, num. 13. & 19. ff. de re iudicat. Mandos in addition. ad consilium Roman. citatum qui refert patrem suum in 1. quæst. 28. regula num. 4. sicut ergo quæuis sententia contra legem lata censetur nulla: ita si contra extrauagantem notoriam feratur omnino nulla iudicanda, vt late probat Francisc. de Pauinis in præludio ad Extrauag. Ioannis 22. cum Bald. Butrio, & aliis, ex l. 1. §. item cum contra sacras, ff. quæ senten. sine appell. rescind. exemplum erit in extrauag. Execrabilis iuxta Abb. in cap. pastoralis de fide instrumentorum, & in extrauag. ad regimé, quæ citatur in decis. 22. de præbend. alias 338. in nouis. Item in aliis frequenter citantur aliæ, quæ non sunt annexæ corpori Iuris, vt patet in decisione 205. num. 3. par. 1. in nouissimis.

Secunda, Aliæ Extrauagantes si in archiuio publico asseruantur non potest de eis dubitari, & præsumuntur vsu receptæ, ita Ioseph Roman. & Francisc. de Pauinis supra citati Tusch. lit. E. conclus. 680. Probatur per authent. ad hæc, C. de fide instrument. cum aliis textibus, qui ab eisdem doctoribus referuntur, quæ enim in archiuio publico asseruantur sufficientem habent publicitatem, & nisi contrarium probetur, illa conseruatio authoritate publica stabilita receptionem vsumque illius iuris indicat, nec nisi per contrariam probationem præsumptionem iuris recepti euertit, quod dico de extrauagantibus communibus intelligendum, & applicandum est particularibus statutis, nam statutum quod inter alia habetur, vel in archiuio publico post sui publicationem asser-

uatur, eamdem fidem facit, & autori tamen habet respectu illius loci seu prouinciæ particularis ad quam dirigitur, & eodem modo hanc doctrinam ad statuta applicat Francisc. de Pauinis citatus cum Bald. in suo peculio verbo *statutum*, neque requiras necessario in his extrauagantibus datam, ita Bartol. in gloss. final. ad extrauag. quæ sint rebelles, & Francisc. de Pauinis in prælud. ad extrauag. col. 2. quod tamen est intelligendum, de extrauagantibus, quæ post compilationem sexti emanarunt, vt bene aduertit Ioan. Andr. & alij in procem. 6. ad finem & nos supra obseruauimus.

Tertia Assertio, Quando verò Extrauagans non est nota, vt faciat fidem in iudicio, & vt sententia contra illam lata nulla sit, oportet vt producatur authentica, alioqui neque sententia contra illam irrita erit, neque in iudicio illi fides dabitur. Ita Iosephus Ludouic. de statutis conclus. 1. in fine cum doctoribus communiter in cap. pastoralis de fid. instrument. Cassiodor. decis 8. de concession. præbend. Felyn. in cap. 1. colum. 5. num. 12. de sentent. & re iudicat. cum Rutr. Cardinal. Imol. Abb. Domin. Bart. Angel. Bald. & aliis Tusch. lit. E. conclus. 679. n. 1. & 2. post Zabarell. consil. 71. in fin. & Castrens. consil. 178. in princip. lib. 2. & consil. 135. in princ. lib. 2. probatur l. 33. cum prolatis, ff. de re iudicat. Secundùm intellectum, quem sequitur Bartol. Bald. Angel. & alij citati à Felyno vbi supra; & concordat. cap. causa quæ inter de sent. & re iudica: & cap. pastoralis citatum: ratio est quia in eo casu præsumitur probabilis ignorantia talis extrauagantis, vel saltem non fuisse vsu receptá: Extrauagantes verò quæ, vsu receptæ non sunt ad sui obseruationem non obligant per cap. 1. vbi latè Felyn. & alij doctores id tradunt, de tregu. & pac. Socin. in l. si filius, num. 7. ff. de liber. & posthum. Decius consil. 469. num. 8. Paris. consil. 105. num. 8. lib. 4. Cephal. consil. 136. num. 18. lib. 1. Roland. à Vall. cons. 99. num. 39. lib. 2. cum multis quos referunt, & est communis sententia. Aduertit tamen Francisc. de Pauinis in prælud. extrauag. colum. 2. has extrauagantes producendas esse extra Curiam sub plumbo, in Curia verò sub sigillo Cancellarij si descriptæ sunt in libro Cancellariæ; vel sub sigillo Camerarij auditoris si in Camera Apostolica asseruantur.

Excipit tamen Felyn. in cap. 1. de re iudicat colum. 6. num. 12. casum, in quo pars petiisset à iudice vt de illa extrauagante, de qua ipse dubitabat, quia non proferebatur authentica, consuleret superiorem, nam si Iudex noluit id facere, sententia contra illam extrauagantem erit nulla; & refert pro hac sententia Bald. in cap. pastoralis in princip. de fide instrum. & probat ex l. verum §. ex facto, ff. de min. ibi *ad imperatorem se retulit*. Verum mihi hac in re magis placet opinio Abbatis Butrij, Imol. & alior. in cap. pastoralis citatum, qui docent quando nulla est notitia de extrauagante quæ allegatur non teneri iudicem consulere superiorem, Immo melius facere si non consulat quia videtur extrauagans allegata in fraudem ad dilationem causæ: si tamen aliqua notitia habetur de extrauagante allegata, sed Iudex dubitat, tunc dicunt arctari iudicem ad superiorem recurrere, quicquid in oppositum iudicent Petrus, & Ioann. Adr. citati ab Abbate n. 3. contra quos ait Abbas procedere textum pastoralis, qui per verba imperatiui loquitur, & iudici præscribit vt in dubia extrauagante, quæ iuri communi dissonat, superiorem consulat. Addit tamen Abb. Butr. & Imol. si Iudex adhuc inconsulto superiori sententiam ferat contra extrauagantem, validam fore, quamuis Iudex male fecerit non consulendo, & veniat puniendus: ratio est quia in hoc capite præcipitur actus consulendi, non verò irritatur actus sentent. ferendæ. Deinde quàdiu Iudex certus non est de decretali non offendit iuris auctoritatem; & sicut contra ius dubium sententia lata valida est, ita contra extrauagantem dubiam in dubio facti; quod magis efficax est ad faciendam dubitationem à fortiori valida reputabitur, sed de hoc latius hoc loco.

De auctoritate Decreti à Gratiano compositi.

CAPVT VII.

Librum ab auctore auctoritatis commendationem mutuari nemo dubitat. Dicendum ergo est quis fuerit Decreti auctor, & quo tempore hoc opus editum, quis illius Glossator, & denique num ab aliquo Ponfice fierit confirmatum: quibus expeditis, quamlibet autoritatem habeat, facile innotescit. Quod verò Gratianus Decreti, quod Concordia discordantium canonum inscribitur, compilator fuerit, & auctor, nullus ambigit: patet ex gloss. multis in locis Gratianum nominante vt in cap. dist. 20. verb. claues, & 7. quæst. 1. cap. quia frater, §. ambitionis gloss. 1. & notat Ioann. Andr. in Mercurialibus de regul. iur. in 6. super data vbi ait hoc esse notorium, & propter hoc forsitan Gratianum huic operi nomen suum non inscripsisse. Verum Codex Vaticanus hanc habet inscriptionem. *Decretum Gratiani Monachi sancti Felicis Bononiensis Ordinis sancti Benedicti compilatum in dicto Monasterio Anno Domini Millessimo Centessimo quinquagessimo primo tempore Eugenij Papa Tertij.* Non sunt tamen citra controuersiam reliqua quæ in hoc titulo notantur, excepto auctoris nomine, nam de patria aliqui hallucinati sunt cum Tritemio de viris illustr. Ordinis sancti Benedicti, lib. 2. cap. 113. qui Monachum Classensem appellant Monasterio nomen patriæ tribuentes: natus enim est in Tusciæ ciuitate, quæ Clusuim, seu Guisa dicta est, non Classa, vt aliqui deprauatè legunt in Chronico quod inscribitur Pomærium Ecclesiæ Rauenatis, & seruatur in Bibliotheca Vaticana. Obseruarunt hunc errorem Baron. anno 1151. & Posseuinus in apparatu verbo Gratianus.

Gratianus. Præterea auctores citati, & alij asserunt Gratianum sancti Benedicti Monachum fuisse: idem testatur Baptista de sancto Blasio in rubricam decreti n. 2. cum Laurentio de Bononia, & Nicolao de Tudechis. item Gregor. Tolosano de Generali Collect. iuris, tit. 1. n. 15. cum Hugone ad cap. post appellationem, §. forma 2. q. 6. Vnde Monachi sancti Proculi Bononiæ suum esse affirmarũt, & ideo in claustro, quod hortum respicit, statuam ei marmoream erexerunt & in hac sententia est Maranta in praxi 3. p. n. 34. & seq. Monachi sancti Felicis suum esse dicunt. Arnoldus Vion, vt refert Posseuinus, quò vtriusque Monasterij Monachos conciliaret, asseruit Gratianum prius monasticam vitam in Monasterio sancti Proculi fuisse professum, deinde maioris commodi gratia ad Monasterium sanctorum Felicis & Naboris transisse, qui est eiusdem ordinis, ibique decretum composuisse, quod fortasse Carolus Sigonius indicauit, lib. 1. de Episcopis Bononi. vbi non curauit quo in monasterio sancti Benedicti vitam monasticam incepisset: sed solum asseruit in Monasterio sancti Felicis decretum composuisse. Præposit. tamen Alexand. etiam decreti compositionem in Monasterio sancti Proculi factam confirmat in procem. decreti ad initium, ego verò pluribus assentior hac de re testimoniis, atque adeo Gratianum sancti Benedicti Monachum fuisse, & in illo Bononiensi Monasterio sancti Felicis opus hoc elucubrasse multo probabilius existimo.

De tempore etiam controuertitur. Nam Baptista de sancto Blasio num. 4. ait compositum fuisse decretum anno 1105. & probat ex 2. quæst. 6. §. forma vbi in forma petendi Apostolos data est 1105. vt hic author ait, at in aliis antiquis Codicibus est 1161. in emendata editione nouissimè facta iussu Gregorij Decimi-tertij legitur anno 1141. Tritemius citatus ait decretum compositum fuisse anno 1127. quod Tolosanus vbi supra in scholio dicit forsitan verum esse, de initio compositionis. Glossa Vgonis ad §. forma 2. quæst. 6. item Præposit. Alexand. in procemio: Maranta & alij asserunt editum fuisse anno 1150. docente Iacobo Bononiensi ius ciuile & Alexandro Theologiam, qui postea fuit Papa Alexander Tertius: Verùm Baron. Gregor. Tolosanus & Posseuinus sequuti Pomerium Rauenatis, sentiunt hoc Gratiani opus anno 1151. in lucem prodiisse, quæ sententia mihi verisimilior videtur, licet non inficiar potuisse ante decem annos, vel ante viginti quatuor ab auctore inchoari. Mirum enim non est tam arduum, tamque elaboratum opus tot annorum spatio componi, vt Baptista de sancto Blasio obseruauit, neque in hac temporum supputatione plus moror: Vide Thomam Cananum in procemio decreti plures alios hac de re referentem numero 120. & sequent. vbi etiam illam tangit quæstionem, an Gratianus fuerit frater Petri Lombardi Magistri sententiarum & insignis Theologorum antesignani, alteriusque Petri Comestoris, qui

A historiam scholasticam scripsit. Nam Aegid. Bellamer. in præfatione ad rubricam decreti numero 7. dub. 3. affirmat. hos tres insignes viros, fratres fuisse. Thomas Canan. Ferrari. hic numero 131. dubitat. Præpositus verò negat, & tamquam fabulam vulgo sparsam reprobat sanctus Antonin. 3. par. suæ histor. tit. 15. cap. 6. quem sequitur Baron. annal. anno 1164. §. hic Iacet, quibus assentior: & probo primò quia Gratianus florere cœpit sub Henrico Quarto circa annum 1120. Petrus Lombardus, sub Conrado 3. ad annum 1140. at Petrus Comestor sub Federico prioribus annis sui imperij prope annum 1160. Secundo ef-

B ficacius, quia Gratianus erat Etruscus Clusij natus: at Petrus Lombardus Nouariensis, & Comestor Tercensis, qui ergo fieri potuit, vt quos patriæ locus & florentis ætatis tempus disiunxit, vnius matris vtero clauderentur?

Vidimus Gratiani auctoritatem, qui licet in Theologia, vel in iure Doctor, tamquam persona priuata suæ decretorum compilationi nec Iuris formam, nec obligandi vim potuit conferre. Veniamus ad ipsum opus, & quæramus an aliundè hanc vim formamue comparauerit. In quo duo sunt citra controuersiam. Primum est non omnia, quæ in hac decretorum compilatione continentur, Iuris auctoritatem habere, immò nec rectæ fidei, seu Theologiæ veritatem, cum in hoc 2.

C volumine errores aliquot contineantur omnibus catholicis rectè sentientibus manifesti: & hi non solum in additionibus Gratiani, sed etiam in decretis nonnullis ab eo adductis & in Glossis; quæ omnia speciatim narrare huius loci non est; aliqua tamen exempla adducam. Nam in primis quod attinet ad decreta, aliqua adducuntur à Gratiano, quæ per contrariam consuetudinem, seu constitutionem abrogata sunt: Vt quod dist. 4. in cap. statuimus, & duobus sequent. decernitur, vt quadragesimale ieiunium à Clericis statim post sexagesimam inchoetur. Item quod statuitur 22. quæst. quinta in cap. honestum, vt nisi à Ieiunis in iudicio iuramentum præstetur, præterea quod dist. 63. per plura capita de electione Romani Pontificis & cæterorum Episcoporum edo-

D cetur.

§. De additionibus Gratiani illud obseruandum quod sua cum sanctorũ verbis sępè continuat, quare circumspectè legẽdus, ne sanctorum patrum, præsertim. D. August. verba esse putẽtur, quod Posseuinus aduertit verbo *Gratianus*, §. de Gratiano. Deinde dist. 19. §. hoc autem, & §. quia ergo, dum Anastasium damnat quod illicitè, & non Canonicè contra decreta Pontificum fecerit; & Imperatori Anastasio morẽ gesserit, non sanè Anastasius suo minus satisfaciens officio, sed Gratianus minus Theologiam sciens ostenditur. Baptizati enim ab excommunicatis seu hæreticis, secundum Ecclesiæ ritum verè sunt baptizati, & similiter ab excommunicatis Episcopis ordinati iuxta vsum Ecclesiæ vere & valide ordinati censentur. Præterea 11. q. 1. vbi quæ- 3.

ritur an Clericis liceat bona propria habere, arguit pro & contra multa allegans & post cap. præcipimus, §. cum ergo, resoluit Clericis orientalib. quibus licet matrimonio coniungi, item occidentalibus ante ordinationē suam legitime coniugatis, licere propriū habere ad filiorum sustentationem: aliis verò qui à pueritia clericatum iniuerè id minimè licitum esse, quod sanè verum non esse constat. Denique dist. 1. de pœnitentia quærens vtrum peccata commissa sola cordis contritione absque sacramentali confessione præmissa etiam cùm adest copia confessoris dimittantur, an verò necessaria sit confessio, disputat pro vtraque parte, tandem in §. vltimo nihil determinat, & iudicio lectoris relinquit, vt quam velit partem sequatur, cum tamen in vera & catholica sententia confessio sacramentalis peccatoribus in mortali existentibus necessaria sit, & saltem in anno semel facienda; ac in mortis periculo. Mitto alia eiusdem auctoris sacræ Theologiæ minus consona, suis in locis confutanda.

4. Iam verò glossa quamuis plerumque bona sit, & satis erudita, breuis, sed succi plena, quam composuit Ioannes Theutonicus, vt docet Bartholom. Brixiensis in sua gloss. 1. Ioan. Andr. in Mercuriali super data de regul. iur. in 6. Cardinal. in Clem. 1. de iure iurand. circa finem, Petrus de Saxon. in c. 1. de constit. Baptista de sancto Blasio in repetit in rubr. decreti q. 3. n. 5. Posseuinus in apparatu verb. *Ioannes*: eamdemque glossam in multis suppleuerit Barthol. Brixiens: vt idem testatur ad c. tempus 13. q. 2. & in aliis locis; non tamen in omnibus probatur, aliqua enim continet, quæ à vera Theologia aberrant. Nam in cap. tempus 13. quæst. 2. verb. *propitiationes* docet Glossa suffragia pro iis, qui in inferno detinentur, illis prodesse, vt mitius torqueantur, quamuis non vt à pœnis liberentur; quod est falsum vt patet ex D. Thom. in 4. dist. 45. quæst. 2. artic. 2. malè igitur interpretatur Glossa ibi dictum Augustini, non enim pro mediocriter Malis, de quibus loquitur August. & quibus suffragia proficiunt, intelligendi sunt, qui propter mortalia in inferno cruciantur, sed qui propter venialia, vel mortalia iam dimissa quoad culpam, non quoad pœnam in purgatorio detinentur, vt exponit D. Antonin. 3. par. tit. 11. c. 8. §. 4. Deinde in cap. tribus. gradibus glossa in verb. *miscere* de speciebus sacræ Eucharistiæ à fidelibus sumptæ affert varias opiniones ferè omnes falsas, & tandem concludit. *Certum est quod species quam cito dentibus teneantur tam cito in cælum rapitur corpus Christi*, quæ sententia est plusquam falsa, manifestum enim continet errorem, quem notat cum receptissima Theologorum sententia Suar. tom. 3. in 3. par. disput. 46. sect. vltima, §. sequitur 2. & disput 54. sect. 2. ad initium, quamdiu enim non corrumpuntur species panis & vini, sub illis manet corpus Christi siue in ore permaneant, siue in stomachum descendant, prætermitto plures alios errores sub propriis titulis confutandos, satis enim sunt hæc exempla, v cognoscamus in hac concordia Gratiani multa esse tum decreta, tum ipsius auctoris, vel glossatoris additamenta, quæ non modo non seruantur, sed omnino à Theologis reprobantur.

5. Secundum etiam certum est, in hac compilatione multa esse Concilior. & summorum Pontificum decreta, sanctorumque Patrum testimonia quæ ab Ecclesia recipiuntur, quæque in vsu ac viridi obseruantia permanent vt patet ex cap. si Romanorum, dist. 19. item ex multis decretis, quæ ex œcumenicis Conciliis generalibus desumuntur. Denique ex variis textibus, decretalium vbi hoc decretum allegatur, vt in cap. continebatur, de desponsat. impuber. ibi *cum in decretis habeatur* vbi Glossa ait subaudi scilicet 33. q. 1. cap. si quis acceperit, cap. nobis, de iure patron. cap. relatum 4. de testam. clem. 1. de iure iurand. & in aliis. Quod vt magis pateat, aduertere oportet ante compilationes decretalium Epistolarū, de quibus in primo procemio diximus, varias collectiones canonū præcessisse quas omnes diligenter numerauit Gregorius Tolosanus partitionum iuris, lib. 1. tit. 1. n. 9. & latius in admonitione ad lectorem, quæ præmittitur in hoc decreto, Pij Quarti, Pij Quinti, & Gregorij Decimitertij iussu, reformato continentur. Nam post duas illas antiquissimas Canonum collectiones, vnam Clementis Romani Diui Petri successoris in octo libros redactam, & alteram, quæ à Nicolao Papa in cap. si Romanor. dist. 19. Codex Canonū nominatur, cuius decreta à Leone 4. in cap. de libellis dist. 20. afferuntur. Primus, qui postea maiorem Canonū collectionem fecit, Isidorus fuit Hispalensis, incipiens à Canonibus Apostolor. vsque ad Conciliū Hispalense secundū: huic successit Burchardi collectio, quæ decretorum libros viginti in diuersas materias distributos complectitur. Burchardum imitatus est Iuo, qui duas collectiones fecit Canonum, seu sanctionum Ecclesiasticarum, & Conciliorum, additis etiam ciuilibus: maiorem appellauit Panormia, minorem, quæ erat prioris epitome, simplicer decretum nominauit: quamuis hanc Hugoni cuidam Iuonis abbreuiatori attribuant nonnulli. Denique collectiones alias fecisse dicuntur, Cresconius, Anselmus, Deusdedit Cardinalis, & Gregorius presbyter, cuius collectio Polycarpum inscribitur. Thomas Cananus in procem. decreti n. 337. & Tusch. lit D. conclus. 110. n. 6. sex numerant decretorum collectiones: primam Isidori, secundam Iuonis, tertiam Hugonis, quartam Fulgentij Diaconi Carthaginensis; quintam Brochardi, sextam Gratiani, qui ex reliquis tandem suum composuit decretum, quod ideo concordiam discordantium Canonum nuncupauit; quia non tantum decreta colligere studuit, sed etiam propositis quæstionibus, & in vtramque partem disputatis, quæ inter se pugnantia viderentur, ipse in concordiam reuocare contendit.

Inter hæc decreta, & Gratiani addimenta, paleas, non vt inanes sine vllo vtilitatis grano abijcias. Nam inter illas multa sunt, quæ in

in decretalibus & apud Collectores Gratiano antiquiores reperiuntur, vt in illa admonitione ad lectoré citata obseruatur. De Palearum etymologia aliis placet Τὰ παλαιὰ id est antiqua dici scripta, quia ex vetustis Codicibus accepta, & antea in transcriptis fuerint omissa. Alij à Cardinali auctore, qui Protopalea seu Quarta palea dicebatur, has additiones nomen mutuari arbitrantur, tandem alij à dictione πάλιν idest rursum, vocari Paleas, quasi additiones, seu repetitiones, de quo plura Tolosanus in lib. de iuris arte cap. 8. Ex his iam liquet multa in hoc decreto reperiri, quæ obseruari, & reuereri oportet.

7. Controuersia igitur est, vtrum præter auctoritatem, quam habet vnum quodque caput in hocdecreto contentum ex se, aliam Iuris vim sortiatur ex eo solum, quod in hac collectione reperiatur? Negat Sanchez, lib. 9. de matrimon. disp. 12. sequutus Ripam in l. 1. num. 69. ff. si cert. petat. Maiorem in 4. dist. 17. quæst. finali, §. dubitatur an is. Caiet. 22. quæst. 89. artic. 8. dub. vltimo, §. ad primum dicitur. Aragon. ibidem dub. 1. insolut. ad secundum. Sotum lib. 7. de iustit. quæst. 3. artic. 1. paulo post initium. Valent. 22. disp. 6. quæst. 6. de voto, puncto 6. §. hinc sequitur, & videtur hæc sententia probari ex cap. de libellis, dist. 20. vbi Leo 4. explicans quæ vim Canonum habeant ad causarum decisionem, retulit Canones pontificios & Conciliorum generalium decreta; iis nihil statuentibus dixit sanctorum dicta magnanimiter esse retinenda; ergo non numerauit illa inter Canones, quibus causa decidenda esset: sed inter ea, quæ dirigunt & magni facienda sunt.

8. Vera tamen est meo Iuditio sententia affirmatiua, vt pote quæ solidioribus nititur fundamentis. Primum est commune iurisperitorum placitum; nam pro opposita parte vnum tantum Ripam ex Iuristis adduxit Sanchez qui in contraria sententia fuit vt statim referam, & in loco supracitato solum ait leges ciuiles in Decreto Gratiani non esse Canonizatas, ex eo quod à Gratiano Registratæ sint in decretis, sed quatenus alioqui sunt approbatæ, & num. 66. dixerat decretum Gratiani fuisse approbatum secundum communem sententiam, non tamen secundum omnia; quia in generali approbatione non intelliguntur, tamquam approbata, comprehendi scripta specialiter reprobata, iuxta Glos. in l. 1. §. fin. ff. de his qui sunt sui vel alien. iur. Feyn. in c. ad nostram, colum. 2. de iur. iur. Alios auctores refert pro prima sententia negante Salas de leg. tract. 14. disp. 8. sect. 13. n. 64. quos ipse sequi videtur, quia quamuis, n. 67. asserat dicta patrú in decreto contenta de præcepto, vel de consilio nos dirigere, nullam tamen eis concedit legis, vel ligandi vim, nec vllam approbationem à summis Pontificibus datam agnoscit, immo in n. 67. ad 5. ad primam sententiam deflectit: quicquid tamen sit de illius sententia, certe auctores, quos refert n. 64. pro prima opinione negante omnem prorsus obligandi vim decretis, vel dictis patrum ex

A eo quod in decreto contineantur; vel hoc difficultatis punctum non attingunt, vel illi sententiæ non fauent, sed oppositam docent. Nam Castro aduers. hæres. lib. 1. c. 7. & Couarr. variar. resolut. lib. 4. c. 16. n. 6. solum notant, & merito Glossatorem refellunt, quia in cap. vlt. dist. 15. dixerit Gelasium Papam in eo textu iussisse, vt omnia dicta sanctorum, tamquàm authentica haberentur; & vsque ad vltimum iota tenerentur, quod falsum est, vt ibi dicemus: verum non erat quæstio de dictis patrum solùm in decreto contentis, sed de omnibus scriptis sanctorum absolutè ab Ecclesia ex eo solú probatis, quod Catholicæ fidei non repugnarent, non quod obseruari tamquam canones iuberentur. Iam verò Emanuel, Roiz, Maranta, & alij antiquiores ibidem citati à Salas manifestè concedunt sanctorum dicta ex eo quod inserta sunt in decreto, vim habere & auctoritatem ad decisionem causarum, & vel à summis Pontificibus, vel consuetudine & vsu recepta fuisse, & approbata, vt statim referam.

B

Primum igitur fundamentum petitur ab auctoritate doctorum, præsertim Iuristarum ita communissimè sentientium. Ita Abb. in c. 2. de rescript. n. 9. Felyn. ibid. n. 43. Decius ibid. vbi ait volumen Decreti esse approbatum tamquam Iuris librum ad idem c. 2. Ripa, n. 8. Archidiacon. in c. quis nesciat distinct. 9. ad finem & in c. de his 2. dist. 50. in princip. Præposit. ibid. quæst. 5. versic. redeundo ad textum. Gemin. n. 2. Turrecrem. post Hugonem ibid. n. 5. Item in procemio decreti art. 8. n. 25. vbi etiam Thomas Canan. n. 44. Azon. à Ramenghis ibid. n. 25. Ioan. Baptista de sancto Blasio n. 10. Cuias lib. 1. Institut. Maior. titul 1. n. 5. Cenedo in Collectan. 16. ad Decretum Emanuel. Roiz. tom. 1. quæst. regular. q. 6. art. 12. Tusch. litt. D. conclus. 110. vbi ait hunc librum approbatum fuisse à Sixto Tertio. Maranta in pract. 3. p. q. vnic. n. 36. & seq. vbi ait fuisse approbatum Eugenio Tertio; quod etiam docet Sebastian. Medic. in tract. de legib. par. 1. quæst. 3. n. 9. Addunt vero Maranta & Tuschus iam nunc id negari non posse cum approbatum fuerit hoc decretú per Bullam Gregorij decimi tertij in qua hoc decretú appellat ius Canonicum vt in 2. fundamento dicemus: Fuisse verò approbatú hoc decretum in prædicta Bulla docet etiam Gregor. Tolosanus in partition. iur. canon. lib. 1. tit. 1. cap. 1. n. 16. Ex Theologis hanc sententiam tenuit Medina de sacrorum hominum continent lib. 2. cap. 33. in fine: quis ergo contra tam vnanimem Iuristarum consensum iam nunc audebit dicere decreta in Gratiani collectione contenta nihil inseruire ad causarum decisionem nisi ex alio capite Canonis habeant authoritatem à suo conditore desumptam? 9.

C

D

Secundum est testimonium & approbatio Gregorij XIII. ad quam oppositæ sententiæ auctores non respexerunt, non enim illam citarunt. Cum tamen Greg. in prima Bullla quæ est ad initium huius decreti, inter partes corporis Iuris cum decretalibus, Sexto, Clementinis. & Extrauagantib. sine discrimi- 10.

ne hoc etiam decretum comprehendat & totum ex his partibus constans Iuris Canonici corpus appellet, ibi, *hoc Iuris Canonici corpus fideliter*, &c. & infrà, *hoc ius canonicum sic expurgatum ad omnes vbique Christi fideles sartum tectumque perueniat*, quod vt integrum & incorruptum in posteram perseueraret, excommunicatione latæ Sententiæ interdixit, ne quis huiusmodi libris Iuris Canonici addere vel detrahere audeat, sed vt ita recogniti, & expurgati post hac imprimantur: itaque si ne discrimine libros Iuris Canonici nuncupat Gregorius decretum Gratiani simul cum decretalibus, Sexto, & Clementinis, & Extrauagantibus, & vt ostenderet Pontifex se non omnia approbare, quæ in hoc decreto continentur, in eadem Bulla aduertit Gratiano, & alijs *Glossarum auctoribus, qui viri pij & Catholici fuerunt, ignoscendum, si quid ob errorem, vel quia nondum pleraque* à sacris Conciliis *definita fuerunt, liberius loquuti sunt.* Vnde in locis, in quibus aliquis videtur error obrepere, notis ad marginem adiunctis, eam doctrinam recipiendam non esse aduertitur: idque significauit Pontifex cum in eadem Bulla dixit, quod *Decretum iam totum emendatum, & correctum, ac nonnullis annotationibus illustratum existat.*

11. Tertium quia ille communis vsus & vniuersalis catholicorum consuetudo allegandi in iudiciis & in scholis capita huius decreti præsertim, quæ ex summis Pontificibus, œcumenicis Conciliis & sanctis Patribus à Gratiano afferuntur, tacita quædam approbatio est. Nam ipsi etiam Pontifices decretorum librum citant vt fecit Alex. 3. in c. continebat. de dispensat. impub. ibi *cum in decretis habeatur.* alludens ad cap. si quis acceperit 33. q. 1. & alij in aliis textibus, quos adduximus in 2. præsupposito: nec satisfaciet, qui dixerit allegari solùm decreta Pontificũ, vel Conciliorũ; nam in cap. nobis de Iure patronat. Clemen. 3. hæc decreta allegantur ibi, *sicut in sacris est Canonibus institutum*, alluditurque ad textum D. Ambros. ex sermone quadragesimæ qui incipit Quicumque 16. qu. 7. vt notauit in eo loco glossa verb. *Canonibus*, quod idem verbum excludit aliam responsionem datam à Sanchez citato, hæc testimonia Patrum non allegari tamquam textus Iuris, nam hoc est illudere vocabulorum proprietati & verbum Canonis ad impropriam significationem distorquere: & confirmatur quia summi Pontifices semper magni fecerunt sanctorum patrum testimonia, vt egregiè Bonifacius in cap. sunt nonnulli 16. quæst. 1. fatetur dicens *Nos verò tantorum Patrum instituti exemplis, quibus periculosum est refragari*, &c. ergo à fortiori illa æstimanda sunt quæ iam in decreto inserta tamquam ius Canonicum à summo Pontifice Gregorio emendatum, euulgantur.

Itaque omnia decreta, quæ in hac compilatione ex sacris Conciliis, summis Pontificibus & sanctis Patribus afferuntur, quæ postea per posteriores summorum Pontificum constitutiones non inueniuntur reuocata, vel per non vsum, contrariamuè consuetudinem antiquata, omnino recipienda esse, tamquam partes Iuris Canonici in actionibus, iudiciis ac scholis obseruandas existimo tribus iactis fundamentis subnixus: obserua tamen non omnia patrum testimonia in decreto contéta, & approbata habere se semper per modum præcepti, sed aliquando ad instar consilij vt in titulo de constitut. infra latè dicemus. Non idem tamen est ferendum iudicium de Paleis aut de Gratiani doctrina in illationibus ac textuũ nexibus, nec denique de eiusdem decreti rubricis: hæc enim licet Magistralis doctrinæ auctoritatem contineant, quæ si textus desit & iuri Canonico ac veræ Theologiæ conformetur, merito poterit allegari, & tanti fieri, quanti glossa, aut magnæ opinionis author, tamen Iuris vim non habent, neque vt textus hic inseruntur. Ratio est quia citati authores nihil illis plus tribuunt: & Gregor. XIII. noluit paleas Gratiani doctrinam, vel rubricas nomine Iuris Canonici comprehendere, si enim id vellet, manifestis verbis declararet; cum videret, illa in communi vsu, & solita doctorum interpretatione Iuris vigorem non habere, vt docet Thomas Canan in procem. decret, n. 625. cum Ioan. Andr. Card. Ant. Butr. Federic. de Sen. Archidiac. Felyn. Iason. Abbate, Imol. specul. & Corset. idem tenet Baptista de sancto Blasio in rubr. decreti, n. 11. & 15. referens aliquos ex his.

Vna tantùm superest difficultas de legibus Imperatorum, & Iurisconsultorũ responsis, 12.
quæ in hoc decreto inserit Gratianus an Canonizatæ censeantur, ferè omnes doctores supra citati & alij relati à Cenedo collect. 16. n. 8. ad Decretum item à Sanchez, Emanuel, Rod. & à Ioanne de Salas vbi supra, existimant leges ciuiles in decreto contentas in eademmet Iuris ciuilis dispositione relinqui, sine alia de nouo auctoritate superaddita: probat Thom. Canan n. 631. in procem. Decreti ex Gloss. 2. in c. 1. de exceptionibus: item in c. super eo 1. de testib. sed debilis est hæc probatio nam glossa his in locis refert discrimen inter ius Canonic. & ciuile in testibus criminosis recipiendis & excludendis: & quamuis illud ius ciuile canonizatum foret in Decreto per contrariam dispositionem decretalium reuocaretur. Probant item reliqui doctores, quia Gratianus vt priuatus Monachus nullam habebat auctoritatem canonizandi ciuiles leges, neque ex alio capite constat de certa approbatione summi Pontificis, per quam illæ, tamquam canones reciperentur. Verùm huic obiectioni satisfacit Cardinalis Iuschus, qui lit. D. conclus. 110. n. 11. ita ait *hodie temporibus nostris fuit approbatum Decretum, et contenta in eo sunt leges Canonicæ effectæ vt in Bulla felicis recordationis Gregorij Papæ decimi tertij, qui magna diligentia multa corrupta, et mutilata corrigi, et suppleri fecit, & nihil addi vel detrahi posse sanxit sub pœna excõmunicationis, et ad sincerã suam naturalem veritatem educi fecit, et corpus Iuris Canonici simul cum Decretalibus, sexto, et Clementinis appellauit.* Idem tenet, Tolosanus vbi supra qui sine vlla distinction[illegible] Decretum Gratiani fuisse approbatum à Gregorio Decimo Tertio, neque leges ciuiles ab hac approbatione

ne excludit, quæ duo testimonia pluris facienda sunt quàm reliqua Iuristarum qui Pontificem Gregorium præcesserunt.

Ego sanè, vt dicam quod sentio; magis claram desiderarem Pontificis approbationem, quatenus extenditur ad leges ciuiles in decreto contentas: vt videlicet manifestis verbis diceret, vt pro constitutionibus Canonicis haberentur, non modo Conciliorum, & Pontificum decreta, item sanctorum Patrum placita; sed etiam Imperatorum leges ac Iuris prudentium responsa in Decreto inserta, quæ aliis Canonici Iuris constitutionibus posterioribus, non contradicerent. Verùm propter auctoritatem Cardinalis, & Tolosani, qui sic bullam Pontificis interpretantur, dico mihi probabilius videri illas leges. quæ reliquis constitutionibus Iuris Canonici conformantur, vel saltem non sunt illis dissonæ pro canonicis recipiendas ex eo solum, quod in decreto à Pontifice approbato inserantur; immo aliquam, vel aliquas ex illis iam ante Gregorij approbationem fuisse ab Ecclesia receptas, & pro Canonibus habitas. Primum probo, *Nam sacrorum Canonum statuta, principum Constitutionibus adiuuantur*, vt habetur in cap. primo de nou. oper. nunciat. vbi glossa verbo *adiuuantur* addidit. *in causa Ecclesiastica vbi Canones deficiunt secundùm leges iudicandum*, iuxta cap. si in adiutorium, cap. de capitulis, cap. quis autem & similia, dist. 10. quæ in tit. de constit. declarabimus: ergo de cæteris legibus, quæ cum Canonibus non permiscentur, hoc Pontifices decreuerunt, plus aliquid tribuendum illis quæ in adiutorium Canonici Iuris iam inter decreta Pontificum collocantur, præsertim cum totum hoc decreti corpus sine vlla decretorum distinctione canonicum ius appelletur. Secundum ostendo ex Clem. vnica de Perer. vbi cum ageret Clemens de iuramenti forma quod Imperatores facere consueuerunt, ita ait, *forma iuramenti huiusmodi sacris inserta Canonibus manifestat.* & infra in eadem Clement. *secundùm formam in decretis, quæ incipit, Tibi Domine*, alluditque ad constitutionem Ottonis adductam, 63. dist. cap. tibi Domino, vt Glossa vtroque loco obseruauit: quis ergo neget canonizatam esse hanc constitutionem ab Ottone factam, & continentem illam iuramenti formam, quam Pontifex insertam esse canonibus dixit, & cum decretis computauit? Cum ergo Clemens Quintus tot annis Gregorium Decimum tertium præcessisset, certe euidenter sequitur aliquam vel aliquas ex his sæcularium principum constitutionibus vsu, & approbatione pontificum fuisse prius receptas, & pro canonibus habitas.

Qua ratione distribuitur ius Canonicum per libros, titulos, distinctiones, causas, & quæstiones.

CAPVT VIII.

IN partitione, sicut etiam in declaratione canonici Iuris non incipio ab antiquiori, A quale vt diximus illud est, quod Gratiani decretum complectitur, sed à posteriori, & receptiori, per quod, antiquius si obstat, derogetur, quale in decretalibus, Sexto, Clementinis, ac Extrauagantibus continetur. Hoc igitur posterius instar Digestorum per libros, & titulos distribuitur, libros vnde vigenti numerat, quinque in decretalibus Gregorij, totidem in sexto Bonifacij, qui licet Sextus dicatur comparatione quinque decretalium alios tamen quinque libros complectitur. Item quinque in constitutionibus Clementis & quatuor in Extrauagantibus communibus. Nam viginti Extrauagantes Ioannis primo loco adductæ in quatuordecim titulos B diuiduntur sine distinctione librorum: Vt autem, cognoscatur quot titulos habet vnusquisque liber, consulatur tabula sequens.

Liber primus decretalium titulos habet.	43
Liber secundus.	30
Liber tertius.	50
Liber quartus.	21
Liber quintus, numerato titulo de regulis iuris.	41
In Sexto.	185
Liber primus titulos complectitur.	22
Liber secundus	15
C *Liber tertius.*	24
Liber quartus.	3
Liber quintus, numerato titulo de regul. iuris.	13
In Clementinis.	77
Liber primus continet titulos.	11
Liber secundus.	12
Liber tertius.	17
Liber quartus, vnicum tantum caput.	1
Liber quintus.	11
In Extrauagantibus communibus.	52
Liber primus habet titulos.	9
Liber secundus.	3
Liber tertius.	13
D *Nullus habetur titulus ad librum quartum spectans.*	...
Liber quintus.	10
	35

Notandumque nullum titulum reperiri in Sexto, Clementinis, & Extrauagantibus, tam communibus, quam in illis viginti Ioannis 22. qui non sit in libris decretalium, multos verò in decretalibus, qui in reliquis Sexti, Clementinarum, & Extrauagantium non inueniuntur, qui verò hi sint, facile quis deprehendet, si tabulas titulorum consulat, quæ ante hæc iuris volumina præfigi solent, & vnam cum alia conferat. Hinc iam rationem agnosces cur ad titulos decretalium in nostra concordia illos omnes, qui in aliis

voluminibus sexti: Clement. & Extrauag. continentur, merito reducamus.

2. Ius prius & antiquius quod est decretum Gratiani in tres partes diuiditur: in prima vna supra centum distinctiones numerantur. Secunda causas triginta sex complectitur, quarum vnaquęque in plures quæstiones distribuitur, sola trigesima tertia causa, quæ est de pœnitentia in quinque quæstiones diuisa, subdiuidit tertiam quęstionem in septem distinctiones. In tertia parte Decreti quinque distinctiones de consecrat. sunt. Itaque si omnes distinctiones numeres, sunt centum & tredecim: si causas, triginta sex; si quæstiones, centum, & septuaginta duæ. Quia verò in vna quaque causa facile videtur, quot contineat quæstiones; neque tabula Iulij Pacij nobis ad id opus esse existimo, neque versibus Baptistæ de sancto Blasio in rubricam decreti num. 38. qui in eodem decreto tria millia, & nonaginta capitula recenset. Si quæras cur Gratianus hac varietate distinctionum, causarum & quæstionum vsus fuerit? & cur in tres partes Decretum distribuatur? respondet Baptista citatus num. 34. nullam huius rei vrgentem adduci posse rationem, sicut Iacobus de Beluiso repondet ad similem quæstionem, in prima rubr. authenticorum dum quærit, cur Authenticorum liber in tres partes diuisus sit. Ego sanè dicerem Gratianum acturum de iure diuino, & humano præsertim Ecclesiastico, item de Ecclesiasticis ministris quatenus ad Ecclesiæ Hierarchiam, & regimen necessarij sunt; primam partem claritatis gratia distinctionibus partitam confecisse. Deinde de Ecclesiasticis iudiciis tractaturum, cum in eo multiplices causas, & in vna quaque plures quæst. expendere oporteret, causas, & quæst. diuersas in secunda parte produxit & quia illa Tertiæ causæ quæstio tertia nimis prolixa erat, in varias distinctiones à Gratiano partita est. Has distinctiones docet Baptista de sancto Blasio loco citato num. 36. debere allegari in plurali de pœnitentiis, non de pœnitentia, sicut prædicatores & Iuris ignari, vt ipse ait, allegant, probatque ex titulo decretalium, de pœnit. & remiss. Verùm non modo in antiquis textibus, sed etiam in emendatis à Gregorio decimo tertio lego de pœnitentia in singulari: Neque oportebat vt titulus decretalium cum hoc conformaretur. Vnde immerito, qui in singulari allegauerit Iuris ignarus appellabitur. Tandem, quia expletis causis forensibus Ecclesiasticis, ad absolutionem Decreti deerat tractatus de Sacramentis, illum in 3. parte annectit Gratianus, & in varias distinctiones partitur. Confirmatur hæc ratio ex diuisione, quam tradunt Archidiaconus in proœm. Decreti, n. 9. Bellamer. num. 10. Geminian. num. 4. & 11. Præposit. Alexand. 6. vbi dicunt in prima parte distinctionum agi de ministris Ecclesiæ & eorum officiis. In secunda causarum, de negotiis tam Clericorum, quàm Laicorum, in 3. de Sacramentis. Aliam assignat rationem Baptisma citato num. 34. cur Gratianus in tres partes diuiserit Decretum, videlicet, quod Deus sibi in Trinitate complaceat, à qua primus Iuris Canonici titulus exorditur.

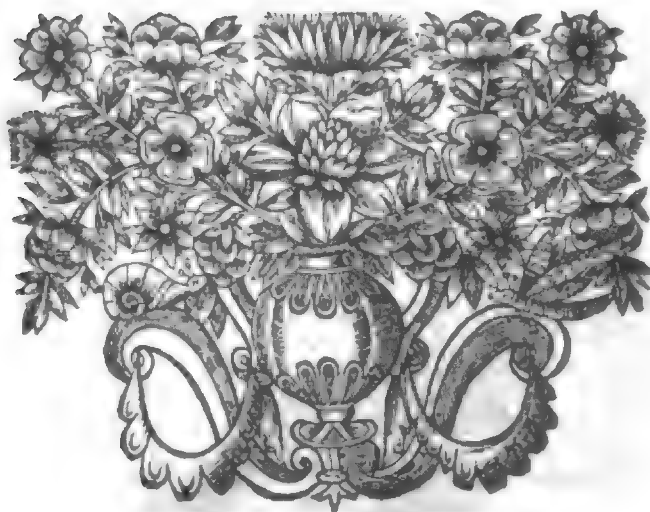

TITVLVS

TITVLVS PRIMVS
De summa Trinitate, & fide Catholica.

EXPONITVR RVBRICA, ET TEXTVS ILLAM *concernantes.*

COMMENTATIO PRIMA.

CVm in noua editione ciuilis Iuris in Cod. sub eodem titulo de summa Trinitate & fide Cathol. octo leges proferantur. (Nam duo alia capita, quæ ibi inseruntur pertinent ad Epistolam Papæ Ioannis 2. ad Iustin. datam) non erit abs re si totidem textus exponamus, quos toto canonico iure dispersos ad hanc rubricam præcipue spectantes inuenio; nam de duobus hic positis, & totidem vno in 6. altero in Clement. nemo dubitabit: si quidem de duobus hic positis, & totidem vno in 6. Clement. nemo dubitabit: si quidem sub eodem titulo sunt, quatuor alios assignarunt Abbas, Ioann. Andr. & alij in princip. huius rubricæ. Nempe cap. qui Episcopus, dist. 23. & cap. prima igitur, de consecrat. dist. 4 item duo postrema capita de consecrat. dist. 5. hos ergo textus in præsenti commentatione declarabo.

Quid tituli vocabula significent, & cur cæteris hæc rubrica præcedat.

NOTATIO PRIMA.

1. NOmen *Trinitatis*, seu Græcè Τριὰς non est in sacra scriptura expressum, euidenter tamen desumitur ex duobus potissimũ locis noui testamenti (præter alia, quæ non ita clara in veteri & nouo testamento habentur, quorum aliqua infra indicabo) primo Matth. vltimo num. 19. *Euntes ergo docete omnes gentes baptizantes eos in nomine patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Secundo ex prima epistola Ioannis, cap. 5. *Tres sunt qui testimonium dant in cælo: Pater, Verbum, & Spiritus sanctus: & tres vnum sunt.* Vnde meritissimo patres antiquissimi dixerunt proseminatores dogmatis de Trinitate fuisse Christũ Dominũ & Apostolos: ex his enim duobus testimoniis alterum est Christi Domini: alterum illius Apostoli, cui clarius inter alia hoc Trinitatis mysterium, & personarum processiones reuelauit. Quamobrem D. Basilius in sermone contra Sabennianos & Arium ita ait; *Dominus sic docuit, Apostoli prædicauerunt, patres conseruarunt Martyres confirmarunt*, & statim addit. *Hanc coniunctionem Trinitatis declarat baptismi traditio, & fides in eo confessio.*

A Item, Athanasius in epistola ad Serapionem; *Dominus*, inquit, *emittens Apostolos suos præcepit eis hoc fundamentum in Ecclesia ponere, proficiscentes inquit, docete omnes gentes baptizantes eos in nomine patris, &c.* Item Iræneus his adhuc antiquior lib. 1. cap. 2. *Ecclesia*, ait, *per vniuersum orbem vsque ad fines terræ seminata ab Apostolis, & discipulis eorum accepit eam fidem, quæ est in vnum Deum patrem omnipotentem, & in vnum Christum filium Dei & in Spiritum sanctum.* Alia Apostolorum testimonia de hoc mysterio relata inueniuntur: de Ioanne Euangelista apud Prochorum in illius vita cap. 1. de Sancto Petro apud Clemen. lib. 1. recognitionum. Vtuntur etiam hoc vocabulo Trinitatis ex antiquissimis Patribus Dionysius de diuin. nominibus cap. 3. in princip. & cap. 13. post med. B Iustinus in expositione rectæ fidei de Trinitat. quæst. 17. 18. & 129. S. Martialis Apostolorum discipulus epistola ad Burdegalenses cap. 10. Felix Papa 1. epist. 3. ad Benignum ante medium, item regula fidei diuinitus tradita Gregorio Taumaturgo de qua Greg. Nyssænus. Tertullian. lib. contra Praxeam; Cyprianus in sermone de oratione domin. quos reliqui posteriores sequuntur; qui de hoc mysterio eruditè scripserunt: ex Græcis Gregor. Neocæsariensis in confessione fidei: Athanas. de æterna substantia Filij & Spiritus sancti, contra Sabellij Gregales. Cyrill. Hierosolymitan. catechis. 16. Nazianz. orat. 13. q. 1. de pace & 29. de C dogmate & constitut. Episcop. & 32. in præsentia 150. Episcop. & aliis orationibus de Theologia. Epiph. hæres. 57. & 62. Gregor. Nyssen. de sancta Trinitat. aduersus Iudeos & ad Esstachium, aliisque subsequent. orati ex latinis Hilarius 12. libros dedit, August. 15. Fulgent. vnum ad obiect. Arianorum; Boet. duos ad Symachum, Richardus de sancto Victore sex, totidem Ambros. ad Gratianum, Ruffinus Apologiam de fide sua ad Anastas. & alij complures, quos refert Iodocus, in thesauro cathol. lib. 1. artic 4.

De significatione vero huius vocabuli *Trinitas* obseruandum est cum D. Thom. 1. p. quæst. 31. art. 1. ad 5. secundùm Etymologiam illud denotare vnam essentiam trium personarum, atque adeò importare in recto

essentiæ vnitatem, & multiplicitatem perso- A narum in obliquo, quasi diceret Trinitas, id est trium vnitas, sed secundùm veram, ac germanam vocis significationem potius significari in recto numerum personarum, & in obliquo vnitatem essentiæ: idemque est Trinitas atque ternarius numerus personarum, vnam essentiam habentium, quare Trinitas de formali solū significat numerū talium personarum, quæ ad inuicē referuntur, & in vna essentia vniuntur. Vnde refellitur error cuiusdam Valentini Gentilis Itali, qui asserebat Trinitatem significare trium vnitatem: quem modum loquendi optimè impugnat Bellarm. tom. 1. controuers. 2. de Christo lib. 2. cap. 5. primò, quia alioqui absurdè loqueretur Ecclesia in symbolo Athanas. Trinitatem in vnitate veneremur: idem enim esset, ac si di- B ceret trium vnitatem in vnitate veneremur. 2. quia concilia, & patres opponunt Trinitatem vnitati & illam personis tribuunt hanc essentiæ. Nam Patres Concilij Toletani 11. in professione fidei versus medium, ita loquuntur. *In relatione personarum numerus cernitur; in diuinitatis vero substantia quid enumeratum sit non comprehenditur.* Item D. Fulgentius de fide ad Petrum cap. 1. *Trinitas*, inquit, *ad personas refertur, vnitas ad naturam*, & quamuis Trinitas per antonomasiam iam à nobis pro diuina vsurpetur, ad distinctionem aliarum rerum, quæ in ternario numero in vno aliquo tertio vniuntur, verbi gratia in lucerna in qua, cùm vna sit, coniunguntur ignis, splendor, & calor, quæ sunt res realiter distinctæ, item intellectus, memoria, C & voluntas in vna eademque animæ substantia radicantur, quod exemplum affert Augustin. lib. 15. de Trinitat. cap. 22. Vt ergo à nostro titulo quoad hanc partem creatæ Trinitates excludantur, (quæ in rigore Trinitates non sunt: quia numquam assignantur tria inter se realiter distincta, quæ realiter cùm vno tertio identificentur:) ideo additur illud adiectiuum *summa*, id est maxima, seu diuina, in qua omnes diuinæ perfectiones resumuntur, quæ sola huius generis Trinitas est, vt cùm ternario personarum vnius substantiæ, & essentiæ realis identitas habeatur: ita exponit adiectiuum *summa*. Panormitanus ad rubric. in princip. Ioann. Andr. Bald. Hostiens. & alij ibidem & illam ita appellat Leandrus Hispaniarum Episcopus vt refertur in cap. doctrina de consecrat. dist. 4.

3. Cæterum de multiplici significatu fidei habes duas glossas: vnam in præsenti rubrica, alteram in cap. mouet 22. quæst. 1. verbo *neque*: omnes significationes ad nouem reduci possunt. Prima est qua fides pro dictorum factorumuè constantia & veritate accipitur, vt illam M. Tullius explicat lib. 1. officiorum: ita l. 1. ff. de pactis in princip. institut. in proœm. §. cumquè, in cap. Innocens 22. quæst. 4. & cap. noli 23. quæst. 1. in hoc sensu loquitur Paulus ad Roman. 3. numero 3. ibidem, *numquid incredulitas illorum fidem Dei euacuabit*? id est constantiam, in dictisque & promissis veritatem eludet seu eneruabit? 2. pro ipsamet promissione in hoc sensu dixit Mantuanus, *accipe, daque fidem*, item cap. coniuges, & cap. coniux. 27. quæst. 2. D. Paul. 1. ad Timoth. 5. numero 11. ibi *quia primam fidem irritam fecerunt*: quia verò coniugium mutuam promissionem in sponsalibus & traditionem corporis in matrimonio inuoluit, contractusque est constantiam & veritatem contrahentium deposcens, ideo fides 3. coniugalis thori castitatem, seu fidelitatem designat in cap. quemadmodum de iureiur. in cap. caue 28. quæst. 1. cap. omne itaque 27. quæst. 2. & cap. vltimo de condit. appos. vt refert gloss. magna hoc loco. 4. sumitur fides pro fiducia qua quis alteri se credit, l. vltima, C. plus valere, quod agitur, quam. & l. 19. quod vendidi ff. de contrah. empt. instit. de rer. diuis. §. venditæ 5. pro probatione vt in rubr. de probat & l. 13. cum de ætate eodem tit. item l. 5 non est, C. de edendo, 6. pro cautione ita in l. 12. in sacris 3. C. de proxim. scur. scrin. & lib. 12. iuxta gloss. ibidem §. 1. verb. *fidei* vnde fide sua iubere, id est sponsorem se constituere, & periculum in se recipere, ita Vlpianus in l. 75. vbi autem §. illud dubitationem in fin. ff. de verbor. obligat. 7. significatio fidei est, quando pro conscientia vsurpatur vt in cap. literas de restitut. spoliat. §. nos autem cap. quoniam omnes de præscript. & cap. quærat §. illud autem circa medium de pœnit. distinc. 3. vbi refertur Ambros. sic interpretans illud Pauli ad Roman. 14. in fine, *omne quod non est ex fide*, id est ex bona conscientia, *peccatum est*, & 28. quæst. 1. §. ex his. 8. fides totam legem Christianam & Catholicam religionem significat, & hunc significatum habet in cap. de Iudæis distinc. 45. vt testatur Iulius Pacius in Analitic. C. de summa Trinitat. numero 15. non verò significat baptismi sacramentum, vt glossa hoc loco docet; asserit enim ibi Concil. Toletanum 4. vt qui baptismum receperunt, cogantur eam fidem, ac religionem Catholicam retinere, quam in baptismo professi sunt. 9. accipitur fides pro obiecto naturali fidei, id est pro omnibus ijs, quæ nobis credenda proponuntur, item pro fide infusa actuali, vel habituali, qua mediante rebus creditis assentimur: actualis est in intellectu quando aliquis propositionibus de fide assentitur: habitualis in intellectu relinquitur Christiani & Catholici, etiam sine actuali credendi exercitio. In hac vltima D significatione fides à textibus sub hoc titulo vsurpatur: & de illa in disputatione sequenti post hanc commentationem disceptabo.

Vt tamen melius intelligatur de qua fide noster titulus loquatur, additur illud verbum *Catholica*, quod idem est, atque vniuersalis, & vbique porrecta: nam Καθολικὸς significat vniuersale, vt obseruat Abbas hoc loco in princip. Archidiacon. & Geminian. in cap. fundamenta de elect. in 6. quos cæteri Canonistæ ibidem sequuntur & Legistæ post Guiliel. de Cu. in rubric. C. de Summ. Trinitat. est autem hoc proprium Christianæ fidei & religionis insigne, vt ad distinctionem hæresum, & aliarum sectarum, Gentilium, Iudæorum, & Saracenorum, Catholica nominetur, vt infra quæst. 4. agentes de Ecclesia, 4.

sia, eiusque notis latius prosequemur. Hinc patebit declaratio similis tituli, quem Iustinianus ad initium C. similiter collocauit, vt iam incipiat concordia nostri iuris Canonici cum ciuili innotescere. Octo numerantur leges sub hac rubrica in Codice, inter quas illa est Epistola Ioannis Papę 2. quę incipit, Inter claras, cuius residuum post Epistolam imperatoris subiungitur. Pontifex verò in suis literis ita commendat Imperatoris veram, & Catholicam fidem & syderea luce clariorem irradiare testatur, vt non conqueratur quod in materia spirituali, & ad religionem spectante leges condiderit, sed cum ea tempestate sæuitia tyrannorum, & hæreticorum vesania vndique oppugnata Ecclesia Catholica brachij sæcularis auxilio indigeret, Imperatori gratias agit, quod Patrum decreta de Christianæ fidei veritate omnibus obseruanda præscripserit, quæ præscripta Pontifex sua auctoritate cõfirmauit his verbis, *de religione Catholicæ fidei ea sapitis, ea scripsistis, ea protulistis, ea populis fidelibus publicastis, quæ (sicut diximus) & sedis Apostolicæ doctrina, & sanctorum Patrum decreuit auctoritas, & nos confirmauimus in omnibus.* alij potius legunt, *& nos confirmamus.* Verũ si in præterito legatur referendũ est ad id quod supra dixerat in fine illius partis ex Epistola inter claras quę post l. nemo clericus, C. de summ. Trinitat. subsequitur.

5. Quod attinet ad rationem de præcedentia huius tituli, vtraque Glossa tam Canonica quam ciuilis eam desumere intendit à loco Pauli ad Roman. 14. supra citato, *omne quod non est ex fide peccatum est,* & quia ordo nostræ reparationis à fide sumpsit exordium, ideo ratio postulabat vt de fide catholica primò ageretur. Verum licet Augustin. in lib. 1. contra duas Epistolas Pelagij cap. 3. & in Epistol. ad Romanos versus finem; item Fulgentius de Incarnatione & Gratia Christi cap. 24. & Prosper. in Epistola ad Rufinum de grat. & liber. arbitr. locum Pauli interpretentur de fide Christiana, non tamen ex eo probare intendunt omnia opera, quæ ab infidelibus fiunt, esse peccata, sed alia est eorum intentio, quæ non pertinet ad rationem, quæ inquiritur. Minusque ad illam iuuat locus Pauli in

6. receptiori Patrum expositione, Origen. Chrisost. Oecumen. Theodor. Theophil. Ambros. Anselm. & recentiorum, qui fidem pro conscientia hoc loco interpretantur, vt supra diximus, quare secundum hanc interpretationem non video quomodò ad institutum faciat auctoritas Apostoli, & multo minus, cum ea expositione, quam in hac rubr. numero 2. probat August. Barbosa sequutus alios recentiores, inter quos immerito recenset Azor. vt statim dicam, ait enim ille doctor Paulum significare voluisse, non solum id esse peccatum, quod est contra Conscientiam, seu fidem, qua creditur, aliquid esse peccatum, sed etiam quod non procedit ex fide, id est ex iudicio, quo quis actu, vel virtute putat id licere, quæ sane expositio nullo modo mihi placet: quia sic explicatus Paulus magis receptæ Theologorum sententiæ repugnat. Nam quamuis verum sit ex mente Apostoli omne

A id esse peccatum, quod iuxta conscientiam aliquid mandantem non fit, (quod solum dicit Azor 1. par. instit. moral. lib. 2. cap. 8. quæst. 3.) non requiritur tamen antecedens iudicium, actu, vel virtute de honestate obiecti ad hoc, vt opus peccaminosum non sit. 7.
Nam quando conscientia erronea actu non est in intellectu, si aliquid fiat contra illam, quæ antea præcessit, & non retractata est, per contrarium iudicium, opus quod in eo casu fit, si de se sit bonum, vel de se non sit malum, non censetur esse contra conscientiam, neque peccat qui id operatur sine præcedenti iudicio de honestate actus ex obliuione, vel inconsiderantia vt loquuntur Theologi: hanc sententiam tenet Sanchez in decalogo tom. 1. lib. 1. cap. numero 7. Vasq. 12.
B disq. 60. cap. 3. in fin. Salas item 12. quæst. 21. tract. 8. disp. vnica, sect. 3. numero 29. Azor. vbi supra quæst. 12. & alij communiter asserentes opus esse, vt iudicium conscientiæ errantis actu perseueret, vt opus contra illam factum culpæ imputetur: & ratio est, quia ad hoc vt illud iudicium virtute manere dicatur, non sufficit, quod non retractetur, sed oportet, vt aliquo suo affectu maneat, in quem deriuetur illa virtus, quæ influere debet, & refundere in opus malitiam: sed nullus est huiusmodi effectus, quia species memoratiua, quæ ex præterito iudicio relinquitur, vel habitus quando operans omnino obliuiscitur præcedentis iudicij nullo modo potentiam excitant, neque in opus influunt ergo &c. 2. ex opposito sequitur, si infidelis semel credat
C ad bonitatem operis esse necessarium illud referri ad idolum, omnia opera illius erunt peccata, etiamsi de se bona sint, & actu de tali respectu ad idolum non recordetur: quod tamen est magnum absurdum. 3. quæ necessitas est præcedentis iudicij de honestate obiecti, ne opus de se bonum, quod ex inconsiderantia cum libertate tamen fit, culpæ imputetur? sanè nulla, ergo immerito opera de se honesta seu indifferentia cum peccatis numerantur.

Alias rationes adducunt Glossæ de tituli præcedentia, inter quas optima illa est, quam glossa ciuilis attingit, nimirum, quia acturus de iustitia, prius agere debet de præcipua illius parte, qualis est religio, pars quidem non subiectiua, sed potentialis, seu annexa iustitiæ vt 8.
D ait D. Thomas 22. quæst. 80. artic. 1. & cum religionis christianæ fundamentum sit fides, & fidei christianæ primum & præcipuum obiectum credendum, sit Deus Trinus & vnus, ideo tit. de summ. Trinitat. & fid. cathol. merito præcedit. Hanc rationem quia præ reliquis placet, patrum testimoniis locupletabo. In principis Clemens Alex. lib. 2. Stromat. ante medium, fidem dixit esse primam ad salutem inclinationem. Cyrillus Hierosolymitan. catechis. 1. ait fidem esse quasi oculum, & lampadem ad salutis viam inueniendam. Cyrill. Alex. lib. 4. in Ioann. cap. 9. scribit. *Ianua & via in vitam fides erit.* D. Ambros. lib. 1. de Sacram. in princip. item Hieron. in cap. 3. Epist. ad Ephes. & August. de bono perseuer. cap. 2. de prædestinat. sanct. cap. 7. &

alibi sæpè similia inculcant. Tandem Ioan. A Chrisost. de fide, spe, & charitate fidem appellat originem iustitiæ, fidei enim fundamentum si desit, nihil boni poterit superædificari, quod ad iustitiam, seu honestam viuendi actionem Deo acceptam conducat, vt testatur Gregorius relatus in cap. cum Paulus 1. quæst. 1. & notat Glossa ad cap. illi offerunt. 1. quæst. 1. verb. *truncato*, vbi ait fidem esse caput omnium honestarum actionum, quæ sunt Deo acceptæ. Theodoretus verò in principio lib. 11. Græc. affect. sic ait. *Quod enim radix est arbori, quod oculus corpori, quodque telis conterendis ipsa sunt stamina, hoc perficiendis animis est veritatis cognitio, stabilisque rerum diuinarum fides.* Cum igitur primum fidei christianæ mysterium sit summa Trinitas, rectè à summa Trinitate & fide Catholica B exordium sumitur. Accedit quia non potuit aliud iuris initium aptius poni, quam Trinitas summa & cætera, quæ ad fidem, seu ius sacrum pertinent, ad cuius normam omnia iura sunt examinanda, & eatenus probanda, quatenus diuino iuri non repugnant, sed consentanea sunt. Vnde iam patet quam congruenter sub hoc titulo & subsequenti de constitutionibus, nos de causis & effectibus diuini humanique iuris agere Deo auspice properemus.

Declarantur attributa Dei absoluta in cap. Firmiter *indicata, quæ in personis non multiplicantur.*

NOTATIO II.

1. SVmptum est hoc caput ex Concilio Lateranensi 12. generali, & œcumenico ex his duodecim 4. omnium, quæ in Europa habita sunt celeberrimo, vt testatur Franciscus Longus à Curiolano anno 1215. quo idem Concilium fuit celebratum: illi præfuit Innocentius 3. anno sui Pontificatus 18. sub illius finem, actum est in hoc Concilio de septuaginta capitibus ad diuersarum hæresum confutationem, morumque reformationem, ac Hierosolymitanæ vrbis recuperationem: diuidi solet in duas partes cum Abbate hoc loco numero 1. vel in quinque cum glossa. Nos ad maiorem illius claritatem & D distinctionem illud partimur in septem, quæ per totidem notationes innotescent: in prima notantur attributa, quæ vnitatem essentiæ retinent, eademque in personis reperiuntur, quales sunt *vnus Deus, verus, æternus, immensus, incommutabilis, incomprehensibilis, omnipotens, ineffabilis*. In 2. ibi *Pater & Filius & Spiritus sanctus* & indicantur proprietates relatiuæ & processiones ad intra diuinarum personarum. In 3. ibi *Vnum vniuersorum principium* & declarantur actiones ad extra, quæ à tota Trinitate indiuisim proficiscuntur: item creatio Angelorum, & reliqua opera sex dierum. In 4. exponitur reuelatio salutaris & cęlestis doctrinæ, seu promulgatio diuinæ legis: ibi, *hæc sancta Trinitas, & primo per Moysen, & sanctos prophetas*, &c. quæ reuelatio cùm nouissimè per incarnatum Dei verbum facta sit, Incarnationis mysterium attingitur. In 5. ibi *qui cum secundùm Diuinitatem*, &c. de Christi Domini Passione, morte, descensu ad inferos, resurrectione, ascensu ad superos, & secundo aduentu ad vniuersale iudicium agitur. In 6. Sanctæ Ecclesiæ vnitatem, sacrosanctæque Eucharistiæ in primis, deinde Ordinis, sacramẽta proponuntur à §. *vna verò*. Et tandem in 7. de sacramentis baptismi, & pœnitentiæ tractatur ibi, *sacramentum verò baptismi*, &c. Et quamuis glossa verbo *vna* alijque Canonistæ verb. *coniugati*, de sacramento coniugij, hoc loco agi arbitrentur, certum est ex contextu nihil de matrimonio, quatenus sacramentum est hîc definiri, sed solum diuersi hominum status indicantur, in quibus vnusquisque suam potest salutem operari, quæ per fidem operibus bonis, & charitate formatam obtinetur.

Quantum ad primam partem, de qua in hac notatione dicā, ius ciuile eodem titulo non ita 2. distinxit hæc Dei attributa absoluta, videlicet æternitatem, immensitatē, omnipotentiam & reliqua, satis tamen ostendit, aliqua esse in Deo, quæ non multiplicantur in personis; nempe Deitatem, l. 1. & 2. in princip. l. 5. recta §. l. 6. saluatorem §. 1. & ibidem vnam substantiam, & vnam potestatem, & l. 2. nullus hæreticus, asseritur. quod Christus Dominus vnum habeat cum patre Dei nomen, quem locum corrigere voluit Iulius Pacius in Analysi Cod. de summ. Trinitat. numero C 2. & legendum credidit *vno numine pro vno nomine*. Verùm hæc correctio sine causa sensum textus immutat, qui est nomen Dei non multiplicari in personis, tres enim personæ non dicuntur tres dij, sicut *nec tres æterni, neque tres increati, aut tres immensi*, vt in symbolo Athanasij Ecclesia cantat. Distinctius hæc absoluta Dei attributa proposuit noster textus, quæ antequam sigillatim explicentur, illa præ oculis habenda est similitudo, quæ Canticorum 5. habetur, versic. 11. *caput tuum aurum optimum* &c. vbi Lyrano interprete aurea sponsi cælestis dignitas, seu diuinitas in aureo capite figurata decoro comarum, id est, attributalium perfectionum ornamento pulcrescit. Etenim sicuti comas in capitis ornatum natura produxit, ita Dei attributa, quorum affectibus diuina nobis pulchritudo innotescit, in diuinitate radicari, & Dei substantiæ inhærescere more hominum cogitamus. Verùm cur hæc comæ *sicut elata palmarum nigræ sunt, quasi coruus*, vt ibidem dicitur, nisi vt nigricanti colore palam fiat, quantum Diuinæ perfectiones à nostris sensibus remotæ supra humanæ mentis captum euehantur, quæ enim è longiori tractu prospicimus, obscuriora & nigro veluti colore induta præsentantur; sola ergo prælucentis fidei face adiuti hos subtillissimos diuinitatis crines discernere & explicare ausi sumus.

Quamobrem sciendum est ad rationem diuini attributi, duas requiri conditiones: prima est vt sit perfectio simpliciter simplex, id est, quam melius sit habere quam non habere, probatur, quia quamuis Deus sit simplicissima substantia

ſubſtantia ſpiritualis, & actus puriſſimus: quia neque eſt forma formabilis habens ſe per modum potentiæ reſpectu alterius actus, neque forma informans aliquam potentiam, cum qua veniat in compoſitionem alicuius compoſiti per ſe, vel per accidens: hoc enim inuoluit manifeſtam imperfectionem; concipitur tamen hæc vnica perfectio diuina, vt multiplex, quia adæquatè vno conceptu nequit intelligi. Vnde ſicut in perfectiori ſubſtantia, nempe in creatura intellectiua, qualis eſt Angelus, vel homo, cognoſcimus ſubſtantiam, ſeu eſſentiam, & proprietates ſeu attributa quæ illi adiacent, nimirum intellectum, & voluntatem; ita in Deo primò cognoſcimus eſſe quoddam actuale, & neceſſarium ſubſtantiale, & deinde huic ſubſtantiæ perfectiſſimæ intelligimus conuenire omnes perfectiones, quas melius ſit habere, quam non habere, ne aliqua Deo perfectio deſit, & à qua omnis imperfectionis mixtura recedat, & quamuis hanc conditionem non exigat Suar. de Deo Trino, & vno lib. 1. cap. 9. numero 13. & de Trinitate lib. 3. cap. 11. numerat enim inter attributa, ea quæ ex tempore Deo conueniunt, vt eſſe creatorem, prædictam tamen conditionem requirit Oſtolina 1. par. quæſt. 28. §. hactenus & omnes antiquiores Theologi quos refert, & ſequitur Chriſtophorus Gillius tom. 1. lib. 2. tract. 2. cap. 5. numero 4. quare per hanc conditionem excluduntur à ratione attributi propriè ſumpti prædicata notionalia, vt paternitas, & filiatio, quæ non ſunt perfectiones ſimpliciter ſimplices, vt ſequenti notatione dicemus. Item illa quæ Deo non conueniunt neceſſario, ſed poſita determinatione libera ſuæ volũtatis, & ex tẽpore de Deo dicuntur, vt eſſe creatorẽ, quia nõ augent perfectionẽ diuinam ſimpliciter, nam æquè perfectus eſſet Deus, licet nullam conderet creaturam; & æquè beatus eſſet ſine creaturis, ac cum illis nunc eſt.

4. Secunda conditio eſt vt Dei perfectio attributalis concipiatur per modum adiacentis inſtar creatarum perfectionum ex quibus cognoſcatur, per affirmationem, vel remotionem, eſſentiæ diuinæ conuenire qua præciſe eſſentia eſt: per hanc conditionem excluduntur prædicata diuina, quæ pertinent noſtro intelligendi modo ad intrinſecam rationem eſſentiæ, vt eſſe ſubſtantiam à ſe neceſſario exiſtentem, infinitam, & ſpiritualem, &c. probatur, quia vt ait Henric. in ſumm. artic. 32. quæſt. 1. ad 3. & Baſſolis in prima diſtinct. 22. quæſt. 2. artic. 1. eſſentialia prædicata Dei concipiuntur, vt perfectiones primariæ, quæ eſſentiam conſtituunt: attributa verò, vt ſecundariæ, & inſtar proprietatum, quæ ad eſſentia conſequuntur: quia tamen eſſentiæ conueniunt præciſè quà eſſentia eſt, proprietates ſunt abſolutæ, non relatiuæ, & ideo nullum ex his attributis multiplicatur ad multiplicationem perſonarum, ſed vnitatem eſſentiæ retinent, & eadem numero indiuiſim tribus perſonis communicantur. Dixi hæc Dei attributa cognoſci ex perfectionibus creatis conuenire Deo per affirmationem, vel remotionem, quia inter prædicata, quæ Deo tribuimus, aliqua ſunt affirmatiua, vt potentia, ſcientia, amor, iuſtitia, & alia negatiua, cuiuſmodi ſunt plura, quæ in noſtro textu notantur, in quo Deus dicitur *immenſus, incommutabilis, incomprehenſibilis* & quæ prædicata tam propria Dei ſunt vt Auguſt. lib. 1. de Trinitat. cap. 1. Damaſc. l. 1. Orthodoxæ fidei cap. 4. & alij patres ſæpè doceant nullum prędicatũ de Deo propriè dici, niſi quod negationem importat, & alij, quorum meminit D. Thom. 1. p. quæſt. 13. artic. 2. dicant quando aliquod prædicatum per affirmationem Deo tribuimus, vt illius proprium ſit, neceſſario habere vim remotionis, vel per illud non tantum ſignificare Deum eſſe cauſam talis perfectionis v. g. quando dico Deum eſſe ſapientem, vel ſignifico illum non eſſe ſicut res inſipientes, vel eſſe cauſam ſapientiæ: horum tamen loquendi modũ reijcit D. Thom. quia alioqui de Deo dici poſſet, quod ſit corpus, quia per hoc ſignificaretur, illũ non eſſe ens in potentia, vel illũ eſſe cauſam corporis: cum tamẽ illa propoſitio ſit hęretica, Deus eſt corpus.

Quamobrem negandum non eſt aliqua de Deo proprijſſima dici per poſitionem, ſeu affirmationem, quia ſignificant aliquid, quod verè & realiter eſt in Deo. Patres verò citati dupliciter exponi poſſunt: primò, cum Suar. de Deo trino & vno, lib. 1. cap. 9. numero 11. vt loquantur non de re ſignificata, ſed de modo ſignificandi: quod vt pateat, aduerte cum D. Thom. quæſt. citata artic. 3. nomina quæ Deo attribuuntur bifariam ſpectari poſſe: primò, ſecundùm rem ſignificatam. 2. ſecundùm modum ſignificandi: priori modo verè & propriè dicuntur de Deo aliqua prædicata poſitiua; vt iuſtus, ſapiens & ſimilia, quia ſignificant perfectiones, quæ formaliter ſunt in Deo, & melius eſt in Deo eſſe, quam non eſſet quamuis enim ex creaturis cognoſcantur, quando appropriantur Deo, illas ſeparamus ab eſſe limitato, alijſque imperfectionibus creaturarũ, & ſecundùm ſuum eſſe excellentiſſimum accipimus. Poſteriori modo ſecundùm formam ſignificandi, ſemper aliquam metaphoram, & improprietatem inuoluunt, nam ſi ſunt concreta, vt iuſtus, ſapiens, ſignificant per modum compoſitionis, & adiacentis, quomodo non ſunt in Deo, quia reuera non adiacent, neque componunt, ſi verò ſint abſtracta vt ſapientia, & iuſtitia ſignificãt per modũ formę informantis, & hac ratione à parte rei nõ ſunt formæ extra Dei eſſentiã, quamuis propter noſtrum imperfectum concipiendi, & ſignificandi modum, iis vtamur nominibus. Quia tamen prędicati proprietas ſpectari debet ſecundùm rem, quam verè & propriè ſignificat, non ſecundùm modum ſignificando, ideo vt tribuatur Deo, ſatis eſt ſignificare perfectionem verè & realiter in Deo exiſtentem: neque impediet concretio, vel abſtractio nominis, quia ſi eſt concretum, ſignificat perfectionem Dei ſubſiſtentẽ, & conſummatam: ſi abſtractum, Dei ſimplicitatem manifeſtat, & ſic verè dicitur de Deo, Deus eſt iuſtitia. 2. exponi poſſunt Patres vt ſignificent nullum nomen poſitiuum Deo propriè conuenire, quatenus ſignificat perfectionem in creaturis 5.

inuentam, & cum imperfectionibus semper A
permixtam, sed oportere vt adiunctam habeat negationem limitationis & concipiatur vt infinita in suo genere. V. G. Sapientia infinita, omnipotentia, id est potentia infinita, & sic de cęteris: & sicut positiua prędicta semper importare debent negationem limitationis creatæ, vt Deo propriè conueniant, ita negatiua vt censeantur perfectiones simpliciter, non debent accipi formaliter, vt puram negationem formæ significant: sed fundamentaliter quatenus declarant perfectionem positiuam, quæ per illam negationem declaratur. Vnde aliqua nomina huiusmodi, vtrumque indicant, vt immensitas, quæ Dei præsentiam vbique sine mensura, vel termino diffusam ostendit, æternitas, quæ durationem sine principio, vel sine cuilibet durationis mensuræ correspondentem manifestat.

6. Has duas conditiones ad veram & propriissimam rationem attributi tantum requirunt Richard. in 1. dist. 2. artic. 1. quæst. 3. artic. 1. Ocham. ibidem quæst. 2. lit. F. & quæst. 3. lit. P. Gabriel quæst. 2. artic. 1. Alliacensis quæst. 6. artic. 2. Aureolus in 1. dist. 8. quæst. 3. artic. 2. Mayronius ibidem quæst. 7. artic. 3. 1. p. articuli in fin. Hispalensis quæst. 4. artic. 3. notabili 1. Bartholomæus Torres 1. p. quæst. 28. artic. 2. disp. 3. par. 2. initio. Nicolaus de Nyse tract. 1. par. 3. portione 1. quæst. vnica notand. 2. Capreol. eadem dist. 8. quæst. 4. initio. Clypeus Thomistarum in Porphir quæst. 10. artic. 1. ante 1. conclus. Soncinas in 1. dist. 8. quęst. 4. conclus. 2. qui tres vltimi addunt hanc fuisse D. Thomæ mentem: neque requirunt vlteriùs aliam cõditionem ab aliis admissam, nẽpe vt perfectio attributalis secundũ rationem analogicã Deo conueniat, & creaturis: quam conditionem merito etiam excludunt Suar. de Deo Trino & vno tract. 1. lib. 1. cap. 9. numero 4. & 8. & tract. 3. lib. 3. cap. 11. numero 4. Molin. 1. par. quæst. 28. artic. 2. disp. 2. Vasq. 1. par. disp. 116. numero 3. Et ratio est quia attributa negatiua, quæ in nostro textu continentur, verè & propriè sunt proprietates absolutæ diuinæ essentiæ, & tamen non reperiuntur secundùm rationem analogicam in creaturis: nulla enim datur immensitas, neque incommutabilitas creata, & vt cognoscantur esse in Deo, satis est quod forma negata nempe mutabilitas, & mensurabilitas detur in creatis: etenim negationes per formas negatas dignoscuntur. Ex duabus igitur conditionibus supra traditis ita describit attributum Dei Gillius cap. 5. citato in fine. Est perfectio simpliciter concepta per modum proprietatis adiacentis essentiæ diuinæ, prout à nobis intelligitur sub ratione præcisa essentiæ: tota hæc descriptio patet ex declaratione præcedentium duarum conditionum.

7. Patet etiam ex dictis, celebris patrum diuisio quam tradit Suar. cap. 9. citato numero 4. cum D. Thom. D. Dionys. Basil. Cipariss. August. & Clem. Alex. videlicet Dei attributa partim esse affirmatiua, partim negatiua, hæc remouent à Deo imperfectiones, quæ sunt formæ negatæ: illa ponunt perfectiones, quæ in sua ratione imperfectionem non important. Duo tamen hîc inquires: primùm an hæc attributa certò definiantur numero? 2. quomodo ab essentia & inter se distinguantur? Ad primum dico, de his attributis aliter loquendum, vt in se sunt fundamentaliter & iustè; aliter vt à nobis cognoscuntur, & à Theologis de facto explicantur: priori modo cum Deus infinitus sit in perfectione, & in infinitum imitabilis, nulla enim assignari potest species entis adeo perfecta, quã non possit Deus aliam creare perfectiorem, sequitur diuinam perfectionem præbere posse fundamentum intellectui creato, vt illam non tot quin pluribus inadęquatis conceptibus percipiat in ordine ad perfectiones creaturarum, quæ diuinam imitantur, & ita de se infinita B
Dei perfectio postulat infinitam attributorum multitudinem: posteriori modo ad certum numerum reduci possunt. Nam attributa adæquatè diuiduntur in positiua, & negatiua; sed imperfectiones, quas negatiua à Deo remouent, item perfectiones, quas de Deo positiua affirmant, & quę ex creaturis innotescant de facto finitæ sunt; ergo illa prout à Theologis declarantur, & à nobis de facto concipiuntur, certo numero definiuntur: illa verò omnia persequi, non est nostri instituti.

Ad 2. respondeo hæc attributa neque inter se, neque ab essentia distingui à parte rei, 8.
sed tantum per intellectum nostrum cum fundamento in re, quam distinctionem philosophi appellant distinctionem rationis ratiocinatæ, id est rei, quæ cum vna sit virtute, tamen est multiplex, quia fundamentum præbet intellectui eam inadæquatè concipiendi, C
quasi multiplex esset. Ita D. Thom. 1. p. quæst. 13. artic. 4. & in 1. distinct. 2. quæst. 1. artic. 2. Magister in 1. distinct. 8. Alens. 1. par. quęst. 23. memb. 4. artic. 1. Dur. in 1. dist. 2. quęst. 2. Idem ex Patribus & multis aliis Scholasticis doctoribus confirmant Molin. 1. par. quęst. 28. artic. 2. disp. 2. conclus. 2. Suar. in summa de Deo Trino tract. 1. lib. 1. cap. 10. numero 3. Vasq. 1. par. disp. 116. cap. 4. Gillius lib. 2. tract. 5. cap. 4. 5. & 6. Immo & Scotus licet illum sectatores alio distorqueant in re idem sentit: nam in 1. dist. 2. quęst. 7. §. sed hîc restat, appellat hanc distinctionem virtualem ex natura rei & actualem rationis, vnde no- D
mine distinctionis formalis ex natura rei intelligit hanc distinctionem virtualem cum fundamento in re vt interpretatur Guilielmus de Rubione in 1. dist. 8. quęst. 3. artic. 2. ad finem: & latius Angelus Pilosus 1. p. disp. 8. artic. 6. in princip. Iaccellus 12. metaphys. quęst. 19. art. 3. Quod verò non distinguantur ex natura rei attributa ab essentia Dei neque inter se, probatur. Nam omnis distinctio à parte rei inter duo, vel est tamquam rei à re, vel tamquam modi à re, vt ostendunt præstantiores Metaphysici cum Suar. tom. 1. metaphys. disput. 8. sect. 1. sed attributa non sunt diuersæ res ab essentia, vel ad inuicem, ideoque non distingui realiter deducitur ex definitione Concilij Rhemensis sub Eugenio 3. vt refert D. Bern. serm. 80. in cantic. Nam si damnauit distinctionem realem inter diuinas

diuinas rationes, & essentiam propter summam Dei simplicitatem, quæ omnem compositionem rerum diuersarum excludet, à fortiori idem error damnandus est de distinctione reali attributorum ab essentia & inter se; in quem incurrisse Gualterum docet Gillius citatus cap. 4. neque item distinguuntur tanquam modi à re modificata, quia hæc compositio etiam repugnat summæ vnitati, & simplicitati Dei, vt erudite probat Gillius c. 7. 8. 9. & 10. est enim Deus actus purissimus, simplicissimus, & in absolutis omnino vnus à parte rei. Hinc enim prouenit illud Theologicum principium: in Deo omnia sunt vnum nisi obstet relationum oppositio.

Vnde iam facto descensu ad singula attributa Dei absoluta, quorum meminit textus, in illud primum incurrimus, quo Deus dicitur *Vnus solus*. Ab huius attributi veritate deflexerunt non modo ethnici qui plures Deos colere consueuerunt: sed & Cerdon, Appelles, & Gnostici qui duos, vnum bonum, malú alterum commenti sunt, vt Irenæus, Tertull. Epiphan. Theodor. & Nicetas testantur de Cedrone, Aug. hæres 6. de Gnosticis; idem Aug. hæres. 23. & Euseb. li. 5. c. 13. de Appelle, hoc ipsum affirmant: circa idem similiter errauit Petrus Fullo, qui tres Deos esse affirmauit, Patrem, Filium, & Spiritum sanctum teste Felice Papa in epistola ad eum scripta: in eumdem ferè errorem lapsus est Ioannes Philoponus, qui tres esse Deos ex professo docuit, & Treitharum sectam instituit vt tenent Nicephorus lib. 16. c. 47. & Leontius de sectis, item Duitæ in Polonia, qui Petrú Gomesium sequuti, Patrem & Filiũ duos esse Deos asserebant, vt refert Canisius de Corruptelis verbi Dei, & Alphonsus Pisanus in præfatione ad Concilium Nicænum. Probatur tamen ex sacra pagina Deum esse vnum solum, Deuter. 6. n. 4. *Audi Israel, Dominus Deus noster Deus vnus est*, quod testimonium refertur Marci 12. n. 29. psal. 85. versic. 10. *Quoniam magnus es tu, & faciens mirabilia: tu es Deus solus*, item 1. Reg. 2. n. 2. *non est sanctus, vt est Dominus: neque enim est alius extra te*, & alibi sæpè. Posse verò demonstrari Deum esse vnum saltem à posteriori docet Alens. Albert. D. Thom. Bonau. Ægid. Rich. Ferrar. Henric. Duran. Heruæus, Scot. Aureolus, Tolet. Argent. Hispalen. Aquilan. Bachonus, Marsilius, & Ant. Andr. quos refert & sequitur Gillius l. 1. tract. 3. c. 7. ratio verò præcipua, qua id ostenditur, illa est, ens necessariú à se est vnum tantum, sed Deus est ens necessarium à se: ergo Deus vnus tantum esse potest hanc rationem latè & eruditè prosequuntur Gillius citatus n. 3. & Suar. in Metaphy. disp. 30. sect. 10. num. 6. & sequent. Cum ergo vnitas sit indiuisio rei in se, & negatio diuisionis in alia: Vnitas verò vel est analogica, vel vniuoca generis, aut speciei; vel denique indiuidualis. Vnitatem analogicam habent substantia, & accidens, in eo quod vtrumque dicitur ens, sed habent rationes toto genere diuersas. Vniuocam generis habent duæ species, homo scilicet, & Leo in animali, vterque enim est animal, sed differunt per specificas differentias, rationale & rugibile: specificam habent Petrus & Paulus in homine: quia sunt eiusdem speciei, nulla ex his vnitatibus competit diuinitati; illa enim excludit omnem communitatem analogicam, genericam, vel specificam; conuenit ergo ei tantum indiuidualis, quæ quia talem naturam sequitur, nempe diuinam, vnitas talis est indiuidualis, quæ quatenus diuina, excludit omnem conuenientiam in prædicato diuinitatis, non solum vniuocam, sed etiam analogicam, vt bene ostendit Gillius cap. 8. num. 2. An verò Deus dicatur vnus numero, pertinet ad modum loquendi, de quo idem doctor cap. 10. vbi diuersos sanctor. Patrum & Theologorum loquendi modos adducit.

Secundo dicitur in textu Deus *Verus*. Glossa ait verum dici ad differentiam fictorum, vel vt notat Abb. colum. 2. cum D. Thom. quia essentialiter, & naturaliter est Deus: alij dicuntur Dij per adoptionem, seu per nuncupationem & diuinitatis participationem vt psal. 81. ego addo primo etiam dici verum, vt indicetur passio transcendentalis consequens diuinitatem, talis enim est, quę nata sit facere veram sui existimationem, existimo enim denominationem veri sumi ab ipsamet entitate rei secundùm quod habet esse conformabile intellectui, cum D. Thom. contra Gentes c. 60. quia vero diuinitas potest facere intellectum verum cognoscentem illam vt est in se Deus verus dicitur. Secundo quia non solum illi falsitas obiectiua, sed etiam formalis repugnat, etenim nec in cognoscendo falli, neque dicendo fallere potest, quod maximè necessarium erat definire ad stabiliendam nostræ fidei doctrinam, de qua in textu sermo erat, vt in disp. 1. & quæst. 1. dicemus.

Tertio dicitur *æternus*. Ita ad Roman. cap. vltimo *secundum præceptum æterni Dei*. Esai 40. *Deus sempiternus Dominus* & 57. *excelsus, & sublimis habitans æternitatem*. Ecclesi. 18. *qui viuit in æternum creauit omnia simul*: & rectè post vnitatem Dei veri ponitur æternitatis attributum. Nam D. Thom. in 1. dist. 8. q. 2. art. 1. ad 1. æternitatem vocat vnitatem, sicut è contrario tempus propter partiũ successionem habet rationem multitudinis, ideo enim, ab Aristot. lib. 4. physic. c. 11. text. 100. definitur; tempus est numerus motus secundum prius & posterius. Et Hugo de sancto Victore de Sacramentis lib. 1. p. 3. c. 31. dixit *in vnitate agnoscimus æternitatem*. Cæterum æternitas hoc loco significat propriè durationem existentiæ diuinæ, & definitur à Boet. lib. 3. de consolatione pros. vltima, *interminabilis vita tota simul, & perfecta possessio*. Vbi possessionis verbum significat stabilitatem, & dominium rei, quæ possidetur ut cum Alense, Alberto, & Diuo Thom. notat Gillius lib 2. tract. 10. cap. 2. num. 1. vbi hanc definitionem egregiè declarat dicitur tota simul, vt significetur successionis carentia, item per vitam interminabilem significatur impossibilitas mutationis, seu diminutionis in esse, seu viuere quod omni termino, tam ex parte principij, quàm ex parte finis caret, denique perfecta dicitur possessio propter inde-

pendentiam æternitatis, cum enim à nullius causalitate dependeat, nullius concursus suspensione corrumpi potest, vt potest Angelus, quem Deus ab æterno crearet: vel perfecta dicitur, quia ita perfecta est possessio, vt illi nulla alia perfectionis accessio possibilis sit, quod in nullam substantiam spiritualem creatam cadere potest: hæc enim quamuis in esse substantiali successionem non admittat, in actibus suis accidentalibus, per quos perficitur, successionem, & additionem necessario admittit, vt latius exponit Suar. in Metaphys. tom. 2. disput. 50. sect. 3. numero 6.

12 Quarto *Immensus*. Immensitatis ostenditur attributum circa quod naufragauerunt in fide quos refert Anastasius Synaïta tom. 1. Biblioth. lib. 2. de rectis fidei catholicæ dogmat. *Nefarium prorsus & impium existimantes tantam maiestatem* (scilicet Dei) *corpora ingredi minus decentia squalore, & grauiolenti padore oppleta, aut certè impias animas intrare*: similiter errarunt quos Hugo Victorin. lib. 1. de sacr. p. 3. c. 17. allegat dicentes *Deum per potentiam, & non per essentiam vbique esse, quia enim contingere possent inquinationes sordium, si vbique esset essentialiter*. Conuincuntur verò ex Hierem. 24. vbi Deus ait *Cælum & terram ego impleo*, cum enim nullus repelere possit, id à quo abest, si Deus replet omnia, necessario omnibus præsens est. Item ex 3. Reg. 8. & 2. Paralip. cap. 2. Iob. 11. & 22. & aliis sacrarum literarum locis in quib. asseritur, quod Deus rebus creatis capi nequeat, vt diuinæ præsentiæ immensitas cognoscatur; quæ, vt ait Augustin. lib. de essentia diuinitatis, *à nulla ex creaturis metiri potest*; vnde immensi nomen accepit: hanc verò præsentiam Dei ex omnipotentia & operatione Dei ad omnes res demonstrari posse multis sacræ paginæ, Patrumque testimoniis, & rationibus probat Gillius lib. 2. tract. 9. cap. 3. & sequentibus vsque ad 11. in quo illos tres exponit modos quibus Deus est in rebus: per essentiam, per potentiam, & per presentiam, sed quia præsentia duplex est; alia localis, alia obiectiua, seu cognitionis, illa quæ pertinet ad immensitatem localis est, per quam Deus est in rebus per essentiam, id est per intimum illapsum, & indistantiam ab illis sicut per potentiam in rebus est, quatenus ad illas comparatur, vt agens, & per præsentiam cognitionis intuitiuæ rerum omnium actu existentium, quæ enim intuemur præsentia nobis sunt, qui duo posteriores modi essendi pertinent ad duo alia attributa, nempe omnipotentiæ, & essentiæ.

13 Quinto Dicitur Deus *Incommutabilis*. Cum verò iuxta Hugonem Victorinum lib. 7. eruditionis Didascalicæ, qui est de Trinitatis summæ agnitione, tripliciter res moueatur: nempè secundum formam, tempus & locum, sicut æternitas excludit à Deo mutationem secundum tempus, & immensitas secundum locum, ita immutabilitas excludit omnem mutationem secundùm formam, siue substantialem, siue accidentalem, siuè physicam, siue moralem: ita habetur Malach. 3. *Ego Deus & non mutor* Numer. 23. *Non est Deus quasi homo, vt mentiatur, nec vt filius hominis vt mutetur*. Item Iacobi 1. nec mutationis, seu vicissitudinis vmbra in Deo conceditur, *apud quem non est transmutatio nec vicissitudinis obumbratio*, vt non solum ab eo physica mutatio, sed etiam quæuis moralis inconstantia, si hæc in Deo etiam sine physica mutatione per variationem actuum liberorum considerari posset, vt Suarius admittit tom. 2. Metaphys. disput. 30. sect. 9. numero 58. quamuis Gillius lib. 2. tract. 8. cap. 9. oppositum existimet: ait enim: si varietas in Deo esset penes actus liberos, veram & physicam fore, non adumbratilem, seu moralem mutationem cuius controuersiæ solutionem cum alijs Theologicis speculationibus prætereo, solumque addo omnem mutationem quæcumque illa sit, Deo omnino repugnare: & ratio sumitur tum ex necessitate, tum ex simplicitate & ratione actus puri ens enim à se & absolutè necessarium mutationem substantialem admittere nequit, & cum simul sit simplicissimus & purissimus actus, non modo substantialem, sed etiam accidentalem reijcit mutationem, quia accidentium incapax est: hanc rationem dilatat Gillius tracta 8. citato cap. 3.

14 Obijcies. Glossa verbo immutabilis asserit Deum sæpe mutare sententiam suam iuxta caput Vnusquisque in fine & cap. incommutabilis 22. quæst. 4. cuius summa est, *incommutabilis Deus quandoque sua mutat statuta*, ergo saltem aliqua moralis inconstantia conceditur à Glossa, & ab his textibus, nam mutatio sententiæ vel statuti aliqua mutatio est, si non physica, saltem moralis, & videtur indicari ab scriptura Genes. 6. *pænitet me fecisse hominem* & Hieremiæ 18. *si pænitentiam egerit gens illa à malo suo, agam & ego pænitentiam super malo, quod cogitaui, vt facerem ei*, sed pœnitentia hæc non est sine mutatione propositi: ergo videtur admitti mutatio in voluntate diuina. Denique Deus ex tempore realiter dicitur creator: ergo à relatione reali ex tempore ei adueniente: ergo mutatur cum nouam denominationem realem relatiuam sine noua forma habere non possit.

De materia huius obiectionis latè Theologi cum D. Thom. 1. p. quæst. 9. per totam & quæst. 19, artic. 7. cum quibus breuiter respondeo, aliud esse mutare voluntatem, aliud verò velle aliquarum rerum mutationem, Primum repugnat immutabilitati, non secundum, quia potest aliquis eadem voluntate immobiliter permanente, velle quod nunc fiat hoc, nunc illud, sic Deus voluit, vt præcepta legalia obseruarentur tempore quo lex Moysis viguit, quæ postea non solum mortua, sed etiam mortifera eadem voluntate immobili fore decreuit, & ratio est, quia voluntas tunc solum mutatur, quando incipit velle, quod antea non voluit, vel desinit velle quod voluit, quod in secundo casu, non contingit, itaque mutatio est in rebus volitis, non in voluntate, ideoque immutabilis Dei voluntas

tas cum statutorum mutatione stare potest; ille verò modus loquendi sacræ scripturæ metaphoricus est, non proprius, neque enim veram in Deo pœnitentiam esse posse significat; sed more nostro loquitur. Nam sicut nos si alicuius pœniteat destruimus illud, vel quantum possumus destruere conamur, ita se habet in effectu Deus non in affectu, vt eadem sacra pagina declarat 1. Reg. 15. *pœnitudine non flectetur* (de Deo loquitur (*neque enim homo est vt agat pœnitentiam*: item cum eadem voluntatis immutabilitate stat mutatio sententiæ diuinæ comminatoriæ, & conditionatæ, qua decreuit punire peccatores, nisi resipiscerent: non tamen stat cum mutatione sententiæ punitiuæ, definitiuæ, & absolutæ, quia iam præsupponit cognitionem impœnitentiæ, finalisque obstinationis. Ad B id quod vltimo loco opponitur de denominatione reali creatoris. Resp. Deum denominari realiter, creantem, seu creatorem ab actione creandi, vel à relatione existente in creatura, sine vlla mutatione ipsius Dei, etiamsi de nouo habeat illam realem denominationem: quia non ab intrinseco: sumitur sed ab extrinseco, & ratio est, quia Deus non ordinatur realiter ad creaturas; sed è contra ipsæ realiter ordinantur ad Deum: cui tamquam creatori reuera subiiciuntur: exemplum habemus in relationibus non mutuis, quas concedit Aristoteles 5. Metaphys. cap. 15. text. 20. v. g. in scibili, & sensibili, quæ relatiuè dicuntur, non per relationem realem, quam in se habeant, sed per relationem in scientia, & sensu existentem, ita D. Thom. 1. par. quæst. C 13. artic. 7. quem communiter Theologi sequuntur, late Gillius lib. 2. tract. 8. c. 12. nu. 5. cum Alensi, Anselmo, Richardo, & aliis.

15. *Sexto Incomprehensibilis* Deus dicitur, ita habetur Ierem. 32. num. 19. vbi Deus dicitur *magnus consilio, et incomprehensibilis cogitatu*, & Iob. 11. *Forsitan vestigia Dei comprehendes? et vsque ad perfectum, omnipotentem reperies:* Vt tamen aliquas patrum locutiones, aliaque scripturæ loca rectè & consonè ad hæc interpretemur; distinguere oportet modos comprehensionis diuersos, seu potius verbi *comprehensio* duo significata. Nam aliquando sumitur pro consequutione, seu fruitione rei desideratę, in quo sensu loquitur Paulus 1. Corinth. 9. *sic currite vt comprehendatis*, D & ad Philippenses 3. *sequor si quomodo comprehendam*: & quia visio beata est quædam fruitio & possessio Dei à iustis expetita, & desiderata à viatoribus, quædam Dei comprehensio dicitur à sanctis Patribus Nazianz. orat. 26. & 34. August. serm. 38. de verbis Domini. Damascen. lib. 4 cap. 37. & Chrisost. de incomprehensibili Dei natura homil. 5. & homil 10. in 1. epistol. ad Corinth. vbi ait *Cogita quantam lætitiam nobis allatura sit manifesta ipsa comprehensio*, id est clara Dei visio. Secundo accipitur comprehensio pro cognitione non solum clara, sed ita adæquata rei, vt illius nihil lateat cognoscentē, sed videntis cognitione finiatur, vt ait Augustin. epist. 112. cap. 8. & lib. 12. de ciuitat. cap. 18. & in A idem recidit, quod D. Thom. 1. par. quæst. 12. artic. 7. ait comprehensionem esse cognitionem rei quantum ex se cognoscibilis est, & hoc 2. modo intelligitur attributum Dei per quod dicitur incomprehensibilis comparatione cuiusuis intellectus creati, vel creabilis; itaque comprehensio quam negat attributum; neque accipitur in primo sensu, neque comparatio fit ad cognitionem, quam Deus de se habet: quia certum est Deum se ipsum comprehendere, sicut habet infinitam cognoscibilitatis perfectionem, ita etiam cognitio, quam de se habet infinita est, & modus cognoscendi est etiam infinitè perfectus. Vnde colliges certum esse de fide, Deum esse certo quodam modo incomprehensibilem, quo nulli alteri creaturæ competere potest, vt docet Suar. Valent. & alij quos refert & sequitur Iacobus Granadus 1. par. disp. 13. sect. 2. & hoc voluit Concilium Lateranen. in præsenti textu, quamuis aliter explicetur à Vasq. 1. par. disp. 52. c. 2. Quis autem ille sit modus inter Theologos controuertitur, illorum sententia mihi magis placet, qui dicunt ad comprehensionem Dei non solum requiri cognitione claram, & intuitiuam Dei, sed etiam infinitā intensiuè, & extensiuè quæ attingat quicquid in Deo est formaliter & eminenter: ita Granadus vbi supra sect. 1. n. 8. Anibal. 1. p. dis. 23. c. 4. & ante hos Suar. de Deo Trino & lib. 2. c. 29. n. 13. & ratio est quia licet beati clarè videant in Deo totum esse formale illius, non attingūt ita perfecte illud esse Dei vt ex vi suæ visionis cognoscant omnia, quæ à Deo emanare possunt: neque accedunt ad penetrandas omnes perfectiones secundarias Dei, quamuis omnes primarias videant. Perfectio primaria dicitur, v. g. omnipotentia, secundaria verò illa connexio huius omnipotentiæ cum creaturis possibilibus. Item primaria est scientia Dei, secundaria connexio huius scientiæ cum omnibus obiectis, ad quæ scientia extenditur.

Septimo Dicitur *Deus omnipotens*. Plures, 16. qui circa hoc attributum perdite errarunt & impudenter, refert Iodocus de controuersiis fidei lib. 1. artic. 3. Passim tamen in sacra scriptura Deus omnipotens seu omnia potens nominatur Genes. 17. num. 1. item 28. num. 13. Iob. 42. num. 2. & alibi sæpè. Probatur quia omne ens possibile, quod non est à se, sed ab alio, dependet ab aliqua potentia, à qua fit, & à qua ponatur in actu: sed hęc potentia non potest esse alia quàm diuina, quæ omnem potentiæ perfectionem includit, ergo Deus est omnipotens: Hanc rationem tetigit Augustin. lib. 29. contra Faustum cap. 5. D. Thom. q. 1. de potentia artic. 7. huius omnipotentiæ obiectum est quidquid contradictionem non inuoluit, absolutè, non respectiuè cōsideratum: quod idcirco addo, quia mendacium & quoduis aliud peccatum non implicat contradictionem, & tamen sub omnipotentiam Dei non cadit respectiuè, id est mendacium Dei, vel peccatum Dei, quia hoc implicat contradictionem. At peccatum absolutè seu mendacium absolutè eo modo, quo est possibile, nempe ab homine, vel ab Angelo cadit

sub diuinam potentiam concurrentem generali concursu, vt author naturæ ad illam entitatem actus positiui, cui deformitas peccati inhærescit: similiter dolorem pati, est aliquid possibile absolutè, quamuis respectiuè comparatione Dei, qua Deus est, implicet contradictionem, ideoque eo modo, quo est possibile, cadit sub obiecto omnipotẽtię diuinæ concurrentis ad *actionem* realem, cum qua identificatur *passio* iuxta receptiorem philosophorum *sententiam*. Plura de hac omnipotentia *Theologi* cum D. Thom. q. 25. pertractant.

17. Octauo & vltimo Deus dicitur *ineffabilis* id est innominabilis. At quomodo Deus dicitur ineffabilis, cum de nulla alia re frequentius loquamur? quomodo innominabilis est, cum de illius nominibus differant Theologi cum D. Thom. 1. p. quæst. 13. & Alensi 1. p. à quæst. 48. vsque ad 70. quo spectat illa verborum pugna, de qua Augustin. lib. 1. de doctrina Christiana cap. 6. *si illud est ineffabile quod dici non potest, non est ineffabile, quod vel ineffabile dici potest.* Ad huius ergo attributi intellectum est supponendum, sicut ex cognitione oritur sermo, & nominum impositio, ita ex præcedenti attributo, quo Deus dicitur incomprehensibilis, & excludit cognitionem creatam, quæ semper inferior est, & inadæquata cognoscibilitati diuinæ, nasci, quod sit ineffabilis in hoc sensu, vt nullo nomine, voce, vel signo tota eius excellentia satis declarari possit. Nam semper illa cognoscibilitas, quæ à cognitione inadæquata non attingitur in obiecto nominari non potest, neque signo aliquo explicari; quare sicut repugnat cognitione Deum comprehendi, ita sermone, vt ita dicam comprehensiue declaratiuo exponi: ita declarat hoc attributũ Iacobus Granadus 1. par. disp. 13. sect. 2. n. 13. & impugnat Vasq. eo quod attributum *ineffabilis*, & illud aliud *incomprehensibilis* explicet de viatoribus, & creaturis naturaliter consideratis ex quibus Deum comprehendi non posse ait, additque ita exponendum esse Concilium Lateranense in cap. Firmiter, quia non curauit Concilium an Deus ab intellectu beati posset comprehendi, vel nominari.

Cum tamen iam supra dixerimus attributum incomprehensibilis de quolibet intellectu creato naturaliter sumpto, vel supernaturaliter eleuato per lumen gloriæ procedere, cum eodem Iacobo, Valentia, Suar. Idem de attributo *ineffabilis* dicendum. Nam Concilium eodem modo loquitur, de his attributis atque de attributo *incommutabilis*, sed hoc non excludit mutationem respectu aliquorum, sed respectu omnium mutationum: ergo etiam illa duo excludent comprehensionem, seu loquutioné respectu omnium creaturarum, non respectu aliquorum tantum videlicet viatorum; nam si declaratio in hoc sensu est certissima, & in hoc sensu vocabula, *ineffabilis*, & *incomprehensibilis* absolutè prolata à Concilio in sua proprietate faciunt sensum vniuersalem, & illimitatum, cur ad viatores in sensu minus proprio restringentur? Et ex eo mihi magis persuadeo Concilium in hoc sensu loquutum fuisse, quia abstinuit ab A attributo inuisibilis, nam hoc solũ cum dicta limitatione intelligi deberet, nempe à viatoribus, & à creaturis de facto productis, quoniam à beatis certum est de fide Deum clarè videri, & de aliquo intellectu possibili, an per sua naturalia possit Deum videre, inter Theologos cõtrouertitur: solum ergo illa attributa notauit Conciliũ, quæ sine limitatione veram, & catholicam doctrinam continebant. Vnde sicut comprehendi non potest Deus ab intellectu creato, ita neque à creatura declarari, vel exponi comprehensiuè, id est, vt excitet, vel significet conceptum comprehensiuũ alicuius creaturæ, quia voces sunt signa conceptuũ loquentis, & excitant similem cognitionem in audiente, qui vocis significatum agnoscit. Eadem absoluta loquẽdi forma loquitur Dama- B scenus lib. 1. c. 4. *In Deo impossibile est quidnam essentia sua, ac natura ipse sit, dicere*, Nazian. orat. 49. *Hoc est Deus, quod cum dicitur, non potest dici: cum æstimatur, non potest æstimari, cum definitur ipsa definitione crescit*, quæ verba vsurpauit Ambros. lib. de fide contra Arianos c. 6. & Augustin. Sermon. 190. de tempore, & continent solutionem illius pugnę verborũ de quibus Augustinus supra citatus; possumus enim imperfectè in hac vita habere Dei conceptum, & loqui de Deo; vt in beata intuitiuè illum videre & de illo clarè cognito sermocinari, numquam tamen comprehendere, neque illius excellentiam verbis, aut nominibus comprehensiue declarare.

C *De processionibus Dei ad intra, & relatiuis proprietatibus in textu assignatis.*

NOTATIO III.

1 EXpositis attributis Dei absolutis, ad proprietates relatiuas ipsius, & processionis ad intra progreditur noster textus ibi. *Pater, Filius & Spiritus sanctus tres quidem personæ*, &c. vsque ad verbum *coæterni*: vbi tota sanctissimæ Trinitatis materia resumitur: concinit ius ciuile l. 1. in princip. l. 5. recta l. 6. saluatorem de summa Trinitat. & quamuis l. 2. nullus eod. tit. vt Cuiacius existimat, videatur fauere errori Græcorum de processione Spiritus sancti à solo patre, quatenus ait, *qui Spiritum sanctũ (quem ex summo rerum parente speramus & accipimus) negando non violat.* vt D gloss. notat verbo *quem*, tamen, vt optimè aduertit Iulius Pacius in Anal. C. de summa Trinit. n. 14. immerito lex detorquetur ad errorem Græcorum. Primo quia ibi non est sermo de processione ad intra, sed de nostra spe, & acceptione Spiritus sancti per infusionem gratiæ, & donorum, quæ est actio ad extra, & à tota Trinitate indiuisim procedente: Vnde sicut quando dicimus *Credo in Deum patrem omnipotentem creatorem Cæli & terræ*, non negamus duas personas ad creandum concurrisse per vnam eamdemque actionem, ita lex quando dicit nos sperare & accipere Spiritum sanctum à patre, non negat etiam à Filio, & Spiritu sancto Spiritus sancti dona prouenire. Secundo etiamsi lex loqueretur de processione ad intra Spiritus

sancti. Verum est dicere quod à Patre procedat, non tamen à solo Patre vt Græci errantes dixere. Vnde Concil. Constantinopolit. primum quod est generale: secundum post cap. 7. loquens de spiritu sancto confitetur illum *dominum viuificantem ex patre procedentem*. Immo Christus Dominus Ioann. 15. num. 26. eodem modo loquitur. *Quem ego mittam vobis à patre Spiritum, qui à patre procedit*. Ex quo loco rectè deducitur illum, qui dicit spiritum à Patre procedere, vt bene & sane intelligatur, necessario explicandum esse, quod simul à patre filioque Spiritus sanctus procedat; propter identitatem filij cum patre in omnibus, sola paternitate, & filiatione reseruatis, vt bene notat Didacus Riuz de Montia de Trinitate disp. 67. sect. 4. numero 3. Concordat etiam cum hac parte textus l. 1. tit. 1. for. leg. cum gloss. & l. 1. tit. 1. lib. 1. ordin. ibidemque Didacus Perez gloss. 1. & 4. in princip. item par. 1. tit. 3. in summa ibidem gloss. 1. & l. 7. tit. 5. partit. 2. & ibidem gloss. 1.

Eundem ordinem obseruant Theologi cum D. Thom. & Magistro sentent. quem seruat noster textus in enumerandis Dei attributis: Nam postquam de Deo, & illius attributis absolutis disputarunt, 1. p. à princip. vsque ad quæstionem 27. & in 1. lib. sentent. vsque ad distinct. 9. incipiunt quæst. 27. & dist. 9. de personis diuinis & earum processionibus, ac proprietatibus relatiuis disceptare. Et quamuis paucissimis verbis nostri textus tota Trinitatis materia summatim contineatur quo ad ea quæ de fide credimus; ex quibus variæ conclusiones Theologicæ deducuntur, & in illis locis tractantur per plures quæstiones, nostri tamen instituti non est, totam hanc materiam Theologicis speculationibus persequi, sed tantum rationem Theologicam eorum quæ in textu attinguntur, breuiter perstingere, ne Iuris Canonici periti in materia sui textus ad interrogationem rationis tamquam ignari ad Theologos remittant interrogantem: quamobrem etsi prolixior sit hæc notatio, mirum non est, quia in reddenda ratione textus: difficiliores huius materiæ nodos oportet explicare. De mysterio igitur Trinitatis certum est non posse illud per solam rationem naturalem agnosci, ne dum demonstrari, in quo Raymundus Lullus errauit, vt refert Cymeric. in direct. inquis. p. 2. q. 6. art. 96. Vasp. 1. par. disp. 133. cap. 1. & 4. Probatur p. ex Matth. 11. quod clarius traditur lucæ. 10. n. 22. *Nemo scit quis sit filius nisi pater, & quis sit pater nisi filius, & cui voluerit filius reuelare*, quo testimonio vtitur Concil. Nicænum lib. 2. post medium. §. ne queras, ad probandum nobis esse impossibile diuinæ generationis mysteriũ solo naturali lumine penetrare, & ita tenent Patres,
5. & Theologi communi consensu. Secundo suadetur hac ratione, omnis nostra cognitio naturalis vel est per causam, vel per effectus: sed Trinitatis nulla potest esse causa: cum omnes tres personæ sint vnus Deus, cuius totum esse necessarium est, & à se independenter ab omni causa: item nullus est ef-

A fectus Trinitatis, quà talis est, nam creaturæ omnes procedunt à Deo per omnipotentiam, quæ Deo conuenit, quà vnus est: & cum ipsa etiam vna sit respectu actionum ad extra, omnes personæ per indiuiduam actionem ad productionem creaturarum concurrunt, ergo creaturæ quatenus effectus Dei sunt, sola naturali ratione Deum non Trinum, sed vnum manifestant.

Quod quidem est intelligendum non solum 5.
de cognitione certa, & euidenti, sed etiam de cognitione probabili, nempe ex sola ratione naturali probabilem de mysterio Trinitatis haberi non posse ab homine, vel ab Angelo cognitionem. Ita cum Theologorum communi sententia docet Didacus Ruiz disp. 41. sect. 5. probatur fundamentis supra B adductis, & speciatim de Angelo ostenditur. Nam Angelicus intellectus licet humano perspicacior sit, & substantias spirituales creatas prout in se sunt per species proprias agnoscat, Deum tamen vt in se est, per propriam speciem naturaliter non agnoscit, sed per comparationem ad se, & alias substantias immateriales remotis imperfectionibus, sed nulla substantia spiritualis creata ducere potest Angelum ad notitiam probabilem Trinitatis: cum in nulla Deus quaten us Trinus, sed qua, vnus appareat, ergo &c. Immo addo etiam supposita fide, seu reuelatione diuina per solum naturæ lumen, seu naturale medium, Trinitatem demonstrari non posse, etiam probabili demonstratione. Ita Didacus citatus disp. 43. sect. 3. n. 14. raC tio est, quia lumen fidei, vel reuelatio supernaturalis efficere nequit, vt ratio naturalis supra suam sphærã per se solam ascendat, & vltra sibi præscriptos agnitionis, & probationis limites progrediatur, nisi enim coniungatur reuelatio cũ principiis naturalibus, eaque eleuet, non auget illorum virtutẽ naturalem: ergo efficere nequit vt illa principia contineãt conclusionem, quam suapte natura non continebant. Exemplum erit in lumine gloriæ quod licet eleuare possit intellectum creatum ad videndum Deum, non tamen faciet, vt intellectus sine cõcursu luminis supernaturalis, vel auxilij Dei specialis sola sua virtute naturali concurrens Deum videat. Similiter licet intellectus eleuatus per habitũ fidei mysteriũ D Trinitatis infaillibili certitudine teneat, & assensum fidei producat, numquam tamen fides actualis, vel habitualis inhærens intellectui efficit, vt solum naturale lumen per naturales rationes tantum superet occurrentes difficultates, & alias naturales rationes Trinitatis mysterio oppositas, quæ tamen accedente auctoritate Dei reuelantis omnes ex naturali lumine fidei consortio facile dissoluuntur. Nam Trinitas personarũ in eadem Dei essentia non est contra rationem, vel lumen naturale simpliciter, & absolute, neque contra aliquod principium per se notum: ergo nihil in oppositũ adduci potest, quod à lumine naturali non soluatur fidei lumine superaddito, si quis enim opponat illud principium philosophorũ, quæ sunt eadem vni tertio, sunt eadem inter se: statim occurritur solũ habere

vim in rebus creatis, & finitis, non vero in ente in creato, & infinito, de quo fides opposi-tũ docet, quæ infaillibilem habet certitudinē.

4. Neque in dedecus fidei cedit, quod secretiora illius mysteria ratione naturali probari nequeant, immo eius excellentiam supra omnia creata ostendit, & è contra, qui ratione naturali hęc diuinitatis arcana discursu naturali niteretur demonstrare, duplici ex capite illis derogaret, vt Viuianus ad hunc textum §. 1. cum D. Thoma 1. p. quæst. 32. artic. 1. notauit. Primo quantum ad dignitatem ipsorum, & nostræ fidei, quæ est de rebus absconditis, & rationem humanam superantibus iuxta illud Paul. 1. ad Corint. 2. *loquimur Dei sapientiam in mysterio, quæ abscondita est:* & ad Hebræos 11. *fides est argumentum non apparentium.* Secundo quantum ad vtilitatem trahendi alios ad fidem, si quis enim ad probandas res fidei, naturales rationes adducit minus efficaces, se infidelium irrisioni exponit, eisque ansam præbet, vt catholicis illudant, qui tam infirmis nisi fundamentis res tam difficiles intellectu sibi persuadeant. Vnde concludit D. Thom. citatus. *Quæ sunt Dei non sunt tentanda probare nisi per auctoritates his, qui auctoritates suscipiũt, apud alios vero sufficit defendere non esse impossibile quod fides prædicat.*

5. Per hoc tamen non excludimus similitudines in rebus naturalibus huius sanctissimæ triadis, quæ à patribus celebrantur ad iuuandam vtcumque nostram intelligendi infirmitatem: in iis verò similitudinibus, licet exiqua sit proportio, & infinita dissimilitudo; aliqua tamen pro rudioribus præsertim instruendis vtilitas est. Prima est Athanas, tom. 2. in quæst. quarum prima est quid est Deus, tota quæst. 4. vbi ait, *Typus patris est orbis solaris: typus filij radius: typus Spiritus sancti est lumen solis, proinde dic ita; in sole orbis, radius, & lumen, non dicimus autem tres soles, sed vnum & solum: similiter & in Deo Pater, Filius, & Spiritus sanctus, vnus Deus & non tres,* Secundam similitudinem affert Isidorus lib. 2. de differentiis spiritualibus cap. 2. de igne ad hunc modum, *sicut ignis, candor, & calor tria quidem vocabula, sed res vna* (intellige pro re vna, nempe vnam substantiam nam alioqui candor & calor realiter distingũtur ab igne:) *ita in relatione personarum Trinitas est, in substantia verò personarum vnus Deus.* Deniquè prætermissis aliis quas erudite congerit Didacus de Montoya disp. 44. de Trinit. sect. 2. & 3. maximè notandum est quod de hac re D. Augustin. lib. 6. de Trinitat. non procul à fin. docet, licet in reliquis creaturis aliqua repræsentatio Trinitatis per modum vestigij appareat, in rationalibus tamen per modum imaginis inueniri, quatenus in eis verbum conceptum, & amor procedens reperitur.

6. Sed veniamus ad textum, & eorum, quæ in eo definiuntur fundamentum in sacra pagina, & Theologica ratione assignemus. In primis tres personas numerat, Patrem, Filium, & Spiritum sanctum, in vna essentia seu substantia omnino simplici, ad hoc ostendendum duo supponere oportet. Primum est, ex Boet, in lib. de duabus naturis paulo post principium, & Anselmo in Monolog. cap. 76. personam sic definiri. Persona est rationalis naturæ indiuidua substãtia: nomine substantiæ intelligunt aliqui subsistẽtiam, de qua statim dicemus, sed rectius intelligitur substantia completa, vt excludantur à ratione personæ non modo accidentia sed etiam partes substantiales vt materia & anima rationalis, dicitur verò indiuidua, id est alteri supposito incommunicabilis, & sic reijciuntur substantiæ communes, verbi gratia animal & homo, & humanitas Christi Domini, hæc enim communicatur supposito Verbi, illæ communes substantiæ communicantur particularibus & indiuiduis substantiis, verbi gratia Petro & Paulo: per naturam rationalem significat Boetius intellectualem vt exponit D. Thom. 1. par. quæst. 29. artic. 3. ad 4. ideoque comprehendit non solum humanam naturam, sed etiam Angelicam & diuinam, & solum reiicit alia supposita viuentium & non viuentium, quæ rationales, seu intellectiuæ naturæ non sunt, hoc enim intercedit discrimen inter personam, & suppositum, quod suppositum significet indiuiduum completum, & incommunicabile cujuscumque substantiæ: Personæ verò contractior sit significatio, solum enim dicitur de indiuiduis naturæ intellectualis, ideoque D. Thom. citatus dixit nomen personæ pertinere ad dignitatem: indicauitque Cicero 1. de officiis dum dixit, imposuit nobis ipsa natura personam magna cum excellentia, præstantiaque animantium reliquorum.

Secundo supponendũ est ad maiorē claritatem primi præsuppositi, in vno quoque singulari indiuiduo substãtiæ, tria cõsiderari posse. Primo naturam singularē, verbi gratia Petri seu Bucephali, quæ appellari solet substantia seu essentia. Secundo terminum seu complementum ipsius naturæ nempe Petreitatem, quæ à Theologis dici solet personalitas in indiuiduis rationalibus, & suppositalitas in omnibus indiuiduis substantiæ, item subsistantia & hypostasis; quamuis hæc duo vocabula in diuinis aliqui Theologi pro prædicatis absolutis vsurpent, duplicem enim in Deo agnoscunt subsistentiam, & hypostasim: vnam absolutam communicabilem tribus personis, & tres relatiuas trium personarum proprias. 3. Considerari potest compositum ex natura singulari, & termino seu complemento illius, quod dicitur suppositum seu persona cum illo discrimine supra posito. De significatione eorum vocabulorum videri possunt Suar. tom. 1. in 3. par. disput. 11. sect. 3. & 4. & in metaphys. disp. 34. sect. 1. Vasq. 1. p. disp. 124. & 127. aliique Theologi cum D. Thom. vbi supra.

Hinc iam patet nomen personæ propriissimè de Deo dici, quia illius ratio & definitio propiissimè Deo conuenit, ideoquè teste Nazian. orat. 21. de laud. Athanas. hac voce, *Persona* in diuinis non solum Athanasius, sed etiam alij Patres Græci vsi sunt. Item Concilium Nicenum lib. 12. non longè à fine. Ephesin. tom. 6. cap. 17. ad finem. Hispal. 2. 7.

canon.

canon 13. & Toletan. 11. in confessione fidei. Probatur à D. Thom. illo artic. 3. citato, nam persona spectat, ad perfectionem, & dignitatem, sed omnis perfectio inuenta sub aliqua ratione analogica in creaturis, Deo tribuenda est, ergo &c. maior constat ex definitione, nam esse substantiam singularem intellectualem per se subsistentem & in suo esse completam, est perfectio: confirmatur, quia omnis natura completa, & perfecta, habet vltimum terminum suæ existentiæ: sed vltimus terminus substantiæ per se subsistentis est incommunicabilem esse alteri subsistenti: ergo cum Deus sit ex se, & per se subsistens perfectissimo modo non carebit hoc vltimo termino, quo redditur incommunicabilis substantia naturæ intellectualis, quæ erat definitio personæ., & hæc ratio probat in Deo esse personam prout abstrahit ab vna, & à pluribus. Vnde duo colliges: primum essentiam seu naturam in hoc distingui à persona & hypostasi, quod essentia, seu natura sit tamquam commune aliquid, pluribus communicabile; persona verò seu hypostatis tamquam aliquid proprium singulare, indiuiduum, & incommunicabile. Ita Gregor. Nyssen. de differentia essentiæ, & hypostaseos non longè à princip. Basil. epistol. 43. ad Gregor. Nyssen. Athanas. dialog. 1. de sanct. Trinitat. in medio. Iustin. in expositione fidei de Trinitat. Nazianz. vbi supra. Damascen. lib. de decretis primæ institutionis cap. 2. Concilium Nicænum 2. quod est generale septimum in professione fidei ad initium. Florentinum sessio 18. post medium. Secundum; nomen personæ significare de formali rationem incommunicabilitatis nempè rationem vt subsistentem per modum substantiæ connotando in obliquo naturam intellectualem: hanc esse sententiam D. Thomæ 1. par. quæst. 29. artic. 4. docet Suarez lib. 3. de Trinitat. cap. 3. num. 7. Didacus de Montoya de Trinitat. disput. 32. cap. 7. num. 3. conclus. 1. & 2. referens etiam Caietan. Ferrar. Valent. Carthus. & Altissiodorensem; idque ex modo loquendi patrum ostendit; dixi nomen *persona* significare potius relationem per modum substantiæ, quam per modum relationis, quia persona communissimè sumpta prout abstrahit à creata & increata, abstrahit ab absoluta, & respectiua, & licet quando applicatur ad diuinam, coincidat cum relatione, non tamen significatur sub modo seu termino respectiuo: vnde relationem significat tamquam hypostasim: & hoc significauit D. Thom. citatus quando dixit nomen personæ significare relationem materialiter. Quod verò nomine personæ essentia non dicatur de formali, sed solum in obliquo, probatur; quia nomen substantiuũ non multiplicatur nisi totũ suum significatum formale multiplicetur, vt cum antiquis & recentioribus Theologis docet Diadacus disp. 77. sect. 2. & 3. sed si persona significaret de formali essentiam, non possent dici in Deo esse plures personæ, nisi simul dicerentur plures naturæ, & plures essentiæ: ergo essentia seu natura non significatur primario, & directè à nomine *persona*. Quod verò personæ multiplicentur vt noster textus definit iam probo.

Trinitas personarum in nouo testamento euidentius traditur: Matth. vltimo *Baptizantes eos in nomine Patris, Filij, & Spiritus sancti*, Ioann. 15. *Ego mittam vobis a patre spiritum veritatis*, & 1. Canonica eiusdem Ioan. cap. 5. *Tres sunt, qui testimonium dant in cælo, Pater, Verbum & Spiritus sanctus, & hi tres vnum sunt.* In veteri testamento licet obscurius eadem ostenditur veritas, Genes. 18. de illa apparitione Angelorum facta Abrahamo dicitur. *Apparuerunt ei tres viri stantes prope eum, quos cum vidisset, cucurrit in occursum eorum de ostio tabernaculi, & adorauit in terram: & dixit Domine si inueni gratiam in oculis tuis ne transeas seruum tuum.* De Trinitatis Mysterio locum interpretatur Augustin. de Trinitat. lib. 2. cap. 11. & 12. & lib. 16. de Ciuitat. cap. 29. & Hilarius lib. 4. de Trinitat. prope medium ait Abrahamum tres vidisse & vnum adorasse, Trinitatem personarum, & vnitatem essentiæ agnoscendo. Idem docet Athanas, dialogo 3. de Sanct. Trinit. contra Macedon. & Gregor. Nyce. lib. de Trinitate, & aduentu Domini col. 2. Item Psalm. 48. sic habetur. *verbo Domini cæli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum*, quem locũ de eodem mysterio exponit Cocilium Nicænum lib. 2. post medium, §. sæpe numero, & §. in lib. Iob. & Iustinus in expositione fidei de Trinit. Iræneus lib. 1. aduersus hæreses cap. 19. & lib. 3. cap. 8. & plures alij: denique Esaiæ 6. *Seraphim clamabant alter ad alterum, & dicebant, sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus exercituum*, cui concinit idem Hymnus trisagius Apocalyps. 4. quem quatuor animalia requiem non habentia diem ac noctem repetebant. *Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus omnipotens*, quod testimonium Patres frequentissimè vsurparunt, inter quos tres Pontifices reperio. Primo fuit Alexander Primus in epistola prima cap. 6. vbi plura alia sacræ paginæ loca adducit. Secundus fuit Benedictus primus, qui in epistola vnica profert eodem sacræ scripturæ loca, totidem fere verbis, quæ Alexander: illa verò epistola habetur tom. 1. Concil. hæc tom. 2. Tertius fuit Felix tertius epistola 3. ex Synodo Romana scribens ad Petrum Fullonem, vbi prodigiosum narrat miraculum his verbis. *Cum terræ motu Constantinopolis quateretur, populusque in Campo oraret infantulus toto populo spectante cum Proclo Ciuitatis Episcopo, in Cælum per vnam horam raptus est, ibique huiusmodi didicit hymnum.* Nempe sanctus, sanct. sanct. & de quo sermocinabatur. *Rursumque descendens nuntiauit, quæ in æthere audiebat, dicens de cælo quasi de multitudine psallentium, eiusmodi laudes intonuisse auribus suis, dictumque sibi, vt eam laudationem populo indicaret, quam vbi populi inceperant, ciuitatem receperunt, Deoque per huiusmodi laudem propitio facto ab imminenti iræ liberati sunt.* 8.

Theologica ratione eadem Trinitas personarum ostenditur. Nam in Deo personæ mul- 9.

tiplicantur propter processiones, & oppositionem relatiuam inter principium productiuum, & terminum productum, quæ enim absoluta sunt in Deo, vel oppositionem non habent, sunt omnino idem à parte rei; vt ex Patrum, & Conciliorum definitione constat: sed duæ tantum sunt productiones, seu processiones ad intra, quas per comparationem ad duas operationes immanentes substantiæ intellectualis agnoscimus, nempe intellectionem, & volitionem: ergo vna persona procedit per intellectum & altera per voluntatem: non enim possunt per intellectionem diuinam duæ personæ procedere, vel per volitionem; quia vnica exhaurit, & adæquat totam principij producentis virtutem: duæ igitur erunt personæ productæ, sed vlterius oportet vt vna sit aliarum principium, ergo tres tantum sunt personæ. Neque refert quod duarum processionum duo esse debeant principia, & duo termini, & consequenter quatuor relationes reales; vt infra dicemus; quia principium spirationis actiuæ solum opponitur spirationi passiuæ, quare non repugnat esse simul cum relatione generantis, & geniti, nimirum patris, & filij, quas personas cum relatio spirantis iam constitutas reperiat per duas relationes oppositas, & illis non opponatur, quartam non constituit personam, sed primæ inest, & secundæ communicatur à prima, omnia enim pater communicat Filio præter relationem patris. Ad huius Trinitatis congruentiam ostendendam plurimum confert illa ternarij numeri perfectio de qua Aristoteles lib. 1. de Cælo cap. 1. text. 2. & 3. vbi ait. *Ipsa tria omnia sunt, & ipsum ter omniquaque. Quemadmodum enim aiunt & Pythagorici: ipsum omne, & omnia tribus determinata sunt: finis enim & medium, et principium, numerum habent eum, qui ipsius omnis est; hac autem eum qui Trinitatis est, quapropter à natura accipientes tamquam leges illius, & ad sacrificia deorum hoc vtimur numero.* Vidit Aristoteles antiquissimam gentium consuetudinem ternario in sacrificiis vtentium, & quia ignorabat rationē vel initium illius; putauit esse naturæ legem, ex ternarij perfectione deductam: consuetudinis huius meminit Maro Ecloga 8.

Terna tibi hæc primum triplici diuersa colore
Licia circumdo, terque hæc altaria circum
Effigiem duco: numero Deus impare gaudet.

Et forsitan mos iste à supernaturali doctrina fidei originem duxit. Nam antiqui patriarchæ veri Dei cultores supernaturali reuelatione Trinitatis mysteriū edocti hoc numero Deum colere cæperunt, inde vero hac consuetudine in superstitionem degenerante ethnici ternarium in Idolorum sacrificiis adhibere soliti sunt, etenim aliqualem cognitionem Trinitatis imperfectam, & subobscuram in antiquis Philosophis fuisse, vel à Patriarchis, vel à sacris scripturis, vel à Sybillis, vel denique à Demonum responsis acceptam non dubito; id latè probat ex patribus & scholasticis doctoribus Didacus de Montoya disput. 45. sect. 1. & 2.

Sed vna essentia, substantia, seu natura simplex: omnino constat primo ex illa prima Canonica Ioann. cap. 5. *& hi tres vnum sunt*: Item teste eodem Ioanne in cap. 10. *ego et Pater vnum sumus.* Secundo quia consubstantialitas Trinitatis ab Apostolorum doctrina emanauit, sic enim Iacobus frater Domini in Liturgia in principio *Spiritum sanctum consubstantialem* dicit, similiter in medio *Filium vnigenitum cum patre consubstantialem, et coæternum* nominat, tandem in fine ait *consubstantialem Trinitatem Patrem, Filium, et Spiritum sanctum.* Tertio ex Conciliis, & patribus quorum testimonia latè refert Montoya disp. 20. sect. 7. & 8. item disp. 22. sect. 3. ratio est quia perfectissimæ substantiæ, essentiæ, seu naturæ qualis est diuina debetur perfectissima vnitas; sed si plures numero essent naturæ, substantiæ, seu essentiæ, & solam haberent vnitatem specificam non tribueretur substantiæ diuinæ vnitas simpliciter, & perfectissima qualis est indiuidua, & numerica, sed vnitas specifica, quæ dicitur secundùm quid, qualis est vnitas humanitatis à singularibus abstractæ: ergo natura & substantia diuina est vna numero. Idem probant Theologi ex infinitate simpliciter, & in omni genere quæ in substantia & natura diuina reperitur, item ex summa simplicitate omnem compositionem à parte rei excludente, vt indicat glossa verb. simplex omnino.

Pater à nullo, hoc nomen Pater primæ personæ proprium est; quia relatiuam illius indicat proprietatem; ideoque non est appropriatum vt sapientiæ nomen quæ filio attribuitur, & simpliciter est tribus personis communis; neque est nomen Metaphoricū quomodo agnus de Christo dicitur, sed ita verè & propriè conuenit primæ personæ, vt sinè improprietate aliqua illi tribuatur; non alteri personæ cum eadem proprietate. Probatur ex 1. Ioan. Canonica cap. 5. vbi sæpè Christus Dominus Filius Dei dicitur verus *et simus in vero Filio eius Iesu Christo.* Item ex multis locis noui testamenti: id constat præcipuè in Euangelio Ioannis, & sane illo capite 17. Christus Dominus Patrem suum alloquutus ait *Manifestaui nomen tuum hominibus: addit* Cyrillus lib. 10. Thesauri c. 6. *quia videlicet verus pater es, et filium verum habes Ioannes etiam ait vt simus in vero filio eius*, & eodem modo locum exponunt Augustin. tract. 106. in Ioann. Chrisost. homil. 8. Theophilactus, Euthymius, Leontius, & Rupertus ad eundem locum, vt ibi nomen Patris à Christo Domino significaretur, sibi enim peculiariter commendatum habuit patris sui singularem proprietatem hominibus propalare, quæ quam singulariter conueniat summo parenti super omnes, qui filios generant, pulchrè ostendit Nazian. orat. 23. in laudem Heronis prope finem. *Proprio ac singulari modo pater est tum quia solus: non enim cum mulieris coniunctione atque congressu: tum quia solius nempe vnigeniti: tum quia solum non enim ipse priusquam pater esset filius fuit: tum quia in totum et totius pater, quod de nobis certo affirmari nequit: tum quia à principio nec enim posterius pater esse capit, eodem modo filium verè esse.*

esse filium: quod & solus, & solius, & singulari modo, & solum (non enim pater simul est) & in totum, & totus, & à principio hanc rationem habens. Ratio est quia processioni secundæ personæ à prima verè conuenit generationis definitio vt videbimus: ergo persona generans est pater & genita filius. Vnde patres Nicæni Concilij lib. 2. paulo post primum §. Sancta, secundam personam confessi sunt, *Vere filium veri Patris.*

12. Ad hanc proprietatem positiuam paternitatis sequitur altera negatiua eiusdem primæ personæ non minus propria, quæ est esse à nullo, id est improductam esse: probatur à D. Thom. 1. par. quæst. 33. artic. 4. quia pater est primum principium processionum in diuinis, ergo ei conuenit esse à nullo alio principio, nam ea ratione qua est primum principium, postulat non habere aliud primum, & consequenter à nullo principio esse: antecedens illud probatur ex Ioann. 1. *In principio erat verbum,* id est in patre iuxta Athan. oratione 5. contra Arrianos in princip. Cyrill. Alex. lib. 1. in Ioann. cap. 1. Gregor. Nyssen. in orat. de fide ad Simplicium post medium. Augustin. lib. 6. de Trinitat. cap. 2. & lib. 3. contra Maximinum cap. 17. Item in illud psalm. 109. *Tecum principium in die virtutis tuæ.* Prosper ibitem, Clemens Alex. orat. adhortat. ad gentes. Origen. tract. 1. in Ioann. & homil. 2. in diuersos. Theophilus Antioch. lib. 4. allegoriarum. Idacius lib. 4. contra Varimadum. Ruper. & Beda in 1. Ioann. D. Thom. opusc. 1. contra errores Græcorum cap. 1. Idem deducunt Nazian. & Patres Græci ex loco psalmi citato vt refert Lonnus, ibidem: Euidentius colligitur ex antecedentibus, item ex sequentibus, quando ostendemus filium & spiritum sanctum procedere à patre, nam si tres tantum sunt personæ, vt ostensum est, & duæ procedunt à patre: ergo pater à nulla procedit, quia mutua processio est impossibilis inter producens & productum, iuxta illud Philosophi lib. 1. phisic. cap. 5. *principia, nec ex sese mutuo esse, nec ex aliis, sed ex his omnia oportet.* Hæc patris proprietas negatiua declaratur nomine ingeniti seu innascibilis, & sic non modo non conuenit filio, qui est genitus, sed nec spiritui sancto. Nam quamuis hi termini *ingenitus* seu *non genitus*, quatenus præcisè negant processionem per generationem, possent dici de spiritu sancto; quia tamen in communi vsu patrum & theologorum hoc vocabulum, negat omnem processionem: vt probat Didacus de Montoya disp. 42. sect. 3. & 8. ideo soli Patri conuenit; idcirco enim Nicęnum Concilium in professione fidei quam refert Nazian. oratio. 5. de fide Nicæna appellat spiritum sanctum nec genitum, nec ingenitum, & Syrmiensis synodus canone 19. ita decernit, *Si quis spiritum sanctum paracletum dicens, innascibilem Deum dicat, anathema sit.*

13. *Filius à Patre solo.* Supra cum proprietate paternitatis veræ veram pariter filiationem secundæ personæ ostendimus, & quod à solo patre procedat patet ex sexta synodo. act. 11. colum. 2. vbi Patriarcha Hierosolymorum in Epist. profess. fidei colum. 2. ita de filio scribit, *Non aliud principium quam patrem agnoscentem, sed nec aliunde quam ex patre ipsam substantiam habet.* Item Clemens Romanus lib. 2. recognit. ait, *filium Dei vnigenitum dicimus non ex alio initio, sed ex ipso ineffabiliter natum,* nempe Deo patre. Huc pertinent illa Nazian. verba de speciali prærogatiua paternitatis in prima persona, cui correspondet correlatiua excellentia in filiatione, quod *solus*, id est vnigenitus, *solius* id est sine matris consortio, *singulari modo*, naturam eamdem singularem patris participans, *solum* quia solum filius est non pater, in totum & totus, quia totus filius & secundum omnem suam perfectionem essentialem à patre procedit *à principio sine* principio. Vbi notanda est duplex ratio principij, alia notionalis respectu processionis ad intra, alia essentialis respectu operationis ad extra: siuè hæc sit cū principio durationis, vt de facto fuit diuina operatio ad extra, quod sequenti notatione dicemus, siue ab ęterno esset, quod saltem in permanentibus multi Theologi, Philosophique admittunt de possibili, filius verò principium habet solum notionale suæ generationis, suæ originis, ita eluditur illa Arij ęquiuocatio in Epistol. ad Euseb. Nicomed. & in Epistol. ad Alex. Alexandrinum ita probantis filium non esse Deum. *Principium habet filius: Deus verò sine principio est.* Nam vtraque propositio est vera, si principium in prima pro principio originis vsurpetur: & in 2. pro principio essentiali vel durationis; & vtraque falsa si in prima intelligatur principium essentiale, & in secunda principium notionale, & terminus Deus supponat pro filio vel pro spiritu sancto: falso igitur colligebat, qui ex eo quod filius non haberet principium durationis, seu causam propriè sumptam sui esse, inferebat, non habere originem & fontem suæ processionis. Ratio verò cur à solo patre filius procedat, ex supradictis constat, nam si tres tantum sunt personæ, & tertia non est origo secundæ, quia prima & secunda sunt principium tertiæ vt statim dicam, sequitur quod secunda à sola prima procedat.

Spiritus sanctus ab vtroque absque initio erat sine fine. Supposita spiritus sancti diuinitate, quam cum duabus aliis personis peræque ipse participat, non fuit in ecclesia dubium de processione spiritus sancti à patre, cum manifeste id asserat Christus Dominus apud Ioann. cap. 15. *Spiritum veritatis, qui à patre procedit,* tota contentio inter Græcos & Latinos fuit de processione à filio, quam primo negarunt Nestoriani teste D. Thom. 1. par. quæst. 36. artic. 2. ad 3. qui in eodem errore fuisse Theodoretum & Damascenum & plures alios testatur. Cœpit hic error circa annum quadringentesimum & trigesimum, tunc enim Nestoriani in confessione fidei quæ tom. 1. concil. extat in actis Concil. Ephesin. cap. 37. vel secundùm editionem recentiorem 31. postquam confessi sunt spiritum sanctum ex deo procedere addiderunt, *Filium tamen non nominamus, neque per filium substantiam suam sortitum esse dicimus:* procedente verò 14.

tempore sic apud Græcos hic error inualuit, vt anno millesimo quinquagesimo quarto aperto schismate ab Ecclesia latina discesserint, & Michaël Patriarcha Constantinopolit. fretus patrocinio Græci Imperatoris Constantini cognomento Monomachi Latinos quos Arimistas vocabat, excommunicare ausus si, sub Pontifice Leone nono, vt ipse Leo refert in epistol. 7. ad Constantinum Imperatorem. Item Baron. Genebrard. Sigebertus an. 1054. & Anselm. de process. Spirit. sanct. tom. 3. qua de causa Eugenius Concilium 4. Florentinū celebrari curauit an. 1439. in quo Græci cum Latinis consenserunt, & ad Symbolum illud addere permiserunt, *qui ex patre filioque procedit*. Probatur primo hæc veritas catholica ex Ioann. 19. *ille me clarificabit, quia de meo accipiet*, quæ verba in quo sensu dixerit, ipse dominus exposuit eod. cap. *omnia quæ habet pater mea sunt, propterea dixi, quia de meo accipiet*, quod idem latius declarauit Florent. in literis vnionis post medium, *Quoniam*, inquit, *omnia quæ patris sunt ipse pater vnigenito filio suo gignendo dedit, præter esse patrem: hoc ipsum quod Spiritus sanctus procedit ex Filio, ipse Filius à patre æternaliter habet à quo æternaliter etiam genitus est*, si enim omnia Filius accepit à patre præter paternitatem, cum spiratio actiua paternitas non sit, etiam, hoc filio dedit quod est esse principium Spiritus sancti. Ita arguit Augustin. tract. 99. in Ioann. & lib. 3. contra Maximinum cap. 14. Secundo eodem modo dicitur spiritus Filij ad Galatas 4. *misit Deus spiritum Filij sui in corda nostra*, & ad Romanos 8. *si quis spiritum Christi non habet*, quomodo dicitur *spiritus Patris*, Matth. 10. *spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis*, quod in Concilio Nicæno lib. 2. ad finem, §. cum sit copiosa, notatur ibi *spiritus sancti ex eodem patre procedentis, qui & proprius est Filij* vt ait Paulus *qui spiritū Christi non habet*, &c. Hanc verò iprocessioné ex filio plura Concilia ante hoc Lateranense disertis ac perspicuis verbis declararunt, quæ videri possunt apud Didacum de Montoya disp. 67. sect. 4. nu. 4. & sect. 5. ibidem sect. 6. 7. & 8. Græcorum & Latinorum acies instruit qui pro eodem dogmate propugnarunt.

15. Inter rationes Theologicas duæ sunt præcipuæ: prima est, quia inter diuinas personas solum datur distinctio vbi cernitur relatiua oppositio: sed Spiritus sanctus realiter distinguitur à filio ex dictis: ergo inter Filium & Spiritum sanctum datur oppositio: atqui hæc oppositio alia esse nequit nisi originis. Ideo enim D. Thom. 1. part. quæst. 36. art. 2. & de potent. quæst. 10. artic. 50. Alens. 1. par. quæst. 45. memb. 4. Alber. 1. par. q. 31. membr. 3. Bonau. in 1. dist. 11. ar. 1. quæst. 1. Dur. ibid. quæst. 2. Ægid. art. 1. quæst. 3. Heruæus quæst. 1. Argent. quæst. 2. artic. 2. Capreol. quæst. prima, art. 1. Mars. in l. quæst. 15. art. 3. ad 3. Caietan. Canarien. & Mol. ad articulum D. Bonau. citatum Vasq. disp. 147. c. 4. Valent. disput. 10. de Trinitat. punct. 3. Bellarm. tom. 1. de Christo cap. 26. Suar. lib. 10. de Trinitat. cap. 2. asserunt si Spiritus sanctus non procederet à Filio, non fore realiter distinctum ab illo, sed à solo patre à quo procederet; Solum propter illud principium, quod in diuinis omnia sunt vnum, vbi non obstat relationis oppositio. Nam Concilia & patres non agnoscunt alia constitutiua, seu distinctiua diuinarum personarum, nisi relationes & origines secundum rationem principij, & procedentis à principio opposito relatiuè, vt videre est in Concilio Toletano 11. in confession. fidei: & ibidem Vuormacinense item, Florentinum, Fusius session. 18. post medium §. diuina substantia & §. dixi equidem. Secunda: filius per generationē accipit à patre omnia præter paternitatem vt diximus ex Ioan. 16. inter hæc autem est voluntas cum potentia spirandi; ergo filius necessario producit Spirit. sanct. Nam hæ processiones ad intra sunt necessariæ, Deus enim necessario est vnus in essentia & Trinus in personis, hæc fuit ratiocinatio Christi Domini, quando in illo loco Ioannis dixit se propterea dixisse Spiritum sanctum de suo accipere, quia omnia, quæ pater habebat, sua erant: & confirmatur primo, quia opera Trinitatis sunt indiuisa, idest, communia illis personis, in quibus eadem operandi virtus supponitur, vt notatione sequenti probabimus, ergo si filius in ea prioritate originis supponitur cum eadem fœcunditate spirandi quam habet pater, non potest non procedere ab illa passiua spiratio: confirmatur secundo, quia non alia ratione patres, & doctores docent omnipotentiam Dei, quamuis filio & Spiritu sancto communicetur solum in patre potest generare filium, non verò in filio, neque in Spiritu sancto generare aliū filium, nisi quia illa in patre generat sibi terminum adæquatum, quem quando in aliis reperitur personis, inuenit iam productum: sed omnipotentia communicata filio non inuenit productum terminum suum quatenus est potentia spiratiua, ergo nisi in filio possit habere eamdem virtutem non communicabitur filio secundùm totam suam virtutem, ergo necessario dicendum est Spiritum sanctum à patre, & à filio procedere. Additur absque initio semper ac sine fine; vt de Spiritu sancto similiter dicatur quod de filio supra diximus habere scilicet principium originis, non verò durationis quod nomine initij significatur; sed eamdem cum patre & filio æternitatem participet.

Pater generans filius nascens, ostenditur distinctiuum processionis secundæ personæ à prima, nam cum in diuinis duæ sint processiones; vna per intellectum, altera per voluntatem. Primam esse veram, & propriam generationem textus definit. Sileat ergo monstruosa Mahometi vox, quæ ex Synagogæ Caluaria inter Arianorum feces putrescente erupit, *& vnum Deum, qui nec genitus sit, nec genuerit*, impiè proclamauit, vt testatur Damascenus lib. de hæres. prope finem, nostra enim veritas catholica à regio decantatur psalte æterni patris personam agente psalm. 109. *Ex vtero ante Luciferum genui te*, quem locum contra Iudæos, & Arianos patres producunt ad confirmandā æternam Christi generationem 16.

generationem quos vide apud Lorinum ibidem & Commentatores D. Tom. 1. par. q. 27. artic. 7. idem deducunt ex psal. 2. quem Rabini etiam de Messia exponunt, vt aduertit Galatinus lib. 3. c. 5. quam ob causam Apostoli huius psalmi testimoniis frequenter vtuntur ad probanda Christi Seruatoris Mysteria; Actorum 4. & 13. item Paulus ad ostendendam Christi diuinitatem ad Hebræos 1. n. 7. *cui enim Angelorum dixit Deus, filius meus es tu, ego hodie genui te?* Merito igitur arguit Fulgent. ad 2. obiectionem Arianorum, *Quis filium dicat & genitum nesciat? quis patrem valeat credere, quem non consideret genuisse?* Similia habet Augustin. lib. 5. de Trinit. c. 6. & 7. probatur deinde ex Esaiæ 53. *generationem eius quis enarrabit?* vt exponit Xistus Secundus, epist. 1. ad Gratum Episcopum, quæ habetur tom. 1. Conciliorum & alij patres communiter. Ecclesiast. 24. *Ex ore altissimi prodiui primogenita ante omnem creaturam*, vt Ambros. de diuinitate filij cap. 2. declarat & alij patres frequentissime, concinitque Paulus ad Coloss. 1. dicens, *qui est imago Dei inuisibilis primogenitus omnis creaturæ*, neque hęc primogenia dignitas Christi comparatione creaturarum tamquam naturalis filij ad adoptiuos, quæ infinita duratione præcedit, tollit vnigeniti excellentiam & singulares suæ generationis prærogatiuas propter quas à Ioann. 1. n. 31. dicitur *vnigenitus, qui est in sinu patris*. Denique ex diuersis Conciliis idem confirmatur, quæ apud Commentatores D. Thom. 1. par. quæst. 27. artic. 2. allegantur.

17. Ad assignandam rationem, supponimus cum eodem D. Thom. Verbi diuini generationem æternam non esse illam, quam Aristoteles lib. 1. de generat cap. 4. text. 23. definit mutationem totius in totum nullo sensibili manente, vt subiecto eius, quæ in minus proprio significatu tribuitur productioni substantiali cuiuslibet entis naturalis ex præsupposita materia, sed eam, quæ cum maiori proprietate vocabuli productioni viuentium accommodatur, quæ dicitur processio viuentis à principio vitæ coniuncto, secundum rationē similitudinis saltem in specie infima: hanc definitionē ex D. Thom. Arist. & Damasc. colligit Cursus Conimbric. lib. 1. de generat. c. 4. q. 10. art. 1. dicitur processio, seu productio à principio vitali, cui genitum substātiale coniunctū sit, quando primo oritur, per quod indicatur genitum ex substantia generantis oriri, & hoc est discrimen obseruatum à Nazianz. orat. 1. ante med. Elia Cretensi ibid. n. 71. & Basilio lib. 4. contra Eunomi. inter genitum & factū. Nam quod generatur ex substantia est eius, qui generat; quod fit non est ex substantia eius, qui facit: additur, *secundū similitudinem naturæ* iuxta illud Genes. 5. *Adam genuit ad imaginem & similitudinem suam*, vt exponit Richard. Victorin. lib. 6. de Trinitat cap. 19. Ideoque Aristotel. lib. 2. de anima cap. 2. de anima cap. 1. text. 34. ait *naturalissimum enim operum, quæ in viuentibus, quæcumque perfecta & non mutila sunt, aut generationem spontaneam habent, est facile aliud quale ipsum, animal quidem animal, plantam*

A *autem plantam*: subiungitur denique *saltem in specie infima*, quia si similitudo posset esse perfectior qualis est numerica, non tollet, sed perficiet generationem: hanc definitionem competere processioni secūdæ personæ patet, quia Verbum diuinum per actum immanentem intellectus diuini procedit, vt viuens vita intellectuali à patre viuente, & adeo illi coniuncto, vt ideo, in sinu patris esse dicatur & ideo patris exprimit similitudinem, vt eandem numero naturam, & substantiam cum patre participet.

Ad maiorem claritatem prædictæ rationis, & difficultatis statim attingendæ de discrimine inter processiones secundæ & tertiæ personæ, notandum est contra Durandum in 1. dist. 6. quæst. 2. & dist. 10. quæst. 2. B & alios, diuinas processiones non fieri immediate per essentiam diuinam prout distinguitur virtute ab intellectu, & voluntate, sed formaliter per operationes intelligendi & volendi: hęc est sententia adeo certa vt fidei proxima censeatur, quam tenet D. Thom. 1. par. quæst. 27. per totam, præsertim artic. 1. 3. & 5. ibidem. Caiet. Cananiens. Banez, Zumel, Molina, Valent. Vasq. & Suar. lib. 1. de Trinitat. c. 5. qui alios antiquiores allegant. Probatur. Verbum mentis est ille terminus internæ loquutionis, quo mediante intelligens cum absente quasi cum præsente sermocinatur: ergo si filius ex vi suæ processionis per intellectum formaliter non procedit, non est propriè verbum neque imago patris, contra illud Ioannis 1. *In principio* C *erat verbum*, & 1. Ioan. 5. *tres sunt, qui testimonium dant in cælo, Pater Verbum*, & contra illud Pauli ad Hebræos 1. vbi filius dicitur figura substantiæ patris & ad Colossens. 1. imago Dei: ergo necessario dicendū est Filiū procedere per intellectionē patris: similiter Spiritus sanctus ex vi suæ processionis est notionalis amor, vt appellatur à Concilio Toletano 11. in confessione fidei, Augustin. lib. 6. de Trinit. c. 5. & lib. 7. c. 3. & aliis multis patribus, quos refert Didacus de Montoya disp. 71. sect. 1. & disp. 73. sect. 1. & hinc est quod Spiritus sanctus vtramque personā primam & secundam, vt vnum suæ processionis principium requirat cum enim procedat ex perfecto amore mutuo, ac necessario, duas personas requirit, inter quas exerceatur, idcirco D co enim Anselmus sermone 3. de Pentecost. *Spiritum sanctum firmissimum & indissolubile Trinitatis vinculum*, appellauit: ab Augustino verò *ineffabilis complexus patris, & imaginis*, nuncupatur. Quemadmodum ergo dicere seu loqui in diuinis, idem est quod producere Verbum, & est notionale propriū patris, consistitque non in sola intellectione essentiali (quia hanc habet Filius & Spiritus sanctus) sed supra intellectionem addit relationem generantis: ita amare notionaliter idem est, quod spirare amorem productum; & sic non consistit in sola dilectione essentiali, quæ etiam in Spiritu sancto reperitur, sed in amore notionali, qui supra essentialem addit relationem spiratoris in patre & filio existentem, ibique

18.

manentem & ſpirationi paſſiuæ oppoſitam A perquam ſpirationem paſſiuam tertia perſona conſtituitur.

19. At dices, ſi intelligere & diligere diuinum totum communicatur ſecundæ & tertiæ perſonæ ſimul cum diuina omnipotentia cuius præcipua pars eſt poſſe generare & ſpirare, cur in ſecunda perſona omnipotentia per illud idem intelligere non generat alium filium, & in tertia perſona per dilectionem non ſpirat alium ſpiritum ſanctum Rationem ſupra iam tetigi, & eſt; quia vnus eſt intellectus, & vnica voluntas diuina, cui actus reſpondet adæquatus vnicuique ſuus quo Deus perfectiſſimè complectitur totum intelligendi, & volendi obiectum, vnde prima perſona per intellectionem, quæ noſtro intelligendi modo præcedit volitionem, producit verbum ſibi adæquatum, & perfectiſſimum; in quo Verbo licet eadem omnipotentia reperiatur, in eo tamen non eſt potentia generatiua, quia ibi habet actum ſibi adæquatum, & terminum perfectiſſimum cum oppoſita notione nempe filiatione, vnde in filio omnipotentia eſt potentia ad eſſe genitum, non ad generandum. Idem cum proportione dicendum de ſpiritu ſancto cui communicatur iam cum ſuo actu adæquato, omnipotentia quæ in termino ſpirato habet oppoſitam notionem nempe ſpirationem paſſiuam, ideoque hæc omnipotentia in tertia perſona non eſt potentia ad ſpirandũ, ſed ad eſſe ſpiratum: ſuppoſito igitur vno actu adæquato intellectionis, ſeu volitionis diuinæ nullum ſupereſt fundamentum excogitandi neque admittendi alterum, nam rogo quorſum neceſſarius eſſet ſecundus in vnaquaque potentia, ad intelligendum, ſeu volendum aliquid, quod primus non attingit, an ad perfectius idem attingendum? primum indicat in actu diuino non eſſe nfiinitam extentionem, 2. oſtendit deeſſe illi infinitam perfectionis intentionem, quorum vtrumque par erit abſurdum.

20. Inſtabis ex hac doctrina ſequi omnipotentiam non eſſe in omnibus perſonis eandem; neque in ſingulis habere ſuam adæquatam perfectionem omnipotentiæ. Primum probatur quia dictum eſt potentiam productiuam ad intra: ſiue gignendi, ſiue ſpirandi eſſe realem potentiam, & præcipuam omnipotentiæ partem: ſed hęc non eſt in Spiritu ſancto, item neque in filio ad generandum, ergo nõ eſt eadem omnipotentia in omnibus perſonis. 2. oſtendo quia potentia ad gignendum non eſt in filio, nec in ſpiritu ſancto, neque ad eſſe genitum in patre vel ſpiritu ſancto item potentia ad ſpirandum non eſt in ſpiritu ſancto, neque ad eſſe ſpiritum in patre & filio. Ad reſponſum ſuppono primo potentiam productiuam Dei ad intra radicaliter conſiſtere in eſſentia diuina proxime & formaliter in intellectione, ſeu volitione determinata per formalitatem notionalem ſibi proportionatam: verbi gratia intellectio eſſentialis vt ſit principium generationis determinatur per paternitatem tamquam per complementum potentiæ generatiuæ, item volitio determinatur per notionalem proprietatem ſpiratoris: ſuppono 2. potentiam productiuam non includere, relationes ſeu notiones patris, ſeu ſpiratoris in recto ſed in obliquo, in recto enim includit eſſentiam diuinam actum intelligendi, ſeu volendi: item generatiua vlterius includit peculiarem entitatem patris realiter diſtinctam à filio, non vt ſignificatur ad modum relationis prædicamentalis actualiter referentis, ſed prout dicit virtutem, quæ eſt vltimum complementum potentiæ generatiuæ. Item potentia ſpiratiua inuoluit entitatem principij ſpiratiui non ſub ratione, ſeu conceptu relatiuo, ſed per modum potentiæ comparatæ ad proprium actum & obiectum: hæc duo præſuppoſita tuentur communiter Theologi cum D. Thom. 1. par. quæſt. 41. artic. 5. illaque latè explicat, & ex antiquis ac recentioribus deducit Didacus de B Montoya diſp. 100. per totam præſertim ſect. 5. idemque ferè docet Annibal diſp. 43. per totam.

Vnde ad primum ex duobus quę in inſtantia deducuntur reſpondeo eamdem omnipotentiã eſſe in omnibus perſonis ſecundum eſſe radicale eſſentiæ & formale intellectionis ſeu volitionis eſſentialis, non tamen in omnibus habere illud complementum formalitatis notionalis, quæ determinat principium radicale, & formale ad generandum in patre & ad ſpirandum in patre & filio. At rogabis an hæc formalitas notionalis habeat rationem potentiæ, vel pertineat ad omnipotentiam. Reſpondet Didacus de Montoya diſp. 10. ſect. 5. nu. 10. minus conſequenter ad id, quod ſupra docuerat, illud complementum, quod determi- C nat vltimo potentiam generatiuam, vel ſpiratiuam non contineri in omnipotentia, quia formaliter & præcisè ratione ſui non habet rationem potentiæ. At quomodo cohęret hæc doctrina cum ea quam tradiderat ſupra diſp. 100. ſect. 5. num. 10. dixerat enim potentiam generatiuam includere entitatem propriam & peculiarem patris realiter diſtinctam à filio, non tamen ſub ratione relationis quaſi prædicamentalis, ſed ſub ratione virtutis & potentiæ generatiuæ, quæ ergo eſt iſta entitas propria peculiaris patris? ſanè non eſſentia, ſeu natura, neque intellectio eſſentialis: ergo eſt proprietas notionalis, neque enim alia entitas propria, & peculiaris patris aſſignari poteſt, ergo hæc entitas ſub ratione virtutis & potentiæ generatiuæ continetur in omnipo- D tentia. Deinde idem auctor diſp. 101. ſect. 4. numero 9. ait, *potentia generatiua quantum ad illud totum, quod habet rationem potentiæ quidditatiue continetur in omnipotentia, quæ communis eſt tribus perſonis*, at quomodo hoc ſtare poteſt cum eo quod in antecedenti diſp. 100. ſect. 5. numero 10. dixerat; potentia generatiua præter eſſentiam includit etiam entitatem propriam & peculiarem patris realiter diſtinctam à filio, cum omnipotentia tribus perſonis communis non includat entitatem propriam & peculiarem patris realiter diſtinctam à filio. 21.

Magis conſequenter loquitur Suar. de Trinita. lib. 6. cap. 5. numero 6. vbi aſſerit ſolam diuinam eſſentiam eſſe principium formale producendi (eſſentiam intelligit cum intellectione ſeu volitione vt ipſe ſe declarat numero

mero 10.) postulare autem in persona producente relationem propriam, seu, quod idem est, quod habeat ipsam naturam sine tali productione. Cuius fundamentum ex auctoritate præcipuum est illud Ioann. Theologi in Concil. Florent. sess. 18. paulo post medium §. dixi equidem, vbi ait, *filium ex patre ac ex patris substantia generari, idem significare, ita tamen vt persona sit producens, & generans; principium autem, quo ipsa persona generat, sit id, quod solum communicabile est.* 2. testimonium est D.Thom. 1. par. quæst. 41. artic. 5. qui docet potentiam generandi significare essentiam in recto, & paternitatem in obliquo, quod Cumel ibidem quæst. 1. propos. 34. eodem modo exponit, quo Suar. videlicet vt paternitas sit conditio, non verò aliquid formaliter pertinens ad potentiam generatiuam. Ratio est primò quia illud est principium generationis, secundùm quod generans assimilat sibi genitum: sed pater non in paternitate, sed in essentia assimilat sibi filium substantiæ suæ figuram, & diuinitatis imaginem, ergo secundo quia sicut in creatis subsistentia, seu personalitas, licet sit aliquid necessario prærequisitum in agente, quoniam actiones sunt suppositorum, non tamen est principium agendi: ita in diuinis paternitas erit quidem conditio necessaria, vt pater generet, non tamen erit principium aliquo modo complens virtutem & vim potentiæ generatiuæ; quæ ratio in loco Concil. supracitati adducitur, idem cum proportione dicitur de ratione spiratoris in patre, & filio existentis respectu processionis spiritus sancti.

Dicendum tamen existimo illam formalitatem notionalem esse complementum potentiæ productiuæ ad intra, siue generandi, siue spirandi, & ita totam producendi potentiam includere essentiam, intellectionem, vel volitionem, & proprietatem personæ producentis sub aliqua ratione. Ita Albert. Mag. Richard. Henric. Valent. & alij quos refert & sequitur Arrubal. ad 1. p. tom. 2. disp. 143. cap. 3. idem tenet Vasq. 1. par. tom. 2. disp. 164. cap. 3. licet in modo loquendi differat. Probatur primo ex Concil. Florent. in Confessione Patrum Latinorum, qui confitentur patrem, & filium vnam habere potestatem producendi spiritum sanctum, quæ vna potestas ibi assignatur tamquam proprietas patri, & filio tantum communis: at sola essentia & volitio hanc proprietatem, seu potestatem, non constituit: neque oppositum docet in loco supra citato. Nam in græco, non est illa particula *solum*; vnde in alia translatione latina, quæ simul cum Græca Pauli Quinti auctoritate excusa est, non habetur, ita enim legitur. *Dicimus filium generari ex Patre idem esse, atque dicere, filium generari ex substantia patris; ita vt quòd producit siue generat persona sit, principium verò quod generat, sit ipsa, quæ aliis communicatur*, quod tantum ostendit essentiam esse principium vt *quo* radicale per quod non tollitur compleri per proprietatem notionalem patris vel spiritus sub ratione determinantis & complentis principium productiuum distinctum à termino producto. 2. probatur ex D. Thom. 1. par. quæst. 36. artic. 4. ad primum vbi ait, *spiritus sanctus procedit à Patre, & à filio in quantum sunt vnum in virtute spiratiua, quæ quodammodo significat naturam cum proprietate*: item ad 2. ait, *cum dicitur pater & filius sunt vnum principium spiritus sancti, designatur vna proprietas, quæ est forma significata per nomen.* Neque sibi contradicit quando in eo loco supra citato & aliis docet relationem in obliquo significari, non enim negat pertinere proprietatem ad formale complementum principij generatiui, sed sub ratione relationis de connotato inuolui: tribus enim modis possumus concipere illam proprietatem: primo vt formale complementum ad producendum cum essentia. 2. vt est ratio subsistentiæ, seu personalitatis constituentis personam. 3. sub ratione paternitatis respicientis terminum productum: proprietas primo modo sumpta pertinet ad formale significatum potentiæ productiuæ 2. & 3. ad connotationem.

Tertio ratione ostenditur: primo, quia de ratione potentiæ est vt intrinsecè à termino producto distinguatur: sed forma intrinsecè absoluta non potest intrinsecè distingui à persona diuina producta; ergo potentia productiua non potest solum in suo formali significato intrinsecè includere essentiam, quæ secundum se totam est quid absolutum: maior patet: quia alioqui potentia produceret se ipsam; illa enim est magis immediata ratio influendi, & producendi terminum: ergo nisi distinguatur ab illo, erit ratio influendi, & producendi se ipsam 2. hæc potentia productiua ad intra, & actus producendi secundú rem & sunt idé adæquate, secundùm rationem ratiocinatá in Deo: & solum penes modú significandi differunt nam in Deo non est potentia quæ in actu primo cócipiatur in ordine ad actú: esset enim concipere perfectionem diuinam cum manifesta imperfectione, nempe potentialitate: sed actus generandi, verbi gratia, nó solùm inuoluit formaliter intellectionem, sed etiam paternitatem sub aliqua ratione, vt cum cómuni Theologorum sententia ostendit Annibal ad 1. p. tom. 2. disp. 140. cap. 2. num. 8. ergo idem dicendum de potentia generatiua. 3. pater per potentiam generatiuam ita intendit assimilare sibi filium in natura omnino eadem quam illi communicat, vt simul intendat sui imaginem producere, & filium à se realiter distinctum generare: sed sicut ad assimilationem in natura requiritur essentia tamquam principium, ita ad distinctionem productæ personæ requiritur complementum proprietatis distinguentis principium à termino: ergo tam essentia quam proprietas formaliter includuntur in ratione potentiæ generatiuæ: nec dicas hoc probare de principio, *quod* producit, non de principio *quo* producitur terminus; nam non minus requiritur distinctio inter principium, *quo* & terminum productum quam inter principium, *quod*, & eumdem terminum, vt in prima ratione notaui. Ad fundamenta Suarij quod attinet ad auctoritatem iam respondi: prima verò solum probat essentiam esse principiú *quo*, quod nos nó negamus, licet vnus vel alter ex antiquis theologis asse-

rucrit solam relationem esse potentiam generandi in patre, & spirandi in patre & filio: A quod aliqui recentiores nunc innouare conati sunt: non attendentes quod manifestè repugnant Concilij Florentini testimonio supra citato, D. Thomæ, Scoto, & sectatoribus vtriusque scholæ, quos refert Didacus de Montoya disp. 100. sect. 2. item conuincantur euidenti ratione, quia pater secundùm illud principiú generat secundùm quod assimilat sibi filiú: sed non in filiatione, sed in natura similem generat: ergo sola relatio non potest esse principium, *quo*, seu potentia generatiua. Ad secundam rationem Suarij dico quamuis in creatis subsistentia non sit principiú agendi neque complementum principij actiui; *quo*: quia semper totum principium producens est realiter distinctum à termino producto: In B diuinis tamen cum essentia diuina sola non distinguatur realiter à genito, vel spirato, antequam intelligatur determinata & cópleta per subsistentiam relatiuam non potest esse adæquatum principium producens sufficienter distinctum, etiam, *vt quo* vt ostendimus.

25. Alium modú defendendi opinioné D. Thom. & declarandi potentiam productiuam ad intra tradunt Syluest. quæst. 41. artic. 5. Ripa & Nazarius ad art. 5. quæst. 41. primæ partis, qui meo iudicio in intelligibilis est; & in terminis repugnantiam inuoluit: dicunt enim proprietatem relatiuam neque præcise conditionem esse, neque esse vltimam vim complentem potentiam generatiuam patris, verbi gratia, & tamen habere se vt principium cointel- C lectú essentiç, & constitutiuú, modificatiuumque potentiæ, quod vt eisdem terminis auctorum pateat prætermissis Syluest. & Ripa idem enim dicunt licet obscurius, tres propositiones proponit Nazarius controuers. 1. ad citat. artic. 5. *Prima: relatio non est præcisè conditio potentiæ notionalis. Secunda: relatio non est vis quadam vltima potentiæ notionalis, per quam fiat actio generationis, aut spirationis. Tertia: relatio est principium cointellectum essentiæ simul cum ipsa potentiam constituens, & actionem eius modicans*, quis non videat hanc tertiam propositionem vel modum in intelligibilem tuendi potentiam productiuam ad intra tradere, vel manifestè cum prima & secunda propositione pugnare? Nam si relatio pura conditio non est, sed aliquid pertinens ad formale constitutiuum potentiæ notionalis, sanè negari non D potest esse complementum principij quo producitur terminus, tota enim potentia secundùm suum esse formale est principium quo operationis: ergo si proprietas notionalis pertinet ad formale constitutiuum potentiæ, impossibile est non esse principium quo formaliter ad intra persona operatur, quod conuincunt rationes supra positæ.

26. Hinc iam patet responsio ad 2. quod in superiori instantia deducitur; cuius gratia hanc fecimus disgressionem de potentia generatiua. Dico enim omné potentiá in Deo simpliciter acceptam in omnibus personis reperiri: quia simpliciter accepta solum pro obiecto habet omne possibile ad extra, & sic est attributum absolutum omnibus personis commune, quod manifestè docuit D. Thom. cum dixit potentiam generandi non pertinere ad omnipotentiam simpliciter, sed ad omnipotenti patris. Potest enim omnipotétia accipi vt dicit præter attributú absolutum, notionalem potentiá productiuá ad intra, & sic nó est eadem in singulis personis; sed solum in prima est ad generandum, in prima & secunda ad spirandum. Vrgebis: omnipotentia, vt coniungitur in patre cú virtute generandi, & spirádi, habet aliquam vim positiuam & realem, quæ pertinet ad perfectioné patris: sed hæc vis positiua & realis nó est in filio, vt est generandi potentia, nec in spiritu sancto ad generandú, vel spirandum: ergo aliqua perfectio omnipotétiæ est in vna persona, quæ non est in alia. Respondeo concessa maiori & minori, & distinguendo consequens, si enim intelligatur aliqua perfectio simpliciter simplex, neganda est consequentia, si sermo sit de perfectione secundùm quid, & non simpliciter simplici, concedenda.

Quæ distinctio, vt melius intelligatur, & obiter ostendamus an relationes diuinç secundùm suum peculiarem conceptum ratione distinctum ab essentia dicant perfectionem: Notandum ex Aristot. 5. metaphysic. cap. 16. in princip. perfectum esse id, cui in suo genere nihil deest, quare res perfecta dicitur, quasi consummate facta, quippe illud *per* auget significationé vt ex D. Gregor. notat D. Thom. 1. par. quæst. 4. artic. 1. Verùm quia secundùm Aristotelem citatum, perfectum dupliciter dicitur: primò entitatiuè, quando scilicet rei nihil deest ex iis, quæ illá intrinsecè constituunt, verbi gratia, entitas hominis ex corpore & animo integratur, & perficitur intrinsecè. 2. modo dicitur perfectum, cui nihil deest nó solum intrinsecè, sed etiá ex formis supradictis, quibus bene se habet v.g. in homine bona corporis dispositio, sanitas, & similia, quibus homo perficitur. Vnde duplex colligitur perfectio: alia entitatiua & transcendentalis, quia per omnia rerum genera transcendit; altera formalis. Primo modo perfectio sumitur absolutè in se considerata; est enim integritas rei in suo esse consummatç: 2. respectiuè in ordine ad aliud. Inquirunt ergo Theologi an relationes diuinæ secundùm suum conceptum peculiarem dicant perfectionem entitatiuam distinctam virtute, à perfectione essentiæ diuinæ. Item formalem respectu ipsius essentiæ, quam perficiant per superadditam perfectionem virtute distinctam? Et respondent magis communiter, præsertim recentiores; vtroque modo proprietates relatiuas secundùm suum conceptum peculiarem perfectiones esse in se entitatiuas respectu personarum, & formales respectu essentiæ, nostro concipiendi modo. Ita tenet Damasc. & cum eo Clutouæus, Ocham. Gabriel. Caietan. Medin. Valent. & alij quos refert & sequitur Annibal 1. par. tom. 2. disp. 105. cap. 3. & 4. quibus adde Aureolum in 1. dist. 19. par. 2. art. 3. propos. 1. Suar. lib. 3. de Trinitat. cap. 9. num. 14. & cap. 10. & 3. p. tom. 1. disp. 11. sect. 4. colum. 5. & vt puto clarè id docuit D. Thom. quæst. 9. de potentia artic. 9. ad 17. Probatur primo de transcendentali perfectione:

ne:nam transcendētalis perfectio ex dictis est integritas rei in suo proprio, & peculiari esse: sed paternitati in suo peculiari esse talis proprietatis, ita virtualiter distinctæ, nihil deest, sed integra est, & consummata, neque enim integratur in tali esse proprio respectiuo per perfectionem absolutā essentiæ: ergo secundò de perfectione formali, quia forma suā perfectionem communicat subiecto in quo est: ergo si relatio dicit perfectionem transcendentem, illaque constituit personam cum essentia, sane perfectio illius est formalis, sicut subsistentia creata constituens cum natura personam formalis perfectio est personæ, & naturæ: confirmatur, quia relationes in prima, & secunda persona necessariæ sunt ad communicationem essentiæ: sed hæc communicatio est perfectio essentiæ: ergo illæ nostro intelligendi modo essentiæ perfectiones sunt: accedit quod posse terminare naturam creatam eo modo: quo in quinta notatione dicemus, est perfectio, sed relatio per se immediate terminat humanitatem Christi, non essentia: ergo relatio perfectionem entitatiuam, & formalē in suo conceptu peculiari includit. Alias plures confirmationes vide apud Suar. & Annibal citatos.

28. Vt autem intelligatur quę perfectio sit relatio diuina; aduertendum est, quod perfectio alia est simplex quæ non habet admixtam imperfectionē, alia non simplex, sed mixta, quia imperfectionis mixturam patitur, vt habitus scientię, & intellectus, quamuis enim hæ perfectiones sint hominis, habent illam imperfectionem, nempe formas esse accidentales à subiecto in suo esse dependentes. Deinde simplex perfectio alia dicitur simpliciter simplex, altera simplex secundùm quid. Illa definitur à Theologis, quæ melior est ipsa, quam non ipsa, & hoc modo se habent omnia attributa absoluta Dei, quorum vna conditio est esse perfectionem simpliciter simplicem: vt pręcedenti notatione dixi. Verbi gratia, sapientia melior est Deo, & omnibus personis, quam non sapientia: perfectio simplex secundùm quid est, quæ licet alicui personæ particulari magis conueniat, quam opposita, tamen secundùm se non magis perficit rationem entis, quam opposita: immo alteri magis conueniet opposita perfectio: exempla habemus in perfectionibus non simplicibus, verbi gratia calor melior est igni quam frigus, & frigus aquæ melius quam calor, inter elementa; & inter substantias intellectiuas, scientia melior est quam non scientia respectu cuiuscumque substantiæ intellectiuæ creatæ: ergo sicut in perfectionibus mixtis alia simpliciter perfectio est respectu cuiuscumque; alia secundùm quid, ita in simplicibus omnisque imperfectionis expertibus, quales sunt diuinæ, aliæ erunt simpliciter simplices, nempe attributa absoluta; aliæ simplices secundùm quid nempe relatiuæ. Nam paternitas melior est patri, quam filiatio, & filio melior est spiratio actiua, & spiritui sancto melior passiua.

29. Neque hinc absolutè inferas aliquam perfectionem esse in vna persona, quæ non sit in alia, seu plus perfectionis habere omnes tres, quam singulas. Nam perfectio sine addito in diuinis significat absolutam, & simpliciter simplicem, vnde falsum est in vna persona esse perfectionem absolutam, & simpliciter simplicem, quæ in alia non sit; vel plus perfectionis absolutæ esse in vna quàm in omnibus: si quidem eædem perfectiones attributales absolutæ cum eadem essentia singulis & omnibus communicantur. Rogabis an saltem verum sit quod aliqua perfectio relatiua & simplex secundum quid sit in vna persona, quæ non sit in alia, item plures perfectiones relatiuas esse in omnibus, quam in singulis. Respondeo adhuc hoc concedendum non esse, nisi cum alia limitatione: nempe aliquam perfectionem relatiuam esse formaliter in vna persona, quæ non est in alia formaliter, sed tantum radicaliter, & eminenter: item plures perfectiones relatiuas formaliter esse in omnibus personis quàm in singulis sint formaliter, licet sint eminenter, & radicaliter, quia in singelis est essentia & natura diuina, quæ propter suam infinitatem & fœcunditatem postulat relationes personales, quarū est radix cum omnibus identificata à parte rei, quod sufficit, vt vni personæ dicantur perfectiones aliarum eminenter conuenire, & radicaliter, ratione essentiæ cum qua identificantur.

30. *Spiritus sanctus procedens.* Non minus inenarrabilis est spiritus sancti processio, quam verbi generatio, vt docet Damasc. lib. 1. fidei c. 5. vnde in vtraque Chrisost. homil. 1. de incomprehensibili Dei Natur. suam non erubuit ignorantiam profiteri, *Filium, ait, à patre Deo immortali genitum noui: sed quemadmodum ignoro, spiritum procedere ex eo scio, sed quemadmodum nescio*: desudant nihilominus theologorum ingenia, ad ostendendam diuersitatem inter verbi & spiritus sancti processionem, vt illa vera generatio, hæc non ita, existimetur; & ideo commune vocabulum processionis spiritus sancti spirationi appropriatur. Quod non sine maximo fundamento Theologi faciunt, primo quia iam appropriata fuit à sacra pagina hæc vox *processio*, spiritus sancti productioni. Ioann. 15. *spiritum veritatis, qui à patre procedit.* 2. quia eadem loquendi forma vsi sunt patres & concilia. Athanas. in symbolo, *nec genitus sed procedens*, in Concilio Nicæno 1. & in Constantinopol. 1. in simbolis, item in Ephes. & Toletan. 1. & 11. in confessionibus fidei, & in multis aliis, quæ cum nostro Lateranensi consentiunt, Gregor. Nyss. in Epistol. de imagine contra Apollin. spiritum sanctum appellat personam *ex processione ortam*, Nazian. orat. 35. quæst. 3. de theolog. de filio, & spiritu sancto ait: *alter soboles: alter processus*: alios patres refert Didacus de Montoya dip. 7. sect. 1. Tertio quia non desunt huius rei rationes quarum prima & præcipua est, quæ in Concilio Florent. sess. 18. colum. 2. §. omissis & §. ex tua: communi Latinorum & Græcorum consensu approbatur. Nam cùm in creaturis inueniatur suppositum viuens, quod verè & propriè generatur, quia ex vi suę productionis euadit simile in natura, inde potuit generationis nomen deriuari ad significandam specialem verbi productionem ex vi suæ productionis, procedentis, secundùm similitudinem. At

à contra cum nullum viuens suppositum inueniatur, quod à creaturis spirantibus producatur, commune processionis nomen peculiari modo, quo producitur tertia persona, accommodatur. Hanc rationem ita comprobat D. Thom. 1. quæst. 36. art. in corpore & in 1. distinct. 13. quęst. 1. artic. 3. ad 2. vt non excludat illam quæ magis placet Bonauen. in 1. dist. 13. art. 1. quęst. 2. ad 3. & sit 2. quia sicut ingeniti nomen soli patri accommodatur, quia pater nec generatur, nec procedit à persona generante, ita spiritus sanctus procedens dicitur, quia procedit à persona procedente, nempè à filio, & solus est, qui procedit non producens.

Maius nobis negotium facessit rationem reddere, cur hæc spiritus sancti processio generatio non sit; & ratio dubitandi est, quia
32. spiritus sanctus est suppositum viuens, quod procedit à viuente sibi non minus coniuncto, quam verbo, & cum sit persona diuina, & qua talis producta postulat processionem secundùm similitudinem naturæ, quam participat, eamdemque, quam participat verbum: ergo etiam processioni spiritus sancti conuenit tota generationis definitio. Insolubilem nodum reputant nonnulli Theologi hanc instantiam: alij verò diuersimodè soluere conantur, quorum diuersas responsiones adducunt Suar. lib. 11. c. 5. Vasq. 1. par. disp. 113. Anibal. disp. 98. cap. 3. Didacus de Montoya disp. 7. per totam. Communior responsio est spiritus sancti processionem ideo non esse generationem, quia ex vi talis processionis formalissimè sumptę non procedit spiritus sanctus secundùm similitudinem: quamuis materialiter participet eamdem naturam, nam tota processionis formalitas desumitur ex principio magis immediato, & formali per quod procedit persona: cum igitur 2. persona procedat per intellectum; 3. per voluntatem, procedit secundùm similitudinem formalissimè, non 3. Quod vt melius intelligatur notanda sunt duo: primum intellectum ex sua natura habere, producere terminum similem principio, quo vtitur, & determinari ad intelligendũ obiectum per principium sibi intrinsecum, vnde species intelligibiles impressæ sunt veluti obiectorum virtutes intellectũ determinantes ad concipiendum obiectum, quod intelligendo sibi pręsens fuit intellectus; vnde dicitur cõcipere & conceptus producere, ex speciebus intelligibilibus, quæ obiectorum semina ab aliquibus philosophis dicuntur, & si contingat obiectum esse per se ipsum præsens potentiæ proportionatum, illique vnitum, potentia non indiget specie illius veluti vicina, sed ipsum obiectum per se determinat potentiam ad cognitionem sui, & formandum illius verbum, quantum potest simile. v. g. Angelus se ipsum cognoscit concurrente ex parte principij Angeli intellectu cum ipsius substantia spirituali, cui intellectus vnitur: quin opus sit alia specie impressa ad cognitionem sui, quia substantia Angeli est proportionata, & sufficienter vnita, ideoque per se potest determinare intellectum ad sui cognitionem, & in verbo sui imaginem producere.

A Longe aliter se habet voluntas, quia non trahit ad se obiectum repræsentando illud, sed supponit illud in cognitione repræsentatum, & trahitur ab illo, suoque amore instar impulsus seu ponderis in illud fertur; quo respexit August. lib. 11. de ciuitat. Dei cap. 28. cum dixit, *Amores corporum momenta sunt ponderum, ita enim corpus pondere sicut anima amore fertur, quocumque fertur.* Vnde non producitur à voluntate terminus, qui sit similitudo obiecti: sed quædam qualitas instar grauitatis, vel leuitatis in corpore, quæ sursum, vel deorsum tendit siue ad modum impulsus lapidis proiecti. Neque vmquam obiectum per se secundùm suam naturam & realem existentiam voluntatem determinat ad amorem:
B sed semper illud sequitur voluntas, prout in cognitione præcedente repræsentatur: verbi gratia, substantia Angeli per se non determinat, neque excitat voluntatem Angeli ad sui amorem: sed per cognitionem sui, quæ amorem præcedit, quare cum substantia Angeli duobus modis concurrere intelligatur ad cognitionem sui; primo quatenus natura, in qua intellectus producit suum terminum, quomodo etiam concurrit cum voluntate ad amorem sui. 2. quatenus per se ipsam vnitam intellectui illum ad producendam sui repręsentationem determinat; hoc 2. modo non concurrit voluntas ad amorem sui, sed mediante cognitione semper tendit in obiectum repræsentatum, & in se produit quemdam veluti impulsum ad illud.

C Secundum notandum, est, Naturam diuinam, ita se habere in terminanda productione, atque in inchoanda, etenim sicut non est principium ad intra producendi immediatum vt natura, sed vt intellectio, seu volitio, ita non terminat productionem sub ratione naturæ, sed sub ratione imaginis, seu amoris: & ratio huius est, quia in huiusmodi productionibus communicatur ipsum operandi principium, secundùm omnem rationem absolutam, quam continet, & nihil idem omnino sub eadẽ ratione necessario multiplicatur, nam eadẽ entitas in eodẽ statu, & modo, nihil de nouo efficit replicata nisi superuacaneam multiplicationem: hinc prouenit, quod si secunda persona non produceretur sub ratione imaginis, nullius rei gratia fore intelligeretur, & similiter nisi tertia sub ratione amoris procederet, superuacanea censeretur: igitur personę non producuntur, sub ratione deitatis, sed sub ratione alterius formæ; & consequenter neutra productio illarũ dici potest generatio ex eo præcise, quod tendat in naturam, qua natura est, quod expresse docuit D. Thom. 1. par. quęst. 27. artic. 4. præsertim ad 1. & est maximè consentaneum, vt diuinitas, qua diuinitas, præcisè sit improducibilis, quamobrem iam apparet manifestum discrimen inter generationes creata, & diuinam, licet enim diuina cum illis conueniat quod sit formalis assimilitatio geniti ad parentem in eadem reali natura, tamen in hoc differunt, quod creatæ cum finitæ sint, & non communicent genitis eamdem numero naturam, sunt productiones naturæ, sub ratione naturæ, quæ semper est num. diuersa: at diuina 33.

diuina eum communicet genito eamdem naturam numero ob suam infinitatem illam sub alia ratione formalis similitudinis geniti communicare debet, vt ex vi suę formalissimę processionis persona procedens secundùm rationem similitudinis procedere dicatur, & consequenter generari: itaque non sufficit recipere eamdem naturam diuinam ad hoc vt personam recipiens generari dicatur, sed vlterius oportet recipere illam sub ratione similitudinis intentionalis cum reali coniuncta, ita enim sub ratione verę, & propriissimæ imaginis generantis persona filij procedet.

34. His duobus pręsuppositis dico manifestum discrimen apparere inter generationem secundę personę, & processionem tertię: secundę enim conuenit tota definitio generationis, quatenus diuinæ generationi remotis imperfectionibus creaturarum aptari debet. At processioni tertię personę vltima deest particula secundùm similitudinem, quia spiritus sanctus ex vi suæ processionis formalissimè consideratæ, non procedit secundùm similitudinem realem, & intentionalem. Vtrumque ostẽdo. Nam secunda persona cum procedat per intellectum, terminus productus debet assimilari principio determinanti, quæ est natura diuina, & per semetipsam suum intellectum determinat ad sui cognitionem, & ad sui imaginem producendam, quę cum esse nequeat accidentalis, quia in Deo non est forma accidẽtalis, necessario erit substantialis imago vnde realiter & intentionaliter similis secunda persona procedit, si enim Angeli intellectio forma esset substantialis, quando se ipsum per suam substantiam intelligit, sui imaginem substantialem produceret sibi realiter, & intentionaliter similem, quia tamen eius intellectio non potest esse forma substantialis, nam in creaturis operatio non est de illarum essentia, vnde semper sunt capaces accidentium, imago, quam Angelus producit, se ipsum cognoscendo, tantum est intentionalis, & forma accidentalis, neque participat eamdem naturam Angeli. Tertia verò persona è cõtra quia per intellectum non procedit, sed per volũtatẽ, quę sequitur formam apprehensam, non verò realem, & amor, qui est terminus, non repræsentat in se rem amatam, sed in illam tendit prout repræsentatur in intellectu: quamuis spiritus sanctus ex vi suæ processionis diuinæ eamdem naturam numero recipiat, non censetur procedere similis formaliter, repræsentando eamdem naturam per modum imaginis substantialis: & sic non procedit secundùm similitudinem sub ratione formali requisita ad generationem diuinam, vt in secundo præsupposito ostendi: hanc differentiam breuiori quidem verborum compendio tradidit D. Thom. 1. par. quæst. 27. artic. 4. & existimo illam significasse antiquos theologos dum rationem assignantes, cùm spiritus sancti processio non esset generatio, dixerunt Verbum esse filium, quia procedit per modum naturæ, spiritum sanctum non esse filium, quia procedit per modum voluntatis: intellexerunt enim verbum per modum naturæ procedere quia ex vi suæ naturæ correspondere debet principio, illudque realiter, & intentionaliter repræsentare, quia sola realis participatio eiusdem naturæ, quam spiritui sancto negare non possent, non erat sufficiens, vt censeretur procedere per modum naturæ: ita Alens. 1. par. quæst. 43. Bonau. in 1. dist. 13. artic. 1. quæst. 2. ad 1. Richard. ibidem artic. 1. quæst. 3.

Consubstantiales, & coæquales, & coomnipotentes, & coæterni. Consubstantiales dicuntur personæ, id est vnius eiusdemque substantiæ, & essentiæ, vt supra in hac notatione verbo *Vna essentia* declaraui, concinitque lex 5. cum recta l. 6. cum saluatorem & l. 9. Reddentes, C. de summ. Trinitat. Præterea dicuntur personæ coæquales, quia eamdem habent perfectionis mensuram, nempe infinitam. Contra hanc catholicam veritatem errores sibi ad inuicem repugnantes prodierunt: primus filio similitudinem concessit, vt eum patri coæqualem esse denegaret: huius meminit Nazianzen. tract. de fide, orat. 29. & Basil. epistol. 28. ad finem: secundus fuit illorum, qui in eo sensu Patri similem filium docebant, in quo vtrumque vnam esse personam asserebant: hunc errorem octauus Orientalium Canon teste Hilario de synodis damnauit: tertius in quo fuit Eunomius & alij Ariani, nec similem nec æqualem patri filium admisit, vt refert Ambros. lib. 1. de fid. ad Gratian. cap. 4. Esse tamen omnes tres personas perfectissimè similes & æquales prorsus, fides docet, & quidem de filij similitudine, & æqualitate testatur Ioannes 14. vbi Christus Dominus dixit Philippo patrem videre cupienti, *Philippe qui videt me, videt & patrem meum.* Item Paulus ad Philipens. 2. *qui cum in forma Dei esset non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo*: de spiritus sancti similitudine & æqualitate ad patrem & filium ex eodem Paulo ad Galat. 4. *Misit Deus spiritum filij sui*, & 1. Corinth. 2. *quæ sunt Dei nemo nouit nisi spiritus Dei*: item in eadem epistol. cap. 12. *omnia autem hæc operatur vnus, atque idem spiritus diuidens singulis prout vult*: plura loca sacræ scripturæ, Conciliorum, & Patrum vide apud Didacũ de Montoya disp. 54. de æqualitate filij cum Patre & disp. 66. agens de æqualitate spiritus sancti ad vtrumque.

Probo primo ex D. Thom. 1. par. quæst. 42. artic. 1. in corpore, personarum æqualitatem, quia secundum philosophum 10. metaphis. text. 15. & seq. æquale dicitur quasi per negationem maioris: at in personis diuinis, *nihil maius, aut minus: sed totæ tres personæ coæternæ sibi sunt & coæquales*, vt habetur in symbol. Athanas. 2. ex Augustino lib. 3. contra Maximum cap. 7. vbi sic ait, *Deus pater æqualem sibi gignere filium aut non potuerit, aut noluerit: si non potuit infirmus: si noluit inuidus inuenitur.* Nam nisi omnipotens pater sibi æqualem filium habere negligeret, per inuidiam, ex se degenerem nasci nõ pateretur. 3. Ne quis cum Eunomio dicat non esse similes in quibus non est qualitas, neque esse æquales, in quibus non 35.

est quantitas : iuxta Aristot. lib. 5. Metaph. cap. 15. tex. 20. *Similia sunt quorum qualitas vna : æqualia autem quorum quantitas vna.* Optimè ostendit Basilius lib. 1. contra Eunomium post medium de qua similitudine, & æqualitate loquamur cum personas diuinas similes & æquales confitemur. *Ego vero* inquit, *in hoc ipso pono similitudinem, quoniam sicut pater ab omni compositione liber est, ita filius simplex omnino, & incompositus, & similitudinem non formarum qualitatis identitate, sed ipsa substantiæ perspici arbitror : nam quibuscumque forma, vel figura adiacet, iis identitate qualitatis inest formarum similitudo : quæ verò sine forma, & sine figura natura est, reliquum est vt similitudinem in substantia ipsa, & æqualitatem non in mensura magnitudinis, sed identitate virtutis possideat.* Vnde iam patet quam merito coæternæ sint & omnipotentes personæ, quæ eamdem durationis mensuram, nempè æternitatem, eamdemque omnipotentiæ virtutem participant, vt statim in notatione sequenti ad initium ostendam. De coæternitate filij agens D. Thom. 1. par. quęst. 42. artic. 2. rationem affert, quæ spiritui sancto ita conuenit, nam processiones ad intra necessarię sint, non liberæ, & à natura diuina ab æterno proueniant eamdem æternitatem personæ procedentes necessario participant.

3. Superest in hac resolutionem glossæ hoc loco verbo *coæterni* declarare : opponit enim ex symbolo Athanas. quod non dicantur tres æterni, sed vnus æternus : cum tamen in nostro textu Pater & filius & spiritus sāctus coæterni nominentur, respōdet enim illic substantiuè, hîc adiectiuè dictiones *æternus, & omnipotens* vsurpari, quod ita intellige, vt vera sit solutio; quod in symbolo Athanasij nomen *æternus*, & *omnipotens* supponebat pro illo substantiuo *Deus*, cui illa adiectiua applicabantur, & cū Deus sit nomen substantiuum, quod nequit in plurali dici, quia eius formale significatum nempe diuinitas multiplicari non potest : ideo illa nomina adiectiua Deo applicata multiplicationem excludebant. At in nostro textu adiectiua *coæternus, & coomnipotens* supponebant pro illo substantiuo *persona* ad quod substantiuum referebantur, & cum ex supradictis personæ significatum formale non sit essentia, sed subsistentia, hypostasis, seu suppositalitas, quæ sunt plures de quibus illa adiectiua dicuntur, ideo eædem dictiones adiectiuæ æternus & omnipotens multiplicationē non respuunt, nam nomina adiectiua vt in plurali dicantur, solum requirunt multiplicationem suppositorum, verbi gratia, vna albedo in tribus lapidibus dicuntur tria alba non ita tamen in substantiuis, vna enim humanitas in tribus suppositis non dicuntur tres homines, & ratio est quia adiectiuum significat formam per modum adiacentis, seu potius adiacentiam formę aut suppositum sub forma, vnde quando pluribus subiectis eadem forma adiacet, dantur plures adiacentię, seu vniones, seu plura supposita sub forma, ideoque sunt plura alba, nempe adiectiue, pluraque supposita alba, substantiuum verò verbi gratia homo significat de formali humanitatem, quæ si vna est non facit multiplicationem, ideoque non sunt plures homines, ita D. Thom. 1. par. quęst. 36. art. 4. in corpor. & quæst. 39. artic. 3. in corpor. Scot. in 1. dist. 1. quæst. 12. § ad quæstionem istam & cum ipsis vtraque schola.

Ex dictis in tota hac notatione colliges quinque esse in tota Trinitatę notiones, prima est innascibilitas, 2. paternitas, 3. filiatio, 4. spiratio actiua, 5. spiratio passiua. Notio verò est propria ratio cognoscendi personam diuinam vt definit D. Thom. 1. part. quęst. 32. artic. 3. prima igitur proprietas est negatiua : quatuor quæ sequuntur relatiuæ, ex quibus solum tres sunt personarum constitutiuæ, quia spiratio actiua cum prima & secunda persona identificatur & vtramque iam constitutam supponit, nempe per paternitatem, & filiationem, & quamuis Gabriel pauciores, Scotus plures notiones agnouerint : communior tamen Theologorum sententia, nec plures nec pauciores assignauit, ita D. Thom. 1. par. quęst. 32. artic. 3. & 4. ibidem Caiet, Canariens. Molin. Valent. Vasq. Tumel. Rip. Nazar. & reliqui illius sectatores Bellarm. tom. 1. lib. 2. de Christo cap. 5. § denique. Suar. lib. 5. de Trinitate. cap. 10. qui ex Antiquioribus referunt multo plures doctores. 17.

De actionibus, & operibus ad extra, quæ à tota Trinitate proueniunt indiuisim.

NOTATIO IIII.

VNum vniuersorum principium. Postquam egit noster textus de processionibus personarum ad intra egreditur ad actiones, & opera Dei ad extra, & licet in processionibus ad intra duo assignauerit principia; nempe patrem respectu filij, item Patrem & filium comparatione spiritus sancti; vnum tantum operationum ad extra principium esse definit. Concinit l. 2. nullus C. de summa Trinitat. & l. 6. cum recta eodem tit. in illa Deum Patrem appellat Imperator, *summum rerum parentem*, in hac de filio ait *ex quo omnia, & per quem omnia*, idemque de spiritu sancto sentire intelligitur cum doceat totius Trinitatis vnam eamdemque Deitatem, & potestatem esse in l. cum recta citata; similiter glossa 1. ciuilis ad eamdem Rub. ait, *cum omnia ab ipsa Trinitate procedant.* Pari passu Theologi cum D. Thom. peracta Trinitatis materia 1. par. quęst. 43. inclusiue sequenti quæst. 44. de processione creaturarum à Deo, & omnium entium, prima causa disserere solent. 1.

Ex hoc textu confutatur Arianorum error asserentium filium sine vlla cooperatione patris mundi fabricam condidisse, & creaturas vniuersas creasse, ita referat Athanas. orat. 3. contra Arian. August. lib. vnico contra sermon. Arian. cap. 3. Cyrill. Alexand. lib. 1. thesauri

1. thesauri cap. 2. pro his Arianis pugnabat ille philosophus relatus in Concilio Niceno lib. 2. prope medium, asserebatque *instrumentum esse preparatum filium, vt per ipsum omnia crearet Deus*, cuius hæresim suscitauit Lutherus, qui in cap. primo Genes. Filium Patris Instrumentum appellauit, contra quos manifestum est Ioannis testimonium cap. 5. vbi Christus Dominus certa quadam & repetita iusjurandi forma sic ait. *Amen amen dico vobis: non potest filius à se facere quicquam, nisi quod viderit patem facientem: quæcumque enim ille fecerit, hæc & filius similiter facit*, & quamuis aliqui patres crediderint in hoc loco Christum Dominum de se secundum humanam naturam loqui, verisimilius est de ipsa persona Verbi esse hoc dictum intelligendum: primo quia similia de Spiritu sancto dicuntur. Ioann. 16. *non enim loquetur à semetipso, sed quæcumque audiet, loquetur*, hoc est vt exponit Didymus lib. 2. de Spiritu sancto, *non sine me; & sine meo & patris arbitrio: quia inseparabilis à mea, & patris est voluntate*. Secundo quia ad sensum nostræ definitionis locum exponunt grauissimi, & antiquissimi patres Athanas. in disp. contra Arrium habita in Concil. Nicæno colum. 3. dialogo 2. de sancta Trinit. Marcellinus Papa epistola prima ad Salamonem Episcopum, Basilius lib. 4. contra Eunom. Greg. Nycen. in epistol contra Appollinar. de imagin. vbi ait *vna, & similis Patris, & Filij, & Spiritus sancti efficacitas, vna sententia; quæcumque si quidem fecerit pater, indiuulsus cooperator est filius, & quæcumque fecerit filius, aut Spiritus sanctus omnino cooperatur indiuise pater*: & similia habent Cyrill. in Ioan. lib. 2. c. 135. Chrisost. ibidem homil. 37. post med. Damasc. lib. 4. fidei cap. 19. Hilarius lib. 7. & 9. de Trinitat. Augustin. tract. 20. in Ioann. col. 3. & lib. 15. de Trinitat. cap. 14.

Idem confirmat ille versiculus psalm. 32. *verbo domini cæli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum*, quem Iustinus in expositione fidei de Trinitate hoc modo interpretatur. *Imo ne in mundi quidem opificio filij spiritusque operam à patre semouent diuina oracula. Id quod ex Dauide licet discere, verbo Domini*: & similiter declarat Dauidis testimonium Epiphan. in Ancorato paulo post princip. & inde probationem assumit ad exponendum locum Genes. 1. *faciamus*, ponderans illud *faciamus* his verbis *Cum dicat faciamus, de filio ac sancto Spiritu, vtique eum dicere, dixerim, sic enim dicit scriptura, verbo Domini cæli firmati sunt, &c.* eadem prorsus declaratione & probatione vsus est tom. 3. in serm. de Trinitat. post init. Denique prætermissis aliis Esaiæ locum cap. 4. non tacebo, quem Isidorus Hispalensis lib. contra Iudæos siue de Natiuitate Domini ad Florentiam cap. 4. de Trinitatis indiuisibili operatione pulchra similitudine enarrauit. *Totam*, inquit, *Trinitatem in digitorum numerum comprehendens sic prædicat Esaias Quis mensus est pugillo aquas & cælum palmo ponderauit? quis appendit tribus digitis molem terræ. In tribus quippe digitis propheta trinam diuinæ omnipotentiæ æqualitatem sub quadam mysterij lance librauit; & parilitate virtutis cooperationem potentiæ, & vnitatem substantiæ, quæ vna & eadem est, in Trinitate tribus digitis declarauit.* Eamdemque virtutis, & operationis identitatem sub metaphora brachij, manus, & digiti ostendit idem Isidor. lib. 7. Etymolog. cap. 2. & 3. item lib. 2. de differentiis spiritual. cap. 5. & ex sacra scriptura mutuatam esse hanc similitudinem, & metaphoricam loquutionem docet Nicena Synodus lib. 2. 5. in lib. Iob. Athanas. in orat. 3. contra Arrian. sect. 3. Basil. lib. 5. aduersus Eunom. Chrisostom. tom. 1. in psalm. 107. Anast. Synaita lib. 1. de rectis fidei dogmat. Cyrill. Alex. lib. 3. thesaur. cap. 1. Ambros. lib. 3. de Spirit. sancto cap. 2. 3. & 6. Leo sermone 8. de natiu. ad finem.

Vnde iam se prodit prima ratio Theologica. Nam omnipotentia Dei est principium omnium creaturarum, & actionum ad extra: sed hæc est attributum absolutum, vt supra diximus, quod cum sequatur vnitatem essentiæ, vnum, & idem est in tribus personis: ergo Dei actiones & opera ad extra ab vno principio indiuisim promanant. Maiorem probat D. Thom. quæst. 44. citata artic. 1. in corp. ratione quam Caietan. ibidem ait esse peripateticis, & Platonicis communem, quicquid est tale per participationem ab eo esse debet cui essentialiter conuenit esse tale: verbi gratia quia ferrum est ignitum, per participationem ab igne hoc habet; quia ignis per suam essentiam est talis; sed solus Deus est suum esse; seu habet esse necessarium & à se, reliqua verò omnia habent esse ab alio, quia non habent esse necessarium: ergo creaturæ necessario suum esse ab eo participant, qui est suum esse, seu cui essentialiter conuenit existere, sicut quoduis aliud prædicatum essentiale, & consequenter solus Deus est principium necessarium reliquorum entium quæ à se non sunt: in qua ratione abstrahit D. Thom. ab esse à Deo mediate, vel immediate: quod verò de facto Deus solus fuerit primum & proximum principium huius vniuersi, & omnium creaturarum probauit D. Thom. quæst. sequenti artic. 5. & quæst. 65. artic. 1. speciatim de corporalibus, de quibus statim dicemus; nunc adhuc aliquis quæret, quæ necessitas vrget, & quæ ratio, vt non solum qua vnus sed etiam qua Trinus indiuisibili actione operaretur ad extra. Respondeo fide ductrice id demonstrari. Primo quia Deus est agens intellectuale perfectissimè operans per intellectum, & voluntatem rerum omnium naturalium, sicut artifex suo modo est artificialium, sed artifex per verbum in intellectu conceptum, & per amorem suæ voluntatis ad aliquid relatum operatur: ergo Deus pater operatus est creaturam per suum verbum, quod est Deus filius, & per suum amorem, qui est Spiritus sanctus, ita D. Thom. quæst. 45. citata artic. 6. in corpore, & ante illum eadem ratiocinatione vsi sunt Basil. lib. 5. contra Eunom. prope medium, August. lib. 11. de Trinitat. cap. 24. post med. & lib. 2. de Genes. ad lit. cap.

6. Cyrillus lib. 3. thesau. cap. 2. post medium & alij). Secundo non solum non potest esse intellectio diuina sine suo termino intrinseco quod est verbum: sed neque pater loqui potest, & imperare creaturis vt fiant, nisi verbo loquatur: rursus amor diuinus non solum nequit esse sine suo termino intrinseco, qui est Spiritus sanctus, sed neque Deus potest esse complete & perfecte donator, nisi producendo Spiritum sanctum, qui est personaliter donum, ergo vt Deus se creaturis communicet, & donet esse creaturis in rerum natura, vtramque personam necessario cum prima concurrere oportet per eamdem actionem, & consequenter omnes tres vnum constituunt principium operandi ad extra.

5. *Creator visibilium, & inuisibilium, spiritualium, & corporalium.* Diuersi ex hoc textu confutantur errores. Primus est illorum philosophorum, qui lumine fidei destituti ex nihilo nil fieri posse crediderũt: vnde Aristotel. 1. Physic. text. 33. & 3. de cælo textu 35. deduxit mundum esse ab æterno, quem errorem Theologi cum D. Thom. 1. par. quæst. 45. artic. 2. conuincunt, ex supra tradita ratione: nam si aliquid necessario præsupponitur ex quo Deus reliqua produceret, illud improducibile foret, & à Deo independens, atque adeo ex se esset contra rationem supra assignatam, quæ probat solum Deum esse necessarium principium rerum omnium. Secundus error est Simonis Magi, qui, vt ait Tertull. lib. de præscript. cap. 46. primus ex Euangelio hæreticus hunc mundum visibilem, & homines non à Deo, sed ab Angelis factos fuisse dicebat, Angelos vero ex se ipsis, & ex muliere quadam circumlatrice, quam Helenam nominabat; & se Deum Patrem Filium & Spiritum sanctum stultè iactabat, vt præter Tertullian. scribunt Irenæus lib. 1. aduersus hæres. cap. 20. & 21. Epiphan. hæresi 21. Theod. lib. 1. hæretic. fabularum cap. 3. Tertius error erit hæresis Saturnili & sectatorum, qui admittebant Deum fuisse Angelorum Creatorem, verum ex his Angelis septem contra Dei voluntatem hunc mundum visibilem condidisse, illisque verbis vsos fuisse Genes. 1. *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram*: Ita referunt Tertull. vbi supra & Theodor. cap. de Saturnilo Epiphan. hæres. 23. Irenæus lib. 1. cap. 22. Augustin. lib. de hæresibus cap. 3. qui hunc hæreticum Saturninum vocat. Quartus error fuit illa Manichæorum hæresis asserentium dari duo principia, & duos Deos, alterum bonorum, malorum alterum, vt not. 2. diximus, hunc enim mundum bonis & malis substãtijs permixtum esse dicebant; & vnum quodque eorum diuersum habuisse auctorem, vt testantur Epiphan. hæresi 66. Theod. citatus cap. vltimo. Theophil in cap. 6. Ioan. in princip. & Concil. Brachar. per plures Canones in quibus cum Manichæo ferè semper coniungit Priscilianum, de quo ait Isidorus lib. 8. Originum cap. 5. ex Gnosticorum Manichæorum erroribus permixtum dogma composuisse in Hispania. Quintus est error Origenis, quem impugnat statim post errorem Manichæorum August. lib. 11. de Ciuitat. à c. 23. Asserebat enim Deum non per se, nec ex primaria intentione creaturas visibiles produxisse: sed prius creasse animas, & spirituales creaturas, & occasione peccati illarum corpora produxisse, vt in eis velut in ergastulis peccati commissi pœnas luerent. Ita Origen. lib. 1. penar. cap. 7. & 8. & lib. 2. cap. 8. & 9. & lib. 3. cap. 1. quem errorem in eo præter Augustin. citatum notarunt Sophron. in epist. approbata in sexta synodo actione 11. & Anastas. Synai. lib. 11. Examer. vbi refert Methodium, qui variis sacræ paginæ testimoniis hunc errorem confutauit.

4. Catholicam tamen textus veritatem docent Theologi cum Magistro in 2. dist. 1. & D. Thom. 1. par. quæst. 44. artic. 1. & 2. & quæst. 45. art. 1. & 9. & quæst. 65. art. 1. Hugone Victorino lib. 1. de Sacram. par. 1. cap. 1. qui omnes de vera, & propria creatione exponunt verba Genes. 1. *In principio creauit Deus cælum, & terram.* Neque tergiuersationi locum relinquit illa constantissimæ matris exhortatio, quæ habetur 2. Machabæorum 7. *Peto nate, vt aspicias ad cælum, & terram, & ad omnia, quæ in eis sunt, & intelligas, quia ex nihilo fecit illa Deus, & hominum genus.* Proh quantum fidei diuinæ lumen superat naturalis philosophiæ industriã; quippe quod fœminam philosophorum & Theologorum fecerit Magistram. Idem probatur ex Ecclesiast. 18. *qui viuit in æternum, creauit omnia simul*, & alijs locis: & vt textus indicaret per veram creationem hunc mundum visibilem factum à Deo fuisse, addidit particulam *de nihilo* ibi, *vtramque de nihilo condidit creaturam.* Nam omnes Doctores definiunt creationem esse productionem alicuius ex nihilo, vt docet Vasq. & alij Theologi cum D. Thom. 1. par. quæst. 45. art. 1. Quod verò solus Deus hanc mundi fabricam & omnia quæ in vniuerso sunt, condiderit, passim in sacra scriptura indicatur vbi soli Deo creatio Cæli, & Terræ tribuitur: vnum tantum refero clarissimum locum Esec. 44. *Ego sum Dominus faciens omnia, extendens cælos, solus stabiliens terram, & nullus mecum.* Ita etiam in omnibus symbolis & professionibus fidei, quæ in Conciliis prætermittuntur declaratum est; speciatim in Bracharensi 1. cap. 13. idem docent patres citati, qui contra prædictos errores scripserunt. Ratio verò est, quia sicut creaturæ spirituales propter esse quod habent minimè necessarium omnino dependent à Deo, opportuit vt per productionem ex nihilo id est ex nullo esse actualis existentiæ à Deo fierent; ita potuerunt fieri corporales, & visibiles, nam hæ ante creationem erant sub nihilo actualis esse, sicut spirituales: imo ex ea parte, qua imperfectiores creaturæ sunt, facilior erat earum creatio; & secundum totum esse de nouo esse cæperunt, sicut creaturæ subsistentes, & spirituales: quod verò solus Deus ad earum creationem concurrerit ex sacris literis, Conciliis, & patribus constat, ratione naturalis

turali verò ostendi non potest. Nam cum saltem, vt instrumentum assumi possit à Deo creatura ad producendas aliquas res visibiles ex nihilo, vt boni philosophi docent, & tenet Suar. in Metaphys. disp. 20. sect. 3. quod de facto Deus in vniuersi fabrica non fuerit vsus consortio creaturæ, vt concausæ, instrumentalis ratione naturali demonstrari non valet, quamuis enim Deus tali instrumento non indigeat, neque creatura sit ex natura sua instrumentum ad id destinatum; poterat tamen Deus illam super naturã suam eleuare, & consortio suæ actionis pariter cum illa mundum creare: sicut magister qui pueri manum tenens calamo characteres delineare docet, & scripturam pariter exarat, necessario igitur ad sacras literas & Conciliorum definitiones nobis recurrendum est in locis citatis.

5. *Ab initio temporis vtramque de nihilo condidit creaturam.* Creationem prædictam vniuersi non ab æterno fuisse immo nullam spiritualem, vel corporalem ex æternitate cœpisse definit: ita ostenditur 1. ex Paulo ad Ephes. 1. *elegit nos in ipso ante mundi constitutionem* Item Ioann. 17. *Clarifica me tu pater claritate quam habui priusquam mundus esset apud te* & Prouerbior. 8. *Dominus possedit me ab initio viarum suarum antequam quicquam faceret à principio.* Secundo ex synodo 6. act. 11. & patrum communi consensu ad illud Genes. 1. *In principio creauit Deus Cælum & terram.* Vnde D. Hilar. in psalm. 148. ait in creatis nihil æternum admitti, & hinc colligunt patres verbum non esse creaturam. Basil. lib. 2. contra Eunom. Athan. lib. de decret. Nicænæ synodi. Damasc. lib. 1. de fide cap. 8. eo quod nulla creatura est ab æterno, sicut est verbum, quod *erat in principio apud Deum, & omnia per ipsum facta sunt.* Verum naturali ratione demonstrari non potest creaturas omnes in tempore à Deo conditas: quia saltem aliquas ab æterno potuisse creari docent optimi philosophi & Theologi, vt videre est apud Suar. in Metaphis. disput. 20. sect. vltima. Vasq. 1. par. disput. 117. cap. 1. Daniel. Malon. in 2. dist. 1. disp. 7. assert. 2. & 3. ideoque D. Thom. 1. par. quæst. 46. artic. 2. ait *Mundum non semper fuisse sola fide tenetur & demonstratiue probari non potest.* Nam nouitas essendi in mundo neque ex parte ipsius, neque ex parte Dei producentis demonstrationem recipit: non ex parte mundi, quia demonstratio requirit materiam necessariam, at mundum incipere hic, & nunc, illi contingenter accidit non necessario: id enim pendebat ex libera Dei voluntate per quam mundum non necessario, sed libere produxit: non ex parte ipsius. Dei, quia voluntas Dei libera nequit ratione inuestigari.

6. Non desunt tamen optimæ congruentiæ, quæ tam ex parte Dei, quam ex parte creaturarum ostendant magis esse rationi consentaneum omnes res creatas in tempore à Deo procreari. Ex parte Dei quia hinc manifestior ostenditur creaturarum dependentia à prima causa, necessitasque influxus diuini vt in hanc lucem prodirent, quam si ab æterno

A essent. Præterea euidentius intelligimus Deum non necessario, sed libere illas produxisse, neque ob suum commodum, sed sola illis benefaciendi voluntate se communicasse. Qui enim ab æternitate sibi sufficiens summa fœlicitate absque creaturarum ministerio fruebatur, solo beneficentiæ suę arbitrio in ipsarum vtilitatem in tempore creaturarum opificio animũ appulit: ex parte etiam creaturarũ hoc magis consentaneum fuit earũ naturis: Etenim omnis substantia creata vel est corruptibilis, vel saltem mutabilis, siue secundum aliquam qualitatem perfectiuam, siue secundum locum, siue per actum immanentem, siue per impulsum, vel motum transeuntem suæ substantiæ, ab altera impressum:
B sed status æternitatis necessariò secum defert immutabilitatem per tempus infinitum, ergo minus consentaneum est naturis rerum creatarum ab æterno fieri. Minor probatur, nam substantia, quæ ab æterno crearetur necessario deberet permanere cum iis actibus immanentibus, & in eo loco in quo creata fuisset per durationem infinitam, à parte antea, sin minus rogo, si non ita mansit sed post certam & finitam durationem mutata est quoad actus internos, vel quoad externum locum, sequitur non fuisse creatam ab æterno, quod probo. Nam illa mutatio non incæpit ab æterno; quia ante illam creata est substantia, & ante æternitatem nulla est duratio: sed illa duratio, quæ præcessit mutationem est finita, vt dicitur, ergo coniuncta cum illa, quæ
C cum substantiæ mutatione incepit, non faciet infinitam, neque æternam, quia ex duabus finitis durationibus fieri non potest vna infinita: mitto alias rationes, quibus probant præstantiores philosophi mundum quoad generationes, vel motus successiuos non potuisse fieri ab æterno, quod latè ostendit Suar. de opere sex dierum lib. 1. cap. 2. num. 9. & sequent.

Idem ab externis signis, ac testimoniis deducitur manifestè, nam præter nostræ fidei auctoritatem & credibilitatis signa, quæ 7.
mundi, & rerum creatarum initiũ produnt: antiqui philosophi teste Aristotele lib. 1. de cælo c. 10. text. 102. ita vulgo iactabant, & hunc esse communem infidelium consensum ex humanis historiis coniectamur, quarum
D nulla antiquitatis meminit ante sex annorum millia præeuntis; nullaque rerum humanarum, aut mundi vestigia ante prædicta sæcula apparent, etenim Moysis historia non excedit hoc anno, quo hæc scribo annorum summam 5713. quia iuxta computationem Genebr. Saliani & aliorum ab exordio mundi vsque ad Natiuitatem Christi transierunt an. 4086. à natiuitate verò Domini hucusque 1627. numerantur, qui simul cùm illis summam 5713. conficiunt, & quamuis Moysis hystoriam omnium antiquissimam esse dicat Suar. vbi supra num. 21. cum Ioseph. Clemen. Alexand. Iustin. Tertullian. Eusebio, & August. quos refert; si tamen Sinuarum annalibus danda est fides, illorum sacra historia, & scriptura, quam Sinicam vocant, considerata annorum computatione, & ini-

tio materialis sphęræ & astrologiæ, quæ apud ipsos Sinas viget, scripta fuit tempore Abrahami plusquam quingentis annis, priusquam Moyses sacram hystoriam scripsisset. Ita accepi ex informatione scripta, quam multis cum libris Sinarum figuris scriptis summo Pontifici Vrbano Domino nostro obtulit Pater Sebastianus Viyra nostræ societatis hoc anno è Iapone procurator Romam veniens à prouinciali congregatione missus, qui viginti annos continuos apud Iapones, & Sinis commoratus Sinarum, & Iaponum linguam, scientiam, mores, ac ritus apprimè didicit. Vnde efficax desumitur è profanis testimonium, quo infideles ipsi nostras sacras literas de prima mundi molitione suis tabulis conuicti recipiant. Nam cum Sinarum historia narret nouem capita centum, & quadraginta familiis ad habitandam illam regionem perrexisse secundum suam computationem aliquot annis postquam contigit, apud Babelis turrim linguarum confusio, & toto terrarum orbe illarum gentium dispersio, neque apud illos antiquitatis obseruantissimos, alia antiquior memoria asseruetur, & ab eo tantum tempore solis, & planetarum cursus obseruetur, & materialem habeant spheram, sequitur etiam secundùm antiquissimam historiam Sinarum sacras literas de prima orbis molitione ante sex annorum millia confirmari. Verùm hoc argumentum aliis de reliquo contra atheissmum disputantibus.

7. *Condidit Creaturam spiritualem, & corporalem: angelicam videlicet & mundanam: ac deinde mundanam quasi communem ex corpore & spiritu constitutam.* Tria creaturarum genera in hac rerum omnium vniuersitate à Deo condita intellige. Primum Angelorum qui secundum totam suæ naturæ integritatem substantię sunt simplices, & omnino spirituales. Secundum reliquorum corporum siue cælestium, siue inferiorum tam simplicium elementorum, quam mixtorum: siue non viuentium, siue etiam vitam habentium, infra hominem; omnes enim hæc creaturæ secundùm suam totam substantiam materiales sunt: sicut Angeli soli sunt spirituales; quibus contra posuit mundanam creaturam, quæ nulla parte sui cum illis communicat. Tertium vtrumque participat extremum & ex spirituali animo, & corpore materiali, & organico, in vnum hominem coalescit, Quod attinet ad primum de quo sola esse potest difficultas, nam reliqua vel manu tangimus, vel oculis perspicimus, seu ratiocinando coniectamur: sane Angelos esse non modo sacra scriptura, quæ passim illorum meminit: item sancti Patres, & scholastici Doctores, sed etiam antiqui philosophi Mercurius Trismegistus, Orpheus, Homerus, Empedocles, Hesiodus, Thales Milesius, Plato, & Aristoteles affirmarunt; quorum testimonia commentatores D. Thom. 1. p. quæst. 50. artic. 1. proferunt, speciatim Stephanus Bubalus præ reliquis eruditus hac in re examinauit philosophorum placita ad artic. 1. citatum quæsito 1. difficultate 2.

A Immo id etiam naturalis ratio suadet ex vniformi cælestium spherarum, errantiumque sine errore syderum motu: item ex aliis effectibus: præsertim illis, qui ex Magia, quæ dæmoniaca dicitur frequenter occurrunt, qualis est in energumenis, seu arreptitiis diuersarum linguarum loquutio, quas numquam didicerunt, Idolorum responsa, aliæque complures præstigiæ, qua non nisi à malis Angelis possunt prouenire, vt D. Thom. 3. contra Gentes cap. 23. & quæst. 6. de potentia artic. 10. deducit.

Maius dubium est an noster textus definiat 8.
hos Angelos omnino spirituales esse, & nullo etiam subtili seu aerio corpore constare: contra id quod multi ex catholicis doctoribus tradiderunt quando hæc veritas non ita discussa erat: Ex illis verò qui corpoream molem Angelis tribuunt aliqui eos ideò faciunt omnino corporeos, quia nihil omnino spirituale agnoscunt; in quo errore fuerunt multi ex antiquis Philosophis vt refert Aristoteles lib. 1. physic. & metaph. per multa capita, & lib. 4. phisic. text. 52. & 67. item D. Thom. opusc. 15. cap. 1. idem tenuerunt Saducæi vt testantur Chrysostom. Oecumen. Theophil. Liran. Carthus. & alij. Actorum. 23. versic 8. sed hi potius angelos negabant, quam corporeos esse asserebant, vt ex loco sacræ paginæ constat ibi ***Saducæi enim dicunt non esse resurrectionem, neque Angelum neque spiritum***: Eumdem errorem tribuit Tertulliano Isidor. lib. 8. Etymolog. cap. 5. sumiturque ex lib. de carne Christi cap. 6. nec mirum, quia idem Tertullian. non modo Angelos, & animas hominum, sed etiam Deum fecit corporeum, vt de illo asseruit Augustin. lib. 10. de Genes. ad liter, cap. penult. & vltimo & epistol. 158. ad Optatum. Speciatim in Angelis corpoream molem agnoscere videntur Hilar. cap. 5. in Matth. Elias in oration. 1. Nazianz. §. nihil enim mihi. Cassian. collat. 7. cap. 13. Senior Machar. homil. 4. tom. 4. Biblioth. qui nihil creatum omnino esse crediderunt ideoque Angelos & animas subtiliores esse substantias astruebant. Alij verò Patres & scholastici Doctores si non omnino corporeos angelos esse dixerunt, saltem eorum essentiam subtili quadam materia constare affirmarunt, eosque compositos ex forma spirituali. & materia tenui, ac aërea agnoscebant: ita tribui solet Origen. Cæsari. Basil. Athanas. Method. Augustin. Bernar. Rupert. Claudian. Eugubin. Niphar. Francisco Gregor. Caiet. Item illis omnibus, qui locum Genes. 6. ***Videntes Filij Dei filias hominum*** de Angelis exponunt, vt sunt Lactant. Ambros. Irenę. Ioseph. Iustin. Clemen. Alexand. Euseb. Cęsar. & alij quos referunt partim Suar. de Angelis lib. 1. cap. 6. partim Vasq. 1. par. disp. 178. cap. 2. quamuis hos maiori ex parte ab hoc errore vendicare iure contendat Stephan. Bubal. ad art. 1. citatum quæst. 3. difficult. 1. §. 3. & seq.

Cæterùm nunc iam indubitatum est ange- 9.
los substantias esse omnino incorporeas, neque vllam etiam subtilioris materię compo-

ſitionem admittere, ſed totos ſpirituales eſſe propter communem conſenſum Eccleſię, Patrum & theologorum, in ſacris literis fundatum. Nam boni Angeli, qui Deo aſſiſtunt Apocalip. 1. ſpiritus dicuntur, & cap. 5. ſeptem ſpiritus dicuntur miſſi in omnem terram, vnde ad Hebræos 1. dicitur *Omnes ſunt adminiſtratorij ſpiritus in miniſterium miſſi*. Item mali Angeli Matth. 10. verſ. 1. ſpiritus immundi nominantur & apud Lucam ſimiliter ſpiritus vocantur cap. 10. verſ. 20. *ſpiritus vobis ſubijciuntur* & cap. 11. verſ. 26. *aſſumit ſeptem alios ſpiritus nequiores ſe*. Quod verò ſpiritus rem incorpoream ſignificet patet ex loco Actorum 23. citato, etenim Saducæi Angelum & animam negabant, quia creaturam incorpoream non agnoſcebant. Item ex Ioannis 4. *ſpiritus eſt Deus* & Iacobi 2. in fine *corpus ſine ſpiritu mortuum eſt*: ſicut ergo Deus & anima noſtra ſpiritus vocantur quia nihil materiale, & corporeum etiam ſubtiliſſimum admittunt, ita Angelus non anima, ſed ſimpliciter ſpiritus dicitur in ſacris literis quod obſeruauit Auguſtinus lib. 1. retract. cap. 10. & 16. & lib. 2. cap. 14. non tamen ſatis conſtat inter recentiores, vtrum, qui oppoſitum aſſereret aliquam cenſuram incurreret; quoniam D. Thom. in primis diuerſo modo loquentem reperio: nam q. 16. de malo art. 1. in corpore ad initium ait, *ſiue Demones habeant corpora ſibi naturaliter vnita, ſiue non, hoc non multum refert ad fidei Chriſtianæ Doctrinam*. At quæſt. 6. de potentia artic. 6. in corpore paulo ante finem oppoſitum ſentire videtur dum dicit. *In hoc certiſſimè à doctrina tam Platonis, quam Ariſtotelis, doctrina fidei diſcordat: quod ponimus multas ſubſtantias penitus corporibus non vnitas, plures, quam aliquis eorum*, vbi de Agelis illi ſermo erat & illos incorporeos multis rationibus confirmauerat: cum ergo hanc fidei doctrinam appellet, certum videtur iuxta illius mentem contra doctrinam fidei ſentire qui oppoſitum affirmaret. Denique in art. 1. citato quæſt. 50. 1. par. ita reſoluit Angelos eſſe Incorporeos, vt non tamquam ex fide certum doceat, neque Concilium Lateranenſe in noſtra decretali alleget, quam ignorare non potuit, cum illam opuſc. 23. commentariis ſuis illuſtrarit.

Hinc eſt quod prima ſententia quam tenent recentiores maiori ex parte ad citatum artic. 1. docet ſine temeritatis nota iam nunc defendi non poſſe angelos eſſe corporeos: non audent tamen id tamquam hæreticum, vel erroneum damnare: ita Mol. ad illum artic. 1. Vaſq. diſp. 178. cap. 2. Suar. lib. 1. de Angel. cap. 6. n. 10. Iacob. Granad. diſp. 1. §. dicendum in fin. Annibal. diſp. 348. cap. 2. §. contraria ſententia: ratio eorum eſt quia inſtitutum Concil. in hoc textu non fuit definire Angelos eſſe ſpirituales: ſed docere Deum eſſe omnium creatorem; & deinde enumerando ea; quæ à Deo creata ſunt, certiorem ſententiam protuliſſe de ſpiritualitate Angelorum, & animarum quin hoc vellet definire tamquam de fide certum, quamobrem Bartolom. Carranza in annotat. ad 7. ſynodum act. 5. aſſerit hanc controuerſiam nondum Eccleſiæ cenſura eſſe determinatam: idem tenet Sixtus Senenſ. lib. 5. Bibliot. annotat. 8. Cano. lib. 5. de locis cap. 5. quæſt. 4. in fine. Secunda ſententia vlterius procedit. Nam Delrius lib. 4. diſquiſit. magic. cap. 4. quæſt. 5. lect. 5. ait ſententiam aſſerentem angelos eſſe corporeos erroneam eſſe, vel ſaltem prorſus temerariam: & idem ferè docuit Valent. diſp. 4. quæſt. 2. punct. 1. §. ſi quis autem. Tandem 3. opinio eſt abſolutè aſſerentium eſſe errorem dicere Angelos eſſe corporeos & contra definitionem Concilij Lateranenſis. Ita Cumel. 1. part. quæſt. 51. artic. 1. concluſ. 1. in fin. Tolet. de anim. poſt. quæſt. 4. procemialem propoſ. 5. vbi ait parum cautè putare nonnullos verba Concilij poſſe effugere: item Stephan. Bubal. citato loco num. 10. Curſus Conimb. de anima ſeparata diſput. 1. artic. 5. qui exiſtimat in eo Concilio definiri animam noſtram eſſe ſpiritualem, quod etiam indicat Suar. cum diſp. 13. Metaph. ſect. 14. num. 10. ait eſſe à fide alienum dicere animam noſtram componi ex materia: quid ergo dicendum ſit in hac opinionum varietate, ſequenti propoſitione exponam.

9. Etiamſi propter auctoritatem recentiorum pro prima opinione poſſit excuſari ab hæreſi, ſeu errore in fide, qui in illa eſſet ſententia, & conſequenter pœnas ob hæreſim non incurrere tamen conſideratis verbis contextus in toto hoc capite tertiam opinionem iudico probabiliorem. Prima pars patet, quia authores pro prima ſententia adducti aliter interpretantes textum opinionẽ faciunt probabilem: qua poſita non eſſet quaſi hæreticus damnandus, qui pertinaciter Angelos corporeos faceret. Secundam Confirmo, primò quia textus proponit nobis res fide diuina credendas eodem modo incipiens, *firmiter credimus & ſimpliciter confitemur*: ſed in iis quæ docet de Deo vno & Trino eiuſque attributis abſolutis, ac proprietatibus relatiuis, certiſſimum eſt, continere fidei definitionem: ergo in iis, quæ ſtatim addit Deum eſſe vnicum principium, qui *vtramque de nihilo condidit creaturam ſpiritualem, & corporalem, angelicam videlicet & mundanam, ac deinde humanam, quaſi communem ex ſpiritu & corpore* eodem modo credendum proponit, ſicut propoſuerat. *Pater generans, filius naſcens*, & reliqua. Secundo quia quæ ſequuntur, de Incarnatione, vita, morte, & paſſione Chriſti Seruatoris, item de ſacramentis definitionem continent, vt omnes fatentur: quomodo igitur potuit Concilium intermittere in hac confeſſione fidei aliqua, quæ ſine definitione relinqueret, quin explicaret? Tertio D. Thom. illo opuſc. 23. exponens hanc decretalem, ait in illa confutari illorum errorem, qui animam noſtram ſpiritum eſſe negabant: ergo cum eodem modo dicatur ſubſtantia angelica ſpiritualis, etiam hoc ſub eadem definitione cadit, & forſitan D. Thom. de Angelis hoc ſpeciatim non declarauit, quia idem de illis dicendum conſequenter crediderat quod de anima aſſerebat. Vnde

in illo loco supra citato, in quo ait, non pertinere ad doctrinam fidei quod Dæmones habeant corpora sibi naturaliter vnita, intelligendus est de corporibus, cum quibus vniantur per accidens; *vnione* quidem accidentali, sed non *per se*, neque spectante ad constitutionem *substantiæ* Angelicæ, sicut multi Theo*logi* docent Dæmones materiali igni *alligari* ad eorum torturam: item sicut alij *dicunt*, Angelos bonos, & malos esse in *loco per* vnionem ad corpora, & cum natu*raliter* in loco sint, naturalis, erit hæc vnio, *quæ* sanè ad fidei definitionem non attinent.

10. Oppones dictum Ioannis Episcopi Thessalon. in 2. synod. Nicena, & vniuersali. 7. actione 5. vbi ait Angelos, & animas nostras non esse omnino corporis expertes, & inuisibiles; verum tenui corpore præditos, aëreo, siue igneo; quod probat ex psalm. 103. qui facit Angelos suos spiritus, & ministros suos ignem vrentem. Resp. non omnia quæ dixit prædictus Episcopus approbasse sanctã synodum, sed solum illum epilogum à Tharasio Patriarcha propositum Patribus; videlicet. *Ostendit autem Pater quod & Angelos depingere oporteat quando circumscribi possunt, & vt homines apparuerunt, sancta synodus dixit, etiam Domine.* Itaque Concilium non curauit alia falsa, quæ Ioannes permiscuit; & Tharasius non repetiuit, neque proposuit; sed solum id, de quo erat controuersia, nempe de pingendis imaginibus angelorum, eo quod pictura circumscribi possent eo modo, quo sub humana figura apparuerunt, & hæc est melior solutio, quam aliæ, quæ à recentioribus afferuntur, & ab Stephano Bubalo loco citato merito reiiciuntur, sicut & aliæ declarationes nostri textus illi minus consentaneæ.

11. Rogabis an eadem certitudine constet Angelos pariter creatos esse cum cælo, terra, & reliquis elementis: prima sententia est Ferrariens. 2. contra Gentes cap. 83. §. sed circa hoc, qui asserit opinionem dicentem angelos creatos esse ante mundum, damnatam esse in nostro textu ibi, *qui sua omnipotenti virtute simul ab initio temporis de nihilo condidit creaturam spiritualem, & corporalem, angelicam videlicet & mundanam*: & ad hanc sententiam reducere conatur D. Thomam penitus renitentem, vt statim dicam; idem tenet Cornel. ad cap. 1. Genesis vers. 1. §. quæ res vbi, credens id definiri in nostro textu: quod etiam docet Guiliel. Estius ibidem. Salian. in apparatu ad annales cap. 7. num. 4. Secunda sententia docet eadem certitudine tenendum Angelos simul cum cælestibus sphæris, & elementis creatos fuisse, atque supradictum est angelos esse incorporeos: vnde illi authores qui oppositum temeritatis nota damnarunt in illa quæstione de spiritualitate angelorum, idem dicunt de simultanea creatione cum hac mundi fabrica inferiori, & superiori: nempe temerarium fore, qui angelos ante mundum creatos esse affirmarit. Ita Molin. 1. par. q. 61. art. 3. §. verum cum. Item Suarius de Angelis lib. 1. cap. 3. num. 15. secutus Valentiam & Bannes aliosque re-

A centiores ad citatum articulum tertium. Tertia opinio asserit multo probabilius esse Angelos simul cum mundo creatos fuisse, oppositum tamen asserentem nulla esse censura dignum. Ita D. Thom. art. 3. proxime citato vbi ait, *quamuis contrarium non sit erroneum, præcipuè propter auctoritatem Nazianzeni cuius tanta est auctoritas, vt nullus vnquam eius dictis calumniam inferre præsumpserit, sicut, neque Athanasii, vt Hieronimus inquit.* Caietan. ibidem. Sixtus senensis lib. 5. Biblioth. annotat. 5. Vasq. 1. par. disp. 224. per totam, præsertim per cap. 4. & 5. quem, nescio quo iure dicat Suar. citatus n. 12. existimasse non potuisse Ecclesiam hanc sententiam definire, cum ad initium cap. 4. contrarium dicat, & solum cap. 2. & 3. ostendat non B habuisse Concilium Lateranense, fundamentum sufficiens in sacra scriptura, prout à patribus exponitur, neque in eorundem Patrum expositione, ad hoc vt coniectemur de facto definitionem hanc tradidisse in præsenti textu verbis adeo ambiguis & in alio sensu explicandis: idem docet Arrubal. in annotat. quæstion. 61. conclus. 2. Iacob. Granad. controuers. 7. general. tract. 10. numero 10.

Hanc tertiam sententiam iudico probabiliorem. Prima illius pars suadetur primo, 12. quia sunt aliqua loca sacræ scripturæ, quæ secundum magis receptam expositionem Patrum indicant angelos simul cum cælo & terra creatos esse: primus est ex mente Augustin. 11. de Ciuit. Dei cap. 6. ille locus Genes. 1. C *In principio creauit Deus Cælum & terram. In principio* enim significat creationis initium: quare cum Angeli creati sint, maxime verisimile est eorum creationem non præteriisse Moysen, sed cum cæli creatione eam coniunxisse, quod non obscurè significauit Dauid psalm. 148. vbi cum cælestia ad Dei laudem prouocaret, *Laudate Dominum de Cælis.* statim indicat quid Cælorum nomine intelligendum sit. *Laudate Dominum omnes Angeli eius, Laudate Deum, omnes Virtutes eius, Laudate eum Sol & Luna*, & rationem addit, *quia ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt*, quasi diceret, quia omnia hæc simul Dei verbo & imperio fuerunt procreata: ita præter Augustin. locum Genes. exponit Procop. in præfat. in Genes. & alij ex an- D tiq. Patribus quos refert Lipoman. Genes. 1. quibus adde Pererium, Emanuelem & Delrio ibidem. Secundus locus est Ecclesiast. 18. *qui viuit in æternum creauit omnia simul*, id est, tam spiritualia, quam corporalia, cælos nimirum & elementa. Ita D. Aug. lib. 4. de Genes. ad lit. c. 33. & 34. Greg. 32. Moral. c. 9. D. Thom. 1. p. q. 74. art. 2. ad 2. Secundo probatur; quia multo communior est expositio nostri textus, quæ illam particulam *simul* declarat de simultate creationis angelicæ substantiæ & mundanæ. Tertio quia optimæ sunt ad hoc probandum congruentiæ: vnam assignat D. Thom. à priori artic. 3. alteram Alens. 2. par. quæstio 19. memb. 3. artic. 1. prima desumitur ex perfectione artificis, qui hoc vniuersum condidit per mo-

dum

dum vnius arte facti, quod vt perfectum esset tum spiritualibus, tum corporalibus substantiis constare deberet, ideoque non produxit Deus vnam partem ante aliam. Posterior ex casu Angelorum accipitur. Nam Angeli peccauerunt post creationem Cæli, & elementorum, è Cælo enim ceciderunt. Esaiæ cap. 14. Lucæ 10. vt exponit Hieronym. lib. 6. In Esai. & est communis Patrum expositio quod Deus *eos rudentibus inferni detractos in Tartarum tradidit cruciandos* vt dicitur 2. Petr. cap. 2. *igneque æterno comburendos: qui paratus est Diabolo, & Angelis eius* Matth. 25. sed mali Angeli post paruam suæ creationis morulam peccarunt, vt est communis Theologorum sententia, ergo non ante mundum creati sunt.

13. Secunda pars nostræ assertionis ostenditur primò, quia loca scripturæ, quæ adducuntur, alios etiam sensus admittunt probabiles, & à patribus receptos; nam ille locus Genes. 1. quantum ad particulam *in principio*, declaratur, id est, in filio; vel vt denotet non initium creandi, sed principium temporis, quod in motu corporeo consistit; denotatque inceptionem durationis, non quamcumque, sed inceptionem rerum corporalium, de quarum creatione solum expressa mentio fit. Vnde ille etiam Dauidis versiculus non vrget; quia ad illius germanum sensum retinendum satis est quod illæ creaturæ quas ad Dei laudes inuitat, à Deo creatæ sint, & ad conditoris honorem & gloriam tamquam ad vltimum & præcipuum illarum finem ordinentur. Alter locus Ecclesiast. in illa particula *simul* si credimus Iansenio ex græco illam interpretante, non denotat, simultatem temporis, sed paritatem, collectionem, seu communitatem rerum, & idem est ac pariter, seu communiter, quia in sacra scriptura sæpe in hoc sensu exponitur: psalm. 13. *omnes declinauerunt simul inutiles facti sunt*, & psalm. 48. *simul insipiens & stultus peribunt*, & ita declarari posse sine aliqua temeritate textum nostrum docent Vasq. Granad. & alij pro tertia sententia citati, quamuis non negent multo probabiliorem esse alterum sensum, quem Glossa & Doctores communiter sequuntur. Verbo *simul* cum hæc particula sit copulatiua & denotet vnitatem eorum, quæ congregat per text. in cap. 1. de consuetud. in 6. Paris. consil. 79. numero 20. volumine. 3. Bald. in lib. 1. §. Is itaquè, colum. 1. C. de caducitat. tollend. Roland. consil. 61. numero 14. tom. 3. Secondo, quia vel auctores 2. sententiæ dicunt ea loca scripturæ, & Concil. in nostro textu admittere posse alteram interpretationem quamuis minus probabilem; vel non: si hoc secundum, non dicant tantum temerarium, sed erroneum esse, & hæreticum, oppositum asserere: si quidem in scriptura, & Concilio generali definitum est: si primum, non video cur temeritatis nota contraria sententia damnetur, quam tot tantæquè auctoritatis

A patres tenuerunt Basil. Anastas. Synacta, Nazianz. Nicetas, Damasc. Moses Episc. Syrus, Clemens Roman. Ambros. Hilar. Hieronym. Cassiam. Isidorus, quos refert Suarius lib. 1. de Angelis cap. 3. neque ob id eos vnquam damnari vidimus ab iis, qui oppositum asserebant. Imo D. Augustin. lib. 11. de ciuitat. cap. 32. de hoc puncto loquens ait, *non è contrario referam contentionem*, & idem repetit aliis in locis citatis à Suar. vbi supra, numero septimo: clarius in lib. de Incarnat. cap. 6. *quando isti* (de Angelis sermo erat) *creati sint, vel quales aut quomodo sint, non satis in manifesto distinguitur.* Denique D. Thom. non solum non damnauit oppositam sententiam, vt supra diximus, referentes illius verba; sed expo-B nens nostram decretalem solum dixit Concilium in illa particula *simul* solum intendisse errorem Origenis à nobis supra relatum damnare. Neque obstat quod Origen. erroris in Concil. 5. Constantinopol. fuerit damnatus, cuius Canones refert Nicephoras lib. 17. histor. cap. 27. Nam iterum à Lateranensi; vt integrum Symbolum præmitteret, potuit damnari: etenim nouum non est errores in Conciliis sequentibus refutari, qui in antecedentibus iam fuerant damnati, vt in Trident. sess. 6. can. 1. 2. & 3. aliqua Pelagij dogmata damnantur in Concilio Mileuitano & Africano antea damnata.

Diabolus enim & alij Dæmones à Deo quidem naturæ creati sunt boni, &c. Duplex error 14.
C per hæc verba excluditur. Primus eorum qui nullos dari dæmones, seu malos angelos asserebant: huius meminit Origen. tract. 4. in Matth. vbi agitur de puero lunatico cap. 17. numero 14. quem Marcus cap. 9. numero 18. & Lucas 9. numero 37. à spiritu immando vexari testantur: meminit etiam D Thom. in 4. distinct. 34. quæst. 1. artic. 3. & Turrecrem. in cap. si per Sartiarias artic. 1. 33. quæst. 1. quem errorem multis modis commenti sunt hæretici, quos refert Couius in thesauro lib. 4. artic. 5. Alter error est Manichæis & Priscillianistis communis. Illi enim vnum principium à se summe malum esse asserebant: hi similiter Diabolum dicebant procliui malum natura, à se sine alio auctore è tenebris emer-D sisse, huius meminit, & reijcit Concil. Brachar. 1. can. 6. & Leo Papa epistol. 91. alias 93. ad Turibalum cap. 6. idem fere de Porphirio refert Augustin. lib. 10. de ciuitat. cap. 11. Lactantius alio modo hunc errorem recitat lib. 2. cap. 14. nempe dęmones ex Angelorum cum fœminis concubitu progenitos ab ipsa peccati origine spurcitiem traxisse. Catholica tamen nostri textus veritas solido sacræ paginæ fundamento suffulta contra primum suadetur ex sapient. 2. numero 24. *Inuidia autem Diaboli mors introiuit in orbem terrarum.* Abacuc. cap. 3. numero 5. *Egredietur diabolus ante pedes eius.* Leuit. 17. numero 7. *Nequaquam vltra immolabunt hostias suas dæmonibus.* Thobiæ 3.

numero 8. *Dæmonium nomine Aſmodæus occiderat eos*, & mille aliis in locis. Deinde ex effectibus creberrimè occurrentibus, qui non niſi ex Diabolica Magia prouenire poſſent, euidenter conuincitur. Diabolus dicicitur, & demon: Græca ſunt vocabula, nam *διάβολος* latinè dicitur calumniator, *δαίμων* verò ſapiens, quibus nominibus malorum ſpirituum erga homines ſimultatem, ac maleuolentiam intelligimus, quia illos aſtu, dolouè malo ſtudent calumniari: & quamuis antiqui philoſophi dæmonis nomen in bonam partem aliquando acceperint, & bonis Angelis tribuerint, vt teſtatur Marſ. Ficin. in comment. ad conuiuium Platonis orat. 6. cap. 3. tamen vt docet Auguſtin. lib. 8. de Ciuitat. Dei cap. 13. & lib. 9. cap. 19. ſecundùm ſacrarum literarum conſuetudinem, & Chriſtianorum vſum dæmones non niſi in malam partem accipiuntur; immundique ſpiritus hac voce ſemper ſignificantur.

14. Secundus error expreſſus in textu damnatur, oſtenditurque Dæmones natura bonos à Deo fuiſſe procreatos. Idem probatur primo ex ſacra pagina Geneſ. 1. *Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona.* Interim verò Angelos creauerat; malos igitur non fecit. Præterea ex Epiſtola Iudæ numero 6. *Angelos verò qui non ſeruauerunt ſuum principatum, ſed dereliquerunt ſuum domicilium in iudicium magni diei vinculis æternis ſub caligine reſeruauit*, item Petri 2. num. 4. *ſi enim Deus Angelis peccantibus non pepercit.* Vtrumquè locum Lorinus in epiſtolas Petri ſanctorum Patrum teſtimoniis doctiſſimè illuſtrauit. Denique ſub perſona Regis Tyri Luciferum impiorum ſpirituum ducem Ezechiel cap. 28. numero 12. ſic alloquitur: *Tu ſignaculum ſimilitudinis plenus ſapientia & decore in deliciis paradiſi fuiſti.* En primus angelorum ſtatus, & gratiæ principatus cum naturali fælicitate coniunctus, à quo ſponte dæmones ceciderunt: ita communiter Patres ad Ezechielem, quorum plures Cornelius, Sanches, & alij recentiores ibidem allegant. Secundò probatur ex Concilio Brachar. ſupra citato: item ex Carthagin. cap. 1. vbi inter alias interrogationes illi faciendas, qui Epiſcopus creatur, vna eſt an credat, *ſi diabolus non per conditionem, ſed per arbitrium factus eſt malus*, quibus aſtipulantur Patres & ſcholaſtici doctores vt videre eſt apud recentiores Theologos, commentatores Magiſt. in 2. diſt. 3. 5. & 6. item D. Thom. 1. par. quæſt. 63. artic. 4. Tertio ratione ex D. Thom. omne ens in quantum eſt, ac naturam habet aliquam, in bonum aliquod tendit naturaliter, vt pote ex principio bono exiſtens: quia ſemper effectus ad ſuum principium refertur, & ad illud conuertitur: ſed natura intellectualis eſt ens inter reliqua perfectiſſimum: ergo naturaliter ordinatur in bonum hoc vero bonum in quod natura intellectualis tendit eſt vniuerſale, quod illa per apprehenſionem poteſt agnoſcere, & per voluntatem appetere: Hinc eſt quod ſi ſubſtantia intellectualis per intellectum, & voluntatem operans in malum proclinat, illud non niſi ſub boni ratione appetit, & libera voluntate peccat, non neceſſitate. Nam voluntas intellectualis creaturæ non poteſt naturaliter ad malū peccati inclinari: ſi enim per modum naturæ, & neceſſitate fatali ad aliquod obiectum appetendum neceſſitaretur, ad vnumque determinaretur, minimè peccaret; nam ratio peccati in ratione liberi fundatur, quam præſupponit, ideoque ad peccandum iudicij indifferentia præcedere debet, & voluntas de ſe ita diſpoſita, vt poſitis omnibus ad agendum requiſitis, poſſit agere vel non agere. Vnde ſi ſupponamus voluntatem de ſe inclinari in malum, ſeu peccatum naturaliter cum omnimoda determinatione, non ipſi, ſed Deo peccatum imputaretur, quod eſt impium, & contra rationem naturalem Deum Creatorem peccato facere obnoxium. Latius in hoc puncto diſcurrit Suar. lib. 7. de Angelis cap. 2. reſtat igitur vt voluntate non neceſſitate: malitia, non natura angeli facti ſint mali.

Homo verò diaboli ſuggeſtione peccauit. Præter hæreſes quas de primo hominis peccato refert & reijcit Couius tom. 2. lib. 2. art. 1. tres ſpeciatim errores notandi ſunt, qui de vaferrimo huius peccati auctore proferuntur: primus omnium ſtultiſſimus eſt illorum, qui à Græco ſerpentis vocabulo Ophitæ dicti ſunt, hi dicebant ſapientiam Dei rerum creatori contrariam hominis oculos aperuiſſe ad bonum malumque internoſcendum, atque adeo Chriſtum fuiſſe illum ſerpentem à quo vt Geneſ. 3. narratur, Eccleſia decepta eſt, hos tamen ab eodem humani generis hoſte magis deceptos, & obcæcatos confutant Irænæus lib. 1. cap. 34. Tertull. de præſcript. cap. 47. Epiphan. hæreſi 47. Auguſtin. de hæreſ. in hær. 17. & 46. Clem. Alexand. 7. ſtromat. Theod. Damaſc. & Philaſtrius relati à Leonardo Mario in Geneſi cap. 3. numero 5. Secundus error docet ſerpentem non fuiſſe animal habens corpus viſibile, nequè per locutionem ſenſibilem cum Eua egiſſe: ſed omnem illam hiſtoriam per metaphoram eſſe intelligendam: ita refert Ambroſ. lib. de paradiſo cap. 2. & tenuit Origenes vt exiſtimat Suarius de opere ſex dierum lib. 4. cap. 1. numero 2. ſed forſitan more ſuo allegoricum ſenſum expoſuit, literalem non negauit; vt Leonardus citatus numero 6. opinatur. Tertia ſententia proxima errori prædicto, & cum erroribus computata à Suario citato numero 3. Pereira, & alijs in Geneſ. aſſeruit in ſacra hiſtoria nomine ſerpentis ſignificari ipſum Dæmonem non in aſſumpto ſerpentis corpore, vel apparenti, ſed per ſuggeſtionem internam cum Eua locutum. Attamen vt notat Oleaſt. in Geneſ. huic & præcedenti ſententiæ pœna ſerpenti inflicta exſibilat. 15.

Dicendum ergo eſt ſuggeſtionem Diaboli de qua textus loquitur per externam tentationem 16.

tentationem corporeo auditu perceptam visibilis serpentis interuentu euenisse, ita D. Thom. 22. quæst. 165. artic. 2. & 3. quem sequuntur reliqui Theologi, siue serpens, quo tamquam instrumento Dæmon vsus est, apparens fuerit, & phantasticus, vt ait Eugubin in Cosmopopeia: & indicat Cyrillus libro tertio contra Iulian. siue verus, vt Basil. Chrysost. Theod. August. quos referunt & sequuntur Cornel. in Genes. & Suar. citatus numero 15. Probatur primo quia supposita narratione Genes. 3. quæ veritatem continet infallibilem, negari non potest colloquium externi sermonis inter serpentem, & mulierem; nisi à verborum proprietate recedatur, quod sine magna necessitate, & auctoritate in explicatione sacrarum literarum non admittitur. Secundo quia ex aliis sacræ paginæ locis hæc expositio innotescit. Nam sapientiæ 2. numero 24. dicitur. *Inuidia Diaboli mors introiuit in orbem terrarum*, in quo alluditur ad dæmonis tentationem per quam primos hominum parentes decepit, deinde quod per serpentem veram, vel apparentem hanc tentationem diabolus fecerit, manfestè indicatur Apocalyp. 20. vbi ille vocatur *Draco, & serpens antiquus.* Vtrumque comprehendit Paulus 2. ad Corint. 11. numero 3. *Timeo autem ne sicut serpens Euam seduxit astutia sua, ita corrumpantur sensus vestri*: constat autem non à vero serpente nostros corrumpi sensus, sed à Dæmone qui serpentis ministerio vsus est, & idcirco quia ille serpentis corpus induit, vt Euam deciperet, serpentem Apostolus appellauit. Tertio optima ratione ostendit D. Thom. vbi supra ad secundum per externam, non per internam suggestionem, Euam à Diabolo fuisse tentatam. Quò Vicinior Dæmon homini aliquid suggerit, eò plus potestatis sibi concessæ in illo habere ostenditur: sed in suggestione interiori Dæmon proxime & immediate hominis phantasiam immutat; in exteriori verò sola exterior creatura seu obiectum humani sensus extrinsecus immutatur: ergo externa tantum fuit suggestio in statu Innocentiæ ante peccatum. Consequentiam, de qua sola esse posset dubitatio, probat D. Thom. his verbis. *Diabolus enim minimum potestatis habet in homine ante peccatum; & ideo non potuit cum interiori suggestione, sed solum exteriori tentare*, quam rationem fusè prosequitur & confirmat Suar. lib. 4. de opere sex dierum cap. 1. num. 5. & sequent.

Cælestis doctrinæ reuelatio, & Verbi æterni incarnatio explicatur.

NOTATIO V.

HÆc sancta Trinitas, &c. vsque ad *humano generi doctrinam tribuit salutarem.*
1. Postquam Deum vnum, & Trinum vniuersi creatorem textus noster confessus est: vt non modo naturæ, sed etiam gratiæ auctorem esse manifestaret; subiunxit Deum pro temporum commoditate homines ad supernaturalem beatitudinem creatos in finem suum semper salutaribus monitis dirigere procurasse: nam cum homo à Deo conditus, naturæ, & gratiæ donis cumulatissimè adornatus, Dei præceptum transgressus, amissa originali iustitia se cum posteris precipitem ageret; illa bona, quæ instar fœudi diuini, seu primogenituræ sub fidelitatis, & obedientiæ pacto concessa erant, ob læsæ Maiestatis crimen iure diuino proscripta, non modo parentes, qui actualem culpam admiserant, sed etiam posteri perdiderunt, & naturam gratia exutam, originaliquè labe vitiatam, filij à parentibus traxêre. Ideo prouidus, ac benignus parens ne perderet omnes, quos condidit, Patriarchas veteris testamenti crebris reuelationibus illustrauit, , & cælestibus donis cumulatos ad sui cultum, & venerationem lacessiuit; vt per hos, reliquos populos ad veram Dei agnitionem, vrtutumquè consequutionem & rectam viuendi disciplinam traheret. Postea successu temporis ingrauescente humani generis malitia, indiesquè serpente morum corruptela, Deus legis scriptæ frænum hominum licentiæ ingessit, si quidem naturalis Iuris dictamina omnium mentibus insita eos ab impietate abducere nequiuissent Verùm in ipso nascentis iuris exordio vesani idololatræ, populi legislatorem Moysem, Dei zelo excandescentem ad fractionem tabularum quas à Domino scriptas acceperat, coëgerunt. Plures alios post Moysen Deus Prophetas misit, qui & deprauatos mortalium mores corrigerent, & ad nouæ legis futuræ mysteria disponerent, vt qui impleta euentis promissa viderent, vel diuinæ veritati animos panderent, vel in meridiana luce cæcutire gauderent. Huc spectat illud magniloquum D. Pauli exordium ad Hæbræos scribentis, *Multifariam multisquè modis olim Deus loquens patribus, in prophetis, nouissime diebus istis loquutus est nobis in filio.*

Qui locus meo iudicio melius exponit nostrum textum quam glossa verbo *ordinatissima*, vbi tria tempora distinguuntur, in 2.
quibus triplex viguit lex: nempe lex naturalis, lex scripta, & lex gratiæ (de quibus latè in sequenti titulo disput. secunda dicemus) aptius tamen declaratur textus per verba Pauli, sicut enim Apostolus duo tantum tempora distinguit per duo aduerbia *Olim, & Nouissime* (quod Sameiron. hoc in loco optime obseruauit,) Vnde illa duo tempora legis naturalis, & scriptæ pariter coniunxit, vel potius solum ad scriptam legem allusit in antithesi prærogatiuarum, quibus lex noua veterem præcellit: ita noster textus, ad positiuas tantum leges attendens duo alia aduerbia adducit. *Primo & Tandem* sub quibus duo præsertim tempora discriminauit: sub priori doctrinam comprehendit, quæ per Moysem & Prophetas

prodita toto veteri testamento continetur, sub posteriori illam significat, quæ nouissimis diebus tandem aliquando per vnigenitum Dei Filium & *Apostolos* euulgata sacris Euangeliis, *cæteris*que noui testamenti Canonicis *libris* concluditur; & in libris totum ius *diuinum* scriptum habemus cuius *causas sequenti* titulo prosequemur. Probatur *manifestè* hæc expositio: quia si de *tempore*, quo lex naturalis vigebat ante *Moysem* textus loqueretur, non diceret *primo per Moysem*, nam ante illum per antiquiores Patriarchas adeo salutarem doctrinam prius traditam fuisse, certum est; vt patet ex cap. 4. Genes. numero 26. vbi de Enos dicitur, *iste cœpit inuocare nomen Domini*, vel vt ex Hebræo transfert Lippomanus *tunc cœptum est vt inuocaretur in nomine Domini* eodemque ferè modò legit aquila Chaldaica parap. transfert, *Tunc cœperunt homines orare in nomine Domini.* Quod non ita est intelligendum, quasi antea non inuocaretur nomen Domini ab Adam, Abele, immo & à Caimo, quamuis minus religiose, & ab aliis maioribus, sed quia super priores Enos pius extitit & religiosus, neque solum pietatem coluit, sed etiam docuit, ac prædicauit, vel nouas quasdam precandi formulas, ritusue ac ceremonias diuini cultus adinuenit; quibus homines ad peculiarem Dei cultum prouocauit. Ita Thomas Vabalden. quem sequitur Bellarm. lib. 2. de Monachis capite 5. Anton. Fonseca in notis ad Caiet. item Lippom. Pereir. Corn. Ferdinan. Marius & alij recentiores in Genes. Vnde se famosum Fecit Enos ac nomen consequutus est gloriosum vt Chrisost. in Genes. *Vidisti*, inquit, *appellationem diademate clariorem, purpura nobiliorem? quid fuerit illo beatius, qui inuocatione Dei ornatur, idque pro nomine possidet?* Item Genes. 12. numero 5. de Abrahamo dicitur. *Tulitque Sarai vxorem suam & Loth filium fratris sui, vniuersamque substantiam quam possederant, & animas quas fecerant in Aran.* Has verò animas Lyranus interpretatur viros, ac mulieres, quas ab idolatria ad verum Dei cultum conuerterant; idemque sentit Lippom. estque communis Hebræorum expositio, cui Chaldaica lectio maximè fauet, quæ sic habet; *Et animas quas legi subiecerant in Aran.* Legi, nimirum naturali vnum Deum religiosè colendi. Non est igitur dubium per Patriarchas Moyse antiquiores salutarem doctrinam populis fuisse vulgatam. Verùm non legimus aliam priorem Moysaica, sacram scripturam præcessisse, ad quam idcirco dixi textum respexisse & duo tantum tempora distinxisse.

Tandem Vnigenitus Dei Filius, &c. Sicut sub aduerbio *Primò* totum tempus ante Domini nostri Iesu Christi aduentum complectitur textus, ita sub hoc *Tandem* reliquum gratiæ tempus comprehenditur, quo in orbe terrarum fons gratiæ in vitam æternam salientis è virgineo vtero scaturiuit: cum verò his paucissimis verbis Concilium

A ineffabile Incarnationis diuinæ mysterium comprehenderit, de quo recentiores nostri temporis Theologi vnum, vel duo volumina sunt elucubrati, ego in hac, & sequenti notatione ea tantum attingam quæ ad claram textus cognitionem, & confirmationem necessaria æstimabo. Dicitur in primis Iesus Christus vnigenitus Dei naturalis non adoptiuus, etiamsi secundùm humanitatem consideretur. Ideoque etiam quatenus homo merito vnigenitus censetur cum ipse solus sit naturalis filius. Concinit lex. 5. cum recta §. 1. lex. 6. §. credimus, & §. similiter lex. 7. §. pauci & §. ac reuerendissimi lex. 8. Reddentes §. manifestum & §. omnes de summ. Trinitat. idem tenent Theologi Alens. 3. par. quæst.
B 10. memb. 4. Magist. in 3. distinct. 10. cap. 4. Albert. ibidem artic. 13. Bonauent. artic. 2. quæst. 1. D. Thom. 3. part. quæst. 10. 23. artic. 4. Caiet. Suarius, Lorca & alij. Ibidem addit merito Vasq. in 3. par. disput. 89. cap. 6. numero 22. adeò esse certam hanc doctrinam, vt opposita tamquam hæretica contra Felicem, & Elipandum declarata sit ab Adriano primo in epistola ad Episcopos Hispaniæ, & in epistola Concilij Francofordiensis ad eosdem, & in libro sacrosyllabo edito in ipso Concilio, opera præsertim Paulini episcopi Aquiliensis, & denique in epistola Caroli Magni ad Elipandum ex eodem Concilio, quæ quidem epistolæ habentur inter acta Concilij
C Francofor. tom. 3. Concil. hoc verò Concilum Francoford. quamuis Prouinciale vt approbatum, & à communi Ecclesia receptum declaratur in notis Seuerini Binij ad idem Concilium.

Probat Adrianus primo ex Paulo ad Roman. 8. numero 32. *Qui etiam proprio filio suo non pepercit sed pro nobis omnibus tradidit illum. Scimus*, commentatur pontifex, *quia non est traditus secundum diuinitatem, sed secundùm quod verus homo erat, illum nimirum qui traditus est id est, hominem ipsum Apostolus proprium Dei Filium protestatur.* Secundo ex Matth. 3. & 17. *hic est filius meus dilectus, super quem*, inquit, *descendit Spiritus sanctus in specie columbæ super Deum, an super hominem*: & paulo inferius?
D *de eo ergo hominis filio super quem Spiritus sanctus descendit, licet vnus sit Dei, & hominis filius, vox patris intonuit* dicens, *Hic est Filius meus* Plura alia testimonia ex eodem Concilio, & ex Patribus erudite congesta adducunt Suarius tom. 1. in 3. par. disput. 49. sect. 1. & 2. in 3. editione: item Vasquez citatus cap. 8. & sequentibus: duo non prætermittam, quæ indicant præcipuam rationem Theologicam pro hac veritate: primũ habetur in lib. Sacrosyllabo supra citato. *Dei ergo Filius qua ratione credi potest adoptiuus, qui inseparabiliter assumpto homine in vna persona coeunte vtraque natura, non duo filij, alius Dei, & alius hominis, vt (sicut illi errando æstimant) adoptiuus sit filius hominis.* Secundum est grauissimi patris Alcuini lib. 3. de

3. de Trinitat. cap. 9. vbi sic ait: *quoniam æterna diuinitas filij cum plena humanitate sua, & eadem plena humanitas filij cum æterna diuinitate sua vna est in sancta Trinitate persona, & hæc non adoptiua, sed propria & perfecta, & ipse totus in diuinitate, ac in humanitate sua vnigenitus & verus Filius Dei, ideo cum Patre & Spiritu sancto, vnus est Deus*; & statim tamquam hæreticum damnat, qui affirmare præsumpserit, proprium Filium Dei in humana natura esse adoptiuum: His accedit auctoritas nostri textus, qui illum hominem, qui dictus est Iesus Christus, vnigenitum Dei Filium nuncupauit, quia naturalem credidit non adoptiuum, plures enim alios Deus Filios habet adoptiuos iuxta ilud Ioan. 1. n. 12. dedit eis potestatem Filios Dei fieri.

4. Prima ratio quam D. Thom. Bonauent. & alij citati adducunt, ita se habet, filiatio propriè conuenit personæ, non autem naturæ: notatione enim quarta probauimus filiationem esse proprietatem personalem, sed in Christo vna tantum est persona diuina, cui conuenit per naturam esse Filium Dei: ergo eidem personæ conuenire nequit filiatio adoptiua: consequentia probatur, quia filiatio naturalis est filiatio simpliciter, filiatio verò adoptiua est filiationis naturalis similitudo, & quædam participatio, quæ opponitur naturali, quia est filiatio secundùm quid, & similitudinaria. Vnde concludit D. Thom. illo artic. 4. in corpore, *non autem recipitur, aliquid dici participatiue quod per se dicitur.* Suarius in sect. 2. §. ad probandum & Vasquez cap. 12. numero 7. dicunt hanc rationem optimè ostendere Christum absolutè, & simpliciter dici non posse filium adoptiuum: non tamen demonstrare, Christum cum hac reduplicatione, quatenus hominem, non posse dici adoptiuum. Nam sicut quamuis Christus sit ens per essentiam simpliciter, quia est Deus; tamen in quantum homo, est ens per participationem ratione humanitatis; ita etiam filiatio simpliciter Christi, quatenus Deus est, non excludit adoptiuam quatenus homo est, & sicut filiatio temporalis respectu virginis non excludit æternam respectu patris, ita stare poterit naturalis, & adoptiua respectu eiusdem patris. Verùm prædictam rationem hæ instantiæ minus sufficientem non reddunt, si rectè expendatur, nam ratio etiam ostendit, Christum quatenus homo est specificatiuè, non esse Filium adoptiuum, quia est suppositum diuinum, cui filiatio naturali contraria conuenire nequit, qualis est adoptiua, quæ solum per assimilationem filiatio dicitur. Deinde etiamsi filiatio diuina respectu patris humanam non excludat respectu Virginis Mariæ, neutra tamen habet conditionem repugnantem & incompatibilem cum altera: quia sunt ad diuersas personas, & diuersas supponunt generationes, temporalem & æternam. At filiatio eiusdem filij ad eumdem patrem cum non varietur suppositum, quod filiatio denominat, siuè personalitas terminet naturam diuinam; siue humanam, est eadem persona, Deus & homo, & idem filius, qui naturalis esse nequit, & adoptiuus respectu eiusdem patris. Dixi supra *specificatiuè*, quia hæc propositio Christus, quatenus homo est Filius Dei naturalis, si reduplicatiuè sumatur & in sensu causali, tunc non erit vera, faciet enim hunc sensum; nempe Christum esse Filium Dei, quia est homo. Sumenda ergo est propositio specificatiuè, nimirum Christus quatenus homo, id est, qui verus est homo, & secundùm quod homo est.

Non est negandum Concilium supra citatum alia etiam ratione vti, quam magis probant Vasq. cap. 13. & Suarius vbi supra; quam addo, quia primam magis confirmat: De ratione adoptionis est, vt extranea persona acceptetur liberaliter ad hæreditatem ita docent D. Thom. 3. par. quæstion. 3. artic. 5. ad secundum & in 3. dist. 10. quæst. 2. artic. 1. quæstiuncula prima in corpore. Item Accurs. Hotom. Picard. & alij institut. de adoptionibus, §. 1. sed hoc locum non habet in Christo etiam quatenus homine, quia talis est persona quæ in nulla durationis differentia, neque in aliquo rationis signo concipi potest, vt extranea à diuina filiatione; nec acceptatur ad diuinam hæreditatem acceptatione purè extrinseca, & liberali, sed acceptatione quasi intrinseca, & connaturali ac debita, ratione vnionis hypostaticæ, qua humana natura verbo diuino vnitur, vt statim declarabo: ergo &c. Confirmatur & declaratur minor, nam adoptatus solo adoptantis affectu, & desiderio in filium liberaliter subrogatur: At Christus vel Christi persona seu humanitas non fuit coniuncta solo affectu adoptantis, sed reipsa secundum veritatem naturæ vnitæ personæ alij cui post assumptionem humanitatis verbum manet naturaliter, id est physicè substantialiter vnitum, sicut ergo pars alicui substantialiter vnita non dicitur adoptata ab illa, ita neque humanitas à verbo assumpta.

Vtramque rationem vt inefficacem excludit Lorca: Verum postea vtramque recipit & vt Vasquez contradiceret, sibi repugnauit. Nam disput. 84. in 3. par. membr. 3. numero 33. ait primam rationem quam adduximus esse inefficacem ad ostendendum in vna persona non esse duas filiationes alteram naturalem, alteram adoptiuam, quod intelligere debuit respectu eiusdem patris: nam alioqui extra chorum psalleret. Eandem verò infra membr. 4. numero 44. approbauit. Secundam verò refert membr. 3. num. 37. & impugnat num. 38. postea verò membr. 4. num. 33. ipsam adducit ad probationem suæ conclusionis, secundæ. Et quia hæc omnia legenti patebunt, ne chartam sine emolumento impleam, satis est numeros notare in quibus auctor apertè sibi non constat; Vnde duo argumenta quæ memb. 3. num. 38. adducit, si quam vim habent contra eumdem auctorem membr. 4. num 44. retorquentur. Nam si iste author in hoc tertio asserto docet Christum Dominum etiam in quantum homo est, esse Filium Dei naturalem, vt reuerà dici debet cur contra

Vasq. tamquam peculiare absurdum infert, A
quod inducat nouum modum filiationis na-
turalis Dei Theologis penitus inauditum,
cum solum doceat id quod in tertio ipsius as-
serto continetur, & quamuis adiungat, hanc
veritatem esse iam ab Ecclesia receptam pro-
pter testimonia superius tacta. In hoc idem
Lorca memb. 4. n. 50. etiam minus consen-
tanèe ad Doctrinam Concilij loquitur. Nam
cum admittat aliquas rationes, quas Patres
Concilij contra Felicem, & Elipandum pro-
duxere & intendat contra aliquos scholasticos
Doctores probare Christum quatenus homi-
nem non esse filium adoptiuum, quia Patres
assumunt, & supponunt adoptionem habere
conditiones repugnantes, filiationi naturali:
Nihilominus addit per hoc non damnari sen-
tentiam illorum Doctorum: quia patres non
intenderunt damnare illam nisi in sensu Ne-
storiano, non verò meminerunt adoptionis,
prout ab scholasticis asserta est: sed quis non
videt ipsas rationes, quas allegat oppositum
manifestè ostendere? Vnde ergo aliam fuisse
mentem Concilij somniauit, vt illam quam
ipsius concilij rationes manifestant, non ad-
mittat: & quæ est alia adoptio, quæ à scho-
lasticis asserta est, quam illa, contra quam
aliquæ Concilij rationes procedunt, vt ipse
fatetur? excludenda ergo est tamquam op-
posita definitioni Catholicæ illa propositio;
Christus, quatenus homo, filius est adopti-
uus.

7. *A tota Trinitate communiter incarnatus.* Ad
ineffabile Incarnationis mysterium gradum
facit fidei professio Conciliaris: quam In-
carnationem D. Augustinus lib. 10. de Ci-
uitat. cap. 29. *summum esse exemplum gra-
tiæ arbitratur.* Etenim *gratia Dei non potuit
gratius commendari, quam vt ipse vnicus Dei
Filius in se incommutabiliter manens indueret
hominem, & spem dilectionis suæ daret homi-
nibus, homine medio.* Porro Incarnationis no-
men non est primo in hoc Concilio inuen-
tum. Nam illud in multo antiquioribus Con-
ciliis reperio secundum antiquam Ecclesiæ
translationem & in primis in Niceno sym-
bolo, *& Incarnatus est.* Deinde in Ephesino
variis in locis præsertim tom. 5. cap. 22. §.
*veneror quoque & adoro Incarnationis myste-
rium.* Item in aliis generalibus: nempe Chal-
cedon. & Lateranen. sub Martino 1. & aliis
prouincialibus Carthaginen. 4. Toletan. 1. D
4. 6. & 11. & aliis passim; & in sacra pagina
habet fundamentum nempe Ioann. 1. *Ver-
bum caro factum est*, vbi caro per Synecdo-
chen pro toto homine vsurpatur, vt sæpè in
sacris literis Genes. 6. *omnis quippe caro corru-
perat viam suam*, & alibi eodem sensu vsi sunt
antiquissimi Patres, quos refert Suarius
tom. 1. in 3. par. in præfat. ad fin. Conue-
niunt etiam omnes Doctores Catholici, In-
carnationem esse à tota Trinitate tamquam
à causa efficiente, quamuis solum ad perso-
nam filij immediatè terminetur vnio illa hu-
manitatis, quæ à tota Trinitate producitur.
Ita docetur in Niceno symbolo in Concilio
Tholetano 6. in confessione fidei, & Lateran.
sub Martino primo & ab Augustin. 1. de
Trinit. cap. 5. in Enchirid. cap. 38. & tract.
10. in Ioan. D. Thom. 3. part. quæst. 3. art.
4. & 31. art. 1. Item Scoto in tertio, distinct.
5. §. ad primam, cum reliquis Theologis
ibidem.

Ratio est, quia Incarnatio vel consideratur
vt actio, vel vt vnio per talem actionem pro- 8.
ducta: primo modo sumitur Incarnatio velu-
ti in fieri, vt loquuntur philosophi: secun-
do modo in facto esse: sed quouis modo
accipiatur, semper à diuina virtute, seu om-
nipotentia procedit, quæ est toti Trinita-
ti communis: ergo Incarnatio à tota Trini-
tate prouenit tamquam à causa efficiente, li-
cet non exerceatur coniunctio illa, quæ à to-
ta Trinitate fit, cum omnibus personis, sed
solum immediate cum secunda inter quam
B & humanitatem substantialis quædam vnio
interuenit, quæ hypostatica dicitur, quia il-
lius terminus est hypostasis, seu substantia
verbi diuini. Abbas hic adducit exemplum
hominis, qui à duobus adiutus se indueret;
vnus maneret indutus, cum tres ad illum in-
duendum concurrerent: aliud appono magis
philosophicum: eadem intellectio procedere
potest ab intellectu, habitu, & specie, &
tamen solus intellectus illam recipit. Ex illa
vnione hypostatica vnum compositum per se
resultat ex natura humana & secunda persona
diuina; nam sicut anima rationalis, quæ to-
ta est spiritualis, vnitur corpori, & cum eo fa-
cit vnum compositum substantialiter, quod
est homo: neque oportet vt anima rationalis
recipiat in se aliquem modum, sed satis est,
C si ex parte materiæ detur materialis vnio, in
illaque recipiatur intrinsece, vt attingat, &
vniat animam corpori; Ita persona verbi
cum natura humana faciet vnum compositum
tum per se substantialiter, etiamsi vnio solum
in humanitate intrinsecè recipiatur & sic lo-
co suppositalitatis creatæ, qua subsistens esse
deberet persona humana; succedit diuina
persona tam substantialiter vnita, vt verum
efficiat hominem Deum: quia vna persona,
duas terminat naturas: nempe diuinam, à
qua non distinguitur à parte rei; & huma-
nam, à qua licet realiter distinguatur, sicut
distinguuntur anima & corpus; cum ea tamen
facit vnum compositum per se ex vnione rea-
li, & substantiali naturæ humanæ ad per-
sonam diuinam resultans, & in hac re vlte-
rius progredi non est huius loci.

*Ex Maria semper Virgine spiritus sancti coope-
ratione conceptus*, Concordat lex 5. cum recta 9.
§. credentes l. 6. cum saluatorem §. credimus
l. 7. cum velimus §. pauci, & §. ac reueren-
dissimi & §. per omnia l. 8. reddentes §. ma-
nifestum & §. omnia de summa Trinitat: ni-
hil enim tam confirmatum nec toties repeti-
tum inuenio, in hoc ciuili vire ad hunc titu-
lum de articulis fidei quam Deiparæ semper
Virginis puritatem, & spiritus sancti coope-
rationem ad æterni verbi incarnationem.
Tria dubia expedienda sunt in his verbis: pri-
mum, quomodo facta sit conceptio Christi?
Secundum, Cur speciatim tribuantur spiri-
tui sancto opus & actio, quæ indiuisim à tota
processit Trinitate? Tertium, qua ratione
Deipara

Deipara Virgo, non solum ante partum, sed in partu, & post partum illæsam, imo pulchriorem semper Virginitatem conseruarit. De primo dico, quod post Angeli annuntiationem cum primum cæpit Virgo beatissima illa verba sui consensus proferre, cæpit purissimus Virginis sanguis concurrere ad designatum conceptionis locum; hunc vero localem motum facultas naturalis, & vitalis Virginis, spiritu sancto vim, & efficaciam huic virtuti naturali præstante, causauit, & quamdiù ea verba, Virgo proferebat, *Ecce ancilla Domini fiat mihi secundum verbum tuum*, (quæ summa cum deuotione pronunciauit) ille purissimus sanguis in Deiparæ vtero coniunctus est. In eo verò instanti extrinseco quo verborum prolatio finita est, & sanguinis motus cessauit, spiritus sanctus ex eo corpusculum organis omnibus distinctum, in perfectissima humorum, qualitatumque temperie, aptissimum ad rationalis animæ informationem affinxit. Quantitas verò corporis fuit minima, quæ humano corpori esse poterat naturalis, Verbi gratia instar magnæ formicæ, paulo tamen minor, quam illa esse solet sub qua in bene proportionatis hominibus quadragesimo die à conceptione hominis corpus efformatur, quia paulatim crescendo ad ordinariam quantitatem in qua cæteri homines communiter generantur, Christi corpus diuina virtute & miraculoso modo efformatum in vtero Virginis quadragesimo die poterat peruenire. Ita D. Thom. in 3. distinct. 3. quæst. 5. artic. 2. ad 3. & 3. par. quæst. 33. artic. 1. & 4. contra gent. cap. 44. Suar. tom. 2. in 3. par. disp. 11. sect. 1.

Probatur, quia hic dicendi modus non multiplicat miracula sine necessitate, sed solum profert illa, quæ decens verbi diuini incarnatio & humanitatis assumptio requirebat. Ideo enim non diximus sanguinem, Virginis sine motu in eodem instanti adductum fuisse ad Deiparæ vterum; quia magis connaturaliter hoc fieri poterat per motum, & interuentu facultatis vitalis, & naturalis sanctissimæ Virginis. Volumus tamen vt in instanti efformatum esset diuinum Christi corpusculum ne beata Virgo aliquid primus conciperet, quam verbum incarnatum; nam si eo tempore antecedenti, quo sanguis in carnem verti, & in ossa durescere, & omnia corporis organa effingi potuerunt, sanguinis materia, forma ipsius iam corrupta, sub alia forma esset, quæ anima Christi non esset, sequeretur illud compositum prius à Virgine fuisse conceptum, quam verbum incarnatum: contra id quod diuinæ literæ indicant: item Concilia, & patres docuerunt. Indicant sacræ literæ Matth. 1. numero 20. Nam cum Angelus ad Ioseph loqueretur de Conceptione Christi Domini ait, *quod enim in ea natum est, de spiritu sancto est*, vbi Basil. humil. 25. de humana Christi gener. ponderat egregiè illud, *natum est* his verbis, *Hinc deprehendere licet quod non secundum modum carnis constitutio Domini fuit: conceptum namque illico perfectum, non per internalla paulatim formatum, vt planè verba declarant: non enim dicit quod in ea conceptum est, sed quod in ea natum est.* Idem ponderauit Damascen. lib. 3. de fide cap. 2. Euthymius in Matth. Itaque hi Patres natum interpretantur Christum in vtero Virginis; quia non per interualla conceptus fuit, quasi caro prius formaretur, quam vniretur verbo, & animæ rationali, sed in eodem instanti statim prima Virginis conceptio ad filium Dei terminata fuerit, dicente Angelo Lucæ 1. *Ecce concipies in vtero, & paries filium*, quem infra declarauit, *Magnum & altissimi filium.* Concilia etiam id definiunt nempe 6. synod. actione 11. in Epistola Sophronij ibi, *simul quippe caro, simul Dei Verbi caro, simul caro animata rationalis, simul Dei caro animata rationalis.* Idem habetur in 7. synodo in epistola Theodor. Hierosolymit: quam omnes patres receperunt & in Concil. Francoford, in epistola ad Episcopos Hispaniæ propè finem, vbi Nazianzeni verba in Epistola ad Quirinum referuntur, *non prius in vtero Virginis caro concepta est, & postmodum diuinitas venit in carnem.* Denique præter citatos idem docent, Ignatius in Epistola ad Trallianos, Leo Papa epist. 11. agens contra Eutychen. Fulgent. de fide ad Petrum cap. 18. Augustin. epistol. 3. Ambros. de Incarn. cap. 6. & 7. Theod. dialogo 2. & alij.

Secundum dubium erat, cur spiritui sancto 10.
attribuitur hæc miraculosa efformatio Christi corporis, in Conceptione Virginis, cum sit actio ad extra à tota Trinitate pariter procedens. Respondeo tam Creationem animæ Christi & efformationem corporis organici, quam vnionem vtriusque partis inter se, item partium, & totius humanitatis cum verbo à tota Trinitate tamquam ab vno creatore naturæ, & gratiæ auctore processisse: Verum spiritui sancto ob tres congruentias speciatim attribui, quas D. Thom. 3. par. quæst. 32. artic. 1. & reliqui Theologi cum eo ibidem assignant. Prima sumitur ex natura Incarnationis, quæ Vnitio seu vnio est diuinæ personæ ad humanam naturam eximij amoris opus, *sic enim Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret.* Ioan. 3. Cum ergo spiritus sanctus amor sit, vinculumque patris & filij: hæc infinita donatio infinitum Dei amorem manifestauit; & non nisi ab infinito spiritus sancti amore proficisci indicauit tam arctum vtriusque naturæ humanæ & diuinæ vinculum in vna & eadem persona subsistentis. 2. quia communicatio gratiæ spiritui sancto tribuitur iuxta Paulum 1. ad Corint. 12. *Diuisiones gratiarum sunt, idem autem spiritus*: Gratia verò vnionis naturæ communicata omnium maxima est, vt supra diximus ex Augustin. qui hanc rationem tetigit in Enchirid. cap. 40. 3. quia sanctificatio est effectus peculiariter spiritui sancto appropriatus, ipse enim spiritus est sanctificationis vt dicitur ad Roman. 1. & ad Galatas 4. ait Paulus ab effectu arguens seu à posteriori vt docet Caietan. & ita declarat Anselmus: *Quoniam estis filij Dei misit Deus spiritum filij sui in corda vestra clamantem Abba pater*, Sicut ergo spiritus sanctus dicitur nos sanctificare, & filios Dei adoptiuos reddere, ita spe-

ciatim Christi Domini sanctificator, & auctor filiationis non adoptiuæ, sed naturalis ipsius censetur; numquam tamen idcirco spiritus sanctus pater Christi, quatenus homo dici potest, vt apertè docet Concilium Toletan. 11. *Nec tamen, inquit, spiritus sanctus pater esse credendus est filij pro eo quod Maria spiritu sancto obumbrante concepit, ne duos patres filij videamur asserere quod vtique nefas est dici.* Idem docet Augustin in Enchirid. cap. 38. & 39. & 2. de Trinitat. cap. 10. Rupert. item & Ambros. quos refert Suar. tom. 2. in 3. partem quæst. 32. art. 3. in commentatione art. 1. vbi alia verba refert multo diuersa ex eodem Concilio Tolet. 11. quæ ibi non inuenio. Denique reddit rationem D. Thom. eodem artic. citato ad primum quia Christus non procedit à spiritu sancto secundùm similitudinem speciei, procedit tamen à Virgine Maria materiam subministrante &, vt existimo, actiuè concurrente ad productionem vnionis inter animam, & corpus Christi.

11. Superest Tertium dubium de integritate virginis ante partum, in partu, & post partum: cuius affirmatiua pars est de fide iuxta D. Thom. 3. par. quæst. 28. artic. 1. 2. & 3. consideratis tribus illis circumstantiis temporis in quibus poterat Virginitas matris periclitari. Ego solum scripturæ & Conciliorum testimonia attingam, ex quibus hæc veritas manifestatur. Et quidem ante partum Matth. 1. *quod enim in ea natum est de spiritu sancto est*, & infra; *& non cognoscebat eam donec peperit filium suum primogenitum* Ante partum simul & in partu: hoc docuit Isai. 7. *Ecce Virgo concipiet & pariet* Quod verò hîc locus de Virgine quę integra concipere, & parere deberet, intelligendus sit, Matthæus exposuit illo loco cap. 1. *hoc autem totum factum est, vt impleretur quod dictum est à Domino per Prophetam dicentem. Ecce Virgo in vtero habebit & pariet filium:* & hæc est Patrum communissima expositio nullo excepto, qui huius loci meminit. Imò aliqui existimant hæc verba esse prius Angeli ad Ioseph, ab Euangelista verò referri: ita Chrisost. Theophil. Euthym. ibidem, Irenæ lib. 4. contra hæreses cap. 4. Ambros. epist. 81. Augustin. Serm. 14. de Natiuitate. Deinde psalm. 21. numero 10. *tu es qui extraxisti me de ventre*, declarat Cyrillus Hierosolymitanus catechis. 1. de mirabili & prodigioso modo, quo Christus ex matris vtero seruata illius integritate prodijt, & teste Lorino omnes patres ex hoc loco colligunt conceptionem, & natiuitatem Christi diuinitus factas. *Quid est*, inquit Augustin. epist. 110. cap. 12. *tu es qui extraxisti me de ventre, si ad ipsum Iesum de Virgine procreatum refertur? an inde significare voluit partum Virginis seruata virginitate mirabilis? Vt cùm Deus fecisse dicitur quod illic mirabiliter factum est, nemini incredibile videatur.* Denique perpetuam Deiparæ Virginitatem sub quadam Metaphora in literali sensu Ezechiel prædixit cap. 44. numero 2. *Porta hæc clausa erit: non aperietur; & vir non transibit per eam: quoniam Dominus Deus Israel ingressus est per eam:* ita exponit Hieronym. dialog. 2. contra Pelag. Augustin. Serm. 2. & 14. de Natiuitat.

A Damascen. lib. 4. cap. 15. Chrisost. tom. 3. de Ioann. Bapt. Ambros. epistol. 81. & reliqui Patres communiter, qui hoc testimonium ad huius veritatis probationē vsurpant. Accedunt Conciliorum definitiones: Ephes. Chalced. & alia in confessionibus fidei 5. synod. Canone 5. 6. synod. actione 11. Lateranen. sub Martino 1. can. 1. Siricij Papę cū Concil. Romano in Epistola decretali quę tom. 1. Concil. habetur, & inter Epistolas Ambros. est 80. Confirmatque antonomasia in nomenclatione Virginis, quæ speciali prærogatiua Virginem decorat, & diuinæ fæcunditati æquiparat, quæ summa cum puritate filium propriè generauit: Vnde Trinitatem primam Virginem appellauit Nazianzen. in laudem Virginitatis, *Prima trias Virgo est*, & hanc B solam conuenientiam pro ratione assigno, oportebat enim vt Christus, qui qua Deus, ex patre Virgine ab æterno gignitur, ex matre item Virgine, qua homo, in tempore nasceretur: plura alia patrum testimonia videri possunt apud Suar. tom. 2. in 3. par. disp. 5. sect. 1. 2. & 3. ex eisdem testimonijs veritas carnis Christi desumitur, & ex iis quæ sequenti notatione de illius passione, & morte afferemus.

Articuli de Christi natiuitate, passione, resurrectione, ascensu in cælos, & eius secundo aduentu proponuntur.

NOTATIO VI.

QVi cum secundum diuinitatem sit immortalis, &c. Tam clare natiuitas in carne C passibili temporalis, item æterna Christi diuinitas, & immortalitas in textu exponitur, vt nulla indigeat declaratione. Iidem ferè articuli verbis parum dissimilibus à iure ciuili proponuntur in legibus superiori notatione citatis, præsertim in epistola Iustiniani ad Pontificē quę refertur in l. 8. reddentes §. manifestum & §. omnes verò de sūma Trinitat. Hoc vnū aduertere, & ostendere necessarium duco, Christum Dominū dum nobis *vitæ viam manifestius demonstrauit*, vt ait textus, toto suæ vitæ decursu ab ipsis incunabulis, vsque ad mirabilem super cælestes orbes ascensum, id semper præ oculis habuisse, vt in eadem persona, & veritatem carnis nostræ, & maiestatem diuinitatis suæ mundus agnosceret. D *Etenim*, vt docuit Augustinus tract. 28. in Ioan. prope initium, *semper hoc egit dictis & factis suis, vt Deus crederetur & homo*, quæ causa fuit, vt in iis euentis, in quibus humanitatis humilitas Christum magis deprimere videbatur; diuinitatis sublimitas clarius eluceret: quando infans inuolutus pannis in stabulo vagit, ab Angelis in cælo saluator Deo gloriam, hominibus pacem allaturus proclamatur; & quærentibus illum Magis, sydera famulantur: quando in Circuncisionis signo peccati labem simulat à se prorsus alienam IESV nomine peccatricis naturæ redemptor diuinitus nominatur: quando cum pœnitentibus ad suscipiendum à Ioanne baptismum aqua Iordanis abluitur, Spiritus sanctus visibili signo super ipsum descendit, & pariter cum 1.

cum patris voce filium sibi dilectum demonstrantis, Christi diuinitatem contestatur; vt legitimum de persona filij duæ aliæ testimonium facerent. Denique vt cætera omittam, quæ à patribus solent obseruari, in cruce quando cum iniquis reputatus & ab inimicis in patibulo clauis, in sensu linguis configitur, Centurioni internos fidei oculos aperit, latroni paradisum, & ipsis etiam inimicis lachrimosæ orationis interuentu gratiam compunctionis elargitur: atque adeo mundi vniuersitas obsequij, quod humanum genus denegauerat, suis conuulsa sedibus exhibuit famulatum, non enim terra solum collidentium sese petrarum scissione, effractis tumulis subsilientibus mortuis, solutis tremore compagibus mugiit sed ipsa etiam sydera lugubri tenebrarum amictu vitæ auctorem fatiscere demonstrarunt. Itaque vt homo moritur, qui vt Deus mortuos ad vitam reuocat à sepulchris.

2. Duplici verò ex capite immortalitas Christo debebatur. Primò quia Deus erat, cuius esse ipsum viuere est, & sicut impossibile est, vt res sine sua essentia sit, ita Deum sine vita esse repugnat, vt docent Theologi cum D. Thom. 1. par. quæst. 18. artic. 4. Vnde illa propositio, Deus mortuus est, per communicationem Idiomatum ratione humanitatis verificatur. Nam secunda illa persona, quæ Deus est in humanitate sua passus est separationem animæ à corpore. Communicatio autem Idiomatum est diuinarum, & humanarum proprietatum, seu attributorum inter Deum & hominem mutua prædicatio cum enim diuina, & humana natura in vnam personam conueniat, inde effectum est, vt humana de Deo, diuina de homine prædicentur, quando materialiter pro persona prædicatio supponit: ita communiter Theologi cum D. Thom. 3. par. quęst. 16. Christo igitur, quatenus Deus erat, immortalitas debebatur, Præterea illi debebatur etiam quatenus homini propter vnionem humanitatis ad verbum, & visionem beatam, qua ipsius anima fruebatur ab instanti suæ Incarnationis, quod ita certum est, vt contrarium dicere non modo temerarium sit, sed potius erroneum, & hæresi proximum, vt Suares docet tom. 1. in 3. par. disp. 25. sect. 1. Anima igitur gloriosa & vnio hypostatica corporis Christi iure postulabat corpus immortale, & impassibile, immò gloriosis dotibus adornatum. Verum per miraculum filius Dei corpus assumpsit possibile, & ne à diuinitate personæ, seu ab animæ beatitudine gloria in corpus redundaret, ab ipso conceptionis instanti impediuit.

3. Contra hanc catholicam veritatem pugnarunt qui non verum sed phantasticum corpus à Verbo assumptum affirmarunt: quales fuerunt Marcion, Lucanus, Cerdon, Procliniastitæ, Manichæi, Prodianitæ, & Priscilianistæ: item qui licet verum concesserint Christo corpus, non eiusdem esse rationis cum nostro asserebant, sed ex elementis formatum vt putauit Apelles, vel cœleste vt Valentinus, Armenij, & Gnostici crediderunt, vel denique diuinum ex ipsa diuinitate efformatum, vt Apolinaris malè diuinauit. Tandem alij verum corpus & eiusdem rationis cum nostro in Christo agnouerunt, sed passibile denegarunt: huius erroris auctorem Iulianum Halicarnassæum, & Caianum facit Damascenus hære. 84. & Nicephor. lib. 17. histor. cap. 29. similes alios errores refert Coccius in thesauro tom. 1. lib. 2. artic. 1. Probatur tamen Christum assumpsisse corpus sicut nostrum mortale, & passibile; Primo ex sacris literis, nam illum, *virum dolorum & scientem infirmitatem*, Esai. dixit cap. 53. numero 3. & addit, *verè langores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit* & ex Euangelica historia constat Christum famem, sitim, corporisque fatigationem sensisse, & de se Lucæ 24. numero 26. ipse testatur, *Nonne hæc oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam?* Prima Petri cap. 4. numero 1. *Christo igitur in carne passo, &c.* 2. ex Pontificum Conciliorumque definitione: in primis in Concil. Ephesin. multis in locis, in Chalcedonensi actione 5. in 5. synodo acti one 8. in 6. act. 11. 13. & 18. in Lateranensi sub Martino primo, & in aliis in symbolis fidei ex Damaso Papa in Epistola & professione fidei: ad Paulinum ex Leone epistol. 11. aliisque Patribus quos refert Coccius citatus. 3. ex conuenientia rationum, quas ad tria capita reducit D. Thom. primo ad redemptionis finem; voluit enim nos copiosissima satisfactione redimere. 2. ad veritatem Incarnationis magis confirmandam. 3. ad præbendum nobis patientiæ exemplum, iuxta illud Petri 1. cap. 2. numero 2. *Christus passus est pro nobis vobis relinquens exemplum.* Vnde ob has rationes Christi vita continua passio fuit: vbi primum nasci, cæpit & mori: psalmo 9. quem de Christo interpretantur Eusebius, Theodoret. Didymus, Nyssenus, Hieron. Augustin. Euthym. Cassiodorus & reliqui fere antiquiores, quos sequitur Lyranus, pro titulo est, *Pro occultis filij*, Theodosio legit, *de florida ætate filij*: Symmachus *de morte filij*. Mirum magis quod Theodoretus ait concordissimè omnes: quæ enim ista est concordia, quæ magis videtur lectionum pugna? nisi quia in Christo infantia, ætasque florida mors ipsa putatur, ipsius viuere perpetuum pati, ac mori fuit: ipse est qui in persona Dauidis dicebat, vt patres præsertim Latini exponunt, *Pauper ego sum, & in laboribus à iuuentute mea. Psalm.* 87. numero 16. alij teste Lorino legunt. *Deficiens, moriens, expirans, fatiscens, à iuuentute mea*, quasi non prius viuere cæperit quam fatiscere, respirare, quam expirare: prosequitur hoc argumentum Tertull. de Carne Christi cap. 6. vbi inter alia ait, *Christus mori missus, nasci quoque necessario habuit, vt mori posset, non enim mori solet, nisi quod nascitur, mutuum debitum est inter se natiuitati cum mortalitate, forma moriendi, causa nascendi est.*

4. *In ligno Crucis passus & mortuus.* Basilidis Hæresis excluditur, qui vt refert Irenæus, Tertull. Epiphan. Philastrius Augustin. & Theodoretus, asseruit non ipsum Christum sed eius loco Symonem Cyrenæum passum

esse permutato habitu, ac forma. Reijcitur A etiam Caianitarum hæresis, qui vt ex Isidor. & Damasc. testatur D. Thom. 3. par. quæst. 50. artic. 5. in corpore Christum verè passum fuisse denegabant; sicut supra citati, qui vel phantasticum solummodo vel saltem immortale & incorruptibile corpus in Christo admittebant. Verum tam manifeste ac dilucide Christi mortem narrant Euangelistæ, & Conciliorum symbola profitentur vt sola hęreticorum impudentia potuerit tergiuersari, quod Christus, *mortuus sit propter delicta nostra*, ad Roman. 4. *& humiliauit semetipsum factus obediens vsque ad mortem, mortem autem Cucis*, ad Philippen. 2. numero 8. Et ratio est quia supposito miraculo quod anima beata corpori passibili vniretur, & caro vnita Verbo diuino, doloribus, & cruciatibus esset exposita ob congruentias iam dictas, tot flagris percussa inhumaniter; capite spinis perforato, manibus pedibus cruci confixis, venis exhaustis, naturales dispositiones conseruare nequibat ad informationē animę & viuificationē necessarias: quare naturaliter sequuta est mors, facta separatione animæ à corpore: Vnde in illo triduo passionis humanitas Christi non fuit, neque Christus homo extitit, quamuis verbum neque corporis vita functi, neque animi vnionem amiserit, vt communiter docent Theologi cum D. Thom. 3. par. quæst. 50. artic. 4. ad primum & Magistro in 3. dist. 21. & est communis traditio, & consensus Ecclesiæ, euidenterque colligitur ex symbolis tam Apostolorum quàm Conciliorum in quibus Dei filius eodem modo dicitur, *natus ex Maria Virgine passus sub Pontio Pilato & Crucifixus*, atque dicitur, *mortuus, sepultus, descendit ad inferos*: sed illæ propositiones sunt veræ per communicationem idiomatum, quia verbum diuinū est vnitū hypostaticè humanitati, quæ sine sua naturali subsistentia in persona verbi subsistebat: ergo similiter hæ propositiones cū non verificentur ratione totius humanitatis, quæ in triduo non fuit: veritatem sortiuntur ratione partium, quę adhuc in verbo subsistebant, licet ab inuicem separatæ, & ita ratione corporis dicitur mortuus & sepultus Dei filius, & ratione animæ descendit ad inferos. Nam alioqui nisi retineret verbum vtriusque partis vnionem, sed in vna quaque naturalis subsistentia resultaret, falsa esset illa prędicatio, sepultus est filius Dei, quia iam illud D corpus pertineret ad aliam subsistentiam; & similiter non verè diceretur descendere ratione animæ, quando quidem illa aliam haberet subsistentiam, & in eo triduo nullam vnionem, nec respectum haberet ad verbum, in quo prædicationis veritas fundaretur.

5. *Descendit ad inferos*. Circa hunc articulum hæretici nostri temporis diuersimode delirarunt; quorum agmen ducit Marcion, qui vt refert Irenæus lib. 1. cap. 29. vt suæ farinæ viros beatitudine donaret, iustos verò suæ professioni contrarios in Tartarum detruderet, docuit Abelem, Enoch, Noë, Abraham, & reliquos Patriarchas à Christo non fuisse ab inferis liberatos, sed ibidem eos reliquisse quod nollent ipsi credere: Cain vero, Nembrot Sodomitas, & omnes impios ab inferis extractos ad Dei regnum peruenisse. Vicit Lutheri Blasphemia Marcionem ducem: ille enim exponens psalm. 16. asseruit Christi animam apud inferos damnatorum pœnas exoluisse. Ioannes Caluinus Lutheri catechismum maiorem & minorem de vero descensu animę Christi ad inferos non recepit: immo fabulam appellauit lib. 2. instit. cap. 16. §. 9. & quia veritas descensus illi displicuit aduincta hæresis arrisit; vnde in cap. 30. Iob. & in Catechismo edito 1562. ita descensum ad inferos declarauit vt Christi anima omnes angores & cruciatus peccatoribus debitos sustinuerit. Præterea Erasmus Roterodamus in expositione symboli apostol. catechis. 4. ait Cyprianum dixisse hunc ar-B ticulum non haberi in symbolo Romano, & ipsam verborum inconcinnitatem arguere ab alio quopiam inter textum emblema, & an Thomas Aquinas addiderit se subdubitare dicit: In multis errauit. Ruffini enim illa est symboli expositio, non Cypriani, vt in nouis Cypriani editionibus pręnotatur, & Bellarm. de scriptor. eccles. obseruat. Suam vero hac in re sententiam catholicæ veritati conformem tradidit Cyprianus in tom. 3. de passione Christi colum. 5. & de ascensione colum. 5. Deinde si Ruffino credidit illam particulam non haberi in symbolo, cur, quod Ruffinus subiunxit, non probauit? addit enim implicitè contineri in articulo, sepultus est, quia sicut corpus ad locum corporum descendit, ita anima ad locum animarum: malè ergo subdubi-C tat à D. Thoma, vel ab alio additum articulum hunc, qui in symbolo Athanasij habetur, & cuius meminit Cyrillus Cathechis. 4. & 14. Chrisostom. homil. 2. de symbol. Euseb. lib. 1. histor. cap. vltim. vbi ait Tadæum Christi fidem in summam redigentem hunc articulum cum aliis po uisse. D. Augustin. serm. 115. de tempore agens de traditione symboli, singulasque particulas singulis apostolis tribuens, hunc articulum Thomæ Apostolo attribuit. Verius ergo huic sancto Thomæ, non Aquinati hunc articulum Erasmus attribueret: Denique Henricus Zuuinglius, Martinus Bucerus, Henricus Bolligerus, Ioannes Bantius, Theodorus Beza, & alij relati à Coccio in thesauro tom. 1. lib. 2. artic. 4. ita recipiunt hunc articulum vt in illo nihil aliud quam Christi mors, & sepultura declaretur, quibus proxime accedit Benedictus Aretius, qui in problematibus theolog. per descensum Christi ad inferos ipsius mortem malis spiritibus manifestatam intellexit, à quo non longe abest sententia Dur. in 3. dist. 22. quęst. 3. qui licet admittat locum illum subterraneum in quo iustorum animæ detinebantur ante Christi mortem, & ad illud Christi animam descendisse, exponit tamen hunc descensum Metaphorice, quia credit non propriè secundum suam substantiam & præsentiam Christi animam descendisse, sed per suam virtutem & efficaciam. In errorem extremè oppositum Theologi Vuirtenbergenses lapsi sunt: quatenus lib. concordiæ pag. 750. docent, *simpliciter credimus quod tota persona Deus, &*

homo, poſt ſepulturam deſcenderit ad inferos, non contenti quod anima ſola à corpore ſeparata deſcenderit.

6. Verùm hic fidei articulus ita intelligendus eſt, vt Chriſtus ſecundum animam beatam, ideoque impaſſibilem omnique cruciatu immunem in ſua ſubſtantia & præſentia dicatur deſcendiſſe ad locum ſubterraneum, in quo iuſtorum animæ perpurgatæ detinebantur, hæc declaratio quod attinet ad impaſſibilitatem animæ Chriſti, & immunitatem ab interno cruciatu ſeu afflictione damnatorum, aut à pœna illius ſubſtantiæ illata ab igne Inferni vel Purgatorij, eſt de fide, vt ex ſacra ſcriptura & Patribus probat Bellarm. tom. 1. controuerſ. Gener. 2. lib. 4. De Chriſti anima cap. 8. Suar. tom. 2. in 3. par. diſp. 43. ſect. 1. & patet primo, ex Lucæ 23. *Hodie mecum eris in Paradiſo*: quod ponderans Hilarius lib. 10. de Trinitat. quaſi cum recentioribus hæreticis ageret, ait, *Domminus communionem ei paradiſi mox pollicetur, tu Chriſtum ſub pœnali terrore conſtituis.* Paulus verò ad Philipp. 2. Chriſti obedientiã morte Crucis terminatam eſſe dicit, *Exinaniuit ſemetipſum factus obediens vſque ad mortem: mortem autem Crucis; propter quod & Deus exaltauit illum, &c.* Secundo ſuadetur quia omnes ſancti dum exponunt Chriſti deſcenſum ad inferos, ſimul declarant non vt reum vel pœnis ſubiectum, ſed vt victorem & triumphatorem deſcendiſſe: quorum teſtimonia referunt Bellarm. & Suar. citati: inter Patres elegantius hunc deſcenſum deſcribit Auguſtin. ſerm. 137. de tempore, declarans illa Oſeæ verba cap. 13. *Morſus tuus ero inferne*, de triumphali ad inferos deſcenſu. Tertio, quia anima Chriſti ſeparata à corpore mortis interuentu extra viam erat. Nam ſtatus viatoris ad merendum diuina lege aſſignatus eſt quamdiu in hac vita mortali homo ſui compos permanet: ergo tempus ad merendum & ſatisfaciendum pro hominibus Chriſti morte erat definitum: ſed ſi anima Chriſti ſubiret pœnas inferni vel purgatorij, eas non ob culpam ſuam, neque ob penæ reatum propter peccatum à ſe commiſſum pateretur, ſed ad ſatisfaciendum pro hominibus ex charitate non ex neceſſitate: quia humanitas Chriſti gratia vnionis hypoſtaticæ erat impeccabilis. Ergo ex nulla cauſa, & ſine vtilitate anima Chriſti pœnis obnoxia fingitur, quæ inſtitutæ ſunt, vt extra ſtatum viæ vel damnatos æternum crucient in inferno, vel iuſtos ad purgandum proprij delicti reatum in purgatorio detineant.

7. Et licet non ſit negandum animam Chriſti in illo triduo aliquibus perfectionibus accidentalis gloriæ fuiſſe priuatam, quas poſt reſurrectionem adepta eſt: quia carebat corpore, ad quod informandum naturaliter ordinabatur; item omnibus operationibus ſenſuum, quæ cum gaudio & voluptate ab anima in corpore glorioſo exercerentur: numquam tamen admittendum eſt animam Chriſti idcirco aliquam pœnam propriè loquendo ſuſtinuiſſe: & fugienda eſt loquendi forma, qua Caiet. D. Thom. in 3. p. quæſt. 52.

A artic. 4. declarauit. Nam quia D. Thom. dixerat, *ſicut Chriſtus vt noſtras pœnas in ſe ſuſciperet voluit corpus ſuum in ſepulchro poni, ita etiam voluit animam ſuam ad infernum deſcendere*, ita hæc verba interpretatur Caiet. vt dicat Chriſti corpus eſſe in ſepulchro, & animam in inferno, fuiſſe pœnas à Chriſto ſuſceptas, & hoc modo declarat actorum 2. illa verba, *Quem Deus ſuſcitauit à mortuis ſolutis doloribus inferni*, nempe illum à pœnalibus liberando, quas in inferno patiebatur ex parte animæ quia erat ſeparata à corpore, & in loco vili: & ſimiles pœnalitates conſiderari poſſunt ex parte corporis, à quibus tamquam à pœnis liberari tam animam quam corpus peculiare credidit fuiſſe beneficium Chriſto factum, probatque ex pſalm.
B 15. *Non derelinques animam meam in inferno; Nec dabis ſanctum tuum videre corruptionem*, Bartholom. Medin. in expoſit. eiuſdem artic. 4. etiamſi negat animam apud inferos ſubiiſſe aliquam pœnam, admittit nihilominus paſſam fuiſſe pœnalitates ſupradictas.

Verum non video diſtinctionem inter pœnam, & pœnalitatem, ſi vtraque eodem modo propriè, vel impropriè accipiatur, vel ergo Medina vtrumque vocabulum cum proprietate accipit, vel neutrum: ſi primum nec paſſio pœnæ proprie dictæ, neque paſſio pœnalitatis decent ſtatum animæ beatæ extra viam conſtitutæ, per quam neque mereri 8.
C neque pro altero ſatisfacere poteſt, pœna enim, vel pœnalitas propriè non eſt defectus alicuius perfectionis completæ, & debitæ beato; ſin minus cogemur dicere animas ſanctorum, nunc in gloria pati has pœnalitates, immo etiam Chriſtum hodie aliquam pœnalitatem ſubire: eo quod illi deeſt aliquod præmium accidentale, & aliqua perfectio illi debita, quia caret ſocietate multorum prædeſtinatorum in cælo & integro complemento ſui corporis myſtici: item caret exaltatione ſui nominis, & honore ſibi debito ab omnibus hominibus exhibendo: & mala aliqua extrinſeca tolerat nempe blaſphemari, & in Iudæorum opinione, vt ſeductorem, & iniquum reputari;
D quæ tamen nullo modo dicendæ ſunt pœnæ, ſeu pœnalitates ſimpliciter loquendo: quia neque in ſupplicium peccati, vel ſatisfactionem culpæ alienæ aut propriæ ſubſtinentur: ſi verò pœnalitas impropriè accipiatur pro carentia cuiuſdam perfectionis, quæ mortis pœnam conſequuta eſt, & quæ aſſumitur ad veritatem mortis, & reſurrectionis Chriſti magis confirmandam in eodem ſenſu improprio dici poteſt pœna. Verum quia loqui debemus in ſenſu proprio: neque pœnalitatem, neque pœnam ſimpliciter in Chriſti anima poſt mortem agnoſcimus; & D. Thomas eſt interpretandus: Nam quando dixit, *Chriſtus vt ſuſciperet noſtras pœnas*, accepit pœnam materialiter, id eſt, ea quæ in nobis habent rationem pœnæ: numquam verò ſignificauit, ea reſpectu Chriſti habere rationem pœnæ formaliter & propriè ſumptæ, quod manifeſte oſtendo ex dictis in artic. 1. præſertim ad primum: ait enim, *decuit Chriſtum in in-*

fernum descendere : non tamquam ipse esset debitor pœna : sed vt eos qui erant pœna obnoxij liberaret, quo in loco reduplicatio illa, *non tamquam*, indicat pœnam formaliter à D. Thom. formaliter considerari ne sibi contradiceret: si enim illam pœnam adhuc in complementum satisfactionis pro nostra culpa sustineret, sane debitor erat voluntarius sicut debitor fuit mortis; quia voluit nasci in carne passibili vt pro nobis moriendo satisfaceret: cum ergo neget D. Thom. in inferno Christum fuisse obnoxium seu debitorem pœnæ, sequitur illam materialiter non considerasse, nam re vera id quod respectu nostri pœna erat ad infernum descendere, respectu illius triumphus fuit & victoria, vt in corpore eiusdem articuli declarat idem doctor. Vtramque acceptionem pœnæ acutè indicat Bonauent. in 3. dist. 22. quæst. 4. cum ait Christum fuisse in loco pœnæ sine pœna, id est fuit in eo loco in quo esse, pœna erat respectu hominum.

9. Quamobrem non rectè declarantur illa loca sacræ scripturæ à Caietano adducta. Nam ille prior locus duos habere potest sensus, quorum vterque placuit Augustino, Ambrosio, Lyrano & alijs Patribus quos refert & sequitur Lorinus actorum 2. numero 24. *Nam solutis doloribus inferni*, aut intelligitur de doloribus Christi, qui vt cum proprietate accipiantur, Christi animam attingere nequiuerunt, sed ab iis fuit omnino præuenta & libera, prorsusque impassibilis iuxta statum animæ beatæ iam à via & statu merendi, ac satisfaciendi egressa. Aut declaratur de doloribus & pœnis iustarum animarum, quas Christus ab inferis eduxit. Iam vero posterior locus psalmi 15. non est declarandus de pœna aliqua, quam anima Christi pateretur apud inferos etiam accidentaria & extrinseca: sed secundùm expositionem D. Petri act. 2. & D. Pauli actor. 13. prædicitur resurrectio Christi, quæ per partes declaratur, quia neque detenta fuit in limbo anima, neque corpus corruptionem passum est, & quamuis concedamus hoc fuisse beneficium Christo factum, vel potius accidentale præmium ipsius meritis debitum, item donum consequens ad exigentiam vnionis hypostaticæ: inde tamen non sequitur carentiam huius doni fuisse propriè pœnam, sed medium quoddam aptum ad ea exequenda, quæ Deus circa homines disposerat.

10. Quod attinet ad alteram declarationis partem de descensu animæ Christi per suam substantiam & in reali præsentia ad inferos; assertio nostra est de fide, & sententia Durandi non modo probabilis non est, vt existimauit Petrus Mirandul. in Apolog. quæst. 1. sed potius vt erronea, & hæretica damnanda; quia omnes scholastici præter Durand. ita fidei articulum declarant in 3. dist. 23. teste Suar. tom. 2. in 3. par. disp. 43. sect. 2. §. duo ergo. Probat Catechismus Roman. in expositione huius articuli, ex Oseæ 13. numero 14. *Ero mors tua ô mors; morsus tuus ero inferne*: item ex Zachar. 9. numero 11. *Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu in quo non est aqua*, & ex Paulo ad Colossens. 2. numero 15. *Expolians principatus, & potestates traduxit confidenter palam triumphans illos in semetipso*, quæ loca in literali sensu, & communi patrum consensu, hanc veritatem catholicam continent: accedit illustre illud Pauli testimonium ad Ephes. 4. numero 9. *quod autem ascendit quid est nisi quia & descendit primum in inferiores partes terræ?* vt cum Hieronym. Chrysostom. Ambros. & aliis Patribus declarat Iustinian. ad hunc locum & alia multa adducit ex sacris literis & sanctis Patribus in notatione Marginali ad eiusdem veritatis confirmationem de reali descensu animæ Christi ad limbum, multo tamen plures ex Græcis & Latinis inferam; & sunt ferè omnes boni nominis doctores qui in Ecclesia floruerunt quorum prætermissis testimoniis nomina & loca indicabo, vt sciatur quo iure Hæretici nouè introductum hunc fidei articulum temerè affirmarint. Ignat. in epistol. ad Trallianos Theophilus Antioch. lib. 4. allegoriarum in Ioann. Irenæus lib. 5. cap. 31. Clem. Alex. lib. 6. Stromat. cap. 2. Hyppolitus de consummatione mundi & in oratione ad magnum canticum. Origenes in homil. 15. in Genes. & ad cap. 5. epist. ad Roman. Gregorius Neocæsarien. Oratione in Epiphan. Euseb. Cæsar. lib. 4. cap. 12. de demonstrat. Euang. & lib. 10. cap. 8. & Ecclesiast. histor. lib. 1. cap. 13. Macarius Hierosol. in actis Concil. Nicæni lib. 2. Athanas. de Incarnat, & de salutar. Christi aduent. & homil. de semente Cyrill. Hierosoly. Catechis. 4. & 14. illum; natorum Basil. in psalm. 44. & 48. Epiphan. Hæres. 46. contra Tationos & Hæres. 69. Nazianz. orat. 35. quæ est. 3. theolog. Nyssenus, orat. 1. in Christi resurrect. Theophil. Alex. epist. 1. paschali Chrysostom. serm. 5. de resurrect. & homil. 4. in Marcum. Synesius hymno 7. & 9. Philo Carpathius in Cantica. Cassianus de Canonic. diurnar. orat. lib. 3. cap. 3. Cyrill. Alex. de recta in Deum fide ad Theodosium. Proclus Constantin. homil. de Natiuitate Domini. Theodoretus dialogo 3. Titus Bostrensis ad cap. 23. Lucæ. Olympiodorus ad cap. 19. Iob. Nonnus Panopolitanus, in Metaphrasi ad cap. 2. Ioannis, & ad cap. 11. de Lazaro. Dorotheus doctrina 22. Procop. ad cap. 49. Genes. & 41. Esai. Anastasius synaita in Hexameron de opere septimi diei, & de rectæ fidei dogmat. lib. 4. & 5. Hesychius in Canticũ Ionę. Sophronius Hierosol. in Christi Natalit. Germanus Constantinop. In Theoria, & de Cruce Domini sono 4. Damasc. Orthodox. fid. lib. 3. cap. 29. & orat, de transfigur. item de fide lib. 4. defunct. Cosmas. Hierosol. in Theogoniam hymno 8. Marcus Idruntinus hymno in magno sabatho. Nicephor. Constantinopol. epistol. ad Leonem. Michael Syngelus in Dionysio Areopagita, Theophilact. ad cap. 27. Matth. & 4. ad ephes. Theodorus Aburaca disp. 15. Suidas in voce Adam. Simeon Metaphrast. in vita Stephani Iunioris. Euthym. in

in psalmum 106. Michael Glycas part. 3. Annalium. Theorianus epistol. ad sacerd. de Ieiunio sabathi; Nicetas in oration. 42. Nazian. hi sunt Græci qui à primo sæculo post Christum vsque ad 1120. annum vixere.

Ex Latinis idem testificantur Tertull. lib. de anima cap. 55. & contra Marcion. lib. 2. cap. 4. lib. 4. cap. 6. & lib. 5. cap. 10. Cyprianus de vnctione Chrismatis & de resurrection. Christi, Zeno Veron. serm. 3. de pasch. Victorinus Pictauiensis de Christo Deo & homine, Lactant. lib. 4. Instit. cap. 12. Hilar. lib. 10. de Trinitat. Iulius Firmicus de Mysteriis & error. profan. relig. cap. 25. Marius Victor. lib. 4. aduers. Arrium, Ambros. de Domin. Incarnat. de sacram. cap. 5. ad cap. 4. Ephes. & lib. 4. de fid. cap. 1. Paciomus epist. 3. contra tractatus Nouatian. Prudentius in Apotheosi contra Lebionem & hymn. 1. & 9. ad Galli cantum, Hienn. epist. 3. cap. 3. in psalm. 15. & ad cap. 3. Ecclesiast. Ruffinus in expositione symboli, Gaudentius Brixien. tract. 6. in Exod. Augustin. præter locum supra citatum epist. 57. ad Dardanum in solutione 1. quæst. epistol. 99. ad Euodium, lib. 20. de Ciuitat. cap. 15. in psalm. 85. & tract. 111. in Ioann. Paulinus de obitu Celsi pueri. Maximus Taurinus homil. 2. in Pentecost. Arnobius in psam. 37. Petrus Chrisolog. serm. 65. & 123. Eucher. de quæst. Nou. test. in Lucam, Sedulius lib. 3. & 4. Paschali. Cæsar Arelaten. homil. 3. de pasch. & 38. Claudian. Mamertus de regressu anim. ab infer. Gennad. Massil. de ecclesiast. dogmat. cap. 78. Vigilius lib. 2. contra Eutychem, Fulgent. in Thrasimundum regem lib. 3. cap. 31. Symmachus Papa in Apolog. aduersus Anast. Imperat. Hormisda Papa epistol. ad Iustinum Imperat. cap. 3. Primasius ad cap. 4. ad Ephes. & cap. 5. Apoc. Cassiodorus in psalm. 15. & 138. Gregor. Turon. lib. 10. histor. Franc. cap. 13. Gregor. Magn. lib. 13. Moral. cap. 15. & 16. Isidor. sentent. lib. 1. de summo bono cap. 16. Hildephons. de Virginitate Mariæ cap. 12. Beda ad psal. 85. Alcuinus ad cap. 3. ecclesiast. & de diuinis offic. cap. 18. Ansbertus in Apocal. lib. 9. Carolus Magnus epistol. ad Elipandum, Haymo ad c. 4. ad Ephes. Rabanus de vniuerso lib. 4. cap. 10. Remigius in psalm. 85. & ad c. 9. Zachar. Algerus de Euchar. lib. 2. c. 8. Anselmus in Elucidario ad cap. 10. ad Roman. & 2. ad Colossen. Rupert. de glor. & honor. filij hom. ad c. 8. Matth. lib. 7. Hugo de sacram. lib. 2. epist. par. 1. c. 11. Bernard. Sermon. 75. in Cantic. Petrus Cluniacensis lib. 4. epist. 1. Arnoldus de verbis Domini tract. 6. & 7. Omnes isti tam Græci, quam Latini Patres D. Thomam præcesserunt ad minimum plusquam quinquaginta annis, vt mendacem Erasmum & parum in sanctis Patribus versatum conuincamus, qui sanctum Thomam hunc articulum fidei addidisse subdubitat. O impudens ignorantia hæreticorum nostri sæculi!

Secundo ostenditur ex Ecclesiæ definitione in symbolo Apostolorum, prout refertur ab August. & Eusebio supra citatis & vt nunc ab Ecclesia recitatur: item ex symbolo Athanas. ex symbolo Concil. Ephesin. circa medium eiusdem Concil. ex synodo Ariminen. apud Athanas. & Concil. Toletan. 4. in confessione fidei & denique ex nostro textu Concil. Lateranen. Optima verò conuenientia descensus huius ad inferos, quam maiori ex parte patres attingunt, est: vt Christus Dominus, qui Dæmonem humanæ perditionis authorem moriendo vicerat, captiuas iustorum animas quasi in vinculis detentas ruptis postibus, solutis vinculorum nexibus victor, & triumphabundus ingrediens à tyrannica Dæmonis potestate eriperet, & clara sui totiusque Trinitatis visione consolaretur, vt sic ad superos remeans ad suæ resurrectionis celebritatem dum in terris manebat dignum duceret comitatum: ratio verò cur in Nicæna synodo & aliis Conciliis Generalibus non exprimatur hic articulus, fuit, quia subintelligebatur sub illa particula sepultus, quam alia tamen Concilia; item symbola maioris expressionis gratia declararunt. Existimat tamen Suarius tom. 2. in 3. par. disp. 43. sect. 2. in fin. probabilius esse hunc articulum non esse ex iis quem fideles ex præcepto scire tenentur, quia non est res admodum necessaria singulis hominibus, & ob hanc causam fortasse omissam fuisse in Concilio Nicæno: oppositum tamen existimat Medin. in 3. par. quæst. 52. art. 1. cuius opinionem etiam probabilem & securam Suar. arbitratur, quam ego in praxi tenendam existimo, vt ecclesia facit, quæ in Catechismo Romano de hoc articulo fideles erudiendos esse voluit. Vtrum verò Christus non modo ad limbum sed etiam ad purgatorium descenderit, & vtrum omnes an solum aliquas animas ab igne liberarit, non pertinet ad doctrinam fidei, sed ad theologicam concertationem: videatur D. Thom. 3. par. quæst. 52. & eius commentatores.

12. *Surrexit à mortuis, & ascendit in cælum.* Christi resurrectio non modo est definita de fide & expressa in omnibus symbolis, fideique confessionibus, quæ in Generalibus Conciliis reperiuntur, sed speciatim in Nicæno additur, *tertia die secundum scripturas*, quod sumptum est ex D. Paulo qui 1. ad Corint. 15. ait. *Quoniam Christus mortuus est pro peccatis nostris secundum scripturas, & quia sepultus est, & quia resurrexit tertio die secundum scripturas.* Cum enim hæc Mysteria creditu difficilia viderentur, & alioqui fidelibus maximè necessaria esset illorum firma & stabilis fides, ideo in authenticis literis spiritu sancto dictante antequam fierent, & postquam facta sunt, scripta nobis ab ecclesia clarè & expresse proponuntur, qua arguendi ratione discipulos de resurrectione aliquantulum vacillantes Christus iam resurgens in viaque

apparens conuicit vt patet ex Luca cap. 24. vbi Dominus ait, *Hæc sunt verba quæ loquutus sum ad vos, quam adhuc essem vobiscum, quoniam necesse est impleri omnia quæ scripta sunt in lege Moysi, & Prophetis & psalmis de me*, quæ loca tam veteris testamenti, quam noui, quia facile occurrunt, illa omnia prætermitto: per hunc verò articulum, Cherinthi error confutatur, de quo ait Epiphan. hæref. 28. illum existimasse Christum mortuum quidem fuisse, sed resurrectionem suam ad tempus generalis resurrectionis distulisse; cuius erroris tacito nomine meminit Tertullian. de Carne Christi cap. 24. Alio modo refert hunc Cherinthi errorem Irenæus lib. 1. contra hæreses cap. 24. ait enim Cherinthum asseruisse Christum passionis tempore à Iesu recessisse, & solum Iesum, non Christum mortuum fuisse & surrexisse. Idcirco tamen addit text. noster Christum in Carne surrexisse, & in vtroque nempe in carne, & anima cælum ascendisse, vt resurrectionis, & ascensionis modum indicaret, & illi oppositos errores confutaret. Nam resurrectio Domini facta est per vnionem eiusdem animæ Christi ab inferis egressæ, clausoque sepulchro ingressæ, ad Corpus debito dispositionum apparatu dispositum vnitæ, sic enim oportebat, vt ipsum corpus quod organum, & instrumentum fuerat meriti resurrectionis, & exaltationis gloriam participaret, iuxta illud Augustin. tract. 104. In Ioannem *humilitas passionis meritum est resurrectionis*: sic etiam illud Esaiæ cap. 25. numero 8. vaticinium Dominus adimpleuit, *præcipitauit mortem in sempiternum*, ad quem locum alludens D. Paulus 1. Corinth. 15. ait, *Tunc fiet sermo qui scriptus est absorpta est mors in Victoria*: ita coniectantur Hieron. & Haymo in Esaiam S. Thom. Salmeiron, & Emanuel Sa in D. Paulum & sine dubio declarat optime Gaspar Sanches in Esai. quia pro præcipitauit in Hebræo est בלע billag. quod est *absorpsit seu præcipitauit*. Vnde quia cum eisdem literis radicalibus mutatis punctis legi potest בלע bullag. id est *absorpta est, præcipitata est*: Item לנצח Lanetsach verti potest, *In victoria*, vel in *perpetuum*; mirum non est si diuersa videatur lectio D. Pauli à nostra vulgari in Esai. Sensus tamen idem est, nempe à Christo mortem esse præcipitatam, seu absorptam in perpetuum, & in victoria quam Christus de illa reportauit: hac enim resurrectione sua Christus ostendit teste Athanas. lib. de Incarnat. verbi. *Non ex imbecillitate mortuum esse: sed ad extinguendam mortem qua profligata quid reliquum erat nisi vt trophæum deuictæ mortis excitaretur*? Neque solum moriendo Christus mortem profligauit, quæ contra primos parentes, & omnes posteros præualuerat, sed mortuum corpus suscitando, sic enim, *calcata morte factus est nobis resurrectio*, vt commentatus est Cyrill. locum Esaiæ. Hoc suæ victoriæ trophæum seruator Dominus hac de causa non modo oculis frequenter temperato claritatis fulgore exhibuit, sed manibus etiam tractandum præbuit notis

A vulnerum cicatricibus insignitum.

Et licet in generali hominum resurrectione ad disponendam materiam corporum; ad colligendos mortuorum cineres, & ad locum resurrectionis deferendos Theologi in 4. dist. 43. & 44. ministerium Angelorum exigant, quorum interuentu Deus vniuscuiusque corporis materiam disponet, aptamque reddet, vt ab anima sua informetur: nullo tamen huiusmodi ministerio Angelorum opus fuit ad Christi resurrectionem, totum enim præstari potuit ab ipsius anima: nempe dispositio corporis, sparsi sanguinis, & aliarum partium collectio, si quæ tormentorum vi à corpore separatæ erant, & intra sepulchrum clausum comportandæ: Denique ipsa vnio animæ ad corpus, quæ, vt in Metaphy- 13.
B sica dictaui, ex parte materiæ se habet, & modus est materialis, qui corpus immediatè & intrinsecè afficit, animamque attringit, & formaliter vnit corpori, hæc omnia anima quia verbo erat vnita tamquam causa instrumentalis, & physica efficere potuit, eo modo, quo humanitas Christi tamquam diuinitatis organum causa phisica instrumentalis erat miraculorum, quæ Christus operabatur, vt docet D. Thom. 3. par. quæst. 12. artic. 1. & 2. Caiet. & alij Thomistæ ibidem & post multos alios Suar. disp. 31. sect. 3. §. nihilominus. Et speciatim de resurrectione Christi ex patribus, & scholasticis doctoribus habemus illam fuisse ab eo factam propria ipsius virtute, vt testa-
C tur idem Suar. tom. 2. in 3. par. disp. 45. sect. 2. §. dicendum & nullus mentionem facit de Angelorum interuentu hac in re: & ratio est, quia vbi est sufficiens, decens & proportionatum principium alicuius actionis proximum, superfluum erat adhibere remotum & extrinsecum, quod minus decens est, sed anima vnita verbo est sufficiens principium magis decens, & proximum ad actionem vel actiones prædictas colligendi reliquias sui corporis, disponendi illud, & producendi vnionem inter se & ipsum corpus, ergo ita de facto contigit: confirmatur quia collectas reliquias non poterant Angeli clauso sepulchro introducere ad corpus per naturalem virtutem, quia non possunt ponere vnum corpus pe-
D netratiuè cum alio, neque deferre illud ab vno extremo ad aliud, nisi per medium fluidum, sed sepulchrum ante resurrectionem apertum non fuit: Ergo hoc ministerium ad Angelos non spectabat, si enim illis Deus vti deberet tamquam instrumentis ad effectus supernaturales, magis connaturale erat, vt anima Christi vsurparetur ad illos, quæ instrumentum erat Verbo coniunctum, & alioqui effectus illi ad corpus & animam Christi pertinebant.

Vbi primum Christi anima corpus à se dispositum ingressa, illud sibi substantiali vnione coniunxit, partiales modi vnionum, per quos anima & corpus Christi hypostaticè verbo vniebantur se ipsis cohæse- 14.

runt

runt: cum enim formales vniones essent, A non in digebant alia vnione qua coniungerentur: quare in eodem instanti tota humanitas reunita est verbo & homo Christus resurrexit gloriosi corporis dotibus perillustris, & qua ratione in carne passibili virginis vterum, conclusum puritatis hortum transiuit, ita in carne immortali maiori iure subtilitatis dote clausum sepulchrum peruasit, & ad discipulos ianuis clausis intrauit, quod textus significauit cum in carne simul & anima ad Cælum ascendisse declarat, nulla enim maior difficultas in penetratione claustri virginalis, sepulchri marmorei, aut ianuæ obseratæ quam in penetratione cælorum quos lib. Iob. cap. 37. ferro, & adamante solidiores dixit. At Christum Dominum ascensu suo cælos penetrasse testatur Paulus ad hæbræos 4. *Habentes ergo Pontificem magnum, qui penetrauit cælos, Iesum filium Dei, teneamus fidei nostræ confessionem.* Vnde excluditur Christolitarum hæresis, qui teste Damasceno de hæresibus asserebant Christum Dominum, cum excitatus esset ab inferis, ibi corpore cum anima relicto cum sola diuinitate cælum petiisse. Reijciuntur etiam Berengarius, Caluinus, Bullingerus, Theodorus Beza, & alij quos refert Coricus tom. 1. thesauri lib. 2. artic. 5. affirmantes Christum neque è clauso sepulchro exisse, neque clausis ianuis ad discipulos intrasse. Inter quos citatur etiam Petrus Martyr in dialogo fol. 95. vbi scribit, *Christum non intrasse ad discipulos per ostia clausa sed per fenestras, vel vndecumque voluerit ingressum esse.* Cuius sententiæ subscribit Durand. in 4. dist. 44. quæst. 6. quatenus ait implicare contradictionem, vt duo corpora in eodem loco se penetrent, & simul sint, quod etiam probabile credit Paludanus, opinionem tamen hanc Christiano philopho, seu theologo tueri non licet, vt optimè docet Curs. Conimb. in lib. 4. phisic. cap. 5. quæst. 4. artic. 2. quia occasionem pra bet errandi circa multa mysteria fidei, vt docet Suar. tom. 2. in 3. part. 48. sect. 5. §. hæc verò: & ratio est, quia hoc non implicat D contradictionem: nam sicut duæ qualitates contrariæ in grandu summo esse simul nequeunt naturaliter in eodem subiecto, quantum enim vna intenditur, altera tantumdem remittitur: & tamen Deus potest eas simul in gradu intenso in eodem subiecto ponere: ita similiter licet duæ quantitates se excludant ad inuicem ab eodem loco naturaliter, non repugnabit diuinitus poni simul. hæc enim physica est repugnantia non logica, & ideo à Dei omnipotentia vinci potest: & confirmatur quia de facto quantitas corporis Christi Domini modo magis miraculoso est simul cum quantitate hostiæ consecratæ: ergo poterunt poni simul modo magis connaturali vtrique, nempè extensiuè.

15. *Venturus in fine sæculi iudicaturus viuos & mortuos, &c.* Per hæc & sequentia verba secundus Christi aduentus ad vniuersale iudicium describitur, quando omnes mortales in generali resurrectione ante illius tribunal in eadem carne præsentati exactam suorum operum reddent rationem, & pro meritis præmia, vel pœnam æternum duraturam audita finali sententia consequentur, quamquam Prodiænitæ, Hermoniamite Manichæi, Borboriani nec iudicium, nec resurrectionem credant, vt de ijsdem dicit Philastrius; & quamuis Albanenses, vt iam factum iudicium non formident, quod de his Guido in summa tradidit. His & similibus prætermissis erroribus contra hunc articulum vltimum, qui videri possunt apud Coccium tom. 2. the- B sauri. lib 10. art. 4. & 5. ad testimonia sacræ paginæ præcipua quibus hæc veritas mititur, veniamus: primo ostenditur ex veteri testamento Exod. 3. numero 6. quem locum in testimonium Christus Dominus adduxit ad resurrectionem comprobandam Matth. 22. numero 31. *De resurrectione autem mortuorum non legistis quod dictum est à Deo, dicente vobis, ego sum Deus Abraham, & Deus Iacob: non est Deus mortuorum, sed viuentium*, ex hac enim Dei nomenclatura recordatio, & prouidentia illius agnoscitur per quam iustis perfectum præmium reseruat, quod ipsorum animæ non assequerentur, nisi cum corporibus pariter æter- C nam obtinerent felicitatem, quomodo locum exponunt Hieronym. Anselm. D. Thom. & alij in Matth. neque enim Deus dici posset Dominus illorum, qui iam obierant, si omnino perijssent. Viuebant ergo secundum aliquam partem sui nempe per animas, quas corporibus restituendas significat, qui non animarum tantummodo, sed hominum ad quorum constitutionem pertinent, se Deum protestatur; vt resurrectionis spem in nobis aleret: item in locis notissimis Iob. 14. numero. 14. & cap. 19. numero 25. Esai. 66. numero 14. Ezechiel. 37. numero 4. Accedit illud quod robustum testimonium vocat Hieronym. in 37. Ezechielis, Danielis 12. numero 2. *Multi de his, qui dormiunt in terra puluere, euigilabunt; alij in vitam æternam; & alij in opprobrium*, *illa* vero numeralis dictio *Multi*, iuxta consuetam phrasim sacræ scripturæ, significat omnes, teste Theodoret. & alijs in Daniel. Hieronym. vbi supra, Augustin. lib. 20. de Ciuitat. cap. 25. Denique apertissimum est illud 2. Machab. 7. numero 9. vbi vnus ex inuictis fratribus Machabæis sic tyrannum alloquitur. *Tu quidem scelestissime in præsenti vita nos perdis, sed Rex mundi defunctos nos pro suis legibus in æterna vita resurrectione suscitabit:* similia in eodem capite semel atque iterum repetuntur. 2. ex nouo testamento Ioannis 5. numero 28. *Venit hora, in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem eius, & procedent, qui bona egerunt in resurrectionem vitæ: qui verò mala egerunt in resurrectionem iudicij.* 1. Corinth. 15. numero 12. sic argumentatur

Paulus ad nostram resurrectionem confirmandam, *si autem Christus prædicatur quod resurrexit à mortuis, quomodo quidam dicunt in vobis, quoniam resurrectio mortuorum non est?* Et quia similia passim occurrunt, reliqua omitto. 3. eadem veritas in omnibus Ecclesiæ symbolis, & in confessionibus Conciliorum continetur, concinitque ius ciuile in l. 7. cum velimus §. per omnia de summ. Trinitat. vbi symbolum Nicænum recitatum postea in Ephesin. Concil. teneri & custodiri à se Imperator profitetur.

16. Solùm hac in re difficultatem facit, an omnes resurrecturi sint? Nam duo sunt loca Pauli ex quibus multi Patres deducunt iustos, quos nouissima Iudicij dies viuos inuenerit, immutandos quidem, sed non resurrecturos, quia non morientur. Prior locus est 1. Corinth. 15. numero 51. Nam vbi nostra vulgaris legit, *omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur*, Græca lectio habet, *omnes quidem non dormiemus, sed omnes immutabimur.* Posterior est ad Thessalon. cap. 4. numero 17. *Et mortui qui in Christo sunt resurgent primi. Deinde nos qui viuimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis innubibus obuiam Christo in aëra*: ita vtrumque locum interpretantur Chrisostom. Theod. Theophil. Oecumen. ibidem, Origen. lib. 2. & 5. contra Celsum, Iustin. quæst. 109. ad orthodox. eamdem sententiam & lectionem græcam prioris loci probabilem credunt Hieronym. in epistol. 152. ad Minerium, sequutus Theodorum Heracl. & Apollinarium. Item Tertullianus de resurrection. carn. cap. 41. & 24. Augustin. quæst. 3. ad Dulcitium, Gennadius de ecclesiast. dogmat. cap. 7. Fulgent. lib. 3. prognost. cap. 48. idem docet Caietan. in cap. 10. Actorum, numero 42. vbi dicitur Christus constitutus à Deo Iudex viuorum, & mortuorum: ait enim hoc loco viuos dici qui adueniente Christo Iudice perseuerabunt in vita, & omninò non morientur: qua ratione ea symboli verba in nostro textu contenta, *iudicaturus viuos & mortuos*, declaranda esse existimant de illis, qui vsque ad iudicij diem viui permanebunt, quique cum mortuis resurgentibus pariter iudicabuntur.

17. Hanc sententiam vt temerariam reijciunt Sotus in 4. dist. 43. quæst. 2. artic. 4. & Catherinus in citatum locum ad Corint. nulla tamen digna est censura, sed solum tamquam minus probabilem, & ab omnibus nostri sæculi scriptoribus communiter reiectam prorsus excludendam iudico. Primum probo, quia neque adhuc quidquam in hoc puncto Ecclesia definiuit; neque illi sententiæ desunt patroni & defensores grauissimi, qui sacræ scripturæ testimoniis saltem quoad speciem & prætextum aliquem fulti, eam probabilem iudicarunt: ideoque nullo modo prædictam opinionem damnarunt D. Thom. neque alij hoc dubium mouentes, Canus 2. de locis cap. 14. Sixtus 6. Biblio. ann. 265. Suares. tom. 2. in 3. part. disp. 50. sect. 2. Pamel. in Tertull. citato loco. Valent. in 3. par. disp. 11. quæst. 3. punct. 3. Henriq. lib. de vltimo fine hominis cap. 25. Salas. 12. quæst. 3. tract. 2. disp. 14. sect. 3. in fin. 2. ostendo, quia non modo Thom. 12. quæst. 81. artic. 3. ad primum, & omnes Theologi in 4. distinct. 43. sed omnes scriptores recencentiores, vt testatur de sui temporis scriptoribus Gennad. vbi supra, *Maxima turba patrum tradente susceperunt* sententiam asserentem omnes homines ante diem iudicij generalis morituros, & postea resurrecturos, quod suadetur primo, ex clarioribus sacræ paginæ testimoniis: Nam illud Genes. 3. numero 19. *puluis es & in puluerem reuerteris*, sententia fuit definitiua mortis, à qua si nec Christus nec beata Virgo peccati expertes euaserunt, multo minus alij euadent. Deinde psalm. 88. numero 49. interrogatio illa Dauidis, *Quis est homo qui viuet & non videbit mortem? eruet animam suam de manu inferi*, idem ostendit: hæc est illa immutabilis lex, quam iuxta Gregor. 11. moral. cap. 22. vocauit Iob cap. 53. numero 26. *scriptas contra se amaritudines*, alludens ad locum Genesis citatum. Nam quod scribimus manet immutatum, quod loquimur transit: quare de morte Christi loquens Augustin. contra Pelic. cap. vltimo hinc rationem petit. *Credo mortuum esse filium Dei, non secundùm pœnam iniustitiæ, quam ex toto non habuit; sed secundùm legem naturæ, quam pro humani generis redemptione suscepit illa morte, qua dicitur, quis est homo, qui viuit, &c.* Idem habes Iosue 23. numero 14. & ad Hebræos 9. numero 27. Secundo quia loca quæ in oppositum adducuntur alios habent sensus textui magis conformes. 18. Nam prior locus Pauli retenta editione vulgata hanc sententiam apertè tradit, vnde non potest iam admitti altera Græca in sensu, qui vulgatam destruat: Latinam verò tradiderunt Gregor. Nyssenus Tertullian. Hieronym. Ambros. & omnes ferè Latini vt testatur Iustinian. hîc numero 51. vbi ait duplicem fuisse apud Græcos Codices lectionem. Prima est, *Omnes enim dormiemus, non omnes immutabimur.* Secunda verò, *Omnes enim non dormiemus omnes autem immutabimur.* In prima significatur omnes quidem morituros, sed non omnes in corpore glorioso ad honorem, & gloriam resurrecturos. In 2. dicitur quod omnes resurgent, quia non permanebunt in dormitione mortis; item omnes esse immutandos; siue ille terminus *omnes* comprehendat generalem omnium mortem, & resurrectionem: siue limitetur ad iustos, & tunc immutari significat ad immortalitatis beatæ felicitatem peruenire: ita ex Cyrillo & Oecumenio alijsque Græcis Iustinianus.

Posterior locus Pauli ita exponitur ab Augustin. lib. 10. de Ciuitat. cap. 20. vt non neget Paulus eos, quos cadentis mundi extrema viuos inuenerint, mortem subituros: sed tantum ait rapiendos esse in aëra obuiam Christo,

Christo, vnde fieri posse, vt in ipso raptu moriantur, & postea resurgant: eamdem declarationem indicant Anselmus, Beda, & alij,
19. merito tamen Suario citato displicet: Nam licet id Deo difficile non sit, sine fundamento extraneum illud mortis genus fingitur in raptu corporis grauis, quod per miraculum in carne mortali rapiatur in aëra ad mortem subeundam, immò iam mortuum ab aëre sustentabitur antequam resurgat: cum naturali modo paulo ante mundi finem sine his miraculis omnes tunc viui mori possent. Deinde verba Diui Pauli, *simul rapiemur cum illis*: item, *sic semper cum Domino erimus*, declarant raptum illum similem esse in omnibus, resurgentibus, siue intelligantur, qui prius mortui sunt, siue illi, qui relicti sunt viui, & consequenter dicuntur omnes simul eadem immortalitate donari, & in aëra rapi, & sic semper cum Domino permansuri, id est eodem modo quo rapiuntur, ergo non est dicendum quod morituri sunt in raptu. Aliam declarationem ex Oecumen. & D. Thom. tradit Suar. nempe eos, qui tunc viui reperientur, paulo ante resurrectionem morituros, cumque inter eorum mortem, & resurrectionem modicum tempus interesse debeat, ideo D. Paulus de illis tamquàm de viuentibus loquitur, ratio vero, ob quam dixit hos non esse in resurrectione præuenturos alios, qui multo ante abierant, non fuit quia ipsi non essent morituri: nam alioqui dubium non esset de præuentione: sed quia cineres eorum, qui multo C antea sunt mortui, erunt toto orbe dispersi, illorum verò corpora, qui paulo antè è vita discesserunt forsitan adhuc integra permanebunt, ne facilior horum resurrectio, quam illorum putaretur, ideo aduertit omnes simul in aëra rapiendos: eamdem expositionem tenet Concil. quæ probabilis quidem est, illud tamen mihi in ea difficile videtur, quod Paulus cum loquatur de viuis, qui paulo ante generalem resurrectionem occumbent, se inter eos numeret, vel ipse illorum personam substineat, cuius mortem sciebat Spiritus sanctus, qui hanc scripturam dictabat, remotissimam fore à tempore iudicij. Quamobrem planior, & facilior sensus est si intelligamus Paulum significare nullum fore ordinem, temporisve, præcedentiam in resurgendo, sed æquam omnium D conditionem; quod attinet ad resurrectionis momentum, omnesque mortales vna ad vitam redituros, quamuis alij prius, alij posterius moriantur. Vnde se optimè potuit cum viuis numerare, & omnes illos cum mortuis conferre, qui neque à se, neque à reliquis qui adhuc viuerent, in resurrectione erant præueniendi: probat hanc expositionem Iustinian. numero 15. Neque illi obest quod Paulus dixerat, *& mortui qui in Christo sunt resurgent primi*. Nam vt optime declarant Cornelius, & Iustinianus verbum primi in Græco est πρῶτοι id est *primum*; & non significat præcedentiam in resurrectione iustorum, cum D. Paulus 1. ad Corint.

A 15. numero 52. affirmarit, *Omnes resurgemus in momento, in ictu oculi*, nempe omnes tam bonos quam malos in eodem momento ad vitam redituros, vt Cyrill. Chrisostom. Euthym. & alij notant ad Ioannis 5. solum ergo fit comparatio resurrectionis iustorum ad raptum eorumdem, itaut postquam iusti in eodem instanti pariter cum impiis resurrexerint, illi in aëra. Christo obuiam ituri rapientur. Pari modo quando in symbolo & actorum 10. Christus dicitur Iudex viuorum & mortuorum, significatur illum futurum esse iudicem tam eorum, qui viuunt quando ea doctrina traditur, quam eorum qui iam vita functi sunt, quam explicationem vt planiorem tradit Suar. disput. illa 50. sect. 2. §. ad primam, quamuis aliam B etiam probet cum Chrysostom. & Augustin. vt nomine viuorum intelligantur, qui vsque ad diem iudicij vitam producent, quos non oportet dicere numquam morituros. Quod verò attinet ad secundum Christi aduentum & ad modum formamue vniuersalis iudicij, vide Suar. in 3. par. disp. 57. per totam. Item quod post finale iudicium damnatos corpore, & anima perpetuas in inferno pœnas scelerum esse luituros, Iustos verò à Deo benedictos cum Christo in cælesti, non in terreno regno in corpore & anima victuros per infinita sæcula & pro meritorum diuersitate diuersis præmiis donandos, cum Angelis Deum visuros, æternaque vita & summa felicitate fruituros, latè ex scripturis Patribusque tum Græcis, quàm Latinis probat Iodocus Coccus in thesauro tom. 2. lib. 10. in vltimis duobus articulis quibus hîc nihil addere necesse est.

Exponitur prior pars §. vna, vbi de Sacramentis Eucharistiæ, & ordinis agitur.

NOTATIO VII.

VNa vero est fidelium vniuersalis Ecclesia, &c. Concinit ex iure Canonico cap. 13
sequens Damnamus & cap. fideliter, eodem tit in 6. cap. alienus, cap. omnes, cap. quoniam vetus, cap. quicunque & alij textus 24. quæst. 1. ex ciuili l. 8. inter claras seu nos reddentes in princ. C. de summa Trinitat. & fid. ibi, *semper nobis fuit magnum studium vnitatem vestræ Apostolicæ sedis, & statum sanctarum Dei Ecclesiarum custodire*. In medio, *qua caput est omnium sanctarum Ecclesiarum*; & in fine *qua ad vos est vnitas sanctarum Ecclesiarum inturbata seruabitur quando per vos didicerunt omnes beatissimi Episcopi*: de qua materia agam in sequenti disput. 1. quæst. 4. vbi probabo vnam esse Ecclesiam, extra quam nullus saluatur. In hac Ecclesia idem est sacerdos & sacrificium, videlicet Iesus Christus, iuxta caput quoniam vetus, citatum, ibi, *à sacerdote victima salutem, à pastore præsidium ouis efflagito*. Concordat Paulus ad He-

bræos 9. num. 11. 12. & 14. *Christus assistens Pontifex*, &c. *per proprium sanguinem introiuit semel in sancta; Qui per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo.* Item ad Ephes. 5. num. 2. *tradidit semetipsum pro nobis oblationem & hostiam Deo in odorem suauitatis.* De hoc Pontifice semetipsum in ara Crucis offerente agit Augustin. in psalm. 64. num. 4. dicens. *Pependit ipse in Cruce, & impietates nostræ propitiatæ sunt. Impietates nostras tu propitiaberis, tu sacerdos, tu victima, tu oblator, tu oblatio*, de eodem Christi sacerdotis summi in cruce se ipsum offerentis sacrificio multa ex literis, & sanctis patribus eruditè congerit Iacobus Pinto de Christo Crucifixo lib. 5. tit. 3.

2. *Cuius corpus, & sanguis in Sacramento altaris, &c.* Vera & realis præsentia Christi Domini in sacro sancto Eucharistiæ Sacramento statuitur. In quo consistit præcipuum huius Sacramenti mysterium, & est tertium, quod Christianæ fidei meritum auget. Nam post Trinitatem, & Incarnationem de quibus iam supra, hoc sequitur mysterium supra nostri, immo & Angelici intellectus, vires naturales; quæ assequi cognitione non possunt, quomodo accidentia extra subiectum separata existant, & corpus Christi quantum sub eisdem accidentibus totum in toto, & totum in qualibet parte illorum collocetur permanenter. Contra hanc catholicam veritatem, & vnicum nostri exilij solatium insurrexerunt plures hæreticorum turmæ à primo sæculo post Christum vsque ad ætatem nostram. Cœperunt Capharnaitæ increduli, *qui litigabant ad inuicem dicentes, quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum?* Ioann. 6. sequuti sunt. Simon Magus, & Menander, vt testatur Ignatius apud Theodoret. dialogo tertio. Deinde Nestoriani, Manichæi, Armenij, Iconomachi, Pauliciani, Bohemoli; Petrobussiani, Albigenses, Lollardi, Thaboritæ, Caluinistæ, & Lutherani, qui cum suo Magistro in captiuitate Babilonica, & in libro contra Regem Angliæ, hanc realem Christi præsentiam sine hæresi negari posse contenderunt: hos ex parte retulit Bellarm. tom. 3. de Sacram. Eucharistiæ lib. 1. cap. 1. & omnes fere; Iodocus latissimè tom. 2. thesauri lib. 6. artic. 1.

3. Verùm ad huius catholici dogmatis stabiliendam veritatem primo omnes quatuor Euangelistæ conspirarunt Matth. 26. num. 26. Marcus 14. num. 22. Lucas 22. num. 17. & Ioannes 6. num. 51. vbi ait, *Panis, quem ego dabo caro mea est pro mundi vita*, & infra *Caro enim mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus.* Institutionem huius Sacramenti tres priores Euangelistæ meminerunt & Paulus Corinth. 10. num. 23. docuit. *Dominus Iesus in qua nocte tradebatur accepit panem*, &c. Secundo idem probant omnium fidelium Liturgiæ, seu Missæ, videlicet Liturgia D. Petri, qua Romani primum vsi sunt, & canon missæ, quam Latina Ecclesia à mille annis & antea celebrare consueuit. Item Li-

A turgia Ecclesiæ Hierosolym. D. Iacob. fratre Domini authore, Liturgia Ecclesiæ Alexandrinæ auctore D. Marco Euangelista, Liturgia Æthiopum, quæ à D. Matthæo Apostolo ad illos misso conscripta est: Liturgia Ecclesiæ Capadociæ Diuo Basilio auctore: Liturgia Ecclesiæ Constãtinopolitanæ, quam edidit Ioannes Chrysostomus. Tertio Concilia idem definiunt. Nicænum in lib. 3. de diuina mensa, Ephesinum tom. 1. cap. 14. 6. Synod. Constantinop. actio 8. Concil. Trullense can. 26. & 101. Synod 7. quod est Nycænum 2. act. 5. Arelatense secundum canone 15. Hispalense 2. cap. 7. Toletanum 12. cap. 5. Romanum sub Leone 9. in quo B lecta epistola Berengarij contra realem præsentiam Christi in diuinissimo Sacramento damnatus, est vt refert Lantfrancus initio libri contra Berengar: item Vercellense sub eodem Leone 9. vt refert Vasquez tom. 3. in 3. part. disp. 179. cap. 2. Lateranen. cap. 1. vnde sumptus est noster textus: item Constantien. Viennense, & Florentinum vt refert Vasq. proximè citatus: tandem Trident. sess. 13. cap. 1. & seq. item Cano. 1. ita ait *Si quis negauerit in sanctissimo Eucharistiæ Sacramento contineri vere, realiter, & substantialiter corpus & sanguinem vna cum anima & diuinitate Domini nostri Iesu Christi, ac proinde totum Christum, sed dixerit tantummodo esse in signo aut figura, vel virtute anathema sit*, quæ verba late exponit Bellarmin. lib. 1. citato C c. 2. & ex illis diuersos errores excludi ostendit. Quarto, Patres tam Latini quàm Græci à primo sæculo post Christum eamdem veritatem docuerunt: eorum testimonia refert idem Bellarm. lib. 2. per diuersa capita, & Iodocus Coccius tom. 2. thesauri lib. 6. artic. 1. Vasq. citata disput. cap. 3. & 4. Ratione suadetur quam Tridentin. indicauit cap. illo 1. & 4. sessionis 13. citatæ; quia non implicat contradictionem, vt corpus Christi naturalem habeat existendi modum in cælo circumscriptum, extensum, ac visibilem, & in Sacramento altaris definitiuum, id est, vt sit totum in tota, & totum in qualibet parte hostiæ. Sed Redemptor noster in vltima cæna disertis ac perspicuis verbis testatus est id quod in suis manibus habebat, & discipulis suis dabat sub specie panis & vini esse verum D corpus suum, & verum sanguinem, itavt ad verborum illorum veritatem oporteret corpus, & sanguinem Christi sub speciebus panis & vini contineri verè & realiter: ergo ne infaillibili veritati verborum Christi derogetur, necessario fatendum est illum in hoc Sacramento verè & realiter præsentem esse. Dices hinc sequi hæreticum esse negare seclusa Ecclesiæ auctoritate verba Christi Domini esse sufficientia ad eamdem veritatem confirmandam: At in hac sententia fuit Caiet. in commentario art. 1. q. 75. par. 3. quam tamen Theologi de hæresi in hoc puncto non arguunt: Ergo, &c. Resp. hæreticum quidem esse negare in illis verbis Christi Domini contineri veritatem præsentiæ realis Christi in Sacramento altaris, & hunc esse sensum

sensum proprium illorũ verborum à Christo intentũ; item hæreticum esse dicere illa verba secundum se non esse sufficientia ad faciendam fidem huius mysterij, nullum enim testimonium sacræ scripturæ clarius potest veritatem aliquam significare: addit Suar. ad illum articulum disp. 46. sect. 3. §. dicendum verò quoad nos seclusa Ecclesiæ definitione & Patrum communi consensu non sufficere illa verba ad hoc, vt hæreticus diceretur, qui sine pertinacia in alio sensu illa explicaret: præcisa enim declaratione Ecclesiæ, & patrum expositione, hoc in quolibet loco scripturæ etiam clarissimo habet locum: ideo enim in Ecclesia necessaria fuit viua regula, quæ Spiritus sancti assistentiam haberet, & auctoritatem infaillibilem interpretandi scripturas, quæ causa fuit, cur Concilium Tridentinum in illo cap. 1. & 4. sessio, 13. ad verba Christi receptam semper ab Ecclesia interpretationem & Patrum traditionem adiunxit. Quia verò Caietani doctrina errandi occasionem dare poterat, ille Commentarius iussu Pij Quinti in Romana editione expunctus est: plures probationes, & conuenientias, quæ hanc veritatem confirmant, reperies apud Suarium citatum sect. 4. & sequentibus.

4. Sed queres an hęc veritas inter articulos fidei numeranda sit: id est an tale dogma fidei sit vt quilibet fidelis etiam rudis, illud scire teneatur: negant aliqui, quia hæc veritas non continetur in Symbolo. Affirmandum tamen est cum Ledesma 1. 4. quęst 16. artic. 1. dub. 2. Suar. vbi supra sect. 1. ad finem vbi plures alios refert, Durand. Scot. Gabr. & Sot. qui tamen, vt notat Vasq. disput. 179. citata cap. 2. num. 26. solum docent esse dogma fidei, non verò exprimunt ex iis esse, quæ necessario sciri debent etiam à rudibus: quod asserimus: & ratio est quia omnes fideles tenentur ex iure diuino se ipsos probare ad illud debitè accipiendum iuxta illud Pauli. 1. Corinth. 11. *probet autem se ipsum homo, &c.* ergo ad hoc vt debitus honor & reuerentia huic Sacramento exhibeatur, omnes fideles etiam rudes tenentur scire in eo esse realiter & verè præsentem Christum seruatorem. Deinde hic articulus habet specialem difficultatem à reliquis distinctam, ob quam, & cathecumenis proponi, & à fidelibus specialiter credi debet hoc mysterium. Verùm quidem est huius mysterij cognitionem non exigi ob fidem solam quatenus in speculatione sistit, sed propter praxim, & vsum huius Sacramenti, ideoque expressè non ponitur in symbolo hic articulus, ibi enim solum continentur expresse, qui necessarij sunt solum ob perfectam nostræ fidei cognitionem: non vero omnes, qui ad vsum, & operationem necessario sciri debent, quamuis Suar. cum D. Thom. 22. quæst. 1. artic. 8. ad 6. ad omnipotentiæ articulum reduci existimet; vel ad illum de sancta Ecclesia quod D. Thomas ibi non dixit, quia solum loquebatur de articulis fidei extra symbolum, qui quatuordecim numerantur, in quibus nullus de sancta Ecclesia proponitur Vasquez existimat reduci posse ad illum symboli articulum, de remissione peccatorum: ego sane, vt non modo hoc Sacramentum, sed & reliqua omnia comprehendam, quæ omnes fideles scire debent, vt illa debitè recipiant, illisque reuerenter vtantur, in symbolo dicerem implicitè contineri illorum fidem in particula *remissionem peccatorum*, inter illos verò quatuordecim in sexto pertinente ad sanctificationem per gratiam: est enim communis omnium Sacramentorum effectus, gratiam ex opere operato conferre.

Transubstantiatis pane in corpus, & vino in sanguinem potestate diuina. Conuersio panis & vini in Corpus & Sanguinem Christi nomine transubstantiationis aptissimè significatur, quod quidem nomen Concilium Tridentinum sessio. 13. cap. 4. & Can. 2. ita probauit, vt anathemate damnet illum, qui oppositum senserit; ibi, *quam quidem conuersionem catholica Ecclesia aptissime transubstantiationem appellat*: huius autem conuersionis meminit Eusebius Emissenus homil. 5. de paschate relatus in cap. quia corpus de consecrari dist. 2. ibi *Qui author est muneris ipse est etiam testis veritatis. Nam inuisibilis sacerdos visibiles creaturas in substantiam corporis & sanguinis sui verbo secreta potestate conuertit, ita dicens, accipite & comedite, hoc est corpus meum.* Item Ambros. lib. 6. de Sacram. cap. 1. relatus in cap. forte dicas ead. dist. ibi, *qui possit mutare & conuertere genera & instituta naturæ*: & Concil. Florent. in decreto Eugenij ait, *substantia panis in corpus Christi, & substantia vini in sanguinem conuertitur*: similibus vocabulis vsi sunt antiquissimi Patres vt ostendant ex pane fieri corpus Christi, nempe migrare, transire, traijci, transferri, transformari, transelementari, quos allegat Suar. tom. 3. in 3. part. disp. 50. sect. 1. §. dico primo. Bellarm. tom. 3. lib. 3. de Eucharist. cap. 20. nullum tamen ex his vocabulis tam manifestè rei veritatem declarat & oppositos errores confutat, atque nomen transubstantiationis; ratio est quia cum tota substantia panis post verba consecrationis desinat esse, & conuertatur in aliam substantiam, quæ præcedentis loco substituitur nempe corpus & sanguinem Christi: rectè transubstantiatio appellatur, eamdemque loquendi formam vsurpauit Innocentius Tertius in cap. Cum Marthæ vbi in principio ait de Christo Domino, *cum in corpus, & sanguinem suum, panem transubstantiauit & vinum*, & vt ostenderet idem significasse antiquos Patres quando alijs æquipollentibus verbis vsi sunt, paulo inferius ita loquitur *panem, & vinum in corpus & sanguinem proprium commutanis.*

Hinc colliges primo licet transubstantiationis vocabulum in Lateranensi Concilio decretum fuerit, tamen transubstantiationem secundum rem alijs vocibus declaratam, semper in Ecclesia receptam, & traditam fuisse à primo sæculo vsque ad 13. in quo celebratum est Lateranense Concilium anno 1215. ex omnibus sæculis antecedentib. vnum à singulis testimonium produco: ex primo 5.

sanctus Ignatius epistola ad Romanos ita ait, A *Panem Dei volo panem cælestem quæ est caro Christi Filij Dei, qui factus est posterioribus temporibus ex semine Dauid, & potum volo sanguinem illius, quæ est charitas incorruptibilis, & vita æterna*: simile quid dicit ad Smyrnenses vt author est Theodoretus Dialogo 3. Ex 2. sæculo Irenæus lib. 4. cap. 34. ait *quemadmodum enim qui est è terra panis percipiens inuocationem Dei, iam non communis panis est, sed Eucharistia*; & supra iam dixerat in hoc Sacramento corpus esse Domini, & calicem sanguinis, quod magis explicauit lib. 5. c. 2. his verbis, *quando ergo & mixtus calix, & fractus panis percepit Verbum Dei, fit Eucharistia sanguinis, & corporis Christi*. Ex 3. Cyprianus de Cœna Domini, *Panis iste quem Dominus discipulis porrigebat, non effigie sed natu-* B *ra mutatus omnipotentia verbi factus est caro, &c.* Ex 4. Cyrill. Hierosolymit. cathechis. 4. Mystagog. *Aquam aliquando mutauit in vinum, & non erit dignus cui credamus quod vinum in sanguinem transmutauit*, & infra *sub specie panis datur tibi corpus; sub specie vini datur tibi sanguis*. Ex 5. Gaudentius tract. 2. de Exod. post alia addit. Ne terrenum putes quod cæleste effectum est per eum, qui transit in illud, & fecit illud suum corpus, & sanguinem, in quo etiam sæculo ne prætereas Augustini vocabulum quod sermone 28. de verbis Domini vsurpauit, hunc enim panem diuinum supersubstantialem appellauit, id est supra communis panis substantiam in Christi corpus transmutatione eleuati. Ex C 6. Cassiodorus loquens de carne, & sanguine Christi vt significaret nihil substantiæ corruptibilis panis aut vini post consecrationem remanere, dixit. *In ista carne & sanguine nil cruentum, nil corruptibile mens humana concipiat, sed viuificatricem substantiam, atque salutarem, & ipsius verbi propriam factam.*

Sex alia sæcula percurro & ex septimo præclarum habemus sancti Eligij Episcopi testimonium qui homil. 8. in Appendice bibliothecæ veteris, & tom. 7. in nouissima ita ait, *Manet post consecrationem similitudo panis, & vini ne sit cuidam horror cruoris, sed manet in eis gratia Redemptionis. De naturali enim nobis Christi veritate ipse ait, caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus. De veritate carnis & sanguinis eius nullus relictus est ambigendi locus.* Quid clarius posset in re ipsa transsubstantia- D tionis veritatem exponere? Ex 8. Alcuinus lib. de diuinis officiis cap. 39. de celebratione missæ non minus apertè eamdem testatur veritatem transitus substantiæ panis in corpus Christi, & Vini in sanguinem. *Ille quidem panis, & illud vinum per se irrationabile est, sed orat sacerdos, vt ille rationabiliter tractatus & ab omnipotente Deo consecratus rationabilis fiat transeundo in corpus Filij eius, &c.* & prosequitur Theologicum discursum de modo essendi sub Sacramento multis in locis. Ex 9. Theophilactus in cap. 29. Matth. declarans illa verba, hoc est corpus meum ita ait, *ostendit quod ipsum corpus Domini est panis, qui sanctificatur in altari, & non respondens figura, non enim dixit, hoc est figura, sed hoc est corpus meum ineffabili enim operatione transformatur etiamsi nobis videatur panis*: Similia dixit ad cap. 14. Marci vbi vtitur verbo quod transelementari interpretatur, item ad Ioann. 6. repetit vocem, quæ significat *transformari*. Ex 10. Fulbertus, seu Fulpertus Episcopus Carnotensis in epistola ad Deodatum, *Dubitari*, inquit, *nefas est vt ad cuius nutum cuncta subito ex nihilo substiterunt, si pari potentia in spiritualibus Sacramentis terrena materies natura, & Generis sui meritum transcendens in Christi substantiam commutetur cum ipse dicat, hoc est corpus meum, &c.* Ex 11. Lantfrancus aduersus Berengarium loquens de hac commutatione panis, & vini in substantiam corporis, & sanguinis Christi ait D. Ambrosium, & Augustinum hunc panem appellasse supersubstantialem, quia Caro Christi omnibus creatis substantiis maior extitit: deinde addit. *Credimus igitur terrenas substantias, quæ in mensa Domini per sacerdotale ministerium diuinitus sanctificantur, ineffabiliter, incomprehensibiliter, mirabiliter operante superna potentia conuerti in substantiam Dominici corporis reseruatis ipsarũ speciebus, &c.* Ex 12. Hugo Victorinus lib. 2. de Sacrament. par. 8. cap. 7. verbis luce meridiana clarioribus transsubstantiationis significatum exposuit. *Per verba sanctificationis vera panis & vera vini substantia in verum corpus & verum sanguinem Christi conuertitur, sola specie panis & vini remanente, & substantia in substantiam transeunte, conuersio autem ipsa non secundũ vnionem, sed secundum transitionem credenda est.* Et per duodecim sæcula antecedentia quindecim annis ante Concilium Lateranense aperte transsubstantiationis veritas declaratur: Plura testimonia his similia prætermisi, quibus sanè hæreticorum proteruitas conuincitur; qui ex Concilio Lateranensi primum hoc transsubstantiationis assertum prodiisse affirmarunt, nudo potius vocabulo illusi, quàm illudentes rei veritatem probatissimis testibus ab ipso Christianæ religionis exordio testatam denegarunt. Inter quos magis impudenter in historia errauit Lutherus, qui in lib. de captiuit. Babilon. c. 1. non semel dixit transsubstantiationem Thomæ Aquinatis inuentum esse, cum ipse nouem annis post celebrationem Concilij Lateranensis anno 1224. natus sit, vt testatur Bzouius anno 1274. n. 19. & Ferdinandus de Castillo in Histor. Gener. ordin. Dominic. par. 1. lib. 3. cap. 32. Concilium vero anno 1215. factum fuerit vt Franciscus Longus, Bzouius & alij eodem anno tradiderunt.

Cum igitur tam aperta esset transsubstan- 7.
tiationis veritas, mirum non est, si Innocentius Tertius & Concilium vocabulum proprijssimũ adinuenerit quod illam significantius exprimeret, & ab aliis conuersionibus distinqueret; quia non est mutatio, sicut cæteræ naturales in quibus corrupta forma priori; & accedente noua, mutatio datur substantialis permanente subiecto communi, nempe materia prima, vt male & contra fidem tenuit Durantius in 4. distinct. 11. q. 3. illumque hac de causa erroris coarguunt Palud. Caietan. Soto & alij quos sequitur Suar-

tom.

tom. 3. in 3. par. disp. 49. sect. 3. conclus. 2. Nam tota substantia panis secundùm materiam & formam in corpus, & sanguinem Christi transit solis accidentibus relictis, vt noster textus definit & Tridentinum vbi supra declarauit; quod cum singulare sit, huiusque conuersionis supernaturalis proprium, expediens fuit nouum adinuenire nomen, quo illa clarissimè significaretur; neque enim nouum est in Ecclesia, ad hæreses confutandos, fideique mysteria declaranda noua adinuenire vocabula, quæ veritates catholicas ab Ecclesia receptas exponerent: sic olim nomina ὁμοούσιος, id est consubstantialis item; θεοτόκος id est, Deipara & similia inuenta sunt: sicut ergo Matthæi c. 17. num. 2. vt significaret interpres mutationem Christi Domini in Tabor externumque sui corporis splendorem B transfigurationis vocabulo vsus est, quod mutationem vnius figuræ in aliam designat: eodem modo Ecclesia spiritu sancto edocta: vt transitum vnius substantiæ in aliam indicaret, transubstantiationem appellauit, vnde corrigendi sunt aliqui theologi, qui doctrinam de transubstantiatione, parum antiquam esse dixerunt: inter quos sunt Scot. in 4. distinct. 10. quæst. 1. §. quantum ergo ad istud, & dist. 11. quæst. 3. & Gabr. in Canone lect. 41. quibus se opponit Tridentinum dum cap. 4. de transubstantiatione ait. *Quoniam autem Christus redemptor noster corpus suum id quod sub specie panis offerebat vere esse dixit: ideo persuasum semper in Ecclesia Dei fuit, idque nunc denuò sancta hæc Synodus declarat, per consecrationem panis & vini conuersionem fieri totius substantiæ panis in substantiam corporis Christi Domini nostri, & totius substantiæ vini in substantiam sanguinis eius, quæ conuersio conuenienter & propriè à sancta catholica Ecclesia transubstantiatio est appellata*: quare si prædicti authores loquerentur de vocabulo transubstantiationis, tolerandum esset illorum assertum: suo enim tempore non multũ antiquum dici posset, at doctrina adeò antiqua est vt ab incunabulis nascentis Ecclesiæ ad illorum vsque tempora sanctorum patrum traditione eadem semper extiterit.

8. Vnde colliges secundo definitum esse iam ab Ecclesia nihil substantiæ panis, aut vini in Sacramento altaris remanere: probatur primo ex Concilio Romano sub Gregorio Septimo, vbi habemus postremã retractationem D alterius erroris Berengarij, quippe qui cum primum errorem de præsentia Christi in Sacramento iam retractasset, & abiurasset in Concilio Turonensi sub Victore Secundo anno Domini 1055. de quo errore fuerat damnatus in Concilio Romano, & Vercellensi anno 1050. celebratis sub Leone Nono, & tunc non comparuerat, postea in eumdem errorem lapsus cum alios in suam hæresim traheret, in altero Concilio Romano sub Nicolao Secundo anno 1059. suam hæresim certa verborum forma abiurauit, cuius abiurationis meminit Guitmundus lib. 3. de corpore, & sanguine Christi, & Gratianus cap. ego Berengarius de consecratione dist. 2. Verum non cessauit Berengarius cum discipulis suis adhuc pessimam doctrinam spargere. A Nam licet ad pristinum errorem plane non redierit, nouũ tamen excogitauit, nempe Christum permanère simul cum substantia panis, & vini in Eucharistia, vt author est Guitmundus citato lib. colum. 12. qui huius hæresis sectatores nominat Impanatores. Ideo aliud Concilium Romanum conuocatum fuit contra Berengarium sub Gregorio Septimo quod sextum ab eodem Pontifice celebratum refert Franc. Longus; & illius meminit Vualdens. tom 2. de Sacrament. cap. 43. In hoc Concilio publicè comparuit Berengarius & certa verborum forma hunc secundum errorem abiurauit, & confessus est Christum tantum in Eucharistia remanère post consecrationem: huius etiam retractationis mentionem faciunt Surius, Blondus, & Sabellius quos sequitur Vasq. tom. 3. in 3. part. disput. 179. cap. 2. num. 12. Secundo idem probat noster textus ex Lateranen. assumens transubstantiationis vocabulum, & docens species panis & vini solummodo relinqui, quæ doctrina traditur in cap. nos autem specie: ex D. August. cap. species & similitudo: ex D. Gregor. & in cap. panis est, ex D. Ambrosio de consecrat. distinct. 2. Vnde glos. in citato cap. nos autem, rectè aduertit specierum nomine accidentia panis & vini significari: & ratio est quia talem in Sacramento habent modum essendi vt illa accidentia agant, & patiantur alterationem qualitatum, & ex se species emittant visibiles eodem modo post consecrationem, atque antea C quando substantiæ panis & vini inhæserant. Tertio quia in Concilio Romano Generali damnati sunt errores Vuicleffi & combusti ipsius libri, in quibus vnus articulus erat, *substantia panis materialis, & similiter substantia vini materialis manet in Sacramento altaris*, & quamuis huius Concilij Romani mentio non fiat in tomis Concil. neque apud Franciscum Longum, aliosque recentiores; forsitan ratio est, quia fuit Concilium inchoatum, & ad Constantiense prorogatum, indictumquè à Ioanne 23. qui postea in Concilio Constantiensi (ipso approbante concilij sententiam) Papatu fuit abdicatus, tamen illius Concilij Romani meminit Ioannes Cochlæus lib. 1. histor. Husit. Suar. tom. 3. in 3. par. disp. 49. sect. 2. §. dico 2. & Vasq. loco citato n. 16. Bzouius anno 1413. ad initium: Immo & Concilium Constant. allegat idem Concilium Romanum & Generale appellat sess. 8. paulo post principiũ sub titulo Tenores verò, &c. in qua sessione paulo inferius referens articulos Ioan. Vuicleffi damnatos à Concilio, & à Martino V. in fine Concilij, primus est illa propositio proximè relata. Denique quia in Florent. Concil. & clarius in Tridentino locis supra adductis eadem veritas definitur.

Ratio potissima, qua non modo antiqui patres sed Ecclesia perpetuo vsa est vt 9. testatur Trident. fundatur in verbis Christi Domini. Nam saluari non posset veritas verborum Christi Domini cum proprietate, nisi tota substantia panis in corpus Christi tran-

firet: quando enim illud quod in manibus habebat, & discipulis offerebat in vero & proprio sensu, dixit hoc esse corpus suum, sane nisi ex vi verborum substantia tota panis desineret esse, sed adhuc maneret cum corpore Christi potius dicere debebat *hic est corpus meũ* per aduerbium *locale*, non per articulum substantiuum, *hoc*; ex quo redderetur propositio falsa, si quidem hoc quod videretur & daretur discipulis, esset panis in quo & cum quo simul esset corpus Christi, sicut quando Christus de sepulchro clauso exiuit: quamdiu fuit penetratiuè cum saxo, & intimè illi præsens, nemo vere dicere poterat *hoc est corpus Christi* ostendendo saxum, sed hic est corpus Christi: & ratio est quia quando aliena substantia est intimè præsens alteri, quæ suis accidentibus ornata videtur & sentitur, impropriè ostenditur, & offertur illa, quæ intimè præsens est per articulum substantiuum *hoc*, sed vsurpari debet aduerbium locale: cum igitur Dominus articulo substantiuo vsus sit, non locali, sequitur veritatem verborum saluari in proprio sensu non posse, si substantia panis maneat sub accidentibus. Confirmatur quia accidentia, quæ non habent se ad instar vasis continentis substantiam alienam, sed in sua propria inhærent primario & per se, in pronomine demonstratiuo ostendunt, & offerunt propriam substantiam non alienam. Vnde si panis maneret, potius dicere deberet Christus Dominus *hic* est corpus meum per aduerbium locale, vel si pronomine vteretur, dicere deberet, hic est panis, in quo, seu cum quo est corpus meum: si verò accidentia se habeant instar vasis continentis quę nulli substãtię propriæ inhæreãt: sed intimè præsentem contineant alienam, pronomen substantiale demonstrabit illam substantiã alienam; & accidentale accidentia. Vnde de hostia consecrata verum est dicere hæc est albedo panis, scilicet existentis ante consecrationem, item hoc est corpus Christi: quemadmodum quando vna substantia continet aliam verbi gratia vas aquam, alterutrius pronomen accipi potest verè in demonstratione vasis, vel aquæ: possum enim dicere, hæc est aqua; & hoc est vas, quia vtraque substantia sensibili accidentium apparatu demonstratur: cum igitur Christus accidentia demonstrauerit & vsus fuerit pronomine substantiali, demonstrante corpus suum vt in proprio sensu vera sit illius propositio, ex vi verborum desinere debuit substantia, & sub eisdem accidentibus fieri præsens corpus ipsius.

10. Colliges tertio transubstantiationem, siue sit actio inter duas mutationes, substantiæ vnius desinentis, & alterius aduenientis; siue sit ordo substantiarum, quarum vna desinat ex aduentu alterius iuxta diuersos philosophandi modos, de quibus late Suar. disp. 50. & Vasq. disp. 181. necessario in terterminos positiuos exerceri, nempe inter terminum *à quo* qui est panis & vinum; item terminum ad quem, qui est corpus & sanguis Christi, hinc est quod si est actio, illa nequeat dici simpliciter creatio; est quia creatio productio ex nihilo, & non procedit à termino positiuo: nec generatio, quia hæc etiam procedit à priuatione, & supponit materiam, quæ manet sub forma adueniente. Præterea desitio panis, & vini dici non potest annihilatio, nam hæ substantiæ desinunt ex positione corporis, & sanguinis Christi sub accidentibus, ideoque dicuntur in corpus, & sanguinem conuerti; atque adeo in terminum positiuum desinere: confirmatur quia annihilatio est pura suspensio diuini concursus, qui ad non esse rei terminatur: vel vt clarius dicam, est negatio concursus conseruatiui per quam res annihilata destruitur: vnde de sua ratione terminum positiuum excludit, non ponit. At panis non destruitur per solam suspensionem actionis conseruatiuæ; sed per positionem corporis Christi, ex qua sequitur desitio panis per suspensionem concursus, quo conseruabatur sub speciebus, quare sicut, qui producendo formam in subiecto excludit ab eodem alteram formam illi oppositam, non potest dici annihilare: ita sacerdos consecrando, primario intendit positionem corporis Christi sub accidentibus, ex cuius positione panis à quo sustentabantur excluditur: & hoc satis erit ad declarandam catholicam doctrinam de transubstantiatione prætermissis aliis quæstionibus Theologicis, quæ de hoc mysterio à recentioribus citatis latè tractantur.

Vt ad perficiendum mysterium Vnitatis, &c. 11.
Eodem titulo diuinissimum Sacramentum Concilium Tridentinum condecorat, nam sessio. 13. in princip. cum de Eucharistia sermo esset, ait *quam alioqui saluator noster in Ecclesia sua tamquam symbolum reliquit eius vnitatis & charitatis*, & eadem sessio. cap. 8. omnes & singulos fideles hortatur, *vt in hoc pacis signo, in hoc vinculo charitatis, in hoc concordia symbolo tandem aliquando conueniant.* Rectè vnitatis mysterium dicitur, per quod mystici corporis membra in militante Ecclesia inter se, & cum Christo capite colligantur, ac vniuntur. *Vnum enim corpus sumus.* ait Paulus 1. Corinth. 10. *qui de vno pane participamus*: hac de causa etiam communio appellatur vt docet D. Thom. 3. par. q. 73. art. 4. cum Damasc. *Dicitur communio quia communicamus per ipsam Christo; & quia participamus eius carne & deitate; & quia cõmunicamus, & vnimur ad inuicem per ipsam.* Nam sicut quę in vno tertio vniuntur, inter se vniri censentur, ita fideles mediante hoc vnitatis mysterio mysticam vnionem, & consanguinitatem cælestem adipiscũtur. Eamdem reddidit Augustinus rationem, cum quæreret tract. 26. in Ioann. sub finem, cur Christus Dominus pro huius Sacramenti materia panem & vinum designauerit, & sub illorum speciebus se nobis tradiderit, nempe vt mutuam charitatem foueret, sicut enim è multis granis in vnam coëuntibus massam, panis fit, & ex multis acinis vinum liquescit: ita qui hoc Sacramento participarent cor vnum & animam vnam haberent. *IESVS Christus corpus & sanguinem suum*, ait Augustinus; *in eis rebus commendauit, quæ ad vnum aliquid rediguntur, ex multis namque granis vnus panis efficitur*

efficitur, & ex multis racemis vinum conflatur. Pulchrè ad hanc rem Cyrillus in Ioann. cap. 16. & Hilarius lib. 8. de Trinitat. cum enim exponerent illa Ioannis verba cap. 17. ***Ego claritatem, quam dedisti mihi, dedi eis, vt sint vnum, sicut & nos vnum sumus,*** rogant, quænam illa claritas sit, quam filius à patre accepit? non nisi diuinitatem verbi carni vnitam, respondent. Hanc enim Christus homo factus accepit, quando diuinitas humanitati in verbo subsistenti vnionis hypostaticæ interuentu substantialiter colligata est. At quo pacto Christus hanc diuinitatem se Apostolis dedisse affirmat? Tribuendo, inquiunt, carnem suam in cibum cum ea enim suam nobis diuinitatem impertitur, & nouo vnionis vinculo nos sibi consanguineos facit.

12. Neque facile est Theologis declarare, quæ illa sit peculiaris vnio præter spiritualem per gratiam & charitatem, quam tamquam peculiarem huius Sacramenti effectum patres solent assignare, quos referunt Suar. tom. 3. in 3. par. disp. 63. sect. 3. Vasq. ibidem disp. 204. cap. 2. & cap. 3. vbi refert diuersos modos declarandi hanc peculiarem vnionem carnis Christi cum nostra, capite verò 4. suam sententiam declarat, quæ quamuis in modo explicandi à Suar. differat, in re vterque consentit: ex vtroque quod mihi magis placet delibabo. Dico igitur vnionem hanc ratione cuius fideles communicantes corpori Christi dicuntur esse illius membra, vna caro, & vnum corpus cum illo, vt docet Chrysostom. homil. 45. in Ioann. & homil. 60. & 61. ad populum Antiochen. ex affectu charitatis oriri, & per realem complexum, naturalemque comestionem consummari. Nam licet non longo temporis spatio intra corpus nostrum sub speciebus perseueret, quia tamen quamdiu ibi adest suscipienti immiscetur, & vnum corpus cum illo constituit, sicut in stomacho cibus etiam quandiu suam naturam retinet nobiscum vnum corpus facere censetur, ideo etiam post transactam Christi præsentiam, moralis quædam habitudo inter Christum, & suscipientem relinquitur, & quædam affinitas, quæ facit nos esse aliquid Christi & carnem nostram ratione illius coniunctionis, & contractus intrinseci sub speciali Christi cura, vt illam sanctificet, & suæ gloriæ participem efficiat: & hæc sola vnio peculiaris præter spiritualem charitatis & gratiæ tamquā specialis effectus huius Sacramenti admitti potest: non alia realis; & physica vnio, vel conuersio carnis nostræ in Christi carnem, aut è contra. Probatur: Nam vt ait D. Thom. 12. quæst. artic. 1. in corpore, amor suaptè natura contendit ad vnionem realem amantium inter se eo modo, quo potest fieri, & in hoc sensu declarat verba August. 8. de Trinitat. cap. 10. quatenus ait quod amor sit iunctura quædam duo aliqua copulans, vel copulare apppetens amantem videlicet, & quod amatur, additque D. Thom. *Quod enim dicit copulans, refertur ad vnionem affectus, sine qua non est amor, quod verò dicit copulare intendens, pertinet ad vnionem realem,* & in solutione ad

A 2. exponit Aristophanis dictum apud Aristot. 2. politic. cap. 2. qui dicebat talem esse amorem, vt virtute, illius, si fieri posset ex vtroque amante vnus fieret: quia verò hoc repugnat, amor quærit re ipsa vnionem, quæ conuenit & decet, & ideo D. Chrysost. citatus postquam dixit quod Christus *Volens ostendere desiderium, quod erga nos habet, propterea semetipsum immiscuit, & corpus suum in nos contemperauit, vt vnũ quid efficiamur tamquam corpus capiti coaptatum,* statim adiunxit, *ardenter enim amantium hoc est,* sed nulla alia vnio physica, & realis erat conueniens, seu decens præter illam quam docuimus; ergo hæc vnio fuit effectus diuini amoris, & hæc solum reperitur in suscipientibus dignè, nam in his solum ex charitatis affectu prouenit prædicta B realis coniunctio, & susceptio, quia in aliis ex præsumptione, hypochrisi, aut alio vitio profecta cum spiritualem vnitatem non supponat, nec animi cum Deo coniunctionem efficiat per amorem, nec ab illa proficiscatur; illa materialis sumptio non nisi in condemnationem vergit suscipientis.

Dum hanc vnionis vim exponeret Chrysostom. homil. 61. ad populum, illam nostri textus considerationem adducit, videlicet vt *accipiamus ipsi de suo quod accepit ipse de nostro:* quamobrem Christum sic nos alloquentem Chrysostom. fingit. *Volui frater vester esse, Carnem propter vos & sanguinem assumpsi. Vobis vicissim carnem, & sanguinem per quæ cognatus sum vester trado,* hac ratione carnem nostram, quam ipse homo factus suam fecit, & diui- C nam, cum diuinitatis immenso fœnore reddit: hoc ipsum in cap. accesserunt ex D. Augustin. de consecrat, distinct. 2. docuit. Gratianus, *de Carne,* inquit, *Mariæ carnem, accepit, & ipsam carnem ad manducandum ad salutem dedit.*

Hec vtique Sacramentum nemo potest conficere nisi sacerdos qui ritè fuerit ordinatus secundum claues Ecclesiæ. Ad aliud Sacramentum ordinis procedit textus cum superiori coniunctum, per quod minister instituitur: vt sacris initiatus illud ritè peragat sacrificium, in quo Christi corpus & sanguis offertur, quod vt declarem, suppono primo in Ecclesia aliquem ordinem Ecclesiasticum esse Sacramentum vt ex Conciliis, Patribus, sacris scripturis, & scholasticis Doctoribus probat D Bellarm. tom. 3. de Sacramento ordinis, Vasq. tom. 3. in 3. par. disp. 235. cap. 2. & seq. definiturque ab Henriques cum multis aliis lib. 10. de Sacramento ordinis cap. 1. num. 3. Ordo est signaculum Ecclesiæ quo traditur Ordinato spiritualis potestas circa Eucharistiæ in missæ sacrificio tractationem: suppono secundo non modo sacerdotium sed etiam Diaconatum saltem, esse Sacramentum ordinis à Christo institutum, quæ propositio non minus est de fide, quam præcedens, vt bene docet Vasquez disput. 238. c. 2. quicquid in oppositum dicant Durand. in dist. 24. quæst. 1. num. 6. & Caietan tom. 1. opusc. tract. 11. artic. vnico. Probatur: ex Trident. sess. 23. canone 6. vbi in Hierarchia Ecclesiastica tria personarum genera 13.

distinguit, quæ diuina ordinatione deputantur ad Ecclesiastica officia, *si quis dixerit in Ecclesia catholica non esse hierarchiam diuina ordinatione institutam, quæ constat ex Episcopis, presbyteris, & ministris, anathema sit.* Ex hoc enim canone constat inter Ecclesiasticas personas non modo Episcopos; & sacerdotes, sed etiam aliquos ex ministris diuino iure ordinari, & sacris initiari: ergo ad minimum hi ministri erunt diaconi, qui sacerdotio sunt proximiores, & per manus impositionem sub illa verborum forma *accipe Spiritum sanctum* consecrantur. Nam idem Tridentinum sess. 23. canone 4. damnat eos, qui dixerint per sacram ordinationem non dari Spiritum sanctum frustraquè Episcopos dicere illa verba *Accipe Spiritum sanctum*: ne ergo sine veritate sed cum fructu Episcopus dicat Diaconum instituens illa verba, necessario dicendum est Diaconatum pertinere ad Sacramentum ordinis, quod etiam de subdiaconatu tenet communior & probabilior sententia quamuis non tam firmo nitatur fundamento.

14. Suppono tertio non esse inter catholicos dubium in sacerdotum ordinatione potestatem supernaturalem illis conferri, qua sacerdotes ex institutione diuina deputantur tum ad consecrandum corpus & sanguinem Christi Domini, tum ad remittenda peccata. Vnde Theologi distinguunt duplicem potestatem sacerdotibus datam: alteram in ordine ad corpus Christi verum, & alteram in ordine ad mysticum, quæ est potestas clauium, ligandi, atquè soluendi, quæ potestas iuxta Extrauagant. Quia quorumdam, Ioann. 22. de verbor. signification. ita definitur, est *spiritualis potestas, qua Iudex Ecclesiasticus dignos recipere, & indignos excludere debet à regno.* Nam in ordinatione sacerdotis duplex consideranda est materia partialis, & duplex forma. Prima est traditio Calicis cum vino, & patenæ cum hostia, cum illa parte formæ, *accipe potestatem offerendi sacrificium Deo, missamquè celebrandi tam pro viuis, quam pro defunctis in nomine Domini.* Deinde ad finem consecrationis sacerdotis, secunda pars materiæ est impositio manuum quæ fit ab eodem Episcopo post communionem cum illis verbis, *accipite Spiritum sanctum quorum remiseritis peccata remittuntur eis, & quorum retinueritis retenta sunt.* In priori parte confertur prima potestas circa corpus Christi verum: in posteriori secunda circa mysticum; & hæc propriissimè dicitur potestas clauium, qua perficitur & integratur sacerdotij dignitas: ita Bellarm. citatus cap. 9. Vasquez disput. 239. cap. 3. & 4. Ægidius de Sacramento ordinis disput. 20. dub. 17. conclus. secunda, cum aliis quos referunt præsertim Vasq. Has duas potestates diuersis temporibus Apostolis dedit Christus Dominus, priorem in vltima Cœna, vt definit Tridentinum sessio. 22. cap. 1. & can. 2. ibi, *si quis dixerit illis verbis, Hoc facite in meam commemorationem, Christum non instituisse Apostolos sacerdotes: aut non ordinasse, vt ipsi aliiquè sacerdotes offerrent corpus, & sanguinem suum, anathema sit.* Vnde miror quod dicat Vasq. citatus cap. 1. certum non esse an Christus Dominus per illa verba, *hoc facite in meam commemorationem*, an per aliam formam verborum antecedentium Apostolos instituisset sacerdotes, cum in Canone citato duo condemnentur à Concilio tamquam aliena à veritate catholica. Primum dicere per illa verba non fuisse Apostolos sacerdotio initiatos. Secundum non præcepisse illis, & successoribus, vt suum corpus, & sanguinem offerrent; quod aperte constat etiam ex iis quæ dixerat sess. 22. cap. 1. *in his verbis Corpus & sanguinem suum sub speciebus panis, & vini Deo Patri obtulit, ac sub earumdem rerum symbolis, Apostolis, quos tunc noui testamenti sacerdotes constituebat, vt sumerent, tradidit, & eisdem eorumquè in sacerdotio successoribus vt offerrent præcepit per hæc verba: hoc facite in meam commemorationem vti semper catholica Ecclesia intellexit, & docuit.* In quibus apparet duo fecisse Christum per illa verba, & constituere tunc sacerdotes, & præcipere illis vt ipsius corpus, & sanguinem offerrent. Quamobrem per illa verba, *hoc facite*, Apostolos ordinatos fuisse sacerdotes tenet communis sententia quam sequitur Suar. tom. 4. in 3. par. disp. 16. sect. 3. Abbas & alij ad hunc textum. Posteriorem potestatem Apostolis Dominus post resurrectionem contulit: vt docet Tridentinum sessio. 14. c. 1. ibi, *Dominus autem Sacramentum pœnitentiæ tunc præcipuè instituit cum à mortuis suscitatus, insufflauit in discipulos suos dicens, accipite Spiritum sanctum; quorum remiseritis peccata remittentur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt.* Ioann. 20. & Matth. 18. & habetur in cap. vt euidenter 1. quæst. prima cap. loquitur 24. quæst. 1. cap. vt constitueretur 50. dist. cap. quomodo de consecrat. dist. 4. vtramque vero potestatem tum consecrandi & offerendi corpus ac sanguinem Christi, tum remittendi & retinendi peccata Tridentinum expressè distinguit sessio. 33. cap. 1. & can. 1.

His positis patet nostri textus declaratio, in eo enim habemus neminem posse corpus, & sanguinem Christi consecrare & offerre nisi per sacerdotij ordinationem, secundùm potestatem & ritum Ecclesiæ, quam potestatem cum forma eos consecrandi, Christus Dominus Apostolis tradidit: potestatis verò clauium, hîc specialis mentio fit, quia cum illa supponat aliam in sacerdote priorem, nempe consecrandi, & per partialem formam ad secundam potestatem clauium pertinentem, sacerdos in presbyteratu perfectè constituatur, ideo clauium nomine integram, & perfectam sacerdotis dignitatem & potestatem ex illis partialibus potestatibus constitutam significauit. Nam claues pro potestate sacerdotum accipi manifestè ostendit Tridentinum sessio 14. cap. 8. versus finem: alia quæ de potestate Clauium addit Abbas, item Geminian. Ancharan. Bald. Hostien. Felin. & alij citati in additione ad Abbatem litera C. in lib. 5. titul. 38. de pœnitent. & remiss. 15.

alium

alium commodiorem habent locum. Vnde colliges primò quam aliena sit à veritate solutio cuiusdam difficultatis, quam tom. 2. in additione ad hunc textum excitat Barbosa. Nempe; si potestas clauium est ligandi, atque soluendi, & sacerdos conficiens Sacramentum neque ligat, neque soluit, quomodo in concessione clauium data sit Apostolis, & sacerdotibus eorum in sacerdotali officio successoribus potestas consecrandi & conficiendi corpus Christi? quam difficultatem sensisse Victoriam de clauibus num. 7. & Soto in 4. dist. 20. quæst. 1. artic. 1. Versic. quocirca, docet idem Barbosa citatus, & respondet inter nobilissimos huius Sacramenti diuissimi effectus illum esse conferendi gratiam; & sicut materialis clauis ita & spiritualis actum proprium esse aperire, & claudere, remouere, vel ponere impedimentum, vt pateat aditus; cumque constet sacerdotem per Sacramentum hoc aperire sumentibus aditum ad gratiam, & ad gloriam, sequitur potestatem hanc sub verbis definitionis clauium rectè comprehendi.

16. In hac tamen solutione multa inuoluuntur falsa. Primum qua neque Sotus neque Victoria hac in re faciunt difficultatem, cum vterquè duplicem illam potestatem distinxerit in sacerdotio, & conficiendi Sacramentum; & remittendi, vel retinendi peccata; quæ est propriissima; & rigorosa potestas clauium: ligandi, atque soluendi, ita docet Sotus in eod. art. 1. citato §. veruntamen potestas. Vbi ait *Iurisdictio illa generaliter nomine clauium intelligitur quas Christus dedit Petro, attamen per antonomasiam nomine clauium intelligimus potestatem ordinis ad remittenda peccata*: & de potestate conficiendi Sacramentū Eucharistiæ ad initium eiusdem §. meminerat similiter Victoria numero 8. de Clauibus. Deinde effectus conferendi gratiam communis est omnibus Sacramentis. Quare si hoc sufficit ad hoc, vt qui Sacramentum ministrat clauibus vti dicatur ligandi, & soluendi, omnis Minister in necessitate substitutus, aut ex institutione diuina proprius, cuiuslibet Sacramenti, dicetur habere claues Ecclesiæ: seu vti clauibus ligandi, atque soluendi, Nam hic etiam aditum dicitur aperire ad gratiam, & ad regnum cælorum: cum ministret Sacramentum quod gratiam confert. At quam falsum sit illud consequens, ex eo patet, quia laicus baptizans ritè puerum iuxta formam Ecclesiæ catholicæ aperit cælum puero, & confert Sacramentum quod primam dat gratiam, & tamen non vtitur claue quæ in ipso sit, vt docet Sot. vbi supra & Victoria numero 7. quia non ex auctoritate, & potestate clauium sibi data, sed per simplex, ministerium ob necessitatem baptizat; & quamuis in aliquo sensu dici posset laicus vti claue id est Sacramento, quod ianuam aperit paradisi puero ob originale peccatum clausam; non est hæc potestas clauium, de qua noster textus loquitur. Nam alioqui cum ministri matrimonij sint coniuges iuxta communem sententiam, & omnes fideles contrahere possint omnes clauium potestatem habere dicentur: quia ex ipsa Sacramenti institutione sunt ministri Sacramenti gratiam conferentis, illud tamen consequens quam absurdum sit, per se patet; quia hoc loco claues vt docet Baldus numero 15. spiritualem potestatem significant, præsertim fori pœnitentialis, quæ in Episcopis & sacerdotibus tantum reperitur. Præterea Sacramentum Eucharistiæ per se, & ex sua institutione non confert primam gratiam: quia est Sacramentum viuorum, & supponit suscipientes esse in statu gratu gratiæ: ergo non est verum quod dicebatur sacerdotem per hoc Sacramentum aperire sumentibus aditum ad gratiam, vel illos soluere per potestatem clauium; & multo minus dici potest, sacerdotem ligare, seu claudere per hoc Sacramentum, ergo quamuis per accidens aliquando contingat conferri primam gratiam per hoc Sacramentum, & sic aperiri aditum ad regnum cælorum; item licet ex praua dispositione suscipientis magis ligetur indigne accipiens, tamen per se & ex huius Sacramenti Institutione, neque aperitur aditus ad gratiam, quia non confertur prima; neque clauditur quia indigno clausus erat, & numquam Sacramentum per se ligare, vel claudere intendit: restat igitur nostram declarationem, verum continere sensum textus iuxta doctrinam in tribus præsuppositis traditam: & potestatem ligandi, atque soluendi propriè sumptam non esse, cum potestate conficiendi Sacramentum corporis, & sanguinis Christi confundendam.

Colliges secundo, rectè monuisse Abbatem hoc loco non posse summum Pontificem, solo verbo fiat V. G. Sacerdotem ordinare, quia hoc soli Deo ob ministerij excellentiam merito fuit reseruatum: refert hanc Abbatis sententiam, & alios sectatores Augustin. Barbosa in vltima notatione huius textus in in Glos. verb. claues, & præterea alios allegat qui oppositum existimarunt: & rem adeo dubiam credit, vt in re tam graui suam non audeat interponere sententiam. Verùm quamuis hic locus non sit ad hanc quæstionem latè tractandam; tamquam omnino certissimam opinionem Abbatis suppono ob rationem ibidem ab eo traditam; quia non potest Papa quicquam attentare contra dispositionem diuinam; vt optimè ostenditur ex Vrbano in cap. sunt quidam, quæst. 1. & confirmatur quia in administratione formæ, & materiæ Sacramentorum nihil Pontifex vlla ex causa mutare potest: sed sacerdotium pertinet ad Sacramentum Ordinis à Christo Domino institutum: ergo non potest mutari materia, & forma per quam ordinatur sacerdos: ita Vasquez. in 3. part. quæst. 83. artic. 1. disput. 213. cap. 3. numero 21. & alij communiter Theologi quod nos agentes de immutabilitate diuini iuris sub titulo de Constitution. fusius confirmabimus. 17.

Exponitur vltima capitis pars; & Sacramenta baptismi & pœnitentiæ inculcantur.

NOTATIO VIII.

1. SAcramentum verò Baptismi, &c. Postquam duo Sacramenta Eucharistiæ & ordinis excellentia & dignitate potissima textus commemorauit, ad duo alia, quæ ad salutem necessitate medij censentur potiora gradum facit: primum est Baptismus de quo ius ciuile meminit C. ne sanctum baptisma, &c. huius materiam, formam, ministrum & necessitatem paucissimis verbis Concilium Lateranense hic comprehendit. Materiam ibi, *consecratur in aqua*; per quod Iacobitarum error excluditur, qui ignem pro materia baptismi assignabant, & candenti ferro characterem baptizatorum frontibus inurebant; vt in Spiritu sancto & igne baptizarentur, male intelligentes illud Matth. 3. *ipse vos baptizabit in Spiritu sancto & igne*, qui locus in sensu metaphorico quod attinet ad ignem est declarandus, cum patribus, & scholasticis Doctoribus communiter. Huius erroris meminit Prateolus verbo Iacobitæ & Sanderus lib. 7. de visib. Monarch. hæres. 113. similiter flagellantium hæresis confutatur, qui, vt attestantur Prateolus verbo flagellantes; & Castro Verbo baptismus, hæres. 12. Coccius in thesaur. tom. 2. lib. 5. artic. 4. asserebant baptismum non aqua, sed sanguine toto corpore flagris effluente ad salutem proficere. Denique Lutheri delirium qui in Symposiacis vini forsan vel lactis voluptate corruptus ad baptismi materiam quicquid Balnei nomine nuncupari posset, lubens admisit. Catholica igitur veritas docet solam aquam veram, sensibilem & naturalem esse remotam baptismi materiam: ita tradunt post D. Thom. Suar. tom. 3. in 3. part. disput. 20. sect. 2. conclusione prima: Vasq. tom. 2. in 3. par. disp. 141. cap. 1. numero 5. & Ægid. de Sacram. baptismi ad quæstionem 66. artic. 4. dub. 1. conclus. 1. Idem constat ex nostro textu, ex Florent. in Decreto Eugenij 4. de Armenis, & Tridentino Sessio 7. can. 2. probaturque ex Ioann. 3. *nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto*, quæ verba de propria aqua esse intelligenda patet ex Act. 8. numero 36. & cap. 10. numero 14. vbi vera, & vsualis aqua ostenditur, quæ sit materia baptismi. Vnde colliges aquam artificialem ex floribus, herbis: aliisue rebus stillatam non esse sufficientem baptismi materiam, quia non est aqua elementaris vsualis, sed mixti quidam humores sunt; & eadem ratione idem dicendum de lachrymis, & saliua, oportet enim vt sit aqua eiusdem speciei cum elementari, quamuis in accidentibus diuersa, vt turbulenta, seu tincta, non ita tamen luto, pinguedine, aut alio humore mixta tamquam addensata, vt potius ad naturam corporis mixti accedat: ita Suar. vbi A supra conclus. 2. Ægidius §. nota per aquam & commentatores D. Thom. ad artic. 4. ibidem citatum. Henriq. lib. 2. de baptism. cap. 6. cum multis; & probatur ex Innoc. 3. cap. cum quadam de celebrat. missarum & Clem. vnica de Baptismo. Materia verò proxima est ablutio; per immersionem, vel aspersionem vnam, vel trinam vt communiter docent Theologi in 4. distinct. 3. D. Thom. 3. par. quæst. 66. art. 7. & 8. Suar. disp. 20. sect. 3. & Ægid. dub. 2. & artic. 7. Vasq. citatus cap. 2. & disp. 45. per totam.

Quod ad Dei inuocationem, & indiuiduæ Trinitatis, &c. In his verbis vera baptismi forma indicatur quæ est huiusmodi, *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij & Spiritus sancti.* 2. B In qua forma ita essentialis est inuocatio expressa Trinitatis, vt nullo modo sine illa verum, ratumque fiat baptisma; immo nec etiam tempore Apostolorum in nomine solius Iesu Christi valide collatum fuisse ex dispensatione dicamus: ita Bellarm. lib. 1. de Baptismo cap. 3. Suar. disp. 21. sect. 3. Vasq. disput. 143. cap. 3. Ægidius de Sacram. ad quæst. 66. artic. 6. dub. vnico qui multos alios allegant: ita definit Gelasius Papa in cap. si reuera de consecrat. distinct. 4. & Zachar. Papa in epistol. 11. ad Bonifacium Episcop. quæ habetur tom. 2. epistol. Pontif. & refertur. in cap. in synodo de consecr. distinct. 4. Alexander 3. in cap. 1. de baptismo. Eugenius 4. in Concil. Florent. in decreto fidei post vltimam sess. §. C primum omnium. Tridentinum sessio. 7. can. 3. & 4. & probatur ex Matth. 28. vbi hanc formam Christus Dominus præscripsit *Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij & Spiritus sancti.* Addit verò communis Theologorum sententia Alens. D. Thom. Scot. Durand. Richard. Bonauent. Palud. Gabriel. & aliorum quos sequitur Suar. disput. 21. sect. 4. & Vasq. disp. 144. cap. 2. ita necessariam esse inuocationem Trinitatis sub dictis vocabulis Patris, & Filij, & Spiritus sancti, vt si illorum loco dicatur in nomine Genitoris, Geniti, & procedentis ab vtroque non modo illicitè, sed etiam inualide Sacramentum peragatur; & nullum fiat verum baptisma ex defectu formæ: quamuis oppositum tenuerit Caiet. 3. part. quæst. 66. D artic. 5. & gloss. in cap. multi de consecrat. distinct. 4. cui sententiæ adhærere tutum non esse docet Sotus in 4. distinct. 3. quæstione vnica artic. 5. §. hoc ergo. Ratio est, quia Pater, Filius & Spiritus sanctus sunt nomina personarum, nomina autem Genitor, Genitus, & procedens, seu spiratus, sunt nomina notionum: sed fides vniuersalis Ecclesiæ quam omnes fideles profitentur, est trium personarum, quatenus nominibus Patris, & Filij & Spiritus sancti significantur: ergo hæc vocabula necessario sunt vsurpanda, seu alia quæ in quacumque lingua illis correspondent: minor probatur, quia vocabula notionum non sunt nota omnibus fidelibus, sed solum Theologis, qui de hoc mysterio philosophantur: forma verò baptismi

baptiſmi non ſolum continet inuocationem Trinitatis tamquam auctoris, ſed etiam exprimit, & declarat hoc myſterium, at quædam eſt profeſſio fidei pro baptizatis, eſt enim Sacramentum Baptiſmi, quo fideles initiantur: ergo neceſſe eſt vt hæc forma iis vocabulis fidei profeſſionem contineat, quæ omnibus fidelibus nota ſunt, non aliis, quæ ad catholicam ſpeculationem ſpectant.

3. *A quocumque ritè collatum.* His verbis baptiſmi miniſter oſtenditur; & in illo verbo *à quocumque* deſignatur miniſter qui ad Sacramenti eſſentiā, & valorem neceſſarius eſt. Nam quicumque ille ſit ſiue ſacerdos, ſiue laicus, vir, aut fœmina, Chriſtianus, vel paganus, excommunicatus, immo & hæreticus, ſufficiens miniſter eſt huius Sacramenti ad hoc vt ratum firmumque maneat nec vllo modo iterandum: dummodo abuere ſuſcipientem & verba proferre ſupradicta poſſit cum intentione faciendi, quod facit Eccleſia: hæc eſt doctrina de fide, vt ex hoc loco patet, & ex Concilio Florentin. in decreto Eugenij 4. poſt vltimam ſeſſio. §. primum omnium, ibi, *In caſu autem neceſſitatis non ſolum ſacerdos vel diaconus, ſed etiam laicus vel mulier, immo etiam paganus, & hæreticus baptizare poteſt dummodo formam ſeruet Eccleſiæ, & facere intendat id quod facit Eccleſia*: item Tridentin. ſeſſ. 7. can. 4. idem decernit; & antea docuerat Auguſtin. lib. contra Epiſtol. Parmeniani cap. 13. & refertur in cap. quod quidam 1. quæſtione 1. item Nicolaus I. ad conſulta Bulgarorum cap. 104. citatus in cap. A quodam Iudeo de conſecrat. diſtinct. 4. item Vrbanus 2. in epiſtola ad Vitalem preſbyterum Brixien. adductus in cap. ſuper quibus 30. quæſt. 3. ſpeciatim de fœminis idem docet. Ad idem referri ſolet Canon centeſimus Concilij Carthagin. quarti allegatus à Gratiano in cap. mulier de conſecrat. diſt. 4. Verùm licet hic text. in antiquis ſic habeatur, *Mulier quamuis docta & ſancta viros in conuentu docere, vel aliquos baptiZare non præſumat niſi cogente neceſſitate*; in emendatis exemplaribus illa vltima verba non ſunt niſi aliis characteribus ſcripta, dicunturque addita à magiſtro ſentent. in 4. diſtinct. 6. cap. 1. Nam in eo Concilio can. 99. & 100. ex quibus ſumptus eſt textus, non leguntur illa verba: neque apud Burcar. lib. 8. cap. 1. Iuo. par. 1. cap. 65. Pan. lib. 1. cap. 23. reperiuntur: addita igitur creduntur à Magiſtro ad declarationem textus, quæ quidem vera eſt iuxta doctrinam aliorum textuum quos in eadem diſtinct. Gratianus adducit. Textus verò, qui in oppoſitum adduci poſſunt hoc loco non expono, quia hoc in proprio loco fieri debet ad lib. 3. tit. 42. de baptiſmo & eius effectu! ſatis enim eſt hoc loco veritatem noſtri textus oſtendere, & conformitatem illius ad alia iura quod de canonico iam fecimus: de ciuili concinit optima Gloſſa Cuiacij ad titul. Cod. ne ſanctum Baptiſma &c. vbi refert hac de re l. 8. Honorij & Theod. Imperat. quæ habetur

A in Cod. Theodoſ. de hæretic. Interim pro expoſitione textuum in contrarium vide Vaſquez tom. 2. in 3. par. diſput. 147. cap. 2. Ratio eſt optima congruentia, quia Sacramentum Baptiſmi eſt de neceſſitate ſalutis: Vnde expediens fuit vt illius adminiſtratio omnibus concederetur, ne quantum fieri poterat præſente quolibet miniſtro ſine remedio maneret, qui in periculo ſalutis conſtituitur.

Aduertendum tamen primo extra caſum neceſſitatis non cuilibet ex prædictis licere huiuſmodi miniſterium: quamuis enim valide faciat quilibet, ſi tamen ad hoc miniſterium deſtinatus non ſit, illicitè baptizabit, 4.
B quando neceſſitas vrgens, videlicet mortis periculum, in quo eſt baptizandus; hoc non poſtulet. Nam extra neceſſitatem munus baptizandi conuenit ex officio in primis Epiſcopo in ſua Diœceſi; Deinde Sacerdotibus ex conſenſu Epiſcoporum: quia baptizare eſt actus Iuriſdictionis, quem non poteſt exercere, qui talem iuriſdictionem non habeat: & quemadmodum preſbyteri licet in ſuo ordine accipiant poteſtatem à peccatis abſoluendi, quæ dicitur iuriſdictio actiua, & facultas ius dicendi, eam tamen non accipiunt in aliquem, aut aliquos determinate, tamquam materiam accomodatam, ſed hæc per Eccleſiam applicari debet: ita etiam ius habent baptizandi, quod in ſua ordinatione accipiunt,
C non tamen iuriſdictionem in aliquos determinate, antequam ab Epiſcopis determinentur, & applicetur illis materia in quam ſuam exerceant facultatem, & ius baptizandi: Epiſcopi verò perfectam habent iuriſdictionem in omnes & ſingulos ſuæ Diœceſis ſubditos, ideoque vel illos baptizare vel preſbyteris committere poſſunt hoc baptizandi munus illis ex ordinatione conceſſum, ſed ad hos vel illos indeterminate: vnde vlterius oportet vt eis determinentur perſonæ in quibus acceptam exerceant poteſtatem. Ratio verò cur de iure competat Epiſcopis baptizare eos qui ſunt in ipſorum diœceſibus, eſt; quia admittere aliquem in membrum alicuius communitatis, eiquè communicare illius priuilegia propriè competit, vel ipſi communitati, vel illi qui in ea
D ius habet ſupremum: tale autem ius habet Epiſcopus Romanus in vniuerſali Eccleſia: Epiſcopi verò particulares in ſuis diœceſibus: ita Ægidius in tertiam part. ad quæſtionem 67. dub. 1. Vaſquez ibidem diſput. 147. cap. 3. poſt Alenſ. D Thom. Bonauent. Scot. Gabriel. Marſil. Sot. & Ledeſm. probatur ex capit. diaconos 93. diſtinct. vbi Gelaſius Papa ad Epiſcopos Liuoniæ ſic ſcribit de Diaconis. *Abſque Epiſcopo vel presbytero baptizare non audeant niſi prædictis ordinibus fortaſſe longius conſtitutis neceſſitas extrema compellat*: item ex cap. conſtat de conſecrat. diſtinct. 4. vbi Iſidorus idem docet; & antea tradiderant Tertul. lib. de Baptiſmo cap. 17. & Hieronym. in dialogo contra Luciferianos. numero 2.

5\. Vnde aduertendum ſecundo neque Diaconis, neque alijs inferioribus Eccleſiæ miniſtris ex vi ſuæ ordinationis conuenire baptizandi officium, Diacono tamen iuſta de cauſa, & in aliqua neceſſitate committi poſſe, reliquis ſiue clericis, ſiue laicis non niſi in extrema neceſſitate licite hoc munus commendari, vel ab eiſdem exerceri: ita tenet communis ſententia Theologorum & Canoniſtarum, quos ſequitur *Suarius* in 3. par. tom. 3. diſput. 23. ſect. 2. Ægid. v. b. Rup. & Vaſq. citatus c. 4. & 5. Turrecrem. in cap. Diaconos citatum & latius in cap. conſtat de conſecrat. diſt. 4. cum aliis. Tres partes habet hoc aduertendum, prima ex capitibus citatis patet & ex Concil. Florent. in decreto Eugenij 4. vbi dicitur de baptiſmo *Miniſter huius Sacramenti eſt ſacerdos, cui ex officio competit baptizare*, item ex Clemente Romano lib. tertio conſtitut. cap. 11. ibi, *ſed neque reliquos clericos baptizare permittimus: ſed ſolos Epiſcopos & presbyteros miniſtrantibus illis diaconis*, & lib. 8. cap. 52. ait *nec Diacono fas eſt offerre ſacrificium vel baptizare*. Ratio eſt quia ex Chriſti inſtitutione ordinaria poteſtas ſupra corpus Chriſti myſticum coniungitur cum poteſtate ſupra corpus Chriſti verum: hæc autem nec diacono, neque inferioribus Clericis datur: ſed ſolum ordinatur Diaconus ad ſeruiendum Epiſcopo & ſacerdoti. Deniquè per baptiſmum remittuntur peccata, & recipiuntur homines ad gregem Chriſti, hoc verò munus ad eos ſolum ex officio pertinet, qui paſtores ſunt, quales Diaconi vel inferiores Clerici non ſunt, ſed paſtorum miniſtri. Secunda pars ſuadetur; nam ratio ordinis Diaconatus poſtulat, vt Diaconi miniſtrent Epiſcopis, & Sacerdotibus, vt diximus: ergo propter iuſtam & rationabilem cauſam, ipſis committere poſſunt Epiſcopi, vt baptizent: quod quidem illa verba, quæ referuntur in Pontificali Romano ad ordinationem Diaconi ſpectantia non obſcurè declarant. *Diaconum enim, oportet miniſtrare ad altera, baptizare, & prædicare*. Ex quibus conuincitur Diaconum aliquo modo ad baptiſmum ordinari, non vt ordinarius huius Sacramenti miniſtrum, quauis de cauſa, & occaſione, ſicut conceditur presbyteris; ergo ſaltem inſtante graui neceſſitate, quamuis extrema non ſit, ex commiſſione Epiſcopi, vel ſacerdotis iuſta de cauſa diacono committitur baptizandi munus. Aliis tamen ſiue clericis, ſiue laicis (quæ erat tertia pars aduertendi) non niſi in extrema neceſſitate licet hoc officio fungi: ſi tamen faciant quantumuis illicitè validus, & verus erit baptiſmus, qui à quocumquè ſecundùm Eccleſiæ ritum & intentionem miniſtrante confertur tam paruulis, quam adultis, proficit ad ſalutem vt definit noſter textus.

6\. Vnde aduertendum tertio baptiſmum eſſe Sacramentum ad ſalutem neceſſarium, probatur ex cap. filius cap. firmiſſimè tenet cap. non illud. cap. nulla præter cap. non dubito & ſimilibus de conſecrat. diſtinct. 4. Idem definiuit Innocent. I. contra Pelagian. epiſtol 26. ad Concil. Mileuit. & Leo epiſtol. 80. alias 78. ad Epiſcopos Campaniæ: Concil. Florent. in decreto Eugenij. Tridentinum ſeſſ. 6. cap. 7. can. 5. vbi ait: *ſiquis dixerit baptiſmum liberum eſſe, hoc eſt non neceſſarium ad ſalutem anathema ſit*, probatquè vtrumque Concilium ex Ioann. 3. *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto non poteſt introire regnum Dei.* Qua ratione tamen baptiſmus neceſſarius ſit ſolum neceſſitate præcepti, ſed etiam neceſſitate medij ad ſalutem, explicandi locus non eſt: videatur Suar. tom. 3. in 3. par. diſp. 27. ſect. 2. & ſeq. Vaſq tom. 2. diſp. 151. & ſeq Ægid. ad quæſtionem 68. artic. 2. dub. 1.

7\. Aduertendum quarto aduerbium *ritè* (quod duplici in loco in textu habemus) ſignificare ordinem, & ſolemnitatem in actu, qui adiungitur, & in hoc diſtinguitur à dictione *ritè*, quæ ſecundum ſuam propriam ſignificationem denotat cauſam, iuſtitiam, & merita cauſæ. Vtrumque docuit Gloſſ. Bartol. Ang. & alij DD cùm textu in l. 2. ff. de inoff. teſtament. ibi, *ſed rectè quidem feceris teſtamentum*, & in l. non putauit §. non quæuis de bonor. poſſeſſ. contra Tab. in l. lecta 16. latius ibidem Barthol. colum. 3 ff. ſi certum petatur. Abb. Ioann. Andr. & alij hoc in loco. Ant Butr. in proœm. decret. per ea quæ voluit Gloſſ. in l. iuſte poſſidet, ff. de requir. poſſeſſ. in l. ſed etſi lege, §. ſociæ, ff. de petition. hæred. Tiraquell. in l. ſi vnquam in præfat. numero 33. vbi notat *ritè* pro ritu vſurpari teſte Priſciano lib. 14. & patet ex Statio libro ſecundo.

Hei mihi primitiis ararum & ritè nefaſto
Libatus iuſſuſque mori.

Denotat ergo hæc dictio formam ex ſententia Gloſſ. in l. ſi vnquam in verbo ritè C. de bon. vacan. & formam quidem ſubſtantialem iuxta Ancharan. in cap. poſſeſſor. colum. 4. verſic. *item Iure Canonico* de regul. iur in 6. & ita in vtroque loco noſtri textus formam eſſentialem importat per quam homo baptizatur, & ſacerdos ordinatur. Illud tamen omittendum non eſt, illam differentiam inter dictiones *Ritè, & Rectè*, perpetuam non eſſe, immo plerumque vnam pro altera ſubſtitui ad inuicem: ita enim notat Accurſ. in l. non putauit citatam: Luc. Pent. in l. 1. col 2. in fine C. de profeſſ. qui vt in vrbem, &c. lib. 12. Domin. poſt alios in cap. contra Chriſtianos de hæretic. in 6. Franc. Aretim. in l. Titius in princip. ff. de liber. & poſt hum. Iaton. in l iuſtè poſſidet. col. 2. ff. de acquir. poſſeſſ. Decius in l. lecta ſupra citata; Alciat. in l. hæc verba in ſtipulatione ff. de verbor. ſignification. & probatur optimè ex l. tertia C. de bon. vacan. ibi, *Ritè atquè ſolemniter*, vt notauit Luc. Pen. ſi enim ritè non ſignificaret idem ac rectè, inutilis repetitio in eo textu eſſet neceſſario admittenda, duæ enim voces

ces idem omnino significarent, neque hæc significandi vis in dictione *ritè* Maronem fugit cum lib. 4. Æneid. dixit.

Si ritè audita recordor. & lib. 5.
Si modo ritè memor seruata remetior astra.

Per veram potest semper pœnitentiam reparari, Hoc est alterum Sacramentum, quod hominibus post baptismi susceptionem in mortale peccatum prolapsis necessarium est non solum necessitate præcepti, sed etiam necessitate medij. Ideoque à Concilio Tridentino sess. 14. cap. 2. in fine, Sacramento baptismi in hac æquiparatur necessitate, his verbis: *est autem hoc Sacramentum pœnitentiæ lapsis post baptismum necessarium: vt nondum regeneratis ipse baptismus,* B ideoque sess. 6. cap. 14. & sess. 14. can. 2. statuit pœnitentiam à sanctis Patribus iure optimo secundam tabulam post naufragium deperditæ gratiæ fuisse nuncupatam. Itaque de fide certissimum est nos iure diuino teneri interuentu Sacramentalis confessionis omnia peccata mortalia post baptismum commissa submittere Ecclesiæ clauibus, & sacerdoti legitimo confiteri: ita definit Tridentin. sessio. 14. c. 5. vbi ait, *ex institutione Sacramenti pœnitentiæ iam explicata vniuersa Ecclesia semper intellexit institutam etiam esse à Domino integram peccatorum confessionem & omnibus post baptismum lapsis iure diuino necessariam existere*, & infra, can. 7. idem inculcat: & quidem iam Clemens primus in epistola prima ad Iacobum Fratrem Domini Sacramentalis confessionis meminerat paulo post principium & ante finem; & Concil. Laodicenum sub Syluestro can. 2. & Leo primus in epistol. 80. ad vniuersos Episcop. Campaniæ, ex qua sumptum est cap. quamuis plenitudo & cap. sufficit de pœnitent. distinct. 1. Item vita Simplicij ex libro Pontificali anno Domini 467. quæ est in secundo tom. Concil. Deinde Concilium Cabilionense sub Leone 3. cap. 33. Lateranense sub Innocentio tertio cap. 21. Londinense sub Gregor. 9. §. Sacramenta & §. quod in quodam: & Constantiense in Bulla damnante articulos Ioannis Vuicleff. vbi inter reliquos errores damnatos septimus fuit *si homo fuerit debite contritus, omnis confessio exterior est superflua & inutilis.* D Florentinum in decreto Eugenij 4. quod partes Sacramenti pœnitentiæ manifestè declarauit, multo tamen distinctius Tridentinum huius Sacramenti necessitatem exposuit, quam multis Patrum Græcorum & Latinorum testimoniis ostendit Iodocius Corcius tom. 2. lib. 7. artic. 1. Præterea ex multis contextibus; cap. neminem; cap. agite pœnitentiã; cap. verbum Dei; capit. non potest; cap. multiplex & simil. lib. de pœnit. dist. 1. idem confirmatur; alia etiam Concilia & Patrum testimonia refert Bellarm. lib. 3. de pœnit. cap. 5. & sequent.

Tota difficultas nunc est in assignando fundamento huius necessitatis in sacra pagina, & sane Tridentinum sessio. 14. cap. 5. A illud colligit ex Ioann. 20. vbi Christus Dominus Apostolis potestatem remittendi peccata his verbis concessit, *Accipite Spiritum sanctum quorum remiseritis peccata remittuntur eis.* Vnde arguit Sacramentalis confessionis necessitatem iure diuino introductam. *Quia*, inquit, *Dominus noster Iesus Christus è terris ascensurus, ad cælos sacerdotes ipsius Vicarios reliquit, tamquam præsides, & Iudices, ad quos omnia mortalia crimina deferantur, in quæ Christi fideles ceciderint: quo pro potestate clauium remissionis, aut retentionis peccatorum sententiam pronuntient:* Hæc est prima propositio Concilij: secunda verò in sequentibus apparet. *Constat enim sacerdotes iudicium hoc incognita causa exercere non potuisse: neque æquitatem quidem illos in pœnis iniungendis seruare potuisse, si in genere duntaxat, & non potius in specie ac sigillatim sua ipsi peccata declarassent.* Ex his duabus propositionibus colligit Concil. huius Sacramentalis confessionis necessitatem, specificamque omnium mortalium & circumstantiarum, quæ speciem peccati mutant, mentionem in confessione faciendam, in eodem cap. & can. 7. in eod. cap. verbis sequentibus. *Ex his colligitur oportere à pœnitentibus omnia peccata mortalia, quorum post diligentem discussionem conscientiam habent in confessione recenseri etiamsi occultissima sint*: in can. 7. addit. *& circumstantias, quæ speciem mutant.* Itaque hæc est summatim vis illationis, Christus constituit Apostolos, & eorum successores, iudices cum vera potestate C remittendi peccata, vel retinendi: sed hoc iudicium non potest prudenter exerceri & legitimè nisi cognito peccatoris statu, qui nisi à peccatore manifestetur, agnosci non potest: ergo hæc manifestatio est omnino necessaria ad hoc, vt peccatoris culpæ remittantur.

Verùm contra hanc illationem opponi potest, primo, quia licet Christus instituerit hoc iudicium tamquam vtile, & sufficiens ad remittendum peccatum, & in eo non nisi confessæ culpæ remittantur per se, hinc non videtur sequi, quod sit medium omnino necessarium. Nam contritio in lege veteri peccatorem in statu gratiæ constituebat: sed in lege gratiæ non amisit hanc vim & efficaciam: ergo confessio non erit medium necessarium: sed in defectum contritionis: stat enim esse confessionem necessariam ad illud iudicium, & non esse iudicium necessarium ad remissionem peccati. Secundo si illatio esset bona etiam de venialibus procederet: probatur quia in Sacramento pænitentiæ de venialibus est iudicium, & per illud remittuntur: & tamen confessio Sacramentalis non est medium necessarium respectu venialium: vtrumque enim dicit Tridentinum sessio. 14. cap. 5. *Venialia quibus à gratia Dei non excludimur, & in quæ frequenter labimur, quamquam rectè, & vtiliter citraquè omnem præsumptionem in confessione dicantur, quod piorum hominum vsus demonstrat; taceri tamen citra culpam, multisque alijs remedijs expiari*

possunt : ergo sicut venialia subiiciuntur, & remittuntur in huius Sacramenti iudicio necessario, idem etiam dici posset de mortalibus. Tertio quia verba illa Christi Domini secundùm se non indicant maiorem necessitatem: immo neque verba nostri textus; qui solum ait peccatorem post baptismum per veram pœnitentiam posse reparari: non verò debere per pœnitentiæ Sacramentum reparari: Quarto quia Gratianus cum per totam distinctionem primam de pœnitentia in vtramque partem multis textibus disputarit, vtrumper cordis contritionem secreta satisfactione absque oris confessione quilibet peccator Deo satisfaceret: ad finem distinct. post cap. 89. quamuis plenitudo, concludit his verbis: *quibus auctoritatibus, vel quibus rationum firmamentis vtraque sententia satisfactionis, & confessionis innitatur, in medium breuiter proposuimus. Cui autem harum potius adhærendum sit lectoris iudicio reseruatur.*

11. Propter has difficultatis non modo Hæretici, quos optimè conuincit Bellarm. toto lib. 3. de pœnitentia, & Valentia tom. 4. disput. 7. quæst. 9. puncto 1. sed etiam aliqui ex catholicis quamuis admittant hoc Sacramentum ex præcepto Ecclesiastico esse necessarium, negant tamen ex vi institutionis suæ præcisè esse medium necessarium: Ita Hugo Victorinus, Alens. Bonauent. Iansenius, Scot. Gabriel Medin. Caiet. quos refert, & reijcit Suar. disput. 16. tom. 4. de pœnit. sect. 2. numero secundo. Verùm post Concil. Tridentinum hæc sententia à Catholico sustineri non potest. Apertè enim multis in locis definit hoc Concilium hominibus post baptismum lapsis in mortalia, ita esse necessarium hoc Sacramentum: vt sine eo saltem in voto saluari non possint: ita docet sessio. 6. cap. 14. & can. 29. item sessio. 14. cap. 4. & tandem can. 6. ait. *Si quis negauerit confessionem Sacramentalem, vel institutam, vel ad salutem necessariam esse iure diuino, aut dixerit modum secrete confitendi so'i sacerdoti quem Ecclesia catholica ab initio semper obseruauit, & obseruat, alienum esse ab institutione & mandato Christi, & inuentum esse humanum, anathema sit.* Idem confirmatur ex Conciliis supra citatis. Quamobrem dicendum est optimum fuisse discursum Concilij Tridentini & in ipsis verbis Christi Domini secundùm se sumptis sufficienter contineri, & exponi hanc veritatem de necessitate Sacramenti pœnitentiæ, tamquam remedij vnici, post Baptismum in mortalia peccata labentibus; Ecclesiamquè solùm declarasse continua traditione hunc fuisse sensum & veram interpretationem verborum Christi.

12. Probatur primo quia nullus in peccato mortali existens potest pro illo de condigno Deo satisfacere, vt communiter tenent Theologi cum D. Thom. part. quæst. 1. art. 2. Suar. in modo ibidem, sed latissimè tom. 3. de gratia lib. 7. cap. 14. Vasq. Lorca & alij Thomistæ ad eundem artic. 2. D. Thom. qui quamuis diuersis viis hoc defendant, in eo tamen conueniunt quod nullus purus homo exactam, & perfectam satisfactionem Deo pro mortali reddere possit; & sanè non obscurè deducitur ex Concil. Ephesin. tom. 6. cap. 7. colum. 2. vbi docet quod sola Christi satisfactio talis erat, quæ peccati debitum *ad amussim iustitiæ exæquaret*: item ex Tridentino sess. 6. cap. 8. exponens verba pauli ad Roman. 3. vbi ait hominem gratis iustificari & subdit, *Gratis autem iustificari ideo dicimur, quia nihil eorum quæ iustificationem præcedunt siue fides, siue opera, ipsam iustificationis gratiam promerentur*, vbi clarè docet quocunque modo se homo ex gratia disponat ad iustificationem, numquam perfectè, & de condigno illam promereri: semper ergo oportet, vt Deus gratuito, & liberaliter peccarum remittat, contentus dispositione, quam ex parte hominis requirit: Vnde in lege naturæ & scripta ante institutionem huius Sacramenti ex vna parte difficilior erat iustificatio, quia nullum erat Sacramentum, quod ex opere operato peccatum remitteret adultis, & ex attritis faceret contritos: ex altera erat facilior, quia non requirebatur vocalis confessio sacerdoti facienda, sed sufficiebat perfecta cordis contritio. Verùm cum actus contritionis non ita facile à peccatoribus exerceatur, quia magis timore pœnæ vel spe præmij quàm amore Dei offensi à peccatis deterrentur; simpliciter semper erat difficilius remedium ad salutem necessarium. At postquam institutum est à Christo Domino pœnitentiæ Sacramentum, dispositionem ille non acceptat ad remissionem mortalis, nisi quatenus includit saltem in voto Sacramentalem confessionem: ita docet Tridentinum sessio. 14. cap. 4. vbi concludit *etsi contritionem hanc aliquando charitate perfectam esse contingat, hominemque Deo reconciliari priusquam hoc Sacramentum actu suscipiatur: ipsam nihilominus reconciliationem ipsi contritioni sine Sacramenti voto quod in illa includitur non esse adscribendam.* Dicitur verò contritio includere votum Sacramenti: quia cum sit detestatio peccati ob Deum super omnia dilectum, voluntatem inuoluit in omnibus Deo placendi, & illius præceptis obtemperandi, quorum vnum est Sacramentum pœnitentiæ suscipere, quando tempus præcepti vrget, & confessoris copia datur, tunc enim non supplebit contritio realem susceptionem Sacramenti, immò neque vera esse poterit, perfectaque contritio hominis præceptum diuinum non implentis: sequitur ergo hoc Sacramentum non modo vtile, sed omnino necessarium esse medium lapsis ad salutem.

Probatur 2. & est confirmatio præcedentis rationis: Nam Ioann. in epist. 1. cap. 1. numero 9. ait, *si confiteamur peccata nostra fidelis est, & iustus vt remittat peccata nostra, & emundet nos ab omni iniquitate*, quem locum de sacramentali confessione exponunt Carthusianus, & Thomas Anglicus ibidem. Item Turrian. 4. de dogmatibus, Bellarm. lib. 1. de pœnit. cap. 13. & lib. 3. cap. 4. & alij Theologi, & hanc interpretationem ex eo veram prorsus existimo, quia Deus iuxta mentem Ioannis dicitur fidelis, & iustus in remittendis 13.

tendis peccatis posita conditione illa nempe confessionis, non verò contritionis tantum vel conuersionis ad illum per actum interiorem: vt in multis locis testamenti veteris promittitur peccati remissio vere contritis, & ad Deum per charitatem, & peccati detestationem conuersis: fundatur ergo illa obligatio fidelitatis, & iustitiæ, quam Deus voluntariè suscepit in aliqua promissione, quam ipse fecerit remittendi peccata, si illa confiteamur: sed in lege gratiæ non habemus aliam promissionem, cuius interuentu Deus sic fidelis, & iustus ostendatur in promissione adimplenda, nisi illam Ioann. 20. numero 23. quorum remiseritis peccata remittuntur eis: ergo illius loci vera interpretatio esse debet, vt, si quis velit Deum ob suam promissionem ex fidelitate, & iustitia obligatum habere ad sui sceleris remissionem, oporteat ad illud tribunal peccata sua deponere, quod ipse ad illorum remissionem instituit in lege gratiæ. Vnde sequitur iam non sufficere solam contritionem sine sacramentali confessione, saltem in verbo, quando vel præcepti necessitas, pro tunc non vrgeat, vel sacerdotis opportunitas non detur.

Tertio Non minus efficaciter idem ostenditur ex Iacobi Epistol. cap. 5. numero 16. ibi *Confitemini ergo alterutrum peccata vestra, & orate pro inuicem vt saluemini.* Monuerat Apostolus vt si quis infirmaretur, presbyteros Ecclesiæ accerseret à quibus oleo sancto vngeretur, & qui pro eo Deum deprecarentur: & si in peccatis esset illi remitterentur: ne quis tamen existimaret peccata lethalia extremæ vnctionis sacramento deleri sine præcedente confessione, quæ commodè fieri poterat presbyteris ad vnctionem euocatis, subiunxit obligationem, & necessitatem confessionis in graui infirmitate, & mortis articulo faciendæ: hanc vim habet illud *ergo*: *confitemini ergo alterutrum peccata vestra*, videlicet seruate Christi præceptum de confessione facienda iis, quibus potestaté remittendi peccata concessit, quales sunt presbyteri de quibus loquebatur. Itaque præcedere debere confessionem sacramentalem sanctæ vnctioni, & precibus presbyterorum demonstrauit, prius enim dixit *confitemini*, & postea *orate*, vt saluarentur: ergo sentiebat illud sacramentum esse ad salutem necessarium, & prærequisitum ad sacram vnctioné, quando ægrotus illius capax, & mortalis peccati non confessi conscientiam haberet. Hanc illatiuam vim in particula *ergo* agnouit Hugo ad confirmandam huius sacramenti necessitatem; de quo etiam locum interpretantur Glossa, Beda, Serarius referens Origenem, siue Cyrillum Alexandr. in Leuiticum. Chrisostom. Augustin. Bernard. Anastas. Antiochenum. Præter quos Feuard. in commentario citat. Anton. Melissam & Damascen. apud Lorinum verò hîc citantur etiam Theodorus Cantuar. Iuo, Burcardus, Andræas Eroquerius, Alcuinus, Albinus Radulphus, Iacobus de Vitriaco, & alij: Idem tenet Concil. Cabilonense primum, Can. 33. & cap. 8. item secundum cap. 33. denique Concilium Senonense decret. 10. A titulo de confessione in quo habetur; *statim ab ipsis ecclesiæ nascentis incunabulis sacer iste confitendi ritus de interioribus nedum de exterioribus tantum inoleuit: vt tum ex Iacobo, tum ex D. Dionisij, Alexandri, Vrbani, & Cypriani scriptis manifestum euadit. Rectè igitur hanc Exomologesis legem à Christo institutam per Apostolos ad nos vsque deductam, & ab vniuersali ecclesia inuiolabiliter obseruatam à cunctis Christi fidelibus seruandam esse, & contra venientes auctoritate Concilij Constantiensis, & aliorum complurium damnamus.*

Quarto, & multo efficacius eadem veritas demonstratur. Dubitari non potest Christum Dominum Ioann. 20. concessisse Apostolis eorumque successoribus potestatem dimittendi & retinendi peccata: & consequenter constituisse iudicium & tribunal ad quod B peccata lethalia deferri deberent: ergo non est solum constitutum, vt rei possint, sed vt debeant, & teneantur illud adire: consequentiam probo primo quia alioqui multum de dignitate huius tribunalis detraheretur si voluntarium, non necessarium iudicium foret: nullus enim aut paucissimi ad illud venirent. Nam fideles magis timorati, & religiosi possent facilius actum contritionis elicere; alij verò grauioribus culpis obstricti nisi necessitate compulsi ad illud iudicium traherentur, illud multo minus adirent. Secundo quando princeps constituit tribunal seu iudicium criminale ad quod certæ iniuriæ ordinario iure pertineant, sane ipso iure sine alia declaratione censetur velle cogere reos, qui C aliquo peculiari priuilegio, vel dispensatione non gaudeant, ad illud trahi etiam inuitos: Nam iudicium de se redditur in inuitum; vt optimè docet Gloss. in l. 83. inter stipulantem §. 1. ff. de verb. obligat. cum eod. text. & vlterius refert l. fœmina L. si reus ff. de procuratoribus, ad idem confirmandum. Nam alioqui frustraretur principis intentio, quæ est in criminali iudicio nocentes coërcere, & actiones iniuriarum eo iudicio terminari in absoluendis vel damnandis omnibus eidem tribunali subiectis: cum ergo Christus Dominus sine vlla exceptione, vel dispensatione tribunal omnium iniuriarum, quæ Deo fiant, in terris reliquerit, ipso iure diuino censetur non voluntarium, sed necessarium iudicium erexisse. Quod verò sine vlla definitione, seu acceptione personarum & absque D exceptione erectum remittendi peccata tribunal suis sacerdotibus concesserit, testatur Ambros. lib. 1. de pœnit. cap. 2. relatus in cap. Deus definitionem de pœnit. distinct. prima. Tertio, probatur consequentia; nam si potestas data non solum est ad dimittenda, sed etiam ad retinenda peccata, impossibile est quod sit potestas iudicij voluntarij, quoniam si alia via peccator sine hoc iudicio in re, vel in voto subeundo, & sine subiectione, & ordine ad claues veniam consequi potest, quid interest retinendi potestas: sanè frustratoria videretur, vel nulla: vt optime deducit Augustin. in lib. 50. homil. in 49. & refertur in cap. agite pœnitentiam de pœnit. distinct. 1. ibi; *nemo dicat sibi, occultè ago, apud Deum ago,*

nuit Deus, quæ mihi ignificat, in corde ago, ergo A *sine causa dictum est, quæ solueris in terra, soluta erunt & in cœlo: ergo sine causa claues datæ sunt, frustramus Euangelium Dei, &c.* quam rationem latè prosequitur Suar. tom. 4. de pœniten. disp. 17. sect. 1. numero 13. Vasq. tom. 4. in 3. part. quæst. 90. artic. primo dub. 2. Ægid. disp. 5. de pœnitent. dub. 1. cum aliis.

15. Hinc facile soluuntur propositæ obiectiones: Nam ad primam satis ostendimus necessitatem huius sacramenti ad remissionem peccatorum, quæ post baptimum committuntur: ad id quod de contritione additur ex prima probatione patet responsio esse diuersam rationem de contritione in lege naturali, & scripta, atque in lege gratiæ considerata. Ad secundam respondeo cum Suar. citato B numero 22. Vasq. citato numero 23. post alios hanc potestatem dimittendi vel retinendi peccata per se primo datam esse respectu mortalium, quæ sunt materia necessaria huius sacramenti, & eis in perpetuum clauditur omnino regnum cælorum: at respectu venialium datur etiam, quatenus sunt quoddam temporale impedimentum ingrediendi regnum Dei, & materia sufficiens quidem ad exercitium clauium non tamen necessaria: ideoque illis in perpetuum non clauditur Cœlum, quia cum Dei gratia, quæ est gloriæ pignus in iustis reperiuntur. Vnde dicimus illationem illam etiam procedere de venialibus C tamquam de materia sufficienti, quia verò necessaria materia non sunt; ideo concilium in consequentia, *ex his colligitur*, sapienter de mortalibus speciatim loquutum est, quia loquebatur de peccatis quibus clauditur perpetuo cæli ianua, & Dei gratia amittitur, & sine hoc sacramento saltem in voto non remittuntur, & idcirco semper absolutioni & retentioni Clauium subijciuntur, ad quarum potestatem ordinantur, & sub qua tempore opportuno deponi debent, ne in damnationis pœnam peccator rursus relabatur. Ad tertiam R. probationes supra positas, præsertim quartam, conuincere necessitatem pœnitentiæ: nec minus illam ostendit noster textus; Nam cum illam assignet tamquam medium, ac remedium certissimum ad reparandam gratiam per peccatum post susceptionem baptismi amissam, & illam secundum veluti baptismum quoad remissionem culpæ semper D obtinendam, faciat, omnino necessariam esse significat, quod confirmo primo, quia hoc solum medium recuperandæ salutis indicat. Secundo quia illud *vera* significat pœnitentiam germanam, ac legitimam in lege gratiæ à Christo traditam, & ab Apostolis, & antiquis Patribus ad nos translatam, quæ, vt supra ostendimus, semper includit saltem in voto sacramentalem confessionem. Tertio Quia aduerbium *semper* magis determinat acceptionem pœnitentiæ ad sacramentum re ipsa susceptum. Nam vt supra notauimus, contritio non supplet sacramentalem confessionem, neque vera esse potest, si quando vrget præceptum diuinum, & datur confessoris copia, confessio sacramentalis omittatur: ergo vera pœnitentia per quam semper reparatur gratia sola est sacramentum pœnitentiæ suis partibus perfectum, & in re susceptum.

Hinc duo colliges: primum ideo baptismo æquiparari pœnitentiam in hoc quod vtrumque sacramentum medium sit necessarium ad salutem, baptismus omnibus hominibus, pœnitentia lapsis post baptismum, quia sola pœnitentia sacramentalis est, quæ semper recuperat amissam gratiam, & contritio quando illam recuperat, id habet quatenus pars est sacramentalis pœnitentiæ includentis confessionem sacramentalem in voto saltem implicitè, vt docent Suar. disp. 17. sect. 3. numero 9. & Vasq. ad quæst. 84. artic. 5. dub. vnic. numero 31. post D. Thom. Richard. Bonau. Maior. Gabriel. Almac. Alens. Sotus Adrian. & Nauar. quos idem Suar. allegat: Lorinus disp. 5. de pœnitent. dub. 1. conclus. 1. Quia ergo tam baptismi, quam pœnitentiæ, per se proprius effectus est iustificatio, & vtrumque sacramentum, aut in re susceptum, aut in voto, quando non vrget præceptum, vel non datur opportunitas illud in se suscipiendi, necessarium est ad salutem, ideo vtriusque necessitas non modo necessitatem præcepti, sed etiam medij complectitur. Secundum, ideo per implicitum votum sacramenti in contritione inclusum peccata remitti, quia hoc sacramentum ita nunc est institutum, vt eius susceptio pertineat ad integram satisfactionem, ex parte nostra requisitam, & ita eliciatur actus contritionis, vt eliciens in præparatione animi sit ad confessionem debito tempore faciendam. Ad eum modum quo in traditione rei emptæ quando solui pretium cæpit ante integram solutionem transit dominium, & possessio ad emptorem in virtute etiam pretij soluendi, cuius obligatione emptor obstringitur: ita in nostro casu in virtute confessionis sacramentalis, quæ est alia pars satisfactionis ex parte nostra ad quàm obligati manemus, per contritionem iustificamur, & ita Dominus nostram solutionem perfectam iustificationis misericordia anticipat. 16.

Ad 4. Respondeo in hac distinctione prima de pœnitentia aliqua contineri Gratiani, & Glossæ dicta, quæ nec cum veritate, nec cum doctrina catholica cohærent, quæ suo loco dicentur. Interim vide Nauarr. in Comment. ad has distinctiones de pœnit. præsertim in prælud. dist. 1. in Glossam summæ numero 3. in cap. lacrimę numero 3. cap. ecce numero 1. & dist. 5. in 3. partem & reliquas Glossæ summæ: siue ergo Gratianus tamquam problematicam illam quæstionem lectoris iudicio reseruatam proponat, an per contritionem veram possit peccator iustificari sine sacramentali confessione re ipsa suscepta; siue an necessarium sit vltra contritionem cordis, vt qui per illam iustificatus est, peccata sua per confessionem oris clauibus ecclesię submmittat; quouis modo quęstio intelligatur, iam definita est à Concilio Tridentino & aliis supra citatis: Nam contritio vera cum includat sacramentalem confessionem in voto 17.

per

per se sufficit ad iustificationem: sed non tollit obligationem confessionis sacramentalis, iure diuino institutæ, & præceptæ & consequenter illius necessitatem, quod in decreto Gregorij 13. iussu emendato Glossa quædam aduertit post illud §. *quibus auctoritatibus*. Neque textus quos pro vtraque parte Gratianus refert huic obstant veritati. Nam qui contritioni fauent, & illam ad iustificationem sufficientem esse docent, sacramentum pœnitentiæ non excludunt, cuius pars est contritio nouæ legis; qui verò sacramentalis confessionis necessitatem ostendunt, contritionis veræ vim ad iustificandum non denegant: quando confessionis præceptum non vrget, vel opportunitas confessionis non datur, quia vera contritio non est sine confessionis voto quod includit.

18. *Non solum Virgines.* Concludit textus designando tres hominum status, qui in ecclesia sunt: virginum, continentium, & coniugatorum, in quibus per veram fidem charitate formatam & bonis operibus Deo placentem, æternam felicitatem comparari protestatur: recta fides dicitur pro integra, incorrupta, inculpata & orthodoxa de qua Genad. tom. 4. Bibliot. Origen. tom. 1. Cyrill. Alex. tom. 2. August. tom. 10. serm. 29. de tempore; Damasc. & alij patres: concinit ius ciuile in quo fides dicitur intemerata l. 2. nullus; §. is autem. Item l. 5. cum recta & irreprehensibilis. Denique ab omnibus amplectenda & probanda l. 1 & 2. & quæ sola doceri debet à principe, & magistratibus proponi. l. 3. de summa Trinitat. & fid. cathol. Porro hos tres status in Eustochio, Paula, & Paulina vt christianę pietatis ac religionis prototypis, Hieronym. dilaudauit, sic enim ad Pammachium scribit epist. 26. in princip. *Eustochium Virginitatis flores metit, Paulina castum matrimonij cubile seruat*, & paulo inferius, *discolores equi sed voluntate concordes vnum auriga iugum trahunt*. Hinc quilibet fidelis virtutem suo statui conformem addiscat, nec se æternæ beatitudini minus aptū credat, quod vitæ professione à paradisi ianua longius iudicatur oberrare, si sanctæ fidei honestæque operationis rectum iter teneat, certissimum enim est fidei dogma, fidem quamtumuis diuinam & rectam in credendo, non nisi viuam, & iustam in operando proficere ad salutem, non enim habitabit in tabernaculo Dei, nec requiescet in monte sancto eius, nisi, *qui ingreditur sine macula, & operatur iustitiam*, psalm. 14. numero 1. Nam cæli Dominus vnicuique reddit iuxta opera sua. Psalm. 61. numero 13. Matth. 16. numero 27. & quasi de industria vanissimam hæreticorum fiduciam sola se fide, seu infidelitate iustificantium D. Iacobus suggillaret cap. 2. numero 14. ait, *quid proderit fratres mei, si fidem quis dicat se habere: opera autem non habeat? numquid potest fides saluare eum?* optime dicit si quis dicat se habere fidem; ore enim, non corde, sermone non mente fidem retinet, quippe qui sola fide confidens à fide deficit. Itaque concludit Apostolus, *fides sine operibus mortua est*, qui ergo sola fide cælum petit in regno vitæ graue olentia cadauera postulat sepeliri. Vide de hac re optimam Bellarm. controuersiam lib. 4. de iustificat; & Iodoci Cocci articulum 3. lib. 3. tom. 2. & in cap. fertur & cap. sicut vrgeri 1. quæst. 1. & de pœnit. dist. 2. §. non est mirum eadem veritas catholica inculcatur.

Exponitur secundum caput Damnamus, in quo Ioachimi, & Almarici hæreses condemnantur.

NOTATIO IX.

11 **D**Amnamus, &c. Postquam Lateranense Concilium fidem suam in primo capite proposuit ad damnandos errores Ioachimi, & Almarici, progreditur in secundo, quos tunc temporis grassari, & perfidiæ contagio fideles inficere animaduertit: idem præstitit ciuile ius cui non satis fuit, catholicæ fidei professionem tradere, eamque ab Apostolis Euangelistis, & sanctis patribus acceptam cunctis populis obseruandam imperare. Item vniuersalem doctrinam quatuor Oecumenicorum Conciliorum, tamquàm veræ fidei declarationes recipere & venerari vt in legibus pluribus præsertim in 1. 2. 3. 5. & vltima de summa Trinitat. & fide catholic. videre est, oppositos etiam hæreticorum errores incusat, condemnat, & punit. Nam hæreticos vti vesanos & amentes coarguit l. 1. §. hanc legem l. 2. in princip. eodem tit. sicut noster text. in fine insanam Almarici doctrinam appellat. Vlterius verò Ius ciuile hæreticos ab ecclesia alienos, & veritatis inimicos dicit l. 7. §. pauci & §. per omnia, eodem tit. eorum scripta damnat, præsertim Porphyrij contra religionem Christianam l. 3. decere §. sancimus, & Nestorij §. Præterea & §. quoniam, l. 5. cum recta §. vltimo & l. 6. cum saluatorem in princip. Eutychis, & Apollinaris ibidem; eosque puniendos esse ait excommunicatione, & competenti animaduersione; l. 5. cum recta; §. vltimo; l. 6. cum saluatorem §. his itaque, & sequent. l. 7. cum velimus §. per omnia & §. nullus, eodem tit. quæ quidem pœnæ C. ad titulum de hæretic. distinctius proponuntur.

Abbas antiquus egregiè notat illatiuum *ergo* nostri textus, quia ex tradita in superiori capite Trinitatis doctrina rectè inferebatur damnatio & reprobatio errorum Ioachimi & Almarici: textus verò sic melius resumitur ex Panormitan. Zabareza. Iaonn. Andr. Anton. de Butr. & Ioann. de Imol. Pater filius, & spiritus sanctus sunt vna essentia non vnione collectiua, vel similitudinaria, sed vera vnitate substantiæ & naturæ singularis: nec per hoc in Trinitate admittitur quaternitas. Natura verò vel essentia nec generat, nec generatur, neque procedit, quia hi actus personarum sunt, non naturæ; contrarium opinantes nisi resipiscant, & se correctioni ecclesiæ submittant, vt hæretici censendi. Almarici dogma peruersissimum cuiusque doctrina non modo hæretica, sed etiam est insana. Verum antequam explicetur

discursus capitis, & ratio, qua Ioachimi error conuincitur: De Ioachimo & Almarico, & eorum erroribus aliquid prænotabo.

2. Ioachimus igitur ordinis sancti Benedicti, vt docet Tritemius: item Bzouius anno 1199. numero 31. vel alterius ordinis, vt dubitat Posseuinus in apparatu sacro lit. I. Sane Abbas fuit Florensis Monasterij à se instituti, vt constat ex epistola Honorij 3. ad Episcopum Lucaniæ, quæ extat in Vaticana Bibliotheca aduersus eos, qui de Ioachimo, eiusque Monasterio acerbius obloquebantur; In Calabriæ oppido natus tantæ existimationis vir, vt insignis Theologus Gulielmus Parisiensis in libro de virtutibus sic de illo scriptum reliquerit. *Donum intellectus tantæ claritatis est, & acuminis in quibusdam, vt valdè assimiletur spiritui prophetiæ, qualem crediderunt nonnulli fuisse in Abbate Ioachimo, & ipse de se ipso dixisse dicitur, quia non erat ei datus spiritus prophetiæ, sed spiritus intelligentiæ*, quod sanè donum subodorabitur, qui eius scripta perlegerit: sanè hunc habuisse prophetiæ spiritum testantur Syluester Meuicus de Castellione in epistola ad Ægidium Cardinalem, quæ Ioachimi operibus præponitur, item D. Anton. 1. par. Chronicon. tit. 17. cap. 1. §. 12. Guilielmus Parisiensis lib. de virtutibus Sixtus Senen. lib. 4. Bibliotheca Posseuin. vbi supra & alij infra citandi: diciturque templum sancti Marci Venetiis celeberrimum lapidibus strauisse, mysticisque notis ac ænigmaticis Hieroglyphicis exornasse, in quibus futurorum temporum euentus, rerum vicissitudines in Italia successuræ, ciuilium bellorum turbines, & alia vaticinia descripta sunt: aliqua etiam de Romanis Pontificibus præsagia sub eius nomine circumferuntur, quæ quam mereantur fidem, aliis iudicandum relinquo, illud mihi magis mirum, quod cum ad quindecim tantum Pontifices spectent teste Bzouio citato, ea velint aliqui ad hæc vsque tempora temeraria curiositate protendere.

3. Verum celebriores, quæ de Ioachimo proferuntur prophetiæ suis operibus sparsæ, illæ sunt, quibus diuersos religiosarum familiarum ordines futuros pronuntiauit. Inter quos illa duo diui Dominici, & diui Francisci agmina virtutibus pariter ac literis fœcundissima contra Christiani nominis hostes in aciem quam primum processura prædixit. Augustinianæ etiam familiæ ordinem præsagiuit cuius vaticinium refert D. Antonin. 3. part. Chronicon. titul. 24. cap. 14. his verbis, *Surget ordo qui videtur nouus, & non est, indutus nigris vestibus & de super zona: hi crescent, & fama eorum diuulgabitur, & prædicabunt fidem, quam defendent vsque ad consummationem mundi in spiritu Heliæ prophetæ, qui ordo erit Eremitarum æmulantium vitam Angelorum.* Neque desunt qui aliud eiusdem Ioachimi vaticinium de societate nostra interpretentur, qui in Apocalyps. sub Philadelphiæ Angelo ita loquitur, *Oportet Ecclesiam concipere nouum quemdam spiritualem intellectum, siue etiam promissionis filios & prolem præ cæteris spiritualem, hoc est, ipsum ordinem quem designat*

A *Iesus, qui videlicet ordo præ multis alijs qui præcesserunt eum, amabilis & præclarus, &c.* Alteram eiusdem Ioachimi prophetiam ex libro 5. concordiæ refert, insignis ille doctor inter illustres christianæ Religionis propugnatores nostra ætate nulli secundus Thomas Staplenus Anglus in promptuario morali serm. 1. in dominicam infra octauam Natiuitatis, vbi ita loquitur, *Saluberrimum est illud hodie societatis Iesu institutum, qua meditatione huiusmodi, suos quotidie per horam integram exercet, eamque matutinam; ne minimè mirandum sit, si vel hoc solo nomine, & exercitio quotidiano tam excellenti, verum de illa societate sit, quod ante quadringentos annos de ea scripsisse videtur Ioachimus Abbas his verbis. Insurget vna noua religio sanctissima, quæ erit libera, & spiritualis, in qua*
B *Romani Pontifices, potiti pace Ecclesiæ, se continebunt: quam religionem & ordinem Deus super omnes alias diliget: quia perfectio illius vincit omnes alias aliorum ordinum.* Hæc ille vir literis & virtutibus ornatissimus suis scriptis toto orbe famosus in Ecclesia sancti Amati Canonicus in Academia Duacena primum, deinde in Louaniensi Regius sacræ Theologiæ professor pro sua in nos pietate & in nostram societatem propensione sibi persuasit, illam tamen laudum molem nostræ societatis modestia sustinere non valet, & se tantis encomiis omnino imparem agnoscit, quippe quæ sanctissimos reliquarum familiarum ordines ita suspicit & veneratur, vt non dicam superare, sed ne quidem meritis exæquare
C præsumat. Verum, vt quæ minima dicitur, mendicantium postrema, vt altera Ruth spicas colligens vt reliquiæ saluæ fiant totis viribus procurabit.

Sed iam ad Ioachimum redeo cuius ingenium arroganti cogitatu altius quam par erat 4.
semel erectum, inaccessibili Trinitatis splendore perstrictum cæcutire, & toto cælo cæpit aberrare. Etenim librum de vnitate & essentia Trinitatis edidit contra Magistrum Petrum Lombardum, quem hæreticum & insanum criminabatur, quod vnam numero essentiam tribus personis communem admitteret, & consequenter ex Trinitate quaternitatem faceret: simulque diceret essentiam hanc neque generare, neque generari. Contra verò Ioachimus dicendum existima-
D bat essentiam diuinam vnam esse, sed non vnione propria, sed collectiua, & similitudinaria sicut multi homines sunt vnus populus, & multi fideles vna Ecclesia, ideoque hanc diuinam essentiam tribus personis constantem generare & generari, spirare & spirari. Hunc Ioachimi libellum damnauit Concilium Lateranense. Verùm ibidem significauit Ioachimum hæreticum non fuisse, quia absque vlla pertinacis animi contentione, se suaque omnia scripta Ecclesiasticæ correctioni submisit, dictans Epistolam, quam propria manu subscripsit, in qua firmiter confitetur se illam fidem tenere, quam Romana tenet Ecclesia, quæ disponente Deo mater est cunctorum fidelium, & magistra, vt scribit Honorius 3. in Epistola proximè citata ad Episcopum Lucaniæ, quæ rectè cum nostro textu

textu concordat. Idem Ioachimus scripsit in A Hierem. Esai. Daniel, & in Apocalypsim, Concordiamque vtriusque testamenti, & alia opera, in quorum initio constanter asserit se eam fidem sequi, quam tenet sancta Romana Ecclesia, cuius iudicio, quæcumque scripserit sub sanctę Sedis censura submittit, vt quod libuerit in suis scriptis approbet, reiiciat, vel emendet. De eodem Ioachimo vide pręter Tritemium & Bzouium citatos, Doctores scholasticos in 1. sentent. dist. 5. Canum lib. 12. cap. 7. de locis. Pegnam in cap. 2. direct. Inquisit. Matthęum Paris. in histor. Anglica anno 1179. Viegas in Apocalyps. cap. 3. coment. 2. sect. 3. post alios quos refert.

5. Almaricus verò fuit natione Gallus, patria B Carnotensis, Lutetiæ Parisiorum Theologię doctor creatus, se perfidię, ac impietatis potius professorem præbuit: huius errores in primis Lateranense Concilium congregandi causam dedere, & quamuis in hoc capite non speciatim, sed generatim damnentur, ob reuerentiam quorumdam discipulorum Almarici, qui in Concilio aderant vt Bellamera ad hunc text numero 9. & alij Canonistæ nescio quo fundamento testantur: tamen illorum meminêre diuersi authores. Nam Eymericus in directorio Inquis. par. 2. quęst. 7. numero 3. post Vincentium in speculo Historiali lib. 30. cap. 7. sex hæreses illius refert. Prateolus verbo Almaricus nouem; Bzouius anno 1215. numero 2. decem. Denique iuxta eundem Prateolum ex Chronico summorum Ponti- C ficium viginti hæreses illius colliguntur, quę meritissimo nomen insanię acceperunt, ideoque in iis referendis non moror. Verum ipse postquam suis erroribus sequaces imbuit, ab Episcoporum, Theologorumque Parisiensium Concilio conuictus ex mœrore interiit: multi illius sectatores senatusconsulto damnati, publiceque exauthorati flammis exusti sunt, eorumque cineres in sterquilinium sparsi. Ipsius verò Almerici ossa, postquam in Lateranensi Concilio damnatus est, iussu Philippi Gallorum Regis exhumata igne conflagrarunt. De eodem latius præter citatos, vide Cæsarium lib. 5. dialogorum dist. 5.

6. His notatis discursus capitis facile intelligitur; quod in expressis Ioachimi erroribus confutandis & in hæresibus Almarici tacitè D ac generaliter damnandis totum impenditur, & in has duas partes diuiditur. *Damnamus* ait, *& reprobamus*, vt bene obseruat Panormitan. notabili 1. vel ad maiorem exaggerationem & aggrauationem, vel quia damnare propriè est rem sine subleuandi remedio tormentis, seu ignominiæ sententialiter deputare: Reprobare verò est rem rationibus euidentibus ream facere. Vtrumque passus est liber Ioachimi: primum quia falsitatis & erroris in fide ignominiam sustinens nec legi amplius, neque admitti, aut retineri poterat: secundum quia eius doctrina rationibus conuincitur, & à Concilio exterminanda iudicatur. Etenim ad sedem Apostolicam pertinet approbare, vel reprobare libros fidem concernentes, vt in cap. Quoties & in cap. hæc est fides 24. quęst. 1. & Clem. vnica eodem tit. habetur: quamobrem non solum illi perpetuum silentium imponitur ne vlterius allegari possit vt infra dicemus per l. 2. tanta C. de veter. iur. enucl. sed iubetur radi, disrumpi, seu comburi vbicumque inueniatur per l. citatam ibi; *volumina autem eorum omnino corrumpantur*, & l. 8. quicunque C. de hæret. Nam si hoc de libellis famosis disponitur cap. si quis famosum. 6. quęst. 1. immò de omnibus, quæ abominabilem facti memoriam inducunt cap. mulier 15. quęst. 1. à fortiori de libris, qui male sanam doctrinam continent, ordinatur.

Cæterum nonnullos hæreticos ante & post Ioachimum in eodem errore similes refert 7. Didamus de Montoya de Trinitate disp. 20. sect. 2. & 3. iis tamen omissis solum de doctrina Ioachimi loquar, quia hoc sufficit vt textum bene interpretemur. Itaque in duobus Petrum Lombardum Ioachimus arguebat: primum quia maiorem vnitatem seu identitatem substantiæ, naturæ, & essentiæ in personis admittebat, quam sit vnitas hominum in communitate, seu ciuitate aut granorum in aceruo tritici; quam appellabat vnitatem collectionis, quæ impropria est, & per quandam similitudinem ad veram & propriam vnitatem æquiparatur: si enim vna substantia, & essentia præter personas semel concederetur, ex Trinitate quaternitatem fieri arbitrabatur. Etenim essentia vna cum tribus personis quaternarium efficeret. Ad hoc probandum multa afferebat sacræ paginæ testimonia in quibus dicuntur vnum quæ simpliciter multa sunt, & solam vnitatem aggregationis sortiuntur, & quod huiusmodi esset trium personarum vnitas, ostendebat pręsertim primo & 17. Ioan. vbi loquens cum patre postulabat, vt omnes fideles essent inter se vnum sicut ipse vnum erat cum patre, cum ergo non maiorem vnitatem deposcere potuisset inter tot fideles realiter in substantia, & indiuiduatione naturę distinctos, quam illam collectiuam, & similitudinariam; sequitur hanc inter diuinas personas interuenire. Secundo ex epistola 1. Ioan. cap. 5. vbi postquam dixit Apostolus *Tres sunt, qui testimonium dant in cælo, Pater Verbum & spiritus sanctus & hi tres vnum sunt*; statim subiunxit, *tres sunt qui testimonium dant in terra, spiritus, aqua, & sanguis, & hi tres vnum sunt*, sed hæc tria non solum numero, sed etiam in specie substantiæ, & naturę distinguuntur; & solam similitudinariam & collectiuam habent vnitatem, vel saltem genericam: ergo non est vna numero substantia, & natura trium personarum.

Hanc corruptam, & peruersam doctrinam 8. conciliari decreto damnarunt Lateranensis Concilij Patres: vt pote oppositam veritati catholicæ, quam de consubstantialitate trium personarum superiori capite tradidimus, & declarant, quæ supra dixerant, cum Magistro aiuntque quod vna res summa incomprehensibilis & ineffabilis veraciter est Pater, Filius, & Spiritus sanctus, tres simul personæ, quæ ideo in Deo quaternitatem non

efficiunt, sed Trinitatem: quia quælibet persona est illa res, summa nempe illa substantia natura & essentia; quæ est vnicum principium rerum creatarum. Hinc obiter excluditur sententia Gilberti Ponetari distinguentis realiter naturam à relationibus diuinis, immo Scoti, & Durandi: quorum primus formaliter ex natura rei, secundus modaliter distinguebat essentiam à paternitate, tamquam rem à modo, vt obseruauit Vasq. 1. par. quæst. 28. disp. 120. cap. 4. num. 19. Nam ideo Concilium quaternitatem negauit: quia essentia erat omnino idem à parte rei, cum qualibet persona, his verbis *licet igitur alius sit Pater, alius Filius, alius Spiritus sanctus: non tamen aliud, sed id quod est Pater, est Filius, est Spiritus sanctus idem omnino*, videlicet à parte rei: cui concinit Florent. quod Sess. 25. in quadam declaratione fidei Latinorum Patrum ait, *ne ipsam eandem substantiam re, non autem sola ratione ab hypostasibus & personis differre, credere videamur*, & clarius sessio. 18. post medium *substantia diuina, & persona re quidem sunt idem, secundum autem modum intellectionis differre videntur*. Itaque in Concilio Lateranensi ideo dicitur essentia esse idem omnino cum personis, quia à parte rei sunt omnino idem; in Concilio Florentino manifestè sola ratione differre ab illis, seu ab hypostasibus idest personalitatibus, affirmatur: idemque ex Eugenio 3. & Concil Rhemensi probat Vasq. citatus & Didacus de Montoya de Trinitat. disp. 11. sect. 3. qui sect. 7. optime aduertit errorem esse ita distinguere essentiam à ratione paternitatis à parte rei vt vna de altera negari possit à parte rei in hac propositione. paternitas à parte rei non est natura diuina: quare addit periculosiorem esse sententiam Durandi, quam Scoti, ad finem tamen sect. num. 5. cum Molina & Vasq. docet temerariam & parum tutam esse sententiam Scoti, quod verum credo: nisi sano modo explicetur; Etenim si non ad distinctionem rationis cum fundamento in re, sed ad distinctionem ex natura rei rigorosam Scoti sententia trahatur, tunc in re non differet ab opinione Durandi, quæ cum antecedentibus Conciliorum decretis stare non potest,

9. *Et illa res non est Generans, neque Genita, neque procedens*. Hoc erat secundum quod Ioachimus in Magistro reprehendebat; & Concilium vt certissimum tradit; nam cum Ioachimus existimaret essentiam patris esse realiter distinctam ab essentia filij, & hanc à patre procedere consequenter in illius opinione essentia patris Generabat, & essentia filij generabatur: sicut essentia seu substantia Adami Genuit Abelis essentiam seu substantiam. Confirmatur tamen nostri textus doctrina ex Concil. Tolet. 1. Confirmato à Leone primo in assertione fidei: ibi enim habetur: *Si quis dixerit vel crediderit Deitatem nascibilem esse anathema sit*, neque infirmat hoc testimonium quod Didacus de Montoya docet disput. 8. sect. 3. de Trinitat. num. 2. in alia lectione haberi, *si quis dixerit Deitatem conuertibilem esse, vel passibilem*. Nam hic etiam Canon legitur post illum, & est ab illo diuersus. Deinde arridet antiquorum Patrum loquutio magis propria, & vera. Nam Iustinus in confutatione dogmatum Aristotelis in lib. de naturali auscultat. prope finem ait, *de Deo cum dicitur ingenitus, negatur secundum essentiam generatio*. Athanas, Dialog. 2. de Trinitate contra Anomæum versus finem ita habet. *Pater, Filius, & Spiritus sanctus ingenita sunt essentia*. Basil. lib. 5. contra Eunom. post medium sic ait *ingeniti appellatio significat quomodo se habeat substantia Dei; & quod nata non sit*. Denique Theologi post Magistrum ab anno millesimo centesimo, & quadragesimo præsens dogma latius explicare cœperunt, & communi consensu confirmarunt quos allegatos reperies apud recentiores; Didacum citatum num. 5. Molin. & Vasq. ad 1. par. quæst. 39. artic. 5. Valent. de Trinitat. quæst. 13. punct. 3. & Suar. de eadem lib. 6. cap. 7. Ratio qua nituntur, præcipua est, nihil posse producere se ipsum, sed quicquid producitur ab alio distinctum esse debere, à quo producatur, quod est principium naturali lumini per se notum, ex quo per euidentem illationem deducitur, has propositiones esse falsas; essentia generat, vel genita est, producit, vel producta est, item Pater Generat essentiam, filius spirat essentiam, & similes, cum enim inter prædicatum & subiectum distinctio à parte rei non detur, neque dari potest productio, seu processio vnius ab alio cum sint à parte rei omnino idem: quod dicitur de essentia dictum intellige de natura, substantia vel alio abstracto, vt bonitas, sapientia, & iustitia Dei. In his enim militat eadem ratio.

Vnde colliges primo si quis absolutè defenderet illas propositiones, in errorem incideret contra nostri textus definitionem: ita Canariensis & Vasq. cum D. Thom. ad art. 5. citatum, Suar. lib. 6. de Trinitat. c. 7. num. 10. Colliges 2. quamuis aliquis expresse profiteretur essentiam non distingui à parte rei à personis: sed vnam, & eandem cum tribus personis identificari: & nihilominus tueretur illas propositiones essentia generat, & reliquas in proprio, & germano sensu veras esse, adhuc illius opinio temeraria, & errori proxima erat iudicanda, quia sine fundamento propositiones à Concilio damnatas reciperet, & in proprio sensu veras diceret, quamuis à sententia Ioachimi recederet propter quam illæ propositiones damnantur: quare non sine temeritate, & periculo limitaret Concilium in iis propositionibus damnandis solum contra Ioachimi sectatores. Nam Concilium asserit se cum Petro Lombardo sententiarum Magistro sentire: & illius sententiam canonizare videtur, qui tamen sine limitatione falsum esse dicit, essentiam diuinam generare, vel generari in prima distinct. 5. Colliges 3. si quis retenta communi sententia de indentitate essentiæ cum personis, illas propositiones in sensu minus proprio veras esse diceret, quatenus abstracta nomina improprie ponuntur pro concretis, vt essentia pro ente, Deitas, pro 10.

Deo

Deo, natura pro supposito, & ita quando dicitur, natura diuina generat, intelligatur natura patris, seu pater quando dicitur, substantia generatur, intelligatur filius: vel in illa propositione intelligatur principium quo generationis, in ista, id quod communicatur genito. In hoc euentu dicimus quamuis loquutio conformis non sit communi theologorum sententiæ nunc receptæ, & ideo vtenda non sit, nec approbanda: si ita tamen declaretur, nullum continere errorem, sed veram ac sanam doctrinam. Nam multi Patres eo loquendi modo vsi sunt ante annum millesimum ducentesimum, quos referunt citati recentiores præsertim Montoya disp. 80. de Trinitate sect. 1. & 2. quos D. Thom. 1. par quęst. 39. art. 1. & Magist. in 1. distinct. 5. & alij theologi ibidem ita declarant vt nos exposuimus.

11. *Pater enim ab æterno filium Generando.* Optima ratione probat Concilium veram & catholicam doctrinam de consubstantialitate personarum, de qua loquuti sumus in notatione 3. ideo satis erit ostendere hic vim rationis à Concilio adductæ, quæ sumitur ex testimonio Christi Domini Ioannis 10. numero 29. *Pater meus quod dedit mihi maius omnibus est*, quem locum Græci alteri legunt *ὁ πατήρ μου ὃς δέδωκέ μοι μείζων πάντων ἐστί. Pater meus, qui dedit mihi maior omnibus est.* Et sanè miror quod asserat Maldonatus conferens vtramque lectionem, remotis auctoritatibus Græcam esse Latinæ præferendam: quod in ea sensus melior & facilior sit. Nam clarum est Christum Dominum probare neminem posse oues suas de manu sua rapere, probat igitur secundùm Grecam versionem: quia pater, qui eas dedit, omnibus maior est & potentior, vnde nemo de manu illius, eas eripiet, sed ego & pater, inquit, vnum sumus: ergo nemo eas de manu mea rapiet, ego D verò admitto quidem hunc sensum, sed neque Grecam lectionem etiam remotis auctoritatibus Latinę pręferendam iudico: neque mihi difficultaté facit quod ibidem Maldonatus subiungit in Latina lectione non apparere quomodo Christus Dominus argumentetur. Etenim non vnum modo, sed duo argumenta facile distinxit Cardinalis Toletus iuxta lectionem latinam. Primum vt loquatur de se vt homo, & ideo dicit neminem posse rapere oues de manu sua, quia pater dedit illi vnum, quod contra omnes pręualet nempe diuinitatem, & omnipotentiam, quę ratione verbi humanitati vnitę sunt. Secundū vt loquatur de se vt Deus est, & tunc sic arguit, si de manu patris mei, qui Deus est, nemo potest eas oues rapere, neque de mea illas rapiet, quia ego & pater vnum sumus: vnus nempe Deus, vna enim substantia, & essentia diuina est vtriusque, ergo in me non minus omnipotens est quàm in illo, & hanc expositionem indicat Rup. quatenus ait, inter humanam & diuinam naturam comparationem fieri, quasi diceret Iudęis, quod videtis in me humanum à matre acceptum, infirmum quidem est; at quod dedit mihi pater, maius omnibus est.

Quia tamen Tertull. libro contra Praxeam cap. 22. Hilar. lib. 7. de Trinit. Ambros. lib. 3. de spiritu sancto c. 18. Hieron. in Ezechiel. 18. Augustin. tract. 48. in Ioann. Beda & alij Patres Latini communiter locum interpretantur de generatione verbi, quod accepit à patre eamdem naturam, & potestatem; & in his verbis suam diuinitatem Iudæis ostendebat propter quam, sicut impossibile erat de manu Patris oues eripere, ita nec de manu sua rapi possent. Vnum tantum argumentum facile ex Latina lectione, deduco, quod in vtraque lectione idem est, & ideo pluris faciendum. In Græca nimirum ex Chrisost. Theodoro Mopsuestiensi, Leontio, & aliis, Ne mi- B remini, ait Christus, Dominus, si dicam neminem posse has oues de manu mea eripere, quia mihi non aliam arrogo potestatem, quam quę mihi data est à Patre meo contra quam nemo pręualere poterit, ille enim maior omnibus est, & sicut de illius manu nemo illas eripiet: ita neque de mea, qui eandem naturam & potestatem habeo cum patre, quem sensum cum magis directè habeat Latina lectio, *Pater meus quod dedit mihi, maius omnibus est*, ideo illa simpliciter Gręcę pręferenda est etiam remotis auctoritatibus. Nam ita Christus Dominus arguebat, omnipotentia patris contra omnes pręualet, ideoq; de illius manu nemo oues C rapiet: sed ego hanc à Patre accepi: quia ego & Pater, vnum sumus, vnam habemus essentiam, & eadem absoluta attributa, scientiam, omnipotentiam, & reliqua: Verum ergo est quod dixi, nemo rapiet eas de manu mea.

In hoc sensu locum allegat Concilium, 12. vt probet Patrem generando filium suum illi communicare substantiam, & naturam, quæ est ens omnium perfectissimum & maximum: Vnde cum illa in se simplicissima, & indiuisibilis sit vt in notatione secunda diximus, non potuit partem filio communicare, & partem retinere: item cum pater sit Deus, & desinere nequeat illius substantia, vt pote immortalis, habensque esse à se, & absolutè necessarium, non potuit per transubstantiationem in substantiam filij transire: nam in transitu substantiali vnius substantiæ in aliam, terminus à quo expositione alterius termini ad quem, esse desinit, vt dixi in notatione 7. desineret ergo esse pater, vt esset filius; & iam neque ille esset Pater, neque iste filius actualiter: sublato enim termino mutua relatio paternitatis & D filiationis cessabit, restat ergo quod Pater totam substantiam filio communicauerit, & totam retinuerit, & consequenter eandem habeat cum filio: quæ ratio eodem modo applicanda est processioni spiritus sancti. Duo exemplorum genera hic adducuntur à Panormitan. Butr. Cardinal. Ioann. de Imol. & aliis. Primum cernitur in actionibus physicis vt in lumine quod aliud gignit lumen, suumque retinet. Et in magistro, qui scientiam causæ in discipulo, suam conseruans. Secundum est in moralibus: Nam summus Pontifex vocando inferiores prælatos in partem solicitudinis non abdicat à se plenitudinem potestatis 2. quæst. 7. capite qui se scit. Idemque est in prætore, cum

inferioribus delegat iurisdictionem in causa damni infect. l. 1. ff. de damn. infect. In quibus duo obseruanda sunt. Primum exempla non esse omnino similia, quia nullum in creaturis trinitatis exemplum omnino simile reperitur. Secundum, priora maiorem habere similitudinem quam posteriora, quia lumen si non eandem numero substantiam ignis alteri communicat, saltem eandem in specie, tribuit, docensque eandem etiam in specie scientiam docet. At neque summus Pontifex, neque prætor suam iurisdictionem, vel aliam in specie similem potestatem elargiuntur; vnde semper prælati respectu pontificis & magistratus comparatione prætoris inferiores sunt in iurisdictione, & potestate: Quamobrem Hostiensis & Goff. hæc exempla non recipiunt eo quod in coæqualibus non reperiantur, neque in modo transferendi, seu communicandi sunt similia, quod etiam Cardinal. & Imol. docent, dum illa sustinent exempla: Nam pater totam suam substantiam, non partem filio communicat; Papa verò vel prætor non totam suam potestatem, aut iurisdictionem, sed partem illius concedunt, satis ergo erunt priora cum aliis, quæ in notat. 3. attulimus.

13. Rogabis an sit contra hunc textum dicere quod tres personæ sint tres substantiæ, tres naturæ, seu essentię: item tres existentiæ, tres res, tres realitates, seu tria entia, vel absolutè tria. Respondeo per sequentes propositiones. Prima: absolutè loquendo tres personæ non dicuntur tres substantiæ. Probatur primo quia Concilia hanc locutionem respuunt, tanquam contrariam vnitati diuinæ essentiæ. Nam Concilium Alexandrinum cui prefuit Athanas. vt refert Ruffinus lib. 1. suæ historiæ, qui 10. est in historia Ecclesiastica Eusebij ait, *tres substantias non dicimus.* Concilium Sardiense qua parte œcumenicum, & approbatum est epist. 3. synod. post medium, ita docet, *Cohors hæreticorum diuersas esse substantiam Patris, Filij, & Spiritus sancti pronuntiant & eas esse diuisas. Nos autem hanc habemus catholicam, Apostolicamque traditionem, & fidem, atque confessionem vnam esse substantiam Patris, & Filij, & Spiritus sancti*: idem habet Toletanum 6. cap. 1. & Vndecimum in confessione fidei. Secundo quia multo plura & ferè omnia Concilia vnam esse in diuinis personis substantiam esse docent per quod multiplicitatem excludere videntur substantiarum in Deo, & ita loquitur noster textus & precedens.

14. Secunda propositio, Nisi obstaret communis Ecclesię vsus, propriè & rigorose tres personę dici possent tres substantię: Verum supposito hoc vsu solum cum hoc addito tres dicuntur substantię relatiuæ seu personales: ita Didacus Ortis de Trinitat. disp. 25. sect. 3. probatur 1. pars, quia vt optimè notat Vasq. 1. par. disp. 124. cap. 5. numero 14. attenta vocis significatione, & primaria impositione Græcam vocem *hypostasis* non minus interpretari possumus Latinè substantiam, quam subsistentiam. Vnde vulgaris est receptio substantię pro subsistentia apud Aristotelem 5. Metaph. tex. 15. quem sequitur D. Thom. 1. part. quęst. 29. art. 2. in corpore Bonau. in 1. distinct. 23. art. 2. quęst. 1. Deinde in nostra vulgata verbum hypostasis vertitur Latine substantia; ad Hebræos 1. 3. & 11. & ita aliquando loquuntur patres; immo, & Concilia, Sophron. Constantin. in 6. synodo actio. 11. in epist. profess. fidei col. 4. ait, *Neque substantias confundentes, & in vnam eas subsistentiam deducentes*: Concil. Antiochenum in professione fidei post medium tribus personis concedit, *propriam vniuscuiusque nominationem substantiam, & ordinem, & gloriam, vt sint quidem per substantiam tria, per consonantiam verò vnum*: quod testimonium refert, ac defendit Hilarius lib. de synodis post medium, & sic declarat, *Idcirco tres substantias esse dixerunt subsistentium personas per substantiam edocentes, non substantiam Patris, Filij, & Spiritus sancti diuersitate dissimilis essentiæ separantes.* Denique Florentin. sess. 19. §. In genere autem, duplicem acceptionem substantię distinguit in priori ita accipitur vt significet suppositum seu subsistentiam ibi, *substantia ergo vna ratione suppositum, hypostasim vel personam significet*, in posteriore sumitur pro natura seu essentia vt patet infra. *Verum altera capitur ratione quemadmodum definitio substantiam rei significat, quæ natura, vel entitas appellatur.* Ergo sicut ex vi vocis tres personę in omni proprietate sunt tria supposita, tres hypostases, tres subsistentię: ita dici possent tres substantię, quia tamen Ecclesię vsus inualuit vt nomen substantię in diuinis pro essentia vsurpetur, vt testatur Augustin. lib. 5. de Trinitat. cap. 9. & lib. 6. cap. 4. ideo dicit in Deo non esse tres substantias concedendas, quod absolutè & simpliciter loquendo dæclaro. hinc 2. pars probatur, quia cum illo addito *relatiuæ* seu *personales*, limitatur acceptio substantiæ ad hypostasim, seu subsistentiam: & cum nemo dubitet in Deo tres esse hypostases seu subsistentias relatiuas, ita non dubitabit tres esse substantias relatiuas. In alio etiam sensu tres personę sunt tres substantię relatiuæ, quia sunt tres entitates relatiuæ, vt statim dicemus non accidentales ergo; substantiales.

Tertia propositio: tres personæ similiter dici possunt tres entitates, tres res, tres realitates, & tria entia, videlicet relatiua, ita Suar. lib. 3. de Trinitat. cap. 6. Didacus de Montoya disp. 26. sect. 1. & 2. qui multos referunt. Probatur quia vnaquęque persona est aliqua entitas, & aliqua res simpliciter, & absolutè: quia est substantia vera, & realis: substantia verò talis simpliciter & absolutè est res, seu entitas. Confirmatur primo: quęlibet persona ratione suæ personalitatis realis distinguitur ab aliis duabus: ergo est realitas, & entitas ab eis distincta, & consequenter distincta res. Secundo implicat contradictionem rem produci nisi realiter distincta sit à producente; sed filius est entitas, res, & realitas producta à Patre: ergo est distincta entitas, res & realitas. Tertio numerus non est verè, & realiter à parte rei nisi inter multas entitates & res, quæ sint à parte

15.

parte rei : sed in Deo est verè, & realiter A numerus ternarius, ergo verè & realiter sunt tres res. Vtramque propositionem latè probat Didacus Riul disp. 37. sect. 2. & 3. ex Conciliis & patribus, & quamuis de tribus entibus substantiuè sumptis magis scrupulosè loquatur D. Thom. in 1. dist. 25. quæst. vnica artic. 2. ad 4. Bonauent. distinct. 23. art. 2. quæst. 2. ad vltimum, & alij, non ita facile admittentes tres personas esse tria entia substantiuè; nihilominus tamen idem de illis dicendum docet Suar. cap. illo 6. numero 4. cum Torres quæst. 23. art. 3. & recentioribus communiter, probaturque ex D. Thom. 1. par. quæst. 39. artic. 3. ad 3. vbi videtur tacite retractasse illam sententiam quam in primo sententiarum docuerat. Nam ex eo probat nomen *Res* dici in plurali B de personis, quia est transcendens, neque ibi neque alibi in summa limitat ne idem intelligatur in ente, quod non minus transcendens est quam res, sunt enim hæc duo vocabula, ens, & res, conuertibilia, & quoad rem significatam synonima : ergo sicut dicuntur tres res, idem etiam de tribus entibus asserendum. Immo & dici possunt tres personæ, tria nempe relatiua. Ita loquuntur multi Patres; S. Martialis epist. 1. ad Burdegal. cap 10. in fin. ait, *hæc in personis tria diuisa, in diuinitate vnus Deus indiuisus est* : similiter Augustin. 6. de Trinitat. cap. 4. *ita sunt*, inquit, *illa tria Deus vnus*, item cap. 9. & lib. 7. cap. 4. Nazianz. orat. 37. ante medium orat. 13. quæ est 2. de pace post C medium. Ambros. in symbol. Apostol. cap. 1. & 2. Gregor. lib. 29 Moral. cap. 16. & denique vt cæteros omittam in 6. synodo generali actio. 11. Sophronius Constantinop. epistol. confess. fid. ait, *vnum hæc tria, & tria vnum quorum est Deitas*. Vnde facile colliges, quid sit dicendum de aliis prædicatis transcendentibus, quod apud Suar. citatum cap. 7. & 8. latius videri potest, apud Didacum disp. 26. sect. 4. & disp. 27. & 28.

16. Quarta Propositio. In Trinitate non debent concedi tres essentiæ, seu naturæ, sine vlla tamen nota admitti possunt tres existentiæ relatiuæ. Prima pars probatur ex 6. synodo generali act. 11. col. 4. vbi Sophronius Patriar. Constant. ait, *neque tres naturas in sancta Trinitate glorificamus, nec tres essentias*. Augustin. lib. 7. de Trinitat. cap. 4. D de humana inopia dixit, *timuit dicere tres essentias, ne intelligeretur in illa summa æqualitate vlla diuersitas*, Fulgent. lib. de fide ad Donatum cap. 3. sub initio ait, *in testimoniis ostenditur Patrem & Filium, & Spiritum sanctum tres esse personas, sed non tres naturas*, idem docent communiter patres, quorum multos citat Didacus de Montoya disp. 24. sect. 2. hæc etiam est communis theologorum sententia cum Magistro in 1. distinct. 23. cap. Ideo & distinct. 25. cap. verum : item Bonauentur. dist. 23. art. 2. quæst. 2. ratio est, quia vsus tam philosophorum, quam theologorum limitauit hæc vocabula *essentia*, & *natura*, vt significarent quidditatem abstractam à singularibus differentiis, & consequenter à personalitate, quæ singularibus differentiis superuenit : & probat. D. Thom. 1. part. quæst. 29. artic. 2. ad 3. quia *essentia propriè est id quod significatur per diffinitionem, definitio autem complectitur principia speciei non autem principia indiuidualia*, similiter de natura docet Boët, lib. de duabus naturis ad initium. *Natura est cuiuslibet substantiæ specifica proprietas* : quia verò essentia & natura diuina de sua ratione, postulat esse vnam singularem, neque ad plures differentias indiuiduantes indifferens concipi potest, quia non possunt esse multæ naturæ diuinæ numero differentes, significatur semper saltem vt præcisa, & abstracta à proprietatibus personalibus : ergo impossibile est vt cum veritate tres dicantur essentiæ, vel naturæ in diuinis. Confirmatur primo ex discrimine quod communiter patres constituunt inter vsiam, id est essentiam, & hypostatim id est personalitatem, quos obseruauit, & retulit Didacus Riul disp. 23. sect. 6. quia vsiam dicunt communem esse tribus personis : hypostasim verò esse incommunicabilem, & propriam vniuscuiusque personæ. Vnde sicut philosophi non concedunt Petro duas essentias quamuis in eo agnoscant naturam humanam, & personalitatem, sed vnam tantum : ita in Trinitate licet tres sint personalitates, non ideo constituendæ sunt tres essentiæ. Secundo : Tota natura, & essentia humanitatis assumpta est à verbo : & tamen personalitas creata non fuit assumpta : ergo personalitas non venit nomine naturæ seu essentiæ : antecedens est Damasi Papæ in epist. ad Paulinum Damasc. lib. 3. de fid. cap. 6. Leonis serm. 7. de natiuitat. cap. 2. & Patrum ac Conciliorum communis sententia. Tertio quia quando substantia significat idem quod essentia, seu natura, non multiplicatur in Deo, & in hoc sensu in nostro textu, & à Conciliis & patribus vna tantum dicitur; Ideoque quando absolutè accipitur, non dicuntur esse tres substantiæ in Deo, nisi ex antecedentibus & consequentibus limitari videatur ad hypostasim seu ad entitatem, quæ non sit accidens, vt in prima propositione vidimus, quamobrem neque etiam cum addito admitti debent tres essentiæ, seu naturæ relatiuæ in Deo, neque enim hoc additamentum sufficit ad euitandum loquutionis scandalum propter communem Ecclesiæ vsum, & fugiendum malæ opinionis periculum, errorisque suspicionem.

Altera propositionis pars de tribus existentiis relatiuis, etsi minus placeat Didaco 17. de Montoya disp. 35. sect. 3. & 4. bene tamen sine nota defendi posse sect. 5. fatetur : illam tuentur Suar. 3. par. tom. 1. disp. 11. sect. 2. & lib. 3. de Trinitat. cap. 5. & lib. 5. cap. 2. Cumel. 1. part. ad quæst. 28. art. 2. quæst. 4. conclus. 1. Medin. 3. par. quæst. 17. art. 2. dub. 3. præter alios antiquos citatos à Suar. idem docuit Scot. in dist. 11. art. 2. §. vltim. & ex D. Augustin. de Trinitat. lib. 7. cap. 4. deducitur quatenus ait, *aliud est de Deo esse*

aliud patrem esse: eodem modo loquitur A
Anselm. de processiõ. spiritus sancti in princip. & Magistr. in 1. dist. 28. §. pręterea. At illud esse patrem est actuale, & reale, similiterque esse filium, & esse spiritum sanctum, ergo sunt tres actualitates, & consequenter tres existentiæ iuxta Augustin. Damasc. & Magistrum. Clarius loquutus est Richardus Victor. lib. 4. de Trinitat. cap. 16. ante medium. *In diuina* inquit, *procul dubio natura est* existentia, quæ pluribus est communis, & est ibi existentia, quæ omnino *est incommunicabilis*. Item cap. 17. in fine *Oportet vt sit incommunicabilis existentia, cui est incommunicabilis differentia, quot igitur in diuinitate* B
personæ, tot incommunicabiles existentiæ. Denique Concil. Florent. sess. 19. colum. penult. §. *nonne dixi* sic ait, *Duo esse genera substantiarum: alterum quatenus tribus personis natura communis existit: alterum verò cum vna cum existentibus proprietatibus consideratur*, ergo sicut propter hanc secundam acceptionem substantiæ admittere possumus in Deo tres substantias relatiuas, ita & tres existentias similiter relatiuas: & ratio est manifesta, quia existentia nihil aliud dicit quam actualitatem entitatis realis: sed nos admittimus tres entitates, seu tres res in Trinitate, quæ actualiter sunt: ergo necessario admittere debemus tres existentias relatiuas. Confirmatur quia in Concilio Florentino Eugen. 4. in literis vnionis ait, *omnia quæ patris sunt* C
ipse pater vnigenito filio suo gignendo dedit præter esse patrem: sed hoc esse, est actuale, & reale, nempe relatiuum quod non dedit filio, ergo in patre datur peculiaris existentia relatiua, & cum eadem ratio de aliis personis, tres erunt relatiuæ existentiæ. Neque obstat quod in Deo essentia & existentia nullo modo distinguuntur quia esse seu existere est de essentia Dei: ergo sicut negantur tres essentię negari debent tres existentiæ, hoc inquam non obstat, quia quamuis esse seu existentia absoluta nullo modo distinguatur ab essentia; tamen existentia relatiua distinguitur virtute, id est per intellectum nostrum cum fundamento in re: sicut distinguitur relatio patris, vel filij ab eadem essentia, quæ distinctio sufficit, vt qua ratione tres per- D
sonalitates seu relationes personarum constitutias distinguimus actu existentes, tres existentias relatiuas admittamus, præsertim cum nomen existentia restrictum non sit à communi vsu Ecclesiæ ad solum esse actuale naturæ, seu essentiæ significandum, sicut vocabulum *essentia*, vel *natura*, & apud Patres Latinos substantia absolutè sumpta vt testatur Augustin. supra citatus & Concil. Florentin. sess. 19. §. in genere autem, & in hoc sensu noster textus dicit, *Pater* & Filius habent eamdem substantiam.

Volo vt ipsi sint vnum in nobis, sicut & nos
18. *vnum sumus*. Respondet ad primum locum, quo Ioachimus nitebatur, quam responsionem ex D. Athanasio oratione 4. contra Arianos inter principium & medium acceptam reperio: ibi enim docet illud vocabulum *sicut* non æqualitatem, sed similitudinem, quæ inter creaturam, & creatorem intercedere potest, significare, & allegat etiam illud Matth. 5. *Estote perfecti sicut pater vester cælestis perfectus est*. Et quidem Cyrillus lib. 11. cap. 10. in Ioann. Ambros. & Augustin. quos sequitur Maldonatus 17. Ioann. numero 11. existimant similitudinem fieri non modo in consensione voluntatis, sed etiam in conuenientia naturæ, & Christum Dominum rogasse patrem, vt fideles inter se concordes, vnanimes, & vt in natura, ita essent fide, & charitate vniti: sicut ipse & Pater vnam habebant tùm naturam, tùm voluntatem. At facilior est expositio Athanas. & nostri textus, quam sequitur Cardinalis Toletus, vt similitudo fiat inter vnitatem fidei & charitatis fidelibus petitæ & inter vnitatem naturæ, & inseparabilitatem personarum ab essentia, in qua sunt vnus & idem Deus. Nam paulo inferius Christus Dominus addidit in sua petitione vt non modo inter se vnum essent fideles per charitatem, sed etiam cum Deo & cum Christo: per gratiam enim, & charitatem Deo vnimur: vt in ipso maneamus, & ipse in nobis: & tamen hæc similitudo non potest esse in natura, non enim in natura homines conueniunt cum Deo, nisi analogicè & remotissimè etsi inter se habeant specificam naturam, vnde neque per conuenientiam in natura in Deo esse possunt, sicut pater in Christo erat, & Christus in patre, & tamen Christus rogauit, *vt omnes vnum sint sicut tu pater in me, & ego in te: vt & ipsi in nobis vnum sint*. Solum ergo comparatio fit in vnione per gratiam & charitatem fidelium inter se & cum Deo, & in vnitate Christi cum patre, quæ est omnium maxima, qualis est diuinarum personarum in eadem natura, & Deitate, sicut perfectio Patris quam hominibus imitandam proposuit omnium maxima est & infinita; ideoque ad illam non similitudinis æqualitas, sed quædam virtutis & imitationis similitudo esse poterat. Nam homo perfectionem virtutis finitam consequitur per gratiam, Deus tamen infinitam habet per naturam. Hinc declarabis l. 7. cum velimus §. 1. & 2. l. 8. reddentes C. de summ. Trinitat. vbi dicitur Christus Dominus consubstantialis patri secundum diuinitatem & nobis secundùm humanitatem, non enim in hoc æqualitas est, sed similitudo aliqua. Nam sicut Christus, vt Deus, habet eandem numero substantiam cum patre, ita qua homo, eandem in specie humanitatem cum cæteris hominibus participat.

Vnde Abbas, Cardinalis, Butico, Ægid. 19.
Bellamer. Ioann. de Imol. & reliqui commentatores notant de dictione *sicut* quod non semper importat omnimodam similitudinem, vt in capite qua & capite nouit de Iudiciis cap. 1 de pręsumption. l. 6. contra nurum §. post diuortium ibi *sicut conditionis nomine* vbi glossa ait sicut, *non omnino sicut hæres etiam furis tenetur*, &c. ff. de actione rerum amotar, idem de dictione *vt* cernitur in l. 13. si cum venderet §. finali ff. de pignorit. action. & porro

casum

casum manifestum in cap. sicut de excess. prælat. vbi licet dicatur ad Episcopum pertinere vnionem, & subiectionem Ecclesiarum suæ diœcesis sicut vnire episcopatus ad summum Pontificem: non sequitur in hoc esse omnimodam potestatis similitudinem inter Episcopum, & summum Pontificem vt notauit Geminian. concil. 73. numero 9. Non est tamen negandum Verbum sicut habere aliquando vim significandi omnimodam similitudinem vt in cap. Parrochianos de sentent. excommunicat. l. 1. de Ventre in poss. mitten. Roman. concil. 328. colum. 3. cum multis aliis textibus & Doctoribus quos refert Alb. Perga. in dict. verb. sicut Anton. Angelus tract. de diction. verb. sicut de quo etiam vide additionem ad Abbatem in hoc textu litera C.

20. Ad secundùm locum sacræ scripturæ non respondet noster textus, neque id aduertunt Canonistæ, forsitan ex prima responsione, hanc etiam colligi posse existimant, ego tamen verum loci sensum ad maiorem textus lucem non prætermittam, & in primis quamuis D. Thom. ad hunc text. opusc. 24. dicat hęc verba & *hi tres vnum sunt*. 2. loco posita post illa *spiritus* aqua, & sanguis, opposita fuisse ab Arianis ad peruertendum sensum huius loci, cũ quo concordant Complutenses, & regij Codices; item Louanienses Theologi, qui in margine illius loci notant in quindecim Codicibus Latinis illa non inueniri, neque in exemplaribus Gręcis maiori ex parte reperiri, testatur Lorinus versic. 8. & in illis paucis in quibus est, particula propositionis præcedit. *Καὶ οἱ τρεῖς εἰς τὸ ἕν εἰσιν*, id est, *& hi tres in vnum sunt*, quasi dicat, ad testificandum vnum conspirant & concordant, sicut enim tres personæ, quæ testimonium dant de cælo sunt vnum in essentia, & natura, ita spiritus, aqua & sanguis ad idem testificandum in terra ordinantur; Verùm quia nostra vulgata illa verba retinuit, & præpositionem in non habet, sed vtroque loco legit & hi tres vnum sunt. Item Ioann. Papa 2. epist. 1. Augustin. lib. 3. contra Maximin. cap. 22. dicamus cum eodem Augustino ibidem, *Hæc sacramenta sunt in quibus non quid sint, sed quid ostendant semper attenditur, quoniam signa sunt rerum aliud existentia, & aliud significantia.* Itaque sicut tres personæ in essentia & substantia sunt vnum, ita spiritus, aqua & sanguis in eiusdem veritatis significatione conueniunt, quare hic etiam non æqualitas vnitatis visitur, neque commoda similitudo, sed aliqua: nempe vt personis diuinis sit vnitas substantiæ, at in spiritu, aqua, & sanguine conuenientia in obiecto significato. Qui verò spiritus iste sit, quæ aqua, & sanguis, quodve obiectum significatum; prætermissis multis expositionibus, quas affert Lorinus versic. 6. ad cap. 5. huius epistolæ & Suar. 3. par. quæst. 53. disp. 41. sect. 1. illa D. August. loco citato in Ioannis caput 19. numero 30. magis placet vbi ait spiritum esse, quem inclinato capite Christus in Cruce emisit: aquam, & sanguinem, quæ de ipsius latere manarunt, significatum verò iuxta Toletum in cap. 19. Ioann. in comm. post annot. 21. est vera Christi humanitas, nam spiritus animam, aqua veritatem corporis naturalis, sanguis veritatem denotat corporis animalis, concinitque cum sententia Innocent. 3. in cap. in quadam de celebration. missar. vbi ex testimonio Patris verbi, & spiritus in Cælo Christi diuinitatem, ex testimonio spiritus, aquæ, & sanguinis, veram Christi humanitatem contra diuersas hæreses deducit. Vnde illud caput est aptior huius loci expositio, quare si illa in nostro textu prætermittitur, saltem in alio non omittitur.

Si quis igitur sententiam, &c. Hic omnibus interdicitur ne prædicti Ioachimi doctrinam, sententiamve in hoc puncto defendant, seu approbent; hæreticusque censetur, qui oppositum fecerit. Nam defendens hæreticam sententiam à Concilio reprobatam, & damnatam hæreticus est, vt in cap. aliorum 24. quæst. 3. dixit Vrbanus Papa & obseruant Ioan. de Imol. Bellarm. Cardinal. & Butr. qui addunt neque omnibus licere de fide diuina publicè disputare: ego verò de hac quæstione dicam infra in tit. de constitut. comment. 4. in cap. quis nesciat dist. 9. notatione 10. 21.

In nullo tamen propter hoc, &c. Obseruant auctores proxime citati ex his verbis delictum prælati non nocere Ecclesiæ, in quo ipsa non participauit, iuxta cap. si Episcopum 26. quæst. 6. & regula delictum de regul. iur. in 6. si quidem Ioachimi error monasterio cuius ipse institutor erat, non præiudicauit: & ratio fuit primo, quia in eo vigebat obseruantia regularis, & non solum in omnibus, se fidei decretis subiecit, sed religiosæ vitæ retinuit disciplinam, & summi Pontifices reformatas religiosorum familias specialibus gratiis prosequuntur, quia cæteris sunt virtutum incitamento. 2. quia ipse Ioachimus sua omnia scripta sedis Apostolicæ correctioni subiecit, & quia paratus fuit ad correctionem, & se correxit, ideoque tanquàm hæreticus habendus non est, licet aliquando errasset in fide, vt bene notauit glossa verbo corrigenda ex cap. hæc est fides 24. quæst. 3. & ratio est quia ad hoc vt aliquis censeatur hæreticus: oportet vt in suo errore pertinaciam habuerit. Nam hæresis est error intellectus voluntarius contra aliquam fidei veritatem, cum pertinacia elicitus ab eo, qui fidem recepit, quæ definitio sumitur ex D. Thom. 2. 2. quęst. 11. art. 1. & 2. in corpore. D. Augustin. in lib. de vtilitate credendi, cap. 1. eam latè declarant Suar. de fide disp. 19. sect. 5. Sanches tom. 1. in decalog. lib. 2. cap. 7. numero 1. & sequent. Anton. Riciullo de iure personarum lib. 5. cap. 1. & quamuis in verbis differant, in re, & conditionibus ad hęresim formatam requisitis omnes conueniunt. Vna vero ex illis quę ad institutum attinet, est pertinacia, quæ vsque adeò necessaria est, vt D. Thom. quęst. 8. de malo, artic. 1. ad 7. asserat, quod sola pertinacia faciat hominem hæreticum: significat enim esse vltimum complementum per quod error intellectus voluntarius circa aliquam verita- 22.

tem fidei formata hæresis constituatur, in eo qui fidem professus est, vt ex hoc textu & cap. vnico eodem tit. & *clem.* vnica etiam de summ. Trinitat. constat: quæ verò hæc pertinacia esse debeat, *declarant* recentiores citati, & latius *dicetur lib. 5.* tit. 7. de hæreticis, nunc satis erit dicere quod illa pertinacia sufficit, qua quis sciens, & prudens tenet aliquid contra Ecclesiam catholicam. Neque sufficiet quod paratus sit ab Ecclesia corrigi, & conuinci argumentis, si eiusdem Ecclesiæ auctoritati prudens, sciensque resistit, vt bene notat Sanches citatus numero 2. & 7. cum Torres, Vasq. & Ledesma. At Ioachimus soli Ecclesiæ testimonio & auctoritati credens ipsius correctioni commitit non est ergo hæreticus existimandus. B

23. *Maximè cum ipse Ioachim.* Hic attingitur secunda ratio proxime adducta ob quam error Ioachimi florenti Monasterio non nocuit. Verùm quia hoc aduerbium *maximè* de sua natura dicitur à doctoribus particula implicatiua, quia exprimit casum minus dubitabilem, & implicat seu innuit magis dubitabilem, vt bene aduertit Rota apud Fann. tom. 2. decis. 157. in vna Valen. Benefic. coram Illustrissimo Cardinal. Bononien. per l. 3. qui se patris C. vnde liberi glos. in l. illud ad leg. Aquil. verbo, *existimari*. Iason in l. pro hærede §. 1. ff. de aquiren. hæred. cum multis textibus, & doctoribus relatis à Bartholo Brix. in repertor. Albert. de Ros. in diction. & Ant. Angelo in tract. de diction. in verb. *maximè*. Ideo dubitare possumus, an illa particula ita casum restringat, vt significet idem, ac tantum, vt in cap. illud 12. dist. & cap. si quis episcopus 11. quest. 3. l. 2. cum qui donationis ff. de donationibus & in hoc sensu particula maximè redundat vt in l. 1. ff. de rescinden. vend. & l. 2. ff. si quis omis. causa testi. & l. final. C. de testamentaria manumissione §. 1. cum similibus, quia quando restringitur id quod dicitur ad conditionem, seu rationem, quam præcedit particula *maximè*, illa conditio, seu ratio quæ subsequitur pertinet ad adæquatam dispositionem seu rationem textus: vnde dicitur redundare, quia sine illa particula adhuc eadem casus dispositio, & iuris definitio manet. C D

Dicendum tamen cum Abbate numero 3. Ioann. de Imol. numero 10. & sequent. Zabarell. numero 5. notabili 19. & aliis magis communiter particulam *maximè* non in sensu minus proprio restrictiuo, seu redundanti, sed in verò & proprio esse intelligendam: & quamuis implicet casum magis dubitabilem, nihilominus significat, quod etiam sine illa ratione idem faceret Concilium Lateranense videlicet incolume, & saluum relinquere florense Monasterium. Ratio est primo quoniam magis propria significatio huius particulæ maximè est, vt etiam in casu contrario idem supponat, vt patet ex cap. ad abolendam de filiis presbyter. cap. de muliere de sponsalibus cap. cum Vvintonensis de elect. cap. cum olim de testi. cap. olim de accusat. l. 22. si quis pro vxore ff. de donat. inter vir. & vxorem: si ergo textus patitur, vt hæc dictio sensum proximum retineat ab eo extrahenda non est, sed vel accipietur in sensu comparatiuo, vt illa ratio sit potior, quæ subsequitur, quamuis prima sufficiat, nam comparatiuè accipi dictionem *maximè* probatur ex l. 9. prouinciarum C. de feriis: vel augmentum præcedentis rationis denotabit, & significabit idem quod præsertim vt notat Geminian. cons. 16. numero 4. Calderin. 548. de verbor. significat. 2. esto demus, ne monasterium damnetur, vel destruatur, bonam esse rationem non damnari Ioachimum, eius institutorem, sed commendari illius obedientiam, & subiectionem ecclesiasticæ correctioni exhibitam, (quia si propter auctorem deberet damnari opus, cum auctor excusetur, opus sane non damnabitur) tamen hæc non censetur ratio necessaria, sed illa prior sufficiet, & fortasse præcipuè: secunda verò in maius indulgentiæ augmentum apponitur; quare etiamsi Ioachimus hæreticus fuisset, adhuc monasterium, quod ipse instituit, si in regulari obseruantia pariter cum fidei integritate conseruaretur illæsum permaneret, quia institutio regularis non habet auctoritatem ab institutore, sed à summo Pontifice, qui institutionem approbat, iuxta cap. final. de religios. domib. vt notauit Panormitan. addit Imol. exempla ex cap. nonne & cap. diuinis 1. quest. 1. vbi sacramentum ab hæretico collatum effectu suo non caret, sed valet propter fidem, & potestatem Ecclesiæ.

Quam propria manu subscripsit. Duo in his verbis notanda. Primum obseruant. Ioann. Andr. numero 34. Cardinal. numero 6. notabili 23. Ioann. de Imol. numero 13. Bellamer. numero 7. scripturam vel subscriptionem, quam quis facit in proprio negotio illi præiudicare, & probant ex l. Publia §. vltimo ff. depositi. l. generaliter C. de non numer. pecun. cap. saluberrimum 1. quest. 7. Quid verò iuris sit quando aliquis in facto alieno subscribit, videndum in cap. ex literis de transact. & cap. si quis de rebus Eccles. non alienand. Vnde licet regulariter subscriptio valeat in præiudicium subscribentis, etiam valet in commodum eiusdem in foro conscientiæ, & pœnitentiali vt notat Cardinal. citatus, & Imol. numero 14. In hoc enim foro statur iuramento alicuius in facto proprio ex cap. præsentium de desti. cum glos. & cap. si vero senten. excommunicat. & gloss. est celebris in clem. si quis suadente de pœnis verb. *commode*: immo, & in iudiciali, quando aliter probari non potest quam per iuramentum ipsius scribentis, eius subscriptioni & iuramento statur, hic verò non poterat aliter probari intentio Ioachimi, vnde illius subscriptio in illius commodum cædit. 2. obseruant prædicti auctores post Abbatem, quod admittatur procurator cum literis Domini, qui eum constituit: quod verum est in illis, quæ Domino tantum præiudicant, vel saltem quando in alterius præiudicium non vergunt; sicut in præsenti casu. Nam quod literæ Ioachimi procuratorem facerent, in nullius præiudicium cedebat. 24.

Dogma

Dogma impij Almarici, quem cum ipsius A doctrina damnat Concilium. Neque cum eo rationibus agit, vt cum Ioachimo: quoniam cum mentis inope, ac insanæ doctrinę professore rationibus agere non oportet. Nota tamen discrimen inter libellum Ioachimi damnatum, & dogma, doctrinamque Almarici. Nam quando auctor non damnatur, oportet, vt notetur opera illius, quę speciatim prohibeatur, & ita notatur libellus Ioachimi contra Petrum Lombardum, quando verò auctor nominatim tamquam hæreticus dogmatita declaratur, eo reprobato censentur reprobari eius opera: quæ speciatim approbata non sint, & permissa. Ideoque non opus est assignare opera, seu dogmata Almarici. Quæ quidem doctrina de iure antiquo limitatur à Ioann. Andr. Cardinal. Imol. & Ab- B bate ad hunc textum, quos sequitur Albertin. de agnoscendis assertionibus catholicis quæstion. 12. num. 13. vt procedat de libris continentibus hæresim, non de illis, qui veram doctrinam tradunt. Nam hi licet ab auctoribus nullam mutuentur auctoritatem, tamen si alioqui vera doceant, & rationabilia, possunt, vt rationabiles adduci. Immerito tamen illam nunc docet Barbosa hic numero 10. quamuis eodem num. versus finem asserat omnes hæreticorum libros tam bonos, quàm malos esse quod meo iudicio non cohæret cum eo quod dixerat libros hæreticorum licet non vt authorizabiles vt rationabiles tamen adduci posse; quamobrem Facinac. de hæresi quæst. 180. num. 26. cum Pegna in addition. ad Eimericum in C direct. pa. secunda comm. 3. ad cap. Fraternitatis de hæretic. Vgolin. de centur. in gloss. *ac eorumdem* num. 1. ver. 7. ait libros hæreticorum damnatorum etiamsi boni sint nullo modo esse admittendos, eorumque doctrinam neque allegandam, cum relatione ad authores, neque in suis libris legendam, vel ex ipsis adducendam post Bullas Iulij Tertij, & Pij Quarti: ratio est, quia etiamsi eadem omnino doctrina, quæ continetur in parte libri hæretici contineatur in catholico libro, & secundum se teneri, edocerique possit, & legi in libro catholico, tamen in libro hæretici, qui de religione tractet, & vel vnam solũ hæresim contineat, si legatur, incurritur excõmunicatio Bullæ cœnæ, vt docent Sanch. lib. 2. decalog. cap. 10. num. 35. Suar. de fi- D de disp. 20. sect. 2. num. 9. Alterius de Consacr. tom. 1. lib. 5. disp. 2. cap. 6. Leonard. de Bulla cænæ lib. 2. canon. 1. quæst. 35. conclus. 6. num. 33. cum alijs quos referunt Ricciullus de iure personarum lib. 5. cap. 23. num. 10. duos vel tres excipit casus in quibus ait libros hæreticorum posse allegari, primus ad conuincendos errores hæreticorum, seu Gentilium, in quo ait, aliquid etiam valere authoritatem illorum librorum, secundus ad conuincendum catholicorum abusum, vel elucidandam fidei veritatem. Secundus in re indifferenti probanda per rationes ex libris hæreticorum desumptas non propter authoritatem scriptorum, sed ob rationabilitatem & veritatem illarum rationum, in quo casu semper ait esse reticendum auctoris nomen. Verum prætermissis primis duobus casibus de quibus statim, tertius non pertinet ad quæstionem: nam quæstio est an allegari possint libri bonam continentes doctrinam, quando author damnatus est, non vero an bona doctrina tacito nomine hæretici possit edoceri, & teneri, hoc enim non est allegari seu adduci doctrinam hæretici, quia traditur secundum suam veritatem absque vllo respectu ad damnatum scriptorem. In hac ergo opinionum varietate, quid decidendum sit, duplici assertione exponam.

Prima: damnato authore, libri quoque illius damnati censentur, siue boni sint, siue 26. mali: probatur ex cap. fraternitatis de hæretic. vbi Gregor 9. ait, *Cum Cælestinus & Pelagius in Ephesina synodo sint damnati quomodo poterunt illa capitula recipi, quorum damnantur authores?* & ibidem canonistæ. item cap. excommunicamus §. credentes, eodem titulo. c. nullus 3. q. 4. c. sancta Romana §. item originis dist. 15. concinit l. 6. damnato l. 8. quicumque §. nulli §. omnes de hæretic. & quamuis aliqui authores antiqui diuersimode limitent hanc regulã vt vidimus, sanè recentiores post Bullam Pij 4. quæ in Concil. Trident. ante indicem librorũ prohibitorum per Clementem 8. confirmatum nequeunt limitationem aliquam adhibere ex prædictis. Vnde siue libri mali sint, siue boni, si author est hęreticus, eo ipso censentur prohibiti & damnati omnes illius libri, nisi speciatim ab Ecclesia permittantur, vt permittuntur opera Origenis iuxta cap. sancta Romana citatum, & facit cap. Ecclesia sanctæ Mariæ de constitut. ibidem Doctores cap. vt animorum de hæretic. in 6. & de facto hodie in Indice nuper facto permittit Ecclesia librum Henrici Octaui Angliæ Regis de Sacramentis, quem aduersus Lutherum scripsit ad aliorum hæreticorum perfidiam conuincendam, quem librum Leo decimus constitut. 45. approbauerat. Ratio ob quam hi libri prohibentur, quicumque sint, assignatur à Pio Quarto in Bulla, quæ incipit Dominici gregis 77. quia licet libri hæretici non sint, satis est si sint *de hæretica prauitate suspecti*, ob illorum authores, vt infra *si quis scripta propter hæresim vel falsi dogmatis suspicionem damnata, atque prohibita legerit, habueritue ipso iure in excommunicationis pœnam incidat*, author verò hæreticus etiam bonam doctrinam suspectam reddit, si cum illa talis auctor computetur. Confirmatur hæc ratio, quia hęreticorum libri supprimuntur non solum propter falsam doctrinam, sed præcipuè ne remaneant hæreticæ prauitatis vestigia, immo flammis combusta dispereant per l. 6. damnato, & l. quicunque citatas: hinc enim est quod nomina, & insignia hæreticorum abradi, & à lapidibus aboleri iubentur, vt docet Albert. de hæretic. q. 12. n. 12. Pegna ad direct. par. 2. comment. 4. colum. 3. versic. ex his amplius, ne hæreticorum memoria, vel etiam in lapidibus permaneat: ne dum in libris per quos authorum gloria celebratur.

Secunda conclusio, Damnati libri dicun- 27.

tur primario & directè, quia nec legi, nec A haberi possunt, secundario & consequenter, quia nec etiam per se immediate allegari quamuis boni sint, & adducantur ad refutandos hęreticorum errores sine summi Pontificis facultate. Prima pars ab omnibus admittitur post Bullam Pij Quarti de librorum prohibitione à Clemente Octauo Constit.31. confirmatam: & in verbis proximè relatis apparet, & ex regula 10. Indicis quæ circa finem hic habet, *Si quis libros hæreticorum, vel cuiusuis authoris scripta ob falsi dogmatis suspicionem damnata atque prohibita legerit, seu habuerit, statim in excommunicationis sententiam incurrat*, vt bene exponit Alterius tom. 1. de censur. lib. 5. de excommunicat. Bullæ cænæ disp. 2. cap. 6. in princip. secundam partem tuetur Pegna B in director. 2. p. comment. 3. §. denique præfatum axioma. Farinac. supra citat. cum aliis vt probetur aduertendum est trifariam considerari posse librum hęretici. Primo si consideretur illius doctrina sine vllo respectu ad auctorem, sed secundum suam veritatem ex aliis principiis notam, & manifestam. Secundo si hæc eadem doctrina accipiatur relatè ad hęreticum tanquam ab eo tradita: etiamsi ex illius auctoritate nec veritatem, neque probabilitatem accipere fateamur. Tertio si ex auctore hæretico ad quem doctrina refertur veritatem vel probabilitatem mutuari æstimemus. De primo igitur & tertio modo considerandi doctrinam libri auctoris hęretici controuersia esse non potest C inter doctores Catholicos. Non de primo quia quando inquiritur an liber alicuius hęretici alioqui bonæ, & sanæ doctrinę allegari possit, non loquimur de doctrina secundum se sumpta sine respectu ad autorem. Nam hoc non est allegare hęretici librum, sed sanam catholicamque doctrinam tradere, quis ergo negabit hanc posse edoceri, & tradi? neque etiam in tertia consideratione quęstio locum habet; nam nullus Doctor catholicus affirmabit doctrinam bonam, & catholicam fieri probabiliorem ex eo quod illam hæretici defendant, immo falsitatis suspicionem causabit, nisi aliunde clara rei veritas appareat, & hæretici docentis suspicio rationibus & catholicorum testimoniis auferatur: ergo solummodo de secunda conside- D ratione controuersia esse potest; & de ea probabitur conclusio.

Primo. Allegatio quæ doctrinam sanam potest suspectam reddere, illiusque veritati, seu probabilitati derogare, omnino improbanda est non modo tanquam inutilis: sed vt vitiosa & noxia: sed qui doctrinam de se bonam, & rationabilem refert ad hæreticum auctorem, quamuis ab illo nolit auctoritatem accipere, doctrinæ dignitati detrahit, ergo libri, etiam si boni sint, cum hæretici auctoris nomine nequeunt produci. Minorem probat illa Christi Domini Increpatio Marci 1. ver. 34. & Lucæ 4. vers. 41. quando Dæmonia à multis exibant clamantia, & dicentia, *quia tu es Filius Dei*, ipse seruator Dominus *increpans non sinebat ea loqui*. Rationem optimam reddiderunt Chysostom. Beda, Euthym. & Theop. quam Cardinal. Toletus paucissimis verbis comprehendit in commentario huius loci, quia videlicet, *non intentione recta, sed peruersa, vt prædicationis eius veritatem diminuerent: quasi à fallacibus dæmoniis annuntiatam*, quo videtur alludere D. Aug. in c. si quid veri, statim citandum in fine, si ergo veritas fidei diuina auctoritate suffulta ore fallaci prodita periclitatur, & dæmoniaci testimonio sordescere æstimatur, vel saltem diminui, quæuis doctrina, si hæretici ore prodeat, minoris fiet, falsitatisque ingeret suspicionem, quod multum de illius detrahit dignitate. Secundo si quis esset casus in quo allegari possent libri hæreticorum, esset verbi gratia, ad conuincendos eorum errores, vel ad tollendum catholicorum abusum, seu fidei veritatem elucidandam: sed in his casibus absque summi Pontificis facultate id non licet; ergo in nullo: maior continet illos duos casus quos ex Ricciullo supra memoraui, & primum ille probat ex cap. si quid veri dist. 37. *si quid*, inquit, *de Deo Sybilla, vel Orpheus, aliusue Gentilium vates, aut Philosophi prædixisse perhibentur, valet quidem aliquid ad paganorum vanitatem reuincendam, non tamen ad istorum auctoritatem amplectendam.* Secundum ostendit ex cap. submittitur §. quod non solum, dist. 21. & cap. sacerdotibus 13. quæst. 2. vbi Gregorius ad corrigendum aliquot principum catholicorum abusum in sacerdotibus minori reuerentia tractandis à paganis exempla mutuatur: simile quid habetur in cap. quæsta & cap. non æstimemus eadem quæstione: minorem probo, quia aliud est allegare gentilium exempla in materia alicuius virtutis moralis, vel probatæ consuetudinis, item adducere testimonia ex paganorum libris, qui non prohibentur haberi nec legi: aliud referre libros hæreticorum: illud primum ostendunt textus in primo & secundo casu allegati; non vero secundum tertio, & est confirmatio huius minoris. Qui allegare debet libros hæreticos ad illos confutandos vt cum dignitate & scienter faciat, oportet illos in fonte videre, & legere eorum scripta ne minus fideliter recitata cum dedecore christianæ religionis falsitatis arguatur, sed Pius Quartus facultates sustulit ad legendos, seu habendos huiusmodi libros, etiam ad eos confutandos: ergo quamuis primario & expresse non prohibuerit illos allegare, secundario & implicite id etiam prohibitū censetur, per regulam connexorum, de qua infra in cap. translato de constitut. & in disp. 4. dicam, quando enim vnum prohibetur, aliud cum illo necessario coniunctum simili modo prohibitum æstimatur. Sed prudenter & scitè allegare ad confutandos errores hæreticorum connexum est cum lectione eorumdem librorum, ergo si hoc prohibetur, illud etiam prohibitum creditur. Loquutus sum de immediata allegatione non de mediata: nam allegare bonam, seu malam doctrinam libri hæretici relatam ab alio catholico, qui cum facultate summi Pontificis libros potuit legere, & confutare, non est librum hæreticum, sed catholicum

catholicum referre, neque bonæ doctrinæ hæreticum auctorem facere, sed catholicum, qui prauam confutat: reliqua, quæ spectant ad prohibitionem librorum alio loco fusius pertractanda sunt.

Exponitur cap. Vnicum eiusdem tituli in sexto.

NOTATIO X.

1. HVius textus interpretes quæstionibus, quæ minus vtiles sunt, minusque ad intentionem textus pertinentes occupantur; & si aliquam rationem textus assignant, illis assimilatur de quibus Marginalis Glossa in correctiori textuum editione ad aliam Glossam in verbo *& filio*, ait, *his rationibus Glossæ ne fidas: sed veras require à Theologis in 1. dist. 1, & secunda & ad 1. p. D. Thom. quæst. 36. art. 2. & 4.* & quamuis Viuianus magis apposite in rationali loquatur, adhuc non plene satisfacit, præsertim in eo quod ad rationem glossæ per marginalem notationem reprobatæ recurrit, & magis occupatur in probando contra Græcos Spiritum sanctum procedere etiam à filio, quam in probanda vnitate principij, quæ erat præcipua textus intentio. Capitis tamen summa à Ioanne Andrea accepta bene sic colligitur: sancta Romana Ecclesia semper professa est, & profitetur Spiritum sanctum æternaliter à Patre & Filio tanquam ab vno principio & vnica spiratione processisse. Ita definiuit Concilium Lugdunense Secundum Oecumenicum & vniuersale sub Gregorio 10. an. 1274. In hoc Concilio conuenerunt quingenti circiter Episcopi, sexaginta Abbates, & Prælati innumeri. Interfuere Apocrisiarij Michaëlis Palæologi Imperatoris Orientis, atque Patriarchæ Constantinopolitani cum aliquot Ecclesiæ Orientalis proceribus, omnes numero quadraginta, & ex hoc Concilio acceptus est præsens textus: eamdem catholicam veritatem confirmauit Concilium Florent. sessio. 25. quæ est vltima colum. 5. §. quibus latini & vltra medium §. quid equidem, & tandem in literis vnionis Eugenij 4. his verbis *Spiritus sanctus à Patre & Filio æternaliter est, & essentiam suam, suumque esse subsistens habet ex patre simul & filio, & ex vtroque æternaliter tanquam ex vno principio & vnica spiratione procedit.* Ex antiquioribus Conciliis nullum est, quod hoc punctum ita expresse deciderit; quamuis meo iudicio satis indicetur in Calcedonensi Concilio vniuersali 4. approbato. Nam in fine, vbi proponitur fides latinorum de Spiritu sancto, sic scribitur: *Spiritum verò sanctum Deum non ingenitum, neque genitum, non creatum, sed nec factum: sed Patris & Filij, semper in patre & filio æternum veneramur, vnum tamen Deum, qui ex vno*, id est, non ex solo patre procedit, neque ex solo filio, cum dicatur à Concilio Spiritus Patris & Filij: ergo ex vno principio, quod ex patre, & filio in ratione spiratoris coalescit.

2. Idem dogma deducitur etiam ex Patribus, A Nazian. in sermone Concilij Constantinopol. cuius verba refert D. Thom. opusc. 1. cap. 32. tit. 25. vbi ait, *necessarium est credere sanctam Trinitatem patrem scilicet sine principio: Filium verò principium à Patre principio; spiritum autem sanctum cum principio filio vnum Deum esse*: in quibus verbis aduerte filium dici principium à patre principio, sicut dicitur Deus de Deo, quia non est aliud, sed idem principium: Item Spiritus sanctus non dicitur principium, sed vnus Deus, cum principio filio, qui vt idem esse principium cum patre significaret, solum de principio filio meminit, præsertim cum iam supra dixisset illud esse principium à Patre principio. Idem Nazian. orat. 49. de fide & 37. de Spiritu sancto, excludit in diuinis plura B principia & vnum tantum esse decernit: idem docet Athanas. orat. 5. contra Arrianos in princip. & orat. contra Gregales Sabellij ante medium Cyrill. Alex. lib. 12. thesaur. c. 5. ad initium. Hilarius lib. 6. de Trinitat. colum. 5. expressius August. lib. 5. de Trinitat. cap. 14. ait *Fatendum est Patrem & Filium principium esse Spiritus sancti, non duo principia: sed sicut Pater & Filius vnus Deus, & ad creaturas relatiuè vnus creator, & vnus Dominus, sic relatiuè ad Spiritum sanctum vnum principium.* Item Isidor. lib. 1. sentent. de summo bono cap. 15. Anselm. in Monolog. cap. 52. & latissimè in epistola de procession. Spiritus sancti cap. 10. in fine & cap. 11. ac. 16. Immo hoc solum significare voluerunt patres, quando dixerunt Spiritum C sanctum procedere à Patre per Filium, vel filium spirare propter Patrem ne duo esse principia indicarent, nam præpositio *per* & *ex* in præsenti dogmate idem significant apud Patres vt in Concilio Florentino sess. 24. ad finem probauit Ioannes latinorum nomine testimoniis Leonis, Gregorij, Hieroymi, Ambrosij, & Augustin. & sessio. 25. Georgius scholarius post medium & latius Bessarion in oratione pro vnione cap. 6. quamobrem Eugenius quartus in literis vnionis ita decernit. *Declarantes quod id quod sancti Doctores, & patres dicunt: ex patre per filium procedere Spiritum sanctum, ad hanc intelligentiam tendit vt per hoc significetur, filium quoque esse, secundum Græcos quidem causam: secundum latinos verò principium subsistentia Spiritus D sancti: sicut & Patrem*, & in sacra pagina similiter particula *per* sæpe id significat atque *ex*. Gen. 4. *possedi hominem per Deum*: id est ex Deo. Prouerb. 4. *per me reges regnant* id est ex me regnum habent: & de eodem Deo ait Paul. ad Roman. 11. Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia. In diuersis etiam sensibus qui in eundem recidunt, dici potest, Spiritum sanctum procedere à Patre per Filium, quia aliquo modo quasi mediate, procedit à Patre, nimirum à Patre tribuente virtutem spiratiuam filio, procedit verò à filio per patrem, à quo filius accipit spirandi virtutem; ita bene declarauit Arsubal. 1. p. disp. 129. cap. 2. num. 19.

Verum tam claræ definitiones Concilio- 3.
rum, & locutiones sanctorum Patrum adhuc

non coëgerunt omnes Theologos, quominus aliqui non sine temeritate dicere ausi sint de rigore, & proprietate sermonis Patrem, & filium licet eamdem habeant virtutem spiratiuam, & eandem actiuam spirationem, non vnum, sed duo esse principia: Ideoque Concilia non dixisse Spiritum sanctum procedere ab vno principio, sed à Patre, & Filio tanquam ab vno principio propter similitudinem cum vno principio, in eo quod potentia spiratiua & actiua spiratio vnica sit; ita Dur. in dist. 29. quæst. 2. & 3. Gregor. Arimin. in 1. dist. 12. quæst. 1. ad medium, à quibus non multum dissentit Gabriel eadem dist. 12. quæst. 1. art. 2. conclus. 2. & art. 3. dubitat. 1. moderans illorum opinionem in eo quod cum Ecclesia loquendum esse arbitretur, non in illo rigore, & proprietate, qua duo principia dici possent pater & filius: idemque indicat Altesiodor. lib. 1. summæ cap. 3.

3. Hic tamen loquendi modus periculosus est & temerarius: ita Canarien. 1. par. quæst. 36. art. 4. in 2. par. comment. dubitat. 1. & 2. Suar. lib. 10. de Trinitat. cap. 7. num. 1. & communiter recentiores, vt testatur Didacus de Montoya de Trinitat. disp. 7. sect. 1. num. 14. est periculosus ille loquendi modus, quia viam aperit existimandi esse duas potentias spiratiuas, & duas spirationes actiuas; sicut errandi occasionem daret, qui licet fateretur vnam esse diuinitatem, & essentiam Dei, tres diuinas personas diceret tres Deos, quia sunt tria diuina supposita; esset deinde temerarius, quia contra communem modum loquendi Theologorum cum magistr. in 1. dist. 29. cap. 2. 3. & vltimo. Item dist. 11. & 12. ac cum D. Thom. 1. par. quæst. 36. art. 4. Conciliorum definitio ad improprium sensum distorquetur cum dictio illa *tanquam* rei veritatem, & proprietatem, non verò similitudinem, vel impropriam denominationem importet in illis Conciliorum verbis *tanquam ab vno principio*; quam vim sæpè habet in sacra pagina, vt ad Hebræos 3. *Moyses tanquam famulus, Christus vero tanquam filius in domo sua.* 2. Corinth. 5. *pro Christo legatione fungimur tanquam Deo exhortante per nos*: idem de hac dictione aduertit Geminianus hoc loco nu. 3. Philip. Franc. 2. eandemque dictionis vim agnoscunt Doctores in Clem. vnica. §. Porro eod. tit. Alex. consil. 30. lib. 4. Bart. in l. omnes populi quæst. 6. principali Bald. consil. 492. num. 2. volum. 1. Glos. in cap. cum pro causa de sentent. excommunicat. Ioann. Andr. in cap. cum sicut de consecr. Eccles. probaturque ex l. 1 ibi *tanquam adulationem* C. de hæred. institut. l. 9. si familia. ff. de iurisdict. omn. iudic. l. 11. Item Mela §. si plures ff. ad l. Aquil.

4. Probatur igitur textus sic intellecti decisio. Primo ex sacris literis; In quibus Spiritus sanctus, prout significat tertiam Trinitatis personam, appellatur spiritus Dei, vel spiritus Domini, vel spiritus, qui ex Deo est loca prætermitto, quia passim occurrunt: sed hæc loquendi forma ostendit Spiritum

A sanctum non ordinari ad Patrem, & Filium quatenus distincti sunt, sed quatenus sunt vnus spirator: Ergo Pater & Filius sunt vnum principium spiratiuū, sicut sunt vnus Deus. Ita loquitur Athanas; qui dialog. 1. de sancta Trinitat. contra Anomœum post medium ait, *Hypostasis Spiritus sancti proprium est spiritum Dei sanctum esse*, & Dialog. 2. col. penult. *Deus*, inquit, *fons est Spiritus sancti & author eiusdem.* Similiter Basil. lib. vnico de Spiritu sancto & lib. 5. contra Eunom. Secundo ratione idem ostenditur in qua patres & scholastici Doctores conueniunt: nam substantiuum nomen non multiplicatur, nisi illius forma significata multiplicetur; ideo enim tres personæ non sunt tres Dij, quia diuinitas quæ est forma significata per nomen substantiuè *Deus*, vna est: sed ratio principij

B in Patre & Filio est vna: vna enim est potentia spiratiua, vnaque spiratio actiua & eadem relatio spiratoris patri & filio communis vt definit noster textus & Concil. Florent. supra citatum & latius probant de potentia spiratiua Suar. lib. 10. de Trinit. cap. 5. & de spiratione seu relatione spiratiui, idem Suar. lib. 5. cap. 4. Didacus de Montoya de Trinitat. disp. 18. sect. 2. & 3. & ratio est illa, quam in notat. 3. tetigimus, quia tota multiplicatio in diuinis est propter oppositionem: sed inter patrem & filium in ratione spiratiui non datur oppositio: ergo neque multiplicatio virtutis spiratiuæ seu spirationis actiuæ. Atqui hæc vnica forma per nomen *principium* substantiue

C significatur: ergo respectu patris & filij non magis debet multiplicari quam hoc nomen Deus.

Tertio speciatim suadetur hanc fuisse mentem Conciliorum quando dixerunt, Spiritum sanctum procedere ex patre & filio tanquam ab vno principio. Nam Græci ea potissimum ratione admittere detrectabant Spiritum sanctum procedere à filio: quia cum pater, & filius sint duæ personæ, inde inferri putabant duo esse Spiritus sancti principia, & in hoc errore latinos versari arbitrabantur; si ergo Concilium Lugdunense per illud aduerbium *tanquam* improprietatem, & similitudinem vnius principij significaret, non solueret argumentum Græcorum, sed improprij sermonis

D refugio deluderet, & reuera dicere possent Græci propositionem illam, quam latinis obiiciebant, vt erroneam in toto rigore sermonis à latinis defendi, vt veram: nam quotiescumque dictio *tanquam* similitudinem, & improprietatem significandi importat, non excludit in proprio & rigoroso sensu verificari contrarium eiusdem dicti, verbi gratia quando Regius psaltes dixit *substantia mea tanquam nihilum ante te*, psalm. 38. quia illud *tanquam* similitudinem, significat; in rigore, & absolutè verum est oppositum quod substantia Dauidis sit aliquid ante Deum; similiter ergo verum esset in sensu rigoroso, & absoluto duo esse Spiritus sancti principia. Quod tamen nullo modo admisisse vnquam patres latinos docet Florent.

Florent. sess. 25. colum. 5. §. quibus latini, vbi professio fidei data ad Græcos sic habet. *Quoniam Graci suspicantur nos duo principia, duasue causas in Trinitate profiteri : idcirco hanc habentes sententiam anathemate damnamus, quandoquidem ipsi credimus, Patris, & Filij operationem, potestatemque mittendi vnicam Spiritus sancti causam esse, itavt filius non sit diuersum à patre principium*; causę vocabulum hic ita est interpretandum Græcorum more, vt non inuoluat efficientiam, nec dependentiam causati; sed rationem principij, & originem procedentis significet. Idem docuerat Ioannes latinorum nomine in præcedenti session. 24. vltra medium his verbis. *Duabus personis vnica potestas spirans, & mittens existit, quaquamuis vnica missio, & causa sit, à patre tamen pracipuè creditur esse à quo filius eandem ipsam facultatem habens vnà cum Patre principium vnicum est*, & hinc est, quod dictio *tanquam* non legitur in narratione dissidij inter Græcos & Latinos, quæ ponitur ante decretum Eugenij quarti in literis vnionis. Neque in sententia Orientalium & Occidentalium Patrum, quæ à Bassarione in oratione pro vnione cap. 8. refertur.

6. Confirmatur præcedens ratio. Nam quando hæ particulæ *tanquam, quasi* & *sicut* reduplicant rationem formalem, & causam reddunt alicuius dicti, impropriétatem, aut similitudinem non inuoluunt : sed proprium, & rigorosum sensum : vt in sacræ paginæ citatis testimoniis videre est, & in illo Ioann. 1. *Gloriam quasi vnigeniti à patre* : in quem locum Maldon. ex August. Ambros. Gregor. Chrysostom. Theophil. & Euthym. præcedentium dictionum proprietatem non similitudinem significantium vim exponit; eo modo, quo vulgo dicimus; fecit tanquam vir bonus; respondit sicut sapiens doctor; quando enim rationem reddimus, cur bene fecerit, & bene responderit, nempe quia bonus vir, & sapiens Doctor erat, non per similitudinem, sed per proprietatem loquimur, sed ita accipienda est in citatis Conciliis dictio *tanquam*; ergo, &c. probatur minor, nam Concilia voluerunt significare Spiritum sanctum procedere quidem à personis, quæ inter se realiter distinguuntur : à Patre scilicet, & filio; non tamen procedere per id per quod distinguuntur tanquam per rationem, & principium *quo* suę processionis: sed quatenus vnam spirandi virtutem, & eamdem spirationem actiuam participant; & ideo addiderunt dictionem *tanquam*, id est quatenus, in tantum, vel ea ratione, qua vnum principium sunt : quod magis datur intelligi ex eo quod, vnicam esse spirationem simpliciter, & absolutè affirmarunt.

7. Rogabis tamen pro quo supponit hoc vnum principium Spiritus sancti? non enim facile apparet pro quo supponat; quoniam non supponit pro essentia : quia essentia nec generat, nec spirat, vt in superiori notatione diximus : neque pro virtute spirandi, spiratione actiua vel relatione spiratoris nulla enim ex his est principium spirans vt quod : quia non est suppositum : nec deniquè conce- A di potest aliquod suppositum commune Patri, & Filio, ne contra Trinitatis mysterium quarta admittatur persona, duabus primis communis, erit enim apertus error vt notat Molin. 1. par. quæst. 36. artic. 4. disp. 2. post medium §. denique. Si quis primo dicat supponere pro Patre simul, & filio, sequitur iam non esse vnum principium simpliciter vera, & propria vnione, sed collectiua, quod contra Ioachimum superiori notatione vt hęreticum damnatur respectu deitatis : ergo etiam respectu principij spirantis eadem censura damnabitur, qui plura principia solum collectiua vnitate coniuncta admiserit; quamobrem inter varias responsiones, B quę ad hanc difficultatem afferuntur à Suario lib. 10. de Trinitat. cap. 7. num. 4. illa mihi non placet, quę asserit nomen principium habere vim termini collectiui, & ideo supponere pro patre simul & filio, referturque pro hac responsione D. Thom. 1. par. q. 36. artic. 4. ad argumenta, illamque in aliquo sensu probat idem Suar. num. 6. in fin. Verum neque D. Thom. respondendo ad argumenta vnquam meminit termini collectiui, neque hæc solutio poterat cohærere cum doctrina, quam tradidit in corpore articuli : videlicet nomen principium significare proprietatem per modum substantiui, quæ proprietas spirandi cum vna eademque sit in patre, & filio, attento formali significato huius nominis, nullam inducit colle- C ctionem, neque pro patre, & filio supponit vt faciunt vnum principium collectiuè : quia alioqui particula *tanquam* in nostro textu non propriè sed similitudinariè intelligenda esset; quia non propriam vnitatem principij significaret, sed impropriam, quod satis ostendi, falsum esse.

Respondeo igitur nomen principium spiritus sancti, comparatione Patris, & Filij 8.
eodem modo se habere atque nomen Deus, comparatione trium personarum : vnde sicut Deus supponit pro subsistente in diuinitate, ita principium spirationis supponit pro subsistente in virtute spirandi : vtrumque verò supponit, partim determinatè, singulariter, ac distinctè, quantum ad formale significatum : partim communiter, vage, & indistinctè quantum ad materiale, quod concer- D nit : ita docet Alexand. 1. par. quæst. 79. memb. 3. art. 3. D. Thom. citato artic. 4. ibidemque expositores D. Thom. immo & Suar. citatus num. 6. initio & lib. 4. cap. 14. Probatur quia hac ratione in omni rigore, & proprietate dicitur vnum & idem esse principium Spiritus sancti, quamuis duæ sint personæ spirantes. Nam relatio spiratoris est vltima ratio constituens & complens principium productiuum Spiritus sancti *vt quo* cum voluntate, & amore diuino, non tamen est totale principium, *vt quod*, quia relatio spiratoris non constituit suppositum, quod sit Patri & Filio commune : sed illa duo supposita constituta supponit, ergo id quod de materiali dicitur, est subsistens in ea virtute spirandi abstrahens, ab eo quod sit pater, vel filius, & ab eo quod sit vnum, vel

plura supposita, ideoque hæ materialis suppositio quoad materiale, quod concernitur, est communis, indeterminata, & confusa. Prima pars antecedentis, quamuis non admittatur à Suar. qui lib. 5. c. 8. n. 10. c. 4. n. 5. & c. 5. n. 5. & 6. ait relationem spiratoris, neque vt formalis est ratio, neque vt conditio, ad principium spiratiuum pertinere, sed resultare ex actu spirandi, & completum principium spiratiuum supponere, nostra tamen sententia est Magistri, Alensis, Alberti, Richardi, Carthus. D. Thom. Ocham. Gabriel. & Durand. quos sequuntur & referunt recentiores, alij alios; Molin. ad illum artic. 4. disp. 2. post med. Canariens. ibidem par. 1. comment. post 3. conclus. Valent. de Trinitat. quæst. 10. punct. 5. Vasq. disp. 149. cap. 4. Nazarius eod. artic. 4. controuers. 2. in argum. solution. §. respondetur falsum; Didacus de Montoya de Trinitat. disp. 70. sect. 4. num. 7. & est consequens ad id quod notat. 3. diximus requiri distinctionem inter principium producens & terminum productum: sed antequam intelligatur relatio spirationis, non intelligitur distinctio inter Spiritum sanctum & duas priores personas: ergo non potest intelligi principium spiratiuum completum ante relationem spiratoris.

9. Confirmata nostri textus resolutione ex textu & Glossa, aliqua aduertenda sunt, & in primis dico merito additam fuisse illam notatiunculam marginalem, quæ Glossæ rationi fidendum non esse monet. Etenim ex eo quod opera Dei ad extra sint inseparabilia, & ex eo quod vna sit essentia, substantia, seu natura diuina; non sequitur filium esse principium Spiritus sancti, & Patrem cum Filio esse idem principium spirandi, nam ad processiones ad intra non concurrunt omnes personæ inseparabiliter, sicut ad actiones ad extra; neque ad esse principium ad intra sufficit participare eandem naturam diuinam; quia alioqui neque solus pater generaret, neque solus filius, & pater spirarent: declaratio igitur illius legis 2. ibid. citatæ, Cod. de summa Trinitat. petenda est à doctrina quam notatione tertia tradidimus: breuissima verò ratio, cur non excludatur filius quando dicitur Spiritus sanctus à Patre spirari in illa l. ibi, *Spiritum sanctum, quem à summo rerum parente speramus*, est quia pater filio communicat omnia præter paternitatem, & consequenter eandem spirandi virtutem illi tribuit, per quam Spiritus sanctus procedit.

10. *Fideli ac deuota* concordat non modo cap. firmiter eod. tit. & cap. dubius de hæreticis: sed eisdem verbis incipit l. 2. fideli deuotaque C. de iis qui ad Ecclesi. confugiunt. Gloss. verbo fideli, Archidiac. num. 1. dicunt. verbum *fideli* pertinere ad mentem; verbum verò *deuota* ad exteriores actus: addunt Archidiacon. & Ioann. Andr. num. 1. deuotam dici confessionem, quia de voto necessitatis ad illam tenetur christianus, probant ex §. hac cum honoris 1. quæst. & cap. 1. de consecrat. dist. 4. Verum neque allegatio quicquam facit ad deuotionem confessionis, neque bene explicantur illa duo verba, quæ duos actus designant, quibus hæc exterior fidei confessio à patribus Concilij facta est, nempe fidei, & religionis. Nam à fide dicitur fidelis confessio alicuius mysterij de fide diuina crediti, item à deuotione deuota nominatur, & quod interior fides in intellectu antecederet externam illam fidei professionem, constat, quia ex hoc etiam capite dicitur fidelis: id est vera & conformis interno mentis assensui, quo grauissimus ille patrum consessus totius Ecclesiæ catholicæ mentem in hoc puncto explicauit. Deinde vt ostenderet, quia animi promptitudine ad Dei famulatum procliui id faciebat, suam hac in re deuotionem adiunxit: est enim deuotio *voluntas quadam prompte tradendi se ad ea quæ pertinent ad Dei famulatum*, vt definit D. Thom. 22. quæst. 82. artic. 1. in corpore, & est vnus ex actibus, qui spectant ad religionis virtutem, vt idem D. Thom. artic. 2. docet. Hanc deuotionem sic descripsit August. lib. de spirit. & anim. cap. 5. *deuotio est pius & humilis affectus in Deum: humilis ex conscientia infirmitatis propriæ, pius ex consideratione diuinæ clementiæ.* In qua quidem descriptione, actus deuotionis duobus aliis actibus diuersarum virtutum, scilicet humilitatis, & pietatis stipatum agnoscite, cum enim deuotio sit voluntaria promptitudo ad Dei cultum, & seruitium, frequenter cum actib. aliarum virtutum permiscetur, sicut in præsenti textu fidei confessionem comitata est.

Æternaliter. Hoc aduerbium principium durationis, non originis à processione Spiritus sancti excludit, quamobrem obiectioni, quam hic opponit Glossa Geminian. & alij facilius satisfacies, quam si solutionem Glossæ adhibeas; obijcitur enim, Trinitas dicitur vnum vniuersorum principium: ergo in Trinitate non est æternitas, quia hæc excludit principium, respondet Glossa est principium principians, non principiatum, vt referatur principium ad res creatas, non ad ipsam diuinitatem: sed contra, quia etiam respectu personæ filij, & Spiritus sancti in Trinitate est principium principiatum, quia filius est principium ad intra, & ad extra, Spiritus sanctus etiam est principium ad extra, & tamen vtraque persona habet principium, ergo non est sufficiens solutio: erit tamen si dicas per illud *æternaliter* ostendi processionem Spiritus sancti initium durationis excludere non suę originis principium, quamuis verum sit quod Trinitas dicatur principium vniuersorum, quia omnes creaturæ ab ea suæ productionis initium traxêre. 11.

Propter irrefragabilis præmissæ veritatis ignorantiam. Postquam catholica veritas de Spiritus sancti processione definita est, errores oppositi damnantur. Veritas verò definita irrefragabilis dicitur, quia nullus fidelium illi resistere seu repugnare volet, sicut irreuocabilis dicitur donatio, quæ reuocari non valet, l. 34. si pater ff. de donationibus, & irrecusabilis occasio dicitur quæ recusari, seu euitari nequit l. 13. properandum C. de iudiciis §. sui autem: eodem igitur modo irrefragabilis

est fidei

est fidei veritas, id est incontradicibilis, & irretractabilis vt declarat Archidiacon. numero 4. & habetur idem verbum in cap. irrefragabili constitutione de offic. iudic. ordinar. quamuis non eandem, quoad resistentiam, & immutabilitatem humana constitutio habeat, ac diuina veritas. Etenim diuinæ veritati, neque fidelis potest refragari, neque semel ab Ecclesia definita poterit retractari, vel mutari: ideo sententia tam latinorum quàm Græcorum rectè sentientium cum Ecclesia vniuersali omnium magistra, qualis est Romana, immutabilis perhibetur, idcircoque non magis ad id credendum, & immutabiliter retinendum tenentur summi Pontifices ad quos spectat fidei veritatem declarare, & dubia decidere, quam reliqui fideles. Ne quis igitur ignorantiam prætexeret, & erroribus via præcluderetur, oppositum præmissæ definitionis damnatur. Verum aduertendum est, quod ignorantia errorum sit mater, vt bene docet Glossa verbo ignorantiam ex cap. ignorantia distinct. 34. additque, quod in his non excuset ignorantia, quæ propositio sine declaratione & moderatione vera non est, nam quando ignorantia, maximè quæ inculpabilis præsumitur, facit cadere in errorem, ille qui probat se ignorasse id quod confessus est, admittitur ad reuocationem confessionis, ex quo ignorans erat, & probato errore reuocari potest confessio iuxta cap. final. de confession. vt notauit Geminian. numero 6. & qui sine contumacia in errorem fidei incidit, ex ignorantia excusatur ab hæresi vt superiori notat. diximus. Denique quod ignorantia sæpè ab hæresi excuset, & consequenter à pœnis contra hæreticos latis, docent complures quos diligenter conquisitos retulit Pegna in direct. 1. par. in quæstionem sextam comm. 22. & postea regulas tradit ex quibus cognosci possunt casus in quibus ignorantia excusare, vel non excusare existimetur: erit tamen vera Glossa si intelligatur de ignorantia Iuris diuini necessarij ad salutem: In iis enim sine quibus non est salus, ignorantia diuini iuris non excusat ignorantem: ita docet Turrecrem. sic exponens §. notandum Gratiani 1. quæstione 4. & ad idem referens auctoritatem D. Augustin. in Enchirid. vnde sumitur textus qui à Glossa allegatur in cap. in ipsorum 22. quæstione secunda & hoc solum probant cap. si cupis eadem quæstione & cap. qui ea distinct. 38. quæ ibidem citantur vt notat Archidiac. numero 4.

13. *Qui negare præsumpserint*. Hic affert textus verbum *negare* inseruiens propositioni negatiuæ, quæ respondet interno mentis dissensui, infra vtitur verbo *asserere* spectans ad propositionem affirmatiuam & declarans intellectus assensum, vtroque enim modo propositiones contra veritatem fidei definitam damnantur, quia vtroque modo contra illam erratur, in externis propositionibus, & in internis actibus intellectus deliberatis. Verum quærit Gloss. verbo *asse-*

A *rere*, an qui nec asserit, neque negat, sed solum tacet, consentire videatur? & pro parte negatiua quod scilicet non consentiat, adducit cap. ne quis vt, quæst. 2. vbi dicitur, verum occultare, non esse falsum dicere. Item cap. is qui tacet de regul. iur. in 6. & l. qui tacet ff. eod. tit. Resoluitque, licet non ve. bis, tamen ex mente iudicari hæreticum, quod intelligitur in foro conscientiæ, & apud Deum, id enim solum probant textus ibidem allegati: & sane quamuis resolutio vera sit, tamen non exhaurit difficultatem; immò directè non respondet ad illam: suppono enim quod neque verbis, neque mente quis neget seu assentiatur propositioni de fide à Concilio traditæ, quid in hoc casu dicendum? existi-
B mabitur dubius in fide, & consequenter hæreticus, vel peccabit contra præceptum recipiendi, & confitendi fidem? de hoc secundo respondeo facile, si occasio & opportunitas temporis postulet fidei confessionem, & obliget fidelem pro tunc actum fidei exercere, omissio confessionis erit contra præceptum, & lethalis, quamuis stare possit sine errore interno contra fidem: omissio tamen recipiendi fidem in infideli contra fidem est, & ad infidelitatis vitium spectat, de quo in quæstione vltima sequentis disput. latior dabitur disserendi locus. De illa vero difficultate primo modo considerata disputari solet in cap. 1. de hæret. & nonnihil dicemus occasione declarandi se-
C quentem Clement. eod. tit.

Clementina vnica de summa Trinitate Exponitur

NOTATIO XI.

IN tres partes diuiditur textus, singulisque præfigitur summa; in vnam sic resumi potest. Vnicus Dei Filius in omnibus diuinitatis perfectionibus cum patre æternaliter subsistens nostram humanitatem ex rationali anima, & verò corpore passibili compositam assumpsit: de virgine natus, cruci affixus, & pro nostra salute mortuus, & perforato lancea corpore sanguinem, aquamque emisit, vt virgo sancta mater
D Ecclesia è noui Adami morientis quasi dormientis latere Eua altera in coniugem formaretur. Rationalis anima vera est humani corporis forma. Baptisma est vnum sicut est vnus Deus, & vna fides: per illud paruulis informantem gratiam & virtutes infusas quoad habitum non pro illo tempore quoad vsum conferri probabilior sententia docet. Porro hic textus vna est ex constitutionibus quas Clemens Quintus in Concilio Viennensi primo promulgauit: fuit hæc synodus œcumenica decimoquinta, anno 1311. celebrata: cuius non extant nisi fragmenta quædam quæ in 3. Concil. tomo, par. secundæ studiose collecta referuntur. Multa quæ in hoc capite attinguntur, habentur in cap. fir-

miter ibique iam explicata require. Hoc A enim loco solum exponam quæ ampliore indigent declaratione, ibidemque tacta non sunt.

2. *Fidei catholicæ fundamento.* Alludit ad locum Pauli 1. Corinth. 3. numero 11. *fundamentum enim aliud nemo potest ponere præter id quod positum est, quod est Christus Iesus.* Concordat cap. cum Paulus 1. quæstione 1. & cap. veniens finale de presbytero non baptizato: fundamentum ergo Ecclesiæ, seu cuiusque fidelis in ea Christus est, quia nimirum fides Christi saluatoris nostri & doctrina Euangelica, fundamentum est totius ædificij spiritualis, hæc verò fides est præsertim, quæ per dilectionem operatur, vt hic notant Anselmus & Gregor. lib. 7. epistol. 47. hoc fundamentum se posuisse dixit Apostolus, & ad locum Esai. cap. 28. numero 16. respexisse Apostolum docuit Tertull. lib. 5. contra Marcion. cap. 6. *Nunquid ipse tunc Paulus distinebatur de Iudæa, idest de Iudaismo auferri habens, in ædificationem Christianismi positum vnicum fundamentum quod est Christus? qui & de hoc per eundem prophetam creatur; Ecce, inquit, ego inijcio in fundamenta Sionis lapidem pretiosum, honorabilem, & qui in eum crediderit non confundetur.* Quia tamen Apostoli etiam Ecclesiæ fundamenta perhibentur non modo hoc loco Esai. sed etiam psalm. 86. numero 1. Apocalips. 21. numero 19. ideo D. Augustin. in psalmum citatum Christum fundamentorum fundamentum dixit: hanc quidem lapidum structuram interprete Hieronymo prædixit Zachar. cap. 9. numero 16. *lapides sancti eleuabuntur super terram eius*, addit verò Hieronymus, *eleuantur enim, cum superstruuntur lapidi viuo Christo Domino?* Immo & ipsi fideles hac etiam de causa dicuntur à D. Paulo *superædificati super fundamentum Apostolorum ipso summo angulari lapide Christo Iesu*, ad ephes. 2. num. 20. cui concinit D. Petrus epistol. 1. cap. 2. numero 5. vna tamen hac in re superest difficultas: nam si Christus fundamentum est cui Apostoli primum & postea reliqui fideles tamquam lapides viui superædificantur, qua ratione idem Dominus lapis est angularis, qui factus est in caput anguli? iuxta psalm. 117. numero 22. ad quem alludit ipse seruator Matth. 21. numero 42. etenim fundamentum in imo ponitur, lapis angularis in summo. Vnde Villalpandus in Ezech. tom. 2. lib. 5. disp. 2. cap. 34. summum, & angularem lapidem eum esse testatur qui duos parietes, meridianum & aquilonarem in summo templi fastigio totum tympanum continebat, connectebat exornabat, vt Christum significaret, qui vtrumque populum Iudæum, & gentilem in vnam sui fidem coniunxit, vt docent Cyprian. Origen. Chrysostom. Fulgent. Augustin. Theodor. & alij relati à Pineda cap. 38. in Iob. versic. 6. numero 11. Iustiniano in epistol. ad ephes. cap. 2. versic. 20. numero quarto, ex quibus solùm Chrysostom. & Augustin. verba adducam quæ difficultatis propositæ solutionem dabunt: sic enim Chrysost. in locum Pauli ad Ephes. citatum, *Lapis angularis & parietes continet, & fundamentum, in quo vniuersum ædificium, vide quomodo ipsum coniunxerit, vt qui aliquando quidem totum corpus superne contineat, ac comprehendat, aliquando autem inferne portet ædificium & sit radix.* Augustin. verò in psalm. 86. ita loquitur, *ergo fundamentum & lapis angularis ipse est ab imo surgens: si tamen ab imo: etenim origo fundamenti huius summitatem tenet, & quemadmodum fundamentum corpore fabricæ in imo est, sic fundamentum spiritualis fabricæ in summo est.* Itaque ex Chrysostomo B habes quod Christus vtrumquè præstet, quia suæ Ecclesiæ & fundamentum est, & caput. Hanc responsionem prius tetigerat Augustin. loco citato, quod diuinitas Christi non adstringitur loco & totum potest esse in similitudinibus, quia nihil eorum est in proprietatibus, postea verò subtiliorem aliam excogitauit rationem, & huius spiritualis fabricæ fundamentum, & caput collocat in supernis; ibi enim totam nostram fidem subniti sequenti disputatione de causa illius materiali, & formali differentes ostendemus.

Præter quod. Cardinalis numero primo, ait particulam *præter* hic poni exclusiuè. 3.
C Ægidius Bellamer. numero 15. distinguit, dicitque si illa dictio respiciat quod sequitur, poni exclusiuè, si verò respiciat, quod præcedit poni inclusiuè. Ego verò non video, qua ratione componi possit directa constitutio orationis nisi dictio *præter* respiciat illud quod præmittitur, & ad quod dictio relatiua *quod*, cui coniungitur aduerbium *præter*, refertur nempe ad fundamentum, cui mater Ecclesia innititur, & cum omne aliud fundamentum excludadatur, necessario inclusiuè hoc exceptum, & reseruatum intelligitur: nisi significare velit Zabarell. vt existimo, exclusiuè explicandam illam dictionem *præter* quia excipit & excludit aliquid ab vniuersali dispositione,, quamuis illa exclusiua sit. Pono exemplum in cap. adijcimus 16. quæst. D 1. vbi Leo Papa iubet vt nullus audeat prædicare siue laicus siue Monachus præter sacerdotes Domini: dispositio est exclusiua ab officio prædicandi, quæ solum hoc munus restringit ad omnes Domini sacerdotes tanquam huius officij proprios ministros, quæ restrictio dici potest exceptio, & exclusio ab illa generali dispositione, & in hoc sensu vera est opinio Zabarellæ, similiter declaratur eadem dictio quotiescumque dispositio est vniuersalis exclusiua, & dictio præter excipit casum ab illa vniuersali dispositione, ita in cap. piæ mentis 16. quæst. 7. cap. de occidendis 23. quæst. 5. cap. final. de tempor. ordin. cum simil.

Cæterum hæc dictio *præter* vt docent multi, & vt testatur Ægid. citatus proximè, 4.

mè, intelligitur de sua natura exclusiuè & probant ex l. 1. ff. de pignor. action. in fin. item ex l. nullus ff. de diuort. & cap. dudum in fin. de elect. denique addunt rationem, quia si de sua natura non excluderet, frustra poneretur, verbi gratia, si quando aliquis legat omnes libros suos præter Decretum, frustra additur illa dictio si liber decreti etiam includitur in legato cum reliquis libris. E contra Anton. Angel. in tract. de dictionibus asserit hanc dictionem de sua natura intelligendam esse inclusiuè. Probat ex l. 11. ff. de pignor. action. l. final cum ibi notatis ff. de procurat. & ponit exemplum: nam si testator legauerit centum aureos alicui præter fundum, fundus quoque censetur legatus per l. Sæio §. vxori ff. de ann. & menst. legat & ibi Bartol. Item Iason. in l. si ita legatum in princip. num. 3. ff. de legat. primo: & confirmatur quia æquiualet dictioni vltra vel supra, quæ inclusiuè est interpretanda, vt docet Bald. in l. si vltra, num. 2. ff. de fideiuss. Iason. in l. diuortio §. quod in anno, num. 9. ff. solut. matrim. Cardinal. Mantic. de coniect. vltimar. volunt. lib. 9. titul. 3. num. 32.

5 Neutra tamen ex his sententiis vera est in hac vniuersalitate, nam dictio *præter* secundum suam naturam considerata aliquando exceptionem facit à generali dispositione textus: aliquando non excipit, sed auget dispositionem, & in hoc casu æquipollet dictioni *vltra* vel supra. In primo euentu si generalis dispositio sit affirmatiua, seu positiua, dictio, *præter* se tenet exclusiuè, si verò dispositio textus sit negatiua, seu exclusiua, tunc interpretanda est inclusiuè, nisi velis loqui cum Zabarella, qui exceptionem à dispositione negatiua & exclusiua intelligit esse exclusionem ab vniuersali textus dispositione, quod in idem recidit vt supra ostendi in nostro textu, & in aliis: in secundo casu cum nulla detur dispositionis exceptio pronum est, vt per inclusionem, seu additionem intelligatur dictio *præter*; superadiungit enim rem, quæ præponitur alteri dispositioni; & hoc probant tantum iura à duabus sententiis oppositis adducta: vnaquæquè enim per se nimis restringit naturalem & propriam dictionis significationem: nostram sententiam tuetur Rebuffus in l. 22. plus est, ff. de verbor. signific. quatenus ait dictionem *præter* includere, quando sequitur orationem negatiuam, sed post affirmatiuam excludere & probat ex gloss. in cap. Ebron. 13. quæst. 2. Bald. in cap. dudum secundo de election, & ex sequenti regula, quam tradit (de qua statim) colligitur illum non existimasse semper intelligendam esse inclusiuè dictionem *præter* quando sequitur orationem affirmatiuam: sed tunc posse ita explicari: quod non est quando negatiuam sequitur dispositionem, tunc enim semper exceptio à negatiua exclusione facit particulam intelligi inclusiuè, licet Romanus consil. 328. n. 1. loquendi modũ Zabarellæ sequatur, & dicat quando dictio *præter* orationi iungitur negatiuæ, semper exclusiuè esse intelligendam, id est non

A includi rem quę sequitur dictionem illam in propositione negatiua, sed cum de re constet, de modo loquendi minus curandum est, exempla varia ex vtroque iure affert Romanus.

Rogabis tamen quæ regula verior, & vniuersalior sit vt cognoscamus quando dictio *præter* excipit, & quando auget, seu addit, vt priori modo exclusiuè, posteriori inclusiuè explicetur. Ad prędictam difficultatem respondeo primo illam esse regulam vniuersaliorem, & veriorem, nimirum: quando dictio *præter* adiicitur alicui, quod est de genere præcedentium in quib. comprehendatur, tunc excludit: quando verò non B est de genere illorum de quibus procedit, neque cum illis tacitè intelligitur in dispositione, tunc includit, & significat idem, quod vltra: ita Bartol. & cum eo Doctores communiter in l. 1. ff. de pignorat. action. in fin. & in l. si cum §. qui iniuriarum ff. si quis cautionib. &c. Iacob. de Aretio, & Imol. in l. qui bona §. si quis ff. de dam. infect. Rip. in cap. cum M. 13. notab. de constit. Barba. hoc loco colum. 1. Zabarell. ibidem colum. 1. numero 2. Roman. consil. 328. post initium, Rebuff. vbi supra, Panormitan. in cap. literas de pręsumptionib. column. penultim. Hostien ibidem & Felyn. in fin. Cyn. Bald. Salycet, & alij in l. actione ff. de transaction. & plures alij quos refert Tiraquell. de retract. §. 1. gloss. 11. numero 72. Pro- C batur prima pars primo; nam si quis dicat, do tibi meum corpus Iuris, præter codicem, sanè tomus codicis excluditur in hac donatione, quia est de genere eorum, quę sub donatione comprehenduntur: talis est casus teste Bartolo l. nam quod liquide, §. final. ff. de pen. legata & vt ait Romanus l. quærebatur, versic. vtrum autem, ff. de testamen. milita. l. Lucius §. filiam ff. ad Trebellian. cap. literas citat. de præsumpt. item adde l. 39. cum ex filio ff. de vulgar. & pupillar. subs. & similes, in quibus omnibus exclusiuè est intelligenda dictio *præter*. Secundo probatur ratione quia quando hæc dictio præponitur rei de genere eorum de quibus procedit communis dispositio, & de sua natura iam in illa includebatur, nisi exceptio fieret, frustra poneretur: immo solum ad ob- D scurandam dispositionem inseruiret, nam si quis ita legaret; relinquo omnes meos libros præter corpus Iuris Petro, illud *præter* excipit corpus Iuris, non adiungit; quia qui legauit omnes suos libros iam comprehendit corpus Iuris inter reliquos: ergo si vellet significare etiam legare corpus Iuris, necesse non erat addere *præter corpus Iuris* - tunc enim indicaret se facere exceptionem, & nolle comprehendere in legato, corpus Iuris: si quidem iam inter reliquos libros in generali dispositione comprehendebatur.

Secunda Pars suadetur primò, nam si quis ita disponeret, lego Petro omnes vineas meas, præter pratum: sane intelligeretur legare vineas vltra pratum, & ita procedit casus l. 10. Sæio §. vxori ff. de annuis legat. l. 1. ff. de pignorit. act. ad fin. l. 37.

A diui fratres, ff. de iure patron. l. final. ff. de aur. & argen. leg. §. vxori: item cap. ebron. 13. quæst. 2. cap. cum M. de constit. cap. cum ab omni de vita & honestat. Clericor. & similibus. Secundo suadetur ratione à Bartol. Zabarell. & aliis ex citatis. Nam exceptio debet esse de regula, vt notat Dynus in rubr. de regul. iur. in 6. ergo si dictio *præter* præponatur rei, quæ nec est de genere præcedentium, neque includitur in dispositione regulæ, intelligi nequit exclusiuè, & per exceptionem: Etenim priuatio supponit habitum. Vt ergo generalis dispositio per exceptionem priuatur illa re, seu casu excepto; illum continere debet: vnde si non continet, dictio *præter* additionem faciet non exceptionem. Limitat primo Innocent. in cap. dudum 2. de elect. hanc doctrinam, vt B quamuis dictio *præter* de sua natura includat iuxta constructionem textus, in odiosis excludere debeat; & declarat ex eodem capite hoc exemplo, verb. gratia, si Papa concederet alicui aliquod beneficium, præter illa, quæ habet, non intelligeretur dispensatus in illis, quæ antea habuisset, quia materia est in iure odiosa, quare licet dictio *præter* hoc loco de sui natura includat, ille putat exclusiue esse intelligendam. Verum Zabarell. cum Paul. ad hoc argumentum ibid respondet, dictionem *præter* adijci ad aliquod, quod est de genere præcedentium, nempe ad beneficia, quare mirum non est si excludat: ego tamen neque casum Innocentij in cap. dudum secundo agnosco; neque responsionem Cardinal. cum Paulo admitto. Primum dico, quia potius oppositum ex cap. dudum colligitur videlicet si Pontifex concederet alicui, vt præter beneficia, quæ habet certum aliud acciperet, dictionem *præter* inclusiue intelligendam esse: quia in eo capite Pontifex se declarat non fuisse suæ intentionis, nisi vt ille retineret alia beneficia licite prius habita, non verò dispensare de nouo in illicita possessione aliorum: ergo si illa beneficia licitè haberentur; neque alioqui in narratione veritas supprimeretur, valeret concessio inclusiua dictionis *præter*, vt nouum beneficium cum aliis possideret. Vnde secundum patet, falsam esse responsionem Paul. & Cardinal. siquidem dictio *præter* præcedit beneficia, quæ non includuntur in illo quod de nouo concedebatur, quando enim dicimus, quod res, quæ subsequitur dictionem *præter* sit de genere præcedentium, intelligimus dispositionem talem esse debere, quæ rem illam de sua natura includat, aut regulam proponat generalem à qua fieri debeat exceptio: quod in præsenti casu non est.

8. Limitat secundo nostram doctrinam Rebuffus citatus cum Iacob. in l. si cum §. qui iniuriarum, colum. vltim. ff. si quis caut. aitque illam esse veram nisi aliquis absonus resultaret intellectus, quæ quidem limitatio communis est, & quæ in interpretatione iuris semper obseruari debet. Attamen in casu, quem proponit, locum non habet: casus est, si statuto cautum esset, ne vsurarius capere posset pro libra præter duos denarios: intellige deberet statutum vt neque duos denarios vsurarius caperet: adducit exemplum Glossæ in Clem. vnic. de vsur. in verbo *facere*, quod verò in eo casu limitatio non procedat ex eo probo. Nam in eo statuto etiamsi non concederentur vsuræ, adhuc dictio *præter* in significatione exclusiua accipi posset, quia faceret exceptionem à generali dispositione de non soluendo per vsuram: ratio est quia talis census ita moderatus esset vt iam ab vsuræ vitio recederet: hanc declarationem glossa citata significauit, quando dixit se non existimare tale statutum facientes incurrere pœnam Clementinæ, quia iudicauit moderatum censum, quod confirmo ex capite quando, de vsuris, citato ab eadem Glossa, in quo prohibetur ne de cætero graues immoderatasve vsuras extorquere à Christianis Iudæi permittantur. Glossa verò verb. *Immoderatas* optimè declarat non propterea minores vsuras permitti à Canone hoc, sed graues vsuras dici, quæ excedunt legitimum modum à lege statutum per l. 26. eos C. de vsuris. Addo etiam declarari posse illud statutum, vt iustum sit, eo quod minores vsuras non concedat, neque actionem ad illas petendas; sed solum ne in pœnam taxatam vsurariis accipientes paruam quantitatem incurrerent; & ita in eo statuto dictio *præter* à regula nostræ doctrinæ non deficeret, quia exclusiuam habet significationem, ne vsuræ manerent impunitæ, nisi cum plurimum, quæ paruæ, aut nullius ferè considerationis C essent.

Limitat tertio Romanus consil. 328. numero 2. ab illa generali doctrina casus in quo dictio *præter* significet idem, quod præpositio *sine*, probat ex cap. cum dilectus de religios. domib. ibi, *præter fratrum suorum assensum*, id est sine assensu, sed in hoc textu iste assensus est de genere assensus obedientiæ repromissæ ab Abbate Episcopo, & in illa comprehendi deberet, vt monasterium sub Episcopi iurisdictione maneret: quare iste textus non officit doctrinæ traditæ, immò illam confirmat, quia idcirco exclusiuè intelligitur qualis est significatio præpositionis *sine* cui æquipollet *præter* in eo textu, minus probat l. 4. quicumque C. de seru. fugit, ibi *præter ipsum duos alios vel tres*, quia in illa non significat *sinè*, sed *vltra*, nam illud quod sequitur D dictionem *præter* tantum abest, vt contineatur in præmissis, seu subsequentibus dispositionis textualis, vt potius excludatur manifestè per illa verba *duos alios*: vnde declaratur inclusiue: quia cum aliis seruis duobus illum tertium coniungit dictio *præter*: non aliter declarantur cap. si quis presbyter de reb. Eccles. non alienand. & cap. decet de immunitat. Eccles. in 6. ad fin. vbi dictio *præter* sequitur rem, quæ in dispositione non comprehenditur, ideoque inclusiuè intelligitur & significat idem quod vltra, quemadmodum etiam alij textus declarantur in quibus dictio *præter* significat idem quod contra, vt ex ipsa contextus dispositione innotescit, in l. final. C. ad leg. Iul. de vi, cap. cum dilecti 9.

rum dilecti de maioritat. & obed. cap. si cui de elect. in 6.23. quæstio. tertia, §. 1. & cap. in Canone 35. quæstione tertia & similibus.

In omnibus, in quibus Deus pater existit. Intellige tam absolutas perfectiones, quam relatiuam spirationis actiuæ, quam pater filio communicat. Denique omnia præter paternitatem, quæ ideo non excipitur, quia ipsa inter patrem & filium oppositio, & processio ostendit distinctionem, & incommunicabilitatem paternitatis, quæ omnia cum probata sint, & eorum concordantiæ citatæ in superioribus, præsertim notatione 2.3. & 10. non est cur hic eædem probationes repetantur.

Partes simul vnitas. Quia ex corpore & anima homo componitur; & vnitis his partibus adinuicem consurgit homo iuxta cap. in quadam de celebrat. missar. Item, quia nec prius animam quam corpus verbum assumpsit; neque corpus priusquam animam vt notat Bellamer. hic num. 30. vnde ex hoc textu confirmatur sententia, quam in notatione 5. tradidi, vnionem hypostaticam esse compositam ex partialibus vnionibus, per quas corpus, & anima Christi Domini Verbo diuino sunt vnitæ: quamuis enim non dicat textus partes assumptas esse à verbo separatas, sed vnitas, quia in eodem instanti reali partes, & totam humanitatem verbum assumpsit, tamen in exequutione assumptio totius humanitatis non fuit facta in aliqua prioritate naturæ prius, quam assumptio partium facta esset. Immo partes præintelliguntur assumptæ & vnitæ verbo antequam intelligantur inter se vnitæ: hanc sententiam docet Alens. 3. par. quæst. 4. in 5. Palud in 3. dist. 2. quæst. 2. artic. 3. Capreol. in 2. dist. 15. quæst. 1. artic. 3. in solut. argum. contra 3. conclus. Abul. in Paradono 2. cap. 42. Herueus in 3. artic. 2. quæstione 1. Gabr. in 3. distinct. 1. quæstione secunda, dub. 1. & clarius D. Thom. 3. par. quæst. 6. art. 5. ibidemque Caietan. & alij Thomistæ vt testatur Alex. Pesantius ibidem disput. 1. Posuit enim D. Thom. in eo artic. duos ordines quos considerauit in assumptione humanitatis, alterum intentionis, qui præcipuus est, alterum operationis, quem recentiores vocant exequutionis; dixitque ordine intentionis prius assumptam fuisse humanitatem, quia ipsam per se assumere intendebat verbum: quia tamen illa constabat anima, & corpore; quia prius intelliguntur hæc duo esse, quam esse vnita, nam in eo priori anima intelligitur creata: ergo intelligitur subsistens non cum propria subsistentia naturali, ergo cum illa partiali vnione ad verbum, quam in triduo passionis retinuit. Deinde anima non intelligitur creata nisi in eo instanti naturæ in quo iam erat dispositum & organizatum corpus Christi in vtero Virginis, ergo in eadem prioritate idem corpus iam præintelligitur vnitum verbo, & consequenter via exequutionis pręintelliguntur necessario vnitæ partes ad verbum, quam inter se, &

A quam tota humanitas intelligatur ad verbum vnita.

Dices ex hoc sequi humanitatem per accidens fuisse assumptam ad assumptionem partium: consequentiam videtur admittere Altesiodor. tertio lib. summæ, tract. 1. cap. 1. quæst. 2. quam ne admittat Suarius qui traditam sententiam defendit tom. 1. in 3. part. disput. 17. sect. 5. præter duas partiales vniones, per quas anima, & corpus vniuntur diuino verbo, tertiam quandam admittit vnionem aliquid addentem modis partialibus prædictis & per quam tota humanitas per se assumatur. Verum prærerquam quod nullus ex authoribus, quos refert, hanc tertiam vnionem requirat, ego illam nec necessariam existimo, vt tota hu-
B manitas per se assumi dicatur: neque possibilem. Primum ostendo primo, quia Thomistæ, qui in hac opinione sunt, idcirco talis vnionis tertiæ non meminerunt, quia illam minime necessariam iudicarunt: vt in Pesantio supra citato videre est. Secundo quia vt humanitas per se assumi dicatur, satis est quod partes non assumantur nisi tamquam medium ad assumendam humanitatem, cuius assumptio per se intenditur: & quamuis ordine exequutionis partes prius natura assumantur, non intelligitur perfecta assumptio, nisi postquam intelliguntur illi duo partiales modi componere vnam vnionem integram hypostaticam, per quam tota humanitas per se primò intenta ordine intentionis, per se etiam
C ordine exequutionis, *vt quod* assumatur, quod tunc fit quando iam intelliguntur anima & corpus vniri inter se: semper enim vnio verbi ad partes facta, concipitur, vt assumptio facta ad aliquid de se ordinatum ad compositionem totius humanitatis: ideoque partes sunt medium *quo* assumptionis, non vero quod per se & suapte natura vltimo assumitur. Secundum ostendo, illum tertium modum esse impossibilem: Primò quia ille modus tertius si esset possibilis, esset ad aliquem effectum formalem; sed ad nullum effectum requiritur: ergo est prorsus fictitius: probo minorem, idem est assumi humanitatem à verbo, atque assumi partes vnitas, animam scilicet & corpus per nostrum textum, sed per duos illos partia-
D les modos vnirnis, vnirentur verbo partes vnitę inter se in posteriori signo, ergo vniretur humanitas: ergo ad hunc effectum non requiritur alius tertius modus: illam minorem ostendo, quia supponimus partes vniri, inter se propria vnione substantiali, quæ fuit terminus generationis humanæ Christi Domini. Secundo, ista vnio partium inter se, cum modus sit, non habet per se subsistentiam sibi peculiarem etiam incompletam, vnde ratione sui immediate non potest assumi, neque habere immediatam vnionem ratione sui cum verbo: tertio impossibilis est modus, qui semper ordinaretur, vt actum ageret, sed talis esset hæc tertia vnio: ergo, probo minorem ille modus ordinaretur ad vniendas

partiales vniones animæ & corporis ad verbum, sed hæ se ipsis sufficienter sine alio vinculo vnirentur, ergo ille ordinaretur. vt actum ageret: minor suadetur, nam partiales modi, per quos partes materiæ vniuntur formæ, non indigent alio modo vnionis quo inter se copulentur, vt tenet communior, & receptior philosophorum sententia, ergo etiam illi modi partiales per quos anima, & corpus vnirentur verbo, se ipsis vnirentur vnitis partibus, quas immediate afficiunt; & inter se vniti non possent non vnire totam humanitatem verbo, quia illa non distinguitur à partibus simul sumptis & vnitis.

12. *Passibile*. De corpore passibili à verbo assumpto loquuti sumus notat. 6. hoc loco oportet Glossam vel corrigere, vel sano modo intelligere, ait enim *licet igitur in assumptione sui ipsius caro fuerit ab Spiritu sancto ab omnibus reliquiis peccati mundata, vnde Angelus ad Virginem dixit, Luca 1. Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi, quod enim ex te nascetur sanctum vocabitur Filius Dei*: ita Glossa, quam recte sentire licet coniectari possimus ex testimonio citato, quo frequenter vti solent Theologi in 3. part. quæst. 15. artic. 1. & 2. vbi Suar. disp. 33. sect. 1. post initium, Vasq. disp. 61. cap. 1. in fin. & alij ad probandum humanitatem omni prorsus peccati labe immunem fuisse assumptam idem testimonium vsurpant, castigatius tamen, & cautius Glossa loqui deberet, cum enim mundatam ab omnibus peccati reliquiis carnem à verbo assumptam dixerit, sane videtur supponere aliquam peccati noxam prius contraxisse, qua mundari oporteret: significare ergo voluit aut saltem debuit verbum diuinum assumpsisse carnem, seu naturam humanam singularem ab omni culpa tam actuali quam originali alienam, hæc enim est catholica doctrina. Primo probatur non modo ex Luca citato, sed ex Paulo ad Hebr. 9. *semetipsum obtulit immaculatum Deo*. Item ex primo ad Corint. 5. *Qui non nouerat peccatum pro nobis peccatum fecit*, id est Deus fecit illum hostiam pro peccato: vt cum D. Ambros. exponit D. Thom. 3. par. quæst. 15. artic. 1. referens illud Oseæ 4. *peccata populi mei comedent*, id est oblationes pro peccato. Denique ex 1. Petri 2. *qui peccatum non fecit nec inuentus est dolus in ore eius*. Secundo idem Pontifex Damasus declarat epist. 1. ad Paulinum post initium, item Concilium Ephesinum tom. 5. cap. 1. anathematismo 10. vbi ait, *qui enim peccatum nesciuit oblatione opus non habuit*, idem denique definit Concil. Lateranense sub Martino primo consulta. 5. Canone 5.

13. Tertio, Probatur ratione nam neque in natura humana assumpta potuit esse peccatum actuale, neque originale: ergo nullum habuit à quo mundaretur. Non actuale, quia in eodem instanti in quo cœpit esse humanitas Christi, in eodem assumpta est à verbo, vt noster textus docet, & fuse probaui notatione 5. sed non potuit peccare per actualem & inhonestam operationem antequam esset,

A ergo actualem maculam contrahere nequiuit antequam assumeretur. Minor probatur quia operari supponit esse subsistens suppositi operantis: neque etiam habuit originale, quia vt docet D. Thom. artic. primo citato ad 2. ex Augustin. lib. 10. de Genesi ad liter. cap. 19. & lib. 5. contra Iulianum cap. 9. *non omni modo Christus fuit in Adam, & aliis patribus, quo nos ibi fuimus: nos enim in Adam fuimus secundum seminalem rationem, & secundum corpulentam substantiam. In semine enim est visibilis corpulentia, & visibilis ratio* propagationis scilicet modo ordinario; *vtrumque currit ex Adam*: sed Christus visibilem carnis substantiam de carne Virginis sumpsit, ratio verò Conceptionis, non à semine virili, sed desuper venit, nemB pe ab Spiritus sancti opera: Confirmatur primo hæc ratio, quia si quis etiam purus homo miraculoso modo in vtero matris sine seminali virtute, & absque virili congressu conciperetur, ille non contraheret originale, vt tenet D. Thom. 12. quæstione 81. artic. 4. Alens. 2. par. quæst. 105. alias 122. mem. 4. Scot. in 2. distinct. 32. §. quantum ad 3. Gabr. distinct. 30. quæst. 1. artic. 2. conclus. 1. Palac. quæst. 1. Carthus. quæst. 4. Richard. distinct. 31. artic. 2. quæst. 2. ad 1. Anglesf. quæstione 1. Durand. quæstione 2. Valent. tom. 2. disput. 6. quæst. 11. puncto 2. Bellarmin. lib. 4. de amissione grat. cap. 12. Vasquez 12. disput. 133. cap. 3. Azor. lib. 4. cap. 30. quæst. 5. & alij comC muniter; & deducitur ex cap. firmissime de consecrat. distinct. 4. item ex Concilio Tridentino sess. 6. cap. 3. ibi; *reuera homines nisi ex semine Adæ propagati nascerentur, non nascerentur iniusti*: quarto cum Christus modo maxime miraculoso in thalamo virginali sine defluentia seminis etiam fœminei ex sanguine purissimo sanctissimum corpusculum acceperit, non potuit natura ab eo assumpta originale contrahere, à quo carnem eius mundari opus esset. Confirmatur secundo: peccatum originale contrahi non posset ante instans in quo anima Christi vniretur ipsius corpori: sed in eodem instanti humanitas est vnita verbo per cuius vnionem & per gratiam habitualem sanctificata est, & contractio originalis maD culæ impedita: Ergo, &c. Confirmatur Tertio, quia non contrahunt originale, nisi qui in Adamo peccarunt, & qui à seminaria eius ratione propagandi in massa peccato obnoxia continebantur: sed natura assumenda à verbo nec erat eo modo propaganda, & extra illam massam erat, vt subsidiariam salutis opem hominibus afferret: ergo, &c.

Immaculata, ac virgo sancta mater Ecclesia coniux Christi. Non est dubium in his 14.
verbis allusionem fieri ad locum Pauli ad Ephesios 5. vt gloss. & commentatores aduertunt, vbi D. Paulus viros hortatur vt vxores suas diligant, sicut & Christus Ecclesiam dilexit, *qui se ipsum tradidit pro ea*, id est, obtulit in ara Crucis, quia se comprehendere, & crucifigere permisit, *vt illam sanctificaret*,

sanctificaret, & mundaret lauacro in verbo vitæ, quo lauacro Ecclesiæ suæ sanctitatem, & iustitiam impertiret, & baptismi sacramento ablueret, etenim aqua, addita viuifica verborum forma, corpus abluit, animam verò peccatis purgatam gratia exornat, *Vt exhiberet sibi gloriosam Ecclesiam non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiusmodi, sed vt sit sancta & immaculata.* Dubitabis tamen si Ecclesia fidelium est Congregatio, & inter hos non modo sancti, qui in gratia Dei sunt, sed etiam peccatores numerantur: immò & in Iustis saltem leues maculæ, nempe veniales culpæ reperiantur, quomodo hæc Ecclesia verè appellari potuit immaculata. Bellamera numero 45. declarat. de macula peccati hæresis, vel ruga schismatis, & sic exponit cap. Ecclesia de pœnit. dist. prima, vbi ait D. Hieronym. *Ecclesia Christi est non habens maculam neque rugam aut aliquid istiusmodi, qui ergo peccator est aliqua sorde maculatus de Ecclesia Christi non potest appellari.* Et confirmatur ex cap. omnibus 24. quæst. 1. eamdem expositionem tradit Nauarr. in cap. Ecclesia de pœnit. dist. 1. numero 8. quamuis alias addat; videlicet vt Ecclesia immaculata & sancta dicatur de triumphante, non de militante. Nam ex iis, qui ob Christi merita, in gratia obeuntes cum eodem Domino regnant, fit illa Ecclesiæ pars, quæ triumphans dicitur, ex iis verò fidelibus, qui ad huc in vita sunt altera pars coalescit, quæ adhuc in Castris contra humani generis hostes pro salutis suæ victoria decertat; ideoque militans nominatur, quia verò in hac multi lethalibus culpis sordescunt, & venialibus etiam iusti aliquantulum decolorantur, & frigescunt, ideo non militantem, sed triumphantem Ecclesiæ partem sanctam & immaculatam appellari arbitratur. Tenuit hanc expositionem Hieronym. in Ierem. cap. 31. prope finem. August. de præfect. Iust. cap. 15. Bernard. sermon. 3. de fest. omn. sanctor. Altera Nauarr. expositio est, vt attendatur illa potior pars militantis Ecclesiæ, quæ iustos tantum comprehendit, & hæc dicatur immaculata, quia à mortali culpa libera est: quamuis de tota Ecclesia sermo sit.

15. Nulla tamen ex his tribus declarationibus mihi omnino placet, non prima: qua ratione enim, & quo iure sancta, & immaculata Ecclesia dici potest, quæ lethalibus vitiis sordescit? Nam sola fides neque sanctificat, neque maculas tollit: non 2. quamuis enim aptior quam prima sit, non plene satisfacit, quia verùm quidem est Ecclesiam triumphantem neque maculam; neque rugam habere: neque de hoc dubitari potest: At noster textus, item D. Paulus & cap. Ecclesia, & cap. omnibus citata non de triumphante, sed de militante loquebantur, quod ex eo probo, quod textus alludant ad Pauli locum, & de Ecclesia intelligendi sunt de qua D. Paul. loquebatur: Ipsi verò de militante sermo erat, vt testantur Clemens Romanus lib. 2. constitut. cap. 61. in fine Chrysostom. Hiero. Theophyl. ad hunc locum Pauli; Concilium Toletanum 6. cap. 1. in fine, & ex contextu Pauli patet. Nam Paulus loquitur de Ecclesia, quam Christus sanctificat, & mundat lauacro aquæ in verbo vitæ, & pro qua se tradidit: ergo non est illa triumphans etiam ex Angelis congregata, quam in cælo reliquit, sed illa militans, quæ ex solis hominibus constat, & quam purissimis sacramentorum lauacris abluit. Denique neque omnino arridet 3. expositio, quæ præcedentibus probabilior est; Nam qui dicit Ecclesiam immaculatam, omnem videtur maculã etiam leuiorem ab ea excludere. Quamobrem existimo D. Paulum, & cum eo textus citatos loqui de hoc corpore mystico Ecclesię militantis, cuius caput Christus est, & illius Vicarius summus Pontifex: hanc verò dici sine macula, & ruga: quia licet in hoc corpore aliqua membra non modo leuibus, sed grauibus etiam flagitiis, vti mortua, vitalem spiritus sancti gratiam non participant, tamen ipsa in suo capite, in sua virtute, & institutione considerata, neque maculam, neque defectum vllum leuissimum præ se fert: Nam ipsius caput agnus est immaculatus, fides incorrupta, & doctrina purissima, vt pote ipsiusmet veritatis scaturigo; Vnde & Virgo dicitur, neque contra illam portæ inferni præualebunt, & deficere non potest: illius virtus nos in lauacro baptismi per verbum gratię regenerat, & mũdissimos, in Christo formatos parturit, cuius participes facti sacra membra efficimur electa, non habentia maculam, neque rugam, aut aliquid huiusmodi, sed potius tanquam sancti, & immaculati in fide, charitate, & gratia formata in eadem Ecclesia nascimur, ita locum declarat Clemens Romanus citatus; accedit quod eiusdem Ecclesię institutio, eò refertur, vt nos semper puros, & omni prorsus macula liberos, aut primo formet, & conseruet, aut si quas postea contraxerimus sordes, rursus reformet, ac repurgatos è sacramentorum lauacris educat: secundùm hanc interpretationem textum Ecclesia, & textum omnibus citatos, & similes facile declarabis. Iam verò noster euidentius rem ostendit qui idcircò Ecclesiam non modo virginem, ob fidei integritatem, sed sanctam, & immaculatam matrem nuncupauit, quia sic puros, & immaculatos regenerat, iuxta cap. qui abstulerit 12. quęst. 1. cap. 1. cap. nos autem 16. quęst. 1. cap. mater de consecrat. dist. 4. cap. recurrat 32. quæst. 4. Immò in aqua, & sanguine quæ à latere Christi fluxerunt, hoc significari, dixit Chrysostom. hom. 84. in Ioann. vt fidelium regeneratio, quam ab Ecclesia acciperent, manifestè proderetur, *non casu ait & simpliciter, sed quantum ex ambobus Ecclesia constituta est, sciunt hoc initiati per aquã enim regenerari, sãguine & carne nutriri.*

Denique coniux Christi Ecclesia perhibetur propter rationem in nostro textu assignatam: quia velut altera Eua potiori iure viuentium mater è latere Christi ex cruce pendentis, & vita functi in soporato Adamo figurati, aqua & sanguine abluta prodiuit, vt est receptissima Patrum sententia. Itaque hoc loco noster textus non modo ad locum Genesis 2. vt notant Glossa, & interpretes, sed ad postrema verba Pauli ad Ephesios 5. respexit, vbi assumens Apostolus verba Adæ, 16.

Propter hoc relinquet homo patrem, & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Deinde subiungit, *sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo & Ecclesia.* Et siue sermocinaretur Apostolus de primo Adami, Euæque coniugio, vt docent Chrysostom. Hieronym. Theophyla. Oecumen. & alij Patres; siue de sacramento matrimonij à Christo instituti, vt magister in 4. distinct. 16. & alij Theologi ibidem, D. Thom. D. Ambros. ad locum Pauli, & Concil. Florentin. in instructione Armenorum, magnum censetur sacramentum, ob rem significatam, videlicet Coniugium Christi, & Ecclesiæ, de quo D. Hieronym. appositè ad nostrum textum ita ait. *Primus Vates Adam de Christo hoc prophetauit, quod scilicet Christus reliquerit Patrem suum Deum, & matrem suam cælestem Ierusalem, & venerit ad terras propter suum corpus Ecclesiam, & de suo eam latere fabricatus sit, & propter illam verbum caro factum est.* Non minus concinit Augustini ratio cum nostro textu. Nam tract. 120. in Ioann. ita ait. *Propter hoc prima mulier facta est de latere viri dormientis, & appellata est vita, materque viuorum, magnum quippe significauit bonum, ante magnum præuaricationis malum, hic secundus Adam inclinato capite in cruce dormiuit, vt inde formaretur ei coniux, quod de latere dormientis effluxit.*

17. *Quod Christo iam mortuo vnus militum lancea latus eius aperuit.* Narrationis ordinem de tempore, quo Christi latus lancea percussum fuit, videlicet post ipsius mortem, Concilium omnino retinendum statuit; huiusque occasionem non satis nobis exposuit Glossa, neque Commentatores; illa verò fuit, quia in duobus Codicibus Græcis Euangelij secundum Matthæum, post illa verba. *Sine videamus an veniat Helias liberans eum*, statim sequebantur illa, *alius autem accipiens lanceam aperuit latus eius, & exiuit aqua, & sanguis.* Postea verò succedebat mortis Christi narratio. *Iesus autem clamans voce magna emisit spiritum*, & ita legit Chrysostom. homil. 89. in Matth. post illa verba, *Eli Eli lamasabacthani*, statim enim addit, *putauerunt enim Heliam ab eo vocari, & aceto illico ipsum potauerunt, alius autem accedens lancea latus eius aperuit*, posteaque adiungit, *Iesus autem clamans, &c.* Propter quam lectionem Cornelius Agrippa lib. de vanitate scientiarum cap. 100. magis credens Ioannis testimonio, cui hoc Matthæi videbatur aduersari, asseruit errasse Matthæum eo quod dixerit Christum lancea percussum, antequam expiraret; eamdemque lectionem consectatur quidam Agrippę scholiastes ad eiusdem erroris confirmationem, qui dum sacrum Euangelistam erroris accusant, ipsi impudentius errarunt. Accedit quod in Nicodemi Euangelio post primum verbum Christi in Cruce probatum, statim habetur, *accipiens autem Longinus miles lanceam aperuit latus, &c.* Hinc aliqui errandi occasionem sumpsere; inter quos speciatim refertur Petrus Ioannes in hac hæresi fuisse, vt testantur Guido Carmelita Helnensis Episcopus libro aduersus hæres. item Castro lib. 5. verbo Christus, hæresi 10. & Prateolus in Elencho lib. 14. verbo Petrus, numero 20. qui stulto quodam ductus zelo ad augendos Christi dolores, vt populum magis ad fletum concitaret, hunc errorem semel concionatus postea retinuit: pertinaciter enim asserebat Christum cum adhuc viuus esset, lateris vulnus sustinuisse, propter quam, & alias hæreses post mortem declaratus hæreticus summi Pontificis iussu è sacro loco exhumatus est, & combustus, vt tradunt Prateolus citatus & Bzouius anno 119. num. 39.

18. Hæc fuit prædictæ definitionis occasio in Ioannis testimonio cap. 19. manifestissimo fundatæ, quiquidem Apostolus testis fuit oculatus, & iuxta crucem stans sicut in cæna supra pectus recubuit, ita in morte, non sine maximo doloris sensu illud percuti vidit, & post clausum Saluatoris os, apertum nobis diuini cordis, & amoris ostium dilectus Discipulus indicauit: vt pulchrè D. Augustin. tract. 120. in Ioann. de ipso dixerit. *Vigilanti verbo Euangelista vsus est, vt non diceret latus eius percussit, aut quid aliud, sed aperuit, vt illinc quodammodo vitæ ostium panderetur, vnde sacramenta Ecclesiæ manauerunt.* Iam verò lectionem illam duorum Græcorum Codicum, sicut & Nicodemi vitiatam fuisse credendum est, vt docet Salmeron tom. 10. tract 48. post initium, eo quod illa nusquam reperiatur in codicibus latinis, neque in aliis Græcis præter illos duos: neque vlla in commentariis sanctorum Patrum illius mentio fiat. Chrysostom. verò in eodem loco citato affirmat, latus Christi iam mortui apertum fuisse; idemque in Ioannem scribens inculcat. Idcircoque omnino tenendum, illum locum Matthæi corruptum fuisse; & si integer esset, per anticipationem esset declarandus, propter clarissimam Ioannis narrationem, optimè ab Oecumenico Concilio declaratam. Alias quæstiones, quæ super hac lateris percussione, eiusque mysteriis hic fieri possent, optimè declaratas reperies apud Suar. tom. 2. in 3. p. disp. 41. sect. 1. quas vt minimè necessarias ad Clementinæ expositionem prætermitto.

19. *Temere asserentem aut vertentem in dubium.* Non modo temerariæ assertiones, quæ catholicæ doctrinæ contrariantur, damnandæ sunt, sed illæ etiam, quæ fidei veritatem dubiam seu incertam esse affirmant. Nam dubius in fide infidelis est, vt habetur in cap. 1. de hæreticis, quod ibi infertur ex Stephano Papa: est tamen apud Sixtum 1. in epistola prima decretali, & Iulium primum in epistola 2. seu rescripto ad orientales cap. 11. quod duplici modo potest contingere. Primo si quis iudicaret res fidei esse dubias, seu incertas cum deliberatione, & pertinacia; & hoc modo omnes Theologi, & Canonistæ docent, hoc iudicium esse hæresim mentalem, & si voce Christianus id efferret, hæreticam proferre propositionem: ita Sanches lib. 2. Decalogi cap. 7. numero 11. & Suarius de fide disp. 19. sect. 4. numero 10. qui antiquos Theologos, & iurisperitos referunt: tota controuersia est inter hos recentiores, an si intellectus perpensis

pensis pro vtraque parte rationibus pendulus A est, & suspensus, itaut neque assensum neque dissensum ferat circa propositam fidei veritatem, in hoc euentu iste in fide dubius existimetur; & in cap.1.citato, & in Clementina nostra tanquàm hęreticus damnetur. Sanches numero 11. negat citans Canum lib. 12. de locis cap. 9. ad 4. versic. errare autem. Saa in summa verb. hæresis, Bannes 22.quæst.11. art. 2. colum. 2. versic. Respondetur quod sicut. Vasq.1.2.disp.65. cap. 1. numero 4. Ex quibus solus Canus manifestè illam sententiam tenet; Nam Saa loquitur, de eo, qui pendulus est, & dubius sine pertinacia. Bannes verò prius loquitur de illo iudicio reflexo supra incertitudinem propositionis de fide, & illud ad hæresim spectare docet: deinde B solum addit sequenti §. qui suspendit iudicium quando sentit se in materia fidei tentari non esse hæreticum, nec in fide dubium, quare non admittit in fide dubium propriè qui non censeatur hæreticus. Vasq. multo minus, etsi enim quæstionem attingat, illam non definit, sed solum asserit discrimen esse inter dubium, per illud iudicium reflexum de incertitudine alicuius propositionis de fide, & inter suspendentem suum iudicium perpensis hinc, & inde rationum momentis, & ex doctrina quam tradit de dubio respectu operationis honestæ potius contrarium sententiæ Sanchez deduci potest.

Quamobrem dicendum existimo omnem C dubitationem, deliberatam, & pertinacem quamuis consistat in suspensione iudicij circa veritatem aliquam de fide propositam vel circa certitudinem eius, esse hæresim contra iura supracitata: ita tenet Suar. vbi supra cum multis, vbi nostram refert Clement. probatur primo: non sufficit, quod quis suspendat assensum circa aliquam veritatem quauis de causa, vt de illa veritate dubitare existimetur: ergo status quæstionis procedit in casu, quo quis pensatis vtrimque rationibus in nulla parte videt motiua sufficientia, quæ intellectum cogant ad assensum: hoc enim est pendulum esse & dubium, si enim in vna parte intellectus videret rationem cogentem ad assensum, non dubius, sed planè determinatus esset, quoad speciem actus; & iudicium D procederet de motiuo, quod infaillibilem reddit veritatem, vnde cum dubio de illius certitudine stare non posset, quamuis, quia non necessitatur quoad exercitium, actus potuerit suspendi, sine vlla dubitatione. At quando fidelis ita pendulus est, vt consideratis vtrimque motiuis hæsitet, deliberate, & cum pertinacia, non agnoscit in motiuo veritatis catholicæ rationē necessitantem intellectum: necessario præcedit ex parte intellectus cognitio falsa de motiuo excitante intellectum ad assensum fidei, nam alioqui non maneret pendulus, sed in actu primo determinatus ad assensum, talis verò cognitio præcedens esset deliberata, & pertinax, vt supponimus: ergo erronea in fide: vel igitur status controuersiæ destruitur, vel falsa est sententia negans hoc modo dubitantem hæreticum esse.

20. Probatur 2. sic dubitans habitum fidei infusæ amittit: ergo est hæreticus: antecedens licet Sanchez non admitteret, vt credo, Cano concedit, & alij quos tacitè refert Suar. citatus numero 14. quia qui sic dubitat non est dispositus ad credendum aliquid de fide diuina sicut oportet certò, & firmiter iuxta cap. firmiter de summa Trinitat. & nostram Clemen. in princip. item Symbolum Athanas. *quam nisi quisque fideliter firmiterque crediderit, saluus esse non poterit*, qui enim de vno articulo dubitat, de omnibus dubitat, sicut qui vnum negat omnes censetur negare: ratio enim motiua de qua dubitatur eadem est respectu omnium veritatum de fide vt dicemus disputatione sequenti quæst. 2. consequentia probatur primo, Quia habitus fidei non deperditur nisi per actum illi contrarium: sed actus contrarius fidei illamque expellens christianum hominem hæreticum facit, ergo, &c. probo maiorem, quia fidei habitus demeritoriè deperditur, ad quod demeritum non sufficit actus lethaliter peccaminosus, cuius malitia opponatur alteri virtuti, nam amissa gratia, & aliis virtutibus moralibus seu infusis permanere potest habitus fidei, ergo perditur semper per actum fidei contrarium. Secundo eadem consequentia ostenditur. Nam iste Christianus amisso habitu fidei manet infidelis, non Iudæus, neque paganus: ergo hæreticus, quia nulla est alia species infidelitatis, quam tres numeratæ. Respondet Cano hunc hominem esse infidelem priuatiuè, non contrariè, quia non elicuit actum contrarium veritati fidei, sed solum oppositum priuatiuè, vnde in illis infidelitatis speciebus non continetur, hoc tamen effugium est manifestè falsum. Nam actus qui habitum sibi oppositum expellit non tantum negatiuam, sed positiuam habet cum illo oppositionem: sed hæc positiua oppositio non est relatiua: ergo est contrarietatis. Etenim iuxta communem logicorum doctrinam cum Aristotel. cap. 5. de oppositis in prædicamentis: oppositio inter duo positiua vel est relatiuorum, vel contrariorum. Præterea fidelis numquam potest fieri solum priuatiuè infidelis nisi simul contrarium fidei actum exerceat, per quem habitum amittat quoniam priuatiuè tantum infidelis, solum est, qui nullum fidei mysterium credit, vel omnia ignorat: nam qui fidem habet, & aliquid non credit propter ignorantiam etiam culpabilem non est infidelis, vt bene ostendit Suar. de fide disp. 16. sect. 1. sic ergo nostrum textum interpretantes dicimus hæreticum censeri vertentem in dubium veritatem fidei, siue per assensum reflexum, quo iudicet rem esse dubiam aut incertam: siue per talem suspensionem, quæ pensatis vtrimque rationibus non determinet cogitationem ad speciem actus, sed indifferentem relinquat ad assensum scilicet, vel dissensum: sic enim non iudicat se ex motiuo fidei obligari ad assensum, vnde semper erroneam cognitionem inuoluit talis suspensio, quare si libera, & pertinax sit, hæreticum reddit sic dubitantem.

Quod substantia animæ rationalis, seu intellectiua verè ac per se humani corporis non sit forma. 21.

Cum hanc propositionem tamquam hæreticam damnet Concilium, oppositam de fide definit: celebris in hac re fuit error Platonis in Alcibiade, vt refert Aristot. lib. 1. de anima. text. 11. qui existimauit intellectiuam animam non coniungi corpori vt formam materiæ, sed veluti motorem mobili, & assistere potius corpori, quam illi vniri, in quo errore etiam fuisse dicitur Anaxarchus, si verum est est quod de eo scribit Philo Hebræus in libro. Quod omnis probus liber est, Illum à Cypri tyranno Nicocreonte in mortarium lapideum coniectum ibique ferreis malleis contusum identidem proclamasse; tunde, tunde, Nicocreon, Anaxarchi follem, haud enim Anaxarchum tundis: iis verbis indicans, corpus aliquid esse extra naturam hominis, & quasi animi vestem: clarius animam corporis esse substantialem formam negarunt Simplicius lib. 1. de anima text. 17. Philoponus text. 11. Themistius lib. 2. cap. 27. Auerr. lib. 3. comm. 5. & Petrus Ioannes, vt refert Guido Carmelita de hæres. & Prateolus in Elencho lib. 14. numero 20. & alij quorum errorem Concilium Viennense damnauit: idemque decretum repetit Concilium Lateranense sub Leone Decimo sess. 8. in rescripto quod incipit *Apostolici*: idem indicauerat alterum Lateranense sub Innoc. Tertio relatum in cap. firmiter de summa Trinitat. vbi asseritur hominem creatum esse ex spiritu, & corpore constitutam, quæ constitutio per accidens non intelligitur: sed per se, & substantialis, sicut reliquæ creaturæ corporales ex materia, & forma in vnam substantiam coalescunt: & confirmatur, nam Concilium loquitur de ea compositione prout in symbolo Athanasij creditur, in quo dicitur, *sicut anima rationalis, & caro vnus est homo: ita Deus & homo vnus est Christus*, quæ similitudo in hoc tantũ ponitur quod sicut substantiali vnione verbum diuinum, & humanitas componunt vnum per se subsistens, quod Deus & homo est, ita corpus, & anima substantialiter, & per se vniantur, quamuis alias in modo vniendi inter illa duo iuxta partium vnitarum capacitatem interueniat dissimilitudo: idem docuerunt Patres, Tertull. de testimonio animæ aduersus gentes cap. 1. & de resurrect. carnis cap. 34. Irenæus lib. 5. cap. 7. Athanas. orat. contra Idola: Augustin. in psalm. 102. col. 3. Nissen. orat. 3. de resurrect. Chrysostom. homil. 13. in Genes. Cyprian. de Resurrect. Christi, Ambros. lib. de bono mortis cap. 9. & 10. Greg. lib. 14. moral. cap. 7. & alij passim.

22. Probatur primo ex sacra pagina. Genes. 2. numero 7. Formauit igitur Deus hominem de limo terræ, & inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ, & factus est homo in animam viuentem, id est in animam corpus viuificantem, vt ad literam exponunt patres, & interpretes ad hunc locum. Secundo idem ostendo duplici ratione, vna à priori, altera à posteriori: prima est, omne ens naturale & compositum ex sublunari materia, & forma constituitur in sua specie per formam, nam materia est eiusdem speciei in omnibus, sed homo est ens naturale compositum ex materia & forma sicut reliqua, quod ex generatione illius patet experimento: hac enim de causa dixit spiritus sanctus Ecclesiast. 3. *vnus est interitus hominis, & iumentorum, & aqua vtriusque conditio*, ergo homo constituitur in sua specie distinctus à brutis animantibus per suam formam, atque adeo non solum qua vegetatiua, & sensitiua, sed qua rationalis est & intellectiua, anima forma est corporis, hominem in sua specie constituens. Neque huic rationi obstat quod docuit Aristoteles 3. de Anima quod intellectus est separatus, & nullius corporis est actus & 2. phisic. ait quod anima humana est separata, sed tamen in materia; optime enim respondet D. Thom. 1. par. quæst. 76. artic. 1. ad 1. aliud est virtus intellectiua, quæ est potentia animæ, aliud ipsa substantia animæ, nam virtus intellectiua non residet in corporeo organo sicut potentia visiua in oculo, sed inest animæ immediate: vnde potuit dicere Philosophus intellectum non esse actum corporis nimirum immediate, & animam esse separatam, videlicet secundùm virtutem intellectiuam, quæ corpori immediate non inest, quæ quidem solutio est expeditior in sententia distinguente realiter humanum intellectum à substantia animæ, quæ receptior est, & communior, vt cum D. Thom. & aliis tenent Coninbricenses lib. 3. de anima cap. 13. quæst. 3. artic. 2. Suar. de anima lib. 2. cap. 1. numero 4. Altera ratio à posteriori est, quia forma est principium operationum cuiuscumque rei naturalis, nam materia non est principium actiuum: sed experimur in nobis actiones sentiendi, & intelligendi exerceri: ergo aliqua in nobis est forma, quæ earum operationum principium sit, quæ quidem alia non est, quam intellectiua. Confirmatur, nam in homine actio intelligendi est vitalis, ergo à principio vitali, quod aliud esse nequit quam anima rationalis, quæ est principium vitale, corpori coniunctum: ideoque modus operandi intelligibiliter à phantasmatibus corporis dependet: longius dilatat D. Thom. citatus hanc rationem, quam Glossa verbo intellectiua totidem verbis transcripsit.

Ad hoc baptisma vnicum. Desumitur ex D. Paulo ad Ephes. 4. versic. 4. vbi fidelibus solicitudinem in seruanda spiritus vnitate & pacis vinculo commendans vt vnum corpus essent & vnus spiritus, adiungit, *sicut vocati estis in vna spe vocationis vestræ, vnus Deus, vna fides, vnum baptisma*. Et sane eadem Christianis est vocationis spes, quia eamdem salutem expectant; & ad easdem agni nuptias in cælesti Hierusalem celebrandas, ad eandem pacis visionem vocati sunt. De Dei vnitate dixi in 2. notat. fidem vnam non in specie, sed in genere Glossa intelligit cum Bernard. in rubr. compilationis Gregor. de summ. de Trinitat. quia altera est fides formata, altera informis: verum neque textus, neque D. Paulus loquuntur de fide formaliter sumpta pro actu, vel habitu, sed de fide obiectiua, nempe de eo, quod creditur, & cui creditur. In quo omnino vna est fides, quia idem omnes fideles credunt, & eadem diuina auctoritate nituntur,

tur, ita Hieronimus & interpres Pauli ad literam. In quo vera fides à falsa discriminatur, nam hæreticorum fides vna est Lutheri, altera Caluini, altera Mennonis: non ita fides catholica & Romana, cuius fideles omnes sunt Christi, nullus dicere debet, *ego quidem sum Pauli, alius autem, ego Apollo, neque enim qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus*, vt bene discurrit Apostolus 1. ad Corint. 3. numero 4. & sequent. Et quamuis in Clementina sermo esset de fide formaliter pro actu, & habitu, vna esset intelligenda non modo in genere, sed etiam in specie, vt quæst. 3. sequentis disput. ostendam.

24 De baptismate nonnihil diximus notat. 7. solum hic rationem reddere oportet cur vnum dicatur, respondet Augustin. *Vnum baptisma vocatur, quod iterari non debet: semel enim baptizatus secundo baptizari non debet*, concinitque ius ciuile C. ne sanctum baptisma, quæ responsio non modo verissima, sed etiam ad mentem Pauli non contemnenda, etsi enim eam non probet Iustinianus in Paulum, infra tamen docet ex eo loco refelli primum Iudæos, qui vt scribit Marcus cap. 7. vers. 4. frequenter baptizabantur, item redargui Æthyopum superstitionem, qui quotanni studio imitandi Christum, Gentium ritu baptizari consueuerunt; Denique Valentinum, ceterosque Anabaptistas conuinci, qui hoc sacramentum iterare solent, cum tamen Nicænum symbolum Apostolo conforme dicat, confiteor vnum baptisma in remissionem peccatorum. Non est ergo excludenda interpretatio, ex qua hi errores confutantur, præsertim cum aliqua ex parte consentiat Hieronym. qui ita respondet 2. *Contra Valentinum, hoc facit, qui duo baptismata esse contendit: & contra omnes hæreticos, vt sciant non habere se baptisma, sed in vna Christi Ecclesia fontem esse vitalem*: in quo in errorem Cypriani Hieronymus non incurrit, quia noluit significare rebaptizandos esse baptizatos ab hęreticis secundùm Ecclesiæ ritum: sed ostendit, si quod baptisma hæretici ritè conferant, suum non esse, sed Ecclesiæ catholicæ, verè christianæ, vnum idemque baptisma esse, quod non attenta indignitate ministrorum virtutem à Deo formæ, & materiæ concessam retinet, & suo non defraudatur effectu, etiamsi ab hæreticis conferatur. Vnde 3. respondetur ex eodem Hieronymo, & aptissime ad mentem Pauli, *Propterea & fides vna dicitur, quia similiter in Patrem & Filium & Spiritum sanctum credimus: & baptisma vnum; eodem enim modo, & in Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum baptizamur*, quasi diceret: ideo vnum est baptisma, quoniam non sub variis modis, & formis, neque in hac vel illa materia, sed omnes in eadem aquæ materia, sub eadem verborum forma baptizamur, & omnibus eodem modo remissis peccatis purificamur, quod D. Chrysostom. serm. 11. in epistol. ad Ephes. & Theophil. de vno eodemque effectu in omnibus baptizatis notarunt, eo quod vnitas virtutis vnum efficeret baptisma: concordat cap. aliud est de consecrat. dist. 4. Neque contra hoc est ille triplex baptismus, Flaminis, & Fluminis, Sanguinis, de quo Theologi cum D. Thom. in 3. par. quęst. 66. art. 1. Nam baptismus Flaminis id est desiderij, & Sanguinis nempe martyrij, metaphoricè tantum baptismi censentur, in quantum vnius proprij, & veri baptismi, qui in aqua fit vicariam vicem supplent, ita Iustinianus ad locum Pauli & Vasq. tom. 2. in 3. par. disp. 146. cap. 1. & indicat Clem. nostra: postquam enim dixit vnum baptisma, addidit *quod celebratur in aqua* vt verum, & proprium significaret hic esse intelligendum: vno igitur verbo, vnum est baptisma quia vna materia *in aqua*, vna forma *in nomine Patris, &c.* vna virtus ordinata ad eundem effectum *tam adultis quàm paruulis communiter perfectum remedium ad salutem*: dixit *communiter* ne excluderet extraordinarium baptismum desiderij seu martyrij in defectum communis remedij, & veri baptismi.

Virtutes ac informans Gratia infunduntur quoad habitum. Tempore Innocentij 3. controuersia erat inter Theologos Doctores, an per baptismum non modo originale peccatum remitteretur sed etiam gratia, & virtutes infunderentur: huius controuersiæ meminit idem Innoc. in cap. maiores de baptismo, & indecisam reliquit. Clemens verò Quintus partem affirmantem prætulit, & vt probabiliorem sequendam esse statuit, non quod illam tanquam de fide definiuerit, vt Glossa vltima indicat, sed solum decreuerit tanquam probabilius tenendum, quod gratia, & virtutes (theologicæ ne solum, an morales etiam infusæ, non distinguit textus,) in baptismo paruulis conferantur: ita docet Suares tom. 3. in 3. part. disp. 26. sect. 2. in princip. Vasq. tom. 2. disp. 15...... cap. 5. Ægid. de sacramentis ad quæst. 69. artic. 6. Qui similiter merito addunt hanc sententiam, quod attinet ad gratiam seu iustitiam inhęrentem animę, & permanentem in ea, iam esse ab Ecclesia definitam post Concilium Tridentinum, quod statim citabimus, & in hoc quod est iustificari hominem per gratiam inhærentem, & permanentem: idem docet Vasquez de adultis atque de paruulis. Vnde immerito Doctor Suar. tom. 3. de gratia lib. 6. cap. 3. numero 5. tribuit Vasquez quod absolutè neget esse de fide dari gratiam aliquam realiter inhærentem animæ præter actus, & sine illis permanentem; nam expresse oppositum docet tom. 2. in 3. par. disp. 156. cap. 5. numero 57. & 1. 2. disp. 203. cap. 6. numero 54. neque sibi contradicit in locis à Suar. citatis: nam 1. 2. disp. 79. cap. 1. solum ait non esse definitum de fide esse in nobis habitus, quos vocant operatiuos infusos etiam virtutum theologicarum, sed tanquam probabiliorem sententiam ab Ecclesia id fuisse probatum, idemque repetit cap. 1. disp. 86. & in disp. 201. solum probat non esse adhuc definitum ab Ecclesia an adultus extra sacramentum solo habitu gratiæ iustificetur, an etiam actu contritionis, seu dilectionis per se tantum iustificari queat, quæ est alia quæstio de qua nunc non disputamus. Item 3. par. tom. 1. disp. 41.

cap. 2. quæstio est speciatim de Christo, & consequenter loquitur semper ad suam doctrinam. Alios Thomistas potiori iure refert Suar. pro illa sententia, nempe Canum, Soto, Medinam, & alios, qui licet temerarium credant, negare hanc iustitiam, seu gratiam inhærentem, & permanentem, & à substantia animę à parte rei distinctam, asserunt tamen, iji contra fidem non esse: quod quidem non probo, sicut neque illud, quod Vasq. tom. 2. in 3. par. disp. 156. cap. 5. in fin. & 12. disp. 86. cap. 2. docet, non esse adhuc definitum virtutes theologicas cum gratia simul in baptismo infundi paruulis seu adultis.

26. Dico igitur primo: iam de fide definitum est tam paruulis in baptismo, quam adultis infundi gratiam inhęrentem, quæ est qualitas permanens, & in hoc sensu habitualis: item virtutes theologicas infundi nempe fidem, spem, & charitatem (si hęc à gratia realiter distinguitur) nisi adultus obicem ponat, ita Suar. Ægidiusque vbi supra, Cabrera, & alij Thomistæ in 3. par. quæst. 69 artic. 4. Picerd. artic. 2. contra Caluinum, Lindanus lib. 4. Panopliæ cap. 20. referens Basil Clem. Alex. Iustinum Martyrem & alios Patres vno ore testantes in baptismo gratiam, & virtutes infundi, & baptizatos regenerari, illuminari, & renouari interius, quod sine donis habitualibus, quæ baptizatis infunduntur contingere non potest: de gratia idem etiam docet Bellarm. lib. 1. de Grat. & lib. arbit. cap. 3. Valent. 2. par. disp. 4. quęst. 3. punct. vltim. Vega in Trident. lib. 7. cap. 24. & declarat Catechismus Pij Quinti his verbis. *Est autem gratia quemadmodum Tridentina synodus ab omnibus credendum pœna anathematis proposita decreuit, non solum per quam peccatorum fit remissio, sed diuina qualitas in anima inherens, &c* quod sumptum est ex Concilio Tridentino sessio. 6. cap. 7. vbi loquendo de iustificatione hominis ait, *quæ non est sola peccatorum remissio, sed sanctificatio & renouatio interioris hominis per voluntariam susceptionem gratiæ & donorum*, & infra cum discurreret per causas iustificationis, ait, causam formalem esse intrinsecam nobis iustitiam, qua Deus nos iustos facit, & idcirco *addit Iustitiam in nobis recipientes vnusquisque suam*, & infra *Charitas Dei diffunditur in cordibus eorum, qui iustificantur, atque ipsis inhæret: Vnde in ipsa iustificatione, cum remissione peccatorum hæc omnia simul infusa accipit homo per Iesum Christum, cui inseritur, fidem, spem, & charitatem.* Nescio sane cur clariorem requirant prædicti Theologi definitionem, quos pro opposita sententia retulimus, cum hæc meo iudicio nullum tergiuersationi locum reliquerit: cum doctrina generalis sit assignans causam formalem iustificationis siue in paruulis, siue in adultis; siue ex dispositione iustificati per actus interiores, siue sine illa. Probatur primo ex sacra pagina ad Roman. 6. vbi Apostolus ait per baptismum nos peccato mori, vt viuamus Deo. *Consepulti ait sumus cum illo per baptismum in mortem, vt quomodo Christus surrexit à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus*, quod rursus ad Colossens. 2. reperit, & vt significaret Paulus hanc vitam spiritualem animæ nostræ cui per baptismum restituti sumus esse ipsam iustitiam, & sanctitatem ad Ephes. 5. dixit *Christus dilexit Ecclesiam, & se ipsum tradidit pro ea, vt illam sanctificaret mundans eam lauacro aquæ, in verbo vitæ.* Nam cum sponsa non modo sponsi, cui de nouo coniungitur, gratiam acquirat, sed donis etiam sponsalitiis soleat exornari, certum est Christum, hæc dona sponsæ vsque adeò dilectæ in baptismi lauacro, per singula illius membra regeneratæ, haud quaquam negaturum: ita ad literam exponit Cornel. illud Oseę 2. numero 19. *sponsabo te mihi in iustitia, & iudicio, in misericordia & miserationibus, sponsabo te mihi in fide*, vt hęc sint dotes, donaque sponsalitia, quę Ecclesię suę in desponsationis die, seu iustificationis daturum, Christus pollicetur. Iustitia, id est gratia: iudicium, id est sententia contra illius inimicos: misericordia id est magna suæ miserationis protectio: Denique fides, quam spes, & charitas in iustificatione comitantur, vt illa sit fides ex qua, & in qua Iustus viuit, secundùm Habacuc 2. ad Roman. 1. ad Galat. 3.

27. Secundo suadetur ex patribus qui hanc fidelium renouationem, seu in spiritu regenerationem, per infusionem gratię, & charismatum dona fieri attestantur: ita Cyrill. Alex. lib. 2. cap. 43. exponit illud Ioann. 3. agentis de spirituali baptismi natiuitate, *quod natum est ex carne, caro est, & quod natum est ex spiritu, spiritus est*, & Basil. Homil. de baptismo in 2. par. declarat Pauli verba ad Galat. 4. *Filioli, quos iterum parturio donec formetur Christus in vobis*, hac ratione. *Quemadmodum quod secundum carnem est ex aliquo, tale est, quale id ex quo natum est, ita & nos ex spiritu natos spiritum fieri, spiritum dico non secundum immensam illam, & humano sensu incomprehensibilem spiritus sancti gloriam, sed secundum eam, quæ indiuisione charismatum Dei concipitur*: similia reperiuntur apud Patres de baptismo scribentes: Cyprian. epist. 63. Chrysostom. homil. 24. in Ioann. & Homil. ad Neophy. August. lib. 1. contra Iulian. ante medium, in Enchyrid. cap. 57. de nupt. lib. 1. cap. 12. de peccator. merit. lib. 2. cap. 9. & 27. item epistol. 57. quęst. 2. Tertio ratione probatur. Baptismus sicut & reliqua sacramenta nouæ legis gratiam continet, quam ex opere operato in non ponentibus obicem ex institutione diuina necessario producit: sed hęc gratia est vita quędam spiritualis, quæ animę baptizati communicatur: ergo vt hęc spiritualis vita perfecta sit, necessario cum gratia infundi debent saltem virtutes theologicę, ex quibus vitę spiritualis perfectio constat, gratia enim vitam quasi substantialem animæ tribuit, virtutes verò theologicę eandem conferunt accidentalem, & cum Deum immediatè respiciant, ad perfectam animę cum Deo coniunctionem requiruntur, quę ratio ęque militat in paruulis atque in adultis. Confirmatur primo ex nostro textu nam quęstionem proponit de infusione gratię, & virtutum in paruulis per baptismum, & supponit hoc non dubitari de adultis

adultis ibi, *quantum ad effectum baptismi in paruulis*, sed iam effectum gratiæ datæ ex opere operato virtute sacramenti in omnibus non ponentibus obicem consequi, definiuit Concil. Florent. in literis vnionis & Tridentin. sess. 7. canone 8. ergo tam de paruulis quàm de adultis idem dicendum est secundum fidem. Secundò confirmatur ex Glossa. Nam baptismus tam adultos quam pueros Christi membra efficit: ergo necessario est vt à capite influxum gratiæ & virtutum vtrique accipiant.

12. Dico secundo quamuis non secundùm definitionem fidei, saltem secundum probabiliorem theologorum sententiam per baptismum tam paruulis, quam adultis etiam virtutum moralium per se infusarum habitus conferuntur. Glossa magna penult. hanc de moralibus virtutibus difficultatem proponit, & indecisam relinquit, nostram tamen resolutionem maior, & potior Theogorum pars tuetur. D. Thom. 12. quæst. 63. artic. 3. & 4. Caiet. Conrad. Medin. & alij Thomistæ ibidem: item Bonau. Ricard. Palud. Heruæus, Capreol. Hispal. Maynon. Antonin. Vega & aliis quos referunt & sequuntur Valent. 2. par. disp. 5. quæst. 6. punct. 1. & 2. suar. tom. 3. de gratia lib. 6. cap. 9. numero 7. Vasq. 12. disp. 86. cap. 2. Salas. 12. tom. 2. tract. 11. disp. 6. sect. 1. conclus. 2. Antonin. Peres certam. 7. schol. cap. 4. Probatur prima pars facile quia nullum est testimonium in sacra scriptura, vel in Conciliis, quod cogat hanc veritatem de fide tenêre: neque cum fundamento notari possunt temeritatis qui oppositum docuerint, vt bene probat Vasquez citat. cap. 2. & 3. Secunda ostenditur nam hæ virtutes morales per se infusæ, sunt possibiles, & necessariæ vt homo ad supernaturalis beatitudinis finem dirigatur, ergo de facto comitantur habitualem gratiam, & in hominis iustificatione per baptismum obtenta conferuntur: Antecedens antequam probetur, aduerte quod virtus moralis est illa, quæ non immediatè & proximè attingit Deum; vt Theologia, sed in materia creata proximè versatur; Hæc in quatuor præcipua membra diuiditur, quæ sunt reliquarum virtutum capita, quorum tria in voluntate resident: nempe iustitia, fortitudo, & temperentia, vnum in intellectu nempe prudentia quæ virtus est veluti reliquarum ductrix: has quatuor virtutes Cardinales id est præcipuas vocarunt Hieron. Marc. 1. D. Thom. 12. quæst. 61. artic. 3. ad 3. & D. Ambros. lib. 5. in Lucam cap. 6. Gregor. lib. 2. moral. cap. 36. vbi eas significari putat per quatuor angelos domus Iob, quia in his quatuor virtutibus tota boni operis structura consurgit, & in his quatuor cardinibus tota moralis honestas, & humanæ vitæ sanctitas fulcitur: hoc posito probatur antecedens. Nam in materia virtutum moralium non modo acquisitæ, & naturales per motiua, & media naturalia, sed etiam per se infusæ, & supernaturales dari possunt, quia virtutes distinguuntur per diuersas honestates in quas tendunt; sed in eadem materia diuersæ honestates distinguuntur; naturalis, & supernaturalis: nam mediocritas in sumendo cibo, quæ est temperantiæ materia, vel sumitur, vt est conformis naturę rationali secundùm rectę rationis naturalis regulam, vel vt conformatur naturę per gratiam eleuatę, & supernaturali fidei lumine illustratę; atque adeò superioribus rationibus prudentię supernaturalis ductę: & priori modo ad temperantiam naturalem, posteriori ad supernaturalem spectat, ergo non solum possibiles, sed etiam necessarię sunt virtutes supernaturales, vt homo per gratiam eleuatus, & ad supernaturalem beatitudinem creatus debito modo circa materiam virtutum moralium, operetur. Etenim sicut Aristoteles lib. 3. politic. cap. 3. diuersas virtutes distinguit per ordinem ad diuersas politias, ita homo displiciter operari potest honestè: primo vt ciuis est huius mundi, in quo conformiter ad rationem naturalem operatur. Secundo vt ad illam supernam Hierusalem ciuitatem sanctam pacisque visionem dirigitur, & sic altioris ordinis honestatem respicit in virtutum moralium exercitio, hanc rationem latius dilatatam, & ex D. Thom. desumptam tradit Vasq. citatus c. 6. & sic probat nostrum antecedens.

Consequentia suadetur. Nam ostenso quod virtutes supernaturales in materia virtutum moralium possibiles, & necessarię sint, rectè sequitur, illas in iustificatione pariter cum theologicis infundi. Nam sicut natura humana verbi gratia postulat in homine talem corporis dispositionem, Organaque qualitatum complexione sic attemperata, vt in iis potentię sensuum tam externę, quàm internę suas functiones apte exerceant, in ordine ad consequendum suum finem, quod similiter in rebus aliis naturalibus suo modo videre est, ita gratia homini infusa, ipsiusque animæ quamdam spiritualem vitam communicans, postulat principia intrinseca, per quę possit homo in omni materia congruenter operari in ordine ad supernaturalem beatitudinem, ad quam per gratiam ius acquirit. Vnde quemadmodum naturales potentię post creationem animę, & vnionem ad corpus per naturalem emanationem resultant, siue in eadem anima immediatę recipiantur, cuiusmodi sunt spirituales, intellectus scilicet, & voluntas, siue corporales in organis corporis residentes: ita in spirituali regeneratione per baptismum non solum infunditur gratia, vt homo fiat noua creatura iuxta Paul. ad Galat. 6. & diuinæ fiat consors naturæ secundùm illud 1. Petri. 1. *vt per hæc efficiamini diuinæ consortes naturæ*, item Theologicæ virtutes, sed etiam morales infundentur. Nam sicut theologicarum virtutum, quia supernaturales sunt in entitate principia connaturalia potentiis indita requirunt: vt fiat modo magis connaturali; ita etiam actus virtutum moralium similiter supernaturales sibi correspon-

dentia principia deposcunt ad magis con- A naturalem virtutum infusarum operationem, quod quidem magis patebit cum de habitu, & actu fidei in quæst. 3. sequentis disputat. dissleremus : videri etiam potest Suar. citato cap. 9. numero 8. & sequent.

Declaratur textus secundus : *Qui Episcopus* ; *Distinctionis* 23.

NOTATIO XII.

1. QVatuor capita ex Gratiani decreto explicanda promisi ad initium commentationis eidem titulo congruentia; inter quæ primum occurrit c. 2. distinctionis. 23. quod totum extat in ordine Romano pagina 95. B in Burc, lib. 1. cap. 8. Iuo. pag. 5. cap. 62. Policar. lib. 2. titul. 9. sumptum est ex Concilio Carthaginensi 4. cap. 1 quod Concilium prouinciale à 214. Episcopis præsente D. Augustino celebratum est anno Domini 398. & primo Pontificatus Anastasij primi, postea à Leone 4. fuit approbatum: multa in eo fuerunt saluberrimè instituta, centum & quatuor canonibus contenta, quę primo Episcopos deinde inferioris ordinis clericos concernunt. Noster igitur textus ostendit quomodo, & de quibus examinari debeat episcopus, antequam promoueatur, & quamuis prius notentur quatuordecim requisita circa personæ qualitates, (de quibus nunc agere non oportet) ab eo fidei professionem faciendam Concilium decernit, C & præter communes & generales fidei articulos de quibus iubetur interrogari, alij speciatim proponuntur occasione hæresum eo tempore à occurrentium de hac professione, & iuramenti forma agit capite, ego N. Episcopus de iure iurand. Tridentin. sessio. 24. de reformat. cap. 1. & 12. item Pius Quartus in Constitut. 89. Iniunctum nobis, Ad quam Cherubinus in Compendio illud excitat dubium scholio 2. Vtrum omittentem hanc fidei professionem iuuet regula Cancellariæ de triennali possessione, & respondet negatiuè, & bene. Nam primo, hæc est resolutio conformis Concilio Tridentino cap. 12. citato ibi, *Nec illis possessio suffragetur.* Secundo illa regula cancellariæ odiosa censetur, & requirit qualitatem bonæ fidei, quæ in eo deficit, qui ignorantiam D constitutionis Pij Quarti claram continentis dispositionem allegat, & hoc modo respondet Nauarr. ad hoc dubium Consil. 1. lib. 1. de summ. Trinitat. in impressis Brixiæ anno 1597.

2. *Antea examinetur.* Sermo est de examine ante Episcopi consecrationem faciendo, ait enim textus, *Qui Episcopus ordinatus est*, & sanè supponitur iam electio personæ ad tantum munus dignissimæ ab eo, vel ab iis ad quos pertinet ; Deinde verò nouum requiritur examen de vita, moribus, & scientia, & cum de hoc Canone meminisset Baron. tom. 5. anno 398. hunc pristinum examinandi Episcopos morem à Clemente Octauo restitutum eidem Pontifici gratulatur, quippe qui creaturus Episcopos vnà cum aliquot delectis ad hoc Cardinalibus adhibitis, simul qui in vrbe erant theologis & Iurisperitis diligenti prius probaret examine, immò ipsemet interdum interrogare soleret. Quod nunc dum hæc Romæ scribo, Dominum nostrum Vrbanum Octauum quo pollet ingenij acumine, & scientiarum omnium doctrina creberrimè fecisse audiui. Textus ergo loquitur de examine, quod fit post electionem, nam qui consecrari debet à Metropolitano cum Episcopis comprouincialibus, vel ab his de Metropolitani auctoritate, examinatur, & inquiritur, vtrum in eo illæ emineant prærogatiuæ quas tanti officij excellentia deposcit, quod scrutinium ante consecrationem nunquam esse omittendum optimè docet Glossa hic verbo *examinatur*, & confirmat ex cap. 1. 2. 3. dist. 65. & cap. 1. distinct. 75. Concordat ius ciuile in authent. quomodo oporteat Episcopos collat. 1. §. sancimus vbi 14. conditiones, quas habere debeat Episcopus, numerantur ex D. Paul. item de Castitate Episcopi ordinandi agit authent. de sanctissimis Episcop. collatione 9. & quam pura electionis conscientia & syncero hominum iudicio debeat Episcopus nominari docet, l. 31. si quemquam C. de Episcopis: ratio verò est quia spiritualis animarum cura virum omnino spiritualem, & animi dotibus tum ad intellectum, tum ad voluntatem sperantibus apprimè instructum docet. Ideoque Christus Dominus post illustrem fidei confessionem claues regni cælorum Petro promisit, Matthæi 16. numero 19. & tunc eum sui gregis pastorem fecit, quando sui amoris Vicarium præmisso charitatis examine in terris relinquere declarauit, & ita docuit Paulus ad Timot. 3. numero 10. ibi, *hi probentur primo, & sic ministrent.*

Docibilis. Gloss. hoc verbo ait, quod melius dici posset *Docilis*, nam homo docilis dicitur, liber verò docibilis; ideoque poni verbum *docibilis* pro verbo *docilis* arbitratur, vt ponitur Ioann. 6. numero 45. *Erunt omnes docibiles Dei.* Sed hæc Glossa neque vocabulum, neque textum, neque locum Ioannis quem citat, bene interpretatur. Nam vocabulum quia *docibilis* verbum est Ecclesiasticum, quod idem ac docilis significat; nempe lenitatem, promptitudinem, & patientiam ad discendum, & hoc modo interpretantur Anselmus in Paulum & Cyprianus epistol. 74. illa Apostoli verba 2. ad Timoth. 2. numero 24. *Seruum autem Domini non oportet litigare, sed mansuetum esse ad omnes, docibilem, patientem, &c.* quod hic exponit Cyprianus. *Oportet enim Episcopum non tantum docere, sed etiam discere: quia & ille melius docet, qui quotidie crescit, & proficit discendo meliora.* Deinde textus ad locum Pauli alludere videtur, ideoque eodem vsus est verbo; quod quia in Græco est διδακτικὸν id est aptum, & paratum ad docendum, ideoque sic exponunt locum Chrysostom. 3.

Chryſoſtom. Theodor. Syrus, Theophil. & auctor commentariorum qui D. Hieronymo tribuuntur: ſiue ergo paratum dicas ad docendum, ſiue ad diſcendum, conſilium Pauli datum Timotheo, omnibus Epiſcopis textus accommodat, ideoque voce, quam noſtra vulgata ponit, ille vſus eſt. Iam verò Ioannis verba hæc ſunt, *Et ſcriptum in Prophetis: Erunt omnes docibiles Dei:* verbum Græcum eſt, *διδακτοί*, id eſt docti, ſeu diſcipuli, & alluſio fit ad locum Eſaiæ 54. *Ponam vniuerſos filios tuos doctos à Domino*, ſeu diſcipulos Domini: ad quem locum Ioannis, ſi textus reſpexit, merito etiam vocabulum *docibilis* adduxit; neque idem eſt, quod docilis: ſed doctum à Domino, ſeu diſcipulum Domini ſignificat & rectè in Epiſcopum ordinandum quadrat.

4 *Suis negotiis cauens.* Id eſt, in rerum ſuarum diſpoſitione cautus, prouidus, circumſpectus; etenim vt optime Paulus 1. ad Timoth. 3. *Si quis domui ſuæ præeſſe neſcit, quomodo Eccleſiæ Dei diligentiam habebit?* Qua de cauſa ait Gloſſa Epiſcopum ob ſimplicitatem repudiari iuxta caput Petrus diſtinc. 39. ibi, *omnino vt dicitur ſimplex eſt:* ideoque electus non promouetur, quia in hac regiminis arce conſtitui non debet niſi, *qui non ſolum de ſalute animarum, verum etiam de extrinſeca vtilitate, & cautela ſciat eſſe ſolicitus.* Non illa ergo hic taxatur ſimplicitas, quæ eſt ſine fuco & dolo, veraque virtus, & à deceptione habentem præſeruat; vt docet D. Thom. 22. quæſt. 11. artic. 3. ad 2. quam Chriſtus Dominus Apoſtolos ad prædicandum mittens, tanquam prudentiæ temperamentum ipſis maximè commendauit. Matth. 10. numero 16. *Eſtote ergo prudentes ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ.* De hac laudabili ſimplicitate, prudentiæ temperamento condita, agit Hieronymus ad Paulinum epiſtol. 13. relatus in capite ſi cupis 16. quæſt. 1. Alia eſt ſimplicitas vitioſa, quæ in ſtultitiam vergit, & circumſpectione bonaque rei familiaris diſpenſatione caret, hanc in Mariano, ſeu Mariniano Epiſcopo reprehendit Gregorius in capite fratrem diſtinc. 86. hęc tamen incuria, ſeu imprudentia, quæ promouendum Epiſcopum impediuit cum alio etiam vitio coniuncta erat in illo Petro, vt notat Gloſſa in capite Petrus diſtinct. 39. & probat ex capite de Petro diſtinct. 47.

5. *Si literatus, ſi in lege Domini inſtructus.* Concinit lex 22. titul. 5. partit. 1. ibidemque Gloſſa. 2. & Gloſſ. 3. item lex 7. titul. 10. partit. 4. ſed quam præcipuè ſcientiam requiritus Canonicum in Epiſcopo? quibus eum literis inſtructum deſiderat? legis diuinæ peritum quærit, in germanis ſacrarum ſcripturarum ſenſibus verſatum, in Eccleſiaſticis dogmatibus exercitatum; & ante omnia fidei documenta clarè, & apertè prædicantem. Nil de iuris prudentia hic agitur, de legum digeſtis, de Iuſtiniani Codice nulla prorſus mentio fit. Vnde Turrecrem. hic colum. 3. ait, *Nota quod dicit, in lege Domini, non in lege ſæculi:* Nam, vt dicit lex, A opprobrium eſt clericis videri ſapientes in legibus ſæcularibus; lege repetita C. de epiſcop. & Cleric. ibi, *abſurdum etenim Clericis eſt, immo etiam opprobrioſum, ſi peritos ſe velint oſtendere diſceptationum eſſe forenſium;* & adhuc contra tam claram Iuris Canonici deciſionem aliqui Canoniſtæ Theologis oblatrare non deſinunt, quod immerito in Epiſcopatibus Canonicis Theologi præferantur. Super omnes id pertinaciter defendit Mandoſius in 16. regulam Cancellariæ quæſt. 16. ante medium cum aliis, Azeuedo in lege 4. titul. 1. lib. 2. noue recompilationis poſt Minchacam & Simanchas. Pro eadem ſententia ſtat Barboſa de officio & poteſtate Epiſcopi partit. 1. allegat. 1. numero 30. citans pro ſe Henricum, Azorem & Emanuelem Roter. qui omnes, vt referam, oppoſitum manifeſtè docent; quamuis enim dicant eſſe ſufficientem Canonici iuris peritiam cum medioeri Theologiæ ſcientia ad Epiſcopatum adeumdum, nullus tamen ex his tribus Canoniſtam cęteris paribus Theologo pręferendum affirmauit: ſed è contra. Quamobrem non ſine maxima ſacrę Theologię iniuria, & Epiſcopalis officij ignorantia in adeptione Epiſcopatus Theologo Canoniſta anteponitur, cum Theologus ratione ſcientię, & ratione officij debeat pręferri: ita tenent Richard. quodlib. 4. Maior. in 4. diſtinct. 24. queſt. 3. artic. 6. Caietan. 22. quęſt. 185. artic. 3. & alij recentiores: ibidem Cano de locis lib. 8. capite 6. Sotus lib. 3. de iuſt. quęſt. 6 artic. 1. concluſ. 10. Mercatus cap. 17. Bannes 22. quęſt. 2. artic. 8. dub. 2. Petrus Nauarra de reſtitut. lib. 2. cap. 2. numero 165. Henriq. lib. 10. cap. 33. in comment. §. 2. Emanuel, quæſt. regul. tom. 1. quęſt. 11. artic. 4. Azor. inſtitut. Moral. partit. 2. lib. 3. cap. 8. quęſt. 10. Rabelo de obligat. iuſt. par. 1. lib. 3. quęſt. 5. prope finem. Et ne Theologos tantum huius veritatis teſtes afferam; in primis ex Canoniſtis Abbas, Hoſtienſis, & alij communiter ad cap. 1. de conſanguinit. idem fatentur vbi hereſes pullulant, vel denuò Euangelium eſt annuntiandum, videlicet aptiorem eſſe Theologum Canoniſta ad Epiſcopatum, ideoque priſcis temporibus Epiſcopi Eccleſijs præficiebantur ex Theologis optati. Deinde ſine hac limitatione ſemper cæteris paribus Theologum in Epiſcopatu præferendum eſſe, docet Menoch. de Iudic. arbitrar. caſu 415. numero 25. Alciat. in rubric. Cod. de ſumm. Trinitat. Peres 640. titul. 19. lib. 8. ordin. Decius in capite Clerici de indic. numero 7. Nicol. Boër. in tract. de ordin. graduum vtriuſque for. ante finem primę partis, Syluęſter inſignis Canoniſta verbo Epiſcopus.

Probatur primo ex Concilio Tridentino 6. ſeſſ. 22. cap. 2. vbi aſſumendus ad cathedralem Eccleſiam prius præſcribitur Doctor, ſeu licentiatus in Theologia, & deinde adiungitur, vel in iure Canonico, & ſeſſio. 24. cap. 18. agens de examinatoribus ad Eccleſiarum parochialium prouiſionem, ſimiliter Theologos

Iurisperitis præponit. Secundo officium Episcopi non tam est lites, & causas decidere, quam Ecclesiam sibi commissam in fidei integritate, morumque disciplina ad christianam religionem conformi conseruare, eiusque oues doctrina, & vitæ exemplo pascere, at qui ad hoc munus quis non videt magis aptum esse theologum, quàm Iuris Canonis peritum? antecedens patet ex iis de quibus Episcopus in consecratione interrogatur, & admonetur, & ostendit D. Paul. 1. ad Timoth. 4. vbi post alia, quæ ad eumdem scopum collimant, ait, *Attende tibi, & doctrinæ: insta in illis: hoc enim faciens & ipsum saluum facies, & eos, qui te audiunt.* Non dixit attende litium decisioni, immo de hac materia agens. 1. ad Corinth. 6. numero 4. non ad se, neque ad Episcopos litigatores venire iussit, sed ait, *contemptibiles qui sunt in Ecclesia illos constituite ad iudicandum* Tertio Episcopi Iurisdictio tam forum internum animæ, quàm externum, & contentiosum concernit, in quantum conducit ad promouendos fideles in Dei cultum, & animarum salutem: totum hoc Theologia partim speculatiua, quæ fidei veritates exponit, & sacram scripturam interpretatur partim moralis, & practica edocet: iuris verò Canonici peritia, etiamsi ad partem moralem conducat, alteram vix de limine salutat in nostro titulo de summa Trinitat. & nisi Theologus hos textus declaret tota illorum doctrina Iurisperitum latebit. Quarto Episcopus Iuristarum subsidiaria opera vsus, si theologus sit, facili negotio causarum iustitiam discernet, & terminos iuris penetrabit, textusque theologico discursu adiutus aptissimè interpretabitur: si tamen Episcopus sit solo iure instructus, quæstiones Theologicas difficile percipit; neque auxiliaris opera Theologorum sufficit, vt ipse penetratis Theologiæ terminis, quid tenendum sit secundùm fidei principia discernere possit; præsertim in difficilioribus Trinitatis, Incarnationis, Eucharistiæ, gratiæ, & similibus. Itaque Theologus, vt quæstionem iuris intelligat satis est quod illam legat: Iurisperitus Ædipo vel Delio natatore opus habet, sin minus bonum etiam ingenium theologico discursu, fluctu veluti decumano obruetur.

7. *Si Diabolus non per conditionem.* Omnia fere fidei mysteria, quæ continentur in hac interrogatione, in superioribus notationibus declaraui, præsertim à secunda vsque ad quintam, & Notation. 4. rationem reddidi cur omnes Angeli propria voluntate, malitia, non natura peccarunt, & facti sunt mali: idem hic repetitur, cum dicitur, *non per conditionem*, id est per creationem, sed per proprij arbitrij libertatem bonos spiritus peccando diabolos euasisse. Concinit cap. citius, §. vnde in Euangelio de pœnitent. distinc. 2. solum hoc loco oportet glossam verbo *conditionem* sano modo exponere: nam facile errandi præbebit occasionem, ait enim in diabolo manere adhuc liberum arbitrium, sed ad malum tantum, ideoque posse demereri, & quotidie fieri peccatorem: quemadmodum bonus Angelus liberum arbitrium habet tantum ad bonum, & quotidie potest mereri, & fieri melior ex capite vasis iræ quæst. 4. quare addit solum hominem nunc habere liberum arbitrium tam ad bonum, quàm ad malum iuxta caput Nabuchodonosor 23. quæst. 4. qui quidem textus bene probat institutum in homine esse liberum arbitrium ad vtrumlibet, alter verò textus, qui primo loco citatur, nec verbum quidem facit de Angelis, sed solum probat quomodo in peccantis malitiam, & in arbitrij libertatem refundi debeat quod aliqui prædestinati non sint, seu quod reprobi sint, & quomodo in obstinatis ipsum etiam supplicium vertitur in culpæ reatum.

Dico igitur primo, propositiones has, Angelus nunc meretur, & quotidie fit melior; 8.
item Dæmon nunc demeretur, & quotidiè peior fit, si sermo sit de merito præmij essentialis, siue de supplicio, & pœna essentiali esse omnino falsas: ita Suar. quantum ad meritum præmij de Angelis lib. 6. capite 6. numero 3. quantum ad demeritum lib. 8. capite 11. numero 26. Vasq. de primo 12. disp. 230. cap. 1. numero 2. de secundo 12. disp. 241. cap. 5. in fin. vbi dicunt ita sentire omnes ferè theologos. Probatur, nam ad merendum, vel demerendum requiritur, vt persona merens, seu demerens sit in via, non verò in termino viæ: vt docent D. Thom. 1. quæst. 62. artic. 9. & 3. part. quæst. 19. artic. 3. Scot. in 3 dist. 18. quæst. 1. §. in ista quæst. Alex. Alber. Bonau. Richard. Durand. Palud. Gabr. Argent. Marsil. Almain. & alij quos sequuntur Suar. tom. 3. de Grat. lib. 12. capite 15. numero 1. Vasq. 12. disp. 216. capite 4. numero 27. sed tam bonus, quàm malus Angelus, sunt extra statum viæ: nempe in illius termino: ille videns Deum, hic supplicio damnatus æterno: ergo neque bonus in essentiali præmio, neque malus in essentiali pœna crescere potest: minor probatur, quia status viæ est peregrinationis, & agonis & sicut hominibus tempus mortalis vitæ regulariter designatur pro via, iuxta illud Pauli 2. ad Corinth. 5. *Dum sumus in corpore, peregrinamur à Domino: per fidem enim ambulamus & non per speciem:* Ita Angeli tamdiu in via fuerunt, quamdiu ad finem destinatum beatæ fœlicitatis non peruenerunt: tandiu per fidem ambularunt quandiu ad Dei visionem, quæ est terminus viæ, & agonis præmium, vel ad infelicem damnatorum statum non venerunt, qui vero supplicio addicti sunt æterno, sicut extra viæ statum sunt ad merendum; ita etiam ad demerendam pœnam essentialem. Dixi regulariter, vt abstinerem à quæstione de Henoch, & Elia, qui si carne mortali adhuc viuunt, & extra viam sunt, ex peculiari Dei dispensatione, seu dispositione id prouenit, ad cuius voluntatem viæ tempus, & merendi occasionem potissimum referri existimo cum Suario supra citato

Fuit igitur error hic etiam Apostolorum tempore subortus, in quo fuerunt aliqui excitati hæretici præsertim Eneratitæ, qui animata abominabantur, & piaculare credebant ad vescendum occidi, vt refert Epiphan. hæres. 47. quod etiam aliqui ex antiquis philosoph. tenuerunt; vt Porphyr. de abstinent. animat. dicit: neque ab eodem errore alienus fuit Marcion. qui teste Epiphan. hæres. 24. *docebat animatis non vescendum, pronuncians reos esse iudicij, qui carnem edunt velut qui animas cædunt*: idem tenuit Manichæus secundum Epiphan. hæres. 66. vtriusque erroris in prohibitione nuptiarum, & esus carnium simul meminit sanctus Ignatius & confutauit epistol. 9. ad Philadelph. & 13. ad Neronem. In oppositos errores Lutherani, & Caluinistæ Apostoli testimonio abutentes abierunt, vt cælibatus continentiam, & in sanctis ieiuniis ciborum delectum, & abstinentiam relegarent: eo maiori humanæ salutis periculo errantes, quo hæresim voluptati magis morigeram inuexerunt. Verum si sanctos Patres consulerent optimè ex Clemente citato, & Ignatio, item ex Augustino lib. 10. contra Faust. cap. 6. Fulgent. de fide ad Petrum cap. 3. Bernard. sermon. 66. in Cant. & aliis discerent, non abstinentiam de se, neque continentiam, sed hypocrisim spiritumque erroris damnari ab Apostolo, quo hæretici vanissimi honoris cupidi sanctas nuptias execrabantur, ciboque tanquam malos, & cædem animalium tanquam rationem habentium condemnabant: reliquorum omissis testimoniis, Bernardi tantum appono sententiam. *Hinc quoque hæreticos se probantes, non sane quia abstineant, sed quia hæretice abstineant: Nam & ego interdum abstineo, sed abstinentia mea satisfactio est pro peccatis, non superstitio pro impietate, a carne abstineo, ne dum carnem nimis nutrio, & carnis vitia simul nutriam.*

Si pœnitentibus reconciliatis communicet. Vt ostendat se alienum esse ab illorum errore, qui pœnitentes non recipiunt, tales fuerunt Montanistæ, *qui ad omne pene delictum Ecclesiæ obserant fores*, vt ait Hieronym. epistol. 54. ad Marcell. & aduersus Iouinianum lib. 2. cap. 2. Nouatiani, qui nullam potestatem sacerdotibus tribuebant, qua possent pœnitentes contritos absoluere, vt refert Cyprianus lib. 4. cap. 2. Eusebius lib. 6. cap. 39. Ambros. lib. 4. de pœnitent. cap. 2. Ideoquè pœnitentes recipere nolebant, vt ait Isidor. lib. 8. Etymolog. cap. 5. referturque in c. quidam 24. q. 3. vbi similis error tribuitur Luciferianis: idem tenuit Sympronianus teste Paciano epistol. 1. & 3. ad Sympronian. Melchior. Hoffinannus, vt allegat Bullingerus contra Anabaptistas, lib. 2. cap. 13. & denique Vvolfangus Musculus in locis communibus cap. de baptismo, & alij relati à Coccio in thesauro tom. 2. lib. 7. artic. 1.

Si baptismate omnia peccata, &c. Antiqua fuit Origenistarum hæresis, peccata per baptismum non tolli: sed tantum tegi, vt tandem in morte tollerentur: ita tenuit Proclus A quidam Origenista teste Epiphanio hæres. 64. eundem errorem confirmarunt postea. Messaliani, vt Theodoretus auctor est lib. 4. de fabulis hæreticorum; idem delirium hæretici nostri temporis errorum veterum nouatores, Lutherus in Antidoto Concil. Tridentin. sess. 5. Chemnitius in examine eiusdem Concilij, Philippus in Apolog. 2. articul. confessionis August. quos Ioannes Roffensis & Bellarm. cum eo lib. 1. de Sacram. baptism. cap. 13. & sequent. manifesti mendacij in allegatione Augustini conuincunt, eam denique hæresim damnauit Tridentinum sessio 5. in decreto de peccato originali, §. si qui per IESV, &c. asserens per baptismum *tolli totum id quod veram & propriam peccati rationem habet.* Item Concil. B Florentin. in literis vnionis, vbi pro effectu baptismi assignat remissionem peccati cuiuslibet tam originalis quam actualis, & hoc in symbolo, concilia Nicænum & Constantinopolitanum profitentur, *Credimus vnum baptisma in remissionem peccatorum*, sine limitatione vlla: neque bene declarauit Glossa verbum *dimittantur* dum adiunxit, *dimissa ostendentur*, existimauit enim peccata non dimitti adulto per baptismum sed per contritionem; arguitquè hoc modo, aut adultus accedit ad baptismum cum charitate, aut sine illa: si cum charitate, iam nullum in eo est peccatum: si sine charitate nullum peccatum ei dimittitur, & probat ex cap. ostenditur de consecration. distinct. 4. Additque, illas tamen satisfactiones condonari, quas adul- C tus pro peccatis facere deberet: probat ex cap. sine pœnitentia de consecrat. distinct. 4. Tandem dicit quod originalia dimittuntur adultis per baptismum, sed nullum mortale, si non habet charitatem per cap. vide 1. quæstione prima.

In hac glossa quatuor continentur: duo quidem vera: altera duo omnino falsa, & contra communissimam Theologorum sententiam, quæ quatuor puncta non tam ex professo tractabo, quam breuissimè ostendam quid tenendum sit, vt falsa à veris secernantur. In primis verum est, per actum contritionis perfectæ dimitti peccata adulto, ante baptismum, vt definit Concil. Tridentin. sessio 14. cap. 4. & sequuntur omnes Theologi cum D. Thom. 3. par. quæst. 68. artic. D 2. Vasq. ibidem disput. 152. cap. 1. Ægid. dubio 3. Suar. tom. 3. disp. 26. sect. 1. verum etiam est, quod adultus per actum contritionis perfectæ seu charitatis, gratiam Dei & iustificationem obtineat sine baptismo re ipsa suscepto, postea verò per baptismi susceptionem, ab omni pœnarum reatu seu satisfactione temporaria absolui: itavt nihil luendum remaneat: ita Eugenius 4. in Concil. Florent. in decreto fidei §. primum omnium. *Huius Sacramenti* (de baptismo loquitur) *effectus est remissio omnis culpæ originalis, & actualis: omnis quoque pœnæ, quæ pro ipsa culpa debetur.* Item Trident. loco supra citato dum ait, recenter baptizatos, qui obicem non ponunt, ita reddi innoxios, & puros *vt nihil prorsus eos ab ingressu cæli*

Cum hanc propositionem tamquam hæreticam damnet Concilium, oppositam de fide definit: celebris in hac re fuit error Platonis in Alcibiade, vt refert Aristot. lib. 1. de anima. text. 11. qui existimauit intellectiuam animam non coniungi corpori vt formam materiæ, sed veluti motorem mobili, & assistere potius corpori, quam illi vniri, in quo errore etiam fuisse dicitur Anaxarchus, si verum est quod de eo scribit Philo Hebrçus in libro. Quod omnis probus liber est, Illum à Cypri tyranno Nicocreonte in mortarium lapideum coniectum ibique ferreis malleis contusum identidem proclamasse; tunde, tunde, Nicocreon, Anaxarchi follem, haud enim Anaxarchum tundis: iis verbis indicans, corpus aliquid esse extra naturam hominis, & quasi animi vestem: clarius animam corporis esse substantialem formam negarunt Simplicius lib. 1. de anima text. 17. Philoponus text. 11. Themistius lib. 2. cap. 27. Auerr. lib. 3. comm. 5. & Petrus Ioannes, vt refert Guido Carmelita de hæres. & Prateolus in Elencho lib. 14. numero 20. & alij quorum errorem Concilium Viennense damnauit: idemque decretum repetit Concilium Lateranense sub Leone Decimo sess. 8. in rescripto quod incipit *Apostolici*: idem indicauerat alterum Lateranense sub Innoc. Tertio relatum in cap. firmiter de summa Trinitat. vbi asseritur hominem creaturam esse ex spiritu, & corpore constitutam, quæ constitutio per accidens non intelligitur: sed per se, & substantialis, sicut reliquæ creaturæ corporales ex materia, & forma in vnam substantiam coalescunt: & confirmatur, nam Concilium loquitur de ea compositione prout in symbolo Athanasij creditur, in quo dicitur, *sicut anima rationalis, & caro vnus est homo: ita Deus & homo vnus est Christus*, quæ similitudo in hoc tantū ponitur quod sicut substantiali vnione verbum diuinum, & humanitas componunt vnum per se subsistens, quod Deus & homo est, ita corpus, & anima substantialiter, & per se vniantur, quamuis alias in modo vniendi inter illa duo iuxta partium vnitarum capacitatem interueniat dissimilitudo: idem docuerunt Patres, Tertull. de testimonio animæ aduersus gentes cap. 1. & de resurrect. carnis cap. 34. Irenæus lib. 5. cap. 7. Athanas. orat. contra Idola: Augustin. in psalm. 102. col. 3. Nissen. orat. 3. de resurrect. Chrysostom. homil. 13. in Genes. Cyprian. de Resurrect. Christi, Ambros. lib. de bono mortis cap. 9. & 10. Greg. lib. 14. moral. cap. 7. & alij passim.

22. Probatur primo ex sacra pagina. Genes. 2. numero 7. Formauit igitur Deus hominem de limo terræ, & inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ, & factus est homo in animam viuentem, id est in animam corpus viuificantem, vt ad literam exponunt patres, & interpretes ad hunc locum. Secundo idem ostendo duplici ratione, vna à priori, altera à posteriori: prima est, omne ens naturale & compositum ex sublunari materia, & forma constituitur in sua specie per formam, nam materia est eiusdem speciei in omnibus, sed homo est ens naturale compositum ex materia & forma sicut reliqua, quod ex generatione illius patet experimento: hac enim de causa dixit spiritus sanctus Ecclesiast. 3. *vnus est interitus hominis, & iumentorum, & æqua vtriusque conditio*, ergo homo constituitur in sua specie distinctus à brutis animantibus per suam formam, atque adeo non solum qua vegetatiua, & sensitiua, sed qua rationalis est & intellectiua, anima forma est corporis, hominem in sua specie constituens. Neque huic rationi obstat quod docuit Aristoteles 3. de Anima quod intellectus est separatus, & nullius corporis est actus & 2. phisic. ait quod anima humana est separata, sed tamen in materia; optime enim respondet D. Thom. 1. par. quæst. 76. artic. 1. ad 1. aliud est virtus intellectiua, quæ est potentia animæ, aliud ipsa substantia animæ, nam virtus intellectiua non residet in corporeo organo sicut potentia visiua in oculo, sed inest animæ immediate: vnde potuit dicere Philosophus intellectum non esse actum corporis nimirum immediate, & animam esse separatam, videlicet secundùm virtutem intellectiuam, quæ corpori immediate non inest, quæ quidem solutio est expeditior in sententia distinguente realiter humanum intellectum à substantia animæ, quæ receptior est, & communior, vt cum D. Thom. & aliis tenent Coninbricenses lib. 3. de anima cap. 13. quæst. 3. artic. 2. Suar. de anima lib. 1. cap. 1. numero 4. Altera ratio à posteriori est, quia forma est principium operationum cuiuscumque rei naturalis, nam materia non est principium actiuum: sed experimur in nobis actiones sentiendi, & intelligendi exerceri: ergo aliqua in nobis est forma, quæ earum operationum principium sit, quæ quidem alia non est, quam intellectiua. Confirmatur, nam in homine actio intelligendi est vitalis, ergo à principio vitali, quod aliud esse nequit quam anima rationalis, quæ est principium vitale, corpori coniunctum: ideoque modus operandi intelligibiliter à phantasmatibus corporis dependet: longius dilatat D. Thom. citatus hanc rationem, quam Glossa verbo intellectiua totidem verbis transcripsit.

Ad hoc baptisma vnicum. Desumitur ex D. Paulo ad Ephes. 4. versic. 4. vbi fidelibus solicitudinem in seruanda spiritus vnitate & pacis vinculo commendans vt vnum corpus essent & vnus spiritus, adiungit, *sicut vocati estis in vna spe vocationis vestræ, vnus Deus, vna fides, vnum baptisma*. Et sane eadem Christianis est vocationis spes, quia eamdem salutem expectant; & ad easdem agni nuptias in cælesti Hierusalem celebrandas, ad eandem pacis visionem vocati sunt. De Dei vnitate dixi in 2. notat. fidem vnam non in specie, sed in genere Glossa intelligit cum Bernard. in rubr. compilationis Gregor. de summ. de Trinitat. quia altera est fides formata, altera informis: verum neque textus, neque D. Paulus loquuntur de fide formaliter sumpta pro actu, vel habitu, sed de fide obiectiua, nempe de eo, quod creditur, & cui creditur. In quo omnino vna est fides, quia idem omnes fideles credunt, & eadem diuina auctoritate nituntur, 23.

tur, ita Hieronimus & interpres Pauli ad literam. In quo vera fides à falsa discriminatur, nam hæreticorum fides vna est Lutheri, altera Caluini, altera Mennonis: non ita fides catholica & Romana, cuius fideles omnes sunt Christi, nullus dicere debet, *ego quidem sum Pauli, alius autem, ego Apollo, neque enim qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus*, vt bene discurrit Apostolus 1. ad Corint. 3. numero 4. & sequent. Et quamuis in Clementina sermo esset de fide formaliter pro actu, & habitu, vna esset intelligenda non modo in genere, sed etiam in specie, vt quæst. 3. sequentis disput. ostendam.

24 De baptismate nonnihil diximus notat. 7. solum hic rationem reddere oportet cur vnum dicatur, respondet Augustin. *Vnum baptisma vocatur, quod iterari non debet: semel enim baptizatus secundò baptizari non debet*, concinitque ius ciuile C. ne sanctum baptisma, quæ responsio non modo verissima, sed etiam ad mentem Pauli non contemnenda, etsi enim eam non probet Iustinianus in Paulum, infra tamen docet ex eo loco refelli primum Iudæos, qui vt scribit Marcus cap. 7. vers. 4. frequenter baptizabantur, item redargui Æthyopum superstitionem, qui quotanni studio imitandi Christum, Gentium ritu baptizari consueuerunt; Denique Valentinum, ceterosque Anabaptistas conuinci, qui hoc sacramentum iterare solent, cum tamen Nicænum symbolum Apostolo conforme dicat, confiteor vnum baptisma in remissionem peccatorum. Non est ergo excludenda interpretatio, ex qua hi errores confutantur, præsertim cum aliqua ex parte consentiat Hieronym. qui ita respondet 2. *Contra Valentinum, hoc facit, qui duo baptismata esse contendit: & contra omnes hæreticos, vt sciant non habere se baptisma, sed in vna Christi Ecclesia fontem esse vitalem*: in quo in errorem Cypriani Hieronymus non incurrit, quia noluit significare rebaptizandos esse baptizatos ab hęreticis secundùm Ecclesiæ ritum: sed ostendit, si quod baptisma hæretici ritè conferant, suum non esse, sed Ecclesiæ catholicæ, verè christianæ, vnum idemque baptisma esse, quod non attenta indignitate ministorum virtutem à Deo formæ, & materiæ concessam retinet, & suo non defraudatur effectu, etiamsi ab hæreticis conferatur. Vnde 3. respondetur ex eodem Hieronymo, & aptissime ad mentem Pauli, *Propterea & fides vna dicitur, quia similiter in Patrem & Filium & Spiritum sanctum credimus: & baptisma vnum; eodem enim modo, & in Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum baptizamur*, quasi diceret: ideo vnum est baptisma, quoniam non sub variis modis, & formis, neque in hac vel illa materia, sed omnes in eadem aquæ materia, sub eadem verborum forma baptizamur, & omnibus eodem modo remissis peccatis purificamur, quod D. Chrysostom. serm. 11. in epistol. ad Ephes. & Theophil. de vno eodemque effectu in omnibus baptizatis notarunt, eo quod vnitas virtutis vnum efficeret baptisma: concordat cap. aliud est de consecrat. dist. 4. Neque contra hoc est ille triplex baptismus, Flaminis, & Fluminis, Sanguinis, de quo Theologi cum D. Thom. in 3. par. quęst. 66. art. 1. Nam baptismus Flaminis id est desiderij, & Sanguinis nempe martyrij, metaphoricè tantum baptismi censentur, in quantum vnius proprij, & veri baptismi, qui in aqua fit vicariam vicem supplent, ita Iustinianus ad locum Pauli & Vasq. tom. 2. in 3. par. disp. 146. cap. 1. & indicat Clem. nostra: postquam enim dixit vnum baptisma, addidit *quod celebratur in aqua* vt verum, & proprium significaret hic esse intelligendum: vno igitur verbo, vnum est baptisma quia vna materia *in aqua*, vna forma *in nomine Patris, &c.* vna virtus ordinata ad eundem effectum *tam adultis quàm paruulis communiter perfectum remedium ad salutem*: dixit *communiter* ne excluderet extraordinarium baptismum desiderij seu martyrij in defectum communis remedij, & veri baptismi.

25 *Virtutes ac informans Gratia infunduntur quoad habitum.* Tempore Innocentij 3. controuersia erat inter Theologos Doctores, an per baptismum non modo originale peccatum remitteretur sed etiam gratia, & virtutes infunderentur: huius controuersiæ meminit idem Innoc. in cap. maiores de baptismo, & indecisam reliquit. Clemens verò Quintus partem affirmantem prætulit, & vt probabiliorem sequendam esse statuit, non quod illam tanquam de fide definiuerit, vt Glossa vltima indicat, sed solum decreuerit tanquam probabilius tenendum, quod gratia, & virtutes (theologicæ ne solum, an morales etiam infusæ, non distinguit textus,) in baptismo paruulis conferantur: ita docet Suares tom. 3. in 3. part. disp. 26. sect. 2. in princip. Vasq. tom. 2. disp. 15...... cap. 5. Ægid. de sacramentis ad quæst. 69. artic. 6. Qui similiter merito addunt hanc sententiam, quod attinet ad gratiam seu iustitiam inhęrentem animę, & permanentem in ea, iam esse ab Ecclesia definitam post Concilium Tridentinum, quod statim citabimus, & in hoc quod est iustificari hominem per gratiam inhærentem, & permanentem: idem docet Vasquez de adultis atque de paruulis. Vnde immerito Doctor Suar. tom. 3. de gratia lib. 6. cap. 3. numero 5. tribuit Vasquez quod absolutè neget esse de fide dari gratiam aliquam realiter inhærentem animæ præter actus, & sine illis permanentem; nam expresse oppositum docet tom. 2. in 3. par. disp. 156. cap. 5. numero 57. & 1. 2. disp. 203. cap. 6. numero 54. neque sibi contradicit in locis à Suar. citatis: nam 11. disp. 79. cap. 1. solum ait non esse definitum de fide esse in nobis habitus, quos vocant operatiuos infusos etiam virtutum theologicarum, sed tanquam probabiliorem sententiam ab Ecclesia id fuisse probatum, idemque repetit cap. 1. disp. 86. & in disp. 201. solum probat non esse adhuc definitum ab Ecclesia an adultus extra sacramentum solo habitu gratiæ iustificetur, an etiam actu contritionis, seu dilectionis per se tantum iustificari queat, quæ est alia quæstio de qua nunc non disputamus. Item 3. par. tom. 1. disp. 41.

cap. 1. quæstio est speciatim de Christo, & A consequenter loquitur semper ad suam doctrinam. Alios Thomistas potiori iure refert Suar. pro illa sententia, nempe Canum, Soto, Medinam, & alios, qui licet temerarium credant, negare hanc iustitiam, seu gratiam inhærentem, & permanentem, & à substantia animę à parte rei distinctam, asserunt tamen, id contra fidem non esse: quod quidem non probo, sicut neque illud, quod Vasq. tom. 2. in 3. par. disp. 156. cap. 5. in fin. & 12. disp. 86. cap. 2. docet, non esse adhuc definitum virtutes theologicas cum gratia simul in baptismo infundi paruulis seu adultis.

26. Dico igitur primo: iam de fide definitum est tam paruulis in baptismo, quam adultis infundi gratiam inhęrentem, quæ est qualitas permanens, & in hoc sensu habitualis: item B virtutes theologicas infundi nempe fidem, spem, & charitatem (si hęc à gratia realiter distinguitur) nisi adultus obicem ponat, ita Suar. Ægidiusque vbi supra, Cabrera, & alij Thomistæ in 3. par. quæst. 69 artic. 4. Picard. artic. 2. contra Caluinum, Lindanus lib. 4. Panopliæ cap. 20. referens Basil Clem. Alex. Iustinum Martyrem & alios Patres vno ore testantes in baptismo gratiam, & virtutes infundi, & baptizatos regenerari, illuminari, & renouari interius, quod sine donis habitualibus, quæ baptizatis infundantur contingere non potest: de gratia idem etiam docet Bellarm. lib. 1. de Grat. & lib. arbit. cap. 3. Valent. 2. par. disp. 4. quęst. 3. punct. vltim. Vega in Trident. lib. 7. cap. 24. C & declarat Catechismus Pij Quinti his verbis. *Est autem gratia quemadmodum Tridentina synodus ab omnibus credendum pœna anathematis proposita decreuit, non solum per quam peccatorum fit remissio, sed diuina qualitas in anima inhærens, &c.* quod sumptum est ex Concilio Tridentino sessio. 6. cap. 7. vbi loquendo de iustificatione hominis ait, *quæ non est sola peccatorum remissio, sed sanctificatio & renouatio interioris hominis per voluntariam susceptionem gratiæ & donorum*, & infra cum discurreret per causas iustificationis, ait, causam formalem esse intrinsecam nobis iustitiam, qua Deus nos iustos facit, & idcirco *addit Iustitiam in nobis recipientes vnusquisque suam*, & infra *Charitas Dei diffunditur in cordibus eorum,* D *qui iustificantur, atque ipsis inhæret: Vnde in ipsa iustificatione, cum remissione peccatorum hæc omnia simul infusa accipit homo per Iesum Christum, cui inseritur, fidem, spem, & charitatem.* Nescio sane cur clariorem requirant prædicti Theologi definitionem, quos pro opposita sententia retulimus, cum hæc meo iudicio nullum tergiuersationi locum reliquerit: cum doctrina generalis sit assignans causam formalem iustificationis siue in paruulis, siue in adultis; siue ex dispositione iustificati per actus interiores, siue sine illa. Probatur primo ex sacra pagina ad Roman. 6. vbi Apostolus ait per baptismum nos peccato mori, vt viuamus Deo. *Consepulti* ait *sumus cum illo per baptismum in mortem, vt quomodo Christus surrexit à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus*, quod rursus ad Colossens. 2. reperit, & vt significaret Paulus hanc vitam spiritualem animæ nostræ cui per baptismum restituti sumus esse ipsam iustitiam, & sanctitatem ad Ephes. 5. dixit *Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, vt illam sanctificaret mundans eam lauacro aquæ, in verbo vitæ.* Nam cum sponsa non modo sponsi, cui de nouo coniungitur, gratiam acquirat, sed donis etiam sponsalitiis soleat exornari, certum est Christum, hæc dona sponsæ vsque adeò dilectæ in baptismi lauacro, per singula illius membra regeneratæ, haud quaquam negaturum: ita ad literam exponit Cornel. illud Oſę 2. numero 19. *Sponsabo te mihi in iustitia, & iudicio, in misericordia & miserationibus, sponsabo te mihi in fide*, vt hęc sint dotes, donaque sponsalitia, quę Ecclesię suę in desponsationis die, seu iustificationis daturum, Christus pollicetur. Iustitia, id est gratia: iudicium, id est sententia contra illius inimicos: misericordia id est magna suæ miserationis protectio: Denique fides, quam spes, & charitas in iustificatione comitantur, vt illa sit fides ex qua, & in qua Iustus viuit, secundùm Habacuc 2. ad Roman. 1. ad Galat. 3.

Secundo suadetur ex patribus qui hanc fidelium renouationem, seu in spiritu regenerationem, per infusionem gratię, & charismatum dona fieri attestantur: ita Cyrill. Alex. lib. 2. cap. 43. exponit illud Ioann. 3. agentis de spirituali baptismi natiuitate, *quod natum est ex carne, caro est, & quod natum est ex spiritu, spiritus est*, & Basil. Homil. de baptismo in 2. par. declarat Pauli verba ad Galat. 4. *Filioli, quos iterum parturio donec formetur Christus in vobis*, hac ratione. *Quemadmodum quod secundum carnem est ex aliquo, tale est, quale id ex quo natum est, ita & nos ex spiritu natos spiritum fieri, spiritum dico non secundum immensam illam, & humano sensu incomprehensibilem spiritus sancti gloriam, sed secundum eam, quæ induisione charismatum Dei concipitur*: similia reperiuntur apud Patres de baptismo scribentes: Cyprian. epist. 63. Chrysostom. homil. 24. in Ioann. & Homil. ad Neophy. August. lib. 1. contra Iulian. ante medium, in Enchyrid. cap. 57. de nupt. lib. 1. cap. 12. de peccator. merit. lib. 2. cap. 9. & 27. item epistol. 57. quęst. 2. Tertio ratione probatur. Baptismus sicut & reliqua sacramenta nouæ legis gratiam continet, quam ex opere operato in non ponentibus obicem ex institutione diuina necessario producit: sed hęc gratia est vita quędam spiritualis, quæ animę baptizati communicatur: ergo vt hęc spiritualis vita perfecta sit, necessario cum gratia infundi debent saltem virtutes theologicę, ex quibus vitę spiritualis perfectio constat, gratia enim vitam quasi substantialem animæ tribuit, virtutes verò theologicę eandem conferunt accidentalem, & cum Deum immediatè respiciant, ad perfectam animę cum Deo coniunctionem requiruntur, quę ratio ęque militat in paruulis atque in adultis. Confirmatur primo ex nostro textu nam quęstionem proponit de infusione gratię, & virtutum in paruulis per baptismum, & supponit hoc non dubitari de adultis

27.

adultis ibi, *quantum ad effectum baptismi in paruulis*, sed iam effectum gratiæ datæ ex opere operato virtute sacramenti in omnibus non ponentibus obicem consequi, definiuit Concil. Florent. in literis vnionis & Tridentin. sess. 7. canone 8. ergo tam de paruulis quàm de adultis idem dicendum est secundum fidem. Secundò confirmatur ex Glossa. Nam baptismus tam adultos quam pueros Christi membra efficit: ergo necessario est vt à capite influxum gratiæ & virtutum vtrique accipiant.

12. Dico secundo quamuis non secundùm definitionem fidei, saltem secundum probabiliorem theologorum sententiam per baptismum tam paruulis, quam adultis etiam virtutum moralium per se infusarum habitus conferuntur. Glossa magna penult. hanc de moralibus virtutibus difficultatem proponit, & indecisam relinquit, nostram tamen resolutionem maior, & potior Theogorum pars tuetur. D. Thom. 12. quæst. 63. artic. 3. & 4. Caiet. Conrad. Medin. & alij Thomistæ ibidem: item Bonau. Ricard. Palud. Heruæus, Capreol. Hispal. Maynon. Antonin. Vega & aliis quos referunt & sequuntur Valent. 2. par. disp. 5. quęst. 6. punct. 1. & 2. suar. tom. 3. de gratia lib. 6. cap. 9. numero 7. Vasq. 12. disp. 86. cap. 2. Salas. 12. tom. 2. tract. 11. disp. 6. sect. 1. conclus. 2. Antonin. Peres certam. 7. schol. cap. 4. Probatur prima pars facile quia nullum est testimonium in sacra scriptura, vel in Conciliis, quod cogat hanc veritatem de fide tenêre: neque cum fundamento notari possunt temeritatis qui oppositum docuerint, vt bene probat Vasquez citat. cap. 2. & 3. Secunda ostenditur nam hæ virtutes morales per se infusæ, sunt possibiles, & necessariæ vt homo ad supernaturalis beatitudinis finem dirigatur, ergo de facto comitantur habitualem gratiam, & in hominis iustificatione per baptismum obtenta conferuntur: Antecedens antequam probetur, aduerte quod virtus moralis est illa, quæ non immediatè & proximè attingit Deum; vt Theologia, sed in materia creata proximè versatur; Hæc in quatuor præcipua membra diuiditur, quæ sunt reliquarum virtutum capita, quorum tria in voluntate resident: nempe iustitia, fortitudo, & temperentia, vnum in intellectu nempe prudentia quæ virtus est veluti reliquarum ductrix: has quatuor virtutes Cardinales id est præcipuas vocarunt Hieron. Marc. 1. D. Thom. 12. quęst. 61. artic. 5. ad 3. & D. Ambros. lib. 5. in Lucam cap. 6. Gregor. lib. 2. moral. cap. 36. vbi eas significari putat per quatuor angelos domus Iob, quia in his quatuor virtutibus tota boni operis structura consurgit, & in his quatuor cardinibus tota moralis honestas, & humanæ vitæ sanctitas fulcitur: hoc posito probatur antecedens. Nam in materia virtutum moralium non modo acquisitæ, & naturales per motiua, & media naturalia, sed etiam per se infusæ, & supernaturales dari possunt,

A quia virtutes distinguuntur per diuersas honestates in quas tendunt; sed in eadem materia diuersæ honestates distinguuntur; naturalis, & supernaturalis: nam mediocritas in sumendo cibo, quæ est temperantiæ materia, vel sumitur, vt est conformis naturę rationali secundùm rectę rationis naturalis regulam, vel vt conformatur naturę per gratiam eleuatę, & supernaturali fidei lumine illustratę; atque adeò superioribus rationibus prudentię supernaturalis ductę: & priori modo ad temperantiam naturalem, posteriori ad supernaturalem spectat, ergo non solum possibiles, sed etiam necessarię sunt virtutes supernaturales, vt homo per gratiam eleuatus, & ad supernaturalem beatitudinem creatus debito modo circa materiam virtutum moralium, B operetur. Etenim sicut Aristoteles lib. 3. politic. cap. 3. diuersas virtutes distinguit per ordinem ad diuersas politias, ita homo dupliciter operari potest honestè: primo vt ciuis est huius mundi, in quo conformiter ad rationem naturalem operatur. Secundo vt ad illam supernam Hierusalem ciuitatem sanctam pacisque visionem dirigitur, & sic altioris ordinis honestatem respicit in virtutum moralium exercitio, hanc rationem latius dilatatam, & ex D. Thom. desumptam tradit Vasq. citatus c. 6. & sic probat nostrum antecedens.

Consequentia suadetur. Nam ostenso quod virtutes supernaturales in materia virtutum moralium possibiles, & necessarię sint, rectè sequitur, illas in iustificatione C pariter cum theologicis infundi. Nam sicut natura humana verbi gratia postulat in homine talem corporis dispositionem, Organaque qualitatum complexione sic attemperata, vt in iis potentię sensuum tam externę, quàm internę suas functiones apte exerceant, in ordine ad consequendum suum finem, quod similiter in rebus aliis naturalibus suo modo videre est, ita gratia homini infusa, ipsiusque animæ quamdam spiritualem vitam communicans, postulat principia intrinseca, per quę possit homo in omni materia congruenter operari in ordine ad supernaturalem beatitudinem, ad quam per gratiam ius acquirit. Vnde quemadmodum naturales potentię post crea-D tionem animę, & vnionem ad corpus per naturalem emanationem resultant, siue in eadem anima immediatę recipiantur, cuiusmodi sunt spirituales, intellectus scilicet, & voluntas, siue corporales in organis corporis residentes: ita in spirituali regeneratione per baptismum non solum infunditur gratia, vt homo fiat noua creatura iuxta Paul. ad Galat. 6. & diuinæ fiat consors naturæ secundùm illud 1. Petri. 1. *vt per hæc efficiamini diuinæ consortes naturæ*, item Theologicæ virtutes, sed etiam morales infundentur. Nam sicut theologicarum virtutum, quia supernaturales sunt in entitate principia connaturalia potentiis indita requirunt: vt fiat modo magis connaturali; ita etiam actus virtutum moralium similiter supernaturales sibi correspon-

dentia principia deposcunt ad magis connaturalem virtutum infusarum operationem, quod quidem magis patebit cum de habitu, & actu fidei in quæst. 3. sequentis disputat. disseremus: videri etiam potest Suar. citato cap. 9. numero 8. & sequent.

Declaratur textus secundus: Qui Episcopus; Distinctionis 23.

NOTATIO XII.

1. QVatuor capita ex Gratiani decreto explicanda promisi ad initium commentationis eidem titulo congruentia; inter quæ primum occurrit c. 2. distinctionis. 23. quod totum extat in ordine Romano pagina 95. in Burc. lib. 1. cap. 8. Iuo. pag. 5. cap. 62. Policar. lib. 2. titul. 9. sumptum est ex Concilio Carthaginensi 4. cap. 1 quod Concilium prouinciale à 214. Episcopis præsente D. Augustino celebratum est anno Domini 398. & primo Pontificatus Anastasij primi, postea à Leone 4. fuit approbatum: multa in eo fuerunt saluberrimè instituta, centum & quatuor canonibus contenta, quę primo Episcopos deinde inferioris ordinis clericos concernunt. Noster igitur textus ostendit quomodo, & de quibus examinari debeat episcopus, antequam promoueatur, & quamuis prius notentur quatuordecim requisita circa personæ qualitates, (de quibus nunc agere non oportet) ab eo fidei professionem faciendam Concilium decernit, & præter communes & generales fidei articulos de quibus iubetur interrogari, alij speciatim proponuntur occasione hæresum eo tempore à occurrentium de hac professione, & iuramenti forma agit capite, ego N. Episcopus de iure iurand. Tridentin. sessio. 24. de reformat. cap. 1. & 12. item Pius Quartus in Constitut. 89. Iniunctum nobis, Ad quam Cherubinus in Compendio illud excitat dubium scholio 2. Vtrum omittentem hanc fidei professionem iuuet regula Cancellariæ de triennali possessione, & respondet negatiuè, & bene. Nam primo, hæc est resolutio conformis Concilio Tridentino cap. 12. citato ibi, *Nec illis possessio suffragetur.* Secundo illa regula cancellariæ odiosa censetur, & requirit qualitatem bonæ fidei, quæ in eo deficit, qui ignorantiam constitutionis Pij Quarti claram continentis dispositionem allegat, & hoc modo respondet Nauarr. ad hoc dubium Consil. 1. lib. 1. de summ. Trinitat. in impressis Brixiæ anno 1597.

2. *Antea examinetur.* Sermo est de examine ante Episcopi consecrationem faciendo, ait enim textus, *Qui Episcopus ordinatus est*, & sanè supponitur iam electio personæ ad tantum munus dignissimæ ab eo, vel ab iis ad quos pertinet; Deinde verò nouum requiritur examen de vita, moribus, & scientia, & cum de hoc Canone meminisset Baron. tom. 5. anno 398. hunc pristinum examinandi Episcopos morem à Clemente Octauo restitutum eidem Pontifici gratulatur, quippe qui creaturus Episcopos vnà cum aliquot delectis ad hoc Cardinalibus adhibitis, simul qui in vrbe erant theologis & Iurisperitis diligenti prius probaret examine, immò ipsemet interdum interrogare soleret. Quod nunc dum hæc Romæ scribo, Dominum nostrum Vrbanum Octauum quo pollet ingenij acumine, & scientiarum omnium doctrina creberrimè fecisse audiui. Textus ergo loquitur de examine, quod fit post electionem, nam qui consecrari debet à Metropolitano cum Episcopis comprouincialibus, vel ab his de Metropolitani auctoritate, examinatur, & inquiritur, vtrum in eo illæ emineant prærogatiuæ quas tanti officij excellentia deposcit, quod scrutinium ante consecrationem nunquam esse omittendum optimè docet Glossa hic verbo *examinatur*, & confirmat ex cap. 1. 2. 3. dist. 65. & cap. 1. distinct. 75 Concordat ius ciuile in authent. quomodo oporteat Episcopos collat. 1. §. sancimus vbi 14. conditiones, quas habere debeat Episcopus, numerantur ex D. Paul. item de Castitate Episcopi ordinandi agit authent. de sanctissimis Episcop. collatione 9. & quam pura electionis conscientia & syncero hominum iudicio debeat Episcopus nominari docet, l. 31. si quemquam C. de Episcopis: ratio verò est quia spiritualis animarum cura virum omnino spiritualem, & animi dotibus tum ad intellectum, tum ad voluntatem sperantibus apprimè instructum docet. Ideoque Christus Dominus post illustrem fidei confessionem claues regni cælorum Petro promisit, Matthæi 16. numero 19. & tunc eum sui gregis pastorem fecit, quando sui amoris Vicarium præmisso charitatis examine in terris relinquere declarauit, & ita docuit Paulus ad Timot. 3. numero 10. ibi, *hi probentur primo, & sic ministrent.*

Docibilis. Gloss. hoc verbo ait, quod melius dici posset *Docilis*, nam homo docilis dicitur, liber verò docibilis; ideoque poni verbum *docibilis* pro verbo *docilis* arbitratur, vt ponitur Ioann. 6. numero 45. *Erunt omnes docibiles Dei.* Sed hæc Glossa neque vocabulum, neque textum, neque locum Ioannis quem citat, bene interpretatur. Nam vocabulum quia *docibilis* verbum est Ecclesiasticum, quod idem ac docilis significat; nempe lenitatem, promptitudinem, & patientiam ad discendum, & hoc modo interpretantur Anselmus in Paulum & Cyprianus epistol. 74. illa Apostoli verba 2. ad Timoth. 2. numero 24. *Seruum autem Domini non oportet litigare, sed mansuetum esse ad omnes, docibilem, patientem, &c.* quod hic exponit Cyprianus. *Oportet enim Episcopum non tantum docere, sed etiam discere: quia & ille melius docet, qui quotidie crescit, & proficit discendo meliora.* Deinde textus ad locum Pauli alludere videtur, ideoque eodem vsus est verbo; quod quia in Græco est διδακτικός id est aptum, & paratum ad docendum, ideoque sic exponunt locum Chrysostom. 3.

Chrysostom. Theodor. Syrus, Theophil. & auctor commentariorum qui D. Hieronymo tribuuntur: siue ergo paratum dicas ad docendum, siue ad discendum, consilium Pauli datum Timotheo, omnibus Episcopis textus accommodat, ideoque voce, quam nostra vulgata ponit, ille vsus est. Iam verò Ioannis verba hæc sunt, *Et scriptum in Prophetis: Erunt omnes docibiles Dei:* verbum Græcum est, *didacti*, id est docti, seu discipuli, & allusio fit ad locum Esaiæ 54. *Ponam vniuersos filios tuos doctos à Domino*, seu discipulos Domini: ad quem locum Ioannis, si textus respexit, merito etiam vocabulum *docibilis* adduxit; neque idem est, quod docilis: sed doctum à Domino, seu discipulum Domini significat & rectè in Episcopum ordinandum quadrat.

4 *Suis negotiis cauens.* Id est, in rerum suarum dispositione cautus, prouidus, circumspectus, etenim vt optime Paulus 1. ad Timoth. 3. *Si quis domus suæ præesse nescit, quomodo Ecclesiæ Dei diligentiam habebit?* Qua de causa ait Glossa Episcopum ob simplicitatem repudiari iuxta caput Petrus distinc. 39. ibi, *omnino vt dicitur simplex est:* ideoque electus non promouetur, quia in hac regiminis arce constitui non debet nisi, *qui non solum de salute animarum, verum etiam de extrinseca vtilitate, & cautela sciat esse solicitus.* Non illa ergo hic taxatur simplicitas, quæ est sine fuco & dolo, veraque virtus, & à deceptione habentem præseruat; vt docet D. Thom. 22. quæst. 11. artic. 3. ad 2. quam Christus Dominus Apostolos ad prædicandum mittens, tanquam prudentiæ temperamentum ipsis maximè commendauit. Matth. 10. numero 16. *Estote ergo prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ.* De hac laudabili simplicitate, prudentiæ temperamento condita, agit Hieronymus ad Paulinum epistol. 13. relatus in capite si cupis 16. quæst. 1. Alia est simplicitas vitiosa, quæ in stultitiam vergit, & circumspectione bonaque rei familiaris dispensatione caret, hanc in Mariano, seu Mariniano Episcopo reprehendit Gregorius in capite fratrem distinc. 86. hęc tamen incuria, seu imprudentia, quæ promouendum Episcopum impediuit cum alio etiam vitio coniuncta erat in illo Petro, vt notat Glossa in capite Petrus distinct. 39. & probat ex capite de Petro distinct. 47.

5 *Si literatus, si in lege Domini instructus.* Concinit lex 22. titul. 5. partit. 1. ibidemque Glossa. 2. & Gloss. 3. item lex 7. titul. 10. partit. 4. sed quam præcipuè scientiam requiritus Canonicum in Episcopo? quibus cum literis instructum desiderat? legis diuinæ peritum quærit, in germanis sacrarum scripturarum sensibus versatum, in Ecclesiasticicis dogmatibus exercitatum; & ante omnia fidei documenta clarè, & apertè prædicantem. Nil de iuris prudentia hic agitur, de legum digestis, de Iustiniani Codice nulla prorsus mentio fit. Vnde Turrecrem. hic colum. 3. ait, *Nota quod dicit, in lege Domini, non in lege sæculi:* Nam, vt dicit lex,

A opprobrium est clericis videri sapientes in legibus sæcularibus; lege repetita C. de episcop. & Cleric. ibi, *absurdum etenim Clericis est, immo etiam opprobriosum, si peritos se velint ostendere disceptationum esse forensium*; & adhuc contra tam claram Iuris Canonici decisionem aliqui Canonistæ Theologis oblatrare non desinunt, quod immerito in Episcopatibus Canonicis Theologi præferantur. Super omnes id pertinaciter defendit Mandosius in 16. regulam Cancellariæ quæst. 16. ante medium cum aliis, Azeuedo in lege 4. titul. 1. lib. 2. nouę recompilationis post Minchacam & Simanchas. Pro eadem sententia stat Barbosa de officio & potestate Episcopi partit. 1. allegat. 1. numero 30. citans pro se Henricum, Azorem & Emanuelem Roter. qui omnes, vt referam, oppositum manifestè docent; quamuis enim

B dicant esse sufficientem Canonici iuris peritiam cum medioeri Theologiæ scientia ad Episcopatum adeumdum, nullus tamen ex his tribus Canonistam cęteris paribus Theologo pręferendum affirmauit: sed è contra. Quamobrem non sine maxima sacrę Theologię iniuria, & Episcopalis officij ignorantia in adeptione Episcopatus Theologo Canonista anteponitur, cum Theologus ratione scientię, & ratione officij debeat pręferri: ita tenent Richard. quodlib. 4. Maior. in 4. distinct. 24. quęst. 3. artic. 6. Caietan. 22. quęst. 185. artic. 3. & alij recentiores: ibidem Cano de locis lib. 8. capite 6. Sotus lib. 3. de iust. quęst. 6 artic. 1. conclus. 10. Mercatus cap. 17. Bannes 22. quęst. 2. artic. 8. dub. 2. Petrus Nauarra de restitut. lib. 2.

C cap. 2. numero 165. Henriq. lib. 10. cap. 35. in comment. §. 2. Emanuel, quæst. regul. tom. 1. quęst. 11. artic. 4. Azor. institut. Moral. partit. 2. lib. 3. cap. 8. quęst. 10. Rabelo de obligat. iust. par. 1. lib. 3. quęst. 5. prope finem. Et ne Theologos tantum huius veritatis testes afferam; in primis ex Canonistis Abbas, Hostiensis, & alij communiter ad cap. 1. de consanguinit. idem fatentur vbi hęreses pullulant, vel denuò Euangelium est annuntiandum, videlicet aptiorem esse Theologum Canonista ad Episcopatum, ideoque priscis temporibus Episcopi Ecclesijs præficiebantur ex Theologis optati. Deinde sine hac limitatione semper cæ-

D teris paribus Theologum in Episcopatu præferendum esse, docet Menoch. de Iudic. arbitrar. casu 415. numero 25. Alciat. in rubric. Cod. de summ. Trinitat. Peres 640. titul. 19. lib. 8. ordin. Decius in capite Clerici de iudic. numero 7. Nicol. Boër. in tract. de ordin. graduum vtriusque for. ante finem primę partis, Syluester insignis Canonista verbo Episcopus.

Probatur primo ex Concilio Tridentino 6.
sess. 22. cap. 2. vbi assumendus ad cathedralem Ecclesiam prius præscribitur Doctor, seu licentiatus in Theologia, & deinde adiungitur, vel in iure Canonico, & sessio. 24. cap. 18. agens de examinatoribus ad Ecclesiarum parochialium prouisionem, similiter Theologos

Fuit igitur error hic etiam Apostolorum tempore subortus, in quo fuerunt aliqui excitati hæretici præsertim Eneratitæ, qui animata abominabantur; & piaculare credebant ad vescendum occidi, vt refert Epiphan. hæres. 47. quod etiam aliqui ex antiquis philosoph. tenuerunt; vt Porphyr. de abstinent. animat. dicit: neque ab eodem errore alienus fuit Marcion. qui teste Epiphan. hæres. 24. *decebat animatis non vescendum, pronuncians reos esse iudicij, qui carnem edunt veluti qui animas cædunt*: idem tenuit Manichæus secundum Epiphan. hæres. 66. vtriusque erroris in prohibitione nuptiarum, & esus carnium simul meminit sanctus Ignatius & confutauit epistol. 9. ad Philadelph. & 13. ad Neronem. In oppositos errores Lutherani, & Caluinistæ Apostoli testimonio abutentes abierunt, vt cælibatus continentiam, & in sanctis ieiuniis ciborum delectum, & abstinentiam relegarent: eo maiori humanæ salutis periculo errantes, quo hæresim voluptati magis morigeram inuexerunt. Verum si sanctos Patres consulerent optimè ex Clemente citato, & Ignatio, item ex Augustino lib. 10. contra Faust. cap. 6. Fulgent. de fide ad Petrum cap. 3. Bernard. sermon. 66. in Cant. & aliis discerent, non abstinentiam de se, neque continentiam, sed hypocrisim spiritumque erroris damnari ab Apostolo, quo hæretici vanissimi honoris cupidi sanctas nuptias execrabantur, cibosque tanquam malos, & cædem animalium tanquam rationem habentium condemnabant: reliquorum omissis testimoniis, Bernardi tantum appono sententiam. *Hinc quoque hæreticos se probantes, non sane quia abstineant, sed quia hæretice abstineant: Nam & ego interdum abstineo, sed abstinentia mea satisfactio est pro peccatis, non superstitio pro impietate, a carne abstineo, ne dum carnem nimis nutrio, & carnis vitia simul nutriam.*

Si pœnitentibus reconciliatis communicet. Vt ostendat se alienum esse ab illorum errore, qui pœnitentes non recipiunt, tales fuerunt Montanistæ, *qui ad omne pene delictum Ecclesiæ obserant fores*, vt ait Hieronym. epistol. 54. ad Marcell. & aduersus Iouinianum lib. 2. cap. 2. Nouatiani, qui nullam potestatem sacerdotibus tribuebant, qua possent pœnitentes contritos absoluere, vt refert Cyprianus lib. 4. cap. 2. Eusebius lib. 6. cap. 39. Ambros. lib. 4. de pœnitent. cap. 2. Ideoquè pœnitentes recipere nolebant, vt ait Isidor. lib. 8. Etymolog. cap. 5. referturque in c. quidam 24. q. 3. vbi similis error tribuitur Luciferianis: idem tenuit Sympronianus teste Paciano epistol. 1. & 3. ad Sympronian. Melchior. Hoffmannus, vt allegat Bullingerus contra Anabaptistas, lib. 2. cap. 13. & denique Vvolfangus Musculus in locis communibus cap. de baptismo, & alij relati à Coccio in thesauro tom. 2. lib. 7. artic. 1.

Si baptismate omnia peccata, &c. Antiqua fuit Origenistarum hæresis, peccata per baptismum non tolli: sed tantum tegi, vt tandem in morte tollerentur: ita tenuit Proclus

A quidam Origenista teste Epiphanio hæres. 64. eundem errorem confirmarunt postea Messaliani, vt Theodoretus auctor est lib. 4. de fabulis hæreticorum; idem delirium hæretici nostri temporis errorum veterum nouatores, Lutherus in Antidoto Concil. Tridentin. sess. 5. Chemnitius in examine eiusdem Concilij, Philippus in Apolog. 2. articul. confessionis August. quos Ioannes Roffensis & Bellarm. cum eo lib. 1. de Sacram. baptism. cap. 13. & sequent. manifesti mendacij in allegatione Augustini conuincunt, eam denique hæresim damnauit Tridentinum sessio 5. in decreto de peccato originali, §. si qui per IESV, &c. asserens per baptismum *tolli totum id quod veram & propriam peccati rationem habet.* Item Concil.

B Florentin. in literis vnionis, vbi pro effectu baptismi assignat remissionem peccati cuiuslibet tam originalis quam actualis, & hoc in symbolo, concilia Nicænum & Constantinopolitanum profitentur, *Credimus vnum baptisma in remissionem peccatorum*, sine limitatione vlla: neque bene declarauit Glossa verbum *dimittantur* dum adiunxit, *dimissa ostendentur*, existimauit enim peccata non dimitti adulto per baptismum sed per contritionem; arguitquè hoc modo, aut adultus accedit ad baptismum cum charitate, aut sine illa: si cum charitate, iam nullum in eo est peccatum: si sine charitate nullum peccatum ei dimittitur, & probat ex cap. ostenditur de consecration. distinct. 4. Additque, illas tamen satisfactiones condonari, quas adul-

C tus pro peccatis facere deberet: probat ex cap. sine pœnitentia de consecrat. distinct. 4. Tandem dicit quod originalia dimittuntur adultis per baptismum, sed nullum mortale, si non habet charitatem per cap. vide 1. quæstione prima.

In hac glossa quatuor continentur: duo quidem vera: altera duo omnino falsa, & contra communissimam Theologorum sententiam, quæ quatuor puncta non tam ex professo tractabo, quam breuissimè ostendam quid tenendum sit, vt falsa à veris secernantur. In primis verum est, per actum contritionis perfectæ dimitti peccata adulto, ante baptismum, vt definit Concil. Tridentin. sessio 14. cap. 4. & sequuntur omnes Theologi cum D. Thom. 3. par. quæst. 68. artic.

D 2. Vasq. ibidem disput. 152. cap. 1. Ægid. dubio 3. Suar. tom. 3. disp. 26. sect. 1. verum etiam est, quod adultus per actum contritionis perfectæ seu charitatis, gratiam Dei & iustificationem obtineat sine baptismo re ipsa suscepto, postea verò per baptismi susceptionem, ab omni pœnarum reatu seu satisfactione temporaria absolui: itavt nihil luendum remaneat: ita Eugenius 4. in Concil. Florent. in decreto fidei §. primum omnium. *Huius Sacramenti* (de baptismo loquitur) *effectus est remissio omnis culpæ originalis, & actualis: omnis quoque pœnæ, quæ pro ipsa culpa debetur.* Item Trident. loco supra citato dum ait, recenter baptizatos, qui obicem non ponunt, ita reddi innoxios, & puros *vt nihil prorsus eos ab ingressu cæli*

remoueretur; detinerentur tamen si quis pœnæ A reatus in illis maneret: item sess. 6. cap. 14. & sess. 14. cap. 8. idem clarius definiuit vt illud optimè interpretantur Vasq. in 3. part. tom. 2. disp. 156 cap. 3. num. 40. & seq. & Suar. vbi supra §. dico tertio, vbi hanc veritatem catholicam perpetua Ecclesiæ traditione stabiliri docet, ac ex Patribus & scripturis sacris confirmat.

16. Falsum tamen est primo quod ait Glossa verbo dimittantur, videlicet, si adultus sine charitate ad baptismum veniat, nullum peccatum ei dimitti. Nam si cum sola attritione cathecumenus ad baptismum accedat virtute Sacramenti ex attrito fit contritus, & gratiam comparat, ita D. Thom. in 4. dist. 6. quæst. 1. artic. 3. quæstiunc. 1. ad 5. Scot. dist. 4. quæst. 5. & dist. 14. quæst. 4. artic. B 1. Duran. dist. 4. quæstione secunda ad secundum & alij quos sequuntur Suar. tom. 3. in 3. par. disp. 28 sect. 2. §. dico primo Vasq. tom. 2. disp. 158. cap. 4 Probaturque primò ex testimonio Concilij Florentin. citati, nam si semper necessaria est contritio in adulto vt effectum recipiat Sacramenti non bene assignaret Concilium pro effectu baptismi remissionem peccati actualis, semper enim in adulto remissum supponeretur, in paruulo verò nullum est actuale quod remittatur. Secundo ex duobus locis Trident. idem deducitur, nam sessio. 14. cap. 4. statuit attritionem cum Sacramento pœnitentię satis esse ad iustificationem & gratiam Dei obtinendam: sed sessio 6. cap. 14. docuerat non minus facile, immo facilius per Sacramentum baptismi Dei gratiam obtineri quam per pœnitentiæ Sacramentum; ergo si attritio cum Sacramento pœnitentiæ sufficit, etiam cum Sacramento baptismi sufficit. Neque dici potest Glossam loqui de charitate seu contritione imperfecta, & sine illa asserere non remitti peccatum in baptismo: nam ipsa loquitur de charitate, seu contritione, quæ per se ante baptismum adultum iustificat, & de hac dicit quod adultus sine illa ad baptismum veniens nullius peccati consequitur remissionem, hęc verò perfecta est contritio non attritio. Iam verò cap. ostenditur à Glossa citatum, loquitur de eo, qui ponit obicem Sacramento baptismi, & sine sufficienti peccatorum detestatione accedit, sacrilegiumque committit, quod non facit, D qui cum attritione, quæ est dolor de peccatis ex motiuo aliquo supernaturali seu fine æterno, vt conformiter docent Suar. & Vasq. citati; ille §. dico tertio; hic verò eodem cap. 4. num. 19.

17. Non minus falsum est, quod vltimo ait Glossa nempe originalia dimitti adultis, nullum tamen mortale nisi habeat charitatem in quo se ipsam declarauit, vt illud nullum de actuali peccato mortali intelligeretur, non de originalibus adultorum: fuit quidem hæc sententia Gabriêlis in 2. dist. 32. quæst. 1. conclus. 1. & 2. posse remitti adulto peccatum originis in baptismo, non remissis mortalibus ab eo commissis, si cum voluntate suscipiendi baptismum sine dolore, sed cum actuali complacentia ipsorum ad baptismum veniret, quam tamen sententiam Theologi nonnulli existimant esse contra catholicam doctrinam, & consequenter erroneam: ita Suar. disp 28. citata, sect. 1. §. 2. sententia: Alij temerariam iudicant; vt Vasq. disp. 158. citata, cap. 3. num. 15. At miror quomodo Vasq. contentus sit temeritatis censura, si paulo post num. 28. affirmat illam sententiam non obscurè erroris posse conuinci, & dici non posse absque errore Deum de facto peccatum originale sine mortalibus cum eo coniunctis remittere, vt fusiùs demonstrat prima secundæ disp. 207. cap. 5. quamobrem ego non dubito prædictam sententiam tanquam erroneam damnare: probatur primò ex cap. maiores de baptismo §. sed adhuc quæritur: vbi id apertè definit Innocent. 3. & rationem reddit. *Quod Dominus qui totum hominem saluum fecit in sabbato opus imperfectionis non nouit, & ob hoc peccata non ex parte, sed ex toto dimittit.* Impietas enim infidelitatis est dimidiam à Deo sperare salutem, vt docuit auctor libri de vera & falsa pœnit. apud Augustin. cap. 6. Secundo idem suadetur ex Tridentin. sess. 16. cap. 4. vbi iustificationem impij sic describit, & loquitur de prima iustificatione siue paruuli, siue adulti: *vt sit translatio ab eo statu, in quo homo nascitur filius primi Adæ, in statum gratiæ, & adoptionis filiorum Dei, &c. quæ quidem translatio post Euangelium promulgatum sine lauacro regenerationis aut eius voto fieri non potest.* In quibus verbis apparet ab C statu peccati originalis filios Adæ non nisi per iustificationem transire. Tertio peccatum originale mors est animæ, vt ait Tridentinum in decreto peccati originalis can. 2. ergo non nisi accedente gratia, quæ est illius spiritualis vita, in qua regeneratur, non tollitur: sed gratia hæc non confertur adulto in peccato mortali existente: ergo neque sine hoc actuali originale aufertur. Cætera, quæ de textu sequuntur per se & ex Glossa satis patent.

Caput finale de consecratione distinct. 3. declaratur.

NOTATIO XIII.

Totum hoc caput sumptum est ex D. August. lib. 1. de Trinitat. cap. 4. in quo post ea, quæ in textu leguntur, concludit sanctus Doctor; *Hæc etiam mea fides est, quoniam hæc est catholica fides.* Vbi fidem vsurpat pro obiecto, seu causa materiali diuinæ fidei, & illam prout in superioribus declarauimus manifestè profitetur: eundem textum adducit Iuo par. 1. cap. 2. Pan. lib. 1. cap. 7. summa quæ ante illum præfigitur ipsum discursum non comprehendit, aptius sic resumitur, catholica fides Deitatis vnitatem, & coæqualium personarum Trinitatem credit; aliqua prædicata de vna persona dicuntur, quæ de reliquis, vel de tota Trinitate non enunciantur, licet omnes 1.

personæ

citato; nullam enim video naturalem repugnantiam cum visione beatifica, quominus actiones liberæ, & honestæ beatorum, meritoriæ etiam essentialis præmij esse non possent, saltem secundum intentionem, vel extensionem, licet necessario mutanda esset visio indiuidualis: ex permanentia tamen felicis status gloriæ ad eum gradum ad quem à Deo vnusquisque præordinatus est ex sua misericordia, & ex decreto supplicio pro ratione scelerum vniuscuiusque prouenit: vt nec Angelus beatus in essentiali præmio, neque damnatus in essentiali pœna crescat. Et cum via ordinem dicat ad finem, oportuit, vt à Deo aliquis assignaretur viæ terminus merito, & demerito præscriptus, ne in infinitum procederetur, & via esset sine termino.

Secundo probatur speciatim, prius in bono, deinde in malo Angelo non accrescere meritum præmij, vel supplicij essentiale. Nam Angeli boni à principio suæ beatitudinis fuerunt in gratia confirmati, & in charitate perfecti; hi enim sunt ministri Dei, *qui faciunt voluntatem eius*, vt cecinit regius Vates Psalm. 102. & hoc tanquam dogma de fide ex scripturæ sacræ, patrumque testimoniis probat Suar. tom. 3. de grat. lib. 6. cap. 7. numero 2. vnde numero 5. infert sanctos Angelos habere omnem perfectionem voluntatis, quæ ad complementum suæ felicitatis necessaria est. Nam in eis est gratia gloriæ correspondens, & immobilis rectitudo voluntatis: ergo augeri nequit gratia, vel charitas ipsorum, & non potest fieri melior, essentiali, & quasi intensiua, vt ita dicam melioratione, seu incremento felicitatis; etenim permanentiâ eadem in visione Dei, & amore, qui ad illam necessario consequitur, pars est beatitudinis vnicuique Angelo pro præcedentium meritorum ratione concessa, & sicut corpus graue, aut leue quando ad centrum peruenit, ibi quiescit, ita boni Angeli in suæ felicitatis centro absque vlla augmenti mutatione conquiescunt. Deinde de malis Angelis certum est per mala opera, quæ extra viam in inferno, vel in hoc mundo detenti exercent non mereri pœnæ essentialis damni, aut doloriferæ torturæ augmentum, hoc enim significatur cap. 11. Ecclesiastis, ver. 3. *Si ceciderit lignum ad Austrum, aut ad Aquilonem in quo loco ceciderit ibi erit*, id est in eo statu meriti, in quo iustus, aut impius in mortis transitu inuenitur in charitate, & gratia, vel sine illa, in eodem relinquitur, vt Lorinus cum Hieronym. Gregor. Bernard. Olimpiodoro, Albino, Salonio & Ioanne Arboneo interpretatur, quibus adde Bellarmin. tom. 2. lib. 1. de purgator. cap. 12. Item 2. Corint. 5. *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi vt referat vnusquisque propria corporis prout gessit*. Græci Patres quibus consentit Augustin. in Enchiridio, cap. 12. legunt, *vt referat vnusquisque quæ per corpus gessit*, id est in hac mortali vita: hæc verò permanentia in eodem statu prouenit ex perpetuitate designati

A supplicij, & impotentia ad boni operis exercitium, aut ad prosecutionem beatitudinis. Vnde sicut bona opera in statu beatitudinis sunt fructus, non merita illius felicitatis: ita mala opera in statu damnationis, fructus, non merita illius miseriæ, & infelicitatis censentur.

Dico 2. in aliquo sensu, accidentalis gloria bonorum Angelorum crescere potest, accidentalis item pœna malorum: ita D. Thom. 1. par. quæst. 62. artic. 9. & in 4. dist. 50. quæst. 2. art. 1. quæstiuncula 6. & theologi communiter: Suar. vbi supra cap 8. numero 5. Vasq. 1. par. disp. 23. cap. 2. Probatur assertio de bonorum Angelorum accidentali gloria, nam licet in illis crescere nequeat essentialis gloria, quæ in visione, amore, & gaudio de Deo clarè viso consistit, imo neque etiam illa, quæ licet accidentaria sit, comitatur, & consequitur inseparabiliter essentialem & pertinet ad substantiam completæ beatitatis: v. g. gaudia de bonis operibus factis, de conuersatione beatorum inter se, de cognitione creaturarum extra Deum in proprio genere, præsertim illarum quæ pertinent ad statum cuiusque: tamen actus intellectus, & voluntatis Angelorum, qui circa obiecta creata proxime versantur, & non consequuntur necessario essentialem illorum beatitudinem, possunt variari, & in his dari potest aliquod augmentum accidentalis gloriæ: huiusmodi sunt reuelationes de quibusdam effectibus gratiæ, vel de cogitationibus cordis, Gaudium de bonis operibus hominum, de quibus Augustin. in soliloq. cap. 27. *Angeli congaudent gaudentibus de te: quoties bona agimus, gaudent Angeli*, item Lucæ. 15. *Gaudium erit in cælo super vno peccatore pœnitentiam agente.* De hac accidentali gloria etiam exponit Suar. numero 6. doctrinam Innocent. 3. in cap. cum Marthæ de celebrat. missar. vbi ait, *licet plerique reputent non indignum sanctorum gloriam vsque ad iudicium augmentari.* Verum meo iudicio magis ad mentem pontificis illum textum de gloria essentiali exponit Vasq. disp. citata cap. 1. Nam de hac accidentali gloria non ita dubiam ac incertam relinqueret Innocentius huius rei decisionem, cum omnium theologorum communis sententia de accidentalis gloriæ augmento in sensu à nobis declarato non dubitet: cum igitur retulit illam sententiam ita dubiam, indicanit opinionem, quam tenuit Magister in 2. dist. 11. asserens Angelos crescere in beatitudine essentiali vsque in diem iudicij, videndo plura successiue in Deo, & consequenter clarius & melius ipsum Deum, item Bonauen. in 3. dist. 4. artic. 2. quæst. 3. Scot. quæst. 2. §. sed si ista Marsil. in 3. quæst. 10. artic. 2. in 2. parte illius & in 3. part. conclus. 3. Palud. in 4. dist. 45. numero 31. Abulen. in Matth. 5. quæst. 44. & cap. 24. quæst. 206. & alij. Denique plurimùm de accidentali non de essentiali pœna exponi debent aliqua scripturæ loca, quæ huius pœnæ augmentum denotant in dæmonibus, quale est illud Matth.

personæ ad extra inseparabiliter operantur: tota ferè huius capitis doctrina & concordia in superioribus notationibus exposita est, aliquæ tamen difficultates supersunt; quæ priusquàm soluantur, errorem emendare oportet, qui in omnibus, quas vidi textuum editionibus in Glossa vltima reperitur, vbi sic habetur. *Vera quidem columba fuit, quæ nec prius, nec postea comparuit, sed in suam materiam rediit, sicut legitur de stella, de qua descendit Spiritus sanctus per significationem: significabat enim plenitudinem donorum Spiritus sancti; quæ in Christo erant supra quem Spiritus sanctus descendit infra distinct. proxima: per aquam.* In quibus verbis indicat Glossa Spiritum sanctum de stella super Christum descendisse, quod tamen nusquam in nouo legitur testamento, neque recurri potest ad stellam, quæ Magos duxit ad Christum infantem adorandum, quam ab Spiritu sancto moueri auctor imperfectus homil. 2. indicauit. Etenim verisimilius est illud prodigiosum sydus ab aliquo Angelo moueri, vt cum Abulen. docet Suar. tom. 2. in 3. par. disp. 14. sect. 5. §. ex quo facili, neque aliud significare videntur Chrysostom. Thophil. Euthym. Augustin. ab eodem Suar. citati quatenus docent, stellam Magorum inuisibilem fuisse virtutem in syderis speciem transfiguratam. Præterea licet hæc stella steterit supra præsepium, in quo diuinus puer erat; ex ea non legimus Spiritum sanctum descendisse, vt ait Glossa. Denique allegatio capitis per aquam de consecrat. dist. 4. manifestè ostendit, Glossam non de descensu Spiritus sancti sub stellæ; sed à columbæ figura esse interpretandã; si quidem in eo textu nihil de stella, sed tantum de Christi baptismo sermo est, in quo non in specie stellæ, sed columbæ, Spiritus sanctus apparuit. Quamobrem scriptoris, vel typographi incuria hunc irrepsisse errorem coniector; & credo legendum esse, *de illa*, non verò *de stella*, sic enim rectè conuenit expositio Glossæ cum nostro textu, & cum illo, quem ad probationem adducit.

2. *Inseparabili æqualitate diuinam insinuant vnitatem.* Merito dixit Augustin. in hoc textu hanc veritatem apud omnes ante illum catholicos scriptores legisse. Nam omnes Trinitatem in vnitate confessi sunt, etenim vltra symbolum Athanasij? ita, loquuntur Patres, Iustin. in exposit. fidei de Trinitat. Nazianzen. oration. 23. in laudem Heronis in fine; Epiphanius hæres. 69. Cyrill. Alexand. passim in dialogis de Trinitat. & in lib. thesauri de Trinitat. Ambros. in symbolum, vnde post hos & D. Augustin. sexta synodus actione 11. in professi. fidei colum. 3. item Concilium Lateranen. sub Martino primo consultat. 5. canon. 1. ita Trinitatem in vnitate, & vnitatem in Trinitate profitentur, vt oppositum asserentem condemnent Idemque tradit Beda lib. 4. historiæ Anglicanæ cap. 13. ex Concilio Anglicano, & reliqui Doctores catholici sequuti sunt: sed hinc statim difficultas prima suboritur quomodo vnitas in Trinitate sit & è contra. Nam vel loquimur de vnitate essentiæ, vel de vnitate cuiuslibet personæ si de priori, non videtur esse Trinitas in vnitate, quia alioqui erunt tres essentiæ: si de posteriori non erit vna vnitas in Trinitate sed triplex, quia vnaquæque persona est vna, quæ suam retinet vnitatem personalem, & consequenter Trinitas triplici personarum vnitate constabit: quare Trinitas non erit in vnitate, sed in multitudine personarum. Confirmatur; quia philosophi cum Aristotele 4. physic. cap. 3. text. 23. & cap. 12. tex. 14. & seq. numerant varios modos quibus vna res est in alia, & nullo ex illis Trinitas est in vnitate, neque vnitas in Trinitate, nisi sit tanquam pars in toto quod componit, quæ compositio simplicitati diuinæ repugnat.

Ad hanc difficultatem respondeo illum loquendi modum esse conuenientissimum, vt pote ab vniuersa Ecclesia receptum, & à Patribus ac Conciliis citatis approbatum: neque ad illum verificandum oportere vt aliquo ex modis ab Aristotele traditis propriè loquendo Trinitas sit in vnitate, vel vnitas in Trinitate: quamuis ad aliquos ex ibidem assignatis, hunc modum loquendi reducat Didacus Riuz. de Trinitat. disput. 36. sect. 8. num. 10. sed tam impropria, & analogica est hæc conuenientia, vt minimè curanda sit à Theologo: Nam sensus à Patribus intentus per illum loquendi modum est, Trinitatem, & vnitatem in diuinis ita coniungi, vt vnaquæque alteram temperet, ac perficiat excludendo imperfectionem excessus, vel defectus. Nam vnitas excludit imperfectionem excessus, qui esset in multitudine personarum nisi coniungeretur cum vnitate diuinæ essentiæ. Item Trinitas excludit imperfectionem defectus, qui esset in vnitate essentiæ solius, si personarum Trinitate careret. Porro in creatis exemplum, solemus enim excessum vnius prædicati per illud temperare addita propositione, *In*; vt quando Regi vel Prelato consulimus, vt in clementia iustitiam, & in iustitia clementiam obseruet: sic loquitur Paulus ad Romanos 12. num. 8. *qui tribuit in simplicitate, qui præest in solicitudine, qui miseretur in hilaritate, &c.* Præterea ad saluandum illum loquendi modum cum proprietate, satis est si vnitas de Trinitate, & Trinitas de vnitate nomine adiectiuo prędicentur. Nam apud Ciceronem rem esse in integro, idem est ac esse integram: ergo vt Trinitas sit in vnitate, satis est quod sit vna, id est vnius essentiæ, seu vnus tantum ternarius personarum; & vt vnitas sit in Trinitate satis est quod sit Trina. Vnde patet solutio rationis propositæ. Intelligimus enim vnitatem essentię esse in Trinitate; non tamen hinc sequitur, Trinitatem includere tres vnitates essentię, seu tres essentias: immo oppositum, quia cum multitudine personarum vnam omnino essentiam coniungi significamus modo explicato. Ad conformationem dico mirum non esse si inter naturales modos, quibus res vna est in alia, non includatur modus, quo vnitas est in Trinitate aut è contra, si quidem Trinitatis mysterium humani immo angelici

intellectus vires superat naturales.

Secunda difficultas, quæ ex prima consurgit, petit an numerus ternarius diuinarum personarum propriè & simpliciter concedendus sit? De illa vide commentatores D. Thom. in 1. dist. 24. quæst. 1. artic. 2. & 1. par. quæst. 30. artic. 3. diuersas opiniones refert Montoya de Trinitate disput. 37. sect. 1. quibus prætermissis respondeo Trinitatem esse propriè, & simpliciter numerum transcendentalem; & ternarium personarum; quamuis non habeat completam, & adæquatam seu totalem numeri rationem. Vtramquè partem indicauit Sophronius in sexta synodo actione 11. colum. 2. his verbis, *siue ergo sancta Trinitas numerabilis, personalibus facta est subsistentiis, siue sancta vnitas extra omnem numerum est*: & paulo post, *numeratur personalibus altereitatibus, identitati essentiæ atque naturæ coniungitur & omnimodam partitionem non recipit*: Item Toletanum Concilium 11. in professione fidei prope medium ita loquitur, *Sancta Trinitas nec recedit à numero, nec capitur numero, in relatione enim personarum numerus cernitur*: & infra *hoc solo numerum insinuant, quod ad inuicem sunt, & hoc numero carent quod in se sunt.* Vnde Tertullian. libr. contra Prax. paulo post initium Trinitatem appellauit numerum sine diuisione, & similiter alij Patres ponentes in Trinitate numerum, illum attemperant vnitate essentiæ: ita Nyssen. orat. catech. cap. 3. Augustin. tract. 39. in Ioann. ad medium: Damascen. in epistol. de Trisagio post initium; Boët. de Trinitat. ad finem: Bernard. lib. 1. de considerat. ad Eugen. post medium: ex scolasticis doctoribus primam nostræ responsionis partem docuit D. Thom. 3. par. quæst. 30. artic. 2. in corpor. & de potent. quæst. 9. art. 7. in corpore: quatenus ait in diuinis esse numerum, sicut est vnitas: sed in diuinis est vnitas propriè & simpliciter: ergo & numerus. Clarius idem tradiderunt Bonauent. in 1. dist. 24. art. 2. quæst. 1. Carthus. quæst. 2. artic. 4. Gabr. quæst. 2. art. 2. Durand. quæst. 1. n. 8. qui tamen ita concedit numerum in Trinitate, vt nullam addat limitationem de impropria significatione, & secundum quid: & eodem modo loquuntur Suar. lib. 1. de Trinitat. cap. 10. numero 7. & Vasq. 1. part. disput. 122. cap. 7. §. tertio, & hæc est secunda pars assertionis nostræ. Secundam partem tuentur multi Doctores, quos refert Didacus, Cluiz. de Trinitat. disp. 37. sect. 1. pro 3. sentent. quando dicunt in Trinitate esse numerum secundum quid, id est, non complete & adæquate secundum omnem rationem numeri transcendentalis, ita enim eos exponit auctor citatus sect. 1. num. 4.

4. Probatur ratione prior pars. Primo; vbi sunt tres personæ realiter distinctæ, ibi est propriè, & simpliciter numerus ternarius. Sed tres sunt qui testimonium dant in cælo, 1. Ioann. 5. ergo in Trinitate proprie, & simpliciter est numerus transcendentalis. Secundo ad loquutionem propriam, & simpliciter, satis est si absque diminutione, addito, vel limitatione exprimatur: sed hoc modo à Patribus Trinitati numerus tribuitur: ergo propriè, & simpliciter ab eis in Trinitate numerus admittitur: hic verò ternarius in diuinis, sunt ipsæ tres personæ quatenus in se indiuisæ sunt, & diuisæ à quouis alio. Posterior pars declaratur primo hoc exemplo. Nam homo proprie & simpliciter corporeus est: & tamen totaliter, & adæquate non est corporeus, quia præcipua illius pars est incorporea & spiritualis: ergo stat vnam rem proprie & simpliciter dici talé, non tamen adæquatè & completè. Secundo suadetur: nam & adæquata ratio numeri transcendentalis plures imperfectiones complectitur, quæ Dei perfectioni repugnant. Nam componitur ex vnitatibus, est maior sua parte, item partium diuisionem, vel in quantitate vel in communi substantia requirit, Denique finitus est, & limitatus. Ne igitur hæ imperfectiones in Trinitate concipiantur, diximus Trinitatis numerum vnitate essentiæ infinitæ temperari & perfici: Ita enim tres sunt in Trinitate personæ: vt vna tantum diuinitas deitas, & natura simpliciter infinita in illa admittatur, & hinc prouenit, quod vnaquæque persona continet in se manentes alias duas, ideoque Trinitas simplex est, & ens; nec est aliquid maius, quam quælibet persona per se sigillatim sumpta, nec denique vnitates, ex quibus efficitur in diuinis ternarius, patiuntur diuisionem in quantitate, vel in substantia illis communi; cum neque quantitatis capaces sint, neque substantiam communem, sed singularem, & in ratione naturæ omnino vnam participent.

Ex hac secunda responsionis parte colliges non esse absolutè sine limitatione dicendum in diuinis dari numerum simpliciter: 3. Nam licet quantum ad personas, detur in Trinitate numerus propriè & simpliciter, hoc non satis est, vt sine illa declaratione, & limitatione ad personas, numerus simpliciter in diuinis esse dicatur: ne pluralitas Deitatum seu Deorum significetur, quod vt magis declaretur; aduerte duplici modo prædicatum verificari posse simpliciter, vel secundum quid, de subiecto: primo quando subiectű est propriè & formaliter tale, de illo simpliciter prędicatum dicitur, vt homo dicitur de homine vero, cum de picto secundum quid affirmetur, & hoc modo dicitur numerus de Trinitate, & de personis diuinis, quę simpliciter dicuntur tres. Secundo modo quando tota ratio prædicati conuenit toti subiecto; & hac ratione non est in diuinis numerus simpliciter: nam adæquata & completa ratio numeri, vt ostendimus, Deo repugnat, & in hoc sensu multi Theologi, vt superius dixi, negarunt numerum simpliciter de Trinitate personarum affirmari, quia temperatus est identitate substantiæ, & perficitur essentiæ vnitate. Quo respexit noster textus, nam cum de tribus personis dixisset, quod *vnius eiusdemque substantiæ inseparabili æqualitate diuinam insinuant vnitatem, statim adiunxit. Ideoque non sunt tres Dij, sed vnus Deus.*

Non

6. *Non tamen eamdem Trinitatem natam de Virgine Maria, &c.* Ex dictis in tertia notatione & sequentibus, patet solum prædicata Dei absoluta de omnibus personis affirmari, non relatiua, quod intelligendum est de prędicatis absolutis, quæ Deo ab æterno conueniunt, illique sunt intrinseca, & connaturalia, non verò de absolutis, quę conueniunt Deo ratione naturę assumptę ab vna tantum persona immediate, & ex tempore de Deo affirmantur: hęc enim absoluta sequuntur conditionem prędicati relatiui: nam cum Deo conueniant ratione personę assumentis, & terminantis naturam; quamuis de Deo enuntiari possint per communicationem Idiomatum, vt Deus est homo, non ideo de tota Trinitate dici debent propriè, & absolute: & ratio est quia vnio, quæ est fundamentum prædicati ex tempore Deo conuenientis, fit ad personam, non ad naturam diuinam immediate, & ideo consequenter sequitur conditionem prædicati relatiui, quod personæ conuenit, quà talis est: ita declaranda est solutio D. Thomæ 3. part. quæst. 16. art. 1. ad 4. cum Suario & alijs ibidem. Vnde quia sola secunda persona assumpsit naturam humanam, Trinitas verò non vnam tantum, sed omnes tres personas inuoluit, propriè & absolute loquendo dici non potest, quod Trinitas nata est de Virgine Maria, vel sepulta, vt optimè docet Augustin. in nostro textu, & hanc rationem à nobis datam significauit Concilium Toletanum 6. c. 1. vbi ait *solus tamen filius suscepit humanitatem in singularitate personæ, non in vnitate diuinæ naturæ, id est in eo, quod proprium est filij; non quod commune est Trinitati.* Est autem hæc veritas contra hæresim Sabellianorum, & Patropassianorum, qui totam Trinitatem incarnatam esse dicebant, vt ab Augustin. Socrate, & Anselmo refertur, teste Suario 3. par. disp. 12. sect. 1. & Vasq. disp. 28. cap. 1. vbi prædictum errorem ex variis Conciliis refutant.

7. Dixi propriè & absolutè dici non posse totam Trinitatem incarnatam fuisse, quia controuertitur apud Theologos, an dici possit, quod in Virginis vtero fuerit tota Trinitas, saltem concomitanter, & sicut in Sacramento altaris tota Trinitas est per concomitantiam, ita in humanitate Christi & in vtero Virginis non solus filius, sed etiam pater, & Spiritus sanctus non modo ratione immensitatis per quam ipsi sunt in rebus omnibus, sed peculiari ratione per concomitantiam esse censeantur: Hanc grauem difficultatem, quæ in ordine huius notationis tertia est, eodem modo resoluunt Suarius citata sectione. 1. § sed occurrit hic & Vasq. cap. 2. contra Hugonem, & alios recentiores Theol. docentque non solum ratione immensitatis, sed altiori quodam modo per concomitantiam & connexionem in humanitate Christi esse duas alias personas, patrem & Spiritum sanctum: ita vt si ratione suæ immensitatis in humanitate non essent, ratione vnionis hypostaticæ factæ ad filium, in eadem humanitate concomitanter essent, pater & Spiritus sanctus, quam sententiam ita veram existimo, vt in Concilio Ephesino traditam crediderim: nam tom. 6. cap. 17. colum. penul. ad hoc probandum Concil. affert duo loca Ioannis c. 14. n. 9. ibi. *Philippe qui videt me videt & Patrem; ego & Pater vnũ sumus non credis quia ego in patre, & pater in me est:* & cap. 16. num. 32. *Non sum solus quoniam pater mecum est*; quæ declarans Concil. addit, *Erat Deus pater cum filio, hoc est cum incarnato, inhumanatoque verbo, prout à filio separari nequaquam potest:* & paulò inferius ait, *Deus verbum homo factus, vtrique nomen nobiscum sortitus, æquè Iudex, & Deus, & Dominus, & Filius est, ac si incarnatus non esset; quippe cum Deus Pater in eo quoque statim æque in illo existat, vt ante: habet namque vt modo aiebam patrem in se manentem, &c.* idem colligo ex Tridentino sess. 13. c. 3. vbi postquam dixit in Sacramento altaris non modo corpus, sed etiam animam Christi Domini existere vi naturalis connexionis, & concomitantiæ, qua hæ partes Christi Domini copulantur, adiunxit ibidem esse diuinitatem, *propter admirabilem illam eius cum corpore, & anima hypostaticam vnionem*: si ergo bona est Concilij consequentia, non modo diuinitas est in Sacramento altaris per concomitantiam, sed etiam tota Trinitas. Nam si diuinitas quia separari non potest à verbo, seu persona filij, est in humanitate Christi, & in Sacramento altaris, ita etiam quia eadem diuinitas separari nequit à patre, & Spiritu sancto, in humanitate esse non potest sine concomitantia, & naturali connexione cum illis personis: idem tradiderunt Basil. Chrysostom. Cyrill. Augustin. Ambros. & alij Patres: ex Theologis Gabriel. Maior, & Vigerius, quos refert Vasq. vbi supra.

8. Ratio ex Patrum testimoniis deducta, est manifesta. Nam licet personæ diuinæ, non essent vbique per immensitatem, verbum ratione vnionis hypostaticæ non posset non esse speciali modo in humanitate quam ad sui suppositi cõmunicationem assumpserat: sed verbum ibi non est sine diuinitate, à qua ex natura rei non distinguitur: nec item diuinitas sine aliis personis, Patre nimirum, & Spiritu sancto: ergo ex vi mysterij incarnationis non solum persona filij, sed etiam Patris, & Spiritus sancti personæ in humanitate sunt, non directe, seu immediate, & per suas proprietates; sed ratione communis vinculi nempe diuinitatis, propter quam vnaquæque persona in aliis esse dicitur. Eodem argumento probatur totam Trinitatem fuisse in vtero Virginis. Dices: possunt seiungi à verbo aliæ duę personę quoad hypostaticam vnionem; ergo & quoad pręsentiam in humanitate, quę pręsentia ex vi vnionis nascitur: antecedens patet, quia solum facta est vnio humanitatis ad secundam personam filij, non ad primam, vel ad tertiam, non est igitur necessario concedenda pręsentia aliarum personarum in humanitate, cum qua ipsa non vniuntur hypostatice. Vrgeo tamen, nam pręsentia aliarum personarum oritur non ex vnione

hypostatica immediata, sed ex vnitate diuinæ naturę vt connexione ipsius cum omnibus personis; ratione cuius vbicumque est vna persona, alię ibidem necessario sunt, ob naturalem counexionem in vna deitate. Posito ergo quod vna vnitur hypostatice alteri naturę extraneæ, necessario aliæ personæ eidem præsentes esse debent: exemplum petere possumus ex philosophia, nam ex eo quod intellectus, & voluntas sint in anima rationali, sequitur quod si anima vniatur corpori, vbicumque fuerit anima, erit etiam illius intellectus, & voluntas, quamuis hæ potentiæ non vniantur cum corporis partibus: similiter personæ patris, & Spiritus sancti, quia eandem habent diuinitatem cum verbo, satis est quod verbum vniatur humanitati, vt in ea eadem personæ peculiari modo ratione mysterij esse affirmentur.

Hinc tamen non inferas personam patris, & Spiritus sancti, item totam Trinitatem incarnatam fuisse seu natam ex virgine, ratio est quia licet dici possit, quod diuinitas assumpserit naturam humanam, item incarnatam fuisse, natamque de Virgine, vt cum D. Thom 3. parte q. 3. art. 2. admittit Suar. & alij Theologi, non ideo idem dici potest de tota Trinitate, vel de persona Patris aut Spiritus sancti: nam ad veritatem illarũ propositionum oporteret vt illæ duæ personæ per se, vel per aliud humanitati vnirentur; sicut diuinitas, quæ ratione secundæ personæ cum qua identificatur vnitur naturæ humanæ, & idcirco prędicata humana quę de verbo enuntiantur, de diuinitate in aliquo vero sensu affirmantur, & sicut personalitas filij terminat naturam diuinam, quin dicatur terminare personam Patris, vel Spiritus sancti; ita potest natura diuina ratione secundæ personæ in qua includitur secundario & mediatè vniri naturæ humanæ, quin aliæ personæ vniantur. Vt vero tota Trinitas diceretur incarnari, nasci, vel mori, omnes personæ intelligi deberent vnitæ humanitati: ratione cuius illis talia prędicata conuenirent. Quare aliud est Trinitatem esse in humanitate, vel in vtero Virginis fuisse: aliud verò Trinitatem, concipi, nasci, mori & sepeliri. Nam illud prius in aliquo proprio sensu per concomitantiam verum est: hoc posterius in quouis sensu proprio, & absoluto est falsum: ita pręter Suarium & Vasq. citatos docet Turrecrem. ad hunc text. art. 30.

10. *Nec eandem Trinitatem descendisse in specie columba.* Historiam de descensu Spiritus sancti in specie columbę tres Euangelistę scripserunt Matth. 3. Marc. 1. Lucas 3. ratio cur columba Spiritum sanctum, vox verò Patrem significauit, multiplex esse potest. Prima est quam ex D. Hieronymo reddit D. Thom. 3. par. q. 39. art. 8. in corpore his verbis. *In baptismo Christi, qui fuit exemplar nostri, demonstrari debuit, quod in nostro perficitur. Baptismus autem, quo baptizantur fideles, consecratur in inuocatione, & virtute Trinitatis secundum Matth. vltimo, baptizantes eos in nomine patris, & ideo in baptismo Christi mysterium Trinitatis demonstratur. Dominus enim* A *in natura humana baptizatur, Spiritus sanctus descendit in specie Columba, patrix vox testimonium filio perhibentis auditur*, alterã rationem tradit Turrecrem. hoc loco art. 3. personæ personalibus proprietatibus distinguuntur: ergo vna persona potest vero signo designari, quin aliæ eodem signo demonstrentur, siue tale signum ordinatum ad demonstrandam illam personam sit res aliqua, siue vox, quæ personam loquentem ex eisdem verbis ostendat: Vnde licet hoc signum siue reale, siue vocale à tota Trinitate effectiue procedat, & in ratione effectus ad omnes personas per vnam operantes virtutem referatur, tamen in ratione signi ordinati ad aliquid repræsentandum, vnam personam demonstrare potest, non alias: & ita designauit columba B Spiritum sanctum, & vox Patrem: quamuis effectiuè tam columba, quam vox à tota Trinitate dependeret. Vnde Augustin. sermon 6. de verbis Domini ait *Trinitas fecit de calo columbam sed non pertinet nisi ad Spiritum sanctum; Trinitas fecit de calo vocem; sed non pertinet, nisi ad solum patrem.* Tertia ratio cur speciatim columba ad designandum Spiritum sanctum, vox verò ad demonstrandum patrem ordinata sit, etiam ex D. Thom. accipitur optima consideratis duobus eiusdem doctoris locis. Nam tertia parte q. 39. art. 6. ad. 4. plures rationes reddit cur Spiritus sanctus super Christum in columbæ specie descendit; ex quibus tertia mihi magis arridet, quam ex Chrysost. ipse accepit, & persimilem in Gregor. homil. 40. in Euangel. reperio: C illa vero est, vt Spiritus sanctus ostenderet in baptismo fidelium peccatorum remissionem concedi, & baptizatos Deo reconciliatos Spiritus sancti habitaculum ipsi præparare, & sicut in diluuio columba, Oliuæ ramum ferens, communem orbis terrarũ tranquillitatem annuntiauit, ita nunc in Christi baptismo liberatorem nobis demonstraret: quo respexit Gregorius citatus cum dixit: *In columba super eum apparere debuit, qui non veniebat vt peccatorem per Zelum percuteret, sed adhuc per mansuetudinem toleraret:* Nec minus conueniens ratio est, cur pater in voce demonstratur iuxta eundem D. Thom. q. 39. citata art. 8. ad 2. *Quia proprium est patri producere verbum quod est dicere, vel loqui: ideo conuenientissime Pater per vocem manifestus est, quæ significat verbum:* D *Vnde & ipsa vox à Patre emissa verbi filiationem protestatur.* Hic est filius meus dilectus.

Hinc quarta oritur difficultas an hæc columba fuerit animal? duo hac in re tanquam certissima supponi debent. Primum est hanc columbã externo sensu visam super Christum descendisse, vt ex sacræ historiæ narratione apertè deducitur. Vnde D. Augustin. lib. 2. de Trinitat. cap. 6. ait. *de illa columba qua dicta est corporali specie descendisse, nullus vnquam dubitauit quod oculis visa est.* Secundum illam non fuisse vnitam Spiritui sancto hypostaticè vt docet D. Thom. 3. part. q. 39. art. 6. ad 2. & art. 7. ad primum & ex multis Patribus idem confirmant Barradius in concordia tom. 2. lib. 1. cap. 13. §. ex aperto 11.

Suar.

Suar. tom. 2. in 3. par. disp. 27. sect. 2. solum controuersia est an vera columba esset; animalque à Deo ad hoc officium de nouo creatum. Affirmat August. lib. de Agone Christiano c. 22. vt à multis refertur: clarius idem docent Anselm. in c. 8. Matth. Hugo Cardin. ad 1. Ioan. D. Thom. quæst. 36. art. 7. & alij Theologi in 1. dist. 16. & hanc sententiam sequitur nostra Glossa verbo *columbæ*. Atque hanc opinionē probabiliorem iudicauit Salmeron tom. 4. par. 1. tract. 7. Ego verò ita prædictam sententiam probabilem credo, vt verisimiliorem existimem, quæ non veram columbam, sed pulcherrimæ columbæ effigiem angelorum ministerio efformatam fuisse arbitratur: hæc fuit sententia Augustini Epistol. 102. ex quo loco ille alius citatus debet declarari, vt de corpore columbæ oculis viso, B non verò de corpore forma columbæ animato, & ita Augustinum interpretatur Maldonatus qui hanc partem sequitur: eamdem tenuit D. Thom. in 1. dist. 16. art. 3. quæst. vnica, ex Patribusque, Procop. in c. 18. Genes. Ambros. lib. 1. de Sacrament. c. 5. idemque significant Chrysost. Theophylact. & Euthym. Matth. 3. clarius tamen hoc defendunt Abulen. q. 84. & 85. in c. 3. Matth. ibidemque Caietan. Iansen. Glossa ordinaria Barrad. & alij; Lyra Marci 1. Suar. vbi supra: fauent verba scripturæ, quæ eodem modo loquitur de descensu Spiritus sancti in specie ignis actor. 2. ibi *tanquam ignis*, quo loquitur de descensu in figura columbæ Matth. 3. *sicut columbam, vel tanquam columbam*, Marci 1. clarius apud Lucam 3. corporali specie *sicut columba*: C id est in figura corporea tanquam columbæ vt similitudinem, non proprietatem indicaret: sed quia similitudo hæc exponi potest per ordinem ad Spiritum sanctum, vt non in vera columbinæ substantiæ à se assumptæ specie apparere crederetur; accedit optima coniectura. Nam Deus nihil frustra facit: ad fidem verò faciendam de Spiritus sancti descensu, satis superque erat, si corpus illud columbæ ab Angelo ex aere efformatæ, & motæ descendere videretur, vt optimè notauit August. citatus: & quemadmodum in linguis igneis apparuit non veris, sed ignis similitudinem referentibus act. 2. ne domum vel Apostolos comburerent, ita in specie columbæ, non in vera columba, quam opportebat à Deo destrui peracta visione prę ter Dei morem, D qui res, non nisi quando causę, & principia intrinseca corruptionis id postulant, corrumpere consueuit.

Exponuntur duo postrema capita de consecration. distinct. 5.

NOTATIO XIV.

1. Tandem hæc duo capita, quæ sunt vltima totius decreti ad eundem titulū de Trinitate spectant: primum sumitur ex epistola Cyrilli; & Synodi Ephesini ad Nestoriū, quæ est in eodem Concilio tom. 1. c. 14. §. cęterum, cum de Spiritu sancto ageret; & quamuis translatio communis quæ in tom. Concilio- A rum habetur, in verbis differat, in sensu cum nostro textu est omnino conformis; & eadem trāslatio eiusdem textus reperitur apud Iuon. par. 1. c. 3. ad medium: summa huius capitis est, Spiritus sanctus eiusdem est substantiæ, & naturæ cum Christo, quà Deus est, vnde nec melior, nec superior Christo: sed ab illo perinde sicut ex Deo patre procedit. Vnde colliges illustre testimonium Concilij Ephesini de processione Spiritus sancti à patre, & filio, de qua egimus supra.

Ille me clarificabit, quia contra prædictam 2.
veritatem de processione Spiritus sancti à filio, qui non est alia persona à Christo, opponi possent illa verba ipsius Christi apud Ioan. c. 16. n. 14. *ille me clarificabit*, quasi se Spiritus sancti glorificatione indigere fateatur, ideo sancta Synodus illo §. cæterum citato ait *Christum Dei filium, veluti gloria, quæ aliunde proficiscitur indigum à Spiritu sancto glorificatum nequaquam dicemus: si quidem spiritus illius neque illo melior, neque illo rursum sublimior est*: quam sententiam mutatis aliquantulum verbis præsens textus tradidit, quamobrē illud *clarificabit*, idem est ac manifestabit, cum enim Christus tanquam fabri filius putaretur, neque satis proditam hominibus suam diuinitatem videret, se Spiritum sanctum è cælo missurū pollicetur; vt illius testimonio Christus se Dei filium esse confirmaret. Potuerat se filius clarificare ante aduentum Spiritus sancti: sed noluit, quia pro humana salute moriturus aduenerat, ideoque hoc clarificationis opus Spiritui sancto dereliquit: glorificat autem Spiritus sanctus filium, non vt Dominus seruum, neque vt seruus Dominum, sed tamquam ei consubstantialis: sicut & Pater filiū, & filius Patrem clarificat, vt optimè obseruat Tolet. ad hunc locum Ioan. cum Basilio lib. de Spirit. sancto c. 18. Deinde Spirit. sanctus Christum clarificasse dicitur, quia vi miraculorum illum esse Dei filium persuasit: vt communiter Græci Patres interpretantur teste Maldonato: addit August. tract. 100. in Ioan. *Quia diffundendo in cordibus credentium charitatem spiritualemque faciendo, declarauit eis quomodo filius patri esset æqualis, quem secundum carnem prius tantummodo nouerant; & hominem sicut homines cogitabant*: &c. Veruntamen Concilium licet locum exponat de clarificatione post Christi mortem, interuentu Apostolorum per quos in confirmationem eiusdem veritatis prodigiosa miracula perpatrauit: Illam etiam clarificationem admittit, quæ ex eiusdem Christi miraculis oriebatur, nam cum eadē virtus Spiritus sancti, & filij esset: ipse propria & Spirit. sancti virtute ad sui manifestationē vtebatur, neque ab aliena clarificatione suam mutuari gloriam demonstrabat: ideoque dixit noster textus, *Quia humana opera faciens, ad demonstrationem suæ diuinitatis, virtute proprij spiritus vtebatur, ab ipso clarificatus dicitur.*

Eo quod virtus sua, vel qualibet disciplina 3.
vnumquemque clarificat, &c. Clarius exponunt hanc sententiā verba Concilij hoc modo. *Perinde ac si quis nostrum de sua fortitudine, aut cuiusque rei scientia dicat: mea me virtus aut*

scientia glorificabit. Ponitur loco exempli A
communis hominum loquutio, vt ex ea intelgamus Christum non de aliena virtute egisse quando se à Spiritu sancto glorificandum affirmauit, quamuis enim Spirit. sanctus in ratione personæ sit realiter distinctus à filio, in substantia, scientia, voluntate, omnipotentia, reliquisque attributis absolutis est idem cum illo. Ideo spiritus veritatis dicitur Ioan. 14. n. 17. id est spiritus Christi, qui eodem c. n. 6. se veritatem nominauit. Præterea addit Conciliū, alterum clarificationis modū de quo iam loquuti sumus, & per eum vere glorificatum fuisse Christū à Spirit. sancto, Ephesina Synodus loco citato his verbis testatur. *Cum itaque Domino nostro ad cælum assumpto Spirit. sanctus* B
stupenda prodigia per sanctorum Apostolorū manus ederet : tunc demū verius illum glorificauit.

4. *Quia de meo accipiet*. Rationem reddit Christus Dominus, ob quam Spirit. sanctus illum clarificabit. Quem locum declarans Maldonatus tanquā minus consentaneam textui opinionem reiicit, quæ hinc Spiritus sancti processionem colligit, & recentiorum sententiā esse dicit; veramque interpretationem sic tradit. *Quia de meo accipiet*, id est, quia meo nomine veniet, quia non aliam quam meam vobis tanquam legatus meus doctrinam tradet, propterea enim operum atque doctrinæ illius gloria in gloriam meam redundabit. Probat 1. quia si Christus Dominus significare vellet his verbis Spirit. sanctum à se procedere, diceret, *à me*, vel, *de me*, non, *de meo*. 2. non diceret C
accipiet sed accipit, vel accepit quia processio Spiritus sancti præterita potius est quam futura. Verum à receptissima Patrum & Conciliorū interpretatione recedere non licet, qui communi consensu ex hoc loco deduxere contra errorem Græcorum Spirit. sanctum à filio procedere: & vt pateat hanc expositionē non recentem, sed antiquissimam, & à Patribus cōmuni consensione approbatam, aliquos referam. In primis hæc expositio deducitur ex Ignatio in epist. ad Ephes. circa mediū, Athanas. lib. 1. de vnita Deitate inter mediū & finē Dialogi primi cōtra Macedon. propius ad fin. quam ad mediū: & denique in epist. longiori ad Serapionem quæ incipit *litera* paulo post medium. Nazianz. orat. 49. de fide prope finē Epiph. in Ancorato colum. 7. & hæres. 61. item 69. & 74. Clarius adhuc ita locum de- D
clarant Cyrill. Hierosolymitan. cathechis. 16. Chrys. Euthym. & alii quos refert Toletus annotat. 22. in c. 16. Ioan. Ambros. lib. 2. de Spirit. sancto c. 12. Hilar. lib. 8. de Trinitat. paulo post medium. August. tract. 99. & 110. in Ioan. Beda in c. 16. Ioan. Leo Magnus sermon. 1. de Pentecost. c. 3. post mediū, Anselm. de processione Spirit. sanct. c. 7. Accedit Concilium Ephesinū cum quo noster textus inde probat Christum non accipere clarificationē à Spiritu sancto tanquam à maiori, immo Spiritum sanctum eandem substantiam, & virtutem à filio ipsius principio accipere: idem docet Concilium Florentin. sessio. 7. colum. 8. referens pro hac interpretatione Epiphan. denique Didym. Alex. vt in sequenti textu videtur. Aliqua ex his testimonia formalibus verbis relata videri possunt apud Didacum de Montoya de Trinitat. disp. 67. sect. 2.

Confirmatur hæc expositio primo, quia in 5.
scriptura sacra nunquam dicitur, vnam personam dare alteri, alteram verò accipere, nisi hæc ab illa procedat, vt late probat Montoya de Trinit. disp. 50. sect. 5. 6. 8. & 9. sed dicitur in textu Spiritus sanctus accipere à filio: ergo significatur ab illo procedere. Secundo de meo accipere, dicere non posset Christus, nisi aliquid ipse cōmunicaret Spiritui sancto; vel ergo loquitur de substantia, de scientia, de doctrina, & de virtute, vel de legatione seu missione cum mandatis vt illum manifestet: si priori modo intelligatur certissimum est Spiritus sancti processionem declarari, per quam omnem perfectionē simpliciter simplicem & absolutam à filio accipit, si posteriori modo declaretur, illa missio seu legatio cum non sit personæ inferioris, sed æqualis, & eiusdem naturæ cum mittente in proprio, & rigoroso sensu declarari potest, & debet, prout dicit processionem æternam à mittente: nam Spiritus sanctus vere procedit à filio, & hanc processionem Christus dupliciter declarauit Primo Ioan. 14. dicendo, *Paraclitus autem Spiritus sanctus quem mittet pater in nomine meo*, Secundo Ioan. 15. *quem ego mittam vobis à patre* vt significaret ab vtroque mittendum esse Spiritum sanctum; quia ab vtroque tanquā ab vno principio ab æterno procedebat. Ideoque Cyrillus & alij patres, quos refert Didacus Riuz. de Trinit. disp. 108. sect. 3. illud *in nomine meo* declararunt, id est *per me*. Tertio quia quæ in contrarium obijcit Maldonat. facile diluuntur, nam ad primum dico Athanasium in epist ad Serapionem quę incipit admirabere, legit *ex me accipiet*, vt sciamus idem esse *ac de meo accipiet*, retenta verò nostra vulgata lectione, illo modo loquendi significauit Christus Dominus vnitatem principij, quam ipse simul cum patre participabat, atque adeò procedere ab illo prout à patre eandem essentiam & potentiam spiratiuam recipit: cum enim Christus omnia sua ad patrem referat in sequentibus: *omnia quæcumque habet pater mea sunt*, propterea dixit *de meo accipiet*: & ita se exponit ipse Dominus. Ad secundum respondeo Christum de futuro, non de præterito loqui, quia vt ait D. August tract. 99. *In eo quod sempiternum est, sine initio, & sine fine cuiusuis temporis verbū ponatur siue præteriti, siue præsentis, siue futuri, non mendacium ponitur*: fuit autem peculiaris ratio; cur poneretur verbum de futuro, quia non significatur à Domino sola præcisa processio æterna, & substantialis: sed prout coniungitur cum temporali missione ad instruendos, & confortandos fideles, quod post Christi Ascensionem futurum prædicitur.

Saluator qui & veritas est. Hoc est alterum 6.
& vltimum caput ex Dydimo acceptum in lib. 2. de Spiritu sancto paulo post medium, habetur inter opera sancti Hieronym. tom. 6. quia hi libri ex græco sermone latino donati sunt ab eodem doctore: & apposite quidem annectitur hic textus præcedenti, quædam enim est confirmatio doctrinæ superioris

perioris; etiam in eodem sensu à nobis declaratæ: nam totus huius capitis discursus eo tendit, vt processionem Spiritus sancti à Patre & filio ostendat, & eodem vtitur testimonio Ioan. 6. *Non enim loquetur à semetipso: sed quæ cumque audiet loquetur*: quia scilicet à semetipso non est, sed à patre, & filio vbi declaratur Spiritus sancti processio, & communicatio eiusdem scientiæ, vt plures Patres aduertunt, Chrysost. homil. 3. de Spiritu sancto, quæ incipit Heri à nobis: prope medium, & in cap. 16. Ioan. Homil. 72. ad medium, Theophil. Oecumen. Euthym. ad eum locum. Cyrill. lib. 11. cap. 1. & lib. 13. thesauri cap. 3. & 4. Augustin. in Ioan. tract. 99. & 100. Ambros. de fide ad Gratian. lib. 5. cap. 6. & alij ex supracitatis: & ratio est quia peculiari proprietate verbum diuinum loquitur ad Spiritum sanctum, qua proprietate, nec Spiritus sanctus loquitur ad patrem, nec ad filium, nec verbum loquitur ad patrem. Etenim proprium, & personale verbi est per realem productionem Spiritus sancti communicare illi sapientiam terminatam ab eodem verbo producente. Pater enim communicat quidem eandem sapientiam terminatã, non ab ipso patre, sed à verbo, nam verbum Dei ita habet formalem rationẽ verbi, vt etiam sit persona subsistens, propterea quatenus quidditatiuè continet rationẽ formalem verbi, non est illi necessarium aliud verbum; quo loquatur, & dicat, loquitur enim se ipso formaliter; At persona patris, quia non est verbum, non potest loqui, nec dicere nisi verbo realiter à se distincto. Vnde tota Trinitas non modo ad intra, sed etiam ad extra, non alio verbo loquitur, & dicit, nisi illo verbo, quod est filius Dei: ad intra loquitur quilibet persona ad alias duas vt psalm. 2. n. 7. *Dominus dixit ad me filius meus es tu*, & psal. 109. n. 1. *Dixit Dominus Domino meo*: in paraphrasi legitur, *dixit Dominus verbo suo*: In quibus locis primam personam ad secundam loqui communiter Doctores arbitrantur: loquuntur verò omnes tres personæ ad inuicem, Genes. primo; faciamus: Genes. 11. descendamus, & confundamus linguas eorum, quæ omnia, quia latè, & eruditè probentur à Didaco de Montoya de Trinitat. disp. 60. sect. 5. & 6. probationibus reliquis supersedeo: quid vero sit dicere, & loqui in Trinitate, statim ex sequentibus magis patebit: vbi etiam exempla dabo de loquutione ad extra.

8. *Quia inseparabilis à mea & patris est voluntate*: quod hoc loco notat Glossa prima de inseparabilitate Trinitatis in operibus ad extra non est ad rem, nam Dydimus loquitur de processione Spiritus sancti qui per voluntatem Patris & Filij inseparabiliter ab vtraque persona tanquam ab vno principio procedit, vnde Turrecrem. hoc loco illam excitat quæstionem. Vtrum si Spiritus sanctus non procederet à filio, distingueretur realiter ab illo; cuius negatiuam partem merito defendit, contra Scoti sectatores, & pro opinione D. Thom. 1. par. q. 36. art. 2. & 4. contra Gentes c. 24. de potentia q. 10. art. 5. & opusc. 1. contra errores Græcorum c. 32. §. 30. & 31.

A quem sequuntur ad locum 1. par. Caietan. Canarien. Mol. Valentia de Trinitat. q. 10. punct. 3. Suar. lib. 10. a. 2. Bellar. tom. 1. lib. 2. de Christo cap 26. Arrubal. . par. disp. 131. c. 2. Vasq. disp. 147. c. 4. qui plures antiquiores referunt: & ratio est quam communiter Patres & Concilia vsurpant, videlicet quia in diuinis omnia sunt vnum, vbi non obstat rationis oppositio: hoc enim postulat simplicitas diuinorum attributorum, ergo si inter Filium, & Spiritum sanctum non esset oppositio principij, & procedentis ab illo: seu vt loquuntur Græci, oppositio causæ, & causati, realis distinctio inter illos esse non posset: hanc igitur inseparabilitatẽ in ratione principij, à quo procedit Spiritus sanctus declarat noster textus; vt manifestant sequentia B verba *& amplius quia non est ex se, sed ex patre, & ex me illa est*. In quibus docet eamdem naturam diuinam à patre, & filio Spiritum sanctum accipere: postquam enim declaratũ est principium magis formale, & immediatum, per quod procedit, ad magis remotum, nostro intelligendi modo, qualis est diuina essentia, progreditur: vnde tota glossa verbo voluntate textus verum & germanum sensum non assequitur: imo sua obscuritate illius interpretationem reddit difficiliorem, quod cuilibet Theologo legenti erit manifestum.

Ego veritatem loquor, id est, inspiro quæ loquitur. Verba sunt saluatoris, qui cum verbum sit, quo Spiritus sanctus loquitur vt supra dixit, rectè dicit se inspirare, quæ Spiritus sanctus loquitur: & cum ipse formalis veritas sit, C spiritusque sanctus veritatis spiritus sit, necessario verbi spiritus est. Quod verò Spiritus sanctus eodem verbo loquatur patet ex doctrina Anselmi in Monologio cap. 60. initio vbi hanc quæstionem mouet. *Dubium esse non debet, quia pater & filius, & eorum spiritus vnusquisque se ipsum, alios ambos dicit, sicut se & alios intelligit: quod si ita est quomodo non sunt in summa essentia, tot verba, quot sunt dicentes, & quot sunt, qui dicuntur?* Cui dubio respondet post medium eiusdem capitis hoc modo. *Vnum solum est in illis quod dicit, & vnum quod dicitur. Vna quippe sapientia est, quæ in illis dicit, & vna substantia, quæ dicitur: consequitur non ibi esse plura verba sed vnum: licet igitur vnusquisque se ipsum, & omnes inuicem se dicant, impossibile tamen est, in summa D essentia esse verbum aliud, præter illud, de quo iam constat, quod sic nascitur ex eo, cuius est verbum, vt etiam vera eius dici possit imago*. Si vero textus intelligitur de loquutione ad extra, quę cum loquutione ad intra coniungitur, rectè dicit saluator, se inspirare, quæ Spiritus Sanctus credentium cordibus inspirat, & loquitur: nam eamdem verbi, quam participat veritatem edocet, atquè adeo illa loquitur, quæ à verbi sapientia hausit.

Dicere enim, & loqui in Trinitate non secundum consuetudinem nostram, &c. Dicere in diuinis, seu loqui duplex est ad intra, vel ad extra: item dictio, aut loquutio ad intra alia est propria, & notionalis, alia minus propria, & essentialis. Nam vtrumque dicere essentiale minus proprium, & notionale 9.

propriissimum admittunt D. Thom. par. A quæst. 34. art. 1. ad 3. & 4. & 4. contra Gentes cap. 13. & de potentia q. 9. art. 9. ad 8. Alens. 1. par. q. 42. memb. 2. in fine & q. 62. memb. 2. Albert. 1. part. quæstio 30. memb. 2. in fin. & quæst. 35. art. 3. & 4. Magist. in 1. dist. 19. recitans verba August. Bonauent. in 1. dist. 27. par. 2. art. 1. quæst. 1. Henric. in summ. art. 40. quæst. 7. & art. 58. quæst. 2. Scot. in 1. dist. 32. §. ad quæstionem, & §. ad argumenta in oppositum Richard. in 1. dist. 27. art. 2. quæst. 2. ad argumen. 3. Aureolus ead. dist. art. 3. dub. 3. Gabriel. quæst. 3. art. 2. notabili 2. Capreol. art. 1. conclus. 2. & art. 3. ad argum. contra 2. conclus. Caietan. & alij Thomistæ 1. par. ad quæst. 44. art. 1. citato, & ad quæst. 27. art. 1. vbi Torres disp. 6. quæst. 3. & ad fin. B Suar. lib. 9. de Trinitat. c. 3. n. 7. & 8. dicere proprium est idem quod verbum producere ideoque proprietas est solius patris: in hoc sensu loquitur Augustin. lib. 7. de Trinitat. cap. 1. & lib. 15. cap. 14. & 21. & psal. 61. ad illa verba; *semel loquutus est Deus*, addit, *quia vnum verbum genuit*: quod indicauit Athanas. in epist. de decretis Nicænæ Synodi in medio cum ait: *si concesserint Deum non nisi semel verbum proferre, fieri non potest quin agnoscant eum ita loquentem, verbi sui patrem esse*: item Gregor. lib. 3. Moral. cap. 11. alias 19. exponens illud Iob. 3. *semel loquitur Deus*, ait *loqui Dei est verbum genuisse, semel autem loqui est verbum aliud præter vnigenitum non habere*: similia docent alij Patres: C probatur ratione, nam dicere seu loqui in propriissimò sensu est correlatiuum verbi: sese enim respiciunt mutuo, & adæquate: sed verbum in propria significatione in diuinis non est aliquid essentiale, sed notionale, nempe persona filij; ergo dicens, & loquens propriè, & rigorose in diuinis est solus pater, qui solus est adæquatum correlatiuum filij, qua filius est: minorem late probant Theologi cum D. Thom. 1. par. quæst. 34. art. 2. Caiet. Canarien. Molin. Valent. Vasq. ibidem Didacus verò Riuz. latissime disp. 57. sect. 2. & 3. ex scripturæ, Conciliorum, Patrumque testimoniis confirmat. Maior etiam est manifesta, nam dicens, verbi dicens est, & verbum necessario dicentis est verbum: ergo correlatiua sunt hæc duo dicens & verbum. D

10. Dicere seu loqui minus proprium idem est, quod intelligere aliqua obiecta, & illa manifestare: ideoque in hoc sensu est aliquid essentiale, tribusque personis commune: hoc loquendi modo sæpe vtitur scriptura sacra. Genes. 1. *dixit Deus fiat lux*: & similiter loquens introducitur in creatione aliarum rerum psalm. 32. *ipse dixit & facta sunt*. Deinde patres verbum dicere & loqui non solum patri, sed etiam filio, & Spiritui sancto accommodant: ergo signum est eos accipere hoc vocabulum pro aliquo essentiali prædicato tribus personis communi, in sensu saltem minus proprio: antecedens probatur ex Anselmo in morrolog. cap. 18. 34. & 46. vbi ait dicere & intelligere esse idem. Item Fulgentio ad Monimum lib. 3. cap. 7. qui ait idem esse dicere quod cogitare Cyrill. Alex. de Moyse lib. 1. contra Iulian. post medium ait, *Ipsam dixit sanctam Trinitatem sibi ipsi loquutum: faciamus*: idemque docet Augustin. lib. contra sermonem Arianorum, cap. 16. Ambros. lib. 5. de fide ad Gratian. c. 6. vbi declarans illud Ioan 16. *non enim loquetur à semetipso ait, vt aduerteremus quod quicquid Spiritus sanctus loquitur, loquitur & filius: & quicquid loquitur & filius loquitur, & pater: quia vna sententia, & operatio Trinitatis est.* Dicere in primo sensu semper est ad intra; quia solū intra Deum fit Generatio, per quam Pater filium dicit. In secundo verò sensu dicere, licet aliquando referatur ad loquutionem impropriam ad intra omnibus personis communem, qualis illa est Genes. 11. Venite descendamus, & confundamus linguas eorum: quod ponderans Cyrill. Alexand. lib. 3. Dialog. de Trinitat. inter princip. & medium ait, Venite *inquit ad se ipsam facta, & consubstantialis Trinitas*, frequentius tamen in hoc sensu minus proprio ad loquutionem externam totius Trinitatis cum aliqua creatura vsurpatur: verbi gratia *dixit Dominus ad Adam*, ad Abraham, ad Noè, ad Moysen, &c. ratio est quia quando vna persona creata alteri suam mentem communicat, eo ipso cum illa loqui censetur: sed tota sancta Trinitas non sibi, sed Angelis, & hominibus suam mentem reuelat, & suam communicat notitiam: ergo in hoc sensu ad extra omnes personæ diuinæ dicere, & loqui censentur, cum maiori vocis proprietate.

Hinc iam colligitur sensus nostri textus cuius occasione vim huius vocabuli *dicere*, seu 11.
loqui declarauimus: accipiuntur enim hæc vocabula in secundo sensu per ordinem ad creaturas, cum enim dixisset Dydimus Spiritum sanctum non loqui à semetipso, quia sapientiam accipit à patre, & à filio, quam creaturis communicat simul cum aliis personis. certum est illum accipere loquutionem toti Trinitati communem, quæ tamen Spiritui sancto attribuitur, quando interiori illustratione fidelium mentes illuminat. Idcircoque additur non secundum communem hominum loquentium morem, hanc fieri loquutionem, sed ad instar loquutionis Angelicæ. Angeli enim non per sensibilia signa, nimirum per voces; sed specierum spiritualium interuentu ad inuicem loquuntur. & superiores harum specierum virtute inferiores illuminant; siue hæ species ab Angelis loquentibus in intellectu audientium producantur, siue à Deo per modum naturæ infundantur, quando loquentes suos conceptus dirigunt ad audientes Itaque prætermissa opinionum varietate de Angelorum loquutione, quocumque modo illa explicetur, semper ad loquutionem Angelorum colloquentium per intellectum allusio fit in illis verbis textus, *sed in ea formam incorporearum naturarum* quales sunt substantiæ immateriales, inter quas maximè immaterialis est Trinitas, quæ credentium mentes interiori loquutione illuminat, quomodo primo id faciat in quæst. 2. disp. sequentis dicetur.

Qui

Qui eam audire sunt digni. Non intelligitur antecedens aliqua meriti dignitas ex parte fidelium, quæ Trinitatem obliget, seu inuitet ad illustrandas hominum mentes, & ad excitantis gratiæ auxilia conferenda; nam primam gratiam nec de congruo, multo minus de condigno promeremur: dignos igitur intellige Dei locutione, quos diuina misericordia etiam in statu peccati interiori illustratione alloqui non dedignatur: ita loquitur D. Paulus ad Colossenses 1. num. 12. *qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum*: id est vt exponit Ambros. *qui dignatus est vocare, & inducere gentes in promissionem Iudæorum*, & vt declarat Cornel. sine nostro merito, imo indignos sola sua gratia dignos fecit.

12. *Liquidum est ergo dicere patrem & audire filium, &c.* Glossa verbo *patrem*, accipit verbum *dicere* in rigoroso sensu, & proprio pro gignere verbum, & audire pro gigni: verum sequentia verba repugnant: nam statim additur *vel è contrario filium loquentem, audire patrem*; non enim filius in eodem sensu loquens, & pater audiens dici potest, multo minus accommodari potest idem sensus spirationi Spiritus sancti, vt eadem Glossa vult. Aliter ergo explico locum de locutione communi interna per idem intelligere essentiale, quod ita tribus personis commune est, vt vna quæque non solum per illud intelligat, sed etiam alias personas idem intelligere agnoscat: & hoc significauit Dydimus Alexan. cum addidit *eiusdem naturæ esse patrem & filium, & in patre & filio consensus est significatio*: quasi inferret eandem esse in patre, & filio naturam intellectiuam, & eandem consensus significationem, quia eadem est vtriusque sapientia: similiter Spiritus sanctus idcirco dicitur Spiritus veritatis, & sapientiæ, quia loquitur illa, quæ à filio loquente audit; quare si filius loquitur, non potest Spiritus sanctus ignorare, quæ audit à filio. Quare illud *nescit* in textu ad Spiritum sanctum refertur, quia nescire non potest ea quæ filius loquitur, Et ratio est. *Cum hoc ipsum sit quod profertur à filio*: idest quia tale esse habet, & tale intelligere quale habet filius, à quo simul & à patre procedit, & cum verbum ad intra vnitatem essentiæ, & Trinitatem personarum loquatur, merito dicit Dydimus quod idipsum sciat Spiritus sanctus, quod filius profert seu loquitur: est enim Deus de Deo spiritus veritatis, qui à veritate, quæ est filius, procedit, seu spiratur: & eadem de causa dicitur consolator à consolatore, vt filio, & patri, à quibus procedit, æqualis per omnia æstimetur; quod notauit Augustin. ad illa verba Ioan. 14. *alium paraclitum dabit vobis*: *alium* inquit sermone 85. de tempore, *maiestatis intellige socium quem maiestati prospicis comparatum.* Itaque hæc verba textus declaranda sunt de dictione omnibus personis communi iuxta loquendi modum, quem ex Ambros. Anselm. & aliis supra citatis tradidimus. Fateor posse etiam declarari, de locutione personarum per idem verbum Dei, sed accommodate ad illarum notiones. Nam pater loquitur suo verbo producendo illud, & quem-

A admodum ille, qui loquitur se loquentem sentit & verbum suum audit; ita Pater verbum suum audit quod loquitur, & se ipsum loquentem intelligit: item filius se ipso nimirum verbo subsistente loquentem patrem audit, id est intelligit. Rursus Spiritus sanctus non modo audit loquentem Patrem suo verbo, & filium se ipso loquentem agnoscit; sed etiam ipso verbo loquitur, quia non à se ipso, sed ex verbi scientia profert, quæ loquitur & spiratus à Patre, & filio, diuinam voluntatem, quam ab ipsis accepit credentium cordibus inspirat: & huic expositioni etiam recte cohæret quod ad finem textus adiungitur ex Ioan. 5. *saluator ait sicut audio,*

B *& iudico*; *& alibi*: *non potest filius facere quicquam nisi quod viderit patrem facientem.* Hoc secundum testimonium in priori loco etiam habetur c. 5. Ioan. illudque optimè declarat Ambros. serm. 20. in psalm. 118. dicens *nihil à se facit filius quia per vnitatem operationis, nec filius sine patre facit, neque sine filio pater*: non impotentiæ, neque minoris virtutis hoc indicium est, sed omnipotentiæ, & summæ virtutis; vt latius discurrit Tolet. notat. 12. in idem cap. 5. idem probat alterum testimoniū in nostro textu prius, & apud Ioan. posterius. *Non possum ego àme ipso facere quicquam, sicut audio sic iudico.* Audire hic nihil aliud est, quàm à patre scientiam accipere eandem omnino, quæ patris est; secundum quàm saluator se iudicare te-

C statur: ita exponit Ambros. citatus Augustin. tract. 22. Chrysost. homil. 38. Cyrill. lib. 2. cap. 146. idem ergo quod saluator de se comparatione patris asseruit de Spiritus sancti comparatione patris & filij Dydimus credidit affirmandum; & hæc sufficiant pro expositione textuum qui ad titulum de Trinitate spectant. Nunc ad disputationem, cui nobis ipsi materiam subministrarunt, gradum faciamus, & de causis catholicæ fidei disseramus.

De Causis, & effectibus fidei diuinæ.

DISPVTATIO I.

QVamuis ad sequentem titulum de Constitutionibus nobis agendum sit de causis, & effectibus diuini iuris pariter ac humani in genere accepti, quia tamen præcedit 1.

D titulus de summa Trinitate & fide cathol. quæ vt ait Clemen. Alex. 3. strom. bonorum operatrix, & iustæ fundamentū est actionis, quod notatione prima præcedentis tituli, & notat. item prima sequentis aduertitur; & præterea cum fides pars quædam præcipua sit diuini iuris, prout fides in nostro titulo accipitur pro re credenda, causas & effectus huius fidei exponere cogimur; quatenus aliquid speciale habent, quod in generali tractatione de causis diuini iuris non continetur. Quamobrem quia parum, aut fere nihil generali doctrinæ disp. in principio, & q. 1. sect. 5. de causa finali tradendæ addere oportet, illam hoc loco prætermitto; & solum admoneo causam finalem diuinæ fidei duplicē esse, quæ in considerationem venire potest. Prima magis propria, licet magis extrinseca; est æterna

A beatitudo seu visio beata, & supremi boni possessio, in quam diuina fides credentes dirigit, vt in cap. 1. de summ. Trinitat. in fin. apertè traditur his verbis, *Non solum virgines & continentes verum etiam coniugati per rectam fidem, & operationem bonam placentes ad æternam merentur beatitudinem peruenire*: quam veritatem Principis Apostolorum testimonium *illustrat* 1. Petr. 1. n. 9. *in quem nunc quoque non videntes creditis: credentes autem exultabitis lætitia inenarrabili, & glorificata reportantes finem fidei vestræ salutem animarum*. Etenim fidei proprius finis est animarum salus, vt bene commentatur noster Iustinianus ad locum Pauli: hanc Dominus, vt dixit Chrysostom. in psalm. 115. colum. 4. *scalam à terra in cœlum mihi voluit & erexit*: hæc B etiam illa est columna nubis quæ licet Ægyptiis tenebrosa Israëliticum populum per noctem illuminabat Exod. 14. n. 20. per noctem nos illuminat fides quamdiù per speculum in ænigmate ambulamus, vt notat Glossa interlinealis, ad promissam cælestem patriam fideles dirigit, & ab infidelibus separat. *Non transfertur*, ait Ambros. homil. 5. in Exameron. *columna nubis ad Ægyptios, vt videant sed in tenebris permaneant, quia dilexerunt tenebras magis quam lucem*: columna est, ideoque fidelem populum in illius conspectu idem Ambr. hortatur. vt permaneat fortis in fide, & firmiter credenda sustineat, iuxta cap. 1. nostri tituli: & tam certo nos diuina fides ad gloriam ducit, vt merito dixerit Chrysostom. tom. 4. de fide, spe & charitate; fides gloriam C inchoat; non tamen cum gloriæ charitate fidei obscuritas permanet; sed visio, quæ est fidei finis, illi terminum & finem imponit.

Altera finalis causa fidei magis quidem proxima est, sed à materiali, & formali non distinguitur: illam enim fides respicit, vel tanquam obiectum, quod creditur, vel tanquam motiuum propter quod creditur, de quibus in sequentibus dicendum. Prætermissa igitur causa finali ad reliquas tres causas materialem, formalem, & efficientem tota doctrina de causis fidei reducetur. Quia tamen Romana Ecclesia, quæ est caput, & mater omnium Ecclesiarum vt in cap. firmiter cap. damnamus. In hoc titulo cap. fideli eod. in 6. vidimus, aliquo modo ad fidem concurrit proponendo ea, quæ sunt credenda D postquam in tribus primis quæstionibus illas tres causas prædicto ordine exposuerimus de Ecclesia, & quomodo ad fidem diuinam se habeat in quarta disputabimus: In quinta denique quæstione de effectibus fidei agemus præsertim de necessitate, & obligatione, quę hominibus, ab hoc diuino iure imponitur recipiendi, & confitendi fidem: de vitiis huic theologicæ virtuti oppositis nihil dicendum, quia in libro 5. Decretal. titulo 6. & sequent. proprium habent locum de hac materia Theologi cum Magistr. in 3. dist. 23. 24. & 25. & cum D. Thom. 22. quæst. prima & sequent. egerunt, præter eos qui controuersias de eadem scripsere; Rofensis contra Lutherum art. 1. Sstaplatonus de demonstratione principiorum fidei & lib. 8. de iustific. Albert. Pigius controuers. 2. Bellarm. tom. 4. controuers. 3. generali & alij.

Definitur fides diuina, & causa illius materialis declaratur.

QVÆSTIO I.

IN prima notatione antecedentis commentationis varias fidei significationes tradidi 1. ex quibus illa, cuius definitionem causas & effectus perquirimus, nobis nunc tantum inseruit, quæ significat assensum intellectus, quo credimus tanquam reuelatum à Deo, quicquid nobis ab Ecclesia catholica credendum proponitur: & est actus primæ virtutis theologicæ ex tribus à D. Paulo numeratis 1. Corint. 13. *fides, spes, charitas*: quæ Theologicæ dicuntur, quia Deum immediate respiciunt, illum & illi credendo, ipsummet ab ipso sperando: eumdem propter se super omnia amando: fidem igitur in hoc sensu diuersimode descripserunt patres; sed quia encomia fidei potius enumerant, quam veram eius naturam definiunt, idcirco illas prætermitto: & omnes has descriptiones ad illam reduco quam D. Chrysost. tom. 4. in sermon. ad locum Pauli citatum de fide, spe, & charitate tradidit, *fides est origo iustitiæ, sanctitatis caput, deuotionis principium, religionis fundamentum*, & paulo post magis in particulari. *Est enim fides innocens & pura credulitas, qua ad Deum accedimus, qua præceptis insistimus, qua expiata mente dominum veneramur: hæc excludit dubia, tenet certa, promissa consignat.* Ex quibus verbis colligitur Chrysostomum fidem bonis operibus, & charitate firmatam explicasse. Nos verò definitionē fidei inquirimus, quæ illam ab aliis virtutibus discriminet, & cum illa sola recurrat: hanc in prima sectione proponam, & in sequentibus difficultates de causa materiali ipsius enodabo.

Proponitur vera diuinæ fidei definitio, & falsa hæreticorum de sua fiducia præsumptio refutatur.

SECTIO I.

DVas fidei definitiones adducit, ad quas 1. alias reuocat D. Thom. 2. 2. q. 2. art. 1. & quæst. 4. art. 1. vnam in priori loco ex D. August. lib. 1. de prædestin. sanct. c. 2. Alteram ex D. Paulo ad Hebræos 11. Prior illa est. *Ipsum credere nihil aliud est quam cum assensione cogitare.* In qua definitione D. Augustin. nihil aliud intendit quam ad credendum necessarium esse gratiæ auxilium, & initium fidei esse ex Deo, quod vt probet, citat locum Pauli 2. ad Corint. 3. n. 5. *non quod sufficientes simus cogitare aliquid ex nobis, quasi ex nobis. Vtique* ait August. *in his quæ ad pietatem pertinent*; & inde infert initium fidei à cognitione inchoari, quia nimirum *credere est cum assensione cogitare*; ad huius verò probationis vim non erat necesse Diuum August. exactam fidei definitionem tradere, sed illam fidei proprietatem ostendere, quæ etiam cognitioni Theologicæ

Theologicæ, ſcientificæ, ſeu opinatiuæ communis eſt; quamuis fides in eo differat ab illis quod ſit cogitatio ad pietatem cum aſſenſione. Verum D. Thom. vt magiſtralem traderet definitionem, illam D. Auguſtini teſtimonio confirmatam, explicauit, duaſque ei adhibuit declarationes, alteram verbo *cogitare*; alteram verbo *aſſenſione*, quas Lorca 21. quæſt. artic. 1. non bene interpretatus eſt, ait enim *cogitare* cognitionem imperfectam ſignificare, quæ claram viſionem non attingit, *cum aſſenſione* verò denotare quod eſt proprium fidei diuinæ inter cognitiones imperfectas certam eſſe, & abſque hæſitatione, quæ interpretatio ſi vera eſſet, hæc manifeſta inſtantia D. Thomæ doctrinam falſam redderet. Nam aſſenſus theologicus eſt certus, & ſine hæſitatione; item non eſt inter cognitiones, quæ claram cognitionem attingunt; ergo confunderet D. Thom. aſſenſum Theologorum cum aſſenſu fidei. Quod ne admittamus, aliter exponendus eſt D. Thom. videlicet vt cogitare non ſignificet cognitionem, quæ habetur ex ſimplici terminorum intelligentia, ſed per inquiſitionem: Nam vt D. Auguſtin. 10. confeſſ. cap. 11. & Iſidor. lib. 1. ſententiarum cap. 13. docent, cogitatio eſt, quędam veluti iterata coactio, qua per inquiſitionem intellectus cogitur ad intelligendum; & hoc modo cogitur, & captiuatur intellectus in obſequium fidei ad credendum, quæ naturalis ratio non aſſequitur. *Cum aſſenſione* denotat firmum aſſenſum, & voluntarium, quem præcedit inquiſitio non rationis naturalis demonſtrantis id, quod creditur, ſed inquiſitio eorum, per quæ inducitur homo ad credendum, quia ſunt dicta à Deo, vt optimè ſe expoſuit D. Thom. artic. 1. citato in corpore & ad primum & hanc declarationem tandem ſequitur Suar. de fide diſput. 6. ſect. 1. numero 7. & 9. Clarius hæ conditiones in alia eiuſdem Auguſtin. definitione de ſpiritu & litera cap. 31. apparent, vbi ait. *Quid eſt credere niſi conſentire verum eſſe, quod di itur,* & loquitur D. Auguſtin. vt apparet ex diſcurſu de eo quod dicitur ſeu proponitur tanquam dictum à Deo, & declarat nomen conſentionis voluntarium aſſenſum; addit enim ſtatim, *conſenſio autem vtique volentis eſt.* Vbi vides definiri fidem per aſſenſum verum & voluntarium ob authoritatem Dei dicentis.

2. Illam definitionem tamen, vt potè clariorem D. Baſilij in homil. de confeſſione fidei magis probo, *fides eſt aſſenſus non hæſitans de his quæ audita ſunt certitudine ſummæ veritatis*. Manifeſtè enim hæc definitio vtramque cauſam obiectiuam materialem, & formalē inuolui, à quibus fidei aſſenſus ſpecificatur. Nam nominc aſſenſus ſignificatur iudicium voluntarium, quo potentia intellectiua ſine hæſitatione certiſſimè ad vnam partem determinata fertur in obiecta non viſa, ſed audita, id eſt non clarè, ſed obſcurè cognita, & infallibili primæ veritatis authoritate fundatur, illa particula aſſenſus, quæ loco generis ponitur, quamuis ſi in ſuo rigore ſumatur non dicit actum elicitum à voluntate, ſed imperatum, ſupponit enim intellectum nulla ratione ſed medio naturali cogi ad aſſentiendum, ſed à voluntate cognita obiecti credibilitate imperari: in alia ſignificatione magis ampla aſſenſus dicitur etiam de iudicio euidenti, & intellectum neceſſitante, ſaltem quoad ſpeciem actus, qualis eſt aſſenſus ſcientificus, in vtroque tamen ſenſu oſtenditur fidem non eſſe actum voluntatis ſed intellectus, & excluditur etiam omnis cognitio apprehenſiua, quæ in potentia nondum deliberate iudicante præcedit: additur ſine hæſitatione, vt certitudinem & firmitatem huius actus intelligamus, & omnis cognitio iudicatiua de fide humana, vel per medium probabile habita excludatur, quæ ſuaptè natura fallibilis eſt & formidoloſa. Denique adiungitur, quod inaudita, id eſt reuelata tendat, & primæ veritatis certitudine nitatur, vt excludantur actus primorum principiorum, qui ſunt aſſenſus euidentes ex terminis habiti, vt omne totum eſt maius ſua parte. Item concluſiones ſcientificæ, quæ etiam ſunt iudicia euidentia ex euidentibus præmiſſis deducta, quę conditiones aſſenſus fidei ex iis, quæ de cauſa materiali, & formali obiectiua dicemus, amplius innoteſcent.

Quamuis tradita definitio Baſilij ſufficiat ſic declarata ad præhabendam illius actus cognitionem, cuius cauſas inueſtigamus, tamen, ne altera definitio à D. Thom. poſteriore loco tradita, & ad quam plures alias reuocat, ſine explicatione permaneat, illam operæ pretium erit, declarare, & ſcire an etiam ſufficiens ſit, ſic igitur ait Paulus ad Hebræ. 11. nu. 1. *Fides eſt ſperandarum ſubſtantia rerum, argumentum nō apparentium*: de hac in primis definitione dubitare non licet an vera ſit, ſed ſolum, quem habeat ſenſum. De quo in primis duo excludendi ſunt errores, primus eorum, qui his verbis non vim definitionis, ſed quoddam fidei encomiū ſignificari arbitrantur, inter quos fuit Eraſmus in notat. ad locū Pauli, qui ibidem in alterum errorem primo craſſiorem cum hęreticis incidit, videlicet ibi Apoſtolum non loqui de credulitate, ſed de fiducia, quod vt melius intelligatur, aduertendum eſt Lutherum lib. de libertate Chriſtiana & in aliis locis, item Caluinum lib. 3. inſtitut. cap. 2. §. 9. & Kemnitium in 1. p. Examin, Concil. Tridentin. & alios huius farinæ homines triplicem fidem ſtatuere, primam hiſtoriæ, quâ creduntur, quæ in ſacris literis narrantur, Secundam miraculorum, qua mediante fideles montes transferre poterunt, & alia patrare miracula. Tertiam promiſſionum, quam in generalem & ſpecialem ſubdiuidunt. Generalis eſt, qua in communi creduntur omnia à Deo promiſſa: ſpecialis, qua vnuſquiſque certò credit certitudine fidei, & confidit ſibi remiſſa eſſe peccata, & ſe ſine dubio vitam æternam conſequuturum ob Chriſti merita, cuius iuſtitia ſibi imputatur, & hanc fiduciam appellant, & ad Chriſtianorum iuſtificationem ſufficientem credunt, quam fidei diuiſionem ex variis ſacræ paginæ locis oſtendere conantur, eos tamen optimè conuincunt Maldonat. in

cap. 9. Matth. verſ. 2. & Bellarmin. lib. 1. de iuſtificat. cap. 5. & ſequent. Nam cum Paulus ad Epheſ. 4. clamet *vnus Dominus, vna fides*, & cum eo noſter textus Clement. vnica de ſumma Trinitat. ſolus impudens vnius veræ fidei deſertor, triplicem inducere fidem præſumit. Et quis neſcit nos eadem fide hiſtorica, qua credimus dicta à Deo, etiam credere, ipſius omnipotentiæ omnia poſſibilia eſſe, quæ contradictionem non implicent? item omnia ab eo promiſſa non defutura? cum Paulus ad Hebræos 11. omnes illos actus vni fidei theologicæ adſcribat *fide* ait *intelligimus aptata eſſe ſæcula verbo Dei*. En aſſenſus circa hiſtoriam de mundi creatione. Addit. *Sancti per fidem vicerunt regna, obturauerunt ora leonum, &c.* Ecce fides miraculorum ab antecedenti non diſtinguitur. Tandem adiungit *ſine fide impoſſibile eſt placere Deo*, quod pertinet ad fidem quæ eſt initium iuſtificationis.

4. Idem probatur ex cap. 10. Ad Roman. *Hoc*, ait, *eſt verbum fidei, quod prædicamus, quia ſi confitearis in ore Dominum Ieſum, & in corde ſerio credideris quod Deus illum ſuſcitauit à mortuis ſaluus eris*, hæc ſine dubio fides hiſtoriæ eſt, qua Chriſti reſurrectionem credimus, & tamen de hac docet Apoſtolus, quod ad noſtram iuſtitiam, & ſalutem conferat. Denique Ioan. 20. in fine; *hæc*, inquit, *ſcripta ſunt, vt credatis, quia Ieſus eſt filius Dei, & vt credentes vitam habeatis in nomine eius*. In his & ſimilibus locis creberrimè ſalutis initium, fidei, prout eſt credulitas, attribuitur: quin vlla fiduciæ mentio fiat; Quæ quidem ab hæreticis inuenta fuit & à Concilio Tridentino merito damnata ſeſſ. 6. cap. 9. vbi ait, *Quamuis enim neceſſarium ſit, credere, neque remitti, neque remiſſa vnquam peccata fuiſſe, niſi gratis diuina miſericordia propter Chriſtum, nemini tamen fiduciam, & certitudinem remiſſionis peccatorum ſuorum iactanti, & in ea ſola quieſcenti, peccata dimitti, vel dimiſſa eſſe, dicendum eſt; cum apud hæreticos, & ſchiſmaticos poſſit eſſe, imo noſtra tempeſtate ſit, & magna contra Eccleſiam Catholicam contentione prædicetur vana hæc, & ab omni pietate remota fiducia*. Vnde in fine concludit. *Cum nullus ſcire valeat certitudine fidei, cui non poteſt ſubeſſe falſum ſe gratiam Dei eſſe conſecutum*. Eadem inanis fiducia damnatur Canone 12. 13. & 14. eiuſdem ſeſſ. Deinde in ipſis hæreticorum dictis repugnantia oſtenditur manifeſta. Nam vel peccata prius remiſſa ſunt per gratiam iuſtificantem, quam homo credat eſſe remiſſa, vel poſterius; ſi prius iam fides qua id creditur non eſt iuſtificans, ſi quidem iam ſupponitur antecedens iuſtificatio: ſi poſterius, in ea prioritate in qua nondum erant remiſſa peccata illi fidei potuit ſubeſſe falſum, per quam, homo credidit peccata ſibi eſſe remiſſa, quæ adhuc remiſſa non erant, quod ſolum in hæreticorum fide abſurdum non erit, quia falſa eſt: non vera, nec poſſunt dicere illam fiduciam ſimul eſſe cum remiſſione peccatorum in eodem inſtanti, rogo enim quando Deus hoc reuelauit? quis mihi dixit, hic, & nunc me habere illum actum cum omnibus requiſitis ſufficientem vt Deus mihi peccata remittat? quamuis enim Deus generaliter certæ diſpoſitioni peccatorum remiſſionem promiſerit, tamen ſine peculiari reuelatione, quod hic & nunc debito modo talis diſpoſitio habeatur, de fide diuina credi non poteſt. Nam quamuis in ſe illa ab habente cognoſceretur, (quod non admitto,) cum plurimùm aſſenſus theologicus, non verò de fide haberi poteſt, ſi procederet per diſcurſum ex vna propoſitione generali de fide, & altera particulari euidenti v. g. Deus elicienti actum contritionis perfectæ ſuam promiſit gratiam in eodem inſtanti conferendam, ſed ego elicio actum contritionis: ergo nunc mihi confertur diuina gratia, in hoc ſyllogiſmo illa minor deficit à certitudine fidei, tùm quia vt habetur Eccleſiaſtes 9. numero 3. neſcit homo vtrum amore, an odio dignus ſit, ideoque D. Paul. ad Philipp 2. illos monet, *cum metu, & tremore ſalutem veſtram operamini*: tum etiam quia etiamſi naturaliter cognoſceretur ſine reuelatione ea diſpoſitio, ex tali cognitione, diſcurſiuus aſſenſus cum certitudine fidei elici non poſſet, vt infra latius oſtendam quæſtione 3. Nam totum motiuum fidei debet eſſe ſupernaturale Dei teſtimonium: ſed quia iuxta Doctrinam inferius tradendam quando particularis euidenter cognoſcitur, contineri in vniuerſali reuelata: tunc immediate poteſt credi propter diuinum teſtimonium: Ideò dico hoc nunquam conſtare poſſe & conſequenter neque credi fide diuina, iuxta Tridentinum citatum, & ſacram ſcripturam, ſolum ergo in iuſto eſſe poterit quædam certitudo moralis ex teſtimonio ſuæ conſcientiæ, quod in gratia Dei ſit, iuxta illud Ioannis primæ Canonicæ cap. 3. numero 21. *Si cor noſtram non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum*. Itaque fiducia apud Deum bene fundata ex bonæ conſcientiæ teſtimonio oritur, & ex iuſtitia, non verò ex inani hæreticorum fiducia iuſtificatio reſultat.

Denique ratione theologica vnam eſſe fidem ſic probo: ſiuè conſideremus ea, quæ in ſacris literis narrantur, ſiue quæ promittuntur, ſiue quæ à Deo fieri poſſe reuelantur, omnia creduntur ob eandem rationem formalem, ſed hæc eſt authoritas reuelata Dei id dicentis, promittentis, & potentis facere: ergo eadem eſt fides: minor tota quæſt. 2. confirmabitur: conſequentia eſt manifeſta, quia ratio formalis motiua, eſt, quæ dat ſpeciem & diſtinctionem aſſenſui, ergo ſi illa vna eſt, vnus eſt aſſenſus fidei in ſpecie: & quamuis doctores catholici exiſtiment in ſcriptura ſacra aliquando hoc nomine *fides* fiduciam ſignificari, ita docet Cyrill. Hieroſolymitan. catechiſ. 5. D. Thomas ad locum Iacob 1. numero 6. *Poſtulet in fide nihil hæſitans*, ibidem Iuſtinianus numero 6. Lorinus & Cornelius. Stapleton. de princip. fidei doctrin. lib. 11. cap. 11. & controuerſ. 8. de iuſtificat. cap. 21. Vega queſt. prima de iuſtific. & lib. 9. Trident. cap. 28. Ianſenius Concord. cap. 32. & 35. Caſalus 1. par. quadripart. Inſtit. lib. 2. cap. 5. Aragonius, & alij commentatores D. Thom. 22. quæſt. 1. artic. 1. 5.

tamen

tamen ijdem docent hanc fiduciam esse omnino distinctam à fide theologica, quæ est initium nostræ iustificationis, & illam supponere; solumque requiri ad debite orandum, & à Deo, quod petitur impetrandum. Et sane id ostendit locus Iacobi, cui similis est ille Matth. 9. numero 21. *Si habueritis fidem, & non hæsitaueritis non solum de ficulnea facietis, &c.* & ratio est, quia fides theologica non inclinat nos ad credendum, ea, quæ petimus certissimè impetraturos, nam alioqui inclinaret ad falsum, quia sæpè non impetramus. Vnde neque hæsitatio vel dubium de impetratione est contra fidem theologicam licet sit contra fiduciam debite orantis ad impetrandum. Confirmatur ex reprehensione Christi Matth. 14. vbi Petrum sic coarguit *Modica fidei, quare dubitasti?* Non quod Petrum de infidelitate suggillaret, sed de diffidentia, & timore, vt ex antecedentibus patet, nam Petrus, *cum vidisset ventum validum, timuit & cum capisset mergi clamauit*: itaque timor qui opponitur fiduciæ, vt ait D. Thom. 22. quæst. 129. artic. 6. fuit causa cur mergi cæpit, & hæc est dubitatio de qua increpatur à Christo, quia nimirum in fiducia defecit quasi diffidens de miraculo, non de potestate Christi, neque de aliquo, quod ad theologicam fidem pertineret. Nam alioqui non modicæ fidei sed infidelis qui omnem prorsus amitteret fidem, diceretur, neque enim per partes amittitur fides, sed tota simul, si quis de vno tantum articulo deliberatè dubitet, Plura loca similia adducit Gerardus in schol. sancti Ephræm. serm. de fide.

6. Respondet Suar. disput. 1. sect. 1. de fide cum Soto, Horant. & Bellarm. qui existimant nunquam in sacra pagina fidem pro fiducia vsurpari. In omnibus illis locis fidem pro theologica accipi, quare in illo loco Iacobi hæsitationem accipi posse pro illa, quæ repugnat diuinæ fidei, non quia necessarium sit vnicuique credere suam orationem habituram esse effectum absolutè, sed sub conditione, si habuerit omnes proprietates, & conditiones necessarias sub quibus promissio orationi facta est, ita vt non hæsitet de illa promissione. Secundo addit idem Suar. si velimus loqui Iacobum de non hæsitando, in ipso affectu orandi, ideo dixisse, *vt postulans in fide nihil hæsitet*, non quia fides sit fiducia, sed quia est radix eius: nam ex perfecta consideratione fidei, benignitatem, potestatemque Dei credentis, prouenit vt fidelis firmo affectu & sine hæsitatione oret: similiter respondet ad alterum locum Matth. quando Christus Petrum de modica fide increpauit, non quia dubitaret de veritate fidei seu reuelationis, sed quia haberet languidam fidem, & non rectè illa vteretur ad considerandum ea, quæ possent affectum & fiduciam erigere. Verùm meo iudicio neuter locus satis declaratur de fide Theologica; neque responsiones datæ satisfaciunt. Non primus, quia magis communis recentiorum interpretum expositio, Iustiniani, Concilij, & aliorum de fiducia illum declarant, ob assignatam rationem, quam non soluit prima responsio. Nam si illa vera esset, quotiescumque orans non deficeret in fide promissionis factæ orationi debitæ, sane orans impetraret, quia reuera non hæsitaret hæsitatione repugnante fidei theologicæ: sed hoc consequens est falsum, & contra experientiam: non enim putamus dubium fuisse in fide, qui non obtinuit postulata. Nec item sufficit secunda responsio, quia hæsitatio de qua loquitur Iacobus est in eo, quod significauit per vocem *fides* nisi velimus à proprio, facili, & sincero sensu illius sententiam distorquere: ergo si conceditur hæsitationem opponi fiduciæ, & affectui orantis, hanc sanè nomine fidei Iacobus significauit, quare non bene dicitur quod fides significet, theologicam fidem, & hæsitatio sit in fiducia, cuius illa est radix. Item alterius loci declaratio non placet. Nam Petrus non reprehenditur de languida fide, quia vt hoc loco ait Hieronymus, *ardebat animi fides, sed humana fragilitas in profundum trahebat*, idemque docet Chrysostom. sed de timore & diffidentia cum magnam haberet fiduciæ rationem, primo quia Dominus dixerat, habete fiduciam secundo quia illum ad se venire iusserat; neque ad illum demergendum fecisse, credendum erat, quamobrem Ioannes Benedictus Parisiensis declarat locum his verbis. *Cur hæsitasti? siue quare primùm fiduciam habens postmodum timuisti, id enim appellauit hæsitationem*, itaque nullus Petrum reprehensum credit, quod remitteretur vel langueret fides theologica: sed quia diffidit, timuitque ne ventus validus ipsum submergeret, fuit ergo defectus fiduciæ non fidei.

Quid autem sit hæc fiducia cuius in sacra pagina fit mentio, & aliquando nomine fidei, quia à fide denominatur, non est nostri instituti latius hic explicare, breuiter tamen dicam quod ex doctrina D. Thom. 12. quæst. 4. artic. 2. ad 2. & 22. quæst. 129. artic. 6. colligo, nempe esse spem roboratam non solum à fide theologica, vt aliqui recentiores docent, sed ex credulitate, seu opinatiuo iudicio, quod præcedit actum spei à voluntate eliciti, & per illud iudicamus bonum quod petimus obtinendum: potest autem illud iudicium prouenire ex variis rationibus, quæ sub considerationem cadunt in eo euentu, quo talis fiducia concipitur: adeoque necessarium est illud antecedens iudicium ad augendam, vel corroborandam spem, vt concipi nequeat spes adæquate & perfectè, quin præter desiderium ex parte voluntatis, connotetur existimatio boni obtinendi ex parte intellectus hoc modo proponentis accommodate obiectum spei, quod est bonum arduum quod existimatur tanta probabilitate futurum quanta est credulitas præcedens in intellectu, expellens formidinem saltem ex parte subiecti. Nam licet hic & nunc iustus non habeat reuelationem de obtinendo beneficio, quod petit, neque euidens aliud medium quod omnino reddat certum intellectum ex parte obiecti; tamen considerata petitionis causa iustissima, & attenta peculiari beneuolentia, qua hic iustus cum Deo agit, & diuinæ benignitatis, ac promissionis ratione perpensa, ille existimat 7

sine formidine, ex parte subiecti se à Deo, A quod postulat impetraturum, quare non solum à fide, sed maximè à charitate hæc fiducia prouenit. Ideirco enim Ioann. 1. cap. 4. numero 17. postquam dixit. *In hoc perfecta est charitas Dei nobiscum, vt fiduciam habeamus in die iudicij*, subdit in sequenti numero: *timor non est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorem*, illum scilicet qui confidentiæ charitatis opponitur. Vnde vt bene notat Cornelius, à fiducia, quam parit charitas transit Apostolus ad fugam timoris, quem fiducia expellit: neque mihi dicat aliquis, non posse expelli formidinem ex parte subiecti, nisi sit medium, seu ratio infallibilis, propter quam intellectus formet illud iudicium credulitatis sine formidine, quod connotat spes, seu magnanimitas, ad quam etiam B D. Thom.2.2. quæst. 21. artic. 6. fiduciam pertinere affirmauit: respondeo enim negando assumptum, nam multa naturaliter sine formidine credimus, & iudicamus cum ad ita credendum, & iudicandum rationem infallibilem non habeamus, v. g. quod sit Insula Iaponum, & ideo Aristot. lib. 1. Magnorum moral. cap. 7. dixit, *si vehemens opinio fuerit quatenus stabilis est, & credulitate inconcussa à scientia non differt*, in eo scilicet quod formidinem, opinionis à subiecto excludit.

8. Reiecta igitur illa hæreticorum diuisione, qui dum fidem catholicam diuidunt, vt illa falsa mater apud Salomonem diuidi filium postulabat, se extra veræ matris Ecclesiæ gremium esse manifestant: hæc enim vnam semper, & indiuisam professa est fidem. Admissa præterea illa significatione fidei in sacris literis pro fiducia catholica, & christiana, quæ nihil aliud est quam vehemens seu firma spes ac roborata non solum ex fide theologica, quam requirit, sed ex præcedente credulitate, & existimatione cum morali certitudine, & securitate impetrandi, quod petitur & speratur, non ita tamen vt nos nostræ salutis omnino securos reddat; vt patet ex Tridentin. sessio. 6. cap. 13. iam apparet manifestum discrimen inter christianam confidentiam & illam inanem fiduciam hæreticorum, quam in solo intellectu collocant, non in voluntate, vt est nostra spes, connotando præcedentem existimationem boni ardui consequendi; & deinde illa ita eos securos reddit suæ salutis vt sola illa credulitate sine alio bonorum operum adiutorio iustificari arbitrentur: à quo longe absunt catholici qui non à sola fide, sed à bonis operibus, & charitate spem, ac fiduciam roborari affirmant. Quibus præmissis, iam facilior erit definitionis à Paulo traditæ explicatio, *fides sperandarum, &c.* Quam in primis dico, non encomium modo, sed veram fidei definitionem esse, seu descriptionem; ita tenet D. Thom. 22. quæst. 40. artic. 1. Caietan. & alij Thomistæ ibidem Alex. 3. par. quæst. 68. memb. 5. artic. 2. Magist. in 3. dist. 23. Bonau. ibidem artic. 1. quæst. 5. Richard. artic. 4. quæstione 1. Palud. quæst. 4. Gabr. quæst. 2. Albert. artic. 18. Maior quæst. 8. Sot. lib. 1. de nat. & grat. cap. 7. Item Patres, & interpretes communiter ad Hebræos 11. numero 1. quos referunt nominati Ribera, Iustinian; & Cornel. ratio ex definitionis declaratione constabit.

Secundo dico non definiri in ea definitione fiduciam etiam veram & catholicam, nedum inanem, & falsam hæreticorum præsumptionem potius, quam fiduciam, sed fidem theologicam: ita docet Concilium Arausicanum 2. cap. 25. post initium, item authores citati proximè probatur primò quia ita exponunt locum communiter patres tam Græci quàm Latini, Chrysostom. Theophil. Ambr. Augustin. Anselm. Bernard. & alij, quos præter recentiores citatos refert Suar. de fide disp. 6. sect. 1. Secundo. Quia ex consequentibus satis patet Apostolum loqui de actu intellectus, quo credimus mundi creationem, *fide ait, Paulus in eodem capite intelligimus aptata esse sæcula verbo Dei*, item loquitur de ea fide, *sine qua impossibile est placere Deo, quia accedentem ad Deum oportet credere quia est*: constat autem initium nostri accessus ad Deum à fide incipere, & credere, Deum esse, per intellectus assensum, non per spem, aut fiduciam exerceri. Tertio verba definitionis id ostendunt. Nam primum quod est substantia, maximè conuenit fidei, nam sicut substantia est fundamentum, & subiectum, quo accidentia sustentantur, & in quo esse habent, ita res, quas speramus in fide fundantur, & cum adhuc non sint in se, fides illis dat nunc esse, quod optimè declarauit Anselmus his C verbis, *dicitur fides esse substantia sperandarum rerum, quoniam eis substat: nam sicut substantia substat forma, eam esse faciendo, sic fides sperandis rebus eas in nobis ponendo*, & rationem huic expositioni congruentem addit Chrysostom. *Nam quoniam quæ sunt in spe videntur esse eiusmodi, vt non possint consistere, fides eis donat substantiam vt consistant.* Etenim res, quas speramus sunt requies, beatitudo, & gloriæ æternitas, quarum certitudo cum à fide dependeat, des illarum substantiam esse dicitur, quia fidei certitudine gloria quæ adhuc non est, quasi sub nostro mentis aspectu stare existimatur, & tanti roboris est fundamentum fidei, vt etiam ea, quę rationi naturali videntur impossibilia credenti possibilia repręsentet. Vnde Athanas. de salutari Christi aduentu pulchrè di- D xit, *fides est, quæ in impossibili possibile, & robur in imbecillitate, & patibile in impatibilitate, & corruptionem, in incorruptione, & in paruitate magnitudinem, & mortale in immortalitate credit.*

Hinc est quod Hebræi eodem vocabulo אמונה æmunah, significarunt fidem, & 10. firmitatem à radicę אמן aman id est firmauit, stabiliuit, fulciuit, fides verò spei fundamentum est, ideo Chrysost. ad Hebrę. 6. numero 19. fidem columnę assimilauit: vt eam firmissimam, & inconcussam ostenderet, quę immobile sustinet ędificium; spem verò cum anchora comparauit, quę ita nauim retinet, ac fundat, vt fluctibus iactari permittat, ita enim infallibilis, & immota persistit, nullo falsitatis, aut dubitationis motu quati permittit

mittit intellectum: spes tamen, & confidentia nostra voluntatem timoris fluctibus iactari patitur, quamuis quo maior est fides, eo magis erigitur spes, & quo perfectior charitas, eo iusti apud Deum fiduciam maiorem gignit. Præterea dicitur fides, *argumentum non apparentium*, vt ex duplici conditione obiecti tam formalis, quam materialis differentia fidei innotesceret. Nam ex materiali obiecto accepit Apostolus esse non apparens, non visũ & ideo in se obscurum. Ex formali infallibilitatem rationis conuincentis intellectum. Nam verbum ἔλεγχος id est, argumentũ, significat determinationem, manifestationem, vel rationem conuincentem; talis ergo est auctoritas diuina reuelans mysteria fidei, tantam habet certitudinem, vt faciat intellectum assentiri rebus non visis, & quæ rationem fugiunt naturalem. Hanc declarationem optimè demonstrauit Syriaca translatio hoc loco, quæ sic habet, *est autem fides certitudo de ijs rebus, quæ sunt in spe, ac si iam existerent in actu, & reuelatio earum, quæ non videntur*: sic ergo exponenda est definitio Pauli, vt fides sit assensus mentis, qui spem nostram sustentat, & intellectum cogit, & certo modo necessitat ad credendum rebus in se non apparentibus, neque obstat quod Paulus in eo capite aliqua exempla adduxit, quæ ad spem pertinere videntur. Nam in his ex effectu causam declarauit, cum enim spes ex maiori fidei augmento erigatur, & maiores ex fide vires sumat & quasi in ea altiores radices agat, ideo illa spei exempla ad fidei Panegyrim reuocauit: Accedit quod fides nobis maximè propter operandum data est, ad rectam verò operationem, spe remunerationis suauius inducimur, ideo D. Paulus cum fide spem aliquo modo voluit permiscêre.

Hanc definitionem adducit Glossa magna
11. ad rubricam de summ. Trinitat. quia tamen illius sensum germanum non attigit, immò neque satis illius definitum agnouit: mirum non est, si illam potius notificationem, quam definitionem fidei appellauit, quamobrem apponam ea, quæ mihi displicent in hac Glossa, circa hanc D. Pauli descriptionem. Primo ait fidem in nostro titulo accipi pro collectione articulorum, & postea à D. Paulo ita describi. At articuli fidei sunt obiectum materiale fidei, quod non definitur: sed fides, quæ est assensus intellectus, quamuis ex aliqua materialis obiecti conditione declaretur, vt dixi. Secundo ait dici fidem sperandarum rerum substantiam, quia sperare debemus quod dictum est à Prophetis esse futurum. At licet teneamur credere omnia quæ prophetæ prædixerunt, non omnia tenemur, immò neque possumus sperare propriè loquendo. Nam multa dixerunt prophetæ, quæ non pertinent ad obiectum spei, sed timoris. Nam desolatio Solymorum quæ prædicta fuit à Christo, credenda quidem erat, & timenda: sed in rigore loquendo non speranda, similiter prodigia quæ in Vniuersi consummatione contingent, obiectum fidei sunt, & timoris, non spei quia hæc non nisi in bonum tendit, sicut timor est mali fuga. Tertio ait dici argumentum non apparentium, quia per prophetias iam completas debemus habere argumentum id est probationem non apparentem de futuris complendis: quantum in hoc & aliis quæ addit à vera loci expositione deuiet patet ex dictis. Quarto aliam adiungit definitionem in qua præter obscuritatem illud verum non est, quod certitudo fidei sit infra scientiam. Nam licet in euidentia scientia fidem superet, in certitudine vincitur à fide, quia assensus fidei certior est, vt ex sequentibus patebit quęst. 3. sect. 7. retinenda igitur est descriptio D. Pauli & vt exposuimus, explicanda, si verò alia clarior illius loco substituenda, illa D. Basilij quam supra tradidimus cęteris pręferenda.

Ostenditur causa materialis subiectiua & obiectiua principalis, & adæquata assensus fidei.

SECTIO II.

DVplex causa materialis in considerationem venit: prima est subiectiua, quę subiectum est assensus fidei, quod quidem subiectum adhuc est duplex: alterum immediatum & proximum quod dicitur inhæsionis, quia in eo inhęret forma, verbi gratia habitus fidei, vel intellectuale iudicium, quod immediatè inhęret intellectui, sicut albedo immediatè inhęret quantitati rei albę, ideoque cum intellectus in se immediatè recipiat illud iudicium, quod est assensus fidei, illius est causa materialis subiectiua & immediata: alterum subiectum illius est mediatum, seu vltimatum, quod denominationis subiectum appellatur: quia est id quod vltimatè, & simpliciter denominatur à forma; ita denominatur nix seu paries ab albedine: cum tamen neque in niue neque in pariete sit albedo nisi mediante quantitate, hoc ergo subiectum denominationis erit persona credens, homo nimirum vel Angelus, suppono enim intellectum distingui à substantia Angeli, sicut distinguitur ab homine, qui idcirco dicitur subiectum denominationis respectu assensus fidei, homo enim denominatur credens, mediante intellectu, cui immediatè inhęret actus credendi, quæ doctrina, quia est communissima inter philosophos & Theologos, maiori non indiget probatione, tota enim in modo loquendi consistit, & declaratis terminis facile penetratur, neque in ea est alia difficultas quam illa quam infra quęst. 3. sect. 4. tractabo scilicet in quibus subiectis fides reperiatur & conseruetur.

Tota controuersia nunc est de causa materiali obiectiua fidei, quę nihil aliud est, quam id quod credendo verum esse iudicamus: est enim tum obiectum, tum materia, in quam tendit assensus, & talis naturæ est hoc obiectum, vt non terminet assensum per aliquid aliud prius, sed in se & per suam entitatem immediate sit terminus extrinsecus iudicij fidei: dico *extrinsecus*, quia terminus intrinsecus iudicij est qualitas simplex repræsenta- 2.

tiua totius enuntiabilis, quod iudicatur, vt A suppono cum Conimbricensibus in Logica c. 4. de oratione quæst. 4. artic. 2. qui hac in re melius philosophantur: non ita se habet paries respectu visionis, quia solum denominatiuè dicitur visus, non per se immediatè, sed per albedinem, hæc enim per se terminat actum videndi. Rursus in hoc obiecto materiali immediato non est idem id de quo aliquid creditur, & id quod creditur, id est non est idem esse subiectum & esse obiectum, vt bene aduertit Vasq. 1. part. quæst. 10. cap. 1. ex D. Thom. Dur. & Capr. Nam id de quo aliquid creditur est pars obiecti, nempe subiectum, quia cum actus fidei sit enuntiatio (de fide nostra loquimur, quicquid sit de Angelica) necessario fertur in totum B enuntiabile, in quo aliquod prædicatum dicitur de subiecto, vt Deus est æternus. Verbum factum est caro. Exemplo scientiæ rem declaro, nam Physica verbi grat. respicit pro subiecto ens naturale, quia de hoc, vel per habitudinem ad hoc omnia, quæ à physica tractantur tanquam illius subiecti passiones de eo prædicantur, obiecta verò talis scientiæ sunt omnes propositiones scientificæ seu omnia enuntiabilia ad physicam spectantia.

3. Vnde prima difficultas de obiecto Materiali fidei est an sit aliquid complexum? cui omnes theologi in 3. dist. 23. & 24. affirmatiuè respondent, neque diuersa est responsio D. Thom. 2. 2. quæst. 1. artic. 2. si rectè intelligatur, ait enim res seu veritates creditas prout in se sunt, esse simplices, seu incomplexas, prout autem in nobis sunt, & creduntur C esse complexas, vtique denominatiuè ab actibus nostris in quibus necessario est compositio, & diuisio: nihil enim iudicamus nisi affirmando, seu negando, quod fit componendo prędicatum cum subiecto, vel remouendo prædicatum à subiecto: cum ergo assensus fidei sit intellectuale iudicium affirmatiuum, seu negatiuum, semper secum inuoluit hanc obiectiuam compositionem prædicati cum subiecto, & consequenter ex parte iudicantis & credentis semper datur complexio Quod verò D. Thom. ait veritates fidei in se esse incomplexas, dupliciter exponi potest: primo quatenus incomplexum opponitur enuntiabili complexo. Secundo vt opponitur rei, seu enti in se ex natura rei composito: priori modo vera est vniuersim propositio, quia veritates fidei de se non exigunt complexionem enunciatiuam, neque compositionem seu diuisionem: possunt enim esse in intellectu Angelico sine hac complexione, quia Angeli, vt fert communis opinio, non componunt, neque diuidunt: posteriori modo solum conuenit incomplexio primario fidei obiecto, nempe Deo: quia in rebus aliis creatis semper est compositio ex natura rei, & ita in hoc sensu si explicetur D. Thom. intelligitur vt complexio non requiratur ex parte rei creditæ, quia in præcipuo fidei obiecto non inuenitur, cum tamen semper requiratur ex parte hominis credentis. Hinc patet ad materiale fidei obiectum pertinere veritates tam simplices quam complexas seu compositas. Priores sunt, Deus est sapiens, & similes, quæ ad diuinitatem pertinent. Posteriores quæ ad obiecta creata spectant, nulla enim creatura est omnino simplex. Item tam veritates necessariæ quam contingentes. Denique omnia enuntiabilia, quæ nobis à Deo possunt reuelari ad materiale fidei obiectum possunt pertinere: actu illa pertinent, quæ reuelata sunt, neque obstat contingentia ennuntiabilis, verbi gratia Petrus peccabit, certitudini fidei. Postquam enim Christus reuelauit Petrum peccaturum, de fide erat, fore illud peccatum, nam licet obiectum illud contingens esset, ab æterno terminabat certissimam Dei scientiam, ideoque potuit certissimè & infallibiliter reuelari, stat ergo certissima infallibilitas fidei cum contingentia obiecti materialis ad quod terminatur.

4. Secunda difficultas est vtrum inter hæc obiecta materialia fidei sit aliquod principale, & primarium ad quod reliqua dicant attributionem. R. Deum sub ratione deitatis esse obiectum, primum & præcipuum nostræ fidei; & reliqua omnia dicere attributionem ad illud, ita docet D. Thom. 2. 2. quęst. 1. artic. 1. & quęst. 14. de verit. artic. 8. Scotus in 3. dist. 23. quęst. vnica §. aliter. Altisiodor. lib. 3. summæ tract. 3. cap. 1. quęst. 3. Abulens. in 22. caput Matth. quęst. 130. Alens. Albert. Capreol. Henric. Marsil. & alij quos referunt Valent. tom. 3. disp. 1. punct. 1. & Suar. de fide disp. 2. sect. 1. Prima pars probatur primo ex scriptura sacra Marci 11. *habete fidem Dei* 1. ad Thesal. 1. *Fides vestra, quæ est ad Deum perfecta est.* Denique ad Hebræos 11. *Accedentem ad Deum, oportet credere quia est.* Vbi vides primum diuinę fidei actum poni in ipsa diuinitatis credulitate: vnde dixit Augustin. 4. de Ciuitate cap. 2. cum de Romanis ageret, qui ædem fidei dicarunt, (quæ in capitolio fuit de qua Plini. lib. 35. Cicero 3. officior,) *Vnde autem sciunt illi quid sit fides, cuius primum, & maximum officium est vt in verum credatur Deum?* similia docent alij Patres. Secundo ex definitione à Diuo Paulo superiori sect. tradita, *fides est sperandarum, &c.* Nam licet D. Thom. alijque interpretes nomine rerum sperandarum D intelligant beatitudinem, cum hæc sit status omnium bonorum aggregatione perfectus in numero plurali, res sperandæ, appellatur, & quia beatitudo in apprehensione summi boni consistit, quod est præcipuum & vltimum obiectum nostræ spei, nomine rerum sperandarum propriè & completè Deus ipse intelligitur, trinus & vnus, vt ibidem Caietan. optimè aduertit, & huc respexit Augustin. quando lib. de doctrina Christ. cap. 5. dixit. *Res quibus fruendum est, pater, & filius, & spiritus sanctus est. Eademque Trinitas vna quædam summa res, communisque omnibus fruentibus ea, si tamen res & non rerum omnium causa sit*, vt merito vocabulo rerum sperandarum nominetur. Tertio fides est participatio quædam diuinæ cognitionis, & respondet visioni beatæ: sed diuina cognitio, & beata

visio Deum habent pro obiecto primario: ergo idem dicendum de fide: antecedens patet ex D. Paul. 1. ad Corint. 13. vbi eiusdem obiecti facit cognitionem ænigmaticam credentium, qui per fidem ambulant, & illam facialem per quam beati Deum clare vident. Vltimo fides est virtus theologica quæ versatur in Deum, prout Deus est, ergo Deus sub ratione Deitatis est primarium obiectum illius.

5. Dico sub ratione Deitatis, vt excludam opinionem Gregorij quęst. 4. prologi, & aliorum ibidem asserentium Deum sub ratione saluatoris, seu glorificatoris esse principale fidei obiectum: probat quia fides Dei vt hominis præcipuè postulatur in Euangelio, & huic præsertim nostra salus attribuitur. Præterea peccata Adami non ordinantur ad Deum, qua Deus est, sed qua homo saluator, morbus enim ad medicum, & captiuitas ad redemptorem ordinatur. Verum debile est huiusmodi fundamentum. Nam de Christo duo prædicatorum genera affirmantur: vnum eorum quæ ei conueniunt necessario quatenus Deus est; alterum eorum, quæ huic composito ineffabili conueniunt ratione naturæ assumptę, & hęc respectu Dei præcisè sumpti sunt extrinseca, & contingentia seu libera. Priora sunt verbi gratia, Deum esse trinum, vnum, sapientem, omnipotentem, &c. Posteriora Deum esse hominem, esse saluatorem, iustificatorem, &c. constat verò prædicata prioris generis non ordinari ad Deum secundario ratione aliorum, sed è contra illa secundi generis referri in Deum vt stat sub primis illis prædicatis, quæ necessario, & per se illi conueniunt & primario intenta sunt per fidem, nam illa posteriora ad manifestationem priorum attributorum Dei ordinantur. Vnde ea, quę de Christo credimus vel per se, vel per ipsum Christum dicunt attributionis habitudinem ad Deum, iuxta illud Apostoli 1. ad Corinth. 3. numero 23. *Omnia enim vestra sunt, vos autem Christi, Christus autem Dei,* quia Christus qua homo est, ad Deum tanquam finem vltimum ordinatur, & consequenter omnia, quæ ad eundem Christum referuntur, immò etiam peccata habitudinem habent ad Deum tanquam ad regulam à qua deficiunt, tanquam ad Iudicem à quo puniuntur, tanquam ad misericordię patrem, à quo condonantur, & tanquam ad prouidum gubernatorem, à quo permittuntur, vt bene notat Scot. quæst. 3. prologi §. aliter tamen ad finem.

6. Secunda pars ex præcedenti sequitur; & confirmatur primo; nam omnia prædicata necessaria, quæ de Deo credimus tanquam proprietates, seu attributa ipsius diuinitatis, à nobis concipiuntur: ergo Deus ratione Deitatis est illud primarium obiectum ad quod reliqua dicunt attributionem, quamuis reuera cum hæc attributa sint intrinseca, & essentialia Deo; & quasi integrent diuinam naturam, non dicant hanc habitudinem nisi prout nostro imperfecto concipiendi modo accommodantur. Magis propriè hæc habitudo cernitur in aliis obiectis reuelatis, quæ sunt extra Deum, omnia enim reuelantur nobis per ordinem & attributionem ad Deum sine qua attributione cum creaturæ formaliter non sint ens diuinum si extrinsece per attributionem ad Deum non considerentur vt diuinæ & ordinatæ ad manifestationem Dei, non poterunt pertinere ad obiectū virtutis theologicę qualis est fides. Secundo: Deus est ens necessariū, & inseparabile à reuelatione fidei, ergo omnia obiecta extra Deum ad quæ fides tendit, illud tanquam principale attributionis obiectum respiciunt: antecedens probatur quicquid est credibile fide diuina stat sub testimonio Dei, & creditur vt reuelatum à Deo, vt sequenti quæstione ostendetur, sed quodcumque obiectum fidei theologicæ debet esse credibile fide diuina, ergo impossibile est credere aliquid quod non sit Deus; quin supponatur ipse Deus reuelans: si ergo ad obiectum fidei pertinet Deum esse, qui reuelat, & esse veracem, ac infallibilis sapientię: sequitur quod Deus vt obiectum materiale, seu cognitum per fidem, habet necessariam connexionem cum fide, per quam creditur quoduis aliud obiectum, hanc verò connexionem non habent alia obiecta extra Deum, nam potest Deus reuelare multa de se ipso, quin de creaturis aliquid reuelaret distinctum ab ipsamet reuelatione, quæ quando per se ipsam cognoscitur euidenter, non est apta terminare obiectum fidei vt sic, iuxta doctrinam infra explicandam; ergo primarium & necessarium obiectum fidei est Deus sub ratione Deitatis.

Dices hinc sequi Deum non sub ratione Deitatis, sed sub ratione primæ veritatis esse primarium obiectum fidei: probatur illatio, quia quicquid credibile est & de facto reuelatur, siue sit prędicatum intrinsecum Dei, siue aliquid aliud extrinsecum, supponit primam veritatem reuelantem. 7.
Respondeo quando dicimus Deum sub ratione Deitatis esse obiectum primarium attributionis, non esse intelligendum de ratione *propter quam*, sed de ratione *quæ*: hęc enim materialis est non formalis, & quamuis hęc vt credatur, stare debeat sub ratione formali motiua credendi, non requiritur, vt ipsa ratio formalis motiua sit præcipua, ratio *quæ* nisi prout cum aliis attributis diuinam integrat essentiam, & ratio est quia fides primario intendit cognitionem Dei per essentiam: Deus verò per essentiam includit essentialiter omnia attributa sine ordine prioritatis secundùm se, ideoque tota natura diuina est ratio *quæ* primaria & principalis ad quam manifestandam referuntur omnia, quę quouis modo reuelantur: confirmatur quia fides ordinata est ad cognoscendum Deum prout infallibiliter cognoscibilis est à viatore ad finem supernaturalem ordinato: ergo ipsa natura Dei est principale illius obiectum, & ratio *quæ* pręcipua ad quam reliqua partialia obiecta materialia referuntur.

Tertia difficultas est qualis sit hæc habitudo ad primarium obiectum. Respondent 8.

N

aliqui, hanc esse habitudinem effectus ad A causam, seu creaturæ ad Deum: sed hæc responsio vera non est, primo quia multa reuelari possunt, quæ non dicunt habitudinem effectus ad causam, seu creaturæ ad Deum, vt sunt peccata omissionis futura. Secundo quia sequeretur quodlibet obiectum quod haberet rationem entis, de facto esse obiectum fidei, quia omne haberet illam habitudinem transcendentalem ad Deum; consequens verò est falsum: nam secundaria obiecta fidei non dicunt ordinem ad primarium, nisi postquam sunt reuelata, & stant sub reuelatione diuina: sed habitudo effectus, seu creaturæ ad Deum consequitur rem separata quauis B Dei reuelatione: ergo attributio secundarij obiecti fidei non consistit in tali habitudine effectus, seu creaturæ. Dicendum igitur, hanc habitudinem esse extrinsecam secundariis obiectis, & consistere in voluntate Dei ea intentione reuelantis illa obiecta, vt Deus per eandem fidem cognitus melius cognoscatur, & magis ametur. Exempla affero ex D. Thom. 2.2. quæstione 1. artic. 1. Nam fides se habet de facto ad Deum, vt medicina ad hominis sanitatem, sicut ergo sanitas est obiectum attributionis medicinæ, ita & Deus fidei. Vnde sicut cognitio herbarum ordinatur à medico ad sanitatem hominis, ideoque dicit habitudi- C nem ad illam, non enim de se cognitio herbarum ordinatur ad sanitatem hominis, sed per extrinsecam habitudinem à medici intentione refertur ad illam, ita habitudo obiecti secundarij fidei est extrinseca & accipitur ab extrinseca intentione Dei illud reuelantis. Vnde soluitur obiectio quæ adducitur ab Scoto quæst. 3. prologi. Quod scilicet subiectum seu obiectum fidei primarium ad quod reliqua dicunt attributionem debet continere virtute omnia obiecta, quæ pertinent ad fidem actualem, seu habitualem: sed Deus non ita continet omnia reuelata, in quæ ferri potest fides: nam peccata, omissionis saltem, non continentur in Deo, respondetur enim assumptum D esse verum quando illa obiecta secundaria deducuntur ex principiis, quæ continentur in subiecto, vel obiecto attributionis, ad quod idcirco illa secundaria habent intrinsecam habitudinem, non verò in illis, quæ per extrinsecam denominationem ad obiectum primarium referuntur, vt verbi gratia est cognitio herbarum in medicina comparatione sanitatis humanæ, quæ est illius obiectum; sic se habent secundaria obiecta fidei, quæ non intrinseca sed extrinseca habitudine ad primarium referuntur, vt diximus; quæ solutio aptior est, quam quæ ab aliis dari solet: nimirum omnia in Deo contineri tanquam in prima veritate. Ex hac enim solutione rectè sequitur iam obiecta secundaria dicere attributionem ad Deum sub ratione veritatis, non sub ratione Deitatis contra id quod supra decreuimus.

9. Quinta difficultas est vtrum præter Deum detur aliquod obiectum quod simul sit attributionis ad quod reliqua referantur? respondent aliqui recentiores esse nostram salutem simul cum Deo: hæc enim duo sunt ad quorum cognitionem ordinantur reliqua, quæ fides nostra docet. Quod ergo etiam nostra salus sit pars huius obiecti adæquati, probant primo ex scriptura Isaiæ 48. *Ego Dominus Deus tuus docens te vtilia.* Ad Ephesios 4. *Ipse dedit quosdam Prophetas, alios autem Euangelistas, alios autem Pastores & Doctores ad consummationem sanctorum.* 2. ad Timoth. 3. *Omnis scriptura diuinitus inspirata vtilis est ad docendum, ad arguendum, ad corrigendum, ad erudiendum in iustitia, vt perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus*, adduntque ideo fidem nostram appellari scientiam salutis seu verbum salutis Lucæ 1. actuum 13. & alibi. Secundo quia vt aliquid sit attributionis subiectum adæquatum in aliqua scientia, oportet vt nihil aliud in illa propter se cognoscatur, sed omnia reliqua propter meliorem notitiam eiusdem subiecti ab eadem scientia cognoscantur: sed cognitio nostræ salutis licet conducat ad ingenerandam meliorem notitiam Dei, tamen illa propter se intenditur, itaut licet ex cognitione mediorum nostræ salutis non oriretur melior cognitio Dei, adhuc intenderetur à fide, & adhuc Deus reuelaret nobis, quæ media aptiora essent ad nostram salutem, ergo vtrumque intendit fides, videlicet vt cognoscamus Dei necessitatem, & de ipso rectè sentiamus, & vt viam salutis & perfectionis nostræ cognoscamus.

10. Hæc sententia falsa est, & debilibus nititur fundamentis. Ideoque à Theologis communiter reiicitur, qui solum Deum sub ratione Deitatis vt diximus, agnoscunt tanquam subiectum attributionis, & primarium obiectum nostræ fidei: ita testantur Valent. & Suar. supra citati item Vasq. 1. p. disp. 10. Caiet. 22. quæst. 1. artic. 1. ad 1. dubium. Turrian. ibidem dub. 1. Malderus sect. 2. Coninck. de actibus super nat. disp. 9. dubio 1. apud quos antiquiores citatos reperies. Et quia rationes quibus probaui Deum sub ratione Deitatis esse subiectum attributionis nostræ fidei ostendunt etiam esse per se solum, & adæquatum obiectum primarium, quia reliqua omnia fidei obiecta ita terminant fidem nostram vt ad illud ordinentur, & in illo tantum sistant, ad refutandam oppositam recentiorum opinionem, satis erit ostendere quam infirma sint illorum fundamenta. Et in primis sacræ paginæ testimonia non sunt ad rem, solum enim probant Deum reuelando mysteria fidei, & donando suam gratiam, intendere nostram perfectionem, & salutem; & non dicunt Deum in hac intentione sistere, quia quamuis propter se illam velit, non tamen vltimatè in illa sistit, nam alioqui intentio diuina inordinata esset; quare vlterius illam perfectionem, & salutem in suam gloriam, suorumque attributorum manifestationem dirigit. Exemplum est in amore amicitiæ quo Deus nos diligit, & vult

vult nobis bonum, non solum creatum, sed etiam increatum dando se nobis in incarnatione, in Eucharistia, in beata visione: in quo per beneuolentiam ita homines propter se diligit in hoc sensu, quia vult illis bonum etiam diuinum, quatenus est bonum illorum, vt non sistat in bonitate creaturę, sed illam ordinet ad se tanquam vltimum illius finem, & ideo honestissimus & rectissimus est Dei amor, similique modo dicendum de actu spei quo Deum desideramus, vt est bonum nostrum, nos in hoc actu in nobis finem non collocare vltimum; nec inordinate diligere Deum, quia ille actus de se ordinatur vlterius in Dei honorem, & gloriam tanquam in vltimum illius finem. Hinc corruit ratio oppositæ sententiæ, nam habitudo quam habent obiecta fidei secundaria ad primarium vel est intrinseca vel extrinseca: si intrinseca, nulla est ratio cur in aliis admittatur obiectis hæc attributio ad Deum, non verò in nostra salute, cum per illam semper necessario manifestetur magis bonitas, & misericordia diuina, & sic effectus necessario præcedens ab illa causa, & connexionem cum illa habens necessariam: si est extrinseca hæc beatitudo & accepta ex intentione Dei reuelantis secundaria obiecta ad maiorem manifestationem primarij vt diximus, non est dicendum, quod Deus ita nostram salutem propter ipsammet velit, vt in illa sistat diuina intentio, sed illam vlterius ordinari ad meliorem cognitionem ipsius Dei, & consequenter iam dicere attributionem ad obiectum primarium. Neque bene colligitur intendi propter se nostram salutem, quia licet ex cognitione illius non oriretur melior cognitio Dei, ipsa adhuc intenderetur. Nam nos loquimur non in illa hypothesi, sed vt de facto est nostra salus obiectum fidei; & hoc modo probamus à Deo intendi propter meliorem ipsius Dei cognitionem, quia cum meliore illius cognitione est necessario coniuncta: ergo si reuelatur à Deo, est cum ea intentione, vt Deo sic cognito per fidem, tanquam nostræ salutis auctore melius cognoscatur illius bonitatas, misericordia, & munificentia. Denique rogo hos authores quid intelligunt per nostram salutem: aliquando enim videntur significare perfectionem Christianæ vitæ, aliquando supernaturalem gloriæ beatitudinem: si primum asserant incidunt in opinionem Durand. quæst. 5. in prologo asserentis actum meritorium esse subiectum attributionis nostræ fidei, quod omnes Theologi reiiciunt, immò neque Durandus in ea sententia permansit vt refertur à Suar. de fid. disput. 2. sect. 2. numero 3. Nisi actum meritorium cum Deo simul coniunxerit, quod hæc impugnata sententia intendit, si intelligant æternam beatitudinem, quomodo possunt negare fidem illius ordinari ad meliorem Dei cognitionem? si quidem ex eo quod credamus Deum videri à beatis non oculis corporeis, sed per cognitionem intellectiuam, claram, & intuitiuam, nobis necessario innotescat quomodo Deus sit visibilis, & consequenter ex peculiari natura talis obiecti reuelati nascitur necessario melior cognitio illius, quod primarium dicimus, & ad quod hæc beatitudo æterna attributionem inuoluit.

Quinta difficultas, quæ ad maiorem præcedentis declarationem magnopere conducit, est, an aliquod secundarium obiectum saltem de potentia Dei absoluta possit terminare fidem diuinam quin habeat, attributionis beatitudinem ad primarium? hanc difficultatem expresse non tractant authores, Verum iuxta magis communem doctrinam negandum videtur. Etenim D. Thom. 2. 2. quæst. 4. artic. 1. & 12. quęst. 67. artic. 3. in corpore & artic. 5. ad 3. & 3. par. quęst. 7. artic. 3. ait obiectum fidei esse rem diuinam non visam, & eam solam manifestationem tollere rationem fidei, quæ manifestat, & apparêre facit obiectum de quo principaliter est fides, ideoque illam negat manêre in beatis; quia Deus, quod est principale obiectum fidei clare ab ipsis videtur, & sic tollitur obiectum principale: ob similem rationem tollitur etiam spes, quia principale illius obiectum quod est summum bonum absens & arduum iam præsens possidetur, & quamuis maneant obiecta secundaria absentia, respectu illorum non datur spes, vt ait idem D. Thom. in 3. dist. 26. quęst. 2. artic. 5. quęstiuncula 2. & 12. quæst. 67. artic. 4. ad 3. Neque dicas rationem D. Thomæ esse, quia iam nullum bonum representatur arduum animis beatis, nam prius aliam rationem dederat, videlicet, quia respectu boni creati non est spes theologica: sed si daretur obiectum secundarium fidei sine primario ad quod diceret attributionem, daretur respectu veri creati fides theologica: ergo illud non est possibile: hinc sumitur primum fundamentum huius sententiæ. Nam virtus ideò dicitur theologica, quia habet Deum pro obiecto immediato non solum formali, sed etiam materiali: itaque non sufficit ratio motiua *propter quam* ad specificationem huius actus, verbi gratia fidei theologicæ, sed etiam requiritur ratio, *qua*, nempe vt sit res diuina aut in se, aut per attributionem ad illam nempe Deum. Nam si sufficeret motiua ratio diuina, actus religionis esset theologicus, quod est falsum, quia religio est virtus moralis iuxta D. Thom. 2. 2. quęst. 81. artic. 5. sequela probatur: nam motiuum religionis est diuina excellentia propter quam exhibetur Deo cultus, & honor illi debitus, vt notauit idem D. Thom. quęst. 84. artic. 1. in corpore vbi ait, *Deo debetur reuerentia propter eius excellentiam*: idemque docet Alens. 3. part. quęst. 30. mem. 1. art. 3. Gabriel. super Canonem lect. 49. Confirmatur quia virtus Theologica respicit Deum, vt authorem, finem & regulam non solum nostri esse naturalis, sed supernaturalis pręsertim, vt communiter dicitur cum D. Thom. 1. 2. quęst. 62. artic. 1. Vnde si in statu purę naturę Deus reuelaret homini aliquid conducens ad felicitatem naturalem, ille homo non eliceret actum fidei theologicę supernaturalis, sed fidei cuiusdam naturalis,

similis illi de qua Iacob 2. num. 19. Dæmones credunt, & contremiscunt, quorum fidem non supernaturalem, sed naturalem esse docent cum communiori Theologorum sententia Iustinian. & Cornel. ibid & D. Thom. 3. part. quæst. 76. art. 7. & 22. quæst. 5. art. 2. dicit fuisse coactam. Vnde alterum sumitur argumentum: vel illa fides, quam in statu puræ naturæ homo eliceret solo testimonio Dei obscuro niteretur, libera esset, vel esset coacta, qualis illa Dæmonum. Nam conuicti dæmones sacris scripturis, propheticisque testimoniis, item miraculis & prodigiis, quæ mysteria nostræ fidei faciunt euidenter credibilia, illis assensum præbent coactum credibilitatis euidentia, si hoc secundo modo ille homo crederet, sane non esset fides diuina, siquidem hæc solo diuino testimonio nititur: si est fides libera eo quod diuinę nitatur auctoritati tantummodo: certè erit actus honestus, studiosus, & meritorius alicuius præmij: ergo si ponamus illum esse supernaturalem, & eiusdem speciei cum nostro actu fidei vt necessario erit, iam extrahet hominem elicientem ab statu puræ naturæ, etenim meritum actus supernaturalis de se postulat proportionatum præmium: atque adeo homo in statu puræ naturæ constitutus non erit, si quidem actum habet ad quem super naturam eleuatur, & qui auxilium Dei supernaturale requirit ad eliciendum actum meritorum præmij proportionati & consequenter supernaturalis: confirmatur hæc ratio ex sententia Caiet. 2. 2. quæst. 2. artic. 3. ad 3. dubium in fine, vbi ait quod par ratio iustitiæ exigit, vt exigantur opera conformia supernaturali naturæ ad quam creaturæ accitæ sunt; & quoniam credere reuelata à Deo, est vnum ex requisitis vt rationales creaturæ perueniant ad finem supernaturalem visionis Dei ad quem ordinatæ sunt, ideo iustè ab eis exigitur huiusmodi fides, quæ solius Dei testimonio nitatur; & vt captiuent intellectum in obsequium fidei, si ergo natura rationalis ad solum naturalem finem ordinaretur, incongruenter ad suum statum fides ab ea exigeretur supernaturalis libera & meritoria ob solam Dei auctoritatem reuelatam.

12. Pars tamen affirmatiua colligitur ex D. Thom. 3. p. quæst. 7. artic. 7. quatenus concedit in Christo actum spei circa secundarium obiectum, nempe gloriam & immortalitatem sui corporis, cum tamen non sit in eo spes respectu primarij, quia erat comprehensor & in possessione illius summi boni ab instanti suæ incarnationis semper fuit, ergo admittitur actus virtutis theologicæ circa secundarium obiectum in Christo absque attributione ad primarium, & licet D. Thom. præcedenti articulo dixerit nullo modo fuisse in Christo actum fidei, etiam circa secundarium obiectum, ex eo est, quia in Christo nulla fuit cognitio ineuidens & obscura, nam si hanc in illo admitteret, idem de fide diceret, quod de spe affirmat: item Caietan. ibidem, quamuis adiunxerit hunc actum spei esse diuersæ rationis ab illo qui est in aliis hominibus, quia deerat in obiecto ratio ardui, non enim erat res ardua respectu Christi iam beati quoad gloriam animæ, quod illam consequeretur quoad corpus, nihilominus ait actum fuisse vorè theologicum: & sane rationem ardui etiam admittere posset, si quidem satis arduum de se fuit per tot tormenta, & crucis mortem sibi corporis gloriam mereri, quam sperabat. Præterea Capreolus in 3. dist. 32. quæstione vnica artic. 3. ad argum. contra primam conclus. admittit secundum vnam viam, quod Paulus in raptu habuerit habitum fidei, & quamuis tunc respectu Dei, quem videbat, deerat actu conditio omnino necessaria in obiecto principali nempe esse non visum, & consequenter deerat actualis ratio, *quæ* vel *sub qua* in obiecto principali, & solum remanserat in potentia, tamen respectu aliorum obiectorum quæ secundaria erant, poterat elicere verum actum fidei; ergo sine actuali attributione obiecti secundarij ad primarium verus actus fidei esse poterit. Clarius hanc partem licet obiter & breuissimè resoluit Suarius de fide disp. 2. sect. 2. prope finem, dum ait potuisse Deum hominem ordinare ad finem naturalem, & in eo statu reuelare illi aliquid credendum, nempe mundi creationem seu immortalitatem animæ: ergo in eo casu illa obiecta reuelata non dicerent actualem ordinem ad finem supernaturalem neque attributionem ad Deum fide credendum.

Hinc sumo primum fundamentum huius sententiæ. Nam Deus in statu puræ naturæ homini posset reuelare aliquid creatum in ordine ad naturalem finem, sicut reuelauit Abrahamo in statu naturæ corruptæ; homoque posset assentiri Deo reuelanti, cur enim id repugnat: si enim homo hominum testimonio fidem adhibet, cur non eundem assensum præberet reuelatis à Deo? Neque ita sumo statum puræ naturæ vt necessarium auxilium ad aliciendum huiusmodi actum fidei denegem: sed eatenus est puræ naturæ status, quatenus in eo homo non est à Deo ordinatus ad supernaturalem Dei visionem, & consequenter neque requiritur fides de Deo, sed de obiecto alio creato, quod tunc ad Deum nullam dicit attributionem actualem: ergo sine hac haberi potest actus fidei circa obiectum secundarium; neque dici potest hunc actum fore naturalem, nam motiuum illius, est supernaturalis auctoritas Dei reuelantis, quod est ratio formalis nostri actus fidei supernaturalis; impossibile enim est, esse actus diuersæ speciei in intellectu nostro, qui eandem omnino habeant rationem formalem motiuam, nam ab hac suam speciem, & distinctionem desumunt. Confirmatur quia ille actus esset fidei Theologicæ: ergo esset eiusdem speciei cum nostra, antecedens probant multi ex Bonauent. in 3. dist. 26. artic. 1. quæst. 3. vbi ait ad virtutem theologicam satis esse si motiuum & formale obiectum sit aliquid diuinum, & supernaturale: verùm nè recedamus à communi Theologorum opinione asserentium virtutem Theologicam habere Deum 13.

Deum pro immediato obiecto non in obliquo sed in recto, id est, vt non solum sit id, cui aliquid defertur, sicut religio, & pœnitentia circa Deum versantur; sed vlterius oportet vt sit id circa quod actus virtutis tendat immediatè: ita communiter Theologi cum D. Thom. 1.2. quæst. 62. artic. 1. & 3. par. quæst. 7. artic. 4. vbi ait fidem quatenus theologica virtus est, non esse de quocunque non viso, sed solum de Deo: idem docet Gabriel in 4. distinct. 14. quæst. 1. dub. 3. Almai. in 3. distinct. 26. quæst. vnica: Bassolis ibidem quæst. vnica, artic. 1. Caietan. in 1. ad Corint. 14. aliter ergo probatur antecedens, nam ille actus quo crederetur obiectum secundarium sine attributione ad primarium, talis esset naturæ, vt nihil intrinsecum, & essentiale amitteret, quod alioqui haberet, si primarium obiectum esset, ad quod actualem diceret attributionem. Nam hæc attributio cum desumatur ab extrinseca voluntate Dei ordinantis, non variat, neque immutat naturam actus, qui sub tali ratione formali tenderet in prædicto casu in secundarium obiectum, atque in alio quando ordinaretur in primarium, adhuc enim propter eamdem causam postularet habitum sibi proportionatum, qui suapte natura posset tendere in Deum si proponeretur vt obiectum credendum. Vnde Deus respectu illius habitus esset obiectum reuelabile, & per actum eiusdem speciei sub eadem ratione formali credibile, quod vero in eo euentu non sit reuelatum, neque actu credendum, non immutat naturam actus, seu habitus, illi correspondentis.

14. Secundum fundamentum eiusdem sententiæ proponit alterum casum in quo daretur secundarium obiectum sine attributione ad primarium, verbi gratia si Deus de potentia absoluta reuelaret beato aliqua obiecta secundaria, beatus ille eliceret circa illa verum actum fidei theologicæ sine attributione ad primarium, quia hoc cum videatur, amisit rationem non apparentiæ, sub qua solum potest terminare fidem vt obiectum illius. Casum admittit Scot. expresse in 3. distinct. 31. quæst. vnica in fine & sectatores; item Durand. ibidem quæst. 4. numero 11. Nam si homo quamdiu viuit, & quando est in purgatorio potest actum fidei habere circa aliquod obiectum secundarium, cur non poterit etiam viso Deo circa illud idem obiectum non apparens per eamdem rationem motiuam, nempe auctoritatem diuinam reuelantem id, quod creditur, in eodem fidei actu perseuerare? Sane nulla repugnantia ostendi potest quæ contradictio sit, & à Dei potentia absoluta vinci nequeat: si quidem Deus clarè visus non fuit necessario claram & euidentem cognitionem cuiuslibet obiecti, immo neque euidentem ipsam reuelationem prout tali obiecto applicatur. Confirmatur, quia beatus habet rationem motiuam in patria quam habuit in via, seu purgatorio, nempe auctoritatem Dei reuelantis eamque obscuram; ergo eliciet actum eiusdem speciei. Dices habere beatum rationem propter quam eandem, non verò rationem quæ, ex qua etiam desumi debet ratio formalis specificatiua fidei, sicut calor, & sapor, quantumuis adsit lux, quæ est veluti ratio formalis incompleta videndi, non possunt videri, quia sunt qualitates tangibiles non visibiles: eodem modo obiecta secundaria non sunt credibilia fide diuina nisi actualem dicant attributionem ad Deum credendum, sed contra: tota ratio assentiendi obiecto fidei est extrinseca auctoritas Dei reuelantis. Vnde quicquid sub illa ratione creditur, habet adæquatam rationem formalem specificatiuam actus quo creditur, id vero, quod creditur, seu ratio *quæ*, id est connexio prædicati cum subiecto seu enuntiabili ad quod actus fertur, siue necessaria sit, siue contigens materialiter se habet comparatione actus, & ideo omnes enuntiationes fidei sunt æque veræ, & omnia enuntiabilia æque credibilia, vt sectione sequenti dicemus. At lux non ita se habet respectu obiecti visibilis, quamuis enim sit conditio, seu dispositio necessaria in medio ad emissionem specierum, non est ratio formalis videndi logicè necessaria. Nam sine luce diuinitus obiectum potest videri. Præterea illæ qualitates de sua natura habent, quod tangibiles sint, non visibiles, sicut albedo, & nigredo, quod visibiles sint, non odorabiles. At obiecta secundaria habent illam attributionem ad primarium per extrinsecam denominationem: nempè vt sint credibilia fide diuina actu per actualem ordinationem diuinæ voluntatis ad Deum credendum: sed in potentia ante hanc ordinationem credibilia sunt fide diuina, quia sine attributione possunt substare eidem rationi formali, sub qua habitualis, vel actualis fides in Deum credendum fertur, ergo.

Ex his duabus sententiis ita sentio, vt priori suam non denegem probabilitatem, posteriorem tamen iudico præferendam, vt potè rationi magis consentaneam, & solidioribus fundamentis stabilitam. Quare ad testimonia D. Thom. quæ pro prima sententia negante afferuntur, respondeo in illis prioribus locis D. Thomam loqui de fide prout de facto respicit obiecta secundaria cum actuali attributione ad primarium, neque quæstionem mouere de possibili, quã nos excitauimus, vt melius agnosceretur quænam esset illa attributio obiecti secundarij, & quam necessario prærequisita, & in eodem sensu de facto negat fidem in beatis reperiri, quam alij admittunt: & de possibili respectu obiecti non visi eandem sanè non negaret. Ad id verò quod in posterioribus locis ait, in beatis non dari spem; quia spes theologica non est respectu obiecti creati, in primis dico illam non esse adæquatam rationem, sed illam quam postea addidit non representari vt bonum arduum animis beatis suorum corporum gloriam, & immortalitatem: id enim postulat essentialis beatitudo animarum in cuius possessione sunt: & quod illa non fuerit adæquata ratio probatur ex eo, quod de spe Christi Domini respectu gloriæ immortalitatisque sui corporis asseruit; vt dixi. Secundo assignari po- 15.

test diuersa ratio in fide, atque in spe, nam obiecta creata, quæ virtute spei theologicæ sperari possunt, id tantum habent quatenus inseruiunt comparandæ beatitudini: Vnde comparata iam beatitudine mirum non est si deficiente spei motiuo illius actum circa creatum obiectum beatus nequeat exercere, At fidei motiuum in patria sufficienter applicari potest secundario obiecto non apparenti, & consequenter credi sine habitudine actuali ad obiectum primarium ob adductas rationes.

16. Ad primum fundamentum oppositæ sententiæ R. vt obiectum secundarium terminet assensum fidei theologicæ de lege ordinaria requiri, vt sit res diuina per actualem habitudinem ad Deum; de potentia tamen absoluta Dei in duobus assignatis casibus satis est si sit res diuina per aptitudinalem respectum ad Deum, id est vt talis naturæ sit actus, qui in illud obiectum fertur, & ex tali motiuo, vt sub eadem formali ratione actus eiusdem speciei posset tendere in Deum non visum, & à diuina voluntate dirigi hunc assensum secundarij obiecti ad primarium: est enim hæc denominatio sumpta à directione extrinseca, quæ actus naturam non variat. Vnde quicquid sit de motiuo religionis, certum est, illam non esse virtutem, quæ postulet Deum habere pro immediato obiecto, sed cultum Deo exhibendum, quare Deum non in recto, sed in obliquo attingit: actus vero fidei semper est à tali virtute quæ postulat suaptè natura Deum immediatè attingere in recto. Ad confirmationem concedimus spectata natura virtutis theologicæ & ordinaria lege, verum esse theologicam virtutem Deum respicere immediatè, vt obiectum, finem, & regulam non modo naturalis esse: sed maximè supernaturalis, inde tamen non rectè inferri non posse in statu puræ naturæ de potentia Dei absoluta reuelari aliquod obiectum credendum & ad hoc conferri Dei auxilium ad actum supernaturalem necessarium, quin ille, cui reuelatio fieret, ad finem supernaturalem ordinaretur: nulla enim in hoc contradictio apparet, multo minus in altero casu, si beato fieret reuelatio, qui Deum habet vt obiectum, vt finem & regulam sui esse naturalis, & supernaturalis. Neque in primo casu esset similis actus Dæmonum, hi enim non mouentur ad assensum ex motiuo supernaturali fidei, sed signis credibilitatis ad fidem naturalem habendam coguntur.

17. Ad secundum respondeo actum fidei elicitum ab homine in statu puræ naturæ liberum fore & de se studiosum & meritorium alicuius præmij intra limites finis naturalis, ad quem Deus hominem in eo euentu ordinasset, non tamen esset meritorius gratiæ sanctificantis, & multo minus gloriæ. Nam vt supponimus, homo eliciens non erit sanctificante gratia ornatus, & præterea ad actum meritorium de condigno gratiæ & gloriæ vltra conditionem ex parte personæ elicientis requiritur ordinatio, & promissio ex parte Dei si vera est sententia Suarij tom. 3. de gratia lib. 12. cap. 17. & 18. de quo nunc disputare non expedit. Nobis enim satis est quod ex parte hominis constituti in eo statu non fuerit gratia sanctificans per quam illius actus condignitatem haberent, neque proportio fuerit aut vis, quæ illum ab statu puræ naturæ abstraheret, puræ verò naturę status in nostro casu ex facta hypothesi habet, quod non excludat auxilium Dei supernaturale requisitum ad actum fidei de quo disputamus: quamuis excludat omnem gratiam sanctificantem, & ordinationem diuinam, quæ hominem ad supernaturalem finem dirigat. Nam sicut homo in statu naturæ lapsæ existens in mortali, quantumuis supernaturalem actum fidei eliciat non meretur per illum de condigno, neque ille extrahitur ab statu damnationis ad quam secundùm præsentem iustitiam tendit, ita in illo statu naturæ puræ si quis eliceret actum fidei diuinæ adhuc non intelligeretur ab eo statu abduci: sed posset in eo permanere & ad solum naturalem tantummodo finem ordinari. Neque esset inconueniens quod de potentia absoluta Dei, actus supernaturalis non per se, sed per accidens ad finem naturalem ordinaretur, sicut nullum est incommodum, immo diuinæ misericordię maximè congruum, homini reprobo, quem Deus pręuisa illius finali impœnitentia ęterno supplicio destinauit auxilia efficacia prębere ad eliciendos actus fidei, & alia auxilia sufficientia ad actus contritionis, quę Deus nullum illis pœnitentiæ fructum datura pręuidit.

Vtrum omnia fidei obiecta sint æqualiter & æque immediatè credibilia.

SECTIO III.

1. EX his dictis constat omnia enuntiabilia, siue omnes veritates à Deo reuelatas, tam quæ pertinent ad ipsum Deum vti primarium & principale obiectum fidei diuinæ, quam alias quaslibet, quæ ad secundarium spectant adęquatum eiusdem fidei materiale obiectum constituere. Nunc ergo comparatis ad inuicem his enuntiabilibus rogo an æqualiter credibilia sint, & vnum quodque immediate: an verò detur aliquis ordo in credibilitate ipsorum, vnumque mediante alio credendum sit? Duæ igitur sub hoc titulo comparationes comprehenduntur. Prima in æqualitate credibilitatis. Secunda in Immediatione eiusdem, an scilicet vna veritas fidei sit magis immediata quā altera. Quod attinet ad primam; æqualitas aut est propria, & ad pręsentem quęstionem directè spectans, facta comparatione in ratione formali credendi, aut minus propria, quę considerat obiecta secundùm suam entitatem, dignitatem, & proportionem ad fidem, item quoad dependentiam vnius ab alio. De priori ergo ęqualitate propria credibilitatis acceptę à ratione formali credendi, Dico primo; Omnes veritates tam ad primarium quàm ad secundarium obiectum pertinentes, sunt ęqualiter credibiles, neque vna intensiuè magis certa aut credibilis est quam altera; ita D. Thom. in 3. dist. 29.

dist. 29. quæst. 1. artic. 2. ad primum, Gabriel dist. 23. quæst. 2. artic. 1. Antonin. 3. par. tit. 8. cap. 3. & 4. Abulens. in cap. 22. Matth. quæst. 300. ad 7. & 301. ad primam & reliqui theologi communiter quod quidem non obscure indicauit Rupert. de operibus Spirit. sanct. lib. 1. cap. 6. vbi sic ait *multa sunt verba digesta calamo prophetarum, sed vnum est Dei verbum vniuersitas scripturarum.* Etenim Canonicas scripturas vnum verbum appellauit ob consonantiam veritatis, & credibilitatis æqualitatem: & probatur; Nam ea sanè dicuntur æqualia quorum eadem est regula & mensura: sed omnia obiecta materialia fidei siue ad principale obiectum spectent, siue ad secundarium, siue necessarias, siuè contingentes contineant veritates eandem habent suæ credibilitatis mensuram, & regulam actus fidei specificatiuam: ergo omnia sunt æqualiter credibilia: minor probatur, quia ad eandem veritatem primam in testificando nobis reuelatam referuntur omnia enuntiabilia, quibus credendo assentimur, vnde siue credamus Deum fuisse vniuersi Creatorem, siue Petrum fuisse Piscatorem, eadem est vtriusque enuntiabilis credendi ratio formalis.

Oppones: secundaria obiecta ex supradictis dicunt attributionem ad primarium: ergo sunt magis credibilia ea enuntiabilia, quæ ad primarium pertinent, neque obstat quod sit eadem ratio propter quam assensus fidei in principale & in secundarium obiectum tendit, nam secundaria obiecta charitatis, quæ sunt creaturæ, amantur propter eandem bonitatem diuinam propter quam Deum diligimus, & tamen Deus est magis diligibilis quam creaturæ, & inter creaturas spectato ordine charitatis, aliæ aliis sunt in amore præferendæ; eo quod non omnes æqualiter sunt amabiles: ergo non sufficit eadem ratio formalis, vt faciat omnia enuntiabilia fidei, æqualiter credibilia. Respondeo tamen concedendo antecedens, & negando consequentiam: ratio est, quia obiecta secundaria non habent attributionem ad primarium in participanda ratione formali, quasi eam mediante primario participent, vel illo mediante attingantur ab actu fidei. Nam licet Deus de se nihil reuelaret, adhuc illa eadem formalis ratio esset propter quam secundarium obiectum reuelatum immediatè crederetur, & per se eodem modo reuelaretur atque nunc: solum ergo dicit habitudinem attributionis ad primarium propter diuinæ voluntatis ordinationem, vt dictum est, congruenter tamen ad naturam habitus, à quo elicitur assensus fidei, qui ideo theologicus est, quia sub eadem ratione motiua in Deum ferri potest immediate, qui perfectius & multo dignius est obiectum, à quo plerumque denominatio solet mutuari, & obiectum secundarium in tantum dicitur diuinum in quantum à Deo reuelatur in ordine ad maiorem Dei manifestationem, qui est principalius, & dignius obiectum supra quod fides cadere potest: ad id verò quod additur de obiectis secundariis charitatis, respondetur

A ex D. Thom. & Abulen. citatis, esse diuersam rationem in fide ac in charitate: nam fides tendit in obiectum suum non propter veritatem in ipso apparentem, sed propter auctoritatem Dei reuelantis, creditur enim prout reuelatur, non prout in se apparet: & cum eadem sit testificantis auctoritas, & idem reuelandi modus respectu omnium credibilium, omnia æqualiter credibilia censentur. At charitas tendit in creaturam propter bonitatem in ea existentem à Deo participatam, & quia eadem Dei bonitas inæqualiter participatur à creaturis, non sunt omnes æqualiter per charitatem amabiles. Itaque licet charitas ab vna ratione bonitatis diuinæ specificetur, diuerso modo Deo applicatur ac creaturis & ab his etiam inæqualiter participatur.

B

De æqualitate credibilitatis secundo modo acceptæ, Dico secundo; Credibilitas prout accipitur præcisè à ratione *quæ* materialis obiecti, nimirum à præstantia, & dignitate, independentiaquè ipsius ex ordinatione diuina, congruenter ad naturam habitus fidei magis, id est principalius credibilia sunt diuina, & quæ ad illa magis accedunt, quam creata. Hanc assertionem tenet D. Thom. quæst. 14. de veritate artic. 8. ad 2. & in corpore vbi sic ait. *Veritas diuinæ cognitionis hoc modo se habet; quod primo & principaliter est ipsius rei increatæ, creaturarum verò quodammodo consequenter in quantum quidem cognoscendo se ipsum omnia alia cognoscit: & ita fides, quæ hominem diuinæ cognitioni coniungit per assensum ipsum, Deum habet sicut principale obiectum, alia verò quæcunque sicut consequenter adiuncta.* In quib. verbis ostendit D. Thom. ordinationem diuinam in nostræ fidei assensibus, voluit enim, vt nostra fides respiceret diuina, tanquam principalius credibilia, & creata tanquam illis adiuncta, vt fides per quam ad Deum primum accessum habemus diuinæ cognitioni assimilaretur. Probatur primo, quia idcirco nostri textus præsertim in cap. firmiter dum proponunt ea, quæ à nobis credenda sunt, à principali obiecto exordiuntur, nempe de Deo, Deique perfectionibus tam absolutis quàm relatiuis: similiter in symbolis. Vnde D. Hieron. in illa verba psalm. 86. *fundamenta eius in montibus sanctis*, exponit illud Pauli 1. ad Corint. 3. *vt sapiens architectus fundamentum posuit*, adiungitque commentationis loco, *hoc est fidem Trinitatis*, quia Patrem, Filiū, & Spiritum sanctū Ecclesiæ dicit esse fundamenta in montibus sanctis collocata: & huc pertinet illa multorum patrum expositio, qui Petri confessionem Matth. 16. de mysterio Trinitatis & Incarnationis à Christo Domino petram idcirco appellari putarunt, quia firmum erat fundamentum supra quod Christus suam erat edificaturus Ecclesiam: ita Chrysostom. homil. 55. in Matth. Hilar. lib. 6. de Trinitat. Cyrill. Alexand. dialog. 4. de Trinitate & Nicæn. lib. contra Iudeos arbitrantur. Secundo idem ratione suadetur: nam quamuis potentia cognoscitiua & habitus æquè respiciant sua obiecta materialia, vt stant sub ratione for-

mali æqualiter illis applicata; non est dubium A magis inclinari in illa, quorum agnitione magis perficiuntur. Etenim intellectus noster, magis inclinatur ad mediocrem cognitionem Dei, quàm ad maximam creaturæ; quia cum potentia sit propter suam operationem, quo perfectior est operatio illius, eo maiori propensione in illam fertur: sed actus fidei, qui tendit in Deum trinum & vnum magis perficit intellectum, quam qui tendit in hoc enuntiabile D. Petrus fuit Piscator: ergo quæ diuina sunt, magis, idest principalius sunt credibilia.

4 Altera comparatio obiectorum materialium ad inuicem, est non in æqualitate solum, sed in immediatione credibilitatis; ex qua præcedens amplius declaratur; qua in re prima sententia affirmans inter obiecta materialia fidei esse aliqua prius credenda ex intrinseca ratione fidei; ac proinde in ratione credibilitatis alia aliis esse priora, diuersimodè defenditur ab authoribus. Nam Durand. in 3. dist. 24. quæstione prima num. 8. & 16. ait primum enuntiabile credendum ad quod reliqua resoluuntur, & ex quo deducuntur esse credere, Ecclesiam regi ab Spiritu sancto, seu credere auctoritatem diuinam regentem Ecclesiam, & reuelantem scripturas: idem docuit Palud. ibidem quæstione prima, colum. 2. quamuis in fine quæstionis ab hac sententia videatur recedere: alij, quos refert Almai. tract. 2. moral. cap. 3. inter quos falso numerat D. Thomam, docent primum à fide credendum esse, quicquid Deus reuelat est verum: eadem est opinio Gabriel. quæst. 2. citat. dist. artic. 1. in fine, licet probabile etiam existimet oppositum. Vasq. 1. par. disp. 5. cap. 3. asserit fidem immediate inclinare in hanc propositionem, Deus dicit, & eam esse rationem assentiendi cuilibet articulo; Marsil. in 3. quæst. 24. artic. 1. colum. 6. tria principia prius credenda proponit: Deum esse: secundum Deum esse veracem: Tertium omne reuelatum à Deo verum esse: omnes hi authores vel expresse vt Durandus, & Vasq. vel saltem implicite indicant assensum fidei esse discursiuum. Verum Suarius de fide disput. 2. sect. 4. num. 5. quia existimat hoc non esse necessario coniunctum cum discursu quod noster intellectus aliqua principia prius credat, quam alia, abstrahit ab hac quæstione hoc loco, & solum constituit ordinem inter obiectum formale, & materiale, quatenus obiectum formale est aliquid creditum, & sic probat primo. Nam fides humana pendet ex duobus principiis, quæ necessario debent præcognosci, vt aliquid ob alicuius auctoritatem credatur. Vnum est, talem personam hoc dicere: alterum illam esse fide dignam: sicut ergo ex his duobus principiis reliqua credibilia pendent in fide humana, ita in diuina illa duo principia prius necessario credenda sunt; Deum dicere, & Deum esse primam veritatem; quæ nec fallere, nec falli potest. Cum hoc tamen discrimine, quod fides humana cum sit naturalis & fallibilis, illa principia possunt cognosci cognitione naturali, & modo perfectiori: potest enim quis audire dicentem, & illius testificationis euidentē & intuitiuam habere notitiam, & deinde cognoscere illum esse veracem ex aliis indiciis, & coniecturis cognitione opinatiua. At assensus fidei cum sit certissimus, licet ineuidens, non potest supponere aliam cognitionem huius rationis formalis, nisi certissimā saltem in æquali gradu, item ineuidentem: ergo non potest suponi cognita formalis ratio fidei nisi per fidem: oportet ergo vt prius credantur illa duo principia; vt reliqua enunciabilia fidei credantur; non enim firmius esse potest ædificium quam fundamentum; neque conclusio elici ex principiis minoris certitudinis, & veritatis. B Confirmatur quia D. Thom. 2.2. quæst. 1. artic. 1. ait motiuum fidei se habere ad actum illius, sicut medium scientiæ ad eiusdem assensum: sed nisi medium scientiæ iudicetur non potest inferri ex illo assensus scientificus: ergo nisi prius motiuum fidei iudicetur, non potest assensus fidei propter illud reliquis obiectis firmiter adhærere. Secundo, humanus intellectus non certificatur de aliqua veritate nisi per iudicium, quod idem est, atque assensus, qui super illam cadit: ergo intellectus non potest certificari de ratione formali fidei, nisi per iudicium in quo rationi formali assentiatur, quæ ratio formalis in illis duobus principiis continetur: illa ergo necessario debent prius credi, nam cum ex terminis non pateant, C quia alioqui esset assensus illorum naturalis & euidens, vt sunt assensus primorum principiorum, oportet vt ex fide diuina de illis per iudicium potentia certificetur antequam ad alia credenda perueniat.

Vera tamen sententia est omnia obiecta fidei æquè immediate esse credibilia, neque vllam ex supradictis propositionibus, seu principiis necessario esse prius credendam. 5 Ita tenet expresse Scot. in 3. dist. 23. quæst. vnica §. aliter potest, prope finem & dist. 24. quæst. vnica in fine. Capreol. ibidem artic. 3. in respons. ad 3. contra secundam conclus. Maior. quæst. 9. Altisiod. 1. p. summ cap. 1. Almain. citatus, Ocham. quodlib. 3. q. 7. Vega in Concil. lib. 9. cap. 3. Caiet. q. 1. art. 1. §. ad 4. dubium, Lorca ibidem disp. 2. D num. 13. Valent. disp. 1. quæst. 1. punct. 2. & 3. Cumel. 1. par. quæst. 1. artic. 2. quæst. 1. ad secundum Conc. de moralitate actuū supern. disp. 9. dub. 7. Turrian. 22. disp. 6. dub. 1. Colligitur ex Nazian. oration. 45. Basil. in psal. 115. Credidi propter quod, &c. Damasc. lib. 4. fidei. Probatur primo. Vt intellectus iudicet aliquod enuntiabile illique assensum præbat, satis est si accommodate representetur motiua ratio propter quam intellectus assentitur: sed in simplici apprehensione diuinæ reuelationis sufficienter obiecto reuelato motiua ratio applicatur: ergo quæcunque propositio fidei primo proponatur intellectui sub hac ratione motiua, illa primo iudicabitur: & hinc sequitur quod assensus cuiuscumque credibilis obiecti per accidens se habeat respectu alterius; quare nullum

nullum per se præsupponitur creditum vt alia fidei assensum terminent: sola minor indiget probatione vt hæc ratio rem concludat: illam sic ostendo: nam ad assensum primi principij satis est simplex terminorum apprehensio, in hac enim sufficienter disponitur potentia penetrando terminos, vt assentiatur primo principio, verbi gratia cognita ratione totius & ratione partis, non per antecedentia iudicia, sed per simplices apprehensiones, satis disponitur intellectus, vt iudicet omne totum est maius sua parte: ergo sicut ratio intrinseca, & inclusa in terminis primi principij sufficit apprehensa, vt determinet intellectum ad assensum propter illam: ita ratio extrinseca, quæ non minus efficax est de se ad certificandum intellectum de connexione prædicati cum subiecto in propositione de fide, sufficiet apprehensa. Quod vlterius corroboratur. Nam illud primum principium siue vnum sit, siue duplex vt terminet prius fidei assensum, solam cognitionem apprehensiuam supponit, & in illa simplici apprehensione sufficienter proponitur ratio ad iudicium fidei: ergo motiuum fidei in simplici apprehensione propositum rectè applicatur cuilibet reuelato, neque dici potest sufficienter proponi ad credendum reuelatum formale, non verò ad materiale credendum: nam in primis quando hoc principium *Deus dixit*, vel hoc, *Deus est prima veritas infallibilis* creditur, *vt quod* pertinet iam ad partem obiecti materialis, est enim id quod reuelatur: ergo si apprehensio simplex antecedens sine aliquo iudicio certificat intellectum ad illud reuelatum, sufficiet ad quodlibet aliud, sic non procedit distinctio & ordo necessario requisitus à Suario inter obiectum formale, & materiale.

6. Probatur secundo: quando aliquis elicit assensum fidei circa quodlibet obiectum, non solum iudicat, *vt quod*, id quod credit, sed etiam attingit rationem formalem credendi, nempe auctoritatem Dei testificantem tanquàm rationem motiuam; alioqui non esset assensus fidei, in hoc enim constituitur in sua specie & natura, à qua deficere non potest: ergo in quolibet enuntiabili fidei diuinæ semper inuoluitur ratio motiua, quæ pariter iudicatur suo modo; quasi dicerem, Antichristus erit, quia Deus dixit, & dum dico, *Deus dixit*, iam inuoluitur in termino *Deus* illud aliud principium quod talis est persona testificans, vt nec fallere nec falli possit: hanc rationem ita admittit Suar. citatus num. 11. vt non initio credendi, sed postea vno assensu, & iudicio sola apprehensione præcedente iudicare possimus Deum esse trinum, & vnum quia Deus dixit. Nam quando primo generatur fides, ipse existimat semper diuersis assensibus hoc fieri oportere. Verum in hoc satis ostendit non esse necessarium, vt semper iudicetur prius diuerso iudicio ratio motiua supra quam cadit assensus: & consequenter posse simplicem motiui apprehensionem determinare intellectum ad assensum cuiuslibet reuelati: frustra igitur ex natura rei requirit, vt illa duo enuntiabilia, iudicentur prius, hoc enim esset cogere Deum, vt illa necessario prius reuelaret si vellet quoduis aliud obiectum credendum proponere; cum tamen præcedenti sectione satis ostensum sit cum eodem Suario attributionem secundarij obiecti materialis ad primarium, non esse essentialem, sed accidentalem, & extrinsecam habitudinem, & potuisse Deum reuelare homini in statu puræ naturæ aliquod enuntiabile sine actuali attributione ad Deum: quod fieri non posset, si necessario de primario obiecto reuelari deberent illæ duæ propositiones prius credendæ, Deus, hoc reuelat, & est prima veritas quæ falsum nequit testificari.

Probatur tertio: ex opposita sententia sequitur assensum fidei esse discursiuum: sed hoc est falsum, vt nunc suppono, & in quæst. 3. ostendam, ergo non est admittendus ordo necessarius inter enuntiabilia fidei: maioris illatio probatur, nam ad discursum secundum causalitatem, qui propriè discursus dicitur, duo requiruntur, & sufficiunt, vt notat Turrian. de fide disput. 6. dub. 1. §. meo igitur, cum D. Thom. 1. par. quæst. 14. artic. 7. & docent Conimbricen. in lib. 1. de priori resolut. cap. 1. quæst. 2. artic. 1. cum eodem D. Thom. aliis in locis. Primum est vt sint duo saltem obiecta quorum vnum ex alio, seu per aliud cognoscatur. Secundum vt sint duæ saltem cognitiones iudicatiuæ, quarum vna ex alia inferatur: hæc duo necessario admittere debet qui dixerit non posse fidelem assentiri alicui propositioni de fide diuina, quin prius assentiatur duplici principio, videlicet Deus dixit, Deus est veritas, quæ falsum testari nequit: Nam in primis admittit diuersa obiecta, quorum vnum aliud supponit, & ex alio sequitur quia assentitur vni propter aliud, etenim in illis principiis continetur obiectum formale propter quod assentimur cuilibet obiecto materiali fidei. Deinde admittit plures assensus, seu iudicia intellectus, quorum illud quod cadit super obiectum materiale semper præsupponit aliud, vel alia, quæ cadunt super formale; quod prius credi & iudicari debet iuxta illorum opinionem: & hoc iudicium posterius cadit etiam supra prius, tanquam continens rationem formalem credendi: ergo dependet ab illo: respondet Suar. sect. 4. citata num. 12. aliud esse intellectum indigere compositione plurium propositionum, & transitu vnius ad aliam ad concipiendum assensum fidei, aliud verò assentiri ex vi discursus, quare primum admitti posse sine secundo quia assentiri ex discursu est fundari in illo: ita vt causa per se assentiendi sit connexio extremorum cum medio, hoc autem necessarium non esse ad assensum fidei: sed contra primo, vt intellectus assentiatur illis duobus principiis verò assensu fidei, non indiget compositione plurium propositionum, neque transitu vnius ad alteram: ipse enim docet num. 14. illa duo simul iudicari, & se multo includere sine ordine prioris, aut posterioris, quia non est credibile Deum aliquid dicere nisi in diuina veritate nitatur,

neque etiam credibile est Deum esse veracem in testificando aliquid, nisi quatemus à Deo aliquid reuelatur: sic igitur illa duo simul creduntur sine transitu ab alio precedente iudicio: & creduntur: tanquam pars materialis obiecti quod attingitur: ergo non rectè dicitur indigere intellectum ad assensum fidei transitu ab vna propositione ad alteram. Secundo: si iste transitus est per se necessarius, & fit ab vna notitia iudicatiua ad alteram, & hæc posterior est propter priorem, negari non potest intellectum ex vi discursus assentiri. Tertio connexio medij cum vtroque extremo in duabus pręmissis necessaria quidem est ad consequentiam formalem, & ad veram demonstrationem, sed non ad discursum ad quem vt diximus sufficiunt duæ cognitiones iudicatiuæ. Quarto in illis duobus principiis præsuppositis continetur saltem virtualis connexio medij cum duobus extremis. Nam quando credo Antichristum fore necessario, illi duo assensus vel vnus vtrumque cōtinens, videlicet, *Quod Deus dixerit*, & *quod Deus semper testificatur verum*, præcedunt in intellectu: & hic datur discursus. Deus semper testificatur verum: sed fore Antichristum Deus testificatur; ergo Antichristum fore est verum. Ne igitur admittatur necessario discursus in fide, dicendum est; nullum esse ordinem inter propositiones de fide credendas per se loquendo, quasi aliquæ credendæ sint prius aliis: sed illæ prius credentur, quæ prius accommodate proponentur, cum ea credibilitatis euidentia, quæ ad prudenter credendum necessaria est: non est tamen negandum licet habitus fidei non inclinet per se ad credendam aliquam propositionem prius altera; ex ordinatione tamen diuina, & attributione obiecti secundarij ad primarium prius proponenda esse mysteria quæ ad primarium obiectum pertinent iis qui in fide instrui debent. Vnde merito dixit Paulus ad Hebræos 11. num. 6. *Credere enim oportet accedentem ad Deum quia est & inquirentibus se remunerator sit.* Cum enim homo à Deo ordinatus sit ad supernaturalem finem; vt illi per fidem suam placeat, & se ad iustificationem vera fide disponat, opus est, vt credat Deum esse supernaturalium authorem, qui res humanas curat, & inquirentibus se æternæ salutis præmia elargitur, & ab his credendi initium accipi oportere, & primum ad Deum accessum haberi, Apostolus monet.

8. Ad primum pro contraria opinione Resp. primo non requiri per se ad fidem humanam vt illa duo principia præcedant: sed satis esse si apprehensa auctoritate dicentis, qui audit statim iudicet, illud ita esse propter testificationem talis personæ. Secundo quamuis admittamus in humana fide necessarium esse illum discursum, non sequitur admittendum esse in diuina. Nam fides humana est cognitio naturalis, quam in naturalis luminis discursu fundari non repugnat. At fides diuina totam certitudinem suam à supernaturali motiuo extrinseco mutuatur. Ideoque naturalis luminis discursu niti non potest, quod sane contingeret si illa duo principia continentia rationem formalem fidei per se primo, & immediate credi deberent: vt quis aliis obiectis fidei posset assentiri. Ad confirmationem dico D. Thom. comparare rationē formalem fidei medio scientifico non in omnibus, sed in eo quod sit motiuum, seu ratio propter quam credimus, sicut scientiæ medium est ratio propter quam scimus; non quia existimaret eodem modo deducendum esse fidei assensum ex cognitione iudicatiua medij, sicut deducitur per naturalem discursum conclusio scientifica ex præmissis. Ad secundum concesso antecedente, neganda est consequentia, si intelligatur de iudicio quod cadat primo, & adæquate in obiectum formale fidei, concedenda verò si sermo sit de assensu fidei, qui super obiectum materiale simul & formale ceciderit; ratio verò cur non oporteat primo & per se iudicari mediū fidei, sicut medium conclusionis scientificæ, est, quia medium fidei est extrinsecum, medium scientiæ intrinsecum. At medium intrinsecum ex duplici connexione naturali cum duobus extremis manifestat coniunctionem extremorum inter se, hæc verò coniunctio fit in intellectu nostro per compositionem iudicij componentis prædicatum cum subiecto: è contra medium extrinsecum non requirit hanc cum vtroque extremo propositionis iudicandæ coniunctionem; ideoque satis est quod apprehendatur illa auctoritas dicentis in simplici cognitione, vt in sequenti iudicio assensus non solùm super enuntiabile fidei, sed etiam super motiuum cadat propter quod iudicatur: quod quæst. 2. amplius declarabitur.

Vtrum materiale fidei obiectum semper in re verum sit.

SECTIO IIII.

Excito quæstionem de obiecto semper à parte rei vero, vt sub hoc titulo duas difficultates comprehendam; quæ ob maiorem doctrinæ commoditatem simul tractari debent, quamuis altera magis ad obiectum formale nempe ad testificationem Dei spectare videatur. Dupliciter igitur potest materiale fidei obiectum esse falsum à parte rei: primo, si Deus per se, vel per alium mentiretur, Secundo, si quis existimaret aliquid esse reuelatum à Deo, & per assensum fidei iudicaret verum quod à parte rei non esset, sicut ipse crederet: his duobus modis inquiro an obiectum à parte rei falsum assensum fidei possit terminare. Priori modo defectus veritatis esset in ipsa ratione formali seu testificatione Dei: posteriori in falsa applicatione diuinæ auctoritatis, & in deceptione applicantis illam, & credentis propter motiuum existimatum. Quod attinet ad primum quæstionis sensum, supponere debemus ex D. Augustin. lib. de mendatio cap. 3. & 4. item lib. contra mendacium cap. 12. in fin. & ex Gelasio Papa in cap. beatus 22. quæst.

22. quæst. 2. mendacium esse falsam vocis significationem cum voluntate fallendi, quam descriptionem exponunt Theologi in 3. dist. 38. ibiquè D. Thom. quæst. 1. Gabrielque quæst. 1. artic. 1. aduertit nomine vocis intelligi quodcumque signum mentis manifestatiuum: non enim verbis modo, sed scriptis, simulatisque operibus mendacium committi potest. Deinde cum tripliciter falsum proferri contingat, primo tantum materialiter, quando quis verum dicere intendit, sed fallitur: Secundo formaliter tantum, vt si quis cum intentione dicendi falsum, verum dicat quod tamen falsum putat: Tertio formaliter & materialiter quando reuera falsum profert ex eadem intentione falsum proferendi: solum his duobus modis vltimis mendacium profertur. Vnde D. Thom. 2. 2. quæst. 100. artic. 1. formalitatem mendacij in eo constituit quod aliquis habeat voluntatem falsum enuntiandi: hinc enim mendacium nominatur, quod in eo contra mentem itur: falsa igitur vocis significatio dicitur spectata habitudine ad mentem dicentis, quamuis vera sit considerato respectu ad rem significatam: sicut è contra si vera sit significatio respectu mentis, etiam si falsa sit comparatione rei significatæ, reuera mendacium non est; quod cum Augustin. obseruauit Gratian. in cap. is autem 22. quæst. 2. illa verò intentio fallendi, si distinguatur ab intentione dicendi falsum, necessaria non est ad mendacium: est enim conditio accidentaria, & ab ipso mendacio separabilis: vt cum D. Thom. & aliis aduertit Lorca 22. quæst. 1. artic. 3. disp. 7. num. 2. in Deo tamen locum habere non posset mendacium, nisi esset simul materiale & formale: etenim falsitas materialis cum formali veritate solum contingit in persona, quæ in sua cognitione decipitur, neque cognoscit rem vt est: cum igitur Deus omnia perfectissimè cognoscat, si falsum proferret, ex eo solum proueniret, quia illud dicere vellet cuius contrarium sciret: & quamuis non intenderet fallere, satis esset ad mendacium: si falsum aliquid enuntiare vellet: ita enim tradita definitio exponi debet: vt animus, & voluntas fallendi nihil aliud sit quam animus falsum proferendi. Inquirimus ergo an Deus possit vel per se, vel per alium hac ratione falsum dicere; quod si nulla ratione contingat, obiectum fidei semper erit verum in prima consideratione: falsum verò per alium Deus proferre intelligeretur tribus modis: primo si Deus præciperet alteri vt nomine ipsius Dei vel suo proprio falsum nuntiaret: Secundo si consuleret vel imponeret præceptum, vel excitaret ad dicendum mendacium. Tertio si infunderet alicuius menti habitum erroris aut falsam apprehensionem, & ita causa esset, cur aliquis falsum iudicium haberet: his omnibus modis per sequentes conclusiones breuitatis gratia hanc difficultatem enodabo.

2. Prima Conclusio. Deus neque vnquam mentitus est, neque de potentia ordinaria per se mentiri potest: hæc est de fide contra hæ-

A resim Priscellianistarum teste D. August. lib. contra mendacium cap. 2. & de hæresibus in 70. in eodem errore fuisse Armenos Guido Carmelita testatur: qui ex variis scripturæ sacræ testimoniis suum suadêre errorem conabantur: contra hos hic disputare non oportet, cum id luculenter fecerint Gregor. in 3. dist. 24. quæst. 3. & alij Theologi ibidem Bellarm. lib. 1. controuersia 1. Canus de locis lib. 2. cap. 3. Valentia tom. 3. disp. 1. quæst. 1. par. 3. & alij recentiores prosequenti conclusione citandi. Probatur primo ex sacra pagina: *Non est Deus quasi homo vt mentiatur* ad Roman. 3. *est autem Deus verax omnis autem homo mendax* ad Titum 3. *In spem vitæ æternæ; quam promisit qui non mentitur Deus*, ad Hebræos 6. *vt per duas res immobiles, quibus impossibile est mentiri Deum, fortissimum solatium habeamus*: & alibi sæpe. Secundo hæc est constans, & communis sententia Patrum, vt apud recentiores citatos videre est. Tertio probatur ratione, nam si Deus vel de facto mentiretur, vel de potentia ordinaria mentiri posset, tota tolleretur sacrarum literarum auctoritas infallibilis vt optimè arguit D. Augustin. epistol. 8. ad Hieronymum *Admisso enim semel in tantũ auctoritatis fastigium officioso aliquo mendacio; nulla illorum librorum particula remanebit, quæ non, vt cunque videbitur, vel ad mores difficilis, vel ad fidem incredibilis, eadem perniciosissima regula ad mentientis auctoris consilium, officiumque referatur.* Vnde ergo suam infallibilem certitudinem mutuabitur nostra fides: si fallibili diuinæ attestationis fundamento nitatur? Verum hæretici, vt nostram suæ similẽ fidem facerent solidissimum primæ veritatis fundamentum subuertere conabantur: loca sacræ scripturæ quæ pro se hæretici producunt recentiores citati declarant ad quos, & ad commentatores lectorem remitto: si quis tamen vno quasi intuitu illa velit percurrere, sciat ad quatuor posse capita reuocari. Primum est, in quo loca sibi repugnantia allegantur, quorum alterum necesse est vt à veritate deflectat: hæc tamen qua ratione cohæreant absque vlla contradictione expositores manifestè ostendunt. Secundum in quo aliqui viri sancti diuino, vt videtur, spiritu afflati mendacia dixisse probatur; vt quando Genes. 22. Abraham dixit *Ego & puer reuertemur ad vos*: item Genesis 27. Iacob. ab patrem ait, *Ego sum filius tuus primogenitus Esau*: & in his euentis si reuera hi sancti in mendacia lapsi sunt, vt homines infirmæ voluntatis arbitria, non à Deo lacessiti, vel moti deliquerunt: vel potius, vt Patres frequenter facere solent, à mendacio excusandi sunt, & in ipsorum verbis mysteria non mendacia sanctorum interpretũ perspecta declaratione agnoscentur, vt cum D. August. obseruauit Gratianus in cap. quæritur 22. quæst. 2. Tertium caput est in quo continentur aliquæ promissiones Dei quæ non videntur impletæ, Quartum in quo referuntur loca in quibus Deus dicitur decipere homines; falsos prophetas mittere; dare spiritum erroris, & similia quæ habentur Iob. 12. n. 19. & 20. item 3. Reg. 22. n. 20. Esai. 63. n.

17. & 2. ad Thessalon. 2. num. 10. sed de his duobus dicemus conclusione 3. & sequen.

Secunda Conclusio: Neque de potentia absoluta Deus per se mentiri potest: hæc est contra Adamum Holchot, Aliacensem, Gabrielem quos refert Valentia disp. 1. quæst. 1. par. 3. & alios citatos à Gregor. in 1. dist. 42. à 2. quem à Gabriele referri dicit Banes, sed immerito, nam neque huius sententiæ assertor fuit, neque vt talis à Gabriele refertur, nostra tamen assertio tenenda est de fide, vt existimat Suar. de fide disp. 3. sect. 5. Coninc. de moralitate actuum supernat. disp. 10. dub. 1. conclus. 2. num. 5. qui citat Valentiam & Turrianum; Verum hi authores, licet temerarium dicant, oppositum asserere; non tamen docent esse contra fidem: ego verò locũ D. Pauli supra citatum ad Hebræos 11. apertam fidei definitionem continere existimo. Nam si impossibile est mentiri Deum: nulla est potentia in Deo ad mendacium, quia circa impossibile in tota sua latitudine, & sine limitatione acceptum, vt Apostolum Patres communiter exponunt, nulla versatur potentia. Deinde probatur ratione: primo derogat diuinæ omnipotentiæ posse mentiri ergo in Deo nulla est potentia ad mendacium: antecedens egregiè notauit Augustin. lib. 1. de Symbolo ad Catechum. cap. 1. vbi de Deo dixit: *Si mentiri posset non esset omnipotens*: & lib. 15. de Trinitat. cap. 15. *Magna*, inquit, *illius verbi potentia est non posse mentiri*: & probatur, nam ea quæ sunt intrinsecè mala, & ideo, quia mala sunt, prohibentur, non cadunt sub diuinam omnipotentiam; quia alioqui coniuncta non esset cum summa bonitate, & rectitudine: sed mendacium est intrinsecè malum: ergo, &c. minorem ostendo in primis quia illam de fide esse docet Augustin. hæres. 70. & in cap. super eo de vsuris Alexand. 3. indicauit. Deinde quia dissentaneum est naturæ rationali mendacium secundum se consideratum; destruit enim illius ordinem, & humani commercij fidelitatem, ac societatem: & ita est contra finem ad quod instituta est inter homines locutio, videlicet vt externis sermonibus suam ad inuicem mentem manifestarent: & hinc prouenit, vt numquam, etiam ob bonum finem mendacium possit honestari, sicut neque odium Dei, quia nunquam exuitur intrinseca malitia actus ex obiecto, & de se mali propter extrinsecam ordinationem ad aliquod bonum; ergo retenta externa significatione falsa, & contra loquentis mentem, locutio est naturæ rationali contraria, & consequenter intrinsecè mala ex obiecto quantumuis ad tuendam vitam, aut quoduis aliud bonum ordinetur: latius hoc confirmant Theologi cum D. Thom. 2. 2. quæst. 10. artic. 3. Cano de locis lib. 2. cap. 2. Corduba in quæstion. lib. 1. quæst. 29. Summistæ verbo mendacium.

4. Probatur secundo. Perfectio est Dei simpliciter, tantam in simplex dicendo habere auctoritatem, vt illi omnino fides debeatur: nam melius est habere hanc infinitam testificandi auctoritatẽ, quam non habere: etenim pro dedecore reputatur hominum, ita sæpè dictis decipere, vt nulla illis adhibeatur fides, & pro honore adeo veraces esse, vt sine formidine omnia illorum dicta credantur. Ergo Deum denegat infinite perfectum qui qualemcumque mentiendi potentiam in eo admittit. Tertio quia, vt ait Augustin. lib. de mendacio cap. 8. *hoc admisso omnis omnino disciplina fidei subuertitur*: qua sacræ paginæ fides eleuatur: idem habetur in cap. si ad scripturas ex eodem Augustin. accepto, quod infra comment. 4. notat. 10. declarabo. Nam licet de potentia ordinaria Deus non mentiretur si absolute id facere posset; vnusquisque poterat dubitare, an tunc potentia sua absoluta vsus fuerit: quando ea, quæ in sacra scriptura sunt; nobis reuelauit, immo etiam si reflexe supra suam testificationem Deus diceret se verum dicere, & non vti potentia sua absoluta in mentiendo, de huius reflectionis veritate adhuc quis dubitaret; an etiam in hac reflexione potentia absoluta vteretur: & sic nunquam Deo haberetur infaillibilis fides, quia semper illius asseueratio reduci posset ad potentiam absolutam mentiendi.

Oppones primo contra primam rationem, mendacium est contra iustitiam, sed Deus potest dispensare in his, quæ sunt contra iustitiam; ergo etiam in mendacio, ergo mendacium non est intrinsecè malum: nam in his quæ sunt intrinsecè mala Deus dispensare non valet. Maior probatur: mendacium est contra ius, quod vnusquisque habet, vt sibi dicatur verum: minor probatur: quia Deus dispensauit in furto ab Israëlitis facto Ægyptiis: & in homicidio Sansonis iuxta cap. Gaudemus de diuortiis vbi etiam Innoc. Tertius docet Iacobum fuisse liberatum à mendacio ob diuinam reuelationem. Resp. negando minorem si sermo sit de propria, & rigorosa dispensatione, quæ consistit in hoc, vt ex priuilegio aliquis eximatur ab obligatione legis perseuerante illius vi, quod late probabimus infra ad titulum de constitut. disput. 3. quæst. 2. sect. 2. & seq. neque enim Deus, vt supremus legislator est, concedit in aliquo casu, vt quis verè furetur, occidat seu mentiatur, neque vt aliquid contra ius naturæ operetur, sed solum quatenus est supremus dominus potest dominia commutare, & vt supremus iudex punire: sic mutare materiam, & facere vt peccatum non sit, quod in aliis circunstantiis tale foret. Vnde non dispensauit cum filiis Israël, vt Gaza Ægyptiorum furarentur, sed vt supremus dominus, aut Iudex, ea Israëlitis adiudicauit, quæ ob labores, & quasi locatam operam merebantur: similiter cum Sansonem mouit vt Philistæos occideret, non vt supremus legislator fecit, sed vt supremus dominus vitæ illorum, vel vt iudex ob iniurias suo populo factas illis iustum bellum inferri declarauit. Neque Innoc. Tertius in textu citato admittit Deum reuelasse Iacobo vt mentiretur, sed permisisse vt diceret se esse promogenitum Esau, quia ex concessione Dei primogenita

genita sibi ab Esau vendita, & parui du-
6. cta debebantur. Dices, cur Deus etiam vt supremus Dominus mutando materiam, & remittendo ius illud quod homo habet, vt sibi verum dicatur, non poterit concedere, vt quis mentiatur? quod si alteri hoc ius dare potest, cur vt supremus Dominus sibi vsurpare non poterit! Respondeo tamen. Quotiescumque materia praecepti negatiui (qualis haec est de non mentiendo) talis fuerit, vt non dependat à dominio, seu iurisdictione Dei, rerum dominia ex arbitrio permutantis, neque ex circunstantia extrinseca conferente ad bonitatem, seu malitiam actus; sed pendeat ex intrinseca tantum turpitudine, & iniquitate obiecti; non posse à Deo mutari materiam, neque cohonestari actum, qui in alia circumstantia malus esset: tale est odium Dei, desperatio, blasphemia, Idolorum cultus; & similia, quae ex obiecto habent intrinsecam malitiam, & à Dei supremo dominio non dependent, neque à particulari circumstantia: vnde illa Deus, vt supremus legislator ex rectitudine suae honestatis necessario detestatur: quia semper debet conformari suo dictamini rectissimo, haec vt mala omnino agnoscenti: similiter se habet mendacium, non enim suam tantum malitiam habet, quia violat ius, seu dominium aliquod personarum particularium: sed quia ipsi rationali naturae contrarium est, quatenus societatem, & fidelitatem illius destruit, ad quod consequitur ius, quod vnusquisque habet, vt sibi dicatur verum, quod tamen tale non est, vt remitti possit ab hominibus ad inuicem, quia ab illorum particulari dominio non dependet, sed in rectitudine rationalis naturae fundatur, quam Deus, vt supremus legislator rectissimus inuertere non valet, & quamuis ad hoc à superiori non obligetur, à sua tamen honestate, & rectitudine obligatur.

7. Oppones secundo, contra secundam & tertiam rationem: Deus sine dispendio suae infinitae auctoritatis, & quin eleuetur paginae sacrae fides, loqui potest amphibologicè, & ea verba proferre, quae solum ex adiunctis, & mente retentis verum sensum efficiunt, quamuis si tantum considerentur ea, quae prolata sunt, falsum sensum reddant: quem loquendi modum ex iusta causa licitum esse tenet. Suarius, Valentin. Toledo, Lessius & alij quos sequitur Sanch. lib. 3. decalog. cap. 6. numero 15. sed etiam hac posita sententia nos non possumus dubitare, an vera sint, quae à Deo credimus reuelata, & an sensum à Deo intentum percipiamus: ergo etiamsi Deus de absoluta potentia mentiri posset, non possemus nunc dubitare de iis, quae in sacra pagina continentur; & consequenter ex ea parte non tollitur infinita auctoritas Dei, neque eleuatur sacrarum literarum fides. Ad hoc argumentum duo respondent aliqui recentiores: primum, illam rationem non esse ita efficacem, vt à contrariè opinantibus solui non posset. Secundum, illam senten-

A tiam de modo loquendi diminuto in verbis, & solum vero ex adiunctis per cogitationem, non esse admittendam: sicut non admittit Ægidius Conic. supracitatus dubio tertio, numero 37. & sequent. haec tamen solutio partim sua destruit fundamenta, & D. Augustin. contrariatur; partim sententiam satis probabilem, & à viris doctissimis approbatam reijcit. Melius ergo respondebitur magis eleuari fidem sacraescripturae & infinitam Dei auctoritatem per potentiam absolutam ad mentiendum, quam per loquutionem amphibologicam vel diminutam restrictione mentali: nam in illo casu tollitur simpliciter fides, non in hoc, quia in hoc quando ex alio capite constat de veritate sensus intenti à Deo reue-
B lante, infallibilis stat Dei auctoritas: quod autem de illa constet, patet, quia omnia, quae indeterminato aliquo sensu creduntur, à sancta Ecclesia ad credendum proposita sunt, quae Spiritus sancti assistentiam habet, diuinoque testimonio sine aequiuocatione prolato nituntur: cuius verba omnem alium sensum excludunt. Deinde quia certissimè nobis constat, non esse vllam causam cur Deus in rebus ad salutem nostram spectantibus tantique ponderis, & momenti nobiscum ageret modo loquendi amphibologico: seu diminuto. Tandem quia motiua; & signa, quibus credibilitas mysteriorum nostrae fidei confirmatur, ad falsitatem stabiliendam fieri à Deo, iniquum
C est cogitare; id enim est Deum erroris & mendacij credere authorem, quod non solum in dictis, sed neque in promissis, vel factis admitti posse sequens conclusio declarabit.

Tertia Conclusio. Non solum in affirmando, sed etiam in promittendo Deus de potentia absoluta deficere non potest: haec etiam est de fide: ita docet Suar. disput. 3. de fide, sect. 5. numero 10, Coninc. de moral. act. super. disput. 10. dub. 1. numero 15. & licet ab alijs Theologis non eodem modo declaretur de fide, ab omnibus tamen, vt certissima recipitur: probatur primo ex sacris literis, Deuteron. 32. *Deus fidelis absque vlla iniquitate iustus & rectus*: psalm. 114. *Fidelis Deus in omnibus verbis suis, & sanctus in omnibus*
D *operibus suis*: ex quibus locis patet fidelitatem in adimplendis promissis à Deo factis ad illius sanctitatem, & bonitatem pertinere, neque magis infidelem in hoc se ostendere posse, quam iniquum, cuius contradictionem Paulus 2. ad Timot. 2. sic manifestat. *Ille fidelis permanet se ipsum negare non potest.* Secundo ratione: duobus modis posset deficere promissio diuina: primo si sine intentione promittendi promitteret: secundo, si promissum cum intentione non impleret: sed nullo ex his modis Deus in promissis implendis deficere potest: ergo. probatur prior minoris pars, quia promittere sine intentione est formale mendacium, ideoque qui cum iuramento sine intentione promittit, periurus est: ergo eaedem rationes, quibus ostendimus Deum non

posse mentiri, conuincunt etiam non posse sine intentione adimplendi, seu promittendi promittere: posterior pars suadetur: nam promittere cum intentione absoluta, & postea non implere promissum, est malum & contra rectam rationem, nisi superueniat causa excusans, & ratio antea ignota: sed non potest noua ratio, seu noua causa à Deo non antea præuisa aduenire, ergo si promissis non staret, faceret contra suam veritatem seu fidelitatem: nec dicas Deum cum supremus sit Dominus, etiamsi cum intentione promitteret, & veritatem diceeret cum promisit, non manere obligatum, & sic posse ab implenda promissione resilire: Nam vel quando habuit animum promittendi, habuit etiam adimplendi absolute, vel non: si primum, sequitur, si promissio sit absoluta, absolutam fuisse intentionem adimplendi: quare sine mutatione propositio, & inconstantia diuinæ voluntatis id non contingeret: quod est maximum absurdum concedere: si verò quando promisit non habuit animum implendi, sed tantum promittendi, etiam contra veritatem suam facit, nam qui promittit non solum significat se habere animum promittendi, sed etiam faciendi id quod promittit, ait enim se daturum seu facturum: ergo si illum non habeat, mentitur: vel ergo Deus mutabit propositum, vel mentietur, si promissa non impleat. Tertio quia alias corrueret spei nostræ, immo & fidei fundamentum, quæ sperandarum est rerum substantia. Vnde omnia loca, quæ in oppositum ex sacris literis afferri solent, ita debent explicari, vt reuera in illis non contineantur promissiones eorum, quæ impleta non sunt, vel vt non sint absolute promissiones; sed conditionatæ comminationes, quas Deus sub conditione, humano more faciebat, vt homines resipiscerent, vt subuersio Niniue Ionæ tertio & mors Ezech. Esai. 18. spectatis enim meritis Niniuitarum subuersio subsecuta fuisset, nisi pœnitentiam egissent, & mortuus esset Ezechias, nisi Dei auxilium implorasset; & ab eo vitæ prorogationem orando obtinuisset.

9. Quarta Conclusio. Neque per alium Deus mentiri potest aut in promissis fidem fallere siue præcipiendo, siue consulendo, aut excitando ad mendacium, seu ad frangendam fidem: hanc omnino certam apud Catholicos omnes merito existimat Ægydius citatus numero 16. & 17. conclus. 4. & 5. itavt oppositum asserere ad minimum sit temerarium, iuxta Valent. quæstione prima puncto tertio citato: secundum Bannes 1. 2. quæstione prima, artic. 3. in commentario conclusione tertia: erroneum & ad mentem Suarij, hæreticum, quia non minus certam existimat hanc assertionem, quam præcedentes. Nam quod Deo per se non licet ob malitiam intrinsecam actus, neque per alium facere licebit, quin se ipsum neget, & contra suam bonitatem faciat; argumento l. 2. §. 1. quod quis, ff. de administr. rerum ad ciuitat. pertinen. cum aliis citatis à gloss. ibidem verbo *agere debet*. Probaturque, quia mentiri est intrinsece malum vt probauimus: ergo tota malitia mendacij refunderetur in Deum, si illud præciperet, consuleret, vel ad illud excitaret: quod tamen diuinæ bonitati repugnat, vt definit Tridentin. sessio 6. can. 6. Confirmatur primo quia Deus est prima veritas quæ non potest non odisse omne mendacium: ergo ad illud nequit incitare creaturam directè: dico directè; quia ex bona intentione Deus potest obijcere aliqua ex quibus homo ob malitiam seu imprudentiam suam occasionem accipiat mentiendi: quod solum indirectè, & per accidens contingit, vnde Deo mendacium non imputatur. Confirmatur secundo: Nam quando Deus excitat alium ad mentiendum, prius ipse interius mouendo illum, & proponendo illi falsum tanquam verum, per se mentiretur. Quæ doctrina quamuis non eadem censura, tamen extendenda est ad casum in quo ille qui incitatur à Deo ad mentiendum, inuincibilem mendacij ignorantiam haberet; atque adeo culpam non committeret, nec peccatum formale, sed tantum materiale, etenim hoc etiam peccatum materiale Deus non potest ex se velle vt fiat & multo minus causam directam esse, vt fiat, iuxta doctrinam satis communem Theologorum asserentium actum ex obiecto, vel circumstantiis malum factum ab eo, qui inuincibiliter eius malitiam ignorat, esse verè moraliter malum, licet ob defectum voluntarij homini ignoranti inuincibiliter illud malum non imputetur ad culpam: ita cum multis docet Coninc. de moralitate act. supernat. disput. 3. dub. secundo, numero 49. & ratio est, quia cum in Deo præcipiente, consulente, vel excitante ad talem actum, ignorantia esse non possit, in illum peccati malitia refunderetur; quia tamen opposita opinio nullam meretur censuram; ideo dixi extendendam esse doctrinam traditam ad hunc casum, sed non eadem censura. Hinc est quod ad loca scripturæ, in quibus Deus dicitur homines decipere, item falsos prophetas mittere, spiritui erroris tradere, omnia explicari debent permissiuè; quod scilicet Deus homines decipi permittat, nec falsos prophetas impediat, neque errandi occasiones auertat in peccati pœnam.

Maior controuersia est de tertio modo superius tradito, quo Deus mentiri per alium videretur, si videlicet actum erroris, vel habitum infunderet, de quo quærimus an possibilis sit. Respondet Vasquez 1. 2. disputatione 90. cap. 4. numero 11. Deum posse infundere habitum erroris, immò si Deus se solo posset in intellectu nostro producere assensum, ex hoc nihil sequi contra illius veracitatem, quia Deo solum repugnat, testem esse falsi non infundere qualitatem inclinantem ad errorem, & propter eandem causam asserit 3. par. quæstione 15. artic. 3. disp. 61. cap. 9. numero 10.

9. numero 59. habitualem vel actualem errorem speculatiuum non repugnare ex natura sua cum vnione hypostatica: eamdem sententiam sequutus est postea Lorca 1. 2. disput. 9. numero 25. cum hac limitatione: ait enim si error sit, qui mores vel fidem peruertat, non posse à Deo infundi, siue in actu, siue in habitu consideretur: si verò error sit circa humanam scientiam speculatiuam, posse, Deum actum vel habitum huic scientiæ oppositum, & consequenter erroneum in hominis mentem ingerere: idem possibile de habitu existimat Turrianus de fide disput. 3. dub. 4. §. meum iudicium: & eidem sententiæ fauere credit Marsilium in 2. quæstione 28. artic. 1. dub. 2. conclus. 1. & 2. & Caietanum in 2. lib. Regum cap. 11. & 16. Communior tamen & verior sententia docet Deum neque actum, neque habitum erroris hominibus infundere posse: ita Suar. in metaph. disput. 44. sect. 13. numero 17. Salas 12. tract. 13. disput. 1. sect. 3. numero 34. Pesantius 2. 2. quæst. 1. artic. 4. disput. 1. ad 3. obiectum in fine. Victor. in relectione de homicidio Aragon. 2. 2. quæstione prima citata artic. 3. Ægidius de mortalitat. act. supernat. disp. 10. dub. 2. post Medinam 12. quæstione 24. & Vincentium de Gratia Christi, quæstione 1. & hanc vt probabiliorem opinionem amplectitur Turrianus citatus §. ex his constat; vt tamen distinctius procedamus, quæstio vel potest esse de actu, vel de habitu erroris in subiecto sibi connaturali intelligente per actum, vel disposito ad intelligendum per illius habitum, aut in subiecto nullo modo intelligente per actum, neque disposito ad intelligendum per habitum, vtroque modo difficultatem expediam.

11. Quinta Conclusio. Assensus erroneus de quacumque materia sit in subiecto nullo modo iudicante per illum, neque intelligente obiectum non repugnat à Deo produci; secus si intellectus per hunc assensum intelligat, & iudicet obiectum quodcumque sit: huius assertionis posteriorem partem tradit Ægid. conclusione prima, priorem tamen ita probabilem æstimat, vt probabiliorem iudicet oppositam. Vtraque tamen est conformis doctrinæ aliorum authorum quos pro secunda sententia retuli. Probatur prima pars: quia tota repugnantia, ob quam negatur posse à Deo solo errorem produci in intellectu, est ne in Deum tanquam in auctorem refundatur illa falsitas, & ne concedatur, quod prima & summa veritas ad falsum excitet; seu proximè, & per se disponat vt videbimus: sed in nostro casu subiectum in quo producitur illa qualitas iudicij erronei ita se habet, vt neque ad illum assensum vitaliter concurrat: neque per illum intelligat; immò ille assensus in intellectu passiuè solum se habente eodem modo se habet ac si produceretur in voluntate: supponimus enim quod Deus posset se solo producere hunc actum vitalem, & illum constituere in quolibet subiecto inepto ad intelligendum, ac iudicandum, siue quia non est potentia intellectiua, siue quia si est, non concurrit actiue, quod necessarium est ad intelligendum: hæc est nostra suppositio: nam si intellectus ita debite concurreret, vt per illum iudicaret, iam casus esset alterius partis, nostræ assertionis. In hoc vero casu hæc qualitas non præstat suum effectum formalem in subiecto: ergo nulla est falsitas, quæ opponatur primæ veritati producenti: falsitas enim est in intellectu, qui mediante illo assensu de obiecto falsum profert iudicium, ergo nihil habet omnipotentia Dei in productione illius qualitatis, quod sibi videatur obstare, si actus vitalis extra subiectum proprium, vel in proprio non cognoscente per illum produci queat à solo Deo.

Secunda pars ostenditur primo: nam ponamus iudicium quod Deus producit in intellectu cognoscente per illud tale esse, vt intellectus iudicet omnes stellas esse pares, & simul illud iudicium à Deo esse immissum, itavt vtrumque esset enuntiabile eiusdem iudicij à Deo inditi: in eo euentu homo cognoscens illud signum esse à Deo, verè & prudenter iudicaret obiectum habere veritatem infallibilem, nam niteretur auctoritate diuina, quæ vtitur signo significatiuo, immò enuntiatiuo talis veritatis: ergo iam Deus interponeret suam auctoritatem ad significandum & iudicandum falsum, & ad decipiendum hominem, qui illud verum prudenter iudicaret ex signo à Deo dato. Dices primo Deum non loqui per illud iudicium, sed agere producendo illud iudicium ex parte erroneum, & ideo simpliciter falsum. Secundo non posse tale iudicium à Deo fieri quia ordinat obiectum ad ipsum audientem & iam intelligitur Deus falsum loqui: Ideoque quando conceditur posse à Deo produci assensum falsum, non est sermo de illo per quem obiectum dirigatur ad hominem intelligentem tanquam ad audientem: sed contra primam solutionem sic vrgeo. Deus non solum agit, sed etiam loquitur enuntiando aliquid per intellectum Pauli, verbi gratia, iudicantis stellas esse pares, & dirigendo obiectum ad ipsum Paulum: etenim Deus hoc modo solet cum hominibus interius loqui vt quæst. sequenti patebit. Secunda verò sic impugnatur: illud iudicium de quo loquimur non est secundum se totum falsum; nam acceptum præcise secundum illam partem, quæ dicit, Deum tale iudicium immittere, est verum, sed non esset verum nisi Deus per alteram partem obiecti diceret per intellectum Pauli stellas esse pares: ergo etiam quando solum per intellectum Pauli dicit stellas esse pares, Deus loquitur, & consequenter sine mendacio id non faciet: confirmatur, quia illud iudicium, stellæ sunt pares, productum à Deo de se est significatiuum falsitatis, quam continet, & de se habet habitudinem ad Deum, tanquam ad principalem causam: ergo tres habet habitudines: primam, ad causam à qua fit: secundam

ad rem significatam, tertiam potentiam cognoscitiuam hominis quæ quamuis non cognoscat, à Deo esse tale signum, hoc non tollit significationem, neque actualem habitudinem ad causam primam illo vtentem signo.

Secundo si Deus infunderet assensum erroneum mentiretur per se & alterum ad errorem excitaret: sed vtrumque est falsum; vt ostendi supra: ergo probatur maior quoad primam partem: si Dæmon in corpore humano vtitur illius lingua ad proferenda mendacia non dicitur homo sed Dæmon per hominem mentiri: ergo quando Deus per intellectum Pauli assensum profert erroneum, illa interior loquutio, & erroneus assensus non Paulo, sed Deo est tribuendus: sed ille assensus erroneus esset contra mentem Dei illum producentis: ergo esset mendacium, nihil enim est mendacium, quam falsa significatio vocis, vel alterius signi cum intentione illud tale signum proferendi, quod totum conuenit illi iudicio, quoad secundam partem: probo maioren. Nam excitare ad aliquem actum virtutis duplici modo fieri potest: primo persuadendo extrinsecus. Secundo mouendo intrinsecus Prior modus ad homines, posterior ad Deum pertinet. Nam homo hominem propositis obiectis sollicitat, quæ suarum specierum interuentu hominis potentiam excitant, Deus verò immediate potentiam hominis intellectiuam seu volitiuam motibus indeliberatis ad virtutis actus prouocat, vnde actus isti ex parte intellectus dicuntur à Tridentino sessio 6. cap. 5. illuminatio, & inspiratio ex parte voluntatis: quod quæstione sequenti amplius declarabo: & à Sanctis Patribus hæc interna illuminatio Dei loquutio censetur iuxta modum loquendi in sacra pagina vsurpatum: quis ergo non videt, excitari à Deo ad errorem intellectum in quo Deus assensum erroneum gignit; & reuera hominem in proprio sensu decipi à Deo? quod quamuis sit in materia scientiæ speculatiuæ, Deum maxime dedecet, cum falsitatis præcipuum authorem faciat: vnde licet in homine ille assensus non sit culpa, sed culpæ pœna, vt ait Lorca vbi supra; indigna est diuina sapientia talis pœnæ inflictio, per quam se magistram facit erroris & falsitatis conciliatricem. Magis

13. miror recentiores aliquos, Vasquez sententiam sequutos nihilominus concedere Deum non posse actum erroris producere, quo quis iudicet cælum esse lapideum & simul iudicet Deum dirigere hoc obiectum ad ipsum iudicantem, vtrumque tamen falsum; & rationem reddunt, quia repugnat Deo exprimere mentem suam simulate, & falso, in quo sibi manifeste contradicunt: Nam si falsa etiam est illa pars iudicij, qua homo iudicat illud obiectum à Deo ordinari ad ipsum: ergo reuera Deus non ordinat tale iudicium, neque per illud loquitur; sed tantum illud producit, quod in illorum opinione ad locutionem non sufficit: ergo vt consequenter loquerentur, dicere deberent, Deum per huiusmodi actum non loqui, neque simulate mentem suam procedere, quia ordinari illud ad iudicium hominem iudicantem non est verum sed falsum, vt ipsi supponunt.

Obijcies Deus causat huiusmodi errorem per causas secundas necessarias, quando per has homo decipitur: nam qui causat id ex quo sequitur aliquis effectus, necessario verè & propriè dicitur illum effectum causare; ergo non repugnat diuinæ veritati causare hunc errorem: confirmatur; non repugnat Dei vitæ velle mortem hominis, neque Dei scientiæ velle hominis ignorantiam, quia per hominis mortem Deus non moritur, neque per hominis ignorantiam Deus est ignorans, ergo non repugnabit Deum in homine causare errorem, quia per illum Deus non errat. Respondetur tamen: nullam causam naturalem per se necessario causare 14.
errorem in homine; sed per accidens & occasionaliter, verbi gratia æger qui iudicat cibum esse amarum sumit occasionem ab humore colerico, quo est consperfa illius lingua, & falso applicat amaritudinem, quam reuera in cibo non sensit: similiter Iris in nube rorida colores non habet veros, neque oculus illos intuetur, sed lucem certo modo fractam & temperatam, vnde error proprius nunquam est in sensu, neque ad illum per se tendit obiectum sensus, sed per accidens; ita Conimbricenses in logica de interpretatione cap. 1. de signis quæstione quinta artic. 4. & Philosophi communiter cum Aristotele 2. de anima cap. 6. & ratio est quia opus naturæ est opus intelligentiæ, & si in errorem per se. tenderet causa naturalis, non semper illius opus esset intelligentiæ, sed aliquando ignorantiæ positiuæ: quare in naturæ authorem refunderetur, quod nullo modo est admittendum, quia Deus naturæ author omnes causas naturales ad suos fines prudentissimè dirigit: ad confirmationem dico non ideo dedecere Deum, producere assensum erroneum, quia ex hoc sequatur Deum errare, sed esse erroris authorem: sicut quia ex se vult mortem, mortis, & vitæ author dicitur, quis verò non videat esse indecorum & repugnans Deo, quod homini probrosum foret, erroris se magistrum profiteri? sanè se à deceptoris vitio non liberabit, qui aliter de scientia speculatiua hominem instruxerit, quam ipse iudicauerit sentiendum: errare potius credam contrariæ sententiæ assertores quàm Deum faciam erronei iudicij authorem.

Sexta conclusio: etiamsi non tam improbabilis apud me sit sententia, quæ conce- 15.
dit habitum erroris à Deo infundi posse, quam illa, quæ hoc idem de assensu erroneo docet: Verisimilius & Deo dignius est, neque de habitu id admittere si produci debeat in subiecto, quod ad errandum per se disponatur ab habitu: hæc conclusio est authorum secundæ sententiæ: duo

duo attingit probanda: primum magis improbabilem esse primam sententiam, quatenus concedit actum erroris à Deo infundi quam quatenus idem de habitu affirmat. Secundum, neque de habitu id asserendum ostendo, primum, quia per actum homo necessitatur ad habendum errorem, & huius causa præcipua & proxima est Deus, qui homine quasi instrumento vtitur necessario non libere operante. At per habitum non necessitatur homo ad errandum, sed adhuc relinquitur in sua liberate, vt possit actum elicere ad quem ille habitus non concurrit, nisi facilitando: suppono enim esse habitum eiusdem speciei cum eo, qui de eodem obiecto ab homine posset acquiri: nam habitus per se infusus, & supernaturalis non est de obiecto falso, vt docent non modo nostræ sententiæ authores & fusius Turrianus illo dubio secundo §. circa alteram, sed etiam contrariæ, vt Vasquez disputatione illa 90. cap. 4. Vnde si homo illo habitu vteretur, causa diceretur proxima & principalis erronei iudicij, Deus verò remota minus præcipua & per se non necessaria ad acquisitionem illius habitus in genere causæ particularis. Secundum probo. Deus infundendo habitum erroris directè & per se mediante illa qualitate habituali hominem ad errorem propelleret, sicut si infunderet habitum vitij, per illum ad peccatum inclinaret: sicut ergo diuinæ bonitati derogat hominem ad vitium directè, per se, & adæquatè inclinare; ita diuinæ veritati, eundem ad errorem concitare; nec refert quod adhuc in libertate hominis sit, eo habitu vti: nam etiam qui consilium dat ad peccandum, vel suadet errorem, non necessitat audientem, sed liberum relinquit, & tamen censetur moralis causa alieni erroris, seu vitij: habitus vero erroris, sicut & vitij non moralis modo, sed phisica causa sunt suorum actuum; & dant potentiis facilitatem ad eos exercendos: confirmatur, nam quod probrosum esset hominibus, dicere illos esse causas impulsiuas alieni erroris, seu vitij, à fortiori erit Deo iniuriosum: ergo ne dicamus Deum per se, directè & adæquate ad errorem, vel ad vitium vllo modo præmouere, non debemus admittere à Deo hosce habitus infundi. Dixi directè, per se, & adæquatè, vt obiter maiorem rationem indicarem cur Deus dando homini appetitum sensitiuum non dicatur ad malum inclinare. Nam hic appetitus neque per se, sed per accidens, neque adæquatè ad malum tendit: sicut habitus; fertur enim sensitiuus appetitus in bonum delectabile sensui in communi, quod quia in particulari obiecto turpi reperitur per accidens, illud sequitur appetitus: attamen quia etiam in bonum honestum sensibile tendit, ideo in vitium neque per se, neque adæquate propendet.

Oppones primo, Deus potest producere in potentia cognoscente speciem inclinantem in falsam cognitionem: ergo & habitum: consequentia patet, quia non est maior ratio de vno quam de altero, præ-

A sertim cum aliqui habitum ab speciebus non distinguant: antecedens probatur: nam apparitiones, quæ aliquando contingunt circa species Sacramentales sanctissimæ Eucharistiæ iuxta D. Thom. 3. par. quæstione 76. artic. 8. Scot in 4. distinct. 11. quæstione 1. artic. 3. & sectatores communiter, quos sequitur Molina 1. part. quæstione 55. artic. 2. disput. 2. memb. 5. fiunt per immutationem potentiæ visiuæ, & interuentu specierum, quæ repræsentant obiectum præsens apparenter: sed hæ species inclinant, & causant falsum iudicium in intellectu: ergo. Respondetur negando antecedens, si sermo sit de specie, quæ per se ad falsum inclinet: & se habeat adinstar habitus, 16.
si qua talis est, non de aliis quæ sunt impres-
B sæ & naturaliter repræsentant suum obiectum, vnde nunquam per se inclinant ad falsum: idem dicendum de simplici cognitione: vnde species repræsentans miraculose obiectum, quasi existens, & præsens, solum de se habet, vt tale obiectum saltem apparenter repræsentet: si verò inde homo decipitur, & existimat ibi esse realiter obiectum eo modo, quo apparet, is error homini tribuitur, nam occasionalis est, & per accidens; à Deoque non intentus: quia, vt ait D. Thom. citato loco, Deus in illis apparitionibus intendit confirmare veritatem realis præsentiæ Christi Domini in sacrosancto Eucharistiæ Sacramento: quod est verissimum.

Oppones secundo: Deus se solo conseruat
C habitum erroris, seu vitij ab homine acquisitum: ergo se solo illum producere poterit. Deinde Deus assumere posset naturam, quæ acquisitos haberet habitus erroris, & vitij, ergo à fortiori eos in intellectu, & voluntate hominis producere poterit: patet consequentia, nam plus est Deum dici inclinatum 17.
ad errorem seu vitium, quam alterum inclinare: si ergo illud non repugnat, hoc multo minus repugnabit. Resp. negando consequentiam: maior ratio est quia in conseruatione Deus, vt author naturæ, conseruatorque rerum naturalium ad exigentiam vniuscuiusque, conseruat hos habitus: ad quod determinatur à causa secunda; quæ illos acquisiuit, & se hoc modo inclinauit. Vnde quamdiu eadem causa secunda
D per oppositas qualitates, habitus nimirum scientiæ, & virtutis illis contrarios non expellit, per modum naturæ illos conseruat; sic etiam præbet concursum suum ad actum peccaminosum, sine quo talis actus non fieret; quia ad illam speciem actus à causa secunda determinatur. Ad id verò quod additur de assumptione naturæ his habitibus infectæ, respondeo etiam admisso antecedente negari posse consequentiam. Maior ratio est quia inclinatio in malum, seu in errorem, quæ ab habitu orirètur, si Deus naturam huiusmodi habitibus infectam assumeret, non attribueretur Deo, quia non fuit illius causa, sed naturæ. At inclinatio habitus, quem Deus infunderet, Deo tantum tribui posset, quia

per se & directè à Deo tantum proueniret. A Secundo, Resp. negando antecedens cum Suar. tom. 1. pr. 3. p. disp. 24. sect. 3. §. difficile Nam quamuis non appareat per se physica repugnantia inter vnionem hypostaticam & illos habitus, apparet moralis: primo quia vnione hypostatica Deus habitus suæ scientiæ, & bonitati infinitè repugnantes sine meriti vtilitate Deificaret. Secundo, quia non est prudentis in natura sua vitia admittere, quæ facile potest expellere, præsertim cum ea ad nullum finem bonum conferre possent, ne igitur in Deo imprudentiam, & inordinationem supponamus, hoc ipsius absolutæ potentiæ potius est denegandum: neque est simile de malis pœnæ quæ Christus subiuit: nam Christo merendi occasionem, nobis exemplum ad B similia pro eius amore, facile perferenda dederunt.

18. Altera difficultas sub eodem sectionis titulo examinanda petit vtrum motiuum existimatum sufficiat ad actum fidei diuinæ, itavt possimus fide diuina credere id, quod existimatur reuelatum cum tamen non sit: & hoc modo fidei falsum subesse possit: eo quod non semper requiratur, vt obiectum fidei à parte rei verum sit, sed vt tale existimetur, ab eo qui credit. Pars affirmatiua his potest rationibus suaderi: prima: non minus respicit verum intellectus quam fides: sed intellectus fertur in verum apparenter, quamuis à parte rei falsum sit: ergo & fides: si quis verò dicat intellectum respicere C verum, non vt est simpliciter tale à parte rei, & infallibile, sed vt abstrahit à verò simpliciter, & à verò apparenter, fidem vero non nisi verum infallibile pro obiecto habere; contra vtrumque sic vrgeo, contra primum: nam nihil sub obiecto intellectus continetur, quod diuinus intellectus, non agnoscat: sed diuinus non fertur in verum apparenter & simpliciter falsum, ergo solum absolutè verum est obiectum intellectus: contra secundum, si quis credat in hostia, quam existimat esse ritè consecratam, cum tamen non sit, esse Christum, elicit assensum fidei diuinæ: nam actus credendi circa supernaturalia obiecta, non humanæ est, sed diuinæ fidei: & confirmatur, quia si in eo euentu D in quo existimat hostiam esse consecratam, quæ non est, dubitaret, vel negaret Christum in ea esse realiter præsentem, in actum hæresis fidei diuinæ oppositum incidisset, ergo ille actus oppositus erat fidei diuinæ: probatur consequentia, quia si actus non credendi, seu negandi aliquod obiectum esse, hæresis est, actus credendi, & affirmandi ita esse, illi oppositus, erit fides diuina, cui solum hæresis contrariatur. Secundo idem ostenditur exemplo aliarum virtutum ad quarum veros actus sufficit ratio formalis motiua existimata; verbi gratia, si quis inuincibiliter iudicat aliquid sibi esse præceptum, actum exercet obedientiæ in illius rei exequutione quamuis reuera nullum de ea re præceptum sit: item si quis pauperem credit, qui talis apparet, licet non sit, eique eleemosinam largiatur, actum misericordiæ exercet, & qui adorat hostiam non rite consecratam quam verè consecratam credit, actum exercet religionis; Imo in his, & similibus euentis prudentia, quæ est virtus intellectualis, dictat ita faciendum esse; & tamen hoc est inclinare ad falsum: ergo etiam qui ob diuinam reuelationem aliquid credit quamuis de illo obiecto nulla sit reuelatio, exercebit actum fidei diuinæ: tertio si Iudæus antequã Christus nasceretur, haberet actum fidei de Christo venturo, & perseuraret in eodem actu post natiuitatem Christi, sane hic actus est post natiuitatem Christi, & idem numero; & tamen post Christi natiuitatem motiuum tantummodo existimatum habet non à parte rei verum: ergo ad fidem diuinam satis est reuelatio prudenter existimata. Quarto per fidem diuinam multa creduntur futura contingentia, quæ possunt aliter se habere ex natura sua: ergo fidei quæ de his habetur potest subesse falsum: probatur consequentia: sicut valet argumentatio ab actuali falsitate obiecti ad actualem actus falsitatem, ita valet à potentiali, ad potentialem, sed si obiectum creditũ de facto esset falsum: falsa esset fides, quæ haberetur de illo, ergo si obiectum potest esse falsum fides similiter, quæ circa illud versatur in eadem est indifferentia, vt ei possit subesse falsum: etenim habitus & actus obiecto conformantur iuxta illius exigentiam: si ergo obiectum contingens de se non est infallibiliter verum, neque habitus, vel actus qui in illud fertur, talis erit. Quinto præmissa de fide potest concurrere ad conclusionem falsam: sed conclusio cadit super præmissas: ergo assensui de fide potest subesse falsum.

Nihilominus pro septima conclusione pars negatiua statuenda est tamquam certissima, & ab omnibus Theologis asserta: nunquam enim fidei subesse falsum potest, itavt quis falsa pro veris credat, vel propter solam reuelationem existimatam in obiectum non verè reuelatum tendat: ita Magister in 3. dist. 24. D. Thom. 2. 2. quæstione prima, artic. 3 Bannes Aragon. & alij sectatores, ibidem, Alens. Dur. Richard. Bonauentur. Palud. Gabriel. Maior. & alij quos referunt & sequuntur Suar. de fide disp. 3. sect. 13. Lorca ad artic. 3. citatum disput. 10. numero 3. Turrian. de fide disput. 3. dub. 3. Ægid. disput. 10. dub. 4. numero 73. Tota controuersia est de fundamento huius veritatis: & in primis quod attinet ad auctoritatem hoc expresse docet Tridentin. sess. 6. cap. 9. ibi, *cum nullus scire valeat certitudine fidei cui non potest subesse falsum, se gratiam Dei esse consecutum*: & ex sacra scriptura, & Patribus idem deducitur, dum de fidei certitudine loquuntur. Paul. 2. ad Timot. 1. *scio cui credidi, & certus sum*. Tobiæ 3. 3. *pro certo habeat omnis qui in te credidit*. Vnde D. August. lib. 7. confess. c. 10. *facilius dubitarem viuere me quam esse vera, quæ audiui*: Basilius in psalm. 115. initio ait, *fidem persuadere pro omnibus rationalibus methodis*. Chrysost. homil. 21. cap. 11. ad Hebræos: *Neque*, inquit, *fides dici* 19.

dici potest, nisi circa ea, quæ non videntur, amplius quàm circa ea quæ videntur certitudinem quis habuerit, similia apud alios patres facile occurrũt.

20. Quod attinet ad rationes: tres apud antiquiores reperio. Primam tetigit D. Thom. 2.2. quæst. 4. artic. 5. Altisiod. tract. 3. cap. 2. quęst. 3. Gab. in 3. dist. 23. quæst. 2. artic. 1. quia fides est virtus intellectualis, & ideo debet perficere intellectum secundùm bonitatem, ac perfectionem sibi debitam, quæ per Aristotelem 6. Ethic. cap. 2. est veritatis cognitio: ergo fides semper ad veritatem inclinat. Secundam tradidit D. Thom. etiam 2.2. quæst. 1. artic. 3. Bonauent. in 3. dist. 24. artic. 1. quæst. 1. Palud. ibidem quæst. 2. quoniam habitus ferri nequit extra proprium obiectum; sed fides diuina habet pro obiecto, cognoscibile per reuelationem Dei, vt per credendi motiuum: ergo cum diuina reuelatio de falso non sit, neque fidei subesse falsum potest: hanc sequitur Turrian. citatus §. sed quæ res, & Ægid. numero. 73. Tertiam affert Maior in 3. dist. 23. quæst. 2. Quia fides est donum Dei & supernaturale, ac speciale spiritus sancti instrumentum: quare si inclinaret ad falsum, ipse quoque spiritus veritatis ad falsum mouêre diceretur. Verùm hæ omnes rationes absque alia explicatione alioue adminiculo, vel principium petunt, & supponunt id quod erat probandũ, vel rationibus pro parte opposita adductis satis impugnantur. Nam contra primam est quod fides, vt ait D. Thom. 2.2. quæst. 4. artic. 2. ad 3. habitus est speculatiuus simul & practicus: at virtuti intellectuali practicæ falsum subesse non repugnat. Nam dictamen prudentiæ, quo quis iudicat hanc hostiam, quæ ritè consecrata non est, esse adorandam quia rem inuincibiliter ignorat, est falsum, & tamen est actus prudentiæ, quæ virtus est intellectualis. Contra 2. illa procedit ratio: vt se habet motiuum charitatis ad charitatem, ita se habet motiuum fidei ad fidem: sed ad eliciendum actum charitatis non requiritur motiuum verum, quia sufficit apparens: ergo, &c. minor probatur, si quis patrem suum, quem in purgatorio esse putat, & tamen est in inferno, Deo commendet, & illum diligat tamquam consortem futurum æternæ beatitudinis, sanè actum charitatis erga parentem exercebit, cum tamen motiuum non verum sit, sed apparens seu existimatum, & quod de charitate dico de aliis actibus virtutum probari poterit. Aduersus 3. rationem est, quia prudentia infusa donum est spiritus sancti, & speciale eius instrumentum, & tamen illi potest subesse falsum: ergo ex hoc capite id non repugnabit fidei: minor ex casibus suprapositis suadetur; quando apparet miser, qui non est, & hostia proponitur adoranda quæ non est consecrata.

21. Quamobrem recentiores, vt his rationibus aliquid addant quo huic difficultati obscuræ quidem & per difficili, vt fatetur Suar. in fine disp. 3. respondeant, tres alios modos illam soluendi excogitarunt. Primus est Suarij, quem alij recentiores sequuntur disp. citata sect. 13. numero 4. ait enim fidei subesse falsum non posse, quia habitus fidei diuinæ determinatus est ex sua natura ad assentiendum solum obiecto verè reuelato, hoc enim à Deo fieri non repugnat, & ita esse persuadet optima congruentia, quia alias contentaneus non esset habitus fini à Deo intento, videlicet vt homines summa fiducia, & certitudine intellectum in obsequium fidei captiuarent, alias congruentias adducit, quas omitto, quia superioribus argumentis satis impugnantur. Deinde si vrgeas illo casu in quo sufficienter proponitur aliquid credendum tanquam reuelatum à Deo, respondet numero 9. numquam dari sufficientem propositionem rei falsæ, quæ sufficiat ad credendum fide diuina, quia propositio facta homini priuato non est sufficiens ad credendum fide infusa, nisi certo & indubitanter constet esse conformem Doctrinæ Ecclesiæ. Vnde etiamsi hæc propositio obliget hominem ad non dissentiendum, donec maiorem diligentiam adhibeat, vel forte etiam ad credendum aliqua fide generatim sumpta, non tamen obligare ad credendum fide diuina: sed contra: limitatio habitus fidei ad solum assensum verum quamuis probari posset ab auctoritate Sacræ scripturæ, & patrum: quatenus docent infallibilem nostræ fidei certitudinem: nulla huius limitationis ratio ostenditur à priori, quam Suarius inquirebat illo numero 4. Cur enim eandem limitationem non habebit habitus charitatis, seu prudentiæ supernaturalis? Præterea, contra experientiam est dicere quod nunquam detur propositio sufficiens ad credendum fide diuina si obiectum sit falsum, & nunquam obligari hominem ad eliciendum assensum fidei infusæ nisi facta prius diligentia, an quod proponitur sit conforme Doctrinæ Ecclesiæ. Certum enim est rusticos, qui à parochis erudiuntur & Gentiles, qui à prædicatoribus instruuntur, veros elicere actus fidei diuinæ, & vtrisque sufficienter Catholicam Doctrinam proponi, adhoc vt obligentur ad credendum fide infusa: & quis dicat eos semper habere capacitatem sufficientem ad conferendum mysterium, quod illis prædicatur cum tota Ecclesiæ Doctrina & consensu vt videant illius conformitatem? sanè hoc est casum negare ab omnibus admissum, & experientia satis comprobatum, vt euitetur difficultas. Denique videntur hęc duo minus cohęrêre, quod talis sit propositio obiecti vt homo teneatur non dissentire, alioqui si dissentiat contra fidem facere existimetur, & quod non sit sufficiens propositio nisi ad credendum tali fide, quæ adhuc hęsitationem patiatur, quam omnino respuit diuina fides. Et quis non reprehenderet tanquam imprudentem, & temerarium illum, qui sacram hostiam populo expositam ad adorandũ, venerari recusaret, quia diceret se velle prius facere diligentiam, an ritè & à vero Sacerdote esset consecrata: stare ergo potest sufficiens propositio obiecti reuelati, quæ obliget ad credendum fide infusa, quin præcedat talis inquisitio & diligentia de conformitate obiecti propositi cum toto Ecclesiæ Catholicę consensu.

22. Secundum modum respondendi ad prædictam difficultatem tradit Lorca 1.2.disp.10. A numero 10. nam ad 2. rationem supra positam addit duo concurrere ad propositionem sufficientem, & necessariam obiecti reuelati: primum est declaratio Ecclesiæ, secundum cognitio credibilitatis, quæ habetur ex tot signis & motiuis, quæ propria sunt veræ fidei, nec in rei falsæ credibilitate reperiuntur. Vnde cum Ecclesia non possit proponere falsum, neque illa signa & motiua sint in re non reuelata, semper propositio obiecti ad fidem infusam necessaria verum continebit, hic etiam respondendi modus fugit, non soluit difficultatem. Et quia Lorcam vrgebat manifesta experientia, quæ ostendit eodem modo proponi posse pueris & rusticis mysterium quod fide infusa credunt, & rem B reuelatam, sed falsam, numero 12. recurrit ad specialem aliquam motionem & impulsum quasi ex priuilegio supra ordinariam legem: Quasi rusticis, & pueris Deus aliam præscriberet credendi legem à reliquis diuersam, & non esset omnibus necessaria interior illuminatio spiritus sancti ad actum diuinæ fidei eliciendum.

23. Tertius modus est, quem indicat Bannes 2.2. quęst. 1. artic. 3.dub. 2. Caietan. & alij ad hunc artic. Coninc. vbi supra numero 28. ad 2.qui insistentes in prima ratione superius adducta assignant discrimen inter virtutes intellectus & voluntatis; vt ostendant illas semper ferri in verum, vt à parte rei est, has vero etiam in bonum apparens, qui respon- C dendi modus quia rationem reddit à priori, & optimè confirmat illam rationem primo loco à D. Thom. adductam, enucleatius explicatur. Et in primis certum est ex Diuo Paulo & communi Theologorum sententia assensum fidei esse virtutis actum quod ex difficultate & honestate talis actus satis probatur, & licet Magister in 3. dist. 23. & D. Thom. 2.2. quęst. 4. artic. 5. doceant fidem informem non esse propriè virtutem, explicandi sunt de virtute secundum modum, & statum virtutis perfectum: quod etiam in omnibus virtutibus moralibus verum est: omnes enim sine charitate perfectæ virtutis nomenclationem amittunt, hoc posito inter virtutes, quæ perficiunt intellectum, & D quæ perficiunt voluntatem, hoc notandum est discrimen, quod licet vtræque hominem ad bonum ordinent, & suam habeant regulam, cui commensurentur, regula tamen moralium, quæ voluntatem perficiunt est medium non absolutè, & secundùm se sumptum, sed prout statuit recta ratio teste philosopho lib. 2. Ethicorum cap. 2. & D. Thom. 12. quęst. 64. artic. 1. medium verò intellectualium est verum, cuius mensura est ipsum obiectum: vt ex eodem Aristot. 10. metaph. docuit D.Thom. citatus artic. 3. Rursus etiam virtutes intellectuales in hoc differunt, practicę ab speculatiuis, quod mensura virtutis speculatiuæ est obiectum absolutè consideratum, ex eo enim quod res est aut non est, iudicium verum aut falsum est, practicæ verò mensura est obiectum per ordinem ad rectum appetitum vt ex Aristot. 6. Ethicorum docuit D.Thom. 1.2. quæst. 57. artic. 5. ad 3. & ratio est quia veritas practica, non consistit in actu cognoscendi, sed in actu dirigendi hic & nunc, quæ directio est vera quando actus cognitionis conformis est recto appetitui, licet absolutè & speculatiuè sit falsus: vt ad locum citatum D. Thomæ notauit Caietan. Dixi hic & nunc, vt intelligas quomodo hic accipimus iudicia practica ab speculatiuis distincta: videlicet eo modo, quo illa declarauit Sanches lib. 2. de matrim. disp. 41. numero 4 & 8. cum D. Thom. Caietan. Nau. & multis aliis, videlicet, vt speculatiua dicantur ea quæ dictant aliquid in communi seu vniuersaliter etiamsi ad praxim dirigantur, vt omnis hostia consecrata est adoranda, practica vero ea, quæ in particulari aliquid dictant, hic & nunc, verbi gratia hæc hostia est adoranda.

24. Exemplo declaratur præcedens doctrina: fidelis habet rectum appetitum id est bonam intentionem exhibendi Christo debitum cultum, cui conformatur prudentiale dictamen hic & nunc esse adorandam hostiam, quæ tanquam consecrata proponitur, cum tamen non sit. In hoc euentu dictamen prudentiale speculatiuum id est in vniuersali semper est verum, neque illi potest subesse falsum: quia semper conformatur cum obiecto vt est à parte rei, at quando est practicum id est in particulari hic, & nunc, quia non sequitur regulam virtutum intellectualium sed virtutum moralium, & suam veritatem practicam desumit in ordine ad rectum appetitum, ideo semper est verum practicè, quia semper recto appetitui conforme est, licet speculatiuè ei falsum subesse possit. Etenim licet hostia consecrata non sit & speculatiuè loquendo falsum dicat iudicium dictans hic & nunc esse adorandam, quia hoc inuincibiliter ignoratur, & prudentis regula dictat, quod est conforme rectæ intentioni, Christum Dominum in hostia adorandi, ideo practicè est verum, nam prudenter non ageret, qui hostiam sic propositam non adoraret. Vnde patet cur actus charitatis, & aliarum virtutum moralium, quæ voluntatem perficiunt, in suum motiuum seu bonum tantum apparens ferri queant, quia scilicet in eo euentu voluntas mouentur propter verum motiuum quamuis illud à parte rei non sit. Nam medium virtutis accipitur ex regula rationis, & prout definierit ipse prudens, qui licet erret speculatiuè, non errat practicè, ac proinde proponens voluntati motiuum apparens, & prudenter tale existimatum, proponit mensuram cui si actio conformetur, virtutis actus censetur.

25. Ex tradita doctrina iam euidenter conuincitur fidei diuinæ non posse subesse falsum. Etenim habitus seu virtus intellectualis, speculatiuis est similis in hoc quod pro motiuo, & regula habet obiectum ipsum vt est à parte rei, neque sufficit apparens, seu quod putetur reuelatum. Nam si tale non sit, circa illud non fertur actus talis virtutis, ne suæ regulæ dissentaneus ac proinde vitiosus credatur,

&

& falsus, sicut non satis est, quod aliquis existimet se ex medio demonstratiuo scientificam inferre conclusionem, vt illa conclusio verè sit scientifica, quia actus est virtutis intellectualis speculatiuæ, cuius obiectum tantummodo apparenter verum non sufficit. Et quamuis fidei habitus etiam dicatur practicus, quia aliqua credenda proponit, quæ ad praxim seu operationem ordinantur, verbi gratia, omnis hostia ritè consecrata est adoranda, fides est necessaria ad salutem: tamen numquam est practica eo modo, quo sunt particularia prudentiæ dictamina, quia fidei dictamina sunt in communi, & instar principiorum vniuersalium, quæ semper respiciunt obiecta, vt à parte rei sunt; & sequuntur modum, quo cognitiones speculatiuæ cum obiecto conformantur, & hinc est quod numquam cum veritate practica admittunt falsitatem speculatiuam, vt prudentiæ dictamen practicum quod cum sit in particulari, semper fundatur in humano discursu, & infertur ex principio morali vniuersali, & minore particulari, quæ ex particularibus circumstantiis pendet, & ideo illi potest subesse falsitas speculatiua, fides verò solum nititur immediatè diuina reuelatione, & habet se ad prudentiam supernaturalem, sicut se habent propositiones vniuersales notæ per lumen naturale ad prudentiam naturalem, vnde sicut illæ propositiones siuè practicè, siuè speculatiuè considerentur, semper sunt veræ per conformitatem ad obiectum, vt est à parte rei, ita fides, nam fides dicit, omnis hostia consecrata est adoranda, fides est necessaria ad salutem, quæ principia, neque ex discursu humano neque ex circumstantiis particularibus dependent, & eodem modo se habent etiam propositiones particulares de fide diuina.

26. Quamuis prædictus modus confirmandi illam primam Diui Thomæ rationem sit satis sufficiens & bene fundatus, alium adducam faciliorem, & non minus firmum, ad quem supponenda est doctrina, quæ sequenti quæstione latius confirmabitur videlicet rationem motiuam in quem secundùm se assensus fidei vltimo resoluitur, esse interiorem spiritus sancti illuminationem, quæ semper necessario præcedit, & est gratia excitans ex parte intellectus, reuelatioque obscura regulariter proponens obiectum fide infusa credendum; hoc præsupposito facillima redditur ratio à priori cur fidei infusæ falsum subesse nequeat, si enim nullus assensum fidei elicere potest, quin antecedat interior spiritus sancti illuminatio, quæ reuelat obscurè veritatem credendam: cum certissimum sit non posse spiritum sanctum hominem illuminare, neque excitare ad credendum fide diuina, quod falsum est, ne falsum testari censeatur, sequitur necessario fidei assensum semper versari circa verum vt pote ad quod actualis illuminatio interior necessario præcedit, quæ hanc testificetur veritatem. Quamobrem quando puero vel rustico aliquid proponitur exterius à parocho, seu à prædicatore tamquam reuelatum à Deo, quod reuera non est; & vterque in his constitutus est circumstantiis, vt prudenter, & inuincibiliter iudicet se ad credendum obligari, quamuis mereatur in assentiendo obiecto sic proposito, non elicit tamen actum fidei diuinæ sed humanæ, quia ad illum interiori reuelatione seu illuminatione spiritus sancti non excitabitur, neque assensus esse potest sine suo motiuo formali, neque habitus supernaturalis ad illum producendum concurret, quia necessario sub eodem motiuo fertur in obiectum, vnde illa regula desumitur: quod virtus intellectualis, quæ præsupponit Dei testificationem tamquàm rationem formalem sui obiecti, numquam ferri potest in obiectum sub ratione formali existimata; virtutes verò siuè intellectus, siue voluntatis, quæ hanc testificationem Dei de veritate sui obiecti non prærequirunt non repugnat, in illud tendere sub ratione formali existimata seu apparente; itaque in prædicto casu pueri, seu rustici poterunt quidem exerceri actus obedientię & humilitatis captiuantes intellectũ in obsequium Dei, si tales concurrant circũstantiæ, vt prudentiale iudicium & bonæ conscientiæ dictamen ostendat obiectum hic & nunc esse credendum fide infusa: non tamen reuera de eo obiecto falso elicietur fides diuina.

Verùm, quia ante hunc assensum, quem dicimus fore de fide humana in prædicto casu, præcedit non modo prudentiale iudicium, sed etiam pia affectio, & voluntas credendi, vt quæst. 3. dicam, inquirere merito poteris an eodem modo se habeat iudicium, & voluntas credendi, quando antecedunt assensum fidei infusę & fidei humanæ, quæ existimatur diuina. Respondeo hos actus aliquam habere diuersitatem saltem accidentalem in vno & altero casu, nam iudicium quod præcedit fidem diuinam, verum est speculatiuè, & practicè, quod pręcedit humanam, solum est practicè verum, modo superius explicato. Vnde Deus excitare potest intellectum ad illum solum, quatenus practicè verum est, non quatenus speculatiuè falsum, neque excitat proponendo obiectum credendum tanquam verum sed solum excitabit voluntatem nè contra dictamen conscientiæ faciat, quia recto appetitui conformè est, hic, & nunc habere actum fidei, quę putatur diuina. Præterea voluntas quamuis intellectum ad assensum moueat, vt ad bonum conueniens prudentiæ iudicio, & dictamini conscientię, non tamen, vt ad assensum verum infallibili reuelatione fundatum, quia talis reuelatio non est, neque voluntas à Deo excitatur, nisi ad habendum actum suo obiecto conformem, quod est bonum. Per hanc doctrinam declarari, & confirmari possunt duæ aliæ rationes 2. & 3. superius adductę ex qua impugnationes ibi positę facile diluuntur.

27. Ad argumenta pro sententia affirmante fidei posse subesse falsum, R. ad primum rectè ibi occurri ad impugnationem primam & dicendum Deo non apparere res aliter ac sunt, ideoque, semper verum, vt est in se, cognoscere, nam etiam quando cognoscit falsum, aut apparenter verum, sub ratione veri illa agnoscit, falsa enim vt falsa intelligit, &

apparenter vera comparatione nostri intellectus, vt talia percipit, & hoc est cognoscere verum; Vnde non sequitur, plus se extendere intellectum creatum quam diuinum, sed aliquam dari in creato intellectu imperfectionem, cuius diuinus non est capax. Ad alteram impugnationem nego in eo euentu in quo hostia non sit consecrata credi fide diuina in ea esse Christum: sed fide humana seu cognitione opinatiua, quia infertur ex illa vniuersali, de fide in hostia rite consecrata est Christus adorandus, & ex particulari, saltem speculatiuè falsa, Vnde licet adoratio sit actus religionis, assensus ille non erit diuinæ fidei. Ad confirmationem respondetur esse diuersam rationem sumptam ex illo principio, malum ex quocumque defectu; bonum non nisi ex integra causa; nam ad actum fidei non satis est, quod obiectum materiale sit supernaturale, sed opus est vt formale etiam interueniat, ex hoc enim præcipuè supernaturalis fides speciem desumit. Vt verò dissensus sit hæresis, non oportet vt contrarietur vero assensui de fide diuina, sed satis est, si opponatur assensui, qui de fide diuina existimatur. Nam qui negat propositionem, quam credit reuelatam virtute diuina, & interpretatiuè negat, quidquid à Deo reuelatum est. Nam ex affectu suo, & secundùm suã existimationem Deo reuelanti discredit. Etenim notitia virtutis & præcepti ex iudicio erroneo easdem vires habet ad vim obligandi, ac ipsum præceptum, & qui contra illam facit contra eam virtutis speciem facit, quæ in notitia proponitur, vt optimè docet Sanchez lib. 7. cap. 11. in decalogo sequutus Cordubam, Vasq. Azor. Salas, Sayro, & alios: neque hinc colligas, eum qui adorat hostiam, debere conditionem exprimere, videlicet si ritè consecrata sit. Nam ad moralem credulitatem spectat, vt regulariter loquendo, sub speciebus à quolibet sacerdote consecratis, & propositis in hostia Christus adoretur sine illa formali conditione, cum interpretatiuè sub adorantis fidelis intentione intelligatur.

28. Ad secundum patet responsio ex disparitate rationis assignatæ inter fidem & reliquas virtutes; siue sequaris illum tertium respondendi modum, siue quem vltimo loco exposuimus. Ad tertium respondetur primo cum D. Thom. 2. 2. q. 1. art. 3. ad 3. Altesiod. lib. 3. summ. tract. 3. cap. 2. quæst. 3. & aliis Theologis supracitatis, fidem incarnationis non nisi primos patres quibus Christi incarnatio tanquam futura à Deo promissa est, inclinasse ad credendam incarnationem tanquam futuram, reliquos verò facta iam promissione excitasse tantum ad credendam incarnationem non determinando tempus futurum, præsens aut præteritum: eodem modo fides non inclinat ad credendum antichristum nunc vt futurum, quia quod Apostolis Christus Dominus antichristum futurum prædixit, non præscripsit certum tempus, quo ille venturus esset, quare solum pro eo tempore, quo facta fuit reuelatio non pro quolibet subsequenti tanquam futurus reuelatur, ille igitur Hebræus, qui paulo ante na-

A tum Christum, illum, vt futurum credidit, non diuinæ, sed humanæ fidei seu opinionis actum elicuit; quare mirum non est si in eo perseuerans assensus de vero in falsum mutaretur, nã fides humana, aut opinio veritatem, aut falsitatem, vt potè qualitatẽ accidentalem, mutato enuntiationis obiecto, mutare potest, fides verò diuina cum sit entitatiuè, & quoad substantiã supernaturalis, in vera Dei reuelatione fundata coincidere nequit cum actu naturali & erroneo: responderi potest secundo si admittamus quod ad illum assensum fides inclinaret quamdiu Christus futurus erat, necessario dicendum Deum ad exigentiam habitus seu actus diuinę fidei suspensurum suum B concursum ad conseruationem illius actus, qui postulat ex sua natura finiri in instanti quo natus est Christus, & loco illius actum naturalem substituendum à Iudæo, qui ob reuelationem existimatam Christum ex sua opinione vel fide humana futurum crederet.

Ad quartum neganda est consequentia, si antecedens intelligatur de obiectis reuelatis specificatiuè sumptis. Nam multa contingentia sunt, quæ de sua natura aliter se habere possunt, si tamen sermo sit de obiectis reuelatis reduplicatiuè, prout iam substant diuinæ reuelationi negandum est illam vt sic in sensu composito aliter se habere posse: ratio est quia nostro modo intelligendi prius est illa obiecta esse futura quam vt talia à Deo cognosci, & reuelari cum ergo res futura in C sensu composito non possit non esse futura esto de se sit contingens, ideo obiectum reuelatum infallibiliter, & immutabiliter verum est, ad probationem consequentiæ dico: sicut ex actuali mutatione obiecti colligitur mutatio veritatis in propositione, ita ex mutatione potentiali colligi potentialem mutationem in propositione, nego tamen obiectum vt stat sub reuelatione posse mutari seu aliter se habere, atque reuelatur: ideoque dico propositionem de fide, quæ reuelationem supponit, suam veritatem perpetuo retinere sine vlla etiam potentiali mutatione. Ad secundum respondet Turrianus citatus §. habitui ex innata & §. item dicendum, Ægidius illo dubio 4. numero 81. post Bannes 2. 2. quęst. prima, artic. 3. dub. 2. quamuis minus consequenter postea loquatur conclusione 4. vt bene notat idem D Ægidius numero 68. Assensum fidei non esse causam, etiam indirectam, & per accidens falsæ conclusionis; eo quod est supernaturalis, & essentialiter seu necessario verus, actus vero falsus naturalis sit, repugnans cum veritate illius assensus fidei diuinæ: melius tamen Suar. de fide disp. 6. sect. 5. numero 4. post Gabriel. in 3. dist. 23. concedit antecedens; nullum enim incommodum sequitur ex eo quod assensus fidei in syllogismo concurrens cum alio assensu falso affectiuè concurrat, ad assensum falsum, quia illa falsitas in conclusione nunquam est à fide, sed ab alia præmissa falsa. Nam effectus sequitur deteriorem partem suæ causę, sicut etiam quando vna præmissa scientifica concurrit cum alia opinatiua gignunt conclusionem opinatiuam, quæ potest esse falsa, numquam tamen

illa

illa falsitas refunditur in præmissam scientificam, quia illa ex se intendebat scientiam gignere; sed concursus alterius concausæ fuit vt effectus deterior euadat, & sic per accidens, & indirectè assensus fidei ad falsam conclusionem poterit concurrere. Confirmatur nam in hoc syllogismo, omnis hostia rite consecrata est adoranda: sed hæc hostia est ritè consecrata; ergo est adoranda; conclusio huius syllogismi est prudentiale dictamen quod necessario fundatur in illa vniuersali de fide & ex illa deducitur: nam sine illa non applicatur sufficienter medium ad assentiendum conclusioni: attamen hæc conclusio speculatiuè loquendo, esse potest falsa, si hostia consecrata non sit à vero sacerdote, quia non est baptizatus, vel non est rite initiatus, ergo negari non potest assensum fidei posse esse causam per accidens conclusionis falsæ, quin aliquid suæ veritatis amittat.

Vtrum scibile, vel scitum, seu visum, fidei infusæ assensum posit, aut debeat terminare.

SECTIO V.

1\. HVic quæstioni occasionem dedit altera conditio, seu proprietas materialis obiecti, quod non magis postulat semper esse verum, quam esse non apparens, quia verò occultatio, obscuritas, seu non apparentia materialis obiecti diuersimodè explicari potest, tria dubia, sub hoc titulo exponam: primum vtrum ea, quæ naturaliter sciri possunt, fide diuina credere teneamur? secundum an ea, quæ actu sciuntur, seu videntur simul fide diuina credi possint; itaut simul esse possint in eodem intellectu actus cognitionis euidentis siue sit scientia abstractiua, siue notitia intuitiua, cum actu fidei: tertium vtrum si duo concurrant media, alterum scientiæ, alterum fidei simul, generetur tertius actus, qui eminenter contineat euidentiam scientiæ & certitudinem fidei. Primum dubium pertinet ab obiectum materiale fidei, quatenus scibile est: secundum, & tertium ad idem quatenus actualiter scitur, seu videtur simul & creditur, & in omnibus his dubiis loquimur de apparentia seu euidentia obiecti materialis fidei, non vero de euidentia obiecti formalis: de hac erit in sequenti quæstione agendum. Quantum ad primum, fuit error Manichæorũ non solum pertinere posse ad fidem ea quæ sunt naturaliter scibilia: sed nihil esse credendum, quod non possit lumine, & ratione naturali clarè demonstrari, atque ita volebant nullam fidem supernaturalem esse ad salutem necessariam: ita refert Augustin. lib. de vtilitate credendi cap. 1. in eundem errorem incidit Abailardus vt deducitur ex Bern. epistol. 190. & idem videntur sentire Franciscus de Marchia in prologo quęst. 3. & Holcolt. in primo: quęst. 1. art. 6. ad primum, est tamen opinio erronea, repugnat enim sacræ scripturæ, Sanctis PP. & rationi; vt optimè probat Valent. tom. 3. disp. 1. quæst. 1. primo disp. 4. Vasq. 1. p. disp. 4. c. 2. Nam si ita esset, nulla esset difficultas credendi mysteria fidei, neque fides esset voluntaria, sed necessaria, quia ad illam cogeretur intellectus eius euidentia, certissimum ergo est apud omnes Catholicos multa esse in nostra fide mysteria, quę naturaliter cognosci nequeunt, vt mysterium Trinitatis, Incarnationis, & alia, quæ nisi à Deo reuelentur, ab humano vel angelico intellectu percipi non possunt; quod spiritus sanctus indicauit Ecclesiast. 3. *Multa supra sensum hominis ostensa sunt tibi*. Et Esai. 64. nec oculus vidit, &c. Matth. 13. ad Roman. 4. & sæpius, quo sensu aliqui exponunt illa verba definitionis Paulinæ, *argumentum non apparentium*, hoc est eorum, quorum cognitio solo naturali intellectus lumine non habetur, quà nimirum de his propriè, & per se est fides, vt ait D. Thom. 2. 2. quæst. 1. artic. 5. vbi aduertit hoc non tollere, quominus de scibilibus etiam naturaliter fides detur, quatenus à Deo reuelantur, & propter reuelationem creduntur.

2\. Aliqui tamen in oppositam sententiam, si non erroneam vt illa Manichæorum, saltem à Theologis communiter reiectam deflexerunt, existimantes credi non posse, ea quæ naturaliter sciri possunt: ita Canus lib. 12. de locis cap. 4. & alij quos refert Banhes ad artic. 5. D. Thom. citatum, neque ab hac sententia ipse omnino recedit quatenus ad 5. ait assensum huius propositionis *Deus est*, non esse omnino de fide, quia deficit in obiecto obscuritas, quæ illius perfectam complet rationem, & potest ex D. Thom. vbi supra artic. 8. ad primum probari, quatenus asserit prouidentiam, & omnipotentiam Dei cadere sub fidem eo modo, quo ratione naturali cognosci nequeunt: & hac ratione, nam Deus Adamo reuelauit scientias naturales, & tamen de illarum obiectis Adamus non habebat fidem, ergo ex eo erat, quia obiecta illa naturaliter sciri possent.

Prima Conclusio. Non solum naturaliter scibile credi potest: sed aliqua sciuntur naturaliter, quæ necessario credere tenemur: est manifesta sententia D. Thom. artic. 5. citato vbi ait ad 3. *Ea quæ demonstratiuè probari possunt inter credenda numerantur*, & est Theologorum communis, vt docet Suar. de fide disput. 13. sect. 3. numero 2. vbi ait scholasticos in 3. distinct. 25. communiter asserere in omni tempore datum esse præceptum credendi Deum esse, quod tamen naturaliter est scibile, & ita Israelitico populo propositum fuit Exod. 20. Leuit. 26. Vnde prima probatio sumitur. Nam ad Hebræ. 11. postquam Paulus dixit impossibile esse sine fide Deo placere vt ostenderet, cuius rei fidem requireret, ait, *Oportet enim accedentem ad Deum credere quia est*; vbi vides necessario credendum esse fide diuina ab eo, qui ad Deum accedit, eique placere vult, Deum esse: respondent aliqui hoc esse intelligendum pro iis qui demonstratiuè agnoscunt Deum esse: sed contra primo; nam ex hoc sequeretur rudiores multo certius agnoscere Deum esse: quam sapientes, quia hi solum hoc scirent certitudine naturalis cognitionis, illi verò certitudine fidei superna-

turalis quæ certior est, vt dicemus infra. 2. A etiam sequeretur quod Philosophi, salutis initium à cognitione naturali haberent; & iam non esset verum quod ait Apostolus, sine fide impossibile esse Deo placere: sequela probatur, nam prima cognitio, quæ hominem ad Deum ducit, illumque disponit, vt per alios actus ad Deum accedat, videlicet per spem, charitatem, religionem, & reliquarum virtutum, est illa qua Deus esse cognoscitur; ergo si illa sit naturalis, & lumine naturali acquisita, à nobis erit initium salutis contra doctrinam in Conc. Arausicano & aliis conciliis definitam. Altera eiusdem conclusionis probatio est, quia Virgo Deipara optimè cognouit naturaliter se sine opera viri concepisse, item ipsa cum aliis Apostolis multa ex mysteriis fidei suis oculis vidit: ergo si de his quæ sciri possunt, fides non est, quando postea recordarentur illorum mysteriorum, illa credere nequiuissent, semper enim species memoratiuæ relictæ à præterita cognitione euidenti ad euidentem notitiam pertraherent intellectum. 3. ratio est, quia omnia obiecta fidei saltem per lumen gloriæ, & per cognitionem infusam in proprio genere possunt à Deo hominibus manifestari, & euidenter cognosci, sed esse cognoscibilia his modis euidenter, non tollit, posse credi fide diuinâ: ergo neque impediet, esse per cognitionem naturalem scibilia.

3. Ad testimonium D. Thom. respondetur illum significasse posse prouidentiam, & omnipotentiam Dei tali modo concipi, vt solum ad fidem spectet horum attributorum cognitio, verbi gratia, prudentia Dei in dirigendis prædestinatis ad supernaturalem beatitudinem, & omnipotentia in operatione miraculorum, & mysteriorum Incarnationis, & Eucharistiæ solum ex fide cognoscuntur, & præterea etiam respectu rerum naturalium numquam tanta certitudine per naturalem notitiam quanta per fidem cognoscuntur. Ad rationem dico, scientias non fuisse Adamo reuelatas, vt propter solam reuelationem crederentur illorum obiecta. Nam Deus habitus & species necessarias Adamo infudit, vt euidenter in qualibet scientia conclusiones ex suis deductæ principiis, illi innotescerent: impropriè ergo comparatione reuelationis fidei dicuntur Adamo scientiæ reuelatæ sicut Deus se beatis reuelat, quia reuelata facie se illis intuentibus manifestat. Attamen hæc reuelatio impropria, non est illa, quæ pertinet ad obiectum formale fidei, est enim reuelatio omnino euidens, & manifestiua obiecti.

4. Maius negotium facessit secundum dubium in quo, vt certa, & ab omnibus recepta ab incertis separemus, nota primo non esse quæstionem de obiecto scito, seu viso per ipsummet fidei infusæ assensum, quem omnes fatentur in se esse ineuidentem, & obscurum, ne in Manichæorum errorem in præcedenti dubio reiectum incidant, secundo certum etiam est, habitum fidei posse simul esse cum habitu scientiæ eiusdem obiecti, & ratio est quia neuter facit obiectum actu creditum, vel scitum, sed sunt principia actuum per quos creditur, vel scitur, actus verò contrarij non arguunt in principiis contrarietatem: immo idem principium est causa actuum contrariorum, videlicet intellectus, qui causat assensum, & dissensum; voluntas odium & amorem: tertio neque habitus scientiæ pugnat cum actu fidei, neque habitus fidei cum actu naturalis scientiæ abstractiuæ vel intuitiuæ huius vitæ. Nam alioqui philosophus non posset exercere actum scientiæ circa illa obiecta de quibus est fides, quin habitum fidei amitteret, item non posset fidei actum habere quin amitteret habitum scientiæ de eodem obiecto credito: quorum vtrumque est absurdum: & ratio à priori est superius tradita, B quia habitus fidei non respicit obiectum actu creditum, seu quod debeat esse obscurum actu, neque scientiæ habitus respicit obiectum, actualem habens euidentiam, seu scitum actu, & præterea quia actus non contrariatur principio, sed actui sibi opposito: tota igitur controuersia est de obiecto scito, seu viso diuersis actibus fidei simul & scientiæ abstractiuæ, vel intuitiuæ tam naturalis quam supernaturalis & beatificæ.

5. Et in primis fere omnes Theologi docent fidei actum de lege ordinaria non stare cum visione beata ita D. Thom. Scot. Bonauent. Capreol. Hispal. Richard. Gabriel, Durand. & alij quos citat & sequitur Ægidius de præsentatione 12. tom. 2. lib. 11. quæst. 8. artic. 10. §. 6. & Suar. qui de fide disp. 3. sect. 9. C numero 10. asserit id esse omnium Theologorum. Verùm de potentia absoluta dari posse visionem beatam cum fide simul existentem tuentur Alens. Dur. Maior. Bassol. & Gregorius quos sequitur idem Suar. numero 23. idem probabilius sentit Ægidius vbi supra §. 4. num. 8. referens Guil. de Rubion. & Molinam & tenet Coninc. disp. 11. de moralitate act. super dub. 1. conclus. 1. numero 11. Quod attinet verò ad scientiam naturalem Bonau. in 3. dist. 24. artic. 2. quæst. 3. distinguit inter notitiam intuitiuam naturalem, & abstractiuam: illam non admittit naturaliter cum fide, hanc vero maxime, notitia verò intuitiua est cognitio rei præsentis qua existens, & præsens est, itaut ex vi sui modi D tendendi in obiectum, illud præsens & existens saltem apparenter supponat; abstractiua verò abstrahit ab existentia & præsentia formali, id est ex modo tendendi in suum obiectum, illud nec existens nec præsens supponit. Grauissimi tamen doctores tam intuitiuam naturalem quam abstractiuam cum scientia de lege ordinaria cum fide stare posse admittunt. Ita Alens. Albert. Durand. & Altesiodor. quos refert & sequitur Valent. tom. 3. disput. 1. quæst. 1. puncto 4. §. 2. idem tenet Argent. quæst. 3. prolog. artic. 2. Marsil. in quæst. 2. artic. 3. propos. 1. Bassol. in 3. dist. 24. quæst. 1. Palud. in 3. dist. 31. quæst. 2. art. 1. Maior. in 4. dist. 24. concl. 4. Henri. quodl. 8. quæst. 14. & quodl. 12. quæst. 2. Salmeron. in epist. ad Hebr. disp. 21. Suar. 3. p. tom. 1. disp. 27. sect. 2 §. sed triplex: & latius in loco proximè citato numero 7. & seq. Coninc. vbi supra conclus. 2. numero 15.

Probatur

6. Probatur primo ex loco D. de Pauli ad Heb. 11. & aliis in quibus proponitur credendũ obiectũ cuius in homine philosopho scientia esse potest actualis, vt Deũ esse: item esse vnũ, vt in symbolo omnes docti cõfitentur: quod si nõ per fidem, sed per naturalẽ scientiam facerent, sapientes minus certi essent de his mysteriis quã rustici, quia hi per fidem certiorem scientia sapientum, illis mysteriis assensum præberent: si dicas posse doctũ philosophum deposito medio scientifico vti tantũ medio fidei, vt de illis obiectis quę naturaliter scit solã habeat actualem fidei notitiam. Vrget Coninc. n. 25. Nam vbi primum in mentẽ venerit illa veritas obiecti credendi quod naturaliter demõstratum est à philosopho, non potest nõ excitari species memoratiua medij scientifici, & in euidentem obiecti notitiam venire: quod videtur docuisse D. Thom. 2. 2. quæst. 2. art. 9. ad 2. vbi ait, *Assensus autem scientiæ non subijcitur libero arbitrio, quia sciens cogitur ad assentiendum per efficaciam demonstrationis.* Secũdo nõ repugnat in eod. intellectu diuersas esse cognitiones alterã altera perfectiorẽ, & clariorem: nam hominẽ distinctè concipimus pariter & cõfusè in hac definitione hominis, homo est animal rationale, nã in cõceptu, *homo* ecce notitia cõfusa, *est animal rationale*, ecce distincta: itẽ in Angelis beatis est cognitio matutina id est beata visio, & respectiua, nẽpè alia scientia in proprio genere siue naturalis sit siue supernaturalis, de eisdẽ obiectis perfectius cognitis per illã matutinã, ergo similiter esse poterit de eod. obiecto actus scientiæ clarus, & euidens, itẽ fidei obscurus. 3. motiuum fidei, & motiuũ scientiæ ita se habent vt se nõ mutuo impediant, ergo assensus, qui supra illa cadũt, se simul cõpatiuntur: consequentia patet, quia quãdo duæ causæ efficaces, passo applicatæ se mutuo non expellunt, seu impediunt, vnaquæque suum effectũ præstat siue formalẽ, siue in genere causæ efficientis: antecedens probatur quia testimoniũ Dei nõ amittit suam vim trahendi intellectum ad credendum, ex eo quod ille obiectum actu notitia euidenti cognoscat. Nam illa certitudo, quã in obiectum refundit nõ habetur per medium scientię, neque per illud hebetatur, suam enim vim habet integrã, & ei debetur cognitio cum aliqua maiori certitudine, & hoc sanè nõ obscurè significasse videtur Christus Dominus, ostendens Thomæ manus, & latus dicens, *quia vidisti me Thoma, credidisti*, quasi cum experimentali scientia intuitiua fides stare potuisset, vt fuit in B. V. & Apostolis de mysteriis quæ ipsis oculis perceperunt, & fide nihilominis crediderunt: fateor huic sententiæ suam in esse probabilitatem, quia tamen probabilior mihi visa est opposita, illam sequentibus conclusionibus exponam.

7. Secunda Conclusio. Obiectum visum quatenus visum est omnino improportionatũ, vt credatur, & ideo neque etiã de potentia absoluta de illo fides poterit simul haberi, loquor de viso in propria significatione id est cognito euidenter, & intuitiuè, etenim vt D. Thom. in 3. dist. 24. quæst. 1. art. 2. q. 1. aduertit, impropriè videri dicuntur ea, quæ quouis modo cognoscuntur; quo sensu verbũ, *videmus*, vsurpauit Paulus 1. Corint. 13. n. 12. *Videmus nunc per speculum in ænigmate*, & tamẽ loquebatur de fidei cognitione: propriè ergo visa dicuntur quę notitiã terminant euidentẽ, & intuitiuam siue potẽtię rationalis, siue sentiuæ: translatum verò fuit visionis nomen ad cognitiones aliarũ potentiarum à potentia videndi, ob illius certitudinem, & nobilitatem, vt notauit August. lib. 11. de Ciuitat. c. 2. Sic exposita conclus. est D. Thom. 2. 2. q. 1. art. 4. & 6. ad 2. & sectatorum ibid. In 2. loco D. Thom. hanc negationẽ obiecti fidei, quæ est nõ visum, appellat rationem formalẽ, non quod sit ratio formalis simpliciter, est enim cõditio omnino requisita, habens se ex parte obiecti materialis, sed cum se habeat veluti forma respectu illius, dicitur ratio formalis sub qua: ita D. Thom. exponit Caiet. ad illũ art. 6. & nos latius id ostẽdemus quæst. seq. sect. 1. itaque illa negatio est cõditio logicè requisita ad obiectũ fidei, & ita docent, qui fidei actum cũ visione beata circa idẽ obiectum fidei esse nullo modo admittũt: ita idẽ D. Thom. 2. 2. q. 1. art. 5. 3. cõtra Gent. c. 4. de veritate q. 14. art. 9. & 12. itẽ 1. 2. q. 67. art. 3. Magist. in 3. dist. 23. Alber. dist. 24. art. 7. Scot. ibid. q. 1. §. ad quęstionẽ Almain. q. vnica conclus. 4. Dionys. q. 1. Richard. art. 1. q. 4. & 5. itẽ in 3. dist. 31. art. 3 q. 1. Capreol. ibid. q. vnica conclus. 1. & dist. 25. q. vnica art. 1. Gabr. ibid. q. vnica art. 2. & dist. 31. q. vnica art. 2. Heruæ quodl. 1. q. 15. art. 3. Vasq. 3. p. disp. 53. c. 1. n. 5. Turrian. de fide disp. 8. dub. 5. §. nihilominus. Lorca. 2. 2. disp. 14. n. 4. & alij in sequenti conclusione citandi. Probatur primo, quia hoc est sacræ paginę & locutioni sanctorum Patrũ magis cõsentaneum. Nam Paul. 2. ad Corint. c. 5. n. 7. ait, *Per fidem enim ambulamus, non per speciem*, id est nõ per visionẽ, vt omnes exponunt, & ad rem nostrã clarius id expressit Aug. serm. 20. de verbis Apostol. c. 5. *non potest*, inquit, *videri tẽpore fidei, videbitur tempore speciei*: itẽ ad Heb. 11. fides ideo dicitur argumentum non apparentiũ, vbi non apparens sumitur respectiuè ad potentiã, cuius comparatione non dicitur simpliciter non apparens, quod per aliã cognitionẽ simul existentem cũ fide apparet: cõsonant Patres, qui vnanimi cõsensu docent fidẽ esse de nõ visis, & apparentia habere cognitionem, non fidẽ ita. Aug. tract. 40. & 79. in Ioan. vbi ait, *Nescio vtrũ credere dicendus est quisque quod videt?* vbi illud nescio, nõ dubitationis, sed elegantiæ gratia adiungitur. Nam tract. 68. absolutè dixit, *Fides quæ non videt credit, nam si vides: non est fides*: item Chrys. in epistol. ad Hebr. homil. 21. ait, *Si fides est argumentum eorum quæ non videntur, quid est quod vultis ea videre, vt excedatis à fide?* similia habet Theoph. Theod. Beda Anselm. ad prædictum Pauli locum Isidor. lib. 8. Etymolog. c. 2. *Fides inquit, est qua veraciter credimus quod nequaquã videre valemus, nam credere iam nõ possumus, quod videmus.* Gregor. homil. 26. in Euang. ait, *Fides non habet meritum, vbi humana ratio præbet experimentum*, quæ verba sunt apud Bernard. epistol. 190. item prius à Cypriano in lib. de operib. Card. serm. de natiuitat. Christi prolata reperiuntur. Vnde primã sumo rationem: fidei meritũ aufert, qui illam cum actuali obiecti intuitu manere contendit. Nam intellectus necessario trahitur ad assentiendum veri-

tati quæ intuitiua cognitione attingitur: ergo A fidei destruit rationem, qui illã merito defraudat, diuina enim fides à Deo nobis infusa est, vt ab ea initium nostræ iustificationis sumamus, & per viam merendi ambulemus, atque ad visionem, quæ est meriti præmium veniamus, ergo vt fides sit voluntaria, nõ necessaria, atque adeo meritoria, de sua ratione postulat aliquã difficultatem in assensu præbendo, quæ difficultas non datur in actuali visione veritatis credendæ, sed necessitas. Secunda ratio est, quia aliqui recentiores oppositæ sententiæ assertores fatentur aliquã notitiam intuitiuam simul esse non posse cum fide, & afferunt hoc exẽplum, videntis solem v.g. & clarum diem, quæ est cognitio intuitiua naturalis, & aiunt, B quod si quis videnti solem dicat, esse ortũ solem, & diem clarum, illum non posse assentiri ob dicentis testimonium, sed quia ita videt, ita esse iudicat; & dicere potest quod Samaritani ad illã mulierem, quæ illis Messiæ aduentum nuntiauerat. Ioan. 4. n. 42. *Quia nõ iam propter tuam loquelam credimus, ipsi enim audiuimus, & scimus, quia verè est saluator mundi*, quia quod ipsi experti sunt & notitia intuitiua cõsequuti, iam nõ propter dictum mulieris credere asserebant, maius enim Christi testimoniũ quod ipsi per se acceperant illud prius absorbuit Samaritanæ, quæ, vt Augustin. Origen. & Beda docẽt vt refert Maldon. hoc loco repræsentat Ecclesiã, cui beati dicunt, non iam propter loquelam tuam, &c. *Quia cum venerit, quod perfectum est, euacuabitur quod ex parte est*. 1. Corint. C 13. numero 12. si igitur cum aliqua naturali notitia intuitiua stare non potest fides, cur cum aliis simul esse poterit? si quidem in 9. omnibus videtur eadem ratio.

Respondet Coninc. de moralitat. actuum super. disp. 11. dub. 1. cum finis agentis, sit subiectum in quod aliquam formã inducit, sibi assimilare, nullũ agens naturaliter posse in aliquo subiecto formã producere, quæ in alia eidem subiecto inhærente formaliter, vel eminenter cõtineatur, hinc est quod calidum vt duo non intendit caloré vt quatuor, quo passum informatur, neque lucerna illuminat aërem à sole illuminatũ. Cum igitur intellectus se habeat vt agens, & passum respectu cognitionis, quæ est forma in eo recepta, quando vna cognitio D continet omnem perfectionem formaliter vel eminenter alterius, non poterit naturaliter intellectus informatus cognitione illa perfectiori, aliam admittere: ideoque intellectus informatus visione beata, quę cõtinet perfectiori modo cognitionem fidei de lege ordinaria non potest simul habere fidẽ: sed contra, nam scientia experimentalis Christi habita per sensũ & ab ipso dependens verbi gratia cognitio albedinis simul erat in intellectu Christi Domini cum cognitione perfectissima, & à sensu independente de eadẽ albedine, item cognitio beatifica Dei nõ modo in Christo, sed etiã in Angelis, & animis beatis simul cũ cognitione abstractiua Dei ab eisdẽ cogniti ex creaturis, cũ tamẽ inter has cognitiones, illa quæ est perfectior, alterius perfectionẽ contineat. Denique retorqueo argumentum quod ipsi contra nos vsurpãt: notitia distincta simul est in intellectu cũ confusa eiusdem obiecti; ergo illud principium quo nititur eorum responsio non est firmum applicatum cognitionibus simultaneis, quarũ vna perfectionẽ alterius cõprehendat, quamuis in exẽplo adducto de calido, vt duo verũ sit, quia nullum agens potest agere supra suam virtutẽ, calidum verò vt quatuor cũ formam habeat intẽsiorem, quã calidum vt duo, potius agere debet quam pati respectu agentis calidi vt duo. Respondent alij hanc esse naturam nostri intellectus, & insitã inclinationem in assecutione veritatis, vt sicut voluntas solũ potest desiderare bonũ absens, & nõ potest eligere mediũ ad assecutionem boni iam possessi, quia in illa electio hic & nũc esset inutilis, cũ bonũ iam possessum de nouo afferre nequeat, sic intellectus quamdiu veritas est absens, inquirit illã, quando autẽ iam possidetur & clarè videtur, quiescit in illa, quare si planè & perfectè videatur, nõ potest intellectus, vti aliquo modo ad illam inquirendã, quia tale mediũ esset inutile & impertinens ad consequendam veritatẽ: sed contra, quia si hæc ratio valeret, cũ nulla cognitione intuitiua stare posset fides: omnis enim cognitio intuitiua tendit in obiectũ quod pręsens est, quare in illa veritate intuitiuè cognita, quiesceret intellectus: si rursus respondeant notitiã intuitiuam ortam ex visione corporea deceptioni esse expositam: tum quia sensus tali, vel tali modo immutatur ab speciebus, vt occasionẽ præbeãt intellectui falsò iudicandi, tum quia saltẽ de potentia absoluta, potest dari similis sensatio in absentia obiecti: quare existente tali notitia intuitiua potest intellectus moueri à medio fidei, vt securius & certius quiescat in cognitione illius veritatis: ad huc vrgebo ex hoc sequi saltem cum omni notitia intuitiua habita per sensum stare posse fidẽ, quod est cõtra id quod asserunt ijdẽ recentiores, non posse illũ qui videt solem & diem credere ortũ, & solem & diẽ esse ob alterius testimoniũ, immò neque respectu notitiæ intuitiuę beatorũ, hoc verum est: nam in Christo cũ notitia Dei intuitiua simul esse potuit, cognitio eiusdem Dei ex creaturis. Immo in Verbo videbat anima Christi omnia entia realiter existentia, & deinde per scientiam experimentalem, & discursiuam cognoscebat substantias sub accidentibus latentes, ad quas per se non erat sensatio, ergo ex scientia intuitiua etiam infallibili non sequitur intellectum quiescere necessario in intuitu illius veritatis, quam videt, abiecto quouis alio medio cognoscendi eamdem veritatem: nisi negetur in Christo scientia experimentalis acquisita contra omnes Theologos.

Vnde tertia ratio pro conclusione nascitur, 10. nam si actus fidei ex sua intrinseca natura, non haberet repugnantiam cum notitia intuitiua de lege ordinaria, simul esse posset in patria de eodem obiecto; consequens ipsi aduersarij non admittunt, ergo: probatur maior, quia nulla alia sufficiens ratio assignari potest, quæ facile non refutetur aliqua instantia ex cognitionibus beatorum accepta. Repugnantia ergo vera est, conditiones in obiecto repugnantes argui, & contradictionem respectu eiusdem potentiæ per visionem simul, & fidem in idem obiectum ferri. Nam obiectum fidei ex scriptura & Patribus est

est non apparens simpliciter & non visum obiectum visionis visum, illud verò non visum se habet tanquam priuatio respectu euidentię circa idem obiectum, vt bene notat Capreol. in 3. dist. 25. quęst. vnica art. 3. cum D. Thom. 1. 2. quæst. 67. art. 3. vbi sanctus Doctor ait hanc priuationem ita inseparabiliter adhęrêre fidei vt bruto priuatio rationabilitatis, vnde sicut si daretur corpus aliquod talis naturæ, vt illi tenebrę inseparabiliter annexę essent, tanquam passio necessario dimanans ab illius natura, tale corpus necessario excluderet ab spatio quod occuparet i lucē: ita fides actus priuat intellectū ex sua natura visione illius obiecti quod creditur: ex alia parte obiectū visum, ita determinat potentiā necessario ad agnitionem veritatis, quę sub aspectū illius cadit, vt nō relinquat locū indifferentię, & prudenti deliberationi cum voluntatis electione faciendæ in assentiendo propter testimonium dicentis. Ex his ergo repugnantibus cōditionibus deducitur implicatio, & contradictio si simul intellectus in obiectum à se simpliciter visum & non visum tenderet. Vnde hæc repugnantia nō physica, sed logica est, & impossibilitas, quę sub obiectum diuinæ omnipotentię non cadit.

11. Tertia Conclusio. Obiectum scitum seu euidenter cognitum etiam abstractiuè non potest terminare assensum fidei, ideoque non scitum conditio est omnino requisita ex parte obiecti credendi. Est D. Thom. 2. 2. q. 1. art. 5. Caiet. Bannes, Aragon. & aliorum, ibid. Idem D. Thom. q. 14. de veritate art. 9. & in 3. dist. 24. q. 1. art. 2. Capreol. dist. 25. q. vnica Hispal. dist. quæst. vnica, artic. 3. nota. 3. & 4. Albert Magn. dist. 23. art. 13. Richard. dist. 24. quæst. 5. Scot. ibid. q. vnica §. vltimo Gabriel. eadem dist. q. vnica, art. 2. conclus. 4. Heruæ. quodlib. 2. quęst. 15. art. 3. Pallanterij lectione 87. Cumel. 1. p. quæst. 2. artic. 2. quæst. vnica conclus. 5. Molinę 1. p. quęst. 1. art. 2. disp. 4. §. hæc tamen opinio, vbi ait se id probasse 12. quęst 67. art. 3. Turrian. de fide disp. 8. dub. 6. §. aliorū sententia; Lorcæ proxima conclus. citati. Dixi obiectū euidenter cognitū, quia non satis est quod scitum sit per scientiā ineuidentem qualis est theologia viatoris, quam simul cum fide esse posse tuetur communis sententia, Scot. & Richard. vbi supra, Cumel. citati conclus. 1. Turrian. dub. 7. deducitur ex August. lib. 14. de Trinit. c. 1 vbi ait fidē scientia gigni, nutriri, defendi, & roborari, quod Richard. & alij exponūt de Theologia, nam idē August. lib. de videndo Deo vt refert D. Thom. quæst. 14. de veritate art. 9. ait illa credi, quæ absunt à sensibus nostris: apud Augustin. vero illa à nostris sensibus abesse dicūtur, quæ nostro studio & discursu naturali consequi nō possumus, vt ipse se declarat lib. 11. de Ciuitat. cap. 3. vbi ea quæ nostro testimonio scire nequimus dicit esse à sensibus remota, & ideo nos de iis testes alios inquirere, quibus credamus: & sensuum nomine omnem potentiā cognoscitiuam humanam, etiam intellectum cōprehendi ab Augustino declarant & notant pariter D. Thom. & Scot. in loco sententiarum proximè citato. Præterea idē August. lib. de vtilitate credendi c. 11. ait, *quod intelligimus igitur debemus rationi: quod credimus auctoritati*: intelligere verò hic A accipit August. vt proximè declarauit, pro eo quod est certo & euidenti cum ratione scire, idem indicat Bernard. citatus ab Hispalensi in 3. dist. 23. q. 2. art. 3. *fides*, inquit, *est prælibatio nondum propalatæ veritatis*. Denique D. Paulus loco citato pręcedenti conclus. & PP. ibidem dum requirunt vt obiectum fidei sit non apparens, substrahunt ab euidentia notitię tā intuitiuę, quā abstractiuę: quæ enim per euidentem scientiam intellectui innotescunt satis apparêre potentię euidēter cognoscenti censentur.

12. Ratione suadetur conclus. primo: omnis notitia euidens sēper resoluitur vel in visionem experimentalē quando sciētia est à posteriori, quæ ad sensuum experientiā reducitur, vel in B quandā intellectualem visionē, quæ oritur ex principiis per se notis, & intellectuali lumini tam perspicuis, ac sūt ea quæ intuitiuè à sensibus percipiuntur, immò illorū principiorum euidētia minus subiacet deceptioni quā experimentalis sensuū cognitio: ergo nō minus pugnat cū fide obiectum hoc modo scitum quam visum: suadetur consequentia, quia tota ratio ob quā de obiecto viso nō est fides, est euidentia, quā in intellectu causant obiecta, quæ per se, vel sui speciē mouēt, & determināt necessariò potentiā ad sui cognitionē: sed omnia quæ euidenter cognoscūtur, vt in se sunt per media intrinseca, seu necessariā connexionem habentia cum ipsis, etiam mouent intellectū necessario per se vel per aliquid sui etiamsi cognitionem abstractiuam terminent, ergo, &c. 2. non C minus pugnat scientiæ actus cū fidei assensu, quam cū opinione, quando habet formidinem nō solum intrinsecā ex medio fallibili desumptam, sed extrinsecā ex parte subiecti cum formidine assentientis: sed cum hac opinione esse simul nequit scientia de potētia Dei absoluta: ergo neque cū fide. Minorem tuentur philosophi communiter cum Arist. quem sequuntur Conimb. lib. 1 posteriorum c. 26. quæst. 2. art. 2. assert. 3. item Theologi cū D. Thom. 1. part. q. 58. art. 7. ad 3. & q. 62. art. 7. ad 1. item 1. 2. quæst. 67. art. 3. & 3. par. quæst. 9. art. 3 ad 2. vbi Caiet. obseruat Sanctū Doctorem loqui de diuersis actibus opinionis & scientiæ: item Suar. in comment. eiusdem art. tenetque Turrian. de fide disp. 10. dub. 3. Coninc. de moralit. act. super. disp. 11. dub. 1. n. 41. Maiorem sic probo, quia nō magis pugnat certitudo scien- D tiæ cū formidine opinionis in eodē intellectu, qui simul certus sit, & formidet per illos duos actus, quā euidentia scientiæ, cum obscuritate fidei, itaut simul potentię appareat, & non appareat obiectū: sed fides assentitur non apparenti simpliciter, ergo impossibile est, quod per scientiam idem potentię simul appareat.

13. Ad primum argumentum in oppositum respondet Caiet. in loco citato D. Pauli; in Philosopho habēte demonstrationē, quod Deus sit, non esse necessariā fidem propriè dictam, sed sufficere scientiam naturalem; imò melius esse euidēter scire, Deū esse, quàm obscurè id credere. Vnde locū Apostoli interpretatur vt verbum *credere* non in sensu proprio intelligatur, sed vt significat assensū firmum & certū prout abstrahit à fide & scientia, ne impossibilis dicatur salus philosophi habentis demonstrationem quod Deus sit. Sed Canus lib. 12. de locis

c. 4. Caiet. merito impugnat. quoniam Paulus loco citato de illo actu credẽdi loquebatur, & de illa fide quã eod. c. definiuerat, & quæ erat dispositio necessaria ad salutem, & proinde intelligi nequit de cognitione naturali, & per vires naturę habita: & confirmatur, nam Concil. Trident. Sessio. 6. c. 6. cum ageret de dispositione ad nostram iustificationem habita ex auxiliari gratia, & cum alluderet ad verba Pauli ait, *De hac dispositione scriptum est: accedentem ad Deum oportet credere quia est, & quod inquirentibus se remunerator sit*, & hanc dispositionem in nobis fieri ex supernaturali auxilio Dei declarauit idem Concil. c. præcedenti: quod tamen auxilium ad cognitionẽ Dei quæ ex vi solius naturalis luminis haberi potest, minime necessariũ est: loquitur ergo Paulus, & Conciliũ de eo credendi actu, qui ex viribus naturæ tantum nõ habetur, sed ex auxilio Dei, atque adeò de proprio assensu fidei. Quare aliter exponit locũ Canus, aitque hanc fidem ab Apostolo requisitã, & simpliciter necessariã vt initiũ iustificationis esse, de Deo non vt solius naturę author est: sed quatenus est principiũ, finisque vltimus rerum supernaturalium, nam eo modo cognoscendus est auctor, quo est remunerator, sed cognoscitur vt remunerator virtutis & donator gloriæ, igitur & auctor gratiæ cognoscendus proponitur. Hanc interpretationem Cani tanquam extortam, & inferentem verbis Pauli vim, excludit Molin. 1. p. quęst. 1. artic. 1. disp. 1. Ægid. disp. 11. citata dub. . n. 19. Asrubal. 1. p. disp. 9. c. 2. n. 7. & alij; quia aliud est credere Deum esse authorem rerum supernaturaliũ; aliud, Deum esse, quod tantũ expressit Paulus in prima propositione, attamen non est omnino cõtemnenda solutio, & expositio Pauli à Cano data, quia apud veteres, magnæque auctoritatis Theologos, & recentiores Pauli Cõmentatores reperitur, ita enim sentire videtur D. Thom. quæst. 14. de veritat. art. 9. in corpore & ad 8. in 3. dist. 24. quæst. 1. art. 2. q. 2. & 2. 2. quæst. 1. art. 5. vbi ait. *Id tamen quod communiter omnibus proponitur hominibus vt credendum, est communiter non scitum, & ista sunt, quæ simpliciter fidei subsunt*, idem sentit Capreol in 3. dist. 23. quæst. vnica art. 5. ad argum. Durand. Carthus. dist. 24. quæst. vnica; Richard. in 3. dist. 25. quæst. 5. Albert. dist. 23. art. 13. ad 1. Hispal. dist. 25. artic. 3. nota. 4. Riber. & Corn. ad locum Pauli.

14. Verum quia iam supra diximus ea quæ naturaliter cognosci possunt, etiam ad obiectum fidei pertinere, & ex hoc Pauli loco id ostendimus, respondeo, non esse mentem Pauli, vt quando datur actus scientiæ de Dei existentia, simul detur actus fidei de eodem obiecto. Concedo igitur etiam ea quę naturali demonstratione cognosci possunt, esse ab initio de Deo credenda, vt quod Deus sit, quod sit vnus, & similia; neque hoc est impossibile philosopho, qui has veritates naturali demonstratione assequitur. Primo quia, vt in eodem argumento respondebatur, intellectus potest à voluntate auerti ab actuali cogitatione demonstrationis, & medij scientifici vt Suar. disp. 3. de fide sect. 9. num. 9. admittit: item potest non assentiri propter medium scientiæ licet recordetur illius, non enim ab eo quoad exercitium necessitatur, & velle solum assentiri propter motiuum fidei, in quo casu actum eliciet supernaturalem fidei sine actuali scientiæ assensu. Vnde instantia ibidem posita nihil concludit, neque D. Thom. illi patrocinatur, immo nostram doctrinam confirmat, nam ibidem addit, *consideratio actualis rei scitæ subiacet libero arbitrio*: quamuis ergo assensus scientiæ necessariò sequatur ex præmissis in demonstratione, & posito, quod homo vtatur demonstrationis medio independenter à libero arbitrio, conclusio ex illo colligatur, tamen quod actualiter homo consideret de re scita & hoc vel illo medio in assensu vtatur ex libero arbitrio dependet. 2. si velit vti medio scieātię & medio fidei, producetur tertius actus de quo in sequenti dubio dicemus: alias solutiones affert Lorca citatus n. 12. ex D. Thom. quas minus probo, quia videntur supponere credere philosophum venientem ad fidem quod Deus sit præcisè.

Hinc colliges teneri philosophum venientem ad fidem credere Deum esse, etiam præscindendo ab aliis propositionibus fidei, nempe quod sit auctor gratiæ, item quod sit remunerator virtutis, & similibus: ita docet expresse D. Thom. quæst. 14. de veritate art. 10. vbi vniuersaliter dicit oportere, vt ea, quæ naturali demonstratione sciri possunt ab initio credantur: idem ait 1. contra Gent. cap. 4. & 2. 2. quęst. 2. artic. 4. in corpore & hæc est communis expositio Theodor. Theophil. Anselm. Lyr. Carthus. Cathari. & aliorum interpretum ad locum D. Pauli citatum: item Athanas. lib. de spirit. sanct. ad Serapion. Chrysostom. homil. 22. in epist. ad Hebræ. Et ratio est quia D. Paulus duo ibi distinguit & quod Deus sit & quòd sit remunerator, & vtrumque credendum dicit ab eo, qui ad Deum cõuertitur: secundo quia hoc est totius fidei fundamentum, & iustificationis initium: tertio propter maiorem certitudinem fidei, quia vt ait D. Thom. vltimo loco citatus, *Ratio humana in rebus diuinis est multum deficiens, cuius signum est, quia philosophi in rebus humanis naturali inuestigatione perscrutantes in multis errarunt, & sibi ipsis contraria senserunt*. 4. probat Asrubal. 1. p. disp. 9. cap. 2. quia in qualibet propositione quã credit Philosophus, assensus cadit etiam super motiuum, quod est, Deus reuelat: ergo nihil potest credi, quod simul non inuoluat illud quod est, Deum esse qui reuelat. Verùm hæc ratio non est efficax, quia tunc non creditur illa propositio Deus est, *vt quod*, sed *vt quo*, & solũ supponitur, vt certum, Deũ esse, & reuelasse, id quod creditur. Nos verò agimus de iis, quæ credenda sunt, tanquã partes obiecti materialis fidei & *vt quod*, & iam supra diximus nõ opus esse, vt obiectũ formale prius credatur *vt quod*; immò de potentia absoluta non esse necessarium, vt credatur primariũ obiectum, prius quam aliquod secundariũ, quod Deus voluerit reuelare. 15.

16. Ad 2. respond. cõcedendo repugnare esse simul in intellectu duas cognitiones; alterã altera perfectiorẽ & clariorem de eodẽ obiecto saltem de potẽtia Dei absoluta, dummodo vna non inuoluat negationẽ alterius, & vtraque simul repugnãtes cõditiones non arguat, neque contradictionem

contradictioné respectu eiusdé potentię; quod in fide, & scientia accidere diximus, nó ita verò se habent notitię, cófusa, & distincta; ité scientia matutina, & respectiua seu experimentalis in Christo: nulla enim talis naturæ est, vt obiectum ita ad suum cognoscendi modum limitet, vt alterum sibi oppositum omnino excludat. Ad 3. R. negando antecedens, si medium fidei, & medium scientiæ, suæ naturæ relinquantur, & cum effectu producendo ab vno quoque, comparentur, nam medium scientiæ concurrens demonstrando euidenter obiectum, tollit obiectum fidei: si tamen voluntas vtrumque simul applicauerit, & intellectum moueat, vt propter vtrumque assentiatur, tunc procedet tertius actus, vt statim probabimus: quamuis ergo testimonium Dei non amittat suam vim per concursum medij scientifici, tollitur tamen conditio omnino necessaria in obiecto, vt fides ad illud tédat, hinc est quod perseuerans in actu notitiæ euidentis intuitiuæ, seu abstractiuæ, non potest elicere actum fidei, circa idem obiectú; si verò hunc elicere quis velit, mediú scientiæ à cogitatione auertet, illique assensum negabit, vt certiorem assensum eliciat, quasi humanæ scientiæ certitudini diffidens, & hoc modo beata Virgo, & Apostoli de mysteriis, quę experimétali cognitione didicerunt fidé postea habere potuerunt, quæ solutio multo aptior est, quam illa Lorcæ n. 13. asserentis Beatá Virginem & Apostolos nó habuisse fidem de iis, quę experimentalem notitiam habuerunt, verbi gratia mortis & resurrectionis Christi Domini, nisi adiuncto aliquo quod euidenter nó agnouerunt, vt mortuum fuisse, & surrexisse hominé Deum, cum tamen sint diuersi articuli credere Christú esse hominé Deum, & credere illú mortuum fuisse, quos etiá per se credidisse aliquo ex modis iam declaratis multo certius est, pluris enim faciebant Apostoli motiuum fidei, quàm suam experimentalem scientiam, iuxta illud 2. Petri 1. n. 1. *Firmiorem habemus propheticum sermonem*, quem comparabat cum experimentali notitia in monte sancto habita. Deinde ad illum locum Ioan. 20. R. non significasse Christum Thomę; túc habuisse fidem eiusdem mysterij resurrectionis quá experiebatur, sed aliud vidisse, & aliud credidisse, vidit illum à mortuis suscitatum, & credidit Dominum & Deum suum, vt cú Hilario, August. Gregor. Beda, & aliis declarant Maldon. Tolet. & Barrad. qui in Concord. tom. 4. lib. 8. cap. 7. addit aliam expositioné in qua verbum *credidisti* pro certa cognitione vsurpat, non pro vero fidei assensu, quasi diceret. *Hæc tua fides*, inquit, *resurrectionis meæ non est fides, sed visio, non enim creditur quod videtur*: quæ expositio ideo solú displicet, quia cum Christus respectu aliorum *credere* in proprio sensu accipiat, etiam respectu Thomę ita debet exponi, vt eamdé retineat significationis proprietatem, quare prima expositio magis placet: aliam addo, quod Thomas posthabita tanquam fallaci sensuum cognitione solo fidei motiuo duceretur ad credendam Christi resurrectionem suæ perfidiæ pœnitens, vel simul cum experimentali cognitione apprehensiua adiungens medium fidei in tertium actum prodiit, de quo in sequenti dubio.

18. A Tertium ergo dubium erat, Vtrum simul concurrere possit medium euidens, siuè sit intuitiua apprehensio obiecti visi, siue abstractiua cognitio iudicatiua medij scientifici, simul cum diuina reuelatione ad vnum indiuisibilem actum producendum, qui præcisè & simpliciter neque scientia sit, neque fides, sed talis speciei, quæ vtrumque eminenter contineret: euidentiam scilicet scientiæ, & certitudinem fidei: hoc dubium quia iam à logicis in libris de poster. resolut. tractari solet, breui expediam. Partem ergo affirmatiuam in Conimbricensi academia philosophiæ professor olim docui: neque vnquam postea hæc sententia mihi minus placuit, B quantumuis multos recentiores, qui postea scripsere, contra illam pluribus rationibus insurgere animaduerterim, quos infra citabo; nostram sententiam tradiderunt Capreol. in 3. dist. 25. quæst. 1. artic. 3. Palud. distinct. 24. quæst. 3. artic. 3. Durand. quęst. 1. prolog. referens pro eadem opinione D. Thomam Aragon. 2. 2. quæst. prima, artic. 5. Lorca ibidem probabilem putat disput. 14. numero 4. nec displicet Valent. tom. 3. disp. 1. quæst. 1. punct. 4. §. 2. Versic. *Ac potest dupliciter*. Absolutè defenditur à Fonseca 6. met. cap. 1. quæst. prima sect. 5. §. vltimo Molin. 1. p. quęst. prima artic. 1. disp. 2. & colligitur ex D. Thom. 1. 2. quęst. 67. artic. 3. in corpore. Probatur primo: non repugnat concurrere simul medium scientiæ, & me- C dium fidei ad vnum assensum, ergo si simul apprehendantur, & ab intellectu applicentur de facto illum producent: probatur antecedens: non repugnant ex eo quod sint plura media, neque ex eo quod sint talia, ergo nulla est repugnantia, non quia sint plura, nam eadem conclusio simul demonstrari potest per plures causas: & si illa contineat effectum, qui sit alterius causa, simul demonstrari potest à priori per causam, & à posteriori per effectum, itaque receptissima est philosophorum sententia, conflari posse vnum medium ex multis, quorum vnumquodque sufficiens erat ad demonstrandam conclusionem. Deinde non est repugnantia ex eo quod talia media sint alterum scientiæ, alterum fidei. Nam quamuis actus ex ipsis procedentes, vnusquisque in sua specie, simul esse nequeant D in eodem intellectu; non ideo pugnant principia seu media à quibus prodeunt, sicut neque habitus vt diximus scientiæ & fidei pugnant, ergo possunt simul apprehendi medium, quo demonstratur hęc propositio Deus est sapiens, & auctoritas diuina, & simul propter illa duo media intellectus assensum poterit elicere: neque dici potest intellectum trahi debere à medio euidenti, ne per medium de fide assentiatur: nam motiuum fidei habet aliquid, quod producat in assensu, quod à medio scientiæ procedere nequit, & non repugnat in assensu scientifico reperiri, nempè certitudinem fidei maiorem certitudine scientiæ. Ex eo enim quod assensus euidens ex medio de fide participet maiorem certitudinem, non tollitur euidentia in eo assensu à medio scientifico accepta, certitudo enim bene cum euidentia coniungitur.

P iij

19. Probatur secundo, sicut simplices apprehensiones speciem ad distinctionem desumunt ab obiectis materialibus, ita iudicia ab obiectis formalibus, sed intellectus vna simplici apprehensione obiecta maximè dissimilia attingit, ergo etiam vna cognitio iudicatiua propter diuersas rationes motiuas simul sumptas, & vnam integranter in obiectum materiale ferri potest, illique assentiri: maior communiter recipitur, minor probatur in cognitione Angelica, & humana; quæ obiecta valde dissimilia simul apprehendit. Immo maximè probabilis est Henrici opinio, qui quodl. 8. quæst. 33. ait etiam sensum, verbi gratia oculum, vnica visione diuersa colorata album & nigrum videre arbitratur, & sane negari non potest intellectum, iudicando album negare de nigro: & tamen iudicium est vna qualitas simplex, quæ in totum enuntiabile tendit, illudque exprimit, ergo sicut plura materialiter diuersa per modum vnius repræsentat, etiam plura formaliter diuersa vnitè repræsentabit. Tertio voluntas potest actum virtutis exercere propter diuersos fines simul, nempè ob timorem Gehennæ, & spem, seu desiderium Gloriæ: sicut ergo fuga timoris, quæ opposita est prosecutioni spei simul concurrit cum illa ad mouendam voluntatem ad actum honestum, cur duo media non concurrent simul ad eundem assensum intellectus? si quidem ita se habet principium in speculatiuis, sicut finis in practicis operationibus. 4. quando syllogismus constat vna præmissa scientifica, altera de fide, conclusio, quæ ex illis infertur cadit super vtramque præmissam, ideoque illius assensus, saltem vt quo, & virtualiter fertur in præmissam de fide simul, & in scientificam: vtraque enim causat conclusionem, sed non magis repugnat, quod vnum medium ex vtraque præmissa conflетur, altera euidenti, altera obscura, quam quòd duo media simul in vnum coalescant ad vnum assensum causandum: ergo, &c.

20. Ad maiorem traditæ sententiæ declarationem tria exponere oportet, quæ dubitationem ingerunt. Primum, an hic actus sit supernaturalis & fidei. Secundum, an produci debeat ab habitu fidei. Tertium, an post se habitum relinquat. Ad primum R. illum actum fore supernaturalem, non tamen eiusdem speciei cum actu fidei diuinæ: ita docent communiter auctores huius sententiæ supracitati: prima pars probatur, nam vt sit supernaturalis, satis est si ex motiuo supernaturali procedit, & quamuis motiuum non sit adæquatè, & totaliter supernaturale, tamen motiuum supernaturale eleuat aliud motiuum scientiæ, & ex consortio supernaturalis motiui medium naturale actum supernaturalem elicere potest, nam supernaturalitas in actu potentiæ cognoscentis non est modus affixus entitati actus, sed pertinet ad intrinsecam illius substantiam, ergo cum hæc indiuisibilis sit in sua ratione, seu substantia, vt sic dicam, extensiua, seu entitatiua, (quidquid sit de intentione) concurrente vtroque medio, actus supernaturalis euadit ex motiuo supernaturali, non enim impeditur efficacitas motiui supernaturalis ex partiali concursu naturalis motiui scientiæ, sicut non impeditur virtus luminis gloriæ cum intellectu concurrentis ad visionem beatam quominus supernaturalem actum intelligendi producat: & ratio est, quia quando in vno effectu se compatiuntur plures perfectiones, quarum vna aliam non excludit, possunt plures causę ad illum concurrere, quarum vnaquæque suam perfectionem effectui tribuat, verbi gratia, intellectus dat visioni beatæ quod sit actio vitalis intelligendi, lumen verò supernaturale quod sit actus in entitate supernaturalis: similiter medium scientiæ dat actui euidentiam, medium fidei supernaturalem certitudinem maiorem scientifica.

21. Quòd verò ille actus non sit eiusdem speciei cum actu fidei, quod erat vltima pars; probatur ex supradictis: nam de ratione fidei est ne tendat in obiectum apparens seu euidens: sed ille actus tenderet in obiectum apparens propter medium euidens simul ad illum concurrens: ergo non est actus fidei: deinde media dant speciem & distinctionem actibus; sed quando illa duo media in vnum coalescunt, diuersum est medium ab eo, quod est solum fidei medium, ergo etiam actus distinguentur specie. Vnde etiam probatur non esse actum scientiæ: primo ob hanc proximam rationem, secundo quia actus scientiæ non habet maiorem certitudinem quam quæ ex euidentia medij, seu obiecti resultat: sed hic actus maiorem habet certitudinem, quam quę ex medio euidente, vel ex euidentia obiecti accipitur, nam medium fidei maiorem certitudinem illi actui communicat, quam ex medio scientiæ participet: ergo illa maior certitudo ex euidentia procedere nequit. Rogabis an saltem dicendum sit, hunc actum continere eminenter actum fidei & scientię: respondeo affirmatiuè dummodo continentia eminentialis non strictè sumatur pro sola virtute quę potest ea effectiuè producere, quę eminenter continet; sed latius pro excellentia rei, quæ aliquam perfectionem nobiliori modo continet, quam in ente inferiori reperitur: hoc modo loquitur Molin. 1. p. quęst. 4. artic. 2. disp. 2. §. final. exempla sunt, verbi gratia, intellectus Angeli dicitur eminenter continere nostrum, quia perfectiori modo omnia & plura quam noster comprehendit. Item sensus internus continet eminenter seu virtute, perfectionem externi ob eandem causam; quia eadem, quæ externus præstantiori modo attingit.

22. Ad secundum respondent aliqui habitum fidei non posse influere in hunc actum: quamuis ad illum habitus scientiæ de illa conclusione acquisitus in illum influere queat: probant quia habitus fidei tenderet extra suum obiectum, non verò habitus scientię, nam habitus fidei requirit obiectum non apparens, quale non est obiectum prędicti actus, est enim euidens: ergo extra suum obiectum ferretur si illum actum produceret: habitus verò scientiæ nihil in obiecto habet repugnans quominus in illud, producendo actum, tendat, etenim maior cognoscibilitas, quę in illo obiecto est ineuidens, & ex medio reuelationis

lationis diuinæ innotescit, non imminuit cognoscibilitatem naturalem euidentem, quam attingit actus scientiæ; ratione cuius extra obiectū suum habitus non tenderet, si propter illam in actum influeret. Melius tamen meo iudicio Molin. Valent. supracitati & alij indicant illum actum ab habitu fidei procedere posse. Primo, quia habitus fertur in obiectū quod stat sub sua ratione motiua, sed obiectum prædicti actus stat saltem partialiter, & inadæquatè sub ratione motiua habitus fidei: ergo habitus in illud ferri potest. Secundo, eodem modo habitus in suos actus & obiecta tendunt, quo potentiæ: sed vna potentia ex accidenti propter concursum alterius causæ, cui coniungitur prodit in actionem & effectum diuersum ab eo, quem per se intendit, quin extra suum obiectum tendere censeatur, ergo etiamsi habitus fidei per se postulet producere assensum obscurum, & ferri in obiectum inceuidens, per accidens ex concursu alterius habitus scientiæ, seu medij scientifici effectum producere poterit diuersum ab eo, quem se solo produceret, nec ideo extra obiectum ferri existimabitur. Exemplum sumitur ex productione Leopardi ad quam potentiæ generatiuæ Leonis & Pardi simul concurrentes effectum causant tertiæ speciei ad quem neutra per se inclinabat. Tertiò, illa maior cognoscibilitas obiecti; & maior certitudo quæ est in actu, & ab eo in obiectum refunditur, prout stat sub sua ratione formali diuinæ reuelationis, non est euidens neque enim ex medio scientiæ emanat: ergo saltem ratione illius poterit habitus tendere in obiectū obscurum: quamuis simpliciter tale non sit: quia ex medio scientiæ simpliciter euidēs apparet. Quarto non magis sumit habitus speciem ab obiecto, quam ab actu, immo ab hoc immediatiùs illam accipit: sed aduersarij admittunt habitum scientiæ concurrere ad illum actum, qui diuersæ speciei est ab illo, quem habitus naturalis ex solo medio scientiæ producitur: ergo etiam habitus fidei quamuis de sua ratione & ex solo suo concursu determinetur ad producendos actus fidei, poterit nihilominus concurrere ad prædictum actum, vnde soluitur ratio in oppositum adducta, quia tendentia habitus fidei ad hunc actum non est per se, & adæquata, sed per accidens & inadæquata: quare non est mirum si ad effectum quemdam tertium tam habitus fidei quam scientiæ concurrant.

23. Ad tertium Resp. nullum ex eo actu habitum gigni vel intendi physicè: nam habitus fidei vel scientiæ non possunt gigni, vel intendi per hunc actum: etenim habitus producūtur, vel intenduntur ab actibus, qui sunt in specie omnino similes illis, ad quos per se habitus inclinant: sed habitus fidei, & scientiæ per se non inclinant ad illum tertium actum, sed per accidens ad illum concurrunt, ergo, &c. Maior est communissima inter Theologos & philosophos disputantes de habitibus acquisitis. Deinde quamuis hic tertius actus dicatur eminenter continere assensum fidei, & scientiæ; non est hæc continentia rigorosa, ex qua arguatur virtus ad producendos illos actus; ergo neque ad producendos, vel intendendos habitus illorum actuum: est enim hic alius modus continentiæ eminentialis quem supra declarauimus: dixi physicè, quia forsitan meritoriè per hunc tertium actum intendi poterit habitus fidei, quia procedit ex pia affectione voluntatis applicantis intellectum; vt etiam propter diuinam reuelationem assentiatur. Neque etiam dici potest tertium aliquem habitum ab hoc actu produci, qui sit supernaturalis, nam habitus supernaturales omnes sunt per se infusi, & consequenter nostris actibus non acquiritur: ratio est, quia habitus supernaturales comparantur per modum potentiæ ad actus; vnde sunt illis nobiliores, & eorum causæ æquiuocæ: supplent enim defectum potentiarum, & eas complent in ratione principij intrinseci adæquati ad actus supernaturales eliciendos. Vnde necessario sequitur non posse ab eisdem actibus physicè produci, neque intendi: quia habitus, qui potest ab actu effectiuè intendi, ab eo etiam potest primo produci saltem in aliquo gradu intensionis: cum ergo actus sit ignobilior habitu supernaturali, non potest illius esse causa æquiuoca principalis, ne effectus esset præstantior sua causa: sed de hoc alibi latius à Theologis disputatur.

Verum quia oppositum doctrinæ hucusque traditæ de possibilitate huius tertij actus docent Suar. de fide disput. 3. sect. 9. num. 13. Coninc. de moralitat. actuum super. disput. 11. dub. 1. num. 29. & infra: item Turian. disput. 12. dub. 1. referens D. Thom. 12. quæst. 67. artic. 3. in corpore: item Gregor. & Henricum, ex quibus D. Thom potius ad nostram sententiam trahi potest, quam ad contrariam: illorum argumenta soluere opportebit: primo igitur à priori sic arguit Suar. quando concurrunt simul in intellectu medium scientiæ, & medium fidei diuinæ, vnumquodque est sufficiens ad causandum suum actum specie diuersum ab altero; est enim medium totale, & in sua ratione completum, ergo non est cur vniantur ad vnum tertium actum efficiendum: Nam simultas temporis, & vnitas subiecti non sufficit, supposito quod plures actus specie diuersos eodem tempore, & in eodem intellectu simul esse non repugnet: confirmatur primo, quia si coniungeretur simul auctoritas humana cum diuina ad probationē eiusdem veritatis, non concurrerent ad eundem assensum: ergo neque medium scientiæ & fidei: confirmatur secundo; si consideretur Deus vt bonum propter se amabile, & vt bonum nostrum simul, non propterea elicitur tertius actus qui eminenter sit amor amicitiæ & concupiscentiæ, sicut neque vnus actus virtutis est ex proximis motiuis diuersarum specie virtutum: ergo. Ad hoc neganda est consequentia ob rationes superius adductas: nam vnumquodque medium alterum impedit ne suum in specie actum causet; ex eo quod simul esse nequeant illi duo actus & intellectus vtrumque medium applicet, & vtroque vel 24.

velit. Præterea etiamsi vnum quodque medium suum actum causare posset, ex imperio voluntatis intellectum applicantis, ex duobus mediis cæteroqui totalibus, & completis in sua ratione, vnum conglobatum efformatur, vt quando certæ conclusioni per diuersas causas simul applicatas & ad vnum medium coniunctas intellectus assentitur, quod Logici communiter concedunt, hoc tamen fieri debet quando vnum quodque medium potest aliquid in effectu causare, quod stare possit cum perfectione ab altero medio causata, nam cognoscibilitas vnius conclusionis, prout pendet à causa formali, diuersa est à cognoscibilitate, prout pendet à materiali, efficiente, seu finali: talis tamen certitudo, & euidentia causatur ab vnaquaque causa seu medio: vt cum aliis certitudinibus & euidentiis habitis per alias causas in eadem conclusione reperiri non repugnat: & hinc prouenit non posse medium fidei humanæ cum medio fidei diuinæ ad vnum actum concurrere: quia cum auctoritas humana sit fallibilis potius destruit, quam iuuat certitudinem fidei diuinæ, & cum in euidens sit, nihil est quod in actu fidei producat, cum tamen medium scientiæ in certitudine conueniat cum medio fidei diuinæ & solum differant secundum magis & minus, & alioqui cum medium scientiæ euidentiam in illo tertio actu causare possit, neque repugnet maior certitudo fidei cum euidentia scientiæ in vno actu coniungi, ideo medium scientiæ cum medio fidei diuinæ simul ad vnum tertium actum concurrere possunt: non verò auctoritas humana simul cum diuina: ob similem rationem docet probabilior sententia philosophorum medium probabile concurrens cum demonstratiuo nihil efficere in actu scientiæ; sed tantum dispositiuè intellectum iuuare in assensu scientifico, vt docent Conimb. de poster. resolut. lib. 1. cap. 26. quæst. 2. artic. 4. §. aliæ duæ: vnde patet responsio ad primam confirmationem. Ad secundam respondeo diuersam esse rationem in his actibus virtutum, qui simul esse possunt, neque vnus alterius obiectum destruit sicut in actibus scientiæ, & fidei diuinæ ostendimus: quod in causa erit, vt concurrentibus diuersis virtutum diuersarum motiuis actus ingenerent diuersos, non tamen concurrentibus mediis, altero scientiæ, altero fidei diuinæ: an verò ex imperio voluntatis possit eadem res ob diuersas rationes motiuas amari vno actu qui diuersas virtutes saltem eminenter continet, eo quod respiciat diuersarum virtutum honestates, non pertinet ad hunc locum sed ad quæstionem 18. 12. vbi Salas tract. 7. disput. 2. sect. 17. & 9. partem affirmantem, vt probabilem defendit, quamuis numero 81. in eo excedat, quod medium probabile, & scientificum, item media fidei diuinæ, & humanæ ad vnum assensum concurrere simul asserat, quod supra reiecimus.

25. Arguitur secundo: Ille actus neque esset naturalis, vt concedimus, neque supernaturalis, ergo est impossibilis: probatur hoc secundum, nam in isto actu certitudo, & euidentia esset naturalis ratione medij scientiæ quod est naturale, sed hæ perfectiones non distinguuntur ab entitate actus: ergo ipse non erit saltem secundum se totum supernaturalis: ex alio capite ead: entitas esse nequit partim naturalis partim supernaturalis: ergo &c. Præterea talis actus ratione medij scientifici esset necessarius, & discursiuus, item ratione medij de fide esset liber, & non discursiuus: quæ sunt conditiones repugnantes respectu eiusdem actus. Resp. illum actum esse in entitate supernaturalem, vt diximus; vnde certitudinem & euidentiam illius physicè, & entitatiuè sumptam esse supernaturalem: neque nouum est causam naturalem cum supernaturali concurrentem ab illa eleuari, vt effectum supra suam naturam causet: nam simile argumentum fieri posset de intellectu, qui est causa naturalis, videlicet non posse supernaturalem assensum fidei elicere, quia vitalitas in eo actu procedit ab intellectu, qui est causa naturalis: ergo erit naturalis in assensu fidei; sicut ergo hæc ratio aduersarios non cogit negare intellectum concurrere, & causare physicè cum habitu vel cum auxilio Dei assensum fidei supernaturalem: ita neque nos vrget similis ratio ab eis adducta. Denique ad id quod additur de necessitate, vel dependentia actus per discursum habiti, dico illum esse liberum, & discursiuum: illud primum habet ex medio fidei: quia cum extrinsecum obscurumque sit, non cogit intellectum ad assentiendum propter illud: hoc vero secundum habet ex medio scientifico, quod necessario debet iudicari, & in præmissis apte collocari vt ex illo velut à principio intrinseco conclusionis assensus euidenter deducatur. Vnde cum non sit hic actus eiusdem speciei cum actu fidei non est mirũ, si de se postulet discursum: & cum non sit actus eiusdem speciei cum scientia, poterit esse liber, prout in medio fidei fundatur, quod per voluntatem libere applicatur, quando intellectus discursiuum assensum elicere conatur necessario ex medio scientifico.

Opponitur tertio, vel ad rationem obiecti formalis fidei diuinæ necessarium est, vt per nullum medium obiectum euidens appareat: vel non: si secundum, nulla est ratio cur non possint simul produci actus fidei, & scientiæ, si quidem non destruitur obiectum fidei si per aliud medium euidens appareat, contra doctrinam superius traditam: si primum; ergo impossibile est habitum fidei, vel motiuum illius influere, & causare actum qui cadat supra obiectum euidens: etenim destructo obiecto, habitus & ratio motiua nihil circa illud operantur, ergo si per scientiæ medium obiectum apparet euidens & posita euidentia destruitur obiectum fidei, circa illud, nihil habitus fidei neque motiuum quicquam efficiet, Resp. quod iam supradiximus media non repugnare simul esse in intellectu; sed actus, qui ab illis causantur: nam obiectum solum per actum scientiæ proximè, & formaliter euidens apparet: per medium vero radicaliter, & remotè. Vnde quia vnum quodque medium si seorsim ad suum 26.

ſuum actum concurreret, vnum deſtrueret obiectum alterius, tertium actum efficiunt; qui vtrique medio adæquate reſpondet. Quare ad argumentum damus primum membrum, ſi ſermo ſit de euidentia obiecti terminantis actum, non verò de obiecti euidentiá radicaliter & remotè conſiderata in medio: nam actus ſcientiæ cum medio fidei, vel actus fidei cum medio ſcientiæ ſimul eſſe poſſunt in eodem intellectu: inde verò nihil contra nos concluditur, & merito negatur conſequentia: quia habitus fidei non per ſe, ſed per accidens, & medium fidei inadæquate illum tertium actum cauſant; non per ſe, ſeu adæquate vt ſupra declaraui: reliquę confirmationes à Suar. citato adductæ ex dictis manent diſſolutæ.

Vtrum obiectum materiale fidei ſit euidenter credibile.

SECTIO VI.

1. CVm iam conſtet res diuina fide credendas ſub obſcuritate, & inenidentia terminare fidei aſſenſum, & conſequenter de illis creditis non haberi euidentiam veritatis; nunc vlterius inquirimus, an ſaltem hæ res habeant euidentiam credibilitatis: nam aliud eſt rem eſſe euidenter veram, aliud eſſe euidenter credibilem: nam in primo caſu euidentia cadit ſupra veritatem rei, in ſecundo ſupra credibilitatem: Etenim vt res ſit euidenter credibilis, ſatis eſt ſi euidenti ratione demonſtretur illius probabilitas, cum quo ſtare poteſt quod falſa ſit; neque enim idcirco eſt euidenter vera. quia eſt euidenter credibilis; nam quando audiuimus plures homines fide dignos aliquid teſtantes, & præterea ſunt maximè probabiles rationes ſeu coniecturæ, quæ idem oſtendunt, ſane in eo caſu res eſt credibilis euidenter, & tamen non eſt euidenter vera; immò poteſt eſſe falſa. Verum quamuis hoc in fide humana contingere poſſit, in diuina non habere locum exiſtimauit Capreol. in 3. diſt. 31. quæſtione vnica artic. 3. ad tertium, contra primam concluſ. ibi enim docet fidei diuinæ articulos non eſſe euidenter credibiles: & poteſt hæc ſententia his rationibus ſuaderi: prima; ſi myſteria fidei diuinæ ſint euidenter credibilia, erunt euidenter poſſibilia, & euidenter vera: ſed hoc eſt contra ſuperius dicta: ergo. Maior oſtenditur: per diuinam fidem quidquid eſt credibile eſt, poſſibile, & verum: nam fides diuina, non tendit in falſum, neque in impoſſibile: confirmatur primo, quia credibile ſupponit eſſe: ſi ergo obiectum eſt euidenter credibile, erit etiam euidenter poſſibile; at quod eſt poſſibile euidenter, vel cognoſcitur in actuali exiſtentia euidenter: etenim quod eſt, poſſibile eſt, eſſe: vel cognoſcitur euidenter ordo, ſeu virtus cauſæ potentis rem producere; & vtroque modo verum, quod eſt entis paſſio, conſequitur entitatem rei; ergo ſicut res altero ex his modis cognoſcitur euidenter poſſibilis, ita & euidenter vera cognoſcitur.

A confirmatur ſecundo: in æternis prædicatis quæ ad Deum ſpectant, idem eſt poſſe eſſe & eſſe: ergo ſi myſterium Trinitatis, & alia prædicata notionalia Dei cognoſcuntur euidenter poſſibilia, cognoſcerentur euidenter eſſe: quod ſane dici nequit. Secunda ratio eſt, quia ſi myſteria noſtræ fidei eſſent euidenter credibilia, homines illis diſſentiri non poſſent, neque intellectus noſter voluntatis excitatione, & pia affectione indigeret ad credendum; quare ſublata fidei libertate illius meritum tolleretur; ſequela ex eo probatur, quoniam quæ euidenter apparent probabilia, facile intellectum ad aſſenſum trahere poſſunt. Tertia: in noſtra fide aliqua limitantur principia ſeu negantur in tota ſua amplitudine accepta, quæ lumini naturali intellectus

B apparent euidenter vera: ergo doctrina fidei, quæ his principiis opponitur, nequit eſſe euidenter credibilis: quomodo enim euidenter credibile erit, cuius oppoſitum lumini naturali euidenter verum apparet? antecedens probatur, quia propter myſterium Trinitatis Theologi negant, ſeu limitant illud principium, *quæ ſunt eadem vni tertio, ſunt eadem inter ſe*: propter myſterium incarnationis illud aliud: *impoſſibile eſt oppoſita de eodem ſimul & reſpectu eiuſdem affirmari.*

Vnica concluſio: ſola Euangelica doctrina eſt euidenter credibilis: & ſola fidei noſtræ myſteria ſunt euidenter credibilia. De 2.
hac nulli catholico licet dubitare: illam tradit D. Thom. 1. contra Gentes cap. 6. & 2.2.

C quæſtione prima, punct. 4. Scot. quæſt. 2. prologi & reliqui ſcriptores in lib. ſentent. ad eundem prologum: Medina lib. 2. de recta in Deum fide Vega lib. 2. de iuſtificatione: ex Patribus in hac veritate demonſtranda laborarunt Euſebius lib. 15. de præparat. Euangel. Iuſtin. & Tertull. in Apologeticis Hieronym. contra Luciferianos, prope finem: Auguſtin. contra Epiſtolam fundamenti cap. 4. & lib. de fide rerum inuiſib. præſertim cap. 4. & 7. Item alij recentiores Vincent. Lyrinenſ. in commonitorio Bellarmin. lib. 4. de Eccleſia milit. Leſſius in conſult. de fide capeſcenda: fuſiſſimè Thomas Roſius, breuiſſimè ſed eleganter Camprianus in 10. rationibus ad Academicos. Probatur ex pſalm. 92. *Teſtimonia tua credibilia facta ſunt*

D *nimis*: item ad Hebræ. 2. vbi dicitur non poſſe effugere iram Dei qui tantam neglexerit ſalutem: *quæ cum initium accepiſſet enarrandi per Dominum, ab eis qui audierunt in nos confirmata eſt conteſtante Deo ſignis, & portentis & variis virtutibus*: item Ioann. 15. de Iudæis dicitur, quod de incredibilitatis peccato excuſationem non habent, & ſubiungit Dominus, *ſi opera non feciſſem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberet* illa enim opera, motiua erant, quæ res fidei reddebant euidenter credibiles. Vt ratione probaretur opporteret per motiua diſcurrere, ex quibus hæc credibilitatis euidentia promanat: quia tamen latè à recentioribus citatis tractari ſolent, præſertim à Valent. qui lib. 1. controuerſ. à cap. 3. vnde viginti numerat, pau-

ciora Caiet. Bannes, Aragon; & alij allegati, Scot. vbi supra ad decem redigit; ipse quatuor tantum præcipua attingam, quæ à quatuor Dei attributis deducuntur.

3. Primum ergo motiuum ab attributo diuinæ sapientiæ desumitur, quæ omne verum attingit; inter quas veritates illa etiam est quod falsum sit, id quod verum non est; & ipse Deus sit summa & prima veritas: à Deo igitur tanquam à primæ veritatis fonte non nisi veritas poterit deriuari: sicut à diabolo vtpote mendacij parente mendacium proficiscitur, sicut enim primus cælo vitium, ita terrestri Paradiso prior intulit mendacium. *Nequaquam moriemini* dicebat Genes. 3. impossibile ergo est, vt doctrina, quæ nihil falsitatis admixtum habet sit à Diabolo, & non Deo; sed sola christiana religio caret falsitatis næuo, & dissonantia, reliquæ verò sectæ siue gentium, siue Iudæorum, Sarracenorum, vel hæreticorum aperta & meracissima continent mendacia, & contradictiones: ergo sicut catholica doctrina solum à Deo, ita reliquæ à Diabolo proficiscuntur: hæc minor ostenditur, nam in duplici genere sunt quæ nostra fides docet: primum est eorum quæ à naturali lumine attinguntur: alterum eorum, quæ vires intellectus superant naturales: de prioribus ea nobis traduntur, quæ cum naturali euidentia saltem in multis cognoscimus esse vera, & rationi maximè congrua, videlicet, quæ de Deo fides docet; vt quod sit vnus omnium creator, & finis vltimus, quod sit æternus, omnipotens & similia: quæ verò ad nos spectant, vt animum nostrum esse immortalem, meriti seu præmij & supplicij post hanc vitam futuri, capacem, circa quæ tam multa Gentilium deliramenta referuntur, vt vix à falso verum secernatur: immo nec præstantiores philosophi post magnos philosophicæ inuestigationis labores sine errore assequi potuerunt, quæ nunc christianorum puerulis, rudiquè plebeculæ perspecta sunt; in quibus recta ratio & naturale lumen conquiescit: ex his colligimus verissima etiam esse, quæ de secundo rerum genere, nimirum de rebus supernaturalibus nostra religio tradit; præsertim quia ab eodem Doctore doctrina hæc dimanauit, & tanta est dogmatum concordia, vt in nullis pontificum, & Conciliorum decretis, ad fidei definitionem spectantibus repugnantia, correctio, & impossibilitas appareat. Immo cum ex alio capite lumen naturale doceat Deum esse incomprehensibilem, & supra captum creati intellectus, rectè videt, multa de Deo addisci oportere, quæ sunt supra naturales vires, quæ tamen naturalis ratio impossibilia non iudicat, sed Dei excellentiam magnopere commendant: quod sane efficax est argumentum: cum enim humana mens etiam de naturalibus agens, erroribus sit obnoxia, fieri non poterat, vt sine contradictione, & dissonantia de mysteriis supra naturale lumen elatis tam congruentem per tot sæcula traderet doctrinam; nisi idem diuinus spiritus diuersas diuersis temporibus linguas moueret, & à veritatis consonantia haud fineret discrepare: quamobrem Clem. Alexand. lib. 8. stromat. sacras scripturas virgines appellauit, quæ quamuis veritatem pariant, nulla falsitate adulterantur.

4. Secundum motiuum accipitur ex attributo diuinæ voluntatis in honestum & bonum totius virtutis naturaliter propendentis. Cum igitur Deus sit summè bonus item fons, & origo totius honestatis, à Deo lex sectauè dari nequit, quæ approbet iniquitatem, repudietque bonitatem, nam vt rectè docuit Plato in Minoe Deus nimium indignatur quoties quisque illi similem reprobat aut probat dissimilem. *Non enim qui operantur iniquitatem, in viis eius ambulauerunt:* vt regius cecinit Vates psal. 118. quare solum eam Deus legem probare debet, quæ honestatem, æquitatemque concernat: sed nostra fides nihil impium, nihil inhonestum patitur, ergo à Deo necessario erit. Minor ostenditur quia psalm. 18. *Lex Domini immaculata* perhibetur: cuius perfectionem octo beatitudinibus seruator Dominus complexus est, quarum ne minimam quidem partem veteres philosophi attigerunt. Deniquè vt vno verbo Euangelicæ perfectionis summa exponatur, notandum, quod non aliud nobis prototypum imitandum proponitur, quam ipsa Dei sanctitas, & perfectio; *estote ergo & vos perfecti sicut pater vester cælestis perfectus est* Matth. 5. numero 48. & licet hoc in lege naturæ Deus ab Abrahamo postulauerit, cum illum ad altiorem perfectionis statum promouere curauit, vt Procop. Caiet. & alij adnotarunt Genes. 17. numero 1. *ambula coram me* seu vt legunt 70. *complace coram me.* Chald. *seruias coram me: & esto perfectus.* (illud enim Dominus seruitium ab Abrahamo exigebat, quod sibi complaceret; ad hoc verò oportebat vt Abrahamus se ad Dei nutum componeret, & vt diuinæ voluntatis, ac bonitatis archetypum in ipsius oculis perpetuo versaretur) huiusmodi tamen sanctitas & perfectio in lege gratiæ maximè floruit, & ab initio nascentis Ecclesiæ ad nostra vsque tempora perennat: quod Bosius de signis Eccles. lib. 1. à cap. 3. vsque ad 11. fusissimè ostendit, testanturque tot Monachorum sacrarumque virginum myriades, qui renuntiantes sæculo carnis maceratione frequenti ad Deum oratione in terris vitam egere cælestem: testatur etiam sacerdotalis, pontificijque ordinis modesta grauitas, & grauis modestia; effusa in pauperes liberalitas: omnium denique exempla virtutum, quibus diuini sponsi semper in eadem Ecclesia mansuri, thalamus tanquam vernanti florum germine adornatur: tractat hoc argumentum Chrysostom. homil. 6. in cap. 2. epistolæ prioris ad Corint. additque in Ecclesia primitiua à vitæ sanctimonia multos allectos fuisse ad credendum: & tunc fideles vitam vixisse Angelorum. *Quod*, ait, *si in præsentia fieret vniuersum sane orbem & sine signis conuerteremus.* Sæpe enim contigit,

contigit, vt bono virtutum odore ethnici ad finem traherentur: quod Theodor. lib. 4. cap. vltimo narrat. & Socrates lib. 1. cap. 20. Christianam seruam fuisse commemorat, cuius vitæ sanctitas tantum valuit, vt eius interuentu totum Iberorum regnum ad fidem veniret. E contra verò in nulla alia secta hæc morum integritas, ac intemeratæ virtutis splendor emicuit. Immo etiam vitia, quæ recta ratio, & natura abhorret, facile permittuntur, vt per singulas discurrenti erit manifestum.

6. Tertium Motiuum à diuina omnipotentia deriuatur: *Nam solus Deus est qui facit mirabilia magna*, psalm. 135. & hæc miracula in pignora suæ potentiæ à Deo fieri, Chrysost. auctor est, in Matth. homil. 14. & vt docuit Augustin. epist. 49. quæst. 6. Deus mirabilibus operibus loquitur: si ergo Deus in confirmationem Euangelicæ veritatis, tot miracula edidit, cum ipse mentiri nequeat, neque falsum testificari, seu confirmare, vt supra probauimus, necessario vera erit doctrina his miraculis confirmata. De miraculis verò à Christo editis non modo sacri Euangelistæ, eo tempore scribentes, quo multi oculati testes à quibus si falsum scripsissent, facile possent mendacij conuinci quod nullus fecit: sed etiam ipsi Iudæi testantur, vt Iosephus qui eadem confirmauit: nam lib. 18. de Christo cap. 6. ait *Fuit Iesus vir sapiens, si tamen virum oportet dicere, erat enim mirabilium patrator operum, & doctor eorum qui libenter vera suscipiunt:* hoc testimonium adducit Hieronymus vt refert Posseuinus in apparatu, verbo Iosephus Iudæus. Præterea Lentulus Romanus in epistola ad Senatum quæ habetur apud Eusebium lib. 2. historiæ Ecclesiast. Et in aliis Ethnicorum historiis crebrè fit mentio operum mirabilium, quæ à Christianis fiebant, licet illi gentiles ea non diuinæ potentiæ, sed magiæ temerè attribuebant: etenim ipsi etiam inimici vera signa experti, negare non poterant, nempe Lazari resurrectionem à quatriduo iam sepulti, & in fœtido corpore iterum animam resumentis ac per multos annos superstitis; & plura alia similia: quæ tum à Christo, tum ab Apostolis, & aliis sanctis viris facta legimus, & pleraque nostra etiam ætate perpetrata nouimus: vt Domini promissio impleretur: Ioann. 14. num. 12. *qui credit in me, opera, quæ ego facio & ipse faciet, & maiora horum faciet*: quæ verò apud infideles miracula facta narrantur, ea aut vires naturæ dæmonisque facultatem non excedunt; vel à Deo procedunt non ad confirmandam illorum religionem, sed vel ad ostendendam alicuius innocentiam, vel ad alium honestum finem ordinantur, videlicet vt ad agnitionem Dei supra communem naturæ cursum potentis gentes infidelitatis errore obcæcatæ prouocarentur: & non modo veris nunquam miraculis sectæ aliæ suam hæresim confirmarunt; sed neque meritis, & opera dæmonum patratis, quin statim paterent illorum operum præstigiæ: vt contigit Magis Pharaonis Exod. 8. num. 19. qui cum Moyse certantes fateri coacti sunt, sola Moysis opera Dei digito fieri, nempè diuina virtute. Item Elimę cum D. Paulo certante Actorum. 13. & Simoni Mago cum D. Petro contendenti: quo pacto vero à principiis Christianæ religionis ad nostra hucusque tempora prodigiosa miracula edita sint tractat Canisius lib. 5. de Deip. cap. 18. & Bellar. lib. 4. de notis Eccles. cap. 14. cum aliis ex supra citatis.

Inter quę miracula præcipuum locum tenet mundi conuersio per homines paucos, qui litteras non didicerant inermes, inopes, & abiectos; etenim intra viginti, vel vt plurimum triginta annos Euangelium Christi toto orbe fuit euulgatum, & receptum, vt docet Irenæus lib. 1. Iustin. contra Triphonem Origen. homil. 6. in Genes. Eusebius lib. 8. cap. 1. hoc argumento ad nostræ fidei veritatem confirmandam solidissimo vtitur Athan. de humanit. verb. Theod. lib. de legibus; Augustin. lib. 22. de Ciuitat. cap. 5. & 7. item Clemens Alexand. lib. 6. stromatum: sola enim diuini verbi veritas mundum expugnauit *quasi* malleus conterens petram: Ierem. 23. quasi gladius, & arcus Esai. 41. & quasi gladius anceps penetrans vsque ad diuisionem animæ; ad Hebræos 4. neque huius argumenti vim eneruat Mahometanæ sectæ propagatio, hæc enim nulla supra intelligendi vires mysteria edocet, neque carnis macerationem præcipit, immo voluptatibus indulget, libidinique morem gerit, non ministrorum mansuetudine propagatur, sed armis introducitur, ac defenditur, vt Mahometus in Alcorano cap. 18. & 19. iussit, cum tamen Christiana lex mysteria intellectu difficilia, voluptatique obstantia præcepta suadeat: & solius verbi potentia comitantibus miraculis omnium gentium corda penetrauerit.

Quartum motiuum diuina prouidentia subministrat: quæ in re tanti ponderis deficere non debuit; nimirum in tradenda notitia diuinitatis, & in præscribendo ipsius Dei cultu aliquoque religionis more omnibus hominibus obseruando: & ex alio capite permittere non debuit vt tam præclaris testimoniis falsa secta niteretur, qualia sunt, quę pro nostræ religionis veritate repugnant: & primo loco hanc veritatem sanctissima Trinitas testata est. Nam Pater ad Iordanis ripam Lucæ tertio coram omni populo Christum dilectum filium proclamauit, & iterum in Thabor audientibus Apostolis Petro, Iacobo, & Ioanne Matth. 17. ad quod Patris testimonium alludit Christus Ioann. 8. *Testimonium perhibet de me qui misit me pater.* Deinde Spiritus sanctus corporali specie descendens in baptismo & in die Pentecostes super Apostolos descendens eos sua virtute muniuit & gratiæ donis instruxit vt Christo testimonium perhiberent. Denique Dei Verbum nostra carne indutum præterquam tota vita sua iuge fuit eiusdem veritatis testimonium, tribus annis vltimis tum cælestis doctrinæ præceptis, ac consiliis, tum prodigiosis miraculis se Dei filium esse demonstradit:

A Et quoniam testimonia, quæ in iudicio fiunt plurimum apud homines valent ne suo testimonio hæc solemnitas deesset, coram Pilato manifestè dixit Ioannis 18. *Ego ad hoc natus sum, & ad hoc veni in mundum vt testimonium perhibeam veritati.* Rursus in Concilio sacerdotum sub Anna & Caipha interrogatus à summo sacerdote, *Tu es Christus Filius Dei benedicti?* respondit, *Ego sum: & videbitis filium hominis sedentem à dextris virtutis Dei, & venientem cum nubibus cæli.* Marci 14. num. 61. ad quod Christi testimonium alludit Paul. 1. ad Timoth. 6. vbi ait de Christo. *Qui testimonium reddidit sub Pontio Pilato: bonam confessionem*: nimirum quod ipse esset filius Dei vt notat. D. Thom. ibidem, eaque confessione expirauit dicens *Pater in manus tuas*: propter quam dicitur à sancto B Cypria. de duplici martyrio summus Martyr. Secundo loco est testimonium Angelorum, & vt omittam veteris testamenti apparitiones; Gabriel Virgini Deiparæ Christi diuinitatem manifestat, dum altissimi filium appellat, Lucæ 1. n. 35. concinente Elizabetha ex diuina reuelatione ibidem. n. 43. idem vel alius Angelus Iosepho, dum Christi nomen *Emanuel*, exposuit nobiscum Deus, eamdem diuinitatem declarauit. Matth. 1. n. 23. Alij non sine dulcissimo vocum concentu intempesta nocte pastores excitant, natum mundi saluatorem proclamant, & ad adorandum in præsepio inuitant. Lucæ 2. n. 11. duo alij Lucæ 24. n. 6. sanctas Marias læto nuntio de Christi resurrectione exhilarant: alteri Apostolos edocent iam assumptum suisque C oculis ereptum Iesum, non nisi in nouissimo iudicij die rediturum: quare non oportere eo in loco amplius demorari. Actorum. 1. n. 11. Denique Apocal. 19. n. 10. alius se à Ioanne adorari non permittit: & dum se Ioannis, cæterorumque fratrum conseruum dicit, se Christi seruitio mancipatum de prædicat. Neque solum boni Angeli, sed etiam mali vel inuiti idem testari coguntur, *Exibant autem*, ait Lucas 4. num. 41. *Dæmonia à multis clamantia, & dicentia quia tu es Filius Dei*: & in ciuitatibus Idolorum cultui deditis in Apostolorum ingressu Dæmonia per Idola, vel per linguas hominum obsessorum fidei Christianæ veritatem Dei imperio coacti prædicabant: vt docent Rufinus D lib. 10. cap. 11. Victori. lib. 1. de persecut. Vandalor. Historia tripartita lib. 2. cap. 22. & lib. 7. cap. 39. idem ostendit illa Dæmonum subiectio, quam in exorcismorum vsu sæpe experimur, & à primis Ecclesiæ Christianæ sæculis probata est idem ostendit Baron. anno 56. ex Iustino Tertull. Cyprian. Origen. & aliis de quo Prudent. in Apotheosi contra Iudæos act.

torquetur Apollo
Numine percussus Christi nec fulmina verbi
Ferre potest, agitans miserum tot verbera linguæ
Quot laudata Dei resonant miracula Christi.

2. Tertio loco accedit eorum testimonium, qui diuino spiritu afflati eandem Euangelicæ fidei veritatem, mysteriaque præmonstrarunt, tales fuerunt Patriarchæ & Prophetæ in veteri testamento quorum aliqui de Christo & lege gratiæ tam manifestè loquuti sunt vt præterita potius narrare quam futura prædicere viderentur: quo argumento vtitur D. Prosp. de prædiction. & promiss. patriarch. & ante illum Paulus ad Roman. 1. num. 2. *Quod autem promiserat per Prophetas suos in scripturis sanctis de filio suo, &c.* item in nouo testamento illustre est Ioannis præcursoris testimonium, qui non sibi, sed Christo diuinos honores deberi confessus est. Præterea Apostoli, & Apostolici viri, sancti Patres ex Ecclesia tum Græca, tum Latina, qui suis elucubrationibus Catholicæ fidei dogmata illustrarunt: tot Episcoporum Concilia Generalia, & prouincialia ad hunc finem congregata, Pontificum Decreta summa cum iudicij deliberatione stabilita, eandem doctrinam in dies declararunt: neque solum Christianorum auctoritas intercedit, sed & Gentilium qui ex diuina prouidentia res diuinas prædixerunt, vt ait D. Maxim serm. 3. Iustinus in 2. Apolog. pro Christ. Clem. Alex. lib. 6. stromat. Theodoret. quæst. 43. in Numer. & Niceph. lib. 8. cap. 9. inter hæc celeberrima sunt sybillarum vaticinia, quæ habentur tom. 1. sacræ Bibliot. lib. 2. & apud Medin. 2. de certa in Deum fide cap. 9.

Quarto loco succedit illorum testificatio qui non sermone tantum, sed suo etiam sanguine nostræ fidei veritatem obsignarunt: & quamuis sola sanguinis effusione pro aliqua reprobanda non sit euidens veritatis argumentum; non enim defuerunt qui pro suis erroribus mori non dubitarint vt testatur Tertull. lib. de fuga in persecutione, tamen Martyrum multitudo, varietas & circumstantiæ in morte pro fide Catholica obeunda efficacissimum, euidensque credibilitatis argumentũ est: quia nusquam pro hæresi falsaue secta infidelium vndecim millia Virginum, militum legiones integræ, tanta animi alacritate, tanta erga carnifices, ac iudices mansuetudine, tanta in tormentis tolerantia vitam obtulere: præsertim cum sæpissime Martyres diuini numinis auxilio è periculis suppliciisque erepti destructis tormentorum machinis non sine astantium miraculo, & conuersione, alio faciliori mortis genere occidi permitterentur. Et tandem ne etiam insensibilis creaturæ testimonium defuisset, ipsa etiam in Christi humanitate Maiestatis diuinæ potentiam agnouit, & in Christo obsequium præstitit Deitati: ad hoc confirmandũ egregia sunt illa D. Gregor. Magni verba homil. 10. in Euangelia. *Omnia*, inquit, *elementa autorem suum venisse testata sunt: vt enim de eis quiddam vsu humano loquar. Deum hunc cæli esse cognouerunt; quia protinus stellam miserunt: mare cognouit quia plantis eius se palpabilem præbuit: terra cognouit, quia eo moriente contremuit: sol cognouit quia radios abscondit: saxa & parietes cognouerunt quia tempore mortis eius scissa sunt: infernus cognouit, quia hos, quos tenebat mortuos reddidit*: & sane Dionysio satisfuit in prædicatione Pauli aduertere solis Ecclypsim ab eo notatam in Christi morte contigisse, vt manus veritati submitteret, & Christi doctrinam euidenter

denter credibilem iudicaret, vt ipse fatetur scribens ad Appollophanem cum eo Heliopoli tunc commorantem & solis defectum contra communem naturæ cursum pariter cum Dionysio notantem & exclamantem. *Hæ ó bone Dionysi diuinarum vicissitudines sunt rerum*

10. Ex his ergo motiuis quam breuissimè delibatis hæc conglobata construi potest demonstratio, quæ euidentem nostræ fidei credibilitatem manifestet; Doctrina rectæ rationi conformis de Deo digne sentiens nihil dissonanti continens, sed sibi vndique cohærens, virtutem bonosque mores suadens, omne vitij & flagitij genus detestans, prodigiosis miraculis confirmata, tot tantisque Dei, Angelorum, hominúque testimoniis vsque ad copiosam sanguinis confusionem stabilita: & in qua quatuor præsertim Dei attributa elucent, nempe sapientia, bonitas, omnipotentia, & prouidentia, procul dubio est credibilis: sed talis est nostræ fidei doctrina, non ita quæuis alia secta, siue Iudaismus sit, siue Paganismus; seu Mahometana secta, seu aliqua quæcumque hæresis: ergo sola hæc est credibilis. Maior & consequentia sunt euidentes, quare si minor est euidens, sequitur euidentem esse credibilitatem, quæ in consequentia infertur. Minorem igitur quoad priorem partem euidentem, faciunt motiua, quæ partim experimento addiscuntur, partim per historiam tam constanti attestatione & vniuersali existimatione constãt, vt ad humanam euidentiã satis superquè sufficiant qualis est illa, quæ habetur de hac propositione Vlysippo est, respectu eorum qui illam vrbem nunquam viderunt: quam sine formidine partis oppositæ ob moralem certitudinem & euidentiam attestationis omnes euidenter credibilem esse fatentur, à fortiori ergo euidens erit credibilitas illius doctrinæ, quæ rationibus, ac testimoniis adeo manifestis stabilitur. Posterior pars minoris quod scilicet in nulla alia secta talis credibilitatis euidentia reperiatur, suadetur ex oppositis fundamentis, nam in omnibus aliis sectis Paganismo, Mahometismo, Iudaismo, & hæresi omnino opposita facile inueniuntur: ergo si tota doctrina fidei est euidenter credibilis: huic opposita credibilitatem nequit habere euidentem: & quamuis in aliquibus videatur catholica religio cum aliis conuenire, vt cum Mahometismo, Iudaismo, & hæresi in hoc quod vnum Deum colant; tamen cum vna sit fides & indiuisa iuxta Pauli ad Ephes. 4. satis est vnum illius negare articulum, vt illa tota deperdatur: & quidem de Iudaismo satis conuincitur illius falsitas, quia vnum ex præcipuis in quo illa fundatur, Christianæ fidei destruit fundamentum. 11. Videlicet Christum non fuisse Messiam, sed hunc adhuc expectari: suis enim Iudæi vaticiniis conuincuntur: neque oportet in hoc diutius immorari: aliæ verò sectę post Christum cæpere & ab illius doctrina Apostolis tradita pro libito augendo, seu detrahendo defecere: quamobrem illarum sectarum autores à Christo discedentes sua sectis nomina indiderunt vt Arianismus ab Ario, Pelagismus à Pelagio, Lutheranismus à Luthero, Caluinismus à Caluino, & sic de cæteris nomenclationem acceperunt: quo argumento vtitur Cypianus lib. de vnitate Eccles. *Non enim*, inquit, *nos ab illis, sed illi à nobis discesserunt*. Epiphan. in Anchorato prope finem A Hieronym. contra Luciferanum. Lactan. lib. 4. c. 30. Iustinus in Triphon. Atanas. serm. 2. contra Arian. & fusè Bellarm lib. 4. de notis Eccles. c. 5. Accedit quod flagitiosa authorum vita ac turpissimi mores, non nisi turpem & vitiosam produnt doctrinam: semper enim hæreses à vitioso immoderatoque appetitu eruperunt: vt aduertit Cypri lib. 4. Epist. 9. & Nicephor. lib. 4. c. 4. & quidem de Simone Mago patet & de Valantino testatur Irenæus lib. 1. aduersus eundem: de Marcione Epiphan. hæres. 42. & vt reliquos omittam, vt ait August. lib de pastor. c. 8. *Vna superbia omnes illos genuit*: de Luthero nota est historia ex inuidia & ambitione illius hæresim processisse, vt videre est apud Celsum in actis Lutheri anno 1517. item Henrici 8. Regis Angliæ notissima turpitudo, quæ regnum illud à sedis B Apostolicæ obedientia, & à veræ fidei professione seiunxit: sola ergo catholica religio nęc in se euidentis credibilitatis motiua adeo clara complectitur vt merito Richardus Victorinus dixerit lib. 1. de Trinitate c. 2. *si error est quem credidimus à te decepti sumus: iis enim signis doctrina hac confirmata est, quæ nisi à te fieri non potuerunt*.

Ad primum ex argumentis initio positis Resp. 12. negando illationem maioris, nam mysteria fidei super naturalia, quæ ratione naturali nequeunt demonstrari, neque sunt euidenter possibilia, neque euidenter vera; vt de mysterio Trinitatis speciatim docet D. Thom. 1. par. q. 32. art. 1. & recentiores ibidem. Item de Incarnatione verbi diuini probant Theologi in 3. dist. 1. ex Patribusque confirmat Suar. tom. 1. in 3. p. disp. 3. sect. C 1. Quare non idem est, obiectum esse euidenter credibile, ac esse euidenter verum, seu possibile: nam ad hoc vt credibile sit, satis est quod ita proponatur, & talibus nitatur credibilitatis motiuis, vt dignum sit cui prudenter assensus præbeatur: potest autem contingere vt aliquid falsum, & impossibile taliter proponatur, vt fide dignum sit, & credibile prudenter iudicetur. Neque enim vt sit res euidenter credibilis necessaria est euidentia rei seu ipsius possibilitatis. Quando enim Parochus rustico proponit credendum, quod reuera reuelatum non est, ille rusticus euidenter iudicat illud sibi prudenter esse credibile, & tamen verum non est. Instabis: saltem euidens erit hæc consequentia, hoc obiectum est credibile fide diuina; ergo est verum: si quidem diuinæ fidei falsum subesse non potest: D igitur omne obiectum quod proponitur vt euidenter credibile fide diuina erit euidenter possibile, & verũ. Resp. concedendo totum: ex hoc tamen nihil contra nos colligitur; non enim dicimus mysteria fidei proponi nobis euidenter credibilia fide diuina, hoc est fide infusa, & supernaturali, non enim possumus cognoscere euidenter credibilia esse obiecta per fidem supernaturalem: quia euidens nobis non est dari fidem supernaturalem: hoc enim est vnum ex obiectis fidei obscuris: dari scilicet fidem diuinam, & infusam: ergo non est euidens, licet sit, sicut reliqua mysteria propter dicta motiua euidenter credibile dari talem fidem: aliud enim est esse euidens dari talem fidem: aliud esse hoc euidẽter credibile, quasi credibilitas euidẽs antecedenter, & ex parte obiecti cogniti, vt credibilis, dicat ordinem ad fidem infusam.

Vrgebis; hæc credibilitas euidens non dicet ordinem ad fidem merè humanam: ergo ad diuinam: probatur antecedens: nam alioqui non posset homo conari ad habendam fidem nisi humanam, si quidem euidentia credibilitatis ad illam solummodo ordinaretur & in illa sisteret: ex quo sequeretur quod non proponerētur mysteria fidei credenda tanta certitudine, quæ excluderet omnem formidinem neque tanta infallibilitate vt illis falsum subesse non possit. Resp. concedendo antecedens & distinguendo consequens: Nam si sermo sit de fide diuina, id est infusa à Deo, negandum: quia dari talem fidem nobis euidens non est, si verò intelligatur consequens de fide, quæ ex conatu & intentione credentis propter diuinam autoritatem habetur: concedendum: hæc enim quod attinet ad euidentiam nostræ cognitionis abstrahit ab infusa, & naturali, quia nobis euidens non est non esse possibilem fidem naturalem propter diuinam auctoritatem: multi enim de facto possibilem illam existimāt, imo neque nobis euidens est, an re vera diuinam autoritatem habeat pro motiuo noster assensus: sufficit ergo quod nobis proponantur mysteria fidei, vt euidenter credibilia tanta certitudine, quæ excludat omnem formidinem præscindendo quod ille assensus sit eliciendus per vires naturæ, aut per fidem infusam. Accedit quod ex motiuis credibilitatis euidentis non colligitur infallibilis fidei certitudo: quia non propter illa assensus fidei excludit falsitatem, sed propter motiuum infallibile, & cum hoc motiuum nobis euidens non sit, certum est ex sola euidenti credibilitate non colligi euidentem veritatem seu possibilitatem in obiectis fidei: ita soluit hanc difficultatē paulo plus minus-ve Suar. de fide, disp. 4. sect. 4. & in idem recidit solutio Turriani de fide disp. 7. dub. 3. §. finali; v. g. per motiua prædicta demonstrari mysteria fidei euidenter credibilia fide diuina materialiter, non formaliter, quia ipsa formalis ratio fidei diuinæ est etiam obiectum materiale huius credibilitatis.

13. Ad secundum: Resp. tantam attingi posse à fideli, credibilitatis euidentiam vt mysteriis fidei nequeat dissentire; adhuc tamen illi liberum erit assentiri: plura enim requiruntur vt intellectus necessario determinetur ad assentiendum, quam vt determinetur ad non dissentiendum, prior enim necessitas, est quoad exercitium, quæ maior est: posterior solum quoad speciem & minor. Verum non ita regulariter contingit, quia euidentia credibilitatis solum probabilitatem, non infallibilem veritatem per se inducit: quare in se spectata non necessitat intellectum ad assensum: quia non ostendit veritatem obiecti, sed probabilitatem, & quamuis illa credibilitas materialiter sit de re infallibili & omnino vera, non tendit in illam formaliter, neque ostendit euidenter medium infallibile cum hac veritate coniunctum: quare prænalere potest affectio voluntatis & trahere intellectum ad iudicandum oppositum: vnde prouenit quod liber omnino sit assensus fidei meritorius, vt infra quæstione 3. dicemus: sect. 9.

Instabis: si sola probabilitas cognoscitur euidenter ex motiuis, non veritas, & ideo possunt fideles seu infideles dissentire fidei mysteriis; sequitur antequam eliciatur assensus, vel dis- A sensus, apparere probabilitatem obiecti contrarij rebus fidei; qui enim dissentit videt aliquam rationem probabilem propter quam dissentiat; ergo in eodem instanti non poterat elici actus fidei certus; siquidem in illo oppositum probabile apparebat. 14. Resp. in eodem instanti non esse actum fidei cum iudicio probabili de obiecto contrario, quando enim aliquis obiectum certum infallibiliter iudicat, nullam in opposito probabilitatem agnoscere simul potest: quare solum aliqua ratio motiua ad oppositum, & radicalis probabilitas stare poterit cum assensu fidei, non verò actualis assensus probabilis de obiecto opposito. Vnde obseruandum est, quando motiua fidei simul sunt cum rationibus oppositis, quamuis non ostendant veritatem fidei in se; habere tamen vim ad euidenter ostendendum, voluntatem prudentissime imperare posse B & debere assensum intellectus excludendo omnem formidinem, quæ ex contrariis rationibus proueniat. E contra verò rationes contrariæ, cum plurimum solum habere vim ad hoc, vt voluntas imprudentissime operans dissensum rebus fidei possit libere imperare: quando ergo elicitur assensus fidei, voluntas ita illum imperat, vt simul cohibeat probabilitatem actualem, quæ ex rationibus oppositis posset prouenire: nulla ergo probabilitas in opposito apparet nisi illa radicalis seu virtualis; quæ in motiuis continetur, & à voluntate frænatur.

Ad tertium: illa principia si accommodentur enti prout abstrahit ab increato, finito, & infinito non esse vniuersaliter vera: nisi aliqua limitatione, aut declaratione modificentur: quamuis si de creatis, & finitis tantum entibus procedant, vniuersaliter vera sint. C Vnde quando propter mysteriū Trinitatis seu Incarnationis limitantur seu negantur: non negatur aliquid euidenter verum: illæ enim propositiones in tota sua amplitudine sine limitatione sunt falsæ, quia repugnant mysteriis fidei: impossibile autem est vt euidenter veræ sint propositiones falsæ. De sensu verò illorum principiorum agunt Theologi 1. par. ad quæst. 32. late Didacus Riuz. de Trinitat. disp. 5. nunc tamen breuiter aduertendum est non esse euidentem falsitatem illorum principiorum in tota amplitudine. Nam sicut nobis euidentia non sunt mysteria, in quibus illa principia deficiunt, ita neque euidens esse poterit illorum falsitas, quæ sistendo in lumine naturali non apparet. 15. Eadem ratione docet merito Caiet. 1. p. q. 1. art. 8. cum D. Thom. D ibidem quos sequitur Vasq. ibidem disp. 11. c. 3. nos non posse euidenter soluere positiuè argumenta, quæ ducta ex naturalibus principijs directè repugnant fidei: licet possimus illa soluere euidenter negatiuè: nam vt positiuè argumenta soluerentur euidenter, opporteret vt euidenter nobis constaret de veritate mysteriorum fidei, sed nobis de hac veritate euidenter non constat: ergo neque de falsitate contradictorij: dixi quæ directè repugnant mysteriis fidei, quia si directè solum pugnent propositiones in argumentis assumptæ contra aliquid naturaliter scibile, & solum consequēter contra fidem, tunc positiuè solui possunt ostensa euidenter illa veritate rei naturalis cum qua principia pugnant: exemplum sit; si aliquis velit probare accidentia in Eucharistia non esse sine propria substantia cui

cui insunt ex eo principio, quod accidentium esse seu natura consistit in actuali inhærentia, quia in bona philosophia euidenter notum est oppositum: essentiam accidentis ab actuali inhærentia esse distinctam, ideo negari potest assumptũ cum euidentia oppositæ veritatis, & ita soluitur argumentũ, quod non directè, & immediatè, sed ex consequẽti fidei mysterio repugnabat: similiter si quis contra resurrectionis articulum argumentaretur ex eo quod animus sit mortalis, & idem reproduci non posset, ex euidenti probatione veritatis oppositæ positiuè solueretur argumentũ: quod solum consequenter resurrectioni opponeretur: omnia tamen argumenta contra fidem negatiuè soluuntur euidenter: quia ad hoc vt soluatur euidenter argumentũ negatiuè, satis est si negetur aliquid in quo non apparet veritas, quæ conuincat intellectum ad assensum: intellectus vero conuinci non potest à propositione cuius contradictoria habet veritatem infallibilem, quamuis enim hæc infallibilis veritas obscurè per fidem cognoscatur, hoc non tollit, quominus euidenter constet, illud argumentum efficaciter non probare & negatiuè solui euidenter: quando vero Duran. in prologo quæst. 1. num. 42. & alij negant argumenta contra fidem euidenter solui posse, intelligendi sunt in priori sensu, nimirum positiuè, vt rectè sentiant.

Vtrum ad assensum fidei necessario cognoscenda sit euidens credibilitas; & an ab ipso lumine fidei, vel à prudentia supernaturali oriatur.

SECTIO VII.

DVplex proponitur difficultas. Prima de necessitate præcognoscendi euidentem credibilitatem ante actum fidei: Secunda an eadem credibilitas à fidei lumine proueniat, an verò à solis motiuis supra positis: de prima illud dubitandi præbet occasionem, quia tam rustici quàm pueri, quando instruuntur in fide, non expendunt vim illarum rationum, neque fortasse illis hæc motiua inculcantur, & tamen negandum non est, veros actus fidei ab illis elici. Ad cuius solutionem prænotandum est: primo in Gentilibus adultis & sapientibus sæpissimè præcedere hoc iudicium de euidenti credibilitate inuenta in mysteriis fidei; propositis à prædicatore motiuis, quæ illam manifestant. Secundo etiam sine controuersia est, aliquos adultos, saltem qui rudiores sunt, item pueros quando ad vsum rationis perueniunt, & christianam doctrinã perdiscere incipiunt, posse assentiri mysteriis fidei assensu vero & supernaturali, licet illa omnia motiua non proponantur, & illorum vim seu efficaciam ad ostendendam credibilitatis euidentiam ipsi percipere nequeant: dubitatio igitur est, an etiam in his casibus necessarium sit, vt præcedat iudicium aliquod euidens de credibilitate mysteriorum, quæ credenda sunt: Nam si motiua sunt, quæ causant hanc euidentem credibilitatem, si illa vel non agnoscuntur, vel illorum vis non expenditur, videtur sine tali iudicio posse credi.

A 1. Nihilominus sit prima conclusio. Verus & germanus fidei assensus necessario prærequirit iudicium antecedens aliquo modo euidenter attingens credibilitatem mysteriorũ fidei, siue ex motiuis prædictis habeatur, siue ex alio euidenti, quod pro captu personæ credentis sufficiat ad excludendam formidinem in assentiendo, & proponat obligationem credendi. Hæc assertio exponit communem Theologorum sententiam asserentium ad actum fidei diuinæ necessario prærequiri euidentiam credibilitatis in mysterio credendo: ita D. Thom. 2.2. quæst. 1. art. 4. ad secundum; vbi manifestè ait, *quæ sunt fidei in generali scilicet sub communi ratione credibilis, sunt visa ab eo, qui credit: non enim crederet nisi videret ea esse credenda, vel propter euidentiam signorum aliquid huiusmodi*: ita B Caiet. Arago. & alij Thom. ibidem Lorca disp. 16. memb. 4. n. 20. Suar. de fide disp. 4. sect. 5. n. 8. Turrian. disp. 7. dub. 7. Valent. tom. 3. disp. 1. q. 1. punct. 4. ad fin. Coninc. de moralitat. actuu. super. disp. 13. dub. 1. probatur prima pars de absoluta necessitate notitiæ euidentis circa credibilitatem duplici ratione: prima est, quia propria natura, & conditio actus fidei postulat, vt ante illum præcedat iudicium certum, & absque vlla hæsitatione de credibilitate obiecti credendi per fidem diuinam: sed hæc cognitio certa, non potest esse fides, qua daretur processus infinitum; nam hæc prærequireret aliud iudicium certum, & sic de cæteris: ergo cognitio hæc quæ præcedit est iudicium euidens; nam præter fidem diuinam non est cognitio certa nisi euidens: maC iorem ostendo, quia nisi iudicium hoc antecedens fidem, sit certum, poterit aliquis dubitare, vel formidare de credibilitate rei credendæ, ergo non determinabitur ad habendam fidem omnino certam, & immutabilem, qualis est diuina: sed dubiam, fallibilem, ac mutabilem, qualis est humana. Nam stante sola probabilitate, & prudentia, quæ in illa tantum fundatur, posset aliquis propter æqualem, vel maiorem probabilitatem in obiecto opposito apparenter iudicium mutare & consequenter fidem, vel posset de obiecto antea proposito dubitare, & consequenter de fide circa illud, quæ tamen dubitatio in diuinam fidem non cadit. Secunda ratio ex priori sequitur, & in illa fundatur, cuius connexionem cum priori aliqui recentiores non considerantes, eam impuD gnarunt: illa vero hæc est, ante omnem actus virtutis præcedere debet iudicium prudentiæ actui proportionatum à quo dirigatur: sed assensus fidei est actus honestus, & cuiusdam virtutis: ergo ad illum prærequiritur iudicium prudentiæ illi accommodatum: sed iudicium prudentiale accommodatum assensui fidei diuinę debet esse certum, & euidens de credibilitate obiecti: ergo, &c. prior syllogismus totus est euidens: minor, quæ cum conclusione prioris secundam construit demonstrationem, ita probatur, hoc est discrimen inter fidem, & reliquas virtutes, quod ad operandum honestè in materia aliarum virtutum satis est probabile iudicium, neque opportet, vt sit certum & euidens: verbi gratia ad hoc vt exerceam actum religionis in adora-

tione Eucharistiæ, satis est si iudicem hanc hostiam esse ritè consecratam, quæ eleuatur à sacerdote faciente sacrum: quamuis de hoc non habeam euidentiam. Verum ad volendum honestè credere iudicium prudentiale accommodatum ad assensum fidei diuinæ, debet esse certum de credibilitate obiecti, quia debet determinare voluntatem, ad imperandum assensum absque vlla formidine & dubitatione infallibilem, & immutabilem: velle autem credere indubitanter quod clarè non apparet credibile sane imprudētiæ imputaretur iuxta illud Eccles.19. *qui cito credit leuis est corde*: neque in eo casu voluntas intellectum posset inclinare ad assensum firmum sine dubitatione, quia obiectum in se & in particulari non apparet: nisi ergo in generali ratione credibilis appareat intellectus ad firmū assensum non pertrahetur.

2. Altera conclusionis pars declarat, quomodo hæc euidentia non sit in omnibus credentibus æqualis, neque eodem modo postulanda in pueris ac adultis; in rusticis, ac sapientibus: nam hi cum motiua teneant, illaque efficacia esse agnoscant, nobiliori modo iudicium de euidenti credibilitate formare solent: pueri vero seu iusti ci ex traditione Ecclesiæ per sapientes parochos, & parentes, illam euidentiam participant modo vniuersali, & confuso: nam intra terminos cognitionis euidentis alia perfectior, & clarior: alia imperfectior, & magis in confuso esse poterit: satis ergo est ad iudicium prudentiale pueri, si ex euidenti attestatione parentis, quem fide dignum, & Christianum esse agnoscit, omnino citra vllam dubitationem iudicet credibile, & credendum esse mysterium fidei; sicut enim motiua maiora non percipit, neque etiam contrarias rationes discernit quæ impedire possent euidentem notitiam credibilitatis, idemque dicendum de rustico. Accedit quod ijdem pueri, & rustici vident Christianorum multitudinē hanc fidem, vt indubitatam profiteri, audiuntque illam multis miraculis esse confirmatam: ex quo resultat sufficiens certitudo, quæ res fidei illis tanquam moraliter certas, & euidenter credibiles facit: vnde iudicium euidens pro captu suo prudentiale efformant, quod omnem dubitationem excludit; quia voluntatem determinat ad excludendā omnem probabilitatem, quæ in oppositis rationibus continetur radicaliter seu virtute; vt sectione proxima dictum est. Tandem addit Suar. citatus n.9. si contingat exteriorem fidei prædicationem seu propositionem, non esse per se sufficientem ad formandum iudicium firmum, & euidens de credibilitate rerum fidei, vel absolute vel comparatiuè ad alias sectas, tunc per diuinam inspirationē, interioremque illuminationem posse suppleri: probaturque ex D. Thom. quodl. 2. art. 6. in corpore vbi cum proponeret triplicem modum trahendi ad finem: primo per interiorem vocationem de qua dicitur Ioan. 6. *Omnis qui audit à patre & didicit, venit ad me.* 2. per doctrinam, & prædicationem exteriorem secundùm illud Pauli ad Rom. 10. *fides ex auditu auditus autem per verbum Christi.* 3. per exteriora miracula vnde dicitur 1. Corint. 14. quod signa data sunt infidelibus, vt scilicet per ea prouocentur ad fidem, subiungit idem Sanctus Doctor. *Si autem Christus visibilia miracula non fecisset, adhuc remanebant alij modi attrahendi ad fidem, quibus homines acquiescere tenerentur*: sentit ergo euidentiam ex miraculis accipiendam, per interiorem vocationē posse suppleri: quæ doctrina quantum iuuet ad sententiam, quam de obiecto formali fidei quæst. sequenti tradam, ibidem manifestum erit.

Secunda difficultas in titulo proposita, quamuis videatur pertinere ad causam efficientem de qua in 3. quæst. ex illius resolutione constabit à motiuis credibilitatis non esse separandam: illa vero, est vtrum prædictum iudicium credibilitatis eliciatur à lumine seu habitu fidei vel à prudentia supernaturali? Triplicem inuenio de hac re sententiam: prima asserit hoc iudicium oriri à fidei habitu: in qua videtur fuisse D. Tho. 2. 2. q. 1. art. 4. ad 3. vbi ait *quod lumen fidei facit credere ea quæ creduntur.* Et art. 5. ad primum ait *in quantum per lumen fidei videntur esse credenda*: quod cum exponi nequeat de euidentia rerum fidei in se, exponendum videtur de generali ratione credibilitatis euidentis, & ita D. Thom. interpretatur & sequitur Caiet. & Aragon. ad art. 4. item Ferrar. 3. contra Gent. c. 4. probatur 1. ex 2. ad Corint. 4. n. 6. vbi Deus dicitur illuxisse *in cordibus nostris ad illuminationē scientiæ claritatis*: sed hoc fit per fidem: ergo. Secundo omne lumen manifestat aliquid euidēter; sed fides dicitur lumen: ergo aliquid nobis euidenter manifestat, non res ipsas fidei in particulari, ergo in generali credibilitatis ratione. 3. Omnis habitus suum obiectum distinguere potest ab alio, quod eamdem obiecti rationem non participat: ergo etiam fides obiecta credenda à non credendis distinguere valet: hoc autem nullo alio modo faciet nisi ostendendo, quæ euidenter credibilia sint, & fide digna. Secunda opinio asserit hoc iudicium euidens credibilitatis ab habitu prudentiæ infusæ proficisci: huius autores tacito nomine refert Coninc. de moralitat. act. sup. disp. 13. dub. 2. & in hanc propendere videtur Valent. punct. 4. citato in fine ad 3. quamuis enim non declaret an prudentia de qua loquitur, sit infusa vel acquisita, ait tamen ab illa elicitiuè, & primarie hoc iudicium oriri, sicut alia iudicia de agibilibus, impulsiuè vero ad fidem habitualem pertinere; postquam aliquis fidem habet; eo enim ipso quod lumen fidei afficit intellectum, ille efficitur promptior, vt euidenter de credibilitate obiecti fidei iudicet. Tertia sententia sequenti conclusione declarabitur.

Secunda Conclusio. Iudicium euidens credibilitatis rerum fidei non oritur à lumine fidei, neque à prudentia supernaturali, vel acquisita, sed ab speculatiua scientia à posteriori. Assertio tres habet partes: primam tenet Capreol. in 3. dist. 32. art. 3. ad 3. contra 1. conclus. Vega quæst. 9. de iustific. ad vlt. Gabriel. in 3. dist. 24. quæst. vnica art. 3. dub. 1. quos sequitur Suar. de fide disp. 4. sect. 6. n. 2. qui eandem partem & reliquas ibidem; & disp. 6. sect. 8. n. 12. tuetur: idem tenet Turrian. de fide disp. 7. dub. 4. referens Vasq. & tradit Ægid. Coninc. disp. 13. dub. 2. item Lorca 22. 3.

disput.

disp. 16. memb. 4. n. 21. & seq. Prima suadetur A primo. Nullus habitus ferri potest extra suum obiectum formale; sed obiectum iudicij euidentis circa credibilitatem rerũ fidei, est maximè diuersum ab obiecto formali fidei: ergo. Maior ab omnibus admittitur, & inductione facta per omnes potentias, & habitus ostenditur: minorem probo, nam obiectum formale fidei, vt dicemus est auctoritas diuina reuelans seu testimonium Dei: obiectum verò formale illius iudicij sunt motiua illa euidentia: imo neque obiectum materiale est idem omnino, nam fides respicit veritatem rei creditæ; hoc verò iudicium respicit credibilitatem eiusdem; constat autem esse credibile, diuersum esse ab esse verum: item verum quod est obiectum fidei, est non visum non modo per ipsam fidem, sed vt diximus neque per B alium actum simul existentem: credibile vero est visum à iudicio euidenti. Secundo hoc iudicium non est actus credendi; ergo non elicitur ab habitu fidei, nam actus elicitus à fide est credere: antecedens probatur quia illud iudicium est dispositio ad fidem & per discursum acquisitus, atque; euidens; actus verò credendi non potest esse dispositio ad se ipsum, neque per discursum acquiritur, & in euidens est: Inde sequitur quod neque postquam aliquis habitum fidei assequitur, ad illum posse pertinere huiusmodi iudicium vt dicebat Valent. impulsiuè, si iste terminus explicatur de impulsu seu efficientia physica, vel morali solius habitus inclinantis ad tale iudicium: secus si explicetur de motibus gratiæ diuinæ ex deliberatis, & ipsum habi- C tum comitantibus Tertio hoc iudicium non est tam certum quam sit assensus fidei: ergo non potest esse actus elicitus à lumine fidei: patet consequentia: quia habitus fidei semper exercet suos actus cum eadem certitudine & infallibilitate: quia eadem est ratio respectu omnium: antecedens probatur: quia illud iudicium fundatur in principiis cognitis humano modo, & per discursum habitis: ex quibus supernaturalis certitudo non elicitur, qualis est fidei, & præterea qui solum dubitaret de certitudine, quæ ex euidentia credibilitatis oritur quatenus ex motiuis elicitur non esset hæreticus: si tamen de certitudine fidei dubitauerit, hæreticus erit, ergo certitudines sunt diuersæ.

5. Secunda pars suadetur, de prudentia in- D fusa seu supernaturali primo: nam prudentiæ infusæ habitus supponit fidem diuinam; non è contra: ergo ante assensum fidei diuinæ non potest esse habitus prudentiæ à quo oriatur, vt notat D. Thom. 1. 2. quæst. 65. artic. 4. ad primum: secundo habitus fidei manet in fideli peccante mortaliter & is in eo statu elicit actus fidei: & tamen prudentia supernaturalis non manet vt tenet idem D. Thom. 2. 2. quæstione 47. artic. 13. neque dicas in eo casu illud iudicium oriri ab auxilio supernaturali, nam illud auxilium necessarium non est, ad hoc iudicium quod habetur per naturalem discursum, & experientiam motiuorum naturalem, ideoque ex illis sic cognitis euidentiam & certitudinem desumit: & confirmatur quia auxiliaris gratia, vel est præueniens vel est cooperans seu concomitans: vtraque vero datur in ordine ad actum liberum, quia per gratiam præuenientem excitatur homo ad bene operandum, operatio vero honesta & meritoria libera esse debet: & per concomitans auxilium iuuatur ad eliciendum actum liberum. Verbi gratia, actus fidei elicitur ex auxilio Dei ab infideli, quando incipit credere antequam habeat habitum infusum, ille verò actus qui tale auxilium loco habitus requirit, liber est, quale non est iudicium credibilitatis: nam formalis libertas non est in iudicio nisi per denominationem extrinsecam ab actu voluntatis antecedentis illud: sed hic actus voluntatis supponi non potest ad iudicium credibilitatis, quia illa volitio prærequireret aliud iudicium, & ita in infinitum procederetur: tertio probatur eadem pars de qualibet prudentia propriè sumpta vt infusam & acquisitam comprehendit. Nam ad prudentiam pertinet inuenire medium in virtutibus, vt docuit D. Thom. 1. 2. quæstione 47. artic. 7. & tamen vt idem Doctor ait, bonum virtutis Theologic. secundum se non consistit in medio, ergo secundum se fides non pendet à prudentia: quarto actus prudentiæ versatur circa media ideoque supponit intentionem finis: sed iudicium credibilitatis non supponit intentionem finis, verbi gratia intentionem credendi, immò ad illam prærequiritur, nempe ad piam voluntatis affectionem: quæ intellectum ad credendum inclinat. Deinde etiamsi præcederet aliqua finis intentio prudentiæ, consultatio de mediis necessaria non est ad credendum, vt expresse docuit D. Thom. 1. 2. quæstione 65. artic. 4. ad primum, his verbis: *fides autem & spes secundum proprias rationes nec à prudentia, nec à charitate dependent*: quare postquam nobis constat Deum aliquid reuelasse per iudicium speculatiuum, non est necessarium aliquod iudicium prudentiæ specialis & proprie sumptę ad volitionem credendi: dico *specialis & propriè sumptæ*, quia dictamen conscientiæ & iudiciũ quo quis hic & nunc æstimat esse obligationem credendi, non est actus prudentiæ specialis, sed poterit esse generalis & latissimè acceptæ, qualis est omne iudicium quo mouetur aliquis ad actum voluntatis honestum, etiamsi non sit actus quo prudentia medium virtutis præstituat, quia illa medium non habet, vel quia est cognitio quæ mouet ad amorem finis alicuius virtutis secundum se non considerata materia, vel mediocritate illius.

Ex his rationibus, quæ meo iudicio euidenter conuincunt iudicium euidens credibilitatis non esse prudentiæ propriæ actum, 6. tertia assertionis pars ostenditur, nempe esse scientiã speculatiuam à posteriori: nam cum hoc iudicium sit euidens habitum per discursum ex motiuis per experientiã cognitis, esse nequit opinio, vel fides humana, quia hæ sunt cognitiones ineuidentes: solum ergo superest, quòd sit scientia speculatiuè demon-

strans credibilitatem euidentem in obiecto materiali fidei per motiua experimentali cognitione percepta : est igitur hoc iudicium cognitio certa & clara veritatis speculatiuæ ex euidentibus rationibus à posteriori deducta , immo non solum in entitate naturalis,sed etiam quoad modum:quia vt illa præcise habeatur, necessaria non est aliqua gratia , sed sufficit naturale lumen intellectus cum generali concursu Dei , vt tenet Suar. disp. 6. sect. 8. num. 12. cum Gabr. Almar. Ocham , Albertino, & Aragon. qui tamen vltimus in loco quem refert Suar. 22. quæst. 1. art. 9. solum docet iudicium credibilitatis esse euidens , & quæst. 1. art. 4. conclus. 3. late probatum relinquit , hoc iudicium à lumine fidei oriri vt supra illum citauimus , quare dicere non potuit esse omnino naturale & à solo generali concursu & lumine intellectus naturali prouenire sine manifesta repugnantia,quam in eo non inueni. Vtrum verò præter hoc iudicium speculatiuum , aliud sit practicum antecedens piam affectionem voluntatis, quo hic & nunc obiectum credentium voluntati proponatur : dicemus quæst. 3. Tandem aduerte quamuis Suar. proximè citatus prædictum iudicium credibilitatis appellet iudicium naturalis prudentiæ , prudentiam generaliter & latè sumptam ab eo intelligi , non specialem seu propriam.

6. Ad argumenta pro prima sententia Resp. imprimis D. Bonau. non loqui in citatis locis de iudicio credibilitatis , sed de assensu fidei circa res credendas , & vocabulum *videre* in latissima significatione vsurpat, nempe pro cognoscere , in quo sensu qualibet intellectus cognitio obiecti certissimè cogniti visio nominatur , qua ratione loquitur Paulus 1. Corinth.13. *Videmus nunc per speculum* , idest per fidem : ita soluit Turrian. citatus , §. restat, Ægid. num. 14. & Lorca num. 23. Secundo respondet Suar. disp. 4. sect. 6. num. 4. sententiam D. Thomæ esse lumen fidei conferre aliquo modo ad iudicium credibilitatis non producendo illud, sed per modum dispositionis ex parte subiecti , vel tanquam vnum ex motiuis iuuare ad dictam euidentiam : & explicatur exemplo habitus temperantiæ , quo affectus homo facilius iudicat de medio huius virtutis : sæpe enim ex dispositione subiecti varia hic vel ille affectus excitatur: similiter habitus fidei disponens & inclinans ad assensum credibilium : disponit etiam ad iudicium de illius credibilitate : addit tamen merito Suar. hoc non esse intelligendum de solo habitu fidei nudè sumpto , sed de motionibus diuinis , quæ præparant ad talem habitum , & ipsum postea solent comitari ; ratio est quia habitus fidei per se sumptus non cadit sub experimento , motiones verò diuinas cum habitu coniunctas possumus in nobis experiri , & ex illis coniectari à bono spiritu proficisci ; ideoque inter motiua numerari possunt , & per illas aliquando suppleri in pueris & rusticis distinctiorem motiuorũ notitiam ad euidens iudicium eliciendum : quæ quidem solutio non est contemnenda, licet prima expeditior sit & ad mentem D. Thomæ conformior. Ad primum argumentum acceptum ex Diuo Paulo Resp. in eo loco Paulum Corinthiis gratulari quod deserta infidelitate & contempto idolorum cultu fidei Christianæ lucem , veræque doctrinæ splendorem aspexerint , & merito fidei cognitio comparata ad infidelium cæcitatem & ignorantiam scientiæ claritas nuncupatur : vel sit allusio ad Iudæos, quibus coopertus erat Moysis vultus , quod illius radios firma oculorum acie sustinere non possent ; longe aliter Christianis accidit, quippe qui accepta diuinitus fide spectare potuerunt gloriam , & Maiestatem Dei in Christi facie resplendentem : vt optimè exponit Iustinianus. Ad secundum distinguenda est maior. Nam lumen in rigore dictum manifestat euidenter : sed in latiori significatione lumen dicitur quælibet cognitio vel habitus ad illam inclinans, per quem aliquid cognoscitur certo, siue sit obscurè, siue euidenter ; & in hoc ampliori significatu fides dicitur lumen ; non in strictiori. Ad tertium, Resp. fidei habitum discernere credenda à non credendis inclinando in assensus circa illa , & non hæc : hoc vero non est attingere euidenter credibilitatem illorum , quod ipsius naturæ repugnet. Secundæ sententiæ fundamenta prætermitto, quia in probanda secunda parte assertionis oppositis rationibus infirmantur.

Vtrum materia fidei temporis discursu accreuerit & rectè in articulos , & symbola distribuatur.

SECTIO VIII.

DE articulis fidei agitur in textibus supe- 1.
riori commentatione declaratis, præsertim in cap. firmiter in quo hi articuli explicatius distinguuntur : Et in primis quæstio est de augmento, non de diminutione fidei, quia quod semel à Deo reuelatum est & diuino testimonio fundatur, semper infallibilem retinet veritatem, vel necessariam vel contingentem respectu illius differentiæ temporis sub qua esse dicitur, nam proditio Iudæ quando in cœna prædicta fuit, tanquam futura concipiebatur , à nobis tamen vt præterita creditur: solum ergo quæstio esse potest de augmento. Deinde hoc augmentum esse poterit fidei implicitæ vel explicitæ : fides explicita est, qua creditur aliquod mysterium in se ipso, vt credere mysterium Incarnationis est credere Christum esse verum hominem , & verum Deum , & duas habere naturas in vna persona : fides implicita est , credere aliquid non in se , sed in alio , in quo illud aliqua ratione continetur: hoc secundo modo id quod creditur reuera non cognoscitur proprio conceptu , neque formaliter cognitione attingitur, sed virtute in alio explicite credito ; in quo continetur vel tanquam in obiecto formali : sicut explicite qui credit vnum fidei articulum ob diuinam auctoritatem , cætera paratus est credere , si à Deo reuelata illi proponantur ; & qui vnum peccatum detestatur propter

propter Deum super omnia dilectum, omnia mortalia implicite detestatur. Tandem tempora quę conferri possunt inter se in hac difficultate tria sunt, videlicet tempus legis naturæ, legis scriptę, & legis gratiæ: in his tribus etiam comparari possunt vel principes Ecclesiæ suo quoque tempore existentes, vel populus eiusdem Ecclesiæ, his positis.

2. Prima Conclusio sit, Eadem fides secundum substantiam, & per se sumpta, quæ ab initio humani generis cæpit, huc vsque perseuerat. Est Theologorum communis. Magist. in 3. distinct. 25. Albert. ibidem artic. 1. ad 2. Bonau. artic. 2. quæst. 1. Scot. Durand. Richard. & aliorum ibidem Alens. 3. part. quæst. 69. memb. 3. artic. 2. D. Thom. 2. 2. quæst. 1. artic. 7. & sectatorum. Probatur primo, quia tota fides quoad substantiam credibilium his duabus cognitionibus definitur; videlicet Dei vt Deus est, & Christi Domini vt redemptor est. In 1. includitur mysterium Trinitatis in secundo mysterium Incarnationis & prouidentiæ Dei circa salutem hominis & remedium peccati: ita significauit Ioann. 11. numero. 3. *Hæc est autem vita æterna vt cognoscant te solum Deum verum, & Iesum Christum.* Item ad Hebræos 11. Paulus cum dixisset, *sine fide impossibile est placere Deo,* subdit, *quia accedentem ad Deum oportet credere quia est, & quia remunerator est*, quæ duo virtute continent totam fidei materiam, & substantiam: sed hæc semper explicitè credita sunt in Ecclesia, ergo fides quoad substantiam & secundùm credibilia per se successu temporis non creuit, & hinc est quod fides Christi semper fuit ad salutem necessaria vt docuit idem Apostol. actorum 17. ad Roman. 3. & ad Hebræos 9. ad quem sensum Greg. accommodat illud Marci 1. *Et qui præibant & qui sequebantur omnes clamabant, Hosanna filio Dauid.* Dico secundùm credibilia per se, quia secundum illa quæ per accidens credibilia sunt, verbi gratia Tobiam habuisse canem, Paulum reliquisse penulam Troade, & similia, à Deo de nouo reuelata fidem augeri non repugnat: vt de facto aucta est: quia in illis duobus articulis non continebantur per se & alioqui reuelata non erant, vt in ratione formali auctoritatis diuinæ contineri censerentur; secundo probatur eadem Conclusio, quia hæc fuit constans Patrum sententia. August. lib. 18. de Ciuitat. cap. 47. & serm. 8. de tempore ait vnam esse fidem noui & veritatis testamenti, & tract. 45. in Ioann. ait, *tempora variata sunt; non fides*, nimirum secundum substantiam: vnde Eusebius hac de causa lib. 1. hist. cap. 4. dixit omnes fideles à mundi exordio Christianos appellari potuisse: similia docent Epiphan. hęres. 66. Irenęus lib. 4. c. 3. & alij. Tertiò suadetur ratione. Nam semper perseuerauit eadem Ecclesia, quę in hominibus viatoribus cœpit: ergo semper in eisdem fides secundùm substantiam eadem fuit. Nam fides est vinculum quo Ecclesiæ membra vniuntur in cultu, & veneratione eiusdem Dei: confirmatur quia hæc Ecclesia per Christum mediatorem, & per gratiam ex eiusdem Christi meritis sibi datam ad eandem beatitudinem semper ordinata est: ergo & per eamdem fidem Dei, gratiam donantis, & Christi mediatoris omnibus salutem procurantis.

3. Secunda Conclusio. Hæc fides secundùm substantiam semper fuit in capitibus seu principibus Ecclesiæ in quolibet eius statu. In plebe tamen non fuit fere vsque ad statum legis gratiæ, hæc est communis PP. & Theologorum. Nam Gregor. lib. 2. in Ezechiel. homil. 16. paulo post medium ait, *Sancti Patres quos per sanctam scripturam ante legem fuisse cognouimus, vnum quidem omnipotentem Deum, sanctam videlicet Trinitatem esse nouerunt, sed eamdem Trinitatem, quam cognouerant apertè minimè prædicauerunt*, & paulo inferius. *Et quamuis hanc*, videlicet Trinitatem, *spirituales patres perfectè cognouissent, multitudo tamen synagoga nec inuenire mysterium Trinitatis potuit, superueniente autem gratia per testamentum nouum; omnis fidelis populus vnum Deum Trinitatem esse cognouit*: item Epiphan. contra hæres. in præfatione totius operis de Adamo ait, *Nouit Patrem Deum & Filium, & Spiritum sanctum*: idem significant alij patres qui ex vtroque testamento Trinitatis notitiam deduci affirmant, quos refert Didacus Riul. de Trinitat. disp. 36. sect. . tenet expresse D. Thom. 2. 2. quæst. 2. artic 8. vbi ait notitiam de mysterio Incarnationis supponere cognitionem Trinitatis, quare omnes illi qui Adamo, & aliis Patribus in lege Naturæ & in lege scripta reuelatam fuisse incarnationem docent, idem de mysterio Trinitatis consequenter supponere videntur. Adamum vero diuini verbi incarnarnationem agnouisse etiam ante lapsum testatur D. Thom. citata quæst. 2. artic. 7. & 3. p. quæst. 1. artic. 3. ad 5. Suar. ibidem in comment. §. in 5. argumento & de fide disp. 2. sect. 6. numero 4. Pereira lib. 1. in Genes. disp. de scientia Adæ quæst. 4. Valent. tom. 1. disp. 7. quæst. 2. punct. 1. Vasq. 3. p. disp. 12. cap. 3 qui plures Patres allegant. Probatur ex verbis Adæ Genes. 2. *Hoc nunc os ex ossibus meis & caro de carne mea propter hoc: relinquet homo patrem & matrem*, ad quem locum respiciens Paulus ad Ephes. 5. addit, *Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo & Ecclesia*, quod sacramentum, cum Adamus non ignorauerit, primum, Incarnationis Vaticinum potuisse confirmant Epiphan. hæres. 48. Augustin. lib. 9. de Genes. ad liter. cap. 19. Hieron. ad Ephes. 5. Chrisostom. homil. 16 in Genes. Philo. Carpath. Cantic. 5. Prosper. de prædestin. & promiss. Dei cap. 1. Denique Abrahamum, Iobum, Moysem, Dauidem, & alios veteris testamenti Patriarchas, & Prophetas tam notum est ex ipsorum Prophetiis hanc fidem Trinitatis, & Incarnationis explicitam habuisse, vt nulla alia probatione opus sit, hæc verò Christo vaticinia percurrere non oportet.

Secunda pars assertionis speciatim traditur à D. Paulo ad Ephes. 3. numero 4. vbi ait, *Prout potestis loquentes intelligere prudentiam meam in mysteriis Christi, quod aliis generationibus non est agnitum filiis hominum sicut nunc*

latum est sanctis Apostolis & Prophetis in spiritu, A quasi diceret: si placuerit, facile recognoscere potestis quæ mea sit de Christi mysterio sententia, quod quidem mysterium olim per multa sæcula vulgares homines latebat, & si aliquibus notum fuit, ab eisque prædictum, non ita tamen perspectum, & exploratum, ac nunc sanctis Apostolis & noui Testamenti Prophetis innotescit: ita locum interpretantur Salmeron. Iustinian. & Cornel. ex sanctis Doctoribus: concinit Ioann. 1. cap. 1. in fine, *Scimus quoniam filius Dei venit, & dedit nobis sensum, vt cognoscamus verum Deum & simus in vero filio eius.* Ratio vero fuit quia vt docet Apostolus ad Hebræos 7. nihil ad perfectum adduxit lex, nam cum ille status hominum antecederet communis offensæ satisfactionem & Christum mediatorem, cælestisque pacis nuntium diuina prouidentia minus liberali manu diuinorum mysteriorum notitiam cæterasque gratiæ dona largiri consueuit. B

4. Tertia Conclusio. Non modo respectiuè ad personas, videlicet ad plebem creuit fides etiam quoad substantiam, sed in omnibus quoad idem explicitam materia fidei successu temporum creuit: Et hæc ex præcedentibus patet. Nam sicut in populo Christiano fides quoad substantiam illorum mysteriorum magis *extensa* est, neque ad capita & principes restricta: ita etiam horum principum respectu quoad fidem explicitam materia fidei aucta est, multæ enim reuelationes aliæ aliis posteriores successu temporum factæ sunt, de rebus, quæ confuse tantum & implicitè in illa Patriarcharum fide continebantur, quæ non modo per accidens, sed per se ad illa mysteria spectabant.: & probatur nam iuxta probabiliorem sententiam Adamus non cognouit ante lapsum Christum futurum in carne passibili, & multo minus, vt redemptorem humani generis: sed solum ex sua stirpe carnem assumpturum, & tamen post peccatum & peccati pœnitentiam hoc illi reuelatum est, quod in illis verbis præmonstratum fuisse; *Inimicitias ponam inter te & mulierem, & semen tuum & semen illius: ipsa conteret caput tuum.* Genes. 3. numero 15. testantur Serapion, Leo Papa, Eucherius, Rupertus, Caietan. & alij quos sequitur Lypomanus in Catena. Leonis tantum verba refero. *Prædestinata renouandis mortalibus suæ pietatis remedia inter ipsa mundi primordia præsignauit.* Postea verò clarior de eodem Christo facta est reuelatio Abrahamo: Cuius sacrificium in oblatione filij, & immolatione Arietis tam manifesta fuit dominicæ passionis figura, vt eam fere omnes Patres ad hunc sensum deducant. Deinde Moyses clariores habuit reuelationes, nam Exod. 6. illi dixit Dominus facta cum antiquis Patribus comparatione. *Et nomen meum non indicaui eis*, quasi dicat: etiamsi me nouerint antiqui patres tua de me cognitio adeo clarior erit, vt illi ad te comparati, me non dicam de facie, sed nec de nomine meam indicante essentiam agnouisse videantur: cui expositioni fauent patres interpretes, præsertim Caietan. & Gregor. homil. 16. in Ezechiel. vbi ait, *Per incrementa temporum creuit scientia spiritualium patrum, &c.* Et longo discursu id ostendit. Postea Dauid verè asserere potuit psalm. 118. *Super omnes docentes me intellexi.* Denique alij Prophetæ succedentes Clariora semper præcedentibus addere vaticinia ex ipsorum scriptis satis constat.

Hinc D. Thom. 2. 2. quæst. 1. artic. 7. ad 4. & quæst. 176. art. 6. hanc regulam deducit, 5. Homines quanto Christo, qui vera lux mundi fuit, propinquiores extiterunt vel ante, vel post illum, tanto magis explicitam de rebus fidei notitiam, & maiorem mysteriorum lucem receperunt. Verum aliqua declaratione indiget hæc regula vt illæsa obseruetur, & ne alteri traditæ à D. Greg. citato loco obstare videatur, nimirum. *Quanto mundus, ad extremum deducitur tanto nobis æternæ scientiæ aditus largius aperitur*: In quibus verbis post Christum æternorum scientiam semper crescere, Gregorius significauit: Intelligenda est igitur D. Thom. Regula cum certis moderationibus quas D. Thom. & Caietan. locis citatis apponunt, primo vt comparatio hæc cum proportione fiat, videlicet, populus cum populo conferatur. Item Principes, & Capita Ecclesiæ vnius temporis cum principibus alterius. 2. hic maior excessus in cognitione mysteriorum fidei accipitur præcisè quatenus ex diuina reuelatione non ex scientia per se vel per accidens infusa, vel ex acquisita dependet: ne fiat in his scientiis comparatio Adami cum Salomono, vel vtriusque cum sequentibus Patriarchis. 3. Non est ita exactè regula intelligenda, vt in omnibus personis, & ordinatis temporibus necessario debeat verificari; sed regulariter, vt plurimum & à toto, vt aiunt, genere. Iam verò D. Gregor. speciatim loquitur de Ecclesia Christi, quatenus successu temporum in sapientia rerum diuinarum mediante fide creuit. Immo etiam hoc modo hæc D. Gregor. regula in rigore accepta non habet moralem certitudinem, quia etiam in sapientia prædicta mutatio, & varietas esse posuit, pro ratione diuersorum temporum; Nam tempore propinquiore Christo à parte post, Ecclesia maiori huius diuinæ scientiæ lumine splendescere visa est: concurrentibus simul grauissimis Ecclesiæ Doctoribus, quibus vita functis paulum hæc lux remitti, & postea rursus aliis aduentantibus intendi veluti per interualla videbatur. Non est ergo cum tanto rigore accipienda regula, vt in dies sapientia mediante fide parta augeri censeatur: sed vt loquatur Gregorius de iis quæ ad suum vsque tempus acciderunt. Quamobrem hac in re sola diuinæ prouidentiæ regula de futuro tempore nobis prorsus ignota, de præterito ex historiis non ita certo constans, hoc suum sibi secretum reseruauit.

Tria supersunt in eadem difficultate dubia. 6. Primum, an Apostolis tota materia fidei clarior & expressior fuerit quoad omnes articulos, & propositiones de fide, quam postea ad nostra vsque tempora in Ecclesia sit. R. In primis errasse Abbatem Ioachimum & Petrum

trum Ioan, vt refert Castro verbo Apostoli hæresi prima, asserentes quod Apostoli verum Euangelij sensum non perceperunt, sed cognitum primo fuisse à Sancto Benedicto, vt prior affirmabat, vel à Sancto Francisco, vt posterior dicebat; dicente Domino Math. 13. & Marc. 4. *Vobis datum est nosse mysteria regni cælorum.* Deinde certum est Apostolos cognouisse expressius omnia fidei mysteria quam omnes DD. & Pontifices postea decursu temporis existentes, ad hoc tamen non opus fuit omnia præuidere, quæ decursu temporis peculiariter, & distinctè ad credendum proponi deberent. Primum probatur ex variis sacræ paginæ locis ad Roman. 8. *Nos autem primitias spiritus habentes.* 2. ad Corinth. 3. *Idoneos nos fecit ministros noui testamenti, &c.* loca similia à Ranches ad artic. 7. D. Thom. citatum & à Valentia tom. 3. disp. 1. quæst. 1. puncto 6. proferuntur: & ratione ostenditur; nam oportebat primos Euangelij Nuntios rebus fidei esse instructissimos, & præterea cum post Apostolorum tempus non sint in Ecclesia nouæ reuelationes vniuersali Ecclesiæ factæ, noua esse nequeunt mysteria, quæ Apostolos olim laterent, hac etiam de causa, quando aliqua, quæ obscurius dicta sunt ab Apostolis, Ecclesia conuocatis Patrum Conciliis declarare contendit, prius sacras scripturas, traditiones, & sanctorum volumina versat, vt ex ipsis deducat, quid tenendum sit, & tanquam à sacris fontibus fidei veritatem propinet, vt bene obseruat Vualdens. lib. 2. fidei cap. 22. hinc colligitur secundum, nam etiamsi spiritus sanctus Apostolos omnem fidei veritatem docuerit, quæ pertineret ad necessitatem nostræ salutis de credendis vel agendis, non oportebat eis omnes futuros euentus reuelare, vt docuit D. Thom. 1.2. quæst. 106. artic. 4. ad 2. Vnde ea, quæ à particularibus circonstantiis & occasionibus dependerent ab Apostolis præuideri necesse non fuit. v. g. licet optimè scirent decreta in vniuersalis Ecclesiæ Conciliis legitimè congregatis esse recipienda: omnia in particulari huius vel illius Concilij statuta præcognoscere eo modo, quo facta sunt, non opus erat.

Secundum dubium est, vtrum hanc scientiæ plenitudinem in die Pentecostes receperint? partem affirmantem indicat D. Thom. loco proximè citato quem sequitur Bannes referens pro eadem sententia Chrysostom. Theoph. & Occumenium Et probat quia eo die constituti sunt Doctores, ac primi catholicæ fidei Magistri; quibus idcirco spiritus sanctus accomodata contulit instrumenta, & Magisterij insignia, quando in linguis igneis super singulos illorum sedit; Actor. 2. quo allusit Cyrill. Hierosolym. dicens Catechis. 17. *Vt noua corona spirituales per linguas igneas imponantur capiti illorum,* & obseruauit Sanch. in Acta Apostol. Non caret probabilitate hæc opinio, probabilior tamen est quæ docet, licet eo die copiosam acceperint Apostoli spiritus sancti gratiam, & amplissima ipsius dona, non idcirco omnem simul veritatem & rerum ad salutem nostram spectantium cognitionem percepisse, ita tenet Valent.

A puncto 6. citato Aragon. 22. quæst. 1. artic. 7. conclus. 1. Salmeron. tract. 22. in acta Apostol. Turrian. de fide disp. 13. dub. 2. Suar. de fide disp. 2. sect. 6. numero 18. Probatur primo ex capite decimo Act. Nam ibi de nouo dicitur reuelatum fuisse Petro, Euangelium esse gentibus prædicandum; quod tamen maximè necessarium erat ad nostram salutem: respondet Bannes illam reuelationem externo signo factam fuisse, vt Petrus apud Hebræos excusationem haberet de conuersatione quam cum Gentilibus habuerat, sed contra. Nam Petrus ibi manifestè asseruit id tunc in veritate cognouisse. 2. post multos annos ab ea die Pentecostes, Apostoli B Concilium congregarunt, vt in eo deliberarent vtrum iam cessassent legalia: ergo in die Pentecostes non didicerant. Ad rationem in oppositum dico satis instructos ex cænaculo prodiisse Apostolos gratiæ donis, & cognitis maiori ex parte veritatibus fidei, non tamen opus fuisse vt ipsis reuelaretur tunc quomodo in omnibus euentis & particularibus circumstantiis se gerere deberent, & consequenter neque necessarias pro alio tempore veritates antea præcognosci oportere. Nam quando Christus Dominus Ioann. 6. dixit. Quod spiritus sanctus veniens eos docere deberet omnem veritatem; exponit bene Mald. post Theophil. omnem scilicet, quam conueniebat eos scire: cum ergo aliqua pro eo tempore non oporteret ab Apostolis sciri, nil mirum si in eo die ipsis reuelata non essent, quod D. C Thom. citatus significauit cum dixit, *Non tamen docuit eos de omnibus futuris euentibus hoc enim ad eos non pertinebat.*

Tertium dubium est; vtrum in Ecclesia nunc nouæ fiant propositiones de fide? ad 8.
solutionem suppono dupliciter dici vnam propositionem de nouo fieri de fide. Primo propriè & formaliter, si propositio quæ antea non pertinebat ad obiectum materiale fidei nunc iam pertineat, quia videlicet antea non erat reuelata, vt nunc est. 2. minus propriè quoad effectum obligandi fideles ad credendum. Nam stat esse vnam propositionem reuelatam, quia tamen non clara est illius reuelatio, & vt talis ab Ecclesia non proponitur, nescitur an sit de fide, & consequenter fideles illam de fide recipere non tenentur. Respondeo igitur quando Ecclesia aliquas proposi- D tiones de nouo credendas proponit, illas non priori modo, sed posteriori de fide facere: ita Theologi communiter cum D. Thom. 2.2. quæst. prima artic. 7. & artic. 10. ad 2. Valent. punct. 6. citato in respons. ad 3. Vuald. lib. 2. doctrinal. fid. cap. 22. & 23. Castro lib. 1. contra hæret. cap. 8. Cano. lib. 1. de locis cap. 7. & lib. 4. cap. 4. Suar. de fide disp. 2. sect. 6. numero 15. Ægid. Coninc. de moralit. act. supern. disp. 12. dub. 6. & supponunt omnes scolastici quatenus docent non augeri fidem Ecclesiæ quoad numerum credibilium. Probatur primo, nam Ecclesiæ intentio in his definitionibus est fidem Euangelicam à Christo traditam & ab Apostolis; retinere puram & integram, sed huic intentio- ximè obstaret, si nouas propositione

neret, quæ nec in canonicis scripturis, neque in Apostolicis traditionibus; prout à Patribus, & sacris Doctoribus exponuntur, aliqua ratione continerentur; ergo: secundo quod fideles sciant propositionem esse testatam à Deo vel non, non tollit infallibilem illius auctoritatem ex propria fidei ratione formali acceptam, ergo licet ante definitionem Ecclesiæ, fideles non obligarentur ad credendam aliquam propositionem, eo quod ignorarent illam esse reuelatam, hoc non tollit illam ex se postulare & promereri fidelium credulitatem: sed quando nunc Ecclesia definit aliquid credendum, non respicit ad nouam, seu præsentem, reuelationem, quæ de hac veritate de nouo fiat, sed ad antiquam: ergo ante definitionem id iam erat de fide, quia iam erat reuelatum; alioqui erraret Ecclesia in proponenda propositione non reuelata. Confirmatur; nam vt infra ad titulum de constitut. dicemus, ex eo quod lex ignoretur, ideoque ignorantes excusentur ab obseruatione illius, non tollit veram legis rationem iam à principe sancitam & sufficienter promulgatam. Vnde quemadmodum ij, qui à principe potestatem habent legem ab eo promulgatam declarandi: quando populo suam obligationem indicant, & legem in quo sensu obseruanda sit, exponunt, ius nouum non statuunt, sed antiquum declarant, ita Ecclesia cum à Christo potestatem acceperit doctrinam Catholicam declarandi, quando propositionem de fide definit, ius nouum non efficit, sed iam in sacris scripturis contentum declarat.

9. Oppones primo: Christus testatus est ea omnia, quæ Ecclesia definit esse vera, & diuina fide credenda: ergo Ecclesia quando definit, efficit aliquid de nouo credendum de fide: probatur antecedens, quia reuelatum est, Ecclesiam errare non posse in definiendo ea, quæ de credendis & agendis ad Catholicam fidem pertinent: vt infra quæst. 4. dicetur. Consequentia patet; nam quando Ecclesia de nouo aliquid de fide statuit, supponit materiam præcedenti testimonio Christi, ergo de nouo facit de fide quod non erat. Ad hanc obiect. respondet Ægid. distinguendo antecedens, & in sensu formali illud negat, in sensu vero materiali & indirecto concedit, in quo ait falsam esse consequentiam, sensum formalem antecedentis vocat, si testimonium Christi cadat directe super definienda ab Ecclesia; materialem, si idem testimonium abstrahat à definitione Ecclesiæ sine respectu ad hoc, quod Deus easdem res testetur esse veras; sensum indirectum appellat, qui per quandam consequentiam educitur, verùm mihi non satisfacit solutio: Primo quia non video quomodo sensum antecedentis accipere possimus cum illa abstractione; Nam quamuis sub illis verbis formalibus Christus illam non reuelauerit propositionem, satis erit si per æquipollentia id faciat, at reuelare Ecclesiam in definitionibus fidei non erraturam, æquipollet reuelationi dictanti, illam semper verum definituram: secundò non rectè dicitur sensus antecedentis indirectus, cum testimonium Christi directè tendat ad obie-

A ctum æquipollens illius propositionis, *quidquid Ecclesia definit est verum*, quale est, *nihil Ecclesia definiet erroneum seu falsum*, ergo reuelatio Christi non indirectè, sed directe cadit supra illud obiectum, neque ab eo abstrahi potest. Expeditior ergo responsio est, si dicas Christum non reuelasse Ecclesiam aliquid de nouo definituram de fide, sed quidquid illa definiuisset, seu declarasset verum esse, vnde non colligitur Ecclesiam constituere nouum ius diuinum, sed à Christo & canonicis libris, ac traditionibus traditum declarare. Immo etiam ipsæ declarationes non tam respiciunt reuelationem præsentem spiritus sancti, quam præteritam, in qua confusè, & vniuersaliter continebantur, quod magis patebit in solutione sequentis obiectionis.

B Oppones secundo. Quando Concilium Oecumenicum generale aliquid de fide statuit, sane hoc non facit sine peculiari spiritus sancti directione, & illuminatione, qua sanctorum Patrum mentes collustrat, & in errorem labi non permittit: sed illa illuminatio est reuelatio de nouo facta, cadens super talem declarationem, ergo de nouo statuitur enuntiabile de fide: consequentia probatur, nam quoties de nouo ab spiritu sancto aliquid reuelatur, de nouo aliquid credendum decernitur. R. concessa maiori, distinguendo minorem. Nam licet detur noua reuelatio respectu particularis declarationis faciendæ, non datur noua respectu veritatis credendæ, quia veritas declarata; & ad credendum proposita, iam C antea reuelata erat, neque ad illam de fide constituendam necessaria erat reuelatio noua, vt tamen declararetur, & ad credendum populo proponeretur illam ignoranti, opus fuit noua reuelatione; & quia hæc particularis declaratio continetur in illa vniuersali, quod, quidquid Ecclesia declarauerit, verum erit, quæ à principio reuelata est, etiam quoad declarationem, reuelatio nouum non proponit, nisi quoad magis explicitam declarationis cognitionem, & in particulari, quæ iam in vniuersali, & in confuso reuelata erat. Etenim vniuersalis particulares sub se comprehendit; & qui propositionem vniuersalem reuelat, omnes particulares reuelare censetur saltem in genere, & in confuso. 10.

D Superest altera tituli pars de diuisione obiecti materialis fidei in articulos & symbola. In qua prima difficultas est, quid sit articulus fidei; & in primis esse enuntiabile de fide nemo dubitat: quia tamen non omne enuntiabile de fide distinctum efficit articulum; Richard. Victor. quem refert Duran. in 3. dist. 25. quest. 2. & Alens. 3. p. quæst. 69. memb. 5. ita articulum definit, est indiuisibilis veritas arctans nos ad credendum, ex qua definitione colligit Gabr. in 3. dist. 25. quest. 2. Omnem propositionem de fide esse dicendam articulum fidei; quia omnis arctat nos ad credendum; in quo sensu vsurpatur à D. Thom. 2. 2. quest. 1. artic. 7. Verùm hic loquendi modus nec communiori Theologorum vsui, neque fidelium acceptioni consentit; neutri enim singulas propositiones de fide, fidei articulos appellare consueuerunt. 11.

Vnde

Vnde D. Thom. artic. 6. aptius docet articu- A lum esse assertionem, seu collectionem assertionum, quæ per se ad fidem spectant & habent peculiarem difficultatem in credendo. Vnde patet articulorum distinctionem, non esse accipiendam penes reuelationem in qua omnes conueniunt, sed penes diuersam difficultatis rationem, quæ in singulis visitur ad credendum, siue sit vna, siue multæ simul propositiones; verbi gratia potius dicitur articulus fidei, Deus est Trinus & vnus, quam Deus est, ob specialem difficultatem illius articuli: vt obseruat Dur. citatus, & ad eundem articulum eadem de causa spectat quod Dei filius passus sit, mortuus, & sepultus.

12. Obiicies: Mysterium Eucharistię habet peculiarem difficultatem in credendo, & tamen non solet numerari inter articulos fidei: ergo B non bene per hanc differentiam definitur fidei articulus. Ad hanc obiectionem respondet D. Thom. 2. 2. quæst. 1. artic. 8. ad 6. hoc sacramentum quod attinet ad miraculosam corporis Christi pręsentiam concludi sub omnipotentia, sed hæc ratio non videtur sufficere, nam etiam creatio item Christi hominumque cæterorum resurrectio sub omnipotentia includi possent, & tamen de his sunt peculiares fidei articuli. Deinde quamuis ex diuina omnipotentia mysterium Eucharistiæ quatenus possibile, probatur: non tamen satis inde probatur de facto esse exhibitum. Secundo alij respondent esse inclusum tale mysterium in articulo remissionis peccatorum, sed C neque hæc solutio satisfacit, nam hoc sacramentum non fuit primo & per se institutum ad remittenda peccata, vt docent communiter Theologi. Præterea baptismus in symbolo saltem Nisseno proponitur vt peculiaris articulus; qui tamen potiori iure includi posset in articulo remissionis peccatorum. Tertio respondet Suar. de fide disp. 2. sect. 5. numero 9. in symbolis posita esse quæ per se ad Dei, & Christi cognitionem pertinent, propter perfectionem, & obedientiam intellectus, & propter firmandam spem, & excitandam charitatem: præter illa verò alia necessario credenda propter operandum, quæ non sunt in symbolis posita, quæ solutio plene satisfaciet, si addas speciatim in symbolis poni, quæ ante baptismum credenda sunt, D qualis non est articulus de præsentia Christi in Eucharistia, Vnde olim interdictum erat Catechumenis, ne mysterio Eucharistię interessent, sed finito Euangelio, vel symbolo foras mittebantur: vt ex multis patribus probat Ioann. Steph. Duran. de Ritib. Eccles. lib. 2. cap. 1.

13. Secunda difficultas est; quid sit symbolum, & quotuplex: omissis ergo aliis significationibus symbolum significabat idem apud Gręcos quod Latinis tessera, quibus etiam familiare fuit, vt signum bellicum designarent, quo milites se internoscerent; & ab hostibus distinguerentur, vt in Marij Castris Lar. Deus, in exercitu Syllæ Appollo Delphicus. Item significat summam seu breuem sententiarum collectionem, hinc dictum est symbolum illa articulorum summa ab Apostolis, sanctis Patribus & ab Ecclesia collecta, vt cum multis patribus docet Canisius ad initium Catechismi & Duran. lib. 2. citato. cap. 11. ita etiam dictum est; quia per illius fidem Christi milites à cæteris hominibus discriminantur, & illo inter se signo dignoscuntur. Deinde triplex est symbolum in Ecclesia; primum est Apostolorum, etiam pueris cantatissimum ab Apostolis quidem compositum: vt docent Clemens Romanus in epistol. ad Iacobum. Cyprian. & Ruffin. in exposition. symboli Irænę. lib. 1. cap. 2. Tertull. de præscript. cap. 14. Ambros. epist. 81. & serm. 38. in fin. Hieronym. in epistol. ad Pamach. de error. Ioan. Episc. Hieros. Chrysost. homil. 1. & 2. in symbolum: Augustin. serm. 115. de tempore vbi addit singulos Apostolos singulas sententias symboli protulisse, quod idem indicat Leo Papa epist. 13. ad Pulcheriam. Et Isidorus lib. de diuinis officiis cap. 16. quod non tollit omnes post compositum symbolum illud sua approbatione confirmasse, & illud tanquam catholicæ fidei summam, retinendum decreuisse, & vnam eandemque fidelibus regulam fidei præscripsisse, quam contra insurgentes hæreses illæsam seruari oportebat: hoc vero symbolum non idcirco est canonica scriptura, quia est ab Apostolis editum; viua enim voce non scripto compositum docet cum multis Patribus Bellarm. lib. 4. de verbo Dei scripto cap. 4. & consequenter non à spiritu sancto dictante, sed dirigente tantum Apostolorum mentem factum fuit, quamobrem vt Canonica scriptura, ab Ecclesia non est declaratum, sed vt Apostolica traditio receptum.

Secundum symbolum est Nycęnum quod in primo generali Concilio Nicæno anno Domini 325. conditum est; cuius formandi sapientissimus architectus fuit Osius de quo Athanas. in Epistol. ad Solitar. sic scribit contra Arianos ex ipsorum verbis in eundem Osium apud Constantium Conclamantium. 14. *Hic princeps est synodorum etsi quid scribit, vbique auditur, hic formam fidei in Nicæna synodo concepit, & Arianos vbique pro hæreticis traduxit.* Eiusdem symboli formulam refert etiam Athanas. in epistol. ad Iouinianum Imperatorem. Auctum fuit à Concilio Constantinopolitano primo, & aliis, propter hæreses quæ de nouo emerserunt, vt docet Baron. anno 381. pag. 8. Turian. de fide disp. 113. dub. 1. referens Vasq. & Valent. & notat Suar. citatus numero 5. Et quamuis in hoc Nicæno Concilio cautum est, ne noua symbola induceretur in Ecclesiam; & ne quid addere, vel adimere prædicto symbolo quispiam auderet, quod pręceptum in Constantinopolitana & Ephesina synodo reperitur, nō fuit tamen synodorum intentio potestatem summi Pontificis vel futuri generalis Concilij coarctare, sed priuatas personas constringere, illęsamque huius symboli veritatem retinere; quod non tollit potuisse summos Pontifices & Generalia Concilia propter insurgentes hęreses aliquam particulam illi claritatis gratia superaddere, quod optimè obseruat D. Thom. 2. 2. quęst. 1. artic. 10. ad 2. hac ratione addita est illa particula filioque contra

errorem Grecor. neque dubium faciat quod Vigilius Papa lib. 4. contra Euthychen scripsit Romanum symbolum esse antiquius Nicæno quasi aliud intercesserit post symbolum Apostolorum & ante Nicænum. Nam Romanum appellauit symbolum Apostolorum quia apud Romanos fuit in frequenti vsu, & Ecclesia Romana Apostolica merito nuncupatur vt respondet Durandus proximè citatus.

15. Tertium fuit symbolum Athanasij ab eo compositum vt testatur Nazian. Orat. de illius laud. Augustin. in psalm. 120. & 5. de Trinitat. cap. 8. & epistol. 174. & probat Bellarm. lib. 2. de Christo cap. 25. Genebrar. de Trinitat. lib. 3. Vasq. 1. p. disp. 146. cap. 5. Suar. de Trinitat. lib. 11. cap. 16. Valent. tom. 3. disp. 1. quæst. prima punct. 5. Baron. anno 340. pagina 3. Continetur in Confessione Concilij Toletan. 4. & 5. illud non vniuersali Ecclesiæ credendum proposuit Athanas. sed vt particularis Episcopus suæ fidei confessionem exposuit, quod notauit D. Thom. proximè citatus; ad tertium illud tamen postea vniuersalis Ecclesia recepit, Ideoque Eugenius Papa in Concil. Florent. in decreto ad Armenos cap. 6. ipsis pro fidei regula Athanasij symbolum præscripsit: præter hæc tria nullum est aliud quod tanquam ab his diuersum proferatur, licet in diuersis Conciliis variæ fidei confessiones adducantur, quæ omnia ad hæc symbola reuocantur: illorum enim doctrinam diuersis solum loquendi formulis inculcant.

16. Hinc patet responsio ad alteram tituli partem. Ad illam enim dicimus merito constituta esse in Ecclesia symbola ad quæ tota fidei materia quoad substantiam, baptizandis necessario proponenda colligeretur, & in quibus fideles breue compendium fidei suæ profitendæ haberent, memoriaque retinerent, & se contra insurgentes hæreses munirent: Item per hanc vniformem totius Ecclesiæ confessionem vnam esse apud omnes fideles in toto orbe fidem ostenditur, vt Epiphan. docuit in Anchorato ad finem, & quamuis materia fidei multo amplior sit in tota sua latitudine, in hoc tamen symbolo Romano, quod in frequentiori vsu est, traduntur omnia quæ per se spectant ad fidem necessaria, ad cognitionem Dei, & Christi, ad obedientiam fidelium ad intellectumque captiuandum in obsequium Christi, ad firmamentum spei, & incitamentum charitatis. Quæque accedentibus ad fidem omnino ante baptismum credenda poni oportet. Nam fides est sperandarum substantia rerum, ideoque illa, quæ ad expectatam beatitudinem pertinent, & per se ad illam obtinendam ordinata sunt, ad fidem per se spectare censentur: alia verò quamplurima ex occasione, & per accidens reuelata etiam si in materia credibilium reponantur per se ad fidem non pertinent. Ex his ergo enunciabilibus de fide, per se ad illam pertinentibus, illa tantum posita sunt in symbolis quæ ad Dei Christique cognitionem necessaria erant, & ad excitandam spem, accendendamque charitatem fidelium sufficerent. Neque enim omnia ex illis quæ postea in ordine ad operationem credere opus est, & ad obtinendam beatitudinem conducunt, sub particularibus articulis explicitè in symbolis declarantur, vt de sacramento Eucharistiæ diximus, & de aliis quæ facile occurrent dicere possemus, & omnia speciatim in symbolis referri, labilis fidelium memoria, & rudium imperitia addiscendique difficultas prohibebat.

At dices quorsum plura edita sunt symbola cum vnum ad institutum sufficeret, & ex alio capite nullum sufficiens videtur, nam de illis duobus quorum D. Paulus ad Hebræos 11. numero 6. meminit, & accedenti ad Deum credenda proposuit, nempe quod Deus sit, & quod remunerator sit, non fit particularis articulus, cum tamen adeo necessarium sit illa explicitè credere vt locus Apostoli demonstrat. Ad hoc dubium responderi solet cum Alens. 3. p. quæst. 69. mem. 2. ne multiplicitas symbolorum superuacanea videatur, particularem vniuscuiusque finem esse considerandum, etenim tres inter se diuersi fines tria item symbola facere coëgerunt: fines verò sunt Instructio fidelium, refutatio hæresum, & maior mysteriorum declaratio: ad primum finem satis superque erat vnum Apostolorum symbolum; nam si fideles sciant, & credant, quæ in illo continentur, sufficit ad salutem: & quamuis Alens. citatus secundum finem Athanasij symbolo adscribat, melius tamen Suarius numero 9. post Gabr. in 3. dist. 25. quæst. 1. docet symbolum Patrum seu Conciliorum quale est Nicænum, & quod approbatum fuit, & auctum à diuersis Conciliis ad illum secundum finem respicere; nempe hæresum refutationem, omnes enim particulæ ipsi adiunctæ ad confutationem particularium hæresum, quæ post illud symbolum Apostolorum emerserunt manifestè diriguntur, vt obseruauit Baron. anno 325. pag. 23. in principio cum D. Basilio epistol. 78. & Hieronym. epistol. 65. qui reddentes rationem cur Concilium Nicænum clarius de spiritus sancti diuinitate & processione non egerit, illam assignant quod tunc temporis contra filium non contra spiritum sanctum hæretici insurrexissent: hac etiam de causa in symbolo Nicæno illi duo articuli de descensu ad inferos & de communione sanctorum non exponuntur, quia nulla hæreticorum contradictio tunc erat, quæ eorumdem articulorum confirmatione & contrariarum hæresum refutatione indigeret. Athanasius verò tertium symbolum composuit, non vt fidelibus regulam fidei præscriberet, neque vt contra hæreses quidquam definiret, quippe qui vt priuatus Episcopus pennas nido suæ iurisdictionis maiores non extendit: sed quasi priuatus Theologus fidei mysteria magis explicare & quasdam veluti conclusiones ex principiis iam definitis deducere procurauit, ideoque multa in aliis symbolis contenta prætermisit, quæ maiori declaratione digna non videbantur. Ad id quod in secunda obiectionis parte opponitur, R. illa duo ab Apostolo tacta initium

initium & finem Apostolici symboli manifestare, nam qui in primo articulo dicit, *Credo in Deum Patrem*; satis aperte fatetur Deum esse, deinde qui in vltimo articulo credit post futurum iudicium, iustos ab impiis separans, vitam æternam futuram, quis dubitat illum credere æterni præmij, vel supplicij futuram esse remunerationem, non ab alio quam à Iudice & omnium redemptore faciendam? quamobrem cum principium, & finem Apostolici symboli Paulus tetigerit, totum nobis indicasse coniector. Tandem quo pacto Apostoli singuli singulos sui symboli articulos protulerint iam in puerorum libello de doctrina Christiana scriptum videtur, solum aduerto diuersimode hos articulos Apostolis attribui à D. Augustin. serm. illo 115. citato & D. Thom. in 3. distinct. 25. quæst. 1. artic. 2. in corpore vt notauit Turrianus de fide disp. 13. dub. 1.

De causa seu obiecto formali fidei.

QVÆSTIO II.

1. FIdes diuina siue actualis siue habitualis qualitas est & forma, potentię intellectiuę inhærens, quæ non habet aliam formam saltem realiter distinctam in se receptam, dico realiter distinctam, vt à philosophicis quæstionibus abstineam, vtrum existentia, duratio, vel præsentia sit modus ex natura rei distinctus ab ipsa entitate rei existentis, durantis, & præsentis, de quibus in metaphysica dixi existentiam, seu durationem à parte rei non distingui à re existente & durante; præsentiam tamen seu vbi, esse modum distinctum ex natura rei, sed ita cum qualibet re identificatum, vt ab illa seorsim esse nequeat, quare non posse eundem modum præsentiæ immediatè afficere duo realiter distincta, distinguitur enim tantum modaliter, non realiter ab eo, cui affigitur, & de essentia modi est esse essentialem & actualem dependentiam à re quam modificat, quare hanc formam modalem nimirum præsentiam realem alteram in actu alteram in habitu fidei esse suppono: quæ modalis forma à parte rei causa formalis est huius formalis effectus, quo fides est realiter hic præsens: præter hanc est etiam alter modus immediatè afficiens ipsam qualitatem fidei, nempe actio, quam similiter à parte rei distinctam, & cum re producta realiter identificatam esse docui, & dependentiam illius ab agente seu conseruante: pręter hos modos non agnosco alios, qui fidei qualitatem à parte rei per modum formæ afficiant his: verò omissis, qui ad philosophum spectant, constat nullam esse causam formalem intrinsecam respectu fidei, quæ in considerationem venire possit; superest ergo solum extrinseca seu obiectiua. Cæterum causa formalis extrinseca seu obiectiua à qua potentiæ, seu habitus specificantur triplex assignari solet: ratio *qua*, ratio *sub qua*, & ratio *per quam seu*
2. *propter quam*: sed quia ratio *qua* non est aliud quam forma ipsa seu ratio obiecti constituens illud in suo esse, & sæpè non complet formaliter rationem specificantem habitum, vt apertè patet in habitu fidei, cuius obiectum est Deus sub ratione Deitatis, vt diximus quæstione præcedenti: per hanc tamen non distinguitur à Theologia siue beati, siue viatoris; vtraque enim etiam respicit Deum tamquam obiectum, sub ratione Deitatis, ideo hæc ratio *qua* potius ad materiale, quam ad formale obiectum spectat, præsertim in consideratione obiecti fidei vt optimè indicauit D. Thom. 2. 2. quæstione prima artic. 1. vbi postquam statuit rationem formalem obiecti fidei, addit, *Si verò consideremus materialiter ea, quibus fides assentitur, non solum est ipse Deus, sed etiam multa alia*, ex quibus verbis patet ex sententia D. Thom. Deum sub ratione Deitatis pertinere ad obiectum materiale fidei non formale. At quidquid sit de modo loquendi de hac ratione *qua*, terminatiua assensus fidei, egimus superiori quæstione ea lia ratione sub qua & propter quam eiusdem in præsenti tractandam.

Diuiditur obiectum formale fidei in sub quo *&* propter quod, *& primum membrum declaratur, quatenus in fide est.*

SECTIO I.

SVppono ex veriori philosophandi modo circa obiecta potentiarum, habituum, vel actuum, duplex esse posse obiectum formale seu rationem formalem, quod idem est: alterum *sub quo*; alterum propter quod: obiectum formale *sub quo* est conditio ex parte obiecti adeo requisita vt sine illa obiectum neque potentiam mouere, neque illius actum possit terminare, verbi gratia non visum in obiecto fidei, non certum in obiecto opinionis, ideoque supradiximus obiectum euidens actu non posse terminare assensum fidei, & similiter obiectum scitum actu non potest terminare actum opinionis, saltem quæ formaliter attingat incertitudinem, seu fallibilitatem obiecti, ad hunc modum conditionis omnino requisitæ seu obiecti *sub quo* reuocantur abstractiones per quas scientiæ distinguuntur, quia neque sunt ipsæ rationes, quæ attinguntur, neque motiua propter quæ scientiæ in illas tendunt, verbi gratia abstractio à materia sensibili singulari pertinet ad naturalem philosophiam, abstractio à materia sensibili communi non re, sed ratione ad mathematicam, abstractio ab omni materia re & ratione, ad metaphisicam: hæ abstractiones dicuntur peculiares scibilitates concomitantes obiecta materialia, quæ sub illis diuersis scibilitatibus diuersas scientias specificant, immo intra obiectum naturalis philosophiæ adhuc abstractio scientiæ peculiaris fit, nam corpus animalis consideratur à philosophia naturali: si tamen hoc restringatur per sanabile, fiet abstractio spectans ad medicinam. Item Deu-

sub ratione Deitatis est obiectum Theologiæ A beati, & viatoris, Theologia tamen viatoris abstrahit à scibilitate Dei euidenti, quæ doctrina ex D. Thom. Aristotele, Caietano, Capreolo, Ferrari. Cano, Syluestro & ex communi Theologorum & Philosophorum sententia confirmatur à Christophoro Gillio lib. 1. tract. 3. cap. 2. à Cursu Conimbric. in lib. 1. posterior. cap. 23. quæstione vnica, art. 1. & 3. & in lib. Phis. quæstione prima proæmiali artic. 3. & in lib. 2. de anima cap. 3. quæstione 5. artic. 2. & esse omnium sententiam, nimirum bene philosophantium, & philosophorum alicuius notæ docet Suar. disp. 1. Metap. sect. 2. numero 12. & sanè luculenter Fonseca tom. 3. metaph. lib. 6. cap. 1. tota quæstione 6. de hac materia abstractionum agit: quartamque addit abstractionem B sect. 5. quæ Theologiæ competit nempe ab omnipotentialitate, hæc verò abstractio soli Deo conuenit, quem idcirco obiectum per se Theologiæ D. Thom. assignauit, vnde sect. 3. §. deinde, miratur idem Fons. quod aliqui recentiores leuibus ducti fundamentis, & propter difficultates non sane inextricabiles ab antiqua, & communi sententia recesserint; neque ea perpenderint, quæ à veteribus sunt accepta & hactenus seruata.

2. Hinc colliges primo falsam esse illorum recentiorum opinionem qui non distinguunt obiectum formale à materiali in sensibus externis: neque enim agnoscunt vnam aliquam rationem, in qua obiecta materialia conueniant, & potentiæ tribuant specificationem, C sed omnia obiecta, quæ po unt terminare actus alicuius potentiæ etiam vt plura, & specie diuersa, dicunt esse obiectum specificatiuum illius, verbi gratia colores nempe albedo, nigredo & reliqui, item lux sunt obiectum potentiæ visiuæ vt aiunt, quam sententiam variis in locis docet Petrus Hurtado præsertim in physica disp. 8. sect. 3. numero 33. sed missis antiquorum testimoniis examinemus hanc philosophandi rationem. Primo si obiecta vt multa sunt nullam habent communem rationem sub qua vni potentiæ speciem tribuant, sane ab ipsis nequit specificari: nam à quo res accepit specificationem, ab eo accipit vnitatem, ideo enim visus constituitur vna potentia in tali specie, D & non multiplex, quia ab vna ratione specificatiua sumit suam distinctionem, & vnitatem; ergo quæ multa sunt diuersa specie non sunt aptum, & determinatum principium vnius potentiæ specificatiuum, rogo enim cur color, & lux speciem tribuant visui, & non calor seu sapor & lux, ego enim dicam quia solum color & lux conueniunt in ratione visibilitatis, quæ est abstractio ab audibilitate & reliquis cæterorum sensuum formalibus obiectis distincta. At qui hanc non agnoscit communem rationem sub qua omnes actus visus tendunt in colorem & lucem, vnde accipiet connexionem, & limitationem materialium obiectorum, vnde terminum potentiæ præscribet, vltra quam ipsa nequeat transilire? quomodo contraria albedo, & nigredo ad vnam specificandam potentiam conspirabunt, si communem non habent rationem, in qua ad id conueniant? quis vidit diuersa specie, suo numero agentia vnum effectum producere, tamquam partiales causas, quæ sub vna, eademque actione illi esse non tribuerint? plura vt plura vnum efficient numerum: sed non vnum numero, vel specie causabunt: si ergo obiectum est causa formalis externa specificatiua vnius potentiæ, oportet vt sit aliqua ratione vnum.

Secundo contra prædictam opinionem recentiorum & pro vera, & antiqua sic arguitur: visibile, aut scibile dupliciter consideratur: primo quatenus significat præcise denominationem extrinsecam prouenientem à potentia, vel ab habitu, cuius actum, vel terminat, vel terminare potest, vnde hæc denominatio tribuitur obiecto quatenus est terminatiuum potentiæ seu habitus mediante actu. Secundo accipitur scibile, seu visibile vt est denominatio accepta ab intrinseca entitate rei, quatenus est principium, & motiuum potentiæ, & habitus, non motiuum propter quod, sed sub quo, quia ab ipso obiecto, aut ab specie, eius vicaria, tanquam à primo motore incipit cognoscendi actus. Etenim, vt optimè obseruant Scotus quæstione 3. prologi §. contra istud, Bassolis ibidem quæstione 3. artic. 1. §. 2. ad finem, Aquilanus quæstione secunda artic. 1. in fine, obiectum ad potentiam comparatur tanquam motiuum seu actiuum ad passum; ad actum vero cognoscendi tanquam causa ad effectum, & quamuis visibile, & scibile primo modo sit quid posterius potentia & habitu, tamen secundo modo non est negandum esse prius, & specificatiuum illius. Nam nostræ potentiæ cognoscentes sunt prius passiuæ quàm actiuæ, nequeunt enim in actum prodire, antequam ab statu puræ potentiæ cognoscibili ad actum primum reducantur, vel ab obiecto per se, aut per sui speciem, cuius interuentu per notitias primum simplices, & intuitiuas, & deinde per complexas, & arguitiuas ad vlteriores cognitiones promouentur: hanc doctrinam vtriusque scholæ Magistri D. Thom. & Scot. tradiderunt: nam D. Thom. in 3. dist. 4. quæst. prima artic. 1. quæstiuncula prima ait, *Vnumquodque agit secundum quod est actu & per suam formam: obiectum autem est actiuum in virtutibus passiuis*, hoc est potentiis vitalibus, vt bene explicat Gillius citatus num. 9. & patet ex eo quod subiungit, *ideo ratio obiecti ad quam habet proportionem potentia passiua, est illud quod est formale in obiecto*: idem fere docet in multis aliis locis. Deinde Scot. in 1. dist. 3. quæstione 3. §. Ad rationes, ait: *rationem obiecti dico esse illam formam secundum quam obiectum est motiuum potentiæ.* Itaque ratio sub qua obiectiua non est entitas obiecti nudè sumpta, sed illa vis quam obiectum habet ad mouendam potentiam in ratione principij, & ad determinandam illam ad hanc vel illam speciem cognitionis, verbi gratia idem album mediante specie visibili determinat, & mouet visum ad visionem; mediante specie impressa, à visu in sensum communem emissa,

emissa, quem similiter ad suam sensationem intuitiuam prouocat, & sic de reliquis potentiis, quo vsque ab experimentali notitia intellectus elicit assensum primorum principiorum, & notitiam effectuum, ex quibus latentium causarum cognitionem & conclusionum assensus deducit: quare sicut primæ apprehensionis specificatio desumitur ab obiecto, quod per sui speciem potentiam constituit in actu primo, & determinat illam ad cognitionem talis speciei nempe albi, ita ab eodem obiecto sub rationibus & motiuis diuersis, pro diuersitate potentiarum, & ad obiectum sub quo pertinentibus specificatio potentiarum desumenda est; imo & scientiarum, consideratis earumdem abstractionibus diuersis, & ratio est, quia scibilitas actiua obiecti, non est illius entitas nude sumpta, sed sub diuersa ratione agendi, aut mouendi considerata sub qua vim habet determinandi potentiam ad vnam speciem cognitionis, potius quam ad alteram, ergo diuersa ratione cognoscibilitatis obiectiuæ sumitur distinctio potentiarum cognoscentium & à diuersa ratione scibilitatis, distinctio scientiarum.

4. Hinc colliges secundo semper obiectum formale etiam potentiarum cognoscentium externarum esse diuersum à materiali, ab eoque specificari potentiam: videndi verbi gratia à visibili; audiendi ab audibili, &c. cum quo stat vt actus eiusdem potentiæ specie diuersi esse possint, quia visibile albi, & visibile nigri magis differunt quam visibile huius albi à visibili alterius albi: sed hæc differunt numero; ergo illa differunt specie: quamobrem visibile quod est respectu potentiæ specificum, respectu actuum eiusdem potentiæ est genericum, similiter abstractio, quæ respectu scientiæ totalis est quasi specifica, comparatione scientiæ partialis est generica, cum hoc tamen discrimine quod in scientia partiali alia est ratio motiua nempe *propter quam* à qua specificatio scientiæ partialis accipitur; alia *sub qua* quæ scientiam partialem reducit ad certam totalis scientiæ abstractionem, quam appellaui respectu scientiæ totalis quasi specificam: quia non existimo scientiam totalem esse vnum habitum seu qualitatem simplicem, vt in philosophia docui cum Cursu Conimbricensi in lib. 1. poster. cap. 23. quæstione vnica artic. 3. quam sententiam præter Scot. Gregor. Gabriel. Marsil. & alios antiquiores tuentur Tolet. Fonsec. Suar. ibidem relati.

5. Obiectum propter quod, seu per quod, est motiua ratio determinans intellectum ad certam speciem assensus, etenim intellectus nullum iudicium fert de veritate complexa absque ratione vera seu apparente, quare pro rationis diuersitate, assensus diuersus est, hæc ergo ratio dupliciter apparet intellectui, primò quando non in aliquo medio intrinseco, vel extrinseco, sed ex sola apprehensione terminorum apparet, vt videre est in primis principiis, & propositionibus per se notis, quæ ex suis terminis sunt cognoscibiles, secundo quando non ex sola apprehensione terminorum determinatur intellectus ad assensum veritatis complexæ, sed ex medio aliquo propter quod illam assequitur veritatem, hoc vero medium si est intrinsecum debet esse causa connexionis prædicati cum subiecto, vel secundum se in essendo, vel saltem quoad nos; seu in cognoscendo. Vtroque modo causa erit, si verbi gratia prima passio medium sit ad demonstrandam secundam, aut si quilibet effectus demonstretur per suam causam, & hæc proprijssimè est ratio *propter quam* quia inseruit demonstrationi quam Logici appellant *propter quid*, vt illam distinguant à demonstratione *quia* in qua causa demonstratur à posteriori per effectum, qui solum quoad nos seu in cognoscendo medium esse potest ad cognoscendam causam. In vtroque tamen casu cum medium sit intrinsecum; vt ostendat connexionem veritatis complexæ, opus est vt vel formaliter, vel virtute in duplici propositione medium coniungatur cum vtroque extremo veritatis cognoscendæ per illud; & sic antecedens cognitio talis medij debet esse iudicatiua. Nam in cognitionibus naturalibus, seu euidentibus non certificatur noster intellectus de veritate complexa nisi per iudicium. Hinc infero quotiescumque in assensu naturali vnum propter aliud iudicatur assensum fore discursiuum vel formaliter, vel virtualiter, nam etiam in propositione causali verbi gratia homo est admiratiuus, quia est intellectiuus, quamuis vnus à parte rei sit assensus, virtute est duplex ad minimum: comparari enim potest cum duplici parte obiecti, quarum vna cognitio infertur ex altera, & vtraque est iudicatiua: quod ex duplici coniunctione verbali *est* innotescit, & hæc semper intelligitur in cognitionibus naturalibus certis, & euidentibus in aduerbio *propter* verbi gratia assentior huic propositioni propter illud medium non modo apprehensum, sed etiam iudicatum, sicut in actibus voluntatis qui vult medium propter finem illud *propter* inuoluit præcedentem volitionem finis, vel formaliter vel virtute: tota hæc doctrina est ab omnibus philosophis recepta, & satis per se euidens. 6.

Quando tamen medium *propter quod* est extrinsecum, & fundatur assensus in dicentis auctoritate, ideoque est obscurus, quia intellectus non assentitur, quia videt veritatem ex suis terminis, neque ex aliquo medio, quod causa sit connexionis terminorum, ex eo quod cum vtroque coniungatur; id quod credendum proponitur, item dicentis testimonium ex rationibus, & motiuis euidenter apparet credibile, satis est si ego apprehendam tale testimonium, vt infallibile, vel morali, vel omnimoda infallibilitate pro qualitate testimonij, vt intellectus determinetur ad assentiendum veritati complexæ sine discursu formali, immo, & virtuali magis propriè loquendo. Nam sicut discursus formalis secundum causalitatem requirit duplicem notitiam 7.

iudicatiuam; quarum vna sit causa alterius, ita discursus qui non æquipollet duplici cognitioni iudicatiuæ, sed sequitur ad triplicem notitiam apprehensiuam, virtualis discursus secundum causalitatem non censetur: quamuis dici posset secundum successionem, quia vera cognitio succedit alteri, nempe iudicatiua apprehensiuæ, quod non sufficit, vt cognitio simpliciter dicatur discursiua. Nam alioqui assensus primi principij esset discursiuus, quia sequitur simplices apprehensiones terminorum: quod nullus boni nominis philosophus admittet, quando enim dubitatur an assensus primi principij sit discursiuus, non comparatur cum apprehensiua cognitione, sed cum inductione, & cognitione experimentali, neque respectu huius assensus principiorum esse discursiuos optimè docent Conimbricenses in logica cap. 1. de præcognit. quæst. 2. artic. 3. quare falsa est aliquorum recentiorum opinio, qui ad discursum solum requirunt vnum cognosci per aliud, seu propter aliud siue sit formaliter per diuersas cognitiones, siue virtualiter per vnam. Etenim discursus secundum causalitatem est mentis motio ab vna cognitione iudicata in alteram, ab illa causatam, quia discursus pertinet ad tertiam operationem mentis, & sicut prima supponitur à secunda, ita secundam tertia supponere debet, neque sufficit vt iudicetur vnum per aliud quomodocumque; sed vt cognoscatur per aliud præiudicatum non verò solummodo apprehensum; quod etiam aduertit Bartholomeus Amicus tom. 2. in logicam Aristot. tract. 23. disp. 2. quæst. 2. dubit. 1. art. 1. §. ex quo & artic. 3.

8. Hac præsupposita doctrina omnino necessaria ad ea quę dicenda sunt de obiecto formali *propter quod* fidei; inquirimus quodnam sit in fide obiectum formale *sub quo*: aliqui recentiores existimant esse credibile ex habitu fidei, aut ex supernaturali auxilio resultans: credunt enim adæquatam rationem formalem obiecti fidei infusæ non desumi ex diuina reuelatione tantum, sed simul ex habitu supernaturali qui cum tali reuelatione proportionem habeat: quare cognoscibilitatem seu credibilitatem ex reuelatione diuina; item ex habitu vel supernaturali auxilio resultantem esse, rationem *sub qua* ipsius fidei: sed quia hæc difficultas concidit cum altera infra tractanda quæst. 3. sect. 5. de supernaturalitate actus fidei eiusque obiecto formali *propter quod* adæquato non est hoc loco præoccupanda; sed supponendo diuinam reuelationem esse rationem propter quam adæquatam fidei, dicimus obiectum sub quo esse cognoscibile, seu credibile ex diuina reuelatione obscurum, & ineuidens, sed infallibile. Hoc assertum colligo ex præcedenti doctrina & speciatim ex D. Thom. in 3. dist. 33. quæst. 1. art. 1. quæstiuncula 1. in corpore vbi ait, *Diuersitas materiæ secundum quod est determinabilis per diuersa media & principia, ex quibus est facilitas considerationis, facit diuersas scientias.* Ex quibus verbis aliquantulum immutatis à Capreolo, quæst. 4. prologi artic. 1. ante 4. conclus. (Nam loco *determinabilis*, ait, *determinata*, & vbi est verbum *facilitas* ipse legit *facultas*; quæ mutatio cum in eundem cadere possit sensum, minus curanda est) rectè infert idem author rationem scibilis, ex qua peculiaris scientia specificatur, ex medio, seu motiuo desumi, seu per ordinem ad illud & post 6. conclus. alia D. Thom. loca refert ad idem probandum: & hinc est cur rationem *sub qua* cum ratione *propter quam* in fide multi authores confundant, seu permisceant: ita Caietan. 1. parte, quæstione 1. artic. 3. §. ad euidentiam; Corus lib. 12. de locis cap. 3. Valent. tom. 3. disput. 1. punct. 1. §. 4. conclusione secunda: alij vero agentes de obiecto formali fidei, ipsam non curant, sed solum rationem propter quam, quia sine hac illa explicari nequit, nam obiecta, quæ ante reuelationem diuinam, proportionem cognoscibilitatis non habebant, vt crederentur fide diuina; posita reuelatione redduntur proportionata, & proximè credibilia. Declaratur hoc exemplo. Nam eadem conclusio materialis habet diuersam scibilitatem prout demonstratur à mathematico per medium à materia sensibili abstractum, & à philosopho per medium in materia sensibili repertum, ideoque efficitur diuersus habitus sumpta specificatione à diuerso obiecto formali sub quo: similiter hęc propositio, Deus est, demonstrari potest à metaphisico demonstratione à posteriori per effectus, & causabitur scientia naturalis, eadem verò vt reuelatione eiusdem Dei se manifestantis, creditur quod ipse est, habet aliam cognoscibilitatem obscuram, sed infallibilem, & quia vtramque probauimus conditionem, nempe ineuidentiam, seu obscuritatem, & infallibilitatem, cui falsum subesse nequit, superiori quęstione, non oportet amplius in illis immorari.

Oppones primo cum Vasq. 1. p. disput. 7. cap. 3. obiectum eatenus specificat potentiam, habitum, seu actum; quatenus hæc ad illud referuntur, sed non referuntur ad illud sub ratione scibilis, visibilis, seu credibilis, sed ad res ipsas materiales, quæ sciuntur, videntur, & creduntur, vt docet Aristoteles 5. meth. cap. 15. Nam alioqui daretur circulus inutilis, quia si scibile non dicitur nisi per ordinem ad scientiam, id erit scibile, cuius est scientia, ergo si quis explicet, seu specificet scientiam per scibile, explicabit scientiam per se ipsam, & dicet, scientia est illius, cuius est scientia, idem argumentum fiet si comparemus fidem cum obiecto credibili, aut visum cum visibili. Respondeo concessa maiori distinguendam esse minorem, nam scibile, credibile, & similia dupliciter explicantur, primo vt est denominatio extrinseca ab habitu, vel actu cognoscitiuo, & tunc est quid posterius actu seu habitu; & in hoc sensu rectè dixit Vasq. & consentit Suar. in metaph. disp. 44. sect. 12. numero 64. & docuerat Scot. in 3. quæst. vnica §. 2. & in 1. distinct. 3. quæst. 3. §. ad rationes, scientiam non specificari à scibili; vt extrinsecè denominatur à scientia, sed prout 2. modo est denominatio 9.

nominatio intrinseca accepta à proprietate rei, quatenus proportionata, & apta est ad determinandam potentiam ad hunc vel illum actum seu habitum, & ab ea re vt stat sub hac formalitate actus vel habitus vnitatem, & specificationem desumit, vt tenent reliqui authores citati præter Vasquez qui impugnans Caietanum cum respondisset, quod aliquis pro ipso dicere posset, Caietanum loquutum fuisse de scibilitate theologica per ordinem ad diuinam reuelationem, vrget eam non fuisse Caietani mentem; cuius oppositum arbitramur: & ratio est quia obiectum materialiter sumptum, sine ordine ad medium, non ostendit determinatam cognoscibilitatem, per quam determinare debeat potentiam ad hunc potius actum, quam illum, & non est credendum, quod Caietanus à tam expressa sententia D. Thomæ recedere voluisset; immo non obscurè illius mens colligitur ex illis verbis in loco citato, *Per lumen diuinum id est medium diuino lumine fulgens: quod scibile theologicum constituit*, quasi diceret, per scibile ex medio diuinæ reuelationis theologiæ obiectum formale constitui. Vnde quia scibile in hac secunda acceptione, prius est actu, seu habitu, illis speciem tribuit. Aristoteles verò loquutus est de denominatione scibilis à scientia extrinsecè desumpta, & de obiecto non in ratione principij seu motiui, sed in ratione termini.

10. Oppones secundo pro Duran. & Aureolo apud Capreol. in 3. distinct. 25. quęstione vnica artic. 2. qui existimabant ineuidentiam non pertinere ad obiectum formale fidei *sub quo*: quæ sententia sic probari potest: obiectum fidei continetur directè sub obiecto intellectus; etenim obiecta particularium habituum contineri debent sub obiecto vniuersali illius potentiæ, quam iidem habitus perficiunt: sed ineuidentia non continetur sub vero, quod est obiectum intellectus: ergo pertinere nequit ad obiectum fidei, confirmatur quia ineuidentia est priuatio seu respectus rationis ad obiectum, vel potentiam cognoscentem in cognitione fundatus: ergo non potest esse ratio formalis *sub qua* obiecti: probatur consequentia, quia priuatio seu respectus rationis neque potest esse ratio mouendi potentiam, neque terminandi illius actum positiuum; præsertim cum ineuidentia superueniat rationi formali mouendi, & se habeat potius ex parte potentiæ cognoscentis, quàm ex parte obiecti cogniti: quare non posse per se ad illius formalem rationem pertinere: ad responsionem duo præmittenda sunt: primum ineuidentiam alteram esse positiuam, alteram priuatiuam, positiua est de substantia seu essentia actus ineuidentis, & ideo essentialis est actus fidei diuinæ: quod expressit D. Thom. in 3. distinct. 31. quæst. 2. artic. 1. quęstiuncula 3. vbi reddens rationem cur fides non maneat in patria ait, *imperfectio illa quam tollit gloria à fide, est substantia fidei, & ad speciem eius pertinens, quod patet ex hoc quod accipitur secundum rationem*, subiecti (id A est obiecti,) *à qua fides speciem accipit: obscuritas enim quam ænigma importat, ad genus cognitionis pertinet*: idem docet Duran. in 3. distinct. 23. quæst. 3. ad primum obiectum verò absolutè & in se non habet positiuam ineuidentiam formaliter vt patet in Trinitate, quæ sic terminat actum fidei vt nullam in se habet entitatiuam formalitatem quæ sit ineuidentia seu obscuritas. *Deus enim lux est & tenebræ in eo non sunt vlla*. 1. Ioann. 1. *Nam quæ societas luci ad tenebras*. 2. Corinth. 6. metaphisicè tamen & causaliter, obiectum ineuidens dicitur positiua ineuidentia, quatenus sub reuelatione ineuidente, saltem in ratione signi, vt infra dicam B sect. vltima huius quæstionis, causat actus ineuidentiam: item metaphoricè quatenus, quo aliquid remotius est à sensibus obscurius apparet & similiter quod remotius est à naturali cognitione per excessum suæ perfectionis difficilius clara potest notitia attingi: hanc ineuidentiam positiuam sequitur negatiua quæ prout consideratur in actu est priuatio, quia priuat potentiam perfectione actus euidentis quam habere potest, saltem diuinitus illustrata. Rationem verò cur ineuidentia positiua & formalis non conueniat obiecto proprie assignauit Gabriel quæstione 1. prolog. artic. 2. quia nimirum euidentia & ineuidentia sunt modi cognitionis, obiectum verò non est cognitio quod intelligitur iuxta doctrinam D. C Thom. & Duran. vbi proximè, non de modis ex natura rei distinctis ab entitate cognitionis, sed de differentiis essentialibus actuum euidentium vel ineuidentium.

11. Alterum aduertendum, quod ex primo sequitur, est obiectum fidei quatuor modis posse dici ineuidens primo: metaphisicè, secundo causaliter, vt iam explicatum est, tertio per denominationem extrinsecam ab actu cognitionis ineuidentis, quarto per comparationem ad potentiam, quam latet & in qua est ineuidentia positiua & priuatiua: hoc posito dico quod quando de obiecto materiali quæsiui an necessario esset ineuidens, abstrahebam ab ineuidentia, quæ esset prior vel posterior, nunc verò loquens de ineuidentia, quę se habet ex parte obiecti formalis, de priori mihi sermo est, quæ non solum metaphoricè D sed etiam propriè causaliter non formaliter reperitur in obiecto, prout stat sub diuina reuelatione; & ideo vt sic prior potest actum fidei specificare. Addunt aliqui recentiores obiectum prout dominatur non visum seu ineuidens per denominationem à potentia cognoscente pertinere ad obiectum formale fidei, & probant ex D. Thom. 2.2. quæst. 1. artic. 6. ad secundum vbi distinguit rationem formalem fidei ex parte rei creditæ, quæ est prima veritas, & ex parte nostri: & hoc 2. modo dicit esse non visum. Verum Caietanus optimè declarauit illud ex parte nostri, diminuere de proprietate rationis formalis, & significare conditionem necessario concomitantem priuatiuam potentiæ cognoscentis ineuidentiam, quæ obiecta credibilia ineuidentia denominat:

quod vera hæc nequeat pertinere ad veram rationem formalem, probatur; quia cognoscibilitas ineuidens quæ ratio est formalis, est prior; & hæc accepta à potentia se habet in ratione principij passiui; ergo ineuidentia obiecti per denominationem, quæ accipit ea potentia non vidente, non potest esse ratio formalis determinatiua potentiæ, ne sit posterior se ipsa.

12. Hinc ad argumentum facilis iam est responsio, quia concessa maiori neganda est minor; primo quia ad hoc vt aliquid contineatur sub obiecto intellectus non oportet, vt sit ens verum, sed satis est quod per modum entis veri concipiatur, id est vt sit verum realiter vel apparenter, quod post alios tuentur Conimbri. in logica cap. 4. de interpret. quæst. 3. artic. 4. conclus. 2. Hurtad. de anima disp. 5. sect. 3. §. 15. & tenentur concedere omnes, qui proprios conceptus negationum, & relationum rationis agnoscunt, secundo quia non oportet vt omnes conditiones modificantes obiectum formale alicuius habitus contineantur per se sub obiecto potentiæ intellectiuæ satis enim est, vt vel per se, vel ratione obiecti adæquati habitus, in quo sunt, sub vero, quod est obiectum intellectus, comprehendantur: exemplum ab omnibus scientiis naturalibus peti potest, in quibus abstractio pertinet ad obiectum formale ipsarum: & tamen non magis continetur per se sub vero, quam ineuidentia: ad confirmationem similiter. R. quamuis priuatio, vel vel respectus rationis nequeat esse principium, & motiuum per se determinans potentiam, id tamen præstare posse, tanquam conditionem concomitantem obiectum formale; ideoque ratio formalis sub *qua* complectitur omnem conditionem omnino prærequisitam ex parte obiecti motiui: minor difficultas est de ratione terminandi, quia negationes certum est, aut per se aut per formas negatas terminare actus intellectus; & respectus rationis non posse habere esse obiectiuum, quin secundùm suum esse apparens, termini extrinseci habeant rationem comparatione eorumdem actuum, neque rectè obiicitur quod ineuidentia accedat rationi formali mouendi, quia si est positiua & in reuelatione ineuidenti saltem in ratione signi, fundata, item in obiecto materiali vt stat sub illa reuelatione, habetque vim causandi ineuidentia in actu, est de intrinseca obiecti entitate, si verò est priuatio in obiecto, vel negatio in reuelatione fundata, comitatur necessario obiectum formale fidei, neque illa est, quæ se habet ex parte potentiæ, vt iam supra ostendi. Vrgebis, esse visum non est conditio ex parte obiecti formalis ad visionem, ergo neque non visum erit conditio ex parte obiecti formalis fidei. R. negando consequentiam, quia esse visum est positiua denominatio actualis, quæ necessario actum supponit obiecto posteriorem: At non visum nullum proponit actum immo excludit, & ideo potest antecedenter ad actum fidei obiectum illius formale comitari modo iam explicato: & hæc satis sint de obiecto sub quo fidei, alterum membrum diuisionis quod est obiectum propter quod; in sequentibus exponam.

Obiectum formale fidei diuinæ est prima veritas non in essendo, sed in cognoscendo, & testificando.

SECTIO II.

1. VVlgaris hominum opinatio citra controuersiam omnem credendi rationem in dicentis auctoritatem refundit. Etenim fides quæcumque illa sit, humana, seu diuina cum non sit assensus propter veritatem, quam vel in obiecto videat intellectus, vel ex alio viso deducat, superest vt ex sola veracitate dicentis testimonio extrinseco fretus aliquis credat, & iudicet veritatem quam non videt: igitur veracitas dicentis ratio credendi est, qua obiectum in esse credibilis, & in esse veri seu cognoscibilis per fidem constituitur. Vnde factum est, quod reiecta Guilielmi Parisiensis sententia asserentis per fidem christianam homines Deo credere, non quia verax est, aut quia verum loquitur, sed quia iubet sibi credi, *& sic fides est*, vt ipse ait, *per quam obedientiæ sua debitum soluit intellectus humanus*. Cæteri omnes Theologi in eo conuenere, vt dicerent, obiectum formale, *propter quod*, fidei esse primam veritatem credibilia reuelantem. Verùm quia prima veritas triplex est: prima in essendo, quæ transcendentalis est entis passio: secunda in cognoscendo, quæ est conformitas cognitionis cum re cognita prout à parte rei est: tertia in dicendo, quæ consistit in conformitate signi cum veritate iudicij, his enim omnibus modis Deus est prima veritas, cœpit controuerti de qua veritate diceretur, quod esset diuinæ fidei formale obiectum. Prima ergo sententia Aureoli apud Capreolum in dist. 24. quæst. 1. artic. 2. & est in Aureol. quæst. prima prologi, quæst. de subiecto habitus theologici artic. 3. & 4. vbi docet veritatem in essendo seu, vt clarius dicamus, ipsam Deitatem, magis quam veritatem, esse formalem fidei rationem, & probat quia illud est formale obiectum propter quod fidei, in quod illa vltimo resoluitur sed veritas in cognoscendo vel in dicendo resoluitur in veritatem in essendo, seu in ipsam Deitatem, ideo enim Deus verum cognoscit, & dicit, quia Deus est, ergo Deus sub ratione suæ veræ Deitatis est obiectum formale fidei.

2. Hæc tamen sententia facile conuincitur. Nam etiamsi nostro intelligendi modo veritas cognitionis, & testificationis diuinæ sicut reliqua Dei attributa quasi ad essentiam consequi, & in illam resolui videatur, nunquam tamen subire potest rationem motiui fidei ipsa diuinitas in se considerata, nisi sub ratione primæ veritatis testificantis concipiatur. Etenim Deitas quandiu non intelligitur vt cognoscens, & vt reuelans, non habet proportionem medij ad credendum necessarij; præcisa enim diuinitate,

tate, si Deum concipiamus cum veritate cognitionis nobis reuelante, habemus quidquid requiritur ad rationem motiuam fidei infallibilis, & sine his diuinitas non habet proportionatam connexionem cum rebus de fide credendis; cur enim hæc, & non alia, que reuelata non sunt cadunt sub fidem, cum omnia creata in ratione dependentiæ à Deo paria sint, & increata, nempe diuina attributa in ratione necessariæ connexionis, seu identitatis cum eodem Deo similiter se habeant? solum ergo sub obiectum materiale fidei cadunt quatenus sub obiecto formali testificationis diuinæ constituuntur. Ad argumentum Aureoli. Resp. non omnia attributa Dei nostris actibus inseruire prout in suum principium resoluuntur; sed prout in se talia considerantur, & proportionantur illis: quare in ordine ad fidem nihil facit resolutio veritatis diuinæ in dicendo in ipsam deitatem, quia ad istam fidem non satis est ipsa Deitas neque ipsius vera cognitio, nisi Deus ad externam reuelationem procedat & credenda testificetur: vt ad initium sectionis diximus de fide prout abstrahit ab humana & diuina & infra latius probabimus.

3. Constat igitur primam veritatem non sub ratione deitatis, sed sub ratione veritatis reuelantis fidei mysteria esse formale motiuum fidei: ita Alens. 3. part. quæst. 78. memb. 4. Albertus Magnus in 3. dist. 23. art. 7. & 11. D. Thom. 2. 2. quæst. 1. art. 1. ibidem Caiet. dub. 2. Bannes dub. 4. Aragon. in commentario art. 5. hæc opinio; Lorca disp. 2. num. 11. Scot. in 3. dist. 23. quæst. vnica & dist. 25. quæst. 2. Bonauent. dist. 24. art. 1. quæst. 2. & 12. Richard. in dist. 23. art. 4. quæst. 3. Durand. ibidem quæst. 7. num. 11. & dist. 24. quæst. 1. num. 16. & quæst. 2. num. 4. Marsil. in 3. quæst. 14. Hispalen. in 3. dist. 23. quæst. 2. art. 3. notab. 3. Gabriel. ibidem quæst. 2. art. 1. Canus lib. 12. de locis cap. 3. Conrad. 12. quæst. 3. art. 6. §. nota pro fundam. Vega in Triden. lib. 9. cap. 47. Capreol. in 3. dist. 24. quæst. vnica art. 1. conclus. 4. & quæst. 4. prologi conclus. 3. & 6. Bellarm. lib. 1. de iustificat. cap. 8. & seq. Valent. tom. 3. disp. 3. quæst. 1. puncto primo, §. 4. & 5. Suar. de fide disp. 3. sect. 2. num. 3. Turrian. disp. 2. dub. 2. Coninc. de moralit. actuum disp. 9. dub. 4. num. 35. Ioannes Ducellius lib. 3. Analytuothea cap. 5. §. duo sunt. Vasq. 12. disp. 187. cap. vltimo num. 13. & disp. 201. cap. 2. in princip. Probatur primo ex multis sacræ paginæ locis Matth. 16. *Caro & sanguis non reuelauit tibi; sed pater meus qui in cœlis est*: ad Galat. 4. *notum enim vobis facio Euangelium, quod Euangelizatum est à me, quia non est secundùm hominem: neque enim ego ab homine accepi illud, neque didici, sed per reuelationem Iesu Christi*: prima ad Thessalon. 2. *Cum accepissetis verbum auditus Dei accepistis illud non vt verbum hominum, sed sicut est vere, verbum Dei, qui operatur in vobis, cui credidistis.* Primæ Ioannis 5. *qui credit in Filium Dei habet testimonium Dei in se*: & ibidem paulo ante *spiritus est qui testificatur, quoniam Christus est veritas*: & probatur quia tota infallibilitas, & certitudo supernaturalis nostræ fidei supra quamlibet cognitionem euidentem fundatur in diuino testimonio infallibili & certissimo: sed hoc testimonium absque externa Dei reuelatione nobis nequit in notescere, neque mouere ad assensum fidei, ergo &c. & quia res est manifesta in qua omnes conueniunt non opus est alia probatione.

4. Tota ergo controuersia & opinionum maior diuersitas est, quid nomine reuelationis externæ Dei intelligatur, & quomodo reuelatio ad rationem formalem pertineat, siue tanquam conditio, siue tanquam pars obiecti formalis propter quod. Secunda ergo sententia asserit veritatem in dicendo præcisa ea, quæ in cognitione consistit esse rationem formalem *propter quam*: in hanc inclinat Albert. citatus art. 7. & alij quatenus docent veritatem primam consideratam non in se, sed in ratione signi esse id cui nostra fides innittur. Probatur; nam in fidei obiecto formali non attenditur ratio veritatis in se, sed prout motiuum est credendi; sed considerata sola veracitate, & fidelitate testimonij diuini, & præcisa quauis alia Dei perfectione, datur sufficiens ratio motiua ad credendum: ergo. suadetur minor: nam licet Deus ideo sit summè verax in dicendo, quia est summa sapientia, quæ falli non potest, & summa bonitas, quæ creaturas fallere non vult, tamen his non consideratis solum Dei testimonium quatenus ab illius veracitate procedit sufficienter inducit ad fidem, quæ non attendit ad scientiam, neque ad bonitatem, sed ad testimonium dicentis, vt ostendunt loca sacræ scripturæ proximè citata; quæ tantum pro ratione credendi, verbum, & testimonium Dei assignant: & Ioann. 8. num. 46. nullam aliam redarguendi Iudæos rationem Christus adducit, nisi quia sibi veritatem dicenti non crederent: *si veritatem dico vobis, quare non creditis mihi?* & eodem cap. num. 26. cum vellet suam doctrinam patris auctoritate confirmare non recurrit ad sapientiam, sed ad veritatem ipsius: *qui misit me verax est*.

5. Tertia opinio præcedenti opposita non in testimonio Dei, sed, in ipsa veritate cognitionis diuinæ obiectum formale fidei collocat; hanc docet Bonau. in 3. dist. 24. art. 1. quæst. 2. pro eadem refertur à Suario disp. 3. sect. 4. num. 5. Valent. tom. 3. disp. 1. quæst. 1. punc. 1. §. 5. *difficultatum quarundam*: sed reuera Valentia non excludit, immò requirit ad obiectum formale fidei primam veritatem in dicendo quamuis doceat etiam dici posse rationem sub qua, seu conditionem sine qua non: patet ex loco citato vers. *sed hinc oritur*, & vers. *Respondeo ergo*, magis accedit ad hanc opinionem Albertinus in 4. Corollar. ex 3. princip. philosoph. quæst. 4. difficultate 3. §. dico tertio; vbi reuelationem non facit rationem, *quæ*, seu *propter quam* sed rationem sub qua: item Aragon. 22. quæst. 1. art. 1. probaturque hæc sententia: primo obiectum formale fidei diuinæ debet

esse aliquid diuinum & increatum: sed testificatio Dei per externam reuelationem est aliquid creatum vt infra dicetur: ergo testificatio Dei non ingreditur rationem formalem obiecti fidei diuinæ: maior ostenditur, quia fides est virtus Theologica, quæ immediate Deum respicit, & ab obiecto formali præsertim, talis denominatur, ergo aliquid diuinum & increatum immediate respicere debet. Secundo, formale obiectum alicuius habitus realis, debet esse aliquid reale, & intrinsecum obiecto materiali ipsius: sed esse reuelatum est denominatio extrinseca, & ens rationis: ergo. Tertio fide diuina credimus Deum esse & esse veracem: sed absurdum videtur esse manifestum, credere aliquem existere, & esse veracem, quia ipse dicit. Nam licet ex eo quod aliquis mihi aliquid dicat, iudicare possim illum existere: quia nemo loquitur, qui non sit, tamen non quia ille dicit in actu signato se esse; sed propter euidentiam rei in actu exercito hoc iudico; vnde licet ille contrarium diceret, nihilominus ita iudicarem: confirmatur quia quod notius est non creditur per ignotius, sed Deum esse, notius est: quam Deum hoc testificari: nam illud est euidens lumini naturali: non tamen hoc: ergo. Quarto quando credimus Deum esse veracem & reuelasse mysteria fidei, vel id credimus propter aliud obiectum formale, vel propter se: non propter aliud: quia oporteret assignare alteram reuelationem, & sic daretur processus in infinitum: non propter se, quia hæc propositio, Deus reuelat mysteria fidei non est ex terminis nota: & quamuis illa, Deus est verax, sit nota ex terminis, respectu philosophi, non potest esse ratio motiua fidei: quia hæc est obscura non euidens: si igitur prima veritas in testificando non pertinet ad obiectum formale fidei, restat vt sola prima veritas in cognoscendo illud adæquate constituat.

6. Quarta tamen & omnio vera sententia docet Dei veritatem tam in cognoscendo, quàm in dicendo seu testificando esse adæquatum obiectum formale fidei: & quando pro obiecto formali assignatur authoritas Dei reuelantis, vtramque veritatem esse intelligendam, & ipsam reuelationem ingredi obiectum formale: iuxta hanc intelligendi sunt veteres authores citati num. 3. si Albertum & Bonauentur. excipias qui obscurius loquuntur & in secundam, & tertiam sententiam propendent: verum speciatim ita eos interpretatur Suarius sect. illa 4. num. 7. & sequitur. Turrian. disp. 2. dub. 1. 2. & 3. Ægid. num. illo 35. citato & 40. Durellius vbi supra §. Duo sunt & §. quid significet. Vasq. & alij recentiores communiter: probatur primo: perfecta testificantis veritas, & auctoritas quæ nullo modo generet assensum falsum, talis esse debet, vt testificationis signum non solum conformetur conceptioni quam prodit, sed etiam rei significatæ, quam doctrinaliter significat: sed veracitas dicentis solum versatur in conformando & proportionando signo cum mentis conceptione, veritas cognitionis in adæquando se ipsam & suum signum rei significatæ, ergo vtraque veritas tam in cognoscendo quam in dicendo necessaria est vt authoritatem infallibilem constituat propter quam assensui falsum subesse non possit: confirmatur: nam vt testificans faciat fidem infallibilem duo requiruntur; primum quod ipse falli non possit: secundum quod neque decipere velit; nam si falli queat, etsi prudens & rectus sit, & dicat, quod sentit, timere possum ne decipiatur: item: quamuis decipi nequeat, si tamen velle poterit alios decipere; securus non sum de illius testimonio: vtrumque ergo necessarium est, & quod conformetur signum cum cognitione, & cognitio cum re ipsa significata. Secundo veritas significationis tunc datur quando signum significat esse, quod est, & non esse quod non est; sed hæc non est in signo, seu loquutione intrinsecè, & formaliter, sed extrinsecè per ordinem ad cognitionem veram, seu ad veritatem, quæ est in mente, vt optimè docet D. Thom. 1. par. quæst. 16. art. 7 ergo veritas signi stare nequit non intellecta veritate formali & intrinseca cognitionis, immò illa sine hac omnino corruit. Tertio fides infallibilis non modo respicit veracitatem dicentis, cui credit, sed etiam veritatem dicti, quod credit: ergo pro motiuo non solum habet veracitatem, quæ cum sit virtus moralis perficiens voluntatem, magis tendit in obiectum sub ratione boni, quam sub ratione veri: sed etiam veritatem cognitionis, quæ cum actus sit virtutis intellectualis, obiecti veritatem propriissimè respicit.

Dices: testimonium Dei non esse rationem formalem assensus fidei, sed conditionem proponentem nobis ipsum formale obiectum, nempe veritatem diuinæ cognitionis, propter quam mouemur ad assensum, sicut cognitio proponēs voluntati bonitatem obiecti amandi, conditio est, non pars obiecti formalis: sed contra; si hoc esset verum, reuelatio solum se haberet respectu fidei, sicut se habet loquutio hominis ostendentis, aliquam conclusionem sequi ex præmissis per se notis; vel sicut se habet testimonium alicuius ostendentis mihi scripturam in qua veritas catholica continetur: sed hoc est falsum: nam alioqui non immediate crederem propter testimonium Dei, sed propter aliud motiuum, neque res credita ex eo testimonio haberet necessariam connexionem cum diuina auctoritate, sed aliunde: quod tamen est falsum: quia res contingentes, quæ futuræ creduntur, vt dies vltimi Iudicij & vniuersalis hominum resurrectio, ex se non habent necessariam veritatem, neque aliunde, sed solum ex reuelatione diuina; quæ diuinæ scientiæ adæquatur: & hæc cum re futura conformatur. Vnde simpliciter per fidem non diceremur credere testimonio Dei, si hoc ipsam rationem formalis obiecti non ingrederetur: cum tamen loca sacræ paginæ supra citata nos propter Dei testimonium credere attestentur: dicente Leone Magno serm. 7. de Natiuitat. *Diuina est authoritas cui credimus, diuina est doctrina quam sequimur:* Iam vero ad id 7.

ad id quod opponitur de cognitione proponente bonitatem obiecti voluntati, respondeo quod quamuis talis cognitio sit solum conditio, non verò pars obiecti formalis, vt multi credunt, in ea est maxime diuersa ratio; nam voluntas non fertur in bonitatem cognitionis, sed obiecti cogniti; è contra vero nos non credimus præcise, quia Deus verè cognoscit res, vt sunt, sed quia ipse eas nobis reuelat: vnde fides necessario respicit alicuius testimonium: alioqui fides non erit: vt ergo diuina sit, in Dei testimonium necessario ferri debet.

8. Rogabis, quæ sit prior, & immediatior regula; veritas in cognoscendo, an veracitas in testificando. Respondeo cum distinctione. Nam dupliciter considerari potest veritas infallibilis nostræ fidei: primo prout à Deo procedit & secundum se absolute considerata; secundo respectu nostri: priori modo prima & immediata Regula est veritas cognitionis diuinæ; posteriori vero modo est veritas testificationis, seu veracitas: primum probatur primo: veritas participata cognitionis creatæ nullam aliam habet regulam infallibilem magis immediatam, quam veritatem diuinæ cognitionis quam creata participat: & præterea Deus quando aliquid testificatur primo & immediate intendit suos conceptus manifestare, & infallibilem suæ cognitionis veritatem edocere: ergo respectu Dei loquentis: item secundum se veritas nostræ fidei primam veritatem in cognoscendo prius & immediatius respicit: secundo veritas dictionis externæ est veritas signi: ergo secundum se, & quatenus procedit à Deo innititur & radicatur in illa veritate cognitionis, quam dicendo exprimit: & forsitan hæc fuit mens Alberti supracitati quando dixit fidem ferri in primam veritatem prout est in signo: quia notitia quæ fertur in signum, qua signum est, in rem significatam vltimo tendit: sed externa testificatio non est signum veracitatis, sed veritatis cognitionis diuinæ, ergo fides credendo, in hanc vltimo terminatur & consequenter vt procedit à Deo: item secundùm se diuinam cognitionem vt primam, & immediatam regulam respicit: idem significat Altisiod. lib. 2. summæ tract. 7. cap. 2. quæst. 2. §. Adhuc obijcitur. vbi ait, *fides primæ veritati innititur, & auctoritatibus eam exprimentibus.* At reuelatio externa propriè, ac per se respondet internæ veritati cognitionis, quam exprimit: non veracitati, cuius actus internus non est cognoscere verum: sed velle bonum, nempe accommodare signa externa ad internam dictionem.

9. Secundum probatur: nostra fides prius, & immediatius respectu nostri in testificationem diuinam tendit, & deinde in veritatem cognitionis diuinæ, & rei reuelatæ: ergo testificatio respectu hominis credentis est prima, & immediata regula: antecedens probatur: cognitio quæ fertur in signum qua signum est & deinde in rem significatam vt certa sit, & infallibilis, prius requirit regulam signi infallibilem: sed fides est cognitio

A testificationis diuinæ, qua signum est, ergo requirit prius infallibilem huius signi regulam; quæ est prima veritas in dicendo seu veracitas Dei quæ signa accõmodata ad internam dictionẽ disponit: atque adeo prius credimus Deum nobis verũ suæ mentis signum prodere, & deinde ex hoc ad veritatem cognitionis reuelatæ progredimur: nam si suam nobis mentem manifestat, cum ipse non nisi verum cognoscat, sequitur reuelatum esse infallibiliter verum. Declaratur ex sacra scriptura hæc duplex progressio nostræ fidei; prima à Deo testificante ad hominem credentem. Secunda ab homine credente ad Deum testificantem: nam prior quia habet originem à cognitione vera Dei, ideo Ioan. 3. dixit Christus Dominus Nicodemo: *quod*
B *scimus, loquimur, & quod vidimus testamur:* nemo enim prudenter, ritequè testificatur de re quam nescit. Ideo Christus Dominus reddit pro ratione vltima suæ testificationis notitiam de rebus testificatis, quam habebat: & idem Ioannes cap. 19. sui testimonij auctoritatem ostendens ait, *qui vidit testimonium perhibuit & verum est testimonium eius, & ille scit, quia vera dicit, vt & vos credatis:* terminatur tamen hæc vera progressio ad ipsam loquutionem & signi manifestationem: ex alia parte ipse Ioan. cap. 3. postquam de Christo dixit: *quod vidit & audiuit hoc testatur:* infra de credentibus ait. *Qui accepit eius testimonium signauit, quia Deus verax est.* Nempe quia fide sua quasi sigillo Deum esse veracem credentes confir-
C mant: vt Tolet. Maldonat. Barrad. & alij post antiquiores interpretes exponunt. Hinc ergo posterior fidei nostræ progressio ostenditur quæ incipit à signo seu testificatione externa credendo reuelantem exhibere verum suæ mentis signum, & ideo credens fidei assensu quasi sigillo Dei veracitatem obfirmat: ex qua rursus veracitate credens ad testificantis notitiam progreditur, & per eam in obiectum, credendo ita esse vt testificatur, & non aliter esse potest, quam ipse sentiat? Vnde iam colliges adæquatam regulam fidei esse primam veritatem tam in cognoscendo quam in dicendo, ita vt si alterutrius præcisio fiat, nostram fidem claudicare necesse sit. Prima quia ipsa per se est mensura per ordinem ad quam fides nostra habet infallibilem veri-
D tatem: vt enim iam diximus, contingentia reuelata secundum se veritatem infallibiliter manifestandam non continent, nisi quatenus stant sub diuina præscientia: ac proinde hac præcisa regula veritas infallibilis in rebus reuelatis non intelligitur. Secunda, quia est veluti applicatio illius primæ mensuræ per signa quibus exprimitur, & nostro intellectui accommodatur, quarè in Dei testimonio veritas diuinæ cognitionis est veluti exequens, & signa accommodans ad veritatis cognoscentis directionem proportionata.

Superest respondere ad argumenta secundæ & tertiæ sententiæ. Ad fundamentum igitur secundæ opinionis, distinguenda est maior, nam licet immediate solum attendatur à credente Dei testimonium vt motiuum 10.

est credendi : tamen mediate veritas ipsius A testimonij est consideranda, vt infallibilem fidei assensum gignat, vnde ad minorem negandum est satis esse intelligere illud testimonium vt à veracitate procedit, & vt præcise continet veritatem in dicendo : & ratio est, quam late tradidimus, quia stat cum veritate testificantis falsitas rei testificatæ. Nam quamuis dicat quod sentiat sentire potest aliter quam res sit : neque sufficit, quod non decipiat dicendo, sed vlterius oportet vt non decipiatur cognoscendo : loca verò ex sacra scriptura idem probant : nam in eodem cap. 8. Ioannis vt testimonij sui veritatem Christus Dominus ostendat ad suam scientiam recurrit numero 14. *testimonium meum verum est, quia scio vnde venio & quo vado*, & illo n. 26. postquam dixit, *qui misit me* B *verax est* : subiungit, *& ego quæ audiui ab eo, hæc loquor in mundo* : in qua auditione eiusdem scientiæ participationem ostendit : vt in vltima notatione præcedentis comment. declaraui.

11. Ad primum pro tertia opinione, Resp. satis est si obiectum formale fidei vel in sua radice, vel in se sit aliquid diuinum & increatum; & sic se habet hoc obiectum quod ex ea parte, qua in Dei veritate vel veracitate consistit, aliquid diuinum, & increatum est intrinsecè, ex ea verò, qua in externa testificatione reperitur, saltem in radice est aliquid increatum : quia ad Dei veritatem tanquam dirigentem & ad Dei veracitatem tamquam exequentem, & applicantem externa signa reuelatis à Deo refertur, & in eis fundatur: C est ergo intrinseca Dei veritas quasi prima & principalis forma, formale obiectum fidei constituens, reuelatio vero quasi informatio seu moralis vnio eiusdem formæ ad materiam fidei per quam in esse credibilis constituitur, vnde totam suam dignitatem, & infallibilitatem habet hæc reuelatio, à forma increata, & ideo cum illa constituere potest obiectum formale virtutis Theologicæ : ad cuius rei exemplum Suar. disp. 3. sect. 3. num. 6. addicit beatitudinem formalem, quæ quamuis sit aliquid creatum, obiectum est spei theologicæ, quatenus cum obiectiua beatitudine quæ est ipse Deus coniungitur, & ab illa suam excellentiam mutuatur.

12. Ad secundum omissa solutione Caietani quam Suarius citatus num. 5. & Turrian. D vbi suprà dub. 2. §. *neque est operosum*, bene impugnant, dico tunc formale obiectum esse aliquid reale & intrinsecum obiecto materiali, quando assentimur alicui veritati propter suam intrinsecam euidentiam vel propter euidentem connexionem, quam cum rebus à parte rei veris sortitur : secus verò esse in assensu fidei, qui cum non nitatur nisi in extrinseco dicentis testimonio, satis est, quod reuelatio realis sit, & efficiat seu applicetur extrinsecè obiecto materiali quod credendum opponitur. Immo per hoc distinguitur cognitio fidei humanæ, vel diuinæ à cognitione opinatiua vel scientifica, quod illa per medium extrinsecum, hæc per intrinsecum habeatur : neque in actibus intellectus solum sed etiam voluntatis hoc visitur, nam voluntas tendit in media propter extrinsecam bonitatem finis.

Ad tertium neganda est minor, si sermo sit de testimonio Dei, quia licet ridiculum sit credere hominem existere, quia ipse dicit, certius enim est naturale medium ad cognoscendam hominis existentiam, quam illius fallibile testimonium : tamen testimonium Dei cum sit infallibile, & firmius ac certius nobis Dei existentiam possit ostendere, nullum est absurdum, si, credamus Deum esse propter ipsius testimonium : vt de hac veritate certiores reddamur. Deinde ob eamdem rationem cogimur credere Deum esse veracem ex ipsius dicto : quamuis alioqui etiam naturæ lumine nobis notum sit, Deum esse summe bonum, & summe sapientem, qui nec fallere nos, nec falli ipsemet potest. Immo in humanis si homo sapiens, & probatæ virtutis nobis dicat se veracem esse, & non soleat affirmare nisi quod certum & exploratum habet, ei facile credimus; & eius auctoritate acquiescimus. Ad confirmationem respondet Coninc. num. 45. dupliciter aliquid dici ignotius, vel quod est minus certum, vel quod est minus euidens : per ignotius priori modo negat posse aliquid innotescere, quamuis per ignotius posteriori modo demonstrari non repugnet : quia possumus assentiri propositioni euidentiori propter aliam minus euidentem, hoc tamen vt verum sit, non est limitanda cognitio propositionis, cui propter aliam assentimur ad medium ex quo deducitur, sed accipienda est secundum se : vt cognosci potest per hoc vel per aliud medium: nam alioqui si ad medium ex quo deducitur restringatur, nunquam potest esse euidentior propositio, cui propter minus euidentem assentimur : contra quod confirmatio nihil probat : satis enim est quod medium sit certius absolutè quam propositio, cui propter illud assentimur : cuiusmodi est testimonium Dei cum quauis ratione naturali comparatum. Quartnm argumentum tangit difficultatem in sequentibus declarandam.

Quid sit reuelatio, quæ ad obiectum fidei formale spectet.

SECTIO III.

1. Reuelatio ex nominis ethymologia & iuxta Hieronymum in Epistol. ad Galatas 1. quasi velaminis ablationem significat, quia verò vt D. Thom., obseruat in epistol. 2. ad Corinth. 3. lect. 3. in medio. *velamen dicitur apponi alicui dupliciter : aut quia apponitur rei visæ ne possit videri aut quia apponitur videnti ne videat* : ideo duplex reuelatio distinguitur, altera ex parte obiecti, altera ex parte potentiæ, nam duplici ex capite prouenire potest ne aliquid videatur, aut quia velo tectum est, aut quia licet patens sit & in oculorum prospectu, cæcitas potentiæ impedimento est, ne videatur. Vnde accommodando hoc ipsum ad fidem, duplex est velamen

velamen vnum ex parte obiecti credendi, alterum ex parte intellectus crediturì: prius est improportio obiectiua, & inuisibilitas per se obiecti excedentis vires naturales luminis intellectualis, nisi illi manifestetur ab eo cui notum est: vnde D. Thom. quæst. 14. de veritat. art. 9. in corpore ex D. August. ait: *illa quæ facultatem intellectus excedunt absentia esse dicuntur à sensibus animi, vnde intellectus in eis figi non potest; vnde eis non possumus assentire propter proprium testimonium, sed propter testimonium alienum*: posterius velamen in fide est cæcitas seu incredulitas mentis vt exponit Ambros. Theod. Theophil. & reliqui interpretes ad locum Pauli citatum: nam illa verba num. 16. *cum autem conuersus fuerit ad Dominum auferetur velamen*: idest mentis cæcitas vt declarat Ambros. ad illa verba psalm. 118. *reuela oculos meos*: & Augustin. epistol. 111. Quod vero vnum sine altero velamen auferri possit, patet ex discursu Pauli in eo capite, nam D. Paulus cum dixisset vsque in hodiernum diem id ipsum velamen in lectione veteris testamenti manet non reuelatum; vt significaret, sublatum esse velum ex parte obiecti, adiunxit, *quoniam in Christo euacuatur*: accedente enim luce fugerunt vmbræ, & figuræ cessarunt ad veritatis aduentum, quare testamenti veritatis velamen Christus abstulit cum templum veli scidit, & mysteria à sæculo abscondita patefecit; verum quia infidelitatis velo obcæcati erant Iudæi, quamuis *lux in tenebris luxit, tenebræ eum non comprehenderunt*, id est cæci Iudæi non agnouerunt, per tenebras enim mentis cæcitas declaratur iuxta illud Pauli ad Ephes. 5. numero 8. *Eratis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino.* Idcirco idipsum velamen in lectione veteris testamenti respectu Iudæorum manere testatur Paulus, quia adhuc typis, & figuris, occupati, & sua obstinatione obcæcati claram Euangelij lucem, & reuelatam veteris testamenti veritatem intueri non valent. Itaque reuelatione diuina sublatum est velum ex parte obiecti, sed ex incredulitate humana manet super Iudæorum corda. E contra in antiquis Patriarchis, quibus sane fidei lumen non deerat, quod illorum intellectus dispositus erat ad credendum amoto infidelitatis velamine, quia tamen multa adhuc ad Euangelicam fidem spectantia reuelata non erant, & sub diuinæ præscientiæ decreto obuoluta latebant, de ipsis fidem habere non poterant.

2. Hinc est quod in fide remotio velaminis altera sit ex parte obiecti; altera ex parte potentiæ; ex parte obiecti aufertur velamen quando id quod erat absconditum per signa aliqua ostenditur, aut per testimonium manifestatur; ex parte intellectus remouetur velamen infidelitatis, quando per lumen fidei supra suas vires eleuatur potentia intellectiua, vt credat ea, quæ non videt, ob testimonium diuinum. Vnde D. Thom. in cap. 1. ad Roman. lect. 6. ad illa verba, *Deus enim illis manifestauit*, hunc duplicem reuelationis modum declarat. *Deus*, inquit, *dupliciter*

A *aliquid homini manifestat, vno modo infundendo lumen interius per quod homo cognoscit, alio modo proponendo suæ sapientiæ signa exteriora, scilicet sensibiles creaturas.* De reuelatione obiectiua loquitur Matth. 11. & Lucas 10. *Nemo nouit Patrem nisi filius & cui voluerit filius reuelare*: item Amos. 3. *Non facit Dominus Deus verbum nisi reuelauerit secretum suum ad seruos suos prophetas.* De reuelatione potentiæ Dauid Psalm. 42. *Emitte lucem tuam*, iuxta D. Thom. vbi supra & Psalm. 118. *Reuela oculos meos*, vt exponit Hieronym. Ambros. Iansenius & Genebr. reuelatio obiectiua dicitur auricularis, quia Deus reuelans habet se per modum loquentis ad aurem prophetæ, vt notat Abulens. quæst. 9. ad cap. 9. lib. 1. Reg. *Deus autem reuelauerat au-* B *riculam Samuelis*: reuelatio illuminatiua potentiæ dicitur facialis iuxta illud Pauli 2. ad Corinth. 3. *Nos autem reuelata facie gloriam Domini speculantes*, tanquam per speculum in ænigmate, vt est communis doctorum interpretatio.

His positis, sit prima conclus. Reuelatio illuminatiua seu facialis quæ consistit in habituali lumine interno non pertinet ad obiectum formale fidei. Est hæc conclusio contra Bannes 2. 2. quæst. 1. artic. 1. dub. 1. ad 3. quatenus ait reuelationem, quæ est formalis ratio fidei consistere in habituali lumine, quod Deus infundit, & ideo effectiuè reuelat: lumen verò receptum in intellectu obiectum illuminare, idem ferè docet Aragon. eodem artic. 1. conclus. 6. referens pro eadem sententia Canum lib. 2. de locis cap. 8. & C Ossium de confess. fidei cap. 16. quam etiam indicauit Scot. in 3. dist. 23. quæstione vnica §. secundo de fide: quamuis in eadem opinione non persistat, immo nostram aliis in locis doceat, vt statim referam, & quamuis aliqui recentiores asserant Molinam aliqua ex parte idem sentire, quatenus asserit formale fidei obiectum non in sola reuelatione obiectiua, sed in hac simul cum habitudine ad lumen supernaturale fidei adæquate consistere, longe alia est illius mens: nunquam enim dixit habituale lumen fidei partem esse obiecti formalis, sed solum ait, vt optimè aduertit Turrianus disp. 2. de fide dub. 3. reuelationem sub peculiari respectu cognoscibilitatis ad habitum fidei infusum constituere rationem D formalem fidei diuinæ: distinguit enim in diuino testimonio duplicem cognoscibilitatem per ordinem ad diuersum lumen naturale, & supernaturale, qua secundum aliquorum declarationem credidit dari posse actum fidei quoad substantiam naturalem, qui diuino testimonio fundetur, quod quæst. 3. impugnabo; & saltem alia est sententia Molinæ ab ea, quam in hac conclusione refutaui. Quam tamen conclusionem tuentur D. Thom. Alens. Albert. Magn. Richard. Vega. Bellarm. Valentia quos sequitur Suar. disp. 3. de fide sect. 3. numero 10. Turrian. disp. 2. citata dub. 3. §. nihilominus: idemque docuit Scot. quæst. prima prolog. §. antequam hæc: item quodlib. 14. artic. 1. & sæpe alibi in quibus locis agnoscit primam aliquam reue-

lationem alicui non omnibus factam de rebus fidei, quæ sit formalis assentiendi ratio, probatur: hoc lumen fidei quod dicitur pars obiecti formalis vel est habitus fidei, vel auxilium fidei actuale, eleuans potentiæ influxum ad assensum fidei supernaturalem: sed neutrum ex his pertinet ad obiectum formale: ergo: probatur minor primo quia totum obiectum formale præsupponitur ad assensum fidei non modo physicè, sed etiam logicè in ratione specificantis, sed habitus & auxilium non ita supponitur, nam habitus per actus specificantur, & per obiecta: ergo illa supponuntur logicè in ratione specificantis ad habitum, & in adulto prius supponitur physicè totum obiectum formale saltem apprehensum vt propter illud eliciatur assensus, & post assensum fidei infunditur habitus. Præterea, auxilium actualiter eleuans potentiam in ipso assensu includitur, & habitus assensum subsequitur, ergo neutrum ad rationem formalem assensus pertinebit, si quidem hæc tota completa, & adæquata ad vtrumque supponitur. Secundo speciatim de habitu certum est quod hic in potentia recipitur non in obiecto, vnde formalem & actualem illuminationem obiecto conferre nequit. Nam potentia sub habitu solum constituitur intrinsecè actu primo proportionata ad eliciendum actum supernaturalem; per quod præcisè nulla illuminatio ad obiectum resultat, nec aliqua maior actualis cognitio illius, quam sine illo habitu haberetur. Deinde de auxilio etiam constat totam formalem rationem actus ad illud supponi, nam siue auxilium eleuans consideretur in præparatione, & in actu primo per assistentiam Dei parati ad auxiliandum adulto in assensu fidei: siue in actuali influxu & parili concursu cum intellectu, nullam confert illuminationem in ratione formali requisitam, quia hæc in apprehensione saltem præcedit assensum; auxilium verò non oportet vt prius apprehendatur, præsertim cum hoc auxilium non denominet Deum testificantem, sed auxiliantem: loquor de auxilio cooperante, nam de præueniente & excitante per illuminationem antecedentem alia est quæstio de qua dicam infra sect. 5.

4. Secunda Conclusio. Reuelatio pertinens ad obiectum formale fidei est auricularis, consistitque in manifestatione veri antea occulti alicui facta à Deo mediatè. In hac omnes Doctores conueniunt, qui pro eodem vsurpant reuelationem, locutionem, & testificationem Dei: speciatim est D. Thom. 2. 2. quæst. 171. artic. 4. & 5. & quæst. 173. artic. 2. Scot. vbi supra & in 3. dist. 25. §. ad primum principale, vbi manifestè habitum fidei distinguit à reuelatione obiecti, & affirmat obiectum credibile non esse præsens in ipso habitu, ideoque doctrina & reuelatione opus esse. Clarius reuelationem definit consentaneè ad hanc conclusionem Maior in 3. dist. 23. quæst. 10. ad primam: probatur primo ex modo loquendi sacræ scripturæ, nam reuelatio ex parte Dei reuelantis, quia est obiectiua, & auricularis significatur in sacris literis per locutionem ad Hebræos 1. *Multifariam multisque modis olim Deus loquens patribus*: locutio verò potius est manifestatio obiecti quam illuminatio habitualis potentiæ, ex parte tamen credentis reuelatio declaratur per auditionem, vt notauit Tolet. & Maldon. ad illud Ioann. 6. numero 5. *Omnis qui audiuit à Patre & didicit venit ad me*: vtrumque comprehendit D. Thom. 2. 2. quæst. 5. artic. 1. ad 3. illo vers. 9. Psal. 84. *Audiam quid loquatur in me Deus*, hæc verò auditio est acceptio, seu notitia reuelationis diuinæ vt interpretatur Maldon. ad locum Ioannis citatum. Deinde verò reuelatio illuminatiua potentiæ significatur per visum seu potentiam ad videndum, iuxta illud Pauli ad Ephes. 1. numero 17. *Pater gloriæ det vobis Spiritum sapientiæ & reuelationis in agnitione eius illuminatos oculos*, quæ vltima verba egregiè obseruat Caietan. addita esse per appositionem, quasi idem sit dare spiritum sapientiæ & reuelationis, ac mentis oculos illuminatos habere: ergo cum reuelatio in proprio suo significatu habeat se ex parte personæ loquentis & testificantis, non ex parte videntis, sequitur reuelationem propriissimam, esse obiectiuam, & auricularem, non facialem. Secundo ex prima conclusione constat facialem reuelationem seu illuminatiuam per habitum, non pertinere ad obiectum formale fidei, sed non superest alia quæ ad hoc obiectum spectet nisi auricularis, & obiectiua: ergo. Aduertendum tamen est dupliciter esse posse in mente hanc reuelationem: primo immediatè, & formaliter; secundò mediatè & obiectiuè: priori modo est in illius intellectu, cui immediatè fit reuelatio à Deo, vel ab Angelo Dei personam repræsentante; posteriori modo est in mente illius, cui immediate non fit reuelatio, sed apprehenditur vt facta alteri, & sic est ratio assentiendi propositioni reuelatæ. Vnde semper reuelatio mediata fundari debet in immediata, quia ab ea infallibilem certitudinem nostra fides mutuatur, nam mediata præcisè quatenus ab Angelo vel ab homine fit, deceptioni subiicitur, & fallibilitatem ab auctoritate fallibili hominis vel Angeli sortitur.

Quamobrem enucleatius explicare oportet, in quo hæc immediata reuelatio consistat, 5.
seu quibus modis fieri à Deo possit: diuersos assignat Abulens. 1. Reg. cap. 9. quæstione 1. item 2. Paralip. cap. 11. quæst. 10. & cap. 12. quæst. 9. Augustin. de Genes. ad liter. lib. 8. cap. 18. & Psalm. 61. ad illa verba, *Semel locutus est Deus*. D. Gregor. lib. 28. Moralium cap. 2. Doctores Scholastici cum D. Thom. 2. 2. quæst. 173. & 174. Omnes ad tres reduci possunt: primò per obiecta exteriora, & sensuum externorum mutationem, secundo per visionem imaginariam interni sensus, tertio immediatè intellectum immutando: quouis modo ex his contingat Dei reuelatio, vt propriissima & perfecta sit, non solum exprimit rem occultam, sed etiam excitat potentiam ad cognitionem illius quod reuelatur, & in hoc sensu reuelatio non solum amouet velamen ab obiecto, sed etiam à potentia, qui sensus propriissimus est accipiendi reuelationem, nam

nam reuelatio formaliter dicit manifestatio-nem factam potentiæ cognoscenti, quæ quandiu nihil percipit nihil illi dicitur reuelatum secundùm illud Dan. 10. *Intelligentia opus est in visione*, hoc est in reuelatione: & hæc causa est, ob quã Caïphas non magis propheta dici potest quã asina Balaam vt dixit D. Thom. Ioan. 1. Nam licet Caïphas verba protulisset instinctu spiritus sancti: & ideo dicatur ab Euãgelista prophetasse, nõ tamen cognouit se ab spiritu sancto moueri, neque in eo sensu illa verba protulit, in quo vaticinium cõtinebant: sed sensus intentus à Caïpha fuit peccatũ potius, quã vaticiniũ: & hoc significat D. Thom. 2.2.q.173.art.4. in corpore vbi ait, *Cum aliquis cognoscit se moueri ab spiritu sancto ad aliquid æstimandum, vel significandum verbo vel facto, propriè ad prophetiam pertinet: cum autem mouetur, sed non cognoscit, non est perfecta prophetia, sed quidam instinctus propheticus*, & ratio est quia nulla fit reuelatio illi qui non cognoscit saltẽ se à Deo moueri ad aliquid significandum: quod optimè docuit Aug. lib. 12. de Genes. ad literam c. 9. *Quibus*, ait, *signa per aliquas rerum corporalium similitudines demonstrabantur in spiritu, nisi accessisset mentis officium, nondũ erant propheta, magisque propheta erat qui interpretabatur, quod alius vidisset, quam ipse qui vidisset*: & infra. *Itaque magis Ioseph propheta, qui intellexit quid significarent septẽ spicæ, & septem boues, quã Pharao qui eas vidit in somnis.*

6. Reuelatio igitur seu locutio Dei 1. & 2. modo per immutationẽ sensus externi, vel interni consistit in illa locutione, seu imaginaria visione, quæ non solum est expressiua rei apparentis, sed de facto eius cognitionẽ & significationem potentiæ intellectiuæ manifestat: est autem discrimen inter externã locutionem, & imaginariã phantasticamque visionem: quod externa locutio fit in sensu externo, & immediatè mouet ad significandã rem de qua est locutio, & sæpe prodit personã loquentem qualis fuit illa Christi Domini loquutio ad Paulum, *Ego sũ Iesus, quem tu persequeris*: Actorum c. 9. At imaginaria visio in sensu interno fit, & eget vlterius peculiari excitatione Dei, vt potentia percipiat, quid visio protendat. Quando autem reuelatio in intellectu fit, vel species de nouo infunduntur, vel si sufficiũt præexistentes in eadem potentia, à Deo excitantur, & disponuntur eo ordine, quo apprehensioni rei reuelandæ possint inseruire; neque solũ rem per se tantum manifestãt, sed vt cognitam, & prolatam à Deo: quę excitatio, seu ordinatio specierum ita est intelligenda, vt Deus cũ his potius, quam cum illis concurrat, his prius, illis verò posterius vtatur; prout ad repræsentationẽ rei significatæ oportebit. Verũ in particulari rogabis in quonam formaliter consistat ipsa reuelatio, siquidem ad illam diuersa concurrere videntur, nempè propositio obiectorum, noua productio phantasmatum, seu specierum, siue ordinatio iam præexistentium, & cognitio potentiæ cui aliquid reuelatur. Caietan. 2.2.q.1. art.1. § ad primam ergo obiect. existimat esse denominationem acceptam ab actione intrinseca Dei reuelantis, & consequenter loquitur ad opinionem quam 1. p.q.25.art.1. tradidit actionem esse intrinsecam agentis perfectionem: hęc tamen est contra Aristotelem 3. Phisicor. text. 19. & sequent. & 3. de anima cap. 2. text. 139. & iam cõmuniter à philosophis reijcitur vt docet Fonsec. Metap. lib. 5. c. 15. q. 8. sect. 2. Suar. in Metap. disp. 48. sect. 4. Vasq. 1. p. tom. 2. ad quęst. 41. art. 1. in notat. art. 9. sic sentiunt; Hurtado in phys. disp. 11. sect. 4. quare Caietanus ex falso procedit fundamẽto, immò admitti non potest quod reuelatio sit actio intrinseca Dei sine aliqua ipsius mutatione, quæ adueniret essentiæ diuinæ in tempore creanti, & reuelanti: quare necesse est, vt sit actio extrinseca Deo & in potentia, cui fit reuelatio recepta. Deinde reuelatio cõsistere nequit in sola productione, seu dispositione specierum; quia per hanc actionem præcisè non intelligitur potẽtia cognitionis particeps, possunt enim species produci, & ordinari, absque vlla potentiæ cognitione: & præterea si Deus suppleat concursum specierum, & immediatè cũ potentia concurrens faciat eam cognoscere rem occultam & certissimè futurã, in eo casu erit reuelatio sine productione, vel dispositione specierũ: ergo in his non cõsistit reuelatio.

Quamobrem 3. Conclusio sit. Reuelatio formaliter consistit in actione Dei excitante potentiam ad cognitionem obiecti vt à Deo reuelati, & connotat actualem notitiam concomitatem potẽtię, cui aliquid reuelatur: hęc colligitur manifestè ex D. Thom. 2.2.q. 171. art. 1. in corpore Suar. de fide disput. sect. 4. & aliorũ asserentium actum prophetiæ, quatenus est perceptio rerum diuinarum prærequirere Dei reuelationem & in ea fundari: ergo supponunt reuelationẽ antecedenter vel concomitantur se habere ad cognitionem potentiæ, & consequenter in perceptione rei reuelatæ, quæ cognitio est, formaliter non consistere: & probatur, nam reuelatio consistere debet in ea actione ita determinante potentiam ad cognitionem rei vt reuelatæ à Deo, quę inferat concomitantem aut subsequẽtem potentię cognoscentis notitiã, quod docuit D. Thom. 2. ad Cor. 12. lect. 1. in princip. his verbis, *Quando cũ visione habetur significatio intellectus eorum quæ videntur tunc est reuelatio*: sed ipsa cognitio potentię supponit iam reuelationem aliquo modo, quia cadit super illã & in illam tendit, vt in obiectum, quod vt reuelatum attingitur: quãdo enim cognitio aliqua fertur in obiectũ sub aliqua forma illã supponit, quia supponit totum obiectũ suum: ergo reuelatio formaliter in ea immediata Dei actione, quæ antecedit ipsam potentiæ cognitionẽ & illam necessario, infert cõsistere debet: vnde quando productio specierum in potentia, vel ordinatio coniuncta fuerit cũ determinatione potentiæ ad cognitionẽ, non modo obiecti, sed etiam vt reuelati, & manifestati à Deo, in ea formaliter consistet diuina locutio, & reuelatio: quando verò Deus sine interuentu specierum (quod minus connaturaliter continget) supplere velit ipsarum concursum, vt multi communiter admittunt à Deo fieri posse, tunc concomitanter se habet reuelatio & cognitio physicè sed nihilominus consideranda est actio illa, quatenus à Deo procedit in genere causæ particularis supplentis specierum concursum, & determinantis potentiam ad cogni-

S

tionem rei reuelatæ, & in tali actione vt sic consistet reuelatio; hoc enim modo intelligitur præcedere seipsam non physicè, sed logicè in quadam existendi consequentia: quia prout est cognitio procedens à potentia cognoscente reflectit supra se ipsam non quatenus cognitio est, neque vt est actio potentiæ, non enim illa denominatur reuelans per illam actionem, sed vt excitatiua & determinatiua potentiæ in ea prioritate logica, quam diximus, non physica, quia non potest esse determinatio physica ad se ipsam, nam alioqui prior & posterior physicè se ipsa foret. Exemplo rem declaro: etenim cognitio intellectiua est quædam experientia sui ipsius, & virtualiter supra se reflectit: quod ex speciebus memoratiuis conuincitur: nō enim solum repræsentant rem simpliciter, sed vt antea cognitam, quod fieri non posset, nisi præcedens cognitio se ipsam experiretur, & saltē virtute supra se reflecteret, species enim impressa memoratiua est vestigium relictum ex specie expressa, quæ terminus fuit cognitionis præteritæ, & obiectum cognitū repræsentabat, quare nihil in specie impressa exprimitur quod antea aliquo modo cognitū non esset: hoc igitur modo, inquam, quo intellectiua cognitio est experientia sui & virtualiter supra se reflexiua, ita illa cognitio qua potentia attingit obiectū reuelatum supra se ipsam virtualiter reflectit, etenim videt obiectum sub eadem cognitione manifestum & se experitur quatenus actio Dei est determinatiua potentiæ, & manifestatiua obiecti ab eodem Deo reuelati: & si velis hoc in nobis semper fieri per actionem reflexam à parte rei distinctam, nō multū curabo, vtrumque enim cum bona philosophia stare potest.

3. Tandem Rogatis vnde cognosci potest rem esse reuelatā & dictam à Deo. Resp. in ipsa excitatione potentiæ Deū se vt loquentē prodere, vel quia species productæ seu ordinatæ taliter modificentur, vt non modo obiectum, sed etiā quis illud reuelet certissimè manifestent: vel quia Deus aliquod lumen potentię confert supernaturale, seu illam eleuat sine concursu specierū, vt non modo res reuelatas, sed etiam se reuelantem in certo quodam modo cum illa concurrendi declaret. Probatur, quia prophetæ eadem certitudine, qua prædicunt res futuras, eadē enuntiant sibi à Deo fuisse reuelatas. Esai. 1. n. 2. *Dominus locutus est.* Ieremiæ 1. n. 3. *Et factum est verbum Domini ad me dicens*: & similiter de aliis prophetis quibus facta est à Deo reuelatio: ergo signum est quod ipsa reuelatio non modo obiectum, sed etiam Deum reuelantem ostendat: & hæc est sententia D. Thom. 2. 2. q. 171. art. 5. in corpore. Et sequuntur communiter Theologi, licet non descendant ad declarandam à Deo in particulari Dei reuelationem, illiusque circunstantias.

Proponuntur diuersæ sententiæ de modo, quo reuelatio obiectiua, & mediata, sufficit ad constituendū formale obiectū fidei.

SECTIO IIII.

1. Non loquor de reuelatione mediata, quæ continetur virtute in præmissis fidei, ex quibus assensus theologicus deducitur, sed de reuelatione, quæ immediatè inseruit ad assensum fidei, vt iam supra declaraui sectione præcedenti; & obiectiua dicitur, nō formalis, quia respectu nunc credentis nō formaliter, sed obiectiuè habetur, & cognoscitur tāquam alteri facta, & in hoc sensu dicitur mediata, quia nobis proponitur ab Ecclesia eiusque ministris, & sacris scripturis, quę externa signa sunt, per quæ nobiscum, illi quos Dominus immediatè allocutus est sermocinantur: & hic est sensus, in quo ab authoribus accipitur reuelatio obiectiua, non verò ille, quem tradit Durell. 1. p. summ. Schol. lib. 3. c. 5. §. reuelatio: nempe vt obiectiua reuelatio sit ipsa diuina auctoritas, quatenus nobis proponitur & obiicitur menti nostrę: & quamuis infra nostrū modum declarandi reuelationē obiectiuā subiungere videatur, in eo à nobis, & ab aliis recētioribus in declarando hāc reuelationē dissentit, quod illam in eodē actu intellectus coincidere dicat cum formali; quatenus formalis reflexione virtuali cadit supra se ipsam, vt diuina est loquutio; quod sane non contingit in nobis, quibus formalis reuelatio nō fit eo modo, vt talis cognoscatur, & de illa Dei loquutione nos certificemur. Etenim cōmuniter fideles, ne in hæreticorum errorē labantur, expectare non debent ad credendū de diuina loquutione interna, & formali certificari: & Deum secum loquentem certo cognoscere. Quod igitur nō sufficiat reuelatio hæc mediata ad fundandum assensum fidei infallibilē videtur ostendere illud 4. argumentum, quod pro 5. sentētia in sect. 2. proposuimus & insolutum ad hunc locum remisimus; quod ita confirmatur: obiectum materiale fidei distinguitur ab obiecto formali tanquam id quod creditur ab eo, propter quod creditur, vnde cum obiectum formale sit fundamentum, & formalis ratio ob quam rebus reuelatis assentimur, esse debet aliquid antecedens, & prius toto obiecto materiali fidei: sed non ita se habet reuelatio mediata, nam hæc etiam creditur fide diuina; ideoque spectat ad materiale obiectū fidei: ergo vel creditur propter se, vel propter aliud: non propter se, quia non est ex terminis nota hæc propositio, Deus reuelauit mysteria fidei, sed eodē modo obscura est, atque hæc, Deus est trinus, & vnus, & hæc, Deus factus est homo: nam sicut termini harum propositionum non penetrantur à lumine naturali, neque ratio connexionis apparet intellectui naturaliter in illis: ita similiter se habent termini illius propositionis, Deus reuelauit mysteria fidei respectu illorum quibus reuelatio facta non est.

Hæc difficultas diuersimodè soluitur iuxta diuersas opiniones resoluendi nostrā fidem, & quidē non esse resoluendam in auctoritatē humanā, immo neque in auctoritatē Ecclesię tanquam in rationem formalē dicam in quæst. 4. agens de Ecclesia authoritate, & modo, quo ex parte illius nobis necessario proponenda sunt mysteria fidei: nunc solū suppono Ecclesiæ auctoritatem nō pertinere ad rationē formalem fidei, neque in illam à priori resoluendam esse nostram fidē sed in primā veritatem reuelantem. 1.
In hac communi sententia, quam recentiores statim citandi post alios antiquiores docent, inquiro quomodo solui debeat hæc difficultas: prima sententia est Valent. tom. 3. disp. 1.

disp. 1. par. 1. §. 5. *difficultatum* versic. possumus secundo: nam quamuis aliam solutionē huius difficultatis Valentia prius adduxerit, vt vera sit, in secūdam hanc recidit: nisi velimus illum existimasse non esse reuelatam hanc propositionem, Deus reuelauit, quod non est credendum: si quidem creberrimè id in scriptura conceptis verbis asseritur, vt conuincit Suar. statim citandus num. 8. vbi ait non inuenisse Theologum qui de hoc dubitauerit. Sententia ergo Valentiæ, item Lorcæ 2. 2. disp. 4. nu. 11. Turrian. disp. 2. dub. 3. *aliquid indicant*, in fin. & dub. 9. vltima cum D. Thom. Alensi & aliis; denique Suar. disp. 3. nu. 12. cum Capreol. & Caietan. docet, illa duo fidei principia, Deus est verax, & Deus reuelauit mysteria fidei eodem modo credenda esse, vt reliquæ propositiones de fide, neque in alia esse resoluenda, sed se ipsis credi & quadam veluti virtuali reflexione supra se ipsa extendi. Nam sicut Deus dicendo aliquam veritatem dicit se esse veracem, & sicut reuelando aliquid dicit in actu exercito se reuelare: ita credendo Deum esse veracem, & Deum reuelare, credimus id ipsum propter ipsammet veritatem, & reuelationem diuinam: Etenim dupliciter Deus dicere potest se verum dicere & reuelare: primo in actu exercito, nempe quia reuelando aliquod mysterium exercite significat se ita cognoscere vt dicit & ostendit se loqui, quia eo ipso quod Petrus mihi aliquid affirmat, non modo aduerto ad dictum, sed etiam ad loquentem, cui credo, quia existimo illum non aliter loqui, quam sentiat, & rem optimè scire. 2. modo, in actu signato quando Deus dicit se reuelare, & se esse veracem in hoc testificationis modo; dupliciter continetur veritas & reuelatio diuina in actu signato: quia ipsa reuelatio per actum expresse reflexum declaratur v. g. *Hæc dicit Dominus & Pater meus reuelauit.* Deinde in hac eadem dictione exercitè dicitur reuelationem hanc esse veram, & Deum esse veracem, quatenus reuelatio, & prima veritas reflectione virtuali supra se ipsam fertur, & propter se ipsam credibilis proponitur: non est tamen formalis & expressa reuelatio sui ipsius: quia non est reuelatio eiusdem dicti per se ipsum, sed est vnum dictum de alio, & reuelatio reuelationis. Adducunt etiam ad hoc declarandum aliqua exempla: primum est in luce, quæ cum sit ratio formalis videndi coloratum, non indiget alia ratione sed se ipsa videtur: similiter reuelatio cum ipsa sit ratio, propter quam omnia mysteria fidei creduntur, non indiget alia ratione, sed propter se ipsam creditur: secundum exemplum in scientia diuina, per quam Deus ita scit omnia, vt etiam sciat se scire, similiter quando Deus aliquid dicit per intrinsecam reflexionem eiusdem actus supra se ipsum, dicit se dicere.

5. Hæc tamen solutio non euitat argumenti vim. Nam omnis assensus intellectualis supponere debet cognitionem rationis motiuæ propter quam intellectus aliquid indicat: vel ergo ad assensum illa cognitio præcedens est sola talium terminorum apprehensio, vt ex ipsis terminis intellectus iudicium ferat, vt facere solet in propositionibus per se notis; vel continet medium: & de hoc necessario debet certificari intellectus, vnde debet supponere cognitionem eiusdem medij talem, quæ satis sit, vt propter illam assentiatur propositionibus iudicatis, tanquam infallibiliter veris. At citati authores non concedunt intellectum assentiri propositionibus fidei tanquam principiis per se notis; & ex alio capite non assignant medium propter quod hæc propositio *Deus reuelauit mysteria fidei*, credatur, neque cognitionem antecedentem, in qua medium omnino distinctum ab adæquato obiecto materiali proponatur, immo ex ipsorum responsione sequitur quod aliqua propositio obiecti materialis fidei credatur propter se, & sine medio, cum tamen illius termini non magis penetrentur, neque illorum connexio magis pateat quam termini cuiuslibet propositionis de fide: quamobrem si rogemus, quare credunt Deum reuelasse mysteria fidei, respondebunt, quia Deus id reuelauit, & hoc est dicere, reuelauit, quia reuelauit, & reddere idem per idem, si verò dicant diuersum dictum esse, supra quod cadit reuelatio, in hac propositione Deus reuelauit Christum esse filium Dei, atque est illud, Christus est filius Dei, vt Suarius docet; inferam ego, iam reuelatio non creditur propter se, sed propter aliam, siquidem datur reuelatio reuelationis: de illa ergo, quæ est ratio credendi alteram inquiro propter quid credatur: si propter aliam, sequitur processus in infinitum, & sic non soluitur propositum argumentum; neque exempla ad institutum videntur sufficientia. Nam lux non ita est ratio videndi colorem, vt illius visio supponatur ad videndum colorem: immo æque immediatè visus fertur in coloratum, & lucidum, licet videri nequeat coloratum nisi illustratum: & ratio est quia visus non est rationalis potentia; in qua sit veritas, vel falsitas iudicij, & quæ per rationem verum à falso discernat, sicut intellectus, qui propositionibus non assentitur nisi vel immediate, vel mediate: ad illas sufficit penetrare terminos: ad has requiritur antecedens notitia medij, per quam certificetur intellectus, ad hoc vt certum ex illa assensum eliciat: minus simile est exemplum de scientia Dei: nam cum hæc sit infinita, & ad omne scibile se extendat; primumque & præcipuum scibile sit Deus, necessario est scientia comprehensiua ipsius Dei: de cuius essentia cum sit ipsa scientia necessario est etiam cognitio reflexa sui ipsius. At reuelatio diuina vt ostendimus, est ratio ad extra finita, & limitata, quæ licet illum cui facta fuit immediatè certificauerit de loquutione Dei, nos, qui illam non formaliter, sed obiectiuè, non immediatè, sed mediatè concipimus, quomodo poterit certificare? & quomodo poterit esse ratio credendi se ipsam?

Secunda sententia quam sequitur Ægidius Coninc. de moral. act. supern. disp. 9. dub. 5. numero 73. & indicat Duarell. 1. p. summæ Scholast. lib. 3. cap. 5. §. hactenus in eo titulo. *Assensus fidei resoluitur in voluntatem credendi, &c.* & alij recentiores, docet quod nō modo in propositionibus per se notis intel- 4.

lectus non indiget alio medio, sed etiam in illis ad quarum assensum à voluntate determinatur, hæc enim posito sufficienti fundamento poterit intellectus determinare, vt obiectum aliquod firmius apprehendat, eique tanta firmitate assentiatur, quanta ipse per se assentiri non posset: quod in casu præsenti fieri arbitrantur. Posita enim tali propositione rei credendæ, quæ ostendat intellectui illud obiectum vt à Deo reuelatum merito credi posse, & debere, voluntas statim pro affectu mota magno conatu impellit intellectum, vt primam veritatē apprehendat, Deique auctoritatem, eamque hic, & nunc exigere, vt propter eam firmissime credatur, quod tanquam ab ea reuelatum tam euidenti credibilitate proponitur, atque ita intellectus partim illa apprehensione, partim imperio & impulsu voluntatis sine vllo discursu mouetur propter diuinam auctoritatem immediatè ad credendam rem reuelatam, & ipsam reuelationem, idque firmius, quam vlli rei cognitæ naturaliter possit assentiri: ne si de alterutro aliqua ratione dubitet, primæ veritati cuius nomine hæc proponuntur resistere videatur: ita Coninc. cæteris clarius hanc opinionem exposuit. Addunt etiam alij intellectum respicere ad motiua extrinseca non tanquam ad rationem formalem, sed vt meras conditiones, & ab his maximè iuuari. Totum ferè quod hęc sententia docet, verum est, non tamen difficultatem omnino soluere videtur. Nam in primis non ostendit quomodo obiectum formale à materiali distinguatur: Nam sicut reuelatio creditur propter se, ita reliqua mysteria fidei credi possent propter se ex imperio voluntatis: sicut enim credo verum esse Deum reuelasse sine aliquo medio extrinseco, & sine terminorum euidentia solum propter motiua tanquam conditionem requisitam ad ostendendam euidentiam credibilitatis, ita credere possum Deum esse trinum. Deinde impossibile est, à voluntate medicinam amari propter se ex arbitrio voluntatis, eo quod apparuit vtilis ad sanitatem: Nam bonitas quæ propter se amabilis non est, sed propter aliud, repugnat propter se amari: ergo etiam est impossibile, vt intellectus assentiatur propositioni propter se, quæ non sit ex suis terminis nota, & per se appareat vera: & consequenter impossibile est, vt intellectus credat, Deum reuelasse propter veritatem ipsius propositionis, & non propter motiua, quæ illius credibilitatem ostendunt: nam voluntas cogere non potest intellectum, vt feratur circa obiectum alio modo, quam ipsa obiecti veritas proponatur: quare cum non reddatur ratio cur illa propositio propter se credi debeat, non expeditur argumenti difficultas.

Præter has duas opiniones, duas alias apponam, quas à recentioribus in Italia defendi sępius audiui, & quia dum cōmunem modum soluere conantur difficilioribus sanè intricantur, quod in ipsis mihi displiceat, ostendam.

5. Tertia ergo opinio interroganti cur credat mysteria fidei respondet quia prima veritas id reuelauit: si rursus interroges, & cur credat Deum illam reuelasse: respondet quia Deus est summa veritas, & ad summam veritatem Dei spectat, non solum non mentiri, sed neque permittere, quod quispiam alius, eius nomine aliquid ita proponat credendum, vt ex modo proponendi comparet apud homines fidem, quod Deus loquatur, & tamen id falsum sit: cum ergo mysteria fidei nostræ tam euidenti credibilitate ab Ecclesia proponantur, vt prudenter possimus credere ex parte Dei proponi, ad infinitam veritatem Dei spectat, non permittere, vt hoc modo suo nomine falsa, sed vera tantum proponantur, & hinc est quod credamus Deum reuelasse illa, quia est summa & prima veritas, & sic in illam nostra fides vltimatè resoluitur: sed contra. Illa conditionalis propositio, quod scilicet non permitteret Deus, vt cum tanta euidentia credibilitatis proponeretur suo nomine res falsa, non est vera; & deinde quamuis illam concederem, non tollitur difficultas, sed alia non minor suboritur: vtrumque probo, primum quia si rusticus decipiatur à Parocho proponente ex parte Dei rem falsam tanquam reuelatam, hoc contra Dei veritatem nihil efficeret, ergo conditionalis illa non est vera: antecedens probatur: sæpè enim contingere potest, eadem penè credibilitatis euidentia proponi rustico aliquid falsum, qua eidem proposita sunt vera fidei nostræ mysteria, vt experientia patet, etenim non maiora signa videbit ad credendum in vno casu, quam in altero: sed eædem congruentiæ; eadem verisimilitudo rustico poterit repræsentari: & tamen fide diuina credit vere reuelata, non vero falsa, quæ existimantur reuelata, vt quæstione prima dixi, & hoc sine imperfectione, seu defectu diuinæ veracitatis: ergo iam de facto datur casus, in quo sine veracitatis diuinæ detrimento proponantur Dei nomine falsa tanquam verè reuelata, & consequenter illa conditionalis est falsa: secundum ostendo primo, interrogans vnde scis Deum esse veracem, & non permissurum vt tali modo proponeretur res falsa suo nomine? vel enim hoc iudicas per assensum mediatum vel immediatum, si per mediatum, quæro quale sit illud medium, & cum vel nullum assignari valeat, vel in infinitum procedemus; adhuc difficultas vrget, si assensus sit immediatus, ex terminis habebitur, & consequenter assensus fidei, qui ad illum sequitur, cum ex euidenti medio deducatur, obscurus non erit, sed euidens: secundo; adhuc illa propositio conditionalis non sufficiet; nam præter quam quod cognoscere debeo Deum non permissurum taliter proponi rem falsam suo nomine; etiam opus est cognoscere, quod hic & nunc taliter mihi proponatur, vt eliciam assensum fidei, quia non solum moueor propter veràcitatem Dei non permittentem mihi proponi suo nomine cum talibus circumstantiis rem falsam: sed quia video hic, & nunc mihi sic proponi. Vnde iam motiua, & argumenta quibus proponitur fides, pertinebunt ad rationem formalem ipsius.

6. Quarta sententia duo statuit principia ex quibus assensus fidei per formalem, seu

virtualem

virtualem discursum inferri debet, primum est Deum esse veracem, quod dicit cognosci immediatè ex vi luminis naturalis siue per cognitionem euidentem saltem in doctis hominibus siue per obscuram ad minimum in rusticis, dari enim cognitionem iudicatiuam immediatã obscuram probant ex hac propositione probabili: omnis mater diligit filiũ, quia eius veritas habetur ex terminis, & tamen sine euidentia, quia hæc supponere debet certitudinem veritatis euidentis. Cæterum quia assensus fidei supernaturalis, qui elicitur ab habitu fidei cadit super rationem formalem cuius pars est illa propositio *Deus est verax*, sequitur in eodem habitu fidei debere esse vim ad eliciendum assensum immediatum, & saltem virtute priorem circa illam propositionem; quæ quia debet habere maiorem certitudinem quam sit, quæ ex solo naturali lumine habetur, ideo cum lumine naturali concurrit habitus fidei ad immediatum assensum talis proprositionis *Deus est verax*, cuius assensus totus erit supernaturalis; quia eleuatur naturale lumen ab habitu fidei, & saltem in doctis hominibus erit euidens, quia penetratis terminis immediatè ad huius veritatis assensum intellectus determinatur. Neque refert quod assensus iste certior sit, & faciat intellectum firmius adhærere obiecto veracitatis Dei quam si ex solo naturæ lumine haberetur, nam ex imperio voluntatis hoc prouenire decet, quia voluntas intellectum inclinare potest ad firmiorem assensum, vel dissensum, neque obstat, quod habitus fidei elicere debeat assensum obscurum ex sua natura, nam hoc intelligendum arbitrantur hi authores de assensu circa mysterium reuelatum, & creditum non verò de assensu huius principij *Deus est verax*, ab illo enim qui proprijssimè est actus fidei illa dicitur obscura; neque nouum est habitum supernaturalem à præcipuo actu denominari vt in habitu spei, pœnitentiæ & aliarum virtutum dici solet.

Si obijcias hanc proprositionem *Deus est verax*, pertinere ad obiectum materiale fidei, & consequenter credendam esse, & circa illam versari habitum fidei assensu fidei proprijssimo, & obscuro. Respondent adhuc in eo casu resoluendum esse hunc assensum mediatum in illum immediatum circa eandem materialem popositionem cognitam instar primi principij interuentu luminis naturalis penetratis terminis, & concurrente etiam effectiuè habitu supernaturali eleuante idem lumen. Ideoque qui negauerit veracitatem Dei dispositum non esse ad recipiendam fidem: addunt quod quando veracitas Dei creditur, non resoluitur solum in hoc principium de quo agimus cuius materiale obiectum est eadem veracitas sed in aliud nempe in Dei reuelationem de quo statim dicam. Vnde licet repugnet assentiri vni rei propter aliam à qua illa adæquate non differat, non repugnabit tamen, si inadæquata ratio motiua diuersa sit ab eo quod propter aliud iudicatur, quomodo differt veracitas ab eadem veracitate simul cum Dei reuelatione, à qua veracitas differt. Vnde iam assentimur vni propter aliud: si vrgeas illam

A propositionem *Deus est verax*, non esse immediatum quia Deus ideo est verax quia est ens infinitæ perfectionis, quod omnes perfectiones simpliciter simplices complectitur; ergo circa illam propositionem non elicitur assensus immediatus. Respondent, quamuis alioqui propositiones particulares ex vniuersalibus inferantur, hoc non tollere, posse per se exterminis immediatè cognosci verbi gratia in hoc sillogismo omne totum est maius sua parte: homo est totum, & manus illius est pars ergo maior est homo sua manu: hæc particularis, quę ex vniuersali inadęquatè colligitur, & illam vniuersalem vt medium inadæquatum respicit, etiam per se consideratis, & penetratis terminis immediatum assensum potest terminare: similiter etiamsi hæc propositio B *Deus est verax*, colligitur ex illa Deus est cumulus omnium perfectionum: nihilominus etiam spectata per se penetratis terminis à lumine naturali immediatè agnosci potest, & licet etiam concedant resolui hanc propositionem in illam parum referre existimant, quia ita hæc propositio accipietur, vt ad ipsam rationem Deitatis intelligatur resoluta, quando pro principio fidei assignatur.

Alterum principium est, Deus reuelauit 7.
mysteria fidei circa quod per assensum immediatum & obscurum sed omnino certum fertur habitus fidei. Nam sicut est suaptè natura inclinatio ad assentiendum mysteriis fidei, ita etiam necessario se extendere debet ad rationem formalem cuius pars est diuina reuelatio: ergo cum propter illam in omnia C obiecta credenda feratur, in illam prius, & immediatius inclinabit habitus. Itaque habitus fidei tres assensus inter se diuersos elicere debet: duo priores sunt immediati, qui pertinent ad rationem formalem, & tertius discursiuus formaliter, vel virtute qui est proprijssimus assensus fidei. Non negant tamen hi authores hunc secundum assensum esse actum credendi, & ad illum potissimum nos indigere pia affectione, nam si semel credamus Deum reuelasse incarnationem, facile erit postea ipsam incarnationem credere, neque obstat huius secundi assensus obscuritas, quominus immediatus esse credatur vt iam diximus de primo principio prout à rusticis cognoscitur, & ratione vlterius confirmatur, quia assensus immediatus oritur ex D apprehensione connexionis inter duo extrema alicuius propositionis sine medio, atqui contingere potest quod apprehensio non ostendat clarè illam connexionem sed cum formidine, & obscurè, licet immediatè: ergo, &c. hæc videtur esse clara doctrina philosophi in lib. 1. Rhetor. ad Theodecten. cap. 2. & ad Alex. cap. 7. & 15. negari ergo non potest aliqua principia cognosci ex terminis non euidenter sed obscure, & cum formidine, similiter dicunt quamuis cognoscantur omnia motiua, quæ de facto dantur ad credendam reuelationem Dei, seclusa motione voluntatis intellectus sibi relictus, solum assensum probabilem eliciet, quo iudicet Deum reuelasse mysteria fidei, quia tamen eadem motiua sufficientia sunt ad

hoc, vt voluntas possit prudentissimè imperare intellectui, vt sine formidine, immo cum firmissima adhæsione eliciat illum assensum obscurum circa reuelationem, ideo licet sit obscurus, tamen omnino certus est & firmus. Adduntque eadem motiua sufficere ex se vt intellectus sibi relictus ex eorum apprehensione eliciat assensum immediatum circa reuelationem quo probabiliter assentiatur huic principio, *Deus reuelauit mysteria fidei.* Verum quia ex eisdem apparet euidenter credibilitas reuelantis Dei, voluntas potest prudentissimè imperare intellectui vt immediate & sine formidine huic principio assentiatur.

9. Si dicas quomodo assensus erit immediatus circa propositionem quę ex terminis non constat, qualis est assignata nempe *Deus reuelauit*: nam hi termini nullam inter se habent connexionem nisi contingentem ex determinatione voluntatis diuinæ; nisi ergo reuelatio vel in se vel per effectus cognoscatur, propositio innotescere non potest, neque obiectum ex suis terminis manifestare: Respondent licet ex terminis hæc propositio per immediatam Dei loquutionem non cognoscatur à nobis, quibus Deus immediatè non loquitur ex terminis tamen constare respectu mediatæ reuelationis, quæ ad nos peruenit ex reuelatione immediata aliis facta. *Nam Deus multifariam loquutus est*, vt ait Paulus ad Hebræos 1. & non est dubium, *loqui per os sanctorum*, vt cecinit Zachar. Lucæ 1. Item in sacris literis hæc reuelatio mediata Dei locutio dicitur, nam Psalm. 44. *Lingua mea*, ait propheta regius, *calamus scribæ velociter scribentis*, & actorum primo sicut prædixit, *spiritus per os Dauid*, inde fideles Deum dicuntur audire Ioann. 6. numero 44. *Erunt omnes docibiles Dei: omnis qui audiuit à Patre, & didicit venit ad me*, quod si Deum nos omnes fideles audimus, ergo ipse nos alloquitur non per reuelationem immediatam: ergo saltem per mediatam, & sicut loqui conuenit cum hominibus percipientibus obiecta materialia per sensus, nobis ergo proponit mysteria fidei per signa: voces nimirum, & scripturam: item per talia miracula, quæ oculis vel auribus percipimus, sunt enim miracula quædam locutio Dei, teste Paulo ad Hebæos 2. numero 4. *Contestante Deo signis & portentis.* Vbi Theodor. ait Deum per miracula ferre prædicationis testimonium. Quare sicut quando quis literas ab amico missas perlegit statim ex scripturæ conspectu immediatè cum quasi secum loquentem considerat, & sine formidine ob euidentem credibilitatem literarum illius verba esse iudicat, sic etiam propositis mysteriis fidei nostræ, & consideratis miraculis, & aliis motiuis, licet clarè, & euidenter Dei vox non audiatur: illa tamen obscurè sed immediatè in ipsis signis apparet, vnde voluntas imperare potest intellectui assensum immediatum illius locutionis diuinæ, mediatæ, quæ quidem non habet minorem infallibilitatem quam reuelatio immediata Dei, quia non minus impossibile est, quod falsum sit, quod verè nobis dicitur ex parte Dei seu tanquam nuntium Dei, quam quod sit falsum id quod immediatè à Deo reuelatur, & non minus infallibilis erit fides, quæ in hac reuelatione mediata fundatur, quam quæ immediata niteretur. Itaque inter propositionem Ecclesiæ tot miraculis confirmatam, tot martyribus testificatam, à tot doctoribus, & probatissimis viris acceptam ex vna parte, & ex alia inter loquutionem diuinam mediatam, quæ sunt duo extrema huius secundi principij tanta est connexio, vt saltem obscurè possit intellectus immediatè illi assentiri quantum ex se probaliter, at ex imperio voluntatis etiam sine formidine assentiri, & dicere hæc est doctrina Dei, seu hoc nobis proponitur ex parte Dei.

Si rursus vrgeas, rusticos, & pueros non audire ipsam Ecclesiam loquentem, neque videre miracula seu martyria, sed solum à Parochis, vel à parentibus doctrina fidei instructos actum fidei elicere, absque eo quoad hanc metaphysicam & ad hanc Dei reuelationem mediatam attendant vel aliqua ratione considerent, ergo saltem in eo euentu deficiet hoc principium. Respondent sicut miracula & martyria fuerunt aliquo modo voces, seu motus Dei quibus loquebatur cum iis qui illa viderunt, sic etiam parochos, parentes, & magistros, & libros, & totam illam notitiam de illis omnibus, quæ ad rusticos & pueros immediatè peruenit, esse aliquo modo Dei vocem, quam ipsi audiunt, non tanquam humanum aliquid, sed supra ipsos parochos, magistros, & libros à quibus de illis rebus diuinis edocentur, nam sicut in sententia communi certum est reuelationem diuinam esse rationem formalem, propter quam assentimur actu fidei rebus reuelatis, & tamen neque rustici, neque pueri formalissimè, & explicitè reuelationem Dei considerant, quando credunt & veros actus fidei eliciunt, sed satis est si confusè & implicitè cogitent doctrinam illam esse supra hominum inuentum ac scientiam, & concipiant dogmata fidei tanquam aliquid diuinum, & à cælesti numine profectum; eodem modo dicunt sufficere, si locutio Dei confusè, & implicitè cognoscatur à rusticis, & à pueris vt huic principio immediatum assensum præbeant, noscunt enim parochos, parentes, seu magistros non loqui ex propria auctoritate, sed ex alia superiori nempè cœlesti, & diuina quod à posteriori rectè colligitur; si enim ipsi rustici negarent vel dubitarent de veritate illius doctrinæ deliberatè, & pertinaciter, sane agnoscerent se non solum contra parentis, seu parochi reuerentiam facere: sicut si alias hystorias profanas narrarent, sed etiam contra aliam maiorem auctoritatem peccare: ergo signum est quod rusticus, & puer ad vsum rationis perueniens, sentiunt in illa materia esse aliquid humanis rebus altius, & parochum, seu parentem non ex humana, sed ex cælesti auctoritate loqui. Assensum verò huius secundi principij appellant hi authores potius actum credendi; quam sciendi, quia quamuis non assentiamur illi propter testimonium Dei, quo illud sit nobis reuelatum; sed immediatè

mediatè ex terminis; quia tamen assensus est obscurus, & ad illum eliciendum sine formidine captiuatur intellectus in obsequium Christi, & fidei; ideo per hunc assensum potius dicimur credere reuelationem, quam scire illam, est tamen hoc credere maximè diuersum ab illo quo credimus reliqua mysteria fidei, & quo credere possumus candem reuelationem propter testimonium diuinum, quatenus illa eadem reuelatio aliquando reflexe reuelata est, diuersitas vero est quod istud est credere per modum principij: illud autem est credere per modum conclusionis & propter aliud. Hanc sententiam multo prolixius declaratam sæpè à doctis viris defendi audiui, & quamquam aliquibus plausibilis visa est, multo pluribus tamen mento displicuit; Quamobrem quæ in illa mihi videntur falsa breuiter ostendam.

10. Primum est in philosophia nempe propositionem esse ex suis terminis cognoscibilem, & assensum esse obscurum: Nam propositio ex suis terminis cognoscibilis est, quæ tam manifestam habet veritatem, seu probabilitatem, si propositio per se nota sit in materia probabili, vt penetratis terminis, ipsa veritas necessaria, vel probabilis euidens sit: neque enim necessarium est, vt euidentia quæcunque supponat certitudinem infallibilem: Nam sicut datur euidentia credibilitatis, quæ solum determinat intellectum ad assensum probabilem, vt ijdem authores fatentur, ita datur euidentia probabilitatis, in propositione per se nota probabili: quod non obscurè indicauit Aristoteles cap. illo 2. supra citato vbi ait. *Nam cum credibile cuidam credibile sit, & aliud quidem per se ipsum illico sit credibile atque probabile.* Etenim quæ cognitio magis clara quam quæ rem per se ipsam agnoscit? seu in se ipsa non in alia? exemplo rem declaro in hac propositione: omnis mater diligit filium, termini non mihi ostendunt infallibilem connexionem inter matrem, & amorem erga filios, sed tantum probabilem: quod probo, quia termini huius propositionis non mihi possunt ostendere secreta cordis neque affectus internos voluntatum in omnibus matribus existentes: ergo signum est quod solam mihi probabilem connexionem ostendant, & hoc euidens est, non obscurum: ergo assensus illius primæ propositionis in rudibus, & secundæ in omnibus esse nequit ex terminis, seu propositio esse nota & simul obscura, quod hi authores admittunt in suo duplici principio neque mihi dicas istam euidentiam in cognitione probali esse euidentiam scientiæ, per quam cognosco esse probabile omnem matrem diligere filium, vrgeo enim, quia ista euidentia non est euidentia de modo, & in actu signato, quasi dicam esse probabile omnem matrem filium diligere, sed esse euidentiam in actu exercito attringendo probabilitatem dicti, & cognoscendo connexionem terminorum euidentem qualiscumque illa sit, sine descensu ad particulares effectus. Secundum etiam rectæ philosophiæ dissonum, quod aiunt, est, propositionem dari ex suis terminis cognoscibilem,

A seu per se notam, quæ habet medium à priori per quod demonstrari possit, siue illud sit medium in essendo, siue in cognoscendo, de quo solum est controuersia: omnes enim ferè boni nominis authores saltem medium in essendo excludunt, vt optimè docet Logica Conimbr. lib. 1. de posterior. resolut. cap. 3. quæst. 2. artic. 1. §. *vt verò*, isti verò authores docent tam primum quàm secundum principium, quod assensum terminat immediatum, & ex terminis est cognoscibile per medium etiam à priori in essendo cognosci, & credi actu fidei ex suis principiis illato, concedunt, dicunt enim hanc propositionem, *Deus est verax*, præter quam quod sit per se nota, etiam credi posse vero actu fidei formaliter seu virtute discursiuo per medium in duobus B principiis contentum, & idem ait de altero principio, *Deus reuelauit.* Tertium non minus falsum inter philosophos est, quod idem habitus respectu eiusdem propositionis materialis sit ex arbitrio credentis habitus primi principij, & habitus discursiuus, nam concursus habitus est naturalis, quamuis enim pendere possit à voluntatis arbitrio quad applicetur vel non, ad assensum alicuius propositionis, si tamen applicetur: non concurrit per inadæquatam virtutem sed per suam totam, si ergo illa est sufficiens, vt statim per se determinet intellectum sine discursu aliquo, & sine medij interuentu semper id ex se præstabit: præcedens tamen sententia docet eundem habitum fidei, assensum primi principij elicere circa has propositiones, C *Deus est verax & Deus reuelauit mysteria fidei*, & assensum discursiuum.

11. Maioris momenti sunt, quæ sequuntur, & ad Theologiam pertinent; primum est in ordine; quartum habitum fidei actus elicere diuersæ speciei, nempe assensus primorum principiorum, in quibus continetur ratio formalis fidei, & actus discursiuos ex eisdem principiis deductos, quod sequenti quæstione impugnabitur, & quod plus est, aliquem ex his assensibus, nempe primum circa illam propositionem *Deus est verax*, esse euidentem: hinc enim sequitur nostram habitualem fidem non esse determinatam ad omnes assensus obscuros, immo ex ipsorum sententia, prius determinari ad euidentem; & vt nos ostendimus, si secundum principium cognoscitur ex terminis, etiam euidens esse debet; & sic D prius inclinaret fides ad duos assensus euidentes, quam ad assensum obscurum: quare quando fides à diuo Paulo dicitur esse rerum non apparentium, non esset definita seu declarata adæquate, quia etiam est apparentium, immo prius ad apparentia, quam ad non apparentia inclinaret. Dicent habitum fidei in iis duobus assensibus circa principia aliquid etiam obscurum attingere quatenus ex imperio voluntatis intellectus determinatur ad assentiendum sine formidine & maiori certitudine quam cuilibet propositioni naturali assentiatur, ad quod præstandum iuuatur fidelis ab habitu fidei: sed contra illa maior certitudo non habetur ex terminis, non ab aliquo medio: ergo solum ab habitu, vel à vo-

luntate prouenit: at quod non proueniat ab habitu iam sect. 3. ostendimus; & ipsi recentiores etiam concedunt quatenus asserunt nostram fidem non resolui in habitum tanquam in efficientem: nos verò inquirimus rationem formalem illius maioris certitudinis, neque dici potest, illam prouenire à voluntate, quia voluntas multo minus poterit ostendere rationem formalem alicuius veritatis, quando intellectus illam non percipit, quod si faciat, vt intellectus firmius assentiatur, non ideo augebit certitudinem intrinsecam assensus, sed extrinsecam ex parte subiecti, nam certitudo ex parte actus intrinseca habetur ex medio, & ex formali ratione assentiendi, firmitas verò intellectus, & certitudo ex parte subiecti stare potest cum fallibilitate, & incertitudine intrinseca actus, vt in quæstione prima sect. 5. dixi, & patet in eo qui quamuis non viderit Olyssipponem non dubitat, quod illa ciuitas sit: imò certissimus est, & tamen medium, quo nititur hæc fides humana fallibile est, & gignere nequit actum intrinsecè certum, & infallibilem cum ergo fidei actus intrinsecam habeat certitudinem, & infallibilitatem, illa proculdubio à voluntate tanquam à ratione formali prouenire non potest.

12. Quintum etiam non est bona ratio illa quod verbi gratia habitus fidei inclinat per se primo ad illa duo principia, continentia rationem formalem fidei quia inclinat ad assensus eiusdem fidei, qui cadunt supra rationem formalem in illis principiis contentam. Nam hinc sequitur habitum fidei non distingui à theologico; immo habitus scientiæ discursiuus non distinguetur ab habitu inclinante ad assensus primorum principiorum, nam habitus theologicus inclinat ad assensum, qui cadit supra premissas de fide, & habitus scientiæ supra principia ex quibus deducitur, vtrumque tamen, primũ Theologi, secundum Philosophi communiter reprobant. Sextum locutio seu reuelatio Dei, quæ est obiectum formale fidei de sua natura semper est infallibilis & certa, nunquam verò dubia, sed loquutio parochi, magistri seu parentis proponentis doctrinam catholicam non est infallibilis de sua natura, neque omnino certa, immo dubia & fallibilis, quod optime significauit Augustin. relatus in cap. noli meis & in cap. ego solis distinct. 9. & confirmatur quia reuelatio mediata, & obiectiua, quæ ad fidem pertinet est illa, per quam intelligimus reuelationem immediatam factam illis, quibus Deus immediatè reuelauit mysteria fidei, & certi erant de locutione diuina, quam nos in mente apprehendimus, & mediatam dicimus, quia illis mediantibus ad nos peruenit, interuentu magistrorum, seu parentum, quorum auctoritas neque mediatè diuina est, etiam quando nos veram doctrinam docent: est enim humana auctoritas proponens nobis diuinam; non verò illam repræsentans, in quo magnum est discrimen, nam aliud est ex parte Dei illius personam sustinentem, vel vt nuntium aliquid reuelare, & ab eodem Deo reuelante acceptum dicere: aliud verò doctrinam proponere, neque Dei nomine, neque vt illius designatum nuntium. Quis ergo sine temeritate dicet omnes, qui docent doctrinam Christianam nuntios à Deo designatos esse, & illorum dicta auctoritatem habere diuinam mediatè, cum multi per ignorantiam, ne dicam per malitiam cum vera & catholica doctrina errores misceant, quos diuina non testificatur auctoritas. Dicent tunc non loqui verè ex parte Dei. At rogo quando igitur ex parte Dei aliquid nuntiari intelligamus, quæ erit illa locutio, seu reuelatio, quam apprehendere debeo tanquam rationem formalem infallibilem ad credendum? sane non erit illa, quæ tam incerta, & fallibilis est, quam sit omnis humana auctoritas, illa ergo est reuelatio cui nostra fides nititur, quæ Apostolis, & Prophetis facta est, qui canonicos libros scripserunt, non autem nititur reuelatione aliis doctoribus facta vt docet D. Thom. 1. par. quæst. 1. artic. 8. ad secundum. Vnde loca quæ ex sacra pagina adducuntur, vel procedunt de reuelatione diuina facta his scriptoribus Canonicis, quorum sensus, & verba spiritus sanctus dictabat, vel alios habent sensus, qui cum horum authorum instituto minimè cohærent, vt patebit illorum locorum interpretes consulenti.

Septimum. Assensus qui elicitur ex illis duobus principiis dicitur proprijssimus actus fidei; assensus verò secundi principij actus credendi, & assensus primi principij actus euidens saltem in sapientibus: omnia hæc si rectè examinentur, à veritate videntur aliena, vel saltem intellectu difficillima. 13.
Nam assensus elicitus ex illis duobus principiis iam iudicatis necessario sequitur: ergo proprijssimus actus fidei erit necessarius quoad speciem ad minimum, & non liber. Vnde maius fidei meritum ne dicam totum non erit, in propriissimo actu fidei, sed in assensibus principiorum, quorum vnus cum dicatur euidens sanè non erit actus fidei in ipsorum sententia, & alter cum dicatur actus credendi non censetur proprijssimus actus fidei secundum illos. Vnde contra hoc ipsum rogo quid est credere, quam actum fidei elicere? Et si ipsi admittunt reuelationem Dei in secundo principio non sciri, sed credi, quomo non vident se iam sine medio actum credendi, & consequenter veræ fidei immediatè elicere? & præterea si concedunt in hoc assensu magnum esse meritum quomodo illum ex terminis elici asseuerant: Nam si nihil aliud significent, quam reuelationem credi propter se sine medio, difficultatem non soluunt diuerso modo, ab eo, qui à prima sententia traditur, & nihil aliud faciunt, quam iis, quæ adiungunt explicatu difficiliorem reddere illam primam sententiam communissimam. Denique simpliciter dici non potest euidens ille assensus principij, nam cum certior sit quouis assensu naturali, illa maior certitudo creditur, non videtur ex terminis, & per se: ergo illud principium quatenus cognoscibile est per illam notitiam magis certam, & requisitam ad principium fidei, vt ipsi fatentur, obscurum

obscurum est; & consequenter assensus circa illud ex ea parte, qua accomodatur ad eliciendum ex eo actum fidei obscurus est, non euidens, quamuis ex alio capite nempe ex terminis sapientes illud euidenter cognoscant.

14. Secundum probo in hoc discursu formali seu virtuali conclusionem continere eadem principia, & sic illam esse inutilem principiorum repetitionem, ac idem per idem probari. Nam ipsi dicunt quodlibet ex illis principiis etiam pertinere ad obiectum materiale fidei, & posse credi propriissimo fidei actu: & hoc verum est, quia hoc principium *Deus est verax*, item illud *Deus reuelauit mysteria fidei*, sunt principia de fide in sacris literis contenta, ergo igitur nunc volo elicere actum propriissimum fidei circa illa principia, simul sub eisdem terminis sub quibus ab his recentioribus traduntur: non enim dubium est, multos articulos, & propositiones de fide simul credi posse; ergo si necessario præcedunt principia ab ipsis assignata, sanè hic syllogismus construitur. *Deus est verax: Deus reuelauit mysteria fidei: ergo Deus est verax, & Deus reuelauit mysteria fidei.* Respondent conclusionem ex illis principiis inferendam non hanc esse, sed illam: *ergo mysteria fidei vera sunt*, sed contra: ergo possum velle elicere actum fidei in particulari circa hæc duo enuntiabilia fidei, non verò confusè circa omnia vniuersaliter, vel indefinitè, vel ergo illa principia inseruient huic actui fidei, vel alia: non alia, quia nec illa assignant, neque assignare possunt; si hæc, sequitur illa inutilis repetitio, & creditur idem propter idem, similiter creditum in præmissis; quia quatenus obscurè illa principia iudicantur, & maiori certitudine illis assentimur quam cuilibet propositioni naturaliter euidenti, sane æqua certitudine, & intellectus firmitate iudicantur præmissæ, atque conclusio, & hæc sint satis ad huius sententiæ falsitatem conuincendam, quia siue in præmissis separata principia, siue in conclusione coniuncta, sunt de fide.

Proponitur authoris sententia circa præcedentem difficultatem.

SECTIO V.

1. IN hac ergo perdifficili dubitatione, quæ tot Theologorum grauiter torsit ingenia, duplex mihi se offert respondendi via: vna magis ad communem sententiam accedit, quæ nonnihil immutat primam & secundam sententiam, aliqua adiungendo, & ex vtraque aliqua accipiendo vt faciliori negotio à molestissimo illo argumento expediatur. Altera quæ plus videtur habere nouitatis facilior & probabilior mihi visa est, & in sacris literis sanctorumque Patrum & scholasticorum dictis satis fundata. Quod attinet ad primam, dico omnes propositiones de fide esse veluti prima principia, quibus propter Dei testimonium assentimur; & inter has esse etiam propositionem *Deus reuelauit mysteria fidei*, quæ supra se ipsam reflexit,

A & se supponit in cognitione apprehensiua; pertinere verò ad fidem, non vt in apprehensione repræsentatur tanquam ratio formalis motiua, sed prout in iudicio, & in actu signato creditur formaliter, & vt quod terminat assensum fidei, nam sicut in primis principiis satis est apprehensio simplex terminorum ad hoc vt intellectus ad assensum illorum determinetur: ita in propositionibus fidei satis est apprehensio motiui, nempe auctoritatis Dei reuelantis, ad hoc vt intellectus propter illud motiuum ad fidei assensum determinetur, neque ad hoc requiritur penetratio terminorum, qui in propositionibus fidei continentur: immo hoc esset contra ipsam naturam assensus fidei, qui essentialiter est obscurus, qualis non esset, si ex penetratis terminis oriretur.

B esset enim euidens: satis ergo est conueniens propositio fidei, de qua in quæst. 4. dicemus, & cognitio motiuorum, quæ ita credibilitatis euidentiam intellectui ostendant, vt ipse formet iudicium hic & nunc prudentissimè credendum esse, quod sub talibus motiuis proponitur, posito enim hoc iudicio voluntas pio affectu mota intellectum determinare potest, vt propter illam auctoritatem Dei reuelantis assentiatur propositionibus fidei: non quasi firmitas intellectus, & certitudo intrinseca actus proueniat à voluntate plusquam effectiuè per imperium voluntatis & appretiatiuè vt quæstione 3. dicetur, etenim formaliter ab ipsa ratione motiua infallibili prouenit, quia reuelatio, quæ apprehenditur tanquam motiuum, est illa, per quam certi

C fuerunt ij, quibus facta est, Deum esse reuelantem; omnia verò enuntiabilia quibus ista reuelatio verè applicatur, infallibilem continent veritatem, ideoque intrinsecam certitudinem ab illa participant, & id confirmari potest hoc exemplo: nam sicut in humana scientia prius cognoscuntur effectus, & ex ipsorum cognitione peruenitur ad causas per quas tanquam per principia effectus à priori demonstrentur: cum tamen ante cognitionem effectuum non innotescerent per se ipsæ causæ, neque cognosceretur connexio, quam cum effectibus haberent, ita ante propositionem Ecclesiæ nescimus an hæc, vel illa propositio sit de fide, seu reuelata: ex illius enim auctoritate pendet sacrorum librorum auctoritas, & vt ita dicam canonizatio. Verum

D postquam Ecclesia tamquam reuelatum nobis aliquid credendum proponit, accedente motiuorum notitia à posteriori nobis manifestatur ratio formalis, in qua nostra fides fundatur, & inde illustratur intellectus sufficienter vt possit hoc motiuum apprehendere, & propter illud propositionibus fidei assentiri; prout illum pia voluntatis affectio determinat, ducta à prudentiali iudicio practico antecedente; itaque intellectus, & voluntas in assensu fidei mutuas sibi præstent operas; ille discurrendo per motiua credibilitatis considerat, quæ credenda proponuntur in diuinæ auctoritatis testimonio fundata, & elicit iudicium practicum dictans prudentissimè credi, quæ tot motiuis iudicantur credibilia & infallibili Dei attestatione nituntur, vo-

luntas verò quia illa non sufficiunt, vt intel- A lectum necessario, vel quoad speciem, vel quoad exercitium determinent ad credendum, pio voluntatis affectu mota intellectui imperat, vt sine hæsitatione credat, & de erroris periculo securum reddit, in tanta credibilitatis euidentia, & infallibili Dei auctoritate suffulta.

2. Iuxta hunc explicandi modum ad titulum quæstionis respondetur, nobis, quibus nulla fit immediata reuelatio, nulla opus esse reuelatione formali, sed sufficere obiectiuam, quæ per formalem apprehensionem in intellectu nostro præcedit quemlibet assensum fidei, etiam illum qui versatur circa ipsam reuelationem creditam *vt quod*, quemadmodum reliqui articuli fidei creduntur; quorum apprehensio non sufficit, nisi simul coniuncta B cum apprehensione ipsius reuelationis, qui in omnibus assensibus fidei attingitur vt quo, & implicitè, in assensu verò ipsius reuelationis, *vt quo*, & *vt quod* quia supra se ipsam reflexit, quia non modo in actu signato, sed etiam in actu exercito ab hoc assensu exprimitur: quod in aliis assensibus fidei circa cætera obiecta materialia necessarium non est. Nam saltem in pueris, & rusticis neque in apprehensione distinctè, & explicitè illa reuelatio apprehenditur: sed satis est quod confusè mysteria credenda, tanquam aliquid diuinum, & humana auctoritate maius apprehendatur: & præterea tam in rusticis quam in sapientibus per formalem assensum reliquorum enuntiabilium non attingitur expressè ipsa reuelatio, sed solum virtute & implicitè. Declaratur magis hæc doctrina, primo ex reuelatione immediata, & formali facta Dei nuntiis, illi enim sicut per eandem reuelationem mysteriorum fidei certo cognouerunt ea, quæ dicebantur à Deo, & simul illam esse Dei locutionem, vt cum D. Thom. 2. 2. quæst. 171. artic. 5. docet Suar. de fide disput. 3. sect. 12. numero 9. absque eo, quod opus esset alia reuelatione à parte rei distincta quæ illam locutionem Dei esse declararet, ne processus in infinitum admittatur: Ita quando hæc formalis reuelatio apprehenditur à nobis, & obiectiuè est in nostro intellectu, similiter non solum est ratio formalis credendi reliqua, sed etiam credendi se ipsam. Nam talis apprehenditur obiectiuè à nobis qualis fuit formaliter, & immediatè in illis; & quamuis à nobis per se ipsam non pateat, D neque cognoscatur antequam à posteriori ab Ecclesia proponatur, & à prædicatore edoceamur: postquam tamen ita euidenter credibilis representatur, potest ex imperio voluntatis apprehendi vt immediata ratio credendi mysteria fidei, cum quibus connexionem habere à posteriori nobis ostensum est. Neque ex hoc sequitur resoluendam fidem vlterius in auctoritatem humanam, aut diuinam Ecclesiæ vt in quarta quæstione dicemus. Secundo declaratur idem in omnibus cognitionibus intellectualibus per quas non modo reliqua obiecta sed etiam ipsas cognitiones taliter attingimus, vt vna quæque sit experientia sui, nam postea recordamur non modo rei cognitæ sed etiam ipsius cognitionis; quod esse non poterat, nisi antea ipsa cognitio aliqua ratione attingeretur; & in specie memoratiua sui relicta exprimeretur: si ergo in omni Iudicio naturali intellectiuo hoc contingit, cur in assensu circa reuelationem idem non eueniet, vt non modo sit quædam experientia sui formaliter, sed etiam prout repræsentatur obiectiuè, supra se ipsam reflectat? Tertio in conceptu repræsentante conceptam in commune aliquid simile habemus: Nam cum sit conceptus singularis in communi contentus se ipsum etiam repræsentat, & sui signum est secundario: & tamen de ratione signi est, vt distinguatur à re significata. Vnde quia ex hac declaratione manifestè eneruatur vis obiectionum, quæ contra primam, & secundam opinionem in præcedenti sectione adduximus: non oportet ad eas singulatim respondere.

Altera via hanc sanè molestam difficultatem soluendi fortasse expeditio, & probabilior, quia clarius distinguit obiectum formale seu reuelationem diuinam à materiali, quod credendum proponitur; & sacræ scripturæ, sanctorumque patrum testimoniis fulcitur. Dico igitur reuelationem obiectiuam, & mediatam esse quidem necessariam, quatenus per illam omnia obiecta materialia fidei ex auctoritatis diuinæ testimonio quandam veluti actualem informationem receperunt, & in esse reuelato constituta iam actualem habitus fidei habitudinem terminant, quæ enim actu reuelata à Deo non sunt, de C facto non spectant ad fidem, quia solum ad ea, quæ Deus dixit nostra fides de facto ordinatur: & quia vt obseruat Caietan. 2. 2. quæst. 71. artic. 4. dub. 3. fides nostra innititur reuelatione diuina secundum se, & Ecclesiæ facta, non quatenus huic vel illi particulari personæ facta est: illa verò reuelatio obiectiua est facta Ecclesiæ quamuis interuentu prophetarum, Apostolorum, & aliorum, qui Dei fuerunt internuntij, & nobis ista nuntia detulerunt; hæc ab Ecclesia tanquam infallibili regula proponenda sunt. Addendum tamen vltra hanc reuelationem, quæ etiam à nobis credenda est, & non satis ab obiecto materiali secernitur, necessariam esse reuelationem formalem internam, vt in actu exercito actus fidei reuelatione diuina infallibili nitatur: hanc verò in nobis non esse distinctam à gratia excitante, quæ ex parte intellectus diuina illuminatio dicitur, & ad assensum fidei ab omnibus Catholicis est prærequisita: hanc sententiam tradidit D. Thom. 2. 2. quæst. 2. artic. 9. ad 3. vbi ait, *Ille, qui credit habet sufficiens inductiuum ad credendum; inducitur enim auctoritate diuinæ doctrinæ miraculis confirmatæ, & quod plus est, interiori instinctu Dei inuitantis*: item quæst. 6. artic. 1. in corpore vbi postquam meminit reuelationis immediatæ, Apostolis & prophetis factæ item mediatæ per prædicatores, quos Deus mittit, iuxta illud Pauli, quomodo prædicabunt nisi mittantur ad Rom. 10. (ne quis nisi missus ab eo, quem Dei loco habet, prædicationis officio se audeat intromittere) cum

cum aduerteret D. Thom. non satis esse externam hanc propositionem fidei, & mediatam reuelationem, quæ obiectiuè immediatam proponit adiungit hæc verba. *Videntium enim vnum, & idem miraculum, & audientium eam prædicationem quidam credunt, vt quidam non credunt, & ideo oportet ponere aliam causam interiorem, quæ mouet interius ad assentiendum his quæ sunt fidei.* Et postea tandem concludit contra Pelagianos, *fides est à Deo interius mouente per gratiam*, nimirum excitante, & illuminante interius obiectum, quod exterius credendum proponitur. Idem docet Cano 2. de locis cap. 6. Bannes & Aragon. 22. quæstione artic. 1. Hosius in confessione fidei cap. 16. Torres. de Trinitate quæstione 32. artic. 4. in 3. parte commentarij, quos fatetur Suar. disput. 3. de fide sect. 13. numero 7. in hac esse sententia. Neque bene explicantur à nonnullis recentioribus, quod recurrant ad causam efficientem tantum, cum non modo de efficienti, sed de formali, in quam fides nostra secundum se resoluitur, manifestè loquantur; quatenus diuina reuelatio seu illuminatio pars est obiecti formalis fidei: eandem doctrinam tradit D. Thom. quodl. 2. artic. 6. in corpore hac ratione declarans varia loca sacræ scripturæ, & ad 3. ita ait, *Interior instinctus, quo Christus poterat se manifestare sine miraculis exterioribus, pertinet ad virtutem primæ veritatis quæ interius hominem illuminat & docet*: idem docet Iodocus Lorichius in thesauro, verbo, *fidei causæ*, numero 13. immo doctor Suar. de fide disp. 4. sect. 5. numero 7. ait si contingat exteriorem prædicationem, & propositionem fidei non esse sufficientem ad formandum iudicium ita firmum, & euidens de credibilitate fidei vel absoluta vel comparata cum alia doctrina, tunc per diuinam inspirationem, & vocationem internam posse compleri huiusmodi credibilitatem: quod ergo ille docet de credibilitate rerum fidei, nos dicimus de ipsarum veritate maiori cum fundamento. Primo quia Deus non modo illuminat interius mentem nostram ostendendo solum illarum credibilitatem, sed etiam veritatem, neque enim nos solum mouet vt illarum credibilitati, sed vt veritati simpliciter sine formidine assentiamur. Secundo quia cum hæc interior illuminatio sit reuelatio obscura, & nemo sine peculiari reuelatione Dei de illa certus sit, quod hic & nunc illam habeat, & ad hoc vel illud credendum inuitetur, magis pertinet ad rationem formalem fidei obscuram, quæ vt hic, & nunc est, non creditur, quam ad motiua credibilitatis, quæ euidentia esse debent; quia faciunt mysteria fidei euidenter credibilia.

4. Primum huius sententiæ fundamentum est modus loquendi sacræ scripturæ, quæ in omni credente interiorem Dei testificationem agnoscit, Ioann. 6. numero 44. *Nemo potest venire ad me, nisi pater, qui misit me traxerit eum.* Etenim nemo ad fidem venit nisi prius patris lumine illustretur vt Barradius in Concord. tom. 2. lib. 10. cap. 6. declarat; Toletus, Maldonatus & omnes Catholici interpretes ad literam exponunt de gratia Dei excitante & vocante ad fidem Euangelicæ doctrinæ, quod egregie probatur ex eo quod adiungitur à Ioann. numero 45. *Est scriptum in prophetis; erunt omnes docibiles Dei. Omnis qui audiuit à patre & didicit, venit ad me*, alluditque teste Hieronymo ad locum Esai. 54. *Ponam vniuersos filios tuos doctos à Domino*: ex Hebræo legitur, *discipulos Domini*, & loquitur Deus cum Ecclesia, cuius omnes filios à Deo omnino edocendos esse dicit, id est spiritus sancti gratia illustrandos, vt Leo à Castro cum Cyrillo, August. & Chrysostom. declarat ad hunc Esai. locum, *Vides fidei dignitatem*, ait Chrysostom. in cap. 6. Ioannis, *quod non ab hominibus, nec per homines, sed per ipsum Deum ea imbuendi sint homines*: neque significauit Chrysost. Euangelicam doctrinam non esse per homines prædicandam, sed eam non addisci neque credi propter humanam prædicationem externam: sed propter diuinam ac internam illuminationem: quod egregie ad eundem prophetæ locum Gaspar Sanches exposuit his verbis. *Si doctores tales se præstiterint in docendo quales in lapidibus, aut cælatis expressimus, non tam ipsi docent, quam Deus, qui in ipsis operatur, & viuit: atque adeo in ipsis loquitur & docet. Erunt itaque Ecclesiæ filij à Domino docti, quia non aliam audient doctrinam nisi quam Deus inspirauit.* Idcirco Ioannes addit, *Omnis qui audiuit à patre & didicit, venit ad me.* In eodem loco Esai. aliud testimonium adducit Hieronym. ad quod alludere posset Euangelista ex Hierem. 31. numero 33. *Dabo legem meam in visceribus eorum & in corde eorum scribam eam*: quem locum cum idem Gaspar, Sanches, in Ierem. ex D. Augustin. & D. Thom. de interiori spiritus sancti gratia fidelium mentes illustrante, & ad fidem Euangelicam vocante optimè interpretetur, ibi videri poterit.

Alterum testimonium est eiusdem Ioann. 1. epistol. 5. numero 9. *Si testimonium hominum accipimus, testimonium Dei maius est, quoniam testificatus est de filio suo: qui credit in filium Dei, habet testimonium Dei in se*, quem locum præter doctores Scolasticos citatos ad hunc sensum interpretatur Salmeron. tom. 16. tract. 31. ait enim, hoc testimonium internum, *esse illustrationem & persuasionem spiritus sancti: qui & loquitur per os prædicatoris & catechistæ, & per se ipsum in corde*, & recte vocat Apostolus Ioannes, *hoc testimonium internum, quia testimonij non est facere euidentiam eorum quæ creduntur: sed tantum credulitatem & fidem*: & probat ex alio loco actorum 16. numero 14. *Dominus aperuit cor Lydiæ intendere his, quæ dicebantur à Paulo*: quod de illustratione diuinæ gratiæ, & apertione cordis per efficax auxilium ad credendum Lydiæ à Deo datum: omnes interpretantur. Similis loquendi forma est apud Esai. 50. numero 6. *Dominus aperuit mihi aurem*, idest, illuminauit intellectum vt recentiores exponunt denique prætermissis aliis, illud non tacebo hac in re manifestissimum, primæ ad Thesalonic. 2. numero 13. *Cum accepissetis à nobis verbum auditus Dei accepistis illud non vt verbum*

hominum, sed sicut est vere verbum Dei, qui operatur in vobis, qui creditis: quomodo clarius interior reuelatio omnibus credentibus facta poterat declarari?

5. Secundum fundamentum ex Patribus desumitur & in primis Augustin. tract. 110. in Ioann. cuius verba retuli, notat. 14. commentat. præced. & in lib. contra epistolam fundamenti cap. 14. ait, *Eos sequamur qui nos inuitant prius credere, quã nondum valemus intueri, vt ipsa fide valentiores facti quod credimus intelligere mereamur non iam hominibus sed ipso Deo intrinsecus mentem nostram firmante, & illuminante:* & in Psal. 87. ita loquitur, *Nimis occulta Dei gratia est qua hominum mentes quodammodo reuiuiscunt: vt possint à quibuslibet eius ministris præcepta sanitatis audire,* & paulo inferius, *quantumlibet existant excellentes verbi prædicatores, & veritatis; etiam per miracula sua fortes tanquam magni Medici agant cum hominibus, si mortui sunt, & tua gratia non reuiuiscunt, numquid mortuis facies mirabilia? aut medici exsuscitabunt?* itaque totus est D. Augustin. vt ostendat non sufficere externam propositionem rerum fidei, & propositionem reuelationis factæ in qua ipsæ fundantur, nisi Deus interius easdem res proponat, & hominum mentes ad credendum illuminet. D. Ambros. in cap. 9. Lucæ ait, *Crede & tu quemadmodum Petrus credidit, vt & tu beatus sis, vt & tu audire merearis quoniam non caro & sanguis tibi reuelauit: sed pater meus qui in cælis est, caro enim & sanguis non nisi quæ terrena sunt reuelant. At vero qui spiritu loquitur mysteria, non carnis, & sanguinis magisterio sed diuina inspiratione fundatur.* Ex quibus verbis manifestè colligitur existimasse D. Ambrosium omnem credentem in interna reuelatione tanquam in motiua ratione fundari, non quidem excludendo externum prædicatorum & præsertim Ecclesiæ magisterium: sed asserendo non in eo, sed in diuina inspiratione stabiliri & in illam omnium fidem tanquam in causam formalem, & motiuam resolui. Basil. in Psal. 115. ad initium post alia de fide addit. *Neque enim fides Geometricis nititur probationibus, quas necessitates vocitant: sed animis nostris se insinuat efficaci operatione spiritus sancti:* item docet Dydimus Alex. lib. 2. de spirit. sanct. relatus in cap. vltimo Decret. quod supra declaraui vbi de Trinitate ita loquitur. *Quæ voluntatem suam inserit in corde credentium, & eorum cordibus inserit qui tam audire digni sunt:* Similia patrum dicta sæpè occurrent, qui fidem nostram in diuinam illuminationem refundunt, non modo tanquam in causam efficientem, sed in rationem motiuam & proponentem interius eadem mysteria fidei, quæ exterius à prædicatoribus nuntiantur. Legatur Dionysius de cælesti hierach. cap. 9. vbi ait radium diuini luminis semper esse paratum, & omnibus patere ad participandum & ad erroris cæcitatem expellendam. Nazian. qui orat. 21. de laud. Basilij, ad initium Deum comparat cum sole qui mundum illuminat vniuersum, quam metaphoram luculenter prosequitur Ambros. serm. 8. in Psalm. 118. Cyrill. Chrysost. & alij ad hunc sensum exponentes illud Ioannis 1. *Illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.*

Tertium est, hæc apud me efficax ratio. 6.
Nam vt omnes Catholici concedunt, quilibet actus fidei diuinæ in quocumque hominis statu sine diuina gratia excitante, & præueniente à nobis elici non potest: quæ doctrina nititur definitionibus Concil. Mileuit. c. 4. & 5. Arausican. 2. c. 5. & 6. Africano Canone 17. & 18. Trident. sess. 6. can 2. & 3. & Sanctorum Patrum testimoniis quos late refert Suar. tom. 1. de grat. lib. 2. cap. 2. & 3. & ne quis diceret Concilia & patres esse intelligendos de peccatoribus eo quod hi suis peccatis impediantur à bene operando; Arausican. can. 10. & 19. item Augustin. lib. de natura & gratia cap. 26. expressè docent nos non ideo præcisè gratia indigere, quia peccatis impedimur; sed simpliciter & per se quantumuis ab omni peccato simus liberi: & subiungit Concil. *Sicut oculus corporis etiam perfectissimè sanus nisi candore lucis adiutus non potest cernere, sic homo etiam perfectissimè iustificatus:* in quibus verbis notandum est exemplum lucis, quæ ex parte obiecti se habet, & est propria ratio motiua potentiæ visiuæ: si igitur ita se habet illuminatio diuina respectu cuiuslibet actus fidei, id est, quod intendimus probare. Propterea hæc excitans gratia, à qua initium interioris vocationis desumitur in intellectu inchoatur, vt clarè significat Trident. sessio. 6. cap. 5. dicens vocationem Dei fieri, *tangente Deo cor hominis per spiritus sancti illuminationem*: hæc vero interna illuminatio spiritualis est, & ad intellectum pertinet: & hoc sanè necessarium est ob naturalem subordinationem potentiarum, inter quas præcedit intellectus sine cuius motione voluntas moueri non potest: & hinc probauit necessitatem gratiæ excitantis D. Thom. 12. quæst. 109. artic. 2. ad 1. & quæst. 24. de veritate artic. 14. & 15. Quod autem hæc diuina illuminatio, & excitans gratia ad omnem actum fidei necessaria diuinæ veritatis testificatio sit, ex eo probo quia eadem loquendi forma vtitur Augustin. lib. 1. ad Simplicianum quæst. 2. prope finem: *Quis potest credere nisi aliqua vocatione, hoc est aliqua rerum testificatione tangatur? quis habet in potestate tali viso attingi mentem suam, quo eius voluntas moueatur ad fidem*: non præteriit testificationis nomen ea sane intentione, vt ostenderet illam Dei reuelationem testificationem esse, ad quam sequitur illud prudens iudicium ostendens voluntatem, hic & nunc credendum esse mysteriis à Deo reuelatis, non quasi cognoscantur in interiori inspiratione prout reuelata à Deo euidenter, sed obscurè, & tali modo, vt non discernatur illam verè esse Dei locutionem: post hoc iudicium, volũtas libere imperat intellectui, vt eliciat assensum fidei.

Itaque de hac illustratione præcedente omnem actum fidei diuinæ, dubium non est inter catholicos Theologos: quod verò illa sit formalis reuelatio, quæ est pars formalis obiecti fidei; multipliciter probo, primo; quia solum hac ratione assignare possumus obiectum formale distinctum à materiali, quod

quod creditur: nam nos non possumus credere quod hic & nunc moueatur à Deo ad hoc, vel illud credendum, neque discernere possumus actum verum fidei diuinæ ab aliis, qui tales non sint: ergo hæc reuelatio Dei qua excitamur nunc ad credendum hanc propositionem, *Deus reuelauit mysteria fidei*, non est pars illius obiecti materialis, quia certi non sumus de hac reuelatione in particulari: & tamen, si illa est vera fides, Dei illuminatio præcedens ad hunc actum fidei nos mouet, non solum per modum principij effectiui, de quo nunc non disputo, sed in ratione principij motiui formaliter determinantis ad actum supernaturalem credendi ea, quæ Deus mihi interius testificatur. Secundo, Quia hæc est vera reuelatio obscura & infallibilis, qualem requirit meritum fidei nostræ distinctæ accidentaliter in hoc à reuelatione Apostolorum, & Prophetarum, qui certissimè sciebant Deum cum ipsis loqui vt dicemus infra. Tertio Quia hoc modo facilis redditur ratio cur fidei subesse falsum nequeat: Nam quamuis eodem modo proponat parochus veritatem Catholicam, quo rem falsam, quam veram de fide putat, fideles eliciunt actum fidei in primo euentu, non in secundo: quia licet eodem modo conentur credere propter Dei reuelationem, quam apprehendunt, tamen cum non moueantur per interiorem Dei illuminationem ad credendum falsum, ab eis non potest applicari habitus fidei, quem suppono illos habere vel auxilium Dei speciale, si habitum non habeant ad eliciendum actum extra suum obiectum quale esset res falsa, quæ vt reuelata apprehenditur cum non sit: nam si sola apprehensio reuelationis diuinæ sufficit, & eodem modo illam fideles apprehendere experiuntur proposita veritate, & falsitate, cur in vno casu ad actum fidei sufficiet non in altero? & quî fieri potest, vt eadem apprehensio in specie sit ratio formalis diuersorum actuum, quorum alter sit fidei supernaturalis, alter fidei humanæ, aut opinionis falsæ? Quarto, hoc modo facilius intelligimus actus fidei exerceri à pueris, & rusticis sufficienter in rebus fidei instructis absque eo, quod diuinam reuelationem apprehendant tanquam rationem credendi: etenim quando propositam à prædicatore seu magistro doctrinam tanquam cælestem, & diuinam audiunt exterius: Deus interius sua efficaci vocatione, & testificatione eos mouet per interiorem illuminationem intellectus, & inspirationem voluntatis, quam etiam necessariam esse dicemus sequenti quæstione: quare ipsi tracti ab ipso Deo vocante, & testificante libere consentientes credunt, & ipsorum fides resoluitur in illam Dei illuminationem tanquam in rationem formalem motiuam. Sexto, quia hinc etiam redditur optima ratio, cur propter idem obiectum formale, nempe veritatem Dei reuelantem neque hæreticus credere potest, neque aliquis actum naturalem quoad substantiam elicere: Nam hæreticus posito quod vnum fidei articulum negat, licet experiatur se apprehendere veritatem diuinam reuelantem & propter illam credere, alios articulos reuera non credit, quia non habet reuelationem formalem, nempe illuminationem Dei ad credendum nisi adæquatè & indiuisibiliter, quidquid Deus reuelauit saltem implicitè: & posito quod negat aliquem fidei articulum scienter cum pertinacia, non excitatur ad credendum reliquos seorsim ab illo. Vnde quandiu non credit etiam illum, quem negat, resistit vocationi, & testificationi interiori Dei, non vero assentitur: & quod circa hanc reuelationem nequeat versari actus naturalis, illa est optima ratio, quia cum hoc obiectum formale, vt proportionetur habitui fidei supernaturali debeat esse supernaturale; & tam habitus, quàm actus sub eadem ratione formali tendant in obiectum suum alter permanenter, & habitualiter; alter transeunter & actualiter actus naturalis ab eodem obiecto formali specificari non potest, neque circa illud versari vt quæstione tertia, latius explicabimus: propter hæc fundamenta hanc secundam respondendi viam satis bene fundatam, & multo probabiliorem priori existimo.

Duo tamen obiici possunt: primum hanc reuelationem non cognosci: nullus enim scit quando Deus illum excitat, vel quando sibi à Deo proponitur interius obiectum credendum: sed obiectum formale propter quod assentitur intellectus rebus fidei, necessario debet cognosci, imo prægnosci in aliqua prioritate antecedenti ad assensum: ergo hæc illuminatio Dei distinguitur à ratione motiua assensus fidei. Vt satisfaciamus huic argumento duo suppono ex communiter recepta doctrina Theologorum: primum est gratiam excitantem esse motum indeliberatum qui fit à Deo in potentia intellectiua aut volitiua per quam potentia, quæ instar dormientis se habebat respectu suæ salutis, à Deo vocatur, & suscitatur per actum eiusdem potentiæ non liberum sed necessarium. Ideoque huiusmodi motus in nobis dicuntur fieri à Deo in nobis sine nobis, id est sine nobis liberè operantibus: in quo sensu exponitur Concilium Arausicanum 2. Canon. 20. vbi ait, *Multa in homine bono fiunt, quæ non facit homo*, id est libere operans: excitantis enim gratiæ auxilia sunt Dei motus vocantis ad actus virtutum. Ideoque hi motus declarantur per metaphoram pulsandi. Apocalip. 3. numero 8. *Ego sto ad ostium & pulso*: sicut consensus noster liber declaratur verbo aperiendi ibidem. *Si quis audierit vocem meam & aperuerit ianuam.* item Cant. 5. n. 2. *Aperi mihi soror mea*: & est manifesta doctrina Augustini qui libro 2. contra duas Epistolas Pelag. cap. 9. distinguens motum gratiæ à nostro consensu ait, *In vno istorum*, id est in actu libero, *cooperatur Deus homini facienti. Alterum vero*, nempe motum gratiæ præuenientis, *solus facit*: ergo talis motus ideo dicitur à D. Augustin. à solo Deo fieri quia à nostro libero consensu non procedit: & ratio

est manifesta, quia gratia hæc excitans est A vocatio. At in potestate hominis non est vocari: quamuis vocatus possit venire vt obseruauit idem Augustin. lib. 83. quæstione in 68. dicens. *Si quis sibi tribuat, quod veniat vocatus, non tamen potest sibi tribuere quod vocatus sit.* Secundum suppositum, quod ex primo sequitur, est hanc gratiam excitantem seu vocationem ex parte intellectus esse cognitionem ipsius intellectus siue solum apprehensiuam, siue etiam imperfectum quoddam Iudicium sine indifferentia, & sine deliberatione. Ratio est quia hæc cognitio talis esse debet, quæ possit in voluntate aliquem affectum mouere; nam ad hunc finem datur à Deo vt voluntatem ad liberum consensum trahat per inspirationem: si ergo ad voluntatem mouendam non suffi- B cit nuda apprehensio, sed aliquale iudicium requiritur, non modo apprehensiua, sed imperfectè iudicatiua supponitur iuxta diuersas recentiorum opiniones, quas nunc examinare non oportet, quatenus aliqui per solam simplicem apprehensionem boni moueri posse voluntatem arbitrantur, alij verò aliquod imperfectum iudicium vlterius prærequirunt. In vtraque tamen opinione nostra sententia sustineri posset.

3. His positis ad argumentum respondetur: non oportere, vt illa reuelatio cognoscatur clarè, & distinctè per notitiam distinctam & formaliter reflexam, vel si hæc necessaria sit ad memoriam, non esse talem vt fidelis certus sit se habere hic, & nunc reuelationem Dei de tali obiecto: hoc enim non est C necessarium, & est contra experientiam: satis ergo est quod illa cognitio intellectualis sit quædam experientia sui, & per illam excitetur de facto intellectus, qui licet necessario operetur, tamen reuera in actuali illustratione est, quandiu durat gratia excitans, & Deus actione sua ad extra mediante illa potentia loquitur ad hominis cor, & vocat, seu pulsat, contestans veritatem, ad quam credendam excitat, infallibilem esse, & ideo in illius veritatem sic manifestatam secundum se, & à priori resoluitur actus fidei, qui consequitur: quamuis quoad nos, & à posteriori resoluatur in auctoritatem Ecclesiæ, vt quæstione quarta dicetur: & quod virtualis reflexio huius cognitionis satis sit, ex eo patet, quia assensus fidei cum sit instar D primi principij circa terminos, quorum cognitio & compositio superat naturales intellectus vires, non ex suo naturali lumine: sed ex supernaturali habitu, vel auxilio adiuuante Dei determinatur ad assensum: propositio tamen obiecto proportionato ad lumen supernaturale fidei qualis est propositio supernaturalis Dei vocantis & loquentis, seu illuminantis: quotiescumque enim obiectum materiale fidei sub hac illustratione supernaturali constituitur, habitus fidei habet obiectum sibi proportionatum, vt si voluntas intellectui imperet, vt assensum eliciat intellectus habitu fidei instructus vel præparato Dei auxilio adiuuante dispositus, constituitur in actu primo completo ad eliciendum assensum illum, obscurum quidem, sed infallibili Dei attestatione fundatum; & in illam tanquam in rationem formalem resoluendum. Quare diligenter notandum est hunc assensum intellectus non sequi necessario neque inferri ex præcedenti notitia medij, seu rationis formalis, sed piæ voluntatis motionem præ requirere, vt liber & meritorius sit vnde solum requiritur ex parte intellectus credibilitatis euidentia ex motiuis accepta, vt voluntas assensum fidei prudentissimè imperare consueatur propter Dei reuelationem.

Alterum quod obiici potest alicui maioris considerationis videbitur: Verum apud me vanum est ignorantis terriculamentum. Dicent enim præcedentem sententiam saltem in modo loquendi fauere hæreticis, quatenus resoluit fidem in interiorem instinctum spiritus sancti: quod etiam huius temporis hæretici faciunt, vt eludant auctoritatem Ecclesiæ & definitionem eius. Deinde reuelatio, quæ est motiuum fidei est communis, & vniuersalis non priuata, singulis facta: sed hæc quæ assignatur non est vniuersalis, sed priuata: ergo non est ratio formalis fidei. Resp. prædictam sententiam neque in re, neque in forma loquendi cum hæreticis conuenire: non in re, quia in primis ipsi excludunt regulam externam infallibilem Ecclesiæ proponentis ea, quæ à fidelibus credi debent. Deinde quantum verisimilius coniectari possumus hi hæretici Lutherani, & Nouatores nihil supernaturale quoad entitatem de fide cogitarunt; neque præter extrinsecum fauorem, & acceptationem diuinam, aliud nobis infusum supernaturaliter agnouerunt. Vnde voluntatem credendi negant fieri à nobis libere, sed vel à Deo solo in nobis fieri, vel per efficacem Dei voluntatem, nostram necessitari ad volendum, quare nullum aliud auxilium nobis ad credendum necessarium concedunt, vt bene obseruat Suar. tom. 1. de gratia lib. 2. cap. 2. numero 2. ab his verò, quam longissimè distamus, quia Ecclesiæ regulam ad credendum omnino requirimus, neque nostro fidendum spiritu asserimus, immo neque de ipsa illustratione seu excitante Dei gratia hic & nunc ad hoc, vel illud credendum possumus certificare: sed solum in genere certi sumus antequam assensus fidei eliciatur, Dei illustrationem præire, & nos ad credendum præmouere. Quod verò attinet ad loquendi modum de industria à verbo instinctus abstinuimus ad tollendam æquiuocationem, quamuis illo vsus fuerit D. Thom. in locis supracitatis. Immò & Vrbanus secundus in cap. duæ sunt 10. quæst. 2. *Ibi lex verò priuata est quæ instinctu spiritus sancti in corde inscribitur*, talis est illa interior locutio, qua homo ad credendum mouetur: immo quia citra erroris periculum assensus fidei elicitur circa id quod Ecclesia credendum proponit: quando in nobis experimur hos motus circa ea quæ certissima Ecclesiæ regula fidelibus credenda præscribit, à Deo esse coniectari merito possumus. Vnde hanc

normam

normam tradit Iacobus Aluares lib. 5. part. 2. cap. 37. ad agnoscendas inspirationes, an a Deo proueniant: si nimirum sacræ scripturæ, & Ecclesiæ doctrinæ, & prælatorum iussis conformes sint, nostro statui nostrisque obligationibus congruæ, tunc eas à Deo immitti bene coniicimus: quare quando catholicus doctor in internum spiritus sancti instinctum diuinam fidem resoluit tanquam in rationem motiuam à priori ex parte obiecti formalis non excludens regulam Ecclesiæ in catholico sensu est intelligendus: & hoc modo declarandi sunt Cano supra citatus & Aragon. 2. 2. quæst. 1. artic. 1. conclus. 6. & alij qui in instinctum interiorem fidem resoluunt: neque obstat quod reuelatio publica dicatur ad formale obiectum fidei pertinere, hoc enim de obiectiua intelligitur, B & non tollit quominus etiam necessaria sit formalis, non respectu obiecti de nouo reuelati; quia nunc regulariter loquendo nostra formalis reuelatio, & immediata semper supponit aliam formalem immediatam magis certam in particulari, quam vnusquisque nostrum licet nunc sit de sua formali: illa enim est, de qua credibilitatis euidentiam habemus ex motiuis, & quam etiam de fide tenemur credere, sicut quodlibet aliud obiectum materiale, & ideo in particulari exercitio fidei actualem testificationem diuinam requirimus, in quam à priori & secundum se fides resoluatur: quod ex sequentibus magis declarabitur.

C

Vtrum reuelatio priuata sufficiat ad obiectum formale fidei.

SECTIO VI.

1. Rejiciendus in primis est hæreticorum nostri temporis error, qui priuato suo spiritu fidentes communem, & infallibilem Ecclesiæ regulam despicantur, suumque Enthusiasmum, afflatumque diabolicum, sequuti asserebant, *Donum interpretandi & intelligendi scripturas non esse alligatum ad certas personas hominum, sed à Deo ad ædificationem Ecclesiæ libere donari sacram* D *scripturam loquentibus & meditantibus, & à Deo sapientiam, & intellectum potentibus*: vt docent Magdeburgenses Centuriæ 1. lib. 2. cap. 4. quod ideo dixerunt, vt illud hæreticæ prauitatis venenum euomerent quod Protestantes vel vt puræ doctrinæ lac bibere non reformidant: nempe sacrarum literarum interpretationem donum Dei esse, non alicuius potestatis, seu authoritatis: vt notat Staplatinus tom. 1. controuers. 6. lib. 10. cap. 6. vbi etiam obseruat, eo amentiæ processisse priuati spiritus arrogantiam, vt aliqui ex Lutheranorum secta omnibus sacris scripturis vale dixerint, & ex suis reuelationibus priuatis omnem religionem petierint: Tales sunt Suuenckfidiani, quos Lutherus vocauit cælestes prophetas, & in Anglia Superilluminati nuncupantur, quorum infelicem conditionem Ezechiel cap. 13. deplorauit. *Væ prophetis insipientibus, qui sequuntur spiritum suum & nihil vident.* in quos inuehitur D. Hieronym. & alij Patres ad hunc locum Tertull. de præscript. Clemen. Alexan. lib. 1. Stromat. Basil. homil. 2 in Hexameron. & epistol. [illegible]. Origen. homil. 31. in Lucam Augustin. lib. 12. confess. cap. 25. vbi sic ait, *Veritas tua Domine nec mea est, nec illius, aut illius, sed omnium nostrum quos ad eam communionem publice vocas, terribiliter admonens nos, vt nolimus eam habere priuatam, ne priuemur ea: nam quisquis id, quod tu fruendum omnibus proponis, sibi proprie vendicat, & suum esse vult, quod omnium est, à communi propellitur ad sua; id est à veritate ad mendacium*: quo nihil congruentius contra huiusmodi illuminatos & priuatarum reuelationum iactatores dici posset: apud quos scilicet fit quod apud philosophos nouitatis amatores & veteres hæreticos fieri solitum legimus: Socratici enim ab ipso Socrate, vt scribit Augustin. lib. 8. de ciuit. cap. 5. & lib. 18. cap. 41. *Quod cuique placuit sumpserunt & vbi cuique visum est, ibi finem boni constituerunt*: quod idem Tertullian. citatus de hæreticis tradidit. *Idem licuit Valentinianis quod Valentino, idem Marcionitis quod Marcioni de arbitrio suo fidem innouare.* huius tamen erroris confutationem luculentiorem controuersiarum scriptoribus relinquamus.

Inter catholicos disputari solet an priuata reuelatio sufficiat ad fidem; & quidem nomine priuatæ reuelationis illam intelligunt, quæ priuatim fit aliquibus personis, quæ publicum testimonium non habent, neque à Deo vniuersali Ecclesiæ tanquam nuntij mittuntur. Vnde ab Ecclesia tales reuelationes propositæ non sunt. De his ergo inquiritur an sufficiant ad constituendum fidei obiectum formale. Partem negantem tuentur Caietan. 2. 2. quæstione 1. artic. 1. & quæstione 5. artic. 3. Bannes ibidem dub. 5. Canus 1. 2. de locis cap. 3. & 4. Scot. lib. 3. de natur. & grat. cap. 1. Valent. tom. 3. disput. 1. quæstione 1. part. 1. difficultate 5. Cumel. 1. part. quæstione 1. artic. 3. quæstione 2. ad 7. & videtur sententia D. Thom. 1. p. quæstione 1. artic. 8. ad 2. item 2. 2. quæstione 5. artic. 3. in corpore. Lorca 2. 2. disput. 7. numero 8. limitat hanc sententiam, atque eas omnes reuelationes pertinere ad obiectum fidei, quæ sunt Christianæ religionis documenta, & quæ in Deum, & in Christianam doctrinam ordinantur; vnde infert solum eas priuatas reuelationes, quæ hunc finem respiciunt, pertinere ad obiectum fidei, non alias, quæ ad alias res particulares spectant. Verbi gratia si cui Deus reuelaret verum Angeli gratiam habuerint ex Christi meritis, pertineret ad obiectum fidei, quamuis priuata esset reuelatio: ratio illius est quia obiectum fidei Theologicæ est aliquid diuinum, tale vero est quod in Deum, vel in aliquos Dei effectus ordinatur, per quos homo ad diuinam fruitionem tendat: & fauet August. in Enchiridion c. 9. vbi ait, *Cum ergo quæritur quid credendum sit,*

quod ad religionem pertinet : & magist. in 3. A distinct. 23. vbi ait fidem catholicam esse de iis, quæ ab omnibus fidelibus communiter creduntur.

3. Vera tamen sententia docet omnem reuelationem Dei quantumuis priuatam sufficienter propositam de quacumque materia pertinere ad obiectum formale fidei diuinæ, prout theologica nominatur. Ita intelligendi sunt omnes Doctores antiqui, qui pro obiecto formali diuinam veritatem reuelantem assignant sine limitatione materiæ, neque mentione reuelationis, seu doctrinæ priuatæ aut publicæ. In particulari eam tuentur Scot. in 3. distinct. 23. quæstione vnica Vega, Corduba, Aragonius, Bellarmin. Salmeron, quos refert Suarius de disput. 3. sect. 10. numero 2. & se- B quitur numero 5. & 6. Turrian. disput. 5. dub. 1. Cominch. disput. 9. dub. 6. numero 87. Malder. 2. 2. quæst. 1. artic. 1. sect. 5. Sanches in decalog. lib. cap. 7. numero 32. Eandem Catherinus in Apolog. contra Scot. de certitudine Gratiæ cap. vltimo, tanquam oculatus testis testatur, optimè probatam fuisse in Concilio Tridentino contra Sotum à Patre Iacobo Laires nostræ societatis Generali, & hanc fuisse PP. eiusdem Concilij mentem quando sessio. 6. cap. 10. ita definierunt : *Nam nisi ex speciali reuelatione, sciri non potest, quos Deus sibi elegerit*, & Canone 16. *Si quis magnum illud vsque in finem perseuerantiæ donum se certo habiturum absoluta & infallibili certitudine dixerit, nisi hoc ex speciali reuelatione didicerit anathema* C *sit*. Etenim exceptio in speciali reuelatione facta manifestè ostendit per reuelationem specialem infallibili certitudine proponi posse personæ particulari quod diuina fide credendum sit. Ne tamen dicamus hoc esse manifestè à Concilio definitum, satis est, quod non declaret Concilium an illa cognitio eiusdem speciei sit cum assensu nostræ fidei: possunt enim oppositæ sententiæ autores dicere in eo euentu fidem illam alterius rationis futuram, & à nostra distinctam : antequam probetur, declaranda est illa vltima pars prædictæ sententiæ in qua diximus peculiarem reuelationem pertinere ad fidem nostram prout theologica nominatur: Nam vt aduertit post Gersonem Alphabet. 13. lit. X. Cordub. in quæst. quæstione 17. lib. 1. & Vega lib. 9. in Tridentin. D cap. vltimo & alij recentiores, fides nostra, aut consideratur secundùm suam essentiam, qua talis virtus est theologica, vel secundum accidentalem conditionem, prout vniuersalis est, & catholicæ nomenclationem sortitur : hoc secundo modo non accipitur theologica fides in tota sua amplitudine, quam habitus, & obiectum formale seu materiale postulant : sed in restrictiori significatu, prout respicit tantum illa obiecta reuelata quæ vniuersali Ecclesiæ credenda proponuntur : solum ergo rationem materiæ, seu ex parte modi recipiendi reuelationem poterit esse distinctio accidentalis inter fidem habitam propter specialem reuelationem, & fidem propter reuelationem vniuersalem, id est ad vniuersos fideles directam, & omnibus propositam. Verùm hæc fides prout catholica est, in fide Theologica includitur : quia theologica dicitur, eo quod diuina est, vt in prima quæstione diximus, at verò prout catholica, non magis nec minus diuina est, quam prout ex speciali reuelatione procedit, & quatenus particularis est.

Hoc modo intellecta hæc sententia probatur Primo ex Concilio Lateranensi sub Leone Decimo sessio. 11. in quo prohibentur prædicari reuelationes particulares de rebus futuris sine examine, & approbatione Ecclesiæ; quod sane supponit facto examine, & approbatas particulares reuelationes prædicari posse, & credendas proponi. 4.
Item Innoc. 3. in cap. cum Iniuncto de hæreticis non excludit specialem reuelationem, & interiorem missionem à Deo factam alicui ad aliquid prædicendum si patenti miraculo vt accidit Moysi, confirmetur, & quamquam glossa ibidem dicat neque istud statim credendum, quia etiam per malos miracula fiunt: iuxta cap. teneamus 1. quæstione 1. tamen si miraculum fiat in confirmationem alicuius dicti, efficaciter probat vt docet Abulen. in cap. 4. Matth. quæstione 120. Secundo fides veterum patriarcharum fuit eiusdem speciei cum nostra vt patet ex Paul. ad Roman. 4. & 2. ad Corint. 4. item ad Hebræos 11. D. Augustin. epistol. 157. & tract. 45. in Ioann. sed illis factæ sunt speciales reuelationes : ergo per speciales reuelationes fides verè theologica habetur eiusdem speciei cum illa quæ publicam reuelationem supponit. Tertio multa proponuntur credenda ab Ecclesia & publicam reuelationem supponunt quæ non ad religionem neque ad communem fidei doctrinam sed ad priuatas personas spectabant, vt quod Tobias canem habuerit, Dauid Vrsum & Leonem occiderit, Saul asinas quæsierit & plura similia : ergo ineptè limitat Lorca materiam eorum quæ credenda sunt per fidem nostram, ad illa quæ ad Christianam doctrinam reducantur, vel ad ea quæ aut immediatè respiciant Deum, vel diuinitatis effectus sint, quibus homo iuuetur ad tendendum in diuinam fruitionem: Nam vel hæc doctrina extendenda est ad omne id, quod à Deo reuelatur, & sic limitatio falsa est : vel assignanda est maior ratio in aliquibus nunc ad credendum propositis ex sacra scriptura, quam in aliis, quæ de nouo reuelantur. Quarto & hæc est ratio à priori omnium efficacissima; motiuum fidei theologicæ est auctoritas diuina, seu prima veritas reuelans : itaque reuelatio prout est actio Dei ad extra, manifestans seu dicens obiectum potentiæ cognoscenti illud, ex testimonio Dei, complet rationem formalem fidei, sed supra quodcumque obiectum materiale cadat hæc reuelatio, & siue fiat priuatim vni, sine ordine ad illud idem denuntiandum fidelibus, siue cum hoc ordine, non mutatur essentia formalis obiecti :

ergo

ergo neque variabitur essentia assensus ex eo, quod à priuata reuelatione procedat: magis confirmabitur hæc ratio ex eo quod quæstione 4. dicemus, propositionem Ecclesiæ non pertinere vllo modo ad obiectum formale fidei.

5. Contra hanc præcipuam rationem tanquam minus firmam insurgunt recentiores: quia in rigore obiectum formale fidei ex ea parte, qua per reuelationem completur, non est vnum & idem, quia ipsa reuelationes specie differunt inter se: ergo si complent obiectum formale fidei hoc adæquate sumptum non erit idem: si respondeas, licet ipsæ locutiones Dei differant inter se, non mouere ad assensum vt materialiter diuersæ sunt, sed vt formaliter sub illa communi ratione considerantur, quatenus omnes sunt diuinæ reuelationes, non enim assentimur, quia Deus tali vel tali cognitione reuelat, sed præcisè, quia reuelat: quare ratio formalis adhuc omnium actuum fidei eadem erit, sicut eadem est fides humana, siue auctoritas, dicentis nutu siue voce, vel scriptura declaretur. Instant quia reuelatio Dei non mouet, vt præcisè reuelatio est, in communi sumpta; sed vt talis est in specie & in indiuiduo, & prout reuelat hanc veritatem, nempe Incarnationem, vel Trinitatem, alia enim reuelatio proponens alia mysteria, non persuadet illa, quæ non proponit, ergo quatenus hæc inseruit ad credendum hoc mysterium, est particulare obiectum formale respectu actus credendi illud: hoc argumento conuicti aliqui recentiores reiiciunt fundamentum præcipuum verissimæ, & communissimæ sententiæ, quod adeò firmum iudicant supra citati authores vt omnes vel illud tantum adducant vel reliquis pluris faciant: Hi verò recentiores recurrunt solum ad auctoritatem sacræ scripturæ in qua nostra fides vna dicitur; & ad quandam congruentiam, quod habitus fidei cum infusus sit, detur ad modum potentiæ; ideoque sapiet modum potentiæ, quæ ad plures actus diuersæ speciei extendi potest, & ad plura obiecta formalia partialiter diuersa: si vrgeas habitus infusos diuersos esse, & hanc diuersitatem ab aliqua ratione formali distincta sortiri, sin minus nulla erit ratio, cur vnus tantum habitus infusus non sufficiat ad omnes actus supernaturales ex parte intellectus, alter ex parte voluntatis eliciendos; Respondent satis connaturaliter ad naturam habitus supernaturalis potuisse à Deo fieri talem habitum. Verum ex voluntate diuina prouenire vt plures sint habitus infusi theologici de facto, quia Deus voluit, vt fides manere posset sine aliis duobus habitibus theologicis; item fides, & spes sine charitate; esse vero distinctos constare ex D. Paulo 1. ad Corint. 13. *Fides, spes, charitas*, tria hæc.

6. At quis non videt quam minus philosophica, & magis absurda sit hæc responsio, quam illa quæ ab his recentioribus impugnata est? Etenim qui philosophandi modus est recurrere ad voluntatem diuinam in distinctione essentiali qualitatum supernaturalium, quasi ideo distinctæ sint, quia Deus voluit, & non supponantur naturæ rerum cognitanum per scientiam Dei necessariam ante liberam determinationem voluntatis diuinæ? Deinde esto possibilis esset talis habitus supernaturalis, qui eminenter contineret perfectiones horum trium, fidei, spei, & charitatis: nos loquimur de facto de his tribus, & in his assignare debemus rationem formalem per quam distinguantur, & vnusquisque in sua specie constituatur: Nam materiale obiectum præcipuum constat esse idem respectu omnium, ergo debet assignari formale vnum in specie vnicuique: nam etiamsi ad modum potentiæ se habeant, etiam potentiis sua obiecta formalia sunt assignanda, per quæ distinguantur. Præterea etiam recurrentes ad voluntatem diuinam non assignant rationem, quæ omnes habitus infusos comprehendat: Nam ipsi admittunt alias virtutes morales per se infusas, quæ gratiam comitari solent, & à se inuicem non separantur, sed cum gratia simul infunduntur, eaque deperdita amittuntur, vt ex communi & vera sententia docet Suar. par. 3. de gratia lib. 11. cap. 3. numero 10. Ergo ex hoc capite iuxta assignatam rationem virtutes morales per se infusæ omnes erunt vnus habitus, quod tamen est plusquam falsum: quia plura sunt spiritus sancti dona, quæ gratiam comitatari solent: & hæc dona habituales virtutes censentur.

Ad argumentum igitur rectè occurrebatur: ad instantiam dico si quid probaret, 7.
sane ostenderet omnes actus fidei esse diuersæ speciei, quod tamen est falsum, vt quæstione sequenti dicam, imo quando ea ratio valeret ad distinguendos actus, non sufficeret ad diuersificandos habitus, quia cum habitus supernaturalis se habeat ad modum potentiæ (in quo bene quidem dicebant recentiores supra citati) & vna potentia esse posset principium actuum diuersarum specierum, adhuc in habitu fidei inquirenda erat peculiaris ratio formalis obiecti, per quam speciem sumeret, illa verò nulla alia assignari potest, quam prima veritas reuelans, sub qua, & propter quam in omnia materialia obiecta fertur: ad instantiam ergo respondeo primo concedendo reuelationem dispositiuè, vel etiam effectiuè quatenus talis est reuelatio in tali specie, & indiuiduo cognitionis, & vt indicatiua est talis obiecti, mouere intellectum ad assensum non tamen formaliter, & specificatiuè: exemplum sit in inductione, quam plures philosophi concedunt effectiuè concurrere ad assensum primi principij, & omnes saltem dispositiuè id admittunt, cum tamen formalis ratio assentiendi non sit inductio, sed terminorum penetratio: stat ergo quod reuelatio materialiter sumpta sit tantum dispositio, seu etiam causa effectiua assensus fidei, & quod non sit formalis & specificatiua, nisi formaliter accepta: quatenus Dei testimonium est, & primam veritatem prodit, quod vero hæc vel illa

cognitio sit, & quod sit huius vel illius veritatis A manifestatiua materialiter tantum habet, & per accidens respectu testimonij diuini, quod idem omnino est comparatione cuiuscumque obiecti, & cuiuscumque cognitionis, sicut per accidens est ad testificationem humanam hoc vel illo idiomatè voce vel scripto proferri: eandem enim personæ auctoritatem æqualia signa moralia produnt: & eandem fidem faciunt licet physice diuersa sint: confirmatur exemplo virtutis moralis nempe temperantiæ, quæ de se solum mediocritatem cibi & potus respicit, ad quam quantitas est per accidens & materialiter se habet, illa enim quæ respectu vnius personæ moderata erit respectu alterius modum excedet, & tamen quando exercetur actus temperantiæ semper certam cibi, potusque quantitatem respicit, & ab illius honestate mouetur; At ratio specificatiua virtutis eam per se quantitatem non requirit.

8. Ex dictis iam colliges primo priuatam reuelationem non efficere fidem theologicam diuersam, licet non denominetur fides catholica quatenus præcise sub priuata reuelatione stat; ad obiectumque reuelatum tantummodo priuatim ista fides refertur. Et ratio est quia cum non sit propositum ab Ecclesia vniuersali omnibus credendum, non sortitur denominationem Catholicæ. Colliges secundo non solum illum cui facta sit reuelatio priuata: sed etiam quamlibet aliam personam particularem quæ sufficientem haberet credibilitatis euidentiam & moralem certitudinem illam reuelationem à Deo esse, teneri ad credendum, talis existimatur illa de qua 3. Reg. cap. 20. vbi punitus est qui reuelationi particulari vnius prophetæ non credidit: quia tamen hæc euidentia & moralis certitudo regulariter non habetur ab aliis, quibus hæ reuelationes non fiunt, ordinariè loquendo non tenentur fideles iis fidem adhibere: quare ad hoc longo & prudenti examine opus est iuxta illud 1. Ioann. 4. *Nolite omni spiritui credere*: & Pauli 1. ad Thesalon. 5. *Prophetias nolite spernere, omnia autem probate*, loquitur verò non de antiquis prophetiis iam receptis, sed de nouis quæ examinatione indigent, vt notant D. Thom. Anselm. Caietan. & alij. Prima autem & præcipua probatio est: videre an id quod priuatim reuelatur, à regula fidei discedat, catholicæque doctrinæ, aut bonis moribus contrarietur Nam à Ioanne admonemur 1. canon. cap. 2. numero 24. *Quod audistis ab initio in vobis permaneat*: & à Paulo ad Hebræos 18. *Doctrinis variis, & peregrinis nolite abduci*: item ad Galat. num. 9. *Licet nos Angelus de cælo euangelizet nobis præterquam quod Euangelizauimus vobis, anathema sit*: notissimam esse hanc maligni spiritus dignoscendi normam testatur. August. lib. 12. de Genes. ad literam cap. 14. *Non enim*, inquit, *magnum est tunc eum dignoscere cum ad aliqua peruenerit, vel perduxerit, quæ sunt contra bonos mores, vel regulam fidei.* Non tamen adhuc sufficiens est hoc indicium ad credendam reuelationem à Deo esse, etiamsi neque catholicæ fidei, neque bonis moribus repugnet; sed aliæ quærendæ sunt coniecturæ, alia signa, quæ hoc loco persequi non oportet: legi potest D. Thom. & alij interpretes ad illum Pauli locum 2. ad Corint. 11. *Satanas transfigurat se in Angelum lucis*. Gerson. 1. p. Alphabet. 19. lit. v. Medin. 12. quæst. 2. 2. in fin. & latius Malderus 2. 2. tract. 10. de Magia dub. 4. Colliges 3. priuatam reuelationem, id est de rebus quæ ab Ecclesia non sunt propositæ ad credendum, necessariam non esse. Nam nostra fides ideo dicitur catholica, quia superædificata est super fundamentum Apostolorum & prophetarum iuxta Paulum ad Ephes. 2. vnde Ecclesia suam semper fidem probauit non ex reuelationibus priuatim factis, sed ex reuelationibus publicis per sacram scripturam, & traditiones, quas sancti B Patres diuina prouidentia toto decursu temporis sexdecim sæculorum alij aliis succedentes nobis reliquerunt. Vnde Egregie Cyprianus epistol. 74. nos monuit, *vt si in aliquo nutauerit, aut vacillauerit veritas ad originem dominicam, Euangelicam & Apostolicam traditionem reuertamur, & inde surgat actus nostri ratio, vnde & ordo, & origo surrexit.* Colliges 4. non ex eo quod priuatæ reuelationes approbentur vt piæ, & laudabiles pertinere ad obiectum fidei catholicæ, & ad credendum proponi: sed solum declaratur in iis nihil contra fidem aut bonos mores contineri, & piè credi posse: non quia vt infallibiles ab Ecclesia fidelibus proponantur: sicut approbatæ sunt prophetarum visiones, & Apocalypsis reuelationes; quæ ad fidei obiectum C spectant, quatenus catholica est. 9.

Ne tamen quis credat vel D. Thomam vel D. Augustin. pro prima sententia stare: sciendum est, D. Thomam in priori loco citato, non agere de obiecto formali fidei, neque negare priuatæ reuelationi per actum fidei eiusdem speciei nos posse assentiri: sed agere de regula fidei, & vnde sumenda sunt argumenta ad dogmata fidei stabilienda, videlicet non ex auctoritate doctorum, nisi prout cum auctoritate sacræ scripturæ & reuelationibus Apostolorum & prophetarum conformantur. In posteriori loco idem significat: non enim agit de fide secundùm suam essentiam & in tota sua latitudine, sed de catholica, quæ ad vniuersalem publicamque reuelationem spectat; & quæ in sacris scripturis & definitio- D ne Ecclesiæ manifestatur. Ea enim quæ regulariter credenda sunt, ad hanc fidei regulam referuntur, & in illam quoad nos resoluuntur. Iam verò D. Augustin. satis se pro nostra sententia declarauit lib. 19. contra Faust. cap. 15. vbi dixit eandem fuisse fidem antiquorum patrum ac nostram, *quam*, inquit, *vel reuelationibus accipiebant, vel in prophetis intelligebant*: nihil inter hos duos modos discriminis in fidei essentia agnoscens: quare in illo loco citato dupliciter explicari potest: primo vt intelligat illa fidei obiecta, quæ explicitè credere oportet de necessitate salutis, & hæc dicat ad religionem pertinere, quod non tollit alia esse, quæ ad fidei obiectum materiale spectant, & credenda sunt saltem negatiuè, id est non posse negari illorum 10.

lorum veritatem, non tamen opus est, vt credantur vel cognoscantur. Secundo si velimus D. Augustin. loqui de quolibet obiecto credendo, siue explicitè, & positiuè, siue implicitè, & negatiuè, dicendum est de quolibet rectè dici posse ad religionem pertinere. Nam qualibet veritas, eo ipso quod à Deo reuelatur in quacunque materia, statim fit religionis materia, nam ad Dei cultum pertinet, Deo in qualibet materia fidem adhibere: neque potest Deus aliquid reuelare, quod aliquo modo non conferat ad salutem illius, cui reuelatio fit, vel aliorum, si cum debita reuerentia illa Dei reuelatio suscipiatur, & credetur quod desuper Deus per illam manifestat: quod optimè obseruauit Suarius disput. 3. de fide sectio. 10. numero 4. & alij.

Vtrum reuelatio quæ pertinet ad obiectum formale fidei euidens esse possit & debeat.

SECTIO VII.

1. NOn est quæstio de reuelatione quatenus illa tanquam veritas quædam credenda spectansque ad materiale obiectum, euidens esse possit: nam ex prima quæstione iam constat esse conditionem omnino requisitam in obiecto materiali terminante assensum fidei esse obscurum: solum de reuelatione loquimur quatenus ad formale obiectum pertinet & de illa tria dubia sub præsenti titulo attinguntur. Primum an Dei reuelatio euidens esse possit viatori Deum clarè non videnti: quod licet in superioribus sæpe supponimus numquam ex professo disputauimus. Secundum an illa euidens reuelatio inseruiat vero actui fidei ex nostro habitu eliciendo. Tertium an requiratur quod euidens sit reuelatio vt obiectum reuelatum vere & propriè censeatur aptum ad determinandum assensum fidei diuinæ. Quod attinet ad primum negat Bannes 2. 2. quæst. 1. artic. 5. prope finem & quæst. 5. artic. 1. post vltimam conclusionem, indicat enim impossibile non viso Deo cognosci posse illius locutionem euidenter: nam qui personam non agnoscit ipsius locutionem qua ratione percipere valet? & probari potest: nam vt cognoscatur Deus loquens & non visus in se, debet videri in aliquo effectu; sed effectus ostendit virtutem causæ operantis, non loquentis, seu testificantis; ergo, &c. confirmatur minor, quia hic effectus vel est externum aliquod signum sensu externo perceptibile, vel aliqua qualitas sensum internũ, vel intellectum immutans: si sit qualitas corporalis excitans sensum internum vel signum sensibile mouens externum, non est cur locutio Dei potius quam alicuius Angeli esse censeatur, hic enim sensus nostros internos & externos immutare potest, vt communiter docent Theologi: si locutio hæc cognoscatur ex immutatione potentiæ intellectiuæ redit eadem difficultas: quid habeat illa immutatio vt à Deo fieri existimetur, & non ab Angelo cum multi arbitrentur Angelum cum alio loqui producendo species in intellectu audientis, vel excitando præhabitas per directionem, qua loquens suam cognitionem, & mentis locutionem dirigit ad alterum.

Opposita tamen sententia vera est quæ docet posse cognosci reuelationem Dei certo, & infallibiliter per euidentiam, quam Theologi appellant in attestante: quia cognoscitur reuelatio tanquam testimonium Dei loquentis: ita tenet Gerson. Alphabet. 18. lit. H. Carthusian. quæst. 1. prologi §. contra cuius, Toletan. ibidem artic. 2. conclus. 3. Bassol. & alij eadem quæstione prima, Durand. in 3. dist. 23. quæst. 9. numero 12. Caietan. 2. 2. quæstione prima artic. 4. & quæst. 5. artic. 1. & quæst. 171. artic. 5. Aragon. 2. 2. quæst. 5. artic. 1. Suar. 3. par. tom. 1. disp. 27. sect. 2. §. sed occurrit & disp. 3. de fide sect. 8. nu. 2. & aliis in locis citatis ab eodem Suar. hic numero 3. Valent. tom. 3. disput. 1. quæst. 5. punct. 1. Mendonca quæst. 3. quodlibet. Vasq. tom. 2. in 3. part. disput. 235. numero 6. Salas. 1. 2. tract. 2. disp. 6. sect. 7. Turian. de fide disp. 9. dub. 1. Probatur primo. Locutio externa Dei infallibilis, est Veritas intelligibilis: ergo poterit à Deo manifestari, & repræsentari in vna specie vel impressa excitante intellectum cui fit reuelatio, vel expressa, quæ sit terminus cognitionis cuius obiectum non solum sit id quod dicitur, sed etiam ipsamet cognitio, quæ supra se reflectat, & se per se ipsam cognoscat: nam sicut Angelus in opinione satis communi non indiget specie impressa vt suam substantiam, suasque potentias intellectum, & voluntatem agnoscat, sed ipsamet obiecta cum sint sufficienter præsentia, & immaterialia per se ipsa concurrunt ad cognitionem sui; & eadem cognitio Angeli, quæ directè tendit in obiectum, reflexe se ipsam percipit, ita illa supernaturalis Dei locutio se per suam entitatem attinget & cum obiecto pariter percipiet: confirmatur quia in nostris naturalibus notitiis experimur quandam virtualem reflexionem, per quam vnaquæque est quædam experientia sui, quæ in memoratiua specie relinquit vestigium sui: ergo in supernaturalibus à Deo specialiter ad hunc finem in humano intellectu productis hæc reflexio magis distincta, & formalis esse potest: itaut cognoscatur cognitio non solum quoad an est, sed etiam quoad quid est. In quo casu non potest non agnosci Deus per illam actionem loquens: nam sicut si quis viderit suum actum fidei quidditatiuè, non potest non videre illum habere pro obiecto reuelationem Dei, similiter si quis cognoscat quidditatiuè illam cognitionem per quam sibi Deus reuelat aliquod obiectum, necessario cognoscet illam esse reuelationem Dei, quia cognoscet illam sicuti est in se: secundo quamuis non sit per eundem actum saltem per alium reflexum potest homo agnoscere se necessitari ad cognoscendum, & iudicabit à Deo excitari, & vocari ad aliqua supernaturalia in mente sua percipienda, non in se clarè, sed obscurè in testimonio dicentis, & tunc si hic actus reflexus attingat excitatio-

nem Dei, vt in se est, erit euidentia supernaturalis habita per supernaturalem cognitionem, qualis erit illa euidentia, quæ dabitur in cognitione reflexa simul, & directa, quæ reflectet supra se formaliter, & cognoscet suam supernaturalitatem: & si talis cognitio supernaturalis dicat Deum esse loquutum, qui illam cognoscit clarè, euidenter scit illam à creatura esse non posse, tanquam à causa principali, & multo minus esse falsam, quia supernaturalis locutio falsa non est; alioqui falsitatis Deus argueretur. Tertio etiam per cognitionem naturaliter euidentem saltem morali euidentia percipere possumus locutionem Dei. Nam nos experimur diuinas inspirationes & spiritus sancti impulsum, quo ad honestatem, virtutemque sectandam vocamur: nemo enim resistere diceretur diuinis inspirationibus, nisi eas sentiret: & tamen quamuis eas non cognoscamus quidditatiuè neque distinctè eas discernere possimus, certè agnoscimus quod dentur in nobis: sed, vt satis communis opinio docet, illæ inspirationes sunt in entitate supernaturales, & ad minimum supernaturales sunt quoad modum: ex gratia enim, non ex natura proueniunt: ergo etiam possumus experiri internam locutionem Dei supernaturalem, siue in entitate, siue quoad modum: præsertim adiunctis aliis signis, quæ idem confirment: declaratur hoc exemplo D. Thom. 2. 2. quæst. 5. artic. 2. in corpore, nam si quis audiret vaticinium alicuius prophetæ, qui in confirmationem suæ prophetiæ vita functos à multis annis sepultos suscitaret: sanè euidens esset morali euidentia omnibus, qui resuscitatos viderent, & audirent prophetam vaticinantem: tale vaticinium esse à Deo reuelatum, & verum esse prophetam; quia Deus miracula non permittit, & multo minus faciet in falsitatis confirmationem: similiter ergo si ille cui Deus aliquid reuelaret hoc vel simile signum euidens haberet, Deum esse reuelantem; proculdubio ex cognitione, & euidentia naturali talis signi Dei reuelationem agnosceret.

3. Hac ratione de facto fuisse euidentem primo Angelo Dei reuelationem tenet Caietan. 2. 2. quæst. 5. artic. 1. Valent. tom. 3. disp. 1. quæst. 5. punct. 1. §. secundo responderi Vasq. 1. par. disput. 135. cap. 3. Turrian. de fide disput. 9. dub. 2. Coninc. de moralitat. act. disp. 11. dub. 2. conclus. 2. numero 53. Lorca 2. 2. disp. 19. Suar. de fide disp. 3. sect. 8. numero 3. & de omnibus Angelis idem docet lib. 5. de Angelis cap. 5. numero 16. Etenim primus Angelus quando sensit sibi factam reuelationem, cum nullum præter Deum superiorem agnosceret, neque ab alio illuminari posse certo sciret, Deum loquentem euidenter agnoscere posset; Neque solum primus Angelus, sed omnes alij, qui se illuminari supernaturali reuelatione sentirent, idem agnoscere possent: Nam licet à superioribus Angelis inferiores illuminarentur, certo scire poterant Angelos superiores esse non posse supernaturalis reuelationis authores; quare Deum tanquam causam principalem agnoscerent reuelationis supernaturalis, quam mediantibus aliis reciperent ex speciali Dei prouidentia: & de Adamo similiter sentit Turrianus citatus post Caietan. & alios illam diuinę reuelationis euidentiam habuisse. Imo in animabus purgatorij etiam reperitur euidentia diuinæ reuelationis: experimento enim discunt Deum esse, qui testificatur de veritatibus fidei: & tamen Deum non vident, quod Bannes requirebat ad euidentiam reuelationis. Denique ipsos Dæmones euidentia eiusdem reuelationis tot miraculis confirmatæ conuincebat vt mysteria nostræ fidei vera esse iudicarent. Non est igitur negandum diuinam reuelationem agnosci posse euidenter: siue cognitio supernaturalis sit, siue naturalis, per hanc enim saltem morali euidentia, Dei reuelatio agnoscetur.

4. Ad argumentum in oppositum Resp. aliquos esse posse effectus Dei, qui illum non modo vt causantem, sed vt testificantem & loquentem manifestent, quamuis intuitiuè non agnoscatur: sicut homo loquens quamuis non videatur vocis sono taliter fracto, & temperato sentitur & agnoscitur eius locutio: qui ergo hi effectus sint, qui etiam Dei voces putentur iam satis declaraui. Ad confirmationem dico primo, quanquam non agnosceremus peculiarem modum immutandi intellectum nostrum, Deo tantummodò concessum, hoc non ostendit, illum esse impossibilem: quis enim dubitat Angelos inter se colloqui? & tamen Theologi in assignando modo locutionis Angelicæ adeo variant, vt nihil certi hac in re habeamus, præter ipsam locutionem esse. Secundo per signa externa, item internam locutionem Deum loquentem agnosci testatur sacra pagina multis in locis, in quibus Deus cum hominibus loquens introducitur: & quamuis ministerio Angelorum huiusmodi apparitiones fierent, Angeli Dei personam sustinebant: quare cum ipsis sancti Patriarchæ, tanquam cum Deo, loquebantur; & manifesta, euidentiaque miracula euidentem Dei locutionem reddiderunt: sensit Paulus Christi vocem tonitrui instar, qua ipse eques & equus perterriti ceciderunt, rogat quis sit: examinat, & probat visionem; audit IESVM se ipsum manifestantem; & tunc illi Dominus mentis oculos aperuit quando corporis visum cæcitate percussit: & quamuis Dæmones immutare possint sensus, nunquam tamen veris miraculis falsitatem poterunt confirmare: verbi gratia, vera mortui suscitatione: & siue loquatur Angelus producendo species in intellectu audientis, siue dirigendo suos conceptus ad illum, se, non Deum loquentem prodit: neque peculiarem Dei locutionem simulare potest, vel alterum de rebus supernaturalibus illuminare, quin Deus illius illuminationis supernaturalis prima & præcipua causa censeatur.

5. Secundum dubium erat vtrum hæc euidens reuelatio ad obiectum formale fidei possit pertinere: itaut qui illam habent, assensum fidei eiusdem speciei cum nostro eliciant: quod addo ad remouendam quæstionem de vocabulo.

vocabulo. Nam ille assensus erit propter testimonium Dei, licet euidens, & aliqui illum appellare possint assensum fidei, non tamen eiusdem rationis cum nostra, quæ obscura est: idcirco rogo an eiusdem speciei sit? Quod ergo talis reuelatio non pertineat ad rationem formalem fidei nostræ, neque nostrum habitum vim habere ad producendum actum, qui euidenti reuelatione nitatur, tenet Durand. supra citatus, & in 3. dist. 31. quæst. 4. art. 2. numero 10. Bannes 2. 2. quæst. 5. artic. 1. Coninc. de moralitat. act. disput. 9. dub. 8. numero 110. Victoria apud Aragon. infra citandum, Valent. tom. 3. disput. 1. quæst. 5. punct. 1. Suar. 3. par. tom. 1. disp. 27. sect. 2. §. sed triplex: item de fide disp. 3. sectio. 8. numero 17. quamuis certam adhibeat moderationem infra declarandam, per quam in oppositam sententiam tandem inclinat: pro eadem refertur Scot. in 3. dist. 24. quæstione vnica §. ad primum principale: item D. Thom. 2. 2. quæst. 1. artic. 4. & 6. & quæst. 4. artic. 1. sed reuera neuter id asserit: manifestè enim loquuntur in locis citatis de euidentia obiecti credendi non de euidentia testificationis præcisè, quæ dicitur euidentia in attestante; quare conformiter loquuntur ad opinionem quam tradidimus quæstione prima, obiectum fidei esse non visum, & non scitum, non verò quæstionem mouent de sola euidentia reuelationis. Probari tamen potest hæc sententia. Primo assensus ex reuelatione clara proueniens, est assensus euidens obiecti reuelati: sed assensus nostræ fidei est obscurus, non euidens: ergo ad hunc actum necessarius erit alius habitus, qui de se habeat producere assensum euidentem supernaturalem in claro Dei testimonio fundatum: maior suadetur, assensus qui supponit duas præmissas euidenter, ex quibus infertur, est euidens: sed ille assensus deduceretur ex duabus præmissis euidentibus videlicet: *Quicquid Deus reuelat esse verum*; item *Deus reuelat euidenter hoc mysterium.* Confirmatur primo; quia si idem habitus, qui elicit assensum ex reuelatione clara elicere etiam posset assensum ex reuelatione obscura, nulla esset ratio cur habitus fidei non maneret in patria, immo esset maximè congruum statui beatifico in quo dari possunt reuelationes claræ aliquorum obiectorum ex quibus beatus per habitum fidei eliceret assensus circa talia obiecta: confirmatur secundo obscuritas, & claritas in ratione motiua necessario specificant diuersos actus, nam medium de se necessarium, cognitum vt tale, & euidenter, causat conclusionem scientificam, & euidentem; cognitum vero, & probabile, seu ex testimonio humano, causat probabilem, & obscuram: ergo similiter testimonium Dei clarum, medium erit assensus clari; testimonium obscurè cognitum gignet assensum obscurum, & consequenter pertinentem ad alium habitum: quia idem habitus esse nequit principium assensus clari, & obscuri.

6. Secundo ex Doctrina D. Thom. 2. 2. art. 9. ad secundum: assensus fidei noster liber est quoad exercitium, & quoad speciem, id circo enim requirit motionem voluntatis, & A piam affectionem, quæ intellectum determinat: sed assensus præcedens ex clara reuelatione non est liber, saltem quoad speciem: ergo non est eiusdem speciei cum nostro, neque ab eodem habitu elicitur: probatur minor: assensus elicitus propter claram reuelationem, non indiget motione voluntatis, ad hoc vt tendat in veritatem clara Dei reuelatione propositam: stante enim euidentia reuelationis euidens manet, obiectum esse verum: ergo intellectus illi dissentiri non potest: manifestè enim vero intellectus dissentiri non valet: necessitatur ergo saltem quoad speciem.

Tertio euidentia huius reuelationis vel est naturalis, vel supernaturalis: si naturalis non B potest cognitio sic naturaliter euidens causare assensum fidei, nam alioqui assensus fidei resoluetur in cognitionem euidentem, & naturalem, quæ cum habeatur ex signis, vel effectis, tandem propter hæc signa, & hos effectus assentiemur obiecto fidei, non propter reuelationem seu testificationem diuinam: si dicatur euidentia supernaturalis: ergo cognitio sic euidens postulat in intellectu supernaturale lumen habituale diuersum à fidei nostræ habitu, nam per illud lumen cognitio habetur supernaturaliter euidens diuinæ reuelationis, quam cognitionem euidentem producere nequit habitus, seu lumen obscurum: ergo per idem lumen clarum elicietur assensus circa reuelationem Dei euidentem, & veritatem rei euidenti reuelatione propo- C sitam: nam hæc duo inter se necessario connexa sunt. Confirmatur, quia non minor est connexio inter reuelationem diuinam, & rem reuelatam quam inter effectus creatos, & Deum creatorem: sed cognitio euidens effectuum, ex quibus cognoscitur Deus esse, facit vt hæc propositio sit euidens: *Deus est*: ergo etiam euidentia reuelationis connexa cum obiecto reuelato faciet ipsius obiecti assensum euidentem. Quarto si propter reuelationem euidentem in attestante datur verus actus fidei, in Christo Domino esset concedenda fides contra communem Theologorum sententiam cum D. Thom. 3. part. quæst. 7. artic. 3. & in 3. dist. 26. sequela probatur, quia Christus Dominus cognouit Trinitatis mysterium, & futura contingentia extra essentiam diuinam D per scientiam infusam, sed non est alius modus aptior hoc admittendi, quam per euidentem reuelationem in attestante: ergo hæc tollit fidem: si in Christo fides non fuit.

Opposita tamen opinio docens, euidentiam in attestante in reuelatione non tollere fidem, quæ in reuelatione sic euidente niteretur, est omnino vera: illam tuentur Carthusian. in 3. dist. 24. quæst. vnica: Gabriel ibidem. Valent. hac quæst. 5. punct. primo: sed oppositum docet, ideoque à nobis refertur pro prima sententia. Item defenditur à Vega in Tridentin. lib. 9. cap. 3. Ferrar. 3. contra Gent. cap. 40. §. *Ad euidentiam huius difficultatis:* sic exponente D. Thomam qui hanc sententiam tradit 2. 2. quæst. 5. artic. 2. in corpore ibi, *Ex hoc signo conuinceretur intellectus videntis, vt cognosceret manifeste hoc dici à Deo:* 7.

quia non mouetur ... illud futurum quod A *prætextus in se euidens non esset, inde per hoc ratio fidei non tolleretur*: ex quibus verbis notum est, sentire Diuum Thomam in casu, in quo intellectus conuincatur aliquid esse dictum à Deo, cum in se euidens dictum non appareat, non tolli fidem in reuelatione Dei sic euidente fundatam: nam ... hæc loca eiusdem doctoris citata à Ferrariensi: idem tenet Vasq. 1. part. disp. 135. cap. 3. numero 8. Mendoça quodlibet. 3. Scholast. numero 13. Turrian. de fide disput. 9. dub. 4. Cumel. 1. p. quæst. 12. artic. 2. quæst. 2. conclus. 4. & quæst. 62. artic. 3. quæst. 2. refert etiam Suar. Scotum pro hac sententia in 3. dist. 24. quæstione vnica, vbi quamuis non ita clare in terminis nostræ quæstionis loquatur: ex iis tamen quæ dicit §. *Sed si loquamur de tertio modo*, in hanc sententiam maximè propendere videtur: Nam in iis, quibus primo B veritas fidei fuit immediatè reuelata nempe è sacris scriptoribus admittit quandam notitiam de rebus fidei ita certam, *quod*, inquit, *habens talem notitiam reuelatam à Deo non possit dubitare de veritate illius, cuiusmodi notitiam creditur prophetas habuisse & multos alios sanctos in scriptura, & tales habuerunt habitum præbentem magnum assensum, ita quod illo stante non potuerunt non assentiri veritati: illa tamen certitudo non fuit euidens ex euidentia rei*: ita Scot. ex quibus infert, idcirco cum hac notitia præcedenti potuisse stare fidem de rebus sic reuelatis, quia quamuis euidens sit reuelatio, non facit rem euidentem. Denique Suar. citata disp. 3. de fide sect. 8. C numero 25. tandem concedit euidentiam in attestante, quæ supernaturalis sit, & præcisè ostendat Deum esse loquentem, non impedire assensum fidei, qui ex eo sequitur, licet per se talis euidentia non fundet assensum fidei, neque per se requiratur: verùm nos non disputamus nunc an per se necessaria sit reuelatio euidens tantum in attestante; sed an, supposito quod detur adhuc pertineat ad obiectum formale fidei, quod videtur concedere Suarius dummodo illa euidentia non sit per se ratio formalis ad fidem requisita, de quo in 3. dubio agendum.

8. Probatur ergo hæc sententia, vt à nobis proposita est, primo de ratione fidei solum est vt sit de non apparentibus: sed cum euidentia reuelationis in attestante adhuc obiecta D fidei manent non apparentia: ergo cum reuelatione euidenti stat vera fides in ea fundata: maior de qua solum dubitari potest, à D. Paulo ostenditur dum fidem appellauit argumentum non apparentium, quæ iuxta interpretes ad literam sunt obiecta materialia credenda, *vt quod*, non vero ratio, & motiuum credendi, quod nomine argumenti significauit Paulus, vt notat. D. Thom. Caietan. & alij quare D. Tom. ad locum Pauli argumentum non apparentium declarat, id est, *certa apprehensio eorum quæ non videt*: & dicit Apostolum accipere effectum pro causa, nempe formali, *quia inquit ex certitudine rei prouenit quod mens cogatur ad assentiendum*: hæc verò certitudo causatur ex infallibilitate diuini testimonij, propter quod rebus fidei assentimur: si ergo nostra fides est illa definita à Paulo, illam euidenti reuelatione oriri non repugnat. Secundo actus qui est propter Dei testimonium & in se obscurus, & tendit in rem non apparentem, non visam, neque scitam, est actus fidei diuinæ, similis nostræ: sed talis erit assensus habitus ex reuelatione euidenti in attestante præcisè: ergo, &c. suadetur minor: (nam maiorem aduersarij non negabunt:) in primis talis assensus est per diuinum testimonium, vt patet. Deinde est obscurus non euidens: Nam omnis assensus euidens, aut habetur ex terminis, aut à priori per causam, aut effectum. Iste verò assensus non est ex terminis, nam ex eo quod agnoscam ex euidenti reuelatione Dei, Deum factum esse hominem, hæc propositio non mihi innotescit ex suis terminis, quia termini mihi non declarant rem vt in se est, neque mihi illam faciunt per se notam, neque ipsi necessariam in se habent connexionem: Præterea reuelatio Dei euidens in attestante, neque causa neque effectus est diuinæ incarnationis.

Ad hoc argumentum respondent aliqui recentiores, qui magis cohærenter loquuntur 9
non oportere, vt notitia euidens sit semper per causam, vel effectum propriè, sed satis esse si sit per aliquid, quod habeat habitudinem, intrinsecamque connexionem cum obiecto, & se habeat per modum causæ, vel effectus. Vnde hæc demonstratio; omnis reuelatio Dei est vera, Deus reuelauit incarnationem: ergo reuelatio incarnationis; seu incarnatio est vera, à posteriori procedit ex quasi effectu: sicut si diceres, omnis reuelatio Dei intrinsecè & ex natura sua supponit existentiam obiecti, non vt veram causam, sed quasi conditionem aliquomodo prærequisitam: sicut calefactio ignis supponit approximationem localem: sed datur reuelatio incarnationis: ergo supponitur necessario, & intrinsecè veritas incarnationis. Quare sicut ex calefactione ignis colligimus à posteriori approximationem ipsius, & tamen approximatio non est causa calefactionis sed quædam conditio, ita ex diuina reuelatione euidenti colligimus veritatem incarnationis euidenter propter intrinsecam, & necessariam habitudinem, quam reuelatio Dei habet ad suum obiectum quasi ad conditionem: sed contra: medium quod ab omnibus philosophis dicitur intrinsecum conclusioni, & quod inseruit demonstrationi à priori, vel à posteriori non habet accidentariam, & contingentem connexionem cum conclusione, sed per se cum vtroque extremo coniungitur: vt per se conclusio intrinsecè ab eo procedat. At reuelatio euidens alicuius obiecti non habet necessariam connexionem per se cum illius veritate, sed per accidens. Etenim locutio Petri mihi euidens est, & tamen non idcirco ex ea inferri potest euidentia veritatis illius locutionis: aliud ergo præter euidentem locutionem eiusdem personæ loquentis requiritur, ex quo veritas rei deducatur infallibilis, & hoc est quod persona loquens neque fallere neque falli possit. Verum hoc mihi non est euidens

in

in euidenti testimonio Dei per euidentiam præcisè in attestante, nam quod reuelatio Dei hoc secum deferat implicitè & entitatiuè non sufficit, nisi explicitè, & in ratione signi mihi illud eadem euidentia manifestetur, qua mihi ostenditur locutio Dei euidens in attestante, quod sequenti ratione confirmo.

10. Tertio præcisa euidentia in attestante nihil aliud dicit quam reuelationem locutionis diuinæ, neque vlterius extenditur in ratione signi vel ad obiectum reuelatum vel ad cognitionem & perfectionem seu bonitatem loquentis: ergo illa per se præcisè non impedit ineuidentiam assensus fidei; consequentia probatur: quia sola euidentia locutionis diuinæ non est euidentia diuinæ veritatis in cognoscendo neque diuinæ veracitatis in dicendo: etsi enim per se cognoscatur locutio Dei, per se non cognoscitur eius veritas, ac veracitas. Antecedens ita declaratur: nam in reuelatione euidenti duo consideranda sunt, primum ipsa entitas materialis reuelationis claræ: alterum est habitudo ad conceptum Dei & ad rem significatam, seu testatam: per quam duplicem habitudinem constituitur formaliter in ratione signi, reuelatio verò quantum ad primum in ratione sua entitatiua euidens est. Attamen quantum ad secundum in ratione signi per ordinem ad cognitionem Dei & ad rem significatam obscure significat quia de se non facit videri cognitionem Dei neque rem reuelatam non cognitionem quia illam explicitè non dicit: non rem quia eo ipso quod non ostendit euidenter Deum non fallere neque falli posse, non ostendit euidenter adæquatum medium ex quo aduersarij euidentiam assensus deducunt: confirmatur, nam quando assensus non est euidens ex terminis sed ab extrinsecis principiis si non resoluitur euidenter in sua principia, non est euidens: vt notauit Scot. vbi supra §. ad primum: sed hic assensus ex diuino testimonio euidenti in attestante deductus, verbi gratia Deus factus est homo, non est notus ex terminis vt patet, & non resoluitur in medium adæquatum euidenter cognitum ex vi talis reuelationis, quæ non ostendit euidenter Deum nec fallere, nec falli posse: ergo hic assensus prout præcisè in tali reuelatione fundatur, adhuc manet obscurus: maior est nota, quia quamdiu conclusiones in sua principia euidenter cognita non resoluuntur, semper manent ineuidentes. Ideo enim discipulus credens principia, quæ innotescunt euidenter magistro, si ex illis deducat conclusiones, respectu discipuli manent in euidentes, neque dicitur scire conclusionem euidenter, quam ex illis deducit vt notauit Theodoret. lib. 1. de fide Euangelicæ veritatis & D. Thom. in 3. distinct. 24. quæst. vnica artic. 2. sequela ad 3. & ratio est quia conclusio participat euidentiam à principiis, quæ si obscura manent, euidentiam conclusioni dare nequeunt. Minor etiam patet quia reuelatio euidens in attestante non ostendit primam veritatem, neque veracitatem dictionis: etenim ex se neque ostendit conformitatem cognitionis diuinæ cum obiecto reuelato, neque conformitatem

A dictionis cum [illegible] *ex se*, quia licet ex alio capite à posteriori aliqui sapientes ex perfectione diuinæ scientiæ, & bonitatis per naturalem cognitionem euidenter assequantur, Deum neque fallere neque falli. hoc non est commune omnibus; neque etiam illi, quibus notum est naturaliter, hoc principium, vtuntur illo ad assensum fidei eliciendum, sed solo diuino testimonio seu reuelatione euidente secundum entitatem, non in ratione signi, vt explicaui: & ratio est, quia totam certitudinem fidei in auctoritatem Dei reuelantis, non in cognitionem naturalem neque in humanum discursum refundere debemus.

Quarto Angeli, Beata Virgo & Apostoli B habuerunt fidem eiusdem speciei cum nostra: omnium enim fides diuino testimonio nitebatur & ab hac formali ratione speciem desumebat illorum fides: & de Beata Virgine patet: quia ideo à Patribus mater credentium perhibetur, vt ex D. Augustin. docet Abulensis paradoxo 1. cap 31. & à Cyrillo Alexandrino homil. 6. contra Nestorium dicitur, *sceptrum orthodoxæ fidei*: quando illi in annuntiatione euidens fuit facta reuelatio incarnationis, tunc credidit dicente Elisabetha: *beata, quæ credidisti*; Lucæ 1. & deinde de se omnibusque Christianis testatur Paulus omnes habere eumdem spiritum fidei 2. ad Corinth. 4 numero 13. *Habentes autem eumdem spiritum fidei, sicut scriptum est, credidi propter quod locutus sum & nos credimus propter* C *quod & loquimur.* Et tamen Angeli, Beata Virgo & Apostoli habuerunt euidentiam diuinæ reuelationis: & quidem de Angelo saltem omnium principe notum est; quia cognoscebat non esse alium qui illum illuminare posset de mysteriis fidei, item illam illuminationem esse supernaturalem, quia erat ex gratia, & de rebus supernaturalibus quarum cognitio erat supra vires Angelici intellectus; verbi gratia Deum esse trinum & vnum. Vnde non satis percipio quod Doctor Suar. ait lib. 5. de Angelis cap. 5. numero 16. euidentiam quam Angeli habuerunt de reuelatione Dei, fuisse naturalem vt pote ex signis & coniecturis comparatam: ideoque potuisse stare cum fide: non enim tali euidentia diuina ipsorum fides nitebatur: postea verò numero sequenti ait, probabilius esse in prima fidei D promulgatione Deum immediate omnes Angelos illuminasse: immo etiam modum illum proponendi fidem de rebus supernaturalibus infundendo species, & specialiter mouendo intellectum ad vsum earum esse tam proprium Dei vt nullus Angelus possit naturaliter ita in alium operari. Vnde infert omnes ex modo loquutionis potuisse coniectare euidenter Deum esse qui loquebatur: in qua doctrina illud mihi difficile est quod Angeli cognouissent reuelationem sibi factam esse propriam locutionem Dei, & illius illuminationem, & quod cognitio & euidentia esset naturalis: Nam Angeli potuerunt illam illuminationem cognoscere in se ipsa, quia erat præsens & proportionata potentiæ iam eleuatæ à Deo, vt illuminationem haberet de rebus quarum cognitio Angelo non debebatur: imo

cum ipſa reuelatio eſſet actualis cognitio intellectus Angelici, (Nam vt ſupra iam diximus in hac quæſtione propriiſſima reuelatio eſt cognitio potentiæ) ad illam non eſt dubium ipſos Angelos aduertere, & illam in ſe experiri: ſi igitur cognitio iſta ſeu illuminatio erat ſupernaturalis euidentia, quæ non eſt aliquid à parte rei diſtinctum à cognitione, quo pacto naturalis, & coniecturalis eſſe potuit: item ſi illuminatio per ſe intuitiuè cognoſci potuit ab Angelis, & de facto tanquam propria locutio Dei ab eodem Doctore nota Angelis dicitur, qua ratione illuminatio ſupernaturalis & euidens, euidentiam habere dicitur naturalem, & per coniecturas cognoſci? cur neceſſariæ ſunt iſtæ coniecturæ quando ipſa cognitio per ſe intuitiuè cognoſcitur: deinde illa euidentia cuius cognitionis erit? naturalis? At noſtra quæſtio eſt, an reuelatio ſupernaturalis, & euidens pertinere poſſit ad rationem formalem fidei, & hanc eſſe poſſibilem iam in primo dubio oſtendimus, neque Suar. id negat diſp. 3. de fide ſect. 8. numero 2. licet de Angelis loquendo ſolum naturalem admittat. Veruntamen etiam ſupernaturalem euidentiam Angelos habuiſſe ratio proxima oſtendit, quæ cum tantum manifeſtaret euidenter Deum loquentem, non vero veritatem, & veracitatem in cognoſcendo, & in loquendo, adhuc ratio formalis fidei adæquatè ſumpta maneret obſcura, & poſſet aſſenſum fidei obſcurum fundare, & quamuis per ſe, & neceſſario diuina fides illam non requirat, abſolutè loquendo, quia tamen talis reuelatio ſuper naturalis euidenſque in atteſtante, hic & nunc complet rationem formalem fidei, quia per illam Dei teſtimonium manifeſtatur, negari non poteſt hic & nunc in tali reuelatione euidenti materialiter & entitatiuè accepta fundari aſſenſum fidei.

12. Præterea de Beata Virgine & Apoſtolis quod habuerint euidentiam reuelationis diuinæ in atteſtante, certum etiam videtur, nam de Beata Virgine quis dubitabit, perfectius Angelis fuiſſe illuminatam, & excellentioribus gratiæ donis cumulatam? & Deum ſecum interius loquentem clarius cunctis creatoris intellectualibus agnouiſſe? Iam vero D. Paulus qui ſe ad tertium cælum raptum arcana verba audiuiſſe teſtatur, ſi non vidit ipſam eſſentiam Dei, vt aliqui exiſtimarunt, ſaltem Dei locutionem manifeſtè percepiſſe nemo negabit. Item cæteri Apoſtoli Chriſtum euidenter miracula facientem prodigioſa in ſuæ diuinitatis teſtimonium conſpexerunt dicente Paulo ad Hebræos 2. hac de cauſa veritatem fidei noſtræ confirmatam eſſe conteſtante Deo ſignis & potentiis & variis virtutibus: ergo qui ea miracula videbant in confirmationem doctrinæ quam Chriſtus prædicabat euidentiam habebant, illum, qui eos docebat & cum eis loquebatur filium Dei eſſe: erat igitur hæc quædam reuelatio in atteſtante euidens: quæ fidem non impediebat: quamuis de hac rectè docuit Suarius ſect. 8. citata numero 22. ex ea parte quà naturalis eſt & coniecturalis præciſè ad fidei diuinæ obiectum formale non pertinere neque illius aſſenſum fundare: Nam fides diuina nititur ſolo teſtimonio Dei reuelato, ſeu cognito per illuminationem interiorem Dei loquentis, neque in cognitione ſeu euidentia naturali fundari poteſt aſſenſus ſupernaturalis, aut ex euidentibus coniecturis deduci: hanc verò interiorem illuminationem claram de teſtimonio Dei ſupernaturalem in Beata Virgine & Apoſtolis fuiſſe dicimus, & in illa nihilominus fidem eiuſdem ſpeciei cum noſtra fundari potuiſſe.

Ad argumenta in contrarium Reſp. Ad primum negando maiorem: non enim euidens erit aſſenſus, ex euidenti reuelatione ſolum in atteſtante procedens: ad probationem reſpondent aliqui primo aſſenſum ex illis præmiſſis deductum ſolum oſtendere euidenter connexionem dicti cum modo; non verò connexionem prædicati cum ſubiecto; verbi gratia in hoc ſyllogiſmo, quidquid Deus reuelat eſt verum, ſed Deus reuelat ſe factum eſſe hominem, ergo verum eſt Deum factum eſſe hominem: euidentia eſt de connexione veritatis cum eo quod Deus reuelat; non verò de connexione Deitatis cum humanitate: quare hæc propoſitio reuelata, Deus factus eſt homo, adhuc in ſe manet obſcura: probant hoc exemplo: ſcribatur hæc eadem propoſitio literis Arabicis, quas ego non noui & reuelet mihi Deus euidenter illam propoſitionem eſſe veram, ſanè ad huc propoſitionis ſignificatum erit obſcurum: quia non reuelantur mihi propoſitionis termini euidenter, neque eorum connexio, ſed connexio eiuſdem propoſitionis cum veritate. At, licet viri docti in hac ſolutione acquieſcant, mihi in ea hic manet ſcrupulus: Nam in obiectis fidei obſcuritas, & claritas non eſt ſolum de quæſtione quid eſt, ſed etiam de quæſtione an eſt, vnde cum hæc ſolutio admittat euidenter cognoſci obiectum reuelatum verum eſſe, euidenter cognoſcitur eſſe: ergo quoad quæſtionem an eſt iam apparet euidens, quod ſolum intendunt auctores primæ ſententiæ: quando enim dicunt reuelationem euidentem de Deo Trino, & vno gignere aſſenſum euidentem talis obiecti, non intelligunt claram, & quidditatiuam cognitionem, ſed euidentem quoad quæſtionem an eſt; non enim agunt de cognitione clara, & quidditatiua Trinitatis v.g. per reuelationem tantum cognoſcendæ: quare iam hæc reſponſio illis concedit, quod volunt. Secundo reſpondent alij multos ignorare illud principium, Deum neque falli poſſe, neque fallere, quare ſaltem in his aſſenſus fidei procedere poteſt ex reuelatione euidenti. Verùm hæc etiam ſolutio nimis limitata eſt, neque ſatis eſt ad ſuſtinendam fidem in Angelis & in ſapientioribus hominibus à quibus illud principium euidenter cognoſcitur. 13.

Quamobrem aliter reſpondeo ad probationem illius maioris, & nego aſſenſum fidei ex iis præmiſſis inferri nullas enim præmiſſas ſupponit aſſenſus qui diſcurſiuus non eſt: ſed ad inſtar primi principij ſe habet vt iam ſupra tetigi, & quæſtione ſequenti latius confirmabo.

confirmabo. Vnde esto illud principium A Deus nec falli, neque fallere potest, naturaliter euidens sit credenti, & habenti reuelationem Dei euidentem, illo non vtitur in assensu fidei, quia hic totam suam certitudinem accipit à diuino testimonio, & à prima veritate reuelatâ: quare cum euidens reuelatio in ratione rei, seu quoad entitatem, maneat obscura, in ratione signi diuinam veritatem significantis, & rem reuelatam, non impedit obscuritatem assensus fidei: neque obstat quod assensus iste non modo attingat rem reuelatam, sed etiam rationem assentiendi, quæ est reuelatio euidens, inde enim non sequitur, quod euidens sit formaliter, quia formalis euidentia attenditur in cognitione ratione obiecti *quod*, B non obiecti *quo*; illud enim formaliter attingitur, hoc vero tantum virtualiter: nam sicut conclusio discursiua dicitur non prout virtualiter attingit præmissas, *vt quo*, sed quatenus conclusionem *vt quod* ex præmissis deducit; ita assensus fidei, quamuis reuelationem euidentem in attestante *vt quo* attingat, ab ea non denominatur euidens, sed ab obiecto *quod*, nempe à re reuelata, quæ adhuc manet obscura, inevidens & obscurus censetur: Ad primam confirmationem neganda est illatio: quia hæc euidentia reuelationis est præcisè in attestante, & ita Deum. Deique veritatem, & veracitatem clarè non manifestat. C At beatus cum videat essentiam Dei clarè, eiusque veritatem, & veracitatem, si reuelationem haberet alicuius veritatis euidentem, talis reuelatio non solum haberet euidentiam in attestante, sed etiam in ratione signi; & connexionem quam habet diuina veritas cum tali obiecto, si non determinate, & in particulari, saltem in communi attingeret. Nam licet beatus non videat distinctè omne cognoscibile ad quod extenditur scientia diuina in particulari, videt tamen illam talem esse, vt necessario veritatem attingat, quare falli non posse: item videt talem esse bonitatem diuinam, vt alios fallere non possit, neque mendacium dicere, D neque beatus cessare potest ab hac cognitione in statu beatitudinis: ergo ex medio euidenter cognito cognitione supernaturali & in ratione signi necessariam habente connexionem cum obiecto reuelato, beatus non nisi euidens iudicium de obiecti reuelati existentia habere poterit: cui inseruire nequit habitus fidei suaptè natura respiciens assensus obscuros: vnde, vt beatus de potentia Dei absoluta eliceret actum fidei circa aliquod obiectum, deberet ei fieri reuelatio obscura; quia vero hæc beati statum minus decet, de lege ordinaria, beato nihil obscure reuelabitur: si, verò euidens sit reuelatio, inseruire nequit actui fidei, beati vt iam dixi: ergo de lege ordinaria in eo habitus fidei non manet. Ad secundam confirmationem dico, tunc euidentiam, & inevidentiam medij variare specificè rationem formalem assentiendi, & consequenter assensum, quando illa est formalis, non materialis, id est quando inseruit rationi formali, qua talis est, & refunditur in obiectum quod propter illam iudicatur; non vero quando per accidens se habet: talis verò est euidentia reuelationis in attestante, nempe materialis non formalis, nec in ratione signi, ideoque per accidens se habet ad assensum in cuius obiectum euidentiam non refundit: sicut ego quando euidenter audio amicum, illique credo, non idcirco euidens est meus assensus, quia euidens est mihi amici locutio: etenim materialiter tantum se habet euidentia huius medij, neque euidentiam refundit in rem dictam: aliud exemplum esse potest actus charitatis erga Deum, qui secundum probabiliorem sententiam est eiusdem speciei in via, & in patria, licet illum in via præcedat Dei bonitas confusè cognita, in patria vero eadem bonitas clare visa: quare exemplum de medio in confirmatione adducto nihil probat: quia medium in præmissis aptè collocatum, est ratio formalis in ratione signi formaliter, & per se specificans conclusionem, prout ab intellectu iudicatur euidens, vel obscurum. Vnde non potest non refundere euidentiam seu obscuritatem, in conclusionem à præmissis clarè vel obscurè cognitis deductam.

Ad secundum argumentum respondeo primo, D. Thomam solum in eo loco asserere fidem non solum quoad considerationem, sed etiam quoad assensum subiacere libero arbitrio, quod verum esse potest etsi fides libera tantum sit quoad exercitium; & in extraordinario modo habendi reuelationem, mirum non est, si solum in credente libertas maneat quoad exercitium; ad quod etiam determinatio voluntatis requiritur: secundo dico adhuc cum euidenti reuelatione stare libertatem actus fidei, tam quoad exercitium, quam quoad speciem, nam etiam posita reuelatione euidenti in ratione entitatis, adhuc manet obscurum obiectum in se, & reuelatio in ratione signi similiter obscura est: quare adhuc intellectus ad assensum non necessitatur quia non videt connexionem necessariam signi, seu medij cum re significata, seu obiecto: nam præcisa reuelatio euidens locutionis diuinæ non ostendit rem in se, neque in alio, cui necessario coniuncta videatur, vnde intellectus adhuc est in inquisitione rei latentis, & solum, quando assentitur, ob dicentis testimonium assensum præbet; & in illius extrinsecam auctoritatem suum iudicium resoluit: vnde determinatione indiget voluntatis, & assensum liberum quoad speciem elicit: posset enim non attendendo ad alia, rem quam non videt negare, licet in eo euentu moraliter loquendo, intellectus nunquam dissentiret claræ reuelationi Dei: immo sine aliqua formidine extrinseca ex parte subiecti assensum præberet, sicut etiam tot esse possunt motiua credibilitatis tamque euidentia, quæ occurrant fideli, vt de reuelatione diuina moralem ingerant certitudinem & in assentiendo rebus fidei omnem formidinem ex parte subiecti, intellectus assentiendo deponat: quod non tollit assensum illum physicè liberum esse non modo 15.

quoad exercitium sed etiam quoad speciem: præsertim respectu assensus super omnia certissimi de quo infra.

16. Ad 3. R. neque euidentiam reuelationis naturalem neque supernaturalem impedire ne assensus fidei in illa fundetur: non naturalem quia tunc fides non fundaretur in cognitione naturali tanquam in motiuo, sed tanquam in proponente motiua nempe reuelationem, quæ ex signis & motiuis cognosceretur esse à Deo vnde non resolueretur in ea signa seu motiua, sed in illam reuelationem, quæ à Deo est, licet per aliam cognitionem naturalem euidenter innotesceret. Non impedit etiam assensum fidei euidentia supernaturalis quia siue illa ex lumine infuso, & habituali distincta, ab habitu fidei; siue ab auxilio Dei procederet; siue ipsa esset sui etiam cognitio; directa circa obiectum reuelatum, & reflexa supra se ipsam; siue per alteram cognitionem supernaturalem agnosceretur, ex eo quod illa euidenter cognoscatur non sequitur non rem reuelatam simili modo euidenter cognosci, quia illa reflexiua cognitio non repræsentat aliud euidenter, quam Deum esse testificantem rem dictam, quod vero dictum sit, vel non sit verum, euidenter non significat. Neque enim video vllam necessitatem cur dicendum sit, lumen illud propheticum euidenter manifestans loquutionem Dei, ipsam rem euidenter necessario probare: sicut in fide humana euidens est loquutio, & obiectum manet obscurum. Ad confirmationem nego non esse maiorem connexionem inter effectus creatos, & Deum, quam inter obiectum & reuelationem euidentem in ratione rei, non in ratione signi: Nam illa est necessaria, non hæc vt patet, in locutione hominis euidente in ratione entitatis non tamen mihi certa, & euidenti, quatenus significat cognitionem dicentis veram, & dictionem cognitioni conformem: & quamuis locutio Dei virtualiter, secundum se semper coniuncta sit cum veritate, & veracitate Dei, respectu tamen illius, cui reuelatio euidens non est in ratione signi, talis annexio non apparet ex vi reuelationis: & eodem modo se habet, ac si non esset comparatione assensus ex illa reuelatione præcisè procedentis.

17. Ad 4. nego sequelam maioris: neque enim Christus Dominus per huiusmodi reuelationem obscuram in ratione signi cognouit futura contingentia, vel alia obiecta, sed hæc futura aliaue obiecta supernaturalia agnosci potuisse à Christo Domino extra essentiam diuinam, vel per scientiam per se infusam speciesque supernaturales, vel per reuelationem claram euidentemque in ratione signi ostendentem non modo Deum esse loquentem, sed veram esse Dei cognitionem & locutionem cognitionis esse conformem: ex qua euidenti reuelatione cognitio supernaturalis & euidens rerum reuelatarum eliceretur.

18. 3. Dubium erat vtrum hæc euidens reuelatio necessaria sit ad obiectum formale fidei: & an de facto fuerit in illis, quibus primo, & immediatè facta est reuelatio misteriorum fidei: de his enim tantum procedit quæstio: Nam

A certissimum est de fide & experimento manifestum, fideles nunc non indigere euidenti reuelatione in attestante, vt credant, quare absolutè loquendo ad eliciendum actum fidei non est necessaria hæc euidentia reuelationis, sed satis est euidentia credibilitatis illius in credente: & quamuis sapientiores, & qui signa & motiua nostræ fidei melius penetrant, aliquam euidentiam à posteriori ex illis colligere possint, illa non excedit gradum humanæ, & moralis euidentiæ: solum ergo procedit hæc difficultas de illis prophetis, Apostolis, aliisue scriptoribus sacris, quibus immediata mysteriorum fidei reuelatio facta est. Caietan. 2. 2.

B q.171.art.5.& q.174.art.3.affirmantem partem tuetur: & D.Thom. in hanc sententiam trahere contendit, sed in iis locis nihil aliud intendit, quam certitudinem reuelationis propheticæ inculcare vt patet ex art. 5. citato in corpore, vbi clarius de hac re loquitur; & distinguit ea, quæ propheta cognoscit per expressam prophetiam, & quæ per instrinctum, & de illis prioribus dicit, *Quod propheta maximam certitudinem habet, & pro certo habet quod hæc sunt sibi diuinitus reuelata*: & neque verbum addit de euidentia, & licet q.171.art.1.ad 4.dicat per reuelationem quę est perceptio diuinorum, *In quo perficitur prophetia, remoueri obscuritatis & ignorantiæ velamen*, solum loqui-

C tur de cognitione certa rerum, quæ antea in ignorantiæ tenebris latebant, & ex diuina reuelatione cognita sunt, non in se, sed in diuino testimonio: an vero hoc testimonium euidenter à prophetis cognosceretur semper, vel necessario, non explicat D. Thom. quare velamen obscuritatis, quod remouet prophetia non est ineuidentia ipsius attestationis diuinæ, sed ignorantia seu error circa rem reuelatam: Nam simili modo quando idem D. Thom. 2. 2. quæst. 174. artic. 2. ad 3. ait, *Prophetia importat quandam obscuritatem, & remotionem ab intelligibili veritate*: verbum obscuritas ad formalem reuelationem non spectat, sed ad obiectum illius, & de re reuelata per prophetiam loquitur, quæ ita in prophetia proditur, vt aliqua ex parte sub obscuritatis velo plena

D illius declaratio delitescat: quare neque hic locus afferri potest vt contra Caietanum probetur prophetiam nunquam habere euidentiam in attestante. Sententia tamen Caietani probari potest hac ratione: omnis certitudo cognitionis vel nascitur ex euidentia ipsius notitiæ attingentis rem in se, vel in alio necessariam connexionem habente cum illa, aut in diuina auctoritate infallibili fundatur, sed prophetæ maximam habuerunt certitudinem rerum, quas per reuelationem agnoscebant, & illas sibi diuinitus reuelari intelligebant: ergo vel hæc certitudo proueniebat ex cognitione euidenti rerum in se vel in alio cum quo necessario coniungeretur, aut in testimonio diuino nitebatur. Primum non est dicendum quia alioqui iam non modo euidens in attestante sed simpliciter euidens esset cognitio mysteriorum, quę ipsis reuelarentur, neque de illis fidem haberent; & de locutione diuina nullam dubitationem, aut formidinem habere possent, cum tamen Zacharias dubitauerit, &

quod

quod nec [illegible] , reprehensus fuit, A & [illegible] & Beata Virgo [illegible] sine hæsitatione crediderit, modum tamen [illegible] conceptionis ab Angelo nunciatæ, *quomodo fiet istud?* solum ergo superest, quod ex testimonio reuelationis haberent certitudinem, ergo si hoc testimonium in se clarum [illegible], vel in signis & effectibus, evidens, [illegible] maximam certitudinem prophetæ de illo habent, quia non ex alia ratione oritur, [illegible] infallibilem proueniat, ergo [illegible] testimonio Dei certificarentur oportebat, vt per se euidens esset reuelatio ipsis facta cum tanta certitudine

Dicendum tamen est euidentiam in attestante saltem supernaturalem per lumen infusum necessariam non fuisse illis, qui à Deo immediatam reuelationem mysteriorum fidei receperunt; vt in illa eandem fidei certitudo [illegible] de facto tamen in illis fuisse euidentiam plerumque supernaturalem, [illegible] & moralem. Primam [illegible] tenentur, qui in [illegible] attestante fidem negabant: cum in prophetis fuisse non dubitarent circa reuelata: præter hos illam expresse tradit M[illegible] in 3. dist. 25. quæst. 3 D. Thom. in cap. 4. Iob. ad illa verba, *Porro ad me dictum est verbum absconditum.* Suar. disp. 3. de fide sect. 8 numero 7. Secundam partem indicat Augustin. lib. 11 de ciuitat. cap. 3. vbi ait, *De inuisibilibus oportet nos credere [illegible] , qui in illis incorporeo lumine [illegible] ...* [illegible] *vel [illegible] continentur.* quæ verba de reuelatione mysteriorum fidei exponit Leonardus Coquæus: eandem partem expresse tuentur Gabriel in 3. dist. 24. quæstione vnica conclus. 7. secutus Scotum ibidem §. sed [illegible] , qui quamuis expresso euidentiæ vocabulo non vtatur, ait tamen ex efficacia Dei reuelantis prophetas habuisse necessarium assensum, quod Deus [illegible]. Turrian. disp. 9. de fide dub. 2. §. iuxta hæc, fauetque maximè eidem doctrinæ Richard. in 3 dist. 23. artic. 8. quæst. 1. Ferrar. 3. contra gentes cap. 40. §. ad euidentiam huius difficultatis & alij: neque alienus est D. Thom. 2. 2. quæst. 173. artic. 4. in corpore & cap. 40. contra gentes numero 3.

20. Probatur prior pars assertionis: si esset necessaria euidentia in attestante ad fidei certitudinem, vel esset necessaria ipsis, quibus fiebat immediata reuelatio, vel aliis, quibus per illos erat manifestanda: neutrum dici potest, ergo: non primum, quia illis sufficiebat ad salutem, si diuinum testimonium proponeretur à Deo, vt euidenter credibile, vt [illegible] ad salutem necessarium: sed Deus vel per se immediate, vel per Angelos sic proponere potuit suum testimonium, non enim minus potest Deus per se ipsum, & per Angelos in hac re quam per ministros Ecclesiæ: ergo non erat necesse vt suum testimonium euidens faceret: maior patet, quia nobis sufficit euidentia credibilitatis [illegible]: ergo & illis eadem sufficiet [illegible] fides eiusdem ratio- A nis sit cum illorum fide: vt ex D. Paulo superiori dubio diximus, sane non maiorem in illis quam in nobis euidentiam per se requirit. Deinde neque propter nos necessaria erat illa euidentia: nam quamuis per illos priores Dei nuntios ad nos fides peruenerit, nos non credimus ob testimonium illorum sed ob testimonium Dei: ergo quamuis necessaria sit euidentia alicuius testificantis [illegible] ad fidei certitudinem, illa non est necessaria in hominibus, qui nihil aliud faciant quam proponere reuelata, sed in Deo, in cuius veritatem vltimo nostram fidem resoluimus: illa enim solum est infallibilis & apta ad constituendam rationem formalem fidei B nostræ.

Posterior pars assertionis procedit de facto nam conueniens erat, vt ij qui Dei Nuntij erant, & ab ipso Deo legationem accipiebant, perfectiori modo cognoscerent testimonium Dei, quam ij ad quos mitterentur: vt maiori fortitudine ex parte intellectus rebus creditu difficilibus adhærerent, & pro ipsarum veritate vitam offerrent; & nobis mortuâ fidei præstruerent, patratis miraculis in confirmationem diuini testimonij. Vnde quando euidentia supernaturalis non esset, saltem hæc moralis illis non defuit, si quidem in confirmationem nunciatæ veritatis à se patrari miracula agnoscebant, quæ à solo Deo fieri poterant, quod tamen Deus in falsitatis confirmationem nullatenus perpetrasset: præterea C prophetæ videntes appellabantur, & prophetia visio; Isai. 1. Ezech. 1. Daniel. 1. & sæpe alibi; ob claritatem cognitionis cum præstantissimo videndi sensu comparatæ, non quod euidenter res in se viderent neque enim oportebat, vt Deus illis communicaret notitiam intuitiuam futurorum in se ipsis, vt certi essent de eorum euentu, sed satis erat, vt euidenter cognoscerent testimonium Dei illa reuelantis Vnde D. Thom. quando in verbis supra citatis scribit prophetæ maximam certitudinem quasi illius rationem reddens, addit, illum pro certo habere, quæ tunc agnoscebat, sibi diuinitus esse reuelata: Item Apostoli primitias spiritus habuerunt vt docet Paul. ad Rom. 8. n. 23. id est priora, & præcipua spiritus sancti dona, & ab spiritu sancto in omnibus quæ ad Christianam fidem spectarent fore D instruendos [illegible] omnibus promisit. *Ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia*, Ioann. 14. n. 26. quod postea euentus comprobauit, & ipsi experti sunt. Nam variis linguis fidei mysteria diuinitus sibi reuelata cum sacrarum literarum intelligentia, quæ humana industria non didicerant, luculenter prædicarunt; qui ergo fieri potuit, vt ex tot signis, & diuini testimonij effectibus illius euidentiam non haberent saltem moralem? Tandem Dauidi factam fuisse reuelationem supernaturalem et idem purè intellectualem sine recursu [illegible] phantasmata affirmat Abulensis in 2. Reg cap. 23. quæst. 3. cum [illegible] ita enim ad literam exponunt illa verba: *Spiritus Domini locutus est per me, & sermo eius per linguam meam. dixit Deus Israel mihi locutus est fortis Israel*: & statim, *sicut lux auroræ oriente sole*

[illegible]

mane absque nubibus rutilat. Ex quibus verbis excellentiam prophetiæ ex modo reuelationis colligendam. Abulen. & Lyra. testantur: etenim duplicem illustrationem intellectualem propheticam distinguunt alteram in intellectu supernaturaliter illustrato constituunt, cum recursu ad aliquam imaginariam visionem in phantasmatibus corporis sensus interni repræsentatam: alteram verò nobiliorem totam spiritualem agnoscunt, in qua solus intellectus sine aliqua impressione seu phantastica imaginatione illustretur cognitione, seu lumine supernaturali, qui modus cognitionis perfectior sane est quam postulet ordinarius modus intelligendi humanus, qui semper cum recursu ad phantasmata intellectus operationes coniungit, dum rationalis animus corpori vnitur: talem fuisse reuelationem Dauidis citati authores affirmant: verba hæc sunt Abulensis. *David autem cognoscebat Deum spiritu prophetico, sicut qui videt solem non obumbratum: quia illa est perfecta cognitio,* (intellige infra visionem beatam,) *& sic est sensus quod sicut lux auroræ oriente sole absque nubibus rutilat sic modus prophetiæ Dauid, scilicet quia cognoscebat veritatem supernaturalem fulgentem in intellectu suo sine aliquo phantasmate.* Non est igitur negandum in aliis similibus euentis prophetis Dei testimonium euidenter innotuisse: de his verò prophetarum reuelationibus earumque varietate legi potest. D. Thom. 2. 2. quæst. 171. vsque ad 174. Suar. de fide disput. 8.

21. Ad Argumentum pro sententia Caietani: concessa maiori, & priori parte minoris neganda est posterior, ad probationem dicendum, prophetis, & reliquis quibus immediata reuelatio fiebat à Deo, mysteria fidei proponi; sufficientique excitatione, & credibilitatis motiuis euidentibus ad credendum non modo reuelata, sed etiam Deum esse reuelantem obligari: itaque diuini testimonij infinitus processus non loquitur, quia testimonio diuino, quod non semper cognoscebatur euidenter per se, vel per aliud: sed proponebatur euidenter credibile sacris scriptoribus, seu nuntiis, & tot motiuis, quæ illos ad credendum obligabant; sicut ij, quibus fides primum prædicatur, data sufficienti propositione illius, ad credendum obligantur. Vnde quia prophetæ excitabantur, & efficaci illustratione diuina moti credebant, illa sibi diuinitus reuelari, ideo maxima certitudine id iudicabant, qualis est certitudo assensus fidei: vt sequenti quæstione dicemus, & quia interior excitatio, & illustratio Dei proponentis reuelata & se ipsum reuelantem, nunc minor, nunc clara, nunc obscura erat, Ideo non semper erat ipsis euidens Deum esse reuelantem, quamuis enim semper se moueri experirentur non semper discernebant clare, an illæ illustrationes seu motiones à Deo essent, sicut quamuis nos experiamur nos credere, & diligere Deum, nescimus an hi actus naturales sint, an supernaturales, neque illorum euidentiam habemus etiam quod quæstionem an sit de vero ac germano actu fidei, & amoris supernaturalis. Ita prophetæ se moueri sentiebant, attamen horum motuum claram cognitionem non semper habebant: Nam circa euidentiam non datur deceptio. At prophetæ aliquando se ex diuino spiritu loqui arbitrabantur, & non ita erat, vt docet Gregor. homil. 1. in Ezechiel. verum quando hoc contigit, statim Deus fecit, vt ipsi se corrigerent ad excludendam dubitationem veritatis ab ipsis ex vera reuelatione nuntiatæ, ne si falsa inter vera permixta relinquerentur, de omnibus posset dubitari. Ita sane contingit Nathan. 2. Reg. 7. qui Dauidi templum ædificare volenti respondit, *Omne quod est in corde suo vade fac*: quod tamen dictum die sequenti retractauit, intellexit enim illam non esse voluntatem Dei: simile quid accidit Micheæ 3. Reg. cap. 22. ex interpretatione Caietani: quia primum ex proprio iudicio dixit Regi Achab. Numeror. 15. *Ascende, & vade prospere, & tradet eam Dominus in manu tua*: postea vero numeror. 17. destructionem exercitus Achab prædixit, *Vidi cunctum Israel dispersum in montibus*: cum ergo ante vtrumque vaticinium iurauerit, se dicturum, quodcumque Dominus sibi dixisset, credendum est in primo loco deceptum fuisse: signum ergo est non semper euidens esse prophetis Dei reuelantis testimonium. At si quando ex proprio sensu loquuti deciperentur, ex Domini iussu dictum retractabant: si tandem roges, in quam cognitionem euidentem dicemus resolui nostram fidem, respondeo in euidentem Dei scientiam & infallibilem illius veritatem.

De causis efficientibus diuinam fidem tam habitualem quàm actualem.

QVÆSTIO III.

CVm eandem causam materialem & formalem ex æquo habitualis, & actualis fides sortiantur in duplici quæstione præcedenti sine distinctione actus vel habitus vtramque illam causam exposui vtrique conuenientem. Nunc verò quia à diuersis causis efficientibus habitus, & actus fidei procedunt, vnius cuiusque causa, vel causæ, quæ ad illorum effectionem concurrunt, sigillatim declarandæ: prius ergo dicam de causa efficiente habitum, deinde de causis quę ad actum producendum influunt: siue ad intellectum siue ad voluntatem spectent.

Habitum fidei esse qualitatem supernaturalem, & à solo Deo infundi & augeri in potentia intellectiua.

SECTIO I.

TRia in hoc titulo attinguntur, primum habitum fidei esse qualitatem supernaturalem in entitate. 2. à solo Deo infundi & augeri. 3. in potentia intellectiua consistit, quæ tria eodem ordine sunt commenda, & quidem de primo [illegible] resoluimus de fide esse tam [illegible] infundi in baptismo

baptiſmo gratiam inhærentem, quæ eſt qualitas permanens, & in hoc ſenſu habitualis: item virtutes Theologicas fidem, ſpem, & charitatem. Quod ita intelligendum eſt, vt non ſub nomine habitus, ſeu qualitatis definitum ſit, gratiam item fidem, ſpem, & charitatem infuſam eſſe à Deo; ſed vt aliquid inhærens intrinſecè, & permanens: quando enim adiunxi, *quæ eſt qualitas permanens*, &c. non intendo quod ſub his terminis qualitatis, vel habitus dogma ſit fidei, infundi gratiam, & virtutes theologicas, neque etiam has ſub nomine virtutum, quamuis hæc veritas tam euidenter inferatur, ſuppoſita definitione Tridentini citati, vt hoc omnino certum ſit certitudine theologica proxima fidei, quamuis enim Innocentius 3. in cap. maiores de baptiſmo, Clemens 5. in Clement. vnica de ſumm. Trinitat. vſi fuerint nomine virtutum, & habituum: & Catechiſmus Pij 5. gratiam ſub nomine qualitatis animæ inhærentis à Concilio definitam intelligat: Tamen intra latitudinem opinionis probabilioris loquebantur Pontifices. Concilium vero Tridentinum quia fidei dogma ſtatuebat ab illis vocabulis abſtinuit, & generalioribus vocibus gratiæ & donorum vſus eſt: ex qua definitione catechiſmus theologicam doctrinam fidei proximam tradidit: loquendo igitur ſpeciatim de fide, dico abſtrahendo à nomine qualitatis, ſeu habitus de fide eſſe, illam eſſe aliquod permanens donum à Deo tam paruulis in baptiſmo, quam adultis infuſum, & in hoc ſenſu hanc aſſertionem tenent, præter authores in commentatione præcedenti not. 11. citatos. Granado in 1. 2. controuerſ. 4. diſp. 2. & alij quos refert Salas 1. 2. tract. 10. diſp. 3. ſect. 4. & forſitan Cano, Soto, & Medina, qui pro oppoſita ſententia communiter referuntur, cum poſt Concilium ſcripſerint, & Soto eidem interfuerit, vt credo, ſolum negarunt eſſe de fide dari in nobis hæc dona ſub nomine habituum, qualitatum ſeu virtutum theologicarum, vt obſeruat Suar. tom. 3. de Grat. lib. 6. cap. 8. numero 15. & ſane Ioann. Vincent. in relect. de Gratia Chriſti quæſtione prima, concluſ. 6. §. *dico* 3. ita ſuam mentem hac in re declarauit, vt non ſit definitum, quod gratia ſit qualitas, vel habitus realiter diſtinctus ab ipſa anima, vel potentia illius; de fide tamen eſſe, iuſtificationem fieri per aliquid permanens, item per intrinſecam mutationem in anima; & ita prædictos Theologos interpretatur, additque hanc eſſe communem ſententiam; quod vero de gratia dixit, de donis illis tribus fide, ſpe, & charitate, dicere tenetur, quia eodem modo infuſa per manenter ex Concilio definiuntur.

2. Quod ergo de fide ſit, fidei donum dari permanens in fideli etiam quando actum fideli non elicit certum credo & præter rationes in citata notatione adductas, alias addo quæ hoc mihi euidenter oſtendunt. Primo quia ante Concilium Viennenſe iam reputabatur error in fide dicere in baptiſmo virtutes adultis non infundi: etenim vt teſtatur Prateolus lib. 14. in Elencho hæreſ. verb. Petrus Ioannes. Alphonſus de Caſtro aduerſus hæreſ. verb. baptiſmus, hæreſ. 4. item Bzouius tom. 13. annalium anno 1199. n. 39. inter errores Petri Ioannis hic referebatur: quia dicebat in baptiſmo Gratiam & virtutes quas vocant Theologicas non infundi, & tamen iſte Petrus Ioannes vixit tempore Innocentij Tertij ante Concilium Viennenſe: ergo ſententia, quæ multo ante Concilium Viennenſe, vt erronea damnabatur, non erat ab eodem Concilio tanquam probabilis relinquenda, ſed ſolum illa pars, quæ erat controuerſa inter Doctores, an hæ virtutes infunderentur paruulis in baptiſmo, cuius meminit Innoc. 3. in cap. maiores citato, illaque rurſus in Viennenſi Concilio in controuerſiam vocata eſt, vt decideretur: & Clemens 5. cum Concilio vt probabiliorem tradidit ſententiam affirmantem, & ex ratione à Concilio adducta aperte deducitur, iam de adultis id eſſe indubitatum ita enim ait, *Nos attendentes generalem efficaciam mortis Chriſti, quæ per baptiſmum pariter applicatur omnibus baptiZatis tam paruulis quàm adultis, conferri in baptiſmo gratiam informantem & virtutes tanquam probabiliorem &c. duximus eligendam*: ex quibus verbis conſtat Concilium, ex eo, quod tam adultis, quam paruulis in baptiſmo mors Chriſti æqualiter applicaretur, veritatis magis conſonum eſſe exiſtimaſſe, de paruulis dicere quod de adultis extra controuerſiam erat. Secundo Concilium Tridentinum cum de iuſtificatione generaliter loqueretur, in quocumque homine illa fieret ſiue adulto, ſiue paruulo cum receptione gratiæ hæc dona fidem, ſpem & charitatem ſimul infuſa dari definit ſeſſio. 6. cap. 7. cuius verba in notatione 11. retulimus & ſeſſio. 5. in decreto de peccato origin. §. 4. & 5. ſpeciatim declarat eundem regenerationis effectum in adultis, ac paruulis per baptiſmum cauſari: quare dubitari non poteſt, fidei donum habituale id eſt permanens à Concilio intelligi per baptiſmum infundi: ſiquidem paruulis actualis fides non infunditur: confirmatur quia Concilium ſeſſio. 6. Canon. 28. ſtatuit veram fidem in Chriſtiano manere ſine gratia, amiſſa per peccatum mortale, quod infidelitatis non ſit, iuxta Canonem 27. ergo loquitur de dono permanente, & in fideli peccatore relicto, quod fidem appellat.

Suppoſito igitur quod fides ſit donum permanens infuſum: Dico ſecundo hoc donum eſſe qualitatem ſupernaturalem in entitate, & conſequenter ad ſpeciem habitus ſupernaturalis pertinentem: hæc concluſio eſt Theologorum communiſſima & quoad eam partem in qua dicit fidem eſſe qualitatem habitualem per ſe infuſam de fide eſſe tanquam probabilius tenet Ægidius de moralit. actio. ſupernat. diſput. 6. dub. 1. numero 5. & ſequent. poſt Bellarm. Valent. Peſantium, Vegam, & alios antiquiores nempe Scot. Gabr. & Almain. & late probat: eius vero probatio ad hoc punctum reducitur quod eſſe hanc veritatem de fide colligatur non ex connexione illius cum veri-

tate definita à Concilio, sed ex vi verborum, & ex identitate significati; quare cum definitio fidei non requirat certa verba, sed in æquippollentibus idemque significantibus eadem censeatur; Concilium vero Tridentinum definierit aliquid permanens animæ iustificatæ inhærens à Deo infundi, quod appellauit fidem, sequitur Concilium non actum sed habitum infundi definire: sola enim habitualis fides permanens est. Attamen non video probari assumptum, nempe idem esse definiri infundi finem permanentem, atque infundi accidens de prædicamento qualitatis, & ad speciem habitualis qualitatis infusæ pertinens: Nam posset aliquis dicere pertinere ad prædicamentum aliud, nempe relationis, vel ad prædicamentum habitus non operatiui, sed ad instar spiritualis indumenti, vel esse modum quemdam substantialem ordinis supernaturalis: itaque multa à quolibet fingi possunt, quæ verè dici possent in nobis permanentia & à Deo donata, quæ qualitates seu habitus operatiui non sint. Rursus arguit Salas 1.2. tracta. 10. disput. 3. sectio. 4. pro eadem opinione ex Valent. sine fide impossibile est placere Deo: sed paruulus ritè baptizatus placet Deo: ergo habet fidem non actualem; ergo habitualem: hoc etiam argumentum rectè probat theologico discursu dari fidei infusum à Deo, non tamen ostendit hoc esse definitum de fidei habitu operatiuo: quamobrem mihi magis arridet sententia Suarij tom. 3. de grat. lib. 6. cap. 4. numero 7. vbi de doctrina nostræ Conclusionis loquens, ait veram, & catholicam sententiam esse & à theologis sine dissensione supponi, dari principia intrinseca supernaturalia actuum Christianæ iustitiæ distincta ab ipsis actibus & sine illis permanentia, quæ vocantur habitus infusi, operatiui: inter quos fides est primus: hoc tamen de fide definitum esse non existimat sub his terminis, neque sub æquiualentibus vt non solum loco citato, & alijs ad quæ se remittit; sed cap. 8. eiusdem lib. 6. numero 15. tradit: idem tenet Turrianus de fide disp. 46. dub. 4 qui merito addunt sine temeritate, & falsitate proxima hæresi negari non posse habitum fidei infusum per se sine actuali fide manentem propter definitionem Concilij; ex qua per Theologicum discursum hæc doctrina proximè infertur, quia secundum rectum philosophandi modum nulla alia entitas permanens quam quædam habitualis qualitas cum verisimili ratione fingitur.

3\. Quod vero hic habitus sit quoad entitatem supernaturalis, probatur primo quia datur à Deo vt sit causa principalis actus fidei, qui in substantia est supernaturalis, & vt potentia intellectiua habeat principium intrinsecum per quod constituatur in actu primo ad eliciendum fidei assensum illique proportionetur: nam intellectus, quatenus intra limites naturalis potentiæ manet, neque aliud habet sibi additum supernaturale principium, à quo in sua operatione adiuuetur, & eleuetur, improportionatus est ad eliciendos actus, quod entitatem supernaturales qua ratione D. Thom. 1.2. quæst. 5. artic. 4. quæstione 62. artic. 1. quæst. 63. artic. 3. & 2.2. quæst. 23. artic. 2. & ob eamdem causam Theologi in mentibus beatorum lumen collocant cum D. Thom. quæst. 12. artic. 5. quod verò actus fidei supernaturalis sit in entitate infra sect. 5. dicendum. Secundo si habitus fidei esset naturalis, non amitteretur per vnum actum contrarium infidelitatis: nam habitus naturales licet vno actu contrario possint tantisper minui, seu remitti, non tamen omnino destruuntur; fides autem per vnicum actum infidelitatis deperditur vt dicemus sectio. 4. Tertio supernaturale ens illud est, quod ita subiectum respicit, vt sit supra naturam, & exigentiam cuiuscumque intra ordinem naturalem constituti, & si principium operatiuum sit, superat omnem virtutem operatiuam intra eumdem ordinem naturalem producibilem: ita docent communiter Theologi cum D. Thom. quæst. 12. artic. 4. ad 3. Caietan. 1. par. quæst. 1. art. 1. Bannes 1. part. quæst. 12. artic. 5. aliique Thomistæ ibidem. Vasq. 1. part. disput. 44. cap. 1. & disput. 214. cap. 2. Turrian. de fide disput. 46. dub. 1. Coninc. de Moralit. actu disput. 4. dub. 1. sed hic habitus fidei ponitur à Theologis ad producendum actum, quem sola vis naturalis intellectus efficere nequit, etiam si Angelicus sit, vt ex materia de gratia suppono, item à nullo subiecto naturali exigitur: ergo, &c. Hinc resoluitur secundum dubium, & ostenditur habitualem fidem à solo Deo tanquam ab agente supernaturali produci: Nam potentia subiectiua naturalis in eo tantum distinguitur à supernaturali, quod agens solum naturale respiciat, à quo cum formam naturalis ordinis solummodo accipere possit per respectum ad agens naturale intra limites naturæ continetur. Eadem tamen potentiæ entitas quatenus ab agente supernaturali accipere potest formam ordinis altioris, potentia passiua supernaturalis censetur. Idem ergo intellectus quatenus per actus suos habitum acquisitum producere & recipere in se potest, potentia naturalis actiua, & passiua, est habitus acquisiti: quatenus verò refertur ad Deum tanquam agens supernaturale, ex se tantum est receptiua potentia habitus supernaturalis, quia in illa produci possunt ab agente supernaturali habitus supernaturales, qui sunt accidentia diuini ordinis & per rationem eductiuam, & à subiecto dependentem fiunt, quæ actio vnitio est pariter, & productio talium accidentium: quod sanè demonstrat accidentia supernaturalia physicè loquendo non creari, sed educi de potentia subiecti entitatiuè naturali, respectiuè supernaturali, vt nimirum refertur ad agens supernaturale: quamuis quoad æstimationem moralem, & loquutionem minus propriam gratia, & aliæ virtutes, seu habitus supernaturales in nobis creari dicantur impropriè; quatenus ex nullis præcedentibus meritis à Deo infunduntur, & ex nullo merito saltem de condigno in nobis creantur vt cum D. Thoma & Vasq. docet Ægid. disp. 4. dub. 4.

At

4. At rogabis, si actus fidei quoad substantiam est supernaturalis, cur non erit causa principalis habitus fidei præsertim in adulto, in quo antequam baptizetur & infundatur gratia, & alia dona supernaturalia, actualis fides præcedit? quod si tunc actus producere potest habitum fidei, iam non erit verum à Deo solo produci. Præterea habitus fidei intenditur per receptionem actuum fidei; sed vt suppono, intentio fit per additionem gradus ad gradum eiusdem rationis & speciei: ergo sicut secundus gradus fidei habitualis potuit fieri ab actu, ita etiam primus fieri posset. Confirmatur: actus naturalis non debet esse magis efficax ad producendum habitum quam actus supernaturalis; sed actus naturalis effectiuè producit habitum, & intendit: ergo & supernaturalis suum supernaturalem; sin minus assignetur alius habitus, qui producatur ab actu fidei diuinæ. Hanc opinionem attribuunt aliqui Cano lib. 12. de locis cap. 13. ad 7. Vegæ in Tridentin. cap. 9. Ricardo art. 8. contra Luther. verum nullus ex his auctoribus loquitur de efficientia physica, & rigorosa de qua nunc quæstionem excitamus: alij recentiores clarius hanc opinionem defendunt & physicam actiuitatem actibus supernaturalibus circa habitus instrumentalem, non principalem concedunt, quod Suarius tom. 3. de gratia lib. 8. cap. 4. numero 1. sine probabilitate ne dicat temeritate, assertum arbitratur: nam absque fundamento in sacra pagina, aut in sanctis patribus hanc instrumentariam virtutem physicam actibus supernaturalibus erga habitus inuexerunt.

5. Quamobrem dico 3. actus fidei supernaturalis nullo modo physicè concurrit ad productionem sui habitus: sed tantum vt moralis congruaque dispositio & meritoria: vnde sicut à Deo primo producitur habitus, ita ab eodem solo augetur: ita D. Thom. locis citatis & 1. 2. quæst. 55. artic. 4. vbi, & D. Augustin. lib. retract. cap. 9. & lib. 2. de lib. arbit. cap. 18. & seq. docet de ratione virtutis per se infusæ esse, vt eam Deus in nobis sine nobis operetur: at si habitus fidei ex actu physicè produceretur, non diceretur verè sine nobis fieri: clarius quæstione prima de virtutibus in communi artic. 10. ad 19. ait virtutem infusam non causari ex actibus: item artic. 11. ad 14. ait non physicè, sed meritoriè habitum infusum fieri per actum. Sequuntur Caietan. Conrad. Medin. aliique Thomistæ 1. 2. quæst. 51. artic. 4. Valent. tom. 2. disp. 4. quæst. 3. punct. 3. Salas. 1. 2. tract. 10. disp. 3. sect. 6. numero 53. citans Gregor. Scot. Ocham. Gabriel. & alios in 1. distinct. 17. Vasq. 1. 2. disput. 79. cap. 10. & disput. 187. cap. 2. Suar. proximè citatus numero 6. post Henric. Bonau. Richard. Durand. Palud. & Sotum. 46. de fide, dub. 7. Ægidius Coninc. de moralit. act. supern disput. 7. Turrianus disput. 7. dubio 1. Tota controuersia est inter Theologos de fundamento huius veritatis. Coninc. postquam tres alias rationes exclusit, in hac vna acquiescit: quia actus non aliter habet vim producendi habitum, nisi prout perceptibiliter afficit potentiam, & quatenus per illum potentia perceptibiliter in obiectum tendit: quare cum potentia ex parte sua non aliter influat in actus naturales quam in supernaturales, neque hi sensibiliter aliter afficiant potentiam quam illi, itaut nullo modo possimus percipere an producamus actum supernaturalem, sequitur actum supernaturalem non habere maiorem vim producendi habitum supernaturalem, quam actus naturalis habeat, & consequenter non supernaturalem, sed naturalem habitum producere, sicut producit actus naturalis. Etenim vt aliqua causa possit producere effectum perfectiorem altera, non sufficit quod illa in entitate perfectior sit: sed opus est vt perfectiorem habeat agendi vim: in hoc vero par est actus supernaturalis, ac naturalis ob rationem assignatam. Verum fateor me huius rationis vim non percipere: nam rogo quid sit actum sensibiliter, seu perceptibiliter afficere potentiam: vel enim significat potentiam suum actum experiri quouis modo, & tendentiam illius in obiectum: vel significat quod actus cognoscatur in se qualis sit, naturalis, vel supernaturalis spiritualis, vel materialis: si primum: actus naturalis, & supernaturalis sine distinctione in confuso simili experimento percipiuntur, & potentia quando assensum præbet obiecto obscuro cuius veritatem non videt, quia est supra captum intellectus, verbi g. Deum esse trinum & vnum: experitur se habere tale iudicium sicut experitur quodlibet aliud iudicium circa obiectum naturale medio & ratione naturali cognitum: ergo si perceptio actus in se naturalis gignit habitum naturalem, actus in se supernaturalis supernaturalem habitum producet: si secundum quia non percipitur quatenus supranaturalis, inferam neque actum naturalem, & spiritualem intellectus, seu voluntatis producere habitum, quia actus naturalis non percipitur aut cognoscitur quatenus spiritualis, imo neque quoad vnitatem, qualitatem, aut distinctionem suæ entitatis, hinc enim nascuntur controuersiæ inter philosophos quorum alij admittunt habitus in potentiis corporalibus, vt in phantasia, vel appetitu sensitiuo, alij hoc excludunt; & solum spirituales concedunt: alij spiritales habitus ab speciebus non distinguunt; alij diuersos esse ab speciebus asseuerant: alij totalem scientiam vnam esse simplicem qualitatem, alij non ita, sed ex qualitatibus habituum, qui realiter distinguuntur, scientiam totalem collectione vnam conflari affirmant: ergo vt actus generet habitus, non oportet ita perceptibiliter à potentia sentiri, vt discernat illius essendi modum spiritualem vel materialem, supernaturalem, vel naturalem, in vna qualitate vniri, vel in plures diuidi: quare non video quomodo hæc ratio possit sustineri.

6. Alias rationes assignat Suar. citatus, quas ipse obtimè impugnat, & vt insufficientes reiicit, quare in eisdem confutandis non moror. Vera ergo ratio ex ipsa virtutis infusæ natura desumitur, quam, hac definitione ex Diuo Augustino collecta D. Thom. 1. 2.

quæst. 55. artic. 4. in corpore exponit. Virtus infusa per se, seu supernaturalis, est bona qualitas seu habitus mentis, qua bene viuitur & nemo male vtitur & quam Deus in nobis sine nobis operatur: quam definitionem omnibus virtutibus infusis communem D. Thom. maximè commendat vt potè per omnes causas præcedentem & declarantem virtutis supernaturalis, naturam ex quibus caussis efficiens dicitur solus Deus: etenim si ex actibus produceretur habitus supernaturalis non fieret in nobis sine nobis, id est sine nobis libere operantibus & principaliter quia actus per quem phisicè produceretur habitus fidei esset liber & causa principalis habitus, quod non admittit Augustin. lib. 2. contra duas epistol. Pelag. cap. 9. vbi loquens de correspondentia Dei ad cor ab homine præparatum ait, *In eo quod preparato cordi lingua diuina respondit, nihil operis habet homo sed totum est à Domino Deo*, & infra concludit, *multa Deus facit in homine bona, quæ non facit homo*: quæ nihil aliud sunt quam virtutes per se infusæ. Verùm si adhuc vlterius huius naturæ rationem petas, cur talis sit, quæ à solo Deo produci postulet, non vero ab actu supernaturali: respondeo Deum nobis infundere habitum infusum, non quia per se absolutè sit necessarius: vt actus fidei fiat, nam Deus peculiari auxilio concurrens cum intellectu potest supplere concursum habitus & non desinet intellectus assensum fidei supernaturalem in eo euentu elicere eiusdem speciei cum eo, qui ab habitu produceretur: sed vt connaturalius operetur potentia habens principium intrinsecum, per quod eleuetur, & constituatur in ratione potentiæ completæ & perfectæ ad actum supernaturalem. Vnde habitus se habet, vt dans intellectui rationem principij supernaturaliter agentis & ad instar potentiæ, & actus primi respectu actus supernaturalis. Atqui actus primus, seu potentia non producitur à suo actu secundo, sed ab illo supponitur: est enim potentia causa æquiuoca principalis sui actus requirens tantum generalem Dei concursum, similiterque habitus supernaturalis causa est æquiuoca principalis sui actus, atque adeo illo perfectior: quare non potest ab illo produci. E contra se habet habitus naturalis qui non dat potentiæ simpliciter posse efficere actum, sed addit facilitatem, & promptitudinem in exercitio actus; & quamuis ad substantiam actus concurrat pariter cum potentia, non est causa principalis substantiæ actus sed minus præcipua: principalis enim est potentia, quæ idcirco producere potest actum in maiori intensione, quam habeat habitus, qui ab actu intensiori physicè tanquam causa principali intenditur: vt lib. 9. Metaph. latius docuimus: hanc rationem, vt optimam cæteris præferunt Suar. Salas: & Turrianus vbi supra.

7. Hinc patet responsio ad id quod interrogabatur de adulto ante baptismum eliciente actum fidei: Nam in eo casu ille primus actus fidei quamuis non producatur ab habitu, sed ab auxilio particulari Dei vt infra dicemus, nihilominus physicè non potest efficere habitum se nobiliorem; quia habitus suaptè natura est instar potentiæ respectu talis actus & causa efficiens æquiuoca illius, non in indiuiduo, sed aliorum eiusdem speciei: dico *non in indiuiduo*, quia ad actum fidei qui ex auxilio Dei particulari, & intellectu producitur, concurrit Deus in genere causæ particularis, & actio seu influxus diuersus est ab eo, quem impendit, quando cum habitu supernaturali & potentia influit in assensum fidei. Etenim in hoc euentu cum causa secunda sit principium completum & proportionata causa principali sui effectus, solo concursu generali supernaturalis ad actum, seu effectum suum producendum indiget, & effectus dependentia est diuersa numero, quia non à solo Deo, & intellectu, sed ab habitu supernaturali etiam elicitur; quare actus quatenus simul cum sua dependentia, seu actione consideratur necessario est numero diuersus. Vtrum verò terminus actionis ab ipsa præcisus idem numero produci posset à Deo in genere causæ particularis, qui à Deo, & à causa secunda requirente solum generalem Dei concursum produceretur, quæstio est philosophica, ideoque philosophiæ disceptationi relinquenda. Ad secundum quod obiicitur de augmento habitus, dicimus ob rationem assignatam habitum augeri non posse physicè sed meritorie seu dispositiuè per actum: ita docet D. Thom. quæstione vnica de virtut. artic. 10. ad 19. & artic. 11. in corpore & artic. 14. Durand. in 1. distinct. 17. sequela 8. numero 5. Caietan. 2. 2. quæst. 24. artic. 4. Suar. tom. 3. de Grat. lib. 8. cap. 4. numero 14. & alij statim citandi; & ratio est quia sicut actus supernaturalis in quocumque gradu non potest efficere habitum supernaturalem, etiam in gradu maximè remisso, ita neque intensus actus supernaturalis potest physicè augere habitum supernaturalem præexistentem: nam sicut potentia non afficitur à suo actu, ita neque ab illo intenditur, seu augetur: habitus non supernaturalis vt iam dixi ad instar potentiæ se habet.

8. Potest igitur habitus fidei augeri ab actibus intensioribus dispositiuè & meritoriè quia talis dispositio ex natura rei postulat maiorem habitus intensionem quod non solum in iusto, sed etiam in peccatore accidit: huius enim fides habitualis dispositiuè augetur vt docet Valent. tom. 3. disp. 1. quæst. 5. puncto 4. & Turrian. de fide disp. 45. dub. 1. & Thomistæ communiter 2. 2. quæst. 5. artic. 2. & ratio est quia licet in homine peccatore esse nequeat meritum de condigno: tamen ille ex auxilio gratiæ potest habere dispositionem congruentem, ob quam Deus illius fidem augeat, quam dispositionem aliqui Theologi meritum de congruo appellant, & quamuis Salas 1. 2. tom. 2. tract. 10. disp. 4. sect. 1. numero 1. hunc loquendi modum non probet, tamen illum non excludit Azor. lib. 5. cap. 2. 2. quæst. 3. Item Turrian. vbi supra, aliique grauissimi Theologi: & ratio est quia ad meritum de congruo non requiritur status gratiæ vt cum antiquis Theologis docet Suar.

de

de grat. tom. 2. lib. 12. cap. 34. numero 2. sed satis est minoris, & imperfecta sanctificatio, quam fides infusa confert: illa enim fundamentum est, & inchoat supernaturale meritum: vt cum Augustin. ibidem Suar. tradit; & in particulari de fide & spe in peccatore augeri posse idem Doctor lib. 9. cap. 2. numero 13. tradit. Vnde tria colligere possumus. Primum cum haec intentio fidei habitualis non fiat ab actu physice sed moraliter ex dispositione cum fundamento in diuina promissione, & proportione aliqua inter actum, & habitum, solum per actus fidei intensiores non per remissiores, vel aequales augeri à Deo habitum fidei & intensiue crescere, cuius oppositum licet teneat Turrian. citatus, ita tamen defenditur à Suar. eodem lib. 9. cap. 4. numero 10. & ratio est quia vt dispositio ex parte hominis aliquam habeat congruitatem, quae Deum cogat ad augendum habitum infusum satis esse debet, vt superet intensionem habitus, nam sicut habitus intensior naturalis per actus remissiores non acquirit maiorem intensionem physicè, ita neque habitus infusus moraliter illam acquiret per dispositionem: quod enim in naturali actu facit proportio in gradu ad physicam efficientiam, facit in morali ad congruentiam dispositionis. Dices: charitas, & gratia intenduntur in iusto per actus remissiores, quam sit habitus gratiae, & habitus charitatis; ergo etiam in fideli peccatore fides per actus remissiores intendetur. Respondetur negando consequentiam: maior ratio est, quia omnia opera virtutum in iusto sunt meritoria de condigno, & in quauis intensione fiant merentur aliquem gradum gratiae: vt ex Conciliis & sacra scriptura patet. Et quando gratia augetur semper augentur virtutes infusae, quae illam comitantur; siue ergo in maiori siue in minori intensione sint habituales virtutes, actus meritorius de condigno qui de nouo exercetur, noui gradus additionem meretur. At in actu fidei remissiori à peccatore exercito non est meritum de condigno, neque de congruo: vt nostra ratio de improportione dispositionis probauit: ergo nullum est fundamentum ex quo colligamus fidei actum remissiorem habitus intensioris additamentum moraliter causare.

Colligitur secundum cum Turriano citato Bañes & communi recentiorum sententia 2.2. quaest. 5. artic. 4. In peccatore esse posse habitum fidei intensiorem quam in iusto: probatur facile: Nam vt infra dicemus sect. [illegible] fides sine gratia manere potest, & vt diximus in peccatore per actus fidei intensiores habitus fidei remissior intenditur: duobus igitur modis maior esse potest habitualis fides peccatoris primò si vnus iustus qui charitatem, & fidem magis intensam habebat, quam alter iustus, gratiam amittat, tunc fides in peccatore relinquitur in eadem intensione; ergo si antea maior erat quam fides alterius iusti, qui manet in gratia, fides peccatoris erit intensior, quàm fides iusti. Secundo si peccator plures, & intensos actus fidei eliciat, poterit venire ad tantam sui habitus intensionem vt vincat intensionem fidei alterius hominis in gratia existentis. Tertium colligitur in vno eodemque iusto posse esse intensiorem fidem quam gratiam, & alias virtutes per se infusas gratiam consequentes: ita Suar. cap. 5. citato numero 13. Nam fieri potest vt [illegible] peccator fidei actus [illegible] eliciat, per quos, vt dixi, augebitur in eadem intensione habitus, & postea [illegible] contritionis actum eliciat: vnde gratiam, & virtutes alias per se infusas in gradu remisso recuperabit, cum ergo fides adueniente gratia non debeat decrescere, necessario in iusto manebit in maiori intensione, quam gratia, & alij habitus virtutum infusarum.

Tandem siquidem occasione illius secundi argumenti incurrimus in doctrinam de augmento habitualis fidei: Rogabis an fieri contingat in iusto reperiri fidem intensiorem gratia & aliis virtutibus, ita contingere possit, vt gratia, charitas, & virtutes per se infusae ad intensiorem gradum perueniant quam fides habitualis eiusdem iusti; Affirmat Vasq. 1.2. disp. 220. cap. 6. numero 56. hoc non solum in fide, sed etiam in spe contingere posse, eundem sequitur Turrianus disp. 45. citata dub. 1. cum Aragonio & aliis: & probabile existimat Suar. vbi proximè numero 14. ratio est quia fides, & spes non sunt virtutes necessario connexae cum charitate, & aliis virtutibus infusis, possunt enim infundi, & manere sine gratia, & sine virtutibus gratiam consequentibus. Deinde sicut fides, & spes habitualis per proprios actus vna quaeque intenditur in peccatore sine concomitantia aliarum virtutum, & in iusto esse possunt in gradu maiori, vt proximè dixi, ita gratia & aliae virtutes intendi poterunt & in maiori gradu esse, quam sit fides vel spes: [illegible] conditionis eadem quam charitas: augerentur enim illius actibus, & propriis: cum tamen charitas actibus fidei, & spei non semper augeretur, nec perdita per actus fidei, vel spei recuperetur. Nihilominus tenendam iudico sententiam oppositam, quae negat posse inueniri gratiam, charitatem, & alias virtutes in gradu intensiori, quam fidem & spem; & hanc partem vt probabilissimam tuetur Suar. numero 15. illius [illegible] rationem & postea alteram apud me efficaciorem adiungam. Prima est, quia licet fides non sit necessario connexa cum gratia, gratia tamen necessario cum fide coniungitur, (idemque est de spe) non enim potest gratia & charitas esse sine illis. Immo gratia de se semper postulat secum fidem habere illamque conferre subiecto, nisi in eo ipsa existat & hinc est quod si gratia non reperiat fidem in subiecto, vt in paruulo baptizato, illam inducit, si autem reperiat iam praeexistentem vt in adulto cathecumeno, sed in minori intensione, quam postulat latitudo graduum ipsius gratiae, & charitatis, illi proportionatum augmentum superaddit: etenim sicut ad initium iustificationis in paruulo infunduntur cum gratia habitus fidei & spei in proportione, quam postulat ipsa gratia

[illegible] , ita [illegible] de nouo A recuperetur , [illegible] gratia , similem proportionem [illegible] , quoad excessum, non tamen quoad [illegible], seu diminutionem. Secunda ratio , quam addo , est quia in exercitio aliarum virtutum , quæcumque illa sit, quæ operetur , virtualiter saltem , & interpretatiuè [illegible] fides , & spes, nam cum quælibet actio [illegible], & de condigno meritoria , immo , & de congruo aliquando , vt contritio peccatoris , per se ad supernaturalem finem ordinetur , & de se ad Deum supernaturali fide cognitum , atque [illegible] consequens est , vt [illegible] actibus fidei , & spei , [illegible] modo in eisdem actus [illegible] , supponatur [illegible] , & [illegible] virtutum opera a [illegible] , & ab ipsis [illegible] ad [illegible] ad [illegible] , nemo [illegible] & [illegible] operatur in ordine ad vitam æternam , qui illam non credat , & speret. Itaque in actibus aliarum virtutum per se infusarum semper operatur fides saltem interpretatiuè, quod non videtur in actibus fidei & spei , qui possunt exerceri intra suam speciem perfectè , etiamsi informes sint [illegible] gratia , & aliis supernaturalibus virtutibus [illegible] , neque [illegible] aliquis credat , seu speret interpretatiuè , intelligitur charitas vel alia virtus in eo actu fidei seu spei [illegible] : vnde prouenit , quod [illegible] cum aliis virtutibus semper meritoriè augeatur fides , non è contra.

11\. Ad confirmationem secundi argumenti [illegible] de habitualis fidei [illegible] distinguimus , iam ex dictis patet diuersitas rationis ob quam actus supernaturalis habitum suum non producat , neque augeat quamuis naturalis actus in suo habitu vtrumque præstet. Si roges an actus fidei supernaturalis aliquem habitum naturalem producat : Graues Theologi affirmant , quæ sententia tribus modis defenditur à diuersis authoribus : Nam aliqui [illegible] actus virtutum infusarum esse quoad [illegible] naturales , consequenter dicunt ex his aliquos habitus naturales relinqui ab ipsis actibus physicè productos , ita tenent Almain. in 3. distinct. 23. [illegible] & dist. 25. quæst. 1. & conformis est opinio ad doctrinam Scot. ibidem quæstione prima & Gabriel. quæst. 2. conclus. 1. item Marsil. in 3. quæst. 14. artic. 1. in [illegible] parte dub. 1 secundus modus defendendi eamdem sententiam est eorum qui actus virtutum infusarum supernaturales quoad substantiam admittunt, & per hos dicunt generari habitum naturalem , qui inseruiat ad iterandos actus supernaturales cum maiori facilitate , [illegible] cum habitibus per se infusis [illegible] in actibus [illegible] modum naturalem a substantia actus distinctum [illegible] modum adducit Vasq. 1. 2. [illegible] num. 28. & vt [illegible]

dem sententiam docet per actus supernaturales habitum naturalem acquisitum generari eiusdem rationis cum eo qui per actus naturales produceretur : verbi gratia per actum credendi Christum esse Deum & hominem gigni quemdam habitum naturalem fidei acquisitæ eiusdem rationis cum illo qui in hæretico circa alios articulos errante reperitur. Ita defendit Bergomen. [illegible] D. Thom. dub. 69. [illegible] D. Thom. quæstione quæst. 11. de veritat. artic. 1. ad 4. ait actibus infusæ charitatis vel generari aliquem habitû dilectionis, vel præexistentem augmentari [illegible] Bachon. in 3. distinct. 29. artic. [illegible] Molin. 1. par. quæst. 1. artic. 3. [illegible] & in Concord. quæst. 14. artic. 13. disput. 8. versus finem. B [illegible] tom. 1. lib. 3 [illegible] Moral. cap. 21 quæst. 3. [illegible] de moral. [illegible] numero 27. neque improbabile putat Salas tract. [illegible] disput. 5. sect. 8. numero 63. licet [illegible] defendat hoc modo [illegible] cum maiori [illegible] primo , quia hæreticus [illegible] in vno articulo [illegible] articulis fidei [illegible] habitu infuso prouenire non potest : ergo ab acquisito per actum supernaturalem fidei. Secundò actus fidei supernaturalis [illegible] conueniunt cum actu naturali circa idem obiectum : ergo potest efficere habitum acquisitum qui per naturalem gignitur. Tertio actus supernaturalis fidei in ratione generica credendi conuenit cum naturali ; ergo C vterque inducere potest habitum facilitantem ad credendum [illegible] ratio generica per [illegible] sub genere contentis. Quarto actus supernaturales relinquunt post se species memoratiuas , quarum interuentu recordemur nos credidisse , actusque alios contritionis Dei exercuisse : ergo sicut producunt species , possunt producere habitum seu facilitatem , quam experimur horum exercitio acquisiuisse.

Opposita nihilominus sententia est vera , & Theologorum communis : quam expressè tenet D. Thom. 1. 2. quæst. 5. artic. 4. ad 3. ibidem Caietan. Conrad. Medin. & alij recent. idem docet D. Thom. quæst. 1. de veritat. artic. [illegible] ad 13. & artic. 11. ad 14 quare in loco pro contraria sententia allegato D intelligendus est non de propria & physica productione , sed prout *generare* magis latè significat aliquo modo causare moraliter & dispositiuè , qua ratione verum est actum supernaturalem fidei causare posse & augere habitum fidei infusum : hanc etiam opinionem tuentur Valent. tom. 2. disp. 4. quæst. 3. punct. 4. & disp. 5. quæst. 2. punct. 3. Suar. tom. 2. de grat. lib. 6. cap. 14. Salas vbi supra numero 63. Turrian. de fide disp. 48. dub. 8. item Vasq. vbi supra numero 45. & seq. ab [illegible] hanc partem sequitur [illegible] rationibus quas vt parum efficaces excludit Salas numero 63. Probatur [illegible] Philosophi pariter ac Theologi [illegible] cum Aristotele lib. 2. [illegible] cap. 1. dicunt [illegible] 12.

ratione specifica iis à quibus geniti sunt: sed actus fidei supernaturalis, supposito quod nequeat physicè habitum per se infusum fidei diuinæ producere, seu augere, vt probauimus & fatentur contrariæ opinionis auctores, nullum habitum efficere potest suapte natura inclinantem ad actus similes in specie vltima actibus supernaturalibus: ergo nullum habitum physicè producere: Minor probatur, nam habitus natura inclinans ad credendum ob diuinam auctoritatem per actum supernaturalem est habitus fidei diuinæ; ergo vel ille qui per actum supernaturalem producitur ad idem simili modo credendum inclinat & est habitus fidei diuinæ, vel nullus producitur: habitus enim naturalis acquisitus inclinare nequit ad similes actus: sin minus cum ex aduersariorum opinione hic habitus in hæretico maneat; in hæretico manebit inclinatio ad eliciendos actus supernaturales fidei diuinæ. Secundo habitus qui producitur ab actu habet idem obiectum formale, & materiale, eundemque attingendi & respiciendi modum circa idem obiectum, solumque distinguuntur quod actus in transitu, & in actu secundo obiectum respiciat & attingat: habitus verò in actu primo, & permanenter ad idem tendat, & sub eadem ratione formali inclinet: sed nullus habitus acquisitus, siue naturalis, siue supernaturalis hanc cum actu fidei conuenientiam & proportionem habere potest, nisi habitus fidei diuinæ: ergo maior est certissima: sicut enim actus per obiecta specificantur, ita habitus per actus & obiecta, ad quæ actuum interuentus referuntur: Ideoque obiectum formale, & materiale fidei habitualis, atque actualis non distinguitur. Tertio, nullo ex tribus modis assignatis actus fidei habitum naturalem producere valet ergo, &c. Non primo, quia vt infra in hac quæstione sect. 5. ostendemus, actus fidei est supernaturalis in entitate, & vt dicitur, secundum substantiam actus non quoad modum tantummodo: ergo iam ille opinandi modus sublato fundamento corruit. Non secundo quia facilitas non est modus aliquis productus in actu, qui facile exercetur, neque ab ipsa entitate actus à parte rei distinguitur: vt præstantiores philosophi loquentes de habitibus obseruant, & notat Suar. disput. 44. in Metaph. sect. 6. sed solum est habitudo ipsius actus ad principium, à quo maiori cum promptitudine seu virtute, aut meliori dispositione efficitur: & quamuis daremus esse modum, sane habitus non solet producere facilitatem in actibus diuersæ rationis, ab iis à quibus productus est: ergo solum iste habitus inseruiret ad facilius eliciendos actus supernaturales, & sic per illum habitum non saluaretur experientia, quæ in hæretico negante vnum articulum circa reliquos dicitur permanere. Non tertio quia directè contra illum priores duæ rationes procedunt; neque argumenta, quibus probatur ad illum stabiliendum sufficiunt.

13. Ad primum, dico in primis merito dubitari posse de tali experientia quia nullus catholicus illam obseruare potuit: vix enim

A creditur, quod ille, qui primum omnia catholicè credebat, & ad aliquam hæresim transit, non videat se toti Ecclesiæ & Romanæ opponi; & statim ex noua electione, & discrimine in credendis mysteriis fidei non sentiat se infirmiorem, & difficiliorem ad credendum reliquos articulos, quos retinuit, non ob propositionem Ecclesiæ, cuius auctoritatem iam despexit, neque ob diuinam reuelationem, quæ certo solum nobis ab Ecclesia proponitur: superest ergo vt tantummodo ob humanam fidem, & ex habitu credibilitatis acquisito ex euidentia motiuorum facilitetur ad credendum reliqua mysteria, non ob testimonium Dei verum, & vt in se est; sed putatiuum & vt dicam, subreptitium, B in quo hæreticus, dum assentitur aliis articulis, ipse decipitur ob deprauatæ suæ opinionis existimationem. Denique ad eandem experientiam saluandam, si qua est, etiam iuuant habitus naturales acquisiti per actus naturales, qui in exercitio virtutum infusarum permiscentur: vt cum aliis antiquioribus docet Suar. tom. 3. de grat. lib. 6. cap. 14. numero 19. Ad secundum, nego actum fidei supernaturalem eminenter continere naturalem fictitia enim est, & impossibilis talis continentia per modum causæ æquiuocæ; licet enim actus fidei supernaturalis perfectior, & eminentior sit naturali, non sequitur illum eminenter continere: sicut ex eo quòd homo sit perfectius animal leone, non ideo continet C in se naturam leonis eminenter. Alias dicam habitum fidei diuinæ eminenter continere actum fidei humanæ, & ad illum influere posse, quod est manifestum absurdum: concurreret enim in eo casu ad actum fallibilem: similiterque non minus est absurdum quod actus fidei diuinæ habitum acquisitum de se fallibilem producat, quam habitus infusus concurrat ad actum fidei humanæ fallibilis. Ad tertium neganda est consequentia: nam licet illa ratio generica sic abstracta mente concipi possit prout in confuso dicit vtrumque modum credendi, non tamen est aliqua proprietas generica, quæ æqualiter actui fidei humanæ, & diuinæ naturali & supernaturali conueniat, immo sunt duæ rationes seu modi credendi omnino disparati, quorum vnusquisque dicit negationem alterius, nam modus credendi fidei humanæ est fallibilis; fidei verò diuinæ infallibilis. Vnde impossibile est, D vt actus qui alterum ex his modis à parte rei continet, gignat habitum sibi non correspondentem, sed disparatum, & oppositum, & multo minus gignere poterit habitum secundum illam rationem confusam abstrahentem ab vtroque modo credendi, qui nec inclinaret ad credendum fallibiliter, nec infallibiliter: neque ob testimonium diuinum, neque ob humanum: hoc enim omnino inintelligibile est, & impossibile: cum actus fidei supernaturalis hanc in se non habeat indifferentiam, sed omnino determinatus sit ad credendum ob Dei auctoritatem non falso existimatam, sed verè applicatam ad obiectum creditum. Ad quartum, respondeo species memoratiuas relinqui ex cognitione ex-

perimentali ipsorum actuum supernaturalium virtualiter seu formaliter reflexa, per quam aduertimus nos credere Dei mysteria, & illum amare, ac de peccatis pœnitere, & similia, quæ cognitio si est formaliter reflexa, naturalis est, & attingit imperfectè ipsos actus supernaturales ad modum naturalium, vnde speciem naturalem relinquere debet memoriæ inseruientem: verum quia superiori quæstione indicauimus ipsum actum cognitionis supernaturalem esse virtualem sui reflexionem, & experientiam: vt aliqui existimant: addo hanc experientiam aliud obiectum habere, diuersum, ab ipso actu credendi, nempe ipsam cognitionem, adeo imperfectè cognitam, vt inter naturalem, & supernaturalem non discernatur: quamobrem species memoratiua, quæ veluti vestigium illius relinquitur, etiamsi supernaturalis sit, non magis perfectè, & clare actum præteritum repræsentat, quam antea ipse se ipsum reflexione virtuali agnouit, quæ cum imperfecta fuerit, & confusa, non aliter repræsentatur in specie relicta ad actum memoratiuum. Longe diuersa ratio est de habitu, qui ad idem obiectum, & eodem modo tendit habitualiter seu permanenter in actu primo, quo actus in transitu, & in actu secundo fertur, vt dixi. Tertium dubium erat an hic habitus à Deo potentiæ intellectiuæ infunderetur: sed quia in hoc puncto plures difficultates inuoluuntur sigillatim lectione sequenti expedientur.

Qualis sit habitus fidei diuinæ à solo Deo in intellectu productus.

SECTIO II.

1. CIrca qualitatem habitus potentiæ intellectiuæ infusi quatuor in considerationem venire possunt. Primum, vtrum vna simplex qualitas sit, an multiplex: secundum, speculatiuus ne sit an practicus: tertium, an intellectualis virtus censeatur: quartum, an præter habitum fidei infundantur aliquæ species supernaturales, quæ habitui subseruiant in eliciendo fidei assensu. Verum antequam hæc dubia expediamus, tanquam certum supponimus fidem habitualem esse in intellectu, cum D. Thom. 2.2. quæst. 4. artic. 2. & omnibus catholicis Theologis ibidem: item in 3. dist. 23. & 24. quidquid ignorantes hæretici Caluini sectatores garriant, illumque in voluntate esse probent ex Paulo ad Roman. 10. *Corde creditur ad iustitiam.* Verum horum inanem vecordemque cordis fiduciam ad initium huius disput. confutauimus: & ex eodem loco D. Pauli conuincuntur: quippe qui ante illa verba dixerat. *Si confiteris in ore tuo Dominum Iesum Christum, & in corde tuo credideris quod Deus illum suscitauit à mortuis, saluus eris.* Ex quibus verbis patet fidem de qua Paulus loquebatur, esse illam, qua credimus & confitemur Christum à mortuis resurrexisse: quod fit interiori intellectus assensu, externæ oris confessioni correspondente: addit verò Apostolus nos corde credere, quia vt in hac quæstione videbimus, assensus fidei est liber, & actum voluntatis supponit, ab eoque libertatem & meritum mutuatur. Probaturque hæc veritas, quia actus ad quos eliciendos hic habitus infunditur, sunt assensus intellectus obscuri de se & inuidentes, quia, *Fides est argumentum non apparentium*, ad Hebræos 11. cuius interuentu videmus per speculum & in enigmate, Corint. 13. numero 2. At quis sanæ mentis hæc Apostoli verba ad actum vel habitum voluntatis accommodare poterit? est igitur fides habitualis, habitus inclinans ad assentiendum rebus reuelatis ob Dei testimonium, & consequenter intellectualis: an vero sit vna simplex qualitas, iam dicam.

2. Prima Conclusio: fides habitualis est vna qualitas simplex ad omnes actus fidei inclinans: ita docent fere omnes Theologi cum D. Thoma quæst. 4. citata artic. 6. & dist. 23. & 24. citatis: est tamen contra aliquos tacito nomine relatos à Suar. de fide disp. 7. sect. 1. numero 5. & Coninc. de moralitat. act. super. disp. 16. dub. 2. numero 2. vbi hanc conclusionem tradunt, ille numero 2. hic numero 12. illi verò authores distinguebant quoddam lumen ab ipso fidei habitu, iuxta illud Psalm. 4. *Signatum est super nos lumen vultus tui Domine*: & 2. ad Corint. 4. *Deus qui dixit de tenebris lucem splendescere illuxit in cordibus vestris ad illuminationem scientiæ, &c.* 1. Petr. 2. *Qui vos vocauit de tenebris in admirabile lumen suum*: dicebant enim sicut in scientia præter habitum requiritur lumen intellectus naturale, ita in fide distinguendum esse habitum inclinantem ad assensus ab ipso supernaturali lumine infuso. Verùm sine necessitate, & sine fundamento rationis distinguuntur hæc duo: vtrumque enim officium præstat habitus fidei, immo neque separabilia, seu distincta officia sunt, nam habitus fidei in tantum dicitur supernaturale lumen, in quantum intellectui confert potestatem, vt cum habitu concurrens assensus eliciat supernaturales circa credibilia; quæ non videt, & superant ipsius naturale lumen: & sicut actualis illuminatio potentiæ ab ipso assensu fidei prouenit, ita habituale lumen supernaturale ipsius, in habitu ad hos assensus inclinante consistit: confirmatur, quia lumen naturale non distinguitur ab ipsa potentia intellectus, ergo etiam supernaturale distingui nequit ab habitu, qui potestatem confert intellectui ad actus supernaturales fidei eliciendos; & ideo illum instar potentiæ se habere diximus sectione præcedenti: in sacra igitur scriptura ideo fides dicitur lumen, quia efficit, vt assentiamur obiectis fidei: & præterea quatenus Deus gratia suæ illuminationis nostrum intellectum præuenit ad credendum per fidem ea, quæ alias, aut nullo modo, aut tam certo agnoscere non possumus: hac ergo sententia reiecta, vt omnino improbabili, probatur conclusio; Primo, quia fides nostra dicitur vna: ad Ephes. 4. item primo ad Corint. 13. & ad Hebr. 11. semperque sacra scriptura loquitur de fide vt vna: & habetur Clem. 1. de summ. Trinitat. §. quia verum: & est expressa sententia D. Augustin.

Augustin. qui lib. 13. de Trinitat. cap. 2. ait de fide habituali : *Hæc autem in animo credentis est, ei tantum conspicua cuius est: quamuis sit & in aliis non ipsa, sed similis, non enim numero est vna, sed genere* : *id est*, in communi eiusdem speciei : eodem modo loquuntur concilia, & probatur ex D. Thom. quia vnam habet hic habitus rationem formalem à qua speciem desumit, quam vt vidimus quæstione secunda sect. 1. siue consideretur ratio sub qua, siue propter quam, vna eademque est respectu omnium actuum fidei quod euidenter probat habitum qualitatem esse simplicem : Nam qui scientiæ habitum vnam multorum habituum collectionem esse dicunt, vnamquamque partialem scientiam ab aliis partialibus discriminant per rationem formalem motiuam seu *propter quam* diuersam ; sunt enim diuersæ veritates à diuersis motiuis, seu mediis deductæ : non ita fides quæ vnam tantum rationem motiuam nempe diuinam veritatem reuelatam respicit ; ideoque necessario est vna simplex qualitas : vt bene aduertit Marsil. in 3. quæstione 14. artic. 1. Almain. in 3. distinct. 23. quæstione 7. Notandum tamen fidem non dici simplicem qualitatem, respectu partium intensiuarum, quæ in qualitate spirituali etiam admittuntur, sed respectu extensionis ; nam licet fidelium cognitio extensiua augeatur, & ad plura obiecta extendatur materialiter, fidei lumen habituale, quantumuis remissum, inseruit ad ea omnia credenda sine aliqua sui extensione, seu entitatiuo augmento ex hoc capite prouenientе : non est tamen negandum propter hunc habitum aliquas species requiri quæ apprehensioni necessariæ sunt. Nam ante assensus fidei, qui sunt cognitiones iudicatiuæ, quæ ad secundam mensis operationem spectant, præcedere debent cognitiones apprehensiuæ, quæ pertinent ad primam operationem : sicut ergo ad assensus fidei requiritur habitus, sic etiam necessariæ sunt species impressæ, quæ antecedentibus apprehensionibus circa res fidei deseruiant, an hæ naturales sunt, vel supernaturales, dicemus in quarta Conclusione pro resolutione quarti dubij.

3. Secundum dubium erat, an hic habitus esset practicus, an speculatiuus: ad quod suppono ex Aristotele 3. de Anima cap. 10. text. 5. habitum practicum inclinare ad ad notitiam, quæ ad praxim siue operationem ordinetur, quæ praxis operatio est cuiuscumque potentiæ : neque limitatur ad solam operationem voluntatis : vt aduertit Vasq. 1. par. disp. 8. cap. 5. Turrian. de fide disp. 38. dub. 6. cum D. Thom. Greg. Capreolo & aliis : & præterea opus est vt notitia practica non solum versetur circa praxim, sed etiam vt versetur circa rem operabilem modo operabili, id est, dirigendo peculiari ratione ad opus, siue sit externum artificium, siue quoddam mentis arte factum, nempè syllogismus : Nam si satis esset ad notitiam practicam, quod possit

A mouere voluntatem vt volebat Scotus quæstione quarta prologi §. ad quæstionem, omnis scientia esset practica : nam quando solum in pura veritatis contemplatione scientia occupatur potest voluntatem prouocare ad declarationem ex consideratione eorum quæ contemplatur : quia per Aristotele lib. 1. Ethic. cap. 7. & 8. ex perfecta speculatione perfecta declaratio nasci potest, vt experientur qui cum voluptate scientiarum speculatiuarum studio animum appellunt. Item cognitio speculatiua potest excitare tædium, amorem, aut odium obiecti, quod contemplatur : hoc posito aliqui dixerunt habitum fidei esse speculatiuum alij, esse practicum, alij neque practicum, neque speculatiuum, sed affectiuum eo quod ad mouendum affe-

B ctum ordinaretur ; quarum opinionum auctores vide apud Turrianum citatum. Tandem Caietan. 2. 2. quæstione 4. artic. 2. docet fidem esse habitum eminenter practicum, & speculatiuum non formaliter, quia alioqui vnus tantum habitus esse non posset qui has duas habituum differentias formaliter complecteretur.

Secunda Conclusio. Habitus fidei vnicus est formaliter speculatiuus, & practicus : deducitur ex D. Thom. 2. 2. quæstione 4. art. 2. & 6. & est expressa sententia Suar. de fide disp. 7. sect. 1. numero 7. Vasq. 1. part. disp. 9. cap. 3. Lorcæ 2. 2. disput. 26. Turrian. dub. 6. citato Ægid. de moralitat. actuum supernat. disput. 16. dub. 2. conclus. & 6. Probatur 4.

C quia ex habitu fidei eliciuntur assensus qui in sola veritatis contemplatione sistunt : vt Deum esse Trinum & vnum : spiritum sanctum procedere à patre & à filio tanquam ab vno principio : & similes, qui actus nullo modo ad praxim ordinantur : & præterea idem habitus alios assensus producit in toto rigore practicos : Nempe Deum Trinum & vnum esse credendum, & super omnia diligendum, æternam beatitudinem sperandam, quæ cognitiones manifeste dirigunt praxim. Ergo habitus fidei est simul speculatiuus & practicus : quod sane sacra, pagina declarauit, quando nunc de fide vt speculatiua, nunc vt practica loquitur, cum tamen vna sit : speculatiuam fecit Paulus ad Colossenses 3. *Nos autem reuelata facie*

D *gloriam Domini speculantes* : & ad Hebræ. 11. *Fide credimus aptata esse sæcula verbo Dei.* Practicam ad Galat. 5. *Fides per charitatem operatur* : item Iacob. 2, *Fides cooperabatur operibus eius* : quod vero vtrumque habeat fides formaliter, sic ostendo; eadem ratio formalis, nempè diuina veritas reuelans informat obiecta materialia fidei partim speculatiua, partim practica: ergo vnus, & idem habitus fidei formaliter est speculatiuus & practicus : Nam si solum reuelatæ essent veritates speculatiuæ, habitus fidei tunc formaliter esset speculatiuus, & similiter si solum reuelarentur practicæ, esset practicus formalite: sed ad vtrasque ordinatur & assensus alios practicos alios speculatiuos propriissimè elicit: ergo simul est practicus & speculatiuus formali-

ter. Vnde ad rationem Caietan. dico practi- A cum, & speculatiuum tunc esse differentias habituum, quando cum adæquato ipsorum obiecto reciprocantur, non verò quando ad obiectum alicuius habitus inadæquatum spectant, & ob hanc rationem dixit D. Thom. 1. part. quæstione 79. artic. 11. facultatem intellectricem per practicum, & speculatiuum distingui non posse: quia neutrum determinat obiectum adæquatum potentiæ, quæ tum practicam tum speculatiuam producit cognitionem. Vnde quamuis alij habitus naturales sint partim practici, partim speculatiui, quia vt existimo, vnus, & idem ad assensus ita diuersos ordinari non potest: longe diuersa ratio est in habitu fidei, nam reliqui nostris actibus acquiruntur, & vnusquisque solum inclinat B ad assensus similes iis à quibus genitus est: si ergo genitus est ex assensu speculatiuo, speculatiuus est, practicus si ex practico. Attamen habitus fidei qui per modum potentiæ à Deo infunditur vtrumque formaliter habere potest, quia ad vtriusque generis assensus peræque ordinatur.

5. Tertium dubium erat, an fides sit virtus intellectualis: & quidem Glossa magna in cap. firmiter de summa Trinitat. solum fidem formatam virtutem dixit, à qua fideles nuncupentur: verum lect. sequenti examinabimus quæ de dublici specie fidei hoc loco docet Glossa: nunc vero ad explicationem præsentis difficultatis prænotanda est diuisio virtutis tradita ab Aristotele 2. Ethicorum cap. 1. item D. Thom. 1. 2. quæstione 58. art. 3. in intellectualem, & moralem. Intellectualem in intellectu, moralem in voluntate constituunt: fidem ergo proprie & in rigore virtutem non esse tradit Durand. in 3. distinct. 23. quæstione 6. numero 7. Gabriel. ibidem quæstione 7 dub. 2. Caietan. 2. 2. quæstione 4. artic. 5. & probant primo quia ex Aristotele 7. Physic. cap. 3. text. 17. definitur virtus, quod sit dispositio perfecti ad optimum: sed cognitio fidei est imperfecta secundum Pauli 1. ad Corint. 13. ideoque in patria non permanet, ergo fides non est cognitio perfectiua & consequenter non est intellectualis virtus; neque item moralis, quia non est in voluntate. Secundo quia ad rationem virtutis opus est vt perficiat potentiam vltimo modo: vt ait D. Thom. in 3. distinct. 23. quæstione 1. artic. 3. quæstiuncula 3. in corpore: sed fides non ita perficit intellectum: nam licet illum faciat circa verum versari, non tamen cum euidentia obiecti à se cogniti: ergo fides non est virtus intellectualis: & hanc consequentiam totidem verbis deduxit ex hoc fundamento D. Thom. citatus; & quamuis 2. 2. quæstione 4. artic. 5. in corpore dicat fidem esse virtutem, hoc limitat ad fidem formatam charitate, negatque fidem informem esse virtutem. In quo idem docet quod Glossa supra citata. Tertio Aristotel. Ethicorum lib. 6. cap. 4. numerauit virtutes intellectuales inter quas nullam fidei fecit mentionem.

Tertia Conclusio. Fides vera virtus est intellectualis: non tamen habet statum perfectæ virtutis, quando est informis: hæc conclusio exponit diuersos loquendi modos, quibus theologi loquuntur: aliqui enim fidem virtutem esse negant sine charitate: alij hoc concedunt: priores loquuntur de statu virtutis simpliciter & absolutè perfectæ: posteriores habitum fidei considerarunt secundum se, prout intellectum ad verum supernaturale cognoscendum inclinat: sane hac ratione melius explicatur D. Thom 2. 2. quæst. 4. artic. 5. item in illa quæstiuncula supra citata, vbi negat fidem esse virtutem: cum tamen 1. 2. quæst. 62. artic. 3. & quæstione 14. de veritate, artic. 3. simpliciter fidem virtutem esse affirmet: Nam idem D. Thom. 1. 2. quæstione 56. artic. 3. distinguit considerationem fidei: Nam vel potest secundum se considerari quatenus præcisè pertinet ad intellectum, vel prout voluntati subiicitur, ab illaque moralem denominationem accipit: item quatenus est virtus simpliciter hominem faciens bonum, & operationem eius bonam simpliciter in ordine ad finem supernaturalem consequendum, atque adeo condignam: & prout secundum quid est virtus quæ facit hominem bene operantem, idest bene intelligentem, vereque & rectè de supernaturalibus iudicantem: sicut philosophia facit hominem bonum philosophum, non simpliciter C bonum; quamuis actus fidei etiam informis suam habeat honestatem actu scientiæ longe perfectiorem: hoc posito in prima conclusionis parte ostendimus, quomodo loquendum sit de fide secundum se & intrinsecè; dicimusque non posse negari illam præcisam à charitate esse veram virtutem theologicam, quæ in homine manet separata charitate, vt docet Tridentin. sessio. 6. can. 28. vbi damnat asserentes fidem quæ remanet sine charitate, non esse veram fidem. Atqui vera fides est theologica virtus donum Dei ex tribus à Deo infusis: negari ergo nequit secundum se esse veram virtutem intellectualem: & in hoc sensu loquuntur patres, & scriptura sacra: nam ad Colossens. 2. numero 2. significat Paulus per fidem dari fidelibus, *Diuitias plenitudinis intellectus*: & D Concilium Mileuit cap. 4. de fide exponit illum versiculum Psalm. 65. *Qui docet hominem scientiam*: Vnde simpliciter primam nostræ conclusionis partem tenent Capreol. in 4. distinct. 23. quæstione 1. Paludanus & alij ibidem. Valent. tom. 3. disput. 1. quæst. 4. punct. 5. Suar. de fide disput. 7. sect. 1. numero 9. Vasq. 1. part. disput. 5. cap. 4. hanc vero primam, & secundam tradunt Bannes 2. 2. quæstione 4. artic. 5. dub. 1 Aragon. ibidem conclus. 1. & 2. Turrian. de fide disp. 40. dub. 1. Ægidius de moralit. act. super. disput. 16 dub. 3. Lorca 1. 2. quæst. 3. disp. 22. Probatur primò prima pars, quia virtus est habitus potentiam citra defectum ad bonum suum inclinans; sed bonum intellectus est verum ad quod fides infallibiliter determinat intellectum; nunquam enim illi subesse

esse falsum potest; neque ad illud inclinare: ergo est vera virtus intellectus, & consequenter intellectualis in quo sane miror modum loquendi Caietani, qui cum fidem, intellectus virtutem dici posse existimauerit, nihilominus virtutem intellectualem esse negauerit. Secundo maior est perfectio intellectus, fides, quam scientia naturalis, nam Aristotel. secundo de partibus animalium cap. 3. docet melius esse res superiores, vel leuiter attingere: quam inferiores exacte cognoscere: sed scientia est virtus intellectualis; ergo cum hæc res naturales agnoscat, fides vero ad cognitionem rerum supernaturalium perueniat, & maiori certitudine quam scientia res naturales percipiat, sequitur fidem potiori iure virtutem esse intellectualem. Tertio: de ratione virtutis non est vt ad maximum potentiæ bonum potentiam deducat; quia alioqui vna tantum virtus esset in potentia, quæ illam ad bonum summum inclinaret, & vna tantum scientia in intellectu, quæ perfectissimo modo rerum naturas per altissimas causas perscrutaretur: quod nullus philosophus admittet: ergo ad rationem virtutis sufficit quod attingat proprium bonum potentiæ in qua est, & eo modo quo pro statu huius vitæ attingi potest: sed mysteria fidei cognita per fidem sunt veritates, ad quarum cognitionem certissimam fides intellectum deducit eo modo, quo pro huius vitæ statu cognosci possunt de lege ordinaria: ergo hoc satis est, vt vera virtus intellectualis esse æstimetur: dico virtutem intellectualem vt habitum fidei distinguam ab alio habitu, quem ipsa fides requirit ex parte voluntatis de quo an virtus theologica sit, vel moralis, in hac quæstione infra sectione vltima disseremus. Secunda Conclusionis pars patet: Nam licet fides informis, & formata essentialiter non differant, neque aliquid reale intrinsecum habeat vna, quod altera non habeat, vt sequenti sectione dicam: tamen quando fides est informis perfectum virtutis statum non habet: quia vt laté docet Augustin. lib. 4. contra Iuuenian. cap. 3. nulla virtus habet statum perfectæ virtutis nisi possit esse fructuosa, & vitæ æternæ meritoria: Nam aliàs virtus, & illius opera mortua dicuntur, & inutilia, respectu finis supernaturalis ad quem homo per dona supernaturalia à Deo ordinatur, sed quando ipse actum fidei exercet in mortali peccato, ille actus non potest proportionari neque dignificari, vt ita dicam ab habitu fidei, quo vitæ æternæ meritorius censeatur: ergo neque simpliciter bonum christianum appellat quamuis de se moraliter bonus sit, & vere christianum faciat, vereque fidelem denominet: hoc igitur loquendi modo vsus D. Thom. cum Augustin. fidem informem virtutem esse negauit, id est virtutis perfectum statum non habentem: *Etsi habeat perfectionem debitam actus fidei informis ex parte intellectus*, vt ait idem sanctus Doctor.

7. Ad primum respondeo in eo loco Aristotelem loqui de virtute in laxiori significatu pro ea qualitate, qua res ad suas functiones ritè obeundas idonea redditur: quomodo virtutis nomen non modo animalibus brutis, qui robore & pulchritudine in sua specie præstant, sed etiam arte factis tribuitur, vt circulo, qui debitam suæ naturæ formam sortitur, cum perfectam habet rotunditatem: quare doctrina hæc non pertinet ad moralem seu intellectualem virtutem. Deinde aliter ex Græco verba Aristotelis fidelius transferuntur, nempe: *Virtus perfectio quædam est: Nam vnum quodque perfectum tunc dicitur cum suam ipsius virtutem nactum est*: quare non oportet vt virtus potentiam ad optimum, quod in eo genere esse potest, inclinet, vt in tertia ratione pro prima conclusionis parte dixi. Ad secundum similiter dico non opus esse vt virtus intellectualis circa supernaturalia perfectissimo modo potentiam intellectiuam eleuet, satis enim est si modo conuenienti statui huius vitæ circa verum supernaturale versari faciat: & D. Thom. in eo loco solum docet fidem non esse virtutem vndequaque perfectam, in ratione intelligendi; quia ei deest euidentia: non tamen negat esse virtutem intellectualem in ratione certo & infallibiter res diuinas agnoscendi. Ad tertium dico, mirum non esse si Aristoteles non numerauerit fidem diuinam inter virtutes intellectuales, cum non agnouerit aliam fidem humana perfectiorem: fide verò humana propter suam ineuidentiam, & fallibilitatem, non inclinat intellectum ad suum bonum nempe ad verum immutabiliter; ideoque à vera virtutis intellectualis ratione deficit.

Quartum dubium erat, vtrum cum hoc habitu, seu præter illum aliquæ species per se supernaturales in entitate nobis infundantur ad actus fidei supernaturales eliciendos; vel saltem ex primis actibus fidei, quos supernaturales esse in entitate infra probabimus, relinquantur: ad quod suppono probabiliorem philosophorum opinionem asserentium ex actibus intellectus relinqui species impressas memoratiuas; quam docet D. Thom. 1. par. quæstione 12. artic. 9. ad 2. & 2.2. quæstione 175. artic. 4. ad 3. de veritate quæstione 20. artic. ad 4. Scot. in 2. distinct. 3. quæst. 9. Greg. in 2. distinct. 7. quæstione 5. artic. 1. Capreol. in 3. distinct. 14. quæstione 2. artic. 3. Fonseca 1. metap. cap 2. quæstione 3. sect. 8. Molin. 1. part. quæst. 57. artic. 4. Suar. 3. parte tom. 1. disput. 17. sect. 2. ad fin. Bannes 1. part. quæstione 12. artic. 11. & Caietan. 2. 2. quæstione 175. artic. 1. & 1. part. quæstione 56. artic. vltimo. Supposita igitur hac probabili sententia quod ex actu iudicatiuo intellectus relinquatur in eadem potentia species impressa, quæ eadem obiecta vt antea cognita repræsentet: postquam primum actum fidei exercet fidelis sicut à Deo statim accipit habitum supernaturalem vt sectione: sequenti dicetur, ita vel à Deo accipiet, vel ex ipso actu supernaturali resultabit species supernaturalis, quæ cognitioni, & apprehensioni fidei inseruiat. Etenim habitus supponunt apprehensiones 8.

præcedentes ad actus iudicaturos, per quos extremorum connexiones attinguntur, quod species præstare nequeunt: hanc sententiam à nonnullis recentioribus defendi testatur Turrianus de fide disput. 18. dub. 5. neque improbabilem credit, quamuis rem non audeat definire: & iuxta illam existimat loquutum Suar. 3. part. tom. 2. disp. 19. sect. 3. §. dico primo: vbi de Beata Virgine ait. *Verisimilius esse habuisse Beatam Virginem cognitionem supernaturalem per se infusam, quoad lumen & species.*

9. Quarta Conclusio. Neque requiruntur species impressæ per se infusæ ad apprehensiones circa obiecta fidei diuinæ, neque vt verisimilius existimo, ex actibus supernaturalibus relinquuntur. Primam huius assertionis partem tenet Ægidius de moralit. act. supernat. disput. 16. dub. 2. conclus. 2. & ab eodem citatur Turrianus cum communi sentent sed neque Turrianus communem in hoc puncto sententiam refert, sed solum in hoc quod ex actu intell. actus relinquatur species expressa: neque ipse suam declarauit sententiam alio modo quam diximus, iudicando non esse improbabilem sententiam nostræ assertioni contrariam: clarius vtramque illius partem tradidit Suarius, priorem de fide disput. 7. numero 4. & posteriorem tom. 3. de gratia lib. 6. cap. 14. numero 13. neque in loco citato à Turriano significauit impressas species supernaturales cognitionibus apprehensiuis necessarias esse ad actus fidei, sed solum dicit habuisse beatam Virginem cognitionem supernaturalem quoad lumen & species; statimque addit: *Itaut obiecta fidei modo Angelico per altiores species illi fuerint diuinitus proposita independenter à phantasmatibus*, quia existimauit habuisse Beatam Virginem modum digniorem cognoscendi mysteria fidei per species indebitas hominibus, nempe à phantasmatibus independentes; & infuso aliquo lumine supernaturali illustratam fuisse illius mentem: vt clarius & distinctius mysteria fidei agnosceret, non ita tamen vt scientiam habuerit euidentem mysteriorum fidei vt infra §. *dico* 3. declarat: quod ego non de euidentia quæ solum est in attestante; sed de cognitione euidenti mysteriorum in se certissimum credo, ne meritum fidei Deiparæ, quæ in statu viatoris erat, adimere videamur. Itaque etsi demus quod ex priuilegio species habuerit Beata Virgo à Deo per se infusas, quarum interuentu mysteria fidei præstantiori modo cognosceret, illas tamen de lege ordinaria, neque concedi neque necessarias esse cum eodem Suario arbitramur. Probamur ergo prima pars assertionis: nam cum res fidei supernaturales à nobis confusè apprehendantur naturali modo per analogiam ad cæteras res naturales, non est opus aliis speciebus vti, quam naturalibus: ipsa enim confusa apprehensio obiecti supernaturalis per speciem alienam accommodata est iudicio, quod non attingit veritatem connexionis vt in se est; sed solum ex testimonio Dei propositioni de fide assentitur: vnde altera pars facile suadetur: Nam eodem modo obscure apprehendimus res fidei quando primum elicimus actum fidei, atque quando postea eosdem actus repetimus, & tam obscurè agnoscimus ipsas res creditas, & cognitionem præteritam, atque illam experti sumus, quando erat: sed quando erat actus fidei non fuit cognitus quoad suam supernaturalitatem: ergo neque ex eo relinqui potest aliquod vestigium supernaturalitatis antea cognitæ; & consequenter necessaria non est species supernaturalis, siquidem illam non vt in se est, sed modo naturali repræsentare debet.

Hinc patet responsio ad id quod pro priori sententia adductum fuit de specie memoratiua: Nam supposita illa communi sententia dico speciem memoratiuam, mediante qua recordamur actus supernaturalis præteriti, esse naturalem: primo quia forsitan non relinquitur nisi ex cognitione formaliter reflexa, & naturali; qua actum supernaturalem cognouimus, quando erat præsens: vel si immediate ex actu virtualiter supra se reflexo & supernaturali resultet, ideo naturalem esse, quia non se cognoscit clare, sed obscurè & confusè quoad specificam naturam ipsius. Dices: id quod per se ipsum, vel per speciem propriam cognoscitur, non potest cognosci aliter quam sit: ergo sit actus per se ipsum cognoscitur non debet cognosci aliter quam sit: respondeo hoc argumentum eandem vim habere siue actus per se ipsum, siue per alium formaliter reflexum, & distinctum realiter agnoscatur: & ipsam experientiam ostendere non solum non agnosci actum supernaturalem vt in se est, sed neque actum spiritualem, quoad naturale esse gradus spiritualis: quod sanè prouenit ex nostro imperfecto agnoscendi modo in corpore cum dependentia à corporeis phantasmatibus: sicut enim ex sensibus cognitio nostra originem trahit, ita semper res corporeo modo & cum recursu ad phantasmata intelligere oportet. Vnde etiam quando intellectus experitur in re, rem vel actum, quem esse spiritualem, seu supernaturalem arguitiuè, & ex principiis de fide cognoscit; verbi gratia animam sibi præsentem & actum amoris Dei super omnia, actumque quo credit Deum esse trinum & vnum, non potest hæc nisi instar rerum corporearum, & naturalium percipere. 10

Vtrum fides informis à Deo producatur & conseruetur.

SECTIO III.

AD declarationē huius difficultatis prius explicare oportet per quid fides formetur, & quomodo formata ab informi distinguatur, vt postea inquiramus an ita informis à Deo produci vel cōseruari queat. Quod igitur ad formationem fidei spectat, certum est fidem gratia & charitate formari, & sine his informem esse: vnde August. tract. 49. in Ioann. fidem 1.

fidem charitate formatam, animæ animam nuncupauit, *Anima tuæ anima fides est*: de illa vero fide loquitur de qua tract. 10. in epistol. Ioann. ait, *Fidei opus est dilectio dicente Paulo, fides per dilectionem operatur.* Verum de modo quo charitas fidem format docet Richardus in 3. distinct. 23. artic. 5. quæst. 1. charitatem non solum moraliter, sed etiam physicè informare fidem: credit enim quando duo principia in aliquo subiecto sunt subordinata in ordine ad aliquam operationem, vnum alterum perficere: & hoc modo ait voluntatem esse in anima mediante intellectu, similiterque charitatem mediante fide in eadem anima radicari. Verum hæc sententia ab omnibus Theologis merito reiicitur: Nam fides est in intellectu, quæ diuersa potentia est à voluntate, in qua charitas residet: & hæ duæ potentiæ si realiter distinguntur ab anima vt probabilior opinio fert, vtraque immediatè vnitur animæ: neque Richardi fundamentum verum est, quando principia non sunt ita subordinata, vt ad eundem effectum cum hac subordinatione concurrant: vt habitus & potentia ad eundem actum: at charitas ad diuersum actum ordinatur ab eo, ad quem fides inclinat, quamuis enim voluntatis actus supponat cognitionem intellectus, & charitas supponat fidem, non ideo voluntas intellectui inhæret, neque habitus charitatis inhæret habitui fidei: quod ex ipsius auctoris dictis conuinco. Nam si voluntas inhæret intellectui, & habitus fidei eidem intellectui infunditur, cum hic habitus fidei, neque sit forma voluntatis, neque subiectum illius, & habitus charitatis voluntati insit, non potest informare habitum fidei neque physicè & immediatè illi inhærere, ne in duobus subiectis realiter distinctis inesse dicatur immediatè.

2. Alij cum existiment fidem formatam specie differre ab informi, necessario aliquid intrinsecum & essentiale in formata admittere debent quod in informi non reperiatur: hanc sententiam tuetur Alex. 3. par. quæstione 64. mem. 6. & probabilem credit Magist. in 3. distinct. 23. idem tenet antiqua Glossa in cap. firmiter de summ. Trinitat. versus medium, quam altera Glossa ad Clemen. vnic. eodem titul. approbat: verbo *vnica*: verum non sine errore sustineri potest, quod illa prior Glossa de distinctione harum specierum addit, *Species autem fidei sunt duæ: vna est formata, quam habent boni, & sancti & est etiam alia informis, quam habent mali, & etiam dæmones & infideles & existentes in peccato mortali.* Vnde merito emendata fuit hæc Glossa in noua editione iussu Gregorij 13. facta, & sublata fuerunt illa verba, *& etiam dæmones & infideles*: ne quis existimaret fidem in homine existente in peccato mortali eiusdem speciei esse cum fide infidelium, & dæmonum: qui manifestus error est, vt ex infradicendis constabit. Tertio loco alij quamuis inter fidem formatam, & informem specificam distinctionem non agnoscant,

A aliquid tamen intrinsecum habitui fidei formatæ concedunt, quod informi deest, ita opinatur Bannes 2. 2. quæstione 4. art. 5. dub. 1. conclus. 6. & septima in qua ait, *Prædicta perfectio, quam diximus intrinsecam esse fidei, pertinet ad ipsam tanquam perfectio propria speciei; non quod sine illa non seruetur species fidei, sed quia sine illa non est perfecta species etiam in ordine cognitionis fidei*: probat primo quia intellectus ad actum fidei mouetur à pia voluntatis affectione: vnde certitudo, quam fides habet, magna ex parte pendet ex habitudine quam habet ad hunc pium affectum: ergo si hic pius affe-B ctus per charitatem perfectus non sit, fides perfecta non erit, etiam quantum ad certitudinem. Secundo fides secundum propriam speciem est practica; sed actio practica perficitur rectitudine appetitus ex Aristotel. 6. Ethic. text. 2. ergo si appetitus per charitatem rectus non sit, actio perfecta non erit. Aragonius ad eundem artic. Ad secundum & tertium, licet non credat in habitu fidei informis aliquid intrinsecum habituale deesse ex recessu charitatis, tamen quantum ad exercitium actus plurimum amittere putat, quia charitas formata vt ipse ait, firmius & promptius operatur & perfectiorem actum fidei quantum ad C modum elicit, quem modum fatetur neque ad substantiam, neque ad intensionem actus pertinere: ad firmitatem tamen, & promptitudinem requiri in virtute: ideoque conclusione secunda, neque virtutem, neque Theologicam esse fidem informem asseuerat, quod vltimum quamuis pertineat ad modum loquendi; tamen propter Concilium Tridentinum nostri temporis de hac re hæresim damnans nullo modo est probandum: quia cum vera fides, quæ est donum Dei infusum in peccatore permaneat; vt definit sess. 6. cap. 15. & Canone 28. & hoc donum nos appellemus illam virtutem, quæ in sua substantia & intrinseca entitate eadem est informis, ac formata, sane absque ratione hæc vera fides D nomen intellectualis, & Theologicæ virtutis amittet quod in explicatione veræ sententiæ in sequenti conclusione amplius confirmabitur.

Prima Conclusio: habitus fidei informis est ille idem habitus in peccatore qui erat antequam gratia destitueretur, neque aliquid intrinsecum amittit ex gratiæ, charitatisque recessu: hæc conclusio expressè defenditur ab Aragonio citato, Suario de fide disput. 7. sect. 3. numero 5. & tom. 3. de grat. lib. 11. cap. 5. numero 8. Turiano de fide disput. 39. dub. 1. & 2. Ægidio de moralit. act. supernat. disput. 16. dub. 4. conclus. 1. Valent. tom. 3. disput. 1. quæst. 4. punct. 1. Maldero de virtutib. Theolog. quæstione 4. artic. 3. & 4. Lorca 2. 2. quæst. 4. artic. 5. vbi hac ratione D. Thomam exponit aitque non fuisse illius mentem negare fidei separatæ à charitate veram & essentialem rationem virtutis, licet imperfecta sit imperfectione accidentali & extrinseca vt ex 3.

extrinseca vt ex eodem D. Thom. ibidem A artic. 3. ad 2. patet, *Obiectio illa procedit de forma intrinseca: sic autem charitas non est forma fidei*: ita D. Thom.

3. Probatur primo: nihil intrinsecum assignari potest in habitu quod à charitate seu gratia physicè producatur: nam illa forma intrinseca physica quem habebit effectum? sane nullum possunt ostendere aduersarij, nisi vel in ordine ad assensum circa reuelata, vel ad meritum de condigno vitæ æternæ: sed habitus fidei informis eodem modo est principium assensus circa reuelata propter auctoritatem diuinam sicut formata, ergo cum idem habeat obiectum formale & materiale & eodem modo illud respiciat, sane in ordine ad cognitionem intrinsecè non immutatur, B neque in se aliquid recipit, vt promptius, & firmius intellectus assentiatur: nam promptitudo seu firmitas in habitu fidei intrinsecè non accipitur à charitate, sed ex pia affectione habituali, quæ semel admissa ex parte voluntatis, vt infra in hac quæstione dicemus, in eodem peccatore relinqui necesse est, vt eadem vera fides manere dicatur iuxta Concilium: nam si illa est veluti complementum seu aliquid annexum fidei habituali ex parte principij requisitum ad eliciendum liberè, & meritoriè supernaturalem affectum piæ affectionis, sane non maneret tota fides ex parte principij requisita, & à Deo infusa ad eliciendum assensum fidei modo magis connaturali ex principio intrinseco, nisi relicto habitu fidei ex parte intellectus etiam relin- C queretur habitus piæ affectionis in voluntate. Neque in ordine ad meritum recipit habitus fidei aliquid intrinsecum, quia per habitum non meremur, sed per actus: & deinde ratio meriti in actu est aliquid morale, non physicum, vt suppono ex communissima Theologorum sententia: ergo multo minus in habitu aliquid physicum prærequiritur in ordine ad illam meriti rationem. Secundo Concilium Tridentinum sectio. 6. Canone 28. damnat tanquam hæreticum asserentem amissa gratia non manere veram fidem, licet non maneat viua, quæ verba calumniantur hæretici quasi sibi repugnantia: quia homo mortuus non manet verus homo, D sed cadauer; quare dicunt, si fides est mortua non viua, iam non erit vera: ergo qui ad fidem viuam requirunt aliquid reale intrinsecum in habitu fidei per quod intrinsecè constituatur in ratione virtutis theologicæ à Deo infusæ, quam Concilium appellat fidem ab spe, & charitate realiter distinctam, sane opinioni hæreticorum, eorumque calumniæ fauent: separato enim illo intrinseco, per quod viuificatur fides, iam non manebit vera: consequentia probatur & declaratur vi huius rationis, nam dupliciter intelligi posset illud vocabulum *vera*: primo vt assensus & iudicium elicitum à peccatore ex habituali fide remanente haberet conformitaté cum obiecto materiali fidei, & hoc habere poterit actus fidei acquisitæ & naturalis in dæmonibus, qui ex signis & motiuis conuincuntur euidenter ad credendum aliquid tanquam dictum à Deo: item assensus naturalis opinionis vel humanæ fidei in hæretico circa aliquem fidei articulum: ergo in hoc sensu non accepit concilium veram fidem, nam Concilium in homine peccatore fideli aliquid remanere definit quod in infideli non est, nempe habituale donum infusum per se à Deo ad credendum inclinans, non qualicumque modo, sed propter diuinam reuelationem, itaut obiectum formale & materiale huius fidei sit idem; eundemque habitum in sua specie, entitate, & intensione graduali perfectum in ordine ad assentiendum mysteriis reuelatis propter primam veritatem manere significat, etiam post amissionem gratiæ, & hic est secundus, & germanus sensus declarandi illud vocabulum *vera*: quia in hoc sensu non manet in infideli neque est in dæmone: & cum quo sensu stat quod fides mortua sit, quia in ordine ad meritum vitæ æternæ operari non potest, quamdiu peccator in mortali perseuerat; neque facit fructus perfectæ iustitiæ, hi enim non nisi à fide proficiscuntur, quæ per dilectionem operatur, est enim nostræ animæ, anima Dei gratia habitualis, quæ ad instar substantialis formæ supernaturalem animæ vitam confert: & ad operationes obeundas vitæ æternæ meritorias habilem reddit: quare licet idem habitus maneat in intellectu, eadem habitualis pia affectio ad credendum in voluntate nisi supponatur supernaturalis vita, quæ à gratia, & charitate proficiscitur, assensus qui ea fide eliciuntur, vera quidem sunt fidei supernaturalis indicia, sed ad vitæ æternæ mercedem gratiæ proportionatæ fructibus debitam non iuuant, & ideo in ordine ad huius præmij assecutionem quasi mortua opera nihil valere censentur.

Secunda Conclusio: actus fidei informis & formatæ non differunt quantum ad exercitium actus per formam, aut modum accidentalem, qui in vno non in alio sit, sed moraliter & extrinsecè: hæc est D. Thom. & reliquorum quos pro prima conclusione retuli, vno excepto Aragone. Prior pars ostenditur eisdem rationibus, quibus præcedens probatur: & confirmatur primo quia facilitas maior & promptitudo, ac firmitas in actu fidei, non est aliquis modus superadditus substantiæ ipsius actus, ergo si quoad substantiam, & intensionem actus fidei informis eodem modo se habet, in peccatore, atque formatæ in iusto, vt Arago admittit, nihil intrinsecum habet informis, quod formatæ actus non habeat, & è contra: antecedens probatur, quia facilitas, & promptitudo in actu existens est denominatio extrinseca sumpta ab agente habente maiorem virtutem, inclinationem, ac determinationem ad operandum vt suppono probatum ex Metaphysica, & ostendit Salas 1.2. tract. 10. disp. 1. sect. 2. numero 41. cum Durand. Capreol. Hispalensi, Caiet. Valent. Fonseca & Suar. ad eodem citatis, & quamuis esset modus superadditus substantiæ actus fidei ille ab habitu vel actu charitatis produci in habitu fidei non posset: nam charitas tendit in aliud obiectum, nempe bonitatem Dei, non in veritatem, 4.

[illegible]tatem, quam respicit actus fidei: ergo sicut quam facilitatem seu promptitudinem operandi intrinsecam producit habitus charitatis, illam in actu suo proprio & in ordine ad suum obiectum producit: non verò in actu qui diuersum respicit obiectum. Confirmatur secundo & simul probatur posterior conclusionis pars. Nam tota hæc facilitas & promptitudo maior in eliciendis fidei actibus optimè saluatur per aliquid extrinsecum: sed ex alio capite melius sustinetur doctrina Concilij si nihil intrinsecum detit fidei informatam habituali quam actuali: ergo non est ponendus aliquis modus intrinsecus in actu fidei formatæ: maior suadetur, quoniam vt optimè notauit D. Augustin. tom. 10. serm. 9. de verbis Domini exponens illa verba Psalm. 15. *Propter verba labiorum tuorum ego custodiui vias duras. Quæ* inquit *duræ sunt laborantibus, eisdem ipsis mitescunt amantibus*: cui concinit Bernard. serm. 14. in cæna Domini, *Nulla ibi apparet difficultas vbi est charitas, nullus ibi labor est, vbi verus amor est*: ergo quando homo in gratia Dei est & ex charitate operatur, maiorem necesse est vt sentiat in bonorum operum exercitio facilitatem & promptitudinem: charitas enim impedimenta tollit, difficultates facili negotio vincere facit, nam si trahit sua quemque voluptas, *Quanto ergo certius, & facilius ad veram beatitudinem charitas facit, quod ad miseriam, quantum potuit cupiditas fecit?* vt ait Augustin. vbi proximè, *Omnia enim sæua, & immania prorsus facilia, & prope nulla efficit amor*: E contra verò peccator etiam si fidem retineat in ea intentione & perfectione, quam in statu gratiæ antea habuit; testimonio suæ conscientiæ perterritus, & in actuali peccati complacentia existens, æternas supplicij sibi imminentis pœnas non cogitat, etenim voluntas delectabilis boni iucunditate detenta intellectum ad lætiora distrahit, horretque futurum iudicium meminisse, & circa illud ne actum fidei exerceat impedimento est, à cælesti cogitatione sensum auertit, vt diuinis etiam inspirationibus obsurdescat: hæc sunt extrinseca impedimenta, quæ difficiliorem credendi vsum reddunt, quæ impedimenta ita succrescere possunt, vt contingat quod D. Paulus 1. ad Timot. 1. dicebat de nonnullis qui bonam conscientiam *Repellentes circa fidem naufragauerunt*, eo quod credere neglexerunt, illam veritatem fidei, quæ illos à suarum voluptatum illæcebris euocabat. Inter hæc igitur impedimenta frigescit fides, etiam si quoad suam entitatem sit intensa; & licet in actus veræ fidei ex auxilio Dei prodire valeat, neque à charitate in statu peccati diriguntur in supernaturalem finem promerendum, neque vitam seu dignitatis æstimationem ab habituali gratia mutuantur, cum à persona Dei inimica, & secundum præsentem statum æternæ morti damnata proueniant: credit quidem peccator vere Deum, & Deo, non tamen in Deum in hoc sensu vt per illum actum ad vltimum finem conuertatur perfectè, eique per gratiam vniatur: & hæc est

A informatio [illegible], qua fides informis destituitur [illegible] fide informi, de illa quæro an à Deo [illegible] & conseruetur.

Tertia Conclusio. Fides informis à Deo conseruatur. Hæc [illegible] secunda pars difficultatis in hac sect. proposita, quæ quia ex præcedenti doctrina sequitur & pene exposita est, illam prius volui declarare [illegible] tatem continet iam inter Catholicos indubitatam: nam fides informis ex dictis [illegible] gratiæ, & charitatis consortio non [illegible], & hæc amicis gratia manet iuxta Tridentinum sessio. 6. cap. 15. & canone 28. & contra nostri temporis hæreticos probant Bellarmin. tom. 4. de iustific. lib. 1. c. 4. Valent. tom. 3. disp. 1. q. 4. punct. 4. Suar. tom. 3. de grat. lib. 11. cap. 5. & sacræ paginæ, sanctorumque B Patrum testimoniis: quia vero manere non potest hæc informis fides, quin conseruetur à Deo, qui omnia quæ sunt, in suo esse conseruat, vt nemo, qui Christianus philosophus sit, negare potest; quod cum D. Thom. docent Theolog. 1. par. quæst. 8. artic. 1. & quæst. 104. artic. 1. sequitur necessario fidem informem à Deo conseruari. Præcipuus locus ex quo hæc catholica veritas deducitur, est in epistol. Iacob. cap. 2. *Quid proderit fratres mei, si quis fidem dicat se habere, opera autem non habeat, numquid poterit fides saluare eum?* & infra *fides sine operibus mortua est, otiosa est*: operum vero nomine charitatem significat, qui enim charitatem habet legem implet & operibus à lege requisitis satisfacit, & sine charitate opera otiosa sunt, & legem perfectè non adimplent: sicut oportet. Alterum testi- C monium sumitur ex 1. ad Corint. 13. *Si habuero*, ait Paulus, *omnem fidem, itaut montes transferam charitatem autem non habeam, nihil sum*. Tertium ex Matt. 7. *Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum*. In hunc enim sensum à sanctis patribus exponuntur, vt videre est apud interpretes, & recentiores citatos: ratio vero est quia ex natura rei fides connexionem non habet cum charitate: habet enim obiectum omnino diuersum circa quod homo operari potest etsi circa obiectum charitatis operari detrectet. Nam poterit credere ex testimonio Dei ea, quæ ab Ecclesia proponuntur, etiamsi diligere Deum super omnia pro eo statu, & tempore desinat: & deinde ex libera Dei ordinatione non constat eos habitus seu dona infusa à se D inuicem inseparabilia: immo oppositum sacræ scripturæ declarant, accedente œcumenici Concilij definitione: ergo nulla ratio est cur non maneat fides à charitate separata: imo est optima conuenientia, quæ ostendit Deum ad rei naturam libera determinatione se accommodasse, & fidem separatam à charitate conseruari statuisse. Probant aliqui recentiores ex eo loco Esai. 1. *Nisi Dominus exercituum reliquisset nobis semen, quasi Sodoma fuissemus & quasi Gomorrha similes essemus.* Verum nullus boni nominis author pro semine hoc loco fidem in peccatoribus relictam interpretatus est: Nam Basilius, & Hugo de Christo seruatore declarant, qui semen Abrahæ fuit, & nisi ipse nos redimeret omnes perijsse-

X iiij

rent. Hieronymus, Cyrillus, D. Thom. A Hieremo & alij de Apostolis, Cornel. & Sanch. magis ad literam ex Iudæis, qui superfuerunt captiuitati Babilonicæ, itaque locus iste ad institutum nihil facit.

Prima ergo congruentia est: quia per fidem in Christo manemus & membra sui corporis mystici facti sumus, per charitatem, & illius opera verba & præcepta Christi in nobis manent, quia sub nostra obseruatione sunt: ita exponit Cyrill. lib. 10. in Ioann. cap. 18 illud Ioann. 15. *Si manseritis in me*, vtique per fidem, *& verba mea in vobis manserint*, scilicet per obedientiam & charitatem. At non statim, ac membrum aliquod ægrotat, & suam nequit in corpore vitæ functionem B obire, resecandi iubetur, sed illius curam habemus, & apto medicamine sanitati restituere curamus: Cum ergo fidelis amissa gratia adhuc in Christo maneat, non vt viuum membrum, sed ægrotum seu mortuum, sane per fidem cum illo vniri & membrum illius fieri opus erat: soluto enim vinculo charitatis, nisi in fide vniretur, præcisus & separatus à Christo censeretur, & ante tempus membra sua misericors Dominus noluit præscindere, quia præuidit quod si paululum expectaret multos recuperata gratia ad maximum sanctitatis gradum peruenturos: neque hoc solum de fidelibus post Christum; sed de omnibus, qui præcesserunt est intelligendum: omnes enim in Christi fide saluati sunt: nam & qui præibant, & qui sequebantur clama- C bant Osanna, quia omnium vna, eademque fides erat, qua Christo, vt pote capiti membra vnirentur iuxta gloss. magnam in cap. firmiter de summ. Trinitat. Altera congruentia est: quia non est dubium Deum nolle mortem peccatoris: sed vt conuertatur, & viuat: Atqui efficax remedium est ad resurgendum à peccato, actus fidei exercere, præsertim circa diuinam promissionem de beatitudine charitatis operibus consequenda: item circa diuinæ iustitiæ vltionem, quæ æterno supplicio sceleratorum crimina acerrime iudicabit. Vt ergo peccator actus fidei ex gratia Dei prouocante modo magis connaturali eliceret, principium requirebatur intrinsecum, quod potentiam ad actus supernaturales producendos eleuaret. At dices: sicut relictus est habitus fidei vt connaturali modo actus fidei eliceretur à peccatore, ita deberet relinqui D etiam habitus pœnitentiæ, si quidem illius actus nempe contritio est propria & proxima dispositio ad recuperandam gratiam: Respondeo tamen contritionem vt proxima dispositio sit ad obtinendam gratiam extra sacramentum, necessario esse detestationem ob motiuum charitatis, vt patet ex. Tridentino sess. 14. cap. 4. vbi ad remissionem peccati extra sacramentum requirit contritionem charitate perfectam, & hæc est Theologorum communis sententia cum D. Thom. 3. par. quæst. 85. art. 6. & quæst. 86. art. 3. vt testatur Coninc. de sacram. pœnit. disp. 2. dub. 2. conclus. 2. Atqui, vt hæc contritio à principio connaturali intrinseco eliceretur, oportebat vt cum fidei habitu remaneret charitas:

hac vero remanente iam informis non esset fides vel pœnitentia, quia charitas a gratia non separatur, sed illam perpetuo comitatur; quemadmodum enim terminus amoris diuini est gratia iusti, ita mutua correspondentia actualis, vel habitualis ex parte iusti erga Deum est actus vel habitus charitatis, quo voluntas Deo supernaturaliter vnitur per amorem si non actualem, saltem habitualem, cui omne peccatum mortale opponitur, & ideò per quodlibet tota simul deperditur, sicut de fide dicemus per quodlibet peccatum infidelitatis totum amitti habitum fidei: solum ergo amissa gratia relinquitur habitus fidei & spei quando per peccata ipsis speciatim contraria non amittuntur, quia hi habitus necessariam non habent connexionem ex natura rei cum gratia & alioqui illorum actus necessarij sunt antecedenter vt peccator disponatur ad habendum contritionem perfectam, per quam ad Deum conuertatur: nemo enim per contritionem in Deum conuertitur quem & cui non credat & à quo peccati veniam, & salutem non speret.

Restat antequam ad alteram tituli partem veniamus soluere duo argumenta pro sententia Bannes. Ad primum dico pendere quidem actum fidei à pia affectione voluntatis, nego tamen, vt ab hac pia affectione moueatur intellectus ad credendum, requiri voluntatem charitate perfectam. Etenim motiua credibilitatis eadem manent in statu peccati: quare his per intellectum cognitis ex auxilio gratiæ excitantis, per illuminationem & inspirationem, tam intellectus quàm voluntas moueri possunt, hæc ad imperandum, ille ad eliciendum fidei actum, sicut enim negare non potest catholicus, aliquos actus de se honestos in statu peccati à voluntate libere imperari, & ab intellectu alijsque potentijs exerceri posse, quia alias omnia opera peccatoris ante iustificationem essent peccata: quod est contra fidem vt patet ex Tridentino sessio. 6. Canone 7. ita in eodem peccati statu concedendum est necessario posse voluntatem ex gratia Dei præueniente vocatam intellectum determinare ad assensum veræ fidei de se honestum: quamuis propter extrinseca impedimenta, de quibus supra, non ita promptè ac feruenter voluntas id efficiat regulariter loquendo. Ad secundum iam superiori sectione dixi habitum fidei practicum esse, & speculatiuum, & de sua ratione vtrumque formaliter habere: quare falsum est, quod assumitur, solum esse practicum, neque ex eo quod intellectus moueatur à voluntate libere ad credendum, sequitur omnem actum credendi esse practicum: nam alioqui libera speculatio cuiuslibet scientiæ speculatiuæ esset practica, quod est falsum: Neque magis verum est, quod additur, non posse rectum esse appetitum in statu peccati, si sermo sit de voluntate actuali rectæ rationi conformi, & circa obiectum de se honestum: nam talis est voluntas per quam peccator libere actum de se honestum in materia alicuius virtutis naturalis exercet. Imo per huiusmodi actus se dispo-

nere

nere incipit ex gratia Dei peccator ad iustificationem secundum Tridentinum sessio. 6. cap. 6. vnde colliges habitum supernaturalem quem ex parte voluntatis ponendum esse dicemus infra in hac quæstione ad eliciendam piam affectionem supernaturalem modo magis naturali ex principio intrinseco proportionato, simul manere informem, & habitum fidei comitari ob rationes adductas, quæ eodem modo militant in piæ affectionis habitu. Non est tamen eadem ratio de habitu prudentiæ supernaturalis, quia licet aliquod prudentiale iudicium requiratur antecedens piam affectionem, hoc non oportet vt in entitate sit supernaturale in multorum opinione; infra sect. 8. sequemur: & quamuis tale iudicium requireretur, ex auxilio Dei eliceretur, eo quod prudentiæ infusæ habitum ob peccatoris demeritum iure Deus abstulit, quia timere eum nesciuit, quod est sapientiæ initium. Etenim dedecebat habitum prudentiæ infusæ relinqui in impio, quem sacra pagina stultum appellat, prouerbior 1. numero 7. *Timor Domini initium sapientiæ; sapientiam atque doctrinam stulti despiciunt*: septuaginta transferunt, *Disciplinam impij spernent.* Aquila. & Theod. *Imprudentes spernunt*: stultitia enim pro iniquitate in sacris literis sæpe vsurpatur.

9. De prima tituli parte; an scilicet fides habitualis informis ante gratiam, & charitatem producatur à Deo, tres sunt opiniones: prima docet habitum fidei absque gratia nunquam produci, quamuis enim infidelis, vel hæreticus per actum veræ fidei credat omnia, quæ nostra fides docet, imo & baptismum suscipiat infidelis si alioqui dispositus non est ad recipiendam gratiam, iuxta hanc sententiam non recipit habitum fidei, neque spei, (de hac enim eadem est ratio) videtur D. Thom. 1.2. quæst. 62. artic. 4. quatenus ait, licet inter actus fidei, spei & charitatis detur prioritas non tamen inter habitus dari: item in 3. distinct. 23. quæst. 2. artic. 5. in corpore & 3. par. quæst. 85. artic. 6. Clarius eandem opinionem tuentur Scot. in 3. dist. 36. artic. 4. Gabriel ibidem quæstione vnica artic. 2. par. 3. Durand. distinct. 23. quæst. 6. artic. 3. Richard. artic. 6. quæst. 3. Almain. tract. 2. Moral. cap. 2. Vega in Tridentinum lib. 7. cap. 28. & probabilem credit Suar. de fide disput. 7. sect. 3. numero 4. & vt magis verisimilem defendit Aragon. 2. 2. quæst. 6. artic. 1. in fine: probatur primo ex Tridentino sessio. 6. cap. 7. vbi docet nos in iustificatione simul infusa accipere hæc tria dona, fidem, spem, & charitatem: ergo fides ante charitatem non infunditur. Secundo baptismus habet per se efficaciam infundendi habitum fidei, & aliarum virtutum vt in nostra Clement. de paruulis vt probabilius statuitur, & de adultis supponitur, & quamuis speciatim Clemen. non meminerit fidei, sed cum aliis virtutibus theologicis coniunxerit: certum est fidem in his comprehendi, & in cap. maiores de baptismo vbi ea controuersia refertur, de ea speciatim quæritur, an sicut infundi-

A ditur in adultorum baptismo etiam in baptismo paruulorum infundatur: certum ergo est baptismum habere efficaciam per se infundendi fidem, sed hanc non haberet, si ante infusionem gratiæ per actum fidei meritoriè infunderetur, quia ante baptismum adultus tenetur credere: nam iuxta præceptum Christi iubentur prius catechizari adulti, & profiteri fidem, Marci 16. *Euntes in mundum vniuersum prædicate Euangelium omni creaturæ: qui crediderit & baptizatus fuerit saluus erit.* Tertio sequeretur posse esse habitum fidei intensiorem habitu charitatis in iusto: quod videtur incommodum quia seruanda est proportio in habitibus infusis maioris vel minoris intensionis secundum mensuram habitualis gratiæ. Quarto, quia non videtur conue-

B niens vt homini Dei inimico infundatur donum habituale supernaturalis ordinis: & quod ante iustificationem imperfecte sanetur contra D. Augustin. lib. de vera & falsa pœnit. cap. 9.

Secunda sententia docet habitum fidei ante baptismum non infundi absque gratia & charitate: bene tamen in baptismo ob huius sacramenti virtutem: ita tenet Sotus 1. de natur. & Grat. cap. 8. Aragon. vbi supra ad vltimum in prima solutione: licet præcedentem sententiam magis probet in 2. vt diximus: probatur quia per hoc sacramentum etiamsi absque dispositione ad infusionem gratiæ adultus accedat, imprimitur caracter, qui est qualitas supernaturalis, quia ad hoc sufficit vera voluntas suscipiendi baptismum, & gre- 10.

C gi Christi se adiungendi: ergo etiam verus fidei actus sufficiens erit dispositio cum virtute baptismi ad infusionem habitus per quem iam fidelis maneat habitualiter, dispositus ad similes actus fidei eliciendos. Nihilominus tertiam sententiam, quæ vera est, & communissima sequenti conclusione exponam.

Quarta Conclusio. Habitus fidei informis infunditur à Deo per actum fidei tanquam propriam illius dispositionem, siue ante sacramentum baptismi, siue in ipso baptismo, siue post baptismum susceptum, quando deperdito per infidelitatem habitu rursus per verum actum fidei meritorie recuperatur sine sufficienti dispositione ad accipiendam gratiam: hæc est D. Thom. 2. 2. quæst. 6. artic. 1. ad 3. vbi ait, *Qui accipit à Deo fidem absque* 11.

D *charitate non simpliciter sanatur*: & loquitur manifeste de dono fidei quod habituale intelligitur, vt ex argumento proposito constat, & ita illum declarant, & sequuntur ibidem Caietan. Bannes: item Medin. 1. 2. quæst. 62. artic. 4. Vnde in primo loco pro prima opinione citato, dico non agere ibi D. Thom. de prioritate temporis, quæ per accidens accidere potest inter habitus fidei, spei, & charitatis, sed de prioritate naturæ in actibus, & habitibus considerata, & ideo ait actum charitatis secundùm suam naturam necessario præsupponere actus fidei, & spei: non ita tamen habitus: quia non repugnat eorum naturæ quod simul sine dependentia vnius ab alio infundi intelligantur: sicut repugnat in actibus: similiter declaratur secundus locus, in

quo expresè D. Thom. considerat prioritatem naturæ in actibus: non in habitibus, qui simul ex se eodem tempore possunt infundi à Deo sine aliqua naturæ proprietate, vt patet in pueris rite baptizatis, quibus hi habitus simul infunduntur absque aliquo naturæ ordine in infusione seruanda: eodem modo declaratur tertius locus: eandem sententiam defendunt Valent. 2.2. disp. 1. quæst. 6. punct. 2. Vasq. 1.2. disp. 103. cap. 9. numero 117. & tom. 2. in 3. part. disput. 158. in fine Suar. 3. par. tom. 3. disp. 28. sect. 3. de gratia tom. 3. lib. 8. cap. 23. numero 11. & de fide disp. 7. sect. 3. numero 4. Salas 1.2. tract. 11. disp. 5. sect. 3. Turrian. de fide disp. 41. dub. 9. Coninc. de moralitat. act. superna. disp. 6. dub. 4. Lorca 2. 2. disp. 32. Pesant. ibidem quæst. 7. artic. 4. conclus. 3. Probatur primo ex D. Augustin. qui lib. 1. ad Simplician. quæst. 2. ad initium ait, *In quibusdam tanta est gratia fidei quanta non sufficit ad obtinendum regnum cælorum*, & hanc dicit esse Catechumenorum habentium fidem sine charitate & infra: *Fiunt ergo inchoationes quædam fidei conceptionibus: non tamen solum concipi sed etiam nasci opus est*: quasi dicat per fidem concipi Christianum sed per charitatem nasci filium Dei. Item lib. 15. de Trinitat. cap. 18. dixit apertè: *Sine charitate quippe fides potest quidem esse, sed non & prodesse.* Secundo quia Concilium Tridentinum sectio. 6. cap. 7. cum ageret de conuersione infidelis & progressu vsque ad perfectum iustificationem in qua ait simul infusa accipere hominem illa tria dona fidem, spem & charitatem, subiungit. *Nam fides nisi ad eam spes accedat & charitas, neque vnit perfecte cum Christo, neque corporis eius viuum membrum efficit: qua ratione verissimè dicitur fidem sine operibus mortuam esse & otiosam*: in quibus verbis clare supponit. Concil. in eo iustificationis progressu & infidelis conuersione, quæ semper à fide incipere debet, posse infundi fidem sine charitate, quæ maneat mortua & otiosa: Atqui hæc solum est habitualis: ergo Concilium quando dixit illa tria simul infundi non loquitur de simultate temporis, in quo habitus necessariò simul infundantur, sed de simultate connexionis ad perfectam iustificationem requisitæ, & sic rectè cohærent antecedentia cum consequentibus in hoc capite; In quo non loqui Concilium de sola iustificatione peccatoris, sed etiam de conuersione infidelis, patet, quia iuxta mentem eiusdem Concilij alio loco declaratam in peccatore relinquitur fides: ergo non rectè diceret illa tria dona simul infundi in illius iustificatione secundum explicationem authorum primæ opinionis quatenus illa verba citata supponent de peccatore. Deinde quia in eodem capite, post illa verba citata, paucis interiectis subdit; *Hanc fidem ante baptismi sacramentum ex Apostolorum traditione catechumeni ab Ecclesia petunt*, ad quam dixerat nisi accederet spes & charitas mortuam & otiosam merito reputandam: ergo manifestè supponit fidem sine charitate infundi posse.

12. Tertio ad rationes & optimas congruentias venio, quæ meo iudicio hanc partem ita certam faciunt, vt ferè rem conuincant. Nam ex præcedenti conclusione patet fidem in peccatore relinqui sine charitate, & consequenter ex diuina ordinatione non dari connexionem inter hos tres habitus fidei, spei, & charitatis: sed non est fundamentum sufficiens, vnde connexio detur in prima productione non in conseruatione: Ergo etiam posita dispositione accommodata ad infusionem habitus, qualis est actus eiusdem fidei, statim Deus infundet habitum: minorem soluendo opposita fundamenta ostendam: respondent aliqui minus requiri ad conseruationem quam ad primam productionem: item turpius eiicitur quam non admittitur hospes. At bilem mihi in nasum conijcit Theologus, qui Nasonis carmine 5. de trist. 7. Theologicum in re tam graui argumentum soluit: iam verò proloquium illud contra ipsos est: quia vt conseruetur satis est si per actum infidelitatis habitus non expellatur: conseruatur ergo negatiuè nihil faciendo, quod directè illum expellat, & non acquiritur nisi positiuè vel per actum fidei, vel per maius augmentum gratiæ per sacramentum, seu actus aliarum virtutum acquisitæ, ad cuius proportionem consequenter virtutes infusæ adaugentur; & fides semel intensa non nisi per infidelitatem in totum deperditur: vt patebit sectione sequenti. Confirmatur primo: actus fidei est proportionata dispositiò intensioni, vel productio: intensioni quidem si actus sit magis intensus, quam habitus: productioni verò si adhuc infusus habitus non sit: adeo vt si actus supernaturalis produceret physicè habitum, sicut naturalis, proculdubio actum illum produceret, si non esset: vel intenderet, si habitus remissior foret: sed hoc sufficit ad meritum de congruo, quod consistit in proportione operis & præmij: ergo, &c. minorem ex eo ostendo, quia nullum præmium magis proportionatum actui fidei supernaturali Deus conferre potest secundum hunc communem, & ordinarium modum quo Deus hominem ad perfectam iustificationem disponit; etenim auxilia supernaturalia non habent tantam proportionem cum actu fidei quantam habet habitus eiusdem fidei. Confirmatur secundo: in peccatore ideo manet habitus fidei, vt modo magis connaturali eliciatur actus eiusdem fidei, per quem excitetur peccator & incipiat imperfectè disponi ad recuperandam gratiam: sed qui semel elicuit actum fidei, cœpit inchoatam, & imperfectam iustificationem: ergo est in statu conuenienti cui Deus infundat habitum ad perseuerandum in eodem statu permanenter, & habitualiter. Confirmatur tertio: si in sacramento baptismi confertur habitus fidei sine habitu charitatis, vt ratio pro secunda sententia ostendit, iam semel admittitur, neque in prima productione hos habitus habere necessariam connexionem: sed hoc posito etiam sine sacramento proprijssima dispositio ad infusionem habitus fidei est illius actus: ergo per illam habitus meritoriè de congruo obtinebitur: patet consequentia,

ſequentia, quia Deus ſemper de ſe paratus eſt ad conferendum donum, quod congrua diſpoſitio ex parte hominis depoſcit. Confirmatur quarto, quia ſicut congrua diſpoſitio ad gratiam Dei recipiendam eſt contritio perfecta ſeu actus charitatis, quamuis meritoria de condigno non ſit: ita congrua diſpoſitio reſpectu habitus fidei, eſt illius actus, quæ enim proportio eſt vnius actus ad ſuum habitum, eſt alterius ad ſuum: ergo ſi Deus paratus eſt ad dandum habitum charitatis etiam ante baptiſmum poſito actu charitatis, etiam paratus erit ad dandum habitum fidei vbi primum catechumenus verum fidei actum fecerit.

13. Ad argumenta pro prima ſententia quod attinet ad mentem D. Thom. iam oppoſita tria loca expoſuimus ne ſibi contrarius eſſe videretur. Ad primum argumentum conſtat ex ſecunda probatione illud ſimul non dicere ſimultatem durationis in qua omnes habitus inſeparabiliter infundantur, ſed ſimultatem connexionis eorumdem habituum vt homo ad perfectam iuſtificationem perueniat. Vel oſtenditur efficacia baptiſmi ad producendos eos habitus ſimul, ſi nullus præextiterit vt in paruulis, aut ad intendendos, ſi in gradu remiſſiori, quam gratiæ infuſæ menſura poſtulet, productos inueniat, vel ſi velis illud *ſimul* durationem ſignificare, ſane non indiuiſibilem intellige, ſed ſucceſſiuam pro toto illo tempore, quo diſpoſitio hominis durauit, & tota illa actuum ſeries, per quos homo à primo Dei auxilio vocante vſque ad infuſionem gratiæ, & charitatis ſe præparauit. Ad ſecundum reſpondeo ex illa Clement. & ex cap. maiores, nihil aliud probari quam efficaciam baptiſmi ad conferendum cum gratia habitus virtutum infuſarum paruulis; de adultis vero nihil decernit, ſed ſupponit veram doctrinam catholicam quod nunquam infundatur illis gratia ſine his habitibus, vel de nouo productis, ſi nullus præceſſerat (vt in aliquo caſu euenire poteſt) vel ſi præceſſit habitus fidei & ſpei creſcant in intenſione ad menſuram gratiæ. Itaque de adultis non excitabatur quæſtio: quia in illis habitus non deberent eſſe otioſi vt potè exiſtentes in hominibus vſum liberi arbitrij habentibus, ſicut dicebantur eſſe in pueris, qui rationis participes non erant: & ideo dubitabatur an ſtatim infunderentur: ex quo ſane non infertur quod illi textus ſupponant ante baptiſmum non infundi habitum fidei, nihil enim pertinebat hoc ad quæſtionem in illis motam: & quamuis ſæpè in adultis, quando baptizantur, habitus fidei iam præexiſtat, hoc non tollit merito conceſſam fuiſſe baptiſmo efficaciam ad producendam per ſe primam gratiam & omnes habitus infuſos, quia in pueris rite baptizatis ſemper hunc ſortitur effectum: & ſicut non defraudatur hac ſua efficacia, quia per actum charitatis catechumenus iam habituali gratia & habitibus infuſis ornatus ad baptiſmum accedit, vt ſæpè contingit: ita neque ſi cum habitibus fidei & ſpei ad eundem baptiſmum veniat, & illorum incrementum ſolummodo recipiat ad

A menſuram gratiæ per ſacramentum acceptæ. Dices adultum ante baptiſmum teneri ad credendum non tamen ad eliciendum actum charitatis ſeu contritionis, quia per attritionem ſufficienter diſponitur; ergo baptiſmus per ſe ſolum haberet efficaciam ad conferendum habitum charitatis, non tamen fidei: ſi quidem adultus tenetur elicere actum ad quem ſtatim ex ordinatione Dei ſequitur infuſio fidei: ſed conceſſo antecedente, nego conſequentiam: ſolum enim ex eo infertur magis neceſſarium eſſe actum fidei in catechumeno, quàm actum charitatis, vt ſe diſponat ſaltem ad attritionem; & ſacramentum ex opere operato gratiam conferat; non tamen ſequitur non eſſe neceſſariam virtutem, efficaciamque in baptiſmo, vt per ſe, &

B gratiam & virtutes infuſas generet, cum ſit ſpiritualis fidelium regeneratio; & ad paruulos per ſe ordinata, & ad adultos qui antea hanc gratiam non ſunt adepti.

Ad tertium, iam ex antecedenti ſectione conſtat, poſſe in iuſto intenſiorem eſſe habitum fidei, & ſpei, quam charitatis, & cæterorum habituum: quod mirum videri non debet, quia ſi in peccatore manent illi habitus ſine habitu charitatis, à fortiori in iuſto eſſe poterunt intenſiores, & quando hoc contingat oſtendimus eadem ſectione: ſolum ergo in eo ſeruanda eſt proportio, vt minus intenſi non ſint hi habitus fidei, & ſpei quam habitus charitatis, & quam gratiæ menſura depoſcit: ſunt enim omnes hæ virtutes veluti paſſiones, quæ gratiam comitantur &

C ideo illarum augmentum minus eſſe nequit, quia meritorie obtinetur & à Deo confertur ad proportionem gratiæ: poteſt tamen eſſe maius, quam de facto gratia depoſcat, quoniam non augentur hi habitus per ſolos actus, qui gratiæ, & charitatis augmentum depoſcunt: ſed etiam per illos qui à peccatore adhuc in ſtatu peccati relicto exercentur: & ſunt diſpoſitiones congruæ ad augmentum ſuorum habituum qui connexionem non habent neceſſariam cum gratia ſeu charitate.

Ad quartum, ſicut non eſt inconueniens quod habitus fidei relinquatur in peccatore inimico Dei, ita nullum eſt ſi detur catechumeno iam fideli: quia iam credit omnia myſteria fidei actu proportionato ad habitum: immo congruentiæ, quæ ſunt efficaces ad probandum in peccatore habitum fidei, con-

D firmant catechumeno verè credenti eundem eſſe concedendum: de mente D. Auguſtin. ſatis conſtat ex locis ſupracitatis, in eo igitur qui contra nos affertur, ſolum agit de imperfecta pœnitentia; & oſtendit Deum non remittere vnum peccatum mortale ſine alio, quod ad præſens inſtitutum non ſpectat.

In quibus ſubiectis & quandiu conſeruetur à Deo habitualis fides.

SECTIO IV.

Dvas partes habet hæc controuerſia: prima eſt de ſubiectis in quibus Deus fidem 1.
conſeruat habitualem. Secunda, quamdiu in

sis hæc fides conseruatur in quibus declarandis compendio vtar: quia difficultates quæ hic occurrunt partim in aliis materiis tractari solent, partim à recentioribus pro dignitate tractantur: & quidem quantum ad primam partem, extra dubium est solos Angelos & homines inter reliquas creaturas esse fidei capaces: sicut & soli sunt intellectiui: intellectus enim propria causa materialis & subiectiua est huius habitus: vt quæstione prima indicauimus: hic ergo solum in considerationem veniunt Angeli & homines, qui cum duplicem habeant statum in via, & in termino, de illis in vtroque statu est aliquod dubium: Nam de hominibus in via, saltem de primis parentibus, & de animabus in purgatorio constitutis quæri potest an in istis Deus fidem conseruet, & an illis primis scilicet parentibus infuderit in paradiso habitum fidei: de eisdem in termino viæ, nempe de beatis seu damnatis, an in illis conseruetur fides à theologis disputatur: & prætermissa opinionum diuersitate quid tenendum sit per sequentes assertiones exponam.

2. Prima assertio. Omnes Angeli in via fidem habuerunt tam actualem, quam habitualem: ita verior & communior Theologorum sententia docet cum D. Thom. 2.2. quæst. 5. artic. 1. & de veritate quæst. 18. artic. 2. Carthus. in 2. distinct. 5. quæst. 1 Palac. in 3. distinct. 25. disp. 9. Paludan. ibidem quæst. 4. quamuis cum quadam limitatione: nempe excepto primo Angelo: eo quod existimauit huic factam fuisse reuelationem euidentem in attestante cum qua fidem esse non posse putauit; & quia idem de aliis Angelis credidit Durand. in 3 distinct. 23. quæst. 9. numero 11. ideo negauit in Angelis fuisse fidem in via, sed aliam cognitionem nobiliorem, quod alij etiam tenuerunt, quos refert Suar. de Angelis lib. 5. cap. 5. numero 15. verum generaliter nostram assertionem præter citatos defendunt Turrecrem. lib. 1. de Eccles. cap. 25. numero 1. Viguer. in institut. cap. 20. §. 1. vers. 4. Ricard. artic. 2 paulo post initium & artic. 6. post medium: Valent. tom. 3. disp. 1. quæst. 5. punct. 1. Suar. vbi supra numero 6. & de fide disp. 6. sect. 9. numero 2. Turrian. de fide disp. 43 dub. 2. Ægid. de moralitat. actu. sup. disp. 17. dub. 1. conclus. 2. Caiet. Bannes. Arrag. Lorca & alij 2.2. quæst. 5. artic. 1. Probatur primo ex sacra pagina 2. ad Corint. 5. *Dum sumus in corpore peregrinamur à Domino, per fidem ambulamus non per speciem*: & ad Roman. 10. *Omnis qui inuocauerit nomen Domini saluus erit: sed quomodo inuocabunt in quem non crediderunt, quomodo credent ei quem non audierunt?* scio hæc loca & similia de hominibus solum exponi posse, neque ita vrgere aut conuincere oppositam sententiam, vt de temeritate arguatur: quod Valent. & Bannes citati existimarunt: posita enim cognitione aliqua supernaturali, qua Angeli Deum, vt authorem gratiæ agnoscerent, vt per amorem supernaturalem, ad Deum liberè moueri & ad gratiam disponi possent, nulla est necessitas præcisa concedendi in illis fidem: si quidem testimonia prædicta sacræ scripturæ aut Patrum id manifestè non docent. Nihilominus ratiocinatio D. Pauli in his duobus locis vt efficax sit non modo in hominibus, sed etiam in Angelis videtur militare: ideo cum maxima probabilitate in huius veritatis confirmationem adduci possunt: Nam in primo sicut nos dum in corpore sumus, & à Domino peregrinamur per fidem ambulamus non per speciem: ita contigit Angelis, qui in via prius fuerunt, & veluti à Domino peregrinantes non statim ad visionem Dei fuerunt introducti; sed creati, & præordinati ad illam in statu promerendi eandem beatitudinem: sicut & nos: ergo cum per speciem non ambularent per fidem, spem & charitatem in via professerunt; hæc enim sunt supernaturalia dona, quę Deus viatoribus in illius beatitudinis arrabonem creaturis intellectualibus elargitur. Præterea non minus Angelus inuocare Dei nomen debebat, vt saluus fieret, quam homo: At quomodo illum vt supernaturalem gratiæ authorem inuocare posset, & suam faciem videre optaret, æternæque felicitatis gaudia quomodo peteret, si illa supernaturalia mysteria per reuelationem à Deo non agnosceret? quando quidem per naturales sui intellectus vires illa attingere non poterat: oportuit ergo vt per fidem illa crederet, quæ sperare, & expetere debuisset: & hoc sane significare voluit Augustin. quando lib. 11. de Ciuitat. Dei cap. 9 dixit. *Lumen quippe verum quod illuminat omnem hominem in hunc mundum venientem: hoc illuminat omnem Angelum mundum, vt sit lux non in semet ipso, sed in Deo: à quo si auertatur Angelus, fit immundus, sicut sunt omnes qui vocantur immundi spiritus, nec iam lux in Domino, sed in se ipsis tenebræ priuati participatione lucis æternæ:* ex quibus verbis patet Angelum in via illuminatum esse sicut homo, quod cum proportione intelligendum est: Nam homo per auditum de fidei mysteriis instruitur & interuentu reuelationis partim immediatæ partim mediatæ, vt diximus: ergo similiter Angelus illuminatus dicitur ab Augustin. cum proportione ad hominem quod per reuelationem Dei immediatam, & per illuminationem à superioribus Angelis factam inferioribus & mediatam potuit euenire: alia patrum loca quæ procedunt de creatione Angeli in statu gratiæ, & consequenter huic sententiæ maximè consentanea affert Vasquez in 1. part. disput. 217. cap. 2. & alij etiam recentiores citati.

3. Oppones: Augustin. in loco citato ait Angelos bonos nunquam peregrinatos fuisse à Domino: & dein lib. 4. de Genes. ad lit. cap. 22 ait Angelos statim suæ creationis initio vidisse omnes creaturas in verbo antequam eas viderent in se: sed non poterant videre creaturas in verbo, quin verbum viderent: ergo cum hæc visio fidem excludat, videtur ex mente Augustin. in Angelis fidem non fuisse. Ad primum locum respondeo Augustin. in strictiori significatu verbum *peregrinari* accepisse, quam D. Paulum: Nam D. Paulus peregrinum pro viatore ad patriam tendente

tendente accepit, vt ipse se declarauit ad Hæbræos. 11. numero 13. *Quia peregrini & hospites sunt super terram, qui enim hoc dicunt significant se patriam inquirere.* Vnde cum Angeli viatores fuerint, sequitur ad eos testimonium Apostoli extendi debere. At D. August. peregrinos accepit pro iis tantum qui ob culpam a loco in quo creati sunt in locum tenebrarum, & ad hoc mundi exilium fuerunt relegati: quales non fuerunt vnquam Angeli, sed ij tantum, *qui* secundum Iudam, *non seruauerunt suum principatum, sed dereliquerunt suum domicilium.* Ad secundum locum dico cum Alber. 3. par. summæ, quæstione 18. membr. 2. art. 2. (vbi in nostram sententiam propendet & q. 2. membr. 2. vbi ab aliis refertur, nihil ad institutum pertinens docuit,) B non fuisse Augustini mentem Angelos in prima sua creatione statim vidisse Deum, & in Deo seu verbo creaturas: Nam ille sæpè indicat in prima creatione tam bonos quam malos æqualem habuisse suæ conditionis statum, & omnes potuisse cadere & in bono perseuerare, si vellent, & perfectam beatitudinem promereri, vt patet ex lib. 1. de corrept. & gratia cap. 11. Dixit ergo Angelos illas omnes res vidisse in verbo, quia eas cognouerunt per illuminationem, seu per scientiam à verbo acceptam, quod est sapientia patris. Vnde *In verbo cognoscere*, hoc loco apud Augustinum idem est ac in sapientia, seu veritate prima reuelante percipere: C quod ex eo probatur, quia Augustin. eodem cap. 2. 2. ait in Angelis simul fuisse has creaturarum cognitiones, sed cum interuallo vnius post aliam vnde sex creationis dies per sex cognitionum interualla distinguit, quibus creaturas in verbo prius viderunt Angeli, quam in se ipsis. Atqui ea quæ in verbo prius viso videntur, non successiuè, sed simul ex verbi visione innotescunt.

4. Ratione probatur conclusio tam de habitu, quam de actu; Primò, quia Angeli habuerunt in via cognitionem mysteriorum supernaturalem, verbi gratia mysterij Trinitatis, & donorum gratiæ ac visionis beatæ & aliorum; quæ quidem mysteria non nisi supernaturali cognitione percipere potuerunt, vt communiter docent Theologi cum D. Thom. 1. part. D quæst. 57. art. 5. & 64. art. 1. ad 4. & late docet Suar. lib. 2. de Angelis cap. 29. sed hæc supernaturalis cognitio erat infallibilis, & obscura; ergo erat fides habita ex reuelatione Dei: Minor suadetur, quia cum illa notitia ex peculiari infusione Dei proficisceretur, falsa esse non poterat: iuxta ea quæ quæstione prima sect. 4. diximus: ergo erat certa, & infallibilis non euidens, quia nonnulla attingebat, quæ per scientiam abstractiuam in multorum opinione euidenter agnosci non possunt; nempe mysterium Trinitatis, & promissiones Dei. Et quamuis sub scientia abstractiua supernaturali hæc obiecta cadere possint, vt probabilius existimo: non erat ita conueniens statui puri viatoris: quia talis cognitio non erat meritoria, neque per eam Angeli captiuabant intellectum in obsequium Dei, quare minus congruenter per illam ordinarentur Angeli viatores ad visionem beatam peculiari quadam ratione fidei correspondentem: quæ est veluti fundamentum speratæ beatitudinis, quæ idcirco à Paulo dicitur sperandarum substantia rerum: solum ergo superest, vt hæc cognitio supernaturalis habeatur ex reuelatione diuina, quæ etsi euidens esset in attestante, hoc non impediret veram rationem fidei iuxta dicta quæstione secunda sect. 7. neque actualem solummodo fidem, sed habitualem etiam sortiti sunt Angeli, quia in gratia fuerunt creati, & ad gratiam illi habitus fidei, spei, & charitatis tanquam proprietates ad suam formam consequuntur. Et præterea hic habitus datur, vt connaturalius cum illo operetur potentia intellectiua, & datur propter actum & per actum meritorie obtinetur: ergo si in Angelis fides constituitur, tam habitualis quam actualis est concedenda.

5. Rogalis an hæc fides eiusdem speciei fuerit cum nostra: Respondent aliqui negatiuè: primo quia fides in Angelis non fuit cum compositione, & diuisione, sicut in nobis: sed per simplicem apprehensionem nostro iudicio æquipollentem, & certificantem Angelorum intellectum per intuitum simplicem. At hic modus tendendi in potentiis est illis ita essentialis, vt omnino immutari nequeat, pertinet enim ad rationem sub qua, quæ potentiæ speciem tribuit, & quamuis generica sit, respectu actuum eiusdem potentię specie differentium, est tamen specifica, & distinctiua eiusdem potentiæ: & actus vnius potentię eiusdem speciei esse non patitur cum actibus alterius potentiæ specie differentis: ergo licet actus fidei habeant idem motiuum in fide Angelica, & humana, non ideo erunt eiusdem speciei quia illud motiuum coniungi debet cum ratione sub qua talis potentiæ, vt tribuat distinctionem actui adæquatè: & cum ratio sub qua in homine & in Angelo diuersa sit, diuersa etiam erit ratio adæquata, quæ speciem tribuit actibus fidei in Angelo & in homine. Secundo quia perfectior intellectus cum habitu supernaturali eiusdem rationis, & intensionis perfectiorem cognitionem producit: vt de visione beata grauissimi auctores docuerunt. Scot. in 4. distinct. 49. quæstione 11. & distinct. 50. quæstione 6. Durand. Richard. Palud. Olcoth. Caietan. Maior & alij quos refert Salas 1. 2. tract. 2. disput. 5. sect. 7. numero 87. Ergo cum Angelicus intellectus perfectior sit humano cum eodem habitu perfectiorem fidem habebit, & consequenter speciei diuersæ: & forsitan hoc tantum indicare voluerunt Alens. Bonau. & alij quos citat Suar. lib. 5. de Angelis cap. 5. n. 25. qui Angelis concesserunt cognitionem supernaturalem de mysteriis fidei nostra clariorem, quamuis illam fidem appellare noluerint. Tertio quia etiam in nobis ex diuerso tendendi modo, & ex diuersis, vt ita dicam nutibus potentiæ intellectiuæ, nempe assensu, & dissensu diuersi specie actus fidei esse debent: sicut in charitate detestatio peccati ex motiuo

huius virtutis est actus diuersæ speciei ab amore Dei ex eodem motiuo: etenim ille actus est per modum fugæ: hic per modum prosequutionis: similiter assensus affirmationem, dissensus negationem importat, & prior actus prosecutioni, posterior fugæ æquiparatur: huic sententiæ non deest sua probabilitas.

6. Nihilominus opinio verisimilior est, quæ fidem Angelicam eiusdem speciei esse cum nostra asseuerat: illam tenet Suar. tom. 2. in 3. par. disp. 29. sect. 3. Bannes 2. 2. quæst. 5. art. 1. in fin. Turrian. de fide disp. 43. dub. 2. quamuis hic addat actus fidei in Angelis fuisse cum compositione, quod minus probabile credo, quia modus cognoscendi vniuscuiusque potentiæ nempe per simplicem cognitionem, aut per complexam seu discursiuam est essentialis, & immutabilis: ergo quamuis cognitio potentiæ supernaturalis sit, ille non mutatur. Exemplum erit in potentia visiua, quæ non nisi per simplicem intuitum in obiectum fertur: quare nullo modo hæc potentia, suum videndi modum quoad hoc valet immutare. Probatur vero dicta sententia primo: nam intra terminos potentiæ intellectiuæ tota distinctio cognitionum supernaturalium in entitate habetur formaliter ex motiuo, & effectiuè ex principio habituali intrinseco complente potentiam, & constituente illam in actu primo adæquato, & proportionato ad eliciendos actus supernaturales: sed motiuum fidei Angelicæ, & humanę est idem, videlicet testimonium Dei, & idem habitus, qui ab eo motiuo, & ab actibus suam speciem desumit: ergo etiam actus fidei in homine & in Angelo est eiusdem speciei.

7. Secundo, tota diuersitas, & maior perfectio potentiæ naturalis in modo intelligendi materialiter se habet & per accidens, respectu actus supernaturalis, siue sit visio Dei clara siue obscura cognitio mysteriorum supernaturalium ex testimonio diuino habita: quia non concurrit per virtutem naturalem etiam inchoatam, sed per obedientialem: ergo quamuis modus naturalis cognoscendi in Angelo sit perfectior, & intellectus nobilior nihil confert ad distinctionem specificam fidei nobilioris in illo, quam in homine: mensuranda enim est perfectio actus à perfectione causæ principalis cuiusmodi est habitus eleuans intellectum, & sicut lumen gloriæ eiusdem speciei est in homine beato, & in Angelo, ita & habitus fidei: ergo actus perfectio habitui commensurata essentialis est eadem. Tertio intellectus Angeli cum lumine gloriæ æquali & cæteris paribus non elicit perfectiorem visionem quam intellectus humanus: vt docet D. Thom. 1. par. quęst. 12. artic. 6. in corpore & ad 3. Palac. Soto, Valent. Vasq. Medin. Ferrar. Henric. quos referunt & sequuntur Suar. de Deo lib. 2. cap. 21. numero 4. Salas vbi supra numero 88. ergo similiter intellectus Angelicus æquali lumine fidei eumdem actum in specie producet ac humanus: & ratio est quia sicut D. Thom. citatus ait, *Facultas videndi Deum non competit intellectui creato secundum suam naturam, sed per lumen*: ita de actu credendi dico facultatem ad credendum mysteriis fidei actu supernaturali non competere intellectui creato secundum suam naturam, sed per lumen seu habitum fidei. Vnde consequenter ad doctrinam D. Thom. ad 3. infero diuersitatem credendi non sumi ex facultate naturali, sed ex facultatè illustrata lumine fidei.

8. Quarto, quia similiter in homine siue assensus, & dissensus sint diuersæ speciei actus, inter naturales, siue non, semper in fide sunt eiusdem speciei: hanc tamen quæstionem logicis disputandam relinquo, mihi sane semper magis placuit opinio Gregor. quæst. 1. prolog. artic. 3. quod assensus, & dissensus non sint diuersi formaliter, sed obiectiuè; Nam iudicium semper est circa verum, non circa falsum, ideoque quando intellectus in falsum tendit, illud obiectum est indutum negatione: itaque verum per se, falsum non nisi negatum iudicatur: vnde diuersitas obiectorum materialium in actus refunditur: non quod sint duo modi tenendi eiusdem potentię specie diuersi: nam si obiectum sit idem, quod sub affirmatione iudicatur, oppositum sub negatione actu simili iudicatur: idem enim est assentiri huic obiecto, homo non est lapis, & illi, homo est non lapis: solum diuersitas est in significando intellectus nutum, & assentiendi actum, quæ diuersitas in modo significandi facit diuersas propositiones, & nutus assentiendi materialiter diuersos: vnde intellectus non assentitur alicui obiecto, quin oppositum falsum esse dicat, & consequenter illi dissentiat; saltem virtute: simili modo dicam de actibus charitatis per modum prosequutionis, & fugæ, omnes esse eiusdem speciei ex hoc capite præcisè: Nam detestatio mali propter motiuum charitatis semper coniuncta est cum prosecutione boni amati: etenim fuga mali oppositi cum sit recessus ab vno extremo, necessario illum sequitur accessus ad extremum oppositum; immo hic est finis, quò collimat tam prosecutio bonitatis, diuinæ per charitatem dilectæ, quam fuga oppositi mali; nempe vniri per voluntatem huic bonitati siue excludendo amorem oppositi mali, siue amplectendo ipsum bonum. Vnde in actibus naturalibus: actus voluntatis semper est velle nempe bonum amico & malum inimico, & hic dicitur odium ob diuersitatem obiecti materialis, non ob diuersitatem in modo tendendi potentiæ amantis, & odio habentis. Verum quicquid sit de hac quæstione, siue naturales assensus, & dissensus sint actus diuersæ speciei; siue non: dico in fide omnes esse eiusdem speciei, quia illa diuersitas in modo tendendi, si qua esset, materialiter se haberet, & idcirco non sufficeret ad variandam speciem in actibus, quorum natura non consideratur, neque mensuratur illius perfectio ex perfectione naturali potentiæ; neque item ex modo cognoscendi illius, sicut de actibus fidei ab Angelico intellectu productis dictum est; qui licet habeant aliquam perfectioné accidentalem, quę non inueniatur in actibus fidei ab homine elicitis in essentiali, quæ ex motiuo supernaturali desumitur, æque perfecti

perfecti sunt. Imo intensior esse potuit, & ex hac parte perfectior fides in humano intellectu, quam in Angelico, & talis fuit in Beata Virgine, cuius gratia cum magno excessu cuiusuis Angeli gratiam superaret, etiam habitus supernaturales ad hanc gratiam proportionati cuiuuis Angeli virtutes infusas in intensione superabant: Ex his tribus vltimis rationibus patet responsio ad opposita.

9. Secunda Conclusio. Primi parentes in paradiso fidem tam actualé quam habitualem habuerunt: est D. Thom. & aliorū quos pro prima citauimus, illamque expresse tradit Ægidius conclus. 2. vt omnino certam. Turrian. illa disp. 4. dub. 1. docet hanc sequi ad illā veritatem quæ sine errore negari nō potest, videlicet primos parentes fuisse in gratia creatos: ego verò temerariū, & errori proximum sentio contrarium affirmare: non tamen vt hæresim damnarem iuxta doctrinā Bannes ad art. 1. supra citatum & Vasq. 1. par. disp. 227. c. 3. Probatur primo, quia Conciliū Tridentinum sessio. 5. §. 1. ait, *Si quis non confitetur primum hominem Adam, cum mandatum Dei in paradiso fuisset transgressus, statim sanctitatem, & iustitiam in qua constitutus fuerat amisisse, &c.* sed ex D. Paulo ad Hebr. 11. sine fide impossibile est placere Deo; ergo si in eo statu Adam, & Eua Deo placuerūt, & sanctitaté, ac iustitiam quam perdidere, possidebant, impossibile est, quod fide carerent, nō enim erant comprehensores, sed viatores: quare non per speciem sed in ænigmate non per visionem, sed per fidem Deum agnoscebant. Secundo quia Gregor. XIII. & Pius V. damnauerunt inter alias propositiones Michael. Bai. Louanien. illam, quæ erat 24. nempe, *Absurda est eorum sententia, qui dicunt hominem ab initio quodam supernaturali & gratuito dono super ordinem naturæ suæ fuisse exaltatū, vt fide, spe & charitate Deum supernaturaliter coleret*: si ergo hæc propositio damnatur, ergo opposita cōformis fidei doctrinæ iudicatur. Tertio quia hæc est constans patrum sententia, vt videre est Genes. 2. plures referunt Turrian. & Coninc. citati: item Valent. 1. par. disp. 7. q. 2. punct. 2. Quarto, quia eadem ratio, quæ de Angelis hoc probat idem multo efficacius in primis parentibus ostendit.

10. Tertia Conclusio. In animabus existentibus in purgatorio, nō in damnatis permanet habitualis fides. Prima pars traditur à Suar. tom. 4. in 3. part. disp. 47. sect. 2. in fin. & de fide disp. 6. sect. 9. n. 4. Maldero 2. 2. q. 5. art. 2. dub. 3. Coninc. disp. 17. citata dub. 4. conclus. 3. Probatur primo, quia illæ animæ sunt fideles, & alioqui non sunt in termino gloriæ, immo neque omnino in termino viæ, hic enim præmij, vel supplicij status est immutabilis: illæ verò animę statum mutabunt: nam peracta sui reatus satisfactione ad æternam felicitatem transmigrabunt: Neque est aliquod impedimentū, ob quod nō possunt elicere actum fidei: Nam licet certitudo de testimonio Dei euidensior sit in attestante, propter ea quæ expertæ sūt transacto iudicio particulari: tamen adhuc mysteria supernaturalia, quæ credūt in se manent obscura; & vt sępè diximus euidentia in attestante ex coniecturis seu effectibus euidenter cognitis nō impedit fidem. Secundo animæ perenni actu spei, qua sperant fore vt aliquando ad videndum Deum perueniant, in tormentis consolari poterunt: ergo cum fides fundamentū sit spei, hæc sane eis auferéda non est, quamdiu in via animæ hoc certæ spei solatio indigebant. Secundam conclus. partem negauit Dur. in 3. dist. 23. q. 9. existimans in dæmonibus fidem supernaturalem mansisse, & videtur hanc opinionem accepisse à Magistro ibid. §. aliud est: idem tenet Alens. 3. par. q. 64. membr. 7. & in idem inclinant Iustinian. & Salmeron. in epistol. Iacob. c. n. 19. probabile credidit Valent. tom. 3. disp. 1. q. 5. punct. 2. E contra Bannes q. 5. art. 2. dub. 1. illam Dur. opinioné periculosam & errori proximam arbitratur. Nos igitur quamuis improbabilem, & parum fundatam esse sentiamus, nulla alia maiori censura dignā arbitramur. Ita Turrian. disp. 43. de fide dub. 3. & idē supponere videntur doctores, qui cum D. Thom. 2. 2. q. 5. art. 2. solum vt certam de facto hanc conclusionis partem tradunt, quin aliquā oppositæ opinioni censuram adhibeant: Ita Suar. de fide disp. 6 sect. 9. n. 9. Coninc. de moral. act. supern. disp. 17. n. 1. 2. & seq. Probatur primo ex Augustino qui lib. 9. de Ciuitat. Dei c. 21. ait dęmones non agnouisse Christū lumine fidei, sed efficacia signorum: item ex Dionys. cap. 4. de diuinis nominibus, qui docet damnatos carere omnibus diuinis donis. Vnde primā desumo rationem, quia damnati non solū sunt indigni omnibus diuinis donis supernaturalibus; sed etiā sunt in eo statu in quo habitus infusi suum finem sortiri non possunt: nempe iustificationem, seu accessum ad æternam beatitudinem. Secundo quia habitus fidei in damnatis non potest habere suum actum: ergo frustra in eis à Deo conseruaretur: probatur antecedens quia actus fidei indiget auxilio gratiæ excitantis ad hoc vt fiat: sed damnatis non dantur auxilia gratiæ vt potè in statu desperationis, & obstinationis ad malum constitutis. Tertio fides est inchoatio, & fundamentum iustitiæ vt docet Trident. sess. 6. c. 8. atqui admnati incapaces sunt iustitiæ & sanctitatis. Quarto ad credendum fide supernaturali requiritur pia affectio non modo actualis, sed etiam habitualis, mediante qua actus piæ affectionis connaturalis eliciatur, & hic habitus residens in voluntate semper comitatur habitū ex parte intellectus, vt dicemus ad finem huius quæst. sed in damnatis nulla esse potest pia affectio in Deū, neque honesta voluntas, immo actu opposito piæ affectionis, obstinato odio, & auersione feruntur erga omnem Dei auctoritatem, & potestatem, eamque si possent destruere, & perdere simplici & conditionato affectu desiderant. Ergo cum habitus huius piæ affectionis destruatur per actum oppositum in damnatis, conseruari non valet secundū ordinariam Dei legem, & consequenter neque habitus, qui cum illo coniunctus est, nempe habitus fidei.

Oppones primo. Character baptismi, item sacerdotij, iuxta communem theologorum sententiam manet in damnatis: ergo etiam manere potest habitus fidei. Resp. negando consequentiam disparitas rationis consistit in 11.

natura vnius, & alterius qualitatis: Nam characteres sunt tantum signa indelebilia gratię à Deo acceptæ in baptismo, & potestatis in sacerdotio, quæ operatiuæ nō sunt & solū in maiorem habentium confusionem relinquuntur: At habitus fidei in intellectu & habitus piæ affectionis in voluntate, sunt qualitates operatiuę & causę physicę suorum actuum ad quorum vsum ordinantur, & cum in damnatis neque vsum habere possunt, & contrariis actibus saltem ex parte voluntatis destruantur: merito in termino viæ aufertur vterque habitus spectans ad fidem intellectus, & voluntatis: ex eo enim solum in via relinquebantur à Deo, quamdiu peccato infidelitatis non destruerentur, quia cum peccatores resipiscere possent, & auxiliari Dei gratia excitari, ac disponi ad recuperandam gratiam, opus erat vt cum spe salutis eorum maneret spei fundamentum.

12. Oppones 2. verba Iacobi cap. 2. *Dæmones credunt & contremiscunt*, in quibus comparauit Apostolus Dæmonum fidem cum fide peccatoris mortua quam tamen veram esse fidem supra docuimus ex Trident. alias argumentum Apostoli vim non haberet ad eos coarguendos qui fide cōtenti bona opera charitatis minimè curabant, & in sola fide gloriabantur: quo argumento sæpe vsus est August. lib. de fide & operibus c. 14. & lib. 15. de Trinit. c. 18. & alibi sæpe: communis solutio quam recentiores citati & interpretes huic loco adhibere solent, est, argumentum Apostoli non peti ab eadem speciei fide, sed à pari, vel à simili, in sterilitate: sicut enim fides Christiani sine charitate sterilis est, & fructus bonorum operum, quæ vitam mereantur, non parit: ita fides dæmonum, vnde D. August. tract. 6. in Ioan. ait, *Magna est fides, sed nihil prodest si non habeat charitatem: noli de fide gloriari adhuc dæmonibus comparandus*: non dicit quod vtraque fides eiusdem speciei sit, sed quod vna alteri comparatur: Clarius adhuc Saluianus lib. 4. de Gubernatione Dei col. 2. luculenter in hoc sensu bonum exponit his verbis. *Numquid errauit Apostolus vt hominis Christiani fidem dæmoni compararet? non vtique: sed ostendere illud volens, quia sine operibus bonis nihil sibi per fidei supercilium vsurpare deberet; Idcirco ait a dæmonibus Deum credi: scilicet vt sicut dæmones cum esse Deum credunt, tamen in peruersitate perdurant: ita & quosdam homines quasi credulitatem dæmoniacam habere: qui cum se Deum credere asserant tamen à malo opere non cessant*: neque contemnenda est eorum solutio, qui etiam illam particulam *credunt* de præterito explicandam existimant, quod non semel in sacris literis vsuuenit, vt testatur Salmeron tom. 1. prolog. 18. regula. 5. vnum appono exemplum Lucæ 7. *Cui autem minus dimittitur, minus diligit*, id est minus dilexit, quem locum ex recentioribus melius explicauit Barradius tom. 2. lib. 8. cap. 9. de amore antecedenti in debitore, propter quem creditor iuxta amoris mensuram debitum remittit: hoc posito si verbum *credunt* pro crediderunt vsurpemus, efficacissimum erit argumentum Apostoli, neque solum à simili: sed à fide eius speciei procedet: Nam sicut dæmones vera fide crediderunt & tamen quia bona charitatis opera neglexerunt, nihil ipsis sua fides profuit idem fidelibus continget; qui in fide mortua gloriantur. Tertio, respondeo argumentum Iacobi forsitan contra hæreticos contorqueri, qui cum falso sibi persuaderent sine operibus fidem sufficere ad salutem, iam non in vera sed in falsa fide gloriabantur, neque magis supernaturalem habebant fidem, quam dæmones, posito enim quod iam in hoc puncto à vera fide defecerint, vanissimè se de Christiana fide iactabant. Vnde directè contra hanc hæresim Apostolus videtur se opposuisse, quam solutionem indicat Suar. de fide disp. 6. sect. 9. n. 10. & de hoc puncto idem doctor latius lib. 8. de Angelis cap. 6. agit.

Sed quæres si quidem hæc dæmonum fides supernaturalis non est, quænam erit? nam si naturalis dicatur, inferam, fidem naturalem testimonio diuino niti: nam dęmones non credunt ob testimoniū creaturæ, ergo ob testimonium Dei. Resp. cum D. Thom. 2. 2. q. 5. art. 2. & aliis theologis supracitatis, fidem dæmonum esse impropriè dictam, quia est assensus propter euidentiā signorum & rationum, quibus conuincuntur: nā licet quamdiu Christus Dominus vixit, non omnino conuincerentur, sed adhuc formidarent, & dubitarent an filius Dei esset: tamen post illius mortem vbi se minus potentes agnouere & postquā mortis, resurrectionis & ascensionis miracula viderunt, vbi prædicationis Euangelicæ propagationē bonos christianos in Christi fide saluari, malos verò damnari, experti sunt, iam nulla eis potest esse dubitatio, vera esse omnia quæ nostra fides docet: Vnde miraculorū experientia & rationum efficacia, conuicti iudicant, euidenterque à posteriori cognoscūt mysteria fidei, quia tamen res in se, quod ad quæstionem, quid est non innotescunt dæmonibus, sed adhuc manent obscuræ, ideo illa cognitio fides appellatur, non quia humano, vel diuino, testimonio nitatur: Vnde sequitur hunc assensum in dæmonibus non requirere piam voluntatis affectionem, sed necessario determinare intellectum ipsorū sine dependentia à volūtate: ita docet D. Thom. eod. art. 2. in responsione argumentum & alij ibid. Vasq. 1. p. disp. 219. c. 2. n. 6. Turrian. 2. 2. de fide disp. 43. dub. 3. §. sed contrarium, Coninc. vbi supra n. 27. ratio est quia euidentia signorū & effectuum perspicax dæmonum intellectus conuincitur: Nam sicut oculus apertus necessario videt rem sibi obiectam, ita malus Angelus effectus naturales sibi prǽsētes necessario intuetur & in iis cognoscit quicquid ipsi de se consequenter manifestant, & quicquid ex ipsis potest cōiectari: tanta certitudine quanta iidem effectus ostendunt: Neque obstat quod D. Thom. ad primum dixit fidem dæmonū esse quodā modo coactam & in 3. dist. 23. q. 1. art. 3. quęstiuncula 1. ait dęmones nō omnino liberè assentire rebus fidei: per hoc enim nō negauit eā esse simpliciter necessariā: sed nō esse verè & propriè loquendo coactam, quia hic assensus est à principio intrinseco effectiuè concurrente nempe ab intellectu dæmonis: coactio verò propria dicit vim ab extrinseco 13.

trinseco illatam passo non conferente vim sed renitente: quia tamen dæmones non vellent esse verum, quod euidenter iudicant ita esse, & hoc iudicium est contra hanc voluntatis displicentiam, dicitur coactum à D. Thom. & non omnino, sed aliquo modo liberum, quia dæmones possunt indirectè auertere intellectum ab eo obiecto alia cogitando.

Quarta Conclusio. In beatis de facto non manet fides habitualis, neque de potentia Dei absoluta, esse potest actualis de obiectis visis
14. seu euidenter in se cognitis: non repugnat tamen conseruari à Deo habitum fidei in intellectu beati: neque dari actum eiusdem fidei circa obiectum in se obscurum, ex testimonio Dei. De materia huius cōclusionis diuersimodè sentiunt authores, qui feruntur à Salas 1. 2. tract. 2. disp. 6. sect. 1. & Ægidio de præsentatione 1. 2. tom. 2. lib. 11. quæst. 8. art. 10. Etenim quod habitus fidei de facto maneat docuit Argentinas & Guillielmus de Bubione & probabile credidit Bonau. dubitatque Duran. E contra verò quod hic habitus, neque de potentia Dei absoluta esse possit in beato, tenet Capreol. Hispal. Bonau. Caiet. Medin. & aliqui recētiores: & à fortiori idē dicunt de actu fidei; de quo præter citatos idem existimant D. Thom. Scot. Gabr. Richard. & alij. De facto tamen manere actum fidei probabile credit Guillem. de Rab. & alij quos refert Gregor. Arim. quæst. 2. prolog. art. 2. in 2. probatione 2. conclus. lit. F. & G. Quod tamen de facto neque habitualis nec actualis fides maneat in beatis, docet communis sentētia theolog. cum D. Thom 1. 2. quæst. 67. art. 3. & 5. 2. 2. quæst. 1. art. 4. & 5. & 3. par. quæst. art. 3. item de veritate quæst. 14. artic. 9. Scot. in 3. dist. 31. q. vnica Capreol. ibidem quæst. 1. art. 1. conclus. 2. Hispalen. quæst. 1. art. 1. conclus. 2. & art. 3. Bonau. art. 2. quæst. 1. Richard. art. 3. quęst. 2. Bassol. quęst. 1. art. 3. §. dico 3. Gregor. quæst. 1. prolog. Caiet. & Medin. ad locum 12. citatum Suar. de fide disp. 6. sect. 9. num. 7. Turrian. disp. 43. dub. 4. Coninc. disp. illa 17. dub. 4. conclus. 1. Bannes, Lorca & Arag. 2. 2. quæst. 5. art. 2. Valent. tom. 3. disp. 1. q. 5. par. 2. Probatur primo auctoritate D. Pauli 1. ad Corint. 13. *Cum autem venerit quod perfectum est, euacuabitur quod ex parte est*, & inferius. *Nunc cognosco ex parte, tunc autem cognoscam sicut & cognitus sum.* Et cum supra de charitate dixisset, *Charitas nunquam excidit*, infra vt diuersitatem vię declararet, subdidit. *Nunc autem manent fides, spes, charitas*: ita hunc locum interpretantur Patres & recentiores expositores, vt videre est apud Iustinian. & Cornel. qui refert Ambros. Anselm. Theodor. Theophil. & Caiet. Clarissime Chrisostom. homil. 14. in eadem epistol. *Cessat quidem fides & spes quando aduenerint bona quæ fuerint credita & sperata.* Addo Hieronym. in eundem locum & August. serm. 13. de tempore. 2. quia dignitas status beatifici postulat vt omnis notitia beatorum non modo sit certa sed etiam euidens: siue pertineat ad cognitionem matutinam siue ad vespertinam: sed fides assensus est obscurus: ergo non datur in beatis, & consequenter neque habitus, qui ad illum inseruit, manere debet: alioqui esset otiosus, & inutilis: & quia illius loco succedit visio beata: maior probatur quia cognitio beati vel consideratur prout attingit obiecta in verbo cognita: vel vt in proprio genere alia à Deo manifestata percipit: de primis non solum de facto, sed neque de potentia Dei absoluta dari potest fides, vt ostendi quæst. 1. sect. 5. de secundis, de facto non dari fidem ex eo probatur, quia modus manifestandi aliqua obiecta beato extra verbum, debet esse consentaneus statui beatifico, & visioni claræ Dei: est enim vespertina cognitio bea tiquædam emanatio à priori, ergo sicut in priori ostenditur obiectum clarè & euidenter, ita in secundo. Tertio quæ Deus beatis reuelat extra verbum, per scientiam infusam manifestare potest, & per speciem repręsentantem obiecta in se clarè & euidenter: sed hic modus cognoscendi est magis consentaneus statui beatorum: ergo de facto ita cognoscunt quę extra verbum illis manifestantur videlicet per scientiam infusam.

Obijcies aliquos patres expressè affirmasse fidem, & spem manere in beatis. Ita Irenæ. lib. 2. contra hæres. c. 47. & lib. 4. c. 25. & clarius de fidei actu id docet Photius Constant. in illum Pauli locum proxime citatum Resp. primo illos patres aliter legisse locum Pauli atque nos in vulgata editione habemus: vbi enim est *nunc*, ipsi legerunt *tunc*, quare mirum non est si ob auctoritatem Pauli ita existimarint. Secundo quia solum significarunt fidem, & spem manere non in sua specie & entitate, sed secundum aliquem gradum sui ipsis & alis præstantioribus actibus commumunem: Nam fides mansit secundùm certitudinem & firmitatem in visione: spes vero quoad affectum inhæsionis inseparabilem in possessione ipsius Dei: ita eos patres exponit Valent. vbi supra.

Altera Conclusionis pars, de potentia Dei absoluta non repugnare in beatorum intellectu fidem habitualem à Deo conseruari & 15.
actualem reperiri, approbatur ab Scot. in 3. dist. 31. q. vnica §. respondeo & ad 2. Durand. ibid. q. 3. Bassol. q. vnica Guillem. q. 1. art. 2. ad fin. & in 3. dist. 24. q. 2. vbi etiam Palud. q. 2. & in 3. dist. 31. q. 2. Argent. ibid. artic. 3. & q. 3. prolog. art. 2. Suar. vbi supra est: probatur de habitu, quia nulla in hoc apparet contradictio: Nam habitus non habet repugnantiam logicam cum visione Dei, seu cum statu beatifico: sed solum secundum legem Dei ordinariam fundatam in quadam connaturalitate & decentia status beatifici, quæ non impedit Dei omnipotentiam: vnde Deus ob alios fines posset eundem habitum in eo statu conseruare: & prætermissis aliis ad ornatum potentiæ, & vt si aliquando transeunter Deus vellet aliquid reuelare beatis, haberet ipsorum intellectus principium intrinsecum, vt actum fidei supernaturalem sine peculiari auxilio eliceret. De actu verò etiam ostenditur iuxta nostram sententiam, nimirum euidentiam præcisè in attestante non tollere fidem. Quamuis ergo beatus certo cognosceret Deū esse æquè prudenter videre posset sibi certam aliquam veritatem reuelari, si tamen illam in se nō vide-

ret, neque habitudinem diuinæ cognitionis A ad illam, adhuc illa maneret obscura, & sufficiens ad terminandum fidei assensum, præsertim quia nesciret infallibiliter illam esse reuelationem Dei.

Superest altera pars tituli, quamdiu conseruetur à Deo habitualis fides, quæ iam declarata est quod attinet ad terminum viæ videlicet in beatis & damnatis, de tempore viæ catholica sententia contra Durand. in 3. distinct. 23. quæst. 9. docet per quemlibet actum infidelitatis qui peccatum mortale sit, amitti omnino habitum fidei etiamsi vnus ex minoribus fidei articulis negetur: ita reliqui theologi in 3. distinct. 13. & cum D. Thom. 2. 2. quæst. 5. artic. 3. Probatur primo B ex D. Paulo 1. ad Timoth. 1. vbi ita scribit, *Habent fidem & bonam conscientiam, quam quidem repellentes circa fidem naufragauerunt*: in quibus verbis patet Apostolum loqui de fide, quæ habitualiter & permanenter in homine perseuerat, quam in totum amisisse naufragij nomine declarat, vt Chrisostom. obseruauit homil. 5. ait enim sicut naufragus amissis omnibus nudus euadit, ita ex fide excidentem nihil sibi ex Dei donis, ac virtutibus amplius retinere: & ponit exemplum Apostolus. *Ex quibus est Hymenaus & Alexander*: quos circa particulares fidei articulos errare constat, nam hoc sanctus Paulus declarat de Hymenaco 2. ad Timoth. 2. numero 17. *Ex quibus est Hymenaus & Philetus*, C *qui à veritate exciderunt dicentes resurrectionem iam esse factam*: & de Alexandro 2. ad Timoth. 4. numero 15. *Quem & tu de vita valde enim resistit verbis nostris.* Paulo enim infensus suæ maleuolentiæ virus in ipsam etiam Pauli doctrinam, Euangelicamque veritatem in aliquibus euomuit. Suadetur secundo ex Trident. sessio. 6. cap. 15. vbi ita ait: *Asserendum est non modo infidelitate per quam & ipsa fides amittitur; sed etiam quocumque alio peccato mortali quamuis non amittatur fides acceptam iustificationis gratiam amitti.* Et sane miror aliquos recentiores existimare hunc locum de actuali fide, non de habituali necessario intelligendum. Etenim Concilium non de actuali gratiæ dono, sed de permanente & habituali loquitur, eodemque modo de fide dicit per infidelitatem amitti, quo gratia per quodlibet peccatum mortale: ergo expressa Concilij definitio de dono illo à Deo infuso, quod fides dicitur, omnino est intelligenda: quia actualis fides vt desinat esse, nullo opus est infidelitatis peccato: similiter, & actualis gratia; neque enim opus est vt semper continuo motu Deus excitante gratia peccatorem vocet, aut iustus semper in continuo virtutis actu perseueret. Tertio idem hac prima ratione ostenditur ducta ab absurdo, quod sequeretur si hæreticus vnum fidei articulum negans retineret fidem. Nam esset hæreticus, & fidelis; sicut enim puer ex solo habitu fidei, post baptismum verè fidelis est, & intra Ecclesiæ ouile manet, ita ille negans aliquem articulum si haberet habitum fidei fidelis diceretur verè, & intra Ecclesiæ gremium manere crederetur: hoc autem contradicit scripturæ: Ioann. prima epistol. cap. 2. vbi de hæreticis ita loquitur, *Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis, nam si ex nobis essent permansissent vtique nobiscum*: ex quo loco Patres colligunt notos talem hæreticos in Ecclesia non manere iuxta extrauag: vnam sanctam de maioritat. & obedien. Vnde idem Ioann. numero 23. dixit de illis qui iam in Ecclesiæ ouili non erant, quia Christi diuinitatem negabant. *Omnis qui negat filium negat patrem*: qui locus in simpliciori, & veriori sensu exponitur de fide & confessione patris: quasi diceret qui filij diuinitatem negaret, neque vera fide Deum colere: vt cum multis patribus docent recentiores ad hunc locum.

17. Quarto probatur à priori. Nam Dei testimonium vnum & idem est respectu omnium veritatum fidei, est enim eadem auctoritas diuina, & prima veritas reuelata, quæ sola secundùm suam virtutem & infallibilitatem vt ita dicam intensiuè infinitam vnicuique articulo applicatur: sed qui negat vnum articulum huic veritati diffidit & dissentitur: ergo destruit totum obiectum formale credendi fide diuina ex suo iudicio hæretico scienter contra articulum in hac veritate fundatum iudicando: dico scienter, quia si quis ex inuincibili ignorantia, aliquid contra fidem sibi persuaderet, sane contra hoc Dei testimonium non peccaret, neque illi dissentire putaretur. Immo etiamsi ex sola ignorantia vincibili & crassa aliquid contra fidem credatur, sic credens non censetur peccare contra fidem, vt communior & verior sententia docet quam post alios tradit Sanch. in decalogo lib. 2. cap. 7. Vasq. 12. disput. 126. cap. 2. Azor. tom. 1 lib. 1. cap. 14. quæst. 9. Henriq. lib. 13. de sacram. cap. 17. numero 3. Turrian. de fide disput. 55. dub. 1. Nauarr. in Manual. cap. 11. numero 2. Malderus 2. 2. quæst. 11. artic. 2. Bannes & Aragon. ibidem. Sayro in Claui lib. 2. cap. 9. numero 34. Coninc. de moralitat. actu. supern. disp. 18. dub. 4. numero 25. & dub. 7. numero 97. quamuis iste mortaliter peccaret propter negligentiam, crassamque ignorantiam contra præceptum D addiscendi mysteria fidei: ratio verò cur contra fidem non peccat, est, quia ad hæresim requiritur pertinacia, qua quis resistat auctoritati Ecclesiæ sibi sufficienter mysteria fidei proponenti, vt suo loco latius dicetur: qui vero solum ex vincibili crassaque ignorantia falsum contra fidem iudicat, non est pertinax nec resistit auctoritati Ecclesiæ: vt patet. Confirmatur hæc ratio: Nam fides infusa non constat diuersis habitibus seu diuersis partibus, per quas ad diuersa obiecta extendatur: sed ex sua ratione obiectiua est omnino simplex & indiuisibilis, ita vt quamuis reuelationes diuersimode se habeant materialiter, tamen tota ista diuersitas est per accidens, neque spectat ad rationem formalem quæ in testimonio Dei infallibilem habente connexionem cum qualibet veritate consistit, vt dixi quæstione secunda sect. 6. vnde patet diuersam esse rationem in aliis scientiis, & in fide humana: Nam diuersæ conclusiones ex

ex diuersis principiis deducuntur, & diuersos habitus gignunt, quare vna conclusio negari potest, quin tota scientia amittatur. Item fides humana fallibilis est, & non semper veritatem attingit; hominis enim testimonium siue ex defectu cognitionis, siue defectu veracitatis non habet necessariam connexionem cum obiecto testificato: & ideo qui vnum hominis dictum negat; non idcirco propter eandem auctoritatem dicentis omnia illius dicta negare censebitur; quæ idem testificatus fuerit: nunc enim verum, nunc falsum dicere contingit.

18. Duo tamen adhuc supersunt dubia. Primum an quælibet infidelitas fidem physicè, & ex natura sua expellat non modo actualem, sed etiam habitualem; an ex ordinatione diuina seu meritoriè. Secundum an tota fides habitualis per quemlibet actum infidelitatis amittatur, itaut nunquam diminui, sed in totum perdi debeat. Quantum ad primum per quamlibet infidelitatem expelli physicè, & ex natura rei fidem tam habitualem quàm actualem defendunt Caietan. 2. 2. quæst. 5. artic. 3. Bannes ibidem Valent. tom. 3. disp. 1. quæst. 5. par. 3. Vasq. 12. disput. 91. cap. 4. Turrian. de fide disp. 44. dub. 2. & alij recentiores: ex his verò nonnulli docent actum & habitum fidei corrumpi, seu expelli efficienter, & formaliter, alij verò tantum formaliter ex natura rei: priorem dicendi modum probabilem existimat Ocham. quodlibet 3. quæstione 7. & videtur indicari à D. Thom. 2. 2. quæst. 24. artic. 10. vbi ait charitatem efficienter per mortale peccatum corrumpi, & artic. 12. docet fidem & spem tolli per peccatum sibi peculiariter contrarium, sicut charitas expellitur per quodlibet mortale: ergo significat per hæresim fidem efficienter corrumpi sicut charitas per mortalem culpam: ex iis verò qui solum contrarietatem formalem admittunt, expresè est Turrianus citatus & idem significare videntur alij nominatim citati, qui solius contrarietatis physicæ, & formalis meminerunt. E contra vero alij docent per actum infidelitatis expelli fidem solum demeritoriè & dispositiuè, quia per illam, subiectum ita disponitur vt repugnet habere actum fidei, & Deum moueat ad subtrahendum concursum quo habitum fidei conseruabat: ita tenet Scot. in 3. distinct. 23. quæst. vnica §. ad primum vers. ad aliud, Gabriel ibidem quæst. 2. artic. 3. dub. 2. & est iuxta Bona[illegible] distinct. 27. artic. 5. quæst. 4. vbi ait fidem expelli per errorem, sicut charitas per mortale[illegible]m, & distinct. 31. artic. 1. quæst. 1. ad [illegible] charitatem non expelli per contrarietatem formalem; Almai. tracta. 2. moral. cap. 5. in fine: idem in multis locis docet Suar. nullam admittens causalitatem ex natura rei in actu hæresis erga fidem, sed moralem seu demeritoriam, & ex ordinatione diuina, vt videre est tom. 3. in 3. par. quæst. 63. artic. 5. in commentario artic. & latius de fide disput. 7. sect. 4. numero 5. & tom. 3. de grat. lib. 11. cap. 7. numero 11. Coninc. disput. 18. dub. 4. numero 53. Malder. 2. 2. quæst. 5. art. 3. ad primum & ad quartum; Lorca de fide disp. 23. numero 7. & de charitat. disp. 22. numero 8. & vtriusque sententiæ fundamenta, si quid ponderis habent, inter probandam sequentem conclusionem producentur.

Quinta Conclusio. Hæresis non præcisè ob demeritum, neque per physicam efficientiam fidem expellit, sed per suam formam ex natura postulantem vt Deus concursum subtrahat, quo habitum fidei antea conseruabat. Iuxta hanc assertionem interpretor auctores primæ sententiæ Caietan. Bannes, Valent. Vasq. & Turrianum: imo etiam Scotum & aliquos ex illis, qui in secunda sententia citantur: quatenus docent non solum meritoriè, sed dispositiuè fidem per hæresim expelli, quia licet non declarent an illa dispositio ex natura rei cum fide pugnet, id non negant, sed videntur sequi posteriorem modum primam opinionem declarandi. Quatuor partes habet assertio. Primam sic ostendo: si meritoriè tantum expelleretur fides per actum infidelitatis, sequeretur non modo per hæresim, sed per formale odium Dei expelli. Nam odium Dei est maius peccatum, & consequenter maius demeritum est in eo, qui Deum odio habet: consequens tamen est falsum. Item qui per auaritiam, vel ambitionem multas gentes ad hæresim induceret, grauius peccaret, quam si solus ipse actum hæresis committeret; & sane multo magis demeritum esset in hoc homine respectu damni, quod infert Ecclesiæ Catholicæ; & respectu iniuriæ, quam fidei irrogat: & tamen hic si actum hæresis non eliceret, fidem non amitteret: ergo fides præcise ratione demeriti non corrumpitur. Dicet aliquis hoc ex ordinatione diuina prouenire. Deus enim non per quodlibet demeritum, etsi maius, statuit habitum fidei auferre, sed solum propter demeritum peccati infidelitatis: sed contra: quia hoc libere dictum est: nullus enim locus est in sacra scriptura, neque in Conciliis, qui hoc ad liberam Dei ordinationem reducat. Deinde nisi de ordinatione libera Dei nobis constet per aliquem effectum, sine fundamento illa asseritur: sed nullus est effectus magis conueniens ad indicandam hanc Dei ordinationem, quam natura actus erronei diuinæ fidei oppositi: ergo ex hoc talis ordinatio debet deduci: confirmatur, quia suspensio concursus diuini conseruantis rem aliquam in rerum natura non datur, nisi ad exigentiam causæ secundæ naturaliter, vel liberè operantis, vt patebit discurrenti per diuersos effectus à Deo infieri & conseruari dependentes. Ergo Deus non suspendit concursum per quem fidei habitum conseruabat, ex sola sua ordinatione libera, sine particulari respectu ad actum hæresis potius, quam ad alium, per quem magis ab homine offenditur, considerato tantum peccati demerito. 19.

Secunda pars, quod scilicet efficienter non expellatur fides per hæresim ita ostendo etiam cum authoribus secundæ opinionis, quoniam nulla forma expellit aliam efficienter à subiecto per se ipsam nisi producendo aliquid in eodem subiecto incompossibile cum illa: sed 20.

habitus hæresis per actum acquisitus non est A physicè incompossibilis cum actu seu habitu fidei: ergo fides efficienter non expellitur per infidelitatem: maior patet, quia calor non expellit frigus à subiecto quod informat efficienter, sed per se formaliter: minor etiam est manifesta: quia habitus acquisitus non expellit infusum, immò neque infusus acquisitum, vt experimento constat in eo qui de nouo iustificatus, habitus infusos simul cum gratia accepit & tamen difficultatem in exercitio earumdem virtutum & facilitatem ac inclinationem ad vitia antiqua illis virtutibus opposita experitur: quam doctrinam supponere videtur Tridentinum sectio. 14. cap. 8. de iustificatione. Et ratio est quia habitus acquisitus datur solum ad facilitatem operationis: habitus vero infusus ad substantiá actus, ideo B que vt dixi in sect. 1. est instar potétię: & deinde quæ propriam habent contrarietatem in eodem ordine, & sub eodem genere esse debent vt docet Aristotel. lib. 10. Metaph. cap. 6. Atqui habitus infusi & acquisiti in diuerso ordine sunt: ergo propriam non habent contrarietatem physicam, neque per suos actus se inuicem expellunt, sicut ij qui in eodem ordine sunt. Tertia pars quæ docet actum infidelitatis esse formam ex natura rei repugnantem actui fidei, sine dubio est D. Thom. 2. 2. quæst. 5. artic. 3. in corpore, vt ostendit illius ratio quam etsi D. Thom. accommodat habitui fidei, illam à fortiori actui cum quo immediatam & maiorem habet hæresis re- C pugnantiam possumus accomodare: etenim ex natura rei impossibile est, vt qui in actuali hæresi est, fidei actum eliciat: ergo repugnantia, quam habet hæresis actualis cum actu fidei non ex ordinatione diuina, sed ex natura ipsorum actuum prouenit: quorum vnus formaliter aliorum expellit: antecedens probatur quia ratio formalis fidei destruitur per quemlibet actum hæresis; sed dependentia actualis fidei à sua ratione formali est essentialis, neque potest auferri vel suppleri à Deo: ergo nulla potentia datur quæ faciat manere actum fidei cum actuali hęresi: Minor & consequentia patent: maiorem probo: formalis ratio fidei est vna & indiuisibilis Dei veritas reuelata, quæ ita applicatur vni articulo, vt implicitè D excludat dissensum circa quodlibet obiectum reuelatum, & sufficienter propositum: Nam omnibus eodem modo aptatur, & cum vna indiuisibilisque sit Dei auctoritas, eodem modo se habens comparatione omnium quæ reuelat, perfectam in omnibus consensionem requirit; & in omnibus sibi obedire deposcit, quia æqualiter & indiuisibiliter omnibus applicata est: ergo qui hanc ex toto corde fidem illi non adhibet, debitam illi reuerentiam denegat; & iam non diuina auctoritate in aliis credendis nititur: sed humana fide, aut propria opinione. Confirmatur eadem maior, quia qui diuidit quod indiuisibile est, & quod partiri se non sinit, sane illius naturam destruit: sed fides nostra est vna & indiuisibilis in ratione formali, quæ vel omnibus articulis applicatur, vel nulli: ergo qui dissentit per actum hæresis in aliquo huic rationi, nempe Dei testimonio, illius efficacitatem denegat, & illius auctoritatem penitus subuertit. Exemplum habemus in charitate in hoc particulari puncto: Nam sicut actus perfectæ charitatis inuoluit Dei amorem super omnia, itaut nemo Deum amare possit in particulari materia, eique placere, quia saltem implicitè in eo actu contineatur voluntas in reliquis omnibus Deo placendi, & nullum graue illius præceptum violandi (& hoc est diligere Deum ex toto corde sine voluntatis diuisione:) ita actus fidei circa aliquem articulum saltem implicitè continere debet perfectam obedientiam & reuerentiam Dei testimonio nobis sufficienter proposito, & excludere dissensum circa quodlibet à Deo reuelatum & eodem modo sufficienter propositum: quoniam pia voluntatis affectio à qua procedit particularis assensus circa vnum articulum, æqualem animi præparationem supponere debet ad reliqua, quæ simili modo sub eodem Dei testimonio cadunt: & hoc est credere ex toto corde vt dixit Philippus ad Eunuchum Candacis reginæ: *Si credis ex toto corde, licet.* Actorum 8. numero 37. & hinc est quod baptizandi antequam hoc sacramentum suscipiant, faciunt professionem fidei & si adulti sunt, per se respondent, si paruuli per sponsores, qui vulgo patrini dicuntur iuxta cap. in catechismo de consecrat. dist. 4. quam cæremoniam ab Apostolis traditam refert Clemens Roman. lib. 7. constit. cap. 42. & Dionys. de Ecclesiast. hierarch. cap. 2. refert consuetudinem antiquam de sacerdote baptizante, cuius ad catechumenum verba sunt, *Ad orientem transfert intuentemque in cælum, & manus tendentem, iubet Christo assentire, omnibus que sacris verbis, quæ à Deo tradita sunt.* Vnde sanctus Patriarcha Alexan. de ritibus baptismi colum. 6. refert verba per quæ baptizandus fidem suam profiteri consueuit. *Consentio tibi Christe Deus ego talis N. qui baptizor & omni doctrina, quæ reuelata est à te diuinitus per Prophetas & Apostolos sanctos Patres*: ex quibus patet fidem omnino indiuisam esse, & de sua natura talem respicere obiectum formale, quod æqualiter & indiuisibiliter ad omnia reuelata se extendat.

Dices esse diuersam rationem in actu amoris Dei super omnia & assensu fidei circa particularem articulum: quod amor Dei super omnia de se formaliter habet velle Deo in omnibus placere, & illum super omnia diligere: vnde repugnat cum quodlibet peccato mortali: quia implicat efficacitas velle placere omnibus, & in particulari aliquo displicere. At actus fidei per se formaliter secundùm suam substantiam & formalitatem cadens super aliquem articulum, non extenditur ad alia obiecta credenda: vnde non videtur formaliter repugnare cum errore circa alios articulos: quod sic probatur, nam assensus fidei circa Trinitatem non apponitur nisi dissensui circa eamdem, non verò, dissensui circa incarnationem. Immo neque per suam formam, seu naturam opponitur dissensui contra Trinitatem, nam dissensus in 21. deliberatus,

deliberatus, & primo primus idem potest esse secundùm rem, & entitatem actus, & tamen per illum non expellitur fides habitualis: immo fides actualis potest stare cum errore circa alium articulum ex ignorantia inuincibili: sed potest aliquis cum pertinacia perseuerare in eodem errore etiam postquam de eo sufficienter admonitus & instructus est; & tunc amittet fidem: ergo ille actus erroneus per suammet formalitatem non expellit actualem fidem nec habitualem: patet consequentia, quia supponimus eundem actum continuari cum aduertentia qui antea erat indeliberatus, vel perseuerare cum pertinacia inuincibili.

221 Sed contra quia sicut voluntas per actum charitatis formaliter anteponit bonum increatum reliquis omnibus creatis, ita assensus fidei circa verum reuelatum hanc comparationem facit saltem virtualiter & interpretatiuè cum omnibus mediis naturalibus, quæ contra verum reuelatum occurrere possunt: immo & cum mediis, quæ eandem veritatem demonstrent: Nam eo ipso quo quis diuino nititur testimonio assensum habet magis infallibilem & magis certum certitudine intrinseca quam haberet, si ex aliquo principio eandem deduceret veritatem: Ideoque dico etiam in hoc assimilari assensum fidei actui charitatis, nam sicut actus charitatis circa bonitatem Dei propter se amatam non requirit formalem comparationem cum creaturis, sed satis est virtualis excludens prælationem cuiuslibet creaturæ in amore, ita in actu fidei non requiritur actualis & formalis comparatio cum aliis obiectis contrariis, sed satis erit virtualis excludens assensum circa obiectum diuinæ veritati & reuelationi oppositum. Deinde nostra comparatio solum præcipuè recipit similitudinem in motiuo formali actus, quod tale est in vtroque actu, vt indiuisibiliter toti suo obiecto applicetur, sicut enim diligere Deum ex toto corde est Dei bonitatem omni bonitati creatæ anteponere in qualibet materia: ita credere ex toto corde est omnibus reuelatis sufficienter propositis assentiri seu nulli dissentire: in quo quidem pari passu procedunt; & inde prouenit repugnantia actus charitatis cum actu mortalis peccati; & actus fidei cum actu indelitatis, vt iam probaui. Præterea ad id quod additur de repugnantia actus erronei cum fide: notandum est, aliud esse errorem circa veritatem fidei materialiter, aliud verò errorem circa veritatem fidei formaliter: sicut aliud est assensus de veritate fidei, & assensus fidei, ille prior est assensus fidei materialis, posterior vero formalis, quando ergo error in veritate fidei est ex ignorantia inuincibili, non est infidelitatis actus, neque opponitur rationi formali fidei: similiter quando est indeliberatus, sicut actus necessarius, qui à pia voluntatis affectione imperante assensum ob testimonium Dei non procedit, actus fidei non est, qui regulariter fieri solet honestus & meritorius, vt in fine huius quæstionis dicam. Cum verò natura assensus intellectiui non consideretur materialiter tantum, sed formaliter,

A liter, vt repugnantia appareat vel conuenientia, quam cum alio assensu habeat, mirum non est, si error in fide materialiter sumptus manere possit cum actuali fide: & sane de eodem obiecto materiali clarum assensum & dissensum esse non posse: de diuersis etiam ob rationem factam assensum circa vnum articulum fidei cum dissensu circa alterum omnino repugnant ex sua natura: quæ natura debet considerari eo modo, quo actus virtutum & vitiorum opponuntur, nempe vt liberæ electiones, & actus humani ac liberi, meriti seu demeriti, bonitatis vel malitiæ capaces: & hac ratione dicimus actum hæresis, vt à pertinaci & impio, non pio voluntatis affectu procedit, repugnare cum actu fidei: non verò vt procedit ex ignorantia inuincibili: & licet B cum pertinacia manere dicatur idem actus materialiter erroris antea habiti ex ignorantia: saltem non manet idem formaliter vt de nouo cognoscitur dependens à diuina veritate, & reuelatione: quamobrem simpliciter non est idem assensus, quia hic ex ratione formali speciem sumit. Vnde vt actus erroris hæresis sit, debet obiectum, cui hæreticus assentitur, sufficienter proponi, vt contradictorium obiecti reuelati: quomodo non proponitur, quando ex ignorantia procedebat.

Hinc iam facile probatur vltima assertionis pars, actum hæresis secundum rei naturam postulare, vt Deus suspendat concursum C suum, quo illum conseruabat. In quo non negamus maiorem repugnantiam habere actum infidelitatis cum actu, quam cum habitu fidei: quia habitus saltem de potentia Dei absoluta posset conseruari in intellectu; in hoc enim contradictio nulla est: sed dicimus Deum se ad rei naturam accommodare suspendendo concursum habitus posita hæresi in intellectu ob rationem D. Thom. iam accommodatum actui, & suo modo congruentem habitui: Nam quamdiu intellectus est sub actu infidelitatis, formaliter expellit actum fidei, & consequenter impedit vsum habitus, qui iam redditur inutilis, & minus congruè appellat fidelem hæreticum, & ad fidem inutiliter inclinat intellectum in hæresi pertinacem: Confirmatur: destructa per hæresim ratione formali habitus, tollitur, quantum D ex parte naturæ fieri potest, ipse habitus: ergo quod Deus illum conseruet iam pendet ex absoluta illius potestate, non ex ordinario cursu naturæ: antecedens probatur, quia in iis quæ peculiarem Dei concursum requirunt, ad sui productionem, seu suspensionem concursus, ad destructionem: ex parte causarum naturalium non requiritur, vt ponantur causæ efficienter destruentes, sed vt taliter disponantur causæ naturales, vt rei natura illam productionem, vel suspensionem concursus Dei deposcat: hinc enim est quod positis dispositionibus requisitis in corpore organico, Deus determinatur ad creandam animam rationalem eidem corpori præsentem; & corruptis speciebus sacræ eucharistiæ Deus suspendit concursum ad conseruationem corporis Christi sub illis existentis, & hoc consequenter fit secundùm naturam huius sacra- 231

menti, quod datur vt alimentum spirituale animarum, & ideo sub speciebus panis constitutum, qui corporis alimentum est: similiter ergo siue habitus supernaturales per nostros actus non acquirantur, neque causam habeant in rerum natura efficientem: ita neque habent destructiuam, quæ formam illi perfectè contrariam producat: satis ergo est, quod talem habeat, quæ ex sua natura postulet subtractionem diuini concursus habitum conseruantis, quia cum hic ad credendum detur, & credendi vsus incompossibilis sit cum actu infidelitatis, tollitur finis, ad quem datus est habitus fidei: quibus verò modis contingat hic infidelitatis actus & quas conditiones requirat, ad titulos de hæreticis, de Iudæis, & Saracenis spectat.

24. Secundum dubium ex præcedenti facile soluitur: Nam omnes Theologi cum D. Thom. 2. quæst. 5. artic. 3. asserunt per quemlibet actum infidelitatis habitum fidei in totum deperdi, vt testatur Suar disp. 7. de fide sect. 4. numero 2. & Turrian. de fide disp. 45. dub. 3. Et quamuis hoc dubium speciatim tractari soleat de charitate à D. Thom. 2. 2. quæst. 24. artic. 10. & in 1. dist. 17. quæst. 2. artic. 5. & quæst. 7. de malo, artic. 2. item à Caietan. & aliis Thomistis citato artic. 10. vbi resoluunt Gratiam & charitatem diminui non posse: idemque tuentur Capreol. Duran. Bonauent. Richard. Gabriel. Dionys. Cisterc. Aliacen. Henr. Almai. Guillel. Paris. & alij quos sequitur Suar. tom. 3. de Grat. lib. 9. cap. 8. numero 7. eadem tamen vel potior ratio est de fide, & spe, vt idem Suar. aduertit numero 16. vt probetur, tria prænotanda sunt. Primum non ex eo habitum fidei diminutionem excludere, quod partibus intensiuis careat; Nam vt supra diximus, esse omnium theologorum communis opinio in habitibus infusis dari latitudinem gradualem propter quam intensiores & remissiores esse possunt. Secundum; Deum non minuere dona gratiæ sine causa ex parte nostra, propter quam illis efficiamur indigni, quare nisi homo ponat dispositionem seu formam repugnantem aliquomodo influxui conseruanti ea dona, non auferri, neque minui: ratio est, quia Dei dona sunt sine pœnitentia, & ipsius munificentia semper eadem est immutabilis, & æque diues; quantumuis maximis donis nos cumulet: & sicut auctore Deo nemo fit malus, ita eodem autore nemo fit minus iustus, & sanctus; neque ex Deo nascitur, quod ad inferiorem virtutis gradum descendat. Tertium: nullam ex parte hominis causam esse posse ad diminutionem habitualis fidei, nisi peccatum infidelitatis, vt supra diximus ex Tridentino, nam per alia peccata etiam grauissima fidem non amitti, idem Concilium docuit; & multo minus causa erit sufficiens sola cessatio actuum: Nam vt probabilius credo, etiam in acquisitis habitus non remittuntur per solum non vsum, seu carentiam actuum nisi occasionaliter, quia interim fiunt alij actus productiui habituum aliquo modo repugnantium aliis antea acquisitis; & ideo paulatim remittuntur. Deinde quicquid sit de habitibus acquisitis saltem de infusis per se alia est ratio, quia non sunt producti, neque aucti per nostros actus, vnde sicut per eos non augentur, ita neque eorum conseruatio ab eisdem actibus dependet: hinc iam probatur nostra resolutio: nam vel remitteretur fides per actum infidelitatis, qui mortale peccatum esset, vel qui esset veniale, quod in hac materia solum ex defectu deliberationis, & sufficientis libertatis contingere potest: nulla enim est materiæ paruitas in fide, ratione cuius actus perfectè deliberatus sit venialis culpa: sed per peccatum mortale infidelitatis non minuitur, sed tota tollitur: id enim definit Tridentinum: quia si solum diminueretur, non diceret absolutè amitti fidem per infidelitatem; & deinde ratio id ostendit: nam infidelitas non impedit solum actum fidei in magna intensione, sed in quacumque intensione omnem omnino tollit fidei vsum, & destruit rationem formalem fidei: itaut in nulla minima intensione, actus fidei elici possit ab homine sic disposito; sed hæc est repugnantia, quam adduximus, quæ ex natura rei Deum determinabat ad suspensionem concursus conseruantis habitum: ergo non solum determinat quoad conseruationem in minori intensione, sed vt omnino auferat illum habitum, hoc enim est speciale demeritum talis actus oppositi, quod in actu peccati etiam grauioris alterius speciei non reperitur. Confirmatur quia habitus fidei non ita contrarius est habitui infidelitatis, vt ab actu infidelitatis efficienter expellatur, vt supradiximus; Nam habitus fidei, & infidelitatis cum diuersi ordinis sint, & diuersi ordinis causas deposcant, non pugnant per actiuitatem suorum actuum, quæ quoniam in habitibus acquisitis non reperitur, se in gradibus remissis in eodem subiecto compatiuntur; & Deus vt auctor naturæ illos conseruat quamdiu alterius intensio non adeo augetur, quæ postulet suspensionem diuini concursus. Contrarietas ergo, & pugna habitus fidei, & infidelitatis non est in ratione naturæ nudè sumptæ, sed in genere moris & in ratione formali virtutis, quæ ex natura rei in nullo gradu fidei habitum sinit permanere, ex peculiari demerito præcedente in actu infidelitatis. Dices, post baptismum manent habitus erronei & infidelitatis in recenter baptizato, & Deus, vt auctor naturæ facit conseruanda illos cum habitu fidei, & paulatim remittendo: ergo etiam post actum infidelitatis, Deus vt auctor gratiæ debet conseruare habitum fidei in infideli, & paulatim illum remittere. Respondeo Deum de potentia absoluta ita potuisse facere, vt bene aduertit Turrianus dub. 3. citato in fine; de lege tamen ordinaria neganda est consequentia ob rationem datam, quia habitus nō pugnant inter se per physicam actiuitatem suorum actuum, neque in genere naturæ nudè sumptæ, sed in genere moris, & in ratione virtutis. Ideoque habitum infidelitatis acquisitum, & naturalem Deus naturaliter nempe paulatim corrumpi sinit, At habitum, qui à causa naturali nec produci neque corrumpi

rumpi potest efficienter, Deus tunc conseruare desinit, quando actus oppositi natura in genere moris considerata, quantum est ex parte sua destruit omnino rationem formalem talis habitus, & actus ipsius, cui opponitur per se immediate, habitui verò mediatè impediendo vsum illius, & illum tanquam inutilem excludendo. Vnde in hac expulsione semper est admittendum interuenire rationem demeriti, ex parte hæretici seu infidelis, non tamen præcisè sumptam, sed simul spectata natura actus infidelitatis, vt ostendi probando rationem demeriti per se sufficientem non esse.

Vtrum assensus fidei sit supernaturalis quoad substantiam, & necessariò requirat intrinsecum principium, conferens intellectui tum facultatem, tum facilitatem ad illum producendum.

SECTIO V.

1. HVc vsque egimus de causa efficiente habitus fidei, ex qua aliquas illius proprietates agnouimus, nunc de causa seu causis, (plures enim sunt,) efficientibus assensum fidei dicendum, ex quibus alia attributa tam habitus, quàm actus fidei innotescent. Cæterum in inuestiganda causa principali assensus fidei supponimus Deum esse illius causam principalem: tum quia nemo potest in via mysteria fidei cognoscere sine Dei reuelatione, vt testatur Concilium Arausican. Canon. 8. vbi ait nullos, *sine reuelatione Dei mysterium salutis æternæ per semet ipsos posse conquirere:* cuius reuelationis beneficium Deus vt auctor gratiæ in homines contulit: quia naturæ debitum non erat: tum etiam quia omnino necessaria est gratia excitans & adiuuans, præueniens & cooperans ad assensum fidei eliciendum: vt fides docet, & ex variis conciliis tradit Suar. tom. 1. de gratia lib. cap. 2. n. 5. & definit Tridentin. expresse sess. 6. canone 3. *Si quis dixerit sine præueniente spiritus sancti inspiratione & adiutorio posse hominem credere sicut oportet, anathema sit.* Necessitas verò huius gratiæ excitantis & adiuuantis ita ad singulos actus fidei in nobis datur, vt ne minimus quidem actus, qui fidei Christianæ sit, à fideli eliciendus, sicut oportet, esse possit absque hac præueniente gratia; quod etiam de fide certum docet idem Suar. citatus numero 7. & ratio à priori est, quia assensus fidei per se in sola auctoritate diuina obscure reuelante nititur, & ad illam reducitur omne motiuum credendi propter quod firmissime, & infallibiliter assentimur rebus omnibus, quæ vt à Deo reuelatæ proponuntur: hic autem credendi modus superat vires naturales intellectus, quæ proprio illius lumini commensurantur. Verum præter Deum aliam inquirimus causam secundam & principalem, si qua est, huius actus, quam ab ipso effectu nempe ab assensu fidei agnoscere oportet: Nam cum habituale debeat esse principium huius assensus, habitus vero per actus cognoscantur, Idcirco inquirimus ad con-

A firmationem doctrinæ in prima sectione traditæ, an hic actus fidei sit in substantia supernaturalis; & hæc est prima difficultas sub hoc titulo contenta: secunda verò quæ ex illa sequitur, est an talis assensus necessario requirat hoc principium intrinsecum intellectui quod sit causa principalis illius, & physico influxu effectiua assensum producat. Tertia, vtrum quando datur tale principium, intellectui conferat tum facultatem, tum etiam facilitatem producendi similes fidei assensus, quod attinet ad primam. Prænotandum est in hac difficultate, ne quæstio de nomine sit, actum secundum substantiam supernaturalem dici, qui secundum suam physicam entitatem & specificam naturam est superioris ordinis; nam quamuis sit accidens, quod

B dicit ordinem ad subiectum, non respicit illud prout est potentia subiectiua naturalis, sed vt obedientialis, comparata cum agente supernaturali, & diuini ordinis, vnde à nullo subiecto naturaliter exigitur, tamquam proprietas illius naturalis, & à nulla potentia non excedente vires naturales produci potest: hinc ergo est, quod actus sit talis naturæ, & excellentiæ, vt supra totam naturam, & illius vires in alio rerum ordine superiori collocetur. Deinde addo rem dici quoad modum supernaturalem, quando illa in sua entitate physica, & specifica natura, est ordinis naturalis, sed modum habet supernaturalem, vel intrinsecum, qualis est vnio hypostatica in humana Christi natura, & modus existendi corporis Christi in sacramento altaris: vel per

C solam extrinsecam denominationem ab agente, verbi gratia resurrectio, reproductio, & restitutio visus: nam resurrectio terminatur ad vnionem animæ rationalis cum corpore, naturalem quidem in entitate, licet prout resurrectio est, ab agente naturali fieri non possit: item reproductio Bucephali ad producendum equum terminatur, qui per naturam semel fuit, sed per eamdem nequit reproduci: similiter restitutio visus se habet: & hac ratione res supernaturalis est quoad modum in fieri, & si actio sit eiusdem speciei, vt melior est philosophandi modus: solum est denominatio extrinseca ab agente: alio modo etiam dici potest res supernaturalis per extrinsecam denominationem à fine supernaturali ad quem res ordinatur. Hoc posito,

D Prima sententia dicit actum fidei non esse supernaturalem quoad substantiam, sed naturalem, quia si præscindatur ab omni alio modo, potest per naturales vires intellectus produci: præmissa tantum obiecti propositione sufficienti, ad credenda reuelata à Deo: ita tenent Scot. quæstione prima prologi §. antequam & in 1. distinct. 17. quæst. 2. §. ad solutionem in fine. Ocham. quodlibet. 3. q. 7. Gabr. in 3. distinct. 23. quæst. 1. artic. 1. Palud. ibidem quæst. 3. in fin. Almain. quæst. 3. Durand. quæst. 6. numero 8. & in 1. distinct. 17. quæst. 1. numero 7. Capreol. in 1. distinct. 17. artic. 3. ad argumenta Aureol. contra 1. conclus. ad finem Caiet. 1. 2. quæst. 109. artic. 4. & 2. 2. quæst. 171. artic. 2. ad 3. Sotus de nat. & grat. lib. 1. cap. 21. coroll. 2. ad finem & 2.

lib.2.cap.14.ad finem & cap. 16. ad primum & secundum; Ricard. artic. 7.§. *& potest homo*, & alij: non conueniunt tamen hi auctores in modo, quo dicunt actum fidei esse supernaturalem: etenim alij dicunt esse supernaturalem tantum in fieri, alij quoad modum intensionis, alij quoad modum promptitudinis, facilitatis, & firmitatis, alij actum fidei, seu dilectionis quoad modum meriti supernaturalem admittunt: id tamen, in quo omnes conueniunt, est non esse in substantia supernaturalem: probatur primo quia actus fidei est verum iudicium, & assensus intellectus procedens à potentia vitali, & ideo in se vitalis, & consequenter actus naturalis, nempe connaturaliter à potentia profectus, & non à mortuo instrumento, sed à vitali principio naturali productus. Secundo quia est actus liber, atque adeo à potentia naturaliter se determinante, quod repugnat agenti quod ex præmotione alterius superioris operatur, instrumentariamque tantum virtutem per eleuationem sortitur. Tertio quia proposito iam sufficienter fidei obiectis, & cognitis motiuis, quæ faciunt illa obiecta euidenter credibilia, & prudenter deberi illis assensum: voluntas potest inclinare intellectum, vt ob diuinam reuelationem, & testimonium Dei actum eliciat naturalem, quia talis assensus est rationi conueniens, supposita euidentia credibilitatis, & recto appetitui accomodatum obiectum, quod vt honestum, & amandum seu volendum proponitur: si enim ob testimonium hominis, quem veracem agnoscimus voluntas intellectum inclinare potest, vt credat, cur ob testimonium Dei naturaliter id facere nequibit? ergo si ad saluanda Concilia satis est concedere huic actui aliquem modum supernaturalitatis, non oportet, vt illum in sua entitate physica supernaturalem faciamus: & hoc videtur indicare particula *sicut* oportet, quam in Concilijs sæpè legimus cum de actu credendi, & alijs supernaturalibus actibus loquuntur, significat enim certum modum, quo hi actus fieri debeant, vt meritorij sint vitæ æternæ, & ad salutem possint proficere.

3. Secunda sententia licet admittat supernaturalitatem in substantia & natura actus fidei diuinæ: nihilominus asserit hunc actum non specificari ab obiecto formali, nempe Dei testimonio, seu prima veritate reuelata, quia propter idem obiectum formale dari posse actum fidei in entitate naturalem asseuerat, & ad hunc assensum nullo opus esse gratiæ auxilio, sed solum ad assensum diuinæ fidei supernaturalem, & ad credendum, sicut oportet. Pro secunda huius sententiæ parte stant omnes authores primæ. Vtramque verò expressè docet Aragon. 2.2. quæstione prima artic. 1. §. sed ex hoc: Molina in concord. disput. 7. §. nostram sententiam in fine & disput. 13. & 14. vt illum interpretatur & sequitur Ægid. Coninc. de moralitat. act. super. disput. 5. dub. 3. numero 19. quamuis Suar. tom. 1 de grat. lib. 2. cap. 11. numero 8. magis ad mentem authoris, illum alio modo declaret: Non enim existimat Molinam sensisse fidem illam naturalem habere idem prorsus motiuum, & obiectum formale quod supernaturalis sortitur: quia illo §. citato docet talem fidem acquisitam esse assensum opinatiuum, & fidem humanam; & infra addidit idem Molin. ideo dixisse hæreticum aliquos articulos reuelatos à Deo credere, quia sibi persuasit esse reuelatos à Deo, non quia fides humana hæretici haberet pro obiecto formali Dei testimonium in se, seu veritatem primam reuelatam secundùm se, sed prout in existimatione illius est, seu Dei testimonium putatiuum non verum: citatur etiam ab Ægid. D. Thom. 2.2. quæst. 171. artic. 2. ad 3. pro eadem opinione, quia in hoc loco & alibi sæpe docet dilectionem naturalem, & supernaturalem esse easdem secundum substantiam: cum ergo hoc non videatur esse intelligendum, quasi actus charitatis diuinæ, & dilectionis naturalis solum penes modum supernaturalitatis accidentaliter tantum differant, sequitur solum exponi debere de eodem obiecto materiali, & formali quod vtraque habere possit. Verum de sententia D. Thom. infra constabit, in hoc vero loco solum significauit diligere Deum, & credere Deo secundum generalem quandam rationem actibus naturalibus, & supernaturalibus communem, non esse aliquid super naturam hominis sed naturale, quamuis secundùm rationem specificam sit supernaturale, quare idem est in hoc sensu actus secundùm substantiam, atque secundum gradum genericum, & actus quoad modum, atque quoad differentiam specificam: nam quod hic modus loquendi vulgaris sit; patet, quia differentiæ dicuntur Genus modificare, & ita eandem loquendi formam obseruauit Caietan. ad citatum artic. 2. §. *Ad primum ergo.* Item Molina in concord. disp. 15. §. *tertium* Suar. de Gratia tom. 1. lib. 2. cap. 4. numero 2. & hac ratione D. Thomam interpretatur Turrian. de fide disput. 46. dub. 3. *Ad locum verò.* Suar. eodem lib. 2. cap. 5. numero 5.

Probari tamen potest hæc sententia primo, si fides acquisita non haberet idem motiuum formale quod habet per se infusa, posset homo experiri in se & certo cognoscere quando elicit actum fidei supernaturalis, quia intellectus ignorare nequit rationem propter quam mouetur ad credendum, at sequela continet manifestum absurdum, & repugnat experientiæ: nam alioqui homo certo sciret quando credit, & quando diligit Deum, sicut oportet: item hæreticus non falleretur credens falso ob motiuum fidei infusæ se assentiri aliquibus fidei articulis. Secundo, proposito sufficienter aliquo fidei obiecto cum omnibus requisitis Deus potest negare concursum supernaturalem adiuuantem & auxilium gratiæ cooperans necessarium, & concedere tantum concursum vniuersalem & naturalem: sed in eo casu actus erit naturalis & habebit idem obiectum fidei infusæ, quod propositum fuisse supponis: ergo. Tertio licet diuersum formale obiectum, quando datur, sufficiat ad distinguendum actu, non tamen est ratio adæquata, neque simpliciter necessaria: nam possunt 4.

sunt specie distingui duo actus habentes idem formale obiectum motiuum ex modo tendendi: quod in variis exemplis ostenditur: Nam motus non semper ex terminis distinguuntur: nempe motus circuli, & diametri tendentes ad idem punctum, vt docet Aristoteles lib. 5. physic. text. 33. cap. 3. item diuersi actus voluntatis nempe amor, desiderium, delectatio, intensio efficax, affectus simplex & fruitio, tendere possunt ad idem bonum: vnde ex diuerso modo tendendi distinguuntur, iuxta D. Thom. 1. 2. quæst. 12. artic. 2. ad 4. Denique appetitus sensitiuus, & rationalis aliquando in idem bonum sub eadem ratione delectabilis feruntur: & tamen vtriusque actus ex modo tendendi specificantur: ergo idem erit in actu naturali & supernaturali quoad entitatem diuersis, non ex obiecto formali, sed ex modo tendendi: & confirmatur quia duo actus licet habeant idem formale obiectum, si vnus procedit à principio in ratione virtutis effectricis essentialiter perfectiori, simpliciter perfectior est altero: quoniam modus potentiæ operandi perfectior id postulat. Nihilominus tertia sententia præcedentibus omnino opposita, vera est, eamque duabus assertionibus sic declaro.

5. Prima assertio. Actus fidei quoad substantiam, seu naturam specificam est supernaturalis & superioris ordinis: ideoque nullus similis in specie per vires naturæ fieri potest. Hanc tenent D. Thom. 1. 2. quæst. 62. artic. 1. & artic. 3. ad 2. & quæst. 63. artic. 3. & 4. ad 3. item 2. 2. quæstione 5. artic. 2. & 3. Alens. 3. par. quæst. 64. mem. 2. in corpore & ad penult. & quæst. 27. memb. 4. art. 2. §. 2. Richard. in 3. dist. 23. art. 5. quæstione prima. Medin. 1. 2. quæst. 62. art. 2. Conrad. quæst. 109. art. 4. Bannes Canus, Vigenius, Aluar. Molin. Azor. quos sequitur Suar. citato cap. 5. n. 2. item Valent. Vasq. & alijquos sequitur Turrian. dubio illo tertio §. Communis, & hæc est nunc Theologorum communis opinio. Suadetur primo ex natura accidentis supernaturalis in entitate: Nam si aliqua est admittenda entitas diuini ordinis accidentalis, quæ sit specialis participatio diuinæ naturæ, prout finis est supernaturalis, sane talis est actus fidei: quia in natura potentia non est, ad assentiendum mysteriis reuelatis præcisè ob Dei testimonium: etenim Concilia idcirco non modo auxilium gratiæ præueniens, sed etiam cooperans requirunt ad eliciendum huiusmodi assensum: At si in entitate naturalis esset hic actus, ab aliqua potentia naturali elici posset, intra ordinem naturæ constituta, neque alium Dei concursum ad illum, præter vniuersalem talis potentia requireret: quod tamen Concilijs repugnat. Secundo nisi actus fidei supernaturalis esset in entitate, superuacaneum esset particulare illud donum permanens, & habituale nobis à Deo infusum, quod dicitur fides; nullum enim habere potest vsum, nisi vt hos actus fidei supernaturales in substantia tanquam causa principalis producat: sicut ob eandem rationem ponitur lumen gloriæ in intellectu beati. Dices tale donum non infundi ad efficiendum aliquid pertinens ad substantiam actus, sed ad conuenientem subiecti dispositionem, vt actus sint acceptabiles, seu proportionati ad vitam æternam, sed contra: in primis hoc destruit rationem habitualis virtutis, quę est operatiua & ad actus producendos ordinata. Deinde illa dispositio maiorem habet proportionem cum actibus fidei, quàm cum actibus spei, vel charitatis, sed hæc proportio alia esse nequit, quam causæ, & effectus; actus verò, vt vidimus sect. 1. non causat hunc habitum: ergo ab eo causatur. Denique quod attinet ad acceptabilitatem actuum propter personæ acceptationem, non essent necessaria tria dona distincta, sed vnum sufficeret, quod omnes actus siue credendi, siue sperandi & amandi acceptos faceret.

Verum adhuc instabis; saltem non opus esse, vt hic habitus concurrat ad efficiendam actus substantiam, sed satis esse, si illum supernaturalem quoad modum efficiat, & propter hoc non inutilis erit; & vniuscuiusque virtutis Theologicæ actibus suus habitus particularis assignabitur: sed contra: quia nulla supernaturalitas quoad modum sufficit ad saluandam veritatem Conciliorum; neque habitus producere potest modum aliquem in actus substantia quin ad illam effectiuè concurrat: vt patet discurrenti per singulos. Nam in primis modus supernaturalis in fieri simpliciter stat cum alio modo naturali, per quem actus eiusdem speciei fieri queat: vt patet in visu restituto, & effectu reproducto: iam ergo daretur in natura modus naturalis per quem effici posset actus fidei, quod ad errorem Palagianorum accedit: neque modus intensioris certitudinis, seu firmitatis distinctus est ab ipsius assensus natura, physicaque entitate; nam partes intensiuæ ad substantiam actus pertinent, & certitudo, & firmitas intrinseca in assensu ex infallibilitate medij prouenit, quod actui speciem tribuit; vt in secunda conclusione dicam: firmitas verò, & adhæsio extrinseca, ex parte subiecti, ex pia voluntatis affectione, supposita euidentia credibilitatis proficiscitur, de facilitate verò actus fidei dicemus in tertia difficultate huius sectionis: & certum est non esse modum intrinsecum distinctum à substantia actus secundùm præstantiores philosophos. Confirmatur primo, quia omnes isti modi considerabiles in substantia actus fidei, sunt accidentales, & sine illis stare poterit substantia, & natura actus: sed adhuc vt actus fidei diuinæ sit sufficiens dispositio ad salutem, & initium, fundamentumque iustitiæ nullus ex his modis accidentalibus requiritur, verbi gratia vt tantam habeat intensionem, seu cum tanta facilitate & promptitudine fiat, hanc, vel illam habeat durationis mensuram, maiorem vel minorem firmitatem ex parte subiecti sortiatur: ergo non saluantur testimonia Conciliorum, neque declaratio illius particulæ *sicut oportet* in aliquo supernaturalitatis modo. Etenim sine illis modis sufficiet ad salutem assensus

fidei ob testimonium secundum suam naturam & substantiam per vires naturæ elicitum: antecedens patet quia sicut amor Dei super omnia, neque certam intensionem, facilitatem, promptitudinem, vel declarationem requirit, vt peccatorem iustificet, ita neque fidei actus vt ad iustificationem disponat. Confirmatur secundo, quia multo minus saluantur dicta Conciliorum de necessitate adiutorij diuini, & gratiæ auxiliaris ad efficiendum actum per aliquam extrinsecam denominationem actibus fidei, & aliarum virtutum infusarum attributam: Nam si in actibus nihil est physicè producendum, quod supernaturale sit, sane totus ille effectus naturalis continebitur in virtute alicuius causæ secundæ naturalis, ad cuius operationem sufficiet generalis Dei concursus, & ita non euitatur Pelagianorum error: has confirmationes secundæ rationis latissimo discursu deductas luculenter extendit Suar. tom. 1. de grat. lib. 2. cap. 6. 7. & 8.

7. Hinc facilis est responsio ad argumenta primæ opinionis: Nam ad primum; dicendum est non repugnare actum vitalem esse quoad substantiam supernaturalem: nam visio beata supernaturalis est quoad substantiam, vt aduersarij fatentur, Caietan. 2. 2. quæst. 171. artic. 2. §. in eodem articulo, Scot. in 4. distinct. 49. quæst. 2. artic. 2. conclus. 3. & alij; & tamen visio beata est actus intellectus propriissimè vitalis, similiterque actus prophetiæ vitalis est, & intellectualis, & tamen esse supernaturalem quoad substantiam docuit D. Thom. 2. 2. quæst. 171. artic. 2. ad 3. & est communis sententia Theologorum 1. par. quæst. 12. de visione beata disputantium. Ad secundum respondeo argumentum plus probare quam illius authores volunt: Nam neque quoad modum actus fidei esset supernaturalis, quia in actu libero ille modus ab extrinseco agente productus, liber non esset, non enim proueniret à potentia libere se determinante: & si ille modus produci posset ab agente extrinseco voluntati: ipsa voluntate cooperante etiam ad actum cum libera determinatione, etiam substantia actus supernaturalis produci poterit, cum libera dependentia à voluntate: & ratio est quia auxilium excitans non prædeterminat ipsam voluntatem neque ad imperandum actum fidei necessitat; & auxilium adiuuans, est concursus simultaneus & liberam voluntatis determinationem non impedit, sed comitatur, & ad actum supernaturalem producendum, ex consortio supernaturalis causæ potentia naturalis eleuatur: neque per hoc necessario agit: Nam licet hos actus supernaturales sine tali consortio diuini auxilij naturalis potentia efficere non possit, tamen adhuc ad illos se liberè determinat, quia posset illos non efficere, vel efficere contrarios. Tertij argumenti solutio partim ex secunda probatione, eiusque confirmationibus, partim ex falsitate principij, quod assumit, sequenti conclusione impugnandi patebit.

8. Secunda assertio: fides infusa distinguitur ab acquisita per suam rationem motiuam peculiarem, nempe primam veritatem reuelantem, verumque Dei testimonium, non putatiuum, seu falso existimatum: ita tenet Alens. 2. par. quæst. 31. membr. 3. & 3. part. quæst. 64. artic. 2. Thom. 2. 2. quæst. 1. artic. 1. & quæst. 5. artic. 2. & 3. ad primum & in 3. distinct. 24. ibi Doctores communiter: quatenus rationem formalem diuinæ fidei in prima veritate reuelante constituunt, & in hoc ab alia qualibet fide, fidem Christianam distinguunt, negantque fidem dæmonum, vel hæreticorum in hac ratione formali fundari: clarius assertionem expresserunt Bonauent. in 3. distinct. 23. artic. 2. quæst. 2. Richard. ibidem artic. 7. quęst. 2. Capreol. in 3. dist. 24. quæst. 1. artic. 3. ad argumen. Scot. contra 2. Conclusionem: Soto lib. 2. de nat. & grat. cap. 7. Vega lib. 9. in Tridentinum cap. 3. Medin. 1. 2. quæst. 62. artic. 2. Bonauent. 2. 2. quæst. 5. artic. 2. & quæst. 6. artic. 1. Viguer. in institut. cap. 10. §. 3. vers. 16. Curiel. 1. 2. quæst. 109. artic. 1. dub. 3. §. 4. conclus. 2. vers. *Secundo ex parte*, Azor. lib. 3. institut. moral. cap. 14. quæst. 2. Turrian. de fide disput. 2. dub. 3. §. aliqui dicunt, disput. 46. dub. 3. in fine & disput. 61. dubio 4. §. dicendum est; Suar. tom. 1. de grat. lib. 2. cap. 11. numero 8. qui ait eiusdem sententiæ fuisse Molinam, vt iam supra notaui: probatur primo ex epistol. 1. ad Thessalon. 2. vbi ait, *Gratias agimus Deo sine intermissione quia cum accepissetis à nobis verbum auditus Dei, accepistis illud, non vt verbum hominum, sed vt vere est verbum Dei qui operatur in vobis qui credidistis.* Ex quibus verbis colligo primum, verbum Dei non secundum cuiusque existimationem, sed vt est verè verbum Dei, esse rationem motiuam fidei diuinæ, vt Cornel. hoc loco notauit. Deinde noto assensum nostræ fidei esse opus diuinæ gratiæ, pro qua Paulus sine intermissione gratias agebat, vt optimè obseruauit Augustin. lib. de prædest. sanct. cap. 19. quod Ioannis 6. numero 29. manifestè Christus Dominus declarauit: *Hoc est opus Dei vt credatis in eum quem misit ille*: dicitur enim specialiter opus Dei propter peculiare adiutorium; nam per generalem concursum omnia naturæ opera à Deo fiunt: & hoc modo locum expendit Augustin. tract. 29. in Ioan. & lib. 1. contra duas epistolas Pelagianor. cap. 19. Secundo idem deducitur ex conciliorum doctrina: præsertim Arausican. 2. canon. 5. vbi ait, *Qui fidem, quia in Deum credimus, dicunt esse naturalem, omnes eos qui ab Ecclesia Christi alieni sunt, quodam modo fideles esse definiunt:* quæ consequentia rectè deducitur contra authores oppositæ sententiæ: Nam cum in hæretico hanc naturalem fidem manere putent: idem de Iudæo, & pagano dicere tenentur: quæ tamen sententia damnatur à Concil. idem docet Cano. 7. item Trident. sessio. 6. cap. 6. hac ratione declarat qua ratione homo credere possit in Deum, & iudicare vera esse quæ à Deo reuelata sunt: *Disponuntur ad ipsam iustitiam: dum excitati diuina gratia fidem ex auditis concipientes, libere mouentur in Deum credentes vera esse, quæ diuinitus reuelata, & promissa sunt.* Vnde

tertio,

tertio, argumentor si propter Dei testimonium præcise assensum naturalem elicere potest liberum arbitrium, qui sit infallibilis assensus, sane frustra requireretur auxilium gratiæ adiuuantis peculiare: si quidem vniuersale sufficeret: Nam hoc satis est ad actum proportiónatum motiuo producendum: motiuum autem actus naturalis necessario naturale esse debet, vnde Dei testimonium motiuum conferetur naturale, si enim supernaturale esset, deberet postulare actum qui supra vires naturales foret & auxilium supernaturale requireret. Dices illud motiuum vt est attingibile & determinatiuum actus naturalis, esse naturale: vt vero ab actu supernaturali attingi potest, esse supernaturale; & ita hos actus distingui per rationem sub qua, non per rationem per quam: sed hæc responsio, & principium petit & ad Errorem Pelagij videtur accedere: petit principium quia distinguit duplicem rationem sub qua in obiecto motiuo ex diuersa tendentia actus, & alteram dicit esse naturalem: argumentum verò contra hoc directè ostendit motiuum formale fidei non esse attingibile actu naturali: quia alioqui simpliciter esset naturale, & si attingeretur actu supernaturali id per accidens esset, neque ex natura rei talem actum requireret: sed solum ex ordinatione diuina statuente efficere actum illum aliquando, vel semper pro hoc rerum statu supernaturalem: confirmatur manifeste exemplo: Christus Deus per scientiam per se infusam agnoscebat hominem esse admiratiuum ex hoc naturali medio, quia est intellectiuum & ex eodem per scientiam naturalem idem agnoscebat. Vnde tale medium simpliciter est naturale: & per accidens est quod actum supernaturalis scientiæ terminet: & hinc sequitur secundum: nempè hanc responsionem Pelagianismo fauere, si quidem concedit gratiæ adiutorium non esse per se, sed per accidens requisitum ad credendum Deo reuelanti mysteria omnem intelligendi vim superantia. Nam Pelagius propterea simpliciter damnatus est, quia dixit proposito Dei verbo posse hominem Deo dicenti credere ex sola sua libertate, vt ex Augustino constat epistol. 105. & 106.

9. Quarto ex absurdo arguo contra oppositam sententiam, quia ex illa sequitur hominem non obligari ad credendum sicut oportet, neque ad id conandum. Nam nemo obligari potest ad impossibile de regul. in 6. hoc verò est intelligendum quod in illius potestate non est: sed non est in hominis potestate credere actu supernaturali: ergo: suadetur minor ex eo quod homo credat propter Dei testimonium mysteriis fidei, non sequitur actum fore supernaturalem: sed hoc pendet ex determinatione Dei concurrentis per auxilium supernaturale: nam si propter illud idem motiuum, actus potest esse naturalis & supernaturalis, quod Deus determinet, quod actus sit supernaturalis, non cadit sub hominis potestate, sicut neque in illius est potestate, quod hunc numero actum eliciat; sed ex Dei determinatione pendet, sicut ergo obligari non potest vt eliciat certum numero nempe. A: ita neque consequenter ad actum supernaturalem: sed hic actus supernaturalis, est necessarius ad credendum sicut oportet, vt ipsi authores secundæ sententiæ fatentur: ergo ex eorum opinione sequitur ad credendum sicut oportet non posse hominem obligari: respondent aliqui recentiores: quamuis actus naturalis ex eodem motiuo elici posset, tamen Deum decreuisse non cooperari cum hominibus ex eo motiuo nisi auxilio supernaturali in hoc rerum ordine: sed hæc responsio aliena est à sensu & doctrina patrum ac Conciliorum vt bene aduertit Suar. vbi supra numero 20. quia iuxta illam auxilium gratiæ non est simpliciter necessarium ad assensum fidei, sed per accidens ex determinatione Dei, cum tamen mens patrum & Conciliorum ex humana impotentia ad hos actus supernaturales gratiæ necessitatem deducant: & præterea tale decretum Dei non esset naturis rerum consentaneum, quia pro lege ordinaria statuerat Concursum indebitum superioris ordinis & simpliciter non necessarium ad credendum mysteriis fidei: denique secundùm istam responsionem non saluatur experientia, in qua magnam vim collocant authores secundæ sententiæ, quia inde probant nos certo non cognoscere quando verum fidei actum elicimus & quod hæreticus propter idem motiuum actum eliciat naturalem assentiendo aliquibus fidei articulis, sicut antea fidelis facere consueuit: Nam si de lege ordinaria Deus decreuit semper dare auxilium gratiæ credenti propter tale motiuum cum illud non tribuat hæretico ad truncatam fidem, seu dimidiatam, neque propter tale motiuum hæreticus verè assentitur, sed in falsa ipsius existimatione, vnde illius fides reuera humano motiuo fundatur. Mitto argumentum philosophicum hac in re efficacissimum, quod eadem potentia circa idem obiectum materiale, & formale non potest versari actibus specie distinctis: ideo enim per motiua actus eiusdem potentiæ diuersitatem specificam sortiuntur; sed actus naturalis, & supernaturalis secundum substantiam esse nequit eiusdem speciei, ergo neque habere idem motiuum omnino.

Ad primum in oppositum facile concedunt maiorem, qui existimant fidelem suum actum fidei infusæ posse certissimè cognoscere, vt tenent Caietan. 12. quæst. 112. artic. 5. sic explicans D. Thom. in solutione secundi argumenti, Medin. ibidem dub. 2. conclus. 3. Scot. lib. 3. de nat. & grat. cap. 10. in 8. argum. & in apolog. contra Catherin. cap. 5. Lorca disput. 30. de grat. referens Vegam & Bonauent. item Iustinian. 2. ad Corint. cap. vltimo ad illa verba, *vos metipsos tentate si estis in fide: ipsi vos probate*: quia tamen communior, & verior est opinio docens nos non posse certo scire seclusa reuelatione, quando habemus actum fidei supernaturalis, quamuis certitudine quadam morali, & coniecturali id scire possimus, vt tenet Scot. Durand. Richard. Vega, Rofensis, Ayala & alij quos sequuntur Suar. tom. 3. de grat. lib. 9. 10.

cap. 12. numero 6. & sequ. Vasq. 1.2. quæst. 112. artic. 5. disput. 201. cap. 2. numero 1. vt illum declarat & sequitur Turian. de fide disp. 42. dub. 3. licet ab aliis citetur pro opposita sententia; neganda est maior propos. rationem reddit Suar. tom. 1. de Grat. lib. 2. c. 11. n. 35. in fine, quia inter eliciendum fidei supernaturalis assensum semper concurrunt varia motiua naturalia, vnde homo non satis discernere potest an præcisè propter motiuum supernaturale assentiatur. Verum hoc adhuc vrgeri potest: nam nos possumus separare præcisè motiuum diuinæ fidei, nempè primam veritatem reuelatam, seu testimonium Dei, & propter illud præcisè rebus reuelatis assentiri: quare mihi expeditior solutio videtur, si dicamus inter Theologos euidenter non constare de modo, quo hoc Dei testimonium applicetur ad eliciendum fidei infusæ actum: alij enim rationem formalem fidei vno modo, alij altero declarant, alij actum fidei discursiuum, alij solum immediatum & non discursiuum agnoscunt: & cum sæpe Dei testimonium falso applicetur assensui, vt videre est in hæretico qui ob Dei testimonium existimatum, non verum credit, ideo dico nobis certitudine euidenti, & infallibili constare non posse, quando actum fidei facimus, & credimus, sicut oportet actu supernaturali; licet certitudinem quandam moralem, & coniecturalem hac de re habere possimus: latius disputari solet de hoc puncto ad illam quæst. 112. citatam & infra quæst. 5. aliquid dicemus de obligatione qua fideles tenentur credere se habere fidem.

11. Ad secundum responderi solet in casu proposito potentiam producturam assensum quidem naturalem, sed non ex motiuo supernaturali, sed ex aliquo naturali assentietur obiecto proposito, nam quando obiectum sub ratione supernaturali proponitur, semper aliqua naturalis ratio permiscetur sufficiens ad assentiendum actui naturali, quia semper obiectum proponitur, vt credibile iudicium enim de euidentia credibilitatis assensum fidei præcedit. Instabis: auferat Deus à cogitatione quamlibet aliam rationem naturalem; quod facere potest non concurrendo cum intellectu illas rationes naturales proponente: tunc intellectus habet motiuum dignius ad assentiendum, quam sit rationalis ratio, excitatur à Deo ad credendum, præcessit in intellectu iudicium de credibilitate obiecti & cognitio motiuorum: ergo potest voluntas excitata etiam à Deo imperare intellectum vt eliciat assensum. Respondeo tamen in eo casu intellectum nullum assensum præbiturum, neque voluntatem posse actum fidei propter illud motiuum imperare. Primum probo, quia intellectus non est sufficienter constitutus in actu primo completo vt prodire possit in actum secundum, nam requirit præparatum Dei concursum proportionatum ad actum, qualis non est concursus generalis ad eliciendum assensum circa obiectum ex motiuo indebito potentiæ naturali & vires illius superanti, qualis est prima veritas reuelans mysteria fidei: si ergo non proponatur ratio aliqua naturalis, nullum est principium, vnde intellectus moueatur ad assentiendum obiecto præsertim obscuro, quale est quod credendum actu naturali proponitur. Secundum de voluntate ostendo; quia, vt voluntas prudenter eliciat pium affectum ad quem dicitur excitari, præcedere debet iudicium credibilitatis, & conseruari debet tunc motiuorum sufficientium recordatio, illa verò suppositio tollit omnino recordationem talis iudicij, quod ex rationibus & motiuis naturalibus deducitur, quare mirum non est si voluntas nullum assensum imperet, nam voluntatis imperium non extenditur ad hoc, vt faciat intellectum iudicare vt verum cuius nullam habet verisimilem rationem, quam naturale lumen intellectus percipiat, neque si posset id prudenter faceret.

Ad tertium negandum est assumptum: quia licet detur distinctio aliqua magis generalis inter actus diuersarum potentiarum ex modo tendendi illarum, & ex modo quo respici, & attingi potest obiectum ab vnaquaque, vt diximus quæst. 2. sect. 1. hanc enim attingibilitatem appellauimus rationem sub qua, quæ non est denominatio extrinseca ab actu, vel à potentia, vt ibidem ostendimus; tamen respectu actuum eiusdem potentiæ diuersitas specifica præsertim intellectus ex diuersitate, vel identitate motiuorum desumitur, vt sæpè docuit D. Thom. & cum eo communiter tenent philosophi & Theologi 1. par. quæst. 77. artic. 3 & in 1. dist. 17. quæst. 1. artic. 4. item 2. 2. quæst. 1. artic. 2. & 5. speciatim de fide idem docet D. Thom. neque exempla quæ afferuntur contrarium ostendunt: Nam motus circularis & rectus non distinguuntur ratione termini in vltimo instanti terminatiuo acquisiti, sed ratione præsentiæ, quo vnusquisque spatium successiuè percurrit, alter per rectam lineam, alter per circularem: quare si qua est specifica distinctio inter eos motus; illa potius desumenda est ab illo vbi successiuè acquisito in vno per rectam lineam; in altero per circularem, & quidem satis verisimile videtur inter hos motus præcisè ex eo capite nullum discrimen essentiale esse, sed solum accidentale, ratione figuræ, quam suo decursu efficiunt; & ita tenet Suar. citatus numero 16. Verum vrget auctoritas Aristotelis in eo loco, vbi ipse sibi obiectionem posuit contra doctrinam quam tradiderat de specificatione motuum ex terminis, & quam docuimus solutionem indicat; vt Cursus Conimbricensis ibidem optimè exponit: ad aliud exemplum de actibus voluntatis dicendum eandem bonitatem diuerso modo propositam voluntati, illam mouere ad actus diuersos. Nam bonũ absolutè sumptum 13.
ad sui amorem excitat, absens verò & absolutè conueniens iudicatum, intenditur, & desideratur efficaciter; si conditionatè proponitur conueniens non absolutè, simplici affectu conditionato ex parte obiecti expetitur per complacentiam, quæ declaratur hoc vocabulo *vellem*, si est pręsens & possidetur fruitionis delectationem mouet: itaque sẽper ex parte bonitatis mouentis voluntatem datur diuersitas, propter

propter quam diuersos actus hoc modo distinguit D. Thom. citatus & commentatores ibidem. Alia exempla à diuersis potentiis accepta nobis non aduersantur: quia nos loquimur de actibus eiusdem intellectus: nempe de assensu naturali, & supernaturali. Instabis sicut ex diuerso modo tendendi seu diuersa attingibilitate obiecti diuersæ potentiæ actus alios aliis perfectiores eliciunt circa idem obiectum, & propter idem medium; ita lumen supernaturale habitus fidei & lumen naturale intellectus propter idem motiuum ex diuerso tendendi modo actus diuersos specie producunt; aliter enim tendet intellectus in obiectum si solus assentiatur, aliter si eleuatus à lumine in assensum prodeat. Neganda tamen est cõsequentia: diuersa enim ratio est: quia quando duæ potentiæ ex modo tendendi circa idem obiectum diuersos actus gignunt, obiectum debet vtrique modo tendendi esse proportionatum, nõ ita tamen erit, si supra vires vnius potentiæ, alterius tantum potestati conformetur: verbi gratia, quamuis scientia Christi per se infusa, & naturalis infusa per accidens eandem veritatem naturalem ex eodem medio agnoscant, talis veritas, & medium illius non est supra facultatem scientiæ naturalis, licet præstantiori modo veritas illa sit cognoscibilis per scientiam supernaturalem. At nos ostendimus in prima conclusione medium, & rationem formalem fidei infusæ esse supernaturalem, quia est medium indebitum naturæ, & supra naturam: etenim excedit vires intellectus creati, credere primæ veritati reuelanti ea, quæ naturale intellectus lumen non assequitur: & idcirco ad assensum propter tale motiuum est necessarium gratiæ auxilium tam excitans, quàm adiuuans, vt actus in substantia supernaturalis producatur proportionatum, ergo erit tale medium habitui fidei non tamen intellectui.

14. Hinc iam sequitur illa communis Theologorum resolutio nempe actum diuinæ fidei procedere ab habitu infuso tanquam à causa principali ad hoc enim infusum est à Deo donum habituale fidei de quo egi sect. 1. vt intellectus principium haberet intrinsecum, à quo ad altiorem operationem eleuatus in Deum & auctorem supernaturalem tenderet; & quoddam in hac vita luminis beatifici pignus acciperet: probatur primo quia hic habitus est causa æquiuoca ad suos actus per se ordinata, iis nobilior, eorumque comparatione instar potentiæ se habens: ergo est illorum causa efficiens principalis sicut est potentia suorum actuum. Secundo quia intellectus habitu fidei instructus solo concursu Dei in genere causę vniuersalis indiget: quod solum accidit quando in causa secunda est virtus principalio & adæquatè continens suum effectum eminenter: assumptum patet quia minori concursu indiget intellectus habitu fidei ornatus, quam eodem destitutus: ergo absque habitu Deus peculiare adhibet auxilium in genere causæ particularis concurrens, eleuansque intellectum, habitus vero supplens hunc particularem Dei concursum solum vniuersalem requiret, quicquid in contrarium dicat Durand. in 2. dist. 28. quæst. 1.

At hinc oritur secunda difficultas quæ facilius expeditur, videlicet num sine interuentu huius habitus ex peculiari Dei auxilio assensus fidei supernaturalis ab intellectu valeat produci: pro sententia negatiua referuntur à Turriano statim citando Capreol. Ferrar. Soto & alij qui loquentes de lumine gloriæ dicunt illud esse necessarium de potentia absoluta & suppleri non posse à Deo vt à beato visio beatifica producatur. Verùm hinc non sequitur, quod idem dicant de habitu fidei: nam specialem in lumine gloriæ agnoscere possent rationem, vt reuera illam assignat Ægidius de præsentat. tom. 2. in 1. 2. lib. 9. quæst. 6. artic. vnic. §. 6. numero 118. vbi licet necessarium non existimet habitum fidei ad actum, tamen de lumine gloriæ respectu visionis oppositum iudicat probabilius, an verò diuersa ratio ab hoc auctore data rectè procedat, huius loci non est examinare, sane Capreolus expresse docuit habitum fidei effectiuè non concurrere ad actum primum qui est dispositio ad illius infusionem vt statim dicam: potius referri possent pro hac sententia Bannes 1. par. quæst. 12. artic. 5. dub. 2. ad 5. Aluar. de auxiliis disput. 64. & 85. & alij Thomistæ quatenus docent Deum non posse immediatè concurrere cum potentia vitali ad actum supernaturalem nisi interuentu alicuius habitus, seu qualitatis per se infusæ, & inhærentis potentiæ: hæc tamen sententia est omnino falsa vt ostendam in sequenti conclusione. 15

Tertia assertio: habitus fidei non est absolutè necessarius, sed per peculiare Dei auxilium suppleri potest à Deo cum intellectu specialiter concurrente ad eliciendum fidei assensum: 16
ita tenent Suar. tom. 3. de grat. lib. 6. cap. 4. numero 10. Turrian. de fide disp. 38. dub. 2. §. aliorum, referens Vasq. & alios qui idem asserunt de lumine gloriæ, pro qua sententia stant reliqui nostræ societatis scriptores, Molin. Valent. Salas. Albertin. & alij quos citat Ægidius de præsentat. vbi supra §. 2. num. 22. de fide speciatim hoc tenet Coninc. de moralitat. actu. supernatur. disp. 6. dub. 7. in fine & communiter recentiores, vt docet Suar. citatus; & probatur primo quia concursus habitus est in genere causæ efficientis, sed Deus potest supplere concursum causæ efficientis cuiuscumque: ergo etiam poterit per se solum facere quod cum habitu facit. Minor probatur quia continentia eminentialis cuiuslibet effectus perfectiori modo est in primo efficienti, quã in quolibet secundo, sed ex hac cognoscitur potentia ad producendum effectum in causæ virtute contentum: ergo. Secundo nulla assignari potest repugnantia seu contradictio in hoc Dei concursu peculiari: Nam quod aliqui recentiores dicunt, hunc habitum esse partialem potentiam vitalem; & Deum non posse harum concursum supplere; est omnino falsum; nam omnis potentia vitalis est connaturaliter debita alicui substantiæ, cuius sit connaturale & immediatum operandi principium ad certos actus or-

dinatum, & de se postulat in tali substantia A radicari, & ab ea per naturalem emanationem produci: at quis non videt hæc omnia destruere rationem supernaturalitatis in habitu fidei? iuxta ea quæ de ente supernaturali supra diximus: Vitalitatem ergo non ab habitu sed à potentia assensus fidei mutuatur. Præterea multo probabilius credo Deum posse supplere principium vitale, & efficere actum vitalem quoad suam entitatem eiusdem speciei, cum eo qui à potentia vitali procederet: vt ob primam rationem in philosophia docuit, & hanc opinionem dicit esse omnium fere consensu receptissimam Ægid. de præsentat.1.2. tom. 2. lib. 10. quæst. 1. artic. 4. §. 2. numero 9. quare esto daretur quod habitus fidei esset veluti potentia vitalis, illius concursum Deus supplere B posset, præsertim cum maneret alterum vitale principium cum quo Deus concurreret sine habitu, & à quo actio vitalis perfectam posset vitalitatem accipere: & quod intelligens, & credens denominaretur.

17. Obijcies non intelligi quomodo intellectus eleuari possit ad actus supernaturales, & supernaturaliter vitales; nisi per aliquid sibi inhærens, & intrinsecum quod sit immediatum & formaliter vitale principium; interuentu cuius potentia eleuetur ad actiones vitales, quia tota vitalitas assensus fidei est supernaturalis; sed in intellectu nulla est virtus ad actus vitales supernaturales: ergo ad illos concurrere nequit nisi illi aliquid addatur, C per quod in actu primo constituatur complete potens, vt in actum secundum prodeat. Hæc obiectio duo attingit: primum est communis nodus de potentia obedientiali, in quo consistat & per quid constituatur in actu primo completo ad effectus producendos supra suam naturam. De quo latissimè Suar. & doctrinæ tom.1. in 3. par. disp.31. sect. 6. cum quo in solut. 3. argument. dico nihil requiri intrinsecum, & inhærens in potentia, quæ obedientialiter agit eleuata à Deo: sed sufficere Dei omnipotentiam, per diuinam voluntatem specialiter applicatam ad concurrendum cum tali causa creata, verbi gratia cum intellectu humano ad assensum fidei: D Nam sicut in communi sententia phantasma materiale eleuatur ab intellectu agente ad producendam speciem intelligibilem spiritualem; neque ad hoc opus est vt phantasma recipiat aliquid sibi inhærens, sed sufficit vt illo vtatur potentia superior cui ipsum phantasma naturaliter subordinatur: ita intellectus cum non minus subordinetur creatori, & omnipotentiæ diuinæ: vt Deus eo vti possint, præsertim ad actiones, ad quas in genere, quatenus intellectiones sunt ordinatur: nihil præuium & intrinsecè inhærens postulat ad hanc eleuationem, sed sufficeret decretum Dei volentis cum intellectu concurrere, & præparatum habentis concursum necessarium suo tempore. Alterum quod attingit obiectio, est habitum esse principium totale immediatum formaliter vitale per quod intellectus tamquàm principium remotum & radicaliter vitale ad assensum concurrit, quod est omnino falsum vt sect. 8. ostendam.

Rogalis an de facto primus fidei actus ita fiat ab adulto, qui antequam baptizetur elicit assensum fidei? hæc dubitatio propriè excitare solet de vltima dispositione ad infusionem gratiæ, an scilicet illa fiat effectiuè ab habitu: verum de primo actu fidei speciatim ab habitu fieri docent Medin. 1.2. quæst. 113. artic. 8. ad 2. Vasq. disput. 211. cap. 2. & sequent. cum alijs quos sequitur Turrian. de fide disput. 38. dub. 3. §. *Deinde secundum*; qui quamuis contrarium sentiat de dispositione vltima ad gratiam, tamen de fide probabilius esse dicit, etiam primum illius actum ab habitu infuso fieri: ratio illius est, quia nihil est quod suadeat, primum actum fidei esse dispositionem ad suum habitum & ex altera parte assignare possumus vltimam dispositionem, cum quâ habeat connexionem infusio habitus, nempe assentum fidei acquisitæ, & voluntatem credendi assensui supernaturali, & ita in eius sententia actus fidei nullo modo est meritorius, neque dispositio physica ad infusionem habitus, aliisque rationibus omissis, quæ communes sunt tam contritioni, quàm actui fidei, vt ab habitu fieri dicantur: sententiam negantem omnino veram existimo: ita D. Thom. sentit vt optimè ostendit Suar. tom. 3. de grat. lib. 8. cap. 14. afferendo varia loca in huius confirmationem, & declarando alia in oppositum à Thomitis adducta: quia tamen in his semper est sermo de dispositione ad gratiam, non de dispositione ad fidem, afferam alium D. Thomæ locum 1. 2. quæst. 62. artic. 4. in corpore vbi ait, *Fides præcedit spem, & spes charitatem secundum actus, nam habitus simul infunduntur*: idem docet aliis in locis ad eundem articulum in margine citatis, quæ verba in sensu quo declarantur à Caietan. & aliis Thomistis, manifestè ostendunt actum primum fidei ab habitu non fieri effectiuè: nam sicut ordine generationis actus fidei præcedit actum spei, & charitatis ex sua natura, ita semper postularet habitus infundi prius, quam habitus charitatis in iustificatione adultorum qui ad fidem veniunt: quare iam non infunderentur simul, quantum est ex parte infundentis, seu infusionis, quia hæc infusio deberet accommodari ad exigentiam actuum: & quamquam nos aliter exposuimus hunc locum D. Thom. sect. 3. ne nostræ opinioni contrarius videretur, tamen ad hominem & iuxta Thomistarum sententiam, quæ concedit adulto de nouo ad fidem venienti actum non habitum fidei ante baptismum, hic D. Thom. locus rem conuincit. Pro eadem sententia quod attinet ad dispositionem ad habitualem gratiam citat Suar. lib. 8. cap. 12. Bonauent. Duran. Henr. Scot. Richar. Palud. Gabriel. Capreol. Ægid. Argent. Abul. Vega. Cordub. Staplat. & Mend. quamuis etiam probabilem credat illam opinionem, quam ex Turriano supra memoraui in fine eiusdem c. 12. pro eadem etiam opinione stat Coninc. de moralitat. act. supernat. disput. 6. dub. 7. numero 99. refertque Alensem, & Molin. quos sequitur, & n. 108. speciatim loquitur de 18.

de actu fidei, qui est dispositio ad habitum.

19. Probatur ergo in primis de actu primo diuinæ fidei (quod solum ad nostrum institutum spectat) illum non procedere effectiuè ab habitu ex Tridentin. sess. 6. cap. 8. vbi declarans D. Paulum ad Roman. 3. quatenus docet hominem per fidem iustificari, ait per hoc significari, quod fides est humanæ salutis initium, fundamentum & radix, quod de fide habituali Molin. in concordia disp. 44. §. *Deinde Concilium* exponit, & fauere videntur Patres qui idcirco fidem primam virtutem appellant. Ambros. 1. de sacrament. Hieronym. in cap. 3. ad Ephesios Eusebius Emis. homil. 2. de symbolo, Chrysostom. homil. de fide, spe, & charitate, Augustin. de prædestin. sanct. cap. 7. & de spiritu & lit. cap. 3. Clement. Alex. 2. Stromat. Propter in responsione ad 8. dubium Genuensium & lib. 1. de vita contemplatiua cap. 21. Verum de actuali fide Concilium declarant Vasq. 1. 2. disp. 210. cap. 7. num. 52. Turrian. de fide disput. 41. dub. 5. & de hac etiam patrum testimonia interpretantur. Ceterum hac in re distinguendum est: Nam si sermo sit de principio iustificationis formali, certum est illud esse habituale & permanens, vt docet Concil. ead. sess. 6. cap. 7. non enim per actus, sed per habitus iustificamur: quæ magis proprie dona infusa censentur. Vnde sicut per fidem habitualem homo incipit vniri Christo, ita incipit imperfectè iustificari: si tamen sermo sit de dispositione propria requisita ad infusionem habitus, tunc reuera Concilium de actuali fide potius, quam de habituali declarandum est & vtroque modo exponi posse Concilium in eo capite octauo docet Coninc. disp. 14. de assensu fidei dub. 6. numero 69. Vnde colliges quando Concilium cap. 6. agit de fide tanquam dispositione ad iustificationem, de actuali non de habituali esse intelligendum, vt illius verba manifestè ostendunt, videlicet: *Disponuntur ad ipsam iustitiam dum excitati diuina gratia fidem ex auditu concipientes libere mouentur in Deum credentes ea quæ diuinitus reuelata, & promissa sunt*: quando verò agit de fide, vti de iustitia permanente vt in cap. 8. ostendit comparatio fundamenti, seu radicis, tunc de habituali esse interpretandum, quia fides habitualis non est fundamentum omnino mortuum, sed aliquam viuacitatem instar radicis conseruat: quatenus fides non solum sustentat spirituale ædificium sed etiam succum aliquem, seu alimentum ad modum radicis communicat: dum fidelibus speranda, & amanda proponit, atque adeo varias piasque affectiones timoris, ac spei promouet, ex quibus charitatis fructus pullulat. Vnde S. Iudas in sua epistola aptissimè hæreticos arbores autumnales bis mortuas, & eradicatas nuncupauit. Vasq. vbi supra cap. 6. quia arbores autumnales fructibus, foliisque spoliatæ etsi vitam in radice retineant, hæc tamen non apparet vnde mortuæ, & siuæ videntur: huiusmodi sunt fideles peccatores quorum fides otiosa est, & in operibus charitatis non apparet, nec fructus iustitiæ parit: quare mortua merito dicitur, quando verò radix mortua est, & arbor eradicata, bis mortua meritissimo nominatur, & talis est hæreticus ab Ecclesiæ agro fœcundissimo eradicatus.

Hinc iam efficaciter arguo. Nam actus fidei in conuersione infidelis adulti est necessaria dispositio ad infusionem doni illius permanentis, quod fundamentum & radix iustificationis à Concilio dicitur: quatenus est formale principium permanens quod iustificationem inchoat imperfectam; ergo nequit effectiuè ab eodem principio produci: probatur consequentia: nam Deus ideo infundit habitum fidei, quia homo per actum ad illam infusionem disponitur. Si autem dispositio ab habitu effectiuè procederet contraria causalis esset vera, nempe Deus infundit habitum, vt homo eliciat actum fidei: sicut gratia excitans datur, vt idem homo conuertatur: ergo vt tota Concilij doctrina in modo præparationis, & dispositionis sustineatur, necessario dicendum est fidei habitum ad primum actum adulti ad fidem venientis efficienter non concurrere: Confirmatur: Nam nulla alia dispositio assignari potest proportionata ad infusionem habitus ex parte intellectus, quam fidei assensus eiusdem ordinis: etenim fides acquisita cum assensus naturalis sit, aliudque habeat obiectum formale: nullo modo consentanea est dispositio ad infusionem habitus supernaturalis: item actus voluntatis solum erit proportionata dispositio respectu sui habitus, non vero respectu habitus intellectus: quoniam velle credere non est credere: sed vt homo maneat habitualiter vnitus per fidem, prærequirit Concilium motum liberi arbitrij, ad assensum actualem intellectus credentis, peruenientem: ergo non sufficit affectus piæ affectionis. Secundo habitus non potest concurrere effectiuè ad actum antequam supponatur existens: sed nequit præsupponi existens ante dispositionem ad illius infusionem prærequisitam: ergo cum primus actus sit dispositio ad illum, ab eo fieri non potest. Tertio, quia ex opposita sententia hæc omnia sequuntur absurda: primum actionem liberam esse natura priorem sua causa efficiente: Nam actus fidei qui dispositio est ad habitum, & sic natura prior, ab illo fieret secundum dispositionem esse natura posteriorem illa forma ad cuius productionem determinat causam efficientem illius: Nam si illa dispositio fidei esset effectus habitus, necessario esset posterior illo tertium quod ex vtroque sequitur idem esse prius, & posterius non modo respectu alterus, sed etiam sui ipsius: neque hic valet communis solutio de diuerso genere causæ: quoniam vt optimè obseruat Suar. lib. 8. de Gratia cap. 12. numero 23. quicquid sit de aliis generibus causarum nempè efficiente, & finali, item materiali, & formali inter se comparatis: loquendo de comparatione dispositionis cum forma inhærente, quæ sit principium actionis, ad cuius formæ infusionem illa dispositio postulatur in subiecto, omnino repugnat hæc mutua prioritas & posterioritas: quod quia multis rationibus Sua-

rum conuincit ad illum lectorem remitto. A

11. Ex quo colliges idem dicendum quando fidelis elicit assensum intensiorem quam sit ipsius habitus. In eo enim casu etiam indiget ad illam maiorem intensionem peculiari auxilio Dei: Nam quod ait Bannes 2. 2. quæst. 14. artic. 6. dub. 2. ad 7. etiam quando habitus charitatis intenditur per actum intentiorem, illosmet gradus intensiores supra additos esse principium effectiuum actus intensioris, etiam ab ipsis Thomistis reiicitur tanquam repugnans principiis de merito & doctrinæ D. Thomæ vt videre est apud Alu. de auxiliis disput. 66. numero 8. & 68. numero 16. hoc corollarium expresse docet Coninc. disput. 6. dub. 7. numero 107. & indicat Suar. lib. 9. de Gratia cap. 2. numero 13. & quod plus est idem Turrian. de fide B disput. 38. dub. 4. §. tertio mihi hoc tanquam probabilius tradit de augmento cum de prima habitus productione respectu primi actus oppositum docuerit; vt dixi. Verum sicut actus intensior, vt dispositio proportionata antecedenter supponitur ad maiorem habitus intensionem; ideoque ab habitu de nouo intento produci nequit: ita magis consequenter idem dicere tenetur de primo fidei actu ad infusionem habitus disponente. Deinde actus supernaturalis intensior non accipit à potentia maiorem intensionem, sed ab habitu, vel à peculiari auxilio Dei: illa enim maior intensio est gradus eiusdem qualitatis supernaturalis, qui vires potentiæ naturalis transcendit: sed in habitu præxistente, vt supponitur, minor erat intensio: ergo nequit habitus ad illam maiorem intensionem effectiuè concurrere; & consequenter necessarium erit peculiare Dei auxilium. Dices habitum esse causam æquiuocam actus supernaturalis, & ideo posse in minori intensione habere virtutem, & actiuitatem ad producendum actum in maiori intensione, quam sit intensio ipsius habitus. Nam inter qualitates naturales hoc reperitur quod vna in minori intensione habeat maiorem actiuitatem quam alia in eadem vel maiori. Respondeo: forsitan in habitibus infusis contingere, vt in minori intensione possint effectiue causare actus aliquantulum intensiores: Verum hoc incertum est: & saltem actus in maiori intensione, quam exigat actiuitas habitus, quę in certo gradu semper limitata est, necessario auxilium peculiare Dei postulabit. Vnde nostra responsio est ita intelligenda, vt actus in tali intensione sumatur; quæ actiuitatem habitus superet; quæ quia à nobis definiri non valet, eam ad habitus intensionem limitauimus: videlicet: vt non sit magis actiuus, quam intensus: si tamen aliquis credat maiorem esse illius actiuitatem, semper tenetur hanc in certo gradu intensionis definire, itaut actum magis intensum, quam actiuitas postulet, sine peculiari Dei auxilio quoad illam maiorem intensionem producere non possit. Vtrum vero assensus fidei ab auxilio Dei particulari procedens possit conseruari ab habitu iam producto, simul cum potentia concurrente: quæstio est philosophica, quam resoluit Turrianus de fide disput. 38. dub. 3. §. in quæstionem: idcirco illam prætermito.

Tertia difficultas petit vtrum habitus fidei supernaturalis non modo potestatem, sed etiam facilitatem conferat potentiæ ad actus supernaturales eliciendos? negant Vasq. 1. 2. in multis locis, præsertim disput. 83. cap. 1. & disput. 187. cap. 2. Coninc. de moralit. actu. supernat. disput. 6. dub. 6. item Turrian. de fide disput. 46. dub. 8. §. *Sed potest esse difficultas*: pro vtraque parte defendit quæstionem: ita tamen vt negantem partem iudicet probabiliorem §. meum iudicium: Ego vero affirmandum credo, nempe habitum fidei dare non solum facultatem, sed etiam promptitudinem & facilitatem potentiæ ad operandum: & sine dubio hæc est D. Thomæ sententia 2. 2. quæst. 23. artic. 2. loquens de habitu charitatis de quo est eadem ratio & ibidem Caietan. & alij, idem docet 1. 2. quæst. 114. artic. 4. ad 2. quodlibet 4. quæst. 9. artic. 1. & in 3. distinct. 23. quæst. 1. artic. 1. ad ibidemque Capreol. quæst. 1. artic. 3. ad argum. contra primam conclus. Richard. artic. 1. quæst. 2. in fine corporis. Maior in 3. dist. 27. quæst. 1. in probatione 3. conclusionis Suar. tom. 3. de grat. lib. 6. cap. 4. numero 11. Salas. 1. 2. tract. 10. disput. 4. sect. 5. numero 48. Probatur primo: in exercitio actuum fidei experimur facilitatem & maiorem promptitudinem per illorum actuum repetitionem, sed hæc facilitas non potest prouenire ab alio habitu: ergo solum ab habitu magis intenso, qui non modo posse, sed etiam facilius & promptius operari potentiæ concedat: Minor de qua solum dubitari posset ostenditur: ille habitus qui hanc daret facilitatē non est supernaturalis, quia nullus supernaturalis habitus nostris actibus acquiritur: neque naturalis, quia hic produci nequit per actus supernaturales, vt sect. 1. ostendi, si vero dicatur hanc facilitatem prouenire ab habitu naturali fidei acquisitæ, cuius actus cum actibus fidei diuinè sępissimè solent permisceri; vrgebo, quoniam habitus naturalis habet diuersum obiectum formale à supernaturalis tam actus quàm habitus fidei diuinæ obiecto: ergo nihil confert ad maiorem facilitatem actus supernaturalis sub alio motiuo in obiectum tendentis: vt in hac sect. probaui. Secundo, habitus fidei diuinæ magis intensus, magis inclinat potentiam, & maiorem illi confert actiuitatem ad assensus fidei eliciendos: ergo necessario illam iuuat, vt facilius, & promptius similes actus opretur: antecedens probatur: quia habitus in gradu remisso iam inclinabat potentiam ad assensus fidei: sed gradus intensionis superuenientes sunt partes eiusdem qualitatis eandemque inclinationem inducunt: ergo magis potentiam inclinabunt. Confirmatur exemplo qualitatis naturalis, verbi gratia caloris magis intensi, qui subiecto tribuit maiorem actiuitatem, quæ facilius eundem gradum caloris producat, quem antequam augeretur calor, iam producere poterat, vt suppono: nam calidum vt quatuor licet facile producere valeat calidum, vt tria, facilius, & celerius eundem calorem vt tria efficiet, si calor intendatur, 12.

vt

vt octo. Tertio gratia excitans magis intensa magis inclinat, & mouet potentiam, ergo etiam habitus supernaturalis intensior: consequentia probatur, quia in communi Theologorum opinione illa gratia est actus supernaturalis; & quod actualiter, & in transitu facit actus, idem habitualiter, & permanenter præstat habitus. Quarto quia habitus supernaturalis non est propriè potentia, nulli enim subiecto naturaliter debetur: habet tamen modum potentiæ, quia potentiæ naturali dat posse efficere actus supernaturales, per hoc tamen non amittit munus cæteris habitibus acquisitis commune, quod est dare facilitatem: sicut enim species dant intellectui facultatem, seu posse suo modo ad cognitiones simplices obiectorum producendas, & simul quo intensiores sunt, eo facilius excitant potentiam, & suarum cognitionum promptiori vsui subseruiunt: ita etiam de habitibus supernaturalibus dicendum: Propria verò potentia ita dat posse vt simul facilitatem non conferat, quia latitudinem gradualem non admittit: solum dicere possumus illam facilitatem potentiæ maiorem vel minorem comparatiuè ad aliam potentiam nobiliorem, vel minus nobilem: verbi gratia intellectus Angeli perfectioris dat posse, & etiam facilius, eadem cognoscendo peruestigare, quam inferioris Angeli intellectus præstare queat. Vnde inferiores à superioribus illuminari dicuntur.

23. Obijcies primo. Puer in baptismo recipit habitum fidei, & tamen nullam facilitatem experitur ad assentiendum fidei mysteriis, similiter Gentilis baptizatus eamdem difficultatem sentit post baptismum, atque antea; & eandem facilitatem experitur, & inclinationem naturalem ad assentiendum antiquis erroribus. Secundo habitus fidei non solum intenditur per actus fidei, sed etiam per actus aliarum virtutum, vt dixi supra, verbi gratia quando gratia habitualis, & charitas augentur supra intensionem habitus fidei præexistentis: ergo augebitur facilitas ad actus fidei per exercitium actuum, qui ad alias virtutes spectant, quod est contra experientiam. Ad primum Resp. illam experientiam in puero prouenire ex defectu specierum seruientium apprehensionibus, quæ necessario ad assensus fidei prærequiruntur, quomodo enim assentiri possunt mysteriis in quibus non sunt satis instructi? Vnde eadem experientia docet eosdem pueros inter catholicos enutritos, & christianæ doctrinæ assuetos sine vlla difficultate credere, & licet in pueris hæreticorum idem contingat respectu suarum hæresum, quibus facillimè assentiuntur: id prouenit ex solo affectu naturali, & ex facilitate puerili ad credendum magistris, & parentibus à quibus edocentur: ex quo solum proficisci non potest in pueris Christianis verus actus fidei supernaturalis, prærequirit enim gratiam Dei, & piam voluntatis affectionem supernaturalem, vt dicam sectione vltima: sicut ergo ad substantiam veri actus fidei in puero Christiano hoc requiritur; ita ad facilitatem, & promptitudinem eliciendi similes actus non sufficient causæ naturales: nempe assuetudo specierum, vel habitus fidei acquisitæ, qui solum facilitatem tribuit ad actus similes iis, à quibus genitus est, nimirum naturales; similiter in Gentili difficultas in credendo etiam post baptismum nascitur, tum ex defectu earumdem specierum, tum ex habitibus erroneis, qui relinquuntur: cuius rationem supra sect. 4. assignaui. Ad secundum Resp. nullum esse incommodum, immo maximè consentaneum, intendi habitus supernaturales non solum per actus proprios dispositiuè & meritoriè, sed etiam per aliarum virtutum operationes; hæc enim est virtutum infusarum habitualem gratiam comitantium concordia, de qua in materia de gratia Theologi disputant. Latè Suar. tom. 3. lib. 9. cap. 3. & 4. &, si non sentitur eadem facilitas æqualis in omnibus virtutibus, ideo erit, quia vsus specierum ex parte intellectus deerit in ordine ad illam virtutem, quæ ratio in fide efficacior est, quia illius actus, est assensus intellectus: vel quia est aliud impedimentum ex parte appetitus oppositi, à quo voluntas desueta in materia virtutis, cuius actus raro exercuit, deterretur: habitus verò supernaturales etiamsi quo intensiores sunt, eo magis inclinent potentiam, & ex se consequenter magis facilitent ad exercitium suorum actuum, in eo tamen voluntatis arbitrio subiiciuntur: ex quibus soluuntur facile omnia experimenta quæ à Coninc. contra nostram & communem sententiam adducuntur.

Vtrum habitus fidei solum inclinet ad assensus formaliter non discursiuos, sed immediatos.

SECTIO VI.

1. NOn est quæstio an interueniat aliquis formalis discursus antecedens assensum fidei, qui remotè, & vt, conditio, seu causa per accidens, se habeat ad concipienda fidei mysteria, & cognoscendam credibilitatis euidentiam in illis inuentam, sed vtrum per se assensus fidei causetur ab habitu cum formali discursu, siue quod illum necessario naturalis assensus requirat, siue quia saltem eum non respuat. Hic verò discursus dupliciter in assensu fidei reperiri poterit: primo ratione formalis obiecti, quia medium extrinsecum, nempe motiuum fidei necessario coniungitur formaliter vel virtualiter cum duplici termino, vt causetur ab illo assensus vtrumque terminum complectens. Verbi gratia, hæc propositio, Deus est trinus & vnus, creditur, quia prius iudicatur, Deum illam reuelasse, & quidquid Deus reuelat esse verum: & si in bona forma syllogismus, tres habens propositiones, construatur, tunc medium formaliter vtrique termino applicari censetur; si verò solum iudicetur medium in antecedenti; & inferatur conclusio in consequenti; tunc vt recta sit illatio, virtute intelligitur in eodem antecedenti vtraque propositio, quicquid Deus reuelat est verum:

Deus reuelat se esse trinum & vnum : ergo, A &c. Secundo ratione obiecti materialis in propositione, quæ de fide dicitur, discursus censebitur euenire, si verbi gratia ex duabus præmissis de fide, vel ex altera de fide, altera scientifica, seu euidenti assensus fidei nasceretur; verbi gratia ex his duabus de fide: *Omnis anima humana est spiritualis; sed anima Christi est humana*, infertur hic assensus. *Ergo anima Christi est spiritualis.* Item ex altera de fide & altera euidenti: videlicet, *Omnis homo est intellectiuus: Christus est homo*: infertur hæc *Christus est intellectiuus*: rogamus ergo an altero ex his modis, vel vtroque discursiuus assensus ab habitu fidei producatur: & licet ex iis quæ diximus quæstione secunda satis appareat quid consequenter in nostra sententia dicendum sit, vt opiniones B diuersæ hac in re exponantur, & illarum argumenta nostræ doctrinæ contraria soluantur, de hoc ex professo expedit disputare: præsertim quia hinc declarabimus distinctionem inter habitum, seu assensum fidei, & Theologicum.

2. Prima ergo sententia asserit vtroque modo ex dictis per discursum fidei assensum generari: hanc sententiam tenent Aureolus in 1. distinct. 48. quæstiuncula vnica artic. 3. & in prologo quæst. 2. artic. 2. Ocham. ibidem quæst. 3. principali lit. I. & O. Toletan. quæst. 3. artic. 2. 3. & 4. Gabr. quæst. 7. lit. C. & in 3. distinct. 24. quæst. vnica artic. 2. conclus. 6. Maior. in prologo quæstiuncula C 4. Syluest. in conflato, quæst. prima artic. 10. & 11. quatenus non distinguunt habitum theologicum ab habitu fidei: sed habitus theologiæ est vtroque modo discursiuus: ergo habitus fidei in eorum sententia talis est: pro eadem opinione refert etiam Suar. disput. 6. de fide, quæst. 4. numero 3. Canum de locis lib. 6. cap. vltimo & Vegam lib. 9. in Tridentinum cap. 39. Verum aliter eos interpretatur Vasq. 1. par. disput. 5. cap. 3. vbi ait discursum ex præmissis de fide creditis esse conditionem, non vero rationem assentiendi conclusioni: etenim prout conclusio ex præmissis creditis formaliter infertur, de fide non est, sed prout posito illo discursu tanquam D conditione, habitus fidei dicit assensum fidei propter diuinam reuelationem immediatè: & hanc fuisse mentem Cani, & Vegæ Vasquez arbitratur: probari tamen potest hæc sententia primum de discursu assensus fidei propter diuinum testimonium immediatè; primo, quia assensus fidei tendit in obiectum materiale creditum propter primam veritatem reuelantem: ergo hæc ratio formalis motiua debet prius cognosci & iudicari: vt propter illam intellectus assentiatur obiecto reuelato; ergo si per duo iudicia hoc faciat, erit discursus formalis; si per vnum, virtualis: imo iuxta doctrinam D. Thomæ iudicia obiecti formalis & materialis ita se habent, vt suapte natura videantur exigere actus distinctos: ait enim D. Thom. 1. par. quæst. 14. artic. 7. quoties vnum iudicatur per aliud, seu propter aliud, hoc fieri per actus distinctos: ergo saltem nulla erit repugnantia, cur hæc obiecta distincta per distinctos actus iudicentur: sed vnum dependet ab alio tanquam à proponente rationem formalem, ergo in his duobus actibus apparet quicquid ad verum discursum secundum causalitatem requiritur. Secundo in fidei humanæ assensu formalis discursus interuenit prius enim iudico quis sit, qui loquitur, & quia veracem credo, illius dictis assentior: ergo similiter in fide diuina. Secundum de discursu ratione obiecti materialis reuelati probatur primo, assensus deductus ex duabus præmissis de fide habet idem obiectum formale, cum habitu fidei diuinæ: ergo est proprius actus illius: antecedens probatur, quia assensus ille nititur tanquam motiuo proprio diuina reuelatione, vt cum Alensi, Alberto, D. Thoma, Caiet. Ægid. Henric. Richard. Gregor. Argent. Marsil. Aliacen. Capreol. Carthus. Syluest. Maior. Cano. Palac. Hispal. Soncinate docet Christophorus Gillius lib. 1. tract. 2. cap. 4. n. 11. & confirmatur primo, quia omnis propositio, quæ deducitur ex vtraque de fide, vel altera de fide, altera euidenti, pertinet ad fidem, & qui illam negauerit tanquam hæreticus puniri debet. Confirmatur secundo, quia multa sunt ab Ecclesia definita tanquam dogmata fidei, quæ in se formaliter reuelata non sunt, sed euidenter ex reuelatis deducta. Secundo idem principaliter ostenditur: assensus theologicus non potest reperiri nisi in fideli, sed hoc ideo est quia infidelis caret habitu fidei, à quo talis assensus proficiscitur: ergo habitus fidei elicit assensum discursiuum seu theologicum. Tertio, talis assensus est supernaturalis, obscurus, & omnino infallibilis: sed hæ proprietates in actu non possunt ab alio habitu prouenire nisi ab habitu fidei diuinæ: ergo, &c.

Secunda opinio asserit assensum fidei non 3. admittere discursum secundo modo ratione obiecti materialis, illum tamen exigere primo modo ratione obiecti formalis: ita docent Ocham. in 3. quæst. 8. art. 3. Durand. dist. 24. quæst. 2. artic. 2. conclus. 1. Gabriel. dist. 23. quæst. 2. artic. 2. conclus. 1. Marsil. quæst. 14. artic. 1. in 3. par. conclus. 1. Almai. quæst. 3. & tract. 2. moral. cap. 3. Becanus de fide cap. 8. quæst. 3. conclus. 2. & Vasq. 1. p. disp. 5. numero 5. quamuis illum Turrianus de fide disput. 6. dub. 2. §. *Placet autem*, aliter interpretur: vt solum velit assensum fidei generari per discursum, tanquam per conditionem, non tanquam causam seu rationem assentiendi. Verum licet Vasquez hoc dixerit loquendo de discursu ratione obiecti materialis tamen loquendo de discursu ratione obiecti formalis illo numero 5. citato, hanc limitationem non adhibuit sed simpliciter assensum fidei fecit discursiuum: hæc sententia quoad primam partem vera est, & consentit cum illa quam statim proponam: quoad secundam probatur eisdem argumentis, quibus prior pars primæ sententiæ nititur.

Tertia opinio omnino vera nullo modo admittit assensum fidei discursiuum formaliter: 4. sed omnes illius propositiones, tanquam prima principia, propter primam veritatem reuelantem

reuelantem immediatè credendas esse affirmat. Vnde sequitur habitum fidei ex sua ratione solum ad assensus immediatos & non discursiuos inclinare: ita tenet Basilius in Psalm. 115. *Sacrorum*, inquit, *quæ de Deo sunt eloquiorum prædux esto fides: fides plane, non item demonstratio*: item Damasc. lib. 4. cap. 12. D. Augustin. 18. de Ciuitate Dei cap. 41. & alij idem sequitur D. Thom. 2. 2. quæst. 1. artic. 1. ibidque Caietan. dub. 4. item eadem quæst. artic. 8. & 1. p. quæstiunculæ 1. artic. 2. Scot. in 3. distinct. 24. quæstione vnica §. ad propositum; Capreol. quæstione vnica artic. 3. ad 3. contra 2. conclus. Cano. lib. 12. de locis cap. 3. conclus. 3. Valent. tom. 3. disp. 1. quæst. 1. punct. 2. Suar. de fide disput. 6. sect. 4. n. 4. Gillius lib. 1. tract. 6. cap. 2. num. 6. Turrian. citatus dub. 1. Ægid. Coninc. de moralitat. act. supern. disput. 9. dub. 7. numero 49. Lorca 2. 2. disput. 6. Bannes ibidem quæst. prima artic. 1. in fine, & fere omnes illi, quos à Gillio supra citatos adduxi: quatenus docent propositiones de fide esse Theologiæ prima principia. Probatur primo: principia quibus nititur propositio de fide, vel cognoscuntur per discursum, vel sine illo: si cum discursu, rogo ex quibus principiis illa deducantur & sic interrogando progrediamur vsque ad aliqua principia, quæ ex aliis non inferantur, sed sint prima & immediata, ex quibus omnes enunciationes de fide inferantur, & in quæ resoluantur: quæ alia esse nequeunt, quam illa, Deus reuelat, & quicquid Deus reuelat est verum: Nam nulla alia priora possunt assignari: vel ergo hæc principia sunt assensus supernaturales, & certi certitudine fidei ineuidenti: vel sunt assensus certi infallibiliter ex terminis, & consequenter naturales, & euidentes. Secundum dici non potest: quoniam conclusio ex illis deducta erit euidens, & minus certa, quam illa, quæ infallibilitatem & certitudinem ex diuino testimonio accipit: vnde non erit propositio de fide si detur. Item, iam necessario admittuntur illæ duæ propositiones immediatæ quæ sint veri assensus fidei sine discursu formali: ergo de omnibus dicendum est, nullo discursu perse tanquam causa sui assensus opus esse propositionibus de fide: consequentia suadetur, quia quando credo Deum reuelare, & Deum esse veracem, etiam id credo propter Dei testimonium: & tamen simplici actu his propositionibus & per modum primi principij assentior: ergo idem facere possum in omnibus aliis reuelatis, quæ Dei testimonio nituntur: neque refert quod hoc principium, Deus hoc dixit, sit ipsa ratio credendi: nam illud idem reuera creditur assensu fidei diuinæ propter testimonium Dei, quod non minus est ratio motiua extrinseca assentiendi huic principio, quam reliquis; & tamen vno simplici actu sine discursu procedit. Confirmatur, quia hæc principia procedere debent ab eodem habitu fidei, qui vnus simplex est ex parte intellectus, vt ostendi sect. secunda & vnum habere debet modum tendendi in obiectum, vnde non fertur in illud partim actibus primorum principiorum, partim assensibus discursiuis. respondent aliqui recentiores, licet hoc repugnet in habitibus acquisitis, non repugnare in per se infusis, qui dantur per modum potentiæ, ex qua actus simplices, & discursiui proueniunt: sed contra est, quia habitus distinguuntur à sua ratione formali motiua, etiamsi supernaturales sint, vt patet in virtutibus infusis: hæc vero ratio formalis in habitu fidei, est prima veritas reuelans, & per hanc determinatur & distinguitur, ab spe, & charitate, respectu omnium suorum actuum. Rursus dicunt habitum fidei habere duplicem rationem formalem: alteram respectu illorum principiorum, Deus dixit, Deus est verax: & alteram respectu cæterarum propositionum de fide: sed præter absurda, quæ contra hunc philosophandi modum ostendi quæst. 2. sect. 4. illud est maximum, quod alia ratio formalis distincta tribuatur habitui fidei comparatione aliquorum actuum, quæ non sit testimonium Dei. Dices, idem testimonium Dei ex terminis cognitum continetur in vna ratione motiua respectu principiorum, & cum discursu indicatum in altera, respectu cæterarum conclusionum de fide: sed hoc etiam impugnatum est satis loco citato: & addo, in discursu non esse solum testimonium Dei rationem assentiendi, sed connexionem medij cum vtroque extremo, & illationem seu consequentiam formalem; vt etiam ostendo.

Secundo si assensus fidei esset discursiuus 5.
aliqui actus fidei essent certiores aliis, & etiam à naturali lumine certitudinem acciperent, Vnde cum effectus sequatur deteriorem partem suæ causæ, illi assensus non haberent maiorem certitudinem quam naturalem: sed hæc sunt manifesta absurda: ergo: probatur maior quoad primam partem: assensus conclusionis minorem habent certitudinem, quam assensus principiorum ex quibus infertur, vt omnes philosophi cum Aristotele fatentur, illo principio fundati, *propter quod vnum quodque tale*, &c. respondet Bannes numero 11. conclus. 5. assensum fidei discursiuum pendere ab assensibus principiorum in genere causæ efficientis, seu applicantis rationem formalem in existentia, non vero in ratione causæ formalis, quia in hac tam principia, quam conclusionem habere debent eamdem rationem formalem, nempe authoritatem Dei reuelantis, ideoque principia æqualiter certa esse, ac conclusionem, quæ à certitudine principiorum suorum suam non mutuatur: hęc tamen responsio, vt optimè aduertit Suar. numero 6. vel recedit à sententia, quam profitebantur aduersarij, vel non est verisimilis: Nam si asserat tam conclusiones, quàm principia immediatè propter authoritatem Dei reuelantis ferri in suum obiectum, & conclusionis certitudinem non pendere per se tamquàm à causa formali à præmissis, sed tanquam à causa per accidens, applicante, seu effectiuè etiam concurrente ad illum conclusionis assensum, sicut de inductione respectu primi principij docent philosophi, esse conditionem, vel etiam causam effectiuam illius, non tamen formalem: sicut per hoc non tol-

bitur ratio primi principij & assensus imme- A
diati non discursiui per se: ita in assensu fidei
qui in conclusione datur, non habebitur ratio
connexionis medij cum extremis, neque veritas coniunctionis inter illa quicquam faciet ad rationem assentiendi formalem requisitam ad assensus conclusionis: quod sane est deserere Vadimonium: Quia iam assensus fidei in conclusione non datur ex vi discursus, neque cadit super assensus præmissarum, tanquam concadit tinentiũ in sua veritate conclusionis veritatem: si tamen adhuc hæc conclusio verè per se discursiua, & à præmissis per se dependens, in forma syllogistica concludente admittatur, non assignatur ratio, cur non sit minus certa quam sint illius principia: sicut enim necesse est magis amari finem, quam media, quæ propter illum amantur: ita necesse est; magis B
certificari intellectum per principia, quam per conclusionem, quę propter illorum assensuum certitudinem præcisè iudicatur: dico præcisè, quia si ex alio capite, nempè ex penetratione terminorum tunc iudicetur conclusio, non repugnat æqualem, vel maiorem habere certitudinem, quam principia; sicut si aliquid amaretur tanquam medium propter aliud, & simul propter se, non repugnaret æqualiter, vel magis amari, quam amaretur finis, cuius tanquam medium amabatur concomitanter.

6. Quamobrem alij conuicti hac ratione concedunt omnes propositiones fidei esse æquè certas, si ad inuicem obiecta reuelata comparentur, si tamen cum illis duobus principiis, in quibus ratio formalis continetur, comparatio fiat, tunc principia esse certiora, itaut si aliqua propositio negari deberet, potius conlusio, quam aliquod ex illis principiis negaretur: & hoc nullum reputant absurdum; quasi hæc propositio *Deus reuelat* possit habere maiorem certitudinem, quàm quælibet alia, quæ Dei testimonio nititur: cum illa totam suam certitudinem ad Dei testimonium referat; & quidquid Deus dicit, & ipsum dicere, ipsamque Dei veritatem actibus fidei ęque certis propter extrinsecum medium, Dei scilicet testimonium, credamus: illud verò motiuum æque infallibile est siue huic, siue illi propositioni applicetur: vt ex ipsis terminis est euidens. Præterea probatione secundæ partis illius maioris hoc amplius impugnabitur: Nam veritas assensus discursiui pendet ab illatione, & bonitate consequentiæ quæ lumine naturali; & logicæ naturalis disciplina cognoscitur: sed hæc est cognitio naturalis: ergo si assensus fidei est discursiuus, per se pendebit ex cognitione naturali, & consequenter ex hoc capite illius certitudo non erit maior naturali, immo minor; quia in omni alia argumentatione assensus conclusionis certior non est, sed minus certus cognitione naturali de bonitate consequentiæ. Vnde vlterius colligo rusticos seu pueros qui vim illationis, & consequentiæ bonitatem non agnoscunt cum minori certitudine, & adhęsione intellectus, mysteriis fidei assentiri, quam sapientes: immò illi certa & indubitata fide credere non possent, quod est error manifestus.

Respondet Becanus citatus numero 12. & 7.
alij recentiores: hanc bonitatem consequentiæ cognosci notitia supernaturali, non naturali, interuentu luminis fidei: sicut enim in discursu naturali notitia connexionis pertinet ad naturale lumen, ita in discursu supernaturali ad lumen fidei spectabit: adduntque recentiores impossibile esse vt propositio de fide iudicetur propter auctoritatem Dei, quin præcognoscatur connexio quam illa habeat, & consequenter quin detur discursus saltem virtualis, si vnico actu medium, & connexio propositionis de fide cum illo iudicetur, vel formalis, si talis connexio per notitiam distinctam & antecedentem percipiatur: sed contra: lumen fidei non inseruit ad cognitionem euidentem: sed cognitio consequentiæ est euidens; ergo ex lumine fidei procedere non potest: minor patet, quia conclusio in bono concludendi modo consequentiam continet euidentem vt patet ex demonstrationibus logicis: maiorem probo, quia habitus fidei de sua ratione habet tendere in obiectum reuelatum propter Dei testimonium, & primam veritatem reuelantem, tanquam propter medium adæquatum, & totum obscurum: vnde prouenit quod de se semper exigit cognitionem obscuram obiecti reuelati: nos verò non cognoscimus bonitatem consequentiæ, quia prima veritas nobis illam
C reuelat, sed talem esse percipit naturale lumen intellectus mediante discursu in recto modo concludendi facto: nam rogo, quando Deus reuelauit syllogismum in Barbara, vel Darij rectè concludere? hoc vero necessarium erat vt habitus fidei tenderet in bonitatem consequentiæ: etenim habitus fidei non tendit in obiectum non reuelatum: ergo si veritas consequentiæ reuelata non est, cum impossibile sit habitum fidei diuinæ extra suum obiectum ferri, etiam impossibile erit cognitionem de bonitate consequentiæ ab habitu fidei procedere: illa vero recentiorum additio vera est, quando medium iudicatiuam terminat cognitionem: nam tunc si vnico actu iudicatur veritas medij & connexio illius cum propositione quæ ex illo deducitur:
D virtualis erit discursus, si duplex hic interuenit iudicium, vel triplex, tunc erit discursus formalis: falsum tamen id est, quando medium solum est apprehensum, & sic est ratio ob quam intellectus propositioni assentiatur: vt contingit in primo principio, quod solum supponit simplices apprehensiones terminorum, & ipsis penetratis sine formali, nec virtuali discursu iudicatur: sine formali patet, quia vna tantum est propositio iudicatiua: sine virtuali, quia sicut discursus formalis requirit saltem duo iudicia realiter distincta, quorum vnum dependeat ab alio; ita virtualis requirit vnum, quod virtualiter sit multiplex & saltem duplici æquipolleat, quod neque in primo principio, neque in propositione de fide reperitur: sicut enim quando termini solum apprehenduntur & simplici cognitione penetrantur, cognitio primi principij est euidens, non discursiua, ita testimonium Dei apprehenditur, & quia non euidenter cognoscitur,

cognoscitur, ideo talis apprehensio infert assensum primi principij obscuri, & in Dei auctoritatem resoluti, vt in 2. q. declaraui: & hoc est quod D. Thom. q. 14. de verit. artic. 8. ad 16. dixit, ipsum testimonium veritatis primæ se habere in fide respectu theologicæ, vt principium in scientiis demonstratiuis.

8. Tertio, Certior est assensus fidei quauis cognitione naturali, vt dicam sequenti sectione, sed vna ex præmissis ad inferendam propositionem de fide naturali & euidenti cognitione percipitur: ergo cum conclusio minus certa sit quam præmissæ, non potest assensus fidei per discursum ex aliis antecedentibus inferri: Maiorem probo. Nam vna ex præmissis, quæ assignantur, est illa, *Deus est verax*, vel quicquid Deus reuelat est verum: vel ergo hęc præmissa agnoscitur vt reuelata, vel vt ex terminis nota: si hoc 2. de ea est eadem difficultas, quæ de bonitate consequentiæ, quod habitus fidei tendat in obiectum ex terminis & euidenter notum, & non prout est reuelatum, hoc enim est ferri extra suum obiectum: si vero cognoscitur hæc præpositio, vt reuelata: ergo iam creditur immediatè sine discursu propter diuinam auctoritatem, ergo idem de reliquis reuelatis dicendum. Quarto si esset discursiuus non esset ad illum necessarius pius voluntatis affectus: nam positis præmissis intellectus necessario determinatur ad assensum conclusionis, quia posita principiorum veritate veritas conclusionis necessario sequitur: ergo nunquam indigebit fidelis pia voluntatis affectione nisi ad credendum principia illa duo, ex quibus omnes propositiones de fide deducuntur: Vnde vlterius inferam, nullum esse meritum in aliis propositionibus credendis, quia necessario sequuntur ex illis duobus, & intellectus saltem quoad speciem necessitatur: dissentiri enim non potest conclusioni, quæ ex veris præmissis in bona forma deducitur: respondent aliqui piam affectionem solum esse necessariam ad credendam veracitatem Dei, & reuelationem mysteriorum, verbi gratia Trinitatis, vel Incarnationis, item bonitatem consequentiæ: quare meritum, & libertatem in toto discursu fidei, non vero in solis conclusionum assensibus reperiri: sed contra: pia affectio est necessaria ad credendum omne id quod directè per se formaliter, & expressè reuelatum est, & ad credendum omne reuelatum datur libertas, in ordine ad assensum, & dissensum & ratio meriti: sed magis per se directè, & formaliter reuelata sunt mysteria fidei, nempe Deus est trinus & vnus, & Deus est homo, quam hæ reflexæ propositiones, Deus reuelauit se esse trinum, vel se esse hominem. Immo cōmunis modus assentiendi propositionibus fidei non est sub illa reflexione, sed simpliciter assensus tendit in ipsa mysteria reuelata: aliter enim numquam fieret actus fidei nisi ab vno theologo, qui facto discursu in bona forma & applicata reuelatione Dei ad mysteria fidei ipsis assentiretur per formalem seu virtualem discursum: quod sane non est verisimile. Sexto scientia supernaturalis, quæ est donum spiritus sancti non est discursiua: ita docet D. Thom. 2. 2. q. 9. art. 1. ad primum: & rationem reddit cum sit *quædam participatio & similitudo ipsius*, nempe scientiæ diuinæ: quæ discursiua non est: sed simplex: sed assensus fidei supernaturalis etiam est quædam participatio, & similitudo diuinæ scientiæ: ergo non est discursiua.

9. Ad primum pro prima parte primæ sententiæ patet responsio ex dictis in q. 2. sect. 5. & ex 2. argumento pro nostra opinione: dicimus enim propositionem de fide esse veluti primum principium, in quo neque formalis, neque virtualis discursus datur secundum causalitatem: neque enim datur progressio formalis, seu virtualis ab vna notitia iudicatiua ad aliam, quæ per se dependeat: aliud est enim pendere ab obiecto notitiæ apprehensiuæ antecedentis, aliud pendere ab ipsa notitia iudicante aliquod obiectum: primo modo dependet propositio immediata & apprehensio est conditio non ratio, formalis obiecti. Secundo modo notitia discursiua ab antecedenti dependet per se, tanquam à ratione formali: connexio enim medij cum vtroque extremo est ratio, propter quam connexio vtriusque extremi in conclusione coniuncti demonstretur, quo modo manifestè ostendi, assensum diuinæ fidei elici nō posse. Ad testimonium D. Thom. dico illū ibi non docere necessario interuenire discursum secundum causalitatē quotiescumque vnum cognoscitur per aliud seu propter aliud: hoc enim est apertè falsum: Nam per vnū simplicem actum attingitur obiectū materiale, & formale, nēpe ratio motiua, vt patet in electione medij propter finē & in dilectione proximi propter Deum: solum ergo docet D. Thom. in Deo non reperiri discursum successiuum, neque secundùm causalitatem: huius vero doctrinæ occasione, dicit in discursu secundum causalitatem vnum cognosci ex alio: nempe ignotum per notum; & loquitur de cognitione euidenti atque scientifica per medium intrinsecum, quę quando ita se habet, vt ex cognitione vnius ad alterius notitiam procedit certo, & euidenter, semper plures cognitiones iudicatiuas requirit, & formalem discursum, quod in fide non contingit, vt declaratum est: non negamus tamen assensum diuinæ fidei præsupponere apprehensionem motiui, item apprehensionem ipsius propositionis credendæ, & ideo ex hoc capite discursiuum dici posse secundùm successionem; sicut etiam assensus primi principij hoc modo est discursiuus. Ad secundum, aliqui recentiores negant assensum fidei humanæ per discursum necessario generari, vt refert Turrian. disp. 6. de fide dub. 1. §. Placet deinde: oppositum tamen vt verisimilius idem author docet & probat, quia nulla est ratio cur vnam & eamdem notitiam iudicatiuam euidentem faciamus, & obscuram: sed quando audio Petrum loquentem, euidenter iudico Petrum esse, qui loquitur, notitia arguitiua eruta ex intuitiua experimentali: & tamen mihi non est euidens, sed obscurum Petri dictum: ergo idem non est iudicium de veritate dicti; & de locutione Petri: immo vt illi fidem habeam, opus est, vt cognoscam, & iudicem illum esse veracem ex aliqua ratione probabili, & id quod dicit esse credibile: eamdem sententiā sequitur Suar. disp. 2.

sect.1.n.8.disp.6.sect.4.n.8. Concesso igitur antecedente neganda est cõsequentia: diuersa enim ratio est, quia fides humana versatur circa obiecta per naturale lumen cognoscenda; & per se supponit principia, à quibus dependet, quæ non per fidem, sed per cognitionem naturalem euidentem, vel probabilem innotescunt: Nam Petrum esse, & loqui experimento addiscimus illum vero esse veracem etiam vel experti sumus; vel ob aliquam rationem probabilem iudicamus. At in diuina fide aliter se res habet: quia Deus cuius testimonio credimus: non videtur: sed creditur, item illius reuelatio; & nulla assignari possunt principia, quæ non eodem modo Dei testimonio nitantur: Etenim principia lumine naturali manifesta causare nequeunt notitiam se ipsis certiorem. Vnde omnia, quæ fide diuina credimus ex lumine supernaturali credenda sunt: & adinstar primorum principiorum, quę omnia immediatam habitudinem fidei habitus dicunt vt ostendi quæstione prima.

10. Ad primum pro 2. parte eiusdem primæ sententiæ negandum est antecedens: ad probationem distinguendum est assumptum; & si intelligatur, assensum deductum ex duabus prę-missis de fide diuina sola reuelatione Dei adæquatè fundari & proximè, negandum est: si verò solum velit requirere Dei reuelationem tanquam partem suæ rationis formalis remotæ, concedendum: & id solum probat Gillius eo loco citato cum illis authoribus: Nam ratio formalis assensus theologici non est tota supernaturalis etiam quando vtraque præmissa est est de fide; sed ex parte naturalis est, nempe, euidentia consequentiæ, propter quam etiam elicitur assensus Theologicus, vt docet Suar. de fide disp.3.sect.11.n.6. ex qua doctrina tria hic colligenda sunt de quibus 1. p. quæst. 1. latius disputari solet: primum, omnem assensum theologicum etiam quando infertur ex duabus præmissis de fide esse naturalem, quoad substantiam, & talem esse habitum, quem gignit: huius corollarij oppositum tenet Neruius quodlib.1.quæst.19. Fonsec. quæst. 6. Metap. cap.1.quæst.6.sect.8. Molin. 1. p. quæst. 1. artic.2. disput. 1. §. Diximus Turrian. de disp. 46. dub. 10. §. in hac controu. Canus 12. de locis cap. 3. conclus. 2. Gillius lib. 1. tract. 4. cap. 12. numero 7. neque oppositum docet lib. 1. tract. 2. cap. 3. vt Coninc. infra citandus refert; nostra tamen sententia est iuxta doctrinam D. Thom. quæst. 1. prolog. artic. 3. quæstiuncula 2. ad 3. & 12. quæst. 51. artic. 4. & quæst. 113. artic. 10. ad 3. Vasq. 1. part. disp. 4. cap. 8. numero 23. Bannes ibid. q. 2. artic. 3. Versic. *Nota*. 2. & Versic. *Sed pro maiori*. Trigosij q.1.art.1.dub. 3. probat 4. Coninc. de moralitat. actu. super. disp.4.dub.7.conclus.2.& 3. Nauareti.1.par. controuers.8. Suar. de fide disp.3.sect.9.n.6. & 8. item clarius disp.6.sect.4.n.10. Grando 1.p.disp.5.sect.1.n.5.& sect.4.n.16. qui addit sect. 3. de possibili si Deus auxilium supernaturale impendat, assensum ex vtroque principio de fide illatum posse esse supernaturalem, quamuis de facto talis non sit, & hanc esse opinionem theologorum communem docent Vasq. Nauarre. & alij. Probatur primo de actu quia intellectus est causa completa præcipua, & naturalis respectu assensus theologici, neque supernaturali indiget auxilio, vt illum eliciat aut habitu aliquo fidei vel alio: nam positis principiis fide creditis naturale lumen sufficit ad eruendam conclusionem quæ vi formæ syllogisticæ ex præmissis sequitur: confirmatur, quia eodem modo se habet naturale lumen in eruenda cõclusione ex principiis scientificis, atque ex principiis de fide, sed in primo casu intellectus est potentia naturalis completa & de se sufficiens: ergo etiam in 2. Præterea satis probabile est præmissas non concurrere effectiuè ad assensum conclusionis, sed formaliter solum: sicut obiectum amatum formaliter, non effectiuè concurrit ad actum voluntatis: Nam siue existat siue non, voluntatem mouere potest ad sui amorem. Denique quamuis dicantur præmissæ formales causa efficiens assensum conclusionis, & ad assensum theologicum vtraque præmissa supernaturalis concurrat, ab illis non eleuatur lumen naturale ad producendum assensum theologicum supernaturalem, sed potius ab illo lumine principaliter concurrente determinantur ad producendam conclusionem naturalem: & probatur: Nam quando concurrit vna præmissa supernaturalis, cum altera scientifica naturali, pręmissa supernaturalis non eleuat naturalem: ergo quando vtraque est supernaturalis, non eleuat naturale lumen ad eundem effectum: consequentia suadetur: Nam sicut vna præmissa supernaturalis non est adæquata causa conclusionis; ita neque vtraque sine cognitione illationis est adæquata: ergo sicut in illo euentu effectus sequitur deteriorem partem suæ causæ: ita etiam in alio: etenim vt intellectus certificetur de conclusionis veritate, oportet vt præcedat iudicium de bonitate consequentiæ, quod iudicium naturale est, & non minus ingreditur rationem formalem assentiendi, quam præmissæ, quia hæ quantumcumque certæ sint, si consequentia infallibilis non est, assensus conclusionis infallibilem certitudinem non habet: Neque obstat quod D. Thom. 2.2. quæst. 49. artic. 2. ad primum & artic. 5. in corpore & ad 3. docet inter actus prudentiæ discursiuum etiam iudicium numerari, quia manifestè loquitur de prudentia naturali, quæ licet supernaturali subseruiat, nunquam tamen supernaturalis ad discursum illatiuum, & consequentiam formalem inclinat: sed ad dictamina per se immediatè supernaturales rationes respicientia sine formali discursu.

De habitu vero theologico probatur facilius primo idem corollarium: hic enim nostris actibus acquiritur: cum tamen supernaturalis semper sit per se infusus. Secundo quia habitus infusus datur à Deo vt compleat potentiam in ratione principij effectiui ad actus supra suas vires eliciendos: at iam ostendimus positis principiis in bona forma dispositis, siue euidentia sint lumine naturali, siue credita per supernaturale, intellectus sufficiens virtus est: vt ex illis eliciat conclusionem. 11.

conclusionem. Tertio quia theologicus habitus est pura facilitas, quæ ex theologorum industria, & studio augetur: & non confert potestatem potentiæ & suo actu, à quo producitur, ignobilior est: quæ omnia in hoc habitu admittit Gillius tract. 4. citato cap. 12. numero 6. & tamen supernaturalem esse dicit in substantia, & quoad modum naturalem: ego vero propter assignatas rationes, & ob naturam habitus supernaturalis, qui per se infundi solet à Deo & illum vt immediatè & supernaturaliter agentem respicit, potius habitum theologicum naturalem esse dico quoad substantiam cum theologis citatis, etiamsi supernaturalis dici possit quoad modum per denominationem extrinsecam à præmissis supernaturalibus à quibus causatur, quem supernaturalitatis modum agnouit B Coninc. citatus conclusione prima, & indicarunt alij ex citatis pro nostra sententia dum docent assensum theologicum necessario requirere vtrumque, vel alterum principium supernaturale: cum ergo habitus ex assensu theologico generetur, ipse etiam licet magis remote, à principio supernaturali dependet: quicquid enim est causa causæ, est etiam causa causati, saltem remotè, & mediatè: ex eo tamen quod causam aliquam per se supernaturalem effectus requirat, non sequitur esse supernaturalem: vt patet ex conclusione, quæ ex vna præmissa de fide & altera naturali infertur: & ratio est quia quando causa supernaturalis modo naturali influit, effectus naturalis esse debet: sicut quando causa infinita agit modo finito, effectus est finitus: tunc vero causa supernaturalis agit modo naturali, quando se accommodat in causando alteri concausæ naturali, quæ secundùm virtutem suam naturalem operatur. Vnde apparet diuersitas in concursu intellectus cum habitu fidei ad assensum fidei, & cum vna vel duplici præmissa de fide ad assensum theologicum: Nam in primo euentu intellectus non concurrit per virtutem seu potentiam naturalem vt infra osten........ sectio. 8. in secundo vero maximè, nam modus inferendi, & discurrendi idem est, siue ex præmissis de fide, siue ex euidentibus intellectus discurrat.

13. Secundum Corollarium est, assensus theologicos esse diuersos specie, quoties præmissæ de fide, seu partim de fide, partim naturales, sunt diuersæ: probatur quia diuersæ præmissæ continent diuersam rationem motiuam, sed conclusiones specificantur à ratione motiua in præmissis contenta: ergo: maior ostenditur, quia motiuum assensus theologici proximum & immediatum sunt connexiones præmissarum: reuelatio vero diuina est motiuum remotum, & inadæquatum: sed illæ connexiones diuersitatem ab extremis connexis mutuantur: ergo quoties præmissæ diuersæ fuerint, diuersæ erunt conclusiones, seu assensus theologici: maiorem tradit Gillius lib. 1. tract. 3. cap. 11. num. 6. cum Bonauent. Caiet. Cano. & alij: & probatur, nam diuersum est motiuum, quo assentimur principiis, & quo assentimur conclusioni ex illis deductæ: sed per reuelationem Dei assentimur A immediatè principiis assensus theologici; conclusioni vero theologicæ assentimur propter principia: &c.

Hinc patet tertium Corollarium; videlicet habitum theologiæ non esse simplicem qualitatem, sed multos habitus collectione vnam theologiæ scientiam constituentes; sicut de reliquis scientiis naturalibus docui in philosophia: Nam quemadmodum singulę conclusiones scientię naturalis singulos habitus producunt ad eamdem scientiam pertinentes, ita de assensibus theologicis similiter idem dicendum: ex quibus illa notissima discrimina inter habitum fidei & theologicum iam eruuntur, quod habitus fidei sit per se infusus quoad substantiam supernaturalis nobilior suis actibus & causa æquiuoca illorum; vnaque simplex qualitas quæ tam facilitatem, quàm facultatem ad actus fidei producendos intellectui impertitur. E contra vero habitus theologicus, est quoad substantiam naturalis nostris actibus acquisitis, illisque in perfectione inferior, multiplex & solam potentiæ facilitatem in operando concedit. 14.

Ad primam confirmationem illius eiusdem argumenti, cuius gratia hæc deduxi corollaria; Aliqui respondent, propositiones, quæ ex reuelatis rectè inferuntur, esse de fide, quia quamuis formaliter non reuelentur per se, satis esse credunt, si contineantur in aliis, quæ formaliter sunt reuelatæ: quamobrem hi auctores sola virtuali reuelatione C contenti sunt, vt propositio reuelata censeatur, & qui illam negauerit, hæreticus: pro hac sententia refert Suar. disput. 3. de fide, sect. 11. numero 2 Canum, Vegam & Vasq. Verum aliter Canum, & Vegam exponit Vasquez & in alio sensu quem sequitur, & nos infra declarabimus: hanc tamen sententiam tenere videntur Corduba lib. 1. quæstione 17. & Turrecrem. lib. 4. sum. p. 2. cap. 9. E contra vero alij negant sufficere reuelationem virtualem adhoc, vt propositio mediatè reuelata sit fidei: vnde assensum theologicum siue ex præmissis reuelatis, siue partim ex reuelata, partim ex euidenti colligatur, dicunt non esse propositionem de fide, neque hæreticum qui illam negauerit. Ita D Gregor. Ocham. Gabriel. Maior. Capreol. Caietan. & alij quos refert Suar. citatus proximè numero 3. Vt ergo hanc difficultatem breuiter resoluam, notandum est dupliciter posse dici aliquam propositionem de fide: primo propriè & proximè, quia in se immediatè est reuelata. Secundo minus propriè, & remotè quia nō in se, sed in aliis reuelata censetur. Propositiones prioris generis adhuc dupliciter reuelatę sunt formaliter: primò distinctè, & in particulari: vt Christus est Filius Dei: secundò cōfusè & in vniuersali, qualis est propositio particularis cuius vniuersalis est reuelata, verbi gratia, in hac propositione, *Creauit Deus Cælum & terram*, intelliguntur omnes creaturæ, quæ in superiori, & inferiori mundo cum Cælo, & terra à Deo sunt procreatæ: Angeli, homines animalia, elementa, &c. Vnde duo respondeo: primum, ad hoc vt propositio sit proprie de fide, requiritur vt im- 15.

mediatè reueletur reuelatione tali, vt distinctè vel confusè, & in vniuersali contineatur in formali significato propositionis reuelatæ: quare ad assentiendum particulari propositioni assensu proprio fidei, sufficit si vniuersalis propositio, applicetur illi sufficienter, & infallibiliter modo conuenienti etiam per discursum: ita docet Valent. tom. 3. disput. 1. quæstione 1. punct. 2. Suar. citatus numero 6. Ægidius Coninc. de moralitat. actu. supernat. disp. 9. conclus. 1. numero 112. & hac ratione, si hoc tantum velint authores prioris sententiæ, vt Turrian. de fide disput. 6. dub. 3. docet, de Vasquez cum Cano & Vega rectè sentiunt: probatur, quia in propositione vniuersali formaliter omnes particulares intelliguntur reuelatæ, & reuelatio cadit super omnes formaliter contentas in vniuersali: ergo sufficit de se, vt omnes faciat de fide, si sufficienter proponantur, quia per illam reuelationem nobis indicatur diuina veritas, & cognitio distincta Dei omnes illas particulares in vniuersali contentas agnoscens, vnde confusio non est ex parte Dei reuelantis, qui vno verbo ea significat, quæ distinctè percipit, sed ex parte nostra: quia non statim possumus illam vniuersalem particularibus applicare: ergo quando sufficienter illis applicatur, cessabit confusio ex vtraque parte, & particulares, quibus vniuersales applicantur immediatè censentur reuelatæ in se formaliter & distinctè declaratur exemplis: Nam de fide est Infantem ritè baptizatum iustificari, qui ergo infantem ritè baptizat & certus est de sua intentione, sufficienter applicat propositionem vniuersalem huic particulari: hic infans ritè est baptizatus: ergo illam veritatem de fide tenetur credere tanquam reuelatam: similiter de fide est Christum esse hominem: sed in homine formaliter continentur gradus metaphysici, genus & differentia hominis: ergo de fide est Christum esse animal rationale: dixi, *si sufficienter applicetur vniuersalis de fide*, quia sæpissimè nequit applicari; non enim constat, an talis particularis sit ex illis, quæ in illa vniuersali confusè, sed formaliter continentur verbi gratia hæc hostia est ritè consecrata: item dixi, modo conuenienti, etiam per discursum, quia etiamsi in ista applicatione discursus interueniat, non tanquam ratio formalis, seu causa assensus de fide, sed tanquam conditio, vt intelligatur, quod particularis contineatur in significato formali vniuersalis de fide, hoc non tollit propositionem esse propriè de fide, quia vbi primum per discursum hoc innotescit, intellectus immediatè elicit assensum fidei, propter Dei testimonium: vnde, sicut non impedit assensum fidei immediatum, antecedens discursus ex motiuis, mediante quo iudicium de euidentia credibilitatis necessario prærequisitum ad Dei assensum deducitur: ita iste discursus, qui non est ratio assentiendi, sed conditio, vt causa propria & per se, nempe reuelatio Dei propositioni credendæ applicetur, non tollit assensum fidei immediatum.

16. Secundum assertum est: reuelatio mediata, & virtualis ratione connexionis necessariæ cum prædicato vel subiecto propositionis de fide, non satis est adhoc vt propositio sic reuelata dicatur propriè de fide, neque qui illam negauerit cum proprietate hæreticus censetur: in hoc sensu vera est secunda sententia: & ita præter authores ibidem citatos & in primo asserto, tenet Gillius lib. 1. tract. 6. cap. 2. n. 8. Lorca 2. 2. disp. 6. n. 9. Probaturque iisdem rationibus, quibus ostendi actum fidei non esse dicursiuum; & illis etiam quibus probaui assensum theologicum esse diuersum ab actu fidei: etenim assensus propositionis mediatè reuelatæ, non innititur Dei testimonio immediatè, sed mediantibus propositionibus reuelatis: vnde necessario est discursiuus, & verè assensus theologicus: neque talis propositio potest credi immediatè inseruiente discursu tanquam conditione seu applicatione, quia illa propositio immediatè & formaliter reuelata non est, & vt applicetur diuina reuelatio, dependet à cognitione naturali, quare non potest habere certitudinem fidei, vt notat Suar. n. 10. & Turrianus illo dub. 3. §. *Vega loco*, exemplum cernitur in hoc syllogismo, omnis homo est visibilis: Christus est homo: ergo Christus est visibilis: hæc conclusio non est formaliter, & immediatè reuelata, sed mediatè, propter connexionem necessariam prædicati *visibilis* cum homine, vnde quia illa est reuelata, Christus est homo, virtute, & mediatè censetur reuelata illa alia, Christus est visibilis. Aduertunt tamen Gillius, Lorca, & alij ex citatis, illum, qui hanc propositionem negauerit, quæ ex vna euidenti propositione & altera de fide deducitur, præsumi hæreticum, quia non censetur negare propositionem euidentem, sed obscuram, & de fide. Vnde patet responsio ad primam confirmationem, falsum esse antecedens, si sermo sit de propositione de fide propriè sumpta; quæ per se discursiua non est, vt ostendi si vero impropriè dicatur propositio de fide, quæ remotè, & virtute reuelata est, & quam qui negat præsumitur hæreticus, concedendum est, nihil tamen obstat traditæ doctrinæ. Ad secundam confirm. dico cum Suar. n. 11. & Gillio vbi supra, quando Ecclesia aliquid definit iam illud censetur immediatè reuelatum, nam licet confusè, & implicitè, antea in reuelatis contineretur, Ecclesia assistente spiritu sancto id declarat, & per Ecclesiam Deus id immediatè testificatur: & quamuis in definitione discursu aliquo Ecclesia vti videatur, ille tantum declarationis gratia adducitur vt ostendatur Ecclesiam de nouo non facere propositionem de fide, sed illam declarare, ex auctoritate Dei, quæ iam in reuelatis confusè comprehendebatur.

Ad 2. argumentum Resp. licet habitus theologicus manere possit in hęretico, quia naturalis est, & acquisitus, vt tenet Vasq. 1. p. disp. 5. cap. 3. Coninc. de moralitat. act. supernat. disp. 4. dub. 6. numero 121. Indicatque Suar. de fide disput. 3. sect. 11. numero 9. immo & Turrian. quamuis dicat hunc habitum esse supernaturalem, adhuc manere docet in hæretico 17.

retico disput. 44. dub. 2. §. *tertio si habitus* (Verum magis consequenter ad eorum sententiam docuit Gillius lib. 1. tract. 2. cap. 8. numero 8. non manere) nihilominus omnes citati, & Coninc. numero 111. asserunt assensum theologicum esse non posse in hæretico, & ideo concedenda est maior, quia assensus theologicus per se pendet ab aliqua saltem præmissa de fide, quam hæreticus elicere nequit, dum in eodem statu manet, non quia assensus theologicus ab habitu fidei proximè eliciatur: & ita fidelis ab infideli non distinguitur primario per assensum theologicum, sed secundario tanquàm per aliquid quod supponit fidem per quam primario discriminatur. Ad tertium Resp. assensum theologicum, licet infallibilis sit & obscurus, non tamen esse supernaturalem vt probaui in corollario primo responsionis ad primum argumentum.

De certitudine, alijsque proprietatibus, quas habitus fidei suis actibus impertitur.

SECTIO VII.

1. EX iis, quæ diximus quæstiuncula 1. de obiecto materiali fidei tam habitualis quàm actualis: videlicet illi falsum subesse non posse, item esse necessario, ineuidens & obscurum, sequitur actum fidei necessario esse verum, certum, & infallibilem, & præterea ineuidentem, seu obscurum: Nunc vero quæstio esse potest circa hanc certitudinem: primò an hæc certitudo ineuidens in actu fidei sit maior in ratione certitudinis qualibet alia naturali certitudine, quæ in naturali scientia reperitur. Secundo vnde proueniat hæc maior certitudo. Tertio an fidei actus certior sit visione beata vel alia scientia supernaturali. Quantum ad primum Durand. in distinct. 23. quæst. 7. & Almain. quæst. 3. negant actum fidei esse certiorem qualibet naturali scientia: primo quia ille assensus est certus qui minus dubitationis admittit in intellectu: sed assensus fidei admittit saltem motus indeliberatos, quos non admittit cognitio naturalis alicuius primi principij, nempe omne totum est maius sua parte: impossibile est idem simul esse, & non esse, ergo naturalis assensus primi principij est certior assensu fidei. Secundo illa propositio, verbum diuinum est homo, vel non est homo, certior est, illa, verbum diuinum est homo: nam illius certitudo fundatur in connexione necessaria; huius vero certitudo nititur connexione substantiali quidem, sed contingenti, quæ separationem patitur vt patet in triduo passionis & ante Incarnationem: verbum diuinum non erat homo: & præterea hæc, verbum diuinum est homo, certa esse non potest nisi illa certa sit, verbum est, vel non est homo: non tamen econtra: quia certitudo huius, ab illius certitudine non dependet; etenim hæc certa erat ante incarnationem, non illa. Tertio arguit Durand. certitudo vel est certitudo rei apparentis intellectui, seu euidentiæ, vel certitudo adhæsionis: similiter certitudinem diuisit

A Alens. 3. quæst. 68. membr. 9. artic. 1. & primam appellauit certitudinem ex rei euidentia, secundam ex informatione conscientiæ quod Turrianus de fide disput. 42. dub. 1. interpretatur de informatione affectus inclinantis intellectum ad assensum: vnde coincidit cum certitudine adhæsionis: eandem diuisionem certitudinis recipiunt Albert. in 3. distinct. 23. art. 17. & Bonau. ibid. art. 1. quæst. 4. qui certitudinem euidentiæ vocat speculationis certitudinem; sed in cognitione scientiæ naturalis datur vtraque certitudo, in assensu fidei solum reperitur certitudo adhæsionis, quæ stare potest cum falsitate, vt patet in eo, qui tenaciter suo errori adhæret, non minus firmiter, quam philosophus actui scientifico: ergo, &c. vnde non meretur hæc adhæsionis certitudo B iuxta Durandum propriæ certitudinis nomenclaturam: & cum solam hanc certitudinem fidei assensibus concedat, de illis non videtur rectè sentire: quare contraria sententia est omnino vera & sequenti conclusione declaranda.

Prima Conclusio. Iuxta loquendi modum in sacris literis frequentem, sanctorum Patrum testimonio roboratum, item communem theologorum consensum, actus fidei certior est qualibet scientia naturali: Tres habet partes hæc assertio, omnes in auctoritate fundatas, quia de modo loquendi controuersia est in hoc primo dubio. Prima probatur ex Matth. 24. n. 35. *Cælum & terra transibunt, verba autem mea non præteribunt*; quod exponens C D. Thomas in Cathena ex D. Hieronymo sic declarat, *Facilius est fixa & immobilia destrui, quam sermonum meorum aliquid decidere*: deficiet quidem philosophia in cælorum incorruptibilitate asserenda, non tamen diuinæ fidei certitudo, quacunque cognitione naturali multo certior: idem docet Lucas 16. num. 17. deinde D. Petrus 2. epist. cap. 1. n. 19. *Firmiorem*, inquit, *habemus propheticum sermonem*: certiorem legit Lorinus cum Augustin. serm. 27. de verb. Apostol. & alibi: significatque fidei oracula in sermone prophetico, & in tota scriptura sacra, contenta quolibet experimento, & euidenti cognitione etiam oculari esse certiora: vt Cornel. & idem Lorin. post alios antiquiores interpretantur. Denique vt reliqua omittam 1. Corint. 2. nu. 5. ait Paulus, *vt* D *fides vestra non sit in sapientia hominum, sed in virtute Dei: sapientiam autem loquimur inter perfectos: sapientiam vero non huius sæculi*, vbi comparationem facit doctrinæ Euangelicæ cum sapientia naturali, & illam hæc multo excellentiorem esse ostendit, vnde hunc locum ad nostrum institutum multis patrum testimoniis Iustinianus locupletat: hæc vero sanctorum dicta, secundam conclusionis partem confirmant quibus addo Basilium ad Gregor. Nyssenum epistol. 43. vbi ita ait, *In sublimioribus dogmatibus potior est ratiocinationum comprehensione ipsa fides.* Chrysostom. homil. 12. in epistol. ad Hebræos, *Neque fides dici potest, nisi cùm circa ea, quæ non videntur, amplius quam circa ea quæ videntur certitudinem quis habuerit.* August. lib. 7. confessio. cap. 10. *Facilius dubitarem viuere me, quam*

esse veritatem, quam audiui. Richard. de sanct. Victo. de Trinitate cap. 2. *Quotquot veraciter fideles sumus nihil certius tenemus, quam quod fide credimus*: similia habet Clemens Alexand. lib. 1. stromat. Origen. homil. 5. in Genes. Bernard. epistol. 190. Dionys. Ambros. Hieronym. & alij apud Valent. tom. 3. disput. 1. quæstione 1. puncto 8. 3. pars confirmatur auctoritate D. Thom. 2. 2. quæst. 4. artic. 8. Lorca, Bannes, Aragon. & reliquorum commentatorum ibidem Alens. Bonau. Alberti vbi supra, Gabrielis Richard. in 3. dist. 23. & plurium ex antiquioribus quos referunt & sequuntur Neoterui, Valent. & Turrian. citati Suar. de fide disput. 6. sect. 5. numero 10. Coninc. de moralitat. actu. supernatural. disput. 14. dub. 4. Tota controuersia est vnde proueniat in fide hæc maior certitudo: & hoc est secundum dubium à nobis propositum inquirens fundamentum præcedentis veritatis, & de modo illam exponendi.

3. Primus modus docet fidem certiorem esse scientia naturali spectata eius ratione formali, & secundum se: attamen minus certam quoad nos, ex nostra enim cognoscendi imperfectione prouenit, quod fidei obiectum formale non causet in nobis tam certam cognitionem quam ex se exigit causare: ita D. Thomam interpretantur Caiet. 2. 2. quæst. 4. artic. 8. & 1. p. quæst. 1. artic. 5. Capreol. in 3. distinct. 25. ad argumenta contra 3. conclus. Lorca 2. 2. disput. 28. Verum hi authores neque D. Thomæ mentem sunt assecuti: neque in quo consistat maior certitudo fidei satis declarant, vt obseruauit Bannes in citatum artic. 8. hoc secundum ostendo ex quo primum constabit: Nam nisi certitudo fidei nos redderet magis certos, nobis nihil illa maior certitudo prodesset: neque nobis constaret de hac maiori certitudine fidei in se, quod tamen est falsum: Nam, vt infra dicam, nos experimur huius certitudinis aliquos effectus. Deinde quando sancti Patres fidem dixerunt scientia esse certiorem, non sunt loquuti de materia fidei in abstracto, seu cum præcisione à nostris actibus: sed prout in illis reperitur. At impossibile est quod in actu informante intellectum, huiusmodi certitudo reperiatur, & tamen ipse intellectus certior non reddatur. Nam actus intellectus, qui certus dicitur, vel est actus immanens, vel terminus illius, vel vtrumque simul inuoluit, & vt talis intellectum informat, & intentionaliter cum obiecto coniungit: ergo necessario illi suam certitudinem communicat. Vnde D. Thomas quando dixit ex parte subiecti fidem esse minus certam, significauit actum fidei propter suam obscuritatem pati posse aliquam imperfectionem indeliberatæ formidinis; quam ipse actus licet certissimus impedire nequit, quia causa suæ maioris certitudinis non clarè sed confusè percipitur: ita se declarauit idem D. Thom. quæst. 10. de veritate artic. 12. ad 6. & quæstione 14. art. 1. ad 7. & in 3. distinct. 23. quæst. 2. art. 2. quæstiuncula 3. alio modo explicuit D. Thom. Bannes 2. 2. quæst. 4. artic. 8. cuius declarationem prætermitto, quia illam optimè impugnauit Coninc. de moralitat. actu. supern. disput. 14. dub. 4. numero 39. & vt insufficientem exclusit.

Secundus modus declarandi prædictam veritatem, & illius fundamentum assignandi est: assensum fidei certiorem dici ob firmiorem adhæsionem, qua intellectus ex imperio voluntatis adhæret obiecto firmius quam cuilibet obiecto per naturalem notitiam cognito: Ex antiquis hunc indicarunt Alens. Albert. & Bonauent. supracitati quatenus appellant maiorem hanc certitudinem adhæsionis, non ex ipsa rei euidentia, sed ex informatione conscientiæ: addunt aliqui recentiores ex hoc solum capite prouenire maiorem nostræ fidei certitudinem, & de hac tantum locutos esse patres: & nituntur hoc fundamento, quia certitudo cognitionis duo inuoluit. Primum est necessaria connexio cognitionis cum veritate, quia conformatur obiecto cognito. Secundum est firma adhæsio ex parte intellectus: ex priori capite habet cognitio intrinsecam repugnantiam cum falsitate, siue hoc proueniat ex claritate cognitionis, siue ex alia causa: ex posteriori habet, ita obiecto adhærere vt omnem actualem formidinem ab intellectu excludat: has duas conditiones ita necessarias esse dicunt, vt altera deficiente cognitio certa dici nequeat: defectu primæ assensus erroneus quo quis firmissimè suo adhæret errori, certus non est: defectu secundæ, assensus probabilis de rationalitate hominis, certitudinem non habet quia formidinem non excludit. Vnde quia incertitudo magis se habet ex parte intellectus, quam ex parte obiecti: hoc enim non dicitur certum vel incertum nisi per denominationem extrinsecam à cognitione quæ proprie dicitur certa propter prædictas conditiones: merito dicitur assensus fidei certior solum ex firmiori adhæsione ex parte intellectus: adhæsione quadam substantiali seu appretiatiua, non intensiua seu accidentali: exemplum addunt ex actu charitatis, cuius substantialis perfectio consistit in hoc, quod sit dilectio Dei super omnia, non in maiori vel minori intensione: itaque certus modus tendendi in Deum præferendo illum in actu exercito omnibus bonis creatis, est essentialis perfectio huius actus: similiter dicunt: adhæsio intellectus rebus reuelatis per assensum fidei talis est, vt præferat veritates fidei reliquis omnibus, quæ per naturalem scientiam percipiuntur; itaut, si aliquæ negandæ sunt, & se simul compati non videantur, potius hæ, quam illæ negari debeant, quod verò ex hoc tantum capite certior sit assensus fidei non ex altero, probant primo, quia inter cognitiones quarum vnaquæque habet omnimodam repugnantiam cum falsitate, ita vt nulla de potentia Dei absoluta potuerit esse falsa, in rigore dici non potest vnam esse altera certiorem, quia nulla est magis necessario vera, quàm altera. Secundo quia ad maiorem certitudinem simpliciter non requiritur, vt repugnantia cognitionis certæ cum falsitate proueniat ex pluribus titulis: Nam alias assensus 4.

ſus fidei eſſet certior cognitione diuina; quia actus fidei haberet repugnantiam cum falſitate ratione obiecti, ratione ſuæ entitatis, & ratione luminis ſupernaturalis à quo procederet: diuina verò cognitio ex vno tantum, videlicet ex diuino homine infallibilitatem haberet. Tertio quia etſi daretur quod cognitio ex pluribus capitibus certa, maiorem haberet certitudinem, non apparet quomodo actus fidei ex pluribus titulis habeat connexionem cum veritate. Etenim ſi illam habet ex parte obiecti, & ex parte habitus: etiam euidens cognitio illam habere poteſt ex parte obiecti & ex parte apprehenſionis, quæ præcedit aſſenſum; aut etiam ex parte habitus facilitantis.

5. Hic tamen modus declarandi maiorem certitudinem manifeſtè repugnat D. Thom. qui quodlib. 6. quæſt. 4. artic. 6. in corpore ita ait: *Certitudo adhæſionis non eſt propria virtutis fidei*, & multis probat: non quod illam à fidei vero actu excludat, infra enim illam admittit in catholico habente actum fidei informis: ſed quod de ſe inſufficiens ſit, cum non declaratur per ſolam intellectus adhæſionem excellentia certitudinis, quæ in noſtra fide reperitur. Deinde ratione oſtendo eſſe omnino inſufficientem: primo ex iacto fundamento ab aduerſariis de illis duabus conditionibus omnino neceſſariis ad cognitionis certitudinem. Nam ſi vnaquæque per ſe tantum certam cognitionem non facit, etiam vnaquæque per ſe tantum maiorem certitudinem cognitioni non affert. Secundo falſum eſt inter cognitiones quæ repugnantiam habent cum falſitate, etiam per diuinam potentiam non eſſe vnam certiorem altera, niſi ex firmiori adhæſione: Nam omnes philoſophi docent cum Ariſtotele præmiſſas eſſe certiores concluſione in demonſtratione: & tamen tam illæ quàm iſta repugnantiam habent cum falſitate etiam per diuinam potentiam: neque ex ſola adhæſione ex parte ſubiecti prouenit illa maior certitudo, immo hæc intellectus maior vel minor adhæſio in cognitione euidenti, vt rationabilis ſit, ex maiori vel maiori vicinia ad lumen intellectuale prouenire debet, quando quidem ex euidentia naſcitur adhæſionis firmitas in cognitione naturali. Tertio ex prædicta ſententia ſequitur poſſe gentilis ſcientiam æque certam eſſe atque aſſenſum fidei chriſtiani: Nam exceſſus certitudinis proueniens ex maiori adhæſione intellectus poteſt reperiri in philoſopho Gentili: hic enim ex imperio voluntatis poteſt adhære tam firmiter demonſtrationi metaphiſicæ, atque Chriſtianus adhæret myſterio reuelato: totum concedunt recentiores, & limitant certitudinem maiorem actus fidei ad fidelium cognitiones, quaſi ſolum in illis actus fidei ſit certior, quam naturalis ſcientia: quia hi ſolum credunt tanta firmitate, vt de qualibet certitudine cognitionis ſcientificæ actu deliberato dubitent potius quam de certitudine fidei: quis tamen non videt hanc ſolutionem deſtruere certitudinem intrinſecam, & præcipuam noſtræ fidei? patrum teſtimoniis aduerſari, & ad Durandi ſententiam inclinare, quam Bannes, Valent. & alij citati temerariam iudicant, alijque grauiori cenſura dignam, vt teſtatur Turrian. de fide diſput. 42. dub. 1. in fine. Quarto; iidem recentiores docent vnum ex principiis, ex quibus aſſenſus fidei deducitur nempe hoc, *Deus eſt verax*, eſſe ſaltem in ſapientibus aſſenſum naturaliter euidentem, & tamen ex illo infertur in eorum ſententia actus fidei: ergo hic non eſt certior omni aſſenſu euidenti: reſpondebunt illum aſſenſum euidentem, etiam ab habitu fidei produci, & per illum etiam firmius adhærere fidelem Dei veracitati, quam reliquis myſteriis reuelatis, quorum aſſenſus ex illo deducuntur; ſed hæc ſolutio præter incommoda quæ quæſtiuncula 2. ſect. 4. contra illam militare oſtendi, hanc etiam ſuperaddit nouitatem quod inter actus fidei alios aliis facit certiores: quod falſum eſſe ſequenti concluſione oſtendam, in qua verum fundamentum maioris certitudinis fidei declarabo.

Secunda Concluſio: maior certitudo fidei intrinſeca eſt actui & deſumitur ex parte cauſæ tam obiectiuæ quam efficientis, quæ idcirco poſtulat maiorem ex parte ſubiecti adhæſionem ex libero voluntatis imperio prouenientem: hæc eſt D. Thomæ locis ſupra citatis, item 1. quæſt. prologi artic. 3. ad primum & 1. par. q. 1. artic. 5. ad primum: 3. Contra gentes cap. 1. 54. & de veritate quæſt. 12. artic. 2. ad 3. Suar. de fide diſp. 6. ſect. 5. numero 11. & lib. 2. de gratia cap. 10. numero 10. & ſeq. Vaſq. 1. p. quæſt. 1. art. 5. Turrian. citatus §. ſecundo modo, Hurtado in logica diſput. 11. præſertim numero 21. Coninc. vbi ſupra, numero 48. quamuis ex quatuor conditionibus, quas ad hanc certitudinem ipſe requirit, nos ſecundam & tertiam minime neceſſariam iudicamus; immo tertiam omnino falſam: Nam præterquam quòd requirat infallibilitatem aſſenſus ex medio infallibili, nempe ex teſtimonio Dei in prima conditione & in quarta firmiorem adhæſionem ex parte intellectus aſſentientis firmius obiectis reuelatis, quam naturali cognitione ſcitis, quas admittimus, in ſecunda exigit vt modus cognoſcendi ſit in ſe infallibilis: quod addit, quia ipſe exiſtimat ob teſtimonium Dei, & ſupernaturale motiuum poſſe dari aſſenſum naturalem, ſeu fidem acquiſitam, quod ſect. 5. refutaui. Deinde tertiam conditionem addit, vt modus cognoſcendi ſit ipſi aſſentienti infallibilis, itaut ipſe verè cognoſcat ſuum modum cognoſcendi eſſe infallibilem: & probat numero 52. quia aſſenſus fidei in catholicis ideo eſt omnino certus, quia euidenter cognoſcunt, iis, quæ Eccleſia credenda proponit, conuenire eas notas: quæ ſufficienter probant ea eſſe fide diuina credenda; verum hæc ratio ſolum probat certitudinem obiectiuum nempe eorum, quæ reuelantur: quia apparent euidenter credibilia, non tamen oſtendit fideles cognoſcere ſuum modum cognoſcendi, & tendendi in obiectum eſſe infallibilem: hoc enim eſt falſum; quia nullus certus eſt de aſſenſu fidei diuinæ, quem actu eliciat. At ſi cognoſceret ſuum modum aſſentiendi infallibi- 6.

lem, & tendendi in reuelata, certus esset de A suo actu fidei ergo, &c. Vt tamen nostra conclusio probetur, aduertendum, aliquos distinguere triplicem certitudinem nempe obiecti, cognitionis, & potentiæ : omissa tamen certitudine obiecti, quæ extrinseca tantum denominatio est ab actu desumpta : obiectum enim non tam certum, quam necessarium, seu determinatum dicitur : certitudo actus, seu cognitionis triplex est, vt notat Vasquez citatus : prima est determinatio assensus ad vnam partem, sine vlla dubitatione ex rei euidentia proueniens : talis est certitudo scientiæ naturalis, quæ intellectum determinat ad vnam partem, & sua euidentia compescit omnem formidinis seu incertitudinis motum etiam indeliberatum : de hac certitudine non procedit nostra conclusio : nam in B hac certior est scientia naturalis assensu fidei, & hanc vocat D. Thom. supra declaratus certitudinem ex parte subiecti, & Alens. ex ipsa rei euidentia : Albert. Bonaq. & alij certitudinem speculationis vocant; per quam clare, & euidenter intellectus veritatem speculatur. Secunda certitudo est conuenientia iudicij cum re iudicata, & connexio cognitionis cum obiecto, qua mediante intellectus adhæret obiecto, & illi vt in se est coniungitur: siue hoc per claram, siue per obscuram notitiam faciat. Tertia est certitudo in actu reflexo inuenta, quo quis iudicat se non falli in actu cognitionis directæ : de hac secunda, & tertia certitudine procedit nostra conclu- C sio : & quamuis hanc tertiam solum expresserint Alens. Albert. & Bonauent. quando illam appellarunt ex informatione conscientiæ: cum tamen ista inuoluat actum reflexum, necessario supponere debet directum supra quem cadit: ideo in hoc dicendi modo significarunt in vtraque certitudine fidem certionem esse quauis cognitione naturali. Proba-
7. tur ergo prima conclusionis pars de certitudine directæ cognitionis, nempe quod intrinseca sit, & maior in fide ex parte causæ formalis, & efficientis: Nam certitudo quam cognitio necessario recipit ex obiecto formali, & causa efficiente, est illi intrinseca; sed assensus fidei ex obiecto formali, nempe ex D testimonio Dei, & ex habitu supernaturali habet certitudinem infallibilem : ergo illam habet intrinsecam: minor patet, quia propter testimonium Dei verum vt in se est, non potest esse assensus falsus : neque item ex habitu supernaturali fidei, vt iam in prima quæstione ostendi : præterea quod hæc certitudo maior sit in fide, ita ostenditur primo: medium quo certius est, eo cognitio quæ in illo fundatur certior : sed prima veritas in cognoscendo, & in dicendo certior est qualibet veritate naturali, & quolibet medio cognoscendi naturali : ergo actus fidei qui in prima veritate nititur, certior est qualibet cognitione naturali, in medio seu ratione naturali fundata. Maior probatur quia conclusiones, quo proximiores sunt primis principiis, eo notiores, & certiores habentur : vt omnes philosophi fatentur, & maior & excellentior est sapientia quam vulgaris scientia quia illa per altissimas causas habetur : minor & consequentia patent. Secundo lumen diuinum, & infusum, quod est participatio diuini est multo efficacius ad conferendam certitudinem actibus, qui ab illo procedunt, quam lumen naturale, sed habitus fidei, est lumen infusum (eademque est ratio de auxilio Dei quando loco luminis fidei intellectum eleuat ad credendum sicut oportet,) ergo assensus, qui ex lumine fidei proueniunt, certiores sunt qualibet scientia naturali : maior suadetur : quia lumen fidei in multis, quæ lumine naturali euidentia videbantur illud corrigit, V. C. in eo principio, *quæ sunt eadem vni tertio, &c.* & in aliis quæ ad mysteria Trinitatis, Incarnationis & Eucharistiæ retinenda, limitatione, & declaratione indigent. Tertio Patres de ea certitudine fidei loquuntur, quæ vera, & propria est certitudo assensus fidei, neque illam solum comparant cognitionibus naturalibus fidelium, sed absolutè cum omnibus : sed sola certitudo adhæsionis sine maiori certitudine intrinseca habita ex perfectiori causa obiectiua, & efficienti, non est propria, neque vera certitudo fidei vt supra ex D. Thom. quodlib. 6. quæst. 4. artic. 6. dixi : ergo. Quarto philosophus christianus potest habere demonstrationem, qua naturaliter cognoscit certissimè, Deum esse : sed assensus fidei est certior hac scientia; ergo necessario intellectus huius philosophi respicit aliquam causam suæ maioris adhæsionis ad obiecta credita, quæ nulla alia esse potest nisi diuina reuelatio; Nam sicut bonitas Dei obligat nostram voluntatem, vt super omnia diligatur, ita Dei auctoritas, & veritas, obligat eandem voluntatem, vt adhæsione voluntariâ per intellectum veritati, quam Dei testimonium confirmat, firmius adhæreat, quam cuilibet, quam naturale lumen assequitur; & ita præ reliquis rationibus naturalibus pluris fiat diuina veritas à Christiano philosopho : Nam hæc maior adhæsio est rationabilis, & rectæ rationi consentanea, quæ dictat diuinæ veritati potius adhærendum, quam creaturæ, quæcumque illa sit : remota verò obiectiua, & formali causa maioris certitudinis in fide, sola maior adhæsio voluntaria in philosopho imprudens esset, & sine fundamento vt excederet adhæsionem ad obiectum........

Hinc iam patet probatio secundæ partis 8.
nostræ conclusionis : nam potentius, & certius certitudinis medium exigit maiorem, & firmiorem intellectus adhæsionem per assensum voluntarium, qui omnem omnino formidinem & dubitationem voluntariam & liberam excludit iuxta caput 1. de hæreticis & doctrinam in comment. præcedenti not. 12. numero 19. traditam neque solum assensus fidei directus hunc habet certitudinis excessum, sed etiam cognitio reflexa super hunc assensum; cum enim manifestè experiatur fidelis illum ferri in reuelata, & ab Ecclesia ad credendum proposita ex informatione conscientiæ, vt dicebant Alens. Bonauent. & Albert. eandem appretiatiuam adhæsionis certitudinem, præ reliquis naturalibus notitiis

titiis sortitur: hinc iam facile ad rationes pro secundo declarandi certitudinem fidei maiorem, respondetur: nam admisso illius fundamento, ipsomet ille confutatur: & ad primum respondeo assumptum fuisse falsum, & contra omnes philosophos, post Aristotelem c. 2. de posteriori resolut. & 4. metaphis. c. 4. vbi ait veritatem, & certitudinem in cognitionibus quoad formam specificam perfectiorem suscipere magis & minus, quia magis falsum est, mille esse æqualia vni, quam duo: ita inter duo impossibilia, vnum altero magis impossibile, id est magis à possibilitate distans cognoscitur, vnde inter iudicia, quibus intellectus videt aliqua impossibilia, illo magis certificabitur, quod manifestè cernit magis ab impossibilitate distare: cum ergo magis distet à possibilitate Deum falli, vel fallere posse, quam naturalem scientiam, sequitur certiorem esse assensum fidei, quia in Dei testimonio fundatur connexio, quam habet cum suo obiecto, & cum veritate. Ad secundum Resp. non satis esse plures titulos ad maiorem certitudinem actus, vnus enim solus talis esse potest, vt omnibus aliis præponderet, & tale est lumen diuinæ cognitionis infinitum, & infallibilitas primæ veritatis; cæteris tamen paribus assensus, qui ex pluribus causis procedit qualis est conclusio demonstrationis per omnes causas procedens, sane perfectior est in euidentia & certitudine, quam illa, quæ per vnam tantum habeatur. Ad tertium Resp. obiectum formale fidei, & lumen infusum esse causas multo potentiores ad dandam certitudinem assensui fidei, quam obiectum naturalis scientiæ & illius apprehensio, & habitus, vt per se patet.

9. Ad primum pro sententia Durandi nego illum assensum esse certiorem qui minus dubitationis admittit in intellectu, si sermo sit de qualibet dubitatione deliberata, & indeliberata: nam cum certitudine simpliciter maiori qualis est illa, quæ in assensu fidei reperitur vt probaui stare potest indeliberata dubitatio: attamen si sermo sit de certitudine determinationis ad vnum ex euidentia profecta, verum est assumptum: hæc tamen est certitudo secundum quid, quæ alio nomine dicitur à D. Thom. ex parte subiecti, & quoad nos: quia ex parte solus intellectus non determinatur fidelis ad assentiendum reuelatis: intellectus enim sibi relictus quando obiectum & motiuum non est euidens, semper assentitur cum formidine. Vnde quoad nos, in nostra potestate liberum relinquitur à reuelatis discedere sistendo in solo lumine naturali. In eodem sensu accipienda sunt illa verba Hugonis de Sancto Victore lib. de sacram. p. 10. cap. 2. vbi fidem definit, certitudinem supra opinionem & infra scientiam constitutam: loquitur enim, vt ex eius discursu patet, de certitudine cognitionis ad vnum determinatæ, & ab euidentia proueniente, quæ certitudo est secundum quid, non simpliciter, de qua procedit doctrina Theologorum communis, & sanctorum Patrum cum fide scientiam certiorem astruunt: Ad secundum dico, Argumentum solum probare illam disiunctiuam esse certiorem, altera tantum parte absolutè & seorsim sumpta, si secundum suam naturam præcise consideretur; non tamen si accipiatur prout subest diuinæ reuelationi, quia vt sic certior non est disiunctiua, sicut vna propositio de fide non est certior altera: si vero disiunctiua vt cognita lumine naturali comparetur cum altera, *verbum diuinum est homo*, vt reuelata; vel *non est homo* respectu tridui, aut respectu temporis antecedentis incarnationem: tunc vna pars est certior disiunctiua ob rationes assignatas. Ad probationem dico, stare cum contingentia propositionis, habere maiorem certitudinem, quam propositio necessaria habet, quia propria certitudo non respicit necessitatem rei seu obiecti, sed connexionem cognitionis cum obiecto, seu veritate siue necessaria siue contingenti, & firmiorem adhæsionem ad illam consequentem: at connexio firmior est, quando vinculum, seu medium magis est infallibile: ergo cum magis infallibile sit medium fidei, maior erit connexio, & firmior intellectus adhæsio illam rationabiliter consequens. Ad tertium dico, non sufficienter diuidi à Durando certitudinem, nisi per certitudinem adhæsionis intelligamus illam, quæ nititur altera certitudine proprijssima, quæ est connexio cognitionis cum obiecto, & illius veritate, quam sequitur adhæsionis certitudo per actum directum, vel reflexum: vt iam declaraui.

Rogabis vtrum assensus fidei certior sit visione beata, vel alia cognitione supernaturali huius vitæ, verbi gratia dono scientiæ. Turrianus citata disput. 42. dub. 2. §. *Restat de visione beata*, asserit illam non esse certiorem ex parte medij: quamuis hoc medium visum producat firmiorem assensum, quam sit assensus fidei: simpliciter tamen affirmandum est visionem beatam esse certiorem: ita docuit Caietan. 2. 2. quæst. 4. artic. 8. in fine, Suarius de fide disput. 3. sect. 9. numero 20. Coninc. loco citato n. 56. ratio est primo, quia quamuis idem sit motiuum visionis beatæ & fidei materialiter sumptum, non est idem formaliter, etenim prima veritas obscurè cognita in ratione signi clarè & intuitiuè vt in se est, diuersimode mouet intellectum, atque cognita obscurè: cognita enim clarè non sinit libertatem ad iudicandum oppositum, vnde ad certitudinem obiecti per visionem cogniti intellectum omnino determinat; & nullum relinquit locum dubitandi, etiam per motum indeliberatum: habet ergo idem motiuum materiale nempe primam veritatem, sed formaliter in ratione signi euidens & præstantiori modo applicatum, vnde gignit cognitionem in sua specie perfectiorem, & altioris certitudinis. Secundo quia lumen gloriæ est clarum, fidei vero obscurum; & quoties obiectum sub clariori lumine constituitur, potentiæ clarius, & euidentius apparet: sed ex euidentia nascitur certitudo: ergo visio beata præter certitudinem ex parte medij, habet certitudinem ex euidentia prouenientem, & consequenter ad illam maior, & firmior adhæsio potentiæ consequitur, quæ omnem

tollit dubitationis metum, neque potestatem A in voluntate relinquit, imperandi intellectui, vt appositum iudicet; & quamuis hoc faciat certitudo euidens in scientia naturali, quia tamen in medio, & in lumine minus infallibili fundatur: in certitudine simpliciter deficit & à fide exceditur.

11. De scientia supernaturali quæ est donum spiritus sancti, ait Turrian. citato dub. 2. in principio D. Thomam 2.2. quæst. 4. artic. 8. ad 3. dixisse fidei cognitionem esse certiorem certitudine donorum scientiæ, & intellectus: eo quod dixerit, certitudinem istorum pendere à certitudine fidei, sicut certitudo conclusionum pendet à certitudine præmissarum: sed meo iudicio, alia est mens D. Thomæ: etenim ipse 2. 2. quæstione 9. artic. 1. ad primum, expressè dixit scientiam B supernaturalem quæ est donum, discursiuam esse, his verbis. *Diuina scientia non est discursiua vel ratiocinatiua sed absoluta & simplex, cui similis est scientia, quæ ponitur donum spiritus sancti, cum sit quædam participata similitudo ipsius*: quando ergo loco proximè citato dicit certitudinem scientiæ, quæ est donum spiritus sancti, *procedere à certitudine fidei, sicut certitudo cognitionis conclusionum procedit ex certitudine principiorum*, non significat progressionem discursiuam in scientia ex principiis fidei procedente, nam potius esset hic assensus theologicus, quam scientiæ supernaturalis donum; sed solum vult idem habere certitudinis fundamentum, atque fides, C nempe infallibile Dei testimonium, quo tanquam ratione motiua nititur: sicut conclusio in præmissarum veritate fundatur: & præterea quia hæc scientia supponit fidem in eo, cui à Deo infunditur: datur enim à Deo vt fidelis certum, & rectum iudicium formet de reuelatis, & credenda à non credendis discernat, vt docet idem D. Thom. citata quæst. 9. artic. 1. in corpore: quamobrem dicendum existimo in ratione causæ obiectiuæ, & efficientis æqualem habere certitudinem cum fide: licet quoad maiorem aliquam manifestationem mysteriorum aliquantulum fidem excedere videatur: & hæc est clara sententia sancti doctoris in citata responsione ad tertium. D

12. Aliquæ supersunt dubitatiunculæ, ex quarum resolutione aliquæ proprietates assensus fidei agnoscentur: prima est: an diuersi actus sint credere Deo, Deum & in Deum: hanc enim credendi distinctionem faciunt Theologi cum Magistro in 3. dist. 23. Durand. ibid. quæst. 7. Alens. 3. p. quæst. 68. mem. 7. art. 3. D. Thom. 2. 2. quæst. 2. artic. 2. sumitur ex patribus statim referendis: addere possemus etiam credere ex Deo: Nam hæc distinctio non significat diuersos actus credendi vt existimauit Durand. sed diuersas tantum habitudines eiusdem actus, vt tenent cum D. Thoma, Caietan. Bannes, Lorca & reliqui Thomistæ ibidem, Suar. de fide disp. 6. sect. 3. numero 2. Turrian. disput. 24. dub. 1. Coninc. de moralitat. actu. supernatural. disput. 14. dub. 12. numero 234. credimus enim Deo nempe ob illius testificationem, item Deum esse credimus, & in Deum, referendo nostram fidem in eum tanquam vltimum finem: ita primus respectus tendit in causam formalem, secundus in materialẽ, tertius in finalem: addi potest ex Deo, vt significatur habitudo ad causam efficientem, est enim Deus præcipua causa nostræ fidei, quia ad illam necessarium est illius auxilium excitans, & adiuuans. Idem ergo actus potest habere hos omnes respectus; non tamen necesse est, vt habeat omnes: primum patet, quia actus quo credimus Deum esse Trinum, & vnum, vt religiosè eum veneremur per actum interiorem, & submissionem nostri intellectus: est ex Deo quando elicitur ob testimonium Dei tenditque in Deum vt obiectum materiale & in finem vltimum: ad quem per actum religionis imperantem dirigitur. Secundum ostendo, quia actus, per quem credo futurum diem vltimum magni iudicij, non credit Deum, neque ad illum vt obiectum materiale immediatè refertur: omnis tamen fidei actus ex Deo est, & per omnem Deo credimus: itaque illi respectus ad causam efficientem & ad formalem obiectiuam in omni assensu fidei reperiuntur, de respectu ad causam finalem dubitari solet, an actus fidei in peccatore illum habeat: quæstio tamen est de modo loquendi, vt aduertit Suar. citatus numero 4. qui non modo in iusto, sed etiam in peccatore actum fidei habere posse illam habitudinem ad Deum, tanquam vltimum finem defendit. Probat Suar. quia de peccatoribus qui diligebant magis gloriam mundi, quam Dei Ioann. 12. dicitur credidisse in Christum: verum hic loquendi modus in præsenti loco magis indicat respectum ad causam materialem, quam ad finalem, & similis est ille locus Pauli ad Philemonem n. 5. *Gratias ago Deo meo audiens fidem, quam habes in Christum Iesum, & in sanctos*: ibi enim propositio *in* non dicit respectum ad causam finalem, quia non rectè ordinaretur fides ad sanctos, tanquam ad finem vltimum: hac etiam loquendi forma loquutus est Chrysostom. homil. 52. in Matth. *Nihil prodest si credas in Patrem & Filium & Spiritum sanctum, nisi rectè vixeris.* Imo & respectus causæ formalis obiectiuæ declaratur aliquando per illam propositionem *in*: nam vbi latina exemplaria nostræ vulgatæ habent Exod. 14. in fine, *Et crediderunt Domino & Moysi, seruo eius*: iuxta Hebræum legitur, *in Dominum, & in Moysen.* Vnde Hieron. in epistol. ad Philemonem in maioribus Commentariis ad versiculum 5. ait, *Vna atque eadem credulitas in Moysen refertur & in Deum, vt populus qui credebat in Deum, æque credidisse dicatur in seruum*: quare non oportet tanta religione vti in vsu huius locutionis, vt damnandus, sit qui dixerit, credere in Ecclesiam, cum significare poterit habitudinem ad obiectum materiale, vel ad formale, non immediate, sed mediante propositione Ecclesiæ. Item enim in symbolo legit Epiphanius in Anchorat. prope finem Cyrill. Hierosolymit. cathechis. 18. Hieronym. in Dialogo contra Lucifer. Quamuis Concil. Chalcedon. act. 16. ex eo probet spiritum sanctum esse Deum, quia

quia in symbolo dicimus, *Credo in Spiritum sanctum*, quod de nulla creatura diceretur, quia nulla nostræ fidei finis vltimus rectè constituitur. Ideque D. Thom. ob eandem rationem 2. 2. quæst.1.artic.9.ad 5.ait melius esse in symbolo quando credimus Ecclesiam catholicam, non adiungere illam propositionem *in* videlicet in Ecclesiam: Vnde in Conciliis & in symbolo Ecclesiæ non apponitur *in* vt docet Suar. disput. 2. de fide sect. 5. numero 13. cum D. August. Gregor. Emisseno Ruf. Chrysolog. & hic est melior loquendi modus.

13. Nihilominus in sensu, in quo propositio *in* dicit respectum ad causam finalem sine scrupulo dici potest, peccatorem credere in Deum, quia ita loquuntur Patres frequenter: Augustin. de fide & operibus cap. 14. *Qui in eum (nempe Deum) crediderant, sed bona operari non curauerant*: similiter Chrysostom. homil. 30. & 32. in Matth. Bernard. sermon. 24. in Cant. Fulgent. serm. 5. de Epiphania, & alij: secundo peccator licet amore beneuolentiæ Deum non diligat adhuc ad illum afficitur amore concupiscentiæ per spem, & affectu obedientiali quantum ad finem, credendo actum exerceret honestum ex obiecto, qui de se in Deum ordinatur vt dixi. Tertio quia per moralem virtutem religionis peccator referre potest suum actum fidei in Deum, & quamuis sine vllo gratiæ merito, & salutis fructu, quando illius fides informis perseuerat, tamen actum exercet in vltimum finem hoc imperfecto modo relatum. Verum fatendum est, quod actus credendi in Deum respectu perfecto, & propriissimo in iustis tantum inuenitur. Idcircoque dixit August. tract. 29. in Ioann. *Quid est credere in Deum? credendo amare: credendo in eum ire, & eius membris incorporari*: & habetur in cap. charitas est de pœnit. distinct. 2. In additamento Gratiani: item D. Thom. 2. 2. quęst. 1. artic. 9. ad tertium docuit confessionem fidei in symbolo fieri ex persona totius Ecclesiæ, cuius fides semper est formata, quia sancta est, neque iustorum consortio caret: quare merito dicere potest, *Credo in Deum*: hic enim credendi modus cum perfecta habitudine ad vltimum finem in iustis tantummodo reperitur.

14. Secunda dubitatio est vtrum infideles credere vel cognoscere possint verum Deum fide humana, vel alia cognitione naturali effectibus comparata: negare videtur D. Thom. 2. 2. quæst. 2. artic. 2. ad tertium, quatenus ait in simplicibus totum vel cognoscitur, vel ignoratur. Vnde cum infideles Deum non agnoscant sub his conditionibus, quas fides astruit, non verum Deum, sed falsum credunt. Ita D. Thomam sequuntur & declarant Bannes, & Lorca supracitati ad artic. 2. quod verum Deum non cognoscat, qui errat circa aliquod attributum ipsius. Caiet. vtitur distinctione de cognitione ex parte Dei, & ex parte nostri prout nobis repræsentatur: & dicit doctrinam D. Thomę priori modo procedere, quam distinctionem, non vt illam in suam sententiam traxit Bannes, sed alio bono sensu infra interpretabor. Dicendum igitur est, infideles posse cognoscere verum Deum, quamuis errent circa aliquod prædicatum, quod ipsi Deo attribuant, probatur primo ex D. Paulo ad Roman. 1. numero 19. *Quod notum est Dei manifestum est in illis: Deus enim illis manifestauit*, quo in loco iuxta Salmeron, Tolet. Iustinian. Cornel. & reliquos recentiores interpretes secutos patres, D. Paulus conuincit Gentiles ne possint Dei ignorantiam prætendere. *Inuisibilia enim ipsius à creatura mundi per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur*: vt statim subdit: supponit ergo Deum verum per creaturarum cognitionem ab infidelibus agnosci posse: ita docet idem D. Thomas ad hunc locum: *Consentit quod sapientes Gentilium Dei cognouerint veritatem.*

Secundo si satis esset errare attribuendo aliquod prædicatum Deo, quod ipsi non conueniat, ne verus Deus cognosceretur, de multis theologis immò de omnibus fere verum esset dicere, illos Deum verum ignorasse, quod sane magnum est absurdum: sequelam probo, quia fere nullus est qui non habeat aliquam opinionem falsam de Deo: Nam alij dicunt relationes diuinas dicere perfectionem, alij admittunt substantiam absolutam: alij negant: quidam admittunt in Deo habitudinem transcendentalem ad creaturas: alij illam inficiantur: multi distinguunt attributa formaliter ex natura rei: alij solum per intellectum: ergo si quælibet opinio falsa de Deo impediret cognitionem veri Dei, omnes fere theologi verum Deum ignorarent: vnde sequitur, quod verum actum fidei circa verum Deum non haberent, neque verum sed falsum Deum diligerent: ergo ne tam aperta absurda concedantur, necessario fatendum est, cum aliqua opinione falsa circa attributum intrinsecum Dei stare posse veri Dei cognitionem in infidelibus. Tertio quando proponitur Gentili, vt credat vnum Deum esse verum totius orbis creatorem, antequam habeat assensum fidei, præcedere debet in illius intellectu iudicium de credibilitate illius propositionis Deus est vnus vniuersi creator: ergo ex parte subiecti cognoscitur verus Deus: Nam alioqui propositio, quæ credenda proponitur, & Gentili euidenter credibilis apparet esset falsa: Nam falsus Deus non est vniuersi creator, sed non opus est, vt tunc Gentilis depositas habeat omnes falsas opiniones, quas de diuinitate ante conceperat: paulatim enim de mysteriis fidei eruditur: & suppono quod in ea opinione erat, in diuinis non esse possibilem filium patri æqualem: ergo si tunc potest habere verum iudicium de credibilitate illius propositionis, necessario dicendum est infidelem verum Deum agnoscere. Quarto si infidelis non posset concipere nisi falsum Deum, non erraret proferendo hanc propositionem Deus non est Trinus, Deus non est mortuus pro nobis quia ille Deus falsus, quem cognoscit non est Trinus, neque mortuus est pro nobis: ergo verum diceret proferendo has propositiones hæreticas.

Ad testimonium Diui Thomæ respondent aliqui recentiores, illum solum negare infi- 15.

delibus verum fidei actum, per quem Deum credant, quia non dixit infideles non cognoscere, sed non credere Deum: sic enim ait, *Credere Deum non conuenit infidelibus, sub ea ratione qua ponitur actus fidei, non enim credunt Deum esse sub his conditionibus, quas fides determinat & ideo nec vere Deum credunt*, quæ verba ita declarant quod infidelis non cognoscat Deum tali cognitione, quæ dicatur actus fidei, quia rite habet tales conditiones, vt vna deficiente, iam sit alius, est enim eius essentia simplex, & ad hoc afferri existimant locũ Aristotel.ex 9. Metaph.tex.2. Secundò quod circa incompositas substantias non sit deceptio cognitionis, vel enim ignorantur in totum, vel totaliter cognoscuntur: hæc tamen solutio manifestè repugnat discursu D. Thom. Nam si D. Thom. acciperet illa verba, *Credere Deum*, pro vero actu credendi, sane simpliciter negaret conuenire infidelibus, certum enim est actum fidei stare non posse cum infidelitate: neque de hoc agebatur, vnde non limitaret illud credere, quod non esset sub ea ratione, sub qua est actus fidei: sed absolutè diceret actum credendi fide diuina non posse esse in infidelibus. Deinde locus Philosophi non est ad rem comparatione actus fidei, sed respectu cognitionis simpliciter de qua loquebatur Aristoteles, & quæ tendit circa substantias incompositas: quare sermo est de simplicitate obiecti cogniti, quod vel nihil eius attingitur, hoc vero obiectum omnes interpretes euidenter intellexerunt esse ipsum Deum, Caietan. Bannes, Lorca & alij, non verò actum fidei: ait enim D. Thom. infideles idcirco Deum credere id est non cognoscere verum Deum, quia eum cum conditione aliqua diuinitati repugnante concipiunt. Tertio ipse D. Thomas se declarauit infra quæst. 10. artic. 3. in corpore, se loqui non de actu credendi, sed de cognitione veri Dei, dicens *per infidelitatem autem maximè homo à Deo elongatur, quia nec veram Dei cognitionem habet*: & statim, *Nec potest esse quod quantum ad quid Deum cognoscat, qui falsam opinionem de eo habet quia id quod ipse opinatur non est Deus*: cuius loci interpretationem germanam, & conformitatem in doctrina D.Thom. ostendere non ita facile est.

16. Vera tamen interpretatio D. Thomæ nostræ resolutioni non repugnat, & à Caietano illo artic. 9. quamuis subobscurè indicatur: loquitur enim sanctus Doctor de cognitione infidelis, qui Deum cognoscat sub aliqua conditione repugnante conceptioni apprehensiuæ Dei veri, quæ se habeat ex parte subiecti in enuntiatione, & cum Dei essentia secundum se repugnet, quod vt clarius sit notandum est, hoc esse discrimen inter conceptionem fidelis, & infidelis errantis circa aliquod attributum veri Dei, & existimantis Iouem verbi gratia adulterum esse verum Deum: Nam fidelis Deum confusè concipit cum perfectionibus quas in se habet, & proponitur ab Ecclesia credendas, & illum ita credit, vt Ecclesia credendum iubet. Vnde quando ex ignorantia habet aliquam opinionem falsam de Deo adhuc credit Deum, & ideo illa opinio est falsa, quia subiecto, quod est Deus, vt in se est, attribuitur quoddam prædicatum Deo repugnans: non tamen amittitur fides, quia subiectum Deus supponitur creditum, vt in se sub conditionibus ab Ecclesia propositis credendus est, quarum nulla scienter negatur; sed solum ex ignorantia illi tribuitur falso aliquod prædicatum quod fideli repræsentatur cum tamen non sit. Attamen catholici intentio est credere Deum, vt in se Deus est, & prout illum confusè ex parte subiecti concipit: ideoque Deum verum credit, & diligit, quia dilectio etiam ad illum vt in se est terminatur: sicut sacerdos qui ex ignorantia existimat panem manere simul cum corpore Christi in sacramento, adhuc verè consecrat, quia ille intendit facere sacramentum verum vt facit Ecclesia, non vero illud Chymericum, quod ex priuata opinione ille existimat simul ex pane & corpore Christi coalescere. At Gentilis, & infidelis errans in cognitione veri Dei supponit ex parte subiecti aliquam conditionem repugnantem diuinitati: Nam verbi gratia concipit Iouem, vt hominem adulternm, vel cum alia imperfectione diuinitati repugnante, & sic illum colit, & diligit: vnde neque verum Deum credit neque amat. Quare quando D. Thom. dixit ab infideli Deum verum non cognosci, non significauit per nullam cognitionem posse cognosci verum Deum à Gentili sub aliquo conceptu confuso, vt creator est vniuersi, & causa causarum, vt notat Caiet. quæst. 10. art. 3. §. ad primum & alij Thomistæ, & conuincit locus D.Pauli citatus: sed docuit infidelis errorem, cum non supponat fidem, neque cognitionem Dei sub conditionibus ab Ecclesia propositis, quæ in Deum tendat, vt in se est credendus, vnus & Trinus; nullo modo attingere Deum verum vt in se est, nempe coniungi Deo per fidem, quando ex parte subiecti Deum concipit cum conditione repugnante diuinitati, non enim attingit Deum confusè vt in se est, & ideo non cognoscit verum Deum: & in hoc sensu est verum Aristotelis dictum: in simplicibus, vel totum cognoscitur, vel totum ignoratur; ita D. Thomam interpretatur Turrian. disput. 24. de fide dub. 1. §. *Mihi verò*, videlicet de infideli errante circa prædicata intrinseca ipsius Dei, vt in se est, & illum vt sic credentem dicit non credere verè Deum, sed suam chymeram.

17. Tertia dubitatio est an actus diuinæ fidei omnes sint eiusdem speciei: cui respondeo affirmando iuxta D. Thomam 2. 2. quæst. 4. artic. 6. in corpore: & cum Molin. 1. part. quæst. 1. artic. 3. disp. 3. conclus. 2. Suar. de fide disput. 6. sect. 3. numero 11. Turrian. disp. 24. dub. 3. §. vt vero & seq. Coninc. disput. 14. dub. 12. ad initium & disput. 16. dub. 2. conclus. 6. Probatur primo: omnes actus fidei eamdem habent rationem formalem motiuam, non primam veritatem reuelantem: ergo omnes sunt eiusdem speciei; probatur consequentia: nam tota ratio assentiendi propositionibus fidei est hæc ratio motiua: sed

ab

ab hac sumunt assensus nostri intellectus suam speciem: ergo si omnes habent eamdem rationem formalem adæquatam, omnes sunt in eadem specie. Secundo nullum est principium vnde proueniat diuersitas specifica in his actibus: Nam in primis ex eo quod vna sit fides vniuersalis, altera particularis ex priuata reuelatione non variatur ratio formalis, vt diximus quæst. 2. sect. 6. neque ex eo, quod aliquis actus procedat ex reuelatione euidenti in attestante, vt vidimus eadem quæstione sectione vltima, neque ex eo quod cum compositione, & modo intelligendi minus perfecto in homine quam in Angelo, aut ex assensu & dissensu vt probaui quæst. 3. sect. 4. neque ex eo quod aliquis sit practicus alius speculatiuus: Nam hoc discrimen sicut se habet ex parte obiecti materialis in B habitu, ita etiam in actibus: omnes enim eodem modo per extrinsecum testimonium Dei infallibilem habent veritatem, & eodem modo cum illo conuectuntur: neque denique ex eo quod aliqua fides sit mediata, altera immediata: quoniam præcedenti sectione ostendi omnem fidei actum immediatè niti testimonio Dei, & nullum per se requirere discursum tanquam rationem assentiendi: sed ad summum tanquam conditionem applicantem immediatè rationem formalem & manifestantem quomodo particularis in vniuersali formaliter reuelata contineatur: ergo cum nullum aliud assignari possit huius distinctionis fundamentum, C quod se non habeat ex parte obiecti materialis, nullo modo mutantis rationem specificantem, necessario omnes eiusdem speciei censentur: & quamuis Turrianus citatus aliqua contra hanc doctrinam afferat argumenta, omnia in locis citatis dissoluuntur.

Quomodo concurrat intellectus ad assensum fidei diuinæ, & qui actus ad illum præcedant in eadem potentia.

SECTIO VIII.

1. De concursu intellectus ad assensum fidei, quæ est prima huius tituli pars, quatuor sunt difficultates: prima an intellectus concurrat effectiuè: secunda posito quod illius concursus effectiuus sit; an immediatus existimetur: tertia an ex virtute naturali saltem inchoata procedat: quarta an ab intellectu tanquam à causa principali, vel instrumentali dependeat. Verùm quia de his fusè disputari solet in quæst. 12. par. 1. D. Thom. comparando intellectum cum visione beata, vt ibidem late docui; veram tantum doctrinam quatuor sequentibus conclusionibus exponam; eademque doctrina eodem modo accomodanda est actui voluntatis supernaturali, qui pia affectio dicitur de quo in sectione vltima huius quæstionis agendum. Prima conclusio assensus fidei effectiuè procedit ab intellectu: hæc est con- A tra Alexandrum vt refert Philopponus 3. de anima cap. 4. & Aureolus in pr. dist. 35. artic. 1. propos. 2. & apud Capreol. in 1. distinct. 3. quæstione 3. artic. 2. asserentes etiam ad cognitiones naturales totam agendi vim ab speciebus intellectui aduenire: in opinionem hanc etiam inclinat Albert, vt refert Tolet. 2. de anima cap. 5. dum ait, intellectum per speciem intelligere, sicut aqua calida per calorem calefacit; item Caietan. 1. p. quæst. 79. artic. 2. §. quoad secundum: vbi ait intellectum ex se nullam habere intelligendi rationem, sed eam consequi ab specie intelligibili, illumque ita interpretatur Bannes 1. par. quæst. 85. art. 2. circa primam conclus. quòd dicat, virtutem intelligendi actiuam, (quam idem Caietan. fatetur) non esse in intellectu nisi inchoatiuè, id est radicaliter seu virtualiter. Nihilominus veram & formalem virtutem actiuam ad cognitiones, intellectui tribuit commnnis philosophorum & theologorum schola, vt docet Fonseca 1. metap. cap. 2. quæstione 3. sect. 6. §. præterea; Conimbr. lib. 2. de anima cap. 6. quæstione 2. artic. 3. Tolet. ibidem cap. 5. quæst. 12. Suar. lib. 2. de Deo Trino & vno cap. 11. numero 20. ad finem & tom. 1. in 3. par. disput. 29. sect. 2. Sancin. lib. 11. metap. quæstione 59. §. quantum ad secundum; Vasquez 1. p. disput. 43. cap. 4. numero 10. Bannes 1. p. quæstione 78. artic. 3. dubit. 1. Tada 2. p. controuers. 8. artic. 1. & alij ab his relati, & omissis aliis rationibus hæc rem conuincit, quia intelligere est vitalis operatio, & vita accidentalis: ergo ab anima mediante sua potentia vitali necessario proficiscitur: iuxta philosophum. 2. de anima cap. 4. text. 37. neque hoc solum est intelligendum respectu intellectionem naturalium, vt aliqui falso existimarunt, credentes intellectum non influere effectiuè in cognitionem supernaturalem: nempè visionem beatam, vt docuerunt Ocham. Gab. Almain. Bassolis Adamus: Marsil. Bonau. Palud. Aliac. Richard. Maior. Durand. & alij vt referunt Suar. eodem lib. 2. citato cap. 10. numero 2. & Ægid. de præsentat. 1. 2. lib. 10. quæstione 1. artic. 3. 9. 1. Attamen D nostram conclusionem tenent D. Thom. Ferrar. Capreol. Sotus: Molin. Bannes, Vasq. Cumel. Valent. Pesant. Suar. Ripa & Salas, quos idem Ægid. loco citato allegat: & primo eadem ratione præcedenti probatur quæ in sequenti conclusione magis confirmabitur. Secundo non repugnat potentiam naturalem eleuatam à Deo elicere effectiuè actum vitalem, & supernaturalem: ergo de facto ita producitur assensus fidei: antecedens probo ex Tridentino sess. 6. cap. 5. & can. 4. vbi de supernaturali actu contritionis, vel charitatis statuitur, voluntatem nō habere se tantum passiuè ad hos actus, sed diuinæ gratiæ adiuuanti cooperari: si ergo voluntas in supernaturalem actum influit effectiuè, non est cur in suum actum supernaturalem intellectus etiam non influat influxu effectiuo. Tertio quia assensus supernaturalis est cognitio iudicatiua, quæ vel in

actione immanenti consistit vel illam necessario præerequirit, iuxta diuersum philosophandi modum, & in vtroque oportet, vt intellectus agat.

2. Secunda Conclusio. Iste influxus effectiuus proxime, & immediatè ab intellectu procedit, non verò remotè mediante habitu supernaturali: hæc est contra Bannes 1. part. quæstione 12. artic. 5. dub. 2. ad 5. Aluares de auxiliis disput. 64. & 65. Cabrera 3. p. quæstione 9. artic. 2. disput. 4. §. 4. & 6. Nauarret. controuers. 77. §. 4. & 6. Pesant. 1. par. q. 12. art. 6. disp. 2. Sot. in 4. dist. 49. q. 3. art. 2. §. *Crediderim tamen*: & alios Thomistas, existimantes actum supernaturalem immediatè produci à solo habitu vel auxilio supernaturali tanquàm à principio formali, & proximo influxus effectiui, itaut potentia non influat sua virtute immediatè, sed solum mediante habitu, vel auxilio: exemplum afferunt aquæ calidæ producentis calefactionem mediante calore. Defenditur tamen assertio à Theologis cõmuniter. Molin. 1. p. q. 12. disp. 1. 2. & 3. item in concord. disp. 36. §. Eis ita constitutis. Suar. sæpè præsertim de grat. p. 3. lib. 6. cap. 5. n. 2. Valent. 1. 2. disp. 8. quæst. 3. punct. 3. Vasq. 1. p. quæst. 3. cap. & disput. 176. cap. Staplat. 4. de grat. & lib. arbitr. cap. 12. Bellarmin. lib. 6. de gratia cap. 15. Herrer. tom. 1. disp. 1. quæst. 3. Arragon. 2. 2. q. 28. artic. 2. Camerac. 1. de gratia & lib. arb. c. 8. Ægid. Coninc. de moralitat. actu. supernat. disp. 5. dub. 5. n. 47. Becan. de attribut. diuin. c. 9. q. 3. n. 5. Albertin. ex 1. principio q. 1. dub. 3. n. 19. probatur primo patres, & Concilia requirunt gratiam excitantem & adiuuantem ad assensum fidei eliciendum: sed per excitantem præuenitur potentia per adiuuantem, quæ cooperans dicitur, diuini auxilij consortium & concomitantiam requirit: ergo æque immediatè cum habitu, vel auxilio influit in actum: Minor probatur ex sacra pagina sapient. 9. *Mitte eam de cælis sanctis suis, & à sede magnitudinis tuæ, vt mecum sit, & mecum laboret*: item 1. Corint. 15. *Abundantius illis omnibus laboraui, non ego* (videlicet solus) *sed gratia Dei mecum*: Vbi notandum est illud verbum, mecum quod manifestè ostendit consortium influxus, vt vltra alios patres elegãter exposuit Bernard. de grat. & libero arb. prope finem. *Non autem ego ait, sed gratia Dei mecum: potuit dicere pro me: sed quia minus erat, maluit dicere mecum; præsumens, se non solum operis esse ministrum per affectum, sed etiam operantis quodammodo socium per consensum.* Secundo si potentia ita concurreret mediante habitu sicut aqua calida mediante calore calefacit, haberet se ad actum supernaturalem passiue tantum: sed hæc sententia damnata est à Tridentino sessio. 6. cap. 5. & canon. 4. ergo: maior probatur quia potentia haberet se mere materialiter, nam aqua in tantum calefacit in quantum sustentat calorem, quod est immediatum calefaciendi principium.

3. Negat illationem maioris Alu. disput. 64. citata nu. 5. & assignat duo discrimina inter aquam calidam calefacientem, & potentiam influentem remotè & mediatè ad actum su-

A pernaturalem: primum, quia aqua ex se nullam habet vim etiam radicalem, & remotè ad producendum calorem: sicut potentia habet virtutem ad producendum actum supernaturalem, non proximam, & formalem immediatè, sed radicalem. Secundum quod aqua non eleuatur ad producendam calefactionem intra latitudinem suæ actiuitatis, & obiecti; sicut potentia eleuatur ad producendum actum intra fines sui obiecti: sed contra primum discrimen sic vrgeo: vel illa virtus radicalis, & remota, quæ dicitur esse in potentia, nõ in aqua: est principium formale per se actus supernaturalis vel non; si primũ, sequitur contra dictam sententiam manifesta contradictio, ipsi enim dicunt habitum supernaturalem, & auxilium esse totum principium formale actus supernaturalis, quia ad hunc nihil actiuitatis conferre potest potentia naturalis si detur 2. ergo potentia

B solum est materiale sustentatiuum, quod mere passiuè se habet respectu actus producti à principio formali sustentato. Deinde contra secundum discrimen sic arguo: ideo potentia eleuatur intra latitudinem suæ actiuitatis, & obiecti quia adiuta habitu, vel auxilio supernaturali influere potest in actum, nam alioqui si nihil agat, neque sit operandi principium actiuum, non eleuatur ad agendum, vel ergo agit simul cum habitu vel non; si primum, habemus intentum, & ipsi sibi contradicunt, dum habitum esse totale principium agendi formale, & immediatum affirmant, si

C non agit, contradicitur Canoni 4. citato Trident. Respondet rursus Alua. disp. 85. n. 2. 5. & 7. potentiam effectiuè influere in actum, at nõ immediatè: sed Deum efficere conatum illius, quo in actum influit mediante habitu, seu auxilio: ita vt conatus potentiæ distinctus non sit à conatu diuinæ gratiæ & hoc adducit exemplum: Nam pater, & filius producunt spiritum sanctum, & tamen id faciunt non vt duæ partiales causæ, sed, vt vnum principium spiratiuum & mediante vno formali principio producendi, quod est essentia patri, & filio communis: ergo similiter potentia, & habitus seu auxilium efficient eundem conatum, cum hoc tamen discrimine, vt potentia illum faciat radicaliter, & habitus vel auxilium formaliter. Verum hæc solutio principium petit, & exemplum contra autorem facit: petit prin-

D cipium, quia iam supra ipse vrgebatur, vt diceret, an ageret potentia vel non, & an aliquo modo formale agendi principium per se esset: nunc dicit conatum habitus seu auxilij esse eundem, ac conatum potentiæ: ergo potentia agit: Nam quod habitus agat conatum in potentia, non est potentiam agere per se, sed per habitum, & hoc modo etiam per calorem aqua calefacit, quod non tollit merè passiuè se habere aquam respectu influxus calefaciendi: exemplum à nobis stat: Nam Pater non spirat spiritum sanctum mediante filio, neque è contra, quasi vna persona mediante alia spirat, sed vtraque persona immediatè spiritum sanctum producit Alua. verò & alij Thomistę volunt, vt potentia mediante habitu producat actum: nos verò dicimus potentiam, & habitum simul immediatè in actum supernaturalem

naturalem effectiuè influere non tanquam vnum principium agendi, sicut Pater & Filius, qui cum habeant candem essentiam, & voluntatem & eamdem relationem spirationis actiuę, dici non possunt influere per diuersa spirandi principia. At potentia, & habitus sunt duo principia realiter distincta, & vnum quodque suam actiuitatem distinctam sortitur, quamuis in reali actione, & influxu coniungantur ad efficiendum eundem actum supernaturalem, & in hoc parili influendi concursu potentia eleuari rectè intelligitur ad actum supernaturalem producendum: vnitur enim vtrumque principium eadem producendi causalitate, seu actione.

4. Tertio assensus fidei est operatio vitalis: ergo procedere debet effectiuè à principio vitali; sed habitus, vel auxilium non est principiũ vitale, vt patet: etenim vitale principium aut est ipsa anima, aut aliqua potentia ab illa emanans qualis non est habitus: ergo solus habitus, vel auxilium nõ est totum principium formale assensus supernaturalis: primũ antecedens tradit Aristotel. 2. de anima c. 1. & 2. & 1. Politic. c. 3. vbi vitam accidentalem in operatione vitalis principij constituit: prima consequentia probatur, quia operari per formã extrinsecus aduenientem non excedit modum agendi rerum inanimatam: vt probatur exemplo adducto aquæ calidæ: & ratio est quia recipere formam extrinsecus immissam non est actus vitæ: neque operationem, seu efficientiam recipientis requirit: vt ergo viuat accidentaliter recipiens principium vitale, oportet, vt agat, neque sufficit recipere formã actiuam: confirmatur quia hac ratione impugnatur sententia aliquorum philosophorum asserentium ad visionem, verbi gratia, concurrere solã speciem effectiuè, quia iam visio non esset actio vitalis, seu vita accidentalis: Ideoque oportere, vt potentia videndi simul cum specie partialitate causæ non tamen partialitate effectus ad eamdem visionem immediatè effluxũ haberet effectiuum. Resp. Aluares duplex esse principiũ vitale: alterum proximum, alterum remotum, & similiter in actu supernaturali duplicem vitalitatem reperiri alteram proximam, alteram remotam: proximum principiũ, & formale actus vitalis dicit esse habitũ, & ab hoc accipi vitalitatem proximam; remotum verò & radicale esse potentiam & ab hac remotam similiter vitalitatem actui cõmunicari: sed contra primo, quia illæ duæ vitalitates in actu vel sunt duo actus, vel duo respectus ad duo principia in eodem actu sola ratione distincti, sicut actio causę secundæ in aliquo naturali effectu coniuncta est cum actione & influxu causæ primæ à parte rei: primum dici non potest iuxta eusdem authoris opinionẽ, qui eundem conatum potentiæ ab habitu effici asseuerat: si detur 2. iam idem actus dependet non modo ab habitu, sed etiã à potentia immediatè. Nam potentia non conseruat habitum effectiuè, vt effectus ab habitu dependens immediatè, à potentia remotè dicatur pendere, ergo si ab illa dependet actus quoad vitalitatem effectiuè, necesse est, vt pendeat immediatè: Nam causa est causa causati in eodẽ genere, in quo causat habitũ, ergo vel solum materialiter causat actum, vel si causat effectiuè actum procedentẽ ab habitu, hoc non facit remotè causando habitũ sed proximè influendo simul cũ habitu in actũ. Secundo illa vitalitas remota, quæ à potentia causatur in actu supernaturali, est aliquid, nam denominat actum realiter vitalẽ remotè: vel ergo hoc est aliquid naturale, vel supernaturale: non primum quia actus simplex supernaturalis in entitate totus est supernaturalis: si est supernaturale, ergo virtus illa potentię effectiuè influens in actum, potest efficere aliquid supernaturale in actu, à quo ipse denominetur vitalis remotè, vt ipse auctor dicit: ergo ipse etiam tenetur concedere potentiam per suam virtutem siue naturalem, siue obedientialem aliquid efficere supernaturale in actu, quod est totum incommodum, quod contra nostram sententiam adducit & vt illud euitaret in multo maiora incidit, neque hoc effugit: venio ad 3. difficultatem.

5. Tertia Conclusio: Intellectus non concurrit ad assensum fidei, vt virtus actiua est purè naturalis etiam inchoata, seu incompleta, sed vt obedientialis: est contra aliquos graues Theologos præsertim recentiores quos referunt & sequuntur Molina 1. p. q. 12. art. 6. disp. 2. Valent. tom. 2. disp. 1. q. 5. punct. 3. §. Quæ doctrina, Vasq. 1. p. disp. 43. c. 4. & 176. c. 5. n. 25. & seq. Ægid. de præsentat. 12. lib. 10. q. 3. art. 4. §. 2. defenditur tamen à D. Thom. in 3. dist. 23. q. 1. art. 4. sequela 3. in corpore, vbi postquam dixit in omnibus quæ sunt propter finem, dari inclinationem ad illum, & quamdam finis inchoationem addit: *Finis autem ad quem diuina largitas, hominem ordinauit, vel prædestinauit, scilicet fruitio sui ipsius, est omnino supra facultatem naturæ creatæ eleuatus*: in quibus verbis notandum est illud *omnino*, quod de industria additum videtur, vt omnem virtutem naturalem etiam inchoatã negaret, respectu visionis beatæ intellectui creato: & eadem est ratio de assensu fidei supernaturali: eandem sententiam tenet Fonsec. 9. Metap. c. 1. q. 4. sect. 3. §. Præterea Ledesma de diuin. perfect. q. 8. art. 8. §. *2. pars huius dicti*: Cabrera tom. 1. in 3. p. q. 9. art. 2. disp. 4. concl. 2. Nauarrete controuers. 37. §. 4. conclus. 8. Herice 1. p. disp. 45. c. 4. n. 66. & disp. 46. n. 22. & alij quos ipsi referunt, omniũ tamen luculẽtius & clarius Suar. multis in locis præsertim de Deo Trino & tract. 1. lib. 2. c. 10. n. 14. & tom. 1. in 3. partem disp. 31. sect. 6. in solutione primi & 4. argumenti & lib. 3. de auxil. c. 15. n. 20. antequam probetur, duo aduertẽda sunt: primum est, nos libenter concedere intellectum per suam entitatem propriam, & natiuam, vt est vitale intelligendi principium concurrere ad actum supernaturalem; non tamen vt potentia naturalis influit in illum actum, sed, vt obedientialis, quomodo etiam loquitur Vasq. 1. 2. disput. 22. numero 10. Nam licet admittat inchoatam virtutem seu potentiam ad videndum Deum, asserit illam non dici naturalem potentiam, quia hæc denominatur ab effectu naturali ad quem solum dicit intrinsecam habitudinem, sed obedientialem ab omnibus dici in quo magis accedit ad doctrinam nostræ Conclusionis. Secundum aduertendum est Potentiam obedientialem vitalem in eo di-

stingui à non vitali, quod vitalis certos habeat A effectus vitaliter producendos, ad quos limitatur; nempe actus sibi proportionatos nõ naturaliter, sed obedientialiter intra sui obiecti supernaturalis limites. v.g. intellectus habet potentiam vitalem obedientialem ad producendos actus cognitionis supernaturalis in entitate, non autem actus volitionis: & voluntas hos potest producere, non illos. At potentia obedientialis non vitalis non limitatur ad certos effectus; sed omnes qui non inuoluant contradictionem, quamuis sint diuersi generis respicit: nunquam tamen admittimus in potentia naturali vitali positiuam habitudinem transcendentalem ad actus proportionatos potentiæ eleuatæ supernaturaliter, sed solum non repugnantiam in ipsius potentiæ entitate fundatam: ratio est quia ista positiua habitudo B non distinguitur à parte rei ab entitate potentiæ, illiusque inclinatione naturali: ergo si hęc admittatur, iam necessario concedenda est inclinatio naturalis ad actus supernaturales, nil enim magis est naturale enti, quam suamet intrinseca, & formalis ratio, quam appellamus ipsius naturam.

6. Hinc iam probatur conclusio, primo: intellectus nullam habet virtutem seu actiuitatem naturalem, per quam concurrat ad actus supernaturales in entitate, sed assensus fidei est in entitate supernaturalis, ergo non concurrit, prout est virtus seu actiuitas naturalis etiam inchoata ad assensum fidei: probatur maior: intellectus actiuitas naturalis improportionata C est naturaliter omni actui supernaturali, nam ad nullum naturaliter per suam intrinsecam inclinationem ordinatur; sed tota naturalis inclinatio est ad naturales actus: ergo si in hac naturali actiuitate, & virtute sistamus illa de re omnino insufficiens est, & nulla secundum totum suum esse comparata cum actu supernaturali: responderi solet, intellectum habere actiuitatem naturalem inchoatam, & proportionatam incomplete ad actum supernaturalem fidei secundum rationem genericam assensus vitalis, quamuis non habeat proportionatam actiuitatem secundum rationem specificam, quatenus talis est assensus videlicet fidei supernaturalis: sed contra: Potentia naturalis non comparatur cum actu, vel obiecto secun- D dum rationem genericam, neque in suum actum influit, nisi vt in certa specie constitutum: Nam hæc non est potentia abstrahens à naturali, & supernaturali, sed in certa specie naturalis potentiæ ad certæ speciei actus inclinata: ergo non fertur in intellectionem abstrahentem à naturali, & supernaturali, sed determinatè ad naturales cognitiones certam & determinatã habet actiuitatẽ naturalem, quæ cõparata cum supernaturali, est insufficiens vt docet D. Thom. 1. par. q. 12. artic. 1. & 5. item lib. 3. contra Gentes cap. 53. in 4. ratione.

7. Secundo intellectus concurrit ad assensum fidei diuinæ, vt potentia obedientialis est, ergo non concurrit per virtutem incompletam naturalem: antecedens simpliciter admittunt aduersarij: immo Vasq. in loco proximè citato ait neminem concedere esse in homine potentiam naturalem ad videndum Deum, & similiter diceret ad credendum Deo supernaturali actu: consequentia suadetur, quia potentia respectu eiusdem effectus non est naturalis & obedientialis; nam hæ potentiæ dicunt diuersas habitudines respectu eiusdem effectus repugnantes: etenim potentia naturalis dicit intrinsecam habitudinem ad effectum sibi connaturalem, at obedientialis etiam vitalis talem inclinationem seu habitudinem non admittit, sed solum habitudinem obedientialis potentię vitaliter operantis & cum agente supernaturali concurrentis, cui talis potentia subordinatur, sicut aqua assumitur vt instrumentum ad actus super suas vires producendos, nempe gratiam. Respondetur, hanc potẽtiam partim esse naturalem, partim obedientialem; naturalem, quatenus virtute sua natiua concurrit vitaliter ad omnes intellectiones, & specificatur ab ente abstrahente à naturali: obedientialem, quatenus incompleta est respectu supernaturalium actuum, & indiget adiutorio, & complemento superioris ordinis: addit Ægid. de præsentat. citatus n. 44. esse naturalẽ, vt respicit agens naturale, cuius ope, & actione intelligit naturalia, esse obedientialem, vt respicit agens supernaturale, cuius imperio subiicitur, & cuius ope intelligit supernaturalia: hæc tamen solutio vel repugnantiam inuoluit; vel in re nobiscum sentit & solum facit quæstionem de vocabulo, quod sic ostendo: Nam in primis in eadem potentia respectu eiusdẽ effectus admittit habitudines repugnãtes potentiæ naturalis, & obedientialis. Secundo si intellectus consideratur, vt potentia vitalis indifferens ad omnes intellectiones, siue naturales sint, siue supernaturales, secundùm rationẽ genericam, non rectè dicitur potentia incompleta seu inchoata; neque obedientialis, sed completa, & perfecta naturalis, quia ratio assensus vitalis generica perfecta est, & cõpleta in supernaturali assensu, ad quam intellectus est potentia completa, & naturalis: hoc enim modo consideratur vt instrumentum animę in sua ratione perfectum & vt principalis causa, non vero vt instrumentum Dei obedientiale. Tertio quia completum habitus infusi quo indiget intellectus ostendit illũ non concurrere per virtutem naturalem, sed obedientialẽ, quia potentia naturalis vel nulla est, vel adæquata est inclinatio, & transcendens respectus ad suos actus: natura enim non dat vim seu potentiam inchoatam, & imperfectam ad aliquẽ effectum sed in suo genere perfectam cõparatione illorum, ad quos inclinatur: Nam alias si potẽtia, comparata cum ratione generica est naturalis, & incompleta respectu specierũ, in quibus illa ratio inuenitur, sane aqua per suum frigus esset potentia naturalis incõpleta ad producendum gratiam: Nam est potentia naturalis ad producendum frigus, in quo reperitur ratio qualitatis, quæ gratiæ & frigori communis est: ergo aqua per actiuitatem naturalem sui frigoris produceret gratiam in baptismo: quod tamen aduersarij non admittunt.

Hanc eandem repugnantiam colligo manifestè ex propositionibus Ægidij citati, nisi verbis solum contendere velit, & sine causa Suarium refutare, quod vt ostendam nota hunc 8.
authorem asserere quatuor modis dici hanc potentiam naturalem; verbi gratia intellectum

primo

primo quia est congenitus animæ. 2. quia est ordinis naturalis. 3. quia emanat tanquam proprietas, ab anima. quarto & vltimo quia ad actum per vires agentis naturalis potest reduci & in hoc sensu distinguitur à potentia obedientiali, quæ respicit & vires & actiuitatem agentis supernaturalis: ita Ægidius n. 4. art. tertij citati. Deinde in §. 3. sequenti ponit diuersas propositiones, & in tribus prioribus dicit: intellectum concurrere ad visionem beatam, vt potentia est naturalis tribus modis 1. 2. & 3. Deinde in quarta propositione ait, *Virtus ista intellectus est eadem, quæ & naturalis est, & obedientialis sub alia, & alia ratione: naturalis vt respicit agens naturale, cuius actione, & ope intelligit naturalia: obedientialis verò, vt respicit agens supernaturale, cuius imperio subijcitur, & cuius actione, & ope supernaturalia intelligit*: hanc propositionem ait, vno excepto Suario, ab omnibus recipi. Verùm auctor in hac propositione & cum Suario consentit & ad illius sententiam omnes adducit dum pro illa omnes refert: Nam Suar. non dubitat intellectum illis tribus modis acceptum specificatiuè influere in effectum supernaturalem, quia ab entitate illius potentiæ, quæ est congenita animæ ordinis naturalis, & ab anima emanans egreditur actio vitalis supernaturalis: & solum dicit non egredi ab illa quatenus naturalis est potentia, sed vt obedientialis, quod hic autor fatetur in hac quarta propositione & in 6. Nam, vt ipse dicit, potentia hæc, vt confertur cum agente primo supernaturaliter operante, cuius imperio subijcitur, & cuius actione intelligit supernaturalia, naturalis non est, sed obedientialis. Nostra quæstio iam inuoluit comparationem potentiæ cum actu, ex obiecto supernaturali, & cum subordinatione ad Deum vt agens est supernaturale, & de illa sic accepta dicimus non esse naturalem sed obedientialem: si ergo hoc solum voluerit autor, conuenit cum Suar. quia tamen in propositione 9. & 10. plus aliquid vult, nempe intellectum supernaturaliter influere in visione Dei ex sua natura, & per vires suas naturales, vt naturales sunt, merito à sua sententia Suarium excepit, quia illa meo iudicio non constat sibi: Nam intellectus eleuatus non reducitur ad actum actione agentis naturalis, neque respicit obiectum naturale, sed supernaturale, neque subordinatur primo agenti naturaliter, sed supernaturaliter operanti: sed ipse in 4. proprositione & in 6. ait intellectum, vt est naturalis 4. modo, non influere in visionem beatam: ergo simpliciter cum hoc effectu supernaturali comparata potentia eleuata per vires suas naturales in illum non influit, neque vt potentia naturalis, sed vt obedientialis concurrere censetur.

9. Obijcies primo, D. Thomam variis in locis citatum ab eodem authore n. 25. asserentem virtutem naturalem nostri intellectus non esse sufficientem nisi augeatur ei virtus, vel Deus per suam gratiam se coniungat potentiæ supernaturaliter operanti: ergo significat in potentia esse aliquam virtutem naturalem respectu visionis. Secundo D. August. de prędestin. sanctorum c. 5. in fine ait, *Posse habere fidem*

A *quemadmodum posse habere charitatem, naturæ est hominis*: ergo significat in homine esse potentiam naturalem ad habendam fidem non completam, ergo inchoatam. Resp. ad primum, negando consequentiam, quia D. Thom. nunquam huius inchoatæ potentiæ naturalis meminit, sed semper simpliciter talem potentiam negauit, & illam omnino exclusit, vt in loco supracitato vidimus, & ita illum interpretantur magis cōmuniter Thomistæ. Ad 2. Resp. D. Augustin. in eo loco nihil aliud velle, quam liberi arbitrij potestatem inculcare, quæ potentia naturalis est, quæ posita gratia excitante, & omnibus requisitis ad agendum agere & non agere, seu agere oppositum potest: &
B quamuis voluntas ad non recipiendam fidem operetur, vt potentia naturalis, quando tamen per pium voluntatis affectum imperat assensum intellectui, operatur illa eadem voluntas, sed non vt naturalis, sed vt obedientialis potentia, quia non inclinatur naturaliter ad actum supernaturalem, qualis est iste affectus, vt dicemus section. vlt. immo etiam idem author iuxta 4. propositionem idem tenetur dicere; quia voluntas in exercitio illius actus subordinatur agenti supernaturali, & per actum quem elicit fertur in obiectum supernaturale quare non vt naturalis, sed vt obedientialis potentia operatur. Vnde etiam soluitur efficacius argumentum quod pro opposita sententia adducitur, (alia enim vt minoris momenti non curo) intellectus concurrit, vt 10.
C principium vitale, sed vt tale est potentia naturalis: ergo vt potentia naturalis influit in actus supernaturales. Respondeo enim distinguendo minorem, nam principium vitale comparatum cum actibus quibus positiuè proportionatum est, quia ad illos habitudine transcendentali refertur, est naturalis potētia: comparatum verò cum actibus supernaturalibus quoad substantiam, quibus solum proportionatur negatiuè per non repugnantiam, vt cum supernaturali agente eleuatum concurrat, tunc est obedientialis, quia positiuè non ordinatur ad eos actus supernaturales, neque ei debentur connaturaliter necessaria ad illos producendos; Nam verbi gratia in-
D tellectui connaturales sunt species ad cognitiones naturales, & concursus Dei; non tamen ad cognitiones supernaturales, sed solum si Deus velit vti ea potentia ad cognitiones supernaturales ipsius, quibus solum negatiuè proportionatur, potentia non repugnabit, sed obediet Deo; vnde obedientialis nō naturalis est potentia: Nam intellectus respectu obiecti naturalis est potentia naturalis & respectu supernaturalis, obedientialis censetur, & sicut ad supernaturale alterius generis intellectus ferri nequit, verbi gratia extra intelligibile, ita quatenus naturalis extra intelligibile naturale non egreditur. Vnde colliges principium vitale limitari ad certos affectus vitaliter producendos, qui participant eamdem rationem potentiæ specificatiuam communem ad naturale, & supernaturale, vt respectu intellectus est verum, vel ens intelligibile, respectu voluntatis, bonum seu ens volibile. Vnde prouenit quod neque visus, neque voluntas

vitaliter producere possunt assensum fidei. A

11\. Dices: potentia mere obedientialis, non est magis determinata ad hunc quàm ad illum effectum, ergo si intellectus respectu assensus fidei est potentia purè obedientialis, ad certos effectus limitari non debet: probatur antecedens, quia illa limitatio ad certos effectus iam inuoluit aliquam correspondentiam & proportionem cum illis potius quàm cum aliis: verbi gratia, intellectus cum cognitionibus proportionatur, voluntas cum volitionibus; ergo illa proportio est propensio naturalis, non obedientialis purè. Respondeo distinguendo antecedens de potentia obedientiali vitali, & non vitali: etenim obedientialis vitalis respectu effectuum supernaturalium, qui sunt actus vitales, & vitali modo producendi proportionem requirit non positiuam, sed negatiuam: ad quam non satis est, quod effectus absolutè sit possibilis; sed vt possibilis sit vitali modo essentiæ potentiæ accomodato: Nam entitas, & natura potentiæ vitalis non tollitur per obedientialem potentiam, sed in ea fundatur illa non repugnantia ad alios actus, qui licet transiliant limites sui obiecti naturalis & suæ inclinationis positiuæ, non egrediuntur fines obiecti supernaturalis participantis illam rationem à qua potentia specificatur: neque hinc sequitur concurrere potentiam verbi gratia intellectum ad assensum fidei per virtutem naturalem inchoatam: Nam diuerso modo se habent in connaturalitate sui concursus intellectus, & habitus infusus respectu assensus supernaturalis, vt patet, nam intellectus ideo eleuatur ab habitu quia non est proportionatus actui supernaturali, sicut est habitus: & tamen habitus licet sit connaturale principium non est per se completum, & sufficiens, ergo intellectus non solum non est incompletum principium, sed neque connaturale respectu illius assensus: alioqui intellectus, & habitus essent duæ concausæ principales, & actus iam non essent supernaturales, sed habitus tanquam secundum connaturale principium deberetur potentiæ tamquam illarum perfectiuum complementumque naturale ad tales actus ad quos potentia saltem incompletè positiuè ordinaretur. Confirmatur, nam species Angelorum debentur illorum potentiis tanquam complementa necessaria ad intelligendum res naturales: & ratio cur debentur est, quia intellectus Angeli est principium naturaliter & positiuè ordinatum ad intellectiones rerum naturalium, quod quia absolutè completum non est, ideo species quæ sunt complementa requiruntur: ergo similiter si intellectus est potentia naturalis incompleta respectu assensus supernaturalis, ei debebitur complementum ad eliciendum assensum supernaturalem, ad quem naturaliter inclinatur: Nam ita se habet potentia obedientialis non vitalis, hæc enim est non repugnantia fundata in entitate creaturæ vt assumatur à Deo, vt instrumentum obedientiale ad quod satis est, quod effectus sit possibilis, quamuis vitali modo non fiat, neque per illum actum iuuat principium, quod est potentia obedientialis non vitalis.

De 4. Difficultate sit,

Quarta Conclusio. Intellectus est causa instrumentalis respectu assensus fidei, idemque dicendum de qualibet potentia vitali respectu actus supernaturalis cum quo dixi habere proportionem negatiuam: hæc Conclusio est Palud. in 4. dist. 49. quæst. 1. nu. 42. Medin. 1. 2. quæst. 3. artic. 2. dub. 1. ad 7. Suar. tom. 1. in 3. part. disput. 31. sect. 6. in solutione 4. argument. & de Deo Trino tract. 1. lib. 2. cap. 11. numero 14. & multo fusius tom. 3. de gratia lib. 6. cap. 6. & 7. Vasq. 1. disput. 46. cap. 2. numero 7. 9. Ex dictis & disput. 47. cap. 6. numero 38. Albertin. ex 2. princip. quæst. 6. numero 5. licet sit contra alios quos refert & sequitur Salas 1. 2. tract. 2. disput. 5. B item Ægid. de præsent. 1. 2. tom. 2. lib. 10. quæst. 3. artic. 5. numero 8. qui docent intellectum respectu horum actuum causam esse principalem cum quibus etiam sentit Henrice 1. par. disput. 46. numero 18. Asrubal. 1. p. disput. 19. cap. 7. Alij quorum meminere Ægid. & Henrice sub vna consideratione dicunt intellectum esse instrumentum respectu visionis beatæ: sub alia esse causam effectui proportionatam, & principalem. Antequam probetur conclusio duo aduertenda sunt. Primum est, minus consequenter loquutos fuisse Caietan. Bannes & alios 2. 2. quæst. 23. art. 2. item Cumel. & Albelda 1. p. quæst. 12. art. 5. item Aluares lib. 7. de auxiliis disp. 68. dum affirmarunt potentias nostras esse causas principales actuum supernaturalium: Nam C cum ipsi negent his potentiis proximum influxum in actus supernaturales, & mediantibus auxiliis, seu habitibus ad actus hos concurrere dicant, absque fundamento causas appellant principales: hæc enim duo non cohærent, quia omnis causa principalis agit propria, & proxima virtute, per quam se mouet, non verò virtute deriuata ab alia causa: & hinc est quod nequeant hi auctores explicare, quem influxum causæ principalis habeant hæ potentiæ, vnde eorum rationes solum concludunt rationem causæ instrumentalis, vt & ipsis patet. Secundum quod noto, est hanc quæstionem inter omnes nostræ societatis scriptores non esse de nomine, vt existimauit Henrice citatus, nisi inter illum & D nos, ac reliquos qui nullam virtutem naturalem, etiam incompletam his potentiis concedunt ad actus supernaturales: Nam qui illam naturalem virtutem concedunt inchoatam ex hoc capite dicere possunt esse causam principalem. Verum qui conueniunt in hoc, quod hæ potentiæ concurrant effectiuè proximè vitaliter, & vt obedientiales, non vt naturales, licet influxus ab entitate naturalitatis potentiæ egrediatur, si tantum differant in eo quod alij existimant hoc sufficere ad hoc, vt principium sic influens dicatur causa inter principales, minus præcipua, sed tamen principalis, alij verò solum instrumentalem appellent, quæstio est de vocabulo, in quo nolo immorari: solum hunc posteriorem loquendi modum esse potius probandum sic ostendo. Primo quia ita loquitur Hugo lib. 1. de

de sacrament. p. 6. cap. 17. *Bona voluntas instrumentum est, spiritus sanctus est artifex*, item D. Thom. 2.2. quæst. 173. artic. 4. *Mouetur* ait, *mens prophetæ à spiritu sancto sicut instrumentum*. Secundo quia instrumentum in proprio, & rigoroso sensu est illud, quod in effectum influit per virtutem inferioris ordinis, seu imperfectiorem quam sit effectus; quomodo accidentia dicuntur instrumenta respectu substantiæ, ad cuius productionem saltem dispositiuè concurrunt: è contra vero intellectus dicitur causa principalis suorum actuum naturalium, quia conuenit per virtutem his effectibus perfectiorem: sed intellectus ad actus supernaturales non concurrit per propriam virtutem his actibus perfectiorem, sed inferioris ordinis, & illa entitas à qua influxus ad hos actus egreditur est improportionata effectui, positiuè loquendo, & nisi eleuetur per virtutem extrinsecus aduenientem, & proportionatam ad eos effectus non concurret: ergo, &c. probatur maior, nam ad causam principalem non sufficit quod effectiuè concurrat, & illius actiuitas sit à natura insita, sed vt talem habeat cum effectu proportionem, vt vel æqualem, vel maiorem habeat perfectionem quàm effectus, quando enim non est sic proportionata non potest concurrere nisi eleuata à proportionata causa æqualis, vel maioris perfectionis: vnde tunc non concurret nisi vt instrumentum eleuantis. Tertio alia instrumenta physica effectuum supernaturalium per virtutem obedientialem concurrentia non sunt causæ principales: verbi gratia, aqua baptismalis respectu gratiæ: ergo neque potentiæ vitales respectu effectuum supernaturalium causæ principales erunt: dices esse diuersam rationem, quia intellectus concurrit ad actum fidei quatenus assensus est potentiæ intellectiuæ; & sub hac ratione continet suum effectuum, in sufficienti perfectione & proportione, vt causa principalis illius; at aqua nullam proportionem habet ad gratiam neque illam aliqua ratione continet. Verum hæc responsio iam proxima conclus. impugnata est: etenim actus fidei est qualitas simplex & tota supernaturalis, cum qua nullam habet intellectus proportionem positiuam, neque inclinationem naturalem ad illam; Deinde aqua etiam habet aliquam virtutem naturalem vt producat ex se frigus, quod in ratione qualitatis vniuocè conuenit cum gratia: ergo si satis est continentia aliqua perfectionis, seu gradus generici in intellectu, vt causa sit principalis assensus fidei, etiam aqua erit causa principalis gratiæ, quod tamen ipsi aduersarij non admittunt; & quia ex his facile soluuntur aliarum opinionum fundamenta, illa prætermitto, & lectorem qui eorum solutiones fusè per legere desiderat, ad Suarium citatum lib. 6. de gratia cap. 6. & 7. remitto.

12. Altera tituli pars inquirit, qui actus procedere debent ex parte intellectus ad assensum fidei diuinæ. Cui difficultati respondetur eos in primis requiri, qui ad formandum iudicium de credibilitate mysterij credendi, necessarij sunt: iam enim quęst. 1. sect. 7. resoluimus hoc

A iudicium ad assentiendum fidei exigi, & quale esse deberet, de propositione verò fidei ab Ecclesia, vel aliquo illius ministro dicemus quæstione sequenti, & an fides humana necessario debeat anteire diuinam. Nunc illa tantum superest dubitatio: Vtrum iudicium quod immediatè antecedit effectum voluntatis imperantis assensum fidei, sit naturale, vel supernaturale: Nam præter iudicium euidens de credibilitate obiecti, quod est speculatiuum, alterum requiritur practicum, quod dictet obiectum quod reuelatum à Deo proponitur esse hic & nunc credendum, quæ duo iudicia aliqui authores non distinguunt, sed hoc practicum cum illo speculatiuo de euidentia credibilitatis, ex notis fidei deductum confundunt, vnde quando proponunt
B hanc difficultatem, loquuntur de iudicio, quo fidei: Vnde quando proponunt hanc difficultatem loquuntur de iudicio, quo fidei obiectum credibile iudicatur; & super hoc discurrunt: vt videre est apud Ferrarien. Caiet. Bannes & Aragon. infra citandos: bene tamen distinxit hæc duo iudicia Ægid. Coninc. de actu supernatural. disput. 13. disp. 13. dub. 2. num. 15. item Becanus de fide cap. 8. quęst. 6. numero 3 & alij in 5. conclus. referendi: de hoc ergo iudicio practico, quod antecedit affectum piæ affectionis, & dictat hic, & nunc esse credendum, est controuersia sit ne naturale an supernaturale? quod supernaturale sit tenet Becanus citatus numero 6. cum Molin. in concord. quæst. 14. artic. 13. disp. 8. Vega lib. 6. in Trident. cap. 4. refertur etiam
C Ferrar. 3. contra gent. cap. 40. Caietan. 2.2. quæstione prima artic. 4. ad 2. Bannes & Aragon. ibidem: hi tamen quatuor authores non distinguunt illa duo iudicia neque loquuntur de hoc posteriori iudicio, sed de iudicio credibilitatis euidenti, quod à fide proficisci arbitrabantur & nos quæstione prima iam sect. 5. impugnauimus: magis in particulari hanc sententiam expressit Lorca 2. 2. disput. 26. numero 8. ad 3. & disput. 3. nu. 5. §. Sed indubitanter, Malder. ibidem, quæst. 2. art. 9. dub. 4. §. Respondeo & obiter Henrice 1. par. disput. 58. cap. 6. numero 17. non tamen conueniunt hi authores in habitu à quo procedat hoc iudicium supernaturale: Nam Becanus conclus. 3. numero 9. distinguit: & si homo sit fidelis dicit hoc iudicium ab habitu
D fidei procedere; si vero sit cathecumenus ab auxilio speciali Dei prouenire, Lorca vero credit ad prudentiam infusam spectare, & ab ea procedere in iusto, in gentili; vel in peccatore ab auxilio Dei supernaturali, quia in his non est habitus prudentiæ infusæ.

Quinta Conclusio. Hoc iudicium practicum, & prudentiale est secundum substantiam naturale, secundum modum supernaturale: hæc est Gabriel. in 3. distinct. 24. dub. 1. Almai. ibidem dub. 2. Ocham. quodlib. 4. quæstio 10. Suar. de fide disput. 6. sect. 8. numero 12. vbi refert Aragon. sed apud illum hanc opinionem non inuenio, & 2.2. quęst. 1. artic. 9. vbi citatur solum, dicit hoc iudicium esse necessarium & euidens: supra verò quæstione prima artic. 4. dixerat ab habitu fidei 13.

credibilitatis euidentiam habere: refertur A etiam Albert. sect. 6. numero 3. punct. 4. sed in loco vbi de hoc agit, neque sectiones neque puncta distinguit, tradidit tamen hanc sententiam tom. 1. quæst. 5. theologica ex 3. princ. dub. 2. numero 7. idem docet Turrian. de fide disput. 46. dub. 5. Coninc. citatus dub. 3. numero 20. Probatur prima pars, primo quia hoc iudicium supposita diuina reuelatione obiecti credendi naturali discursu euidenter deducitur ex duabus præmissis naturalibus: ergo est quoad substantiam naturale, probatur antecedens hoc syllogismo. Id quod proponitur tanquam dictum à Deo, & euidenter demonstratur credibile, prudenter, & honestè credendum est hic & nunc: sed ita mihi proponuntur mysteria fidei ergo hic & nunc prudenter & honestè sunt credenda: B maior huius syllogismi est per se nota lumini naturali, & cum plurimum naturalis prudentiæ fines non excedit: minorem probat ipsa experientia, quæ doctrinam fidei cum miraculis quibus confirmatur, & aliis motiuis confert, & consequentiam infert hic & nunc honeste, & prudenter esse credendum. Secundo hoc iudicium supernaturale non est quoad substantiam: ergo est naturale: antecedens probatur, nam vel illud iudicium pertineret ad habitum fidei infusæ, vel ad habitum prudentiæ supernaturalis: neutrum dici potest: ergo: maior continet duos modos probabiliores tuendi oppositam sententiam: C si ergo hi excluduntur, tota illius sententiæ probabilitas corruit, quod ergo illud iudicium non sit verus actus fidei in diuina reuelatione fundatus, sic ostendo, nam illud iudicium si est actus fidei, habere debet obiectum obscurum, & cuius veritas lumini naturali nostri intellectus non appareat; ergo est voluntarium, non necessarium, si quidem necessitari non potest intellectus ab obiecto cuius veritatem non videt, & quamuis videat credibilitatem, requirere debet affectum voluntatis inclinantis intellectum ad illud iudicium: sed hic affectus voluntatis, aliud iudicium antecedens prærequirit, neque vlla ratio est, cur etiam supernaturale non sit: ergo in infinitum procedemus in huius iudicij supernaturalis inuestigatione.

14. Triplicem inuenio ad hoc argumentũ responsioné: prima est, hoc iudiciũ voluntarium esse ab eodem actu voluntatis, qui ad illud subsequitur, quia secundũ diuersas rationes prius & posterius voluntatis actu esse potest: sed hoc est impossibile, primo quia secundum hunc philosophandi modum nulla esset necessitas assignandi aliquem actum intellectus, qui actum voluntatis necessario praeiret contra omnes theologos, & philosophos asserentes nihil volitum quin præcognitum, in quo veriloquio antecedentia cognitionis ex parte intellectus ad actum voluntatis demonstratur. Secundo nullum assignari potest instans naturæ, in quo sit actus fidei & non sit motiuè & imperatiuè à libera voluntate, si quidem ab euidentia rei non determinatur intellectus ad hunc assensum: ergo sub nulla consideratione antecedere potest actum voluntatis: ex alio capite nullum etiam naturæ instans est assignabile in quo voluntatis actus esse dicatur, & feratur in obiectum incognitum: ergo sub nulla ratione actus voluntatis inclinans intellectum ad assensum fidei potest esse prior actu proponente obiectum voluntati. Secundo respondent alij hoc iudicium non esse actum fidei primarium, & directum, sed secundarium & indirectum, sed non video cur indirectum & secundarium appellent hunc actum; cum ille de sua natura in ipsorum opinione antecedat alios actus fidei & ad eundem habitum pertineat, eademque ratione formali diuinæ auctoritatis reuelantis fundetur; & denique in obiectum obscurum tendat, illique assentiatur, eo modo quo reliquis fidei obiectis solet assentiri: Nam obiecta fidei non solum credimus esse vera, sed esse credenda, saltem aliqua de necessitate salutis explicitè & positiuè: & omnia reuelata implicitè, & negatiuè, id est ne de illorum veritate dubitetur. Magis verisimilis est tertius respondendi modus, quem tradit Becanus citatus numero 15. ait enim illud iudicium esse obscurum & certum, ad fidemque pertinere, & nihilominus dici necessarium, non ob euidentiam aliquam medij, vel terminorum, sed ex influxu diuino, quia Deus illud in nobis operatur per modum gratiæ excitantis, quæ nostram libertatem antecedit, sed hæc solutio etiam admittenda non est, quia minus conformis videtur Concilijs, & Patribus, quorum testimonia sine vlla limitatione ad hos vel illos actus fidei ostendunt fidem esse liberam de lege ordinaria vt sect. sequenti dicam. Nam Concilium Tolet. 4. cap. 23. ait, *Fides debet esse libera*, item Augustin. de prædestin. sanctor. cap. 2. & sequent. de spiritu & lit. cap. 23. lib. 1. ad Simplician. quæst. 2. & in Ioann. tract. 26. sæpè repetit quod homo credere non potest nisi volens: & Concil. Arausic. 2. can. 5. dixit initium fidei esse ipsum credulitatis affectum: ergo non est dicendum quod fides in nobis incipiat per assensum, seu iudicium necessarium. Deinde quamuis non implicet contradictionem fieri à Deo in nobis necessario operantibus hunc assensum, non est secundum D ordinariam Dei prouidentiam, quia hic modus determinandi, & necessitandi hominem ad credendum, prius quam ipse liberè credat, neque necessarius est, neque tam conformis libertati hominis cuius salutem Deus posuit in manu consilij sui, & voluit vt liberè intellectum ad obsequium fidei captiuaret, quod vero necessarius non sit, patet, quia satis est quod gratia excitans sit illustratio, & inspiratio per modum vocantis Dei, non assentientis, & credentis hominis, & potius se habet ex parte obiecti sub illuminatione diuina illustrati, quam ex parte potentiæ illi iam assentientis: prius, enim est proponi, & illuminari obiectum à Deo vocante, quam iudicari, & credi proprio assensu fidei. Denique vel posito tali iudicio, voluntatis effectus, sequitur necessario, vel libere, si primum: sane fides omnino necessaria erit, & nullus infidelis vocanti Deo per illud iudicium resistet, immo

immo infidelis non credendo non peccabit, quia posito primo assensu sequitur necessario affectus vt dicitur, & quando non datur non est ob culpam non credentis in cuius potestate non est, sed in potestate Dei infundentis tale iudicium: si detur secundum sequitur nullum infidelem resistere fidei sibi propositæ, quin prius iudicet esse credenda mysteria fidei, quod est contra experientiam: sequitur item neminem resistere fidei, qui prius fidelis non fuerit: immo quando resistit per affectum liberum simul habet iudicium illud seu assensum fidei, & voluntatem non credendi, vnde simul credit necessario & non vult credere libere: est fidelis vero actu fidei infusæ & infidelis nolens credere Deo vocanti: at quis non videt hæc esse manifesta absurda?

Deinde quod hoc iudicium supernaturale B non spectat ad prudentiam infusam, quod erat alter modus defendendi supernaturalitatem huius iudicij, sic ostendo: Nam hoc iudicium, si est prudentiæ infusæ, in fide debet fundari & illam supponere. Vnde rationes factæ contra iudicium quod est assensus fidei, à fortiori militant contra actum prudentiæ supernaturalis, nam iudicium prudentiæ etiam est certum practice & obscurum, ideoque simpliciter est actus liber, & si quam habet necessitatem, tota illa prouenit ex præsuppositione fidei: cum ergo ante voluntatem credendi non supponatur aliqua propositio de C fide credita, neque supponi potest actus prudentiæ infusæ: confirmatur, quia sicut repugnat habere actum, seu assensum theologicum antequam præcedat aliquod principium de fide creditum in quo fundetur, ita repugnat habere actum prudentiæ infusæ quæ ex lumine fidei oritur, & applicat doctrinam fidei ad circumstantias particulares: respondent aliqui recentiores hunc actum non esse prudentiæ generalis infusæ, quæ gratiam comitatur, & aliis virtutibus infusis subseruit, sed cuiusdam specialis prudentiæ ad credendum, de cuius habitu idem docent, quod de habitu piæ affectionis comitari posse fidem informem: sed sui authores sine fundamento duas prudentias per se infusas iudicant: & de hac speciali prudentia redeunt eædem D difficultates, quæ de actu illius generalis procedunt: Nam eius iudicium vel est euidens, vel obscurum, si est euidens, ergo ex medio extrinseco, vel ex terminis, & consequenter non excedit fines luminis naturalis. Vnde necessarium non est lumen, vel auxilium supernaturale ad tale dictamen practicum, quod ex duplici præmissa euidenti deducitur, vt prima ratio ostendit: si vero est obscurum & practice certum, non est vnde circa obiectum obscurum habeat certitudinem actus prudentiæ, nisi ex fide; & præterea determinationem voluntatis requirit, quæ intellectum ad iudicium prudentiale obscurum determinet, quare actum voluntatis, non præcedit, sed ab illo dirigitur. Tandem ad nullum ex donis spiritus sancti pertinere potest hoc iudicium quia illa supponunt gratiam gratum facientem, & fidem nequeunt anteuertere, vt bene cum D. Thoma obseruat Suar. citatus Numero 11.

16. Secunda pars conclusionis, probatur primo quia hoc iudicium tendit in obiectum materiale supernaturale, quod sine Dei reuelatione innotescere nequit, vnde ex parte propositionis obiecti superat naturæ vires, neque est debitus concursus ad illud quamuis supposita reuelatione concursus generalis sufficiat. Secundo quia hoc iudicium ordinatur ad dirigendam voluntatem supernaturalem, & suum sortiri non potest effectum sine gratia excitante per illuminationem ex parte intellectus, & inspirationem ex parte voluntatis, vt sequenti conclusione ostendam. Dices ex hoc capite videri necessarium iudicium supernaturale quia dirigit voluntatem supernaturalem: Nam iuxta principium à Theologis communiter receptum, & à D. Augustino traditum lib. de prædestinat. sanct. cap. 2. *Gratia simpliciter necessaria est ad actum intellectus, qui voluntatem credendi antecedit*: ideoque distinguit cogitationem credendi, ab ipso actu credulitatis. *Prius enim*, inquit, *cogitandum est quam credatur*: & de hac cogitatione exponit illud Pauli 2. Corint. 3. *Non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis quasi ex nobis*: cui veritati concinunt varia Conciliorum, pontificumque decreta, quale est illud Mileuitan. 2. Canone 4. vbi dicitur donum Dei, scire quid facere debeamus, & ad hunc sensum exponitur versiculus Psalm. 93. *Qui docet hominem scientiam*, Item Cælestinus primus epistol. 1. ad Episcopos Galliæ ait, *Deum ita operari in cordibus hominum, vt omnis sancta cogitatio, pium consilium & bona voluntas ex Dei operatione proueniat*, & alia vt infra attingemus sectione vltima quæ idem probant de cogitatione antecedente affectum credendi, atque de ipso affectu, quem ideo supernaturalem quoad substantiam esse dicemus, quia necessitas gratiæ est per se ad substantiam actus ex parte intellectus & voluntatis: Nam voluntas sequitur intellectum, & nisi intellectus ad ordinem supernaturalem eleuatus supponatur, nequit voluntas ad supernaturalem ordinem affectu suo ascendere. Ideo enim inter virtutes theologicas præcedit fides supernaturalis ex parte intellectus, vt postea duæ sequentes spes, & charitas ad eundem ordinem supernaturalem spectantes intellectum subsequantur: hunc nodum sequens assertio dissoluet.

17. Sexta Conclusio. Præter iudicium naturale supradictum, vt sequatur pius affectus supernaturalis in voluntate requiritur supernaturalis illuminatio spiritus sancti ex parte intellectus, in voluntatem per inspirationem redundans: ita interpretandi sunt Molin. in concordia quæst. 14. disp. 7. in fin. & 8. in principio & Vega lib. 6. in Trident. cap. 8. quos Becanus pro sua sententia allegabat: idem sequitur Suar. lib. 2. de grat. cap. 3. numero 16. & de fide loco citato numero 13. Turrian. citatus §. Aliter ergo: vbi apprehensionem quandam supernaturalem in substantia cum iudicio hoc naturali coniunctam requirit, quam §. sequenti spiritus sancti illuminationem appellat. idem sentit Coninc. numero 22. Probatur primo ex D. Thom. 2.

2. quæſt. 2. artic. 9. ad 3. vbi ſic ait. *Ille qui* A
*credit habet ſufficiens inductiuum ad credendum:
inducitur enim authoritate diuinæ doctrinæ mi-
raculis confirmatæ, & quod plus eſt interiori
inſtinctu Dei inuitantis.* Secundo quia ita
ſaluantur Conciliorum & Pontificum de-
creta citata; item Arauſic. 2. can. 5. & 7. vbi
ait, hæretico falli ſpiritu tanquam dogmati-
bus Apoſtolicis aduerſarium qui ipſum cre-
dulitatis affectum, & Euangelicæ veritati
datum conſenſum per naturę vigorem abſque
illuminatione & inſpiratione ſpiritus ſancti
fieri aſſeuerat. Denique Tridentin. ſeſſio. 6.
cap. 6. & can. 3. vbi ante liberum motum ad
credendum præuenientem ſpiritus ſancti il-
luminatio requirit. Tertio quia licet iudi-
cium illud euidens naturale haberi poſſit ex
motiuis humanis, & diuinis humano modo
perceptis, & per experientiam cognitis, per
naturalemque prudentiam ad particulares
circumſtantias applicatis, tamen propter
humani ingenij inconſtantiam, & voluntatis
inclinationem ad res terrenas, & magna ex
parte fidei diſciplinæ contrarias, item ob mali
ſpiritus tentationes nos à credendo retrahen-
tis, requiritur interior Dei illuminatio, qua
intellectus noſter res fidei melius apprehen-
dat, & voluntas dæmonis tentamenta com-
peſcat, luceque ſupernaturali ducta ad ſuper-
naturalem perueniat conſenſum: etenim vt
optimè docuit ſapiens 9. ſapient. *Cogitationes
mortalium timidæ, & incertæ prouidentiæ noſtræ:
corpus enim, quod corrumpitur aggrauat animam,*
&c. & hoc tantum probat ratio contra proba- C
tionem 5. concl. facta: dicimus enim duo con-
ſiderari poſſe in illo iudicio naturali: aliud eſt,
quod aſſenſus ſit fundatus in teſtimoniis, &
ſignis humanis, & diuinis humano modo per
experientiam cognitis, & ſic dico non eſſe
neceſſariam internam gratiam, vt illum na-
turalis prudentia eliciat: hoc enim ſatis pro-
batum eſt, in quinta concluſione: neque ad
illud iudicium, vt ſic, concilia gratiam inte-
riorem depoſcunt: alterum in eo iudicio con-
ſiderandum, eſt poteſtas, & efficacitas ad mo-
uendam voluntatem, & eleuandam ad ordi-
nem ſupernaturalem, & ad hunc effectum
neceſſariam dico ſpiritus ſancti gratiam per
illuminationem ſupernaturalem, quæ cum
eo iudicio coniungatur, illique efficaciam
ſubminiſtret. Illam verò cognitionem ſuper- D
naturalem ad donum intellectus reducit D.
Thom. 2. 2. quæſt. 8. artic. 5. in corpore vbi
licet non admittat ſpectare ad perfectam
huius doni rationem, aſſerit tamen eſſe quæ-
dam præambula ad illud, & in eodem artic.
ad primum fatetur ex D. Auguſtin. appellari
intellectum quamcumque illuſtrationem in-
tellectualem, quamuis ad huius doni per-
fectionem non pertingat, ſufficit tamen, vt
de illa verificetur, quod idem Auguſt. epiſtol.
107. ait, *Eſſe doctrinam internam per quam
Deus ſic agit ſenſum, vt accomodet aſſenſum*:
ſed iam ad dependentiam aſſenſus fidei à vo-
luntate gradum faciamus.

*Quomodo aſſenſus fidei à voluntate de-
pendeat, & quatenus liber, honeſtus,
& meritorius cenſeatur.*

SECTIO IX.

AD alteram animæ potentiam nempe 1.
voluntatem pertinere etiam Chriſtia-
nam fidem ſæpe ſuppoſuimus. Nunc iam
inueſtigandum eſt qualis ſit hæc dependentia,
& quia probata & declarata hac dependen-
tia in genere, oportet deſcendere ad tres mo-
dos ſeu rationes, ſub quibus dependere poſ-
ſunt actus aliarum potentiarum à voluntate,
nempe ſub ratione actus liberi, honeſti, &
meritorij de aſſenſu fidei, inquirimus quam
rationem libertatis & meriti participet: ne- B
que eſt animus hoc loco de libertate, hone-
ſtate, & merito actuum humanorum agere,
hoc enim eſſet materias inuertere & tumul-
tuario ordine permiſcere: ſolum ergo com-
muni theologorum doctrina ſuppoſita, quo-
modo ad aſſenſum fidei applicari queat, quam
breuiſſimè exponam: prima ergo dubitatio
in hac dependentia aſſenſus intellectiui à vo-
luntate eſſe poteſt, an voluntas effectiuè influ-
xu phyſico ad hunc aſſenſum concurrat, an
verò imperatiuè ſuo affectu moraliter deter-
minet & applicet intellectum ſine influxu
phyſico: quod effectiuè influat docet Richard.
in 4. diſtinct. 6. artic. 1. quæſt. 3. ad 2. quod
facere credit per qualitatem impreſſam po-
tentiæ, quam voluntas mouet: hic tamen
philoſophandi modus reijcitur à Scoto in 4.
diſtinct. 6. §. Sed mirum: Gabr. ibid. quæſt. 1.
artic. 3. dub. 1. Soto in 4. diſt. 1. quæſt. 5. artic.
8. Suar. in 3. par. tom. 3. diſput. 13. ſect. 3. hoc
enim neceſſarium non eſt vt voluntas intel-
telligatur mouere potentias ſibi ſubiectas;
quamobrem ſine huius qualitatis impreſſio-
ne alij doctores influxum phyſicum effe-
ctiuum voluntati concedunt in motione alia-
rum potentiarum: hæc videtur ſententia D.
Thomæ 1. 2. quæſt. 9. artic. 1. ad 3. ita enim
illum interpretatur & ſequitur Ægid. de
præſentat. 1. 2. tom. 1. lib. 4. quæſt. 8. artic. 4.
numero 4. Conimbricenſ. in lib. Ethicorum
diſp. 4. quæſt. 2. artic. 1. concluſ. 1. & artic. 2.
ad 3. Salas 1. 2. tom. 1. tract. 1. diſp. 5. ſect. 3.
numero 33. Nullam tamen video efficacem
rationem, quæ hanc phyſicam efficientiam
per concurſum generalem ad modum cauſæ
vniuerſalis voluntati tribuendam eſſe oſten-
dat. Immo oppoſitum melior philoſophandi
ratio perſuadet.

Prima Concluſio. Voluntas non effectiuo 2.
influxu phyſico, ſed morali tantum imperio
per connexionem & ſympathiam potentia-
rum, quæ eidem voluntati ſubordinantur in
actionibus liberis eaſdem potentias ad ſuo-
rum actuum exercitium determinat: ita
exiſtimo declarandum eſſe D. Thomam, vbi-
cumque indicat voluntatem mouere effectiuè
intellectum & alias potentias, nuſquam enim
apud illum reperio phyſicum voluntatis in-
fluxum ad actus aliarum potentiarum requi-
ri, & ita interpretatur Caietan. D. Thomam
in illo artic. 1. dub. 1. §. Ad hoc breuiter: vbi
ait

ait subordinatas potentias applicari à voluntate tamquam ab imperante illarum actus, quos ipsæ exequuntur : & dubio tertio ait, *Motio voluntatis est per modum imperij* : & sane D. Thom. se satis declarauit in multis locis : in primis 1.2.quæst.16.artic.1. in corpore, vbi statuit vsum esse actum voluntatis applicantis potentias sibi subordinatas, & vtentis illis ad proprias vnius cuiusque operationes, quas ipsæ exequuntur : licet illæ operationes tribuantur voluntati, quatenus liberæ sunt, tanquam primo & præcipuo mouenti, eodem modo quo tribui solet homicidium Domino qui per seruos suos aliquem interficere imperauit : deinde quæst.17.artic. 6.in corpore, agens de actibus intellectus, qui voluntati subordinantur, ita ait, *Sunt autem quædam apprehensa quæ non adeò conuincunt intellectum, quin possit assentiri, vel saltem assensum vel dissensum suspendere propter aliquam causam & in talibus assensus ipse vel dissensus in potestate nostra est, & sub imperio cadit.* Item Opusc.43.cap.5.ait appetitum mouere subordinatas potentias per modum imperantis & 2.2.quæst. 4.artic. 2. eiusdem imperij sæpè meminit : ita interpretatur & sequitur D. Thom. Medin.1.2.quæst.9.art.1.conclus. 4. quod attinet ad intellectum, & alias potentias actiuas. Pesant. ibidem disput. 3. §. Dico ergo: in eandem sententiam magis inclinat Scot. in 3.distinct.25.quæst.2.ibi, *Actus credendi est ab obiecto, sicut ab efficiente actum: non sic autem est à voluntate* :& infra *posset voluntas imperare intellectui* : & idem tenet Suar. de anima lib.5.cap.7.n. 7. Vasq.1.2.disp.54. cap. 3. cuius discursu prætermisso, quem in quodam principio philosophico fundauit, & latius probauit 1. par. disp. 43. cap. 5. probo conclusionem primo : considerata voluntatis potentia siue realiter distincta ab anima, siue formaliter, seu virtute ad actus volitionis immanentis limitatur, & ad eos ordinatur, tanquam principium efficiens physicum : ergo reliqui actus aliarum potentiarum à suis tantum potentiis per physicam efficientiam procedunt: antecedens patet, quia alioqui voluntas etiam esset principium seu potentia ad intelligendum cum intellectu, ad sentiendum cum memoria sensitiua, & ad reliquas potentiarum subiectarum functiones ordinata; & per se ab omnibus his actibus speciem desumeret: at hoc manifestum videtur absurdum, nullus enim philosophus, qui animæ potentias nolit confundere, voluntatem facit intellectiuam, vel potentiam memoratiuam, ex eo quod has potentias applicet ad agendum. Secundo posita connexione, & subordinatione reliquarum potentiarum, quæ voluntatis imperio subiacent, sufficit intrinsecus & immanens affectus voluntatis imperantis, vt hæ potentiæ ob sympathiam, & subordinationem suam ad nutum exequantur imperata, & ad functiones suas accingantur : ergo superflua est alia physica efficientia, quæ ab effectu voluntatis proueniat: antecedens suadetur : aliquando idem actus, saltem in specie, fit necessariò à potentia sensitiua, vel intellectiua, mota ab aliqua causa necessaria, qui posset fieri libere à voluntatis

A determinatione, vt patet in motibus primò primis, quando intellectus excitatur à phantasia, quin aliquam physicam efficientiam circa illum exerceat, est enim hæc potentia materialis : ille verò spiritualis : sed in eo euentu intellectus est completa & sufficiens causa physica ad eliciendum illam cognitionem necessariam : ergo superuacanea est alia causalitas physica ad hoc, vt intellectus à voluntate excitetur, & similis actus liberè fiat : confirmatur hæc consequentia, quia ex communissima Philosophorum sententia libertas formalis in actu intellectus, est denominatio extrinseca ab actu voluntatis proueniens, vnde formalis libertas in actu voluntatis tantum constituitur, supposita radicali ex parte intellectus, quæ in indifferentia iudicij antecedentis consistit : At, si voluntas

B physicè efficeret actum intellectus in operationibus liberis illius, sane talis actus intrinsecè liber esset, quia actus esset, qui intrinsecè & physicè proueniret à voluntate, quæ est potentia indifferens, cuius actus sunt formaliter, & intrinsecè liberi : neque dici potest hoc esse intelligendum de immanentibus, non de transeuntibus : nam si transeuntes actus physicè egrediuntur à potentia indifferenti ad agendum & non agendum, sicut exercitium actualis libertatis datur, quando voluntas elicit actum immanentem, ita datur quando causat transeuntem, & sicut in egressione actus immanentis est formalis, & actualis libertas, ita erit in productione transeuntis, quod tamen vt dixi, com-

C muniter reiicitur à philosophis, & theologis: loquor de libertate formali : Nam radicalis, quæ consistit in indifferentia iudicij proponentis obiectum voluntati, intrinsecè in actu intellectus reperitur, vt etiam docent communiter doctores, & in Metaphysica probaui.

Hinc colliges voluntatem causam esse efficientem respectu assensus fidei, non physicam, 31
sed moralem per vsum & imperium. Verum quia talis vsus & imperium non datur sine actu voluntatis, qui omnino necessarius est ad assensum fidei cum libertate eliciendum, vt statim dicam : & hic affectus physicè, & efficienter causatur à voluntate, etiam ex hoc capite censetur voluntas causa efficiens, & physica remotè respectu assensus fidei, quod

D sufficit vt ipsa dicatur primum mouens efficienter & physice causans actum credendi ex parte hominis : hoc corollarium ex præcedenti conclusione satis probatur supposita necessitate concursus liberi ad assensum fidei, quod erat secundum punctum huius sect. qua ratione liber sit assensus fidei & quia libertas esse potest quoad speciem actus exercendi, id est ad assensum, vel dissensum, item ad exercitium vnius nempe actus; assensus nimirum, aut dissensus : Nam duobus modis potest intellectus pendere ab effectu voluntatis : primo vt illa ad assensum vel dissensum intellectum inclinet. Secundo vt saltem exerceat, vel non exerceat intellectus aliquem ex his actibus. Deinde quia poterit inquiri vtrum necessarius sit iste affectus voluntatis ad omnes assensus fidei, an solum ad aliquos

nempe ad primos: his omnibus modis hoc punctum exponam: & dubitandi ratio hac in re consistit in determinatione intellectus ad suum obiectum videlicet ad verum realiter, vel apparenter: Nam si intellectui proponuntur motiua sufficientia ad credendum, non indigebit imperio voluntatis cum potentia necessaria sit, & determinata ad assentiendum obiecto, quod sibi verum repræsentatur: sicut oculus obiectum album & lucidum propositum necessario videt: è contra verò si non adsint motiua sufficientia, quæ ad assensum inducant intellectum, quantumuis voluntas imperet, intellectus non indicabit vt verum, quod sibi tale non apparet: sicut etiam oculus ex imperio voluntatis ad obiectum videndum non mouetur nisi lucidum & coloratum saltem apparenter representetur. Vnde opinionum diuersitas de hac difficultate processit.

4. Prima sententia docet affectum voluntatis necessarium non esse ad assentiendum propositionibus fidei: sed positis motiuis intellectum tam necessario credere quam necessario assentitur conclusioni positis præmissis; & in hoc solum subdi intellectum voluntati videlicet applicando, vel auertendo illum à consideratione motiuorum: hanc opinionem Francisco Marchia attribuit Ocham. quæst. 5. prologi. Verum illius fundamentum vt omnino falsum reieci in quæstione prima sect. 5. dicebat enim res fidei omnes esse euidentes: eandem Helcoth. in 1. quæst. artic. 6. dub. 1. ad primum, tribui solet: & quamuis Turrianus de fide disput. 39. dub. 1. doceat aliam esse illius mentem, tamen illam ita interpretatus est Suar. de fide disput. 6. sect. 6. num. 2. & illius fundamentum assignauit, quia fides debet proponi, vt euidenter credibilis, tunc autem intellectus necessario assentitur, sine voluntate, quæ ratio satis infirma est: Nam ex eo quod res est euidenter credibilis, non est, neque apparet necessario vera, vt intellectum necessario determinet: idem significasse Scotum in 3. distinct. 25. quæst. 2. dicit Albertin. quæst. 5. theolog. in 5. corollar. dub. 3. numero 10. sed reuera aliud sentit Scot. vt bene Suar. & Turrianus citati obseruarunt: alios recentiores huius sententiæ defensores citat idem Turrian. inter quos nominat doctorem & in academia Complutensi primarium Regentem Otadiu Episcopum Abulensem, qui vt saluarent dicta Conciliorum, & Patrum, sufficere arbitrantur, quod voluntas intellectum applicaret ad perfectam rerum fidei considerationem. Verum hoc non satisfacere sacris Conciliis, & Patribus infra ostendam.

5. Secunda opinio extremè contraria præcedenti est Caietan. 1. 2. quæst. 65. artic. 4. Ocham. in 2. distinct. 25. artic. 2. asserentium voluntatem adeo in sua habere potestate mouere intellectum ad assensum, aut dissensum alicuius obiecti, vt sine vlla ratione motiua id facere posset. Hæc tamen opinio nullam habet probabilitatem primo, quia experientię repugnat manifestæ: Nam in quæstione aliqua quando pro vna parte nulla apparet ratio quæ determinet intellectum ad illam om-

A nes experimur voluntatis arbitrium ad inclinandum intellectum, vt illi assentiatur, nihil efficere. Secundo quia sicut voluntas se ipsam inclinare non valet ad obiectum, quod sibi sub ratione aliqua hominum proponatur, ita neque intellectum, vt assentiatur alicui obiecto, quod sub ratione veri non repræsentetur, non enim magis potens est voluntas circa inclinationem intellectus quam circa inclinationem suam: sicut se nequit extra proprium obiectum inclinare, ita neque extra suum obiectum intellectum applicare. Tertio quia alioqui in re dubia, immo & falsa posset determinare intellectum, vt iudicaret rem ita esse, & sic illam affirmare sine mendacio, cum tamen fundamentum non haberet, ita

B iudicandi seu affirmandi, quod admitti non debet, nam semper hoc artificio vnicuique liceret mendacium affirmare. Quarto repugnat claro Aristotelis testimonio lib. 2. de anima cap. vltimo: alias lib. 3. cap. 3. text. 157. vbi ait, fides omnem opinionem sequitur, persuasio fidem, ratio persuasionem, quia nullus opinatur nisi quod credit seu iudicat, neque credit quod sibi non persuadet, neque sibi aliquid persuadet, cuius rationem non habet.

Tertia sententia docet ante assensum fidei infusæ prærequiri assensum fidei acquisitæ & ad hunc esse necessarium voluntatis affectum, hoc vero assensu supposito circa mysteria fidei non esse vlterius necessarium alterum actum voluntatis positiuum ad habendum assensum fidei diuinæ: sed satis 6.

C esse voluntatem habere negatiuè & creditis per fidem humanam non repugnare & relinquere intellectum suapte natura in obiectum ferri: ita mentem Scoti in 3. dist. 25. quæst. 2. §. ideo dico, optimè exposuit Vasq. 1. 2. disp. 186. cap. 2. numero 24. & illam hoc modo declaratam sequuntur eius discipuli, aliique graues theologi vt refert Turrian. disp. 29. citata, dub. 3. §. circa alteram & probant primo quia de illo affectu antecedente fidem acquisitam rectè exponi possent patres & Concilia; & ex vi illius determinari potest intellectus vt per fidem humanam ad assensum fidei infusæ perueniat: etenim posito assensu per fidem humanam & non inclinante vo-

D luntate intellectum ad oppositum actu positiuo ob aliquam rationem apparentem non potest intellectus oppositum habere assensum: iam enim necessitatus est, quoad speciem: quamdiu enim fide humana assentitur huic propositioni, Deus est Trinus & vnus, nequit habere dissensum circa eandem: vnde dispositus est, vt propter Dei authoritatem eidem obiecto assentiatur. Attamen hæc opinio neque consentanea est patribus, & Conciliis infra citandis, neque rationi: non concinit Conciliis nec patribus, primo quia horum testimonia affectum requirunt supernaturalem id est talem, qui habeatur ex illustratione, & inspiratione spiritus sancti. At affectus præcedens fidem humanam non oportet, vt supernaturalis sit, neque vt habeatur ex gratia Dei: cum enim motiuum humanum sit, & conforme naturali lumini, intellectus maiorem non requirit affectum, quam naturalem; si aliquem requirit, quod non admittit Ægid.

Conine.

Coninc. de moralitat. actu. supernatural. disp. 13. dub. 4. numero 40. quamuis Bannes 2. 2. quæst. 1. artic. 4. conclus. 2. Aragon. ad eundem articulum; Lorca ibidem disput. 12. n. 8. Turrianus citatus §. Aliorum sententia, cum D. Thoma ad eundem artic. 4. etiam ad humanam fidem habendam voluntatis affectum naturalem requirant, quod etiam defendit Salas 1. 2. ad q. 56. tract. 11. disput. 3. quia testimonium humanum de se est fallibile, & non obligat intellectum, neque sufficienter determinat ad assensum sine voluntate, nisi aliæ rationes probabiles concurrant, quæ idem persuadeant. Immo ad assensum opinionis idem docet D. Thom. eodem artic. 4. quod intelligendum est quando medium opinionis non est ita efficax, vt determinare possit intellectum ad vnam partem: Nam vt aduertit Vasq. 1. 2. disput. 186. cap. 2. n. 9. hac de causa in addiscendis disciplinis affectus erga magistrum plurimum valet: semper tamen hic affectus ad fidem humanam, & opinionem de rebus naturalibus; immo & supernaturalibus humano & naturali modo cognitis satis est naturalis ex concursu Dei vniuersali, qui ad fidem diuinam non sufficit. Secundo, quia Concilium Arausicanum 2. canone 5. loquitur de affectu, per quem homo corrigitur de infidelitate ad fidem: at affectus qui ponitur solum ad fidem acquisitam, nō corrigit hominem ab infidelitate, sed illum adhuc cum fide acquisita in infidelitate relinquit: ergo non satis est ad sustinendum Concilij doctrinam: neque rationi consentanea est prædicta sententia: primò quia in sententia asserentium non esse necessarium semper præcedere fidem humanam, (vt de primo Angelo credente, & de iis quibus immediatè facta est reuelatio omnes tenentur concedere) vel asserendum est; datam fuisse sine affectu voluntatis, vel non erit generalis doctrina, neque semper vera, quam prędicta sententia docet: secundo & efficacius, affectus ad habendam fidem acquisitam inclinat intellectum ad assentiendum testimonio humano sibi euidenti, & quod non tantam intellectus adhęsionem ad obiectum creditum requirit. At affectus qui requiritur ad fidem diuinam, debet inclinare intellectum ad assentiendum testimonio Dei non viso, & cum tanta adhæsione intellectus, vt cessante humano testimonio, & humanis rationibus ad repræsentationem repugnantibus, nulli dubitationi deliberatæ detur locus, sed super omnia intellectus credat maiori certitudine, quam quæ ex notitia euidenti comparatur: hoc autem quis non videt esse multo difficilius, & alium affectum ex Dei gratia prouenientē postulare?

8. Quarta sententia docet prædictum affectum requiri ad aliquos actus fidei diuinæ, non ad omnes: verbi gratia ante acquisitionem habitus, & facilitatis ad credendum, non tamen postea, ita tenet Soto lib. 1. posteriorum quæstione 8. post conclus. 3. in responsione argum. §. Ad postremum; & alij quos tacito nomine refert Turrian. disp. 29. dub. 2. hæc etiam opinio ex sequenti conclusione veram sententiam & tenendam declarante impugnabitur.

9. Secunda Conclusio. Ad omnes, & singulos actus fidei diuinæ requiritur præcedens affectus actualis, & positiuus voluntatis, qui pia affectio dicitur, à quo fides voluntaria, & libera denominatur, non modo quoad exercitium, sed etiam quoad speciem regulariter loquendo, in iis, quibus non immediatè, & obscurè diuina mysteria reuelantur. Hæc est iuxta D. Thom. 2. 2. q. 1. art. 4. Lorca, Aragon, Bannes aliosque Thomistas: ibid. eundem D. Thom. q. 2. art. 1. ad 3. & art. 9. q. 4. art. 2. & 5. q. 14. de veritate art. 1. 2. & 4. 12. q. 65. art. 4. & alibi sæpè Alens. 3. p. quæst. 68. memb. 5. art. 1. Bonauent. in dist. 23. art. 1. quæst. 1. & 2. Richard. ibid. art. 6. q. 7. Gabriel. ibid. q. 2. art. 3. dub. 4. Dur. dist. 24. q. 3. Capreol. ibid. q. 1. art. 3. Almain. tract. 2. moral. c. 4. Ferrar. 3. contra gent. cap 40. Palud. dist. 25. quęst. 2. Henric. quodl. 8. q. 14. & quodl 12. quæst. 2. Valent. tom. 3. disp. 1. q. 1. punct. 4. Suar. de fide disp. 6. sect. 6. Turrian. disp. 29. dub. 1. 2. & 3. Coninc. de moralitat. act. supernatural. disp. 13. dub. 4. Becan. cap. 8. q. 5. Albert. q. 5. theolog. in 5. corollar. ex 3. princip. dub. 3. Probatur prima pars de affectu actuali positiuo singulis actibus fidei necessario, primo ex sacra scriptura in qua fidem nostram in humanæ voluntatis arbitrio esse decernitur. Marci vltimo n. 15. *Prædicate Euangelium omni creaturæ, qui crediderit & baptizatus fuerit saluus erit, qui vero non crediderit condemnabitur.* Ioan. 2. n. 27. *Noli esse incredulus sed fidelis.* Ad Roman. 10. *Corde creditur ad iustitiam*, vbi nomine cordis voluntas intelligitur; vt D. August. tract. 26. in Ioan. D. Thom. & interpretes ad hunc locum declarant. Denique credentes dicuntur obedire fidei & captiuare intellectum in obsequium Christi; ad Roman. 1. n. 5. Actor. 6. n. 7. 2. ad Corint. 10. n. 5. in quo loquendi modo significatur quod intellectus à voluntate trahatur ad assentiendum iis, quæ naturali lumine non assequitur. Secundo ex Concilio Arausicano 2. canone 5. *Si quis*, inquit, *sicut augmentum, ita etiam initium fidei, ipsum credulitatis affectum quo in eum credimus, qui iustificat impium, & ad regenerationem baptismatis peruenimus, non per gratiæ donum, id est inspirationem spiritus sancti corrigentem voluntatem nostram ab infidelitate ad fidem, ab impietate ad pietatem naturaliter nobis inesse dicit; Apostolicis dogmatibus aduersarius approbatur:* item Toletanum 4. canone 57. qui refertur in cap. de Iudæis dist. 45. vbi postquam pręcepit sancta Synodus neminem esse cogendum ad fidem addit. *Non enim tales inuiti saluandi sunt, sed volentes* & infra: *ergo non vi, sed libera arbitrij facultate, vt conuertantur suadendi sunt, non potius impellendi:* & concinit caput quid autem, cum Gloss. ibid. ead. dist. & cap. ad fidem 23. q. 5. Denique Trident. sessio. 6. cap. 6. ibi. *Excitati diuina gratia libere mouentur in Deum credentes vera esse quæ diuinitus reuelata, & promissa sunt.* Tertio ex Patribus. Irenæus lib. 4. cap. 72. ita ait, *Non tantum in operibus, sed etiam in fide liberum, & suæ potestatis arbitrium hominis seruauit Dominus dicens secundum fidem tuam fiat tibi.* August. tract. 26. in Ioan. colum. 1. *Intrare Ecclesiam quisquam potest nolens, accedere potest ad altare nolens, accipere potest sacramentum nolens, credere non potest nisi volens:* similia docet de prædestinat.

sanct.cap.5.& 11.de spirit.& lit.cap.31.& 32. A Catechis.5.& lib.1.retract.cap.23. Ambros. ad illa verba Pauli, *ei qui operatur* : ita ait, *Aut credere aut non credere voluntatis est.* Plura alia Patrum dicta videri possunt apud recentiores citatos præsertim Valent. punct. 4. citat.§.1. & 2. quæ quidem testimonia de positiuo humanæ voluntatis affectu actuali ad actus non fidei acquisitæ, sed infusæ sine limitatione prioris vel posterioris sed vniuersim de omnibus procedunt.

10. Quarto suadetur ratione eadem prima conclusionis pars : actus fidei diuinæ est assensus certus non solum intrinsecè ratione motiui, sed etiam extrinsecè per adhæsionem intellectus, quæ nullam admittit dubitationem vel B formidinem deliberatam:& ideo dicitur certus super omnia, quo loquendi modo vtitur Alensis vbi supra, & iam vsi sumus loquendo de certitudine actus fidei in hac quæst. sed intellectus ex vi motiuorum nõ determinatur ad excludendam omnem formidinem & dubitationem: quia non ostendunt euidenter veritatem obiecti credendi, neque ipsum motiuum infallibile euidenter cognoscitur in ratione signi ostendentis ipsam veritatẽ, etiamsi reuelatio euidens sit, ideoque obiectũ huius assensus semper manet obscurum, ergo ad hoc vt intellectus sine vlla formidine assentiatur, necessario, determinari debet ab imperio voluntatis, cuius libera determinatione omnis excludatur dubitatio : & hoc est captiuare intellectũ in fidei obsequium: Nam experientia docet etiam C in timoratis & doctis fidelibus ob obscuritatem obiecti & motiuorum inefficaciam ad illius veritatẽ euidenter manifestandam, insurgere aliquando indeliberatos motus, & formidinem ex parte subiecti, quam libera voluntas corrigit, & quantum in se est compescere, & extinguere tenetur. 5. antecedenter ad voluntatem solum dantur in intellectu euidẽs iudicium de credibilitate obiecti speculatiuum & practicum dictans hic & nunc honestum esse seu bonum ex obligatione faciendũ iuxta prudentiæ regulã, credere, quæ fides proponit necessario credenda : sed neutrum ex his iudiciis sufficit ad determinandũ intellectum ad assentiendum: ergo sẽper necessaria est determinatio voluntatis: consequentia patet quia in ope- D rationibus potentiarũ, quę subiacent voluntatis arbitrio determinatio fit à voluntate: maior probata satis est in superioribus : minor ostenditur, quia cum euidentia credibilitatis stat incertitudo, & dubitatio circa veritatem rei credibilis, & iudicium practicum particulare quod ex vniuersali colligitur, solum proponit bonum volũtati cum indifferentia iudicij: ergo quod intellectus credat pendet ex voluntate, quæ bonũ propositum eligit, & intellectus imperat assensum, & hinc est quod credere ad iustitiam, & virtutem reputatur ad Rom.4.n 3. *Credidit Abraham Deo & reputatum est illi ad iustitiam*: sicut non credere ad vitium Marci vltimo, *Exprobrauit incredulitatem eorum*: Lucæ vltimo: *O stulti & tardi corde ad credendum*, quæ duæ rationes ostendunt necessitatem affectus actualis positiui determinantis, & imperantis assensum quotiescũque intellectus credere debet, quia sẽper obiectum manet sub sua obscuritate, & intellectui respectu obiecti credendi ob Dei reuelationem maiori certitudine quã sit certitudo scientiæ, videlicet certitudine super omnia, nunquam repræsentatur ratio conueniens, & determinans, ergo sẽper eget determinatione positiui, & actualis affectus intellectum inclinantis.

Hinc facile confutantur quatuor opiniones supra positæ: prima quia Concilia in sacris literis fundata non requirunt affectum ad consideranda motiua : Nam adhuc iis consideratis multi in sua infidelitate manent: affectus verò requisitus corrigit voluntatẽ de infidelitate ad fidem; vnde non credere infidelibus vitio vertitur: & credere fidelibus ad iustitiam reputatur, quia post cognitionẽ motiuorum in eorum libera voluntate fuit credere, vel non credere. Secunda quia non esset prudens affectus inclinans intellectum ad assentiendũ veritati, cuius nullam credibilitatis rationẽ haberet; immo esset impossibilis vt ibid. contra hanc sententiam ostendi, atqui ad affectum imprudentem & impossibilẽ frustra requirerent concilia & patres spiritus sancti inspirationem. Tertia quia similiter prædictus affectus & illuminatio ad illum affectum necessaria non exigitur à Conciliis & Patribus ad habendam fidẽ humanam, sed ad assensũ fidei diuinæ & theologicæ multo difficiliorẽ, quæ omnem formidinem excludit, & assensum super omnia certum requirit. Quarta denique, quia sine affectu positiuo, & actuali inclinante intellectũ, ille semper manet sub sua indeterminatione respectu obiecti non apparentis, vt dixi, etiamsi habitum habeat, & deinde actus intellectus, vt liber sit, & meritorius, semper requirit actũ potentiæ formaliter liberæ, à qua liberi denominationem sortiatur, & meriti capax sit, quod confirmatur quia cõtingere posset, quod habitus fidei acquireretur per actũ fidei, vel per sacramentum baptismi ab homine existente in peccato mortali: ergo actus qui fuerint ex præterita voluntate, vel habitu, ab eodem homine iam iustificato non essent meritorij de condigno, quia non datur meritũ de condigno absque voluntate libera hominis iusti. Denique difficultas credendi non tollitur per voluntatem præcedentem, vel per infusionem habitus fidei, vt experientia patet : ergo semper ad singulos fidei actus ille affectus & auxiliaris gratia Dei ad illum omnino postulatur. 11.

Secunda Conclusionis pars docet regulariter hanc voluntatem determinare intellectum tam quoad speciem, quam quoad exercitium: hanc expresserunt in particulari Turrian. de fide disp. 29. dub. 2. Bannes 2. 2. quæst. 1. artic. 4. dub. 2. conclus. 1. Lorca ibidem disp. 12. numero 6. Coninc. dub. 4. citato numero 36. & alij proximè citati præsertim recentiores. Probatur primo quia id ostendunt testimonia sacræ paginæ, Conciliorum & Patrum : Nam nisi intellectus posset dissentire per applicationem voluntatis ad dissensum, sicut ad assensum : non posset imputari ad culpam dissentire, quia quod ex voluntate libera non dependet, ad culpam nobis non imputatur : neque necessaria esset gratia ad resistendum tentationibus contra fidem, quando quidem nulla esset difficultas 12.

in

in refrenando dissensu obrationes apparentes lumini naturali contra eamdem fidem & denique nullum in hac victoria esset meritum, quæ omnia sunt absurda. Secundo tunc voluntas determinat intellectum quoad speciem actus quando illum mouet ex se indifferentem ad assensum; sed ita communiter accidit in nostro fidei assensu: ergo necessaria est voluntas, quæ determinet intellectum non solum quoad exercitium, sed etiam quoad speciem: minor probatur: quia communiter loquendo obiecta nostræ fidei: ita nobis proponuntur obscura in se, & sub obscura reuelatione Dei, vt in nostra potestate sit assentiri, vel dissentiri, vt experientia patet in tanta hæreticorum multitudine, quorum prauus voluntatis affectus, intellectus indifferentiam pertrahit ad dissensum: Dixi regulariter id est communiter, quia accidere potest, vt tot sint, & tanta in euidentia credibilitatis motiua se prodeant, vt omnem ab intellectu formidinem partis oppositæ excludant, atque adeo intellectum ad assensum determinent, & quoad speciem necessitent, quod contingere potuit Beatæ Virgini, Apostolis, & aliis sanctis in multis mysteriis fidei, item iis quibus diuina reuelatio euidens fuit in attestante, siue homines fuerint siue Angeli: Confirmatur: Nam in fide humana cuius medium est fallibile, euidentia testimonij multorum, qui eandem mihi testantur veritatem facit, vt ego nequeam dissentire verbi gratia quod sit Insula Iaponica, quam non vidi, & ex solo hominum testimonio esse cognoui, ergo à fortiori euidentia reuelationis diuinæ in attestante cum qua stare fidem diximus quæstione 2. sect. vltima: item euidentia credibilitatis ex multis maximisque motiuis accepta hanc intellectus determinationem quoad speciem possunt ingenerare. Adhuc tamen in his euentis assensus fidei quoad exercitium à libera voluntate hominis, vel Angeli dependet: vt bene notarunt Turrian. disp. 29. citata, dub. 4. in princip. Coninc. dub. illo 4. conclus. 3. numero 39. & videntur supponere omnes, qui absolutè docent ad assensum fidei necessarium esse motum voluntatis, quamuis aliqui negent cum euidentia in attestante fidem posse consistere. Probatur primo, quia licet ex alio capite obiectum fidei euidens sit morali euidentia ex motiuis proueniente, adhuc qui elicit actum fidei, in sua potestate habet credere assensu super omnia, certiori quauis experientia, & cognitione naturaliter euidenti propter testimonium Dei præcisè. Secundo quia etiamsi hoc testimonium euidens sit in attestante, adhuc in ratione signi obscurum manet, neque euidentia materialis diuinæ attestationis refunditur in obiectum, vt loco proximè citato declaraui: ergo quod intellectus propter testimonium Dei per assensum ineuidentem & certissimum feratur in obiectum, pendet ab applicatione voluntatis, determinantis intellectum quoad exercitiũ: & hoc sufficit & requiritur vt in his euentis assensus fidei sit liber & meritorius.

13. Oppones contra traditam doctrinam primo: intellectus non mouetur nisi ab obiecti veritate sibi proposita, sed non est in potestate voluntatis hanc veritatem agere ad hoc vt magis determinetur intellectus potius ad vnam partem quam ad alteram: ergo voluntas solum applicare potest intellectum ad inuestigationem, nõ verò ad assensum determinare. Resp. à voluntate non moueri intellectum per modum obiecti suadentis, sed per modum imperij, & vt à principio intrinsecus impellente ad assensum veritatis sufficienter propositæ, neque solum determinari, vt fortius apprehendat rationes huius partis, quam rationes alterius, sed etiam imperari, vt ob has potius assensum huic parti præstet; Nam quando obiectum ex vna parte apparet verum, ex altera aliquam habet speciem falsitatis, efficere potest vt intellectus non attenta falsitatis specie, obiecto sub illa ratione veri assentiatur: exemplo rem declaro: Nam quemadmodum voluntas, quando sibi proponitur bonum sub vna ratione, quod tamen sub alia malum apparet, pro suo arbitrio potest illud obiectum vel odisse ob rationem mali, vel diligere ob rationem boni; ita etiam quando intellectus ita est indifferens propositis vtrinque rationibus ad assensum & dissensum à voluntate poterit determinari, quia cùm ipse non sit potentia formaliter libera à se determinari non valet in hac indifferentia constitutus.

Oppones secundo, non videri necessarium affectum voluntatis liberum ad assensum diuinæ fidei, quia sufficit voluntas determinata ad vnum & necessaria, sicut ad assentiendum obiecto probabili determinari potest intellectus à voluntate necessaria: immo solus intellectus sine voluntate, si excitetur à Deo per illustrationem spiritus sancti & illi obiectum fidei appareat sine specie falsitatis, amota quauis ratione, quæ veritati fidei repugnare videatur, sua sponte eliciet assensum sine vlla determinatione voluntatis. Aliqui recentiores negant assumptum, existimant enim assensum nostræ fidei essentialiter requirere affectum voluntatis liberum: vnde neque per voluntatem necessarium neque per determinationem obiecti repræsentati in materia fidei, sine specie falsitatis assensum fidei diuinæ fieri posse asseuerant; probantque primo, quia Concilia, & Patres docent actum fidei esse meritorium, quod conuenire nequit actui necessario. Secundo quia si semel concederetur actus fidei necessarius, ex illo posset homo excitari ad habendum actum contritionis: Nam licet voluntas credendi esset necessaria, ex defectu deliberationis, & aduertentiæ ad incommodum, quod fides secum afferat, contritio tamen esse posset libera, quia intellectus aduerteret ad difficultatem contritionis, & ipsius obiecti: consequens autem non est admittendum, quia repugnat Tridentino requirenti ad hominis adulti iustificationem liberum fidei motum: confirmatque hoc exemplo: etenim si hæreticus habuisset hanc voluntatem necessariam credendi, & deinde fidem necessariam: & ex illa prodiret in actum contritionis liberum, iste iustificaretur, & recuperaret habitum fidei; quod vide-

tur absurdum sine libero fidei motu de hæresi transire ad fidem. Tertio quia assensus fidei requirit illam firmitatem ex parte subiecti & certitudinem super omnia vt facta comparatione ad quamlibet aliam notitiam naturaliter euidentem, illa semper præferenda sit: sed hanc certitudinem habet intellectus ex voluntate libera illum sic firmante, vt nullam dubitationem deliberatã admittat & reliquis veritatibus naturalibus veritatem fidei præferat: ergo non satis est ad actum fidei quod determinetur intellectus per obiectum repræsentatum sine ratione in contrarium, sed oportet, vt taliter motiua proponantur, vt positiuè ostendant non posse esse rationem in contrarium: sicut enim voluntas, licet necessario amet obiectum, quod bonum apparet, sine aliqua ratione mali, non fertur ad illud necessario amandum super omnia, nisi positiuè ipsi repræsentetur clare sub ratione summi boni: ita intellectus in prædicto casu licet assentiretur obiecto sine impulsu voluntatis, non tamen cum illa securitate, & positiua firmitudine propter quam dicitur assensus super omnia: ex quo inferunt hi authores quotiescumque hic casus eueniret, actum illum fidei fore naturalem, non supernaturalem, quia hic non nisi ex plena deliberatione fieri potest, eo quod ipsius natura essentialiter id postulat.

16. Verum admittendum est, quod argumentum assumit, falsa enim est horũ recentiorum sententia, cum nullo modo dubitandum sit Deum posse determinare intellectum nostrum ad eliciendum verũ, & proprium actum fidei siue ex voluntate necessaria, siue etiam sine illa, vt docet Suar. de fide disp. 6. sect. 8. Coninc. disp. 13. citata dubio 4. n. 44. & vtroque latiùs Turrianus de fide disp. 29. dub. 4. §. *Dicendum deinde*: idem sequitur Becanus cum aliis, quos sect. præcedenti citauimus, asserentes illud iudicium præcedens affectum piæ affectionis esse actum fidei à proprio fidei habitu in fidelibus & in infidelibus à Dei auxilio elicitum. Ratio à priori est, quia tota dependentia actus fidei ab effectu libero volũtatis reducitur ad genus causæ efficientis, quæ suppleri potest à Deo: si enim in voluntate dantur etiam naturaliter motus primo primi, per quos ipsa ex defectu aduertentiæ, & deliberationis ex parte intellectus necessario mouetur, cur saltem diuina potentia talem motum voluntatis nõ causabit Deus, per quem intellectus ad credendum determinetur, cum omnimoda firmitate, & certitudine ex parte subiecti? sanè nulla in hoc est repugnantia, vt patebit soluendo oppositas rationes. Secundo illuminationes, & inspirationes supernaturales quibus à Deo prouocatur & mouetur noster intellectus & voluntas, sunt actus necessarij in vtraque potentia, qui à Deo fiunt in nobis sine nobis liberè operantibus, vt est communis Theologorum sententia, œcumenicis Concilijs, & patribus consentanea: vt ex materia de gratia suppono: ergo sicut hi actus à Deo in nobis fiunt, cur actus fidei sine affectu voluntatis, vel cum affectu necessario non fiet, etiam supernaturalis? Nam quod necessarius sit amor, non tollit illius supernaturalitatem, vt patet in amore beato-

A rum. Ad primam rationem in oppositum dico, aliud est loqui de actu fidei, qui tanquam dispositio requisita ad iustificationem adulti à Concilijs & patribus semper liber censetur, & meritorius saltem de congruo, vt dicemus: aliud, de illo agere actu fidei à Deo in nobis necessario operantibus producto, altero ex modis prædictis; & hoc posteriori modo non cõsideratur actus fidei à sacris Conciliis, quia de illo agunt, vt communiter exercetur de lege ordinaria, vt ritè quis disponatur, & ad Deum conuertatur. Ad 2. Resp. negando actum liberum contritionis in Gentili, seu hæretico

B sequi posse actum fidei necessarium: Nam præcedere debet saltem in prioritate naturæ libera, & inchoata conuersio ad Deum per fidem, vt sequatur libera, & perfecta conuersio per contritionem, quia cõtritio est detestatio omnium mortalium propter Deum summe dilectum, & quando proponitur voluntati obiectum huius actus, vt bonũ cum indifferentia iudicij & plena deliberatione, quæ ad veram conuersionẽ requiritur: vnum ex detestandis est infidelitas seu hæresis retractanda, & per actũ contritionis detestanda, vnde antequam vincatur hęc difficultas, eleuari nequit voluntas ad vlteriorem actum, qui est perfecta dispositio ad gratiam: & ratio est, quia qui fidem habuit necessariam, moraliter fidelis non est, quia non retractauit liberam infidelitatem, seu hæresim, in qua habitualiter permanere censetur, quare oportet, vt per liberum assensum fidei intellectum captiuet in obsequium fidei: exemplo declaratur, si ille, qui est in

C mortali culpa, actum necessarium dilectionis Dei eliceret, non haberet sufficientem dispositionem ad recuperandam gratiam, neque moraliter Dei amator diceretur, quia per liberam charitatis dispositionem à Deo requisitam, dispositus non est: ergo similiter per actum fidei necessarium sufficienter non disponitur hæreticus: Confirmatur, nam qui actum contritionis liberum elicit in ea est dispositione, vt non solum pro fide, sed etiam pro amore Dei conseruando diuitias, honorem, & vitam libenter offerat, & omnia posthabeat, quæ Deo summe dilecto aduersantur. In quo tamen statu non est, qui habitualiter infidelis ex præcedente voluntate libera persistit. Ad 3. concessa maiori distinguenda est minor: & si velit non posse intelle-

D ctum determinari à voluntate vel à motiuo fidei adiuncta euidentia credibilitatis cum tanta certitudine intrinseca actus, & extrinseca subiecti adhæsione, exclusa omni formidine, neganda: si intelligat, non determinari intellectum cum adhæsione libera, & meritoria, concedenda: hæc verò libera adhæsio meritoria non est de essentia actus. Essentialis enim certitudo actus pendet ex motiuo, & ratione formali, quæ est immutabilior, & certior quouis alio humano medio, quod ideo postulat vt intellectus illi adhæreat assensu super omnia, id est firmius, quam cuilibet alteri obiecto, quod per voluntatem liberam fieri potest cum merito, sed cum dubio indeliberato, à voluntate verò necessaria, vel à determinatione intellectus

intellectus esse potest sine formidine etiam indeliberata, saltem per diuinam potentiam sublata omni ratione dubitandi, & positiuè cognita motiui efficacia, cui nulla in contrarium ratio resistere valet, neque vlla veritatis naturalis certitudo adæquari.

16. Ad libertatem actus fidei sequitur quod non modo honestus sit, sed etiam meritorius, vnde inquirimus, quæ honestas hæc sit, & quod meritum & quam necessario cum libero actu fidei coniungatur: & in primis quod attinet ad honestatem sit tertia cõclusio. Certum est de fide ipsum *credere* liberum & morale laudabile esse, & honestum. In hac errauit Manichæus teste Augustino de vtilitate credendi ad initium & Abailardus vt refert Bernard. epistol. 109. & probatur primo ex sacra scriptura in qua sæpissimè fides commendatur, & magnis encomiis effertur. Nam Matth. 8. & Lucæ 7. Christus Centurionis fidem demiratur: & Matth. 15. Cananeæ fidem extollit. Actorum 6. Stephanus laudatus quod fidei plenus fuerit: ad Roman. 4. Abrahamo ad iustitiam reputatur: ad Hebræos 11. Paulus totus est in commendanda sanctorum veteris testamenti fide: super omnes Virgo Deipara, laude dignissima quia credidit; Lucæ 1. de quo videri potest August. citatus item tracta. 22. & 68. in Ioann. & multis aliis in locis: Bernar. vbi supra, Prosper & Hilar. epistolis ad Augustin. quæ habentur ante lib. de prædestination. sanctor. Fulgent. de Incarnat. cap. 18. Secundo ex iis Conciliis, quæ ad credendum Dei gratiam prærequirunt: Nam speciale Dei auxilium ad actum, qui honestus non sit, necessarium non censetur; quæ Concilia sæpè citauimus agendo de supernaturalitate assensus fidei eiusque formali motiuo, & sect. sequenti referemus. Tertio ex duplici ratione: prima est, quia credere est principium totius honestatis & meriti Christiani, sine quo impossibile est placere Deo, actumque diuinis oculis acceptum exercere, per illam enim fidem primum ad Deum habemus accessum: ita tradit Augustin. epistol. 105. dicens. *Restat vt ipsam fidem vnde omnis iustitia sumit initium*, &c. Item Tridentinum sessio. 6. cap. 8. At impossibile est quod actus, qui in nobis est Christianæ honestatis initium, honestus non sit. Secundo quia fides ex sua natura est intellectuale obsequium Deo exhibitum, iuxta D. Paulum 2. ad Corint. cap. 10. numero 5. *In captiuitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi.* Item ad Philipp. 2. numero 17. *Si immolor super sacrificium & obsequium fidei vestræ, gaudeo, & congratulor vobis*: id est, iuxta Chrysostom. Theophyl. Anselm. & alios ad literam locum interpretantes: sicut in sacrificio duæ sunt partes victima, & libamen: Ita si mihi mori contingat, & à Nerone occidi, eo quod vos & alios ad fidem conuerterim, vobiscũ congaudeo, quia in hoc sacrificio vestra fides victima, sanguis meus libamen erit. At sacrificium hoc voluntarium nostri intellectus Deo per fidem oblatum in cultum, & honorẽ Dei cedit: quare de se honestũ est, Deoque gratissimum. Confirmatur quia sicut per se honestum est, volun-

A tatem humanam contra propriam inclinationem subiici diuinæ per obedientiã, ita per se honestum est intellectum humanum per assensum fidei cõtra propriam inclinationem assentiendi ex motiuis, & rationibus sibi apparentibus, diuino testimonio subiici, & veritates non apparentes iudicare, eisque firmius adhærere, quã cuilibet veritati naturali, qualis vero sit peculiaris honestas huius actus, & an possit aliquo modo saltẽ ab extrinseco vitiari, dicam sectione sequenti: Nunc supposita illius honestate & in genere probata, illius meritũ quam breuissimè expendam sequenti conclusione.

Quarta conclusio. Actus fidei propter suam honestatem sine relatione extrinseca per charitatem, vel aliam virtutem imperantem seu mouentẽ ab homine iusto elicitus meretur de 17.
B condigno augmentum gratiæ, & gloriæ à peccatore seu infideli, habet meritum de congruo per modum dispositionis, seu impetrationis in ordine ad iustificationẽ: actum fidei in conclusione accipio pro assensu libero seu pro actu credendi vt coniungitur cũ affectu voluntatis: & hoc modo conclusio est certissima, quia testimonia & probationes quæ ostendunt illius honestatem eiusdem meritum consequenter manifestant: non enim est actus honestus & Deo acceptus ex gratia Dei proueniens, qui aliquo modo meritorius nõ sit, saltem de congruo: & sane quod actus fidei sit meritorius, expresse docuit D. Thom. 2. 2. q. 2. artic. 9. & theologi cum eo ibidem communiter: & ratio
C est quia actus fidei est actus honestus supernaturalis in statu viæ factus, continensque Dei obsequium: ergo omnes conditiones habet ad meritũ requisitas. Quod verò hic actus ab homine iusto exhibitus meritũ habeat de condigno, considerata sola ipsius honestate tenet & probat late Suar. de gratia part. 3. lib. 12. c. 8. & 9. præsertim n. 8. Vasq. 1. 2. disp. 210. c. 5. Coninc. de supern. act. supern. disp. 14. dub. 5. Turrian. de fide disp. 30. dub. 1. in princip. & reliqui theologi communiter: probatur primo ex sacra scriptura sæpè enim in illa legimus præmium æternæ vitæ promissum bonis operibus aliarum virtutum, non solius charitatis. Nam Matth. 5. *Beati pauperes spiritu quoniam ipsorum est regnum cælorum*, & idem dicitur de iis qui persecutionem patiuntur propter iustitiam: idemque præmium aliis virtutibus assignatur & Matth. 25. in retributione æternæ gloriæ rationẽ Dominus reddit, *Esuriui enim*
D *& dedistis mihi manducare*: vt misericordiæ operibus regni cælestis præmium adscriberet: huc pertinent illa Pauli consilia ad Hebræos 13. n. 16. *Beneficentiæ, & communionis nolite obliuisci: talibus enim hostiis promeretur Deus.* 1. ad Corint. 15. in fine, *Abundantes in opere Domini semper, scientes quod labor vester non est inanis in Domino*: in quibus locis omni operi bono suam esse mercedem reddendam significatur: vt ad hunc locum commentatur Theodoretus his verbis, *Iustus Iudex & Athletis coronas contexit, & operariis reddet mercedem*, quod etiam Esai. c. 3 n. 10. ait, *dicite iusto quoniam fructum adinuentionum suarum comedet*: fructus enim vniuscuiusque virtutis suus est peculiaris valor, & reddenda merces cuius

ſpe iuſtus ſuſtentatur, & creſcit vſque ad perfectum diem. Secundo quia eodem modo loquuntur Concilia: Arauſican. Canone 18. *Bonis*, inquit, *operibus debetur merces.* Trident. ſeſſ. 6. cap. 16. *Vita æterna & tanquam gratia Filijs Dei per Ieſum Chriſtum miſericorditer promiſſa, & tanquam merces ex ipſius Dei promiſſione bonis operibus fideliter reddenda*: ergo ſi ſingulis iuſti operibus ſuum peculiare præmium correſpondet, ſanè actui fidei deeſſe non poteſt: cum ſit ſacrificium Deo maximè acceptum, & ſpeciatim fidei in via correſpondeat viſio in patria vt docent communiter theologi cum D. Thom. 1. 2. quæſt. 3. artic. 3.

18. Tertio ratione ſuadetur quam deſumo ex D. Thom. 2. 2 quæſt. 2. artic. 9. in corpore vbi aſſignans rationem cur actus fidei meritorius ſit vitæ æternæ ita ait, *Ipſum credere eſt actus intellectus aſſentientis veritati diuinæ ex imperio voluntatis à Deo motæ per gratiam, & ſic ſubiacet libero arbitrio in ordine ad Deum*: in quibus verbis notandum quod in ipſo credendi actu D. Thom. agnouit relationem in Deum: vnde ſic arguo; ipſe actus fidei ex vi ſuæ peculiaris honeſtatis & connaturalis inclinationis intrinſecæ & tranſcendentalis habitudinis in Deum ordinatur: ergo abſque alia extrinſeca relatione charitatis ſuum ſortitur meritum de condigno, ſi à iuſto exerceatur: antecedens probatur: Nam actus fidei eſt ſupernaturalis, & à Deo procedit vt à primo agente ſupernaturali mouente voluntatem per actuale gratiæ præuenientis auxilium: ergo de ſe & ex ſua natura intrinſeca tendit in Deum, nam omnia, quæ à Deo procedunt ad eundem redeunt, tanquam ad vltimum finem naturali pondere & inclinatione naturæ, vnde dona quæ à Deo, vt gratiæ autore proficiſcuntur ad eundem tanquam in finem ſupernaturalem ſuo pondere natiuo feruntur: Nam alioqui non procederent à Deo rectè ordinata: huc ſpectat germanus ſenſus verborum Chriſti Domini ad Samaritanam, *Aqua quam ego dabo ei fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam*: id eſt vt egregiè Tolet. *Tanta erit huius aquæ virtus in bibente, vt ſuo impetu eum extollat, & impellat in vitam æternam*, loquebaturque ſub aquæ metaphora de gratia, quæ credentibus & ex fide rectè operantibus datur, eoſque in vitam æternam ſalire facit: ea enim eſt aquæ natura vt tantum aſcendat quantum antea deſcenderit: & talis eſt huius ſpiritalis aquæ virtus, vt ſicut à Deo proceſſit, ita ad eum redire ſuo naturali impetu contendat: lege notationem 13. eiuſdem Tolet. Itaque in manifeſtis Chriſti verbis fundatur, quia docet bona opera ex Dei gratia per Chriſtum facta natura ſua ad ſupernaturalem finem referri, & hominem abſque alterius finis intentione ad Deum deducere: plures huius rei confirmationes videri poſſunt apud Suar. citatum & Vaſq. 1. 2. diſput. 217. cap. 3. & ſequent. qui ob hanc rationem cap. 5. ſupracitato meritiſſimò dixit, quod licet actus fidei ſolus ad primam iuſtificationem nunquam ſufficiat, poſſe tamen ſufficere ad ſecundam: ſi verbi gratia homo baptizatus in infantia cum ad vſum rationis peruenerit, incipiat per actus fidei bene operari, & in his per aliquam temporis moram ſe exerceat, prius quam actum charitatis eliciat: tunc enim ſane ſatis honeſte, ſe ſuamque mentem Deo ſubiicit, & non poteſt non gratiam de nouo mereri de condigno, quæ ſecunda dicitur iuſtificatio, id eſt ſecunda gratiæ habitualis receptio.

Secundam Concluſionis partem tuetur D. Thom. in 2. diſtinct. 27. quæſtione prima artic. 4. ad 4. Bonauent. in 1. diſtinct. 41. artic. 1. & in 4. diſtinct. 15. 1. p. diſtinctionis artic. 1. quæſt. 5. Marſil. in 2. quæſt. 10. artic. 3. Toletan. in apolog. pro decretis Concil. Tridentin. ad ſeſſio. 6. cap. 10. Vega quæſt. 7. de iuſtificat. & in Tridentinum lib. 9. cap. 8. Bellarmin. lib. 1. de iuſtificat. cap. 21. & lib. 5. cap. 21. Suar. de fide diſput 6. ſect. 7. numero 15. item 3. p. tom. 1. diſp. 4. ſect. 10. in fine Vaſq. 1. 2. diſput. 118. cap. 2. & ſeq. Coninc. ſupracitatus & Turrian. de fide diſput. 30. dub. 2. vbi refert Capreol. vtrumque Sotum, Valent. & alios oppoſitum exiſtimantes: apud hos recentiores varia legi poſſunt ſanctorum Patrum teſtimonia ad confirmationem huius veritatis: ipſe tantum D. Auguſtin. verba referam, quæ nullum tergiuerſandi locum relinquunt, ſic enim ait, epiſtol. 105. colum. 3. *Sed neque ipſa remiſſio peccatorum ſine aliquo merito eſt ſi fides hanc imperat: neque enim nullum eſt meritum fidei, qua fide ille dicebat, Deus propitius eſto mihi peccatori.* Aduertendum tamen eſt fidem non mereri per ſe tantum remiſſionem peccatorum proximè, ſed remotè, ſeu mediatè, vt bene tradit Suar. de gratia, illo cap. 37. citato numero 13. & ſequenti: probaturque quia, vt actus ſit meritorius de congruo, alicuius beneficij opus eſt, vt vel illud infallibiliter obtineat, vel ſaltem quod ſit ſufficiens vt intuitu illius actus, ſine nouo merito conferatur, ſed actus fidei in peccatore, vel in infideli per ſe tantum neque obtinet remiſſionem peccatorum, neque ſine alio actu, & nouo merito, illius tantum intuitu, dicta remiſſio confertur: Nam extra ſacramentum ſine actu contritionis, vel charitatis, remiſſio peccatorum non datur: ergo fides immediatè non meretur etiam remiſſionem peccatorum. Deinde ratione ſuadetur hæc concluſionis pars primo, quia in actu fidei ratione ſuæ honeſtatis etiam in peccatore, vel in infideli, per hunc actum ad fidem conuerſo, dantur conditiones, quæ ad meritum de congruo (quod Chriſtianum, licet imperfectum appellatur) à theologis requiruntur; nempe vt ſit actus liber, honeſtus, & ſupernaturalis, id eſt ex gratia Dei & ad ſupernaturalem finem ordinatus, & vt aliquam congruentiæ proportionem cum ſupernaturali præmio ſortiatur: ergo actus fidei eſt meritorius de congruo etiam in homine extra ſtatum gratiæ conſtituto, præmij ſupernaturalis; antecedens partim ex materia de gratia ſuppono cum Suario lib. 12. de gratia cap. 33. partim in ſuperioribus probatum eſt: confirmatur quia, vt iſte actus ſit meritorius de condigno, nihil illi deeſt niſi cõditio ex parte perſonæ

personæ merentis, quæ extra gratiam Dei est: ergo saltem meritorius erit de congruo, quia status gratiæ non requiritur ad meritum de congruo simpliciter loquendo, vt cum multis docet Turrian. de fide disp. 31. dub. 1. §. secunda opinio, & §. nihilominus dicendum: item Suar. vbi proxime cap. 34. numero 2. Secundo meritum de congruo tunc propriè datur, quando fundatur in actu moraliter bono, & supernaturali, & ex se habet perfectionem, & proportionem, quæ moueat Deum, vt gubernatorem, & remuneratorem in ordine supernaturali, sed assensus fidei est actus moraliter bonus, supernaturalis, & ex sua honestate habet proportionem, & perfectionem, quæ Deum remuneratorem in ordine supernaturali moueat: ergo fundat meritum de congruo proprie sumptum. At rogabis quidnam mereatur de congruo actus fidei à peccatore exercitus? respondeo sequenti assertione.

10. Quinta Conclusio. Actus fidei ab infideli seu peccatore elicitus, de congruo meretur remotè & mediatè remissionem peccatorum, & primam gratiam habitualem: proximè vero infusionem, vel augmentum habitus fidei, si actus intensior fuerit habitu iam præexistente in homine fideli, vel si remissior sit aliquod auxilium, quo vlterius disponatur, & excitetur à Deo, ad resurgendum ab statu peccati, vel ad habendum actum fidei intentiorem à quo proximè disponatur cum Dei auxilio ad habendum contritionem: hęc sequitur ex præcedenti doctrina, & ex illa quam sect. 3. tradidi de infusione habitus fidei informis ante infusionem gratiæ, quare authores quos hic, & illic citauimus patronos habet: præsertim Suar. lib. 12. de gratia cap. 37. à numero 15. ex mentè Augustini supra citati. Probatur prior pars primo quia D. Augustin. in loco superius adducto docet fidem publicani impetrasse remissionem peccatorum, non proximè, & immediatè ratione sui tantum: ergo saltem remotè, quia ex fide processit actus contritionis, seu charitatis, interuentu cuius proximè iustificatus est. Item epistol. 89. quæst. 4. de diuite Epulone dixit: *Si pauperis vlcerosi, qui ante ianuam eius contemptus iacebat, misertus fuisset, mereretur & ipse misericordiam*, quia per opus misericordiæ ex Dei gratia factum se remotè disponeret ad consequendam Dei misericordiam, & peccatorum remissionem, sed non minoris meriti est actus fidei, neque minus efficax dispositio, quam opus misericordiæ: ergo si in hoc meritum impetrationis de congruo cognouit Augustinus, in illo id negare non debuit. Secundo, actus fidei inchoatio quædam est, & initium Christianæ iustificationis, vt sæpè diximus, & eo ipso quod hominem ad Deum aliquo modo ducit, & ordinat eo modo disponit ad vnionem cum illo, & ita remotè illum præparat ad remissionem peccatorum, & primam gratiam habitualem. Confirmatur: nam infidelis, qui per actum fidei ad Deum conuertitur, facit pro illo statu quod in se est cooperando Dei auxilio vocanti ad fidem: ergo aliquo modo meretur, vt Deus vlteriori auxilio ad gratiam, perfectamque iustificationem eum promoueat: hoc enim munus est æquissimi remuneratoris hominem ad supernaturalem finem ordinantis: sed hoc meritum solum est de congruo: ergo infidelis per actum fidei de congruo iustificationem remotè meretur: idem dicendum de peccatore, à fortiori cuius actus fidei non minoris est meriti quam infidelis. Posterior conclusionis pars de merito proximo de congruo suadetur, quia si in ordine supernaturali debet remunerari à Deo actus fidei, nihil est in eo ordine magis proportionatum huic actui, quàm habitus, vel eius augmentum si actus intensior sit præexistente habitu: ergo hoc est congruentius præmium actus supernaturalis B exerciti: si tamen actus remissior sit cum proportionem non habeat cum maiori habitus intentione respectu illius, proportionatus non est; etenim sicut actus remissus naturalis physicè non intendit habitum naturalem intensiorem: ita neque actus supernaturalis postulat meritoriè intendi supernaturalem, magis intensum: aliud ergo auxilium diuinæ gratiæ à Deo obtinebit, vt homo in iustificatione procedat.

Tandem rogabis an, si actus fidei in eodem instanti simul cum actu contritionis eliciatur, sit meritorius de condigno primæ gratiæ, seu primæ gloriæ? Respondeo ad hanc dubitationem duplici propositione: prima, actus fidei C etiam cum contritione, vel charitate coniunctus non meretur de condigno primam gratiam: ita tenent communiter theologi: de actu contritionis, & à fortiori idem de fide dicendum est: de contritione id tradit D. Thom. 1. 2. quæst. 114. artic. 5. & alij antiquiores quos sequuntur Bellarmin. lib. 1. de iustificat. cap. 20. & 21. & lib. 5. cap. 21. & lib. 1. de pœnitent. cap. 5. & 6. Valent. tom. 2. disput. 8. quæst. 6. punct. 4. §. 2. & Suar. lib. 12. de grat. cap. 24. numero 10. de fide speciatim id docet in proprio tract. disput. 6. sect. 7. numero 16. Turrian. de fide disp. 30. dub. 1. & ratio est quia licet in eodem instanti fides sit formata, tamen vt in priori naturæ consideratur, quatenus est dispositio ad recep- D tionem gratiæ procedit à persona non grata, & adhuc non intelligitur formata, & exprimitur vt puto à Tridentino sessio. 6. cap. 8. vbi ait, *Gratis autem iustificari ideo dicimur, quia nihil eorum, quæ iustificationem præcedunt, siue fides, siue opera, ipsam iustificationis gratiam promeretur*: quod testimonium excludit meritum de condigno & de congruo, quod in priori gratia non fundatur, quia tale meritum gratiæ repugnat acceptæ secundum omnem sui partem, non tamen excludit meritum de congruo, quod in gratia fundatur, quodque non repugnat toti gratiæ, sed facit vt sit gratia pro gratia, vt sæpe docuit August. contra Pelagianos disputans. Secunda propositio; fides in eodem instanti formata per coniunctionem cum contritione meretur primam gloriam de condigno: ita docent Suar. & Turrian. citati, loquentes de fide, & multo plures de contritione, de qua est eadem ratio, idem affirmant, quos sequitur Vasq. 1.

disput. 119. cap. 2. Bellarm. lib. 5. de iustificat cap. 20. Valent. vbi supra §. 3. ad primum: Mendoza quodlib. 3. Scholast. & est sententia D. Thom. 1. 2. quæst. 112. artic. 2. ad 1. & 1. p. quæst. 62. artic. 4. & quamuis prædicti authores ex diuersis fundamentis hanc sententiam confirment, quæ nunc lentius examinare non oportet, solidum tamen, & commune fundamentum est: quia si diuidatur illud reale instans, in quo actus fidei, & contritionis eliciuntur, & in quo homo iustificatur, in duo instantia naturæ, & in primo intelligantur fieri illæ dispositiones: in secundo formari per infusionem gratiæ habitualis, licet in primo non censeatur homo habere meritum de condigno, quia adhuc non intelligitur persona grata, nec fides formata per inhabitantem gratiam; tamen in secundo instanti quando iam persona vere, & realiter grata est, & fides supponitur per gratiam formata, statim censetur acquirere Ius, & meritum de condigno ad gloriam: Nam prius supponenda est in persona gratia prima, quam prima gloria debeatur, sed posita gratia, meritum quod subsequens intelligitur ad gloriam est meritum personæ gratiæ; ergo est meritum de condigno ad primam gloriam, quod non obscurè indicauit Tridentinum sess. 6. cap. 16. illis præsertim verbis. *Nihil ipsis iustificatis amplius deesse credendum est, quominus plenè illis quidem operibus, quæ in Deo sunt facta diuina legi pro huius vitæ statu satisfecisse, & vitam æternam suo etiam tempore, si tamen in gratia decesserint, consequendam, verè promeruisse censeantur:* concinitque Canon 32. eiusdem sessio. ex quibus colligo nihil deesse homini grato in instanti suæ iustificationis quominus actus, qui in eo fiunt ex auxiliari gratia, quique per actualem Dei gratiam dignificantur, respectu primæ gloriæ meritum de condigno sortiantur: plura de hac re ad materiam de gratia spectant: idcirco iis supersedeo.

Qualis sit natura piæ affectionis tam actualis, quam habitualis, & an aliquo modo possit hic affectus vitiari.

SECTIO X.

1. QVatuor sub hoc titulo difficultates proponuntur: prima inquirit qualitatem in genere naturæ substantialem, & entitatiuam affectus mouentis intellectum ad assensum fidei, in quo nimirum ordine rerum sit: naturalium ne, an supernaturalium? Secunda qualitatem eiusdem in genere moris, & studiositatis inuestigat, videlicet ad quam speciem virtutis spectet? Tertia vtrum huic affectui suus etiam habitus eiusdem ordinis correspondeat? Quarta & vltima an contingat aliquo modo hunc affectum vitiari: quod attinet ad primam de voluntate credendi fide diuina certum est de fide, illam aliquo modo esse supernaturalem, neque sufficere pure naturalem id est ex solis naturæ viribus habitam: circa quod fidei dogma errarunt Semipelagiani qui licet ad alia bona opera necessarium

A esse gratiæ auxilium admitterent, voluntatem tamen credendi in naturali potestate liberi arbitrij collocarunt vt docent Prosper, & Hilar. in epistol. ad Augustin. quæ sunt ante lib. de prædestin. & in eadem sententia se aliquando fuisse fatetur D. Augustin. in eo lib. de prædestinat. sanct. cap. 3. ibi, *Neque enim fidem putabam Dei gratia præueniri*: & ita docuerat in epistol. ad Roman. propos. 61. & 62. sed in eodem cap. 3. se retractauit & lib. 1. retract. cap. 23. & alibi sæpè. In eandem opinionem maximè propendet Scot. in 3. distinct. 25. quæst. 2. §. *Ideo dico*: vbi cum loqueretur de requisitis ad assensum fidei, dixit, *Esto quod requiratur motio positiua voluntatis, etiam sufficit voluntas ad sic mouendum in puris naturalibus*: Catholicam tamen veritatem clarè definiunt Concil. Arausican. cuius verba sect. præcedente retuli. Mileuit. cap. 4. Tridentinum sessio. 6. Canone 3. & 4.

B Item summi Pontifices Innocentius epistol. 25. & 26. quæ est inter epistol. Augustin. Item Cælestin. epistol. ad Episcopos Galliæ cap. 9. & 12. & nituntur manifestis sacræ paginæ testimoniis. Paul. ad Philipp. 1. versic. penult. *Vobis donatum est pro Christo non solum vt in eum credatis, &c.* & ibidem versic. 6. *Qui cœpit in vobis opus bonum perficiet vsque in diem Christi Iesu*: quo in loco longam sanctorum Patrum Catenam texuit Iustinian. Item idem Paul. ad eosdem Philipp. cap. 2. numero 13. *Deus est enim qui operatur in vobis velle & perficere pro bona voluntate*: & vt omittam reli-

C qua Sanctorum Patrum testimonia, vnum D. Augustin. silere non possum, quod in materia de gratia magni faciendum est, quia præcipuam illius materię difficultatem egregiè soluit: Nam libro de spiritu, & litera cap. 34. de hac voluntate credendi iuxta magis receptam theologorum sententiam ita luculenter & clarissimè loquitur. *Attendat*, inquit, *& videat non ideo tantum istam voluntatem* (nempè credendi) *diuino muneri tribuendam, quia ex libero arbitrio est, quod nobis naturaliter concreatum est, verum etiam quod visorum suasionibus agit Deus, vt velimus, & vt credamus: siue extrinsecus per Euangelicas exhortationes, vbi & mandata legis aliquid agunt, si ad hoc hominem admonent infirmitatis suæ, vt ad gratiam iustificantem credendo confugiat: siue intrinsecus, vbi

D nemo habet in potestate, quod ei veniat in mentem, sed consentire, vel dissentire propria voluntatis est: his ergo modis quando Deus agit cum anima rationali, vt ei credat, neque ei credere potest quod licet libero arbitrio, si nulla sit suasio, vel vocatio cui credat: profectò & ipsum velle credere Deus operatur in homine, & in omnibus misericordia eius præuenit nos; consentire autem vocationi Dei, vel ab ea dissentire, sicut dixi propriæ voluntatis est*: & capite antecedenti cũ illam excitaret quæstionem, cur ex multis, quibus Euangelica fides prædicatur, alij credunt alij non credunt, & cur aliquibus est voluntas credendi aliis verò non? hanc proponit rationem dubitandi: Nam si hæc voluntas est donum Dei, *metuendum est*, ait, *ne infideles atque impij non immerito se veluti iustè excusare videantur, ideo non credidisse quod dare illis Deus istam noluit voluntatem.*

tatem. Vt ergo huic satisfaciat quæstioni Augustinus, & componat efficacitatem gratiæ cum libero arbitrio, ostendatque ita attemperari Dei auxilium, & vocationem congruam, vt hominem in manu consilij sui relinquat, statim subiungit: *liberum arbitrium naturaliter attributum à creatore animæ rationali, illa media vis est, quæ vel intendi ad fidem, vel inclinari ad infidelitatem potest: & ideo nistam voluntatem, qua credit Deo, dici potest homo habere, quam non acceperit, quando quidem vocante Deo surgit de libero arbitrio, quod naturaliter cum crearetur accepit: Vult autem Deus omnes homines saluos fieri, & in agnitionem veritatis venire: non sic tamen, vt eis adimat liberum arbitrium quo vel bene, vel male vtentes iustissimè iudicentur*: similia habet Augustin. lib.1.ad Simplic. quæst.2.quæ qui attente legerit magnam sanè accipiet lucem, vt perdifficilem quæstionem in materia de gratia facili negotio expediat.

2. Præsupposita igitur hac veritate catholica controuersia est an hæc voluntas sit quoad substantiam supernaturalis. Partem negantem tuentur nonnulli Iuniores & probant. Primo quia hęc voluntas non supponit actum supernaturalem in intellectu in quo fundetur, sed iudicium practicum naturale: Nam fides ex hoc etiam capite dicitur radix iustitiæ, quia est primus actus supernaturalis, qui à nobis elicitur. Secundo quia nulla assignari potest ratio cur voluntas propter naturalem honestatem tantum non possit imperare actum fidei diuinæ: sed quando voluntas à naturali honestate mouetur, affectu naturali circa illa fertur: ergo voluntas imperans assensum fidei, non est necessario supernaturalis in entitate. Tertio quia nec scriptura sacra, neque Oecumenica concilia hanc supernaturalitatem in entitate huius affectus requirunt; sed solum quod ex speciali Dei auxilio procedat: pars tamen affirmatiua sequenti conclusione probatur.

3. Prima assertio. Affectus imperans assensum fidei est secundum sustantiam supernaturalis: ita indicat D. Thom. 2. 2. quæst. 6. artic. 1. ad 3. vbi ait, *Credere quidem in voluntate credentium consistit, sed oportet quod voluntas hominis præparetur à Deo per gratiam ad hoc, quod eleuetur in ea, quæ sunt supra naturam,* idem significant alij veteres theologi quos pro tertia assertione citabo: expresè defenditur à Suar. de fide disp.6.sect. 7. numero 5. & lib. 2.de grat. cap. 5. & alibi. Molin. in Concord. disput. 8. sub fidem; Turrian. de fide disput.46.dub.6.§.propter hęc; Coninc. de moralitat. actu. supernat. disput.13.dub.5. numero 47. Becano de fide cap. 8. quæst. 5. conclus.2. & 3. Herice 1.p.tract.4.disput.38. cap.6.numero 48. Albertin. quęst.5.theolog. in 5. corollar. ex 3. princip. Probatur primo quia ex supradictis quando obiectum formale actus est supernaturale, actus quoad substantiam est supernaturalis, sed obiectum formale huius affectus est supernaturale: ergo secundùm substantiam est supernaturalis: probatur minor: Nam hic affectus imperat assensum propter motiuum supernaturale;

A ergo respicit honestatem supernaturalem: suadetur consequentia, quoniam ista voluntas causat assensum fidei obiecto supernaturali formaliter: sed hoc est attingere honestatem ordinis supernaturalis: ergo, &c. confirmatur primo quia honestas, & meritum actus fidei sunt proportionata præmio supernaturali, & in supernaturalem finem suaptè natura ordinata, vt patet ex D. Thom. 1. 2. quæst.114. artic. 2. qui ideo requirit, vt actus nostri quibus meremur Dei visionem, sint supernaturales, vt illi proportionentur, sed hæc honestas, & meritum formaliter, & primario sunt in actu voluntatis obiectiuè, & per denominationem ab actu voluntatis dimanante sunt in assensu intellectus, vt in conclusione sequenti ostendam: ergo non minus supernaturalis est affectus voluntatis ad

B credendum, quam ipse credendi assensus: Confirmatur secundo quia voluntas non solum mouet intellectum quoad exercitium, sed etiam quoad speciem actus nempè ad assensum: sed quando intellectus proponit rationem amandi supernaturalem voluntati, cognitio aliqua supernaturalis præcedere debet ipsam voluntatem: ergo quando voluntas determinat, quoad speciem intellectum ad assensum propter motiuum supernaturale, illa necessario est supernaturalis, nam in hoc quod imperat censetur causa moralis effectiua illius actus supernaturalis, & illius honestatem obiectiuam, vt in se est, intendere: sicut intellectus non potest proponere for-

C malem rationem supernaturalem voluntati, quam per cognitionem non attingat, hæc autem non attingitur per notitiam naturalem.

Secundo principaliter idem ostendo. Auxilium speciale gratiæ non modo à Conciliis citatis requiritur ex parte intellectus, quo pacto illud appellant illustrationem, sed etiam intrinsecè in voluntate qua ratione dicitur inspiratio: sed hæc necessitas non est accidentaria, sed ex natura talis actus prouenit, ergo quoad substantiam est supernaturalis: consequentia est euidens, quia quod secundùm naturam suam ordinis est naturalis, non requirit causam per se supernaturalem, & speciale Dei auxilium in omni euentu: minorem ostendo: Nam nisi per se intrinsecam motionem supernaturalem voluntas

D postularet ad hunc affectum eliciendum per se ex suis viribus sufficiens censeretur, & per accidens tantùm impotens diceretur, quod tamen est falsum, quia ex hoc sequeretur primo quod voluntas secundum suas vires naturales per se spectata posset implere præceptum supernaturale credendi. Secundo posset se vltimo disponere ad recipiendum donum supernaturale fidei. Tertio initium salutis solum per accidens non esset ex nobis. Quarto iam gratia non esset gratia, quia per accidens suppleret deffectum naturæ, & in locum naturæ per se potentis subrogata diceretur, quæ omnia sunt manifesta absurda: Confirmatur primo hæc secunda ratio, quia si sufficeret ad saluanda Conciliorum decreta, quod hæc voluntas supernaturalis esset quoad modum, satis esset illustratio spiritus

sancti ex parte intellectus, & non requireret Concilium Arausicanum inspirationem, quæ corrigeret voluntatem nostram ab infidelitate ad fidem, vt citato illo Canone 5. ait, sequelam probo, positiua tantum illustratione intellectus: affectus enim qui illam ex parte intellectus per se requireret iam quoad modum supernaturalis esset, quia per se penderet ab illa cognitione supernaturali, & nunquam super vires naturæ fieret sine illa. Secundo confirmatur, quia, vt ostendimus disputando de supernaturalitate assensus, nullus modus supernaturalitatis assignari potest, qui sufficiens sit, ad saluanda sanctorum Patrum dicta & Conciliorum decreta, nisi supernaturalitas entitatiua ipsius affectus.

4. Ad primum in contrarium iam proxima sectione diximus præcedere supernaturalem spiritus sancti inspirationem secum etiam deferentem intrinsecum voluntatis motum necessarium, nempe inspirationem, quæ illustratio simul cum iudicio practico prudentiali sufficit ad dirigendum voluntatis affectum supernaturalem cum quo stat, quod hæc voluntas sit iustitiæ Christianæ initium, quia primus est actus liber supernaturalis. Ad secundum non desunt recentiores, qui dicant posse per actum naturalem voluntatis imperari actum supernaturalem intellectus, verbi gratia fidei infusæ, hunc tamen esse affectum de quo Patres, & Concilia loquuntur, qui de facto nostram fidem dirigit; ita tenet Herice vbi supra, & alij quos refert Turrianus citatus §. *Circa secundum*, & sequitur cum hac limitatione, quando voluntas non quoad speciem, sed quoad exercitium determinat intellectum ad assensum fidei: etenim ad determinandum intellectum quoad exercitium, existimat satis esse voluntatem moueri ab honestate naturalis ordinis, in quo casu voluntas non attingeret actum imperatum sub ratione supernaturali: idem admittere videtur Suar. citatus numero 6. quippe qui in bonam partem accipiendo sententiam Scoti ait, voluntatem naturalem quoad exercitium determinare posse intellectum fidelis ad actus supernaturales, applicando illum ad considerandas res fidei, ex qua applicatione sine alia motione supernaturali, intellectus habitu fidei instructus in actus prodire poterit in virtute præcedentium actuum voluntatis supernaturaliter mouentis: idem docet lib. 2. de gratia cap. 4. numero 15. Verum rationes supra positæ persuadent affectum quoad substantiam supernaturalem semper esse necessarium ad subiiciendum intellectum fidei diuinæ, & iudicandam veritatem obscuram propter motiuum supernaturale etiam obscurum. Vnde interpretationem Suarij non admitto, primo quia reuera est manifestè contra mentem Scoti, vt ex verbis illius citatis constat: in nullo enim euentu voluntatem requirit supernaturalem. Secundo quia nostra quæstio procedit de actibus fidei liberis, honestis, & meritoriis: de his vero dico non sufficere præcedentes motiones, sed quotiescumque actus fidei eliciuntur ab intellectu etiam fidelis supernaturali habitu instructi, ad hos omnes esse necessariam voluntatem supernaturalem. Nam ad omnes assensus fidei necessarium est auxilium speciale gratiæ excitantis ex parte intellectus & voluntatis; vt diximus de assensu fidei agendo in hac quæstione sect. 5. & quæst. 2. sect. 5. tractando de obiecto formali. Tertio quia illi fidei actus ad quos determinatur intellectus à voluntate quoad exercitium, sunt liberi; ergo sunt honesti, non honestate naturali, quia si applicatur intellectus ad exercendum actus supernaturales credendi, non potest non voluntas applicans attingere honestatem supernaturalem motiui supernaturalis: Nam honestas naturalis non ascendit ad illam, quæ ex ratione supernaturali deducitur, qualis est illa obiectiua quæ est in actu credendi propter testimonium Dei. Si dicatur, quod voluntas solum applicat intellectum ad cogitandum de rebus fidei, non determinando illum ad assensum, vel dissensum fidei: Vrgeo, quia iam neque quoad exercitium determinatur ad credendum: immo si voluntas intellectum relinquat suæ naturali inclinationi, neque frænet illum ne in motum aliquem fidei contrarium erumpat, ductus suo naturali lumine dubitabit de veritate obiecti sibi obscuri, vel si assensum eliciat circa res fidei, non erit assensus super omnia à nobis supra declaratus fundatus in motiuo supernaturali, sed assensus naturalis propter aliquam rationem probabilem, seu testimonium humanum, quod non vt fallibile apprehenditur, sed quadam morali certitudine excludit extrinsecam formidinem ab obiecto: & cum plurimum si tot habuerit, tamque euidentia motiua miraculorum, persona cui hoc continget, & alioqui sciat euidens esse lumine naturali Deum non posse mentiri, assensum eliciat discursiuum circa res fidei euidentem, ex principio naturaliter euidenti; Deus neque fallitur neque fallit, item ex notitia etiam euidenti, nempe experimentali motiuorum: & ratio est, quia intellectus sibi relictus semper trahitur à suo lumine naturali, & à ratione magis euidenti: si verò accipiatur quatenus à Deo illustratur, de lege ordinaria illustratio ex parte intellectus non datur à Deo frustra, sed in ordine ad actum fidei honestum, & meritorium, qui talis non est, nisi liber sit, & cum imperio voluntatis determinantis, vnde ad illustrationem inspiratio ex parte voluntatis consequitur, quas idcirco concilia coniungere consueuerunt. Vnde Coninc. numero 53. negat ex voluntate naturali posse aliquando imperari actum fidei supernaturalis, quamuis addat posse imperari fidem naturalem propter motiuum supernaturale, iuxta suam sententiam, quam sect. 5. impugnaui, quare ad argumentum neganda est maior ob assignatam rationem. Ad tertium, fatemur Concilia, & Patres non requirere expressè supernaturalitatem voluntatis quoad substantiam actus; verum saltem implicitè illam indicare: vnde nos ex illorum decretis id discursu theologico rectè colligimus & saluari non posse illæsam definitam veritatem sine hæc entitatiua, & essentiali supernaturalitate arbitramur.

Secundâ

Secunda difficultas est ad quam virtutis speciem prædictus voluntatis affectus pertineat, quæ difficultas ob commoditatem doctrinæ separanda non est à tertia, quæ erat an hæc voluntas peculiarem habitum sibi vendicet: coniungendo igitur vtramque difficultatem, prætermissa opinione Bonauent. in 3. distinct. 23. quæst. 2. Hugon. lib. 1. de sacram. p. 1. cap. 10. Alens. 3. p. quæst. 78. numero 8. eundem habitum constituentium in voluntate & intellectu: in hoc quantum ad substantiam & formalitatem actus, in illa quantum ad materiale: quam D. Thomas de veritat. quæst 14. artic. 4. ex eo confutat quod contra rectam philosophiam vnum accidens in duobus subiectis realiter distinctis constituat: illorum tamen authorum mentem infra declarando sex alias de hac re inuenio sententias. Prima asserit nullum peculiarem habitum virtutis assignari oportere, ex quo eliciatur hic actus piæ affectionis: hanc tenuerunt Scot. citatus, item Henric. quodlib. 5. quæst. 11. qui non requirebant positiuum motum voluntatis mouentem intellectum ad assentiendum fidei, sed satis esse si non contradiceret, & præterea ex illis qui hunc affectum supernaturalem admittunt, idem tenet Vasq. 3. part. quæst. 7. in commentario art. 3. & Turrianus de fide disp. 37. dub. 3. §. *Mihi tamen secunda*, & dub. 4. §. vtramque, qui dub. 5. §. in fine huius dubij testatur in certis notis manuscriptis patris Vasq. reperisse notatum piam affectionem non esse solum aliquem habitum, sed rectam dispositionem omnium virtutum acquisitarum, quibus aufertur impedimentum, quo homo poterat retrahi à suscipienda fide. Secunda opinio docet hunc habitum ex parte voluntatis non esse distinctum ab ipsa charitate per quam fides formatur & in genere perfectæ virtutis constituitur: ita docet Caietan. 2. 2. quæst. 4. artic. 2. & alij Thomistæ. Tertia ait affectum prædictum pertinere ad virtutem obedientiæ, quia captiuat intellectum in obsequium fidei: ita Michael. Medina lib. 4. de certa in Deum fide, qui addit hunc habitum frequentia actuum acquiri, & cum habitu intellectus vnam integram fidem constituere, in quo multo mihi displicet quod fidem diuinam ex parte acquisitam faciat. Quarta opinio ad religionis habitum pertinere sentit piæ affectionis voluntatem: ita tenuit Lessius de prædestinat. & reprobat: disput. 1. sect. 6. assert. 2. Quinta tradit habitum studiositatis piam affectionem tamquam proprium actum sibi vendicare: ita sentiunt Valentia tom. 3. disput. 1. quæst. 1. punct. 4. dub. 1. ad 3. & quæst. 4. punct. 2. Salas. 1. 2. tom. 2. tract. 13. disput. 6. sect. 6. in fine, item plures theologi Hispaniæ, Italiæ, & Germaniæ, vt testatur Turrianus disput. citata dub. 5. §. alia sententia, & dubio 3. §. mihi tamen: item dub. 6. §. secundùm doctrinam, ait si ad aliquem habitum specialem affectus iste spectat, hunc esse studiositatem quam oportet infusam esse dicant qui piam affectionem in entitate supernaturalem efficiunt, vt difficultate præcedenti ostendimus. Sexta & vltima peculia-

A rem habitum à reliquis virtutibus theologicis & moralibus in voluntate residentibus distinctum agnoscit, quæ vera est, & fusius à nobis declaranda: prius tamen hic huius afferam assertores. In primis est D. Thom. quantumuis repugnet Turrian. Nam 1. 2. quæst. 4. artic. 2. in corpore ait, *Oportet quod tam in voluntate sit aliquis habitus quam in intellectu si debeat actus esse perfectus*: & rationem reddit, quia ab vtraque procedit actus fidei à voluntate, vt ab imperante; ab intellectu vt ab eliciente quod in responsione ad secundum rursus inculcat. *Ideo non solum oportet esse habitum virtutis in voluntate imperante, sed etiam in intellectu assentiente*, idem
B docet in 3. dist. 24. quæst. 1. art. 2. quæstiuncula 1. & de veritat. quæst. 14. artic. 2. & sane ita clarè & distinctè loquutus est, vt de mente sancti Doctoris dubitari non possit: idem docuit Richard. in 3. distinct. 23. artic. 6. quæstione prima: immo Hugonem, Bonauent. & Alens. supracitatos ita interpretatur Coninc. de moralitat. actu. supern. disput. 13. dub. 6. numero 73. & 74. vbi hanc sententiam tradit: vt non vnum physicè habitum vellent in vtraque potentia ponere: sed quia moraliter in ratione absolutæ & perfectæ virtutis fidei, ille duplex habitus vnus censetur, vt ex eorum doctorum rationibus exemplisque aperte colligitur: idem tenent Molin.
C in concord. disput. 8. Suar. de fide disput. 7. sect. 2. & de grat. tom. 3. lib. 11. cap. 5. numero 10. Lorca 1. 2. disput. 25. Bannes ibidem quæst. 4. ad artic. 2. dub. 2. Malderus eodem artic. 2. & 6. Pesant. ibidem disput. 1. qui dicit esse veterum theologorum sententiam: posita ergo huius opinionis auctoritate peculiarem huius virtutis honestatem, & habitus distincti necessitatem in assertionibus, quæ sequuntur, exponam, & præcedentes sententias destructis illarum fundamentis confutabo.

Secunda assertio. In affectu imperante assensum fidei, est peculiaris honestas distincta à cæteris virtutibus theologicis & moralibus: vt probetur notandum est primo ex 1. 2. quæst 18. honestatem in actibus humanis duplicem reperiri, alteram formalem, alteram
D obiectiuam: formaliter est honestas in actu voluntatis, prout tendit in obiectum rectæ rationi conforme & consequenter honestum obiectiue, & hac ratione etiam in actu externo est hæc honestas obiectiua, verbi gratia, in eleemosyna, in moderata cibi sumptione prudentique maceratione carnis & similibus, quatenus actus sunt rectæ rationi consentanei. Quia vero actus assentiendi mysterijs fidei ob diuinum testimonium, est de se laudabilis, & honestus vt probant quæ præcedenti sectione adduxi: talis actus quatenus proponitur antecedenter voluntati eliciendus propter ipsius conformitatem cum recta ratione & ob excellentiam diuinæ veritatis, sane honestum illi obiectum merito repræsentatur vt potè rectæ rationi supernaturali conforme: quare ille assensus qui in esse obiectiuo antecedit postea in esse reali subsequitur, & est affectus voluntatis imperio moraliter pro- 6.

cedens vt sæpè contingit in fine, qui in esse obiectiuo mouet finaliter, & in esse reali effectus est agentis, quod ab eo vt à causa finali mouetur; hinc fit quod voluntas, quæ assensum fidei diuinæ respicit, vt obiectum, & vt effectum, obiectiuam habentem honestatem, formaliter & intrinsecè honesta sit, quia in se est actus formaliter liber, & moralis; & præterea assensus fidei etiam quatenus voluntariè exercetur moraliter bonus est & honestus per denominationem extrinsecam ab actu voluntatis desumptam; comparatur enim actus credendi ad voluntatem, sicut actus externus ad internum, & sicut materia ad formam moralis honestatis: Notandum secundo quando actus externus, (id est extra voluntatem siue sit vere, & propriè externus, siue etiam internus in se, sed externus respectu voluntatis, nempè extrinsecus qualis est actus intellectus) in se habet honestatem obiectiuam, & propter illam expetitur, tunc vtraque honestas obiectiua & formalis ad eamdem virtutis speciem spectat & volitio actus externi cum ipso actu voluntatis vnum constituunt actum in ratione virtutis simpliciter & absolutè completum; & actus externus in eo euentu honestus & meritorius in eadem virtutis specie censetur; non addendo tamen honestatem, seu bonitatem formaliter moralem actui interno, sed retinendo suam obiectiuam & formaliter naturalem participandoque moralem ab actu interno, qui est veluti forma suæ honestatis moralis, vt communiter docent theologi cum D. Thom. quæst. 20. artic. 3. & 4. Caietan. Conrad. Medin. ibidem Vasq. disp. 72. cap. 2. Salas. tract. 7. disp. 6. sect. 7. Valent. disp. 2. quæst. 15. punct. 4. apud quos citatos reperies antiquiores: idem docent Canonistę & Summistæ Nauarr. in cap. si quis de pœnit. dist. 7. numero 25. & in summa prælud. 7. numero 23. & cap. consideret de pœnit. distinct. 5. numero 46. Azor. tom. 1. cap. 10. quæst. 6. Sayro lib. 2. cap. 4. numero 13. Non ita tamen est, quando actus externus imperatur ob finem honestum extrinsecum, & ipse non se habet vt finis, sed vt medium vtile ad alterius finis assecutionem & illius honestatis intensionem; tunc enim actus externus non habet honestatem moralem correspondentem suæ particulari obiectiuæ præcisè & principaliter, per quam à quolibet alio opere discriminatur, sed illam à virtute imperante, & in extrinsecum finem dirigente, mutuatur, atque ad illam virtutis speciem spectat: verbi gratia aliquis ex virtute religionis, vt ieiunus expeditiori mentis attentione orationi vacet à cibo abstinet, & actum temperantiæ exercet, tanquam medium ad perfectæ orationis honestatem assequendam: tunc abstinentia à religionis virtute honestatem & meritum mutuatur.

7. His positis probatur conclusio: primo honestas obiectiua, & naturalis in actu credendi inuenta, est propter se expetibilis, immo de se primo per se expetenda necessario, ad fundamentum totius Christianæ virtutis, quia accedentem ad Deum oportet credere: hic est primus gradus ad Christianam honestatem: ergo voluntas quæ illam respicit, & imperat, est formaliter honesta & in certo genere constituitur virtutis, quæ est cæterarum fundamentum & radix, qualis est fides: Nam hæc fides, licet theologica virtus sit, hoc non tollit esse virtutem moralem in hoc sensu, quod illius honestas in actu humano, & morali fundetur: & hanc honestatem moralem formaliter à voluntatis actu participat, vnde cum illo vna fit virtus in ratione credendi moraliter honesta simpliciter & absolutè perfecta. Vnde etiam Concilia & Patres ipsum piæ voluntatis affectum, credendi actum nuncuparunt: Nam Arausican. 2. canone illo 5. ait, *Initium fidei ipsum credulitatis affectum, quo in eum credimus, &c.* item Ambros. in epistol. ad Roman. 5. *Credere aut non credere voluntatis est*: & Augustin. de spirit. & lit. cap. 23. consequens est paululum quærere, *vtrum voluntas qua illa credimus, etiam ipsa donum Dei sit*, & D. Thom. quæst. 14. de verit. artic. 2. ad 10. ait voluntatem credendi esse inchoationem fidei: immo vt iam notaui cum Coninc. non aliud significarunt Hugo, Bonauent. & Alens. quando fidei habitum quantum ad suum formale esse in voluntate, & quantum ad materiale in intellectu collocarunt. Secundo idem probatur: voluntas quatenus præcisè tendit in actum credendi sine imperio alterius virtutis, & absque relatione ad alium finem extrinsecum in certa honestatis specie constituitur, quæ in nulla aliarum virtutum reperitur: quia nulla est, quæ pro obiecto habeat assentiri, diuinæ veritati, vt per se patet: & declaratur euidenter facto discursu per illas virtutes, quibus quinque aliæ opiniones affectum piæ affectionis attribuerunt, vt reliquas omittam, quæ extrà controuersiam manent: Nam in primis charitas non veritatem, sed bonitatem Dei tanquam proprium obiectum respicit, & sine illius imperio seu directione exercetur actus fidei honestus, & meritorius de congruo à peccatore, vt præcedenti sectione dixi: quod manifestè docuit D. Thom. 2. 2. quæst. 4. artic. 7. ad 5. vbi ait, *actus voluntatis praexigitur ad fidem non tamen actus voluntatis charitate formatus.* Vnde quando artic. 5. dixit informem fidem non esse perfectam virtutem nomine perfectæ virtutis non veram fidem, quæ sine charitate manet in peccatore, intellexit, sed illam quæ meritoria est de condigno & ad vitam æternam ius habet, quia ad vltimum finem, cui per gratiam vnitur perfectè non ordinatur. Deinde actus externus proprius religionis est exhibitio honoris seu cultus debiti Deo, quare religio ex se non fertur in assensum fidei, sed illum supponit: nemo enim cultum exhibet Deo, quem prius non credat. Præterea obedientia vult aliquem actum, quia præceptus est, & Domino debitus: & licet in assensu fidei homo obediat Deo, & Deum colat, hoc tantum est actus religionis, & obedientiæ materialiter exhibere, non formaliter: hac enim ratione homo implendo alia præcepta in materia aliarum virtutum Deo obedit,

obedit, & Deum colit, verum hoc est actus religionis seu obedientiæ generalis, seu materialiter exercere, non specialis, & formaliter: vt D. Thomas 2. 2. quæst. 4. artic. 7. ad 3. obseruat. Denique studiositas vt docet D. Thom. 2. 2. quæst. 166. artic. 2. respicit tanquam propriam materiam, actum sciendi, non vero actum credendi Deo, item hæc virtus est pars temperantiæ, vt ait idem doctor artic. 2. quia moderatur actum sciendi, & ad illam pertinet facere appetitum rectum in applicatione potentiæ cognoscitiuæ ad hoc, vel illud, hoc vel illo modo addiscendum, & difficultatem remouere, quæ in addiscendo reperitur, sed longè aliter se habet virtus illa, quæ determinat intellectum ad assentiendum mysteriis fidei, & vincit hanc naturalem difficultatem iudicandi, & tanquam vera & certa super omnia habendi, quæ humana ratio non assequitur: ergo, &c. Accedit, quod licet aliquis peccet contra studiositatem ex eo quod negligens sit in addiscendis rebus fidei, non ideo contra fidem peccare censetur, aliud ergo est non applicare intellectum ad addiscenda ea, quæ ad salutem nostram scire oportet, aliud illis cognitis, & perceptis dissentire, vel de illorum veritate dubitare: Nam hoc secundum fidei opponitur: Illud primum studiositati. Tertio quod ad nullam virtutem moralem pertinere possit hic affectus, ostendo generali ratione, quæ ad omnes morales virtutes extenditur: habitus moralis virtutis, vel est acquisitus, vel infusus, sed neque habitus virtutis moralis acquisitus, neque infusus ad hunc actum ordinatur: ergo: prior pars minoris patet, quia hic affectus est quoad substantiam supernaturalis, vt ostendi, habitus verò acquisitus est naturalis posterior suadetur: habitus infusus virtutis moralis semper supponit materiam, & obiectum honestum circa quod versetur habitus virtutis moralis acquisitæ, sed non datur virtus moralis acquisita, quæ versetur circa assensum fidei diuinæ: ergo neque dabitur habitus infusus virtutis moralis, quæ circa tale obiectum honestum versetur: & ratio est, quia fides diuina est vna virtus theologica pertinens ad genus moris: & vt sic, est moraliter composita ex habitu voluntatis, & intellectus, sicut etiam actus moraliter coalescit ex affectu voluntatis, & assensu intellectus, vt illius formalis honestas cum obiectiua integram in ratione fidei theologicæ honestatem componat.

8. Tertia assertio. Datur specialis habitus supernaturalis in voluntate ad producendum connaturali modo affectum piæ affectionis, qui habitus eodem modo se habet respectu sui actus, atque habitus fidei respectu assensus eiusdem fidei, neque inter morales virtutes est numerandus, sed cum theologalibus, est enim habitus fidei diuinæ initiatiue; & æquum erat vt prima omnium virtus, cæterarum fundamentum & radix, vtramque nostræ animæ potentiam

A vtraque quasi manu teneret, & ad præstandum diuino numini obsequium, ad reliquarum virtutum operationes disponeret. Hæc sequitur ex præcedenti conclusione & ex doctrina quam de habitu intellectus ad assensum fidei tradidimus: sicut enim necessarium est principium habituale intrinsecum intellectui, quod eleuet potentiam ad producendum assensum supernaturalem, ita in voluntate aliud principium habituale requiritur, quod eodem modo concurrat cum illa, eamque eleuet ad producendum affectum piæ affectionis supernaturalem, ad quam voluntas effectiuè immediatè vt potentia obedientialis, & vt causa instrumentalis concurrit, sicut de intellectu docui comparatione assensus.

B Quare tota illa doctrina, huic voluntatis influxui est accommodanda: & confirmatur ratione D. Thom. 2. 2. quæstione 4. artic. 2. quando actus à duabus potentiis pendet per se, & vtraque est naturaliter impotens ad eum perficiendum, in vtraque requiritur principium complens potentiam, sed actus credendi honestus & meritorius moraliter compositus est, & à duabus potentiis, intellectu & voluntate pendet, quarum vnaquæque suum actum physicè & realiter distinctum immanentem & supernaturalem producere debet; ergo cum hæ potentiæ vt sunt naturales, de se ad actus supernaturales eliciendos impotentes sint, principiis intrinsecus indigent per quæ connaturali modo eleuentur.

C Dixi hunc habitum, qui in voluntate ponitur, non esse numerandum inter virtutes morales, sed esse annexum habitui fidei theologicæ & vnam integram virtutem theologicam fidei componere, quia illa sententia mihi non placet, quam tradit Suar. disput. 7. de fide sect. 2. numero 10. vbi ait hunc habitum esse specialem virtutem moralem, & non esse ad theologalem reducendum & ratio est, primo, quia nulla est virtus moralis infusa circa aliquod obiectum honestum, quæ non supponat naturalem moralem, quæ ad idem referatur, quia istæ virtutes solum differunt ex obiecto formali: Nam circa materiale vtræque versantur: ergo si circa assensum fidei nulla virtus naturalis acquisita moralis tendit, neque etiam moralis infusa.

D Secundo quia non minus integratur fides theologica in genere moris habitualis ex vtroque habitu, quam actualis componitur moraliter ex actu vtriusque potentiæ: sed idem Suar. numero 11. dicit actum credendi esse moraliter vnum, compositumque ex affectu & assensu: ergo idem de habituali fide est concedendum: Maior probatur quia sicut actus credendi honestus, & meritorius non est considerandus præcisè, vt consistit in solo assensu intellectus absque informatione honestatis formalis, quæ ab actu voluntatis proficiscitur, ita solus habitus intellectus non censetur complere rationem fidei theologicæ in genere moris, nisi quatenus coniungitur habitui volũtatis.

Tertio quia virtutes morales comitantur charitatem, quæ veluti regina omnium moralium virtutum satellitio stipatur: illaque veniente accedunt, & discedente recedunt: cum tamen vera fides habitualis maneat, & in fideli peccatore à Deo conseruetur informis: vt sect. 3. ostendimus: & nulla est ratio cur relicto habitu ex parte intellectus non maneat ex parte voluntatis, nam fidelis non sit intrinsecè potens ad eliciendum assensum modo illo magis connaturali per solum habitum intellectus, nisi ex parte voluntatis habitus piæ affectionis in peccatore fideli perseueret: vt bene notauit Coninc. disp. 13. citata dub. 6. numero 76. Quarto actus & habitus circa idem omnino obiectum versantes ad eandem speciem virtutis pertinere censentur: ergo sicut actus voluntatis & intellectus facit vnum actum moraliter integrum, idem de habitibus asserendum.

9. Dicendum ergo est hunc voluntatis habitum nullo modo esse virtutem moralem prout moralis à theologali distinguitur, sed esse fidê, theologicamque virtutem initiatiuè, ita enim nominauit hunc affectum Concil. Arausic. sæpè citatum, *Initium fidei*, quamuis separata à charitate informis maneat, & illũ perfectæ virtutis statum non participet, in quo fructus vitæ æternæ meritorios faciat. Vnde colliges eundem habitum voluntatis quoad primam productionẽ, intensionem, & deperditionem pari passu procedere cum habitu intellectuali ad assentiendum à Deo infuso, quare posito primo actu fidei à Deo infundi, & in peccatore posse intendi, & in maiori intensione esse posse in iusto, quam virtutes aliæ theologicæ, & morales infusæ, non tamen in minori: præterea non remitti, sed vel in totum amitti, vel in sua intensione conseruari. Denique per solum infidelitatis peccatum deperdi, quæ omnia de habitu intellectuali in hac quæstione in prioribus sectionibus comprobaui, & quia eædem rationes militant de habitu voluntatis, qui est habitualis inclinatio ad eliciendos fidei actus, & tota illa doctrina ad hunc locum transferenda est, non opus est vt singula cum legentis fastidio recantemus. Hoc vnum addo; ipsam etiam experientiam nos edocere peccatores Dei charitate destitutos, qui in materia omnium virtutum moralium, & earumdem exercitio difficultatem sentiunt, nihilominus se ad exercendos fidei actus verbi gratia ad diuina mysteria credenda faciles, & promptos experiri, quod non sine libero voluntatis motu exequuntur: immo multis contigit oblato periculo mortis pro Christi fide obeundæ, fidei amore & Dei gratia prouocatos vitam pro fidei confessione libenter offerre & ad veram pœnitentiam, ac dilectionem Dei super omnia per actus credendi facile exercitos sibi viam parare: hæc verò facilitas, & promptitudo voluntatis ad habitualem piæ affectionis inclinationem, quam diuinæ gratiæ inspiratio excitat, tanquam ad proprium & connaturale principium referri debet.

10. Quarta & vltima difficultas inquirit, an actus fidei possit vitiari. Affirmant Caiet. 2. 2. quęst. 5. artic. 2. Salas. 1. 2. tract. 7. disp. 3. sect. 12. in principio: idem multo probabilius iudicauit Medin. 1. 2. quæst. 56. artic. 3. & saltem ex circumstantia vel ab actu reflexo imperante prauum fieri posse actum fidei aliqui recentiores non dubitant: & hi authores se D. Augustini & Thom. patrocinio niti arbitrantur: Nam Augustin. de catechizand. rudib. cap. 17. ait aliquos ob commodum temporale fieri christianos, & ob hunc finem intrare in Ecclesiam & D. Thom. 1. 2. quæst. 56. artic. 3. ait nos posse virtutibus intellectualibus non bene vti, at fides virtus est intellectualis; ergo secundum D. Thom. fide male vti possumus: & consequenter fidem vitiari non repugnat. Item artic. 4. docuit fidem esse posse sine prudentia infusa, denique 2. 2. quæst. 47. artic. 13. ad 2. ait, *Fides in sui ratione non importat aliquam conformitatem ad appetitum rectorum operum, sed ratio fidei consistit in sola cognitione, sed prudentia importat ordinem ad appetitum rectum*: & hinc colligit prudentiam quamuis ignobilior sit fide, non posse manere sine virtutibus moralibus, & magis repugnare cum peccato, quam fidem. Deinde probant ratione: primo potest aliquis ante sufficientem fidei propositionem credere illius mysteria, sed tunc imprudenter credet: ergo vitiabitur fidei actus. Secundo si Deus alicui præciperet ne eliceret actum fidei, tunc fidelis peccaret contra præceptum Dei si eliceret talem actum. Tertio potest contingere casus in quo ille, qui actibus fidei occuparetur, se diuerteret ab attentione operis exerciti requisita: vt si audiret confessiones, vel cum sanitatis graui incommodo capitis dolorem cogitationis vehementia grauissimum causaret: in his euentis, & similibus ex circumstantia videtur actus fidei vitiari. Quarto per actum reflexum potest imperari actus fidei ob vanam gloriam vel alium finem malum? ergo tunc erit malus, participabit enim malitiam ab actu imperante reflexo qui malus est: Nihilominus tamen pars negatiua omnino vera est: vt sequenti conclusione constabit.

Quarta assertio. Actus fidei, neque ab intrinseco, & directè, neque ab extrinseco ex circumstantia vel ab actu reflexo imperante potest vitiari: ita Vasq. 1. 2. disput. 53. cap. 4. numero 26. item disput. 186. cap. 2. numero 17. Suar. de fide disput. 6. sect. 7. numero 12. & lib. 2. de grat. cap. 3. nu. 14. Turrian. de fide: tota disput. 33. Bannes 2. 2. quæst. 4. artic. 5. dub. 2. Coninc. de moralitat. act. supernatural. disp. 14. dub. 3. n. 23. & sequent. Becan. de fide cap. 8. quæst. 7. Probatur prima pars de actu fidei ab intrinseco, & directè imperante assensum fidei: Nam vt ex Conciliis & Patribus deduximus, affectus qui necessarius est ad imperandum fidei assensum, necessario procedit ex peculiari gratiæ excitantis auxilio: & supernaturalis est, Deusque illius causa principalis censetur, sed impossibile est Deum esse causam principalem affectus mali vel ad actum vitiosum voluntatem auxilio speciali gratiæ excitari: ergo impossibile 11.

possibile est affectum directè tendentem in assensum diuinæ fidei, illumque imperantem esse vitiosum. Dices, Concilia & Patres loqui de actu honesto & meritorio voluntatis, non de affectu quem voluntas ex sua malitia in prauum finé ordinat, vel loqui de primo actu credendi, non de aliis sequentibus, quia per illum homo ab impietate & infidelitate ad fidem & pietatem transit: sed hæc responsio est omnino falsa & manifestè contra menté Conciliorum, vt bene notant Vasq. 2. loco citatus & Turrian. dub. 1. quia Concilia loquuntur de affectu simpliciter & per se necessario ad credendum, hic vero non est quæcumque voluntas, sed talis volūtatis actus, qui in bonum dirigatur finem, quia ad illam requiritur spiritus sancti impulsus siue sit primus actus, siue alij subsequentes: Nam si alij nō essent ex gratia, B superuacaneus esset habitus ex parte voluntatis, & præterea actus naturalis simpliciter cū solo auxilio vniuersali de se posset imperare actū credendi, quare nihil cōcluderent Concilia cōtra Semipelagionos, quod probo: Nam sequentes assensus fidei post primum sunt veri actus fidei eiusdem speciei cum illo, & per se eamdem causam requirere debent, ergo si hi per affectū naturalé etiam vitiosum cū auxilio Dei vniuersali elici possunt, etiam primus de sua natura, & per se non plus requirit; Confirmatur, quia affectus voluntatis imperantis actū fidei, est dispositio intuitu cuius Deus concurrit per auxilium speciale, vel per C habitum cum intellectu ad assensum fidei diuinę: ergo talis affectus nequit esse malus: probatur consequentia: etenim habitus vel speciale auxilium Dei non subordinantur voluntati malæ ad hominis arbitrium, sed voluntati, cuius Deus est principalis causa & primus motor vt est autor gratiæ, & virtutis.

12. Rursus aliquis replicabit. Minister alicuius sacramenti verbi gratia baptismi vel Eucharistiæ potest ex mala voluntate & propter malum finé consecrare: item conferre, vel recipere sacramenta, sed hę sunt operationes supernaturales ad quas Deus specialiter concurrit, vt principalis causa & auctor legis gratiæ: ergo etiam poterit concurrere cum intellectu imperato à mala volūtate, & ob prauum finem ad credendum, sed contra: quia veritas D sacramenti non pendet ex bona vel mala voluntate ministri, dummodo intentioné habeat faciendi quod facit Ecclesia, & rite applicet materiam & formam: & ratio est, quia veritas sacramenti & eius effectus non datur ei cui à ministro cōfertur ex dispositione ministri, vel per modum retributionis promissę illius bonę voluntati, sed ex pacto & institutione Dei statuentis concurrere posita materia, & forma eiusdem sacramenti, vt in rectè disposito non ponenti obicem effectus gratię cōsequatur ad quod nullum est impedimentū praua ministri voluntas, nisi ad receptioné in ipso quia qui obicem ponit, sacramenti effectu defraudatur ex praua sui dispositione. At secus accidit in assensu fidei supernaturali, qui pendet ex libero dispositionis effectu cuiuslibet credétis, qui affectus sic vt peculiare gratię auxilium per se requirit, vt ostendimus ex Conciliis, & Patribus, ita ex natura rei, & ex ordinaria lege dispositio est necessario præcedens assensum fidei supernaturalem. Quod non obscurè significauit Christus Dominus Ioan. 5. cum Pharisæis dixit. *Quomodo potestis credere qui gloriam ab inuicem accipitis?* in quibus verbis ostenditur ad credendum voluntariam dispositionem ex gratia Dei omnino prærequiri, vt Conrad. Tolet. in hunc locum annot. 38. aduertit his verbis, *Vt voluntatis actus, ipsius inquam, electio sit ad fidem necessaria, quam nec ipsa voluntas habet sine auxilio gratiæ.* Vnde sequitur, quod directa voluntas imperans assensum fidei non possit esse praua; At in Ministro sacramenti cum voluntas conferendi, vel recipiendi illud non necessario sit ex gratia Dei, neque sit dispositio necessaria ad veritatem, seu effectum sacramenti: ideo malam esse non repugnat.

Hinc iam ostenditur secunda pars assertionis, quod neque à circumstantia, neque ab actu 13.
reflexo imperante vitietur: Nam actus etiam ex circumstantia malus & peccaminosus esse non potest ex gratiæ auxilio, & à Deo principaliter intentus: sed vt probatum est, effectus disponens voluntatem ad imperandum assensum fidei semper est ex gratia & à Deo principaliter intētus: ergo actus qui imperat actum credendi, non potest vitiari ex circumstantia; non enim imperari potest à voluntate peccaminosa, quia alioqui certum non esset, actum credendi, necessario & per se pendere à bono affectu, si aliquando à voluntate, quæ est peccatum ex circumstantia imperaretur. De actu vero reflexo imperante idem facile ostenditur in eorū sententia qui negant posse actum bonum alicuius virtutis de obiecto honesto imperari ab affectu prauo finis inhonesti: pro qua sententia Turrian. dub. 3. refert Capreol. Ocham. Gabriel. Ferrar. Richard. Conrad. & Azor. quæ sententia est omnino vera, si intelligatur, quod actus voluntatis circa bonum honestum eligatur propter prauum finem, & ex mali finis intentione electio boni honesti à voluntate procedat: Nam talis electio medij quantumuis ex se boni intrinsecè, & ex obiecto suo, est absolutè mala; & nullo modo bona quia malum ex quocumque defectu bonū non nisi ex integra causa proficiscitur: cum ergo electio tendat non solum in obiectum secundùm se & propter se honestum, sed vt medium est assequutioné mali finis, ad electio absolutè & simpliciter est mala: & ita tenent Vasq. 1. 2. disp. 68. in princ. Salas. tract. 7. disp. 3. sect. 11. n. 150. Cumel. 1. 2. q. 18. art. 6. conclus. 2. & 3. post alios, quare ob rationem supra adductam iam talis electio nequit inseruire ad determinandum intellectum ad assensum fidei quia est intrinsecè mala; quia tamen alij causam sic formant, vt duo actus simul sint in volūtate & vnusquisque sit propter suum obiectum per se volitum, & ille qui est propter obiectum de se bonum imperetur ab eo qui tendit in obiectum malum, adhuc in hoc euentu ostendo non posse voluntatem credendi vitiari ex relatione actus mali reflexi imperantis actum de se bonum, & propter bonum finem intrinsecum, verbi gratia, si quis velit credere propter honestatem huius actus cre-

dendi, & simul habeat aliam voluntatem A saltem concomitantem, vel imperantem, qua temporale commodum per credendi actum procuret, quod non repugnare admittit Suar. de fide loco citato & 1.2. tract. 3. disp. 8. sect. 1. à numero 13. etiam hoc casu admisso non vitiabitur voluntas credendi: Primo, quia vt bene docet D. Thom. 1.2. quæst. 18. artic. 6. Vasq. ibidem disp. 51. cap. 5. quos sequitur Coninc. de moralitat. act. superna. disput. 3. dub. 10. actus voluntatis internus, qui tendit præcisè in aliquod obiectum propter proprium ipsius bonum, nullam accipit bonitatem vel malitiam ab actu imperante, quia ille actus reflexus non est forma tribuens illi bonitatem seu malitiam, quemadmodum actus internus voluntatis illam communicat actui externo: in hoc enim distinguitur actus exter- B nus ab interno voluntatis, quod externus moraliter informatur ab interno: at internus actus voluntatis formaliter & in se habet suam moralitatem, quam extrinsecum alterius imperium seu concomitantia non immutat, quare affectus credendi suam retinebit bonitatem ab alterius actus contagione immunem. Secundo quia in hoc euentu actus credendi ex affectu volũtatis procedit, imperante illum propter suam honestatem: vnde ab illo affectu bono informatur & accipit suam bonitatem moralem formaliter: rursus affectus voluntatis imperat propter se actũ credendi, qui obiectiuam & formalẽ naturaliter bonitatem habet, & ideo intrinsecam, & formalem bonitatem moralẽ consequitur. Vnde actus refle- C ctus seu concomitans solum respicit tanquam materiam circa quam seu vt obiectum ipsum assensum non tanquam effectum illius à quo denominationem boni, vel mali accipiat, quare non immutat bonitatem moralem, quam à sua propria forma mutuatur.

13. Ad rationes in oppositum, in primis ad testimon. D. Augustin. Dico illum se satis explicasse cap. 5. antecedenti in nostræ assertionis fauorem: vbi ait, *Rarissimè quippe accidit immo vero numquam vt quis veniat volens fieri Christianus, qui non sit aliquo Dei timore perculsus: si enim aliquod commodum expectando ab hominibus incommodum deuitando, quorum offensionem, aut inimicitias reformidat, vult fieri Christianus: non fieri vult potius quam fingere: fides enim non res est saluandi corporis, sed creden-* D *tis animi*, quare satis ostendit illam non veram seu mentitam fore fidem, quæ ex affectu temporalis lucri nasceretur, quare in cap. 17. solum voluit August. aliquos simulare se Christianos ob cõmodum temporale. Ad D. Thom. respondeo illum in primo loco expresse actum fidei excipere ab illis virtutibus intellectualibus, quibus male vti possumus. Ad 2. locum respondeo cum Vasq. 1.2. disput. 53. in fin. S. Thom. dixisse fidem posse esse sine prudentia infusa, non quia fides vitiari possit, vel à mala voluntate imperari, sed quia per se infundi, & esse potest sine prudentia & aliis virtutibus infusis. Ad 3. locum dico cum eodem Vasq. 1.2. disp. 186. cap. 2. non admittere sanctum doctorem fidem ab effectu malo oriri posse, sed illã in hoc à prudentia distinguere, quod prudentia habet connexionẽ cum appetitu recto; quia illius propriũ est dirigere voluntatem in bonis aliarũ virtutum operationibus, ideoque requirit voluntatẽ erga omnes bene dispositam: fides vero solẽ per se intendit primæ veritati adhærere, neque habet necessariam connexionem cum appetitu recto, quia informis infundi potest & cõseruari vt dixi q. 3. sect. 3.

Ad primam rationem negandum est antece- 14. dens, vt patet ex dictis de euidentia credibilitatis necessaria ad fidem, quæst. 1. sect. 7. & de iudicio practico antecedente affectum piæ affectionis in hac q. sect. 8. Ad 2. Resp. actum fidei nunquam secundum se posse à Deo prohiberi, aut illicitum reddi, sicut neque actum infidelitatis licitum fieri: sed ad summũ poterit hic & nunc ex aliqua causa accidentaria, & ratione alicuius adiuncti, illicitum esse ad aliqua obiecta verbi gratia certa fidei mysteria, cogitationem applicare, quę ex vehementi apprehensione lædere sanitatem soleat: vel quia volens eos actus fidei exercere, hoc exercitio impediretur, ne aliud opus sibi ex præcepto præscriptũ exequeretur: verbi gratia audiendi confessiones, prædicandi, & studendi, in quibus euentis non est actus fidei per se prohibitus, sed illa applicatio cogitationis cõtra charitatem vel obedientiam: vnde quando homo aduertit ad circumstantiam, quæ peccaminosum reddit exercitium actuum fidei, nunquam sane veros actus fidei eliciet, quia nõ determinabitur voluntas ad actum honestum, & ex gratia Dei elicitum: bona enim, & honesta voluntas, ad quam Dei gratia mouet, non determinatur ad operationem malam contra præceptum obedientiæ, aut charitatis: ita respondet Coninc. n. 26. cum Vasq. vbi alia huius rei exempla adducit, quę quia non sunt omnino similia, & aditũ instantiis potius aperiunt, quam intercludunt, non oportet illa adiungere. Ad 3. patet responsio ex dictis: solum adderationem, cur actus fidei per se, & ex se prohiberi non potest à Deo, sicut neque actus charitatis, nimirum, quia actus fidei nos facit Dei veritati inhærere immediatè, sicut, & actus dilectionis, Dei bonitati nos iungit, vnde omissio horum actuum per se sumptorũ, & ratione sui, nunquam repræsentari potest Deo honesta, & expetibilis, aut conueniens homini viatori, qui in bonorũ actuum exercitio suam habet felicitatem supernaturalem, & per hos ad ęternam beatitatẽ ab eodem Deo dirigitur. Ad 4. patet responsio ex probatione secundæ partis nostræ assertionis. Primo quia actus reflexus malus non potest imperare voluntatem pię affectionis, dirigendo illã in malum finem, tanquam mediũ, quod propter ipsum finem eligatur: Nam in eo casu iste affectus esset malus accepta malitia à fine propter quem eligitur: cum tamen affectus, qui ex gratia Dei prouenit malus esse nequeat. Secundo quia si supponamus voluntatem imperare assensum fidei propter suam honestatem sine relatione intrinseca ad alterum finem malum, tunc non vitiabitur ex actu reflexo concomitante, vel imperante actum credendi: illumque extrinsecè in finem malum referente, vt dictum est: cum Vasq. Turrian. & Coninc. citatis.

Quid

Quid sit Ecclesia, quæ eius auctoritas & causalitas ad fidem diuinam.

QVÆSTIO IIII.

1. HVic quæstioni occasionem multi textus dedere, quibus Romana Ecclesia omnium mater, & caput perhibetur cap. firmiter, & cap. damnamus de summa Trinitat. & cap. fideli eod. tit. in 6. & quia præter antiquos, qui de hac materia egregiè scripserunt, Canonistas ad citata capita & in cap. Ecclesia de consecrat. dist. 1. theologos in 3. dist. 24. & 25. & cum D. Thom. 2.2. q. 1. præsertim art. 10. de hoc speciali titulo nimirum de Ecclesia, eiusque auctoritate, & potestate multi recentiores luculentas addidere lucubrationes, partim in controuersiis, vt Bellarmin. tom. 2. lib. 3. & 4. Staplatonus tom. 1. per plures libros Francisc. Turrian. contra Anton. Sadeelem. Grethierus pro Bellarmin. tom. 2. lib. 4. c. 4. Bosius, Pighius, Driedo, & alij: partim scholastico more, vt Turrecrem. in sum. lib. 1. Bannes & Aragon. 2.2. q. 1. art. 10. Valent. tom. 3. disp. 1. q. prima, p. 7. & lib. 6. de Analysi fidei Suar. de fide disp. 9. & seq. Turrian. disp. 14. Becanus cap. 5. Salmeron tom. 1. in epistol. Pauli 3. p. lib. 1. disp. 1. apud quos plures alios relatos reperies, & præterea quia inter catholicos paucæ sunt difficultates, de Ecclesiæ auctoritate & causalitate; in rebus fidei proponendis, superuacaneum duco de hac materia luce meridiana clariori, cum hæreticis disputare, cum eorum nonnulli iam Ecclesiam visibilem negare non audeant: vt testatur Becanus citatus conclus. 5. referens Caluinum & Melanchthon: quamobrē veritates catholicas & difficultates theologicas, si quæ sunt in hac materia breui percurram; illis etiam relictis, quæ ad sextam commentationem, & disputationem de causa efficiente diuini, & humani iuris in genere pertinebūt: hic enim solum attingam dubia, quæ ad hoc speciale ius diuinum nempè de fide credendum videntur spectare: totam ergo hanc doctrinam quatuor sect. comprehendam: in prima dicam, quid sit Ecclesia, & quæ sint illius prærogatiuæ: in secunda quando incepit, & quamdiu durabit: in tertia quæ sit eius auctoritas in rebus fidei proponendis: in quarta quam necessaria sit eius propositio, & aliqua fides humana diuinam antecedens, item quam habeat Ecclesia causalitatem in propositione credendorum, & an aliquomodo fides in auctoritatem Ecclesiæ resoluatur.

Quid sit Ecclesia, & quæ sint eius prærogatiuæ.

SECTIO I.

1. SExdecim huius vocabuli *Ecclesia* acceptiones numerat Turrecrem, in summa lib. 1. c. 2. quarum plures coincidunt & ex iis, quę in bonam partem referuntur omnes ad duas reduci possunt. Prima est pro loco sacro, in quem homines orandi causa conueniunt, A Iudith. 6. n. 21. *Intra Ecclesiam orauerunt* 1. Corint. 11. n. 8. *Conuenientibus vobis in Ecclesiam*: & sæpissimè in sacra pagina. Secundo pro fidelium congregatione; quæ quia nunc in laxiori, nunc in strictiori significatu vsurpatur, aliquando pro triumphante accipitur, quæ est illa gloriosa non habens maculam, neque rugam de qua loquitur Paul. ad Ephes. 5. n. 27. vt exponit Augustin. lib. 4. cap. 7. contra duas epistol. Pelag. D. Hieronym. in cap. 13. Ierem. & D. Thom. 3. p. quęst. 8. art. 3. illaque Hierusalem sancta, regnum cælorum: & regnum Dei, de quo auferenda sunt omnia scandala; nihil enim coinquinatum patitur, aliquando pro militante, quæ super Petrum primam post Christum petram ædificata est, *& quæ est Ecclesia Dei viui columna & firmamentum veritatis*: vt docet Apostolus 1. ad Timoth. 3. n. 13. & 15. nunc pro solo clericorum conuentu accipitur: nunc prout etiam sæculares complectitur: aliquando pro solis Ecclesiæ maioribus, quandoque pro minoribus. Itaque illa omnis diuersitas accipiendi hoc vocabulum semper aliquem Angelorum, vel hominum fidelium conuentum significat; nos verò de illa acceptione magis communi loquemur, in qua pro fidelium cœtu in via commorantium sumitur: duo tamen hic notanda: primum aduertit Canus lib. 4. de locis. cap. 2. vt quamuis in veteri testamento Ecclesia etiam infidelium conuentum significet; vt Psalm. 25. *Odiui Ecclesiam malignantium*: tamen in testamento nouo non nisi de fidelium congregatione proferatur. Secundum notauit Salmeron citatus, idem hæbraicum nomen sine discrimine à septuaginta interpretibus nunc synagogam, nunc Ecclesiam verti. Verum nomen Ecclesiæ ab Apostolis Christianorum Congregationi peculiariter fuisse accommodatum cum Iudæorum cætus synagogæ nomen retinuerit. Causam reddidit D. August. Psal. 81. colum. 1. his verbis, *Nostram vero Apostoli nunquam synagogam dixerunt, sed semper Ecclesiam, siue discernendi causa, siue quod inter congregationem, vnde synagoga, & conuocationem vnde Ecclesia nomen accepit, distet aliquid, quod scilicet congregari & pecora solent, atque ipsa propriè, quorum & greges propriè dicimus: conuocari autem magis est vtentium ratione sicut sunt homines*, quod repetit August. in inchoata epistol. ad Romanos, quare D. August. ex D. Isidor. lib. 8. Etymolog. & aliis, Ecclesia iuxta græci nominis Etymologiam conuocationem significat, fortasse etiam hoc nomen Apostolis placuit quod Christianos à diuina vocatione velint denominare: sæpè enim à Diuo Paulo vocati nuncupantur: vnde fidelium multitudo conuocationis nomenclationem accepit.

In hac ergo significatione dari Ecclesiam scripturæ sacræ testantur: Concilia & Symbola profitentur: illam gloss. ordinar. 1. ad Timot. 3. ita describit. *Ecclesia est conuocatio multorum ad vnum Dei cultum.* In qua descriptione duo attinguntur, quæ hoc morale seu mysticum corpus construunt, nempè personarum multitudo, quæ se habet veluti materia, item fides & cultus eiusdem verè 2.

veri Dei, quæ fides est ad instar formæ hu- A iusmodi corpus animantis. Verum quia in determinatione personarum, ex quibus Ecclesiæ corpus coalescit, hæc descriptio deficit, & præterea quia non satis declaratur qualis fides, cultusque Dei pro huius corporis forma assignetur; aliam proponam in qua clarius hæc distinguantur, & ex qua tam hæreticorum errores, quàm minus probabiles catholicorum de hac re opiniones excludantur: quare relictis aliis definitionibus, quas tradunt Turrecrem. Canus, Simanc. de Ecclesia, Valent. quæstione illa 1. citata punct. 7. Salmeron. Bannes & Aragon. supra citati, illam à Bellarmin. tom. 2. lib. 3. cap. 2. traditam, omnium aptissimam puta. Ecclesia cœtus est hominum eiusdem Christianæ fidei professione, & eorumdem sacramentorum B communione colligatus sub legitimorum pastorum regimine, præcipuè vnius Christi in Terris Vicarij Romani Pontificis: dicitur *cœtus*, quia Ecclesiæ nomen, vt cum grammaticis loquar, collectiuum est, & in vna tantum persona non continetur: additur *hominum*, vt congregatio Angelorum ab Ecclesia, de qua nobis sermo est, excludatur: Nam quamuis à multis patribus Ecclesia in latitudine accipiatur, prout ex Angelis & hominibus coalescit, qui legi possunt apud Suar. tom. 1. disput. 23. sect. 1. & Blasium Viegas in Apocalyp. comment. 1. sect. 9. eo quod tam homines, quàm Angeli sub vno Christi capite, in æternam felicitatem ordi- C nati, in eodem quasi senatu in Cælesti patria consessuri vnum corpus efficiant, ne plura corpora vni capiti monstrosa difformitate aptentur: Nihilominus secundùm magis communem sanctorum Conciliorum, patrum, & theologorum vsurpationem, hominum tantum conuocationem denotat & de hac eiusque prærogatiuis disputant. De hac loquitur cap. firmiter ex Lateranensi Concilio & cap. damnamus de summa Trinitat. item ex Nicolao 1. in cap. Ecclesia de consecrat. dist. 1. August. in Enchirid. c. 56. Theophylact. & Chrysostom. in 1. cap. ad Ephes. vbi D. Paulus ad Ephes. 1. numero penult. de Christo ait, *Ipsum dedit caput super omnem Ecclesiam*, D qui locus nostræ definitioni non obstat, immo fauet. Primo quia plerumque interpretes locum declarant de humana Ecclesia, quæ vna est vniuersalis, & in partiales eiusdem vniuersalis congregationes subdiuiditur: & ita dicimus, vnam esse Ecclesiam, Olisiponensem, alteram Parisiensem, Toletanam, Bracharensem, & similes; super quas omnes Christus dicitur caput constitutum. Secundo quia vt notat Iustinian. à D. Hieronymo Chrysostom. Theophylact. & omnibus ferè græcis aliter legitur ille locus, qui ad verbum latinè sic redditur, *Ipsum dedit super omnia Ecclesiæ*, quod ad Christi potestatem, & excellentiam spectat, qua omnibus suæ Ecclesiæ bonis, & donis præsit, ac prosit. Tertio quia retenta vulgari lectione, si cum D. Augustin. in Enchirid. & cum aliis interpretemur locum de Ecclesia tam triumphante, quàm militante, vtriusque enim caput est Christus, nobis fauet Apostolus, si quidem iam diuisit duas Ecclesias, quarum Christus caput esset, nempè Angelicam & humanam, seu triumphantem, ac militantem, nobis vero sermo est de hac secunda, neque incommodum est, quod duarum Ecclesiarum vnum sit caput, sicut nullum est vnum esse diuersorum regnorum regem, & quamuis tandem aliquando vna totalis Ecclesia triumphans sit regnatura in cælis, quamdiu tamen hæc in terris militat, & per fidem ambulat, sacramentorumque participatione cum illa non communicat, ab illa distinguitur: & in genere militantis, Ecclesia dicitur vniuersalis, cui caput est summus Pontifex Christi Vicarius, cum tamen caput non sit Ecclesiæ triumphantis.

Per verbum *eiusdem fidei* excluduntur hæ- 5. retici: Nam quamuis aliqui existimarint, illos adhuc intra Ecclesiæ Ouile contineri, vt tenet Caietan. de auctoritate papæ cap. 22. & 27. & opusc. 2. cap. 25. Alphonsus à Castro lib. 2. de iusta hæret. punit. cap. 24. vera tamen sententia eos excludit ab Ecclesia: ita tenet Bellarmin. lib. 3. c. 4. Valent. puncto illo 7. §. 14. vers. *Heretici* autem: Suar. de fide disp. 9. sect. 1. Turrian. disp. 14. dub. 1. §. *Sed dicendum*: Palud. lib. de potest. Eccles. Anton. 3. p. tit. 22. §. 3. Turrecrem. in sum. lib. 1. cap. 6. Victor. de potest. Eccles. initio numeri 6. Cano. lib. 4. cap. 2. Syluest. verbo Papa; Sot. in 4. dist. 2. 2. quæst. 2. art. 2. Azor. tom. 2. lib. 5. cap. 20. quæst. 3. cum D. Thom. 3. par. quæst. 8. artic. 3. item theologis communiter 2. 2. quæst. 1. artic. 10. probatur primo quia hæretici dicuntur exiisse à Catholicis, vt constat ex epistol. 1. Ioann. 2. numero 19. *Ex nobis prodierunt*, seu vt legit August. & Cyprianus *exierunt*: id est ab Ecclesia, vt cum his & aliis patribus interpretatur Lorin. ad hunc locum item D. Paul. 1. Corint. 5. de his ait, *quid mihi de ijs, qui foris sunt*. Secundo quia in Concil. Nicæn. cap. 18. & 19. dicitur hæreticos posse recipi in Ecclesia: ergo extra illam erant. Tertio quia hæc est sententia Patrum Irenæi, Tertullian. Cypriani, Hieronymi, Augustin. & aliorum quos apud recentiores citatos reperies. Quarto quia hæretici neque viuunt vitam charitatis, neque fidei, vnde nulla ratione dici possunt membra viua Ecclesiæ, sed præcisa: vnde à sancto Iuda dicuntur arbores eradicatæ bis mortuæ. Dices hinc sequi hæreticum occultum, qui se Christianum simulat ob aliquod temporale bonum, esse extra Ecclesiam, quia hic, neque viuit per charitatem, neque per veram fidem: vnde nullo modo vitam spiritualem à Christo participat: ergo neque modo mortuum Christi membrum censetur, sed à toto Ecclesiæ corpore seiunctum: ita tuetur Turrecrem. lib. 4. sum. p. 1. cap. 20. versic. *Secundo sequitur*, Suar. citata sect. 1. numero 25. Turrian. vbi supra, versic. *De hæreticis verò*: Negamus tamen sequelam, & asserimus hæreticos occultos, & ab Ecclesia toleratos, qui in externa Dei professione, & sacramentorum communione cum veris Christianis communicant intra Ecclesiam esse, & illius membra reputarij

tari; neque ad hoc necessaria est interior, & vera fides, quæ forma sit vere existens in omnibus membris, quæ ad hoc politicum, & morale corpus spectant, sed satis est quod in toto corpore vera fides non deficiat, & quod in omnibus membris externa professio, & sacramentorum communicatio appareat, vt in vno corpore vniri existimentur. Ita tenet Vualden. Petrus Sotus, Hosius, Canus, Driedo, quos refert & sequitur Bellarmin. lib. 3. citato cap. 10. Valent. vbi supra.

4. Probatur primo quia ita loquuntur Patres, Nempè Origen. homil. 21. in Iosue. August. lib. 1. de Ciuitat. Dei cap. 35. & tract. 3. in epistol. Ioann. Gregor. lib. 13. moral. cap. 4. & alij relati à recentioribus citatis, præsertim Bellarmino. Secundo quia id deducitur ex cap. ait Cælestinus & cap. audimus 24. quæstione prima ad illa verba, *Ex quo cœpi talia prædicare*, iuxta gloss. in verbo *sui autem*, & verbo veris, quamdiu enim malus pastor occultum habet hæresis venenum, & ab Ecclesia toleratur veram habet iurisdictionem, quæ in parte à corpore separata esse nequit: & concinit gloss. in cap. Iulianus 11. quæstione prima & Gratianus 3. quæst. 7. §. vltimo in fine: & hinc sumitur optima ratio pro hac parte. In occulto hæretico, aut schismatico plena est Ecclesiæ iurisdictio, sed in eo qui extra Ecclesiam est nulla est auctoritas, vel iurisdictio in membra huius corporis, quod est Ecclesia: ergo occultus hæreticus, & schismaticus est intra Ecclesiam: maior patet ex iure & Glossa citatis, & docet Cælestinus in epistol. ad Clerum Constantinopolit. & in altera ad Ioann. Antiochenum, quæ habentur in Concilio Ephesino cap. 18. & 19. referunturque à Nicolao I. in epistola ad Michaelem: Minorem probant Cyprian. lib. 1. epist. 6. & lib. 2. epist. 1. Ambros. lib. 1. de pœnit. cap. 2. Hieronym. in Dial. contra Lucifer. Optatus lib. 1. contra Parmen. Augustin. in Enchirid. cap. 65. & confirmatur: eadem ratio quia excommunicatus occultus potest excommunicare, & alios iurisdictionis actus exercere, vt tenent Richard. in 4. dist. 18. artic. 2. quæst. 1. Palud. quæst. 2. artic 3. Sotus distinct. 2. 2. quæst. 2. artic. 1. Nauarr. in summ. cap. 27. numero 21. Couarr. in cap. alma mater 1. p. §. 11. numero 4. & alij communiter; deducique solet ex l. Barbaras ff. de officio prætoris, quam ad forum Ecclesiasticum accomodat Gratian. in cap. infamis 3. quæst. 7. vult enim respublica ministrum habentem occultos deffectus tolerare & in sua iurisdictione conseruare: ne si postea pateant & actus ab eo exerciti putentur nulli, in republica perturbatio, & litigiorum repullulatio excitetur: ergo etiam occultus hæreticus eamdem retinet iurisdictionem. Concludendum igitur, satis esse externam fidei professionem, quæ in visibilis Ecclesiæ membris conspicitur, vt ea intra Ecclesiam esse censeantur: Nam vt loquar cum D. Augustin. tract. 3. in epistol. Ioann. de hæreticis & schismaticis occultis sermocinante. *Qui intus sunt certe sunt in corpore Domini nostri Iesu Christi, quando adhuc curatur corpus* A *sius; & sanitas perfecta non erit, nisi in resurrectione mortuorum: sic sunt in corpore Christi quomodo humores mali: quando curantur, tunc Ecclesia releuatur.*

Hinc colliges primo quando Augustin. vel alij patres docent hæreticos non pertinere ad Ecclesiam non loqui de occultis, sed de publicis: vel si de occultis sermocinantur, intelligendi sunt, quod nec merito, nec interna veræ fidei vnione ad Ecclesiam spectare dicantur, licet externa professione, & numero cum membris Ecclesiæ computentur: quod declarauit Augustin. de Gestis cum Emerito cap. 1. de quo cum dixisset Augustin. *Illo autem in peruersitate hæretica quamuis intra Ecclesiam Catholicam diutius remorante*, inferius addit. *Quidam adhuc corde positi in parte Donati præsentiam nobis exhibent corporalem, siue viri, siue fœmina; carne intus, spiritu foris.* Itaque non impedit quod in ordine ad visibilem Ecclesiam intus sint, qui spiritu & clara per fidem vnione foris esse existimentur: Colliges 2. vt quis censeatur esse in Ecclesia, non oportere, vt reuera sit baptizatus & internum habeat characterem: Nam si quis dicat se esse baptizatum, siue quia ille verè ita credat, siue quia alij id sibi persuadeant, & accedat ad cœtum fidelium exteriusque fidem christianam profiteatur, intra Ecclesiam esse dicetur. Nam Innocent. 3. cap. Apostolicam de præsbytero non baptizato iudicauit præsbyterum non baptizatum vere fuisse in Ecclesia, & iussit pro eius anima sa- C crificium offerri, & vt narrat historia Ecclesiast. lib. 7. cap. 8. Dionysius Alexandrinus simile iudicium fecit de alio non baptizato videlicet intra Ecclesiam fuisse: ita tenet Bellarmin. illo cap. 10. cum Driedo lib. 4. de script. Eccles. cap. 2. par. 2. Colliges 3. quod de hæreticis occultis diximus de schismaticis & excommunicatis occultis à fortiori dicendum; de his verò publicè notis & declaratis quid dicendum ex aliis particulis definitionis constabit. 5.

Sequitur altera particula, *eorumdem sacramentorum communione*, de qua in primis dubitari potest an excludat cathecumenos fideles, qui auditis sufficienter fidei mysteriis, assensum præbuerunt, & in actum fidei prodierunt, per quam iam in externa professione, quamuis sine baptismi solemnitate cum D cæteris catholicis communicant, At cum adhuc non communicent in sacramentorum susceptione, per hanc partem definitionis videntur excludi. Hos igitur non pertinere ad Ecclesiam, neque illius membra esse tenet Turrecrem lib. 1. summæ cap. 8. ad 8. Canus 4. de Locis cap. 2. & cap. vltim. ad 12. Bellarmin. lib. 3. cap. 3. Valent. puncto illo 7. §. 14. item lib. 6. Analis. cap. 2. numero 3. Azor. tom. 2. lib. 5. cap. 20. quæst. 5. & probant primo ex Concilio Trident. sessio. 14. cap. 2. vbi dicitur Ecclesiam in neminem iudicium exercere qui prius in ipsam per baptismi ianuam non fuerit ingressus. Secundo ex Florent. in decreto Eugenij vbi Eugenius 4. ait, quod per baptismum membra Christi ac de corpore efficimur Ecclesiæ: 6.

& hoc modo loquuntur alij patres. Tertio A quia Ecclesia est visibilis vnde illius membra participare debent sacramento visibili, quod Ianua dicitur, quia per illud ad Ecclesiam patet ingressus. Quarto quia aliqui patres distinguunt non baptizatos à membris Ecclesiæ, & cathecumenos à fidelibus. Nazian. Chrysost. Cyrill. Tertullian, & Augustin. quos citat Bellarmin. mihi tamen magis placet sententia, quæ catechumenos ab Ecclesia non omnino excludit; immo tali modo in Ecclesia esse dicit, vt simpliciter verum sit illos in Ecclesia saluari; ita tenent Alphonsus à Castro de iusta hæret. punit. cap. 1. Suar. de fide disput. 9. sect. 1. numero 18. Turrian. disput. citata 14. dub. 1. Bannes 2. 2. quæst. 1. B arti. 10. in responsione ad 6. probatur primo ex cap. firmiter de summa Trinitat. ibi, *Vna est fidelium vniuersalis Ecclesia, extra quam nullus omnino saluatur*: & idem docent Cyprianus de vnitate Ecclesiæ Augustin. lib. 5. de baptismo cap. vltimo Hieronym. de tribus Hypost. sed catechumenus fidelis, & contritus moriens ante baptismum saluatur: vt contigit Valentino de quo Ambros. in orat. de obitu Valentini: ergo saluatur, vt membrum Christianæ Ecclesiæ: respondet Cano catechumenos posse saluari, quia etiam si non sint de Ecclesia Christiana, sunt tamen de Ecclesia quę comprehendit omnes fideles ab initio vsque ad finem mundi, sed hæc responsio falsum supponit, nempè post Christi aduentum, esse aliam Ecclesiam, quæ Christiana non sit: si ergo catechumenus non est de Ecclesia Christiana, sane de nulla vera Ecclesia esse censetur, quia hoc tempore nulla alia vera est: & de Christiana loquitur text. in eo capite extra quam nullus dicitur saluari. Rursus respondet Bellarmin. & alij extra Ecclesiam re, & voto seu desiderio nullum saluari, & ita interpretatur textum: vnde quamuis catechumenus re sit extra Ecclesiam, voto & desiderio est in Ecclesia, sed contra quia simpliciter verum est catechumenum intra Ecclesiam existentem aliquo modo saluari: ergo non est dicendum quod non sit aliquomodo membrum Ecclesiæ, si enim tali modo esse in Ecclesia sufficit ad salutem, & nullus salutem obtinet extra illam, D vere vt illius membrum saluatur.

7. Secundo item ostendo ex cap. veniens de presbytero non baptizato, vbi sic ait, Innocentius 3. *Cum quis non solum per sacramentum fidei, sed per fidem etiam sacramenti efficiatur proculdubio membrum Christi, &c.* ergo quamuis catechumenus non sit reuera membrum natum, est tamen membrum conceptum, ad quod notandum est, duplicem esse natiuitatem, vnam externam, qua filius procedit ex vtero matris; alteram internam, quæ est animatio fœtus: de hac Christi natiuitate Matth. 1. antequam ille in mundo nasceretur dixit Angelus, *Quod enim in ea natum est*: vnde etiamsi filius natus non sit simpliciter in hac interna natiuitate, tamen natus dicitur secundùm quid, & aliquomodo ad rempublicam pertinere putatur: vnde iam sic nato libertas concedi potest iuxta l. 14. cum inter concord. de fidei commissar. liberat. & l. 7. qui in vtero ff. de statu homin. dicatur. *Qui in vtero est, perinde ac si in rebus humanis esset, custoditur*: vbi Glossa ait, *quamuis sit in ventre filius tamen non habetur pro nato*, videlicet simpliciter natiuitate propriissima: similiter ergo catechumenus iam filius conceptus Ecclesiæ est, & aliquomodo reipublicæ Christianæ pars in Ecclesiæ vestibulo est, & in porticu huius diuini palatij: & sicut vestibulum & porticus ad domum & palatium spectat, ita & cathecumenus ad Ecclesiam. Tertio quia ita apertè patres docent: Augustin. tract. 4. in Ioann. *Futuri erant aliqui in Ecclesia exclusionis gratia catechumeni*, & quamuis ibi eos à fidelibus distinguere videatur, intelligendus est de fidelibus Ecclesiæ simpliciter natis, non quod neget esse membra Ecclesiæ & filios conceptos: idem dicit lib. 4. de baptismo cap. 21. Dein Dionys. de Ecclesiast. Hierarch. ad finem cap. 6. distinguens diuersos Ecclesiæ gradus, suum in ea catechumenis locum dedit. Tandem quia ex D. Thom. 2. 2. quæstione prima artic. 9. ad 3. distingui debent tres hominum ordines, quos ad Ecclesiam pertinere dicit, vnus est eorum, qui sunt in Ecclesia numero & merito, & hos dicimus esse baptizatos & iustos: alius eorum qui sunt numero & non merito, & hos ait D. Thom. pertinere ad Ecclesiam etiam si fidem formatam non habeant: ergo, C tertius eorum est, qui merito, & non numero in ea sunt, quales sunt catechumeni, qui iam credunt, & ad minimum fidem habent, cui, si gratiæ forma accedat, iustificantur etiam ante baptismum, sed præstantiori modo sunt in Ecclesia, qui sunt merito, quam qui sunt numero: ergo si qui solo numero sunt in Ecclesia, dicantur illius membra, à fortiori qui merito in ea esse censentur, siue per solam fidem, siue per fidem, & gratiam in Ecclesia esse debent, ne extra Ecclesiam saluari dicantur.

Vnde ad primum in oppositum; Dico catechumenos esse sub potestate Ecclesiæ, & iurisdictione directiua, non coactiua, de qua intelligendus est locus Tridentini: etenim sub Ecclesiæ tutela, regimine, & cura sunt catechumeni, qui se Ecclesiæ erudiendos tradiderunt, & credunt iam fidei mysteria, de quibus erudiuntur: intersunt diuinis officiis, quatenus ab Ecclesia permittitur: quod vero vim in eos coactiuam non exerceat, ideo est, quia receptio fidei est voluntaria, vt dixi quæst. 3. sect. penultima, hæc tamen catechumeni libertas, & coactiua Ecclesiæ immunitas non tollit, quominus sit in Ecclesia, & aliquomodo illius membrum; sicut etiam non facit esse membra Ecclesiæ hæreticos notorios, & ab Ecclesiæ communione separatos, posse puniri ab Ecclesia, itaque posse seu non posse puniri non facit, nec tollit esse in Ecclesia. Ad secundum dico primo Florentinum loqui de membris simpliciter & perfecto modo in Ecclesia natis. Secundo loqui de baptismo vel in re vel in voto: & ex hoc secundo modo catechumeni per baptismum in voto facti sunt Ecclesiæ filij concepti, 8.

cepti, & imperfecto modo nati. Ad tertium A dico catechumenos se visibiliter Ecclesiæ tradidisse, & baptismi votum manifestasse; vnde eorum actiones iam ad Ecclesiam visibilem accommodatè referuntur. Ad quartum Resp. illos Patres solum significare distinguendos esse catechumenos à reliquis fidelibus non in ratione membrorum absolutè, sed in modo quo Ecclesiæ membra sunt nata perfectè & imperfectè, nempè concepta, & in communione sacramentorum actuali, non in potentia proxima ad illam modo illarum statui accomodato, & ita explicari debet illa definitionis pars de sacramentorum communione: participant enim baptismi sacramentum in voto, & ad alia sunt in potentia proxima.

9. Reiicit tamen illa particula propriissime excommunicatos quos non esse Ecclesiæ membra arbitramur, quamuis oppositum teneat Bannes 2. 2. quæst. 1. artic. 10. in fusioribus B comment. dub. 1. ad 8. Suarius citatus numero 16. Valent. & Turrianus vbi supra: Verum nostram sententiam tenet Vualdens. tom. 1. lib. 2. cap. 9. Turrecrem. lib. 1. cap. 3. summ. Driedo lib. 4. cap. 2. par. 2. de Eccles. dogm. catechismus Roman. in exposit. Symboli, Bellarmin. vbi supra cap. 6. vbi refert plures Patres idem testantes manifestè, Eusebium, Epiphanium, Hilarium, Chrysostom. Hieronym. & Augustinum. Probatur primo ex illo Matth. 18. *Si Ecclesiam non audierit sit tibi sicut ethnicus & publicanus.* 1. Corint. 5. *Auferte malum ex vobismet ipsis.* Secundo ex cap. Canonica 11. quæst. 3. item cap. qui merito cap. omnis, & cap. nihil, eadem quæst. 3. in quo vltimum quod ex August. sumptum est: ita habetur: *Nihil sic debet formidare C Christianus, quam separari à corpore Christi, si enim separatur à corpore Christi, non est membrum eius.* Tertio quia per excommunicationem homines omni commercio spirituali priuantur, quod ad inuicem habent, qui in Ecclesia sunt; ergo iam exclusi censentur ab Ecclesiæ conuentu, quid enim est aliquem ciuitate, aut regno priuare; nisi hominem ab alicuius reipublicæ communicatione, quam illius membra participant, propellere, ac præscindere ab illo politico & morali corpore? hoc tamen intelligendum non est de sententia excommunicationis iniusta & nulla: Nam potest contingere vt iustus iniusta, in- D ualidaque sententia excommunicatus moriatur, & saluetur, neque est dicendum, quod extra Ecclesiam saluetur: ergo reuera in Ecclesia mansit: talis est excommunicatus de quo loquitur Augustin. lib. de vera religione cap. 6. *Sæpè etiam sinit diuina prouidentia expelli de Congregatione Christiana etiam bonos viros, quam contumeliam, vel iniuriam suam cum patientissimè pro Ecclesiæ pace tulerit, &c.* neque obstat quod Augustin. lib. ad Donatistas post collationem cap. 20. ait, *Neque enim à populo Dei separamus, quos vel degradando, vel excommunicando ad humiliorem pœnitendi locum redigimus.* his enim verbis non significauit Augustin. excommunicatos non separari ab Ecclesia, sed per excommunicationem non excludi omnino à numero prædestinatorum, quasi nullum possint habere ad Ecclesiam regressum; si deposita contumacia excommunicati Ecclesiæ velint obedire. Immo tanquam salutare remedium ea grauissima illis pœna infligitur vt à vitiis, quibus obstinato animo deuouentur, tandem aliquando resipiscant, & ad Ecclesiæ communionem admittantur: vt absolutionis verba declarant. *Restituo te vnitati Ecclesiæ, & membrorum participationi.*

Vltima particula est sub legitimorum pastorum regimine, &c. per hanc reiiciuntur schismatici, qui scindunt Ecclesiæ vnitatem, & vniuersali Ecclesiæ capiti subiici recusant: & hoc intelligendum est etiamsi nullo alio errore polluantur, propter quem cum hæreticis computentur: Nam quamuis purè schismaticos adhuc esse membra Ecclesiæ defendat Castro lib. 2. de iusta hæretic. punit. Suar. disput. 9. de fide sect. 1. numero 14. Valent. §. illo 14. & infra disput. 3. quæst. 15. punct. 3. Nihilominus à nobis stant Turrecrem. lib. 4. par. 1. cap. 1. & sequent. Valden. tom. 1. lib. 2. cap. 9. Driedo lib. 4. de Eccles. dogm. cap. 2. par. 2. Bellarmin. citatus cap. 5. Bannes vbi supra ad 7. & hæc est sententia patrum Irenæi, Cyprian. Chrysostom. Hieron. Augustini, Optati, Fulgent. quorum verba refert Bellarmin. Probatur primo ex cap. pudenda 24. quæstione prima vbi manifestè dicitur, *Schismaticus ab Ecclesiæ visceribus dimissus & ab Apostolicis sedibus separatus*: & cap. schisma, eadem quæstione prima, asseritur quod *schismatici se ab vniuersali Ecclesia diuiserunt.* Secundo Ecclesia *vnum est ouile*, Ioann. 10. *Et vnum corpus*: ad Roman. 12. *Vna sponsa, vna amica & vna Columba*: Cant. 6. vna, vt ait Cyprianus de vnitate Ecclesiæ, Christi tunica inconsutilis, quæ scissa non fuit: ergo qui in schismate est, id est in scissura, in Ecclesia non est. Tertio quia de ratione Ecclesiæ est vt habeat membra sibi ad inuicem vnita, & capiti subiecta, neque enim cum membris reliquis vnionem participat, qui se à capite separare præsumit. At schismaticus negata Christi Vicario obedientia à capite huius Ecclesiæ scinditur, ergo ab vnione membrorum seiungitur, & à toto corpore separatur: Neque obstat quod in cap. firmiter de summ. Trinitat. Ecclesia definitur congregatio fidelium, & cap. Ecclesia de Consecrat. distinct. 1. dicitur collectio catholicorum: vnde videntur significare hi textus satis esse fidem retinere ad hoc vt aliqui sint in Ecclesia: Nam in his textibus non continetur exacta Ecclesiæ definitio & si talis intelligatur, debet explicari illa particula fidelium, de his qui fideles sint: & vt tales externę fidei professione se gerant in eorumdem sacramentorum communione sub legitimo pastore, vniuersalis Ecclesię capite permaneant. 10.

11. Tandem per hanc vltimam partem definitionis, & per antecedentes tam beati quàm damnati; immo & in purgatorio existentes excluduntur: nulli enim ex his ad Ecclesiam militantem spectant, de qua in præsenti agimus, neque sub summi Pontificis iurisdi-

ctione, seu potestate sunt, neque externæ fidei A professione & sacramentorum communione ad Ecclesiam visibilem necessaria copulantur: & de beatis, *& damnatis*, satis constat. De animis in purgatorij pœnis demorantibus oppositum visum est cuidam Ioanni Angelo vt refert Maior. in 4. distinct. 20. quæst. 2. qui putauit has animas adhuc Ecclesiæ clauibus subesse, sed falsa est opinio: non enim propriè & per se Papæ subiiciuntur animæ, quæ in purgatorij loco detinentur, neque iis indulgentias, vel absolutionem directè concedere valet, sed solum per modum suffragij concessis indulgentiis viuentibus illas iuuare potest: vt cum multis aliis docet Suar. tom. 4. in 3. par. disp. 53. sect. 2. numero 4. & licet aliquando videatur summus Pontifex iurisdictionem exercere erga defunctos, nihil B sane circa illos directè operatur, sed solum circa viuentes illis nimirum concessa facultate, vt suas pro certis defunctis orationes offerant, & negata pro aliis; prohibendo ne etiam cum mortuo excommunicati corpore communicent, quæ iurisdictio directè in viuentes cadit, & solum obiectiuè & indirectè in vita functos redundat. In proposita, ergo definitione comprehenduntur, qui ad Ecclesiam pertinent, quæ in terris sub Christo capite, eiusque Vicario, cuius idem tribunal est, viuit: animæ vero in purgatorio existentes, dici non potest, quod in Terris viuant: & confirmatur, quia Christus Dominus summo pontifici potestatem dedit ligandi, C atque soluendi super terram, quare ad animas quæ iam in terris non viuunt directè extendi non valet: his ergo exclusis nempè hæreticis & schismaticis publicis, excommunicatisque denuntiatis; item beatis, damnatis & in purgatorio detentis, reliqui fideles, qui in terris viuunt, & externa fidei professione sacramentorumque communione participant, pro ratione sui status, sub vno Christi Vicario summo Pontifice corpus Ecclesiæ constituunt: *Dico pro sui status ratione*, quia non oportet, vt omnes omnia sacramenta suscipiant; aliqua enim non sunt necessaria neque ratione medij, neque ratione præcepti D ad salutem, vt ordinis, & matrimonij alia non quouis tempore suscipienda; alia non eodem modo omnibus communicanda, vt de catechumenis diximus, quia pro suo statu satis est, quod in voto baptismum suscipiant, & ad reliqua suo tempore participanda disponantur, vt filij concepti & aliqua ratione Ecclesiæ membra censeantur. Denique hinc patet falsitas immo & hæresis asserentium Ecclesiæ membra vel solum esse prædestinatos, vel eos tantum qui peccatum mortale non habent, vel qui nunquam in fidei errorem lapsi sunt, qui errores, quia à recentioribus citatis manifestè conuincuntur: ad illos, lectorem remitto.

12. Cæterum huius Ecclesiæ proprietates seu prerogatiuę quatuor recensentur in symbolo; nimirum quod sit vna, sancta, catholica, & Apostolica: præter has tres aliæ referuntur præcipuæ necessario cognoscendæ in præsenti materia: nempè quod sit visibilis, perpetua, & eius auctoritas ob spiritu sancti assistentiam infallibilis: si enim illa nobis credenda proponit per sensibilia signa naturali, & humano more, oportet, vt visibilis sit: & si regula est visibilis nostræ fidei vsque ad finem mundi permansuræ, opus est, vt sit perpetua, & infallibilis; siquidem diuinę fidei neque mutatio neque falsitas subesse potest; quamobrem de duabus vltimis prærogatiuis in secunda & tertia sectione agendum: reliquas hic cursim declarabo, quia nulla de illis inter catholicos controuersia est. Vna ergo est Ecclesia: huius vnitatis causas egregie collegit Paulus ad Ephes. 4. *Sicut vocati estis in vna spe vocationis vestræ: vnum corpus, & vnus spiritus, vna fides, vnum baptisma, & vnus Deus, & pater omnium*: item 1. Corint. 10. *Vnum corpus multi sumus omnes, qui de vno pane, & calice participamus*: idem ostendit ad Roman. 12. & 1. ad Timoth. 3. vbi Ecclesiam vocat vnam domum Dei viui: & quamuis ab vna fidei doctrina, ab vna vocationis spe, ab vna Spiritus sancti charitate, vnoque baptismate, & vno Deo, vno denique spiritualis alimenti victu, sanctissimo corpore, & sanguine Christi vna merito Ecclesia nominetur; In Concilio tamen Constantinopolitano, secundo œcumenico, & vniuersali, addita est symbolo illa particula *vna*, quæ non erat in Nicæno, in quo inchoatum est symbolum, quod Nicænum appellatur: & hæc causa est, cur aliqui authores dicant, hanc proprietatem Ecclesiæ in Nicæno symbolo declarari, vt docet Valentia tom. 3. disput. 1. quæstione prima punct. 7. §. 16. vers. *prima proprietas*, non quia reuera in symbolo Nicæni Concilij sit, sed quia Patres Concilij Constantinopolitani professi sunt, fidem Nicæni Concilij retinere, & solum aliqua claritatis gratia adiungere, illa professio fidei semper Nicænum symbolum dictum est: causa verò adiungendi illam particulam fuit, non hæresis tempore Ephesini, seu Chalcedonensis Concilij, vt Bannes docet, ad illum artic. 10. citatum, de quinque proprietatibus Ecclesię, proprietate prima: Nam Concilium Constantinopolitanum multis annis præcessit Ephesinum, & Chalcedonense, in quo tamen illa particula reperitur: quamobrem appositam credo, ad ostendendam vnionem membrorum vnius corporis sub vno capite, & monarchicum Ecclesiæ regimen declarandum. Vnde hæretici nostri sæculi arguuntur, qui contra Ecclesiæ Monarchiam insurgunt, qualis ille fuit Anglorum Rex Henricus, qui anno Domini 1535. in hanc hæresim se regnumque suum præcipitauit, videlicet tot esse Ecclesias Christi, quot regna, in quibus Reges ipsos suorum regnorum summos Pontifices esse asserebat, quam hæresim multi ex Lutheranis, & Zuingliani, & Caluiniani sequuti sunt; illamque non de nouo ortam, sed repullulantem Hydram dico, quia iam illis priscis sæculis exorta est: Nam hic suas omnes vires hæretici conuerterunt, vt Monarchicum Ecclesiæ regimen conuellerent, quod Agatho Papa in Epistola synodica ad notauit: causam agnouit egregiè Cyprianus,

Cyprianus, & lib. 1. Epistola 3. his verbis designauit, *Vt gubernatore sublato atrocius, atque violentius circa naufragia Ecclesiæ hostis grassetur*, Verum de hoc alibi: præter quam quod à multis doctè satis disputatum est: quorum plures refert Suar. disput. 9. sect. 4. numero 1. & disput. 10. in principio: videri etiam potest Coricus tom. 1. lib. 7. præsertim artic. 7. vbi longo ordine recenset Pontifices centum ab Anacleto in primo sæculo, vsque ad Sixtum 5. in 16. qui hanc veritatem in epistolis, seu decretis aperte testificantur.

13. Altera proprietas est, quod dicatur Ecclesia sancta: ita in symbolo Apostolorum. Probatur primo, quia à Christo sancto sanctorum instituta, & illi tanquam capiti vnita. Secundo ob sanctitatis professionem, quam in baptismo faciunt eius membra: Nam vt Seruator Dominus exhiberet sibi Ecclesiam, non habentem maculam neque rugam, vt ait Paul. ad Ephes. 5. voluit, vt eius filij à lauacro regenerationis nempè à baptismo, vt idem Apostolus ad Tit. 3. appellat, purificati prodirent. Tertio quia in hac Ecclesia iusti nunquam deerunt, etenim ager iste, quantumuis inimicus homo Zizania superseminet, numquam non pura sanctorum grana, quousque cæli granarium, & electorum numerus impleatur, feraciter producet: & nunc dum hæc scribo, tres nostræ societatis Martyres Paulum, Ioannem, & Iacobum cum aliis in Iaponum Insula pro Christi fide Crucifixos sanctissimus Dominus Vrbanus Octauus sanctos declarauit; & de illis officium dicere, & rem diuinam facere nobis cōcessit, quod multis alijs factū speramus: Nam illa Iaponum Ecclesia ad instar primitiuæ Christianorum sanguine per hosce annos largiter irrigatur. Quarto, sancta etiam dicitur, vt ait Hosius lib. de fide cap. 21. id est sancita, munita, & firma supra petram ædificata, contra quam portæ inferi non præualebunt. Quinto quia D. Petrus fideles 1. Petr. 2. *Gentem sanctam, & populum acquisitionis*, appellat & D. Paul. ad Roman. 1. *Omnibus qui Romæ sunt vocatis sanctis*. Magnus enim fuit in Ecclesia primitiua sanctitatis feruor. De hac Ecclesiæ sanctitate Fabianus Papa epistol. 3. ad Hilarium scribit: item Sixtus 3. in epistola decretali cap. 5. Hieronym, & alij interpretes ad Ephesios: S. Augustin. de perfectione iustitiæ & latè Turrecrem. lib. 1. cap. 11. & 12. in summa.

14. Tertia prærogatiua est Catholicam nominari: ita etiam in Apostolorum symbolo. Inuisum sanè hæreticis vocabulum, quod iam Donatistas maximè torquebat: *Et catholicum nomen non ex vniuersitate gentium, sed ex plenitudine sacramentorum institutum asserebant*: vt testatur D. August. in Breuiculo collatione 3. diei cum Donatist. item epistol. 48. ad Vincent. & 170. ad Seuerinum, & sæpè alibi: ratio verò cur hoc nomen tam odiosum semper hæreticis fuerit, illa in promptu est, quia ipsorum professioni opponitur, qui non aliud curant quàm Ecclesiam diuidere, & illius vniuersalitatem dissipare, vt eam quæ totum orbem tenet, & vniuersarum gentium Ecclesia est, ad suorum A errorum partes trahant: Nam *catholica* dicitur id est vniuersalis, vt in commentatione textuum iam aduerti: Nam ideo Apostolos in vniuersum orbem Christus misit, vt vniuersalem Ecclesiam fundarent. Marci vltimo, *Euntes in mundum vniuersum prædicate Euangelium omni creaturæ*, & Matth. vltimo, *Euntes docete omnes Gentes*. Eademque ratione huius Ecclesiæ fidem communem dixit Paulus ad Titum 1. numero 4. *Tito dilecto filio secundum communem fidem*, id est vniuersalem seu catholicam: vt Chrysostom. Iustinian. & Cornel. interpretantur & in eo differt à synagoga, quæ erat Ecclesia limitata ad populum Iudæorum, vt docet August. B sæpè in libro de Vnitate Ecclesiæ, & contra Cresconium, item epistol. 50. & 61. Ecclesia verò Christiana ad certam orbis partem, vel nationem non limitatur: iuxta Paulum ad Romanos 10. *Non est distinctio Iudæi, & Græci*: de quo videri potest Basilius. 1. contra Eunomium. Denique catholica etiam dicitur ab vniuersalitate doctrinæ, quam docet de Deo, & creaturis, Generalium Conciliorum, & summorum pontificum decretis explicata, & in infallibili regula, quam Spiritus sancti assistentia dirigit, fundata: vt Cyrillus catechesi vltima Cyprian. lib. 1. epistol. 3. & alij patres docent: Item vniuersali traditione recepta, iuxta illud Psalmi 118. *In generationem & generationem veritas tua*; quæ quidem prærogatiua Ecclesiæ Christianæ C speciatim attribuitur: de hac vniuersalitate, vnitate, & sanctitate Ecclesiæ Romanæ sunt multi textus causa 24. quæstione prima præsertim in cap. loquitur, cap. alienus, & aliis.

Quarta proprietas est, qua dicitur Ecclesia Apostolica. 15. Primo quia Apostolorum prædicatione fundata, & toto orbe fuit propagata iuxta illud Psalmi 18. *In omnem terram exiuit sonus eorum & in fines orbis terræ verba eorum*. Secundo quia ab Apostolis ad hoc vsque tempus legitima successione, & traditione deuenit, quo respexit Tertullianus de præscript. hæreticor. cum dixit. *Illa vera Ecclesia sentitur quæ ab Apostolis legitima successione deducitur*: de quo late Suar. lib. 1. in defensione fidei contra hæres. Anglic. cap. 17. & 18. Tertio quia doctrinam & traditiones Apostolorum D religiosè colit, & obseruat. Quarto quia Romana Ecclesia non modo doctrina, sed etiam martyrio principum Apostolorum Petri & Pauli decorata, eorumque sanctis corporibus exornata & defensa, omnium Ecclesiarum particularium communis mater reliquas suo amplexu fouet, zelo promouet, & salutaribus monitis cohortatur: vt Papa Iulius in cap. officij 24. quæstione prima testatur: cuius illa est summa, *Christianæ religionis Zelum Romana Ecclesia præ cæteris habuit*. Hæc verò prærogatiua soli Ecclesiæ Christianæ aptatur, de qua videri potest Vualden. lib. 2. doctrin. fid. c. 16. Turrecrem. lib. 1. cap. 18. & 19. Cano de locis lib. 3. præsertim cap. 3. & 4.

Quinta proprietas est, quod sit visibilis: 16. hæc etiam prærogatiua hæreticos vehementer vrit, eos enim si non fateri saltem intelli-

gere cogit, se de Christi Ecclesia non esse: cum nullum possint hominum illustrem cætum, in orbe præteritis sæculis cognitum indicare, in quo ferit ea religionis ac doctrinæ forma, quam ipsi obseruant & nuper inuenerunt, & si quos in antiquis ex suis errores agnoscunt, à vera Ecclesia visibili, & à sanctis patribus, œcumenisque conciliis damnatos animaduertunt. Vt ergo se talpas lucifugas, & tenebrarum sobolem esse vel inuiti prodant, suam Ecclesiam luce orbatam per plura sæcula in tenebris delituisse arbitrantur: immo etiam nunc de illa se esse Ecclesia fatentur, quæ visibilis non est. Duplicem enim Ecclesiam distinguunt, vnam inuisibilem, alteram visibilem, & priorem tantum, vt veram Ecclesiam colunt, posteriorem, vt falsam, & apparentem despicantur. Illorum fundamentum est, quia vnus ex articulis fidei est, Credo vnam sanctam Ecclesiam, At quod creditur non videtur, ideoque Ecclesiam dicunt esse illud regnum de quo Luc. 17. numero 20. *Non venit regnum Dei cum obseruatione: nec dicent, ecce hic, aut ecce illic, ecce enim regnum Dei intra vos est*: & iuxta Petrum epistol. 1. cap. 1. illa est, *Dominus spiritualis, & spirituale sacerdotium*, quod oculis non videtur: Nam cùm forma huius Ecclesiæ, vt aiunt, iustitia sit, & fides interna seu prædestinatio, quæ sub sensum cadere nequeunt, impossibile est, vt veram Ecclesiam tanquam visibilem oculis hominum exponant. Verum vt huius hæresis lucem fugientis falsitatem in conspectu solis, vel splendore veritatis incolumi acie intueri possimus: aduertere oportet, ne per excessum, vel defectum in Ecclesiæ visibilitate assignanda à veritate declinetur, quando Ecclesiam dicimus visibilem, non ea solum visibilitate nos contentos esse, quæ in hominibus, quibus constat aliqua congregatio, reperitur, quatenus omnes visibiles sunt: hoc enim modo nullus dubitat omnes hominum Congregationes esse visibiles. Deinde non vsque adeo Ecclesiam esse conspicuam volumus, vt ipsa Ecclesiæ veritas, eiusque proprietates in se oculis cerni possint, vel euidenti ratione comprehendi: non enim arbitrantur catholici oculis videri, aut euidenter cognosci, quæ sit hominum congregatio, quæ verum Deo exhibet cultum, veramque ac germanam fidem & sanctitatem sectatur; & Spiritus sancti assistentia gubernetur: hæc enim omnia in Romana, & vera Ecclesia esse obscuro fidei assensu credimus.

17. Catholica igitur sententia est Christianam Ecclesiam in eo sensu esse visibilem, vt in omni sæculo post Christum possit conspici, & quasi digito monstrari certa hominum congregatio, de qua prudenter iudicari possit, & firmè credi, quod sit vera Ecclesia, veram Christi fidem retinens & Euangelicam veritatem, Apostolicamque doctrinam: & ita fit, vt quamuis isto modo Ecclesia visibilis statuatur, suum etiam habeat in symbolo locum ille articulus, quo Ecclesiam vnam, sanctam, catholicam & Apostolicam credimus. Inter sacræ scripturæ testimonia illud

A est præcipuum pro hac veritate Matth. 5. numero 14. vbi Christus cum Apostolis, qui primi fuerunt huius sanctissimi ædificij lapides, ita loquitur. *Vos estis lux mundi: non potest Ciuitas abscondi supra montem posita, neque accendunt lucernam & ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, vt luceat omnibus qui in domo sunt*, quem locum illa Augustini verba de vnitate Ecclesiæ cap. 14. egregiè commentantur. *Non est operta Ecclesia, quia non est sub medio, sed super candelabrum; & de illa dictum est non; potest Ciuitas abscondi supra montem posita: sed Donatistis, (dictu Lutheranis, & alijs hereticis) operta est, quia audiunt tam lucida, & manifesta testimonia, quæ illam toto orbe esse demonstrant, & malunt clausis oculis offendere in montem, quam in illum ascendere, qui cum esset lapis præcisus*

B *de monte sine manibus creuit, & factus est mons ingens, & impleuit vniuersam terram*: plura alia D. Augustin. & aliorum patrum testimonia in confirmationem huius veritatis require apud Bellarm. lib. 3. citato cap. 12. Suar. de fide disput. 9. sect. 8. Valent. illo §. 16. de sexta Ecclesiæ proprietate: ratione probatur: primo, illa est congregatio visibilis, in qua Pastor visibili regimine subditos docet, hortatur, corripit, ipsisque sacramenta visibilia nimirum signa gratiæ inuisibilis administrat, & de qua Christus ad illius correctionem Matth. 18. numero 17. dixit, *Dic Ecclesiæ; si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus*, & Actor. 20. nu. 28.

C ad hos pastores dicitur. *Attendite vobis, & vniuerso gregi in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei*: sed post Christum in quouis sæculo semper hoc regimen visibile cum sacramentorum administratione, similique Dei cultu aperte ostendi & cognosci potuit in certo hominum cætu, qui Christiana Ecclesia nuncupatur: ergo. Secundo illa est Congregatio visibilis, quæ, publicè concilia indicit, celebratque: decreta sancit: de fide, & religione controuersias dirimit: sed à primo sæculo, vsque ad hoc nostrum talis congregatio perseuerat: Nam Apostoli primum indixerunt Concilium Hierosolymitanum, in quo illa constitutio facta est de qua Actorum 15. numero 28. *Visum est Spiritui sancto, & nobis, nihil vltra*

D *imponere vobis oneris quam hæc necessaria, &c.* & postea celebrata sunt illa quatuor Concilia Generalia Nicænum, Constantinopolitanum, Ephesinum, & Chalcedonense, quæ etiam ab aduersariis tanquam legitima recipiuntur quorum doctrinam subsequentia Concilia retinere, & conseruare ab erroribus immunem diligentissimè procurarunt: ergo. Tertio in sacro Euangelio Ecclesia comparatur à Christo Domino sagenæ missæ in mare, & ex omni genere piscium congreganti, item conuiuio nuptiali, ad quod boni & mali admittuntur: decem Virginibus partim prudentibus, partim fatuis: vineæ, ad quam diuersis horis vocati sunt operarij quorum alij plus, alij minus laborauerunt, ouili in quo oues, & hœdi congregantur, quæ omnia non nisi ad Ec-

clesiam visibilem aptari possunt.

18. Ad fundamentum illud sophistica ratione sustultum respondeo, non idem creditur, & euidenter agnoscitur in Ecclesia: Nam sicut Apostoli videbant humanitatem Christi & diuinitatem credebant, ita nos licet non videamus interiorem fidem & iustitiam sanctorum, qui in Ecclesia sunt, videmus tamen signa & effectus illius fidei, & opera virtutum, quæ internam produnt sanctimoniam: videmus quidem signa sensibilia, & materialia sacramentorum, nempè aquam, audimus vocem baptizantis, credimus vero interiorem pueri baptizati regenerationem. Vnde ad testimonium Lucæ Resp. Christum in eo loco de duplici aduentu suo fuisse locutum, & de secundo dixisse, quod non veniet cum obseruatione, quia veniet repente, & improuiso, sicut fulgur; de primo verò dicit, quod intra ipsos esset, quia non erat ipsis difficile, illum credere, visis enim miraculis, audita doctrina, & excitante Dei gratia vocatis facile erat illis, Christi diuinitatem credere, & in suo erat arbitrio assensum fidei intellectui imperare: hac ratione Deus Deuteron. 30. vt facilitatem præcepti indicaret, ait, *Quod ego præcipio hodie non est super te, non procul positum*, &c. quare Christus hortatur ne solliciti sint de die iudicij, sed de præparatione ad illum, quæ præsertim in interna iustitia fidei, & charitatis consistit: plures alias ex patribus expositiones adducit Maldonatus quarum nulla hæreticorum opinioni fauet. Iam vero D. Petrus Ecclesiam appellat domum spiritualē ex principali parte illius fructus, qui spiritualis est, non ita tamen vt in conspectū non exeant opera pietatis, sanctimoniæ, & diuini cultus ab eius membris exercita, item Miracula, & Martyria, quæ interiorem iustitiā manifestant: etsi volunt quod sola fides, seu prædestinatio sit interna forma sanctificās Ecclesiam, error est errori additus: Nam vltra fidem gratia, & charitas illā iustificat, quę quamuis præcipua pars sit sāctitatis Ecclesiæ, externam etiam fidei professionem, & bonorū operum consortium deposcit, vt fideles humano modo in hac Christi republica Deum religiosè colant: & sacramentorum cōmunicatione in spiritu proficiant: plura de hac re sacræ scripturæ testimonia pro se adducunt hæretici, quæ facilem habent declarationem in catholico sensu: videri possunt apud Bellarmin. lib. 3. c. 11. Valent. §. 16. citato, propriet. 6. Bannes q. 1. art. 10. propriet. 5. Suar. de fide disput. 9. sect. 8. & alij supracitati, apud quos alias Ecclesiæ notas reperies, quæ omnes *aptissimè* quadrant Ecclesiæ Romanæ, quæ nunc sub Vrbani Octaui regimine illa eadem perennat, & quæ à Christo Domino Petro primo illius Vicario commissa est, his verbis, *pasce oues meas*. Rogabis an hoc de fide sit nempè hanc numero Ecclesiam in qua sumus, esse verā Ecclesiam, quæ à Christo Domino Petro commissa est: ad resolutionem huius dubij explicare oportet perpetuitatem Ecclesiæ à primo suo ortu, & futuram durationem vsque ad mundi finem, item infallibilitatem eiusdem, quas duas proprietates sequentibus sectionibus exponam, & tunc quænam sit hæc Ecclesia concludam.

Quale fuerit initium, & progressus; & quis finis erit veræ Ecclesiæ.

SECTIO IV.

DE Ecclesiæ initio si illam ita latè accipiamus, vt etiā ad congregationem Angelorum extendatur, quomodo Ecclesiam accepit Arboreus lib. 5. cap. 3. & nonnulli alij ex patribus, certum est ab ipsa Angelorū creatione incœpisse: etiam iam tunc erat quædam fidelium Congregatio in tres hierarchias, & nouē choros distributa & legibus supernaturalibus in supernaturalē beatitudinem à Deo ordinata. Verùm quia in strictiori significatu proprijssimo Ecclesiam accepimus, & definiuimus cum communi theologorum sententia prout christianum tantum cōprehendit: nunc inquirimus, quādo hæc quæ ad solos homines spectat initiū sumpsit, & an sit illa eadē, initio & progressu quæ nunc permanet, & vsque ad mundi finē duratura est, in quo etiam certū est non eisdē legibus, ritibus, cęremonijs & sacramentis Ecclesiam cepisse vt infra ad titulū de constitut. disp. 2. dicemus, agētes de discrimine legis naturalis, scriptæ & gratiæ. Vnde definitio proxima sectione tradita Ecclesiæ Christianæ cōuenit, quę à Christo incœpit, quia tamen ante aduentū Christi Ecclesiam fuisse certum est, prout significat Congregationē fideliū externo cultu verā Dei fidem profitentiū, & ex Christi meritis dona gratiæ recipientiū, quorum caput Christus futurus destinabatur: aliquo modo illa etiā Ecclesia ab exordio mūdi in hoc sensu Christiana dici potest, vt cū D. Aug. docet Pelagius de Planct. Eccles. 37. quatenus in fide Christi venturi, illius Ecclesię membra salutē consequi poterāt, sed ad distinctionem Ecclesiæ institutæ à Christo Domino, illa nūc in latiori significatione accipitur pro collectione fideliū, & extra *quam* nullus cōsequutus est salutē; licet hi fideles in externo cultu suę fidei in Christū non conuenirent: ita Ecclesiam accepit D. Thom. 3 par. q. 8. art. 3. item cap. firmiter de summa Trinit. extrauagant. Vnam sanctā, de maiorit. & obedient. & cap. Ecclesia de consecrat. dist. 4. quamobrē de Ecclesia in hoc significatu latiori nostra controuersia est. 1.

De qua prima opinio asserit hanc Ecclesiam cæpisse fieri ab Adamo, & producta iam Eua cōpletam fuisse: sicut numerus ab vnitate incipit, aliaque accedente vnitate completur ratio numeri, quæ binario consurgit: ita tenent Pighius, Driedo Hosius Sander. Simanias Medina & alij quos refert & sequitur Suar. de disp. 9. sect. 2. n. 3. quod etiam indicat Valent. tom. 3. disp. 1. q. 1. punct. 7. q. 7. Pineda lib. 1. de Ecclesiast. Monarch. Aluarus Pelagius de Planctu Eccles. lib. 1. cap. 64. idem significare vidētur Epiphan. Irenæus, & Niceph. citati à Suar. probatur primo quia Ecclesia cū nomen collectiuum sit, in vno consistere non potuit, nempè in Adamo, vt bene notarunt Turrec. lib. 1. c. 27. Alens 3. p. quęst. vltima membr. 5. art. 2. Abul. q. 7. in prol. super Matth. sed formata iā Eua in statu innocentię erat iā numerus fideliū, qui dici potest collectio seu Congregatio iuxta c. nullus, de elect. cū gloss. ibid. 2. Quia nulla assignari potest ratio cur Ada-

mus & Eua in gratia creati non constituerent Ecclesiam? Nã *quod* aliquis diceret expectandum fuisse Abelem, vt primũ Ecclesiæ caput esset, & vt vsum sacrificandi, & colendi Deum externo cultu edoceret, non est verum: quia sacrificandi ritum ab Adamo accepit Abel vt docet D. Thom. quæst. 85. artic. 1. ad 2. item Magist. Histor. Ecclesiast. & Eugub. vt refert Henriq. de sacrificio missæ. Item Vgo Victorin. & Lippoman. in 4. c. Genes. Suar. tom. 3. in 3. p. disp. 78. sect. 8. & primum Ecclesiæ caput potius dici debet Adamus: Nam nato Abele sub patris obedientia, & tutela permansit: vnde esse non potuit caput suorum parentum, qui peracta iam sui peccati pœnitentia Dei gratiam recuperauerunt, & filios in fide & Dei timore educabãt Abelem & Caïnum.

2. Secunda sententia docet Ecclesiam cœpisse ab Abele: ita Alens 4. parte quæst. 2. membr. 4. art. 1. Palud. in 4. dist. 27. quæst. 4. artic. 4. Genebr. in chronol. lib. 1. Turrecrem. lib. 1. in summa cap. 22. & latius cap. 25. idem tradidit Augustin. in Psalm. 142. & sermon. 117. de tempore; Gregor. homil. 19. in Matth. Lyra in cap. 15. actorum, & dicitur patrum communis: huius fundamentum est, quia Ecclesia non incæpit à primis parentibus, ergo ab Abele cœpit: antecedens probatur primo, quia non est maior ratio, cur post peccatum inciperet, quam ante illud: sed ante non cæpit: ergo neque post: maior probatur, quia audiendi non sunt, qui in eo maiorem rationem ponunt, quod ante lapsum primi parentes gratiam non habuerint ex meritis Christi, neque fidem de incarnatione, opposita enim sententia multo verior est, & communior; Deinde etiam posita illa opinione satis est, quod primi parentes fidem & gratiam haberent illi statui congruentem: minor probatur: Nam certum de fide est, primos parentes gratiam, & iustitiam originalem per peccatum amisisse, ergo pro illo tempore, quo in statu peccati permanserunt Ecclesia sancta non erat, quod videtur contradicere symbolo in quo Ecclesiam sanctam credimus, quare ratione alicuius iusti hæc Ecclesiæ nomenclatura debet verificari. Secundo quia primi parentes iuxta multorum patrum sententiam non modo gratiam, sed etiam fidem amiserunt, vt tenet Tertullian. lib. 2. aduersus Marcion. c. 2. Fulgent. lib. 2. de Incarnat. c. 22. Leo sermon. 4. de Natiuit. Ambros. epistol. 53. Prosper. in respons. ad caput Genouent. dub. 3. Ignatius, Cyprian. Cyrill. Hilarius Augustin. & alij citati à Suar. de operib. sex dierum lib. 4. c. 4. n. 4. sed Ecclesia debet esse Congregatio fidelium; ergo impossibile est tunc Ecclesiam esse. Tertio quia Ecclesia non est quęcumque Congregatio, sed talis, quæ corpus visibile efficiens dicatur populus Dei, sed ante Abelem non erat numerus sufficiens ad constituendum tale corpus mysticum: ergo, &c. plures aliæ rationes videri possunt apud Alens. & Turrec. Ex vtraque sententia aliquid lubet accipere & nostram sequenti assertione declarare.

3. Prima assertio. Cœpit quidem à primis parentibus Ecclesia, non tamen perfectum Ecclesiæ statum neque propriam huius nominis appellationem sortita est, nisi post natum Abelem: primam partem solum ostendunt rationes pro prima sententia, & secundum illam explicari debent patres in ea citati: posteriorem suadent rationes secundæ, & hoc etiam patres in secunda sententia relati significare voluerunt. Imo Pelagius pro prima opinione allegatus hanc assertionem his verbis indicauit, *Habuit ergo Ecclesia initium ab ipso Abel post Adam in quo primo cœpit Ecclesia*, solum superest probandum, ante Abelem Ecclesiam neque perfectum statum, neque huius nominis germanam significationem fuisse assequutam: hoc vero non ex eo probatur, quod primi parentes fidem aut gratiã amiserint, & Ecclesia sine fidelibus, & iustis esse non posset: Nam quod Adamus infidelitatis peccatum commiserit, non ita certum est: cum oppositum teneat Suar. cap. 4. citato post alios. Deinde quamuis vterque parens gratiam perdiderit, nullusque tunc iustus in Ecclesia esset, ex hoc non sequitur aliquid contra id, quod in symbolo de sanctitate Ecclesię credimus: Nam hoc de Ecclesia à Christo instituta procedit: illius enim sanctitatem credimus ratione doctrinæ, item ratione sancti, & religiosi cultus, cum sacramentorum participatione. Denique ratione iustitiæ & sanctitatis quæ in aliquibus membris in hac Ecclesia non defutura promittitur; iuxta caput quæris de consecrat. dist. 4. c. Ecclesia Christi de pœnit. dist. 1. cap. quamuis dist. 21. hæc enim est, quæ Ecclesia sanctorum vocatur Psal. 149. quod tamen non est necessarium credere de Ecclesia ante Aduentum Christi, pręsertim quando in paucis erat, & in illius exordio, ac rudi infantia, vt bene aduertit Suar. disp. 9. citata sect. 7. n. 4. Vnde etiamsi nullum membrum illius nascentis, & in cunis adhuc vagientis Ecclesiæ gratiã conseruaret, satis esset quod fidẽ veri Dei retineret. Quartum ergo fundamentum magis certum & firmum est, quia in Abel completus est numerus ad Ecclesiam requisitus, & sufficiens: Nam ex l. Neratius ff. de verbor. significat. Collegium ad minimum tribus constare debet, quia licet Collegium seu vniuersitas, si ad vnum redigatur, adhuc nomen retinere possit, non quia vnus sit Collegium, vel Vniuersitas, vt ibidem Glossa obseruauit, sed quia in vno conseruari possunt priuilegia, & iura Collegij, tamen in vno, vel in duobus Collegium incipere non potest, sed ternarius numerus ad minimum requiritur iure ciuili saltem: Nam de iure Canonico aliqui credũt duas personas sufficere iuxta cap. nullus citatus, vt tenet Abbas consil. 25. lib. 2. n. 2. & cum eo Cusch. lit. C. conclus. 452. quamuis Glossa ad cap. nullus distinguat cõgregationem à Collegio, ad illamque duas, ad hoc tres personas requirat: ad populum tamen decem deposcit. Ex quibus infero populum semper plures personas requirere quam Collegium ad hoc, vt incipere censeatur, & in statu populi cõstituti intelligatur, sed Collegiũ tres deposcit: ergo ad minimum quatuor ad Ecclesiam quæ populus Dei dicitur, necessarij sunt: Cõfirmatur quia in Ecclesia Christiana non reputatur particularis Ecclesia, quæ plusquã decem municipes non habuerit, vt patet ex c. vnio 10. q. 3. & gloss. ibid. verbo *mancipia*: non tamen inferas, neque ab

Abele

Abele Ecclesiam cæpisse, si quidem illo nato quatuor tantum erant personæ, non decem: etenim nos his textibus solum vtimur ad probandum, duas vel tres personas non efficere populum in sua institutione, quamuis Deus suum populum paucioribus compleri voluerit, quam decem: cum ab Abele illum incipere significauerit, si quidem nullus extra Ecclesiam seu Dei populum saluatur, primus vero iustus qui in gratia Dei è vita decessit, Abel fuit: Virgo, & Martyr: ergo ante illum Ecclesia non incæpit quod est nostrum institutum.

4. Vnde secundum deduco fundamentum ex rationibus quæ in vno Abele concurrunt, vt Deus ab eo suum populum computare & sui gregis fructum cæperit colligere. Prima, quia vt D. Augustin. scribit de mirabilibus mundi, Ait cum eo Alens. & Turrecrem. citati: Abel primus fuit Virgo, Martyr, & fidei doctor, vnde in eo tres principales personæ figurabantur: pastores, Virgines, & Martyres, & cum in Martyrum sanguine Ecclesia soleat dedicari, merito nascentis Ecclesiæ dedicatio in Abele conspicitur: primus verò doctor dicitur, de quo sacra pagina scribit externis sacrificiis Deo gratissimis Deum religiose coluisse: non quod religionem, & cultum veri Dei ab Adamo non didiscerit, quæ etiam causa fuit cur D. Paul. ad Hebræ 11. cum sanctorum patriarcharum fidem à capite retexerit non à fide Adami, sed ab intemerata illæsaque Abelis fide sumpsit exordium: & cur Christus Dominus prætermissis primis parentibus ab Abele iustitiæ commendandæ initium fecit Matth. 23. *A sanguine Abel iusti*. Secunda ratio quia Abel primus gessit typum Ecclesiæ, dum virginitatis integritatem, & Innocentiæ decorem præ se tulit: enimvero Ecclesia virgo dicitur 2. ad Corint. 11. *Despondi enim vos vni viro virginem castam exhibere Christo*: vt iam in commentat. præcedenti notaui, & ad Ephes. 5. dicitur hæc sponsa Christi non habere maculam, neque rugam: ergo consentaneum erat; vt à primo, qui virginitatem, & Innocentiam retinuit, Ecclesia inciperet. Tertia quia vt notat D. Augustin. de ciuitate Dei lib. 15. cap. 1. à principio mundi processerunt duæ ciuitates, vna Dei, altera Diaboli: illius author dicitur Abel, huius vero Caïnus, vt idem Augustin. in Psalm. 142. col. 1. inculcat ad illa verba Psalm. 86. *Gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei*: ita enim ait, *Hæc ciuitas initium habet ab ipso Abel, sicut mala ciuitas à Cain*. Itaque ante natum Abelem & Caïmum erant hæ duæ ciuitates indistinctæ, & in parentum trunco vnitæ, vbi vero ab Adami radice illi duo rami processerunt diuisi & distincti, cæpit populus Dei computari, & iam Abel cum parentibus pœnitentia compunctis ad Dei populum electum spectabat, etiamsi tunc Ecclesia & Adami familia Caïnum reproborum hominum antesignanum in se pateretur, vt venturum Ecclesiæ statum repræsentaret, quæ Zizania cum tritico, in agro, bonos cum malis piscibus in sagena; Agnos cum hædis in grege passura figurabatur: quousque egressus Caïn à facie Domini à domo patris & ab Ecclesia in statu desperationis, *Maior est*, inquit, A *iniquitas mea quam vt veniam merear*, habitauit profugus in terra, & ædificauit ciuitatem; quam diaboli seu reproborum vrbem Diuus Augustinus appellauit: hæc de initio: de progressu Ecclesiæ iam dicam.

Secunda assertio: Postquam Ecclesia cæpit, perenni cursu & fidelium successione, sine interruptione permansit, & nunc vna eademque in substantia fidei & vnius Dei cultu & iuris naturalis obseruatione, licet dispari sacramentorum cæremoniarumque ritu, & positiui iuris obligatione perseuerat: hæc est omnium, qui de Ecclesia scripserunt: & à patribus communiter tradita; speciatim Origenem, Eusebium, Nazianzenum, & Iustinum refert Baron. ad initium apparatus Gregor. homil. 19. in parabolam Matth. de Vinea cap. 20. ita ait, *Qui habet vineam vniuersalem scilicet Ecclesiam, quæ ab Abel iusto vsque ad vltimum electum, qui in fine mundi venturus est, quot sanctos protulit, quasi tot palmites misit*: omissisque reliquis illustre B D. Augustin. testimonium de hac re non prætereo: quippe qui epistol. 49. ad Deogratias q. 2. ita ait, *Nec quia pro temporum varietate nunc factum annunciatur, quod tunc futurum prænuntiabatur, ideo fides variata, vel salus ipsa diuersa est: nec quia vna eadem res alijs, atque alijs sacris, vel sacramentis vel prædicatur, aut prophetatur, ideo alias atque alias res, vel alias, atque alias salutes oportet intelligi*: & statim: *Proinde alijs tunc nominibus, & signis; alijs autem nunc; & prius occultius, postea manifestius, & prius à paucioribus, postea à pluribus, vna tamen, eademque religio vera significatur, & obseruatur*: hinc sumitur ratio, & fundamentum conclusionis: Nam siue in lege naturæ, C siue in lege scripta, siue in lege gratiæ de quibus infra disput. 2. semper fuit eadem fides, spes, & charitas, idem supernaturalis finis æternæ beatitudinis omnibus Ecclesiæ membris propositus, idem præcipuum caput, quod est Christus, qui hac de causa dicitur agnus occisus ab origine mundi, vt Pelagius cum D. Augustin. cap. 37. supra citato notauit quod à mundi exordio præordinatus esset redemptor humani generis, & ex præuisis ipsius meritis hominibus dona gratiæ prouenirent: item quia ab origine mundi nempè ab Abele in typis & figuris in sanctis Patriarchis & Prophetis, suis nimirum membris occisus est: vtrumque enim sensum ex Patribus, & Scholasticis doctoribus adducit Cornelius ad D cap. 13. Apocalyps. num. 8. Pulchre Paulinus epistol. 27. ad Aporum. *Ab initio, ait, Christus in suis patitur, & triumphat: in Abel occisus est à fratre, in Noë irrisus à filio, in Abraham peregrinatus: in Isaac oblatus; in Ioseph venditus; in Moyse expositus, & fugatus: in Prophetis lapidatus & sectus: in Apostolis terra marique iactatus*. Idem igitur semper fuit Ecclesiæ caput, idem cor, nempè Spiritus sanctus, à quo vitalis spiritus, per quos in spiritu, Ecclesiæ mysticum corpus vnicum, continuo promanat, sed hæc sunt præcipua in Ecclesia: ergo si eadem semper fuerunt, vna & eadem semper Ecclesia fuit: Neque obstat rituum diuersitas, sacramen-

torum, & positiui iuris varietas: Nam etiam A in Ecclesia Christiana à Christo instituta, quam semper vnam, eamdemque fuisse de fide tenemus; & in ea symboli particula credidimus: *Vnam Ecclesiam Catholicam*, vt cum multis docet Suar. de fide disp. 9. sect. 4. In hac, inquam, Ecclesia pro locorum diuersitate, diuersæ sunt leges, diuersæ cæremoniæ, & ritus, etiam in administratione sacramentorum, vt patet in Ecclesia græca, quæ cum pars sit huius vniuersalis Ecclesiæ, & latinæ subiecta, cæremonias tamen & ritus valde diuersos obseruat. Item in particularibus Ecclesiis latinis in regimine Ecclesiastico, & constitutionibus aliqua etiam cernitur diuersitas: præsertim in iis quæ sacri Concilij Tridentini decreta de reformatione non receperunt: & certo quodam modo se habent, sicut diuersa B regna, quę sub vnius Monarchię imperio, suis vnumquodque legibus gubernatur: Confirmatur hæc ratio ex parabola vineæ, quæ locata est aliis agricolis: eadem enim vinea, quæ locata est Iudęis in lege scripta, postea ad Gentes traducta fuit: quando ergo Ecclesia Christiana diuersa dicitur ab ea, quæ olim fuit, intelligendum est in cæremoniis, ritibus, & sacramentis, non in gratia, fide, reliquisque, virtutibus theologicis, & moralibus per se infusis, & acquisitis, esse distinctam: vnde non essentialis, sed accidentalis distinctio accipitur in latiori Ecclesiæ significatu de quo agimus.

6. Altera ratio sumitur ex discursu facto per C diuersa sæcula & per omnes ætates ab Abele vsque ad Moysen, & illud tempus, quo data fuit lex scripta populo Hebræo, quo tempore sola lex naturalis in Ecclesia viguit aliquo vel aliquibus præceptis positiuis paucissimis adiunctis. Item à Moyse ad Christum legis gratiæ authorem, quo lex scripta inter Israeliticum populum vigorem retinuit. Denique à Christo ad hanc vsque ætatem, quo lex gratię sola comparandæ salutis medium est omnino necessaria, quæ tempora, & leges ipsis correspondentes infra disput. 2. distinctius exponam: Nunc sufficit discursu breuissimo à mundi exordio assertionem ostendere: Nam occiso Abele constat Adamum, & Euam, quos iam sui peccati pœnitebat, visa in Innocente illius sententiæ executione, in quam peccantes incurrerant, cum iam filius paren- D tum pœnas luere cœpisset, maiori cordis dolore compunctos Dei misericordiam implorasse, & in eadem pœnitentia perseuerantes salutem fuisse consecutos, quod ex multis Patribus tradit Henrig. de sacram. pœnit. lib. 1. cap. 37. Benedict. Pereira tom. 1. in Genes. lib. 7. & de Adamo patet ex Sapient. cap. 10. *Hæc illum, qui primus formatus est & custodiuit, & eduxit illum à delicto suo, & dedit illi virtutem continendi omnia*: & Tertull. lib. 2. contra Marc Adamum, & Euam ob ipsorum pœnitentiam restitutionis candidatos appellat, & confessione reuelatos: & Rupert. in Genes. 3. cap. 31. hæreticos appellat, qui primos parentes damnatos fuisse arbitrantur: pro hac etiam veritate multo plures patres refert Lorin. ad locum sapient. citatum. Cum Adamo per plura sæcula simul vixerunt Seth Adami filius, & Enos ipsius nepos qui viri fuerunt sanctissimi, & cum aliis Adami posteris à parente pręceptum acceperunt, ne cum Caini sobole miscerentur, vt integra fides, & incorrupti mores in progenie Seth perennarent: quod testatur Benedict. Perer. in Genes. lib. 8. Deinde vt deducitur ex sacra pagina, Seth vixit simul cum Adamo octingentos annos, Enos sexcentos nonaginta quinque, Cainan filius Enos sexcentos & quinque, Malalech filius Cainan quingentos, & triginta quinque. Iared filius Malalech, Adamum vidit per quadringentos, & septuaginta annos. Henoch filius Iared per trecentos, & octo. Mathusala filius Henoch per ducentos, & quadraginta tres, Denique Lamech pater Noë & filius Mathusala superstitem adhuc vidit Adamum per quinquaginta, & sex annos: ergo superuiuente Adamo vsque ad Lamech patrem Noe certissimè constat fidem, vniusque Dei cultum & vitæ sanctimoniam in Ecclesia non fuisse interruptam: Nam per hoc tempus de Enos dicitur 4. Genes. in fine quod, *Cœpit inuocare nomen Domini*, & Henoch quod ambulauit cum Deo: vnde Iosephus lib. 1. antiquit. cap. 3. cum de Seth loqueretur qui Abelis loco, illius pietatis, & Innocentiæ hæres successit, dicente matre, *Posuit mihi Deus semen alind pro Abel*, Genes. 4. n. 46. ita ait, *Virtutis studiis se totum dedit, & cum ipse vir optimus euasisset, etiam nepotes sui similes post se reliquit*, qui filij & nepotes sicut ipse Ioseph cap. 4. testatur. *In hunc modum per septem generationes perseuerauerunt, vnum Deum colentes omnium rerum Dominum, semperque virtutis respectum habentes.*

Verum quia hi etiam à Sethi genere procreati degenerare cæperunt & in vitia filio- 7. rum, ac nepotum Caini turpiter prolabi, vt idem Iosephus addit, *Procedente dein tempore à patriis institutis degenerarunt; neque humana iura seruantes, neque Deo consuetos honores persoluentes*, quo respexit scriptura sacra Genes. 6. numero 4. cum dixit, *Videntes filij Dei filias hominum quod essent pulchræ acceperunt sibi vxores ex omnibus quas elegerant*, quod de filiis & nepotibus Sethi intelligunt Chrysostom. Cyril. Theodoretus, Rupertus, & alij patres ibidem in Psalm. 32. & hoc modo locum communiter interpretantur recentiores: In hac morum corruptela cum Lamech pater Noë maximè condoleret, quod illos qui à sobole Dei seruitio mancipata genus traherent, à voluptatum lenociniis illectos ad vitia subduci videret; diuini numinis prouidentia Noë virum iustitiæ nomenclatura in sacris literis celeberrimum in lucem edidit, qui antiquæ pietatis hæres, & in vniuersali orbis illuuione iustorum defensor, octo illas animas paruæ Ecclesiæ reliquias in arca à catachlysmo seruauit, & restituta morum disciplina in Dei cultu, & veneratione cõfirmauit, quod Lamech optimè præsagiuit, quippe qui Noë filio recens nato quietis nomen indidit; hoc enim Noë nomen sonat; & mundi inundationem inauguratus in hæc verba prorupit.

Iste

Iste consolabitur nos ab operibus, & laboribus manuum nostrarum, in terra cui maledixit Dominus: quæ Chrysostomus, ita exponit homil. 21. in Genes. *Et vidit malitiam hominum in dies magis, ac magis increscere, prædicit per appellationem pueri mala, quæ totum humanum genus inuasura erant, vt vel timore castigati abducerentur à vitiis, & amplexarentur virtutem*: ex hoc pusillo Ecclesiæ Grege in Arca Noë seruato rursus propagari cœpit: Noë enim orbis terrarum hæres, à Domino, diuinitus constitutus, filiis suis orbem terrarum vniuersum diuisit, & in omnem illius partem filiorum ac nepotum colonias dimisit; & superuixit post diluuium tercentos, & quinquaginta annos, quo tempore Abrahami ætas plusquam quinquaginta annos expleuerat, ex sententia Abulens. in cap. 11. Genes. q. 16. & 29. Perer. lib. 16. n. 103. Lorin. in cap. 7. act. Apostol. Magallia in cap. 24. Iosue sect. 1. in exposit. text. n. 24. Cornel. in cap. 12. Genes. ver. 4. Delrio ibidem ver. 1. Emanuel Saa ibidem Gordon. in Chronol. num. 8. etsi cum Saliano anno mundi 2039. item Henrico in Chronol. & aliis dicas Abrahamum non fuisse genitum septuagesimo anno Thare patris sui, sed centesimo & trigesimo; saltem Semus primogenitus Noë ad minimum centum & viginti annos tempore Abrahami superstes, coæuus fuit sexdecim Generationibus à Mathusala proauo, vsque ad Nabaioth, nepotem Abrahami & Ismaëlis filium, vt notauit Salianus anno mundi 2158. hic vero Semus eximiæ virtutis vir familiam suam semper in vera pietate, & vnius Dei cultu conseruauit: Nam multis aliis ex familia Chanaan & Iapheti in Idolatriam prolabentibus, Semi virtutem, & gloriam satis manifestat parentis benedictio, in qua singulari priuilegio Dominus Deus Semi appellatur, sicut postea dictus est Deus Abraham, Isaac, & Iacob. Idem declaratur à sapiente Iesu Eccles. 49 numero 17. dum ait Seth, & Sem apud homines gloriam adepti sunt, quia vt notauit Iansenius sicut, Seth post Adam primus piæ generationis parens extitit vsque ad diluuium cum frater eius pater esset impiorum, ita Sem à diluuio factus est parens sanctæ generationis patriarcharum ex quibus Christus secundum carnem genus duxit: cum Cham impius parentis irrisor progeniem genuerit impiorum: gloriosus ergo fuit Sem, cuius nuncupatio nominis claritatem præ se fert: Nam Sem Hieronymus nomen, seu nominatum, alij famam interpretantur. Accedit per idem tempus Melchisedec & Alimelec Chananæorum regulos cum magna subditorum suorum parte veros Dei cultores extitisse, neque in Iapheti filiis & nepotibus defuisse qui haustam à Nœmo pietatem fouerint ac propagarint, vt Salian. loco citato Numero tertio affirmat.

8. Et sanè Melchisedec, iuxta Epistol. 126. Hieronym. ad Euagr. Genere Chananæus fuit, & idem tenent Hippolitus, Irenæus, Euseb. Cæsar. Emissen. Apollinaris, & Eusthathius, quos refert D. Hieronym. ibidem

A & plures alij, quos sequuntur Perer. Ribera, Capellus, Iustinianus, Delrio, Cornelius, hos vero citat, & sequitur Salianus anno mundi 2118. n. 22. & 23. hunc Angelorum ministerio conuersum ait Dionys. Areopag. lib. de cœlesti hierarch. cap. 9. Virginitatem perpetuo coluisse tradit S. Ignat. Epistola ad Philadelph. & cum rex esset simul, & sacerdos iustitiæ, & pietatis obseruantissimus non potuit non subditos in pietate & vero Dei cultu instituere. Præterea quod tempore Abrahami Isaaci, & Iacobi & Iosephi, eundem Dei cultum permansisse saltem in familia eorum Patriarcharum sacræ literæ apertissimè testantur, & nullus relinquitur dubitationis locus. De illo tamen tempore quod inter mortem Iosephi B & liberationem populi ex Ægypto intercessit, maior potest esse difficultas, sed per id tempus continuatam fuisse Ecclesiæ fidem, & sanctitatem in populo Hebræo, præsertim in Tribu Leui ex eo ostendo. Primo quia Moyses fuit pronepos Leui vt constat ex cap. 6. Exodi, vbi dicitur quod Leui genuit Caath, Caath vero Amram, qui pater fuit Moysis: quare non tantum tempus præterijt inter Leui, & Moysen vt fides, & bona morum disciplina ac sanctitas in vniuerso populo Dei omnino periret. Secundo quia quando natus est Moyses, circumcisionis vigebat præceptum, ex hoc enim signo filia Pharaonis Moysen puerum Hebræum esse cognouit, quia circumcisus erat: ita colligitur ex scriptura Exod. 2. & docet Philo de Vita Moysis, & C alij interpretes ad illa verba, *De infantibus hebræorum est hic*. Tertio quia de obstetricibus hebræis dicitur Exod. 1. noluisse obedire præcepto Pharaonis, de occidendis infantibus hebræis & ratio redditur in sacro textu: *Timuerunt autem obstetrices Deum*: in quo Deo maximè placuerunt. Quarto quia Deus Moysi in deserto commoranti apparens dixit se populi clamorem audiuisse: ergo signum est fidem, & cultum vnius Dei in hebræorum populo permansisse vsque ad prouectam ætatem Moysis: hæc; & multæ aliæ coniecturæ ex sacris literis sumptæ manifestè ostendunt, Ecclesiam in populo hebræo eo intermedio tempore post mortem Ioseph, & liberationem populi in fide & pietate erga Deum perseuerasse. D Addi etiam potest, quod quamuis in Hebræis defecisset, in Gentibus per id tempus in familia Iobi immo & in subditis potuisset conseruari: Nam Iobum regem, & sacerdotem regiis ac pontificiis virtutibus perillustrem fuisse, ex sacris literis deducitur, vt docet Salianus anno mundi 2544. numero 751. & sequent. qui cum ad minimum septemdecim supra ducentos annos vixerit totum illud intermedium tempus ita occupauit, vt multis annis ab initio cum Iacobo & Iosepho, & cum Moyse ad finem suæ ætatis superuixerit: vt author est Salianus citatus cum aliis quos refert & sequitur Pineda in Iob cap. 1. vers. 1. numero 44. Sanchius in Iob prologon. 2. & 3. & ex eo probatur per id tempus vixisse; quod cum constet Iobum ab Esau genus trahere, & ex alio capite Moyses Iobi historiam, vt iam peractam *scripserit*, necesse

est vt illo tempore intermedio vixerit, & consequenter in ipsius familia & subditis Dei vnus cultus & Ecclesia conseruari potuerit. A

9. De tempore legis scriptæ à Moyse vsque ad Christi seruatoris aduentum hoc idem certo certius est, & ex sacris literis manifestum: Nam scripta est lex eo tempore, vt opportunum remedium aduersus Idololatriam obsisteret toto fere orbe grassantem; & peccatum vbique regnans, tanquam pedagogus ad Christum introducta, compesceret: Denique contra obliuionem promissionis de Christo sanctis Patriarchis factam, quousque lex spiritus, & gratiæ quasi rosa in litteræ calyculo occlusa exoriretur, per Iesum Florem, & verum lumen orbem vniuersum illustraturum inuecta sub hac lege: B nouimus ex sacra pagina Ecclesiam in populo Dei fuisse præsertim conseruatam, & per summos pontifices, Iudices & reges gubernatam, ad eamque diuersis temporibus prophetas tanquam Dei Nuntios legationem suam interritos, vsque ad effusionem sanguinis peregisse, & Machabæos ne diuinam legem violarent mortem subiisse, & Martyrij palmam feliciter obtinuisse: & quando hominum malitia inundante, Eliæ visum est actum esse de fide, & Ecclesia Dei 3. Reg. 19. numero 14. dicebatque *derelictus sum ego solus*, sua cum fefellit opinatio: vt ipse Dominus testatus est. *Relinquam mihi in Israel septem millia virorum, quorum genua non sunt incuruata ante Baal*: & hoc futurum de præterito Paulus intellexit ad Roman. 11. num. 4. *Reliqui mihi*: ait, vnde argumentum duxit vt probaret Dominum populum suum nunquam deseruisse; & sic semper protexisse, vt nunquam in illo fides defecisset. Etenim Numer. primo dixerat, *Nunquid Deus repulit populum suum?* quasi diceret minimè gentium: & illo Dei ad Eliam responso id confirmauit. Hinc est quod quando in sacra scriptura omnes dicuntur corrupti, nec esse vsque ad vnum, qui bene operetur; hyperbolicè accipiendum esse, vt iustorum paucitas malorum comparatione exaggeretur; vel de iis omnibus hoc erit intelligendum, de quibus antea mentio facta fuit: vt notant Genebr. & alij Interpretes communiter Psalm. 13. versic. 1. *Corrupti sunt & abominabiles facti sunt in studijs suis: non est qui faciat bonum*: ad hunc modum exponenda sunt similia loca, quæ vt vulgaria prætermitto. Videri potest Augustin. lib. de vnitate Eccles. cap. 12. & Canus lib. 4. de locis, cap. vltimo & alij supracitati.

10. Denique de Ecclesia Christiana, quod nunquam defecerit neque vsque ad finem mundi defutura sit de fide habemus Matth. 16. numero 18. *Tu es Petrus & super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non preualebunt aduersus eam.* Lucæ 1. *Regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis*: quod iam prædixerat Daniel 7. numero 14. *Potestas eius, potestas æterna, quæ non auferetur; & regnum eius quod non corrumpetur.* Micheæ 4. numero 7. Esai. 7. Oseæ 2. numero 19. Canticorum 3. num. 4. vbi D. Bernard. appositè notauit illa verba, *tenui eum: nec dimittam*: & hac promissione à Christo Domino Ecclesiæ facta Matthæus suo Euangelio coronidem imponit, *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem sæculi*: vt declarant Cyrill. Alex. lib. 7. de Trinitat. Hieronym. in epistol. ad Damasum, Prosper. lib. 2. de vocatione Gent. Saluian. lib. 2. de vero iudicio, Beda, Euth. & alij in Matth. Chrysostom. ibidem homil. 91. & homil. 4. in cap. 6. Esai. ait facilius esse solem extingui, quam Ecclesiam obscurari: hæc, & multa alia sacrarum literarum loca similia communi consensu Patres & scholastici doctores in confirmationem huius catholicæ veritatis adducunt; & in verò sensu ad literam sic ab expositoribus declarantur: eadem permansio Christi in Ecclesia ex coniugali ipsorum vinculo declaratur à Canonistis ad cap. debitum de bigamis, & cap. cum societas cap. in omni 27. quæst. 2. sicut enim matrimonium vinculum est indissolubile inter virum, & vxorem, ita inter Christum & Ecclesiam perpetua & indissolubilis vnio perennabit: de hac re videri possunt Turrecr. lib. 1. summ. cap. 22. & 23. Canus citatus cap. 4. Bellarmin. lib. 4. de Eccles. cap. 6. Bannes in fusioribus commentariis ad artic. 10. citatum & Valent. puncto illo 7. Salmeron. 3. p. lib. 1. in epistol. Pauli disput. 4.

C Oppones primo: tempore passionis Apostoli fidem amiserunt, & sola Virgo fidem conseruauit, sed illa sola non potuit Ecclesiæ conuentum facere; ergo eo tempore defecit Ecclesia: maiorem probat Turrecrem. lib. 3. summ. cap. 61. ex sacra scriptura, & patribus, Gregor. Hieronym. Augustin. D. Thom. Alens. Isidor. & sane glossa interlinealis hoc videtur indicare ad illa verba Matth. 26. & Mar. 14. *Omnes vos scandalum patiemini in me in ista nocte: scriptum est enim, percutiam pastorem, & dispergentur oues gregis*, vbi glossa ait: *ab vnitate fidei dissoluentur*, & hoc videtur significare ille Ecclesiæ vsus vt testatur Guillielm. in rationali diuin. offic. lib. 6. cap. 27. quando cereus ille candidus, qui in matutino feriæ 5. in cœna Domini fer. 6. & sabbati sancti extinctis reliquis accensus remanet; nempè vt Virginis fidem inter Apostolorum infidelitatem indicet præluxisse. Vnde Christus post resurrectionem, D Apostolorum incredulitatem exprobrauit. Secundo vt testatur Hieronym. contra Luciferianos tempore Constantis Imperatoris, miratus est orbis se totum esse Arianum. Tertio, tempore Antichristi Ecclesia videtur defutura: Nam 2. ad Thessalonic. 2. numero 3. Antichristus discessio appellatur, quod fideles ab vnitate Ecclesiæ discedere coget. Vnde Lucas cap. 18. numero 8. ait Veruntamen filius hominis veniens putas inueniet fidem in terra? quasi diceret, nullo modo. 11.

Ad primum Resp. primo longe probabilius esse non omnes Apostolos amisisse fidem, vt tenet Bellarmin. lib. 3. de eccl. cap. 17. Canus vbi supra, Valent. illo puncto 7. in 3. proprietate Eccles. immo Bannes citatus 12.

tatus dub. 1. §. Secunda verò: indecens, & blasphemum esse credit assertum, quod omnes Apostoli fidem amiserint. Nam de Petro oppositum videtur aperte deduci ex Lucæ 22. numero 23. *Ego rogaui pro te vt non deficiat fides tua*: quando ergo Patres affirmant in Apostolis fidem defecisse, intelligendi sunt de externa fidei professione, immo neque in hac omnes defecerunt: Nam Iacobus Altæi adeo in fide constans permansit, vt voto se obstrinxerit non sumpturum cibum, quousque Christum à mortuis suscitatum videret: ita testatur Hieronymus in Catalogo Ecclesiasticorum scriptorum: vnde scandalum, quod Christus Apostolis prædixit in illa passionis nocte futurum, non infidelitatis peccatum, sed charitatis defectum indicabat, quando magistrum in inimicorum manibus solum fugiendo reliquerunt: cæremonia vero illa cærei candidi non obstat, quia vt ait Rupert. lib. 5. de diuin. officiis cap. 26. etiam ille cæreus olim extinguebatur, vnde cæreorum extinctionem significare putat Rupert. & alij, priores prophetas, qui à Iudæis primum occisi sunt, cæreum verò absconditum Christum Dominum exprimere, qui breui tempore delitescens noua resurrectionis luce resplenduit: vel significare poterit illa cæremonia fidem resurrectionis explicitam fortasse in Apostolis non perstitisse, vt docet Abulen. quæst. 14. prolog. in Matth. & solam in Beata Virgine permansisse: & quamuis Christus Dominus antea Apostolis dixerit se tertia die resurrecturum, id tunc Apostoli non intellexerunt, vt testatur Lucas cap. 18. vnde si non crediderant ignorantiæ, non infidelitati tribuendum. Secundo etiam dato quod Apostoli in fide deficerent, adhuc falsum esset Ecclesiam in sola Virgine permansisse: Nam alij etiam erant fideles, qui Virgini coniuncti Ecclesiam constarent: Nam Magdalena, & aliæ piæ fœminæ, quæ Virginem comitabantur, fidem retinuerunt, nullum enim fundamentum habemus, oppositum affirmandi, immo illæ lachrymæ, quibus vberrimè manantibus Christum ad Caluarij Montem deuotæ mulieres prosequebantur, fidei, & charitatis indices erant. Item in Palæstina multos ad fidem Christus conuerterat, qui non aderant Hierosolymis tempore passionis, quique in fide sine dubio perseuerabant. Tertio Ecclesia legis scriptæ nondum penitus interierat, quare in Iudæa, vel extra illam multi adhuc fideles reperiri possent, qui eam profiterentur legem, si quidem lex noua adhuc non obligat, vt infra disput. 2. dicemus: immo in gentilitate aliqui esse poterant iusti, vt Cornelius Centurio: ex multorum sententia.

13. Ad secundum Resp. In illa Ecclesiæ perturbatione multos quidem à Castris Ecclesiæ ad infidelitatem fuisse transfugas, sed nihilominus in optimis Christianis, & probatæ fidei viris, veritatem catholicam integram, & illæsam permansisse; ob quam grauissima incommoda, exilia, carceres, & tormenta varia pertulerunt; Ecclesiæ afflictionem per idem tempus egregiè describit Hieronym. citato loco, ab illis præsertim verbis. *Periclitabatur Nauicula Apostolorum, &c.* & Augustin. in epistol. ad Vincentium. Ad tertium Resp. tempore Antichristi multos ab Ecclesiæ vnitate discessuros; sed non omnes, semper enim electi aliqui perseuerabunt in fide, & charitate, qui Antichristo intrepidè obsistent, de quibus illa Matthæi verba intelliguntur cap. 24. numero 23. *Sed propter electos breuiabuntur dies illi.* Illud verò Lucæ testimonium sic declarant Hieronym. contra Luciferian. vt ibi non sit sermo de propria & rigorosa fide, sed de illa fiducia, quam in Centurione & fœmina sanguinis fluxum passa Dominus dilaudauit: & ob cuius defectum Apostolos reprehendit & viros modicæ fidei appellauit. Quamobrem ob ingentem Ecclesiæ perturbationem frigescente charitate multorum illa fiducia minuetur. D. Augustin. de Vnitate Eccles. cap. 13. aliter locum explanat, & est communissima expositio: Nempè Christi verba non significare nullam omnino fore fidem, sed solum præ infidelium multitudine, & paucitate credentium adeo fore raram, vt pene nulla videatur: de hac perpetua Christianæ Ecclesiæ successione videri potest Iodocus Cocius in thesauro tom. 1. lib. 8. artic. 1.

Vtrum auctoritas Ecclesiæ in proponendis rebus de fide credendis sit infallibilis.

SECTIO III.

CVm hoc loco nostri instituti tantum sit de Ecclesia eiusque auctoritate agere, 14
quatenus est fidei regula, vt ostendamus qua ratione se habeat eius causalitas erga fidem, reliqua de eadem Ecclesia, quantum ad potestatem interpretandi, declarandi, & disponendi in iure diuino & constituendi humanum Ecclesiasticum, dirimendi fidei controuersias, & rectam fidelium disciplinam in vero Dei cultu, & bonis moribus conseruandi, ad titulum de constitutionibus, præsertim ad disputationem sextam, de causa efficienti diuini, & humani iuris reiicimus: item quia regula fidei duplex est, vna per modum significantis, seu proponentis, altera per modum signi, duobus enim modis nobis diuinum testimonium innotescere potest: vel per diuinam scripturam expresse continentem veritates fidei, quæ se habet per modum signi vel per propositionem, & definitionem Ecclesiæ, de hac solum agimus in præsenti, & de illius auctoritate; Nam de sacra scriptura dicemus in disputatione 4. quæstione 4. agentes de illa conditione iuris, quam inter materiales collocauimus, quatenus scriptum est: & sanè inter has duas regulas respectu nostri, præcipua est Ecclesia: hæc enim nobis etiam canonicos libros de fide recipiendos proposuit, quo spectat illud Augustin. lib. contra Epistolam fundamenti cap. 5. *Ego Euangelio non crederem, nisi me catholicæ Ecclesiæ commoueret auctoritas*: hæc est regula viua & animata quam D. Augustinus nuncupauit, *Fontem à quo in nos ducitur veritas*

diuini testimonij, lib. 5. de baptismo cap. 26. A Non quod prima veritas in Ecclesiæ traditione nascatur, sed à diuini verbi scaturigine dimanans per Ecclesiam quasi canalem ad nos peruèniat.

2. Duplex igitur considerari potest in Ecclesia auctoritas, vna humana, altera diuina: de prima loquebatur Augustin. lib. citato cap. 4. dum multa numerat, quæ illum in Ecclesia tenebant: *Tenet*, inquit, *consensus populorum atque gentium: tenet auctoritas miraculis inchoata, spe nutrita, charitate aucta, vetustate firmata: tenet ab ipsa sede Petri Apostoli, cui pascendas oues post resurrectionem Dominus commendauit, vsque ad præsentem Episcopatum successio sacerdotum: tenet postremo ipsum catholicæ nomen*: quæ quidem omnia cum sint B euidentis credibilitatis motiua, ad humanam fidem, naturalemque cognitionem spectant, summamque in humanis vni congregationi auctoritatem conciliant. Altera Ecclesiæ auctoritas est diuina de qua idem Augustin. in cap. 5. sequenti illa verba protulit, quæ proximè retulimus: Item libro de vtilitate credendi ad Honoratum cap. 17. vbi ait, *Dubitamus nos eius Ecclesiæ condere gremio, quæ ab Apostolica sede per successiones Episcoporum frustra hæreticis circum latrantibus culmen auctoritatis obtinuit: cui nolle primas dare, vel summæ profectò impietatis est, vel præcipitis arrogantiæ*: propter hanc auctoritatem D. Paul. 1. ad Timoth. 3. Ecclesiam columnam & firmamentum veritatis dictitauit. Illa prior C auctoritas est quidem euidentior propter euidentiam motiuorum in quibus fundatur; at posterior multo est sine comparatione excellentior, vt Leo Papa serm. 2. de ascensione exposuit. *Vt fides excellentior esset, visioni doctrina successit, cuius auctoritatem superno illuminata radio credentium corda sequerentur*; prior ergo Ecclesiæ auctoritas pertinet ad euidentiam credibilitatis & nos docet motiua expendere, per quæ mysteria fidei euidenter credibilia appareant. Posterior credenda proponit sublata quacumque dubitandi ratione. Organum enim est & instrumentum Dei Ecclesia, per quod nobis diuinæ veritatis testimonium innotescit; canalis, qui nobis à purissimo diuinæ sapientiæ fonte haustas fidei veritates proponat. Hinc iam oritur dubitatio, vtrum diuina veritas ita nobis D per Ecclesiam manifestetur, vt semper propositio Ecclesiæ infallibilem contineat veritatem, an verò aliquando errare possit, siue sit error ex ignorantia, siue ex pertinacia, seu malitia: & quidem de Ecclesia particulari non est dubium posse errare & se ab vniuersali Ecclesia separare, vt experientia ostendit. Nam errauit Arius Christi diuinitatem negans, Macedonius contra Spiritus sancti deitatem sentiens. Nestorius duas agnoscens in Christo personas; Eutyches, & Dioscorus, vnam solum in eo admittens naturam, & vnam voluntatem. Errarunt Pelagiani necessitatem gratiæ & peccatum originale denegantes, errarunt Lutherani, Caluinistæ, & alij complures, qui aliquando cum prouinciis, & regnis ab Ecclesiæ vnitate discesserunt, & ab eadem damnati, quasi putrida membra à corpore vniuersalis Ecclesiæ abscissi sunt.

Tota controuersia est de vniuersali Ecclesia, quæ toto orbe diffunditur, an in errorem saltem absque culpæ vitio labi possit profitendo aliquod dogma de fide, quod non sit: vel negando aliquid, quod tamen de fide sit: affirmantem partem sequuti sunt Marcionistæ teste Eusebio lib. 6. cap. 46. Donatistæ vt refert Augustin. epistol. 48. & 50. idem nostra tempestate docent Lutherani, & Caluinistæ, vt testatur Becanus de fide cap. 5. conclus. 4. numero 24. dicunt enim totam Ecclesiam visibilem prioribus quingentis annis fidem habuisse, sed postea multis sæculis à veritate deuiasse & in erroribus vsque ad Lutheri tempus perstitisse. Argumenta, quæ pro hac parte afferuntur potiora, sunt: primum, fides est voluntaria in omnibus, & in singulis Ecclesiæ membris: ergo omnes si volunt possunt obiectis fidei dissentiri; & consequenter vniuersalis Ecclesia errare potest in fide. Secundum quod dependet à regula fallibili humana, obnoxium est errori; sed quod ab Ecclesia credendum proponitur, dependet à regula humana, quia quod pontifex hoc definierit, quod vniuersalis Ecclesia ita credat fide humana assequimur: ergo in hoc credendo aliqua euenire potest erroris occasio. Tertium Ecclesiæ solum est promissum, quod à fide non deficeret, sed cum fide stare potest, error ex ignorantia inuincibili: ergo Ecclesia errare potest per ignorantiam. Maior probatur, quia in Ecclesia nunc est ignorantia, quænam ex his contradictoriis iuxta principia fidei vera sit. Vnio hypostatica est aliquid positiuum distinctum à parte rei à natura, vel oppositum; & tamen altera est falsa, altera vera, immo de facto tota Ecclesia sentit neutram ex his propositionibus esse de fide, & idcirco sine infidelitate de alterutra possunt fideles dubitare; ergo ex ignorantia inuincibili potest Ecclesia credere aliquid non esse de fide, quod tamen est. Confirmatur primo, quia ita contigit reuera in illis propositionibus, quæ prius in controuersia erant inter catholicos & postea definitæ sunt tanquam de fide: Confirmatur, secundo, quia Ecclesia sine errore in fide potest credere aliquid esse de fide, quod tamen non sit, nam sicut homo particularis, ex eo quod existimet aliquid esse de fide, quod reuera non sit, non deficit à fide; ita licet vniuersalis Ecclesia credat tanquam de fide, quod reuera non est, non censetur à fide deficere, quod solum videtur promissum Ecclesiæ vniuersali: quartum: consensus totius Ecclesiæ non est regula infallibilis fidei: ergo illa errare potest, probatur antecedens: regula, vt certificet, nota esse debet, sed nullo modo nobis notus esse potest consensus omnium fidelium: impossibile enim est moraliter singulos adire, & omnes interrogare quid sentiant, immo neque omnes conuenient, neque in sententia persistent: si dicatur, satis esse pastorum sententias audire, & secundùm illorum communem consentionem sentire: iuxta illud Matth. 23.

(3.)

Matth. 23. *Super cathedram Moysi sederunt* A *Scribæ & Pharisæi, &c.* contra est, quia omnes pastores non loquendo de summo Pontifice possunt errare in fide: non enim illis in particulari promissa est Spiritus sancti assistentia ne in errorem inducantur, neque in fide sunt confirmati, quod significare videtur Isai. 56. *Speculatores eius cæci omnes: nescierunt: Ipsi pastores ignorauerunt intelligentiam*: similia dixit Ierem. 2. 5. & 8. immo tempore Moysis totus Dei populus cum Aarone illius pastore errauit, dum vitulos aureos ab ipso propositos adorauit: Exod. 32. item tempore regis Achab. quadringenti prophetę errarunt vno relicto Michæa: præterea de tempore Ecclesiæ Christianæ videtur interpretandum illud Vaticinium Danielis 9. numero 27. *Deficiet hostia, & sacrificium*: ergo hæc Ecclesia potest deficere à fide: confirmatur, quia hæc Ecclesia comparatur lunæ iuxta illud Psalm. 103. *Qui fecit* B *lunam in tempora*, & alia scripturæ sacræ testimonia in hunc sensum à patribus accepta, sed luna aliquando deficit; ergo etiam Ecclesia aliquando errare, & deficere potest.

5. Vniuersalis Ecclesia ex corpore, & capite constat: sed tam corpus, quam caput errare potest in fide: ergo tota Ecclesia potest errare: probatur minor, quia generale Concilium repræsentat totum corpus Ecclesiæ, sed hoc ante pontificis approbationem errare potest: item pontifex potest incidere in hęresim: ergo poterit determinare aliquid contra fidem: & hoc supponere videtur cap. si Papa 40. distinct. ad illa verba, *Nisi deprehendatur* C *à fide deuius*: & ibidem glossa: Catholica tamen sententia, quæ oppositum docet, in sequentibus ostendetur.

4. Prima Conclusio. Vniuersalis Ecclesia errare non potest in definitionibus de fide, errore culpabili per hæresim, neque per ignorantiam inuincibilem, credendo aliquid de fide, quod vel à parte rei falsum sit, vel non sit reuelatum: est communis & de fide vt tenet Suar. in defensione fidei lib. 1. cap. 3. & 4. item de fide disput. 5. sect. 6. numero 4. & communiter Theologi oppositum tamquam hæresim damnantes: probatur prima pars primo ex iis quæ præcedenti sectione diximus de perpetuitate Christianæ Ecclesiæ, si D enim Ecclesia Vniuersalis apostataret à fide sanè deficeret, & indissolubile non esset illud matrimonij vinculum, quo Christus, & Ecclesia vniuntur, de quo Oseæ 2. numero 10. *Desponsabo te mihi in sempiternum, desponsabo te mihi in fide*: vnde absque veritate diceret Apostolus ad Ephesios 5. numero 31. *Sicut Ecclesia subiecta est Christo: ita & mulieres viris suis subditæ sint in omnibus.* Item Cyprianus lib. de vnitate Ecclesiæ, *Adulterari non potest sponsa Christi: incorrupta est; pudica est.* Secundo quia vnus ex articulis fidei est credere vnam sanctam catholicam Ecclesiam; At si tota Ecclesia posset errare, illi articulo falsum subesse posset, quod est absurdum. Tertio quia in hoc sensu dicitur ab Apostolo 1. ad Timoth. 3. *Ecclesia Columna & firmamentum veritatis*, vt etiam ipsi hæretici non negant quatenus Caluinus exponit in hoc significari Ecclesiam fidam esse veritatis custodem, & Beza, non alibi habitare veritatem in mundo, quàm in Ecclesia: vt refert Becanus cap. 5. citato numero 28. Quarto, quia Christus caput est Ecclesiæ, & Spiritus sanctus illius cor, vt docet D. Thom. 3. par. quæst. 8. artic. primo, at naturali ratione constat actiones vitales totius corporis, attribui cordi, & sensitiuas seu animales capiti: ergo si actiones totius corporis mystici, quod est Ecclesia, in Apostasiam conuerterentur: hoc in vitium capitis, & cordis cederet: neque hæc duo præcipua membra opportunè reliqui corporis vitio prouiderent: cum tamen Christi prouidentia in illo Matth. vltimo, *Ecce ego vobiscum sum*, & Spiritus sancti assistentia ex illo Ioann. 14. *Alium paraclitum dabit vobis qui maneat vobiscum in æternum*: manifestè promittatur. Quinto quia hæc est omnium patrum receptissimà sententia: ex omnibus vnum laudo Augustin. qui Concione 2. in Psalm. 101. de hac re ita cum Donatistis manum conserit, ac si iam præsentes Lutheranos, & Caluinistas lancinaret. *Quid est quod nescio qui recedentes à me, murmurant contra me? quid est quod perditi me perisse contendunt? certe enim hoc dicunt, qui fui, & non sum: annuntia mihi exiguitatem dierum meorum: non à te quæro illos dies æternos: illi sine fine sunt, vbi ero; non ipsos quæro: temporales quæro temporales dies mihi annuntia, exiguitatem dierum meorum; non æternitatem annuncia mihi, quamdiu ero in isto sæculo annuntia mihi, propter illos, qui dicunt, fuit & iam non est, propter illos qui dicunt, impletæ sunt scripturæ, crediderunt omnes gentes, sed apostatauit, & perijt Ecclesia de omnibus, quis annuntiauit mihi nisi ipsa via? quomodo annuntiauit? Ecce ego vobiscum sum vsque ad consummationem sæculi*: alia D. Augustin. & aliorum Patrum loca vide apud Suar. citatum & Becanum de fide cap. 5. numero 36. & sequent.

5. Secunda conclusionis pars ex præcedentis probationibus roboratur: Nam quomodo erit Ecclesia fundamentum veritatis, si ex ignorantia errare potest, & tanquam reuelatum proponere quod non est? sanè Ambros. Hier. Chrisostom. Thod. D. Thom. in illum Pauli locum ea de causa veritatis columnam & firmamentum dici arbitrantur, quia in ea sola veritas fulcitur, ipsi totum incumbit ædificium veritatis, & Augustin. Psalm. 110. concione 1. declarans illum versiculum, *Qui fundasti terram super stabilitatem suam*: sub terræ figura Ecclesiam intelligit & ait, *Non inclinabitur in sæculum sæculi, quia prædestinata est columna & firmamentum veritatis.* Secundo probatur ex illo Ioann. 16. *Cum autem venerit ille spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem*: quia vt optimè declarat Cyrillus lib. 10. in Ioann. cap. vltimo, *Nouit enim exactè veritatem, cuius spiritus est, & eam non ex parte, sed integre reuelauit: Nam etsi ex parte in hac vita cognoscimus, vt ait Paulus, non manet tamen, sed integra in hac*

parua cognitione nobis refulsit, quæ vltima verba satis declarant illa Ioannis, *Omnem veritatem*, quæ indicant ex Spiritus sancti magisterio, & assistentia prouenire, ab Ecclesia non nisi verum, & in prima veritate fundatum credendum proponi, quod græca translatio declarat: Nam omnes Græci & August. vt notat Maldonat. legunt: *Deducet vos in omnem veritatem*: & ne quis dicat hanc promissionem solis Apostolis factam, non Ecclesiæ, vel Apostolorum successoribus, notanda sunt alia verba in alio testimonio Ioannis cap. 14. proximè citato: *Vt maneat vobiscum in æternum*, deinde Toletus in cap. 16. Ioannis interpretando illa verba, *Cum autem venerit*, ea ad Ecclesiam dirigit hoc modo: *Hac ratione*, inquit, *eritis instructi, & perfecti in omni doctrina mea, quam ego Ecclesiæ manifestare intendo; hæc est, quam omnem veritatem dicit, nempè quæ ad credenda, & facienda, Ecclesiamque regendam pertinent*; quod ex Esaia cap. 59. confirmatur. *Cum venerit Sion redemptor, & eis qui redeunt ab iniquitate in Iacob, dicit Dominus, spiritus meus, qui est in te, & verba mea quæ posui in ore tuo, non recedent de ore tuo, & de ore seminis tui, dicit Dominus à modo & vsque in sempiternum.* Quæ verba perpetuam Spiritus sancti assistentiam continent; siue dirigantur ad Esaiam, vt D. Hieronym. & Sanch. in paraphrasi exponunt: siue ad Christum, vt Procop. & veterum patrum sententia declarat, quæ magis placet Leoni à Castro, siue ad Ecclesiam, quam genuinam, & communem expositionem Cornelius esse arbitratur, & ego omnino cum textu consentaneam iudico: cum hac enim Ecclesia pactum iniit, & eius filiis cum Christo per fidem vnitis; & domum Iacob constituentibus, non defuturam verbi sui veritatem, neque sui spiritus assistentiam. Denique has promissiones ad omnes Apostolorum successores quatenus Christianam efficiunt Ecclesiam factas ostendit ipse seruator Dominus Ioan. 17. dum declarauit suas petitiones, & desideria in Apostolis non sistere, sed ad eorum posteros extendi: Nam postquam dixit in oratione ad patrem, *Sanctifica eos in veritate*, id est, *per Spiritum sanctum veritatem eis Euangelicam infunde, vt fiant doctores & magistri doctrinæ Euangelicæ*: vt cum Chrys. exponit Toletus in paraphrasi & notatione: item Barrad. tom. 4. lib. 5. cap. 18. statim addidit, *Non pro eis autem rogo tantum, sed pro eis qui credituri sunt per verbum eorum in me*, quæ verba clariora sunt, quam vt alia interpretatione indigeant.

Tertio si Ecclesia in iis quæ de fide credenda proponit errare posset, saltem per inculpabilem ignorantiam, tota nostræ fidei certitudo corrueret, neque teneremur credere aliquid ex propositis ab Ecclesia: Nam posset vnusquisque dubitare an ea quæ sibi dicuntur, sunt ex iis in quibus Ecclesia per ignorantiam errare conceditur, & sic auctoritas Ecclesiæ esset fallibilis, & de rebus credendis nulla esset certitudo, cum enim fides apud nos fundetur in propositione Ecclesiæ, & in sacra scriptura, quam Ecclesia pro authentica declarat, & Canonicam facit, si Ecclesia errare potest, sacra scriptura ab Ecclesia canonizata, esse poterit apochrypha & in rebus credendis nihil certum aut firmum infallibiliter agnosceretur: ob hanc rationem quęstione prima sect. 4. ostendimus neque assensum fidei in obiectum falsum, neque habitum fidei ad illud inclinare. Quarto, Ecclesia tenetur nihil credere nisi quod in scriptura ex communi patrum interpretatione continetur, & in traditionibus Apostolorum, & Conciliorum Generalium summorumque Pontificum definitionibus, quę ex illis promanarunt: ergo si his assentitur, errare non potest: Nam ista est regula diuinæ veritatis nobis reuelatæ quæ continet signa, per quæ nos Deus alloquitur, & illam tanquam euidenter credibilem ostendunt motiua, in nostræ fidei confirmationem à Deo data, si vero Ecclesia vniuersalis illam regulam non curaret, neque ad illam attenderet, iam tota amitteret fidem, & non per ignorantiam, sed per malitiam doctrinam Dei despicatui haberet; quod esse impossibile, in prima parte demonstratum est.

Secunda Conclusio. Ecclesia Vniuersalis non potest aliquid ignorare quod credere omnino necessarium sit ad salutem. Hæc ex præcedenti sequitur: & patet ex vtroque Ioannis testimonio cap. 14. *Ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia*: & 16. *Docebit vos omnem veritatem.* Deinde ex prouidentia diuina, male enim consultum esset cum vniuerso populo Dei, si vniuersalis Ecclesia nesciret, quid ad salutem omnino necessarium foret: immo iniustè Deus ab hominibus fidem eorum exigeret, quæ Ecclesiæ reuelata non essent, vel tali modo, quod ipsi Ecclesiæ non innotescerent. Etenim Deus iniustè præcepti obseruantiam deposceret, quod non imponeret; similiter ergo obiectum antequam reueletur, non pertinet ad materiale obiectum fidei: ergo illud credere necessarium esse nequit ad salutem, sed hæc reuelatio fieri debet Ecclesiæ per aliquem Dei internuntium: ergo ignorare non potest Ecclesia, quod tenentur credere, seu exequi illius membra, vt salutem, & finem à Deo intentum consequantur. Vnde alia impossibilitas, & conclusionis confirmatio innotescit: Nam Deus intendere non potest efficaciter finem ad cuius assecutionem media necessaria non applicet, sed Deus intendit hominum salutem: ergo media ad illam necessaria illis negare non debet: quod tamen faceret si Ecclesiam suam ignorare aliquid pateretur, quod credere vel exequi ad salutem obtinendam postulasset. Neque huic doctrinæ obstat quod in diuersis Conciliis generalibus, & à summis pontificibus decursu temporis fiant definitiones de nouo in materia fidei: quarum rerum non erat antea certitudo fidei: ergo erat ignorantia in Ecclesia: Nam ex hoc non sequitur Ecclesiam ante illos Canones, & propositiones de fide, ignorare aliquid necessarium ad salutem, sed non adhuc esse declarata de fide aliqua, quæ cum subobscure reuelata essent & ante insurgentes hæreses maior illorum declaratio necessaria non esset, illorum veritas

maius

maius Ecclesiæ examen & iudicium subire A non requirebat. Vnde promissio facta Ecclesiæ, quod à Spiritu sancto de omni veritate doceretur, intelligenda est cum temporis opportunitate, & quando rei necessitas vrgere videatur, præsertim in iis, quæ ad solam doctrinam fidei speculatiuæ spectant: de iis verò quæ ad praxim diriguntur, quando occasio, & negotium postulauerit, sanè non deerit diuina promissio, & Ecclesiæ necessitati Spiritus sanctus prouidebit. Ponit exemplum Bannes 2.2.quæst. prima, art.10. in fusioribus comment. dub.3. *Item obijciunt*: vt si esset in Ecclesia seditio inter Concilium Generale, & summum Pontificem, cuiusnam maior esset auctoritas, tunc esset tempus opportunum, hanc propositionem examinandi: B an Papa sit supra Concilium vel Concilium supra Papam in cõtrouersiis de fide, & moribus fidelium, de quo nihil hoc loco dicemus, quia ad pręsens institutum solum spectat quod auctoritas Ecclesiæ in his definitionibus errare non possit, neque ignorare, quod ad fidem & rectam morum disciplinam pertinet, & ad salutem necessarium censetur: cæterum in quonam sit hæc potestas & auctoritas, in generali Concilione an in summo Pontifice, vel in vtroque, disput. 6. tom. 2. dicendum.

8. Tertia Conclusio. Quamuis, quæ Ecclesia credit tanquam pia & probabilia, non sint infallibiliter vera, si tamen tota Ecclesia in aliqua re huiusmodi conspiret, tenendum est illam in hoc non errare, non solum practicè, C sed nec speculatiuè: hanc tradit Suar. de fide sect. 6. citata numero 8. & tres partes habet hæc assertio. Prima probatur, quia Ecclesia, illa, quæ solum vt pia credit, non iudicat vt omnino, & infallibiliter vera, sed vt probabilia: & non est certum an in his ita regatur ab Spiritu sancto, vt semper infallibiliter vera sint, quæ vt probabilia creduntur ab Ecclesia: Nam talia obiecta, vt sic, non pertinent ad obiectum fidei: etenim hoc vt infallibiliter verum ab Ecclesia proponitur. Secunda pars ostenditur, quia quando vniuersa Ecclesia tota in re aliqua conspirat, iudicando esse probabilem, etiam vt humana est Congregatio, prudenter iudicatur illius veritas, nam quod omnes prudentes esse iudicant cum probabilitate esse simpliciter credi potest, sine periculo erroris practici: hinc enim est quod cum dictamine conscientiæ D probabili de honestate actus homo honestè operetur. Tertia Suadetur primo, quia quod omnium iudicio probabile est, morali euidentia constat esse probabile, sed euidentia semper coniuncta est cum certitudine: ergo quando Ecclesia aliquid, vt probabile credit speculatiuè non errat, quia non dicit illud simpliciter, & infallibiliter esse verum, sed veritatem habere probabilem, quod est speculatiuè, certum etiamsi res vera non sit. Secundo quia verisimile est Spiritum sanctum etiam in hoc Ecclesiam dirigere, vt neque tanquam probabile credat quod falsum est. Deus enim dat aliquibus Ecclesiæ membris donum scientiarum: vt etiam in cognitione veritatum Ecclesia illustretur; ideoque dicunt graues Theologi Aristotelem, & alios philosophos specialiter fuisse à Deo adiutos in assecutione scientiarum naturalium ad bonum futurum Ecclesiæ: ita datum est donum scientiæ, & artis Resolut. & Oleab. Exod. 35. ad sanctuarij ornamentum: ergo signum est specialem Dei prouidentiam interuenire etiam in iis, quæ Ecclesia tota, piè & probabiliter credenda proponit.

Quarta Conclusio. Omnes simul particulares, & doctores Ecclesiæ errare non possunt in docenda fide: Immo neque sentiendo contra fidem, iuxta probabiliorem opinionem: hæ duæ partes assertionis æqualem non habent certitudinem: Nam prior ex doctrina præcedenti manifestè deducitur: posterior vero solum secundùm maiorem verisimilitudinem ex illa infertur: priorem probo primo ex Diuo Paulo ad Ephes. 4. vbi dicitur quod Christus Dominus varios in Ecclesia gradus instituit, & quosdam Apostolos, quosdam Prophetas, alios Euangelistas, alios verò Pastores & doctores dedit: & rationem reddit Apostolus, *Vt non simus paruuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinæ*, quia in doctorum iudicio simplicium fidelium congregatio quasi ancora fundatur, & in eorum doctrina acquiescit. Secundo si omnes pastores & doctores in docendo errarent contra fidem; vniuersa Ecclesia contra fidem erraret, sed hoc iam ostendi esse falsum, & hæreticum: ergo & illud ex quo sequitur: sequelam maioris probo, quia reliqua pars Ecclesiæ iubetur sentire cum communi consensu doctorum, & patrum, iuxta illud Matthæi 23. *Super cathedram Moysi sederunt scribæ & pharisæi, omnia ergo quæcumque dixerint vobis facite*, de quo latè Gregor. lib. 2. moral. cap. 25. exponens illa Iobi verba: *Boues arabant, & asinæ pascebantur iuxta eos*, quod amplius confirmatur ex epistola Concilij Ephesini ad Nestorium, quæ à sexta Synodo act. 11. approbatur. In qua à Nestorio exigitur, vt iuret, se sentire, quæ vniuersi per Orientem & Occidentem Episcopi principesque populorum crederent, & docerent: & hinc etiam est quod in fine Conciliorum ita solet acclamari: *Hæc est fides Patrum*: vt significetur, quod non nisi verum & certum de fide esse potest in quo omnes Episcopi & doctores conueniunt. Vnde Cyprianus lib. 4. epistol. 9. merito dixit Ecclesiæ contradicere qui Episcoporum sententiæ resistit: & D. Irenæus lib. 3. cap. 3. & lib. 4. cap. 4. & 63. existimat doctorum, & Episcoporum sensum sufficere ad ostendendam aliquam veritatem esse de fide: & D. Augustin. lib. 28. cap. 2. contra Faustum & lib. 33. cap. 9. ideo putat aliquem librum esse Canonicum, quia omnes Episcopi Apostolis succedentes eum receperunt.

Secunda pars suadetur primo ex præcedentibus testimoniis: Nam si ipsi errare possunt omnes saltem ex ignorantia, non est firmum ad eorum communem consensum recurrere. Secundo quia vt docet D. Thom. 1. 2. quæst. 111. artic. 4. in corpore & ad 4. nullus potest instituere alios de his, quæ ad fidem

pertinent, nisi supereminentem fidei certitudinem habeat per gratiam gratis datam, quæ à Paulo 1. Corint. 12. fidei nomine significatur. Etenim, qui de aliqua scientia alios instruit, opus est, vt illius scientiæ principia certissima teneat: ergo vt vera sit prima pars assertionis, nempè ne in docendo fidem errent omnes Episcopi, opus est vt certissimi sint de rebus: & hoc gratiæ donum participent. Tertio quia si ex ignorantia inuincibili omnes errare possunt per interiora iudicia, miraculo opus erit & particulari assistentia Spiritus sancti, ne suam sententiam aliis manifestent, & suos errores spargant. Vt ergo suauiori modo diuina prouidentia cum sua Ecclesia se gerat, necessario dicendum est, illam sic protegi ac illustrari, ne omnes doctores & Episcopi in errorem contra fidem, vel in ignorantiam inuincibilem aduersus eamdem pariter collabantur. Quarto nullum est dogma in quo sic conueniant omnes doctores & Episcopi quod ab vniuersali Ecclesia non recipiatur, & acceptetur tanquam de fide. Quinto nullo modo conuenire possunt in aliqua veritate omnes Episcopi & doctores nisi illam ex sacra scriptura, traditionibus Apostolicis, aut Conciliorum decretis deducant, in quibus nec error ex hæresi, neque ignorantia reperitur. Verum hæc pars non est æque certa, atque prima: vt notat Bannes 2.2. quæstione prima artic. 10. in fusioribus comment. dub. 3. quia nos non iubemur seruare quæ Pastores, & Doctores, sed quæ docent, & non habemus claram promissionem Dei de assistentia Spiritus sancti, ne interius errent sentiendo, sed ne exterius errent docendo: soli enim Ecclesiæ promissa est à Christo perseuerantia in fide, non huic vel illi hominum statui, & quamuis in exteriori foro hæc sint præstantiora membra, non est necesse, vt Deo sint magis accepta, in cuius conspectu virtus, non dignitas hominem commendat; & quamuis poscat rerum communis ordo, vt per eundem habitum, quo quis est in actu respectu alicuius veritatis, alios ad eiusdem veritatis cognitionem reducat, tamen quia his habitibus libere vtimur possunt aliqui vel metu, vel alia de causa suos errores celare, & veritatem docere, quam non credunt; & dogmata tradere, quibus non assentiuntur: quamuis ergo non repugnet metaphysicè loquendo, & de potentia absoluta, quod omnes doctores malè sentiant de aliquibus mysteriis fidei, & contra illam errent, moraliter tamen loquendo, euidens est non ita posse contingere, & considerata diuinæ prouidentiæ suaui dispositione, & lege ordinaria multo probabilius est, neque per hæresim, neque per ignorantiam omnes Episcopos & Doctores vnanimi consensu errare posse contra fidem: vt assignatæ rationes persuadent.

10. Ad argumenta in oppositum adducta Resp. ad primum. Bannes citatus negat consequentiam, quia sicut non valet: si Deus vult, potest peccare: ergo absolutè peccare potest: ita non valebit, omnes in Ecclesia sunt liberi in assentiendo mysteriis fidei, & possunt dissentiri, si volunt: ergo omnes absolutè possunt errare in fide, sed hæc solutio non satisfacit, quia exemplum non est simile: Nam in Deo non est libertas ad peccandum, vt 1. p. agendo de voluntate Dei cum theologorum communi sententia ostendi: At omnia Ecclesiæ membra libertatem habent ad dissentiendum mysteriis fidei, & metaphysicè loquendo considerata præcisè libertatè omnium fidelium omnes possunt negare fidem absolutè loquendo: quamobrem distinguendum est illud consequens; Nam si consideretur secundum se humana libertas, non repugnat, quod omnes velint dissentire, & sic absolutè possunt deficere à fide, si tamen cum ea libertatè diuina promissio, & prouidentia coniungatur, absolutè non potest tota Ecclesia dissentire, neque errare in fide. quia diuina promissio, & intentio Dei efficax, & absoluta effectu non defraudatur: attingit enim à fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter sapient. 8. exemplum sit in homine prædestinato, qui libertatem habet vsque ad mortem ad peccandum, & amittendam finalem gratiam, illam tamen non amittet, neque potest amittere si componatur libertas cum diuina prædestinatione, quia in sensu composito repugnat prædestinatum damnari, & in finali peccato occumbere. Ad secundum neganda est minor, quia Ecclesia non humano, sed diuino spiritu regitur in proponendis rebus credendis, & diuina infallibilique auctoritate fundatur: ad probationem, esto quod propositio rerum fidei pendeat ab aliquo testimonio humano fallibili secundùm se, (de quo in sequenti sectione dicendum) non inde sequitur assensum, quo res sic propositas credimus, esse fallibilem: Nam si quis Romæ habitans scribat ad amicum in Lusitania commorantem, summum Pontificem de fide decreuisse certam propositionem; certum est, illum, qui credit amicum sibi non solere mendacia scribere, sed quæ verè eueniunt Romæ, credendo literis sui amici assensum elicere de multo certiorem circa propositionem definitam, quam circa dictum amici, quia dictum amici credens humano nititur testimonio: credens verò propositionem definitam, diuina auctoritate, & veritate fundatur: exemplum etiam habemus in cognitionibus naturalibus: Nam assensus primi principij pendet ab inductione, & singularibus experimentis, & certior est cognitio primi principij, quam experimentalis: Nam experimentum fallax aliquando esse potest; At primum principium nunquam fallit: & ratio est, quia actus suam certitudinem sumit à proprio obiecto formali, non à conditione, vnde potest esse certior actus circa proprium obiectum tendens, quam conditio à qua dependent: ideoque esto pendeat à testimonio humano tanquam à conditione nostra fides, hoc non tollit esse infallibilem, quia non fundatur humano testimonio, sed diuino.

Ad tertium neganda est maior. Iam enim in secunda parte primæ conclusionis probaui, Ecclesiæ esse promissum etiam per ignorantiam 11.

ignorantiam inuincilem errare non posse: ad probationem dico de iis, quorum fides explicita necessaria est ad salutem, nunquam fuisse ignorantiam inuincibilem in Ecclesia, sed semper ab illa fuisse proposita, & tradita huiusmodi mysteria: vt ostendi in secunda conclusione: alia verò, quorum cognitio & positiuus assensus ad salutem non requiritur, posse contingere propter minus claram illorum reuelationem, non proponi ab Ecclesia nisi decursu temporis occasione insurgentis hæresis, vel dissensionis, & perturbationis in Ecclesia, & tunc quando ab Ecclesia declaratur veritas tenenda, impletur promissio Ecclesiæ facta illam non erraturam, quando enim præceptum credendi est affirmatiuum, non B obligat pro semper, id est pro omni tempore; & quamuis nunc nullus fidelis obligetur credere hanc propositionem; vnio hypostatica est aliquid positiuum; non ideo est, quod Ecclesia positiuè definierit illam non fuisse reuelatam, sed negatiuè se habeat nihil statuendo de illius certitudine: in quo non errat quia abstrahentium non est mendacium. Ecclesia verò quamuis existimet nullam ex illis propositionibus esse hûc vsque receptam tanquam de fide, & ita non obligari fideles ad credendum alterutram; non tamen positiuè definit nullam secundum se confusè, & implicitè esse reuelatam: hoc enim facere non solet. Vnde patet responsio ad vtramque confirmatio- C nem: Nam ad primam dico de illis positionibus, quæ decursu temporis definitæ sunt, nunquam fuisse errorem in Ecclesia, neque ignorantiam positiuam, sed priuatiuam, quia cum non ita aperta & distincta esset illarum reuelatio, & alioqui illarum fides explicita ad salutem necessaria non censeretur: satis est si opportuno tempore Ecclesia à Spiritu sancto edocta eas fidelibus de fide credendas proponat. Alteri respondet Bannes, vbi supra in solutione quinti argum. sed quia solutio parum firma est & facile vrgeri potest, illam omitto: ad secundam, negandum est antecedens, nam tripliciter intelligi potest aliquid de fide credi quod non est. Primo quod circa illud, quod est falsum detur assensus fidei, & hoc iam quæstione prima D ostendimus esse impossibile, quia fidei subesse falsum non potest. Secundo si quod reuera de fide non est, ab Ecclesia proponatur vt credendum fidelibus. Tertio definiendo illud esse reuelatum & in aliquo sacræ scripturæ loco contentum & credendo esse de fide per cognitionem, quam existimet esse fidei diuinæ, cum tamen non sit, sed assensus fidei humanæ seu opinatiuus: & his duobus modis non esset talis assensus in Ecclesia vniuersali sine errore positiuo per ignorantiam inuincibilem, cuius oppositum iam demonstraui: ad probationem antecedentis dico primo modo, neque in persona particulari assensum diuinæ fidei tendere in obiectum falsum aut non reuelatum ob assignatam rationem: secundo & tertio modo, non repugnat personam particularem ex

A ignorantia inuincibili existimare aliquid esse de fide & ita docere & proponere alteri credendum, quod non sit, quia priuatis Ecclesiæ personis in Ecclesia promissa non est particularis protectio diuina & Spiritus sancti assistentia ne in errorem incidant, sed vniuersalis Ecclesiæ capiti nempè summo Pontifici, & Generali Concilio legitimè congregato, & aliquid de fide credendum statuente, quod quando & quomodo fieri debeat in disput. 6. de causa efficiente diuini & humani iuris dicendum.

Ad 4. negandum est antecedens ex hoc enim 12.
vniuersalis Ecclesiæ consensu tanquam ex regula infallibi deduxit 1. Augustin. lib. de cura pro mortuis cap. 1. orandum esse pro defunctis. 2. epistol. 28. ad Hieroym. paruulos esse baptizandos. 3. In inchoata expositione epistol. ad Romanos, Hæreticis & schismaticis non esse præcisam, spem salutis si resipiscant. 4. lib. 1. contra Crescon. Gramm. cap. 33. Hæreticos non esse rebaptizandos. Denique vt vno verbo dicam epistol. 118. ad Ianuar. cap. 5. docet in omnibus & per omnia Ecclesiæ iudicium esse sequendum his verbis, *Vt quid horum sit faciendum si diuina scriptura præscribit authoritas, non sit dubitandum, quin ita facere debeamus, vt legimus. Vt iam non quomodo faciendum, sed quomodo sacramentum intelligendum sit, disputemus: similiter etiamsi quid horum tota per orbem frequentat Ecclesia: Nam & hinc quin ita faciendum sit, disputare insolentissima insania est.* In quo testimonio vides æquiparari in infallibilitate suæ directionis sacram scripturam, & Ecclesiæ vniuersalis consensum, quia vtraque est infallibilis regula, eadem authoritate Dei fundata. Ad probationem dico non oportere singulos totius orbis fideles interrogari, sed hanc Ecclesiæ mentem & spiritum vnanimem summi Pontificis voce ex cathedra definientis & œcumenici Concilij acclamatione & constitutione conciliari, manifestari. Vnde negamus omnes pastores, & doctores posse errare in docendo. Ad loca verò sacræ scripturæ Resp. in nullo dici omnes tunc prophetas, pastores, & doctores Ecclesiæ errare in docendo, quare illud verbum *omnes* vt bene notat Cornel. & alii ibidem, significat multos, & plerosque: hæc enim est forma loquendi scripturæ in redarguendo peccatoribus: de quo vide Augustin. de vnitat. Ecclesiast. cap. 12. vel loquitur Esai. de tempore quo Iudæi post aduentum Christi, populum ab eius doctrina, & fide auertere deberent, & suis erroribus obcæcati veram lucem videre, & ab ea illuminari detrectarent: similiter alij loci debent exponi vt numquam admittatur, quod in Ecclesia nullus pastor, seu magister veræ fidei esset, sed omnes simul aliquo tempore in docendo errasse: quamuis hoc non tam certum sit de Synagoga, quam de Ecclesia Christiana, cui speciatim hæc promissio multo clarius facta 1. ad Timot. 3. numero 15. Lucæ 22. numero 32. Ioann. 14. & 16. citatis: tempore verò Moysis non omnes adorauerunt vitulos

aureos neque omnes errarunt: Nam Moyses, Iosue, & filij Leui, qui postea infideles occiderunt ab idololatriæ contagione corrupti non sunt, & tempore Micheæ saltem ipse pro veritate pugnabat: & verisimile est alios etiam legis peritos illius veritatem tueri. Danielis testimonium de cessatione synagogæ, non Christianæ Ecclesiæ Catholici interpretes exponunt: cessare enim dicuntur hostię quando sanctè & legitimè offerri non possunt: & cum sacrificia legis veteris vmbræ essent, adueniente sole fugerunt: Ecclesia verò Christiana non ideo comparatur lunæ, quod deficere possit, sed quia vt ait Augustin. in dictum Psalm. 103. *Intelligimus spiritualiter Ecclesiam crescentem de minimo*: & infra: *modo quam cæcus est qui plena lunâ errat*? quod oppositè in hæreticos retorquetur, qui hac comparatione lunæ abutuntur: alias rationes, cur Ecclesia comparetur lunæ, adducunt interpretes ad citatum versiculum, & Becanus cap. 5. citato obiect. 4. numero 55. Ad quintum negandum est, Concilium Generale legitimè congregatum in definiendis rebus fidei: item summum Pontificem ex cathedra definiendo errare posse: an verò, vt priuata persona in hæresim incidere valeat; Affirmant Caietan, Canus, Soto, Castro, Valent. quos sequitur Turrianus de fide disput. 16. dub. 1. §. Secunda sententia: partem vero negantem defendunt alij: nimirum Pighius lib. 4. Hierarch. Ecclesiast. cap. 8. & vt sententiam magis piam, & probabiliorem docent Bellarmin. lib. 4. de summo Pontifice cap. 8. Suar. de fide disput. 10. sect. 6. numero 11. Nos hic quæstionem non resoluimus, quia disput. 6. tom. 2. discutienda est, ad nostrum tamen institutum satis est, si in docendis, seu definiendis rebus fidei Concilium legitimè congregatum, item summus Pontifex errare non possit etiam ex ignorantia, vt ostendimus.

15. Duo hinc colligenda sunt. Primum non posse Ecclesiam propositionem iam de fide definitam reuocare, seu declarare, quod de fide non sit: est Theologorum communis & ex tradita doctrina euidenter sequitur: Nam si Ecclesia in definitione fidei errare non potest: ergo illa propositio quæ prius definita est, retractari seu mutari non potest: Nam si reuocaretur, vel tunc in reuocatione erraret Ecclesia, vel primum quando propositionem nunc reuocatam definiuit, quorum neutrum cum præcedenti doctrina stare potest. Secundum, hanc numero Ecclesiam vniuersalem quæ est sub regimine sanctissimi Domini Vrbani Octaui esse illam cui omnes prædictæ proprietates conueniunt, nempè quod sit vna, sancta, catholica & Apostolica Ecclesia visibilis, & infallibilis: Nam cum Ecclesia errare non possit, & hæc vniuersalis Ecclesia Romano Pontifici subiecta se ipsam ostendat, & in se manifestet proprietates per quas internosci & ab aliis hæreticis sectis discriminari valeat: sequitur de fide esse hanc numero Ecclesiam esse illam extra quam salus esse non potest, & quam Christus instituit: Confirmatur primo, quia omnia motiua quæ euidenter ostendunt credibilitatem Christianæ fidei conueniunt doctrinæ traditæ, & approbatæ ab hac Ecclesia, quorum aliqua præcipua attigimus quæstione prima, agentes de euidentia credibilitatis nostræ fidei vt patebit discurrenti per singula. Secundo proprietates tota hâc quæstione assignatę nulli alteri Ecclesiæ Christianæ conueniunt: Nam primo in hac Ecclesia maxima veritas fidei & vniformis doctrinæ consensus cernitur, in reliquis hæreticorum sectis Lutherani à Lutheranis, Sacramentarij à sacramentarijs, Anabaptistæ ab Anabaptistis, immo Lutherus, Caluinus, & Melanchton à se ipsis dissentiunt in fidei doctrina, quam profitentur vt egregie citatis testimoniis probat Iacobus Coccius tom. 1. l. 8. de signis Eccles. artic. 7. Tertio in hac Ecclesia tantum sanctitas morumque integritas floret: & licet inter iustos etiam peccatores permisceantur, non cessant verbi diuini prædicatores impiorum vitia insectari, & pastores scelera suppliciis persequi, ne peccandi licentiam impunitate concedant. In cæteris hæreticorum conuentibus summa libidinis concessio, nefanda morum corruptela dominatur, quia huiusmodi homines sola fide, seu vana fiducia contenti bonorum operum sanctimoniam relegarunt. Quid impudentius quam quod Lutherus in argumento Epistolæ ad Galat. editionis primæ, scripsit? *Summa ars, & sapientia Christiana est nescire legem ignorare opera, & totam institiam actiuam*, quem potuit, vitæ sanctitas hostem habere atrociorem quam Philippum Melancthonem, qui in locis communibus editionis primæ asseruit. *Omnia hominum quantumuis laudabilia opera planè vitiosa sunt, & morte digna peccata.* Quarto hæretici sua conuenticula Ecclesiam veram appellant, catholicam seu vniuersalem per totum orbem diffusam appellare non possunt: quin manifesti mendacij ab omnium gentium populis coarguuntur: hanc, quam Dei prouidentia præsens summus pontifex regit, vt matrem agnoscunt vniuersi Christi fideles, toto orbe diffusi, ad hanc regressa est tandem illa Ecclesia Æthyopiæ, quæ ob diuersas hæreses Dioscori prauitate decepta tempore Leonis primi ab illa recessit, & quamuis Abissinorum Imperatores nonnulli, gentis suæ erroribus cognitis, missis legatis sæpè curarunt, vt aliqua ipsis veritatis lux à Romana Ecclesia affulgeret: Venerunt enim ad Clementem Quintum Auinionem in Gallia: ad Florentinum Concilium sub Eugenio Quarto celebratum: ad Clementem Septimum Bononiam in Italia. Non tamen tamen tunc satis constans, firmumque ad matris gremium redeundi fuisse desiderium, euentus probauit, quia in eisdem erroribus permanserunt: anno 1628. non sine maxima Christiani populi lætitia ex literis ad Vrbanum Octauum summum Pontificem, atque ad Patrem admodum Reuerendum nostræ societatis Generalem Mutium Vitaleschium missis à Patriarcha Æthyopiæ Domino Alphonso Mendesio, quas

quas ipse vidi, accepimus; Imperatorem cum reliquis sui Imperij Dynastis, coram ipso Patriarcha solemni iuramento fidem, & perpetuum obedientiam sanctæ sedi Romanæ, & Vrbano Octauo, in Terris Christi Vicario magna deuotione promisisse, suisque omnibus abiuratis erroribus Christianæ fidei integritatem perpetuo seruaturos decreuisse, quamuis vt minus constantes postea suis decepit vitiis à vera fide defecerint. Quarto hæc est illa Apostolica Ecclesia quæ a Petro primo Christi Vicario ad Vrbanum vsque Octauum perenni successione, in totius mundi conspectu decurrit; aliæ hæreses ad putrida membra ab Ecclesiæ corpore separata suam originem referunt, neque fidei suæ principium Christi doctrinæ consonum ostendunt: qui Chronologicam successionem sub vno intuitu videre cupit ab ipso mundi exordio vsque ad tempus. Clementis Octaui, consulat Iodocum Coccium in Thesauro tom. 1. lib. 8. artic. 2. Item artic. 3. in quibus ostendit Lutherum, Caluinum, & alios hæreticos ab aliis similis farinæ viris olim ab Ecclesia damnatis suorum errorum originem ducere, illorumque praua dogmata mordicus tueri; & quia mendacium, neque sibi conforme esse solet, in articulo quarto eiusdem libri refert Coccius diuersa dogmata; in quibus ab antiquis hæreticis Hussitis, Vuiclauistis, & Vualdensibus dissentiant, vt sic neque ad ipsos suæ doctrinæ per omnia conformis originem referre possint. Denique hæretici Ecclesiam non visibilem, nec in erroris periculo infallibilem agnoscunt, vt vidimus sectione præcedenti, & præsenti, hæc Ecclesia est visibilis, & ab erroris periculo prorsus libera: ergo omnes veræ Ecclesiæ proprietates illi aptissimè cohærent, de quo latius discurrit Valent. tom. 3. disput. 1. quæstione prima punct. 7. §. 20. & sequentibus.

Qua necessitate, quaue causalitate Ecclesiæ auctoritas ad assensum fidei concurrat.

SECTIO IV.

1. AD resolutionem huius quæstionis suppono primum tanquam de fide certum ad assensum fidei non esse necessarium, vt obiectum credendum immediatè à Deo tantum interius, vel exterius proponatur, vt optimè contra hæreticos nostri temporis ostendit Bellarminus lib. 3. de Verbo Dei cap. 3. Hosius lib. 1. contra Brent. Suar. de fide disput. 4. sect. 1. & nos quæst. 2. sect. 6. aliquid attingimus: deducitur ex Dionysio de diuinis nomin. cap. 4. vbi ait Deum non omnibus immediatè fuisse loquutum, sed illuminare infima per media, & media per superiora: probatur primo, ex sacra pagina: Nam tum in lege scripta, tum in lege gratiæ interuentu Prophetarum, Apostolorum, & aliorum Patrum Deus suam nobis doctrinam exposuit: de filiis enim Israël dicitur Exod. 14. *Crediderunt Deo & Moysi seruo eius*: item Psalm. 77. *Quanta mandauit patribus nostris nota facere ea filijs suis*: & reuera fecerat Dominus Deuteron. 6. num. 6. *Eruntque verba hæc quæ ego præcipio tibi hodie, in corde tuo, & narrabis ea filijs tuis*: similiter in lege Gratiæ Christus discipulis imperat Matth. vltimo, vt Euangelium prędicent omni creaturæ: & Actor. 1. *Eritis*, inquit, *mihi testes, &c. vsque ad vltimum terræ*: & ratione suadetur primo, quia alioqui inutilis esset sacra scriptura, traditio Apostolica, & sanctorum Patrū in œcumenicis Conciliis sanctiones. Secundo quia licet excellentia doctrinæ fidei, & donorum gratiæ videatur postulare, vt à Deo immediatè doceatur, tamen ex alio capite modus cognoscendi, & rerum scientiam comparandi hominibus familiaris & communis, postulabat, vt homines, alij per alios docerentur: Nam vt ex Augustino refert Suar. citatus numero 4. sicut Deus immediatè creauit vnum hominem, & ab illo, ac per illum producti sunt cæteri, successione continua: ita in fide per se Deus homines aliquos instruxit, à quibus alij docerentur: sic enim suauis, & communis ordo diuinæ prouidentiæ disposuit, vt, quod per causas secundas accomodatè fieri posset, Deus per se immediate solus non faceret. Ideoque Petrus ad Cornelium missus actor. 10. Philippus ad Eunuchum actor. 8. & Paulus in Macedoniam à viro Macedone per visionem apparente rogatus properauit. actor. 16. & ad vniuersum orbem prædicatores Euangelici diuerterunt iuxta illud Lucæ 7. *Messis quidem multa, operarij autem pauci: rogate ergo Dominum messis vt mittat operarios in messem suam.* Tertio quia ita maximè conueniens erat, ad conseruandam fidei consensionem, & eius meritum augendum: Nisi interdum ob aliquam specialem rationem hic ordo mutaretur, quod in tribus casibus accidere potuit. Primus est ex necessitate. Secundus ex dispensatione, seu dignatione. Tertius ex priuilegio. De primo agit D. Thom. 3. contra gent. cap. 154. Nam aliquem vel aliquos Deum prius instruere necesse erat, per quos cæteri de misteriis fidei edocerentur: de secundo D. Paulus ad Hebræos 1. illam diuinæ dispensationis gratiam expandēs ita ait. *Olim Deus loquens Patribus in Prophetis, nouissimè loquutus est nobis in filio*: quod per Esai. promiserat; *Dabo filios tuos doctos à Domino*: de tertio idem Paulus speciale sibi factum priuilegium ad maiorem suæ doctrinæ auctoritatem deprædicat ad Galat. 1. *Euangelium quod Euangelizatum est à me non secundum hominem: neque enim ego ab homine accepi illud, neque didici, sed per reuelationem Iesu Christi.* Ad homines igitur erudiendos vulgari modo satis est, quod Christus hominum ministerio vteretur, & relinqueret regulas infallibiles fidei, quæ sunt diuina scriptura, & auctoritas Ecclesiæ proponentis, quæ sunt credenda, de quibus dixi sectione præcedenti.

Suppono secundum, exteriorem fidei propositionem nihil conducere, nisi Deus interiori illuminatione audientium 2.

mentes collustret, & sui spiritus virtute corda aperiat vt Lidiæ fecit Actorum 16. *Quia neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus.* 1. ad Corint. 3. quamobrem pulchre Gregor. homil. 30. in Euangel. *Nisi diuinus spiritus cordi adsit audientis, otiosus est sermo doctoris*: & plura de hac re diximus in superioribus præsertim q. 2. sect. 5. & q. 3. variis in locis: suppono 3. ad sufficientem propositionem fidei non opus esse, vt qui credere debet, prius certo & infallibiliter cognoscat infallibilem auctoritatem Ecclesiæ, & Spiritus sancti assistentiam in ea, quamuis oppositum aliqui existiment, vt refert Turrian. de fide disput. 5. dub. 1. cum quibus ipse aliqua ex parte consentit: quatenus ait illum qui primum credit Deum reuelare, non prius cognoscere certo, neque credere auctoritatem diuinam Ecclesiæ, & Spiritus sancti assistentiam; tamen postquam semel credidit, & proponitur ei aliquid credendum, necessario præcedere debere fidem, de Ecclesiæ auctoritate infallibili, tanquam conditionem ad credenda alia obiecta: & refert pro hac sententia Valentiam tom. 3. disp. 1. quæstione prima p. 1. §. 6. in probatione tertiæ assertionis, existimatque eo tendere loca sacræ scripturæ & patrum, citata à Valent. Verum Valent. solum docet necessariam esse tanquam conditionem, propositionem Ecclesiæ secundum legem ordinariam, quod infra probabo, non vero requirit cognitionem certam, & infallibilem de auctoritate Ecclesiæ ad credendum siue in primo actu, siue in sequentibus: & sanè in primo satis constat, quia ipsa auctoritas diuina Ecclesiæ non cognoscitur certo, & infallibiliter nisi per fidem; & hic est vnus, ex articulis, qui proponuntur credendi: ergo ante ipsius fidei assensum, huius auctoritatis infallibilis cognitio non exigitur. Deinde post primum fidei actum, de reuelatione Dei, verbi gratia, nulla facta Ecclesiæ mentione, possunt proponi alij multi articuli fidei, priusquam proponatur hic de auctoritate diuina Ecclesiæ: ergo sicut ille primus articulus credi potuit, ita, & alij sine hac conditione credi possunt: & ita communis vsus ostendit, quando pueri, vel cathecumeni de fidei articulis erudiuntur non requiri, vt in primo vel secundo aut tertio loco ipsis proponatur auctoritas diuina Ecclesiæ: satis ergo erit cognoscere Ecclesiam proponentem res fidei, summam habere auctoritatem humanam, quia tot homines docti, & sancti in eadem doctrina miraculis confirmata, tanta consentione conformes, auctoritatem quasi infallibilem moraliter præ se ferunt: & hoc satis est, vt prudenter quisque propter auctoritatem Dei sic propositam ab Ecclesia, hac ratione cognita, assensum diuinæ fidei eliciat: sicut prudenter credimus fide humana, quod plures homines veraces testantur, præsertim
5. si quæ narrant, credibilia apparent. Quartum suppono propositionem hanc non fieri ab Ecclesia immediatè singulis credentibus: hæc enim immediata propositio solum fit iis qui præsentes sunt, quando summus Pontifex ex
A cathedra, aut Concilium generale ex illius auctoritate ad id congregatum aliquam propositionem de fide definit: solum ergo nostra quæstio, supponendo communem modum proponendi res fidei, per doctores, & prædicatores inquirit primo, quam necessaria sit hæc auctoritas Ecclesiæ mediata, quæ fide humana primum creditur ad assensum fidei diuinæ. Secundo an aliquo modo illum causet, itaut iste assensus aliqua ratione in auctoritatem Ecclesiæ resoluatur.

De primo igitur puncto prima sententia est 4.
eorum qui dicunt fidem acquisitam de auctoritate Ecclesiæ necessario præcedere fidem diuinam, & hanc præcisam necessitatem ex natura rei concedere videntur Duran.
B in 3. dist. 24. quæst. 1. numero 8. & dist. 23. quæst. 3. numero 4. Gabriel. in 3. distinct. 23. quæst. 2. artic. 1. & quæst. 3. Scotus ibidem quæstione vnica. Medina lib. 5. de recta in Deum fide cap. 11. Aiala de tradition. p. 2. cap. 2. Vasq. 1. par. q. 1. art. 1. dubitatione 1. in commentario art. disp. 5. cap. 3. & 1. 2. disput. 201. cap. 2. Turrian. de fide disput. 4. dub. 1. §. his præmissis. Suadetur primo ex sacra scriptura Hierem. 3. vbi significatur fidem discendam esse ab Ecclesiæ pastoribus, *Dabo vobis pastores iuxta cor meum, & pascent vos scientia & doctrina*: concinit Paul. ad Ephes. 4. *Alios dedit pastores, & doctores ad consummationem sanctorum: in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi*:
C & ad Hebræos, *Mementote præpositorum vestrorum, qui vobis loquuti sunt verbum Dei.* Secundo ex patribus. Irenæus lib. 3. cap. 4. *Non oportet quærere apud alios veritatem, quam facile est ab Ecclesia sumere.* Cyrill. Hierosol. catechis. 5. *Fidem si didiceris promissionem possidebis, & obserua illam à sola Ecclesia traditam, & ex omni scriptura munitam.* Augustin. lib. contra epist. fundam. cap. 5. *Euangelio non crederem nisi me auctoritas Ecclesiæ commoneret*: similia apud alios patres reperiuntur. Tertio ratione quæ sumitur ex discursu Pauli ad Romanos. 10. *Quomodo credent ei quem non audierunt, quomodo autem audient sine prædicante? quomodo verò prædicabunt nisi mittantur?* vnde paulo inferius concludit: *ergo fides ex auditu.* Apostoli argumentum hoc est: nullus potest credere ei quem non audit, neque audire, quin
D aliquis sit prædicator, qui doceat; & à quo verbum Dei accipiat, sed nullus, qui minister Ecclesiæ non sit, à Deo mittitur, vel ad prædicandum designatur: Nam eo ipso quòd à Deo mittitur, iam & Dei, & Ecclesiæ minister reputatur: ergo ante fidem necessaria est auditio annuntiantis, ex auctoritate Ecclesiæ, & proponentis credenda: & consequenter necessario interuenit prius auctoritas Ecclesiæ, ministrorum interuentu, antequam fidei assensus habeatur, sed hæc auctoritas non credetur fide diuina, vt ex tertio præsupposito patet: ergo humana, & acquisita: Confirmatur primo, quia qui inuitatur ad aliquid credendum, primum quod percipit antequam credat, est considerare an proponens persona sit fide digna, vt illius propositio acceptetur,

acceptetur. Secundo qui credit experitur se assentiri rebus de fide propositis, sed non est certus se habere fidem infusam, & supernaturalem: vt iam supra tetigi, & in quæstione sequenti latius exponam: ergo signum est semper ante assensum fidei diuinæ humanam præire: vnde inferunt prædicti auctores non solum de auctoritate Eccleclesiæ, sed de rebus credendis fidem acquisitam ad infusam prærequiri.

5. Secunda sententia negat ex natura rei, & absolutè loquendo prærequiri fidem acquisitam, immo neque aliam notitiam humanam ante assensum fidei: quamuis secundùm legem ordinariam ita cōtingat: ita tenet Almai. in 3. dist. 23. quæst. 3. 9. notandum; vbi postquam in vtramque partem quęstionem disputauit, tandem resoluit sine interuentu humanæ notitiæ posse elici assensum fidei: idem tradunt Vega in Tridentin. lib. 6. cap. 13. Cano 2. de locis cap. 4. in solutione 4. argumenti, Lorca 2. 2. sect. 1. disp. 4. n. 7. Primum probant quia illi quos Deus immediatè instruit non indigent hac notitia, quæ solum videtur necessaria illis, quibus diuina reuelatio est obscura: ergo absolutè loquendo dari potest assensus fidei sine antecedente notitia humana: addit Lorca hoc solis beatis accidere posse, quia omnes alij indigent aliquibus signis ad cognoscendam euidentem reuelationem. Vnde alium addit casum, in quo viatores ea notitia humana non indigent: nempè quando homo semel est iam instructus fidei doctrina sufficienter, tunc enim ait alia humana notitia præcedente non opus esse, quia non est necesse, vt semper actu consideret argumenta quibus fides credibilis ostenditur, sed hæc Lorcæ doctrina est omnino falsa: vt constat ex supradictis in hac materia: Nam reuelatio euidens beatis in ratione signi esse nequit obiectum formale fidei, quæ de sua ratione necessario est obscura: illam vero reuelationem quæ solum est euidens in attestante, viatoribus fieri non repugnat: & hæc cum fide stare potest, vt supra dixi. Deinde fidelis etiam sufficienter instructus in fide, si de nouo illi proponitur aliquid credendum; verbi gratia dogma fidei de nouo in Concilio definitum, & summi Pontificis auctoritate confirmatum, vt eliciat actum fidei, requirit piæ affectionis voluntatem: ante quam necessario præcedit iudicium prudentiale de credibilitate obiecti, ne leuiter credere videatur; & quamuis de nouo fidelis non examinet argumenta, & motiua fidei, de ipsis iam antea ponderatis habet euidentiam credibilitatis, ex qua iudicium prudentiale deducitur, quod notitia humana & naturalis est, vt supra dixi: confirmatur, quia quantumuis sufficienter instructus sit homo in mysteriis fidei, vt assentiatur nouo dogmati definito, prius illud ab aliqua persona fide digna cognoscere debet, & ob illius auctoritatem credere, ita esse definitum per fidem humanam: ergo hic casus à Lorca notatus omnino est à veritate alienus. Secundum quod hæc secunda sententia docet, verum est: vt ex probatione sequentis conclusionis patefiet: vtraque enim sententia aliquid verum attingit, sed quia non nihil permiscet meo iudicio falsum, duplici conclusione tota hæc soluetur difficultas.

Prima Conclusio, Secundum legem ordinariam & vulgarem credendi modum, semper fides humana, seu notitia aliqua naturalis acquisita præcedit assensum fidei: licet in aliquo casu neutra necessaria sit, & sine vtraque vera fides haberi possit: hæc sanè est de mente Almai. Vegæ, & Cani vbi supra Marsil. in 3. quæst. 14. art. 1. Capreol. dist. 24. quęstione vnica artic. 3. ad primum, contra 4. conclus. & expresse traditur à Suar. disput. 3. de fide sect. 12. n. 13. Probatur prima pars rationibus pro prima sententia adductis: hoc enim tantum conuincunt. Præterea vlterius corroboratur, & declaratur primo, quia fides ordinario modo per auditionem inchoatur, qua mediante res credenda cognoscitur: ergo de illa procedit aliqua notitia naturalis acquisita, quæ in primis est apprehensiua, deinde aliquod iudicium naturale elicitur: nempè quinam sit persona loquens videlicet fide digna; item mens discurrit per signa, & coniecturas inquirendo credibilitatem obiecti credendi, vt assensus fidei prudens sit, non ex leuitate cordis enascens: ergo si hæc antecedens cognitio fundatur in veracitate personæ, est fides humana si in motiuis, & signis euidentem credibilitatem ostendentibus, est notitia euidens naturalis acquisita: neque enim semper proprie est humana fides: Nam contingere potest, vt homo quem parum veracem iudico mihi rem proponat, cuius euidentem credibilitatem ex aliis motiuis agnosco, vnde prudenter ad credendum induci possum, etiamsi ob auctoritatem proponentis nullo modo mouear, nisi ad inquirendam rei credibilitatem, quia illius auctoritas, neque veritatem, neque credibilitatem mihi persuadet. Secundo nullus tenetur credere proponenti dogma fidei, nisi vel dicentis auctoritate, vel motiuis inducatur ad habendum credibilitatis iudicium: Nam ideo Deus multa nobis dedit argumēta, quibus fidei nostræ credibilitas innotesceret, & hac de causa Ioan. 15. Christus Dominus ait, *Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent.* Moyses verò quando Domino dixit Exod. 4. *Non credent mihi, neque audient vocem meam*: Dominus Moysi auctoritatem data miraculorum potestate conciliauit: his etiam miraculis Apostolorum prędicationem reddidit efficacem: vt dicitur Marci vltimo: *Prædicauerunt vbique Domino cooperante & sermonem confirmante sequentibus signis*: & quia hic credendi modus consentaneus est modo addiscendi hominibus accommodato, & naturali, in hoc sensu dicere possumus ex natura, rei necessariam esse cognitionem aliquam acquisitam fidei, vel scientiæ experimentalis ad assensum diuinæ fidei: non ita tamen quasi absolutè necessaria sit talis cognitio, quæ est secunda pars conclus. & probatur in casu, quo quis per euidentem reuelationem à Deo immediatè excitatur ad credendum quod fieri posse, neque verum assensum fidei impedire in superioribus

probatum est: in eo igitur euentu nulla est humana A auctoritas, ob quam humana fides prærequiratur, nulla etiam notitia per sensus, & experimentum acquisita, & naturalis, sed sola illa à Deo indita, per quam homo sic excitatus à Deo, ex modo immutandi suam potentiam superius declarato, certo cognoscit, Deum esse, qui cum ipso loquitur; & hæc notitia siue in modo, siue etiam in substantia supernaturalis substituitur loco fidei humanæ, seu notitiæ omnino naturalis acquisitæ, quæ ratio supposita, nostra doctrina cum euidens sit nulla alia indiget probatione.

7. Secunda Conclus. Regulariter, & secundum communem modum credendi in Ecclesia Christiana ante assensum fidei semper interuenit Ecclesiæ propositio mediata, & cognitio illius auctoritatis saltem confusa, & B implicita; quamuis ex natura rei sufficiat propositio priuatæ personæ: hæc est ad mentem auctorum, quos pro præcedente citaui: & expresse traditur à Valentia tom. 3. disp. 1. quæstione prima punct. 1. §. 6. assert. 3. Turrian. de fide disput. 5. dub. 1. quamuis §. *Tertio existimo*, addat, quod si nullo modo proponatur audienti auctoritas Ecclesiæ, illum sufficienter instructum à prædicatore posse credere sine vlla Ecclesiæ cognitione, quod minus probo, si de communi, & ordinario modo credendi intelligatur, vt ipse auctor videtur significare: iuxta hanc conclusionem exponi debet D. Thomas 2.2. quæst. 1. artic. 3. in corpore, quatenus ait obiectum formale fidei esse primam veritatem secun- C dùm quod manifestatur in sacra scriptura & Ecclesiæ doctrina. Caiet. ibidem, Sotus lib. 3. de natur. & grat. cap. 11. Duas habet partes. Prior ostenditur in primis ex duobus primis argumentis pro prima sententia, quæ ex sacris litteris & sanctorum Patrum testimoniis desumuntur: id enim tantum intendunt nempè in Christiana Ecclesia vulgarem & communem modum assentiendi rebus fidei esse mediante propositione Ecclesiæ, per pastores & prędicatores fidelium populum prius erudiri, & ex illius auctoritate moueri ad concipiendam credibilitatem eorum, quę Ecclesię nomine ab ipsis ministris proponuntur. Deinde hac ratione suadetur, quicumque sit qui instruit alterum de mysteriis fidei, ea non illi proponit, tanquam sibi immediatè reue- D lata, sed vt accepta ab Ecclesia, & ex mente huius sanctæ communitatis, alioqui si eam doctrinam proponeret propria auctoritate, vt doctor priuatus, sanè non tantam sibi fidem conciliaret; & multo maioribus motiuis indigeret, vt assensum audientis consequeretur: Nam qui ex auctoritate Ecclesiæ loquitur, pro se habet omnia alia motiua, quæ huius Ecclesiæ doctrinam faciunt euidenter credibilem: ergo vt de facto communiter reddatur fidei obiectum euidenter credibile, oportet vt proponens non ex proprio sensu, sed ex communi Ecclesiæ consensu interposita illius auctoritate sermocinetur. Denique qui disponuntur ad credendum multo aliter accipiunt ea, quæ sibi à ministris Ecclesiæ proponuntur, atque illa, quæ ex propria sententia, vel ex prophanis historiis narrantur: ergo signum est quod hic aliqua saltem confusa, & implicita cognitio de auctoritate ipsius Ecclesiæ maiori, qualibet humana, & priuata interueniat, immo neque solum hæc implicita, & confusa cognitio sistit in humana auctoritate huius Ecclesiæ, sed etiam ad diuinam se extendit: Nam hæc propositio ostendit motiuum, & formalem rationem, nempè testimonium Dei, sed regulariter nullus ob priuatam reuelationem, neque ex dicto priuatæ personæ ad credendum obiectum ob Dei testimonium obligatur: ergo quando hæc datur obligatio, signum est iam in audiente notitiam auctoritatis diuinæ in Ecclesia residentis, & reuelationis factæ eidem Ecclesiæ imperfectam saltem & in confuso præcessisse.

Dices; quilibet magister ex propria aucto- 8.
ritate testatur doctrinam à se propositam tradi ad Ecclesia, neque ad hoc persuadendum maiori aliqua indiget auctoritate: ergo sicut ex dicto magistri, ex priuata auctoritate testantis Ecclesiam ita docere, audiens ad id credendum mouetur, ita sufficiet suam interponere auctoritatem, ad hoc vt doctrina tanquam à Deo dicta ab audiente credatur: quamuis neque implicitè vlla auctoritas Ecclesiæ hic interueniat. Verum hæc consequentia non valet; neque enim priuata auctoritas ad omnia persuadenda æqualem vim sortitur: sunt enim aliqua quæ à persona priuata sciri possunt: non tamen illa quæ supra vires humani ingenij excellunt, & humana nequeunt industria comparari: Nam potest quidem homo scire, quæ in sacra pagina narrantur; At germanos illius sensus per omnia consequi, & intellectu difficillima interpretari certo, & sine errandi periculo altioris subsellij est: ergo licet ad persuadendum Ecclesiam, docere certam doctrinam priuata sufficiat auctoritas, illa non satis erit ad ostendendum illam olim fuisse reuelatam, sine alia maiori Ecclesiæ auctoritate.

Altera conclusionis pars probatur primo, 9.
quia in lege naturæ plures crediderunt sine propositione Ecclesiæ, neque enim scimus Ecclesiam eo tempore certam aliquam fidei regulam, eorum quæ credenda erant præscripsisse, præter illam successiuam parentum traditionem, & licet Dei prouidentia eo tempore fidem semper integram in aliquibus conseruarit, nulla promissio parentibus facta erat, quæ infallibilem auctoritatem in ea fide tradenda ipsis concederet. Item in lege scripta multi Prophetis crediderunt, antequam eorum vaticinia ab vniuersa Ecclesia reciperentur & proponerentur, quia ex vitæ sanctitate, ex rerum conuenientia & ex aliquorum euentuum experientia ac ex miraculorum euidentia, Vatum doctrinam euidenter credibilem iudicabant: cum præsertim viderent, aliqua ex iis, quæ Prophetæ prædicebant, reuera compleri, quod Rupertus in prologo super Oseam & Hieronym. in Esai. 37. & Amos 7. obseruarunt, vbi docent veteres Prophetas populi fidem certo vaticiniorum euentu sibi conciliasse: non enim

Christi

Christi aduentum post longissimum tempus futurum, tantummodo prædixerunt, sed alia multa, quorum euentus vaticiniorum certitudinem comprobauit. Deinde in primitiua Ecclesia Apostoli nulla facta Ecclesiæ mentione sola Euangelicæ veritatis prædicatione accedentibus in doctrinæ confirmationem miraculis quamplures ad fidem reduxerunt, vt in actis Apostolorum sæpè narratur. Secundo à priori, quia sufficit priuata reuelatio quæ in aliquo casu fieri posset, cum motiuis sufficientibus ad ostendendam credibilitatis euidentiam vt non solum ille cui facta fuit, sed alij etiam quibus cum eadem motiuorum euidentia veritas priuatim reuelata innotescit, tenentur credere, vt dixi quæst. 2. sect. 6. & assensum fidei eiusdem rationis eliciet sic credens, nam fides theologica & catholica essentialiter non distinguuntur, vt ibidem ostensum est: & tamen in hoc casu talis veritas nomine Ecclesiæ non proponeretur, quia adhuc ab Ecclesia approbata non erat, neque ab ea recepta: ergo, &c.

10. Oppones: Ex natura rei non requiritur propositio Ecclesiæ ad credendum, sed sufficit si ex alio capite dentur motiua sufficientia, quæ credibilitatis euidentiam induant; ergo poterit hæreticus qui Ecclesiæ auctoritatem negauerit; adhuc de aliis articulis habere fidem; Nam seclusa Ecclesiæ auctoritate poterit habere motiua sufficientia, quæ alios articulos euidenter credibiles ostendant: neganda tamen est consequentia: ratio est, quia qui negat auctoritatem, quam Ecclesia habet, vt sit regula fidei, negat vnum ex articulis fidei, vnde iam prudenter alios fide diuina credere non valet: Nam testimonium Dei æqualiter, & indiuisibiliter omnibus applicatur, vt quæstione 3. sect. 4. ostendi: quare motiua, quæ hæreticum determinant ad credendum, non ad diuinam, sed ad humanam fidem, seu ad aliam cognitionem naturalem illius inseruiunt. Instabis: ille qui negat vnum fidei articulum scienter, & ignorat Ecclesiæ auctoritatē inuincibiliter, adhuc potest habere motiua ad credendum sufficienter alios, sed in hoc casu non erit hæreticus, quia hæresis est error contra doctrinam Ecclesię cum pertinacia: ergo poterit alios articulos credere fide diuina. Respondetur tamen primo, quia esto ille hæreticus non esset, nihilominus infidelis censeretur, neque alios articulos per fidem diuinam crederet ex motiuis quibuscumque, quamdiu in illius articuli errore scienter perseueraret: neque enim solum per hæresim, sed per infidelitatem, quæcumque sit, fides amittitur: vt patet ex Tridentino, sessio. 6. cap. 15. Secundo impossibilis videtur casus, nam qui scienter vnum articulum negat, & alios retinet, cum plurimum solum crassam, & affectatam ignorantiam de Ecclesiæ auctoritate habere potest; siquidem, cum ipse ex articulis fidei, vnum reiiciat scienter, quem alij fideles recipiunt, tenetur inquirere regulam fidei, & auctoritatem Ecclesiæ in ipsis articulis proponendis agnoscere, quod si contemni, iam contra Ecclesiæ doctrinam pertinax censetur, & ab hæresi non excusatur, quia contra aliquem articulum, quem credunt, scienter opponitur.

Cognita necessitate propositionis faciendæ ab Ecclesia de fidei obiectis credendis, ad modum, quo concurrit ad causandum fidei assensum, veniamus: prius tamen consideranda est distinctio, quam agnoscit Valent. illa assert. 3. citata, inter asseuerationem, & propositionem Ecclesiæ: Nam asseueratio, vt ait, directè ac per se non fertur in ipsam Dei reuelationem, tanquam in obiectum, sed in ipsam veritatem reuelatam, vnde ipsam asseuerationem, partem facit formalis obiecti; pertinentem ad rationem sub qua: sicut asseueratio scriptoris canonici pertinet ad reuelationem, & directè tendit in veritates reuelatas: propositio verò facta ab Ecclesia, nimirum à summo Pontifice, vel à Generali Concilio de summi Pontificis auctoritate, non tendit in ipsam veritatem, sed potius in reuelationem diuinam de veritate, quia nihil aliud est quam iudicium Ecclesiæ, quo iudicatur aliqua veritas, tanquam reuelata, & ideo supponit asseuerationem, sicut quando Ecclesia proponit scripturam Canonicam, supponit asseuerationem Canonici scriptoris, ita quando Ecclesia proponit veritatem definitam supponit asseuerationem à se factam, quæ est quædam reuelatio veritatis, ad quam sequitur propositio reuelationis: itaque asseueratio ad veritatem, propositio ad reuelationem tendit, & ex hac secundum Valent. magis immediatè procedit assensus fidei. Ego tamen non video inter hæc duo aliquam distinctionem formalem, sed solum materialem, itaut, quod de asseueratione dicitur, de propositione etiam dici potest: Nam Ecclesia asseuerando proponit, & proponendo asseuerat; etenim sicut asseuerat veritatem rei credendæ, ita asseuerat reuelationem factam de ipsa. Item sicut proponit reuelationem rei; ita consequenter proponit, rem esse de fide. Quod sic ostendo, asseueratio, & propositio, vel accipiuntur in iudicio interno, vel in enuntiatione externa illud significante; si sermo sit de iudicio interno, cui respondet externa enuntiatio, non dubito esse assensum fidei in summo Pontifice ex cathedra definiente aliquam propositionem de fide, quando id quod voce pronuntiat animo credit: Nam talis declaratio non fit ab Ecclesia nisi examinata veritate, & perspecta illius reuelatione ex sacris scripturis, vel certissimis Apostolorum traditionibus, etiam ex spiritus sancti reuelatione summum Pontificem & vniuersalis Concilij Patres edocentis rem de fide tenendam: ergo tale iudicium est assensus fidei. Probatur, quia est de veritate ad fidei obiectum pertinente: nempè reuelata supra vires humani intellectus, cui pontifex, & patres quando voce externa asseuerant, interius assentiuntur, tanquam reuelatæ, nam ante hanc asseuerationem quando agitabatur quæstio inter patres, interior Spiritus sancti illuminatio præcessit, quæ rei veritatem manifestauit: Confirmatur, quia vt diximus proxima sectione, patres omnes Concilij generalis simul cum sum-

mo Pontifice errare non possunt in docendo, immo neque in sentiendo secundum probabiliorem sententiam: ergo externa asseueratio est obiectum assensus certi, & infallibilis, & iudicium interius verus fidei assensus, tendens in veritatem de fide cognitam ex diuina reuelatione. Secundo si consideretur illa externa asseueratio præcisa quacumque alia propositione, iam intelligitur proposita, & manifesta sufficienter veritas credenda: & asseuerata veritate de fide, consequenter dicitur, fuisse reuelatam: prius enim est, interius reuelari, quam exterius proferri: & quamuis respectu nostri illa asseueratio videatur quædam reuelatio; tamen in rigore non est aliud, quam conditio proponens ipsam reuelationem Spiritus sancti, cum qua necessario coniungatur ob promissionem à Deo Ecclesiæ factam. Tertio non est minus credenda de fide reuelatio facta de aliqua veritate definita, quam ipsa veritas: ergo si asseueratio tendit in veritatem fidei, etiam fertur in hanc propositionem nempè talem veritatem fidei fuisse reuelatam, quia quando creditur veritas, creditur etiam reuelatio saltem vt *quo*; & potest asseuerari vt *quod*; Non video ergo cur talis distinctio inter asseuerationem veritatis, & propositionem reuelationis fieri debeat: si vtraque accipiatur à pontifice ex cathedra definiente: videamus ergo quomodo hæc propositio Ecclesiæ causet assensum fidei in fidelibus & an in illam fides nostra resoluatur.

12. Prima sententia ait fidei assensum in auctoritatem Ecclesiæ tanquam in causam formalem resolui: ita tenet Dur. in 3. distinct. 24. quæst. 4. numero 8. & distinct. 25. quæst. 5. Gabriel distinct. 23. quæst. 2. artic. 1. & 2. Martinus de Aiala de Apostol. & Ecclesiast. dogmat. 2. part. assert. 5. in eamdem inclinat Valentia quatenus asseuerationem Ecclesiæ facit partem obiecti formalis à propositione distinctam. Pro hac opinione omissis testimoniis, & rationibus quæ solum ostendunt necessitatem propositionis de qua proximè diximus, illud est efficacius argumentum: si interrogentur Christiani, cur fidei mysteria credant, sanè respondebunt, quia ita Ecclesia docet: ergo vel fides resoluitur in auctoritatem Ecclesiæ, vel homines communiter non eliciunt actum fidei: confirmatur antecedens, quia non solum minus docti, sed etiam theologi non possunt aliter respondere. Ideoque sanctorum Patrum hæc frequens fuit, & communis responsio, vt sect. 3. notaui præsertim in D. Augustin. etenim si quis dicat se credere propter testimonium Dei, & reuelationem diuinam; rursus vrgebitur, & quis tibi dixit has fidei veritates, quas credimus fuisse à Deo reuelatas? respondebit ex sacris literis, & traditionibus Apostolicis hoc haberi, sed adhuc replicari potest; & vnde habes sacram scripturam esse canonicam, & ex Spiritus sancti reuelatione dictatam, & has traditiones esse Apostolicas? sanè recurrere debet ad Ecclesiæ propositionem: ergo in hanc nostra fides vltimo est resoluenda.

Secunda opinio asserit propositionem Ecclesiæ seu cognitionem naturalem humanam & acquisitam ex illa promissione acceptam in genere causæ efficientis ad assensum fidei diuinæ concurrere, ita Gabrielem supracitatum interpretatur Turrian. de fide disp. 4. dub. 2. & nullum huius opinionis fundamentum assignari testatur. Illud tamen esse posset, quia sicut nonnulli philosophi asserunt inductionem esse causam effectiuam assensus primi principij, quamuis non sit causa formalis, ita dici posset de fide humana, vel alia cognitione naturali antecedente actum fidei diuinæ, efficienter, non formaliter concurrere ad fidem. Confirmari posset ex sententia aliquorum recentiorum, qui putant propositionem Ecclesiæ habere rationem causæ moralis inuitantis, & suadentis exterius voluntatem, quod credunt D. Paulum indicasse 2. ad Corint. 6. numero 1. vbi prædicatores adiutores Dei appellat, *Adiuuantes exhortamur, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis*. Tertia sententia docet hanc propositionem Ecclesiæ, & fidem humanam, quæ antecedit diuinam non esse quidem causam formalem vel efficientem, sed tantum conditionem prærequisitam, sed necessario coniunctam & inseparabilem ab assensu fidei diuinæ, itaut posita fide humana statim habenti illam à Deo detur infusa: ita tenet Vasq. 1. 2. disput. 201. cap. 2. numero 6. huius fundamentum est, quia positis dispositionibus requisitis, naturaliter sequitur introductio formæ, sed vt sequatur fides diuina, nulla alia disposito ex parte subiecti requiritur nisi vt propositio fidei obiecto audiens per fidem humanam credat proponentem esse fide dignum, & obiectum propositum ex motiuis euidenter credibile apparere, ergo ad hanc dispositionem statim sequetur fides, tanquam forma post illam inducenda. Nulla tamen ex his sententiis vera est vt ex sequentibus assertionibus patebit.

Tertia Conclusio. Nostra fides non resoluitur in auctoritatem seu propositionem Ecclesiæ tanquam in rationem formalem, etiam partialem: est D. Thom. 2. 2. quæstione prima & 1. par. quæst. 1. artic. 8. ad 2. Caiet. & Thomistarum ibidem communiter: Albert. in distinct. 25. artic. 11. Bonauent. distinct. 24. artic. 1. quæst. 2. Richard. artic. 1. quæst. 1. Marsil. in 3. quæst. 14. artic. 1. Altisiodor. lib. 3. summ. tract. 3. cap. 1. quæst. 3. Heront. lib. 2. de locis cathol. cap. 5. Soto de natur. & Grat. lib. 2. cap. 8. Bellarmin. lib. 3. de verbo Dei cap. 3. Richard. in exposit. artic. 5. Cani lib. 1. de locis cap. 8. Vegæ lib. 9. in Tridentinum cap. 5. Hosij in confess. cap. 16. Valent. tom. 3. disput. 1. quæstione prima punct. 1. §. 5. difficult. 4. & §. 4. patres refert, qui hanc conclusionem indicare videntur, quia tamen non ita apertè id ostendunt, illorum & sacræ scripturæ testimonia prætermitto: venio ad rationes, quarum prima est, quia fides eiusdem rationis est in omnibus fidelibus, sed in iis, quibus immediate facta est diuina reuelatio, fides non auctoritate, vel propositione Ecclesiæ fundatur, sed solum in Dei testimonio, & 14.

& illius reuelatione: ergo auctoritas Ecclesiæ & illius propositio nullo modo pertinent ad rationem formalem, in quam nostra fides resoluatur: maior, & minor in superioribus probatæ sunt: consequentia ex eo patet, quia fides esse non potest sine sua ratione formali, à qua speciem, & distinctionem desumit: si ergo illi quibus immediatè facta est reuelatio nempè prophetæ, Apostoli, & diuini scriptores potuerunt elicere verum actum fidei, hic à propositione Ecclesiæ pendere non potuit: si quidem ipsa Ecclesia ex ipsis didicit, quæ credenda proponit. Secunda, vel hæc auctoritas Ecclesiæ in quam nostra fides resolueretur, esset humana, vel diuina, si humana non posset esse ratio formalis fidei diuinæ, & supernaturalis, ac infallibilis, quia auctoritas humana est fallibilis & naturalis: & hinc etiam est quod neque propositio, neque cognitio naturalis obiecti propositi ad rationem formalem spectat: & confirmatur, quia firmior est cognitio naturalis euidens quam fidei humanæ cognitio, sed nostra fides neque in cognitione euidenti fundari, neque in illam resolui potest, quia est obscura, & certior qualibet naturali euidenti: ergo multo minus in humana auctoritate, vel fide humana fundabitur: si dicatur fundari in auctoritate Ecclesiæ diuina, illa aut sumitur in se formaliter, aut in effectu: si primum, coincidit cum auctoritate Dei: tunc enim Ecclesia vt Spiritus sancti organum humanâ voce, vel alio visibili signo, Dei testimonium & reuelationem proponit, in quam rectè dicitur resolui fidei assensus: quare propositio Ecclesiæ licet conditio sit, vt cognoscatur diuina reuelatio: non tamen est formalis ratio assentiendi: ergo quando auctoritas Ecclesiæ dicitur diuina, & significatur ipsa auctoritas Dei in se formaliter, non censetur resolui fides in auctoritatem Ecclesiæ, sed in auctoritatem Dei ab Ecclesia propositam: si tamen intelligitur nomine auctoritatis diuinæ ipsa propositio Ecclesiæ ex Dei reuelatione procedens, apte quidem dicetur auctoritas Ecclesiæ infallibilis, quia ex reuelatione Dei procedit, sed non est ipsa reuelatio, vel auctoritas Dei in se formaliter, sed in suo effectu: in quam aliquo modo resoluitur nostra fides infallibiliter, vt statim declarabo. Tertia, Ecclesiæ auctoritas maior non est, quam Christi Domini, quatenus homo est, non enim magis regitur ab Spiritu sancto Ecclesia, quam Christi humanitas neque Ecclesiæ auctoritas magis infallibilis esse potest, quam ille Dominus, qui de se summa cum veritate dixit, *Ego sum veritas*, sed Christus Dominus Ioann. 12. ait, *Qui credit in me non credit in me, sed in eum, qui misit me*, quasi diceret, vt Cardinalis Toletus exponit, *Qui mihi credit ne existimet se homini soli fidem dare, sed simul Deo*: ergo si Christus Dominus auctoritatem suæ humanitatis non existimabat sufficientem ad fundandam fidem, sed vlterius diuinitatem requirebat, à fortiori idem dicendum de Ecclesia, & de illius auctoritate, quatenus in se formaliter diuersa est à diuina: quod verò illa Christi Domini verba, in illo tanquam germano sensu sint accipienda, præter Tolet, & alios recentiores interpretes, existimat D. Thom. Beda, & Caiet. ibidem, Cyrill. lib. 8. in Ioann. cap. 23. Ambros. lib. 5. de fide cap. 5. Augustin. Chrysostom. Euthym. Theophil. Leont. Rupert. & alij quos refert & sequitur Maldonat. ad illum locum.

Quarta Conclusio: Nostra fides quoad nos optimè resoluitur in diuinam Ecclesiæ auctoritatem, quatenus Dei auctoritas in suo effectu relucet, nempè in Ecclesiæ propositione: ita tenet Caiet. 2. 2. quæst. 1. artic. 1. quem sequitur Suar. disput. 3. de fide sect. 10. nu. 10. & in hoc sensu aliqui interpretantur Medin. & alios proxima sententia citatos: vt probetur, notandum est, sicut in scientiis alicuius obiecti veritas resolui potest, vel in propriam causam, vel in effectum, per quem causa cognoscitur: nostra enim scientia prius effectus per experientiam agnoscit, Deinde per effectus ad cognitionem causarum ascendit, & effectus per causas demonstrat: ita in fide cum aliqua similitudine contingere potest, vt noster assensus fidei resoluatur in propriam causam formalem secundùm se, & quoad nos in effectum talis causæ nobis notiorem: Nam prius nobis proponit Ecclesia, quæ credenda sunt, quæ propositio quatenus ab Ecclesia immediatè procedit, est infallibilis ex assistentia Spiritus sancti: ex hoc ergo effectu diuinæ auctoritatis, illam in se cognoscimus, quia iste effectus nobis notior est, & visibilis regula infallibilis. Vnde repræsentata causa per suum effectum, propter illam, verum fidei diuinæ assensum elicimus: Non est tamen omnimoda similitudo in scientia à priori, & posteriori, ac in assensu fidei, quia effectus in quem quoad nos iste assensus resoluitur, non est effectus fidei, sed rationis formalis fidei, nempè diuini testimonij. Vnde sequitur duplicem considerari resolutionem nostræ fidei, aliam in propriam causam formalem & rationem motiuam, aliam in propositionem talis causæ formalis, & illius effectum, hoc proposito facile probatur conclusio, quia in Ecclesiæ propositione consistit visibilis quædam regula nostræ fidei, quæ nec fallere nec falli potest vt sectione proxima ostendi, sed hæc non est humana Ecclesiæ auctoritas, vt est hominum congregatio in quibus sunt quamplures, qui doctrina, & sanctimonia excellunt fide dignissimi, præcisa Spiritus sancti assistentia, quia vt sic, non est infallibilis: item hæc regula non est ipsa Dei reuelatio, quia ista non est visibilis, neque sensibilis: ergo est quædam diuina auctoritas, in quam tanquam regulam nobis notiorem certitudo nostræ fidei resolui potest: & hoc solum probat illud argumentum pro prima sententia adductum, & reliqua apud Medin. Enimvero cum fideles omnes per se seorsim non possint doctrinam fidei expendere, & resolutionem facere, ad certitudinem suæ fidei, in reuelationem diuinam in se formaliter cognitam, quia nimis excellens, & spiritualis est; hanc resolutionem faciunt in effectum infallibilem, in quo talis reuelatio

diuina repræsentatur, & ita in ipsam Dei A auctoritatem, ac reuelationem fidem suam resoluunt saltem implicitè, seu in confuso fideles communiter.

15. Quinta Conclusio. Assensus nostræ fidei non resoluitur in propositionem Ecclesiæ tanquam in causam efficientem physicam, vel moralem per se: hanc tenet Turrian. de fide disput. 4. dub. 2. §. sed contrarium, illamque à doctoribus communiter supponi asseuerat, quatenus causam efficientem assensus fidei dicunt esse intellectum cum habitu, vel speciali auxilio, fidem verò acquisitam tantum, vt conditionem requirunt: probatur primo de efficientia physica: Nam propositio Ecclesiæ in tantum causaret effectiuè assensum in quantum fidem humanam causat, quæ antecedit assensum, sed fides huma- B na efficienter causare nequit assensum fidei diuinę; ergo: Maiorem probo, nam vna notitia intellectus quando non est causa formalis alterius consequentis, non causat illam effectiuè. Ideoque præstantiores philosophi inductionem non faciunt causam effectiuam assensus primi principij, vt magis probant Conimbricenses in logica cap. 1. de præcog. quæst. 2. artic. 3. ad finem, sed fides humana non est causa formalis assensus fidei diuinæ: ergo neque causa efficiens illius erit. Secundo; esto in cognitionibus naturalibus vna cognitio quæ non esset causa formalis alterius esse posset effectiua, & ideo inductio diceretur efficere assensum primi principij, hoc dici non potest de fide humana comparatione di- C uinæ: Nam neque fides humana, neque alia quæuis naturalis cognitio ordinari valet ad effectum supernaturalem, neque illum in sua partiali virtute continere, sed assensus fidei est supernaturalis in entitate, vt quæstione tertia probatum manet: ergo à fide humana effici non potest: neque dicas fidem humanam eleuari ad hunc effectum producendum ab habitu vel auxilio, quia assensus fidei humanæ est fallibilis, & incertus: ergo nihil in se habet virtutis, & efficaciæ, ratione cuius eleuari debeat ab habitu ad producendum assensum infallibilem, & certissimum super omnem cognitionem naturalem. Tertio, assensus fidei diuinæ est liber, & pendet ex pia affectione illum imperante, assensus vero, qui ex aliqua antecedenti notitia procedit, D non libere sed naturaliter ad illam sequitur, nisi indirectè impediatur, ita sequitur conclusio ad assensus præmissarum, & assensus primi principij ad inductionem, penetratis terminis: & ita soluta est ratio pro secunda sententia: ad confirmationem patebit ex probatione secundæ partis: videlicet neque causam esse moralem per se quæ sic ostenditur primo: verbum externum, vel aliud signum sensibile non est propria causa per se ordinata ad excitationem supernaturalem, sed solum se habet per modum signi excitantis mentem, & præbentis occasionem, vt supernaturaliter à Deo excitari possit ad fidei diuinæ assensum, vnde non excedit rationem conditionis sine qua non ex diuina prouidentia, & ordinatione, & consequenter non est causa moralis per se inducens, vel moraliter causans illam fidem, sed apponens quamdam conditionem, & præbens occasionem, vt cum Dei auxilio habeatur. Secundo quia propositio Ecclesię, item fides humana de illa, item cognitio mysteriorum fidei, quatenus ex motiuis repræsentantur credibilia, licet iam procedant ex Gratia, quia supponunt reuelationem mysteriorum Ecclesiæ factam, per se tantum nullam Deo inducunt debiti rationem, propter quam Deus teneatur supernaturaliter audientem excitare ad credendum, quia solum poterit Deus determinari ab audiente, vt ipsi conferat generalem concursum ad eas actiones, per quas excitatur mens ad attentionem & formandum conceptum externæ prædicationis, nunquam tamen tenebitur Deus altiori modo dare excitationem supernaturalem, nempè illustrationem, seu inspirationem ad credendum necessariam, quia hæc excitatio non debetur propter prædicationem verbi Dei, vel aliud simile mysterium humanum: & quamuis concedamus Deum verbo sui Euangelij eam concessisse virtutem, & efficaciam, vt sit virtus in salutem omni credenti, instrumentum ad conuertendas, & saluandas animas, ideoque ipse statueret ad præsentiam illius infallibiliter excitare hominis mentem auxilio supernaturali, nisi obicem ponat: nihilominus hoc totum ex diuina ordinatione, & prouidentia dependeret, non ex morali causalitate per se externæ prædicationis, quod ex sequenti conclusione magis confirmabitur.

Sexta conclusio: Fides humana, quæ sequitur propositionem Ecclesiæ, & antecedere dicitur fidem diuinam, non habet connexionem cum fidei diuinæ assensu, itaut hic illam infallibiliter sequatur: traditur à Turriano vbi supra dub. 3. §. nihilominus: antequam probetur, notanda sunt duo extrema, à quibus omnino fugiendum, vt cognoscatur verus modus quo fides humana disponit ad diuinam, tanquam conditio secundum ordinariam legem prærequisita. Primum est eorum, qui dicunt nullum actum naturalis ordinis esse dispositionem, vel conditionem prærequisitam ad actum supernaturalem in substantia: Nam hi tenentur dicere vel fidem acquisitam esse supernaturalem in entitate, vel non esse conditionem vllo modo prærequisitam ad fidem infusam, quorum vtrumque est falsum, vt ex superioribus satis constat. Secundum notandum, est fidem acquisitam esse quidem conditionem ad assensum fidei infusæ, sed non esse ex solis viribus naturæ elicitam, neque ex sola prouidentia naturali: hoc enim manifestè reprehenditur in semipelagianis, quatenus aliquod initium ex parte nostra admittebant ex solis naturæ viribus, & prouidentia naturali elicitum, quem errorem Concilia & patres præsertim Augustin. pro defensione gratiæ, eiusque necessitate damnarunt: vt videre est apud Vasq. 1. part. disput. 91. & 1. 2. disput. 199. Dicendum ergo fidem humanam de auctoritate Ecclesiæ & mysteriis fidei ab ea propositis, cognitionemque illam naturalem de motiuis eiusdem fidei actus 16.

actus esse in entitate naturalis, sed ex solis naturæ viribus, & ex naturali prouidentia non procedere, sed ex supernaturali prouidentia & ordine gratiæ, ad quem pertinent, quia propositio Ecclesiæ, & prędicatio Euangelij non fit sine auxilio gratiæ, & ex supernaturali prouidentia vnde ad gratiam Dei externam spectat, & hinc est quod esse possit conditio, & dispositio ad recipiendam illustrationem Dei, & interiorem gratiam, cum actibus humanis intermediis ante assensum fidei diuinæ: Nam ex vocatione externa Dei per prædicationem, & interna per illuminationem moraliter loquendo vna vocatio integra coalescit, & vna gratia vocationis perfecta ad eum modum quo ex actu interiori & exteriori vnus actus moralis fieri intelligitur. Vnde quamuis ex diuina ordinatione gratuita, & supernaturali prouidentia, tam externa quam interna Dei vocatio proueniat, & inter vtramque humana fides & naturalis cognitio intercedat, non ideo statum inseparabiliter assensus fidei infusæ consequitur: vt in conclusione diximus: & probatur primo: quia posita integra vocatione gratiæ externæ, & internæ, item fide humana, & aliqua cognitione naturali de motiuis ad credendum, adhuc assensus fidei pendet à libera determinatione voluntatis, quæ potest negare assensum fidei diuinæ circa obiectum obscurum, quod superat luminis naturalis vires, nam meritum fidei non fundatur in voluntate credendi fide humana fallibili, quæ secum formidinem partis oppositæ & dubitationem patitur, sed in voluntate credendi fide diuina assensu super omnia certissimo, qui dubium omne partis oppositæ excludit, quis ergo non videt multo maiorem in hoc assensu esse difficultatem, quam in assensu fidei humanæ, & ad illam vincendam, illustrationem, & inspirationem Dei requiri, quæ non semper est efficax, neque in omnibus effectum fidei & salutis consequitur: stat ergo Gentilem credere velle fide humana aliqua, quæ ei proponuntur de fide credenda, immo & omnia, non tamen fide diuina, quia illa credit assensu quoddam probabili cum aliqua tamen formidine & dubio. Secundo quamuis Gentilis, qui audit, credat proponentem esse veracem, quia tamen vt homo ab eo cognoscitur, qui decipi potest, præsertim in cognitione mysteriorum supernaturalium, ad quæ certo cognoscenda naturale lumen intellectus non sufficit: poterit dubitare an reuera decipiatur sic proponens: etsi dicatur huic Gentili proponentem esse summum Pontificem, qui ex cathedra definiens errare nequit, quamuis propter motiua aliquam fidem humanam huic etiam veritati adhibeat, non ideo sequitur quod ad illam inseparabiliter assensus diuinæ fidei accedat: Nam neque ex natura rei, neque ex diuina ordinatione connexio diuinæ fidei cum humana nobis innotescit: immò si hoc esset verum, omnes fideles certo scirent quando eliciunt actum fidei supernaturalis, quod tamen est falsum, vt supra tetigi, & in sequenti quæstione latius dicam: dicendum igitur propositionem Ecclesiæ, & fidem

A humanam ita esse conditionem secundum ordinariam legem ad assensum fidei diuinæ requisitam, vt cum hoc assensu necessariam non habeat connexionem: sicut in hæretico credente tantum aliquos fidei articulos, quos naturalis ratio illi non ostendit, experientia demonstrat: sola enim fide humana illis assentitur.

Ex hac tandem doctrina sequitur, nullum vitiosum circulum admitti si credamus mysteria fidei esse reuelata, & vera, quia ita proponit Ecclesia: Item propositionem Ecclesiæ esse infallibilem, quia Deus ita reuelauit, & hoc est vnum ex fidei obiectis credendis, quæ eadem Ecclesia proponit: Nam quando in diuersis causandi generibus vnum probatur per aliud, & hoc rursus per illud, nullus committitur circulus vitiosus: præsertim B quando vnum non est causa alterius, sed tantum conditio, quod in præsenti cernitur: Nam reuelatio diuina, propter quam credimus auctoritatem Ecclesiæ, eiusque propositionem infallibilem, est causa formalis credendi, at propositio Ecclesiæ necessaria ad cognoscendam illam reuelationem, est conditio applicans & manifestans eamdem reuelationem, & quoad nos regula notior, sed totam suam certitudinem infallibilem ab illa auctoritate, & reuelatione diuina mutuatur. Vnde sicut causa dependet ab effectu, vt à nobis cognoscatur, & tamen postea demon-C stratur effectus per causam: ita reuelatio mysteriorum fidei, dependet à propositione Ecclesiæ nobis magis nota tanquam à conditione, & nihilominus potest esse ratio formalis credendi ipsam infallibilitatem Ecclesiæ in mysteriis fidei proponendis. 18.

De effectibus diuinæ fidei præsertim de necessitate interius credendi, & exterius fidem profitendi.

SECTIO V.

Fides, cuius effectus inquirimus, dupliciter est accipienda: primo formaliter pro actu fidei vel habitu, secundo obiectiuè, pro iis quæ nobis credenda proponuntur, in hoc D secundo significatu est illud diuinum ius, quod ad instar legis obligationis effectum causat in iis, quibus imponitur: in quo sensu sacram scripturam legem appellauit Paulus ad Roman. 5. vers. 13. *Vsque ad legem enim peccatum erat in mundo: peccatum autem non imputabatur cum lex non esset*, quo in loco Arias Montanus Perer. disp. 11. & alij legis nomine intelligunt sacram scripturam, nempè narrationem Moysis, eiusque historiam etiam Genesis, quia ante illam scriptum non erat diuinum ius, quod reuelationé diuinam proderet, vt quid credendum, quidve agendum hominibus scripta lege diuina constaret, quomodo loquutus est Augustin. lib. 2. contra duas epistol. Pelagianorum cap. 5. vbi ait, *Iustum ab iniustis distinguit ipsa lex fidei, quia iustus ex fide viuit.* In neutra acceptione fidei dantur effectus physicè à fide diuina profecti, nisi assensum fidei cum habitu fidei comparemus, 1.

ille enim assensus reali, & physica actione ab habitu procedit: de quo iam quæstione tertia disserui: item de causalitate morali ipsius assensus erga habitum, quem dispositiuè, & meritorie de congruo causat, & aliquando intendere potest de condigno etiam eodem loco dictum est. Alij ergo affectus morales sunt inuestigandi, qui ab assensu fidei diuinæ proueniant, & quidem licet omnes actus ad iustificatiouem requisiti à fide tamquam à radice procedant, vt testatur Cyrill. Hierosolymitan. Catechis. 5. & Augustin. serm. 10. de verb. Apostol. & epistol. 105. Cyrill. Alexandr. lib. 11. cap. 16. quod significauit Tridentinum sess. 6. cap. 6. & 8. cum fidem totius iustitiæ fundamentum esse dixit; Theologi tamen tres speciatim effectus assignare solent. Primus est timor vt D. Thom. 2. 2. quæst. 7. artic. 1. ex aliquibus sacræ scripturæ testimoniis deducit: secundus spes iuxta definitionem Pauli ad Hebr. 11. de quo etiam D. Thom. mentionem fecit eodem articulo primo ad 2. & 3. Tertius est cordis purificatio qui notatur à D. Thom. artic. 2. eiusdem quæst. 7. & colligitur ex illa D. Petri sententia Actor. 15. *Fide purificans corda eorum.*

2. Oppones primo: timor antecedit fidem; ergo non sequitur illam tanquam moralis effectus: antecedens probatur ex Ecclesiast. 2. *Qui timetis Dominum credite illi.* Secundo fides est principium spei, ergo non timoris. Tertio fides saltem informis non est principium timoris filialis, sed seruilis, quia solum perfecta charitas foras mittit timorem. 1. Ioan. 4. numero 18. quod de seruili intelligi videtur: Nam filialis timoris ipsa principium est, quod significauit D. Thom. artic. 1. citato in corpore, dum ait fidem formatam esse causam timoris filialis & fidem informem seruilis: ergo seruilis tantum timor effectus erit fidei non filialis. Verum facilis est ad hæc responsio: ad primum respondent aliqui recentiores illum timorem, qui antecedit fidem prouenire ex alio principio, & non esse inconueniens eundem effectum à duabus causis totalibus disiunctiuè saltem prouenire posse: & ita exponunt locum Ecclesiast. sed neque solutio vera est, neque ad mentem sacri textus: Nam vt ab hoc secundo incipiam, ibi non est sermo de timore mundano, & malo, sed de honesto Dei timore, qui semper supponit fidem, nam quomodo aliquis timere Deum poterit quem non credit? merito enim Tridentinum postquam sess. 6. cap. 6. in dispositionis ordine ad iustificationem, peccatores seu infideles, dixit libere in Deum moueri, *Credentes quæ diuinitus reuelata sunt*, & paulo post addidit, *à diuina iustitia timore, quo vtiliter concutiuntur ad considerandam Dei misericordiam se conuertendo in spem eriguntur.* Itaque timorem vtilem, & honestum diuinæ iustitiæ ad fidem subsequi affirmauit: & hunc dicimus cum D. Thom. & Theologis communiter, esse fidei diuinæ effectum; qui ab alio principio prouenire non potest, neque fidem anteuertere: quamobrem illud *credite illis* non tam ad fidem, quam ad fiduciam in Dei promis-

A sionibus habendam adhortatur, quod verba sequentia mihi persuadent, *Et non euacuabitur merces vestra*, id est, vestri laboris præmium certissimum est: non incassum laboratis: itaque ad fideles sermonem dirigit, non ad infideles, quorum timor est extra Iustificationis ordinem, neque est timor Dei crediti, sed passio quædam ab existimatione mali impendentis profecta. Ad secundum neganda est consequentia, nam vt patet ex loco Tridentini citati, ex diuersa consideratione fidei diuersi affectus timoris, & spei excitantur: nec mirum quod vna eademque causa ita dispares effectus efficiat: Nam exemplum habemus in calore quia propter diuersam dispositionem subiecti, indurat lutum, & li-

B quefacit ceram: & eadem voluntas ex diuersa ratione, qua repræsentatur idem bonum, in diuersos prodit affectus. Ad tertium dicendum plerumque fidem informem seruilis timoris causam esse, quia pœnam peccati æternam ostendens facit, vt impius in statu peccati se esse aduertat, Deique iustitiam perhorrescat: fidem verò formatam frequenter Dei timorem filialem causare, quia summam Dei bonitatem manifestans facit, vt iusti, quos mortalis peccati conscientia non accusat, in Dei misericordia confidant & ab eo statu gratiæ separari reformident, quod tamen non tollit timorem seruilem quoad substantiam à fide formata oriri, & timorem filialem ab informi proficisci. Primum docet

C D. Thom. 2. 2. quæst. 19. artic. 4. & 56. & ex eo constat quod sancti etiam Dei iustitiam timent, propter peccata præterita, quorum recordantur ad animi submissionem, & vt in Dei gratia conseruentur: æternique supplicij memoria in quodlibet mortale peccatum incidere maximè perhorrescunt, illud Dauidis vsurpantes: *Confige timore tuo carnes meas.* Psalm. 118. numero 120. Secundum patet ex Tridentino, vbi supra, vbi de impiis ait non solum ex fide in diuinæ iustitiæ recordatione prouocatos timore concuti, sed etiam per diuinæ misericordiæ memoriam in spem erigi & postea adiungit, *Fidentes Deum sibi propter Christum propitium fore illumque tanquam omnis iustitiæ fontem diligere incipiunt.* Vnde de hoc timore filiali interpretatur illud Eccles. 1.

D *Timor Domini expellit peccatum*, quia cum vera Dei dilectione seu contritione coniungitur.

Nulla alia in his effectibus fidei formaliter sumptæ difficultas alicuius momenti occurrit: non desunt tamen aliquæ de effectu quodam morali fidei secundo modo acceptæ: nimirum obiectiuè; quatenus lex est seu ius quoddam diuinum, quod homines ad credendum obligat: & ad fidem exterius etiam profitendam fideles constringit: Nam vt infra in titulo de constitut. in commentatione prima & disput. 1. & vltima, videbimus, obligatio est quidam moralis effectus, quem legis virtus in iis causat, quibus proponitur obseruanda: ex hoc ergo iure diuinæ fidei duplex in homines viatores transit obligatio, & interius credendi, & exterius eamdem fidem profitendi. Priorem obligationem Theologi 3.

appellant

appellant necessitatem credendi, quæ duplex A est: vna dicitur necessitas medij, altera præcepti: illa prior necessitas hanc secundam inuoluit, & vlterius aliquid addit, etenim medium ad salutem necessarium etiam præcipitur, verum illius necessitas secundum legem Dei ordinariam à Deo præcisa est, vt illam nulla impotentia vel ignorantia tollat. Secun-
4. da necessitas præcepti tale assignat medium, à quo impotentia, vel ignorantia excuset, & sine quo secundùm legem Dei ordinariam salus possit ab homine obtineri: prioris exemplum est verbi gratia baptismus in lege gratiæ in voto, seu in re per aquam, vel sanguinem in martyrio susceptus, qui dicitur necessarius necessitate medij: exemplum posterioris erit verbi gratia in aliquorum sententia sacramentalis confessio peccatori, qui B mortalis peccati conscientiam habet: necessaria enim est necessitate: præcepti: quando tamen confessionis copia non datur per actum contritionis, vel dilectionis Dei suppletur; & quamuis etiam tunc quando de peccato conteritur peccator propositum confitendi habere debeat oblata confessoris occasione: tamen hoc propositum non dicitur confessio, sicut desiderium baptismi à Theologis dicitur baptismus flaminis, item à Canonistis in cap. Baptismi vicem, de consecrat. distinct. 4. & cap. Apostolicam de presbyt. non baptizato, item licet sacramentum pœnitentiæ suppleatur in adultis per votum, non ita necessarium censetur, atque baptismus, C saltem respectu paruulorum in quibus per votum non ita suppleri poterit. Verum quia comentat. 1. notat. 8. numero 16. pœnitentiam respectu peccatorum æquiparauimus baptismo respectu omnium fidelium in lege gratiæ, & vtrumque sacramentum suo modo necessarium esse diximus necessitate medij, aptius exemplum est sacramentum Eucharistiæ, quod solum necessarium est necessitate præcepti, vt docet D. Thom. 3. p. quæst. 80. art. 11. Suar. cum multis ibid. tom. 3. disp. 69. sect. 1. & sanè in iis, quæ credenda proponuntur hæc distinctio duplicis necessitatis adhuc magis manifesta est: vt infra ostendemus: Inquirimus igitur in primis vtrùm fides in qualibet lege tam naturali & scripta olim, quam nunc in lege gratiæ necessaria ne- D cessitate medij ad salutem censeatur: Deinde speciatim inuestiganda sunt, quænam sint, aut fuerint necessario credenda necessitate medij, & quæ solum necessitate præcepti ad credendum proposita. Tandem de obligatione exterius profitenti fidem agam, quando fideles obliget & in quibus casibus excusentur.

Vtrum semper aliqua credere oportuit in qualibet lege ex necessitate medij necessarij ad salutem.

SECTIO I.

1. QVæstionis difficultas in eo vertitur an aliquarum rerum fides ita necessaria sit hominibus, vt nullus sine illa cum sola naturali cognitione Dei & boni honesti saluari queat: & in primis duobus prætermissis erroribus, vno Manichæorum, dicentium nihil esse credendum quod non possit naturali ratione demonstrari: contra quod disputat Augustin. lib. de vtilitate credendi cap. 1. Altero Pelagij asserentis homines cum sola naturali Dei cognitione saluari posse sine vlla notitia veritatis à Deo reuelatæ: vt testatur Augustin. lib. 1. de Gratia Christi cap. 40. & lib. 2. de peccato origin. cap. 26. & hæres. 88. nonnulli catholici sunt arbitrati in aliquo casu hominem sine actuali fide iustificari, & saluari mediante sola naturali Dei cognitione, & boni honesti: ita tenuit Vega lib. 6. in Tridentin. cap. 20. & 21. dicens se multis annis de hac difficultatè cogitasse, & cum viris doctis contulisse. Item Soto lib. 2. de natura & grat. cap. 11. in prima editione, quam sententiam re melius considerata retractauit in secunda editione & in fine 4. retract. 4. differt tamen Soto aliquo modo à Vega, quod hic nullam supernaturalitatem, neque in substantia, neque quoad modum ex parte intellectus & voluntatis postulabat: Sotus verò ex parte voluntatis saltem auxilium gratiæ requirebat, quo se homo ad iustificationem disponeret. Alij recentiores prædictam sententiam moderari intendunt dum etiam ex parte intellectus aliquod auxilium gratiæ requirentes licet non ad credendum, sed ad cognoscendum Deum & honestatis bonitatem per notitiam nobiliorem, quam ex viribus naturæ habere potuissent. Probatur hæc opinio primo ex sacra pagina primo ad Romanos numero 21. vbi cum de philosophis Paulus loqueretur, ait, *Cum cognouissent Deum, non sicut Deum glorificauerunt*: item 2. numero 13. ait, *Non enim auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur, cum enim gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis sunt, faciunt, eiusmodi legem non habentes, ipsi sunt lex.* Ex quibus colligitur existimasse Apostolum, ad iustificationem hominis, & Dei glorificationem ex ea resultantem, solum exigi naturalem cognitionem, qua lex impletur, & homo ad glorificandum Deum disponitur. Secundo si cognitio fidei esset medium ad salutem necessarium, qui haberet inuincibilem ignorantiam fidei, etiam si totam legem naturalem adimpleret, medium ad salutem necessarium non haberet, quod videtur absurdum: illatio probatur: ponamus enim, quod homo natus sit inter barbaros, apud quos nulla est nostræ fidei notitia, hic ergo quomodo sine prædicante credet? iuxta Paulum ad Roman. 10. & si dicatur quod si hic homo faciat quantum in se est, in obseruatione legis naturalis, à Deo illuminatum iri miraculosè interuentu Angeli: cõtra est quod frustra recurritur ad miracula, cum Deus possit prouidere saluti hominum alio modo magis connaturali: præsertim quia media ad salutem necessaria secundùm ordinariam legem, & cursum communis prouidentiæ, à Deo prouideri debeant, non per extraordinariam prouidentiam, & per miraculum: magis ergo connaturale est, si in simili casu sola cognitione Dei naturalis, & boni honesti

ad illius iustificationem sufficiat: & de puero perueniente ad vsum rationis & non baptizato, nec fidei notitiam habente: hoc videtur docere D. Thom. 1. 2. q. 89. art. 6. in corpore vbi ait quod si puer perueniens ad vsum rationis, *Secundum quod in illa ætate est capax discretionis, seipsum ordinauerit ad debitum finem per gratiam, consequetur remissionem originalis peccati*: hic ergo puer supponitur habere ignorantiam inuincibilem fidei: ergo ex sola naturali cognitione poterit iustificari. Tertio sicut baptismus est medium necessarium ad salutem, & tamen sufficit illius votum, quando reuera suscipi non potest: ita de fide dici poterit, neque hoc votum necesse est, vt explicitè habeatur, quia de eo potest esse ignorantia inuincibilis sicut de fide, & de illius necessitate etiam est ignorantia vt supponimus, satis ergo erit implicitum votum, quatenus continetur in desiderio placendi Deo, & in omnibus illi obtemperandi, quæ necessaria sint ad salutem. Quarto ad iustificationem satis est dilectio Dei super omnia, ad hanc autem sufficit Deum, vt summum bonum naturali notitia cognoscere: ergo sine fide homo se ad iustificationem disponere poterit congruenter: Contraria tamen sententia inter catholicos communis est, quam duplici conclusione declarabo.

2. Prima assertio. In qualibet lege, omnique tempore fides supernaturalis fuit necessarium medium ad salutem: ita tenent omnes Theologi cum Magistro in 3. dist. 23. D. Thom. 2. 2. quæst. 2. artic. 3. & aliis quos referunt & sequuntur Valent. tom. 3. disput. 1. quæst. 2. punct. 2. Suar. de fide disput. 12. sect. 1. vbi hanc appellat regulam catholicam, & sect. 2. Turrian. disput. 24. dub. 1. 2. & 3. vt de fide certam vel fidei proximam conclusionem tradit Coninc. de moralit. act. supernatural. disput. 14. dub. 8. numero 93. cum Bannes 2. 2. quæst. 2. artic. 8. dub. 1. & contrarium erroneum existimat Canus in releꝯ. de sacrament. par. 2. quæst. 1. conclus. prima quæ sententia mihi placet ob testimonia primæ & secundæ probationis, quæ sequuntur. Probatur igitur primo ex sacris literis, ad Romanos 1. numero 16. *Virtus enim Dei est in salutem omni credenti, Iudæo primum & Græco. Iustitia enim Dei in eo reuelatur ex fide in fidem*: & ne quis credat Paulum hic loqui de fide tantum legis Euangelicæ ipse recurrit ad vniuersalius testimonium Abacu. *Iustus ex fide viuit*: & ad Galat. 2. numero 16. *Scientes autem quod non iustificatur homo ex operibus legis, sed per fidem Iesu Christi*, quod cap. 3. numero 11. probat ex citato testimonio Abacu: item ad Hebræos 11. numero 6. *Sine fide impossibile est placere Deo*: & probat exemplo Abrahæ, *Credidit Abraham Deo & reputatum est illi ad iustitiam*: vt significaret in qualibet lege, & quouis tempore semper fidem fuisse medium ad salutem necessarium. Secundo ex Trident. sessio. 6. cap. 7. vbi baptismum appellat sacramentum fidei, *Sine qua*, inquit, *nulli vnquam contigit iustificatio*. Tertio; hæc est communis Patrum sententia Chrysostom. homil. de fide, Hieronym. in

A cap. 3. epistol. ad Galat. Ambros. 1. ad Timot. 2. ad illa verba, *Vult Deus omnes homines saluos fieri*. Augustin. de corrept. & Grat. cap. 7. epistol. 57. & 93. item sæpissime aliis in locis: vnum tantum illius testimonium produco ex serm. 28. de tempore: *Sine fide*, ait, *nemo ad filiorum Dei consortium potest peruenire, quia sine ipsa, neque in hoc sæculo quisquam iustificationis consequitur gratiam, neque in futuro vitam possidebit æternam*: plura alia Irenæi, Basilij, Leonis, & aliorum Patrum dicta videri possunt apud Valent. citatum: vt ratione probetur, notandum est primo, nos non loqui de potentia Dei absoluta: Nam in hoc sensu admitto cum Suar. citata sect. 1. numero 3. & Coninc. conclus. 4.

B numero 108. potuisse Deum per solam cognitionem naturalem homines iustificare, & saluare, si voluisset: nulla enim in hoc apparet contradictio: quicquid oppositum doceat Turrian. citatus dub. 3. §. nihilominus, sed loquimur de necessitate fidei secundùm ordinariam legem, & à Deo statutam quæ nobis in sacra scriptura manifestatur, quæ maximè consentanea est creaturæ rationali ad supernaturalem finem ordinatæ. Secundo notandum conclusionem vel posse intelligi de habitu fidei, vel de actu seu de vtroque: item per ordinem ad paruulos, & adultos, simul aut separatim. Vnde si sermo sit de actu fidei, qui in persona saluanda dari debeat, fidem actualem dico non esse medium ad

C salutem necessarium in paruulis, sed solum in adultis, quia solum adulti se possunt per actualem fidem disponere. Ideoque paruuli cum sola fide habituali post baptismum discedentes saluantur; iuxta cap. maiores de baptismo: si verò intelligatur actus fidei alterius, siue sit particularis membri, siue totius Ecclesiæ per ministrum, etiam infidelem, exteriorem sacramenti ritum exhibentis, & Ecclesiæ hoc modo fidem ostendentis; tunc tam de habitu, quam de actu fidei vniuersim verum est, medium esse necessarium ad salutem etiam respectu paruulorum, his enim non infundebatur fides habitualis in lege naturæ vel in scripta, nisi in fide parentum aut aliorum protestantium eamdem fidem circumcisione aut externo alio signo quo infantes Deo offerebantur & in lege gratiæ sacramento baptis-

D mi, quod etiamsi ab hæretico ritè conferri queat, ille adhibita vera materia, & forma non suam, sed Ecclesiæ fidem sensibili sacramenti signo manifestat, & Deus sui virtutem sacramenti agnoscit & hanc tanquam suæ Ecclesiæ actionem acceptat, quæ est clara sententia Augustin. nam lib. 1. de peccatorum meritis & remiss. cap. 19. item lib. 10. de Genes. ad liter. cap. 14. ait, *Antequam infans per ætatem possit secundùm spiritum viuere necessarium habet mediatoris sacramentum, vt qui per eius fidem nondum potest, per eorum qui eum diligunt fiat*: & sermone de verbis Apostol. 14. cap. 18. *Absit vt ego dicam non credentes infantes: Nam credit in altero qui peccauit in altero*: idem docet Bernard. Epistol. 77. prope medium quæ doctrina habetur in cap. nihil est de consecrat. distinct. 4.

&

& in gloss. ibidem, verb. *Sacramentum.* A

3. His positis iam quarto probatur ratione præcedens conclusio : Nam de fide habituali certum est neminem saluari nisi in vita mortali habitum fidei obtinuerit, quia viator absque iustificatione non saluatur, sed iustificatur per habitualem iustitiam formaliter, quæ iuxta Tridentinum sessio. 6. cap. 7. fidem spem & charitatem infusam complectitur : ergo fides habitualis infusa, est medium absolutè necessarium ad salutem tam infantium quàm adultorum. De actuali, respectu adultorum probatur: Nam adultus non consequitur iustificationem nisi ex propria dispositione vt ostendit Tridentinum sessio. 6. cap. 5. & rationem reddit, *Vt qui per peccata à Deo auersi erant per eius excitantem, atque adiuuantem gratiam ad conuertendum se ad suam ipsorum iustificationem eidem gratiæ assentiendo, & cooperando disponantur* : item docet cap. 6. & 7. Canone 4. 7. & 9. sed dispositio hæc fundari debet in fide, quia hæc est radix & fundamentum iustificationis, & teste Gregor. homil. 16. in Ezechiel. prope finem, *Nisi fides prius teneatur, ad spiritualem amorem nullo modo pertingitur* : ratioque philosophica id ostendit, etenim amor cognitionem sibi proportionatam supponit; ergo ad gratiam, & charitatem nullus se disponere potest adultus, quin prius actus fidei præcedat & in hunc sensum exponit Tridentinum illa verba Pauli supra citata, *Sine fide impossibile est, &c.* quod verò hæc fides quæ medium est necessarium, supernaturalis sit, probatur ex eisdem testimoniis præsertim Tridentini & aliis Conciliis Mileuitano & Arausicano, quæ in quæst. 3. sæpè retuli, per quæ necessitas gratiæ demonstratur ad credendum sicut oportet : & ratio est quia visio in patria respondet fidei in via : sicut enim ad finem supernaturalem visionis diuinæ tendimus, ita per fidem, quæ obscura est, & imperfecta notitia, sed in supernaturalitate proportionata, ambulamus : imperfecta enim cognitio ad perfectam ducit quod aptissimè docuit Augustin. in hunc sensum declarans illa Ioannis verba, *Nos credidimus, & cognouimus* ; ita enim ille tract. 27. *Non cognouimus*, ait, *& credidimus ; sed credidimus & cognouimus : credidimus enim vt cognosceremus : Nam si prius cognoscere & postea credere vellemus, nec credere nec cognoscere valeremus* : similiter eodem vsus ordine Iob dixit cap. 42. numero 5. *Auditu auris audiui, nunc autem oculus meus videt te* : nouit enim à cognitione auditus, quæ est fidei ex diuina reuelatione procedentis ad beatificam visionem transitum fieri, quia ipse suæ salutis spe prouectus & misericordiæ diuinæ confidens, sibi, quasi in illius possessione esset, bene ominatur, quod sequenti conclusione amplius confirmatur.

4. Secunda Conclusio : Hæc fides quæ necessaria dicitur necessitate medij supernaturalis, est ex parte rationis formalis, & ex parte principij seu causæ efficientis; & sine huius actu nullus adultus vllo tempore iustificationem valuit obtinere : hanc in eodem gradu certam esse atque præcedentem existimat Suar. citatus sect. 1. numero 6. & sect. 2. numero 5. itaut sine errore in fide negari non posse affirmet : cui sententiæ subscribo, quia illa etiam sacræ scripturæ & Conciliorum testimonia pro prima conclusione adducta confirmant : hanc etiam præter citatos pro prima, tuentur Turrecrem. lib. 1. in summa de Ecclesia cap. 21. & 22. Cassalius de quadripart. iust. lib. 2. cap. 11. Medina lib. 4. de recta in Deum fide: Pereria ad Roman. 1. disput. 17. & 2. disput. 8. probatur prima pars de supernaturalitate ex parte obiecti formalis : primo ex Genes. 15. *Credidit Abraham Deo & reputatum est illi ad iustitiam*, ex B quo loco Paulus ad Roman. 4. fidei necessitatem deducit : hæc vero in Abrahamo ex supernaturali medio procedebat, & diuino nitebatur testimonio, quod illa verba denotant *credidit Deo.* Secundo quia ista fides iuxta eumdem Paulum ad Hebræos 11. est sperandarum substantia rerum, quæ non nisi Dei reuelatione innotescunt, si enim omnis viator credere debet Deum remuneratorem suorum operum illa beatitudine, quam nec oculus vidit, nec auris audiuit ex Esai. 64. ex sola sanè reuelatione cognosci potuit : ergo per fidem in diuina reuelatione fundatam. Tertio quia vt cum infallibilitate fides certificet viatorem de præmio, C quod sperat, & de quo per rationem naturalem certificari non valet, opus est vt hæc cognitio Dei testimonio infallibili nitatur. Quarto quia hac ratione omnes fideles ad eamdem beatitudinem tendentes vnam profitentur fidem quæ ab hac ratione formalitatem specificam accipit, vnitatemque, & vt in superioribus ostendi, etiam supernaturalitatem. De principio verò supernaturali etiam constat, ex Concilijs Mileuit. Arausican. & Tridentin. supra citatis, quæ contra Pelagianos definiunt neminem posse ex solis naturæ viribus sine speciali Dei auxilio credere sicut oportet : Namq; Tridentin. sect. 6. canon. 3. damnat illum, qui dixerit hominem credere sicut oportet sine Spiritus sancti adiutorio quod ex parte principij effectiui se D habet : de quo latè Suar. de grat. lib. 2. cap. 1. & sequent. in quibus multa loca congerit D. Augustinus in huius veritatis confirmationem. Altera conclusionis pars ita regulam continet generalem vt nullam in puro viatore exceptionem patiatur, quod sanè declarant generales regulæ in sacris literis & Conciliis traditæ : talis est illa ad Roman. 10. numero 4. *Finis enim legis Christus ad iustitiam omni credenti* : quem locum Concil. ita exponit vt Christus dicatur finis, idest vt syrius סכה Sache, hoc est scopus ad quem tota lex collimat, atque alludere D. Paulum in hebræa voce תורה Torah, idest

les ad radicem ירה Iara, id est iacere, sagittare, quasi lex sagitta sit quæ ad Christum quasi ad scopum per fidem tendat, idque ad iustitiam omni credenti: & licet hæc sit vera & germana loci interpretatio, quam alij interpretes sequuntur: allusio tamen mihi non probatur: quia D. Paulus scripsit Epistolam ad Romanos Græcè non hebraicè, quare non potuit in hebræa voce ad illam radicem alludere, qui græcam non hebraicam vsurpauit: si enim D. Paulus vsus est verbo νόμος vnde colligi potest quod ad verbum תורה Torach, alluderet, non ad verbum דת Dath, quod etiam legem significat: quare sine illa allusione si ad textum Pauli attendamus totus est Paulus in necessitate fidei in Christum ostendenda, & quod omnis iustitia ab eo & illius fide, tanquam à fonte dimanarit, quod etiam tertio ad Romanos iam dixerat, *Iustitia autem Dei per fidem Iesu Christi in omnes & super omnes, qui credunt in eum*: & rationem reddit numero 25. *Quem posuit Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius*. Orig. Chrysostom. Anselm. & alij declarant anteposuit vt ostendatur tam necessariam omni tempore adultis fuisse Christi fidem ad iustificationem, quam necessaria erat eorum redemptio vt Suar. sect. 2. numero 6. aduertit: hæc vero fides explicitane an implicita sufficiat, sectione sequenti dicendum. Alia regula est illud Sapient. 9. numero 19. *Per sapientiam sanati sunt, quicumque placuerunt tibi Domine à principio*: vbi per sapientiam ab omnibus intelligi fidem testatur Lorinus ibidem: & quamuis interlinearis glossa, Lyrea & alij pro sapientia Christum interpretantur, quia diuina sapientia est, in idem recidit, significatur enim omnes Christi meritis, & fide sanari oportere: vt ad iustificationem queant peruenire. Tertia regula sumitur ex cap. firmiter, vbi dicitur extra Ecclesiam nullum saluari, in Ecclesia verò nullus adultus sine fidei dispositione admittitur, neque viuum Christi membrum efficitur. Quarta est illa Concilij Tridentini sess. 6. cap. 7. supra citata, quæ asserit sine fide nulli vnquam iustificationem contigisse, quod testimonium de actuali fide respectu omnium adultorum esse intelligendum probatur ex eodem Tridentino antecedenti capite 6. vbi de modo præparationis agit Concilium, & actum fidei prius exigit, in eo qui se disponere potest, qualis est adultus: neque de hoc vlla inter catholicos controuersia esse potest: superest vt argumentis in oppositum satisfaciamus.

5. Ad primum ex verbis Pauli ad Roman. 1. desumptum; Resp. non significasse Apostolum philosophos per illam naturalem cognitionem, quam ex creaturis de Deo habuerunt, ita potuisse in Deum conuerti, vt iustificationem sine fide obtinerent, sed quod ex illa cognitione moueri possent ad cultum veri Dei, & ad inquisitionem veræ religionis, non vero ad Idola diuertere, quod impedimentum ab ipsis libere oppositum viam maioribus diuinæ gratiæ auxiliis intercludit: Nam pro illa singulari veri Dei cognitione Deo gratias agere deberent, non idololatriæ sceleribus iniuriam irrogare, & solius Dei proprios honores mentitis numinibus offerre. In altero vero loco Paulus loquitur de gentibus ad fidem conuersis, & per illud verbum *naturaliter*, non excludit gratiam, neque cognitionem fidei necessariam ad implendam legem, sed solum excludit cognitionem legis scriptæ, quæ in gentibus non erat: ita exponit Augustin. lib. de spiritu & litera cap. 27. *Nec moueat, inquit, quod naturaliter eos dixit, quæ legis sunt facere; non spiritu, non fide, non gratia: hoc enim agit spiritus gratiæ, vt imaginem Dei, in qua naturaliter facti sumus instauret in nobis*: Nam cum originalis iustitia gratiæ quæ dona primis parentibus congenita fuerint gratuito Dei beneficio, hanc connaturalitatem ex Dei gratia prouenientem peccato deperditam spiritu gratiæ & cognitione fidei instaurari Augustinus intellexit: pro eadem expositione refert Iustinianus eodem versic. 14. numero 4. Augustin. in aliis locis item Ambros. Anselm. Bedam. Fulgentium, & Prosperum: si vero quis velit Apostolum loqui de infidelibus sine auxilio gratiæ, & cognitione fidei operantibus, tunc respondeo non dicere illos totam legem naturalem implere, sed aliqua honesta ex dictamine naturalis legis operari: ita Coninc. citatus numero 104. Suar. de fide disput. 12. sect. 12. numero 13. apud quem alias interpretationes vide lib. 1. de grat. cap. 8. numero 13. & apud recentiores interpretes Cornel. Perer. Salmeron. & alios.

Ad secundum aliqui existimant neque in infidelibus neque in rusticis fidelibus ignorantiam inuincibilem dari posse de iis quæ necessaria sunt ad salutem: ita Bonauent. in 3. distinct. 25. artic. 1. quæstione secunda ad vltim. & quæstione 3. ad penult. opposita tamen sententia vera est & communis, quam sequitur Vasq. 1. 2. disput. 121. cap. 2. Suar. de fide disput. 15. sect. 1. numero 10. Sanches in Decalog. lib. 2. cap. 3. numero 20. Nauarr. in manual. cap. 11. numero 22. Azor. tom. 1. Moral. cap. 6. Pesant. 2. 2. quæst. 10. artic. 1. disput. 2. Saycus in Claui lib. 2. cap. 9. numero 15. & alij quos ipsi referunt: & sane Patres Nostræ societatis, qui in conuersione gentium laborant, & ad noua regna doctrinam Euangelicam deducunt, multos in hac ignorantia reperiri in literis annuis testantur. Item quis neget plures rusticos qui vix ad rationis vsum venientes pascendis pecoribus applicantur neque vnquam, vel rarissimè templum adire permittuntur, per aliquod tempus posse penitus ignorare mysteria fidei ad quæ credenda omnis fidelis obligatur? imo neque vnquam illis aliquam suspicionem in mentem venisse, se teneri de necessitate medij vel præcepti hæc addiscere: concessa igitur 6.

igitur suppositione maioris neganda est illius sequela: Nam nullus est quantumuis infidelis vel barbarus, qui à Deo auxiliari gratia per Christum qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum secundùm Ioann. cap. 1. non excitetur in primis, ad obseruantiam legis naturalis, quam si obseruet quantum moraliter potest, ad
7. Dei prouidentiam pertinet, illum circa res fidei erudire vel interuentu humanæ prædicationis, vel alio modo, qui miraculosus non erit, attenta communi & ordinaria Dei lege, qua decreuit nulli sufficientia ad salutem media denegare, quandoquidem omnes vult saluos fieri intentione saltem quantum est ex parte ipsius Dei efficaci ad danda omnia media ad eorum salutem requisita, quare facienti quod in se est per auxilia gratiæ, Deus non denegat gratiam illuminationis ad fidem, quod ex sacra hystoria actor. 8. & 10. & ex aliis didicimus Gentiles de fidei mysteriis modo etiam extraordinario edoceri, quamuis vt notat Molin. in Concord. quæst. 14. artic. 3. disp. 9. rarus, aut fere nullus ad fidem conuertitur, quem humanæ prædicationis ministerium ad fidem non pertrahat. Quæres quanto tempore Deus expectet, & requirat in homine obseruantiam legis naturalis, vt eum de rebus fidei illuminet? Nam euenire potest, quod per horam, diem, vel dies aliquot illam obseruet, non tamen per mensem aut annum, quod ergo tempus necessarium est vt qui in legis naturalis obseruantia permanet, dicatur facere quod in se est? Respondeo cum Suar. de fide disput. 12. sectio. 2. numero 16. hoc à nobis non posse certo definiri, quia nec reuelatione constat, neque certa aliqua coniectura naturali cognosci potest: solum ergo dicere possumus Deum iuxta consilium suæ voluntatis, & prouidentiæ, opportunis temporibus hominem illuminare, & siue ad fidem siue ad pœnitentiam pro occasionis opportunitate excitare: neque vt homo faciat quod in se est, oportebit Deum expectare, vt ille occasiones obseruandi omnia præcepta naturalia bene operando ex Dei gratia percurrat, sed tale tempus vnicuique cum plurimum assignari opus erit, in quo sine fide non solum physicè, sed etiam moraliter possit in legis naturalis obseruatione persistere, ne dicamus Deum ita durè se cum homine gerere, vt illius salutem moraliter impossibilem reddat: vt vero alicui moraliter sit possibile seruare legem tanto tempore, satis erit, si aliqui paucissimi sint, qui in iis circumstantiis illam obseruarint eodem temporis spatio. Ad exemplum quod affertur de puero, Respondeo quicquid ex sola cognitione naturali fecerit iam particeps rationis sine fide non satis est ad iustificationem ipsius, vt ex principiis fidei ostendi: neque D. Thom. contrarium docuit, vt interpretes eo loco obseruant, ad quos pertinet discursum sancti doctoris examinare: nos solum dicimus si puer in eo statu, & occasione faciat, quod in se est, & Deo vocanti non obsistat, illum à Deo fore illuminandum & ad fidem medio ad statutam Dei legem connaturali euocandum.

Ad tertium Resp. esse diuersam rationem inter baptismum & fidem, ne sicut illius votum sufficit, ita etiam satis sit fides in voto: vt notarunt Valent. primo art. citato §. id autem, Suar. sect. illa secunda numero 10. Coninc. dub. 8. numero 98. & sequentibus & alij supra citati: Probatur primo ex traditione Ecclesiæ, quæ sic intellexit necessitatem baptismi, vt respectu adultorum baptismus in re susceptus, non esset medium præcisè necessarium ad salutem, sed sufficeret in voto: ideoque triplex baptismus distinguitur; aquæ, sanguinis, & flaminis: iuxta cap. baptismi vicem, de consecrat. distinct. 4. Glossa ibidem verb. *Cyprianus* & verbo *baptismo*, item in cap. firmissimè 3. quæst. 1. verbo per baptismum, quod non ita de fide in voto ad nouam adulti iustificationem sufficere decretum est: de noua iustificatione adulti loquor, quia si contingat quod puer ritè baptizatus perueniat ad rationis vsum, & antequam de sua credendi obligatione doceatur, sine alia culpa mortali decedat è vita, ei salus defectu fidei neutiquam denegatur, quia paruulus in baptismo iustificationem obtinuit, & illam postea propria culpa non amisit, non enim saluatur iste tanquam adultus, sed tanquam paruulus, remedio paruulorum, in quibus proprius actus fidei non requiritur. Secundo quia hoc discrimen inter necessitatem fidei, & baptismi ingeniosè deduxit Bernard. epistol. 77. ex verbis Christi Domini Marci vltimo, *Qui crediderit, & baptizatus fuerit saluus erit, qui vero non crediderit condemnabitur*: vbi ponderat quod cum Christus prius de fide & baptismo loqueretur, postea, vt denotaret maiorem fidei necessitatem, de sola fide dixit, *Qui vero non crediderit condemnabitur.* Tertio ex natura rei optime sumitur hoc discrimen: Nam baptismus externum est medium necessarium ad salutem ex voluntate Dei extrinseca, & Christi institutione, cui talem dedit ex opere operato iustificandi virtutem, vt interioris actus in homine rationis capaci virtutem non abstulerit, quia vero actus interior charitatis vel contritionis in adulto dispositio erat sufficiens in lege naturali, & scripta, ad hominem Deo reconciliandum, hanc in his actibus virtutem, & efficaciam ex diuina gratia prouenientem non abstulit, sed solum ipsis baptismum adiunxit, in re susceptum, vel in voto, quando aliter suscipi non posset. At fidei actus est medium internum, & actus supernaturalis, qui ex viribus naturæ haberi non potest, neque in alio actu naturali voluntatis vel intellectus contineri, aut ab eo suppleri valet: non in actu intellectus, quia omnis cognitio, quæ ex reuelatione fidei non est, in homine adulto, de lege ordinaria est naturalis, ideoque neque in sua virtute neque per æqualitatem actum fidei supernaturalem potest continere: non in voluntatis actu, quia hic quantumuis perfectus

ex aliquo auxilo gratiæ, nisi fides præcedat, A non ascendit ad obiecta supernaturalia, sed in naturalibus sistit, vnde propositum voluntatis naturalis attingere non valet supernaturale præceptum fidei, & multo minus illud in voto continere, quod vlterius confirmatur: Nam quando medium necessarium in re suppletur per votum, hoc votum in re ipsa exhibetur in alio actu, ergo ne procedatur in infinitum, in aliquo actu sistere oportet, qui in re ita necessarius sit, vt suppleri nequeat, talis vero est actus fidei, qui fundamentum, & initium est iustificationis.

9. Ad quartum prætermissa difficultate, quæ in materia de gratia vel de charitate discuti solet, an dari possit dilectio Dei super omnia naturalis; de qua Suar. lib. 1. de Gratia cap. 30. & sequentibus. Dico dilectionem Dei super omnia, per quam homo iustificatur, esse supernaturalem, vnde ad illam præcedere debere cognitionem fidei supernaturalis B proportionatæ, quia licet seclusa fide Deus cognoscatur vt summe bonus, & amabilis, non cognoscitur, vt auctor gratiæ, & vltimi finis proportionati voluntati, quæ per actum supernaturalem se ad illum conuertit: immo iuxta sententiam Vasq. 1. 2. disp. 195. cap. 4. numero 25. tota notitia naturalis, quam de Deo habere potest philosophus Gentilis, non sufficit moraliter loquendo ad excitandum in illo amorem Dei super omnia, quia natura ex peccato adeo ad se ipsam, & ad bonum proprium conuersa permansit, vt per naturalem cognitionem ad Dei amabilitatem tantum non ascendat, neque sine fidei notitia illam sibi, suisque commodis omnibus præferre valeat: Nam cognitio Dei ex creaturis habita debilis est, quatenus in naturali ratione sistit, ideoque sectatores naturalis philosophiæ non sic de Dei amabilitate erudiuit vt in eius dilectione excellerent: vt in antiquis philosophis videre est fidei lumine destitutis.

Quænam quouis tempore necessario credenda explicitè ex necessitate Medij censeantur.

SECTIO II.

1. Constat ex præcedenti doctrina in quauis lege fidem medium esse ad salutem necessarium: nunc oportet descendere ad par- D ticularia obiecta, quæ ex eadem necessitate medij ad salutem omnino requisiti tam legis naturalis, & scriptæ tempore quam post Christi aduentum in lege gratiæ postulantur: & loquimur de fide explicita, quia dupliciter aliquid credi potest: primo implicitè id est in vniuersali, & generaliter, non determinatè, & in se distinctè: verbi gratia, qui credit omnia, quæ Ecclesia Romana credit, dicitur credere generaliter mysteria fidei, & nimis confusè, & qui credit Deum in confuso, eo modo, quo ille est sine distinctione Trinitatis personarum, & vnitatis essentiæ, credit Deum Trinum, & vnum indeterminate & nimis in confuso: explicite dicitur cognosci mysterium, quod in particulari, & determinate cognoscitur in se directe, vel in obliquo. Vt si quis Deum esse Trinum in personis & vnum essentia explicitè credit mysterium Trinitatis. Hanc distinctionem cognitionis implicitæ & explicitæ indicauit Aug. l. 19. contra Faustum c. 14. neque nomine fidei explicitæ illam ita perfectam, & distinctam intelligimus, quam bonus Theologus habet, qui ita mysteriis fidei in se speciatim ac distinctè assentitur vt illa explicare, & aliquam rationem eorum reddere possit: hoc enim in quæstionem non venit, quia Theologica scientia neque ex necessitate medij neque ex necessitate præcepti ad salutem necessaria est: solum ergo loquimur de assensu fidei circa particularia mysteria, seu obiecta cognita in se eo modo, quo etiam à simplici populo imperfecta notitia attingi, & sub captum etiam rusticorum cadere possunt; & vt distinctius procedam, supponam in primis aliqua in quibus iam omnes doctores catholici conueniunt, deinde tres proponam difficultates, circa particularia obiecta, de quibus inter Theologos controuertitur, an necessario credenda sint necessitatè medij ad salutem requisiti. Prima est an Deum esse, & vnum Creatorem, ac gubernatorem vniuersi esse, & alia quæ naturali cognitione assequi possunt, credenda omnino sint de necessitate salutis. Secunda, an fides explicita Christi necessaria hoc modo fuerit in lege naturali, seu scripta; vel saltem nunc in lege gratiæ, ex eadem necessitate medij. Tertia est an sit mysterium Trinitatis eadem necessitate credendum. In his omnibus quæstio non excitatur C de paruulis, sed de adultis, & ratione vtentibus, in quibus solum proprius actus fidei liber exigi poterit ad salutem: neque de fide ante, sed post Adami lapsum.

Conueniunt ergo communiter Theologi in hoc, quod ad iustificationem necessitate medij necessarium fuit credere, vel omnia, vel aliqua ex iis, quæ cognoscere omnino oportet, vt Deus cultu latriæ à nobis honoretur, & religiosè colatur; atque ab eo vera beatitudo speretur, quia sine hac cognitione fieri nequit, vt secundùm ordinariam legem hominis voluntas à peccato ad Deum conuertatur, sicut oportet: iuxta illud Apostoli ad Hebræos. 11. vbi ait ideo impossibile esse sine fide Deo placere, *Quia accendentem ad Deum oportet credere quia est, & quia inquirentibus eum remunerator sit*: illa scilicet remuneratione de qua ad initium capitis meminerat, nempè vita æterna. Hinc sequitur primo, semper necessarium fuisse quolibet tempore, vt adultus cognosceret Deum esse authorem, & gubernatorem vniuersi, causam primam, à creaturis in suo esse independentem, supremumque Dominum, peccatorum vindicem, & bonorum operum remuneratorem: cuius iustitiam impij timere debeant, & de cuius misericordia iusti bene sibi sperare iubeantur: ita intellexit citatum Pauli testimonium Concilium Tridentinum sessio. 6. c. 6. in his nimirum verbis contineri dispositionem requisitam ad iustificationem adulti. 2.

De hac dispositione, inquit, *scriptum est, accedentem ad Deum oportet credere quia est, & quod inquirentibus se remunerator sit*: sequitur secundo etiam necessarium fuisse cognosci ab adulto animorum immortalitatem, & non posse suis tantum viribus sine peculiari Dei beneficio ad promissa felicitatis æternæ præmia peruenire: Nam si opus est Deum vt remuneratorem agnoscere, & æterni præmij sponsorem, hoc cum mortalitate animorum stare nequit, & si hæc vita æterna promissa finis est supernaturalis, ad quem Deus hominem dirigit, & quem adultus consequi desiderat, clarum est solius naturæ viribus supernaturalem finem obtineri non posse: & licet vlterius Tridentinum loco citato considerationem diuinæ misericordiæ, timorem iustitiæ & fiduciam in Deum in eadem dispositione requirat, vt ad peccati detestationem ante baptismum requisitam adultus præparetur; non omnia, quæ in hac dispositione attingit Tridentinum, intelliguntur à theologis tanquam media ad salutem necessaria, sed numerátur actus, qui iuxta magis ordinarium iustificationis modum solent euenire: dixi omnia illa debere cognosci, non vero credi, vt abstraherem à difficultate, quæ primo loco explicanda est, an ea quæ naturali lumine cognosci possunt ex his notatis, necessario assensu diuinæ fidei credi deberent necessitate medij: quia in hoc est opinionum varietas inter theologos: omnes tamen aliquid supernaturale credendum esse arbitrantur: Nam cum fidem necessariam existiment necessitate medij, qui illam circa obiecta naturali lumine cognoscibilia non exigunt, saltem circa aliquod supernaturale tendentem deposcunt: & hoc obiectum est cognoscere Deum, vt auctorem donorum gratiæ, & remuneratorem æternæ vitæ, ac beatitudinis supernaturalis.

3. Quamobrem posita hac doctrina ab omnibus Theologis iam recepta quod necessaria sit fides Dei authoris donorum gratiæ & remuneratoris, vt est bonũ quoddam supra hominis naturam, quod illum potest perficere vltra capacitatem suam naturalem, & beare, quod obiectum legis naturalis tempore à Deo fuisse reuelatum ostendit illud Genes. 15. *Ego protector tuus, & Merces tua magna nimis*: item illud quod tempore legis scriptæ dicebat Dauid. *Quid mihi est in Cælo, & à te quid volui super terram*. Psalm. 72. Immo Adamo reuelatum fuisse supernaturalis beatitudinis finem, & ad posteros hanc cognitionem pertransisse certum est: vt deducitur ex August. lib. 9. de Genes. ad literam cap. vltimo: Gregorio lib. 4. dialog. cap. 1. & aliis quos sequitur Perer. in Genes. lib. 5. disput. de amplitud. & excellent. scient. Adami quæst. 4. duplex mihi occurrit, obiectio non parui momenti, ob quam non videtur fides Dei remuneratoris medium ad salutem necessarium, quia primo si loquamur de iustificatione extra sacramentum, ad illam sufficit dilectio super omnia, hæc autem haberi potest ex fide, qua Deus summum bonum, omnipotens & sapiens esse creditur, non enim restringitur charitas ad amandum Deum ob peculiare attributum beneficentiæ, sed ad omnia, & singula Dei attributa tendit, vt ex communi Theologorum sententia suppono in materia de charitate cum D. Thom. 2. 2. quæst. 23. artic. 5. Turrian. disput. 66. dub. 1. in fine Suar. disput. de charitate sect. 2. ergo licet aliquis non cognoscat explicitè Deum, vt remuneratorem, adhuc potest eum diligere super omnia. Secundo si loquamur de iustificatione in sacramento, ad illam sufficit attritio, quæ esse potest detestatio peccati ob illius turpitudinem, hæc autem cognosci, vel credi potest absque assensu fidei de Deo remuneratore: Nam dicere, quod dilectio Dei super omnia ob summam bonitatem Dei, quatenus est bonum ipsius Dei extra sacramentum, item quod detestatio peccati ob suam turpitudinem in sacramento non sufficiat ad iustificationem, videtur durum: ex alio capite auctoritas Pauli, & Tridentini vrget. Quid ergo dicendum?

Ad primum vt respondeam, duo prænotanda sunt: alterum ex Aristotele lib. 9. Moralium Nicomachiorum cap. 8. alterum ex D. Thom. 2. 2. quæst. 23. artic. 4. Nam Philosophus cum ageret contra eos, qui amorem sui vitio vertunt, distinguit de amore sui in improbo, & in probo viro: & concludit in hoc damnandum non esse amorem sui, quia cum iste honestatis amator sit, si ex amore honesti sibi voliti omnia ab eo regulentur, quo bonum honestius fuerit, eo plus ab illo diligetur. Vnde nonnisi iusta, & honesta sibi & aliis diliget, qui ex amore honestatis in omnibus mouetur: illud ergo tanquam certissimum principium statuit Aristoteles. *Omnia quæ ad amicitiam attinent à seipso ad reliquos quosque deuenire*: quasi ex proprio amore in probo viro amor, & beneuolentia ad alios reguletur: cognita hac naturalis amoris proprietate, alteram in supernaturali agnouit D. Thomas: ait enim in eo loco, *Bonum diuinum in quantum est beatitudinis obiectum habet specialem rationem boni, & ideo amor charitatis, qui est amor huius boni, est specialis amor, vnde & charitas est specialis virtus.* Vnde est quod bonitas Dei quatenus est finis vltimus supernaturalis beatitudinis propter se amata est obiectum charitatis theologicæ: hinc sumpsit Caietan. & alij Thomist. ad hunc artic. & Suar. de Charitate disput. 1. sect. 2. numero 4. distinctionem dilectionis naturalis, ergo Deum, & supernaturalis, quia Deus vt est bonum totius vniuersi, & secundum quid, nempè obiectum naturalis beatitudinis, terminat naturalem dilectionem; vt vero est bonum diuinum simpliciter, vt in se est, obiectumque supernaturalis beatitudinis, terminat amorem per se infusum, & charitatem theologicam: ex vtroque præsupposito ostendo Deum non posse amari amore amicitiæ, nisi prius cognoscatur vt bonum nostrum: ex primo, quia cum amor erga alterum reguletur ex amore honesto erga se, si bonum vniuersi, vt obiectum est naturalis beatitudinis terminat amorem naturalem, nemo potest diligere hoc bonum propter se ipsum, nisi prius cognoscat

in hoc suam felicitatem naturalem sitam esse, & suæ honestæ actionis operibus conuenire, hunc finem naturalem respicere; & in illius amore conquiescere: ergo prius est hoc bonum sibi, & vniuerso beneficium agnosci, quam diligi propter se ipsum, vt tale est: Nam vt eleganter Paulinus in epistol. ad Seuer. ait. *Vbi voluntas beneficentia inescatur, efficacius approbat, quæ mens acutius in largiente discernit.* Ex secundo quia quid aliud est esse obiectum beatitudinis supernaturalis, quam esse remuneratorem bonorum operum; & ad illam supernaturalem beatitudinem nos per exercitia virtutum deduci: ergo ad hoc vt supernaturali charitate diligatur, agnosci debet, vt bonum diuinum simpliciter nobis communicandum, etsi Aristoteles vbi supra docuit, *Eum maxime amandum esse, qui maxime sit amicus*: vt hoc bonum super omnia, & maximè diligatur propter suam bonitatem, oportet bonitatem illam agnoscere, vsque adeo sui diffusiuam, vt non nisi se ipso hominem beare contendat. Vnde iam responsio patet ad obiectionem, quia summum bonum propter se supernaturali amore diligi nequit, antequam obiectum huius supernaturalis charitatis agnoscatur: tale vero non cognoscitur nisi vt remunerator supernaturalis, æternęque felicitatis iuxta D. Thomam.

5. Et præter hanc solutionem, & rationem à priori, ad maiorem doctrinæ abundantiam addo esse moraliter impossibile Deum super omnia à peccatore diligi antequam vt remunerator agnoscatur: hæc enim moralis impossibilitas orta est ex difficultate, quam post peccatum homo habet ad diligendum Deum, plusquam se ipsum, propter præcisam bonitatem ipsius, vt in se est sine vllo respectu ad bonum nostrum: & licet hæc difficultas per diuinæ gratiæ auxilia minuatur, hæc auxilia ex diuinæ prouidentiæ dispensatione hominem paulatim disponunt, & promouent: Nam conuersio peccatoris fit per dispositiones proportionatas, alias aliis modo magis connaturali succedentes; & ideo Tridentin. sessio. 6. cap. 6. hoc vsus est dispositionis ordine, vt fides præcederet, deinde per spem minus perfecto concupiscentiæ amore Deum diligere peccator incipiat, vt postea ad perfectum charitatis actum procedat: & hac de causa Ecclesiastici primo dicitur quod, *Radix sapientiæ est timere Deum*: nempè illius sapientiæ de qua in eodem cap. dixerat: *Dilectio Dei honorabilis sapientia*: & cap. 25. eiusdem Ecclesi. habetur: *Timor Dei initium dilectionis eius*: & rationem reddit D. Thom. ad locum Pauli supra citatum accedentem ad Deum, &c. *Aliter enim nullus iret ad ipsum, si non speraret aliquam remunerationem ab ipso*: ex quo sequitur remunerationis notitiam esse gradum, per quem peccator ad Dei dilectionem ascendit. Dices aliquem posse reperiri iustum qui tam feruenti charitate Deum diligat, vt posthabito beatitudinis supernaturalis præmio, etiam si sciret se nunquam ad illud peruenturum, adhuc Deum super omnia amaret propter suam bonitatem. Respondeo, tamen neminem ad hunc gradum repente euehi, neque ab vno extremo ad aliud, nisi per medium, transitum fieri, & quamuis Spiritus sancti gratia in aliquibus has intermedias dispositiones celeri volatu percurrere faciat, non sine Dei timore tanquam præuio pedagogo charitatem inducit; vnde eleganter sutoris setæ timorem æquiparat August. de Grat. & liber. arbitr. relatus in cap. sicut seta de pœniten. distinct. 2. *Sicut seta*, inquit, *introducit filum ita timor introducit charitatem crescit charitas, minuitur timor: & è conuerso*: non ita tamen intelligas hoc *è conuerso*, quasi charitas minuatur, & timor crescat: Nam charitas vel in totum amittitur, vel nihil, vt de fide diximus, sed significat Augustin. nonnunquam actuum desuetudine, & contrariarum dispositionum, nempè venialium peccatorum exercitio charitatem frigescere, & hominem ad illius amissionem disponi: tunc vero timore maximè opus est, qui languentem charitatem excitet, ne facile amittatur. Vnde locum diui Pauli non modo in ordine ad primam iustificationem, sed etiam ad perseuerantiam, & progressum in eadem Dei dilectione interpretatur: vt accedentem ad Deum per primam iustificationem, vel diuturnam in diuina lege obseruantiam, & in charitatis feruore permansionem necessario credere oporteat Deum esse remuneratorem: Nam D. Paulus colligit Enoch placuisse Deo, ex eo quod fidem habuerit Dei remuneratoris: & tamen non est dicendum quod Enoch à fidelibus parentibus natus in infantia iustificatus non sit, per remedium originalis peccati infantibus applicari solitum cum ex illa familia fuerit, in qua cultus, & vera Dei fides conseruabatur: ergo illa fides respectu Enoch necessaria non fuit propter primam iustificationem, sed ob illius augmentum, & perseuerantiam in Dei dilectione, quia sine hac fide explicita, non modo prima iustificatio non obtinetur, sed neque per longum tempus in obseruatione diuinæ legis, & charitatis conseruatione cum victoria occurrentium tentationum iustus perseuerat.

Ad secundum Resp. fœditatem peccati duobus modis considerari, primo vt est tantum contra rationem naturalem, & vt naturali ratione innotescit. Secundo vt ex fide cognoscitur tantam malitiam habere, vt illi æterna damni, vel etiam sensus, pœna debeatur: primo modo adulterium verbi gratia quantumuis ob suam turpitudinem naturalem peccator detestetur, attritionem non habet sufficientem cum sacramento ad iustificationem, quia vt docet Augustinus de vera & falsa pœniten. cap. 2. pœnitentia, quæ non est ex fide, inutilis est, illa verò, quæ ob naturale tantum motiuum procedit, ex fide non est, quamobrem semper attritio necessaria cum sacramento, ex gratia Dei prouenire debet, & supernaturalis esse censetur: vt ex Trident. sessio. 4. cap. 4. deducit Suar. tom. 4. in 3. p. disput. 5. sect. 1. quia hæc ex supernaturali motiuo procedens sola efficax est ad detestationem peccati super omnia, nam quæ in naturali ratione sistit, debilis est, & saltem 6.

moraliter

moraliter loquendo, & insufficiens ad excitandum dolorem de peccato super omnia. Hinc etiam est, quod explicita cognitio Dei remuneratoris per fidem haberi debeat, vt ex illa motiuum supernaturale innotescat, quod efficaciter moueat voluntatem ad pœnitentiam requisitam: Nam cognitio naturalis Dei remuneratoris non nisi inferioris ordinis motiuum ostendit ex se debile ad prouocandam detestationem peccati super omnia: ex hac enim naturæ infirmitate necessitatem gratiæ ad hanc dispositionem siue contritio sit perfecta, siue imperfecta, nempè attritio, Patres deducunt: quare D. Paulus in discursu illo cap. 11. ad Hebræos probat sanctos per fidem temporalia bona contempsisse, quia multo digniorem repromissionem expectabant: & non accepto suorum operum præmio discessisse, quia illud non in hac, sed in cælesti vita consequi sperabant.

8. Iam ergo constat Deum, vt gratiæ auctorem, & remuneratorem humanorum operum, pœna, seu vita æterna per fidem agnosci, oportere ex necessitate salutis: Nunc prima difficultas est an eadem necessitate credere opus sit, Deum esse, & vnum esse auctorem, & gubernatorem vniuersi, & alia quæ naturali lumine cognosci possunt: Negant aliqui quorum memini quæstione prima sect. 5. ex quo loco iam patet quid dicendum sit, & sequenti conclusione magis declarabo. Prima Conclusio: fides etiam eorum quæ naturali lumine agnosci possunt, medium est necessarium ad salutem: verbi gratia Deum existere, vnum esse, auctorem & Dominum vniuersi rerum humanarum prouidentiam habere rationalem animam esse immortalem, hanc tenent magis communiter Theologi cum D. Thom. 2. 2. quæst. 2. artic. 4. in corpore, & quamuis in responsione ad secundum in oppositum inclinare videatur, quatenus ait: *Dicendum quod de eodem non possit esse scientia, & fides apud eumdem, sed id quod est ab vno scitum, potest esse ab alio creditum.* Exponendus tamen est D. Thom. secundum doctrinam, & rationem generalem, quam in corpore articuli tradidit, vt solum ostendere velit scientiam illam naturalem non esse omnibus communem, quia licet aliqui naturali cognitione euidenter sciant Deum esse, non omnes eamdem de Dei existentia demonstrationem construere sciunt: fidei tamen necessitas, & obligatio omnes constringit, vt certius illius obiectis assentiantur, quam quibuslibet veritatibus ex naturali scientia perspectis; Ideoque hanc conclusionem sequuntur Valent. tom. 3. disput. 1. quæst. 2. punct. 2. ad finem: Suar. de fide disput. 12. sect. 3. numero 4. & 19. quamuis non ita meo iudicio extendenda sit hæc sententia, vt ipse ostendere videtur, quia cum loquatur de fide explicita necessaria necessitate medij ait, *De Deo credere necesse est, ea quæ lumine naturali vere de illo cognosci possunt, & præcipuè ipsum existere.* Nam cum propositio videatur æquipollere Vniuersali in hac generalitate illam non probo, quia nimis rigo-

A rosum esset, requirere fidem explicitam omnium attributorum, quæ à Philosopho, naturali lumine possunt agnosci: cum hanc necessitatem, neque ex sacris literis, neque ex traditione Ecclesiæ colligamus: quamobrem etiam Suarius, non ita vniuersaliter est intelligendus, sed illud *ea* vel significat aliqua, vel si ad omnia naturaliter de Deo cognoscibilia extendatur, illud *omnia* limitandum est, iuxta illa, quæ num. 7. docuit idem Doctor; nempè omnia attributa necessario de Deo credenda, sine quibus veri Dei conceptus haberi non potest: nostram etiam conclusionem tuentur Turian. de fide disput. 26. dub. 1. Coninc. de moralit. act. supernatural. disp. 14. dub. 9. conclus. 1. numero 145. Pesantius 2. 2. quæst. 2. ad artic. 7. disp. 1. & Aragon. eadem quæst. 2. artic. 5. Probatur primo quia ita ex-

B ponendus est Paulus ad Hebræos 11. in eo loco sæpè citato, *Credere enim oportet accedentem ad Deum quia est; & inquirentibus se remunerator sit*: duo enim credenda, explicitè hic proponuntur: quorum vnum est, Deum existere, quod naturaliter agnosci potest: hoc vero non impedit necessitatem fidei de hoc eodem obiecto: ita locum exponunt Ribera, Salmeron. Iustinian. Cornelius & alij communiter: alias expositiones Caietan. & Cani, & Lorcæ ipse sect. 5. citata: item recentiores aliqui, quos proximè retuli, merito confutant, præsertim Coninc. numero 125. &

C Suar. numero 4. Probatur primo ex discursu D. Thom. bene intellecto in citato artic. 4. Nam tres rationes ibi adduxit D. Thom. Prima est, quia quæ per scientiam cognoscuntur non nisi post longum tempus addisci solent: præsertim in scientia de Deo, quæ alias disciplinas supponit: quare oporteret Dei expectare, vt vera de Deo cognitio haberetur. Secunda quia multi aliis vitæ occupationibus distracti ad hæc studia incumbere nequeunt: cognitio vero ad salutem necessaria omnibus communis, & facilis perceptu esse debet. Tertia quæ multo efficacior est, sumitur ex certitudine nostræ fidei: Nam cum cognitio naturalis circa res diuinas, præsertim ob sui excellentiam maximè deficiens sit, & erroris periculo obnoxia, ea vero quibus nostra fides

D & religio nititur, certa & indubitata esse debeant, oportebat vt cognitio eorum non ratione humana, sed reuelatione diuina, quæ nec falli neque fallere potest, fundaretur, & vt omnibus rebus fidei homines assentirentur certius, quam quæ naturali lumine comprehenduntur: si ergo de omnibus obiectis fidei ita certi esse tenentur fideles, vt ea super omnia credant, illa quæ cæterorum fundamenta sunt, nempè esse Deum, esse vnum, &c. sola certitudine naturalis scientiæ, profecto firma non manerent. Secundo quia cognitio, quæ per se necessario præcedit spem & charitatem, religionem, & alias virtutes, est initium salutis, sed talis non est cognitio naturalis, quæ ex solis naturæ viribus per concursum generalem Dei habetur: ergo cognitio de Dei existentia naturalis in philosopho non tollit obligationem, & necessitatem credendi Deum

esse, quod non nisi ex Dei gratia creditur. Dices cognitionem, quæ dirigit hos actus esse cognitionem Dei, vt authoris gratiæ, & sub hac ratione non cognoscitur naturaliter, sed creditur. Vrgeo tamen, quia vt eadem certitudine, & firmitate dirigantur actus virtutum prædictarum, non sufficit credere solum auctorem gratiæ, sed hunc auctorem gratiæ etiam esse, idest existere necessario, & esse vnum: Nam si hæc minus certa cognitione innotescant, iudicium circa hoc totum non haberet æqualem certitudinem: immo cum esse supponatur id quod est, auctorem gratiæ esse, in fundamento naturalis cognitionis minus certo, maior fidei certitudo fulciri non posset: ergo vt hoc iudicium totum certitudinem fidei habeat cum adæquato obiecto comparatum, vtrumque credi oportet, & Deum esse, & esse vnum, & gratiæ auctorem: Nam cum esse Dei sit fundamentum omnium quæ de Deo creduntur non minus certi esse debent fideles de hac veritate, quam de reliquis quæ in illa fundantur.

9. Deinde quod in qualibet lege necessarium fuerit credere Deum esse supremum Dominum, creatorem, & gubernatorem vniuersi, ostenditur primo ex Paulo eodem cap. ad Hebræos 11. *Fide intelligimus aptata esse secula verbo Dei.* Secundo ea de Deo credere oportet, sine quibus veri Dei conceptus formari non potest, & quæ ad illum colendum, & amandum, sicut oportet, cognoscere necesse est: talia vero sunt illa attributa, quod vnus sit ab omnibus rebus creatis separatus, & independens, omnium principium, & Dominus, vt qua talis coli, & honorari possit. Denique neque illum timere possum, vt malorum vindicem, neque ab eo sperare supernaturalem beatitudinem, nisi credam illum esse gubernatorem vniuersi, rerum prouidentiam habere & animam esse immortalem, ideoque hæc etiam credere oportebit: Rogabis an præter hæc, alia credi oporteat eadem necessitate medij siue naturaliter cognosci possint siue supernaturaliter, exceptis illis duobus mysteriis Incarnationis, & Trinitatis, de quibus in secunda & tertia difficultate: respondet Suar. sect. 3. citata numero 7. credi oportere Deum esse summè verum, & bonum, qui neminem decipere potest, quia qui hoc de Deo non crediderit non poterit certam Deo fidem adhibere, & ideo in quocumque actu fidei hæc includi simul credita: quare illorum explicitam fidem esse omnino necessariam, & numero 19. ait eadem necessitate credendum esse peccatum originale, vel saltem peccata in genere, quod illis offendatur Deus: item necessitatem gratiæ, & auxilij diuini. Denique addit Pesant. disput. 1. citata, etiam fuisse medium necessarium in qualibet lege dari præcepta de actibus fidei, spei, & charitatis: cum hoc tamen discrimine, quod Suar. adhibet certam moderationem, ob quam illius sententia multo est verisimilior: moderatio vero est, solum per se loquendo harum rerum fidem esse necessariam, & sufficientem, quamuis in omni euentu non oporteat ista credere per fidem à Deo explicitam, vt per diuersos conceptus, & per actus differentes habeatur: Nam qui credit, & sperat præmia alterius vitæ, satis credit animæ immortalitatem, & qui credit in Deum vt auctorem gratiæ, seu iustificatorem satis credit necessitatem auxilij gratuiti, & à Deo fieri peccatorum remissionem: quamuis neque de originali peccato, neque de alio in particulari cogitet: quamobrem, ita fidem harum rerum explicitam requirit Suar. per distinctos conceptus per se, & regulariter, seu in verbo; non tamen in omni euentu actualiter, & in re talem fidem habere necesse est, necessitate medij per diuersos, & peculiares conceptus.

10. Verùm ne faciamus quæstionem de vocabulo, standum est in explicatione superius facta de fide implicita, & explicita, nempè hanc super illam non addere cognitionem distinctam, & adeo claram, vt per se proprium & distinctum conceptum terminet, sed solum determinatam, & peculiarem alicuius obiecti cognitionem, quæ à generali aliqua ratione, & cognitione ad particularem, & magis limitatam descendat, & in se saltem confusè in particulari notitia fidei contineatur: Nam, verbi gratia generalis ratio & cognitio fidei erit credere quidquid credit Ecclesia: ab hac igitur nimis confusa, & generali cognitione fidei descendere oportet ad particularem assensum alicuius veritatis, quam necessario credendam dicimus necessitate medij, quæ necessitas talis est, vt sine tali medio adultus ad iustificationem peruenire non possit. Hoc posito sit secunda Conclusio, Quando aliquid in particulari creditur cum quo determinate, & in particulari aliud coniunctum est, & in eo contentum, dico sufficere fidem confusam huius, quod cum fide alterius necessario connectitur, vt explicitè credi censeatur: neque ad hoc vlterius oportet, vt peculiari, & distincto conceptu credatur, & in hoc sensu limitatio Suarij, omnino vera est: vt patet in exemplo de immortalitate animæ rationalis, quæ creditur quando Deus vt remunerator supplicij, vel præmij æterni creditur. Vnde fides illa distincta quam requirit Pesant. de præceptis fidei, spei, & charitatis, nullo modo necessaria est, tanquam medium ad salutem necessarium: Nam quando Deus vt autor gratiæ, & remunerator creditur, quia hæc fides proposita est tanquam medium necessarium ad salutem infideli adulto, qui mediante hac fide sperat peccatorum remissionem à Deo consequi ex meritis Christi, adiungendo actum contritionis, vel attritionis cum sacramento baptismi: non est dubium statim posse iustificari etiam si propter aliquam causam de nullo alio præcepto fidei, spei, & charitatis cogitet actu reflexo, & in actu signato, quia in actu exercito iam credit dari præceptum de fide necessaria necessitate medij item de spe, etsi inuincibiliter actum contritionis ignoret, vel charitatis, sufficiet attritio cum sacramento, in quo casu sine fide præcepti charitatis iustificari, etsi moriatur statim post baptismum

baptismum saluari certum est: ergo falsum est, fidem explicitam & particularem de præceptis fidei, spei, & charitatis in quocumque tempore esse medium necessarium ad salutem respectu adultorum, vt dicebat Pesant.

10. Tertia Conclusio: Quando Deus particulari conceptu, vt auctor totius naturæ & spiritualis sanctitatis, seu iustificationis humanæ, item vt supernaturalis finis hominis, & remunerator in altera vita bonorum & malorum operum creditur, nullus alius particularis conceptus seu fides cæterorum obiectorum, quæ numerata sunt, requiritur, tanquam medium necessarium ad salutem: Probatur primo, quia sine manifesta ratione, & fundamento in sacra scriptura, aut Ecclesiæ traditione non est reddenda difficilis hominum salus accumulando media omnino necessaria ad salutem, sed, vt saluentur omnia, quæ de fide ad salutem omnino sunt requisita in adulto, qui iustificari debet, secundum sacras literas, Concilia, & patres, hæc sufficiunt: excipio mysterium Incarnationis & Trinitatis, de quibus statim agam: ergo nihil aliud ex necessitate medij peculiari conceptu per se, est necessario credendum: minor quæ sola probatione eget, probatur: quia nullum testimonium clarius affertur de necessitate fidei tractans, quam illud Pauli toties repetitum, *Sine fide impossibile est placere Deo, credere enim oportet accedentem ad Deum quia est, & inquirentibus se remunerator sit*: quem locum magis communiter interpretes & Theologi declarant iuxta hanc nostram assertionem, vt illa, quæ notauimus, determinatè, & in particulari credi, necesse sit ad salutem: & nullus alius est locus sacræ scripturę ex quo aliud necessario credendum necessitate medij in qualibet lege, & quouis tempore existimetur, sed si alia testimonia speciatim notantur, solum necessitatem præcepti inducere, ex ipsorum materia constat. Secundo in hoc secundo asserto ponuntur ea, quorum cognitio est sufficiens, & adæquata dispositio ex parte intellectus, vt ex illa ducatur voluntas adulti iustificandi ad actus spei, & charitatis, seu contritionis supernaturalis, sed hæc propria, & proxima dispositio est, cui Deus suam statim gratiam quodam veluti iureiurando promisit teste Ezechiele 33. numero 11. *Viuo ego dicit Dominus: nolo mortem impij, sed vt conuertatur impius à via sua, & viuat*: ergo fides, quæ hanc cognitionem complectitur est medium sufficiens ad salutem. Tertio omnia illa quæ speciatim notantur à Suar. Pesantio, & alijs citatis sunt connexa cum his, quæ distinctè credenda esse dixi, vt patet discurrenti per singula: sed vt in primo asserto dixi, hoc sufficit, vt ab illa generalitate cognitionis implicitę ad aliquam particularem explicitam, quamuis confusam, & non ita claram, & distinctam descensus fiat: ergo non requiritur fides de aliquo in particulari, & distinctè cognito in se præter assignata. Maior confirmatur: Nam remissio peccatorum connexa est cum infusione gratiæ saltem de lege ordinaria, & vt peccata detestationem terminent satis est, si in confuso concipiantur, quatenus à diuina amicitia, & gra-

A tia auertunt, & qui credit Deum esse auctorem gratiæ, & sanctitatis humanæ, illam vt Dei beneficium agnoscit, sine cuius auxilio illa obtineri non valet: non oportet igitur, vt per distinctos actus horum fides habeatur. Vnde colliges primo: neque regulariter, & per se esse necessarios hos actus distinctos necessitate medij, sed cum plurimum necessitate præcepti, vt sect. sequenti dicam: si enim esset horum fides specialis necessaria necessitate medij, nullus sine tali medio saluaretur: quare si semel admittitur, quod in aliquibus euentis datur salus sine illorum speciali fide, necessitas talis fidei, præcepti, non medij censetur. Iam enim præcedenti sectione diximus in actu fidei necessario necessitatè medij non esse distinguendam fidem habitam in re, & in B voto: vt de baptismo dicitur: & diuersam assignauimus rationem in baptismo, & in fide, quam idem Suar. sect. 2. n. 11. eiusdem disp. 12. admittit, & nihilominus sect. 3. in fine ad eamdem distinctionem recurrit: cum tamen eadem sit necessitas fidei, quæ est medium ad salutem, siue accipiatur in genere, siue in specie, & respectu particularium obiectorum, quæ simili modo ex necessitate medij credenda censentur: Colliges secundo idem dicendum de illis obiectis in particulari, quæ in prima conclusione assignauimus tanquam necessario credenda, licet naturali cognitione possint comprehendi, nempè satis esse, si in aliquo particulari obiecto necessario coniuncta credantur, vt exemplum de animæ immortalitatè manifestat, quæ creditur in fi- C de Dei remuneratoris, quare etiamsi in ea conclusione diuersa obiecta distinguamus, non significamus, illa per distinctos fidei actus & peculiares conceptus in se distinctè necessario credi debere, vt explicita eorum fides habeatur, quæ necessaria necessitatè medij iudicatur.

Secunda difficultas est de mysterio Incarnationis: vtrum sit medium ad salutem præcisè necessarium fides Christi Redemptoris: & vt distinctius in ea procedamus, primum loquemur de tempore legis naturæ, vel scriptę vsque ad Christi aduentum. Deinde de tempore legis gratiæ: & quidem in vtroque euentu certum est de fide, vt docet Suar. disput. 12. sect. 3. numero 2. ... Thom. 2. 2. quæst. 2. D artic. 7. Lorca disp. 20. & alij, fidem Christi abstrahendo ab implicita, vel implicita necessariam esse post originale peccatum ad salutem: huius veritatis catholicę sæpe meminit scriptura sacra ex professo, & manifestè Paul. ad Rom. 3. *Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem quæ est in Christo Iesu: quem proposuit propitiationem per fidem in sanguine ipsius*: & infra: *vt sit ipse iustus, & iustificans eum, qui ex fide est Iesu Christi*: alia testimonia scripturæ & Patrum inferius referam, quæ hoc saltem ostendunt. Cum enim omnes tenerentur credere Deum esse iustificatorem per medium ex beneplacito diuinæ voluntatis, & Deus statueret, neminem saluare, neque iustificare, nisi per Christum mediatorem, implicitè non ex natura rei, sed ex ordinatione Dei crede- 11.

batur in confuso per hoc medium salutem ob- A
tinendam. Hinc duo confutantur errores alter Iudæorum, alter Pelagianorum, illi enim non credebant Messiam ad animarum salutem & hominum redemptionem venturum, quod tota sacra pagina mille locis deprædicat: hi verò dicebant Christum non profuisse iustis, qui eum præcesserunt, vt refert August. lib. 1. de peccato originali cap. 26. non enim agnoscentes originale peccatum, neque gratiam, asserebant Christum solo exemplo, & doctrina hominum salutem iuuisse: contra id quod primæ Ioan. 2. dicitur. *Ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi, &c.* & alia similia testimonia: hoc posito controuersia
13. est de fide explicita, an necessarium medium fuerit ad salutem ante Christi aduentum & Euangelij promulgationem toto tempore an-
tecedenti: & vt difficultatis punctum melius B
intelligatur, tribus modis fides explicita Christi necessaria videri poterit: primo credendo mittendum esse à Deo aliquem, qui esset mediator inter homines & Deum, & nos Deo reconciliaret modo ipsi noto, abstrahendo an ille esse deberet purus homo, seu Angelus, an ipse Deus factus homo. Secundo credendo explicatius Christum Deum hominem mittendum. Tertio credendo modum redemptionis, nimirum per passionem, & mortem. Aliqui ergo docent prædicto tempore necessariam fuisse fidem primo mo-
do, quæ explicita est respectu alterius, quæ C
in confuso media iustificationis credit ex diuino beneplacito futura, non tamen ad mediatoris alicuius peculiarem cognitionem descendit; aliis vero duobus modis fatetur non fuisse fidem Christi medium præcisè necessarium: hanc vt probabilem docet Suar. citatus numero 17. eam simpliciter tenent Beccanus de fide cap. 12. quæst. 2. conclus. 1. Coninc. disput. 14. dub. 9. numero 147. conclus. 2. & Lorca 2. 2. disput. 21. numero 4. qui pro eadem refert Magist. D. Thom. Scot. Hugon. Bonauen. Medinam Sotum, Cordub. Almain. & Gabriel. sed illi tres priores sanè falsò referuntur: Nam Magister in 3. dist. 25. lit. B. §. *Quid ergo*, ait simplices satis credere si in ordine ad fidem mediatoris Christi crederent id quod maiores credunt. D. Thom. quæst. 1. artic. 7. ad 3. ex verbis quæ ipse Lorca refert, oppositum sanè ostendit, cum
illam fidem de Christo venturo cognitionem D
sub velamine sacrificiorum velatam fuisse testatur, & magis se explicat 3. part. quæst. 67. artic. 3. dum ait, *Quibus reuelatio non fuit facta non fuerunt saluati absque fide mediatoris: quia etsi non habuerunt fidem explicitam, habuerunt tamen fidem implicitam in diuina prouidentia credentes Deum esse liberatorem hominum secundum modos sibi placitos*: idem clarissimè docet in 3. distinct. 25. quæst. 2. artic. 2. quæstiuncula 2. Item Scot. distinct. 25. quæstione prima manifestè loquitur de Christo redemptore: quare sub nomine mediatoris, prout abstrahit à pura creatura, & à Christo Domino illi sententiæ non fauet, & videtur loqui potius de necessitate præcepti, non medij.

Ideo pro opposita citatur à Valent. vt infra ostendam: Immo neque cæteri auctores Hugo. Bonauen. Medin. & Sot. illam sententiam defendunt, sed in contrariam magis inclinant, & pro ea referuntur à Turriano, & Suar. illius fundamenta omitto, quia in probanda sequenti conclusione oppositam opinionem proponente, quam infirma sint, demonstrabo.

Quarta Conclusio: Nullo ex tribus mo- 14.
dis prædictis fides Christi necessaria fuit necessitate medij toto tempore, quo durauit lex naturæ, & lex scripta: ita Magister, D. Thom. vbi supra, Alens. 3. p. quæst. 69. alias 82. memb. 3. art. 2. ad 3. Valent. tom. 3. 1. quæst. 2. punct. 4. propos. 1. citans Bonauent. Scot. Dur. Richard. item Suar. sect. illa 3. referens Hugonem, Canum & alios, Turrian. de fide disput. 3. Pesantius vbi supra conclus. 4. & 5. Sanches in decalogo lib. 2. cap. 1. conclus. 4. & 5. Pro eadem stare Palud. Carthus. & Bannes, fatetur Lorca numero 3. Probatur primo ex Paulo ad Galat. 3. numero 23. *Priusquam veniret fides sub lege custodiebamur conclusi in eam fidem quæ reuelanda erat.* In quo loco nomine fidei Euangelica lex intelligitur quæ Christi liberatoris mysteria palam credenda proponit, vt cum Clement. Alex. lib. 1. pedag. cap. 6. Iustinianus declarat. Ideoque ad Ephes. 3. & ad Colossens. 1. mysterium Incarnationis dicitur absconditum à sæculis & à generationibus. In eodem sensu dixit Augustin. lib. 19. contra Faust. cap. 14. antiquitus occultam fuisse fidem, & hoc tempore legis gratiæ eam esse reuelatam: Non enim intelligi potest de qualibet fide, quia sine illa nullo vmquam tempore adultus salutem obtinuit: oportet ergo vt de fide Christi sermocinetur: idem significat 2. de grat. Christi cap. 25. Item Chrysostom. homil. 37. in Matth. Bernard. epistol. 77. ad Hugon. cuius sententiam in hoc puncto, vt notat Suar. declararunt Bernard. & Laudauit. Item Irenæ. lib. 1. contra hæres. cap. 5. Euseb. de præpar. Euang. lib. 7. cap. 5. Neque dici potest quod hæc testimonia loquantur de vero mediatore Christo Iesu, cuius Incarnatio abscondita erat: Nam scripturæ, & Patres quando requirunt fidem mediatoris ad salutem necessariam, determinatè ad Christum referuntur: neque enim vmquam Deus reuelauit sub illa generalitate mediatorem futurum. Secundo probatur ratione: Nam fides explicita Christi, eo tempore, neque necessaria erat ad salutem ex natura rei, neque ex diuina ordinatione: ergo nullo modo: Non primum, quia sufficiebat fides Dei iustificatoris, & remuneratoris ad excitandum contritionis actum, seu dilectionis: & ideo quando Paulus fidem explicitam declarauit ad Hebræos 11. nihil aliud poposcit: Non secundum quia hoc decretum, & beneplacitum suum Deus hominibus reuelare deberet, ne medium ad salutem præcisè necessarium hominibus, quos saluos fieri optabat, ignotum foret, sed neque ex diuinis libris neque ex Conciliis, neque ex Patribus hoc decretum fuisse constat: ergo absque fundamento suffi-

cienti

tenti inducitur hæc necessitas medij ad salutem omnino requisiti ante Christi aduentum: Minor probatur, quia omnia testimonia, quæ afferuntur, nihil iuuant præcedentem sententiam de mediatore in generali, nam omnia de Christo mediatore in particulari procedunt: vel ergo fides talis mediatoris nempè Dei, & hominis pro hominibus morituri, necessaria fuit necessitate medij, quod auctores oppositæ sententiæ non volunt, vel alter exponi debent ea testimonia: nimirum de fide implicita Christi mediatoris, aut Christus mediator non intelligitur, vt obiectum fidei necessariæ necessitate medij, sed solum, vt causa meritoria, propter quam fides, & Iustitia data est quouis tempore illis omnibus, quibus infusa à Deo fuit ea fides. Tertio quia licet tempore illo antecedenti priuatim aliquibus reuelatus fuerit Christi aduentus, tamen intra limites priuatæ reuelationis illa manifestatio permansit: Numquam enim vniuersæ Ecclesiæ propositum fuit Incarnationis mysterium, neque ab ea hominibus declaratum: ergo non potuit esse medium ad salutem, necessario credendum esse mediatorem Christum.

15. Grauius tamen vrget difficultas, si ad aliud tempus nouæ legis ex quo sufficienter creditur promulgata (de quo tempore in titulo de constitut. disput. 2. dicendum) transferatur. De hoc igitur tempore quatuor reperio sententias. Prima sententia docet, neque hoc tempore necessariam esse fidem explicitam Christi mediatoris necessitate medij. Ita Durand. in 3. distinct. 25. quæstione prima; Richard. artic. 3. quæstione prima; Sotus in 4. distinct. 5. quæstione 2. artic. 2. & lib. 2. de naturalit. & grat. cap. 11. & 12. Cordub. lib. 1. quæstione 4. propos. 3. Michael. Medin. lib. 4. de recta in Deum fide, cap. 3. qui tres licet affirment fidem Christi explicitam, necessariam esse necessitate medij, statim addunt ab hac necessitate excusare inuincibilem ignorantiam, quod quidem in re est negare præcisam necessitatem huius fidei explicitæ: idemque videntur sentire Guillielmus Parisiensis, & Antesiodorens. & sic eos intelligit Lorca: eamdem sententiam sequitur Cumel. 1. 2. quæstione 89. artic. 6. disput. 4. Iacobus Latomus de fide & oper. Henriq. lib. 4. de sacrament. cap. 21. §. 2. Saa, V. fides numero primo: probabilem credit Coninc. disput. 14. dub. 9. conclus. 4. numero 165. quamuis addat necessarium non esse, credere explicitè Christum esse mediatorem, & saluatorem: mortuum fuisse, & resurrexisse, necessitate medij: idem sensisse Vasquez docet Turrianus de fide disput. 27. dub. 4. Probatur hæc sententia primo, quia fides Christi neque ex natura rei; neque ex institutione diuina videtur medium ad salutem necessarium: primum satis patet præsertim supposita doctrina præcedentis conclusionis. Secundum probatur respondendo ad loca quæ ex sacra scriptura & Patribus afferun-

A tur eodem modo quo in secundo argumento pro secunda conclusione respondetur: illa procedere de fide implicita, vel de Christo, non vt obiecto, sed vt causa meritoria propter quam datur fides: vel denique quod necessitatem præcepti inculcant, non necessitatem medij persuadent. Secundo, quia fides explicita Dei auctoris gratiæ, & remuneratoris, prout proponitur à D. Paul. ad Hebræos 11. & vt supra declaraui, non minus efficax est in lege gratiæ ad excitandum affectum contritionis, vel dilectionis Dei super omnia, quam in lege scripta: Nam auxilia gratiæ multo abundantius in hac noua quam in illa veteri lege conferri solent, & meritum credendi Deum iustificatorem & remuneratorem nunc inferioris conditionis non est, sed in lege veteri ex illa fide iustificabatur homo cum sola

B implicita Christi fide: ergo etiam in noua idem continget. Tertio vt aliquis in sacramento baptismi, vel pœnitentiæ iustificetur, satis est attritio, sed ad hanc non requiritur cognitio Christi, quia ex timore inferi haberi potest, vel ex turpitudine peccati, quæ hominem æterna pœna dignum reddit, & à vita æterna excludit: ergo si iste qui ad sacramentum accedit cum hac dispositione ignoret inuincibiliter Dei filium hominem factum, & mediatorem esse hominum, in sacramento ritè suscepto non iustificabitur ex defectu fidei iuxta oppositam sententiam, quod tamen videtur falsum: & quod hic casus sæpè contingat confessores experiuntur, qui rusticorum audiunt

C confessiones, in quibus multi reperiuntur, qui mysterium Incarnationis non intelligunt, neque explicitam Christi cognitionem nedum fidem vnquam habuere: & dicere quod in eo, qui sacramentum ritè suscipit & obicem ex culpa non ponit, effectus gratiæ non sequatur, durum sane videtur.

Quarto non magis necessarium videtur 16. medium ad primam Iustificationem fides Christi, quam ad secundam, vel tertiam deperdita semel, atque iterum gratia: ergo quoties aliquis relabitur in peccatum & de nouo gratiam recuperare debet in sacramento, vel extra sacramentum, non debet ignorare mysterium incarnationis: Nam si illius obliuiscatur ad secundam vel tertiam iustificationem peruenire non poterit, quod sane

D durissimum esse quis non videt? Antecedens probatur, quia testimonia, quæ afferuntur ad probandam necessitatem fidei explicitæ Christi mediatoris ad iustificationem, æqualiter procedunt de prima, & secunda, ac reliquis. Vnum tantum pono exemplum ex Ioann. 3. *Sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis, vt omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat vitam æternam*: & hoc loco colligitur fidem in Christum crucifixum omnino exigi vt peccatorum vulnera sanentur: ergo sicut Iudæi quando secundo, & tertio serpentum morsus perpessi sunt 2. & 3. in serpentem æneum

aspicere contendebant, vt nouas plagas nouo serpentis aspectu mederentur, ita fideles ad secundam, & tertiam iustificationem ex Christi fide spiritualia peccatorum vulnera curare deberent, & qui Christi mediatoris obliuisceretur in sua iustificatione, nec peccatorum remissionem nec Dei gratiam obtineret. Quinto, quando aliquis Cathecumenus instruitur, non potest simul omnes fidei articulos addiscere: ponamus, ergo casum in praxi sane non impossibilem, in quo prædicator, vt à facilioribus incipiat, prius vnitatem Dei iustificatoris & remuneratoris deprædicat: & ne multis obruat, & confundat cathecumenum audientem, in alteram horam, vel diem differt prædicationem mysterij Trinitatis, & Incarnationis doctrinam. Interim tamen ille cathecumenus, quia philosophus est, & facile intellexit Deum esse iustificatorem, & remuneratorem, credidit fide diuina, nulla enim est repugnantia cur non potuerit credere illa, quæ didicerat, quia ad credendum sufficientia habuit motiua: ergo iam ex illa fide potuit induci ad timendum Deum, & ad deprecandam illius misericordiam vt sibi ignoscat, & denique poterit Deum sic cognitum diligere ob suam bonitatem, & sua detestari peccata quatenus Dei iustificatoris voluntati contraria esse agnoscebat: ergo iam sine fide Christi explicita iustificatur: & si difficile videatur, tam repente ad contritionis, vel charitatis actum promoueri hominem incipientem credere, saltem poterit attritionem habere, & quia superueniente graui ægritudine in mortis periculum incidit, baptismum petiit, & antequam instrui posset de mysterio Incarnationis, & fidem explicitam Christi habere, vsum rationis amisit, & quæritur an hic debeat baptizari, & si baptizatur iustificetur cum sola attritione, & saluetur: sane si fidei pœnitentiæque signa dedit, & baptismum petiit ei non negandum videtur sacramentum baptismi, & illius interuentu iustificationem & salutem obtinere posse afferendum.

17. Secunda sententia omnino opposita, post promulgationem Euangelij fidem Christi explicitam tanquam medium ad salutem necessarium deposcit: hanc tenent Valent. punct. 4. supra citato, Lorca 2. 2. disput. 21. memb. 2. Pesant. 2. 2. quæstione secunda artic. 7. disput. 1. conclus. 6. Malderus ad eumdem artic. Beccanus de fide cap. 12. quæstione secunda numero 10. Sanches in Decalog. lib. 2. cap. 2. Cornel. in acta Apostol. cap. 10. vers. 2. vbi communiorem, & veriorem sententiam esse dicit. Molin. 1. par. quæstione 1. artic. 1. disput. 2. Lorinus Actorum 4. versic. 13. item 8. versic. 37. referuntur pro eadem Alens. Albert. Bonauent. Hugon. Scot. Gabriel. Marsil. Gerson. Carthus. sed licet ad hoc magis propendeant, non satis se explicant vtrum de necessitate medij an præcepti loquantur: immo neque in quo sensu fidem

A explicitam intelligant: solum D. Thomæ mentem inferius examinabo, & in germano sensu exponam: huius sententiæ probationes inferius adducam quæ præcipuè in auctoritate scripturæ, & sanctorum testimoniis fundantur. Cum ergo alij theologi ex vna parte efficaces rationes, ex altera auctoritatem stare cognouerint, mediam quamdam viam inuestigarunt, & alias duas sententias inuexerunt, quarum prima & in ordine tertia, docet fidem explicitam Christi etiam post promulgatum Euangelium sufficere ad iustificationem, non tamen ad salutem, seu vitam æternam obtinendam. Vt primo satisfacerent rationibus, secundo auctoritati. Ita tuentur Canus in relect. de sacrament. par. 2. quæstione 2. conclus. 3. Bannes 2. 2. quæstione secunda

B artic. 8. dub. vltimo Aragon. ibidem artic. 5. Ioann. de Bononia in tract. de prædestinat. in solut. obiectionum. Castro de lege pœnali lib. 2. cap. 14. Ledesma in quarto parte prima quæstione 9. artic. 2. fundamenta prioris partis sunt illæ rationes quas pro prima sententia adduximus, posterioris vero fundamenta sunt testimonia quæ pro secunda sententia adduci solent, & nos ad nostram ostendendam infra afferemus: deinde exemplis illustratur: Nam Cornelius, vt dicitur actorum 10. vir erat religiosus, ac timens Deum, cui Angelus per visum dixit, *Orationes tuæ, & eleemosynæ tuæ ascenderunt in memoriam in conspectu Domini*, quod est signum, ipsum iam esse iustificatum, quod significat Augustinus

C lib. de prædestinatione sanctorum cap. 7. vbi ait, *Nec tamen sine aliqua fide donabat, & orabat; Nam quoquo modo inuocabat, in quem non crediderat, sed si posset sine fide Christi esse saluus, non ad eum ædificandum mitteretur architectus Apostolus Petrus*: & sane iam antea quam de fide Christi illuminaretur, fuisse iustificatum docet Cornelius vbi supra cum D. Gregor. Beda, Dionys. Lorin. Bonauent. Albert. D. Thom. Richard. & aliis: ergo signum est potuisse sine fide Christi explicita iustificari, sed non saluari. Denique etiam si plures iusti veteris testamenti sine fide explicita Christi iustificati fuerint, nullus tamen salutem obtinuit, ante aduentum Christi, sed in sinu

D Abrahæ detinebantur, ibique explicitè credebant, & sperabant redemptorem: eratque maximè conueniens ad honorem Christi, vt nullus gloriam obtineret sine fide Christi, cuius meritis omnes illam potuerunt promereri.

Quarta opinio admittit quidem fidem explicitam Christi esse medium per se ad salutem necessarium, vel in re vel in voto, quando per accidens ex ignorantia inuincibili in re haberi nequit: ita Suar. disput. 12. de fide sect. 4. à numero 18. Turrian. de fide disput. 27. dub. 5. §. cum ergo: & probant primo: quia sic satisfit rationibus, quæ probant non semper requiri hanc fidem Christi explicitam in re, 18.

re, & ex altera parte; quia saltem in voto necessaria est, & saluantur dicta sacræ scripturæ & Patrum: si dicas hanc necessitatem non excedere necessitatem præcepti, & tollere necessitatem medij, si quidem sine eo, in re habito iustificatio, & salus obtinetur; respondent hanc fidem non esse solum necessariam eo modo, quo alia præcepta affirmatiua, quæ solum obligant in tempore necessitatis, aut tempore præscripto, per præceptum, neque solum propter honestatem actus præcepti, sed esse necessariam per se propter ipsam iustificationem. Vnde quando acciderit, vt vnus iustificetur sine illa, tenetur postea cum primum possit, explicitè credere: exemplum sumitur ex materia de pœnitentia: Nam formalis detestatio, & dolor peccatorum est necessarium medium ad consequendam eorum remissionem, & tamen si aliquis conuertatur in Deum per amorem supernaturalem sine aliqua consideratione peccatorum, ex quadam naturali obliuione, statim gratiam consequitur, & ipsi remittuntur peccata, & ratio est quia sufficit dolor virtute, & in voto in dilectione Dei contentus: simili modo fides implicita contenta virtute in voto voluntatis implendi omnia necessaria ad salutem, satis erit in casu necessitatis, & hoc non obstante dicitur medium necessarium; quia quando medium est de ratione quasi intrinseca iustificationis, tunc eius necessitas est in re ipsa, quando vero additum est ex institutione qualis est fides explicita Christi, tunc vel in re, vel in voto illius necessitas intelligenda est. Probant secundo: Baptismus est medium necessarium ad salutem, sed fides explicita Christi per se necessaria est ante baptismum, vt patet ex Concilio Bracharen. 2. & ex cap. ante baptismum & aliis de consecrat. distinct. 4. ergo sicut baptismus in re, vel in voto necessarium medium intelligitur, idem de fide explicita Christi dicendum: confirmant exemplo Cornelij, qui sicut fidem viuam habuit ante receptionem baptismi per baptismum in voto, cum obligatione illum suscipiendi, vbi primum se occasio obtulisset, ita de fide explicita, cum qua forsitan Cornelius solum in voto iustificationem obtinere potuit ante Petri prædicationem, quod significare credunt Augustin. vbi supra item lib. 1. ad Simplicianum quæstione 2. & aliis in locis. In hac opinionum varietate de re satis difficili in qua auctoritas cum ratione pugnare videtur, quid sentiam sequentibus assertionibus exponam: & primum de duabus vltimis sententiis quæ duas priores limitant, iudicium feram, & de duabus prioribus, quænam eligenda & quomodo intelligenda sit, declarabo.

19. Quinta Conclusio: Fides explicita Christi non est magis necessaria ad æternam salutem, & gloriam, quam ad iustificationem & gratiam: ita supponunt antiqui theologi, qui talem distinctionem maioris necessitatis in fide explicita Christi ad gloriam, quam ad gratiam non agnouerunt, & recentiores omnes, præter citatos pro tertia opinione, & ita expressè docent Sotus in 4. disput. 5. quæstione 1. artic. 2. Vasq. 1. 2. disput. 192. cap. 1. numero 5. Turrian. vbi supra dub. 7. & Suar. sect. 4. numero 14. Valent. Coninc. Lorca & alij locis citatis: & est expressa D. Augustin. lib. de natur. & grat. cap. 2. vbi ait, *Non enim iniustus est Deus, qui iustos fraudet mercede iustitiæ, si ijs non est annuntiatum sacramentum diuinitatis & humanitatis Christi quod manifestatum est in carne.* Probatur primo quia fundamentum ex quo sumitur necessitas fidei explicitæ in auctoritate sacrarum literarum & sanctorum Patrum nititur, sed horum testimonia de prima iustificatione, & peccatorum remissione procedunt potius, quam de vltima salute: Nam Actorum 26. ait numero 18. Paulus, se à Deo missum ad prædicandum, *Vt accipiant*, inquit, *remissionem peccatorum & sortem inter sanctos per fidem quæ est in me*, quæ est fides Christi vt ait Actorum 10. numero 43. & ad Galatas 3. numero 26. *Omnes enim filij Dei estis per fidem quæ est in Christo Iesu*: idem ad Galat. 2. numero 16. *Non iustificatur homo ex operibus legis nisi per fidem Iesu Christi*: ad Roman. 3. *Iustitia Dei per fidem Iesu Christi in omnes, & super omnes qui credunt in eum*: & alibi sæpissimè: ergo vel hæc probant necessitatem explicitæ ad gratiam vel alia quæ speciatim de gloria loquuntur id non ostendunt, quia multo plura de remissione peccatorum & iustificatione quam de vita æterna loquantur. Secundo, Gratia eo ipso quod à Deo alicui infunditur dat ius ad gloriam: ergo post acquisitionem gratiæ, nihil aliud per se requiritur nisi vt gratia illa non amittatur: Vnde inferam, si quis post acquisitam gratiam statim moriatur, vel in amentiam incidat, vel in ignorantia inuincibili vsque ad mortem perseueret circa necessitatem talis medij, sane non ideo amittet gratiam: ergo moriens saluabitur sine fide Christi explicita: Nam quod dicunt Deum non permissurum, vt tales casus eueniant, libere dictum est; & sine fundamento in scriptura ad miraculosam Dei prouidentiam recurritur: & denique Dei filijs per gratiæ adoptionem hæreditas gloriæ repromissa denegatur.

Sexta Conclusio: Non est admittenda illa distinctio fidei in re, vel in voto habitæ ad saluandam necessitatem medij in fide Christi: quare, nisi fiat quæstio de vocabulo, fides explicita Christi vel solum necessaria est necessitate præcepti, vel (quod probabilius iudico) necessaria est necessitate medij in re habenda: hæc directè est contra authores quartæ opinionis & magis probat secundam sententiam: quoad priorem partem supponitur ab antiquis, qui in fide talem distinctionem de necessitate fidei in re vel in voto non indicarunt, & quamuis in baptismo interpretatio Ecclesiæ illam admiserit, & ideo vna species baptismi 20.

in casu necessitatis est baptismus Flaminis, non ita in fide explicita Christi: similem habemus à patribus, vel ab Ecclesia interpretationem: ergo non minus libera est, quam illa præcedens, quod probo primo: Nam medium necessarium ad salutem est, sine quo salus obtineri non valet, & talis est baptismus, qui respectu paruulorum vel aquæ, vel sanguinis est omnino ad salutem obtinendam requisitus; & in adultis alter etiam modus baptismi nempè flaminis supplet baptismum aquæ, & in tantum dicitur baptismus in voto in quantum est quædam dispositio proxima, cui in omni lege, & tempore promissa est à Deo peccatorum remissio, & gratiæ infusio: & quando Deus in lege noua baptismum instituit, huic dispositioni virtutem & efficaciam non abstulit; vt interuentu illius homo iustificaretur, quia ipsa ex sua natura, & ex supernaturali ordine, ac proportione cum gratia id de congruo merebatur. At vero fidem Christi explicitam, quæ dicitur medium ad salutem, si accipiatur in re habenda, ipsi auctores quartæ sententiæ admittunt non esse necessariam: si vero sub illa generalitate, vel in re, vel in voto sumatur, sane vel est quæstio de vocabulo, vel aliquid falsum assumitur, quod sic probo: Nam iste conceptus abstractus solum potest verificari, quod necessitatem medij contineat, quia quando in re fides explicita haberi nequit, saltem necessarium est illius votum, sed hoc est falsum: ergo, &c. Probatur minor: vel illud votum est fides Christi implicita, vel actus voluntatis habendi explicitam, si primum, iam in re defenditur prima sententia, quæ solum requirit fidem Christi implicitam, non explicitam tanquam medium ad salutem necessarium: & solum in vocabulo est diuersitas: hanc enim fidem implicitam appellant: explicitam in voto: si secundum, aut necessaria est formalis & expressa voluntas credendi, in Christo, aut sufficit virtualis in actu contritionis, & dilectionis Dei, quatenus in hoc actu continetur voluntas satisfaciendi omni præcepto, & procurandi omne medium ad salutem requisitum, sed voluntas formalis necessaria non est: Nam illa haberi non potest sine cognitione rei volitæ: si ergo obiectum credendum ignoratur, non potest dari voluntas expressa, & formalis illud credendi: si cognoscitur iam non sufficiet votum fidei explicitè, sed ipsa fides in re necessaria est, quia posita cognitione Christi mediatoris, non datur ille casus necessitatis, in quo auctores dicunt sufficere fidem in voto; & deinde datur præceptum explicitè credendi in Christum, quod si non impletur, quando illius obligatio vrget non sufficit voluntas credendi, si actu non impletur, immo non erit voluntas efficax satisfaciendi, sed solum simplex affectus, qui cum transgressione præcepti stare potest: si verò dicatur sufficere virtualem voluntatem credendi inclusam in contritione, vt reuera Turrianus ait dubio 5. vbi refert Richard. Gabriel. Adrian. Sot. Valent. Suar. & Vasquez asserentes quando dicitur sacramentum in voto sufficere, non requiri specialem actum circa illud, sed satis esse virtualem continentiam in actu contritionis, verbi gratia quando dicitur à Tridentino Sessio. 6. cap. 14. pœnam æternam sacramenti voto remitti, non intelligitur alius actus distinctus à contritione, vt ipsum Tridentinum exposuit sess. 14. cap. 4. his verbis: *Ipsam nihilominus reconciliationem ipsi contritioni sine sacramenti voto, quod in illa includitur, non esse adscribendam.* At quis non videt magis implicitam esse fidem Christi, in contritione, vel dilectione Dei, quam in fide Dei iustificatoris, qui enim ob auctoritatem diuinam vult credere Deum iustificatorem, sane ob eamdem auctoritatem vult credere, quæ similiter sibi proposita fuerint ab Ecclesia tanquam à Deo reuelata. At in contritione, neque motiuum formale credendi continetur, sicut in fide Dei iustificatoris: ergo si hæc est fides implicita, etiam illa in contritione talis erit, & consequenter sola hæc ab his auctoribus medium est necessarium, non vero explicita, & voce tantum explicitam appellant.

Secundo sacræ scripturæ & Patrum testimonia non requirunt fidem explicitam Christi sub illo conceptu præciso, vel in illa generalitate, vt vel in re vel in voto habeatur: nullus enim ex Patribus talem fidei explicitæ distinctionem fecit, sed neque Tridentinum, quod illam distinctionem sacramentis pœnitentiæ, & baptismi accommodat, fidei, quam ad salutem necessariam dixit, vnquam applicauit: ergo si prædicta testimonia non exigunt fidem explicitam Christi in re habendam, nullum de nouo additur medium ad salutem necessarium: Nam fidem implicitam iam ex superiori doctrina constat necessariam esse: de contritione etiam certum est illam abusiue fidem appellari, & ad salutem esse necessariam, & sufficere in defectum sacramenti baptismi seu pœnitentiæ, respectu adulti infidelis, & fidelis peccatoris: ergo nullum est medium quod sit fides explicita Christi in hac opinione.

In posteriori parte assertionis statuimus 21.
vel tenendam esse priorem sententiam, vel, quam probabiliorem iudicauimus, secundam; quæ fidem Christi explicitam, & determinatam talis mediatoris & saluatoris Domini nostri in re habendam ab adultis, de quibus nostra quæstio procedit, necessariam omnino esse asseuerat: hæc meo iudicio est sententia D. Thomæ, & D. Augustin. Nam D. Thom. 2. 2. quæstione 2. artic. 7. facit distinctionem inter fidem necessariam in lege veteri & de illo ait: *Credentes ea diuinitus esse disposita de Christo venturo, quodammodo habebant velatam cognitionem*: & infra de legis nouæ fide ita loquitur. *Post tempus autem gratiæ reuelatæ tam maiores, quam minores tenentur habere fidem explicitam de mysterijs Christi*: & quamuis hic non distinxerit necessitatem medij à necessitate præcepti in solutione tamen ad tertium aperte distinguit fidem

fidem implicitam, & explicitam sine qua nullus saluatur, vnde iis, quibus reuelatio facta non fuit de Christi diuinitate, ante eius aduentum tribuit fidem implicitam, per quam salui fuerunt: & quęst. 10. art. 1. de fide Christi loquens, & de infidelibus, qui ex ignorantia non ex contrarietate ad fidem diuina ad salutem necessaria ignorant, ita ait, *Qui autem sic sunt infideles, damnantur quidem propter alia peccata, quæ sine fide remitti non possunt*: quæ sane est necessitas medij si quidem sine isto fidei medio non est salus, quod vero de ignorantia seu infidelitate negatiua respectu Christi differeret, ostendunt vltima verba in quibus referens testimonium Ioan. 11. *Si non venissem & locutus eis non fuissem peccata non haberent*, & adducens declarationem Augustin. dicit: *Loquitur de illo peccato quod non crediderunt in Christum*: de hac igitur infidelitate negatiua nempè ignorantia Christi inculpabili potius, quam contraria, nempè infidelitate cupabili sermo erat. Ex vtraque tamen damnationem prouenire posse arbitratur, ex negatiua tanquam pœna aliorum peccatorum, ex positiua tanquam culpa, quæ propriè est infidelitatis peccatum: idem significat D. Thom. par. 3. quæst. 85. artic. 5. ad 4. & in 3. dist. 25. q. 2. art. 1. quæstiuncula 1. Quod verò sententia fuerit D. Augustini etiam multi contrariæ sententiæ assertores fatentur, vt docet Turrian. dub. 6. Nam lib. de corrept. & grat. cap. 7. ita ait, *Sicut veritas loquitur, nemo liberatur à damnatione quæ facta est per Adam, nisi per fidem Iesu Christi; & tamen ab hac damnatione non se liberabunt, qui poterunt dicere non se audiuisse Euangelium Christi*: hac de causa de Cornelio dixit lib. de prædestinatione sanctorum cap. 7. *Quod si posset sine fide Christi esse saluus non ad eum ædificandum mitteretur architectus Apostolus Petrus*. Deinde lib. 2. contra Pelagianos, qui est de peccato Originali cap. 24. lib. 1. ad Simplicianum quæst. 2. lib. de natur. & grat. cap. 2. lib. 18. de Ciuitate cap. 44. & sæpissimè repetit neminem sine fide Christi posse saluari & lib. 19. aduersus Faustum & epistol. 89. declarat, hanc fidem necessariam antiquis fuisse velatam, nobis vero reuelatam. Itaque nullam sanè veritatem theologicam à D. August. repetitam magis, ac magis inculcatam reperio. 22.

Ad hæc D. August. & D. Thom. adiungi debent aliorum Patrum similia testimonia. Irenæus lib. 3. cap. 21. sic ait, *Ignorantes eum qui ex Virgine est Emanuelem, priuantur munere eius quod est vita æterna*. Cyrillus Hierosolymitan, catechis. 5. agens de symbolo dixit: *Ne ob inscitiam animam perdas: in paucis versibus vniuersam fidei doctrinam comprehendimus*. Chrysostom. homil. de fide & lege natur. ita loquitur, *Sicut hominibus primo opus est vt præcedat vita, & sic nutriantur, ita necessarium est, vt præcedat vitam nostram fides in Christum*. Alia prætermitto similia, quæ habent Leo magnus homil. de transfigurat. Basil. in orat. de confessione fidei & homil. de humilitate, Gregor. lib. 7. epistol. 4[illegible] Anastas. Nazianzen. in orat. 2. in sanct[illegible] Lauacrum, Hieronym. in cap. 1. & 3. epistol. ad Ephes. Tertullian. aduersus Praxæam, Ambros. lib. 1. officiorum cap. 29. Emissenus in homil. de symbolo. Hæc ita concors patrum loquutio in multis sacræ paginæ locis fundatur. Marci 16. numero 15. *Prædicate Euangelium omni creaturæ*: & infra, *qui verò non crediderit condemnabitur*: quid vero est Euangelium prædicare, quam Christi fidem annuntiare? hoc enim est Christianæ doctrinæ fundamentum: ideoque dicebat Paulus hunc esse suæ prædicationis scopum. 1. Corinth. 1. *Prædicamus Christum Crucifixum*. Ioan. 3. *Qui non credit in eum iam iudicatus est, quia non credit in nomine vnigeniti filij Dei*. & 17. eiusdem Ioann. *Hæc est vita æterna vt cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum*. Ad Roman. 3. nu. 22. *Iustitia Dei per fidem Iesu Christi in omnes, & super omnes qui credunt in eum*: alia iam supra in hac sectione citaui, & plura à recentioribus referuntur his similia: ex hac sanctorum patrum in sacris literis tam bene fundata sententia aliquæ declarationes Ecclesiæ prodierunt, primumque huius probationis fundamentum multo solidius reddidere: Nam in cap. firmiter, & in Extrauagante vnam sanctam, & in Concil. Florentin. sessio. 2. dicitur extra Ecclesiam Catholicam nullum saluari: hanc vero Ecclesiam constat esse fidelium Congregationem, qui quidem fideles Christi fidem profitentur, ergo extra Congregationem fidem Christi explicitam profitentium nemo saluatur. Item in symbolo Athanas. dicitur, *Hæc est fides catholica, quam nisi quisque fideliter, firmiterque crediderit, saluus esse non poterit*: sed fides catholica est fides Christiana vniuersalis Ecclesiæ: ergo sine cognitione explicita Christi redemptoris, cuius hæc fides est, & qui huius catholicæ religionis, & legis nouæ autor est, nullus salutem consequitur. Denique Tridentin. sessio. 6. cap. 6. loquens de fide, quæ est adultis necessaria dispositio, antecedens ad perfectam iustificationem, & gratiæ infusionem, ait, *Credentes vera esse, quæ diuinitus reuelata & promissa sunt: atque illud, in primis à Deo iustificari impium per gratiam eius, per redemptionem quæ est in Christo Iesu*. In quibus verbis notandum illud *in primis* quod significat illud esse fundamentum nostræ fidei & obiectum in primis necessario, & explicitè credendum: Nempè Deum iustificatorem & Christum redemptorem: scio opinionis contrariæ assertores explicare hæc testimonia de fide implicita, vel de explicita necessaria non non necessitate medij, sed præcepti, aut denique de Christo non tanquam obiecto ex necessitate salutis explicitè credendo; sed tanquam causa meritoria nostræ fidei. Verum hæc interpretatio non sine Verborum, & plani sensus distortione tribuitur, vt constat ex contextu locorum, quæ citantur.

Secundum fundamentum sumitur ex diuersis rationibus, & congruentiis cur ita à Deo ordinatum sit: Nam ex natura rei non datur talis necessitas, sed ex institutione diuina. Prima Baptismus, in quo fit necessario sanctissimæ Trinitatis professio, est in lege gratiæ 23.

medium omnino necessarium ad salutem A paruulorum, neque sufficiet remedium, quod in lege naturæ solebat adhiberi, vel circumcisio Iudæorum: ergo adultis necessarius est talis baptismus, qui cum explicita Trinitatis professione coniunctus sit, siue sit baptismus in re habitus, per aquam, siue in voto per contritionem, vel dilectionem Dei super omnia qui flaminis baptismus appellatur: Nam incredibile videtur hanc Dei ordinationem fidem minus explicitam requirere in adultorum quam in paruulorum emundatione: si enim in infantium remedio de nouo explicitæ fidei inuocatio omnino necessaria est, in lege gratiæ, in adultorum iustificatione, cur eiusdem cognitio & professio ex tam manifestis sacræ scripturæ locis necessaria non intelligetur? sanè non cohæreret B fides purificans corda paruulorum, cum fide emundante animas adultorum, nisi vtraque explicita esset fides Christi, & Trinitatis. Confirmatur quia in noua lege nullus saluatur, nisi Christianus, at sine determinata, & explicita fide Christi nemo fit Christianus: ergo, &c. minor probatur quia Iudæus etiam necessario cum fide implicita Christi saluatur, ergo non minus erat Christianus, quam nunc esse oporteat, vt quis saluetur, & consequenter fides quę fuit in Iudęo, sufficiet Christiano ad salutem, quod absurdum videtur; & contra vsum Ecclesiæ, quæ venientem ad baptismum primum in fide Christi exami- C nat, & an velit fieri Christianus, interrogat, quod si paruulus sufficit per patrinos respondere, adulto non sufficiet, nisi suam voluntatem, & fidem externo signo manifestet, quod tamen ante legis Euangelicæ promulgationem necessarium non erat. Secunda: Christus ipsa est via ad salutem: ergo quamdiu hæc abscondita fuit ante illius corporalem manifestationem, minus explicitam huius viæ cognitionem exigi oportebat: Nam cur non ab eis plus fides postulabitur, qui sunt in statu legis perfectionis, quæ lex fidei nuncupatur, ad Roman. 3. numero 27. & quos merita Christi iam exhibita, & abundantiora gratiæ auxilia promouent ad salutem? cum Dominus dicat Lucæ 12. numero 48. *Omni autem cui multum datum est, multum quæretur* D *ab eo.*

23 Superest ad aliarum opinionum fundamenta respondere, quorum occasione quantum debeat esse explicita hæc fides Christi, & ad quę mysteria extendi necesse sit declarabo. Ad primum pro prima sententia: negandum est assumptum: hoc enim medium ex institutione Dei necessarium esse dicimus: vt ex sacris literis, & communi Patrum interpretatione ostendimus. Ad secundum respondeo, nullum habere posse fidem Iustificatoris Dei, & remuneratoris sine annuntiante, iuxta Paulum ad Roman. 10. numero 14. quomodo audient sine prædicante? At communis, & ordinarius modus annuntiandi Euangelium est Christi legem prædicando proponere, & redemptoris fidem doctrinamque annuntiare: hoc enim ex iussu Christi Domini obseruant prædicatores Euangelici ex traditione Apostoli 1. ad Corint. 1. *Prædicamus Christum crucifixum*, quare quando quis credit in lege Euangelica, fide diuina Deum iustificatorem, & remuneratorem, iam credit per mediatorem Christi redemptoris hoc fieri, & ex eius meritis, cuius lex & Euangelica doctrina annunciatur: vnde videlicet ex natura rei non minus efficax sit fides Dei iustificatoris, & remuneratoris cum fide implicita Christi in lege veteri, quam cum explicita; in noua tamen ex ordinatione diuina ad fidem Dei iustificatoris cum fide implicita Christi non datur excitans auxilium ad contritionem vel dilectionem Dei sine intermedio auxilio excitante ad fidem Christi explicitam, quæ plerumque coniungitur cum fide iustificatoris: non enim oportet, vt per actus & conceptus distinctos hæc duo credantur: nempè Deum iustificatorem esse, propter merita Christi redemptoris: & hic auxiliorum excitantium ordo postulat ipsa lex gratiæ datæ per Christum, vt non nisi ex eius cognitione, & passi pro hominum salute conferantur ad perfectam iustificationem: vt ex paruulorum iustificatione deduxi.

Ad tertium dico, Attritionem sufficientem cum sacramento etiam ex auxiliari Dei gratia prouenire & fidem supponere in eo qui ad baptismum accedit vt in eo iustificationis fructum consequatur. Dicente Domino, *Qui crediderit & baptizatus fuerit.* Vnde supponitur falsum, quod cum dispositione sufficienti ad obtinendam gratiam per baptismum accedat adultus, qui Christi fidem non habeat explicitam, si quidem de ea primum examinatur, & an Christianus velit fieri, interrogationi ille prudenter credendo fide diuina non satisfaciet, nisi cognoscat, quid sit fieri Christianum, nempè legem Christi recipere, & illius fidem profiteri: siue ergo sit contritio, siue attritio supernaturalis adulti conuersi ad fidem, ex cognitione Christi & Christianæ legis explicitè seu determinatè, & in particulari procedere debet: ad hoc verò sufficiet per conceptum confusum, si persona sit minus intelligens, verbi gratia rusticus, suo tamen modo, Christum Dominum, vti redemptorem & Euangelicæ legis auctorem credere, vt illius fides explicita censeatur: sine qua sufficientem non habebit dispositionem vt ante baptismum, vel in baptismo iustificationem consequatur. 24.

Ad quartum Resp. semper ad iustificationem debuisse præcedere fidem explicitam Christi, vel actualem, vel virtualem, seu habitualem, quæ ex actualis fidei merito in fideli permanet. Vnde quia proxima dispositio adulti ante primam iustificationem placere nequit Deo, neque esse, qualis oportet, vt sit, nisi ex fide Christi redemptoris procedat, semper ad primæ gratiæ habitualis infusionem actualis fides explicita Christi requiritur, ad secundam vel tertiam iustificationem, quia deperdita gratia, fides habitualis Christi permanserat non opus est vt formalis, & actualis recordatio, & fides præcedat contritionem, vel attritionem, sufficit enim illa habitualis, quæ ex actuali antecedenti ad primam 25.

mam gratiam præcessit, quamuis regulariter loquendo non nisi ex fide actuali, quam in Christi meritis habet Christianus contritio, & ex fide suæ iustitiæ attritio procedat; ex assuetudine tamen hos fidei actus exercendi sæpè tenui quadam aduertentia, & deliberatione, eos elicere solemus. Etenim neque extra Sacramentum fidelis conteritur, vel cum attritione ad sacramentum accedit, nisi à fide Christianæ legis ductus; & consequenter à Christi fide edoctus. Exemplum vero quod affertur de serpente æneo, & actuali ipsius intuitu, vt verum sit, satis est, quod ad primam iustificationem actualis Christi fides explicita præcesserit, & mens fidelis habitualiter in Christum inclinata persistat.

26. Ad quintum in quo tota vis est & præcipuum fundamentum pro prima opinione, iam ex responsione ad primum patet, quid dicendum sit: Nam supposita diuina ordinatione à sacris literis, & patribus inculcata dico casum esse impossibilem, quamuis ex natura rei ita euenire posset. Vnde quia in iis quæ à dispensatione diuinæ gratiæ proficiscuntur, ex reuelatis cognoscere oportet, quo pacto se res habeant, non tam ad illud, quod ex natura rei contingere potest, quam ad id, quod Deus se statuisse reuelauit, respicere debemus: quia ergo ex reuelatis scimus fidem Christi explicitam omnibus Christi fidelibus medium esse ad salutem omnino necessarium, rectè hinc colligimus auxilia, quæ ad actus supernaturales nos excitant suo ordine dispensari, neque ad supernaturalem Dei amorem seu contritionem hominem prouocare, quin prius ad fidem necessariam, quæ fundamentum, & radix est iustificationis promoueant. Accedit quod etiam ex natura rei casus videtur moraliter impossibilis: Nam licet prædicator Euangelij in declarandis mysteriis fidei in particulari à facilioribus incipiat, & rationi naturali magis apparentibus, ideoque non statim mysteria Incarnationis, & Trinitatis gentili conuertendo proponat, semper tamen prius declarat, se Christi legem nuntiare, & illius fidem prædicare per quam gratiam & gloriam obtinere necesse sit, & hoc primum proposito, ad singulos articulos explicandos lentius descendit, quare in casu proposito iam cognitio aliqua Christi præcedere debuit in eo, qui fidem Dei iustificatoris, & remuneratoris haberet, & illum Deum Christum esse crederet, & ex illius gratia, & meritis hanc remunerationem obtineri. Vnde baptismus adulto non nisi rectè, & ritè disposito conferri solet. In eo tamen casu proposito qui iudicaret præsertim iuxta primam opinionem, hominem esse sufficienter dispositum, neque fidem Christi magis explicitam requiri, illum sine scrupulo baptizare posset, præcipuè si ille homo iam mentis inops, antea feruenter baptismum postulasset: potuit enim interior Dei illuminatio supplere, quod externæ prædicationi defuit, vt in superioribus diximus cum Suar. de Motiuis credibilitatis.

27. Ad duo exempla, quæ pro tertia sententia adducuntur de Cornelio, & iustis in sinu Abrahæ Christum expectantibus: Respondeo exemplum Cornelij necessitatem fidei explicitæ in Christum manifestare, non quia hæc fides solum sit medium necessarium ad gloriam, sed ad gratiam simul & gloriam obtinendam: Nam si Cornelius iustus erat sola morali iustitia, non supernaturali, merito missus est Petrus ad eum in fide Christi erudiendum: si vero iam iustificatus erat, & supernaturali gratia exornatus, quia ante sufficientem legis Euangelicæ promulgationem ex sola fide implicita Christi, & explicita Dei iustificatoris & remuneratoris gratiam consequutus est, quia de nouo cœperat hoc medium fidei explicitæ in Christum per Euangelij promulgationem introduci, de eo Cornelium, quem iustum iam reperiebat tale medium Deus instruere voluit, vt post Christi notitiam per se necessariam ad baptismum, ipse baptizaretur & sic facilius Dei gratiam conseruaret, gloriamque ex meritis Christi sibi dandam esse cognosceret, quod non dubito Deum facturum, si quando homo in Infantia baptizatus gratiam baptismalem conseruaret, bonisque operibus ex diuina gratia executis honestè viueret secundum legem naturalem, si alioqui in syluis enutritus, vel inter hæreticos, seu Gentiles Christum inuincibiliter ignoraret: in eo inquam casu diuina prouidentia res ita disponeret, vt ad illum modo aliquo legis Euangelicæ, & Christi redemptoris notitia perueniret: nisi velis in eo casu illum saluari posse, si baptismi gratiam conseruet more paruulorum, præsertim si breui tempore post rationis vsum vixit, quod admittit Suar. disput. 12. sect. 2. numero 10. etiamsi nullum fidei actum circa Deum creatorem, iustificatorem, & remuneratorem eliciat: illa tamen prior responsio videtur magis conformis exemplo Cornelij, & necessitati fidei, sine qua nullum scilicet adultum Deo placuisse sacra pagina testatur: ne igitur iustus suæ obligationis inscius, contra Dei ordinationem ad hæreditatem gloriæ, sibi ob gratiæ, & adoptionis ius debitæ introducatur, illum non sine Christi notitia, & sine fide necessaria ex hac vita discedere permittet. In quo sensu, & casu solum, si autores tertiæ sententiæ loquerentur rectè, & sequenter ad secundam sententiam sentirent. Verùm illorum doctrina magis vniuersalis est; & ideo à nobis fuit reiecta. Ad aliud exemplum de iustis in sinu Abrahæ detentis, dico, si verum esset, similiter probaret pueros cum baptismali gratia vita functos per aliquod breue tempus expectare debere ante ingressum vitæ æternæ, vt fidem Christi explicitam prius haberent, quam ad æternam beatitudinem admitterentur: Nam si in lege veteri etiam pueri expectarunt in limbo cum adultis ob fidem Christi explicitam necessario habendam, de pueris nouæ legis idem consequenter dicere deberent, quod tamen est absurdum: fidem igitur Christi habere poterunt illi sancti patres sicut nunc habent qui in purgatorio detinentur ob aliquem pœnæ reatum, cui satisfacere debent, non quia defectus fidei illos detineret, sed quia non nisi

post Christi mortem cæli Ianua aperienda A erat: fundamenta quartæ opinionis ex probatione prioris partis in sexta assertione diluuntur. Denique si roges quæ Christi mysteria necessario credenda sunt ex necessitate medij, recentiores citati requirunt vt illius natiuitas, mors, & resurrectio credantur: quod intelligendum est iuxta doctrinam superius traditam, vt non oporteat hæc credere per distinctos, & peculiares conceptus, & actus fidei: satis enim erit ad saluanda sacræ paginæ loca, si habeatur fides Christi redemptoris ex cuius meritis & gratia cum illo beatitudine frui optemus: in hoc enim actu, & conceptu quamuis confuso, tamen determinatè & in particulari illa includuntur, B ipsa verò mysteria in particulari, vt cognoscenda, & credenda magis pertinent ad obligationem præcepti, quam medij. fundamenta quartæ sententiæ exprobationibus. 6. conclusionis soluuntur.

28. Tertia difficultas erat de mysterio Trinitatis, an oporteret eadem medij necessitate illud credere. Verum quia in hac dubitatione eædem sunt opiniones, & auctores de vtroque mysterio Incarnationis, & Trinitatis idem sentiunt, non oportet eos speciatim referre. Vnde partem affirmantem vt probabiliorem defendimus cum D. Thom. 2. 2. quæst. 2. artic. 8. & theologis magis communiter ibidem; Valent. punct. 4. Becano cap. illo 12. quæst. 3. aliisque supra citatis pro secunda sententia, quod intelligendum est in C lege noua, non in veteri, in qua sicut necessaria non fuit fides explicita Christi, ita neque Trinitatis necessaria ex necessitate medij censetur. Probatur primo quia fides huius mysterij in lege Euangelica pertinet ad fundamentum salutis iuxta illud Matthæi. 28. 19. *Docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*: & ita docet expresse Cyrill. lib. 11. in Ioan. cap. 16. Secundo quia non posset cognosci Incarnationem ad personam filij terminari non immediatè ad diuinam naturam, nisi plures personæ distinguerentur, saltem pater, & filius, & sic immensa patris charitas innotesceret, *Qui sic dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret*. Ioann. 3. & cum hæc lex sit gratiæ, in qua Spiritus sanctus largitur in fidelium corda multiformi gratiarum vnctione diffunditur, D non potuit non Dei amor, à quo nobis omnia dona proficiscuntur, necessario agnosci, ne tanto benefactori ingratum esset humanum genus: & in ipso Christi nomine vtrumque mysterium Incarnationis & Trinitatis significari affirmat Irenæus lib. 3. cap. 20. *In Christi*, inquit, *nomine subauditur, qui vnxit, & ipse, qui vnctus est, & ipsa vnctio. Vnxit quidem Pater, vnctus filius, in spiritu, qui est vnctio.* Tertio cum Deus in lege gratiæ perfectiorem sui hominibus cognitionem communicaret, non modo suæ essentiæ vnitatem, sed etiam personarum Trinitatem explicitè credendam proponere oportebat, tanquam perfectæ legis nouæ fundamentum, in qua Deum in spiritu adorare, & religiosissimè, vt in se est trinus, & vnus colere fideles tenerentur: & tanto supra humani ingenij vires Deum esse scirent, quanto minus naturali homine ad inaccessibilem lucem intueri potuissent, quod D. Thom. notauit 1. contra gent. cap. 5. *Per hoc*, inquit, *quod homini de Deo aliqua proponuntur, quæ rationem excedunt, firmatur in homine opinio, quod Deus sit aliquid supra id quod cogitari potest.* Quarto quia maiorem in fide profectum in lege noua Deum ex fide explicita huius mysterij sibi potuit sperare, quo maius in eo credendo, & intellectum captiuando meritum interueniret: sicut ergo multo clarius reuelatum, & propositum in lege gratiæ, ita non modo implicitam, sed explicitam illius fidem postulabat.

Quænam sint ex necessitate præcepti explicitè credenda.

SECTIO III.

Hæc difficultas excitatur de credendis ante Christi aduentum in lege naturali & scripta, item post legis nouæ sufficientem promulgationem. Deinde quia plura, vel pauciora credenda esse possint per ordinem ad diuersas personas, tres hominum classes distinguendæ sunt, quæ pro qualitate, & officio personarum ad plura seu pauciora explicitè credenda obligentur. In prima classe constituuntur Episcopi, & Prælati ad quos pertinet Ecclesiam regere, & ipsos iam pastores inferiores, nempè concionatores, & parochos instruere, ac edocere: in secunda sunt hi ministri inferiores qui concionando, & erudiendo inferiorem plebem, eam doctrina imbuunt Christiana: & in, honesta morum disciplina informant. In tertia, denique reliqui de populo collocantur. De vtroque mundi statu & per ordinem ad hæc tria hominum genera difficultatem enodabo, prius tamen aliqua tamquam certa, & ab omnibus recepta supponam. Primo ex fide certum est datum hominibus fuisse credendi præceptum, quo in qualibet lege ad interiorem fidem obligantur, quod ex prima sectione satis constat: Nam diximus interiorem fidem esse, & semper fuisse medium adultis omnino necessarium ad salutem, sed hoc medium ab hominum voluntate dependet: interior enim fides libera est: ergo vnicuique homini à Deo præceptum fuit, vt interiorem fidei actum haberet: Nam omnes Deus in æternam salutem direxit, & consequenter eis reuelare, & præcipere debuit, per quæ voluit vt beatitudinem obtinerent. Deinde hoc magis patebit ex particularibus præceptis credendi, quæ inferius attingam & in multis sacræ scripturæ locis manifestatur. 2. Paralip. 20. numero 20. *Credite in Domino Deo vestro & securi eritis, credite prophetis eius, & cuncta euenient prospera.* Eccles. 2. numero 6. *Crede Deo, recuperabit te*: id est iuxta Lyranum, *De temporali afflictione ad æternam consolationem.* Abacu 2. numero 4. *Qui incredulus est non erit recta anima eius in semet ipso, iustus autem in fide sua viuet.* Item de fide noui testamenti obligante 1.

gante ait Ioannes epistol.1.cap.3. numero 23. *Hoc est mandatum eius, vt credamus in nomine filij Iesu Christi*, vbi Oecumen. & alij existimant, sermonem esse de omnibus ex necessitate præcepti credendis, hoc enim appellat credere *in nomine* id est in voluntate, & præcepto Iesu Christi: verùm Lorinus ibidem existimat speciatim de fide explicita Christi Ioannem loquutum fuisse, ex necessitate præcepti, & medij requisitam: quia D. Augustin. legit, *Vt credamus nomini filij eius*: item Tertullian. contra Prax. cap. 28. quæ lectio ostendit Christum hoc loco pro obiecto fidei accipiendum. Denique fidem in vtroque testamento præceptam eodem loco apertissime D. Paulus declarauit ad Roman. 10. numero 17. Iustitia enim Dei in eo reuelatur ex fide in fidem: id est Deus se Iustum remuneratorem, & iustificatorem manifestat in Euangelio, *ex fide in fidem*, secundum D. Thom. Origen. Chrysostom. Theodoret. Tolet. & alios per fidem in omni ætate necessariam ad salutem ex fide Patrum ad fidem nepotum: ex implicita veteris testamenti fide in explicitam noui.

2. Suppono secundo hoc præceptum credendi esse iuris diuini positiui, item naturalis, non purè sumpti, & absolute talis, sed ex suppositione & respectiue per connaturalitatem ad gratiam & ad statum hominis eleuati ad finem supernaturalem: hæc etiam apud Theologos quoad priorem partem est certissima quia præceptum credendi est de actu maximè interno, & supernaturali fundamento C supernaturalis iustificationis, ad quod solus Deus poterat obligare: est ergo tale præceptum iuris diuini, quia Deum vt immediatum authorem respicit. Posterior pars in re difficultatem non habet, & sola indiget explicatione: Nam ius naturale dupliciter accipi potest: primo in ordine ad naturam rationalem in statu purè naturali consideratam, & quatenus ad finem naturalem solummodo fertur: & hoc modo solum dictat, quæ solum naturale rationis lumen assequitur. Secundo in ordine ad naturam rationalem ad statum gratiæ eleuatam, & ad finem supernaturalem tendentem: hoc secundo modo dicuntur plures homines saluari potuisse in lege naturali ante Christi aduentum, non quia per solam cognitionem, & rationem naturalem saluari D possent, sed quia tunc non habebant aliam legem positiuam nempè præceptorum collectionem, ad quorum obseruationem de iure positiuo diuino tenerentur, præter præcepta fidei, spei, charitatis ac pœnitentię conformia, & connaturalia homini per gratiam eleuata & ad finem supernaturalem tendenti, & ex diuina supernaturalique prouidentia directo, de quo infra dicam titul. de constitut. disput. 2. quæst. 4. sect. 3. quod vt melius intelligatur, notandum est, quod sicut Deus vt author est naturæ, comparatur ad naturam rationalem purè sumptam, itaut author est gratiæ, comparatur ad hominis naturam eleuatam ad hunc supernaturalem statum, & sicut cognitio Dei naturalis connaturalis est naturæ rationali in statu purè naturali, ita

A cognitio fidei connaturalis dicitur homini ordinato ad finem supernaturalis beatitudinis: hinc oritur quod quemadmodum homo sine naturali cognitione Dei non poterit rectè, & honnestè vitam instituere in ordine ad finem naturalem, ita etiam respectiuè ad finem supernaturalem sine supernaturali cognitione fidei erga ipsum Deum, vitam viatoris honnestè, & rectè ordinare non valebit: & hoc modo dicimus secundùm hanc considerationem præceptum fidei esse iuris naturalis non absolutè sumpti, sed respectiuè ad hominem à Deo in supernaturalem finem ordinatum: simpliciter tamen loquendo hoc præceptum dicitur supernaturale, & positiuum diuini iuris, & solum remotè, & secundariò naturale dici potest modo expli- B cato, quatenus supernaturale ab eo naturali applicatur. Vnde qui fidei præceptum violat non censetur peccare contra duplex præceptum, alterum naturale, alterum supernaturale, quia habetur solum ratio præcepti magis proximi, & immediati non remoti, & consequentis ad illud: & declaratur ex præcepto positiuo iuris humani, quod quando violatur etiam consequenter transmittitur ius naturale consequenter obligans ad obediendum legitimo superiori. Nullus tamen dicit in hoc & similibus euentis duo præcepta per se violari, alterum positiuum, alterum naturale.

Suppono tertio hoc præceptum partim esse negatiuum, partim positiuum, & quoad vtramque partem esse maximè conforme rationi naturali, quoad primam obligatur homo non modò dissentire rebus fidei sufficienter propositis, neque ijs repugnare, sed neque de illis dubitare, quod dico esse consentaneum rationi naturali, quia vt ait D. Thom. 2. 2. quæst. 10. artic. 1. ad primum, *Habere fidem non est in natura humana, sed in natura humana est vt mens hominis non repugnet interiori instinctui, & exteriori veritatis prædicationi.* Et ratio est quia supposita sufficienti fidei propositione, naturalis ratio dictat non esse resistendum veritati, quæ tot motiuis credibilis repræsentatur, & prudenter credendo iudicatur, & cum ex diuino testimonio credenda proponatur, eadem naturalis ratio ostendit, non sine Dei iniuria tamquam falsum repudiari, quod vt dictum à Deo tanta credibilitatis euidentia innotescit; Immo sic proposita neque in dubium vocari posse, sed Deo, qui nec fallere nec falli potest credendum sine illa dubitatione, ne primæ, & summæ veritati iniuria irrogetur: quamuis non sit negandum, ipsum naturale lumen in rebus obscuris iudicandis aliquando in motus formidinis indeliberatos prosilire, quoad illam vero partem, qua præceptum positiuum est, homo tenetur non solum assentiri obiectis fidei sufficienter propositis, sed etiam inquirere, & addiscere ipsam fidem, & hæc obligatio circa exercitium actus versatur, nam illa prior obligabat quoad speciem, id est ne homo contrarium fidei actum eliceret: Et ratio est, quia fides proponitur tamquam omnino necessaria ad salutem, & vt positiuum me- 3.

dium ad illius assecutionem, vnde non sufficit si homo se habeat negatiuè & contrarium actum non eliciat, sed vlterius opus est actu positiuo credendi, quod ipsa ratio naturalis persuadet, ne homo se damnationis periculo exponat, & ex honesto amore sui tantum sibi bonum, nempè animi salutem, ac felicitatem immortalem procurare tenetur: hæc verò obligatio positiua quatenus extenditur ad inquirendam, & addiscendam fidem actualiter non insurgit nisi postquam Deus sua gratia hominem incipit illuminare, & mouere, siue per homines exterius siue interius per sanctas inspirationes; quibus positis, paulatim prædicta obligatio resultat secundùm conditionem, & modum diuinæ vocationis: Nam antequam homo sufficientia credendi motiua cognoscat, quando adhuc non vrget obligatio positiuè credendi, illa iam vrgere poterit inquirendi, & audiendi legem salutis, quam talem obligationem suam agnoscebant illi Pauli auditores, qui Actor. 17. numero 23. dicebant, *Audiemus te de hoc iterum*, hoc verò multis modis contingit: Nam aliquando Gentiles in erroribus contra naturale lumen intricati conscientiæ remorsus sentiunt, non enim illam salutis viam satis tutam esse arbitrantur: præsertim cognitis ex diuinæ gratiæ illustratione erroribus, quibus impediuntur; vnde iam exoritur cogitatio, & obligatio aliam inuestigandi: aliquando etiam publica Euangelicæ virtutis fama exterius, & interiori auxilio Dei vocante homo excitatur, & suæ obligationis conscius fit, vt quærat viam salutis, & verum Dei colendi, ipsique placendi ritum inuestigat.

4. Suppono quarto hanc obligationem siue negatiuam, & quoad speciem, siue positiuam, & quoad exercitium actus oriri proprie, & per se ex propria virtute fidei etiam præcisa quauis obligatione aliarum virtutum: ita communiter tenent theologi, quos sequuntur Valent. 2. 2. disput. 1. quæst. 2. punct. 5. Suar. de fide disput. 13. sect. 2. numero 3. Sanch. lib. 2. Decalog. cap. 1. numero 2. Azor. lib. 8. institut. moral. cap. 27. quæst. 8. Probatur primo: Nam tunc præceptum ex aliqua virtute præcisè dicitur obligare, quando vitium præcepto oppositum eidem virtuti speciatim contrariatur, sed peccatum infidelitatis oppositum fidei præcepto eidem virtuti speciatim opponitur, iuxta Tridentinum sess. 6. canone 17. & 18. ergo præceptum fidei ex præcisa obligatione talis virtutis constringit. Secundo fides habet peculiarem honestatem, propter quam quacumque alia separata, præcipi potuit, vt ostendi quæst. 3. sect. 3. ex materiaque eiusdem virtutis idem ostenditur: Nam materia fidei, vel est ipse Deus, vel alia quæ ad mores pertinent, & in ordine ad Deum à fide credenda proponuntur, sed propter vtrumque fides præcipitur: ergo obligatio huius præcepti ex præcisa huius virtutis ratione promanat: Minor quoad priorem partem probatur: Nam agens intellectuale, vt operetur propter finem, illum cognoscere necesse est, sed homo est agens intellectuale quod propter finem supernaturalem ad quem

A à Deo dirigitur, operari debet: ergo necessario illum cognoscere oportebat, sed Deus vt est obiectum supernaturalis beatitudinis non potest cognosci naturali lumine: ergo ex lumine, & ratione supernaturali fidei homo obligatur ad hanc cognitionem Dei supernaturalem: quoad alteram partem minor suadetur, quia ad prædicti finis assecutionem magni interest, media scire, per quæ ad illum perueniri possit, sed ad hoc necessario cognoscenda est integra viuendi disciplina, & morum honestas incorrupta, quam fides certius discernit, ideo enim gentiles etiam, qui rectam morum honestatem sectari profitebantur ex defectu diuinæ fidei in multa flagitia turpiter lapsi sunt: ergo ex solo fidei ductu, & propter peculiarem illius honestatem fidei præceptum hominibus datum est, & hinc est, quod fides in materia cuiuslibet virtutis speculatiuo modo veritates ipsarum B practicas, quæ honestates singularum distinguunt, certissimè diiudicat. Aduertendum tamen hic est: præceptum fidei, quod hominem ex speciali honestate huius virtutis obligat, diuersum esse ab eo, per quod à virtute studiositatis homo tenetur, huius enim virtutis officium est ponere medium in his, quæ ad cognitionem pertinent, vt docet D. Thom. 2. 2. quæst. 166. ne quis negligens sit in procuranda cognitione necessaria & vtili secundùm rectam rationem naturalem, vel supernaturalem, & ne etiam nimia curiositate occupetur in rerum inutilium inuestigatione, vel in iis, quæ superant naturale lumen intellectus: Nam hæc virtus etiam in ordine ad supernaturalem cognitionem per se infusa est, sicut aliæ virtutes morales, quod vero diuersum præceptum sit, patet: C Nam si fidelis nimis curiosus sit in inquirendis rationibus mysteriorum, quæ superant humanæ mentis captum, vel nimis negligens in addiscendis fidei mysteriis, sane contra studiositatem peccabit, & non contra præceptum fidei, quia fides quædam cognitio est supernaturalis, quam fideles addiscere tenentur & in cuius inquisitione intellectus nimia curiositate opprimitur, & libera ac liberalis voluntas in assentiendis rebus fidei minuitur, quia tamen est præceptum ex honestate studiositatis prouenïens, quando violatur, nec in infidelitatis culpam incurritur neque fides D amittitur: nihil enim contra fidem creditur, neque rebus fidei sufficienter propositis assensus denegatur. Verum assentiri obiectis fidei, resistereque tentationibus contra illam, non est dubium prouenire ex obligatione præcepti fidei, & ex honestate huius virtutis; at res fidei inquirere, audire libenter, & addiscere ex virtute studiositatis proficiscitur, cuius præceptum etiam in hoc sensu præceptum fidei dicitur, materialiter quatenus fides quædam cognitio est supernaturalis fidelibus necessario addiscenda, & sic materia est virtutis quæ studiositas nominatur. In hoc igitur, quod est non audire res fidei, distinguere oportet positiuam resistentiam, seu negationem assensus, quando proponuntur res fidei à tædio seu molestia eas audiendi, seu

seu ab incuria illas addiscendi, in primo enim infidelitatis crimen committitur, in secundo contra studiositatem ex præcepto etiam hominis obligantem peccatur: vt à Sapiente 8. prouerb. numero 33. monemur: *Audite disciplinam, & estote sapientes & nolite abjicere eam.*

5. His positis sit prima Conclusio. Omnia illa, quæ necessario credenda esse diximus in superioribus in qualibet lege ex necessitate medij sub præceptum fidei cadunt: est theologorum communis, quando loquuntur de medijs ad salutem necessarijs, quæ sunt in nostra potestate, licet nonnulli medium absolutè considerent magis in genere, nempè sine quo salus obtineri non valet siue sit in hominis potestate, siue non: & hoc modo non omne medium sic acceptum sub præcepto cadit, verbi causa gratia excitans, ad iustificationem adulti omnino necessaria est, & de ea non est præceptum: ita Dominicus Soto in 4. distinct. 2. quæst. 6. artic. 4. Petrus Soto de baptismo sect. 8. aliis modis medium salutis accipitur ab aliis authoribus, quos non curo, quia ad quæstionem de vocabulo pertinent: de illis videri potest Turrian. de fide disp. 17. dub. 5. & Becanus de fide cap. 12. in princip. verum in sensu nostræ conclusionis loquentis de medio quod ex nostræ potestatis arbitrio dependet illa expressè defenditur à Bellarmin. lib. 2. de pœnit. cap. 8. Suar. de fide disp. 13. sect. 3. numero 3. Turrian. de fide disput. 28. dub. 1. Coninc. disput. 14. de moralitat. actu. supernatural. dub. 10. n. 187. Lorca disput. 23. membr. 1. & ex primo præsupposito manifestè probatur: Nam eo ipso quod æternæ legis ordinatio aliquod statuit medium ab hominibus libere operantibus dependens, vt omnino necessarium ad salutem, ipsis præcepit, vt per illud sibi salutem pararent. Deinde cum hæc ordinatio pendeat à libera Dei voluntate, ius quod præscribit positiuum est, ad quod consequitur etiam naturale per connaturalitatem ad naturam rationalem eleuatam, & ordinatam ad finem supernaturalem: ipsa enim naturalis ratio dictat, ne homo prætermisso medio sibi præscripto suæ salutis detrimentum patiatur, sed illius curam habeat, & medium mandet exequutioni.

6. Secunda Conclusio. Vltra prædicta, aliqua erant in lege veteri sub præcepti obligatione credenda: hæc est secundum D. Thomæ mentem 2. 2. quæst. 16. artic. 1. ad 5. vt ipsum melius exposuit Caietan. quam communiter exponitur in summa corporis illi articulo præfixa, quæ ita se habet: *Cum non fuerint in veteri lege populo secreta fidei exponenda, nulla fuerunt in ea de fide præcepta data*: quæ doctrina ita vniuersaliter sumpta, quod nulla præcepta de fide essent in lege veteri, vera non est, neque D. Thomas id voluit quia ad quintum sic ait, *Quod autem addit, credite illi: ad quadam credibilia specialia referendum est, & præcipue ad illa, quæ promittit Deus sibi obedientibus*, in quibus verbis ostendit D. Thom. post fidem vnius Dei, quæ non erat specialiter præcepta in lege scripta, sed in lege naturæ omnibus præscripta, alia specialia credenda in lege proponi, qualia erant illa, quæ Deus sibi obedientibus in lege pollicebatur, quod Caietan. sic intelligit, *Quod nulla sunt de secretis fidei: hoc est articulis fidei in veteri lege data præcepta, de alys autem specialibus credibilibus non inconuenit aliquod præceptum inueniri.* Itaque non negauit D. Thomas habuisse Iudæos obligationem credendi ex præcepto diuino, sed quia præcepta fidei, quæ habebant de Deo iustificatore & remuneratore & implicite de Christo ipsis specialia non erant, sed communia omnibus fidelibus toto tempore vsque ad Christi aduentum, idcirco supposita Dei fide, & illius auctoritate, alia ipsis præcepta in lege scripta dedit, in quibus inuoluta erant mysteria in lege noua credenda: Neque facere debet difficultatem ratio D. Thom. in corpore eiusdem artic. 1. nempè quia præceptum supponit auctoritatem præcipientis, & subiectionem subditorum, qui parere tenentur, sed fides hominem Deo subdit, & auctoritatem imperantis recognoscit: ergo ex præcepto non imperatur: neganda enim est consequentia, quia vt Deus imperet & imponat præceptum, satis est, ipsum esse Dominum, & homines sub suo naturali, & supernaturali dominio subiectos habere, & quando præceptum proponit, se simul Dominum, suamque supremam auctoritatem manifesta tali modo, vt euidenter credibile appareat illi fidem & obedientiam deberi: quia tamen in lege scripta satis ostensum suppositum Dei imperium & illius fides omnibus communis erat & necessaria, ad præcepta illa scriptæ legis Iudæorum populum speciatim obligauit, nihil de fidei mistериis expresse tradens, quia hæc ad legem gratiæ spectabant. Nostram etiam assertionem indicant Bannes, & Aragon. ad art. 1. quæst. 16. citata & defendit Suar. sect. 5. citato numero 4. & sequent. Probatur discursu facto per ea quæ Iudæi credere tenentur. Primo quando data est lex, sufficientia habuerunt motiua, illam ex diuina reuelatione fuisse per Moysem à Deo acceptam: & hoc ipsum filios suos docere præcipiebantur: vt patet Deuter. 6. numero 1. *Hæc sunt præcepta & cæremoniæ, atque iudicia, quæ mandauit Dominus Deus vester*: & infra, *vt timeas Dominum Deum tuum, & custodias omnia mandata, quæ ego præcipio tibi, & filijs ac nepotibus*: item Psal. 77. *Quanta mandauit patribus nostris nota facere ea filijs suis*, quare non est dubium contra fidem illos peccasse in lege contentam de adorando vno tantum Deo, si Idola, & falsos gentilium Deos venerabantur. Deinde tenebantur cognoscere explicite per fidem moralia præcepta omnia, quæ ad vitam rectè instituendam necessaria sunt, qualia sunt præcepta decalogi, & quæ in illis continentur, etenim horum naturalis cognitio multis de causis sufficiens non erat. Primo quia maior hominum multitudo proprio discursu, & ratione naturali non poterat assequi quæ ad honestè viuendum necessaria essent, neque malum morale,

bonumue honestum satis discernere: ideoque A oportebat, vt certas aliquas regulas huius honestatis haberent, quas tanquam à Deo acceptas, & in eius reuelatione fundatas crederent, hanc hominibus naturalem honestatem indicare. Secundo vt maiori certitudine viam salutis agnoscerent, quam quæ ex naturali humanoque discursu comparatur, qui in moralibus facile decipitur: vnde apud diuersas nationes cernimus multa vitia contra honestatem naturalem ex sua ratione non reputari mala, ideoque omnibus permitti, & in vsu esse, vt Polygamia, simplex copula, vsura, & similia. Tertio quia per fidem, vt pote supernaturalem cognitionem, multo efficacius iuuari homines possent, ad eorumdem præceptorum obseruationem, nam naturalis ratio, & cognitio minus efficax est. Quarto vt B ex supernaturali ratione moralis honestas proponeretur voluntati, quæ actus virtutum moralium supernaturalium elicere debebat secundum opinionem magis communem, has virtutes morales per se infusas admittentem: vt enim ait Augustin. 10. de Trinitat. cap. 1. *Firmissimè nouimus amari nisi nota non posse*: ergo honestas supernaturalis diligi non potest antequam cognoscatur per notitiam sibi proportionatam.

7. Oppones D. Paulum ad Romanos 3. numero 25. ibi distinguit legem veterem à lege noua, quod illam legem factorum, hanc vero legem fidei appellat: item ad Galatas 3. C numero 12. ait: *Lex autem non est ex fide*: & numero 23. *Priusquam veniret fides*, id est lex noua, & Euangelica: numero 25. *Vbi venit fides*: ergo in lege veteri non erat aliquod præceptum fidei. Respondeo D. Paulum sicut à noua lege opera non excludit, immo illam requirit fidem, quæ per charitatem operatur, ita à lege veteri fidem non reijcit, quemadmodum enim fides sine operibus, ita opera sine fide mortua, & omnino inutilia sunt ad salutem: cur ergo D. Paulus hanc facit inter has leges distinctionem, vt veterem factorum, nouam verò fidei nominet? omissis aliis rationibus, quæ videri possunt apud Augustin. de spiritu & lit. cap. 13. & recentiores interpretes ad hunc locum; illa est communissima, & contextui maximè conformis, quia illa D lex non eo tendebat vt traderet præcepta de credendis, sed de faciendis, neque illius propria erat fides, sed legi etiam naturali communis, & vtrique à fidei plenitudine, quæ in lege gratiæ est, communicatur: ita Anselm. D. Thom. Lyran. in locum citatum, in idem fere redit quod idem D. Thom. 1. 2. quæst. 107. artic. 1. ad 3. docet: verba Ambros. referre lubet lib. 8. epistol. 28. ad Horositianum: *Postquam fides aduenit: non dicit Paulus Euangelium, sed fidem: ea est enim sola fides, quæ est in Euangelio: Nam licet Iustitia Dei in eo reuelatur, quæ est ex fide in fidem, tamen sic illa legis est fides, si ei accedat fidei plenitudo: meritò ergo fides ista, quasi sola dicitur, quia illa sine hac fides non est, sed in hac confirmatur*: lex igitur factorum iubet quid faciendum sit, lex fidei, est ipsa fides, quæ gratiam impetrat, cuius beneficio legi obtemperatur: vtraque ergo lex postulat opera, sed lex factorum id præcipuè intendit, quid faciendum sit, præscribere, lex vero fidei ad credendum excitare, & credendo gratiæ auxilium ad rectè operandum impetrare. Itaque quæ credenda erant in lege veteri ex necessitate præcepti si sufficienter proponerentur, non minus reliquas totius orbis nationes ad credendum obligabant: Nam sufficienter proposita Dei reuelatione obiectum reuelatum necessario, vt infallibiliter verum, & super omnia certum debuit ab omnibus iudicari. In lege verò scripta non erant specialia fidei præcepta in ordine ad cognitionem primo & per se instituta: verbi gratia de mysterio Trinitatis, Incarnationis & similium: quamuis semper in Ecclesia etiam ante aduentum Christi homines fuerint specialiter electi, & à Deo illuminati, in quibus fides magis explicita mansit: & de his dicunt aliqui Doctores, eos plura habuisse præcepta credendi explicitè, verbi gratia Trinitatem, & Incarnationem. Verum hæc obligatio magis ratione officij, & peculiaris reuelationis ipsis factæ, quam ex præcepto fidei vniuersalis prouenire existimatur: alia quæ dici possent de præcepto fidei pro tempore antecedenti aduentum Christi, & promulgationem Euangelij, colligi possunt ex iis quæ dicemus de præcepto fidei in lege gratiæ.

Tertia Conclusio. Erronea sententia est, 8. asserere in lege Christi non opus esse, vt fideles laici aliquem fidei articulum explicitè credant, sed satis esse credere omne id quod credit Ecclesia: hæc definita est à Gregorio 11. cum Concilio Cardinalium & Theologorum, vt refert Director inquisit. 2. p. quæst. 10. art. 8. contra illam sensisse aliquos Canonistas & Theologos dicunt aliqui recentiores, sed si attente legantur, omnes vel supponunt, vel expresse dicunt fidem Dei iustificatoris, & remuneratoris explicitam, esse necessariam: vnde à censura huius conclusionis possunt excusari, quamuis falsa sit illorum opinio, quatenus asserunt sufficere simplicibus paucos articulos explicitè credere. Pro conclusione stat Athanas. in Symbol. Basil. apud Theodoret. lib. 4. histor. cap. 17. Nazianzen. de fide Hieronym. lib. 3. Apolog. aduersus Rufin. Augustin. lib. 18. de ciuitat. Dei cap. 51. & de hæresibus ad quod vult Deum. Probatio huius desumitur ex locis quæ ex sacra scriptura adduximus sectione præcedente. Tota controuersia est inter Catholicos quinam articuli ex necessitate præcepti credi debeant: Nam quod nō oporteat omnes fidei veritates à fidelibus sciri, seu per fidem cognosci, etiam certum est, vt docet D. Thom. 2. 2. quæst. 2. art. 5. Valentia ibidem disput. 1. quæst. 2. punct. 3. Turrian. de fide disput. 28. dub. 1. & cæteri communiter. Vnde diuersæ sunt de hac re sententiæ: Nam Bonauent. in 3. distinct. 25. art. 1. quæst. 1. Dur. quæstione prima, negant cadere sub præcepto fidei omnes articulos, qui ad Christi humanitatem spectant, sed sufficere existimant, si ea, quæ publicè ab Ecclesia celebrantur, à fidelibus credantur, à qua

qua sententia parum recedit Medin. lib. 4. de recta in Deum fide cap. 6. & Syluest. verb. fides, solum addunt ea necessario esse credenda & sufficere, quæ possunt hominem in vltimum finem dirigere, & illum in sui officij obligatione rectè instruere. Præterea D. Thom. in 3. distinct. 25. quæst. 2. artic. 1. quæstiuncula 2. Richard. Gabriel & alij eadem distinctione docent fideles non obligari ex præcepto fidei ad credendos omnes fidei articulos. Verum prima sententia non est vera. Secunda non satis expedit difficultatem: Nam aliquæ festiuitates Christi celebrantur, quarum mysteria explicitè credere non tenetur populus, verbi gratia Circumcisionis, Transfigurationis, & Epiphaniæ. Deinde si non omnes articuli sub præcepto fidei cadunt, oportet aliquam regulam certam tradere, & maiorem rationem assignare cur hi, & non alij necessario sint credendi, quæ vt explicatius exponantur, aduertendum est: ex iis, quæ sub præcepto credendi cadunt, alia sunt propter cognitionem, alia propter operationem: priora sunt verbi gratia mysteria Trinitatis, & Incarnationis, vitæ, passionis, & resurrectionis Christi & similia: posteriora vt sacramentum baptismi, pœnitentiæ, præcepta decalogi & alia speciatim declaranda.

9. Quarta Conclusio. Omnes fideles tenentur ex præcepto credere omnes articulos fidei, qui in symbolo Apostolorum continentur, quoad substantiam & secundùm vniuscuiusque mentis captum, saltem prout à rudioribus concipi possunt: ita tenent magis communiter Theologi in distinct. 25. D. Thom. artic. 5. & 7. in corpore, quæstione 2. citata: vbi aduerte quod licet dicat fideles obligari ad credenda mysteria Christi, *Quæ communiter in Ecclesia solemnizantur*, statim addere, *& publicè proponuntur*, vt significaret vltra solemnitatem requiri Ecclesiæ propositionem ad hoc vt sub præcepto credendi cadant, hæc verò propositio fit per symbolum, quod totum fidelibus ab Ecclesia credendum proponitur: eamdem conclusionem tuentur Adrian. quodlibet 3. artic. 1. Castro lib. 1. de iusta hæret. pœnit. cap. 9. Sot. in 4. distinct. 5. artic. 2. & lib. 2. de natura & grat. cap. 11. Valent. 2. 2. disput. 1. quæstione 2. punct. 3. conclus. 2. & punct. 4. ad finem. Azor. tom. 1. lib. 8. cap. 7. quæstione 4. Nauarr. in summa cap. 11. numero 22. Cano relect. de sacram. in genere, Suar. de fide disput. 13. sect. 4. numero 5. Turrian. vbi supra: Coninc. de moralitat. actu. supernatural. disput. 14. dub. 10. conclus. 2. numero 188. Malderus 2. 2. quæst. 2. artic. 7. conclus. vltima: Aragon. ibidem artic. 6. Sayrus in claui lib. 2. cap. 9. Suadetur primo ex praxi Ecclesiæ, quæ hos symboli articulos omnibus credendos proponit, & suis ministris præcipit, vt eos rudioribus tradant, vt patet ex cap. Deus qui de pœnit. & remiss. & inter decreta, quæ 6. Synodo tribuuntur, quæ tom. 3. post Concilium Toletanum 13. alias 15. ante vel post Canones eidem Synodo attributos nouem capita censentur ex quibus 7. ita habet: *Commonendi sunt fideles omnes à minimo vsque ad maximum, vt orationem Dominicam & symbolum dicant, & dicendum est eis, quod his duabus sententiis omne fidei Christianæ fundamentum incumbit: & nisi quis has duas sententias memoriter tenuerit, & toto corde crediderit, & in oratione sæpissimè frequentauerit, catholicus esse non poterit*: & quamuis hæc capita non sint 6. Synodi vt testatur Surius ibidem, sunt tamen Canones pij, & satis vsum Ecclesiæ declarant in proponendis ad credendum articulis in symbolo contentis: confirmaturque eadem consuetudo ex catechismo Pij V. in principio, & cap. ante viginti, cap. symbolum, cap. baptizandos, cap. non licet de consecratione distinctione 4. in quibus præcipitur ne adulti ad baptismum admittantur, antequam de his symboli articulis sint sufficienter instructi: ideoque de hac materia per octo dies ante Pascha in Ecclesia publicè prædicari iubetur. Secundo probatur ratione: his articulis continentur mysteria, quæ ad diuinitatem, & humanitatem Christi Domini spectant; Item quæ ad nostram redemptionem, iustificationem, & finem supernaturalis beatitudinis conducunt: maximè enim dedecet, vt qui Christianam religionem profitentur, eiusdem, legis, & suæ salutis authorem nesciant quæque redemptionis gratiam, & gloriæ præparatam mercedem ignorent.

Dixi in Conclusione, *Quoad substantiam, &c.* quia non ita strictè tenetur rudis plebecula hos articulos scire, vt omnes illorum circumstantias etiam in eo symbolo expressas, verbi gratia Christum sub Pontio Pilato passum; neque quoad subtiliores & proprios conceptus, verbi gratia in Christo esse duas naturas & voluntates, vnam vero tantum personam: Nam solum ad doctiores pertinet: satis ergo rudiores credunt: si Christum Deum & hominem, passum, mortuumque in Cruce, resurrexisse, ad cælos ascendisse, & cætera suo concipiendi modo credant: item sufficit si interroganti an pater sit Deus, Spiritus sanctus, & Filius sint Deus: & an sint plures Dei, rusticus respondeat omnes esse vnum Deum, quamuis distinctius vnitatem essentiæ, & realem distinctionem personarum non percipiat: ita Vasquez 1. 2. disputationem 121. cap. 2. Sanchez in decalog. lib. 2. cap. 3. numero 17. Coninc. vbi supra: apud quem, & Suar. sectione quarta citata; quomodo aliqui articuli in hoc symbolo contenti debeant in particulari cognosci, latius videri potest. 10.

Quinta Conclusio tenentur etiam omnes fideles scire decem præcepta decalogi, & quinque sanctæ matris Ecclesiæ, & septem sacramenta, præsertim tria, baptismum, Pœnitentiam, & Eucharistiam; & denique orationem dominicam, quamuis sub mortali non obligentur rudiores eisdem verbis & ordine memoriter hæc 11.

tenere, quibus ab Ecclesia solent recitari, sed sufficiet ad peccatum mortale vitandum, harum rerum sensum ita in mente habere, vt ad singula interrogantibus distinctè quis possit respondere, non tamen excusabitur à veniali, qui cum possit etiam verba addiscere, per negligentiam hæc scire detrectet: hanc tradunt communiter recentiores qui ad hæc particularia descenderunt. Valentia citatus p. 5. Henriq. lib. 6. de sacrament. cap. 28. Sanchez in decalogo lib. 2. cap. 3. numero 9. & sequent. vbi multos citat Ioann. Medin. Cœlius de oratione cap. 10. Michaël Medin. de recta in Deum fide lib. 4. cap. 6. Nauarr. cap. 11. in manual. numero 22. & de oratione cap. 4. & de consecrat. distinct. 1. cap. 20. Suar. disput. 15. sect. 4. numero 11. & sect. 5. numero 7. Coninc. vbi supra numero 191. Probatur, quia hæc sunt, quæ ad vitam Christianam rectè instituendam fideles scire debent, quod docent Concilium Rhemense 2. cap. 1. tempore Leonis 3. celebratum, & Moguntinum 1. sub eodem Pontifice cap. 45. vbi dicitur, *Symbolum quod est signaculum fidei, & orationem dominicam discere semper admoneant sacerdotes populum Christianum: volumusque vt disciplinam condignam habeant, qui hæc discere negligunt*: & cum non minor ratio sit de præceptis, quæ Christianus obseruare tenetur, & de sacramentis, quibus vti oportet: sequitur sub mortali obligari omnes fideles, illa aliquo modo scire, quamuis non tam stricta obligatio sit, vt eodem ordine, & eisdem verbis quibus in Ecclesia lingua vulgari solent recitari, memoriter teneantur: quando tamen ex notabili negligentia eisdem verbis memoriter sciri à fidelibus prætermittitur, à veniali culpa nequeunt excusari, quia hæc negligentia contra Christiani officij obligationem procedit. Nec dicas memoriam esse aliquid habituale, & ad actum primùm spectans, quod in hominis potestate, & libertate non est: Nam hæc obligatio immediatè non est ad perfectionem habitualem, & in actu primo, sed ad actus, per quos solet habitus comparari; itaque obligatio est ad adhibendam diligentiam, & moraliter possibilem in actuum exercitio, ex quibus habitualis memoriæ perfectio habeatur: similiter gratia habitualis non cadit sub præcepto per se immediatè, attamen actus contritionis, quæ est proxima dispositio ad illius infusionem, sub præcepto cadit.

12. Sexta Conclusio. Episcopi, Parochi, Concionatores, Confessarij, & alij quibus animarum cura incumbit, multo maiorem rerum fidei cognitionem, item eorum, quæ ad mores pertinent, quam cæteri fideles tenentur habere: ita communiter Theologi cum D. Thom. 2. 2. quæst. 2. artic. 6. & Canonist. ad Caput qui Episcopus, dist. 23. Turrecrem. latius. Suarius vbi supra sect. 6. numero 4. & sequent. Coninc. citatus numero 196. & 198. post Durandum, Lorcam & alios: & in primis Episcopi ita in rebus

A fidei debent esse instructi, vt fidei difficultates aliis explicare, & si opus fuerit, sapienter defendere possint iuxta illud ad Titum 1. numero 9. *Amplectentem, qui secundùm doctrinam est fidelem sermonem, vt potens sit exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicunt, arguere.* In quem locum plura Patres & commentatores in hanc rem edisserunt. Chrysostom. ita ait, *Qui ignorat rectam, sanamque doctrinam, vt oportuerit tradere longe à sede Episcopali arcendus est*: & hinc est, quod Gratianus initio distinct. 86. *Doctorem*, inquit, *id est potentem docere, Episcopum esse oportet, ne inferiorum culpa in eum refundantur, qui docendi officium accepit quod exequi nescit, vel negligit.* Confirmatur hæc veritas ex multis Conciliis & sacris Canonibus: ex Concil. Carthagin. 4. cap. 5. Toletan. 11. in principio: ex septima synodo

B sectio. vltima cap. 2. ex Lateranen. 6. sub Alexand. 3. & habetur in cap. Cum in cunctis de electione. Lateranensi 9. sub Leone 10. & denique Tridentino sectio. 7. cap. 1. & sess. 22. cap. 2. de reformatio. Denique in multis textibus distinct. 23. 36. & 38. Ratio est primo quia credibilia per reuelationem innotescunt. At reuelatio diuina per superiores ad inferiores descendit, & sicut superiores Angeli illustrationem Dei prius recipiunt, & ab iis inferiores illuminantur, vt docent Theologi cum Dionys. de cælest. Hierarch. cap. 12. ita in iis, quæ ex diuina reuelatione procedunt, Episcopos, qui superiores sunt in Ecclesiastico ordine, reliquos homines in doctrina fidei illuminare

C oportet. Secundo quia Episcopi Apostolorum successores sunt, quibus Matth. 28. dictum est, Ite, docete omnes gentes: & Matth. 5. dicuntur sal terræ, & lux mundi, quia ad eorum officium pertinebat, tenebras, quas hæretici suis sophismatum argutiis ostendunt, suo doctrinæ splendore depellere. Tertio quia in Ecclesia aliquos esse oportet, ad quos ex officio Ecclesiastico spectet exacta catholicæ veritatis cognitio, & rerum de fide difficilium explicatio: ergo hoc munus Episcoporum humeris incumbit; Nam cum supremam in Ecclesiastico ordine teneant dignitatem, quibus plus donatur, ab eis plus exigitur, & cum pastores supremi sint, non modo oues pascere, sed etiam à luporum incursibus

D tueri obligantur. Neque satis est, quod per alios coadiutores vel assessores id faciant; Nam hoc non tollit id quod per se est, nempè vt officij obligatio personalis dignitatem personæ, nempè scientiam, virtutemque præsupponat. Deinde de Parochis, Concionatoribus, & Confessoribus similiter probatur in eis maiorem requiri rerum fidei & morum cognitionem, quia ad ipsos præsertim pertinet quod ait Petrus 1. Canon. cap. 3. *Parati rationem reddere eius, quæ in nobis est fidei.* Nam iuxta Malach. 2. *Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirent de ore eius.* Vnde prouenit quod in ipsis ignorantia in sacris litteris maximè reprehenditur, quia ab eis in populum refunditur.

tur. Ezech. 44. nu. 33. *Populum meum docebunt quid sit inter sanctum & pollutum, & inter mundum & immundum ostendens eis* : & Hierem. 2. numero 8. *Sacerdotes non dixerunt, vbi est Dominus? & tenentes legem nescierunt me & pastores prevaricati sunt in me* : neque vlterius opus est hoc in loco alia speciatim notare quæ ad eorum obligationem spectant : illud tandem Symmachi Papæ monitum in epistol. ad Laurentium Episcopum Mediolanensem non silebo & ne quis existimet sanguinis claritudine hunc scientiæ splendorem in Episcopo, vel etiam in parocho seu sacerdote posse compensari Symmachum audiat. *Frustra monitoris personam suscipit, qui impactis non prævalet æstimare pondus officij : Vilissimis comparandus est nisi præcellat scientia & sanctitate, qui est honore præstantior.*

13. Duo adhuc in hac re supersunt dubia. Primum quando obliget fidei præceptum? Aliqui dicunt obligare diebus festis. Alteri docent in iis diebus, quibus celebrantur ea mysteria, quæ ex præcepto à fidelibus sunt credenda. Alij denique hanc obligationem non habere temporis determinationem, sed in arbitrio fidelium id manere dummodo aliquando in vita sua actum fidei eliciant circa ea, quæ ex præcepto credere tenentur : omnes hæ tres sententiæ merito reiiciuntur à Suar. disput. 13. de fide sect. 5. Aliter ergo huic dubitationi satisfaciendum; & prius tria sunt adnotanda : primum neminem dubitare præceptum negatiuum, verbi gratia non eliciendi actum contrarium, obligare omni tempore, quod dici solet obligare pro semper, quia nunquam licet homini positiuè diuinæ veritati aduersari, neque in dubium vocare, quæ sibi à Deo reuelata proponuntur : Est ergo hæc obligatio præcepti fidei negatiui necessitas quoad speciem perpetua excludens omnem actum oppositum fidei & dubitationem illius. Secundum : hoc præceptum non vrgere toto tempore, quo ignorantia inuincibilis rerum credendarum durauerit, quod verò hæc dari possit, communis & recepta Theologorum sententia tenet, quos referunt & sequuntur recentiores : Sanches in præcepto decalogi lib. 2. cap. 3 numero 20. Vasq. 1. 2. disput. 121. cap. 2. Azor. tom. 1. lib. 8. cap. 6. quæst. 7. Suar. de fide disput. 15. sect. 1. numero 10. Coninc. de moralitat. actuu. supernatural. disput. 14. dub. 11. numero 221. Pesant. 2. 2. quæst. 10. artic. 1. disput. 2. Turrian. ibidem disput. 18. dub. 2. Tertium : hanc obligationem eliciendi actum fidei certo tempore vrgere posse dupliciter; vel per se & ratione sui, vel per accidens, & ratione alterius occasionis vel actus ocurrentis : vtroque modo difficultatem expediam.

14. Septima Conclusio. Actus fidei ratione sui ex præcepto exigitur in duplici tantum casu : primo quando alicui siue infidelis sit siue fidelis non satis tamen instructus in rebus fidei, proponuntur fidei articuli sufficientes, prudenterque credibiles apparent, statim obligatio pro eo tempore vrget ad

A credendum. Secundo quando grauis tentatio occurrit contra fidem, quam quis putat aliter superari non posse : hanc tuentur Sanchez libr. 2. decalogi cap. 1. numero 3. cum Valentia Azor. & aliis : Suar. de fide disp. 13. sect. 5. numero 5. & 6. Coninc. citatus dub. 10. numero 205. & 214. Probatur primus casus in infideli siue Gentilis sit siue Iudæus, aut hæreticus, iste enim non sine suæ salutis contemptu baptismum, seu conuersionem suam differt & non sine veritatis diuinitus reuelatæ iniuria assensum denegat aut positiua resistentia, nimirum dissensu, aut negatiua, quæ sine contemptu, & dubitationis impedimento moraliter non contingit : exemplo rem declaro : si quis in Castris alicuius ducis militaret, quem iustè bellum facere æstimaret, posteà verò agnosceret illud bellum esse iniustum, seque contra suum proprium

B regem arma mouere, sane vbi primum hoc sciret miles, statim obligari cœpisset admutanda Castra, quod si facere negligeret grauiter contra Regem peccaret : hoc igitur modo se habet infidelis, qui in Dæmonis Castris militans, extra Ecclesiæ gremium, & salutis viam prudens sciensque manere vult : vnde etiam de adulto iam baptizato, qui antea in ignorantia inuincibili fuit suæ obligationis, ostenditur : Nam qui nunquam fidei actum elicuit circa mysterium fidei, quod ex præcepto credere tenetur, quando illud mysterium sufficienter proponitur, & ipse suæ obligationis admonetur, moraliter loquendo si assentiri detractet, id non nisi ex dubio, vel contemptu rerum fidei, aut saltem

C suæ salutis prouenire potest : si quidem nullum tempus commodius ad credendum assignari posset, quam in ea occasione, in qua de mysterio instructus credibilitatem illius euidentem agnoscens facile illi posset assentiri : ergo si non faciat, interpretatiuè creditur aut de ea veritate dubitare, aut illam contemptui habere. Dices qui incidit in peccatum mortale, non tenetur atque sui periculi admonetur statim conteri, vel confiteri, sed potest sine contemptu id differre, sine nouo peccato mortali, & tamen est extra salutis viam, & diabolo dicitur militare. Respondeo tamen esse diuersam rationem : primo quia peccator in eliciendo actum contritionis, vel suscipiendo sacra-

D mentum pœnitentiæ sæpè magnam experitur difficultatem, quia peccandi occasionem relinquere debet : & verum de peccatis dolorem elicere. Vnde cum ex alio capite adhuc fidelis sit, neque spem in diuina misericordia amiserit, ex actibus fidei, & spei prouocari poterit ad veram peccatorum detestationem. At qui sine vlla difficultate interiori actu assentiri poterat mysteriis fidei sibi sufficienter propositis, si non faciat, vel est, quia in sua infidelitate manere vult; vel quia dubitat de veritate seu reuelatione obiecti propositi, quod dubium sufficit, vt contra fidem peccare censeatur : facilior est secundi casus probatio : Nam qui existimat non posse vincere tentationem contra fidem, nisi illius actum elicien-

do, sicut tenetur ex præcepto eiusdem A pro quolibet tempore nullum actum illi contrarium elicere: ita etiam tenetur pro eo tempore quo se constitutum videt in eo probabili periculo, remedium adhibere necessarium, vt victor euadat: quando enim obseruatio præcepti positiui coniungitur cum negatiuo, pro illo tempore eamdem induit obligandi necessitatem. Notent tamen scrupuloli ne frequentissimo actuum fidei exercitio mentem excrucient, vt tentationibus fidei resistant: Nam vt bene aduertit Coninc. numero 24. cum Sanchez, satius esset si hæ personæ scrupulosæ animum alio diuertant; cum hoc sufficiat, neque his Dæmonum imaginationibus actibus positiuis contrariis oporteat repugnare, & raro remedium erit B omnino necessarium, actum fidei positiuè credendo talem veritatem, elicere.

15. Octaua Conclusio. In aliis euentis per accidens ratione aliorum actuum obligatio credendi ex præcepto consurgit: hanc tenent recentiores in proxima conclusione citati. Probaturque discurrendo per illos casus in quibus talis obligatio cernitur. Primo quando occurrit occasio, in qua quis tenetur suam fidem coram tyranno profiteri, & verbi gratia asserere in lege Christi solum reperiri salutem: Nam cum in eo casu interius iudicium correspondere debeat assertioni externæ, sicut externa propositio est de fide, ita internum iudicium assensus fidei est, qui per se, vt suppono, nulla alia ratione necessarius erat, nisi ad assertionem & professionem fidei cum ve- C ritate proferendam. Secundo si opus fuerit elicere actum contritionis, vel religionis: Nam nisi peccator credat Deum pœnitentia flecti ad misericordiam, & contrito homini peccata condonare, per contritionem peccatorum veniam à Deo obtinere efficaciter non intenderet: etenim quomodo per orationem mentem eleuabit in Deum, quem non credit hominum præcibus exorari? *quomodo*, ait Paulus ad Roman. 10. *inuocabunt in quem non crediderunt*? & quamuis aliqui existiment sufficere actum fidei virtualem, seu habitualem fidem præcedere ad actum contritionis eliciendum à peccatore fideli, tamen actus fidei non continetur virtute in actu alterius rationis cum ipse ex sua natura sit actus primus D supernaturalis, per quem homo libere incipit ad iustificationem disponi; vt bene aduertit Suar. in tom. 3. in 3. par. disp. 28. sect. 2. §. *Dices quamuis*, & habitualis fides saltem regulariter loquendo non sufficiat, vt hominem actualiter dirigat, & disponat ad contritionem, sed necessaria sit cognitio supernaturalis: hanc vero esse fidem ostendit Tridentin. sessio. 6. cap. 6. vbi ad vltimam iustificationis dispositionem antecedentes fidei, & spei actus prærequirit, vt ad hoc idem probandum obseruat Coninc. n. 216. dub. 10. citati. Tertio si contingat ad resistendum graui tentationi in materia aliarum virtutum esse necessarium actum fidei exercere, verbi gratia de æternis inferorum pœnis: tunc etiam per accidens poterit sic tentatus obligari ad eum actum eliciendum, qui quidem casus rarius eueniet, nisi ex falsa alicuius apprehensione: siue tamen vera sit necessitas, siue existimata, omissio actus fidei in eo euentu peccaminosa est, verum non contra præceptum fidei, sed contra eam virtutem, contra quam tentatio vrgebat; vt docet Sanchez, quem sequitur Coninc. citatus n. 25. Nam licet ad virtutem, verbi gratia continentiæ non pertineret elicere actum fidei, pertinebat tamen efficaciter imperare actum fidei, vt eo quasi scuto in tanto periculo se contra insurgentem tentationem tueretur: etenim omissio actus fidei in eo euentu, neque contra fidem, neque contra studiositatem procedebat, & totum discrimen erat amittendæ continentiæ, à quo sic tentatus se eripere tenebatur, quare si non fecit, contra continentiam peccauit, iuxta illud Ecclesiast. 3. numero 27. *Qui amat periculum, in illo peribit*.

Secundum dubium est an omnes fideles 16. possint, & teneantur credere, aut scire, se habere fidem necessariam ad salutem, nimirum diuinam: hæc difficultas tractari solet 1. 2. quæst. 112. illam tamen 2. 2. fusissimè exposuit Turrian. de fide disp. 42. dub. 3. 4. 5. & 6. ego breuissimè illud expediam: quatuor in eo reperio sententias. Prima asserit quemlibet fidelem posse, & debere credere se habere fidem diuinam, ita vt ex vi eiusdem fidei diuinæ qua directè credit, verbi gratia Deum factum fuisse hominem, reflexe credere possit, & debeat illum assensum, quo verbi Incarnationem credit, esse fidei supernaturalis: ita D. Thom. interpretatur Caiet. 1. 2. quæst. 112. art. 5. ad 1. Medin. ibid. dub. 2. conclus. 3. refertur etiam Conrad. ibidem: sed ne verbum quidem de hac quæstione fecit, sed solum loquitur de cognitione scientifica: magis in hanc opinionem inclinat Sotus de natur. & grat. cap. 10. argum. 8. & in Apolog. contra Catherin. cap. 5. Iustinian. in 2. ad Corint. cap. vltimo versic. 5. Aragonius 2. 2. quæst. 4. artic. 8. Secunda docet posse quidem quemlibet fidelem, & debere suam fidem cognoscere non credendo, sed cognitione euidenti experimentali, siue quodam theologico discursu comparata; primo quia vnusquisque se mysteria fidei credere experitur; secundo quia adeo certus de illis esse debet vt vitam pro illa fide offerre non dubitet; tertio quia experitur se propter Dei auctoritatem rebus fidei assentiri, quod motiuum est supernaturale, sed hoc facere nequit, nisi ex dono Dei: ergo necessario, & euidenter cognoscitur assensus fidei: Nam ita debet fidelis mysteriis credere, vt hanc in se certitudinem de rebus fidei esse experiatur: vel per euidentem cognitionem experimentalem, vel per theologicum discursum: ita tenere videtur Bonauent. in 3. dist. 23. dubitat. 4. literali. Vega in Tridentin. lib. 9. cap. 37. Bannes 2. 2. quæst. 6. artic. 2. in hanc etiam inclinat Sotus cap. 10. citato. Tertia opinio distinguit inter fidem diuinam, & humanam, & licet admittat fideles non posse, nec teneri credere fide diuina se habere assensum fidei diuinæ supernaturalis, posse tamen experimentali cognitione hanc fidem humanam cognoscere, & cum hæc regulariter

gulariter interueniat, quando fideles credunt mysteria fidei vt diximus sequitur fidelem eo ipso quod tenetur rebus fidei assentiri, teneri in se hanc cognitionem experimentalem habere, quæ est quoddam conscientiæ testimonium, quo vnusquisque se facere experitur, in credendo, ad quod obligatur: hanc tuetur Turrianus citatus dub. 4. qui existimat hanc esse sententiam Vasq.1.2.disp.210. cap. 2. Verumtamen plus aliquid voluit Vasquez: ita enim ab hac sententia suam proferre cœpit, vt in primam tandem recidat: quinque enim assertis suam mentem exposuit: primo fidelem ita debere esse certum, se habere fidem catholicam ad salutem necessariam, vt de eo dubitare nequeat: siue diuinæ sit, siue humanæ fidei hic assensus, quo fidelis credit se habere fidem. Secundo fidelem non solum certa, & infallibili, sed etiam euidenti notitia cognoscere se habere fidem rerum fidei eo modo, quo ipsæ propositæ sunt. Tertio fidelem hac euidenti cognitione percipere suam fidem ex testimonio humano concionatoris, aut Ecclesiæ proponentis mysteria fidei ad credendum. Quarto quemlibet fidelem teneri credere fide diuina, illam, qua mysteria rectè proposita credit, esse ex dono gratiæ per Christum. Quinto quemlibet fidelem teneri credere se habere non solum fidem, qua credat mysteria propter auctoritatem proponentis, sed etiam illam fidem qua proximè propter testimonium Dei assentiatur, & ita certum esse fide eiusdem rationis de sua fide. In qua vltima propositione Vasquez cum authoribus primæ sententiæ consentit. Quarta & vltima opinio astruit fideles posse scire, & consequenter teneri hoc in se experiri, se aliqua fide credere res fidei, non posse tamen omnino, & metaphysicè esse certos, se illis assentiri fide diuina, & supernaturali, neque sine speciali reuelatione id credere fide diuina: ita Durand. in 1. distinct. 17. quæstione 4. numero 11. ad 2. Richard. in 3. distinct. 23. in expositione textus Raffensis artic. 14. contra Lutherum versus finem. Ayala de tradit. p. 1. asser. 4. Valent.tom.2.disput.8. quæstione 4. puncto quarto. §.6. *Si vel maxime*: Suar. de grat. lib. 9. cap. 12. numero 8. & sequent. Coninc. de moralitat. actuu. supernatural. disput. 14. dub. 14. hæc est omnino vera & duabus conclusionibus exponenda.

Nona Conclusio in ordine. Neque certitudine fidei diuinæ, neque certitudine cognitionis euidentis, aut theologici discursus, possumus cognoscere, nos habere fidem infusam: & credere sicut oportet fide supernaturali mysteria fidei. Vnde sequitur nullum fidelem teneri credere fide diuina, vel infallibiliter scire se habere fidem infusam: quia nullus tenetur ad id, quod sibi secundum legem ordinariam, est impossibile: hæc est authorum quartæ sententiæ: latius probatur à Suar. item Turriano dub. 3. 5. & 6. Tres habet partes per quas excluditur triplex cognitio certa, & infallibilis circa fidei infusæ actum, quem fidelis habere dicatur: probatur prima: ea solum sub fidem diuinam

A cadunt, quæ à Deo sunt reuelata, sed quod quilibet fidelis hic & nunc, modo debito, & sicut oportet fide supernaturali credat mysteria fidei, reuelatum à Deo non est; ergo non potest certitudine fidei tale obiectum credi. Secundo nullus fidelis fide diuina credit se habere charitatem: ergo neque se habere fidem, seu se fide diuina credere: consequentia probatur quia sicut fideli regulariter loquendo reuelatum non est, se habere charitatem: ita neque illi reuelatum est se habere fidem diuinam, & hic, & nunc credere sicut oportet. Tertio si esset necessarius, vel possibilis talis assensus de fide certus, ex eo esset quia fidelis credens fidei mysteria, credere debet talem fidem esse infallibilem, & certissimam super omnia, præferendamque omni rationi in contrarium, sed per hoc non creditur, eum qui omnia credit, credere sicut oportet; ergo neque creditur, eum qui ita credit, credere fide diuina. Minor probatur: Nam ea omnia possunt oriri ex sola materia talis fidei cum voluntate credentis, quamuis actus in intellectu non sit sicut oportet, quod sic probo, quia vt credam meum assensum esse verum, satis est, si credam esse conformem rei creditæ, & vt credam esse infallibilem, satis est si credam, rem creditam esse immutabiliter veram: cum hoc tamen stat quod hæreticus ita credens hanc propositionem, Deus est Trinus, tamen est Vnus; non infallibili assensu, sed opinatiuo: non diuina, & supernaturali fide, sed naturali & humana, credat Deum esse trinum, & vnum, & maximè decipitur existimans se propter diuinam reuelationem supernaturali assensu credere: confirmatur, quia cognoscere, me fide diuina credere, neque ex se, neque ex reuelatione Dei mihi innotescit: ergo certitudine fidei mihi non constat, me fide diuina credere. Secunda pars ostenditur primo: Nam nullus fidelis credens, euidenter agnoscit suam fidem esse veram infallibilem, & supernaturalem: Nam alioqui assensus fidei non esset obscurus omnino, quia vel in se, vel in alio euidenter cognosceretur: ergo neque cognoscere potest euidenter, quod sit sicut oportet. Secundo si esset possibilis talis euidentia, illa per experientiam ipsius fidei innotesceret, sed oppositum experientia contraria ostendit, quia nemo experitur, quando propter motiuum supernaturale, assensu supernaturali credit, vt patet in hæretico, qui mysterio Trinitatis assentitur, & vt existimat ipse, tanta certitudine, & infallibilitate sui assensus, atque assentitur quilibet fidelis assensu veræ fidei super omnia, sed hæretici assensus non nititur diuina reuelatione, neque supernaturalis est: ergo hæc supernaturalis certitudo fidei euidenter cognosci non potest: immò in hoc maximè falli potest intellectus noster in assentiendo rebus fidei. Tertio quia omnis cognitio euidens vel est ex terminis, vel per medium euidenter cognitum, sed quod aliquis fide diuina credat neque ex terminis, neque ex alio euidenter cognito habetur: ergo nemo euiden-

ter cognoscere potest se credere fide diuina. Tertia denique pars suadetur: Nam si talis assensus theologicus esset, ex altera de fide, & ex altera propositione euidenti deduceretur, sed hoc est falsum, ergo nullus assensu theologico iudicat se habere fidem infallibiliter: minorem in qua solum est difficultas sic ostendo, exemplo huius assensus theologici ex hoc syllogismo deducti: omnis qui credit ob testimonium primæ veritatis, habet veram fidem, sed ego experior me credere ob primæ veritatis testimonium, ergo habeo verum fidei assensum: Nam hæreticus eodem modo similem syllogismum construet & probabit se credere aliquid ob Dei testimonium, cum tamen falsa existimatione decipiatur: neque enim nobis constare potest quando ob diuinam reuelationem verè applicatam assensu supernaturali, & sicut oportet, assentiamur, quod latius prosequitur Suar. citatus nu. 12. & 13. confirmatur, quia simili discursu ostenderem me habere actum dilectionis Dei super omnia, & cognoscere possem odione an amore dignus sim, quod est aperte falsum.

18. Decima Conclusio. Morali quadam certitudine, & coniecturali fideles possunt, & tenentur iudicare se habere fidem sicut oportet, per se infusam & supernaturalem, quamuis Christianum populum conceptu quodam confuso id iudicare sufficiat: hæc assertio vel exprimitur, vel deducitur ex authoribus, quos pro præcedenti conclusione, & pro quarta sententia allegaui. Probatur primo quia hoc tantum probant testimonia Pauli D. Augustin. & D. Thomæ quæ pro prima vel secunda sententia proferuntur: ita enim Paul. 2. ad Corint. cap. vltimo, *Vos metipsos tentate si estis in fide ipsi probate.* Augustin. vero lib. 13. de Trinitat. cap. 1. ita ait, *Fidem porro ipsam, quam videt quisque in corde suo esse, si credit, vel non esse, si non credit, aliter nouimus:* & infra: *Non sic videtur fides in corde, in quo est, ab eo cuius est, sed eam tenet certissima scientia clamátque conscientia:* & cap. 2. rursus ita loquitur: *Suam igitur quisque fidem apud se videt:* item D. Thom. 1. par. quæst. 87. art. 2. ad primum sic ait, *Fides non cognoscitur per exteriores corporis motus; percipitur tamen ab eo in quo est, per interiorem actum cordis: nullus enim fidem se habere scit, nisi per hoc, quod se credere percipit:* & 1. 2. quæst. 112. artic. 5. ad secundum; dixit *quicumque habet scientiam, ac fidem certus est se eam habere*, quæ testimonia euidenter ostendunt vnumquemque suam fidem posse, & debere cognoscere, & experiri; nam testimonium suæ conscientiæ ipsis manifestat se rebus fidei ita assentiri, vt suum captiuent intellectum in fidei obiectum, quod sufficit vt morali quadam certitudine vnusquisque fidelis de se iudicare possit se habere fidem, sicut oportet, supernaturalem: non tamen per hæc significatur, fideles per scientiam, vel per fidem cognitione infallibili percipere suam fidem esse supernaturalem, & sicut oportet: solum enim percipiunt euidenter se credere fide quadam siue diuina, siue humana, siue naturali, siue supernaturali, neque enim experientia actus

A credendi discernit inter actum credendi in catholico, & in hæretico, vt in hoc noscatur non esse fidem diuinam; in illo vero maximè: credit igitur vnusquisque fidelis firmiter res fidei, & tenetur ex præcepto experiri hanc fidem eo modo, quo naturaliter cognoscibilis est morali quadam certitudine, illam esse verè fidem; quod sic probo: Nam nullus libere & cum aduertentia credit, quæ sibi necessario credenda ab Ecclesia proponuntur, qui consequenter non experiatur in se istam fidem siue humana sit, siue diuina, & qui non cognoscat se quantum in se est, intellectum captiuare, vt ea tanquam certissima assensu super omnia vera iudicet: ergo qui tenetur ex præcepto ad credendum, tenetur

B ad experientiam, quæ naturaliter consequitur ex ipso actu credendi: confirmatur, quia vt fidelis videat, se satisfacere præcepto credendi, oportet, vt hanc mentis suæ subiectionem, & indubitatam fidem suæ conscientiæ testimonio comprobet. Vnde cum hæc cognitio reflexa credendi (siue per eundem actum sit ipse sui experientia euidens, siue per diuersum actum cognoscatur, quod magis probandum est) neque ex reuelatione constet, esse fidem sicut oportet ob motiuum supernaturale, cui falsum subesse non potest, & ad quam necessarium est gratiæ auxilium; neque per se aut ex discursu theologico, vt talis cognoscatur, vt experientia ostendit in hæretico, qui errat circa vnum

C fidei mysterium, & reliqua se credere fide diuina in sacris literis, & in Dei auctoritate fundata falso arbitratur: necessario dicendum est, cognosci quoad an est confusè, non quoad quid est distinctè, & quoad differentiam vltimam specificam, quod explicari potest exemplo visionis imperfectæ attingentis obiectum à longe & nō discernentis brutumne animal sit, an homo: ex visione enim imperfecta nequit discernere intellectus nisi sub ratione generica, & confusa, non in vltima specie: similiter contingit intellectui respectu suorum actum, quos etsi sibi intimè præsentes habeat, tamen in ratione obiecti longissimè distantes intuetur, ob dependentiam quam in corpore habet à sensibus corporis, & à phantasmatibus, & ideo in modo co-

D gnoscendi etiam spiritualia non per se ipsa immediatè, vt in se sunt, sed ad instar rerum corporearum intelligit: moralis vero certitudinis motiuum vnicuique erit ipsum experimentum, quod propria conscientia manifestat, quatenus vnusquisque experitur se credere omnia assensu super omnia sine dubio, quæ Ecclesia Catholica proponit ad credendum, & quia facienti quod in se est, Deus non denegat gratiam suam: hinc enim coniectura sumitur certa moraliter, fidem sic credentis esse sicut oportet: fundamenta primæ, secundæ, & tertiæ sententiæ quia sufficienter eisdem rationibus confutantur quas ad confirmandam nonam assertionem adduxi, non opus est in particulari notare, iisque respondere: videri possunt apud recentiores citatos, præsertim Suarium, Turrianum, & Coninc. locis citatis.

Quando,

Quando, & quibus modis obliget præceptum de externa fidei confessione.

SECTIO IV.

1. ALtera obligatio ex præcepto fidei proueniens, & illius moralis effectus, externam respicit fidei confessionem: hanc enim pertinere ad præceptum fidei constat ex D. Thom. 2. 2. quæst. 3. artic. 1. Suar. de fide disput. 14. sect. 1. numero 7. Coninc. de moralit. act. supernat. disput. 15. dub. 1. & theologorum communi sententia: & ratio est quia exterior fidei confessio eamdem habet honestatem pro fine, quam interior fidei assensus sortitur: sicut enim honestum est fidei mysteria propter Dei auctoritatem credere, ita etiam ex eadem honestatis ratione honestum censetur, ea vt talia exterius profiteri: & confirmatur: Nam omnis ille actus externus ad eam virtutem pertinet, ad quem exercendum illa ex sua propria honestate inclinat, sed fides ex sua propria honestate inclinat ad externam professionem eiusdem veritatis, quam interius indicat ob Dei testimonium: est enim confessio externa quasi vicaria interni assensus, & illius loco substituitur, illumque prodit: ergo externa fidei professio est actus per se ad fidei præceptum spectans: & hinc est quod actus externus negandi fidem, etiamsi ab interiori infidelitate non procedat, sed ex timore, nihilominus fidei contrarius existimatur, & vt talis punitur: Neque refert, quod hic actus externæ confessionis pertineat etiam ad virtutem veracitatis quatenus signis externis proditur id, quod interius mente iudicatur; Nam hæc veracitatis honestas, quasi generica est, respectu aliarum honestatum ad particulares virtutum materias spectantium: etenim qui de se submissè loquitur, actum externum humilitatis exercet, qui votum emittit, religionis actum exhibet: similiter ergo qui externa professione Deum Trinum & vnum proclamat, fidem profitetur: & illius honestatem intendit, præter illam generalem veracitatis in dicendo; neque nouum est eundem actum materialiter sub diuersis rationibus honestatis consideratum ad diuersas virtutes pertinere.

2. Præterea cum externa fidei professio, interioris assensus quasi personam sustineat, sicut respectu assensus interni datur duplex obligatio: vna negatiua, altera positiua vt dixi, ita ad externam professionem eadem duplex obligatio extenditur: Et in primis quod præceptum negatiuum fidei respectu externæ confessionis obliget pro semper, est certum de fide & oppositum fuit error Sampsæorum, aut Helæseïtarum, vt testantur Euseb. lib. 6. histor. cap. 31. Epiphan. hæres. 19. dicebant enim tempore persecutionis ad defendendam vitam, licere exterius fidem negare, à quo non multum distabat Priscilianistarum error teste Augustin. hæres. 70. quippe qui asserebant vnicuique licere, etiam peierando suum occultare errorem: Nam illorum erat axioma. A *Iura periura, secretum, prodere noli.* Probatur, ergo hæc veritas catholica primo ex sacra scriptura Matth. 10. *Qui autem negauerit me coram hominibus, negabo & ego eum coram patre meo qui in cælis est.* Lucæ 9. *Qui me erubuerit & sermones meos, hunc filius hominis erubescet cum venerit in maiestate sua*: ad Rom. 10. *Ore autem confessio fit ad salutem.* Secundo ita definitum est Canone 61. Apostolorum speciatim loquendo de Clericis, & de omnibus, Canone 10. 11. & 12. in Concilio Nicæno: idem traditur in Elebertin. can. 1. & 2. & hæc fere tota est materia Concilij Ancyrani, & idem ostendit exemplum Marcellini Pontificis suam agnoscentis culpam contra hoc præceptum de quo Nicolaus 1. in cap. nunc autem, distinct. 21. Tertio ex patribus B idem suadetur: Augustin. de fide, & symbolo cap. 1. & tract. 66. in Ioann. ait, *Quanta fides est confiteri Christum, tanta mors est negare Christum.* Cyprian. epistol. 11. ad martyr. & 10. ad Clerum: item 30. quæ est Cleri ad eumdem Cyprian. in qua ingens & immensum delictum dicitur fidem negare.

Hanc vero fidem negare censetur, non modo qui Christum, sed etiam qui se Christianum esse negauerit, vel papistam, si intelligatur hoc nomine ille, qui Romanum Pontificem, tanquam caput Ecclesiæ agnoscit, nam si nomine Christiani, non religionis professorem, & nomine Papistæ, non fidelem Ecclesiæ Romanæ obtemperantem, sed certæ nationis hominem ex alio capite C inuisum, vel certi exercitus militem, nempè summi Pontificis bellum gerentis, tunc si quis negasset in eo sensu vulgo vsurpato se esse Christianum, vel papistam, fidem non negabit, vt docent Sanches in decalogo lib. 2. cap. 4. numero 8. cum Bannes, Aragon. Emanuel, Petro Ledesma. Idem docent Suar. citatus n. 11. Coninc. dub. 2. num. 10. Ratio est quia cum interrogatio non fuit intuitu religionis, sed militiæ, aut nationis inuisæ interrogantibus, qui in eo sensu negat se esse Christianum seu papistam, idem facit, ac si negasset se esse ex tali natione, seu ex tali exercitu. 3.

Hac posita veritate Catholica aliquæ suboriuntur difficultates de modo, quo violari possit hoc præceptum: & prima est: an liceat D verbis ambiguis, & restrictione mentali fidem negare coram tyranno, qui iniustè fideles, ad eos vexandos vel etiam occidendos interrogat. Affirmat Adrianus tract. de baptismo quæstione prima artic. 1. ad 5. Probatur primo quia Elisæus concessit Naamam adorare Idolum simulatè cum dominum suum in templum euntem comitaretur. 4. Reg. 5. item cap. 10. Iehu vt deciperet sacerdotes Baal, dixit se velle colere Baal plusquam fecerat Achab: & tamen in eodem cap. laudatur quod studiosè se gesserit. Secundo in alia materia licet nobis aliquando vti hac restrictione mentali, cur ergo non idem licebit in hac præsertim, cum hoc vti artificio non sit negare fidem, sed illam celare ex iusta causa decipiendo illos, qui interrogant iniustè, & per tyrannidem? Tertio quia licet 4.

aliquando vti vestibus & cæremoniis infide- A lium ad celandam fidem, & falsam religionem simulandam, sicut etiam in theatris sustinens personam Apostatæ simulat se negare fidem licitè: ergo etiam eisdem signis externis vti licebit ad euitandam mortem: sententia tamen negatiua omnino vera est: quam sequenti conclusione sic declaro.

5. Prima assertio. Contra præceptum negatiuum fidei peccat qui externis vocum signis etiam cum restrictione mentali, & verbis ambiguis quoad apparentiam solum externam fidem negat, aut hæresim confirmat, itaut præsentes iudicent illum vere & serio id facere: ita Valent. 2.2. disput.1. quæst.3. punct.2.dub. 4. Suar. citatus numero 6. Pesantius 2.2.quæst.3.artic.2.disput.1.conclus. 2.& alij ibidem. Coninc. disput. 15. dub. 2. numero 14. B Probatur, quia præceptum confessionis externæ obligat, ne etiam sola externa ostensione fidem negemus, itavt adstantes credant nos vere, & serio ita facere ex animo; nam alias coram tyranno licebit catholico fidem negare in externa significatione, quin committat peccatum mortale, sed cum plurimum veniale, nempè officiosum mendacium: sicut in aliis materiis contingit, imo quando verbis vtitur amphibologicis iniustè interrogatus, neque in mendacium labi censebitur, sed hoc secundum principia fidei dici nequit: primo propter definitiones superius adductas. Secundo quia illa simulatio non minus refunditur in Dei iniuriam, & in C dedecus cedit veræ religionis, siue per mendacium, siue per simulationem, & restrictionem mentalem, se infidelem ostendat, qui fidem negat mentiendo, vel amphibologicis verbis vtendo. Tertio quia in aliis materiis simulatio non semper significat aliquid, quod de se semper falsum sit, sed quod est æque indifferens, nempè in rebus contingentibus. Ideoque nullo præcepto negatiuo prohibetur verbi gratia si quis simulet se aliquid scire, illa simulatio de se est indifferens, vt vera, & falsa sit, quare præcepto negatiuo non prohibetur, quia quando licitè fit, illa peculiarem respicit veritatem à simulante conceptam: At simulatio in verbis, aut factis in ordine ad falsam fidem semper de se significat rem, quæ vera esse non potest, nempè D falsam religionis professionem, seu veræ fidei negationem, quæ non sine eiusdem fidei dedecore, & aliorum scandalo contingit. Quarto quia obligatio respondendi sincere, & non negandi fidem etiam sub illa restrictione mentali, non prouenit ex iustitia interrogantis tyranni, sed ex iure diuino, de cuius fidei veritate interrogatur Christianus, & cuius fidei honor in periculum vertitur, neque dicas iam in eo euentu dari obligationem præcepti positiui profitendi fidem, siquidem iam in discrimen vocatur fidei diuinæ honor: Nam hoc vniuersim non est verum: Nam illa obligatio præcepti positiui non semper interuenit quando interrogor, nisi quatenus tunc obligor ne videar præsentibus fidem negare; etenim alias tenerer positiuè fidem profiteri etiamsi non interrogarer: Confirmatur quia grauius peccatum est secundum communem sententiam negare fidem, quam non confiteri in occasione, qua ex præcepto positiuo obligarer. Quinto quia hinc prouenit, quod Libellatici, nimirum illi, qui vt sine vera fidei abrogatione euitarent vitæ discrimen, data clam præsidi pecunia, ab eo libellum accipiebant, quo ipse testabatur eos Idolis immolasse, grauissimè à Patribus & ab Ecclesia vniuersa fuerint accusati: vnde patet semper in Ecclesia tanquam graue crimen fuisse existimatum aliquid facere vnde aliis occasio daretur existimandi fidelem suam deserere fidem, quod optimè declarat exemplum Eleazari 2. Machabæorum 6. numero 24. *Non enim ætati nostræ dignum est inquit fingere, vt multi adolescentium arbitrantes Eleazarum nonaginta annorum transisse ad vitam alienigenarum, & ipsi propter meam simulationem, & propter modicum corruptibilis vitæ tempus decipiantur: & per hoc maculam, atque execrationem meæ senectuti conquiram*: Non faceret tamen contra hoc præceptum religiosus, vel sacerdos, qui se sacerdotem, seu religiosum esse negaret: quamuis mentiretur, quia hoc non est negare se Christianum esse.

Ad primum in oppositum respondeo Eliseum non concessisse Naamam cultum diuinum in venerationem Idoli exhibendum, 6. sed Ciuilem in honorem regis, quem suis subnixum humeris dum in templum ire, comitabatur: Nam prostratio illa non dissimilis existimatur illi, quæ regi solet exhiberi genuflexo, quin vlla in homine adorando idololatriæ suspicio reperiatur: ita Gaspar Sanches in illum locum & Thomas Sanches lib. 1. cap. 7. numero 21. & vbi supra & ante illos hoc optimè exposuit Abulen. in idem cap. 5. quæst. 25. his verbis. *Naaman nullo modo peccabat, quia nihil faciebat cultum Idoli, nec significabat se facere, sed exequebatur officium suum*: & perinde erat siue in templo, siue extra illud exequeretur: idem fere docet Lyranus, Caietanus, & Burgensis: de Iehu vero idem ait Abulens. in cap.10.lib. 4. Regum quæst.26.item 30. & sequentibus, illum laudari de illo zelo diuini honoris contra cultores Baal ostensi, non vero de mendacio officioso, quo simulauit velle etiam colere Bal. Vt sic omnes illos Idololatras congregaret, & de iis debitum supplicium sumeret; neque sine fundamento illa simulatio excusari potest, nam nullo modo in Dei aut fidei dedecus, sed in honorem vergebat, vt de illis pessimis sacerdotibus debitum supplicium sumeret, nec eos tam ad sacrificandum inuitabat, quàm experiri volebat, an verum esset quod omnes illi sacerdotes essent Idololatræ, vnde non consulebat, non inuitabat, sed permittebat, vt facerent, quod in suis sacrificiis facere consueuerant, vt sic de crimine, ipsi regi apertè constaret, nullumque inter eos occideret innocentem: & si quid in hac re Iehu excessit ab scriptura, non reprehenditur, quia, vt potè vir militiæ, magis quam religionis negotiis assuetus, per ignorantiam excessisset: scio tamen D. Thom. 2.2. quæst.111. artic.2.

artic. 1. ad 2. asserere non opus esse excusari Iehu à peccato vel mendacio; *Quia malus fuit, vt patè ab idololatria Ieroboam non recedens: commendari tamen à Deo non pro simulatione, sed pro zelo quo destruxit cultum Baal.* Ad secundum ex probatione nostræ assertionis patet diuersam esse rationem in aliis materiis: vt in tertia & quarta ratione declarauimus. Ad 3. dicendum in theatris: simulationem illam non esse falsam fidei ostensionem vere & serio exhibitam, sed mentitæ personæ repræsentationem, quam omnes præsentes intelligunt: vnde neque mendacium, neque vllum diuini honoris, aut veræ fidei in hac re vertitur periculum: de vsu cæremoniarum, & vestium falsæ religionis sequenti difficultate dicendum.

7. Priùs tamen, quam ad illam veniamus inquirendum an prædicta resolutio vera sit siue persona interrogans sit publica, siue priuata: verbi gratia Cauponibus interdictum est ne in hospitiis recipiant Christianos, quare vt eos internoscant, videntur prius interrogare ad se venientes, quam profiteantur sectam, & si Christianos esse agnoscant, ab hospitiis omnino excludere: quæritur ergo in eo casu possit ne interrogatus respondere, quid ad te? pecunia Christiani nonne idem valet? appone mensam: & mitte alia, quæ ad Cauponiam non spectant; item si ille vrgeat: possitne Christianus illam vel aliam priuatam personam verbis ludere; & suam fidem dissimulare. Suarius disput. 14. sect. 3. numero 6. Coninc. citatus dub. 5. numero 91. & 10. 9. Turrian. de fide disput. 35. dub. 3. docent parum interesse sitne persona publica, vel priuata, ad hoc vt in vno casu maior, quam in alio obligatio confitendi fidem, & non dissimulandi, oriatur ex interrogatione, quam credit Suar. esse opinionem D. Thomæ, Aragon. & aliorum, qui sine distinctione loquuntur. Illam tamen distinctionem faciunt Valent. Bannes, Petr. Ledesma: Ludouic. Lopes. Azor, & Tabiena quos sequitur Sanches in decalogo: lib. 2. cap. 4. numero 6. idem tenet Becanus de fide cap. 9. quæst. 4. numero 5. quæ sententia mihi magis placet, non quia magistratus ad persequendos fideles habeat iurisdictionem; Nam in hac re, licet tyrannus cum hac mala intentione non maiorem habeat potestatem, neque ius, ad Christianum interrogandum quàm priuata persona, & obligatio fidem non negandi ex iure diuino oriatur, contra quod facit, qui suam fidem occultat verbis, ex quibus interrogans prudenter conijcere potest, illum, vel non esse fidelem, vel fidem iam erubescere, & ob mortis metum saltem exterius negare: tamen maiori auctoritate interrogat persona grauis, & publica, & in maius dedecus fidei cedit coram tali persona tacere, & fidem dissimulare, præsertim cum sæpissimè cum præcepto negatiuo in hoc euentu positiua obligatio confitendi fidem occurrat, ob detrimentum diuini honoris, & diminutionem auctoritatis, quàm in fide Catholica fideles magnifacere tenentur, ne in contemptum

A veniat Christianum nomen: & quamuis sola obligatio negatiui præcepti coram persona publica interuenire aliquando intelligatur, illa in eo casu magis vrget, in quo magis ad iuridicam formam accedit, & quo difficilius sine dispendio diuini honoris, & fidei Christianus diuertere potest publicam personam interrogantem, & illam verbis ludere, ex alio capite fidelis coram persona publica maius periculum subit, in ea perplexitate verborum negandi fidem: quod periculum, & quæ difficultas coram persona priuata, non ita reperitur: nec vllus fidei contemptus inde nascitur, sed personæ interrogantis minor æstimatio, si quidem ostendit fidelis, ad illam religionis examen non spectare: si tamen ex particularibus aliis circumstantiis colligatur, quod Dei, & Christiani nominis honor etiam coram priuata persona grauiter periclitetur; ne in

B contemptum veniat, tunc ex ratione generali, quæ tunc obligat, non modo ex præcepto negatiuo, sed etiam ex positiuo fidem confitere, mirum non est, si coram priuata persona absque vlla simulatione fidelis teneatur manifestè se Christianum declarare: ad quod non iudico sufficere, quod persona interrogata ab homine priuato sit grauis, vt credit Sanches citatus cum Valentia, quo enim grauior est persona interrogata, eo faciliori negotio minus curare poterit interrogationem priuati & illam verbis deludere.

Secunda difficultas; an factis nempè actionibus, seu rebus: signis nimirum, aut vestibus vera religio occultari, & falsa poterit indicari? hanc quæstionem prius generali quadam assertione exponam, deinde ad par- 8.

C ticulares illius casus aliquos descendam, vt ex illis generalis doctrina magis innotescat, & ad alios facile applicetur; prius tamen notandum est tunc factis simulari falsam religionem quando aliquis, hic & nunc facit quod præsentibus natum est per se significare, illum colere talem religionem, vt si Idolis thus offerat, vel se circumcidi sinat, vel aliam actionem exerceat seriò per se ordinatam ad aliquam sectæ falsæ professionem indicandam: tunc verò signis, & rebus secta aliqua particularis per se indicatur, quando illa signa, & res illæ, nempè vestes vel alia ornamenta non habent alios vsus ad quos

D etiam per se ordinantur, sed ad indicandam tantum, vel præcipuè certam religionis sectam sunt instituta: secus verò si ad alios fines politicos, aut aliqua ratione necessarios, vel vtiles vsurpentur; & consequenter etiam aliquo modo gestantis religionem ostendant: quæ quia in particularibus casibus declarabo, ideo illorum exemplis supersedeo.

Secunda Conclusio. Nunquam licet falsam religionem simulare factis, aut signis per se ex natura sua vel ex vsu, & institutione ad falsæ sectæ professionem primario ordinatis, etiam ea intentione vt occultetur vera religio & euitetur grauissimum vitæ periculum: secus tamen si actiones, signa aut res alios habeant fines, seu vsus præcipuos, 9.

quamuis inde alij occasionem accipiant existimandi personam illis vtentem non esse Christianam: in eo enim euentu talis simulatio præsertim ad vitæ, aut bonorum conseruationem non est contra præceptum fidei negatiuum; neque fidelis qui eas actiones exercet seu rebus & signis vtitur, fidem negare censetur: hæc est Theologorum communissima, quos infra citabo in determinatis casibus, per quos illam declarabo. Ratio generalis pro prima conclusionis parte est, quia quando actiones, signa, & res vsurpantur, quæ vel ex natura sua, vel ex vsu & institutione ad profitendam falsam religionem diriguntur, magis attendenda est intentio operis, signi, ac rei quam operantis: Nam alioqui numquam posset damnari ab Ecclesia actio externa contra fidem, quia cum de intentione operantis iudicare non posset, adhuc dubitari possit, an sic operans ex alio fine suam actionem cohonestaret. Vnde qui genuflecteret, oraret & thus adoleret in præsentia idoli ea intentione, vt non idolum, sed Deum vbique præsentem coleret: excusari posset ab externa actione contra fidem, quod est aperte falsum, cum tales actiones in eo loco & circumstantia de se in idoli cultum referantur; & omnino vir prudens ita iudicare debeat. Secunda vero pars suadetur, quia quando actiones, vel signa habent alium vsum & in alium finem præcipuè de se vel ex vsu seu institutione referuntur, verbi gratia vesci carnibus diebus prohibitis fidelibus, item vestes gestare, quibus ad tegendum corpus Turcæ vti solent, arma induere in quibus Hercules, Minerua seu alij Gentilium dij pulchro sculpturæ artificio exprimuntur, ille, qui in necessitate seruandi vitam, aut bona sua his rebus vtitur ad alios vsus ordinatis, adhuc intelligi potest, quod illis vtatur bona intentione, ac fine, & tunc qui decipitur existimans talem personam esse infidelem, non habet sufficiens fundamentum ad id prudenter iudicandum: cum ex actiones, & res ad alios fines præcipuè referantur, vnde neque ex intentione operantis, neque ex habitudine ipsius operationis, aut rei sufficiens occasio datur, ad hoc, vt præsumatur prudenter huiusmodi fidelem negare fidem: & confirmatur, quia actiones seu res non sunt institutæ ad significandum aliud, quam id, quod de se ostendunt: ergo si habitudo illarum in alium finem per se & principaliter referatur, qui illis vtitur in necessitate, non plus significat, quam quod res, & actiones principaliter intendunt, quod non est negare fidem, vel falsam religionem profiteri.

10. Hinc colliges primo: non posse Christianum vti cæremoniis infidelium, verbi gratia, circumcisione Iudæorum ad mortificationem carnis, vel esu agni paschalis, ad imitationem Christi, neque similes cæremonias aliorum infidelium serio ac verè exercere: ita D.Thom. Alens. Antonin. Syluest. Armil. Angel. Nauarr. Valent. Toletus, & alij quos sequitur Suar. disput. 14. sect. 4. numero 4. item Vasq. 1.2. disp. 182. cap. 5. numero 77. vbi ait esse communem patrum Doctorumque sententiam: idem tenet Turrianus citatus dub. 5. Sanches cap. illo 4. numero 14. Coninc. disput. 15. dub. 3. numero 47. quamuis oppositum de circumcisione docuerint Medin. 1.2. quæst. 103. artic. 4. Caietan. 3. part. quæst. 37. artic. 1. Lorca 1.2. quæst. 6. disput. 24. numero 4. quod maximè mirandum est cum D. Paulus ad Galatas 5. expressè dixisset: *Ego autem Paulus dico vobis: quoniam si circumcidamini Christus vobis nihil proderit*, quod infra magis patebit cum disput. 1. quæst. 4. sect. 7. ostendemus legem veterem cum suis cæremoniis non modo mortuam, sed etiam mortiferam esse: & nemo illas cæremonias vsurpet quin ex opere operato ad finem ab illis præcipuè intentum nempè Christum futurum respiciat, & implicitè, Christum venisse denegare videatur. Colliges secundo, quando ex præcepto principis iubentur omnes matrimonia contrahere coram ministris hæreticis, peccare fideles contra præceptum hoc negatiuum, si coram ministris istis se contrahere simulent ob periculum vitæ aut amissionis bonorum, licet verè coram catholico parocho, & testibus ritu catholico antea vel postea contrahant: ita Malderus 2. 2. quæst. 3. artic. 2. memb. 3. Coninc. citatus n. 63. probatur quia hi matrimonij contractus coram hæreticis ministris celebrati, certos quosdam habent ritus hæreticorum proprios, in quibus, qui cum hæreticis communicant eorum cæremonias contra fidei professionem exercent. Secundo quia magistratus ideo præcipit, vt omnes coram ministris hæreticis matrimonia celebrent, vt illos tanquam veros Ecclesiæ ministros totus populus agnoscat: ergo qui coram his ministris matrimonia contrahunt, intentioni principis conformantur, & consequenter contra professionem veri catholici agunt: Colliges tertio non posse 11.
Christianum signiferum vexillum gestare in quo picta est imago idoli, vel Mahometi, vel scripta sunt verba quibus inuocatur Idoli auxilium: ita Sanches in decalogo lib. 2. cap. 4. numero 23. cum Azor. lib. 8. cap. 27. quæst. 6. quod intellige nisi Christianorum dux ad decipiendos hostes ea insignia de industria accipere iuberet, quo incautos aggrederetur vel vt à manibus inimicorum milites Christiani inter hostium phalanges euaderent incolumes: certum enim est quod tunc cum detestatione Idolorum, & Mahometi, sic potius hostibus illudunt, quam illis negatæ fidei Christianæ suspicionem inducant: Colliges quarto non licere Christianis gestare signa aliqua secum collo appensa, in manu, vel alibi, quæ ad deuotionem, aut cultum idolorum, aut falsæ alicuius sectæ professionem referantur, neque item posse fideles etiam ad quoduis periculum euitandum serio vestibus indui, quæ ad Idoli cultum aut sectæ falsæ ministerium ordinantur, qualis est apud Iudæos vestis summi sacerdotis, apud Mauros vestis in qua depicta est Mahometi figura: ita Bannes 2. 2. quæst. 3. artic. 2. dub. 2. conclus. 4. Aragon. ibidem conclusi.

conclus. 2. Sanches numero 21. cum Petro Ledes. Manuele, Rutilio, Benzonio, & aliis; idem tenet Suar. citatus sect. 5. numero 12. post Syluestrum, Toletum, Ludouicum & alios; ita etiam tradit Coninc. disput. 15. dub. 3. numero 65. Turrian. disput. 35. dub. 4. Pesant. 2. 2. quæst. 3. artic. 2. disput. 1. quęst 5. & ratio est quia vsus vniuscuiusque rei moraliter iudicandus est ex primario fine, ad quem ipse per se vel ex vsu, & hominum institutione ordinatur. Ideoque qui his vestibus, vel signis vtitur moraliter superstitiosum cultum exercet: dixi *serio* quia vt iam supra aduerti in theatris ad repræsentandum falsum sacerdotem, vel ad illudendum hæreticorum, aut alterius sectæ ritibus, & cæremoniis, vel vt aliquis sic vestibus è manibus hostium euaderet, extra locum, in quo hæc ministeria, cultusue Idolorum fieri consuescunt cum irrisione, & ludibrio eorumdem infidelium, non video ex solo vestium indumento contra fidei professionem fieri; præsertim cum euasio fidelis infidelibus deceptis nullam possit suspicionem adducere, ad honorem, vel cultum falsæ religionis, fidelem his se vestibus ornasse, sed solum, vt ita sibi consuleret sine aliqua sui ritus cæremonia falsis diis exhibita, vt suppono; & ita intelligendos esse existimo citatos auctores, pręsertim Coninc. dub. 3. conclusio. 3. numero 72. cum Sanches & Azor. Ratio est quia eodem modo se haberet qui sic periculum effugeret ac illa militum cohors quæ sub erecto clanculum Mahometi vexillo, ingenioso belli stratagemate inuocato Dei auxilio à Turcarum Castris ad Christianum exercitum confugeret.

13. Ex secunda assertionis parte alia licet deducere corollaria: primum licere fidelibus qui necessitate compulsi ad hospitia hæreticorum diuertunt comedere carnes in diebus ab Ecclesia prohibitis, quando alia excusatione ob debilitatem stomachi, vel ob nauseam se occultare non possunt, & probabile est periculum vitæ, aut confiscationis omnium bonorum; aut alia damna grauissima, vt damnari ad triremes, & similia: ita Sanches numero 25. Azor. tom. 1. lib. 7. cap. 29. quæst. 7. & lib. 8. cap. 27. quæst. 3. Coninc. dub. 3. numero 50. Becanus de fide cap. 9. quæst. 5. numero 32. Ratio est quia esus carnium de se neque ex institutione vel vsu hominum ordinatur ad professionem alicuius falsæ sectæ: nec abstinentia à carnibus instituta est ad discernendos catholicos ab infidelibus, sed ob alios fines, nempè ad castigationem carnis, & immoderatos libidinis motus frænandos. Deinde quia Ecclesia non censetur velle obligare cum graui vitæ periculo, vt patet in ægroto, qui licitè eisdem diebus carnibus vescitur etiam antequam vrgeat mortis periculum in graui sanitatis damno: neque obstat, quod aliqui ex hac carnium comestione iudicabunt talem hominem non esse catholicum: hoc enim iudicium non prouenit ex signo per se hunc finem respiciente, neque ad id significandum instituto, & in eo periculo Christianus non tenetur talem suspiciorem euitare. Aduertendum tamen est, ne aliæ circumstantiæ in hoc casu interueniant, quæ illicitam reddant ex alio capite hanc comestionem: nempè si publica auctoritate aperte quis tentetur à magistratu, vt suam profiteantur fidem, iam enim ex ea periculiari intentione agnoscendi illius fidem ad hoc factum incitatur fidelis ab eo, qui quamuis per iniuriam, in forma tamen iuridica hominem de religione sua eo modo interrogans ad veritatem fidei manifestandam publicè compellit, quam carnium comestione negare censetur, qui fuit casus Eleazari, in quo vltra publicam auctoritatem, non humana, sed diuina strictius obligans interuenit, item scandalum Iudæorum, & hæc alia esse potest circumstantia, quæ obstare poterit, ne fidelis licitè carnes comedat; nempè adstantium grauis offensio, aut notabilis contemptus religionis catholicæ: tunc enim tenebitur fidelis suum vitæ periculum posthabere, ne graue fidei diuinæ seu animarum detrimentum ex hoc esu oriatur: sicut etiam si fidelis nihil aliud maius damnum subiret, quam hæreticorum exsibilationem, vel aliud simile damnum, potius tenetur præcepto Ecclesiæ obedire, quam illud leue incommodum euitare: sed quid dicendum si carnes, quæ mensæ apponuntur sunt Idolothyta? Respondeo cum Coninc. numero 54. Nam si hæ mensæ apponuntur sine respectu, vel consideratione ad Idolum, sed vt alij cibi vel esus communes licite comedi possunt à fidelibus, quia ex doctrina Apostoli 1. ad Corint. cap. 8. versic. 4. & 7. Idolum in cibis nihil efficere potest, neque sola oblatione redduntur cibi in se absolutè immundi, nisi respectiuè ad illos, qui putant eorum commestionem cedere in honorem Idoli, & consequenter qui iis communicant, in hanc superstitionem incidunt; & ex Idolothythorum esu polluuntur; vt idem Apostolus exposuit inferius cap. 10. numero 27. Nam qui inuitatus vt carnes comedat facta mentione quod Idolothyta sint, si inuitanti obsequitur, honorem Idolo exhibere censetur, quamuis ille qui comedit aliam habeat intentionem.

Secundum Corollarium est, in aliquibus euentis licere fidelibus ad templa infidelium ire. 14. Primo vt comitentur Dominos infideles reuerentiæ, & famulatus causa, vt diximus de Naamam 4. Reg. 5. qui vnà cum suo Rege famulatus gratia intererat sacrilegis sacrificiis in Idolorum templo; eadem ratione possunt famuli, & ancillæ dominas comitari quando sine graui incommodo id effugere non possunt: ita tamen in his locis se gerant vt Dominis suis tantummodo, non idolis aut infidelium cæremoniis cultum exhibere videantur: ita Pesant. 2. 2. quæst. 3. artic. 2. disput. 1. quæst. 3. Malderus ibidem memb. 3. Sanches numero 26. Coninc. numero 62. Becanus numero 13. & 14. Azor. lib. 8. cap. 27. quæst. 5. Valent. 2. 2. disput. 1. quęst. 1. puncto 2. dub. 4. in fine: ratio est quia Domini possunt vti seruitio famulorum politico non modo in suis domibus, sed etiam in

professio fidei numero 4. Sanch. in decalogo lib. 2. cap. 5. numero 4. quod totum, quia ex Constitutione. *In sacro sancta* §. 5. & 6. constat, nulla alia indiget probatione: & ratio est quia lex hæc est pœnalis, & extendi non debet pœna promouentibus imposita ad promotos: ergo cum his solum nullitas promotionis præscribatur in pœnam: alia promouentium ad illos extendi non debet.

16. Prouisis verò de beneficiis supradictis. Item de conuentibus, Monasteriis, & alijs domibus quorumcumque ordinum etiam militarium ea pœna imponitur, *vt fructus non faciant suos, nec illis professio suffragetur.* In qua pœna certum est non includi titulum beneficij, cum ad fructus expressè limitentur. Dubitari tamen potest primo an inter hos fructus intelligantur etiam distributiones quotidianæ, an solum reliqui, qui Grossa præbendæ dicuntur. Respondetur primo, quando pars præbendæ à quotidianis distributionibus separata est, sola hæc grossa hic intelligi debet, non verò quotidianæ distributiones: ratio est quia hæ distributiones dantur ratione ministerij quotidiani, & operę personalis, qui ergo personaliter ministrat, eas facit suas, vt sui laboris præmium, vt docent Doctores in cap. vnic. de Cleric. non residentib. in 6. Vnde non veniunt appellatione fructuum, & prouentuum beneficij, quando totus beneficij prouentus in distributionibus non consistit, vt deducitur ex cap. licet de præbend. Rota Decis. 33. de re iudicata in antiquis, & 2. de præbendis in nouissimis Cassador. Decis. 1. de præbend. in fine eadem Rota in Toletana pensionis 5. Nouembris 1565. & in Hispalen. præs. 8. Nouembris 1574. cum aliis quarum meminit Garcia de benef. par. 3. cap. 3. numero 59. vbi varias etiam declarationes Concilij ad idem confirmandum adducit, & sequitur. Item Oldrad. consil. 118. Conar. lib. 3. variar. cap. 13. numero 1. Menoch. in addit. ad lib. 2. de arbitrar. iudic. cas. 172. num. 7. Parisien. lib. 4. consil. 32. & 34. Alex. Moneta de distrib. par. 1. quæst. 6. & 7. & par. 3. quæst. 8. numero 9. & 11. Leo in thesau. cap. 12. numero 30. Sanch. numero 10. vbi idem docet de anniuersarijs. Azor. cap. 2. citato quæst. 7. Vgol. de offic. Episcop. cap. 19. §. 2. numero 6. ad finem. Secundo quando totus prouentus beneficij in solis distributionibus consistit, tunc hæ intelliguntur nomine fructuum ne dispositio Concilij frustretur: vt docent Sanches cum Azor. citato loco: item Gracia. numero 62. cum Probo: item Moneta vbi supra: Decianus consil. 43. num. 14. volum. 1. an verò de his distributionibus aliquid detrahendum sit pro seruitio præstito: Negat Gracian. consequenter ad id quod docuit cap. 1. numero 28. eiusdem 3. part. de non recitante officium, teneri restituere omnes fructus etiam beneficij curatus & non tantum partem correspondentem obligationi recitandi horas: relicta altera pro seruitio Ecclesiæ. Quia tamen graues auctores oppositum docent, quorum aliquos ibidem refert Garcia, non omnino improbabiliter sentirent, qui ex distributionibus aliquid pro seruitio personali ex his fructibus detrahendum iudicaret, verum de hac re lentius agendum suo loco.

Secundo dubitatur, An hæc restitutio fructuum fieri debeat ante iudicis sententiam, quando ex culpabili negligentia professio fidei omittitur. Affirmat Garcia cap. 3 nu. 35. Ledesm. citata conclus. 10. numero 1. Azor. cap. illo 2. quæst. 1. & 2. ad fin. Vgolin. §. de offi. Episcop. cap. 50. §. 16. numero 4. Probant primo, quia Concilium ait, *Possessio illi non suffragatur*, at si non possideret, teneretur ante iudicis sententiam fructus, quos perciperet restituere: ergo, &c. Secundo quamuis lex hæc sit pœnalis, ex alio capite est conuentionalis, & non nisi sub hac conditione faciendi professionem fidei dantur fructus beneficiato, vnde illa omissa impeditur ius acquirendi illos fructus, quos ex hac commissione suos non facit. Non est deneganda huic sententiæ sua probabilitas; mihi tamen magis placet opposita, quam tuetur Sanches citatus num. 10. Nauarr. consil. 12. de iure iur. numero 1. Emanuel. Rodr. loco citato artic. 3. Probatur primo, quia decretum hoc pœnale est: vnde non obligat in foro conscientię ante sententiam Iudicis. Secundo quando Tridentinum vult obligare in foro conscientiæ non expectata iudicis sententia, aliis verbis vtitur, quæ id manifestè significant, vt fecit sessio. 23. cap. 1. de reformation. vbi volens obligare non residentem ad fructus in conscientia restituendos ita ait, *Statuit sancta Synodus præter alias pœnas aduersus non residentes, eum pro rata temporis absentiæ fructus suos non facere, nec tuta conscientia, alia etiam declaratione non sequuta, illos sibi retinere posse.* Item Pius V. in constitut. 135. quæ incipit, *Ex proximo Lateranensi*, referens Leonis X. decretum, illudque confirmans cum diceret non recitantes officium diuinum non facere fructus suos, vt ostenderet in conscientia esse restituendos, addit, *Sed eos tanquam iniustè perceptos in fabricas ipsorum beneficiorum vel pauperum eleemosynas erogare teneantur*: ex quibus apparet discrimen inter hanc constitutionem, & decretum Tridentini Concilij: Nam hæc declarat iniustè percipi fructus à non recitante, quare restitutio non tam pœna, quam obligatio est, resultans ex contractu, inter beneficiatum & Ecclesiam: Nam beneficium est propter officium, & sub ea conditione conuentionali beneficium acceptatur, quare nisi recitetur officium, beneficij fructus iniustè percipitur, & resultat in conscientia obligatio ad restituendum. At Tridentinum solum dixit non facere fructus suos omittentem designato tempore fidem profiteri, & non meminit vlterioris obligationis resultantis ex iustitia, vel in foro conscientiæ ante sententiæ declarationem, nec denique cui restitui deberent fructus, declarauit: in quo hanc obligationem purè pœnalem esse indicauit. Vnde cum in dubio non sit præsumendum velle legislatorem obligare ad pœnam ante sententiam iudicis, vt docet Nauarr. cap. 23. nu. 66.

& in summ. Hispana cap. 28. in additione A ad prædictum numerum: Simanchas de catholica institut. titul. 9. numero 117. & in pœnis benignior est interpretatio facienda, sequitur, non esse explicandum decretum Tridentin. de fructibus ante Iudicis sententiam restituendis, neque rationes in contrarium quicquam faciunt; Nam ad primam dico, quod illa possessio eo modo dicitur non suffragari, quomodo dicitur transgredientem præceptum non facere fructus suos, nimirum ne ex possessione iuuari possit, quominus cogatur ad restituendos fructus per sententiam. Ad secundam patet responsio ex nostra secunda probatione, nego enim decretum hoc esse conuentionale, sed purè pœnale iu..o ob assignatum discrimen, inter hoc decre..m, & aliud contra non recitantes officium.

18. Tertio dubitatur an omittens fidei professionem iuuari possit per regulam cancellariæ B de triennali possessione: negat Molina citatus. Affirmandum tamen cum communi sententia, quia in hoc solum effectu non suffragatur possessio omittenti possessionem fidei: nempè quod fructus percipiendos quando à iudice cogitur, illos restituere tenetur, vt dixi: ita declarauit sacra Congregatio Concilij quam referunt & sequuntur Flamin. citata quæst. 9. lib. 8. num. 121. & quæstione 9. lib. 10. numero 4. 5. & 15. Garcia numero 34. Azor. cap. 2. quæstione 3. Sanch. numero 8. 9. & 11. Vgolinus dicto §. 16. numero 4. & 5. Nauarr. consil. 7. & 8. de iure iurand. in 2. edition. & in prima consil. 5. de verbor. significat. Emanuel. tom. 1. summ. in 2. edition. cap. 119. num. 7. summ. Bullar. Quarant. qui omnes docent solum, quoad C perceptionem fructus non suffragari omittenti professionem fidei, nam quoad alios effectus nempè retinendi beneficium titulo colorato possessum triennio, habendi vocem in capitulo, ius præcedendi, & alios similes effectus, non priuatur beneficio regulæ de

19. triennali possessione. Quarto dubitatur an qui per ignorantiam & inaduertentiam omiserit profiteri fidem, excusari possit, & debeat in foro externo, sicut diximus de interno: respondendum est negatiuè, quia est ignorantia iuris clari iuxta cap. ignorantia de regul. iur. in 6. & Theologorum communem sententiam; Suar. de censur. tom. 5. D disput. 4. sect. 8. num. 18. & de legib. lib. 5. cap. 12. Vasq. 1. 2. quæst. 123. num. 5. Cumel. ibidem quæst. 76. artic. 4. disput. 3. Salas disput. 15. sect. 9. Sanches numero 13. Nauar. consil. 7. citato num. 2. & consil. 11. de iure iurand. Flamin. numero 8. & 9. Emanuel. tom. 2. de regul. quæst. 72. artic. 2. cum multis de qua re latius disput. 7. tom. 2. dicam: non tamen est cogendus ad restitutionem fructuum, quos percipit prioribus illis duobus mensibus, vt supra dixi, quia Concilium non damnat omittentem fidei professionem nisi in fructibus pro illo tempore, quo in mora fuit adimplendi præceptum, nempè transactis duobus mensibus à die possessionis: quare ante completum hoc tempus non violatur præceptum: ergo neque incurritur pœna non faciendi fructus suos: quare cogi nequit ad restituendum, quod suum fecit.

Quinto dubitatur cui restituendi sint fructus isti male percepti. Sanches numero 10. ad finem: Azor. citata quæst. 3. dicto §. 16. numero 4. ad finem sine distinctione respondet, hos fructus applicari debere fabricæ Ecclesiæ, aut pauperibus, quod intelligendum de fabrica eiusdem Ecclesiæ, vel de pauperibus eiusdem loci, sicut disponit Concilium de fructibus non residentium, session. 23. de reformat cap. 1. Verum distinguendum est, nam si loquamur de Parochialium Ecclesiarum fructibus, vera est præcedens resolutio: vt bene aduertit Fuscus citata quæstione 9. numero 123. & 124. Zechus de benef. cap. 13. numero 4. & Gratian. numero 38. Attamen in dignitatibus, quæ fructus habent distinctos, & separatos à mensa capitulari, dicendum videtur cum his authoribus, hos fructus applicandos esse fabricæ Ecclesiæ, quatenus indigeat, & si non indigeat, alteri pio loco ex arbitrio Ordinarij, argumento alterius decreti eiusdem Concilij, quod de amissis, fructibus eorum, qui Ecclesiæ personali seruitio defuerunt, ita disponit sessio. 22. cap. 3. ibi: *Sed fabricæ Ecclesiæ, quatenus indigeat, aut alteri pio loco arbitrio Ordinarij applicetur:* quæ doctrina confirmatur ex iis quæ docuit idem Garcia par. 3. cap. 2. numero 147. & 450. In Canonicis verò, & dignitatibus, qui fructus percipiunt ex capitulari mensa, videtur fructus amissos ob non factam professionem fidei ad capitulum spectare, vt docet Gracian. numero 41. & alij. Quia tamen Flamin. Paris. loco citato docet hos fructus in Regno Neapolitano Cameræ Apostolicæ applicari; & in Hispania in Ecclesia Gaditensi Nuntium collectorem Apostolicum, idem exequi procurasse docet idem Gracia; additque nullam vidisse constitutionem, per quam hi fructus Cameræ Apostolicæ applicentur, immo ex aliquibus decisionibus contrarium deduci, hanc rem ir præsenti definire non est animus; neque iuri acquisito cameræ ob aliquam constitutionem Apostolicam, si qua de hac re emanauit, meo iudicio præiudicare contendo: solùm tamen aduerto, si hi fructus spectent ad Capitulum, non posse Canonicum cum Capitulo componere super fructibus male perceptis, & restituendis capitulo, quamuis oppositum dixerit Nauarr. consil. 3. de ætat. & qualitate. Probatur quia personæ Capitulares, solum sunt administratores fructuum mensæ communis ante distributionem & applicationem factam vnicuique Canonico: & Ecclesia est domina: vt est satis communis sententia, quam tenet Gracian. 3. par. de benef. cap. 2. numero 418. sed administrator non potest donare, neque remittere iuxta cap. 1. de donat. cui concinit ius ciuile l. 39. contra iuris §. final. l. 38. imperatores ff. de pactis l. 7. filius familias de donat. l. 22. pactum curatoris C. de pactis. l. 12. Præses C. de transact. cum aliis adductis à gloss & doctoribus ibidem: Pinell. in l. prima C. de bonis mater. 3. p. numero 56.

possit, ad has conciones audiendas ire non licebit: neque obstat quod Catholici conciones adeuntes protestentur se id facere, non vt hæresi faueant, aut illius concionatoribus, sed vt regi obedientiam ciuilem exhibeant, quia eo ipso, quod hac in re principi velint obedire suo facto manifeste ostendunt, principis intentionem sequi, qui licet dicat se solam ciuilem obedientiam à suis in hoc exigere, tamen ipsum præceptum declarat in hoc vltra ciuilem obedientiam alium finem latere præcipuum, qui ciuilis obedientiæ prætextu à rege intenditur, qui est frequenti concionum auditione ad hæresis suæ affectum animos subditorum pellicere, & eos à veræ fidei professione abducere: & quamuis aliqui satis constantes catholici diuina gratia freti sibi videantur esse securi, tamen licet ille accessus ipsis non noceat, ipsorum exemplum infirmioribus magnum afferre poterit nocumentum; si eos viderint hac in re principi hæretico obedire, quod confirmat Coninc. numero 59. auctoritate Pauli 5. qui consultus an liceret Anglis Catholicis simili edicto regis sui obedire, expresse definiuit bulla à se hac de re edita, non licere fidelibus templa hæreticorum adire, ne quoad apparentiam saltem externam à fide deficere videantur, & contra præceptum negandi fidem faciant.

17. Tertium Corollarium est licere fidelibus vti vestibus, quæ propriæ sunt aliquarum nationum infidelium, & institutæ non sunt ad significandum aliquem cultum seu religionem falsam, sed solum ad distinctionem nationis: ita Sanches numero 18. & 19. cum multis: Coninc. numero 66. Pesant. Bannes, Turrian. locis citatis Suar. sectione 5. numero 4. & alij statim citandi. Probatur quia huiusmodi vestes non sunt institutæ ad decernendam certæ religionis professionem, sed ad vsum politicum, huius vel illius regni, ac prouinciæ spectant. Verùm quia hæc quædam veræ fidei simulatio est, causam aliquam excusantem requirit, cuiusmodi erit periculum vitæ, aut alterius grauis damni euitandi: vt prædicti authores docent: & sane praxis virorum timoratæ conscientiæ hoc confirmat: Nam sæpè religiosi per terras infidelium transituri, suæ religionis habitum deponunt, & sæcularem in eo regno vsitatum induunt, quo securius è periculis euadant: Maior dubitatio est: quando vestes talis sunt coloris, aut alio signo notatæ, quod infideles à fidelibus distinguat, quod dupliciter contingere potest. Primo vt in eadem Ciuitate (quod in multis Italiæ fieri solet) Iudæi à Christianis discriminentur; Institutum est signum, nempè Galerus, aut vitta in Galero flaui coloris, quo signo hebræi à Christianis facile secernuntur. Secundo si non sit signum in veste solummodo politicum, sed quod reuera designet homines huius, vel illius sectæ professores. Negant in vtroque euentu Caietan. Tolet. & alij, & speciatim in primo Antonin. Syluest. Tabien. Armil. Philiarc. Nauarr. & Angel. quos referunt Sanches citato numero 18. & Suar. numero 6. nihilominus communior, & probabilior est contraria sententia in vtroque casu, quam multo plures sequuntur 2.2. quæstione 3. artic. 2. Bannes dub. 2. conclus. 3. Aragon. dub. 1. conclus. 2. Pesant. disput. 1. Sanchez numero 19. Coninc. loco citato. Azor. tom. 1. lib. 8. cap. 27. quæstione 4. Palacius in 3. distinctione 25. disputatione 4. Petrus Ledesma tom. 2. summ. tract. 1. cap. 4. Ludouicus Lopez 1. part. instructione cap. 41. Emanuel. Rorz. tom. 1. summ. cap. 119. numero 5. Rutil. Benzonius lib. 1. de fuga disputatione 1. quæstione 4. ad 4. Becanus de fide cap. 9. quæstione 5. dub. 6. numero 29. Suar. & Sanchez citati, qui omnes docent ex graui causa ad vitandum mortis periculum his vestibus vti posse fideles: & probant, quia vestes de se habent alium vsum, & finem præcipuum qualis est protectio, & ornatus corporis, neque solum, vt voces ad significandum ex instituto deseruiunt: quare in eo casu, in quo vestis signum non habeat quod determinatè Idoli venerationem importet vt illa, quæ Mahometi effigiem, vel Dæmonis; aut Idoli depictam exhibet, quæ hoc vestis gestamine honorari existimetur, poterit fidelis ad euitandum suum periculum significationem adiunctam vesti contemnere, & illam ob vsum & finem magis per se & ex natura rei cum veste coniunctum induere: Confirmatur primo quia in hac simulatione non magis cernitur mendacium, quam cum religiosus monachali habitu deposito ob periculum vitæ sæculari veste induitur, sed in hoc casu omnes concedunt ex graui causa id esse licitum, neque mendacium esse arbitrantur: ergo similiter in prædicto vestium vsu: Confirmatur secundo, quia præter vsum, & finem vestiendi, & ornandi in Casibus grauis periculi, vestes illæ etiam ob finem latendi, & euadendi ab inimicorum manibus assumuntur, quam vrgens causa cohonestat, quia de se non habet malum intrinsecum, & deceptio hostium remoto scandalo licet, absque mendacio veste vtentis, prout naturalem, & honestum habet finem, quæ confirmationes oppositæ sententiæ fundamenta subuertunt. In hoc tamen casu multo grauior causa & necessitas exigitur, quam in præcedenti.

Quartum & vltimum corollarium est: 18.
Non peccare contra præceptum negatiuum fidei, qui persecutionis tempore fuga sibi consulit: ne à Tyranno comprehensus & rogatus de religione se prodere & fidem profiteri cum grauissimo vitæ periculo compellatur. Itaque fugam in persecutionibus honestam esse, quando nec fidei dispendium, nec animarum detrimenmentum, nec proximorum scandalum subsequitur, docent D. Athanasius in Apologia de fuga sua, D. Ambrosius de

fuga sæculi D. Hieronymus Catalogo de
scriptoribus Ecclesiasticis, vbi contrariam
sententiam, quam Tertullianus tradidit
in libro de fuga in persequutionibus con-
tra Ecclesiam esse testatur, ideoque om-
nino reijciendam: idem tenet Augustinus
epistola 180. ad Honoratum; Petrus Chry-
sologus sermone 150. Cyprianus in libro
de lapsis; Gregorius Nazianzenus in ora-
tione in laudem Cæsarij; Gregorius Magnus
lib. 18. moral. cap. 5. Petrus Alexand. tom. 2.
Bibliot. de Canonib. pœnitentialibus cano-
ne 10. Abulens. in cap. 10. Matth. quæstione
108. D. Thom. 2. 2. quæstione 185. artic. 5.
& omnes Theologi: est enim conclusio de
fide, vt docet Suar. de fide disput. 14. sect. 3.
numero 9. Probatur primo, quia ita docuit
Christus Dominus verbo & exemplo: ver-
bo, Matth. 10. *Cum autem vos persequentur in
Ciuitate ista, fugite in aliam*: exemplo vt no-
tauit Nicolaus Papa in cap. sciscitaris 7.
quæstione 1. Nam recens natus in Ægyptum
fugit. Matth. 2. numero 14. & à Iudæis re-
quisitus ad mortem ab eorum conspectu se
eripuit. Matth. 12. numero 15. Marc. 3.
numero 7. Luc. 4. numero 30. Ioann. 8.
numero 59. Ioann. 11. numero 45. Secundo
quia idem fecerunt viri sancti, & lauda-
biliter, Iacob fugit à fratre Esau. Genes. 27.
numero 43. Moyses fugit à Pharaone
Exod. 2. numero 15. Dauid fugit à Saule 1.
Reg. 19. numero 12. Helias fugit à Iezabel.
3. Reg. 17. numero 3. Filij Prophetarum ad
necem requisiti in speluncas se receperunt 3.
Reg. 18. numero 4. In nouo testamento
Paulus in sporta è muro demissus est. Actor.
9. numero 25. 2. Corinth. 11. numero 33.
Petrus Angelo ductore è carcere se proripuit
actor. 12. numero 9. Immo fugam non mo-
do laudabilem, sed ex præcepto necessariam
19. aliquando fieri, docet Augustin. tract. 46.
in Ioann. & lib. 2. contra Gaudent. cap. 12.
& 16. & Gregor. 31. moral. cap. 23. & 24.
& 2. dialogorum cap. 3. nimirum quando
persona est publica, & ad vtilitatem pro-
ximorum necessaria, vt pastor animarum,
quæ sine illo in periculo salutis relinquun-
tur. Item quando persona debilis, & in-
firma periculum probabile subit negandi
fidem si interrogetur, vel tormentis fidem
negare cogatur; tunc etiam hoc periculum
fuga omnino vitandum: ob priorem ratio-
nem insignes heroes noui, & veteris testa-
menti adducti fugam arripuere non ob
mortis timorem: cum postea in eamdem
alacres conuolarint: Nam Iacob mortem
fugit, sed postea cum tempus adfuit mor-
tis præsentia non expauit. Genes. 33. num. 3.
Moyses à Pharaone recessit, sed quando
res postulauit non est veritus regis animo-
sitatem: ad Hebræos 11. numero 27. Helias
Achabi Regis conspectum fugit, sed de
cælo monitus, audacter in eiusdem regis
occursum venit 3. Reg. 21. numero 19. Pau-
lus, & Petrus è vinculis prodiere, sed op-
portuno tempore vterque Romanam vr-
bem illustri martyrio decorarunt. Elegan-
ter profecto de his Athanas. citatus. *Quem-*

A *admodum moriendi tempus à diuina proui-
dentia decretum ante capere non audebant:
ita mortis præsentiam cum præfinitum tempus
aderat, non reformidabant.* Hanc verò fu-
gam honestam esse dicimus, quando non
vrget præceptum positiuum profitendi fidem,
de quo in sequenti difficultate.

Tertia difficultas de præcepto positiuo 20.
fidei procedit, quando & quomodo obli-
get ratione sui: Nam sicut de actu in-
terno fidei diximus præcedenti sectione, du-
pliciter obligare, vel ratione sui, vel ratio-
ne aliarum virtutum: ita in præsenti dif-
ficultate inquirimus quænam sit obligatio
præcepti positiui in ordine ad externam
professionem fidei ratione sui: & in se-
quenti videbimus qualis sit obligatio hæc,
B ratione alterius. Quantum ad primum, cer-
tissimum est omnes fideles ex præcepto di-
uino obligari ad externam suæ fidei confes-
sionem: ita omnes Theologi cum D.
Thom. 2. 2. quæstione 3. artic. 2. & in 3.
distinct. 25. Syluest. Angel. & reliqui Sum-
mistæ verb. fides. Tolet. in summ. lib. 4.
cap. 2. Azor. tom. 1. lib. 8. cap. 7. Coninc.
de moralitat. actu. supernatural. disput. 15.
dub. 4. Sanchez cap. 4. Probatur primo
ex D. Paulo ad Roman. 10. numero 10.
*Corde creditur ad iustitiam ore autem confessio
fit ad salutem*: intellige conseruandam, &
augendam, & consequenter ad salutem
æternam promerendam, sed cur Aposto-
lus interiori fidei iustitiam, exteriori salu-
C tem attribuit? Nam hæc Pauli propo-
sitio transponi poterit cum veritate, nimi-
rum, Corde creditur ad salutem, ore autem
confessio fit ad iustitiam: quia antequam
adultus baptizetur; ore debet fidem profi-
teri. Respondeo primo Apostolum fidei
cordis aptissime iustitiam tribuere, & con-
fessioni oris salutem: quia plerumque fidei,
& pœnitentiæ iustificatio correspondet,
confessioni verò salus: vt videre est in Mar-
tyribus, qui linguæ confessione salutem
æternam consequuntur. Secundo Aposto-
lus salutem, & iustitiam sæpè pro eodem
accipit: est enim iustitia salus inchoata, &
salus iustitia completa, suntque hæc duo
ita connexa vt numquam iustitia finalis à
salute, nec salus à finali iustitia separetur:
D vnum ergo sub alio intelligit Paulus, vt pa-
tet ad Roman. 11. numero 5. vbi ait, *Reli-
quias Israel saluas factas*, id est iustificatas
esse. Secundo probatur ratione quam insi-
nuat D. Thom. Nam illud sub præceptum
cadit quod necessarium est ad finem chari-
tatis erga Deum & proximum, iuxta D. Pau-
lum ad Timoth. 1. numero 5. *Finis præcepti
est charitas de corde puro & conscientia bona
& fide non ficta*, sed fidei confessio neces-
saria est ad charitatem erga Deum & ergà
proximum: ergo cadit sub præceptum: du-
bitatio igitur præsentis difficultatis con-
sistit in tempore, & occasione quo obliget
hoc præceptum cum enim affirmatiuum
sit, non obligat pro semper. Vnde nume-
randi sunt communes, & ordinarij casus in
quibus vrget hoc præceptum.

21. Primo quando aliquis recens admittitur ad Ecclesiam: Ratio est quia membra Ecclesiæ visibilis vniuntur non solum in fide interna, sed etiam in externa eiusdem fidèi professione, immo ab hac exteriori cognoscitur vnitas interioris fidei eiusdem Ecclesiæ: ergo qui de nouo postulat huic Ecclesiæ vniri, opus est vt externo aliquo signo fidem huius Ecclesiæ profiteatur, cui vult vniri. Immo ipsa petitio, qua infidelis ad Ecclesiam admitti concupiscit, est quædam implicita professio fidei: Nam hoc ipso quod ostendit se velle Ecclesiæ vniri, illius se fidei credit, & illius fidem optat amplecti, quod est vnum externæ professionis præludium: & hinc est quod Ecclesia iubet, vt adulti antequam baptismo initientur, fidei articulos profiteantur. Et Concilium Tridentinum sess. 6. cap. 7. idcirco baptismum sacramentum fidei nuncupauit. Secundo quando debitus Dei honor subtrahitur, & fidei auctoritas corruit, nisi fidelis publicam suæ fidei faciat professionem: tetigit hunc casum D. Thom. & cum alio, qui ad sequentem difficultatem pertinet coniungit in artic. 2. citato in corpore vbi ait, *Quando scilicet per dimissionem huius confessionis subtraheretur honor debitus Deo, & etiam vtilitas proximis impendenda: puta si aliquis interrogatus de fide taceret, & propter hoc crederetur vel quod non haberet fidem, vel quod fides non esset vera, vel alij per eius taciturnitatem auerterentur à fide.* Quæ verba D. Thomæ duplicem rationem ostendunt, vnde prouenire possit obligatio præcepti positiui certo tempore. Primo quia omissio meæ Confessionis debitum Deo subtrahit honorem, & fidei auctoritas grauiter decrescit. Ponit exemplum D. Thom. in eo, qui interrogatus an fidelis esset, taceret, quod Bannes dub. 1. conclus. 3. & alij, quos iam supra retuli numero 7. exponunt, de interrogante auctoritate publica, quod alij non admittunt, vt dixi: quamuis ex iis Coninc. dub. 5. numero 110. conclus. 7. addat communiter teneri per accidens interrogatum auctoritate publica, respondere, & fidem confiteri, quia taciturnitas nullo modo ei prodesset, nam cum interrogans possit fidelem tormentis compellere ad respondendum, non erit contentus taciturnitate, immo tanquam contemptus per eam magis exacerbabitur, atque grauius in illum desæuiet, & si respondens dicat, *quid ad te*, aut aliud simile, maiores concitabit turbas, & tyranni iracundiam magis prouocabit, sibique nihil aliud, quam maiora incommoda accerset, quod sane satis est vt illa generalis doctrina tradatur, nempè coram persona publica fidelem teneri interrogatum suam profiteri fidem: ratio est quia regulæ generales respiciunt id quod frequentius fieri consueuit iuxta l. 10. neque leges ff. de leg. & senat. & quamuis persona publica nimirum princeps aut magistratus auctoritatem non habeat ea intentione interrogandi, vt fideles à vera fide dimoueant, vt iam notaui supra numero 7. quia tamen absolutè persona est publicam habens auctoritatem, & abstrahendo à mala intentione, ius habet interrogandi subditos de iis quæ ad rei publicæ regimen spectant, & bonum publicum concernunt, qualis est religio, ideo fidelis apud hanc publicam personam debitum subtrahit honorem Deo, si suam fidem se negare significet tacendo, vel aliis responsionibus diuertendo interrogantem, quibus sane ille non acquiescet, nisi vbi notauerit hominem interrogatum iam erubescere Christianum nomen & suam manifestare fidem cum illius dedecore, non audere, quare de his merito dixit Augustin. in Psalm. 115. *Non perfectè credunt, qui quod credunt, nolunt loqui*, & autor imperfect. in Matth. homil. 25. *Non solum ille proditor est veritatis, qui transgrediens veritatem palam mendacium loquitur, sed etiam qui non liberè veritatem pronunciat quando oportet.*

Verum vt præcedens doctrina melius intelligatur, aduerte duplicem esse posse substractionem honoris diuini, primam negatiuam, seu priuatiuam, qua scilicet non defero Deo honorem quem ego deferre possem: & Deus meretur, & potest habere. Secundam dico esse positiuam per modum contrarij, quando subtrahitur honos Deo in tali occasione debitus, & necessarius, vt illius cultus in hominum opinione non corruat, aut in deterius inclinet: prima ergo honoris substractio non sufficit ad peccandum contra præceptum positiuum professionis fidei, quia non quotiescumque possem aliquem Deo honorem deferre, teneor ex præcepto illum Deo tribuere vt per se constat. Secunda tamen obligationem inducit, quia in occasione, in qua ego video Dei honorem, & fidei auctoritatem vilescere, & possum mea fidei professione hoc damnum aliqua ex parte reparare, seu impedire, teneor in illo euentu illum Deo honorem impendere etiam cum graui damno proprio: pono exemplum Video Christi fidem irrideri, ipsius & sanctorum imagines pedibus conculcari, aliisque iniuriis affici, iudico in eo euentu meam fidei professionem & venerationem imaginum aliquo modo profuturam, si non ad emendationem infidelium, saltem ne omnino deserta veræ fidei religio videatur, & sanctarum imaginum contemptus sine vllo defensore & impiorum redargutione prætereat: Deinde quando persona est magnæ auctoritatis ex cuius publica fidei professione multi fideles minus firmi in fide in suæ salutis periculo constituti possunt maximè confirmari: in his euentis & similibus, non solum ratione charitatis ex secunda ratione, de qua statim, sed etiam ex ratione ipsius fidei, quæ in discrimen adducitur, ne illius auctoritas periclitetur, & ab his fidelibus deseratur, vel ab infidelibus contemnatur, tunc vrget positiuum præceptum, ad fidei professionem externam fidelium firmitati iam vacillanti auxiliarem: hanc doctrinam probant Valentinus tom. 3. disput. 1. quæst. 3. punct. 2. 22.

dub. 1. & 2. Sanchez illo cap. 4. numero 4. A
numero 3. Suar. disputatione 14. sectione 2. numero 4. & sequent. Coninc. dub. 4. numero 79. & quamuis dub. 5. numero 88. & sequent. non nihil variet in expositione D. Thom. citati, tamen numero 92. secundum prædicta suam mentem exponit. Alij casus similes ex circumstantiis arbitrio prudentis iudicari possunt proposita ante oculos illa regula de subtractione honoris Deo debiti positiuè, qui impendi deberet; qui honor etiam in alio sensu à Sanchez citato dicitur subtractus priuatiuè, quia non impeditur illud diuini honoris detrimentum in casu, quo possem cum effectu, & idcirco deberem impedire, à quo solum in modo loquendi differimus.

23. Quarta difficultas est quando ratione alterius virtutis, nempè charitatis, iustitiæ, B
religionis, vel aliarum ad hanc externam professionem fidei fidelis obligetur, quæ propositis duobus præcipuis casibus resoluetur: primus est, quotiescumque necessitas præcepti occurrit quod ad exercendum externum religionis actum obliget: verbi gratia audiendi sacrum suscipiendi aliquod sacramentum; venerabile sacramentum Eucharistiæ comitandi, aut venerandi, quando per plateam transit, ad hos omnes & similes religionis actus exercendos, fidelis externam suæ fidei professionem, quæ cum ipsis materialiter coincidit, exercere tenetur: ita Suar. sect. 2. citata, numero 3. Coninc. dub. 4. numero 82. & alij citati. Probatur facile, quia in his C
actibus exercendis homo fidelis à sua fide dirigitur, & iis quasi signis suam interiorem fidem, & Christianam religionem quam sequitur, manifestat: nemo enim sacramentum suscipit, quod sibi ad salutem proficere non declaret. Nemo Eucharistiæ sacramentum adoratione latriæ adorat, qui in eo Deum esse non ostendat, nemo cruces, sanctorum imagines, & reliquias veneratur, qui non credat, illas esse aliqua veneratione dignas, vel ita credere his actionibus non indicet, quis enim videat hominem sacrum audire, sacram sinaxim suscipere, qui non dicat illum his signis se Christianum profiteri: ergo cum in his religionis actibus materialis professio fidei misceatur, quoties præceptum obligat ad D
hunc externum religionis actum, ad profitendam fidem consequenter obligabit; & illum formalis, vel saltem virtualis intentio, & directio fidei præcedere debet.

24. Secundus Casus continet omnes fere reliquos sub altera D. Thomæ ratione comprehensos, quæ erat vtilitas proximi, quæ sic intelligenda est vt moralis necessitas existimetur: Nam vtilitas & necessitas aliquando æquiparantur, & perinde se habent vt notat Abbas in cap. tua nos de Ecclesiast. ædific. numero 3. iuxta cap. sine exceptione 12. quæstione secunda & gloss. ibidem in summa. Vnde non quælibet proximi vtilitas obligat fidelem, vt cum periculo vitæ vel alio suo graui damno fidem publicè profiteatur, sed opus est vt talis vtilitas sit, quæ coniunctam habeat necessitatem præcepti ex charitate vel iustitia: verbi gratia quando mea confessio reputatur necessaria, ne alij à fide recedant; vel quando meæ publicæ confessionis exemplo multi infideles ad fidem conuertentur: item quando mea instructione fideles indigent, illosque in credendis instruere non possum, quin significem quæ interius credo, tunc sane vel ex præcepto Charitatis, vel ex præcepto iustitiæ, si parochialis Ecclesiæ fructus percipio, nisi per alium æque commodè id facere curem, ipse teneor præceptis harum virtutum satisfacere, in quarum exercitio fidei professio interuenit, vt dixi de actibus virtutis Religionis. Ita Sua. sectione 2. numero 5. & alij sequuti Augustinum sermon. 181. de tempore, vbi hos omnes fere casus enumerat, quos ad hunc finem refert, vt mea confessio necessaria sit propter Ecclesiæ vtilitatem. Ideoque in lib. de fide & symbolo in principio dixit: *Salui esse non possumus nisi & nos ad salutem proximorum etiam ore profiteamur fidem.* Quando vero tanta vtilitas seu necessitas proximi iudicari debeat, quæ præcisam obligationem inducat, arbitrio prudentis, & ex aliis materiis de obligationibus iustitiæ, & charitatis iudicandum.

Ex qua doctrina duo colliges: primum non semper teneri fideles tempore persecutionis coram tyrannis se prodere, & suam fidem profiteri: immo aliquando tenentur non se prodere, sed abscondere, ita Coninc. dub. 5. citato quam sententiam dicit esse certam, & catholicorum communem: probatur primo ex duplici fundamento D. Thomæ superius iacto: potest contingere vt maior Dei honos, & proximi vtilitas sequatur ex eo quod fideles, quando persecutio vel timetur, vel sæuit se occultent, & tyrannos ad maiorem sæuitiem non prouocent, per quam infirmiores tormentis perterriti à fide sæpè deficiunt cum maiori christianæ religionis dedecore, in quo euento illa publica fidei professio fidelium data occasione potius subtrahit quam reddit Deo debitum honorem, & proximo vtilitatem: imo tunc nihil aliud facere videntur fideles quam vitam prodigere, quam prudenter conseruare tenentur, & in manifestum discrimen adducere sine necessitate seu vtilitate & fructu, immo cum dispendio fidelium à fide deficientium, & aliorum qui à susceptione fidei deterrentur. Præterea aliquando eueniet quod fidelis in vita permanens Dei cultum, & fidem, proximorumque salutem magis promoueat, quam si pro fidei confessione martyrium subiret. Vt si in aliqua vrbe vnicus sit sacerdos: si alius Episcopus non sine magna difficultate, & dilatione temporis ad eam Ecclesiam venire & loco demortui possit subrogari: sacerdote enim seu pastore Ecclesia destituta magnam fidei Christianæ, salutis, & disciplinæ faciet iacturam: denique quia aliquando non 25.
ita

ita securus erit fidelis de sua constantia imo timere potest ne tormentorum vi aut metu à fide deficiat, saltem in exterioribus signis, vt se ab hoc periculo liberet, tenetur furorem magistratuum declinare & suæ saluti fugiendo, vel occultando se consulere. Secundum, quando dubium est an maior Dei honos, & proximi vtilitas, fideique auctoritas prouenire possit ex eo quod fidelis, vel pastor se prodat publicæ fidei professione, vel se abscondat, in primis non suo se tantum feruore, aut iudicio fidat, sed alios prudentes, doctos, & timoratos viros consulat: vt minori scandalo, & maturiori consilio rem tanti momenti definiat. Deinde si plures sint sacerdotes, ne vel omnes simul pereant cum magno fidelium detrimento, vel omnes occultentur, & fugiant, cum cæterorum Christianorum scandalo, inter se prout Dei, & proximi charitas postulat, deliberare possunt, quinam aptiores sint, vt in persecutione pro fidei confessione & Dei honore constanter propugnent, & hi se poterunt his periculis offerre aliis occultis, & reseruatis ad ministranda sacramenta, aliaque Christianorum solatia & pietatis officia obeunda.

Vtrum Christianis Cochinchinensibus liceat Deum nomine Thyenchu inuocare & colere.

SECTIO V.

1. EX Patribus nostræ societatis, qui in India Orientali non sine magno sui laboris fructu Euangelicæ fidei veritatem & Christiani nominis religionem deprædicant, certissima relatione accepimus apud Cochinchinenses populos, gentilium sectam esse, quam sapientiores, & primariæ nobilitatis viri profitentur, qui Thyenchu id est dominum cœli adorant, huncque suis superstitiosis ritibus colunt, & inter superos supremum esse affirmant: & cum non satis constet an hoc cultu Idolum aliquod velint nominare, quod cœli dominum faciant, quia ex vna parte nullum hucusque Patres idolum inuenerunt, cui hoc nomen tribueretur: ex alia, in certo quodam libello, per quem huius sectæ homines religioso cultui speciatim deputati, cum pro defunctis preces fundunt, inter alia Idola etiam hunc cœli dominum (quem Thyenchu vocant) deprecantur. Vnde patres merito dubitare cœperunt, an liceret Christianis nomine Thyenchu Deum colere: Nam si patribus deposito hoc scrupulo liceret Deum Thyenchu prædicare multo faciliori negotio Cochinchinensium primores, & sapientiores ad fidem trahere possent, quibus ad fidem conuersis tota plebs christianam religionem facillime reciperet: quamobrem postquam inter se de hac re disceptarunt, Theologos nostræ societatis in Europa consuluerant, vt eorum

A iudicio acquiescerent. Cumque huius difficultatis responsum ad fidei externam professionem spectet, illud hoc loco addere volui, quod hac occasione scripsi, quia idem permulti alij grauissimi theologi in Romano Collegio subscripsere. Dubij igitur resolutio duplici propositione breuiter expeditur.

Prima, si nomen Thyenchu appellatiuum sit, significans dominum cœli, & nullius Idoli proprium, eo vti licet Cochinchinensibus, etiamsi ante cognitionem fidei catholicæ illud vsurparent, aliisque falsis de Deo optimo Maximo opinionibus permiscerent. Hanc auctoritate, & ratione confirmo. Auctoritatem hac in re maiorem nullus desiderare poterit, quam quæ à sacra 2.
B pagina mutuatur: ex qua constat Gentiles, vt Deum omnium creatorem indicarent cœli Dominum nominasse 2. Paral. 36. numero 23. *Hæc dicit Cyrus Rex Persarum, omnia regna terræ dedit mihi Dominus Deus cœli.* Idem habetur. 1. Esdræ 1. numero 2. Item 2. Esdræ 1. numero 5. Ita loquitur Nehemias. *Quæso Domine Deus cœli.* Itaque Deus cœli passim in sacris literis, verus Deus nominatur. Immo ita clarè Dei diuinitatem ostendunt cœlestes sphæræ, vt in libris Machabæorum sæpè pro ipso Deo vsurpentur; per metonymiam, continens scilicet pro contento. Hinc etiam illa est prosopopœia, quam in illo regij psaltis versiculo, *Cœli enarrant gloriam Dei*, Theo-
C doretus & Basilius hoc loco; item Nazianzenus oratione secunda de filio, Euthymius Panop. p. 1. tit. 11. pluresque alij P.P. agnouerunt: & Chaldaica paraphrasis sic explicauit. *Qui suscipiunt cœlos, enarrant gloriam cœli*; Nam ex ipso tantum cœli stellantis intuitu naturale lumen ad Dei necessitatem agnoscendam ascendit, & cœli Dominum meritissimo compellat.

Ratione ostenditur. Nam vt ait D. Thom. 1. par. quæstione 13. artic. 1. & T. T. communiter ibidem secundùm quod aliquid à nobis cognoscitur, ita nominatur, spectato nimirum communi impositionis modo, per quem homines per voces suos conceptus exponunt: ergo illud 3.
D nomen cum proprietate Deo accommodatur, quod Deum significat eo modo quo in hac vita cognosci potest, sed ex eodem D. Thom. & communissima T.T. sententia 1. p. quæstione 12. artic. 12. Deus à nobis per rationem naturalem non nisi ex effectibus agnoscitur: ergo ex præstantissimo, notissimoque effectu, cuiusmodi est cœli machina, optimè, & à Gentilibus cognosci, & ex eodem effectu potuit nominari. Cum igitur ex suppositione prædictæ propositionis nomen Thyenchu nulli Idolo appropriatum sit, signum est, quod sit inuentum à sapientioribus Cochinchinensibus, aut aliis Gentilibus, à quibus illud isti didicerunt, vt Deum naturali lumine cognitum indicarent.

Neque obstat, quod huiusmodi Christiani antequam ad fidem accederent, eo nomine

vterentur, in aliquibus Gentilium libris inuento, & cum aliis erroribus circa diuinitatem veri Dei coniungerent, atque adeo inter aliorum Idolorum nomina vsurparent, dummodo nullius Idoli nomen proprium sit: Nam hoc solum ostendit cognitionem veri Dei erroribus permixtam fuisse in his populis, ante Euangelij prædicationem; & non sine superstitione Deum coluisse: etenim vt optimè docent omnes T. T. cum D. Thom. quæst. 94. artic. 2. teste Suario tom. 1. de religione tract. 3. lib. 1. cap. 1. numero 5. In colendo vero Deo dari potest superstitio, & in hoc sensu exponit Suar. illud D. Paul ad Roman. 2. *Cum cognouissent Deum non sicut Deum glorificauerunt*: ergo poterant hi gentiles Deum verum nomine Thyenchu inuocare, etiamsi cum superstitione illum colerent. Immo addit idem doctor numero 7. posse excusari Gentilem à culpa superstitionis, si per actum materialiter superstitiosum, nempè per oblationem arietis Dominum cæli, aut Creatorem mundi veneretur. Hac ratione naturali ducti Athenienses aram ignoto Deo erexerunt, & vt ait Augustin. lib. 1. contra Crescen. Gram. *Quamuis extra Ecclesiam vnum verum Deum colebant*: item in expositione epistol. ad Rom. cap. 3. ait idem Augustin. *Sapientes Gentium, quod inuenerint Creatorem manifeste idem Apostolus cum Atheniensibus loqueretur, ostendit*: & demum Gregor. Girald. in hystoria Deorum syntag. 17. prodit apud Arabas aram fuisse ignoti Dei, cui pingues camelos sacrificabant: sicut ergo his contigit populis, vt superstitiosè colerent verum Deum, quem ignorantes venerabantur, non sine superstitione cur non idem Cochinchinensibus euenisset; vt nomine Thyenchu Deum ignotum & Dominum cæli inuocarent? Nam hunc Deum ignotum, Dominum cæli esse significat Lucianus in Philop. Vbi ait, vsurpatum fuisse iuramentum per ignotum Athenis, & homines se inuicem inuitasse, *Et ignotum inuentum adorarent, manusque ad Cælum tollentes, gratias agerent, vt digni facti essent huiusmodi potestati, atque veritati subjci.* Confirmari hoc potest alio simili vocabulo, quo Cantabri in patria lingua Deum appellant Ianquaycoa, quod significat Dominum alti, seu Creatorem Cæli.

4. Secunda propositio, si nomen Thyenchu alicui Idolo appropriatum inueniatur apud Sinas, vel Iapones, à quibus Cochinchinenses illud accepisse credantur, Illo non licet Deum inuocare: etiam si huiusmodi nomen appellatiuum sit, & ex vi suæ significationis solum cæli dominum significet: hæc est expressa sententia D. Thom. in 1. distinct. 22. artic. 3. ad 3. & distinct. 34. quæst. 3. artic. 2. ad 2. & in 2. distinct. 44. art. 1. ad quartum: in quibus locis ait, nomina quæ imperfectionem, deformitatem, vel culpam important, Deo tribui non posse, & consequenter neque illis inuocari: eamdem tenentur defendere communiter T.T. cum D. Thom. 2. 2. quæst. 13. artic. 1. cum de blasphemia disceptant: Nam vt docet Hugo de sanct. Victor. lib. de fructu car. & spirit. *Blasphemia est cum quadam probrosa irreligiositate, & diminutione honoris diuini vituperium, ac conuitium*, sed tale esset opprobrium, si Deus Idoli proprio nomine inuocaretur, etiamsi nomen de se appellatiuum esset: Nam si quis diaboli seu dæmonis nomine Deum compellaret, blasphemus foret, teste D. Thom. citatis locis: ergo etiam Idoli nomine Deum inuocans blasphemaret.

Idem habemus in sacra pagina expressum: Nam Oseæ 2. *Ait Dominus, vocabit me vir meus, & non vocabit me vltra Baali*: quem locum optimè interpretatus est noster Ribera cum D. Hieronymo his verbis: *Tantum odi idolorum nomina, vt etiam quod bene dici potest, propter ambiguitatem, & verbi similitudinem nequaquam velim dici: ne dum aliud loquitur alterum recordetur, & virum nominans, Idolum cogitet*: quamuis enim Baali significaret idem, ac Domine mi, & maximè similis esset hic terminus alteri, per quem sponsæ suos compellare solent coniuges, verbi gratia Issi: איש id est vir meus, quia tamen Baal nomen erat appropriatum Idolo, quod Sydonij, & Phænices venerabantur, vt docet D. Hieronym. lib. 1. in Oseam, quem sequitur Gregor. Gyral. de historia Deorum synag. 2. ideo non licebat illo vti. Ratio est quia quamquam illud nomen esset appellatiuum, cum iam Idoli inuocatione redderetur infame, ac probrosum, illud non sine iniuria Deus sibi tribuendum iudicauit: hanc eamdem reddit rationem Gaspar. Sanch. ad hunc locum Oseæ, cur Dominus Baali noluit nominari, eamque latius prosequitur in lib. 1. Reg. cap. 7. numero 11.

Accedit ratio scandali & erroris occasio, nam si nomen Thyenchu Idolo accommodatum, & ab aliqua secta cultum, vero Deo aptetur, Gentilem sectam à nostris prædicari, & ab Idolorum veneratione non omnino recedere Ethnici putabunt, non sine christianæ religionis dedecore: & sane aliqua me suspicio tenet sub hoc nomine aliquam latère Idololatriæ speciem, si quidem nostri Patres eo vti reformidant quamplures; & nomen Deus vsurpandum arbitrantur: si tamen facta diligentia inuenerint nullius Idoli nomen fuisse, hoc vocabulum *Thyenchu*, illi addito vocabulo *Deus* omnem omnino scrupulum Gentilibus adimerent; nostramque religionem à falsis eorum sectis discriminari significarent.

Quæ personæ, quando, quomodo, & qua pœna ex præcepto Ecclesiastico teneantur fidei professionem facere.

SECTIO VI.

1. Extat de publica professione fidei sub certa forma cum iuramento à certis personis facienda in primis decretum Concilij Tridentini sess. 24. de reformat. cap. 12. Ibi: *Prouisi etiam de beneficiis, &c.* Item inter Constitutiones Pij quarti duæ constitut. 38. & 89.

& 89. quarum prima incipit, *In sacrosancta*, A & secunda, *Iniunctum nobis*, de eadem re tom. 3. Bullarij habentur, refertur etiam à Sanchez in decalogo lib. 2. cap. 5. numero 4. Coninc. de moralitat. actu. supernat. disp. 15. dub. 4. Bonauen. tom. 2. disput. 3. quæst. 2. punct. 3. numero 15. de eodem Pij 5. decretum, at tamen illud in Bullario non inuenio cum cæteris eiusdem Pontificis Constitutionibus. Immo Bulla, quæ dicitur Pij 5. & citatur à Manuele tom. 2. regular. quæst. 72. artic. 2. est illa prima, quam citauimus Pij 4. quæ incipit, In sacrosancta: quam Emanuel dicit factam esse à Pio 5. anno 1564. sui pontificatus 5. cum tamen eo anno pontifex adhuc esset Pius 4. Nam Pius 5. anno 1566. creatus est, vnde non poterat anno 1565. B quintum sui pontificatus agere: ille erat annus 5. Pij 4. qui creatus est anno 1559. & constitutio facta anno 1564. quare existimo hos authores deceptos fuisse dum Pio 5. adscribunt illam priorem bullam, & alteram quæ incipit, *Iniunctum*, Pio 4. cum tamen vtraque in Bullario recentiori: item in compendio Bullarij à Laërtio Cherubino editi Pio 4. attribuatur vt dixi. Ad quatuor ergo capita omnia dubia præsentis tituli reuocantur: primum quæ personæ hanc professionem facere teneantur. Secundum quando, quo nimirum tempore debeat fieri. Tertium quomodo ad hanc professionem obligentur. Quartum quæ culpa, quæuè pœna ob huius præcepti transgressionem incurratur. C

2. Quod ad primum attinet: primo Doctores, Magistri Regentes, & cuiuscumque artis seu facultatis professor, siue Clericus, siue Laïcus, vel cuiuscumque ordinis regularis, in quacumque Generalium studiorum vniuersitate, aut gymnasiis publicis, aut alibi ordinariam, vel extraordinariam lectoris cathedram assequi, vel iam obtentam retinere non poterit; vel theologiam, ius Canonicum, aut ciuile, Medicinam, philosophiam, Grammaticam, vel alias liberales artes, in quibuscumque terris, locis, regularium conuentis, Ecclesiis, monasteriis publice seu priuatim poterit quoquo modo profiteri, seu lectiones aliquas in facultatibus huiusmodi, habere vel exercere absque præuia fidei professione. D Secundo quicumque in Vniuersitatibus, vel Gymnasiis sunt promouendi, ad nullum prædictarum scientiarum, seu liberalium artium gradum recipi, aut admitti possunt per Rectores Vniuersitatum, Cancellarios, doctores, vel alios superiores studiorum, etiam Palatinos Comites aliosue facultatem à sede Apostolica, vel vndecumque habentes, vt hunc gradum scholaribus eruditis conferant, quin hunc gradum recepturi prius eamdem fidei faciant professionem. Tertio ipsi etiam Rectores, Cancellarij, aut alij superiores Vniuersitatum seu studiorum à doctoribus vel scholaribus, aut alius electi, neque in sua electione procedere, neque suum obire munus poterunt, antequam huiusmodi fidei professionem emittant: hæc omnia constant ex Bulla Pij 4. priori loco citata. Quarto prouisi in beneficiis quibus animarum cura subest, quicumque sint, siue Episcopi, & Archiepiscopi, siue Primates, Patriarchæ, & quicumque alij: Item in Canonicatibus, vel dignitatibus in Ecclesiis Cathedralibus iubentur eamdem professionem fidei facere, & promittere ac iurare se in Romanæ Ecclesiæ obedientia permansuros: ita Trident. loco citato, quod decretum Pius 4. illa constitut. 89. *Iniunctum* extendit; atque decreuit obseruari per quoscumque, qui Monasteriis, Conuentibus, domibus, & aliis quibuscumque locis regularium aut quorumcumque ordinum etiam militarium, quouis nomine, aut titulo præficiuntur, ac de illis prouidentur.

Vnde obijcies primo hic comprehendi 3. quoscumque Magistros, tam qui ex proprietate facultatem aliquam prædictarum profitentur, quam qui eorum loco substitui consuescunt, vt aperte deduco ex verbis Bullæ in sacrosancta. §. 2. ibi. *Ordinariam vel extraordinariam lectoris cathedram*, & infra, *quoquomodo profiteri seu lectiones aliquas in facultatibus huiusmodi habere*. Secundo comprehendi etiam ex vi alterius bullæ, si vsu sit introducta, & non antiquata, omnes prælatos, & superiores regulares, qui conuentuum, monasteriorum, seu Collegiorum loco primo præficiuntur, non alij minores qui sunt veluti primi superioris instrumenta: & de istis prælatis tantum bullam interpretantur Saa verb. fides in fine, Sanches citatus numero 3. Nauar. lib. 1. Consil. in prima edition. titulo de summa Trinitat. Consil. 2. in 2. vero lib. 1. de iure consil. 10. Emanuel. lib. 1. sum. cap. 110. numero 7. in 2. edit. & tom. 2. quæst. regul. quæst. 72. artic. 1. quia tamen in multis religiosorum familiis hæc constitutio vsu recepta non est, vt de Hispaniis docet Mol. de iustit. tract. 5. disput. 71. numero 8. Vgolin. de offic. Episcop. cap. 50. §. 16. numero 7. Ideo Capucinus super priuileg. mendicantium verbo professio fidei, notat. 1. dixit se Cardinalium Congregationem, & alios doctos viros consuluisse, & ex iis didicisse non esse in vsu hoc decretum, neque obseruari, forsitan quia in illa constitutione specialis mendicantium mentio non fit. Verum Petr. Ledesm. 2. tom. summ. tract. 1. cap. 4. ait hanc consuetudinem à nonnullis religiosis non obseruari, illam tamen desuetudinem tanquam minus conformem constitutioni Pontificiæ non probat. Gracian. de benef. par. 3. cap. 3. numero 7. docet sibi videri hoc intelligi de prælatis perpetuis, sed non video vnde hoc ex bulla colligatur: Nam illud verbum *prouideri* indifferens est ad prouisionem perpetuam, vel temporalem. Quamobrem melius monuit Sanches citatus in iis religiosorum familiis, in quibus hæc constitutio vsu introducta non est, vel iam aboleuit, non obligari prælatos ad emittendam fidei professionem, quia certum est leges per non vsum abrogari. Plus aliquid strictius docuit Emanuel Rodr. quæst. 72. citata art. 1. in fine: Nam ad prædicatores extendi significauit: ait enim per literas commissarij generalis in Hispaniarum partibus de mandato

Illustrissimi Protectoris sanctæ Romanæ A Ecclesiæ Cardinalis fuisse suspensos omnes lectores, & prædicatores ab officio prædicationis vsque dum fidem Catholicam fuerint solemniter professi. Verum neque in Tridentino, neque in Bullis Pij 4. video particulam, ratione cuius prædicatores ibidem comprehensi in rigore, & cum proprietate intelligantur: nisi quis à paritate rationis arguere velit, & à lectore ad prædicatorem constitutionem extendat, quod in præsenti casu fieri non posse ex regulis infra disp. 4. ad titulum de constitutione tradendis manifestum est.

4. Rogabis primo an prædictæ Constitutiones ad præterita trahantur, vt prouisos ante promulgationem Concilij Tridentini: item constitutionem comprehendant. Respondetur quod si prouisi de beneficiis, item Rectores, prælati, Doctores, & alij prædicti nondum possessionem cæpissent, sed postea in B eam ingressi sint, sine dubio tenerentur facere professionem fidei, quia verba Concilij aperte comprehendunt hunc casum illis verbis, *à die adepta possessionis*, & in Bulla 88. Pij 4. ad illa verba lectoris, *Cathedram assequi, vel iam obtentam retinere*, & infra, *ad cathedras & lecturas recepti*, ita Gracian. de Benef. illo cap. 3. numero 8. cum Nauar. in cap. si quando de rescript. except. 21. & ratio est quia constitutio ad præterita trahitur, quando de illis speciatim meminit: vt infra dicam comment. 3. & disput. 3. & cap. 2. & finali de constitut. maior difficultas est de iam prouisis, & in possessionem beneficiorum missis ante Concilium, quia non ita manifestè videtur loqui Tridentin. de his receptis ad beneficia, & iuxta rationem pro- C ximè adductam videntur non comprehendi possessores beneficiorum, quia de his non fit specialis mentio; quod requiritur quia constitutio regulariter solum respicit futura. Nihilominus sacra Congregatio Concilij oppositum declarauit ad session. illam 24. de reformation. cap. 12. his verbis comprehenduntur etiam Canonici, & aliæ dignitates, & personæ existentes in Cathedralibus ante Concilium, quod Garcia numero 10. credit à paucis fuisse seruatum seu receptum de receptis ad cathedras constat ex dictis.

5. Rogabis secundo an ista obligatio extendatur ad Canonicos seu dignitates existentes D in Ecclesiis Collegiatis, seu Canonicos regulares, seu qui Canonicatum, vel dignitatem cathedralis habent in commendam, & ad Coadiutores Canonicorum, seu dignitatum; item ad dignitates Consistoriales. Respondetur primo non extendi constitutiones ad Canonicos, seu dignitates in Ecclesiis Collegiatis, quia Concilium solum loquitur de prouisis in Cathedralibus, & ita declarauit sacra Congregatio ad eundem locum Concil. 12. Februar. 1588. vnde prouisi de beneficiis in Collegiatis, aut de portionibus in Cathedralibus, licet hi portionarij de consuetudine vocem habeant in Capitulo, non tenentur hanc fidei professionem facere: ita Garcia numero 13. quicquid Zarola in praxi Episcop. 1. p. verbo beneficium §. 5. dicto. 4. & verbo fidei professio: item Vgolin. de offic. Episcop. cap. 5. §. 16. numero 3. oppositum doceant: immo Vgolin. addit etiam prouisos de beneficiis simplicibus ad prædictam professionem teneri, & locus, quem vterque adducit ad probandam suam sententiam ex Tridentin. sectio. 25. cap. 2. vers. cæteri vero, solum procedit de professione fidei facienda in prima Synodo diœcesana à Beneficiatis, qui in ea conuenire debent. De personalibus tamen & officiis in Ecclesiis Cathedralibus idem dicendum est, quod de dignitatibus docuimus, quia his æquiparantur in iure, vt docent Garcia numero 14. Secundo dico locum habere decretum Concilij in Canonicis regularibus Ecclesiarum Cathedralium: ita declarauit sacra Congreg. Concilij his verbis relatis à Garcia numero 16. comprehenduntur etiamsi fuerint regulares, & computandi sunt duo menses à die electionis, vel ex quo admittuntur ad participationem massæ capitularis. Tertio respondeo cum distinctione, Commendatarium in Canonicatu seu dignitate Cathedrali, si Commenda est ad illius vtilitatem teneri ad fidei professionem, secus si Commenda est ad vtilitatem Ecclesiæ, vt de horis recitandis docuit Garcia par. 3. cap. 1. numero 105. cum Medin. Nauar. Ledesm. Azor. Cord. Aragon. Graff. & aliis: Ratio vero est quia Commendatarius recipiens vtilitatem Canonicatus, seu dignitatis, habet legitimum titulum, seu vim, & effectum tituli. At quando fructus Commendæ in vtilitatem tantum Ecclesiæ percipiuntur, nec vim neque effectum tituli censetur habere: & ita intelligi debet Fuscus de visitat. lib. 2. cap. 9. num. 14. vt docet Garcia in addition. ad p. 3. cap. 3 numero 15. Quarto dico Coadiutores non teneri ad dictam professionem, 6.
nisi cum datur successionis locus mortuo, vel cedente coadiuto, quia Coadiutores non sunt verè Canonici, seu dignitates, neque pro talibus habendi, vt declarauit Paulus V. per proprium Breue ad petitionem Ecclesiæ Cathedralis Conimbr. datum anno 1606. cuius meminit Suar. tom. 2. de relig. tract. 4. lib. 4. cap. 22. numero 18. quidquid in oppositum dicat Acosta in bullam Cruciatæ quæst. 75. vbi ait, quod Iudex Apostolicus conferat prouiso Coadiutoriam tanquam verum beneficium per impositionem pilei, facta prius fidei professione: cuius sententiam contra praxim, & rationem reiicit merito Garcia in addition. ad citatum cap. 3. nu. 16. & ratio à priori est, quia Coadiutoria non est beneficium Ecclesiasticum conferens ius in re, sed ad rem, secundùm omnium sententiam nemine contradicente, vt testatur Nauar. in cap. si quando de rescript. prælud. 5. numero 10. Thomas Campe. de Coadiut. Episcop. numero 8. Gambar. de offic. & potestat. legat. lib. 4. numero 285. Redoan. tract. de simon. 2. p. cap. 18. Abbas in cap. de rectoribus, cap. ex parte & cap. finali de clerico ægrot. & Doct. communiter ibidem & in cap. grandi de supplend. negligent. prælat. &

& patet quia sicut successor futurus, in regno vel imperio non est rex, neque imperator, ita neque successor futurus in Canonicatu vel dignitate, est Canonicus seu dignitas. Quarto dico: promouendi ad dignitates consistoriales etiam debent fidei professionem emittere, iuxta Trident. cap. 24. de reformat. cap. 1. & Constitutionem Gregor. 14. constitutione 6. quæ incipit, *Onus Apostolicæ*, dicuntur vero beneficia, seu dignitates Consistoriales, de quibus summus Pontifex coram Cardinalibus in Consistorio disponit vel in libris Cameræ Apostolicæ inter Consistorialia describuntur, vt docet Laërt. Cherubinus in schol. 2. ad dictam bullam Gregor. in Compend. Bullar. & refert Rota in vna Nolana coram Paleota 2. vel 9. Iunij 1559. & Caputaq. decis. 19.

7. Rogabis tertio an hæ omnes personæ quæ tenentur fidei professionem facere, illam ostendere debeant, & probare, aliàs ad pœnas cogi possint, ad quod breuiter respondeo, quod si aliquis priuatus agat contra aliquam ex dictis personis obligatis ad professionem fidei, vt priuetur fructibus, & alias pœnas incurrat: agenti incumbit onus probandi negatiuam in qua fundatur: ratio est quia negatiua debet planè probari per eum, qui in ea fundatur siue agendo, siue excipiendo. l. 8. in illa ff. de verbor. obligat. Bartol. Iason. & alij ibidem. Herculanus latè in tract. de negatiua proban. Puteus decis. 39. lib. 2. Anton. Gabriel. de probat. conclus. 6. Mascard. de probat. conclus. 1092. Flamin. Paris. lib. 11. quæst. 14. Bernard. Dias. reg. 488. Pacian. lib. 1. cap. 51. à numero 28. Rota sæpissimè in vna Cremonensis Monasterij 19. decembr. 1583. coram Sanctissimo Clemente 8. & vna Virdunen. Canonicatus 1589. coram Griphio & aliis: si vero superior ex officio, vt ordinarius, aut visitator vellet videre professionem, tunc parochus, seu Canonicus teneretur illam ostendere, vt notatur in cap. ordinarij de officio ordinar. in 6. & facit quod docet Felin. de resignat. lib. 12. quæstione 41. numero 33. & sequent.

8. Secundum huius dubitationis caput est de tempore quando debet fieri professio. Cui respondeo primo, eos qui promouendi sunt ad gradum aliquem in Vniuersitate seu ad Cathedram, vel ad Rectoratum aut Prælationem, vt Cancellarij, regentes, & similes in studiis publicis, aut priuatis, siue ad lecturam aliquam, ex supradictis quæ à Pio 4. notantur in Constitut. 88. antequam promoueantur, vel sua officia obire ac exequi incipiant, debere professionem fidei facere: ita patet ex constitutione citata ibi §. 4. *Inposterum assumendi ante illorum receptionem.* At iam recepti & admissi ante hoc decretum in Italia infra tres menses, extra Italiam infra sex à die publicationis ad fidei professionem obligantur: vt in eodem §. constat. Secundo dico de prouisis de beneficiis curatis, & aliis notatis à Tridentino; longissima dilatio est intra duos menses computandos à die susceptæ possessionis, ita Tridentinum

A iuxta omnium doctorum declarationem. Addit tamen Sayr decis. 3. sub titulo de constitut. illum qui intra præscriptum tempus fidei professionem non fecit, posse moram suam purgare, quia hoc decretum non obligat illum, per quem non stat quominus possessionem accipiat. Primo quia impedito non currit tempus. Secundo quia non est in mora qui potest exceptione legitima se tueri. Tertio quia cum non stat per eum, ad quem pertinet quominus conditio impleatur, haberi debet perinde ac si impleta fuisset, quæ sunt manifestæ iuris regulæ. Vnde quamdiu per huiusmodi beneficij possessorem non quin stat adimpleat hoc decretum, perinde haberi debet, ac si illud adimpleret: maior dubitatio

B est, an, quando per illum stetit quominus possessionem acciperet, duorum mensium tempus sit computandum: videtur affirmandum, quia mora sua cuilibet est nociua de regul. iur. in 6. & promissum accipere non posse possessionem perinde est, ac per illum stare quominus illam accipiat: iuxta cap. commissa de elect. & cap. licet Episcopus de præbendis in 6. negatiua tamen sententia vera est quam tenet Garcia cap. 3. citato nu. 32. & illa iura non valent ad effectum seu actum, qui realem possessionem prærequirit, & propter illam exigitur: sicut in præsenti Concilium solum voluit obligare prouisos, qui realem possessionem haberent: Nam habuit considerationem ad officium, & administrationem beneficij & vt in eo essent Ecclesiæ ministerio, ac seruitio constituti, requisiuit.

C Quæres primo an qui intra duos menses fidei professionem non fecit eam postea emittere teneatur? Respondeo affirmatiuè cum Molin. de iust. tract. 5. disp. 71. nu. 81. & aliis statim citandis, quia iste terminus non præscribitur ad finiendam obligationem, sed ad non vltra differendam executionem profitendi fidem sine culpa, vel pœna per Constitutionem imposita: vnde non finitur per lapsum duorum mensium: confirmatur hæc ratio ex cap. cum dilecti de dolo & contumacia ibi, *Si enim mandatur alicui vt alij ad certum diem rem certam exoluat, non ideo erit à mandato solutus, si soluere nequiuerit die data: immo ad solutionem, elapso etiam die ad solutionem præfixo, tenetur.* Quod Abbas ibidem numero 12. & alij obseruant: concinit 9.

D l. 28. Celsus ff. de receptis arbitris & aduertit Nauarr. in manual. cap. 21. numero 45. item Consil. 11. de iure iurand. numero primo: vbi ait quod professio facta post duos menses non prodest ad faciendos suos fructus temporis præteriti, sed futuri, iuxta id quod in quarto dubitationis capite dicemus. Intellige tamen fructus decursos post duos menses à die susceptæ possessionis, vt interpretatur Nauarrum Garcia numero 30. non vero decursos illis duobus mensibus, licet postea faciat professionem dictam: ita tenet Flamin. Paris. de resign. benef. lib. 10. quæst. 9. numero 12. & sequent. Emanuel. Rodrig. tom. 1. quæst. 71. artic. 2. Quarant. Summa Bullar. versic. *Beneficiorum possessio*, & in addit. liter. B. versic. *Inter alia requiritur.* Sorb. in compend. men-

dicantium verbo *professio fidei* notat. 2. Azor. tom 2. lib. 7. cap. 2. quæst. 4. & 5. Sanchez citatus cap. 5. numero 5. & 10. Quamuis Ledes. tract. 1. cap. 4. post 10. conclusionem difficult. 3. & Vgolin. citatus §. 16. num. 4. & 5. doceant, etiam non facere suos fructus duorum mensium qui intra illos professionem fidei non emittit: & referunt Nauarr. sed iam dixi quomodo intelligendus sit Nauarrus, nempè fructibus decursis præteriti temporis post duos menses.

10\. Quæres secundo an qui semel professionem fidei fecit in adeptione Parrochialis Ecclesiæ, vel Canonicatus, teneatur eam emittere in consecutione alterius. Respondeo affirmatiuè: primo quia hunc sensum faciunt generalia verba Concilij de prouisis, & constitutiones Pij 4. de lectoribus, & ad gradum promouendis, vel ad prælationem in studiis, seu conuentibus eligendis, seu electis. Secundo quia ita declarauit sacra Congregatio Concilij vt dicit Grat. numero 17. Tertio quia Episcopi in qualibet prouisione debent præstare hoc iuramentum fidei, & fidelitatis: ergo idem dicendum de quauis prouisione aut promotione ad Cathedram, Gradum, seu prælaturam ex supradictis: & ita tenent Nauarr. consil. 12. de iure iurand. Vgolin. dicto cap. 50. §. 16. numero 2. Azor. tom. 2. lib. 7. cap. 2. quæst. 8. vbi sub dubio limitationem hanc ponit: nempè hoc locum habere in illis, qui priorem Ecclesiam in diuersa diœcesi habuerint, non in prouisis in diuersis Ecclesiis eiusdem diœcesis, vel Canonicatibus seu dignitatibus eiusdem Ecclesiæ, iuxta aliquorum sententiam; quamuis alij vniuersim dicant in qualibet noua prouisione Canonicatus, vel dignitatis debere prouisum semel, atque iterum etiam in eadem Ecclesia fidem profiteri, quam tanquam hanc vltimam resolutionem complectentem sequitur Sanches citatus numero 6. quæ sententia mihi magis placet. Itaque omnis noua prouisio, seu promotio in eadem etiam Ciuitate, Vniuersitate, seu Ecclesia nouam requirere fidei professionem existimo iuxta mentem Concilij, & Constitutionum: & ita in Academiis, & studiis Lusitaniæ, Hispaniæ, & Italiæ fieri consueuit, vt ad initium anni literarij conuenientibus magistris omnium facultatum præsente Rectore cum studiorum præfecto, hæc professio fidei emittatur singulis annis, & ad singulos gradus promoti in eadem Vniuersitate eamdem fidei professionem repetere solent, hanc tamen obligationem forsitan vsus in aliis locis seu regnis aliter interpretatus est, vel abrogauit: aut saltem recepta non est. Hoc tamen tanquam certum declarauit sacra Congregatio Concilij prouisum de prædictis beneficiis teneri se sponte offerre tempore assignato ad fidei professionem modo præscripto emittendam, neque expectare debere, vt ab Episcopo, vel illius Vicario generali ad id compellatur, vel admoneatur: hanc declarationem refert Gratian. numero 19. & 20.

11\. Tertium dubitationis caput est de modo faciendi hanc fidei professionem: & in primis forma est illa, quam tradidit Pius 4. & inserta est ad finem constitutione 88. quæ incipit, *In sacro sancta*: item constitut. 89. quæ incipit, *Iniunctis nobis*: Ita Nauarr. Consil. 10. de iure iur. Flamin. citata quæst. 9. numero 3. Emanuel. Rod. quæst. 72. citata artic. 1. Garcia vbi supra, numero 7. Molin. illo numero 8. Vgolin. §. 16. numero 7. & supponunt reliqui. Secundo de prouisis in beneficiis supradictis statuit Concil. eos debere hanc fidei professionem emittere, *In manibus ipsius Episcopi, vel eo impedito coram generali eius vicario, seu officiali*. De Lectoribus verò, & doctoribus, aut promouendis ad gradus seu prælaturas supra declaratas constitutio 88. ita habet, *In ordinarij loci vel eius in spiritualibus Vicarij, aut doctorum, aliorumue promouentium manibus*. Quamobrem in vniuersitatibus, aliisue studiis, vbi Rector Ordinarij Iurisdictionem habet ad hos actus, qui vniuersitatem, & studium concernunt, & apud religiosos, qui Prouincialem Ordinarij loco agnoscunt, satis est, si in eorum manibus, vel alterius ab illis impeditis assignati, hæc professio emittatur: Quamuis Canonici etiam exempti illam facere teneantur in manibus Episcopi, vt docuit. Nauarr. consil. 9. de iure iurand. Ledes. post illam conclus. 10. difficult. 9. quos sequitur Garcia numero 21. idemque censuit sacra Congregatio his verbis, *Etiamsi Capitulum esset exemptum, in manibus Episcopi, cum idem in capitulo egerit*: Nam qui Canonicatus, vel dignitates in Cathedralibus obtinent à Concilio Tridentino iubentur, *Vt non solum coram Episcopo, seu eius officiali, sed etiam in capitulo idem facere teneantur.* Aduerte tamen quamuis dicat Concilium, *Episcopo non impedito*, etiamsi ille impeditus non sit, satisfieri decreto si professio fidei fiat coram Episcopi Vicario: Nam illa verba admonitionis causa ponuntur, vt ostendant conuenientius esse, hanc professionem coram Episcopo facere: similiter exponitur alter locus Concilij huic similis sessio. 24. de reformat. cap. 18. versic. transacto, ibi, *eo impedito*, & ita intelligit Grat. de benef. par. 9. cap. 2. numero 119. & in citata par. 5. cap. 3. numero 23.

Dubitabis tamen primo, an si Episcopus aut eius Vicarius præsens sit quando in capitulo à Canonico emittitur fidei professio, hoc satis sit? an vero vlterius seorsim coram Episcopo aut eius Vicario iterum debeat fieri. Respondetur vnicam tunc sufficere fidei professionem, quia per illam perfectè satisfit verbis Concilij, nempè, vt coram Capitulo, & Episcopo, vel eius Vicario fiat hæc professio: ita declarauit sacra Congregatio Concilij in vna seguntina professionis fidei 18. Aprilis anno 1590. quam formalibus verbis refert Garcia citato cap. 5. nu. 51. 12.

Dubitabis 2. an sede vacante satis sit hanc professionem emittere coram Capitulo etiam non præsente Vicario Capituli. Negat Grat. numero 27. quia Concilium Tridentinum vult, vt omnis iurisdictio sede vacante exerceatur per Vicarium ab ipso Capitulo electo. Secundo quia dicit pro hac resolutione facero

esse declarationem sacra Congregatio quam ipse refert par. 5. cap. 7. numero 23. & inter alias est octaua. Verum opposita sententia est probabilior. Primo quia Capitulum sede vacante succedit Episcopo in omni iurisdictione ordinaria, exceptis casibus in iure expressis, vt patet ex cap. his quæ. cap. cum olim de maioritat. & obedient. cap. vnico, eodem tit. in 6. cap. penultim. & vltimo de supplend. negligent. Prælat. in 6. extrauag. execrabilis versic. cæterum de præbend. immo quod possit omnia, quæ ad iurisdictionem pertinent expedire, licet sint iurisdictionis non solum necessariæ, sed etiam voluntariæ, tradit Pauinus de offic. & potestat. Episcop. sede vac. 1. p. quæst. 5. Silua. de benef. 2. par. quæst. 11. numero 4. Rebuff. in prax. titul. de deuolut. numero 58. & sequent. Coras. de benef. 2. part. cap. 7. numero 2. Fusc. de Visitat. lib. 1. cap. 15. numero 31. Nauarr. consil. 44. de tempor. ordin. nu. 1. & sequent. & consil. 7. de filiis presbyt. Mandos. cons. 1. numero 3. Guttier. canon. quæst. lib. 1. cap. 11. num. 10. Vgolin. de censur. Tab. 1. cap. 10. §. 2. num. 1. Zerola in praxi Episcop. par. 1. verb. Capitulum, § 3. Suar. in 3. part. tom. 5. de censuris disput. 50. sect. 5. numero 6. & alij ab his citati. Vnde constat hanc esse generalem iuris regulam Capitulum succedere Episcopo in tota Iurisdictione ordinaria, tam contentiosa & necessaria, quam voluntaria, exceptis casibus in iure expressis, sed hi casus non excipitur, neque exprimuntur à iure: ergo si quando Episcopus præsens est in Capitulo, sufficit vna professio fidei facta in Capitulo, neque alia necessaria est seorsim coram solo Episcopo vel Vicario, vt diximus: etiam vna sufficiet sede vacante facta coram Capitulo. Secundo, quia Vicarius iste est Vicarius Capituli ab eo electus, & confirmatus, & ab eodem amoueri potest, vt idem Garcia docet cum declaratione sacræ Congregationis, quam refert par. 5. cap. num. 23. & est inter alias ibidem relatas in ordine 5. ergo Vicarius non maiorem habet auctoritatem ad acceptandam illam fidei professionem, neque illam magis solemnem facit, quam ipsum Capitulum. Tertio si Parochus faceret professionem fidei sede vacante coram ipso Capitulo, non coram Vicario, sane non esset obligandus alteram facere coram Vicario, quia ad vnam solum obligatur à Concilio coram Episcopo, vel Vicario: sed Capitulum succedit loco Episcopi in iurisdictione: ergo satisfacit parochus suæ obligationi, si vnam Capitulo faciat professionem, & consequenter Canonicus seu dignitas, siquidem in eodem Capitulo quasi Episcopum præsentem etiam habet. Neque obstat quod dicebat Garcia: Nam ad primum respondeo aliqua per se exequi capitulum sede Vacante, vt post annum à morte Episcopi dat literas dimissorias: iuxta Tridentin. sessio. 7. de reformat. cap. 10. & in ipso commissionis actu, & deputatione Vicarij potest Capitulum aliqua sibi reseruare, vt docet Quaranta in summ. Bullar. Molin. tract. 5. disput. 11. numero 1. cum Pauino 2. par. quæst. 10. Lazarius de monit. sect. 1. quæst. 7. numero 5. Piasec. in praxi Episcop. par. 1. cap. num. 13. præsertim cum hoc exercitium acceptandi, & assistendi professioni fidei, magis ad auctoritatem, quam ad iurisdictionem spectare videatur. Ad secundum dico, illam declarationem citatam ad institutum nihil facere, vt erit legenti manifestum, solum enim agit de modo procedendi, qui Vicario debetur in visitatione cum adiunctis, vel sine illis.

Dubitabis tertio, an hoc iuramentum debeat fieri corporali manus contactu, qua Euangelia tangantur. Resp. affirmatiuè: aliter non satisfieri prædictæ obligationi: probatur primo ex verbis Pij 4. in forma tradita, quæ sunt: *Sic me Deus adiuuet & hæc sancta Dei Euangelia.* Secundo quia iuramentum defertur à iure; vnde actus iurandi requirit corporalem scripturarum contactum, vt notat Abb. in cap. ego H. de iure iur. numero 6. Ioann. Andr. & alij ibidem: Gloss. in cap. vt circa verb. *corporali*, & verb. præstito de elect. in 6. & in Clement. 1. §. porro, verbo tacta de hæretic. & doctor. ibid. Probus ad Monach. in cap. vt circa citatum Caputaq. decis. 123. par. 2. & ita tenuit Rota in vna Carthaginen. fructuum coram D. Plato anno 1588. & in Tolet. Scholasticæ coram Domino Orano anno 1592. vtramque adducit Grac. priorem hoc cap. 3. in fine: posteriorem par. 11. cap. 6. numero 13. satis tamen erit, si scriptura quæ tangitur, contineat aliquod Euangelium ex quatuor Euangelistis iuxta Bonifac. in Clement. 1. de hæret. numero 114. 13.

Dubitabis 4. an satis sit facere hanc professionem fidei per procuratorem. Affirmant Nauarr. consil. 4. de summ. Trinit. in 2. editione & consil. 11. numero 2. de iure iur. in 2. editione: Petr. Ledesm. par. 2. tract. 1. cap. 4. post 10. conclus. difficultate 6. Azor. tom. 1. lib. 7. cap. 2. quęst. 6. Zerola in praxi Episcop. par. 1. verbo fidei professio. Sanch. cap. 5. citato numero 7. qui tamen contrarium de Episcopo existimat. Vnde ergo argumentum ducam vt partem negantem multo probabiliorem iudicem: quam tenet Corras. in cap. quamuis pactum 1. p. §. 5. sub numero 8. Molin. proximè citatus; Stephan. Gratian. disceptat. forens. cap. 166. num. 22. Vgolin. citatus §. 16. numero 1. Gracian. par. 3. cap. 3. numero 74. Rota in duabus decisionibus Carthaginensi, & Toletana præcedenti dubio citatis. Probatur primo: Concilium Tridentinum non aliis verbis clarioribus requirit præsentiam corporalem Episcopi prouisi, quam alterius cuiuslibet parrochi seu Canonici Cathedralis; vt patet ex verbis Concilij: sed non sufficit si Episcopus per procuratorem emittat professionem fidei: ergo idem dicendum de reliquis: omnes nimirum voluisse Concilium per se obligare illis verbis, *Suæ fidei publicam facere professionem*, & item, *se permansuros spondeant, ac iurent.* Minor probatur: Nam illam euidenter persuadent verba quæ vulgo apponi solent in bulla committente certo Episcopo, vt nomine Pontificis fidei professionem acceptet, quæ in se habent, *Ne propter hoc ad sedem Apostolicam*

p. numero 56. Ioann. Gracian. de expens. & meliorat. cap. 20 numero 8. Curia Pisana lib. 2. cap. 20. ergo ille qui composuit cum Capitulo, adhuc cogi potest ab Ordinario ad restitutionem fructuum, qui supererant ex compositione quos Ordinarius fabricę vel alteri pio loco applicare potest, cedente iam capitulo de illa parte, quæ per compositionem relicta est Canonico componenti nisi remedio institutionis in integrum Capitulum se iuuare possit.

Sexto dubitatur, Vtrum saltem Ordinarius possit donare fructus amissos ob defectum professionis fidei. Resp. negatiuè cum Nauarro Consil. 3. numero 5. de cleric. non resident: Fusco de visitat. lib. 2. cap. 3. nu. 4. in fine: ita enim declarauit sacra Congregatio ad sessio. 24. cap. 12. his verbis, *Fructus amissos ob fidei professionem non factam iuxta decretum remittere non potest Ordinarius, sed currendum est ad Papam qui solet eos condonare:* est etiam alia declaratio in vna Ariminensi quæ sic habet. *Gregor. 13. solebat remittere fructus male perceptos, ob non factam fidei professionem, si vere nulla malitia interuenit, & denuo quam primum emittant; statuitque quod nullus ante professionem fidei ad possessionem admittatur.* Vtriusque declarationis meminit Gracian. 3 par. cap. 3. numero 54. & 55. hoc tamen postremum neque in aliqua Constitutione Gregor. reperio, neque si ita statuit vsu receptum est, vt bene aduertit Gracian. numero 56. Nam ad capiendam possessionem non solet attendi an fecerit professionem fidei beneficiatus, & intelligi deberet quando per se possessionem acciperet, non verò si absens esset in partibus remotis, & per procuratorem possessionem capere intenderet. Septimò dubitatur an possit Canonicus, qui non fecit professionem teneri pro pręsente, & fructus percipere de licentia capituli: Resp. Negatiuè: ita enim declarauit sacra Congregatio in vna responsione Seguntina decima octaua April. 1590. in qua ad tertium responsum ex propositis dicitur, *Non posse Capitulum habere pro præsentibus canonicos, vel dignitates, qui nunquam in Ecclesia resederunt, & fidei professionem nondum emiserunt*; & ad quartum eos, *qui prædictam professionem non fecerunt, vtique teneri prædictos fructus restituere.*

A Quod adeo verum est, vt etiam si Canonici pro causis, & negotiis Capituli sint absentes, aut in officiis sanctæ Inquisitionis occupati, ante prædictam professionem vltra tempus præscriptum fructus suos non faciant, neque pro præsentibus de licentia Capituli haberi possint: vt explicauit eadem sacra Congregatio in vna Segobien. 20. Februarij 1603. Vtramque refert Garcia numero 51. & 52. & facit quod ipse docet cum multis cap. 2. præcedenti numero 402. & sequent. agens de licentia absentiæ data præbendatis: Confirmatur ex Rota in vna Ouiten. mercedis 12. Decembris 1605. coram Domino Corcino. Tandem notandum est simile iuramentum cum professione fidei emittere

B Imperatores, vt constat ex Clement. vnica de iure iurand. Item Reges cuius formulam habet Pontificale Romanum Clement. 8. iussu editum.

Prædicta doctrina intelligenda est de iure communi: quando aliquod summi Pontificis indultum super hac professione fidei non interuenit. Quod factum reperio cum Illustrissimis Dominis Inquisitoribus, & aliis sanctæ inquisitionis ministris in Lusitania; quibus concessum est priuilegium ad tempus à diuersis Pontificibus, & nouissimè ab Vrbano 8. anno Domini 1625. die 21. Augusti per quinquennium. Vt in manibus Illustriss.

C & Reuerend. Archiepiscopi Elborensis, vel Episcopi Conimbricensis, vel Cameræ Apostolicæ collectoris, respectiuè hæc professio fieri posset: ita tamen vt etiam per procuratorem ad id specialiter deputatum in Ordinariorum, & Capitulorum prædictorum manibus, & quam primum ad Ecclesias, in quibus dignitates, seu canonicatus, & præbendas, aut alia beneficia erunt, accesserint, eandem professionem corporaliter coram Ordinarijs, & Capitulis emittere omnino cernantur, &c. cum reliquis in eodem indulto contentis. Et hæc sufficiant pro titulo de summa Trinitate & in quo causas, & effectus diuini iuris ad fidem spectantis abunde exposuimus ad laudem & gloriam eiusdem sanctissimæ Triadis.

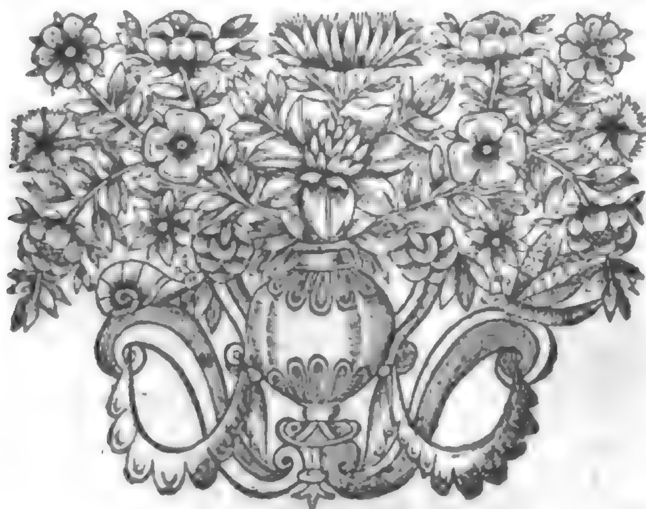

CONCORDIA
IVRIS PONTIFICII
CVM CÆSAREO,

Et cum Theologica ratione.

TITVLVS II.
DE CONSTITVTIONIBVS.

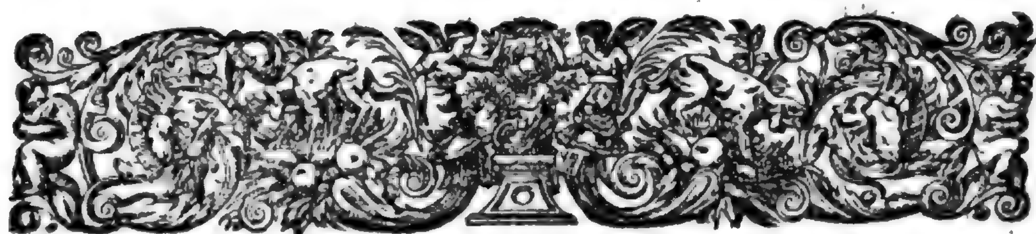

INDEX QVÆSTIONVM ET SECTIONVM.

TITVLVS II. DE CONSTITVT.

SECTIO II.

SECTIO III.

SECTIO IV.

SECTIO V.

SECTIO VI.

SECTIO VII.

QVÆSTIO II.

SECTIO I.

SECTIO II.

SECTIO III.

SECTIO IV.

SECTIO V.

SECTIO VI.

CONCORDIA
IVRIS PONTIFICII
CVM CÆSAREO,

Et cum Theologica ratione.

TITVLVS II.

DE CONSTITVTIONIBVS.

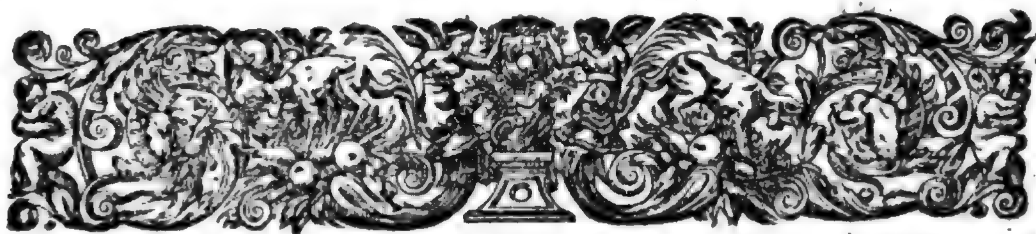

INDEX QVÆSTIONVM ET SECTIONVM.

TITVLVS II. DE CONSTITVT.

SECTIO III.

SECTIO IV.

SECTIO V.

SECTIO VI.

QVÆSTIO IV.

Distribuitur tota quęstionis tractatio, & ostenditur quomodo ad commentationem præcedentem pertineat.

SECTIO I.

SECTIO II.

SECTIO III.

SECTIO IV.

SECTIO V.

SECTIO VI.

SECTIO VII.

SECTIO VIII.

SECTIO IX.

SECTIO X.

QVÆSTIO V.

SECTIO I.

SECTIO II.

SECTIO III.

SECTIO IV.

SECTIO V.

SECTIO IV.

COMMENTATIO III.

NOTATIO I.

II. ē ij

SECTIO V.

QVÆSTIO II.

SECTIO I.

SECTIO II.

SECTIO III.

SECTIO IV.

SECTIO V.

SECTIO VI.

QVÆSTIO IV.

SECTIO I.

SECTIO II.

SECTIO III.

SECTIO IV.

Index Quæstionum

NOTATIO V.

NOTATIO VI.

NOTATIO VII.

NOTATIO VIII.

NOTATIO IX.

SECTIO IV.

SECTIO V.

SECTIO VI.

SECTIO VII.

SECTIO VIII.

SECTIO IX.

QVÆSTIO II.

SECTIO I.

SECTIO II.

QVÆSTIO III.

SECTIO I.

SECTIO II.

SECTIO III.

SECTIO IV.

SECTIO V.

SECTIO VI.

SECTIO VII.

SECTIO VIII.

SECTIO IV.

QVÆSTIO V.

Et Sectionum.

TITVLVS

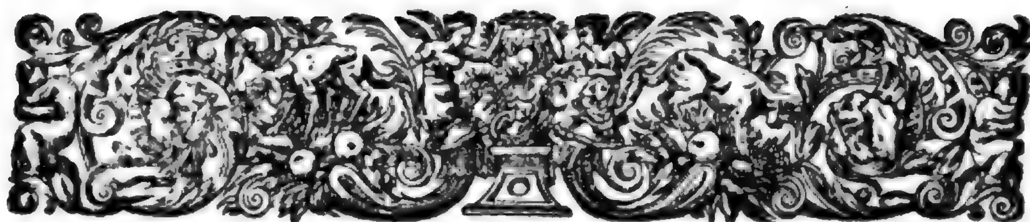

TITVLVS II.

DE CONSTITVTIONIBVS.

EXPLICANTVR TEXTVS, QVI AD NOMEN, definitionem, & diuisionem Legis, ac Constitutionis pertinent.

COMMENTATIO II.

A

Redditur ratio connexionis huius tituli cum præcedenti.

NOTATIO I.

1. Vius connexionis plures rationes reddunt Iurisconsulti, ex quibus duas eligo meliores, & tertiam (ni fallor) optimam adiungo. Prima est Abbatis Pet de Anchar. & aliorum. Videlicet quia de Iure tractaturus summus Pontifex à sanctissima Triade exorditur, vt suarum Constitutionum stabile, ac firmissimum iaceret fundamentum. Secundam tradit Ant. de Burgos in rub. præsenti, nempè ex optima Iuris regula, quam sumunt Perus. aliique cum Glossa singulari C. in rubr. de testam. milit. Quod quando est aliqua dispositio exempta à regula communis Iuris, eximitur etiam à ratione situationis; cum igitur fidei priuilegia à communi iure exorbitent, vt videre est in toto titulo de hæreticis in 6. mirum non est si specialis titulus de Trinitate ad fidem diuinam spectans generalem de Constitutionibus, ac Iure in
2. communi anteuertat. Tertia, quam reliquis præfero, est quoniam constitutiones Pontificiæ, seu Canones idem sunt atque regulæ. cap. regula dist. 3. & per illas humana vita dirigitur. cap. omnis, eadem dist. Vt ergo ostendatur fidei bona opera esse adiungenda, quia ex operibus iustificatur homo, non ex fide tantum, vt restatur Iacob. 2. & sine illa fide præcedente impossibile est placere Deo, vt ait Paul. ad Hebræos 11. post fidei professionem, ad mores fidelium rectis constitutionibus informandos Pontifex gradum facit. quam rationem confirmat optimus textus 25. q. 1. *Prima salus est fidei regulam custodire, & à constitutis patrum nullatenùs deuiare.* Tradita ergo primum fidei regula ad summorum Pontificum statuta, eorúmque ius in communi sumptum rectè proceditur.

Indicantur Canones, qui ad titulum de Constitut. spectant.

NOTATIO II.

IN hoc libro tredecim præsens titulus capita complectitur. in 6. superadduntur duo. Præterea in Gratiani decreto per viginti priores distinctiones omnia ferè capita doctrinam ad hanc materiam pertinentem inculcant. Omittimus tamen tertium, & quartum caput distinctionis primæ. Item distinctionem octauam, & vndecimam, quia ad titulum de consuetudine, de qua agunt, commodiùs reseruantur Hos igitur textus explicare oportet, eo tamen ordine dispositos, quem maior doctrinæ commoditas postulauerit. cum enim amplissima sit materia de Constitutionibus, & in ea causas, & principia vtriusque iuris percurrere instituam, ante quamlibet disputationem ea exponam capita, quæ materiam illius disputationis quæstionibus subministrent, vt in eisdem textibus quod nostri instituti est, concordiam Iuris Pontificij cum Cæsareo in Commentationibus, & cum Theologica ratione in disputationibus præsertim ostendamus. Generaliter tamen notandum est in libro 1. ff. titulum quartum esse de legibus & constit. princip. & in Codice similis reperitur titulus decimus septimus libri primi. Denique Theologi cum Magistro in 2. sentent. dist. vltima, & in 3. dist. 37. item cum D. Thoma 1. 2. q. 90. & seq. de hac materia latissimè disceptant. 1. 2.

Distribuitur tractatio de Constitut. in sex disputationes.

NOTATIO III.

IN primo Capite de Constitutionibus, Constitutiones appellantur Canones, & statuta. Item dist. 1. cap. ius generale dicitur, 1.

1. quod lex est Iuris species. Deinde sequens caput incipit, *Lex est constitutio scripta* & dist 2 cap.1 habetur, *Lex est constitutio populi* : oportet igitur propriam horum nominum significationem distinguere. Ius, Canon, Constitutio, Lex, Statutum, & quo modo se habeant ad ius scriptum in communi, vt quid sit Constitutio innotescat, de cuius definitione, natura, & diuisione agendum in 1 disputatione, quatenus prædictis nominibus significatur : Doctrinam enim tradimus de Constitutione vniuersalem, Canonico, & Ciuili Iuri conuenientem. Postea quatuor Constitutionis causas finalem, materialem, formalem, & efficientem, per quatuor subsequentes disputationes, consideratis earumdem causarum conditionibus, prosequemur. Tandem quia in cap. primo, & in alijs huius tituli dicitur omnes ad Constitutionum obseruantiam obligari, in vltima disputatione, de effectibus Constitutionum agemus, inter quos præcipuus est obligare, de quo quatenus has vel illas personas obstringit, & quatenus excusationem, vel resistentiam patitur, disserendum. His disputationibus illorum Capitum commentationes præibunt, quæ quæstionum doctrinæ tradendæ conuenient.
2. Tres tamen vltimæ disputationes in sequentem tomum 2. remittuntur.

Exponitur caput 1. de Constitut. Canonum Statuta.

NOTATIO IV.

IN Ciuitate Meldarum, quæ vulgò dicitur *Meaux* in Gallia Celtica Lugdunensi habitum est concilium ex cuius capite XI. præsens textus desumitur. In eo duo commendantur. Primum est quod Iuris Canonici Statuta omnes ligant. Idem traditur cap. nulli, cap. violatores, & pluribus alijs 25. q. 1. concinit Ius Cæsareum l. Sacris Canonibus C. de Epis. & Cleric. vbi Iustinianus sic ait, *sacros autem Canones, non minus quàm leges valere etiam nostræ leges volunt.* & infra, *quod enim sacri Canones prohibent*, id *etiam & nos per nostras abolemus leges.* Idem habetur in l. omni C. de Sacrosanct. Eccles. & meritò ad Canonum Statuta tenentur omnes, quia leges sunt generales iuxta l. leges vt generales, & l. leges sacratissimæ C. de leg. & Constit. Princip. Ratio est, quia Princeps, qui supremam habet potestatem, iustis legibus subditos potest coërcere: hinc enim est quod hæc potestas dicitur iurisdictionis facultas. Sed in summo Pontifice, vtpote Christi Vicario suprema potestas est, vt latè ostendetur disp. 6. ergo potest omnes suis constitutionibus ligare, quæ generales sunt. Secundum est quod Canonum ritu tàm in pronunciando, quàm in decidendo iudicia sunt regulanda. In textu habetur *tàm in actionibus, quàm in iudicijs* Gloss. exponit *tàm in ciuilibus, quam in criminalibus.* Ego tamen non video sufficientem rationem cur actionis nomen ad ciuiles, iudicii verò vocabulum ad criminales tantum actiones restringi debeat. Io. Bap. Fenet. hoc loco cum Panorm. Anchar. & Decio docet verbum actionis actum extraiudicialem concernere, quasi dicatur quod in omnibus actionibus, siue iudiciales sint, siue non, siue ad morum disciplinam, siue ad iustitiã spectent, Canones seruentur: probabilis expositio : fortassè probabilior, quæ ait actionis nomen iuxta forensem vsum idem esse, quod ius prosequendi, quod sibi debetur, l. nihil aliud ff. de action. & oblig. has Græci dixere δίκας Latini causas seu processus, quasi dicatur, vt in omnibus negotijs processuum, & iudiciorum Canones debeant obseruari: nam omnia, quæ in canonico iudicio deciduntur, ad rectam morum disciplinam diriguntur. Idem habetur infra cap. ne innitaris, eodem titulo. Idem cap. de libellis, dist 20. cap. iudicet 3. q. 7. cap. relatum, dist 37. Concordat ius ciuile l. pœna legis, ff. ad leg. Cornel de fals. l 1. C ad leg. Iul. Maiest Authent de Iudicijs, collat. 6. §. omnis autem iudex Authent de defension. ciuit. coll. 3. §. Iusiurandum, l. nemo C de sent. interlocut. omn iud. Institut. de officio Iudicis in princ. Ratio est quia homo naturali lege obligatur legitimi principis iustis legibus tàm in priuatæ vitæ negotiis, quàm in publicis officijs obedire ; atqui Canones Pontificij iustissimæ leges sunt principis legitimi, ergo.

1. (left margin, beside "Primum est") 2. (beside "sacratissimæ") 3. (beside "in iudicijs") 4. (beside "quæ ait actionis")

Exponitur cap. 1. humanum genus *& 2.* omnes leges *distinct. 1.*

NOTATIO V.

IN cap. 1. distinctionis primæ dicitur hominum genus naturali iure, & moribus gubernari. Nomine naturalis iuris Glossa intelligit diuinum ius, & verbum *moribus* exponit, id est *consuetudine, vel humano iure.* Quæ declaratio probatur ex cap. institutionis 25 q. 1. Deinde quia Gratianus ius diuinum & humanum à causa efficiente distinxit. Diuinum enim Deus per se media reuelatione manifestauit, & Angelorum, vel hominum ministerio declarauit, humanum vero ex hominum arbitrio dependet, vt benè notat Bellam. hoc loco similem diuisionem iuris tradidit Iust. instit. de iust. & iur. §. ius naturale. Vbi ait ius naturale, esse quod natura animalia docuit. Glossa naturæ nomine Deum interpretatur. Bart. Nicol. Iab. Placent. & alij instinctum naturæ exponunt quod in idem recidit. Nam instinctus aliquid à Deo acceptum significat, non ab hominum vsu, iureve introductum. In eodem sensu accepit Vlpian. ius naturale in l. iuri operam ff. de iust. & iur. & licet antecedenti. §. ius tripartitum fecerit collectum ex præceptis naturalibus, aut gentium, aut ciuilibus. ius gentium, & ius ciuile ad humanum spectant vt sequenti disputat. dicemus. Ratio huius

Cap. 1. dist. 1. (right margin, beside "IN cap. 1.") 1. (right margin, beside "intelligit diuinum ius")

2. adæquatæ diuisionis est, quia inter diuinum & humanum ius nullum mediat, & nullum est ius quod in altero ex his membris non contineatur. Denique quando Gratianus dixit ius naturale esse quod continetur in Euangelio, solum significauit legem naturalem summatim in Euangelio contineri: quia in eo confirmantur præcepta decalogi & perfectiùs explicantur, & solum quæ ex diuino iure positiuè nobis sunt tradita.

Vnde similiter in 2. cap. *omnes leges* diuisit Gratianus leges in diuinas, & humanas adæquatè, quas in tribus differre ostendit
3. primo quia humanæ moribus constant, scilicet iure consuetudinario scripto, vel non scripto: diuinæ vero natura, id est auctoritate Dei nituntur, qui auctor est naturæ, vt benè notat Turrecremata hoc loco. 2. diuinæ ex sua natura habent æquitatis suæ virtutem; humanæ vero ex hominum vsu, vel institutione pendent, & ideò leges diuinæ eædem sunt respectu omnium, leges humanæ aliæ aliis hominibus placent: hoc tamen discrimen in diuinis legibus pertinet solum ad præcepta naturalia non ad positiua de iure etiam diuino; qualia sunt in nouo testamento, & fuerunt in veteri. 3. Lex diuina dicitur fas, lex humana ius magis restrictum, quàm illud commune, quod in diuinum & humanum diuiditur: etenim vt impleatur lex diuina satis est si faciamus, quod nobis fas, seu licitum sit, & quod naturali æquitati expedit, in qua lex diuina fundatur, quamuis non sit ius, idest non detur auctoritas, seu facultas id faciendi secundùm legem humanam. Ita enim propriè, & exactè diffinitur ius restrictum ad humanum secundum Apellum. Exempli gratia transire per agrum alterius, lex diuina permittit, quando mihi expedit, & illi non nocet. Lex vero humana ad hunc transitum ius non concedit, nisi in aliquibus casibus à iure expressis, videlicet si seruitutem debeat C. de seruit. l. per agrum. l. si thesaurum suum quis vult effodere, l. thesaurus ff. ad exhibitionem. Item si glans mea decidit in agrum tuum l. vnica, ff. de gland. legen. & dum quæro hominem fugitiuum. l. Diuus ff. de seru. fugit. vel quando obstructa est publica via, lege si locus, ff. quemadmodum seru. amitt. Denique in transitu Filijs Israël, iubente Deo & deducente, licitum id fuisse ostenditur cap. nostrandum 23. q. 2.

Ratio verò cur proprijssimè loquendo cum Isidoro 5. etymolog. cap. 2. lex diui-
4. na dicatur fas. lex vero humana Ius, petenda à Diuo Thom. 22. q. 57. art. 1. ad 3. quia Iuris, seu Iustitiæ vocabulum æqualitatem importat, Deo autem non possumus, æquiualens recompensare, & inde est quod iustum secundum perfectam rationem absolutè loquendo non possumus reddere Deo; licitum ergo & fas nobis erit ad satisfaciendum Deo, si faciamus quod possumus; hominibus verò, quia ad æqualitatem satisfacere possumus illorum lex Ius in rigore nominatur, & hic est communis loquendi modus sacræ paginæ. Nam actorum 22. n. 22. de Diuo Paulo dicebant Iudæi, tolle de terra huiusmodi hominem, non enim est fas eum viuere, id est non sinit lex eum viuere: & 2. Regum 13. dicebat Thamar Amnoni. Noli frater mi, noli opprimere me: neque enim hoc fas est in Israël. Quia obstabat lex Deuteron. 27. Maledictus qui dormierit cum sorore sua. Denique 2. Machabeor. 7. habetur septem fratres vna cum Matre comprehensos compelli à Rege edere contra fas .i. contra legem carnes porcinas, quæ prohibitio habetur Leuit. 11. & Deuter. 14. Tandem quod fas legem naturalem, seu diuinam designet ex l. 2. ff. de orig. Iuris, §. initium, optimè colligitur imo Mantuan. 1. Georg. *fas & iura sinunt*, idest diuina & humana iura permittunt.

In Caput Ius generale, *& Cap.* lex est.

NOTATIO VI.

Ex D. Isidoro lib. 5. etymol. cap. 3. ostendit Gratianus ius nomen esse generale, & in varias species diuidi. Duas speciatim prosequitur. In prima diuiditur Ius in legem, & consuetudinem de prima specie, quæ est lex, & de ipso genere quod est ius, agit in his duobus capitibus. de altera specie nimirum de consuetudine in duobus sequentibus, quorum declarationem commodiùs remittimus ad titulum de Consuetudine. Et in primis quod attinet ad Iuris etymologiam Isidorus citatus à Iusto ius dici affirmat. Et cum l. Ius ff. de Iustitia, & Iure conuenit vbi Ius vno modo dicitur quod semper bonum, & æquum est. Alij à iubendo vel à iussu dici credunt, ex l legis, ff. de legib. aut quia secundum ea quæ sunt Iuris ciues seruata sibi ad inuicem Iustitiæ regula iubentur viuere, ex l. Nam ff. de legib. ita Curtius libro [illegible] a. 1. & Agricola lib. 1. de inuent. Dialect. alij à iuuando ius denominari astruunt. ita Hieronymus Maioragius lib. 4. Miscell. cap. 1. Galeotus de doctrina promiscua cap. 201. Verum quidquid sit de Iuris etymologia de qua Consule Connan. lib. 1. c. 2. Alciatum lib. 1. parerg. cap 29. Vaccam, aliosque ad l. 1. ff. de Iust. & Iur. Ius hoc loco diuisum complectitur non solum licitum, sed etiam iustum seu æquum; quomodo Ius definiuit Vlpianus l. 1. ff. de Iust. & Iure *ars boni, & æqui.* Vbi non probo Accursij declarationem horum verborum *æquum, & bonum*, aliò distortam, & à Budæo in principio annotationum ad Pandectas refutatam, quia bonum, & æquum Latinè idem est atque arbitrij, seu iudicij æquitas, per quod sæpe de rigore Iuris scripti aliquid remittitur. Et ratio est quia licet in omnibus spectanda sit æquitas, in iure ciuili maximè requirenda, vt bene docet Paul. l. in omnibus. ff. de reg. Iur. vnde etiam non probo Glossam hîc asserentem dari aliquod Ius, quod non sit æquum, nec iustum, quod

Cap. 3. Ius generale dist. 1. 1

A sanè est contrà illam Iuris regulam 91. ff. de regul. Iur. in omnibus, maximè tamen in Iure æquitas spectanda est. Deinde maximè derogat auctoritati Iuris Canonici, quod cum à sede Apostolica, & à sacris consilijs emanauerit, non potest non esse iustum & æquum: argumenta vero in contrarium adducta in eadem Glossa, in quibus Innocens pœna canonis punitur, vel remouetur à participatione alicuius boni propter peccatum alterius sine culpa propria, facile solui possunt. Nam in primo casu ibidem adducto de homine qui prohibetur à Iure promoueri propter adulterium vxoris, quam
2. ille postea cognouit iuxta caput, Si cuius, dist. 34. non incurritur aliqua pœna ab illo
B homine, quia vt optimè docet Suar. de censuris, & communiter Doctores Irregularitas de sua communissima natura, non est pœna, sed impedimentum Canonicum, in quod aliquis incurrere potest sine culpa, vt si visum amittat, vel sanguinis sententiam proferat. In 2. quis dicat in vsucapione, & præscriptione fieri alicui domino iniuriam, vel aliquem locupletari alieno, cum posita vera præscriptione, ille antiquus dominus dominium amittat; & qui possidet acquirat Ius, & dominium à lege concessum, quæ ad remouendas lites propter bonum pacis hoc iustissimum esse decreuit.

Ad reliquos vero casus expediendos in quibus reuera insons propter alterius crimen punitur, Aduertendum cum D. Thoma
C qui 22. q. 108. art. 4. ad 2. & alibi sæpè inculcat hanc doctrinam, quæ est Diui Augustini Tom. 4. in quæst. super Iosue q. 12. quod propter alterius culpam, nunquam secundùm humanum Iudicium ali-
3. quis debet puniri pœna flagelli, vt occidatur, vel mutiletur, vel verberetur; sed solum pœna damni Et quamuis hanc pœnam incurrat sine culpa propria, non incurrit sine causa iustificante legem, quod tripliciter contingit. Primo modo quando aliquis redditur ineptus ad aliquod habendum bonum, vt sicut propter vitium lepræ remouetur ab administratione Ecclesiæ. Secundo quando bonum in quo damnificatur, non est proprium, sed commune: Vt quod aliqua Ecclesia habeat
D Episcopum, est bonum totius Ciuitatis non Clericorum tantum, & ideò propter malitiam Ciuium potest Ecclesia amittere Cathedram Episcopalem, vt habetur cap. ita nos 25 q. 2. Tertio quando bonum vnius dependet ex bono alterius, vt in crimine læsæ maiestatis filij amittunt hæreditatem ob peccatum parentum. Et omnes homines amiserunt iustitiam originalem ob Adami culpam: Nemo tamen Deum Iure de iniustitia coarguit. Dicendum igitur jus hoc capite diuisum à Gratiano bonum, & æquum, licitum, scilicet, & iustum includere: Nam vt optime dicit Augustinus lib. 1. de libero arbitrio cap. 5. *mihi lex esse non videtur quæ iusta non fuerit*, & habetur expressum inf. eadem d. cap. consuetudo, sed de hoc latius disp. 3.

Tandem vt ostendat Glossa legem aliquando contra æquitatem, & rationem iubere, 4.
& nihilominus illi standum, adducit l. Prospexit, ff qui, & à quibus manumissi liberi non fiant. Verum vt exponit optimè Baldus in l. 1. col. 1. lex *prospexit*, solum probat quòd ex tacita legis ratione possumus perimere formam legis in casibus ab ipsa dispositis: solum enim ostendit verbis legis standum, quantumuis taceatur ratio. Idem habes in l. non aliter. ff. de legat. 3. & de exercit. l. § si is qui itaque quamuis non tàm manifestè ostendatur ratio, non ex eo colligitur æquitatem vel rationem legi defuisse. In sequenti cap. lex est, definitur lex constitutio scripta. D. Isidorus in originali habet *dicta* vel *scripta*. Inde oritur controuersia, an scriptio sit necessaria conditio materialis ad veram legem, de qua dicemus in disp 4. huic definitioni adde ex textu si ecclesia 23. q. 4. vt lex sit constitusio scripta iustum præcipiens, & contrarium prohibens. In iure Cæsareo inter varias legis definitiones quæ sub titulo de leg. ff. traduntur, illa Modestini similior est huic nostræ, quæ l. 7. sic incipit *legis virtus hæc est imperare, vetare, permittere, punire* Glos. ad l. 1. instit. de iure naturali gent. & Ciuili §. lex est, aliam colligit ex l. 2. Græca, ff. de leg. & senat. quæ ita habetur *lex est sanctio sancta iubens honesta, & prohibens contraria*: commodiorem tamen definitionem tradimus disputatione. 1. q. 3. sect. 3. ex D Thoma, quæ legis naturam sumptam communissime declaret, quatenus diuinam & humanam comprehendit: sequentia duo capita mos & consuetudo in titulo de consuetudine, vt pote loco commodiori, declarabo.

In quatuor capita ius autem Ius naturale, Ius ciuile, & Ius gentium.

NOTATIO VII.

IN hac secunda primæ distinctionis parte, aliam Iuris diuisionem tradit Gratianus ex sancto Idosiro lib. 5. cap. 4. per quam partitur Ius in naturale, gentium, & Ciuile, *Cap. 5 Ius autem dist. 1.*
quæ tria diuisionis membra, per tria capita sequentia prosequitur. Hæc diuisio mutuata est à Iure Cæsareo. l. 1. ff. de Iust. & Iure §. huius studii, & per sequentes leges declarantur diuisionis membra Item Instit. titulo. 2. Ius naturale. Idem docet Alphonsus l. 2. tit. 1. part. 1. D. Thom. 1. 2. q. 95. art. 4. ratio verò cur diuisio sit adæquata est quia nullum est Ius quod sub aliquo ex his membris non contineatur, quomodo inter se distincta sint in disp. 1. q. 3. dicemus In cap. Ius naturale, tria aduertenda sunt: primum strictiùs hoc loco sumi ius naturale, quàm in primo cap. quia illic, vt diximus, comprehēdebat etiam positiuum, diuinum: hic tamen non ita, vt notauit. Turrecrem ad præsens c. *Cap. 6. Ius naturale dist. 1.*
q. 1. ad l. argumentum in contrarium. 2. aduertendum est in hoc capite melius explicari Ius naturale, quàm in legibus Iuris

Cæsarei citatis. Nam hoc admittit in brutis
Iuris naturale propriè dictum, vnde Thomas
Borius lib. 6. de Iure cap. 1. non solum
posuit in homine vnum Ius naturale commune
cum belluis, sed aliud commune omnibus
naturis; alij vero Iurisconsulti diuidunt
Ius naturale in primarium, & secundarium;
volentes vt aliquod haberemus
ius cum brutis commune quod secundarium
appellent, à quibus ego peto quando
definitum est illud primarium, si leges citatæ.
ff. & inst. Ius naturale exponant per illud
quod cum brutis participamus. Hanc
igitur vocabuli abusionem quæ brutis ratione
carentibus Ius tribuit, reprehendunt
Oldendor pius lib. 1. variar. lect. ad initium
2. Antonius Vacca in expositione locorum obscuriorum
titulo p. de Iust. & Iure l. 1. §. Ius
naturale, Prateius in lexico Iuris, verbo *Ius*,
Castro. 1. de legib. Connan. lib. 1. comment.
iuris ciuilis cap. 6. Couar. regul. peccatum
part. 1. §. 11. n. 4. Laurentius Valla 4. elegant.
cap. 401. Mol. tracta. 1. de Iust. disp.
6. Vasq. 1. 2. disp. 157. cap. 1. n. 4. Probatur
ergo bruta nullum posse cum hominibus
habere Ius commune. Nam bruta nullum
habent dominium, neque in re, neque ad
rem, ergo nullum ius propriè dictum; probatur
antecedens, quia habere dominium
in proprios actus pertinet solum ad rationalem
naturam. Et confirmatur quia alioqui
quando bruta à nobis impedirentur à
propriis operationibus, fieret ipsis iniuria,
nam impedire id, ad quod aliquis Ius habet,
est facere contra Ius. Possunt tamen hi
Iurisconsulti aliqua ratione excusari, & ad
bonum sensum reduci, quomodo illos interpretatur
Albertus 5. ethic. cap. 7. quasi
locutus materialiter, non formaliter, id
est, in Brutis reperiri opera illa naturalia
cuiusmodi sunt coniunctio maris, & fœminæ,
educatio filiorum, quæ in hominibus
pertinent ad Ius naturale, non quod
hoc Ius formaliter, & propriè in ipsis reperiatur,
sed metaphoricè quatenus per
proprios instinctus, quasi per legem naturalem
à Deo gubernantur, vt se in suo statu
conseruent.

Nihilominus noster textus solum appellauit
Ius naturale quod commune est om-
3. nium nationum, quia ab instinctu naturæ,
intellige rationalis, non à constitutione aliqua
dependet, vnde sequitur. 3. aduertendum,
ex quatuor modis quibus Glossa ad
verbum, Ius naturale prædictum Ius accipit,
relictis duobus primis, in quibus abusiuè
pro instinctu naturæ in rebus inanimis
& in brutis vsurpatur. Duo posteriores
non distinguntur, nam instinctus naturæ ex
recta ratione proueniens, in quo Glossa ponit
naturalem æquitatem, dictat præcepta
naturalia non furandi, non occidendi, &c.
quare non rectè distinguit naturalem æquitatem
in hominibus à præceptis naturalibus,
quæ omnibus nationibus communia
sunt. Præterea eadem Glossa verbo *coniunctio*,
non benè interpretatur exemplum de
coniunctione vel corporum, vel animorum.

A Nam prima cum ex sensualitate proueniat
tantum, illam non dictat recta ratio, sed illam
quæ etiam includit animorum coniunctionem,
& liberum vtriúsque coniugis consensum
per matrimonij mutuam traditionem,
& coniunctionem corporum ad propagationem
naturæ humanæ. Hinc enim est 4.
quod vagus concubitus, & fornicatio simplex
sit peccatum lethale contra legem naturalem,
vt docet D. Thom. 22. q. 154. art. 2.
Caiet. ibid. idem D. Tho. 3. contra gentes cap.
12. Sot. de iust. dist. 5. q. 3. Turrecremata vbi
supra q. 2. in corpore. Azor. tom. 3. lib. 3. cap.
4. §. 4. Notandum Sanch. de matrim. lib. 2.
disp. 2. n. 3. & contra præceptum Decalogi
non mœchaberis, vt docet textus in cap. Me-
B rettrius. 34. q. 4. item in cap. verum. §. alias. 25.
dist. & in cap. prædicandum 22. q. 1. ergo
vt maris & fœminæ coniunctio nunquam
iniusta, sed naturalis æquaque habeatur,
iuxta præsentis capitis verba vltima, omnino
insufficiens est sola corporum coniunctio
ex sensualitate proueniens, sed præterea
requiritur animorum consensus. cætera
exempla, quæ adducit textus de Iure naturali,
benè exponit Glossa quæ circà illa
de nouo occurrunt difficultates in disp. 1. q.
3. dicemus vbi exactior etiam Iuris naturalis
definitio tradetur.

Iam vero Ius ciuile hoc loco definitum *Cap. 8 Ius ciuile dist. 1.*
idem est quod non naturale, vnde positiuum
diuinum, & humanum, tàm Pontificium,
C quàm Cæsareum comprehendit, vt manifestè
significat textus, cum dixit *diuina, humanaque
causa esse constitutum*, quod intelligendum 5.
est distributiuè nimirum aliquod
à Deo, aliquod ab hominibus dependere,
alio modo dicitur Ius ciuile vt
contra diuiditur à canonico, aliquando
strictius pro legibus duodecim Tabularum,
ff. de orig. Iuris l. 2. §. exactis: aliquando
strictissimè pro solo Iure prætorio. Plures
alios modos, quibus ius ciuile accipitur,
vide Instit. de Iure naturali, & §. Ius autem:
nam ibi sex numerat. Vnde notandum
primò Ius Ciuile aliter accipi à Iuristis, &
in hoc cap. atque acceptum est à Philosopho
5. Ethicorum: Nam Aristoteles Ius politicum
quod idem est ac ciuile à verbo
πόλις quod est Ciuitas docet vsurpari pro
D iure, quo vtitur ciuitas aliqua, siue illud
naturale sit, siue positiuum. Et ideo diuisit
Ius politicum in legale, & naturale, loco
citato. Notandum 2. Ius Ciuile definiri
hoc loco per causam efficientem indicantem
ipsius discrimen à Iure naturali, quia
nimirum à positiua Dei vel hominum institutione
pendet. Item per causam finalem,
quia dicitur constitui diuina & humana
causa, idest propter Dei honorem, & hominum
vtilitatem. Notandum 3. hanc causam
efficientem respectu Cæsarei Iuris potius
esse Populum, vel Ciuitatem, quia vt
latius dicemus disputatione. 6. Potestas
legislatiua à Deo prius data est communitati
hominum, & deinde à Populo vel
communitate emanauit ad principes, vt est
communis Iuristatum sententia l. 1. ff. de

origine Iuris Panormit. & alij ad cap. per A venerabilem. qui filij sint legitimi. Et quamuis quantum ad leges Ecclesiasticas hæc potestas immediatè sit in Christi Vicario, vt dicemus in disp. 6. tamen, vt significetur saltem particularem cœtum, seu Ecclesiam sibi Ius statuere posse, vt patet ex cap. Catholica dist. 11. & cap. pro nuciandum, de consecratione, dist. 3. Assignatur pro causa efficiente legem populus, vel ciuitas, quæ ne informis & monstruosa intelligatur cum capite sęculari nimirum vel Ecclesiastico considerari debet, in quo est præcipuum Ius ad condendas leges, vt ex l. fin. C. de legib. & communi Theologorum sententia, disp. 6. ostendemus. Simili descriptione declaratur Ius Ciuile Inst. de Iure naturali gent. &c. Quam Antonius Picardus, & B alij declarant de populo nulli principi subiecto, non aduertentes, se idem Ius Imperatorium quod declarant hac ratione ab ea definitione excludere: quare cum Imperator suummet Ius definiat, non benè hi Iuristæ definitionem limitant ad Ius aliquod particulare. Notandum 4. hoc Ius ciuile aliter definiri ff. de Iust. & Iure, l. Ius ciuile videlicet, *quod nec in totum à naturali Iure vel gentium recedit, nec per omnia ei seruit*, quæ definitio conformis est doctrinæ D. Thom. 12. q. 95. art. 2. Vbi ait legem humanam positiuam à lege naturali deriuari. Et confirmari potest ex dicto Euodii apud Aug. lib. 1. de libero arbitrio cap. 5. Vbi ait C quod lex non iusta non est lex; quę autem iusta est, rationi & legi naturali consentanea est, quomodo verò à naturali lege ciuilis deducatur dicemus agendo de distinctione Iuris ciuilis à Iure naturali, & gentium disp. 7. At dices: quæ deriuantur à Iure naturali, semper rationi consentanea sunt, & consequenter eorum semper ratio potest assignari, sed non omnium, quæ moribus constituuntur, ratio reddi potest, vt habetur l. non omnium. ff. de leg. ergo non omnis lex ciuilis à natura deriuatur. Plenam huius dubij solutionem dabimus disp. 3. inquirendo: Vtrum cessante ratione legis, lex cessare debeat. Interim cum D. Thom. 12. q. 95. art. 2. ad. 4. dicendum est aliquas D esse leges ciuiles ad quas se habet Iurisprudentium iudicium, quasi ad prima principia, quibus standum esse docet Aristoteles 6. Ethicor. vti indemonstrabilibus enunciationibus; non quod aliqua in ipsis ratio non appareat, & hoc tantum significauit lex non omnium, vt ex Glossa colligitur, de qua latiùs infra.

Cap. 8 Ius Gentium dist. Tantem Ius gentium ostendit Gratianus ex D. Isidoro per exempla videlicet *sedium occupatio*, hoc est dignitatum, vel possessionum hostilium, iuxta Textum in cap. si de rebus 23. q. 5. concinit. l. 4. Manumissiones l. 5. seq. ff. de Iust. & Iur. l. 5. naturalem. § finali. ff. de acquir. rer. domin. Item Institut. de Iur. nat. gent. & ciuil. §. Ius autem gent. & de rerum diuisione. §. Item ex hostibus. Vtrùm verò exempla hic adducta de Iure gentium sint, & qua ratione hoc Ius à duobus præcedentibus differat disp. 1. infra expendetur. *Ædificatio* intelligitur domorum ad habitandum. *Munitio* per arcem, & Mœnia contra hostium incursus. *Bella* quæ iusta sint, iuxta multos textus 23. q. 1. *Captiuitates, & Seruitutes*, vt iusto bello capti potius salui, & incolumes seruentur vitam seruitute redimendo. *Postliminia*, vt de captiuitate regressi ad omnia pristina iura reducantur per textum in cap. prima actione 16. q. 3. & cap. cum per bellicam. 34. q. 1. nisi sint arma quæ quis turpiter perdidit, ff. l. 2. de captiuis, & postlim. reuer. infra eod. l. postlimin. Inst. quibus modis Ius per. potest. §. si ab hostibus, & communiter Iuristæ ad hunc locum. Aliam definitionem Iurisgentium tradit Iurisconsultus, l. omnes populi, ff. de Iust. & Iur. Nimirum, *Ius gentium est quod naturalis ratio constituit inter omnes homines*, quæ infra examinabitur.

In reliqua capita Ius Militare, Ius publicum, Ius Quiritum *eiusdem distinctionis*.

NOTATIO VIII.

IN his tribus capitibus attingit Gratianus tres peculiares species Iuris ciuilis vt pote notissimas, & celeberrimas, non quod aliæ assignari non possent. V. G. Ius prætorium, seu honorarium quod quasi viua vox Iuris ciuilis est per l. nam & ipsum de Iust. & Iure, & Gloss. 1. in l. inuasor C. vnde vi. 1. Item ius priuatum quod ad singulorum vtilitatem primariò spectat per l. 1. §. huius de Iust. & Iur & aliæ species à Iuristis notatæ. Cæterùm tres à Gratiano adductæ sunt; Ius militare, quod ad militarem disciplinam spectat, & peculiarem titulum habet, ff. de re militari, & plures alios, ff. & C. de offic. milit. iudicum de militari Testamento & similes. Deinde recenset leges aliquas, quæ ad Ius militare pertinent. Prima est belli inferendi solemnitas, quam Turr. ibidem declarat, id est *ordinatio, & dispositio militum in exercitu*; potius credo alludi ad solemnitates, quibus bella inferri solebant, de quibus consule Brisonium formul. lib. 4. Illa satis nota à Romano more tracta est; in qua Pater patratus princeps Fecialium ad hostium fines profectus in illos magna vociferatione bellum indicens hastam contorquebat. quò allusit Mantuanus Æneid. 12. *Et iaculum intorquens emittit in auras; Principium pugnæ*. Mitto alias solemnitates sine quibus bellum iniustè capessere arbitrabantur, quod sine Principis auctoritate mouere non licebat, vt constat ex l. 5. C. vt armorum vsus inscio, &c. reliqua patent.

Cap. 9. Ius Militare.

De stipendiorum tamen modo habes in Cæsareo Iure l. 1. §. huius studii. ff. de Iust. & Iur. l. & virtutum, C. de statuis, & imagin. l. 1. & per totum C. ex quibus causis seru. pro præmio lib. & l. quisquis in fine C. ad l. Iuliam Maiest. De prædę diuisione vide Alphonsum partita 2. tit. 26. l. 1. Vbi etiam agit 2.

de iusta diuisione, & principis portione ad l. 4. & 5. & Gloss. ibidem.

Ius vero publicum, quod ad communem spectat vtilitatem declarauit Gratianus in tribus rerum generibus versari *in Sacris scilicet, Sacerdotibus, & Magistratibus*. Sacrorum nomine intelliguntur templa, Sacerdotalia indumenta & altaria, vasa diuinis ministeriis inseruientia, & reliqua diuino cultui consecrata: nam vt Festus. lib. 16. scribit *Sacrum est quod Deo consecratum est*. Quod vsque adeò publicum est vt Iuristæ res sacras dixerint publicè consecratas, vel à Principe, vel ab eo cui Princeps ad consecrandum facultatem delegarit. Si quis verò priuatus sibi sacrum constituerit, id sacrum non est, sed profanum, patet ex l. 6. In tantum. §. res sacræ. l. 9. sacra loca, ff. de diuisione rerum. Item l. interdum, ff. vt in possess. legatorum. Per sacerdotes verò intelliguntur hîc omnes, qui sunt de Ecclesiastici ordinis militia, qui Deo & sacris vacant, iuxta l. non distinguemus. §. sacerdotio, ff. de recept. Oldend. item Gloss. sacerdotes in. l. 1. de iustitia, & Iure.

Cap. 10. Ius Publicum dist. 1.

3.

Homine Magistratuum veniunt personæ publicæ in terreni principatus potestate, & dignitate constitutæ. Etenim Magistratum esse nil aliud est, quàm vel ordinaria Iurisdictione fungi, vel merum imperium obtinere, vt deducitur ex l. eum qui de Iurisdictione omnium iudicum. Et sic denominatur quasi magis instet vtilitati publicæ: Vt ostenditur ea l. Cui alias, Quibus, ff. de verb. significat. & aliis legibus, quas citat Gloss. 2. ad. l. Qui accusare possunt, ff. de accusationibus. Itaque Ius sacrorum sacerdotum, & Magistratuum publicum censetur Iure Ciuili, quod nostro textui rectè concinit: ità habetur in l. 1. ff. de Iust. & Iur. §. huius studii plures leges videri possunt in Gloss. ad hanc legem primam, verbo *sacris*. Item in Gloss. *publicum* Instit. de Iustitia & Iure. §. huius studii. Et apud Iuristas ibidem, concordat etiam præmium partitarum.

4. Ratio verò cur sacra, sacerdotes, & Magistratus ad Ius publicum spectent, est quia in primis sacra, cùm ad Dei cultum pertineant, qui vniuersi creator & conseruator est, quicunque illis iniuriam irrogat, offenso Deo omnium parente & Domino, seruorum & filiorum iram prouocat, & omnes homines tanquam communis boni vindices lacessit. Similiter sacerdotis officium est pro populo preces Deo offerre, & esse mediatorem inter Deum, & hominem, vt notat D. Thom. 3. p. q. 22. art. 4. Et ex multis sacræ paginæ locis ostendi potest: Ioël. 2. Machab. 1. Item Ezech. 13. n. 5. dicitur *non opposuistis murum pro domo Israël*, vbi Dominus coarguit malos Prophetas qui sui officij immemores, cùm se Dei manus ad vindictam armabat, illam precum & sacrificiorum oppositu tanquam interiecto muro non auerterunt: quod ad sacerdotes & prælatos egregie detorquet Greg. 2. p. Pastoral. c. 4. & Moysem præstitisse Regius psaltes cecinit, *si non Moyses electus eius stetisset in confractione*: sicut ergo contra bonum commune faceret, qui Ciuitatis mœnia subruere conaretur, ita qui in sacerdotes & ministros, qui alteri deseruiunt, & se murorum instar Deo vindici opponunt, temerè inueheretur. Accedit, sacerdotes esse à Christo ad ministerium communis salutis electo, vt dicitur in cap. sæpè 24. q. & item communes omnium patres & magistros vt traditur cap. Magistri, & cap. quis, 96. distinct. ergo in ipsis proculdubio Ius publicum esse demonstratur. Tandem quod in Magistratibus etiam consistat ius publicum, sic ostenditur, quia vt optimè dixit D. Aug. 4. de Ciuitate Dei cap. 4. *remota iustitia, quid sunt Regna, nisi magna latrocinia?* vt autem hæc iustitia in ciuitatibus & populis conseruetur, leges optimæ, iuraque non sufficiunt, nisi sint qui illa reddere, & regere possint: cuiusmodi sunt magistratus, vt habetur in l. necessarium. §. post originem. ff. de origine Iuris, de quorum principatu, dum loqueretur Seneca 1. de Clement. ita ait. *illud est vinculum per quod Reipub. cohæret, ille spiritus vitalis quem hæc tot millia trahunt; nihil ipsa per se futura, nisi onus & præda, si mens illa imperij subtrahatur.* Si ergo vt spiritus vitam corpori ita Magistratus reipub. viuendi formam & normam suggerit; quis negabit Magistratum ad Ius publicum maximè attinere?

Ius Quiritum proprium erat Romanorum, & eorum qui sub eorum imperio constituti ipsorum legibus vtebantur. Romani enim dicebantur Quirites à Quirino Romulo sic dicto, siue quia magnam in bello hastam gerebat, quæ dicebatur Sabinorum lingua Quiris, vt docet Gloss. Inst. de Iure naturali. §. sed Ius. vel à matre ipsius Romuli, quæ Quires nuncupabatur, quo pacto Quiritum Ius, & nomen sublatum sit Vide. l. 1. C de nudo Iure Quiritum & l. 1. C. de vsucapione transformanda. At cùm Ius Quiritum sit particulare alicuius nationis, sicut Ius Atheniensium Hispanorum vel Lusitanorum, cur de eo speciatim meminit Gratianus? Duas huius rei assigno rationes. Prima est quia negari non potest Romanorum ingenium ad optimi regiminis disciplinam esse aptissimum, quo respexisse videtur illud Mantuani Æneid. 6. *Tu regere imperio populos Romane memento*, & illud Tibulli. lib. 2. eleg. 5. *Roma tuum nomen terris fatale regendis*. Denique Aristides in oratione in laudem Romanorum ait *nulla fuit ante vos ars imperandi*. Vnde leges à Romanis datæ iustissimæ censentur, & diuinitùs per ora Principum promulgatæ, vt habetur in cap. Nemo 16. q. 3. & sanctissime nuncupantur l. sanctissimæ. C. de leg. 2. quia ius ars boni & æqui definitur ab Vlpiano. l. 1. ff. de Iust. & Iur. At bonitas & æquitas in Reip regimine apud Romanos maximè floruit, cuius etiam in sacra pagina habemus testimonium actorum 25. Diuus enim Paulus Cæsarem appellans vt se à Iudæorum calumnijs libe-

Cap. 11. Ius Quiritum. dist. 1.

5.

taret, in Festo iustitiam adinuenit, *ad Cæsarem*, inquit, *appellasti, ad Cæsarem ibis*. Qui propterea de Romanis addidit n. 16. *Non est Romanis consuetudo damnare aliquem hominem, priusquam is, qui accusatur, præsentes habeat accusatores*. Et quam laudabilem Romanorum consuetudinem, & iustissimam Festi sententiam ius canonicum comprobauit, & 3. q. 9. per multa capita celebrauit, præsertim c. non oportet. cap. habetur, & c. qui accusare: merito igitur Ius Quiritum speciatim à Gratiano edocetur, vtpote æquissimum: & receptissimum quod etiam in causa est, cur ius ciuile per antonomasiam Romanum Ius appellari consuescat, vt notauit Picardus Institut. de Iure natur. § sed Ius, n. 5.

Quando verò dicitur quod Ius Quiritum nulli alii tenent; intellige cum Quiritibus numerum facere qui Romanis subiecti sint, vel eorum leges receperunt. Deinde inter celeberrima Iura Quiritum ponit Gratianus Curationes vbi Cuiac. Prateius & Couar. quos sequitur Picard. Inst. de hæred. qual. & Diff. §. Item Extraneus n. 30. rectè monent legendum esse Cretiones, & iam in decreto Lugduni recenter excuso ità legitur. Est autem Cretio, vt definit Isidorus lib. 5. Etymolog. cap. 24. ex Vlpiano, certus dierum numerus in quo institutus hæres aut adit hæreditatem, aut finito tempore eretionis excluditur. Cretio dicitur ab spatio dierum ad cernendum dato, cuius solemnitatis meminit l. vnica C. Theod. de cretione & bonor. possession. & l. 2. C. Theod. de Matern. bonis: has substulit l. cretionum 17. C. de Iur. deliberan. Tandem vsucapio est acquisitio Dominii per continuationem possessoris tempore legis definito, l. Vsucapio 3. ff. de vsurpat. & vsucap.

6.

In quatuor priora Capita lex est, Plebiscita, Senatus Consultum, *&* Constitutio, *ex dist.* 2.

NOTATIO IX.

Cap. 1 dist. 2.

EGerat Gratianus in vltimo cap. superioris distinctionis de Iure Quiritum: Quod vt latius expendat per diuersa Iuris Romani genera in hac 2. dist. excurrit; eaque inter se discriminat à potestate legislatiua per quam sunt condita; & sunt quædam declarationes diuersorum Iurium, quæ à Romanis fuerunt obseruata. Vnde in cap. 1. lex dicitur constitutio Populi, quam Nobiles simul cum plebeis, communi consensu sanxerunt. Nobiles declarantur per maiores natu, id est primores dignitate, scientia, antiquitate, vt constat ex cap. Quærendum & cap. Criminationes 2. q. 7. Iustinianus similia Romanorum Iura distinguit vno, & eodem ordine. Institut. de Iure naturali gent. & Ciuil. §. constat autem vnde §. lex est, legem similiter definit, quam Populus Romanus Magistratu interrogante veluti consule constituebat. De qua legis ferendæ consuetudine videri possunt. Ant. August. lib. sing. de legib. & Senatus-Conf. cap. 1. & seq. Merc. lib. 2. opin. c. 13. Connan. lib. 1. c. 13. n. 2. Aduertendum tamen est tàm in nostro textu, quam in eo §. *Institutionum* legem strictius describi, quàm superiori distinctione: Comprehendit enim vnam tantum Iuris speciem, quæ à Populo simul cum Nobilitate dimanauit. Vtrum vero hanc potestatem legislatiuam populi in principes iam transtulerint, an vero in se retineant, solumque Principibus concesserint etiam honestas leges condere, de quo Glossa nostra dubitat, dicemus disp. 6.

Cap. 1. Plebiscita dist. 2.

2. Species Romani Iuris à Gratiano assignata est Plebiscitum, quod plebs sibi tanquam proprium Ius constituit contra nimiam Patrum potentiam, inter quos & plebem discordiæ subortæ fuerant, quas postea Quintus Hortentius dictator bona ex parte sustulit. Nam legem tulit, quæ ab eo Hortensia nominata est, qua statuit plebiscita tua à Patritiis, & Nobilibus, quam a populo obseruanda. vt discordiam inter patres, plebemque compesceret; testes huius rei sunt qui de statu Romani Populi Magistratuumque initiis, & mutationibus scripsere. Alex. lib. 6. cap. 23. Connan. lib. 1. c. 13. n. 5. Aul. Gell. noct. Attic. lib. 5. & plures alii. Item cum nostro textu concinit §. plebiscitum. Instit. de Iure naturali & lex 2. ff. de orig. Iuris. §. Deinde cum esset. 2.

Cap. 3. Senatus consultum. dist. 2.

3. Species Iuris Romani est Senatus-Consultum, quod tantum Senatores, vt populis consulerent, decernebant. Cuius rationem reddit Instit. de Iure naturali per Senatus Consultum, & l. 2. col. 5. §. Deinde quia ff. de origine Iuris. Nam cum auctus esset populus Romanus, neque facile posset in vnum conuocari, potestas rogandæ legis Senatoribus fuit concessa, vnde quidquid de rebus ad ipsos relatis æquum visum est, Senatus-Consultum dicebatur. Ita Connan. citatus lib. 1. cap. 14. Fenestella lib. 2. de legib. Romanis Gell. lib. 14. cap. 1. & alii plures Iuristę ad l. 1 & 2. C. de Senatusconsul. vbi docetur modus quo fieri consueuit, tantæque auctoritatis fuerunt, vt siquis illorum formam transilire tentasset, tertiæ partis bonorum publicatione & vltra mulctaretur, vt ostendit Gloss. finalis ad citatam. proximè legem primam C. de Senat. 3.

Cap. 4. Constitutio. dist. 2.

4. Demum Romani Iuris species dicitur à Gratiano constitutio seu edictum, quod Imperator, Rex vel Princeps edicit, seu constituit. Intellige si id faciant pro Tribunali, sententiam definitiuam ferendo, vt optimè aduertit Gloss. verbo *ei*, *& in eum*. Iust. de Iur. naturali p. Quod Ius optimè concordat cum nostro textu: nam si Princeps inter loquendum, aliqua significauerit, quin exprimat illa vim legis habere, pro tali non est habenda. Vt Accurs. Ex l. finali C. de legib. & constitutionib. deducit, hæc principum decreta propriissimè dicuntur constitutiones, vt docet Institut. vbi supra §. sed & quod principi; & Iuristæ communiter hoc loco; item ad Rubricam de legib. & constitut. Negan- 4.

dum tamen non est etiam in propria significatione decreta seu statuta inferiorum nomine constitutionum venire, vt probat Ioannes Corasius, tom. 2. repet. ad l. Qui liberos, ff. de ritu Nup. quia constitutio Generale nomen est, comprehendens statuta tam Principis, quàm inferioris, ostenditur ex cap. cum omnes, & cap cum Magister, aliisque textibus sub titulo de constit. in quibus non agitur de summi Pontificis decretis, sed de inferiorum statutis. Denique nisi inferiorum statuta propriè dicerentur constitutiones, superfluitatis nota coargui merito possent Iurisconsulti quod titulo ff. de constitutionibus addiderint *principum*, tunc enim nullæ aliæ constitutiones essent, nisi quas Principes conderent.

Certum igitur est constitutionis nomen B esse generale, & in tota sua amplitudine
5. complecti tàm statuta inferiorum, quàm superiorum decreta. vt benè deducit Bellam, hîc ex cap. constitutionem, de verborum significatione in 6. & l. omnes populi, ff. de Iust. & Iure. Simili modo edictum strictè pro Imperiali, seu Papali vsurpatur: late etiam cum proprietate vocabuli comprehendit edita Prætorum, & iudicum. Ita idem Bellam. vbi supra & Canonistæ hoc loco communiter. Concinit Iustinianus Institut. de Iure naturali p. §. Prætor. edicta & l. 2. ff. de origine Iuris §. eodem tempore. §. cum consules, & §. Deinde Cornelius Quod vero edicta in rigore de generalibus principum decretis tantummodo dicantur ostendit l. leges vt generales. C. de legib. & l. C Hac edictali. C. de secundis Nuptiis, vbi Glossa *hac edictali*, idest *hac generali lege* exponit.

In cap. responsa *cap.* quædam *Distinctionis secundæ.*

NOTATIO X.

Cap. 1. Responsa dist. 1. PRo quinta, & postrema specie scripti Iuris apud Romanos Gratianus responsa prudentum assignat. Aliqui enim Iurisconsulti eo dignitatis, & auctoritatis deuenerunt, vt illis à Cæsare ius respondendi sit D datum, & ab eorum responsis recedere Iudici non liceba, vt patet in §. responsa prudentum. Institut. de Iure naturali p. Vnde ipsi iura condere dicebantur, quamuis hoc loco Bald Hotom. Mising. & alii ægrè ferant hanc lectionem, & ideo aliter legunt. Vbi Instit. §. respõsa citato habetur, *quibus permissum erat iura condere, ipsi legunt, permissum erat de iure respondere*. Sed non video sufficientem rationem cur hic locus castigetur, cum in aliis legibus iidem Iurisconsulti iuris conditores vel auctores appellentur, vt videre est in l. si furiosi, C de nup. l. nulla, C. de procuratoribus, l 1. in omnes, C. de communi seruo manumiss. Et satis sit quod intelligamus modum, quo ipsi ex Cæsaris potestate sibi commissa ius condiderint, nimirum per responsa quibus princeps vim legis habere concessit,

A neque lex 2. *necessarium* de origine Iuris oppositum arbitrantibus patrocinatur; imò hanc nostram sententiam confirmat, vt legenti patebit præsertim §. Iuris ciuilis, & §. hi duo primum. Neque huic sententiæ desunt Cuiac. Conn. Hotom. Duaren. & alii quos citat Picard. §. citato *responsa prudentum*. Item Bellam. aliique ad eundem locum. Vnde iam reliqua in Capitis doctrina innotescunt.

In cap. *Quadam* docet Gratianus ex D. Isidoro lib. 5. cap. 15. Etymol. aliquas leges à suis auctoribus denominationem mutuari. V. G. Consulares à Consulibus, Tribunitias à Tribunis, Iulias à Iulio, Cornelias à Cornelio, inter quas de duabus specialis fit mentio. Prima est *Papia Popæa*, ita enim legendum, non *Pompeia*, vt in castigatis textibus legitur, teste Alciato lib. 3. dispunct. cap. 3. sic etiam locum Alexandri correxit Tyraq. ad lib. 4. cap. 22. genialium dierum. Nam anno ab vrbe condita. 771. Marcus Papius, & Q. Popæus ex Calend. Iulii suffecti Consules describuntur in tabulis Capitolinis sub Octauiano Cęsare. Secunda est Falcidia quam Falcidius Consul tulit sub eodem Imperatore. De Papia dicit textus continère patrum præmia pro suscipiendis liberis, quod Turrecremata & alii cum Glossa dupliciter exponunt primo ex l. 1. C. qui numero liberorum se excus. & Instit. de excusationibus Tutorum, ex qua constat parentes qui habent Romæ tres filios superstites, aut in Italia quatuor, aut in prouinciis quinque, excusari ab opere tutelæ. Secundo ex l ad rem. ff. de muneribus, & honoribus, & l. 2. ff. de minoribus, vbi minor viginti annorum excluditur ab honoribus; si tamen liberos habeat, anni singuli in patre per singulos liberos supplentur, ita vt si quinque liberos habeat, & viginti tantum annos compleuit, ad honores admitteretur.

Cap. 6. Quadam dist. 2. 2.

Verum mihi hæc expositio minus placet, quia quantum ad primum de lege excusari ab onere tutelæ patet non pertinere ad sanctiones legis Papiæ Popeæ: nam illa lex sub Seuero, & Antonino Imperatoribus, Geta, & Blatiano Consulibus lata fuit: lex tamen Papia Popæa sub Octauiano Papio, & Papæo consulibus. Et quantum ad 2. quamuis illa lex 2. ff. de minoribus sumpta sit ex Vlpiano lib decimo nono ad l. Iuliam & Papiam; Non reperitur tamen inter capita legis Papiæ Popeæ, quæ refert Alex. ab Alex. lib. 4. cap 22. Dion. lib 56. Lact. lib. 2. Instit. c. 16. Tacitus lib. 3. Senec. & alij, quos citat Tiraquell. de legib. connub. l. 6. Gloss. 1. p. 6. n. 20. Et alii Iurisconsulti ad titulum de ritu Nuptiarum speciatim sub eodem titulo ad l. lege Papia. In his AA. inquam non inuenitur prędicta concessio inter capita legis Papiæ. Deinde præmia non pro susceptis, sed pro suscipiendis erant assignata.

Quamobrem aliter expono textum de lege Papia Popæa, quæ fuit de maritandis ordinibus; Vnde cum matrimonium ad suscipiendos liberos ordinetur, & in eadem lege, teste Alexandro citato, certa delatoribus præ- 3

mia statuerentur, optimè intelligitur textus A cum ait illam legem Patrum præmia continere pro suscipiendis liberis: nam ne senatorijordinis liberi alterutrum parentem haberent libertinum, ea lege cautum est; ne senatorius ordo per coniugia cum libertinis misceretur. Itèm in prolis suscipiendæ fauorem, prohibuit. *Ne mulier quinquaginta annis minor, sexagenario nuberet, neque vir hac ætate iunior quinquagenariam duceret.* In fauorem verò susceptorum liberorum, iussi vt patronis qui tres haberent liberos contra testamentum liberti, aut ab intestato contra suos hęredes non naturaliter bonorum possessio daretur. Et si libertus tres liberos relinqueret, omninò ab ipsius bonor. possessione patronus excluderetur: Et alia, quæ viri possunt apud AA. citatos. De aliis priuile- B giis eorum, qui liberos sustulissent & de pœnis cælibum vide notationes Pamelii ad Tertullianum in Apolog. cap. 4. num. 52. in lib. ad vxorem cap. 5. num. 31. & in lib. de Monogamia cap. 16. num. 124. Quamobrem hęc priuilegia erant etiam pręmia pro suscipiendis liberis in lege Papia statuta vt homines in connubiis coniugum inæqualitatem in ętate abhorrerent: in illis enim non videtur intendi coniugii finis, qui est liberos suscipere; sed alios inhonestos, nempè auaritię, libidinis, & similes: cum ergo statutis prę-miis pro liberorum supceptione tàm nobiles quam plebęi lata lege Popęa prouocarentur, & delatoribus eorum qui contra facerent, pręmia assignata essent marito, dixit Isidor. & Gratianus legem hanc, patrum pręmia pro suscipiendis liberis continere.

4\. 2. Lex cuius speciatim meminit Gratianus C fuit Falcidia sic dicta à Falcidio Tribuno plebis, Domitio, & Asinio Consulibus anno ab vrbe condita 713. Cuius meminit D. Hierony. in Chronicis Eusebii, Alex. ab Alex. lib. 6. c. 15. Dion. lib. 48. Iurisconsulti, ff. in Rubr. ad legem Falcid. C. eod. tit. Instit. lib. 2. tit. 22. de lege Falcid. Cuiac. ad Iul. Paul. lib 3. Sent. tit. Final. Connan. lib 9. c. 10. Ant. August. lib. singul. de legib. cap. de lege Falcidia. Minchaca de success. creat. lib. 1. §. 8. num. 10. Alciat. lib. 5. Parerg. c. 23. Tolosan. 3. p. Syntag. lib 42. c. 34. Spino. in specul. testam. Gloss 8. num. 81. Mantica lib. 9. de Coniecturis tit. 13. num. 1. Sarmient. lib. 2. cap. 7. Ex quibus omnibus hanc Falcidię definitionem colligere licet ex Bologneto ad Rubr. citata, ff. n. 5. & Tolosano vbi su- D pra. *Falcidia est lex modificans liberam testandi facultatem de rebus legatis, ex quibus quarta pars deducitur ad heredes quia supra dodrantem hereditas oneratur.* Et quia super hanc legem plures latæ sunt sub hoc titulo ad decidendos varios casus quos latius prosequi nostri non est instituti. Satis est ex prę-sentis definitionis intuitu nostri textus declarationem mutuari.

5\. Tria tamen hoc loco aduertere oportet, primum legem sic dictam fuisse à Caio Publio Falcidio Tribuno-plebis, qui illam rogauit, vt tenet receptior iuristarum sententia, non vero ex False: vt Bart. Accurs. Alex. & alii ad l. primam, ff ad leg Falcid. docent, & bene notauit Picard. Instit. de leg. Falcid. n. 3. cum multis aliis. 2. quamuis Tribunus-plebis Falcidiam rogauerit, & ideo ipsa plebiscitum potius dici deberet, vt constat ex cap. superiori huius distinctionis *Plebiscita sunt*: tamen Generalis legis auctoritatem Falcidiæ concessam esse, post legem Hortensiam, quæ ad componendam nobilitatem cum plebe, plebiscitis generalium legum tribuit auctoritatem, ità Iuristæ communiter ad citatam Rubricam de lege Falcidia. Tertium verbum illud, *Extraneis* in Chronico Eusebii apud D. Hieronym. non reperiri, nec in l. 1. §. 2. ff. vbi verba legis referuntur, est tamen apud D. Isidorum, vnde Gratianus nostrum textum transcripsit, & vt credo additum vt legatarii ab hæredibus quorum respectu veluti extranei censentur, facilius distinguerentur.

In cap. Satyra, *& caput* Rhodiæ *dist.* 2.

NOTATIO XI.

Satyra, seu vt alii satura cum Festo lib. 17. transcribunt, lex fuit antiqua multis aliis conferta legibus, ita dicta quia satura cibi genus erat ex variis rebus conditum, vel iuxta interpretationem aliorum, teste Brissonio de verborum significatione lib. 16. genus carminis est in quo multis de rebus coniunctim agebatur: quo respexit noster textus ibi, *vnde Satyram scribere.* Annius luscus aduersus Tiberium Grachum Satyræ legis meminit dicens. *Imperium quod plebs per Satyram dederat, id abnegatum est.* Item Salustius de bello Iugurtino, de Iugurta dicit *postero die quasi per Satyram sententijs exquisitis in deditionem accipitur.* Item Marcellin. lib. 16. Satyræ meminit his verbis *tanquam per Satyram subito cubicularijs suffragantibus.* Alios huiusce veritatis testes vide apud Brissonium; loco citato: ex quibus testimoniis cõstat legem Satyram fuisse in qua multis de rebus raptim populus rogabatur: quod Tullius in oratione pro domo sua lege Cæcilia & Didia cautum fuisse testatur. Et de hac re similem sanctionem antiquam tradit Festus *neue per Satyram abrogato, aut derogato*, quod ideo prohibebatur, quia vt optimè adnotauerit Turnebus aduersariorum lib. 16. cap. 34. cum vna rogatione multa continerentur populus de singulis raptim suffragium mittere cogebatur, sine debita iudicii deliberatione. Cap. 7. Satyra. 1.

Hinc non solum nostri textus germanum colliges sensum, sed etiam lucem afferes legi, Cum deditii delatiua libertate toll. ibi *Et quasi per Satyram inducta adhuc remanet.* In quo loco marginalis est Glossa quæ docet *Satyram genus esse lancis*, & quidem sine vllo fundamento, aut boni nominis auctore apposita. Præterea Glossa ad illa legis verba ait per *Satyram*, id est per *veritatem nimiam, siue diuersitatem*; quæ explicatio 2.

magis obscurat textum, quàm declarat. Nam A Imperator conatur ostendere si iam sublati erant dedititii liberti, cur non ex toto Latina libertas, seu latinitas antiqua exterminaretur, cuius tamen adhuc imperfecta imago visebatur. qui adhuc superessent Latini Iunia lege inducti, qui viuebant quasi liberi, & moriebantur quasi serui, quam legem Iuniam præsens Iustiniani constitutio abgare contendit; Nam etiamsi Colonarii Latini sublati essent, Iuniani adhuc supererant, tota hæc legis intentio ex ipsa Glossa constat. Illa tamen posita quid ad rem est diuersitas, vel varietas illa per Satyram declarata: si enim significet Latinorum imperfectam libertatem vacillare, id satis ostensum erat, cum dixit *incertis vestigijs titubat*.

Restat igitur, vt dicat Imperator remanere adhuc imaginem illius imperfectæ libertatis, quasi per Satyram inductam, id est per legem raptim, subito, sine matura Iudicii deliberatione rogatam: quod satis probatur ex Glossa tituli de Latina libert. ad principium, vbi dicitur, *Manumissos per Epistolam, vel honorem mensæ ex prædicta lege liberos fieri*, quæ ergo lex magis subito raptimque rogata esse poterat, quàm quæ tanta cum facilitate Manumissos liberos faceret, & Latinitate donaret? Hanc ergo legem Iuniam, & Norbanam abrogare, & omninò abolere Imperator contendit, ne ignobiles, immeritique Romana ciuitate donarentur; sed sicut Latinos Colonarios receptos in Ciuitatem lex Iulia sustulit, ita etiam Iunianos per legem quasi Satyram introductos præsens constitutio amoueret.

Hinc etiam exponendus est locus in epistola proœmiali eiusdem Imperatoris, quem hucusque verò intellectu declaratum non
3. inueni. Ait ergo Iustinianus in Proœmio, ff. §. & antea *& primi anni hoc opus legentibus tradebatur, non secundum edicti perpetui ordinationem, sed passim, & quasi per satyram collectum, & vtile cum inutilibus mixtum*. Dixerat Imperator se rectam docendi viam, & methodum traditurum; sed antequam id faciat, sui laboris pretium venditans antiquam vt inutilem, & confusam perdiscendi formam manifestat Nam præterquàm quod ex tanta legum multitudine libri sex tantummodo superessent, hos confusè, & tumultuario ordine inutilia vtilibus permiscentes Magistri discipuli exponebant. Quod D vt magis declaret Imperator, comparat continuam vnius edicti constitutionem cum legem satyra, in qua plura capita sine ordine cursim, & sine debita iudicij deliberatione rogabantur; & ait. antiquam legum doctrinam non tradi solere per modum vnius edicti, *ordinatim* sed *passim*: quod Glossa explicat *indistinctè*, quam sequitur Accursius, & alij, quos merito reprehendit Valla elegant. cap. 4. 19. Albericus exponit *passim*, idest *per passus*, vel *per saltus* sicut Glossa, *quasi per satyram*, intelligit *sicut satyrici saltando faciunt*. sed non assequuti sunt vim comparationis inter edictum, & legem satyram: nam *passim* hoc est *sine delectu*, & sine debita causæ cognitione vt ostendo l. 43. palam de ritu nuptiarum, §. palam autem & l. 7. vbicumque, ff. de ventre in possessionem mitt. §. 1. ibi *Non passim, sed causa cognitione mitti Venter in possessionem debet*. Similiter hoc aduerbium *passim* exponendum l. 1. ff. §. cum quis. Et l. 5. magis puto, §. non passim, ff. de quæstion. Denique *quasi per satyram* hoc est eo modo, quo lex satyra ex multis capitibus confecta, sine debita consultatione populo cursim suffragante rogari consueuit.

In vltimo capite huius distinctionis Rhodian. legum speciatim meminit Gratianus, vt quæ de rebus Nauticis celeberrimæ extiterint: nam cum mercatores, eorumque nauigia mercibus onusta ad Rhodum Insulam creberrimè appulerint, & sæpè tempestate suborta naufragium fecerint, leges de rebus nauticis communi bono consulentes edidere, inter quas illa fuit prima, & præcipua, quæ primo loco refertur. l. Rhodia ff. de leg. Rhodia de iactu, qua cauetur, *vt si leuandæ nauis gratia iactus mercium factus est, omnium contributione sarciatur*; hanc, & alias similes leges nauticas à Rhodijs sumpsere Romani, quia illor. diciplina naualis maximè antecelluit. Harum legum mentionem fecit Isidorus Etymologiarum lib. 5. cap. 17. Paul. lib. 2. sentent. c. 7. Tertull. lib. 5. Aduersus Marcionem Verum antiqui Commentatores huius textus Archid. Bellam. Cardinal. Alexand. & alij hoc loco cum Glossa hanc legem Rhodiam vt iniquam, & legis nomine indignam explodunt, vt pote quæ pateretur bona naufragantium apud iniquos occupatores retineri, & ideò esse correctam per Authent. nauigia C. de furtis.

Cap 8. Rhodia dist. 2.

4.

5. Sed non video fundamentum cur leges Rhodiæ his cauillationibus impetantur. Nam primo eas satis esse laudabiles ex eo ostenditur quod Romani in suum Ius ciuile eas transtulerunt, & legem Rhodiam laudat Geminianus hîc de collatione inter Mercatores facienda ad resarciendam iacturam eorum, quæ leuandæ nauis gratia in mare iacta sunt, iuxta l. 1. & l. 8. qui leuandæ eodem titulo. 2. Nullam legem assignare possunt Rhodiarum legum criminatores, quæ vt iniqua correcta censeatur, nisi illam l. deprecatio, ff. de leg Rhodia, in qua aliqui per Eudemonem Nicomedensem conquesti sunt apud Antoninum Imperatorem. Quippè qui naufragium passi prope Cyclades a Publicanis insularum direpti sunt. Quibus Imperator respondit *ea quæ mari subuehuntur, ea lege Rhodia de rebus nauticis præscripta esse iudicanda, quando illa legibus Imperij non contradicit*. Antonini sententiam August. comprobauit.

At quo Iure ex hoc responso colligitur approbari aliquam consuetudinem per quam bona naufragantium ab occupantibus sine titulo iustè retineantur, cùm solum iubeat Imperator, vt per legem Rhodiam scriptam, vel consuetudinem Nauticam, quæ etiam quædam lex Maris est, nisi iniquitatem contineat, lis & causa illa dirimatur Ea tamen conditione vt non aduersetur legi- 5.

bus Cæſareis Nauticum Ius illud ſcriptum, seu non ſcriptum. Imò hæc Imperatoris reſponſio in laudem cedit legum Rhodiarum, quibus ipſe tantum tribuit, vt nihil contra leges Cæſareas iubere præſumat; In quibus cum ſæpe ſæpius in legibus citatis interdictum ſit merces naufragantium ab alienis dominis occupari, & ſecundum illas hanc legem *deprecatio*, eſſe interpretandam, ſequitur nullam in ea eſſe iniquitatem, nec ex ea aliquam calumniæ rationem poſſe con iectari, & hanc fuiſſe mentem Antonini declarat, l. licere, ff. de incendio, ruina, naufragio.

6. Neque contra hoc facit Ioannes Præpoſ. cum aliis ad hunc textum aſſerentibus Rhodiam legem correctam eſſe per Authenticam Fiderici, l. Nauigia C. de furt. & ſeru. corrupt. Quia vt optimè notat Gloſſ. 1. ad prædictam, l. Nauigia, hæc Authentica non corrigit legem Codicis; ſed addit dicens quod Naufragantium bona debent Nautis, ſeu Dominis rerum reſtitui; per legem vero Codicis intelligit non ſolum Ius in Codice collectum; ſed etiam antiquum, ff. vt oſtendit ex legibus, quas ſtatim citauit, quæ ſimilem continebant æquitatem, vt l. final. ff de incend ruin. naufrag. in principio, l. de ſubmerſis C. lib 11. ne quid oneri publico imponatur. Item Inſtit. de rerum diuiſ § final., & l. 1. l Qui leuandæ, ff. de leg. Rhodia, quæ omnia Iura oſtendunt illam authenticam addere, ſeu declarare Ius antiquum legis Rhodiæ, non vero corrigere.

Item Alexandrinus ad hunc textum reprehendit Reges Hiſpaniæ cum Gloſſa 3. in capite diſpenſationes 1. q. 7. Eò quòd naues fractas occupent. Cæterum non ſine iniuria hoc Regibus Hiſpanis crimen imponitur, cum oppoſitum ſuis legibus decreuerint, vt patet ex Alphonſo part. 5. tit. q. l. 7. quæ lex conformatur cum Iure communi illius authenticę citatæ, l. nauigia, & ſolum addit, quod ſi naufragi fuerint inimici, non fiſco, ſed vſui præoccupantium cedant, tantum abeſt, vt velint ſuorum calamitatibus fiſcum ſuum diteſcere, quod ipſis imponebatur: idem habetur l. . ord. rega. tit. 12. lib. 6. Innoua vero recop. eſt l. 9. tit. 10. lib. 7.

In Quatuor Capita diſtinctionis 3.

NOTATIO XI.

Cap 1. Canon diſt.

1. POſtquam Gratianus obiter ſecularium legum ſpecies percurrit, ad Eccleſiaſticas, quæ fuerant inſtituti, deſcendit. & ſicut ex D. Iſidoro illarum doctrinam inculcauit, ita ex eodem lib. 6. c. 16. harum cognitionem edocuit. Et in primis ait legem Eccleſiaſticam Canonis nomine cenſeri; In quo ſignificatu accipitur etiam apud Ius Cæſareum in l. priuilegia, C. de Sacroſanctis Eccleſiis; & in l. omni 6. C. eod. & in Gloſſ. 1. in Authent. de Eccleſiaſticis titulis. collat. 9. in principio. Quamuis in eodem Iure Imperiali Canon. anniuerſariam penſitationem, collationem,

A & præſtationem ſignificet, quæ à prouincialibus quotannis Populo vel Romano, vel Conſtantinopolitano, vel Alexandrino gratis mittebatur, hiſque rebus conſtabat frumento, vino, carne, oleo. Cuius Canonis leges, vide apud Briſſonium de verborum ſignif. lib. 3. verbo Canon.

Quando tamen pro Eccleſiaſtica conſtitutione rigorosè, & ſtrictiſſimè ſumitur, legem Pontificiam ſignificat vniuerſalem in aliquo vniuerſali Conſilio ſtabilitam, vt cum Gloſſa notant Archid. Bell. & Doctores communiter hoc loco ex cap. altercationis de bigam. Et cap habeo diſt. 16. verbo oportebat. Addit Gloſſa diſcrimen inter varia nomina conſtitutionum Eccleſiaſticarum, videlicet B inter decretum, & decretalem Epiſtolam, atque Decretum dici quod Papa ſtatuit de Concilio Cardinalium, abſque alicuius conſultatione; Decretalia verò Epiſtolam, quæ fit ab eodem ad conſultationem alicuius. Similiter diſtinguit eadem Gloſſa inter dogma, mandatum, interdictum, ſanctionem, & probat ex varijs textibus: nam dogma continet doctrinam fidei, & ex cap. qui Epiſcopus 23. d. Mandatum tradit de moribus diſciplinam ex textu his igitur 13. diſt. Interdictum non vt ſignificat cenſuram, ſed conſtitutionem, Canon eſt in quo nulla adijcitur pœna, vt patet ex cap. interdixit 32. diſt ſanctio eſt qua pœna aliqua adijcitur ex cap. 1 diſt. 56. Bene tamen aduertunt Geminianus, Præpoſitus, & alij hæc nomina ſæpè inter ſe confundi, neque in eo rigoroſo ſenſu ſemper C vſurpari, vt videre eſt in cap. 1. de Conſtitution. Canonic. Ius Cæſareum in diſcrimine inter ſanctionem, & interdictum. Nam de ſanctione ità loquitur Inſt. de rerum diuiſ. §. Sanctæ, *Legum eas partes, quibus pœnas conſtituimus aduerſus hos, qui contra leges fecerint, ſanctiones vocamus.* Similiter Paul in l Sanctio, ff. de pœnis. At in interdicto regulariter non adiicitur pœna; quamuis aliquod etiam pœnale reperiatur, vt eſt illud quod in eum datur, qui ſupprimit hominem liberum, vt conſtat ex l. 1. ff. de homine libero exhibendo, iuxtà Cuiacium. & alios.

Cum in capite 1. Canonis Etymologia ex Græca radice eruta Latinè regula perhibeatur, huius ratio in ſequenti capite aſſignatur. Sic enim nominatur, aut quia recto tramite deducat, nec deuiare permittat, aut quia modum viuendi præſcribat, & deuium, ſiniſtrumque caſtiget. At difficultate non vacat quo modo canon regula exiſtimetur. Nam canon eſt Conſtitutio Eccleſiaſtica, item verum, & proprium Ius, ſed regula non eſt Ius ex l. 1. ff. de reg. Iuris, quæ ita habet, *regula eſt quæ rem, quæ eſt, breuiter enarrat, non vt ex regula Ius ſumatur, ſed ex Iure quod eſt regula fiat.* Ad hanc difficultatem Turrecrem ad finem quæſtionis circa prælúdium diſtinctionis tertiæ, & alii cum Gloſſa reſpondent, regulam generaliter acceptam, non adiunctis exceptionibus non eſſe ius, & in hoc ſenſu procedere primam regulam Iuris Cæſarei: ſi verò accipia-

accipiatur, vt includit suas exceptiones, esse verum Ius, quia nunquam fallit.

Hanc solutionem partim vt obscuram,
3. partim vt falsam reiiciunt Geminian Præpositus, Archidiaconus, & alii hoc loco Primò quia regula generalis in exceptionibus fallit, ergo cum illis accipi non debet, sed potius illis seclusis. 2 Regula generaliter constituitur ex his, quæ vt plurimum se habent iuxtà, l nam ad ea, ff. de legit. Senat. & notat Gloss. in l. Iulianus §. 1. in verbo, plures. ff. de act. empt. ideoque dictio *plerumque* regulam facit secundum Albericum quæst. 155. n. 2 in 2. part. stat. Vbi citat l. plerunque de Iure dotis, & ad idem est tex. in §. fin. Inst de legit. patron. tut. Item alij videri possunt in dictionario Iuris, verbo, *Plerumque* eiusdem Alberici citati. 3. Quia licet regula quandoque in aliquibus casibus vitietur, & tunc perdat officium suum propter exceptiones, tamen non desinit esse regula, quia illud, quod regulariter fit, plerumque illas habet, vt notat Gloss. de reg. Iuris in 6. & Abbas post Cardinalem per tex. in cap. Quoniam frequenter. Vt lite non const. p. & l. regulariter, ff. de petit. hered. l. regula de Iur. & fact. ignor. & l. neque leges, ff. de leg. & Senat. ergo non rectè dicitur quod propter exceptiones in quibus non procedit, amittat Ius suum, seu veram regulæ rationem, quæ in hoc consistit quod est coniungere plures casus eandem rationem & æquitatem habentes, & secundùm eandem rationem in determinatis inuentam, determinandis ius præscribere, ità Bartol. Moder. Anchara. & alii ad l. 1. ff. de reg.

Quæ definitio vt magis declaretur, & no-
4. stra textualis difficultas soluatur aduertendũ est cum Iuristis subtilioribus, quos sequitur Dynus in proœmio de regul. Iuris n. 9. & Gloss. eod. tit. in 6. tria genera casuum considerari posse. Primum eorum, qui in canone vel lege specialiter sunt determinati, & regula non tribuit, neque constituit Ius in ipsis, sed potius ab his colligitùr tãquam conclusio ex præmissis, vt benè notauit Bellam. ad hoc cap. *Canon.* 2. est eorum qui excipiuntur à regulæ determinatione, & in his etiam regula non constituit ius, quia sub dispositione regulæ non continentur. 3. est eorum qui habent eandem rationem, quæ est in casibus à Iure determinatis, & tamen non reperiuntur in Iure speciatim positi, sed solum sub generali regula, quæ non patitur determinationem diuersam in casibus similibus ex l. Posthumius, ff. de iniusto rupto testam. & l. à Titio de verb. significatione. In his ergo casibus tertii generis regula constituit Ius, & dicitur Iuris regula intransitiuè, quia est ipsum Ius, sicut respectu casuum primi generis dicitur regula Iuris transitiuè, quia ad illam fit transitus a Iure in illis constituto.

Exemplo res fiet planior, nam statutum fuit
5. in legibus vt pisces in mari, & lapilli in littore occupantibus cedant, quando in nullius bonis sunt, vt patet ex Bart. & Ang. est, in l. iniuriarum, §. si quis, ff. de iniuriis Bal. in Rub. ff. de rerum diuisione. Aret. in Inst. de rerum diui-

A sione §. flumina Iuristæ ad l. Item lapilli, ff. eod. tit. Deinde feræ similiter præoccupantibus conceduntur ob eandem rationem, l. quædam, ff. de rerum diuisione Inst. eodem tit. §. feræ l. 1. ff. de acquir. possess. & l. 3. & l. naturalem de acquir. rer. dom. cum DD. ibidem. Item aues ob eandem causam, quia in nullius bonis sunt ex §. feræ, citato. Ex his casibus elicitur hæc generalis regula: quod in nullius bonis est, id naturali ratione occupanti conceditur, vt habetur l. 3. ff. de acquirendo rer. dom. quæ regula respectu primorũ casuum non constituit Ius, sed ex Iure deducitur. Dein quia hæc regula fallit in exceptis V. G. in libero homine, & in re sacra, & in multis aliis casibus notatis in l. 1. ff de rer. diuisione, in quibus cuius sit singulare non possu-
B mus sequi regulam communem iuxta l. in iis & l. ius singulare, ff. de legib. nam quamuis in nullius bonis sint, non cedunt occupanti.

Obiicias: regula Catoniana constituit ius de nouo, & dicitur regula Iuris in l. cum legato, 6.
ff. quando dies leg. ced. p. cum Bart. & aliis ad l. 1. ff. de regula Catonien. Ergo etiam regula Iuris in casibus de nouo determinatis constituit Ius. Et amplius confirmatur; Videmus enim sæpissimè fieri diuisionem casus occurrentis per regulam Iuris; Videlicet in cap. inter dilectos de fide Instrum. in fine, & in cap. si diligenti de foro competenti. Item in aliis, vt notauit Gloss. in Rubrica de regul Iuris, in 6. & alii Doctores eodem loco. Resp In hoc euentu regulam, prout Ius consti-
tuit, non tam extendi ad casus superuenien-
C tes habentes eandem rationem, quàm illos includere tanquam genus species, vel tanquam speciem indiuidua; ita Decius l. 1. ff. de reg. Iuris n. 6. & probatur quia hinc est quod in casibus similibus non determinatis intentionem habet in regula fundatam, qui habet regulam pro se vt docet Bart. in l. quoties, si quis caut. & in l. 2. col. 1. ff. si quis in Ius ver. & citat Innoc. Item alii quos sequitur Decius citatus. Qua doctrina posita, nostra difficultas cujus occasione hæc diximus, omninò tollitur, quamquam enim regula multifariam 7.
sumitur primo pro norma rectè viuendi ad Galat. 6. 2. pro Iure diuino cap. benè dist 61. 3. pro Iure communi in cap. ex antiquo dist. 54.
D & dist. 55. c. 1. 4. pro Ecclesiastica disciplina c. quoniam d. 47. 5. Pro definitione quæ compendiosè rerum vniuersitatem complectitur in cap quæro 6. q. 1. Canon tamen dicitur regula in eo sensu in quo est rerum ius intrãsitiuè, & ipsa rectitudo æqui, & boni adiutrix vt docuit Arist. lib. 5. Moral. c. 10. quæ idcirco bonos dirigit, & impios coërcet, vt habetur in nostro cap. regula, cum quo concinit lex 1. & 2. ff. de leg. & Senat. & l. leges C. de legib & Constit.

Ratio Theologica est, quam D. Thom. adducit 1. 2. q. 19. art. 4. in corp. quia Canon, qui est lex humana Ecclesiastica, ita dicitur regula & mensura, vt à lege diuina, & naturali mensuretur. Sed hæ nequeunt à rectitudine deuiare, ergo etiam humana ab illis mensurata rectè diriget humanas actiones in finem vltimum sibi consequendum; nam illa

docet quod religioni disciplinæ, & saluti profi- A cit. Ad argumentum igitur in forma, superiùs propositum concedenda est maior, nimirum Canonem esse Constitutionem Ecclesiasticam, item propriissimum Ius: ad minorem iam diximus quo modo regula Iuris dicenda sit Ius, videlicet transitiuè, prout deducitur ex Iure in casibus speciatim determinatis, & intransitiuè in indeterminatis & occurrentibus. adhuc tamen etiam in hac consideratione regula distinguitur à Canone, qui semper est regula intransitiuè per generalem, vel specialem dispositionem, quæ non fallit, nec patitur exceptiones; quamuis dispensationes, vel interpretationes admittat modo postea declarando. At regula Iuris patitur exceptiones, & in eis fallit, & perdit officium suum: ita Archidiaco. Præposit & alii ad hunc textum Concordat Alphonsus part. 7. tit. 34. in B summa vbi appellat regulam Iuris leg. Hispanicè, quæ omninò sequi debet, vbi non habet exceptionem, vt latè ostendit ibi Gloss. ex Bal. & l. omnis definitio ff. de regul. Iuris.

Ad § *Porro* subnectit Gratianus Canonum diuisionem, quæ quia satis clara est, illam omitto, & solum moneo quæstiones, quæ hîc adiungi solent à nonnullis Iuristis de eo qui potest cogere concilia tàm vniuersalia, quam prouincialia, non esse huius loci: alium enim habent multò commodiorem distinct. 17. & disp. 6. ad quem illas remittimus. Quia verò vna ex Canonum diuisionibus est in communes & priuatos, qui dicuntur priuilegia, quasi priuatæ leges, Gratianus tradit priuilegiorum C definitionem, seu etymologiam ex eodem Isidoro: de priuilegiis tamen hic non agendum, quia habent peculiarem titulum lib. 5. tit. 33. & in 6. lib. item 5. tit. 7. Denique per officia seu virtutes & quasi formas, legem declarat, & quatuor numerat nempè permittere, vetare, punire, præcipere.

8. Concordat Ius ciuile in l. legis virtus, ff. de legib. & senat 5. virtutem addit Glossa ibidem nempe consulere iuxta l. 1. ff. de inofficioso Testamento l. is, cui, ff. de rei vindic. l. age C. de transact. Alphons. l. 5. part. 1. tit. 1. numerat septem legis virtutes nimirum credere, ordinare, iubere, vnire, præmiari, vetare, punire; sed vtraque Gloss. tam ff. quam partitarum addunt omnes reduci posse ad quatuor prædictas. De quibus Bal. in rubr. Cod. de condictione ex lege. Hostien. in summa de constit. versu *quæ, & quot virtutes.* D D. Isidorus tria legis officia tantum posuit, nempe permittere, vetare, punire; quia quartum, nempe præcipere sub illo secundo vetare intellexit, nam qui actum præcipit, vetat illius omissionem, vt Vasq. 1.2. q. 92. art. 2. n. 10. Isidorum exposuit, qui immeritò carpit Gratianum, eo quod addiderit verbis Isidori, *diuina præcipit*; vt diliges Dominum Deum tuum, nam in hoc non significauit ad solam diuinam legem spectare hoc officium, quod est præcipere; Non enim ignorauit has quatuor virtutes in legibus ciuilibus reperiri; sed quam Isidorus sub vetare inclusit, ipse explicitè declarauit, & exemplum posuit notissimum in lege diuina, quando præcipit actum amoris Dei.

Aliud exemplum in virtute puniendi in 9. textu positum Glossa 2. expendit quo modo personæ Ecclesiasticæ aptari possit: nam capite plectere illum, qui cædem fecerit, ad iudicem Ecclesiasticum non pertinet, qui neque in causis sanguinis interesse debet per cap. his, à quibus 23 q. 8. & soluit eadem Gloss. quod Ecclesiasticus potest dicere Ius interroganti, non tamen præcipere vel consulere per cap. delatori 5. q. 6. & cap. pessimam 23 q. vlt. Verum addit hoc Ius correctum videri per caput ex litteris de excess. prælatorum, in quo Glossa sibi contraria est iuxta doctrinam, quam ad citatum cap. *ex litteris* tradit. Ego vero planiorem iudico solutionem, si dicas Isidorum exempla attulisse, quæ vel in Ecclesiasticos, vel in ciuilibus legibus ostenderent illa legum officia, quare illud de punitione capitis in lege ciuili reperitur l. 1. & l. qui cædem, ff. ad l. Corneliam, de sicariis, quod non tollit in Ecclesiasticis legibus alias pœnas contineri, vt patet ex tit. 37. libri 5. de pœnis. hæc quatuor officia seu virtutes constitutionum, cùm sint diuersæ veluti legum formæ ad disputationem 4. de causa formali constitutionum pertinent, vbi ostendemus quo modo in lege tùm naturali, tùm positiua, tam diuina, quàm humana reperiantur.

Theologica ratio, quæ ostendat nec plures, nec pauciores legum virtutes, aut formas dari posse ex D. Thoma mutuanda 1. 2. 10. q. 92. art. 2. in corpore. Nam actus humani, quos lex dirigit, sunt in triplici differentia. Quidam enim sunt ex genere suo boni, cuiusmodi sunt actus virtutum, & ad hos ponitur lex præcipiens, quæ illos imperat quando continent bonum necessarium vt in 5. Ethicorum docuit Philosophus. Alteri sunt ex genere suo mali, quales sunt actus vitiorum, & & ad hoc ponitur lex prohibens. Alii denique sunt ex se indifferentes & respectu horum datur lex permittens. Inter hos indifferentes numerat D. Thom. actus parum bonos, aut parum malos, hos enim lex positiua sæpe permittit. Et sicut ad rationem pertinet ex aliquo aliud deducere, vt in scientia demonstratiua, ratio deducit ex præmissis conclusionem, & facit vt propter quædam principia assentiamur propositioni discursiuæ: Ita etiam lex quæ est dictamen rationis per modum præcipiendi propter præmium inducit ad bonum, & sic permittit vt petatur præmium, & propter pœnam deterret à malo, & hac ratione lex pœnalis proposito supplicio minatur. quo modo quatuor legum differentiæ censentur nempe præceptiua, & prohibitiua simpliciter. Deinde permissiua inuitatis præmio, & punitiua deterrens supplicio. Quod verò attinet ad legem consulentem, præterquam quod ad permittentem reduci possit docet D. Thom. citatus ad 2. consulere non esse proprium legislatoris officium, seu legis actum, quia ad priuatam personam spectat. Vnde D. Paulus dum quoddam Concilium daret, ait, *ego dico non Dominus*, 1. Corint. 7.

De nominibus natura, definitione, & diuisione constitutionis communissimè, sumptæ.

DISP. I

INter nomina, quæ sunt veluti Constitutionis synonyma, quæque in textibus proxima commentatione explicatis percurrimus, præ cæteris latissimè patent hæc duo, Lex, & Ius, quæ quantum ad constitutionem spectent ex eo apparet quod lex dicitur constitutio c. 3. d. 1. & cap. 2. d. 3. Vbi lex sumitur strictè prout positiuã, & temporalem tantum legem complectitur, & vt ab æterna, atque naturali contra diuiditur: hac enim ratione est constitutio scripta, & constitutio populi iuxta eosdem textus. Quia verò lex est Iuris species, & ob eam causam Gratianus diuersa Iuris genera considerauit, vt perfectam de sacris Canonibus doctrinam traderet; Hæc duo expendere oportet: Nempe quid sit ius, & quid sit lex, atque adeò diuersas species sub his generibus contentas definire, vt nobis quid sit Ecclesiastica Constitutio innotescat, quod tota hæc disp. declarabitur.

Diuiditur Ius in diuinum, & humanum; & primum diuisionis membrum expenditur.

QVÆSTIO I.

QVæstioni occasionem præbuit præludium Gratiani, & caput primum dist. vbi hæc 1. traditur diuisio quam facit Aug. Tract. 6. in Ioan propè finem dicens, *Ius diuinum in scripturis habemus humanum, in legibus Imperatorum*, eandem Theologi inculcant cum D Thoma 2. 2. quæst. 57. art. 2. ad 3. Ius igitur diuinum in præsenti titulo vel accipi potest, vt est obiectum legis, vel vt obiectum Iustitiæ: de Iure vt est obiectum legis dicemus quæst. sequenti, nunc loquimur de Iure vt est obiectum iustitiæ proprijssimè sumptæ, quæ est virtus propriè ad alterum Duobus ergo modis accipitur Iustitia; Primo vt à D. Anselmo in lib. de veritate definitur, *rectitudo per quam animi nostri vires inter se, & apud Deum rectè ordinantur*, quæ acceptio Iustitiæ omnibus virtutibus potest accommodari. Secundo, quatenùs est virtus ad alterum, secundùm quam aliquis constanti & perpetua voluntate ius suum vnicuique tribuit, vt illam declarat Diu Thom. 2. 2. quæst. 58. art. 1 in corp. & Iuristæ l. iustitia, ff. de Iustitia & Iure. In quo loco Gloss. 1. hanc definitionem diuinæ Iustitiæ accomcodari contendit: nihilominus quia textus noster in cap. omnes leges, dist. 1. legi diuinæ Ius attribuere non audet, sed sas. quæst. sequenti videbimus vtrùm Ius sit obiectum legis diuinæ. Nunc examinandum est an obiectum sit alicuius virtutis, quæ rigoro-A sa Iustitia sit, & in Deo respectu creaturarum reperiatur. Et quia hæc quæstio procedere potest de Iustitia in communi, & deinde de particularibus iustitiæ speciebus; quales sunt commutatiua, distributiua, & legalis, de omnibus agitabitur.

Vtrum detur Ius diuinum quod sit obiectum Iustitiæ diuinæ proprijssimè sumptæ.

SECT. I.

ET si quæstio hæc ad Theologos magis quàm ad Iuristas spectet, quia tamen 1.
B nostri Instituti est vtrumque Ius inter se, & cum Theologia componere, & tàm leges, quàm Canones agunt de Iure, vt est obiectum Iustitię, & legis diuinæ, illud concedendo, hoc negando; operę pretium erit ad Theologicam recurrere rationem, quæ hanc grauissimam litem dirimat de qua duo ex nostra societate insignes Theologi Vasq. & Suarius periucundum Ingeniis Theologicæ concertationis duellum inierunt: Aduertendum tamen inter omnes constare, Deum per se, suapte natura, & absolute spectatum non posse esse debitorem creaturæ proprio debito ad cuius solutionem Deus propter suæ voluntatis rectitudinem teneatur, & communiter in creatura
C Ius esse non posse respectu cuius in Deo nulla facta suppositione iustitiæ, obligatio oriatur. Ratio est quia vbicunque inuenitur naturale debitum consequens ad aliquam naturã, supponit illam dependentem & imperfectam. Solum igitur controuersia est, vtrum facta aliqua suppositione, & supposito decreto diuinæ voluntatis, resultare queat in Deo obligatio ex Iustitia rigorosa, cuius obiectum sit Ius quoddam quod diuinum dicitur, quia illud respicit diuina Iustitia, & humanum in alio sensu etiam appellari potest quatenus homo per illud Deum sibi habet debitorem, quamuis cum hoc Ius nostrum in diuina gratia & liberalitate Dei fundetur semper, po-
D tiori Iure diuinum dicetur.

Prima ergo sententia negat in Deo omnem 2.
propriæ Iustitiæ rationem, quæ debitum necessitatis, seu ius propriè dictum respiciat, etiã facta suppositione, quod Deus per promissionem, vel pactum de operis exhibitione se voluit aliqua ratione obligare. Admittit tamen quandam Iustitiæ rationem latè sumptam, cuius obiectum sit congruum vel condecens, quo sensu loquutus est D. Anselmus in proslog. cap. 10. de Deo. *Iustus es (ait) non quia reddis debitum, sed quia facis quod condecens est summè bonum* Pro hac sententia citantur Alens. Bonau. Dur Palud. & alij, quos sequuntur Trigosius in Bonau. 1 part. q. 17. art. 1 dub. 1. & Vasq. 1. part. disp. 86 cap. 2. quamuis Bonau. Scot. & Gabriel ibi citati 2. opinionem statim referendam amplectantur suam Vasq. magis confirmauit 12 tom. disp. 213. 214. 215. Item 3. p. disp. 7. & 8. Probatur primo quia in patre non est Iustitia. quæ respi-

ciat Ius debitum Filio, neque in Domino, A quæ respiciat Ius debitum seruo; quod ex eo probat Aristot. 9. Ethicor. cap. 6. quia eiusdem ad se non est iustitia, cum sit virtus ad alterum; sed filius sub tutela patris consideratur in Iure vt pars illius & seruus quidquid habet & quidquid est totum domini est, ideoque lis, & actio inter eos nulla est, l. 11 lis nulla, ff. de iudic. l. 7. actiones de actionibus, & oblig. & faciunt l. 79. placet, ff. de acquirenda hæredit. l. 4. nam ciuium, ff. de his qui sunt sui vel alieni Iuris. l. vlt. C. de Impub. Substitut. ergo cum omnis creatura maiori Iure sit sub tutela & dominio Dei, nullum esse potest ius proprium extra ipsum Deum in creatura, quod respiciat Dei Iustitia. Secundo, illud Ius, B quod ex promissione Dei, siuè ex pacto creatura acquirit, sub dominio Dei manet: item opera de quibus paciscitur, & quibus præmium promittit, à Deo sunt, illi debentur, & ab illius dominio alienari non possunt: ergo nunquam in creatura considerari potest debitum rigorosum quod respiciat Dei iustitia propriè sumpta. 3. Deus etiam posita promissione hominibus facta, non constituitur debitor illis, sed sibi, & verbo suo, vt docet D. Thom. 1. 2. quæst. 114. art. 1. Caiet. & Thomistæ ibidem, Soto de natura & gratia cap. 7. Bundetius & Romæus, quos sequitur Vasquez. 1. 2. disp. 215. cap. 3. Ergo licet ex fidelitate obligetur Deus ad standum promissis, hoc debitum ad congruitatem, & condecentiam ipsius Dei spectabit, non ad Iustitiam, cùm non ad alterum, C sed ad ipsum Deum referatur.

2. Sententia admittit quidem Iustitiam in Deo rigorosè sumptam, sed addit ex vi solius promissionis diuinæ oriri tantum debitum fidelitatis, quam à veritate Dei non distinguit: quamobrem vt consurgat in Deo obligatio, quæ sit ex rigorosa Iustitia vltrà promissionem, requirit conuentionem, seu pactum de operis exhibitione, quàm implens creatura Ius acquirit d uinæ Iustitiæ obiectum, & in Deo datur obligationis debitum persoluendum. Hanc defendit Suar tom. 1. in 3. part. disp. 4. sect. 5. Item in opuscul. in relect. de libertate diuina, disp. 2. sect. 2. nu. 37. & in disp. de Iustitia Dei tandem tom. 3. de gratia lib. 12. cap. 30. Suadetur quia debi- D tum simplicis promissionis sola promittentis nititur fidelitate, seu veritate, quę non excludit quod donum sic datum simpliciter sit gratuitum, ergo simplex promissio Dei non inducit debitum ex Iustitia. Probatur antecedens, quia quando promissio est liberalis, illam adimplere, est reddere liberalitatis, ac fidelitatis debitum, quod longe diuersum est à debito Iustitiæ. Confirmatur 1. quia pura promissio in homine, non inducit obligationem ex Iustitia, ex l. Iuris gentium, ff. de pactis, §. sed si nulla, vbi dicitur, quod *nuda pactio obligationem non parit*; promissio autē etiam acceptata est nudum pactum, ergo multo minus in Deo Iustitiæ obligationem constituet. Confirmatur 2. alioqui Deus nō donasset nobis filium suum ex gratia, & liberalitate, sed ex iustitia: siquidem illum nobis promisit.

3. Sententia admittit in Deo Iustitiam ortam ex aliqua suppositione, siue sit sola, & simplex Dei promissio, siue conuentio aliqua de opere exhibendo, ita D. Thom. 3. part. q. 85. art. 3. in corpore. 1. 2. q. 112. art. 1. ad 1. & 1. 2. q. 58. art. 2. ad 3. & q. 61. art. 4. ad 1. Alens. 1. p. q. 39. Membro. 1. & 2. Bonau. in 4. d. 46. art. 2. q. 1. ad 1. Albertus 1. p. summ. tract. 20. q. 8. art. 4. part. 2. ad 8. Nam hi AA. eodem modo ponunt in Deo iustitiam, quo similiter misericordiam concedunt; sed hæc ponitur in Deo formaliter, ergo etiam illa eodem modo Deo conceditur iuxta illorum mentem. Clarius loquuntur pro eadem opinione, Scot. in 1. dist. 17. q. 2. §. sed tunc. Gabriel in 2. dist. 27. q. 1. art. 1. post 1. Cloem. Capreolus ibidem art. 3 ad 1. Dur Sot. 3. de Iustitia q. 5. art. 3. Caiet. 1. 2. q. 114. art. 1. Bartol. Med. ibid. a. 3. eandemque tenentur defendere qui docent Deum ex iustitia obligari ad acceptandam satisfactionem à Christo Domino pro hominibus oblatam. Vnde mirari non possum asserere. Vasq. nullum se legisse auctorem qui hanc de Iustitia Dei opinionem tueretur. Quam cum veriorem existimemus, illam per sequentes conclusiones declarare oportebit:

Prima conclusio. datur in Deo formaliter propria, & rigorosa Iustitia prout in communi accipitur, & abstrahit à commutatiua, distributiua, & legali. Hanc tenent AA. citati 5. pro 2. & 3. sententia. Deinde Ferrar. & alii, quos sequitur Rabello de oblig. 1. part. lib. 1. q. 4. n. 12. Probatur 1. ex multis sacræ scripturę locis, in quibus diuinæ Iustitiæ fit mentio, quæ in omni proprietate sermonis exponi debent, quando ex eo nulla in Deum imperfectio deriuatur Psal. 118. *Iustus es Domine, & rectum Iudicium tuum*, vbi D. Ambr. ait *Iustitiam Domini prædicat, quod meritis suis digna patiatur*. Matth. 20. *Voca operarios, & redde illis mercedem*, vbi notari debent singula verba, *operarios, redde mercedē*: in omnibus enim manifesta Iustitia elucet, vt Bellar. lib. 4. de iustif. c. 4. n. 20. & Valent. 1. 2. disp. 8. q. 2. p. 1. aduertunt. Ad Hæbreos 6. *Est iniustus Deus, vt obliuiscatur operis vestri?* quo testimonio vsus est August. lib 4. contra Iulianum, dicens: *Deus ipse quod absit, erit iniustus si ad eius regnum verus non admittitur Iustus*. Deniqꝫ ad Romanos 4. *Ei qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundū debitum*. quod necessariò intelligendum est de debito Iustitiæ, quia quodcumque aliud non excludit à dono rationem gratiæ, vbi Chrys. homil. 8. ait, *quapropter & hic debitorē habet Deum*, & infrà, vt ostendat debitum esse ex Iustitia, dicit *Est enim multiplicem mercedem comprehendens remuneratio ipsa iustitia*. 2. probatur ex Conciliis Arausic. Can. 18. *Bonis operibus debetur merces, sed gratia, quæ non debetur præcedit, vt fiant*. Illud, *debetur*, non est intelligendum de debito doni gratuiti, seu liberalis, vt rectè ostendit, id quod addit, *sed gratia*: quāuis enim suppositio de promissione liberali & gratia prærequiratur, illa posita, debitum potest ex iustitia oriri. Senonense

vero Consilium Decret. 16. cum loqueretur de Deo reddente vnicuique iuxta meritum operum suorum adiungit, *non absoluta condignitate quidem, neque enim condignæ sunt passiones huius sæculi ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis, sed gratuita magis, & liberali repromissione, quam conuentione facta ex denario diurno.* Itaque licet in Deo absolutam obligationem correspondendi meritis non admittat, ex suppositione & repromissione illam inculcat, & infra mercedem nobis debitam appellat illam Pauli Iustitiæ coronam, de qua 2. ad Timoth. 4. Similiter Trident. Sess. 6. c. 16. ait *Vita æterna & tanquam gratia Filijs Dei per Christum Iesum misericorditer promissa, & tanquam merces ex ipsius Dei promissione bonis eorum operibus fideliter reddenda: hæc est enim illa corona Iustitiæ.* Tertio, ex PP. Nam D. Aug. lib. 2. Retract. c. 9. dicit. *De omnipotentia Dei, & iustitia dubitare dementis est.* Idem docet lib. 3. de libero arbitrio c. 101. Similiter Fulg. Cyprian. Paulin. Hieron. & alii, quos refert Suar. in relect. de libert. diuin. disp. 2. sect. 2. n. 8. Item 33. & 52. aiunt nostris operibus ex gratia exercitis Deum fieri debitorem, vt supra docuit Chrysost. quod vero nec scriptura, nec Concilia, neque Patres de aliqua virtute quæ sit pars potentialis Iustitiæ, nempe de gratitudine, seu fidelitate intelligantur, optimè concludit, Suar. tom. 3. de gratia lib. 12. cap 30. n. 8. & seq. 4. Ex celebri Iustitiæ definitione, qua dicitur, *constans & perpetua voluntas Ius suum vnicuique tribuendi,* ab Vlp. l. Iustitia, ff. de Iustitia & Iure, Inst. eod. tit. Vbi Gloss. Bart. Baldus, & Iuristarum præstantissimi hanc definitionem maiori Iure Deo aptari asseuerant. In Deo enim voluntas quæ est suum esse summa constantia, & immutabilitate ad tribuendum vnicuique Ius suum inclinat; non cum priuatione sui Iuris, quia iam tunc non esset Iustitia, sed cum affectione reddendi vnicuique quod ex Iure suo exigit, & cum redditione debiti, quod sponte suscepit ex simplici promissione, vel ex conuentione. vel denique ex aliqua libera suæ voluntatis determinatione.

6. 2. Conclusio hæc Iustitiæ obligatio in Deo oritur non solum ex pacto, & contractu oneroso inter Deum, & creaturas: qualis fuit illa conuentio facta in parabola de vinea cum operariis ex denario diurno, sed sufficit pactum nudum, & simplex Dei promissio à creaturis acceptata ad hoc debitum contrahendum. Hæc conclusio quoad primam partem defenditur ab AA. 2. & 3. Sententiæ, quoad 2. & AA. 3. Sententiæ maximè fauent; quamuis non ita distinctè illam exprimant. Et quamuis negari non possit Deum ex parte nostra requirere saltem in adultis studiosorum operum exhibitionem, vt vitam æternam, & cœlestem gloriam denario significatam ex communi Patrum consensu, nobis conferat; attamen adeò excedit gloriæ dignitas, & pondus nostri laboris, pretium, & æstimationem, vt nisi intercederet diuina repromissio debitum Iustitiæ inducens, opera de A se tantam condignitatem non habent vt ex Iustitia obligent sine superabundanti, & liberali promissione; quia conuentio, quæ de se enormi, & inferiori pretio quam dimidio inæqualis est, rescindi iubetur per l. rem Minoris, C. de rescindenda vend. & l. in contractibus, C. Quibus ex causis mai. in integ. rest. Vnde, si diligenter ponderentur verba Conciliorum, quæ supra citauimus, quæque operum nostrorum exhibitionem requirunt, non tàm ex ipsorum condignitate, quàm ex repromissione diuina deberi reddique iustitiæ coronam agnoscemus.

Probatur igitur secunda pars, ex cuius probatione à fortiori, primæ confirmatio deducetur. Nam si sola promissio Dei acceptata illum ex iustitia obligat; à fortiori B cum obligabit, quando illa, cum conditione operis exercendi coniungitur. Et in primis ex sacra pagina Exod. 6. vbi dicitur, *recordatus sum pacti mei*, addit Gloss. interlinealis, *promissionis intellige.* Se etenim pacto solius promissionis obligatum ostendit. Deinde ad Hebræos 6. ait Paulus, *Abundantius volens Deus ostendere pollicitationis heredibus immobilitatem consilij sui, interposuit Jusjurandum*, quo loco mentio fit promissionis quam Dominus Genes. 22. fecerat Abrahamo, & vt promissi obligationem amplius demonstraret illud Iureiurando confirmauit. 2. Præter Concilia pro prima conclusione adducta, Patres quando C Deum faciunt debitorem ad liberam & liberalem ipsius promissionem magis recurrunt. Nam August. in Psalm. 83. ità loquitur. *Debitorem Dominus ipse fecit se, non accipiendo, sed promittendo.* Idem repetit Serm. 16. de Verbis Apostoli. D. Chrysost. exponens illa verba Genes. 9. *Statuam pactum meum vobiscum. Sicut*, inquit, *in humanis negotijs, si quis promittit, pactum facit, ità benignus Dominus inquit: Ecce statuo testamentum meum, idest stabile, & firmum fore pronuncio.* Tandem Bernard. in illud. ad Timoth. 1. *Scio cui credidi, & certus quod potens est Deus, Depositum meum seruare in illum diem, iustus Iudex*, non poterat clarius nostræ conclusionis veritatem explicare. *Dei promissum*, ait, *appellat suum depositum; promissum quidem ex misericordia, sed iam ex Iustitia persoluendum.*

D 3. Simplex promissio acceptata ex genere suo inducit obligationem saltem naturalem iustitiæ, ergo si admittitur Deum sine imperfectione posse contrahere debitum ex iustitia, ex promissione acceptata hanc obligationem subibit. Antecedens defendit Sanch. lib. 1. de Matrim. disp. 5. n. 20. Et citat pro eadem sententia plusquam viginti quinque AA. ex Iuristis, & Theologis; quibus addo D. Thom. 2. 2. q. 88. art. 3. ad primum, vbi ait hanc obligationem, quam promissor subit, esse Iuris naturalis, quamuis ad obligationem Ciuilem quædam alia præter simplicem promissionem requiratur, & idcirco dixi in antecedente oriri ex simplici promissione, saltem naturalem obligationem Iustitiæ, immò de 7.

Iure Canonico per promissionem simplicem induci obligationem Ciuilem, & dari actionem contra promissorem tuentur DD communiter iuxtà Cap. 1. & Cap. Qualiter de pact. ita Gloss. Panormit. Felin. & reliqui ibidem quos sequitur Nau. in summa cap. 18. n. 6. Bald. in rub. C. de rerum permutat. Couar. cap. quamuis pactum p. 2. §. 4. n. 14. Anton. Gomez. tom. 2. variar. cap. 9. ad finem Rabbello p. 2. lib. 18 q. 4. n 5. Sayro lib 6. c. 6. n. 16. Mol. tom. 2. de Iustitia tract. 2. disp. 257. qui disp. 262. n. 11. addit etiam de Iure ciuili dari actionem, tàm donatario, quàm etiam hæredibus contra promissorem, & illius hæredes l. siquis argentum C. de donat. Instit. eodem tit. §. alias aut. Adde hoc potissimum decerni quando promissio per stipulationem facta est. l. ex placito C. de rerum permut. Inst. de verb. obligat §. omnis stipulatio De Iure etiam particulari in Hispania ciuilis obligatio iustitiæ oritur ex simplici promissione part. 5. tit. 4. l. 4 & in Lusitania lib. ordin. 4. tit. 13.

Ratione probatur illud antecedens si promissio accepta induceret tantum obligationem ex fidelitate, & veritate etiam in re graui, non obligaretur promissor sub mortali stare promissis: sed hoc est falsum, quia inde inferam violationem voti esse tantum veniale peccatum. Nam eadem ratio Iustitiæ proportionaliter obligat hominem ad soluenda promissa alteri homini facta, atque facta Deo: non enim tenetur homo soluere Deo promissa quia Deus est, sed quia liberè se Deo voluit obligare, quod æqualiter procedit in promissione facta homini: Illatio maioris constat, quia fidelitatis violatio mendacij tantummodo culpam inuoluit, ergo etiam in re graui non foret mortalis & confirmatur idem antecedens quia non daretur ciuilis obligatio in promissore, neque concederetur actio contra illum, nisi supponeretur obligatio naturalis ex Iustitia ex eo quod promissor tribuit promissario ius ad rem, vt benè probat Rabellus citatus. Tandem vt benè notauit
8. Vasq. 1. part. disp. 83. n. 43. obligatio promissi transit ad heredes, vt constat ex legibus supra citatis proximo §. At obligatio fidelitatis est personalis, & ad heredes non transfunditur, nisi cum obligatione iustitiæ coniungatur, ergo obligatio quæ ex promissione oritur, non est solum ex fidelitate.

4. Argumentor ad hominem: si ex promissione Dei acceptata non oriretur obligatio iustitiæ, nisi adhibita conditione alicuius operis exhibendi, non esset præmium beatitudinis ex misericordia promissum contra Conc. & Patres citatos, præsertim Bernard. si dicas ideò esse præmium ex misericordia promissum quia semper vincit operis dignitatem; Vrgebo quia iam ille maior excessus præmij ex vi solius promissionis, non ex vi operis exhibendi deberetur, siquidem tota operis dignitas minori præmio compensatur, sed totum præmium ex Iustitia confertur, vt iidem auctores fatentur sic interpretantes locum Pauli 2. ad Timot. 4. cum Concil. Tridentino sess. 6. cap. 16. ergo necessariò admittere debent sufficere promissionem Dei acceptatam vt nobis ex Iustitia obligetur. Confirmatur quia ipsi asserunt nostra opera, seclusa promissione Dei, non habere condignitatem; etiam si ex gratia fiant, quæ obligent Deum ex Iustitia: ergo conuentio de bonis operibus exhibendis magis est modus promissionis, & conditio ex parte personæ requisitus, vt Dominus promissionem implere teneatur, quàm commensuratio meriti de se obligantis Deum ex Iustitia ad dandum præmium æternum visionis beatæ.

5. Conclusio: etiam si nullum interueniret 9.
pactum vel promissio Dei ex sola suppositione alicuius lib. determinationis diuinæ, potest in Deo resultare obligatio Iustitiæ. Hanc Conclusionem tenentur defendere omnes qui docent satisfactionem Christi Domini ex Iustitia obligante Deum, vt illam nullo præcedente pacto pro hominibus acceptaret. Ita docet Anselmus lib. 2. cur Deus & homo cap. 19. lit. c. his verbis, *Imò necesse esse video vt pater filio retribuat, alioquin aut iniustus esse videretur si nollet; aut impotens, si non posset.* Et paulò inferius ait, *propter Iustitiam fecit.* Idem tenet Bonau. in 3. dist. 20. q. 5. Sot. lib. 3. de natura & gratia, cap. 6. & in 4. d. 19. q 1. art 2. Ledesm. 1. 4. q. 11. art. 2 dub. 1. fusiùs Valent tom. 4. disp. 1. q 1. punct. 5. §. superest. Declaratur Conclusio quia supposito quod Deus voluit, vt secunda persona humanitatem sibi vniret, necessariò sequitur quod opera huius personæ per humanitatem exhibita haberent infinitum valorem, & satisfactio quam redderet, omnem compensandi rationem includeret vt docet Alens. 3. part. q 17. memb. 3 D Tho. quodl. 2. art. 1. Vnde quamuis nulla promissio Dei interueniret, oblatam à seruatore Domino satisfactionem Deus tenebatur ex Iustitiâ acceptare.

Quod vlteriùs duplici ratione confirmo: 10.
1. contrà rectam rationem faceret Deus, & contrà Iuris æquitatem, si Christi Domini satisfactionem non acceptaret, etiam sine præcedente pacto. Nam spectata hominum miseria & infinita in Christo Domino satisfactionis dignitate non poterat recta ratio dictare respuendam esse illam satisfactionem, quæ omnem modum satisfaciendi in ratione valoris includeret, & contra Iustitiæ æquitatem foret peccatorem adhuc debitorem relinqui, pro quo satisfactio multo maior, quàm iniuria offerebatur. Vt faceret Creditor, si debitorem in Vinculis detentum relinqueret, nec vellet acceptare suprabundantem debiti satisfactionem à tertia persona pro illo oblatam, qui soluendo non erat. 2. ea est vis in actione compensatiua, vt si alicui satisfactionem offerras pro offensa æqualem, statim transit ad offensi dominium, & moraliter loquendo recedit ab offerente, ad quod non est necessaria recipientis voluntas, sed offerentis, vt benè aduertit Vasq tom. 1. in 3. part. disp. 7. c. 2. Hinc est quod inuito Creditore extraneus pro alio soluit, & illum liberat, vt docet Ang. Fulg. & alii ad l. tale pactum, ff. de pactis, & concinit l. vtilita-

tem, ff. de exercit. acto § hæc actio. Item l. acceptam C. de vsuris Ergo si offertur compensatio perfectè æqualis, necessario resultat in eo cui exibetur obligatio remittendi iniuriam ne inæqualitas detur. Cum igitur Christi Domini satisfactio multo maior fuerit iniuria peccati, Deus iniustus esset, nisi remitteret offensam etiam sine aliquo præcedente pacto.

11. Rogabis vtrùm ratione creaturarum præciso Christi merito, vel alterius diuinæ personæ in Deo intelligatur huiusmodi obligatio Iustitiæ ex suppositione alicuius diuinæ determinationis. Respondeo affirmatiuè si sermo sit de creaturis meriti capacibus, & respectu actionum liberarum. Quę quidem responsio fundatur in ea communissima sententia B asserentium, creaturam in statu gratiæ de condigno, & ex perfecta Iustitia posse satisfacere pro culpa veniali. Ità existimant D. Aug. D Thom. Scot. Gabr. Dur. Riuard. Palud. Quos citant, & sequuntur Suar. Tom. 1. in 3. part. disp. 4. sect. 1. Vasq. ibidem disp. 3. cap. 3. Quam satisfactionem similiter dico non indigere promissione aliqua, vt Deus teneatur ex iustitia illam acceptare, quia Iustus offerens Deo supernaturalem dolorem pro culpa veniali ad æqualitatem satisfacit; supposito igitur quod ille à Deo excitetur per gratiam præuenientem ad huiusmodi actum & per concomitantem adiuuetur, illi dat, quoad æqualitatem recompenset offensam venialem.

Pręterea Iustorum opera de condigno meritoria aliquod præmium, quodcumque illud sit, ex iustitia promerentur, sibi proportionatum; cum in Dei cultum liberè à Iustis exhibentur sine præcepto, & obligatione aliqua, vt suppono. V. G Virginitas, & similia opera studiosa de consilio commendata: quo videtur spectare illud Aug. lib. 1. Confess. cap. 4. Cum Deo enim sic loquitur *supererogatur tibi vt debeas; & quis habet quidquam, non tuum? Reddis debita nulli debens*. Quasi diceret cum merendi principia, liberè tribuas, ac liberaliter; propter liberum coopetationem nostram, & studiosa opera in tuum obsequium, & honorem exercita te debitorem profiteris, ergo &c.

Soluuntur obiecta contra traditam doctrinam, & argumentis pro prima & secunda opinione satisfit.

SECT. II.

Contra superiorem doctrinam oppones primo: Hæc omnia opera sub Dei dominio esse, quo ipse se priuare non posset, proinde nihil ipsi offerri posse non suum. Deinde opera in alterius obsequium oblata nullo interueniente pacto non videntur exigere mercedem ex Iustitia. Nam operarius qui non conductus, sed spontè in alterius vinea laborauit, pretium ex Iustitia petere non potest. Ergò nisi Deus cum creatura facta promissione conueniat nullam iustitiæ obligationem subibit. Respondeo opera studiosa Iustorum non esse sub dominio Dei, antequam ab ipsis liberè fiant, vel satisfaciendo pro veniali, vel promerendo præmium aliquod; & licet posteaquam exerceantur, non possint non esse sub generali dominio Dei; tamen vltra hoc ad illud speciale ipsius Dei dominium spectant; ex eo quod in ipsius cultum ab humano arbitrio dirigantur; iis enim studiosis actibus Deus vti non posset antę hominis liberam oblationem, quod sufficit, vt hæc opera nouo quodam modo dicantur à dominio hominis recedere, & ad dominium Dei transire: Habet enim homo suum etiam peculiare dominium in proprios actus quando liberè operatur, quod ipse Dominus illi tribuit, quando reliquit eum in manu consilii sui. Neque propter hoc suo se generali dominio priuauit. Simili modo respondit Valent. tom. 4. disp. 1. q. 1. p. 5. cum de satisfactione Christi Domini ageret.

Ad id vero, quod additur de necessaria conuentione inter Deum & creaturam negandum est antecedens, quia vt benè notauit Vasq. 1. 2. disp. 213. c. 2. num 21. ad Iustitiæ obligationem perinde est videre, & consentire in operas alicuius non gratis exhibendas, atque de illis pacisci, seu promittere, vt soluere debeat mercedem dominus vineæ, per cap. qui tacet de regulis Iuris in 6. & l. Item quæritur, ff. locato & conduct. §. qui impleto final. cum Gloss. ibi. *verbo consensisse*. Et l. qui ad certum eodem tit. & ratio est, quia licet obligatio in eo casu non oriatur ex pacto expresso, oritur tamen ex C tacito; item ex accepto. Iàm vero si quis Dominus non solum videat & consentiat, sed iubeat operarios laborare ad vineam suam, obligatio ad solutionem mercedis consuetæ clariùs innotescet Cum igitur Deus videat, consentiat, & iubeat, vt homo in sui obsequium benè operetur, operamque illius non modo de præcepto, sed de consilio in sui cultum & honorem acceptet; sciatque illum velle ipsius præmia promereri; eadem resultat in Deo obligatio Iustitiæ, ac si ex pacto, & conuentione manifesta hominis operam conduceret.

Oppones secundo, ex hoc sequi etiam in creaturis meriti incapacibus dari ius ad quod Deus supposita aliqua suæ voluntatis determinatione ex Iustitia obligetur. Nam supposito quod Deus, creaturas irrationales D creare velit, tenetur dare illis proprietates ipsis debitas, & concursus singulis consentaneos ad suas functiones naturales impertiri: hoc enim est ius suum vnicuique tribuere. quod sanè videtur significasse Diony. de diuin. nomin. cap. 8. cum dixit in hoc ostendi diuinam Iustitiam, *qui omnibus tribuit propria secundum vniuscuiusque dignitatem*, & D. Thom. 1. pr. quæst. 21. art. 1. Res. & si per quandam similitudinem ratione creaturarum irrationalium debitum impropriè dictum appareat, ad quod Deus teneatur, vt auctor naturæ, id non ex iure, sed ex quadam decreti congruentia, vel potius ex creaturæ indigentia prouenire. Nam qui

donum aliquod gratis confert, non ideo obligatur ad dandum aliud, quod donatario vtile, vel necessarium censetur: quare sine vlla iniustitia potest Deus, vt supremus Dominus, denegare has proprietates, & concursus creaturis, & naturæ ordinem inuertere; imò in aliquibus euentis cum maiori congruentia illos negat, vt in fornace Babylonica generalem igni concursum suspendit. Vnde D. Thom. loco supracitato ad 3. & 2. contrà gentes cap. 28. hanc vocauit Iustitiam condecentiæ, non debiti, aut Iuris rigorosè sumpti, & hac ratione explicari debet Dionys. citatus.

4. Hinc iam ad 1. argumentum pro 1. sentent. Resp. quando filiusfamilias sumitur vt aliquid patris, & seruus, vt aliquid pertinens ad bona domini, non esse in patre respectu filij, neque in domino respectu serui, aut è contrà, Iustitiæ actionem vel obligationem, quia est virtus ad alterum. Similiter neque in Deo respectu creaturæ; quatenus ea accipitur tanquam aliquid pertinens ad Deum, & sub vniuersali illius dominio constitutum. Verùm quia sub alia consideratione inter filium & patrem, inter seruum & dominum tanquam diuersas personas interuenire potuit diuersum dominium, & iustúm pactum; inter hos etiam æqualitas vel inæqualitas Iustitiæ reperitur propter quam obligatio Iustitiæ saltem naturalis resultet, vt patet ex D. Thom. 2. 2. q. 57. art. 4. & commentatores ibidem præsertim Aragon. Conclus. 1. & 2. contrà quod nihil concludunt leges citatæ: nam de filio non est dubium posse patrem illi non modò naturaliter, sed etiam ciuiliter obligari ex Iustitia facta emancipatione, per quam plures, & diuersæ personæ constituuntur l. pronunciatio, ff. de verb. signif. §. familiæ l. 2. si Pamphilo, ff. de optione, & electione legata: leges verò su prad. citatæ vel pro nobis faciunt, vel saltem non officiunt. Etenim lex illa *lis nulla*, excipit Castrense peculium, & vt addit Gloss. quasi castrense, quæ etiam vers. *in potestate* alias exceptiones adiungit. V. G. si Filius petat alimenta, l. si quis à liberis, ff. de liberis agnoscend. & alios casus, qui ibi videri possunt. Et hac ratione limitatur lex *Actiones*, & aliæ superiùs adductæ ex quarum nulla erui potest quod inter patrem & filium vera iustitia intercedere nõ valeat. Deinde de seruo respectu domini; quamuis quod attinet, ad Ius ciuile pro nihilo reputetur l. 32. quod attinet & l. serui tutè, ff. de reg. Iur. In aliquibus tamen euentis etiam ciuiliter agere potest contrà dominum, vt dicemus q. 2. sect. 2. & præterea quantum ad ea quæ sunt Iuris naturalis seruus æqualem cum cæteris personam sustinet per leg. manumissiones, ff. de Iust. & Iure Instit. de libertinis in princip. quare posse dominum ad illum naturaliter ex Iustitia obligari certum est. Similiter ergo creatura rationalis, quatenus peculiare habet dominium suorum actum liberorum, & quatenus diuersa persona à Deo est, ex præsupposita determinatione voluntatis diuinæ poterit Deum ex Iustitia obligare Iure naturali.

Quod vt meliùs intelligatur, & vt duo alia argumenta eiusdem opinionis soluantur, aduertendum est: In actu studioso tria considerari posse. Primum substantiam actus. 2. formalem libertatem. 3. dignitatem, & valorem in genere moris. Et quoad hæc tria aliquid peculiare habet creatura in actu quod suum sit non Dei; nam quantum ab substantiam, licet Deus absolutè sit dominus illius & in ratione causæ vniuersalis ab illo pendeat in fieri, & in conseruari; eadem tamen actus substantia est sub dominio creaturæ in genere causæ particularis liberè operantis, & ratione actionis ità essentialiter dependentis à tali creatura, vt à solo Deo per eandem actionem ille actus produci non possit, propter essentialem dependentiam actionis numericæ à suo principio, vt ex meliori philosophandi modo suppono. Vnde causa libera de illo actu disponere potest, illum conseruando vel corrumpendo. Similiter de libertate; nam etiam si Deus liberè concurrat cum creatura rationali, ab alia formali libertate denominatur liber, diuersa à libertate creaturæ; quod satis ostenditur in concursu cum causa necessaria, quem Deus etiam liberè causis naturalibus impertitur. Et deinde etiam si Deus operaretur ex necessitate naturæ, si eodem modo concurreret cum causa 2. libera tunc, sicut modo concurrit scilicet offerendo duplicem concursum in actu 1. vt ex illis vnum eligat ex arbitrio; adhuc causa secunda liberè operaretur. Ergo peculiarem libertatem habet creatura rationalis in actu diuersam à libertate Dei. Denique in valore & dignitate operis clariùs visitur hominis dominium: Nam æstimatio illius actus homini imputatur in genere moris, vt euidenter ostenditur in actu peccaminoso, qui vt talis nulla ratione Dei est, neque à Deo est, nisi permissiuè. Actus verò studiosus, & meritorius creaturæ, & si à Deo intentus sit, & ab illius gratia procedat, per illum Deus non meretur, neque ille Deum facit formaliter temperantem. V. G. neque obedientem, & similiter de reliquis.

Hinc constat omnibus illis tribus modis quoad substantiam, quoad libertatem, & quoad valorem aliquod Ius suum habere hominem in suis actibus quod possit Deo offerre. Quod non tollit altum & vniuersale dominium Dei. Nam hæc duo dominia in eisdem actibus fundari nullum est inconueniens, sicut omnes admitunt easdem res, quæ sunt sub dominio Dei, titulo creatoris, sub diuersis hominum dominijs diuidi, vt secundum Iustitiæ leges de suis vnusquisque disponere, & alteri tribuere possit, non solum homini, sed etiam Deo, vt quando in honorem Dei, Ecclesiæ aliquid offert, & in illam Ius suum transfert: quod adeò verum est, vt quod diuini Iuris tantum est, in nullius bonis esse censeatur, vt habetur l. 1. summa rerum, ff. de rer. diuis. Instit. eod. tit. §. nullius Exemplum affero de repub. cuius res, & iura etiam in nullius bonis esse dicunt leges citatæ, idest sub nullius hominis pri-

uati particulari dominio continentur, vt Gloss. & DD. Iuristæ communiter exponunt, & præterea respub. habet dominium altum in bona Ciuium, propter quod potest quando datur iusta causa, illa accipere, quod non tollit quominus ciues alii alia sibi propria bona & iura retineant, & de illis cum Repub. mediante aliqua persona ipsius Reipub. autoritatem habente contractus celebrent. Similiter igitur quamuis in Deo detur dominium in omnia creata, hoc non tollit quominus creatura rationalis suum peculiare habeat dominium à Deo quidem gratis concessum; sufficiens tamen ad aliquam satisfactionem nempè pro veniali offensa, & ad meritum, qualecumque sit. Nam sicut non obstante dominio Dei satis est vti Creaturam actu suo contrà voluntatem Dei, vt illud offendat, & actus quodam certo modo sit tantum peccatoris, vt peccaminosus est, ità sufficit actu vti studioso in Dei gratia exercito, & in Dei honorem directo, vt leuem offensam compenset, velut aliquid mereatur.

8. Vnde ad 2. argumentum neganda est consequentia, quia per illud dominium Dei non tollitur peculiare dominium hominis, vt ostendimus. Replicabis: Deus dedit voluntati hominis hoc dominium libere, & deinde poterat illum obligare vt sibi offerret eos actus studiosos, eo etiam modo, quo sub ipsius dominio cadunt: ergo totum quod in his actibus reperitur, est ex sola Dei gratia per quam Deus debitorem fieri iniquum potius, quam æquum videtur. Resp. In actibus meritorijs Iusti duplicem Dei interuenire gratiam. Prima est dare ei voluntatem liberam auxiliari gratia præuentam, & parili concursu adiutam in actibus meritorijs. 2. non postulari eos alio titulo cum posset, sed sortem homini donauit vt sibi lucraretur. Et cum vtraque gratia sit antecedens, non impedit rigorosam Iustitiam, vt patet in homine qui accepit centum aureos ab alio gratis cum quo ludendo alios centum ex Iustitia potuit comparare.

Quod vero ex præsupposita gratia, & libera Dei voluntate sequatur Deum necessitari naturaliter, vel moraliter ad aliquid necessariò connexum cum priori voluntate in multis alijs exemplis reperitur. Nam supposito quod Deus velit creare sustantiam, illa necessario debet aliqua subsistentia terminari, & alicubi esse, & hanc voco necessitatem consequentem naturaliter: Deinde supposito quod Deus velit nobiscum loqui, moraliter necessitatur ad veritatem dicendam; ita supposito quod Deus velit creare hominem & illum in sua libertate relinquere, ille debet habere dominium in proprios actus, & posito quod Dominus illos non postulet omnes de præcepto, sed aliquos tantum de consilio in hominis arbitrio relinquat, sequitur per illos posse iustum mereri de condigno aliquod præmium, quia sicut malum non potest non Deum offendere, eique displicere, qui est summum bonum, ita Iustorum actus boni necessariò sunt Deo grati & accepti, & si

A alio titulo ex Iustitia non debeantur, & in Dei cultum exhibentur, illum consequenter obligare censetur. Et non postulari omnes actus hominis iusti à Deo secundum totam substantiam, & secundum omnem offerendi modum, est aliquid consequens connaturaliter ad primam gratiam qua Deus vult creare voluntatem liberam auxiliari gratia dispositam, & in manu consilij sui relinquere.

Adhuc tamen vrgebis quando debitor independenter à creditoris, vel cuiuscunque alterius voluntate licitè potest debitum non soluere, quocunque modo id faciat, proculdubio ex Iustitia id non debet, & si soluit, gratiam reddit, non debitum. Sed Deus hoc modo se habet respectu hominis: ergò suadetur minor, quia Deus statim post oblationem operis studiosi potest hominem licitè ad nihilum redigere, cum sit supremus Dominus quemadmodum homo formicam pessum premit sine peccato; ergo tunc impediet solutionem, & consequenter ex iustitia non obligabitur: si ergo creaturam conseruet, & pro opere studioso præmium tribuat: gratiam profectò præstabit. Resp. hanc instantiam solum ostendere non esse in Deo absolutam obligationem ex Iustitia respectu creaturæ, sed tantum ex suppositione alicuius liberæ determinationis diuinæ, scilicet quod illam creare velit liberè operantem, & meriti capacem, & conseruare, nos verò id non inficiamur, si Deus absolutè spectetur, sed totum concedimus quia C nostra quæstio à principio ex suppositione procedit. 8.

Ad 3. argumentum, non veremur admittere Deum nobis constitui debitorem non solum ex fidelitate, sed etiam ex iustitia siue propter conuentionem & contractum, siue propter nudam promissionem, siue solum ex suppositione quod voluntatem liberam gratia adiutam, & meriti de condigno capacem creare & conseruare velit. Iam verò D. Thom. citatus solùm voluit Deum non constitui absolutè debitorem ab alio, sed seipsum liberè debitorem efficere, videlicet aliquo modo ex tribus prædictis sicut etiam ex veracitate quæ etiam est virtus ad alterum, Deus nobis debitor efficitur, si nobiscum loqui decernat.

Ad vnicum fundamentum 2. sententiæ, quatenus nobis aduersatur, negandum est antecedens ob rationes in probatione 2. Conclusionis superiori sectione assignatas, non enim ad obligationem Iustitiæ in Deo requiruntur illa tria principia coniuncta, scilicet promissio, conuentio, & exhibitio operis meritorij de condigno; sed vnumquodque seorsim acceptum sufficit modo explicato. Hinc enim est quod Deus, vt dicatur debitor in sacris literis aliquando mentio fit conuentionis, vt Matth. 20. aliquando ipsius laboris exhibiti, in quo est meritum de condigno vt 1. ad Corinth. 3. aliquando solius promissionis vt ad Hebræos 6. Similiter in Conciliorum Patrúmque locutionibus in quibus diligenter notandum est in hoc debito semper illas maiori ex parte ad promissionem respicere, quia cùm merces promissa operis vincat dignitatem, de facto vitæ æternæ præmium nostris

operibus conferendum diuina promissione potius quàm nostrorum meritorum exhibitione fundari, quod optime ostendit Vasq. 1. 2. disp. 215 cap. 5. ex Bulla Pij V. & Gregorij XIII. & Theologorum communi sententia, quamuis ipse hanc obligationem ex fidelitate tantum esse asseueret, in quo ab illo dissentimus.

9\. Ad probationem in eodem fundamento assumptam dicendum est promissionem acceptatam non solum gignere obligationem fidelitatis, sed etiam iustitiæ. Ad primam confirmationem Res. primo illam l Iurisgentium limitari, quoties lex vel confirmat, vel assistit simplici promissioni; tunc enim etiam si nuda sit, actionem, & obligationem ciuilem producit, & legitima conuentio appellatur, quia à lege confirmata est. l. legitima ff. de pactis ibi *Et ideo interdum ex pacto actio nascitur*, quæ verba ita explicari debent cum Gloss. 1. quia nuda pacta si per legem auxilium accipiant, efficacem producent actionem. adducitque Glossa nostrum casum de nudo donationis pacto per simplicem promissionem. Cum enim antea inefficax esset ad inducendam obligationem ciuilem noua Iustiniani lege si quis argent. C. de donation. §. final. confirmatur, efficáxque redditur: quare si facta promissione donatorem liberalitatis pœniteat, dabitur donatorio actio, quæ dicitur condictio ex lege per generalem Iulij Pauli traditionem l. vnica, si obligatio de condictione ex lege. Ita Accurs. in citato § finali Bartol. in l. legitima n 2. & interpretes communiter vtróque loco. Res. 2. & si simplex promissio non gigneret obligationem ciuilem, sufficeret naturalis, quæ in conscientia obligat etiam negata in iure ciuili actione, quia etiam decepto in venditione non excedente dimidium iusti pretij non conceditur ciuilis actio & tamen qui emit pretio minore iusto tenetur ad restitutionem illius partis, quæ deficit ad iustum pretium; vt bene notauit Couar. 2. p. de pactis n. 11. Ad 2. Confirmationem dico Christum Dominum censeri nobis liberaliter datum à patre, quia liberaliter promissus est, & absolutè liberalissimè datus, quod non tollit quod facta Dei promissione iam non modo ex fidelitate sed etiam ex Iustitia deberetur.

Vtrum Ius commutatiuum rigorosum sit obiectum Iustitiæ diuinæ.

SECTIO III.

Partem negantem tuetur Vasq. 1. part. disp. 85. cap. 2. & sequitur Bannes 2. 2. q. 61. art. 4. Rip. Nazarius Nauarrete. Gonzales ibidem pro eadem citant Alex. D. Thom. Scot. Palud. Dur Ferrar. Capr. Sorum, Hosium, Caiet. & alios ex quibus aliquos oppositum docuisse infra ostendemus, huius sententię Vasq. tria statuit fundamenta. Primum ex ratione dati, & accepti desumptum: Nam obiectum formale Iustitiæ commutatiuæ vt à Philosophis & Theologis consideratur, consistit in A æqualitate dati & accepti: sed inter Deum & creaturas hæc æqualitas interuenire nequit, ergo nullum est Ius rigorosè commutatiuum, quod sit obiectum diuinæ iustitiæ. Maior suadetur quia Iustitia. vt est specialis virtus per hanc æqualitatem specialé dati & accepti distinguitur ab aliis: nam alia æqualitas generalis non sufficit: omnis enim virtus habet hanc æqualitaté cum sua regula. videlicet cum Deo, & cum lege, quare si eo modo constituitur obiectum Iustitiæ, respectu Dei. quatenus aliquod opus meritorium de condigno in illius honorem exhibetur ad recipiendum præmium ab illo in omni opere studioso erit datum & acceptum, ac contra passum, & communiter omnino actus virtutis pertinebit ad B Iustitiam specialem. Ne igitur hæc virtutum confusio detur, necessario limitandum est obiectum specialis Iustitiæ commutatiuæ ad datum & acceptum quod vtriusque partis intersit, vt iusta inter vtramque commutatio intelligatur. Minor probatur ex 15. Iobi, *si iustè egeris, quid donabis ei? aut quid de manu tua accipiet?* quasi dicat in nullam Dei vtilitatem cedere quod studiosa opera illi offerantur. Confirmatur eadem minor, quia nulla creatura peccando potest Deo inferre damnum, ergo neque etiam aliquid ei tribuere quod in recompensationem damni vel in vtilitatem ipsius Dei cedat, sicut enim nullum peccatum est quod sit propria iniustitia primario contra Deum, ita nulla satisfactio facta erit ex Iustitia propriè dicta.

C 2. Fundamentum accipitur ex conditione Dei & creaturæ: nam sicut filius quia non potest reddere æquale patri in honoribus illi deferendis alia virtus à Iustitia distincta assignatur, nimirum pietas per quam filii parentes colunt: Ita creatura quia non potest æqualem honorem Deo reddere, ideo intercedit alia specialis virtus quæ est religio, per quam speciali cultu illum veneretur. Item alię virtutes, quarum exercitio dominus etiam honoratur Nulla igitur iustitia commutatiua quæ æquale reddat, assignari potest neque Dei ad hominem, neque hominis ad Deum, quia etiamsi proxima sect. ostensum sit voluntatem hominis habere peculiare dominium in proprios actus, vt illos possit in Dei honorem referre & per illos præmium mereri, nulla in D hoc merito apparet commutatio, neque datur contra passum: nam Deus nihil denouo recipit, quia homo non potest se priuare dominio suæ actionis liberæ, neque in Dei dominium transferre: semper enim manebit solum sub vniuersali dominio Dei, quatumuis in eius honorem exhibeatur, & non videtur datum, quod quis non fecit accipientis, vt bene docet Gloss. 1. in l. matre ff de iure dot. & probatur ex regul. non videntur data. ff. de regul. Iuris, si ergo Deus nil accipit, neque homini aliquid dat.

3\. Fundamentum quia licet promissio acceptata inter homines obliget ex Iustitia commutatiua, quoniam tantum debet reddi promissario, quantum fuit promissum, attamen inter Deum, & creaturam promissio inducere non videtur hanc obligationem

Nam Deus potest rem promissam, & datam rursùs auferre sine iniustitia, quia est supremus Dominus liberè conseruans tale donum in creatura, ergo sine iniustitia posset illam negare: quomodo enim esset debitor ex Iustitia non soluendo rem, quam si auferat, iniustè non facit. Optime enim Marcellus notauit l. Marcellus, ff. de regul. quod debitor esse definit is, qui nactus est exceptionem iustam, nec ab æquitate naturali abhorrentem. Idem confirmat Vasq. exemplo serui, cui vt ipse existimat dominus promissum reddere ex Iustitia non tenetur.

2. Dicendum tamen est Ius commutatiuum rigorosum esse obiectum diuinæ Iustitiæ, quam supercommutatiuam dicere debemus vt cum Damasceno lib. 1. fidei cap 15. & Dionys. in lib. de mystica Theologia loquamur. Ibi enim monent cuilibet attributo, quod per affirmationem de Deo dicitur, addendum esse aduerbium super, vt excludatur à ratione generica attributi quidquid imperfectionis in creatura similis perfectio admittit; & sic ad diuinam perfectionem contrahatur. Quando enim dicimus iustitiam esse in Deo, non significamus esse habitum aliquem, vel actum ex natura rei distinctum ab ipsius essentia, vt in homine reperitur; sed seclusa hac imperfectione, esse in Deo perfectionem æquipollentem voluntati humanæ, ad reddendum vnicuique ius suum actualiter, vel habitualiter inclinatæ. Similiter separata ratione generica Iustitiæ commutatiuæ ab omni imperfectione cum qua in creaturis reperitur, contrahitur ad diuinam quæ supercommutatiua perhibetur.

Hanc sententiam defendit D. Thom. & Scot. quamuis in oppositam illos alii velint distorquere. Nam D. Thom. 2. 2 q. 61. art. 4. ad 1. ait *forma diuini iudicii attenditur secundùm rationem commutatiuæ iustitiæ, pro vt scilicet recompensat præmia meritis*: ità D. Thom. hoc loco Sequuntur Caiet. & Aragonius, Deinde 1. 2. q. 112. art. 3. ad 1. & 3. part. q. 85. art. art. 3. in corpore, eandem doctrinam tradit manifeste. Scot. vero in 1. dist. 17. q. 2. §. *ponitur quod actum* latè, nostram sententiam explicat, & cum loqueretur de actu meritorio, de condigno ait *qui secundùm se consideratus absque acceptatione diuina secundum strictam iustitiam non fuisset dignus tali præmio*, quæ verba nos modum docent declarandi alia loca eiusdem Scot. & D. Thom. si quando videntur excludere à Deo Iustitiam commutatiuam, videlicet esse intelligendam illam, quæ cum imperfectionibus coniuncta in creatura reperitur, & ad conditiones materialis, vel formalis obiecti in creata Iustitia repertas limitatur. Deinde illam quæ secum habet necessitatem absolutam tribuendi vnicuique ius suum. Et denique illam, quæ æqualitatem Iuris simpliciter constituit inter personas, inter quas exercetur, vt infrà latiùs explicabitur. Idem placitum tuentur alii AA. quorum verba referre piget. Gab. in 2. dist. 27. q. 1. art. 2. post 1. conclusionem. Capreolus ibidem art. 3. ad 1. Dur. Sotus. 3. de Iustitia q. 5. art. 3. Caiet. 1. 2. q. 114. art. 1. Bartol. Med. ibidem art. 3. Bellarm. lib. 5. de Iustif. cap. 14. §. modum autem. Suar. in opusc. disp. de Iust. sect. 2. & de gratia tom. 3. lib. 12. cap. 30. n. 30. Rabel. lot. de oblig. iust. lib. 1. q. 4. Conclusione secunda. Eandem defendere tenentur, qui docent Deum ex Iustitia obligari ad acceptandam Christi Domini satisfactionem; pertinet enim hęc satisfactio ad Iustitiam commutatiuam, quia cum illa commutatur condonatio offensæ diuinæ: duas porro habet partes assertio.

Prima ostenditur 1. Ad rationem Iustitiæ commutatiuæ non semper requiritur mutuum datum, & acceptum, neque contra passum rigorosè sumptum, nisi in iis commutationibus voluntarijs, in quibus ex vtraque parte datur actio & passio, vt in emptore, venditore, & similibus. Vnde D. Thom. 2. 2. q. 61. art. 4. in corpore ex Aristotele 5. Ethicorum, asseruit Iustum & contrà passum non esse idem, quia latiùs patet iustum; ergo quamuis Deus nihil à nobis accipiat, neque repatiatur ex vi solius promissionis acceptatæ, ex Iustitia commutatiua se poterit obligare ad reddendum tantum quantum promisit. Antecedens probatur quia licet aliquando ex iustitia commutatiua nascatur obligatio mutua dandi & accipiendi; item aliquando vt damnum ad æqualitatem reducatur, æqualis fieri debeat restitutio In aliquibus euentis necessaria non est hæc commutatio. Nam ex promissione acceptata oritur obligatio Iustitiæ, vt proxima sectione ostensum est, & fatetur Vasq. 1. p. disp. 85. cap. 5. n. 45 & tamen hæc Iustitia non est distributiua bonorum communium, sed commutatiua particularis promissi, & qui promissum implet, nihil accipit. Item promissarius nihil patitur, quia nullo Iure priuatur, sed melioratur in præhabito: etenim cùm antea jus ad rem promissam haberet, nunc habet ius in re. 3.

Confirmatur idem antecedens, quia homo ad officium negatiuè, seu priuatiuè debitum alteri obligatur; videlicet ne illi damnum inferat, sed illæsum relinquat Ius proximi in honore, vita, & pecunia; & tamen hæc obligatio oritur ex Iustitia cōmutatiua sine actuali commutatione vel contrapassione. Vbi etiam diligenter aduertendum quod quamuis communis materia iustitiæ commutatiuæ inter homines reducatur ad tria bona scilicet pecuniam, honorem, & vitam, quia in his tantum tribus bonorum generibus potest vnus homo alterum iuuare vel lædere; attamen quia inter Deum, & hominem interuenire potest communicatio bonorum in alio genere, & in alio ordine, materia Iustitiæ in tota sua amplitudine, prout abstrahit ab humana & diuina, omne bonum includit, siue sit aliquod ex illis tribus siue alterius generis vel ordinis quod vel homo Deo offerre, vel Deus in hominem potest conferre. Denique non solum bona, quæ inter creaturas rationales homines, vel Angelos, sed quæ in Deum, & creaturas potuerint communicari.

2. Probatur eadem 1. pars nostræ resolu- 4.

tionis ex ratione, & essentia propriè Iusti- A tiæ commutatiuè, quæ consistit in hoc quod est reddere vnicuique Ius suum rigorosum quod sit vel dominium proprium rei, vel dominio æquipolleat, & per se constituere æqualitatem arithmeticam rei ad rem in quo distinguitur à Iustitia distributiua, quæ Ius tribuit minus rigorosum, & per se constituit æqualitatem geometricam rei ad personam, vt ex Arist. 5. Ethicor. cap. 5. Scot. in 4. dist. 46. q. 5. & D. Thom. 2. 2 q. 61. art. 3. deducitur, & ob eandem rationem D. Thom. 2. 2. q. 62. art. 1. asserit ex commutatiua Iustitia oriri obligationem restituendi, quia illa fundatur in debito simpliciter quod obligat ad rem donandam alteri tanquam suam V. G Fur tenetur ex hac Iustitia rem B vero domino reddere, si extet, vel pretium æquale reique dominio æquipollens. Similiter promissor tenetur reddere promissario illud Ius quod per acceptationem promissi acquisiuit, & moraliter cuidam dominio æquipollet; sed vt Iustitia Dei respiciat hoc ius commutatiuum, non oportet subire aliquam imperfectionem, ergo cum alioqui sit virtus perfectiua voluntatis Deo deneganda non est. Minor ostenditur, nam vt Iustitia Dei ipsum obliget ad reddendum hoc Ius, non opus est vt absolutè, & simpliciter priuetur dominio suo vniuersali, neque necesse est lege aliqua obligari diuersa à naturali rectitudine ipsius Dei, quæ sunt conditiones iustitiæ commutatiuæ creatæ, quam dicimus diuina esse multo inferiorem, quam idcirco cum Thologorum antesignano Dionys. supercommutatiuam nominauimus.

5. Hæc supereminentia Iustitiæ commutatiuæ diuinæ, quæ erat secunda pars nostræ assertionis, demonstratur ex varijs differentiis, quæ inter illam, & creatam possent assignari. Prima est quia creata potest esse independens à voluntate debitoris, & consequi ad illius esse, vt in filio ancillæ, qui seruus nascitur sub potestate domini, cuius dominio ex Iustitia commutatiua nemo co itrauenire potest l. 5. & seruorum, §. fin. ff. de statu hom. l. 7. pattum, C. de rei vendic. l. 28. aui, C. de liberali causa l. 10. neque natales de prob. non ita tamen Iustitia commutatiua diuinæ, quam superiùs dixi ex diuina voluntate pendere, vt optimè notauit Scot. proximè citatus 2. Ius vnius creaturæ regulariter præcisum est à Iure & dominio alterius, at Deus cum sit supremus Dominus, nihil est sub dominio particulari creaturæ quod non sit communiter sub vniuersali dominio Dei, vnde communicatio vtilis, & contra passio speciali modo cernitur in bonis quæ inter creaturas adinuicem communicantur, vnde à Baldo de statu V. Gabella n. 20. commutatiua dicitur Iustitia commerciorum ex l. 27. ita constante, ff. doct. 3. quia Ius commutatiuæ vnius creaturæ in aliam, illam in hoc sibi subiectam habet, & ex vi directiua & coactiua ei necessitatem ad seruandum suum Ius inducit. At Deus ita ex voluntate fit debitor, vt etiam qua talis maneat creditore superior, & si velit indirectè potest non reddere debitum destruendo creaturam, & solum ratione suæ voluntatis immutabilis per quam vult creaturam cum Iure diuinæ promissionis acceptatæ, vel cum merito conseruare, hanc subit obligationem.

Positis his differentiis inter Iustitiam commutatiuam creatam & increatam probatur diuersitas specifica, & supereminentia diuinæ commutatiuæ Iustitiæ, quia hæc discrimina sunt necessario coniuncta, & essentialia diuinæ Iustitiæ, & secundùm formale obiectum Iustitiæ commutatiuæ quod est Ius, & debitum rigorosum, quod vel censeatur dominium, vel illi moraliter æquipolleat, quia licet non possideatur moraliter in bonis propriis, computatur iuxta l meorum & l. id apud, ff. de verb. signif cum aliis legibus, quas ibidem citat Gloss. ergò essentialiter distinguitur Iustitia commutatiua diuina ab humana per excessum & excellentiam suam, quod non tollit quominus diuina Iustitia respiciat debitum rigorosum ex suppositione, quod idcircò D. Paul. 2. ad Timoth. 1. appellat *depositum suum*, & cap. 4. *coronam Iustitiæ in illum diem repositam*, & Christus Dominus in parabola de vinea Matth. 20. de patrefamilias qui Deum adumbrabat, refert illum dixisse, *Amice non facio tibi iniuriam, tolle quod tuum est*, quo etiam modo hereditatem cælestem Christus Dominus nostram mercedem dictitauit, *gaudete, & exultate quoniam merces vestra*, Matth. 5. num. 12 & in multis aliis sacræ paginæ locis Deus se nostrùm hoc Ius commutatiuum respicere significauit.

Soluuntur argumenta in oppositum.

SECT. IV.

AD primum fundamentum oppositæ Sententiæ. Resp. distinguendo maiorem & minorem propositionem. Et in primis maior est vera, nisi ratio dati & accepti ad quasdam conditiones obiecti materialis vel formalis in Iustitia commutatiua creata tantummodo inuentas limitetur: sed D secundum abstractiorem rationem genericam abstrahentem à creata & increata accipiatur, quæ consistit in hoc, quod est respicere Ius, & debitum rigorosum, nempe dominium reale, vel moraliter illi æquipollens, & denique æqualitatem arithmeticam per se constituere: V. G. si decem promisi, decem persoluam, quod est Ius promissarii æquiualens eius dominio reddere, & sic constituere æqualitem arithmeticam inter promissorem, & promissarium. Ad quod tamen non est necessarium, vt realiter aliquid accipiam, quando promissum ex commutatiua iustitia persoluo: sicut ergo non est restringenda Iustitia creata commutatiua ad illam commutationem rerum, quæ in aliquibus contractibus interuenit, & qua mediante 1.
vtraque persona accipit & donat; ita non est

est limitanda ratio generica iustitiæ commutatiuæ abstracta à creata & increata ad materiam modumve dandi vel accipiendi in humana iustitia inuentum, & ratio est quia huius materiæ mutatio rigorem Iustitiæ non minuit. Nam D. Thom. 2. 2. q. 63. art. 2. regulam tradit generalem, quod quanto magis bona spiritualia superant materialia, tanto maiorem iustitię obligationem inducunt. Quamuis ergo bona, quæ Deus homini tribuit, & quæ homo Domino exhibet in alio genere, vel ordine sint, & modus dandi, vel accipiendi sit diuersus sufficiens ad mutandam speciem iustitiæ ex parte Dei, non propterea tollitur rigorosum ius iustitiæ commutatiuæ genericæ, quod vtraque suo modo intendit; Nomine autem rationis genericæ non intelligas proprium genus, sed rationem communem analogam.

Minor etiam explicari debet. Nam æqualitas simpliciter inter personas diuinam & humanam, vel in ratione dati, & accepti mutuo collati; vt apparet in commutatione rerum humanarum, non interuenit inter Deum, & creaturam. Verum datur æqualitas iustitiæ diuinę cum debito creaturæ, & satisfactionis eiusdem puræ creaturæ cum veniali offensa, aut satisfactionis Christi Domini cum mortali. Ad probationē Resp. primo in promissione
2. non requiri vtilitatem promissoris ad obligationem iustitiæ; & tamen vt statim latiùs ostendemus, ex illa orituro bligatio iustitiæ commutatiuæ. 2. Resp. quamuis opera nostra Deo vtilitatem, vel bonum aliquod intrinsecum non addant, aliquam tamen cōmoditatem extrinsecam honoris. famæ, veræque existimationis apud homines afferre; item accidentalem cōplacentiam obiectiuam, & honestissimam voluptatem, quam Deus ex bonis operibus in suum obsequium, cultumque exhibitis sapere solet. Denique etiam vtilia dici possunt nostra opera Deo quatenus cedunt in bonum proximorum, qui sunt eius serui filii adoptiui, ac de ipsius familia computantur.

Confirmatio eiusdem argumenti tangit difficultatem, quam Theologi cum D. Thoma 3. part. q. 85. art. 2. & 3. Et cum Magistro in 4. d. 14. expendunt. Vtrum pœnitentia sit virtus specialis, & ad iustitiam spectans, qua in rem omissa multarū opinionum varietate, quæ videri possunt apud Suar. tom. 4. in 3 part. disp. 7. sect. 1. & Vasq. tom. item 4. ad art. . & 3. D. Thom. quod sentio tribus propositionibus aperiam Prima est pœnitentiam esse virtutem specialem à charitate ac religione distinctam Hanc tuetur Alens. 4. part. q. 12. mem.
3. 1. art. 1 §. 2. D. Thom. citat. a. 2. Bonau. in 4. dist. 14. part. 1. art. 1. q. 2. Alb. ibidem art. 4. Sot. ibidem q. 2. art. 2. Marsil. in 4. q. 10. ar. 1. Medin. tract. 1. q. 1. & alii. Probatur quia licet charitas detestetur peccatum ex motiuo proprio diuini amoris, quatenus ipsi aduersatur; deinde licet religio similiter peccatum detestari possit, quatenus cultui diuino, maiestati, & excellentiæ Dei debito opponitur; tamen est aliud speciale motiuum, sub quo pœnitentia de peccato dolet, quatenus est contra ius diuinum, quod non solum est dominium proprietatis, sed etiam Iurisdictionis, quorum vtrumque lædit peccator, & quantum potest, ei damnum inferre conatur, vtendo creatura contra Domini voluntatem, & ipsius legem, atque adeò irrogando illi iniuriam dum illam præfert creatori, si non formaliter, & directè; saltem implicitè, & indirectè, quatenus bonum delectabile inhonestum prosequitur. ergo, &c.

2. Propositio est hanc virtutem pœnitentiæ esse partem non solum potestatiuam, 4.
sed subiectiuam, & speciem sub iustitia commutatiua in communi contentam. Hanc defendit D. Thom. citatus item Alens. vbi supra §. 4. Sotus Canus, & alii quos citat Vasq. ad ar. 3. D. Thom. dubio vnico. num. 31. quamuis addat eos sentire pœnitentiam partem esse potestatiuam iustitiæ, non subiectiuam à nulloque auctore iustitiæ speciem dici, quod quam verum sit legenti patebit: ego solius D. Thom verba referam, quippe qui illius auctoritatem pluris facio. sic enim ille ar. 3. *Pœnitentia licet sit directè species iustitiæ*. Et quod de commutatiua loquatur, satis se in corpore articuli declarauit, Idem defendit Durand. in 4. dist. 14. q. 2. n. 5. Suar. in opusc disp de Iust. Sect. 2. num. 9. qui in hoc differt à Durando, quia hanc iustitiam commutatiuam nobiliorem dicit quàm illam quæ inter homines interuenit, & diuersæ speciei, & quamuis tom 1. de religione tract. 3. lib. 3. de habitu religionis cap. 4. num. 13. & sequenti, hanc sententiam retractare videatur, aliqua ratione illam moderando; nunquam tamen negauit esse iustitiam hominis erga Deum. quæ iustitiæ propriè nomen mereatur, & licet non sit illa rigorosa iustitia commutatiua, quæ ad æqualitatem in effectu ordinetur, in affectu tamen conseruandi illæsum ius diuinum, commutatiuæ æquiparatur, & ita expositus Suar. sibi non contradicit, vt cap. 7. ibi sequenti amplius innotescit.

Nostra tamen conclusio probatur 1. ex capite Confitebor de pœnitentia d. 1. Vbi omne peccatum ex Testimonio Dauid in iustitia dicitur, quia scilicet ius diuinum lædit 5.
quod pœnitentia compensare intendit. 2. ex proprio motiuo pœnitentiæ quod est resarcire quantum potest ius diuinum à se læsum, & recompensare iniuriam Deo factam. Et quamuis iustitia hominis non possit eum obligare ad impossibile, iuxta regulam nemo potest de Reg. Iur. in 6. & compensatio æqualis per actum pœnitentiæ à puro homine præstari nequeat, vt docet Bellarm. lib. de Iustificat. cap. 21. Valent. tom. 4. disp. 1. q. 1. p. 5. Suar. tom. 1. in 3. part. disp. 4. sect. 6. cum communi Theologorum sententia. Hoc non tollit quominus contra iustitiam peccauerit, qui Deum grauiter offenderit, & obligetur ad eliciendum actum pœnitentiæ, in quo quamuis non mereatur de condigno condonationem offensæ, nec satisfaciat ad æqualitatem, facit tamen quod potest & quod in se est. Item quod Dominus acceptat & ex vi suæ promissionis diuinę Ezech. 33.

A *Viuo ego, dicit Dominus Deus, nolo mortem impij, sed vt conuertatur impius à via sua, & viuat*, & alibi sæpissimè; debito se liberabit.

Confirmatur primo, quia qui hominem occidit contra iustitiam peccauit, & ex iustitia obligatur resarcire illud damnum quantum poterit. Vnde si ex reuelatione sciret se per eleemosynam conuenientem, sibique possibilẽ posse à Deo impetrare illius vitam, teneretur illam dare; & sic homini a se occiso vitã procurare: sicut qui lethale vulnus infligeret, teneretur suis sumptibus procurare conuenientẽ plagæ medelam, & vulnerato integram sanitatem, quantum posset. 2. Iustitia in Christo Domino
6. ad Deum erat eiusdẽ speciei cũ illa, quæ est in homine ad eundem Deum, vt docet cõmunis Theologorum opinio, quam inculcat Suar. loco citato de religione n. 12. & tamen Christus Dominus ad æqualitatem ex iustitia satisfecit pro nostro debito; ad cuius largissimam solutionem libere, & liberaliter se obligauit; ergo quamuis nostra pœnitentia, vt est iustitia quædam ad Deum, nos non obliget ad restitutionem æqualem pro graui offensa Dei, vt pote impossibilem; obligat saltem ad seruandum ius Dei intellectum, & ad detestandum peccatum etiam nondum commissum; quatenus huic diuino iuri aduersatur. 3. quia etiam ad satisfaciendum pro peccato veniali quod nobis est possibile, nos obligat ex veniali hæc eadem iustitia. 4. Quia in virtute per se non tam respicitur facultas, quam voluntas neque tàm effectus, quam affectus: ergo etiam si impossibilis sit satisfactio æqualis in nobis, respectu offensæ Dei grauis, deesse non debet affectus satisfaciendi quantum possimus, & hoc sufficiet ad implendam iustitiæ obligationẽ. Quò respexit noster textus in cap. omnes leges, dist. 1. cum dixit, *fas lex diuina, ius lex humana*. in sensu à nobis in textu exposito.

7. Non desunt Recent. quibus hæc sententia displicet, quia credunt ex peccato non posse resultare debitum Iustitiæ ad satisfaciendum pro illo. & sic probant quia illum eundem actum, quem debuit facere, quando peccaui, non possum iam reddere cum eisdem circunstantijs quas tunc habuisset, temporis, loci & similibus; alium vero similem non teneor reddere ex iustitia, quia illum habet Deus in sua plena potestate, & facile potest illum extorquere ex meo arbitrio innumeris vijs, & auxilijs efficacibus. Verum quàm infirmum sit hoc fundamentum ostendo euidenter. Primo quoniam suppono peccatum illud non fuisse amissionis alicuius actus debiti, sed commissionis: non enim omne peccatum, est peccatum propter actum omissum, ergo in eo euentu recurri non potest ad actum qui Deo reddendus esset in tali circunstantia temporis, & loci. 2. Non minus erat ille actus reddendus in potestate Dei, quàm isti, de quibus dicunt ex iustitia non deberi, quia Deus illos habent in sua potestate, & ex meo arbitrio illos facilè poterit extorquere, ergo si illum nihilominus tenebar Deo reddere, etiam nunc eadem obligatione obstringar: Et si tunc nullum habebam, quorsum recurrunt ad actum in talibus circunstantiis quando peccaui, reddendum? 3. Esse actus similes in potestate Dei, & posse illos per efficacia auxilia à me exigere, non tollit quominus, si liberè eliciendi sint illi actus, peculiare mihi sit dominium illorum modo explicato in sect. 1. & 2. Vnde si Deus relinquat hominem in sua libertate, auxiliaque habeat parata ad eliciendum actum contritionis, illumque exigat, vt de facto facit, sanè tenebitur reddere si non æquale, saltem quod in sua potestate est, & quod postulat Dominus hac in re creditor, vt ex sua liberalitate, & promissione debitum remittat.

B Iidem RR. vt pœnitentiam faciant specialem virtutem à reliquis virtutibus ad alterum etiam à iustitia omninò distinctam, asserunt, illam pro formali obiecto habere pacem cum Deo, seu non habere Deum rationabiliter auersum: nam cum Deus omnibus peccatis offenditur, & rationabiliter à nobis auertitur, & contra nos irritatur, dicunt virtutem pœnitentiæ conari omnia peccata destruere, & detestari sub hac ratione, qua sunt offensæ Dei, illumque iratum reddunt, vt probent distingui formale obiectum motiuumque pœnitentiæ à motiuo Iustitiæ. Afferunt exemplum in quo ratio offensæ distinguitur ab iniuria: si enim amicus meus petat à me librum commodãdum, quem habeo, & facile accommodare possum; si C non facio, illi iniuriam non irrogo, at offendere non desino; ergo ratio offensæ distinguitur à ratione, iniuriæ. & consequenter hæc erunt duo motiua diuersa, primum pœnitentiæ, 2. iustitiæ. Vt verò ostendant non esse motiuum charitatis detestari peccatum, vt est offensa Dei, distinguunt, & dicunt detestari peccatum, vt est malum Dei eique displicet, pertinere ad Charitatem; at detestari peccatum, quia offendit Deum, & nobis iratum reddit, esse proprium pœnitentiæ, & quamuis Deus non conuertatur ad nos sine amore quia tamen inter homines hæc sunt distincta, nam possum velle pacem cum aliquo, cuius amicitiam non expetam; ideo satis est hæc distinctio inter homines, vt intelligantur hæc duo motiua pœnitentiæ & charitatis esse diuersa. 8.

D Hanc sententiam vt omninò falsam impugno primo quia si ex distinctione motiuorum inter homines arguitur distinctio virtutis pœnitentiæ à reliquis, procul dubio esset aliqua virtus moralis quæ per tale obiectum, nempe pacem vel concordiam inter homines constitueretur, quod tamen falsum est, vt patet ex Aristotele lib. 9. ad Nicomachum c. 6. & D. Thom. 2. 2. q. 29. art. 3. & 4. Vbi asserunt pacem, & concordiam non esse actum virtutis distinctæ ab amicitia, & charitate. 2. Vt aliquis per actum alterius reddatur rationabiliter infensus, debet lædi in aliquo ad quod, aut in quo ius habeat vel rigorosum, quale est obiectum iustitiæ, vel minus rigorosum, & sit debitum gratitudinis, vel amicitiæ, vel aliud simile; sed nullum assignari potest debitum, quod pertineat ad aliquam virtutem ad alterum distinctam à notis, & 9.

assignatis per antiquos philosophos, & D. Thom. ergo frustra est talis virtus. 3. adductũ exemplum idem confirmat, nam ille amicus
3. qui læditur, quia alter sibi librum non accommodauit, ideò rationaliter infensus est, quia alter ius & legem amicitiæ, erga illũ non obseruauit; etenim amicorum omnia honestè, & congruenter cõmunicabilia, censentur communia, iuxtà præceptum Pythagoricum cuius meminit D Hieronym. aduersus Ruffinũ tom. 2. quoniam si extraneus & ignotus esset, iniustè de altero quereretur, eique infensus esset, eo quod librum non accõmodaret, ergo ex ipsorum exemplo ostẽditur pœnitentiam ab his RR. assignatam ad placandum Deum sub charitatis motiuo detestari peccatũ, si intelligunt illum auersum instar amici & ob violatam legẽ amicitiæ infensum. Tandem repugnant sibi asserentes hanc virtutem, quam assignant detestari peccatum, quatenus offensa Dei est, non quatenus malum Dei est extrinsecum, quasi offensa Dei, qua talis, malum quoddam non sit Dei etiam extrinsecum.

Alij RR. non minus vt credo à veritate deuiantes concedunt quidem pœnitentiam esse quandam iustitiæ partem, non tamen subiecti-
10. uam, sed potentialem deficientem à rigoroso iure; quia non agnoscunt iustitiã inter hominem & Deum, quæ rigorosum ius respiciat, quod satis à nobis suprà impugnatũ relinquitur. Addunt præterea actum proprium huius virtutis non esse dolere de peccatis, illaque detestari, sed velle compensare ius Dei læsum; & per hanc virtutem solum intendi bonum compensationis, cæterum aliis virtutibus imperare, detestationem peccati, ex propriis motiuis. Huius sententiæ AA. patronum habent Vasq. tom. 4. in 3. p. q. 85. art. 2. n. 56. & art. 3. n. 31. & seq. sed non minus displicet opinio quã præcedens, nam contra PP. & Concilia dolorem de peccatis commissis ab actibus excludit à pœnitentia elicitis, quæ latiùs referenda sunt Deo fauente ad lib. 5. in tit. de pœnitentiis, & remissionibus. Interim vide Tridentinum sess. 14. cap. 4. in principio D. Ambros. relatum in cap. Ecce nunc, de pœnitentia, dist. 1. D. Aug. in cap. non sufficit eod. tit.

3. Propositio: Pœnitentia pars iustitiæ com-
11. mutatiuæ hominis ad Deum non est eiusdem speciei, cum ea, quæ inter homines versatur. D
hæc est Suar. citati, & licet non ità exprimatur sub his terminis est iuxta D. Thom 3. p. q. 85. art. 3. & aliorum mentem, quos pro 2. propositione citauimus. Et probatur ex discriminibus iuris commutatiui diuini, & humani, de quibus in superiori sectione latè egimus, inter quæ numerandum est etiam illud à D. Thoma inculcatum quod non constituat iustitia hominis ad Deum iustum simpliciter, quale inter personas æquales, solum intercedit, iuxta Aristotelem, sed secundum quid; quale est illud, quod inter personas, quarum vna est sub potestate alterius, inuenitur, vt inter seruum & dominum, quæ iustitia semper supponit aliquam liberam determinationem domini in pacto cum seruo faciendo. Aduertendũ tamen discrimina in superiori sectione adducta magis ostendere distinctionem obiecti formalis,

A nempe iuris diuini, & humani: illud enim respicit iustitia inter Deum & creaturã, hoc respicit iustitia inter homines. Discrimen verò quod adducitur de iustitia serui ad dominum penes inæqualitatem personarum, non tam essentiale est vt diuersitatem iustitiæ specificã ab alia iustitia quæ est inter æquales iudicare videatur; Vnde solum adducitur à D. Thom. loco exempli ad cognoscendam essentialẽ differentiam inter iustitiam, quæ respicit ius diuinum multo excellentius & superioris ordinis, & illam quæ respicit ius humanum. Hinc patet responsio ad confirmationem cuius gratia hanc difficultatem expediui.

Ad 2. fundamentum sententiæ negantis ius commutatiuum diuinũ, concesso antecedente neganda est consequentia, quia iam assignan-
B tur euentus, in quibus creatura reddit æquale Deo, vt quando iustus pro culpa veniali satisfacit, & quando Christus Dominus pro culpis hominum grauissimis sua infinita merita interposuit. Ad probationem iam diximus ad omnem iustitiæ commutatiuæ obligationem non requiri propriè acceptum, ita vt vtraque persona aliquid det, & accipiat: nam in promissione est manifestum exemplum, quamuis in aliis contractibus hoc reperiatur. Præterea quomodo opera hominis in Dei honorẽ oblata, cedant in Dei vtilitatem, item qua ratione illa à suo libero dominio in Deum transferat iam satis declaratũ est. Vnde neque Glossæ, neque regulæ iuris contradicimus, quæ de humanis cõmutationibus procedit, & adhuc suo modo diuinis potest aptari, quia transitus
C actionis liberæ à dominio hominis ad speciale dominium Dei moralis est, non realis. Ad 3. Fundamentum Resp. iustitiæ obligationem in Deo minus rigorosã esse quã in creatura, quia semper liberalitate & misericordia permiscetur, & solum respicit debitum, facta aliqua suppositione, quod videlicet creaturam suis donis ornatam velit conseruare & opera eius multis titulis sibi debita in voluntatis ipsius arbitrio relinquet: de exemplo serui & domini oppositum iam supra docuimus. Et nemo negare poterit inter ipsos multam esse iustitiæ obligationem, ne alter alterum occidat, ne cum alterius vxore adulterium committat, vt quæst. seq. sect. 2. latiùs declarabitur.

Ex quibus principijs oriatur obligatio Iuris commutatiui in Deo.

SECTIO V.

Suarius consequenter ad id quod dixerat disp. de Iust. in opusc. asserit tom. 3. de gratia 1.
lib. 2. c. 8. necessariam esse promissionẽ Dei homini factam sub conditione, seu conuentione operis exhibendi vt meritum de condigno obliget Deum ex iustitia commutatiua, quam opinionem prius tradiderat Bonau. in 2. d. 27. art. 2. q. 3. Hosius in confessione Catholica c. 7. Martinus Pistor in Symmachia, Bellar. tom. 4. lib. 5. de Iustificatione cap. 14. Probat Suar. citatus n. 10. 1. quia non potest intelligi ex parte Dei debitũ ex iustitia, nisi promissio præcesserit, dicente D. Aug. de verbis Apost. serm. 16.

de Deo. *Debitor factus est non aliquid à nobis accipiendo, sed aliquid, quod ei placuit, promittendo*: cũ igitur nullus possit debitor constitui, nisi accipiendo, vel promittendo, si Deus debitor constituitur & non accipiendo, sequitur euidenter necessariam esse promissioné, vt ex iustitia obligetur. Probat Bellar. 2. quia opera quamtũuis ex se ęqualia sint & digna, illis non debetur merces ex iustitia commutatiua, nisi pactũ præcedat, quia creditor non tenetur ad mercedem soluendã, quam pro operibus non promisit: potuit enim opera non acceptare, sicut inter homines, qui alterius operas non locauit etiam si in illius vtilitatem vel honorem sint exhibitæ, pro illis mercedem non debent argumẽto l. huius edicti, ff de pactis, § conuẽtionis, vbi dicitur *nullam esse obligationẽ quæ non habeat in se conuentionẽ, siue re, siue verbis fiat*, & l. si in area, ff. de condictione indebiti: in qua notat Bald. quod licet quis ædificet in solo possesso à domino, cũ illo non agit, quia cum eo non contraxit, neque quasi contraxit. 3. Quia quando opus ex alio titulo debetur V. G. gratitudinis vel seruitutis, vel alio simili, nisi præcedat aliquod pactũ, non inducit obligationẽ iustitiæ commutatiuæ recipiẽtem, sed nostra opera titulo gratitudinis, seruitutis, & multis aliis debentur Deo, ergo nisi adsit promissio, & conuentio Deus nullã subibit iustitiæ commutatiuæ obligationẽ. 4. Non potest alia ratio assignari conueniens, ob quã beati, item animæ in Purgatorio, & deinde Helias & Enoch in terrestri Paradiso non mereantur per opera studiosa, nisi quia ipsis nulla facta est promissio, igitur hæc omninò est necessaria ex parte Dei, vt ex illa ius commutatiuum oriatur.

Vasq. tom. 2. 1. 2. disp. 214. c. 4. & seq. etiam si non admittat inter nos & Deum iustitiã propriè sumptã, tamen quia credit promissionem diuinam nihil facere ad condignitatem meriti quod datur in operibus Iustorum; cum sine promissione vel pacto illa habeant meritũ de condigno, ex eo quod fiant ex gratia, & à filiis gratiam adoptionis obtinẽtibus n. 56. addit ex suppositione quod ad rationem meriti de condigno ius aliquod Iustitiæ erga Deũ requireretur, nulla ad hoc opus esse promissione Dei, vel conuentione; suamque sententiam probat fusè satis, & argutè. Nos vero quia in hac re nec Suar. nec Vasq. omninò assentimur iuxta ea, quæ superiùs tradidimus: quid in hoc puncto dicendum sit, duplici conclusione patebit.

2. Prima conclusio de facto obligatio Iuris commutatiui in Deo oritur, cũ ex promissione Dei, tum ex condignitate operum quæ in iustis sunt meritoria de condigno: hæc conclusio expressa est à Concilio Moguntino sub Archiepiscopo Sebastiano in methodo de doctrina Christiana c. 8. his verbis, *tum quia benè operantibus & in ipso sperantibus mercedẽ misericorditer promisit, tum etiã quia eiusmodi Iustificatorum opera quæ Dei effectus sunt, & mouẽte & adiuuante spiritu S. fiunt, vere bona & Deo grata & remuneratione vita æterna digna esse*, &c. quæ verba ita exponi debẽt, vt ex vtroque capite proueniat futura Iustorũ remuneratio, non quia promissio tribuat condignitatẽ vel valorẽ operibus, sed quia ex duplici principio se voluit Deus Iustis obligare, & illos magis ad æternæ vitæ assecutioné prouocare. Similia verba habet Concilium Senonense c. 16. & Trid. quæ eodem modo à Vasq. citato cap. 3. declarantur. Idem probant loca sacræ scripturæ, quæ in prima sectione adduximus. Et probatur conclusio facile, quia Concilia, sacra scriptura, & Patres vnanimi consensu vtriusque principij meminerunt, tam promissionis diuinæ, quàm meriti humani de condigno quando Iustis paratam esse iustitiæ coronam prodiderunt: sed vtrumque principiũ in humanis inducit obligationem iustitiæ commutatiuæ, quia vtriusque principii debitum fundatur in iure ad rem videlicet promissio, & præmium operis condigni, ergo de facto ex vtroque principio in Deo Iuris commutatiui obligatio resultat.

3. 2. Conclusio etiamsi semper requiratur diuina ordinatio ad determinationem mercedis ex iustitia commutatiua à Deo debitæ tamen neque promissio, neque conuentio necessaria est, sed sufficit condignitas operum ad inducendum huiusmodi obligationem Iuris commutatiui diuini. Hanc tenet D. Thom. 1. 2. q. 114. art. 3. vt illũ exponit Franciscus Romæus in lib. de Libertate & necess. operum veritate: 2. 2. Caiet. & Conrad. ad art. 3. citatũ Richard. in 2. dist. 27. art. 2. q. 3. Capreol. ibid. q. 1. art. ad 3. & ad 9. & alij. Duas habet partes quarũ prima à Suario defenditur vbi suprà c. 17. n. 7. & facilè ostenditur 1. ex reliquis effectibus Dei, & nostris, hi enim vt fiant semper prærequirunt determinationem circunstantiarum; ergo sicut meritum nostrum diuinã ordinationem supponit, ita etiã præmium eandem prærequiret per quam circunstantiæ temporis, status indiuiduationis à Deo determinentur; Probatur consequentia quia sicut nec in omni tempore, nec in omni statu meretur homo; ita neque in omni tẽpore & statu illi debetur prẽmium, vt cernitur in beatis, in animis detentis in purgatorio, & in Enoch, ac Helia in Paradiso Terrestri à Deo detentis. Deinde determinatio præmij in singulari eandem ordinationẽ Dei præsupponere debet, quia etiam si meritum naturalem habeat proportionem ad præmium, vt sic dicam quoad speciem, nullum esse potest sufficiens fundamentum, vt illam habeat quoad indiuiduum.

2. Suadetur eadem pars ex comparatione ad res humanas pretio æstimabiles, in quibus seclusa lege, vel ordinatione Principis ex sola rei natura, vel communi æstimatione pretium non est omnino & indiuisibiliter determinatum, vt patet ex l. 4. ideo, ff, de eo quod certo loco. & l. 3. ratio, ff. de act. empt. §. final. Item l. 63. pretia rerum, & 62. in lege Falcidia, alijsq; ff. ad l. Falcidiam: similiter ergo cum in præmio glorię, & in merito gratiæ varii sint gradus etiam secundum rei naturam, & moralem æqualitatem, opera gratiæ cum præmio gloriæ generatim habeant proportionem, non est verisimile quod secundum rei naturam ità induisibilis sit ista proportio, & correspondentia huius meriti, cum hoc præmio, vt Deus, seruata operum condignitate,

& Iustitia debiti ad quod se libere obligauit, conferre teneatur, tale nimirùm præmium in indiuiduo, & non aliud, neque maius vel minus: magis enim consentaneum est rationi, vt operis condignitas non solum, non postulet tale numero præmium, sed habeat latitudinem moralem, intrà quam Deus maius, vel minus præmium possit ordinatione sua libere assignare. Alias rationes adducit Suar. citatus, quibus, vtpote 2. Conclusionis parti contrariis, nobis est supersedendum.

Ad confirmandam secundam partem assertionis varias probationes congerit Vasq. cap. 8. 9. & 10. duas attingam; primam à Iure petitam, 2. à Theologia acceptam, reliquæ apud illum videri possunt. Prima est quia vt intelligamus oriri obligationem ex Iustitia commutatiua, non oportet vt semper præcedat pactum, promissio, vel consensus vtriusque partis, quia ex quasi contractu oritur inter absentes ignorantes, etiam inuitos, vt patet exemplis negotiorum, tutelæ, communicationis rerum, aditæ hereditatis & indebiti, quæ omnia prosequitur Iustinian. Instit. toto tit. de obligationibus quæ ex quasi contractu. Primum exemplum tantummodo declaro V. G. siquis negotium absentis sua sponte, sine mandato aliquo gesserit, ita obligatur vt ad leuissimam quoque culpam teneatur, vicissimque dominus etiam ignorans obstringitur; ita habetur nō solum instit. loco citato, sed & l. 1. 2. & 3. & sequentibus, ff. de negotiis gestis l. 4. ex maleficiis, §. & siquis absentis, ff. de actionibus, & obligationibus l. 1. & toto tit. C. de negotiis gestis: item part. 5. titu. 12. l. 26. & sequentib. ergo similiter in Deo posita priori determinatione & voluntate qua voluntatem humanam Iusti sua gratia adiutam in sua relinquat libertate ad benè operandum, & actiones meritorias de condigno exercendas, si illa benè Dei causam & negotium gesserit, ex quo illam commoditatem & vtilitatem extrinsecam in se vel in suis suprà explicatam Deus consequitur sine vlla promissione, in Deo obligatio Iustitiæ resultabit.

4.

Confirmatur quia non solum ex quasi contractu, sed ex tacita conuentione, quæ Iuris præsumptione in verum contractum transit

5. per l. 3. cum quid, ff. reb. creditis. videtur oriri hæc obligatio etiam sine promissione, quod sic ostendo. Vt aliquis per laborem impensum in vinea alterius mereatur mercedē cōdignam sufficit, quod dominus vineæ iubeat illum in ea laborare, vel vt videat, & ei placeat vineam ab illo coli, vt sine vlla promissione teneatur ex iustitia commutatiua ad reddendam mercedem, quia est conuentio tacita, quæ valet per l. 4. Item quia ff. de pactis. l. 3. si horreum l. 4. eo Iure l. 6. licet l. 7. in prædiis, ff. in quibus causis pignus vel hypotheca tacitè contrahatur, & mandatum tacitum est, cum quis pro se fidei iubere patitur l. 18. qui patitur, ff. mandati. Item locatio, & conductio tacitè fit cùm post exactum tempus primæ locationis conductor manet l. 14. Item quæritur, §. vlt. ff. locati. Sed in his omnibus euentis non datur promissio, neque obligatio ex fidelitate, quia

A promissio est materia iuramenti promissorij pactū vero tacitū non ita, solū ergo restat obligatio ex Iustitia commutatiua ex accepto, ergo similiter etiam si Deus Iustis non promitteret præmiū vitæ æternæ, si tamen eodē modo cōcurreret cū illis sua auxiliari gratia, eosque partim præceptis, partim consiliis ad virtutū exercitia prouocaret, & ad laborādum in vinea sua scilicet in Ecclesia, vel inuitaret, vel id sibi placere significaret, sine vlla promissions ex tacito pacto obligationem commutatiuæ Iustitiæ contraheret, non quod legibus humanis Deū subiicere velimus, sed quia ex obligatione in ciuili contractu tacito colligimus naturalem.

2. Ratio desumitur ex variis absurdis, quæ in Theologia ex opposita opinione sequuntur; primum quia si promissio Dei esset omnino necessaria vt Deus ex Iustitia obligaretur, Deus non teneretur ad dādam multis Iustis in præmium meritorum de condigno claram sui visionem; sed hoc est omninò falsum: ergo & illud ex quo sequitur. Sequela maioris ostēditur quia, non pauci fuerunt Ecclesiæ Patres non modo ante aduentum Christi Domini, sed etiā post, qui putarent non esse promissum, neque reseruari in præmium iustorum clarum diuinitatis intuitum, vt ostendit Vasq. 1. part. disp. 37. cap. ergo respectu istorum Patrum promissio beatæ visionis eodem modo se habuit ac si non esset, & multo minus promissioné acceptarent, quam fore nescirent. igitur si promissio esset omnino necessaria vt Deus se obligaret ad dandam Iustis sui visionem, promissione sublata cessaret obligatio. 2. absurdum est Iustos non mereri incrementum Iustitiæ habitualis per actus virtutum remissiores, atque adeo exerceri à Iustis actus meritorios de condigno, per quos si augeretur gratia, non esset ex iustitia debita, quod contrariæ opinionis assertores non admittent: quod verò sequatur patet, quia inter Theologos controuersum est, an per actus remissos intendatur in hac vita habitualis Iustitia, & complures in negantem partem deflectunt, ergo non assecuti sunt aliquam hac de re promissionem, quæ si esset, iam de hoc dubitare nemo posset. signum igitur est non esse necessariam promissionem ad hoc vt ex iustitia de condigno Iusti mereantur, etiam per actus remissos. Mitto alia incommoda similia, quæ facile possunt occurrere, & ex prædicta sententia necessariò deducuntur: ne igitur ea admittantur, dicendum est non esse necessariam promissionem, vt Iuris commutatiui debitum in Deo oriri intelligatur. 6.

B

C

D

Ad argumenta in oppositum Resp. ad primum non esse D. Augustini, neque aliorum Patrum mentem, opera Iustorum, non habere meritum de condigno respectu æternæ vitæ, etiam præcisa promissione Dei, & ex hoc solùm non oriri in Deo obligationem iustitiæ cōmutatiuæ: nam si Suarius ita exponeret Augustinum, sibi contrarius esset: ipse enim existimat ea promissione oriri solum obligationem fidelitatis, & concedit in operibus iustorum esse condignitatem, respectu æternæ vitæ, & ex illis Deum aliquam vtilitatē seu commoditatem extrinsecam, & accidentalem

capere, vt superius dictum est: solum igitur A voluit Augustinus, & alij Patres significare Iustorum opera studiosa potius esse dona Dei quam ipsorum munera. & tam parum videri quod in eis nostrum est, vt si absolutè loquamur totum Dei sit, & ex pura ipsius misericordia ac liberalitate procedens. Quare cum Deo reddamus quod nobis ipse dedit, nihil illi donare videmur, præsertim cũ ipse sine nostris obsequiis suam æquè perfectam in se solo habeat felicitatem: quamobrem merito magis proprie debitorem Deum ex promissione sua quam ex acceptione nostrorum operum reputares.

Ad 2. Respondet Vasq. 1.2. disp. 214. n. 90. §. ad 3. *rationem* inter homines non oriri obligationem ex Iustitia ratione dati & accepti, sine cõuentione, vel pacto; sed contrarium iam supra B ostendimus ex multis legibus in prima ratione pro secunda parte assertionis; Deinde non solum propter tacitum pactum, quale est tacita conuentio patrisfamilias iubentis operarios in vinea sua laborare ne otiosi sint, etiam si nihil eis promittat, sed etiam ex quasi contractu inter absentes ignorantes, & inuitos obligationẽ iustitiæ oriri ratione rei acceptę. Et vtroque modo iam declarauimus quo pacto Deus etiam, precisa ipsius promissione ex iustitia commutatiua iustis obligetur. Legem vero *huius edicti* adductã benè interpretatur Pacius ibidem verbo, nullam obligationem; *subaud.* inquit, *ex contractu*; Loquitur enim lex de pacto quod sine consensu nullam inducit obligationem, quia certum est multas gigni obligationes sine consensu, veluti C ex delictis, aut quasi delictis. Item ex quasi contractu. Lex *si in area*, nobis non officit, quia in ea negatur actio condictionis indebiti ei qui tradidit agrum Domino in quo ædificium construxit, & merito; nam si scienter, & mala fide quispiam in alieno ædificat, videtur donasse, vt dicit Paulus à Castro, ad hanc legem. Si vero bona fide ædificauit, & non recuperatis impensis tradidit agrum vero domino, etiam ei merito non competit condictio, quia tradidit domino suum: Nam ædificium cedit domino soli, in quo ædificatur per l. redemptores, ff. de rei vendicat. & quandò tradidit quin impensas recuperaret, donasse illas censetur: nam propter impensas bona fide factas solum poterat retinere. Ita Bart. Bal. Iason. & reliqui D hoc loco. Ex qua legis expositione nihil contra nos arguitur. Ibi enim neque ex contractu neque ex quasi contractu nascitur obligatio in domino, vt bene aduertit Bald. in argumento citatus. Ad 3 Argumentũ Resp. si quid probat hoc argumentum, non minus aduersarijs contradicere, quam nobis: etenim ex eo quod alijs Titulis debita sint opera Iustorum, colligit Deum per illa non obligari. & communiter nihil de condigno mereri, quod ipsi non admittent. Dicimus igitur quod ipsi etiam tenentur respondere, opera Iustorum studiosa non esse debita ex præcepto Dei, vt gratitudinis titulo ipsi exhibeantur, etiam si ad aliqua Iusti teneantur ex præcepto, ad alia
3. solum ex consilio; & licet Deus hominem obligaret, vt ex affectu gratitudinis aliquos virtutum actus exerceret, adhuc per illos iustus mereretur de condigno: nam opere ipso gratitudinis gratus & acceptus esset Deo, & æterna mercede dignus, quia secundum virtutem operaretur; neque enim obstat merito de condigno præceptum Dei de opere exhibendo: nam alioqui virtus obedientiæ nunquam ad meritum accederet de condigno; ergo si huic merito Iustitiæ corona debetur, vt superius probatum est ex sacris litteris Patrum, & Conciliis per illud Deum libere obligari non repugnat. Ad 4 vtro verbo Resp. tempus & statum meriti à Dei ordinatione non à promissione pendere; illam vero suprà necessariam esse diximus, non hanc.

Vtrum Ius distributiuum sit obiectum diuinæ Iustitiæ.

SECTIO VI.

PRo parte negatiua huius quæstiunculæ citari solent Bonau. Scot Dur. Palud. Gabr. 1.
Molin. Vas. & alii, vt refert Rabello lib. 1. q. 4. sect. 1. Verum si Molinam, & Vasq. excipiamus qui clarius hanc difficultatem attigerunt, nullius nullus ferè ex citatis quæstionem excitat sub nostris terminis, neque ex suppositione facta procedunt quando à Deo excludunt obligationem Iustitiæ distributiuæ, sed de illa Iustitia loquuntur quæ respicit debitum necessitatis simpliciter, nulla facta suppositione, vel saltem Iustitiam nimis materialiter considerant, cum ijs imperfectionibus coniunctam quas in hominibus admittit, non verò vt abstractius concipi potest ratio distributiuæ Iustitię separata ab omni imperfectione creata; quo modo illam admittunt in Deo DD. statim citandi.

Præferenda igitur est pars affirmatiua concedens Ius distributiuum quod à Dei Iustitia intẽdatur; & circa quod versetur: ita D Thom. Ferr. Sot. Ricchard. quos citat & sequitur Suar. in opuscul. de Iustitia Dei, sect. 1. n. 33. Idẽ tenet Aureol. in 1. disp. 46. art. 1. propos. 3. Argent. in 4. d. 46 q. 1. art. 1. Bellarm lib. 5 de Iustificat. cap. 14. § si vero, & seq. Rabello citatus & alii: in modo tamen defendendi, seu declarandi hoc ius distributiuum circa quod Dei Iustitia versatur non conueniunt hi AA. quorum dissidentes hac de re opiniones vt melius percipiantur, oportet distinguere formalitates penes quas Iustitia distributiua à commutatiua discriminetur.

Dicendum igitur primo distributiuam Iustitiam à commutatiua essentialiter distingui. 2.
In hac conueniunt omnes DD. in hac sect. citati, quibus addi possunt Iuristæ ad l. 10. *Iustitia*, ff de Iustitia, & Iure Picard. in primum titulum Instit n. 13. Budæus in l. ius ciuile: Oachsmus tom. 1. tract. de Iuris arte § diuiditur Calcira lib. 1. variarum lectionũ c. 4 Roscius memorabil lib. 2. c. 2. n. 35. contra Buridanum 5. Ethicor. q. 7. asserentem nullo modo discriminari has Iustitias. Reprobabat quia distributio communium bonorum quæ Iustitia di-

stributiua diuidit, fieri debet iuxta debitum partibus Reipubl. quas si distributor suo iure defraudet secundum vniuscuiusque dignitatẽ ad restitutionem obligatur. Sed restitutio est actus Iustitiæ commutatiuæ, ergo hæc à distributiua non differt: Verum debili nitebatur fundamento, quia bona communia non debentur particularibus personis ex Iustitia commutatiua, sed ex distributiua, secundum vniuscuiusque partis dignitatem distribuenda, quod non obscure significauit D. Thom. 2. 2. q. 61. art. 1. ad 1. cum dixit, *alio modo debetur alicui id quod est commune, alio verò modo id quod est proprium*, quamuis postquam distributor fraudauit aliquos debitis portionibus, oriatur ex Iustitia commutatiua noua obligatio resarciendi damnum ipsis illatum, vt benè notauit Molin. tom. 1. de Iust. tract. 1. disp. 12. §. ad hoc argumentum & Rebello p. 1. lib. 1. q. 3. sect. 3. n. 19.

3. Semper tamen est verum ex sola Iustitiæ distributiuæ violatione non oriri obligationem restituendi, ita D. Thom. 2. 2. q. 62. art. 1. Caiet. Arag. & reliqui Thomistæ ibidem communiter Richard hab. Sor. Nau. & alii quos citant & sequuntur Rabell. 1. p. lib. 1. q. 3. n. 1. Sayr. in Claui lib. 10. c. 1. n. 4. vnde immeritò Gartia de beneficiis septim. p. cap. 17. n. 1. Rabelum & alios citat pro opposita sententia. Deinde Palud. in 4. d. 15. q. 202. Syluestr. verbo *restitutio* 3. q. 12. Lopes 1. p. cap. 125. qui similiter referri solent pro sententia afferente ex Iustitia distributiua aliquando oriri obligationem restituendi, si attentè legantur, solum significare videntur eos casus, in quibus Ius commutatiuum cum distributiuo pariter violatur, quia materialiter coniunguntur, vt cernitur in casu proposito à D. Thom. citato in responsione ad 3. latissime à Caietano declarato, quando v. g. distributor qui bona communia in certa portionis quantitate in ciues diuidere tenebatur, sibi vel aliis applicauit: tunc enim non solum violauit ius distributiuum, quod ciues habebant in quantum partes communitatis sunt, & geometricam proportionem; sed etiam commutatiuum, in quantum non fecit proprium huius, vel illius ciuis, quod erat commune, ad quod tenebatur distributor ne ciuibus damnum inferret & priuaret iure sibi debito, nempe vt proprium fieret, quod commune erat; ad quod ciues ius habeant rigorosum Iustitiæ commutatiuæ obiectum.

Ratio vero cur restitutio sit actus solius commutatiuæ Iustitiæ est quia obligatio restituendi fundatur in debito orto ex defectu æqualitatis propriæ, quæ cuilibet seruari debet, & supponit priuationem Iuris rigorosi, si è illud sit proprium dominium rei, siuè aliquid moraliter illi æquiualens; cum igitur priuatio sequatur, seu supponat habitum, vt notat Bart. in summa l. decem, ff. de verborum obligat. non enim dissoluitur quod non est cap. ad dissoluendum de sponsalibus impuberum, nec mortuum dicitur quod nunquam vixit per cap. quod verò 52. q. 2. & cap. sicut ex litterarum de homicid. neque

A testamentum rumpi potest quod nondum fuit l. nam & sub conditione, ff. de iniust. rupt. testam. Impossibile est fundari obligationem restituendi in priuatione Iuris quod non intelligatur præhabitum à parte læsa & illius tanquam proprium supponatur; quia verò bona ex Iustitia distributiua diuidenda quando non habent admixtum Ius commutatiuæ Iustitiæ, sunt pure communia, & nullius propria, si negentur personis particularibus ad nullam restitutionem distributorem obligant.

Exemplum huius rei affert Rabello citatus n. 2. de Republica vel ciue opulento, 4.
qui ex mera liberalitate bona ciuibus benemeritis distribuens præferret minus dignos
B dignioribus, non seruaret formam Iustitiæ distributiuæ; at contra commutatiuam non faceret, neque ad restitutionem obligaretur si tamen œconomus huius Reipub. vel ciuis cui hæc bona distribuenda traderentur, secundum personarum dignitatem plus minus dignis conferret, & quam dignioribus, contra commutatiuam cum restitutionis obligatione ageret. Hoc tamen exemplum in 1. parte deficit, quia vt idem auctor fatetur in eo casu ex sola liberalitate distribuuntur bona à Repub. vel opulento ciue, aliquo Iustitiæ titulo: ergo contrà Iustitiam distributiuam non peccat qui minus dignis plus tribuat, si quidem in ea bona isti neque vt partes sunt alicuius communitatis
C Ius aliquod habent minus rigorosum.

Magis accommodatum exemplum erit in Iudice qui permitteret aliquos venari, vel piscari instrumento per leges particulares alicuius Reipub. prohibito. Nam in eo non teneretur Iudex ad restitutionem piscium, quos piscatores caperent, neque ipsi, etiamsi contra Iudicis voluntatem id facerent, peccarent tamen contra Iustitiam distributiuam, quæ obligat, vt modo debito, & æquali ad condignitatem personarum ea bona communia sibi approprient vsucapiendo; nam inæqualis esset distributio inter eos, qui alioqui pares dignitate sunt; si aliquibus retis verriculo, aliis vero arundine tantum piscari liceret. quod verò nulla inde orirerur restituendi obligatio patet, quia illi pisces inter communia bona, seu publica censentur Inst. de re-
D rum diuisione §. flumina, & seq. l. 4. nemo ff. eod. tit. Aliud exemplum esse potest in prouisione beneficii Ecclesiastici, Cathedræ vel alicuius officii publici quæ præcipuè propter Ecclesiæ seruitium vniuersitatis Magisterium, & Reipub. regimen instituta sunt si enim hæc conferantur dignis, prætermissis dignioribus, nulla datur obligatio restituendi, præsertim quando collatio fit sine oppositione, seu concursu; & tamen sæpe in hoc peccari potest etiam grauiter contra Iustitiam distributiuam, quod latius persequi non est huius loci: interim vide Valent. 2. 2. disp. . q. 7. p. 2. Sà verbo electio n. 8. Gartia de benefic. p. 7. c 17. n. 2. qui cum Adrian Soto. Ledesm Mercado Nauar. Padil. Mol. Couar. Angles. Peres. Medo Lessio, Azor & aliis prædicti exempli veritatem confirmat.

Dicendum 2. diuersitatem specificam inter Iustitiam commutatiuam & distributiuam desumi penes diuersam debiti rationem quam respiciunt, vt D. Thom. citatus declarauit, & secundum diuersam æqualitatem, quam constituunt Arithmeticam, vel Geometricam, vt Aristoteles 5. Ethicor. c. 3. & 4. docuit. Nam commutatiua respicit Ius, quod vel est proprium rei dominium, vel aliquid illi moraliter æquiualens; distributiua verò respicit Ius minus rigorosum, & minus proprium proueniens ex merito, vel conditione personæ, quatenus est pars alicuius communitatis. Deinde commutatiua constituit per se solam æqualitatem rei ad rem quæ Arithmetica dicitur, distributiua per se solam æqualitatem proportionis intendit, quæ Geometrica nominatur, habita ratione personarum, vt si in communitate persona duplo sit dignior, duplo maiorem rei distribuendæ portionem sortiatur, si diuisibilis sit; si verò indiuisibilis sit, ad prælationem dignioris inclinat.

6. Aduertendum tamen est proportionē Geometricam vt sit propria Iustitiæ distributiuæ, intelligendam esse formaliter per se, & propter se intentam; nam per accidens & materialiter erit circumstantia in actibus aliarum virtutum inuenta. Nam si plures in extrema, seu graui necessitate constituti occurrant nec habeam vnde perfectè possim omnibus subuenire per multos dies, ex charitate teneor seruata propositione necessitatis vniuscuiusque, & habito respectu personarum, eis succurrere quatenus possum. Deinde si quis debeat ex Iustitia commutatiua centum aureos vni, & quinquaginta alteri, neque habeat ad soluendum nisi triginta, cæteris paribus tenetur soluere viginti ei, cui debebat centum, & decem illi cui debebat quinquaginta, & sic seruare proportionem debiti duplo maioris. In his tamen euentibus proportio geometrica per se formaliter non intenditur; sed materialiter, quatenus circunstantia est necessaria ad assignandum medium charitatis in 1. casu, & Iustitiæ commutatiuæ in 2. non enim per se intenditur, neque propter se proportio geometrica secūdum dignitatem personæ, quatenus pars est alicuius communitatis habens Ius secundum quid minus rigorosum ad bona ipsius communitatis; sed in primo casu intenditur subuenire necessitati proximi, quatenus possibile est & in secundo compensare ad æqualitatem Arithmeticam Ius rigorosum, & proprium talis personæ: quod verò cum alia comparetur, est per accidens, & aliquid materiale, respectu Iustitiæ commutatiuæ.

Hinc refutantur duæ recentiorum opiniones hac de re, quarum prima asserit in proposito exemplo de solutione facienda diuersis creditoribus quorum vnus alterum excedat in iure, seu debito soluendo proportione dupla ex vtraque Iustitia tum commutatiua, tum distributiua debitorem debere operari, & ad restitutionem cum hac proportione faciendam ex vtraque obligari. Ita Vasq. 1. 2. disp. 223. cap. 5. n. 53. quod ideò non probamus quia ista proportio & comparatio personarum per accidens est ad obiectum formale iustitiæ commutatiuæ qualis in eo casu per se solum interuenire censetur. Nam debitum, quod solui debet in eo euentu totum est ius rigorosum quod intenditur compensari, quantum possibile est, neque attenditur ius minus rigorosum personarum, quarum dignitas spectetur ad distributionem bonorum quæ ipsis, vt partes alicuius communitatis debentur: quis enim dicat illos triginta aureos duobus creditoribus diuidendos esse ex intentione reddendi illis ius minùs rigorosum, ipsisque deberi, vt partes sunt alicuius communitatis: ergo solum ex Iustitia commutatiua illa materialis proportio per accidens intenditur fundata in rigoroso iure & proprio quod debitor tenetur compensare ex suis bonis particularibus.

2. Opinio non minus improbanda affirmat æqualitatem Geometricam non pertinere ad rationalem formalem obiectiuam Iustitiæ distributiuæ, seu commutatiuæ. In hanc propendunt Suar. citatus n. 8. & Rebel. n. 14. Verùm prætérquam quod hæc sententia sit contra Aristotelem 5. Ethic. cap. 3. & 4. D. Thom. 2. 2. q. 61. art. 1. Caiet. Salon. Arag. & reliquos Thomist. ibidem Scot. in 4. dist. 46. q. 1. ad 1. principale, vt illum explicat, & sequitur Angelus Pilosus disp. 42. art. 4. n. 3. & communis Scotistar. schola: & accedit Mol. tom. 1. de iust. tract. 1. disp. 12. §. *est vero*, aliique recentiores communiter; hac ratione conuincitur. Nam æqualitas est formalis ratio eius quod dicitur æquale; sed iustitia de se intendit constituere æquale reddens vnicuique ius suum, ergo ex diuersa ratione æqualitatis fundatæ in debito, vel iure diuerso desumenda est diuersa Iustitiæ ratio: Cum igitur æqualitas arithmetica rei ad rem, quæ fundatur in iure proprio & rigoroso, & æqualitas geometrica, seu proportionis per se, & propter se intenta, quæ fundatur in dignitate, & merito personarum, & in iure minus rigoroso, diuersæ sint, & per se discriminent duas iustitiæ species, sequitur has æqualitates pertinere ad rationalem formalem iustitiæ commutatiuæ & distributiuæ.

Addunt Auctores prædictæ sententiæ ad Iustitiæ distributiuæ rationem non pertinere, vt sit ad plures personas, quod probant exemplo de electione ad beneficium Ecclesiasticum, vel ad cathedram in Academia, in qua non fit distributio inter multos, cum Geometrica proportione. Verum neque in hoc rectè sentiunt, vt benè ostendit Vasq. citatus cap. 4. n. 47. ex Arist. 5. Ethic. cap. 3. vnde loquens de Iure distributiuo, ait, *Ius quoddam est, quod in proportione consistit*, & addit. *In quatuor minimùm reperiri*, quem locum ex sententia non solùm D. Tho lect. 5. sed omnium interpretum ita intelligere debemus, vt ad minimum duæ personæ necessariæ sint, inter quas fiat distributio; & duæ res, quæ cum proportione ad dignitatem personarum distribuantur, nomine verò rerum non significatur semper aliquid positiuum; sed vel positiuum, vel negatiuum: quando 7.

enim res conferenda vni ex multis fuerit indiuisibilis considerata maiori dignitate illius, qui cæteros excedit, illi ex iustitia distributiua debetur, cathedra, videlicet, seu beneficium, aliis vero negatio illius: semper enim consideratur proportio meriti personarum; & 1. loco ponitur dignissimus, 2. ille, qui huic proxime accedit, etsic de cæteris, & licèt in eo euentu vnus tantum beneficium, vel Cathedram obtineat; ei, qui proximè accedit cum negatione beneficij, spes datur obtinendi alterum, quod primum vacare visum fuerit; & si primus aliquo impedimento præueniatur, sua spe secundus non fraudabitur.

8. Oppones 1. quia etiam ex Iustitia commutatiua debitor soluit creditori debitum, aliis verò, quibus nihil debet, nihil reddit. 2. quando vnus tantum petit publicum officium, vel beneficium, quia desunt alii habiles ad illud, plures personæ non sunt, ergo neque negatio sufficit in distributiua, vt dicantur plures res; neque pluralitas personarum requiritur. Ad 1. dicit Vasq. n. 49. sufficere proportionem personarum, quam per se semper considerat distributiua iustitia, & solum requiri multiplicitatem, & proportionem rerum quando bonum distribuendum est diuisibile. Facile admitti posset hæc solutio, nisi in gratiam auctoritatis Aristotelicæ rerum nomine vel spem proxime accedentis ad dignissimum, vel negationem, seu priuationem intelligeremus, quæ cæteris iuste distribuitur eo ordine vt ille remotior à consecutione declaretur, cuius meritum omnium merito inferius existit. In quo quidem satis apparet quo modo iustitia distributiua proportionis æqualitatem per se intendat, & constituat; non tamen commutatiua, quia non comparat vnam personam cum alia per se, sed debitum cum solutione datum cum accepto secundùm arithmeticam æqualitatem; quare futilis, fictitia, & nullius vtilitatis est illa comparatio creditoris cum aliis, quibus nihil debetur. Ad 2. dico quando vnus tantum dignus, & habilis officium, vel beneficium ambit, omnes Doctores fateri illi ex Iustitia commutatiua dandum esse cum obligatione restituendi, si indigno conferatur, quare non est mirum si tunc personarum multiplicitas non interueniat, cum nulla tunc fiat distributio.

9. His prælibatis probatur in Deo esse iustitiam distributiuam propriè. Nam attento iure præcisè quod priuatæ personæ habent ad bona communia, Deus potest per se, vel per alium possessiones, & alia bona communia secundum merita politica distribuere, quo modo per Iosue. cap. 14. Iosue terram promissionis singulis tribubus diuisit: & per Samuëlem regnum Israëlis primum Saüli, deinde Dauidi inter reliquos dignissimis detulit; supposito igitur quod Deus voluerit bona communia designare; atque adeo ea illi populo deferre secundum personarum merita politicè considerata, ex intrinseca rectitudine suæ Iustitiæ distributiuæ obligatur æqualitatem proportionis attendere, & secundum illam operari. Præterea in retributione meritorum ex eo quod Deus iustorum dignitatem cum proportione meritorum per se, & propter se respiciat, æqualitatemque Geometricam in distributione præmiorum intendat, nulla in Deum imperfectio deriuatur, ergo non est Deo deneganda iustitia distributiua, præsertim cum in sacra scriptura hanc æqualitatem proportionis à Domino intendi in præmii æterni retributione significetur. 1. Petri 4. *sed communicantes passionibus Christi, gaudete*, quem locum Tertull. in Scorpiaco aduersùs Gnosticos cap. 12. sic transfert, *secundum quod communicatis passionibus Christi, gaudete*, quia ad proportionem patientiæ, & tribulationum gaudium accipiendum designauit, Paulusque ait ad Roman. 8. n. 1. *si compatimur vt & conglorificemur* Et ad Corinth. 1. n. 7. *scientes quod sicut socij passionum estis, sic eritis & consolationis*. & Lucæ 22. ait Dominus, *vos estis, qui permansistis mecum in tentationibus meis, & ego dispono vobis*. In quibus locis interpretes sacri notant verba, si *sicut, & dispono*, præmii ordinem, & iustissimam distributionem à Deo constitutam ostendere. Idémque satis manifestè colligitur ex doctrina Christi Domini Ioannis 14. cum dixit, *in domo Patris mei mansiones multæ sunt*, & Matth. 25. in parabola de talentis.

Grauis tamen hinc suboritur difficultas quo modo in retributione meritorum diuina Iustitia ius distributiuum respicere possit. 10.
Nam quando Geometrica proportio coniungitur cum rigoroso Iure iustitiç commutatiuæ, sola æqualitas rei ad rem per se & propter se intenditur, & vt supra dictum est. æqualitas proportionis solum se habet vt circunstantia materialis, quæ per accidens obiecto commutatiuæ aduenit. Vnde etiam in obiectis aliarũ virtutum poterit, V. G. in obiecto misericordiæ & obseruantiæ, quando pluribus per misericordiam subuenire, item plures per obseruantiam colere tenemur. Augetur difficultas, quia vel ius, quod habent iusti ad mercedem beatitudinis, supposita Dei dispensatione, est rigorosum & proprium, quod obiectum commutatiuæ censetur: vel non ità, sed iustis debetur, vt sunt partes communitatis, cui Dominus beatitudinis bona, pro ratione meritorum proportionaliter distribuenda assignauit: si 1. admittenda est in Deo Iustitia commutatiua, & excludenda distributiua: si 2. vice versa datur in Deo respectu Iustorum distributiua iustitia, non commutatiua.

Ad hanc difficultatem quatuor responsiones inuenio apud recentiores, præsertim Suar. in opusc. de Iustitia Dei, sect. 3. n. 28. & seq. item tom. 3. de gratia lib. 12. cap. 30. n. 31. Rebel. lib. 1. q. 4. sect. 3. n. 19. ex quibus duæ priores mihi omninò displicent, & duæ posteriores placent. Prima est Iustitiam Dei distributiuam esse in retributione meritorum quantum ad formam, non tamen quantum ad ius speciale, quod respicit, vt argumentum propositum ostendit. Verùm hęc responsio difficultati succumbit, & simpliciter iustitiam distributiuam à Deo excludit. Videant

igitur qui illam Deo concedunt, quo pacto sine contradictione hanc responsionem probabilem existiment. Nam contradictio est manifesta, quod detur proprie iustitia distributiua, quæ suum peculiare obiectum non respiciat, quale est ius illud quod debetur partibus alicuius communitatis, vt proportionaliter bona communia participent.

1. Responsio, quæ omnino probatur à recentioribus citatis, docet ius commutatiuæ iustitiæ diuinæ deficere ab eo rigore, quem inter homines habet, quia semper ius creaturæ quod Dei iustitia respicit, supremo ipsius Dei dominio subordinatur; nec obligat Deum ab extrinseco ad seruandum tale ius, sed ab intrinseca naturalique Dei rectitudine, per quam communicat rem non simpliciter alienam, sed suam propriam: vnde quando hoc ius creaturæ à rigoroso iure commutatiuo deficit, ad distributiuum deflectit, & communiter iustitia, quæ illud respicit formaliter & eminenter, rationem vtriusque iustitiæ complectitur, & per vtranque vnum iustitiæ attributum completur. Hæc responsio mihi non placet, 1. quia vel ius quod in meritis iustorum datur ad retributionem, ita deficit à rigore iuris commutatiui, vt in eo adhuc illa formalis ratio obiectiua iustitiæ commutatiuæ debita appareat, vel non; si primum, illud ius commutatiuum est, & non distributiuum, si detur: secundum aut ita deficit à iure commutatiuo, vt constituatur distributiuum, vel aliquod tertium constituit in quo vtraque iuris ratio eminenter contineatur & sic iam illi duo termini formaliter & eminenter respectu vtriusque iustitiæ coniungi non possunt, quia vel est iustitia formaliter, vel eminenter in Deo.

2. Exemplo ab ipsis Auctoribus adducto eadem responsio impugnatur, quia scientia Dei, quatenùs respicit obiectum purè intelgibile, formaliter est speculatiua non eminenter, & quatenùs respicit obiectum operabile, quale est tantummodo secundarium, formaliter est practica, non eminenter, quia vtriusque scientiæ practicæ, & speculatiuæ rationem formalem comprehendit, & solum dici potest eminenter practica & speculatiua propter differentias, vel quasi differentias quæ in scientia creaturarum non in diuina reperiuntur. Vnde infero licet iustitia Dei vtriusque iustitiæ formalem rationem cōtinere possit formaliter modo quodam perfectissimo, non posse tamen illam simul formaliter & eminenter, secundum illam rationem communem ad creatam & increatam complecti, quia ratio illa quæ in Deo ponitur eminenter, de eo formaliter negatur; cuius instantiæ vim forsitan sensit Suar. 3. part. tom. 1. disp. 4. sect. 5. §. horum igitur, & §. ad secundam rationem, cum dixit iustitiam Dei esse formaliter distributiuam, & eminenter commutatiuam; nescio igitur qua ratione vtranque formaliter & eminenter in Deo esse affirmet in opusc. sect. illa 3. n. 32.

II. Duæ sunt aliæ responsiones, quæ mihi magis probantur. Prima ex illa communi Theologorum doctrina desumitur, scilicet eundem A actum posse habere plures rationes honestatis ad diuersas virtutes pertinentes: vt si quis ex obedientia ieiunet: idem ieiunium vt est moderatio in cibo ad temperantiam; quatenus ex præcepto fit, ad obedientiam spectat: similiter ergo in eadem retributione meritorum reperiuntur duæ rationes spectantes ad duo debita commutatiuæ & distributiuæ iustitiæ: & de facto illas admittit Vasq. citatus n. 54. in eo qui restituit diuersis creditoribus vnicuique partem debiti, seruata debiti proportione. Verum nos iam suprà diximus in hoc euentu æqualitatem proportionis per accidens, & non propter se intendi. Aptius exemplum est in publico distributore, qui à principe vel à Repub. habet stipendium, B vt iustè certa bona communia per ciues, seruata meritorum proportione, distribuat, qui si quos defraudet, contrà vtranque iustitiam facit, quia vtranque æqualitatem per se intendere debet, & ius vtriusque iustitiæ illæsum seruare. ita D. Thom. 2. 2. q. 62. art. 5. ad 3. Caiet. Aragon. & alii ibidem, Sotus 4. de Iust. art. 1. ad 3. & alij.

Itaque in retributione meritorum interuenit illud ius commutatiuum, modo superiùs declarato; item distributiuum; quia supposito quod Deus vt supremus Dominus suam gloriam vt commune bonum iustis distribuendam, secundùm eorum dignitatem, & merita personarum, diuersósque gradus gratiæ habentium ex liberali gratiæ suæ ordina- C tione designauerit, ex sua intrinseca rectitudine obligatus manet æqualitatem illam geometricam seruare, & illam per se intendere censetur, præsertim secundum eas partes seu excessus præmiorum, quæ merita superant, & ex iustitia commutatiua non censentur deberi. Quam doctrinam non obscurè significauit Trid. Sess. 6. cap. 16. vbi in iustis duplicem distinguit iuris rationem, vnam hereditatis propter filiationem, alteram mercedis propter merita iustorum, & promissionem Dei. hanc responsionem Vasq. n. 66. iudicat aptiorem in eorum sententia, qui in Deo veram iustitiam formaliter admittunt. Et ratio est quia beatitudo datur iustis tanquam heredibus; sed hereditas distribuitur inter heredes, attenta per se eorum dignitate: vt si æquales sint legitimi filii vtriusque pa- D rentis, partes sortiantur æquales; si inæquales vni legitimi, alteri naturales hi minus participent, etiam remota testatoris voluntate: sunt enim illa bona communia heredibus, ad quos aliqua ratione spectant, & ideo ex distributiua iustitia pariter, & ex commutatiua illis debentur.

2. Responsio etiam probabilis astruit, iustitiam distributiuam in tantum esse in Deo, in quantum operatur ex affectu huius virtutis, ad illamque nos mouet, & adhortatur. Dices hinc sequi, esse in Deo temperantiam, quia etiam ex affectu huius virtutis operatur, & ad illam nos mouet; neganda tamen est consequentia. Dispar enim ratio in illa visitur, quia temperantia cum non sit virtus ad alterum, verseturque circa proprias passiones moderandas, quę in Deo esse non possunt, II.

deficiente virtutis materia in proprio subiecto, deficit etiam formalis ratio virtutis. At iustitia cum sit ad alterum, satis est, quod aliquis faciat, vt alteri seruetur ius debitum, vt actum huius virtutis exercere censeatur, quæ quidem responsio in sectione sequenti agendo de iustitia legali, clarior apparebit: solum aduertere oportet iuxtà illam, dicendum esse, Deum solum ex iustitia commutatiua in retributione meritorum operari.

Vtrum ius legale, & punitiuum spectet ad obiectum diuinæ iustitiæ.

SECTIO VII.

SVpponimus cum D. Thom. 2. 2. q. 58. art. 5. præter particularem iustitiam, quæ in commutatiuam, & distributiuam adæquatè diuiditur, dari aliam generalem, quæ respectu finis nempè boni communis, quod intendit, & ratione iuris communis, quod respicit, generalis appellatur; non quod cum reliquis virtutibus confundatur, vt sequenti quæst. dicemus. Hanc ergò iustitiam legalem
1. in Deo esse negant aliqui Recentiores cum Suar. in opusc. de iustitia Dei sect. 4. n. 8. quamuis tom. 3. de Gratia lib. 12. cap. 30. n. 21. illam videatur admittere; ne igitur sibi contrarius sit, nomine iustitiæ legalis intelligere debet illam prouidentialem, quam in priori loco non negauit Deo, imò ait per illam voluntatem diuinam affici ad conuenientem modum prouidendi rebus omnibus, iuxtà vniuscuiusque naturam, & secundum diuinæ artis prudentiam, & hac virtute vti, quando in ordine naturali tribuit naturis conuenientes proprietates, & quando in ordine supernaturali tribuit naturis conuenientes proprietates, & quando in supernaturali dedit Christo Domino animam gratiæ & scientiæ donis exornatam, matremque etiam à peccato originali præseruatam.

Quod verò iustitia legalis propriè sumpta in Deo non sit, probat, quia hæc respicit bonum commune particulari & priuato anteponendum, vnde ius quod est illius obiectum intenditur vt aliquid superius, quale est illud, quod in Repub. existit, & per quod singula illius membra obligantur, vt quando opus fuerit pro communi bono, se, suaque periculo exponant. sed Deus non potest comparari tanquam pars respectu alicuius communitatis, neque respicere ius alterius tanquam superius, & excellentius suo priuato, & particulari; ergo neque habere potest legalis iustitiæ debitum. Quod verò aliqua prouidentialis iustitia sit in Deo admittenda, ostendit, quia actus, quo Deus respiciens debitum conuenientiæ prouidentialis in ordine naturali, vel supernaturali, vult se rerum naturis accommodare, est honestus, neque pertinet ad alias virtutes, quia eius motiuum est specialis conuenientia, quæ licet reguletur per Dei sapientiam, semper in aliqua rerum proportione fundatur, siue inter se inuicem, siue ad bonum, & ordinem vniuersi comparentur. De qua iustitia locutus est Tertull. lib. 2. contra Marcion. cap. 12. vbi ait, *Bonitas eius operata est mundum, iustitia modulata est*; & infra, *iustitiæ opus est, quod inter lucem, & tenebras separatio pronunciata est.* De eadem agit Diony. de diuin. nomin. cap. 8. D. Thom. 1. part. q. 21. art. 1.

Prima assertio, præter hanc prouidentialem iustitiam minus propriam, alia magis propriè dicta, quæ legalis nominatur, in Deo est, & communiter ius legale ad diuinum etiam pertinet iustitiæ obiectum. Expressè hanc tenet Rabellus lib. 1. in præludus Inst. q. 4. sect. 4. n. 23. & manifestè colligitur ex D. Thom. 2. 2. q. 58. art. 6. in corpore, vbi ait hanc iustitiam legalem præcipuè, & quasi architectonicè in principe residere, in subditis verò secundariò, & quasi administratiuè. Vnde tantum abest vt de ratione huius virtutis sit respicere ius aliquod sibi superius quod asserebat Suar. vt in principe, & supremo domino principaliùs, & perfectiùs existat, vnde prima probatio formatur. Obiectum legalis iustitiæ non solum executiuè, seu administratoriè, vt loquitur D. Thom. per membra Reipub. nempe per subditos; sed architectonicè, seu imperatiuè per principes intenditur sub eadem ratione honestatis, ergò licet Deus vt pars, aut membrum Reipub. illius commune bonum, & ius tanquam sibi superius non respiciat, sufficit, quod imperando, mouendo, dirigendoque has partes, faciat communitati debitum reddere, vt ex affectu eiusdem iustitiæ dicatur operari. Antecedens suadetur, quia sub eodem motiuo communis boni affectus directiuus & executiuus respicit ius debitum communitati: quod vt clarius innotescat aduertendum est in virtutibus ad alterum hoc esse speciale: nam in aliis virtutibus, quæ versantur circa passiones moderandas, vt temperantia, 3.
& fortitudo, non sufficit affectus directiuus in persona passionum incapaci, verbi gratia in Angelo affectus ad castitatem directiuus non pertinet formaliter ad castitatem, quia deest ei propria materia, & obiectum eiusdem virtutis nempè passio, vnde talis affectus Angelicus solùm pro materiali obiecto habet ipsum castitatis actum in homine repertum, in illumque sub diuerso motiuo tendit, ab eo, sub quo proprius castitatis actus in suum obiectum fertur, quod semper est intrinsecum; Virtus verò ad alterum, qualis est iustitia, cum habeat extrinsecum motiuum, siuè quis reddat ius suum alteri, siuè faciat vt alius reddat sub eodem æqualitatis iure in idem obiectum tendit. Non est tamen negandum quod D. Thom. 2. 2. q. 58. art. 12. ad 3. notauit iustitiam legalem, cùm generalis sit virtus, quæ ordinatur ad commune bonum, in quantum ad illud ordinat actus reliquarum virtutum, magis versari circa interiores passiones, quibus homo disponitur in se ipso quàm iustitia particularis, quæ ordinatur ad bonum alterius singularis personæ; semper tamen hæc legalis iustitia habet suum peculiare obiectum, quod est

commune bonum, sub cuius ratione actus aliarum virtutum dirigit, præsertim exteriores, vt forti suadet fortia operari, quatenùs ad commune bonum conducit.

2. Ratio pro eadem assertione est, quia non minus concurrit ad constituendum medium iustitiæ operatio debitoris, quam creditoris, item non minus recedit à medio debitor non soluendo quàm creditor plus iusto exigendo, ergo non minus exercet actum iustitiæ legalis, qui communitati soluit debitum, vt pars illius, quam ille, qui suprà communitatem est, & exigit, vt hoc debitum secundum iuris æqualitatem soluatur. Neque enim facilius est modum tenere in debito exigendo, quàm in soluendo. Ne igitur virtutes sine necessitate multiplicentur, eadem vtrique modum assignabit. Hanc rationem contrà prædictos Recentiores dilatat Rebel. citatus, & ex ea non solum iustitiam legalem, sed quamlibet aliam iustitiam in Deo esse ostendit. Nam cum respectu cuiusque iustitiæ Deus creditoris, & exactoris personam sustineat, quod iusta solutione acquiescat, ex affectu iustitiæ facit. Hac ratione dixit D. Thom. 2. 2. q. 61. art. 1. ad 3. iustitiam distributiuam etiam exerceri à subditis Reipub. in quantum iusta distributione sunt contenti, cum tamen in eo euentu solum creditores, & exactores sui iuris reputentur.

De iure punitiuo supponendum cum communissima omnium Theologorum sententia in Deo esse affectum, qui virtus vindicatiua dicitur, ex qua procedit vindicationis effectus. Quem affectum & effectum sacra pagina sæpissimè Deo tribuit Deut. 32. n. 35. *Mea est vltio, & ego retribuam in tempore*, quem locum sic interpretatur D. Paul. ad Rom. 12. n. 19. *mihi vindicta*, videlicet, *relinquenda*. Item Esai. 1. n. 24. *seu consolabor super hostibus meis, & vindicabor de inimicis meis*. Gementis interiectio præcedit ne sine misericordiæ condimento vindictæ supplicio Dominum consolari existimemus. Quæstio ergo nostra est vtrum hîc vindictæ

4 affectus circa ius punitiuum versetur, & ad iustitiam pertinere censeatur. Et quidem pro parte negante citati potest Dur. Palud. & alii, quos in principio præcedentis sectionis citauimus; verùm cum hi Auctores non ità clarè in nostræ quæstionis terminis loquantur, illorum loca adducere non oportet. Clarius hanc partem tuentur Vasq. tom. 2. in 1. 2. disp. 121. cap. 5. 8. Suar. in opusc. disp. de iustitia Dei sect. 5. Probat 1. Vasq. honesta vindicatio in creaturis pertinet ad specialem virtutem, per quam quis propriam iniuriam repellit, sed Deo nulla fieri potest iniuria, quam ipse propulsare intendat, ergo in Deo punitiua iustitia nulla est; imò si esset, addit idem auctor, non pars foret Iustitiæ subiectiua tanquam species sub illa contenta, sed potentialis, nimirum iustitiæ annexa, vt de vindicatione creata docet D. Thom. 2. 2. q. 80. art. 1. ad 1. & q. 108. art. 2. in corpore, item Thomistæ ibidem.

2. Probat Suar. vindicationis affectus non

A prouenit à iustitia commutatiua, neque à distributiua, nec denique ab alia virtute quæ proprie iustitia sit, ergo iustitia Dei non respicit ius aliquod punitiuum, tanquam illius obiectum. Antecedens tres habet partes, quæ sigillatim confirmantur 1. de commutatiua, Deus puniendo non soluit debitum, sed exigit, hoc autem non pertinet per se ad commutatiuam iustitiam, quia non est reddere alteri ius suum; sed sibi illud postulare, vnde non est actus ad alterum, sed ab altero ad se terminatur; igitur quando Deus peccatores punit non respicit eorum ius, sed vel proprium, vel commune totius vniuersi; nemo enim dicitur habere ius ad pœnam quæ malum est inuoluntarium; quòd vero Deus in pœnis infligendis moderationem seruet

B ex iustitia non prouenit, sed vel ex misericordia, vel ex prouidentiali virtute, quæ rigorosa iustitia non est. Et cùm Deus sit supremus Dominus, non obligatur ad puniendum delicta, quia sine iniustitia ea posset impunita relinquere.

2. Pars illius antecedentis de distributiua ostenditur; malum pœnæ, vt tale est, non debetur delinquenti ex iure specialitatis personæ, ergò distributio pœnarum cum proportione geometrica ad peccata non respicit aliquod ius peccantium; si enim non puniantur, nulla ipsis iniuria erogatur: si dicas ex comminatione suppliciorum in Deo oriri obligationem vindictæ inferendæ, respondet Suar. ad hanc vindicationem solum ex fidelitate Deum obligari, non ex iustitia,

C quam obligationem facile remittent peccatores, quia ipsis inuoluntaria pœna est. 3. pars tandem probatur de qualibet alia virtute ad hoc vt intelligamus honestum esse vindicationis affectum, non requiritur virtus specialis aliqua, quæ iustitiæ pars potentialis dicatur etiam in creaturis. Nam vindicatio cum sit redditio mali pro malo, per se amabilis non est, neque affectum terminare potest studiosum præcise ex obiecto suo, nisi alia ratio motiua adiungatur. V. G. emendationis, vel iustæ pœnæ, vel iniuriæ repellendæ, propter quam redditio mali pro malo cohonestetur. In quo vindicatio à gratitudine differt, quæ est redditio boni pro bono, & per se amabilis est, ideóque ad specialem

D virtutem spectat. At redditio mali pro malo vt cohonestetur, opus est à motiuo alterius virtutis procedere, & tunc ad illam pertinebit; si enim ob commune reip. bonum vindicta inferatur, pertinebit ad iustitiam legalem si propter diuinum amorem, ad charitatem erga Deum; si propter propriam defensionem, ad charitatem ergà se. Et hoc modo exponit Suar. D. Thomam, quando dixit propriæ iniuriæ vindicationem pertinere ad specialem virtutem, idest ab aliqua speciali virtute posse honestari. Vnde infert vindicationem in Deo sub honesta ratione acceptam, vel ad iustitiam prouidentialem, vel ad charitatem erga se, aut erga alios spectare.

2. Assertio in Deo formalis iustitia puni- 5
tiua reperitur, ius tamen vel debitum, quod illa respicit, ad commutatiuum, vel ad legale spectat.

ſpectat. Hoc oſtenditur ex locutione communi ſacrarum litterarum, & Patrum, qui diuinæ iuſtitiæ ſeueritatem & æquitatem in præmiorum pariter ac in ſuppliciorum retributione commẽdant. Defenditur à D. Thom. 2.2.q 80. art. 1. ad 1. & q. 108. art 2. ad 1. Aureol. in 1. diſp. 46. art. 1. propoſ. 3. § *eſt autem*. Scot. in 4. diſp. 14. q. 1. §. ex iſto ſequitur quamuis in 4. deciſ. 46. q. 4. §. final. illam ad diſtributiuam pertinere ſignificat Argent. in 4. diſt. 46. q 1. art. 1. Quando ibidem, propoſitione 2. Soto lib. 3. q. 5. art. 1. & vlt. Rebel. lib. 1. de præludiis iuſt quæſt. 4. ſect. 5. Duas partes habet Concluſio: 1. Suadetur 1. ex illa 1. ratione, quam pro primæ concluſionis confirmatione adduximus. Et ſic applicari poteſt, vt actus ſecundum iuſtitiam exiſtimetur non requiritur quod in eo, qui architectonicè operatur, debitum ſupponatur in principe videlicet, aut in iudice, ſed ſufficit, quod ex parte eorum quos dirigit, vel iudicat, iuſtitiæ debitum intercedat, quod princeps vel iudex ſolui à debitoribus procuret. Sed Deus ex affectu voluntatis honeſtiſſimo facit vt delinquentes debitas pœnas luant ſecundum ſuæ æternæ legis æquitatem, ergo iuſtitia Dei formaliter eſt punitiua, quæ ratio magis declarabitur in reſponſione argumentorum.

2. Pars oſtenditur quod attinet ad iuſtitiam commutatiuam, quando princeps non exigit à delinquente, quem punit, maioris ſupplicii ſolutionem, quam illius crimen meretur, procul dubio actum iuſtitiæ commutatiuæ exercet, quia reſpicit æqualitatem Arithmeticam debiti à delinquente ſoluendi, & pœnam infligit ſecundùm iuris æquitatem taxatam, ergo ſimiliter Deus quando ſuæ æquitatis rectitudine peccatores punit eo ſupplicio quod diuinæ voluntatis determinatio taxauit, ex iuſtitia commutatiua operatur, quia in hoc actu iuſtum vindicatiuum à ſua diuina ordinatione conſtitutum reſpicit; non enim plus exigit, quam debeatur. Et quamuis puniat citrà condignum, & abſolutè poſſit crimina impunita relinquere, hoc non tollit diuinæ iuſtitiæ integritatem, quæ aliis diuinis attributis non aduerſatur, nempè miſericordiæ infinitæ, & ſupremo Dei dominio: quando enim dicimus, Deum obligari ex iuſtitia commutatiua ad compenſanda ſuppliciis peccata, loquimur præſuppoſita diuina ordinatione, quæ non ſine miſericordiæ condimento ſecundum culpæ grauitatem pœnam taxauit, cuius debitum ex commutatiua iuſtitia peccator ſoluere cogitur, *vſque ad nouiſſimum quadrantem*. Matth. 5. num. 26. *& reddere vniuerſum debitum* Matth. 18 n. 34.

De iuſtitia legali eadem pars aſſertionis probatur: Deus ex intentione communis boni nempè ſuorũ attributorũ manifeſtatione, vniuerſi conſeruatione, hominumque emendatione quandiu in via permanent, iuſtitiæ punitiuæ rigore vtitur, ergo ex hac parte etiam legalis iuſtitiæ honeſtatem intendit, & ius punitiuum ad legale reducitur. De iuſtitia vero diſtributiua non idem dicimus, quamuis id doceat Capreol. in 1. d. 45. q. 1. art. 1. Concluſione 14. & ſic exponat D. Thom. in 4. d. 46 q. 2. art 2. quia proportionis æqualitas, quæ datur inter ſupplicia in recompenſatione delictorum, non intenditur à Deo per ſe, ſed per accidens; quamuis enim citrà condignum puniat, non tamen infrà ſuæ ordinationis diſpoſitionem, ſecundum quam pœnis culpæ compenſantur; & ſicut Deus per ſe non intendit peccata, ita neque eorum pœnas, quæ ad illa conſequuntur. In quo cernitur magnum diſcrimen inter retributionem meritorum, & peccatorum compenſationem; nam ſicut diuerſa merita iuſtorum per ſe intendere poteſt, ita etiam diuerſitatem præmiorum, & geometricam proportionem retributionis. At peccata ſicut intendi nequeunt à Deo per ſe, & antecedenter, ità proportio in ſuppliciis inuenta per accidens eſt ad intentionem diuinam, ad quam ſolum pertinet delinquentes punire ſecundum eorum crimina, compenſatione pœnarum, quas diuina ordinatio decreuit. Præſertim cum ſupplicia non ſint bona aliqua communia, quæ per delinquentes, vt alicuius communitatis partes diſtribuenda præparentur, quod tamen de bonis, quæ iuſtorum meritis debentur meritiſſimò eſt aſſerendum.

Ad 1. Vaſq. argumentum negat maiorem Suar. ego tamen illam concedo, quia traditur manifeſtè à D. Thom. 2. 2. q. 108. art. 2. in corpore & ad 3. vbi reſoluit vindicationem per quam naturalis inclinatio repellendi nociua in homine perficitur, quatenus in priuata perſona cernitur, honeſtatemque moralem reſpiciens à propria charitate imperatur; ad virtutem ſpecialem pertinere à cæteris virtutibus ad alterum diſtinctam: Conceſſa igitur maiori neganda eſt minor, ſi procedat de bono honoris extrinſeci ex hominum æſtimatione pendentis, & Deus conſideretur vt perſona priuata, tunc enim intelligitur in Deo illa ſpecialis virtus vindicationis, quæ naturalem inclinationem repellendi extrinſecè nociua perficit. Si verò minor procedat de bonis intrinſecis Dei concedenda; & tunc conſequentia nihil colligit, quia adhuc Deus vt ſupremus Dominus, & poteſtatis coactiuæ iuriſdictionem continens iuſtitiæ vindicatiuæ functionem exercet ob rationes aſſignatas. 6.

Oppones cum Scot. in 4. diſt. 46. q. 1. §. *non improbando*, & q. 4 §. finali vbi expones illud Apocal. 18. n. 7. *quantum glorificauit ſe & in delicijs fuit, tantum date illi tormentorum*, ait, illud *tantum*, non reſpicere æqualitatẽ quantitatis, ſed proportionis, id eſt non attendere æqualitatẽ ſupplicii ad peccatũ, ſed proportionem peccatorum in delinquentibus, ergò ſaltem non pertinebit iuſtitia punitiua in Deo ad commutatiuam, ſed ad diſtributiuam. Reſp. fatendum eſſe ſecundum mentẽ Scoti in opinione, quam locis citatis Scotus ipſe magis approbat, iuſtitiam Dei eſſe re, & ratione vnam, & reſpectu creaturarum non abſolute, ſed ſecundum quid iuſtitiam dici, remotiſquè imperfectionibus creatæ iuſtitiæ ad iuſtum in creaturis repertum reſpicere, &

in punitione peccatorum citrà condignum A distributiuam potius videri. Verum locus Apocalyp. planiùs exponitur de commutatiua, quia ibi non est sermo de pluribus personis inter quas proportio pœnarum intendatur, sed de Babylone vnam personam sustinente, quæ tantum supplicii sustinebit, quantum ex diuina ordinatione fuerit taxatū. Instabis quod ibid. n. 6. dicitur, *duplicate duplicia secundum opera eius*, ergo si duplex illi suppliciū infertur, non est secundum opera eius. Aliqui referunt illud duplicia ad tormenta martyribus à Babylone illata; sed expositio hæc vim facit textui, & deinde tormenta, quibus in inferno punietur Babylon, multo grauiora sunt, quàm duplicia à martyribus accepta. Melius Glossa ord. *Duplicate*, id est, *animæ, & corpori maiores pœnas inferte quàm ipsi vobis.* cui declarationi adheret. B Rup. hoc loco, dum ait de Babylone. *Quia dū hæc sanctos persequitur & martyres Iesu corpus tantum occidit, & post hæc non habet quid faciat, vt Luc. 12. Ipsi autem potestatē hanc in iudicio cum eodē Domino Iesu habent, vt corpus & animam mittant in gehennam.* ex quibus Rup. verbis satis constat, quo modo sint intelligenda duplicia, quin maius irrogetur supplicium, quàm peccato ex determinatione diuina debeatur.

Ad 2. Suarii nego antecedens; ad probationē
7. primæ partis, iam suprà ostēdimus, quo modo non solū soluendo, sed exigendo debitum actus iustitiæ cōmutatiuæ exerceatur in persona publica architectonicè operante, nam ex proprio officio, & iuris æquitate princeps, vel iudex C debitores compellere tenetur, quales sunt delinquentes, qui inuiti pro meritis subiiciuntur pœnis: & hoc modo docet Aureolus citatus ex Aristotele reddi sontibus ius suum, sed quouis modo loquamur, siue peccantes debitum soluat, cum pœnas luunt, siuè ipsis ius aut debitum persoluatur, etiam inuitis semper, verum est pœna culpam commutari, & ad æqualitatem compensari, & siue ab altero, siue ad alterum hæc retributio consideretur, semper ad commutatiuam spectat. Imo etiam in persona priuata hoc visitur, quando facit iustam recompensationem clandestinam inuito debitore, nam tunc suo, & alterius iuri satisfacit, quando non plus quàm sibi debeatur, accipit in qua alteri ius suum reddidit: & cum aliter debitum extorquere non possit, illi in- D iuriam non facit, dum sibi ad æqualitatem satisfacit.

Probatio 2. partis nobis non officit qui iustitiam punitiuam à distributiua omninò exclusimus, solum aduertimus non solum ex fidelitate in comminatione suppliciorum, sed ex intrinseca rectitudine suæ iustitiæ Deum obligari ad infligendas pœnas peccantibus, diuina ordinatione taxatas. Ad probationem 3. partis dicimus vindicationem esse per se amabilem, quatenus nociua repellit, & moralem honestatem continere, quando cum moderamine inculpatæ tutelæ exercetur. Et quamuis hic actus à charite imperetur, ab speciali vindicationis uirtute elicitur, quæ naturalem inclinationem repellendi nociua perficit, illique medium determinat.

De Iure humano prout est obiectum iustitiæ.

QVÆSTIO II.

De 1. membro in iuris diuisione hucusque egimus, nempe de iure diuino, prout est obiectum iustitiæ, alterum erat ius humanum, de quo tàm Theologi, quàm vtriusque iuris Doctores differentes illud non distinguunt prout est obiectū iustitiæ, & prout est obiectū legis, imo cum lege, & iuris scientia confundūt definitur enim ars boni & æqui ab Vlpiano l. 1. ff. de iust. & iur. instit. eod. tit. hanc vero auxit confusionem multiplex huius nominis IVS significatio. Nam Albert. Bolonnetus tract. de lege, iure & æquitate cap 15. n. 9. seu 36. iuris significata apud diuersos Auctores legisse dicit, quę referre noluit. Ne vt ipse ait, *cornicula Horatiana alienas pennas indueret, & longa significationem serie legentium animos perterreret.* De Theologis in hac re magis conqueri possem, qui cum de iure quasi de iustitiæ specialis obiecto agant, illud statim cum Vlpiano, Gratiano, reliquisque iuristis in naturale, gentium, & ciuile diuidant; cum non aduertant diuisum huius diuisionis pro obiecto legis communissimæ sumptæ vsurpari. Iustitiæ verò specialis obiectum, quod in commutatiuū, & distributiuum bipartitur, minus latè patere, quia multa per leges præcipiuntur, quæ ad iustitiā, vt est specialis & particularis virtus, non pertinent, sed ad alias virtutes. In hac ergo quæstione iuris humani natura definitio & diuisio, vt est obiectum iustitiæ humanæ explicabitur; quia vero iustitia in generalem, & specialem diuiditur sicut ius in generale & speciale, primum de speciali iustitia, & iure, deinde de generali agendum.

Quid sit Ius specialis Iustitiæ humanæ obiectum.

SECTIO I.

Omissis aliis significationibus iuris, pro præceptis seu legibus honorariis, pro iuris peritia, pro loco vbi ius dicitur, pro necessitudine, cognatione, vel affinitate, & aliis de quibus consule Connanum lib. 1. c. 1. & 2. Vigelium in methoda iuris lib. 1. c. 1. Bolognettum supracitatum cap. 15. n. 1. & iuriperitos ad l. 1. ff. de Iustitia, & iure. Molinam tom. 1. de iust. tract. 1. disp. 2. ius quatenus est obiectum iustitiæ secundùm D. Thom. 2. 2. q. 57. art. 1. Caietanum & Thomistas ibidem. Sotum 3. de iust. q. 1. art. 1. non differt à iusto, & fortasse ideò nullā illius definitionē tradidere, quia illud more relatorū transcendentiū per iustitiā definierunt, sicut intelligibile dicitur obiectū intellectus, & visibile obiectum visus. Verum quia ex alio capite certum est ius esse obiectū legis, & ideo à iuristis vt Connan. lib. 1. c. 2. auctor est, definitur quod naturalis ratio vel lex ciuilis præscribit, oportet aliam iuris descriptionem afferre, quæ illud à legis iussu, seu præ- 15.

cepto discriminet. Apellus citatus in lexico iuridico Ioannis vulterrani ita ius declarat. *est facultas, seu auctoritas agendi secundum legem*, nimirum ad iustitiam pertinentem, quales regulariter sunt Ciuiles; quod in causa fuit fortasse, propter quam legum professores obiectum iustitiæ cum obiecto legis confunderent: Verum semper contrà ipsos procedit quod Vlpianus l. 10. iustitia, ff. de iust. & iure asserit inter iuris præcepta esse, honestè viuere, alterum non lædere, suum cuique tribuere, nempè ius vt addit Gloss. 4. cum Accursio. Vnde quamuis duo posteriora ad iustitiam specialem spectent 1. quod est honestè viuere, ad alias virtutum honestates refertur. Vnde patet obiectum legis latius patere, quàm obiectum particularis iustitiæ.

Hanc iuris definitionem ab Apello traditam dilatauit Molin. tom. 1. tract. 2. disp. 1. Vbi ius sic definit, vt est obiectum iustitiæ. *Ius est facultas aliquid faciendi, siue obtinendi, aut in eo insistendi, vel aliquo alio modo se habendi, cui si sine legitima causa contraueniatur, iniuria fit eam habenti.* Verum huius definitionis prolixitas obscuritatem non abstulit, vt ex illius verbis satis ostenditur, quamobrem in compendium redacta hoc modo mihi clarior visa est illa Apelli, in qua ius dicitur *auctoritas, vel facultas agendi secundum legem rigorosæ iustitiæ, cui alter sine iniuria contrauenire non potest.* Secundum hunc iuris explicandi modum dicitur quilibet homo habere ius vtendi rebus suis priuatis & publicis, quæ communes sunt; Item agendi contra alium qui illum propria re aliqua spoliauit; & nomine rei intelligitur quoduis bonum siue pertineat ad vtilitatem, siue ad honorem tàm internũ corporis, quàm externum rei familiaris: additur in definitione *nullum sine iniuria habenti talem facultatẽ contrauenire*, quia contra ius alterius agere est iustitiam offendere & iniuriam inferre, quo modo Aristoteles iniuriam 5. Ethicor. cap. 7. iuri opposuit.

Quod verò Mol. addit, *sine legitima causa* minus necessarium mihi videtur, vt in exemplis quę adducit, ostenditur; nam siquis alterius gladium in depositum accepit, & Dominus gladii in furiam versus, se, vel alterũ vult occidere, non habet facultatem expeditam neque auctoritatem secundùm legem iustitiæ ad petendum gladium pro tunc. quia sine iniuria secundum eandem iustitiã gladius negari potest, & sicut non datur bellum iustum ex vtraque parte, ita neque ius partium oppositarum ad contrarias actiones. Dein quando ciues prohibentur vti tali genere vestium, vel curruum, ne homines delitiis, aut nimiis sumptibus in Repub. facultates suas, viresque dilapident, posita legum prohibitione clarum est non relinqui in ciuibus auctoritatem vt prohibitis vestibus, aut vehiculis vtantur; ergo non opus est vt addamus, quod habenti talem facultatem, sine legitima causa nullus possit contrauenire: quando enim alter cum legitima causa contrauenerit, in illo auctoritas secundum legem iustitiæ naturalem, vel ciuilem non est admittenda; quia vel illam omnino

A amisit, vel saltẽ illam ad tẽpus habet impeditã.

Aduertendum tamen est in definitione illam partẽ, *secundum legem iustitiæ*, tàm de naturali, quàm de ciuili lege intelligendam quia ex vnaquaque peculiaris oritur iustitiæ obligatio: neque est aliquod incommodum, quod iustitia in definitione iuris contineatur in obliquo & ius in definitione iustitiæ; Nam hoc est familiare logicis, qui definitionis regulas ad amussim obseruat, vnum relatum in definitione alterius in obliquo collocare; etenim Pater dicitur relatum respiciens filium, & filius relatum respiciens patrem. Verùm definitio iustitiæ, in qua definitur, *perpetua constansque voluntas ius suum vniquique tribuendi*, vt humanæ applicetur, & rectè explicetur cum D. Ambros.
B lib. 1. de officiis cap. 24. D. Aug. de Ciuit. Dei lib. 19. cap. 21. Item cum D. Thom. 2. 2. q. 58. art. 1. & Theologis ibid. sine Vlpiani calumnia ità exponitur. Dicitur iustitia, *voluntas*, vt ostendatur subiectum, in quo est iustitia, esse voluntatẽ & actum iustitiæ, de se studiosum & honestum necessariè esse voluntarium. dicitur *perpetua & constans*, vel quia secũdum Iasonem & Baldum l. Iustitia, ff. de Iust. Picar. in 1. titulũ Inst. definitur in abstracto, vt ab homine fragili abstrahit; vel iuxta Theologos, vt significetur illam esse habitualem voluntatem nempe qualitatem relictam, & permanentem in voluntate; Idcirco enim, vt docet D. Thom ibidẽ definitur ab Aristot. 5 Ethicor. c. 1. Habitus, secundum quem aliquis dicitur operatiuus iusti.
C additur tandem *ius suum vniquique tribuendi*, quia ex virtutibus ad alterum sola iustitia iuris æqualitatem alteri debitam tãquàm propriũ obiectum respicit; quod dupliciter facit, vel positiuè quando debitũ alieno iuri persoluit, vel negatiuè, quando illæsum sine iniuria custodit; quod quidem duo illa postrema iuris præcepta ostendunt in l. 10. iustitia, ff de iust. & iur. videlicet alterum non lædere, & suum ius vnicuique tribuere.

Hæc particularis iustitia, sicut etiã ius illius obiectum celebri diuisione in commutatiuam, & distributiuam diuiditur, inter quas species essentialem distinctionem intercedere latè superiori quæst. exposuimus; solũ superest nunc ostendere, quomodo vtraq; in humanis negotiis reperiatur. Commutatiua igitur quia respicit æqualitatem Arithmeticam scilicet rei ad
D rem, & in rigorosissimo iure fundata obligat ad restitutionem damni illati, cernitur in contrahendis vltrò citroque negotiis, vt videre est in titulis de contractibus tàm nominatis quàm innominatis de compensationibus, de restitutionibus in integrum de rei vindicatione, de rescindenda venditione, qui satis-dare cogantur, de rerum permutatione, & in multis alis, in quibus ex æqualitate rei ad rem fundata in iure ad restitutionem damni dati, obligãte iustitiæ cõmutatiuæ differentia conicitur. Hoc verò ius commutatiuũ aut est ius in personam, quæ ex contractu, seu quasi contractu, vel ex maleficio ei obligatur, vnde prodeũt actiones in personas, per quas actor intendit aliquid dare aut facere oportere, aut est ius in rem, quia cum eo agitur, qui nullo iure personaliter obligatus est, nisi ratione rei possessæ ab

alieno domino, ad quam alter ius habet: quod vel dicitur ius in re, vel ad rem, quam diuisionem optimè exponit Mol. tom. 1. tract. 2 disp. 2 cui potest addi quod in penu Iuris Schardius tradit, verbo ius colum. 1210. n. 30. Videlicet ius in re diuidi in dominium, aut quasi dominiū, & in ius in re specificum, id est quod habet creditor pignoris vel hypothecæ, is cui vel cuius prædio debetur seruitus, is qui tantū habet retentionem, non etiam actionem; huc accedunt etiam, quæ indicante Apello, Bartol. & Iason in Rub. ff solut. matrim. super Gloss. finalem scripta reliquere. Ius in re fortius dicitur eo, quod est ad rem, vt patet ex cap. penult. de præbendis, in 6. ideoque semper est commutatiuum, non ita tamen ius ad rem quod ad distributiuum etiam pertinet.

A

4. Distributiua iustitia, quæ geometricam æqualitatem proportionis inter personas respicit, fundatur in iure minus rigoroso, quod partes alicuius communitatis habent ad bona communia participanda secundum proportionem dignitatis vniuscuiusque; & ad restitutionem non obligat ex se tantum spectata, nisi ex consortio commutatiuæ modo superius explicato. Cernitur verò hæc iustitia distributiua in distributione beneficior. quæ dignioribus conferri debēt, iux. cap. metropolitano 63. distinct. Vbi iubentur prouinciales Episcopi optimum ex presbyteris eiusdem Ecclesiæ, vel Diaconis in metropolitanum eligere. Et cap. vnicum vt Ecclesiast. beneficia fine dimin conferant: Vbi ait Innocentius 3. ***debuisti Ecclesiasticum officium, & beneficium in persona magis idonea dispensare.*** Item cap. Moyses cap. licet ergo 8. q. 1. Trid. Sess. 14. de refor. cap. 1. & 18. qui verò contrà faciunt & si mortaliter peccent, eligendo, vel præsentando minus dignū, prætermisso notabiliter digniori, maximè in beneficiis curatis, non tamen obligantur ad restitutionem, neque contra commutatiuam procedunt, etiam si scienter minus dignus eligatur. Et hæc est sententia D. Thom. 2. 2. q. 63. art. 1. in corp. & art. 2. ad 1. & q. 185 art. 3. in corp. Et quodl. 4. art. 15. quodl. 6. ar. 9. & quodl. 8. art. 6. Caiet. cit. q. 63. art. 2. & in summa verbo acceptio personar. Valent. tom. 3. disp. 5. q. 7. 1. 2. Abb. in cap. constitutis 2. de appellation. n. 7. Deci. ibid. n. 13. Couar. regul. peccat. 2. part. §. 7. n. 4. Nauar. in man. c. 17. n. 73. & Concil 8. alias 1. n. 1. Plures videri possunt apud Garciam de Beneficiis 1. 7 c. 16. n. 2. qui hanc opinionem Theologorum & Canonistarum communem esse docet.

B

C

D

Cernitur etiam hæc distributiua iustitia in honoribus conferendis; aliæ enim dignitates conferuntur senioribus, aliæ Iunioribus l. semper, ff. de Iur. immunit. facit cap ecce 34. dist. cap. resistit 11. q. 3. In pœnis infligendis: contrà hanc iustitiam peccari docet Ioachimus tom. 1. tract. de Iuris arte §. Diuiditur. *Quia non omnes*, inquit Amianus, *desertores similiter puniendi*, l. 5. non omnes, ff. de re militari, *sed habetur ratio ordinis & stipendiorum*, & fuit l. nulli C. de summa Trinit. Verū iam superiori quæst. monuimus iustitiā vindicatiuam ad commutatiuam pertinere, quare propositio Geometrica; quæ inter delinquentes ratione criminum, vel aliarū circunstantiarum reperitur in recompensatione pœnarum intenta à principe, vel iudice, est materialis, & per accidens: sola enim æqualitas rei ad rem idest supplicii ad flagitium per se intenditur, spectata qualitate delinquentis, & cōsideratis omnibus circunstantiis, quod solum intendunt leges citatę potiori iure in muneribus officiisque Reipub. iniusta esse poterit distributio, de que re in titulo, ff de muneribus & honoribus agitur: de iure distributiuo honorum agens Schardius, verbo ius column. 1193. n. 20. lectorem ad Budæum in l. ius ciuile remittit, vbi hanc diuisionem declarat.

Vtrum ius legale in humanis sit specificè distinctum à commutatiuo, distributiuo & quouis alio veritatis obiecto.

SECTIO II.

Hæc difficultas coincidit cum illa, vtrùm detur aliqua iustitia legalis à commutatiua & distributiua distincta, quæ licet generalis dicatur, ab aliis virtutibus moralibus discriminatur, quod enim de virtute iustitiæ generalis inquirunt Theologi, nos de obiecto illius controuertimus: cum enim virtutes per obiecta diuersa distinguantur, ab his primò incipit illarum discrimen. Quod verò detur iustitia, quæ generalis dicitur, tum ex obiecto, seu fine, qui est maximè generalis nempè respicere commune Reipublicæ bonum, tum ex proprio affectu, & munere, quod est actus omnium aliarum virtutum ad hoc commune bonū dirigere & proprio nomine legalis iustitia perhibetur, quia ad legē spectat in bonum cōmune referri, vt disp. 3. dicetur. Tuetur D. Thom. 1. 2. q. 60. art. 3. in corp. q. 113. art. 1. in corpor. 2. 2. q. 33. art. 4. ad 1. q. 58. art. 5. & 6. item in 4. dist. 17. q. 1. art. 1. regula 1. & dist. 46. q. 1. art. regula 2. ad 1. de veritate q. 28. art. 1 in corp. quem sequuntur Thom. Item Scot. in 4. dist. 46. q. 1. § 1. ibidemque Scotistæ, necnon Iuristæ aliqui ad l. 10. iustitia, ff. de iust. & iure Ioach. tom. 1. tract. de iuris æquitate lib. 1. §. diuiditur Connan. lib. 1. cap. 2. hac ergo communi sententia præsupposita. 1.

Duo dubia sub præsenti titulo discutienda, 1. vtrum ius, seu iustū legale constituat aliquā virtutem, quæ iustitiæ propriæ rationem habeat. 2. vtrum hæc virtus non solum ab aliis duabus iustitiæ speciebus, sed aliis virtutibus distincta sit Circa 1. sunt aliqui Theologi, qui iustitiam legalem à vera, & propria iustitia excludunt: inter quos est Valent. tom. 3. disp. 5. q. 2. p. 2. § contraria tamen. Tariar. disp. 8 dub. 2. n 5. & alii recentiores Probant 1. quia iustitia legalis intercedit inter ciuem & communitatem, prout ad inuicem comparantur, vt pars & totum. Sed Iustitia propria requirit extrema contra distincta, inter quæ exerceatur, & quatenus alterum & alterum censeatur, etenim eiusdem ad se iustitia propria non est, ergò iustitia legalis à vera & propria ratione iustitiæ deflectit, quia exercetur inter ciuem, & communitatem, cuius ipse

est pars, vnde dum ad communitatem refertur, etiam ad se referri creditur. maior quæ sola indiget probatione, suadetur, quoniam quando ciuis exercet actum legalis iustitiæ, reddit commutati debitum, quod illi debet tanquam pars illius; nulla enim assignari potest obligatio huius iustitiæ, quæ non fundetur in ratione partis ad totum, quia obligari nequit ciuis ad debitum legalis Iustitiæ cōmunitati reddendum, cuius pars ipse non sit.

2. Ius, seu iustum legale non est ius rigorosum, cuius læsio sit iniuria proprie dicta, ergò iustitia, quæ illud respicit, perfectam rationem iustitiæ non participat. Consequentia est manifesta, quia ab obiecto, nempe à iure cognosci debet perfecta, vel imperfecta iustitia; Antecedens probatur, debitum ciuis respectu communitatis procedit ex eo quod pars illius sit, & sicut idem sibi iniuriam non facit, neque propriè loquendo sibi debitum persoluit; ita pars toti, cuius est pars, iniuriam non facit, quando illi debitum non reddit: & consequenter hoc ius, cui contrauenire videtur, non erit ius rigorosè sumptum. Confirmatur exemplo filii, qui quatenus est filius & pars patris non debet patri debitum iuris perfecti & rigorosi, quia tale non est ius paternum. Plures rationes vide pro hac parte in Auctoribus citatis & in aliis statim citandis. In his tamen duobus præ-

2. cipua huius opionis vis consistit.

Verum opposita sententia omninò vera est, communique Philosophorum, Theologorum, & Iuristarum consensu approbata. Philosophi sequuntur Aristotelem 5 Ethicor. cap. 1. & 2. Theologi D. Thom citatum præsertim 2. 2. q. 58. art. 5. ibidem Salon in Controuers. post 2. Conclusionem, Assertione 1. Arag. in explicatione art. 5. conclus. 2. Bannes in eod. art. 5. §. nihilominus. Pesantius ibidem notab. 1. Suar. tom. 3. de gratia lib. 12 cap. 30. num. 4. Rabello. de obligat. Iust. part 1 lib. 1. q 3. sect. 2. n. 6. ex Iuristis Bal ad l. 10. Inst. ff. de Iust & Iur. Paul. ibid Picard. Inst. ad eundem titulum, num. 12. & alii quatenus docent, in definitione iustitiæ à nobis tradita iustitiam legalem definiri. Nam quæ eandem participant rationé, fateor aliquos Iuristas irà latè explicare definitionem iustitiæ, vt omnes partes potentiales illius comprehendant, quales sunt virtutes ad alterum, quæ iustitiæ annexæ sunt, non tamen sub iustitia, tanquam partes subiectiuæ, & veræ species vniuocè rationem iustitiæ participantes continentur, quales sunt liberalitas, gratitudo, religio, & similes.

Ante probationem huius sententiæ tria aduertenda sunt 1. Iustitiam trifariàm accipi

3. posse, primo metaphoricè, quo modo dicitur homo exercere iustitiam, respectu brutorum. Nam vt bene aduertit Aristoteles lib. 10. Ethicor. cap. 8. bruta sicut non possunt esse felicia, ita neque iniuriam pati, ratio est quia non reperitur iniuria propriè nisi in creaturis rationalibus quæ habent dominium suarum actionum. Vnde qui occidit brutum animal, vel illi pabulum tollit, non bruto, sed illius domino iniuriam facit.

A 2. quando iustitia dicitur virtus ad alterum ex Aristotele illud *Alterum* non oportet esse personam aliquam singularem, sed sufficit, vt sit vel particularis persona, vel multarum collectio personarum, vt communitas aliqua. Nam cum Philosophus 5. Ethicorum cap. 1. dixisset iustitiam ad alterum referri, statim subiungit, *reddit ius alteri, siue principi, siue Reipub.* at Respub. vna persona non est. Similiter se explicat D Thom. 2. 2. quæst. 58. art. 5. in corpore, vbi ait, *Iustitia ordinat hominem in comparatione ad alium: Vno modo ad alium singulariter consideratum, alio modo in alium in communi, secundum scilicet quod ille qui seruit alicui communitati, seruit omnibus, qui sub illa communitate continentur ad vtrunque: ergò se potest habere propria iustitia secundum propriam rationem.* Quare non B possum non mirari quod cum tàm clarè se explicauerit D. Thom. adhuc recentiores aliqui locum inueniant tergiuersandi. 3. Notandum, quamuis vt mandetur executioni iustitia, opus sit vt inter personas realiter existentes exerceatur, tamen in proposito vel in animo, vt exerceatur non requirit existentiam illius ad quod refertur, sed quod possit existere. V. G. relinquitur alicui fideicommissum restituendum filio suæ sororis, si illum habeat; si ille qui fidei-commissum recepit, propositum habeat non reddendi in tempore debito, contrà iustitiam peccat: si verò consti- C tuat illud reddere, actum internum iustitiæ facit, etiam non existente illo, quem respicit.

His positis ostenditur ius legale constituere veram, & propriam iustitiam duobus fundamentis oppositis 1. sententiæ 1. est quia quod aliquis sit pars alicuius communitatis, non tollit quominus possint exerceri propriissimi iustitiæ actus inter illum, & communitatem, cuius est pars: nam quis neget si communitas det ciui mille aureos mutuos, teneri illum ex propriissima iustitia commutatiua eos reddere. Item similes contractus venditionis & emptionis iniri possunt inter particulares, & Rempub. cuius partes sunt, qui contractus tales habere possunt iustas conditiones, vt solum cum ciuibus eiusdem Reipublicæ fieri possint, ergo inter ipsos, vt partes, D talis Reipub. perfecta exerceri potest iustitia: nulla enim magis rigorosa est, quàm commutatiua, quæ in contractibus exercetur. Et confirmatur 1. quia distinctio realis inter duo sufficiens est, vt vnum sit & alterum, sed pars etiam vt pars realiter distinguitur à suo toto, ergò sunt vnum & alterum, & consequenter extrema sufficientia, inter quæ iustitia potest exerceri, & si enim Petrus sit pars huius ciuitatis, ille non est tota ciuitas.

Confirmatur 2. Ciuis & Respub. diuersa habent dominia & iura, propter quæ, æqualitatem, vel inæqualitatem obseruare potest Respub. erga ciuem, & ciuis ergà Rempub. ergò quamuis ciuis sit pars Reipub. hoc non tollit quominus sit in se totum quoddam quod semper respectu sui particularis dominii in proprias actiones, & sui Iuris est alterum quid à communitate, in qua includi-

tur & in qua participat alterum dominium diminutum & inadæquatum. Hinc patet responsio ad 1. in oppositum, distinguendo illam maiorem, Et si velit ciuem ita per iustitiam legalem obligari bono communi Reipub. vt non habeat peculiare dominium suarum actionum, & pecculiare ius diuersum ab eo quod habet, prout in tota communitate includitur, negandum: & hoc sufficit ad obligationem iustitiæ, nam quando iustum decernitur tributum ad reficiendum pontem, vel aliud commune bonum, nullus obligatur, nisi, vt pars illius Reipub. quare si per vim, aut dolum tributum neget, contrà Rempub. eiusque ius commutatiuum rigorosum operatur, ergò obligari vt partem Reipub. non tollit veræ & propriæ iustitiæ obligationem.

4. 2 Fundamentum: ius legale est verum & proprium, ergò qui illius debito satisfacit, actum propriæ iustitiæ exercet. Probatur antecedens, ius legale, & generale includit perfectiorem rationem debiti, quàm ius particulare, quia est debitum bono communi, vnde in ratione debiti perfectius & exactius est secundum Aristotelem 5. Ethicor. c. 6. hinc est quod concurrentibus duobus debitis, quorum alterum sit iustitiæ generalis, alterum particularis, cæteris paribus, debitum legale præferendum est; semper enim bonum commune particulari est anteponendum. Hinc patet responsio ad secundum argumentum in oppositum, in quo negandum est antecedens. Ad probationem similiter negandũ rationem partis, quatenus sortitur dominium particulare cuiusdam totius, non recipere ius aliud distinctum quod est in suo toto, cui si contraueniat, iniuriam faciet 1. & per se communitati cuius est pars, & consequenter sibi secundario, & per accidens; quod nullum est inconueniens, cum in communitate plures aliæ includantur personæ, à quibus ipse realiter distinguitur, habentes in suo toto illud ius, cui ipse obsistit.

Ad exemplum in confirmatione adductum clariùs expediendum oportet obiter decla-
5. rare, an ius paternum, dominatiuum, & coniugale terminet propriam iustitiam, quam difficultatem tetigit D. Thom. 2. 2. q. 57. art. 4. Vbi resoluit neque filium ad patrem, neque seruum ad dominum comparari, quasi ad alterum simpliciter, sed secundum quid; quia filius in rebus humanis semper, vt aliquid patris æstimatur, & seruus vt aliquid domini, vnde non sui, sed alieni iuris esse dicuntur. Similiter vxor quamuis magis distinguatur à viro, quàm filius à patre, vnde plus interueniat de ratione iusti inter virum & vxorem, quàm inter filium & patrem: quia tamen vxor est aliquid viri, qui ad eam comparatur tanquam ad proprium corpus, teste D. Paulo ad Ephes. 5. ideo ius, quod inter vtrumque versatur, magis ad œconomicum, quàm ad politicum asserit declinare.

Quæ resolutio vt vera sit, interpretanda est iuxta ea, quæ idem Doctor addit in eodem ar. ad 3. vt bene adnotarunt Molin. tom. 1. de Iust. tract. 1. disp. 7. Rabello part.

A 1. de oblig. iust. lib. 1. q. 2. sect. 5. Salon. & Arag. ad ar. citatum. Nam in quantum seruus & vxor sunt personæ distinctæ à suis correlatiuis, & capaces alicuius iuris, potest inter eos & personas, ad quas referuntur, nimirum patrem, dominum, & virum, vera, & propriissima iustitia intercedere, ita præter Auctores citatos defendit Bund. 5. Ethic. q. 18. Sotus 3. de Iust. q. 1. art. 4. Suar. in opusc. de iustitia Dei, sect. 6. num. 9. neque solum iure naturali, sed etiam ciuili; nam filius peculium habet castrense, cuius dispositio, & administratio à patre non pendet, vxor bona habet paraphernalia, in quibus tam filio à Patre, quàm vxori à viro facta enormis iniuria ciuili iure vendicatur. Nam in bonis paraphernalibus nihil iuris habere B maritum ostenditur ex leg. 8. hac lege & l. finali C. de pactis conuentis, vt notat Cuiat. & Iurist. communiter ibidem. Item in li. 7. iis C. de Donat. inter vir. & vxor. l. 10. si ego, ff. de Iur. dot. Vide Alexan. Conf. 41. lib. 1. col. 6. versu *nec obstat*, & Concil. 63. lib. 2. Column. vlt. Bald. in l. si ego, §. dotis causa, ff. de Iur. dot. Menoch. Concil. 56. num 5. Deinde filius ita de Castrensibus bonis disponit, vt etiam vsusfructus patri denegetur, vt notat Surd. Conf. 116. num. 74. ex l. miles præcipua, & l. ex nota, ff. de Castrensi peculio.

Præterea Cuiatius in lib. 2. C. de pactis ad
l. 3 Vulgi opinionem esse dicit asserere, seruum nunquam posse habere aliquid pro- 6.
C prium, quod quam falsum sit ostendit, quod serui aliquando dominis soluunt pro capite pretium. Item dato peculio separantur bona domini à bonis serui, vt patet ex l. 4. peculium est, ff. de peculio & l. 40. peculium C. de pactis & ex doctrina Glossæ final. ad l. 3. seruus, C. de pactis, vbi dicitur posse seruum facere deteriorem causam in re ad peculium pertinente; quam sententiam sequitur Baldus, Batt. Paulus, Iason, & Iuristæ ibidem communiter; nam in rebus peculiaribus ait Cuiat. citatus omnia possunt serui, & filii, maximè quando habent liberam peculii administrationem; dummodo ne quid donandi causa agant: ita habetur in l. 29. contra §. vlt. ff. de pactis l. 1. Pupillus §. 1. ff. quæ res pig vel hyp. Denique seruorum querelæ contrà dominos in eos sæuientes in D iudicio admittuntur per l. 2. si dominus, ff. de iis qui sunt sui vel alieni Iuris. Ex quibus satis probatum manet non solum obligationem naturalem iustitiæ, vt Theologi citati ostendunt, sed etiam ciuilem, item iustitiam rigorosam, ex qua vtraque obligatio, vel simul, vel seorsim procedit inter vxorem, & virum, inter filium & patrem, inter seruum, & dominum reperiri.

Hac doctrina præsupposita, vtrum hæc
iustitia dicenda sit simpliciter, vel secun- 7.
dum quid, quæstio esse potest de nomine, nam si per terminum, *simpliciter* intelligatur id quod est propriè, & secundum naturam tale, & per terminum, *secundum quid*, id quod est metaphoricum ad alterius similitudinem, & per analogiam tale nominetur;

Iam constat ex dictis ius paternum, herile & vxorium esse proprissimum, quia circà illud versatur iustitia propriè sumpta. Et ratio est, quoniam admittit tres conditiones, quæ in proprissima iustitia requiruntur, videlicet 1. vt sit ad alterum. 2. vt respiciat debitum. 3. vt reddat æquale omnia: hæc dedentur in iustitia, quæ esse potest in Domino respectu serui, si quidquam contrà leges peculii faciat, si adulterium cum vxore serui committat. Item si bona Domini dissipent, contrà iustitiam faciunt, quæ exempla patri & filio, & vxori & viro optimè possunt commodari, vnde meritò Aristoteles neminem excludens de omni homine lib. 8. Ethicorum cap. 11. dixit siue seruus, siue filius, siue maritus foret; *Omni homini iustum quiddam esse videtur ad omnem hominem, qui communicare se secundum legem pactionemque potest.*

8. In alio tamen sensu potuit D. Thom. cum Aristotele appellare ius paternum dominatiuum & coniugale secundum quid, qui sensus duplex esse potest, seu in duplici ratione fundari. 1. propter actiones, quas vicissim sibi inuicem debent pater & filius, seruus & dominus, vxor, & vir; nam filius debet patri honorem, seruus domino operæ exhibitionem, vxor subiectionem, quia mulieris caput est vir; è contrà verò pater debet filio educationem; dominus seruo alimoniam, & sustentationem; vir vxori protectionem, & directionem. In quibus actionibus etsi vnusquisque debito satisfaciat, æqualitatem non respicit, quia seruus, filius, & vxor dum per obedientiam, & obseruantiam debitum suum exhibent, maioritatem potiùs, quàm æqualitatem respiciunt. ex alia parte dominus, pater, & maritus in suo officio œconomico præstando ad subiectæ familiæ minoritatem referuntur, & omnes immediatè intendunt tribuere alii aliis debitum iuris potius domestici, quàm politici, quod solum simpliciter appellatur ius, vt ex Aristotele, & D. Thom. aduertit Aragon. citatus §. 2. Conclusio. 2. cum inter extrema harum trium combinationum filius, pater, vnum consideretur vt pars alterius; sub hac consideratione deficit diuersitas vnius ab altero, quia vnum se habet ad alterum vt aliquid sui, & ex hoc capite inter huiusmodi extrema iustitia secundum quid appellari potest. In quo sensu etiam iustitia legalis inter ciuem, & communitatem, cuius ille est pars secundum quid dici potest, cum simpliciter spectata ipsius natura, veram, & perfectam iustitiæ participet rationem, sed de 1. dubio hoc dixisse satis,

9. 2, Erat, vtrum iustitia legalis cum omnibus aliis virtutibus ita permisceatur, vt nullam specialem constituat ab illis diuersam. Buridanus 5. Ethic. q. 4. sequutus Eustratium, & Gerardum, asserit, quamcunque virtutem includere in se iustitiam generalem, & ita non esse aliquam specialem ab iis diuersam. In eandem opinionem propendet Bald. citatus in 1. puncto Ioachim. tom. 1. tract. de iuris arte, §. diuiditur, plura argumenta pro hac sententia videri possunt apud Arag. 2. 2. q. 58.

A art. 6. & Salon. ibidem. Opposita tamen sententia, quæ iustitiam legalem agnoscit, vt virtutem specialem à quauis alia iustitia propriè sumpta, item à cæteris virtutibus distinctam, omninò vera est; eam tenet D. Thom. 2. 2. q. 58. art. 6. in corp. Item aliis in locis suprà citatis, quem sequuntur Arag. Salon. Banh. Pesenat. ibidem. Suar. & Rabello, vbi supra, & sine dubio hæc fuit Aristotelis sententia, nam 5. Ethic. cap. 1. illam vocat, *omnium virtutum præclarissimam*, & si non distingueretur à cæteris, ineptè cum illis compararetur. & 3. Politicor. cap. 3. ait, *non eandem esse virtutem boni viri, & boni ciuis*; at virtutes particulares pertinent ad bonum virum, iustitia vero legalis ad bonum ciuem.

B Ratione duplici ostenditur. 1. virtutes per actus quos eliciant, & per obiecta formalia circà quæ versantur, inter se distinguuntur, dico per actus à se elicitos, non per imperatos, quia cum actus eiusdem virtutis à diuersis possit imperari, V.G. actus temperantiæ in ieiunio potest imperari ab obedientia, à castitate, à charitate, potest enim aliquis ieiunare nunc vt obediat præcepto, nunc ad continendum se, nunc pro Dei summè dilecti obsequio; si ergo actus temperantiæ specificaret virtutem, à qua imperatur, confunderentur illæ tres virtutes, obedientia, castitas & charitas, neque haberet vnaquæque certam speciem; igitur per actus elicitos non per imperatos virtutes specificantur. Item

C per obiecta formalia, quæ respiciunt, sed obiectum formale iustitiæ legalis est bonum commune, quod specie distinguitur ab obiectis cuiuslibet virtutis, vt videri potest discurrendo per singulas particulares honestates, quas singulæ virtutes intendunt: nulla enim de se respicit bonum commune, tanquam finem intrinsecum; quamuis omnes possint ad illud ordinari per imperium legalis iustitiæ.

2. Ratio est vbi in obiecto reperitur specialis ratio boni, & particularis difficultas, ibi necessario constituenda est virtus specialis, quæ illud bonum particulare intendat, & illam particularem difficultatem vincat, sed hoc obiectum, quod est bonum commune, seu bonum communitatis (non enim loquimur de bono in communi, quod sem-

D per in particularibus bonis includitur vt quid analogum, sed de bono communitatis, vt opponitur bono priuato) habet specialem boni rationem, & particularem difficultatem, quæ vinci debet ab honestè operante, quia aliquando potest esse homo benè dispotius ad bonum alienum, & proprium priuatum, non ita tamen ad bonum communitatis; ergo legalis iustitia distinguitur à particularibus virtutibus. Confirmatur: virtutes particulares faciunt hominem bonum virum, iustitia legalis bonum ciuem, & sicut aliquando potest quis habere prudentiam monasticam, quæ versatur circà agibile priuatum, & carere prudentia politica, quæ tendit in agibile commune, & publicum: ideoque has prudentias distinxit Aristot. 6. Ethic. cap. 8. & D. Thom. 2. 2. q. 47. art. 11. & 12. & q.

58. art. 2. ità etiam potest homo habere bonam dispositionem ad bonum alienum, & proprium particulare, non tamen ad commune ex his duabus rationibus facilè solui possunt quælibet argumenta quæ in oppositum adducuntur.

10. Rogabis tandem vtrum ius legale constituat vnam tantum in specie legalem & generalem iustitiam. Ratio dubitandi est quia hæc iustitia diuerso modo esse videtur in Principe & Magistratu, vt est persona publica, ac in subditis & priuatis personis: nam secundum D Thom. 2. 2. q. 58. art. 6. in principe iustitia legalis est architectonica, in subditis ministerialis: ars verò architectonica distinguitur per Aristotelem 2. phisycorum tex. 25. ab Vsuali. Et confirmatur, quia prudentia gubernatiua, qualis est in principe, diuersa est à prudentia politica ciuium, ergo similiter dicendum de iustitia legali architectonica, quæ correspondet prudentiæ gubernatiuæ, & de iustitia legali vsuali, & correspondet politicæ. Prætereà ex alio capite iustitia generalis diuidi solet à Theologis cum D.Tho. 2.2. q. 120 art. 2. in iustitiam legalem strictè sumptam & in Epichiam quæ latino nomine dicitur æquitas, ergo ius seu iustum legale non est vnicum specie, neque vnam solam generalis iustitiæ speciem constituit.

Ad hanc difficultatem Respondeo iustitiam legalem in principe, & in subditis ciuibus esse eiusdem speciei, bene tamen in epichiam, & legalem strictè sumptam tanquam in diuersas species partiri. Ita Theologi communiter ad locum citatum D. Tho. 2.2. q. 58. art. 6. & speciatim Arago. qui hoc loco §. *est aliud dubium*, vtranque huius resolutionis partem tuetur ex iuristis 2. defendit Bologuettus tom. 1. tract. de lege, iure, & æquitate cap. 28. n. 2. Giphan. in lib. 5. ethic. Aristotelis cap. 10. Versor. ibidem q. 10. & alij phlosophum sequuti, Conn. lib. 1. cap 11. qui immerito pro parte opposita citatur ab Anguiano tract. de legib. lib. 1. cont. 8 n. 11. Probatur: differentia quæ cernitur inter iustitiam legalem prout est in principe & prout est in subditis, solum est accidentalis ex parte subiecti, non essentialis ex parte finis, seu formalis obiecti; ergo non sufficit ad constituendas diuersas specie virtutes. Antecedens ex eo patet, quia iustitia legalis strictè sumpta per leges vniuersales intendit commune bonum & æquitas, seu epichia quæ moderatur emendatque humani iuris rigorem, contrà quem in particulari casu agere promittit, ne æquitati naturali aduersetur, siue in principe sint imperando, in priuatis ciuibus obtemperando, eodem modo se habent in ordine ad suum finem & obiectum formale. Sicut ergo meliores dialectici non efficiunt diuersam scientiam vtentem dialecticam & docentem; sed illam ad hanc reducunt, quia versantur tur circà idem obiectum nempè eundem disserendi modum; ità neque in priuatis personis vsualis iustitia generalis diuersa erit ab illa quasi architectonica, quæ in principe reperitur, quia vtrobique versantur circà eundem finem, & habent idem obiectum. Vnde patet diuersa ratio in artibus, quando vna secundum suam essentiam est architectonica, & altera vsualis; essent enim tunc diuersa obiecta; iustitia verò legalis accidentaliter ratione subiecti à D. Thom. dicitur quasi architectonica in principe, & quasi ministerialis in ciue. Deinde prudentia dominatrix & politica habent obiecta diuersa; dominatrix enim respicit bonum totius regni & politica bonum priuatum cuiusque; quare non est mirum si distinguantur. 2. assertionis partem ostendit illa diuisio, quam superius adduximus, & quam etiam Aristoteles 5. ethic. cap. 10. approbauit vbi epichiam scilicet iusti emendationem appellauit, Bartol. l. 1. C. de legib. conuenientiam quandam, seu benignitatem iuris dixit Abb. in cap. vlt. de transact. n. 6. cum speculatore Ioanne Andrea & aliis iustitiam dulcore misericordiæ temperatam nominauit. Et licet Suar. de legib. lib. 6. cap. 6. n. 5. existimet ad illam cognoscendam non oportere nouam iustitiæ speciem à iustitia legali distinctam ponere, quia tamen ex sequenti sectione patebit illam diuersum finem & obiectum sortiri, non est cur à D. Thomæ & communi Theologorum sententia recedamus.

Quid sit æquitas; & quomodo iuris humani rigorem corrigat.

SECTIO III.

DVo sub hoc titulo inquiruntur, 1. quidnam sit æquitas, quæ græcè dicitur epichia. 2. quomodo ius humanum corrigere possit & moderari. Quod attinet ad 1. nomen ἐπιεικὴς latinè dicitur æquum seu conueniens & nomen ἐπιείκεια ab ἐπὶ quod est iuxtà, & εἰκὸς idest conueniens deducitur, idest æquitas. Vnde 1. huius nominis significatio conuenientia dicitur; sic dicitur æquitas seu conuenientia actionis iniuriarum l. 11. non solum §. 1. ff. de iniuris æquitas arbitri l. si plures vlt. ff. rem pupill. vel adolesc æquitas compensationis l. hæred. 15. ff. de his quæ vt indign. aufer. Prætereà æquitas multiplex est pro diuersitate materiæ, in qua versatur. Vt æquitas conuentionis, defensionis, desiderii, diuisionis, edicti, exceptionis, exhibitionis, fideicommissi, funeraria iuris, ius reddentis, petitionis, præsidis, rei, totius rei & restitutionis; cuius probationes in diuersis legibus acceptas, apud Brissonium lib. 1. de verb. significationibus reperies verbo æquitas.

Notandum tamen quod in his locis æquitas ita conuenientiam latè sumptam designat, vt ad diuersos & peculiares significatus restringatur, qui ad quinque reduci possunt. Primus est in quo æquitas idem est atque bona fides; nam bona fides sumitur pro æquitate vt in l. 29. si fideiussor §. quædam tamen, ff. mandati, cui opponuntur apices iuris: & è contrà æquitas pro bona

fide l. si plures vlt. ff. rem pupilli vel adolesc. 2. pro naturali iustitia l. sthicum 95. de solutionibus, §. naturalis & l. 206. iure naturæ æquum est, ff. de regulis iuris. 3. pro quacunque iustitia ciuili iure inducta l. 20. non tantum dotis, ff. de re iudicata. 4. pro humanitate l. 81. si seruo ff. de heredibus. instit. 25. nulla iuris, ff. de legib. & senat. 5. proprius est, & germanus æquitatis significatus, prout epichia dicitur, illamque iuris moderationem, seu correctionem designat, quæ prudenti iudicis arbitrio relinquitur, quia non potest ius singulares circunstantias temporis, personarum, locique complecti l. 14. & si quis impediat, §. hæc actio, ff. de religiosis & sumpt. fun. l. 12. §. Iulian. ff. rem haberi l. 13. ratum autem, ff. de solutionibus l. 28. si arbiter, ff. de probationib. l. 13. quæsitum scio, ff. de testibus & aliis infrà citandis. Alias significationes post Iacobum Beluis refert Bal. in cap. 1. §. ad hoc de pact. Iuram. firm. alias in cap. vnico de allodiis n. 18. Verum, vt bene notat Alber. Bolog. tom. 1. tracta. de lege, iure, & æquitate, cap. 32. n. 10. significationes quas adducunt, non bene legibus accommodant, neque ita inter se distinguunt; vt vim & proprietatem æquitatis ostendant.

2. Hoc posito definiuit æquitatem Bald. in l. defunctus. C. de suis & legitim. cum dixit *æquitatem esse certum modum, & rationem, qua leges & pacta interpretari rectè possemus.* At clarius ad moremque & rigorem philosophicum æquitatis naturam explicauit Bolognetus citatus num. 4. vbi ait *æquitatem esse virtutem, qua in id, quod æquum & bonum est propendimus.* Et per peculiare hoc obiectum à reliquis discriminat. In qua definitione constat, *æquum & bonum*, aliquid plus peculiare supra ius communissime sumptum, vt est obiectum iustitiæ item in communi, denotare. Nam quanuis aliquando frequenter æquum & bonum cum iure & iusto recurrant & coincidant, vt probatur ex Cicerone in partit. orator. vbi ait. *æquitas est cuiusuis directi, veri & iusti, &* (vt dicitur) *æqui & boni ratione defenditur*, & in topicis dicit, *æquitas est quod naturalis ratio persuasit*, quod apud Iurisperitos ius est, vt Caius, & Iustinianus definiunt, l. 9. omnes, ff. de iust. & iur. Instit. §. quod vero de iure natur. Gent. & Ciuil. attamen quod æquum & bonum aliquando à iure sumpto communissime distinguatur, & ad certum determinetur, quod sit æquitatis obiectum. Probatur 1. ex l. 25. nulla iuris, ff. de legibus. In qua Modestinus iuris rationem ab æquitatis benignitate distinguit, & ex l. 1. *inter* Cod. de legibus. item l. 8. placuit Cod. de Iudiciis. In qua lege vide Glossam tertiam doctissimam, quæ plura refert exempla, in quibus æquitas stricto iuri est præferenda: hoc idem ostendunt plures leges, in quibus æquitas subtilitati iuris opponitur. l. 25. si tibi dederim, ff. de donationibus. item l. 20. si tibi ff. de rebus credit. si certum pet. & aliis, quas adducit Tiraquel. de Retract. § 35. n. 18.

Probat. 2. ex Aristotele 5. Ethicorum cap.

A 10. vbi quamuis dixerit æquum & bonum laudabile non esse, quod à iusto diuersum sit, intelligitur tamen si ius, vel iustum in tota sua latitudine accipiatur. nam statim addidit, *aliquod iustum & bonum iusto esse anteponendum.* Signum ergò est quod æquum & bonum iusto præstabilius sub aliqua consideratione ab ipso iusto discriminatur. In hunc sensum exponitur illa Salomonis sententia Ecclesiast. 7. n. 17. *Noli esse iustus multum.* Vbi Hieronymus ait contrà rigidum, & trucem hoc loco agi, quia *Deus abominatur pondus grande, & pondus paruum.* Prouerb. 20. n. 10. *& qui normam iustitiæ tenet, imbecillitates infirmorum sustinet*, iuxtà Paulum ad Rom. 15. num. 1. Instruite omnes in
B spiritu lenitatis. ex eiusdem Apostoli præscripto 2. ad Corint. 2. n. 7. D. Aug. siue quicunque ille autor est quæstionum veteris, & noui testamenti tom. 4. q. 15. ita loquitur. *Lex enim quia se ipsam mollire non potest, à nobis mitiganda est, vt possit prodesse sub se agentibus. Hic ergò iustus non est multum, qui Dei imitator est.* de quo idem autor paulo superius dixerat. *Dei temperata iustitia est; peccantibus aliquando ignoscit, aliquando irascitur.*

Consistit igitur in iuris temperie, rigorisque moderatione ius illud, quod appellatur æquum, & bonum, quod æquitatis virtus respicit tanquam proprium obiectum. Describitur igitur à Ioanne Ramo de regulis iuris in 6. *temperamentum, quo stricti iuris rigori,*
C *& incuria collatis, & appensis interse facti circunstantijs occurritur.* At dices hoc pertinere ad aliquam virtutem intellectiuam prudentiæ scilicet partem. Vnde necessarium non esse particularem aliquam virtutem iustitiæ in voluntate assignare, quæ in huiusmodi officio exerceatur. ita voluit Baldus in l. 1. ff de iust. & iure, vbi accuratius de æquitate disserens eam definiuit, *animi applicationem ad directum iudicium intellectum non errantem.* Sequitur Franc. Dur. in l. 1. ff. de pactis. Iason in l. placuit Cod. de Iudiciis, Tiraq. de retract. §. 35. Glos. n. 29. Anguianus de legibus lib 1. controu. 8. n. 11. ex Theologis accedit Suar. de legibus lib. 6. c. 6. n. 5. sed non video firmam rationem, qua hæc sententia nitatur. Si enim iustitia legalis admittitur in voluntate, quæ per communes legum ratio-
D nes & vniuersales disputationes in bonum commune incliuet, cur de Epichia idem non dicimus, quæ similiter idem bonum sub diuersa ratione formali intendit, supplendo legum defectus, earumque strictum ius ad debitam moderationem deducendo, in quo obiecto peculiaris cernitur difficultas, quàm per virtutem vinci necesse est; quamuis igitur ad Epichiam præcedere debeat iudicium rationis prudentiale, in illo non consistit ratio virtutis moralis iustitiæ; quæ hoc nomine *Epichia* appellatur, qua non abs re vsi sunt Iuristæ, quando iudicium illud voluntatem ad æquitatem dirigens ipsam æquitatis legem appellarunt. Et hoc tantum voluit Tiraquel. citatus, & probat ex §. conductor Inst. de locat. Item hæc est communissima

Autorum sententia, quos superiori sectione A citauimus.

Tria hac in re dubia se offerunt ad legum intelligentiam vtilissima. primum; vtrum æquitas semper seueritati opponatur, & in clementiam tendat. Affirmantem huius dubii partem tenere videntur Salyc. Iason, & alii in l. 8. Placuit Cod. de Iudiciis. Anguian. citatus n. 12. Tiraquel vbi supra n. 25. Paulus in l. 24. quod si minor ff. de minoribus; probari potest ex l. penult. ff. de condition. & demonst. l. 2. ff. de liber. & posthum. l. 25. nulla, ff. de legibus, & aliis multis, quas vide apud Tiraq. Verissima tamen sententia docet æquitatem non solum ad benignitatem, sed etiam ad seueritatem pertinere, atque adeo in hoc sensu non dicitur opponi B stricto iuri, idest rigoroso iuri; sed opponi stricto iuri, idest ius ampliare, & quod à iure prætermissum est, supplere. Eatenus verò opponitur stricto iuri, quatenus strictis verbis iuris non ita adhæret, vt ab ipsis, quando æquitatis ratio postulat, non recedat. Hanc expressè tenet Vlpianus in l. 1. ff. de eo per quem fact. vbi ait *æquissimum putauit prætor dolum eius coercere, qui impedit aliquem iudicio sisti.* item l. 1. §. hæc actio, ff. si is, qui testamento liber esse iussus erit; asserit *prætorem tunc æquitate vti, quando illum punit, qui spectato ciuili iure impunitus remanet.* Martianus in l. 11. despiciendum, ff. de pœnis, vt optimè interpretatus est eandem legem Connanus lib. 1. c. 11. vbi ait *æquitas est semper legis voluntati coniunctissima, sequiturque eam quocunque tendat siue ad humanitatem, siue ad acerbitatem.* C Nam teste Cicerone epistola. 2. ad Brutum *est quibusdam in rebus via iuris eiusmodi, vt nihil sit humanitati, nihil lenitati & clementiæ loci.* Ioann. And. ad cap. ex parte de transact. additione vltima, vbi ait quod lex pœnalis est æqua. quia publicæ interest, & ad simile extenditur; & probat ex cap. Vt famæ, de sent. excommunicationis, ex l. si quis senio Cod. de furtis cum Bal. & Saly. & l. ita vulneratus, ff. ad l. Aquiliam.

Accedit Cuiacij auctoritas ad l. 8. placuit Cod. de iudiciis, & lib. 2. de feudis tit. 1. vbi ex Aristotele æquitatem definit, vel potius æquitatis obiectum, ius, quod lex scripta prætermisit, & ad hoc dicit iudicem respicere aliquando debere potius, quà ad stricti iuris angustias ex l. 8. in his, ff. de condition & demonstr. neque determinat hanc D scriptæ legis ampliationem magis ad fauorem quàm ad rigorem, redditque rationem cur æquitas scripto iuri præualeat. *Quoniam vis scripti est in æquitate non in verbis, vis scripti est in litteris.* Denique monet ad conciliandam l. 1. cod. de legibus cum dicta lege placuit, notandum esse in his, quæ scripto palam comprehensa sunt, etiam si prædura videantur, iudicem à scripto recedere non posse: sed ad solum principem spectare legis duritiem emendare. Vnde optimum desumitur argumentum pro nostra sententia: æquitatis vsus omnibus iudicibus est concessus iuxtà l. 90. in omnibus, ff. de regulis iuris, l. 8. placuit cod. de iudiciis. l. 1. cum proponas, cod. de interdictis cap. 1. magnæ §. & quidem de Voto. cap. quærenti de officio & pot. iud. deleg. & cum æquitas ostendat modum interpretandi leges, & pacta, vt dicit Bald. in l. 9. si defunctus cod. de suis, & leg. verbo. *Et noto quod æquitas, &c.* semper est attendenda, & propter illam à regulis communis iuris iudicibus recedere licet, vt benè probat Philip. Decius de regulis iuris in regula 90. *in omnibus* n. 5. ex multis legibus: sed clementia & miseratio solius principis est, vel populi, seu magistratuum, qui parem cum principe habent potestatem: ergò æquitas non idem est atque benignitas seu clementia stricti iuris; sed temperies siue ad benignitatem, siue ad seueritatem, & ampliatio ipsius iuris, spectatis causarum circunstantiis. Quamuis negandum non sit, licet æquitas ad rigorem aliquando inclinet, illum rigorem semper quantum causæ, personæ, loca, & tempora patiuntur, benignitate esse temperandum, vt probatur ex l. 11. respiciendum, ff. de pœnis; & ea cap. ex parte finali, §. in his verò, de transactionibus. 4

Hinc facile poteris interpretari leges, quæ in oppositum afferuntur: solum enim persuadent, vt æquitatis rigor aliqua benignitate temperetur, non quod interdum non amplietur ius ad rigorem secundum æquitatis exigentiam, vt superiùs probatum manet. Qua in re notandum æquitatem, de qua loquimur, non esse scriptam, quia vt benè notauit Connanus lib. 1. cap. 11. si quid legis æquitas suadet, ipsummet lege describatur, definet esse æquitas quoad nominis proprietatem, quanuis res ipsa, idest æquum & bonum non minus iustum sit. Ratio verò cur æquitas scripta nomen & naturam propriissimæ æquitatis deponat, illa est, quia non distinguimus à iustitia legali, quod hæc per vniuersales legum rationes commune bonum respiciat; æquitas verò per particulares causarum circunstantias ampliando scripta iura idem commune bonum intendat: in quo particularis est difficultas, nouaque boni honesti, & iusti formalis ratio; ergo quoties in iure scripto est expressa causæ decisio, etiamsi respectu alterius iuris magis confusè vel strictè ea de re disponentis æquitas videatur, iam tale ius ad obiectum legalis iustitiæ pertinet, prout ab æquitate discriminatur. Vnde infert Bolog. tom. 1. tract. de lege iure, & æquit. cap. 31. n. 21. & cum Accursio hanc tradit notationem, quod æquitas per habentem potestatem scripta, & in legem conuersa nouæ æquitati initium, & occasionem præbeat, quod idem autor optime ex iure prætorio confirmat: illud enim ab æquitatis quasi radicibus pullulauit, vt docet Papinian. in l. 6. ius autem, ff. de iust. & iure.

Secundum vtrum quemadmodum æquitas propriè sumpta & scripta quando stricti iuris verbis opponitur, semper est præferenda, idem dicendum sit de æquitate non scripta, quando iuris scripti rigor ei con-

tradicit: in qua difficultate Philippus Decius de regulis iuris, regula 90. in omnibus n. 90. asserit, quando dicitur, æquitas rigori præferenda, de scripta id intelligendum esse, non de illa, quæ scripta non est. Pro qua sententia citat Bartol. Bal. Salyc. Abbat. Imol. & alios cum glossa in c. final. de transact. Verum tàm glossa, quàm auctores citati ferè omnes satis se explicant: loquuntur enim de causis in rigoroso iure expressis; tunc enim nullus datur locus æquitati propriè sumptæ & non scriptæ, quæ solum admittitur, quando ius deficit; atque adeò nec clarum, nec expressum sit: ità exponi debet cap. scriptum 4. q. 3. cum Abbate in cap. final. de transact. & l. 12. prospexit, ff. qui & à quibus. Vnde non bene confertur tunc ius scriptum & manifestum spectatis particularibus causæ circunstantiis cum æquitate non scripta, quæ in eo casu nulla est. At vbicunque æquitati non scriptæ locus detur; illa proculdubio est præferenda.

Quam sententiam à multis quidem iurisprudentibus reiectam, Bolog. citatus cap. 33. à n. secundo vsque ad 10. vt omnino veram confirmat ex l. 90. in omnibus citata l. 14. & si quis, §. idem Labeo, ff. de religios. & sumpt. funer. l. 5. quod si Ephesi de eo quod certo loci dare oportet, aliisque legibus in quibus manifestè iudices secundum æquitatem iudicare iubentur. Confirmatur eadem sententia primo, quia contrà æquitatem non scriptam, idest, contrà id, quod pensatis particularibus causæ circunstantiis iustitiæ naturalique rationi est consentaneum, leges aliquid statuere erubescunt, vt patet ex l. 33. siquis in suo, §. legis cod. de inoffic. test. & l. finali manifestissimè cod. de furtis. Secundò confirmatur, propter eandem æquitatem receditur à solemnitatibus iuris, notante Philippo Decio n. 6. ex l. 7. Diuus, ff. de restitut. en integrum, §. iisdem: item receditur à iuris regulis, vt docet lex 32. si & me & titium in fine, ff. de rebus creditis, si certum petatur. Denique propter æquitatem receditur ab eo quod vsitatum est, vt ostendit lex 21. Imperatores, ff. de appellation. Ratio verò Theologica est, quia æquitas non scripta fundatur in naturali iustitia, per quam stricti iuris rigor modificatur eo dirigitur, ne ad iniquitatem deflectat, & ius naturale semper præualet positiuo.

6. De æquitate igitur scripta cum rigore iuris collata, dico quod scripta æquitas si æque in specie procedat, atque iuris rigor illum corrigit, siue rigor antecedat, siue subsequatur, & peculiarem derogandæ æquitatis scriptæ mentionem non faciat. Dixi *si æque in specie procedat*, quia quando æquitas de genere processerit, & rigor de specie, rigor æquitatem limitabit, & derogabit in ea specie ex communissima regula 80. *In toto iure generi per speciem derogatur.* Et ita peculiariter de æquitate hoc docent. Bal. Agel. Salyc Cyen. in l. 8. placuit, cod. de iudiciis iuxta l. primam, ff. de vsucap. Abbas, & Imol. & alii Canonistæ in cap. finali de transactionibus.

Nostram assertionem tuetur Philippus Decius citatus n. 11. cum Abbate ad cap. finale de transact. Dominic. in cap. disciplina distinct. 45. Felin. in cap. ius gentium de sententia & re iudicata. Vbi meritò textus æquitatem rigori anteponit, quasi illam pluris faciat. Præpos. in d. cap. disciplina cum Guib. an. ex aliis textibus cum celebri glossa vltima in l. 11. eotem sem. ff. de publican. & vectigal. vbi confertur, §. cum quinquennium, & ait Glossa *illa hanc corrigit, vel hic de rigore, illic de æquitate.* Contrà quam æquitatem publicani inhumaniter vexabantur; quippe qui vltrà quinquennium à se præscriptum regia vectigalia locare cogebantur. similis glossa habetur l. 10. ait prætor 2. §. debitorem, ff. quæ in fraudem credit. Neque obstat quod constitutio posterior censetur emendare priorem, vt constat ex cap. de. 1. de const. in 6. hoc enim solum verum est, vt ait Philip. & alii citati, quando constitutiones sunt inter se oppositæ, & altera contineat æquitatem; altera rigorem & de eodem casu procedant; quem casum solum admittimus, quando rigor subsequentis constitutionis æquitatem expresè tollit. Nam alioqui si rigor subsequens expressus non est, semper per æquitatem etiam antecedentem modificari, & temperari debet.

Et ratione probatur, quia siue antecedat, siue subsequatur æquitas scripta, quando specialiter non derogatur semper ex suo generali iure contento, l. 8. placuit, toties citata, & cap. finali de transact. & regula 90. in omnibus quidem, ff. de regulis iuris suam retinet excellentiam, eo quod ad naturalem iustitiam magis accedat & contrà illam leges aliquid decernere erubescant; imò sępè per illam limitentur, vt dictum est. Exemplum adfert Aretinus in conf. 63. *Diligenter & maturè* colun. 7. cum glossa ad l. si cum excep. §. sed & si quis, ff. quod metus causæ; quem sequitur Iason in l. si tibi, ff. de rebus creditis, si certum petatur, colum. 3. not. 5. quando enim plures opiniones referuntur, & vltima rigorem continet, non ideo receditur à prima, quæ habet æquitatem: nam 1. vel vltimo loco referri non auget in rigore ius contà æquitatem.

Tertium dubium est, vnde proueniat tanta æquitatis virtus contrà stricti iuris rigorem, idest scriptorum verborum angustias? 7. Loquimur de æquitate non scripta, de qua nobis præsertim sermo incidit, & quæ propria Epichia dicitur. Præsentis ergo dubii resolutio petit fundamentum aliud præter illam rationem Theologicam suprà assignatam, quod iuristis familiare est, & ideo minimè prætermittendum propter quod necessarius omninò sit æquitatis vsus. Illud prosequitur Connan. lib. 1. cap. 11. Bolog. tract. de lege Iur. & æquit. tom. 1. cap. 29. n. 6. & sequent. Giphanius in lib. 5. Ethic. cap. 10. & alii cum Aristotele ibidem, & Peth. cap. 13. & est huiusmodi. Quia ius scriptum potest ex duplici capite aliquam in se imperfectionem admittere, propter quam emendatione indigeat 1. por legislatoris imprudentiam non

contingit, sed ipso prudente, & sciente. 2. A eodem imprudente & inscio: priori modo ius imperfectum est, quando legislator generatim aliquid consultò decernit, & in hac generali regula respicit ad ea, quæ frequentius vsueniunt: cum enim constitutio non possit perfecte determinare, & enumerare omnia incommoda in particulari vitanda, nihil tutius facere potest, quàm si vniuersum assumat, quod plerumque contingere solet: ita Pompon. Celsus & Paulus l. 3. iura l. 4. in his l. 5. nam ad ea l. 6. quoniam ff. de legibus. Verbi gratia, quia legislator vidit quod pupillus contrahens sine authoritate tutoris lædatur, & mulier pro altero intercedens decipiatur, cum pupillis gesta sine autoritate tutoris, in quibus deterior eo- B rum conditio fieret, & mulierum intercessiones vniuersim submouit, vt nullius planè momenti forent vt patet ex multis legibus sub titulo de autoritate tutorum, ff. & Inst. item & cod. ad senat. cons. Velleyan. quanuis enim possit aliquando contingere, vt pupillus in gerendo negotio & mulier in facienda intercessione astu doloue malo non circumuenirentur, id non curauit legislator, sed solum attendit occurrere periculo, quod frequentius pupillis, & mulieribus animaduertit.

2. Principium vnde legis defectus colligitur, inscio & imprudente legislatore. Nam cum homines non ea mentis acie polleant, vt omnia animaduertere possint, ad plura enim distracti singula minus percipiunt, & in pluriū C cognitione certam, & determinatam non habent cognoscendi vim, necesse est in statuēdis legibus aliquam ipsis impudentibus prætermitti, quæ exprimi oporteret, vt fatetur Iustinianus l. 2. tanto Cod. de veter. iur. enucleand. Vnde sicut prior ille legis, seu constitutionis defectus præuisus in eo consistit, quod plura, quàm oporteat, sint in lege comprehensa. ita hic posterior improuisus in eo cernitur, quod aliqua fuerint prætermissa. quare sicut in primo euentu requiritur, vt constitutionis verba æquitatis emendatione coarctentur, ità in secundo eiusdem ampliatione dilatentur. hunc secundum constitutionis defectum ostendunt. l. 11. non possunt. & l. *sequens* ff. de legibus: Vbi dicitur, quod non possunt omnes articuli singillatim aut legibus, aut senatusconsultis comprehen- D di; sed cum in aliqua causa sententia eorum manifesta est, ad similia procedendum esse, cui concinit ius canonicum in capite transacto de Constit.

Vtriusque euentus propono exempla vt res clarius innotescat. Primum est Aristotelis citati Assignetur pœna lege generali statuta contrà illum, qui ferro percusserit. Posteà contingat, vt qui ferreum annulum digito gestabat, casu manum efferat, aliumque præter intentionem percutiat. Si legis pensentur verba, certe hic percussor legis pœnam incurret: quia tamen de industria non fecit, æquitatis ratio postulat, vt lege in tali casu restricta, talis percussor pœna absoluatur. Alia exempla facile reperies apud iuristas ad l. 3. iura. l. 4. in his, & aliis ff. de legibus. Illud non prætermittam, quod affert Modestinus in l. 15. scire oportet ff. de excusat. tutorum, & §. *aliud etiam.* In qua lege emendatur, quod in Marci promulgatione fuerat prætermissum. Nam illis, qui in ciuitate, vel intra centum milliaria creabantur tutores, quinquaginta dierum spatium dabatur ad excusationem. Eis verò, qui vltrà centum milliaria habitarent ad iter faciendum singuli dies singulis viginti milliaribus assignabantur, & vltra hos triginta dies aliquando addebantur. ostendit ergò Modestinus legis verba amplianda, ne à mente legislatoris recedant, & prætermissa æquitatis rectitudine ad iniquitatem deflectant. Nam qui habitasset centum, & sexaginta milliaribus à ciuitate distans octo dies habebat ad iter faciendum, & additis triginta solum triginta & octo remanebant, atque adeò duodecim minus habebat, quàm si in Ciuitate vel intrà centum milliaria habitasset, quæ sanè magna inæqualitas esset; nam pauciores dabantur longius distantibus. Ità ergò est intelligenda lex, vt nunquam alicui minus quàm quinquaginta dies ad excusationem dentur. Plures verò assignentur, si ad iter faciendum plures quàm viginti necessarii sint. vt verbi gratia si quis quadringentis, & quadraginta milliaribus distauerit, viginti duos dies habebit ad viam peragendam assignatis viginti milliaribus ad singulos dies, & prætereà illos triginta, qui semper diebus itineris accrescent, ac tandem quinquaginta duos obtinebit. & sic deinceps crescente habitationis distantia, crescet cum proportione numerus dierum. vnde legum coriphæi, vt Paulus & Vlpianus angusta legis verba per æquitatis licentiam ampliarunt.

Et ne in ampliatione æquitatis ad pœnam 9.
exemplum desideretur, consulendus Vlpianus in l. 7. si quis id quod ff. de Iurisd. omnium Iudic In qua statuitur pœna quingentorum aureorum corrumpenti, vel corrumpere facienti album prætoris, in quo edicta perpetua, & generalia proponebantur, ex quibus prætores ius perpetuò dicere consueuerant. Addit verò lex hæc verba. *Quod si dum proponitur, vel ante propositionem quis corruperit, edicti quidem verba cessabunt: Pomponius autem ait sententiam edicti, & ad hæc porrigendam esse.* In quibus verbis vltimis ex Pomponii mente, vides ampliatam legem pœnalem ad casum omissum ex æquitate scripta, per quam docemur pœnas etiam quando æquitas non scripta postulat, ad casus similes omissos dilatare. ita communiter iuristæ ad hanc legem cum Cuiatio & Baldo Bartolo & aliis, Innoc. ad cap. qualiter & quando, de accusat. Et nota quomodo Bartolus per æquitatem non scriptam huius legis verba ampliauit dicens. *Si quis destruxerit aliquid in libris armarij communis hoc edicto tenetur*, pro qua sententia ne videatur singularis, citat Rosens. & adiungit alium casum. *Si quis destruxerit figuram alicuius hominis depicti in aliquo pariete propter falsitatem, vel proditionem, tenetur hoc edicto.* Vnde aduerte quòd cum edictum illud de

scriptura loquatur; Bartolus ad picturam extendit; & cum procedat de scriptura publice exposita vel exponenda, ad eam, quæ in scrinio continetur etiam dilatauit. Ne tamen nos Glossa decipiat communiter à Doctoribus reiecta, notant Cuiac. Baldus, Bartol. & alii non bene ex æquitate per glossam extendi hanc pœnam ad eos, qui edicta specialia, quæ breui transeunt, & ad aliquem in ius vocandum proponuntur, cuiusmodi sunt citationes, ratione optima, quam assignat Bal. quoniam quando ad similes casus ex æquitate lex extenditur, tales casus non expressi, sed omissi esse debent; si enim expressi sunt, legibus standum, in quibus exprimuntur, vt probatur per l. 12. perspexit, ff. qui & à quibus man. l. prima, vtilitatem §. si is qui nauem, ff. de exercit. act. at in lege illa de corruptione edicti prætorii excipiuntur manifeste specialia edicta breui transeuntia ibi, *prout res incidit*, ergò non ex æquitate, sed per iniquitatem ad illa lex ampliatur.

Vtrum æquitas, seu Epichia diuino iure admittatur.

SECTIO IV.

1. Satis dictum est de æquitate comparatione iuris humani ab ea corrigendi, seu dirigendi, præsertim cum de ea nobis sermo incidere debeat, cum de legis interpretatione tractabimus in disputatione 5. iterumque disputat. 7. vbi latè videbimus, quatenus & quando sine recursu ad superiorem legis Epichia nobis vti liceat. Nunc speciatim videndum vtrùm in diuino iure locum habeat Epichia, & diuini iuris nomine tam positiuum intelligimus, quàm naturale, quod etiam diuinum dici monuimus commentatione prima not. 1. & quod attinet ad naturale Triph. in l. 37. bona fides. ff. depositi, sentit ius illud naturale, quo iubemur depositi fidem seruare, à ciuilibus præceptis circunscribi, ac limitari, si quidem non illi cuius bona publicata sunt, sed Reipublicæ, aut fisco depositum est deferendum: idem tenet Nauar. lib. 4. consil. de desponsat. impub. consilio 4. num. 16. & 17. qui citat Couar. in 4. Decretal. 2. p. cap. 6. §. 9. Verùm ibi solùm loquitur de interpretatione, non de Epichia propriè sumpta; citatur etiam Filinus in cap. quæ Ecclesiarum à Suar. de legibus lib. 2. cap. 16. numero 2. Sed neque ipse loquitur de Epichia seu æquitate; quamuis enim improprie dicant ius diuinum, seu naturale posse à principe sæculari, vel Ecclesiastico limitari, si rectè intelligantur, solum de interpretatione, seu declaratione loquuntur, vel de additione. Verbi Gratia, si ius diuinum duobus testibus contentum sit humanum. Plures addere poterit in aliquibus euentis, quod non est per Epichiam ius diuinum extendere, vel corrigere, sed nouum humanum condere illi non repugnans. Tuetur

A tamen hanc opinionem Buridanus lib. 5. quæst. Moral. quæst. 27. Sallas 1. 2. quæst. 94. tractat. 14. disput. 5. sectione 10. §. *Nota tamen*, post Caietan. 2. 2. quæst. 120. art. 1. Soto lib. 1. de Iust. quæst. 7. art. 3. ad 3. qui asserunt ius naturale bifariàm accipi posse primo modo pro eo quod nobis naturalis ratio in vnaquaque facti specie singulariter dictat faciendum in his vel illis circunstantiis, & hoc modo asserunt non admitti æquitatem à iure naturali, quia tunc exceptionem non patitur, neque ampliationem, cum de casu singulari procedat, & deinde quia quod natura hoc modo rationabiliter suggerit, semper est honestati, & rectæ rationi congruum, vnde B nihil habet quod detrahi, vel suppleri queat. Secundo sumitur ius naturale prout in vniuersalibus præceptis continetur, & per quasdam generales regulas à nobis præcipitur, quæ licet generaliter loquendo conueniant naturæ, in aliquibus tamen euentis particularibus deficere possunt. Verbi gratia in exemplo depositi in lege proximè citata *bona fides*, & in eo præcepto, quod natura vniquique homini indidit. *Ne propria authoritate alterum occidat*, quod tamen deficit, quando aliquis vim vi repellens cum moderamine inculpatæ tutelæ suum interficit inuasorem. Clement. si furiosus de homicidio. cap. interfecisti eodem titulo. l. prima liberam Cod. quando l[illegible] vnicuique, &c. & Theologi cum D. Th[illegible] C 2. 2. quæst. 64. art. 7. & hac ratione posse ius naturale per æquitatem emendari, ex eo ostenditur, quia si hæc præcepta naturalia in scripturam redigantur, ita vniuersaliter, vt in aliquibus euentis singularibus iustitiæ, seu honestati naturali non congruant, tunc proculdubio æquitatis adminiculo indigent, ergò ius naturale hoc secundo modo admittit Epichiam.

Opposita tamen sententia vera est, quam tradit Philosophus 5. Ethicorum cap. 10. Quatenus docet *æquum, & bonum esse emendationem legitime iusti*, id est iuris positiui humani secundum communem interpretum sententiam. Et 1. Rhet. cap. 13. vbi ait, *æquum, & bonum esse id quod præter legem scriptam iustum est*: ergò solum respectu iuris positiui humani ex Aristotelis D præcepto necessaria est æquitas, ità etiam tenet Bolognettus, vbi suprà cap. 31. num 8. Vasq. 1. 2. disp. 176. cap 1. num. 3. & 4. Suar. citatus num. 4. qui nescio quo iure ad principium huius capitis dixit esse de mente omnium ferè auctorum legem naturalem posse recipere interpretationem per Epichiam, cum pauci sint qui id expressè asserant, vt ex citatis constat. Probatur ergò à iure naturali nullam admitti æquitatem, seu Epichiam: primò lex naturalis est regula iusti, vel iniusti non absolutè, & generaliter, sed consideratis omnibus circunstantiis debitis, prout recta ratio iudicauerit. Vnde sicut neque natura, neque recta ratio deficere potest, aut peccare, ità neque ius naturale. Igitur necessaria non est æquitas,

imò est impossibilis ad emendationem, aut ampliationem defectus legis naturalis; quæ ratio maximè corroborantur ex eo fundamento, propter quod duplici ex capite in lege humana necessarium omnino esse æquitatis vsum superius ostendimus. Vtrumque enim illud caput deficit in iure naturali, quod specificatim in vnoquoque euentu, pensatis omnibus circunstantiis, quid rectæ rationi consentaneum sit, cum practica infallibilitate præscribit. 2. Hoc ius naturale à lege æterna deriuatum Deus hominibus impertitur, vt infrà dicemus: Sed lex æterna omnis omninò defectus incapax est; Et in se omnem perfectionem complectitur, ergò & omnem æquitatem, quare nulla alia est possibilis, quæ sub aliqua consideratione illa iustior existimetur. Sicut enim iustum naturale deficere non potest, nisi mutetur aliquod ex extremis, in quorum consonantia illud consistit, & tunc iam materia legis mutabitur; ita nullus æquitati locus in naturali iure relinquitur.

3. Tertio, Idem ostendo in exemplis, quæ adducuntur à Caietan. Hauar. Soto, & aliis. Primum est depositi, quod in aliquibus casibus reddi non potest domino sine violatione iustitiæ, seu charitatis. Verbi Gratia. Si volenti alterum occidere, depositum apud te ensem in ea occasione reddas, contrà ius naturale faceres. Nam in hoc casu tantum abest, vt hîc & nunc dictet naturalis ratio ensem esse reddendum, vt potius interdicat: non ergò naturale præceptum dici potest, quod ipsa natura prohibet obseruari, vt benè aduertit Bolognetus citatus num. 17. Secundum est Hauar. ex l. 2. Veluti ergâ, ff. de Iust & Iur. & cap. si quis venerit de maiorit. & obed. vbi superioribus, patriæ, parentibusque obedire præcipimur: atqui per iustam exemptionem poterit aliquis hac subiectione liberari. At in hoc euentu, quis non videt priuilegium exemptionis ab Epichia longissime distare; atque adeò in eo euentu legem non obligare, quia mutatur materia; qui enim subiectus esse desinit, quid mirum, si parere non teneatur? Tertium exemplum eiusdem Doctoris sumitur ex Clementina 1. de homicidio cuius præceptum non occidendi, occisionem propter defensionem necessariam non comprehendit. Quæ quidem simplex interpretatio verus sensus est illius præcepti, non Epichiæ limitatio, vel emendatio: etenim Epichia supponit casum esse comprehensum in lege, seu prætermissum, quem tamen Epichia addit, vel adimit. at interpretatio nihil addit, vel tollit à lege, sed germanum illius sensum explanat. Et quamuis Epichia sit certa quædam legis interpretatio; non tamen omnis interpretatio Epichia censetur, sed est aliquid magis generale, quod etiam in angustis verbis stricti iuris, cui opponitur æquitas, propriè reperitur, & tamen secundùm illam interpretationem verborum, vt sonant, emendatur lex per specialem æquitatis interpretationem secundùm mentem & consilium legislatoris.

Tandem coacatuat alia exempla Nauar. de Iuramento, & de Voto, quæ ex lege naturali tenemur adimplere, vt patet ex cap. magnæ de Voto. & cap. si vero de Iureiurando. Et licet summus Pontifex nequeat efficere, ne permanens votum, & subsistens iuramentum impleatur; hoc enim esset agere contrà ius diuinum, tamen iusta de causa potest facere, quod nec vota nec iuramenta subsistant. Miror sanè virum alioqui doctissimum dispensationem in materiâ vòti, vel interpretationem obiecti legis naturalis Epichiam existimasse. Nam obligatio naturalis seruandi iuramentum, intelligitur procedere, quando non est de re illicita vel impossibili. Et dispensatio in voto non est in lege naturali, sed in materia eius, quæ si remittatur, per se cessat naturalis legis obligatio, vt infrà dicetur disp. 4. quæstione 2. sectione 3. & 4. & quamuis aliquando voti verba vniuersalia limitentur secundum intentionem vouentis per modum Epichiæ, & fiat quædam restrictio, seu emendatio Voti, hæc emendatio, seu restrictio non cadit in legem naturalem voti, quæ hîc & nunc ad particulares circunstantias semper restringitur, sed ad illam veluti legem positiuam, quam sibi vouens vniuersaliter, & imprudenter præscribit. Quemadmodum si præceptum naturale verbis vniuersalioribus in scripturam traducatur, in eo quod peccauerit, poterit emendari; & hoc non est naturæ defectus, sed scripturæ, quæ ad terminos vniuersales naturalis legis præcepta reduxit, in quibus emendatione vel restrictione indigeret.

4. & vltimo ostenditur eadem veritas discurrendo per naturalia præcepta, quæ vel affirmatiua sunt, vel negatiua. Affirmatiua talis conditionis sunt, vt quamuis semper obligent, non tamen pro omni, sed pro certo tempore, cuius determinatio quatenus in iure naturali sistit, nullam variationem, vel æquitatis interpretationem patitur, propter quam aliquis eius possit obligatione liberari. Verbi gratia præceptum de amando Deo in ea occasione in qua quis se à graui tentatione liberare nequeat, si charitatis actum non eliciat, necessariam omnino obligationem pro eo tempore inducit. Et sic in similibus euentis se habent præcepta affirmatiua quæ semper ad particulares circunstantias restringuntur, vt inexcusabilem obligationem efficiant: negatiua verò præcepta, quæ semper & pro omni tempore obligant, dum mala qua mala sunt, prohibent: Verbi gratia mendacium proferre ex regula 76. D. Basili ex breuior. & ex mente D. Hieron. Apolog. contrà Ruffin. & D. August. lib. de Mendacio & contrà Mendacium ad Consentium tom. 4. ac denique ex sententia receptissima Theologorum cum magistro in 3. dist. 38. D. Thom. 2. 2. q. 110. a. 3. & canonistarum in cap. super eo de vsuris, vbi habetur sacram scripturam prohibere pro alterius vita mentiri: similiter

liter etiam actus odii Dei, & similia mala, quæ sicut ex nulla circunstantia cohonestari possunt, ità neque exuere rationem mali, aut prohibitionis obligationem deponere respectu legis naturalis In aliis verò euentis, in quibus in obiecto mutatio fit, aut in eius circumstantiis cessare poterit obligatio per cessationem legis, non per Epichiæ restrictionem. V. G. si quis in extrema necessitate alienum accipiat, quo suæ necessitati subueniat, non violat præceptum non furandi, quia illud intelligitur, quando dominus est rationabiliter inuitus, qualis esse nequit ille, cuius bona in remedium necessitatis extremæ capiuntur.

4. Idem dicendum de lege diuina positiua, videlicet illam, quamuis prudentem interpretationem admittat, æquitatis tamen ampliationem vel restrictionem omninò excludere, vt speciatim docet citatus Vasq. num. 4. & Suar. de legibus lib. 10. cap. 6. num. 10. Suadetur 1. quia æquitas est emendatio legis deficientis in casu singulari: qui vel Legislatorem fugit, vel si occurrit, ad ea, quæ frequentius accidunt, legem tulit; quia omnibus singularibus euentis certum ius præscribere non valet. Sed verba positiuæ legis diuinæ cum Legislatoris mente comparata singulos casus ità prædeterminant, vt si rectè intelligantur, neque superflua, neque imminuta censeantur: omnes enim singulares casus præuidebat Legislator, & eo modo legem in generali tulit, vt restrictionis, vel ampliationis adiutorio non egeret, ergò. Exemplum esse poterit Machabeorum factum lib. 1. cap 2. qui in die Sabbati ab hostibus lacessiti, cum intelligerent nullum esse in verbis legis indicium, per quod ab exercitio belli pro necessaria sui defensione suscepti prohiberentur, forti animo, & magna in Deo fiducia strenuè dimicarunt.

2. Probari idem potest per inductionem, & discursum omnium præceptorum de iure diuino. Nam omnia diuina præcepta legis nouæ, vel sunt de fide explicita mysteriorum Christianæ religionis, vel de sacrificio, ministris ipsius, vsuque Sacramentorum. Sed in his nulla æquitatis extensio, vel restrictio interuenire potest, ergò in lege noua diuina non datur vllus Epichiæ locus. Minorem probo. Nam maior vt ab omnibus receptissima supponitur, & quantum ad fidei præceptum quatenus diuinum, & affirmatiuum solum procedit de fide necessaria ad salutem: Et hoc Ecclesia non potest extendere, vel constringere, quia ad illam non pertinet mutare media ad salutem omninò necessaria, sicut facere nequit, vt puer non baptizatus in aliquo casu saluetur. Vel igitur adultus credere potest ea, quæ ex præcepto diuino tenetur credere, vel non. Si potest non est possibilis casus singularis, in quo excusetur, vel dispensetur ad non credendum. Si omninò non potest, ad impossibile non obligatur, sicut non obligatur puer ante vsum rationis. At dices illum aliquid credere, sed propter inuincibilem ignorantiam non credere

A quidquid necessarium est ex præcepto. tunc enim cum Suar. citato cum illa fide saluari posse, non propter Epichiam, sed quia cum illa fide per Charitatem potest operari, Deumque super omnia diligere, quæ dilectio in voto continet omnem fidem quod secundum diuinam legem sufficit in ratione medii.

De præceptis pertinentibus ad sacrificium, vsum, & ministros Sacramentorum idem ostenditur. Nam ità ex diuina institutione pendent essentialiter ea quæ in his omnibus sunt diuini iuris, tam quoad significationem & efficaciam, quàm quoad collationem alicuius effectus, virtutis, vel potestatis, vt in nullo necessitatis casu habeat locum ampliatio, vel restrictio. B Semper enim est certa & determinata Sacramenti materia, in quocunque casu necessaria, nullusque est casus necessitatis, quo celebrare, vel absoluere possit, qui non est Sacerdos. Et confirmatur: Nam Institutio qua res instituta in certa essentia constituitur, ità debet esse definita, & determinata, vt extrà illam consistere nequeat, neque limitari, vel suppleri patiatur: Sed hoc modo se habet diuina Institutio in præceptis pertinentibus ad sacrificium, ministros, vsumque Sacramentorum, ergò nullam æquitatis recipiunt limitationem. Negandum tamen non est, in his præceptis admitti posse doctrinalem quandam interpretationem, vt C vnusquisque sciat, quid sub diuina institutione cadit, quæ interpretatio est omnino independens à qualibet occasione, vel necessitate, nec patitur propter accidentales casus diminutionem vel extensionem per Epichiam; quod ad maiorem Sacramentorum auctoritatem & inuariabilem ipsorum vsum maxime conducit: & quia hic discursus facile præceptis legis veteris, & illis quæ in lege. naturæ, qualiacumque illa fuerunt, de positiuo iure diuino accommodari potest, ea longo ordine recensere supersedeo.

Hinc facile respondetur ad fundamenta prioris sententiæ. Nam ad l. *bona fides*, 5.
dicimus depositum illius, cuius bona fisco sunt addicta non deponenti, sed fisco D tradendum, quod resoluit Glossa, quamuis textus videatur quæstionem dubiam relinquere. Aliqui, quos citat Baldus, & Paulus ad hanc legem, asserunt, quando non reperitur decisio in textu, sed argumentatur pro vtraque parte, illud resolui quod vltimo loco traditur: hoc tamen meritò reiiciunt hi auctores, & ex eodem textu probant resolutionem Glossæ. Ratio verò assignatur à Nauarr. lib. 5. Consil. de Iniuriis & dam. dat. Consil. 5. num. 1. quia tenetur depositarius reddere depositum vero domino, & bona publicata iam non sunt sub dominio deportati, sed transierunt in dominium fisci, seu reipublicæ, vt benè etiam notant, Paulus & communiter Canonistæ iux. lege deportatorum Cod. de Pœnis, & l. commissa, ff. de resp.

quas citat Baldus in huius rationis confirmationem. Et hanc rationem attingit eadem lex *bona fides*, cum de latrone deponente certum aliquid alteri sublatum; statuit, vero domino . vt tali cognito, non latroni reddendum tale depositum: quare non reliquit textus primam difficultatem de bonis deportati sine decisione, sed distulit ad hunc locum, vt vna ratione vtramque decideret; regula vero generalis in deposito est, quod *depositum reddatur deponenti, nisi iustior alterius causa praeualuerit*, vt benè aduertit Fulgosius hoc loco, & causa veri domini, vt talis cogniti, atque occurrentis praeualet. In hoc tamen textus plus fisco ex Pauli sententia fauet, quàm vero domino, quia si verus dominus non occurrat deponenti redditur. Et licet non occurrat fiscus petendo bona à depositario, ipse pro iure fisci debet allegare, & deponentem repellere. Maior ratio esse potest, quia causa publica omnes tangit, & ius fisci publicum priuato anteponitur, quemadmodum in aliis praecedit, vt patet in multis legibus sub titulo de iure fisci.

6. Adhuc tamen remanet instantia difficilis, quia in citata l. *bona fides* decernitur, quod secundum ius naturale depositum reddendum est deportato, & secundum ciuile ius fisco deferendum. cum ergò ius naturale, quando cum positiuo concurrit, positiuo praeferri debeat & leges contrà illud aliquid decernere erubescant, vt superiori sectione dictum est, potius deportato quàm fisco videtur depositum reddendum Augetur argumenti vis in sententia Fulgosii ad l. *bona fides*, asserentis duplicem in dicto casu suboriri obligationem; alteram naturalem, alteram ciuilem; & idem dominium posse esse pro solido apud diuersos diuerso iure, videlicet idem depositi dominium apud deportatum & fiscum. Ad hanc verò instantiam respondet idem Fulgos. ibid. Nauar. lib. 5. de Poenit. & remiss. Concil. 30. n. 50. cum Felin. Decio, & aliis iurisperitis communiter, vt autor est Couar. in cap. alma mater 2. p. relect. §. 11. n. 5. Ius positiuum humanum adiungi iuri naturali & diuino, illudque limitare, ac restringere, & in his casibus iure humano parendum, quia etiam ius naturale & diuinum dominis parentibus, & patriae parere iubet. Verum haec responsio meritissimò displicuit Didaco Couar. loco citato; Nunquam enim ius naturale, vel diuinum restringi, aut limitari potest iure humano. Lex enim naturalis, & diuina semper superior fiet hominum institutis, vt infrà tractando de iure naturali, latius ostendetur.

Respondemus igitur, quamuis ius Ciuile non limitet naturale, potest tamen illud interpretari, & ostendere casus, in quibus non procedit; & hoc modo explicari possunt, & ad bonum sensum reduci Auctores, qui in iure naturae Epichiano locum habere existimarunt. Sumpserant enim Epichiam pro interpretatione latè sumpta, non pro rigorosa, & propria aequitate, quae ab interpretatione lata differt, sicut species à genere. V. G. hominis occisio naturali iure prohibita est; vt tamen hoc praeceptum procedat, intelligendum est, nisi legitima autoritate, vel in defensionem iustam occidatur. Vt si homo capite sit damnatus, & bannitus, aut me iniustè aggrediatur. Hoc enim est explicare naturale ius, non limitare, aut tollere. Vnde haec explicatio tantum abest à naturalis iuris contrarietate, seu repugnantia; vt rectè expositum ipsummet naturale ius censeatur. Quando ergò lex *bona fides* distinguit in reddendo deposito ius naturale à ciuili, vel discrimen posuit, sumpto iure naturali abusiuè in illa vniuersalitate, in qua dictat depositum depositatori reddendum generaliter. Ciuile verò ius accepit pro interpretatione rectissima iuris naturalis, nempe nisi ex eodem naturali iure alterius causa iustior sit. qualis est causa fisci comparati cum deportato, qui iam depositi dominio priuatus est. Vel si magis rigorosè ius ciuile velis accipere in praesenti lege, illam expone de sententia à iure, vel ab homine lata per quam bona deportati publicantur; quoniam ante illam ius naturale praeualebat quod depositor habebat ante priuationem dominii, & translationem in fiscum: quam explicationem magis probo, ne admittam illam legem iuris naturalis vocabulo abuti.

At dices & cur illa explicatio, seu interpretatio iuris naturalis. quae fit à iure Ciuili, non denominabitur propria Epichia, interpretatio verò vnius legis positiuae modo declarato fit propria aequitas? Deinde illud ius naturae quando aliqua ciuili lege exponitur, poteritne saltem rationem legis positiuae humanae Epichiae interpretationem admittere? Respondeo ad vtrumque quaesitum. Ad primum cum Suar. citato num. 1. 2 & 3. est maximum discrimen inter ius naturale, & positiuum, prout interpretationem recipiunt. Nam manente tota legis positiuae materia cum suis intrinsecis circunstantiis, illa potest recipere interpretationem aequitatis per extensionem in casu praetermisso, & illius obligatio cessare. V. G. lex prohibet noctu arma ferre: at necessitas euidens occurrere potest in occasione, in qua aliquis moraliter futuram timet latronis incursionem, neque adire potest superiorem petendae facultatis gratiâ, in hoc casu iste homo per Epichiam legem restringit, Legislatoris intentionem interpretando, quamuis legis verba, & vera expositio illius suum casum comprehendat. Non sic in lege naturali procedit interpretatio, non enim versatur circà mentem disponentis, aut illius intentionem, sed circà materiam, & circunstantias, in quibus obligatio naturalis procedit, vnde assignata tali materia cum suis circunstantiis necessariis, non potest ex aliqua causa, vel occasione extrinseca tolli; vel limitari obligatio iuris naturalis: Vt patet in mendacio, vel odio Dei aliisque exemplis similibus quae iure naturali prohibentur, quin vllam admittere possint Epichiae interpretationem. 7.

Ad 2. respondeo cum Bolognet. citato cap.

31. n. 17. & eodem Suar. n. 16. si præcepta naturalia considerentur, quatenùs per positiuas leges explicantur, tunc interpretationem æquitatis non respuere, quia iam legislatoris intentio restringitur, vel ampliatur: potuit enim casus habere prætermissos, quorum ius est illud æquum & bonum proprium Epichiæ obiectum. Nunquam tamen ius naturale secundum se per æquitatem suppleri censebitur, vel limitari: Vnde patet responsio ad illam distinctionem primæ sententiæ, per quam ius naturale dupliciter considerabatur: dicimus enim illum secundum modum considerandi ius naturale per regulas vniuersales à iure humano inuentas non esse rigorosè ipsum naturale ius; sed potius legem humanam circà ius naturale, seu interpretationem iuris naturalis: quare mirum non est, si in eo propria æquitas locum habeat. Quod de iure naturali diximus, idem de iure gentium dicendum probat Bolognet. num. 19. & sequent. Sed ex iis, quæ infrà de iure gentium dicturi sumus, constabit vera huius difficultatis resolutio.

Vtrum ius non scriptum æquitatem admittat.

SECTIO V.

1. SVperest hoc dubium de æquitate discutiendum, quomodo se habeat cum iure non scripto, seu consuetudine. Nam cum consuetudo ius quoddam non scriptum sit, vt in titulo de Consuetudine latè dicitur, & hoc loco supponimus ab eo obligationem induci sicut à iure scripto rogamus, vtrum in eo Epichiæ interpretatio admittenda sit, æquitatisque temperamentum recipiat, vt ex bono, & æquo restringi, vel ampliari queat, & sanè prima facie videtur pars affirmatiua vera. Nam æquitas emendatio est iusti, & legitimi humani; at consuetudo est quoddam iustum, & legitimum hominum moribus introductum, neque inter legem humanam, & consuetudinem cernimus aliud discrimen, nisi quod populus votum suffragiis voluntatem suam manifestat in lege: In consuetudine verò idem factis, rebusque exponit, vt benè notauit Iulianus in l. 32. de quibus ff. de legibus. Et confirmatur quia hinc est quod consuetudo non minus, quàm scripta lex ad similes casus extendi soleat, vt probatur ex l. 1 præses Cod. quæ sit longa consuetudo, vbi Baldus ait quod *rationabiliter consuetudo extenditur de casu expresso ad tacitum in quo est eadem ratio*. Eandem sententiam de extensione consuetudinis ad casus similes, sequitur, Salycetus & alii Iuristæ hoc loco. At Roland. à Valle Nat. & Bursat. quos sequitur Maschard. conclusione 423. distinguunt de consuetudine odiosa, & fauorabili, & de illa negant, de hac concedunt ad similes casus extendi.

2. Oppositam tamen sententiam omnino verã esse credimus, nimirum in consuetudine locũ non esse Epichiæ, quam tenet Accursius hic, A illamque ex Aristot. deducit Albert. Bolog. de lege, iure & æquitate c. 31. Nam Aristoteles 1. Rhet. cap. 13. dicit, *æquum & bonum esse quod præter legem scriptam est*, & vt suprà ostendimus æquum & bonum, de quo ipse loquebatur, erat æquitatis obiectum, quare cum legis scriptæ nomine consuetudinem idem Philosophus excludat, optimè sequitur ex ipsius sententia, æquitatem legis scriptæ tantummodò casus prætermissos interpretari, & solam scriptam legem restringere, vel ampliare; Idem sequitur Datian. Consil lib. 2. cons. 51. n. 30. & seq. Roman. cons. 363. n. 8. & cons. 316. n. 4. Riminol. Iun. cons. 400. n. 44. Quatenus probat nihil in consuetudine suppleri posse, & illam tantum de potentia habere quãtum habet B de casu, vt docet in cons. 313. n. 54. cum multis aliis, quos citat Cardinalis Tusch. conclusione 860. n. 6. & sequentibus, & Menoch. cons. 163. n. 9. Ratione probatur primò, nam æquitas ità est legis emendatio, vt à legislatoris mente, & consilio aliena non sit, vt ex superioribus constat; sed casus, ad quos extenderetur consuetudo, vel restringeretur, non possunt non esse contrà consuetudinem, si non sunt eiusdem speciei cum iis, per quos ipsa fuit introducta, ergò consuetudo capax non est huius ampliationis, seu restrictionis. Minor suadetur: Consuetudo pluribus actis inducitur, vt cum Bart. & aliis ad ll. citatas, l. de quibus & l. Præses, tenet communis sententia, vel ergò actus in quibus C æquitatis temperamentum consuetudinem moderatur, sunt eiusdem speciei omninò cum illis per quos illa increbuit, vel diuersæ. Si eiusdem sunt, iam nulla est æquitatis restrictio, vel ampliatio: sunt enim casus in iure non scripto contenti manifestè non prætermissi, si dicantur diuersæ speciei, cum de illis nulla sit consuetudo, nullum erit ius, quo illius æquitas fundetur: cum tamen Epichiæ æquitas non sit nuda æquitas naturalis, sed semper respiciat ius aliquod ciuile, vt benè notauit Connanus lib. 1. cap. 11.

2. Ideò ius Ciuile scriptum æquitatis moderationi subiicitur, quia verbis vniuersalibus 3.
D exprimitur, quæ possunt nunc plus, nunc minus complecti quàm par sit; vnde ad Legislatoris intentionem æquitate regulatam recurrere oportet: sed consuetudo introducitur per actus indiuiduos & singulares, & ad similes tantum in specie, & solo numero differentes ius inuehit, ergò in hoc potius cum iure naturali conuenit consuetudo, quàm cum ciuili, vt nullum æquitatis regimen admittat: eo quod vniuersalitatẽ iuris scripti non imitetur, sed ad singulares circunstantias more iuris naturalis, in actibus indiuiduis per quos introducitur, semper determinetur, neque verbis ambiguis, sed rebus certis & determinatis manifestetur. Vnde consuetudinis vitium non est, quod nimis restricta sit, cum ad singularia semper dirigatur, & ad iuris scripti vniuersalitatem perducta æquitatis recipiat laxamentum; tales sunt consuetudines feudorum, quæ iam in iure scripto continentur, & (sicut diximus de iure naturali ad scriptum redacto) Epichiæ moderationẽ exposcunt.

Imo etiam ipsa æquitas in legem conuersa A nouæ æquitati initium, & occasionem præbet, quare si aliquando legimus apud Iuristas æquitatem in naturalem, & ciuilem diuidi, vt rectè sentiant, ità debent exponi, vt nomine æquitatis ciuilis intelligant scriptum & impropriam, quia iam proprie est lex ciuilis; naturalis nomine significent propriam Epichiam, quæ ius scriptum respicit, vt aliquid præsuppositum, æquum & bonum intendit à iure scripto prætermissum, eique superadditum ex Legislatoris intentione.

4. Ad rationem pro opinione opposita dicendum æquitatem esse emendationem legitimi humani scripti, quale non est ius consuetudinis non scriptum. Disparitas rationis in vno & altero in fundamento nostræ sententiæ colligitur, & in eo est, quod ius scriptum verbis non scriptum rebus introducatur, illud vniuersalitatem verborum. B hoc singularitatem actuum ad sui manifestationem prærequirat. Ad confirmationem. Resp. consuetudinem non extendi ad casus similes, qui sint extrà eandem speciem, quamuis sint in eodem genere, vel habeant similem, aut maiorem rationem; quia consuetudo est stricti iuris, neque in ea fit transitus de vna persona ad aliam, de vno loco ad alium, & consequenter neque de vno casu ad alium, etiam à fortiori, vel maiori ratione, vt tenent auctores citati pro nostra sententia & expressè Bart in Auth. qui rem Cod. de Sacrosanct. Eccles. Baldus in cap 1. de Feudi cognit. & Aret. Concil. 132. colum. 3. vnde Baldus C in l. 1. Præses in oppositum adductus explicari potest 1. de Consuetudine legis interpretatiua, in qua æquitas non tàm extendit consuetudinem, quàm legem, quam aliquis per consuetudinem vult interpretari. Vnde in consuetudine interpretatiua extensionem admisit Menoch. vbi suprà n. 10. cum Crauet & Afflict. 2. si loquatur Baldus de consuetudine non scripta, quæ ad casus similes extenditur, intelligit similes intrà eandem omninò speciem, & solum numerice, ac indiuidualiter differentes. V. G. est consuetudo quod aliqua feuda transeant ad fæminas in certo loco, hinc sequitur quod sit consuetudo, ad omnia, in eodem loco, videlicet ad feuda Imperatoris, vt idem Baldus asserit lib 5. Concil. 397. n. 3.

De Legis natura, & obiecto.

QVÆSTIO III.

1. HVcusque de iure, prout est iustitiæ obiectum egimus, nunc de eodem quatenus legis obiectum est, & de ipsius legis natura agendum. Nam præterquam quod minus latè pateat ius obiectum iustitiæ particularis quam prout est obiectum legis, vt suprà aduertimus; Etiam quando æque late patet respectu iustitiæ generalis, quæ per legis directionem, commune respicit bonum formaliter diuersum censetur, quia generalis iustitia siue strictè, siue latè sumpta habitus est bene disponentis voluntatem, & ad ius sub ratione boni eligibilis per voluntatem refertur. Verùm lex cum non in voluntate, sed intellectu consistat, vt in hoc capite ostendetur, ius respicit sub ratione veri intelligibilis. Et quamuis in bonum prosequendum, & malum fugiẽdum materialiter feratur, vtrumq; sub hac formali ratione, quatenus intelligibile verum est, respicit; hanc enim veritatem significat, & proponit voluntati, vel vt amplectendam, vel vt reiiciendam, tota hæc doctrina ex communi, & receptissima Philosophorum & Theologorum sententia est supponenda, quam latius examinare nostri instituti non est, sed de legis ratione, & definitione, item de iure eius obiecto disputare, hoc enim doctrina primi capitis de Constitutionibus, & trium distinctionum Gratiani, quas commentatione prima exposuimus, deposcit.

Et sanè ius ità ex æquo correspondet ipsi legi, vt pro ipsis legibus vsurpetur ab Aristotele 1. Polit. cap. 2. vbi ait. *Ius esse iusti iudicium, & ordinationem ciuilis societatis.* Et Vlpian. l. 1. ff de iust. & iure, ibi *iuri operam daturum*, & Connano lib 1. c. 2. qui inde ius dici arbitratus est, quasi iuxta legem sit, eique adæquetur veluti suæ regulæ, non enim superat legem, neque ab ea deficit, sed ei omnino accommodatur, neque minus significatur hæc adæquatio iuris, & legis per Etymologiam Rodolphi Agricol. lib. de Inuent. Dialect. Ait enim ius à iussu, vltimæ syllabæ ablatione nominari. Vnde iura, iussa nuncupari consueuerunt, vt auctor est Connanus citatus: & concinit D. Thom. qui 2. 2. q. 57. art. 7. dixit: *Ius autem iustum illud appellamus, quod lex, aut ratio dictat faciendum.* Primùm ergo de lege, deinde de iure obiecto illius in hac quæstione dicendum. 2.

Traditur Etymologia legis & proponuntur variæ sententiæ de illius natura.

SECTIO I.

LEgis Etymologia mysterio non vacat, siue Hebræum, siue Græcum, siue Latinum ipsius vocabulum expendas. Nam Hebræi D ה ת *thorah* legem vocabant, siue secundum quosdam à verbo · *thur*, quod significat explorare, perlustrare, quia reuera lex quasi lux hominum mentes perlustrat. Prouerb. 6. *Mandatum lucerna est, & lex lux*, ait sapiens cui parens concinit Dauid Psal. 18. *Præceptum Domini lucidum illuminans oculos.* Denique Esai. *Si lex à me exiet & iudicium meum in lucem populorum requiescet*, rectè enim cum Christi lege iudicii diuini, idest *iustitia Euangelicæ* vt Cyrillus Alex. exponit, lux coniungitur. Nam sicut lux vmbram depellit. Ita Christi Seruatoris lex quasi lux Mosaycæ legis vmbram fugauit, vnde meritò Cyrillus hoc loco addit. *Vt Moyses vmbræ & figuræ minister: cognitionis autem, & veri cultus in spiritu illustrator fieret Christus*, siue iuxtà alios à verbo ירה *Iarah*, vt autor est Pineda in 1.

Iob. 22. quod significat pluere, seu irrigare. Vnde vbi vulgaris Esai. 30. ait, *non faciet à te volare doctorem tuum*, habetur in Hebræo, *non elongabitur à te pluuia. Etenim benedictionem* dabit legislator psal. 83. hoc est doctrinæ seu pluuiæ abundantiam profundet, vt optimè commentatores ad litteram Lorinus, Geneb. & alii interpretantur.

Iam vero Græcis νόμος idem est atque lex simul & cantilena, cuius rei mythologiam, cum Aristoteles in problem. sect. 19. curiosè inuestigaret, respondet; *an quod homines priùs quàm litteras scirent leges cantabant, ne obliuione mandarent quod etiam in nostra ætate Agatherfis in more est.* Quam consuetudinem Cælius Rodig. lect. antiquarum lib. 9. cap. memorauit: itaque illius ætatis homines in pueritia vix prima grammaticæ elementa tenebant & iam leges ipsis erant cantatissimæ, quod sanè in diuina lege Regius vates se fecisse decantat. psal. 118. *cantabiles mihi erant iustificationes tuæ in loco peregrinationis meæ.* domini præcepta cantare se dicit, vt tanto altius animo hærere manifestaret, quantò dulcius cantu proferret. Quod Ambros. in psal. 118. serm. 7 his verbis significauit. *Quæ enim benè tenemus, cantare consueuimus & quæ melius cantantur, melius nostris hærent sensibus.*

2. Denique latina legis Etymologia triplex apud iuristas pariter ac Theologos reperitur prima est à ligando cum D. Thom. 1. 2. q. 90. a. 1. 2. à legendo cum Isidor. lib. 2. cap. 10. etymol. vt habetur in cap. ius general. & ca. lex dist. 1. 3. ab eligendo cum auctore quæstionum noui & veteris testam. apud Aug. quæst. 15. Connano lib. 1. cap. 8. & aliis; duas priores tertiæ proponendas existimo, quia optimum habent in sacra pagina fundamentum. Prima quia leges, iugum, vincula & neruus dicuntur. Actorum 15. Ierem. 2. *fregisti iugum, rupisti vincula, dixisti non seruiam*, psal. 2. *Dirumpamus vincula eorum & proijciamus à nobis iugum ipsorum* Iob. 13. *posuisti in nerno pedem meum*, vt ex Hebræo fonte vertit translatio regia & Complutensis *in Cippo* Diuus August. *in compede* & sub nerui, cippi vel compedis metaphora diuinam legem D. Tho. Lyran. Dionysius Carthus & alii interpretantur, vt eruditè notauit Pineda ad hunc locum, 2. non solum in positiua & scripta lege locum habet, sed quod plus est etiam in naturali, vt aduertit Alens. 3. p. q. 26. memb. 2. Si enim positiua scripta legitur, naturalem in corde scriptam, idest menti impressam dixit Apostolus ad Rom. 2. *Qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis.* Item Heremias 31. *Dabo legem meam in visceribus eorum & in cordibus, eorum scribam eam* in corde quod est vitæ fons, suam dominus legem scribi voluit, quia viuis gratiæ operibus animatam esse concupiuit.

3. Quod attinet ad legis naturam notãdum est primo ex variis acceptionibus legis, quæ minimè propriæ sunt, vnam in ciuili iure frequentissimam esse, in qua pro conditione alicuius actionis seu cõtractus vsurpatur, vt in l. 33. cum in lege & l. 77. in lege fundi, ff. de contrahenda emptione. Vnde dicitur lex venditionis, donationis, locationis pro conditione contractus, pacti, seu modi paciscendi, de quare vide latè Brisson. in dictionario lib. 10. verbo lex; Nos verò non sub hoc sensu, sed prout lex pro præcepto superioris vsurpatur, illius naturam inuestigamus. Prænotandum 2. legem vel considerari posset, vt est actus internus, vel vt externus. Vt est externus consistit in locutione siue expressione actus interni, & definitur à Gabriele in 30. dist. 37. q. vnica art. 1. in principio hac ratione. *Est signum verum creaturæ rationali notificatiuum rectæ rationis dictantis ligari eam ad aliquid agendum, vel non agendum.* Et secundum Aristotelem lib 10. Ethic. cap. 9. *dicitur oratio ex prudentia quadam, & mente profecta.* Constitit itaque lex externa in oratione siue vocali, siue scripta: nunc verò nobis controuersia non est, quatenus est actus externus, sed prout in actu interno promulgationem externam antecedit. Cumque duæ sint rationales potentiæ, voluntas & intellectus, in quarum actibus esse possit, in his tota rei difficultas versatur. Notandum 3. legem vel sumi prout in legislatoris intellectu aut voluntate consistit; vel vt in subditorum mente reperitur: hoc secundo modo planum est solum requirere actum intellectus, non verò actum voluntatis; Ratio est quia voluntas in subditis solum requiritur ad obseruationem, & executionem legis, non verò ad illius existentiam, vel constitutionem: illa enim antecedit voluntatem subditorum & illam obligat. Quamobrem de legis statu quatenus in subditorùm mente inuenitur, non dubitamus in actu intellectus præueniente voluntatem, illique superioris iussum proponente consistere oportere. Notandum 4. Quæstionem hanc tam de lege naturali, quàm de positiua diuina seu humana controuerti; quamuis in lege naturali habeat specialem difficultatem & ideò multi Autores, præsertim Recentiores alter de vna & altera arbitrantur, quorum sententias iam propono.

Prima asserit naturam formalemque legis rationem esse actum potentiæ intellectiuæ, ità Alens. 3. p q. 26. ad princip. Richard. in 3. dist. 37. a. 2. q. 6. ad 3. Guilhelm. Parisiens. tract. de legibus cap. C. Thom. 1. 2. q. 90. a. 1. Caiet. Medin. Conrad. & alii Thomist. ibid. Antonin 1. p. tit. 11. cap. 2. Cottub. lib. q. 10. Valent. 1. 2. disp. 7. q. 1. p. 2. Mol. in concord. q. 23. a. 1. disp. 2. §. hæc sententia. Turrecrem aliique Canonistæ in §. officium dist. 3. Papinianus in l. 1. ff. de legibus, vbi legem *prudentum virorum consultum*, appellat. Bolog. de leg. iure, & æquitate tom. 1. tractatum cap. 7. n. 6. Anguianus de legib. controuers. 1. n. 9. Sotus 1. de Iust q. 1. a. 1. Azor. tom. tom. 1. lib. 5. cap. 2. q. 1. Denique Syluester, Tabien. Angel. verbo lex ex Patribus eandem sententiam inculcant Clem. Alex. lib. 1. stromat vbi legem asserit esse *bonam opinionem & rectam* 4.

rationem. Basil. in cap. 8. Esai. 6. eam appellat *doctricem, & magistram veritatis.* August. lib. de lib. arbitr. cap. 6. vbi legem Dei æternam dicit *summam rationem*, Damasc. lib. 4 fidei cap. 13 illam *mandatum docens* vocauit. Ambros. de fuga sæculi cap. 3. Theodoretusque in cap. 13. Pauli ad Rom. *boni operis magistram, & peccati agnitionem* nuncuparunt. Athanas. oratione 2. contrà Arian Moysaicam *melioris spei prainstructionem,* dictitauit. Nazian. carmine iambico 15. iuxtà translationem Biblii, ait. *lex quæ gerenda nec ne sint dictat mihi.*

In huius sententiæ confirmationem faciunt multa sacræ paginæ loca: nam prouerb. 8. diuina sapientia ita loquitur. *Per me reges regnant & legum conditores iusta decernunt*; constat autem sapientiam ad intellectum non ad voluntatem pertinere; ergo si per illam leges statuuntur, in actibus intellectus formantur; & psal. 118. *lucerna pedibus meis verbum tuum & lumen semitis meis*; quem locum Chrysost. in cap. 2. Esai ità transcribit, *lucerna pedibus meis lex tua & lumen semitis meis.* Atqui voluntas cæca dicitur, ab intellectuque illuminatur, in actu igitur voluntatis lex non consistit. Denique ad Rom. 3. ait Paul. *Per legem agnitio peccati.* Quod sic interpretatur Hierony. ibid. *Per legem non remissio est peccati, sed cognitio; ideo autem per legem quid sit peccatum agnosci dicitur, quia aut in obliuione erat lex naturæ, aut ante legem litera leuiora quæque non cognoscebantur esse peccata, cuiusmodi sunt, quæ alijs non nocent, vt concupiscentia*; quæ quidem sententia maximè conformis est eiusdem Apostoli verbis, quæ paulo post sequuntur. *Nam concupiscentiam nesciebam nisi lex diceret, non concupisces.* Prætermitto Aristotelis, Platonis, & Ciceronis testimonia, quæ passim circumferuntur, & ad actum intellectus legem pertinere manifestè concludunt. Rationes pro hac sententia sequenti sect. expendentur.

5. 2. Sententia docet in actu voluntatis potius legis naturam consistere: hanc opinionem Suar. lib. 1. de legibus cap. 5. n. 8. existimat consequi necessariò in eorum sententia, qui imperium in actibus internis agnoscunt, quia certum est imperium pertinere ad actum voluntatis, non intellectus. Verum de lege id non affirmari ab authoribus imperii interni testatur Sallas 1. 2. tract. 14. disp. 1. sect. 5. n. 16 sed quidquid sit de his doctoribus clarius videtur loqui Scot. in huius sententiæ fauorem in 1. dist. 44. q. vnica, quatenus asserit omnes leges generales rectas determinatè dictantes de operabilibus ab ipso Deo à voluntate diuina præfixas esse & ab intellectu, vt antecedit omnem actum voluntatis; ità Scotum interpretatur & sequitur Angelus Pilosus disp. 40. a 1. n. 4. Verum Scot. si attentè legatur potius facit pro prima opinione, nam quamuis in ea q. § sed quando, dicat quod *nulla lex est recta nisi quatenus à voluntate diuina acceptatur*, sine dubio loquitur de ordinatione Dei circà effectum aliquem ad extrà, à sua voluntate dependétem: & ità solum significare voluit hanc ordinationem. Deinde ait legem positiuam quæ à voluntate legislatoris dependet, non consistere in actu intellectus antecedente voluntatis actum & proponente illi prudentiale, rectumque dictamen de agibilibus. Imo quando supra dixit § sed quando, *intellectus offert voluntati diuinæ talem legem, puta quod omnis glorificandus prius est gratificandus &c.* manifestè declarauit, in actu intellectus formalem legis rationem consistere: solum igitur significauit in legibus positiuis actum voluntatis in legislatore prærequiri, acceptantis talem legem vt vim habeat obligandi. Nam cum voluntati proponatur cum indifferentia iudicii adhuc per modum imperii ab intellectu non representatur, quæ doctrina iuxtà meliorem primæ opinionis sensum sequenti sect. amplius declarabitur.

Hanc tamen 2. sententiam manifestè defendit Cast. de lege pœnali cap. 1. & 2. Item Medina codice de oratione q. 2. Sallas citatus sect 6 n. 37. facit pro eadem Vlpianus l. 1. Quod principi placuit, item Iustinian. §. sed quod instit. de iure naturali gent. & ciuil. & §. constat eod. tit. vbi dicitur, quod principum placita leges sunt: quod etiam D. Aug. l. de Ciuitate Dei cap. 1. confirmat, neque desunt sacræ paginæ testimonia pro hac parte; nam in sacra scriptura voluntas Dei sæpè pro ipsius lege vsurpatur psal. 101. *Notas fecit vias suas Moysi: filijs Israel voluntates suas.* Commentatur Hierony. hic *ei qui legem spiritualiter intelligit*: vnde ad litteram per voluntates Dei præcepta ipsius significantur psal 36. *in capite libri scriptum est de me, vt facerem voluntatem tuam Deus meus volui, & legem tuam in medio cordis mei.* Vbi rectè vates regius cum voluntate legem coniunxit, vt in ea legem consistere designaret. Quare Chysost. exponens hunc versum, sic ait. *Ad te, inquit, accedens omnem adhibeo diligentiam, vt tua præcepta impleam.* Eadem ferè verba in explicatione huius loci adhibet Theodoret. Denique 2. Machabeorum cap. 1. habetur. *Deus det vobis cor omnibus vt colatis eum, & faciatis eius voluntatem corde magno, & animo volenti adaperiat cor vestrum in lege sua*; quia tunc Dei voluntas liberali animo adimpletur, quando cor nostrum in Dei lege cognoscenda, & exequenda largiter aperitur.

3. opinio vtramque conciliat dicens legis naturam ex actibus voluntatis pariter & intellectus coalescere. In hanc sententiam inclinat Palacius in 3. d. 23. q. 1. §. disputatio introducta. Gabriel in 3. d. 37. q. vnica: & fauet eidem sententiæ Arimin. in 1. dist. vlt. q vnica, vbi citat August qui lib. 22. contrà Faustum cap. 27. ita ait, *lex æterna est ratio diuina, vel voluntas Dei ordinem naturalem conseruari iubens, perturbari vetans.* Nec reputat hæc sententia incommodum, quod lex ex pluribus actibus coalescat; quia in rebus moralibus non est necessaria tam perfecta vnitas, vel simplicitas, 6.

quàm in naturalibus requiritur. Exemplum esse potest contractus, qui vtriusque partis contrahentis consensum deposcit & in vno solo consistere nequit: si igitur duo actus in diuersis personis existentes vnum contractum efficiunt, cur duo actus eiusdem vnam non component legem? Quæ tàm voluntatem, quàm intellectum ad sui valorem & vigorem postulat, vt omnes fatentur. Hanc sententiam, quod attinet ad legem positiuam humanam, facilem & plausibilem existimat Suar. lib. 1. de legibus cap. 5. n. 12 ità tamen vt duæ præcedentes ipsi etiam probabiles videantur. Hæc iudiciorum varietas in sola lege positiua procedit; verum quia diuersimodè loquuntur multi Autores de naturali & de positiua; tres alias sententias de hoc inuenio omninò diuersas.

7. 4. Ergo sententia aliter loquitur de naturali, aliter de positiua, lege. Etenim quanuis positiuam, quæ à voluntate diuina, vel humana dependet, in actu intellectus voluntatem supponente constituat, legem tamen naturalem in ipsa natura intellectiua humana, vel diuina collocat, quatenus eidem rationali naturæ dissonum est omne, quod de se malum est & consentaneum omne bonum: hæc igitur natura quatenus de se non implicat contradictionem & est fundamentum conuenientiæ, in actibus humanis & disconuenientiæ, dicitur lex naturalis in homine: & quia Deus tanquam 1. omnium ens præcedit omnem creaturam eadem lex naturalis in diuina natura tanquam in æterna & 1. sui origine constituitur. Hanc opinionem defendit Vasq. 1. 2. q. 150. cap. 3. n. 22. & alibi sæpè eandem inculcauit & ait esse necessariò de mente illorum, qui existimant quædam esse mala, & quædam bona ante omne præceptum, & ante iudicium intellectus. Et deinde addit idem auctor n. 24. hanc legem naturalem secundariò in mente Dei existere, & esse operationem diuini intellectus, supposita ipsius voluntate, quia omne quod iure naturæ malum est, aut bonum explicatum nobis à Deo est imperatum aut vetitum; & sic in actu intellectus diuini imperatiuo secundariò residere. In nobis vere secundariò similiter esse, quatenus hanc naturalem regulam nobis applicamus per rationis iudicium malum & bonum discernens: & licet Vasq. aliquos ex antiquis Theologis in hanc sententiam perducere contendat, omnes tamen non in natura, sed in ratione naturali hanc naturalem legem collocant, quod ad sequentem sententiam spectat.

8. 5. Igitur opinio in hoc à præcedenti differt, quod non in natura rationali, neque in ipsa natura diuina, sed in ratione naturali, seu intellectuali lumine ponit naturalem legem. Nam in natura rationali duo distinguit hæc sententia. 1. est ipsa natura, quæ fundamentum est humanarum actionum quoad conuenientiam, vel dissonantiam. 2. est virtus quædam & lumen ad discernendum inter actus conuenientes, & dissonos tali naturæ. Et in hoc 2. asserit consistere legem naturalem, quia hæc naturalis ratio est, quæ præcipit, vel prohibet, seu iudicat de prohibito, vel concesso, seu imperato secundum rectam rationem & conuenientiam ad naturam rationalem. Hanc communiter tenent Theologi & Canonistæ, qui sunt adhuc in duplici Classe: alii enim accipiunt & constituunt hanc naturalem legem in aliquo acto primo potentiæ intellectiuæ, siue sit lumen ipsius potentiæ, siue habitus illi inhærens vt indicat Alens. 3. p. q. 27. mem. 2. Bonau. in 2. dist. 39. art. 2. quæst. 1. ad 5. Aureol. in 3. dist. 40. q. 1. §. de lege. Abulens. in 19. Matth. q. 30. Bolog. tom. 1. tract. de lege, iure & æq. cap. 3. sequens Socinum & alios. Alii in actu 2. illam collocant, vt existimat S. Th. 1. 2. q. 94. a. 1. Caiet. Conrad. Medin. & alii Thomistæ ibid. D. Anton. 1. p. tit. 11. cap. 1. Sotus. 1. de iust. q. 4. a. 1. Suar. lib. 2. de legibus cap. 5 n. 14. & seq. Sallas tract. 14. in 1. 2. disp. 5. sect. 2. Valent. tom. 2. disp. 7. q. 4. punct. 1.

Et sane hæc controuersia, quantum ad legem naturalem, prout vt in homine reperitur, locum habere non potest in Deo, qui cum actus purissimus sit, totus intellectualis, eo ipso quod in lumine intellectuali diuino lex naturalis esse cognoscitur, non in actu 1. sed in actu 2. & perfecto necessario erit. Maior difficultas est, vtrum sicut in homine lex naturalis antecedit actum voluntatis, ita in Deo collocetur hæc lex in diuino iudicio, & dictamine practico antecedente actum voluntatis diuinæ, per quod Deus conuenientiam actuum bonorum & dissonantium malorum discernat; an vero in aliquo actu imperii, qui sit vel determinatio ipsa voluntatis diuinæ, vel aliquis alius actus diuini intellectus directiuus, per quem Deus suam voluntatem cognoscens ad illius exequutionem, impletionemque nos dirigat. Et si hoc 2. modo explicetur, hæc opinio coincidit cum 1. vel secunda, quarum altera in actu intellectus, altera in actu voluntatis legem constituit, & in vnaquaque opinione consequenter. Idem fertur iudicium de lege positiua, diuina atquę de naturali, nempe positiuam esse vtramque in diuino imperio vel prohibitione Dei, vt gubernatoris & autoris naturæ, siue ad voluntatem, siue ad actum intellectus, qui illam supponat, hoc imperium pertineat. Addit præterea de lege naturali, hæc sententia legem naturalem nominari, quia est proportionata naturis rerum, non quia non consistat in præceptis à Deo positis, quę ab ipsa mutari, vel auferri possunt. Vnde etiam concedunt huius opinionis auctores Deum posse hominem creare absque vlla lege, si nullum ipsi præceptum ex libera sua voluntate præscribat. Hanc opinionem ita explicatam de lege naturali defendunt. Ocham. Gerson. Aliacens. Andræas de Castro nouo citati à Suar. cap. 6. n. 4.

6. Tandem opinio huic omnino opposita affirmat legem naturalem non esse vere legem diuinam præceptiuam, neque procedere à voluntate alicuius superioris; sed esse 9.

legem veluti indicatiuam quid agendum, vel quid cauendum sit; quidque suapte natura intrinsece bonum, vel malum censendum. Vnde distinguitur ab his auctoribus duplex lex. Vna indicatiua independens ab omni voluntate, seu imperio superioris Altera præceptiua, quæ voluntatem imperantis, vel includit, vel supponit; illam dicunt esse naturalem hanc positiuam. Ita Greg. in 2. dist. 34. q. 1. a. 2. §. secundum corollarium, Gabriel. in 2. dist. 15 q. 1. a. 1. Almar. lib. 3. Moralium cap. 16. Cordub. lib. 3. de conscia q. 10. ad 2. Qui Autores consequenter negare deberent legem naturalem esse à Deo, vt legislatore: siquidem à voluntate Dei illa non pendet, neque Deus respectu illius se gerit, vt præcipiens, vel prohibens; quod non veretur Greg. admittere: imo addit si per impossible Deus non esset & in homine idem dictamen rationis admitteretur, quo iudicaret mentiri esse malum, eandem legem in homine ostensiuam malitiæ ex obiecto intrinsecè malo admittendam fore. Sed quid in tanta opinionum varietate de legis tam naturalis, quam positiuæ natura & formali ratione dicendum sequenti sectione patebit.

Statuitur quid existimandum sit de natura legis tam naturalis, quàm positiuæ.

SECTIO II.

1\. PRima Conclusio siue lex positiua, siue naturalis in Deo legislatore consistit identice, & essentialiter in natura, seu intellectu diuino non tamen formaliter, quatenus essentia Dei, eiusque attributa per rationem à nobis distinguuntur. Hæc assertio quatenus procedit de lege positiua diuina ab omnibus recipitur, nec aliquam difficultatem habet. Nam ex eo dicitur positiua, quasi naturæ addita non necessario ab illa dimanans, sed à legislatoris voluntate dependens, de qua locutus est Aristoteles verbis generalibus quæ humanam, & diuinam comprehendunt dicens. 1. & hîc cap. 9. *legem esse sermonem ab aliqua prudentia & mente profectum, qui vim habeat obligandi.* Etenim antequam legislator per voluntatem legem eligat, velitque subditos obligare, illam vim legis non habet. Quod attinet verò ad naturalem, asseritur à D. Th. D. Anton. Caiet. Conrad. Med. Sot. Valent. Suar. Sallas, quos in 5. sententia citauimus superiori sectione. Et vt probetur, aduertendum est cum receptissima Theologorum sententia, quanuis Deus sit ens simplicissimum & actus purissimus, qui neque esse possit forma informans, neque forma formabilis; tamen nostro intelligendi modo cum fundamento in re per comparationem Dei ad creaturas & ad diuersos effectus procedentes ab eo distingui per rationem naturam Dei in suo esse substantiali constitutam à perfectionibus attributorum, nempe ab intellectu, voluntate, iustitia, misericordia, & similibus, quæ distinctio per rationem facit vt hæ propositiones in sensu formali & propriissimo verè sint: Deus non intelligit per suam essentiam, vel per voluntatem, sed per intellectum; item per voluntatem amat, non per intellectum; Denique per misericordiam compatitur, per iustitiam punit, non è contrà: qua de re videri potest Christophorus Gilius to. 1. lib. 2. tra. 1. & 2. per plura capita cum multis alijs, quos refert.

Hinc iam sumitur 1. probatio nostræ conclusionis, nam licet intellectio & scientia Dei sit de ipsius essentia à parte rei; attamen pro vt à nobis concipitur natura diuina in suo esse substantialiter infinita & absolutè necessaria; item quatenus nostro concipiendi modo antecedit perfectiones attributales, nihil imperat, nihil vetat, non dirigit, non illuminat; neque vllum habet alium legis naturalis effectum: & simile argumentum, & efficacius fieri potest in natura rationali creata, quæ etiam à parte rei distinguitur à suo intellectu & voluntate: ergo impossibile est, quod lex naturalis in ipsa natura rationali creata, vel in diuina consistat; siquidem vt sic nullos habere potest legis effectus. 2. si lex naturalis consistit formaliter in ipsa natura rationali humana & in diuina intellectuali, sequitur non minus proprie Deum habere legem naturalem, cui obligatus sit, quam homo. Nam sicut lex non proferendi mendacium in homine est natura rationalis, cui tale mendacium est disconueniens, ita etiam cum non minus, imo magis disconueniens illud sit naturæ diuinæ, illa etiam lex erit naturalis respectu Dei. 3. ex opposita sententia sequitur præcepta naturalia non esse præcepta diuina, sed solùm humana; nam si hæc lex in natura humana rationali formaliter consistit, ex eo quod sit mensura conuenientiæ, seu bonitatis; item disconuenientiæ, seu malitiæ in humanis actibus, cum hæc mensura, & regula sit humana, talia erunt eius præcepta; imo alia erunt præcepta diuina naturalia, respectu Dei, quæ in diuina natura, vt suarum actionum est regula, fundentur; alia quæ in humana nitantur.

Oppones: aliquæ humanæ actiones, ita ex sua natura sunt intrinsecè malæ, vt in sua malitia à nullo iudicio, vel voluntate extrinseca prohibente dependeant: item aliæ, ita intrinsecè bonæ sunt, & honestæ; vt in sua honestate quoad essentiam neque à iudicio, neque à voluntate etiam diuina dependere videantur: licet quoad existentiam necessariam habeant à Deo dependentiam: quæ doctrina, præter quam quod sit Theologorum communis: Probatur quia morales actiones habent suam intrinsecam naturam, & essentiam immutabilem, quæ non pendet à causa intrinseca: sed in his actionibus honestas vel turpitudo reperitur per conuenientiam, seu disconuenientiam ad aliquam legem ante aliquod iudicium, vel voluntatem: ergo hæc lex non potest esse aliud, nisi ipsa rationalis natura humana, & intellectualis diuina. Et confirmatur; quia *vbi non est lex, neque* 2.

præuaricatio, vt ait Apostolus ad Rom. 4. quod docuit August. contra Faust. lib. 22. cap. 59. dicens. *peccatum est dictum, factum, vel concupitum contra legem Dei*: ergo omnis actus de se intrinsece malus, talis est per deformitatem & repugnantiam cum lege, quæ cum regula sit & mensura recta, rectitudinem & iniquitatem humanarum actionum manifestat.

Respondendum tamen est non omne fundamentum honestatis in actionibus humanis, quas lex naturalis præcipit vel turpitudinis, quas prohibet, esse legem naturalem. Vnde licet natura rationalis sit fundamentum prædictæ honestatis, vel turpitudinis, non sequitur esse legem naturalem. Assumptum in multis exemplis ostendi potest. Nam D. Tho. 2. 2. q. 141. a. 6. in corpore ait temperantiæ regulam sumendam esse ex necessitate præsentis vitę: quare fundamentum legis temperantiæ est necessitas corporalis, & hæc est regula actionis temperatæ; & tamen nemo dicit hanc necessitatem esse legem ipsam: sed materiam, & obiectum illius. Similiter finis est regula mediorum, vt ibi docet D. Thom. & tamen non est lex. Præterea necessitas pauperis, & facultas diuitis sunt fundamentum obligationis dandi eleemosynam, & tamen non sunt lex. Quanuis igitur aliquid sit regula, & mensura, quale est obiectum respectu actuum, non sequitur esse legem. Nam lex minus late patet, quàm mensura & regula. Est enim lex certum mensuræ genus; sed non omnis mensura est lex. Imò in lege humana positiua est singulare exemplum. Nam antequam feratur lex humana, supponit obiectum tanquam aliquid iustum, & ad bonum commune accommodatum: vt lex iusta, & vera sit: & tamen ipsum obiectum non est lex positiua, quia alioqui se ipsa prior erit. Testimonia D. Pauli, & D. August. nobis non obstant; quia solum probant neminem in peccatum labi, qui illud præmonstrante lege quasi malum non agnoscat. quod etiam significat August. qui in Psal. 57. ait. *Manu formatoris nostri in ipsis cordibus veritas scripsit, quod tibi non vis fieri, ne facias alteri, hoc est antequam lex daretur.* Moysaicam intelligit, ante quam in omnium cordibus scriptam fuisse dicit naturalem. Vnde deducitur sequens assertio.

3. 1. Conclusio. Etiamsi facultas intellectualis in homine, quæ discernit inter conuenientes, & difformes actiones naturæ rationalis, lex naturalis dici possit, proprius & perfectius talis denominatur actuale iudicium, siue dictamen rationis, honestatem, & malitiam obiectiuam manifestans. Eosdem Autores habet hæc assertio, quos præcedens, optimeque ex ea deducitur. 1. pars probatur à D. Thom. 1. 2. q. 91. a. 2. versiculo regij vatis Psal. 4. *Quis ostendit nobis bona? signatum est super nos lumen vultus tui Domine.* Accedit Lactantii testimonium qui lib. 6. de vero cultu cap. 8. verbis Tullianis ex lib. 3. de republica legem sic describit. *Est quidem vera lex recta ratio naturæ congruens, diffusa in omnes, constans, sempiterna, quæ vocet ad officium iubendo,*

A *vetando à fraude deterreat*: quæ tamen neque probos frustra iubet, aut vetat; nec improbos iubendo, aut vetando mouet. Huic legi nec obrogari fas est; neque derogari ex hac aliquid licet: neque tota abrogari potest. Nec vero aut per senatum, aut per populum solui hac lege possumus. Neque est quærendus explanator, aut interpres eius alius: Nec erit alia lex Romæ, alia Athenis: alia nunc, alia posthac; sed & omnes gentes, & omni tempore vna lex, & sempiterna, & immortalis continebit. Vnusque erit communis quasi magister, & imperator omnium Deus, ille legis huius inuentor, disceptator, lator; cui, qui non parebit, ipse se fugiet ac naturam hominis B aspernabitur. Hæc Tullius diuina pene voce, vt ait Lactantius, edictauit. Vbi omnes naturalis legis proprietates sapienter percurrit. Denique D. Ambros. lib. 5. Epist. 41. plura de naturali lege exponens inter alia ait. *Ea lex non scribitur, sed innascitur, nec aliqua percipitur lectione, sed profluo quodam naturæ fonte in singulis exprimitur.* Similia apud Patres passim reperiuntur testimonia, quæ ostendunt naturalem legem in ipsa virtute rationali residere, quæ inter conuenientiam. & disconuenientiam humanarum actionum discernit.

Ratione suadetur eadem conclusionis pars legem humanam positiuam, non solum appellamus dictamen practicum rationis in subdito existens actualiter, vel imperium actuaC lis iudicij in legislatore, sed etiam lex dicitur cum proprietate signum permanens externum in aliqua scriptura, per quod excitari potest tale dictamen practicum, vt patet ex tit. ff. de legibus, vbi scriptæ leges cum proprietate tales dicuntur. Vnde D. Thom. 1. 2. q. 94. a. 1. in corpore ait, *legis præcepta nunc actualiter, nunc habitualiter mente retineri.* Ergo sicut ex sententia D. Thom lex potest relinqui habitualiter, vel in specie memoratiua relicta ex actuali iudicio de præcepto aliquo naturali, vel in habitu, qui est qualitas facilitans intellectum ad iterandos eosdem actus, vt sunt habitus primorum principiorum: ita ante vel post productionem habitus, illud intellectuale lumen naturale ex quo prodit naturaliter iudicium practicum de conuenientia, vel deformitate alicuius actionis humanæ lex dici potest. Confirmatur, quia D non solum habemus legem naturalem nobis insitam, & in nostris cordibus scriptam, quādo actualiter de aliquo illius præcepto cogitamus: sed etiam quando de illa nullam actualem recordationem experimur, non enim perditur, quando de ea non cogitatur, neque post somnum acquiritur de nouo quando rursùs in mentem venit per cogitationem actualem euigilantis.

Ad probationem eiusdem 1. partis Suar. lib. 2. de legibus cap. 5. n. 12. ita discurrit: lex naturalis in homine est: non enim est in Deo cum temporalis sit & creata, nec est extra homines, quia non est scripta in tabulis; sed in corde; & non est ipsa natura hominis, vt ostensum est. ergo necessario est in ratione. Verùm hæc ipsa probatio videtur repugnare 4.

eidem Suar. qui cap. 6. eiusdem libri n. 5. asserit legem naturalem à Deo præcipi, & ab ipsius voluntate etiam pendere, ideoque dici diuinam legem, quia Deus vult per illam homines obligare. At cum hæc voluntas non sit in Deo ex tempore, & iudicium diuinum de agendis circa legem naturalem dirigens creaturas, quas condere decreuit, & per legem naturalem obligare ab æterno in Deo sit, nescio quomodo dixerit Suarius naturalem legem esse temporalem, & in Deo non esse. Si enim ille proprissime legislator est legis naturalis, vt manifestè docet idem Doctor eadem sect. n. 11. quomodo in eius voluntate, & iudicio diuino ab æterno non extitit. Nam lex humana prius in mente legislatoris, quam subditorum reperitur: ne igitur tantus doctor in locis adeo proximis, tam manifestè sibi contradicere videatur, explicandus est, quod sic discurrebat, & probabat ex illorum sententia, qui existimabant naturalem legem in Deo non esse, quia in ea sect. 5. n. 12. adhuc non declarauerat suam opinionem, quod postea fecit n. 14. & abstrahebat à doctrina lectionis sequentis.

5. 2. Pars ostenditur 1. effectus legis, qui in naturali lege considerari possunt proprius, & proximius accommodantur actuali iudicio, practicoque dictamine de honestate, vel malitia obiectorum V. G. iubere, vetare, dirigere, obligare magis proxime conuenit iudicio, quod actualiter repræsentat id, quod iubet subditis, quam lumini naturali in actu 1. seu in habitu legem continente. 2. Dictamen conscientiæ applicando legem, eiusque præcepta ostendendo, deterret à malo, & suadet bonum; indicatque quid hîc, & nunc nobis faciendum sit. At lex hæc applicata per conscientiam non est solum lumen intellectuale, sed actualia iudicia, quæ vel pariter inexistant in mente, vel quæ ante extiterint, vt in hoc exemplo ostenditur, videlicet, quando conscientia dictat hanc hostiam esse adorandam adoratione latriæ, idest adoratione maxima, ex eo id facit, quia præsumit prudentialiter esse rite consecratam. & in eadem mente existit, aut extitit duplex dictamen, alterum legis diuinæ positiuæ, nempè in hostia rite consecrata esse Deum; alterum legis naturalis Deum adorandum esse adoratione maxima tanquam supremum Dominum, qui parem habere nequit, ergo proprius, & proximius ratio legis conuenit actuali iudicio.

6. Ex quo exemplo colliges discrimen inter conscientiam & legem, quia conscientiæ dictamen ostendit quid hîc, & nunc mihi faciendum sit, & errare potest, quando ex erronea legis applicatione obligationem inducit; quæ re vera in lege non est: applicare enim potest legem non solum veram, sed etiam fictam, & falsam, & tunc est conscientia erronea. at vera lex errorem non continet, sed iustam veritatem. Deinde latius patet conscientia, quam lex, quia hæc suapte natura versatur circa agenda: nam futuris formam præscribit, cap. cognoscentes, de Constit. & cap. vlt eodem tit. l. 7. leges Cod. de legibus, l. 22. cum lex, ff. de legibus, & senat. Conscientia verò etiam facta carpit, incusat, defendit, testificatur. Ita D. Thom. 1. 2. q. 94. a. 1. & in 2. dist. 24. q. 2. a. 4. in corp. item Damasc. lib. 4. de fide cap. 23. vbi ait, *adueniens igitur Dei lex menti nostræ attrahit ad se ipsam, & stimulat nostram conscientiam: dicitur autem & conscientia nostra lex mentis nostræ.* Nec mirum quod iuxta Damascenum, & iuxta D. Thom. proxime citatum, & q. 17. de veritate. a. 1. in corpore. conscientia lex nostræ mentis dicatur, quia legem applicat, & quia sine vera lege ex errore ipsa sibi legem fingit, & suum obligat confessorem.

3. Conclusio lex naturalis vere est præceptiua, cuius Legislator est Deus, & in Dei scientia naturali practica legis formam sortitur, non tamen habet perfectum legis statum, & obligandi vim ante determinationem liberam diuinæ voluntatis. tres habet partes conclusio. 1. est D. Bonauent. in 2. dist. 35. dub. 4. Ocham. in 2. q. 19. a. 3. ad 4. Gerson. 3. p. lect. 1. de vita spirituali corol. 10. Alphab. 61. L E. Petri Aliacens. in 1. q. 14. a. 3. Castro-nouo in 1. dist. 48. q. 1. a. 1. Victoria in relect. de peruenient. ad vsum rationis n. 8. & seq. Valent. tom. 2. disp. 7. q. 4. punct. 1. Suar. de legibus lib. 2. cap. 61. n. 11. Salmær. tom. 5. tract. 2. §. quæ omnia. Probatur ex August. lib. 22. contra Faust. cap. 27. Vbi ait: *lex vero æterna est ratio diuina, vel voluntas Dei ordinem naturalem conseruari iubens, perturbari vetans.* Ergo ex sententia D. Aug. lex naturalis in Deo tanquam in legislatore fuit ab æterno in intellectu, & voluntate, modo inferius explicando in duabus aliis partibus assertionis. Deinde ex D. Ambros. de Paradiso cap. 8. vbi ita loquitur, *quid est enim peccatum, nisi præuaricatio legis diuinæ?* Ergone dicamus contra legem naturalem nullum esse peccatum, necessario dicendum est ex mente Ambros. legem naturalem esse diuinam, & consequenter non solum esse indicatiuam, sed præceptiuam, eiusque legislatorem esse Deum, & de peccatis contra legem naturalem agere D. Ambrosium euidenter concluditur ex sequentibus. *Cum esset Dei Verbum, opiniones quadam nobis boni & mali pullularunt, dum id quod malum est, naturaliter intelligimus esse vitandum, & quod bonum est naturaliter nobis intelligimus esse preceptum. In eo igitur vocem Domini videmur audire, quod alia interdicat, alia precipiat.*

Ratione probatur 1. quia non minus est Deus naturæ auctor, quam naturalium præceptorum legislator. sicut enim rationalis natura non est à se, sed à Deo; ita naturalis lex non à se, sed à supremo totius naturæ domino promanauit. 2. Lex naturalis aliquem habet legislatorem: non est ipsa creatura rationalis respectu sui, ergo est Deus. Maior probatur, nam quomodo esse potest lex sine aliquo legem ferente: si enim naturalis lex à se est, tam in creatura, quam in Deo, non minus illi subiicitur Deus, quam creatura rationalis: & tam independens erit creatura rationalis creata in obediendo legi naturali ab aliquo superiore

riore quàm Deus qui superiorem, & Legislatorem non habet, quorum vtrunque est maximum absurdum: quæ probatio Minorem etiam confirmat, nempe creaturam rationalem non esse Legislatorem suæ legis naturalis: sed solum promulgatorem, quando ex rationali lumine educit dictamen practicum de conuenientia, vel deformitate actuum humanorum cum rationali natura. 3. omne peccatum à Deo prohibetur: sed contra legem naturalem sunt plura peccata: ergo illa sunt à Deo prohibita. Consequentia est euidens: Minor præterquam quod de fide sit ex terminis nota est. Maiorem probo ex Diui Aug. de peccator. meritis, & remiss. lib. 2. cap. 16. vbi de Dei præceptis loquens, ait: *Eo modo ergo iubet omnibus hominibus vt non faciant vllum peccatum.* Et Paulo inferius. *Quomodo ergo dimittenti dimittitur per Dei misericordiam, si peccatum non est? Aut quomodo non vetatur per Dei iustitiam, si peccatum est?*

Deinde hoc modo confirmatur, quia ad Dei prouidentiam pertinet, quatenus auctor
8. est, & gubernator supremus totius naturæ iubere & vetere, quod lex naturalis dictat faciendum & fugiendum: quod quidem Dominus præstitit, quando in lege Moysi data non solum iudicialia, & ceremonialia præcepta legis positiuæ; sed etiam moralia legis naturalis tradidit Leuitici 19. & Deuteronom. 5. Vnde in loco Leuitici cum præcepta legis positiuæ simul cum præceptis legis naturalis permisceret, addidit. *Leges meas custodite*, neque discernit inter præcepta legis positiuæ, vel naturalis: sed de omnibus indistincte loquitur: & vt credo ad vtriusque legis præcepta, refertur Verbum in plurali, *leges*, vt omnes editiones habent, præter Græcam quæ in singulari habent *τὸν νόμον*, nec sine mysterio; proxime enim tradiderat præceptum charitatis. *Diliges amicum tuum*, seu vt septuaginta transferunt, *proximum tuum*, super quæ verba Glossa interlinealis addidit. *hæc est totius legis confirmatio, & abbreuiatio plenitudo enim legis est Charitas.* Imo Tertullian. lib. aduersus Iudæos cap. 2. de illo primo præcepto Adæ imposito loquens omnia Decalogi in eo contenta, & à Domino indicata lato discursu conformat, & concludit, *Igitur hac generali & primordiali Dei lege, quam in arboris fructu obseruari Deus sanxerat, omnia præcepta legis posterioris specialiter indita fuisse cognoscimus, quæ suis temporibus edita germinauerunt.*

2. Pars assertionis ostendit in scientia Dei naturali practica legis naturalis formam videri. Hæc fundatur in opinione satis communi Theologorum dicentium, malum esse duplex vnum secundum se, alterum ratione prohibitionis tantum: ita Diu. Thom. in 2. dist. 42. quæst. 2. art. 5. ad 3. & de malo quæst. 2. art. 9. ad 4. Et esse malum secundum se ante prohibitionem docet magister de peccatis contra legem naturæ in 3. dist. 37. Scot. Gabriel, & alii ibidem. Durand. in 2. dist. 47. quæst. 4. num. 7. & 11. sumitur ex Aristotele 2. Ethicorum cap. 6. asserente: *Nonnulli sunt affectus, qui statim, vel ipso nomine cum prauitate implicantur.* Vnde formatur hæc ratio: nam ante voluntatis diuinæ liberam determinationem, scientia Dei naturalis practica dictat, quæ secundum se mala sint & fugienda, & quæ bona, & conuenientia creaturis rationabilibus, quæ sunt possibiles. Hoc enim pertinet ad obiectum cognoscibile scientiæ Dei necessariæ. Sed hoc iudicium Dei habet formam legis, quia dirigit humanas actiones, ostenditque quæ naturaliter creaturæ rationali prohibentur, & quæ iubentur; ergo in scientia Dei naturali, practica aliqua naturalis legis forma relucet.

Quod vero solum post determinationem voluntatis diuinæ statum, & vim perfectæ legis obtineat, quæ erat 3. Conclusionis pars, ita defenditur à Suario vt cap. illo 6. num. 11. & sequent. addat Deum per suam voluntatem peculiarem obligationem seruandi præcepta naturalia creaturis rationabilibus imponere, propter quam noua malitia adiungitur peccatis contra illa præcepta vltra illam, quam suapte natura obtinerent. Quod merito displacet Ioanni de Sallas 1. 2. tract. 14. disp. 5. sect. 4. num 14. Solum enim in eo sensu admittit legem naturæ vim obligandi, & rationem legis à diuina voluntate accipere; quatenus sine illa neque rationalis creatura, neque lex, quæ illam obligat, in mundo subsisteret. Quæ sententia mihi omnino placet. 1. quia est veterum Theologorum: Nam in primis Magister loco citato cum assereret legem naturalem à Deo datam, vt explicaret modum quo Dominus id fecit, adducit illud communissimum præceptum legis naturalis, quod tibi non fieri vis, alteri ne facias; & addit, *quam veritas scripsit in corde hominis, & quia non legebatur in corde, iterauit in tabulis vt voce forinsecus admota rediret ad cor, & ibi inueniret quod extra legeret:* quæ verba satis clare ostendunt Deum nouam voluisse legem positiuam condere in eodem præcepto legis naturalis, neque obligationem nouam inducere, sed ostendere & manifestare illam, quam homo ex lege naturali in corde scriptam habebat.

Idem clarioribus verbis exposuit D. Th. 1. 2. q. 71. a. 6. ad 4. nam in 4. argumento cum opponeret peccatum contra legem naturalem, non procedere contra legē Dei; quia non ideo est malum, quia à Deo prohibitum est. Respondet *cum dicitur quod non omne peccatum ideo est malum, quia prohibitum intelligitur de prohibitione facta per ius positiuum; si autem referatur ad ius naturale, quod continetur in lege æterna: secundario vero in naturali iudicatorio rationis humanæ, tunc omne peccatum est malum, quia prohibitum, ex hoc enim ipso, quod est inordinatum, iuri naturali repugnat.* In quibus verbis apertissime dicit peccatū contra ius naturale non prohiberi iure positiuo: & tamen esse contra legē Dei, quia lex naturalis in homine est participatio legis æternæ: & quamuis Suar n. 6. D. Th. in suā sententiam velit detorquere, ille tam manifeste

nouam prohibitionem negat inesse actui malo contra legem naturalem, quæ propria sit iuris positiui, vt nullus aliter illum interpretandi locus esse videatur, reliquos veteres Theologos prætermitto: ad rationem venio.

10. Probatur ergo titulo illa noua, & peculiaris prohibitio facta à Deo de peccatis contra legem naturalem, nec est necessaria, vt aliquis contra legem naturalem peccare censeatur: Et præterea de illa nobis non constat fuisse traditam ab antiquis Theologis, & Patribus: Ergo superuacanea est consideratio talis prohibitionis. Consequentia est manifesta, quia quandiu mihi non constat de prohibitione superioris, siue illa sit, siue non, non pecco contra illam, quia vt vltima disp. videbimus, iusta ignorantia constitutionis excusat ab obseruatione illius, & à peccato contra illam commisso: Antecedens probatur, quia lex naturalis, vt veram legis rationem sortiatur, debet ex se habere vim obligandi, iubendo aliquid, aut prohibendo: hoc enim est legis officium, cap. omnis lex dist 3 & l. 7. legis virtus, ff. de legibus, quod idem Suarius admittit lib. 1. cap. 4. num. 7. ergo necessaria non est noua obligatio, seu prohibitio positiua diuina. Confirmatur: Vel ita necessaria est ista prohibitio positiua, vt sine illa homo non obligetur per legem naturalem, & tunc proculdubio vna tantum lex est diuina, nempe positiua: Siquidem lex naturalis ex se ante prohibitionem diuinam positiuam nullo modo obligabat, vt dicitur, vel solum est necessaria noua prohibitio Dei, vt prohibitio legis naturalis subsistat; & tunc similiter de quouis præcepto extra materiam legis naturalis dicam, quia similiter Deus obligationem duplicem poneret in lege naturali atque in positiua, quia homo semper tenetur obedire Deo, vt supremo Domino, & vt creatori secundum ius naturæ, ergo in quolibet præcepto positiuo Dei, Deus habebit duplicem voluntatem, alteram ponendi obligationem iuris positiui, verbi gratia sumendi sanctum baptisma, aliam vt homo pareat huic præcepto ex iure naturali: quia est supremus Dominus, cui homo naturaliter tenetur obedire, & sic cæteris. Vnde omne peccatum erit duplex contra vtrumque ius naturale, & positiuum diuinum, quia est contra duplicem obligationem obligationem à Deo statutam: Quare inepta erit dist. legis, & iuris in naturale & positiuum: siquidem semper vtrumque permiscetur, neque vnum sine altero separari potest, vel subsistere, vt conceditur.

2. vel illa voluntas Dei præceptiua in materia alicuius præcepti naturalis est libera, vel necessaria; si libera; ergo potuit Deus non habere eam voluntatem & tamen in eo casu homo posset peccare contra legem naturalem, si mendacium proferret: ergo talis noua prohibitio superflua est, vt lex naturalis sit præceptiua, & inducat obligationem. Deinde etiam si Deus haberet talem voluntatem liberam, illa sine aliqua peculiari Dei reuelatione cognosci non potest. Sed homo in puris naturalibus constitutus, sine reuelatione occidendo malum faceret, & peccaret, ergo ad peccatum contra legem naturalem non requiritur libera Dei voluntas præceptiua, consequentia est euidens, quia illa voluntas libera, quam dico non innotescere, eodem modo se haberet, respectu hominis, ac si non esset. Si igitur peccaret homo contra legem naturalem, in eo casu superflua est voluntas illa libera præceptiua. Imò de facto cum non detur reuelatio de hac peculiari prohibitione positiua diuina in materia iuris naturalis præter illam, quæ est peculiaris, & propria legis naturalis, quam Dominus in Decalogo ostendit: nemo enim reuelationem habet, quod ille, qui peccat mentiendo duplex committat peccatum; alterum contra legem naturalem, alterum contra legem positiuam Dei: cum, inquam de facto non detur hæc reuelatio, qui mentitur non peccabit contra legem Dei, neque contra legem naturalem ex aduersariorum sententia: Nam sine hac peculiari prohibitione Dei ipsi aduersarii non intelligunt legem naturalem esse diuinam, neque per illam hominem obligari: de qua tamen prohibitione non modo fides diuina nihil statuit, sed neque talis opinio humana fide creditur.

Si vero dicatur necessaria illa voluntas nouę prohibitionis, rogo in primis, quid necessitat voluntatem diuinam ad extra, vt nouam obligationem in materia Iuris naturalis creaturis rationabilibus imponat, cur non poterit abstinere à præcepto positiuo, ne homines in vnoquoque peccato duplicem malitiam violato duplici præcepto incurrant. Quod Suar. de leg. lib. 2. sect. 6. num. 7. satis significare videtur, dum illo vtitur August. testimonio lib. de Vera Religione cap. 26. cuius verba, quia minus fideliter citantur, & prolixa sunt, lectorem ad August. remitto. In quo inueniet illum loqui de progressu humanæ ætatis & cum ad iuuentutem veniret, ait illam esse exercendam muneribus publicis, & domandam sub legibus positiuis nimirum, & humanis: nam quod attinet ad diuinam, naturalemque legem in pueritia & adolescentia, de quibus antea egerat, eodem modo respectu eiusdem hominis se habere legem naturalem, ac diuinam manifeste significat August. Solam ergo iuuentutem hominis legibus coercendam docet, & tunc adiungit. *In qua*, scilicet iuuentute) *vehementior prohibitio peccatorum, & pœna peccantium seruiliter coercens carnalibus animis atrociores impetus libidinis gignit, & omnia commissa congeminat: non enim simplex peccatum est, non solum malum, sed etiam vetitum admittere.* In quibus verbis satis constat D. August. loqui de prohibitione legis humanæ, quæ crimina etiam contra legem naturalem, vt homicidium, & furtum in quæ iuuenilis audacia frequentius prolabitur, pœnarum metu coercet. Cum tamen Suar. hoc testi-

monio nitatur, vt duplex peccatum in vnoquoque scelere contra legem naturalem committi ostendat.

11. Ego vero hoc verissimile non esse 3. hac ratione ostendo: si voluntas diuina nouam statuens prohibitionem, non libera, sed necessaria est, legis obligationem non inducit. Nam voluntas obligandi in principe, quando non est libera in ferenda lege, subditos non obligat; quemadmodum si Princeps mentis impos, aut dormiens, aut per vim, metumque coactus legem tulisset, illa sanè non obligaret. ergo similiter dicendum de illa prohibitione, quam Deus necessariò legi naturali addit, nullam de nouo indicere legis obligationem. Præterquam quod etiam de hac necessaria voluntate, an in Deo, sit nobis non constat, vt de nouo nos obliget, sicut diximus de libera. Dices nobis naturali lumine notum esse Deum habere prouidentiam hominum, vt naturæ gubernatorem, ad eumque spectare mala omnia prohibere & bona aliqua præcipere, & ad hoc necessitari non ex defectu libertatis diuinæ; sed ex infinita perfectione ipsius, qui non nisi recte & prudenter operari potest.

Vrgeo tamen, quia ad hoc satis est, si intelligamus Deum ita se cum homine habere, vt illum dirigat ad finem tum naturalem, tum supernaturalem, ac legem naturalem mediante naturali lumine proponat: positiuam vero peculiari reuelatione manifestet, & in omni operatione ad extra cum creaturis liberam habeat summa cum sapientia dispositionem. Nam voluntas Dei solum ad sui amorem, & cum plurimum, ad simplicem complacentiam circa possibilia necessitatur; vt communiter præstantiores Theologi asseuerant. Quod verò attinet ad legem naturalem, satis est, si libere se determinet ad creandos homines, illis rationalem naturam communicando, legemque naturalem in eorum cordibus scribendo, vt illa lex naturalis, participatio sit legis æternæ in mente diuina existentis, & omne peccatum contra illam, contra Deum sit, vt naturæ auctorem, & legislatorem. Nam sicut hominis naturam creauit, ita & legem naturalem, voluitque illam obseruari, non imponendo nouam aliquam, aut positiui iuris obligationem; sed illam legis naturalis obligationem in suo statu relinquendo; & hæc est manifesta sententia D. August. quem sequitur D. Thom. 1. 2. q. 71. a. 6.

12. Quod verò solùm post diuinum decretum lex naturalis verum, & perfectum legis statum obtineat, quæ erat 3. conclusionis pars, suadetur. nam antequam dentur subditi, ad quos lex dirigatur, & quos obliget, legis forma considerari potest, non tamen in lege status perfectus, & virtus obligandi admitti: Sicut enim lex in legislatore Iurisdictionem prærequirit, ita in illis, ad quos dirigitur subiectionem, qui quandiu non sunt, neque subiecti legibus esse possunt. Sed solum post decretum diuinæ voluntatis de creaturis rationalibus futuris, lex naturalis ad subditos dirigitur, vt ipsis suo tempore existentibus promulgetur: ergo solum post liberam Dei determinationem lex naturalis perfectum legis statum virtutemque sortitur. Verùm vt generaliter loquamur de lege tum naturali, tum positiua, & statuamus in legislatoris mente, in quo actu formaliter lex consistat, quæstionem nostram sequenti assertione resoluimus.

4. conclusio. Vtriusque potentiæ tum intellectus, tum voluntatis actus requiritur ad legis siue naturalis, siue positiuæ substantiam & vigorem in mente Legislatoris. Formaliter tamen existit lex positiua in actu intellectus, & dictamine practico subsequente actum voluntatis, & per modum Imperii ius, & iussum proponentis. Lex vero naturalis in scientia naturali practica Dei per voluntatis diuinæ liberam determinationem ad creaturas rationales applicata. Tripartita est assertio. Primam partem fere omnes Theologi defendunt; duæ postremæ ab auctoribus pro prima sententia in superiori sectione citatis propugnantur. Primam probo, quia lex vim habet duplicem directiuam, & coactiuam; illam per intellectum, hanc obtinet per voluntatem. Nam intellectus dirigit, voluntas obligat & coercet; & speciatim de actu intellectus ostenditur. quamuis enim adsit voluntas ferendi legem, & obligandi subditos, quandiu ad illos præceptum non dirigitur, illisque imponitur, lex non datur. De actu vero voluntatis suadetur. Nam quantumuis intellectus dirigat, doceat, imperet, si deest in Legislatore voluntas obligandi subditos, vel constituendi vt legis imperio subiiciantur, sanè in lege vis, vigorque desiderabitur: ergo vterque actus est omnino necessarius. Aduerte tamen illum voluntatis actum non sufficere, qui sit solùm desiderium superioris: nam illud per se non habet obligandi vim præceptiuam; sed optatiuam: & est per modum simplicis complacentiæ. neque item requiritur voluntatis actus, quo superior velit omnino aliquid fieri à subdito; quia Deus Abrahamo occidendi filium præceptum imposuit, & tamen nolebat vt occideretur. Satis ergo erit ille actus, quo Legislator velit subditum obligare ad præceptum adimplendum. 13.

2. pars, quæ de formalitate legis positiuæ procedit vt probetur, aduerte cognitionum intellectualium, alias esse speculatiuas quæ in sola veritatis contemplatione versantur, alias practicas quæ ad operationem, seu praxim diriguntur, vt docet Aristoteles 2. Met. cap. 1. tex. 3. D. Thom. 1. 2. quæstione 17. art. 1. Scot. in 4. quæstione prologi §. dico igitur primo, Durand. ibidem quæstione 6. Dicimus ergo legem non ad iudicia speculatiua, sed ad practica pertinere. Præterea cum dictamina practica partim ad prudentiam, partim ad artem spectent, & teste eodem Aristotele 6. 14.

Ethicor. cap. 4. & D. Thom. quæst. citata ar. 3. ars effectionem respiciat, quam non respicit lex per se, & non perficiat partem appetitiuam, neque faciat vsum boni operis, quorum vtrumque lex præstat; sequitur actum ferendi legem pertinere non ad artem, sed ad prudentiam: quod recte nouit Tullius, cum 1. de legibus, legem rationem prudentis appellauit, & Papin. leg. 1. *lex est commune præceptum virorum prudentum.* & D. Thom. 2. 2. q. 47. a. 8. ait præcipere esse præcipuum prudentiæ actum; quod vt ostendat, ordinat rationis actus hac ratione. 1. *est consiliari*, quod pertinet ad inuentionem. Nam consiliari est quærere: quando V. G. Princeps quærit, & consultat de medio iustitiæ in assignando iusto pretio rerum venalium. 2. *Actus est iudicare de inuentis*, hoc facit speculatiua ratio; nam practica procedit vlterius: Postquam enim iustum pretium adinuenit, & per voluntatem eligit subditis proponendum; sequitur 3. *Actus qui est præcipere*, qui consistit in applicatione consiliatorum, & applicatorum ad operandum, vt ait idem Doctor, & quia hic actus propinquior est fini rationis praticæ, inde prouenit quod ille sit præcipuus actus rectæ rationis de agibilibus, in qua consistit prudentia.

Hinc iam probatur contra Guillelmum Parisiens. tract. de legibus cap. 1. Conrad. ad 1. 2. quæst. 90. art. 1. & alios non consistere legem positiuam formaliter in actu intellectus antecedente voluntatis determinationem, sed in subsequente, siue sit ille 1. qui dicitur consultatio de mediis, siue 2. qui iudicium de inuentis censetur. Nam dictamen practicum per modum imperii, quod præcipit, quid faciendum sit, supponere debet electionem voluntatis circa medium, quod intellectus reliquis præferendum iudicauit: Et ideo in eo dictamine præcipiente & præscribente legem formalius illa consistit. Idem clarius docet D. Thom. 1. 2. q. 92. art. 2. in corp. vbi ait. *Sicut enuntiatio est rationis dictamen per modum enuntiandi, ita etiam lex per domum præcipiendi*: quem sequitur Soto de Iust. quæst. 1. art. 1. Turrecrem. 6. officium dist. 3. Medin. & alii Thomistæ 1. 2. quæst. 90. art. 1. ideoque recte in lege citata lex à Papin. describitur commune præceptum Cicer. lib. 1. de legibus, inquit: *Cum legem dico, nihil aliud intelligi volo, quam imperium.* Cum igitur voluntatis actus imperium non sit, & actus intellectus antecedens determinationem voluntatis non habeat vim obligandi, sequitur in eo actu qui per modum imperii voluntatis decretum subsequitur, legem formaliter esse constituendam, qui actus optime declaratur in legibus, & constitutionibus Principum per verbum *Iubemus.* Vt in cap. cum & super & cap. ex parte de Conuf. Præb. 4. Iubere, ff. de Iurisdict. omnium Iud. l. 14. Iubemus nulli, Cod. de Sacrosanctis Ecclesiis, aliisque permultis in Cod. hoc modo incipientibus.

3. pars, quæ ad legem naturalem spectat, est consequens ad ea, quæ de lege naturali in antecedentibus conclusionibus ostendimus, & est sine dubio consequens ad doctrinam eorum, quos pro 3. conclusione citauimus. Probaturque facile, quia lex naturalis non dependet à diuina voluntate; nisi vt perfectum statum & vigorem legis obtineat; ex eo, quod Deus per illam ad creaturarum productionem applicetur, quas naturali lege gubernare dicitur, qui legem nauralem animis impressit: supposito enim quod rationales creaturas Deus creare decreuit; prudenter, ac congruenter ad certam rationem, vt sapientissimus rectissimusque Legislator gubernare eadem tenetur: quia ex intrinseca bonitate, & sapientia Deus necessitatur, ne quid imprudenter aut inique operetur: ergo oportet vt creaturas, quas creare destinauit ad suum finem vltimum naturalem per legis naturalis obseruationem, & ad supernaturalem per supernaturalis, & positiuæ legis executionem perducat voluntate quadam non solum complacentiæ, quam habet Dominus circa obseruantiam consiliorum; neque voluntate omnino efficaci, per quam omnes creaturæ huiusmodi fines infallibiliter consequantur, sed voluntate, quam Theologi vocant beneplaciti efficacis in obligatione creatutis inducenda, vt per præcepta vtriusque legis rite obseruata, vtrumque finem valeant obtinere. Tandem si quis diceret vtrumque actum tam intellectus, quam voluntatis modo supradicto declaratum formaliter constituere rationem legis, quod tertiæ opinionis Auctores asserebant solo tantum nomine à nostra sententia discederet.

Expediuntur obiectiones contra præcedentem doctrinam, & vera legis definitio proponitur.

SECTIO III.

Aliqua supersunt dubia aduersus superiores conclusiones. Nam supposito quod voluntas semper requiritur, vel consequenter ad legem naturalem, vel antecedenter ad positiuam in Deo Legislatore, vel homine, solus voluntatis actus legem formaliter constituere videtur. 1. quia multa sunt diuinæ scripturæ loca, in quibus lex diuina dicitur diuina voluntas; quorum aliqua pro 2. sententia in 1. sectione adducta sunt. 2. quia idem significant leges, quando dicuntur Principum placita, qui in eodem loco citantur. 3. Lex est regula, vnde Ecclesiastica lex canon nominatur, vt vidimus, cap. canon dist. 3. voluntas vero superioris, regula est actionum, quas ille subditis præscribit: hoc enim ipso quod intelligimus superioris voluntatem, vt aliquid à nobis fiat; legis obligatione tenemur. 4. actus in quo cõsistit lex est vsus dominii, iurisdictionis, & imperii; sed hic vsus in voluntatis actu potiusquam in actu intellectus cernitur: ergo, &c. 5. ordinare in finẽ ad voluntatẽ, non ad intellectũ spectat, sed homines

per leges in finem suum ordinantur, ergo si in vno solo actu constituenda sit lex, ille erit voluntatis.

Ad 1. Resp. ea testimonia sacræ scripturæ solum ostendere voluntatis actum esse omnino necessarium, vel antecedenter, vel consequenter ad legem, non tamen significare in illo solo formaliter consistere. Præterea in prædictis locis sermonem esse de voluntate signi, quæ non propria, sed metaphorica voluntas Dei est. Ita Magist in 1. dist. 47. D. Thom. 1. p. q. 19. a. 9. Nam id quod Dei voluntatem significat, Dei voluntas perhibetur: Cum ergo actus intellectus, & practicum dictamen in quo lex formaliter consistit, significet Dei voluntatem, qui contra Dei legem operatur, diuinæ voluntati censetur aduersari.

Ad 2. similiter de legibus principium dicendum, quia placita denominantur non proprie & formaliter, sed vel metaphoricæ de externo signo per quod Regis placitum innotescit, vel obiectiue de ipso præcepto, quod formalis lex non est, sed obiectum illius. Ita exponi debet illud principium legis primæ, *quod principi placuit*, cum Bartholo, & aliis, hoc est placitum, seu præceptum animo ius condendi factum.

Ad 3. iam supra monuimus regulam latius patere, quam legem: quamuis enim omnis lex regula sit, non tamen omnis regula est lex, quia sufficit ad hoc vt aliquid dicatur regula, quod habeat rationem mensuræ, vt apparet in obiecto, respectu actus, potentiæ, vel scientiæ. Lex vero præstantiorem dirigendi, docendi, illuminandique modum, formamque sortitur in actu intellectus, quam in actu voluntatis, quæ cæca est, & ab ipso intellectu dirigitur. Vnde si voluntas superioris sola consideretur, nullo modo potest inducere obligationem subdito, nisi iudicium in quo lex est formaliter, illam ostendat, vel aliquid iudicij loco detur, nempe externum signum, per quod lex inducitur. Et ratio est quia lex dirigit, docet, illuminat, vt quis sciat quid faciendum, quidve fugiendum. Terminus verò cognitionis iudicatiuæ, cum sit repræsentatiuus, & veluti imago enunciabilis per modum præcepti, hæc omnia præstare potest munia: At terminus volitionis cum repræsentatiuus non sit in eo iustum, aut præceptum formaliter non apparet. quare ad illa officia peragenda ineptus iudicatur.

3. Ad 4. concedenda est maior, scilicet quod actus in quo consistit lex, sit vnus dominii & Iurisdictionis. Et distinguenda minor; nam si procedat de vsu Iurisdictionis, & dominii in ferenda lege formaliter, neganda; quia hic vsus non apparet formaliter in voluntate, sed in intellectu: si vero procedat de vsu dominii & Iurisdictionis effectiuæ, seu imperatiuæ concedenda. Quia quamuis Iurisdictio sit personæ, non potentiæ: quia tamen per libertatem voluntatis exercetur & formalis libertas, ac præcipuum dominium actuum humanorum in voluntate residet; illa enim imperat, & vt aliqui Philosophi existimant effectiue concurrit cum aliis, potentiis libere operantibus (de quo hîc disputandi locus non est) ideo vsus imperatiuus iurisdictionis, potius in actu voluntatis, quam in actu intellectus reperitur: quamuis ergo voluntas determinando & applicando intellectũ ad ferendam legem, formale dominium habeat actuum humanorum, quatenus liberi sunt; hoc tamen non facit quominus in diuersis potentiis huius dominii vsus aliquid peculiare habeat, & proprium formaliter, quod in voluntate non sit. Nam formalis visio est in potentia videndi, non in voluntate, si tamen visio accipiatur vt libera, dominium huius visionis priùs & formaliùs residet in voluntate, quam in videndi facultate. Similiter quamuis voluntas determinet intellectum ad ferendam legem libere, non sequitur, quod in ipsa electione libera legis ferendæ, illa lex formaliter constituatur.

Ad 5. similiter distinguere oportet maiorem: nam dupliciter potest aliqua potentia ad finem ordinari. 1. intendendo finem, & deligendo media ad illius assecutionem: & hoc modo voluntas hominem ad finem ordinat, & per iustitiam iustas leges eligit, vt homines in rectum finem deducat. 2. modo dirigendo per illuminationem, ac imperium præscriptum, & formaliter expressum, & ita ordinare ad finem pertinet ad potentiam, quæ leges præscribit, seu ostendit, quibus dum homo obtemperat in rectum, honestumque finem dirigitur, quod sanè intellectus formaliter præstare satis ostendimus, non voluntatem.

Cognita legis natura, facile erit illius propriam definitionem assignare. Et sanè in Commentatione 1. notatione 5. aliquas legis definitiones assignauimus, quibus addi possunt aliæ non minus celebres. 1. sit illa Aristotelis in proœm. Rhetoricæ ad Alexan. *Lex oratio*, seu vt alii transferunt, *ratio quædam est, quæ communi ciuitatis consensu definita iubet, quo pacto vnumquodque agendum sit.* 2. est Ciceronis 1. lib. de legibus, *lex est ratio summa seu summi Dei insita in natura, quæ iubet ea, quæ facienda sunt, prohibetque contraria.* 3. sit illa Basilij, exponentis illud Esaiæ cap. 1. *Audite verbum Domini Principes Sodomorum: lex*, inquit, *est regula iustorum & iniustorum, ea quidem imperans, quæ agenda sunt, iis contradicens, quæ non veniunt facienda.* Omitto alias similes, quæ videri possunt apud Thomam Connanum in repetitione in proœmio decreti, à n. 354. vbi varias Iurisconsultorum legis definitiones adducit, quas quidem potius descriptiones, quam veras definitiones existimo: partim enim superfluæ, partim diminutæ videntur. Ex his vero tribus 1. solùm conuenit legi, quę ab aliqua communite fertur, & est similis illi, quæ traditur cap. lex est, dist. 2. & Instit. de iure natur. Gent. & Ciuil. §. constat. 2. Legislatori tantummodo accommodari potest. 3. Basilij quamuis generalior sit, non tamen satis explicat legis naturam, & æqualiter actui voluntatis, atque intellectus congruit. 4.

Quamobrem illam D Thom. definitionem 1. 2. quæst. 90. a. 9. in corpore traditam cæte-

risæstimo præferendam cum Canano vbi su pra n. 394. aliisque tam Theologis, quàm iurisperitis, & ita se habet, *lex est quædam ordinatio rationis ad bonum commune ab eo qui curam communitatis habet, promulgata*. Dicitur *rationis ordinatio*, vt ostendatur formaliter in practico rationis iudicio reperiri; & ordinatio debet explicari actiue, non passiue, quia passiue in subditis est: ipsi enim ordinantur per legem, actiue est in Legislatore: quamobrem actus, qui ordinat, actiua dicitur ordinatio, & aptari etiam potest hæc definitionis pars externo signo à ratione profecto, per quod lex illa innotescit. item in eo quod dicitur, *ordinatio*, præceptum stabile permanensque, designatur, non vero incertum tempus indictum. Verbi gratia in diem, mensem, annum, & simile. Deinde dicitur *ad bonum commune*: quia huiusmodi præceptum imponitur alicui communitati, & propter commune bonum, vt sequenti disput. dicemus. Additur præterea *ab eo, qui curam communitatis habet*, vt significetur requiri iurisdictionem in Legislatore necessariam de qua disput. 6. Et vt excludatur consilium, seu petitio, quia neutrum requirit Iurisdictionem in eo, qui consilium dat, vel petitionem facit; lex vero necessario potestatem exigit, per quam illius communitatis regimen habeat, qui legem sancit: Vnde quamuis consilium, & petitio in hoc conueniant cum præcepto, quod per illa vnus dirigitur ad operandum per actionem alterius; in eo tamen differunt, quod præceptum legis iubendo obligationem inducit, & ideo per se à superiore dimanat. at consilium non obligat, neque petitio, ideoque ab æquali, & ab inferiori proficisci non repugnat. Denique quia lex promulgationem deposcit, & idcirco sic concluditur definitio, *ab eo, qui curam communitatis habet, promulgata*.

Comparatur lex cum Iure legis obiecto, & examinatur diuisio Iuris in Naturale, Gentium & Ciuile.

SECTIO IV.

1. CVm ius, seu iussum legis esse obiectum superius dixerim, illa se statim offert difficultas: si lex adæquatè in naturalem & positiuam diuiditur, vt in membra opposita, nimirum in legem cuius obiectum de se est bonum aut malum, scilicet rationali naturæ consentaneum, aut dissentaneum, & hæc est naturalis; & in legem cuius obiectum bonum sit & malum dependenter à libera voluntate Legislatoris, qui nouam obligationem in materia apta subditis imponit: si inquam duo sunt legis membra, & ius est legis obiectum, cur tria correspondent iuris membra in illa celebri diuisione iuris, in Naturale, Gentium & Ciuile. Videtur enim vnum membrum ex his ad alterum reducendum esse, & tale quidem erit ius

A Gentium, quia ciuile positiuum est, & naturali oppositum. Adhuc tamen non minor difficultas hinc suboritur, cum quonam ex duobus membris componi debeat: cum iure Naturali, an cum Ciuili. Antequam varias de hac re sententias proponamus, aduertendum est, aliter explicari ius naturale à legistis; aliter vero à Canonistis, & Theologis, vt bene aduertit Molin. tom. 1. de Iust. tract. 1. disput. 5. & 6. Nam Vlpian. l. 1. §. ius naturale, ff. de Iust. & Iure. Instit. de Iure naturali Gentium, & ciui. in principio Alphons. lege 2. titulo 1. partita 1. & ibidem Iuristæ communiter definiunt. *Jus naturale quod natura omnia animalia docuit. Nam ius istud, inquiunt, non humani generis proprium, sed omnium animalium, quæ in terra, marique nascuntur*. Adducit-
B urque in exemplum coniunctio maris & fœminæ, liberorum procreatio, & educatio, &c. Ius autem Gentium dicunt esse. *quo Gentes humanæ vtuntur, quod à naturali recedere inde facile est intelligere: quia illud omnibus animalibus, hoc solis hominibus inter se commune est* & l. 2. Veluti, ff de Iust. & Iure. Pomp. de Iure Gentium esse dicit religionem erga Deum, item parentibus, patrique parere; quæ exempla reuera ius naturalis sunt. Verum Canonistæ acceperunt ius naturale sicut in Commentat. 1. notat. 7. aduertimus, iuxtà quos *Jus naturale dicitur commune omnium natio-*
C *num, eo quod vbique instinctu naturæ non constitutione aliqua habetur*: quem Canonistarum loquendi modum communiter sequuntur Theologi, ne ius aliquod belluis & hominibus commune assignare videantur. hoc posito vanæ sunt opiniones de iure gentium.

1. ergo sententia asserit ius gentium ad naturale pertinere, non ad positiuum. Hanc tuentur multi iuristæ. Sabusianus in rationali iuris l. 1. citata. §. ius gentium Anton. Vacca ibid citans Corrasium, 6 miscellaneorum cap. vltimo, Bolog. tom. 1. tract de lege, iure & æquit. cap. 16. cum aliis. Nituntur, §. & quidem &, § singulorum Inst. de Rerum diuis. § sed naturalia, de iure naturali, Gent. & Ciui. l 96. Sthicum, ff. de solution. §. 2.
D *naturalis obligatio*, vbi Glossa commentatur idest *de Iure Gentium* l. 85. cum amplius, ff. de reg. iuris ibi *is natura debet* exponit glossa, *naturaliter iure gentium obligatur*. Ferdinandus Mendoça de Pactis cap. 1. quæst. 1. n. 4. Accedunt Theologi Durand. in tract de legibus, quem refert & aliqua ex parte sequitur Turrecremat. ad cap. ius gent. dist. 1. quæst. 1. Azor. tom. 1. lib. 5. cap. 1. quæst. 5. Sotus & Vasq. infra citandi, quamuis in modo se explicandi maxime differant, nam prædicti Iuristæ Duran. & Azor docent ius naturale bifariàm vsurpari. 1. pro illo quod naturalis ratio in hominibus dictat, cuius vestigium aliquod in brutis reperitur, vt coniunctio maris & fœminæ, procreatio, & educatio filiorum, & similia. 2. pro illo quod ita ratio dictat in hominibus vt nullo modo in animalibus, etiam materialiter videatur, vt

Deum colere, Parentibus, Patriæque obedire & hoc dicunt hi Autores esse ius gentium à quo introducta fuerunt dominia rerum, hominum seruitutes & similia.

Hæc sententia ita explicata mihi omnino displicet, quia iuxta illam superuacaneum est & inutile vnum membrum ex tribus in hac diuisione assignatis & est præcipuum nempe ius naturale. Nam illa similitudo aliquarum operationum, quæ tum in brutis, tum in hominibus cernitur, omnino inutilis est ad rationem legis constituendæ; etenim ad discriminandum ius in hominibus nihil refert, quod illud ius versetur circa operationes hominibus & brutis communes. Respondent aliqui inter quos est Turrecremat. ad cap. consuetudo, § est autem, dist. 1. q. 2. illam similitudinem operationum in tantum inseruire ad distinctionem iuris in homine, in quantum ostendit diuersos gradus; alterum genericum naturæ sensitiuæ, alterum specificum, ex quorum inclinatione diuersa dictamina legis naturalis in hominibus agnoscuntur: alia enim ex inclinatione gradus generici, alia ex inclinatione gradus specifici intelliguntur suboriri. Hæc tamen ratio non satisfacit, quia vim vi repellere ponitur ab his auctoribus secundum iura citata inter ea, quæ ad ius gentium spectant & tamen non oriuntur in homine à gradu specifico, sed generico: nam in brutis datur actio similis.

Deinde ius naturæ prout dicit rationem obiectiuam legis propriè non potest à solo gradu generico naturæ sensitiuæ proficisci, vt hæc ratio Theologica demonstrat. Nam lex naturalis non commensuratur obiecto, vt dicit solam conuenientiam cum natura sensitiua præcise sumpta, sed vt iam contenta in rationali vt bene aduertit Bolog. citatus & Suar. lib. 2. de legibus cap. 17. n. 6. & probatur quia quando lex naturæ aliquid præcipit, vel prohibet, semper attendit conuenientiam cum natura rationali, quia alioqui si in aliquibus actionibus, quæ brutis sunt communes, solam naturam sensitiuam spectaret, non prohiberet homini, quod permisit brutis, nempe vagus concubitus etiam cum matre & sorore, in quos naturali instinctu feruntur brutæ animantes sine disconuenientia cum natura sensitiua, neque violatione legis naturalis sub ea ratione generica considerata; à quibus tamen ideo homines arcentur etiam in simplici fornicatione, propter disconuenientiam cum natura rationali. Denique ex eadem responsione sequitur, præcepta colendi Deum, item parentibus & patriæ obediendi & reliqua præcepta decalogi non ad ius naturale, sed ad ius gentium pertinere, quod sane saltem non sine vocabuli abusione dici potest; ideoque præpositus Card. Alex. in distinct. 5. ad principium, illam sententiam omnino reijciunt.

3. Tres alios modos explicandi hanc sententiam apud Theologos reperio quos examinare oportet 1. tradi à D. Thoma videtur 1. 2. q. 95. a. 4. ad 1. quem sequitur Soto 1. de iust. & iure q. 5. a. 4. Turrecrem. ad cap. ius gentium dist. 1. q. 1. quos licet Sallas citet pro sententia infrà ponenda asserente ius gentium ad positiuum reduci: oppositum tamen expresse docent hoc loco; & ideo merito à Suar. vbi sup. & Vasq. 1. 2. dis. 157. cap. 1. & 2. pro superiori opinione citantur, ff ergo Auctores & alii Thomistæ docens ius gentium ideo ad ius naturale pertinere, quia necessitatem inducit in suis præceptis, sicut ius naturale; differre tamen ab illo, quia naturale per se facile tanquam primum principium innotescit; ius vero gentium per illationem, & discursum à iure naturali deriuatur; positiuum vero quamuis deriuetur à naturali, non infertur tanquam conclusio ex principiis per modum necessariæ illationis, sicut ius gentium, sed per modum determinationis particularis, sed contrà hunc explicandi modum sunt in primis manifestæ instantiæ: nam seruitus, & diuisio rerum pertinent ad ius gentium & tamen non habent necessitatem præcepti, quam hi Autores requirunt in iure gentium. Præterea præcepta moralia, quæ D. Paul. ad Rom. 2. dicit in nostris cordibus esse conscripta, siue se habeant vt prima principia, siue per necessariam illationem, & discursum ex aliis notissimis principiis deducantur, quando necessitatem præcepti inducunt, independenter ab hominum arbitrio, vel consensu ad ius naturale spectant; vt optime aduertit Albert. Bolog. tom. 1. tract. de leg. iure, & æquit. cap. 24. n. 7. ergo inutilis omnino, & fictitius est modus distinguendi ius naturale per principia notissima & conclusiones ab ipsis deductas; vt duo statuantur iura, naturale & gentium. De sententia vero D. Thom. infrà dicetur.

Alter modus explicandi eandem sententiam limitat præcedentem, & nititur testimonio D. Thom. 2. 2. q. 57. a. 3. quem sequitur Med. 1. 2. q. 95. a. 4. distinguitque conclusiones euidenter illatas ex principiis naturaliter euidentibus sine dependentia à voluntate humana; & nulla facta suppositione ab aliis conclusionibus, quæ ex principiis naturæ non absolute, sed aliqua suppositione dependente à voluntate humana humana, necessario tamen sequuntur. Et priores ad ius naturale posteriores ad ius gentium pertinere testatur. Verum neque hæc distinctio bene accommodat exempla in vtroque iure adducta, neque in se vera est. Vtrunque hac ratione facile probatur: nam lex seruandi promissum Deo, vel homini est naturalis & tamen locum non habet nisi facta promissiona, quæ à libero voluntatis arbitrio dependet. Deinde inter præcepta moralia multa sunt, quæ facta hac suppositione procedunt: nam furta ante diuisionem contra legem naturalem nulla sunt. Etenim diuersa supponi debent dominia vt præceptum furandi locum habeat. Et huius ratio est, quia quod conclusio procedat, facta aliqua suppositione, vel non necessitatem præcepti, quod ex intrinseca natura rectæ rationi conueniens est & oppositum disconueniens non

tollit, sed solum se habet illa suppositio ex parte materiæ, respectu præcepti, ergo quotiescumque præceptum per euidentem consequentium necessitatem infert ex intrinseca natura obiecti conuenientis, vel disconuenientis sine libera prohibitione super addita ad ius naturale pertinebit; quia illud lex naturalis dictat & illud est in corde scriptum.

3. Et in ordine cum priori 4. atque vltimus modus explicandi hanc sententiam defenditur à Couarr. regula peccatum 2. p. §. 11. n. 3. qui citat Præpos. in cap. ius gentium & Nauar. in cap. ita quorumdam de Iudæis, glossa penultima n. 12. item creditur D. Tho. 1. 2. q. 94. a. 5. qui ad 3. sine dubio idem indicare videtur. Accedit Vasq. citatus cap. 3. qui hanc explicationem iuris gentium latius confirmauit, & refert pro ea Connanum lib. 1. cap. 6. qui potius opinionem statim referendam tuetur. Asserunt ergo hi Auctores ius naturale esse duplex alterum positiuum, alterum negatiuum, seu vt ita dicam permissiuum: nam primum positiue præcipit, vel prohibet, & regula est iusti & iniusti, peccati & virtutis. 2. nihil prohibet, nec iubet, sed tantum permittit, quod ad vtilitatem naturæ humanæ in communitate ciuili consideratæ conueniens est, hoc ergo ius permissionis, seu vtilitatis dicitur ius gentium, & est quædam licentia: seu facultas à natura concessa; quatenus hoc nec imperat, nec vetat: huiusmodi est diuisio agrorum, facultas vlciscendi iniurias iure belli & reliqua, quæ vtilia sunt, seu honesta, non tamen necessaria. Et omnibus dictis modis explicandi 1. sententiam hanc probabiliorem existimo, non tamen omnino approbo.

Ratio est, quia ius, de quo in præsenti loquimur, est obiectum legis, & idem est atque iussum, quod lex præscribit; sed nulla potest esse lex, quæ non inducat obligationem præcipiendo, vel vetando, ergo ius gentium non bene dicitur facultas, seu permissio legis naturalis. Maior est clara, quia non loquimur de iure, prout est obiectum virtutis iustitiæ; sed vt diuiditur à iuristis diuersitatemque legum ostendit: vt recte docet Valen. 1. 2. disp. 7. q. 5. p. 2. & 2. 2. disp. 5. q. 1. punct. 1. Suar. lib. 2. de leg. cap. 18. Sallas tract. 14. in 1. 2. disp. 2. sect. 3. n. 20. Azor. tom. lib. 5. cap. 1. q. 5. qui late dictum explicandi modum reiiciunt. Imo ipse Vasq. citatus cap. 3. in fine ait recte D. Thom. dixisse ius gentium positum esse ab hominibus & inter leges humanitus positas numerasse. Sentit ergo diuisum huius diuisionis esse ius, vt sumitur pro legis obiecto, vel pro ipsa lege. Minor satis probata manet ex legis definitione & amplius confirmabitur disp. 7. cum egerimus de effectibus legis, quorum præcipuus est obligare. Confirmatur hæc ratio 1. omne verum ius à gentibus introductum requirit iurisdictionem, in qua fundetur; sed ad puram permissionem nulla requiritur iurisdictio, ergo ius gentium pure permissiuum non est. 2. lex naturalis & positiua ciuilis

A multa permittunt; ita vt cum illa permissione sit coniuncta prohibitio, ne quis ea permissione vti impediatur, ergo non est proprium iuris gentium, quod permissiuum, vel concessiuum sit: quod exemplo priuilegii optime declaratur; nam eo ipso quod conceditur alicui priuilegium, aliis præcipitur, ne talis priuilegii vsum impediant. Vnde semper ius permissiuum coniunctum est cum aliquo præceptiuo, siue naturali: si lex naturalis dictat illud licere; siue positiuo, si positiua sit; & aliquid dicat licere, vel negatiue se habeat, & illud non prohibeat.

Quæ confirmatio in exemplis ab Isidoro adductis in cap. ius gentium, manifeste rem concludit: nam sedium occupatio ita permittitur, vt nemo iuste impedire queat eum, B qui sedem ab alio non præoccupatam præripuit; & eodem modo se habet permissio ædificationis & munitionis. Iam vero bella, quatenus sunt in defensionem iustam suscepta, ideo permittuntur, quia supponunt præceptum, quod iniustum facit proximi aggressorem, & aliquando obligationem afferunt, nempe Rempublicam defendendi: quando vero bella iuste permittuntur aggressori, eique licet hostes in captiuitatem & seruitutem redigere, semper inferri debent in pœnam factæ iniuriæ, ad cuius satisfactionem obligatur positiue, qui illam irrogauit. Deinde postliminio, ita ius tribuunt recuperandi libertatem omissam, & redeundi ad priorem statum, postquam à liminibus captiuitatis aliC quis exiuit, vt in eodem iure præceptum includatur, ne quis illum iure postliminii vti impediat, sed in pristinum statum restituat; similiter fœdera, pax & induciæ. Tandem legatorum non violandorum, ius connubia inter alienigenas prohibita per modum præcepti ab Isidoro tradi luce clarius est meridiana.

2. Sententia docet ius gentium aliud esse 4.
primarium & aliud secundarium 1. ad naturale, 2. ad positiuum dicit spectare: ita Bartol. l. 5. ex hoc iure, ff. de iust. & iure & l. 64. ff. de condict. indebiti n. 2. & citat magistrum suum, qui Raynerius Forolimensis fuit, vt ait Mendoza 2. de pactis cap. 1. q. 1. n. 4. Idem tenent Paulus de Castro Angelus ad citatas leges, Varon. lib. 1. declarat. iuris. Ioannes Bolog. cap. 15. in rubrica de D Verb. signific. n. 20. Duarenus de iust. & iure cap. 5. Menchaca 1. controuers. cap. 10. n. 18. & cap. 41. n. 30. & 1. de successionum creatione, §. 1. n. 2. & seq. Pinellus in Rub. de rescind. vendit. 1. p. n. 11. & 13. qui refert Bald. Iaf. Decium Cagnolum & alios, à quibus recedendum non esse dicit Nicolaus Mozius in amphitheatro contract. ad initium, numero. 12. De hac opinione late disputat Bolog. tom. 1. tract. legibus, iure & æquit. cap. 17. & seq. & multis illam impugnat Mendoza citatus 1. quia illa diuisio iuris gentium in primarium & secundarium omnino impertinens est ad iura componenda & recte interpretanda, vt notauit Fortunat. leg. 4. manumiss. ff. de iust. & iure, Aret. l. 1. possessio, de acquirenda, vel omit-

tenda. 2. quia ius Gentium, quod prædicti auctores vocant secundarium, vt rerum diuisio, commercia, captiuitates à naturalis rationis dictamine proficiscuntur. Plura contra prædictam sententiam argumenta videri possunt apud Mendozam citatum, qui refert Ant. Noscium, Bald. Nouellum, Lorinum, Berynum, Ioannem Gartiam, Valascum Tolosanum, Forcatulum, & alios quam plures, qui diuersimode declarant hanc 2. sententiam, & confirmant, sed omnes illorum explicationes reiicit. Ego vt dicam, quod de hac sententia iudico, credo hos auctores dum ius gentium, partim naturale partim positiuum faciunt, vel sententiam statim approbandam tradere cum aliqua vocabuli abusione, vel ius gentium è medio tollere.

Proponitur vltima sententia, quæ ius Gentium ad positiuum reducit.

SECTIO V.

1. Exclusis aliis sententiis 3. omnino vera est, quæ ius gentium in sua propria, & germana significatione ad positiuum asserit pertinere: quod quidem positiuum in ius Gentium, & Ciuile diuiditur: & hac ratione illa tria membra ad duo reducuntur, quia legi naturali ac positiuæ correspondent. ità D. Thom. 1. 2. quæst. 94. a. 5. ad 3. & q. 95. a. 4. in corpore. & ad 1. 2. 2. q. 57. a. 3. Aragon. Banes. Salon ibid. Sotus lib. 3. de Iust. & iure. quæst. 1. a. 3. & Turrecremat. eod. cap. consuetudo §. est autem in contrauentione. Gratiani ar. 2. qui duo Auctores videntur sibi contrarii in locis pro 1. sententia citatis. Valent. & Sallas vbi sup. Molin. tom. 1. de Iust. tract. 1. disput. 3. 5. & 6. Suar. citatus cap. 19. n. 3. vbi D. Thom. cum Cardinal. Bellarm. lib. de Cleric. cap. 19. in postrema editione exponit ne in locis pro 1. sententia adductis sibi aduersari videatur. Et quamuis duas declarationes adducat, 2. magis probo; quatenus asserit D. Thom. dixisse propositiones practicas de iure gentium deduci ex iure naturali per modum conclusionis, & non determinationis, quia ex vi Iuris gentium non colligitur determinatio aliqua particularis, quo modo ciuile ius constitui consueuit, sed in communi vsu introducitur ius quoddam apud omnes gentes per modum illationis non simpliciter necessariæ; sed ita conuenientis naturæ, vt quasi illa suadente inferatur. Eadem sine dubio est sententia Connan. lib. 1. cap. 6. vbi ait, ***ius gentium non tam natura ipsa, quam hominum iudicio constitutum est.*** item, Hotomanni §. ***Ius autem*** Inst. de iure naturali, Gent. & Ciu. & Albert. Bolog. citati cap. 23. n. 2. quamuis enim distinguat ius Gentium in primarium, & secundarium, & hoc secundarium in commune, & particulare, vtrumque tamen primæ & secundæ diuisionis ius, sub humano, seu positiuo legibus vel moribus introducto comprehendit Castro 2. de Hæreticorum punitione, cap. 7.

Et sanè quod attinet ad alios Iurisconsultos, legumque decreta, quantum coniectare possum, duo tantum iuris membra statuere semper intenderunt: quanuis enim illa tria, nempe Naturale, Gentium, Ciuile nominarint, sub diuersa consideratione ius gentium nunc ad naturale, nunc ad positiuum reducebant. Nam quando ius gentium vsurpabant pro eo, quo omnes gentes vtuntur: positiuum omnium gentium, & naturale coniungebant, vt videre est in l. 9. omnes populi. l. 2. veluti. l. 3. vt vim. 4. manumissiones. l. 5. ex hoc iure, ff. de Iust. & iure. l. 31. bona fides ff. depositi. l 1. ff. si quis testam. liber. Inst. de Rerum diuisione §. & quidem, §. singulorum & de iure Naturali Gent. & Ciui. §. sed naturalia. l. 46. Sthicum, l. 85. cum amplius de Regulis Iuris, & aliæ quæ videri possunt apud Mendonzam citatum. Quando vero ius gentium in suo rigore & proprietate accipiebatur, vt contra diuiditur à naturali; & à gentibus vniuersis introductum est, cum positiuo numerabatur. Ita Iustinianus Instit. de iure naturali §. ius autem gentium, ait, ***Ius autem gentium omni humano generi commune est, nam vsu exigente & humanis necessitatibus gentes humanæ iura quædam sibi constituerunt.*** In quo loco glossa ait plenius ius gentium declarari, quam superius fuerat expositum & Albertus vbi supra citato cap. 23. ad finem. Ex eo quod textus dicat gentes humanas iura quædam constituisse, colligit aliquod ius habere gentes, quod ipsæ non constituerint. Nam si quædam iura constituerunt, & non omnia: aliquid igitur ab hominum arbitrio, & constitutione omnino independens superest, quo etiam gentes vtuntur. Et hoc aliud esse nequit quam naturale.

Deinde Paul. l. 11. ius pluribus, ff. de origine iuris ait. ***Ius pluribus modis dicitur, vno modo cum id, quod semper bonum, ac æquum est, ius dicitur; altero modo quod omnibus, aut pluribus in quaque Ciuitate vtile est, vt est ius Ciuile.*** In quibus verbis 2. lex duos præcipuos modos, quibus ius in tota proprietate sumptum, & in duo membra diuisum est, declarauit. Nam ius quod semper & immutabiliter bonum est & iustum, est naturale, vt bene docet glossa, licet, in exemplis, quæ adiungit deficiat: quia exempla de iure gentium cum iure naturali confundit. Illud vero ius, quod omnibus, aut pluribus in quaque Ciuitate vtile censetur, ius Ciuile est, id est politicum & positiuum, quod apud Aristotelem idem est atque legitimum, 5. Ethicorum cap. 7. & 1. Magn. Moral. cap. 34. & hoc quidem si omnibus vtile visum est ius gentium dicitur, quia eo omnes gentes vtuntur & omnibus vtile ex maiori ad omnes conuenientia apparet; si pluribus alicuius Ciuitatis vel regni proprium habebitur & ciuile nuncupabitur. Notandumque est verbum ***vtile*** cum de iure positiuo sermo fit, siue intelligamus ius gentium, siue ius ciuile. Nam sicut ius naturale ex quadam naturæ necessitate oritur, propter quam perpetuo bonum & æquum

est, ita ius positiuum ex vtilitate, & commoditate hominum in eodem orbe, vel in eadem prouincia, seu vrbe commorantium prouenit. Ex ex hac necessitate, & vtilitate iuris optimam ipsius diuisionem in naturale & positiuum deduci Albertus Bolog. citatus arbitratur.

3. Comprobata Theologorum & iuristarum testimoniis vera sententia de iuris diuisione in naturale & positiuum, sub quo tum ius gentium, tum ciuile continetur, superest vt ratione Theologica confirmetur eadem veritas, & postea ius gentium cum naturali & positiuo conferamus, in quo conueniant, & differant. siquidem ita inter vtrumque mediat, vt quo illud verseretur humana opinio vacillauerit; & sane negari non potest illam esse optimam iuris naturalis definitionem, quam Tullius 2. de inuentione tradidit. *Natura ius est quod non opinio genuit, sed quod quædam innata vis inseruit, vt religionem pietatem &c.* Quæ definitio ex iis, quæ de lege naturali diximus, satis corroboratur. Sed ius gentium hominum opinione potius vsu exigente & humanis necessitatibus introductum fuit, quàm insita naturæ vi in cordibus præscriptum: ergo cum positiuo non cum naturali est computandum Minorem probo, quia ius à natura insitum immutabiliter omnibus idem est, sed ius gentium mutari potest, vt docet Ioan Andr. in c. decernimus, de sententia excommunicationis in 6. Butrius in rubrica de testamentis. Fulgos. & Ias. ad legem ex hoc iure, ff. de iust. & iure Alex. in rubric. de acquirenda rerum diuis. Et patet quia diuisio rerum, & particularia dominia sunt de iure gentium, & tamen tempore primitiuæ Ecclesiæ, imo nunc inter religiosos, non est bonorum proprietas, sed communitas. Deinde seruitus etiam est de iure gentium per bellum inducta; & tamen si Christianus in bello captus sit, alterius Christiani seruus non est, vt docet Siluester, Verbo seruus q. 3. & patet ex lege 24 hostes, ff. de captiuis, iuxta Bartolum ad hanc legem n. 16. & Couarr regul. peccatum. 2. p. §. 11. n. 6. neque Christianus esse potest seruus Iudæi, hæretici, vel pagani l. 1. & 2. cod. ne Christianum mancipium, &c. ergo ius gentium non est à natura insitum Vnde bene aduertit Molin. citatus non oportere vt idem sit apud omnes omnino nationes, sicut est naturale, sed vt saltem sit apud plures & fere omnes nationes.

2. Idem probatur quia omnes, aut fere omnes gentes, quatenus afficiunt vnam in toto orbe communitatem, obligare possunt omnes & singulos ad ea, quæ vniuerso generi humano sunt necessaria & vtilia, sicut particulare regnum eiusdem regni incolas ad ea quæ eidem regno conueniunt, neque ad hoc opus fuit vt conuenirent, legesque crearent, sed satis fuit: vt vsu & assuetudine hoc commune ius introduceretur, sed ius nullo alio appellaretur nomine, quàm ius gentium; ergo re vera de facto ita contingit & hoc non obscure significauit Caius in l. 9. omnes populi, citata his verbis. *Quod naturalis ratio inter omnes homines constituit, id apud omnes peræque custoditur, vocaturque ius gentium.* Quia videlicet homines naturali ratione ducti illud constituerunt & moribus introduxerunt: non enim hoc loco ius gentium dicitur præcise, quia eo omnino homines vtuntur, sed quia eo vtuntur tanquam ipsius iuris auctores: ita hanc legem interpretatur Sallas tract. 14. disp. 2 sect. 3. n. 21.

Prædictæ doctrinæ iam facile est exempla ab Isidoro adducta in cap ius gentium accommodare: nam ad sedium occupationem ædificationem, munitionem, bella, fœdera, pacem, inducias, connubia cum alienigenis, non ita à naturali lege obligantur homines, vt si oppositum facerent, legis naturalis iura violarent: possunt enim licite sedes hostium non occupare, communes habere rerum, vsus non ædificare, non munire ciuitates, bella etiam iusta non mouere, fœdera non inire cum hostibus, neque inducias eis concedere, neque pacis conditiones admittere: item connubia cum alienigenis celebrare: hæc ergo omnia sunt, quæ hominū communis vtilitas, exigenteque necessitate morum consuetudo inuexit & commune ius gentium fecit. Tria supersunt exempla: captiuitates & seruitutes: item postliminia & denique legatorum inuiolatorum religio, de quibus maior esse potest difficultas, vtrum de iure gentium sint, an de iure naturali. Et quidem captiuitas, seu seruitus de iure naturæ non est, imo neque libertas; ita de iure naturali censetur, vt aliquem obliget, regulariter loquendo, se in libertate conseruare. Nam vt aliquis captiuis subueniat in spiritualibus sua præsentia, vel vt captiuum redimat, se poterit libertate priuare, vt D Paulinus Nolæ Episcopus fecit: item nemo tenetur hostem in bello captum in seruitute conseruare; sed liberè potest manumittere. 4.

Quamobrem missa illa controuersia, quam à sacris scriptoribus mutuatam Nauar. in cap. quorumdam de Iudæis notab. 11. in glossa penult. n. 7. & seq. agitauit vtrum seruitus à maledictione Noë super Chanaam, inceperit, in qua Vasq. l. 1. 2. disp. 157. cap. 4 in multis Nauar. impugnat & quam doctè decidit Pererius lib. 14 in Genesi cap. 9. Vers. 25 n. 18. Dico cum D. Thom 1. 2 q. 95. a. 5. ad 3. seruitutem sicut possessionum diuisionem non fuisse à natura inductam, sed ab hominum rationabili inuentione ad vtilitatem humanæ vitæ. Et addo cum D. August. 19 de ciuitate Dei cap. 15. *conditio quippe seruitutis iure intelligitur imposita peccatori, proinde nusquam scripturarum legimus seruum, antequam hoc vocabulo Noe iustus peccatum filij vindicaret: nomen itaque istud culpa meruit, non natura.* Potuit ergo iusta ex causa seruitus, iure gentium induci in pœnam, quin iuri naturali quidquam derogaretur, quare de iure gentium esse à D. Isidoro in nostro textu meritissimè perhibetur; cui optime concinit Iustinianus locis in notatione ad hoc cap. citatis & instit de iure personarum, §. serui, vbi ait. *serui aut nascuntur* 5.

aut fiunt: nascuntur ex ancillis nostris fiunt autem iure gentium, id est captiuitate. Vnde nec etiam mirari debemus homines seruos ad possidendum seruitute inhabiles reddi. Etenim quam liberis hominibus possidendi facultatem ipsæ gentes dederunt, eandem seruis negare potuerunt: quia humano consensu inducta possessio, eodem in aliquibus euentis infirmatur, argumento, l. 80. pro vt quid, ff. de solution. & l. nihil tam naturale ff. de regulis iuris.

De iure postliminii dubitari posset, an per
6. naturalem legem introductum sit: nam quod domino de captiuitate redeunti res amissæ restituantur lex dictat naturalis; ergo ante ius gentium, ad hoc naturali lege tenemur, nihilominus tamen merito inter ius gentium, postliminia constituuntur, quia cum diuisio B rerum & dominia de iure gentium sint, potuerunt tali modo vsu introduci, vt sine iniuria decreuit ius positiuum ad remouendas lites, ea conditione rerum dominia obtineri, vt semper vsucapioni & præscriptioni daretur locus; quia pacis commune bonum particulari cuiusque bono debet anteponi, quod facit ne præscriptio contra ius naturale procedat: quod ergo ius postliminij præscriptione non tolleretur, iuris gentium fuit beneficium, ciuilibus postea legibus confirmatum; cuius mentionem fecit cap. *prima actione* 16. q. 3. quod ex eo magis innotescit, quia non æqualiter rebus omnibus ius postliminij leges Cæsareæ concesserunt, vt patet tit. C ff. de cap. & postlim reuer. quare orbis nationes aliæ aliis legibus pro sua commoditate vtuntur, omnes tamen aliquo iure postliminii vsæ sunt sine legis naturalis præiudicio: sic enim introducta est rerum diuisio, vt mutari possent bona fide dominia aliquo præscriptionis iure, quod contra postliminia non præualere vsu, legibusque statui nihil vetat.

De legatorum inuiolatorum religione dicere quis potest, quod à naturali præcepto proficiscitur, quo tenemur, alteri non nocere, qui nullam nobis iniuriam irrogarit, quam legati sua legatione non inferunt. Sed hoc exemplum recte iure gentium accommodari potest: nam illa securitas publica & communis, qua principes & populi alii ad alios D legatos mittere consueseant, à iure gentium promanauit, quia vsu introductum est, vt non solum ad amicos, sed etiam ad hostes legati secure mittantur & facilem habeant ingressum, etiam in regnis, quorum aditus exteris nationibus præcluditur. Quod commune omnium gentium ius nostro Pontificio & ciuili confirmatur cap. si quis autem, dist. 94. eo l. 17. si quis legatum, ff. de legation cum tamen ex naturali lege nullus princeps teneatur legatos hostium admittere, eosque à quibus forsitan graues pertulit iniurias, sine satisfactione incolumes dimittere. Imo quamuis legati inimicorum non essent, nulla lex naturalis violaretur, si communitas, aut princeps illos apud se esse non admitteret. At supposito hoc gentium vsu nunc contra ius gentium faceret Rex, qui etiam hostium A legatos ad se venientes crudeliter necaret. Ita similiter explicandum est, quod, §. ius autem inst. de iur. nat. gent. & ciuil. dicitur de commercio per emptiones & venditiones aliosque contractus, quos iure etiam gentium introductos inter diuersas nationes docuit Iustinianus.

Confertur ius gentium cum naturali, & positiuo.

SECT. VI.

CONsideratis singillatim exemplis de iure Gentium, de quibus ius Canonicum, & Ciuile meminit: Conferamus nunc hoc ius 1. gentium cum naturali, & positiuo, vt appareat in quo conueniant, & differant. Cum iure ergo naturale ius gentium conuenit in hoc, quod est omnium fere nationum. Item quod illius materia quatenus iuris materia, est illi quod substat ad homines tantum pertinet. Nam quod significatur in legibus supra citatis ius naturale hominibus & brutis esse commune, iam supra ostendimus esse vocabuli abusionem, & improprietatem loquendi bruta animalia iuris capacia facere, imo etiam homines, vt præcise animalia sunt, antequam rationalia considerentur, iuris non sunt capacia. Hæc tamen 1. conuenientia ratione materiæ etiam in iure ciuili datur, nam multa in particulari, quæ de iure naturali sunt, iure etiam ciuili præcipiuntur, & vniuersaliter loquendo iuris Ciuilis materia, quæcunque illa sit, ad solos homines spectat.

Differunt tamen, 1. tam ius gentium, quam 2. ciuile à naturali, quod huius materia secum deferat immutabilem præcepti necessitatem; illorum vero materia non necessaria, sed vtilis humanis vsibus, & consequenter mutabilis, quamuis ius gentium quo vniuersalius, & naturali proximius eo minus mutationibus obnoxium videtur. Si ergo præcepta naturalia sunt affirmatiua, operandi necessitatem inducunt; si negatiua malitiam obiectiuam necessario supponunt, potius quam constituant. At præcepta iuris gentium & ciuilis sicut nec bonitatem in obiecto supponunt, de se, ita nec malitiam: sed vtrumque quando constituunt, tunc in præceptorum obiectis esse ostendunt, huius discriminis ratio est hoc 2. in quo etiam differunt, quia ius naturale sola natura perficit, cum determinate aliquid vel præcipit, vel prohibet. Ius vero gentium hominum moribus libere introductum est; Ciuile vero vel moribus vsuuenit, vel statutis particularis populi sanctum est. 3. differunt, quia ius naturale ad solam iustitiam, & honestatem dirigitur; at in iure gentium, vel ciuili etsi honestatis ratio habeatur, tamen vtilitas, & commoditas maxime spectatur, quæ discrimina docte notauit Albertus, Bolognettus tom. 1. tract. de leg. iur. & æquit. cap. 23. n. 12.

Vnde numero 20. D. addit, si quæratur

quare mortales antiquam rerum communionem tollere potuerunt, captiuisque pristinam libertatem penitus adimere, non sic tamen naturalem seruandæ fidei obligationem eisdem seruis auferre potuerint; curque hæc obligatio, quam in seruis nullius effectus lex ciuilis esse voluerit, in ipsis semper viuat & vigeat (vt sentit Triphonius l. 64. si id quod dominus, ff. de condition. indebiti & Paulus l. 13. naturaliter, ff. eodem tit.) nihil melius responderi posse, quam si ad diuersa iuris principia & fundamenta alio aliud firmius recurratur; quia seruandæ fidei obligatio ex lege naturali promanat, illiusque immutabili iure nititur, quod ad honestatem spectat; in B aliis vero nempe in rerum communione seu libertate hominum, non est immutabilis necessitas, sed commoditas & vtilitas hominum potestati & arbitrio commissa, & pro temporum commoditate, rerumque vicissitudine variari potest.

3. Cum iure vero ciuili ius gentium conuenit in iis tribus differentiis, per quas vtrunque à iure naturali separatur; differt vero 1. quia ius gentium non se ipso, sed vsu & moribus, non vnius ciuitatis, vel prouinciæ, sed omnium, vel fere omnium nationum constat; at ius ciuile, vel scriptum, vel non scriptum ad certum populum & particularem hominum societatem pertinet: dixi ius gentium spectare ad omnes, aut ferè omnes gentes, quia illud fere etiam D. Isidorus vt habetur in cap. ius gent dist. 1. non casu & vt superuacaneum adhibuit, sed vt C ostenderet non opus esse omnes omnino gentes tali iure vti, sed fere omnes: & similiter vt huius iuris gentium definitionem ab efficienti causa exponeret; dixit enim ideo appellari ius gentium, quia eo iure omnes fere gentes vtuntur. Nam cum dixit *fere omnes* significauit non esse ius naturale, quod sine exceptione omnes omnino mortales eadem obligatione obstringit: & similiter non esse ciuile, quia hoc non solo vsu, nec ad omnes fere, sed etiam scripto & ad certum populum accomodatur. Differunt 2. quod ius gentium ita est mutabile contrario vsu omnium fere nationum, vt in iis, quæ pertinent ad bonum commune omnium fere gentium, nequeat ab vno regno tolli, sicut potest proprium illius regni ius, quia sicut non sufficit vsus vnius prouinciæ vt in D toto orbe introducatur, ita neque contrarius vsus vnius satis erit, vt antiquus mos aboleatur, nisi sine aliarum prouinciarum vel regnorum præiudicio, aliquid sibi magis conueniens aliquod regnum iudicauerit.

Hinc est quod ius ciuile dicatur mutabile in totum, ius autem gentium non in totum, sed solum in partem; quod debito modo intelligi debet. Etenim hoc verum non est de absoluta potestate & mutabilitate, ex parte vtriusque iuris. Vtrunque enim de potentia absoluta de se mutabile est, sed moraliter loquendo secundum communem hominum vsum, & de præceptis singulatim sumptis nam omnes leges ciuiles mutari possunt in eo populo in quo vigent diuisim acceptæ, non ita

A tamen omnia præcepta iuris gentium: nam quæ spectant ad commune bonum omnium, & respiciunt illam politiam & moralem vnitatem, quam inter se habent totius orbis nationes, V. G. legatorum inuiolatorum securitas, communi gentium vsu etiam inter hostes confirmata mutari non potest à particulari regno, quia non sine aliorum præiudicio priuata lege abrogatur. Vnde quamuis ratione materiæ non repugnet prædicti iuris mutatio, si vel omnes gentes consentirent, vel paulatim omnium vsu introduceretur contraria consutudo; moraliter tamen impossibile videtur: nam quando omnes gentes, quin inter se conuenirent, vel de hac agerent, communi vsu in hoc ius conspirarunt, tot & tam manifestæ sunt rationes, quæ huius iuris necessitatem ostendunt, vt nunquam cessare posse sufficienter ad sui conseruationem videantur.

Hanc doctrinam optime probat Cardin. Bellar. lib. de Cleric. cap. 29. vbi distinguit tres gradus præceptorum naturalium, duos priores proprios. 3. minus proprium qui proprie pertinet ad ius Gentium 1 est eorum, quæ sunt instar primorum principiorum V. G. *quod tibi non vis fieri alteri ne facias. Malum est fugiendum, Deus colendus*, & similia. 2. est eorum præceptorum, quæ se habent vti conclusiones, quæ ex illis primis principiis per necessariam & euidentem consequentiam facile deducuntur V. G. Ex illo principio *Deum esse colendum* statim sequitur, *idolorum cultum esse fugiendum, tanquam Deo iniuriosum*. Item ex illo principio *quod tibi fieri non vis, &c.* Statim sequitur *non furandum non adulterandum. &c.* quæ præcepta sunt etiam proprissime iuris naturalis; nam quamuis deprauati hominum mores ita eorum mentes obcœcauerint, vt in aliquibus populis hæc præcepta ab illorum cordibus delerentur. legimus enim apud D. Hieron. 1. in Iouinianum. & Theodoret. lib. 9 ad Græcos multa vitia contra naturam ab aliquibus populis, eorumque legislatoribus approbari. Hoc tamen non obstat quo minus ad ius diuinum naturale spectent; quia sicut conclusiones. quæ per euidentem, & necessariam consequentiam ex principiis fidei deducuntur, etiam de fide sunt, & qui illas negaret, vere hæreticus censeretur. Ita conclusiones, quæ ex principiis legis naturalis necessario & euidenter inferuntur, ad eandem legem naturalem pertinent, quique illis in suis operationibus non obediunt, contra ius naturale operantur. 4.

3. Gradus præceptorum, quæ ius Gentium constituit, in iis præceptis cernitur, quæ ex iure naturali colliguntur non per modum determinationum, sicut ius ciuile, sed per modum conclusionum. quæ cum non necessariæ omnino, nec euidenter deductæ appareant, iam à proprietate iuris naturalis præcepti necessitatem inducentis declinant; & ad positiuam reducuntur, quia humana indigent constitutione, non per modum determinationis, maris arbitrariæ in certo aliquo populo promulgatæ, sicut ius Ciuile; sed per modum

modum conclusionis discursu omnium fere gentium illatæ, atque adeo vsu vniuersali introductæ sine dependentia à Principis, seu magistratus authoritate. Et hoc est illud ius gentium in proprio & rigoroso sensu acceptum, quod inter naturale & ciuile sic intermediat, vt cum ciuili magis proxime in gradu Iuris positiui humani conueniat. Vnde iam duo obiecta habemus, nempe ius naturale, & positiuum, quæ duplici generi legum respondeant.

De Varijs Diuinarum legum speciebus.

QVÆSTIO IV.

Cognita legis iurisque natura, sequitur iuxta nostrorum canonum dispositionem distinct. 1.& 2. legem in diuersas legum species partiri, & sane cap. 1. primæ distinct. lex diuiditur in diuinam & humanam, in cuius diuisionis primo membro lex naturalis continetur. Illam enim esse vere diuinam, Deumque esse illius legislatorem superiori quæst. docuimus, neque ad hoc necessariam esse nouam prohibitionem Dei positiuam eidem legi naturali superadditam: nam hæc peculiaris prohibitio positiua Dei ad alteram legem etiam diuinam positiuam spectat. Hanc igitur legem diuinam in æternam, & temporalem partiuntur; D. August. de lib. arbitr. in multis cap. speciatim 6. & lib. 22. contra Faust. cap. 27. Alens. 3. p. quæst. 26. & seq. Vincent. Beluac. in speculo morali p. 1. dist. 1. D. Thom. 1. 2. quæst. 93. & Theologi communiter infra citandi: item Canonistæ, ideo de hac lege æterna diuina, deinde de temporali tam veteri, qnam noua hoc loco agendum.

Quænam sit lex æterna.

SECTIO I.

1. Dari legem æternam in diuina mente existentem asserunt, non modò August. vbi supra, & lib. 22. contra Faust. cap. 73. vnde deductum est caput lex æterna 23. quæst. 5. Deinde Alens. Vincent. D. Thom. citatis locis Caiet. Conrad. Med. & alii Thomistæ communiter 1. 2. q. 93. art. 7. Valent. disp. 7. quæst. 2. puncto 1. Suar. lib. 2. de leg. cap. 1. Sallas disp. 2. sect. 1. & disp. 4. sect. 1. Sotus 1. de Iust. quæst. 3. art. 1. D. Antonin. 1. part. titulo 11. cap. 1. §. 4. Item Summistæ Angelus Syluester, Armilla, Tabiena, & alii Verbo lex, sed etiam Iuristæ Thomas Connanus. Ferrat. in repet. in procem. Decretal. num. 399. Turrecrem. in cap. omnes leges, dist. 1. Azon. in repetit. in procem. decreti num. 2. Albertus Bolognet. tract. de leg. iur. & æquitat. tom. 1. cap. 3. num. 3. & 7. referens Soccin. qui cum Boetio mundi gubernatricem appellat æternam legem eo carmine,

O qui perpetua mundum ratione gubernas.

Imo eandem à Platone, & Cicerone cognitam fuisse idem Bolog. confirmat, nam Plato iuxta legis æternæ normam mundum gubernari testatur Dialogo x de legibus. Tullius vero lib. 1. & 2. de legibus tradidit. *Sapientissimorum fuisse sententiam legem neque hominum ingenijs excogitatam, neque scitum aliquid esse populorum, sed æternum quiddam, quod vniuersum mundum regeret, imperandi, prohibendi sapientia, &c.* idem Philip. 11. *ait lex nihil aliud nisi recta, & à numine Deorum tracta ratio*, quo spectat illud Martiani l. 2. nam & Demosthenes, ff. de legibus, & Senatusc. ex hoc Philosopho asserentis, *omnis lex est inuentio quædam, & donum Dei*, quod quo pacto intelligi debeat infra declarabitur.

Ratione probatur 1. ex Aug. vbi sup. omnis humana lex mutationi & errori est obnoxia, ergo necessario debet supponere aliquam legem immutabilem ab omni prorsus errore alienam, per quam mensuretur, & à qua stabilitatem aliquam, & certitudinem mutuetur: hæc non alia, quam lex Dei æterna, igitur necessario est concedenda 2. ex D.Th. 1.2. q. 93. art. 5. in corpore. nam Deus respectu creaturarum, aut consideratur, vt conditor; & hoc modo se habet vt artifex ad artificiata; sapientia vero diuina, vt ars, & exemplar Aut consideratur vt gubernator, & sic diuina sapientia est lex ordinans actus creaturarum in debitos fides; dicitur autem æterna non solum quia principio & fine caret, sed quia omnino inuariabilis est, sicut & ipse Deus. Vnde D. Aug. 1. de lib. arbitr. c. 6. ait. *Illa lex quæ summa ratio nominatur, cui semper obtemperandum est per quam mali miseram, boni beatam vitam merentur, per quam denique illam quam temporalem vocandam diximus, recte fertur, recteque mutatur potest ne cuipiam intelligenti non incommutabilis æternaque videri.*

Hinc colligit D. Th. citatus definitionem legis æternæ. *Et summa ratio diuinæ sapientiæ secundum quod est directiua omnium actuum, & motionum*, intellige *in proprios fines dirigendo creaturas.* Tres se offerunt difficultates in hac lege æterna, eiusque definitione explicandæ. 1. quomodo lex sit, & æterna. 2 verū à diuina prouidentia distinguatur. 3. qui actus & motiones in hac definitione intelligantur. 1. difficultatis nodum hæ rationes constringunt. 2.
1. quia sine subditis non est iurisdictio, nec imperium, & consequenter neque exercetur ille Iurisdictionis actus, qui est legem ferre: sed ab æterno non sunt creaturæ, quibus lex imponatur, & circa quas actus Iurisdictionis exerceatur, ergo neque lex ab æterno fuit. 2. promulgatio legis ab æterno esse non potuit, quia intra Deum non est facta promulgatio legis, neque extra alicui creaturæ, quæ nulla fuit ab æterno: sed hæc est necessaria ad veram legis rationem; ergo repugnat quod lex propria sit, & æterna.

Ad 1. argumentum Resp. concessa maiori, distinguenda est minor: satis enim est quod creaturæ sint possibiles, & ex his aliquæ futuræ, vt circa eas imperii & iurisdictionis diuinæ actus exerceatur in aliquo tempore ex vi

decreti æterni, nam & imperium, & Iuriſdictio Dei perfectius, dignius mirabiliuſque exercetur reſpectu creaturarum poſſibilium, quas Deus cum omnibus circunſtantiis ſingularibus præcognoſcit, quam reſpectu exiſtentium. Ideo enim Paul. ad Rom. 4. vt Dei omnipotentiam imperiumque maiori commendationis præconio efferret, Deum eſſe aſſeruit, *qui vocat ea quæ non ſunt, tanquam ea quæ ſunt*, quem locum ex Græco fonte Theod. Epit. diuin. Decret. cap. de materia ita transfert. *Vetat ea quæ non ſunt, tanquam ſunt*. vel vt tranſcribit Auguſt. pſal. 104. *tanquam ſint*. Et exponunt de rerum creatione, per quam Deus creaturas ex nihilo ſuæ virtutis, verbo quaſi proprio vocatas nomine produxit. Nec multum diſcrepat Athan. de Paſſione & cruce Domini. Clarius eandem expoſitionē tradunt Chryſoſt. ad hunc locum & Hieron. lib. 1 in Ierem. Perer. in Geneſ 1. ad ea verba *fiat lux* Geneb Pſal. 143. verſ 4 Iuſtinian hoc loco, & alii: & hoc eſt peculiare diuini imperii attributū, vt creaturas in ſtatu puræ poſſibilitatis, ita in indiuiduo cognoſcat, eaſque nominatim ad actum euocet exiſtendi, ac ſi re[...] in rerum natura eſſent. Et de facto imperi[...]m per quod illas in lucem dedit, & quo mediante, legem elegit æternam poſitiuam, ac naturalem ad legis ſtatum reduxit, voluntatis diuinæ decretum fuit; & præſcientia libera quę ad illud ſubſequitur ordine rationis: quod ſignificauit D. Th. quando 1. 2. quæſt. 91. a. 1. ad 1. dixit *æternus diuinæ legis conceptus habet nomen legis æternæ ſecundum quod à Deo ordinatur ad gubernationem rerum ab ipſo præcognitarum*: aliæ ſolutiones huius argumenti videri poſſunt apud Suar. & Sallas citatos.

4. Ad [...] reſpondet idem D. Th. eodem art. 1. ad 2. promulgationem fieri verbo, & ſcripto, & vtroque modo legem æternam habere promulgationē ex parte promulgātis; quia & verbum diuinum eſt æternum & ſcriptura libri vitæ eſt æterna. Inſtabis tamen: Verbi diuini productio perſonalis eſt, & ſolius Patris; promulgatio vero legis diuinæ toti debet eſſe Trinitati communis, atque adeo eſſentialis: omnes enim perſonæ ſunt vnus legiſlator, ſicut vnus Deus. Deinde ſcriptura in libro vitæ, ſeu in diuina præſcientia nihil facit ad promulgationem legis, ſi creaturis non innoteſcit, nec innoteſcere poteſt, quatenus in actibus Dei internis conſiſtit: neque ſatis eſt quod creaturæ habeant exiſtentiam obiectiuam in mente Dei à quo præcognoſcuntur, quia promulgatio fieri debet creaturis in rerum natura exiſtentibus: nam alioqui lex Moſaica, & lex gratiæ ab æterno promulgata cenſebitur.

Propter hanc inſtantiam Vaſq. Med. & alii Thomiſtæ hoc loco quos refert Sallas diſp. 2. ſect. 1. n. 3. aſſerunt promulgationem non eſſe neceſſariam ad legem ęternam, quia eſt alterius rationis, & ſine promulgatione poteſt eſſe norma actionum noſtrarum. Sallas n. 4. promulgationem quandam virtualem, & interpretatiuam tradit, quam ſufficere credit, illamque appellat promulgationem in voto: neutra ſolutio placet, quia priores Authores non reddunt rationem cur lex æterna promulgatione non indigeat, & ſi dicant, quia non obligat niſi mediante temporali; Inferam, ergo ſola temporalis quæ obligat, lex propria erit. Illa vero interpretatiua promulgatio, & in voto non innoteſcit, neque Sallas explicat, quomodo ligare poſſit per ſe, cum ignoretur.

Aliter reſpondet Alenſ vbi ſuprà videlicet legem vno modo dici à ligando, alio à legendo: hoc poſteriori modo legem æternam admittit, quia illa in mente Dei ab æterno legi poterat, priori verò modo ait ſolum dici poſſe Dei legem æternam, quatenus de ſe vim habet ligandi, licet antequam applicetur, & innoteſcat, actu ligare non valeat: hæc ſolutio eſt ſatis expedita & amplius confirmari poteſt, & cum illa D. Th. componi quia de ratione huius legis æternæ eſt, vt promulgatio ex parte legiſlatoris facta ſit in ordine ad ſuum tempus: nam vbi primum in Dei mente perfecta eſt & ſtabilita, illius decretum eſt immutabile & non poteſt non ſuo tempore promulgari, ſine vlla dependentia acceptationis: aliæ vero leges humanæ requirunt actualem promulgationem, quia quatenus ſunt in mente legiſlatoris, decreto mutabili nituntur, & populi acceptationem ſaltem ad ſui confirmationem requirunt: modo explicando in diſp. 4 qu. vlt. Nam renitentia populi legis humanæ obligatio poterit impedire; Vnde quandiu lex humana in mente legiſlatoris ſiſtit, propoſitum legis ferendæ potius quam latam legem in mente habere cenſetur legiſlator.

Neque aliud docuit D. Thom. quando ad maiorem doctrinæ elegantiam verbo, & ſcripto legem æternam ex parte Dei promulgatam fuiſſe affirmauit, nam *Verbum* non ſecundum proprietatem perſonalem: ſed ſecundum appropriationem eſſentialis intellectionis accipit. Præſertim cum verbum eſſentiale etiam dici exiſtimet D. Thom. in 2. diſt. 27. quæſt. 2. art. 2. & quæſt. 4. de Veritate art. 2. ad 9. 10. & 11. quem ſequuntur Sallas, & alii DD. 1. p. q. 34. art. 1. & tunc ſignificat conceptum Dei tribus perſonis communem; & conſequenter communis erit tribus perſonis promulgatio: hoc eſſentiale Verbo facta accipitur etiam ſcriptura in libro vitæ, quatenus liber vitæ non ſumitur formaliter, prout ſolos continet prædeſtinatos ad vitam æternam, & media, quibus ad illam perducuntur, ſecundum D. Thom. 1. part. quæſt. 24. art. 1. & de Veritate quæſt. 7. art. 6. ſed materialiter vt continet ea quæ ſcripta ſunt in mente Dei. quæ ideo in libro vitæ ſcripta dicuntur; quomodo declarat Conradus D. Thom. 1. 2. quæſt. 91. art. 1. ad 1. lex vero Moſayca, & lex gratiæ ab æterno in mente Dei fuerunt, neque oportuit vt ab æterno creaturis manifeſtarentur, quia ſolum quando lex æterna actualiter per ſe obligare debet, aliquo modo innoteſcere neceſſe eſt. 5.

6. 2. difficultatis nodus erat, quomodo æterna lex à prouidentia diuina differret; nam

cum prouidentia sit *ratio ordinis rerum in finem in summo omnium principe constituta*, vt ait D. Th. 1. p. q. 22. a. 1. in corpore, & hoc ipsum supra diximus de lege æterna, sequitur hanc cum diuina prouidentia confūdi, si dicas legem æternam proprie sumptam circa intellectuales creaturas tantum modo versari; illæ enim solum veræ obligationis capaces sunt. Vrgebo quia saltem pars erit prouidentiæ lex æterna, quia ad prouidentiam Dei spectat rationales creaturas iustis legibus gubernare. Dicendum tamen cum eodem D. Th. de Veritate q. 5. a. 1. ad 6. legem æternam à prouidentia distingui, sicut principia generalia à particularibus conclusionibus; & sicut prima principia practica à particularibus prouidentiæ iudicus, quod bene exponit Suar. lib. 2. de legibus cap. 3. n. 12. hac ratione: quia ratio diuina quatenus habet modum legis constituit quasdam veluti generales regulas, secundum quas res omnes moueri debent, & operari. Prouidentia vero de singulis actibus disponit in particulari, & ita applicat & exequitur in singulis, quod generaliter lege æterna disponitur. Estque hoc discrimen vtrique satis consentaneum; nam sicut lex in cōmuni statuitur: ita prouidentia in particulari prouidet. Vnde licet omnes effectus diuinæ prouidentiæ legi æternæ applicentur, si late sumatur, vt se ad gubernationem omniū creaturarū etiam irrationalium extendit, tamen diuerso modo cum æterna lege ac cum prouidentia Dei comparantur, cum illa tanquam omnium regula generali cum hac quasi singularium moderatrice: nunquam tamen lex æterna proprie sumitur respectu creaturarum irrationalium, vt in sequenti dubio confirmabitur.

7. 3. Difficultas petit quinam actus à lege æterna dirigi intelliguntur in ipsius definitione V. G. vtrum actus etiam Dei ab ea lege dirigantur, an creaturarum solum? Item omnium ne creaturarum an intellectualium tantummodo? Denique vtrum comprehendantur omnes creaturarum intellectualium actus, etiam reproborum, & Christi: Domini hunc enim dignitas, illos indignitas à communi legis æternæ ordine videt excludere, quæ tria tribus propositionibus expediam. 1. lex æterna vere est lex gubernandi, non respectu diuinæ voluntatis, actuumve diuinorum, sed respectu creaturarum quæ à Deo gubernantur. Est Alens. 3. p. q. 26. m. 8. a. 1. D. Th. 1. 2. q. 93. a. 4. per totū; Conrad. Med. & alii ibid. Vinc. in specul. mor. p. 2. dist. 1. Soti 1. de iust. q. 3. a. 4. conclusione 1. Valent. disp. 7. q. 3. punc. 3. Suar. lib. citato cap. 2. n. 5 & seq. & Sallas disp. 4. sect. 2. & Theologorū communiter, & sumitur ex communi sententia patrum Nissen. lib. 6. de fato cap. vlt. Anselmi lib 1 cur Deus & homo cap. 10. & lib. 2. cap. 15. Abul in Matth 2. 1. q. 220. ad 1. & aliorum. Probatur 1. pars 1. Voluntas Dei est 1. omnium ratio & regula, ergo voluntatis diuinæ nulla alia est ratio, vel regula. 2. voluntas diuina est, quæ legem æternam constituit, iuxta Aug. 22. contrà Faust. c. 27. vbi de lege æterna sic ait. *Est ratio, vel voluntas Dei ordinem naturalem conseruari iubens perturbari vetans*: ergo non potest esse lex, vel

A regula respectu diuinorum actuum, quia in primis dirigere nequit illos, qui liberam voluntatis diuinæ determinationem antecedunt, & magis oriuntur ex natura secundum se, quam à dictamine intellectus, vel applicatione voluntatis; quales sunt processiones diuinarum personarum, quæ ideo non cadunt sub legem, quia sunt omnino naturales, & ab intrinseco necessariæ. Deinde ipsa libera Dei determinatio, ne se ipsa prior intelligatur, ab alia lege regulari non valet.

Dices: dictamen practicum diuinæ sapientiæ antecedens liberam voluntatis determinationem, & ostendens deformitatem obiecti turpis & honestum obiecti honesti, dici posse legem respectu Dei, & hoc non obscure significare

B videtur D. Th. 1. p. q. 21. a. 1. ad 2. vbi ait: *Impossibile est Deum velle, nisi quod ratio suæ sapientiæ habet, quæ quidem est, sicut lex iustitiæ secundùm quam eius voluntas recta, & iusta est.* Sed contra quia dictamen istud practicum Dei nullam inducit obligationem diuinæ voluntatis; ergo nequit esse lex: consequentia est clara: nam sine virtute obligandi lex non constat: antecedens probatur quia, neque respectu obiectorum, ad quæ voluntas diuina necessario determinatur, neque respectu illorum, quæ libere vult, illam obligari potest; nam voluntas diuina sua intrinseca perfectione habet detestari turpe, & honestum amare, neque in hoc est libera;

C etenim libertas ad peccandum non est perfectio, sed defectus in libertate; vt bene ostendit D. Thom. q. 22. de verit. a. 6. & q. 16. de malo a. 5. quare voluntas diuina ab intrinseco obligatur ad bonum necessarium, quale est diuinum, secundùm esse naturale, & ad honestum, secundùm esse morale. Vtrùm vero bonum creatum naturaliter possibile simplici complacentia necessario amet quæstio est, quæ pro vtraque parte à DD Theologis defenditur. 1. p. q. 19. a. 3. Cæterum respectu obiectorum ad quæ diuina voluntas libere se determinat & circa quæ legem æternam constituit, patet Deum non obligari à iudicio practico antecedente: quod enim illa eligit, melius & conuenientius est. Iam vero D. Thom. recte dixit sapientiam Dei

D esse *sicut legem* nam illud *sicut* legem simpliciter non esse significauit, & solum voluit voluntatem non ferri nisi in præcognitum ab intellectu, à quo idcirco veluti à lege dirigitur.

2. 1. propositionis pars suadetur; nam Deus constituendo bonis operibus conuenientia præmia, malis vero debita supplicia vt iusti præmiis donentur; impii vero pœnis mulctentur, res ipsæ huius legis regimini subiectæ manent, & super ipsa cadit obligatio vt secundum talem legem moueantur in fines à Deo intentos; ergo creaturæ sunt, quibus Deus legem imponit, non sibi Nā licet ipse ex immutabilitate suæ voluntatis eam legem perpetuo faciat obseruari non ex eo quod ipse sibi obligationem imposuerit, sed quia supposito, quod ita se libere determinarit,

nec Physicam mutationem, nec Moralem inconstantiam potest subire in suæ voluntatis decreto.

2. Propositio si in tota proprietate & rigore loquamur, solũ creaturæ rationis participes, & earum actus liberi æternæ legi subiciũtur. La-
8. tè enim & minus rigorose omniũ creaturarum actiones in legis æternæ definitione intelligũtur includi. Ita Alens. vt supra m. 8. a. 3. D. Th. q. 93. citata a. 4. 5. & 6. & omnium Theologorum. Et cùm eius probatio solum consistat in vsu vocum, autoritate magis, quam ratione probanda est vtraque pars. 1. expresse sumitur ab August. q. 74. in Leuit. cuius testimonium habetur in cap. mulier 15. q. 1. vbi dicitur. *Quæritur quomodo sit reum pecus, cum sit irrationale nec vllo modo capax legis est.* Item ex D. Paulo 1. ad Corint. 9. vbi cum illius legis meminerit, *non alligabis os boui triturantis* quam ex Deuteron. cap. 25. n. 4. accepit, statim subiunxit, *nunquid de bobus cura est Deo?* nempe *Legislatiua*. Rectè enim monet Ambros. Chrysost. Theodoret. Hieron. & alii, quos citat Iustinianus hoc loco, non negare Apostolum boues, & reliqua bruta animalia pertinere ad diuinam prouidentiam; sed eam legem non propter boues primario conditam esse; sed latentem sensum indicare voluisse, quem hoc loco Apostolus prosequitur & Tertull. lib. 3. contra Marcion. cap. 5. exponit his verbis. *Ipsam legem indulgentem bobus terentibus os liberum, non de bobus, sed de nobis interpretetur.* 2. pars ostenditur in modo loquendi scripturæ. Prouerb. 8. n. 27. *quando certa lege, & gyro vallabat abyssos.* & infrà, *& legem ponebat aquis.* Iob. 28. num. 26. *quando ponebat pluuijs legem.* Pro patribus vnus sufficiat Aug. qui legis æternæ præcipuus prædicator extitit, multis in locis per eam omnes creaturas dirigi asseuerat, irrationales naturali necessitate ductas, rationis capaces relicto liberi arbitrii vsu gubernatas: aliis locis prætermissis vnum appono 19. de Ciuit. cap. 12. *nullo modo aliquid legibus summi illius creatoris, ordinatorisque subtrahitur* à quo pax vniuersitatis administratur. Plura videri possunt apud DD. Theologos citatos.

3. Propositio, omnes rationales creaturæ, tum
9. damnati tum beati etiam Christus quatenus homo, eorumque omnium actus æternæ legi subiiciuntur. Hæc in beatis, imo & in iustis videtur aduersari Paulo ad Galat. 5. num. 18. *si spiritu ducimini, non estis sub lege*, & habetur in cap. duæ, sunt in fine 19. quæst. 2. & cap. licet in principio de regular. qui ergo magis spiritu Dei aguntur, quam Dei filii qui ipsum in patria clare vident? Item 1. Timot. 1. *lex iusto non est posita, sed iniustis.* Deinde in damnatis similiter deficere iudicabitur, iuxta illud Iob. 10. num. 22. *Vbi vmbra mortis & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat.* Et faciunt verba Polychronii adhunc locum, quæ ita se habent. *Vbi nullum licet rerum humanarum statum intueri, nullam, inquam, præclara lege institutam politiam.* August. D. Thom. Beda. Olympiod. Philip. Caiet. quos refert Pined. de inferorum loco Iobum exponunt, in quo asserit omnia tumultuario ordine confundi. Tandem de Christo seruatore etiam dicendum videbitur, quod vt supremus dominus nulla potest lege obligari: nam sicut culpam incurrere non potuit, ita neque sub reatu pœnæ, præcepto constringi.

Nostram vero propositionem, vt omnino veram defendit Alens. 3. p. q. 26. m. 8. per varios articulos 2. 4. 5. & 6. D. Thom. 1. 2. q. 93. a. 4. ad 2. item a. 6. quos sequuntur DD. Theologi communiter. 1. probatur ex definitione legis æternæ supra posita, quæ vniuersaliter procedit de omnibus creaturis, quæ velint nolint, necessariò legi æternæ obtemperare debent: omnes enim per illam in fines suos diriguntur, quos fines rationales creaturæ sibi eligunt, æternamque vitam, vel pœnam pro meritis suis consequuntur. 2. speciatim de damnatis ex D. Aug. multis in locis, in Enrichid. cap. 110. lib. 5. confess. c. 2. & 3. de lib. arbitr. c. 11 & 13. lib. 19. de Ciuit. cap. 23. Denique de catechizand. rudib. c. 18. ita ait. *Nouit Deus ordinare deserentes se animas* (seu vt lib. 2. retract. cap. 14. correxit *deserentes se Angelos*, de his enim damnatis loquebatur) *& ex earum iusta miseria inferiores partes creaturæ suæ conuenientissimis, & congruentissimis legibus admirandæ dispositionis ordinare.* Concinit Greg. lib. 9. Moral. c. 27. quippe qui in zizaniis colligatis in fasciculos hoc diuini ordinis mysterium adinuenit. *si nullus inquit in suppliciis ordo seruabitur, cur comburentur zizania in fasciculos ligata? sed nimirum fasciculos ad comburendum ligare est hos qui æterno rigori tradendi sunt, pares cum paribus sociari vt quos similis culpa inquinat, par etiam pœna constringat.* Similia repetit cap. 39. alias 48. neque Iobi locus, aut Patres ibi citati obstant huic veritati; non ibi negatur æternæ legis ordo, ac dispositio in eo teterrimo horroris & confusionis carcere; sed nullum habere hominum delectum, nullam personarum acceptionem, nullam politiæ, seu anteactæ dignitatis æstimationem fieri, sed omnes æquali iustitiæ trutina pro meritis puniendos.

De iustis & beatis præter vniuersalem rationem, peculiariter ostenditur, eos quo magis speciali prouidentia Dei ad æternæ beatitudinis finem præordinantur, eo maiori cum legis æternæ conformitate, & subiectione ad eundem finem perduci; quod optime Cassiodorus obseruauit in psal. 118. ver. 44. *Custodiam legem tuam semper: in sæculum, & in sæculum seculi.* Ita enim locum exponit, vt præsentis vitæ legem ab æternæ beatitudinis lege discriminet: cum vtraque ad æternam legem spectet. *Ibi alia lex erit Domini, quam se promittit populus custodire sanctissimus. Scit enim per hanc vmbram legis ad mysterium æternæ legis ascendi.* Et paulo inferius *scit denique fidelium ibi esse leges, quas se professus est sine fine seruare* Idem tenet Aug. supra citatus Ea quæ ex Paulo obiiciuntur, solum probant legem non eo modo esse iusto impositam, quò populo contumaci tradita

est. Siquidem in animis iustorum vi diuini Spiritus indita est, suamque vim absque æterni præcepti propositione intus exercet. ita D. Ambros. lib. 3. officior. cap. 5. August. lib. de Spiritu, & lit. cap. 10. lib. 15. contra Faust. cap. 8. Chrysost. in 1. ad Tim. cap. 1. vbi ait. ***Iustus non discit à lege*** (externa nimirum) ***quæ gerenda sunt, sed intime dictantem ac mouentem spiritum audit***: quò spectat illud Ezech. cap. 36. num. 27. ***spiritum meum ponam in medio vestri, vt in præceptis meis ambuletis***: tantum ergo abest vt iusti qui spiritu Dei ducuntur, legis præceptis non teneantur, vt maxime sua sponte iis penitus sint addicti.

10. De Christo seruatore etiam verior Theologorum opinio docet, illum, quatenus homo erat, subiectum fuisse non solum legi æternæ, sed etiam naturali, vt bene probat Suar. in 3. p. tom. 1. disp. 43. sect. 2. Med. in tract. de Pœnitentia q. 2. cum D. Thom. & multis aliis. Imo peculiare præceptum illi aperte impositum fuisse genus humanum redimendi per crucem, & mortem, vt docet D. Thom. 3. p. q. 47. art. 2. & 1. p. q. 41. art. 6. ad secundum, quod totum Psalm. 39. vers. 7. 8. & 9. ad literam continetur, vbi Dauid sub Christi persona ait. ***Sacrificium & oblationem noluisti, aures autem perfecisti mihi: holocaustum pro peccato non postulasti: tunc dixi: Ecce venio: in capite libri scriptum est de me, vt facerem voluntatem tuam. Deus meus volui, & legem tuam in medio cordis mei.*** Cuius loci breuem expositionem ex Patribus collectam appono, ex qua nostræ doctrinæ veritas clarius innotescet. Quasi diceret Dauid repræsentans Christi personam: Posthabitis legis antiquæ sacrificiis & holocaustis, in quibus nihil est iurium ad peccata per se redimenda, meum corpus afferri in sacrificium exoptasti: ita Aug. interpretatur lib. 17 de Ciuit. cap. 20. Item ad Marcellin. Epist. 5. Chrysost. homil 18. in Epistolam ad Hebræos & alibi sæpe Bernard. homil. 58. in Cant. & alii, quos refert, & sequitur Ribera in Epistolam ad Hæbræos cap. 10. num. 15. vbi Paulus ad hunc sensum refert præsentem versum, & adducit translationem 70. non sine mysterio: nam vbi vulgata dicit. ***Aures autem perfecisti mihi***, ipse dixit, *σῶμα δὲ κατηρτίσω μοι* ***corpus autem aptasti mihi.***

Neque minorem emphasin in Chaldaica versione reperio, quæ sic habet, ***aures ad auscultanda præcepta perforasti mihi.*** Vt Christi Domini summa docilitas, promptissimaque voluntas ostenderetur ad parendum patri, præceptumque de humani generis redemptione per passionem suam adimplendum, vt etiam sequentia verba amplius manifestant: ***ecce venio.*** Montes transilio, cœlos inclino, nubes præteruolo, & præstosum obedire, & voluntatem tuam libentissime exequi, nec me tuæ legi subiectum, cum homo sim, & pro hominibus oblatus denegabo. Vnde colligit Synodus Lateran. sub Mart. 1. Consult. 2. referens Ambrosium, item Athanas. disp. contra Arium, Christum vt hominem subiectum fuisse Patri, quod etiam in Concilio Alexand. in Epistol. 10. Cyrilli habetur his verbis. ***Non ignoramus quod cum Deus sit & homo sub Deo factus sit secundum legem humanitatis naturæ competentem.*** Quamobrem voluntatem istam Patris in Christi morte impletam & tunc vetera sacrificia cessauisse testantur Cyp. de ratione circunc. Olympiad. in cap. vltimo Eccles. Arnoldus tract. de septem Verbis Domini in 6. & alii. Sed de hac re in hac quæstione latius agendum sectione septima, & seq.

Vtrum reliquæ leges omnes ab æterna deriuentur.

SECTIO II.

NVlli dubitare licet à lege æterna leges omnes deriuari, non solum quæ à Principibus Ecclesiasticis, & secularibus statuuntur, sed etiam leges diuinas temporales, quatenus in subditis reperiuntur, eisque promulgantur. Ita docent Alens. 3. p. quæst. 26. memb. 7. per plures articulos. D. Th. 1. 2. quæst. 93. art. 3. Caiet. Conrad Med. Vasq. & Thomistæ communiter ibidem. Bellarm. tom. 2. lib. 3. de Laicis cap. 11. §. vbi notandum. Valent. disp. 7. quæst. 3. p. 1. §. Porro & punct. 4. §. secundo patet. Probatur 1. ex Prouerb. 8. num 15. ***per me reges regnant, & legum conditores iusta decernunt.*** Quo loco diuina sapientia asserit per se ipsam reges iustum, rectumque sui imperii regimen tenere; & dynastas regi proximos, quorum consilio principes in ferendis legibus vtuntur à diuina sapientia iuris decreta mutuari. Tales sui regiminis assessores habebat Rex ille, de quo sacra pagina ait Esther 1. num. 12. ***Iratusque Rex, & nimio furore succensus interrogauit sapientes, qui ex more regio illi semper aderant, & illorum faciebat cuncta consilio scientium leges, &c.*** 2. idem ostenditur ex August. qui lib. 1. de lib. arbitrio. cap. 6. ita ait. ***Videre te arbitror in ista lege temporali nihil esse iustum atque legitimum, quod non ex hac æterna sibi homines deriuarint.*** Et alibi sæpe, quæ loca videri possunt apud Suar. lib. 2. de leg. cap. 4. Sallas disp. 4. sect. 4. Accedit Iuris, Iuristarumque auctoritas. Nam Ciuiles leges dicuntur per ora principum diuinitus promulgari multis in locis. l. vltima cum in longi: paulo ante finem Cod. de Præscript. longi temp. l. 1. Deo auctore §. neque Cod. de Veteri iure enucleando. Autenth. vt, hi, qui obligatas se habere perhibent, &c. item aliis.

Vnde si qua lex diuinis præceptis contraria reperitur, nullius autoritatis esse, imo legis nomine indigna censebitur, ex cap. non licet, &c. constitutione dist. 10. & disp. seq. ostendimus ad essentiam veræ legis pertinere, vt iusta sit: ad tyrannica ergo principum decreta solum permissiue lex æterna se habet vt bene aduertit Alens. citatus. mem. 7. a. 1 quatenus illa non impedit, sed permittit, non quod

ab æquissimo legis illius exemplari deducantur, quod optime notauit Tertull. in Apolog. cap 4. *Si lex tua errauit puro ab homine concepta est, nec enim de Cælo ruit.* de bonis ergo legibus intelligendus est Antiphanes apud Simancas de Repub. cap 4. lib. 4. quando ait, *Feruntur omnes humanæ, leges ab vna diuina, quæ quidem tantum potest, quantum libet.* Ratione probatur hæc veritas, nam lex æterna est lex per essentiam, & omnis alia lex creata per participationem, ergo omnis, quæ recta & iusta est, effectus erit ab illa dimanans. Confirmatur, omnis lex iuxta creata esse debet rationi consentanea, & ad obligandum efficax: sed omnis cum recta ratione conformitas est participatio illius diuinæ rectitudinis, quæ in lege æterna splendescit, & omnis potestas creata ad statuendam legem à diuina potestate dimanat; ergo omnis lex iusta temporalis à lege æterna deriuatur.

Notandum vero duplex discrimen inter legem diuinam & humanam, quatenus procedunt à lege æterna. 1. est, quia diuina solum
3. vt reperitur in subditis à lege æterna deriuatur, non quatenus in legislatore manet. Ibi enim est eadem lex æterna. At lex humana tam in legislatoris mente, quam in mente subditorum effectus est legis æternæ. Nam vtroque modo lex humana est creatum, & temporale decretum ab illo æterno deriuatum; inde enim vim obligandi accipit, vt docet Paul. ad Rom. 13. *Non est potestas nisi à Deo, quæ autem à Deo sunt ordinata sunt. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit.* 2. discrimen est, quia lex diuina immediatius à Deo habet obligandi vim, sicut maiorem habet cum illa connexionem: humana enim cum ab hominum voluntate dependeat, & reuera in hominum mente formetur & perficiatur, idcirco humana est immediate ab homine, & eo mediante deriuat à Deo; quia aliud est legem à diuina potestate immediate prodire & ab homine promulgante pendere, tanquam à causa per accidens; aliud vero procedare à potestate humana à Deo Pontifici aut Regi concessa, & tum homo est vera causa per se huius legis; at primo modo legis obligatio immediate oritur à Deo, & solum pendere potest ab homine, vel Angelo tanquam ab indicante, non constituente legem.

At rogabis quomodo hæc transumptio,
4. seu deriuatio legis humanæ ab æterna fieri intelligatur, neque enim homines, qui legum auctores extiterunt, legem æternam consulerunt, vt ad illius directionem sua decreta formarent. Proprium enim est beatorum ciuium hanc æternam legem clare intueri, & ad illius nutum suam voluptatem, simul & voluntatem moderari. Respondeo homines à lege diuina condiscere, qua ratione humanam ad illius mutationem efforment. Nam in ea saltem ex ea parte qua naturalis est, & in omnibus innotescit, tanquam in immediato legis æternæ effectu illum complere potuerunt, qua ratione interpretandus est August. lib. de Vera Relig. cap. 3. cum dixit, *Conditor legum temporalium, si vir bonus est, & sapiens, legem æternam consulit, vt secundum eius immutabiles regulas, quid sit pro tempore iubendum, vitandumque decernat.* Non est ergo necesse, vt lex æterna in se formaliter cognoscatur, qua talis, vt ab illa legum humanarum conditores sua iura deducant. Sed satis est quod in legibus temporalibus, siue positiuis, siue etiam naturali, bonus prudensque Legislator eandem æternam legem in aliquo effectu suo notam, & in mente illius relucentem consulat, qui secum de creanda lege deliberat. Quamuis non desint ex Ethnicis scriptoribus, qui à supremo numine leges acceptas referrent. Testis est Clemens Alexandrin. lib. 1. Stromat. prope finem, qui in huius confirmationem adducit illud Pindari, *Lex est Rex mortalium & immortalium*, & subiungit *Ego autem per hæc exaudio eum, qui legem tulit, & Hesiodi illud dictum esse accipio de Deo vniuersorum, etiam si ex coniectura à Poeta dictum est: non autem ex comprehensione. Humano generi lex namque est à Ioue lata.*

Qua igitur ratione consulta lege naturali homines ius Ciuile præscripserint optime ostendit Albertus Bolognet. De leg. iure & æquit. cap. 19. num. 6. ostendens quid præstiterint Legislatores quantum ad ea, quæ naturâ imperantur, vel prohibentur. Etenim naturalibus ipsis præceptis robur & firmitatem addiderunt: nam cum impune antea violari possent, appositis pœnis, id egerunt, vt etiam ab inuitis seruarentur. Non id circo tamen iis, quæ natura dictabat, cum per se iustissima & honestissima sint, maiorem honestatem, vel iustitiam addere potuerunt, nisi de ea iustitia, seu honestate loquamur, quæ ex legis positiuæ obseruatione resultat, teste Aristotele 5. Ethic. cap. 1. nam antea quæ obseruabantur, ex eo solum quia honesta erant, post legem positiuam iam obseruantur, tum quia honesta sunt ex iuris naturalis dictamine, tum quia maiorum institutis præcipiuntur, quibus obedire etiam naturæ præcepto obligamur. Præterea id etiam homines præstiterunt; vt ea, quæ naturalis ratio recta esse demonstrabat, ea ipsi pro locorum & temporum varietate diuersimodè metirentur. Solet enim hæc varietas iustitiæ rationem mutare, vt habetur in cap. non debet, de consanguinitate, & affinitate. cap. erit autem dist. 4 cap. sciendum. dist. 27. cap quis ignoret, & cap. obiiciuntur 23. q. 4. cap. vltimo de transact. cap. super eo de sent. 5.
Excom. & argumento legis vltimæ. Cod. vnde vi, & in hoc fundatur illud iuristarum veriloquium, *distingue tempora & concordabis iura.* Gloss. 1. in l. finali, ff. de termino moto. gloss. omnibus in l. 21. apud antiquos Cod. de furtis & Gloss. 2. in l. 1. Cod. de excusat.

Declarauit præterea ius positiuum humanum certa pœnarum genera, quæ variis delictis conuenire iudicatum est. Nam quod vindicentur delicta naturæ præceptum est, vt

aperte significat l. 52. ita vulneratus, ff. ad l. aquil. & aliæ leges, quæ adducuntur à glossa verbo *impunita* ad prædictam legem; quod vero potius hac pœna, quam illa vindicentur hoc positiuis legibus decernitur. Ita dicendum de omnibus dispositionibus iuris naturalis, quæ ex se certam mensuram non afferunt à iure positiuo determinari consulto rationis naturalis dictamine, iuxta locorum temporum & aliarum circunstantiarum exigentiam. Denique iuris conditores illa præcepta naturalia, quæ quatenus humanis necessitatibus applicantur, obscuriorem honestatis faciem, imo & contrarietatis speciem præseferunt, interposita interpretatione illustrarunt, sibique conformia esse prodiderunt hac ratione supra exposuimus l. bona fides, ff. depositi.

6. Neque solum in lege naturali homines aliquod legis æternæ iudicium sunt assecuti, sed etiam lege positiua diuina eandem aliqua ex parte cognoscere potuerunt: nam Petrus Pithæus fragmenta quædam antiqua Parisiis excudit, in quibus Romanas leges à Moysaicis originem trahere ostendit. Nam in eo libro cernitur collatio Moysaicarum & Romanarum legum ex integris Papiniani, Pauli Vlpiani, Gaii, Modestini, aliorumque veterum iuris auctorum libris, ante tempora Iustiniani Imperatoris desumpta. Vnum vel alterum titulum ex his quæ circumferuntur in prædicta collatione adducam, vt inde reliqui similiter procedere cognoscantur. In primo igitur adducitur lex illa numerorum cap. 35. n. 16. tradita; & prætermissa auctoris illius translatione: vulgatam citabo illi parum dissimilem: *si quis ferro percusserit & mortuus fuerit, qui percussus est reus erit homicidij & ipse morietur, &c.* Ex hac lege aliam similem transcripsit Paulus lib. 5. sent. sub tit. ad legem Corneliam de sicariis & veneficis. Vlpianus lib. 7. de officio proconsulis sub eodem titulo de sicariis & eorum verba referre non curo, quia lib. 48. titulo 8. ff. ad legem Corneliam citatam, videri possunt leges variæ de hac materia & cum illa Moysaica conferri.

In 2. titulo affertur lex altera exod. 21. n. 18. *si rixati fuerint viri, & percusserit alter proximum suum lapide vel pugno, & ille mortuus non fuerit, sed iacuerit in lectulo: si surrexerit & ambulauerit foris super baculum suum, innocens erit, qui percusserit, ita tamen vt operas eius, & impensas in medicos restituat*: cui non dissimilem legem describi à Papiniano lib. definitionum 2. sub titulo de iudicatis Vlpiano lib. 18. ad edictum sub titulo si fatebitur iniuria &c. Paulo lib. singulari sub titulo de iniuriis, idem auctor attestatur; & sub titulis ad legem Aquiliam item de iniuriis similes leges videri possunt. Imo sub aliis titulis hanc legum conformitatem adinueniet, qui illa Moysaicæ legis præcepta cum Cæsareis legibus comparauerit: ex quo sane patebit etiam per legem diuinam positiuam, æternam potuisse hominibus innotescere & ex illa leges aliquas similes sancire.

Quænam prima lex diuina temporalis hominibus fuerit imposita.

SECTIO III.

HVcusque egimus de lege omnium principe, qualis est æterna, à quo diximus cæteras deriuari. Nunc inquirimus primam diuinam temporalem hominibus impositam; nam de illa, quam Angelis dedit, in hoc loco agere non oportet: siquidem de legibus datis tantum hominibus disputamus. Sane Moyses Barcepha tract. de Paradiso p. 1. cap. 18. Angelos à Deo positiuam legem accepisse asseuerat & aliquod peculiare præceptum fuisse illis impositum, per cuius violationem mali ceciderint, tuetur Dur. in 1. dist. 5. q. 1. n. 15. Caiet. Genes. 2. quibus patrocinari videtur Magister in 2. dist. 1. cap. 10. L. K. Epiphan hæres. 64. in his quæ ex Proclo & Methodio refert: quidquid tamen de Angelis sit 1. legem hominibus datam à Deo inuestigamus, neque dubitatio procedere potest de lege naturali, quam cum ipsa hominis natura rationali concreari à Deo necesse fuit. In primo enim momento suæ creationis solus homo in corde descriptam à Deo legem naturalem potuit perlustrare, iuxta illud Pauli ad Hæbræos 8. *qui habent legem scriptam in cordibus suis*, & ad Rom. 2. *cum enim gentes, quæ legem non habent naturaliter ea, quæ legis sunt, faciunt. Iusti enim sibi sunt lex*, vt habetur in cap. duo sunt 19. q. 2. & propter hoc ex sententia Azonis repetit. in Procem. Decreti, n. 6. dicitur *ius naturale ab exordio rationabilis creaturæ cæpisse* 5. dist. in principio & instit. de rerum diuisione, §. commodius. Controuersia igitur superest de lege positiua diuina temporali, quænam prima fuerit.

Ad cuius quæstionis clariorem resolutionem notandum est, hoc nomen lex accipi posse vt collectiuum significans præceptorum multitudinem, quæ ab vno legislatore traduntur in ordine ad instruendam aliquam rempublicam: quo pacto sæpe in sacra pagina vsurpatur Ioan. 19. dixit Christus Dominus Iudæis. *non ne Moyses dedit vobis legem?* & idem Ioan. cap. 1. *lex per Moysen data est*; & in iure Canonico cap. libenter, & cap. tres sunt de Pœnit. dist. 1. cap. cum in veteri, de elect. imo & ciuili iure, in quo sæpissime lex naturæ & ius naturæ pro tota naturalium præceptorum collectione accipitur l. 24. lex naturæ. ff. de statu hominum. 2. sumitur lex vt commune nomen cuiuscunque singularis præcepti: hac posita distinctione ad propositam difficultatem respondeo sequenti conclusione.

Ante legem Mosaicam nulla alia lex fuit positiua diuina plurium præceptorum continens collectionem: Vnum tamen, & alterum peculiare præceptum pro ratione, & opportunitate temporum hominibus à Deo fuisse impositum, certum est. Hæc assertio duas habet partes. 1. supra ponunt omnes fere an- 2.

tiqui Doctores, & Patres qui ex sacra pagina duplicem tantum legem positiuam diuinam fuisse veterem nempe Mosaicam, & nouam scilicet Christianam quæ lex gratiæ perhibetur, manifeste deducunt. Et sane ex sacris literis, saltem authoritate negatiua ita stabilitur hæc veritas, vt non sine temeritatis, vel erroris nota alia lex 3. fingeretur: similiter positiua & diuina præceptorum multitudine ordinata, & per aliquod tempus humano generi in totum, vel in partem promulgata.

5. Et probari potest claro sacræ paginæ testimonio. Deuter. 4. num 8. vbi Moyses populum Israeliticum repetito Decalogo, & legibus quibusdam ad earum obseruationem excitauit, & facta cum reliquis mundi nationibus comparatione, ait. *Quæ est alia gens sic inclyta, vt habeat ceremonias, iustaque iudicia, & vniuersam legem, quam ego proponam hodie ante oculos vestros?* Quasi diceret *nulla*. Nam hæc interrogatio propositionis negatiuæ vim habet. sic 1. Reg. 2. vers. 25. *si autem in Dominum peccauerit vir, quis orabit pro eo?* hoc est *nullus:* Item Hierem. 15. vers. 5. *quis miserebitur tui Hierusalem, aut quis contristabitur pro te?* scilicet, *nemo*. Ita locum egregiè vt solet, interpretatur noster Mendonza ad 1. Reg. vers. citato, num. 45. cum Origene his verbis, *Perduellionis rea es, ô Hierosolyma non solum homicidio, sed etiam Deicidio manus tuas profanasti. Ipsi quoque pro te Angeli precatores accedere non audent.* Et sanè si in aliquo loco hanc vim habet interrogatio; talis & præsens, vt ex antecedenti propositione negatiua, *Nec est alia natio tam grandis &c.* quæ ad eundem scopum collimat, facillime demonstratur. Ostendit igitur Dominus populo Israëli, quantum reliquas omnes nationes antecellat in lege, quam à Deo accepit, quam nulla alia gens similem habuisse vere potuerit gloriari. Cuius rei rationem assignauit. D. Thom. 1. 2. quæst. 98. art. 4. in corp. optimam. *Deus igitur & legem & alia beneficia specialia illi populo exhibuit & propter promissionem eorum patribus factam, vt ex eis Christus nasceretur: decebat enim vt ille populus, ex quo Christus nasciturus erat speciali quadam sanctificationes polleret.* Ergo cum nulli populo præter hunc similis promissio facta fuerit, neque similem rationem pro se alius allegare potuisset. specialem legis sanctificationem neutiquam requirebat. Si igitur ante legem Gratiæ sola lex scripta præcessit, & tempore legis gratiæ nulla alia est diuina positiua, vt fides docet, sequitur necessario legem positiuam Dei pro multorum præceptorum collectione ordinata diuidi adæquate in Veterem & Nouam, neque sine errore 3. assignari.

4. 2. assertionis pars probabilis asseritur à Suar. lib 9. de leg. cap. 1. num. 5. eam tamen omnino veram credimus; & suadetur assignando peculiaria præcepta positiua ante legem scriptam à Deo hominibus imposita. Et sanè dubitare non licet de primo præcepto non edendi de arbore vetita Paradisi. Genes. 2. imposito non solum Adamo, sed etiam Euæ (siue illa iam creata Deum præcipientem sen-

A tiret, siue datum à Deo præceptum ab Adamo acciperet: de hoc enim est controuersia, de qua vide Salianum, in Annal. Eccles. die 6 num. 134.) imo etiam impositum fuisse ad posteros ex communiori Patrum sententia deducitur. Etenim ratio quam Patres assignant cur hoc præceptum Adamo Dominus dederit, quasi legem omnium aliarum matricem, vt ait Tertull. lib. aduersus Iudæos ad initium, ad posteros pariter pertinebat. Sin minus Chrysost. August. & Gregorium vt reliquos Patres omittam qui huius præcepti rationem reddiderunt, singulatim audiamus: Chrysost. enim homil. 14. in Genes. quasi in Emphyteosim datum vniuersum orbem terrarum primis parentibus Deum saluum sibi dominium reseruasse his verbis asseuerat.

B *Hæc faciebat quasi dominus aliquis liberalis domum magnam alicui concedens, & vt dominium sibi saluum maneat, paruam tantum pecuniam dandam ab illo præscribit. Sic sanè & benignus noster Dominus, concesso omnium quæ in paradiso sunt fructu, ab vno tantum ligno abstinere iussit, vt scire posset quod sit sub dominio.* August lib. 8. de Genes. ad liter. cap. 13. sic ait. *Ab eo ligno, quod malum non erat, prohibitus est, vt ipsa per se præcepti obseruatio bonum illi esset & transgressio malum; nec potuit melius & diligentius commendari quantum malum sit sola inobedientia.* Iam vero Greg lib. 35. Moral. 10. eandem August rationem exaggerat dicens. *Dignum fuerat vt hanc etiam à bono* 5.

C *perhiberet quatenus tanto verius hoc quod ageret virtus esset, quanto & à bono cessans Auctori suo se subditum humilius exhiberet.* At quis non videt hanc obedientiæ, & submissionis rationem peræque in Adamo, & Eua, atque in posteris militare. Dicendum ergo pro tota posteritate hanc legem penalem impositam fuisse, quod ad rigorosum ius positiuum, vt à naturali distinguitur, spectare, ipsa præcepti materia manifestat.

Alterum hominibus datum est à Deo præceptum iam in statu naturæ lapsæ, de quo dubitare non licet, si germana illius loci expositio retineatur cap. 9. Genes. versu 4. *Excepto quod carnem cum sanguine non*

D *comedetis.* Permiserat enim Dominus hominibus post diluuium carnium esum, non antea quidem prohibitum, sed tanquam minus consuetum & à communi victu abhorrentem, vt bene cum D Thom. Chrysost. Theodoret affirmat Perer. lib. 14. in Genes. cap. 9. vers. 3. disput. 1. num. 19. & sequent. Huic vero indulgentiæ addidit prohibitionem qua sanguinis esum interdixit in animali suffocato, vel extra, vt idem Perer. disp. 2. sequenti num. 49. cum Chrysost. Abulens. Lyran. Chartusiano, & Caietano asseuerat. Idem Soto tenet 5. de Iust. quæst 1. art. 1. Med. 1. 2 quæst. 95 art. 1. Delrio in citatum locum Genes. Salianus in Annalibus Eccles. anno 1657. num. 24. quod præceptum postea Iudæis multis in locis inculcatur. Leuit. 3. vers. 17. & cap. 7. vers. 26. & cap. 17. vers. 10. & cap. 19. vers. 26. Præterea Deuteron. 12.

versu 15. & seq. imo & in primitiua Ecclesia aliquandiu conseruatum fuisse constat ex 15. actorum, versu 29. ibi: *Vt abstineatis vos ab immolatis simulacrorum & sanguine & suffocato.* Cuius obseruationis meminit Tertull. in Apolog. &cap. 19. Origenes lib. 8. contrà Cels. Nazian. oratio de Pascha, Iustin. orat. 45. ad Orthodox. Cyril. Ierosolymit. Cathec. 4. & inter canones Apostolicos refertur can. 62. denique in diuersis conciliis habetur, Gangrensi can. 2. Aureliacensi 2. can. 20. item Vvormacensi can. 65. vbi etiam Carthaginense citatur, extatque Imperatoris Leonis hac de re nouella constitutio 58. si ergo præceptum eodem modo in lege Moysis toties repetitum & primitiuæ Ecclesiæ tempore, aliquandiu conseruatum legimus, qua ratione in genesi eisdem verbis expressum poterit denegari?

6. 3. Præceptum fuit sacramentum illud, per quod originale peccatum tam in adultis, quam in paruulis auferebatur toto tempore legis naturæ vsque ad Christum comparatione gentilium, & vsque ad Præceptum circuncisionis, respectu Abrahami & posterorum eius. Nam in primis certum est aliquod fuisse remedium pro paruulis toto illo tempore ne perirent. Hoc enim Dei misericordiam maximè decebat, ne tot paruulos perire sineret, vt habemus in cap. maiores, de baptismo. Deinde quod huiusmodi remedium non fuerit sola parentum interior fides sine aliquo sensibili signo externo, qua illam protestarentur. Et est expressa D. Aug. sententia lib. 5. contrà Iulianum cap. 9. vbi sic ait. *Non est credendum ante datam circuncisionem famulos Dei quandoquidem illis inerat mediatoris fides, nullo sacramento opitulatos esse paruulis suis: quanuis quid illud esset aliqua necessaria causa scriptura tacere voluerit.* Idem tenet lib. 2. de nupt. & concup. cap. 11. & lib. 2. de peccatorum merit. & remis. cap. 9. In eadem sententia fuit Cyprianus in lib. de Cardinalib. X. operibus cap. de circuncis. post medium: *sane* inquit *originale peccatum quod à primis parentibus in totam generis humani successionem defluxit, omni tempore aliquibus remedijs oportuit expiari, licet vim plenam significantia non habuerint dona, &c.* in quibus sanè verbis item sequentibus manifeste ostendit se non loqui de remedio quod in solo interioris fidei actu consisteret, vt vult Petrus Falcensis tract. 1. de sacramentis q. 8 n. 9. cum alijs quos refert. Et quanuis Tertul. lib. de Baptis. cap. 13. & Greg. lib. 4. Moral. cap. 3. alias 2. & alii Patres solam fidem parentum ad iustificationem paruulorum in parentibus prærequirere videantur; illos bene exponit Suar. statim citandus, aitque prædictos Patres non exclusisse actum externum; imo per fidem significasse fidei professionem humano more factam per aliquod signum sensibile paruulis applicatum; quia tamen ex Dei instituto certum & determinatum non erat signum, per quod ea protestaretur fides; sed ad hominum arbitrium eligi posset, ideò neque in scriptura, neque in Pa-

A tribus huius signi exterioris specialis mentio reperitur.

Quod attinet ad scolasticorum auctoritatem pro eadem sententia, quæ solam internam fidem requirit ad remedium paruulorum in lege naturæ Falcensis vbi supra iure quidem adducit Bonauent. Sotum & Vasques. verum quod deinde asserit expressam esse sententiam D. Thom. sine vlla limitatione sanè à vero abest, quia quanuis in 4. dist. 1. q. 2. a. 6. quæst. 2. in corpore eam sententiam manifeste probauerit: neque enim patitur expositionem, quam aliqui adhibent de signo determinato, & certo, quia absolute ait *sufficiebat sola fides sine omni exteriori signo*, & statim addit *in vi cuiusdam professionis interioris*. In aliis tamen locis sententiarum B aliam opinionem tenuit, vt statim ostendam. Dein in alio loco, quem citat Falcensis 3. p. q. 70. a. 4. ad 2. ait *sola fides Christi futuri iustificabat tam pueros, quam adultos*, & statim addit, *non requirebatur aliquod signum protestatiuum huius fidei*: quem locum egregie ad mentem D. Thom. declarat Suar. Francis. Syluius & Thomistæ communiter statim citandi de signo determinato: nam cum D. Thom. hic loquatur de adultis similiter & paruulis, quos ab adultis superiori loco separauerat; dicens paruulis sufficere actum fidei interiorem à quolibet applicatum in originalis peccati remedium; non vero adultis in quibus externam fidei professionem C semper requisiuit, signum est ipsum sententiam suam antea dubiam, an necessarium esset externum signum; quando in libris sententiarum scripsit. postea in partibus certiori & maturiori iudicio declarasse. Etenim quod dubius antea de hac re esset, ostendit non solum prior locus citatus in 4. dist. 19. a. 6. q. 2. vbi vtranque opinionem tradit; sed q. 1. antecedenti a. 2. q. 3. ad 2. vbi ait *ante legem scriptam erant quædam sacramenta necessitatis: sicut illud fidei sacramentum, quod ordinabatur ad deletionem originalis peccati*, item dist. 2. q. 2. a. 3. q. 1. ad 1. ait, *remedium quod præcessit circuncisionem, computatur simpliciter inter sacramenta legis naturæ, quæ non habebant tantam determinationem.* In quibus locis cum sacramentum D signum sensibile sit, patet sacramenti nomine solum interiorem actum intelligi non posse: ergo signum est, quod dubius erat D. Thom. in determinatione huius remedii, vtrum requireretur externus actus, an sufficeret internus, quando in partibus ex professo hac de re egit, manifeste suam sententiam exposuit & signum sensibile nempe aliquod sacramentum ad peccati remedium post Adami lapsum necessarium fuisse docet 1. 2. q. 103. a. 1. Et confirmat 3. p. q. 61. a. 3. vbi illum sequuntur commentatores & alii recentiores, Bellar. lib 1. de sacram. cap. 12. propositione 1. in fine. Suar. tom. 3. disp. 4. sect. 2. & 3. Petantius disp. 2. conclusione 2. Nugno in summa a. 3. conclusione 2. Coninct. dub. 1. n. 18 Eandem sententiam tenent Scot. in 4. dist. 9. q. 7. conclusione 4. Alens. 4 p. q. 5. m. 1. Palud. in 4. dist. 1. q. 5 art. 5. Gabriel.

7.

ibid. q. 2. art. 3. conclusione 2. & Maior. q. 4. in fine Canon. in relect. de sacram. in genere p. 3.

Suadetur 1. quia per externum Dei cultum initiabantur pueri & Deo consecrabantur, quod per actum internum minus commode, & sine certitudine Ecclesiæ an talis puer esset initiatus & Deo consecratus id contingeret. 2. quia visibilis Ecclesia ex hominibus constans remedium sibi consentaneum & visibile postulabat. 3. quia si interior professio fidei sufficeret, æque applicari posset fœtui animato in vtero matris, atque puero iam nato, cum sit spirituale remedium: nam si dicas quod nullus renasci, priusquàm nasci, debeat, hoc non sufficit; quia quacunque ratione infans in vtero possit baptizari, vere iustificatur, vt docet Palud. quem citat, & sequitur Syluest. verbo baptismus. 1. n. 2. probatque ex cap. baptismi de consecrat. dist. 4. item Cenninc. cum Henrique & aliis, quos refert. Vltimo probatur, si Deus aliquando instituere vellet remedium mere spirituale, quo pueri sine propria dispositione iustificarentur, sane hoc in lege gratiæ potius fecisset, quæ comparatione legis naturæ & scriptæ, magis spiritualis est vt pote spiritus sancti donis locupletur.

Constat ergo necessitate præcepti tam par-
8. uulis, quàm adultis necessariam fuisse aliquam externam fidei professionem, per se adultis, per alterum infantibus applicatam ad remissionem originalis in lege naturæ; sed hoc præceptum ex sola institutione diuina & hanc vim remittendi originalis habere potuit: ergo hoc etiam præceptum positiuum negari non potest, quanuis determinatum non sit ad certam aliquam cæremoniam, vel externum cultum; sicut in circuncisione; quæ esse poterit 4. præceptum positiuum diuinum ad remittendum originale &
9. designandum populum Dei, quod præceptum Deus dedit Abraham Genes. 17. eiusque posteris, & postea in lege scripta late confirmauit: & quia in confesso est apud omnes fideles, in eo non expedit vlterius immorari alia diuina præcepta fuisse in lege naturæ quoad externum Dei cultum, & cæremonias sacrificiorum colligunt nonnulli ex sacra pagina v. g. sanctificationem diei septimi ex Genes. 2. mundorum & immundorum animalium distinctionem in sacrificiis ex Genes. 7. & 15. & similia: quia tamen non satis firmo nituntur fundamento; vt hæc de iure diuino tradita censeatur iis omnibus supersedeo. Aduerto tamen cum D. Thom. 1. 2. q. 103. a. 1. quia etiam ante legem scriptam fuerunt nonnulli viri præcipui prophetico spiritu pollentes; credendum est, quod ex instinctu diuino, quasi ex quadam priuata lege inducerentur ad aliquem certum modum colendi Deum.

Tandem præter quatuor assignata præ-
10. cepta, alia necessario sunt admittenda supernaturalia fidei, spei, charitatis, & pœnitentiæ respectu peccatorum, quæ quanuis non scripto, interna saltem Dei illuminatione primis parentibus promulgata, & ad posteros deriuata fuisse existimandum est: nam per eà ad finem supernaturalem à Deo homines dirigi oportebat. Et quidem si comparentur ea præcepta cum hominibus ad supernaturalem finem ordinatis, re vera connaturalia dicenda sunt; quia supposito illo statu, ad quem creatura rationalis eleuatur, præceptum fidei connaturale censetur: similiter præceptum spei & charitatis; Item præceptum pœnitentiæ respectu peccatoris, qui per lethale peccatum gratiam perdidit, à Deo auersus est, illique manet infensus. Vnde hæc præcepta comprehenduntur sub lege naturæ, quatenus rationis dictamen non solùm ex lumine naturali, sed ex fidei principiis supernaturaliter reuelatis intrinsece oritur. hac ratione Suar. tom. 3. in 3. p. disp. 4. ad initium quæstionis exponit D. Thom. ibid. q. 61. a. 3. ad 2. vbi ait. *status humani generis secundum fidei rationem semper vnus & idem permansit; quia scilicet iustificabantur homines per fidem futuri Christi aduentus.* Nam sicut præcepta naturalia decalogi eadem semper perstiterunt respectu omnium, ita supernaturalia de fide, spe, charitate & pœnitentia connaturalia hominibus ad supernaturalem finem ordinatis semper eadem permanserunt. Vide D. Thom. 1. 2. q. 98. a. 5. & qu. 100. a. 1. Verum quia hęc præcepta supernaturalia comparari possunt cum humana natura absolute sumpta, per ordinem ad quam sic consideratam, & in suo naturali ordine permanentem præcepta prædicta supernaturalia dicuntur: nam res supernaturalis dicitur per ordinem ad subiectum, vt melior Theologorum sententia docet, sub hac consideratione illa præcepta de iure diuino positiuo meritò perhibentur.

Vtrum lex Moysis vere diuina sit; quis illius finis & quæ perfectio.

SECT. IV.

Legis diuinæ species prosecutus in singulis non morabor: præsertim in lege veteri, & noua, quarum difficultates à variis auctoribus erudité tractatas, & ad meum institutum minus necessarias breuissime perstringam. Et de lege veteri latius videri possunt septem D. Thom. quæstiones 1. 2. q. 98. vsque ad 105. inclusiue, Thomistæ ibidem. Azor. tom. 1. toto fere lib. 6. Sotus lib. 2. de iust. Valent. 2. p. disp. 7. q. 6. & seq. Sebastianus Medices tract. de legibus, & statutis. Suar. lib. de legibus toto libro 8. dubia tamen præcipua in hac lege non prætermittam: & sane in præsenti sectione tria inquirimus. 1. Vtrum
lex vetus vere diuina sit. 2. quis illius finis. 3. 1.
quæ illius perfectio. Quod attinet ad primum, reiiciendus est in primis error multorum hæreticorum asserentium legem veterem datam fuisse à malo Deo: duo enim principia, seu duos Deos distinguebant, vnum bonum, alterum malum: ab hoc legem scriptam promanasse Simon magus affirmauit: huius hæresis author, teste Clemente Romano lib. 6.

constit. cap. 7. & 10. Simonis sectatores fuisse Cerdonem, Marcionem, Valentinum tradidit Epiph. hæres. 21. & 66. Aug. lib. de hæres. hæres. 7. eam tribuit Carpocratianis, & 21. Marcionistis, item 18. Caianis, denique 46. Manichæis, qui hanc hæresim maxime dilatarunt; ideoque illis eam attribuit Hieron in præfatione Epistolæ ad Titum contrà eosdem disputat late Aug. lib. 22. contrà Faustum, & multis aliis locis. Alphons. à Castro lib. 9. & hæreses verbo lex hæresi 2. Cluniacensis in Epistola contrà Petribrusianos Bellarm. 1. de verbo Dei cap. 5. vbi eundem errorem tribuit Basilidianis, & aliis prædictis: item aliqua ex parte Ptolomæo cuidam de quo Ephiphan. hæres. 33. Præterea eundem errorem Euthym. 2. p. panopl. titulo 23. cap. 1. & 10. Bogomilis vertit, & tandem Albigensibus Antoninus p. 4. titulo 11. cap. 7. §. 5.

Conclusio de fide est eam legem fuisse à Deo diuina auctoritate institutam: hanc sequuntur omnes Catholici. Ita enim definitum est in Concilio Toletano 1. in definitione fidei, & Tridentino, Sessione 4. in decreto de Canonicis scripturis. Loca sacræ paginæ passim hac de re occurrunt, in quibus lex Moysaica *lex domini* dicitur, vt Lucæ 1. & 2. & *testamentum quod mandauit Deus*. Ad Hebræos 9. vt late apud controuersiarum Authores citatos videri possunt: inter omnia illa duo sunt illustriora Iosue 1. n. 8. *non recedat volumen istud ab ore tuo, sed meditaberis in eo diebus ac noctibus*: & Malach. 4. n. 4. *Mementote legis Moysi serui mei, quam mandaui ei in Horeb, ad omnem Israël præcepta & iudicia.*

1. Præsupposita hac veritate catholica quæstio nunc est grauissima sanè inter antiquos Patres & Scholasticos Doctores, vtrum aliqua saltem præcepta Moyses tradiderit tanquam proprius legislator, an vero solum promulgator legis totius scriptæ, & à Domino traditæ; sed quia præcepta in lege Moysi contenta erant in triplici differentia, nempe præcepta decalogi, iudicialia, & cæremonialia, de quibus in sequenti sectione; quantum ad præcepta decalogi omnes sentiunt esse de iure diuino quare de præceptis iudicialibus, & cæremonialibus est tantum controuersia. In qua Tyraquellum liberius, quàm par est iudico locutum in præfatione ad retract. n. 10. vbi ait. *Ex quibus plane intelliges præcepta legalia Moysis non fuisse iuris diuini: nam si talia fuissent, perpetua quoque, & immutabilia permansissent, nec crimini, atque peccato fenestram aperuissent.* Pro legalibus præceptis cæremonalia, & iucialia intelligit; & hæc ait non esse de iure diuino, licet non neget esse de iure Ecclesiastico, pro vt distinguitur à ciuili. Nam ius diuinum dupliciter accipi posse docent communiter Theologi, & Canonistæ, vt notant Couar. variar. cap. 17. & in practica c. 31. n. 1. Salm. in acta Apost. tract. 61. 1. modo late, prout comprehendit leges per Ecclesiasticam potastatem conditas, quæ ea solum ratione diuinæ dicuntur, quia authoritate diuinitus

2.

3.

A concessa Dei ministris ad suæ Ecclesiæ regimen nituntur. Ea tamen authoritas simpliciter humana est, sed diuina dicitur, vt opponitur alteri humanæ, nimirum ciuili.

Probatur ex communi locutione Patrum Basil. in regul. breuiorib. interrog. 139. Ambros. lib. 8. Epistola 66. Athan. Epistola ad omnes orthod. tom. 1. in principio. Cypria. serm. 5. de lapsis. Nazian. ad Celeusium Epistola 71. manifestius hoc exposuit Petrus Cluniacensis Diuo Bernardo coætaneus lib. 3. Epist. 28. quæ incipit *promeritis*; aliàs lib. 1. Epist. 28. & incipit. *Diu charissime frater. Diuina inquit mandata dicimus non solum ea, quæ per Apostolos teneri constituit, siue illa, quæ ante susceptam carnem per Patriarchas mandauit, sed etiam illa, quæ post* B *Apostolos viri Apostolica vestigia sequuti vnanimi multorum catholicorum consensu seruari præceperunt, &c.* Item Anacletus Epist. 1. leges appellat diuinas, per quas Prouinciarum diuisio inter primates ab Apostolis & Clemente facta est, ita explicari debet cantus victoris in cap. celebritatem, de consecrat dist. 5. vbi loquendo de die Paschatis statuta Ecclesiastica causas diuinas vocat idest canonicas, quatenus discriminantur à sæcularibus. Item Leo Epistola 85. cap. 2. qui refertur in Iuonis decreto p. 5. cap. 106. Concil. Lugdun. in cap. cum de diuersis de priuileg. in 6. vbi. *vigeat studium iuris diuini & humani, canonici videlicet, & ciuilis.*

Alio modo sumitur ius diuinum presse, & 4.
C rigorose, vt significat illud, quod diuina nititur authoritate & à Deo præcipitur, vel immediate, vel mediis ministris hominibus, aut Angelis: nam ius Ecclesiasticum etiamsi authoritatè diuinitus collata nitatur, & instinctu, ac illustratione diuina spiritus feratur: iuxta illud Collegii Apostolici dictum actorum 15. *Visum est spiritui sancto & nobis.* Et illud Pauli. *Puta autem quod & ego spiritum Dei habeam.* Attamen à potestate & authoritate simpliciter & absolute humana sancitur: quod discrimen vtriusque scholæ Theologicæ antesignani adnotarunt D. Thom. quodl. 4. a. 12. ad 1. *Apostolus dupliciter in doctrina sua aliquid proposuit: quædam quidem sicut promulgans ius diuinum, sicut illud quod habetur ad Galatas 5. si circumcidimini, Christus vobis nihil proderit &c.* & D infra *quædam vero sicut propria authoritate aliqua statuens: nam ipse dicit. 1. Corint. 11. cætera cum venero disponam.* Scotus vero in 4. dist. 17. q. 1. a. 1. sic ait: *Apostoli publicantes præceptum Domini in scripturis suis, vtebantur modo loquendi, per quod poterat innotescere quod erant præcones Christi, vt quando 1. Corint. 7. producendo præceptum Domini de dimittenda vxore. Præcipio non ego, sed Dominus: quando autem vult facere propriam persuasionem, vt de cohabitatione conuerti ad fidem cum sua vxore infideli, vel è conuerso, quia hoc licet sit sine contumelia Christi, non tamen est necessarium, ait: dico ego, non dominus, &c.* alia discrimina in particulari inter ius

positiuum diuinum & humanum ostendemus infra in hac quæstione agendo, de lege Ecclesiastica.

Quando igitur Tyraquel. negauit legalia præcepta esse de iure diuino, illud accipit in sua rigorosa, & stricta significatione, cum quo si non modo loquendi, saltem in re consentire Salmetonium citatum credidit Suar. de leg. lib. 9. cap. 2. num. 11. & Sallas 1.2. tract. 14. disp. 12. sect. 2. num. 9. eo quod Salmetonius asseruit Moysem fuisse nõ solùm præconem, sed etiam legislatorem legalium præceptorum, atque adeo eam legis partem
5. minus proprie dici ius diuinum quam illam quæ præcepta decalogi comprehendit. Etenim pars continens præcepta cæremonialia, & iudicialia immediate per Moysem populo fuit manifestata, altera vero pars comprehendens decalogum populo audiente per Angelum, qui Dei personam sustinebat, data fuit Exod. 20. ideoque procedebat ab Angelo quasi à Deo immediate immediatione suppositi, secundum repræsentationem, quia Angelus personam Dei agebat; & immediatione virtutis, quia immediate à diuina authoritate & potestate promanabat. Qua in re non significauit Salmyron, quod prædicti Authores illi imponunt, non enim voluit ceremoniale præceptum eo solum modo dici legem diuinam, qua lex Ecclesiastica latissimè, & impropriè dicitur ius diuinum; satis enim se explicauit non solum tract. 61. sed etiam sequenti 62. In quibus si attente legatur, nihil aliud voluit quam concedere Moysi hanc legislatoris dignitatem, vt authoritate diuina specialiter sibi concessa illam legem promulgarit, quasi legislator esset cum Deo pariter illius partis, quæ ceremonialia, & iudicialia continebat.

Quod mihi persuadeo. 1. quia cum sententiam Origenis, & Hieronymi referret in tract. 61. versus medium §. *Quarto idem probatur*, qui dixerunt legem repudii à Moyse tanquam proprio legislatore processisse, ex eo, quod Christus Dominus dixerit, *Moysem ad duritiam cordis eorum diuortium permisisse*, vt dicitur Matth. 19 num. 8. respondet eos patres esse ita intelligendos, *quod Deus non tulit legem illam per seipsum, sed Moysi illam suggesserit, & per eum tanquam per legislatorem, & non tanquam per præconem suum illam tulerit.* Item tract. 62. ad principium ait in re ipsa cum iis conuenire, qui asserunt totam legem Moysi, *tam illa, quæ præcepta sunt ab Angelis in monte Sinaï, quæ in Decalogo continentur, quàm ea, quæ Moyses promulgauit ab eodem Deo optimo maximo esse profecta, &c.* neque desunt Patres, qui Salmeronis sententiæ ità explicatæ faueant: nam Orig. tom. 1. homil. 16. in num. ait. *Per Moysem quidem multa locutus est Deus, aliqua tamen & Moyses propria authoritate mandauit, videlicet*, vt exponit Salmiron. citatus, *authoritate diuina, quam fecerat veluti propriam legislatoris obtinens dignitatem*, & similiter exponit duo alia loco Hieron. & Ambros. qui legem repudii à Moyse latam non obscure significant. Clemen. Roman. in Constitutionibus Apostolicis cap. 3. de Moyse sic loquitur. *Illum dico legislatorem, custodem, Pontificem, Regem illum diuinorum mysteriorum Magistrum.* Similiter instit. orat. ad Gentiles. Irenæ. lib. 2. aduersus hæreses. cap. 42. Euseb. de præpar. Euang. lib. 11. cap. 2. Nazian. ad Greg. Nissenum orat. 6.

Verum non video cur à communi sententia recedendum sit, quæ de vniuersa lege Moysaica docet, ita ad Deum authorem referri, iurisque esse positiui diuini rigorose sumpti, vt Moyses solum promulgator exiterit illius præsertim partis, quam Moyses ab Angelis, populo non audiente, didicerit. 6.
Hanc sine dubio tenet Clemens. Alexand. lib. 1. Pedag. cap. 7. vbi ait, *lex per Moysem data est non à Moyse, sed à verbo quidem, verum per Moysem seruum suum.* Euthym in cap. 1. Ioãnis Moyses. *quidè seruus erat, quodque à Deo accepit, hoc dedit.* Tertull. aduersus Marcion. lib. 3. cap. 1. Damas. Orthod. fidei cap. 14. lib 4 Anastas. Synaïtes in Examerõ lib. 2 Isidor Peluziota lib. 3. Episto. 16. Epiphan. hæres. 33. ex doctoribus Scholasticis eam expressit, D. Thom. 1. 2. quæst. 98. art. 2. in corpore ad finem, vbi vniuersim sine limitatione de tota lege veteri, de qua in eo articulo disputabat esse datam à Deo asseuerat, & à 3. ad 3. diuina auctoritate institutam fuisse docet. Idem sequuntur Vasq. Med. cæterique recentiores Thomistæ ad hunc art. Bellarm. lib. 1. de Christo cap. 5. §. ad 3. Valent. disp. 7. q 7. p. 1. Maldonat. in Matth. cap. 19. Item Suar. citatus, & Sallas vbi suprà num. 13. quanuis nitantur vtranque sententiam conciliare, vel potius ad vnam 3. reducere; quatenus asserunt legem scriptam, quantum ad præcepta legalia à Deo & Moyse pariter datam fuisse, atque adeo illius partis, tum promulgatorem tum legislatorem Moysem esse existimandum, quod minime necessarium duxi, quanuis hanc fuisse Salmeronis sententiam ostenderimus.

Probatur 1. ex sacra pagina Exod. 20. & 21. & sequentibus vsque ad 30. in quibus, vt bene notauit Lyran. ad initium cap. 20. de præceptis tam moralibus, quàm iudicialibus, & cæremonialibus agit: & tamen in cap. 20. sic incipit Moyses, ne dubitandi locum relinqueret, an aliquid ex his præceptis ipse sua auctoritate tradiderit. *Locutus est Dominus cunctos sermones hos*, & cap. 21. cum inciperet Dominus iudicialia præcepta ferre, ait. *Hæc sunt iudicia, quæ propones eis.* Item 1. Deuteron ad initium dicitur. *Locutus est Moyses ad filios Israël, omnia, quæ præceperat illi Dominus, vt diceret eis.* Idem ostendit locus Malach. supra citatus, & multi alii: hinc sumitur ratio Theologica, & 2. probatio: nam ea sunt præcepta diuini iuris, quæ authoritate Dei præcipientis feruntur: sed Deus de omnibus præceptis Mosaicæ legis dicit se præcipere, & mandare; Moysem vero solum esse interpretem seu nuntium: ergo omnia sunt de Iure diuino pressè. 3. ex cap. cum causam de Electione, & cap. in nona 17. quæst. 6. In quibus ad legem diuinam perti-

pertinere dicitur præceptum illud de non arando in boue & asino, quod de moralibus non esse certum est; sed inter Iudicialia haberi, Deuteron. 22. 4. si aliquid esset præceptum à Moyse tanquam legislatore datum maxime illud verbi gratia quod supra afferebatur de repudio propter testimonium Christi Domini. Sed lex repudii à sola Moysis authoritate procedere non potuit: nam legitimum matrimonium, & consummatum nulla ratione per humanam authoritatem dissolui potuit, vt cum communi Theologorum sententia suppono, ergo nullum est præceptum legis Mosaicæ, quod ad Moysen, tanquam ad authorem referatur: neque obstat dixisse Christum dominum illam legem, vel permissionem repudii à Moyse datam esse: nam etiam Matth. 8. dixit leprosis, vt afferent, quod Moyses præcepit, & tamen non est dubium illud esse præceptum diuinum. Item Marci 7. ait. *Moyses dixit: honora patrem tuum, &c.* & statim subiungit Dominus. *Irritum fecistis præceptum Dei.*

5. speciatim contra eos, qui asserunt præcepta legalia à Deo simul, & à Moyse legislatoris authoritatem tenente processisse; quia superuacanea esset illa authoritas Moysis ad ferendam legem quoad illa præcepta: nam diuina erat sufficiens; imo alterius ordinis. Cum enim maiorem induceret obligationem nempe iuris diuini, nihil adderet de nouo authoritas humana, & nihil operaretur, siquidem nihil aliud præciperet, sed idem omnino, quod Dominus iuberet. Exemplum esse poterit: rogo enim quem effectum sortiretur illa authoritas humana superaddita; quam obligationem induceret, quæ maior non foret ex sola iussione diuina? ne ergo dicamur actum agere, & Deum causarum superfluitatem sine necessitate admittere, necessario dicendum est Moysem solius nuntii, & interpretis munus in tota lege ferenda subiisse: quæ ratio etiam ostendit Angelos non fuisse legislatores prædictæ legis, sed tantum promulgatores. Nam ante præceptorum decalogi promulgationem: primo signa aduentus Domini ad legem ferendam, terribili tonitruorum sonitu, fulgorumque coruscatione apparuerunt: 2. Dei personam sustinentes potenti voce à principibus saltem tribuum audita Decalogum nuntiarunt: 3. præcepta iudicialia, & cæremonialia Moysi sub eadem diuinitatis repræsentatione tradiderunt; vt ipse illa populo promulgaret. Ideoque meritissimo à D. Paulo dicitur. *lex*
7. *vetus ordinata per Angelos in manu mediatoris*, ad Galatas 3. videlicet in manu Moysis, qui mediator fuit inter Deum, & populum Israëlem, secundum meliorem expositionem quam Salmyron. tract. 28. ad Galat. 3. late confirmat. Item Iustinianus ex Epiphanio, & Genadio, Corneliusque ex Nazian. Nicæff. Catharino, Adamo multis rationibus ostendit non Christum hoc loco, sed Moysem mediatoris nomine significari: fuit enim Moyses mediator veteris testamenti, sicut Christus noui, teste eodem Paulo ad Hebræos 8. alluditque D. Paulus in eo loco ad Galat.

A ad illud Deuter. 5. in quo Moyses dixit populo, *ego sequester vester, & medius fui inter Dominum & vos in tempore illo*, & dicit dispositam fuisse legem per Angelos vt mediante Moyse, populo manifestaretur.

Verum quamuis nullum ex præceptis quod in veteri lege Moyses scripserit, propria authoritate sanciuerit; alias tamen particulares leges humanas, vt princeps, & gubernator illius populi condere potuissent, vbi lex diuina nihil disponeret, & vtilitas, seu necessitas id postulare videretur, quarum legum mentio non fit in libris Exodi. Leuit. Numerorum & Deuteron. fortasse ne leges humanæ diuinis permiscerentur. Verum hoc probandum ac verissimile iudicandum facit quod aliquæ leges in aliis libris veteris testamenti reperiuntur, quæ diuini Iuris rigorose sumpti non sunt, vt ieiunium quarti, quinti, septimi & decimi mensis, quorum meminit B Zachar. 8. Eorumque lex Moysis nullum fecit mentionem. Item ieiunium Esther. cap. 4. Deinde leges de Festis obseruandis, quæ in veteri lege non continebantur, vt Festum dedicationis templi 3. Reg. 8. Festum purificationis altaris sub Machabæis, 2. Machab. 10. Festum liberationis populi per illustrem fœminam Iudith 16. & alia similia, cur igitur similes occasiones occurrere non possent, atque adeo in iis Moyses aliquas leges similes non statueret: sane asseuerantur ita factum dicere non audeo: sicut neque oppositum, quasi neutiquam verissimile reiectare, constat igitur vniuersam legem veterem diuini iuris esse. 8.

2. difficultas erat, quisnam esset illius fi- 9.
C nis, qua in re in primis certum est cum lex hæc diuina sit in bonum, & sanctum finem à Sancto Sanctorum dirigi oportere. Deinde præter particulares fines vniuscuiusque præcepti, comparatione totius legis, alii vniuersales debent assignari. Primus esse poterit respectu vniuersalis Ecclesiæ militantis, vt nimirum Dominus eiusdem Ecclesiæ progressum ostenderet. Nam Ecclesia militans triplicem in mundo habuit statum, incipientis tempore legis naturæ; proficientis tempore legis scriptæ, ideoque supra præcepta moralia de lege naturali superaddita sunt alia de iure diuino positiuo, per quę in diuino cultu & morum institutione proficeret; tandem D perfectum statum obtinuit tempore legis gratiæ. In hoc triplici statu triplicem ingressa est viam, quæ cuilibet animę ad Deum properanti optari solet. Purgatiuam, illuminatiuam, & vnitiuam: purgatiuam ingressa est, quando turpissimarum vrbium conflagratione, communique totius orbis eluuione perpurgata octo animis contenta euasit; Illuminatiuam quando sub columnæ igneæ nocturna coruscatione, peculiarique Dei patrocinio deserti viam tenuit, & fulgurante Sinai legis scriptæ præceptis quasi splendidissimis facibus fuit collustrata; Denique ad vnitiuam peruenit, quando Patris æterni verbum nostram sibi naturam vniens nouam amoris, & gratiæ legem instituens veterem rupto veli templo disrupit & vere sanguinis sponsus Ecclesiam

velut Reginam sui sanguinis purpura decoram sibi sponsam adoptauit. De hoc Ecclesiæ militantis progressu vide August. lib. 20. confess. cap. 43, Orig. lib. 1. contra. Celsum. D. Th. 1. 2. q. 98. a. 6. in corpore. Baron. ad initium apparatus, vbi plures patres citat Dried. lib 4. de Dogm. Ecclesiast. cap. 2. & seq Pighium de Ecclesiast. Hierarch. c. 1. & seq.

2. Finis comparatione populi Hebræi fuit bonum spirituale & supernaturale huius populi in hac vita in supernaturalem alterius vitæ felicitatem ordinatum, hoc vero bonum fuit argumentum fidei explicitæ in Christum venturum, iuxta illud D. Pauli ad Rom. 10 *Finis legis Christus ad iustitiam omni credenti*: & ad Galat. 3. *Itaque lex pædagogus noster fuit in Christo, vt ex fide iustificentur.* Ex quibus testimoniis formatur hæc ratio: nam Christi fides ad finem supernaturalem ordinatur, atque adeo spiritualis sanctificationis initium est, ergo lex, quæ cum Christi fide coniuncta est in eundem supernaturalem finē dirigitur, & ab illa initium suæ sanctificationis desumit. Erat etiam pars huius boni spiritualis, mores huius populi instituere, vt honeste se gererent, non solum in his, quæ ad naturalem rectitudinem, moralemque conducerent honestatem; sed etiam quæ ad diuinum cultum, iustamque politiam spectarent, quod regius psaltes cecinit Psal. 18. *Lex domini immaculata conuertens animas, testimonium domini fidele sapientiam præstans paruulis, iustitiæ domini recta, &c.*

10. 3. Finis respectu populi Christiani fuit nempe ad præfiguranda & præmonstranda legis gratiæ mysteria, ita colligitur in cap. cum venisset. §. vnde in veteri de sacra Vnctione, item cap. finali §. his ita 6. distinctione, vbi idcirco præcepta legis veteris in mystica & moralia diuiduntur. Etenim in ea lege non solum intendebat Dominus actuum præceptorum vtilitatem; sed etiam significationem, & propheticam figuram alicuius mysterii futuri protendebat, quod late ostendit D Th 1. 2 q. 102. & sequent. D. August. contra Faustum lib. 4 cap. 2. & lib. 22. cap. 4. & contra Adimantum Manichæum, & 16. de Ciuit cap. 11. & facile probatur ex 1. ad Corint. 10. *Omnia in figura contingebant illis*: item ad Hebræos 10. *Vmbram habens lex futurorum bonorum non ipsam imaginem rerum.* At quæ distinctio inter figuram, & imaginem? rem tetigit acu Ambros. lib. 1. de Officiis cap. 48. his verbis *In lege vmbræ imago in Euangelio, veritas in cælestibus.* Nam vt Diuus Paulus discrimen ostenderet inter legis veteris imperfectionem, nouæque perfectionem, illam abumbratili, & rudiori picturæ hanc imaginem perfecte viuis coloribus expressæ comparauit. Vnde legem veterem cælestium bonorum obscuriorem picturam, nouam vero legem viuam prorsus imaginem eorumdem censeri, ita Salmeiron, & alii ad hunc locum post D. Ambros. declarant. Aduertendum tamen non eodem modo omnibus præceptis legis scriptæ hunc finem accommodari, nam præcepta moralia cum secundùm se naturalia sint, & adhuc in lege

A noua obligent, quando figuræ & vmbræ veteris legis cessarunt. In illis non consideratur figuratiua repræsentatio, sed moralis præceptio, quæ eadem est nunc, quæ antea; nam ratio figuralis est positiua, & in præceptis tantum iuris positiui requiritur, ita D. Th. 1. 2. q. 104. a 1. imo 2. 2. inter reliqua præcepta positiua cæremonialia 1. & per se figuratiua fuisse existimat, quia principaliter instituta sunt ad aliquid præsignificandum.

Ad 3. difficultatem de perfectione huius legis patet quid dicendum sit ex prædictis; si enim hæc lex à Deo fuit instituta, & in bonos, sanctosque fines ordinata, non potuit non esse bona, & sancta toto eo tempore pro quo fuit instituta: & probari potest ex locis sacræ scripturæ, vbi manifeste hæc catholica veritas continetur. ad Roman. 7. sic ait Paulus, *Itaque lex sancta, & mandatum iustum sanctum, & bonum.* Psal. 18. *lex Domini immaculata, &c.* Iob de Deo loquens cap. 36. ait, *nullus ei similis in legislatoribus*, & ita definitur in Concilio Lateran sub Innoc III. De qualitate vero bonitatis seu perfectionis in hac lege inuenta, dico legem veterem in suo ordine, & gradu fuisse perfectam: comparatam tamen cum lege gratiæ, & consideratam secundùm negationem perfectionum, quibus caruit, imperfectam dici posse. Ita D. Th. 1. 2. q. 98. a. 1. & 2. & Theologi communiter. ibid. Suar. de leg. lib. 9. cap. 8. iuxta priorem partem huius resolutionis intelligendus est Clemens Romanus lib. 6. de Constit. cap. 19. vbi ait, *legem hanc à Deo datam fuisse legis naturalis adiutricem, puram, salutarem, sanctam, in qua proprium nomen ferebatur perfectum, ex nulla parte deficientem, continentem Decalogum plenam omni macula carentem, animas conuertentem, &c.* quod testimonium tam præclarum est, vt nullum aliud desiderari possit, præsertim adiuncta Christi Domini authoritate, cuius ibidem meminit idem Pontifex: nam verbo, & exemplo illam legem seruator Dominus obseruauit, & honestauit. Lucæ 2. n. 21. & 22. Circuncisus enim octauo die, & quadragesimo oblatus est in templo. Item Math. 5. ait *Non veni soluere legem, sed adimplere.* 11.

Ratione confirmatur hæc pars; nam illa lex omnes habuit circumstantias necessarias, vt illa in suo gradu & ordine perfecta foret. D In primis conuenienti modo fuit promulgata: nam vt de supremi legislatoris authoritate constaret præcedentibus signis, quæ legi timoris maxime congruebant, præcipuam legis partem, nempe decalogum, vox diuina à populo audita pronunciauit, quod D. August. lib. 10. cap. 13. de Ciuitate Dei optime adnotauit, his verbis *Non enim populus Israël sic Moysi credidit, quemadmodum sub Lycurgo Lacædemonij, quod à Ioue, seu Apolline, leges, quas condidit, accepisset: cum enim lex dabatur populo, qua coli vnus iubebatur Deus, in conspectu ipsius populi, quantum sufficere diuina prouidentia iudicabat, mirabilibus rerū signis, ac motibus apparebat.* Deinde, vbi primum populus legem partim à Deo, partim à Moyse audiuit, omnia acceptauit

præcepta, eorumque obseruationem promisit, vt dicitur Exod. 24. *Venit ergo Moyses & narrauit populo omnia verba Domini, atque iudicia, respônditque omnis populus vna voce: omnia verba Domini, quæ locutus es, faciemus.* Denique alias circunstantias de loco & tempore late prosequuntur sacræ litteræ, vt Exod. Leuit. Numerorum, & Deuteronom. Commentatores præsertim Abolensis cap. 20. Exod. quæst. 36. & sequentibus. D. Thom. 1. 2. quæstione. 98. a. 6. adnotarunt.

12. Obiicies, ex multis sacræ scripturæ locis ostenditur legem illam malam fuisse: nam. 1. Ecclesiast. 2. num. 25. dicit dominus. *Ego dedi eis præcepta non bona, & iudicia in quibus non viuent.* 2. D. Paulus ad Rom. 5. *lex subintrauit, vt abundaret delictum.* & 7. *peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam, sine lege enim peccatum mortuum erat.* Ad Galat. 3. ait idem Apostol. *Christus nos redemit de maledicto legis*, & infrà, *quid igitur lex propter transgressiones posita est.* Ad Hebræos 8. de veteri testamento ita loquitur. *Si illud prius culpa vacasset, non vtique secundi locus inquireretur.*

Ad 1. Exechielis locum, mirum quam variæ respondeant interpretes, item Scholastici Doctores. 1. ea positio: cæremonialia præcepra intelligit mala in sensu comparatiuo appellari, quia comparatione meliorum, quæ in lege gratiæ iustitiam & vitam continent, vt non bona reputantur. ita Diui Thom. 1. 2. quæstione 48. art. 1. ad 1. Chrysostom. homil. 17. in Acta Apostol. & homil. 7. in 1. ad Corinth. Iustinus Dialogo cum Triphone. Augustinus Epistola 9. ad Hieronym. Theodoret. Cyrill. lib. 9. contra Iulian. Ambros. lib. 3. Epist. ad Clement. Greg. lib. 18. Moral. cap. 17. alias 9. Cassianus collat. 23. cap. 2. Et sane si hæc expositio minus literalis videatur, saltem propter authoritatem tantorum Patrum, non est excludenda: præsertim, quia secundam partem nostræ resolutionis satis confirmat, cum lex vetus comparatione legis gratiæ imperfecta dicatur. Duas alias appono declarationes, quæ magis cum littera & cum antecedenti contextu cohærere videntur. 1. est sancti Clementis lib. 6 Constitut. cap. 21. vbi ait, *non bona dico illorum scilicet proposito: ferrum enim ad vrendum, & scalpellum, & medicamenta inimica sunt non volentibus) non sunt autem seruata propter eorum contemptum obediendi: ex quo vt non seruata mortem ijs afferant.* Per hæc vltima verba in 2. explicationem incurrit, quæ in Paraphrasi Chaldaïca satis perspicua habetur his verbis. *Ego quoque, quia præuaricati sunt in verbum meum, & noluerunt obedire Prophetis meis, proieci eos in manum concupiscentiæ eorum insipientis, abierunt, & fecerunt decreta non recta, & leges, in quibus non viuent.* Ad quæ mala præcepta diuinis opposita alludit translatio 70. secundum Xistum in versu sequenti, vbi enim vulgata ait, *& pollui eos in muneribus suis*; ipsi transcribunt. *Et polluam eos*

A *in dogmatibus eorum, &c.* Est ergo vera, & germana loci expositio illa præcepta non bona significare legem peccati diuinæ legi repugnantem, cui Iudæos rebelles subiici, & secundum eam viuere Dominus permisit. Iudicia vero in quibus eos non viuere dixit, rigorosa indicare supplicia, quæ in suorum scelerum pœnam ab exteris nationibus irroganda minabatur: Iustum enim fuit, vt qui iugum Domini sustinere noluerunt, nec bonis eius præceptis obedire, grauiori concupiscentiarum & tyrannorum iugo subiacerent: in quam expositionem D. Hieronym. Maldonatus, Pradus & Sanctius hoc loco magis videntur inclinare. Aliæ videri possunt apud Suar. & Cornelium, quæ mihi minus arrident.

B 2. R. ad 1. locum Pauli dupliciter 1. cum in glossa 1. in cap. benedictio 1. quæstione 1. *Lex subintrauit vt abundaret delictum*, intelligi per consecutionem, non causam; quia *nitimur in vetitum, semper cupimusque negata.* Vnde August. lib. de Spirit. & littera cap. 7. *Lex quamuis bona auget prohibendo desiderium malum, sicut aquæ impetus si in eam partem non cesset influere, vehementior fit obice opposito*, & statim, *nescio quo enim modo hoc ipso, quod concupiscitur fit iucundius, dum vetatur.* Etenim ex sapientis veroloquio Prouerb. 9. numero 17. *aquæ furtiuæ dulciores, & panis absconditus suauior.* 2. si causaliter locus exponatur, subintrare lex dicitur, vt C delictum plenius, ac planius per legem innotescat: atque adeo homines suam imbecillitatem cognoscant, & Dei gratiam expetant: ita Aug tract. 3. in Ioannem, *quia nolebant se confiteri homines peccatores, addita lege facti sunt etiam præuaricatores*, & infra. *Ideo ergo data est lex, vt crescente peccato humiliarentur superbi, humiliati confiterentur, confessi sanarentur*: quod ita intelligendū est vt Deus legem daret vt peccatum, quod cōmitteretur, cresceret in sui manifestatione, & cognitione, ex quo magis in hominibus cresceret humilitas, & humilitatem salus consequeretur, qui quidem finis, interueniente peccati permissione, tanquam medio à Deo potuit intendi: iuxta primam expositionem declarandus alter locus eiusdem Epistolæ, ex qua satis D constat D. Paulum appellasse legis veteris mandatum sanctum, iustum & bonum; sanctum propter cæremonialia, iustum, propter iudicialia, bonum propter moralia, vt interpretatur D. Thom. 1. 2. quæst. 99. art. 4. in corpore. Solum ergo occasione accepta per mandatum, quasi irritamentum peccati hominum vitio contigit, vt eorum concupiscentia æstu ardentiori conflagraret. Ita Toletus, & Iustinianus hoc loco ex Ambrosio, Chrysost. Hieron. & August. idem docet Bellarm. tom. 4. lib. 5. de gratia & libero arbitrio cap. 18. 13.

Ad locum ex Epist. ad Galat. Respondemus Christum nos liberasse à maledicto legis, videlicet à pœna, quam lex minabatur. Supra enim dixerat Apostolus versu 10. *Scriptum est enim: maledictus omnis, qui non*

permanserit in omnibus, quæ scripta sunt A *in libro legis, vt faciat ea.* Hac ratione locum Pauli Hieronimus commentatur. *Redemit nos ergo Christus de maledicto legis, quod peccantibus constitutum est.* Quamobrem lex propter transgressiones posita est, nimirum puniendas, & coercendas, vt idem Hieronym. & Chrysost. declarant; vel propter transgressiones manifestandas, & cognoscendas iuxta Augustinum supra citatum. Ab hac ergo legis execratione, in quam ipsius transgressores incurrunt, Christus nos liberauit, dum veterem legem gratia expertem in noua gratiam continentis instaurationem conuertit.

Vltimus locus ex Epist. ad Hebræos solum B ostendit vetus testamentum fuisse imperfectum negatiue propter negationem perfectionum, quibus carebat, & in hac parte defectum habuisse, quem significauit Apostolus per vocem Græcam ἄμεμπτος, quam noster interpres reddidit per illas duas *culpa vacasset.* Vox vero Græca significat id, de quo nemo potest conqueri, quod defectum omnem & notam respuit, quale non fuit vestus testamentum, præsertim si cum nouo quod illius loco substitutum est, comparetur. Ita Chrysost. Ambros. Theod. & Theophilactus, quos recentiores commentatores ad litteram sequuntur. Vnde iam 2. pars nostræ resolutionis potius confirmatur, quam 1. impugnetur: totus enim est Apostolus in eo cap. in declaranda noui testamenti supra vetus Excellen- C tia, conferendo veteris defectum cum noui prouentu. Quam comparationem doctissimus Barradas noster in concordia tom. 1. lib. 1. à cap. 2. vsque ad 16. luculenter prosequitur, & quindecim prærogatiuas noui supra vetus testamentum recenset, quas aliqua ex parte tetigit Bellarm. tom. 4. de Iustificatione lib. 4. c. 2. & seq. præcipuas summatim prælibabo.

14. Prima sit, quia vetus testamentum in tabula lapidea, nouum in cordis medulla Dominus scripsit. Testatur Paulus ad Hebræos 7. ex Hierem. 31. *hoc est,* ait Paulus, *testamentum, quod disponam domui Israel, post dies illos dicit Dominus dando leges meas in mentem eorum, & in corde eorum superscribam eas.* 2. Vetus seruorum, & timoris fuit, nouum amoris, & filiorum. Ita Chrysost. Theodoret & Theophyl. exponunt illum Apostoli locum ad Rom. 8. *non accepistis spiritum seruitutis iterum in timore: sed accepistis spiritum adoptio-* D *tionis filiorum, in quo clamamus Abba pater.* 3 Vetus iugum graue, leue & suaue testatur Hilarius, qui verba Christi Domini Matth. 11. *Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos; tollite iugum meum super vos: iugum enim meum suaue est, & onus meum leue.* hoc modo explanat, legis difficultatibus laborantes, & peccatis sæculi oneratos ad se vocat. 4. accipimus ex Ioanne cap. 1. *lex per Moysem data est: gratia & veritas per Christum facta est.* Etenim lex vetus per Angelos Dei seruos; noua per Angelum testamenti, iuxta Malachiam cap. 3. naturalem Dei filium fuit nuntiatur. 5. est quia nouum finis veteris fuit, sicut lux auroræ vmbram nocturnam depellit. *Finis legis Christus*, dixit Paulus ad Rom. 10. & ibid. legem veterem *vmbram habuisse futurorum bonorum.* 6. Vetus testamentum, vt pote temporale obseratam Cœli ianuam habebat, suisque sequacibus omnino occlusam. *Etenim nondum propalatam esse sanctorum viam adhuc priore tabernaculo habente statum*, docet Apostolus ad Hebræos 9. nouum vero æternum patentem inuenit cælestis paradisi aditum, quia *Deus eduxit de mortuis pastorem magnum ouium in sanguine testamenti æterni Dominum nostrum Iesum Christum.* vt idem ait ad Hebræos 13. quo quidem sanguine in cruce largiter effuso conclusos cæli postes reserauit, & nobis in cœlestem patriam facilem viam expandit, dicente eodem Apostolo ad Hebræos 10. *Habentes fiduciam in introitu sanctorum in sanguine Christi, quam initiauit nobis viam nouam, & viuentem per velamen, id est carnem suam,* adeo vt pendente in cruce domino, etiam latroni paradisus pateret, vt enim Diu. Hieronym. Epistol. 129. ad Dardanum, dixit. *Sanguis Christi clauis est paradisi dicentis ad latronem, hodie mecum eris in paradiso* 7. & præcipua excellentia noui testamenti supra vetus est, in se iustificandi virtutem continere, qua legem antiquam caruisse multis in locis docuit Apostolus ad Galatas 2. *Ex operibus legis non iustificatur omnis caro.* & cap. 3. *in lege nemo iustificatur apud Deum*, non quod iusti legis veteris non habuerint gratiam habitualem animæ inhærentem; vt aperte deducitur ex Trident. Sess. 6. cap. 7. sed quia opera illius legis præcise non possunt hominem ex se sanctum facere, quod quia late ostendit D. Thom. 1. 2. quæstione 100. art. 12. de moralibus: item de cæremonialibus quæst. 103. art. 1. de iudicialibus vero idem vt manifestum supponit vtroque loco; latius hîc persequi non oportet; videri potest August. lib. de Spiritu, & littera cap. 14. Stapletonus tom. 1. lib. 5. cap. 9. § similiter. Bellarm. tom. 4. lib. 4. de Iustificatione cap. 4. §. sextum & Suar. lib. 9. de legibus cap. 7. nu. 3.

Quænam erant legis veteris præcepta.

SECTIO V.

IAm supra indicauimus celebrem diuisionem præceptorum legis scriptæ in moralia 16 ceremonialia, & iudicialia, quam diuisionem tradidit Lyran in cap. 20. Exodi, ad initium, atque quamuis hæc præcepta in promulgatione interse misceantur, tamen maiori ex parte moralia contineri in cap. 20. Exodi: item Iudicialia cap. 21. & Cæremonialia cap. 25. de quibus late ibidem Abul & reliqui interpretes & Theologi cum D. Th. 1. 2 q. 99. & sequentibus. Bellarm. tom. 4. lib. de Iustificatione cap. 3. Valent. disp. 7. punct. 3. & sequentibus. Azor. tom. 1. lib. 6. cap. 2. quæst.

3. item cap. 3. & sequentibus. Ex Iuristis eandem tradunt diuisionem. Ioan. Baptist. Caccialup. tom 15. tract. 1. p. 2. depensionibus Ecclesiasticis numero. 4. Albertinus, in repetit. Iuriscon. tom. 5. in 6. Decretal. de Hæreticis in 4. errore numero 3. vterque Cardinalis in cap. final. §. his ita 6. dist. Abbas in cap. final. de consuetud. col. 2. Francis. de Aret. in cap qualiter & quando 2. de Accus. Ioannes de Immola in l. stipulatio hoc modo col. 3. ff. de verb. oblig. & in cons. 1. quod incipit, *in casu premisso*.

Sufficientiam diuisionis bene probauit Azor citatus cap. 2. quæst. 3. & alii, quia in omni bene instituta Republica tria præceptorum genera esse debent; alia quidem, quæ ad singulorum ciuium mores; alia quæ ad religionem; alia quæ ad Rempublicam spectant. 1. præstant moralia, quæ hoc nomen accepere; quia circa mores præsertim instituendos versabantur; vt notauit Albertinus vbi supra. Vnde Concil. Colon. in Enchirid. Christianæ Instit. in principio ait, *decem præcepta Decalogi esse veluti speculum, quod traditur baptizato, vt intueatur, quantum per fidem acceptam vitam suam renouauerit.* 2. cæremonialia, quæ ad Dei cultum ordinabantur. 3. Iudicialia, quæ ad ciuilem populi gubernationem pertinebant, quo fit, vt in sacris litteris sæpe hæc tria coniungantur præcepta, cæremoniæ, iudicia; hæc vero diuisio ita intelligenda est: vt inter moralia præcepta numerentur omnia quæ sunt de iure naturali proprie sumpto: ita D. Thom. quæstione 99. citata art. 4. in corpore, & quæstione 100. art. 1. Caiet. & Med. ibidem: & sæpe idem repetit D. Thom. in hac quæstione præsertim art. 11. per totum. Idem tradit Salmeiron tom. 1. Prolog. 10. can. 19. §. tertium est, & hæc opinio est etiam Theologorum communis; omnia enim naturalis iuris præcepta reducuntur ad illa decem Dei verba, ideo enim nominatur Decalogus Deuteron. 4. Quamobrem per antonomasiam præcepta perhibentur: vt cum D. Thom. 1. 2. quæstione 99. art. 4. notauit. Valent. citatus. p. 3. ex Sacra pagina Deuteron. 5. & 6. Leuit. 17. & 18.

2. Ex his præceptis moralibus, quinque in vna tabula & quinque in alia scripta fuisse docet Ioseph lib. 3. antiquit. cap. 6. Philon de Decalogo. Vgo Cardinal. Exod. 20. Soto 2. de Iust q. 3. a. 4. Ceterũ Origenes homil. 8. in Exod. quia credidit quatuor præcepta decalogi ad Dei honorem pertinere totidem in prima tabula constituit. Verum communis sententia, quæ iam vsu præualuit, tria tantum priora ad Deũ spectare contendit. Et ideo tria tantum in prima tabula conscripta esse asseuerat eum Aug. q. 71. in Exod. & lib. de decem chordis cap. 6. Abul. Exod. 20. q. 2. Hieron. psal. 32. Burg. Exod. 31. addit. 4. D. Th. 1. 2. q. 100. a. 5. Magistro, & aliis in 3. distinct. 37. reliqua vero septem in ordine ad proximum tradita in secunda tabula continebatur.

At oppones. 1. obseruatio Sabbati præceptum est positiuum & cæremoniale, ergo non A omnia præcepta Decalogi sunt de iure naturali. Antecedens est Iræanei lib. 4. cap. 31. Hesichii cap. 26. Leuit. Et probatur, quia hoc præceptum de obseruatione Sabbati antiquatum est: sed ea quæ sunt iuris naturalis, immutabilia sunt, & in lege noua permãsere: ergo hoc iuris naturalis non est. Respondetur præceptum de sanctificatione Sabbati partim esse morale, & consequenter de iure naturali; partim cæremoniale, ac positiuum, morale est, in quantum præcipit vt aliquo tempore non quidem certo, & definito, à cæteris operibus seruilibus vacemus, & in sacris, ac diuinis rebus occupemur: positiuum vero est; quatenus certum diem determinat, nempe Sabbatum, vel Dominicam ad vacandum Deo. Et quidem primo modo non est præceptum legis veteris B abrogatione antiquatum, sed 2. modo, quatenus designat Sabbatum in cuius locum lex noua diem Dominicum substituit. ita Abulens. in 20. cap. Exod. quæst. 11. & D. Th. 2. 2. q. 122. a. 4. in corpore, vbi optimam reddit rationem, quare morale & naturale sit his verbis. *Inest enim homini naturalis inclinatio ad hoc, quod cuilibet rei necessariæ deputetur aliquod tempus, sicut corporali refectione, somno & alijs huiusmodi. Vnde etiam spirituali refectioni, qua mens hominibus in Deo reficitur secundum dictamen naturalis rationis aliquod tempus deputat homo, & sic habere aliquod tempus deputatum ad vacandum diuinis, cadit sub præcepto morali, sed in quantum in hoc præcepto deter-* C *minatur speciale tempus in signum creationis mundo sic est præceptũ cæremoniale.* Iuxta hunc locum interpretatur Caiet. ea, quæ D. Th. dixit 1. 2. q. 10. a. 5. in corpore & ad 2. D. Th. sequuntur non modo Theologi hoc loco & Valent. citat. p. 4. Azor tom. 1. lib. 6 cap. 1. q. 6. Salas tract 14. disp. 22 sect 8. n. 46. Bellar. tom. 2. lib. 3. de Cultu sanct cap. 10. §. quantum ad 2. sed etiam Arnaldus Albert. vbi supra de 5 errore Iudæorum num. 13 & alii Canonistæ. 3.

Idem iudicium ferendum de primo præcepto decalogi, quod non est duplex negatiuũ vt docent Origen. homil. 8. in Exod. Burg. Exod. 31. addition. 4. videlicet, *Non habebis Deos alienos & non facies tibi sculptile*, neque est vnum positiuum, alterum negatiuum, vt asserunt Hieron. in Oseam cap. 10. & Rupert 3. D in Exod. cap 31. colligentes esse positiuum ex illis verbis. *Ego sum Dominus Deus tuus.* negatiuum vero ex sequentibus, *non habebit Deos alienos, &c.* nec demq; est triplex, vt affirmauit Hesichius in Leuit. 16. 1. positiuum, & duo posteriora negatiua, sed vnum, & primum præceptũ est, quod ex duabus partibus integratur, ita Clem. Alex. lib. 6. Strom Aug. q. 71. in Exod. & Epist. 119. cap. 11 huius præcepti pars vna ad naturale ius pertinet, altera ad positiuum; nam quatenus vnius Dei cultum præcipit, & Idololatriam prohibet, naturale est, quatenus vsum imaginum interdicit cæremoniale est existimandum, hæc est opinio D. Th. 1. 2. q. 100. a. 7. ad 2. vbi ait, *quibusdam præceptis additur cæremoniale determinatiuum moralis communis, sicut in primo præcepto non facies sculptile, & in* 4.

3. *præcepto determinatio diei Sabbathi.* A
D. Thom sequitur Vasquez 1. de Adorat. disp. 4. vbi late probat vsum imaginum in ordine ad adorationem omnino fuisse prohibitum illis verbis, *non facies sculptile*: licet ad ornatum imagines fieri potuissent. Certe Abul. in cap. 20. Exod. q. 3. & Cardinalis Bellar. tom. 2. lib. 2. de reliquiis & imaginibus & cap. 7. probant solum fuisse prohibitum Hebræis vsum Idolorum & imaginum, quæ pro Diis adorarentur, non autem simpliciter vsum imaginum, & hanc dicit esse sententiam D. Th. Verum quidquid de sententia, cuius resolutionem in locum suum remitto, de mente sancti Thomæ ex citatis verbis satis constat. nam si Idolorum vsus prohiberetur solum, Hebræis non diceret illud præceptum ex parte fuisse cæremoniale. B

5. Oppones 1. in lege veteri fuerunt præcepta fidei, spei charitatis, & pœnitentiæ: sed hæc præcepta non sunt moralia, neque cæremonialia, seu iudicialia, ergo non continentur in aliquo ex tribus membris assignatis: ergo illa diuisio non est adæquata. Ad hoc argumentum negant maiorem aliqui Theologi in quorum sententiam videtur inclinare Med. 1.2. quæst. 99. a. 5. quatenus asserit *præcepta fidei non pertinere præcipue ad legem Mosaicam, sed ad Euangelicam.* Et probat, quia D. Paulus ad Rom. 4. & ad Galat. 3 distinguit legem à fide, loquitur autem de fide viua: ergo præcepta huius legis distinguuntur à præceptis legis veteris. Et confirmari potest, quia si in lege veteri continerentur præcepta fidei, spei, charitatis, & pœnitentiæ sequeretur per opera ab hac lege præcepta homines potuisse iustificari, quod est contra id quod ex D. Aug. D. Thom & aliis diximus in fine superioris sectionis Concedenda tamen est maior cum D. August. in libro de gratia, & libero arbitrio cap. 17 in fine & cap 18. vbi cum ageret de præceptis supernaturalibus fidei, & charitatis, ita ait. *hæc ergo præcepta charitatis inaniter darentur hominibus non habentibus liberum arbitrium; sed quia per legem dantur, & veterem & nouam; quamuis in noua venerit gratia quæ promittebatur in veteri.* Idem colligitur ex toto discursu D August. in lib. de Spiritu & litera, præsertim cap 14. & D. Th. 1.2. q. 100. a. 3. in corpore vbi ait. *illa ergo præcepta ad Decalogum pertinent, quorum notitiam homo habet per se ipsum à Deo, & illa quæ statim ex fide diuinitus infusa innotescunt.* Idem dicit ad primum, & a. 1. in corpore ait, quædam esse præcepta moralia, *ad quæ iudicanda indiget homo adiuuari per instructionem diuinam, sicut est circa credenda.* Illum sequitur Caiet. a. 1. eiusdem quæstionis. Vasq. 1. 2. q. 99. a. 1. Suar. de legibus lib. 9. cap. 7. n. 9. Salas citatus n. 40. Azor. lib. 6. cap. 1. q. 7.

Probatur 1. quia præcepta moralia ex mente D. Th. 1.2. q. 100. a. 2. in corpore, dantur in materia omnium virtutum; nam omnes actus tam internos, quam externos necessarios ad honestatem morum præcipiebat lex Moysis, vt late ostendit Suarius citatus cap. 4. cum D. Thom. hoc enim necessarium erat, vt illa in suo ordine, & genere perfecta esset, ergo necessario includit prædictos actus supernaturales & Theologicos, quia sine illis non constat vera honestas, per quam ordinatur homo ad Deum tanquam in finem supernaturalem, & cum eo debite communicat: impossibile enim est, vt sine fide, spe, & charitate constitueretur aliquis amicus Dei: neque perdita gratia sine pœnitentia formali, seu virtuali in actu charitatis se disponere possent Iudæi ad recuperandam gratiam. 2. D. Hieron. Exod. 20. quando Deus incipit præcepta Decalogi per illa verba. *Ego sum Dominus Deus tuus*, intellexit præceptum fidei vnius Dei, item D. August. cap. 17. citato per illa verba Deuteronom. 6. *Audi Israel Dominus Deus tuus vnus est. & diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo*: Duo fidei & charitatis præcepta coniuncta ostendit. Denique Christus Dominus Matth. 22. *Mandatum magnum in lege*, esse dixit. *Diliges Dominum Deum tuum.* Ergo actus harum virtutum supernaturalium in lege continebantur. 3. in lege naturali spectato ordine ad finem supernaturalem, ad quem homines à Deo directi sunt, hi actus erant connaturales illi statui, vt supra diximus & quasi de iure naturæ ad statum gratiæ eleuatæ per ordinem ad finem supernaturalem, ergo in decem præceptis naturalibus datis illi populo ad supernaturalem finem directo, necessario continebantur.

C Neque obstat ratio in contrarium adducta: nam D. Paulus non sic distinguit legem à fide quasi in lege præcepta fidei viuæ non sint, sed per fidem intelligit spiritum fidei per charitatem operantis. Etenim præceptum fidei non est fides formaliter sumpta. Vnde quamuis lex haberet præcepta horum actuum, non sequitur illam in se habuisse fidei, & gratiæ spiritum, Hanc enim à lege gratiæ in fide Christi venturi mutuabatur, quod egregie D. Thom. distinxit 1. 2. quæstione 107. art. 1. ad 2. in fine. *Lex autem vetus etsi præcepta charitatis daret, non tamen per eam dabatur Spiritus Sanctus, per quem diffunditur charitas in cordibus nostris.* In quo non negat D. Thom. in lege veteri auxilia gratiæ dari ad illam custodiendam necessaria, &
D sufficientia. Sed ait illa auxilia, per quæ homo exercere posset hos actus supernaturales, & totam legem seruare, non obtineri ex vi legis veteris, sed ex lege gratiæ, & in fide Christi venturi. Vnde ad confirmationem respondetur, ideo per legem scriptam neminem iustificari, quia illius Sacramenta gratiam non continebant, neque ex vi illius gratia conferebatur; quamuis enim homines in lege veteri potuissent se disponere ad gratiam recuperandam. & si in gratia essent, de condigno mereri possent gratiæ augmentum, auxilia tamen, quibus ad hoc indigebant à fide Christi venturi necessario emendicabant, vt pulchris verbis docuit August. de spiritu & litera cap. 13. *Quod operum lex minando imperat, hoc fides lex credendo impetrat.*

Concessa igitur maiori prædictæ obiectionis, minorem etiam admittit Vasques vbi supra, quia existimat præcepta de illis actibus supernaturalibus non annumerari inter aliqua ex contentis in tradita diuisione. Verum iam satis ostendimus supra hæc præcepta inter moralia recenseri cum D. Aug. D. Thom & communi Theologorum sententia: & confirmatur 1. quia secundum communem Authorum opinionem quos retulimus ad initium sectionis, illa diuisio est ædequata, & continet omnia præcepta, quæ erant tempore legis scriptæ. Sed inter iudicialia, vel cæremonialia non continentur præcepta fidei, spei, charitatis, & pœnitentiæ: ergo cum moralibus numerantur. Confirmatur. 2. quia ad decalogum omnia naturalia pææcepta reducuntur, sed naturalis ratio dictat credendum esse Deo, in eo sperandum & illum super omnia diligendum ergo: neganda est igitur minor; & dicendum hæc præcepta de actibus Theologicis cum moralibus recenseri. Hinc tamen non inferas confundi virtutes Theologicas cum moralibus quatenus morales ab infusis discriminantur: nam hæc præcepta cum moralia denominentur, quia ad morum disciplinam pertinent. Et hi mores hominum quatenus ordinantur ad supernaturalem finem, non solum instrui debeant per actus virtutum acquisitarum & naturalium; sed etiam per actus supernaturalium, præcepta de his in hoc sensu recte moralia perhibentur.

Quod attinet ad cæremonialia, quæ ad cultum Dei, & religionem pertinebant ad quatuor capita reducuntur à D. Thom. q. 101 cit a. 4. 1. est de præceptis sacramentorum; nam varia fuisse sacramenta in lege veteri probat August. multis in libro de vera religione cap. 17. lib. 15. contrà Faustum cap. 15. & alibi; talia fuerunt circuncisio, esus agni paschalis, vnctio & consecratio Pontificis & alia 2. de præceptis sacrificiorum; quorum aliud erat holocaustum, aliud hostia pacifica, aliud pro peccato videlicet in peccati expiationem, de quibus Philo libro de sacrificiis, Ioseph. 3. antiquit. cap. 1. Origenes homilia. 5. in Leuit. Riber. lib. 4. de templo. Azor. lib. 6. cap. 25. vsque ad 30. 3. de præc. ptis sacrorum; sacra vero dicebantur res vnctione, vel consecratione sacris vsibus destinatæ de quibus Azor à cap. 41. vsque ad 54. Ribera lib. 2. de templo, & latius Villalpandus tom. 2. in Ezechiel. 4. & vltimum caput continebat præcepta circa peculiares obseruantias, quæ ad Dei cultum in cæteris rebus obseruabantur, vt erant ieiunia, discretio ciborum, mundorum ab immundis; Nazaræorum vota, & similia, de quibus sacræ paginæ interpretes Exod. 23. Leuit. 3. 11. 19. Deut. 14. 18. 22. 23. & aliis in locis Azor cap. 22.

Iudicialia præcepta quæ ad ciuilem populi gubernationem spectabant, ad alia quatuor genera reuocantur à D. Thom. q. 104. in corpore, aliisque Theologis ibidem: nam cum hæ leges ordinarent totam rempublicam Hebræam; vel hic ordo cernitur inter principes populi, & ciues, sicque constituit 1. genus iudicialium præceptorum vel inter ciues ad inuicem; & assignatur 2. Vel consideratur inter incolas & extraneos & facit 3. genus: aut denique inter domesticos, & eiusdem familiæ homines V. G. inter Patrem & filium aliosque consanguineos, inter virum & vxorem, inter seruum & dominum; & sic efficitur 4. præceptorum iudicalium genus. De his omnibus, vt recte inter se ordinentur, & in tota republica iustitia administretur, dantur leges particulares, quæ cum ad diuersas materias & diuersas canonum, legumque titulos spectent, de illis prout occasio & necessitas postulauerint speciatim agendum: in iisdem exponendis lentius immoratur Azor cap. 30. & sequent.

Circa numerum præceptorum diuersas inuenio opiniones: etenim Rabbi Moyses numerat quinquaginta & octoginta tria nempe octodecim super ducenta positiua & trecenta & sexaginta quinque negatiua. Lyranus in psal. 18. ad ea verba. *In custodiendis illis retributio multa*, recenset sexcenta & vndecim; quem numerum sequitur Petrus Albin. de pontificiali potestate tom 13. tract. p. 1. n. 253. Placet tamen opinio Guillielm. Paris. lib. de fide & leg. Burgensis in scrut. in 1. p. d. 8. cap. 3. Abulens. in cap. 27. Deut. q. 1. & in cap. 1. Ruth. q. 14. qui omnes asserunt esse sexcenta, & tredecim. Hanc enim fuisse summam ab antiquis Rabbinis collectam ostendit Catalogus Hebræus & Latinus, qui hæretici cuiusdam nomine circumfertur; ille tamen confirmatur authoritate Galatini, qui lib. 11. cap. 4. eandem summam colligit. Ex quibus tercenta saxaginta quinque sunt, sunt negatiua, sicut dies solis, & ducenta quadraginta octo positiua iuxta numerum membrorum in homine, vt dixit Rabbi Cumlai relatus à Galatino Rabbi Moyses vero triginta non numerauit; quia illa credidit non esse proprie præcepta ad faciendum, quasi essent præcepta præsuppositiua potius, quam præceptiua, quale est illud. *Ego sum Dominus Deus tuus* Exod. 20. & illud Deut. 6. *Audi Israel, Dominus Deus noster vnus est.* Verum non aduertit Rabbi Moyses quod in vtroque loco iubetur aliquid credendum. In 1. dicitur illum, qui dedit legem Moysi, verum Deum esse credendum, in 2. vnum solum Deum esse quod sufficit vt hæc præcepta dicantur de faciendo aliquid, nempe de re credenda. Et quamuis generaliter omnia præcepta fidei ad moralia reuocanda sint, quia naturalis ratio dictat Deo dicenti credendum esse, hoc non tollit quo minus in particulari aliqua credenda à Deo proponantur, & illorum fides præcipiatur speciatim & explicitè. 8.

Rogabis verùm præter hæc præcepta aliqua in veteri lege reperiantur, quę non sub rigorosa præcepti significatione sint; sed potius consilia existimentur. Respondeo probabilius esse præter præcepta, etiam consilia in ea lege reperiri, quæ rigorosam obligatio- 9.

nem non inducebant, ita D. Thom. 1. 2 quæst. 99 ab 5. Valent. citatus punct. 3. Suar. de leg. lib. 9. cap. 4 num. 19. Sallas vbi supra cap. 11. qui omnes tale fuisse credunt, illud Exod. 22. *Si in pignus acceperis vestimentum à proximo tuo, ante solis occasum redde ei.* Deinde probari potest. 1. quia in ea lege erant sacrificia voluntaria, vt patet ex Leuit. 22. num. 23. *Bouem & ouem aure & cauda amputatis voluntarie offerre poteris.* Vbi distinctio fit inter sacrificia voluntaria, seu spontanea, & inter præcepta, seu votiua. Illa enim Dominus aliqua ex parte diminuta admittebat, hæc non nisi integra & nulla sui parte diminuta acceptabat. Item ex Psalm. 118. num. 108. *Voluntaria oris mei beneplacita fac, Domine.* Vbi Chrysost. Teod. & Basil. religiosa vota interpretantur, & Hilarius, Ambros. & Arnobius illud *voluntaria* exponentes spontaneam animi liberalitatem, & alacritatem nulla obligantis præcepti vi lacessitam in obligationibus, & sacrificiis significari contendunt. 2. quia Deut. 11. num. 1. dicitur *Ama Dominum Deum tuum, & obserua præcepta eius & cæremonias iudicia, atque mandata omni tempore:* nam in hoc loco tria præceptorum genera percurri videntur, nempe præcepta videlicet moralia, cæremonias & iudicia: in quibus tota legis veteris obligatio contineretur: mandata superaddita non omnino obligatoria, sed quasi de consilio tradita. D. Thom. 1. 2. quæst. 99. art. 5. in corpore his verbis testificatur, *quædam præcipiuntur, vel prohibentur non quasi præcise debita, sed propter melius; & ista possunt dici mandata: quia quandam inductionem habent, & persuasionem.* Infraque citat D. Hieronymum in glossa ordinaria relatum in Prœmio in Marcum, vbi ait quod *in præceptis est iustitia; in mandatis vero charitas*, quam rationem etiamsi probabilem credat Suar. numero 28. addit tamen D. Thom. in illa non persistere. Verum D. Th. ita veram existimauit vt ad 2. argument. in quo locus Deuteron. adducitur nullam aliam solutionem, neque expositionem adhibeat.

Quam obligationem, permissionem, pœnam & promissionem præcepta legis veteris induxerint.

SECTIO VI.

1\. QVatuor legis veteris effectus in præsenti percurremus, quorum doctrinæ sequentibus propositionibus satisfaciam. 1. legis veteris præcepta, prout in ea continebantur, solam Iudæorum nationem obligant; item ex gentibus eos, qui suscepta circuncisione eandem legem sponte vellent amplecti. Duas partes habet hæc propositio, quæ ex sacra scriptura clare deducuntur. 1. ex Deuteron. 4. & Exod. 19. clarius his verbis. *Si audieritis vocem meam, & custodieritis pactum meum: eritis mihi in peculium de cunctis populis*, quæ verba manife-

A stam separationem, gratuitamque electionem Iudæorum à cæteris nationibus ostendunt. Item Psalm. 147. num. 8. *Qui annuntiat verbum suum Iacob iustitias & iudicia sua Israel, non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis.* Vbi de accepto legis scriptæ beneficio speciatim Iudæis concesso expositores ad literam psaltem regium loqui, & grates Deo referre contendunt. Denique author Ecclesiastici 17. numero 9. idem prosequitur institutum hoc modo. *Addidit illis disciplinam, & legem vitæ hæreditauit illos*, & ita Chrysost. Hieron. & alii hoc loco & Clemens Alexand. 6. Stromat. quam veritatem vt omnino certam tuetur D. Thom. 1. 2. quæst. 98. art. 5. & est communis Theologorum.

B Bellarm. de Iustificat lib. 4. cap. 40. §. 3. *Igitur* Suar. lib. 9. de leg. cap. 5. numero 8. D. Thom art. 5. rationem reddit huius specialis beneficii. *Dicebat enim vt ille populus ex quo Christus nasciturus erat, quadam speciali sanctificatione polleret.* Dixi præcepta quatenus in lege continebantur solos Iudæos obligare; quia non est negandum præcepta moralia quatenus naturali lumine innotescere possent ad homines omnes spectare, & gentiles etiam ad eorum obseruantiam teneri. Verum non secundum eam declarationem vel nouam aliquam de iure diuino positiuo obligationem, si qua est vt aliqui existimant, & nos statim declarabimus, quod satis probatur ex loco Pauli ad Rom 2. n. 4. *Gentes quæ legem non habent* (videlicet

C scriptam) *naturaliter ea, quæ legis sunt faciunt*, id est naturæ instinctu ductæ, & gratiæ auxilio adiutæ, naturalem moralium præceptorum legem adimplent. Et ex D. August. de Spiritu, & litera cap. 26. explicat. D. Th. 1. 2. quæst. 109. art. 4. ad 1. eodemque modo explicat Ambros. Ansel. Beda & Lyran. ibidem ad locum Pauli Fulgent. lib. de Incarnat. & gratia Christi cap. 25. & Prosper. contra Collator. cap. 21.

2\. pars propositionis deducitur ex cap. 5. ad Galatas n. 3. *Testificor autem rursus omni homini circuncidenti se quoniam debitor est vniuersæ legi faciendæ.* Nam vt ait Chrysost. hic. *Qui ex libero descriptus est in seruitutem, non amplius facit, quæ vult, sed omnibus seruitutis legibus obstrictus est. Itidem accidit in*

D *lege* 5. Et Exod. 12. num. 48. idem habetur. *Quod si quis peregrinorum in vestram voluerit transire coloniam & facere Phase Domini, circuncidetur prius omne masculinum eius, & tunc rite celebrabit, eritque sicut indigena.* &c. *Eadem lex erit indigenæ, & colono, qui peregrinatur apud nos.* Hinc est quod Christus Dominus Matth. 23. num. 15. Pharisæos coarguit, quod magna quidem cura proselytos, id est ex Gentibus ad Iudæorum religionem conuersos quæritarent, vt postea prauo suorum morum exemplo corruptos, & culpæ, & pœnæ æternæ participes effecissent. Addit Abul. in 25. cap. Matth. p. 7. q. 108. *Posteros Gentilium circuncisorum teneri ad obseruandam legem.* & meritò, quia iam parentes à gentibus separati cum populo Dei

computabantur: Vnde eadem ratio erat de-istorum filiis, atque de Hebræorum progenie.

2. 2. propositio: omnia legis præcepta cuiuscunque generis essent in conscientia Hebræos, eorumque asseclas obligabant: ad ea tamen, quæ cæremonialia & iudicialia erant in extrema, & graui necessitate cum vitæ periculo non tenebantur. Hanc etiam propositionem tuetur D. Thom. a. 5. cit. ad 3. & alii supracitati Abul. in 4. Reg. cap. 6. q. 30. vbi ait Hebræos in obsidione Samariæ immundos cibos vescentes non peccasse propter penuriam esculentorum, quæ tanta fuit vt teste Iosepho. 9. antiquitatum caput asini octoginta argenteis steterit. Idem docet Adrian. quodlib. 1. a. 3. ad 5. & quodlib. 6. a. 2. ad 2. Soto lib. 1. de Iust. q. 1. a. 6. Suar. de legib. lib. 9. cap. 6. n. 7. probatur ex Machabæorum facto 1 Macha. 2. quippe qui die sabbati ex consilio prælium contra hostes inierunt, prosperque victoriæ euentus ostendit eos non cum tanto vitæ periculo à lege positiua Dei obligari: quamuis enim præceptum esset negatiuum, quod obligat pro semper, tamen quando illud non prohibet rem intrinsecè malam, secum inuoluit tacitam conditionem, nempe, *nisi necessitas sufficiens, aut vitæ discrimen obligationem suspendat.* Quæ conditio non modo in præceptis humanis interuenit; sed etiam in diuinis positiuis: nam licet Deus vti possit sua absoluta potestate, homines que etiam in his casibus obligare; tamen per generalia præcepta communiter illa non vtitur. Hoc vero semper intelligendum est, nisi necessitas casus vertatur in contemptum Dei, vel religionis, quod præceptum negatiuum tanquam intrinsecè malum in quocunque euentu prohibere censetur, vt bene Suar. citatus adnotauit.

3. 3. propositio. Præcepta moralia præter obligationem naturalem omnibus populis communem, quam ius naturale secum deuoluit, tanquam effectum illius necessarium: aliquam peculiarem inferebant Hebræis, prout in lege scripta & intellecta in praxim deducebantur. Hæc est contra Vasq. 1. 2. disp. 180. cap. 3. n. 24. qui asserit legem moralem etiam quatenus latam à Deo per Moysem, & quatenus naturalem similiter & diuinam positiuam (vt idem author explicauit n. 17.) ad gentilem populum extendi. Pro eadem sententia citat Salas tract. 14. disp. 23. sect. 3. n. 10. Durand. in 4. dist. 1. q. 9. n. 8. 9. & 10. & Palud. q. 6. a. 5. verum neuter id asserit: solum enim dicunt quoad ius naturale præcepta moralia non immutari, neque abrogari per legem Euangelicam; nostra tamen propositio est D. Thom. 1. 2. q. 98. a. 5. in corpore, vbi ait. *Quantum ad illa, quæ lex vetus continebat de lege naturæ, omnes tenebantur ad obseruantiam veteris legis, non quia erant de veteri lege, sed quia erant de lege naturæ.* Vbi notanda est distinctio D. Thom. considerantis præcepta moralia vt in lege veteri aliquem specialem effectum obligationis sortiuntur, quem respectu genti-

A lium non habent: idem tenent Medin. & Conrad. aliique Thomistæ ibid. Valent. disp 7. q. 7. punct. 2. Bernard. in concord. libr. 2. cap. 21. Suar. lib. 9. cap. 6.

Suadetur 1 iis testimoniis superiùs adductis in propositione 1. quæ ostendunt legem veterem, prout aliquid de nouo positiui iuris diuini attulit ad solos Iudæos spectasse. 2. 4. quia illa lex ita scripta ita intellecta & à Deo iussa obseruari, solum fuit promulgata populo Hebræorum: sed nulla lex ante debitam promulgationem obligat; ergo &c. 3. etiam si Israelita ignoraret inuincibiliter ius naturale in materia alicuius præcepti moralis, ex eo solum, quod Deus ei tale præceptum daret, tenebatur ad illius obseruationem econtrà vero gentilis in eodem genere ignoB rantiæ constitutus respectu iuris naturalis, etiamsi sciret à Deo illud fuisse imperatum Hebræis tantum ad illud obseruandum in cõscientia non obligarentur: certus enim de intentione diuina circa ius positiuum naturali superadditum, naturale vero ius certi præcepti inuincibiliter ignorans ab ea prorsus obligatione præcepti obseruandi absoluebetur 4. in superiori quæstione ostendimus agendo de epychia, seu æquitate, illam in iure naturali non admitti, nisi hoc ius naturale in lege aliqua positiua ad certam iuris scripti formam & vniuersales terminos reducatur: quamuis enim lex hęc positiua aliam obligationem de nouo non inferat in præcepti materia absolute diuersa, semper tamen obligat, vt eo modo intelligatur, quod C in iure scripto proponitur & iam ratione huius iuris positiui de nouo, naturale, pro vt ita declaratur, epychiam admittit. Ad hanc ergo nouam obligationem Iudæus, non Gentilis tenebatur in materia præcepti moralis. 5. quia cum Iudæus minorem ignorantiam iuris naturalis prætexere potuerit per legem enim creuit cognitio peccati, vt cum D. Paulo supra diximus præcedenti sectione illius peccatum, quo minus ignorantiæ, eo plus malitiæ haberet: ergo illum peculiariter legaret.

4 propositio ex triplici præceptorum genere moralia à die promulgationis obligare cæperunt, iudicialia similiter, quæ in deserto vsui esse possunt Cæremonialia maiori ex parte non nisi à tempore, quo Israelitæ accepta terræ promissionis possessione, dataque vniD uersali pace congregati tabernaculum Domini in Silo fixere: hanc egregiè explicat Abulens. in cap. 5. numerorum q. 10. & in cap. 11. Iosue q. 91. probatur de præceptis moralibus; nam cum hæc in iure naturali fundentur, illudque explicent statim effectum suum obligandi sortita sunt: non enim poterant impediri, item cum ad hominum mores in se ordinandos pertinerent illico necesse erat ad illorum normam eos componere, ideo delinquentes contra præcepta moralia in deserto puniebantur, vt contigit blasphemo, qui Leuit. 11. lapidatus est: item idololatris, quæ numer. cap. 5. occisi sunt. De iudicialibus ostenditur in deserto suam obligandi vim habuisse, quia illa pertinebant ad regimen illius

populi, rectamque iustitiæ administrationem & data sunt vt homines inter se componerentur, ad quod præstandum non minus in deserto quam in terra promissionis necessaria erant. Ideoque Moyses sedebat per totum diem iudicans populum. *Qui assistebat Moysi à mane vsque ad vesperam*, vt dicitur Exod. 18. n. 14. *nimirum vt iudicaret inter eos, & ostenderet præcepta Dei & leges eius*. Ibid. n. 16. & quia non omnibus satisfacere poterat, de consilio soceri sui Iethro, constituit tribunos & centuriones quinquagenarios, & decanos, qui leuiores causas deciderent, grauiores ad Moysem remitterent; & cum onus regiminis Moyses solus sustinere nequiuisset, septuaginta seniorum consilium Dominus addidit in ipsius leuamen, vt numer. 11. enarratur: quod non tollit aliquas leges huiusmodi in deserto locum non habuisse, vt illa est Leuit. 25. de venditionibus agrorum, vel domuum, & similes.

Denique cæremonialia maiori ex parte ante fixum in Silo tabernaculum non obligasse probatur, quia hæc præcepta maiori ex parte erant de sacrificiis, & de rebus quæ ad sacrificia ordinabantur, nempe de ritibus sacrificiorum: sed sacrificia non poterant fieri nisi in loco quem Dominus elegisset, vt Deut. 12. traditur ergo, &c. Præterea solemnitates, quæ requirebant necessario sacrificia, vt festum phase, & oblationem & ipsummet festum azymorum, non nisi in loco, quem Deus assignasset, erat licitum obseruari, vt ex Deut. 16. constat: ergo cum antequam tabernaculum in Sylo resideret, non fuerit à Domino locus ad hoc deputatus, sequitur præcepta ad huius ministerii exercitium pertinentia nullam obligandi vim antea obtinuisse. Confirmatur quia materia ad sacrificiorum ritus necessaria, vti farina, vinum, oleum, Sal, thus, & similia in deserto haberi poterat: ergo neque sacrificia rite celebrari. 2. quia primitias, vel decimas quomodo soluerent de terræ fructibus, qui illam non colerent? Alia plura exempla adducit Abulens citatus. Non est tamen negandum ad aliqua ex cæremonialibus præceptis quorum vsus commodus & aliquando necessarius in deserto fuit, Iudæos teneri: vt præceptum de eiiciendis leprosis extra castra Leuit. 14. item de fluentibus semine, de super mortuo pollutis, similiter à castris separatis. Denique præcepta, in quibus cibi vetiti, cæteraque immunditiæ cauebantur, ad quæ speciatim descendere non oportet.

5. 5. propositio. Inter hæc præcepta aliqua sunt permissiua, quæ per dispensationem, vel concessionem Hebræos non solum à pœna, sed & à culpa alias incurrenda leuabant: hæc conclusio vt explicetur, aduertere oportet aliquas leges esse permissiuas, vt patet ex cap. omnis autem lex dist. 3. & ex l. 7. legis virtus, ff. de legibus, quod tribus modis esse potest 1. per negationem culpæ, & pœnæ ex natura rei in facto permisso: V. G. vim vi repellere, vt in l. 35. scientiam, §. qui cum aliter, ff. ad l. Aquil. 2. per negationem pœnæ, non tamen culpæ, quia non punitur, quod sic à lege permittitur, vt in l. 45. marito, ff. ad legem Iuliam de adulteriis per quam marito permittitur vxorem adulteram occidere non tamen sine culpa 3. per concessionem & priuilegium iuris vel principis, cuius authoritate aliquid fieri permittitur, quod alioqui sine principis concessione non liceret V. G. aquam castello, vel riuo aut per viam publicam deducere, vt constat ex lege 1. ait prætor, §. sine permissu de aqua plu. ascend. D. Thom. in 4. d 33. q. 2. a. 2. q. 2. in corpore quatuor modos permissionis distinguit, inter quos duo priores sunt improprii V. G. 1. quando minus bonum permitti dicitur, quoniam maius non præcipitur. 2. veniale permitti censitur quia non prohibetur, sicut mortale sub metu æternæ gehennæ: duo posteriores sunt magis proprii, vt quando permissio idem est, ac negatio cohibitionis hoc modo dicitur Deus peccata permittere, quia non impedit, cum possit; vel idem est ac negatio punitionis & sic permittere idem est ac non punire. Denique in subsequenti doctrina addit D. Thom. alium modum permissionis, quem probabilem credit in repudio Iudæorum, nempe per concessionem diuinam, qua illud quod prohibitum erat, ex data concessione licitum manet. 6.

Hoc posito dicimus inter præcepta legis veteris esse aliqua quæ sunt veluti leges permissiuæ ex permissione per negationem pœnæ & culpæ, non ex natura rei, sed ex dispensatione late sumpta, & concessione diuina. Probatur primo in polygamia, seu vxorum pluralitate, quam lex Deut. 21. concedit, aut permittit præsuppositiue n. 10. *Si habuerit homo vxores duas*, &c. quod quidem quia iam antiquis Patriarchis permissum fuerat, ex suppositione traditur: & sicut circuncisio fuit præceptum prius ante legem traditum & in lege postea confirmatum, ita hæc polygamiæ permissio ante legem data ex hac suppositione confirmata in eadem lege censetur. Vnde hanc formo rationem: pluralitas vxorum, vt fuit antiquis Patriarchis concessa, ita est in lege Mosaica permissa, sed respectu Patriarcharum erat per modum dispensationis, seu concessionis, & priuilegii ergo eodem modo in lege veteri se habuit. Minorem, quæ sola eget probatione, ostendo ex cap. gaudemus de diuortiis vbi Innocentius III. euidenter illam confirmat cum Abbate Petro de Anchar. Hostiens. Ioan. And. Anton. de Butrio & communissima Canonistarum sententia, imo & sanctorum Patrum, cum D. August. lib. 1. de nupt. & concupiscent. cap. 9. in aliis locis: citatur à Becano in anologia veteris, & noui testamenti cap. 21. conclusione 3. n. 8. vbi etiam D. Ambrosius refertur lib. 1. de Abrahamo, cap. 4.

Probatur 2. in permissione repudii, quæ habetur Deut. 24. n. 1. & sequentibus: nam quamuis D. Thom. citatus dubium se præbeat, an repudium in lege veteri permissum fuerit per solam impunitatem, seu negationem pœnæ, an per negationem culpæ, dis-

pensatione, vel concessione diuina: Similiterque, Scot. in 4. dist. 33. q. 3. Alteri vero dicant ita fuisse permissum, vt semper haberetur illicitum vt Magist. in 4. dist. 33. Bonau. ibid. a. 3. q. 1. Alens. 3. p. q. 46. memb. 2. a. 1. & seq. D. Hieron. Carthus. Lira & alii cap. 19. Matthæi, versu, *quoniam Moyses*. Hugo, & idem Lyra Deut. 24. in principio gloss. cap. cum in lege 23. q. 4. Innoc. in cap. citatum gaudemus, Hosti. Alex. de nouo Cardinalis ibid. Tyraquel. l. 6. connub. n. 5 Nauar. lib. 3. Consil. de conuersione fidelium consilio. 3. Couar. in 4. Decret. 2. p. cap. 27. §. 4. n. 4. Nihilominus probabiliorem iudico sententiam eorum qui repudii permissionem dispensatione diuina non solum à pœna, sed etiam à culpa Iudæos excusasse asserunt ita, vt magis certum videtur tenere, vel supponere D. Thom. 1. 2. q. 102. a. 5. ad 3. in fine, & defendunt Albert. Mag. in 4. dist. 33. a. 25. Durand. ibid q. 3. Maior q. 2. Palud. q. 1. a. 2. n. 28. Antonin. 3. p. tit. 14. cap. 10. §. 3. Abbas in cap. gaudemus n. 10. Bellarm. de Matrim. lib. 1. cap 17. ad 14. Petrus Ledesm. de matrim. q. 68. a. 3. conclusione 1. & 2. Metina de sacrorum hominum continent. controuers. 1. cap. 10. Burgens. Abul. Maldon. Sa ad locum Matth. citatum, Becanus vbi supra cap 23. qu. 1. n. 3. Sanch. lib. 10. de Matrim. disput. 1 quanuis non omnes dispensationis modum eadem ratione declarent, quia cum sit ius naturale, propriam dispensationem non admittunt, vt infra dicam.

Probatur 5. nam Deut. 23. n. 24. habetur. *Ingressus vineam proximi tui comede vuas quantum tibi placuerit; foras autem ne efferas tecum.* Huius enim præcepti priora verba permissionem inuoluunt, non præceptionem; illius ratione excusabatur à culpa etiam veniali, qui in aliena vinea vuas ad satietatem comedebat, neque à Iudæo Domino vineæ poterat impediri, quia Deus vt supremus Dominus illos vinearum fructus quoad illum vsum communes hac lege fecerat.

7. Probatur 4. in zelotypiæ lege num. cap. 5. à n. 14. vsque finem; nam quamuis aliqui de Zelotypia dubitent, an ita permitteretur Iudæis, vt in exercitio illius non peccarent Iudæi; modus tamen tradendi hanc legem, & communis expositio interpretum ostendit in huius legis vsu Iudæos nullum peccatum incurrisse, nisi temere, & sine causa de vxoris adulterio iudicassent, & Zelotypiæ spiritu sine probabili ratione concitarentur. Ita Lyran Caiet. hoc loco Abul. q. 30. Suar. lib. 9. de legib. cap. 6. n. 12. Becanus in Analog. noui & veteris testamenti cap. 22. Et ratio est quia Deus hanc legem Zelotypiæ instituit, vt se præsidem, ac vindicem innocentiæ, fideique coniugalis profiteretur: Deinde vt significaret se occulta scelera videre, manifestare, & punire, atque adeo adulterium, vt pote grauissimum publico supplicio, & confusione esse plectendum.

Idem existimat Suar. de permissione vsu-
A rarum nimirum licitas fuisse vsuras Iudæis, respectu alienigenarum cum quibus bellum gerebant, iuxta cap. 23. Deut. n. 19. *Non fænerabis fratri tuo ad vsuram pecuniam, nec fruges nec quamlibet aliam rem, sed alieno*, &c. quod etiam tenet Abulens. in cap. 5. numer. q. 30. Conrad. q. 24. de contractibus Med. q. 2. de vsura, & probabiliter iudicat Couar. lib. 3. Variar. cap. 1. n. 7. cum multis aliis, quos citat Villaguta q. 4. de vsuris, & videtur fundari hæc sententia in cap. 1. Plures de vsuris ex Alexand. 3. & concil. Turonensi accepto, item ex cap. ab eo vltimo 14. q. 4. ex D. Ambrosio desumpto, quidquid in contrarium aliqui reclament asserentes hunc textum non esse D. Ambrosii, quos bene reiicit Villaguta citatus. Quia tamen oppositum tenet D.
B Thom. 2. 2. q. 78. a. 1. ad 2. & q. 13. de malo a. 4. ad 1. Abbas & Innocen. in rubrica de vsuris, & alii grauissimi auctores; non expedit hoc loco tam facile rem definire: lentius lib. 5. tit. 19. tractandam.

6. propositio his præceptis frequenter annexæ erant comminationes pœnarum, & promissiones præmiorum, nullum tamen præceptum æternæ vitæ habuit repromissionem: etiam si hominibus sub lege scripta constitutis, sicut etiam sub lege naturali vitæ æternæ & spiritualium bonorum præmia fuerint repromissa: bipartita est propositio. 1. est de comminatione pœnarum, cuius passim occurrunt exempla V. G. *Leuit 23. delebo eam de populo suo.* Deut. 4. *delebit vos Dominus*. Exod. 21. *Morte moriatur.* Idem 8.
C Leuit. 20. & numero 15. & passim reperiuntur similes pœnæ quarum aliquæ ex impositionis modo videntur secum deuoluere executionem: aliæ vero iudicis sententiam, prærequirere: prioris generis sunt illæ, quibus aliquis restituere iubetur in duplum, triplum, quadruplum & amplius, vt Exod. 22. *si quis furatus fuerit bouem, aut ouem, & occiderit vel vendiderit quinque boues, pro vno boue restituet & quatuor oues pro vna oue.* Ita Suar. cap. 6. citato, qui minus probat sententiam Alphonsi à Castro de lege pœnali cap. 4. qui asserit talem esse eam legem, quæ Exod. 21. n. 26. habetur, qua iubetur Dominus seruum, vel ancillam dimittere liberos, si oculum, vel dentem serui vel ancillæ excusserit: ait enim Suar. hoc potius fieri per modum recompensationis,
D quam per modum pœnæ. Potest pro Suar. adduci Chrysost. homil. 11. in Matth. supra citatus; verum ex cap. 21. Exod. num. 21. satis ostenditur non tam pro compensatione serui, quam pro Domini conseruatione libertatem seruis mutilatis condonari: nam si à domino castigetur seruus acerbius, ita tamen vt post vnum, vel alterum diem moriatur, ait lex, quod dominus non subiacebit pœnæ, quia pecunia illius est. Præsumitur enim præter intentionem domini, imo cum dolore serui mortem contigisse, vt bene aduertit Abulens. in hunc locum q. 23. his verbis. *Non debet vlterius puniri, quia satis punitur, cum sit seruus pecuniæ illius, idest Domini sui, & per illam per-*

cussionem perdat eum, quia non intendebat aliquo modo delectari in occidendo eum, sed magis tristatur; non ergo debet addi dolor damno suo.

9. Hinc optima deducitur ratio, cur in pœnam domini potius quam in recompensationem serui libertate donentur illi, quibus dominus dentem, vel oculum eruit: nam vt ait Abul. quæst. 27. *Manet eis in perpetuum aliquid vnde doleant & magnus defectus perfectionis humanæ; pro tanto ergo damno debet dominus pati aliquid scilicet vt perdat seruos, quos mutilauit; quia sæpe talis esset deformitas, quæ nihil demeret de seruitio domini, & multum augeret doloris in seruo.* Concinit Lypomani sententia, qui hanc legem dixit prudentissimam. *Nam quod non exigit à domino oculum pro oculo, sed libertatem serui, consulit saluti serui, & tamen non dimittit dominum impunem.* In aliis pœnis, quæ ipso facto inducebantur, non moror: potius enim mihi videntur contaminationes, seu impedimenta legalia per modum irregularitatum quæ propriæ pœnæ non sunt. Verbi gratia per contactum corporis mortui leprosi: seminiflui polluti ex coitu menstruatæ hemorroissæ, id est fœminæ, quæ multis diebus extra tempus menstruale sanguinis patitur fluxum, vt habetur Leuit. 12. & sequent. 13. 14. 15. 19 & aliis de quibus vide Becanum in anologia veteris & noui testamenti, docta pariter, ac laconica breuitate differentem cap. 14. quæst. 5.

Secundi generis erant pœnæ, quæ iudicis sententiam expectabant, cuiusmodi sunt *combustionis*. Leuit. 21. *Lapidationis*. Leuit. 24. *Verberum*. Deutoron. 25. *Talionis*. Exod. 21. & *mortis* ibidem, & alibi sæpe. In his omnibus præceptis pœnalibus certum est neminem in conscientia obligari ad eorum pœnas subeundas ante latam sententiam, hoc enim ostendunt in primis verba quibus traduntur. Deinde regulariter pœna corporalis in lege constituta in foro conscientiæ non exigitur, iuxta glossam vltimam ad caput, fraternitas 12. quæstione 2. quam dicit esse singularem Alex. Immol. l. si pœnæ, ff. de Cond. Ind. idem tenet Abbas in cap. si egressus, de iniur. & damno dato versu *quare fortius* & cap. fin. de sepul. versu *sed aduerte*, Baldus in l. id. quod pauperibus Codi. de Episcop. & Cleric. versu *sed pone*. Iason Instit. de actionibus, §. sed istæ numer. 110. versu, *& pœnæ legales*, Angest. in consil. 14. ad finem, & alii multi.

10. 2. pars propositionis de promissione præmiorum, conciliat duas sententias contrarias quarum altera docet omnes promissiones Iudæis etiam factas, fuisse rerum temporalium; altera vero asserit etiam rerum spiritualium & æternæ vitæ promissiones tum antiquis sub naturali, tum Iudæis subscripta fuisse factas; quæ bene in concordiam reducuntur à Suar. citato cap. 6. n. 21. Salas tract. 14. disp. 22. sect. 7. n. 33. hac ratione, quia quanuis ex sacra pagina constet antiquos Patriarchas & scriptæ legis cultores vitæ

A æternæ spe allectos, illius desiderio in sustinendis vitæ præsentis laboribus oblectatos, ex vi tamen legis scriptæ nulla promissio eiusdem legis præcepto addita æternam felicitatem continebat. 1. probo ex Genes. 15. num. 1. *Ego protector tuus, & merces tua magna nimis.* item Iob. 19. n. 25. *scio quod Redemptor meus & in nouissimo die de terra surrecturus sum.* Tob. 2. num. 18. *filij sanctorum sumus & vitam illam expectamus, quam Deus daturus est iis, qui fidem suam nunquam mutant ab eo*, Dan. 12. n. 2. *multi de iis, qui dormierunt in terra puluere, euigilabunt, alii in vitam æternam, alij in opprobrium*, & 2. Mach. 7. num. 36. *fratres mei modico nunc dolore sustentato sub testamento* B *æternæ vitæ effecti sunt*, idest sub promissione firma, vt exposuit Lyranus hoc loco. Mitto alia testimonia veteris testamenti, in quibus manifesta spiritualium bonorum, æternæque vitæ expectatio & promissio continetur. 2. ostendo; quia nullum testimonium afferri potest, in quo addita sit præcepto legis veteris repromissio spiritualis, seu æterni boni: nam in veteri testamento dicebatur *si audieritis me, bona terræ comedetis.* Esai n. 19. vnde D. August. in Psal. 73. ait. *Deus se vtriusque testamenti voluit esse authorem vt & terrena promitteret in veteri, & cælestia in nouo* rationem reddit optimam D. Paulus ad Galat. 4. n. 30. *non enim hæres erit filius ancillæ, cum filio liberæ.*

C Verum oppones illud Leuit. 18. n. 5. *Custodite leges meas atque iudicia, quæ faciens homo viuet in eis.* Cui simile est illud Ezechiel 20. n. 11. vbi spiritualem vitam promitti docet Chrysost. & Oecumenius in cap. 10. Pauli ad Rom. n. 5. Clemensque Alexan. 6 stromatum resp. tamen in sensu litterali de vita temporali vtrunque locum exponendum, vt recentiores interpretes contestantur cum Diu. Thom. 1. 2. quæstione 100. art. 12. ad. 1. vbi ait *homo faciens præcepta legis dicitur viuere in eis, quia non incurrebat pænam mortis, quam lex transgressoribus infligebat*, confirmaturque ex loco Pauli ad Rom. 10. n. 5. vbi ait. *Moyses enim scripsit quoniam iustitia, quæ ex lege est, qui fecerit homo, viuet in ea.* vbi alludit D. Paulus ad locum Leuit. & de vita tem- D porali in lege scripta promissa interpretandum cum Orig. Theod. Ambrosio, Anselmo affirmant Toletus, Iustinianus & Cornelius in Epistolam ad Rom. cap. 10. num. 5. Tandem hoc confirmatur ex cap. cum Marthæ de celeb. Missar. §. si tunc: satis ergo constat ex sacra pagina bona spiritualia cum æterna vita tam legis naturæ tempore, quam legis scriptæ fuisse repromissa, non tamen ex vi legis veteris neque eiusdem præceptis hanc reprimissionem adiungi sicut etiam comminationes, transgressoribus legis scriptæ temporalia supplicia, mortemque tantummodo minabantur, vt aduertit Becanus de Analogia veteris & noui testamenti cap. 3. n. 3. n. 2.

Quando

Quando lex vetus mortua, & mortifera esse cæperit.

SECTIO VII.

1. LEx duobus modis intelligitur posse reuocari. 1. quasi priuatiue, ablata illius obligatione, cessanteque legis imperio. 2. veluti contrariè per oppositam prohibitionem, contrariumque legis præceptum, videlicet imperando positiuum præceptum veteri negatiuo cõtrarium, vel præcipiendo negatiuum oppositũ positiuo. 1. modo lex dicitur mortua, separata obligationis anima, & imperii virtute. 2. dicitur etiam mortifera, quia mortem infert illam obseruanti; in præsenti igitur titulo, vtroq; modo supponimus abrogatã esse legem Mosaicam, loquendo de lege absolute sumpta, & non descendendo ad particularia illius præcepta; de his enim dicemus sectione sequenti. Itaque supponimus non solum priuatiue, sed etiam contrarie legem veterem esse antiquatam, atque adeo non solum esse mortuam, sed etiam mortiferam. Hæc doctrina tanquam certa de fide magis supponenda, quam ex instituto probanda; eius tamen fundamenta attingam. 1. est definitio Apostolorum in illa 3. conuentione facta Hierosolymis de qua Actorum 15. quæ 3. fuit Synodus Apostolorum, vt in 1. tom. conciliorum habetur ad initium. In hanc Synodum cum Corinthus Hæresiarcha contra Paulum, & Barnabam pro lege veteri propugnaturus veniret, teste Epiphan. hæres. 28. hoc fuit ab Apostolis definitum. *Visum est Spiritui sancto, & nobis nihil vltra imponere vobis oneris, quam hæc necessaria, vt abstineatis vos ab immolatis simulachrorum & sanguine & suffocato & fornicatione: à quibus vos custodientes bene agetis*, cui definitioni conueniunt constitutiones Apostolicæ à Clem. Rom. traditæ lib. 6. cap. 12. & 22.

2. est Vaticinium Hierem. 31. n. 31. *Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & feriam domui Israel, & domui Juda fœdus nouum, non secundum pactum, quod pepigi cum fratribus vestris.* & infrà num. 33. *dabo legem meam in visceribus eorum*, quem locum vsurpans D. Paulus ad Hebræos 8. vt legis nouæ perfectionem ostendat, quæ legis veteris loco substituta est, tandem post longum de hac re discursum concludit. *Dicendo autem nouum veterauit prius, quod autem antiquatur, & senescit, prope interitum est*, idem late probat Apostolus cap. 7. antecedenti num. 18. *reprobatio fit prioris mandati propter infirmitatem*, & num. antecedenti 12. *translato Sacerdotio, necesse est vt legis translatio fiat*, quod refertur in cap. *translato* nostri tituli de Constit. Item ad Galatas 3. de hac re late differit Paulus, & legis scriptæ abrogationem demonstrat, dicens. *lex Pædagogus noster fuit in Christo, at vbi venit fides, iam non sumus sub Pædagogo.* Idem institutum cap. 4. & cap. 5. prosequitur, aliisque locis prætermissis tandem ad Ephes. 2. ita

A de Christo seruatore. *qui fecit vtraque vnum*, vnum nimirum ex vtroque populo Iudaico, & Gentili vnum ouile. *Et medium parietem maceriæ dissoluit*, videlicet legem veterem dissipans, vt statim D. Paul. declarauit. *Legem mandatorum decretis euacuans*, secundum communem omnium Patrum expositionem.

3. fundamentum est testimonium Malach. 1. numero 11. *Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum, & munus non suscipiam de manu vestra: ab ortu enim solis vsque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus, & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda*, quem locum sic erudite commentatur
B Cyrillus Alexand. *Oblationem iuxta cultum legalem manifeste repudiat, & propemodum à charitate erga Iudæos discedit, & à Sacerdotio abhorret, & vmbram non admittit, boum immolationes & nidores, inquam, quoniam nec à principio hic illi scopus*; & late idem confirmat ex Isaia 5. Ieremia 7. D. Paulo ad Hebræos 8. & 9. & ne dubitandi locus relinquatur, hanc Malach. expositionem Concil. Trident. Sess. 22. cap. 1. comprobauit: de qua re vide Origen. ad Leuit. 26. vbi dicitur, *vetera nouis superuenientibus projicite*, omitto pluralia testamenti veteris testimonia in hunc sensum à Sanctis Patribus & aliis exposita; quales sunt Philo. lib. de Circuncis. Ioseph. lib 3. antiquitatum cap. 11. Iustin. Dialog. cum Triphon. Dionys Areopag de Ecclesiast. Hierarch. cap. 5. part 1. Irenæ lib. 4. cap. 28. &
C sequent. Athan. ad ea verba, *omnia mihi tradita sunt à Patre meo.* Basil. de Spiritu Sancto cap. 14. Epiphan. Hæres. 8. & 30. Euseb. lib. demonstrat. Euang. cap. 10. & lib. 1. Histor. cap. 1. Tertullian contra Iudæos cap. 1. Cyprian. lib. 1. ad Quirin. cap. 7. & lib. 3. cap. etiam 8. Ambros lib. 1. de Abraham cap. 4. & de Sacramentis lib. 1. cap. 4. & 6. item Epistola 71. Damasc. lib. 4. cap. 10. 14. & 26. œcumenius ad Roman. 4. Theod. quæst. 67. in Genes. & lib. 7. de curandis Græcorum affectionibus. Chrysost in Genes. homil. 27. 39. & 40. item homil. de proditione Iudæ, & homil. 7. in Epistolam. Theoph. in eandem cap. 2.

D Tandem Hieronymus Epist. 89. vbi ait ad August. scribens audacter dicit se legisse in sua Epistola aliquid, quod sibi hæreticum videbatur, eo quod August. dixisset licere Iudæis ad fidem conuersis legales cæremonias obseruare, ad quod August. Epistola 19. rescribens suam exposuit mentem, se tantum fuisse locutum de illo duntaxat tempore, quo primum gratia fidei reuelata est, & tandem ait, *libera voce pronuncias cæremonias Iudæorum, & perniciosas esse, & mortiferas Christianis, & quicunque eas obseruauerit siue ex Iudæis, siue ex Gentibus, eum in barathrum Diaboli deuolutum. Ita ego hanc vocem tuã confirmo & addo. Quicunque eas obseruauerit, siue ex Judæis, siue ex Gentibus: non solum veraciter, verum etiam simulate, eum in barathrum diaboli deuolu-*

rum : idemque docet lib. 19. contra Faustum cap. 13. quæstione 23. numero & tract. 41 In Ioannem. Vnde merito, huiusmodi errorem circa obseruationem legis veteris inter hæreses numerauit D. August. tom. 6. lib. de Hæresib. hæresi 10. & 89. item damnauit Innocentius III. in cap. maiores de Baptismo. D. Isidorus relatus in cap. quidam autem 24. quæstione 3. In quo errore dicuntur fuisse Corinthiani, Nazaræi, & Ebionitæ. Vide Turrecremat. in cap. quidam autem, & alios Canonistas, Albertinum in Rubricam de Hæret. errore 4. Iudæorum. num. 19. tom. 5. repetit. Iuris Canonici, qui late hunc errorem confutant.

2. 4. & vltimum fundamentum his rationibus nititur. 1. quia lex Mosaica in itinere data fuit obiter, ideoque imperfecta. *Iustitijs carnis vsque ad tempus correctionis impositis*, vt ait Apostolus ad Hebræos 9. num. 10. vnde quasi Pædagogus fuit qui Iudæos ad Christum ducebat, quoniam eos lex, & prophetæ vsque ad Ioannem deduxerunt qui Christum demonstrauit; ergo ne lex suo officio functa ad alium Messiam adhuc aspirare falso significet vt inutilis, mortua & mortifera prorsus abiicienda. 2. quis sic in meridiana luce cæcutiat, vt exorto sole noctis vmbram astraque disparere non sentiat, *ergo vmbram habens lex futurorum bonorum*, teste Paulo ad Hebræos 10. num. 1. Christo vero sole adueniente necessario cessare debet, vt Hieronymus infert in Epist. ad Galatas 4. cui concinit. Theod. ad Philippenses. 3. dicens, *superuacaneus est Elychnus, si sol apparuerit*, item Bernard. in homil. 1. super missus est. *Prodeunte fructu flos decidit; quia veritate apparente in carne figura pertransiit.* Manifestæ igitur cæcitatis hæresi oberrant, qui adhuc se in vmbra esse dicant, floremque se videre non fructum, figuram non veritatem profiteri contendant. 3. quia lex vetus cum de iure diuino positiuo sit, à Deo potuit mutari, & ad certum tempus dari, & non vltra: sed ita factum esse ostendunt loca sacræ paginæ in veteri, nouoque testamento citata, ergo ex diuina institutione in Euangelicam de facto mutata fuit, quod ex sententia sancti Augustini lib. 19. contra Faustum cap. 13. Christus seruator Dominus significauit, Matth. 5 cum dixit *legem non veni soluere, sed adimplere. Nam prima sacramenta*, ait Augustinus, *prænunciatiua erant Christi venturi, quæ Christus cum suo aduentu impleuisset, ablata sunt, & ideo ablata, quia adimpleta, legi cum subiectus non esset illius præcepta seruauit, vt cum honore sepeliret.* plures rationes legi possunt in Bassada lib. 1. Concord. cap. 11. & lib. 1. cap. 20. & 21. item expositiones illorum locorum, quæ in contrarium pro perpetuitate legis Mosaicæ adduci possunt.

3. Hac veritate Catholica præsupposita, difficultas nunc superest, quando hæc lex mortua, & mortifera esse cæperit. In qua difficultate tria dubitationem facere possunt. 1. an vetus lex ante Christi mortem mortua fuerit: 2. vtrum cum Christo Domino pariter interierit? 3. an in eodem puncto similiter mortua & mortifera esse cæperit? Et sane circa 1 dubium in primis verba Christi Domini Lucæ 16. *lex & prophetæ vsque ad Ioannem*; videntur significare legem Ioannis tempore cessasse atque adeo ante Christi mortem. 2. idem ostendit illud Pauli ad Galatas 3. numero 19. *Quid igitur lex propter transgressiones posita est, donec veniret semen cui promiserat.* 3. si vt diximus lex nihil aliud est, quam venturi Christi figura, & vmbra, hæc cum luce & veritate compati nequit; & sane saltem ex parte, nempe quoad præceptum circuncisionis ante Christi passionem cessasse legem scriptam affirmarunt Scot. in 4. d. 3. q. 4. § *quantum ergo*, Gabr. d. 1. q. 4. art. 3. Rada p. 2. controuers. vltima art. 2. & alii Scotistæ: existimarunt enim post institutionem Baptismi, circuncisionis obligationem desiisse, & Baptismum per modum consilii vsque ad perfectam Euangelii promulgationem fuisse traditum, sit tamen de hac 1. dubitatione

Prima Conclusio lex vetus cum omnibus præceptis suis, etiam circuncisionis ante Christi mortem integram obligandi vim suam retinuit. 4. Ita Magist. in 4. d. 3. littera K. Alber. Mag. ibidem art. 6. Adrian. quæst. 1. de Baptismo, §. quoad 1. Abul. 3. p. quæst. 55. memb. 5. art. 3. in corpore D. Th. 1. 2. quæst. 103. art. 2. ad 2. item 3. p. quæst. 37. art. 1. ad 1. & in 4. d. 3. art. 5. quæst. 3. Bonauent. quæst. 2. Richard. d. 1. art. 6. q. 4. §. quantum ad 3. Capreol. dist. 2. quæst. 3. conclusione 1. & ad 1 Scoti contra 1. conclusionem. Paluda de p. quæst. 6. art. 5. Maior. d. 3 quæst. 2. Henric. Gorichem d. 4 litera K. Durand d. 1. quæst. 9. Ledesm. 1. p. 41. quæst. 7. art. 2. Suar. lib. 9. de legib. cap. 11. num. 4. Vasques 1. 2. disp. 180. cap. 5. n. 40. Soto 2. de Iust. quæst. 5 art 4. & communiter recentiores Theologi. Probatur 1. quia Christus Dominus tam verbo quam exemplo. quamuis non subiaceret legi, illius obligandi vim adhuc permanere, quandiu ipse viueret, ostendit: nam Matth. 23. num. 1. dixit. *Super Cathredam Moysi sederunt Scribæ, & Pharisæi, omnia ergo, quæcunque dixerunt vobis, seruate & facite.* Item vltimum Pascha cum discipulis suis manducauit, vt re quidem comprobaret se non venisse legem soluere, sed adimplere.

2. ex D. Paulo idem manifeste concluditur; nam cum ad Hebræos 7. ageret de translatione legis, & cap. 8. idem late prosequeretur. tandem c. 9. ait, *In priori quidem tabernaculo semper introibant Sacerdotes &c. In 2. autem semel in anno solus Pontifex non sine sanguine, quem offert pro sua, & populi ignorantia, hoc significante Spiritu S. nondum propalatam esse sanctorum viam adhuc priore tabernaculo habente statum.* tabernaculi nomen est legem veterem significans, quæ quandiu viguit nulli cælestem patriam intrare fas erat. Illa vero finita cum Christo seruatore vita functo, cæli ianua, nempe diuinitatis lumen sanctis patribus, & latroni reseratur, ita lo-

cum Pauli interpretatur Iustinianus cum D. Augustino, Cassiano, & aliis, & ex subsequentibus verbis num. 15. amplius innotescit, vbi Christum Dominum noui testamenti mediatorem appellauit, *vt morte intercedente in redemptionem earum præuaricationum, quæ erant sub priori testamento, repromissum accipiant, qui vocati sunt æternæ hereditatis.* Ergo si Christus Dominus authore D. Paulo cap. 8. per nouum testamentum veterauit prius, & *primum aufert, vt secundùm statuat,* vt cap. 10. adiungit: Nouum verò non nisi testatoris morte validum est, vt cap. 9. concludit, sequitur euidenter vetus non nisi post ipsius seruatoris passionem vim obligandi amisisse.

2. speciatim de circuncisione idem suadetur; nam circuncisio, neque per se reuocata fuit ante Christi passionem, quia nullum est signum, vnde id colligatur, neque per aliud cum illa repugnans, aut eam in melius commutans, nempe per Baptismum, quia Baptismus ante passionem Christi non erat sub præcepto; quod vero sub consilio fuerit post illius institutionem non tollit obligationem præcepti de circuncisione, quod tunc temporis magis vigebat: consilium enim impedire nequit per se obseruationem præcepti: maxime in hoc euentu, in quo etiamsi circuncisio quatenùs remedium erat originalis peccati, in melius commutatum esset per Baptismum, quatenus tamen erat signum ad Dei populum agentibus, distinguendum per quod Dei legem Hebræi profitebantur; quandiu lex viguit, omnes Hebræi circuncisione filios octauo die consignare tenebantur, vt cum populo Dei computarentur, & capaces fierent, vt in templo offerri possent, & cæteras circa illos legis cæremonias exerceri, à quibus sicut nullus Hebræorum ante Christi passionem excusabatur, ita à circuncisione omnino necessaria ad cæteras cæremonias adimplendas non poterat liberari.

Ad 1. in oppositum respondeo, *lex, & Prophetæ vsque ad Ioannem*, videlicet prophetauerunt, vt explicari debet Matthæus cap. 11. numero 13. & quia vaticinia & promissiones legis veteris de Christo venturo, ipso adueniente, cessarunt: & quia ipsa lex ad Christum ordinata in ipso, & cum ipso, complementum habitura Ioannis tempore ægrescere cœpit, vt tandem post Christi mortem penitùs euanesceret, ita Patres communiter ad hunc locum. Alb. Mag. Alens. & multi alii ex citatis Theologis. Ad 2. locus Pauli ita exponendus, *donec veniret semen*, scilicet obtento Redemptionis fructu consummatum, ita Suar. num. 10. ad 3. similiter Resp. Vmbram, & figuras legis veteris paulatim Christo domino superstite disparuisse, non omnes simul ad illius exortum, quia illa omnia per partes adimpleri necesse erat, & cum vsque ad extremum vitæ diem consummatis Christi Domini operibus perfici deberent, non nisi post ipsius passionem, scisso veli templo, nudis & apertis figurarum inuolucris nouæ legis emicuit aurora.

5. De 2. dubio sit 1. Conclusio: lex vetus, omniaque illius præcepta saltem iudicialia, & cæremonialia prout ab ea obligandi vim habebant post Christi passionem tanquam omnino mortua cessarunt: Est communis Patrum, quos in tertio puncto suppositionis factæ citaui; item Theologorum, quos superiore conclusione retuli; & omnium recentiorum Canonistarum in cap. maiores de Baptismo. Alnard. Albert. tom. 5. repetit. Iuris Canon. in rubrica de Hæreticis de errore 4. Iudæorum numero 17. & sequentibus. Huic assertioni facile possunt accommodari rationes pro 1. præsupposito, primaque conclusione. Paludan. vbi suprà. 1. probat speciatim cessationem circuncisionis ex quodam argumento, quod toti legi veteri optime accommodari potest: adducit enim l. scimus fin. Cod. de Iure deliberando, §. sin autem, vbi Iustinianus nouum remedium meticulosis hæredibus in adeunda hæreditate adhibuit; ita tamen vt eo similiter cum veteri nulli vti liceat, additque *& sibi imputet, qui pro nouo beneficio vetus elegerit grauamen*; similiter ergo cum seruator dominus post passionem suam nouæ legis beneficium ad salutem hominibus reliquerit veteris vsum, merito abstulit vt hoc nouo cum vtilitate perfruantur.

2. efficacius argumentum sumitur ex D. Paulo ad Roman. 7. *Lex in homine dominatur, quandiu viuit, namque sub viro est mulier, &c.* laborant in expositione loci interpretes. Augustini declaratio lib. 15. contra Faustum cap. 7. magis placet, quam cum Chrysost. Oecumenio, Ambrosio, & Anselmo, sequitur Cornelius, videlicet vt legem tandiu dominari dicat Apostolus quandiu viuit, nempe ipsa lex, vel homo sub lege; quod in idem recidit, postea vero hoc vniuersale principium legi veteri accommodans, coniugii exemplo vtitur, cuius legi vxor subiecta est, quandiu eius vir viuit; illo autem vita functo, mulier à lege coniugii soluitur. Non aliter Ecclesia, & Dei populus, qui viuente Christo adhuc sub veteris testamenti lege erat, illo mortuo ab antiquo legis grauamine exoluitur, quibus addenda sunt testimonia præcedenti conclusione adducta.

3. Idem confirmat D. Thom. 3. p. quæst. 47 art. 2. ad. 1. ex illo Ioannis 19 num 6. Christi Domini in cruce pendentis verba *Consummatum est*, videlicet vetus testamentum, & quidquid in eodem, & propter me scriptum, præceptumque est. Quam interpretationem sequuntur communiter Theologi infrà citandi: item Salmeiron tom. 10. de Passione tract. 45. prope finem, aliis etiam patribus eandem tribuit Salas tract. 14. in 1. 2. ad quæst. 103. disp. 13. sectione 5. verum solum citat D. Thom. in 3. p. quæst. 37. art. 1. 1. vbi de hac expositione nihil agit. In eo loco, in quo eum retulimus, ait, *quia tamen in morte Christi lex vetus consummata est secundum illud, quod ipse moriens dixit.* Ioan. 19. *consummatum est, potest intelligi quod patiendo omnia veteris legis præcepta impleuit.* Aduertit Soto 2. Iustin. quæst. 5. art. 4. qui eodem modo locum, *Ioannis explicat, hoc non ita*, esse intelligendũ, vt in puncto indiuisibili

mortis Christi lex vetus finita fuerit, sed moraliter accipiendum illud passionis triduum vsque ad Resurrectionem seruatoris Probat Sotus 1. quia in Resurrectione completū fuit mysterium nostræ redemptionis, iuxta illud Pauli ad Rom. 4. *Traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram* 2. quia D. Th. 3. p. q. 66. a. 2. cum loqueretur de baptismo, ait, *necessitas vtendi hoc sacramento indicta fuit hominibus post passionem, & resurrectionem*. 3. in Passione Christi figuralia terminata sunt sacramenta, quibus successit Baptismus, per quem in lege noua configuratur homo passioni & resurrectioni Christi, in quantum peccato moritur, & incipit nouam iustitiæ vitam.

Hanc Soti sententiam ita ampliat Suar. citatus cap. 13. n. 4. præsertim 23. & 25. & seq. vt existimet obligationem legis veteris non cessasse in puncto resurrectionis, sed vsque ad diem Pentecostes durasse. & toto eo tempore post resurrectionem teneri Iudæos ad obseruationem legalium; Imò addit n. 26. in die Pentecostes non fuisse factam legis veteris abrogationem similiter pro toto orbe, sed successiue creuisse, crescente promulgatione legis nouæ; consummatumque esse, quādo legis nouæ promulgatio pro Iudæis saltem fuit consummata, & hanc ait fuisse sententiam Bonau. Scot. & sequacium in 4. dist. 3. Hugonis de Sancto Victore lib. 2. de Sacram. p. 6. cap. 4. & D. Bernardi Epistola 77. Denique Doctor Suar. Probat, quia non debuit priuari lege Populus Dei, nisi per meliorem legem: neque enim est aliud fundamentum, vnde abrogata crederetur lex vetus, & status decerneretur medius inter legis nouæ inductionem, & veteris abrogationem; solum ergo illa antiqua cessare potuit, quando noua cæpit obligare Iudæos atqui Hebræi non tenebantur ad obseruationē legis nouæ statim post mortem, vel resurrectionem Christi vsque ad diem Pentecostes; ergo ad legis veteris obseruationem Hebræi tenebantur vsque ad Pentecostem, & Spiritus Sancti aduentum. Hæc enim suadetur, quia nemo tenetur ad legem obseruandam ante illius promulgationem: sed ante diem Pentecostes non cæpit lex noua promulgari: ergo neque cæpit obligare. Imò etiam promulgata hac lege, quandiu de illius promulgatione non constabat apud Hebræos ipsi tenebantur ad suam legem saltem ex conscientia erronea.

Hæc tamen opinio mihi non placet. 1. quia fere omnes, tam veteres, quam recentiores Theologos contradicentes habet, nam præter Scot. citatum, quem sequitur Beda. p. 2. Controuers. vltima art. 2. conclusione 10. Item Gabrielem in 4. dist. prima quæst. 4. litera K, conclusione 5. alium non inuenio qui huic sententiæ non opponatur: nam Magister in 4. dist. 3. litera k, ait. *Ad quod dicimus in Christi morte terminata esse omnia legalia, ex tunc ergo circuncisio perdidit vim suam.* Alens. 3. p. quæst, 55. m. 5. art. 3. ad 6. hac ratione interpretatur illud Paul. *Christus nos redemit à maledicto legis factus pro nobis maledictum, &c.* & ad 8. in fine

A ait, *adueniente saluatore cessasse legem veterem.* Clarius a. 1. in corpore exponens illa verba Christi Domini, *lex & prophetæ vsque ad Ioannem*, addit. *Ostendit legalia esse mortua, hoc est saluti non necessaria, non tamen mortifera quousque releuata gratia sint penitus interdicta ab Apostolo ad Galat. 5. si circuncidimini Christus vobis nihil proderit.* Et in solutione argumentorum non obscure significat passionem Christi fuisse terminum obseruantiæ legalis absolute sumptæ, quamuis per dispensationem aliquandiu sine necessitate legalia fuerint tolerata.

D. Thom. sententia satis manifestatur in verbis citatis exponendo verbum illud, *Consummatum est*, Ioan. 19. quam expositionem attulit 1. 2. quæstione 103. art. 3. ad 2. *Dominus dixit: consummatum est, ideo tunc totaliter debuerunt cessare legalia.* Idem ait

B 3. p. quæst. 66. art. 2. in copore. Iam vero Bonauent. quem pro se citauit Suar. in 4. dist. 3. quæst. 2. in responsione quæstionis ad finem, ait. *Hugo de Sancto Victore dicit quod circuncisio & alia legalia quantum ad efficaciam cessauerunt post passionem: sed quantum ad obseruantiam cessauerunt post Euangelij promulgationem*, quam sententiam sic approbat, vt cum D. Bernardo limitet, vel explicet hoc modo. *Concedo sicut rationes ostendunt, quod legalia quantum ad obseruantiam non cessauerunt ante promulgationem, nec etiam quantum ad efficaciam vniuersaliter, quia creditur sicut dicit Bernardus, quod habuerunt efficaciam in his, qui distabant, & præceptis adhuc restringi non poterant. In his autem, qui scire*

C *poterant, nullam efficaciam habebant.* In quibus verbis non modo suam mentem nobis exposuit Bonau. sed etiam quænam fuerit sententia Vgonis, & sancti Bernardi, quos Suar. etiam pro se citauerat, palam fecit. Ait ergo D. Bonau. ex mente Vgonis legalia post passionem saltem obligandi efficaciam non habuisse, imo neque vim suo modo sanctificandi, purificandi, aut gratificandi Deo; quamuis obseruari possent, quandiu lex noua sufficienter non promulgabatur. Hoc vero ita cum D. Bern. dicit esse intelligendum, vt respectu illorum, qui propter loci distantiam nouæ legis notitiam habere non posset, le-

D galia suam efficaciam non amitterent; ne si Baptismus foret omnino necessarius, & circuncisio inutilis respectu Hebræorum, remediumque legis naturæ respectu Gentilium puerorum, hi pueri remedio salutis omnino necessario carerent, siquidem legis nouæ, baptismique promulgatio sufficiens ad eorum notitiam peruenire non posset; quod solum D. Bern. in ea Epistola 77. confirmat, & à nobis infrà magis explicabitur.

Mitto reliquos antiquos pro 1. conclusione citatos. Ex recentioribus Bellar. lib. 1. de Sacramento Baptismi cap. 5. conclusione 3. & 4. ait in morte Christi cessasse omnino veterem legem, & circuncisionem secundum se, & ex vi legis amisisse vim suam; verum ob ignorantiam huius rei Iudæos adhuc obligari pos-

se à lege veteri, vsque ad publicam promulgationem Euangelii in die Pentecostes. Idem docet Valent. tom. 2. disp. 7. q. 7. puncto 7. & q. 8. puncto 1. quamuis addat idcirco legem nouam statim post Christi mortem veteri antiquata obligare cepisse eos, qui per promulgationem à Christo Domino factam, sufficientem illius notitiam haberent. In eadem sententia est Vasq. 1. 2. disp. 181. cap. 2. vbi ait non cessasse solum obligationem circuncisionis, & omnium cæremoniarum legalium statim post Christi mortem; sed etiam omnem virtutem sanctificandi, quæcunque illa erat per modum sacramenti, fuisse omnino abolitam; ait itaque omnem tum necessitatẽ tum vtilitatem legalium cessasse, in quo à sententia D. Bonau. recedit. Verum pro hac opinione refert multos ex antiquis, quos citauimus, conclusione 1. & in hoc conuenisse August. & Hieron. & Vgonis formalia verba adducit, quibus constat Suarii sententiæ neutiquam astipulari, idem defendit Salas vbi supra. Vnde manifeste apparet, quot sibi contrarios habeat eo opinio, quæ astruit legem veterem vsque ad diem Pentecostes in suo vigore & efficacia perdurasse.

Sit ergo 3. conclusio, lex vetus in morte
7. Christi omnino cessauit tum quoad obligationem, tum quoad efficaciam iustificandi, quæcunque illa fuerit per se loquendo: licet ex quadam dispensatione diuina non improbabiliter credi possit, quod Deus non eripuit remedio legis naturæ inter gentes & circuncisionis inter Hebræos, quam habebant virtutem iustificandi pueros, quandiu lex noua totum orbem non potuit peruadere, neque illius sufficiens promulgatio potuit per se ad omnium nationum notitiam peruenire, 1. pars est Magistri, Alens. D Th. Bonau. Adriani, Capreoli, Soti, Maioris, Palud. Durand. Gurichem, Bellar. Valent. Vasq. Salas locis citatis: item est communis Patrum speciatim D. Hieron. Aug. & Vgonis. in 2. quod attinet ad circuncisionis virtutem ex dispensatione diuina consentimus cum Scoto. Gabriele, Rada & Suario præsertim propter authoritatẽ Concilii Tridentini Sess. 6. cap. 4. vbi cum loqueretur de traslatione ad statum gratiæ per Baptismum, ait *Quæquidem translatio post Euangelium promulgatum sine lauacro regenerationis, aut eius voto fieri non potest*; vbi notanda sunt illa verba, *post Euangelium promulgatum*, quasi significante Concilio quod ante sufficientem promulgationem iustificatio puerorum sine baptismi lauacro siue in re, siue in voto habito contingere posset, & D. Bernardus citatus idẽ latè cõfirmat, indicatque D. Th. in 4. dist. 3. q. 1. a. 5. quæstiunc 3. vbi ait de Baptismo. *Post passionem obligationis fuit, quando circuncisio mortua fuit quantum ad omnes, ad quos institutio potuit peruenire.* Idem tenet, Sot. Capreol. & Med. quos citat Salas disp. 23. sect. 6. n. 25 & sequitur n. 27.

Probatur 1. pars impugnando illos duos modos dilatandi abrogationem legis veteris absolute, & per se sumptæ secundum necessitatem, & vtilitatem post passionem Christi; nam primus Soti qui hoc ad resurrectionem

A extendit, parum firmis nititur fundamentis. Quia nouum testamentum morte testatoris confirmari deberet, non resurrectione. Et meritum Redemptionis nostræ in passione, & morte Christi consumatum est; hac enim *vna oblatione consummauit in æternum sanctificatos*, vt ait Paul. ad Hebræos 10. ideoque Patres simpliciter significant tunc finem impositum fuisse veteri legi. Et testimonia Pauli id conuincunt. Vnde D. Paulus cum dixit Christum resurrexisse propter iustificationem nostram, non causam meritoriam, sed exemplarem spiritualis regenerationis nostræ ostendit; iam vero D. Th. etiamsi in eo loco 3. partis à Soto allegato resurrectionem addidit ad
B passionem, ex superabundantia fecit. nam ibidem, & in aliis locis satis se explicauit cum dixit, *Christum Dominum, quando in cruce illud verbum protulit: Consummatum est, totalem legalium cessationem, seu consummationem significasse.* Denique veteris legis finis non expectauit, vt omnia Christi mysteria antea significata complerentur: quia alioqui non vsque ad resurrectionem solum, sed ad Ascensionem: & Spiritus Sancti aduentum dilataretur, quod Sotus negauit. Baptismi vero virtus non tollitur ex eo, quod Christi non præteritam, sed futuram resurrectionem in hominis regeneratione significaret Baptismus. Nam etiam ante passionem ex iustificatione diuina illam virtutem habuisse certum est, secundùm communem Theologorum
C sententiam, & tamen eandem passionis, & resurrectionis futuræ adhuc mysteria significabat: licet sub præcepto non esset, antequam in Christi morte finita lege veteri noua lex suam induceret obligationem.

Deinde impugnatur 2. extensionis modus: nam fundamentum quo nititur in authore, & optime retorquetur. Etenim antiqua lex cessare non debuit, quousque noua inciperet obligare: atque testimonia D. Pauli superiùs adducta secundùm omnes Patres & interpretes ad literam, item verbum illud Christi Domini in cruce pendentis *Consummatum est*, ex communissima Theologorum sententia cessationem & consummationem legis veteris in morte Christi confirmant: ergo lex noua, vt sufficienter à Christi Domino promulgata post ipsius passionem cepit per se eiusdem legis non ignaros obligare. Confir-
D matur 1. quia promulgatio respectu diuinæ legis non requirit aliquam certam, aut determinatam solemnitatem, sine qua eiusdem legis obligatio non cogit, vt de humana lege dicemus suo loco, nam quocunque modo nobis certo constet de voluntate Dei aliquid imperantis, illico ad illius executionẽ tenemur; in hoc enim pari modo se habet ius diuinũ positiuũ, & naturale. Vtrumque enim quouis modo innotescat siue per particularẽ reuelationẽ & priuatam notitiam, siue per publicã declarationem suam semper obligãdi vim inducit: sed Christus Dominus toto suæ prædicationis triennio nihil aliud fecit, quam diuinis operibus se promissum saluatorem Dei filium testari, & legem nouam antea etiam, vt supra per prophetas diximus à Deo promissã

condere & euulgare: quid enim aliud Dominus Matth. 11. num. 28 significauit cum dixit: *Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos; tollite iugum meum super vos, &c.* nisi graui præceptorum legalium sarcina Iudæos leuare, & suaue Euangelii iugum ipsis imponere, quod spiritualis gratiæ consolatione plus iuuat, quam nouæ legis obligatione grauat, vt cum Hilario, Beda, Hieronymo, August. intrepretatur Maldonatus hoc loco, & Elias Cretensis in 4. Orat. Nazi. ergo quamuis vsque ad passionem suam eos lege noua noluerit obligare, illam tamen edocere, & promulgare non cessauit. Nam quando post resurrectionem discipulos iussit Euangelium prædicare, & Euangelii doctrina instructos baptizare, addidit, *docentes eos seruare omnia quæcunque mandaui vobis*, quæ ergo alia promulgationis solemnitas requiritur vt diuina lex per se intelligatur obligare, si illius præcepta Christus Dominus ante passionem tradita post resurrectionem rursum commemorata omnibus euulganda gentibus sua legatione commisit.

Confirmatur 2. quia etiamsi per accidens ex ignorantia inuincibili legis nouæ, vel ex conscientia erronea possent plures Iudæi ante diem Pentecostes credere, non cessasse veterem legem, neque incepisse nouam: hoc non tollit obligationem per se à lege requisitam, & sufficienter aliquibus cognitam: si enim hæc lex omnium nationum notitiam exigeret, vt de se obligaret, vix hodie sufficienter promulgata ad obligandum crederetur, cum adhuc ad ignotos gentium populos, barbarasque nationes Euangelii penitus ignaras, de nouo nunc eiusdem notitia peruadat, nam alia est promulgatio legis, quæ requiritur ad auferendam ignorantiam, & conscientiam erroneam gentibus, quibus illa euulgatur, & à communi prædicatione non differt: Alia vero est promulgatio, quæ omnino exigitur, tanquam solemnitas omnino necessaria, vt lex in ratione legis per se obligantis constituatur: quod in humanis contingit, quia princeps non intelligitur loqui tanquam persona publica volens vniuersalem ferre legem, nisi præcedente consuetæ publicationis solemnitate. Illa ergo promulgatio nouæ legis, quæ in die Pentecostes incepit ad 1. promulgationis modum pertinet, non ad 2. quod eo maiori iure in diuina lege dicendum, quo illa minus indiget populi acceptatione, vt ligare incipiat, cum primum cœpit manifestari. Hinc facile est oppositas rationes dissoluere, quæ à Soto & Suario superiùs adducuntur.

2. Conclusionis pars suadetur. In statu legis veteris Deus dedit circuncisionis præceptum in remedium originalis peccati, quo vti possent Gentiles, si vellent Dei populo aggregari: quia tamen ad id non cogebantur, ne paruulos sine remedio relinqueret Deus, illud in lege natura concessum non substulit. Ergo ita etiam conueniens Dei pietati videtur vt circuncisio apud Iudæos, & remedium legis naturæ apud gentes aliquandiu perduraret ex diuina dispensatione, quandiu lex Euangelica sufficienter præcipuas orbis partes peruadere non poterat, neque Baptismi remedium satis euulgari. At instat Vasques cap. 3. num. 28. (qui in hac parte à nobis dissentit) qui remedio circuncisionis vterentur per illam circuncisionem falsam, & inutilem Christi venturi fidem applicabant: ergo etiam remedium erit inutile, & Deo ingratum, cui illa falsa fides placere non potuit. Respondeo tamen cum Capreolo in 4. dist. 2. quæst. 3. art. 3. ad 4. Scot. contra 1. conclusionem. Illud remedium etiamsi habeat adiunctam falsam opinionem potuisse pueris prodesse, & Deo gratam esse illam fidei protestationem, non ratione falsitatis speculatiue, sed ratione veritatis practicæ, qua prudenter operaretur Iudæus illud remedium puero adhibens, qui Baptismi notitiam non haberet: Item ratione obedientiæ, quia se circuncisionis præcepto teneri existimabat. Neque nouum est in communi Theologorum doctrina, & D. Thom. sententia 2. 2. quæst. 1. art. 3. ad 1. & in 3. dist. 24. quæst. 1. glossa 3. posse hominem secundùm virtutem operari circa, id, de quo falsam habet opinionem in intellectu, vt cernitur in eo qui adorans hostiam, quam credit esse rite consecratam, cum tamen non sit, actum religionis exercet.

3. dubium erat an ex eodem omnino puncto temporis lex vetus mortua pariter & mortifera esse cæperit, de quo non leuis fuit controuersia inter D. Hieron. & D. August. citatos, cuius meminit D. Thom. 1. 2. quæst. 103. art. 4. ad 1. & Theologi communiter hoc loco, item in 4. dist 3. quos Patres in concordiam reducit Alensis 3. p quæstione 55. memb. 5. art. 3. in resolutione difficultatis, item sequent. §. ad ea vero: ita vt quod Hieronymus dixerit *malum* & August. *non malum* contraria dicta non sint: nam ille dicit *malum* quia prohibitium. Iste vero *non malum*, quia quantum de se nec malum, nec bonum est. Præterea quod ait Hieron. *Legalia non esse seruanda*, dicit esse intelligendum, quatenus prohibita, & interdicta à Christo. Quod vero dicit Augustin. *seruanda pro tempore propter aliquam vtilitatem, vel scandalum vitandum*, credit non esse contradictorium, quia intelligitur, legalia esse seruanda quatenus non interdicta, ante gratiam fidei reuelatam; nam quamquam mortua fuerint, id est saluti non necessaria, in passione Christi non statim mortifera censentur quousque promulgata lege gratiæ fuerunt penitus ab Apostolo interdicta ad Galat. 5. *Si circuncidimini, Christus vobis nihil proderit.* Tandem addit Alens. neque in simulatione Petri circa obseruationem legalium, vel in simulatione Pauli in reprehendendo Petrum hos Patres sibi contrarios fuisse. Nam D. Hieronymus concessit, inquit, simulationem prudentiæ quam August. non negauit; & August. negauit simulationem fallaciæ, quam Hieronymus non admisit. Et quidem D. Hieronyum, Augustinus in suam sententiam perducere conatur dum

ait Epist. 89. quæ est 11. apud August. alloquens D. Hieronymum. *Nec multum interest inter meam & tuam sententiam; quia ego dico & Petrum & Paulum timore fidelium Iudæorum exercuisse, imo simulasse mandata: tu autem asseris hoc eos fecisse clementer non mentientis affectu, sed compatientis affectu.*

9. Verum etsi ingeniose hos Patres Alens. concilier, tamen dubitari non potest, vt ex vtriusque Epistolis constat, aliquod fuisse inter eos dissidium circa legalium obseruationem illis primoribus annis, quibus Euangelicæ legis promulgatio Iudæorumque, ac gentium in vnam Ecclesiã congregatio sufficiens crederetur, quousque vterque populus paulatim eisdem ritibus viuere assuesceret: ita sentit D. Thom. citatus ad 1. & ad 2. quem reliqui Theologi communiter sequuntur. At siue idem recte explicari senserint hi duo Patres, siue non, semper communis Theologorum sententia in hoc dubio Augustinum prætulit.

Quamobrem 4. Conclusio sit. In eodem puncto mortis Christi lex vetus non mortua pariter, ac mortifera fuit; sed per aliquot annos, postquam mortua fuit, licuit Iudæis cæremonialibus vti, citatur pro hac Conclusione à Caiet. 1. 2. quæst. 103. art. 4. Concil. Florent. sub Eugen. 4. & Sotus lib. 2. de Iust. quæst. 6. art. 4. miratur Adrianum ab Augustino discedere, & concilii definitionem de hac re clarissimam ignorare; cuius formalia verba refert idem Sotus. Verum hoc testimonium Concil. Vasques disp. 181. cap. 3. num 27. Suar. lib. 9. cap. 19. num. 5. & Salas disp. 24. sect. 9. num. 57. cum in Concilio Florentino quærerent diligenter, illud non inueniri attestantur. Nihilominus in Bullario tom. 1. Constitut. 23. Eugenii. 4. data anno 1441. Febru. 5. Florentiæ in Sessione Synodali. quæ Bulla est de vnione Iacobitarum in Ægypto, §. 11. sic habetur. *Firmiter credit, profitetur & docet legalia veteris testamenti, seu Mosaycæ legis, quæ diuiduntur in cæremonias, sacra, sacrificia & sacramenta, quia significandi alicuius futuri gratia fuerant instituta, licet diuino cultui illa ætate congruerent Domino nostro Iesu Christo*

10. *adueniente cessasse, & noui testamenti sacramenta cœpisse. Quemcumque etiam in legalibus spem ponentem & illis velut ad salutem necessarijs se subdentem, quasi Christi fides sine illis saluare non posset, peccasse mortaliter, non tamen negat à Christi passione vsque ad promulgatum Euangelium illa potuisse seruari, dum tamen ad salutem necessaria minime crederentur; sed post promulgatum Euangelium sine interitu salutis æternæ asserit non posse seruari.* Quæ verba ideo retuli quia si attente considerentur, continent verissimam doctrinam circa cessationem legalium quam in sequentibus late explicabimus. Scio aliquos dubitare de definitione huius Bullæ, quia hæc vnio Iacobitarum, sicut etiam Armenorum facta fuit post discessum Patrum Græcorum; ideoque in Concilio Florentino non ponitur, atque adeo ad fidei definitionem non pertinere ea quæ in præsenti bulla ex præcisa illius deter-

A minatione continentur. Verum Sotus & Caietanus citati, item Salmeiron in Epistolam ad Galat. cap. 2. disp 23. hanc doctrinam fidei definitionem continere significant. Solum addit Salmeiron, ad illa verba, *non negat*, hoc loquendi modo sententiam Hieronymi non damnari, sed opinionem Augustini præferri. Ego tamen nullo modo dubitari posse existimo de hac definitione, consideratis verbis quibus pontifex in ea constitutione vtitur; quæ ita se habent. § 3. *Hanc quæ sequitur veram necessariamque doctrinam hodie in hac solemni sessione, sacro approbante œcumenico concilio Florentino in nomine Domini tradidimus.* Nec refert, quod patres Græci iam discessissent; ea enim hîc exposuit Eu-

B genius, quæ postea concilium Florentinum approbauit, & ipse potuit confirmare, ac definire: nam concilium etiam post discessum Græcorum, per tres annos durauit. Græci enim discesserunt anno domini 1439. Concilium vero finitum est anno 1442. vt constat ex actis ipsius. Et quanuis hæc constitutio conciliaris non reperiatur in concilio Florentino, quod vulgo circunfertur, non ideo eius authoritas in dubium vocari quod aliqui in concilio Tridentino obiecerunt, vt in actis ipsius Romæ vidi: ibi enim est responsio illustrissimi Cardinalis à monte primi legati & Cardinalis sanctæ crucis alterius legati. Nempe in Concilio Florentino solum reperiri ea, quæ in Græco sermone inuenta sunt, & ab interprete natione Græco in lati-

C num sermonem translata; illa vero sunt decreta ante discessum Patrum Græcorum stabilita. Vltra quæ Cardinalis à monte se vidisse testatur in archiuio Castelli sancti Angeli hanc Constitutionem Eugenii de vnione Iacobitarum cum actis Concilii Florentini Eugenii 4. sigillo firmatam quare de illa dubitari non posse. Citauitque Augustinum patricium Senensem, qui in summario concilii Basiliensis meminit alterius decreti eiusdem Eugenii in eodem concilio Florentino post discessum Græcorum stabiliti: quæ omnia ipse legi in actis Concilii Tridentini autenticis.

Pro qua etiam stant non solum Sot. Caiet. Medin. Conrad. & reliqui Thom. ad citatum locum D. Thom. Valent. Vasques vbi supra, sed etiam veteres Scolastici in 4. dist.

D 3. Scot. q. 4. §. quantum ergo Maior q. 2. §. circa illud Bonau. a. 5. quæst. 2. Aureol. quæst. 4. dub. 3. item Richard. in 4. d. 1. a. 6. quæst. 4. Palud. q. 6. a. 5. conclusione 4. Durand. q. 9. n. 7. & seq. Gabriel q. 4. a. 3. dub. 3. Ioan. Arbor. tom. 1. theoroph lib. 5. cap. 10. Ex Canonistis Arnaldus Albertinus tom. 5. repet. in rubricam de hæret. errore Iudæorum 4. n. 23. ex Patribus idem tenuit Beda in acta Apost. cap. 2. ad Galat. ibidem Lyran. Hugo de sancto Victor. lib. 2. de sacram. p. 6. cap. 4. Salmeiron disp. 23. citata, & 24. item cap. 6. ad Galat. disp. 31. Legionensis cap. 2. eiusdem Epistolæ. Cornelius in 2. cap. ad Rom. vers. 25. Probatur 1. vt lex vetus ab eodem puncto mortis Christi esset mortifera oporteret vt qui aliquod ex præceptis cæremonialibus illius legis ad-

impleret ex vi, & obligatione ipsius lethaliter peccaret, sed hoc est falsum, respectu illius temporis, quo Euangelium ab Apostolis non fuit sufficienter promulgatum: ergo non ab eodem puncto lex vetus mortua simul, & mortifera esse cepit. Minor suadetur, quia cæremoniæ legis veteris de se malæ non erant vt patet. Deinde non erant iure aliquo diuino, quod pro illo tempore innotesceret, prohibitæ: Nam in scriptura sacra talis prohibitio ad illud tempus determinata non habetur. Quod ex eo magis constat, quia Apostoli in gratia confirmati legalia exercebant & à Iudæis exerceri licite suo exemplo ostendebant, vt ex multis locis actuum Apostolorum præsertim cap. 21. probari potest: huius rationis confirmatio, & specialia controuersiæ puncta inter Hieron. & August. in sequentibus magis patebunt.

Vtrum omnia legis antiqua præcepta nunc mortua & mortifera sint.

SECTIO VIII.

1. DE lege veteri absolute sumpta hucusque locuti sumus, nunc ad tria præceptorum genera in hac lege contenta descendemus. Et in primis de moralibus rogamus, vtrùm adhuc vigeant, & non solum nobis liceat illorum obseruatio, sed ad illam eodem modo teneamur Vt certa ab incertis separemus; quæstionis sensus est, an ex vi legis veteris non modo licita, sed obligatoria sint præcepta moralia; quia si accipiantur secundùm se vt sunt præcise conclusiones quædam deducta à dictamine iuris naturalis, non dubitamus esse immutabilia, & eodem modo ad ea teneri omnes homines; quare certum est illa vt sic abrogata non esse, sed confirmata: Matthæi 5. vt est communis Patrum sententia Clement. Rom. lib. 6. de Constit. cap. 22. & 23. August. lib. 6. contra Faustum cap. 2. & lib. 10. cap. item 2. vbi præcepta moralia veteris legis appellat vitæ agendæ, & ea à Christianis quatenus scilicet naturalis iuris sunt, seruari affirmat. & aliorum; Quomodo intelligendus est D. Leo. serm. 14. de Ieiunio, vbi ait, *In præceptis autem moralibus nulla prioris testamenti decreta reprobata, sed Euangelico Magisterio multa sunt aucta.* Idemque serm. 4. & 6. de Ieiunio inculcat. Similiter alii Patres exponendi sunt, quatenus asserunt quoad præcepta naturalia legem veterem non cessasse, non enim significant illa obligare ex vi legis scriptæ, sed ex vi iuris naturalis, quod quia perfectius in lege noua explicatur, euangelio potius adimpleri, quam solui censetur.

Aliqui tamen Thologi affirmant præcepta moralia ex vi veteris legis adhuc in suo robore permanere & obligare: ita Bellarminus lib. 4. de iustificatione cap. 6. §. *cæterum nos* Vasques 1. 2. disp. 180. cap. 3. n. 17. citatur etiam à Suario lib. 9. de legibus cap. 11. n. 11. Lorin. in acta cap. 15. ver. 5. vbi ait, *legem moralem Moysis non esse Iudæorum propriam, sed omnium communem.* Sed clarius eandem opinionem sequitur Iustinianus in Epist. ad Rom. cap. 3. in fine item pro hac sententia citantur Augustinus, & alii Patres, qui in nostro sensu quæstionem non definiunt, & quo pacto essent intelligendi iam diximus huius opinionis patronum esse D. Thom existimat Vasq. quia cum 1. 2. q. 103. a. 3. asserat cæremonialia omnino cessasse, idemque de iudicialibus astruat q. 104. a. 3. de moralibus id in quæstionem non vocat, supponendo illa eadem permanere. Confirmari hoc potest duobus locis, quæ Vasques non notauit. 1. est in responsione ad 1. q. 103. a. 3. nam cum opponeret testimonium Baruch. 5. *Hic est liber mandatorum Dei, &* B *lex, quæ est in æternum*, vt probaret legem veterem æternam esse. Exponit locum his vis, *lex vetus dicitur esse in æternum secundùm moralia quidem simpliciter & absolute: secundùm cæremonialia vero quantum ad veritatem per ea figuratam*, ad quem locum alludere videtur D. Thom. in quæst. 107. seq. art. 2. ad 1. vbi ait, *lex noua non euacuat obseruantiam veteris, legis nisi quantum ad cæremonialia, vt supra dictum est* hæc tamen loca exponi debent de præceptis moralibus materialiter sumptis non formaliter, id est de iure naturali, quod est illorum materia, non vero de illis, prout à lege positiua Moysis iubentur. Citantur præterea pro hoc opinione Dur. in 4. d. 1. quæst. 9. num. 8. & sequent. & Palud. quæst 6. art. 5. Conclusione 2. sed ipsi solum negant abroga- C tionem moralium præceptorum secundum ius naturale, vt sequenti conclusione declarabitur, manifestius Abulens. tom. 2. in Matth. cap. 5. quæst. 99. ait totum decalogum, & alia præcepta moralia, quæ continentur in veteri testamento, eodem modo manere in lege Christi, quia non pertinebant ad legem specialiter.

Prima Conclusio: præcepta moralia legis scriptæ præter obligationem iuris naturalis quam continebant, nullam aliam ex vi legis veteris in noua retinuerunt; sed in perfectionem de nouo commutarunt. Hæc est Alens. 1. p. q. 56. memb. 8. in corpore & ad 1. vbi loquens de præceptis moralibus, per quæ Euangelium innouantur, ait, *Additio ergo fit legi, quantum ad literam per inno-* D *uationem præcepti, sed non quantum ad sensum; nisi solum per elucidationem.* item D. Thom. 1. 2. q. 98. a. 5. in corpore. Vbi docet Gentiles non teneri ad præcepta moralia, in quantum erant de lege veteri, his verbis *Quantum ad illa, quæ continebat lex vetus, de lege natura, omnes tenebantur ad obseruantiam veteris legis: non quia erant de lege veteri, sed quia erant de lege natura*, quamobrem per hunc locum recte exponuntur duo superius adducta, non formaliter, sed materialiter, esse intelligenda, vt monuimus: ita D. Thom. Sequuntur Sot. 2. de Iust. q a. 4. Medin. 1. 2. q. 103. a. 3. conclusione 2. Victoria in relect. de matrim. p. 2. num. 3. ad finem. Cardin. Toletus ad Rom. 3. not. 15. Salmeiron ad Roman. 7. disp.

6. Valentia tom. 2. disp. 7. p. 2. & p. 7. Barrad. Concord. tom. 1. lib. 2. cap. 21. vbi quamuis dicat Decalogum esse perpetuum & immutabilem, & in illum abrogationem non cadere, caute adiungit. *Hac magna legis pars æterna est hæc medulla post legem antiquam adhuc viuit, non tamen quia legis Moysis pars, sed quia naturæ lex est & legis nouæ pars viuit, viuetque in sempiternum.* Idem sentit Suares lib. 9. cap. 11. n. 22. Salas 1. 2. disp. 23. sect. 3. num. qui refert Felicium, Azorem & alios. Ex canonistis eandem sententiam expresse docuit Couar. lib. 1. variarum resolut. cap. 17. n. 7.

Huius conclusionis probatio pendet ex doctrina tradita in sect. 6. huius quæstionis propositione 3. vbi diximus præcepta moralia prout in lege veteri scripta erant, peculiarem quandam Hebræis obligationem inducere, ad quam Gentiles non tenebantur. Vnde sic argumentor. 1. illa lex secundum moralia præcepta non maiorem ingerit obligationem Christianis, quam gentilibus afferebat: sed gentiles solum ad ea præcepta, quatenus erant iuris naturalis & vt talia cognita tenebantur: ergo illa ex vi legis scriptæ Christianos nulla ratione obligant in lege noua. 2. legi Moysi absolute & vniuersaliter acceptæ præfixus est terminus vsque ad Christi Domini mortem. Sed nullum est fundamentum vnde hoc limitetur ad vnam legis partem, quandoquidem tota illi populo ad certum tempus quousque lex gratiæ adueniret, à Deo data est; ergo &c.

3. declaratio legis naturalis, prout in terminis vniuersalibus, & sub obscuris legis scriptæ contenta à Iudæis intelligebatur, erat imperfecta, & ideo innouata fuit quantum ad litteram & quantum ad elucidationem sensus; vt dixit Alens. citatus, quomodo exponi debet D. Paulus ad Roman. 7. num. 6. *soluti sumus à lege mortis, in qua detinebamur, ita vt seruiamus in nouitate spiritus non in vetustate literæ* secundum plures Græcos codices cum Chrysost. legi potest *à lege iam demortua.* Quid vero sit nos hac lege liberos Deo seruire in nouitate spiritus non in vetustate literæ; exponit Cornelius cum D. Anselmo, videlicet; *Non in veteri viuendi genere animali cuius magistra est legis litera, non gratia* monetque Iustinianus hoc loco non tam ad legis cæremonias, quam ad morum præcepta alludi. Item ad Ephes. 2. n. 15. *legem* inquit *mãdatorum decretis euacuans.* vbi significauit Apostolus iuxta Hieron. Ambros. Chrysost. Theod. Theophil. legis veteris mandata Euangelicis præceptis fuisse antiquata. Et ne dubitandi locus relinquatur Paulum etiam loqui de moralibus, prout in lege continebantur, ita illius locum Tertull. lib. 5. aduersus Marcionem cap. 17. enarrauit. *Si legem præceptorum sententiis vacuam fecit: adimplendo certe legem, vacat enim iam non adulterabis, quum dicitur, non videbis ad concupiscendum: vacat non occides cum dicitur, nec maledices.*

3. Confirmatur hæc ratio 1. Exemplo cuiusiusdam præcepti moralis, quod habetur Leuit. 20. n. 18. *Qui coierit cum muliere fluxu menstruo, & reuelauerit turpitudinem eius, ipsaque aperuit fontem sanguinis sui, interficientur ambo, &c.* Nam quamuis hæc lex quatenus habet adiunctam pœnam iudicialis censeatur, quatenus tamen prohibet accessum ad vxorem menstruatam, ad moralem pertinet, atque adeo talis accessus prohibitus de iure naturæ videtur secundum communiorem Theologorum opinionem, siue quia non fit sine prolis præiudicio & probabili periculo: siue propter indecentiam & turpitudinem, talis coitus, quæ non nisi maxime præponderanti aliqua ratione honestatis excusatur, de qua quæstione vide Sanches lib. 9. de Matr. disp. 21. per totam. Quo posito in lege veteri accessus ille ad menstruatam vxorem prohibetur sub mortali, propter appositam pœnam in lege gratiæ, ablata veteri obligatione & relicto iure naturali, solum sub veniali cauetur; vt cum Palud. Antonino Soto Ledesma, Henrique, Saa & multis aliis defendit Sanches citatus; ergo iam constat in materia iuris naturalis, non solum cessare pœnam præcepti ratione cuius ad iudicialia spectabat, sed etiam prohibitionem lethalem, lege veteri antiquata. Alia exempla prætermitto in quibus idem ostendi posset.

Confirmatur 2. ius naturale prout declaratur, & specialiter prohibetur ex vi legis veteris cessasse, non obscurè significauit Iacobus cap. 2. quippe qui cum supra dixisset: *si tamen legem perficitis regalem*, nimirum moralem de mutua erga proximum charitate, eiusque præceptis locutus addidit, *sic loquimini & sic facite, sicut per legem libertatis incipientes iudicari.* Vbi per legem libertatis optime legem gratiæ interpretatur Salmeron in Iacob. disp. 3. 15. *subdit*, per quam Christiani iudicandi sunt; ex qua interpretatione infert Suar. lib. 9. cap. 11. num. 29. Iacobum significasse præcepta legis naturæ Christianos obligare non ex vi legis veteris, sed gratiæ, per quam Christiani debent iudicari, non verò per legem Moysis, quam doctrinam refert Lorin. ad hunc locum Iacobi, vt omnino veram: vel ergo mutauit sententiam, quam in acta Apostolorum loco citato tradiderat, vel in eo loco legem moralem communem appellauit ratione materiæ, nempe iuris naturalis, ad quod omnes tenentur, & vtroque modo illum nunc in nostra esse sententia iudicandum.

Confirmatur 3. quia Theologi in 3. d. 40. de lege Moysis docent quod manum prohibebat, non animum, quod refert Abulens. in cap. 5. Matth. quæst. 177. & huius dicti ex D. August. tres affert expositiones. 1. est quia lex vetus non prohibebat animum in cæremonialibus, sed in moralibus, ita Mag. loco citato. 2. quod in lege veteri non prohiberetur omnis concupiscentia rei illicitæ, sicut in Euangelio: sed solum concupiscentia vxoris alienæ, & rei possessæ. 3. quia hoc dicitur iuxta prauum intellectum legis veteris; sic enim illam Iudæi interpretabantur. Aliam explicationem affert D. Thom. in 3. d. 40. quæst. 1. art. 2. quia etiam si prohiberet lex 4.

vetus manum, & animum; opus scilicet & desiderium, solum pœnis à prauis operibus coercebat, quoniam pœnæ temporales actum interiorem non puniebant, sed exteriorem; lex autem noua æternam promittens gloriam & æternum minata supplicium, ad actum tam interiorem, quam exteriorem respicit. Vnde iam colligitur quantò perfectius declaretur & à nobis intelligatur ius naturale vt in Euangelio, quam vt in lege veteri continetur. Quamobrem illa distinctio, quam ex iuristis tradit Suarius lib. 9. cap. 11. n. 19. inter legem declaratiuam & præceptiuam, non sic accipienda est, vt ille Doctor intellexit, quasi lex declaratiua nihil præciperet & ad nihil obligaret, sed solum veluti doctrina quædam haberetur: quis enim non videt hoc esse contra textus cap. omnis autem dist. 3. & l. 7. legis virtus, ff. de legibus. Vbi quatuor numerantur effectus legis & omnium legum communis est obligatio, quod idem Suarius fatetur lib. 1. de lege cap. 15. n. 1. & seq. si ergo lex vera est declaratiua, obligationem inducit de nouo saltem illius declarationis retinendæ & secundùm illam Epichiam admittit, vt superiori quæstione demóstrauimus; ergo nulla lex etiam declaratiua assignari potest, quæ aliquo modo præceptiua non sit: non enim se habet veluti doctrina, quæ à Magistro & à non habente iurisdictionem traditur.

Contrà hanc doctrinam non video rationem efficacem, quæ ex dictis facile non soluatur: aliqua afferri solent testimonia scripturæ, quorum explicationem partim nostræ conclusioni conformem in superioribus tradidimus, partim intelligi debent de moralibus præceptis secundum materiam, non secundum peculiarem obligationem ex lege scripta resultantem; cum enim in lege noua eadem iuris naturalis materia multò perfectiùs exponatur, & imperentur eadem decalogi præcepta modo præstantiori intellecta, sequitur ex vi legis Euangelicæ, non vero Mosaicæ Christianos ad illorum obseruationem obligari. Neque obstat cap. *non est peccatum*, §. his itaque dist. 6. Vbi præcepta moralia dicuntur immutabilia & communiter eademmet permanere in lege gratiæ, quæ erant in lege Moysis; quoniam hęc immutabilitas cernitur in ratione iuris & honestatis naturalis, quam lex noua non sustulit, sed perfectius declarauit: ad quam declarationem Christiani obligantur lege noua stare, non veteri. Sed rogabis vtrum sicut præcepta moralia, prout à lege Mosaica iubentur, mortuą censentur, ita etiam mortifera dici debeant: pro solutione sit

5. 1. Conclusio præcepta moralia, prout erant in lege veteri non sunt mortifera, neque obseruantes illa ex vi legis Mosaicæ sufficientem Iudaismi suspicionem causabunt: hæc conclusio aliqua ratione est contrà Sotum & Medin. citatos qui ita certam credunt 1. conclusionem, vt de fide esse significent: Nos verò quia graues Theologi oppositum docuere, & Canonistæ communiter asserunt moralia præcepta legis antiquæ in noua & A Euangelica adhuc perseuerare; vt videre est apud Nouar. in Nan. cap. 11. n. 2. Alexand. & aliis cum Glossa, §. his itaque citato, non iudicamus, eos lethaliter peccare, qui dixerint ex vi legis antiquæ moralia pręcepta, esse obseruanda, & multo minus hæreticæ prauitatis, vel Iudaismi crimine obstrictos. Præsertim cum non desint sacræ paginæ testimonia, quibus niti possunt; quale illud est D. Pauli ad Rom. 3. *legem ergo destruimus per fidem? absit, sed legem statuimus*; vt ostenderet Paulus legem fidei beneficio firmam & stabilem declarari. In quo loco Iustinianus plus iusto in eos inuehitur, qui à nobis stant, nostramque & veram sententiam propugnant, quàm vt imperitiam & parum sanam cauendam esse existimat, & cum longiorem de hac re disputationem ad cap. 7. B & 8. ad Hebræos distulerit, postea vel propositi immemor, vel sententiæ suæ Osor hanc præmittit difficultatem.

2. Præceptorum genus, de quibus idem inquirimus, mortuane similiter & mortifera censeantur, iudicialia esse possunt, quæ omnia similiter cum lege cessasse, communis est sanctorum Patrum doctrina, quos supra retulimus sect. 7. & Theologor. cum D. Th. 1.2. q. 14. a. 3. neque aliquis est qui oppositum doceat. Probatur 1. sublata republica seu communitate, consequenter auferuntur, cessantque leges, quæ ad illius reipublicæ seu communitatis regimen pertinebant; sed Christus Dominus cum sceptro Iudæis statum politicum abstulit, illamque reipublicæ Hebrææ communitatem iurisdi- C ctione regali & sacerdotali translata sacerdotio vt ait Paulus ad Hebræos 1. & textus *translato* de constit. ergo cum iudicialia præcepta ad illius populi regimen ordinarentur, illo sublato iudiciales leges cessare necesse est. Min. suadetur ex illa vineæ parabola, quæ vinea synagogam Deique veterem Ecclesiam significabat, vt docet August. quem citat, & sequitur Maldonat. cap. 21. Matth. à Iudæisque ad gentes translata est. 2. quia accessorium naturam sequitur principalis de regulis iuris in 6. sed iudicialia præcepta erant accessoria ad cæremonialia, ergo solum quandiu cæremonialibus vti, licuit iudicialia superesse creduntur. Patet consequentia, quia iu- D diciales leges supponebant populum Hebræum separatum à gentili, & ordinatum à Deo ad peculiarem ipsius Dei cultum; vnde eo ipso quod Deus iam talem cultum repudiauit & populum Hebræum cum Gentili in vnam Ecclesiam coniunxit cum separato cultu figuratiuo & cum cæremonialibus præceptis iudicialia quoque aboleuit. 6.

Tota controuersia esse potest; Vtrum iudicialia non modo mortua nunc sint, sed etiam mortifera: & quidem si sermo sit de iudicialibus legibus materialiter sumptis iure aliquo humano canonico, vel ciuili confirmatis, etiam certum est non solum nobis non nocere illarum legum vsum: sed ad earum obseruationem teneri, si ab habente iurisdictionem necessariam confirmentur hoc modo multas ex his legibus iure Pontificio 7.

canonizatas reperimus. Nam lex illa, *si quis per industriam occiderit proximum*, de qua Exod. 21. n. 14. tota omnino immutata habetur in cap. 1. *si quis per industriam*, de homicidio voluntario iisdem verbis prolata. Item illa, *si rixati fuerint viri* quæ ibid. n. 18. traditur etiam canonizatus cap. 1. de iniuriis & damno dato. Præterea illa, quæ habetur n. 36. *Si autem sciebat, quod bos cornupeta esset*, &c. legitur cum eadem pœna in cap. 3. *si bos alienus cornupeta esset*, &c. de iniuriis & damno dato. Denique vt alias omittam constitutiones, lex, *si effringens fur* Exod. 22. num. 2. stabilitur in cap. 3. *si perfodiens*, de homicidio voluntario. Idemque sæpissime faciunt leges humanæ, vt videre est in lege 51. *itaque*, §. penultimo, ff. ad legem Aquiliam & l. 9. furem nocturnum, ff. ad l. Corneliam de Suariis, aliisque similibus quæ inter leges iudiciales reperiuntur, vt supra in hac quæstione sect. 2. aduertimus. Eodem modo si peculiaris princeps ferendarum legum potestatem habens aliquam ex iudicialibus confirmaret, quam ad sui status regimen iustam ac perutilem iudicaret, illa proculdubio apud huius Principis subditos veræ legis rationem & obligandi vim obtineret: hoc posito sit

8. 3. conclusio, si iudiciales leges de nouo ab aliquo Principe non reformentur & iuris humani positiui vigorem non acquirant ex vi iuris diuini & Mosaicæ legis, non modo mortuæ, sed etiam mortiferæ censentur. est expressa à sancto Thoma 1. 2. quæst. 104. art. 3. vbi ait in corpore. *Præcepta iudicialia sunt quidem mortua, quia non habent vim obligandi: non tamen sunt mortifera; quia si quis Princeps ordinaret in regno suo illa iudicialia obseruari, non peccaret, nisi forte hoc modo obseruarentur, vel obseruari mandarentur tanquam habentia vim obligandi ex veteris legis institutione: talis enim intentio obseruandi esset mortifera.* D. Thom. sequuntur communiter Theologi Medin. Conrad. & alii hoc loco D. Antonin. 1. p. tit. 14. cap. 6. §. 1. Valent. disp. 7. q. 7. punct. 7. §. nunc quod attinet Vasq. disp. 180. cap. 2. Suar. lib. 9. cap. 14. n. 13. Salas disp. 23 sect. 8. num. 41. Sotus lib. 2. de Iust. q. 6. art. 1. Accedunt canonistæ Ioann. de Andran. in cap. Iudæi 2. de Iudæis colum. penultima Imol. in l. stipulatio hoc modo, ff. de Verbo. oblig. Alex. de immol. lib. 7. consilio 13. quod incipit. *Attentis hu.* colum. 3. qui alios refert. Arnaldus de Albert. in Rubricam de hæret. errore 4. Iudæorum n. 11. tom. 5. repetit iuris Canonici.

Huic conclusioni accommodari debent textus & testimonia sacræ paginæ in superiori sect. pro 1. præsupposito adducta. Deinde ex S. Thom. cit. quæstione a. 2. in corpore, ita suadetur. Dupliciter aliquod præceptum esse potest figurale. 1. modo per se & primario, quia est principaliter institutum ad aliquid figurandum: cuiusmodi sunt cæremonialia, quæ instituta sunt ad repræsentandum Dei cultum, Christique venturi mysterium. 2. modo esse potest figurale præceptum secundario & consequenter; & talia erant iudicialia, quæ (vt verbis vtar D. Thom.) *Ex consequenti aliquid figurabant: in quantum scilicet totus status illius populi, qui per huiusmodi præcepta disponebatur, figuralis erat secundum illud 1. ad Corint. 10. omnia in figuram contingebant illis*: sed qui obseruaret, vel faceret obseruare leges iudiciales ex vi legis veteris significaret, quod status illius populi adhuc duraret, & quod Christus nondum veniret: ergo à recta fide deficeret, & in Iudaismum se conuerteret, & consequenter præceptum mortiferum retineret. Quod non contingeret si idem materiale præceptum ex iure positiuo humano obseruaretur: nam cum 1. & per se in tali casu institutum non fuerit ad figurandum: sed ad aliquid faciendum, eius obseruatio non præiudicat fidei veritati, sed intentio obseruandi ex obligatione legis veteris vt concludit D. Thom. in eadem quæstione 104. a. 3. in corpore.

De 3. genere præceptorum etiam indubitatum est apud omnes Theologos cæremonialia præcepta omninò cessasse, mortuaque de facto esse cum Magistro in 4. dist. 3. l. K. Alens. 3. p. q. 55. memb. 5. a. 1. D. Thom. 1. 2. q. 103. a. 3. & Canonistæ cum Innocentio III. in cap. volens vnicum de purificat. post. part. & cap. non est peccatum, §. his itaque dist. 6. aliisque capitibus citatis in præcedenti sectione. Quod hæc enim præcepta mortua præsertim dicitur lex vetus & omnino cessasse, vt late disputat August. toto lib. 6. contrà Faustum. Vnde cap. 4. ait. *Cessationem vero Sabbatorum iam quidem superuacuam ducimus ad obseruandum, ex quo spes reuelata est nostræ salutis æternæ.* Et ratio, quia cum cæremonialia 1. & per se odinarentur ad figurandum; de his enim speciatim dixit Paul. ad Colossens. 2. n. 18. *quæ sunt vmbra futurorum.* Recte infert August. lib. citato cap. 2. *ostendit iam non opus esse, vt cum res ipsas iam manifestatas agimus, figurarum præmonstrantium celebrationi seruiamus.* 9.

Tota difficultas est quo modo hæc cæremonialia mortifera sint in vsu & exercitio; ad cuius explicationem aduerte duobus modis exerceri posse cæremonialia. 1. formaliter ea intentione, qua in vsu licito erant in lege veteri, non ponendo spem salutis in illis, quasi ipsa lex de se iustificaret, sed in fide Christi potestate in ipsis & illum venturum præfigurando. Et in huiusmodi vsu est manifestum mendacium contrà fidem & fit iniuria Christo, eiusque legi, quasi illa non sufficeret ad salutem. Vnde sequitur talem vsum esse lethiferum & hæreticum teste, D. Thom. 1. 2. q. 103 a. 4. in corpore, cum D. August. lib. 19. cap. 16. quia per hunc vsum significatur Christus venturus, & sub hac formali intentione cæremoniæ legales exercêtur. 2. modo accipi potest idem vsus cæremonialium quasi materialiter respectu intentionis prædictæ sine credulitate legis antiquæ, quod bifariàm adhuc contingere potest 1. si absque intentione diuini cultus, seu religionis

fiant cæremoniæ aliquæ legales ob alium finem, vel commoditatem. 2. si exerceantur reuera ex intentione cultus diuini, verum sine fide Christi venturi & præscindendo ab spirituali significatione legis scriptæ, sed ob venerationem Dei ex proprio arbitrio, aut ex determinatione Ecclesiæ: his positis.

10. 4. Conclusio. Vsus materialis alicuius cæremoniæ Iudaicæ, priuatim remoto scandalo per se malus non est, neque ex iure aliquo positiuo diuino prohibitus, quando de se habere potest alium finem commodum, per quem ex intentione operantis cohonestetur, hæc deducitur ex doctrina Alens. 3. p quæst. 55. memb. 5. ad 3. §. ad ea. D. Thom. 1. 2. quæst. 108. art. 4. ad 1. Valent. disp. 7. quæst. 7. punct. 7. §. 2. *potuerunt*. Sotus lib. 2. de Iust. quæst. 5. art. 4. in fine corporis. Suar. lib. 9. cap. 14. num. 6. Salas disp. 13. sect. 8. num. 44. Probatur quia si quis abstineat à cibis in lege veteri prohibitis sanitatis causâ, vel aliam cæremoniam exerceat, Iudaicam priuatim, & sine scandalo ob aliquam sibi commodum finem, non est, vnde tanquam malus reprobetur hic actus: nam de se malæ non erant cæremoniæ, si quidem Deus præcepto positiuo iubere non potest quod de se intrinsece malum est. Deinde nullum est ius positiuum, vnde colligatur prohiberi malum vsum cæremonialium præceptorum priuatim, remoto scandalo: nam publice non sine scandalo regulariter similes cæremoniæ fiunt, quia cum intentio operantis nota non sit, & eæ cæremoniæ vsurparentur factæ vt in lege antiqua, & ad certum finem, vt sic illicitum ordinarentur; Præsumptionem Iudaismi contra se illis cæremoniis publice vtens, merito causaret.

11. 5. Conclusio, nullus vsus formalis cæremonialium præceptorum ob Dei venerationem & cultum præscindendo à credulitate & spirituali significatione legis scriptæ ex proprio arbitrio, nunc est licitus, sed mortiferus; item ex Ecclesiæ determinatione; similiterque talis est vsus, qui pertinet ad sacrificia, sacramenta, aliasque cæremonias, quæ erant quasi substantiales præcipuæ, & fundamentales in illa lege. Hæc est communis veterum Theologorum in 4 dist. 1 & 3. quatenùs docent cæremonialia statim fuisse mortifera post sufficientem Euangelii prædicationem, & expressa est à D. Thom. 1. 2. quæst. 104. art. 3. & 2. 2. quæst. 87. art. 1. constituente discrimen inter iudicialia, & cæremonialia præcepta: quod cæremonialia 1. & per se ad figurandum ordinata sunt, quem ordinem per se non amittunt, quando in Dei cultum exercentur: hæc enim est illorum institutio, & ideo vsus illorum formalis, etiamsi præcise ex intentione operantis ad solum Dei cultum ordinetur, veritati fidei censetur præiudicare. Iudicialia vero cum ordinarentur per se 1. ad bonum populi regimen in eo statu, si innouentur ab aliquo Principe, quatenùs vtilia videntur gubernationi suæ Reip. fidei veritati non officiunt, quia quando non sunt accessoria cæremonialium, neque secundario sunt figuratiua. Idem tuentur Recentiores Sotus, Medin. Valent. Suar suprà citati contra Caietanum 3. p. quæst. 37. art. 1. asserentem circuncisionem esse licitam, si intentione imitandi Christi sumatur, in quo grauiter ab ipsismet Thomistis reprehenditur?

1. pars quod nulli licitus sit vsus formalis cuiuscunque cæremonialis præcepti ex arbitrio suadetur. 1. ex discrimine D. Thom. supra dicto, quia præcisio illa particularis personæ separantis à cæremonia in cultum Dei exhibita, credulitatem Christi venturi, & significationem mysteriorum legis gratiæ futuræ, non sufficit ad auferendam Institutionem Dei volentis, vt eæ cæremoniæ in suum cultum exhibitæ id significarent, & ideo ne falsa esset significatio, certum terminum illarum vsui præfiniuit, ergo qui vltra illum terminum iis cæremoniis vteretur ad colendum Deum, falsam faceret Dei institutionem & contra ipsius institutum ageret. Probatur antecedens si quis Christianus præ se ferat signum, quod ex institutione hæreticorum vel Maurorum, significaret illum, qui eo vteretur signo, ipsorum sectam profiteri, proculdubio, quamuis ipse ex propria institutione illam nequeat professionem indicare, non excusabitur ab illicito, & mortifero vsu signi peruersam sectam indicantis, ergo à fortiori idem dicendum in cæremoniali signo, quod à Deo institutionem accepit, quando in suum cultum, & venerationem exhiberetur.

12. Probatur 2. quia circuncisio, quæ susciperetur ad imitandum Christum, suscipi deberet, vt sacramentum veteris legis: ergo iam in Iudaicam superstitionem incideret, qui hac ratione illam acciperet. Dices hanc imitationem intendi solum in materiali vulnere, & in doloris sensu, & carnis mortificatione. Vrgeo tamen, quia materialis circuncisio sic accepta in pueris, ante vsum rationis meritoria non esset, neque fructifera, vt patet; in adultis vero imprudens, & consequenter studiosa non esset, sed superstitiosa. Etenim homo non habet dominium in propria membra, vt aliquam illorum partem abscindat etiam Christum volens imitari: alioqui manus, & latus posset perforare propter eandem imitationem. Confirmatur quia neque ob carnem mortificandam, aut castitatem tuendam, licet membrum, aut membri partem abscindere, vt tradit Couar. in Clement. si furiosus p. 1. in principio num. 6. & probatur multis testibus. Cap. si quis abscidit, vbi duo Apostolorum canones inseruntur, & cap. hi qui se, cap. qui partem, cap. si quis à medicis. cap. si quis pro ægritudine dist. 55. L. 4. Diuus, ff. ad L. Cornel. de Sicariis. Item partit. 1. titulo 6. L. 25. & est communissima Theologorum sententia cum D. Thom. 1. 2. quæst. 64 art. 5. per totum, qua de re videri potest Gomezius de potest. in seipsum lib. 2. cap. 10. per totum.

2. pars Conclusienis, quatenùs ait etiam ex determinatione Ecclesiæ esse illicitum, & mortiferum formalem vsum earum cæremoniarum,

niarum, quæ præcipuæ & fundamentales sunt in lege veteri, quamuis fiant cum præcisione ab intentione, & credulitate illius, vnde Ecclesia nunquam illorum vsum formalem fidelibus præscribit: defenditur à Couar. lib. 1. Variarum resolut. cap. 17. num. 1. referente Maiorem in 4. dist. 3. q. 1. col. 1. Driedorum tom. 2. de libertate Christ. fol. 81. Antoninum 1. p. tit. 14. cap. 5. §. 9. Sed hi authores in genere loquuntur de omnibus cæremonialibus à Deo institutis per se ad figuranda mysteria Christi venturi, & speciatim non descendunt ad faciendam hanc distinctionem inter cæremonialia. Probatur quia cessatio legis veteris quoad cæremonialia, est de iure diuino: ergo ex institutione Ecclesiæ nulla cæremonia licita esse potest, quæ sit substantialis, & fundamentalis in tali lege, V. G. ritus Sacramentorum Sacerdotii, sacrificiorum, & similium: de his præsertim loquor, quia non repugnat esse aliquam cæremoniam accidentalem ab Ecclesia innouatam ad cultum Dei, quæ consistat in ornatu, & apparatu exteriori, V. G. ornamenta, vestes, vasa, altaria, thurificatio, decimarum, primitiarumque solutio, & aliæ cæremoniæ, quæ ex se possunt ordinari ad decentiã & decorum Sacerdotii legis gratiæ, quod in illa priori, & antiquo figurabatur, quæ post legẽ Euangelicam iure Pontificio sunt innouata, vt patet ex cap. 1. de Consecrat. dist. 1. & cap. item 1. de Purificatione post partum, & similiter aliqua corporis vitia, quæ ex veteris legis instituto Sacerdotium impediebant in lege noua ab eadem Sacerdotii dignitate repellunt, vt videre est de corpore vitiatis & dist. 49. & 55. Huius discriminis ratio inter cæremonialia præcipua, fundamendaliaque, & inter alia minoris momenti, & veluti accidentalia, est quia illa in venerationem Dei, & religiosum cultum accepta præscindi nequeunt ab institutione, & repræsentatione futurorum, & necessario præiudicant veritati fidei, quoniam illæ substantiales cæremoniæ de se alium non habent finem; At hæ accidentales sunt veluti per accidens coniunctæ cum illis: de se enim habent quandam condecentiam naturalem, vt vtilem in venerationem Dei, præcisa quacunque institutione, & significatione, vt videre est in vestibus, vasis & reliquo apparatu: item solutio decimarum est ad sustentationem Sacerdotum, & Ecclesiasticorum.

De antecedente huius probationis dubitat Suar. lib. 9. de legibus cap. 18. numero 5. Et in primis asserit esse mortiferas de iure diuino cæremonias legis, si ad salutem earum obseruatio necessaria existimetur. Et de præcepto Ecclesiastico factam esse mortiferam obseruationem cæremonialium etiam sine illa existimatione, & licet solum ad cultum Dei ordinentur, ad auferendum schisma inter populum Gentilem, & Iudaicum. Si vero aliquis hinc inferat ex hoc sequi potuisse Ecclesiam vsurpare cæremonias legis antiquæ etiam præcipuas & fundamentales. Respondet concedendo illationem de potentia absoluta, & negando de potentia morali, quia Spiritus Sanctus Ecclesiæ Rector id non permittit, quoniam in destructionem esset, & non in ædificationem. Verum hæc sententia prçterquam quod sit, vt existimo, contra D. Th. citatum, item contra D. Hieronymum, & August. quippe qui quamuis differrent in assignatione temporis, quo legalia mortifera esse cæperint; vterque tamen de Iure diuino illa esse mortifera non obscure significarunt. Nam de D. Hieron. nemo dubitat; at D. Aug. lib. de hæresib. hæresi. 9. Nazareos hæresis arguẽs quod legalia obseruarẽt, addit, *quæ Christiani per Apostolicã traditionem nõ obseruare carnaliter intelligere dedicerunt*, & hæres. 10. de Hebion. dicit, *mandata carnalia legis obseruant, circuncisionem scilicet carnis, & cætera, à quorum oneribus per nouum testamentum liberati sumus*, quod est ius diuinum.

Quamobrem idem Suar. n. 7. addidit hanc prohibitionem cæremoniarum legalium dici posse ex iure diuino positiuo oriri, & ex iure naturali fieri mortiferam earumdem obseruationem. Cæterum quod de iure naturali Suar. adiunxit suam resolutionem reddit obscuram. Nam vel ius naturale habet aliquid particulale in mortifero vsu formali harũ cçremoniarũ, vel additur solum, quia de iure naturali tenemur Deo iubenti obedire, & oppositum faciendo, ius naturale consequenter violamus, hoc 2. est omnino inutile ad declarandum ius diuinum positiuum, quia semper illud supponit. 1. quod videtur indicare Suar. dicens illas cæremonias posita prohibitione Dei, pertinere ad superstitionem, non ad religionem, non satis intelligitur; quia illæ cæremoniæ ordinatæ ad Dei cultum per se malæ non sunt, neque superstitiosæ, ergo non sunt contra ius naturale 1. & per se; & sanè nisi essent à Deo institutæ vsque ad certum tempus ad aliquid significandũ, quia significatio rei futuræ post quam iam est præsens, præiudicat veritati rei significatæ à Deo, & ipsius authoritati derogat, veræq; fidei repugnat, nulla malitia ex vsu earum cæremoniarum resultaret: ergo totum ius ex quo hæ cæremoniæ mortiferæ nunc censentur, positiuum est diuinum, non naturale 1. & per se, & ita docet Alens. 3. p. q. 55. memb. 5. a. 3. in corpore; & Theologi communiter asserentes has cæremonias per se non esse malas ex obiecto.

Solum superest hac in re ostendere aliquod testimonium, vnde hoc positiuum ius diuinum colligatur. Couar. supracitatus hoc colligit ex comparatione Pauli ad Galat. 4 Vbi Agarem cum lege veteri, & Saram cum lege gratiæ contulit, & sicut dictum est Abraham, eiice Ancillã, ita Christiano populo dici, vt cæremonialia legis antiquæ omnino abiiciat; quam interpretationem textui Apostolico in superiori Capite, & in præsenti vti maxime conformem tradidit Salmeiron. disp. 30. ad hunc locum, §. vltimo dicens, *In spiritu significatum est vetus testamentum aliquando eijciendum, vt non sit eius vsus in populo Dei.* 2. locus esse potest ille Malach. 1. num. 11. *non est mihi voluntas in vobis, & munus non suscipiam de manu vestra*; quem 13.

à Consil. Tridentino expositum in 3. fundamento sect. 7. adduximus, & satis ostendit sacrificia legis veteris à Deo tempore legis, gratiæ omnino fore inuisa, cui concinit Esai. 1. n. 11. *ne offeratis vltra sacrificium frustra, incensum abominatio est mihi. Neomeniam & Sabbatum, & festiuitates alias non feram, iniqui sunt cætus vestri.* Quem locum Vgo Cardinalis verbis ex glossa ordin. acceptis sic exponit. *Audiant hoc Hebionitæ qui post Christi passionem putant esse legem seruandam cum Euangelio, & aliter non posse saluari. Audiant hoc & eorum socij, qui Israëlitico tantum generi custodiendam decernunt, qui dicunt quod tantum conuersi de Iudæis debent legalia cum Euangelio obseruare.* Eodem modo locum exponit Tertull. lib. 1. contra Marcion. cap. 6. Cyrill. contra Iulianum lib. 9. & in Ioannem ad ea verba, *vos attendite ad diem festum hunc.* Denique Leo à Castro ex Ambros. & August. Mitto alia similia testimonia.

Neque dicas hæc probare cæremonias Iudæorum esse mortiferas factas quasi ex necessitate obseruandi legem. Item ex credulitate & intentione illius. Nam ibi non distinguitur intentio ab exhibitione sacrificiorum, quæ in cultum Dei ordinantur. Sed Deus sacrificia simpliciter illa sibi oblata repudiat, & abominatur: & ratio est, quam suprà adduximus, quia sic coniuncta est intentio, & significatio harum cæremoniarum cum diuino cultu, & religionis honestate ex institutione Dei, vt iuxta ius diuinum positiuum separari non possint: & consequenter sine præiudicio diuinæ authoritatis, & veritatis in Dei venerationem nequeant exhiberi. Hinc est quod minus probem illam doctrinam, quam Doctor Suar. lib. 9. cap. 19. à num. 5. vsque 15. tradidit legem veterem quantum ad sua præcepta, quoad obligationem mortuam fuisse, quando noua lex incæpit, & cum lege noua pariter permansisse, quoad institutionem. Ratio est, quia institutio legis ita cum obligatione coniuncta est, vt illa cessante legis statum amittat, & in concilium vel in actum à lege permissum transeat ab institutione separatum, ergo non potuit lex vetus in suis præceptis permanere quoad institutionem, & quoad obligationem mortuam esse. Probatur quia si rex legem institueret animo obligandi vsque ad certum tempus; peracto illo tempore, & cessante legis obligatione, institutionem legis cessare necesse est: nam institutio pariter currit cum regis iussu & legis obligatione, à cuius arbitrio vtraque pendet, quod sequent. sect. amplius declarabitur.

Dirimitur controuersia inter D. Hieron. & D. Aug. circa tempus, quo vsus legalium cæpit esse mortiferus.

SECTIO IX.

HVic controuersiæ inter sacros Doctores Hieronym. in Epistola 8. quæ est 11. Au-
A gustini, & ipsum Augustinum in Epistola 19. occasionem præbuit illa inter Ecclesiæ principes dissensio. Paulique aduersus Petrum reprehensio. De qua, Paulus ad Galat. 2. vbi D. Hieron. suam etiam sententiam exposuit. Nam finito Apostolorum concilio Hierosolymis habito, ait Paulus in dicto cap. 2. *Cum autem venisset Cephas Antiochiam, in faciem ei restiti, quia reprehensibilis erat.* Subditque reprehensionis causam, *si tu Iudæus cum sis gentiliter viuis, & non Iudaicè, quomodo cogis gentes Iudaizare?* Et prætermissis imprudentibus hæreticorum conuitiis, quibus in duos Ecclesiæ principes hoc in loco inuehuntur, ad Hieronymi, & Augustini partim conuenientes, partim dissidentes sententias veniamus. Verum antequam vtriusque dicta
proponam, supponendum est Cepham, de 1.
quo loquitur Paulus, & quem reprehen-
B dit, non fuisse alium à Petro Apostolo, eodem nomine appellatum; neque vnum esse ex septuaginta discipulis, vt præter alios optime ostendunt Suar. lib. 9. cap. 16. n. 4. Cornelius & Iustinianus cap. 2. ad Galatas; contra alios id opinantes.

Tria igitur asserebat Hieronym. 1. lega- 2.
lia statim post Christi passionem non modo mortua, sed mortifera fuisse; ita illum interpretatur D. Thom. 1. 2. quæstione 103. art. 4. ad 1. & Recentiores magis communiter. Valent. 2. p. disp. 7. quæst. 7. punct. 7. Vasques 1. 2. disp. 182. cap. 2. numero 9. Salas tract. 14. disp. 23. sect. 9. n. 59. quamuis Suar. citatus num. 1. aliter sentiat, probabat Hieronymus 1. quia post quam lex noua incæ-
C pit, qui legalibus vteretur cæremoniis, vt se illis aliqua ratione sanctificaret, iniuriam Christo irrogabat, quasi lex gratiæ, cuius ipse author erat, ad salutem non sufficeret. 2. quia talis vsus continebat perniciosum mendacium, significans Christum venturum. 3. quia si aliquando licitus fuisset talis vsus, etiam nunc liceret, quia idem ius diuinum quod illum vsum prohibet, nunc prohibuit ex eo puncto, quo lex noua incæpit. 4. quia postquam eæ cæremoniæ mortuæ fuerunt, nec bonæ, nec vtiles esse potuerunt, neque indifferentes: ergo malæ, & mortiferæ.

2. licitum fuisse Apostolis his cæremoniis vti non ex animo, quasi in illis spem salutis
D ponerent, sed per prudentem simulationem ad vitandum scandalum Iudæorum, qui si viderent legem veterem ab Apostolis despici, nouam minime reciperent. Probat quia prudens simulatio non modo in rebus humanis, & politicis, sed etiam in diuinis, & ad religionem attinentibus licita est, vt ex variis locis sacræ paginæ deducit, atque adeo de facto hac intentione se Paulum purificasse cum Iudæis, antequam templum ingrederetur secundum consilium Iacobi, & seniorum, ostendit ex authorum. 11. neque inficiatur Paulus 1. Corinth. 9. num. 20. *Factus sum Iudæis, tanquam Iudæus, vt Iudæos lucrarer,* & Galatas 2. num 13. loquens de simulatione Petri ait, *& simulationi*

eius consenserunt cæteri Iudæi. Confirmarique potest hoc dictum Hieronymi iure Canonico, & ciuili. In vtroque enim simulatio vtilis permittitur, & approbatur, vt in cap. relatum de iis, quæ vi cap. vtilem 22. quæst. 2. cap. Dominus 23. quæst. 2. cap. in mandatis 43. dist. l. 19. doli exceptio, §. diuersum de nouation. l. 7. si ancillam Cod. de contrah. Empt. l. 1. hoc edicto, §. non fuit, ff. de dolo. Instit. de Action. §. aliæ autem.

5\. 3. tam Petrum vsum fuisse hac prudenti simulatione; quam Paulum. De D. Petro dixit Paulus ad Galatas 2. num. 13. *Et simulationi eius consenserunt cæteri Iudæi.* De Paulo ex eo colligit Hieron. quod ipse dixerit. Petro restitisse in faciem, id est, *secundum faciem publicam*, vt idem Hieron. exponit; atque ita inter se inuicem Apostolorum Principes hoc dissidium simulasse, vt eo artificio discipulorum vtilitati deseruirent, controuersiæque inter conuersos ex Paganismo & Iudaismo subortæ componerentur. Hac prudenti simulatione ita Petrum & Paulum excusat Hieron. & in suæ sententiæ confirmationem adducit Origenem, Didymum, Eusebium Emissenum, Theodonem, Heracleontem & Ioannem Constantinopolitanum. In eamdem Hieronymi sententiam inclinat Cyrill. Alexand. lib. 9. contra Iulianum, §. vltimo, Cassianus clarius significat collatione 17. cap. 2. item Brixian. Adam. Maior. Adrianus citati à Suario num. 7.

4\. Iam vero August. quatuor asserebat in duobus cum Hieron. consentiens, & in totidem differens. 1. conueniebat in hoc, quod post Christi mortem legalia mortua esse cœperint. 2. ab eo temporis puncto legalia ad salutem minime necessaria censeri: Ideoque obseruationem eorum ponendo in illis salutis spem, fuisse mortiferam: quod intelligi debet non solum ponendo spem in illis absque credulitate, & spe Christi venturi, quasi sola lex Moysis per literam salutem afferre posset, hoc enim etiam tempore, quo lex vetus vigebat, semper mortiferum, & hæreticum fuit, iuxta definitionem Tridentini Sess. 6. cap. 1. & can. 1. sed cum spe etiam & credulitate in Christum, quomodo licita & necessaria fuit legalium obseruatio ante Christi passionem: hoc etiam modo inquam ponendo in legalibus salutis spem tanquam in necessariis ad salutem, lethalem esse eorum obseruationem, & de his satis dictum est suprà. 1. in quo dissentit ab Hieron. est quod Augustinus ait, vsum cæremoniarū non omnino materialiter, neque ex animi simulatione, sed ex vera Religione, animique sinceritate licitum fuisse aliquo tempore post Christi passionem vsque ad sufficientem legis Euāgelicæ plantationem. 2. quod ex 1. sequitur, neque Petrum simulatione vsum in legalium exercitio, neque Paulum in Petri reprehensione dissidium vmbratile simulasse. Pro sua sententia citat August. cap. 3. Epist. 19. Ambros. & Cyprian. ille hoc dicit in Epist. ad Galat. 2. Hic Epistola 71. ad Quintum. posset etiam pro se citare Tertull. lib. 4. contra Marcion. cap. 3. & de Præscript. cap. 23. sed fortasse illum omisit, quia excludi poterat eodem fundamento, quo ipse exclusit aliquos à Hieronymo citatos, quia in hæresim prolapsi fuissent. Idem etiam tenet Greg. lib. 28. Moral. Ancel. & Beda ad Galat. 2.

A

Hanc Augustini sententiam omnino esse præferendam diximus sect. 7. ad finem, & inter Theologos esse receptissimam, quos ibidem citauimus. Nunc superest illa duo, in quibus Augustinus ab Hieronymo dissentit, confirmare, & oppositas rationes soluere. Primum ergo probat August. in Exhibitione legalium cæremoniarum non esse licitā simulationem. Vnde infert dicendum esse vsum legalium non ex animi simulatione, sed vere & sincere eo tempore licitū fuisse. Quod verò illa simulatio licita non esset Augustinus confirmat ex eo, quod officiosum, vel perniciosum in factis mendacium præ se ferebat, quod cohonestari non posset: nam sicut verbis, ita etiam factis mentiri contingit. Hanc rationem vt infirmam reiicit Suar. lib. 9. cap. 18. n. 5. quia numquam se legisse, ait D. Hieronymum existimasse propter aliquam vtilitatem mendacium licere, præsertim cum ipse se explicauerit Epist. 89. ad August. suæ mentis non esse officiosum mendacium Apostolis tribuere, sed honestam simulationis dispensationem. Deinde quia ex admissa simulatione non sequitur necessariò mendacium. Verum August. rationem, vt efficacem merito admittunt communiter Recentiores cum Vasq. disp. 183. cap. 4. n. 28. nam ad hoc non opus est à D. Hieron. doctrinam de officioso mendacio expressè edoceri: hoc enim tanquam absurdū ex illius sententia sequi August. ostendit in Epistola 19. ex eo quod nihil aliud sit dispensatiue simulare, nisi ex dispensatione mentiri: quod verò ex doctrina Hieron. sequeretur ex D. Th. 2. 2. quæst. 111. art. 10. sic probatur. *Simulatio propriè est mendacium quoddam in exteriorum signis factorum consistens. Non refert autem vtrum aliquis mentiatur verbo, vel quocunque alio facto.* Sed si Apostoli ficto & simulato animo legalibus vterentur cæremoniis, aliud rebus, factisque vellent significare, aliud sibi verum persuaderent. Ergo, &c. Minor probatur; nam illæ cæremoniæ Iudaicam professionem de se ostendebant, supposita institutione Dei, quæ etiamsi abolita esset in veritate, tamen ostendebatur earum cæremoniarum vsu quasi permanens; & sic mendaciū proferebat apud Iudæos, qui credens illas esse inutiles, & à Deo repudiatas, nihilominus eas in Dei venerationem exerceret; quis enim dicat non mentiri factis illum, qui vt Iudæus videatur, cæremoniis Iudæorum vtitur, cum verè sit in animo Christianus?

B

C

D

Neque cohonestari potest hoc mendacium si non formali intentione fallendi, sed vitandi scandalum committatur, quod D. Chrysost. homil. 57. in Genes. & cum eo Cassian. citatus asserebat: nam in cap. super eo de Vsuris, non Innocentius, vt aliqui citant, sed Alexander tertius definiuit *neque pro alterius vita seruanda mendacium licere*, eademque doctrina inculcatur ex D. Isidoro in cap. omne genus ex D. August. in cap. artificioso, in

cap. ne quis arbitretur in cap. si quis ad te 22. q. 2. Et sane talis censeretur illa Apostolorum simulatio, etiamsi formalem intentionem fallendi non haberent Iudæos; quia sufficeret virtualis, vt idem Suar. n. 7. admittit. Virtualis vero necessariò coniuncta esset cum illa voluntate proferendi signa quæ supposita institutione diuinæ Iudæos ad illam deceptionem inducerent. Item hoc etiam Apostoli intendebant: solum enim hac simulatione, seu deceptione mediante, illorum scandalum vitari posse existimabant: ergo dicendum omnino est Apostolos nulla vsos fuisse simulatione, sed reuera prædicasse eas cæremonias iam cessasse, & ad illas neque Iudæos teneri: hoc enim significant illa verba actorum 21. *Audierunt autem de te, quod discessionem doceas à Moyse.* Item ad Galat. scilicet, *si circumcidimini, Christus vobis nihil proderit.* Iis vero cæremoniis vtebantur tanquam licitis ex diuina dispensatione, quandiu Euangelium sufficienter non promulgaretur. Vnde non recte infertur à Suar. citato Apostolos etiam secundum sententiam Augustini simulasse se obseruare legem, tanquam illi subiectos: qua enim ratione Augustinus admitteret simulationem, quam in Hieronymo taxauit? Et hanc fuisse Augustini mentem, omnem omnino simulationem denegare in factis Apostolorum, & in dictis satis patet ex Epistola 9. in qua cum de legalibus loqueretur, hac vtitur comparatione. *Sicut defunctorum corpora necessariorum officijs*, id est Iudæorum, *deducenda erant quodam modo ad sepulturam, nec simulate, sed religiose.*

6. 2. ratio in qua Vasq. cap. 5. & Suar. n. 14. conueniunt non iam ex veritate, sed ex religione desumitur. Veritati fidei repugnat signa erroris contrarii exhibere: sed vsus cæremoniarum legalium erat mortiferus, & consequenter superstitiosus in sententia D. Hieronymi; quia præiudicabat fidei veritati, exhibendo signa errorem contrarium significantia; ergo non sine Religionis Christianæ offensione Apostoli ea simulatione vti possent. Consequentia probatur, quia hoc non est occultare veritatem, sed errorem illi contrarium profiteri. Corroboratur ex circunstantia scandali ex hoc facto promanātis. Nam Iudæi, qui his cæremoniis vtebantur, cum Apostolos viderent easdem exercere, se in suo errore maxime confirmabant credentes illum vsum esse saltem licitum & fructiferum. Sed Apostoli ex officio tenebantur errores fidei corrigere, non confirmare, ergo contra sui officii obligationem fideique Euangelicæ prædicandæ religionem agerent si legalium vsu Iudaismi professionem simularent. Antequam 2. in quo August. differebat, ratione probetur, oppositas rationes, quæ pro primo D. Hieronymi dicto adductæ sunt, soluamus.

7. Ad primam ergo Respondeo nullo modo pro eo tempore, quo Euangelium promulgabatur, Christo iniuriam irrogari legalium cæremoniarum vsu, nisi in illis salutis spes poneretur, vel quasi necessariæ ad salutem fierent; quia cum de se malæ non essent, noluit Dominus eas subito reprobari, ad honorem legis ab eo datæ, quare adhuc ex ordinatione diuina illum vsum permissum tunc esse con... ex Apostolorum interpretatione: nam cum in gratia confirmati essent, peccare lethaliter non poterant: si igitur cæremoniis legis vtebantur, mortiferus non erat illorum vsus. Ad 2. negandum est in illis cæremoniis contineri perniciosum mendacium, quia finita erat eius institutio, & significatio Christi venturi; ita vt solum Deo sic permittente in illius venerationem exhiberentur religiose, non superstitiose, nec per simulationem fallaciæ ab Apostolis exercerentur. Quod totum cum ex diuino iure positiuo penderet, & Dei acceptatione, mirum non est, si pro illo tempore adhuc illas cæremonias, non vt necessarias ad salutem fieri tunc permitteret, etiam non sine merito aliquo Apostolorum illas in gratia exercentium, vt docet Suar. cap. 21. num. 11.

Cæterum minus mihi placet quod idem doctor c. 19. n. 5. & seq. addidit veterem legē quoad cæremonialia mortuam fuisse quantū ad obligationem, non quantum ad Institutionem, quod in fine superioris sectionis cæpimus impugnare: credidit enim Suar. legē veterem, quantum ad institutionem pariter mortuam, & mortiferam esse cæpisse. Vnde toto illo tēpore ante sufficientem Euangelii prædicationem illam legem vim sanctificandi legaliter retinuisse. Hæc igitur sententia mihi minus placet. 1. quia iam non solū contra Hiero. sed etiam contra August. existimat legē quoad præcipuam illius partem, nec mortuam, neque mortiferā fuisse post Pentecostem inter Apostolos & Iudæos, quibus iam prædicata erat lex Euangelica; cum omnes D. August. interpretentur, vt omninò cum D. Hieron. consentiat in hoc, quod legalia ab eo puncto mortua fuerint, a quo lex Euangelica cæpit obligare; quod vel fuit instans Christi Domini mortis, vt supra diximus, vel in sententia Suarii post Pentecostem, respectu eorum, quibus tunc promulgata fuit lex gratiæ. 2. si legis cæremoniæ quoad institutionem mortuæ non erant, ergo neque quoad obligationem. Nam illorum institutio legum constitutio fuit, quæ obligationem necessariò inducunt, vt veræ leges censeantur. Vnde si ponamus, quod illarum obligatio cessauerit, earum institutio non perseuerat. Nam quod Deus post cessationem harum legum cæremonialium adhuc eos recipiat in suum cultum religiose exhibitas tempore illo promulgationis nouæ legis, noua quædam ordinatio Dei fuit; quippe qui per legem nouam, ita veterem abrogauit, vt paulatim illius cæremonias dānari constitueret. 3. quia si post Christi mortem & Ascensionem in cæremoniis legalibus antiqua constitutio perseuerat, excusari non potest illarum vsus à pernicioso mendacio; adhuc enim agnus Paschalis V. G. significationem venturi Christi in carne passibilis retineret; sic de aliis; quare nescio quomodo soluere possit Suarius illam 2. rationem. Hieronymi: nam quod ait cap. 1... institutionem legalium ex parte finitam esse illo tempore, & ex alia parte superstitem perseuerasse; neque satis percipitur, neque in sacra pagina vllum 8.

habet fundamentum. Vnde enim colligitur illa dimidiata institutio superstes, quæ pars sit illius, quæ legis veteris significationi seruiebat: Et tota indiuisibilis erat, & ab obligatione legis inseparabilis?

Ad tertiam neganda est consequentia, quia nunc declaratus est ab Ecclesia talis vsus, vt mortiferus iuxta ea, quæ diximus sect. 7. quãuis enim Ecclesia non possit in iure diuino dispensare;& multo minus illud immutare;potest tamen illud interpretari & declarare, vt infrà dicemus:& hæc declaratio,seu interpretatio Apostolorum factis & verbis exposita in illa ratione fundatur; quia significauit Dominus legem veterem cum honore sepeliendam, vt cum August.docent Theologi, & non esse subito reiiciendam, sicut falsa gentium religio.

Ad 4. Respondeo eas cæremonias pro eo tempore mortuas amisisse quidẽ illam institutionem, & significationem legalis iustificationis. Verum,quia de se indifferentes erant, ob bonumque finẽ, nempe in Dei cultum exhibitæ, non constituendo in illis salutis spem seu necessitatem, illas in persona grata, fundamentũ meriti esse potuisse, illarumq; vsum Apostolis vtilem,& meritoriũ fuisse. At dicis quomodo reprehensibilis fuit Petrus ob actiones alioqui meritorias; sed hoc pertinet ad 2. dictum, in quo Aug ab Hieronymo dissentit, quod probari oportet, tam in actione Petri, quam in reprehensione Pauli.

9. Quod ergo Petrus in legalium vsu non simulatum sed verum & sincerum animum haberet,probo ex supradictis rationibus: si enim à graui scandalo,fideique præiudicio, & consequenter à graui,lethaliq; culpa illa simulatio excusari non posset,necessario sequitur D. Petro attribuendam non esse: antecedens duæ rationes pro 1. puncto adductæ persuadent, consequentiam Apostolorum in gratia confirmatio confirmat.Ad illam vero rationem,quæ pro 2.dicto Hieron. opposito affertur de simulatione prudenti, & necessaria. Resp. ex D. Th. 2. 2. q 111. a 1.ad 1. & Aug.lib. de q. Euangelicis cap 51. eam simulationẽ esse licitam, in qua aliquis verbis aut factis rem aliquã significat, quam in mente & intentione habet, licet inde alii decipiendi accipiant occasionem. Hac ratione Christus Dominus habitu peregrini discipulis Emaus apparuit,nõ animo decipiendi illos; sed instruendi & edocendi, quàm ipsi à vera fide peregrinarentur,& à veritatis cognitione exularent, quippe qui de ipsius resurrectione dubitantes ab aliorum discipulorum consortio discederent. Et quando se longius ire finxit, intentionẽ habere potuit non manendi,nisi ab iis inuitatus ad diuertendum, & cum ipsis manducandum prouocaretur, cum hac tamen conditionata intentione absolutam manendi voluntatem pariter habuisse non repugnat.

10. Quamobrem etsi simulatio dolosa & deceptoria prohibeatur; cauta & prouida admittitur. Ita diuersa iura concordat Panormitanus ad citatum caput *relatum* n. 7. cum Hostiensi & aliis ad eundem textum. Vnde gloss. 3. ibid. dixit, *simulatio boni quandoque bona est & vtilis, vt in textibus citatis; quandoque* A *mala, vt hypocrisis*, ita habetur in cap. quod interrogasti 27. dist & in cap. certe ego 1. 2. q. 1. & mali simulatio aliquando est bona, & inculpabilis, vt probat glossa citata in cap. vtilem 22. q. 2. in quo in exemplum adducitur Dauid,cùm furorem coram Abimelech simulauit; & Christus Dominus, qui se peccatorẽ ostendit cum humanam naturam de peccatrice carne assumpsit, & circuncisionem peccatoris signum, baptismique ablutionem suscepit. Vnde non solum Dæmones, sed etiam homines occasionem acceperunt, vt in varios circa Christi diuinitatem errores laberentur. In hoc sensu factum Petri simulatio etiam dici potuit, non quasi simulato animo cæremonias legales perficeret; sed quia postquàm B Petrus se à gentilibus separauit, ne Iudæi Antiochiam venientes illum viderent cum gentibus agere, & hinc sumpto scandalo à fide,legeque Euangelica deficerent, Gentiles occasionem ex hac Petri separatione acceperunt existimandi legis veteris cæremonias non modò vtiles, sed etiam necessarias esse; cùm Petrus non hanc intentionem,imo aliam omnino contrariam habuerit: nam paulo ante in Concilio Hierosolymitano cum cæteris Apostolis definiuit, *cæremonialia ad salutem minime necessaria ab Spiritu sancto & ab ipsis indicari*, vt bene deducit Suarius cap. 10. n. 3. cum Baron. tom. 1. annal. & docet Anselm. ad Galat. 2. versu 11. Ideo Petrus Iudæorum C scandalo occurrens in ea separatione aliquam simulationem indicauit, & præter suam intentionem gentilibus ansam præbuit errandi.

Hinc deducitur probatio alterius partis eiusdem dicti videlicet reprehensionem Pauli non ex composito simulatam, sed vero & sincero animo factam. 1. quia posita simulatione reprehensionis non verificatur dictum Pauli ad Galat. 2. *Cum autem venisset Cephas Antiochiam, in faciem ei restiti, quia reprehensibilis erat*, hoc est, vt exponunt Salmeiron. Cornelius.& Iustinianus ad hunc locum cum August Ambros. Beda, Anselmo, & aliis palam Petrum sugillaui, vt scandalũ illius publicum publica reprehensione tolleretur, & annuente Petro, atque æquissime ferente correptionem, scandalum præter illius intentio- D nem contigisse ostenderetur. Probatur antecedens quia si factum Petri nulla ratione dignum erat reprehensione, siue culpam incurreret Theologicam leuem, siue non; sed ex inaduertentia subsecuti scandali excusetur, non vere diceret Paulus illum fuisse reprehẽsibilem, ergo non verificaretur Pauli dictum. 2. Paulus intendebat in ea Epist. Galatis persuadere non esse necessarium legalium vsum, & probauit duplici exemplo. 1 se ipso qui noluit circuncidere Titum,cum esset Gentilis, sicut Timotheum circuncidit Iudæum ex parte matris, ne falsæ eorum opinioni faueret, qui necessariam esse circuncisionem affirmabant. 2. idem ostendit exemplo Petri, qui se à Gentilibus separabat, vt Iudæis, qui à Iacobo venerant, se accommodaret, quem sequebatur Barnabas, de quibus ait Paulus ad Galat. 2. *Cum vidissem, quod non recte ambulassent secundum veritatem Euangelij, dixi Cephæ corã*

omnibus: si tu Iudeus cum sis, gentiliter viuis, & nō iudaice, quomodo gentes cogis iudaizare? quem locum ita exponit Anselmus, *si tu non seruas iudaicum morem in tuo victu, quia scis nihil vtilitatis ibi esse, qua ratione tuo exēplo gentes cogis Iudæorū ritum sequi in discretione ciborum, quia omnia quæ vident, in te putant saluti necessaria esse?* Ergo si Paulus non simulate, sed vere, & sincere 1. attulit exemplum, ita & secundum nulla simulatione, sed simplici, veraque narratione produxit.

12. Rogabis primò vtrum re vera Petrus in hoc euentu peccauerit. Resp. vel nullam omnino culpam Theologicam incurrisse, vel ad summum leuem, & venialem: hanc responsionem tradit Bellarm. ita sub disiunctione lib. 1. de summo Pontifice cap. 28. Salmeiron 2. ad Galat. disp. 14. 1. vero illius partem docet Baronius anno Christi 51. Vasquez 1. 2. disp. 182. cap. 7. & longo discursu probat Legionensis ad Galat. 2. videlicet, quia factum Petri in sua natura nullam Antiochenis ruinæ causam præbebat, sed ex eorum ignorantia, & infirmitate ipsorum scandalum suboriri. Nam ipse Petrus apud Antiochenos sæpe verbis, & factis suam sententiam declarauit, quod legalia necessaria non essent, & licet in Iudęorum aduentu se à Gentibus Antiochenis separauerit; non ideo se mutasse sententiam ab ipsis credendum, sed Iudæorum infirmitati se accommodasse. Eundem discursum facit Suar. cap. 20. à num. 24. ostendens Petrum excusandum à culpa, non modo ex inaduertentia, & defectu considerationis circunstantiarum; sed etiam quia actio illa Petri separandi se à Gentilibus, & vtendi cæremoniis iudaicis, consideratis omnibus illius circunstantiis, non erat de se mala, neque dabat scandalum actiuum; & si quod erat passiuum, potuit prudenter iudicare Petrus se non teneri ad illud vitandum, quia grauius putabat Iudæis nocumentum imminere, quam Gentilibus. *Inquo*, ait idem Doctor *errare potuit, errore non iuris, sed facti, sine periculo tamen culpæ, quia probabilibus coniecturis ducebatur, & electio illius facti non inter licitum & illicitum, sed inter expediens, & inexpediens versabatur: multa enim licent, quæ tamen non expediunt*, teste Paulo 1. ad Corinth. 6. in tantum ergo reprehensione eiusdem Pauli dignus fuit Petrus, in quantum illius facti errorem, & consequenter inordinatam electionem materialiter corrigi necesse fuit.

2. tamen nostræ responsionis partem tuetur D. August. non modo illa Epistola 9. sed etiam lib. de Agon. Christi, cap. 30. item Cyrillus, Ambrosius, Tertull. Greg. Ansel. & Beda supracitati. D. Thom. 1. 2. quæst. 103. a. 4. ad 2. Recentiores hîc magis communiter Rada 1. p. controu. 20. art. 2. conclusione 11. Valent. disp. 7. quæst. 7. punct. 7. & maiori ex parte veteres Theologi in 4. dist. 3. quamobrem si qua ex his duabus partibus præferenda, sane hæc 2. mihi videtur probabilior; primo quia etiamsi tunc temporis vsus legalium de se malus non esset, tamen ex circumstantia scandali Gentilium, à quorum conuersatione vniuersalis Ecclesiæ Pastor seiungi non debuit; separatio de se venialiter culpabilis fuit, quia vtrosque potius tum gentiles, tum Iudæos, iuxta definitionem præhabiti concilii Hierosolymitani componere debuit, quàm cum solis Iudæis à Iacobo venientibus communicare, illisque in vsu legalium communicando plus iusto indulgere. 2. quia ad culpam venialem incurrendam imperfecta deliberatio sufficit. 3. quia si omni omnino culpa careret Petrus, reprehensione dignum non diceret Paulus, ne occasionem præberet maioris erroris; nam Petrum si non in facto leuiter, in iure grauiter errasse suspicarentur, qui error foret multo intolerabilior, & ab errore facti deliberati in prædictis circunstantiis venialis culpa vix potest separari.

Tandem rogabis 2. quando cæpit vsus cæremoniarum legalium esse prohibitus, & consequenter mortiferus. Respondent aliqui ætate Ignatii Apostolorum discipuli incepisse prohibitionem cæremoniarum legalium; Idque ex ipsius Epistola octaua colligunt. Vbi ait. *Contestor Episcopo & Presbyteris in Domino si quis cum Iudæis celebrat Pascha* (videlicet eodem die) *aut symbola festiuitatis eorum recepit, particeps est eorum, qui Dominum occiderunt, & Apostolos eius.* Verum quidquid sit de celebratione Paschæ, & cuiuscunque festiuitatis Iudaicæ, hinc non constat an cæteræ ceremoniæ simul prohibitæ, & mortiferæ esse cæperint, & cùm septuaginta septem annos sanctus hic superuixerit post Christi passionem, vt cum Eusebio, & Hieronymo docet Baron. Annal. anno 110. non verò nonaginta, vt alii cum Suario docent lib. 9. de leg. cap. 18. num. 1. tredecim enim annos superaddunt; non est certum an fuerint antea prohibitæ prædictæ cæremoniæ. Quamobrem alii, quos sequitur Salas disp. 23. sect. 9. quadraginta annos post Christi Domini passionem destructo iam templo in Hierosolymorum excidio per Titum & Vespasianum, legalia mortifera esse cæpisse existimant. Suarius citatus num. 2. asserit verisimile esse, viuentibus adhuc Apostolorum principibus, iam fuisse in Ecclesia sufficienter intellectum, ac præceptum non licere Iudæorum cæremoniis vti, atque adeo ita explicatum, & traditum fuisse ab Apostolis: & cum quatuor annos post necem Principum Apostolorum excidium Hierosolymorum contigerit; hæc Suarii opinio parum differt ab ea, quam tradit Rada citatus cum Scoto in 4. dist. 3. quæst. 4. 5. quantum ad ista. Vega 1. in trid. cap. 13. ait, viginti, vel triginta annos requisitos fuisse ad sufficientem legis Euangelicæ promulgationem, postquam sæpe diximus legalia omnino mortifera iudicanda. 13.

14. Certius hac in re esse puto nihil certi affirmare quoad designationem diei, mensis, vel anni, quo cæpit vsus legalium prohiberi: Ideoque Vasques disp. 182. cap. 9. nullum in hac quæstione certum temporis finem præscribit, solum affirmare audeo me non inuenire boni nominis authorem, qui cæremonias legales vniuersim post excidium Hierosolymitanum licitas fuisse contenderit, & con-

gruam rationem assignauit Caiet. 1. 2. quæst. 103. art. 4. vbi ait. *Quare autem quodam tempore tantum scilicet vsque ad diuulgationem Euangelij licuerit seruare eadem, vt mortua*, nempe legalia, *est quia vsque ad tumulum tantum mortua persona, vt mortua tamen custoditur*, & infrà. *Concessum est tempus deferendi synagogam matrem cum honore ad tumulum, tunc quidem tumulata est, quando Euangelium est diuulgatum.* Sed tempus quadraginta annorum erat satis superque sufficiens vt per vniuersum orbem lex Euangelica euulgari posset: ergo cum iam tunc post Hierosolymitanum excidium dirutum esset templum, eius vasa aurea erepta, testamenti arca, & legis tabulæ gentilibus traditæ in triumpho Titi portarentur, atque adeo sub Hierosolymorum ruinis tumulata & sepulta iaceret synagoga, neque vt viua coli poterant eius legalia propter fidei veritatem; neque vt mortua propter ipsius legis honorabilem sepulturam custodiri.

Dixi *vniuersim* propter illud præceptum in 2. Hierosolymitano concilio impositum, de quo actorum 15. n. 20. quod diutius in Ecclesia perseuerauit, videlicet *vt abstinerent se à contaminationibus simulacrorum & fornicatione, & suffocatis & sanguine*, idem præceptum in diuersis conciliis subsequentibus confirmatum reperitur, vt in Gangrensi 1. sub Syluestro cap. 2. vt habetur in cap. si quis earum dist. 30. Item in concilio Aurelianensi 2. sub eodem Pontifice, canone 20. & denique in Concilio Vicormatiensi sub Adriano 2. circa annum 868. habito, cap. 64. vbi citatur Concilium Carthaginense; & cap. 65. idcirco igitur supradixi vniuersim loquendo post quadraginta annos nulli licuisse cæremoniis legalibus vti, iuxta communissimam Patrum & Theologorum sententiam Hæc vero, quæ de esu suffocatorum, & sanguinis in citatis canonibus prohibita reperiuntur, varie ab authoribus vsurpantur D. Thom. 1. 2. q. 103. a. 4. ad 3. tres hac de re opiniones refert eius sententiam Turrecremata transcribit in cap. si quis carnem dist. 30. Verum maioris claritatis gratia ad duas sententias reuocari possunt secundum duas expositiones, alteram literalem, alteram mysticam, seu tropologicam.

1. ergo sententia & expositio illius præcepti Apostolici est maiori ex parte secundum mysticam interpretationem & tria dicitur continere præcepta negatiua moralia 1. de continentia Christiana fornicationi opposita, quam licitam esse gentiles arbitrabantur; & certe quoad hanc partem est secundum literam interpretandum præceptum, quoad alia duo, mystice. 2. fuit abstinendi ab immolatis quæ ad cultum deorum vescebantur, quod etiam ad Idololatriæ superstitiosam venerationem pertinet, & consequenter morale est; alioqui immolatis materialiter sumptis, remoto scandalo, vesci secundum hanc declarationem non prohibetur. 3. abstinendi à sanguinis esu; quod intelligitur de effusione humani sanguinis, idem-

A que significat esus suffocati animalis, in quo sanguis pariter cum carne comeditur. Quamuis aliqui ab hoc pręcepto Apostolico suffocatum expurgant, quia per modum scholii, adiunctum ab aliquo commentatore in textum Grecum irrepsisse contendunt; & postea à latino retentum; qua de causa particulam *suffocatum* prætermittit Ambros. ad Galat. 2. quamuis hanc expositionem non teneat. Vtrunque tamen tenet Tertull. de pudicitia cap. 12. Irenæus lib. 3 cap. 12. Cyprianus lib. 3. ad Quirinum cap. vltimo. Pacianus in parænesi ad pœnitentiam, habeturque tom. 1. Biblioth. Gaudentius Brixianus in tract. de Machabæis, qui tom. 7. Bibliothecæ continetur. Augustinus contrà Faustum lib. 32. cap. 13. In hac igitur explicatione nullum præceptum positiuum & multo minus legale ostenditur; sed

B tantum declarantur tria moralia negatiua.

Hæc sententia meritò probabilis iudicatur à Suario quoad duo priora, sed 3. minus placet, præsertim propter illud, quod additur de expunctione suffocati. Etenim communior Patrum sententia illud verbum admittit idque tam Græca, quam latina exemplaria vnanimi Ecclesiæ consensu confirmata retinent. Quare Tertull. in Apolog. cap. 9. Iustin. q. 45. ad orthodox Origen. lib. 8. contrà Celsum Nazianz. oratione de Pasch. Cyrillus Hierosol. catechesi. 4. Clemens Rom. lib. 6 Constit. cap. 12. Hieron. lib. 1. contrà Iouinian. iudicarunt omnino addendum esse illud *suffocatum*, & sub eadem prohibitione, de esu sanguinis intra vel extra animal, iuxta Patres citatos intelligitur.

C At si hoc 2. mystice explicetur de homicidio cum effusione sanguinis, vel sine illa, tunc conferri possunt hæc tria præcepta cum illis, quæ in vna, eademque admonitione Paulus ad Titum 2. commendabat, *vt sobrie, iuste & pie viuamus*; *sobrie*, videlicet absque fornicatione, *iuste* vitata homicidii, rapinæ & violentiæ iniustitia; tandem *pie*, scilicet contempta abominabili idololatriæ impietate

2. Tamen sententia, & expositio multo verisimilior simpliciterque retinenda docet intelligendum esse illud præceptum secundum litteralem sensum quoad omnia. Et sane de fornicatione nemo dubitat. Item de 15.

D prohibitione abstinendi ab immolatis, suffocato, & sanguine: Communior est Patrum & Theologorum opinio hæc literaliter sumenda, non quia illa ex lege veteri formaliter propter eandem rationem, seu significationem, si quam habuerunt, comparatione legis nouæ retinerentur; sed quia ad tempus propter alias rationes sine ordine ad Dei cultum specialem tale præceptum conueniens visum fuit ita vltra Patres proxime citatos docet D. Thom. 1. 2. q. 103. a. 4. ad 3. Turrian. lib. 1. pro canon. Apostolic. cap. 5. & in Apostolic. constitut. lib. 6. cap. 12. Valent. 1. 2. disp. 7. q. 7. punct. 7. ad 1. Sot. 2. de Iust. q. 15. a. vltimo ad finem Suar. citat cap. 10. n. 13. & alii recentiores. Adhuc tamen in assignanda ratione, obquam prohibitus sit ab Apostolis esus sanguinis & suf-

focati inter se dissentiunt. Nam Turrianus A in 2. loco cum Tertull. Cyrill. Hierosol. Iustin. Nazianz. & Origen. vbi supra prohibitionem intelligit de esu immolatorum, in quibus etiam numerantur in particulari sanguis, & suffocatum; idcirco enim ait dixisse Apostolos vt abstinerent se *à Contaminationibus Idolothiti, sanguinis & suffocati*: Hæc enim omnia erant contaminationes; nam omnis sanguis habebatur diis consecratus & suffocatum propter sanguinem retentum. Posita hac ratione adhuc viget præceptum Apostolorum: nam adhuc his immolatitiis quatenùs in Idolorum culturam referuntur, nullus vesci potest Christianus, & ita præceptum hac ratione potius erit declaratiuum legis naturalis, quam de nouo iure solum positiuo.

B Verum quia aliqui ex citatis Patribus sine respectu ad cultum Deorum, ex præcepto tantum positiuo prohibitionem hanc oriri credunt secundum materialem, & literalem sensum, inter quos clarius loquitur Eusebius, qui lib. 5. Histor. cap 1. pro Christianis Biblidem martyrem hac ratione loquentem inducit. *Quomodo eiusmodi viri liberos suos deuorare in animum potuerunt inducere, quibus ne licitum quidem sit sanguinem animalium ratione carentium comedere?* Alia ratio quærenda est; insufficiens enim est illa Eusebii Genes. 9. quippe qui hoc præcepto sanitatis, cui officit morticina caro, consultum existimauit. Alia enim non sunt prohibita, quæ maius sanitatis inferre possunt nocumentum; similiter minus commoda illa ratio censetur C nimirum per hæc gulam refrenari, cum alia delicatiora esculante, & gulæ irritamenta permitterentur, quibus hominis ingluuies abunde pasceretur. Probabilior ratio, quam tradit Vasques 1. 2. disp. 182. cap. 9. num. 78. nempe interdici esum materialem sanguinis, sanguinis, & suffocati propter speciem Ethnicæ superstitionis: quia hæc diis immolari consueuerunt, vt ex Turriano tradidimus: omnium optima illa D. Thom. vbi suprà, ex D. Aug. accepta cap citato 13 vbi ait de Apostol. *Elegisse mihi videntur rem facilem, & nequaquam obseruantibus onerosam, in qua cum Israelitis etiam gentes propter angularem illum lapidem duos parietes in se condentem aliquid communiter obseruarent.* Vnde cùm iam Ecclesia ex vtroque populo coalescens satis vnita visa est, huius præcepti obligatio cessauit, vt docet D. Thom. citatus, D Suarius addit iam à tempore D. Augustini hoc præceptum abolitum fuisse: & quamuis Concilium Aurelianense, & Vuormatiense multis annis post D. Augustinum illud innouauerint, cum prouincialia sint forsitan aliquam rationem considerasse, propter quam ad suas prouincias necessarium huius præcepti vsum iudicauerint. Verum hoc omnino incertum est: neque enim ex Patribus, aut Historiis antiquis constat à quo tempore hæc lex Ecclesiastica cæperit antiquari, vtque hæc de lege veteri dixisse sit satis.

Quæ sit lex noua, quis author, quæ præcepta, quatenus, quando, & quandiu obligabit.

SECT. X.

FAcessat Lutheri, Caluini, Bezæ, & sectatorum exlex licentia, ne dicam impudentia; neque enim cum his mihi res est, sed cum catholicis, in quorum manus meus hic mittitur labor; his vero de legis nouæ dignitate dubitare non licet, ideoque potius supponere, quam probare conabor legem nouam, quæ & gratiæ, & spiritus, & vitæ Ioannis 1. & ad Rom. 8. prohibentur, veram legis proprietatem retinere cuius Auctor & legislator fuit Christus Seruator iuxta illud Ioan. 1. *Lex per Moysem data est; gratia & veritas per Christum facta est.* Ita definitum est à Tridentino sess. 6. can. 19. vbi ait sancta synodus. *Si quis dixerit nihil præceptum esse in Euangelio præter fidem, cætera esse indifferentia, neque præcepta, neque prohibita sed libera; aut decem præcepta nihil pertinere ad Christianos, anathema sit.* Præterea can. 21. *Si quis dixerit Christum Iesum à Deo hominibus datum fuisse, vt redemptorem, cui fidant, non etiam vt legislatoram, cui obediant, anathema sit.* Vtraque definitio sacræ paginæ firmissimis fundamentis stabilitur. 1.

1. cap. 31. Hieremiæ n. 31. *Ecce dies venient, dicit Dominus & feriam domui Israel & domui Iuda fœdus nouum*, &c. & statim n. 33. *dabo legem meam in visceribus eorum, & in corde eorum scribam eam.* Quem locum non modò sancti Patres communi consensu, sed omnium Primus de noua lege D. Paulus ad Hebræos 8. enarrauit. Item Michææ 4. dicitur. *De Sion egredietur lex, & Verbum Domini de Hierusalem*, quæ tam euidens prophetia est de lege noua gratiæ, & merito his verbis Iudæos Irinæus lib. 4. cap. 67. Hieronym Basil. Chrysost Cyrill. à Ribbera hoc loco citati conueniunt. Similiter exponunt Origen. lib. 5. contrà Celsum. August. lib. 17. de Ciuit. cap. 17. Aliique sancti Patres communiter, & cum de alia lege exponi nequeat, nisi de illa, quæ ex monte Syon in die Pentecostes igneis flammis ab spiritu sancto ostensa in vniuersum orbem euagata est: retenta legis proprietate nullus Lutheranis & Caluinistis tergiuersationi locus relinquitur.

2. Item definitionem Tridentini illud Iacobi 4. confirmat. *Vnus est legislator, & iudex, qui potest perdere & saluare.* De quo regius psaltes cecinerat psalm. 83 n. 8. *Etenim benedictionem dabit legislator, ibunt de virtute in virtutem, videbitur Deus deorum in sion*, vt significaret huius præcepta legislatoris nobis beatitudinis viam aperiri, illasque benedictiones elargiri, quas Dominus in monte Oliueti Mathæi 5. Discipulis exposuit: ad has enim Dauidem alludere cum Euthymio, Nicephoro, Chromatio, & aliis

testatur Lorinus hoc loco. Denique ob eandem rationem ait Ioannis 13. se nouum Charitatis mandatum dare in noua lege, quia omnia in vno dilectiouis pręcepto, quasi totius legis gratię compendio recensentur. Nam reuera plura esse pręcepta satis significauit, cum Matth. vltimo Apostolos ad prædicandum Euangelium in orbem mittens vniuersum, addidit. *Docentes eos seruare omnia quæcunque mandaui vobis.* Ratio verò Theologica est, quia non recte prouisum esset Christianæ Ecclesię, quam toto orbe diffundi, in diesque propagari seruator Dominus nouerat, nisi certam aliquam sui regiminis regulam præscriberet, quam fideles moribus conformes obseruarent; & per quam illas ad æternam dirigeret felicitatem: sed de hac re latius vide controuersiarum authores præsertim Stapletonium tom. 2. lib. 5. de Iustitia inhærente cap. 11. 12. & sequent. item tom. 3. in 1. ad Corinth. cap. 6. num. 9. & tom. 4. in Promptuar. fer. 6. in cap. Ieiunii. Bellarm. tom. 4. lib. 4. de Iustificat. cap. 1. 2. & seq. & tom. 3. de Sacramento Baptismi cap. 15.

Quod attinet ad huius legis præcepta sit prima Conclusio. in lege noua solum hæc
2. continentur præcepta moralia, item fidei, spei, charitatis, & denique præcepta Sacramentorum; ita D. Thom. 1. 2. quæst. 108. art. 1. & 2. in corpore, item quodlib. 4. art 13. & recentiores Theologi ibid. Cassalius quadripart. Iustitiæ 1. p. lib 3. cap. 17. §. nos igitur. Salmeiron in acta Apostol. tract. 61. §. 2. differentia. Valent. 1. p. disp. 7. quæst. 8. punct. 1. Sotus 2. de Iust. quæst. 9. art. 1. Suar. de legibus lib. 10. cap. 2. Vnde ex illis tribus præceptorum generibus, quæ in lege veteri fuisse diximus moralia, cæremonialia, & iudicialia, solum duo priora suo modo in lege noua reperiuntur: nam iudicialia Christus Dominus omnino prætermisit, imò cum illa antiqua cæremonialia in quatuor membra diuiderentur, sacramenta, sacrificia, sacra, & obseruantias: solum de duobus primis Dominus præcepta tradidit. Rationem assignat D. Thom. citato art. 1. in corpore, quia lex noua quæ gratiæ lex est solum præcipere, vel prohibere debuit, per quæ in gratiam introducimur, & quæ pertinent ad rectum gratiæ vsum; & quia gratiam non ex nobis, sed solum per Christum consequi possumus, ideo ipse immaculatum sacrificium sui sanctissimi corporis, reliquaque sacramenta instituit per quæ gratiam consequi possemus. Deinde quia rectus gratiæ vsus per Charitatis opera exercetur, quæ secundum quod sunt de necessitate virtutis, pertinent ad moralia præcepta, ideo ad perfectum huius legis statum ea sufficiunt præcepta diuina, quæ nobis credenda, speranda, & amanda proponunt: & quæ sacramenta ostendunt, per quæ ad gratiam introducimur, & denique moralia quæ ad rectum, necessariumque gratiæ vsum conducunt. Hinc fit, vt cæremoniales determinationes in ordine ad cultum Dei, & iudiciales, quæ in ordine ad proximum constituuntur in lege noua, de iure diuino non sint, quia secundum se sumptæ non sunt de necessitate interioris gratiæ, per quam lex noua à veteri discriminatur.

2. addo rationem, scilicet quantum ad iudicialia, Christus Dominus ea non tradidit 3.
quia iudicialia præcepta ad politicum populi regimen ordinata sunt: & Christus Dominus temporale regnum sibi debitum non assumpsit, nec in vita, quia in montem solus aufugit Ioan. 6. quando sensit se in regem à populo cooptari: item Pilato dixit, *regnum meum non est de hoc mundo*, Ioan. 18. nec in morte, quia inclinato capite, quasi regis titulum cruci superimpositum detestatus expirauit. Deinde quando Deus legem positiuam vni tantum populo, nempe Hebræo præscripsit, mirum non est, si iudicialia præcepta ad politicum regimen necessaria edoceret. Verum quando nouam legem vniuerso orbi prædicandam, obseruandamque tradidit; Cuius politica gubernatio pro nationum, ac regnorum diuersitate diuersa esse solet, nullam politici regiminis secularem regulam dedit, quam obseruari necesse esset, ad spiritualem verò totius Ecclesiæ administrationem, sui Vicarium in terris reliquit, qui Ecclesiasticis constitutionibus gregem sibi commissum iustè posset moderari. Cui & potestatem concessit, vt ritus in sacris, & obseruantiis, si qui necessarii essent ad sacramenta rite, solemniterque peragenda ordinaret: vt suo loco dicetur, quæ rationes probant nulla alia præcepta, præter superius dicta, congruenter à Christo in lege noua diuinitus fuisse introducta; ostendendum tamen nunc est, quantum, seu qua ratione Christiani ab his præceptis obligentur. Deinde quando hæc obligatio cæpit, & quandiu durabit, & quidem de præceptis moralibus iam suprà diximus, cessasse non quatenus naturalia sunt, sed quatenus ex vi legis antiquæ nouam aliquam, & positiuam obligandi vim obtinuerint, nunc vero addo quam nouam iuri naturali addiderint obligationem.

2. Conclusio. Christus Dominus præcepta moralia non minuit, neque auxit, ita tamen innouauit, exposuit, & confirmauit, 4.
vt nouam & positiuam obligationem illa obseruandi inuexerit: hæc conclusio est consequens ad ea, quæ diximus de lege veteri sect. 8. & conformis doctrinæ Clementis Rom. lib. 6. constit. cap. 23. item Augustini tom. 4. de sermone Domini in monte lib. 1. cap. 1. vbi ait, *dedit minora præcepta populo, quem adhuc timore alligari oportebat, & per filium suum maiore populo quem charitate iam liberari conuenerat*, defenditur à Suario citato cap. 2 num. 13. & sequentibus. Salas 1. 2. tract. 14. disp. 24 sect. 2. num 10. & Cassalio citato, quamuis sit contra Vasq. disp. 83. cap. 3. num. 20 quoad 2. partem, quia de 1. nemo dubitat: Et ex doctrina tradita de natura & essentia iuris naturalis omnino immutabilis satis patet; quod enim necessarium & immutabile est; neque augeri potest, neque minui: solum de 2. est controuersia inter Theologos. Nostra tamen resolutio ostenditur 1. ex 5. Matthæi, vbi Christus Dominus comparans legem moralem, quam

edocebat, cum ea legis veteris ostendit suam multò esse perfectiorem, non quia quatenùs naturalis est, diuersa sit, sed quia illam perfectiori modo exposuit, vt falsas Pharisæorum opiniones circa prædictæ legis intelligentiam confutaret, & quæ per ignorantiam latebant suæ declarationis expressione innotescerent, quod quidem significant Domini verba. *Ego autem dico vobis.* Vnde optime notauit. D. Thom. 1. 2. quæst. 108. art. 3. & 4. in corpore, & ad 1. ex Augustino citato in lege morali multa à Christo Domino fuisse explicata, quæ ad exactam illius obseruationem necessaria videbantur: item alia consuluisse, quæ ad perfectionem vitæ spiritualis pertinerent, vt ex cap. 5. Matth. manifeste constat.

2. ex Ioannis 13. vbi ait Christus Dominus *mandatum nouum do vobis vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos*, sed hoc mandatum traditum erat in lege veteri Leuit. 19. quod non latuit legis peritum, qui Matth. 22. Domino respondit, mandatum in lege magnum esse. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & proximum tuum sicut te ipsum*, ergo nouum dicitur, quia nouo modo obseruandum est, vt docet Cyrill. lib. 9. in Ioan. c. 23. & Aug. tract 65. in Ioan. *Innouat*, inquit, *audientem, vel potius obedientem, non omnis, sed ista dilectio, quam Dominus mandat, & vt à carnali dilectione distingueret, addidit sicut dilexit nos*, similiter D. Thom. & Caiet. hic Lyran. addit propter differentiam noui & veteris testamenti, nouum dici hoc præceptum. Clarius ad nostrum institutum exponit Barcadius tom. 4. lib. 3. cap. 20. dicens, *mandatum nouum do vobis*, hoc est, *mandatum dilectionis renouo præcipio vt vos inuicem diligatis, sicut ego dilexi vos*.

3. ex prædictis testimoniis hanc rationem deduco. Christus Dominus suam interposuit authoritatem legislatiuam, cum dixit. *Ego autem*, &c. *mandatum nouum*, &c. Item nouo & perfectiori modo declarauit legem naturalem obseruandam: ergo voluit Christianos obligare, vt iuxta hanc suam legis naturalis interpretationem illam obseruarent: sed superiori quæstione agendo de æquitate iam ostendimus, quando ius naturale certis positiuæ legis declarationibus continetur, iuri naturali superaddi ius positiuum, ratione cuius lex in materia præcepti naturalis æquitatis capax esse potest, ergo necessario dicendum est in legis moralis præceptis Christum Dominum nouam iuris positiui diuini obligationem addidisse, quamuis nec nouum præceptum, neque nouam circunstantiam, aut determinationem temporis vel loci in obseruatione illius adiunxerit. Confirmatur hæc ratio, quia vt idem Vasques cap. 3. docet ex D. Augustino lib. 16. de Ciuitate cap. 26. doctrina moralis præceptorum in veteri lege imperfecta, & inchoata tanquam fuit, in noua est perfecta & consummata, & *ita Euangelica*, inquit, *præcepta fuerunt in lege veteri sicut arbor in semine.* Quis ergo dicat idem esse omnino semen, & arborem, quæ in illius virtute continetur,

A similiter igitur præcepta moralia prout in noua lege exponuntur, formaliter, & secundum obligationem positiuam legi annexam eadem dici non possunt, dixi formaliter, quasi materialiter spectetur ius naturale, vnde sumptum non dubitamus esse idem.

3. Conclusio, fidei, spei & charitatis supernaturalis præcepta addita sunt in lege 5.
gratiæ à Christo Domino etiam secundum substantiam obiecti explicite, credendi sperandi. & amandi. Hæc assertio est Cassalii, vbi suprà, qui ideo ait nouam legem nominari, legem fidei, sicut vetus dicitur à D. Paulo lex factorum propter multitudinem præceptorum quibus illa nitebatur. Ostendidit 1. ex variis sacræ paginæ locis Marc vlt.
B num. 16. *qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit, qui verò non crediderit condemnabitur.* Item ex eo D. Ioannis monito, Epistola 1. cap. 3. vers. 23. *Hoc est mandatum eius, vt credamus in nomine filij eius.* Tertull. contra Prax. cap. 28. & Augustinus tom. 9. ad hunc locum ex Græco fonte transtulerunt, *vt credamus nomini eius.* Lorinus Iustinianus omnesque interpretes ad literam asserunt hic legis nouę summam ad duo præcepta fidei, & charitatis reduci. Oecumenius addit præceptum fidei complecti omnia, quę Christus Dominus nobis credenda edocuit, & speciatim Salmeiron disp. 24. in Ioan. 1. Epistolam §. *sequitur*, ait, *hoc præceptum complectitur mysteria Trinitatis, & incarnatio-*
C *nis, &c.* Id fides explicita de his non erat necessaria ante legem gratiæ necessitate præcepti: vt suppono ex iis, quæ diximus ad titulum primum disp. 1. ergo additum est præceptum fidei in substantia obiecti explicite credendi, & consequenter sperandi, & amandi supernaturali amore, quia si Deus credendus est, vt trinus in personis, ita similiter vt trinus sperandus, & diligendus. 2. omnes fideles tenentur ex necessitate præcepti credere ea, quæ sunt in symbolo saltem secundùm substantiam: sed hoc præceptum secundum hos omnes articulos neque fuit in lege naturę, neque in lege veri; ergo. Maior communiter asseritur à Theologicis in 3. disp. 25. D. Thom. 1. 2. quæst. 76. art. 2. in corpore, & latius 2. 2. quæst. 2. art. 5. 6. 7. & 8. item recentiores ibid. & probatum est suprà. Vbi minor satis confirmat manet. 3. quia D. Th.
D 1. 2 quæst 18. art. 2. in corpore ait, *ea præcipi in lege noua, quæ ad gratiæ introductionem, rectumque illius vsum necessaria censentur*, sed huiusmodi sunt præcepta fidei, spei, & charitatis, eo modo quo à Christo Domino per nouam mysteriorum reuelationem aucta sunt; ergo tanquam peculiaria præcepta legis gratiæ habenda, &c.

Huic conclusioni videtur contradicere, Suar. cap. 2. citato num. 6. & 9. quatenùs ait quamuis in lege noua plura fidei mysteria reuelata sint, & expressior, ac generalior reuelatio eorum, quam quæ in lege veteri & naturali facta est: & consequenter in lege noua sit obligatio credendi explicite plura mysteria, quam antea; nihilominùs tamen probabiliter dici posse illud præceptum con-

naturale interiori gratiæ & diuinæ reuelationi, quia quamuis reuelatio & prædicatio talis doctrinæ sit ex voluntaria dispositione Dei, atque adeo de iure diuino positiuo; obligatio credendi, quę inde sequitur, non videtur mere positiua, sed intrinseca, & ex natura rei sequitur ex talis doctrinæ propositione, Deique reuelatione. Deinde numero 7. proponit instantiam contra suam doctrinam; nempe quia nunc non solum est obligatio credendi mysteria fidei: sed audiendi etiam, & addiscendi ipsam fidem. Ad quam instantiam respondet num. 8. negando assumptum, quia si sermo sit de hominibus nondum credentibus in Christum, isti non sunt capaces obligationis prouenientis ex præcepto supernaturali: ergo nulla obligatio procedit ex parte audientium.

Verum hanc doctrinam idem Suarius de fide disp. 13. sect. 1. aliquantulum temperauit, seu magis declarauit: nam in primis num. 9. inter obligationes positiuas pręcepti fidei ponit hanc audiendi, & addiscendi ipsam fidem, quam obligationem dicit esse maxime supernaturalem; & non posse in homine inchoari, donec Deus sua gratia illum illuminare incipiat, & excitare, siue exterius hominum interuentu, siue interius per illuminationem & inspirationem. Etenim per publicam famam Euangelicæ veritatis, instigante etiam interius Spiritu sancto, potest interior dubitatio mentem subire, quæ hominem obliget ad inquirendam illam veritatem. Deinde cum nullus sit infidelis, qui etiam in naturalibus aliquos non habeat errores, & dubitationem circa diuinum cultum, & morum honestatem rectamque viuendi rationem non poterit non sentire conscientiæ remorsus, & excitantem Dei gratiam experiri per sanctam cogitationem. Vnde incipere potest obligatio ad inquirendam veritatem, & si in eo euentu fecerit, quod in se est, magis ac magis à Deo illuminabitur, quousque ad sufficientem fidei propositionem perueniat, per quam iam ad credendum obligetur, cum ergo totius iste discursus sit Suar. & num. 11. addat potuisse à Deo hominem obligari ad hoc præceptum supernaturale, & credendi, & audiendi, necessario sequitur illum etiam antequam credat esse talis præcepti capacem.

Præterea numero 3. asserit Præceptum fidei esse secundùm suam substantiam iuris diuini, partim naturalis, partim supernaturalis. Verum non est intelligendum, quod præceptum fidei sit iuris naturalis simpliciter & absolute sumpti. Quia licet ratio naturalis dictet credendum esse Deo dicenti, & illum neque falli, neque fallere posse; tamen quando loquimur de præcepto fidei, non loquimur de actu, ad quem lumen naturale nostri intellectus necessitatur saltem quoad speciem actus; quales sunt actus, qui versantur circa obiectum, quod lumini naturali euidens repræsentatur, cuius modi est illud nempe, quod Deus dicit: est verum, & fide dignum: hoc enim obiectum est euidens, sed de actu fidei, qui liber est, piamque voluntatis affectionem requirit, & neque in obiecto, neque in ratione motiua, videlicet diuina reuelatione, seu Dei authoritate reuelata euidentiam supponit: imò illam excludit ab obiecto, quatenùs de fide creditur, vt dixi in superiori titulo; de hoc ergo actu fidei procedit præceptum fidei, quatenùs ex diuina authoritate ineuidenti in obiectum etiam obscurum & ineuidens fertur. Deinde licet hoc præceptum implere, rationi naturali consentaneum sit, ideóque dixit Augustinus de prædestinatione sanctorum cap. 7. *posse habere fidem naturæ est hominum*, addidit tamen, *habere autem gratiæ est fidelium*; quia sine auxiliari gratia Dei adimpleri non potest. Ideoque non imponitur tale præceptum homini in statu puræ naturæ constituto, sed iam ordinato ad supernaturalem finem: præcepta verò quæ aliqua ex parte iuris naturalis sunt absolute sumpti, respiciunt hominem ex ea parte ad finem tantum naturalem ordinatum.

Dicendum igitur existimo præceptum fidei esse de iure diuino positiuo supernaturali in omni rigore & proprietate loquendi. Atque adeò absolute, & simpliciter: quamuis ex suppositione, & respectiue aliquo modo dici possit de iure naturali, vt dixi in 1. disp. q. vltima sect. 3. Nam quod de iure diuino sit patet, quia illius author proximus & immediatus est Deus; Quod dicatur positiuum absolute suadetur, quia à voluntate Dei illud hominibus imponentis dependet; item augeri potest ac minui pro ratione obiectorum, quæ credi iubentur: quod est contra rationem iuris naturalis, quod immutabile est, & per Dei voluntatem non augetur, neque minuitur, tandem quod supernaturale censeatur sic probo quia hoc præceptum est de actu supernaturali, qui sine supernaturali Dei auxilio non habetur, & homini ad supernaturalem finem ordinato imponitur: nec refert quod connaturale sit statui gratiæ, item quod homines naturaliter teneantur Deo obedire, vt absolute naturale existimetur: nam cum institutio illius à Dei voluntate pendeat, necessario iuris positiui essentialem differentiam participat. Confirmatur primo, quia quamuis connaturale sit hominibus per leges humanas gubernari, & subditi teneantur suis principibus obedire ex iure naturali, iustasque leges obseruare: hoc non tollit quo minus ipsæ verum & rigorosum ius positiuum à voluntate principum dependens constituant, contra quod faciunt subditi, non solum si leges obseruare noluerint, sed etiamsi quando promulgantur, ipsi audire detrectent, & crassam, seu affectatam ignorantiam prætexant, vt suo loco dicetur: similiter ergo quando Christus Dominus legem nouam condidit, omnique creaturæ prædicandam proposuit, omnes homines ad illam tum audiendam, tum recipiendam obligauit ex eodem iure positiuo diuino, in quo lex gratiæ fundatur. Confirmatur 2. posita institutione legis nouæ si Christus Dominus illam vt omnino necessariam ad salutem obseruari non iuberet, qui illam non admitteret, & non crederet, in ea tantum saluari posse, non

peccaret, quia solum illius præcepta veluti, consilia reciperentur; ergo similiter quamuis reuelatæ sint aliquæ veritates fidei, & propositæ, nisi esset præceptum perdiscendi, & credendi positiue hæc mysteria, ex iure naturali nemo teneretur circa illa positiuum assensum elicere; quia tamen omnes obligarentur saltem quoad speciem ad credendum, seu obligarentur ex præcepto negatiuo, idest, ad non dissentiendum rebus sufficienter reuelatis, & propositis; ideo ex suppositione & respectiuè hoc præceptum credendi ex parte rectè dicitur à Suario de iure naturali.

7. 4. conclusio in lege noua nulla alia sunt præcepta cæremonialia de iure diuino positiuo, nisi quæ ad sacramenta spectant: hæc est Theologorum communis, & expresse traditur à D. Thom. proxime citato Suar. lib. 10. cap. 2. Soto lib. 2. de Iust. & iure q. 9. a. 6. Couar. in 4. decret. p. 2. cap. 6. §. 10. ad initium. Ratio huius conclusionis est illa, D. Thom. semel, atque iterum inculcata & in probatione 3. conclusionis 3. loco adducta; videlicet quia ad introductionem gratiæ, rectumque illius vsum, sola necessaria erant sacramenta à Christo Domino instituta. Deinde in tractatione de singulis sacramentis ostendi solet, quomodo in illis præceptum detur de iure diuino positiuo, quæ nunc, latius persequi non oportet. solum aduertendum est cùm Eucharistiæ sacramentum pariter sacrificium sit, idcirco non distingui ab auctoribus præceptum huius sacrificii à præceptis sacramentorum. Cur autem Christus Dominus de his sacramentis determinatas leges præbuerit, apposite docuit August. lib. 19. contrà Faustum cap. 11. vbi ait. *In nullum autem nomen religionis seu verum seu falsum coagulari homines possunt nisi in aliquo signaculorum, vel sacramentorum visibilium consortio colligentur; quorum sacramentorum vis valet plurimum*, &c. Vnde Trid. sess. 7. cap. 3. cum de primo omnium gratiarum, & sacramentorum fonte nempe Eucharistia loqueretur, illud appellauit *Symbolum vnius illius corporis, cuius ipse caput extitit: cuique nos tanquam membra arctissima fidei, spei, & charitatis connexione astrictos esse voluit.* Ergo necessarium omnino fuit, vt substantia diuini cultus firma & stabilis semper in Ecclesia permaneret, in eaque omnes illius fideles conuenirent: certa hac de re signa institui, legesque decerni, *per quas videmus*, vt August. verbis vtar Epistola 118. cap. 1. *Dominum nostrum Iesum Christum leni iugo suo nos subdidisse, & sarcina leui: Vnde Sacramentis numero paucissimis obseruatione facillimis, significatione præstantissimis societatem noui populi colligauit.*

8. 5. Conclusio in materia horum præceptorum non solum præcipiuntur actus externi, sed etiam interni; ita D. Thom. 1. 2. q. 108. art. 1. ex D. August. Valent. disp. 7. q. 8. punct. 2. Soto vbi suprà art. 2. Suar. num. 18. Medin. & Thomistæ recentiores ad art. citatum D. Thom. Salas disp. 24. sect. 2. num. 11. Probatur 1. Ex Matth. 5. *Nisi abundauerit iustitia vestra plus quam Scribarum, & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum:* nam Pharisæi externorum tantummodò operum honestatem curabant, vt notat Barrad. tom. 2. lib. 7. cap. 14. in fine, ideoque Christus Dominus sepulchra dealbata illos dictitauit, quia interiores animorum affectus vitiis corruptos suggillabat; atque adeo exteriorem iustitiam interiori concordem exoptabat. Vnde illam in noua lege maxima requisiuit. 2. idcirco lex noua dicitur, lex fidei, lex spiritus, & vitæ, quia actus virtutum Theologicarum interiores Fidei videlicet, Spei, & Charitatis deposcit: omnesque interiores animæ motus ordinat, & perficit, in quibus rectitudo apud Deum principaliter consistit. *Homo enim videt ea, quæ parent, Deus autem intuetur cor.* 1. Reg. 16. num. 7. Cæterum hi actus interni dupliciter præcipiuntur, vel prohibentur. 1. directè & per se, quia in illis præcepti materia completur, & hac ratione præcipiuntur actus fidei spei, & charitatis, item actus aliarum virtutum moralium, V. G. pœnitentiæ, & his contrarii actus prohibentur. 2. indirectè, & ratione aliorum, nempe externorum: Et hoc modo quamuis præcepta Sacramentorum de actibus externis per se procedant, quia tamen requiritur, vt humano, moralique modo fiant, secundariò & indirectè etiam actus interni cadunt sub materia horum præceptorum.

Superest ad perfectam difficultatis in hoc 9.
titulo contentæ declarationem scire quando lex noua suam inducere cæpit obligationem, & quandiu obligabit; & quidem de primo satis constat ex iis, quæ diximus de tempore, quo lex vetus esse desiit; tunc enim cæpit nouæ legis obligatio, quando lex vetus finem fecit obligandi, nempe post passionem & mortem Christi Domini. Vbi plures pro hac sententia adduximus, quam etiam Salas citatus sectione 4. num. 2. In multis locis à D. Thom. traditam fuisse ostendit, quam ipse, & alii quos refert, meritò subsequuntur, quamobrem nihil iis, quæ supra diximus necessariò addendum iudico; solum addo inquiri à D. Thom. 1. 2. quæst. 106. art. 3. cur hæc lex noua in mundi primordio data non fuerit: cuius difficultatis tres assignat rationes. 1. & præcipua est quia abundantia, & perfectio gratiæ Spiritus sancti, à qua lex gratiæ indicta à Deo, non scripta denominatur, *dari non debuit antequam impedimentum peccati ab humano genere tolleretur, consummata redemptione per Christum.* Iuxta illud Ioan. 7. *Nondum erat spiritus datus, quia Iesus nondum erat glorificatus.*

Obiicies 1. cum Suar. lib. 10. cap. 4. num. 8. 10.
& sequent. vbi ait legis nouæ obligationem non incæpisse ante diem Pentecostes; sed ab hoc die homines cæpisse obligari, neque omnes simul, sed successu temporis, 1. Iudæos, deinde Gentiles; Et hos non simul, sed successiue, prout Euangelium paulatim promulgabatur: quod sic probat: nullum præceptum positiuum huius legis assignari potest, quod post Christi mortem cæperit obligare, ergo multo-

multo-minus tota lex. Probatur antecedens, quia si aliquod obligaret, esset preceptum Baptismi, qui est ianua ad Ecclesiam; sed hoc est falsum; quia præceptum non obligat ante ipsius debitam promulgationem ergo, &c. Respondeo tamen negando antecedens, quia præceptum credendi; & recipiendi Christum Dominum, tanquam Dei filium in rigore loquendo naturale non est, vt supra ostendimus; & tamen etiam ante Christi passionem peccabant, qui in illum non credebant, vt ipse Dominus dixit, Ioan. 15. num. 22. *si non venissem, & locutus eis non fuissem, peccatum non haberet:* ad probationem neganda est minor: est enim clara sententia opposita August. libro primo de Anima, & eius origine cap. 9. qui nisi existimaret Baptismi præceptum, post Christi passionem obligare, non tantum laboraret in expedienda illa difficultate, quando, & quomodo baptizatus fuit bonus latro, ne dicatur sine Baptismo Saluatus; tres enim hac in re adhibet solutiones vt ex eis quilibet vnam eligat. Primam cum Cyprian. bonum latronem fuisse proprio sanguine baptizatum; *tanto namque*, ait August. *pondere appensum est, tantumque valuit apud eum qui hac nouit appendere, quod confessus, est Dominum crucifixum quantum si fuisset pro Domino crucifixus.* Secundum dicit sanctum latronem, *Aqua illa, quæ de vulnere lateris Christi emicuit tanquam, sacratissimo Baptismo fuisse perfusum.* 3. quia nemo conuincet illum antea Baptizatum non fuisse. 4. obiter fortasse expeditiorem addo, illum in tempore, quo adhuc præceptum Baptismi non vrgebat ad Christi gratiam per contritionem & delectionē peruenisse, seque in illa ad mortem vsque in cruce de fidei, spei, & charitatis actibus bene meritum conseruasse, & his se veluti Baptismo flaminis perpurgasse.

11. Ad probationem minoris in argumento Suarii dico ad legē diuinam necessariam non esse solemnem aliquā promulgationem intra certum tempus, quasi ante illud lex diuina vim non habeat obligandi; vt sect. 7. satis ostendimus. Alia vero euulgatio nouæ legis sufficiēs, vt in hominū notitiam veniret, non defuit viuēte etiam Christo Domino, & dicēte Apostolis Matth. 10. n. 27. *quod in aure auditis, prædicate super tecta*, in quo capite mentio fit missionis Apostolorum, quos seruator Dominus per ciuitates Israel euangelii prædicandi causa dimisit. Et quāuis iusserit ne ad vrbes paganorum seu Samaritanorum accederent, non ideo fecit, quasi lex Euangelica omnibus euulganda non esset, sed quia Iudæis, quibus promissus Messias fuerat Euangelicæ legis author, prius quam gentibus nuntiari debuit, vt optime notauit Paulus ad Rom. 1. n. 16. *Non enim erubesco Euangelium. Virtus Dei est in salutem omni credenti Iudæo primū, & Græco,* id est Gentili, vbi in Euangelio prius prædicādo Iudæis. Iustinian. in hoc loco Pauli cum Aug. & Chrysost non gratiæ excellentiam, sed ordinem agnoscit, qui ordo ille est, quem in Euāgelii prædicatione suis Dominus Apostolis præscripsit: vt actorum 1. habetur. *Eritis mihi testes in Hierusalem, & in omni Iudæa, & Samaria vsque ad vltimum terræ*; prius enim iussit, vt Hierosolimis, & in vniuersa Iudea & Samaria; postea vero in toto orbe prædicarent.

Obiicies 2. si lex noua post Christi mortem statim inciperet, illico omnes homines tam Iudæos. quam Gentiles toto orbe diffusos obligaret; sed hoc videtur incredibile, ergo, &c. maioris sequelam ostendit Suar. n. 10. quia non est maior ratio cur hos potius quam illos obligaret, si nulla alia successiuæ promulgationis solemnitate indigeret. Minorem confirmat idē Doctor. n. 15. & seq. vsq. ad finem sect. quia lex noua non fuit promulgata gentibus ante illam reuelationem factam D. Petro Actor. 10. imò neque Iudæos obligari ait, qui apud exteras nationes dispersi vagabantur, quia ad eos Euangelii notitia peruenire non potuit. Respondeo tamen distinguendo antecedens de obligatione & per se, & per accidens, item de promulgatione certo tempore definita, & cum aliquali solemnitate. Atque de euulgatione absolute necessaria, & sufficienti tempore facta per se ad obligandum.

Vnde dico 1. post Christi mortem in Iudæorum Ciuitatibus lege noua per se omnes illarum habitatores cæpisse obligari; per accidens vero excusari poterant aliqui, qui sine ipsorū culpa sufficientem legis notitiam non haberent. Ratio est quia, vt diximus, sufficienter per Christum Dominum, & per Apostolos ad prædicandum missos, huius legis notitia ad Hebræos homines, tum Iudæos, tum Gentiles in Iudæorum ciuitatibus commorantes potuit peruenire, quæ illos ad legem euangelicam suscipiendam obligaret. Et quamuis in eo principio non tam exacte omnia legis præcepta illis innotescerent, satis erat quoad præcepta fidei tenerentur; item ad moralia eo modo, quo à Christo Domino tradita sunt. Denique ad Baptismum de cuius obligatione ipsis constare iam potuit ex verbis Christi Domini, *nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto, non potest introire regnum Dei* Ioan. 3. tunc enim Christus Dominus Baptismi Sacramentum instituit. licet illius præcepto non nisi post suam passionem voluerit obligare: præsertim cum Christi Baptisma suo longe excellentius Ioannes Baptista prædixerit, vt omnes Euangelistæ testantur. Matth. 3. Marc. 1. Luc. 3. Ioan. 1. neque clarius hoc dici poterat, quam D. Thom. 3. part. quæstione 66. art. 2. in corpore explicauit, nam cum de Baptismo loqueretur, addit, *Necessitas vtendi hoc Sacramento indicta est hominibus post passionem, & resurrectionem Domini.*

Dico 2. vbi primum post euulgationem Euangelii inter Iudæos sufficiens elapsum est tempus, quo illius fama totum orbem peruadere potuit, omnes omnium homines censentur per se obligati ad illius obseruationem, quamuis per accidens ex ignorantia inuincibili ij maiori ex parte pro tunc excusarentur. Probatur, quia ad rationem legis satis est, quod proponatur alicui communitati cum intentione obligandi eos, ad quos 13.

illius notitia peruenit, sicut verbi gratia, quando in curia Romana, in campo Forę, vel in valuis Basilicæ sancti Petri lex aliqua proponitur, vt obliget totam Ecclesiam: neque opus est vt maiori parti Communitatis innotescat, ad hoc vt obligare incipiat. Vnde quovis modo naturali, vel supernaturali, & quocunque tempore ad notitiam cuiusque hominis peruenerit sufficiens legis Euangelicæ notitia, illico ad illius obseruationem intelligitur omnino obligari. Et quando tantum temporis est elapsum, quantum sufficiens erat, vt toto orbe lex euulgaretur, per accidens est, quod illius notitia ad aliquos non accedat, & sic per accidens non obligarentur. Quod verò ante Cornelij Baptismum nullus Gentilis etiam sufficienter instructus, & in Iudæa commoratus non obligaretur ad obseruationem legis nouæ per se, & proprie, mihi nullo modo videtur asserendum. Tum quia est contra communem Patrum & Theologorum sententiam, quos sect. 7. conclus. 1. & 2. & 3. retulimus, tum quia ex rationibus ibidem traditis facile potest conuinci.

14. Tandem quæsiuimus quandiu lex noua obligabit? in qua difficultate indubitatum est, inter DD. Catholicos legem nouam perpetuò duraturam, & posita promissione diuina nec augeri posse, nec minui: sed in eodem vigore inuariabilem permansuram, quousque prædestinatorum numerus à Deo prædefinitus compleatur. Ita D. Thom. 1. 2. q. 106. art. 4. in corpore, & Theologi communiter. Probatur primo ex Matth. 16. *Tu es Petrus & super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebunt aduersus eam.* Certum verò est Christum Dominum loquutum fuisse de hac Ecclesia, quam ipse instaurauit, & Petro, successoribusque sanctissimis, Euangelii legibus tradidit gubernandam; cuius stabilitatem, immobilemque firmitatem Petra, seu rupes, à qua nomen Petrus accepit, manifeste demonstrat, vt docet Epiphan. in Ancorato ad initium; item hæres. 59. Origen. homil. 5. in Exod. Cyrill. in cap. 1. Ioan. Chrysost. homil. 4. de Verbis Esai. & alii quam plures. 2. Quia ideo æternum dicitur Christi regnum, nempe Ecclesia legis nouæ cap. 2. Danielis. *In diebus regnorum illorum suscitabit Deus cæli regnum, quod in æternum non dissipabitur.* ita enim locum interpretatur August. tract. 115. in Ioan. Tertull. & Cyprianus in libris aduersus Iudæos, Bernard. serm. 3. super missus est, & fere omnes Patres antiqui, quos citant recentiores, Pereira, Maldonatus, Cornelius, & Sanctius ad hunc locum Danielis. 3. quia eadem ratione nouum testamentum dicitur æternum, vt patet in consecratione calicis, in qua additur particula *æternum*, quæ ab Euangelistis non ponitur, quamuis à Christo Domino dictam ex Ecclesiæ traditione ostendit Innocent. III. in capite Cum Marthæ de Celebrat. Missarum, item à D. Paulo ad Hebræos 13. & Apocalypsis 14. Euangelium æternum nominatur.

15. Obiicies nomen hoc *æternum*, in scriptura sacra aliquando non significat æternam durationem, neque perpetuitatem vsque ad mundi finem, vt facile probatur de lege veteri, quæ etiam æterna perhibetur Psalm. 104. *Statuit illud Iacob in præceptum, & Israel in testamentum æternum,* & tamen iam à Christi passione cessauit. Respondeo primò sacram paginam diuerso modo loqui de perpetuitate legis nouæ, atque duratione legis veteris, vt optime notauit August. quæst. 114. in Exodum, loquens de Sacerdotio Christi cum quo pari passu lex Euangelica decurrit, vt constat ex cap. *translato Sacerdotio* de Constit. & ex iis verbis colligit August. *Iurauit Dominus & non pænitebit eum*, Psalm. 109. quod sane significauit Daniel in loco supra citato adiungens numero 44. *& regnum eius alteri populo non tradetur.* Vnde cap. 7. numero 14. loquens Daniel de eodem regno, ait, *potestas eius, potestas æterna, quæ non auferetur: & regnum eius quod non corrumpetur.* Secundo respondeo ex D. August. quæstione 31. & 43. in Genes. item 124. in Exodo & D. Thom. 1. 2. quæst. 103. art. 3. ad 1. legem veterem dici perpetuam, & æternam, non ratione sui, sed ratione legis nouæ per illam figuratæ. Vel denique perpetua dicebatur, quia licet per extrinsecas causas, & rerum mutationem variari deberet successu temporis: tamen suapte natura cum ad ius diuinum pertineret, inuariabilis erat, quousque tali modo impleretur, vt iam illius veritas subsistere nequiuisset, & ex Dei proposito, suo tempore defecisset, de quo vide Abul. in c. 12. Exod. & nostrum Pereira ibid. item in 13. & 17. cap. Genes. latius disserentem.

Cæterum pro legis nouæ immutabilitate vltra prædicta scripturæ sacræ testimonia duas rationes assigno: prima est quia sicut lex naturalis in hominum cordibus, à naturæ authore est indita, prius quam externis tabulis scripta videretur, & per se non requirit externa signa, quia intus naturale rationis rectæ dictamen hominem ad honestum dirigit. Ita lex noua à Christo seruatore hominum cordibus impressa non in tabulis scripta relinquitur, vt sect. 4. cum D. Paulo, ex Hierem. notauimus, & D. Thom. ex instituto ostendit 1. 2. quæst. 106. art. 1. Vnde August. lib. 15. contra Faustum cap. 4. ita Ecclesiam alloquitur Christi sponsam. *Tu es Epistola Apostolorum scripta non atramento, sed spiritu Dei viui, non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus.* Quæ verba D. August. & Paul. 2. ad Corinth. 3. accepit: certum enim est Christum Dominum nihil scripsisse præter illam adulteræ sententiam digito in terra exaratam, vt notauit Salmeiron tom. 1. prolog. 24. nam Epistola illa ad Agabarum, cuius meminit Eusebius lib. 1. Historiæ, Apocripha censetur à Gelasio in Concilio Romano 7. septuaginta Episcoporum. Iam verò figmentum illud paganorum relatum ab August. lib. 1. de consensu Euang cap. 10. Christum Dominum ad Petrum & Paulos libros aliquot scriptos reliquisse, qui vniuersam artis magicæ do- 16.

ctrinæ continent & impium& sano iudicio indignum debet iudicari.

2. ratio est, quia duobus modis potest lex cessare, vel negatiue illam auferendo, vel positiue instituendo alteram, quæ illam excludat, vt lex noua veterem antiquauit. 1. modo lex noua finiri non potest: Etenim Ecclesia militans sine lege Dei permanere non potest, quia de ratione Ecclesiæ est, vt sit visibilis, & externis signis suam profiteatur fidem, vt optime ostendit Bellarm. tom. 1. de Ecclesia milit. lib. 3. cap. 18. ad finem, in quorum quidem signorum consensu vnitur. 2. modo repugnat perfectioni legis nouæ deficere: quia nulla alia lex perfectius in statu viæ hominem vnire potest cum Deo, quàm hæc, quæ per notitiam fidei, & spiritus sancti gratiam efficacissimis sacramentorum mediis obtentam, & ipsam gratiam ex opere operato causantibus nos Deo coniungit. Tandem ex parte legislatoris expectari nequit lex non solum perfectior, sed neque æqualiter perfecta, cum nullus homo, vel Angelus Christo Domino legis nouæ legislatori possit æquiparari.

De speciebus humanarum legum.

QVÆSTIO V.

Aßignantur discrimina Iuris Diuini ac humani.

SECTIO I.

HVcusque egimus de legibus, quæ ad diuinum ius spectabant, quæ quia in veteri, nouoque testamento reperiuntur. definiri solet à Canonistis ius diuinum vt author est Canisius Nouiomagnus in summa tit. 2. *Ius diuinum est, quod legibus veteris, & noui testamenti continetur*, quia tamen, vt rectè monet Hostiensis in summa de Pœnitent. & remiss. §. cui confitendum vers. 3. Præsumptuosum est dicere Ecclesiam Dei per sola Biblia regi posse; ex iisdem sacris litteris tanquam ex veritatis diuinæ fontibus sacri Canones promanarunt, iuxta cap. qualiter 2. de Accusat. qui etiam causa fuit, cur aliquando ius Canonicum diuinum late sumptum diceretur, vt sect. 4. præcedentis quæstionis notauimus: cum tamen propriissime loquendo ius humanum sit. Cæterum ad distinctionem iuris humani, & diuini agnoscendam, Salmeiron in acta Apostolorum tract. 61. tres conditiones in diuino requirit, & sex discrimina inter vtrumque assignat. Conditiones sunt, 1. vt lex de iure diuino sit iusta, 2. vt sit à Deo, 3. vt ab eo immediate immediatione suppositi, & immediatione virtutis procedat: Ex his tamen duæ priores communes sunt omnibus legibus, quia lex, quæ iusta non est, veram legis non sortitur rationem, vt sequenti disputatione dicetur. Præterea in sect. 2. ostendimus omnes leges ab æterna Dei lege deriuari, & à Deo Reges accipere, quod *regnent, & legum conditores iuxta decernant.* Prouerb. 8. Sola igitur tertia rectè intellecta diuinum ius ab humano seiungit, atque adeo sic debet explicari, vt ius diuinum illud esse censeatur, quod à diuinæ voluntatis, & authoritatis dispositione tantum dependeat.

2. Hinc iam quinque differentiæ oriuntur. Prima & præcipua est, quod ius diuinum à diuinæ, humanum ab humanæ voluntatis, & authoritatis dispositione dependet, neque satis est quod iurisdictio, potestas, seu authoritas à Deo detur, vt leges ab illa procedentes à diuina authoritate dependere dicantur; sed oportet vt ab eadem authoritate Dei, ipsiusque voluntatis dispositione tantum immediate deriuetur. Verbi Gratia, Iurisdictio & Potestas D. Petro, & reliquis Christi Vicariis concessa de iure diuino est, quia immediate à Deo processit, vt optime deducit Anacletus Papa Epistola 1. ex Matth. 16. *Apostoli*, ait, *hoc statuerunt iußione saluatoris, vt maiores & difficiliores quæstiones semper ad sedem referantur Apostolicam, super quam Christus vniuersam statuit Ecclesiam, dicente ipso ad Petrum Principem Apostolorum: tu es Petrus, &c.* & tamen leges, quæ ab hac potestate Vicariis Christi concessa dimanant, proprie loquendo iuris humani sunt, & humana nituntur authoritate: Ecclesiastica quidem, quæ solum late diuina nominatur, vt contra distinguitur à Ciuili. Secundam differentiam assignat Salmeiron, nimirum quia ius diuinum non descendit ad particularia præsertim in nouo testamento. Verum hoc discrimen est omnino accidentarium: Nam lex vetus tota diuini iuris erat propriissime, vt probauimus supra; Et tamen ad minutissima præcepta descendebat. Præterea etiam in particularibus circa materias, & formas Sacramentorum diuinum ius in nouo testamento versatur, quã obrem ad tertiam differentiam venio, quæ in nostro ordine est secunda: idcirco enim vnam minus assignauimus, quàm Salmeiron.

Consistit ergo secunda differentia in eo, quod ius diuinum, nec canonico iuri, neque ciuili cedit, imo si alterutrum illi contrarietur, iniuriæ potius, quàm iuris nomen subibit: humanum vero semper diuino subordinatur, quoniam non ius, sed iniustum est, quod opponitur diuino iuri. Vnde veræ legis obiectum esse nequit. Hanc differentiam quinto loco ponit Salmeiron; aptius tamen in 2. illam collocamus; quia proximior videtur primæ, & ab illa cæteræ deducuntur. Probatur 1. ex cap. non licet, dist. 10. quod sumitur ex 6. Synodo Romana, in qua Symachus de suprema potestate seculari ciuiles leges condendi. *Non licet*, inquit, *Imperatori, vel cuiquam veritatem custodienti contra diuina mandata præsumere, nec quicquam quod Euangelicis Propheticis, aut Apostolis rebus obuiet, agere.* Idem habetur cap. I. Imperatorum dist. 10. 2. idem de iure Canonico ostenditur ex Innocent. I. in cap. quis nesciat dist. 11. & cap. consuetudinem, & cap. in his eadem dist. Videri potest de hac re latius Aug. Epist. 118. ad Ianuarium, Bernard. lib. de Præcep. & dis-

pensatione. 3. etiam ratione probatur. quia omnis humana iurisdictio, & authoritas diuinæ subditur authoritati & iurisdictioni, ergo similiter leges, quæ ab humano iure procedunt, cedere debent legibus, quæ à diuino promanarint.

Hinc colliguntur tres aliæ differentiæ nempe quod humana potestas Canonica, vel Ciuilis diuinum ius immutare non valet, item nec in eo dispensare, nec denique aliquam in illo facere exceptionem; ita D. Thom. 1. 2. quæst. 88. art. 10. ad 2. Alexand. III. in Concilio Lateranensi, prout refertur in cap. super eo, de Vsuris, Bernardus citatus, Cyprianus, Gregorius, & alii Patres, quos refert, & sequitur Salmeiron vbi supra. At ius humanum ab alio item humano maioris, vel similis potestatis mutari potest, dispensari, & exceptionem pati modo explicando in disp. 6. de causa efficiente constitutionis. Ratio, & Probatio horum discriminum sumitur ex præcedenti, quia diuinum ius humano non cedit, & vt bene aduertit Innocentius III. in cap. inter alia de sentent. Excommun. Vnde ius procedit, iuris quoque interpretatio procedit: Ergo à fortiori. cum ius diuinum à Dei authoritate, & iurisdictione immediate prodeat ab eodem mutatio, dispensatio, & exceptio eiusdem iuris debet proficisci, de quo latius infra dicemus. Hoc igitur diuinum ius cognoscitur aut diuina scriptura, aut traditione, aut euidenti, & necessaria deductione ex sacris scripturis, aut denique ex assignatis proprietatibus, per quas ab humano discriminatur.

Iuris humani diuisio, & Canonici natura expenditur.

SECTIO II.

1. IVs humanum in canonicum, & ciuile subdiuiditur. Canonicum definitur à Daniele Venatorio in sua Analysi methodica, *quod decretis Pontificum, statutisque conciliorum constat, normam rectè viuendi ostendens Ecclesiastica authoritate, & iurisdictione fundatur*; sicut ciuile seculari, & ciuili nititur hoc ius canonicum: proximiùs accedit ad diuinum, vt notat Bald in l. 1. ff. quemadm. testam. aperiantur, & in l. finali Cod. de iure delib. circa finem; ius Ciuile remotius est à Diuino: Præterea Ecclesiastici iuris Constitutiones Canones perhibentur; iuris vero Cæsarei sanctiones leges quadam nominis proprietate solent dictitari Ita tamen vt sicut *canon* legistis est familiare verbum, neque solum pro annua collatione & præstatione sumitur, vt patet ex lege finali de collatione fundor. patrimon. & l. vnica Cod. de collatio. donato & multis aliis, quæ videri possunt apud Brisson. de Verborum significatione libro tertio verbo *canon*, sed etiam pro lege seculari vsurpatur: nam canonibus soluere idem est, quod legibus soluere, & canonis gratiam facere, idem importat, quod legis facere gratiam, seu dispensare, vt docet Mendosius in Rubrica de Constit. n. 5 tom. 1. repet. cum Bald. in l. Princeps, ff. de legib. & Abbate in cap. etsi necesse in fine de donat. inter vir. & vxor. Ita etiam lex pro canone, seu Ecclesiastico decreto accipitur, vt Author est Sangrinus in cap. 1 de Constit. num. 34. tom. 2. repet. Et probatur ex cap. lex est, dist. 1. & ex cap. Nicæna dist. 31. ibi, *posuit leges, quas canones vocamus, &c.* de Ecclesiasticis textus loquebatur, quas tamen leges vocauit, licet maiori cum proprietate canones dicantur. Cæterum etsi hæc nomina, decretum, statutum, & constitutio æque de Ecclesiasticis, atque de secularibus sanctionibus prædicentur; Controuersia est inter iuris-peritos quid veniat nomine constitutionis, quæ sequenti conclusione dirimetur.

2. Prima Conclusio, Constitutio propriissime stricte, & rigorose accipitur pro Principis statuto; late tamen, minusque rigorose, sed cum aliqua proprietate pro qualibet sanctione, seu determinatione vniuersaliter præceptiua, & obligatoria vsurpatur. Conclusio duas habet partes Primam tradit Abbas, & Hostiens. in summa Ioan. Mona. in Rubrica de Constit. in 6. Bart. in Rubrica Cod. de legibus, vbi ait, etiam pueros hoc non ignorare, & merito: nam nullus author, quem viderim, illam partem negat. Probatur ex cap. constitutio dist. 2. Instit. de Iure natural, Gentium & ciuili, §. sed quod Principi, & l. 1. ff. de legib. & Constit. Princip. Ibi *hæ sunt, quæ constitutiones appellantur*. De 2. est tota dubitatio, vtrum scilicet ita late significet Constitutio statutum congregationis, vel inferioris à Principe, vt impropria sit talis significatio. Etenim Abbas negat aliis legibus, quam à principibus constitutionis nomen cum proprietate accommodari: quem sequitur Boschius Papiensis in Rubrica de Const. tom. 1. repet. num. 33. Burgos ibid. num. 66. Riminaldus ibid. n. 51. Mendosius in appendice repetit. in Rubrica de Constit. n. 14. & Barbatius, quantum ad Ecclesiasticam constitutionem; nam de Ciuili nostram 2. conclusionis partem tuetur, quam etiam tenent Archidiac. Imol. Decius, & alii antiquiores in Rubrica de Constit. quos sequuntur Ferret. tom. 2. repet. eodem titulo n. 7. Cofcius ibid. n. 7. Andreas ab Exea n. 123. & sequent.

Probatur hæc secunda pars 1. ex cap. lex est constitutio populi dist. 2. vbi non solum lex Principis dicitur constitutio, sed lex populi. 2. sub Rubrica de Constit. continentur textus, qui loquuntur de Statutis inferiorum à Principe, vt in cap. cum omnis, & in cap. cum M. Ferrariensis; ergo etiam statuta inferiorum propriè dicuntur constitutiones; nam alioqui perperam ab hoc titulo continerentur, nec satisfacit responsio Abbatis satis esse si impropriè constitutiones dicantur, vt sub eodem titulo collocentur. Etenim verba legis, quantum fieri potest, propriè accipienda sunt, vt patet ex l. 69. non aliter, ff. de leg. 3. l. 1. vtilitatem, §. si is qui nauem, ff. de execut. action. 3. in præludio distinctionis tertiæ, Constitutio diuiditur in ciuilem, & Ecclesiasticam, & in cap.

regula eadem distinct. eadem Constitutio Ecclesiastica, quæ dicitur canon, alia est summi Pontificis, alia legatorum. alia Episcoporum. &c. ergo non solum Papæ canon constitutio censetur. 4. in cap. consuetudo, §. cum itaque dist. 1. asseritur consuetudinem in scriptis relatam constitutionem vocari, siue ius; sed non est dicendum quod hic textus loquatur impropriè, & constitutionis vocabulo abutatur: ergo nono sola Principis statuta dicenda sunt constitutiones. Vltimo Verbalia debent significare actum sui verbi: sed actus verbi Constituo conuenit non solum Principi supremo, sed etiam inferioribus habentibus potestatem legem condendi, vt habetur in l. 2. necessarium, ff. de orig. Iuris, §. *Deinde cum esset in ciuitate*, &c. Ibi. *sibique iura constitueret*, *&* §. *Deinde, quia difficile*, & ibi, *quidquid constituisset obseruabatur, idque ius appellabatur*.

3. Aduertendum tamen est, quando mentio fit de Constitutione, neque est aliquod indicium, ex quo colligatur, de qua constitutione sermo sit; In hoc dubio intelligendum est agi de constitutione Principis tanquam de digniori, & maxime propria. Confirmatur primo ex eo quod docet Bart. in 1. Rubrica Cod. col. 1. versu *venio ad 2. partem*. vbi asserit appellatione Codicis venire Codicem Iustiniani: quamuis proprie Codices dicantur Gregoriani, Hermogeniani, & Theodosiani. 2. statutum cuiuslibet Ciuitatis vere, & proprie appellatur ius ciuile per l. 9. omnes Populi, ff. de Iust. & Iure: & tamen si in aliqua dispositione mentio fiat de Iure simpliciter, nec appareat de quo iure disponens loquatur, intelligendus est de iure Romanorum, vt dicitur in §. sed quotiens Instit. de Iure natur. Gent. & Ciuil. Speculat. in titulo Cod. de Appellat. § nunc tractemus, vers. cæterum. Ang. in l. si pater, ff. quando mulier tutoris officio fungi potest. Rosellus in tractatu de Concil. col. 19. & Baldus in l. 4. quicunque Cod. de seruis fugitiuis, versus finem, ait, *si pater habens filiam, & filium instituat eos in eo, quod eos de iure tangit, intelligendum esse de iure Romanorum tam filium, quam filiam æqualiter institui, etiamsi de statuto municipali filia tantum dotari deberet*. Addunt Ioan. Andr. Guilielmus de Suza, Ang. Cardinal. Alberti Cæpolla, & alii, quos refert Andreas ab Exea in Rubrica de Constit. tom. 7. repetit. num. 137. si partes compromittant in aliquem, vt de iure pronuntiet, de iure Romanorum intelligi debere. Pro eadem sententia citatur ab eodem Andræa Bal. in Cons. 399. in volumine Capitulorum in 3. p. Versu *præterea* dein. in Concil. 171. inter illustrem, p. 2. Sed priori loco falso citatur, & in posteriori diuersus est casus: quia quando Princeps cum communitate Sauilliani conuenit, vt in successionibus abintestato seruentur iura, non erat conditum statutum quod nulla fœmina nupta mouere posset quæstionem fratri, vel nepotibus, propter successionem patris, vnde optime resoluit Baldus, *quia si Princeps in eo statuto non consentit appellatione Iuris tale statutum venire nequibat*, abhuc enim non erat statutum, quando facta fuit principis cum Communitate Conuentio.

Quamobrem in materia compromissi, imo in qualibet dispositione, in loco, in quo illa viget, non solum ius commune, sed etiam particulare, cuiuscunque regni, seu Reip. appellatione Iuris per sufficientem coniecturam intelligitur; etiam quando per hoc particulare commune corrigitur; ita Baldus in l. 32. *illa instituto ad finem* Cod. de Hæred. Instituen. & in L. Iustitia iura finem, ff. de Iust. & Iure. Petr. de Anch. in cap. canonum statuta de Constitut. versu, *sed occurrit iuxta predicta*. num. 174. Alexand. in l. post dotem, ff. solut. matrim. Abbas in Rubrica de Consuetudine, vbi etiam Rochus de Curte in quæst. vltima, idem Abbas in cap. Cumana de Elect. super glossa in verbo de iure Immola post Anton. de But. in cap. Quintauallis de Iureiurando. versu *solum circa prædicta*. Cornel. in Concil. 124. Ardica 1. *aspectu* in 2. part. colum. vltima. Iason, Caccialupus & Ioannes Ciotus in l. omnes populi, ff. de Iust. & Iure. Idem Iason in l. præscriptioni Cod. si contra ius, vel vtilitatem, & in l. de quibus, ff. de legibus. Felin. in cap. ius general. dist. 1. & in cap. licet causam de probat, & denique facit Bartolus in l. Hæredes me, §. cum ita, ff. ad Trebel. num. 4. Probant 1. quia etiam dicitur obseruari ius commune, quando obseruatur ius municipale; quia ius commune iubet statuta municipalia obseruari 2. quia compromittentes, seu disponentes non renuntiant iuri fico; sed non minus, imo magis suum est ius municipale, quam commune, ergo iuris nomine vtrumque intelligere censentur, nisi aliud expresse significent.

Hinc colligitur illum, qui renunciat omni constitutionis auxilio, intelligi renuntiare tam constitutionibus Principum, & communibus, quàm particularibus, & inferiorum à Principe, sicut qui renunciat minori auxilio, renuntiat auxilio Romani Iuris & municipalis, ita Cornel. in Concil. 124. in 2. p. colum. vltima. Baldus in l. sed & siquis, ff. siquis caut. §. quæsitum colum. vltima versu, *quæro vlterius*, non est tamen negandum ex subiecta materia nomen constitutionis aliquando trahi ad decretum Principis; aliquando vero ad statutum inferioris, quod pendet ex particularibus circunstantiis, de quibus videri possunt Iason in Concil. 149. *Præsens quæstio*, in 2. p. Franciscus de Curte Senior in Consil. 46. super controuersia colum. vltima. Gozadinus Concil. 90. Barbat. in Concil. 26. *sapienter scripsit, &c.* colum. 13. in prima parte: existimauit enim iuris appellatione venire etiam ius priuatum, seu personale. Verum hoc ex coniecturata mente disponentis, vel promittentis innotescere potest. Ex iis, quæ sequenti disput. quæstione prima dicemus tractando illud dubium, an omnis vera, & propria constitutio respicere debeat bonum commune, inde

enim constabit an constitutio personalis absolute loquendo propria constitutio nominetur.

6. Relicta tamen constitutione personali particularis personæ & priuata ad particularem Diæcesim spectante Generalis constitutio diuiditur adhuc in Apostolicam, & Conciliarem. *Apostolica est, quæ à summo Pontifice Christi Vicario emanauit. Concilians est, quæ in generali concilio stabilita fuit.* Inter quas hoc agnoscit discrimen Marchesanus in praxi commissionum, Part. 1. de commissione appellat. in Romana curia cap. 5. num. 351. & p. 2. de commissione aperitionis oris, &c. §. vnico, num. 94. Videlicet, quia constitutio Apostolica, etiamsi derogetur per clausulam, *nonobstantibus*, non derogatur Conciliaris, quia hæc censetur habere tacitam clausulam derogatoriam ad rescripta, adeo vt rescriptum obtentum contra conciliarem constitutionem, debeat habere clausulam, quæ specialem concilii mentionem faciat; nam generalis illa non sufficit, ita Archidiac. in cap. 1. de Constit. in fine, Versiculo, *vel dic plenius*. Felinus in cap. nonnulli de Rescriptis num 3 Addit Marchesanus primo loco citatus Papam si occurrat, & velit posse ad libitum conciliis derogare; quod in decretis fidei neutiquam verum est: quamobrem qua ratione limitandum sit, dicetur disputat. 6. & quod attinet ad decreta fidei dixi disp. 1. quæst. 4. sect. 5.

Verum Marchesani doctrina de constitutione conciliari omnino vera est. In cuius confirmationem vide Caputaquen decisione 1 6. Item 268. parte 1. vbi multa iura & doctores refert, qui hanc veritatem propugnant. Et tom. 1. Decisionum Nouissimarum Rom. Rotæ decis. 113. in causa Olisiponensi decimarum de Bellem. Idem vt certissimum supponitur, & declaratur, constitutionem capitis, *nuper* de Decimis in 6. esse conciliarem, & toto num. 2. late probatur, quia facta est in concilio generali Lateran. sub Innocent. III. Ibidem late impugnatur & reprobatur opinio Abbatis in cap. 1. de Pactis, & in cap. 1. de sponsalibus. Propos. Ripæ Mantuan. Felyn. & Alciati asserentium constitutionem tantum conciliarem reputandam, quando dicitur de ea, ex tali consil. vel trahit originem à concilio vt in cap. 1. de Iudiciis, de pactis, & de sponsalibus. Quia Dictio *ex* denotat causam proximam; quando vero dicitur talis Papæ, vel aliàs trahit originem à tali Papa, censendam esse Papalem constitutionem. Cæterum hæc regula sine dubio ibid. falsitatis conuincitur quam plurimis exemplis in contrarium adductis, quæ ibid. per totam decis. videri possunt: nam varia modo eduntur generalium Conciliorum decreta: quandoque enim eduntur sub nomine Concilii tantum, quandoque tantum sub nomine Pontificis, aliquando sub nomine vtriusque; vt ex multis iuribus probant Famagustan. tract. de Concil. in vers. dispositio, §. videndum; Pet. Cameracen. de potestate Eccles. cap. 3. quæst. 1. Vers. 2. *quæritur*. Feltien. de Concil. cap. 21. in principio. Quocunque igitur modo proponatur decretum alicuius A generalis œcumenicique Concilii pro conciliari constitutione, semper habente clausulam derogatoriam, iudicanda est.

Distinguunt tamen Canonistæ varias adhuc iuris canonici species, vt testatur Benedictus Lapræ in regulis, conclusione 2. quod 7. accepit ex glossa Verbo *omnes* dist. 3. in principio, videlicet Canones, Decreta, Decretales, Epistolas, Dogmata, Mandata, Interdicta, Sanctiones. *Canon dicitur illud, quod in vniuersali concilio statuitur.* cap. altercationis de Bigam. *Decretum est quod summus Pontifex de Cardinalium suorum concilio ad nullius consultationem decernit. Decretalis Epistola, quam vel solus Papa, vel cum Cardinalium concilio decernit.* cap. hoc ad nos B dist. 59. cap. si Romanorum dist. 19. *Dogma proprie est illud, quod tanquam fidei doctrina definitur.* cap. qui Episcopus dist. 23. *Mandatum est, quod morum doctrinam continet*, cap. his igitur, dist. 13. *Interdictum prohibitio est, nulla adiecta* pœna, cap. interdixit dist. 32. *Sanctio prohibitioni pœnam adiungit.* Hoc non tollit hæc vocabula nonnunquam ab authoribus confundi, aliudque pro alio vsurpari. Vnde hæc specierum distinctio materialis est potius, quam philosophica, aut omnino rigorosa.

Similis dubitatio agitari solet de proprietate illius legis Ecclesiasticæ, quæ dicitur 8. Canon, Vtrum scilicet generales tantum, & conciliares constitutiones comprehendat: an vero ad Synodales ab Episcopis, vel à C Prouinciali concilio sancitas extendatur. 1. Sententia esse hoc nomen Canon solum dici cum proprietate de constitutione generali, & conciliari: ita docet Bald. in cap. 1. *Canonum statuta* col. 1. de Constit. Ibide Ferret. tom. 2. repet. in idem cap. *Canonum statuta* num. 3 Burgos ibid. num. 21. Mandosius ibid num. 9 Cardinal. in Clement. 1. quæst. 16. de Priuilegiis. Vnde probatur 1. quia in prædicta Clem. *religiosi* fit distinctio inter absolutionem à religiosis datam excommunicatis à Canone, & à sententiis per statuta Prouincialia, vel Synodalia pronunciatis: ergo manifeste colligitur quod hæc statuta non dicuntur Canones in proprietate sermonis. 2. in cap. *cum venissent* de eo qui mittitur in possessionem, causa rei seruandæ. *Le-* D *gatus causam commisit iudicibus secundum ius, & bonam terræ consuetudinem terminandam.* Sed consuetudo loci statuti municipalis vim obtinet: ergo facit distinctionem inter ius Canonum generalium, & statutorum particularium.

2. opinio est Felyn. in citatum cap. *Canonum statuta*, qui cum Cald. in conf. 19. *Abbas habet priuilegium* titulo de regularibus & in concil 16. *An canonis appellat.* ad nostrum titulum distinguit de materia odiosa, & fauorabili. Nam *in fauorabili canonis appellatio extenditur*, inquit, *ad constitutionem synodalem in; odiosa restringitur ad generalem.* Vnde colligit quod Abbas habens potestatem absoluendi a excommunicatione communi à canone imposita, potest etiam absoluere ab excommunicatione imposita ab

statuto ordinis, seu Capituli per Clem. citatam, in qua statuta prouincialia cum Canonibus numerantur, & eodem modo prohibetur religiosis absolutio excommunicationis communis imposita à Canone, atque ab statuto prouinciali. Verum hanc distinctionem optimè impugnat Riminaldus in cap. *canonum* citatum tom. 2. repet. num. 36. cum Ripa ibid. relato; nam deficit in vtroque membro. Etenim si canonis appellatione venit quælibet Ecclesiastica constitutio, iuxtà latam significationem cum proprietate, sane etiam in materia odiosa canon dicetur constitutio Episcopi; quia etiam in materia odiosa lata fit interpretatio, quando proprietas, & vis verborum hoc postulat, l. 26. cum lege, ff. qui testam. facere possunt, vt optime notat Retinus & alii cum Glossa; quoniam verbum *intestabilis* late significat eum qui nec testari, nec testificare potest, nec sibi testimonium reddi, quia tamen hæc significatio est propria, & ex vi vocabuli etiam in materia odiosa, & pœnali per hoc vocabulum illa tria significantur, ita Decius concil. 128. in fine, & 344. in princ. Cald. cons. 1. de Consang. & affin. Crauetta consil. 118. num. 12. Vnde statutum pœnale, & odiosum generaliter etiam & late intelligi docet Glossa in cap. Cum Christianos de Hæret. in 6. Alex. in Auth. ex test. Cod. de collat. & in l. sciendum, ff. qui satis, d. cog. si vero appellatione Canonis in proprietate sermonis non veniat, nisi constitutio vniuersalis, quamuis materia sit fauorabilis, extendi non potest ad impropriam significationem statuti Episcopalis, quæ diuersæ est qualitatis à constitutione vniuersali: de 3. vera sententia sit

9. 2. Conclusio. Canonis appellatione strictè venit constitutio generalis; late, sed cum proprietate significati venit etiam Episcopalis, seu Synodalis. De prima parte huius conclusionis, nemo dubitat. 2. de qua est tota controuersia, tenent expresse Decius suprà citatus cap. *canonum statuta*. Mantuan. ibid. Ripa in Rubrica de Constit. col. 28. Andr. ab exea tom. 2. repetit. cap. *canonum* num. 38. Sangrinus ibid. num. 34. Bottæus in tract. de Synodo Episcop. num. 109. Panor. Cardin. Imol. Bellam. Berous, & alii qui docent canonum statuta de quibus loquitur textus 1. de Constit. comprehendere omnes constitutiones Ecclesiasticas, quia omnes sunt regulæ ad recte, regulateque viuendum, siue consiliares sint, siue Apostolicæ; siue à summo Pontifice, siue à quolibet Episcopo emanent, & tunc illa particula, *omnes*, in textus exponenda est respectiuè, vt comprehendat omnes subditos. Et sicut canon generalis non comprehendit infideles, neque ipsum Papam, quia illi sunt extra finem iudicii canonici, hic suprà illud, vt notarunt Hostiens. Abb. & reliqui, ita Synodalis non extenditur ad incolas alterius Diocesis, si ergo Canon hoc loco significat constitutiones tantum generales non particulares alicuius Diœcesis, ne dicamus improprie & abusiue accipi in hoc 1. cap. dicendum omnino est canonis nomine

A simpliciter prolato venire cum proprietate omnem Ecclesiasticam constitutionem, & hoc est primum argumentum pro secunda conclusionis parte, nam 1. probatione non indiget, quia canon aliquam constitutionem Ecclesiasticam significat, ergo ad minimum generalem, & conciliarem significabit.

2. probatur illa 2. pars sicut verba intelligi debent iuxta conditionem personę, per legem 1. 2. plenum, §. equiti, ff. de Vsu & habitat. ita secundum qualitatem loci interpretanda sunt, quia valet argumentum de persona ad locum l. 1. hoc edictum, §. officius, & l. 2. cum vterque, ff. ne quis eum qui in, &c. ergo canonis appellatione venit constitutio Episcopi quæ in loco seruatur, & illos respectiue obligat, ex cap. *canonum statuta*, ad quos Synodalis constitutio spectat. B 3. in cap. 1. & 2. dist. 3. Canon dicitur regula: sed talis est constitutio Episcopi in sua diæcesi ergo 4. in c. 3. eadem dist. 3. constitutio Concilii Prouincialis dicitur canon, ergo etiã constitutio Episcopi. 5. cap. de libellis dist. 20. ita habetur. *Sanctorum Patrum statuta apud nos canonum nomine præ titulantur*. Sed Leo 4. in hoc cap. non solum loquutus fuerat suprà de Constitutionibus conciliaribus, & Apostolicis, sed etiam de sancti Hieronymi, Aug. & Isidori dictis, per quæ iudicia Ecclesiastica regulari deberent, ergo nomine canonis venit omne statutum, per quod causa Ecclesiastica determinatur, qualis est Constitutio Episcopi.

Ad 1. pro 1. sententia Ripa citatus, & Riminaldus, vbi suprà num. 28. existimant illam 10.
C partem *tamen vel à sententijs*, &c. esse exceptionem regulæ: non illius partem; nimirum excipi ab excommunicatione incurrenda religiosos, qui à sententiis per statuta Synodalia promulgatis facultatem obtinent absoluendi excommunicatos à canone. Verum hæc interpretatio est omnino contra verum Clement. intellectum, vt patet ex glossa, Cardinali, Decio, & aliis ibid. item Andr. ab exea vbi sup. num. 7. Bald. & Ferretto citatis; quia loquitur textus aperte de excommunicatione, quæ à sententiis per statuta Synodalia promulgatis processit à qua ne religiosi absoluant excommunicationis pœna interdicit. Simili modo loquendi vtitur Bonifacius D VIII. in cap. vt animarum, ibi, *sententijs per statuta quorumcunque ordinariorum prolatis*. Dicendum igitur existimo esse partem regulæ, & non exceptionem ab illa, & quamuis exceptiones intermittantur; hoc non tollit claram loci expositionem communissime receptam. Neque inde probatur statuta Synodalia non venire in proprietate sermonis nomine canonis: quia aliquando canon in rigorosa significatione solum pro generali statuto accipitur, & ne crederent religiosi propter materiam odiosam restringi debere Clement. decretum ad rigorosum significatum, non vero extendi ad latum maioris charitatis gratiæ, speciatim meminit excommunicationis ortę à sententiis per Synodalia statuta promulgatis. Imò ideo separatim pro duas exceptiones hæc 2. pars regulę

collocatur; quia iam in altera parte canonis nomine tota regula continebatur: & solum per maiorem expressionem, ob rationem assignatam adiungitur, vt Decius in responsione prima immerito impugnatus ab Andrea Ferretto Riminaldo, & aliis adnotauit, neque enim verba superflua sunt, quæ ad necessariam textus declarationem conducunt.

Ad 2. eadem fere responsio accommodari potest: nam licet sub Iuris vocabulo, ius non scriptum, nempe consuetudo subintelligi posset, quia illa vim legis habet. l. 32. de quibus §. inueterata. l. 35. sed & ea, ff. de legibus, quia tamen consuetudinis appellatio non continet statutum, vt tradit Vigelius in Methodo Iuris Controu. lib. 1 cap. 3. Reg. 2. ex Richard. in addition. ad Vill. c. 177. poterat sub nomine iuris rigorose sumpti non intelligi, præsertim cum alligaretur consuetudo contraria iuri, qua ratione potius iniuriæ, quam iuris nomen sortiri poterat per l. 2. Cod. de Consuetud. & post l. 33. diuturna, ff. de legibus. Quamobrem optime notari debet illud, *secundum bonam terræ consuetudinem*. Non enim dicitur simpliciter *secundum consuetudinem*, sed *secundum bonam*, quia ille qui consuetudinem allegabat iuri contrariam illius rationabilitatem probare tenebatur. Etenim consuetudo errore potius, quàm ratione introducta reprobatur per legem 3. suppellectile §. fin. ff. de supell. leg. ita Abbas. Barbat. & alii ad citatum caput. *cum venissent*. Luculentius, Bellarm.

11\. ibid. num. 10. §. 1. *quæritur*, fundamentum secundæ sententiæ iam ibi impugnatum est.

Vtrum particularia responsa Pontificum in decretalibus Epistolis; Item decreta in regulis Cancellariæ ad constitutiones pertineant generales.

SECTIO III.

1\. TRiplex est constitutionum genus de quibus in controuersiam vocare possumus, an pertineant ad constitutiones generales, non enim hoc satis declaratur in ea diuisione canonum, quam subiungit Gratianus in cap. regula dist. 3. Primum apparet in Epistolis Pontificum, quæ sunt responsa ad interrogationem, & instantiam particularium personarum. 2. in regulis Cancellariæ. 3. in responsis Cardinalium in exponendis sacrorum Conciliorum canonibus. Verbi Gratia Trident. & aliorum. De 1. & 2. in hac sectione dicemus: de 3. in sequenti. Circa primum Franciscus Marius in decision. Delphinat. q. 167. Asserit Epistolam decretalem Papæ, ita facere ius in illa causa, vt non faciat vniuersale in omnibus similibus, nam quæst. 1380. ait, *licet Epistola Principis habeat vim legis, quando emanat consistorialiter, & in materia indifferenti: secus si in certa causa particulari*, citatque Ioan. Fabrum, & Ang. Aret. Inst. de Iure nat. Gent. & ciuili &c. Citatur pro eadem sententia Abbas in cap. tuæ de sponsal. n. 3. Alexand. ibid. n. 15. Præpos. n. 4. verum si rectè intelligantur, alia est illorum mens, quæ infrà declarabitur. Quamobrem hæc sententia, quod attinet ad Christi Vicarium, est omnino falsa. nam Epistola summi Pontificis, etiam in particulari responso ad instantiam, vel interrogationem vnius personæ ius officit. Probatur primo, quia liber decretalium his singularibus responsis scatet, quæ pro generalibus constitutionibus in eo congeruntur, vt patet ex cap. ex litteris, & cap. exparte hoc titul. 2. quia ita declarauit Nicolaus Primus in cap. si Romanorum in fine dist. 19. dicens. *Decretales Epistolas, quas Beatissimi Papæ diuersis temporibus ab vrbe Roma dederunt venerabiliter fore suscipiendas, & custodiendas*. Item Gratianus dist. 2. in principio ait. *Decretales Epistolæ canonibus conciliorum pari iure exæquantur*. Denique idem confirmat Innocentius III. in cap. ea multa decreto, & voti red. & Gelasius Papa in cap. licet 16. q. 3. Ibi. *Quæ inter fratrem & Coepiscopum nostrum Constantinum Ausçanæ Ecclesiæ Sacerdotem, & inter nuntios directos ab Anconitano Pontifice decreuimus, per vos impleri cupimus*. Plures textus reperies in glossa huius cap. Verbo *formam*, & hæc est communissima Iurisconsultorum opinio in iisdem locis, & Felyn. in Rubric. de Constit. cum Rom. Concil 26. Archid. & Dominicus in cap. Ignorantia dist. 38.

Limitanda est tamen hæc sententia cum Paulo de Castro ad l. 1. ff. de Constit. Princip. num. 5. Baptista de sancto Blasio rom. 1. repet. in Rubrica Decreti num. 17. *dummodo in corpore iuris tales Epistolæ inueniantur*: nam si extra illud circumferantur, & post illud editæ non sint, nec legis generalis vim, neque authoritatem retinere hi authores merito asseuerant. Et quamuis hanc limitationem Suarius lib. 4. de legibus cap. 1. num. 4. Vasques t. 2. disp. 157. cap. 5. n. 37. Salas ibid. tract. 14. disp. 2. sect. 8. num. 42. reiiciant. optime tamen probatur ex Procemio Gregoriano post principium. Item ex procemio 6. in fine ibi. *Nullas alias præter illas, quæ inseruntur & specialiter restruntur in eo decretales, aut constitutiones à quibuscunque nostris prædecessoribus Romanis Pontificibus post editionem dicti voluminis promulgatas recepturi vlterius, aut pro decretalibus habituri*. Corcordat lex 2. *tanta* Cod. de iure veter. enuil. §. hæ itaque leges. Neque obstant textus suprà citati ex decreto assumpti; nam multæ post illam decretalem Nicolai Primi; imo & post totam compilationem Decreti Gratiani, factæ sunt Gregorii, & Bonifacii VIII. compilationes, in quarum procemiis antiquæ decretales extra corpus iuris euagantes excluduntur tanquam contrariæ, dubiæ, obscuræ, vel superfluæ: Et confirmatur ex Baldo, qui in cap. in causis, de sentent. & re iudicat. ait, *Situationem in volumine statutorum esse de essentia statuti*, quod intelligi debet esse verum de antiquis statutis; nam potest aliquod extrauagans authenticum statutum promulgari,

quod extra corpus statutorum sit. Neque Ratio,quam Suarius numero 7.adducit, quidquam conuincit. Videlicet non posse per ius limitari potestatem pontificiam; quia non inficiamur posse Pontificem de nouo facere extrauagantem, quæ extra corpus iuris sit, & obliget omnes fideles. Solum enim loquimur de illis Epistolis, quæ ante compilationes Gregorii, & Bonifacii emanarunt.

3. Obiicies 3. cap. tuæ, de sponsalibus, & alia, in quibus Pontifices respondent in materia iuris diuini, & naturalis; nam quando aliqua in similibus materiis Papæ definiunt, ius nouum non inducunt, sed naturale, seu diuinum tantum interpretantur. Vnde in his definitionibus, neque error neque mutatio esse potest: ergo quodcunque responsum in decretali Epistola fuerit inuentum etiam ante compilationes Gregorii & Bonifacii in materia iuris diuini, & naturalis allegari potest, etiamsi insertum non sit in corpore iuris. Respondeo in his declarationibus Pontifices nihil aliud facere, quàm authentice declarare id, quod antea erat de iure diuino, vel naturali, vt in cap. *tuæ* citato docent Panormitanus.Alex. Præpos. & alii suprà citati, qui solum negant in his, quæ sunt de Iure diuino, vel naturali Pontifices non introducere nouas leges: non vero per particularia responsa in Epistolis decretalibus non posse constituere ius generale. Quia verò eædem declarationes etiam authenticæ, partim obscuræ, partim superfluæ visæ sunt, quas Gregorius, & Bonifacius antiquarunt; illæ merito à iudiciis excluduntur. Præterea etiam quando Pontifex declarat ius naturale, vel diuinum, licet non possit errare in definitionibus ad fidem, & bonos mores spectantibus; tamen Pontificis definitiones, & declarationes, quia verbis constare possunt dubiis, & in diuersos sensus distorqueri; Iam hac ratione error, vel mutatio esse potest, non in iure naturali, vel diuino, sed in interpretatione, & sensu eiusdem Pontificiæ declarationis: propter quod obiici potest, & repudiari responsio obscura, vel dubia quæ errandi ansam præbet. Cum igitur Gregorius & Bonifacius hæc pontificia responsa dubia, obscura, & superflua ad suum vsque tempus emanantia à corpore Iuris excluserint, non iniuria cum approbatis in generali iure non computantur, ne in iudiciis plus obscuritatis afferant, quàm vtilitatis. Præsertim cum aliqua ex his responsis sibi videantur contraria, non quia Pontifices sibi in definiendo iure, sed in facto iudicando aduersentur; Errorem que non iuris, sed facti contineant, qua de re vide Couar. 2. parte quarti cap. 7. §. 3. num. 15. Canon. lib. 6. cap. 8. ad 3. de locis. Bellarm. lib. 4. de Roman. Pontif. cap. 13.

4. Obiicies 4. Caput Pastoralis de fide instrumentorum; in quo secundum decretalem dubiam extra corpus iuris inuentam, illi tamen consonam iubetur iudex causam determinare. Respondeo cum Abbate in Proœmio Gregor. ad finem, prædictum textum intelligi, & habere locum nunc in decretalibus post compilationem 6. emanantibus. A Ratio est, quia illud caput emanauit ab Innocentio III. qui præcessit Gregorium IX. & consequenter ante compilationem quinque librorum Decretalium; quamobrem iam nunc locum non habet, nisi respectu decretalium, quæ allegari possunt, tanquam promanantes post primam & secundam compilationem; Et hoc modo procedit illius capitis doctrina, quæ nostram sententiam confirmat. Etenim si allegata decretalis sit dissona iuri communi Principem consulendum textus decernit, neque vult vt contra ius commune, vel etiam præter ius, vt exponit glossa verbo *dissona*, per decretalem dubiam, sententia à Iudici feratur, concordat cum l. 32. cum prolatis, ff. de re iudicata, iuxta doctrinam Bartoli & aliorum ad citatam legem; quibus adde Alex. Præpos. Felin. Barbat. & alios, qui referuntur in additione ad citatum Bartoli locum, littera A.

Probatur præcedens doctrina duplici ratione. Primam tradit Riminaldus in cap. Canonum statuta de Constit. & Pegna disputatione de authoritate Extrauag. in fine directorii, num. 14. §. *Rursus*: nam per personam statuentis est metienda lex generalisne sit, an particularis ex cap. vltimo de Constit. in 6. sed summus Pontifex generalem habet iurisdictionem in omnes Christi fideles per textum in cap. cuncta per mundum 9. quæst. 3. qui ex verbis Domini deducitur. *Pasce oues meas*, vt disp. 6. dicemus ergo quamuis responsio sit ad particularem locum, vel personam illius ius comparatione omnium casuum similium, vt omnino generale habendum. 2. vbi est eadem ratio, idem ius constitui debet per legem 27. idem, & l. 32. de quibus, ff. de legibus. Et probatur quia casus similes in lege sub eadem ratione communi continentur; sed quando Pontifex in casu singulari causam decidit, vel secundum ius commune illam determinat, vel ius nouum condit, ergo ne personarum acceptor sit, sed omnes vniformi regula moderetur in singulari responso, vel legem, vel legis interpretationem dabit generalem. Quod autem dicimus de responso in Epistola intelligendum est etiam in sententia siue definitiua, siue interlocutoria, in qua de Pontificis clara determinatione, ac definitione constet, aut interpretando antiquum ius, illudque ad singularem causæ euentum accommodando, aut nouum constituendo. Dummodò non tanquam particularis persona suam sententiam exponat; vel si ex potestate faciat, non sit per modum priuilegii, concessionis, seu specialis dispensationis; vt patet ex cap. in causis de sentent. & re iudicata, & sequenti sectione magis innotescet. Hæc de Epistola Principis Ecclesiastici, an idem dicendum sit de seculari in sectione vltima dicemus.

2. dubium cernitur in regulis Cancellariæ; Verum tanquam generales constitutiones ab omnibus debeant obseruari? Pro parte negatiua nimirum, quod hæ regulæ non ius generale, sed tantum particulare indu- 5.

cant, stat Anchar. consil. 198. *efficacibus* num. 1. & 2. Zabarel. consil. 99. *Dico quod acceptatio* in fine Romanus consil, 160. *In proposito casu.* Ias. in l. 1. ff si cert. pet. num. 2. Belanzinus in cap. ex parte de feudis, colum. 3. Decius in cap. 1. de Constit. in 2. lectura num. 4 Salas 1. 2. tract. 14. disp. 22. sect. 1. num. 7. Suadetur primo qualitas odiosa dispositioni illam qualificat, vt optime ad rem nostram ostendit textus, §. sed ius quidem Ciuile instit. de iure nat. gent. &c. sed illa qualitas *Cancellariæ*, quæ adiungitur regulis, illas restringit ad locum, quem concernunt, & ad quem ordinantur; ergo particulare illius loci ius tantummodò efficiunt. Confirmatur minor, quia ideo dicuntur regulæ quia institutæ sunt vt officiales Cancellariæ per illas instruerentur de litteris in curia expediendis, vt habetur in Regulis Ioan. XXII. Benedicti & aliorum. Vnde quamuis Nicolaus V. aliquid ipsis addiderit ad iudicia pertinens, hoc tamen respicit actum in curiâ exequendum: ergo cum principalis intentio Pontificum fuerit Cancellariæ negotiis formam dare, certum videtur legem vniuersalem condere noluisse. Quod verò hæc sola sit intentio summorum Pontificum, patet; quia si vellent vt hæ regulæ vniuersaliter legarent extra curiam, id viderent, & suam hac in re mentem exponerent: hoc enim necessarium est, vt lex sit generalis, vt probatur ex cap. primo, nostri tituli, & aliis ibid. allegatis concinit: L. 61. *neque Dorotheum* Cod. de Decurionibus.

2. Regulis Cancellariæ desunt conditiones aliquæ omnino necessariæ ad rationem legis generalis. Prima est, vt sit modo aliquo perpetua, & non limitata ad vitam instituentis, vt dicemus disp. 4. Sed Regulæ Cancellariæ solùm ad vitam Pontificis permanent, vt constat ex proœmio illarum ibi *suo tempore duraturis, &c.* ergo ius vniuersale non constituunt. Secunda conditio ad legem requisita est promulgatio, vnde vt lex generaliter obliget, generaliter debet promulgari, vt etiam dicemus in eadem 4. disputat. sed leges Cancellariæ non promulgantur, nisi in Romana Curia, igitur ibi tantum ligant: nam aliàs obligarent ignorantes, quod est maximum absurdum, & contra cap. cognoscentes de Constit. & cap. vt animarum, eodem titulo: & concordat authent. vt factæ constitut. Confirmatur, quia ignorantia iuris neminem excusat, capite ignorantia de Regulis Iuris in 6. cum l. 1. error est l. 11. constitutiones Cod. de Iuris, & facti Ignorantia, & tamen ignorantia Regularum Cancellariæ excusat omnino, sicut ignorantia extrauagantium, vt docet Panormitanus in cap. Pastoralis, de fide instrum. & Baldus in cap. in causis de sentent. & re iudicata, ergo non constituunt vniuersale ius.

3. quia hæc est legis generalis virtus, vt sententiam contra se latam faciat ipso iure nullam, & de se sine alia prohibitione actum prohibitum irritare possit. Primum probatur ex l. 32. cum prolatis, ff. de re iudic. & cap. cum inter de sentent. & re iudicata in

A fine. Secundum patet quia lex generalis de se ius dat sine noua principis concessione, vt actus quem irritat, tanquam nullus iudicetur; sed sententia contra regulam Cancellariæ etiam allegatam, non tamen productam valet, vt fuse probat Felyn. in cap. 1. de sent. & re iudicata, & ita obseruari in Rota docet Ludouicus Gomes. qui eiusdem auditor fuit, in proœmio Regularum Cancellariæ quæst. 2. §. *quarto pro ista*, & præterea vt actus prohibitus in Regul. Cancellariæ irritetur, est regulæ prohibentis impetratio, allegatio, in actis productio, & registratio, vt notat Felyn. citatus, & ex regula 16. constat iuxta glossam Alphonsi, quam tradit Ko Kier ad dictam regulam, num. 6. & sequitur num. 14. cum Decio l. 1. num. 74. ff. si certum petatur.

B Pro parte tamen affirmante videlicet in 6.
Regulis Cancellariæ ius generale contineri propugnant præstantissimi Iurisconsulti, & Rotæ auditores, asseruntque in multis casibus ita esse Rota decisum, quales sunt Nicolaus Milis in Repertorio, Verbo lex §. Felyn. in cap. 2. de Rescrip. & in cap. quod super his de fide instrum. col. 3. conclusione secunda, Franciscus Patauinus in Præludiis extrau. & alii, per eadem opinione citatur à Ludouico Gomes. vbi suprà §. *quarto pro ista parte non desunt.* Decius in cap. Sanctæ Mariæ de Constit. Verum ibi de Regula Cancellariæ loquitur tanquam de dispositione generali in Cancellaria obseruanda, non tanquam vera constitutione, & iure generali extra curiam in iudiciis exequendo, nisi in bulla sub plumbo, à summo Pontifice obtineatur, qua ratione regula in rescriptum

C transit. Ita explicat Decius in l. 1. col. vltima, ff. si cert. petatur, quare sibi contrarius non est. Verius prædictam sententiam tenent Ripa lib. 1. interpret. cap. 1. de Rescriptis. Io. Andreas in Regula *nemo potest*, de regul. nouel. Bar. Cassaneus Concil. 10. *viso processu* col. 5. Nicolaus Euerardus in tractatu de locis legalibus fol. 11. col. 2. Glossator concilii Basiliensis, titulo de Reseruationibus in fine, Verbo *regulas*, Nicolaus Boerius in tract. leg. quæst. 1. Videturque sententia Nauarri lib. 1. Conciliorum de Constit. consil. 1. num. 19. & expresse docet Chochur in titulum de regul. cancel. num. 17. & denique, vt alios

D omittam, ita definitum fuit in parlamento Tolosano, vt constat ex decis. 444. *Item fuit quæsitum an regulæ, &c.*

Probatur primo ex prima ratione in præcedentis dubii resolutione tacta, quæ legis generalitatem ex Iurisdictione instituentis metiebatur: neque enim dubium est summum Pontificem esse harum regularum authorem, qui Iurisdictionem habet generalem. Quam rationem confirmat Ludouicus Gomes quæst. 2. citata, §. considerata etiam persona ex decisione Rotæ, quæ incipit *Dubitaui tempore feriarum*, quam adducit Gudiel. Cassiodorus plurimisque rationibus corroborat.

2. extentio legis colligitur ab extentione materiæ ipsius; ideo odiosa materia legem

restringit, fauorabilis ampliat, secundum regul. *odiosa*, de Regul. in 6. sed materia Regularum Cancellariæ extenditur ad omnes personas, quæ summo Pontifici subiiciuntur; ergo illæ sunt constitutiones generales. Minor propositio ostenditur, quia beneficia, dispensationes & reliquæ gratiæ, super quibus regulæ disponunt ab hominibus toto orbe diffusis possidentur: ergo ad omnes pertinet dispositio, quæ circa huiusmodi beneficia versatur, & in regulis cancellariæ continetur.

3. quia illud Verbum *Cancellariæ* non limitat regulas ad curiæ locum quasi in alio suam non ostendant obligandi vim; sed solum demonstrat de quibus regulis Pontifex loquatur: nam cum diuersæ sint regularum species ad diuersas materias spectantes, vt diximus in cap. regula dist. 3. & notant DD. B post Dyn. de Regulis Iuris, apposita est illa particula, vt hæ regulæ ab aliis distinguerentur, quod non tollit quominus regula sit generalis, vt ex lege 56. insula, ff. de acquirend. rerum domin. demonstratur, & passim Iurisconsulti ad legum distinctionem alias consulares, alias tribunitias; item Senatúsconsultum; aliud Macedonianum, aliud Tertullianum, alia aliis modis nominarunt. Confirmatur quia ius prætorium proculdubio est generale; ita enim habetur l. 35. in honorariis, ff. de act. & oblig. cui non obstat ita perhiberi à prætorio, in quo Magistratus ius dicebant, ergo similiter nominantur regulæ Cancellariæ; quia in ea publicantur, & registrantur, & bona illarum pars literis in Cancellaria expediendis inseruit: & quamuis aliæ plures ad forum contentiosum, & iudicia C pertineant, & nullum expediendis litteris modum præscribant: omnes tamen denominationem accipiunt à loco, in quo registrantur, & ab eo quod per eas frequentius fit; vt aliàs contingit, iuxta glossam in Clementina 1. de Rescrip. in verbo *præsidente*, & in l. vnica de Bapt. Virg. Verbo sponsam.

7. Hanc partem affirmantem ita docet esse communem Ludouicus Gomes, vbi supra, vt vtramque componere, & concordare contendat. Nam in fine quæstionis ait, Primam sententiam negantem Regulas Cancellariæ esse constitutiones generales, veram esse dicit, si loquatur de illis regulis, quæ non sunt de dandis; quia illæ respiciunt expeditionem in Cancellaria faciendam, ideoque D ad certum locum vel effectum restringuntur, huiusmodi verò non sunt omnes regulæ iudiciales, & imitantes, quæ sunt de dandis, & impetratæ allegari possunt, ac extra curiam ad determinatione causarum inseruire. 2. vero opinionẽ similiter verã esse in regulis, quæ non concernunt negotia in Cancellaria tantum expedienda, vt sunt de dandis: nam cum hæ soleant impetrari, & cum impetratrionis gratia sub plumbo fidem faciant extra curiam, possintque allegari; merito generale ius censebitur, & hoc modo ait Gomesius suam opinionem temperasse aliquos ex citatis authoribus pro secunda sententia, speciatim Parauinum & Felynum, vbi suprà, &

A eandem postea secutus est Mascardus tom. 1. de Probat. conclusione 257.

Mihi tamen adhuc hæc distinctio non omnino satisfacit; nam si loquamur de iure generali formaliter accepto, & de constitutione, seu lege vniuersali iuxta modum, & formam vulgarem, & communem, nullo modo ad generale ius formaliter, vel ad constitutiones vniuersales communi, & vulgari modo acceptas iudico cancellariæ regulas pertinere. Dico, *ius generale formaliter*, quia obiectiue, seu materialiter dici poterunt ius generale: nam licet materia & obiectum harum regularum magna ex parte generale sit, respectu personarum, ad quas dirigitur, & sine exceptione in omnibus exequanda generalis dispositio tradatur: forma tam & conditio specifica illarum à communi iure & constitutione vniuersali est maxime diuersa, quia in se formaliter continent limitationem durationis, & nullam omnino promulgationem in rigore requirunt: cum tamen generalis constitutio aliqua ratione perpetua & promulgata esse debeat, vt disp. 4. dicemus. Assumpti prima partem nemo negat, cum solum ad vitam Pontificis prædictæ Regulæ durare dicantur, constatque ex proœmio. In quo obiter notandus Ludouicus Gomesius qui quæst illa secunda §. *non obstat etiam*, asserit illam regulam 26. quæ nunc est 28. in regulis Vrbani VIII. & disponit, has regulas nullam fidem facturas nisi ex fonte Cancellariæ & mandato Vice-cancellarii, iuxta formam ibi traditam concedantur, semper fixam & stabilem esse, neque cum Pontificis morte expirare. Quod minime verum credo: nam de omnibus regulis om[illegible]o procedunt illa verba proœmii, suo tempore duraturis: & quamuis non soleant Pontifices hanc regulam immutare, tamen illa de se non magis perpetua est, quam reliquæ, quòd vero illa dispositio materialis perpetuitatem habere possit per extrauagantem aliquam (quod idem Gomes significat ex alia noua & perpetua constitutione prouenit: non ex prædictæ regulæ virtute cum instituente interitura.

2. partem assumpti confirmo; nam idem Ludouicus Gomes. §. 4. *pro ista parte*, in fine cum Glossatore Alphonso asserit ante publicationem regularum in noua creatione Pontificis ex puncto assumptionis suæ Pontificem regulis virtutem sui effectus faciendi tribuere. Vnde si vacaret beneficium post Pontificis assumptionem, & ante regularum publicationem ait tale beneficium non cadere sub expectatiuis prædecessoris, quia per regulas Cancellariæ omnes expectatiuæ censerentur reuocatæ, & ita decisum fuisse suo tempore in Rota triplicatis votis testatur, in vna causa Romana Canonicatus Sanctæ Mariæ Maioris anno 1538. Vnde iam ex prædictæ causæ decisione non esse necessariam publicationem regularum, vt illæ suum effectum sortiantur, si quidem ante illam decretum irritans expectatiuam reuocauit. & receptionem beneficii omnino nullam reddidit. Idem decisum reperio 1. p. decis. Rotæ decis. 469. num. 2. &

latius secunda parte, decis. 156. num. 1. in nouissimis. Cum igitur communis forma, & modus vulgaris generalis constitutionis, seu legis perpetuitatem & publicationem aliquam, necessario requirant, vt asserit Arhid. in cap. donatum prima quæst. 7. & legistæ communiter in l. edicta Cod. de edendo, ibi *perpetui edicti* Theologique cum Alensi 3. parte quæst 16 num. 4. D. Thom. 1. 2. quæst. 90. art. 4. sequitur in regulis Cancellariæ vulgarem formam, & modum communem iuris generalis non esse: hoc enim tribus rationibus pro prima sententia negante meo iudicio conuincitur.

9. Verum ob authoritatem sapientissimè tribunalis de Rota in quo publice decisum, & ab auditoribus præclarissimis in propriis elucubrationibus testatum regulas Cancellariæ ad generale ius reduci, saltem illas quæ continent decretum irritans, & sunt de dandis; Cogimur asserere hoc ius generale regularum Cancellariæ nouo quodam modo & forma introductum ex summi Pontificis beneplacito, & hoc solum probant tres rationes pro secunda sententia affirmatiua adductæ. Etenim prima de generali instituentis Iurisdictione non sufficit, quando ex ipsa legis forma oppositum deducitur, vt patet in priuilegiis, quæ priuatæ leges sunt, & tamen à Principe generalem habente Iurisdictionem dantur, & quamuis regula Cancellariæ nullius priuatæ personę priuilegium sit, tamen sicut priuilegii forma repugnat cum generali lege, quia ad determinatam personam, seu familiam, speciatim dirigitur; ita forma regulæ Cancellariæ, quia ex intentione sanctissimi Domini etiamsi de dandis sit, restringitur ad Curiam, & respicit illius negotium; neque extra illam sine speciali impetratione, & bulla fidem facit, aut obligationem inducit, item ad certum tempus limitatur, & denique publicatione simpliciter, & absolute non indiget, vt suum effectum habere incipiat, sine dubio maxime differt à vulgari forma, & communi modo legis generalis.

10. 2. ratio sumpta ex materiæ extentione, ostendit aliquam generalitatem in regulis Cancellariæ inueniri, satiam cuius omnes illarum dispositionibus stare obligantur, per se tamen non sufficit vt ius generale modo vulgari constituat; nam mandatum Principis, quod morte illius expirat, ad omnes vniuersaliter extendi potest, & tamen nemo dicet illud ad ius generale, & propriam legis formam reduci. Tandem tertia ratio tantum probat illam particulam demonstratiuam, seu determinatiuam earum regularum nempe *Cancellariæ* posse stare cum aliqua vniuersalitate, non vero conuincit conditiones talium regularum, quæ per illud verbum indicantur, posse reperiri in iure generali secundum formam communem illius: licet aliud de noua constituat. Neque sine fundamento sed optima ratione ducti summi Pontifices hanc noui iuris generalis formam inuexere: nam cum huiusmodi regulæ pertineant ad regimen Cancellariæ Pontificiæ, A expeditionem literarum, prouisionem beneficiorum, & similium, pro mutatione temporum aliquando illas mutari expediet, vt habemus in capite non debet de Consang. & Affinit. ibi. *non debet reprehensibile indicari si secundum varietatem temporum statuta quandoque varientur humana. Præsertim cum vrgens necessitas, vel euidens vtilitas id exposcit; quoniam ipse Deus ex ipsis, quæ in veteri testamento statuerat nonnulla mutauit in nouo*: Concinitque lex 16. cum quæritur, ff. de administrat. & pericul. Tutorum & l. 27. in causæ, ff. de Procurat. Ideo conueniens fuit, vt hæ regulę solum ad vitam vnius cuiusque Pontificis promulgarentur. Vnde deducitur optima ratio, cur iidem Pontifices decreuerint, vt hæ regulæ extra curiam non nihi impetratę in bulla sub plum- B bo in iudiciis allegatæ fidem facerent, nam cum perpetuę non sint, sed cum conditoribus pereant, ad maiorem certitudinem illarum quia in incerto vagantur, vt omnibus innotescant, necessarium fuit vt prius impetrarentur cum maioribus certitudinis indiciis extra curiam, quam in Curia. Sufficit enim in Curia, quod dentur à regente Cancellariæ cum subscriptione duorum abbreuiatorum: & decretum hoc in vigesima sexta regula de impetratione regularum semper ab omnibus Pontificibus immutatum relinquitur.

Concludimus igitur regulas Cancellariæ esse ius quidem generale, verum non eiusdem formæ, neque communis & vulgaris modi, quo ius generale antiquum fuit institutum quia sine impetratione extra tribu- C nal Cancellariæ non facit fidem; omnes tamen obligat, vt ipsius dispositioni acquiescant, perpetuitatem non habet, nec publicatione simpliciter indiget pro eo tempore, quo suum potest effectum præstare. Verum semper publicatio necessaria est, vt intelligatur, quid Pontifex de eo iure, & regiminis forma statuerit, si enim Pontifex crearetur, & antequam regulæ promulgarentur interiret, pro tempore, & Pontificatu illo nullius effectus essent regulæ, & eodem modo procederetur in iure, ac si nihil in materia illarum dispositum foret. Vnde expectatiuæ prædecessoris pro tempore non censerentur reuocatæ. Verum de hoc latius in titulo de D Rescriptis. 11.

Neque huic resolutioni aduersantur rationes pro prima sententia adductæ, nam duæ priores ex dictis soluentur facile; solum enim ostendunt non esse regulas Cancellariæ ius generale eiusdem speciei, & formæ, quo antiquum, & vulgari modo est institutum, non verò conuincunt non posse ex voluntate Principis ius institui generale ad tempus: imo hoc in terminis de his regulis docet Gemin. in consil. 93. quod incipit *Clemens* 7. &c. & probatur quia in extentione legis voluntas instituentis attenditur per cap. à nobis fuit, & in Clementina prima de vita, & honest. Cleric. & denique in Extrauag. *Ad regimen* Benedicti, videmus generalitatem ad omnes enim spectabat, & tamen fuit temporalis.

lis 3. ratio etiam non impedit iuris etiam propriā generalitatē, in Extrauagātibus, quæ perpetuitatē regulariter, & promulgationē requirunt, & formā iuris generalis communem seruant; & tamen sententia lata contra extrauagātem non est nulla ipso iure, vt tenet Felynus, & Doctores Canonistæ communiter in cap. 1. de sentent. & re iudicata, & cap. pastoralis de fide instrum. Et concordant Legistæ in l. 32. cū prolatis de re iudicat. Et ratio est optima, quia cum extrauagantes extra corpus iuris minus notæ sint, neq; tam obuiæ iudicibus: sed multæ errantes, & incertæ circunferātur, ne toties de sententiarum valore dubitaretur, merito sententia contra extrauagantem lata, tanquam nulla non repudiatur. Quod ergo in extrauagantibus admittimus, quæ generales constitutiones esse possint, non est cur in regulis cancellariæ non admittamus.

Vtrùm responsa congregationis Cardinalium super dubijs, Tridentini ius faciant generale.

SECTIO IV.

1 IN explicatione huius dubii variæ quoque circunferuntur opiniones: 1. est Emanuelis Roiny tom. 1. quæst. regular. q. 11. a. 2. Cepolæ in praxi Episcop. Verbo *Author.* 1. p Garcia in procemio tract. de benef. In eandem videtur inclinare Nauar. lib. 3. Consil. de religiosis domibus, consil 2. n. 4. quatenus ait congregationi illustrissimorum Cardinalium cōmissam esse potestatem ad decidēdas quæstiones, non facti, sed iuris ad sacrum concilium Tridentinum pertinentes. Clarius prædicti AA. loquuntur, quia simpliciter asserunt declarationes Cardinalium in Trident. authenticas, & congregationis sigillo firmatas tam in iudiciis, quàm extra illa esse obligatorias instar Decretorum, seu Canonum, quos declarant, cuius rei exemplum adducit Emanuel in Diœcesi Burgensi fuisse iuuenem ætatis sexdecim annorum ad dignitatem in Ecclesia collegiata admissum, iuxta quandam Cardinalium declarationem. Cum enim Trident. sess. 24. de reformat. cap. 12. requirat ætatem 22. annorū in admittendis ad dignitates, & canonicatus, declarauit Illustrissimorum Congregatio hoc esse intelligendum in Ecclesiis cathedralibus, non in Collegiatis. Suadetur hæc sententia 1. ex commissione, quæ in bulla 7. Sixti quinti edicta anno 1588 prædictæ congregationi facta est, cuius hæc sunt verba. *Cardinalibus vero præfectis interpretationi, & executioni concilij Tridentini, si quando in his, quæ de morū reformatione, disciplina, ac moderatione, & Ecclesiasticis iudicijs & alijs, quæ humana statuta sunt, dubietas ac difficultas emerserit, interpretandi facultatem (nobis tamen consultis) impartimur, &c.* Vnde sic arguo. Declaratio authentica & vera huius congregationis fit ex commissione summi Pontificis: sed ad hunc pertinet propriissime leges Ecclesiasticas interpretari, & in quo sensu obseruandæ

A sint declarare, cum omnium fidelium obligatione: ergo declarationes prædictæ congregationis, tanquam Pontificiæ omnino in vtroque foro sunt obseruandæ.

2. ad illum pertinet interpretatio constitutionis, ad quem eiusdem institutio spectat, vt patet ex cap. inter alia de sentent. Excom. & cap. sicut 11. q. 1. §. ex his omnibus, item ex l. finali C. de legatis, & disp. 6. latius dicetur: sed non solū per se potest summus Pontifex constitutionem facere, verum etiam potest illam faciendam committere Cardinalium Congregationi, vt cum ipsius approbatione, & confirmatione eodemmodo obliget, ac si ab ipso solo institueretur. Imo Abbas, & multi alii in Rubrica de Constit. hinc deducunt etymologiam constitutionis, quia de aliorum sapien-
B tum consilio statuitur, vnde conciliaris constitutio omnium est præstantissima: ergo ad cōgregationem Cardinalium ex commissione Pontificis spectare poterit interpretatio constitutionis in vtroque foro obligantis: sed hac ratione facta est commissio Cardinalibus Trident. declarantibus: ergo huiusmodi declarationes proprium, & vniuersale ius constituunt obligans in vtroque foro. Confirmatur quia declaratio prædicta à nullo potest immutari, vel corrigi: nam à sententia lata à Cardinalium cætu appellari non potest, sicut neque à sententia Senatorum, vt habetur in cap. Ecclesia 16. quæst. 1. & concinit l. 1. ff. à quibus appellari non licet; præsertim quando authoritate Pontificis confirmatur; sed declaratio ista est veluti sententia declaratoria
C iuris ex obligatione obseruandi: ergo eodem modo tenentur omnes illam obseruare atque ipsam iuris constitutionem, iuxta cap. finali de Constit.

3. Declaratio Cardinalium prædicta vel est tantum probabilis, & doctrinalis, vel etiam necessaria, & authoritatiua. Non 1. quia alioqui non distingueretur ab expositione magistrali cuiuscumque doctoris: nam sacros canones à Doctoribus posse interpretari dubitari non potest, idemque de quibuscunque Conciliorum decretis disp. 6. fusè ostendimus; neque ad hoc Illustrissimi Cardinales sacrorum Canonum periti indigebant summi Pontificis cōmissione speciali authoritate, ergo signum est, quod vltra doctrinalem de expositionem authoritatiuam vim illorum declarationes contineant, vt constituant ius generale. Iam enim
D in resolutione primi dubii ostendimus responsionem Pontificiam in casu particulari generalem esse constitutionem ad omnes similes, & eiusdem rationis casus.

4. si quid deesset ad hoc, vt declarationes prædictæ tanquā generales constitutiones ab omnibus obseruarentur, esset promulgatio, quæ conditio est omnino requisita, vt lex suum obligationis effectū efficiat, vt habetur in cap. ad hæc de Postulat. Prælat. item authent. vt factæ nouæ constitut. alleg. 5. sed hæc in declarationibus antiquarū constitutionum, quæ promulgatæ sunt, & recepta nullam aliam solemnitatem deposcit, quam vt in in notitiam veniant quocunque modo ipsæ declarationes, ergo nihil ipsis deest, vt consti-

tutiones generales habeantur. Minorem probat Raph. Ful. consil. 148. in fine, quatenus ait, *declarationem nihil noui iuris inducere, & se habere quasi qui ab spicis grana excutit.* Cardinal. in Clem. Constitutionem de elect. §. 1. & per legem 21. hæredes, ff. de test. § sed si notam, ibid. Bald. item in cap. cum dilecti de accusat. & in cap. 1. de summa Trinitate in 6. & confirmatur, quia declarationes à principio ipsis legibus insunt iuxta l. 40. ita fidei, ff. de iure fisci. Vnde Verbum *declaramus* non est inductiuum noui iuris, vt docet Cardinal. in Clem. si Romanus in principio de Præb. & Clem. 1. §. finali de rebus. Eccles. non alien. item Mantica in decisionibus, decis. 375. num. 2. Cardin. Tusch. Verbo *Declaratio*, conclusione 86. cum multis aliis.

2. Nihilominus 2. sententia negat in his declarationibus maiorem esse authoritatem, quàm B doctrinalem; quamuis hæc magna sit, ideoq; faciat opinionem maxime probabilem, & in praxi communiter tenendam; cum quo stat, quod hæ declarationes neque in foro interiori neque in exteriori obligent per modum legis generalis, sed instar communis, & receptissimæ sententiæ. Vnde si quis solido nixus fundamento in iudicio aut extra illud oppositum sequeretur, id circo damnandū non esset. Huius sententiæ Authores tacito nomine refert Emanuel Roiny vbi suprà, in eandem inclinare videntur Salas 1. 2. tract. 14. disp. 2. sect. 9. n. 53. cum Suario, quatenùs asserunt interpretationem legis promulgatione indigere, vt legis generalis vim habeat: cum igitur declarationes prædictæ per modum legis vniuersalis non promulgentur, sequitur in eorum sententia ad constitutiones generales nō pertinere. Suar. sane hanc quæstionem tetigit in particulari, sed summi Pontificis definitioni determinandam remisit. Probatur ergo 1. quia nulla lex, vel decretum Pontificis iubet vt declarationes Illustrissimæ congregationis circa Tridentinum tanquam generales leges obseruentur; ergo signum est intentionē summi Pontificis in ea Congregatione instituenda fuisse ad tollendos scrupulos, qui suboriebantur de his, quæ in sacro concilio statuuntur; non vero vt tot leges efficiat, quot respōsa ab hac congregatione emanarunt: patet consequentia, quia si plus vellet summus Pontifex has declarationes authenticas permitteret typis mandari, & ad omnium manus, & cognitionem venire; cuius oppositum experimur, non solum enim non promulgantur, sed neque nimis euulgari permittuntur.

2. credendum est in legibus pro tota Ecclesia faciendis in materia grauissima de morum reformatione, disciplina, & moderatione, item de Ecclesiasticis iudiciis, circa quam materiam hæ declarationes versantur, summum Pontificem maiorem facturam consultationem, vt suam illis approbationem, legislatiuamque authoritatē concederet; ergo solum illas approbat, tanquam optimas expositiones in praxi regulariter tenendas, quandiu solidiora non produntur indicia, quæ oppositū verisimilius esse manifestent. Confirmatur quia inter hæc Cardinalium responsa varia circumferuntur in

A Codicibus manuscriptis diligentissime ex propriis originalibus transsumpta, quarū alia aliis aduersantur; qualia videntur apud Suar. in 3. p. tom. 4. de Pœnit disp. 12. sect. 1. n. 6. & 7. & quamuis dicere aliquis posset priorē declarationem per posteriorem corrigi, tamen correctio legum, quantū fieri potest, semper est vitanda per legem 27. Sancimus Cod. de test. & l. 32. præcipimus Cod. de Appellat. maximè in responsis, & declarationibus non promulgatis; sed priuatim habitis, & ab Illustrissima congregatione obtentis. Et licet de authoritate declarandi sacrum Concilium congregationi data constet ex commissione in 1. sententia adducta: non tamen satis constat an hæc authoritas extendatur ad reuocandas priores declarationes.

Hæc sunt præcipua vtriusq; opinionis fundamenta, valida quidē; verum illis non succūbo, quia neutra sententia mihi omnino placet; quāuis enim vtraque aliquid veritatis contineat, neutra satis expedit difficultatē, quod dum summi Pontificis clariorē non habemus decisionē, duabus propositionibus enodabo.

1. propositio. Resp. Congregationis Cardinaliū in dubiis sacri Concilii Tridentini, modū & formā constitutionis vniuersalis nō habet, & cōmuniter per se ius nouū non inducit generale, etiam quatenus declaratiua est iuris constituti. Hanc propositionē sane probant argumenta proxime adducta pro 2. sentētia, cuius AA. si nihil amplius vellent, proculdubio ipsorū opinioni subscriberē. Et quidem Suar. & Salas ita interpretandos existimo, quāuis enim Suarius quæstionē reliquerit indecisam; ex ipsius doctrina de necessaria legis promulgatione, hoc tantū colligitur, nullā interpre- C tationē legis, quæ habeat rationē legis generalis declaratiuæ sine promulgatione ad perfectū legis statum peruenire. Vnde cum declarationes Trident. à congregatione Cardinalium emanantes non solū instar generaliū legum promulgari non soleant; sed neque nimis euulgari permittantur, sequitur illas adhuc ad legis, seu constitutionis generalis formā, statúque minime peruenire; neque sufficit quod 1. sententia in 4. argumento asserebat satis esse promulgationē decretorū, & Canonum, quæ declarantur: nam licet declarationes legibus insint, quando sunt manifestæ, & notæ saltem Iurisperitis, ideoq; tunc ius nouū nō inducāt. Tamen quando sunt de maxime dubiis & etiā D inter doctos controuersis, de quibus sedes Apostolica consulitur, vt declaratio authentica sit obligatoria, & in eodē statu maneat cū lege quā declarat, promulgatione indiget: vt enim accipiat legis formā, à qua oritur obligatio, oportet, vt legis habeat conditiones vt iusta sit, à legitima potestate procedens, & sufficiēter promulgata, vt optime notat Suar. lib 6. de legibus cap. 1. n. 3. cum multis aliis & infra idem latius ostendam, cum de interpretatione constitutionis differuero.

2. propositio. Præterea responsio Congregationis, quamuis constitutio Pontificia non sit, etiam quatenus declaratiua, est tamen quædam particularis sententia, & introductio ad constitutionem faciendam, 3.

quæ si authenticè exhibeatur in vtroque foro obligat illum, qui eam vt authenticam recognoscit. Et cum hæ declarationes formam particularis sententiæ imitētur per se generalem obligationem non inducent. Hanc propositionem argumenta 1. sententiæ mihi persuadent, & vt iudico, hoc tantum conuincunt vt consideranti facile patebit: nam commissio facta congregatione ad decidenda dubia Tridentini, & facultas concessa ad interpretandum illud cum maiori authoritate, quam Doctores communiter facere possunt, non vrget ad hoc vt dicamus has declarationes esse Constitutiones generales: non enim ipsi Congregationi committitur potestas legislatiua, quæ vniuersalis est; sed iudicatiua & particularis sententiæ decisiua, quod manifestius fiet probando singulas partes huius propositionis. Prima quod hæc declaratio sit sententia quædam, & introductio ad faciendam constitutionem, suadetur exemplo Romanorum, à quibus olim designati erant Iurisconsulti, vt iuridica authoritate leges interpretarentur, & circa illas dubia occurrentia deciderent: quorum tamen responsa legis vim non habuere, antequam à Iustiniano in Digestis disposita vt leges generales fuerunt promulgatæ. Eodem igitur modo hæc Cardinalium responsa mihi videntur quædam legum primordia, vt summus Pontifex considerata illarum approbatione, tanquam generales leges declaret, & promulgare faciat vel vsu, & assuetudine ad legum statum formamque perueniant. iuxta cap. cum dilectus de consuetudine adiuncta lege 23. minime, & l. 37. si de interpretatione, ff. de legib.

2. pars propositionis est declarationes istas authenticas obligationem in vtroque foro inducere, cuicunque exhibeantur quam sic ostendo, quia non solum declaratio promulgata, & ad formā legis reducta obligationem inducit, sed etiam illa, quæ doctrinalis est ad eum venire potest probabilitatis gradum, vt omnino obliget in vtroque foro, & qui in praxi aliter faciendum consuleret, temeritatis damnandus iudicetur: si enim expositio legis sit communissima omnium interpretum consensu recepta, regulariter loquendo legem seruandi in eo sensu obligationem inducit, vt bene notat Suarius citatus num. 6 Etenim communis opinio in virtute, & efficacia obligandi æquiparatur legi, vt docent Lancel. Galiatus in repetit. legis Centurio n. 291. ff. de Vulgari, & pupillari. August. Berous, cons. 91. *Vito diligenter* lib. 2. col. 7. num. 16. & 17. Grat. in conclusion. 77. *Duo principaliter* lib. 2. col. 1. num. 4. & vim habere consuetudinis asserit Bal. in cap. ne innitaris col. 2. ad medium, & alii quos sequuntur Villalob. in tract. commu. opinionum, verbo *communis opinio* n. 107. & Sebast. Medices de legib. & Sat p. 2. quæst. 16. n. 7. ergo à fortiori expositio, quæ non solum doctrinalis est, sed authoritatiua in hoc sensu nimirum authoritate summi Pontificis ex Cardinalium consilio roborata obligationem inducit, illam in praxi tenendam regulariter loquendo, veluti executiua sententia, quæ appellationē non admittit, & hoc sane confirmant tria priora argumenta pro prima sententia. Verum hoc addendum superest, vt si quando aliqua contradictio inter eas inueniatur, vel dissonantia clara cum iure communi, vti possimus remedio cap. pastoralis de fide inst. proponendo summo Pontifici eam contrarietatem, vel notam cum recepto iure repugnantiā. Denique hanc partem probant quam plures decisiones Rotæ, vt videre est in nouis decisionibus. 1. p. decis. 482. in fine, & 750. in principio, & 2. part. decis. 325. Rogabis quando iudicanda sit authentica Cardinalium responsio. Respondeo si per breue summi Pontificis, vel per monitorium Auditoris de camera, vel per Epistolam alicuius Cardinalis ex sacræ Congregationis adiunctis totius Congregationis nomine, vel denique citatis partibus per transumptum ex registris ipsius Congregationis secretarii sigillo obfirmatum. 5.

3. pars propositionis 2. erat, quod prædictæ responsiones particularis sententiæ formam imitentur & consequenter obligationem non inducant generalem, hæc sequitur ex præcedentibus; nam hæc responsa Cardinalium obligant, si authētice præsententur, quia præter argumenta pro prima opinione, quæ saltem hoc ostendunt, ita determinauit summus Pontifex, vt constat ex duabus responsionibus eiusdem Congregationis relatis à Garcia in proœmio tractatus de benefic. quarum prima ita habet, *eadem ratio habenda est de his, quæ scribuntur à Cardinalibus sanctæ Congregationis Concilij Tridentini nomine ipsius congregata, ac si à Papa scripta essent.* 2. vero hæc sunt verba. *Decreta & literæ Congregationis Concilij, semotis litibus, sunt executioni demādanda, nec super his sententia, nec decretum aliquod est faciendum,* & addit Garcia, *super earum executione Papa dat breue, & Auditor Cameræ monitorium easque Rota sine controuersia sequitur, & obseruat.* Deinde ex alio capite ostenditur non obligare per modū generalis constitutionis; ergo saltem vt particularis sententia ex vi declarationis authenticæ exhibitæ omnino est exequenda. 6.

Confirmatur, quia nouum non est summum Pontificem aliquando causam aliquam ita decidere: atq; adeo ita dispensatiue, ac particulariter aliquid statuere, vt nequeat regulā tradere generalē, quæ ad casus similes trahatur, vt patet ex cap. in causis de sentent. & re iudicata & per DD. ibid. communiter. Cuius rei plura possem exēpla adducere, sed dices responsionem vnā Cardinalium non solū vnum casum decidere vnique negotio inseruire, sed ad multos eiusdē rationis posse applicari, ergo iam eodē modo se habebit, atque extrauagans constitutio; neganda tamen est consequentia, quia, vt iam diximus, hæc decisio congregationis non obligat, nisi authentica præsentetur siue in vno, siue in pluribus casibus, qui sint, in re omnino similes: si enim alio modo in notitiam veniat, fidem non facit, neque obligationem inducit. In quo à Constitutione generali maxime distinguitur: nec enim vbi promulgatione sufficienti, publicatur, quouis modo innotescat, obligare censetur, quin authentica

ostendatur. Et Ratio est, quia responsio Congregationis non iubetur, vt lex promulgari, imò nec permittitur typis mandari, & cùm aliqua promulgatio sit omnino necessaria ad perfectum legis statum, vt omninò obliget responsio congregationis, opus est, vt in omni casu authentica ostendatur.

Vnde etiam prouenit quod ex natura rei
7. non repugnet duas responsiones huiusmodi sibi aduersari, quia cum neutra sit generalis constitutio, neque definitio data ex cathedra à summo Pontifice, sed à congregatione Cardinalium, Papa consulto, & approbante ex particulari sententia Cardinalium responsiones; Vna potest aliam corrigere, etiam si dubium sit in materia iuris diuini, quod duplici textu confirmo. Primo ex cap. licet de sponsal. duorum, in quo Alexander tertius declarat primum matrimonium ratum non dissolui per aliud secundum consummatum, & addidit *Quamnis aliter à prædecessoribus nostris sit aliquando iudicatum*, nota verbum *iudicatum*, quod particularis sententiæ, priuatæque opinionis iudicium importat. Secundo ex Innocent. III. in cap. *quanto* de diuortiis. Vbi determinat Pontifex matrimonium inter fideles, catholicosque contractum per Apostasiam à fide alterius coniugis non dissolui, & adiungit. *Licet quidam prædecessor noster sensisse aliter videatur*; quod dictum est propter Cælestinum III. qui contrarium resoluerat, eratque Cælestini resolutio in cap. laudabilem de Conuers. Infidelium, in antiquis decretalibus, vt in hoc cap *quanto*, notat glossa, quod cap. in nostris decretalibus illam non habet resolutionem, quæ tamen adhuc inuenitur in Collect. Ant. August. collect. 2. titulo 23. cap. 2. cum ergo in vtroque loco materia esset de iure diuino, nempe indissolubilitas matrimonii rati: necessario dicere debemus vtrumque Pontificem, secundum priuatam sententiam locutum, neque in hoc legem interpretatiuam vniversalem constituere voluisse ita Couar. 2. p. 4. cap. 7. § 3. num. 13. Cano. lib. 6. de locis cap. 8. ad 3. Bellarm. lib. 4. de Roman. Pontifice cap. 13. ad initium.

Exponuntur diuersæ species legum ad ciuile ius pertinentes.

SECTIO V.

Explicatis speciebus legum, quæ in primo iuris humani membro reperiuntur, cuius-
1. modi est Canonicum ad alterum nimirum ciuile gradum facimus, cuius varias species numerauit D. Thom. 1. 2. quæst. 95. art. 4. & interpretes ibidem. Valent. disp. 7. quæst. 5. punct. 2. Legistæ cum Pompon. in l. 2. necessarium, ff de origine Iuris, Papinianus in l. 7. ius autem ciuile, ff. de Iust. & Iure, Iuliano in l. 10. neque leges. ff. de legib. cum Vlpiano in l. 23. diuturnæ, ff. de legib. & in l. 6. ius Ciuile, ff. de Instit. & Iure, Denique cum Iustiniano §. ius autem Instit.
A de Iure naturali gent. & ciuil. §. scriptum autem eodem titulo Sebast Medic. tract. de legibus & Stat. p. 1. quæst. 6. Manutius de legibus Romanorum, cuius librum Prateus in suo lexico adducit. Et quamuis ius ciuile dicatur, *quod quisque populus ipse sibi ius constituit*. l. 9. omnes populi de Iustit. & iure tamen ex textibus & Doctoribus citatis pro omni iure, quod à seculari potestate constituitur, communiter vsurpatur. Verum quia Iuris communior & principalior pars est Romanorum, ius hoc per Antonomasiam commune, & ciuile solet appellari, §. sed ius quidem Instit. de iure naturali, &c. huius diuersas species numerauimus in Commentatione Gratiani dist. 1. nimirum Plebiscita, Senatusconsulta, Principum constitutiones & Responsa prudentum, quibus adiungi de-
B bent edicta Prætorum, quorum ius honorarium, ad Prætorum honorem dicebatur, quia Prætores quædam edicta in albo proponebant, quæ à populo approbata vim legis habebant, vt patet ex §. Prætorum Instit. de iure natural. Gent. & Ciuil. lege 7. ius autem §. ius Prætorium, ff. de Instit. & iure. l. necessarium §. eodem tempore, ff. de origine Iuris his annumerari debent edicta Ædilium, quia ius honorarium diuidebatur in ius prætorium, & ædilitium. Patet ex lib. 21. ff. titulo 1. de ædilitio edicto, & addit Omphal. lib. 3. de vsurpat. log. cap 22. edicto iuris ciuilis adiuuandi, interpretandi supplendique causa à Prætore proponi solita; sed cum Prætores nimia suæ authoritatis insolentia, item gratia, & sordibus corrupti
C varie ius dicere cepissent; cautum est lege Cornelia, ne aliter ius dicere, quàm scripto iure possent.

Quæ legum varietas, quo pacto temporis 2.
decursu successit breuissime expediam. Nam olim populos sine illis legibus solo Principum arbitrio gubernari asserit Iustinus libro primo Historiæ, & speciatim de Romanis hoc scripsit Pomp. in l. 2. necessarium de Origine Iuris. addunt vero alii rerum Romanarum Historiographi, Romanum populum à Romulum primum in tres partes diuisum, quas tribus appellauit, singulisque præfectos singulos præfecit, quos idcircò Tribunos appellauit. Deinde tribus singulas in decem curias
D partitus est & triginta numeratæ sunt, quarum præfectos Curiones dixit: Rursus curias in decurias distribuit, & in trecentas accreuere, totidem decuriones earum præfectos qui quidem populi Romani suffragiis viritim missis creabantur. Præterea idem Romulus, & cæteri subsequentes Reges ad 3.
Tarquinium vsque leges aliquas tulerunt, accedentibus curiatum calculis, quas Sextus Papirius vir ex præcipuis vnus in libro conscripsit, quod propterea ius ciuile Papirianum fuit nuncupatum. Verum has leges exactis regibus Tribunitia lex antiquauit: Vnde iterum incerto iure & consuetudine magis, quam lege scripta Romanus populus vtebatur, quousque tres in Græciam legati missi sunt, qui leges Solonis & Draconis legislatorum Atheniensium ad optimum

Reipubl. regimen spectantes in decem tabulis ligneis attulerunt, has Romani proceres in tabulis eburneis, vel vt alii volunt, æneis conscriptas pro rostris proposuere, quia tamen in his legibus aliquid corrigi, & aliquid suppleri necessarium fuit, decem electi sunt viri, qui summum habentes ius, illas corrigere possent, & interpretari, quorum meminit Gratianus in cap. *fuerunt* dist 7. & quia duas alias tabulas ad alias decem addiderunt; Omnes hæ leges duodecim tabularum nomen acceperunt.

In his legibus interpretandis consulti prudentes responsa dabant: eodemque tempore, iuxta Pomponium in l. 2. necessarium, ff. de origine Iuris; actiones iuris introductæ sunt, vt in causis suum quisque ius tueri sciret; harum vero actionum interpretatio ad Collegium Pontificum spectabat. Cæterum cum Appius Claudius in formam has legis actiones redegisset, Gneus Flauius eius scriba, huic libro nihil de suo præter nomen indidit, & ius Flauium dictum est, sicut & ius Ælianum, liber ille quem de aliis actionibus Sextus Ælius elucubrauit. Postea verò plebs à patribus discedens leges, etiam Tribuno irrogante constituit, quæ plebiscita dicebantur, ad quæ licet primum non tenerentur Senatores post legem Horatiam & Hortensiam Senatores cum vniuerso populo plebiscitis cœperunt obligari. Ex his est lex Aquilia vt patet ex l. 1. ff. ad legem Aquiliam; notat autem Iustinianus Instit. de Iure naturali, Gent. & ciuili §. *constat* populum à plebe differre, quia plebis appellatione veniunt ciues sine patriciis & Senatoribus; populi vero nomine ciues comprehendi vniuersos.

Verum quia Reipub. administratio penes Senatores erat, potestas legislatiua ad eos tantum redacta, cæteros à ferendis legibus exclusit: siue ob ciuium multitudinem, vt docet Pomponius vbi suprà, §. deinde, & Iustinianus Instit. §. constat de Iure naturali, Gentium & ciuili siue Imperatorum astutia, vt significat Cornelius Tacitus libro primo & Suetonius in Cæsare & Tiberio, probabiliusque iudicat Azor tom. 1. lib. 5. cap. 1. quæst. 4. Indeque Senatorum leges Senatusconsulta fuerunt nominata, quia tamen aliquando necesse erat vt consules ab vrbe proficiscerentur alicuius negotii causa, ne sine gubernatoribus remaneret, duo creati sunt Prætores, vnus dicebatur Vrbanus, qui ciuium causas audiebat, alter peregrinus ad quem peregrinorum negotia spectabant. Vterque edicta populo approbanda in albo proponere consueuit, quæ vim legis habebant, & huiusmodi est lex 35. in honorariis de action. & oblig. Creati etiam sunt magistratus, qui edendorum ludorum ædiumque curam haberent, indeque ædiles dicti sunt; horum meminit Tertullian. sumpto testimonio ex legibus 12. Tabularum lib. suo tertio de legibus, his verbis. *Suntque ædiles curatores vrbis annonæ, ludorumque solemnium; illisque ad honoris amplioris gradus is primus ascensus, &c.* Plutarchus in Mario ait. *Duo erant ordines*

A *ædilium; vnus in quo ipsi ædiles in iure dicendo, sellis incuruos pedes habentibus vtebantur, & hic nomen magistratus retinebat; Alterum magistratum popularem appellabant.* Ab his ædilibus edicta ædilitia processerunt, ff. de ædilitio edicto. Præterea populus omnem suam potestatem etiam Legislatiuam in Imperatorem transtulit; Indeque Imperatorum placita, seu iussa, constitutiones principum dictæ sunt. l. 2. necessarium, §. nouissime, & §. cum placuisset, ff. de orig. Iuris, lege prima ff. de Constit. Principum, l. vnica, ff. de offic. Præf. Præt. lege prima §. sed in hoc Codice de veteri iure enucleando Instit. §. sed & quod Principi de Iure natur. Gent. & ciuil.

Verum cum Imperator tempore belli, & pacis in vrbe, & extra illam, pluribus grauissimisque distraheretur curis, neque legibus interpretandis, iurisque difficultatibus decidendis animarum appellare posset, sapientes viros Iurisconsultos elegit, quibus authoritatem concessit, leges interpretandi; & vniuersi Iuris dubia dicidendi. Vnde illorum responsa pro legibus habebantur Instit. §. responsa de Iure naturali. &c. l. secunda necessarium, ff. de Origine Iuris §. his legibus latis, & cap. responsa dist. 2. Ita processit Romanorum ius vsque ad Iustiniani Imperium, qui conquisitis diligentissime sapientioribus sui temporis Iurisconsultis, aliis imperauit, vt principum placita in vnum volumem cogerent & facta est primo compilatio Codicis; aliis iussit, vt eodem modo responsa prudentum colligerent ex qua collectione Pandectæ, seu digesta dicuntur, lege secunda, tanta Cod. de veteri Iure enucleando; aliis denique præcepit, vt institutionum libros componerent in quibus Iuris alumni prima illius perdiscerent rudimenta. Codicem verò bis edere fecit. Prior editio non extat, posteriori vtimur. Id circo vocatur Codex repetitæ prælectionis. Codice de emendatione Codicis, §. supradictis, & §. sequenti. Huic additæ sunt nouellæ constitutiones, quas Iustinianus sine dubio inseri iussisset, si editæ essent quando Codex componebatur, sed sunt ipso Codice recentiores ex his Authenticum in nouem collationes distinctum coalescit. Incertus est author, qui nouellas collegit, & quicunque ille sit nec semper temporum, & nunquam materialem ordinem seruauit. Præterea neque omnes, neque solas Iustiniani Constitutiones compilauit, sed quasdam etiam Iustiniani, Iunioris & Tiberii, nonnullasque præfectorum prætorio formas adiunxit Nouellæ constitutiones dicuntur, quæ post veteres Constitutiones in vnum volumen redactæ conduntur. Denique accedit Ius Feudorum, quod ex moribus Longobardicis, & quibusdam Imperatorum, præsertim germanorum Constitutionibus constat, quæ extrauagantes de Feudis perhibentur. Vulgo duo libri Feudales circunferuntur, sed optima est Cuiatii editio in quinque libros

distributa : his accesserunt Constitutiones A Federici à Federico II. Imperatore in fauorem Ecclesiæ emanantes sub vnico titulo contentę. Item extrauagantes Henrici sub duplici titulo comprehensæ læsæ maiestatis & rebellionis. Denique de pace Constantiæ, quæ irrita fuit inter Federicum Imperatorem & Henricum eius filium & quosdam populos Lombardiæ, Marchiæ & Romandiolæ, item nobiles Alemaniæ.

4. Rursus denominantur prædictæ leges primo & præcipue ab authoribus à quibus processerunt; nam præterquam quod velut in species subalternas diuiduntur ob dictam rationem in Plebiscita, Senatusconsulta, Responsa prudentum, Principum placita, & Prætorum edicta; subdiuiduntur adhuc item in leges Iuris Papiriani, Flauii, & Æliani : Deinde B Senatusconsultum Macedonianum, Velleïanum, Tertullianum, & similia subdiuiditur; & eodem modo dicuntur particulares leges ab authoribus, Hortensia, Papia, Iulia, Falcidia, Aquilia, & similes, quas omnes reperies in catagolo Manutii de Romanorum legibus quem catalogum in Lexico Iuris Prateius ad finem adiunxit, item in Brissonii dictionario Verbis *lex*, & *Senatusconsultum*. Et si velis scire quomodo cum hoc iure ciuili canonicum in illa prima diuisione conueniat; Respondeo Epistolas decretales esse velut Principum placita, seu constitutiones, & ab authoribus nomenclationem accipere; nam in quinque libris sunt decretales Epistolæ, C quæ à Gregorio nono compilatæ Decretales Gregorii nominantur, & in 6. Clementinæ dicuntur à Clemente quinto illarum authore, quamuis à Ioanne 22. in vnum volumen redactæ sint.

Constitutiones Episcopales sunt veluti ius prætorium; & sacrorum Conciliorum decreta, quasi Senatusconsulta. Sola plebiscita in canonicis legibus locum non obtinent, & merito quia protestas ferendi leges Ecclesiasticas, sicut nunquam in populo fuit, ita non potuit ab illo dimanare, & consequenter ius Ecclesiasticum condere nequiuit, atque adeo nec denominare.

2. internoscuntur etiam leges, & constitutiones per ordinem ad populos & gentes, ad quas feruntur. Vnde diuiduntur in communes, & municipales, leges iuris communis pro Romanorum legibus accipiuntur, quia fere D vniuersus orbis Christianus eorum iure vtitur, aliter ius commune accipitur. l. 9. omnes populi, ff. de Iust. & Iure. Inst. §. 1. de Iure natur. gent. & nempe pro iure naturali, & gentium. Aliterque Instit. de milit. totam in principio, & §. sed hactenus; nimirum prout opponitur iuri priuato, seu priuilegio. Municipale ius diuiditur. V G. in Saxonicum, Gallicum, Lusitanum, Hispanum, Italicum, & similia. 3. denique denominationem accipiunt leges à Materia, quam præcipiunt, & de qua agunt, ita distinguuntur leges Iuliæ per materiæ appendicem. Verbi gratia, lex Iulia de adulteriis, lex Iulia ambitus, lex Iulia de annona, lex Iulia repetundarum, & plures aliæ. Item lex Cornelia de sicariis, & veneficiis. Lex Cornelia de falsi. & hac ratione varii vtriusque iuris tituli leges tam ciuiles, quam canonicas pro ratione materiæ discriminant, vna tantum hac in re superest difficultas, quæ in sequenti sectione expedietur.

Vtrum responsa Principis secularis in singularibus euentis legis vim habeant generalis in suo statu obseruandæ.

SECT. VI.

PEr responsa Principis secularis intelligo Epistolam seu rescriptum ad consulationis responsionem datum, vel sententiam definitiuam eiusdem in determinatione alicuius dubii inter partes prolatam. Vtroque modo prima sententia absolute negatiua exprimitur l. 2. Cod. de legib. vbi definit Imperator Theodos. ***Quæ ex relationibus, vel suggestionibus indicantium, vel consultatione in commune florentissimorum sacri nostri Palatii procerum auditorium introducto negotio statuimus, vel quibuslibet corporibus, aut legatis, aut Prouinciæ, vel ciuitati, vel curiæ donauimus, nec generalia iura sint: sed leges faciant ijs dumtaxat negotijs, atque personis, pro quibus fuerint promulgatæ.*** Eandem sequitur Bartol. ad. l. citatam, qui in hoc distinguit particulares Epistolas, & responsa Pontificis & Imperatoris, quod per illa Pontifex, non vero Imperator leges constituat generales : sequitur Paul. de Castro ad l. 1. ff. de const. princ. Dec. in rubr. de rescript. col. 1. & confirmant quia à lege Principis non licet appellare l. 1. ff. à quibus appell. &c. sed à rescripto Principis ad eundem prouocatio admittitur in l. 1. ff. de appellat. ergo Principis rescriptum legem non constituit vniuersalem, & ratio pro hac opinione esse potest quia in priuatæ sententiæ definitione, & in particulari responso Princeps potius personam agit particularis iudicis, seu iuris-consulti quam Principis definientis ius aliquod omnibus commune.

2. sententia affirmatiua ita à diuersis DD. admittitur vt diuersas in ea limitationes adhibeant. Ipsam ponit Couar. in 4. decret. p. 2. cap. 7. §. 4. n. 15. Vasq. 1. 2. disp. 157. cap. 5. n. 39. cum Marco Burgen. procemio legum Tauri n. 452. Felin. in rubr. de rescrip. n. 1. Archidiac. & Dominic. in c. ignorantiam 28. dist. & in cap. in causis de sent. & re Iud. Roman. in conf. 260. col. 1. Hi asserunt Principis responsionem, vel sententiam declaratiuam alicuius legis quam interpretatur, vim legis habere vniuersalis, non ita verò quando simpliciter Princeps ius dicit priuatis personis, vel singularibus negotiis, non declarando suam mentem in hoc quod velit facere communem legem 2. limitationem adducit Bald. in l. 2. C. de leg. videlicet sententiam Principis in casu particulari, siue dispositiua iuris sit, siue de-

claratiua, condere vniuersale ius, dummodo definitiua sit non interlocutoria. 3. limitationem tradit Felin. in rubr. de rescrip. Salas 1. 2. tract. 14. disp. 2. sect. 8. n. 48. cum Rebuff. de cuius mente infrà, vt de qualibet sententia supremi Principis etiam interlocutoria dicamus legem esse vniuersalem & in priuato negotio; id tamen minimè dicendum de sententiis inferiorum & habentium potestatem condendi leges; & addit exemplum in Duce Venetorum, quem in particulari responso, vel sententia legem non efficere arbitratur: omnes has limitationes excogitarunt prædicti AA. vt concilient prædictam l. 2. citatam pro sententia negante cum alijs, quas statim citabimus pro affirmante. Verum nulla ex his limitationibus necessaria est; imò omnes falsam continent doctrinam, vt sequentibus conclusionibus declarabo.

3. Conclusio: sententia, vel responsio Principis in particulari casu, siuè sit declaratiua iuris, siuè constitutiua seu decisiua etiam interlocutoria legis vim obtinet generalis per hanc conclusionem ita approbatur sententia affirmatiua, vt duæ priores limitationes excludantur & sic tres habet partes quas omnes admittit Iason l. 1. ff. de constit. princ. n. 1. Orosius ibidem n. 22. Ludou. Gomes in proœm. reg. Cancel. §. 4. *pro ista* Angel. in l. 20. Item veniunt, §. cæterum, ff. de petit. hæred. Ioan. de Plat. l. neque Dorotheum lib. 10. Rebuff. in proem. conf. reg. Gloss. 2. Iaonn. Andr. in rubr. de rescript. Nauarr. conf. 30. de præben. cum multis aliis, Sanch. lib. 2. de matrim. disp. 14. n. 4. Suar. lib. 3. de leg. c. 15. n. 12. & seq. Pro tota conclusio de sententia, vel responsione in particulari negotio declaratiua, definitiua & interlocutoria ex l. 2. de constitut. princ. ibi. *Quodcunque Imperator per Epistolam, vel subscriptionem statuit, vel cognoscens decernit, vel de plano interlocutus est legem esse constat* & l. 1. & vlt. C. de legib nam. in 1. dicitur. *Principes censuerunt, vt ea quæ in certis negotijs statuta sunt, similium quoque causarum facta componerent* & clarius vlt. *si Imperialis maiestas causam cognitionaliter examinauerit & partibus cominus constitutis sententiam dixerit, omnes omnino iudices, qui sub nostro imperio sunt sciant hoc esse legem non solum illi causæ pro qua producta est, sed omnibus similibus.*

In particulari verò de rescripto Principum ad magistratuum de re dubia datum; quale est illud l. 11. verum §. Ex facto, ff. de minor. Probatur ex l. 1. ff. de legib. institut. de Iur. nat. gent & §. sed & quod vel. *quodcunque ergo*. Vnde iuris consulti frequenter in suis respõsis ad hæc rescripta recurrunt hoc modo: Imperator rescripsit, vt patet in l. 3. testium, §. ideoque ff. de testib & l. fin. ff. de admin. rer. ad Ciuit. pert. Quare meritò Rebuff. citatus ait sic factas fuisse omnes leges codicis, respondente Imperatore ad petitionem alicuius & ius constituente & in probationem huius veritatis multas ll. & DD. refert: & quidem de sententia speciatim ostendit l. 12. non possunt ff. de legib.

A reddens huius rei optimam rationem his verbis. *Non possunt omnes articuli singulatim, aut legibus, aut senatus-consultis comprehendi, sed cum in aliqua causa sententia eorum manifesta est, is qui iurisdictioni præest, ad similem procedere & ita ius dicere debet.* Ergo quando Princeps inter partes quarum causam cognouit, sententiam tulit, non opus est, vt in singulis declaret se velle, vt ad euentus similes ea sententia applicetur, cum iam de omnibus id docuerit in lege citata. Nam si sententia est declaratiua Iuris, certum est, quod Princeps, qui omnibus idem esse debet, non exponit sensum legis vno modo respectu vnius personæ & casus; alioque modo respectu alterius, quando pares & omnino similes sunt.

Quod verò non solum in sententia declaratiua iuris, sed etiam in definitiua & decisiua dubii inter partes litigantes idem dicendum sit ita ostenditur: sicut Princeps eodem
B modo interpretatur suas leges respectu omnium personarum ad quas pertinent; ita & eodem modo vult vt dubia omnino similia æquali sententia decidantur, siue decisio fiat per declarationem legis à Principe denuo interpretatæ, siue per nouam extentionem vel noui Iuris constitutionem: & sine dubio hoc manifestè conuincit l. vlt. C. de legib. citat. vt benè exponit Glos quia si solum attenderet ad interpretationem iuris, non requireret lex quod Princeps ad præsentiam partium causam examinauerit, & quod non solum de iure, sed & de facto iudicaret; concordatque lex 1. tit. citata quæ lo-
C quitur de sententiis quæ certa & particularia negotia concernunt. Præterea quod & in sententia interlocutoria idem dicendum sit ex verbis l. 1. ff. de constit. Princip. constat ibi, *vel de plano interlocutus est, legem esse constat.* Quod benè exponit Glossa. vt sit sententia interlocutoria in negotio particulari generalis constitutio, quando Princeps accepit plenam causæ cognitionem: secùs si causæ cognitionem non accepit; quia tunc significat se nolle generalem legem condere, neque pro Tribunali decidere, sed priuatam opinionem ostendere: & sic declaranda est. l. 3. leges vt C. de leg. quæ videtur contraria, iuxta Glos. Accursi in l. 1. proxime citata verbo *decreuit*. Ratio vero quia esse sen-
D tentiam interlocutoriam mediatamque respectu causæ principalis, non tollit, quominus habeat definitionem Principis, quantum ad illud, quod per eam proximè statuitur & decisio in eo puncto interlocutionis est vltima; ergo eodem modo, quo punctum causæ principalis dubia intermedia à Principe, cum cognitione causæ decidi possunt. Quanquam negare non possumus quòd in sententia declaratiua iuris & definitiua causæ principalis frequentius, & facilius cognoscitur intentio Principis ex Tribunali, & de potestate decidentis causam; vt Suar. citatus notauit n. 14. & 15. quod fortasse attendentes AA. 1. & 2. limitationis coacti sunt vniuersalem de hac re tradere doctrinam, quam legibus & rationibus im-

pugnamus. Hinc etiam colliges quomodo A accipienda sit additio ad gloss. citata legis primæ, ff. constit. Principe Bart. & per Cyn. in l. leges Cod. de legib. ait enim sententiam interlocutoriam, si inserta sit in corpore iuris, pro lege generali vsurpari, secus verò si extra illud versetur: nam si hæc distinctio plus aliquid requirit in sententia interlocutoria, quam in definitiua principali, & declaratiua Iuris, admittenda non est: nam etiam de aliis requirimus quod in corpore iuris sit ea ratione, qua suprà in sect. 3. de Epistol. & sententia Pontificis exposuimus videlicet de sententiis, & epistolis quæ ante tempus compilationis, ff. Cod. & Instit. emanarunt; & in nullo ex his voluminibus reperitur, iuxta l. 2. *tanta* C. de Iur. veter. B enucleando, § has itaque leges.

4. 2. conclusio, Princeps non supremus habens tamen potestatem leges ferendi conformiter ad illam potestatem per Epistolam, vel sententiam legem efficere potest generalem, sicut de supremo dictum est: ita Ias. num. 6. & Angel. pro prima conclusione citati Vasques num. 45. Suar. num. 20. & sequent. vterque vbi supra. Probatur quia si Magistratus, Princeps, seu Respub. habet potestatem faciendi aliquas leges quamuis supremam non habeat potestatem, qualem habet Imperator præterit easdem leges eadem authoritate interpretari & declarare; in quo nimirum sensu illas ediderit; non enim maior requiritur potestas ad interpretandum authoritatiuè, C quàm ad ferendam legem de nouo, ergo iam sententia declaratiua Iuris Principem omnino supremum non semper requirit. Deinde sicut Princeps inferior supponitur cum potestate ad aliquid vniuersaliter statuendum per verba generalia, quia plures casus, & negotia eiusdem rationis comprehendat, ità sedens pro Tribunali & inter partes causam dubiam perfectè examinans in particulari negotio definitiuam sententiam proferens legem condit vniuersalem ad casus omnino similes pro ratione suæ potestatis, vltra quam sententia generaliter intellecta non extenditur. Denique idem ostendi potest de interlocutione non excedente potestatem legislatiuam Principis inferioris; & ratio est quia extensio particularis decisionis ad faciendam legem D vniuersalem non fundatur in dignitate suprema Imperatoris, sed in potestate legislatiua, qua vti potest Princeps non supremus intra suos limites, & ad hoc facit l. 12. non possunt, ff. de legib. & l. 2. Cod. de leg. 261. *Principes censuerunt*; non enim dicit *supremi*, sed absolute *Principes*, id est habentes potestatem legislatiuam.

Obiicies cum Rebuffo propria conclusione citato gloss. & aliis, ad l. 1. ff. de feriis verbo *derogare*, Prætores potuisse ferre edicta, quæ vere leges erant vniuersales, non tamen ius generale facere per sententiam, aut Epistolam, vt probatur ex §. Prætorum quoque edicta Instit. de Iur. nat. gent. & ciuil. Nam postquam retulit textus varios modos, quibus principes poterat legem condere; De Prætore solum per edicta legem ferre significauit. R. concedendum cum Ias. ad citatam legem num. 23. & aliis id esse verum in Prætore, cuius potestas legislatiua ita limitabatur; neque enim ille ex se illam habebat: negando tamen hanc doctrinam extendi ad Reges, Principes, seu Respub. quando illi, vel hæ non agnoscunt superiorem, etsi suprema Imperii non præfulgeant dignitate, quoniam ex sua sufficienter habent posse legem condere vniuersalem, quæ potestas à superiore non limitat. Imò etiam in Prætore, quod attinet ad decisionem Iuris in declaratione sui edicti, vel in negotio dubio illius ius concernente non video legem, quæ nos obliget ad limitandam Prætoris potestatem, vt edictum facere, & non interpretari potuisset, & Pin. §. Prætorum citato probat Prætorem legem condere vniuersalem per edictum, quia erat modus vsitatus promulgandi ipsius legem; quod non tollit potestatem illud authoritatiuè interpretandi. Principes verò per responsionem in Epistola, vel per sententiam legem frequenter producebant, & in hoc à Prætoribus in iure dicendo differebant.

3. conclusio: Princeps, siue supremus, siue 5.
inferior in responsis, vel sententiis, quæ concessionem continent, vel modum beneficii, seu priuilegii respiciunt, & denique quando in speciali occasione temporis, loci, aliarumque circumstantiarum particularium hæc responsa, vel sententiæ feruntur; legem generalem non introducunt. Hanc tenent, non modo AA. primæ sententiæ, sed omnes Iuristæ communiter in l. 1. ff. de Constit. princ. l. 157. priuilegia quædam l. 69. in omnibus causis, ff. de reg. Iur. L. leges in fin. C. de legib. l. 3. ætatem in fine de censib. cap. sanè de priuil. cap. non exemplo 26. quæst. 2. cap. priuilegium, & cap. quod alicui de reg. Iur in 6. vbi dicitur, *quod alicui gratiosè conceditur, trahi non debet ab aliis in exemplum*, quæ regula continet optimam rationem primæ partis: nam si legem generalem efficeret particularis concessio, iam specialis gratiæ & priuilegii rationem amitteret, quod dicitur priuata lex non communis. 2. pars de particularibus circumstantiis, quæ indicant responsum, & sententiam Principis ius generale non efficere declaratur, nam si ex modo loquendi, aliisve iudiciis colligitur principem, vt priuatam personam responsum dare, causamque decidere satis colligitur, nolle regulam communem statuere. Denique si responsio, vel sententia à iure communi exorbitat, vel aliquantulum recedit, communem legem non facit l. 184. quod contra rationem, ff. de reg. iur. cap. quæ à iure communi exorbitant, eodem tit. in 6. cum aliis text. quos Iurist. ibidem in confirmationem communiter adducunt; & probatur quia particularis decisio in vno casu non derogat constitutionem vniuersalem de reliquis, argumento cap. 7. statutum de elect. &c. in 6.

In sensu huius conclusionis intelligendus 6.
est tex. in l. 2. Cod. de leg. citat. pro prima sententia: sic enim illum exposuit gloss. &

DD. pro 1. conclus. adducti: hac enim ratione cohæret cum legibus ibidem relatis eademque doctrina in principe seculari procedit, quam de Eccles. tradidimus. Ad confirmationem Respondeo tunc licitam esse prouocationem à rescripto Principis ad eundem, quãdo rescriptum est surreptitium, quia falsa causa motus Princeps rescripsit, vt videtur in rescripto Imperatoris adducto in leg. 1. ff. à quibus appel. non lic. Nos verò loquimur de responsione & sententia in rei veritate, & iustitia fundata: nam alioquin & Principis decretum generale iniustum à vera ratione legis deficit, vt infra dicemus. Ad rationem superadditam dico non semper in responsione, vel sententia particulari Principem agere priuatam personam. quia LL. & rationes adductæ in confirmationem nostræ sententiæ oppositum non persuadent, & quando ex ipsius Epistolæ & sententiæ forma, & circumstantiis deducitur illum loqui, vt priuatam personam libenter admittimus, iuxta doctrinam 3. conclusionis, per Epistolam, & sententiam particularem ius non constitui generale.

7. Tandem tria ex tradita doctrina deducuntur corollaria: primum casus ad quos extenditur sententia, seu responsio Principis instar legis vniuersalis debere esse omnino similes; nam si aliqua dissimilitudo intersit, illos non comprehendit. Probatur ex l. 1. C. de leg. ibi *similium quoque causarum*, & l. fin. eod. tit. ibi, *sed & omnibus similibus*. Vnde meritò dixit Oros. ad l. non possunt, ff. de leg. non esse in Iure Ciuili latius argumentum, nec infirmius, quam quod à simili depromitur, quia data modica dissimilitudine facile declinatur. 2. est si Princeps in responso, vel sententia definitiua alicuius dubij interpretetur non ius suum, sed æquitatem naturalem eodem modo illius decisioni standum. Huius corollarij doctrina & si minus probetur à Suar. lib. 3. de leg. cap. 15 num. 16. Salas. disp. 2. citat. sect. 8. n. 49 traditur tamen à Vasq. disp. 157. c. 5. n. 46. quia sicut Princeps, quando facit ius nouum per generalem constitutionem, in sola ratione naturali fundatur, cuius æquitatem considerat, vt constitutio iusta, & vera sit lex, ita quando in sententia dubium declarat nixus ratione naturali tantum, eius æquitatem respicit, eandem obligationem inducit. Quæ ratio Vasq. in nostram sententiam iam trahit, vt deserat limitationem supra positam, vt solum interpretando ius sententia Principis faciat legem communem. Si enim intelligit ius positiuum, vel naturale; omnis constitutio interpretatio dici potest etiam iuris naturalis in hoc sensu; quatenus vt iusta sit in ratione, & æquitate naturali debet fundari, & iam necessaria non erit limitatio quia sententia particularis, vel conformari debet cum iure positiuo, & tunc erit declaratiua; vel illud de nouo faciet, & tunc erit iuris quidem naturalis declaratiua, sed simpliciter, & absolutè dicitur hæc constitutiua potius quam declaratiua.

8. Oppones sententia de se semper videtur esse declaratiua, quia semper cadit in factum præteritum, & ius acquisitum, & præexistens

A inter partes litigantes cum dubio ad quodnam tale ius pertineat, ergo illud non constituitur à sententia, sed supponitur Resp. hoc ius siue accipiatur pro facultate aliquid obtinendi, siue pro lege, & regula quæ stat pro parte potiori semper quidem procedere, & sententiam supra illud cadere. Verùm quia aliquando est ius constitutum positiuum, & tunc sententia supra illud cadens propriissime dicitur declaratiua; aliquando verò casus in iure positiuo non est decisus, & licet supponatur ratio, & æquitas naturalis in cuius sententia dici potest declaratiua; tamen quia nullum supponitur ius positiuum, potius constitutiua, quam declaratiua censetur sententia, quæ talem casum determinat, quia nouum constituit ius positiuum, quod antea non erat: B hoc ius supponebant antiqua prudentum responsa, quæ postea authoritate Principis in leges communes euaserunt.

3. corollarium est hæc responsa Principum aliqua indigere promulgatione, vt ad 9
perfectum legis communis statum perueniant: nam sicut lex communis & postquam lata est à Principe antequam promulgetur obligationẽ non inducit, ita à fortiori particularis sententia, quæ formaliter lex communis non est, quia respicit casum particularem, sed extensiue beneficio iuris, & per declarationem factam à Principe in legibus citatis sine promulgatione legis vniuersalis obligationem non inducet: quæ verò promulgatio necessaria sit disp 4 dicetur. Hoc tamen interim certissimum sit, si sententia Principis authentica offeratur iudici in casu omnino simili, quæ manifestum non contineat errorem, iudicem se- C cundum illam omnino iudicaturum: vel si errorem contineat, Principem consulendum secundùm communem doctrinam Bart. & aliorum ad l. 32. cum prolatis de re iudic.

Exponuntur textus ad causam finalem constitutionum spectantes.

COMMENTATIO III.

Causas constitutionis aggredimur expli- 1.
candas & à finali ipso etiam textu duce exordimur: nam licet finis habeat nomencla- D tionem; prima tamen est in causando: ab ipsa enim per intentionem mouetur causa efficiẽs, vt in effectu producendo causam formalem cum materiali coniungat, & sic in harum causarum concursu finis præcedit per intentionem mouendo. quia verò Aristoteles 2. de anim. cap. 4. finem diuisit in finem cu-
ius, & finem cui; *& finis cuius*, est cuius 2.
gratia mouetur, & quem respicit in operando causa efficiens; *finis cui* dicitur cui ille prior finis procuratur, vt sanitas ægroto. Vtrumque in nostris textibus agnoscemus. Nam si summam capitis 21. & 13. legas, quid respiciat efficiens constitutionem facile inuenies
nempè, *Constitutio respicit futura non præ-* 3.
terita, nisi in ea de præteritis caueatur, item vt sontes emendet, & ignorantes non casti-

get, vt vtrisque commune bonum procuretur, atque adeo vterque similis visitur, semper enim bonum alicui desideratur. In capitis 6. summa vterque etiam finis manifestè apparet, cum dicitur, *non valet constitutio Collegij in damnum aliquorum & commodum aliorum, sine rationabili causa.* Iam verò in 4. dist. sic incipit. Gratian. *Causa verò constitutionis legum est humanam coercere audaciam; & nocendi facultatem refrenare.* Causam intellige finalem, quæ legislatorem mouet, & cuius gratia constitutiones sancit, quod prosequitur in duobus capitibus in secundo quæ *finem cuius fini cui*, optime copulauit: nam cum conditiones causæ finalis numeraret, ad quas legislator respicere debet, & quæ illum ad constituendam legem iure commouent, tandem conclusit, *nullo priuato commodo sed pro communi ciuium vtilitate conscripta*, idest, vt constitutio pro *fine cui*, non priuatam alicuius personæ commoditatem, sed communem alicuius populi, seu communitatis vtilitatem haberet; sed iam ad specialem capitum explanationem veniamus, quæ sunt 2. 6. & 13. de Constitut. & in tota distinctione 4. decreti sex capita.

In cap. secundum cognoscentes, & 13. finale de Constit.

NOTATIO I.

Cap. 2. Cognoscentes de constit.

PRæcipuus secundi, & finalis capitis scopus est declarare constitutionem non ad præteritos, sed ad futuros actus respicere nisi nominatim in ea de præteritis mentio fiat, in vtroque cap. hoc speciatim ostendamus,
1. in cap. cognoscentes, quod sumptum est ex registro Gregorii, sic Pontifex ab optima huius resolutionis ratione incipit, *Iustitia docet, vt actio, quæ culpa caret, pœnam non incurrat, sed actio ante constitutionem exercita immunis est culpæ, quæ per constitutionem cauetur: sciri enim non poterat constitutio, quæ nondum erat lata*; ergo exercens actionem in constitutione prohibitam, sicut inuincibili ignorantia liberatur à culpa, ita à pœna pariter absoluitur. Vnde egregie Bald. hic ait, *nouum statutum futuris dat formam, non præteritis calumniam: nè iusta ignorantia puniatur.* Hoc ergo decretum cum sua limitatione expressum habetur in l. 7. leges C de legib. & const. l. fin. §. vltimo C. de legit. hæred. authent. de instrument. cautel. & fid. §. hæc autem Auth. de nuptiis §. *duo ergo* ad finem Auth. de hæred. ab intest. §. final. collat. 9. Item L. 6. lib. 2. tit. 1. nouæ compil. cum ibi notatis ab Azenedo, qui etiam videri potest in l. 9. tit. 15. lib. 4. num. 1. & in l. 9. tit. 3. lib 5. num. 1. concordat etiam proœmium fori leg. cum gloss. 9. ordinaria & lege 10. tit. 1. lib. 3. ibique Didac. Peres in gloss. 1. Rationem non aliam assignare possumus magis à priori, quam quæ in textu datur: Nam Constitutio seu lex regula est rectæ operationis: sed regula supponi debet ad operationem, quam dirigit: ergo non respicit operationem præteritam antecedentem, sed futuram & subsequentem.

Præter hoc præcipuum dictum, alia notantur à gloss. primum, quod nullus debet sine culpa puniri, quia quod est legitime factum, pœnam non meretur: vt habetur l. 4. Gracchus C. de leg. Iul. de adult. & peccata suos debent tenere authores: vt probatur ex capite quæsiuit, De iis, quæ fiunt à Mar. part. capit. & cap. Romana de sent. excommun. in 6. Concinit l. 22. sancimus C. de pœn. & nemo priuatur iure suo sine culpa ex capite satis peruersum 56. dist. & cap. Inuentum 16. quæstione vltima & cap. conquerente de restit. spol. Aduertenda tamen duo sunt, vt textus, qui contra hanc doctrinam à glossaque, & ab expositoribus præsentis capitis adducuntur, facile explicentur. Primum cum eadem gloss. 1. Panorm. num. 2. Bald. num. 4. & multis aliis si aliquando incurritur pœna sine culpa: non tamen sine causa: tum ratione materiæ, tum ratione publicæ vtilitatis, vt in l. 12. prospexit, ff. qui, & à quib. & Glos. has causas duobus carminibus complectitur. Verum his supersedeo, quia ad titulum de pœnis spectant, lib. 5. secundum aduertit Bald. non incurri pœnam sine culpa vel propria, vel aliena; quando verò innocens ob alterius delictum & iusta de causa puniatur, non est huius loci explicare, interim vide regulam sine culpa de reg. iur. in 6. & commentatores cum glos. ibidem. Felyn. in cap. ex insinuatione, num. 4. de Simon Additionem margin ad Abbat. in cap. referente de delict. puer. num. 3. Simancl. de Catholic. Instit. cap. 9. à num. 4. & latè cap. 29. à num. 1. Couar. lib. 2. Var. resol. cap. 8. num. 1. Legistæ communiter in l. 22. sancimus Cod. de pœn. Castr. de Iust. hæretic. punir. lib. 2. cap. 10. & 11. Iulium Cler. lib. 5. § fin. quæst. 86. a. num. 1. Anton. Gomol. de delict. cap. 2. num. 13. Portolossin tract. de consort. cap. 37. numero 4. Anton. Cordou. in lege si quis à liber. §. idem rescripsit num. 6. ff. de liber. agnoscen. Rolan. Cons. 74. ex optimo principio volum. 3. Menoch. Cons. 99. tom. 1. à n. 208. Andr. ab Exea. ad cap. cognoscentes de constit. num. 33. Theolog. cum D. Thom. 1. 2. quæst. 108. art. 4. Tertiam notat Ant. Burg. num. primo tom. 1. repet. in hoc textu nomine rei hominem intelligi probat ex lege omnia, §. vltimo, ff. de leg. 2. Bartol. in l. cui eorum, §. affinitatis, ff. de postul. Archidiac. in cap. ante omnia 40. dist. Dominic. in cap. si vir de cognatione spirituali; ego tamen dico apposite vocabulum rei in textu fuisse collocatum, vt tam ad hominem quàm ad illius actum posset referri, culpa enim in actu est formaliter, in hominis voluntate subiectiuè in ipso homine tanquam in persona qui ab actu malo malus denominatur.

4. notatur à gloss. & commentatoribus in hoc textu videlicet quod decretum non liget ignorantes. Verum nos de hac re in vltima commentatione & disput. huius tituli latè tractabimus. Denique in fine capitis dicitur

prohibitos post promulgationem præcepti sufficientem, debere puniri, si contra constitutionem faciant. Et addit Bald. num. 3. *Etiam si pœnam ignorent, dummodo delicti qualitate cognita peccauerint.* Ratio est quia eo ipso in pœnam consentit, qui se delinquere nouit l. 1. ff. de postul. §. Bestias. Deinde quia præ-
5. sumitur quis scire pœnam, quando nouit culpam. Denique quia pœna annexa est culpæ, & necessariò illam consequitur, vt docet D. Th. 1. 2. quæst. 73. a. 8. in fine corporis.

Cap. 13 Quoniam de constit. In cap. quoniam finali constitutio continetur declaratoria alterius, quam idem Gregorius huius cap. 7. author fecerat, & quem in capit. *statuimus* reperiturque infra de maio-
6. rit. & obedient. Decreuerat enim vt in Eccles. sanctæ Mariæ maioris de Vrbe Presbyteri priorem & locum & portionem obtinerent. Deinde sequerentur Diacon. postea subdiaconi, & sic de cæteris, vt in digniori respectu constituti præcederent, & loco, & portione potiori, etiamsi posterius admitterentur. Hanc ergo constitutionem declarauit, non trahi ad præterita, sed tantum futura respicere. Cum hoc sit proprium Constitutionis, quæ nominatim se ad præterita non extendit; vt denotat etiam cap. 1. de postulationibus prælator. in 6. ibi *de cætero* capit. dilectus, vt lite pendente nihil &c. Clement. *vt hi qui* de ætat. æqualit. & ibi glos. verbo *imposterum*, & cap. 2. de constit. in 6. verbo *commiserint*, est hæc doctrina euidens quando aliqua constitutio, seu lex facit per prohibitionem quod actus aliquis sit delictum, quod antea non esset V. G. portare arma noctu, vt aduertit Bart. in l. omnes populi ff. de iust. & iur. n. 44. adducens l. habemus in fine C. de testam. & § fin. in auth. de sanct. Episcop. & probatur quia malitia actus de se indifferentis tota dependet ex lege prohibente: supponitur enim tantum malus, quia prohibitus: ergo impossibile est, vt malus pro præterito tempore sine prohibitione censeatur.

Additur in hoc eodem textu limitatio, quæ
7. non visitur in cap. *Cognoscentes* nimirum, *nisi constitutio nominatim de præteritis meminerit*, cuius exemplum optimum est caput dilectus supra citatus, & caput ad audientiam 2. de rescript. Concordat ius ciuile in doctrinæ limitatione in l. 7 leges C. de legib. l. 18. Sancimus C. de sacros. Eccles. l. vltim. in fin. C. eod. tit. l. 27. de vsuris C. de vsur. Auth. in medio litis non fieri & §. super hoc autem. Ratio est, quia si lex speciatim de præteritis disponat, ad illa extendi debet quia iam ex legislatoris mente de extensione constat; quomodo autem id iustè fieri intelligatur: dicemus quæst. 2. sequentis disp. 7. hoc vnum moneo nunquam legislatorem facere posse vt actus qui antea malus non fuit, quia à se erat indifferens, & prohibitio legis adhuc non erat, posita prohibitione malus euadat, ille idemne qui præteriit. Probatur quia ille actus iudicandus est secundum ius præteritum non secundum præsens, & eo tempore quo fuit, non verò quando non est. Etenim quod de præsenti non est, nec bonum, nec malum esse potest. Hinc etiam prouenit vt liceat ve-

A teres leges allegare ad præteritæ causæ decisionem etiamsi, hoc tempore lex noua correctoria prodierit; quia quando hæc ad causam præteritam non extenditur causa secundum ius antiquum deciditur, iuxta Bald. in l. fin. ff. de fals. glos. in cap. nouit de iudiciis verbo *quicunque*. Tandem ex eodem principio nascitur quod constitutio declaratiua iuris naturalis ad præterita semper trahatur, quia ius naturale semper est secundum se idem immutabileque, & ita ostenditur in cap. cum tu, de vsur. quod est declaratiuum iuris naturalis prohibentis vsuras. In hoc etiam textu notandum est, illum ab ipsa ratione principium ducere, in qua ratione duo præsupponit certissima, primum per Constitutionem sedis B Apostolicæ omnes obligari: qua de re bona Glossa verbo *astringit*, & nos de hac re commentatione & disputatione 7. latiùs agemus. Secundum in constitutionibus, quantum fieri potest, obscuritatem & ambiguitatem vitandam, ne leges ad illaqueandam conscientiam potiùs quam frænandam peccandi licentiam producantur, vt notat glos. verbo *ambiguum* citans diuersa iura, si tamen contingat legis verba esse ambigua, ea potiùs accipienda est significatio, quæ vitio caret, l. 19. in ambigua, ff. de legib. l. 3. in ambiguo, ff. de reb. dub. & l. 67. quoties, ff. de reg. Iur. Id verò consulitur vitio carere quod magis consonum est iuri naturali & positiuo, vt constat ex capite vltimo in fine disp. 14. 8.

C

In cap. 6. Cum omnes, de constitut.

NOTATIO II.

CErtum est huius textus resolutionem cò tendere, vt duorum inæqualiter statutorum quæ Cretentii Ecclesiæ Canonici condiderant, ad parem iustitiæ æquitatem reducatur, quod duplici medio proposito iubet Innoc. III. Archiepiscopo Senonensi, & Episcopo Trecensi, vt executioni mandetur, vel reducendo omnes Canonicos ad antiquam suæ Ecclesiæ consuetudinem in præbendarum fructibus percipiendis, vel ad nouam constitutionem, quæ Canonicos omnes ex æquo comprehendat, & pares faciat D vnius Capituli fratres, qui cum partes sint vnius corporis, non debent diuerso iure censeri, nempe iure vsurpationis & canonicæ dispositionis iuxtà cap. cognouimus 12. quæstione 2. cap. cum in tua, de decimis. cap. ex parte & cap. quia circa de priuil. & concinit l. 77. cum pater §. euictis, ff. de legatis 2. l. 3. ea vero, §. societas l. 52. cum duobus §. Papinian. ff. pro socio. *Cap. 6. cum omnes de constit.* 1.

Vt tamen huius resolutionis veritas subsistat & amplius innotescat, duo intellectus huic textui solent adhiberi; vtrumque probant Anton. de Rutio in princi. & Hostien. num. 71. & sequent. Ferret. num. 2. Primus est communis, & in eo casus, ita formatur, vt Canonici Trecenses ex antiqua suæ Ecclesiæ consuetudine sui beneficii redditus, tam in absentia, quàm præsentia percipe- 2.

rent, qua poſita nihilominus duo ſtatuta ſanxere. Primum, vt Canonici impoſterum recipiendi non niſi in præſentia fructus ſuos facerent, cum antiqui, etiam abſentes eoſdem cogerent. Secundum cum ſingulæ præbendæ vineas ſingulas ſibi annexas haberent, decreuerunt, vt ipſi dum viuerent, vineas ſuas poſſiderent, & vineæ præbendarum vacantium non tranſirent ad ſucceſſores; ſed prouentus earum inter ſuperſtites antiquos diuiderentur. Quod cum ſummus Pontifex cognouerit vſurpans Catonis authoritatem, videlicet, ***patere legem quam ipſe tuleris, iubet***, vt pares omnino fiant Canonici, iuxta antiquam conſuetudinem, recipiantque fructus tam in præſentia, quam in abſentia, vel potius per nouam conſtitutionem reſpectu Trecenſis Eccleſiæ, iuri conformem communi, ſolum præſentes Canonici fructus faciant, & Vineæ B ſimiliter ſui præbendis annexæ relinquantur. Ita exponunt hunc textum præter Rutr. & Hoſtien. citatos, Panorm. Card. Zabar. Bellarmin. num. 4. cum Innocentio, Ioann. de Anan. col. 2. Decius in princip. Felin. num. 3. Bald. num. 4. Alexan. de Neu. Imol. Anchar. Io Andr. Ferret. Andr. ab Exea. & recentiores communiter ad initium impoſitionis huius textus quem retinere videtur Gloſ. verbo conſtitutum.

3 2. intellectus ſupponit antiquam conſuetudinem Eccleſiæ Trecenſis conformem fuiſſe iuri communi: videlicet, quod non perciperent fructus in abſentia. Deinde verò in primo ſtatuto Canonicos decreuiſſe vt ipſi in poſterum præſentes, & abſentes; qui verò de nouo ſuccederent ſolum in præſentia, non C verò in abſentia fructus facerent; quare Pontifex mandauit, vt antiqui legem paterentur, quam pro nouis ſuccedentibus tulerunt, & omnes æqualiter iuxta antiquam conſuetudinem ſeu rationabilem inſtitutionem in re communi probatam, in abſentia fructus amitterent. Hunc ſenſum tenent Hoſtien. & Antr. Butr. citat & magis probat Ant. Burg. hoc loco num. 5. Et verior videtur Ferreto num. 2. quamuis communem defendat num. 3. illud etiam ſignificat gloſ. in propoſitione caſus vbi ait Canonicos feciſſe ſtatutum, ***vt ipſi tam in præſentia quam in abſentia redditus ſuos perciperent integraliter***. Vt probetur hæc expoſitis quam ſatis probabilem iudico, notanda ſunt D illa verba textus, ***cum omnes in hoc conſueuerunt eſſe pares***. Nam in primo ſenſu illud hoc refertur ad conſuetudinem Eccleſiæ de percipiendis fructibus in abſentia, quod eſt remotius: in ſenſu 2. ad proximius; nempè ad illam partem ſtatuti refertur quæ erat, vt noui Canonici abſentes fructus non percipiant.

Quod ergo ad hæc proxima hoc dictum referri debeat ſic oſtendo, primo quia vt præcedenti notatione oſtendimus, in ambigua legis interpretatione ea magis probanda expoſitio quæ vitio caret, & magis conformis eſt iuri communi, neque in eo reddit abſonum intellectum, vt docet Burgos hic num. 39. cum Abbat. in cap. Eccleſ. veſtra de reſcript. Dominic. in cap. 1. de poſtulat. prælat. Gloſ. verbo *copia* in cap. ſtatutum de reſcript. in 6.

A ſed ſi referamus illa verba ad remota non ad proxima, redditur abſonus intellectus, & contra ius iuri communi, quia conſuetudo de fructibus percipiendis in abſentia diminuit diuinum cultum, & eſt contra ius commune; & Pontifex illi faueret in noſtri textus reſolutione quæſt. 2. non tam benè accommodatur reſponſio Pontificis, eiuſdem rationi ſumptæ ex legis authoritate ibi ***patere legem***. Nam ſi lex Canonicorum ſolum fuit, vt noui in abſentia fructus non facerent, quomodo Pontifex vult, vt antiqui de nouo illam obſeruent, ſi iubet obſeruari Eccleſiaſtic. conſuetudinem, quæ iuxta primam expoſitionem erat, etiam in abſentia fructus percipere. 3. quia ſi conſuetudo erat vt Canonici in abſentia fructus integros lucrarentur, ſanè antiqui non erant cogendi ad reſidentiam, vt fructus B facerent; ſed ſolum Canonici poſteà recipiendi, qui in huiuſmodi poſſeſſione non erant; ſtatutumque de nouo factum futura reſpicere deberet non præterita: vt proxima notatione oſtendimus. Immeritoque Pontifex reuocauit ſtatutum vtile ſeruitio Eccleſiæ, & Iuri 4 conſonum, vt patet ex cap. cum ad hoc capite ad audientiam, & toto tit. de cleric. non reſiden. & optimus textus eſt in Clem. vt hi qui de ætate, & qualitate. Confirmatur primo quia conſuetudo oneroſa Eccleſiaſt. eſt reprobanda iuxta cap. primum de conſuetudine: ſed hæc conſuetudo, quod Canonici in abſentia fructus lucrentur, eſt oneroſa Eccleſiæ; quia eius miniſterium eo grauius redditur quoad minorem numerum redigit Eccleſiæ miniſtros; ergo, &c. Confirmatur 2. quia C diminutio cultus diuini eſt ratio ſufficiens propter quam ſtatutum inualidum cenſetur; vt probatur in cap. ex parte huius tituli cap. final. de reſcript. l. 32. de quibus ff. de leg. ergo ſimiliter conſuetudo quæ eundem Dei cultum diminuit non valebit, cauſa irrationabilitatis: nam conſuetudo irrationabilis ius non inducit, vt patet ex cap. vltimo de conſuetudine. Alia argumenta videri poſſunt apud Antonium Burg. in hoc capite num. 26. & ſeqq.

Etſi efficaces ſint rationes quæ hunc ſecundum intellectum probabilem reddunt, deſerenda non eſt prior & communior expoſitio, quæ in reſponſione ad præcedentia argumenta amplius confirmabitur. Vnde ad D primum conceſſa maiori, neganda eſt minor propoſitio: neque enim eſt contra ius, conſuetudinem inducere ius, & valere ad hoc, vt abſentes Canonici fructus lucrentur ex Gloſ. 1. in cap. ad audientiam declaratio non reſid. & Gloſ. in verbo fructibus cap. fin. de reſcript. in 6. & ideò infert Abbas quod hodie inoleuit hæc generalis conſuetudo in ſimplicibus beneficiis quæ approbatur à Gloſ. verbo de iure, & Cardinal. colum. penult. in princ. in cap. gratia de reſcript. in 6. & in clem. Gratiæ eodem titulo, tueturque Innocentius in cap. dudum, & cap. iam dudum vbi Panormitan. & latius in capite extirpandæ §. quia verò col. 17. de præbend. Feder. de Sen Conſ. 246. de iur. communi. Silua tract. de benef. 4. parte quæſt. 2. Garc. parte 3. c. 2. num. 1 & ſeq. vbi habes Rotæ deciſiones,

&

& Illustrissimorum Cardinalium declarationes: quæ doctrina intelligi debet iuxta limitationem Hostiens. & Alexandri de Næuo numero 64. dummodo absens alterum sui loco substituat, si Ecclesia patiatur defectum in ministris, ne consuetudo Ecclesiæ onerosa sit, vt Doctores communiter docent in cap. primum de consuetud. teste Felyno ibidem, colum. 20. qua de re suo loco latius disputandum. Interim videri potest Ferret. citatus numero quarto & sequentibus. Andr. ab Exea. hoc titulo numero 18. & sequentibus, & alii citati, qui varios assignant casus in quibus hæc consuetudo non præualet. Deinde negamus esse absonam illam priorem declarationem, in qua tot & tam præclari Doctores conuenerunt, & quæ conformis est Iuri communi, quod consuetudini rationabili, & sine graui Ecclesiæ onere non derogat, quare mirum non est si Pontifex velit, vt vel iuxta illam in percipiendis fructibus omnes Canonici sint pares, etiam absentes vel secundum institutionem de nouo omnes pariter comprehendentem nullus in absentia fructus lucretur: ex qua resolutione per disiunctiuam particulam, vel confirmatur prior sensus; quia in posteriore nequit verificari, si enim ea consuetudo esset in Canonicis, quæ à Iure communi præscribitur de non percipiendis fructibus in absentia aut non debeat Pontifex adiungere, vt pares essent secundum institutionem impostèrum obseruandam quæ iam obseruabatur: aut non per disiunctionem *Vel* sed per coniunctionem *&* loqui oportebat si quidem vnum, non duo in responsione Pontificis continebantur per disiunctionem.

6. Ad secundum respondeo optimè cohærere Pontificis responsionem cum ipsius ratione: nam cum duobus modis pares esse possent Canonici, vel si consuetudinis præscripto Iure de percipiendis fructibus in absentia noui vterentur; vel si antiqui nouam institutionem, quam aliis fecerant, ipsi etiam pati vellent, æquissimè imperat, vt vel consuetudinis iure non excludantur noui, vel nouum statutum, quod tulerant, patiantur antiqui; quod cum sit in Ecclesiæ fauorem, rationabile appellauit. Rectè ergo cohæret Pontificis resolutio cum Catoniano. Veriloquio, & iure Cæsareo lege 1. ff. quod quisque iuris: & vbi etiam Catonis scientia adducitur à Gloss. ibidem, eandem sententiam frequenter vsurpatam ab Alexandro Seuero Sampr. in eiusdem vita narrauit. Idem habetur in practica dispositione legum 10. sed si hac §. primo, digest. de in ius vocand. vbi Paul. de Castr. ait, *quo vinculo ligaui te, eodem me ligaui.* Nam in eo textu dicitur quod vendens seruam isto pacto ne prostituatur, & si prostituatur ab emptore, sit libera, euenit, quod soluitur emptio, & reuertitur ad dominum primum vendentem, qui prostituit eam & libera euasit; quia, vt textus dicit quo vinculo ligauit alterum, eodem ligauit semetipsum. Item eadem est dispositia lege 44. cum in eo esset vbi Glossa verb. eadem primæ: in confirmationem eiusdem adducit plures alias leges; quæ ibi videri possunt: idem statuit Alphonsus in l. 15. in fine, & l. 16. in princip. titulo primo partit. 1. vbi Gloss. Gregor. Lop. plures aliàs leges adducit ad hanc, quas etiam omitto; quia infra tractantes de causa efficiente legis examinari debent, sanè sententia est naturali principio sacræ paginæ firmato maxime consentaneum. *Quod tibi non vis alteri ne feceris*, & habetur in cap. 1. distinct. 1.

Tertium argumentum cum suis confirmationibus petit, cur Pontifex statuta Canonicorum reuocauit, seu nullius esse vigoris declarauit Gloss. verbo *constitutum*, multas congerit rationes. In hoc Authores omnes conueniunt, quod, vel iniusta, vel nulla faciunt illa statuta. Imò hinc occasionem capiunt interpretes, vt quærant hoc loco vtrum statutum iniustum ipso iure sit nullum, an verò per viam appellationis, seu querelæ veniat reuocandum, quod dubium disputatione subsequenti expendetur. Rationes, quas gloss. & interpretes assignant, cur neutrum statutum à Canonicis factum voluerit, hæ sunt. Prima, quia erat in præiudicium aliorum. Secunda, quia malo zelo factum; nempe quia ficto zelo palliata erat lucri cupiditas. Tertia, quia contra antiquam Ecclesiæ consuetudinem ferebatur. Quarta, quia constitutio non erat communis omnibus, idest in commune bonum ordinata. Quinta, quia æquales eiusdem Collegii personæ diuerso iure per vtrumque statutum censebantur. Sexta, quod successores prædecessoribus æquales, illis minus haberent. Septima, quia sine consensu Episcopi, hæc statuta à capitulo processerunt. Octaua, quia in iis quæ sunt communia pluribus, non vt ad vnam communitatem pertinent, sufficit consensus maioris partis, at quando agitur de particularium vtilitate, omnes debent consentire, tunc enim procedit illa regula, *quod omnes tangit*, & de Regul. Iur. in sexto. 7.

Verum ex his rationibus tertia, sexta, septima & octaua, parum efficaces sunt: Nam tertia ideo non vrget, quia vt nonat Ferret. hic numero 7. cum Hostien. Innocent. Panorm. Cardinal. Imol. Anton, & Bald. Canonici possent facere statutum de residendo contra antiquam consuetudinem Ecclesiæ, quod tamen foret omnibus commune, vt probatur ex capite tenere distinct. 31. vbi Archidiac. 8.

& Dominic. docent valere statutum arctans Clericos ad continuam residentiam. Probatur primo ex Abbate, in capite, cum accessissent hoc titulo in quinto notab. vbi ait statuentes posse recedere ab statuto confirmato per Pontificem, & redire ad ius pristinum, sine confirmantis facultate, si ius in fauorem statuentium cederet. Secundo, ex Anton. in cap. statuimus, colum. 1. de transact. quod licet Prælatus inferior non possit transigere sine consensu Episcopi per caput de cætero eiusdem tituli; solus tamen potest quando agitur de iure Ecclesiæ iam deperdito. Tertio, quia Alexander de Næuo hîc numero 13. hanc rationem ex capite cum consuetudinis, de consuetudine optimè deducit. In eo enim manifestè supponitur fieri posse constitutionem à Canonicis de consensu Episcopi contra antiquam consuetudinem.

9. Sexta ratio etiam in rigore non procedit, vt probat Andreas ab Exea numero 67. & alii cum Abbate notabili. Resp. vbi ait Canonicos propriè loquendo non dici successores, sed largo modo secundum legem decimam meminisse de officio proconsul. & leg. quia alioquin contractus prædecessoris successorem obligaret contra cap. vltimum, ne Prælat. vic. suas, &c. Item si committeretur causa cuidam Canonico, illo mortuo successor causam suscipere posset contra cap. quoniam de officiis de leg. & Glossa in cap. statutum verbo Canonici de rescrip. in sexto. Tandem in cap. relatum 2. de testament. dicitur quod bona Canonici Collegio ipsius Canonici applicentur: ergo non habet successorem, hæc tamen probatio in Etymologia nominis fundata parum mihi viditur firma, quia in hoc textu Canonici dicuntur habere successores, & in capite quod sicut infrà de elect. sicut de Proconsule dicit citata lex meminisse, & Glossa ibidem successoris vocem Canonico & Proconsuli accommodat: Cur ergo impropriam loquutionem esse dicemus, cum non solum, qui in bonis succedunt, sed etiam quoad dignitates, officia & Præbendas certas, & destinatas admittantur propriæ succedere dicantur. Vnde Anchar. in cap. dilecto de præbendis ausus est affirmare causam delegatam prædecessori ad successorem Canonicum transire, quod sane, vt benè notauit Burgos. in præsenti

10. capite, numero 81. Verum non erit quando in rescripto per quod causa delegatur, nomen Proprium talis Canonici præcessit. Verbi Gratia, Petrus, quia consideratio habetur certæ personæ non officii, seu dignitatis. Reiecta ergo probatione, quæ ad quæstionem de vocabulo difficultatem reducit, melius Alexander de de Næuo hic numero tertio citato, cum Ioanne de Imol. & aliis illam rationem excludit, quia nouum non est successorem minus habere, quàm prædecessorem, vt si fortè aliquis est grauatus de restituenda hæreditate post mortem: Nam hæres grauati minus habebit in bonis quàm habebat ipse grauatus, imò aliquando hæres potest plus habere, quam habebat testator, vt patet in l. 10. reperitur, ff. ad legem falcid.

Item septima, etiamsi ab Innocentio Hostiens. & aliis apponatur, in textu tamen non habet fundamentum; nam cum Legislator non formet dubium super hac re, supponitur, quod habilia concurrant in reliquis, non verò in iis, quæ ab ipso in tex. adnotantur: ita Dec. hîc in 2. lectura, & Andreas ab Exea hic num. 2. Probatur ex diuersis textibus: ergo cum in nostro textu non dicatur, quod sine consensu Episcopi factum sit statutum, potius supponi debet oppositum. Octaua ratio etiam si veram doctrinam contineat, nimirum *In his quæ sunt communia pluribus, vt singulis, non valet quod à maiori parte fit; nisi omnes consentiant*, vt patet ex l. 11. per fundum digest. de seruit. rustic. præd. & per Oldrad. in consilio 34. *quia talis est*, Dec. Felin. Bal. Anton. Alexand. & ferè omnes interpretes huius textus. Boer. decisio. 5. *quod duo sunt*, per totam 1. parte decis. Dynum in cap. *quod omnes tangit* de regulis Iuris in sexto. Deinde in his quæ pertinent ad plures, quatenus plures sunt, vnamque communitatem constituunt, valet quod fit à maiori parte, vt patet ex Gloss. verbo tractatus in cap. 1. de reb. Ecclesiastic. non alien. & concinit lex 19. quod maior digest. ad municip. & sequuntur Auctores proximè citati ad hunc textum: in cuius etiam veritatis confirmationem plura refert Mattheus de Afflictis in decis. Neapol. decis. 1. colum. 2. Quam doctrinam latius confirmare huius loci non est, neque assignare aliquos casus in quibus illa non procedat: pertinet enim ad titulum 9. libro 3. de iis quæ fiunt à maiori parte capituli. Non tamen sola ista doctrina per se videtur obstare, quominus valeret statutum à Canonicis communi omnium approbatione factum, & consequenter ratio, quæ ab illa petitur, sufficiens non est; Et manifeste ostenditur primo, quia non est dubium collegium posse facere statutum super his, quæ ad se spectant, vt probat Vicianus hîc cum Compostel. ex lege 1. §. 2. digest. quod cuiuscunque & speciatim super residentia canonici cum Episcopo statuere possunt quod ad debitum Ecclesiæ seruitium expedit; vt probat Ferrett. hic numero 19. cum Abbate Federic. Imol. Felin. ex variis textibus; ergo quicquid statuerent super residentia Ecclesiæ ad percipiendos fru-

ctus à Canonicis imposterum recipiendis, siue vt singuli, siue vt plures considerentur, quando omnes conuenirent, proculdubio ex tradita doctrina valeret statutum. Imò si aliqui contradicerent cum ad illos non tangeret, vt singuli, quia erant ea lege immunes adhuc constitutio staret.

11 Secundo quia, vt bene aduertit Dec. hoc loco in 1. lect. col. 2. non est inconueniens quod Canonici antiquiores essent melioris conditionis, quam qui de nouo reciperentur, & cap. final. de consuetud. in 6. sicut Ioann. Andr. Anton. Butr. & Imol. hîc docent valere Vniuersitatis statutum per quod iuberetur, vt Scholastici matriculandi soluerent quinque iulios quamuis primi ante statuti promulgationem minùs soluissent. Tertio, quia in receptis Canonicis, iam tractatur de iure quæsito. in recipiendis de nouo iure quærendo: hoc verò secundum ius facilius tollitur seu impeditur per legem 6. qui autem in princ. ff. quæ in fraud. cred. vt adnotauit glos. in regula delictum de reg. iur. in 6. Ergo ex ea precise ratione quod Canonici, vt singulatim, vel coniunctim considerentur in his statutis faciendis non arguitur illorum iniustitia.

13. Supersunt ergo aliæ quatuor rationes prima, secunda, quarta & quinta, ita inter se connexæ, vt seorsim accipi vix possint, quin vna secum alteram trahat: nam malus Canonicorum zelus, & auaritia innotuit, ex eo quod fructus vinearum, quæ annexæ erant præbendis vacaturis inter se diuidere, aliosque defraudare, non sine iniustitia decreuerunt. Ideoque statutum in ipsorum commodum, aliorumque dispendium ordinabatur, non in commune bonum; diuersumque ius inducebat respectu personarum eiusdem collegii, quas eadem lege dirigi æquitatis, & æqualitatis ratio persuadet: quamuis enim haberent Canonici arbitrium instituendi, non aliud pro se, aliud pro aliis statuere debebant, vt probat Bald. hic numero 21. Ex leg. cum in eo, ff. de pact. & lege si tibi mandauero, ff. mandati: & licet ex prima institutione, vel ex introducta consuetudine Canonicorum præbendas inæquales esse non repugnet, vt proxime dicebam; in hoc tamen rationabilem consuetudinem, vel institutionem per auaritiam zeli prætextu palliatam immutare non licet quod Hostiens. Cardinal. Ioan. Andr. Innocent. Butr. & alios mouit, vt dicerent si hoc statutum ab Episcopo, & capitulo factum non Canonicis, sed Ecclesiæ absentium redditus applicandos decerneret à Pontifice, vt illicitum, seu inualidum minimè declarandum fore; quod probabilitate non caret; nam quamuis Papa recurrat ad æqualitatem Canonicorum, & ad æquitatem iuris, vt legem paterentur, quam facerent, respendet Bald. numero 23. quod si cessaret auaritia, ista æquitas, seu æqualitas, necessaria non esset, sed contingens; cuius transgressio non inducit peccatum pe legem Iustè, ff. de aquir. poss. lege qui authore, ff de reg. Iur. lege 1. Codice qui admitti ad bon. pos. possunt: Abbas, tamen, & Imol. hic oppositum tuentur quos sequitur Ferret. hoc loco numero 16. & nituntur inæqualitate quam pro ratione adducit Pontifex Mihi tamen videtur vtrumque probabile, neque certum quid definiri posse: nam remota auaritia sine iniuria Pontifex posset confirmare statutum vel reuocare, quia in neutro visitur æquitas necessaria, quæ cum iustitia coincidit, vt bene notauit Bald. proxime citatus. Vnde tota res ad Pontificis arbitrium reduceretur.

Hinc iam patet quid dicendum sit ad tertium argumentum: reuocauit enim Pontifex vtrumque statutum iniquum, quod non in bonum commune; sed in emolumentum statutientium detrimentumque aliorum, sine rationabili causa fuerat ordinatum. Ad primam confirmationem: respondeo illam consuetudinem, eo modo, quo proposita fuit Pontifici, rationabilem iudicandam; quia alioquin Pontifex illam contra commune ius non confirmaret. Ad secundam, similiter concesso antecedente, declarandum est consequens, & si velit consuetudinem, quæ cultum diuinum debitum, necessariumque ad commodum Ecclesiæ seruitium diminuit, non valere, neque verum ius inducere, concedenda est consequentia: sed talis non erat consuetudo, quam in nostro textu Pontifex approbauit. Si autem significet illud consequens, consuetudinem, quæ diminuit cultum diuinum non necessarium ad debita Ecclesiæ ministeria perfectè adimplenda, ob aliud rationabile bonum introductam non valere, neganda est consequantiæ ob doctrinam tactam; responsione ad primum nempe valere consuetudinem percipiendi fructus in absentia etiam non substituto Vicario in absentis locum, dummodò non sit magnum præiudicium Ecclesiæ, vt tenet Abb. in cap. relatum de Cleric. non resid. & cap. Extirpandæ, §. qui verò de Præbend. Ratio est quia vt docuit Alexander de Næuo hic numero 64. ex Innocent. in cap. Iamdudum de Præbend. Quilibet Clericus deseruit Ecclesiæ generali. Et olim sine aliquo seruitio speciali seu personali dabantur redditus Ecclesiæ Clericis indigentibus, vt habetur in cap. Videntes 12. quæst. 1. 14.

Explicantur duo dubia vnum de ratione, alterum de resolutione eiusdem textus.

NOTATIO III.

DVæ supersunt difficultates huius capitis propriè & necessariò expediendæ. Prima circa rationem in qua noster textus concordat cum Cæsareo iure, vt in responsione ad secundum Notatione proxima, vidimus. Rogo igitur quo modo in omnibus euentis accommodari debeat hæc regula Catoniana, ***vnus***
1. ***quisque debet vti eodem iure, quod in alium statuit, seu impetrauit.*** Quam regulam sapientis esse dixit textus & Catonem intellexit, Romanorum more vsus, qui virum quemlibet sapientia rerumque experientia præstantem Catonem nominabant, teste Plutarcho in vita Marci Catonis Senioris; Et meritò ille proprio nomine non refertur, quia maximè dubitatur an illa disticha, quæ Catoni adscribuntur, illius sint. Alciat. lib. 4. pareg. cap. 13. negat, illum libellum Catonis esse, quia stylus sapit Theodosianum secundum; & Probi Grammatici fuisse coniectatur. Neque nouum est sapientum testimonia in vtroque iure citari, vt hîc aduertunt communiter interpretes cum Abbate, Butrio Alexandro, & aliis. Immo & poetarum: Nam in capite Quemadmodum de iure-iurando vulgare adducitur carmen, ***Turpius eijcitur, quam non admittitur hospes.*** Addit Alex. numero 8. ex Baldo potiori iure authoritatibus Philosophorum in textibus allegari, quia Iurisprudentia morali philosophiæ connectitur: ideoque Iurisconsulti interdum citant Hipocratem vt in l. 12. *septimo mense*, ff. de stat. homin. & Aristotelem vt l. 36. si pater de solut. & liberat. de hac ergo regula sit

Secunda conclusio, vt ius statutum vel
2. impetratum ab aliquo, in authorem vel in impetrantem retorqueatur, oportet vt aliquem habeat effectum. Probatur quia verba accipienda sunt cum effectu, vt patet ex d. l. 1. ff. quod quisque iuris §. hæc verba & in cap. Relatum de clericis non resident ibi: ***cum igitur verba accipienda sint cum effectu***, vbi gloss. plures vtriusque iuris textus adducit. Ratio est quia sola interior voluntas in exteriori foro non iudicatur, neque cogitationis pœnam quis patitur per legem 18. Cogitationis, ff. de pœnis: & quamuis vulgo dici soleat in maleficiis voluntatem spectari, non exitum, vt habetur in lege final. si ad l. Cornel. de sicar. hoc ita accipere debemus, vt non spectetur exitus sine voluntate, non verò vt voluntas sine exitu, id est effectus in hominum iudicio puniatur eo quod non procedit de interioribus tantum hominum iudicium.

Secunda conclusio, iste effectus non oporter, vt sit vsus statuti facti vel impetrati; sed
3. sufficit quod qui fecit vel impetrauit, eo vti possit: hac ratione conciliatur dicta lex 1. cum l. tertia, si quis iniquum eodem titulo in qua dicitur quod si quis impetrauit ius iniquum aduersus aliquem licet non vtatur ipso, cogitur eodem iure, neque est locus pœnitentiæ, vt optimè notat Gloss. 3. verb. licet vsus. Et ratio est quia qui statuit, vel impetrauit, non solùm voluit statuere, vel impetrare, sed iam reuera ius tulit, vel obtinuit cum effectu. vnde si quis obtinuit, quod creditoribus per decem annos soluere non teneatur, tenetur vti eodem iure, etiamsi statim renuntiaret impetrationi: ita docet Gulielm. de Guneo ad legem in secunda quæstione. Bald. & Paul. de Castro quos sequitur Alex. de Neuo in nostrum cap. cum omnes numero 51. quod intelligit idem author, vt si impetrauerit, rescriptum ad certum iudicem, illud coram eo iudice iam sit præsentatum; quia ante præsentationem non potest impetrans conueniri coram illo, quia alis iudex nullum habuit iurisdictionis exercitium, neque ex rescripti acceptione iudex est constitutus, vt ita dicam in actu exercito. Ita præter Alex. docet Bald. in lege 3. si quis, ff. quod quisque iur. verb. *impetrauerit*, cum Innocent. Hostien. & aliis in cap. ex conquestione de restitut. spoliat. Probatque Paul. Castrens. ad eandem l. 3. *si quis* ex multis textibus, numero 5. quos referre non expedit.

Limitat hanc conclusionem *Alex.* citat. numero 52. cum Innocentio, vt non procedat quando ius impetratum vel statutum factum est nullum. Et hinc numero 50. reddit rationem cur in nostro textu Pontifex non iussit simpliciter vt obseruaretur statutum de non percipiendis fructibus in absentia, quia statutum erat iniquum in se, & quando tale est, non retorquetur in authorem. Verùm neque limitatio vera est, neque illatio, non limitatio quia l. si quis iniquum solum requirit, vt impetretur, vel statuatur ius iniquum cum effectu non facti, sed iuris, vt optimè notauit Bartol. ad legem 1. quod quisque iuris §. ***hæc autem verba***, hoc est vt de facto statutum sit factum, & ius dictum, vel impetratum ad vsum: hic est effectus tantum requisitus in l. 1. quia vt ipse ait, sola impetratio, sequuta concessione delictum est consummatum. Idem indubitanter tenendum docet Iason ad lege tertiam, si quis, citatam contra Alberic. numero 11. cum & Doctores communiter ad legem primam eodem titulo §. Hæc verba. Neque illatio bona est, quia Canonici simpliciter ius iniquum statuerunt: sed in l. 3. *si quis*, decernitur vt qui tale ius statuit vel impetrauit, etiam si eo non vtatur in ipsum retorqueatur, ergo, &c. Dein illud statutum aliquem sortitum est suæ iniquitatis effectum, & aliquem habuit vsum, cum hac de causa datus est ad Sedem apostolicam recursus: sed nemo dubitat quando ius statutum seu impetratum aliquem sortitur effectum, in authorem seu impetrantem retorqueri: ergo non recta as-

signatur causa cur Pontifex simpliciter non imperauit statutum obseruari, ex eo quod non valeret; sed vera ratio est quia noluit Pontifex antiquæ consuetudini derogare, quam rationabilem indicauit, vt supra dictum est. Aliam statim assignabo in conclusione sequenti.

5. 3. conclusio, qui obtinet ius iniquum eo non postulante, vel etiamsi postulauerit, non est qui opponat, vel petat, vt eodem vtatur impetrans, ad illud per iudicem non cogitur: huius conclusionis prima pars habetur expressa in lege 3. citata ibi, *Cæterum si ipso non postulante, non coërcetur*, scilicet iure impetrato, Verbi Gratia, si princeps motu proprio concessit ne quis à creditoribus per decem annos conueniretur; B ipse nihilominus eodem tempore suos posset debitores conuenire: ita omnes Doctores hoc loco. Secunda pars eruitur ex eadem l. 3. ibi *non solum eo postulante, qui ab eo læsus est; sed omni, qui quandoque experitur.* In quibus verbis supponitur quod ab aliquo opponi & peti debet, vt impetrato coërceatur iure. Ratio huius secundæ partis est quia Iudex suum officium impartiri non debet, nisi sit petitus l. 3. §. sin autem, ff. de damnat. infect. Gloss. cum text. in l. si quando Cod. de test. plures leges & AA. vide apud Mascard. quæstione 5. num. 86. hinc Innocent. eruit tertiam rationem quam assignat, ob quam Pontifex non iussit absolutè statutum à Canonicis factum obseruari, nempe quia hoc non petebatur: nam iudex non potest supplere commodum priuati, nisi quando causa concernit fauorem Ecclesiæ, vt docet Innocent. in cap. ad nostram 2. de iureiur. Vnde soluetur obiectio Hostiensis, cui non placet hæc ratio Innocentii, etenim caput *cum venissent* de institutionibus, vt notat Alexand. de Næuo citato numero 51. cum Cardinali pro Hostiensi contra Innocentii rationem non facit, quia ne fiat Ecclesiæ præiudicium, in eiusdem fauorem supplere potest Pontifex partium petitionem: ideo dixit Papa in eo textu. *Ad petitionem Eboracensis Ecclesiæ, vel per nos ipsos super hoc Archidiaconatui consulimus.* At in consuetudine prædicta, iam vt supponimus, nullum Ecclesiæ præiudicium visebatur. Tandem Cardinal. Butino & Alex. cum eis asserunt Pontificem solum adduxisse eam rationem in textu ad ostendendam iniquitatem statuentium, & quod standum non esset constitutione in ea forma à Canonicis introducta.

6. Sed rogabis an quando aliquis impetrauit ius aduersus vnum, possit cogi ab altero tertio, vt eodem iure vtatur. Respondet affirmatiue Antonius Fabius in rational. in pandect. cum aliis antiquioribus quos refert Gloss. Marginalis in ea verba, l. 3. *sed omni, quia quandoque experitur*, & fundatur in eo signo vniuersali videlicet, *omni*: Melius tamen negatiuè quæstionem soluunt Bartol. Bald. Paul. de Castro, Ludouic. Alexand. Cyn. Pay. & alii communiter quos refert Iason, §. hæc pœna 11.

A in citata lege si quis iniquum, vbi punctum latius disputat, & tandem à sententia communi recedit. Nos verò communem sic confirmamus. Primo, ex generali regula *res inter alios acta*, Codice per totum hunc titulum. Secundo, lege 1. ff. quod quisque iuris ibi, *Aduersario postulante*. iuxta quam partem intelligi debet illud signum vniuersale: si enim contra omnes fuit ius impetratum, omnes cogere possunt eodem vti impetrantem, etiamsi contra vnum tantum illo iure vteretur. Tertio, quia pœna egredi non debet delictum, lege 22. Sancimus Codice de pœnis, &c. ergo solum ille contra quem ius impetratum est, cogere potest impetrantem eodem vti non vero alter. Quarto. Ablatiui absoluti in iure resoluuntur in conditionem lege 109. à testatore, ff. de conditione & demonstr. & sic *aduersario postulante*, idem est, *ac si aduersarius postulauerit*: sed conditio debet impleri in forma & persona specialiter determinata, lege 44. qui hæredi in principio & l. 55. Mæuius, ff. de condit. & demonstr. ergo qui aduersarii non sunt respectu iuris impetrati, non habent ius petendi, vt eodem iure coerceatur. Tandem in huius confirmationem vide optimum textum in lege 7. Fulcinius existimat, §. quid si aduersus, ff. quibus ex causis in poss. & alia argumenta apud Gin. in lege 7. ratas Codice de rescindend. vend.

C Obiicies tamen primo, resolutionem dictæ legis 7. *ratas*, vbi deciditur perfectam venditionem per impetratum rescriptum rescindi non debere; quia si hoc alicui concedatur, eadem lege ille poterit conueniri ab alio. 7.
Iason vim magnam facit in hac lege. verum Gloss. verb. *conueniamini* quatuor solutiones, adducit quarum prima, tertia, & quarta, facile hîc possunt accommodari. Secunda ab illa meritò reiicitur. Ego tamen facilius legem expedio, exponendo illam de iure seu rescripto impetrato ad rescindendam venditionem perfectam, cum quolibet, quia si tale rescriptum particulare in suum fauorem aliquis obtineret, licet eo non vteretur, sed paratum haberet ad vtendum quando voluisset (facta apud iudicem præsentatione, vt diximus, si ad D certum fuit (impetratum) omnes possent illum cogere, vt eadem lege vteretur, & sic nullam ratam venditionem firmam facere potuisset. Colligo hanc solutionem ex verbis legis, ibi, *Eadem lege conueniamini quam vobis fieri postulatis*, quibus suadetur aliquos postulasse priuatam legem non ad casum particularem, sed ad quamlibet venditionem, vt si milites peterent hoc priuilegium aduersus mercatores; quia ab eis decipi facile possent; respondet Princeps hoc priuilegium nihil illis profuturum, quia eadem lege vti cogerentur; & ex proprio motu à principe concedi ini quum ius (quomodo conueniri non possent obtinentes) principem non decebat. Atque adeo vtrumque inconueniens esset vel iniquum ius à principe motu proprio concedi, vel inutile & noxium ab impetrantibus

optari. Vnde Bald & Salyc. hoc modo legem hanc summarunt, *concesso vno inconuenienti, sequitur aliud.*

Obiicit 2. Iason, cum Rapha, si iudex incidat in edictum, sententiam particularem proferendo, ab omnibus potest conueniri, vt eadem vtatur in casu simili: & tamen non tulit sententiam contra omnes: ergo respondeo iudicem hoc edicto teneri, & à quolibet posse conueniri, quia quamuis illius sententia non faciat ius commune, tamen illam proferre tenetur conformiter ad ius commune litigantibus, quod ipse interpretatur in tali casu, sic procedere: Vnde eodem iure communi sic explicato per ipsius sententiam vti cogitur à quocumque, omnes enim sibi fecit aduersarios qui in simili casu contra ipsum litigare potuissent, & contra se protulit sententiam, hoc iure instructus Nathan in alieno casu parabolæ circumloquio Dauidem de adulterio & homicidio ipsius iudicio conuicit 2. Reg. cap. 12. & ita rex magis erubuit, nec se à peccato excusauit, vt notauit Abul. ad dictum caput 12. quæst. 2. *Et quia sententiauit*, Lyrani verbis vtor, *secundùm legem, quæ habetur Exod. 22. scilicet quod pro furto ouis reddatur quadruplum, & sic factum ei est, quia pro morte Vriæ mortui sunt quatuor filij eius scilicet pro filijs Bethsabee, Absalon, Amon, & Adonias:* quia ius veritate constat quæ non nisi ex ratione æstimatur. At ratio vera respectu cuiuscumque semper vna, & eadem est, ideoque iura non in singulas personas, sed generaliter constituuntur, vt habetur lege 8. Iura, ff. de leg.

9. Ex hac doctrina infert aliqua corollaria Alexander de Næuo citatus numero 53. Primum, cum Baldo in l. super Chirographariis Cod. si certum petatur, si iudex instrumentum non solemne admittat, quoad probationem, punietur non solum quia facit litem suam, sed etiam ex edicto quod quisque iuris. Etenim si instrumentum in alia causa producitur contra eum, non poterit opponere, quod non sit solemne. Infert secundum cum Angel. ad l. 1. ff. quod quisque iuris, si doctor consuluit in aliqua causa, quod in alia eius consilium producitur contra ipsum, & cogitur ad illud. Verum hoc Paul. de Castr. & Alexand. hic optimè declararunt; quando nimirum consilium est decisiuum, & vim habet sententiæ. Vt si statutum vel testamentum disponat quod causa committatur consilio sapientis, & iudex teneatur, illud consilium sequi: aliàs non tenetur consulens vti eodem iure. Tertium, cum Bartolo in l. 1. quod quisque iuris Bal. & aliis, si magistratus fecit hominem occidi, vbi minori pœna puniri deberet, vt si pro vulnere capite damnauit, si postea aliquem iniustè vulneret, in mortis pœnam incurret: alia corollaria similia videri possunt apud DD. in citatam. l. 1. & apud Bald. in Rubric. Cod. de pœna. Iud. qui male iud. & Salyc. in l. finalem eodem titulo, aliosque ibidem.

10. 4. conclusio, edicti *quod quisque iuris*

A pœnam incurrit magistratus dolose iudicans, remoto tamen dolo, si aliter sententiam pronuntiet quàm oportet, propter imperitiam assessoris, illius edicti pœna solus punitur assessor. tota habetur in l. 2. hoc edicto in eodem tit. ita gloss. Bartol. Bald. Iason. Paul. de Castro, Salyc. Alex. & ferè omnes Doctores ibidem. Aliqui tamen RR. cum Antonio Fab. in rational. ad hanc legem, Assessoris imperitiam causantes illum ab edicti pœna vendicare conantur, atque Faber illa vltima verba legis, *sed ipsi assessori*, esse ab imperito interprete superaddita; Verùm siue hoc dicat de Paulo, cuius est illa lex 2. siue de aliquo ex antiquis dispositoribus edicti,
B ipse potius dum tam iniquam sententiam tulit, de primis doctoribus ciuilis iuris, qui in hac expositione conueniunt, edicti pœna mulctatus omnibus hac in re interpres videbitur imperitus; quod ex probatione conclusionis amplius innotescet. Nam hoc edicto punitur dolus ius dicentis, vt nemo negat. Hîc verò dolus imputari non potest ius dicenti ex consilio assessoris cuius peritiæ confisus iustè iudicare arbitrabtaur: cum igitur in magistratu ita iudicante cesset dolus, cessat edicti pœna, quia cessat iniuria, quæ numquam fit sine animo iniuriæ irrogandæ. l. 3. 11.
illud relatum, §. itaque de iniur. & famos. lib. Contra verò Assessor dolosè se gessit, dum se iurisperitum simulauit, vt notat Angelus hoc loco, vel saltem in lata culpa fuit,
C quia vt bene notat Paulus de Castro vbi supra post gloss. Bartol. Salyc. & alios citatos Assessor non debet consilium dare, nec acceptare officium, si non sentiebat se peritum, sua igitur assertione temeraria sibi præiudicauit, vt edicti pœna mulctaretur.

Duas limitationes prædictæ conclusioni appositas inuenio, quarum vnam recipio, alteram excludo. Prima, quam admitto est secundum Alex. Ludouic. Romanum, & Iasonem ad citatam legem, & iuxta doctrinam Bartol. in l. in bonorum, ff. de bonorum possess. ad finem Bald. Salyc. & aliorum in l. iuris ignorantia Cod. qui admit. nempe vt intelligatur præcedens conclusio, si ma- 12.
gistratus non sit iurisperitus; nam si tam assessor, quàm magistratus sint iurisperiti, & communicato consilio ius iniquum (quod nouum dicitur in edicto) decernant; vter-
D què tenebitur. Probatur primo, quia si Magistratus est iurisperitus, & sciens, prudensque iniquum decernit, cum dolo facit; si verò per imperitiam, in qua appareat culpa lata, iudicauit, tenetur sicut assessor, qui imprudenter consilium dedit. Nec dicas in l. 2 hoc edicto, ff. quod quisque iuris, non in Magistratu, sed in assessore imprudentiam requiri in dando consilio: ergo non sufficit imprudentia Magistratus etiam iurisperiti. Respondetur in edicto secundum leg. 1. non exprimi dolum in Magistratu ius dicente, sed absolutè dici. *Qui Magistratum potestatemuè habebit, si quid in aliquem noui iuris statuerit, ipse quandoque aduersario postulante eodem iure vti debet*, quando igitur postea Iurisconsultus in l. 2. edictum limitauit do-

Ium. requirens, de illiterato ex assessoris consilio iudicante intelligi debet; in hoc enim requirit dolum, non in iurisperito, in quo sufficit per latam culpam ius iniquum dicere. Et concinit glos. in l. final. ff. quod quisque iuris, verb. excepit: item Bartol. ad l. 1. si dolo malo, ff. si is qui testam. lib. esse iuss. & num. 1. Vtrumque enim casum comprehendit Paulus in illa l. 2. & dolum & latam culpam; dolum imperito Magistratu de industria inique iudicante; & latam culpam, vel assessoris, vel periti Magistratus per imprudentiam ius iniquum pariter dicentium. Probatur secundo, ex l. 1. *si dolo malo*, proximè citata ibi, *sed culpa dolo proxima dolum repræsentat* cum Bart. ibidem citato: ego
13. quamuis requiratur dolus in illa l. 2. *hoc edicto* ille debet esse dolus præsumptus, qualis censetur imperitia in doctore & iurisperito: confirmatur ex l. 32. quod Nerua, ff. depositi, in qua Celsus cum Nerua definit latiorem culpam pro dolo reputari. Et latiorem culpam Glossa exponit, idem esse atque latam, cuius finis est non intelligere quod omnes intelligunt, & probat ex l. lata, ff. de verbor. significatione; siue ergo tribuatur dolo præsumpto, siue latæ culpæ Magistratus iurisperitus per imprudentiam iniquum ius dicens in pœnam incidit edicti. Et similiter imperitus Magistratus, qui cum de loci consuetudine assessorem habere deberet, assessore inconsulto per imperitiam ius diceret. Etenim huic similiter, vel lata culpa, vel præsumptus dolus edicti reum facit. Ita Alex. ad l. 2. citatam cum multis aliis in fine commentarii relatis, quamuis potius latæ culpæ, quam dolo tribuendum censeat, quod de perito Magistratu, vel imperito assessoris consilium negligente docuimus.

14. Alteram limitationem ponit Alber. hic scilicet, *si imperitus magistratus assessorem eligat ignorantem*, edicto teneri credit. Verùm Bartol. Fulgos. Iason ad citatam l. 2. cum Glos. ab omnibus communiter approbata oppositum tuentur. Nam quamuis aliam pœnam incurrat, videlicet quod faciat litem suam, aliasque in syndicatu imponendas, non tamen speciatim ad edicti pœnam tenetur. Quia in hac culpa, cui speciatim pœna edicti imponitur, nec dolus in eo præsumitur, neque lata culpa, cum iurisperitus non sit, & assessoris consilio acquiescat, quem quia minori cum delectu sibi adiunxit, non satis expertum aliis pœnis subiicitur: & assessor, vt dictum est, edicti iure tenetur. Alios casus enumerat lex 3. & 4. huius tituli in quibus aliæ personæ per hoc edictum vti eodem iure obligantur; nempè procurator, tutor, fideiussor, pater, quos vide in dictis legibus vbi habentur expressi, neque in illis nostri est instituti amplius immorari.

15. Secunda difficultas circa responsionem Pontificis est, in illa alternatiua disiunctione responsionis, in qua iubet, vt pares fiant omnes Canonici, *vel secundùm consuetudinem Ecclesiæ, vel secundùm rationabilem institutionem in posterum obseruandam*; cuiusnam erat electio, capituli-ne, an Iudicum

A quibus causa committebatur, nempe Archiepiscopo Senonensi, & Episcopo Trecensi. Et sanè iuxta doctrinam à DD. communiter receptam in cap. à crapula de vita & honest. Cleric. item Glos. Bart. & aliorum in l. 23. Lucio ff. de legat. 2. & l. 1. §. expilatores ff. de effract. & expil. dicendum videtur electionem pertinere ad Iudices; nam ad illos verba diriguntur. Quando enim verba ad Iudicem referuntur, illius est electio. Ioan. de Imol. ait priorem partem alternatiuæ habere locum in Canonicis, qui recepti sunt post constitutionem Capituli tempore querelæ ad Papam deductæ: posteriorem verò partem intelligi de illis, qui nondum erant admissi ad Canonicatus, sed in posterum reciperentur: & addit hanc esse expositionem communem. Verùm meritò reiicitur hæc sententia ab Alex.
B de Næuo, ad hunc textum num. 12. vt literæ repugnantem. Primò, quia Pontifex iubet, vt omnes Canonici pares fiant in percipiendis fructibus in absentia, vel præsentia & in vtensis, quæ præbendis annexæ erant, neque distinguit de receptis, vel recipiendis, ergo vim facit textui, qui eam distinctionem admittit. [illegible] quia alternatiua dispositio verificatur in vno tantum membro, & non requirit vtrumque, & notat Geminian. consil. 8. num. 7. Vers. *Vel dicit quod sufficit*. Ægid. Consil. 2. num. 7. Ioan. de Anan. consil 46. num. 5. Romanus consil. 273. in principio Bald consil. 410. num. 3. lib. 2. sed posita declaratione Ioannis de Imola vtraque pars dispositionis exequutioni mandatur; ergo declaratio repugnat dispositioni alternatiuæ: quoniam in
C illius sententia per coniunctionem, *&*, non per disiunctionem *vel*, Pontifex respondere deberet.

Quamobrem reiecto hoc respondendi modo aliisque improbabilibus, duos alios satis probabiles inculco. Primus est veræ alternatiuæ electioné esse iudicum ad quos verba diriguntur, vt iuxta iuris dispositionem sententiam ferant; & si inueniant consuetudiné fuisse rationabiliter introductam sine Ecclesiæ grauamine, & absque diuini cultus diminutione iuxta illam omnes Canonicos in percipiendis fructibus exæquent. Si verò è contra irrationabilis consuetudo sit, vel etiam rationabilis iure præscripta non fuerit secundùm rationabilem institutionem iuri communi con-
D formem, omnes Canonicos in præbendis assuetis faciant æquales; eademque ratione solum in præsentia fructus percipiant. Ita Cardinalis quem sequitur Alex. citatus. Probatur hæc opinio, primo quia Pontifex ita voluit fauere iustitiæ partium, vt Ecclesiæ seruitio, & iuris communis dispositioni non derogaret; quorum vtrumque illius alternatiuæ responsione præstitisse constat, quam ad iudices dirigit, quia ipsis hanc causam diiudicare commisit. 2. quia illa oppositio rationabilis institutionis, innuit, Pontificem irrationalem consuetudinem velle excludere, & vt iudices hoc diligenter aduertant, prouidè admonere. 16.

Alter respondendi modus vel æque vel magis probabilis est; Alternatiuæ electionem Canonicis dari, ita vt Iudicibus Papa com-

mittat vno vel altero modo à Canonicis electo omnes æquiparari debere Ita Ioan. Andr. quem etiam sequitur Alex. de Neuo num. 12. Hoc ostendo primo ex optima regula Abbatis in cap. *prout nobis* de dolo & contumac. nu. 22. vbi ait. *Quando multa remedia à iure in-*
7. *troducuntur alternatiuè, licet verba non concernant partem sed iudicem, nihilominus ex quo concernunt vtilitatem priuatam, optio eligendi non datur Judici sed parti.* Et hac ratione docet limitari illam alteram regulam Doct. & Glos. in cap. à crapula citato & cap. fraternitatis 34. dist. & cap. sicut de Iudæis & l. quicumque Cod. de seruis fug. *quando verba ad Iudicem diriguntur alternatiua electionem iudici conuenire*; nisi videlicet priuatam partis vtilitatem concernant, quia tunc non iudici, sed parti datur optio. Abbatem sequitur Ant. de Burgos. in cap. pastoralis B de rescript. num. 45. Sed responsio alternatiua in nostro textu concernit priuatam Canonicorum vtilitatem: ergo etsi illius verba ad iudicem dirigantur, canonicorum erit electio. 2. In alternatiua debitorum dubia debitor habet optionem non creditor, vt patet ex l. 10. plerumque, ff. de iure dot. in fine. Vnde est quod semper in alternatiua debitorum quod minimum est: sub obligationem cadit, ita Bartol. in l. qui stipulatur de solut. num. 1. Castrens. Cons. 129. *Vltra ea quæ* lib. 2. & 461. *viso instrumento* lib. 1. Fulgos. consil. 80. *testator in testam.* numero 3. sed Canonici erant quasi debitores in ea causa, ergo minima obligatio ab eis eligi poterat, qualis erat habere alios canonicos sibi æquales, conseruando suam consuetudinem de percipiendis fructibus in absentia. Et quia Pontifex intellexit hanc proculdubio à canonicis eligendam, ab illa incæpit in responsione. 3. quia nisi supponeretur probata à nouis canonicis qui conquerebantur apud Pontificem, consuetudo de percipiendis fructibus in absentia, & annexione vinearum, non procederet Pontifex ad definitiuam sententiam, qua omnes pares fecit omnino: ergo si erat sufficienter probata apud Pontificem, superfluum erat rursus committere iudicibus, vt de consuetudinis rationabilitate cognoscerent, & ideo alternatiuæ eis iudicibus optionem facere; ergo simpliciter dicendum dictam electionem in canonicorum arbitrio fuisse relictam; de æqualitateque omnino facienda, & per Iudices exequutioni demandanda, propter consuetudinem rationabilem iam probatam à Pontifice definitiuam sententiam proferri.

Exponitur caput. 1. & 2. distinctionis. 4.

NOTATIO. IV.

Cap. 1. dist. 4. ADuertit Geminianus in principio huius distinctionis 4. enumeratis speciebus legum, & constitutionum, ad earumdem causas inuestigandas Gratianum descendere. Et quidem appositè ad institutum nostræ A doctrinæ ordinem à causa finali exorditur. Vnde primum caput dupliciter Geminianus resumit. 1. *ponit finem ad quem factæ sunt leges.* 2. speciatim hunc finem declarat. *Lex improbos metu pœnæ refrenat à malo iustis defensionem ministrans.* Quibus verbis breui & numero tres Glossæ primæ rationes complexus est, & totam capitis doctrinam exhausit; quæ à S. Isidor. lib. 5. cap. 20. Etymolog. accipitur. Eam tamen prius & elegantius D. August. Epist. ad Macedonium, Epistola 54. his verbis exposuerat. *Non inutiliter metu legum humana coercetur audacia, & vt tuta sit inter improbos innocentia; & in ipsis improbis, dum formidato supplicio frænatur facultas, inuocato Deo sanetur voluntas* ita legendum non *sanetur infirmitas* vt apud Turrecrem. hic & Sebastianum Medices ad cap. sequens minus castigatè habetur. Non potuit textus noster luculentius commentari. Concinit l. 1. ff. de iustit. & iure item l. 1. & 2. ff. de & Senat. l. 1. ff. de veter. iur. Enucle. l. 1. cod ad l. Iuliam repetund. l. 1. si quis in tantam cod. vbi audacia in malam partem accipitur, sicut & in nostro textu & in clem. 1. de offic. ordinar. & in cap. inquit 16. q. 1. vt Geminianus notauit, & Præpositus Cardinalis ad hunc text. quandoque in bonam partem accipitur audacia vt in cap. audacter 8. qu. 1.

Vt vero clarius appareat hæc finis concordia in vtroque iure & ratione confirmetur Theologica, sciendum est ius tam canonicum, quam ciuile hominis commune bonam humanamque felicitatem tanquam generalem hominum finem intendere: quam- 1.
C uis diuerso modo. vt infra declarabimus: ad hoc enim institutum est ius, vt humanum genus in politica, humanaque rectè operandi felicitate constituatur: ita D. Thom. 1. 2. quæst. 90. artic. 2. & quæst. 95. artic. 1. vbi D. Thom. hoc ratione sic probat. *Homini naturaliter inest quædam aptitudo ad virtutem: sed ipsa virtutis perfectio necesse est quod homini adueniat per aliquem disciplinam: hanc autem disciplinam vtrumque ius præstat; nam vt in virtute homines perficiat ab indebitis delectationibus abstrahit. Et quamuis ad eos*, ait idem Doctor, *qui proni sunt ad actus virtutis ex bona dispositione naturæ, vel consuetudine, vel magis di-* D *uino munere, sufficit disciplina paterna, quæ est per monitiones: quia tamen alij inueniuntur proterui, & ad vitia proni qui verbis de facili moneri non possunt; necessarium fuit quod per vim, & metum cohiberentur à malo; vt sic male facere desistentes, & aliis quietam vitam redderent, & ipsi tandem per huiusmodi assuetudinem ad hoc perducerentur.* Hanc rationem habemus in prooemio decretalium. Vbi nonnihil de legum vtilitate & necessitate attingitur, quæ ex hoc fine deducitur.

2. idem ostenditur ex Aristot. 1. Etich. ca. 1. vbi ait Ethicam, quia commensurat hominum mores pro fine habere humanam felicitatem: sed hoc idem facit vtrumque

ius: nam canonicum ideo dicitur regula cap. 1. & 2. dist. 3. & de ciuili dicitur in l. 1. de veter. iur enucl. & in authent. hæc constitutio innouat in princ. col. 8. quod *legum auctoritas diuinas & humanas res bene disponit; & quod medicamenta morbis hoc exhibent leges negotijs humanis.* Ergo vtrumque ius communis boni humanæque fœlicitatis finem intendit: hanc vtriusque iuris in fine conuenientiam latius ostendit Fortunius Garcia tom. 1. tract de vltimo fine iuris canon. num. 1. & seq. Vnde hæc tertia eruitur sequens ratio.

Ius canonicum maximè considerat salutem animæ æternam, vt habetur in cap. quamuis & cap. cum contingat de iure-iur. ibi *sine periculo salutis æternæ* & in multis aliis. Et probatur insuper quia Christus Dominus legislator noster & æternæ salutis auctor, hoc intuitu suas oues Petro eius Vicario commisit, vt eas ad æternam felicitatem dirigeret; ergo leges Petri & successorum ad eandem salutem tendere necesse est ad quam sibi fuit concessa potestas: sed ad salutem æternam consequendam, recta & honesta operatio Euangelicæ legi conformis medium est necessarium: ergo hanc rectam & honestam operationem respicere debent leges canonicæ, tanquam huius vitæ humanam fælicitatem, quæ ad illam æternam & vltimam ordinatur. Et hoc manifestè ostendunt non solum citata iura, sed clarius præmium 6. ibi *vt scandala remoueamus ab ipsis*, & cap. 2. de constitut. in 6. quod incipit, *vt animarum periculis obuietur.* Constat igitur, quod lex naturalis, & canonica dirigit homines ad vitam rectè ducendam; nec aliter vrget, quam vt conueniat fini æternæ salutis; cui etiam lex ciuilis recta cohæret, vt videre est in authent. vt hi qui obligatas col. 6. vbi ciuilis legislator maximè curat, ne subditi in peccatum incidant; item authent. Quomodo oporteat Episcopos in principio col. 1. & illustrius authent. Vt clerici apud. pro. Episcop. in fin. ibi *cum oporteat talia Ecclesiastica examinari, & emendari animas delinquentium per Ecclesiasticam mulctam, secundùm sacras & diuinas regulas quas etiam nostræ sequi non dedignantur leges.* Verum quomodo hanc fœlicitatem, humanam ius canonicum & ciuile respiciant dicemus sequenti dispur quæstione prima, sectione quinta.

Cap. 2. erit autem dist. 4. In capite *erit autem* Gratianus cum Isidoro lib. 5. cap. 20. ad particulares conditiones huius finis, quas legislator respicere debet accuratè descendit. Hæc sunt prima

3. *vt honesta & iusta sit: honesta*, quia in legibus non modo iuris æqualitas; sed etiam actionis honestas attenditur, vt patet in cap. Pono 35. quæstione tertia. *Iusta* verò quia alioqui lex suo obiecto, quod ius seu bonum & æquum dicitur, conformis non erit cap. Ius generale, distinctione prima, neque ad hoc necesse est, vt sit in materia Iustitiæ rigorosæ; sed satis est, si sit in alterius virtutis materia legis præceptum, verbi gratia de ieiunio, &c. Secunda, *possibilitas*: nam lex

A impossibilis suum nequit sortiri effectum præcipuum, qualis est obligatio, quia nemo potest ad impossibile obligari de regul. iur. in 6. & l. 1. §. si id quod de action. & oblig. l. 145. impossibilium nulla est obligatio, ff. de regul. iur. l. 35. si stipuler. ff. de verbor. obligat. l. final: ff. Quæ sent. sine appell. cum multis aliis textib. qui incitatis regulis adducuntur. Tertia, *cum ratione naturali conueniat*: nam ratio est legis anima quare *sibi non constat lex, quæ ratione non constiterit* cap. consuetudo, dist. 1. *& quod ratione caret, extirpari necesse est*, cap. Corepiscopi dist. 68. Vnde pro lege ratio allegatur, quia ratio naturalis quasi anima separata, deficiente lege positiua subsistit, ideoque pro illa merito refertur. cap. frustra dist. 8.

B & cap. si Romanorum dist. 19.

4. legis conditio est, *vt eam patria consuetudo patiatur*, quia etsi contra consuetudinem lex rationabilis fieri possit l. 2. Cod. quæ sit longa consuetudo l. 38. diuturna, ff. de leg. tamen consuetudo post legem continuata contra illam præualet, eique resistit, vt vidimus in cap. cum omnes de constit. & concordat l. 32. de quibus, ff. de leg. l. 4. constitutiones, ff. de constitutionibus princip. item lib 2. feudor. titulo 1. § legum autem: Et habemus infra §. leges & cap. statuimus hac distinctione 5. *vt sit loco temporique conueniens.* Nam cum lex in bonum commune referri debeat, vt in vltima conditione ostenditur, & neque omnia neque eadem diuersis temporibus & locis conue-

C niant, vt legislator has circumstantias loci, & temporis animaduertat, necesse est; quædam enim in vno loco vel tempore statuentur, quæ in alio minimè recipientur. Nam *alia alijs conueniunt locis*, vt in cap. 1. & final. dist. 31. cernitur & cap. necesse est, dist. 29. & *omnia suis temporibus agi oportet*, vt dicit caput si Ecclesia, § quod autem 25. q. 4.

6. conditio est *necessitas*; quia si adsit necessitas, lex bonæ erit operationis iuuamen, si absit potius censebit grauamen. Vnde Gregor. in cap. 2. dist. 29. ait. *Regulæ sanctorum patrum pro tempore loco & persona & negotio instante necessitate traditæ sunt*: quia vero lex sine necessitate inutilis iudicatur, vt magis declararet Gratianus hanc necessitatem, addit legi *vtilitatem.* Etenim inutilitas seu non necessitas legem alioqui bo-

D nam poterit vitiare, quando eam perpetuò comitatur. Hac enim de causa docet Dynus Muxellanus, *vtile per inutile vitiari*, in Reg. Iur. Pontific. reg. 37. *vtile non debet*, & quando enim inutile ab vtili in aliquo actu separari non valet, totus actus vitiatur, vt probatur ex l 1. §. item quæritur, & §. Trebatius; ff. de aqua quotid. & æstiu. aliisque text. item Gloss. verbo *inutile* in addit. ad l. 14. per seruum §. 1. ff. de vsu & habitatione; & fundatur hæc veritas in Philosophico axiomate, *malum ex quocunque defectu; bonum non nisi ex integra causa.* Si ergo in causa finali statui vtilitas non appareat, tamque inutile omnino abiici debet ex cap. omnia talia, dist. 12. aliisque textu.

bus quos ibi adducit Gloss. verbo causæ.

7. Est *claritas.* Ius enim obscuritatem odit
5 vt in cap. pura 3. q. 9. cap. quia Episcopus dist. 23. & l. 3. non intelligitur, ff. de iure fisci in principio & §. *quando autem* in fine; hinc est quod obscurè dictum pro non dicto habetur, & obscure scriptum pro non scripto. 1. ostendit caput in præsentia de probat. vbi Glos. verb. *Verbum dubium*, Præter alia ait, *qui probat clarè & apertè debet probare, quod si non faciat non prodest talis probatio.* Vt patet ex cap. cum tu de testib. & notat Pacius in l. penult. Cod. de pact. conuent. & habetur in l. 11. de ætate, ff. de interogationib. in iure faciendis & 2. probatur ex l. 1. de his quæ pro non scrip. hab. vtrum habet Glos. in cap. si testes, §. in testibus verb. simpliciter. Quamobrem obscuram conuentionem pro non facta haberi, & obscuram citationem pro nulla reputari probat Mascard. conclus. 1129. num. 4. & 5. ergo similiter lex obscura, ex qua obligatio apertè non colligitur, non obligare censebitur: 8. tandem *vt pro communi bono feratur* alioqui non recta neque regia, sed iniqua lex censetur & tyrannica, vt monet Turrecrem hac dist. in § præterea cap. 2. cum Bartolo in tract. de tyran. qu. 1. & Bal. in l. decernimus Cod. de sacrosanct. Eccles. de qua conditione dicemus late in disput. sequenti q. 1.

Has conditiones à legislatore inspiciendas
6. tamquam ferendarum legum causam finalem, & rationem motiuam non ita pulchrè in vna constitutione collegit Ius ciuile, sparsim tamen in variis legibus tradidit in l. 1. ff de iust & iure l. 1. & 2. l. 16. ius singulare l. 25. nulla l. 40. ergo ff. de legib. l. 1. ff. solut. matr. & l. 1 ff. de vsucap hanc etiam legum communem necessitatem & vtilitatem respicere asseuerant Iustinianus Augustus l. vnica de nouo cod. faciendo, §. 1. & 2. & Iustinianus pius l. vnica etiam de Iust. cod de confirmando. Et deinde Flauius Iustinianus l. similiter vnica de emendatione codicis Iustinian. neque aliud ostendunt Theodosius & Valentinianus in l. 8. humanum esse item Valentinianus, & Martianus in l. 91 leges sacratissimæ cod. de legib. & const. priores de publico vtilitate & necessitate legum posteriores de earumdem claritate, rectaque interpretatione tractantes. Accedit Alphonsus rex l. 4. tit. 1. par. 1. cum Gloss. fin. & l. 8. & 18. cod. titul. cum Gloss. ibidem. Item l. 2. tit. 2. par. 1. l. 2. tit. 1. par. 2. concordat etiam l. 2. tit. 6. lib. 1. legum fori ibique Alphonsus de Montaluo Glos. 3. & l. 2. tit. 4. lib. 1. ordinam ibique Didacus Perez. Glos. 2. & l. 11. tit 9. lib. 6. eiusdem ordinam. Tandem concinit l. 1. tit. 1. l. 2. nouæ recompilat. Et Glos. Alphonsi de Azeuedo ibidem qui inter alia merito celebrat Rebufi Apostrophen to. 1. constitut. Franciæ tit de constitut. in proœm. Glos. num. 56. Vbi in legum conditores inuehitur, qui in suis statutis promulgandis ad illas conditiones non attendunt *sed*, vt ipse ait, *aliquando ipsi leues appetitus, & metus probant: & lex sic parum pensata & pensata sine pedibus ambulat, sine anima viuit, sine capite loquitur, sine ratione manet.*

Geminianus, Præpositus aliique interpretes laborant in conciliandis his octo conditionibus numeratis cum illis tribus cap. 7.
consuetudo dist. 1. Vide si quod religioni congruat, disciplinæ conueniat, saluti proficiat. Si enim hæ tres qualitates, in lege spectatæ sufficiant vt illa optima iudicetur, sanè superuacaneæ sunt aliæ in hoc cap. assignatæ. Verum in illis tribus implicitè continentur, quæ explicatius in his octo exponuntur. Etenim vt statutum religioni conueniat necessario honestum, iustumque esse debet item oportet vt congruat disciplinæ, & possibilitatem rationi, & consuetudini pro loco & tempore conuenientem contineat. Vt vero saluti proficiat vtilitatem communi bono necessariam habere necesse D. Thom. 1. 2. quæst. 95. artic. 5. necessitatem in lege esse dicit, quæ mala remoueat, Vtilitatem verò quæ bonorum consequutionem intendat. Verum quia sequenti disp. de his qualitatibus legis quatenus ad finalem causam pertinent latius agendum, reliquas de re difficultates in illam remitto.

Exponitur cap. 3. in istis & cap. 4. statuimus dist. 4.

NOTATIO. V.

QVem finem communis boni, hominumque vitæ rectè instituendæ principes in condendis legibus intendunt, iudices in decidendis causis respicere tenentur, & non ex proprio arbitrio, sed legum ac constitutionum præscripto iudicare. Idcirco Gratianus cum D. Augusto in lib. de vera religione cap. 31. præsens caput *in istis* subiecit in quo asserit, quando leges primo instituuntur opponi quidem posse incommoda, quæ ex earum obseruatione proueniunt; & de illis habita consultatione deliberare; at postquam statutæ promulgatæ, receptæque sunt, illis standum, & secundum illas causarum litigaa à iudicibus dirimenda; ita communi consensu interpretes omnes cum Glossa textum exponunt. August. concinit Ambros. in psal. 20. versicul. *Miserationes tuæ Domine*, qui refertur in cap. iudicet 3. quæst. 7. §. *Bonus iudex nihil ex arbitrio suo facit, & domesticæ proposito voluntatis: sed iuxta leges, & iura pronuntiat, statutis iuris obtemperat*, & concordat ius ciuile in l. 3. leges vt generales & in l. 5, non dubium est Cod. de leg. & constitut. l. 11. subtilitatis C. de iudiciis authent. à Zenone de iudicibus, §. omnis autem collat. 6. l. 13. nam iudex cod. de sent. & interl. omn. & vbi Glossa 5. verbo, *sed legibus*, plures alias leges refert ad idem ostendendum quibus adde iura quæ in 2. parte explicationis ad cap. *canonum statuta* de constit. citauimus concordat etiam l. 16. tit. par. 1. & Glos. 4.

Cap. 3. dist. 4.

ibidem alia iura citat: item Gloss. 1. Didaci Per. in l. 2 tit. 7. lib. 5. ordine. Vnde Salomon in repet. §. responsa inst. de iure nat. & in fine ait. Iudex non debet esse iuris nouator, sed religiosissimus obseruator: de qua re vide Nauar. in rubic. de iudiciis, §. 17. n. 71. Alex. lib 6. consiliorum 225. *Ponderatis* num. 20. Federic. de Senis consil. 21. *Nunquid heres* n. 3. quatenus asserunt Iudices teneri iudicare secundum statuta, & legi humanæ suam conscientiam submittere; quod intelligi debet quando de iniustitia illius sibi manifestè non constat.

2. Duo tamen hîc aduertenda sunt 1. si iudex appellationis diuersa habeat statuta, stylum, forum & consuetudinem diuersam ab statutis, stylo, foro & consuetudine alterius à quo appellatur, illum teneri alterius modum, terminos, statuta & consuetudinem obseruare, quia ei succedit vt confirmator vel infirmator, iuxta authent. *Vt cum* de appell. cog. in princ. coll. 8. & Glos. in cap. *illud* dist. 12. Innoc. in rubric. de constitut. Bald. in tit. de pac. const. §. in causis col. 1. & in cap. ad nostram de appellat. Præposit in rubric. eiusdem tit. Dom. de Rota in rub. de appel. decision. 20. Bald. decis. 469. 2. hanc obligationem respectu inferioris iudicis esse intelligendam non comparatione supremi principis Ecclesiastici, vel sæcularis in legibus positiuis suæ iurisdictionis quas cum innouare possint vel abnegare vt sibi iustum pro temporum diuersitate visum fuerit, sic etiam non tenentur secundum ipsas; sed iuxta propriam conscientiam iudicare: de quo etiamsi alibi dicendum latius, interim, videri possunt in huius veritatis confirmationem Bart. Cyn. & Bal. in lege vnica cod. vt quæ desunt adux. & Innocen. in cap. cum in veteri de electione. Felin. in cap. pastoralis, §. quis vero numero 23. de officio de leg. Decius consil 463. numero 25. Iason. in legem 2. ff. de in lit. iur. Ang. Aretin. & ibidem Iason Instit. de actionibus Curt. Sen. in consil. 65. Bened. Capr. conclusione 32. num. 13.

Rationem pro nostri textus decisione tradit D. Thom. 2. 2. quæst. 60. artic. 6. in corpore, Caiet. & reliqui Thom. ibidem quos sequitur Turrecrem. hic q. 3. & Sebastianus Medices in cap. *erit autem* huius distinctionis num. 73. probat ergo D. Thom. *quia iudicium im l. aliud est quam quædam determinatio eius quod iustum est: fit autem aliquid iustum dupliciter vno modo ex ipsa natura rei, quod dicitur ius naturale: alio modo ex quodam condicto inter homines, quod dicitur ius positiuum; leges autem scribuntur ad vtriusque iuris declarationem.* Vnde tamdem concludit. *Ideo necesse est vt iudicium fiat secundum legis scripturam; alioquin iudicium deficeret vel à iusto naturali, vel à iusto positiuo.* Cuius rationis vis in eo sita est; quia iudicium tantum ad iniquitatem declinat, quantum à

A iusto deuiat: sed legis obiectum est ius seu iustum; ergo iudicium cum lege debet conformari, ne à vero iure deflectat.

In sequenti, §, *leges* tangit Gratianus aliqua, quæ minus conueniunt ad præsentem commentationem & disputationem, obiter tamen expedienda sunt. Ait igitur leges tunc institui quando promulgantur, & corroborari quando illis subditi vtuntur: sicut quando in dissuetudinem veniunt per non vsum, abrogantur; concordat cum l. 32. de quibus, ff. de leg. 35. sed & ea, ff. eod. l. 3. leges cod. quæ sit longa consuetudo, & aliis, quia vero de promulgatione ad legem necessaria agemus disp. 4. de causa materiali constitut. & de abrogatione per non vsum dicemus in tit. 3.
B de consuetudine, nihil in præsenti de his attingam; solum aduerto, cum Glossa abrogari idem esse ac legem omnino tollere: Derogare verò partem legis detrahere, vt patet ex l. 111. derogatur, ff. de verb. significat.

In cap. *statuimus*, exemplum adducitur præcedentis doctrinæ de abrogatione legis per non vsum: cum enim Telesphorus decreuerit, vt clerici ieiunium à quinquagesima inciperent, eoque tempore frequentius orationi vacarent, seque à delitiis omnino abducerent, quo illi qui à reliqua plebe separati, & in sortem Domini vocati erant, cæteris vitæ exemplo prælucerent: nihilominus quinquagesimæ ieiunium de consuetudine fuit abrogatum. Huic capiti opponitur Concilii Aurelianensis decretum cap. 26. quod habetur in text. 4.
C *Sacerdotibus* de consecrat. dist. 3 vbi dicitur *Sacerdotibus omnibus est decretum vt ante pascha solemnitatem non quinquagesima, sed quadragesima teneatur.* Vt vtrumque textum conciliet Gloss. verbum *statuimus* in nostro textu declarant, id est *abrogamus vel consulimus.* At miror sanè in Glossam verbum *statuere* in contraria significatione pro abrogare tam impropriè accepisse, siue pro consulere, quod Archidiac. & multis videtur probabile, & eadem Glossa in cap, Sacerdotibus reperit.

Quod ergo *statuere* non debeat accipi pro abrogare, ipsa etiam Grammatica conuincit. 5.
Deinde quod neque proconsulere in nostro textu vsurpetur. Probatur primo, quia Telesphones fuit primus Pontifex, qui quadra-
D gesimale ieiunium apostolica traditione, pioquè totius Ecclesiæ vsu receptum edito decreto stabiliuit; vt testatur Euseb. in Chronico. & noster Iacobus Gordonus in Chronologia, anno 154. Et quamuis Baron. tom. 2. anno 136. dicat hoc præceptum ex annorum computatione Sixto potius adscribendum videri tamen communem nostram esse opinionem inficiari non audet, & anno 154. ait se in libro de Romanis Pontific. hæc legisse de Telesphoro. *Hic constituit vt septem hebdomadas ante pascha ieiunium celebraretur*, quod sanè conuenit cum nostro textu qui habetur in Epistola eiusdem Telesphor. tom. 1. Epistol. summorum Pontif. Verùm siue statutum antea inceperit, siue non, certum est eodem modo referri præceptum quadragesimæ,

quando omnibus fidelibus non solum de consilio, sed de præcepto indictum est; quo decretum quinquagesimæ solis Clericis præscriptum narratur: ergo verbum *statuimus* in nostro textu non tantum consilii, sed præcepti obligationem inducit. Secundo, idem ostenditur ex ratione in text. assignata: cum enim sit Clericorum peculiaris, indicat manifestè peculiare præceptum Clericis impositum non consilium, quod omnibus poterat esse commune. Tertio, quia non rectè in exemplum adduceretur à Gratiano casus præsens. Nam Gratianus voluit ostendere leges, & constitutiones per non vsum abrogari; si ergo hæc non erat lex, nec constitutio propriè sumpta, sed quoddam Pontificis consilium desuetudine antiquatum, ineptum sanè proferret exemplum Gratianus.

Dicendum ergo est verbum *statuimus* verè præceptum Clericis impositum de quinquagesimæ ieiunio importare, & quia eos voluit à communi secularium grege in fugiendis deliciis adducere, commune ieiunium à principio auxit quo intelligerent se abstinentia sectanda reliquis præire debere. Abstinebant enim à vino quondam Sacerdotes, vt constat ex Leuit. 10. numero 9. Et Nazarei, vt habetur Numer. 6. num. 3. Idem de Rechabitis filius Ionadab, tradidit Ierem. 35. num. 6. rationem ex Philo Hebræo lib. 2. de Monarch. Doctor Mendosa in 1. Reg. cap. 1. vers. 17. num. 6 concinne, & eleganter, vt assolet, his verbis collegit. *Vt à rebus humanis longius recedentes diuinis impensius deseruirent, rati non posse Deo vacare, qui vino indulgerent*, tristem illorum sortem deplorat Esai. cap. 5. num. 11. *Qui consurgunt manè ad ebrietatem sectandam*; Et matutini temporis occasionem pulchrè notauit Ambros. lib. de Helia cap. 15. *Non immerito inquit va illis qui mane ebrietatis potum requirunt, quos conueniebat Deo laudes referre, & preuenire orationi*. Quod in omnibus Ecclesiastici ordinis ministris requirens Telesphorus Quinquagesimæ ieiunio ante reliquos fideles iussit præparari. Quia tamen hoc statutum minus vsu receptum sensit Concilium Aurelianense primum illud ad quadragesimæ vsitatum ieiunium reduxit. Et hinc iam optimum exemplum esse videtur, quod Gratianus adducit ad sui instituti confirmationem, videlicet; quod constitutiones desuetudine abrogantur, hanc enim Telesphori si vsus reciperet, & in Ecclesia recepta Concilium inueniret, numquam profectò illam reuocaret. Nostram sententiam tenet Geminian. Præpos. Turrecrem. cum aliis hoc loco.

Explicatur cap. 5. Quadragesima, & cap. 6. denique distinctionis 4.

NOTATIO VI.

Cap. 5. Quadragesima. dist. 4.

1. PErsistit in eodem exemplo superioris capitis Gratianus illudque authoritate D. Ambrosii confirmat, cuius est præsens textus qui ex sermone sexagesimæ desumitur, inter alios manuscriptos reperto D. Ambrosii nomenclatione prænotatos, qui in Vaticana & Mediolanensi Bibliotheca Monasterii sancti Ambrosii asseruantur. Et iuxta superiorem doctrinam non intelligas hanc vnius septimanæ additionem à Telesphoro quadragesimæ factam ad sæculares extendi, sed ad clericos tantùm pertinere, ex Epistola Telesphori citata constat, & ex reuocatione Concilii Aurelianensis in cap. sacerdotib. de consecrat. dist. 3. vbi hac de causa sacerdotum specialem facit mentionem, quia ad clericos nominatim Telesphori præceptum de quinquagesimæ ieiunio tantum spectabat.

Cap. 6. Denique eiusdem dist. 5.

Idem amplius confirmatur in cap. Denique sacerdotes ex Beati Gregorii testimonio in Epistola quædam ad Augustinum Anglorum episcopum, sumptumque est ex quarta parte Iuonis cap. 29. Voluit enim Gregorius vt omnes in Ecclesiastici gradus dignitate constituti ieiunium à quinquagesima inciperent, vt sicut status excellentia, ita virtutis exemplo anteirent. Merito tamen aliquis dubitabit habita temporum ratione, quo pacto hæc inter se cohæreant. Nam concilium Aurelianense celebratum est anno 507. vt notæ in idem concilium tom. 2. ostendunt, traditque Iacobus Gordonus in Chronol. & Bzoui. in historiæ Ecclesiasticæ annalibus; Gregorius verò primus, cuius est iste textus, creatus fuit Pontifex anno 590. cur igitur facto illo decreto Concil. antea octoginta tribus annis adhuc Gregorius obligat clerum ad quinquagesimæ ieiunium. Non vidi qui hanc attingeret difficultatem. Respondeo tamen 1. Illud Concilium non esse generale, sed tantum prouinciale; atque adeo nihil mirum si in Gallia tantum eius decreta seruarentur. Gregorius verò aliud pro Anglicana Ecclesia decernere potuit, quia forsitan in maiori parte vniuersalis Ecclesiæ Telesphori præceptum vigebat. 2.

2. hoc esse potius Gregorii consilium, quam præceptum, quo Anglicanos hortabatur, quod sanè videntur significare illa verba. *Propositum ieiunandi suscipiant*; si enim ad hoc propositum obseruandum Anglicanæ Ecclesiæ clericos tantum hortatur, sanè mandatoris opera non fugitur, vt habetur in l. 10. ob hæc ff. de procurat. l. 2. §. vltimo, ff. mandati, l. 7. si filius-familias in fin. de tut. l. 10. idemque, §. si quis l. 12. si vero non remunerandi, §. cum quidam & aliis multis similibus, neque multum alienus est ab hac secunda solutione Gratianus, quam ex aliorum probabili sententia tradit in fine distinctionis, vt ostendat hoc quinquagesimæ ieiunium & reliqua in eodem capite statim declaranda de consilio potiùs quàm de præcepto exhortationis gratia fuisse conscripta, quod si non ad Telesphori decretum, saltem ad Gregorii præscriptum referri potest.

Verùm sicut Gratianus hoc magis ex aliorum opinione quam ex propria retulit, ita ego primam solutionem iudico aptiorem. Primo, propter illam regulam quam mente

tenendam

tenendam Geminianus hic num. 18. maximè commendat post Anchar. & Laur. Videlicet nunquam intelligi legem esse consilii, quando id non exprimitur manifestè, vel nisi ratio, seu materia legis id euidenter postulat: nam consilium à propria legis ratione deficit, quia obligationem non inducit. Secundo, idem probatur ex solicitudine Pontificis circa id quod sequitur in eodem capite, quæ ostendit illum de præceptis agere, non de consiliis. Nam dubium se præbuit Gregorius in resolutione illius quæstionis, quæ secunda est huius capitis vtrùm sæcularium consuetudo permittenda esset, qua diebus dominicis quadragesimalis ieiunii conuiuari splendidius, & ad mediam vsque noctem carnibus suffarcinari consueuerant, arbitrati se non aliter sequentis septimanæ abstinentiam posse superare. Neque dubitabat Pontifex de iure neque, quod contra rationem foret talis consuetudo: sed timebat scandalum, vel schisma, ne homines ventri & ganeæ dediti, si præceptum gulæ obsisteret, in deterius prolaberentur. Similis hortatio fuit illa Bonifacij in cap.
3. quam pio, 1. quæst. 1. & sanè, vt aduertit Præpositus hic num. 3. legislatoris prudentia est minora mala dissimulare, quando ex illorum prohibitione timet maiora vniuersim mala prouenire posse: textum hac de re habes optimum cum Glossa per illustri in cap. commessationes dist. 44. verb. cum multitudine.

Quamobrem respondet Gregorius in nostro textu illam commessationum ingluuiem considerata hominum dispositione ac ineuitabili abusu, venia esse dignam, in quo non credas illum intemperantiæ culpā tollere, sed pœnæ veniam condonare, impunitatemque multitudini concedere debacchanti; nam vt apposite Plautus in Amph. actu 2. scen. 2.

Bacchæ Bacchanti siue his aduersarier.
Ex insana insaniorem facies, feriet sæpius,
Si obsequare, vna resoluas plaga.

Toleratur igitur non tollitur intemperantiæ culpa, ne maius malum prorumpat. Vnde Præpositus hic n. 5. & Turrecrem. n. 3. aduertunt cum Hug. Archidiac. & aliis trifariàm posse aliquem suæ conscientiæ iudicio relinqui 1.
4. quando actus est indifferens, & illius omissio, neque ex legis necessitate sui exercitii obligationem infert, sed sine peccato fieri, vel omitti potest, ita procedit casus capitis, vt cū propria, §. oportet 33. q. 3. 2. quando timetur scādalum vt cum multitudo est in culpa; seu in causa. Vt in nostro textu, & in cap. quoties 1. q. 7. & cap. non potest 23. q. 4. 3. quando deficit iudicium: siue quia persona iudicari nequit, vt in §. hinc etiam ante cap. fin dist. 17. & cap. nunc autem dist. 21. siue quia crimen occultum est, vt in cap. habuisse dist. 33. cap. consuluisti 2. q. 5. & cap. si duo 35. q. 6. At quomodo ad hoc probandum inseruit testimonium Salomonis Prouerb. c. 30 n. 33. Non enim nimium emungere videretur, qui tam immoderatā edacitatis intēperiem resecaret.

Vt quam aptè cohæreat Salomonis authoritas cum capitis discursu appareat notandum, vbi in nostra vulgata habetur. *Qui autem fortiter premit vbera ad eliciendum lac exprimit butyrum: & qui vehementer emungit, elicit sanguinem.* Ex Hebręo legitur. *Emunctor lactis educit butyrum; Emunctor nasi elicit sanguinem*: concinunt Septuaginta Interpretes, *Mulge lac & erit butyrum; si autem expresseris nares, exibit sanguis.* Denique hanc posteram sententiæ partem cum Chaldæo ita Aquila transcripsit. *De expreßione furoris exibit sanguis.* Prætermissis ergo aliis expositionibus partim minus accommodatis, partim probabilibus quas ingeniose pariter ac erudite exponit Pater Salazar ad hunc locum, illam cæteris præfero, quam idem author num. 156. approbauit. Ita enim significauit subditos benignius premere necessarium, eosdem verò opprimere perniciosum esse, vt duo genera hominum distinxerit, qui correptionis seueritate indigerent; alterum facile & mite, alterum acre, refractarium, ac indignabundum, & vnicuique suam similitudinem aptauit, Mites vberibus, iracundi naribus æquiparantur: nam bonos ac mites licet fortius aliquando vrgeas semper sui fructus effluunt dulcedine; contra verò improbi & ad omnia scelera nati, si illorum flagitia seuere omnia simul velis corrigere, in dominos insiliunt: seditiones, schismata, sanguinisque effusiones meditantur: ita vt in minorib. dissimulare principibus expediat, quo maiora declinent.

Cæterum in postrema capitis parte tria alia continentur Pontificis monita, seu præcepta 1. vt quibus diebus carnium esus interdicitur, ab ouis, lacticiniis, ac reliquis, quæ à carnibus originem ducunt sementinam, similiter abstineatur. 2. Lautitiem, in conquirenda exquisitorum piscium varietate, pretiosiora vina, opiparaque conuiuia Christianum hominem dedecere hoc præsertim tempore, quo carnis abstinentia luxuriæ fomitē conatur extinguere. 3. vt moderato vtantur vino: nam qui ebrietati fœnum laxat, quæcumque postea eius delirans animus turpiter desiderat, libenter admittit, vt patet ex sequentis distinctionis cap. ad eius, & cap. interrogat. dist. 2. siue igitur hæc monita sint, siue præcepta iubentis, vt potius dicendū existimo, præsertim de primo; in hoc tamen, & in reliquis attendenda est loci consuetudo: si enim desuetudine sunt abrogata trāsgressores violati humani præcepti positiui reos non constituent. Dico positiui, quia in eadē materia quicquid est naturalis iuris, immutabile est, nec per contrariū abusū derogatur: vt sequens distinctio ad initiū manifestat. De materia huius capitis nihil occurrit in iure ciuili præter id quod de permissione legis dicitur l. 7. legis virtus, ff. de leg. item de ieiunio in 3. & 4. tit. 3. p. 1. cum Glossis à quibus alia iura canonica referūtur, quæ in tit. 4. de obseruatione ieiuniorum lib. 3. latius expēdentur.

De causa finali & ratione motiua Constitutionum.

DISP. III.

Merito à finali causa cum Canonibus proximè declaratis constitutionum causas

expofituri exordimur. Illa enim, authore D. Thom. 1. 2. quæft. 1. artic. 2. in corp & cum Ariftot. 5 Met. Lect. 2. in fin. eft caufando omnium prima, efficientemque caufam primo ad agendum mouet. Vnde etiam ratio motiua dicitur propter quam agens operatur, & fane quod attinet ad finem diuini iuris, conftat effe Dei gloriam & noftram falutem, iuxta illud Ioann. 20. in fine. Hæc fcripta funt est credatis quia Iefus eft filius Dei: idem docet Paul. ad Rom. 15. numero. 4. de hac re fatis erit quod diximus difp. 2. quæft. 4. fect. 4. de fine igitur humani iuris agendum: cæterum inter finis diuifiones, & varias, quæ videri poffunt apud Suares tom. 1. Metaph. difp. 23. fect. 2. illa eft celeberrima qua in proximum, eft remotum particularem & vniuerfalem finis diftingui folet, nititurquè Ariftotelis doctrina 2 Metaph. cap. 2. vbi ait in finibus in infinitum non procedi, fignum ergo eft quod aliquis fit vltimus & remotus, præter quem alij fint proximiores, & magis fpeciales. V. G. humana felicitas eft vniuerfalis hominum finis in hac vita, quem omnes in fuis operationibus intendunt. Nihilominùs tamen non femper hunc apprehendunt, neque ab eo mouentur ad agendum; fed alios peculiares fines fibi proponunt, vt mercator lucrum, aulicus honorem, fcolafticus difciplinam, hac ratione in legibus & conftitutionibus, hanc duplicem caufæ finalis rationem confiderare poffumus: alteram vniuerfalem
2. & communiffimam, quæ in omnibus reperitur, & ad quam omnes tendunt, alteram particularem, quæ in fingulis confideratur, & pro conftitutionum diuerfitate diftinguitur. De vtraque agemus in difputatione præfenti, primumque de fine vniuerfali & communiffimo omnium conftitutionum ad quem pertinent illæ conditiones quas cum Gratiano in cap. erit autem dift 4. & notatione 4. ad octo reduximus. In quibus fpectata doctrine commoditate inverfo ordine abilla, quæ eft octaua apud Gratianum, videlicet, vt conftitutio fit propter aliquod communitatis bonum commune exordiemur, & retro acti vfque ad primam omnes percurremus.

Vtrùm omnis lex feu conftitutio refpicere debeat bonum commune.

QVÆSTIO I.

DVplicem continet difficultatem præfens controuerfia. Prima eft an lex femper ad aliquam communitatem ferri debeat, nempe Ciuitatem, Regnum, Prouinciam, vel faltem Congregationem, feu Collegium. Secunda, vtrum legis finis neceffario fit bonum huius communitatis. Et in hac fecunda rurfus inquirere poffumus, vtrum in odium vel fauorem priuatæ perfonæ vera lex ferri queat. Denique an ius ciuile & canonicum eumdem finem idemque commune bonum intendant.

De ratione legis propriè fumptæ eft, vt ad communitatem feratur.

SECT. I.

NEmo inficiatur legem dicere habitudinem intrinfecam & neceffariam ad eum vel ad eos quibus imponitur. Quò D. Paul. ad Rom 3. num. 19. refpexit cum dixit. *Scimus quoniam quæcunque lex, ijs, qui in lege funt, loquitur:* folum controuerfia effe poteft an de ratione legis propriè fumpta fit vt ad plures alicuius communitatis perfonas dirigatur. Et fane pars negatiua his nititur fundamentis. 1. quia Ifidorus lib. 5. Ethymolog. vt refertur in cap. ius publicum dift. 1. diuifit ius in publicum & priuatum, quam diuifionem ab Vlpiano accepit in l. 1. §. huius 1.
ftudij, ff. de iuftitia & iure, vbi ait; *Huius ftudij duæ funt pofitiones, publicum & priuatū; publicum quod communem vtilitatem refpicit; priuatum quod ad fingulorum vtilitatem fpectat.* idemque confirmat communis diuifio Canoniftarum cum Gloff. in cap. 1. de conftitut. quæ Canones in generales & perfonales partitur & l. 1. ff. de legib. vbi lex dicitur commune præceptum, afferit Gloffa illam non effe legis definitionem, fed defcriptionem, quia non conuenit omni legi: & quod aliqua lex eft quæ non eft communis. Denique eadem diuifio manifeftè traditur in l. 1. ff. de conftitut. princip Vbi conftitutiones illæ per quas princeps alicui ob merita indulfit, vel fpecialiter pœnam irrogauit, leges dicuntur, cum tamen pro particularibus perfonis rogentur, adeo vt neque ad exemplum trahi poffint per l. 13. quod vero, ff de leg.

2. fi ius ciuile euoluamus, quamplures occurrent leges pro priuata perfonarum vtilitate confcripta. V G. l. 61. neque Dorotheum l. 63. Doctitii Cod. de Decurion. lib. 10. l. 6. fi quis filio §. initum ibi. *quis fuerit*, ff. de iniufto rupto, & l. 5. amiffione, § qui deficiunt, ff de capitis diminut. l. 14. venditor, §. fi conftat. ibi, *fi quis voluerit*, ff. communia prædiorum. Idem cernitur in edicto de minori bene relato in l. 1. ff. de minoribus & in Senatufconf Velleiano quod refert l. 1. per totum titulum. ff. ad Velleianum. Tandem innumeræ penè conftitutiones in fauorem perfonarum miferabilium paffim reperientur in vtroque iure quas prætermitto. 3. fententiæ pro priuato litigantium commodo latæ funt; idcirco quæ ad fimiles cafus non trahuntur, vt in rubr. res inter alios acta & in cap. penult. de fent. & re iudicata & l. 63. fæpe, ff. de re iudicata, & tamen leges aliquando reputantur per l. final. Cod. de leg. ergo propria lex priuatam refpicere poteft vtilitatem: neque hoc mirum videri debet, cum etiam particularis contrahentium difpofitio lex contractus appelletur l. 23. contractus, ibi; legem enim contractus dedit ff. de regul. iur. authent. de nuptiis. §. difponat ibi, & erit lex.

Quarto, ratione idem probatur. Quia lex fertur magis propriè ad perfonam veram quam ad fictam: fed vna fingularis eft per-

ſona vera, communitas eſt perſona ficta; ergo magis propriè fertur pro ſingulari perſona, Confirmatur primo, quia de ratione Conſtitutionis eſt vt ſit regula humanæ operationis, quod igitur certam operationem moderetur in vno vel in pluribus per accidens eſt. Confirmatur ſecundo, ſpectare poterit ad commune bonum vt pro ſingulari perſona conſtitutio fiat: ſed hoc videtur tantum requiri ab Iſidoro, in cap. Erit autem ibi nullo priuato commodo, quem ſequitur D. Thom. 1. 2. quæſtione 90. art. 2. in fine corporis vbi ait. *Quodcumque aliud præceptum de particulari opere non habeat rationem legis, niſi ſecundum ordinem ad bonum commune*: expreſsè tueri videtur hanc ſententiam Paul. de Caſtr. ad l. 1. ff. de leg. numero 2. vbi ait ſe vidiſſe in ſtatutis Florentiæ vnum, *in cuiuſdam Notarij fauorem, propter quoddam commune: & quod ipſe & omnes ſui deſcendentes maſculi haberent tale priuilegium, & immunitatem à communi*, Iaſon numero 8. & ſequent. Felin. in cap. cum omnes de conſtitut. num. 6. vbi plures alios antiquiores referunt.

2. Hæc quæſtio alicui videbitur eſſe de vocabulo cum Suares de leg. lib. 1. cap. 6. numero 8. Verùm optimè notauit Vaſques 1. 2. diſputat. 151. cap. 3. numero 16. quantum de re illa difficultas procedat. Nam quod præceptum multis imponatur in communitate viuentibus, vel vni non minus expedit, quam habere rationem legis, & conſequenter perpetuitatem; vel habere rationem mandati, quod morte mandantis, vel mandatarii expirat, iuxta inſtit. mand. §. rectè quoque verſ. Item ſi adhuc l. 26. inter cauſas, ff. mandati l. 15. mandatum Codice eodem titulo Abb. in cap. mandato de procurat. Rota in nouis deciſ. 349. Rebuff. in concord. ſuper verbo ſui Pontificatus. Felinus in cap. relatum de offic. deleg. ver. nota quod ſicut. Imol. in l. qui aliena §. is qui verſ. item nota, ff. de acquir. hæred. Soc. in reg. 254. & communiter apud Summiſtas, verbo mandatum. Et ratio deſumitur ex intrinſeco diſcrimine inter præceptum ad ſingularem perſonam, & legem: nam lex fertur à principe per iuriſdictionem à communitate acceptam, & refertur ad particulares eiuſdem communitatis; at cum communitas perſeueret, ad cuius directionem promulgatur, lex perennare cenſetur. At præceptum ad ſingularis perſonæ directionem datum, vt cum eo pereat neceſſe eſt; & cum a principe vt curam habente peculiaris perſonæ imponatur, pereunte principe, illius cura, & regimen finitur.

3. Vera igitur ſententia eſt de ratione legis eſſe, vt non pro ſingulari perſona, ſed pluribus in aliqua communitate degentibus proferatur. Vaſques vbi ſupra cap. 2. numero 5. exiſtimat S. Iſidorum in cap. erit autem & D. Thom. ex eodem hanc veritatem oſtendere in illis verbis, *nullo priuato commodo, ſed pro communi vtilitate, &c.* Verùm his verbis obſcure ſanè id ſignificant, & magis videntur difficultatem in ſequenti ſectione expediendam definire, noſtramque reſolutionem præſentem potius ſupponere. Suadetur igitur primo ex l. 1. ff. de legibus, vbi lex dicitur commune præceptum, tum quia authoritate communi, tum etiam quia communitati, & pro communi vtilitate ſancitur, vt exponit Iaſon cum Fulgoſio; quod verò Gloſſ. hoc loco ait hîc non contineri legis definitionem quia non conuenit omni legi, falſum eſt: nam aliàs etiam deſcriptio legis ibidem non contineretur, quod illa concedit, æque enim recurrere debet cum definito definitio atque deſcriptio, vt Logicorum regula docet. Item l. 8. ita habetur, *Iura non in ſingulas perſonas, ſed generaliter conſtituuntur*, & l. 2. Demoſthenes ibidem, l. 2. & 3. Codice de legibus: & conſonat cap. licet de regular. vbi leges generales dicuntur & cap. duæ ſunt 19. quæſtione 2. vbi aſſeritur Canones & decreta à Patribus edita publicas leges eſſe, hanc ſententiam tuentur Suar. vbi ſuprà numero 8. Vaſques cap. 3. numero 10. cum Gomeſio Ludouico Lupo, Marco Burgenſi & aliis ab eo citatis Salas prima, ſecundæ tractat 14. diſputat. 1. ſect 7. numero 43. Neque obſtant Canoniſtæ Caſtrenſ. Iaſon. Felin. cum multis ab eiſdem relatis, vt in reſponſione vltimi argumenti in oppoſitum propalabo.

Secundò ratione probatur ex natura conſtitutionis, quæ in regula & menſura humanæ operationis conſiſtit circa materiam & medium virtutis; illa enim oſtendit medium in virtutis operatione ſeruandum. Vnde Ariſtoteles 5. Ethic. cap. 1 docuit à lege iuſtum & legitimum præſcribi, & definiri, vt notauit D. Thom. 1. 2. quæſtione 9. artic. 2. in corpore: ſed hæc regula de ſe eſt vniuerſalis, non verò ad ſingularem perſonam determinata, ergo de natura legis, & conſtitutionis eſt, vt ad communitatem dirigatur; quamuis igitur aliquod præceptum particulare propter ſimilitudinem ad Generale, & commune impropriè, & per analogiam regula, & communiter lex & conſtitutio vocetur; eius tamen propriam non participat naturam quæ conſiſtit in hoc quod eſt generaliter ſine limitatione vel exceptione medium virtutis iuſtumque legitimum deſignare. Tertio, idem conuincit illa perpetuitas, quæ tanquam paſſio ſemper legis naturam conſequitur, vt ſupra notauimus, & cum præceptum particulare vltra imperantis ſeu imperatæ perſonæ vitam non prorogetur, deficiente proprietate, deficit legis & conſtitutionis natura. Immo tam propria eſt hæc perpetuitas veræ legis, vt temporale præceptum communitati impoſitum ob hanc rationem propria non cenſeatur lex, vt ſequenti quæſt. dicemus. Quarto, ſuadetur inductione facta de aliis legibus naturali nimirum & poſitiua diuina, quæ non niſi generaliter feruntur, naturalis ad omnes homines, ſicuti & poſitiua, Euangelica, & Chriſtiana; ſcripta vero & vetus ad populum Iſraëliticum, & ad omnes etiam gentiles, qui eidem populo adiungi libere præoptarent. Quin etiam præceptum Adæ impoſitum pro innocentiæ ſtatu de non

edendo arboris vetitæ fructu ipsi tanquam capiti datum quidem, sed ad Euam & ad posteros spectasse Suar. vbi suprà numero
4. 9. asseuerat; & quamuis hoc de posteris incertum, & inexplicabile iudicet Bened. Pereir. in Genes. lib. 4. cap. 3. disputatione de præcepto date Adæ, quæstione 2. id satis probari existimo ex generali forma præcepti sine limitatione promulgati: & ex pœna, quam omnes incurrimus. Si enim satis fuit transgredi præceptum in capite, & in communis parentis voluntate ad mortis pœnam subeundam; à fortiori, si quisquam ex posteris absque peccato Adami illam legem violaret eidem pœnæ subiaceret. Et fauet D. Thom. prima part. quæstione 100. art. 2. vbi ait regulariter loquendo posteros Adami, si ille non peccasset, haud nasciturós in gratia confirmatos. *Quod pueri in sua natiuitate non habuissent plus perfectionis quam eorum parentes in statu generationis.* Vnde ad primum ait illos potuisse in eo statu peccare. Cum igitur ex altera parte rationes imponendi hanc legem ab eodem Pereira assignatæ eodem modo in tota Adami progenie procederent, nempe in seruitutis, obedientiæ, ac subiectionis argumentum dicendum videtur illud præceptum ad omnes fuisse directum, quod sane indicat D. Ambros. lib. de parad. cap. 5. ibi *pluralitatem ostendit non seruaturos.* Clarius Tertullian. aduersus Iudæos cap. 2. vbi in hac primordiali lege omnium præceptorum matrice totum Moysi datum Decalogum contineri arbitratur; quem ad omnes pertinere, vt potè naturalis iuris præcepta continentem nulli est integrum dubitare, alios Patres. pro hac sententia citauimus disp. 2. quæstione 4. sect. 3.

5. Ad primum in oppositum respondeo non diuidi ius in publicum & priuatum quasi publicum solum sit commune, bonumque communitatis respiciat & solum communitati imponatur: nam hoc etiam habet priuatum ius; sed discrimen inter hæc iura ex fine proximo deduci. Etenim ius publicum immediate communitatis bonum intendit: ius priuatum particularium personarum vtilitatem respicit immediate: quamuis vlterius etiam in commune bonum referatur; & vtrumque toti communitati proponitur, & ad commumune bonum dirigitur siue proxime, siue remote, quod vt melius intelligatur aduertendum est cum Anguiano tract. de leg. lib. 3 controuers. 1. numero 23. & sequentibus. dupliciter accipi posse bonum commune publicum. & priuatum. Primo, quatenus primario communitati deseruit, & secundario illius membris, ex quibus componitur: in qua consideratione dominium boni, seu iuris non est in personis particularibus, sed in communitate ex §. sacræ, & §. vniuersitatis instit. de rerum diuisione. Secundo, quando econtra primo respicit particulares personas & deinde communitatem, cuius illæ personæ sunt membra: nam particulares personas sua re male non vti primario ad illas spectat, secundario ad communem vtilita-
A tem reipublicæ, cuius partes sunt, vt patet & §. final. instit de his qui sunt sui vel alieni, ex verbi gratia Sacerdotia, Magistratus, repulsio violentiæ, calumniarum, & falsitatum inter litigantes pertinent ad bonum commune publicum primario l. 3. vt vim l. 5. ex hoc iure, ff. de iustit. & iur. §. huius studii instit. eodem titulo; eadem tamen secundario ad particularium personarum bonum etiam pertinent, quatenus communitatis partes sunt. Deinde augmentum, & conseruatio patrimoniorum, subditorum diuitiæ, minorum tutela, & id genus alia ad priuatum bonum spectantia, primo respiciunt vtilitatem personarum, & consequenter ad bonum communitatis ordinantur, quia bonum partium etiam est bonum totius: nam partes in toto continentur per regulam
B in toto de regul. iur. in 6. Probatur ex authent. vt Iudices sine §. considerauimus collat. 9. l. 1. ff. solut. matrim. l. 1. & per totum ff. ad Senat. Macedon. & multis aliis, & hoc bonum priuatum cum communi coincidit, quia generaliter ad omnes personas communitatis pertinet. Aliud esse potest bonum priuatum spectans primo ad particularem vtilitatem personæ singularis; vt emolumentum quod ex priuilegio, testamento, donatione, vel alio contractu, qui Petro, aut Paulo defertur; quando igitur Isidor. vel Vlpian. diuidunt ius in publicum & priuatum, non accipiunt hoc ius priuatum pro singulari ad indiuiduam personam spectante; sed pro priuato, quod cum communi concidit, vt dictum est, &
C solum distinguuntur illa duo iura per finem proximum, à quo & specificationem & denominationem absolutam mutuantur. Illa verò alia diuisio legum vel constitutionum in generales & personales per citata iura, nobis non officit, quia non ita ad particulares personas leges particulares pertinent, vt non præcipiant aliquid communitati, obligando illius membra ad seruandum priuilegium, vel quodlibet aliud ius particularis personæ, seu familiæ: hac enim ratione existimo, etiam priuilegia, seu indulta 6.
perpetua leges cum addito personales dici posse, vt latius dicetur ad titul. 33. de priuileg. lib. 5. Et probatur euidenter ex citata l. 1. ff. de constit. cum enim I. C loquerentur de constitutione particulari asseuerantur
D dixit, *legem esse constat.*

Anguianus vbi suprà numero 35. cum Bartol. Cast. & Gloss. ad citatam l. 1. limitat hanc doctrinam ad constitutiones personales, quæ insertæ sunt in corpore iuris: nam aliæ quæ in eodem statu extra corpus iuris relinquuntur, vim legis non habere affirmant. Verùm neque limitatio vera est, neque mens Glossæ cum Bartolo satis ab authore exponitur, non est vera quia lex illa prima distinguit leges inter generales, & personales: Et si personales in corpore iuris inseruntur iam generales censentur, vt optimè notauit Glossa ad dictã l. 1. verb. personales. id est, quæ iuris corpore non clauduntur: aliàs semper est generalis lex, vt Cod. de nouo Cod. facien. l. 1. in fi-

ne aliud ergo est esse legem personalem, aliud esse legem generalem, ad hoc secundum requirit Gloss. cum Bartol. interloquutionem insertam esse in corpore iuris ad primum non ita; nos verò dicimus, & probamus ex ea l. 1. constitutiones personales legis vim habere, non tamen absolutè dicimus esse generales, vt trahi debeant ad exemplum, & ad casus similes extendi, si sint particularia indulta & priuilegia: quia tamen in ipsis generaliter omnibus præcipitur, vt ea priuilegia eisdem personis seruentur non solum vim personæ, sed communitati etiam feruntur. Et quamuis personarum singulare bonum immediatè respiciant, quod commune non coincidit, secundariò etiam referuntur ad vtilitatē communem; quia ad hanc etiam pertinet, vt insignes personæ de republica bene merita singularibus beneficiis donentur. Vtrum verò ad generalem legem requiratur, vt principis sententia interloquutoria, vel definitiua in corpore iuris inseratur, diximus superiori disp. quæst. 4. sect. 5.

Ad secundum patet responsio ex dictis: nam etiamsi multæ leges priuatam personarum vtilitatem immediatè respiciant, vlterius ad communem ordinantur, & licet in eis particulares personæ nominentur, vt in ll. neque Dorotheum & Doctitii non singulis seorsim feruntur, sed omnibus similiter eiusdem communitatis, modo iam declarato. Ad tertium respondeo sententias particulares à principe latas, & euulgatas debita ac sufficienti promulgatione leges esse generales ad similes casus respectu omnium personarum, vt iam supradictum est. Neque ad hoc requiritur, vt inserantur in corpore iuris, vt Anguianus n. 58. & sequent. exigit, quamuis rectè moneat non esse constituendum discrimen inter sententiam interloquutoriam & definitiuam; si vtraque eodē tenore constet; quis enim dubitabit Extrauagantes extra corpus iuris sufficienter promulgatas tanquam leges generales obseruandas; si verò sententiæ sint particularium causarum definitiuæ absque illa de mandato principis promulgatione, quamuis à regio Senatu procedant vim legis minimè obtinere arbitramur. Quare ad partes tantum quarum interest pertinebunt. Quod additur in eodē argumento de legib. quas, vt à contrahentibus contractibus inseruntur magis proprio nomine conditiones dixeris, quam leges: quare metaphorica est loquendi forma; tracta vt credo, ex obligatione, quam sibi contrahentes mutuo imponunt cum similitudine ad illam, quam legislatores subditis per statuta inducunt. Ita Decius & alii communiter ad leges citatas.

7. Ad 4. Dico leges non ferri ad communitatem quasi à ficta persona communitatis debeant obseruari; sed quia sine exceptione omnibus, & singulis proponuntur obseruandæ. Dupliciter tamen hoc contingere potest. Primo, si proponatur constitutio omnibus collectiue, sed coniunctim. Secundo collectiuè & distributiuè. Primo modo procedunt constitutiones circa actus publicos, qui à tota communitate fieri debent; quæ singulos obligant, vt plures in vnum corpus adunatos. Secundo modo tenentur omnes collectiuè & distributiuè, quando quatenus illius communitatis partes, vt singuli obligentur, quia actiones, quæ præcipiuntur ab omnibus, vt à singulis expetuntur: neque communitas est persona ficta, quatenùs ex membris, quæ veræ personæ sunt, coniunctim acceptis coalescit, quamuis, quatenus vt vna persona solum consideratur, ficta meritò censeatur. Ad primam confirmationem concedo legem esse regulam humanæ operationis, nego tamen quod ex hoc inferebatur per accidens esse ad rationem & naturam legis, quod vnius, vel plurium operationes dirigat. Nam in hoc differt lex seu Constitutio à præcepto, quod illa plures necessariò respiciat, ideoque dicitur præceptum commune: nam præceptum indifferenter se habet ad singulare, & commune, non ita lex quæ de sua intrinseca ratione aliquas habet conditiones, quas præceptum in præcisa sui conceptus ratione non requirit. 8. Vnde Suares lib. 1. de leg. cap. 6. numero 16. legem à præcepto distinxit non solum in ratione morali, vt est quoddam arte factum certis conditionibus necessariò constans, sed etiam in entitate veluti Physica, quia actus prudentiæ nempe legislatio à qua procedit lex, suam habet specialem rationem honestatis distinctam ab ea à qua priuatum & singulare præceptum procedit. Quod ita accipiendum credo, vt non constituatur aliqua virtus noua, & distincta à virtute, quæ legalis iustitia perhibetur, de qua in disputatione prima dictum satis. Secunda confirmatio solum confirmat quod de legibus personalibus diximus, ita enim Isidor. & D. Thom. ibidem citati exponuntur, non ita tamen personalis constitutio accipienda est, vt vni solum imponatur obseruanda, sed toti communitati, ne aliquis contraueniat prædictæ constitutioni, quæ etiamsi immediate ad vnius tantum personæ, seu familiæ vtilitatem referatur ad bonum etiam commune remote ordinatur. Neque exemplum Castrensis aliud ostendit. Immo Iason & Felinus cum reliquis quos adducunt, solum asserunt ex causa iusta, quæ bonum commune saltem remote respiciat, posse fieri statutum in fauorem seu præiudicium certæ personæ, seu familiæ; quod in suapte natura perpetim libenter admittimus: vt in sect. 4. latius explicabitur.

Quæ communitas requiratur ad constitutionem pro illa faciendam.

SECTIO II.

NOn loquor de communitate hominum naturali, quę potius conuenientia in rationali natura censetur, quia hæc per accidens est ad obligationem legis naturalis, quæ soli Adamo promulgata, eodem modo illum obligabat, ac si cum multis pariter in mundo conuiueret; quamuis enim hæc lex naturalis de se habeat respicere totam na-

turam, vni tantum æque benè promulgatur, sicut in vno tota illius perfectio essentialis conseruatur. Quæstio procedit de morali mysticaque communitate per coniunctionem in vnum corpus collegii, familiæ, ciuitatis, vel prouinciæ: ad cuius resolutionem duo supponere oportet: primum est ad aliquam vniuersitatem seu communitatem tres ad mininum requiri: nam licet societatem

2. duo faciant, ad Collegium tres omnino requiruntur, vt patet ex l. 85. Neratius, ff. de verbor. signific. gloss. in cap. 1. de electione, sicut populum decem homines constituunt, vt in cap. vnio 10. quæst. 3. & turbam plures quam decem aut quindecim ex l. 4. prætor ait cuius §. 1. ff. vt bonorum raptor, &c. Neque obstat quod in vno conseruetur Collegium, si reliquis pereuntibus vnus tantum superfit, vt probatur ex l. 7. sicut municipum, §. in decurionibus. ff. de negot. gestis: & ratio est quia ex illo Philosophorum veriloquio plura requiruntur ad productionem rei, quàm ad conseruationem.

2. Ad communitatem non sufficere hominum multitudinem dissolutam, sed requiri vt aliquo inter se fœderis vinculo copulentur? Vnumque corpus mysticum efficiant, vt patet ex cap. dilecta, de excess. prelat. iuncta magistrali gloss. verb. nec sint vnum. Et concinit, l. 1. ff. Quodcunque vniuersitatis, & l. 27. Ciuitas, ff. de reb. credit. quam societatem semper in ciuitate omnino Aristoteles requisiuit: nam lib. 1. & cap. 1. de repub. ait, *omnem ciuitatem societate quadam contineri.* Item lib. 3. cap. 6. *Ciuitas est gentium, Virorumque in vita absoluta, & quæ sit seipsa contenta communio.* Vnde iam colliges inter communitates aliam esse perfectam, quæ capax est politicæ gubernationis & in suo ordine se ipsa contenta est; qualis est ista quam Aristoteles descripsit & D. Thom. 1. 2. quęst. 90. art. 2. alia imperfecta, quæ incapax est gubernationis politicę, Verbi Gratia, priuata domus cui licet præsit paterfamilias, & in ea plures personæ sint, nempe coniuges, filii & serui, tamen ista communitas sibi sufficiens non est, & personæ quæ in ea congregantur, non sunt principalia membra à se inuicem independentia, & in vita absoluta ad vnum corpus mysticum componendum coniuncta: sed alia aliis subiiciuntur, & aliqua ratione omnes sub vnius dominio contenta: ideoque huius communitatis caput in hos suæ familiæ subditos potestatem non habet iurisdictionis, sed tantum dominatiuam; quæ pro diuersitate personarum, quæ in ea familia continentur, diuersa censetur. Nam alio modo se habet erga vxorem, alio erga filios, alio iure sub se coërcet famulos, alio seruos, atque adeo horum membrorum vnio non constituit vnum corpus cum vniformi potestate & iurisdictione in membra vniformi inter se vinculo coëuntia, vnamque fictam personam ex ea societate resultantem constituentia;

3. Hinc est quod familia maximè differt ab vniuersitate, quæ est communitas perfecta, vt videri potest apud Iuristas ad Rubr. quod cuiusque vniuersitatis Oldrad. Cons. 315. circa illud Anchar consil. 158. Ex narratis numero 17. Roman. consil. 400. *Quæritur an statutum*, numero 4. Barthol. in Extrauag. ad regimen verbo *communitas*. Et facile patebit consideranti, & discurrenti per leges, quæ ostendunt quid nomine familiæ in iure intelligatur; est enim vna domus l. 1. §. si vir. ff. ad Sillan. eiusque nomine veniunt omnes qui sub eadem claue continentur, l. 17. quid sit, de ædil. Edicto. Nempe liberi. l. 40. detestatio de verb. signific. item omnes in seruitio sunt eiusdem domus l. 25. ædiles, §. familiæ, l. 31. si nolit, §. quod in procuratore de ædilitio edicto. Notandum tamen est non facere communitatem imperfectam absolutè esse alterius partem; nam licet quatenus est membrum alterius communitatis respectiuè imperfecta dicatur, & cum aliis membris alteram vniuersitatem, seu communitatem conficiat, nihilominus si per se sumpta, est sufficiens ad politicum regimen absolutè perfecta dicitur, quod euidens est in qualibet ciuitate, comparatione sui regni seu prouinciæ. Denique non officit perfectæ communitati personas esse loco dissitas. Nam solum vniuersitates locales certis terræ finibus clauduntur. Personales enim quales sunt religiosorum communitates, item confraternitates, diuersorum regnorum, nationumque personis eiusdem societatis, vel religionis vinculo vnitis in locis licet, maximè distantibus constare non repugnat.

His præsuppositis nostra conclusio sit. Communitas absolutè perfecta, licet respectiuè imperfecta, legum, seu statutorum peculiarium capax est, non ita tamen communitas absolutè imperfecta, hæc sequitur 4. ex doctrina tradita in duobus præsuppositis expresè traditur à Suar lib. 1. de legib. cap. 6. numero 21. & sequentibus. Salas 12. tract. 14. disput. 1. sect. 7. numero 46. cum D. Thom. 1. 2. quæstione 90. art. 3. ad 3. Scot. de iust. lib. 5. quæstione 2. art. in fin. Ratio desumitur ex dictis: Nam regulæ perpetuæ communitati præscriptæ talem debent suponere communitatem, quæ sufficiens sit ad se conseruandam; Vnde membris constare debet eodem vniformique societatis vinculo confœderatis, successione perpetua constantibus. Nam alioqui communitas perpetuitatem non habens constitutionis suapte natura perpetuæ omnino incapax est, quia iustum legitimum, quod constitutio illa respiceret, cum defectiuum esset, quam non habet perpetuitatem, constitutioni dare non valebit; sed communitas absolutè perfecta etiamsi sit respectiuè imperfecta, quæ non est pars maioris communitatis, Verbi Gratia, Ciuitas vnius regni, Collegium vnius ciuitatis, sufficiens est ad se conseruandum: non ita verò imperfecta absolutè, qualis est particularis domus, familia, cuius membra sine vniformi fœdere coniuncta mutuum sibi ad perpetuæ conseruationis iuuamen præstare non possunt ergo, &c.

5. Ex hac tamen resolutione non inferas non posse fieri statutum quod ad certam partem ciuitatis dirigatur, illamque tantum obliget eo quod præceptum commune ciuitatis Vniuersitati non est, sed parti, quæ quat. talis, imperfecta censetur, & consequenter incapax statuti perpetui: quam illationem cum Angelo facit Iason ad l. 1. ff. de legib. n. 2. verum paulo inferius ex iuxta causa tale statutum veram & iustam esse legem docet idem Iason numero 8. & posse fieri non est dubium: quia aliquando sufficiens causa & casus occurrere potest, propter quem certa ciuitatis pars, vel certa prouinciæ ciuitas obligetur per legem, quæ ad alias partes eiusdem ciuitatis, aliavè oppida eiusdem prouinciæ non extendatur. Nam ratio seruitii, vel indigentiæ certi loci legem in ea parte vel in eo oppido non in reliquis deposcet. Vnde quando dico ferri legem pro aliqua communitate perfecta, intelligendum id est, pro vniuersitate tota, sed non totaliter, sed accommodatè iuxta exigentiam constitutionis, neque enim omnes leges ad omnes personarum status officia; & qualitates spectant, quod ex diuersis illarum titulis in vtroque iure deducitur, vt in ciliui de officio prætoris de tutoribus, de procuratoribus, de seruis manumittendis. In canonico de officio iudicis delegati, de regularibus, de hæreticis, &c. sicut igitur diuersæ leges pro eadem tota communitate feruntur secundùm diuersitatem personarum in officio, in genere in religionis professione vel statu, ita etiam pro ratione locorum diuersa fieri possunt statuta pro tota non totaliter vniuersitate promulganda.

Vtrum commune bonum sit conditio omninò necessaria in causa finali constitutionis.

SECT. III.

1. PArs affirmatiua tam certa est quam à sacræ Theologiæ & vtriusque iuris doctoribus recepta: eam tradit D. Thom. 1. 2. quæst. 90. artic. 2. ibique Caietan. Med. Canrad. & cæteri Theologi, quos citant & sequuntur Valent. disp. 7. quæst. 1. punct. 2. § 4. & postremo Suar. libro 1. de leg. cap. 7. Vasq. 1. 2. disp. 151. cap. 2. Salas disp. 1. sect. 8. Turrecre. Archidiacon. Geminian. Præpos. Sebastian Medices & cæteri canonistæ in cap. erit autem dist. 4. Andr. ab Exea cap. 1. de constitut. numero 119. conclus. 4. referens Panormitan. Cald. Imol. & Angel. de Clauasio, & tenent idem Bartol. Bald. Fugos. Iason. Angel. aliique legistæ ad l. 1. ff. de leg. Alex. ad l. 4. ff. de iure iuran. colum. 5. quos cæteri RR. sequuntur. Probatur à D. Thom. quia constitutio seu lex regula est quæ vt rectè humanas operationes dirigat, eas ad duos hominum fines maxime principales & interse subordinatos deducit qui sunt in politicis humana fœlicitas, in spiritualibus æterna beatitudo: sed neuter ex his finibus in priuato alicuius personæ creatæ bono consistit, ergo in communi bono necessario constituitur; & communiter ad illud lex humanas dirigit operationes. Minor suadetur quia bonum partis, vt pote imperfectum ordinatur ad suum totum perficiendum. non vero totum ad partem vt patet ex cap. final. de sponsal. & cap. quæ contra dist. 8.

2. idem suadetur. Nam potestas legislatiua vel est data immediatè à Deo vt videtur in potestate spirituali Petro Christi Vicario, eiusque successoribus concessa, vel immediatè ab ipsis hominibus, vt patet in potestate sæculari, & pure temporali; sed vtroque modo concessa est hæc potestas propter commune bonum; ergo. Et probatur maior de spirituali potestate euidenter: nam ideò Prælati dicuntur pastores ministri, & dispensatores, quia in pascendo grege Christi, ipsius intentioni in suo ministerio, ac dispensatione debent conformari, ita vt animam pro oue deponant, sicut ille princeps pastorum suam pro omnium hominum salute profudit. De temporali etiam patet ad commune bonum datam esse, non enim populus in principem transtulit potestatem legislatiuam ad priuatum illius commodum. Vnde optimè Xenophon lib. 3. in memora. Socrat. dixit, *Rex eligitur non vt se se molliter curet, sed vt per ipsum ij, qui elegerunt, benè beateque agant*: Ammianus vero Marcellinus lib. 25. ait, *nihil aliud imperium sapientes definiunt, nisi curam alienæ salutis.* Iustinianusque l. vnica C. de caducitat. tollend. dixit, *Quod communiter omnibus prodest hoc nec priuatæ nostræ vtilitati præferendum esse censemus: nostrum esse proprium subditorum commodum imperialiter existimantes*, & in hoc Rex à Tyranno distinguitur, teste Aristotele 8. Politicorum cap. 10. *Tyrannus suum ipsius commodum spectat & quærit*; at rex subditorum quod discrimen multi postea tradiderunt, quod refert & sequitur Anguianus lib. 3. de leg. controuers. 1. numero 12. pro quo etiam facit Concil. Toletan. 8. cap. 10.

Verum quia dupliciter huiusmodi finis intendi potest à lege, primò ex intentione ferentis legem: 2. ex intrinseca ordinatione ipsius legis, quæ in eo quo decernit ad communem vtilitatem ordinatur. Hac enim ratione Theologi cum D. Thom. 1. 2. quæst. 141 artic. 6. ad 1. duplicem distinguunt: vna est intentio operis, altera intentio operantis; quæ postrema quamuis extrinseca sit, aliquando ab intrinseca operis intentione non separatur, quando videlicet operans ad eumdem finem actionem dirigit, quem ipsa suapte natura respicit aliquando verò hæ intentiones ad diuersos fines distrahuntur. Nam vt bene notat D. Thom. citat. *Ædificationis finis est domus: sed ædificatoris finis quandoque est lucrum*: Hoc posito Anguianus vbi supra numero 13. citat Bart in l. ambitiosa, ff. de decret. ab ordin. faciend. Archidiac. & Cardinal. Sanxi in cap. erit autem dist. 4. Couar. in cap. quamuis pactum 3.

1. p. §. 1. num. 16. Nauar. in cap. inter verba Coral. 4. num. 293. quos omnes ait in ea esse opinione vt credant sufficere legislatoris intentionem vel commune bonum, quamuis lex in illud non feratur ad hoc vt eadem lex propter bonum commune esse existimetur. Verum si Autores in prædictis locis vel nihil de hac re attingunt, vel si aliquid delibant, longè alia est eorum mens, vt legenti per palam euadet: quicquid enim sit de his vel aliis Authoribus præsens difficultas hoc modo expedienda.

Quando finis legislatoris non coincidit cum fine legis, & intentione ferentis legem non desumitur sufficiens ordinatio constitutionis ad bonum commune, sicut ex iniqua legislatoris ordinatione recta legis intentio in commune bonum intrinsecè non præuertitur, nec immutatur, hæc resolutio expressa est D. Augustini sententia libro 1. de libero arbitrio cap. 5. vbi ait. *Ipsa lex quæ tuendi populi causa lata est, nullius libidinis argui potest: si quidem ille qui tulit si Dei iussu tulit, idest quod præcepit æterna iustitia expers omnino libidinis id agere potuit. Si autem ille cum aliqua libidine hoc statuit, non ex eo fit, vt ei legi cum libidine obtemperare necesse sit, quia bona lex & non bono ferri potest.* Idem tenet Suarel. libro 1. de legib. cap. 7. numero 9. & Anguian. vbi supra. Probatur primò, quia ordo legis suapte natura vtilis ad bonum commune non tollitur per extrinsecam deordinationem ad malum finem: ergo cum optima legis ordinatione ad vtilitatem communem stare potest praua regentis & ordinantis intentio cum qua non tenentur conformari, qui obtemperat legi. 2. mala intentio extrinseca legislatoris precisè sumpta solùm facit illum personaliter malè operantem, non à malitia proueniente à lege de se mala, sed à circunstantia finis ad quem extrinsecè à legislatore ordinatur. Exemplis hoc explicatur V. G. in iudicem qui homicidam & latronem secundùm leges mortis reum capite damnauit, ex odio particularis personæ. Nam licet iste iudex contrà charitatem peccauerit, tamen ex mala intentione qua actum iustitiæ exercuit, non peccauit contrà iustitiam: iustam enim & secundum leges sententiam tulit; similiter minister sacramenti quando ex praua intentione illud ritè ministrat non omittendo aliquid quod ad illus substantiam spectet; ipsius ministri peccatum sacramenti valorem non tollit, similiter ergo legislatoris praua intentio substantialem legis vtilitatem intrinsecam non impedit: cum bono enim legis regimine stare potest malus regentis affectus.

3. Obiicies. 1. circunstantia extrinseci finis mali totum actum vitiat & denominat simpliciter malum. Quo sensu dixit Ambrosius libro 1. officiorum cap. 30. *Affectus tuus operi tuo nomen imponit.* Chrysostom. Homil. 19. imperfecti in Matth. (si illius opus est) *Voluntatem iudicari bonam, vel malam ex proposito.* Et denique Augustin. in præfatione psalm. 31. *Bonum opus intentio facit.* Quod à fortiori dicetur de malo: ergo voluntas, qua princeps legem statuit, bona iudicari non potest, si in malum finem ab eo dirigitur, & consequenter sufficit deordinatio legislatoris ad hoc, vt lex communem deponat vtilitatem. Respondeo tamen primo cum D. Thom. 1. 2. quæst. 19. artic. 7. & qu. 2. de malo ad 2. actum bonum internum non amittere propriam bonitatem, quam ex obiecto sortitur propter relationem extrinsecam ad malum finem. Et reddit D. Thom. proximè citatus rationem his vebis. *Illud quod consequitur speciem alicuius, semper inest ei. Cum ergo actus hominis speciem consequatur ex ratione obiecti, secundum quam est bonus, vel malus: actus sic specificatus in bono nunquam potest esse malus: nec specificatus in malo vnquam potest esse bonus, contigit tamen actui secundùm se bono adiungi aliquem alium actum malum, secundum aliquem ordinem, & secundum illum actum malum bonus aliquando dicitur maleficari.* Statimque affert exempla eleemosynæ & actum dilectionis Dei, qui si ad inanem gloriam referantur, vitiari censentur ex circumstantia extrinseca, quia bonum ex quocumque defectu, malum non nisi ex integra causa proficiscitur, vt Dionys. lib. 4. de diuin. nomin. part. 4. asseuerat. Quamuis ergo voluntas eligens legem bonam & iustam, & mala esse possit extrinsecè, & inutilis personalis repectu legislatoris dirigentis illam in malum finem per alium actum, illam intrinsecè bonam & vtilem conseruari non repugnat. Respondeo 2. quando lex dicitur bona, honesta & ad commune bonum ordinata intelligitur materialiter, & obiectiuè secundum se considerata, non formaliter comparatione personæ inordinatum finem sibi constituentis: quamuis ergo illa voluntas decernens aliquid faciendum intrinsecè aliquam participet malitiam ex fine operantis ab eo formaliter intento, hoc non impedit materialem conuenientiam illius voluntatis cum suo obiecto separatam à formali inordinatione legislatoris. Vnde licet considerando actum in genere moris spectari debeat finis operantis ex quo bonitatem, vel malitiam mutuatur, ex l. 40. *Verum* ibi *causam enim faciendi*, ff. de furtis, considerando tamen naturam actus ab intentione operantis, præcisam suam vel conuenientiam, vel disconuenientiam omnino immutabilem sortitur: & secundum hanc constitutio aliqua bono communi conueniens, vel disconueniens reputatur. Hinc etiam fit vt, quamtumuis princeps ordinet ad commmune bonum legem illi omnino dissonam & repugnantem, subditi in eo euentu ad legis obseruantiam non teneantur nisi de hoc dubitauerint, aut detur scandalum, quod vitari debeat, vel aliud simile incommodum de quo latius infra q. 4. sect. 4.

Obiicies 2. priuilegia, & dispensationes principis erga certas personas suapte natura non respiciunt commune bonum, sed priuatum earumdem personarum, & ad plurimum solum à legislatore ad communem vti- 4.

litatem referuntur, teste D. Thom. 1. 2. qu. 97. artic. 4. ad 1. ergo hæ propriè leges non erunt contrà id quod superiori sectione statuimus. Totum concedit Anguian. lib. 3. controu. 1. num. 14. & n. 21. & seq. vbi pro sua sententia citat Fortunium Grac. lib. 1. §. huius studii, ff. de iust. & iur. item Archidiac. ad cap. erit autem dist. 4. Verum hi Autores non negant, immo admittunt leges propriissimas in priuatam vtilitatem immediatè & proximè ordinari: sed solum volunt omnes leges principaliter in commune bonum, tamquam finem vtiliorem, & primo intentum prioritate dignitatis & excellentiæ; bonum enim commune tamquam dignius intenditur, etiam quando priuatum immediatius procuratur. Quamobrem ad argumentum negamus leges personales seu priuilegia non respicere principaliter bonum communitatis: quod enim aliquam immunitatem habeat pars dignissima, vel aliquam dispensationem ad totius commodum principaliter refertur, quia totum in ea parte principaliter honoratur & ita explicari debet Gloss. §. vltimo instit. de iustit. & iur. & l. 1. ff. de iust. & iur. § huius studii, quæ non asserit aliquas leges secundario in bonum commune ordinari. Etenim verbum secundario non significat minus principaliter, sed non ita imediatè quia leges aliquæ magis immediatè feruntur in priuatum bonum.

Imo quia negare nequit Christophorus de Anguiano leges proprissimas in priuatum bonum obligari immediatè, illud distinguit in priuatum quod coincidit cum communi & in priuatum omninò separatum, seiunctumque à communi. Et ad hoc 2. priuilegium, non legem ordinari asseuerat. ponit exemplum V. G. lucrum, quod ex testamento vel donatione personæ priuatæ, puta Petro vel Paulo defertur. Verum meo iudicio nullum particulare bonum assignari potest omnino separatum à communi, neque commune omnino seiunctum à particulari, ad quod decretum permanens alicuius communitatis referatur. Nam omne commodum partis necessario in totius vtilitatem redundat, cuius illa est pars: quis enim negabit ex singulorum membrorum præstantia aptaque proportione totius corporis elegantiam consurgere? ergo etiam bonum illud ad quod refertur priuilegium certæ personæ ad communitatis dignitatem & vtilitatem confert, cuius illa est pars. Rursus commune bonum, etiam si ad nullius certæ personæ commodum determinetur, seu limitetur, si tamen bonum est communitatis singulorum, bonum attingere necesse est; quatenus totius partes sunt. Non enim minus impossibile est cōmunitatem hominum esse sine particularibus hominibus, quam commune bonū sine participatione illius & vtilitate aliqua particularium personarum. Exemplum quod affertur, non est ad rem: quia non loquimur de testamento, neque de contractu, sed de constitutione personali, seu priuilegio, quod dicimus esse vere legem, quando pro aliqua familia in perpetuum promulgatur reliquásque habeat legis conditiones: quæ quidem constitutio etiamsi in particularis personæ vtilitatem ordinetur immediatè principaliter commune bonum respicit. Hanc sententiam sequitur Felin. in cap. cum omnes de constit. num. 6. conclus. 5. cum Alber. Ioan. de platea, Bald. Angel. Ancharan. ab eo citatis Iason. in l. 1. ff. de leg. num. 9. aliisque ibidem.

Vtrùm cum præiudicio odioque personæ particularis lex propter commune bonum sustineatur.

SECT. IV.

1\. NEutiquam sustineri legem in particularis personæ odium latam, etiamsi bonum commune respiciat, sequitur manifestè Ancharan. consil. 155. cuius meminit in cap. 1. de constitut. quæst. 11. versic. ego quæro in q. & Gasp. de Calderin. consil. 12. n. 4. Colleg. Bonon. consil. 13. post med. vers. Nec obstant quæ duo Concilia referunt & sequuntur Alex. consil. 211. ad finem libro 2. Socc. consil. 272. numero 8. libro 2. Ripa lib. 1. respons. cap. 11. numero 4. Felin. in cap. Eccles. sanct. Mar. de constit. num. 104. Abb. in repet. eiusd. cap. numero 31. Caccialup. in l. omnes populi, ff. de iustit. & iur. num. 94. Iason. in l. ciuitas, ff. de reb. creditis numero 10. & in l. 1. num. 8. ad finem, ff. de leg. Roland. consil. 22. num. 19. lib. 2. Roman. consil 151. numero 3. Couar. regul. possessor par. 2. § 4. n. 8. Et videtur sententia communissima.

2\. Probatur 1. à veriloquio iuristarum ab iniquitate legis appellari non posse, vt sentit Bartol. in l. omnes populi citat, numero 53. & l. final. numero 3. ff. de appella recip. Bal. prooemi. ff. numero 11. & patet ex l. 244. si qua pœna, ff. de verbor. significat. cum Glos. ibidem verbo de pœna n. 3. sed si fiat statutum in odium certæ personæ, ab eo potest appellari per l. 1. §. solent, ff. quando appell. sit l. 1. & l. 5. qui grauatos C. de censib. lib. 11. l. 17. si priuatus, ff. qui & à quib. & tenent Angel. & Alex. in l. 2. ff. quod quisque iur. Caccialup. in l. omnes populi num. 170. Decius in cap. consuluit 3. n. 4. de appellat. Alex. cons. 190. num. 14. lib. 2. Iason. cons. 161. ad finem lib. 2. Bertrand. consil. 1. dub. 7. numero 25. par. lib. 3. Rip. resp. lib. 1. cap. 9. n. 8. & cap. 22. n. 4 Crauet. de antiq. tempor. par 4. sect. vltim. n. 22. & alii, ergo lex in odium particularis personæ inualida erit, & minimè toleranda etiamsi generabilibus terminis proferantur: si enim ostendatur quod termini generales ad certam personam limitentur in cuius odium statutum fertur, contrà illud opponi potest exceptio doli per illustrem l. 1. §. vltimo, ff. de except. doli cum Glos. ibidem cuius rationem optimam assignat. Dec. in c. cum omnes de constitut. in 2. lectura notab. 4. Nam princeps faciens statutum in tertii præiudicium præsumitur circumuentus &

male informatus, cum eius intentio non sit tertio præiudicare per cap. super eo de offic. deleg. & l. 2 prætor ait § si quis à principe, ff. ne quid in loc. public. & à mala informatione principis prouocatio datur per l. 1. §. quæsitum, ff de appellat. & l. 1. ff. quando appell. sit: & tenent Roman in consil. 521. num. 2. Soccin. cons 19. lib. 2. Marsil. in l. vnica numero 139. C de appell Decius in cap. intimasti, colum vltima de appellat. & denique Grammat. decis. 35 num. 3. aliique ab eodem relati.

2. Idem suadetur, quia verba constitutio-
3. nis debent esse generalia, non solum in significatu, sed etiam in effectu, sed vt docet Bald. in cap. cum ordinem, de rescriptionibus post Ioannem Monachum ab eo citatum, verba legis generalia dici possunt quando non verificantur, nisi in vno indiuiduo, vel in duobus, vel in tribus. Nam etiamsi de vno loquuntur DD intelligendi sunt non taxatiuè: sed exemplificatiuè vnde multi ex citatis DD. loquuntur in numero plurali, vt Claud in l 1 numero: Iason. num. 6. ff. de leg. Bero in cap. cum omnes de Constitut. num. 13. *Ibi contrà vnum vel plures* Roland. consil. 99. num. 11. lib. Rip. Cranet & alii supra citati: ergo nulla ratione sustineri debet lex contrà priuatam personam, vel priuatas personas lata. Confir-
4. matur 1. ex optima regula Anchar. suprà citati V G Non tam attendendas esse personas ad quas leges diriguntur, quam illas, ad quas legum effectus porriguntur ex illustri l. 77. cum pater, §. donationis, ff. de legat. 2. ibi *Non enim quæri oportet cum quo de supremis quis loquatur, sed in quem voluntatis intentio dirigatur*. Quæ sane regula magni facienda est in hac nostra disp. de causa finali constitutionem, & memori mente retinenda; ergo cum in effectu lex illa in præiudicium alicuius, vel aliquarum personarum lata ad has tantum personas in effectu restringantur, vt omnino inutilis reiicienda. Confirmatur 2. licet statutum generale cogens affines, vel coniunctos ad compromittendum valeat, si certam tamen in particulari personam cogat ad compromittendum, non subsistit argum l. 6. totiens, §.
5. si cui, ff. de pollicitation. & sequitur Bald. in 1. constitutione codic. §. quibus in fine; ergo constitutio in certæ personæ præiudicium non valet, eique non solum per appellationem, sed per contradictionem resistitur, vt post Vincent tradit Ioan An dr. in capite cum omnes, colum. 2. ad fin. Abb. ibidem numero 2. in 5. notab. Imol. numero 19. Felin. num. 1. Decius numero 5. Mantic. numero 22. Barbat. numero 14. in fin. Bartol. post Dynum in lege vltima numero tertio, ff. de appellat. recip. Caccialup. in d. l. omnes populi, num 170.

6. Nihilominus tamen dicendum existimo ex rationabili causa, qualis est commune bonum constitutionem validam & bonam in certæ personæ præiudicium ferri posse. Exempli gratia, si in aliqua communitate est vna vel altera persona quæ magna frumenti co-

A pia abundet, alii eius communitatis nisi ad suæ familiæ annuam sustentationem cum plurimum triticum colligant in eo casu si communitas statutum faciat, ne quis granum extrahat ab eiusdem communitati. territorio, validum erit, & iustum; licet non sine aliquarum personarum præiudicio promulgetur. Hanc sententiam tenent expresè Bald. in l. 1. ff de legib in princip Fugos. ibidem nu. 1. Iason. num. 8. Claud numero 4. 10. & 11. Angel. in l impetrata C. sententiam rescindi non posse; vbi testatur sex DD ita consuluisse, & plures textus adducens Bart. in cap cum omnes de constitut. numero 11. Imol. ibidem numero. 20 Felin. numero 2.

B multos referens Bert. ad rubr. de constit. n. 38. Dec in cap consuluit 3. de appella. numero 5 Ferdin. Loal. in l fil usf milias, §. Diui, numero 146. ff de legat 1. Curt. consil 129. numero 11. Roland. cons 99. n. 40. & sequent. Bald. consil. 404 libro 5 per totum maxime in fine; Alex. consil. 150 citato vbi AA. contrarium opinantes declarat eos non loqui in causa publicæ vtilitatis Tusch. verbo statutum conclusione 450. numero 8 & sequ. Vasq 12. disp. 151. cap. 3. numero 11. Suar. lib. 1. de leg. cap. 7. numero 16 vbi hanc quæstionem leuiter tetigit Anguian tract. de leg. lib 3. controu. 2. numero 18. & sequent. adducens varia Glossæ loca.

Probatur 1. ex cap. scias 7. quæst. 1. ibi
C *Plurimorum vtilitas vnius vtilitati aut voluntati præferenda est*, concordatque l. 65. Actione §. Labeo, ff pro socio ibi, *semper enim non id, quod priuatim inter est vnius ex socijs, seruari solet, sed quod societati expedit*. Gloss. ibidem & in l. ff. solut. matrim. cum Dyn & Bart. ibidem. Vnde prima formatur ratio, quia statutum quod secundùm se bonum commune importat, etiamsi hoc non fine, partis præiudicio eueniat, conseruatio totius partis conseruationi præualet, quod exemplo manus ostenditur, quæ ad tuendum caput vnde totius conseruatio dependet, se ictibus solet obiicere 2. ex l. 14. venditor, si constat, ff communia prædior. & vbi ob consuetudinem loci dominus prædii soluto pretio cogitur sinere lapides erui ex lapidicina in ipsius prædio sita, quia vero statutum con-
D suetudini æquiparatur, notat Bartol. ad citatum, §. si constat; per consuetudinem vel statutum posse aliquem cogi ad vendendum res suas: ratio est, quia publica vtilitas, quæ consuetudinem rationabilem fecit, etiam iustam statuti causam dedit. Addit vero Bart. statutum generaliter fieri debere, nempe per generalia verba non speciatim contrà aliquos: & probat ex l. final. si ad l. Iuliam, de annona l. nemo C de Iudæis l. item verberatum ff. de rei vendica. & l. 2. C. de Episc. audien. & ratio est ne videatur potius intendi particularium personarum detrimentum, quam communitatis emolumentum; hoc tamen non tollit, posse aliquando in vtilitatem communem nomen personæ in statuto, vel lege assignari, in cuius odium lex constituitur vt patet ex l. 6. damnato C. de hæreticis, vbi

in odium Nestorii statuitur vt omnes sectæ Nestorianæ homines Nestorii Symoniani vocentur. Etenim ipsa hæretici hominis, nominisque infamia in Christianæ Ecclesiæ authoritatem vtilitatemque vertebatur.

Hinc ad argumenta in oppositum facilis est responsio: nam Autores in oppositum adducti maiori ex parte loquuntur de statuto quod directè in certæ personæ præiudicium sine rationabili causa, qualis est communis vtilitas, verteretur; quomodo eos declarauit Alex. citatus ad 1. ergo neganda est maior quando causa appellationis non est friuola: nam si rationabilis sit, & bene fundata posse ab iniquitate statuti non modo appellari, sed etiam querelari, & de nullitate actus agi docent communiter canonistæ cum Abbate in cap. cum omnes de constitut. notab. 5. ita Andreas ab Exea ibidem numero 87. Burgos. numero 85. & ita exponi debent textus in oppositum adducti; aduertunt tamen supradicti Auctores alia in huiusmodi appellatione vel querela obseruanda de quibus disputat. vltima dicendum, vbi agendum qua ratione impediri possit obligationis effectus à lege inducendus, vbi hæc impedimenta latius explicabo vt in proprio loco. Ad minorem similiter dicimus non habere locum appellationem, quando statutum ex rationabili causa communis vtilitatis contrà certam personam efficitur. Dum omnino tamen vtilitas communis clara sit & manifesta, non dubia: & talis credendus est ille casus de quo agit Iason. consil. 120. in 4. par. ad finem vbi resoluit collegium medicorum in statuto, quod fecit ne in eo nisi ciues admitterentur contrà priuatam personam, paulo ante præsentatam, motum esse, ad eam constitutionem faciendam: potiusque ad præsentati odium, quàm ad Collegii commodum statutum illud ordinari.

7.

Ad 2. Respondeo distringuendo maiorem, & si velit constitutionem aliquam effectum generalem habituram, concedenda est: omnis enim constitutio hunc effectum habere debet generalem, nempe commune bonum quod intendit, item omnes ligare quantum illa exigit & ad sui obseruationem compellere: neque obstat commune bonum esse causam finalem constitutionis, & pariter effectum: nam sanitas artis medicæ finis & effectus censetur. Si vero maior significet omnem constitutionem æquè ad omnes personas generaliter pertinere; neque in alicuius præiudicium cedere, ex quo commune bonum ab ea intentum promanat, neganda est, quia oppositum ostendimus ex l. 6. damnato C. de hæretic. & ostendit Iason citat. ad l. 1. ff. de leg. per l. 6. amissione, §. deficiunt, ff. de cap. minut. Notandum tamen est hoc commune bonum quando ex alicuius præiudicio oritur, vt iustum æquumque sit, aliquem communis boni necessitatem secum inuoluere debere. Nam sine vrgenti necessitate communi, cum præiudicio certæ personæ, bona communitatis augere manifesta iniustitia est. Et hoc modo procedit consilium Petri de Ancharan. initio sectionis citati de tributo imposito à magistratibus Spoletanis, vt omnis qui ad molendum extra ciuitatem exiret, ad portam certum quid solueret: nisi ad molendina ciuitatis itaret. Nam hoc statutum etiamsi verbis generalibus in significatu, & in effectu proferatur; atque in communem ciuitatis vtilitatem fit, tamen hæc vtilitas sine necessitate in præiudicium Episcopi Spoletani cedebat, & ex illius detrimento ciuitas suum emolumentum comparabat. Nam cum Episcopus molendina haberet extra ciuitatem ex largitione Regis Vngariæ donata, illo statuto nil aliud ciuitas intendebat, quam vt ab illius molendinis ad molendina ciuitatis frumentum diuerteretur; quod omnibus ferè citatis Auctoribus pro prima sententia manifesta videtur iniustitia: & in hanc partem tanquam magis communem inclinat decis. 50. n. 24. p. 2. in nouissimis super causa Bononien. iuris Macinandi decima nona aprilis 1577. ad fauorem dominorum de Sancto Petro iudicata.

8.

Vtrum idem bonum eumdemque finem ciuile ius ac canonicum respiciat.

SECTIO V.

QVia finis per suam bonitatem mouet, ideoque finem & bonum idem esse supponit Aristoteles 2. Physic. cap. 3. text. 31. & 1. Ethic. cap. 1. & fælicitas hominis commune bonum censentur & finis vltimus, ideo de bono communi simul, & fine vltimo, & principali vtriusque iuris vna eademque quæstio excitatur. Vt ergo difficultatis punctum clariùs innotescat duo tamquam certa suppono. 1. ius ciuile quatenus egreditur à sæculari potestate à naturalique tantum lumine rationis deducitur, fælicitatem supernaturalem tum vitæ præsentis tum futuræ tanquam finem intendere nequit. Nam huius vitæ beatitudo supernaturalis præcipuè in charitate supernaturalique Dei amore cum aliarum virtutum excercitio consistit, vt cum canon. docet Vasq. 1. 2. disp. 12. cap. 3. numero 13. Salas post alios tract. 2. disp. 2. sect. 6. numero, 62. iuxta illud Pauli 1. ad Timotheum 1. numero 5. *Finis præcepti charitas de corde puro, & de conscientia bona & fide non ficta.* Alterius verò vitæ fœlicitas in clara Dei visione vel eiusmodi dilectione supernaturali, iuxta diuersas Theologorum opiniones in 4. distinct. 49. & 12. quæst. 3. & 4. sita est; sed nulla ex his beatitudinib naturali tantum lumine potest cognosci: ergo neque intendi. Nam agens per intellectum non intendit finem ignotum, neque à bono allicitur, quod nescit. Voluntas enim vti cæca, non nisi præuia boni repræsentati cognitione ad operandum mouetur. Deinde potestas regiminis sæcularis à qua ius ciuile emanat, naturali ratione ducta est naturalis, & naturaliter à Deo data, ergo non potest intendere nisi tantum finem naturalem, ne extra suæ iurisdictionis limites egrediatur. 1.

2. 2. Potestas legislatiua ciuilis secundum se considerata in statu pure naturali non habet pro intrinseco siue per se principaliter intento fœlicitatem naturalem vitæ futuræ, immo neque præsentis, prout ad figulas personas pertinet, sed quatenus membra sunt communitatis: cuius fœlicitatem ipsa per se primò intendit. Vt scilicet ea communitas in pace & iustitia permaneat, eaque bonorum affluentia abundet, quæ ad illius felicem conseruationem requiritur. Est manifesta sententia Aristotelis libro 5. Ethicor. capite 1. vbi ait *Ea iusta dicimus, quæ felicitatem, eiusque partes ciuili societati & efficiunt & conseruant.* Iusta vocat Philosophus legitima iuris obiecta. Idem docuit D. Thom. multis in locis 1. 2. præsertim quæst. 95. artic. 1. & 4. quæst. 96. artic 2. & 3. & quæst. 99. art. 3. vbi sæpissimè inculcat humanæ legis finem esse fœlicitatem, & commune reipublicæ bonum, quo in pace, iustitia morum probitate, bonorum affluentia conseruetur. Et quamuis in explicandi modo Autores differant, in re idem sentiunt communiter. Nam Benedictus Bonius in tract. de censib. numero 1. huius iuris Cæsarei finem in reipublicæ recta gubernatione, ciuilique politia constituit Petr. Lanauderius tract. de priuileg. Doctorum numero 163. in bono publico Ioan. Coras. tract de iure ciuili in artic. redig. cap. 21. ad finem in iustitiæ protectione legitimaque in rebus & causis ciuium conseruatione collocauit Qui omnes naturalem fœlicitatem reipublicę & commune bonum per certa aliqua bona explicarunt.

Probatur hoc secundum præsuppositum. Potestas condendi ciuiles leges quæ resultat ex corpore mystico communitatis moraliter vnitæ, & in se ordinatæ cum recta partium membrorum dispositione, est veluti quædam proprietas seu naturalis facultas ad bonum eiusdem communitatis ordinata: sed bonum huius corporis terminos huius vitæ non transilit; ergo hæc eadem potestas suis legibus vltra huius vitæ bonum extendi nequit: atque adeo alterius vitæ fœlicitatem per se non intendit, & præterea cum in singulis membris non sit hæc potestas naturalis, sed ex toto corpore oriatur, neque per se primo fœlicitatem etiam huius vitæ ad particulares personas pertinentem intendit: sed principaliter & pro totius corporis felicem statum, & secundario partium ipsius, quatenus membra sunt, ex quibus tota communitas coalescit. In tantum igitur priuatam membrorum vtilitatem fœlicitatemque procurat, in quantum ad commune bonum inseruit, in quo tamquam in suo fine principali, & vltimo conquiescit. Confirmatur. Ad naturalem felicitatem vniuscuiusque hominis, vt est particularis persona vltra illam potestatem politicam communi bono necessariam, requiritur morum integritas cum debito ordine ad Deum, quantum naturali rationis lumine agnosci potest: hæc verò integritas non in solis actibus cernitur externis, sed maximè in internis, quos ciuilis potestas parum curat, & ad illos dirigendos impotens & inefficax est,

A ergo per se non intendit hæc potestas legislatiua naturalem fœlicitatem, quæ 1. ad singulas personas pertinet.

His positis, tota difficultas est vtrum ciuilis potestas, prout in Christiano principe reperitur, eamdem felicitatem æternam, quam canonica tanquam finem intendat ad quem vtrumque ius vti ad proprium & principalem finem referatur. In quo sensu partem quæstionis affirmantem tuetur Fortunius Gartia de vltimo fine iuris Canon. & ciuilis numero 3. 6. 8. & sequent. vt illum exposuit Nauarr. de finib. human. actuum, numero 19. ad finem. Et conciliat illius sententiam cum communi opinione quæ oppositum tenet. Nimirum ius ciuile dirigere hominem in bonum publicum honestum, non curando animæ vtilitatem, seu moralem integritatem

B ius verò Canonicum dirigere hominem in vtilitatem animæ, vitando eius periculum, iuxta cap. 2. de constitut. in 6. ibi vt animarum periculis caueatur, vt ibidem notat Domin. Et sequitur Abb. in proœmio Gregor. col. 10. post Cardinalem: hanc ergo communem sententiam explicat Nauarr. spectato iure ciuili secundùm se, non prout ab Imperatore Christiano in æternam dirigitur felicitatem: idem tamen Nauarr. in relectione cap. Nouit de iudiciis notab. 3 num. 90. sententiam Fortunii absolutè reiecit, & suam hac in re mentem exposuit; quem locum, vt credo, Suares non vidit, quia in lib. 3 de leg. cap 11. vbi hanc difficultatem tetigit Nauarr. in hoc loco non citauit, immo de illius sententia maximè dubitauit: meam

C ego duplici assertione expono.

Prima ius ciuile per extrinsecam directionem principis Christiani: immo & intrinsecè per consortium vel auxilium iuris Canonici cum quo coniungitur, & à quo vt sic dicam canonizatur, felicitatem supernaturalem huius, vitæ, & futuræ respicere potest. Ita interpretor sententiam Nauarr. in priori loco citati cum Suar. vbi supra num. 11. quamuis hic Doctor cum illo expostulet, quia ad suam sententiam confirmandam leges Codicis adduxerit, in materia spirituali, & ad æternam felicitatem ordinatas, quæ, vt ipse ait vel nunquam leges fuerunt, vel si fuissent veræ leges, solum pontificia authoritate nitebãtur. At Suar. expostulationi locus non est, si Na- 4.

D uarr. opinio in priori loco declarata in sensu nostræ conclusionis exponatur. Nam leges à Nauarr. citatæ sunt. Inscriptio ff & Cod. In nomine Domini nostri Iesu Christi: Item l. 1. & 2. & l. inter claras cum his, quæ ei inseruntur ex epistola Iustiniani de summa Trinitat. & Deinde tituli de Episcopis & Cleric. Item de Episcopis audient, & similes, quas negare esse veras sanctiones, nullus sane iuris Canonici fauor est. Nam idem Suar. lib. 4. cap. 11. fatetur potestatem ecclesiasticam in sui auxilium brachij sæcularis potentiam inuocare, illiusque consortio vti in spiritualis iurisdictionis exercitio. & manifestè habetur in cap. 1. de nou. oper. nunciat. ibi *sicut leges non dedignantur sacros Canones imitari, ita & sacrorum statuta Canonum principium constitutio-*

constitutionibus adiuuantur, & cap. 1. de sent. & re iudica. *Sententia contra leges, Canonesue prolata, licet non sit appellatione suspensa, non potest tamen subsistere ipso iure*
5. cap. vbi non est de desponsat. impub. cap. cum nobis ad homine de Iudic. & aliis. Constat igitur ius canonicum à ciuili adiuuari, vel per generalem regulam quod leges ciuiles obseruentur in foro canonico vbi canones nil disponunt, & illæ Ecclesiastico vsui accommodatæ sint, vel per specialem legum aliquarum approbationem, seu canonizationem, vt in cap. 1. & 2. de caus. possess. & cap. in primis §. gloriosus 2. q. 1. ita aduertit glos. verbo *capitali* ibid. Ad huiusmodi verò approbationem non satis est legem aliquam ciuilem esse in decreto authentico Gratiani, quia ille non habuit iurisdictionem, vt vim legi ciuili conferret; sed necesse est, vt authoritate Pontificis sit approbata, ita Abb. in cap. vt super eo primo de testibus numero 4. ibidem Felin. num. 1. & in cap. 2. de rescript. num. 29. & 43. Ripa ibidem num. 30. Rebuff. in tract. nomination. quæst. 5. num 15. Guttier. lib. 1. canonic. quæst. cap. 21. num 31. & seq. vbi alios refert Baptista de sancto Blasio in repet. in rubr. decreti num. 8. & sequent. cum aliis; Sanchez de matrim. lib. 1. disp. 18. num. 21. Sebastian. Medices de legib. prima part. quæst. 3. num. 9. Menoc. de adipiscend. possess. remed. 4. num. 842.

Hinc probatur assertio quia Princeps Christianus leges suas in fœlicitatem æternam suorum subditorum dirigere potest, immo etiam debet eas in supernaturalem finem referre, vt studiosè & meritoriè apud Deum operetur. Quamobrem D. August. de Ciuitate Dei libro 5. cap. 24. Principes illos felices dicit, *si suam potestatem ad Dei cultum maximè dilatandum maiestati eius famulam faciunt*, ergo ius ciuile in supernaturalem finem dirigi potest à Christiano legislatore; præsertim, quando illud est in fauorem animæ, Ecclesiæ authoritatem, de consensu summi Pontificis tacito, vel expresso. Quæ directio ciuilis iuris non solum est extrinseca, ex parte legislatoris; sed etiam intrinseca ex parte legis, quando sæcularis potestas cum Ecclesiastica coniungitur, vel in adiutorium euocatur, vt videre est in principio nascentis Ecclesiæ, cùm illius authoritas, & spiritualis potestas tyrannorum persequutionibus premeretur: tunc enim illa æqui bonique consulebat tales leges fieri à principe, Imperatoreque Christiano, quales summus Pontifex in fidei Christianæ augmentum, & sanctæ Ecclesiæ immunitatem decerni voluisset: Cumque per se tantum ad illarum obseruationem populos cogere nequiuisset, neque sua libera vti potestate, in auxilium, & consortium Christianos principes euocabat. Et quemadmodum in causis Physicis vna causa ignobilior in natura & in ordine concurrens cum altera nobiliori eleuatur ad productionem effectus supra suam naturam: Verbi Gratia phantasma corporeum eleuatum ab intellectu agente ad productionem speciei intelligibilis spiritualis concurrit: Et intellectus cum lumine Gloriæ visionem Dei elicit supernaturalem: Ita in moralibus potestas sæcularis in Christiano Principe concurrens cum Ecclesiastica, ab illaque in consortium assumpta eleuatur ad faciendum ius, quod in finem supernaturalem refertur, non modò per extrinsecam directionem; sed per suam naturam, quia semper in Ecclesiastica potestate tanquam in principali causa fundatur, quæ sæcularem in sui consortium & auxilium sæpè euocauit, vt egregie Leo Pontifex epist. 75. ad Leonem Augustum scribens declarauit. *Debes incunctanter aduertere regiam potestatem tibi non solum ad mundi regimen, sed ad Ecclesiæ præsidium esse collatam*.

Secunda Assertio: Ius ciuile prout à sola potestate sæculari dimanat, etiamsi à principe 6.
Christiano extrinsecè ad supernaturalem finem dirigatur, semper in se & per se sumptum diuersum habet finem à iure canonico: hæc est communis iuxta doctrinam Nauarr. posteriori loco citatam & secundùm mentem Authorum quos pro secundo præsupposito retulimus, traditur à DD. cum gloss. verb. debent in cap. cum contingat de iureiurand. cap. final. de præscript. cap. licet de iureiurand. in 6. & similib. Et tuentur Carderin. atque Panormitan. in proœmio Gregor. Andr. Sic. in cap. In præsentia colum. 3 de probat. Item alii citati à Nauarr. de finib. human act. notab. 3. num. 19. §. est item alia. Accedunt Theologi cum D. Thom. 1.2. quæst. 99. artic. 3. & lib. 1. de regimine principis, cap. 14. Suares supra relatus num. 6. & sequent. Probat Michael Vlcurun. in tract. de regimin. mundi quæst. 1. n. 3. 8. & 18. in cap. Quoniam dist. 10. cap. cum ad verum dist. 96. Ratio est quia ius canonicum respicit bonum animæ supernaturalemque fœlicitatem, tum præsentis, tum æternæ vitæ non ita tamen ius ciuile per se & in se consideratum: quod ita probo. Nam ius ciuile per extrinsecam directionem Christiani Principis cum à sola potestate sæculari egrediatur, quæ naturalis & temporalis est, non mutat naturam suam, neque canonizatur, aut euehitur ad statum altioris ordinis, quàm sit potestas à qua procedit, ergo cum ista eadem sit in principe Ethnico & Christiano; & in hoc etiam diuersemode se habente eadem sit dirigendo, vel non dirigendo leges suas ad finem supernaturalem; sequitur, quòd si illa ex se non refertur in fœlicitatem æternam, neque ad supernaturalem huius vitæ beatitudinem per extrinsecam principis directionem, illam in se habitudinem intrinsecè non consequi: sed Canonicum ius ab speciali potestate in supernaturalem finem ordinata dimanet: vt sexta disputatione ostendemus, ergo ius Canonicum ad illum finem similiter per se ordinatur, atque adeò diuersum habet finem, atque ius ciuile secundum se sumptum. Magis confirmabitur hæc doctrina ex infra dicendis disp. sequenti de diuersitate materiæ vtriusque iuris quæst. 1. sect. vltima.

Quæ claritas, vtilitas & conuenientia temporis, & loci in constitutione requiratur.

QVÆSTIO II.

SI quidem ab vltima conditione, vt pote communissima, ex iis quas Gratianus in causa finali Constitutionis exigit, initium fecimus ad eas quæ proximè inuerso ordine sequuntur, gradum faciemus. Et tres in hac quæstione expendemus, & in prima sectione de claritate & vtilitate, in secunda & tertia de conueniẽtia temporis: quod verò attinet ad loci conuenientiam nihil peculiare dicendum occurrit, hoc solum monemus in hac re vtendum foro, & scænæ seruiendum; nam ei qui verbi gratia in Ecclesiastico foro sæcularem legem illi minus conuenientem inuexerit, merito illud Horatianum dixerim in art Poët. in princip. *Sed nunc non erat hic locus & fortasse cupressum scis simulare,* cùm foro non vtatur.

Quomodo tamen lex locum respiciat dicemus in disputatione vltima, cum de effectu legis agentes, quando, & quas personas leges loci obligent, ostendemus.

Quam clara esse debeat constitutio, & quid in obscura faciendum.

SECT. I.

QVod attinet ad legis claritatem Fortunatianus 2. Rhetoricorũ tredecim inquirẽda esse, in qualibet lege roganda asseuerat, ab
1. hac conditiore exorditur. *Primò*, inquit, *cum verba scripti excutimus, id est, cum quærimus an obscura sit lex, an minus plana.* Isocrates in Panathenaico idem cõmendat. *Leges sint cognitu faciles,* Demosthenes aduersus Leptinẽ monet leges paucissimas, simplices, perspicuas omnibusque manifestas esse debere. Sed facessant Ethnicorum monita, humana diuinis cedant oracula. Nam Dominus ad Moysen Deuter. 27 sic ait, *Describes omnia verba legis huius planè, & lucide.* In Hebræo est in illis verbis planè & lucide, *explicando bene*; Ideoque similiter vertit Onchelus, *explicando pulchrè.* Vbi Hieronymus Oleast. in legislatores vertitur, vt à Domino exemplum capiant, *Pulchrè,* ait, *locus iste docet legislatores non confusè, neque obscurè, & apertè leges & statuta sua populo proponere*, & nec dissimile credit Vgo Victor. in hoc loco illud quod Abacuc 2. Deus iussit *scribe visum. Et explana eum super tabulas, vt percurrat qui legerit eum.* Et literalis expositio est, vt tam perspicuè visionem scriberet, vt à quouis etiam non admodum perito sine hæsitatione legeretur, ideoque teste Hieronymo hîc illam visionem nullis ænigmatum figuris prophetarũ more, sed grandioribus literis voluit explanari, Et cum Dominus vellet vt visio perspicuè
A proponeret super tabulas, imperat exarari, nõ in charta (vt exponit Gaspar Sanchez hîc numero 19.) quæ aliquando plicatur, & quod exaratum est, inuoluit & celat, ob eamdemquè rationem addit idem auctor in more positum fuisse apud antiquos, vt decreta publica in locis frequentissimis quo omnibus manifestaria euaderent, in tabulis solita suspendi.

At si qua obscuritas præter opinionem 2.
legi obrepat, quid faciendum sit, duæ iuris Pontificij regulæ monent. Prima est 11. de regul. iuris in 6. *cum sunt partium iura obscura, reo fauendum potius quàm actori.* Quæ sumpta est l. 16. fauorabiliores ff. eod tit. *fauorabiliores rei quàm actores habentur.* Et pro-
B batur per textus notatos in prædictis regulis. Rationem redit Decius, ad hanc regulam ciuilis iuris numero 2. quia officium Iudicis magis exuberat ad absoluendum, quàm ad condemnandum: hinc enim est quod, licet absens non condemnetur in criminalibus per l. 5. absentem in criminibus ff. de pœnis & Gloss. Primam ibid. quæ alias ll. citat si tamen apparet de innocentia absentis, absolui potest, vt notat Anton. Butr. post Ioan. Andr. in cap. veniens col. 1. de accusat. & sequitur Bartol. Veron. consil. 12. colum. vltima ad initium alias rationes assignat Gloss. videlicet quia actor impetit, reus defendit. Item quia nullus præsumitur obligatus vel obnoxius in authen. Quibus mod. Natur. efficiantur sui §. natura si quidem col. 6. Denique quia reus
C in iudicio pugnat pro libertate. Aduertendi tamen sunt duo casus celebriores, in qui- 3.
bus hæc regula non procedit: primo, si causæ sint fauorabiles, nimirum dotis, fisci, libertatis, matrimonii & testamenti præualere causæ fauorem in actore contra fauorem rei. Vt notat Dynus in l. in pari, ff. de regul. iur. idem Dynus, Decius, & Cagnolus in l. fauorabiliores Gloss. ad regul. cum sunt partium. Secundo, vt non valeat in præparatoriis iudicii, sed in fine, seu decisione causæ, vt iidem Authores testantur: nam in iudiciorum principiis magis faciendum actori, vt per Bartol. & communem Doctorum opinionem habetur ex l. de die, & l. si quis intentione, ff. de iudiciis. In mediis verò causæ non fauorabilis æqualis est fauor rei & actoris; nisi sint probationes faciendæ: hæc
D enim cum respiciant decisionem causæ, ideo in eis est reus in fauore præferendus, vt docet Cagnol. cum Decio, Bald. Alex. Iason. quos citat & sequitur ad regul. fauorabiliores citatam, numero 5. hæc doctrina ad Constitutionem obscuram translata facit, vt subditis per legem obligatis potiùs faueatur tanquam reis, & quantum constitutio patitur, minùs obligentur.

Secunda Regula est 30. eodem titulo in
obscuris minimum est sequendum, quæ 4.
sumpta est ex leg 9. semper in obscuris quod nimirum est sequimur, ff. de regul. iur. Gloss. regulæ Canonicæ ponit exemplum in cap. ex parte de censib. sed contra illam obiicit Decius in regula 9. l. semper, ff. de regul. iur. celebrem illam l. Titia §.

finali cum Bartol. communique Doctorum sententia, quos statim referam, asserentium in legatis piis Ecclesiæ non procedere hanc regulam, vt in obscuris minimum satisfaciat. Verum idem Decius citatus numero 5. & sequentibus, oppositum existimat. Nam in omnibus tam piis quam non piis, idem dicendum credit, quem sequitur Tiraquell. in priuileg. 25. piæ causæ, referens Imol. sibi contrarium in leg. si ita sit scriptum, ff. de leg. 1. Iason ibidem colum. final. Barbat. in cap. iudicante, ff. de testament. colum. 9. Bald. Nouell. in tractat. de dote in sexta parte priuileg. 73. quibus adde quæ idem tradit in repet. l. primæ, ff. soluto matrimonio, numero 341. hanc etiam opinionem defendit noster Molin. tom. 1. de iustit. disp. 198. §. vtrum vero, qui præ reliquis illam efficacius probare contendit. Primo, igitur quia non est admittenda exceptio fine fundamento in textu: sed hoc nullum est, quia in §. illo finali l. Titia non iubetur templo aurea statua persolui, sed argentea; de ærea autem tacuit, quia quamuis minoris adhuc pretii foret in eo templo non ærea, sed aurea & argentea signa tantum reperiri constat ex textu. Legata verò secundum consuetudinem loci accipienda esse statuit l. 15. nummis, ff. de leg tertio. Secundo quia in cap. ex parte de censibus Pontifex decreuit, vt totum Diuo Iacobo dubium per mensuram tritici minimam redderetur. Tertio, quia in dubio melior est conditio possidentis, scilicet etiam quando debitum est pium hæres possessor censetur bonorum defuncti ergo si non constet de voluntate testatoris pro possessoris iure, quam pro legato pio dubium resoluitur.

Non est tamen à communi sententia recedendum, quam vt explicemus, & quomodo cap. ex parte citatum cum l. Titia cohæreat, ostendamus, sciendum est hanc regulam Pontificiam in subsidium veritatis indagandæ, quæ alioqui lateret, inquirentem concedi. Vnde tria inspicienda sunt ante huius regulæ vsum. Primum, vt attendatur prius quod actum sit, quam quod dictum, vt notat Decius in l. semper in obscuris, ff. de reg. numero primo, & latius confirmat ex variis textibus Cagnol. ibidem præsertim ex leg. tertia Cod. Plus valet quod agitur, & l. semper in stipulationibus, ff. de regulis iuris: prius ergo inspiciendum est quid facere intendat Legislator in lege vel testator in testamento: Etsi de voluntatis intentione constare nequeat, & verba dubia sint & obscura. Secundum, considerari debet, quod verissimilius apparet, vt idem Decius numero primo. & Cagnol numero 6. cum Azone, Dyn. Ioann. Ardr. & Soccin. aduertunt, quam verissimilitudinem ex multis indiciis coniectantur, in quibus non lubet immorari. Tertium, quod attenditur consuetudo est vsusque regionis, ex citatis Doctoribus & per Curt. in tract. de consuetudine super cap. final. quæstione 12. colum. 4. quibus inspectis, si adhuc obscura manet, lex, testamentum, seu contractus procedit nostra regula, vt intelligatur Legislator minimum iubere, testator minimum legare contrahentes minimum se obligare, & prætermissis aliis restrictionibus huius regulæ in aliis materiis de quibus videri potest Azon. de reb. dub. Ioann. Fab. instit. de leg. in §. generaliter Bertol. in l. quidam hęredem, ff. de vino tritic. oleoque; Iason. in leg. ita stipulatus ff. de verb. signification. colum. 7. & 8. Alex. Concil. 21. visis his lib. 2 Socci n consf. 96. in 2. dub. tomo 2. Cor. concil 244. videtur prima colum. 2. Felyn. luculenter cap. inter cæteras colum. 4. de rescript. quod attinet ad legata pia duas pono propositiones quæ communem sententiam dilucidabunt.

Prima in legatis piis quæ in honorem Dei cedunt, eique immediate deseruiunt, vt in calice, paramentis altaris, templi ornatu, & similibus fauor piæ causæ in dubiis omnino præferendus fauori hæredis possidentis, & à communi regula non comprehenditur casus in quo Dei honor, & religio legatarii loco substituuntur, ita Barthol. in leg. Titia §. vltimo, ff. de auro & argent. leg. ibidem Gloss. idem Bartol. consil. 59. Illud in medium colum. 9. lib. 2. Nicol. de Neapol. quem refert & sequitur Roman. in auth. similiter Codice ad legem falcid. in 22. speciali & singular. 155. & sequentibus Panormitan. Ancharan. & Imol. in cap. indicante de testament. Bald. in l. si quis ad declinand. colum. penult. Cod. de Episcop. & Cleric. & in l. si nondum Cod. de furt. Ludouic. Gozad. consil 60. numero 15. Soccin. Sen. Conf. 247. numero 6. tom. Ioann. Cephal conf. 144. numero 23 & 28. Angel conf. 392. numero 4. & consil. 393. in fine Barbat. in cap. indicante de testam. numero 8 qui licet pro opposita sententia citetur, sibi contrarius non est vt infra explicabitur. Couarr. in relect. ad idem cap. Cagnol. in regula semper in obscur. ff. de regul. numero 11. Mantic. de coniectur. & vltim. voluntat. lib. 6. titulo 3. numero 34. & est communissima sententia iuxta prædictos Authores. 5.

Probatur primò ex illa l. Titia §. final. Seia. ff. de auro & argent. legato vbi habetur. *Ab hæredibus meis volo iubeoque fieri signum Dei ex libris centum in illa sacra æde quæsitum est cum in eo templo non nisi ærea aut argentea tantum sint dona: hæredes Seia vtrum ex auro, an ex argento signum ponere compellendi sint, an æreum? Respondi secundum ea, quæ proponerentur, argenteum ponendum.* In qua lege *Ærea* legendum non aurea ostenditur non solum ex castigationibus Noloandri, & Pādectis Florentinis, sed etiam ex ipsa ratione coniecturali; neque enim legimus apud authorem fide dignum templum aliquod apud antiquos fuisse, in quo aurea & argentea tantum Idola cernerentur, cum frequentius ex ære, & per pauca ex argento conflari solerent: si enim cum celebris fuit aurea Æsculapii barba & vituli, aurei Israëlitici populi; sane si qua forent

aurea deorum simulacra, in veteribus scriptorum historiis illorum mentio fieret, non est igitur verisimile quod in eo templo cuius lex Titia meminit, aurea tantum & argentea signa viserentur : quamobrem omnino ærea, non aurea legendum, hac verò lectione supposita optimè infertur textum demonstrare nostram conclusionem, vt Antonius Gomes fatetur in l. 23. titulo 9. partit. 6. Et patet : nam si Iurisconsultus iussit signum argenteum in templo poni legatum dubium in honorem Dei relictum pro maiori non pro minori accipiendum; aureum vero ideo dari non iussit, quia aurea simulacra offerri solita non erant, & in hoc inspici debuit quod plerumque fieri consueuit, & intra hanc latitudinem legatum melius adiudicari.

Probatur secundo ab Angelo citat. per legem 55. Deo nobis, Codice de Episc. & Cleric. vbi Iustinianus sic ait, *omnia pro honore sanctæ Ecclesiæ Catholicæ ad Dei placitum fieri properamus, legibus instituere, & opere adimplere desideramus.* Vnde institutio quæ alioquin propter incertitudinem personarum nulla erat, statuit, *pietatis intuitu valere & non esse respuendam*, vt ostendit l. 48. si quis ad declinandum Cod. de Episcop. & Cleric. & similiter decernit de legato in l. 28. *nulli literæ* eodem titulo, ergo etiamsi legatum dubium in reliquis pro minori accipiatur, in pio, quod in Dei honorem cedit pro maiori interpretandum. Nam summa quidem est ratio quæ pro religione facit, vt deducit Cardinal. Mantic. citatus ex l. sunt personæ in fin. de religios. & sumpt. funer. ergo si legatum relictum personis coniunctis latè interpretatur, vt fatetur Decius Concil. 69. numero 5. Cornel. Concil. 103. numero 5. per l. Aurel. §. Titius, ff. de liber. legat. & l. si seruos plurimum, ff. de legatis primo cum aliis, à fortiori idem de legato in Dei cultum relicto asserendum.

6. Secunda propositio legata pia etiam Ecclesiæ relicta, si in vtilitatem personarum Ecclesiasticarum veniant, quando dubia sunt & incerta, non est cogendus hæres ad maius persoluendum: ita gloss. 2. in cap. indicante de testam. Imola & Barbat. quos immerito sibi contrarios credidit Tiraquell. quia has duas nostras propositiones non distinxit, vt in Barb. egregiè notauit Cagnol. qui idem manifestè defendit. Et in huius propositionis sensu recipienda est opinio Decii, Iason. Bald. Nouel. Tiraq. & Molin. vbi suprà, & sustinenda. Probatur primo ex cap. ex parte de censib. vbi summus Pontifex iubet votum per incertam mensuram tritici persoluendum, non de maiori sed de minori intelligendum, & addit optimam rationem ex qua accipienda est distinctio inter legata pia, quorum aliqua latius, aliqua strictius interpretanda. *Quoniam inquit cum huiusmodi vota gratuita fuerint ab initio benignius sunt à viris Ecclesiasticis exigenda, ne tanquam exactores videantur lucris temporalibus inhiare*: quæ sanè ratio non militat in legato, quod totum immediate in templi ornatum, & in Dei honorem expenditur : Non enim in eo personæ Ecclesiasticæ quidquam lucrari censentur. Secundo, quia l. Titia quæ excipit à communi regula legatum in Dei honorem collocandum, & in illius cultum omnino consumendum, non sine vi ad omnia legata pia trahitur : nam ad casus similium legatorum tantummodò debet extendi. Tertio, quia etiamsi ea lex hanc extentionem de se admitteret, illam summus Pontifex per cap. ex parte citatum exclusit, ne viri Ecclesiastici lucri gratia rigidi exactores viderentur. Tres rationes in oppositum adductæ ita hanc secundam propositionem confirmant, vt primam nullatenus infirment. Ex tradita igitur regula in obscuris & ita explicata colligenda est doctrina, quæ constitutioni obscuræ debet accommodari, quamuis in sequenti dispositione, quæstione 3. dicetur quomodo & quando extendi debeat, vel restringi.

Quæ vtilitas in constitutione requiratur.

SECTIO II.

Ex dictis superiori quæstione constat constitutionem inutilem, seu incommodam communi bono legis, seu constitutionis proprio nomine dignam non esse consequenter neque esse seruandam, sed abiiciendam, vt patet ex capite Chorepiscopi, dist. 68. & cap. omnia dist. 12. quamobrem in hoc omnes non modo Iurisperiti, sed etiam Theologi conueniunt, quos refert & sequitur. Salas 1 2. tract. 14. disp. 1. sect. 8. numero 48. & 49. Notandum tamen etiamsi lex in casu aliquo particulari inutilis sit, cesseтque illius finis in eo, non idcirco semper abiiciendam, vt bene aduertit Vasques 1. 2. disp. 151. cap. 4. & Med. ibidem quæstione 90. artic. 2 ad 4. Ratio est quia leges non respiciunt, neque respicere possunt ad omnes singulos casus, sed ad eos qui frequentius fiunt per l. non possunt & similes, ff. de legib. aliquæ tamen difficultates hac in re sunt expediendæ. Prima, vtrum si constitutio ex vna parte videatur vtilis bono communi ex alia noxia & magis inutilis & incommoda, vel neque vtilis, neque inutilis, pro lege habenda sit. Respondet Sotus de iustit. & iur. lib. 3. quæstione 4. artic. 5. ad 1. hanc constitutionem esse tolerandam & seruandam, idemque docet Castr. de leg. pœnal. lib. 1. cap. 1. col. 4. quamuis pro opposita parte citetur à Menchaca illustrium controuers. lib. 1. cap. 50. numero 2. & seq. quam partem ipse tuetur, & ait remoto scandalo, & cognita manifestè maiori legis inutilitate in casu proprio non esse seruãdam hanc legem quandoquidem plus incommodi, quam commodi bono communi afferre videtur: vel nullam prorsus vtilitatem cognitam & exploratam inducit, quæ sententia Menchacæ omnino vera est, illamque sequitur Salas citatus n. 52. Eisdem sequi tenetur Sanchez tom. 1. in Decal. lib. 1. c. 10. n. 32. & 33. asserens cum Suar. Henriq. Saa, & aliis rationabiliter dubitan-

tem de lege vel de actu in lege contento ad illam obseruandam non teneri: sed existimare posse legem non esse vel talem actum sub ea lege non comprehendi. Etenim quando vel nulla est legis vtilitas, vel maior est ius inutilitas, rationabiliter de legis existentia dubicatur.

Vnde primo probatur nostra resolutio, nam qui manifestè videt constitutionem plus incommodi quam commodi afferre rationabile habet fundamentum vt credat esse nullam; nam vt in contextu diximus vtilitas per maiorem inutilitatem viciatur: sed iuxta prædictam opinionem in rationabili dubio de lege soluitur eius obligatio: ergo quando plus inutilis, quam vtilis apparet ad illam subditus non tenetur. Dices saltem in eo casu in quo vtilis iudicatur negatiuè, quia nimirum nullam affert vtilitatem; non positiue, quia nil detrimenti apportat, parendi saltem honestas commoda existimabitur; ex eaque obtemperandi necessitas colligetur. Vrgeo tamen, quando Constitutio est inutilis negatiue semper suum positiuum inuehit detrimentum, quia sine causa imminuit libertatem, vt bene cum Menchaca docet Sallas numero 50. Nam leges hominum vitas constringunt l. 9. leges sanctissimæ Cod. de leg. atque adeo onerant libertatem l. 1. §. onerandæ, ff. quarum rerum actio non datur. Probatur secundo, quia cap. erit autem dist. 4. positiuam requirit vtilitatem, nam illa vtilitas, quæ in parendi honestate etiam sine vlla rei exequendæ vtilitate conspicitur, ad obedientiæ perfectionem, & religiosum statum spectat, propter quem actus præceptus honestus esse potest, qui sine alia vtilitate, quàm obediendi, religiosum constringit; de quo in præsenti non disputamus: sed de eo euentu, in quo aliqua honestatis perfectio sub susceptæ obligationis voto non caderet, neque enim lex humana positiua omnem honestatis rationem & perfectionem præscribit vt infra sequenti disputatione dicemus.

Secunda difficultas est, vtrum Constitutio quæ nunc inutilis sit, post aliquod tempus vtilis fiat, valida putetur. Respondet Menchaca citatus numero 10. Modò inualidam,
3. postea cum vtilitate valorem assumere. At non firmatur tractu temporis, quod de iure ab initio non subsistit de regul. iur. 6. ergo lex. quæ primum valida non fuit, sine noua Legislatoris voluntate apto tempore vires non resumit. Quamobrem melius respondet Salas numero 52. Etiam inepto tempore quo constitutio decernitur, validam esse respectu temporis commodi futuri, quod intellige, dummodò non pro semper neque statim ex declaratione statuentis obligationem inducat. Ratio est quia non oportet, vt lex quæ semper obligat & vires suas conseruat, pro omni tempore intelligatur obligare, sed tantum pro apto ex cap. erit autem ibi, *temporique conueniens*.

4. Tertia difficultas est vtrum necessitas coincidat cum vtilitate constitutionis D. Th. 1. 2. quæstione 95. art. 5. asserit legem neces-

A sariam dici, quatenùs mala remouet; & vtilem, quatenus bona facere iubet; vnde videtur vtilitatem à necessitate distiuguere. Verùm hæc distinctio D. Thom. non debet ita generaliter accipi, vt solum ad remouenda mala necessariam legem esse existimemus: Nam hoc modo solum inseruire potest præceptis negatiuis, hæc enim mala prohibent. Vnde cum conditiones legis, quas Gratianus numerat cum Isidoro non aliæ aliis, sed omnes omnibus constitutionibus debeant conuenire; non est in hac conditione ea necessitas intelligenda, quæ accommodatur solis legibus, quæ formam habet præcepti negatiui; & necessitatem
B absolutam secum inuoluunt: quando actus suapte natura malos necessariò prohibent, Verbi Gratia, odium Dei, vel proximi mendacium dicere, idolum adorare, & similia.

Alia igitur intelligenda est necessitas non tam absoluta & magis vniuersalis de qua loquitur textus. *erit autem* quæ nimirum abstrahat ab absoluta, & non absoluta, hæc vero cum vtilitate coniungitur. Ratio est primo quia semper pro lege stare debet necessitas aliqua non contra illam; nam necessitas legi opposita præualet, & de illicito facit licitum. Potius enim subiicitur lex necessitati, quàm necessitas legi de quare vide Doctores cum gloss. ad cap. quod non est de regul. iur. in 6. & cap. quando de consuetud. Iason in l. si ex toto
C de legat. primo numero 18. Felin. in cap. querelam de iure-iurando numero 10. & sequentibus. Bald. in Diuus Pius, ff. de petit. hered. in 2. notab. Petr. Gerard. singular. 100. verb. necessitas. Marsil. in l. 1. § præterea numero 87. ff. de quæstion. Tuschum verb. necessitas conclus. 19. cum multis quæ refert. Secundo, quia vtilitas in lege minime reperitur sine vlla omino necessitate. 5.
Etenim si absque certa constitutione æque benè commune bonum habeatur inutilis est lex, quæ hominum vitas sine necessitate constringit, quando verò constitutio facit vt bonum commune facilius, certiusque possit obtineri, iam cum hac vtilitate constitutionis aliqua necessitas connectitur: si non absoluta, & simpliciter, saltem secundum quid, & quæ dicitur ad bene esse. Neque mirum est legem humanam siue Eccle-
D siam, siue secularem non esse absolute ac simpliciter necessariam etiam supposita hominum creatione, cum neque diuina, quæ in positiuo iure consistit à naturali contra diuiso, illam habeat necessitatem, vt latius ex D. Th. Suar. lib. 1. de leg. cap. 3. num. 15. & seq. deducit: nam ex quatuor rationibus quas D. Th. 1. 2. quæst. 91. artic. 4. assignat, hoc manifestè conuincitur. Et quia Suar. eas largo discursu expendit, qui solum ad Theologicam speculationem inseruit, ad illum huius speculationis curiosum remitto indagatorem, nobis sufficiat dicere ad nostri instituti probationem solam legem naturalem, supposita hominum creatione absolute, & simpliciter 6.
necessariam fore; quia homini congenita est, illiusque productionem necessariò con-

sequitur, vt disput. prima dictum est. At A quælibet alia lex positiua siue diuina, siue humana ex libera voluntatis dispositione dependet, vnde etiam creato homini non necessario præscribitur. Et quamuis homini à Deo ad finem supernaturalem ordinato lex aliqua supernaturalis positiua requiratur, quæ supernaturalia diuinæ gratiæ media disponat, tamen quod hæc, vel illa sit, Dei arbitrio sedet.

Vtrum constitutio de se futuri temporis perpetuitatem requirat.

SECT. III.

1. DE conuenientia temporis ad constitutionem requisita plura excitari possunt dubia. Primum vtrùm perpetuam temporis exigat successionem. Partem negantem sequitur Gloss. 1. in cap. 1. de constitutionibus affirmans nonnullos Canones temporales esse, & videtur ostendi primo ex cap. 1. dist. 29. & Extrauag. ad regimen de præbendis. Secundo, ex regulis Cancellariæ quæ constitutiones sunt Pontificiæ, & tamen non sunt perpetuæ. Tertio, quia hanc perpetuitatem neque Gratianus, neque D. Thom. ad legem vel constitutionem requirunt, & ita tenet Ludouic. Gomes. quæst 2. ad regul. Cancellariæ ad 2. in §. 4. pro ista, idem latius probat Geminian. Consil. 93. *Clemens Septimus* num. 5. ex cap. non est vero bis de sponsal. Clementina Cupientes §. 1. de pœnis cap. ex literis de constitut. & cap. vltimo in fine de C rescript. in 6.

2. Prima conclusio, omnis lex vel Constitutio propriè sumpta aliquam temporis indeterminati perpetuitatem postulat. Ita Abbas in cap. A nobis 1. de sentent. excommunicat. numero 12. item in cap. irrefragabili, § cæterum & Anton. ibidem de offic. deleg. vbi notat delegationem ab homine per mortem delegantis expirare re integra, non tamen delegationem à iure quia lex non moritur. Cardinal in cap perpendimus eodem titulo Archidiacon. in cap. donatum 1. quæst. 7. Nauarr. in Manual. cap. 27. num. 74. Bartol. in l. omnes populi, ff. de iust. & iure, Felin. lib. 11. controuers. cap. 32. Couarr. in cap. alma part. 1. §. 10. numero 2. Tuschus verb. lex conclus. 266. Siluest. verb. mandatum quæst. 5. Me- D noch. lib. 1. de Iudic. arbitrar. quæst. 69. Cordub. in regul. Sanct. Francisc. cap. 10. quæst. 3. punct. 1. partic. 3. & alii quos adducit & sequitur Sanches de matrim. lib. 8. disp. 28. quæst. 2. num. 47. Vasques 12. disp. 151. cap. 3. num 16. Suar. lib 1. de leg. cap. 10. num. 7. & seq. Salas 12. tract. 14. disp 1. sect. 9. num. 62. Probatur primo à Panormit. citato ex cap. vltimo de offic. legati vbi habetur *legatorum sedis Apostolicæ statuta edita in prouincia sibi commissa durent tanquam perpetua*. Secundo, idem deducitur ex cap. vt animarum de constitut. in 6. & cap. à nobis de sentent. excommunicat. ex quibus colligitur discrimen inter sententiam generalem ab homine, & definitionem à iure seu à lege promanantem, quod discrimen sumitur ex perpetuitate legis ferentis morte non interituræ, cuius oppositam conditionem in generali sententia ab homine lata DD. agnoscunt; & sane præter hanc nulla assignari poterit distinctio saltem à priori & secundum se inter hæc duo decretorum genera à iure vel ab homine procedentia. Hinc etiam petenda est iuxta communissimam Iustiniani opinionem diuersitas inter mandatum & statutum, quod illud per modum præcepti personalis morte mandati expiret, hoc verò de sua ratione habeat interminati temporis diuturnitatem quam diuersitatem latè prosequitur Suar. B vbi supra, confirmaturque exemplo Bullæ in Cœna Domini, quæ cum primum pro vno tantum anno obligaret, ideoque à legis propria ratione deficeret, à tempore Gregorii XIII. cæpit in perpetuum obligare, vnde eius censuræ à iure latæ censentur, & ipsa iam inde legis formam accepit, vt docet Nauarr. cit. num. 50. & 73. Ioseph. Ludouic. decis. Luc. 39. num. 20. Arisminus Tepanus 1. variarum iuris titulo de procurat. ad negotia & de mandato cum multis ab eo relatis.

3. Concordat ius ciuile in l. 5. Ariani C. de hæret. & ibi *cunctis quoque legibus*, , *quæ contra eos cæterosque, qui nostræ fidei refragantur olim diuersisque temporibus latæ sunt, semper viridi obseruantia valituris*, l. 3. edita ff de edendo, ibi. *Prout edicti perpetui monet authoritas*, item §. instit. de perpetuis & tempor. action. ibi *actiones quæ ex lege Senatusque consultis, siue ex sacris Constitutionibus proficiscuntur, perpetuo solere antiquitùs competere*. In his textibus & aliis similibus satis ostenditur legis & Constitutionis perpetuitas, quæ tamen quia non eadem nec eodem modo in omnibus legibus reperitur, hoc sequenti assertione enucleatius exponendum.

Secunda conclusio, perpetua legum, seu constitutionum duratio, pro illarum diuersitate diuersa esse solet: hanc exprimunt aliqui ex citatis pro prima conclusione, præsertim Suar. & Salas: neque aliter ostendi potest, quàm discursu facto per legem naturalem & positiuam, diuinam & humanam, Ecclesiasticam & secularem, & in primis in lege naturali, hoc luce clarius apparet ex prædictæ legis immutabilitate de qua Gratianus dist. 5. & nos cum eo disputatione sequente disseremus. Nam lex naturalis præcipit, quæ iuxta exigentiam rationis rectæ necessariò agenda sunt, & prohibet, quæ intrinsece & ex obiecto mala censentur, at quæ necessaria sunt & ex obiecto intrinsecam continent malitiam, perpetuam immutabilitatem sortiuntur Deinde in lege diuina positiua, quatenus æterna nominatur; nullus est dubitandi locus: nulla enim maior perpetuitas quam quæ æternitate mensuratur, lex vero diuina positiua temporalis, quæ in veterem ac nouam diuiditur, vel negatiuam, vel positiuam perpetuitatem secum detulit. Etenim vetus lex etiamsi non irreuocabilem habuerit durationem, sed data sit cum hac termini præscriptione, donec veniret semen, vt loquitur Paulus 3. ad Galat.

hæc designatio futuræ cessationis nullo certi temporis spatio fuit definita, sed tradita Israelitico populo indefinite, quousque à noua lege reuocaretur, quæ negatiuæ perpetuitatis duratio sufficit. Nam quæcunque lex semper hanc secum inuoluit, vt perseueret, nisi per aliam legem à potestate habente æqualem, vel maiorem iurisdictionem abrogetur. Iam vero lex noua positiua perpetuitate perennabit, quamdiu humanum genus huius lucis vsura perfruetur: neque enim Christi legem vsque ad mundi consummationem mutandam esse fides docet tradiditque D. Thom. 1. 2. quæstione 106. artic. 4. ex illo Matth. 24. non præteribit generatio hæc, donec omnia fiant. Vbi per hanc generationem, fidelium progeniem Christi Ecclesiam Chrysost. Theophyl. Euthy. Hieronym quos refert & sequitur Maldonat. vers. 34. perpetuo duraturam interpretantur.

De lege positiua humana in vtroque foro tam Pontificio quam Cæsareo hoc ipsum demonstro, nempe illius perpetuitatem nunc maiorem nunc minorem pro temporum & negotiorum exigentia nullis vnquam designati temporis limitibus circumscribi; sed indefinitè euulgari solitas humanas constitutiones: vt ex vtroque iure satis constat; quamobrem si positiuam non habent perpetuitatem saltem negatiuam præ se ferunt, quæ in hoc consistit, vt nullus determinati temporis terminus definiatur. Ratio vero cur aliqua saltem perpetuitas negatiua humanis constitutionibus inesse debeat ex triplici principio peti potest: primo ex parte ferentis legem: 2. ex parte eorum ad quos fertur: 3. ex parte materiæ de qua præcipitur. Quod attinet ad primum potestas legislatoris si est sæcularis cum à communitate processit, & à principe per communitatis authoritatem sibi concessam constitutio fiat, non debet principis vita, sed ipsius communitatis perpetuitate constitutionis duratio mensurari quando ad bonum reipublicæ regimen, quod cum ipsa permanere oportet, huiusmodi constitutiones statuuntur: si verò potestas legislatoris sit Ecclesiastica cum hæc à Christo Domino dimanauerit, qui resurgens ex mortuis iam non moritur. & vult vt sui vicarii legibus cuncti obediant, quasi à se latis; sicque perpetua Ecclesiæ suæ gubernatio vsque ad mundi finem perseueret dubitari non potest has constitutiones Ecclesiasticas ex hoc principio perpetuas censeri. 2. ex parte subditorum idem ostenditur; nam communitas non moritur, sed de se interminabilis durationis successionem inuoluit: ergo præcepta quæ ad bonum illius regimen necessaria sunt, & per quæ vnumquodque ipsius communitatis membrum independenter à principis vita obligatur, sine limitatione ferri perpetua esse, & per modum stabilis constutionis produci debent, atque non modo præsentes, sed etiam futuros, vbi primum inter huius communitatis membra numerati fuerint sub illis comprehendi necesse est. Nam alioqui non sine magna reipublicæ perturbatione, & incommodo ad sin-A gulorum principum mutationem leges mutarentur. 3. ex parte rei præceptæ; nam leges seu constitutiones sunt regulæ & mensuræ operationum per quas respublica dirigitur, sed in vnaquaque republica maximè commendatur morum rectitudo & vniformitas stabilis: ergo cum sine legum perpetuitate hæc conseruari nequeat, bonam communitatis institutionem in honestis, perpetuisque legibus fundari oportebit

Hinc iam facile erit argumenta in oppositum adducta dissoluere. Nam ad 1. resp. in eo cap. 10. dist. 29. solum dici quosdam canones ex causa, persona, & tempore intelligendos esse; quia temporis conuenientia ad constitutionem omnino est necessaria; ad quod non requiritur vt lex vel constitutio cum limitatione temporis feratur, sed quia non omB nia omnibus temporibus conueniunt, etiamsi lex semper obliget, non semper pro omni tempore operis exequutionem præcipit; & aliquando propter rerum mutationem poterit reuocari, vel in eo dispensari in extrauaganti ad regimen, concedimus esse definitam temporis durationem: videlicet quamdiu vixerit Benedictus XII qui illam tulit, & deinde fatemur hoc præceptum seu regulam reseruationis amplissimam circa beneficia & præbendas constitutionis nomine ex peculiari pontificis voluntate insigniri, non quia communem iuris formam seruet quod indefinitè absque vlla temporis certi designati ne euulgari solet, sed quia in reliquis præter perpetuitatem voluit, vt haberet firmissimæ constitutionis robur, & legis efficaciam, quod tamen facere potuit. Nam cum hæc perpetuitatis C conditio à principis voluntate pendeat, neque inseparabilis sit ab aliis veræ legis conditionibus, potest sine illa princeps legem statuere: in quo casu in toto rigore, & simpliciter lex non dicetur, sed per quamdam veluti dispensationem, à communi iuris conditione exorbitantem, sicut de regulis Cancellariæ diximus disp. 2. quæst. 5. aptissimum huius rei exemplum ex sacra Theologia potest mutuari. Etenim beatitudo de sua ratione perpetuitatem exigit; hoc tamen non tollit posse in transitu à Deo ex peculiari dispensatione alicui sancto communicari essentiæ diuinæ visionem, in qua beatitudo formalis consistit, vt de Moyse & D. Paulo præstantissimi Theolo-D gi cum D. Thom. 1. par. quæst. 12. artic. 11. ad 2. ex D. August. ibidem citato asseuerant eodemque modo quamuis lex de se postulet perpetuitatem sine certi temporis determinatione. & præceptum non ita etiamsi ad communitatem feratur; nihilominus ex principis voluntate hæc legis conditio, cæteris relictis, poterit aliquando à constitutione separari

Ad 2. de regulis cancellariæ quid dicendum sit latè tradidimus quæst. illa 5. citata. Ad 3. Resp. Gratianum illam conditionem significasse quando in lege requiritur, vt tempori conueniret. Clarius à D. Thom. exprimitur 1. 2. quæst. 4. artic. 3. ad 2. ibi: *præcepta iudicialia ab hominibus instituta habent perpetuam obligationem, manente illo statu regiminis.* Ladouici & Gemmiani oppo-

sitam opinionem non curo, cum sit contrà communem DD. quos in conclusione 1. retulimus. Neque in citatis capitibus à Geminiano aliquid contrà traditam doctrinam decernitur. Nam in cap. non est vobis de sponsalibus, exemplo Regis Angliæ pater per censuram Ecclesiasticam compellitur vxorem filio suo restituere, quam iniustè detinuit, nec coniuges maritali iure vti permiserit quæ particularis Regem Angliæ sententia in pontificiam constitutionem transiit generalem, & perpetuam similibus casibus applicandam. In Clem. cupientes, §. 1. de pœn. similiter generale decretum, & de se perpetuum continetur, vt legenti patebit. In cap. ex literis de constitut. etiam generaliter ac in perpetuum dicitur pœnam simpliciter appositam propter contumaciam perpetuam non esse, sed si contumax resipiscere, ac satisfacere voluerit, ad communionem sublata censura benigne recipiendum. Denique in cap. vltimo de rescript. in 6. constitutio habetur, qua emendantur præteritæ indulgentiæ super clericorum residentia, quæ erant dissolutionis occasio, & indicat Bonifacius VIII. similes indulgentias, quæ clericis vagandi ansam præbent, à se suisque successoribus concedi licitè non debere in quo & si nec sibi, nec aliis potestatem eas concedendi ademit, neque hanc constitutionem reuocandi, illam tamen perpetuam esse optauit. Vnde iam colligo euidenter nullius textus patrocinio Geminiani sententiam defendi.

Quomodo constitutio ad futuri temporis negotia referatur.

SECT. IV.

QVa ratione constitutio tum sequentibus tum præcedentibus negotiis debeat accommodari difficultas est quotidiana, vt ait Bartol. ad l. omnes populi numero 39. & non minus vtilis quàm dubia: & pertinet ad conuenientiam seu differentiam temporis in constitutione spectandam. Illam in hac sectione quomodo ad futura in sequentibus, quomodo ad præterita se habeat exponam: licet enim tres sint temporis differentiæ præteriti, præsentis & futuri, de præterito & futuro tantum memini quia præsentis non nisi momentum habetur. Vnde præsentia negotia in dispositione legum contenta cum futuris communiter computantur, ideoque de ipsis & de futuris hîc agendum. Et sane iam ex declaratione capite cognoscentes, & capite quoniam de constitut. liquet constitutionem de sui natura futura respicere, nunc quomodo hoc limitandum & ampliandum sit per sequentes conclusiones declarabitur.

1. Prima conclusio etiam si verba constitutionis sint de præterito vel de præsenti futura negotia respiciunt regulariter loquendo: ita Bartol. citatus num. 64. & in l. si ita num. 2. ff. de auro & arg. leg. num. 2. Castrens. consil. 315. sup. eo quod quæritur lib. 1. num.

A num. 3. 7. & in fin. Bald. Imol. in l. cum tale §. penult. ff. de condit. & demonstrat. & in l. cum in 2. in fine, ff. de iniusto testamento Angel. consil. 381. in fin. Cardinal. Tusch. litera l. conclus. 164. num. 2. & litera V. conclus. 114. numero 1. Calderin. consil. de constit. per totum Geminian. consil. 18. num. 2. & probatur ex natura legis seu constitutionis, quæ est futuris negotiis normam dare: si ergo specialiter non caueatur ne in futuris procedat vel peculiaris ratio non vetat, ad futura extendetur. Vnde si statutum procedat de remissione delictorum & per verba de præsenti, vel de præterito proferatur ad futura non trahitur: quia optima ratio vetat talem extentionem. Nimirum, B *ne occasio delinquendi detur*, per l. 6. meminerit C. vnde vi ibi *ne inde iniuriarum nascatur occasio*, *vnde iura nascuntur*, ita nostram conclusionem distingunt Bartol. & Geminian. vbi suprà Castrens. citatus num. 15. Felin in cap. final. de constitut n. 13. cum aliis probation. per l. cum lex ff. de legib. & l. 2. cum eo tempore C. de generali absolutione: quando tamen constitutio continet non delictorum remissionem, sed negotiorum dispositionem etiam cum verbis præteri vel præsentis trahitur ad futura. Nam lex semper loquitur vt probat Bartol. ex l. Arriani C. de hæret. & confirmat latissimè Alexand. in l. ff. de constitut. princip. & cons. 50. item 80. volum 1. consil. 114. volum. 2. 2. Bald. in l. 1. C. de legib. Paul. de Castr. C cons. 143. volum 2. Aretin. consil. 190. Barba conf. 21. volum. 1. & consil. 38. 39. 49. volum 2. Felyn. in cap. 2. de rescrip. Oldrad. consil. 14. Cardinal. consil. 71. in & 7. dubio Præpos. in cap. erit autem distinct. 4. & alii quos refert Poma; in additione ad Bartol. citatum numero 64. in fin. verbo *semper loquitur*, ergo quamdiu non reuocatur, semper sortitur suum effectum.

Vnde infert Bartol. si constitutio dicat, *quicumque est vel fuit obligatus per publicum instrumentum, possit personaliter capi & detineri*, habere locum in eo qui incidit in obligationem post factam constitutionem & ita non modo ad præsentes & præteritas sed etiam ad futuras obligationes extenditur: Probatur ex l. 1. de condition. ex lege ibi D *quoties obligatio lege noua introducta est*. Quia est cum verbum præsentis temporis sit, porrigitur ad futura, ideoque Glos. ibidem explicat illud est, pro erit. Confirmatur per l. 7. iuris gentium, §. finali, in antiquis l. & suum, ff. de pactis item per omnes codices authent. quæ incipiunt, *hodie*, nam omni die qua talis lex legitur quamdiu non reuocatur, potest dici illud *hodie*, & sic semper lex loqui censetur: excipit Cardinal. Tusch. litera V. conclus. 114. numero 9. casum in quo priuilegium concederetur de annullandis alienatiobus factis, hoc enim priuilegium existimat ad futuras alienationes non extendi; & refert Angel. Aretin. cons. 72. num. 12. quicquid tamen sit de priuata lege de qua hîc non disputamus nostra conclusio de constitutione communi, & lege ge-

nerali procedit contrà quam prædicta exceptio nihil concludit.

3. 2. conclusio. Quando verba constitutionis dubia sunt circa temporis differentiam & æquè præteritis ac futuris negotiis possunt accommodari, ad futura tantum extendi debent: hæc sequitur ex doctrina tradita à Glos. in cap. 2. nostri tituli verb. *admiserint*, & in cap. vnicum de cleric. non residen. verb. *receperit*. Nam cum verba receperit & commiserint dubia sint, & vel de præterito vel de futuro intelligi possint, ad futura tantum illa cum communi sententia Gloss. extendit. Concordat Glos. in l. cum tale, §. penultimo verb. dixerunt, ff. de condit. & demonstrat. eamdem conclusionem expressè tradunt Abb. in cap. final. notab. 4. de constitut. Bartol. in l. omnes populi citatam in 6. princ. quæst. 3. verb iuxta præmissa Bal. in l. leges col 3. C. de leg. quos refert & sequitur Decius in cap. final. de constitut. num. 11. Idem tenet Innoc. in cap. significauerunt de test. referens Cardinalem, & tuetur Imol. colum. 9. ad citatum caput finale, Felin. ibidem num. 1. Crotus in prædictam l. omnes populi Salicet in l testium C. de testib. Cynus in l. cum tale §. finali, ff. de condition. & demonstrat. quibus adstipulatur Anguian. lib. 5. de leg. controuer. 3. num. 2. Nauar. in cap. si quando except. 21 num. 1. Probatur ex Glos. 2. in cap. ad hæc de rescript. ex qua hanc regulam deducit Abb. nempe *ad euitandas absurditates, & odio restringenda per verbum subiunctiui, quandoque importari præteritum, quandoque futurum, prout subiectæ materiæ magis expedierit*: sed natura constitutionis de se habet respicere futura; ergo solum ad illa extenditur. In nostro casu, consequentia est euidens. Nam nisi materia, vel aliud manifestum indicium trahat constitutionis verbum subiunctiuum ad præterita, vt reuera non trahit quando constitutio est dubia, & æqualiter futuris & præteritis accommodatur, quo pacto nostra conclusio procedit propter constitutionis naturam ad futura tantum porrigitur subiunctiuum.

4. Obiicies, vbi est eadem ratio, eadem videtur esse legis dispositio; sed quando verbum subiunctiui æqualiter accommodari potest præterito & futuro propter dubiam constitutionis materiam eadem ratio est vt de præterito & futuro intelligatur, ergo in eo casu non debet solum ad futurum extendi, sed etiam ad præteritum. Maior in hac speciali difficultate defenditur ab Iasone in l. possideri, §. ex pluribus, numero 24. ff. de acquirend. possess. Alex. de Imol. consil. 140. volum. 2. Anton. de Butr. in cap. vltimo de constitut. Felin in cap. ad hæc colum. 1. verb. *Adde etiam istis* Ludouic. Gomes. in regul. Cancellar. de publicand. quæst. 6. numero 3. & Roman. consil. 333. vbi resoluit quando in decreto dicitur quod qui pro Ecclesiæ vniuersalis negotiis annum in consilio laborauerint, certa gaudeant prærogatiuatiua, non solum intelligendum esse de iis qui post decretum, sed etiam de illis qui

A ante decretum laborauerunt. Et rationem reddit, quia verbum quod de præterito & futuro intelligi potest, quale est illud laborauerint, quando est par ratio ad vtrumque tempus extenditur. Et probat ex l. cum pater §. cum fidei tuæ 2. ff. de legat. 2. & l. verbum erit ff. de verbor. significat. l. verbum oportebit eod. tit. l. si vxori vltima. §. cum ita ff. de auro & argen leg. l. quod in rerum de legat. 2. l. Plotiana, ff. de iure codicill. similiter Bald in l qui Romæ in princip. de verb. oblig. asserit si statutum dicat, quod qui habuerit concordiam, intra octo dies à die citationis absoluatur, concordiam habitam ante statutum valere, atque ita se consultum respondisse asseuerat.

B Non equidem difficultate caret præposita obiecto. Ad illam tamen respondeo 1. negando maiorem vniuersaliter loquendo, & præcisè: sola enim identitas rationis præcisè sumpta non sufficit, vt semper eadem legis dispositio secundùm legislatoris mentem intelligatur, ita Anguianus citatus numero 4. cum Sylùest. verb. dubium in princip. Nauar. in cap. si quid autem numero 12. de pœnit. dist. 7. Et ratio est quia ratio legis & mens legislatoris inter se differunt, vt optimè colligit Decius in cap. 2. requiris, numero 6. de appellat. ex doctrina Bartol. in l. 5.
3. §. final. ff. de legit. tut. dum ait aliquam tutelam esse legitimam ex ratione legis duodecim tabul. non tamen ex mente legislatoris

C & sic discrimen constituit inter rationem legis & mentem legislatoris. Additque Decius hoc esse maxime notandum, quia idem Bart. in l. cum mulier, ff. solut. matrim. dicit quod mens, & ratio idem sunt: ne tamen Bartolus sibi contrarius sit, illum interpretor de ratione ex intentione, & mente legislatoris applicata V. G. imponitur certa pœna delicto propter illius scandalum: constitutio pœnam imponens in posterum delinquenti non trahitur ad præteritum; quamuis ratio scandali antea præcesserit: ita ampliat decisionem capitis quoniam de constitutionibus Felin. ibid. in princip. vt constitutio non extendatur ad præteritam, etiamsi ratio constitutionis illam præcesserit, quando id non exprimit, refertque Salyc. & Bald. in l. testium C. de testib. per illum textum

D verum de ratione legis in sequenti quæstione latius dicendum.

Resp. 2. quicquid sit de maiori, negando minorem; quoniam quando talis non est materia, quæ propter identitatem rationis trahat constitutionem ad præteritum, non procedit eadem ratio de præterito, atque de futuro: nam licet eadem ratio quasi materialiter accepta vtrobique reperiatur, non tamen eadem ratio formaliter; id est prout substat legislatoris intentioni, & per illam applicatur, quia quando ita dubia est materia, iam ex communi iure constat legislatoris mentem ad futura tantum porrigi debere ex textibus ad notationem cap. 2. & finalis huius tituli adductis: Vnde Autores ipsi qui in oppositum citantur, fermè intelligendi sunt de identitate rationis in tali materia, quæ ad

præteritum constitutionem trahat. Nam ferè omnes nituntur eo principio quod in probatione 2. conclusionis assumpsimus subiectam constitutionis materiam pro sui exigentia trahere verbum subiunctiui indifferens de se ad præteritum vel futurum ad alterutrum, aut ad vtrumque: de qua materia dicemus sectione sequenti: hinc ad Romani consilium respondet Decius in cap. quoniam in hoc tit. numero 12. rationis paritatem in materia remunerationis concilii decretum ad præteritum etiam extendere, quia vbi de remuneratione agitur, lata debet fieri interpretatio, vt cum Gulielmo de Cunio docet Alex. in l. 3. in princ. ff. quod quisque iuris; & erat beneficium principis quod late interpretatur ex cap. cum dilecti. de donat. Vnde ratio in tali materia postulabat vt vbi æqualis est labor, æqualis daretur remuneratio per text. in cap. scire debet dist. 76. & cap. 1. de sepult. & dignum est vt qui similem cum aliis vitam suscipiunt, similem sentiant in legibus disciplinam, vt probatur ex cap. recolentes de statu monach. similiter processit concilium Baldi: etenim subiecta statuti materia de absolutione propter concordiam antea habitam tractum habet ad posterius, & ad præteritum postulat extendi: & cum hoc tantum probent leges citatæ, non est cur in singulis exponendis immoremur.

6. (A)

Instabis, sola identitas rationis antiquæ sufficit, vt constitutio ad præterita trahatur, vt notat Gloss. ad verbum censemus clement. 1. de concess. præbendæ, quam Abb. & DD. communiter recipiunt, vt testatur Nauar. in cap. si quando except. 21. num. 3. ergo dicendum est in pari ratione constitutionem æquè conuenientem futuro & præterito ad vtrumque referri. Ad hanc instantiam respondet Felin. sed illus responsionem refellit Nauarr. citatus & duas alias affert, vt dicit Anguianus nihilo meliores, ipse verò respondet prædictam Glossam non fundari in sola paritate rationis antiquæ, sed præterea adiunxisse alteram coniecturam, ex qua similiter & eadem ratione antiqua colligit Clementinam ad præteritum porrigendam; coniecturam vero ait fuisse illud verbum in textu expressum, videlicet *censemus*: cuius naturalis significatio sententiam secundum ius prolatam importat, ac proinde indicat ibi ius nouum non constitui. Verum quod Anguianus ait de verbo *censere* minus firmum est, & manifestè contrà l. 111. censere de verbor. significatione in qua censere idem est ac statuere seu præcipere & patet in l. 3. senatus censuit, ff. de edendo l. 35. senatus censuit, ff. de donationibus mortis causa & l. 13. si collectaneus, ff. de manumiss. vendicata in fin. & in multis aliis quas refert Brisson de verbor significat. verb. *censere*. Et quamuis Rebuff. ad l. censere citatam addat etiam accipi pro sententiæ prolatione, & existimatione, tamen prior & principalior significatio est pro iubere, deliberare & statuere, vt docet Gloss. in prædict. clement. & altera clem. vnica de probat.

Quamobrem prædictæ instantiæ melius satisfieri potest ex doctrina Felin. ad cap. vltimum nostri tit. numero 5. vbi ait etiamsi ius declaratiuum alterius antiqui vtatur verbo quod de se videatur nouum condere, si tamen reuera declaratiuum sit, antiquam rationem ad præteritum trahere constitutionem & hoc modo procedere clemen. vnicam de concession. præbend. quæ cum non contineat ius nouum, sed declarationem antiqui, licet. verbum *censemus* in sua præcipua significatione nouam inducere constitutionem videatur, tamen sola declaratio noua est, ideoque ad præterita porrigitur; nam optimè notat Felin. numero 1. aliud esse declarare & interpretari ius antiquum iam conditum, aliud moueri ex ratione, quæ antiqua est, & in noua constitutione pro fundamento condendæ legis vsurpatur: & nos loquimur (B) de identitate rationis in hoc 2. euentu, in quo nudè sumitur, & hac ratione non sufficit, vt ad præterium constitutionem auocet, sufficiet tamen, si cum iure declaratiuo similiter coniungatur.

3. Conclusio quando noua constitutio extendi nequit ad certa futura sine præteritorum præiudicio, cum quibus futura necessario connectuntur, nisi specialem de præteritis faciat mentionem, ad futura cum his necessario connexa porrigi non valet. Hanc exprimit Anguianus de leg. lib. 5. controuers. 2. num. 1. post Ioann. Crottum in l. omnes populi, ff. de iustit. & iur. numero 141. Alex. ibidem numero 4. Abb. in cap. pastor. §. verum de appellat. Felin. aliosque DD. communiter in cap. quoniam de constitut. Pro eadem plures allegat Nauar. in cap. si quando de rescript excep. 21. numero 8. & probat eorum (C) sententiam in sensu nostræ conclusionis explicatam in confutatione contrariorum sequenti numero 4. denique Rota volum. 3. decis. 818. numero 1. sequitur ex præcedentibus, quia si per generalia legis nouæ verba, futura cum præteritis necessariò coniuncta intelligerentur, iam talis lex ad præterita se extenderet; quin & de illis caueret contrà expressam decisionem capitis quoniam citati. Probatur 1. ex Gloss. in clement vnicam de testam. verb deputatio, vbi declarat præsentem constitutionem clementis ad præterita extendi in hoc quod religiosos testamentorum exequutores non solum deputandos, sed iam deputatos comprehendat. Verum (D) addit hoc intelligi debere in negotiis gerendis, quæ necessariam connexionem non habent cum antea gestis, non verò in illis quæ licet futura sint cum iam præteritis & peractis exequutionibus, necessario coniunguntur; optimeque probat ex illis verbis textus *volumus præscindere materiam delinquendi*. Nam circa negotia, quæ iam gesta sunt, præscindi nequit materia delinquendi. 7.

Probatur 2. quia principis constitutio intelligi non debet cum alicuius præiudicio in ea non expresso, siue constitutio sit lex generalis & communis, siue priuata & principis beneficium fauorabile latam aliàs recipiens interpretationem: ergo noua constitutio præteritis præiudicare non valet quando

de illis non cauet; & communiter neque de futuris, quæ cum illis necessario connectuntur & sine illorum præiudicio in ea lege non possunt comprehendi. Antecedens probatur ex capite. super eo de offic. deleg. cap. pastoralis, de priuileg. cap. quamuis de rescrip. concord. l. 2. prætor ait, §. si quis à principe, ff. ne quid in loco publ. cum multis aliis citatis à Gloss. ibidem verb. sic conceditur. Et exponit Gloss. textum de generali, vel simplici concessione, sine tertii præiudicio interpretandum, tenetque Cardinal. qui declarans Gloss. singularem clem. 1. de immunitat. Eccles. verb. *pro infectis* ait Romanum Pontificem in his quæ sunt iuris positiui, posse quidem facta pro infectis B habere, vt non solum habeantur infecta ex tempore quo illa quassat, sed etiam ex tempore quo facta fuerunt. Id tamen intelligendum esse quatenus id in tertii præiudicium non redundaret Bartol. in l. vltima C. si contrà ius Decius & Ananias quos citat Nauar. except. 21. numero 17. & multo plures citat Anguianus vbi supra numero 6. in eiusdem antecedentis confirmationem, quos prætermitto.

Limitant hanc nostram conclusionem recentiores legistæ sequentes Crottum in re-
8. pet. ad l. omnes populi de iustit. & iur. n. 140. Felin. in cap. Quoniam de constitut. numero 11. vbi plures refert. Dominic. in cap. final. de elect. in 6. numero 8. Abb. in clem. 2. de ætat. & qualitate verb. *imposterum* cum Gloss. ibidem & satis communi sententia asserente non procedere nostram conclusionem in executione seu perfectione C alicuius actus; qui licet de præterito sit exequutionem & complementum seu perfectionem postulat de futuro. In hoc enim euentu asserit prædicta opinio, etiamsi præiudicetur actibus præteritis comprehendi perfectiones & exequutiones futuras. Duo huius rei subiiciamus exempla 1. de exequutione de futuro orta ex actu præcedente in clemen. illa 2. citata: nam ibi iubetur ne canonici in posterum vocem in capitulo habeant, etiam concedentibus cæteris, nisi in subdiaconatus ordine fuerint constituti. Vbi vides electionem faciendam à Canonicis ante constitutionem nouam præbendas obtinentibus de cætero impediri, nisi subdiaconatu fuerint initiati, & ita cum præiudicio canonicæ dignitatis antea habitæ executio de futuro prohibetur 2. sumitur ex cap. vltimo de elect. in 6. in quo confirmationes electionum repentinæ & celeres, nullis vocatis, qui se opponere voluerint nec discusso negotio irritatæ ac inanes decernuntur. Vbi apparet præteritæ electionis perfectionem, nempe confirmationem noua constitutione comprehendi cum præteriti actus præiudicio. Plura alia exempla videri possunt apud Crottum & Felin. citatos.

Verum hæc limitatio vel falsa est, vel si in aliquo sensu veritatem continet, prædictæ conclusioni non nocet; ita Decius in capite
6. quoniam de constitut. numero 60. post Ioan. Imol. Nauar. in cap. si quando de rescript. A except. 21. numero 41. & sequent. vsque ad 46. Anguian. vbi supra numero 11. & alii statim citandi, esse falsam ostendo 1. quia repugnat euidenter traditæ decisioni in cap. quoniam de constitut. Nam perceptio portionis maioribus deferenda, & seruitia consueta à minoribus exhibenda, sunt effectus qui à causa de præterito dependent; & tamen constitutio super illis facta & ab hac finali constitutione declarata, nulla ratione ad præterita dicitur extendi, sed solum ad futura: quamobrem declarante Gregorio nono illam constitutionem capite statuimus de maioritate & obedientia, de loco canonicis dignioribus habendo in choro, seu capitulo & in portione recipienda cum præcedentia 1. presbyterorum, 2. diaconorum, 3. subdiaconorum, etiamsi digniores in gradu posterius ad canonicatum accedant, resolutio capitis quoniam ostendit Pontificem in ea constitutione legis naturam non immutasse, & ideo antiquis canonicis noluisse præiudicare, neque executiones de futuro cum actus præteriti præiudicio cauere. 2. quia ad actum præteritum etiam perfectum ratione formæ & pendentem ratione effectus lex noua simpliciter loquens non porrigitur, vt optimè probat Bartol. in l. omnes populi de iust. & iur. numero 44. ex l. iubemus C. de testib. & l. final. ff. de curatore furioso in fin l. 1. item in fine ff. de rei vxor. actio. & aliis, Panormitan. in cap. Quoniam citatum colum. penult & DD. communiter ibidem: ergo effectus de futuro necessario connexus cum actu perfecto de præterito noua constitutione simpliciter loquens non comprehenditur; & à fortiori neque ad perfectionem seu complementum præteriti actus noua constitutio extenditur: exempli gratia si lex noua irritet testamenta, quæ careant certa solemnitate seu forma, non extendetur ad testamenta iam facta, etiam si testator superuixerit, & reficiendi habuerit opportunitatem: ita habetur in l. 39. iubemus C. de test. ibi. *Quæ in posterum tantum modo obseruari censemus, vt quæ testamenta post hanc nouellam nostri numinis legem conficiuntur, hæc cum tali obseruatione procedant.* In quibus verbis nota illa priora verba *quæ in posterum* per sequentia declarari, vt significaret, iam factis testamentis præiudicare noluisse imperatorem; sed legis naturæ futuris D negotiis formam danti se accommodasse.

Si tamen limitatio prædicta ita intelligeretur, vt significaret, constitutionem, quæ prohibet de nouo vsum, & exercitium alicuius rei, non modo ad rei futuræ, sed etiam præteritæ vsum futurum extendi, quando nullum præiudicium fit rei præteritæ, neque cum illa habet necessariam connexionem, illam libenter admitterem, sed in hoc euentu neque conclusioni nostræ hæc explicatio nocet, neque illam limitat; nos enim loquimur de vsu vel executione futura, quæ sine præiudicio actus præteriti prohiberi non potest, & cum eo necessario coniungitur exemplum assigno ex Cle-

men. 2. de vita & honestat. cleric. in qua clericis virgatarum vestium vsus interdicitur, & Glossa ait hanc constitutionem etiam vestium antea factarum vsum comprehendere, non tamen idcirco ad præterita extendi; aliud enim est res præterita, aliud vsus rei præteritæ futurus, qui cum ea necessario connexus non est, neque illi per se & directè præiudicat, quam doctrinam, vt receptissimam tradunt Cardinal. Panormitan. Imol. Anton. Andr. sic Felin. Deci. Domin. & Alexan. quos refert & sequitur Nauarr. vbi suprà numero 45. & ita intelligendi sunt isti & fere omnes reliqui DD. qui citantur à Felin. pro limitatione assignata quomodo nobis non aduersantur. Immo & idem Felin. in numero 11. citato in duabus declarationibus & veluti sub limitationibus fallentiæ 4. §. recepit & sequentibus in eamdem sententiam trahitur, vel inuitus.

Ad duo exempla supra assignata respondeo in 1. satis apertè indicari constitutionem ex Clementis legislatoris arbitrio ad præterita extendi dum ait, *sunt mancipati officijs, vel mancipabuntur in posterum*, vt bene notarunt Imol. Decius, Nauarr. quos sequitur Anguianus vbi suprà numero 15. quando verò Gloss. in eamdem clem. verb. in posterum dicit illam non respicere præterita, intelligenda est de voce in capitulo à Canonicis iam præstita, non vero de ipsis canonicis iam institutis respectu vocis præstandæ, de quibus nisi expresè meminisset neque etiam illorum vocem præstandam complecteretur. Ad 2. exemplum respondeo 1. cum Geminiano in idem caput finale de elect. in 6. numero 8. etiamsi electio facta esset, quando superuenit illa constitutio Bonifacii confirmationem illius postea faciendam comprehendi, quia constitutio procedit generaliter de quacumque electione celebrata confirmanda, qualis est illa, quæ licet facta sit, non tamen est confirmata. Et moueor ad hoc potissimum non solum per illud verbum celebrata, sed etiam quia cum constitutio hæc sic præsumptiua fraudis & ad obuiandum fraudulentæ confirmationi inducta quæ fraus in celebratæ iam electionis repentina confirmatione esse præsumitur, in illa, constitutio suum effectum primum obtinebit.

Respondeo 2. non esse expressam mentem pontificis an de electione facta constitutio procedat: nam verbum *celebrata* dubium est & de futura electione celebrata intelligi potest; nam celebrata dicitur electio de præterito, respectu confirmationis de futuro. Et ex doctrina sequenti sectione tradenda, attenta legis natura in his verbis dubiis futura non præterita intelliguntur: si enim Pontifex vellet comprehendere factam electionem, distingueret de celebrata & celebranda, vt in 1. exemplo canonicorum qui mancipati vel mancipandi erant in posterum, videre est. Quamobrem Geminiani opinio iuxta hanc solutionem deserenda, nec iura quæ ab ipso citantur, id satis probant vt singula expendenti erit manifestum. Alii textus qui afferuntur à Felin. in caput quoniam de constitut. numero 11. extradita doctrina possunt explicari: nullus enim est qui limitationem illam confirmet, nisi in eo sensu in quo nostræ conclusioni non nocet, & consequenter illam limitare non valet. Videri possunt decisiones horum textuum conformes ad nostram doctrinam in Nauarr. capite si quando, de rescrip. except. 21. à numero 40 vsque ad 57.

4. conclusio quando constitutio concedit exceptionem, vel illam tollit, licet exceptio concernat contractum ante constitutionem celebratum; ad illam nihilominus vt simpliciter futuram, trahitur constitutio quæ negat, vel concedit exceptionem: ita Bartol. in legem omnes populi, quem sequitur Crottus ibidem numero 141. Panormitan. Anton. Imol. in cap. final. de constitut. quos refert & sectatur Felin. ibidem numero 12. & DD. communiter à quibus sine sufficienti fundamento recedit Anguian. citatus numero 16. Nam quod ait per huius conclusionis doctrinam præcedentem limitari sine textu sufficienti ex sequentibus reiicitur. Probatur igitur 1. ex l. 18. testium C. de testam. in qua iubet imperator ne audiantur debitores, qui cum in scriptis à se debita retulissent, omnem debiti solutionem, vel partem sine scriptis fecisse affirmarent, nisi quinque testes probatæ existimationis viros producerent, qui factæ solutioni adessent, & addit text. *his scilicet qui iam sine scriptis debitum vel partem eius soluerint, à præsenti sanctione merito excipiendis.* In quibus verbis excipiuntur antiqui debitores qui totum debitum, vel illius partem persoluerint, quam exceptionem Imperator superuacaneam putaret, nisi crederet illam legem antiquos etiam debitores comprehendere, qui nec totum, neque partem debiti persoluissent: vel saltem id in dubium verteretur. Nam si quis debitor diceret se iam soluisse ante constitutam legem sine scriptis: alter nimirum creditor replicare posset superuenientem legem quinque probatissimos testes sibi ad hoc probandum necessarios fore, qui factæ solutioni se interfuisse testarentur. Et cum Imperator solutiones sine scriptis faciendas in futurum tantummodò vellet prohibere, & factis non præiudicare; etiamsi debita contracta essent ante hanc legem omnes, & solas in totum futuras solutiones comprehendit. Vnde in eadem lege vides concedi exceptionem debitori, qui ante illam debitum totum vel partem iam soluit & negari illi, qui debitum integrum conseruauit, quamuis illud autem legem contraxerit.

2. Probatur ex l. penultima C. de vsuris iuncta l. 26 eos §. super vsurarum eod. tit. vbi decernitur præcedentem sanctionem de modo vsurarum taxato procedere in omnibus exactionibus futuris vsurarum, etiamsi stipulationes, per quas vsuræ exiguntur, illam antecederent. Quare ex tempore promulgatæ legis ad modum in illa assignatum vsuras moderari debere, & tanquam praua interpretatio ibidem damnatur, illa quæ ad

[illegible] præcedentes ex [illegible] legem [illegible], non [illegible] declarauit, ergo exceptio [illegible] ex contractu antecedente legem [illegible] comprehenditur. Respondet An[illegible] numero 20 *Stipulationes præteritas vsurarum in dictis iuribus improbari non vt [illegible], sed tanquam iuri naturali contrarias. Et quia consuetudo, quæ eas demmet stipulationes [illegible] tamquam irritabilis per [illegible] textum reijcitur*, ideo omnes *illas stipulationes quæ ampliores vsuras requirebant quam taxatæ sunt, per legem sub eadem comprehendi & ad taxationem reducuntur.* Verùm hæc solutio non satisfacit. Primò, quia non reddit rationem cur hæc lex penultima declaratiua præcedentis, vt prauam interpretationem respuat, illam, quæ vsuras ex stipulationibus antecedentibus legem ortas modum taxatum excedentes non comprehendi arbitrabatur: si enim illa interpretatio erat iniqua, ergò iusta & vera est quæ in ea lege penultima continetur. Secunda ratio assignata in æquitate iuris naturalis fundata æquè procedit de vsuris excedentibus æquitatem ante legem acceptis, ergo si illam tantùm lex respiceret, iuberet, omnes restitui & actionem contra huiusmodi accipientes concederet, veluti iniquos alienæ pecuniæ possessores. Et tamen solummodò voluit, vt ex tempore latæ legis eos Codice de vsuris amplioris stipulationes moderarentur, ergo signum est nouum hac in re ius decerni ab Imperatore, in ratione quidem & æquitate naturali fundatum, & ne legem à sua natura extraheret, subsequentes tantum vsuras voluit moderari, quas in sequenti lege penultima etiam ab stipulationibus factis ante legem ortas intelligendas esse declarauit.

11. Probatur tertiò, nouum statutum vt maritus vxore præmortua dotis dimidietatem lucretur, etiam dotem vxoris ductæ ante statutum, & mortuæ post illud comprehendit, vt docet Bartol. in lege omnes populi, ff. de iustit. & iur. numero 47. Rayner. ibidem numero 63. suæ repet. Baptist. de Sancto Seuerino numero 83. in repet. ad eandem legem, & Legistæ communiter, vt testatur Imola in cap. final. de constitution. numero 14. & sequitur Ancharan. consil. 125. sed in hoc casu ex contractu antecedente statutum oritur exceptio marito concessa per illud idem statutum, ergo quando lex noua dat exceptionem ad futuras omnes extenditur, etiamsi ex contractibus legem antecedentibus oriantur. Maiorem negat Angulanus citatus numero 21. cum Crotto & Felino, sed præter Authores citatos illam confirmat Nauar. in cap. si quando exception. 21 numero 50. Et optimè ostenditur primò ex gloss. singulari cum text. Clement. 2. de vita, & honestat. vbi habetur quod Constitutio prohibens vsum futurum includere etiam vsum rei præteritæ, vt tenet Bald. in leg. omnes populi colum. 8. dicens statutum [illegible] verbum generale, [illegible] quæ ante [illegible] facta [illegible] quod sequitur. Felin. [illegible] Secundò, ex eadem gloss. [illegible] cepta & text. in cap. [illegible] de [illegible] excommunicationis concessas, vel [illegible] dentes pignoratitias, vel [illegible] Clerico. & intelligantur [illegible] qui etiam ante concessas [illegible]. Tertiò, ex gloss. in Clement. 1. de testamentis qua religiosis etiam exemptis [illegible] torum executoribus præcipitur, vt de executione ordinariis rationem reddant, & intelligitur omnis executio futura etiamsi executores ante constitutionem esse cæperint, dummodò inseparabilis non sit ab executione præterita, sed cum illa necessario connexa: ita Cardinal. Dominic. Alexand. in cap. ex antiquis dist. 54. Anton. Felin. vbi proximè & reliqui Doctores communiter in cap. final. de constitut.

Quando constitutio ad præterita expressè significata extendatur.

SECTIO V

DIximus de Constitutione, prout secundum suam naturam futuris negotiis formam dat: quæstio superest difficilior, quandò ad præterita expressè vel tacitè significata trahatur: nam vix à Theologis attingitur hæc difficultas, & à Iuris peritis magna opinionum varietate tractatur. Ante illius decisionem duo supponere oportet. Primum, triplicem se habere constitutionem: primò, si futurorum tantum meminerit. Secundo, si præteritorum simul faciat mentionem expressam. Tertiò, si simpliciter loquatur, & solum tacitè, & interpretatiuè ad præterita trahi possit. De primo casu satis dictum in superiori sectione, & nonnihil de tertio attigimus ob connexionem doctrinæ. Supersunt tamen aliquot dubia de secundo, item de tertio. Secundum præsuppositum est, aliqua reperiri iura, in quibus de præteritis specialis & expressa mentio fit: verbi gratia in cap. literis, ad finem de probationibus cap. quia in omnibus de vsur. cap. aqua de consecrat. Ecclesiæ in Clemen. Dudum §. nos autem de sepultur. leg. penultima, Codice de sacrosanct. Eccles. ad fin. lege vltima de pactis. lege final. Codice de transact. leg. vltima, Codice de donat. Aliæ sunt leges, & Canones in quibus tacita & interpretatiua tantum de præteritis est consideratio, de quibus in sequenti sectione dicam. Nunc solum exponam, quæ præterita intelligantur in lege comprehendi, quando de illis expressè meminerit constitutio.

Vnica conclusio, quando constitutio præteritorum expressam facit mentionem,

non extendi [illegible] ad [illegible], vel quælibet pendentia, nisi de ipsis expressè caueatur, ita Bartol. in leg. omnes populi, ff. de iust. & iur. numero 40. Abbas Ancharan. Angel. Imol. Barr. Alexand. & alii quos refert & sequitur Decius in cap. vltimo de constitut. numero 14. & sequentibus. Crot. ad legem omnes populi, citatam, conclusione 10. numero 148. Felyn. ad cap. final. de constitut. colum. 4. in medio, vbi ait esse communem doctrinam; tres partes habet conclusio. Probatur prima, de causis præteritis decisis. Primo, ex leg. 16. causas Codice de transact. ibique Bartol. Castrens. Iason & Doctores communiter. Ratio est quia, vt ait gloss. non est intentio principis sopitas lites per sententiam, vel transactionem suscitare; ita etiam gloss. in l. sancimus de sacrosanct. Ecclesiastic. & in cap. audita de restitut. spoliat. verb. *occasione ipsarum* in cap. licet canon. de elect. in 6. & in Clem. dispendiosam de Iudæis. Secundo; Per verba generalia non intelligitur, nec præsumitur voluisse Legislatorem quæstiones decisas reuocare, vt ostendit Felin. citatus per cap. ex tua de filiis presbyter. Bartol. in l. final. per ipsam Codicis sententiam rescindi non posse, &c. Gloss. ibidem Panormitan. in Clement. dudum, §. nos etenim de sepultur. Vbi habetur quod lex irritans pacta præterita, non intelligitur de pactis super quibus emanasset sententia & confirmatio apostolica. Idemque dicendum si solum sententia præcessisset per Cardinal. ibidem quæstione 7. Tertio effectus causati per statutum reuocatum non reuocantur: hinc enim est quod excommunicatus per legem antiquam, etiamsi postea lex reuocetur, absolutione indiget, secundùm Abbatem in cap. non debet de consang. & affinitat. Hæc verò decisa intelliguntur ab Angel. consil. 51. numero 4. & consil. 382. prope finem. Alexand. consil. 199. numero 4. lib. 6. Tusch. verbo lex, conclusione 265. numero 14. & 15. cum Castrensi consil. 169. numero 7. lib. 1. Benedic. de Capra reg. 8. numero 3. Bartol. Felin. aliisque suprà citatis siue causæ per sententiam, quæ transiret in rem iudicatam siue transactione, iuramento, solutione, aut quocumque modo sopitis litibus deciderentur.

Secunda pars de causis pendentibus ostenditur ex cap. 1. & vltimo, vt lite pendente & facit text. ex multiplici de decim. consentit authentica in medio litis non fieri sacras formas, &c. Et leg. 1. & 2. Codice vt litis pendent. & Doctores ibidem communiter Bartol. super authent. vt cum de appellatione cognosc. §. 1. Et ratio est non solum illa pro prima parte adducta, sed altera quæ vtramque partem confirmat. Nam constitutio disponens circa præterita est odiosa, & contra ius commune; ergo quantum illius verba pati possunt, omnino restringenda sunt: ergo non ad decisa & lite pendentia sunt extendenda: ita Tusch. in litera L. conclusion. 265. numero tertio. cum Alexandro consil. 199. lib. 6. numero 4.

A vbi dicit esse [illegible] continuatur quia [illegible] cemus agentes de [illegible] tutionis, lex reuocat [illegible] semper venit restringenda [illegible] tur ad præterita, est [illegible] communis; ergo, &c. Verum diuersi [illegible] hæc doctrina ad authenticam [illegible] Nam Antonius de Burgos in cap. [illegible] centes de constitut. asserit [illegible] nouam circa ordinationem [illegible] dum procedendi ad pend [illegible] si illorum nullam faceret [illegible] quamuis non extendatur ad [illegible] citat pro hac sententia [illegible] nam de constitutionibus [illegible]

B esse communem opinionem, [illegible] Glossa in cap. licet Canon. [illegible] *cetero*, de elect. in 6. & gloss. [illegible] Dispendiosam, ad finem de [illegible] firmat primo, quia aliæ sunt acta [illegible] pendentia, aliæ acta iudicii, per Clement. sæpè verbo *litis contestatione*, de verborum signification. acta causæ sunt probationes attestationes & reliqua causam respicientia, [illegible] causæ merita. Et in istis propriè [illegible] tio consistit non in actis iudicii, quæ ad ordinem procedendi spectant. Sed authent. quæ citatur, vt cum de appellatione cognit [illegible] collat. 9. loquitur de [illegible] actorum causæ ibi, *appellationis causam examinari*, ergo acta iudicii non comprehendit.

C Cæterum neque Authenticam satis declarauit Burgos, neque verum est illam esse opinionem communem. Primum satis ostenditur ex verbis authenticæ, quæ etiam de actis ad modum procedendi in iudiciis manifestè procedit, ibi: *Hoc eodem & decet obseruando & in retractandis amplissimæ prætorianæ sententiis, & in progressionibus Iudicum, quando vtræque partes omnibus allegationibus suis renunciauerint, & iudices per relationes suas, quid disponi debeat, interrogauerint*. Quis enim non videt in his modum procedendi in iudiciis inuolui, circa interrogationem Iudicum, partiumque relationem vel supplicationem, nempe quod referant aut supplicent, sic vel sic, vni, duobus, vel tribus

D iudicibus. Secundum probatur quia [illegible] do communis opinio asserit legem, quæ extenditur expressè ad præterita [illegible] etiam pendentia, secundùm modum [illegible] dendi, loquitur, non de processu [illegible] sed de illo qui restat, qui respectu legis promulgatæ potius futurus est quam præteritus; iuxta Glossa in Clement. 4. vt lite [illegible] de ætat. & qualit. & Clement. 1. de testamentis. Et ita processus pendentes [illegible] tum censentur præteriti in quantum pertinent ad causas, quæ in iudicio pendent, nam simpliciter futuri sunt [illegible] tiam communem declarauit Felin. [illegible] citatus cum Angelo consil. 211. Gloss. [illegible] in cap. licet Canon Abb. in cap. [illegible] de iudiciis col. 2. & idem tenet Imol. [illegible]

[illegible] Bart. [illegible] & aliis multis, quos citat & [illegible] l. 2. C. de [illegible] [illegible]

5. D[illegible] pendentia in causa principali siue a[illegible], siue post appellationem non intelligi nomine præteritorum in noua constitutione præterita concernente. Quod procedit quando in pendentibus causis iam fuisset omnino conclusum, vt docet Benedic. de Capra regul. 6. numero 9. cum Gosfred. & Ioann. Andr. Compostell. in cap. cognoscentes de constitut. gloss. in l. leges Codice de leg. Bartol. in l. omnes populi ff. de iustit. & iur. Et id manifestè dicitur in authent. vt cum de appellat. cognosc. Imm[illegible] idem dicendum, etiamsi solum in causa principali negotium esset conclusum, asserunt Cardinal. Florent. in dicto cap. quoniam de constitut. Bald. in l. omnes populi. Verùm opponens quod hoc non colligitur ex auth. citata quæ copulatiuè loquitur, de conclusione, & relatione: Sed [illegible] it Imol. quamuis enim ex eo textu id non probetur, ex alio ostendere possumus, videlicet, quia post conclusionem causæ iam negotium dicitur finitum, vt habetur in cap. si aduersus in fin. de restitut. & integr.

6. in 6. & concordat leg. 1. §. final. ad Tertullian. Si verò non fuerit in causa conclusum, tunc constitutio quæ præterita concernit, trahitur ad pendentia, vt ex authentica citata deducitur, & à fortiori si noua constitutio respiciat modum procedendi, & ordinandi seu præparandi causas: nam in hoc euentu manifestè comprehenduntur pendentes & in initiis constitutæ. Et hæc est sententia Hostiensis quem sequitur Gloss. in cap. licet canon. verb. de cætero de elect. in 6. & gloss. final. in Clemen. secunda de iudic. cum Imol. Bart. Bald. quos refert & sequitur Felin. in cap. quoniam de constitut. num. 10. Nauarr. in cap. si quando de rescript. excep. 11. num. 4[illegible]. cum Archidiac. Suza. Dominic. Alex. Decio & aliis ab eo citatis.

Rogabis vtrum hoc verum sit siue constitutio, seu decretum motu proprio, & ex certa scientia emanet, siue ad impetrationem alicuius & instantiam partis: Respondeo præcedentem doctrinam solum admitti debere in lege motu proprio, vel ex certa scientia emanante. Nam aliàs constitutio quæ emanauit ad impetrationem, & instantiam partis; quamuis de præteritis meminerit, non traheretur ad pendentia aliqua in ipsa causa. Et hoc ostendit authentica in medio litis §. si verò & §. si causam: & sequitur Benedic. de Capra citat. numero 15. post Compostell. in cap. cognoscentes & Ioann. Andr. & Imol. & Nicol. in cap. quoniam de constitut. quomodo intelligo procedere gloss. in cap. licet canon. cum Hostiensi proximè relatam. Ratio est, quia constitutiones quæ ad præterita referuntur, calumniosæ & iniustæ præsumuntur per legem penult. Cod. de Decurio. lib. 10. hæc verò præsumptio in constitutione ad impetrationem particu-

Aliis, per[illegible] p[illegible] locum habe[illegible] [illegible] in illis quæ ex [illegible] motu & certa [illegible] à principe [illegible]. Prop[illegible] [illegible] principis motus & [illegible] [illegible] calumniosæ ac iniustitiæ tolli [illegible] [illegible].

Tertia Conclusio [illegible], nisi Constitutio expressè de decisis, & pendentibus specialem faceret mentionem. Et quod ad [illegible] ad decisa, id exprimit vtraque Gloss. canonica in Clement. 1. de [illegible] Ecclesiastic. Citatis in leg. 16. causas Codice de transact. & Doctores communiter in cap. quoniam nostri tituli, & duobus modis id contingere posse ex Felino ibidem

B Colum. 3. Primo, si lex noua diceret, vt omnia gesta in iis de quibus disponit pro infectis habeantur. Secundo, si in noua constitutione exprimeretur illam ad præterita etiam decisa extendi. Ita Cardinal. Abb. Anchar. Imol. Ioann. de Anan. & alii relati à Felin. vbi suprà. Ratio est quia 5.
in vtroque Legislator ea, quæ in contrarium facta erant noua constitutione irritat, & in suo patrimonio bonis hoc contingisse ait Petr. de Anchar. in cap. canonum de constit. vers. ex causa etiam nam cum suæ patriæ homines calamitatibus oppressi cogerentur possessiones suas paruo pretio vendere, vt se à captiuitate redimerent triginta annis elapsis lex statuta est, vt restituto emptoribus pretio omnes contractus pro infectis haberetur. Restringit

C hanc doctrinam Bartol. in final. l. Codice si contra ius, vel vtil. publ. per leg. quoties de precibus imper. offer. vt non procedat in rescripto, sed in constitutione generali; sed melius Abb. quem sequitur Felynus citat. colum. 4. versus finem Benedic. de Capra regul. 6. numero 6. post Nicolaum in cap. Quoniam. de constitut. & communior sententia, videlicet quando subest iusta causa, non solum per Constitutionem, sed per rescriptum decisa irritentur, & contractus pro infectis habeantur, quia iusta causa ius alterius tolli non repugnat, vt Glossa in leg. 16. causas citatas, asseruit per eandem legem cum qua conuenit cap. quæ in Ecclesiarum de Constitution. Neque obstat lex quoties citata, quia solum

D ex ea colligitur non valere rescriptum per quod iniustè debitor vel creditor iure suo defraudaretur.

Maius dubium est an quando lex noua ad præterita etiam decisa extenditur, intelligi debeant decisa etiam de iure iam quæsito alteri. Mihi sanè placet opinio Felyn. vbi suprà colum. 4. post Cardinal. in cap. ad petitionem de accusat. & Ioann. de Annan. ibidem colum. 7. videlicet ne fiat præiudicium ei, cui per decisionem est quæsitum ius maximè ex causa onerosa quando est iam. Et probatur quia numquam præsumitur princeps velle ius tollere quæsitum cum tertii præiudicio, nisi quando habita notitia ipsius iuris, notis verbis & clausulis vteretur, quibus de plenitudine potestatis ad omnium decisorum derogationem moueri significet. 7.

Confirmaturque ex cap. quæ in Ecclesiatum de constitut. & ex l. 16. causas de transact. neque obstat consilium Abbatis 84. Illum enim exponit Felin. de iure non firmiter quæsito & existenti in re, sed in spe: vt latiùs apud illum videbitur, & sequitur Nauarr. in cap. si quando de rescript. excep. 21. in confutatione contrariorum numero 22.

8. De causis pendentibus etiam probatur expressam omnino mentionem eorum fieri oportere cum Imol. in cap. quoniam de constitut. numero 8. Ioann Andr. ibidem & aliis suprà citatis in conclusione ex cap. penult. de offic. leg. in 6. ibi, *Volentes non solum ad futura, sed etiam ad præterita & adhuc pendentia negotia extendi.* Item ex leg. 17. leges Codice de legibus ibi, *& adhuc pendentibus negotijs cautum sit.* Et concordat Clemen. dispendiosam de iudiciis. Deinde quatuor Clementinæ primæ de sequestr. possess. De probation. De re iudicat. & de sentent. excommunica. In quibus expressa mentio fit de lit. penden. speciatimque de illis quæ per appellationem pendent. quia hæ causæ non intelliguntur in constitutione, quando de illis constitutio expresse non meminit, vt communis opinio tuetur cum Castren. consil. 199. numero 5. lib. 6. Felin. vbi suprà, colum. 5. cum Angel. in auth. in medio litis sacras iussiones, & §. super hoc quem textum asserit diligenter notandum Imol. citat. numero 10. idemque tenet Anton. de Burgos in cap. cognoscentes de constitut. numero 34. gloss. in leg. sancimus Codice de Sacrosanct Ecclesiastic. rationem reddit Bartol. in authent. vt cum de appellat. cognosc. numero 2. & 4. post Iacob. de Beluisio, quia iudex appellationis ferre debet sententiam super Iudicis prioris decisione iusta, vel iniusta per leg. eos in princip. Codice de appellat. ergo necessario iudicare debet secundùm leges, eo tempore latas: nam prior iudex diuinare non potuit, & si aliter faciat iudex appellationis nempe secundùm legem nouam iudicans, non priorem sententiam confirmabit, seu emendabit; sed nouam promulgabit. Secundo, etiam probari potest, quia causæ lite pendente, per appellationem, cum in priori iudicio sint decisæ, non sunt in eadem specie cum pendentibus in prima instantia, quia illæ iam sunt semel decisæ, hæ verò non ita, & iuxta superius traditum principium cum lex noua in mentione, quam de præteritis pendentibus facit contra ius commune, & legis naturam procedat, nequit ad causas pendentes iam in priori iudicio decisas dilatari. Neque hoc solùm erit latè nouam legem interpretari, sed ad diuersa præterita contra naturam legis extendere.

Quando noua constitutio simpliciter loquens ad præterita tacite extendatur.

SECT. VI.

IN superioribus exposuimus quomodo noua constitutio, quæ expresse de futuris vel de præteritis meminerit ad illa trahatur nunc dicere oportet, quando constitutio simpliciter loquens, neque de præteritis, neque de futuris facit mentionem expressam, sed tacitam, & interpretatiuam, ad præterita extendatur, quod antequam exponam animaduerto quinque modis procedere posse nouam Constitutionem. Primò, si irritans sit. 2. si ius declaret antiquum. 3. si confirmet. 4. si de nouo instituat. 5. si partim declaret, partim innouet. hos quinque modos totidem conclusionibus explicabo.

Prima conclusio quando noua constitutio simpliciter loquens irritat actum si causa irritationis non inducitur denuo, sed iam suberat de præterito, & nullitas ab ea causa procedens ipso iure statuitur lex ad præterita extenditur: hanc tuetur Bart. Anton. Panormitan. & Imol. quos refert & sequitur Felin. in cap. quoniam de constitut. colum. 8. numero 9. Decius ibidem conclus. secunda, numero 55. Benedic. de Capra regul. 6. numero 35. Probatur primo ex l. penult. Cod. de incestis & inutil. nupt. ibi. *Præsenti lege sancimus si qua huiusmodi nuptiæ contractæ fuerint, eas, earum contractores & ex his progenitos antiquarum legum tenori subiacere, nec ad exemplum Ægyptiorum (de quibus suprà dictum est) eas videri fuisse firmas vel esse firmandas.* Vbi vides sub lege noua contineri matrimonium præteritum contractum cum vxore fratris, & annullari, quia causa irritans illud de præterito suberat, & ipso iure coniugium reddit nullum. Idem ostendit textus in auth. de alien. & emphyt. circa finem § omnia verò & in authen. de incestis nupt. § hoc quidem. Et concinit cap. vt lex 27. q. 1. Probatur 2. ratione quia quando causa nullitatis subsistens ipso iure antiqua fuit, etiamsi lex simpliciter loquatur, neque speciatim meminerit præteriti actus, quem annullat, venit declaratiua: vt optime aduertit Decius citatus: at lex declaratiua simpliciter loquens ad præterita trahitur, vt statim ostendemus ergo, &c. Vnde collige cum eodem Decio & reliquis DD. citatis, quando constitutio de nouo causam inducit ad præterita irritanda non trahi, vt patet & l. final. §. etiam final. C. de curat. furios. & l. 29. iubemus de testam. circa finem.

2. Conclusio quando noua constitutio simpliciter loquens iuris antiqui declarationem importat, ad præterita regulariter porrigitur. Ita Bartol. in l. omnes populi in quæst. 5. num. 43. §. circa tertium Bal. in leg. non dubium in secunda colum. notab. 3. Cod. de legib. Dec. in cap. quoniam de constitut. num. 46. Felyn. ibidem numero 4. colum. 7. vbi ait esse secundùm omnes, refertque Abbas Ioan. de Anan. Dominic. Imol. & alios idem te-

net Roman. consil. 65. Alexand. consil. 7. colum. 2. libro secundo. Capra vbi supra numero 28. Suares lib. 3. cap. 14. numero 12. de legib. Azor. tom. 1. lib. 5. cap. 16. quæstione 13. quem sequitur Salas 12. tract. 14. disp. 21. sect. 7. numero 17. Denique Rota volum. 2. Decis. 144. numero 2. auth. de filiis ante dotalia instrum. nat. §. 1. colum. 3. ibi. *Cum omnibus manifestum sit, ea quæ adiecta sunt per interpretationem, in illis valere, in quibus interpretatis legibus sit locus*, item auth. de raptor. §. final. in fin. ibi, *tamquam si lex nostra ab initio cum tali interpretatione promulgata fuisset*. Item leg. quinta. Non dubium Cod. de legibus. Concordat cap. cum tu, de vsuris, item procem. Clem. in verb. de cætero. Idem deducitur ex cap. vt lex 27. quæstione 1. Vbi censetur nullum matrimonium quod Clericus in sacris vel religiosus professus contrahere intendit; quia tamen aliqui dubitant an in hoc textu ius statuatur nouum, an declaretur antiquum, licet secundum probabilius videatur: Clarius adhuc huius rei exemplum habetur in cap. final. de sponsal. in quo secundum matrimonium ratum est & consummatum declaratur nullum propter primum: quod quamuis fuerit ratum tantummodò, indissolubile tamen permanet & consummato præfertur. Vbi Alexand. de Næuo cum Cader. Host. & Butr. ait numero 23. conclus. 6. ait. *Quamuis summus Pontifex ex misericordia quasi & ex dispensatione tolerauerit consuetudinem Mutinensis Ecclesiæ in præteritis & solum de futuris ita disposuerit, vt significat illud aduerbium de cætero secundum Abb. ibidem tamen in hoc textu extendit cum declaratorius sit ad præterita suapte natura extendi debere*, accedit caput Gaudemus de diuortiis secundo ratione suadetur conclusio; Quia constitutio declaratoria supponit regulam antiquam, quam interpretatur ostendens quam obligationem illa induceret: sed regula antiqua toto tempore antecedenti post suam institutionem obligauit; ergo declaratoria ad illud tempus præteritum extenditur: nam quamuis sit præteritum respectu constitutionis declarantis, tale non est comparatione, iuris declarati ad quod extenditur. Tandem hanc doctrinam Felin. citat dilatat que etiam in casu in quo lex noua verbo aliquo ad nouum condendum ius apto vteretur, & probat ex gloss. singul. in clem. 1. de concess. præbendæ verb. censemus.

Quia tamen sunt actus nonnulli, in quibus præcedentis conclusionis doctrina non procedit, in assertione addidi, *regulariter*, prius, qui ab Authoribus affertur est in quo ipse Legislator suam mentem exponeret verbo addito, quod constitutionem
3. iam speciatim traheret ad futura: cuiusmodi esset. *De cætero, Deinceps, Edicto*, & similibus ita Felyn. citat. numero quinto post. Butr. Imol. in cap. quoniam de constitut. colum. 6. Benedic. de Capr. citat. numero 21. Anguianus de legibus lib. 5.

A controuers. 5. numero secundo Probatur ex cap. à qua de consecrat. Ecclesiast. & altar. cum gloss. ibidem verb. *de cætero*, cap. vnico de postul. prælat. in 6. & cap. vnico de Cleric. non residen. in 6. & ratio est quia sicut de natura legis est respicere tantum futura, & tamen ex mente Legislatoris expressa ad præterita porrigitur, ita declaratoria constitutio, quæ suapte natura ad præterita trahitur, ex Legislatoris intentione manifesta solum respicit futura. Et sane in sensu nostræ quæstionis hæc limitatio excludi potest, vt reuera illam excludit Decius in cap. Quoniam numero 49. quia nos loquimur de constitutione simpliciter loquente, & limitatio supponit constitutionem declaratiuam ad futura, verbi expressione restringi. Authores verò quia conclusionem accipiunt in B tota sua latitudine, quocumque modo se habeat prædictam merito adhibent limitationem. Alia ratione motus eam Decius non adimisit. quia scilicet non intellexit quomodo constitutio declaratoria esset, & ad præterita non traheretur. Vnde ad iura supra citata ait ea magis confirmando seu annullando quam declarando procedere.

Secundus casus est quando constitutio declaratoria alicuius iuris communem obseruantiam rationabilem in contrarium reperiret, ita gloss. in cap. vnico de postulat. prælat. in sexto verb. *de cætero*, & ibi Domin. Item cap. vnico de Cleric non resid. in 6. Butr. in cap. quoniam de constitut. colum. 2. & in cap final. de sponsal. C Duor. colum. vltima Ioann. de Anan. ibidem colum. 4. cum gloss. Angel. consil 51. Imol. in clem. statutum colum. 3. quos sequitur Felyn. citatus numero 6. Capr. numero 22. Alexander de Næuo in cap. final. de sponsal. duor. numero 24. Decius vbi supra numero 50. cum Cardinal. & Abb. ibidem relatis, dico obseruantiam inuentam debere esse rationabilem, quia si irrationabilis sit, & peccatum nutrire videatur, constitutio declaratoria ad præterita porrigetur, & irrationabilis obseruantia in contrarium peccatum nutriens non obstabit, quia consuetudo debet esse rationabilis ex cap. final de constitut. cap. Denique dist. 4. cum aliis à gloss. adductis verb. *consuetudine*, & ita expresse dicitur in Clem. si D vna de rebus Eccles. non alienan. ibi, *Irritum esse decernimus & inane contraria quauis consuetudine non obstante*. Et ratio est quia irrationabilis consuetudo non validat actum neque excusat à culpa cognita consuetudinis irrationabilitate, vt post Nicol. docet Benedic. de Capra regul. 6. numero 25. & alii citati.

4. Consuetudinis verò & obseruantiæ rationabilitatem probabilem faciet Doctorum boni nominis opinio qui illam confirmabant, antequam constitutio declaratiua iuris antiqui adueniret: In eo enim euentu docet Felin. numero 7. cum Paulo de Leaza Cardinal. Imol. & aliis actus præteritos per consuetudinem DD. authoritate defensam ce-

lebratos nouæ constitutionis aduentu non irritari, sed illos tantum, qui consuetudine postea progrediente fulciuntur. Econtra verò quando consuetudo nullo Doctorum patrocinio subnititur actus præteriti, tamquam irrationabili consuetudine fundati per superuenientem constitutionem irritantur, ita Abb. Domin. & Ioann. de Anan. quos sequitur Felyn. numero 8. Et probatur ex cap. inter dilectos de excessib. prælat. vbi Innocent III. contra Clericum qui se de vsura consuetudine à Galliæ Clericis introducta excusabat, talem detestatus corruptelam, ait, *cum illis magis plectibilis sit offensa per quos ad excusandas excusationes in culpis delinquendi auctoritas vsurpatur.*

Exceptio igitur in secundo casu, ita explicata ratione ostenditur, quia lex, quamuis futuris negotiis suaptè natura formam tribuat, poterit nihilominus per consuetudinem futuram antiquari, & respectu futuri temporis vim suam amittere; similiter ergo constitutio declaratoria, etiamsi de se ad præterita referatur, non illa comprehendet in quibus obseruantiam in contrarium rationabilemque consuetudinem Doctorum opinione confirmatam inuenerit. Antecedens probatur in cap. Denique §. hæc. & si legibus dist. 4. Gloss. in cap. 1. de treg. & pace cum similibus. Confirmatur, quia non magis de se habet constitutio declaratoria respicere præterita, quam habet illa constitutio, quæ speciatim de præteritis meminit. Sed hæc non extenditur ad præterita diuturnitate temporis comprobata, vt docet Angel. consil 53. colum. vltima, & licet. Felynus in cap. quoniam de constitut. colum 6. in medio de hac doctrina dubitet, quando præterita non sint decisa & effectui mancipata, illique neque contestem, neque contradictorem se inuenire dicat, Decius tamen Angelo adstipulatur. Et probat per leg. qua in prouincia, §. Diuus, ff. de ritu nuptiar. ibi, *mouemur temporis diuturnitate*, & in authent. de non alienand. in §. alienationis colum 2. ibi, *quod itaque iam præterit, relinquimus: nam tanta documenta tempore longo facta nunc commouere multæ erit tergiuersationis*: Et in authen. de Armeniis, §. hæc igitur omnia ibi. *Nam antiquiora perscrutari & ad superiora tempora ascendere confusionis magis quam Legislatoris est.* Et concordat bonus textus in cap. contingit de transact. ad illa verba, *si fuerit aliquot annis obseruata.*

Oppones in cap. 1. de postul. prælat. in 6. cum summus Pontifex, certam postulandi formam irritam & inanem declararet, ne præteritas electiones infirmare videretur addidit illud aduerbium, *de cætero*, & tamen obseruantia antiqua multum iudicio, vsque recepta illam eligendi formam retinebat, ergo lex declaratoria contra antiquam communemque obseruantiam in oppositum præualet, nisi adhibeat restrictionem, vt apparet in verb. *de cætero*; & consequenter exceptio secundi casus non subsistit. Respondeo primo cum Felino in cap.

A quoniam colum. 7. numero 6. in fin illud aduerbium *de cætero*, ad maiorem expressionem fuisse appositum in citato cap. 1. Vnde nequit inferri argumentum à contrario sensu, vt si non adhiberetur illud verbum, traheretur constitutio ad præterita: nam ex illa illatione absurdus sensus contra alia iura resultaret, nempe contra l. Barbarus, ff. de offic. prætoris. & contra l. 29. Iubemus, Codice de testament. Respondeo secundo, cum Ioann. de Anan. in cap. nimis primum de excess. prælat. aliquando in lege verba exprimi, quæ aliàs intelligebantur ad euitandam illius sinistram interpretationem: quod præsertim in casu illius capitis contingere potuit: non enim satis constabat an obseruantia antiqua de illa eligendi forma sufficienti rationabilitate B niteretur: & saltem id vocari posset in dubium, nisi aduerbium illud adderetur.

5. Euentus est in quo constitutio declaratoria reperit causas per sententiam omnino decisas & sopitas illarum lites, ad has enim non extenditur etiam si declaratio nouæ legis errorem iuris humani in sententia lata manifestet Ita Ioann. Andr Butr. Imol. Vincent. in cap. quoniam de constit. quos sequitur Felin. ibid. numero. 7. colum 8. in fin. Dominic in cap. ex antiq. col. 3. & in cap. humanum genus dist. 1. colum. 3. Benedic. de capr. regul. 6. num 28. probant ex l. 3. Barbarius ff. de offic. prætor. & l. 29. iubemus C. de testam. Item per illud, quod notat Innoc. in cap. nihil de elect. etenim iudex secundum scriptas leges debet iudicare. Verum huius exceptionis confir- C matio patet ex probatione conclusionis in Prima parte, sectione proxima. Nam si constitutio quæ expresè de præteritis cauet ad causas decisas non extenditur, multo minùs illa quæ simpliciter loquitur ad easdem porrigi non debet.

Dixi ad causas omnino decisas; quia si adhuc per appellationem pendeant, sub constitutione declaratoria comprehendentur, ita Felin. vbi supra cum reliquis citatis. Probatur per authent. de filijs ante dotal. instrumenta natis ad finem: & ita æstimat Bartol. Concinit cap. cum causa de sentent. & re iudic. vbi Summus Pontifex declarat causam in 1. & 2. instantia decisam, sed adhuc in- D terposita appellatione pendentem male iudicatam esse dicit, quare sententias præteritas spreta canonum forma, procedentes omnino esse reuocandas. Et rationem reddit, *quod licet vnus & consuetudinis non minima sit auctoritas, numquam tamen veritati aut legi præiudicat.* Intellige cum Gloss. ibid. & DD. communiter, nisi consuetudo sit rationabilis, & legitimè præscripta, qualis illa non erat. Ergo pari modo si pendente per appellationem causa euulgetur per constitutionem declaratoriam veritas iuris antiqui, ex quo malè intellecto præterita sententia promanauit, merito superueniente declaratione hæc sententia reuocabitur & veritatem iudex appellationis amplectetur. Nam vt optime August. l. 3. de baptismo contrà Donatist. cap. 6. *Veritate*

manifestata cedat consuetudo veritati. Et habetur in cap. veritate dist. 8. ibique Gloss. 1. alios textus refert, in quibus ostenditur opinioni veritatem semper præferendam. Vt ergo causa à constitutione declaratoria non comprehendatur, oportet vt omnino decisa sit & in rem iudicatam sopitis litibus transierit; quicquid in contrarium dicat Decius in cap. quoniam de constitut. n. 52.

6. Addidi tandem in hoc casu tertio exceptionem procedere, etiamsi constitutio declaratoria decisæ sententiæ errorem intolerabilem in iure humano ostenderet, non in iure diuino; quia si error veteris opinionis fuerit in iure diuino V. G. in materia sacramenti sententia lata per nouam constitutionem, quæ errorem declarat, necessario venit reuocanda. Exempli gratia in Ethiopia error fuisse dicitur communi vsu receptus, vt in aqua passis vuis tincta Christi sanguis consecraretur, quem errorem nostræ Societatis PP. Deo adiuuante sustulerunt, & ex sacra pagina œcumenicisque conciliis sub ea materia sacramentum non fieri ostenderunt, & communiter ipsos numquam in ea materia Christi sanguinem consecrasse, nam sacramenti materia iure diuino determinata immutari non potest. Confirmaturque ex cap. veniens de presbyt. non baptizat. vbi presbyter non secundum formam Euangelii baptizatus rite baptizari, & ad ordines promoueri iubetur. Quando tamen error est in humano iure, in causa omnino decisa, ex eodem secundùm citatos Doctores toleratur.

7. 3. conclusio quando noua constitutio procedit confirmando trahitur ad præterita: easdemque limitationes & extensiones admittit quas constitutio confirmata recipiebat; ita Ioann. de Beluis quem sequitur Bartol. in l. omnes populi ff. de iustit. & iur. Felin. in cap. quoniam de constit. num. 15. col. 15. in medio Benedict. de Capra regul. 6. num. 41. sequut. Hostien. Bero. in cap. nulli num. 8. de reb. Eccles. Nauarr. in Miscellan. 70. num. 4. Probatur à Benedicto ex cap. 1. de translat. Episc. Verùm quamuis ibi de confirmatione sermo sit, nihil de nostræ conclusionis puncto attingitur. Melius probatur. 1. cum Felin. ex cap. 1. de transact. ibi *sola pactorum inter vos nunc habitorum pagina validum perpetuumque robur obtineat*. Et concordat. l. 3. bene à Zenone Cod. de quadriennij præscript. versus finem, ibi *nullo alio confirmationis tempore expectando*, vt castigatior translatio tenet, & l. si quis argumentum C. de donationibus 2. ratione quia confirmatio est præcedentis actus ratificatio, & iuris quæsiti corroboratio, teste Geminiano cons. 128. num. 3. Decio & aliis in rubric. de confirm. vtil. & inutil. Ideoque per confirmationem omnia quæ sunt in confirmato censentur repetita, vt docet Bald. cons. 331. Signorol. cons. 61. Dinus consil. 51. ergo necessariò trahitur, ad præterita confirmatio enim esse non potest nisi præextiterit id ad quod trahitur confirmatio.

Hinc colliges 1. quod quando constitutio alteram præcedentem confirmat, non immutat extendendo amplius vel limitando, sed intra eosdem limites contentam relinquit, ita Decius citatus Roman. consil. 371. Alex. consil. 122. lib. 4. num. 21. Rum. cons. 158. numero 16. lib. 1. Vnde etiam optimè infert Signorol. 138. num. 11. si princeps confirmet statuta contraria quorum vnum alteri deroget; ita procedit confirmatio vt derogationem prioris constitutionis per posteriorem non tollat: sicut enim antea posterior lex priorem sustulit, ita confirmatio, quæ super vtramque cadit, ne sibi contradicat in antiquiori constitutione nihil operatur: solum aduertendum est, quando confirmatio fit à principe, qui diuersam vel ampliorem iurisdictionem sortitur, nouum quoddam robur constitutioni impertiri, quod instar constitutionis de nouo factæ nouam recipit extentionem V. G si summus Pontifex laicorum statuta confirmauerit, pontificia remanent & canonica, quæ antea ciuilia tantum erant, & a foro sæcularia ad Ecclesiasticum extenduntur: ita Alexand. consilia 123. libro 4. num. 17. Roman. consil. 37. verb. censeantur: Abb. consil. 7. lib. 2. colum. penult. in princip. de qua re latius disp. 6.

Colliges 2. quando actus præteritus fuit nullus confirmationem in noua constitutione non trahi ad præterita, immò nihil operari si confirmatio sit in forma communi, & non ex certa scientia principis, vel per incertum tenorem actus præteriti princeps informatus præsumatur: ita Oldrad. consil. 237. in fin. numero 8. Bald. consil. 110. libro 1. Anchar. cons. 389. numero 6. Castrens. cons. 84. colum. 1. Alex. cons. 59. num. 9. lib. 1. & alii quos sequitur Cardinal. Tusch lit. C. conclus. 708. numero 1. & sequentibus. Ratio est quia confirmatio præteritum ius corroborat, & nouum non concedit quando in communi forma producitur: ergo si actus nullo antea iure nitebatur, nullo etiam iure subniti confirmationem oportet. Si tamen Princeps ex certa scientia noua constitutione actum præteritum confirmauerit, seu informatus præsumatur ex verbis constitutionis illum confirmantis, tunc sanè actui nouum valorem impertiri sentimus cum Oldrad. consil. 257. numero 11. Geminian consil. 22. circa finem Guid. consi. 134. numero 4. & probatur quia confirmatio principis ex certa scientia dicitur noua concessio, & præterirît innouatio, capite 1 & capite veniens, & Gloss. ibi verb. *confirmamus* de transact. Nat. consil. 636. numero 172. & consil. 647. numero 12. Roland. à Valle cons. 2 numero 170. lib. 1. & latius lib. 3. cons. 1. num. 58. & seq. Molin de primoge. lib. 2. cap. 7. num. 7. & sequent. 9.

Quando tamen princeps hac ratione confirmat ex certa scientia actum præteritum ex aliquo capite nullum, eique valorem de nouo concedit, meritò ait Felin. vbi supra cum Bal. in l leges C. de leg. colum. vltima actum præteritum trahi ad tempus confirmationis, quia tunc censetur validè fieri quando per confirmationem ad valorem reducitur. Idemque de informatione dicendum censet. Nam

hæc si causam non habeat antiquiorem, & sufficientem vt actus præteritus infirmetur, quando de nouo actus infirmatur ad tempus suæ infirmationis reuocatur. Probatur cum eod Bald. citato & Petro de Anchar. in rep. cap. 1. de transact. per l. 4. obseruare, ff. de offic. proconsul. vbi dicitur si proconsul antequàm ingrediatur prouinciam legato suo iurisdictionem mandauerit & ingressus prouinciam, in eadem voluntate fuerit, *credendum est videri legatum habere iurisdictionem non exinde ex quo mandata est, sed ex quo prouinciam proconsul ingressus est.* Item ex l. 29. si quis priore, ff. ad senatus-consul. Treb. ad quam legem hæc est Bartol. summa. *Si confirmatum non potest confirmari, agitur ex confirmante non ex confirmato.* Vnde in hoc casu neque confirmatio ad præterita trahitur, sed ad vtriusque tempora actus præteriti reducuntur.

11. 4. conclusio quando constitutio simpliciter loquens aliquid de nouo præcipit, vel prohibet ad præterita regulariter non extenditur, neque pœna per eam imposita ad actum præteritum porrigitur. hæc expressè habetur in cap. 2. & vltimo nostri tituli, iuxta interpretationem omnium DD. ibidem, satisque probatur. ex iis quæ in 1 notatione Commentationis 3. ad hanc disputationem præcedentis tradidimus. Et confirmatur quia præceptum qua tale est non datur de actu præterito, sed de futuro; quia sicut nemo potest ad impossibile obligari, ita neque ad præteritum actum faciendum, vel non faciendum sed lex quæ constitutiua est, præceptum quoddam dicitur ergò impossibile est vt ad præteritum actum porrigatur. Obiicies hinc sequi legem declaratiuam propriè legem non esse, sed quandam veluti doctrinam & expositionem veteris legis quam declarat. Respondeo negando illationem, quia illa lex declaratiua etiam inducit præceptum obligans ad sequendam ipsius interpretationem in omnibus actibus futuris & iudiciis subsequentibus, & præterea quia illius declaratio cadit super regulam præteritam antecedenter obligantem & actus quos dirigebat regula declarata, lex declarans extenditur propter veteris iuris præceptum antiquum, vt supra iam tetigi conclusione 2. Vnde infero quando constitutio antiqua abrogatur in futurum, non ad præteritum abrogationem extendi, quia vsque ad tempus suæ reuocationis valere censetur. Casus habetur expressus in l. 7. legem Anastasij C. de naturalib. liber. cuius summa ex Baldo hæc est. *Lex quæ cassatur, intelligitur cassari quoad futura, non quoad præterita.* Neque diuersa ratio est in derogatione priuilegiorum vt bene aduertit Franc. de Curt. iunior. conf. 108. circa controuersiam col. 3. & Andr. ab Exea in cap. cognoscentes de constitut. num. 21. sicut enim lex præterita derogatur ne in futurum obliget, ita constitutio derogans priuilegiis, intelligitur de præteritis respectu futuræ obseruantiæ, non verò de priuilegiis futuris. Probatur primo euidenter quia priuilegia futura adhuc non sunt; sed quod non est, abrogari nequit: ergo si reuera abrogantur

A priuilegia; præterita non futura intelliguntur. 2. qui potestatem habet priuilegia derogandi, non est existimandus sibi potestatem adimere ad ea concedenda, aut ligare sibi. vel alteri in eadem potestate constituendo manus eorum dispensatiuas, ergò quando priuilegijs derogat, de præteritis non de futuris est interpretenda derogatio.

Dixi in conclusione regulariter, quia in aliquibus euentis constitutio noui iuris inductiua ad præterita extenditur, etiam quando simpliciter loquitur. hi verò casus vel sunt exceptiones à generali regula in conclusione tradita, vel potius particulares decisiones, quæ ostendunt in quo sensu nostra assertio sit accipienda. Illos speciatim oportet recensere.

B Primus est, quando noua constitutio addit vel minuit pœnam delicti ex causa quia scilicet hæc pœna magis conueniens est quàm illa antiqua, quæ non erat ipso iure imposita; tunc enim comprehenditur delictum præteritum ante hanc constitutionem factum. Ratio est quoniam attenditur tempus sententiæ punientis ita Gloss. in authent vt iudices sine quo suffrag. §. opinionem Bartol Ant. Innoc. Ioan. de Imol quos sequuntur Felin. in cap. quoniam de constitut. numero 14. & Benedic. de Capra regularum 6. numero 45. Et suadetur ex l. penult. ff si ex noxal causa agatur. In qua seruus tempore seruitutis delinquens & accusatus tempore libertatis non vt seruus sed vt liber punitur, quia in delictis publicis puniendis tempus sententiæ attenditur, quo pœna congruentior debeat infligi. Dico in publicis, quia quando agitur de priuatis iniuriis & criminibus conditio personæ spectatur tempore commissi delicti, non vero tempore sententiæ iustam pœnam illaturæ, vt bene notat Gloss. ad citatam legem penultimam, verb. *vindicta*, & sic melius hanc legem concordat cum l. 1. ff. de pœn. Dico etiam quando noua constitutio pœnam congruentiorem delicto imponeret quàm antiqua, quia ita procedit prædictus casus iuxta Abba. & Ancharan. quos sequitur Felin. citatus. si enim pœna tempore commissi delicti statuta congruentior delicto videatur, & sine causa minuitur per nouam constitutionem illa antiqua infligenda. & ratio est quia trahi delicti pœnam ad tempus sententiæ est interpretatio ex æquitate, quæ in maiori pœnæ congruentia fundatur: & hæc cessat quando antiqua magis conueniens censetur; quemadmodum si pœna ipso iure per antiquam constitutionem imposita est; non verò per sententiam imponi debet taxatio pœnæ ad tempus sententiæ trahi nequit, vt optimè adnotarunt Ioan. Andr. & Domin. in cap. final de elect. in 6. cuius rei exemplum desumi potest ex cap. exigit, de censib. in 6. In quo ipso iure pœna infligitur delinquentibus, *nulla eis in hoc dantium remissione, liberalitate seu gratia valitura.* Et ratio est quia quando pœna ipso iure imponitur, secum affert executionis ius & multum differt pœna imposita ab imponenda: nam illa vt minuatur per nouam constitutionem oporteret vt pro infecta seu non imposita haberetur, & non executioni mandata: quod

The margin letters C and D stand beside the lines "ctis publicis puniendis…" and "tatio ex æquitate…" respectively; the number 12. stands in the right margin beside "Primus est".

repugnat, quando illa ipso iure incurritur, vt supra dicebam de excommunicato per antiquum statutum. Ad eundem casum reducitur ille de quo Bart. & Bal. in l. cum lex ff. de legib. quando statutum nouum pœnam remisit. V. G. vt quicumque fuerit Bannitus certam soluens summam, è banno exeat; ad bannitos de præterito trahitur ne occasio detur delinquendi, vt sectione 4. dictum est.

13. 2. casus est quando constitutio noua simpliciter loquens procedit concedendo, vel auferendo exceptionem, ad præteritos contractos, quos ipsa exceptio concernit, etiam extenditur. hic casus satis probatus est in 4. conclusione sect. 4. vbi diximus constitutionem ad huiusmodi exceptiones tanquam ad simpliciter futuras trahi; etiamsi contractus præteritos respicerent: exempli gratia disponit statutum, vt ad præscriptionem decennij possessio sufficiat. si quis per decem annos post statutum in suarum rerum possessione perseueret, in omnibus etiam ante statutum habitis præscriptionem obtinebit. Præterea disponat statutum de certis debitis, vt via executionis à creditoribus exigantur, sine vlla exceptione, nisi solutionis iam factæ; illius generis debita etiam ante statutum contracta in eo comprehensa censentur. 1. exemplum suadetur ex l penult. C. de vsucap. 2. ex l. 18. testium C. de testam.

14. 3. casus est quando constitutio disponit de actu successiuo qui plures habet partes V. G. de ordinatoriis iudicii, de rationibus edendis, de administrationibus, & similibus: nam etiamsi simpliciter loquatur, & post actum inchoatum, & imperfectum emanet ad illum, trahitur quoad partes futuras non quoad præteritas, nisi cum præteritis necessariam habeant connexionem. Ita patet ex Glos. ex cap. licet Canon. verb. de cætero de elect. in 6. & in Clem. 1. de testam. & est communis DD. sententia cum Bart. in l. omnes populi quos sequitur Benedict. de Capra, tom. 1. regularum 6. num. 53. Et concinit expressa Iustiniani decisio in l. 17. contractus C. de fid. instrum. his verbis. ***Quæ tam in postea conficiendis instrumentis quàm in his, quæ iam scripta, nondum autem absoluta sunt, locum habere præcipimus, nisi iam super his transactum sit vel iudicatum, &c.*** & l. 2. cum & Iudices C. de iureiuran. propter calumniam. Ibi ***necessarium duximus præsentem legem ponere per quam sancimus in omnibus litibus quæ fuerint post præsentem legem inchoatæ***, vt Gloss. 1. notauit. Amplior huius casus probatio à conclusione 3. sectionis 4. petenda est. ex cuius doctrina alii casus similes deciduntur, quos fusius explicat Benedict. citatus à num. 58. vsque ad 79.

15. 5. conclusio, quando constitutio simpliciter loquens partim antiquum ius declarat, partim nouum inducit, tunc secundùm eam partem, quæ declaratoria est ad præterita, secundum illam, quæ aliquid innouat ad futura modo superius explicato porrigetur. Huius probatio ex dictis manifestaria euadit. Eius exemplum credit Suarez in l. 3. de leg. cap. 14. n. 4. esse cap. Quantæ de senten. excommunica.

A Vbi excommunicatur, qui cum videat percutere clericum, & possit obuiare, percutientem tamen non prohibeat. Verùm hic textus claram iuris interpretationem continet, vt patet ex verb. ***interpretamur***, seu vt in Vaticana transcriptione est. ***interpretans*** rationem cuius interpretationis dolus, & fauor præsumitur in eo, qui adest, potestque obuiare delicto & non obuiat., ita Abb. hic num. 4. cum Bart. in l. is qui opem ff. de furt. Et l. non solum §. si mandato, ff de iniuriis. solum ergo ostendit hic textus iuris præsumptionem, & interpretationem, & nullum de nouo inducit ius, nisi eo modo, quo omnis constitutio declaratiua nouam affert de iure expositionem. Vnde ad delictum præteritum trahi potuisse hunc textum non dubito. quare si Suarius de aliis legibus declaratiuis ad præteritum extendi affirmat, non video cur, huic Canoni similem extensionem denegauit. Aptius exemplum nostræ conclusionis est Clem. Prima de vsur. in qua summus Pontifex iniquitatem statutorum exigentium vsuras & compellentium quoslibet populos ad easdem, declarat esse contra diuina iura, & de nouo excommunicantur qui de cætero similia fecerint statuta, vel facta non deleuerint. ita Capra regula 6. num. 82. cum Gloss. ad dictam Clem. Anton. in cap. quoniam de const. & DD. communiter. Aduertere tandem oportet quod 16.
in reliquis dispositionibus præterquam constitutionum & legum simpliciter prolata dispositio concernit præsentia & præterita non futura. Ita Felin. in cap. quoniam de Constitut. num. 16. colum 15. Crott. in repert. ad l. omnes populi ff. de instit. & iur. num. 150. suadetur per cap. ad audientiam 2. de Eccles. ædifican. vel repar. in quo Vrbanus 3. optimè respondet Canonicorum Collegio quod nondum est de iure, priuilegium deferri non posse. Et cap. final. de rescript. Apostolicæ literæ ad futuras controuersias non trahuntur. neque cum per illas quis prouidetur de beneficio vacaturo ad beneficium post datam ipsarum creatum literæ extenduntur: vt Clem. vltima de rescript. deciditur. Concordat l. 7. si ita ff. de auro & argen. & legat. in qua legatum simpliciter & indefinitè prolatum ad tempus testamenti refertur, vt ibidem Bartol. & reliqui notarunt cum Gloss. verb. ***non futurum***, & l. 69. Rutillia. Bossa de contrahend. empt. vbi sic habetur in summa Bart. ***verba contractus referuntur ad tempus contractus.*** Ad quod maximè faciunt Innoc. Anton. & Panorm in cap. quanto de Censib. vbi asserunt in consideranda monetæ æstimatione tempus attendi quo contractus fuit celebratus, non quo promissio dilata fuit: quod idem tenuit Oldrad. consil. 31. Thema tale. quidam & Alber. Gastr. & Gyn. in l. non modus C. de seruit. & aqua. cuius hæc licet, ***prædia qui bus debetur seruitus aquæ, fuerint aucta, non tamen augetur modus aquæ deducendæ à principio limitatus***. Plures dispositiones similes vide apud Felin. & Crott. citatos.

De ratione constitutionis.

QVÆSTIO III.

PRoximè accedunt duæ aliæ constitutionis seu legis conditiones ex numeratis à Gratiano capite erit autem lex, distinct. 4. Vt sit secundum patriæ consuetudinem, & secundùm rationem. Ex quibus primam omnino prætermitto quia difficultates ad illam spectantes in tit. 4. de consuetudine expendentur. Alteram huius disp. maximè propriam hoc loco prosequimur. Nam cùm ratio constitutionis ad illius causam finalem pertineat, de illa nunc agere apta doctrinæ dispositio suo iure deposcit, de illa scire oportet quid sit, quomodo ad legem seu constitutionem se habeat, quam necesse sit in illa tacitè vel expresè contineri & tandem an illa cessante constitutio cessare æstimetur.

Quid sit ratio in constitutione, & quanta illius necessitas.

SECT. III.

1. PLurimi ex iurisperitis in constitutione causam à ratione differre affirmant sumpta occasione à Clem. dudum, §. nos autem de sepultur. vbi textus hæc duo, distinguit hoc modo. *Ex aliqua ratione vel causa vrgente*, & ita Paul. Eleaz in eamdem Clem. ver. in studiis Cardin. Floren. ibidem colum. in 3. opposit. Imol. colum. 12. Ioan. And. in cap. cum Dilecti de Accusat. colum. 2. vnde Ioann. Monach. in cap. final. de iuram. calum. in 6. ait causam esse animi impulsum ad aliquid agendum. Rationem verò esse ordinem gerendorum ex causa venientium. Ex hac distinctione colligit causam absque ratione posse reperiri; non è contra rationem esse sine causa Probat ex l. 1. §. sexum, ff. de postulan. Vbi dum Vlpian. fœminas prohibet pro aliis postulare ratione͂ legis adiungit, *ratio quidē prohibendi est ne contra pudicitiam sexui congruentem alienis causis se immisceant.* statim verò addit. *Origo verò introducta est à Carfania impudentissima fœmina, quæ inuerecundè postulans, & Magistratum inquietans causam dedit edicto.* Vbi vides causam huius legis in Carfania fuisse, rationem verò in omnibus fœminis militare.

Aliter legis rationem descripsit Bald. in l. omnes populi colum. 7. num. 63. ff. de iustit. & iur. nimirum, *ratio est vrgens disputatio vel euidens demonstratio.* In cuius confirmationem adducit l. 1. §. veteres ff. de acquir. possess & l. 20. non omnium ff. de legib. Verùm neutra probat institutum, solum enim in illo §. *veteres*, est quædam glossa in qua Ioannis responsio ad certum quæsitum adducitur. Et pro ratione quæsiti redditur *vrgens disputatio*, quæ responsio non significet rationem legis esse vrgentem disputationem, sed rationis interrogationem esse difficilem, & ad an- A gustias redigere respondentem. quod ad rem non facit. Idem Bal. vbi supra num. 64. subdit, *ratio est quidam motus animi visum acuens, veraque à falsis distinguens.* Vel *est mentis motus in his, quæ dicuntur, decernere vel conuertere valens.* In huius probationem refert l. final. C. de indicta viduitate tollen. & l. 7. his solis C. de reuocand. donat. Verùm in his legibus nihil peculiare inuenio de ratione legis expositum, sed solum illæ leges adduci possunt in exemplum, vt sexcentæ aliæ similes in quibus recta legislatoris ratio in discernendo apparet. Ex his tandem infert Tyraquell tract. cessante causa, & num. 6. causam esse de præterito ac præsenti; rationem verò de futuro referens Bartol. Bellarm. & Salyc.

B Prima assertio: licet ratio, & causa in constitutione nunc pro eodem, nunc pro diuersis significatis vsurpentur quatenus causa significat finem, qui legislatorem mouet ad constitutionem ferendam, & est proprissima causa vna ex quatuor, quæ à Philosophis numerari solent; non distinguitur à ratione motiua, quæ vera & propria ratio constitutionis censetur. Primam partem assertionis sequuntur Ioann. Monach. And. & Cardinal. Flor. vbi supra; item Host. in cap. cum dilecti de accusat. verb. ex causa Bartol. in l. de monstr. §. quod autem col. 1. ff. de constitut. & demonstr. Luc. Pen. in l. 1. C. de his qui non implet. stipend. & lib. 10. col. 2. Henric. Boich. in cap. Forus §. causa de verbor. obligat. qui varios modos exponunt quibus causa accipitur. Sicut ergo nomen causæ diuersimodè sumitur, ita non semper cum germana rationis significatione coincidit, vt cernitur in C l. illa prima de postulando. Inquam Gloss. verb. *causam.* Optimè distinguit causam finalem legis, quæ idem est atque ratio quæ legislatorem mouet, à causa, quæ est veluti occasio, quam habuit princeps, & qua etiam impulsus fuit, vt rationem generalem, & permanentem consideraret propter quam constitutionem conderet. Quamuis igitur impudentia vnius fœminæ edicto ansam præbuit, illa tamen finalis ratio legis non fuit, neque propria causa, sed tantùm occasio. Hæc verò fœmina non Carfania, vt habetur in contextu, neque Calfurnia, vt Glossa dicit, sed Caia Affrania fuit Licynii Bructionis vxor, de qua D Valer. Max. lib. 8. cap. 3. exemplo 2 sic scribit: *Insuetatis foro latratibus assiduè tribunalia exercendo ad muliebris calumniæ notissimum exemplum euasit, adeò vt pro crimine improbis fœminarum moribus Caia Affraniæ nomen obyciatur.* 2.

Vnde iam secundæ partis probationem deduco, nempè causam finalem legis, & rationem ipsius omnino idem esse; quæ ratio sicut in speculatione veritatis falsa à veris discernit, ita in actione iustitiæ, & honestatis iusta ab iniustis, honesta à turpibus discriminat. Vnde Philosophi dicere solent, idem efficere principium in speculatiuis quod finis agit in practicis. sicut enim ex veritate principiorum conclusionis veritas colligitur ita ex fine actionis iustitia & honestas comparatur. Hanc igi-

[illegible] Alexandr. consil. 262. [illegible] num. 4. Felgod. consil. 77 [illegible] num. 2. Lap. allegat. 102. [illegible] num. 16. ad fin. [illegible] de S. [illegible] consil. 4. num. 5. Cardinal Tusch. l. R. conclus. [illegible] num. 1. & conclus. 22. num. 3. [illegible] Couar. [illegible] resolut. lib. 1. cap. 20. num. [illegible] post D. Thom. 2. quæst. 1. artic. 1. ad 1. & artic. 4. in corpore, item quæst. 18. artic. 6. in corpore [illegible] sumsequen [illegible] H. Nau. in cap. [illegible] quæst. 3. Corollar. 4. Gutier. pract. quæst. lib. 3. quæst. 17. num. 115. Probo [illegible] ex l. 1. de negotiis gestis, in cuius summa ita Bart. *Lex ista ponit causas huius edicti*, quæ quidem causæ ad rationem motiuam seu finalem pertinent, non quatenùs ad absentes restringuntur, quamuis enim in absentia illius cuius negotium geritur frequentius, & efficacius prædictæ rationes militent, quia tamen inter præsentes datur etiam actio negotiorum gestorum, bene notauit Glossa verb. *absentium* Absentes dedisse causam seu occasionem impulsiuam legis condendæ, sed finalem esse magis vniuersalem, & ad præsentes etiam extendi.

3. 2. probatur ex l. 25. ff. de iure dot. In qua stipulatio de dote reddenda mulieri, vt de ea testari possit, virum obligat dotem reddere, etsi illa intestata moriatur, quia etiam si deficeret causa reddendi dotem occasionalis, & impulsiua quæ erat de dote testari, non tamen defuit causa finalis & ratio motiua in contractu, videlicet mulierem non transtulisse dominium suæ dotis, neque illam à se alienasse, vt ex Gloss. verb. causam à Baldo aliisque DD. ad hanc legem communiter constat. 3. quia DD. quando de causa finali legis & de ratione propriè sumpta ipsius sermocinantur, his duobus vocabulis promiscuè vtuntur, ita Decius in cap. cum cessante de appellat. col. 1. vbi ait causam pro ratione tunc accipi quando dicimus cessante causa cessare effectum. Item Imol. in cap. translationem, de renunt. col. 6. num. 4. docet causam finalem legis propriam ipsius esse rationem. Et allegat Bartol. in l. 2. §. final. ff. de donat. cui adde Bald. expressius id asserentem in cap. monast. de vita & honestat. Cleric. Aret. consil. 161. Verùm est quod colum. 3. Pau. Paris. consil. 32. potissima dubitatio colum. 5. num. 53. lib. 1. Alex. consil. 75. Videretur num. 3. & seq. lib. 5.

Constat ergo ex dictis rationem in constitutione esse causam finalem ipsius, & consequenter rationem legis tam pertinere ad futurum seu præteritum, quàm pertineat ipsa finalis causa. Quando igitur DD. supra citati

4 dixerunt causam legis esse de præterito, rationem verò de futuro: intelligendi sunt de causa, quæ idem est ac occasio, quæque de præterito fuit, & ansam legislatori dedit condendæ legis, quod tamen non tollit etiam rationem finalem legis posse esse de præterito, & ad illud ea de causa legem trahi, vt quæstione proxima dictum est. Quamobrem illud discrimen absolutè sumptum inter causam & rationem legis à veritate abhorret, sicut neque etiam [illegible] legis rationem [illegible] intendere, idemque [illegible] l. cum mulier ff. [illegible] est communiter [illegible] esse idem esse in lege [illegible] censetur. Sicut [illegible] constat [illegible] quæstion verbi [illegible] seu ratio æterna [illegible] consil. 1. num. 7. lib. 1. Alex. [illegible] num. 15. lib. 4. quod cit. Bart. [illegible] Bald. in l. quamuis C. de fideicommiss. [illegible] l. omnes populi ff. de iust. & iur. [illegible] oportet ff. de excusat. tutor. [illegible] tract. de iur. interpretat. quæst. 1. num. [illegible] Stephan. Federic. de interpretat. leg. part. [illegible] num. 2. Georg. Nata tract. de stat. quæst. 4. num. 146. Tiraquell. leg. si vnquam C. de reuocand. donat. num. 45. At hæc comparatione admittam, sententiam non probo quæ legis rationem cum interpretatione illius confundit.

2. Assertio: finalis ratio constitutionis non est idem atque interpretatio ipsius, seu intentio Constituentis. Exprimitur à Decio in cap. secundo quæ[illegible], de appellat. num. 6. vbi citat Bartol. in l. 3. tutela §. si parens, ff. de legitim. tutor. dum ait aliquam tutelam esse [illegible] ratione legis duodecim tabularum, non tamen ex mente ipsius. Item Suarez lib. [illegible] de legib. cap. 2[illegible] num. 16. & lib. 6. cap. 1. num. 7. Probatur primò quia in qualibet constitutione tria considerari possunt inter se distincta. Primum verba, 2. significatio verborum intenta à principe. 3. ratio propter quam ad legem seu constitutionem ferendam mouetur. Primum habet se veluti materia constitutionis. 2. instar est formæ intrinsecæ moralis, eo modo quo forma moralis intrinseca [illegible] prudentum arbitrio existimatur. 3. veluti forma extrinseca per modum obiecti se habet. Et in hoc consistit finalis ratio constitutionis, quæ principem ad ferendam legem mouet, non vt occasio, sed vt vera causa finalis & ratio motiua, in qua constitutionis rectitudo fundatur. hinc 2. idem probatur: Nam stante obiectiua legis ratione, antequam princeps per illam moueatur ad constitutionem decernendam, adhuc non est lex & multo minus legis interpretatio seu principis intentio per legis verba significata, ergo hæc ratio ab intentione & significatione constitutionis distinguitur. 3. quia ratio non semper expressa est in constitutione, vt statim dicemus: sed significatio & intentio principis semper exprimitur, mediantibus verborum & scripturarum signis: ergo ratio & interpretatio constitutionis non [illegible] idem.

Oppones: de essentia legis & constitutionis est vt secundum rationem fiat, si enim irrationabilis sit, lex non erit, iuxta caput erit autem dist. 4. ergo ratio legis est anima & forma ipsius, quam princeps intendit. Nam sicut agens naturale intendit formam in [illegible] cto introducere: ita agens intellectuale [illegible] mam rei intellectæ exprimere. Et legisl[illegible] cum sit agens intellectuale in constitu[illegible]

[illegible] formam intrinsecam ipsius. Et [illegible] in nonnullis authoribus appellentur, [illegible] ipsius, quia sine ratione lex [illegible], vt sæpe dicitur, tamen cum [illegible] & obiectiue [illegible], [illegible] & illam [illegible] necesse est. Quod vt magis innotescat, notanda est duplex ratio, [illegible] in constitutione facienda [illegible]. Prima reperitur, & supponitur in materia actus quem constitutio dirigit: V.G. conuenientia & iustitia actionis præceptæ seu malitia, & [illegible] prohibitæ. 2. est ipsum lumen intellectuale in principiis per se notis, vel per discursum illam conuenientiam & malitiam actionum discernens. Et licet vtraque ratio ad legem omnino necessaria sit, neutra tamen se habet vt forma illius suo modo intrinseca. Nam prima est ratio obiectiua propter quam lex fertur, non tamen ipsam formaliter constituit, quia iam supra disputatione 1. diximus legem in actu intellectus formaliter consistere. 2. est ratio manifestatiua prioris conuenientiæ, scilicet in actu præcipiendo, & malitiæ in prohibendo inuentæ, & consequenter directiua voluntatis, per quam se determinat legislator ad constitutionem statuendam. Vnde iam pro comperto est vtramque rationem præcedere ad constitutionis decretum.

Supposita igitur hac doctrina, de 2. tituli parte, quàm necessaria sit ratio in constitutione, parua aut nulla superest difficultas, si loquamur de hac ratione obiectiua constitutionis. Nam sicut nemo negabit omnino necessarium esse obiectum, ad quod constitutio referatur, ita inficiari nullus potest huius rationis necessitatem. Quamobrem quando [illegible] legem sine ratione subsistere æstimarunt, de alia procul dubio loquebantur distincta ab obiecto legis præcepto, aut vetito exclusio, vel admisso, quæ ratio esset illud præcipiendi, aut vetandi, excludendi, vel admittendi. Præterea quando aliqui contra nullam legem [illegible] reperisse crediderunt, etiam mihi certum est, illos non ita desipere, vt de expressa ratione in lege declarata id affirmarint. Nam magna esset legum & constitutionum ignorantia in omnibus rei præceptæ, vel prohibitæ distinctam rationem assignare, etenim vt habetur in l. 20. *Non omnium quæ à maioribus constituta sunt, ratio reddi potest*, ff. de leg. quæ lex non solum [illegible] rationem non reddit, sed [illegible] in multis aliis assignari posse asserit manifestam rationem. Vnde iam patet quomodo obiecta constitutionum à ratione distinguantur, quare de ratione à constitutione distincta quam necessaria sit ad legem sequenti sectione exponendum.

[illegible]

[illegible]

SECT. II.

PArtem [illegible] de [illegible] de rescript. num. 4. [illegible] Baldus & [illegible] ff. de leg. [illegible] & à quibus [illegible] *[illegible]* in cap. [illegible] de præscript. [illegible] 1. de elect. in princip. [illegible] col. [illegible] de [illegible] Tiraquell. in præfat. retract. num. 76. [illegible] constitut sect. 1. & num. 11. Probatur [illegible] perfectis septemdecim annis [illegible] prohibet [illegible], *quia [illegible]* *[illegible]* expo[illegible] ti dicant esse mirabilem rationem, q[illegible] men in [illegible] tur. Et citatur [illegible] bus maturuit. licet ad finem. Eadem ratio reddenda [illegible] de positiua [illegible] de præscript. quare tanto tempore non maiori, vel minori sunt inductæ [illegible] mala, & rationi dissona reputantur, [illegible] principe sunt prohibita, plura ideò recte rationi consona rationem induunt [illegible] & iustitiæ, quia [illegible] sunt, & [illegible] quutione, obseruantiæ, ac obedientia [illegible] exercentur: sed [illegible] ratio, ante [illegible] go hæc aliquando [illegible] constitutionem, neque alia exigenda [illegible] tio. Hinc [illegible] *[illegible]* *habet vigorem*. Vt [illegible] cere in lege, quæ contra [illegible] non est, principi placent [illegible] stit. de iur. nat. Gent. & [illegible] sed & quod principi placuit. Neque dissentit Arist. [illegible] lib. 5. Ethicorum cap. 7. asserens [illegible] esse, quod à principio nihil refert [illegible] fiat, vt indicaret [illegible] solum legislatoris arbitrium [illegible].

4. Vbi agitur de iustitia positiua, sufficit in lege vel statuto voluntas pro ratione [illegible] &c. antecedens est Felin. in cap. si [illegible] de rescript. num. 12. §. vbi verò, referens Cardinal. Imol. Bald. Angel. Archidiac. & [illegible] quod confirmat. 1. quia consuetudo [illegible] rationabilis, eo ipso quod ciuibus [illegible] non reperitur: prohibita [illegible] alia ratio ad constitutionem [illegible] principis: Etenim necessitas [illegible]

ſtitutionem maior non eſt quam ad conſuetudinem inducendam. 2. quia iuxta gloſſ. 1. infin in cap. Ius Generale 1.diſt. rigor iuris inducit aliquid contra naturalem æquitatem & ſufficit ita eſſe ſcriptum,vt ibid. late Domnic. poſt Bartol. defendit. 3. quia vt docet Angel. in l iuſtitia, ff. de iuſtit. & iur. poſt medium. In hoc differt naturalis iuſtitia à poſitiua, quia naturalis habet vrgentem rationem, poſitiua procedit ex mera voluntate ius ſtatuentis. Et ſanè ſi loquamur de alia ratione diſtincta ab obiectiua, idem videtur ſentire Suar. de leg. lib 6. cap. 2. num. 19. vbi ait: *Electio inter ea quæ rationabilia ſunt, ſæpe non habet rationem, & ideo non ſemper eſt inueſtiganda.*

2. Dicendum tamen exiſtimo conſtitutionem ſola principis voluntate ſubnixa, & cuius nulla alia ſit ratio vel expreſſa vel tacita quam legiſlatoris arbitrium, vera conſtitutionis natura deſtitui? Et à tyrannide potius quam à vera legem ferentis poteſtate proficiſci. Ita D. Thom. 1. 2. quæſt. 90. art. 1. ad 3. & quæſt. 92. artic. 1. ad 4. Sot. lib. 1. de iuſt. quæſt. 1. artic. 1. § ad quæſt. & ad 3. item quæſt. 5. artic. 2. in fine, ita intelligi debet Gratian. in cap. erit autem lex 4. diſt. quando neceſſario requirit vt lex ſit ſecundum rationem, à qua ita dependet, vt eloquii parens Philip. 1. dixerit, *lex nihil eſt aliud niſi recta, & à numine deorum ratio*, vt Ethnicus loquitur, verius diceret recta à diuino numine ratio. Eandem ſententiam tuetur Ferdinand. Menchaca lib. 1. controuerſ. illuſtr. cap. 50. Menoch. de Iudicib. arbitr. lib. 2. caſu 81. num. 14. Anguian. de leg. lib. 1. controuerſ. 5. num. 6. Probatur 1. ex Gloſſ. in cap. ſi quando de reſcript. verb. rationabilem. hinc enim ait optimum dici argumentum, de omnibus eſſe rationem reddendam. *Nam quod ratione caret, extirpare neceſſe eſt*, vt habetur in cap. Corepiſcopi diſtinct 68. Additque ead. Gloſſ. hinc prouenire quod *Prælatus paratus eſſe debeat reddere rationem omni poſcenti.* Et probat ex Gratiano cap. Ecce quod ſacrarum diſt. 16. quamuis ibi ſermo ſit de doctrina, quæ in prælato ſemper debuit prælucere.

2. omnis vera & propria conſtitutio ſeu lex iuſta humana à lege æterna & diuina deriuatur, vt in diſp. 1. quæſt. 4. ſect. 2. oſtendimus: ergo omnis lex cum illa lege diuina conformatur, ſed hæc conformitas eſt ratio quædam tacita, & interpretatiuè ſaltem contenta in omni iuſta conſtitutione, ergo nulla iuſta eſſe poteſt, quæ ſola principis voluntate fundetur. Et confirmatur, nam iuſtum & rectum in rebus humanis ſecundum rectæ rationis regulam exiſtimandum eſt, & ſpeciatim in legibus: hoc docet Auguſt. lib. 1. de libero arbitr. quem ſequitur Sot. de iuſtit. lib. 1. quæſt. 5. artic. 2. conſtitutiones humanas in tantum habere virtutem legis in quantum participant rationem iuſtitiæ, ergo ſemper conſtitutio hac ratione ſubnititur. 3. Princeps in lege iuſta ferenda bonum commune reſpicere debet, illiuſque legis interuentu aliquo modo illud iuuare, vt quæſt. 1. huius diſputationis oſtenſum relinquitur: igitur hæc ratio ad minimum quæ vniuerſim ad omnes leges extenditur, deficere nequit in conſtitutione.

Porro igitur quod nemo rationis particeps poteſt iuſtæ conſtitutioni rationem denegare, explicandum eſt quibus modis in conſtitutione, hæc ratio appareat: duobus nimirum 1. expreſsè quando legiſlator conſtitutionis, quam facit rationem reddit. Pono exemplum in l. 12. ff. de relig. & ſumpt. funer. In qua *Prætor ait qui funeris cauſa ſumptus factus erit, eius recuperandi nomine, in eum ad quem ea res pertinet, iudicium dabo.* Cuius edicti rationem luculentius proſequitur Vlpianus his verbis. *Hoc edictum iuſta ex cauſa propoſitum eſt, vt qui funerauit, proſequatur id quod impendit.* Item in cap. in literis de offic. & poteſt. iud. deleg. Alexander 3. ait. *Ex quo iudex delegatus per ſe vel per alium ſententiam exequutioni mandauit, vel mandari præcepit eius authoritas & iuriſdictio ceſſat*; rationem pontifex ſubiungit, *quia ſcil. eſt officio ſuo functus.* Data enim ad illum tantummodo effectum iuriſdictio, eo præſtito vlterius vacat: plures tam Pontificii quam Cæſarij iuris textus reperies paſſim in quibus ratio expreſsè ſubnectitur. 2. modo interpretatiuè ſolùm & implicitè ratio in conſtitutionibus inuenitur, & hoc frequentius accidit, tunc verò non eodem modo ratio eruitur. Nam aliquando pro diuerſitate interpretantium diuerſa educitur ratio: aliquando omnes in vna ratione conſtitutionis aſſignanda conueniunt. In quo caſu paria ſunt rationem in lege exprimi, & vnam tantum poſſe aſſignari, quia hæc habetur pro expreſſa vt tenet Caſtrenſ. conſil. 151. viſa quadam ſecuritate per totum lib. 1. & 256 colum. 2. ver. iis non obſtantibus lib. 1. & Alex conſil. 129. ſuper 1. q. 2. lib. 7. quos ſequitur Tuſch. lit. R. concluſ. 31. num. 6. & 17. Quando verò in conſtitutione ratio non exprimitur ea eſt accipienda quæ à prudentibus ſumeretur, vt docet Alex. conſil. 32. clariſſimè numero 8. lib. 7.

Ad argumenta in oppoſitum, Reſp. illas duas leges nempe l. non omnium & l. proſpexit noſtræ reſolutioni non aduerſari. Nam l. non omnium ſolum ſtatuit aliqua eſſe maiorum decreta quorum rationem non percipimus, vt in exemplis à Gloſſa 1. adductis cernitur. V. G. cur magis hoc quam illud tempus in integrum reſtitutioni, appellationi, vſucapioni præſcriptum ſit: quare ſeptem non ſex vel octo teſtes ad teſtamenti ſolemnitatem requirantur, & ſimilia in quibus principis determinationi ſtandum dicitur, non quod leges de his præſcriptæ ratione careant, eam enim poſſent reddere principes qui leges condiderunt: ſed admonemur ne nimium in his ſoliciti ſimus rationem inquirendo, quod notauit Bald. in l Gallus §. ſi eius colum. 2. ff. de liber. & poſthum. & poſt eum Iaſon. conſil. 108 ſpectabilis paulo ante finem lib. 2. Decius conſil. 573. duo dubia col. final. quos ſequitur Tyraquell. de retract. in præfat. num. 76. & hoc modo interpretandi ſunt, vt plurimum authores pro parte affirmatiua citati ſecundùm l. 21. & ideo ff. de legibus,

quæ est quasi quædam expositio præcedentis A legis, non omnium. Itaque sensus vtriusque legis est, non esse cuiuscumque in vnaquaque lege arcanam, & latentem rationem assequi, quare in perscrutandis huiusmodi Constitutionum causis nos non plus æquo discruciari oportere, cum sufficiat principem optima ratione ductum existimare. Ita Menoch. de iudicib. arbitrar. casu 82. num. 4. post Lancelott. in l. filium quam num: 90. C. famil. ercisc. Anton. Gammar. in tract. extensionum num. 84. Corazius in l. omnium & in Commentariis de iure ciuili in artem redigendo par. 1. cap. 4. vbi ait legem prospexit ratione non carere, quamquam omnibus cognita & perspecta non sit, ac ob id dura videatur. qui B verò legis huius optimam rationem cognoscere velit, Menoch. citatum consulat cum Iason. in l. ex facto num. 13. in fin. ff. de vulgar. & aliis.

Ad 2. respondeo non ideo dici illam esse optimam rationem, quasi illa sola legislatoris voluntas sufficiat ad legem constituendam; aliam enim habuit prætor qua motus l. 1. citatam ff. de postulando promulgauit. quam cum non assequamur, ipsius rationabili iudicio confisi, alteram inuestigare minimè curamus. Imò ex eadem lege nostra confirmatur sententia. Nam verbum *ratum* prætoris opinionem rationi consentaneam significat, non meram voluntatem solo sui arbitrii vsu ductam, atque adeo ad intelligentiæ potiùs quam ad voluntatis actum legis ratio spectare censetur. Vnde tantum abest vt in ea lege edicti causam neget Vlpianus vt ab ea lex exordiatur his verbis. *Hunc titulum prætor proposuit habendæ rationis causa, &c.* vt Bart. ibid. notauit. Præ- C terea in iis euentis in quibus certum tempus præscribitur, non plus nec minus, illa etiam ratio reddi potest in eo termino præscripto recta deliberantis iudicii trutina iusti legitimi æquilibrum esse coniectatur, itaut si plus, aut minus adderetur in excessum, vel defectum inclinaret: quamobrem in his euentis vlterius procedi nequit rationem inuestigando: cum habeant se veluti prima principia quæ ex terminis nota, ex aliis neutiquam deducuntur: V.G. omne totum est maius sua parte: ratio enim totius, & ratio partis cognitæ & penetratæ claro mentis intuitu, hanc illo necessario minorem esse ostendunt. Similiter rationabilis determinatio temporis, vel loci à lege præscripti comparata cum certo negotio D excluso, vel admisso per legem, adiuncta potestate legislatoris terminum definiētis, quoddam veluti primum principium statuunt, cuius rationem vlterius inquirere superuacaneum putatur.

Ad 3. neganda est minor propositio. Nam antequam Princeps aliquid prohibeat quod de se malum non est, vel iubeat, quod secundum se est indifferens, si constitutio, quam ferre deliberat, iusta, & valida est, semper recto rationis dictamini per aliam rationem demonstrabili, vel ex se noto conformatur, ab eoque determinatur, & propter rationem in
6. eo contentam constitutionem sancit. Vnde nunquam sola principis voluntas pro legis adæquata ratione assignatur. Nam tum tyrannicum carmen illud explodimus Sic volo sic iubeo, sit pro ratione voluntas. Cui minime fauent iura citata in l. 1. & in inst. eorum enim sensus est. Quod bono principi placuit, à ratione alienum non esse. Etenim placitum non indicat nudam principis voluntatem, sed prout in ratione consistit, vt ait D. Thom. 1. 2. quæst. 15. artic. 1. ad 1. ex Aristotele 3. de anima, textu 42. & idem innuit, quod consensus, quem D. August. 12. de Trinitate cap. 12. attribuit rationi secundum quod in ea voluntas concluditur, teste D. Thom. ibidem & artic. 4. in corpore. Neque dissentit Vlpianus in l. 1. ff. de pactis, vbi placitum cum consensu permiscet, vt ostendat voluntatis determinationem in deliberata ratione fundatam illo verbo significari, neque solum voluntatis electionem, sed intelligentiæ rationem includere.

Ad 4. respondeo antecedens esse verum in eo sensu in quo supra ad 2. explicaui legem 1. ff. de postulando. Neque enim Felin. & alii AA. quos citat, aliud volunt, quàm non oportere in iure positiuo aliam rationem reddere quam principis rectè sentientis rectaque imperantis voluntatem. Ad primam confirmationem, concesso antecedente, distinguendum est consequens. Etsi velit non esse necessariam rationem absolutè loquendo spectata lege secundum se & prout à legislatore fertur, neganda est consequentia; ob rationes superiùs assignatas. Si intelligatur non esse necessarium in lege rationem aliquam contineri, vel manifestè deduci, concedenda. Hoc enim tantum ex rationabilitate consuetudinis communi ciuium approbatione receptæ conuincitur, vt in aliqua ratione fundetur, quamuis non ita manifesta sit, neque omnibus obuia. Et quando alia non appareat à cōmuni vsu probari & non esse prohibitum. Ad secundam dicendum iuris rigorem aliquando posse naturali æquitati obsistere, non tamen sine ratione, quia non idem est æquitas naturalis, & ius seu ratio naturalis. Nam æquitas naturalis postulat vt vnusquique seruum, quando velit, possit libertate donare: Verùm natura, his ratio dictat in nonnullis euentis ad commune bonum, & ne impunitas peccandi licentiam subroget, serui manumissionem certo tempore, certaque occasione interdicendam esse. Hinc ad 3. nego antecedens. Et enim discrimen inter naturale ius & positiuū est quia ratio illius est omnino necessaria, & ideo dicitur vrgens, at huius ratio non nisi per determinationem legislatoris applicata obligationem inducit. Suarii citati doctrina iam datam interpretationem, vt credo, non respuit,

---

Vtrum cesset ratio, lege cessante; vel è contra constitutio cessante ratione intercidat.

SECT. III.

Dvplex sub hoc titulo continetur difficultas. De prima quæ facilior est, graues

[illegible] ratione [illegible] ex [illegible] cum [illegible] suis [illegible] nemo [illegible] Iosdem V. [illegible] idem videtur [illegible] quem [illegible] sequitur A. [illegible] de Butr. in cap. [illegible] col. 2 de vsur. Marti. in cap. [illegible] de constitut. [illegible] in fin. & aliqui [illegible] ad l. 19. illam C. de collatio. Gomes. in regul. de annal. possess. [illegible] circa medium Cephal. consil. 166 testatur. [illegible] col. 4. num. 10. & alii. Probatur primo per l. 19. illam, citata ibi *Eo quod nulla constitutio super huiusmodi collatione posita esset*. Et authen. de triennal. & semiss. § considerremus, l. dissentientis C. de repud. & concinit cap. illa ne sed vacantium ibi, *cum nusquam inueniatur cautum iure*, & similibus textibus ex quibus illud verbiloquium Iurisperitorum promanauit. Erubescimus sine lege loqui & 2. ex l. 2. C. de veter. iur. enucl. §. sed quia diuinæ. Vbi decernitur, si quod negotium occurrit quod lege non decidatur, illud nostro arbitrio dirimere non licere, sed ad principem esse recurrendum. 3 quoniam aliis iudicibus datur ansa, vt casum non esse in lege expressum arbitrati, & sua ratione decepti ad temere ac inique iudicandum moueantur.

2 Vera tamen sententia ait, quamuis positiua lex seu constitutio cesset, vel desideretur: rationem suo pondere subnixam firmiter inhærere, & de se sufficere, vt ea ductus iudex possit arbitrari; & causam secundam illam dirimere. Ita habet expressè Iason in l. 19. illam, C. de collat. num. 10. post Bald. Gyn. Iacob. de Rauen. And. Deiser. & hoc sane vult Felin. in c. 1. de constit. col. penult. num. 54. in fin. Anton. Corset. in suis sing. verb. opinio sing. Incipiente, vbi Doct. nu. 2 Purpurat. in l. 1. ff. si certum petat num. 137. Ioann. Polognet. ibidem nu. 42 Neuizan. in syl. nup. lib. 5. n. 20. Glos. in cap. ex eo de elect. in 6. in verb. *rationis*, & in cap. consuetudo dist. 50 verb. *Cum deficit lex*. Suadetur 1. ex l. 7. *Cum ratio naturalis quasi lex quædam*, ff. de bonis damnatorum, item l. 13. scire oportet, § sufficit ibi, *ex ipsa naturali iustitia* ff. de excusat. tutor. concordat cap. finale de transact. cap. ex eo citato cum aliis à glos. ibidem adductis. 2. quod in ratione naturali consistat, lex dicitur, vt habetur in cap. consuetudo §. Porro si ratione distinct. 1. ergo deficiente iure positiuo ratio suum ius dictare non desinit: Imò cùm illud quouis iure positiuo prius sit, priorem suo iure locum nanciscitur. Et sicut ars quasi quædam naturæ æmulatrix, eo dignior existimatur quo magis ad naturam accedit, ita lex positiua quo rationi conformior, eo iustior omnium opinione euadit. 3. quia ratio se habet velut legis anima, vt docet Bald. in l. si quis seruo, Cod. de furtis, quem sequitur Iason in l. de quibus, ff. de legibus numero 5. Dec. in cap. 1. requiris de appell. num. 2. Dyn. in cap. vltimo de regul. iur. in 6. Gyn. in l. non dubium Cod. de leg. col. vlt. versi. quæro Bartol. ibid. col. 2. versic. 2. dubium idem Bartol. Imol. Raphal. Comensis Paul. Castrens. Alex. & alii in l. [illegible] conmutet. ff. [illegible] Tiraquell. [illegible] qui [illegible] [illegible] sententia [illegible] [illegible] vt [illegible] & [illegible] animas quæ corporis [illegible] ita ratio à lege posita [illegible] desinit, quippe quæ non à lege, sed lex [illegible] vim seu vitam [illegible].

Neque rationes quæ in oppositum adducuntur, quidquam conmoueant, si de lege positiua tantummodo procedunt: Nam vbi viua ratio viget, legem quærere intelligendi inanitas reputatur ab Iasone citato post Angel. consil. 117 In quæstione vertente inter illustres & col. 3 & consil. 274. super quo [illegible]
B lium col. vlt. & Bald. in l. testium. C. de testib. col. vlt. num. 11. Vnde ad 1. Resp. leges allegati, quæ in rebus dubiis quando vtrimque rationum pondera offeruntur, atque adeo vacillante iudicio iustitiæ æqualitas & boni communis scopus non omnibus peræque perspectus est: recta ratio præter legem quasi iacet illuditur: certum enim est legislatorem, bonorumque principem in illam [illegible] [illegible] [illegible] collimasse, & cum [illegible] in regulis generalibus, vel in similibus decisionibus contineantur, merito erubescit Iurisconsultus in alicuius negotii iudicio à lege penitus abstinere, cum vel inscitiæ, vel arrogantiæ arguatur, qui suo solum rationis arbitrio duci præsumat. Deinde in casu à legibus prætermisso, qui ratione nititur absque
C lege ratio naturalis lex est, ita respondet Cornel. in consil. 256 viso puncto & lib. [illegible] colum. 4. n. 4 Iason. vbi supra & alii. Vnde ad 2. dic ad principem recurrendum in magni momenti negotiis, quando lege deficiente mens etiã ratione vacillat, & certum tenere nescit. Ad 3. Respondeo nequequam gnaros legum arbitros à vera ratione errandi occasionem accipere posse.

Obiicies l. 65. si verò, ff solut. matrim. §. de viro, cuius summa ex Bartolo ita se habet, *prouisio legis contra ius commune non extenditur vltra illud, quod lex exprimit: licet sit eadem ratio*, nam ista lex solum de marito iussit, vt si seruum dotalem de vxoris consensu, cuius negotium gerebat, manumittat mulieri, & illius hæredi restituat ea, quæ tanquam patronus de 3
D liberti bonis cõsequitur, & cum hæc dispositio fauoré dotis, publicamque vtilitatem respiciat, etiamsi hæc ratio æquè militet in marito, & in socero: quia tamen lex de socero id non disposuit, lege deficiente ratio nihil viget, neque actionem contra socerum concedit, et [illegible] cessante lege ratio cessat. Resp. [illegible] quando Bartolus dixit in summa legis esse eandem rationem in socero & in viro, intellexisse rationem remotam, & generalem nempe dotis fauorem, ne aliquid iuris ad illam pertinens vxor amittat, non vero rationem proximam & immediatam propter quam de viro statuit lex, quod de socero prætermisit: nam Bartol. ibid. § de viro n. 2 ait, *non est eadem æquitas in socero, quæ est in viro; sed quare non sit hic non dicitur*. Sentit ergo Bartol. diuersam esse æquitatem, quamuis in lege non exprimatur

Ea verò esse potest quia vir facilius ab vxore consensum extorquebit ad manumissionem serui dotalis, quam socer, & ad virum pertinet vxoris negotium gerere potiùs quam ad A
4. socerum. 2. cum eodem Bartol. Bal. Castren. & aliis dic, quando lex prouidet de remedio aliquo contra ius commune, non extendi de vno casu ad alterum similem; vel de vna persona ad alteram diuersam; qualis est socer comparatus viro. iuxta l. quod verò & l. ius singulare ff. de ll. item l. præcipimus in fin. C. de appellat. cap. quæ à iure de regul. iur. in 6. sed de iure communi contra eum qui manumittit voluntate alterius nulla datur actio per l. naturalis in fin. de præscript. verbis, ergo quamuis lex si vero §. de iur. socerum excludat, id nouum non est: cùm illa B dispositio de viro à communi iure recedat, quæ ad socerum extendi non debet.

5. Instabis, Glossà ad l. si constante soluto matrim. verb mariti. In socero etiam admittit, id quod solum de viro in ea lege statuitur; vt scilicet propter inopiam viri etiam constante matrimonio, dos exigi possit, si facultates viri ad dotis restitutionem non sufficiant: & tamen talis decisio à iure communi exorbitat: quoniam quando ius exorbitans causam fauorabilem respicit sine dubio extensionem recipit, ob similitudinem rationis, vt docet Bartol. ad citatam l. num. 42. Alex. l. miles num. 3. de re iudic. Ripa ad l. si constante ff. soluto matrim. num 86. Hier. Vereus in l ex facto num. 161. ff. de vulgar. &c. Et habetur in l. illud C. de sacrosanct. Eccles. & l. hoc modo, ff. de condit. & demonstrat. ergo in viro & in socero C militat eadem ratio. Respondeo tamen cum Barbos. ad l. si constante ff. solut. matrim. tom. 2. num. 87 In l. citata, *si constante*, agi de dote, eiusque conseruatione, quæ cum sit causa maximè fauorabilis, dispositionem de viro ad socerum extendit. At in l. si verò. §. de viro, non agitur de re dotali. nam seruus manumissus dotalis esse desiit per l. 64. & sic ff. solut. matrim neque ius patroni, & quæ propter illud acquiruntur à viro, loco rei dotalis, subrogantur. Nam si dotis loco aduenirent, peti non possent nisi soluto matrimonio, res enim dotalis constante matrimonio non petitur per l. 2. ff solut. matrim. & tamen ea quæ vir acquirit, quatenus patronus, ante matrimonii solutionem petuntur, vt tradit l. 66 hæc actio eod. tit. & Bartol. Imol. Cuman. & alij ibidem adnotarunt. D

6. Denique quod dotis loco subrogatur tamquam dotis augmentum petitur per actionem de dote ex l. 31 si marito, ff. solut. matrim. At quæ maritus iure patroni acquirit non nisi per condictionem ex l. Iulia peti possunt, vt bene deducitur ex l. 66. hæc actio eod. tit. & l. vnica, ff. de condit. ex l. iuxta Bartol. in l. si constante citata num. 28 Crott. ibidem in 2. lectione num. 74. Cuiac. lib. 2. obseru. cap. 34. & notat Barbos. citatus n. 88. Cum ergo materia legis, *si verò*, non sit dos, neque aliquid dotis loco subrogatum, sed ius patroni ex manumissione mariti prouueniens, id quod lex statuit in viro non extenditur ad socerum, quia non est eadem æquitas, vt ex Bart. in prima solutione diximus.

Vrgebis adhuc: dispositio legis, *si verò*, quamuis non sit de re dotali inducta est ad dotis vxorisque fauorem. vt ait Imol. ibidem, §. de viro col. 2. ergo adhuc extendi debet ad socerum, quia eadem causa comparatione soceri perseuerat. Respondet Barbosa citatus num. 88. negando consequentiam. quia illam causam impulsiuam esse dicit, immediatam verò & proximam legis confirmationem, ad rem dotalem non relatam, neque ad aliam illius loco subrogatam. Verùm hæc sane solutio non extricat instantiæ nodum. Primò, quia rogo cur dotis & vxoris fauor causa sit impulsiua non finalis? 2. quia confirmatio legis Iuliæ habita ex hac lege Vlpiani non est causa immediata, propter quam Vlpianus, & ante illum lex Iulia casum de socero prætermisit. Si verò in confirmatione recurratur ad obiectiuam rationem, tanquam ad proximam & immediatam causam, quæ non est dos, neque aliquid eius loco subrogatum, sed vtilitas ex Iurepatronatus prouueniens; eadem sane causa immediata, eademque ratio obiectiua manet in casu, & dispositione, respectu mariti quæ est respectu soceri. Dicendum ergo cum eadem ratione obiectiua, quæ est vtilitas Iurispatronatus, stare maiorem conuenientiam, vt potius in viro, quàm in socero, ita disponeret lex, & hanc esse diuersam æquitatem ad quam tanquam ad causam finalem proximam respexit legislator. conuenientiam verò & diuersam æquitatem in viro supra assignauimus; quia nimirum vir facilius, & frequentius vxoris consensum obtinebit, vt dotalem seruum manumittat, & ad illum pertinet constante matrimonio dotis vsum & administrationem habere, leges verò respiciunt ad ea, quæ frequentius vsu veniunt ex l. 3. & l. 10. neque leges ff. de leg. notauitque Alciat. lib. 2. dispunct. cap. 8. & cum hæc conuenientia maior in viro inuenta non necessaria sit, sed arbitraria, illam potuit respicere Princeps ad vxoris fauorem, & alteram in casu de socero minorem omittere, quam considerationem habuisse Vlpianum in eo §. de viro ex illius verbis colligo, quia casus de socero dicitur ab Vlpiano omissus à Labeone. At vbi est eadem ratio casus omissus 7.
non est, vt docet Cranett. consil. 185. num. 3. Deinde quia ita concludit Vlpianus. *In quibus igitur casibus lex deficit, non erit neque vtilis actio danda.* Redditque rationem Gloss. verb. non erit, *quia hic non suggerit æquitas dari.* Prius enim fuisse existimo in socero æqualem rationem, seu æquitatem defecisse, quàm legem, & actionis concessionem, quod optimè probant illa verba l. 1. C. de latina liberta. toll. in princip. *Quod autem ex ipsa rationabile est hoc in ius perfectum deducitur.* Constat ergo ex cessatione legis non necessario cessare eius rationem, seu causam finalem. Et confirmatur ex Gloss. in cap nouit, de Iudiciis verb. quicumque concordante cum l. 8. eas ff. de capit. minut. vbi optima huius rei causa assignatur: quia ciuilis ratio

naturalia iura corrumpere non potest.

De 2. difficultate an cessante ratione seu causa finali, lex & constitutio cessare putetur. Aliqui quos refert Tiraquell. cessante causa par 1. num. 165. negarunt absolutè, asserunt enim nisi lex id exprimat, etiam cessante causa illam non cessare: quia semper eius manet auctoritas, qua fundatur, vt sumitur ex l. 32. de quibus, ff. de legibus ibi. *Nam cum ipsæ leges nulla alia ex causa nos teneant quàm quòd iudicio populi receptæ sunt.* Cui concinit cap. vltimum de offic. legat. iuxta 2. notationem in Gloss. 1. quod sublata causa effectus permaneat similis Gloss. est in cap. post translationem in verb. cessante de renunt. inter hos tamen Authores magna est varietas, & diuersitas in modo explicandi ac limitandi suam sententiam quod lex non cesset cessante causa: Nam Ioan. Andr. post Hug. in cap. post translat. citatum col. vltima Henr Boich. in cap. etsi Christus colum. final de iure iurand. & alii dicunt non cessare legem nisi interueniat necessitas, vtilitas, pietas, contraria consuetudo, seu constitutio Cardin. Florent. in eod. loco col. 2. §. cæterum ait causas necessitatis, vtilitatis, pietatis, in aliquo particulari casu, potius dispensationem legis indicare, quam illius dipositionem cessare ostendant per consuetudinem verò vel constitutionem contrà naturam reuocari legem, non verò ex cessatione rationis seu causæ deficere. Aliter loquuntur hac in re Bart. Bald. Innoc. Anton. Panormit. & Bellamer. quorum diuersas hac in re declarationes fusè, & eruditè, sed confusè recenset Alciat. n. 168. & sequent. quin de eorum opinionibus iudicium ferat, nec suam satis mentem aperiat Deinde quia partim loquuntur de cessationem legis in casu particulari, partim in vniuersali & in totum, aliqui de cessatione proueniente ex parte materiæ constitutionis, alii de cessatione quæ potius dicitur abrogatio, & quæstiones maximè diuersas permiscent, huiusque præsentis modum cum aliis confundunt; ego rem enucleatius exponam, & quæ in aliis disputationibus tractanda sunt, illibata relinquam.

Et in primis in hac difficultate non loquimur de cessatione legis ex defectu causæ extrinsecæ efficientis, vel per mutationem voluntatis contrariamque dispositionem abrogantis præteritam, vel in totum, vel in partem; item cum certa persona, aut in particulari casu dispensantis. Nam hæc puncta ad disputationem de causa efficiente legem spectant. Præterea nobis sermo non est de cessatione legis in particulari euentu, seu actu propter circumstantias temporis, loci vel personæ, eiusque dispositiones occurrentes; quia in hoc dubio difficultates duæ inuoluuntur in disputat. 7. expediendæ: prima an liceat aliquando subdito contrà legem vniuersaliter obligantem in aliquo particulari euentu operari. 2. quando vti liceat Epychia in legis vsu ac constitutionis exequutione. Solum igitur in dubium vocamus de constitutione vniuersim accepta, vtrum cessante ratione seu causa finali expressa, vel tacita constitutio in totum cessare putetur. Cui vt satisfaciam A prætermissis variis hac de re sententiis, tria aduertere oportet.

Primum rationem legis bifariam cessare posse; primò contrariè per mutationem obiecti ipsius: V. G. quod ante erat iustum & honestum, nunc turpe & iniustum ex circumstantiarum mutatione redditur: seu quando id quod ante facile erat, ita difficile fit, vt nunc moraliter impossibile iudicetur & quod bono communi vtile, prorsus inutile censeatur. 2. negatiuè quando in tota legis materia non reperitur iam ratio propter quam instituta est, quamuis hac ratione sublata legis materia, honestatem, iustitiam, seu possibilitatem non amittat, vnde posset præcipi. 2 rationem constitutionis, in duplici materia versari, aut in honesta per se & continente actum virtutis, vt præceptum ieiunii seu orationis; aut in materia de se indifferenti, vt certas merces non extrahere, vestibus sericis non vti, &c. quæ de se bonitatem intrinsecam, seu malitiam non ostendunt. 3. rationem seu causam finalem, aut in lege expressam vnam, vel plures contineri, aut tacitè tantum ex legis interpretatione, & aliis circumstantiis deduci; & hoc 2. modo, aliquando vna eademque ratio ab omnibus colligitur: aliquando verò alius aliam colligit & constitutionis propria finalis ratio in opinione versatur. his ergo omnibus modis quomodo verum sit cessante ratione seu causa finali constitutio cesset sequentibus assertionibus exponam. 9

Prima assertio: cessante ratione seu causa finali contrariè propter mutationem materiæ ex honesta, iusta vtili, in turpem, iniustam, inutilem cessat ipso facto constitutio nulla expectata principis vel oppositæ consuetudinis reuocatione Hanc tenent Salas 12. tract. 4. disp. 11. sect. 3. n. 31. eamque fere omnes tanquam veram supponunt, teste Suario lib. 6 de legib. cap. 9. n. 3. eamque exprimit Bald. in cap. etsi Christus de iure-iuran. col. vltima, vbi ait si cessante ratione sequitur absurditas, aut constitutio manet contra legem naturalem, cessare ipsam constitutionem, probatque ex cap. quemadmodum de iure iurand. & ex l. milites agrorum de re milit. item Bellamer. in cap. post translationem col. 5. & omnes, qui legem iniustam impossibilem, & bono communi inutilem ipso iure nullam esse arbitrantur cum Gratiano in cap. erit autem dist. 4. Probatur nam ex prædicta mutatione, cessante causa finali contrariè lex manet iniqua, & dicitur iniusta & inutilis, ergo amittit legis naturam, obligandique efficaciam. Nam lex de sua intrinseca ratione habet respicere bonum commune, vt suprà probauimus. Et sequenti quæstione ostendemus necessario esse de re possibili iusta & honesta. non est ergo necesse vt reuocetur si quidem illa per se ipsam esse desinit, & amittit obligandi vim: nemo enim ad impossibile, vel ad iniustum potest obligari, imo neque ad inutile, quia potestas ferendi leges ea de causa reipublicæ, aut principi data est vt in eis statuendis communem respiceret vtilitatem. 10

2. assertio: quando ratio adæquata negatiuè cessat, quæ erat in lege expressa, & 11.

tanquam finalis causa assignata, siue constitutionis, vel legis materia per se honesta sit, siue indifferens constitutio etiam ante principis reuocationem cessabit: ita Panormitan. in cap. quia plerique de immunitat. Eccles. num. 37. quæst 11. probatque ex l. non dubium C. de legibus & cap. vltimo de regul. iur. in 6. l. cum pater §. dulcissimis, ff. de legat. 2. aliisque textibus & ex Bart. in l. item quæro §. qui impleto ff locat. Idem tenent Bald. in cap. etsi Christus col. vltim. de iure iurand. Imol. Hostien. Butrio ibidem cum aliis quos ipsi citant ad illa verba textus. *Cessante causa, cessat effectus.* Quæ sic exponunt cum Glos. vt cessante ratione seu causa finali prohibitionis generaliter cesset prohibitio; & nunquam discedendum à ratione expressa in constitutione ostendit Bald. in l final. ff. de diuort. l. in eo iure §. deinde, ff. de ritu nuptiar. l. 1. §. non autem omne, ff. de flumin. l ita autem in princip. ff. de administrat. tit. Decius in cap quoniam de probat. num. 6: citans Card. Domin. & alios. Idem latè ostendit Gloss. in cap. post translationem, de renuntiat. verb. *cessante*, cum cap. cum cessante de appell. quibus concordat l. 3. si pater tuus C de hæred. institut. & l. si generaliter C. de Episcop. & Cleric Couarr. in titulum de testam. in cap. cum esses num. 9. vbi refert cap. citatum etsi Christus. Et Clem. ad nostram de hæret. Nauarr. in rubr. de iudiciis num. 73. & seq. Sallas vbi supra num. 34. cum Azor. & aliis.

Duo præsertim puncta hæc assertio complectitur speciatim confirmanda, primùm etiam quando materia constitutionis est per se honesta, non tamen de iure naturali obligatoria, sed ex positiuo cessante generali ratione & finali causa legis: illam cessare cui opponitur Suar. citatus, quippe qui quamuis conclusionem admittat in actu indifferenti num 11. in per se honesto contradicit num. 9. sequutus Sotum de iust. lib. 1. quæst. 6. artic. 8. & lib. 3. artic. 4. ad primum. Addit tamen Sotus abnuente Suar. num. 12. constitutionem generali causa cessante in omni euentu, & materia quæ non sit contra ius naturæ, neque mutetur contrariè, non amittere obligandi vim, antequàm à principe, vel consuetudine reuocetur, quod est alterum punctum assertionis à nobis confirmandum: Videlicet necessariam non esse aliquam specialem principis reuocationem.

Primum ergo suadetur primo ex vtriusque iuris concordia, canonici in cap. etsi Christus de iure-iurand. cap. post translationem de renuntiat. cap. cum cessante de appellat. cap. quod pro remedio 1. quæstione 7. cap. statuimus in §. econtra & sequenti capite Neophitus dist. 61. cap. quoniam de probat. secundum communem Doctorum interpretationem quorum plures iam citauimus, nec minus ciuile ius in eandem veritatem confirmandam conspirauit. Nam in l. 6. adigere §. quamuis, ff. de iure patronat. exponitur lex imponens pœnam patrono, qui libertum iurare coëgerit, non suscepturum liberos, non esse intelligendam in liberto castrato. Et ratio redditur ibidem. *Intel-*

A *ligendum est de his legem sentire, qui liberos tollere possunt*, quæ ratio, quia in castratis cessat, etiam in patronis pœna cessauit; Deinde l. 9. milites, ff. de re militari, militibus prohibetur in prouincia, in qua militat, prædia comparare. Deinde l. 13 milites agrum eodem titulo. Redditur ratio cur milites agrum acquirere nequeant, domum vero in agro comparare possint. Ea vero est, quia in comparatione domus cessat ratio propter quam prædia comparare prohibentur, *scilicet ne studio culturæ à militia sua auocentur*, alia iura videri possunt apud Bartol. in l. 2. si cum filius, ff. de donat. § vltimo, quæst. 2. num. 3. cum notatione Alex. ibidem.

B Secundo lex non obligat vltra intentionem, voluntatemque legislatoris, sed intentio legislatoris non est actum imperare vel vetare, cessante ratione finali, adæquata constitutionis: ergo hac cessante omnino deficit constitutio. Consequentia est euidens: maior etiam manifeste conuincitur non solum quia in iure positiuo voluntas statuentis omnino necessaria est ad illud constituendum, sed quia vniuersim actus agentium non operantur vltra illorum intentionem, vt ostendit Nauarr. in Rub. de iudiciis, numero 74. ex l. non omnium, ff. si certum petatur, cap. final. de præb & aliis textibus. Minorem probo, quando ratio expressa in l. est vnica, causa finalis mouens legislatorem ad actum imperandum vel vetandum, actus non præcipitur, vel reiicitur, propter suam bonitatem absolutam, 11.

C sed propter respectiuam: quatenus medium vtile, seu necessarium ad illum finem assequendum à legislatore iudicatur: hoc enim est velle vnum propter aliud tanquam causam finalem adæquatam, sed cessante possibilitate finem assequendi cessat medii vtilitas, seu necessitas ad finis assequutionem, ergo cessante ratione legis quæ causa erat finalis, adæquata cessat intentio legislatoris in prohibitione vel præceptione actus ad illum finem ordinati. Confirmatur eadem minor in qua omnis huius argumenti vis sita est. Nam ratio legis multum valet ad legislatoris mentem inuestigandam, vt docet Suar. lib. 6. de leg. cap. 1. numero 19. cum Bald. Decio, Tiraquell. & aliis, quibus addo optimum textum ex D. Hieronym. in cap. primum ad

D Galat. relatum in cap. Marcion 1 quæst. 1. ibi. *Nec putemus in verbis scripturarum esse Euangelium, sed in sensu, non in superficie, sed in medulla, non in sermonum foliis, sed in radice rationis*. In quibus verbis significat Hieronym. Euangelij sensum ac medullam à ratione deducendam, in illaque radicari. Sublata igitur ratione tanquam radice, & finali causa constitutionis in qua statuentis intentio fundatur, constitutionem omnino corruere necesse est. Confirmatur 2. quia causa finalis significat principalem intentionem in dispositionibus contrahentium, vt cum Decio, Pansio, Rolan. & aliis tradit Mantica tom. 1. de tacit. & ambig. conuent. lib. 30. tit 12. num. 6. & 7. Ergo similiter in constitutionibus principum: Est enim par ratio.

Dices cum Soto & Suar. cap. 9. citato, quando actus præceptus est per se honestus, vt ieiunium præter rationem in lege expressam, & finem extrinsecum, semper esse aliquam rationem, & finem intrinsecum nempe honestatem actus, quæ cessante illo alio fine semper manet; ergo cum hæc honestas præcipiatur quando diu illa manet, præceptum non deficit, quia vt ait D. Thom. 1. 2. quæst. 100. artic. 9. ad secundum, *aliud est quod legislator intendit præcipere, aliud ad quod intendit, præcipere: Vnde sicut præceptum de se obligat ad primum & non ad secundum, ita è contrario quandiu durat primum, si in eo perseuerat ratio sufficiens præcepti, durat præceptum.* Sed contra, & est tertia probatio speciatim procedens de actu per se honesto in constitutione præcepto: honestas actus per se non necessaria ex iure naturali, nihil facit ad inducendam obligationem iuris positiui, nisi adueniente voluntate & intentione legislatoris; ergo nisi legislator significet illam per se tanquam partialem, vel totalem causam suæ constitutionis, finalem nulla ratione ex positiuo iure obligationem inducit; sed nostra controuersia non est, nisi quando constitutio rationem adæquatam, tanquam finalem causam exprimit, etiamsi sit finis extrinsecus, quem tantum intendit princeps, & ad illius assequutionem honestatem actus præcepti dirigit: & in hoc sensu negat Suar. numero 9. cessare legem, *deficiente, inquit, vniuersaliter quocumque fine extrinseco, etiamsi in illo genere fuerit adæquatus, respectu intentionis legislatoris & fortasse ita spectatus quod sine illo legem non tulisset*: ergo cum vltra intentionem statuentis obligatio obseruandi constitutionem non egrediatur honestas, actus nihil conducit ad inducendam obligationem, si quidem per se non est intenta.

13. Augetur argumenti vis ad hominem primo, quia idem doctor asserit numero 11. si actus præceptus sit indifferens, & deficiat illa ratio propter quam à legislatore fuit præscriptus, consequenter qui inutilis reddatur comparatione finis intenti legem cessare; etiamsi aliàs, actus adhuc maneat vtilis propter alias rationes, aliosque fines, ad quos legislatoris intentio non extenditur. Et rationem reddit, quia illa vtilitas ad alios fines non intentos est per accidens, ac materialis; quippe quæ sub intentionem principis non caderet: nam alio intuitu, & sub alia commodi consideratione in alium finem actus imperatur, quæ vtilitas cessauit, & omnis alia quæ remanet non sufficit ob signatam rationem: sed eodemmodo se habet honestas in actu, qui per se non intenditur, nisi in quantum inseruit ad finem, ita in eo genere adæquatum intentioni statuentis, vt aliàs constitutionem non conderet; ergo similiter tanquam materialis, & per accidens censebitur, & consequenter minus sufficiens ad inducendam obligationem iuris positiui, quia sub intentionem legislatoris non cadit. Secundo amplius confirmatur, obiectum indifferens, quodcumque sit adueniente prin-

A cipis voluntate induit honestatem, & studiosam terminare potest electionem, quæ ad obedientiæ, vel obseruantiæ virtutem pertineat: quamuis ergo finis extrinsecus etiam, adæquatus deficeret post latam legem, adhuc in executione huius actus honestas meriti capax & in illius obiecto commoda legis materia reperitur: sicut in actu per se honesto qui licet in obiectum per se honestum tendat, non est in obligatione, nisi ipsius honestas à lege imperetur: quando igitur per se non intenditur, sed expressè & adæquatè propter aliud, eo fine cessante eius vtilitas eodem modo deficit, eaque respectiua honestas, quæ principis intuitum terminabat. Vel ergo non cessat lex in materia indifferenti, cessante causa finali, vel si reuera

B cessat; idem dicendum est in materia per se honesta. Tandem vrgeo, adducoque exemplum eiusdem Doctoris num. 10. vbi ait cessante fine, & causa præcepti ab homine impositi ex obedientia cessat obligatio eius, etiam si actus præceptus, sit aliàs intrinsecè honestus vt ieiunium. vel oratio. Vt si superior iubeat orare, vel ieiunare per mensem, & constet propter talem necessitatem seu occasionem, fuisse impositum, cessante necessitate ante mensem præceptum creditur cessare, quia nimirum tota præcipiédi ratio est finis extrinsecus, non honestas actus, quæ ibi supponitur, cuius signum est, quia transgressio talis præcepti non est intemperantia, sed inobedientia. Atqui hoc idem visitur in lege, quod de præcepto traditur: ergo idem de illa dicendum: quod enim illud præceptū generalis non sit constitutio, neque permanens lex, non tollit

C parietaté rationis in eo, quod vtrobique tam finis & causa adæquata legem vel præceptū impellet, ipsique modum tribuat in restrictione, extensione, duratione, seu cessatione. D. disparitatem inter vtrumque in eo esse, quod lex constituat medium virtutis, quando actum per se honestum perscribit, etiamsi causam adæquatam exprimat. Et ita iam per se intenditur finis honestatis in actu, at præceptum ex sola obedientia, solum propter finem extrinsecum præscribitur. Non tamen satisfacies, quia quando illud medium virtutis non est honestas per se in actu requisita ex iure naturali, si sub adæquato respectu intentionis legislatoris non cadit, sed vltra, vel

D extra illum manet; assignare medium virtutis non est obligare ad exercitium illius, & non minus medium obedientiæ assignatur in præcepto, quam quodlibet aliud alterius virtutis, nempe temperantiæ in lege de ieiunio: cuius adæquatam rationem, si dicamus generaliter cessare, legem quoque deficere, eodemmodo quo præceptum, necesse est. Neque contra hanc doctrinam aliquid docuit D. Thom. citatus 1. 2. quæstione 100. artic. 9. ad 2. Ibi enim distinguit finem præcepti à præcepto: Vtrùm verò cessante fine præceptum cesset. D. Thom significauit illis vltimis verbis, *si in eo perseuerat ratio sufficiens præcepti, perseuerat præceptum* in quibus nostram sententiam ostendit. Clarius tamen 1. 2. quæst. 8. artic. 2. & 3. in corpore

manifestè docet ea, quæ sunt ad finem, in quantum hoc modo se habent non esse Volita propter se; sed quatenus ad finem ordinantur: quo cessante deficit ratio bonitatis in medio, per quam terminat actum voluntatis, sed ita se habet honestas in actu præcepto volita propter causam finalem in lege expressam, ergo ex sententia D. Thom. illa causa cessante, præceptum omnino cessat.

Secundum punctum conclusionis, videlicet non opus esse principis reuocatione, vel contraria consuetudine, sed ipso facto constitutionem cessare, ratione finali cessante, ex primo euidenter deducitur contra Sotum supra citatum. Primo, quia omnes authores qui illud pronunciatum admittunt in causa finali legis, de peculiari quodam defitionis modo loquuntur diuerso ab aliis: nimirum non expectata legis abrogatione, neque opposita consuetudine, & in hoc sensu interpretantur omnia iura citata. Etenim aliter exposita nihil de nouo decreuissent, & superuacanea esset eorum doctrina. Nam cessante vel non cessante ratione, nemo dubitat posse constitutionem à principe vel à rationabili consuetudine antiquari, & illius obligationem tolli. Secundo casus, ad quem non extenditur voluntas legislatoris, seipso exclusus est, neque indiget alio abrogationis vel exclusionis modo: sed in primo puncto ostendimus principis intentionem non extendi ad actum præceptum propter causam finalem adæquata, quando illam iam non est, ergo casus hic se ipso excluditur. Et confirmatur quia sicut à principio si illa ratio non esset propter quam adæquatus actus præcipitur, constitutio non obligaret, ita neque postea cessante eadem ratione. Consequentia ex eo probatur: quia legislatoris intentio actum non præcipit, nisi præcisè ex suppositione, quod illa finalis causa subsistat, quæ ratio militat tam in principio, quam postea.

Tertio, vel necessarium esset principis decretum expectare per modum reuocationis, vel instar authenticæ declarationis. Primo modo iam diximus, cessationem legis per se & per reuocationem principis constituere diuersos modos, per quos lex vim obligandi amittat; & alterutrum sufficientem esse omnium opinione constat. Et patet quia in cessatione rationis non solum negatiuè, sed etiam contrariè visitur modus cessandæ legis per se independenter ab altero, qui est omnino sufficiens: ergo non est per se necessarium decretum principis ad reuocationem legis, sed illa potest per se cessare. Secundus modus instar authenticæ declarationis, etiam necessarius non est, quoniam neque ex natura rei, neque ex positiuo iure illa reuocatio authentica exigitur; sufficit enim quod publicè & manifestè constet in republica causam finalem in lege expressam vniuersim cessare, & cum effectu lex ipsa per se esse desinat, etiam in ordine ad prudentialiter, & honestè operandum contra antiquam legis dispositionem: solum enim illa declaratio authentica necessaria foret, quando dubium prudentiale interueniret, an reuera ratio generaliter cessaret, si tamen omni dubitatione sublata, rationis defitio omnibus esset in confesso, certa etiam esset legis cessatio.

Oppones, lex imponens pœnam ipso facto, non obligat ad inferendam, vel exequendam pœnam ante sententiam iudicis commissum delictum, & satis probatum declarantis; ergo similiter quamuis ex cessatione rationis lex cessare debeat, expectanda est principis declaratio, vt in exequutione contra legis antiquæ dispositionem quilibet operetur. Confirmatur quia etiamsi lex per decretum principis reuocetur, vt reuocatio iuridica sit, liceatque subditis contra reuocatam legem operari, omnino necessaria est reuocantis legis promulgatio, ergo eadem ratione, etiamsi lex per se desinat cessante ratione, vt in executione illius obligatio cesset huius cessationis promulgationem expectare oportebit. Respondeo tamen esse diuersam rationem, inter pœnam ipso facto impositam & causam finalem in lege expressam; Nam fauor de iure debitus reo postulat vt illi non infligatur pœna, antequam de culpa conuincatur. Vnde commissi criminis declaratio supplicii inflictionem necessariò præcedit: pœna enim est quidpiam violentum ab extrinseco, non aliter, quàm iustitiæ æquitas poscit, inferendum. At ratio legis & causa finalis adæquata ipsius, ex natura rei, & quasi ab intrinseco connexionem habet necessariam cum actu à lege præcepto, vel prohibito, vt iam exposuimus. Vnde nulla alia indiget declaratione legis cessatio, quàm illa per quam euidenter constet, illius causam generalem prorsus defecisse, neque alia promulgatione opus est, vt in confirmatione requiritur, quam illa prima, per quam innotuit lex & illius ratio expressa, quæ legis fundamentum esse declaratur. Et sicut ratio per se deficit, ita legis obligatio, quæ non aliter sub intentionem venit legislatoris, quippe qui actus honestatem per se non extendit, sed respectiuè ad prædictam causam.

Tertia Assertio, etiamsi causa non sit expressa in constitutione, si vnica, communi Doctores consensu ex ipsius contextu, rectaque interpretatione deducatur; illa vniuersim cessante solum negatiuè constitutio proculdubio cessabit: hæc ex duabus præcedentibus manifestè colligitur. Probatur primo, quia ratio vnica legis quando potest assignari, licet expressa non sit idem, operatur ac si expressa esset, vt tenet Alexand. consil. 43. super exactione numero 4. lib. 1. & consil. 34. visis & ponderatis, numero 8. lib. 5. Barbat. inter consilia Alexand. consil. 52. circa hanc numero 15. Castrens. consil. 83. in princip. lib. 2. Roman. consil. 31. numero 5. & latius consil. 404. in casu propositæ, numero 4. & plures citati ibidem, in additione Mandosii, verb. *arguere*, Gloss. in l. 15. quamuis similiter Codice de fid. commiss. ibidemque Bald. Paul. Castr. Raphaël Fulgos. Philipp. Cor. item Bald. in l. maximum vitium Cod. de liber. præter. colum. 3. & in l. quoties colum. 1. & l. final. Codice de natural. liber.

[illegible] colum. 2 [illegible] Codice [illegible] colum. [illegible] Panorm. [illegible] de [illegible] colum. [illegible] & [illegible] colum. 2 cap. [illegible] colum. 5 de elect. & consil. [illegible] colum. 4 multo plures refert & sequitur Tiraquell. tract. cessante causa limitat. 21. num. 9. Secundo, quia ratio tacita in qua omnes conueniunt [illegible] ratio est & maxime obseruanda, si est finalis, vt notat Bald. in l. 1. Codice quæ sit longa consuetudo colum. 2. iuxta l. 13. milites, ff. de re militari, & l. 4. [illegible] ff. de administr. tut.

4. Assertio, quando ratio vel finalis causa legis est multiplex, etiamsi vna cesset lex, adhuc in suo robore permanebit: ita Cardinal. Florentin. in cap. ex parte ad finem de Cleric. coniug. Imol. ibidem & in cap. cum apostolica [illegible] à Prælat. sine consil. capit. colum. 5. Anton. ibidem col. [illegible] Bellamer. in cap. [illegible] de renunt. colum. 5. Panorm. in cap. cum nuntius colum. 1. de testibus, & in cap. quoniam colum. 3. de iure patronat. in cap. [illegible] colum. vltim. de sponsal. Francisc. Aretin. in cap. primo de probat. & consil. 41. diligenter & mirum è penfata colum. 2. & consil. 50. copiosè & eleganter colum. 2. Alexand. in l. 1. ff. de acq. vel poss. colum. 3. Barbat. in l. 2. ff. de verb. obligat. colum 11. Soc. Iunior. consil. 30. inspectis his colum. 11. numero. 40. lib. 1. Decius in cap. ex literis de constitut. colum. 5. versic. non obstat textus, Put. decis. 69. numero 4. lib. 2. Sotus 1. 2. tract. 14. disp. 9. sect. 3. numero 34. cum Azor. Castrens. & alijs. Probatur primo ex l. 11. liberorum §. 1. ff. de his qui notant. [illegible] cuius hæc est summa *Quando aliquid prohibetur propter plures rationes, sufficit quod vna ratio prohibens vigeat, licet aliæ cessent.* Et ita Bartol. Bald. Paul. Albertc. & alij ibidem l. 28. tutor. §. quæ tutoribus, ff. de excusationib. l. 2. sextum-decimum §. quia item Senio, alias §. corporis debilitas, ff. de vacation. & l. 2. quod ait prætor. §. exercitum, ff. de his qui notantur infam. auth. de nupt. § si verò etiam cum Gloss. Accursii ibidem, verbo confusionem auth. de instrum. caut. & fide. §. sed & si quis § si verò nullus & § vltimo. Concinit cap. Quæris de ætate & qualitate cap. primum, item cap. nisi cum pridem § pro delectu de renunciat. plures tex. & authores in huius assertionis confirmationem, vide apud Tiraquell. tract. cessante causa, limitat prima numero 2.

2. Ratione suadetur, quando sunt plures causæ finales vna deficiente non deficit vtilitas & honestas in actu præcepto vel prohibito: quia respicere potest alteram permanentem causam. Et propter illam præcipi seu vetari V. G. in ieiunio, quamuis omnes haberent carnem spiritui subiectam, & propter hanc rationem ieiunio non indigerent; tamen propter satisfactionem pro peccatis, expeditioremque potentiarum vsum in orandi exercitio, lex ieiunii perseueraret. Deinde circumcisio instituta est in remedium peccati originalis, & ad distinguendum Dei populum: A qui [illegible] cessante in [illegible] propter [illegible] Deo [illegible] quando [illegible] Ecclesiæ [illegible] Panorm. [illegible] communiter DD. sententia in cap. cessante de appellat. & in l. [illegible] ff. de cond. ob causam [illegible] AA. citat & sequitur Villalobos [illegible] num. 9. Item Tiraquell. tract. cessante causa limita. 22. num. 12. & ob text. in cap. quoniam frequenter. §. porro & §. si autem vt lite non contest. [illegible] Panorm. [illegible] porro, in fine ait esse singularem, vt ostendatur quando plures causæ [illegible] integrant, vnius cessationem [illegible] effectus deficiat. 2. aduertendum est de cessatione rationis finalis expressæ, seu tacitæ, quæ vim habet expressæ non facile, aut temere iudicandum: neque enim tam facile est causam finalem ab impulsiua discernere, vt illa cessante legis obligatione soluamur: quò spectat illud August. de vera religione cap. 31 quod refertur in cap. in istis dist. 4. *Leges cum fuerint institutæ & firmatæ, non licet iudici de ipsis iudicare, sed secundum ipsas.* Quamobrem vt minor hac in re nobis sit errandi occasio, operæ-pretium erit aliquot examinare indicia, quibus causa constitutionis impulsiua à finali discernatur.

Quibus indicijs ratio finalis Constitutionis ab impulsiua discriminetur.

SECT. IV.

ALiqua in primis ante quæstionis decisionem supponere oportet. 1 mihi non probari illum loquendi modum Raphaël, Comensis in l. legatis ff. de legat. 2. in priori lectura, illam esse causam alicuius rei, quæ sola causa est, non autem si simul sit causa cum alia, & in 2. lectura ex eod. text. docet, causam finalem non dici, quæ sola non est. Et probatur ex l. 51. ita. Vulneratus ff. ad legem Aquiliam. Verum ex ead. lege oppositum potius deducitur. Nam postquam statuit Vlpian. Vtrumque serui occisorem teneri lege Aquilia, & qui prius vulnus lethale seruo inflixit certissimè post dies aliquot morituro, & qui posterius alio ictu similiter mortifero citius interemit, causarum partialium adducit exemplum, quarum vna per se sola non sufficit, & tamen omnes causæ reputantur, & insolidum de damno tenentur: V. G. quando plures trahentes trabem furandi causa sustulerunt, quorum singuli illam portare nequiuissent, *furti actione*, ait textus, *omnes teneri existimantur*; quamuis subtili quadam ratione, & in aliquo vno sensu dici possit neminem eam sustulisse; quia nullus fuit causa totalis, vt Philosophi loquuntur. Non igitur textus quem Raphael adducit, illi fauet, & ex alio capite à receptis vna loquendi forma Philosophis & Theo-

[illegible] familiam recen[illegible], qu[illegible] A causas finales [illegible] concurrere poss[illegible] [illegible], vt [illegible] per se ad effect[illegible] causandum sufficiat, vt docet D. Thom 1. 2. quæst. [illegible] artic. [illegible] commentatores ibidem tract. primo. Salas disp. 8. sect. 2. numero 15. cum Ocham Vasquez & Azor [illegible] vnanimi consensu Iurisperitorum huiusmodi causas à se inuicem independentes admittunt, quos in conclusione quarta, proximæ sectionis adduximus.

2. **Non esse vniuersim, neque absolute** verum quod [illegible] Mantica de tract. & ambig. conuention. lib. 3. titulo 12. num. [illegible] causam finalem pertinere ad obiectum intellectus, & ex Bald. in l. prima Cod. de fals. caus. adiect. leg. hoc assertum accepit; quod etiamsi in aliquo sensu admitti possit, Verbi Gratia, in assensu discursiuo, quo intellectus conclusioni assentitur propter præmissas, ita dicat **enim hominem esse admiratiuum, quia** omne animal rationale est admiratiuum, & omnis homo est animal rationale; nam ratio motiua, propter quam intellectus assentitur, conclusioni in illis duobus principiis continetur, vnde aliquo modo habent rationem finis; quia tamen potius dicuntur principia, ex quibus intellectus conclusionem deducit; finis vero idem est atque bonum iuxta Aristotelem 2. Physicorum cap. 3. tex. 31. & primo Ethic. cap. 1. quem sequuntur reliqui Philosophi, & bonum non nisi voluntatis obiectum censetur: sequitur neque vniuersim, neque absolute & propriè loquendo finem obiectum esse intellectus.

3. efficiens causa est quidem inter reliquas C **præcipua in conferendo existentiam effectui** per realem influxum, in quo sensu, illam appellat Bal. cons. 439. colum. 2. lib. 3. potentissimum principium super omnes causas: neque ad hoc probandum vtar textibus quos refert Mantica [illegible] 1. de tract. & ambig. conuention. tom. 1. lib. 3. tit. 12. numero 19. sed euidenti ratione, nam ex quatuor causarum generibus, quæ à Philosophis agnoscuntur, materia & forma communicando se, causant se inuicem, vel compositum; neutra **tamen alteri confert existentiam, vel compo**sito, aut in effectu reale aliquid producunt; sed à causa efficiente totum esse accipitur, vt receptior Philosophorum sententia secundo Physicorum tuetur. Deinde causa finalis in- D tentionaliter tantum mouet, & excitat efficientem; & realiter non influit in effectum **nisi per eandem efficientis causalitatem, nem**pe actionem. Hoc tamen non tollit causam finalem omnium causarum originem, fontemque haberi, & principium in intentione **primum, licet in exequutione sit vltimum,** quæ quidem ex Philosophis Iurisperiti tanquam, **verissima mutuantur. Barb. cons. 30. alias 19. colum. penult. lib. 2. Bald. in l. eam quam, Cod. de fideicommiss. colum. 1. & alii** quos refert Mantica citatus numero [illegible] & Tiraquell. in tracta. cessante causa limitat. 1. numero 56. Couarr. Variar. resolut. lib. 1. cap. 20. num. 2. & aliquos citauimus sect. 1. in 2. **part. 1. conclusionis.**

4. Causa [illegible] præmouet, & in quam [illegible] in scopum collimat. [illegible] tiam repræsentatam [illegible] etiam intellectu ad [illegible] pulsiua dicitur, [illegible] & disponit, [illegible] quam et ipsa ab agente [illegible] **ipsam agens operetur.** [illegible] in l. 1. §. sexum, ff de [illegible] & in l. [illegible] & in l. demonstratio [illegible] 18. de [illegible] declarab[illegible] vt intellectus [illegible] **dei diuinæ, præcedunt** [illegible] B turalia V. G. [illegible] ralis miracula, quæ [illegible] lius veritatis [illegible] tiuæ fidei dicuntur, non quia [illegible] **nicatur, vel propter illa** [illegible] illud quod credendum proponitur, [illegible] esse iudicemus, cum enim illa [illegible] naturalia sint, partim fallibilia, [illegible] queunt rationem formalem [illegible] fidei diuinæ supernaturalis, & [illegible] sunt ergo illæ rationes naturales [illegible] manuductio, qua intellectus noster [illegible] fidei diuinæ assensu [illegible] Similiter dicendum de causa impulsiua [illegible] in constitutione: nam licet causa [illegible] iuuet & impellat legislatorem ad condi[illegible] tionem fere idam, illa tamen non est [illegible], **propter quam constitutio fit, neque in illam** velut in scopum [illegible].

His positis inquirimus [illegible] causa finalis in [illegible] poterit internosci. [illegible] ab Auctoribus [illegible] conclusionibus certa [illegible].

1. **Conclusio. Est manifesta petitio** [illegible] quando ad distinguendam causam finalem [illegible] **impulsiua, illa dicitur finalis ex cuius** [illegible] oritur obligatio, & qua posita [illegible] sensus ponitur dispositionis. [illegible] cludit modum quendam [illegible] di causam finalem ab impulsiua, [illegible] **tradiderunt Bald. in l. 1. C. de falsis** [illegible] adductis leg. item in l. 1. C. [illegible] petent. partibus & Barb. [illegible] **tur Menoch. de præsumpt. lib. 4.** [illegible] **24. num. 11. Mantica de tacit. Et ambig.** [illegible] uent. tom. 1. lib. 3. tit. 12. num. [illegible] batur, omnes conueniunt in illo [illegible] proloquio, cessante causa finali [illegible] in qua illa continetur, [illegible] mus quomodo in legis dispositione [illegible] posita an causa sit finalis [illegible] necesse petitur principium, [illegible] tum illam esse finalem, ex qua [illegible] **ctus proprius causæ finalis videtur** [illegible] tio: & qua posita [illegible] **cessario deducitur, quod idem est** [illegible] posita effectum non cessare, [illegible] effectus cessantis, vel non [illegible] simus supponere, quia [illegible] ex causæ finalis [illegible]

contendimus, ergo si causam ex hoc effectu cognoscere volumus, in circulum inutilem prolabimur. Confirmatur quando duo æquè sunt ignota, vnius cognitio ex alterius cognitione nequit deduci: nam secundùm rectam logicorum regulam ab Aristotele acceptam & in eo principio fundatam propter quod vnum quodque tale, & illud magis: præmissæ necessario sunt conclusione notiores, cum enim hæc conclusio propter illas cognoscatur, illæ magis cognitæ supponi debent: sed obligationis effectus & voluntas, intentioque legislatoris obligationem inducens causantur à ratione finali, neque vnum supponitur notius alio in hoc iudicio assignato: nam nos volumus cognoscere cessationem legis ex causa finali cessante, ergo ad cognitionem causæ finalis non rectè recurritur ad effectum, quia quando vnum ex alio per discursiuam cognitionem assequimur, alterum prius, magisque cognitum necessario est supponendum.

Propter eandem rationem illud tanquam inutile indicium causæ finalis reiicit Tiraquell. in tract. cessante causa limit. 1. num. 37. si quis dicat cum Ioan. Monach. in cap. cupientes de rescript. in 6. colum. 2. numero 4. illam dici causam finalem, quando disponens non erat aliàs idem facturus. Illam verò impulsiuam quando ea non vrgente idem facturus putetur. Nam si disponens hoc declaret, id ipsum est causam finalem ostendere, & conceptis verbis exprimere, vt docet Alberic. in l. Generali Cod. de Episcop. & Cleric. col. 2. si verò disponens id non exprimat sane non minus ignotum, immo magis obscurum indicium remanet. Etenim si ex dispositione non expiscamur, quid de facto disponens intendat, quomodo scire possumus quid faceret, sublata dispositionis ratione? Illud etiam indicium œ ipo indigestum este eodem Tiraquell. numero 38 quod docent Cyn. Salyc. & alii ad citatam legem General. nempe causam impulsiuam remotam esse, potiusque occasionem nuncupari, finalem verò proximam, & immediatam censeri Nam de hoc ipso dubitatur, quænam causam remota & occasio sit, quæ verò proxima & immediata existimanda.

6. Secunda conclusio, causa quæ ex principio constitutionis sumitur, nisi constet de manifestè opposita statuentis voluntate ibidem expressa, finalis esse præsumitur: ita decisum in rota part. prima decis. 457. numero primo, & nouissimè in decis. 531. apud Ludouisium Dominum nostrum, Gregorium XV. per l. primam. ff. ad Macedon l. finalem cum gloss. ibidem Bart. Bald. Angel. Imol. ff de hæred. instituend. eandem tenent Anchar. consil. 159. numero 1. Cardinal. Florent. in cap. ex parte ad finem de Cleri. coniug. Ioann. de Anan. inter consil. Castrens. consil. 261. lib. 2. num. 2. Roman. consil. 16. num. 4. & consil. 180. numero 6. Alexand. consil. 7. numero 5. lib. 2. & consil. 36. num. 3. lib. 5. & consil. 88. num. 6 lib. 6. Soccin. sen. consil. 67. num. 10. lib. 1. & consil. 153. num. 27. lib 2. Decius consil. 10 num. 2. & consil. 334. num. 1. Soccin. Iunior. consil. 21. num. 2. lib. 1. & consil. 8. lib. 2. numero 24. Surd. lib. 2. decis. 339. num. 4. & consil. 210. numero 28. alii plures qu vide apud Tiraquell. citatum numero 64 Menoch. de præsumpt. lib. 4. præsumpt. 24 numero 5. Guttier. pract. quæst. lib 3. quæst 17. num. 113. Probatur primo à Roma: citato ex l. 134. Titia §. idem respondit, ff. de verbor. oblig. & l. 4. Item quia § idem Iuliano, ff. de pactis, vbi hæc est Bart. summa. *Quæ in præfationibus dicuntur in sequentibus repetita intelliguntur*, qui textus quamuis de stipulationibus procedat, inde argumentum sumitur ad constitutiones aliasque dispositiones, vt ex præfationibus earum causam continentibus obligatio in contextu disposita colligatur, & secundum eam causam, vel amplictur, vel arctetur. Secundo voluntas & intentio disponentis ex proœmio dispositionis educitur, sed hæc intentio respicit causam finalem & iuxta illam constringitur, vel dilatatur, ergo si ea in prima statim legis fronte collocatur finalis merito præsumitur: minor & consequentiæ: sunt manifestæ maiorem confirmat Bartol. & Bald. ex. l. 9. regula §. si quis. ff. de iuris & fact. ignoran. cuius doctrinam Bartol. sic resumit, *si præfatio legis est generalis licet lex sit specialis, generaliter intelligitur: idem etiamsi lex est specialis; ratio tamen est generalis, quod generaliter est intelligenda*. Eadem maior suadetur ex l. 8. cum hi in princ. ff de transact. ibidemque Bartol. & Rev. ait. Concinit. cap. ex multa §. 1. *quæsiuisti* de voto ibique Panormitan. colum. 2. iuncto cap. antecedenti eodem titulo, facitque ad idem cap. *vbi periculum* ne Clerici vel Monac in 6. & Ioan. Andr. ibidem. Tertio, tandem conclusio suadetur; causa finalis primum principium est in intentione, vt supra aduertimus & post D. Thom. docet Rodulph. Agricola de dialect. inuent. lib. 1. cap. 14. Bald in l. auia Cod. de iure dotium colum. vltima. Couarr. variar. resolut. lib. 1. cap. 20. num. 1. ergo quando in principio dispositionis causa collocatur, satis significat disponens suam intentionem in eam causam veluti scopum suæ voluntatis collineare. Bene tamen aduertit Tiraquell. limitat. prima citata numero 66. cum Barbat. hanc vim & efficaciam causæ non accipi ex præfationis natura, sed ex ipsamet causæ virtute quæ in præfatione constitutionis continetur. Et probatur quia aliquando hæc causa non in principio, sed in fine dispositionis proponitur, vt habet text. in l. 77. cum pater de legat. 2. §. dulcissimis, vt notat ibidem gloss.

Tertia conclusio, ratio naturalis pro causa 7.
in constitutione expressa, vel communi Doctorum consensu ac interpretatione significata finalis est existimanda, ita Bartol. Imol. Roman. Bald. Iacob. à sancto Georg. Panormitan. & alii quos sequitur Tiraquell. in tract. *cessante causa* limitat. prima numero 44. & 67. Probatur primo ex lege prima §. *In primo* Cod. de caducit. tollend. ibi, *naturali ratione subnixum*, quod ostendit fundamentalem esse rationem causamque finalem, vnde Bald. ibidem in princip. ait, *Ea quæ sunt naturali ratione subnixa, debere intacta & illibata custodiri*, Secundo ex l. 7. cum ratio, ff de

bonis damnat. In qua naturalis ratio lex quædam tacita perhibetur, in quo significatur huius causæ necessitas, & efficacia; sicut enim lex obiectiua, seu obiectum legis est finis, vt supra diximus suo modo intrinsecus in quem si dirigatur principis intentio eligendo obiectum propter suam honestatem; quandiu illa honestas in obiecto perseuerat, etiam cessante quauis alia ratione, lex in suo permanet vigore; ita ratio naturalis in lege expressa, vel manifestè deducta ex lege pars quædam constitutionis est, à qua totius legis obligatio omnino dependet; atque adeo rationem finalis causæ sortitur. Ad cuius argumenti confirmationem pertinent alii textus qui ostendunt quantum in positiuo iure naturalis ratio præualeat. Vide l. 1. §. si id quod. ff. de obligat. & action. l. 4 itaque. ff. ad legem Aquil. l. 1. in princip. ff. de pact. gloss. ibid. l. 1. ff. de minorib. l. 1. ff de legat. præstan. l. 26. si non sortem ff. de condict. indebiti §. libertus in princip. & in fin. concordat Caput *ratio nulla* de præbendis cap. consuetudo dist. prima præter alia vera quæ videri possunt apud Tiraquell. citatum num. 67. & sequent. Tertio quando legislator rationem naturalem, vel exprimit, vel innuit, non indicat fundamentum ex suo arbitrio dependens, neque honestatem, seu rectitudinem de se indifferentem, sed rationem, quæ seruatis eisdem circunstantiis eadem immutabilis perseuerat; cum ad ius naturale pertineat: ergo illam causam tanquam finalem à dispositione constitutionis inseparabilem intendit.

Quarta conclusio, quando causa pertinet
8. ad commune bonum, vel ad fauorem, verbi gratia, dotis aut alterius piæ causæ, finalis in constitutione præsumitur, verbi gratia in fauorem condemnati statutum est, vt possit à grauamine appellare, ipsum grauamen est causa finalis, qua cessante, cessat appellatio cap. cum cessante de appellat. cap. magnæ de voto cum ll. infrà citandis Conclusionem ita explicatam defendunt Alber. in l. generaliter Cod. de Episc. & Cleric. col. 2. Bellam. in cap. *etsi Christus*, de iure-iurand. colum. 3. Imol. in l. 2 §. vltim ff. de donat. paulopost princip. & sane de causa pertinente ad commune bonum sequitur ex supradictis in prima quæstione huius dispositionis: nam bonum commune generalis est finis, sine quo lex in sua perfecta ratione non permanet. Ergo quando pro particulari causa aliquid indicatur quod ad communé vtilitatem spectet non ad aliam quam finalem pertinebit. Et hoc sane ostenditur exemplo l. 2. negotiandi cum aliis citatis à Gloss. verb. *aspectus*, nemo enim negabit illam in iis legibus esse causam finalem, *ne scilicet publicus deformetur aspectus*. De causa verò fauorabili, & pia; de qua maior posset esse dubitatio, nostram assertionem defendunt præter citatos Bart. Roman. Raph. Com. Castr. & Imol. in l. 2. §. vlt. ff. de donat. Ruyn consil. 137. verbis vtriusque testamenti in 10. lib. 2. Alex. in addition. Bartol. citat. Bald. in l. dictam legem Cod. de conditio. ob caus. col. 2. Pyn. & Salyc. in l. generaliter Cod. de Episcop. & Cleric. Anton. in cap. post

A transl. de renunciat. colum. 4. Collectar. ibidem colum 1. Guil. Dur. in spect. lib 2. partic. 2. de disput. & allegat. num. 12. Probatur primo. Illa præsumi debet finalis causa, quæ secundùm rationem iuris finalis habetur, sed causa pia & fauorabilis secundùm iuris rationem finalis creditur, ergo. Maior est manifesta, & traditur à Guttier. pract. quæst. q. 17. num. 115. cum Bartol. Bald. & aliis. Et probat Tiraquell. citatus numero 33. per l. eam quam Cod. de fideic. & l. si pater Cod. de hæred. instituen. minorem ostendo cum eodem Bartol. ex l. 32. cum, is §. mulier, ff. de cond. indebit. cuius hæc est compendiaria sententia. *Quando à pietate causatur error, cessat repetitio indebiti soluti*, & reddit ra-
B tionem contextus, *sublata enim falsa opinione relinquitur pietatis causa, ex qua solutum repeti non potest*, quia scilicet causa pia, tanquam finalis ex interpretatione iuris intelligitur perseuerare. Secundo, de causa fauorabili suadetur conclusio ex l. 4. ambitiosa §. sed. etsi salarium. Vbi licet ambitiosa decurionum decreta in largitionibus faciendis, debitisque de ærario publico remittendis rescindi iubeantur; salaria tamen magistris, medicisque assignata neutiquam reprobantur, quippe quæ causas respiciant fauorabiles, & communi bono per-vtiles; & communiter ex iuris ratione finales & permanentes iuxta l. 8. decurionibus, ff de decur. & l. 1. Cod. de decurionib. si adhuc rationem in-
C quiras, cur ex iuris interpretatione causa pia, & fauorabilis finalis præsumatur; Respondeo quia communem reipublicæ vtilitatem speciali quadam ratione concernunt; & speciatim ad bonum commune ac publicum spectant. Ideoque à Bellamer. & Imol. pro prima conclusionis parte citatis æquiparantur causa pia & fauorabilis, causæ ad commodum reipublicæ pertinenti, sed finis totius iuris positiui est commune bonum: ergo ex iuris interpretatione rectè deducitur causam fauorabilem piamque finalem præsumi.

Confirmatur prædicta ratio primo, quia 9.
in aliis dispositionibus, quæ proximè & immediatè respiciunt alicuius personæ vtilitatem verbi gratia in testamentis, seu donationibus quando causa opposita tendit in commodum ipsius concedentis vel alicuius tertii; finalis
D præsumitur; quando vero ad accipientis vtilitatem spectat, & alioqui necessaria non est, impulsiua iudicatur: vt est receptissima sententia, quam tenet Gloss. in l. si mulier Cod. de iure dot. per eundem text. Bart Bald. Angel. Salycet. ibidem Alex. in l. vltimam, ff. de condict. ob causam colum. 2. Iason. in l. si pecuniam eodem tit. colum. 6. Cyn. cum aliis in l. general. in fin. Cod. de Episcop. & Cleric. Alberic ibidem colum. 2. Raphael. Comens. Paul. de Castrens. in l. 2. §. final. ff. de donat. Cardinal. Alexand. in cap verum de condit. appos. colum. 2. & alii in qua confirmanda non moror, quia ad alias dispositiones pertinet diuersas à dispositione constitutionum, seu legum; supposita tamen illa doctrinâ omnium ferè consensu probata, sequitur in constitutione ferenda cum princeps,

ceps neque suum, neque alterius particularis commodum intendat, sed solum commune bonum modo superius explicato, illud respicere debet tanquam finem totius iuris positiui generalem: ergo causæ quæ ob peculiarem rationem ad hoc bonum reducuntur; quales sunt causæ fauorabiles, ac piæ inter finales erunt computandæ.

Secundo è contra causæ in gratiis, & pri-
10. uilegiis contentæ in dubiis impulsiuæ non finales præsumuntur, vt docent Bald. & Philip. Franc. in cap. decet, de regul. iur. in 6. & DD. communiter. ad l. 2. si cum §. Titio finali, ff. de donat. cum gloss. ibidem. Et ratio est, quia particulare accipientis commodum respiciunt immediatè, non commune bonum. Vnde licet aliqui ad fauorem videantur referri, in huiusmodi causis illa ratio non militat, quæ in aliis ad commune bonum spectantibus consideratur, vt finales potius, quam impulsiuæ existimentur. Verum quidem est in rescriptis ad beneficia & aliis gratiosis causam impulsiuam vim habere finalis, vt rescripta vitiet & ea cessante literas gratiæ faciat cessare, iuxta multorum sententiam in cap. postulasti de rescript. saltem quando causa impulsiua trahit gratiam ad alium Casum in literis non expressum, vt notat Decius ad citatum text. notab. 4. veruntamen de hoc puncto ad titulum de rescriptis latius differendum.

Quinta conclusio, quando causa dispositio-
11. nis æque latè patet atque ipsa dispositio in constitutione, testamento, vel donatione, influitque in omnem illius effectum, finalis est existimanda, ita Bartol. in l. demonstratio §. quod aut ff. de condit. & demonstr. in tertia quæst. idem Bartol. ad l. primam Cod. de falsis caus. adiect. colum. 3. Salyc ibidem in fin. Imol. ad l. si cum §. Titio, ff de donat. & in l. vltima colum. 2. ff. de hæred. instituend. Bald ad l. primam numero 15. ff. solut. matrimon. & in l. generaliter Cod de Episcop. & Cleric. Cornel. consil 35. n. 2. lib. 3. & consil. 253. n. 8. lib. 4. Soccin. Iun consil. 73. n 26. lib. 3. & consil. 1. n. 54 lib. 4 Crauett. consil. 192. num. 21. Guttier. pract. quæst. lib. 3. quæst. 17. num. 115. Mantica de tacit. & ambig. conuent. lib. 5. tit. 12 n. 25. Menoch. de præsumpt. lib. 4. præsumpt. 14. num. 12. Tyraquell. tract. cessante causa limit. 1. num. 36. Probatur primo ex l. 2. Cod de falsis caus. adiect. leg. l. 72. cum tale §. falsam causam de condit. & demonstrat. l. 52. Damus. l. 65 in summa §. quod ob rem, ff. de condit. indebit. cum cap. cum cessante de appell. cap. post translat. de renunt. cap. & si Christus de iure iurand.

Secundo ratione suadetur; nam quando causa æquè latè patet atque dispositio, illique cohæret, dicitur omnino necessaria, quia aliter disponens, vel non faceret, vel non eodem modo faceret, suamque intentionem limitat, extendit, aut coarctat ad extentionem causæ finalis. Dices hoc verum esse in causa de futuro, non verò in causa de præterito; quia sufficit illam fuisse; immo neque oportere semper, vt fuerit, quod ex leg. 52. *damus* citata probatur; quam

A Bartol. ita resumit. *Datum ob causam de præterito non obligatoriam non repetitur, datum verò ob causam de futuro, causa non sequuto repetitur.* Vrgeo tamen quia iuxta gloss. verb. *pecuniæ* intelligitur ille, qui dedit ob causam præteritam, non illam intendisse, vt finalem: sed ab ea motum, seu impulsum; finalem verò causam fuisse, suam liberalitatem ostendere, quandò verò aliquis ob rem futuram dat, intelligitur illam intendere; & ideo ita dispositioni cohæret causa, vt illa omnino necessaria ad futurum effectum reputetur. Vnde Bald. ad legem citatam addit; *quamuis causa sit de præterito, si tamen aliàs daturus non esset, idque ex verbis donantis constat; finalis est*
B *non impulsiua, vt patet ex l. vltima de hæred. instit.* idemque inculcat in l. repetendi Cod. de condict. ob causam, & deinde etiamsi causa sit de futuro impulsiua esse potest, V.G. si incommodum recipientis causa apponatur, ostenditque Bald. post Petr. ex l. Titio centum, ff. de condit. & demonst.

Tertio sola causa finalis est, quæ regulam 12.
dispositioni tribuit, nunc illam stringendo nunc ampliando, vt patet in l. prima ff. de condict. causa data, l. 5. ita autem, ff. de administr. & pericul. tut. &c. Et ratio est quia causa finalis ad instar est conditionis, sine qua sicut dispositio non subsistit, ita nec sine finali causa; & ideo vtraque dispositioni cohærere dicitur: Et sicut necesse est purificare conditionem, ita & causam, vt docet Calderin. in consil. 56. de translat. Prælat. primo ab aliis
C iuris peritis subscripto, Bald. cons. 402. *Colligamus statutum* lib. 1. Rutio cons. 3. in facto sanctæ matris, &c. Et hæc est ratio in constitutione vel lege illam restringens, vel extendens, nempe finalis secundum Iap. alleg. 102. In Ciuitat. Florent. num 15. & seq Aretin. consil 161. *Verum est quod Comicus est.* Decius consil. 379 num. 5. & consil. 64. num. 6. Crauett. consil. 227. num. 4 Alex. consil 36. viso themate num. 12. lib. 6. & cons. 59. Attentis verbis num. 3. lib. 3. Geminian. consil. 37. num. 6. & cons 39. num. 2. Ancharan. consil. 304. num 1. Exprimiturque in l. 21. si is qui animo, ff. de acquir. possess ibidem gloss. verb. *amittere*, Dyn. Alber. Angel. Castr. & alii, item in l. 2. cancellauerat ff de his quæ in testam. debent Bartol ibidem, quam plurésque text. similes inuenies apud Tyraquell.
D in tract. cessante causa part prima num 143. & seq. Et iuxtà hanc doctrinam verissimum est illud proloquium à Iurisconsultis passim vsurpatum; *Vbi est eadem ratio, eadem est iuris dispositio.* Quod confirmatur ex l. 7. his solis Cod. de reuoc. donat. l. 32. illud quæsitum, ff. ad legem Aquil l. 108. à Titio. ff. de verb. obligat. concordantque cap. translato de constit. & cap. inter corporalia de translat. prælat. ergo certissimum est quotiescumque causa cum dispositione comparata æque latè patet, & in omnem illius effectum influit, illam esse finalē: hoc enim manifestè conuincit dependentia effectus à tali causa. Hinc sequitur quando constitutio est generalis, causa vero particularis, hanc impulsiuā esse iudicandā, vt notant Ioan.

Andr. Domin. & Philipp. Franc. in cap. quoniam verb. *Dominorum* de immunitat Eccles. Felyn. in cap. nuncius, colum. 1. de testibus Iason. in auth quas rationes colum. 4. Cod. de Sacrosanct Ecclesi. cum aliis quos sequitur Tyraquell. cessante causa limit. prima numero 62.

13. Sexta conclusio, quando dispositio constitutionis sub forma conditionali causam continet, ipsam finalem crede. Hanc probat Bartol. ad leg. 2. §. vltimo, ff. de donat. per hunc text. & per legem *cedere diem*, de verbor significat. l. qui hæredi in fine, ff. de condit. & demonstr. l. demonstratio §. quod autem eodem tit. item Salyc. Castrens. Raphael Comensis ad citatam l. 2. Iacob. à sancto Georg. in leg. vltim. colum. 1. Cod. de edict. Diu. Adrian. tollen. Ludouic. Bologn. in l. damus, ff. de condition. indeb. Bellam. in cap. post translationem colum. 4. de renunciat. Menoch. tom. 4. conf. 331. num. 71. qui omnes tenent in omni dispositione, cuius causa per modum conditionis apponitur, pro finali sine dubio habendam; præter quam in casibus notatis in l. 1. Cod. de instit. & substit. qui ad conditionem testamenti non statuti spectant, quare in statuto causa instar conditionis apposita finalis semper præsumitur. Ratio est, quia conditionis forma solemnitatem indicat non leuem, vt docet Bald. in auth. matri & auiæ colum. 1. quando mulier tutelæ officio fungatur. Alex Francisc. Aret. & Iason. in l. 2. ff. de vulgar. & pupill. substit. aliique, quos refert Tiraquell. retract. tit. 2. §. 2 glos. 1. numero 3. Item statuentis intentionem declarat, illamque non aliter neque alio modo disponere voluisse, aut effectum intendisse, ostendit, vt patet ex l. 52. damus l. 65. In summa §. quod ob rem ff. de condit. indeb. iuxta communem DD. interpretationem, sed vt supra iam probatum manet, nulla est constitutionis obligatio, nisi ea ratione & modo, quo sub legislatoris intentionem cadit ergo, &c.

14. 7. conclusio, quando non satis constat de qualitate causæ ex constitutionis contextu, si per verbum in gerundio, vel per dictionem *quia* seu *pro* causa significetur, finalis esse regulariter præsumitur. Prima pars de vi significandi in gerundio explicatur per l. 1. ff. de dolo malo, in qua *dolum malum*, seruis quidem ita definit, *machinationem quamdam alterius decipiendi causâ*, & infra Labeo definiit, *esse omnem calliditatem, fallaciam, machinationem ad circumueniendum, fallendum, decipiendum alterum adhibitum*. Vbi vides malum exponi per causam finalem cum gerundiis coniunctam. Similia exempla habes in l. 1. ff. ad l. Cornel. de sicar. in princip & in l. 7 is qui cum telo C. eodem tit. & l. 1. §. si pupillis, ff. de tutel. & ration. distrah. &c. vt optimè notat Bartol. in tract. ad Extrauag. *Ad reprimendum* numero 12. & sequitur verb. *ne ex eorum absentia*. Eamdem gerundii significationem agnoscit Bald. in leg. id quod pauperibus, colum. 1. Cod. de Episcop. & Cleric. Alexand. in addit. Bartol. ad leg. secundam §. vltimo, ff. de donation. Salycet in leg. Cod. de his qui Latr. occult. Angel. Aretin. in rubr. instit. de action. Cornel. consil. 9. in causa viuente, colum. secunda lib. 4. & consil. 145. *licet in hac* colum. 3. lib. 4. Dec. in cap. exceptionem colum. 5. de exception. Probatur primo à nonnullis, quia gerundii significatio conditionem inuoluit: sed ex præcedenti conclusione causa continens modum conditionalem finalis præsumitur, ergo etiam illa, quæ per gerundium profertur. Verum hæc ratio non est vniuersalis; quia gerundium tunc solum inuoluit conditionem causalem vel causam conditionalem, quando cum verbis futuri temporis coniungitur, vt notant Bartol. in leg. 1. quæstione 8. ff. de condition. & demonstr. & in l. si tu ex parte ad finem, ff. de acquir. hæred. Francisc. Aretin. ibidem Bald. in leg. Falsus, Cod. de furtis, &c. colum. 3. & alii, ex proximè citatis. Secundo generalior est illa ratio, quia gerundium importat quamdam necessitatem, vt ait Bald. in rubr. ff. de edend. cum gloss. ibidem; Odofr. ad rubr. Cod. eodem titulo quam necessitatem causatiuam appellat Angel. in l. prima ff. de liber. & posthum. cum igitur causa necessaria sit finalis, non impulsiua, sequitur causam per gerundium expositam finalem censeri. Quia tamen Maris Soccin. sen. in cap. primo de mutui petit. ait illam non esse proprietatem à gerundio inseparabilem; & adstipulantur alii quos referunt Alexand. Iason. in rubr. Cod. de edendo numero 6. & Alexand. ibidem numero 5. qui addit illam gloss. de Gerundii necessitate ineuitabili communiter reprehendi: Quis enim illam vim gerundio contulit? Ideo tertio probo hac ratione; quia in interpretatione verborum Iuris standum est communi, receptaque DD. explicatione, sed gerundium ex Bartol. gloss & receptiori DD. intellectu ad illas leges supra citatas quando continet legis rationem, pro finali habetur, ergo hoc nobis sufficiens indicium est, vt in qualibet constitutione illius causam in dubio finalem arbitremur.

Secunda conclusionis pars, de dictione *Quia* quamuis repugnet Imol. in l. 2. ff. de donat. §. final. colum. 1. traditur tamen à Bald. qui in cap. quia propter de elect. colum. 4. numero 26. ait. *Quia dictio est redditiua causæ vt notatur, ff. de acquir. possess. l. si is qui animo, & quando apponitur à lege præsumitur finalis, vt notatur, ff. de condit. & demonstrat. l. cùm tale, §. finali.* Idem tenet Cardinal. Florent in cap quia propter citato, & in cap. quia circa in fin. de consang & affinitat. quos sequitur Tiraquell. vbi supra limitat. 1. numero 83. Et ratio est quia nulla dictio in suo germano significatu magis importat finalis causæ intentionem quàm hæc; non est tamen negandum hanc dictionem *quia* aliquando solam causam impulsiuam indicare, vt in l. 17. demonstratio, §. quod autem, ff. de condit. & demonstr. Vnde immerito Angelus Gratus induction. verbo *quia*. Ex hac lege probauit hoc aduerbium

causam finalem etiam significare : nam si id verum esset, lex illa legatum excluderet cessante illa causa finali : cum tamen illud admittat, vt ex §. quod autem citato patet. De dictione *Pro* idem Bald. vbi supra numero 18. ait non significare causam remotam, sed immediatam & proximam, nempe finalem, vt Mantica magis declarat tom. 1. libro tertio titul. 12. numero 32. de tacit. & ambig. conuent. & probat ex leg. penultim. §. vltimo, ff. de aliment. leg. ibi *pro alimentis*, & leg. si quis pro redemptione Cod. de donat. cum gloss. in l. Dominus Ethico in verb. *pro quibus*, ff. de pecul. legat. Alexand. in consil. 131. numero 6. lib. 7. & Dec. in consil. 46. numero 1. & consil. 350. numero secundo, cum aliis quos refert Angelus Gratus inductione verbo *pro* numero 2. vbi bene aduertit numero 3. aliquando dictam propositionem causam impulsiuam denotare, vt docent Doctores ad leg. vnicam Cod. de senten. quæ pro eo quod & cum aliis Iuristis, quos ibidem refert Gratus, quæ causa fuit, cur in conclusione addidi illam particulam *regulariter*, vt ostenderem has dictiones aliquando solam afferre secum causam impulsiuam.

Hæc sunt indicia, quæ post diligentem inquisitionem in antiquis & recentioribus boni nominis authoribus reperi, quorum interuentu causa finalis ab impulsiua discerni queat, quibus perspectis, si adhuc in dubio maneat, qualitas causæ in constitutione, lege ac statuto; vel quia hæc signa in diuersas partes trahantur, vel quia non ita exprimuntur; difficultas est an persistente hac ambiguitate causam finalem præsumere debeamus. Affirmant multi præsertim, quando causa apponitur in lege Acur. Bald. Cyn. Cepol. Cardinal. Florent. Angel. Imol. Cardinal. Alexand. Philipp. Franc. Iacob. à Sancto Georgio Dec. Soccin. Iun. & alii, quos refert Tiraquell. citatus numero 21. item 29. & 30. limita. 21. numero 9. Paul. consil. 314. numero 2. Guttier. lib. 3. pract. quæstion. quæstione 17. numero 115. cum aliis ab eo relatis; Menoch. tom. 3. consil. 271. numero 57. post Bartol. & alios. Mol. tom. 1. de iust. tract. 2. disp. 173. colum 9. & de causa in dispensatione aliisue gratiis contenta, idem tenet Abb. in cap. quia circa de consang. numero 6. Præpos. ibidem numero 4. Alexand. de Neuo numero 6. nullo tamen satis firmo nituntur fundamento.

Octaua igitur & vltima conclusio, quando ex indiciis assignatis non colligitur an
15. causa finalis sit vel impulsiua; stante hoc dubio in constitutione & lege, causa præsumi debet impulsiua, ita gloss. vltima in leg. 2. ff. de donat. & in l. si mulier Cod. de iure dot. Castrens in leg. final. ff. de condit. ob causam Angel. Aretin. in §. illis autem instit. de testament. milit. Soccin. sen. consil. 83. in fin. lib. 3. quos sequitur Menoch. sibi sanè contrarius tom. 2. consil 106.

II.

A numero 92. Euerardus loco *à cessatione rationis post me* Bertach. in repert. litter. C. verb causa impulsiua Dyn. Iacob. Aretin. Collect. & multi qui pro sententia opposita supra citati sunt, & sibi contrarios refert Tyraquell. numero 48. & 49. quales sunt Accurt. Cardinal. Florent. Philipp. Franc. & Cyn. Idem tuetur Sanch. de matrimon. lib. 8. disputation. 21. numero 20. tam in legibus quàm in donationibus, gratiis, ac dispensationibus referens alios, quos prætermitto. Probatur primo, quia in dubiis pro validitate actuum solet interpretatio fieri, iuxta leg. 13. quotiens, ff. de reb. dub. vbi sic habetur *quoties in actionibus, aut in exceptionibus ambigua oratio est, commodissimum est id accipi, quo res de qua agitur, magis valeat, quam pereat*, cum aliis
B similibus adductis à gloss. 2. ibidem; concinitque gloss in cap. Abbate de verbor. signific. Panormitan. Angel. Soccin. Dec. Paris Iun. Bertrand. & alii quos sequitur Riminald. tom. 3. consil. 275. numero 15 ergo in dubio an ex defectu causæ, lex adhuc obliget, ea causa est intelligenda, quæ legem adhuc valere permittat: sed talis est impulsiua non finalis, ergo in dubio præsumitur impulsiua.

Secundo, quando certi sumus de lege & causa illius, dubitamusque an illa causa talis naturæ sit, vt ipsa cessante, cesset legis obligatio, illi, qui se eximere vult à legis obligatione incumbit probare causam esse finalem: 16.
quamdiu ergo id facere non potest, & res dubia manet, præsumptio & possessio pro lege stat, & illi omnino parendum quia lex
C est certa excusatio dubia: ita Medina 12. quæstione 68. artic. 6. ad finem propositione tertia. Couarr. lib. 2. Variar. resolut. cap. 12. numero 4. dicens esse ab omnibus receptum Gonsal. in regul. 8. Cancellar. gloss. 8. numero 72. Euerard. loco ab exceptione ad regul. numero 21. Tyraquell. de retract. lignag. §. 1. gloss. 9. numero 211. Sanch. in Decalog. lib. 1. cap. 10. numero 34. qui multos referunt ex antiquioribus, & glossam in diuersis locis. Denique nostram resolutionem absque tergiuersationis effugio expressit gloss. vltima in leg. secunda si cum filius-famil. ff. de donat. vbi ait, *In dubio autem præsumam non finalem*, & probat manifesta decisione leg. 13. sed si mors §. final ff. de donat. inter vir & vxor. item per ll.
D alias ab eadem Gloss. citatas.

Quæ possibilitas, iustitia & honestas in constitutione requiratur.

QVÆSTIO IV.

HÆ constitutionis, ac legis conditiones, ex assignatis à Gratiano in cap. erit autem lex dist. 4. supererant explicandæ, quæ quidem quamuis ad causam materialem constitutionis pertineant; Etenim constitutionis materia possibilis, iusta & honesta esse debet: quia tamen non mi-

bus in ratione, causaque finali, vt pote constitutionis fundamento postulantur: attendi enim debet causæ finalis possibilitas, iustitia & honestas, ne materia præcepti ab eis conditionibus deficiat: & deinde ne explicatis cæteris conditionibus hæc ad sequentem disputationem interrupto illarum ordine remitterentur, in hac quæstione quatenùs necessariæ sint in vtraque causa expendemus: quod enim de finali dicemus materiali suo modo aptandum, ne eadem in sequenti disputatione repeti necesse sit. Primum ergo de impossibilitate agendum. Deinde de iustitia simul & honestate: nam cum iustitia, nunc accipiatur vt virtus generalis, quæ significat quamlibet honestatem; nunc specialis virtus, quæ reddit vnicuique suum modo explicato in quæstione prima, disputatione prima; hoc loco illam in latiori significatu vsurpamus, vt nomine iustitiæ quamlibet honestatem intelligamus.

Quæ impossibilitas cum causa finali constitutionis repugnet.

SECTIO I.

1. NEcessariam esse possibilitatem in constitutione, vel lege præter iura, quæ in commentario capitis, erit autem, adduximus, alia etiam id manifestè ostendunt cap. non est 15. quæst. primo cap. Nabuchodonozor 23. quæstione quarta, cap. à nobis de sentent. excommunicat. concinit ius ciuile in l. 14. quia ad certum, ff. locat. leg. 29. Gallus, §. si eius, de liber. & posthum. iuxta subtilem gloss. & Doctorum interpretationem & l. 1. §. dies autem iustos, ff. quando appellandum sit. Et ratio est, quoniam nemo ad impossibile potest obligari; qua enim ratione facere quis tenebitur, quod fieri vel non fieri in sua potestate non habet, ideoque Deus impossibile non præcepit, iuxta Tridentinum Sessio. 6. cap. 11. & Canone 18. Quamobrem de præceptis Domini Ioannes Epistol. 1. cap. 5. *& præcepta eius grauia non sunt*, & ad hunc sensum Basil. Hilar, & alii PP. interpretantur versiculum 95. psalm. 118. *latum mandatum tuum nimis*, vt non modo non impossibile, sed nec difficile, adiuuante diuina gratia, sit existimandum, qua de re August. lib. de nat. & gratia cap 43. & 69. serm. 109. de tempore D. Hieronym. ad Damas. in exposit. Symbol. & alii PP. exponentes illud Matth. 11. vers. 30. *Iugum enim meum suaue est*, *& onus meum leue:* sæpe aduertunt. Vnde cum leges humanæ, vt rectè se habeant, à diuina debeant deriuari, Impossibilia nullo modo sunt præcipienda, ad quæ nemo actari potest, vt notauit Bald. in leg. si pupilli §. videamus, numero 4. ff. de negot. gest. & in l. decesserit num. 1. ff. qui satis dare cogant.

Verùm ex alio capite aliquam de impossibilibus obligationem induci posse ostenditur primo, quia Aristoteles libro primo Magnorum Moralium cap. 16. post princip. dixit. *Voluntas namque eorum etiam est quæ fieri non possunt.* Idemque ait lib. 3. Ethicorum cap. secundo. prope medium: Vbi vero voluntas & consensus interuenit, interuenire potest obligatio, vt patet ex leg. 19. habet, §. contractus, ff. de verborum significat. & consequenter præceptum obligationem inducens. Deinde tam diuino quàm humano iure ad aliqua impossibilia videmur obligari, vt ex diuino iure suadetur: Primo, quia homo obligatur ad credendum, quæ sunt super rationem naturalem, cuiusmodi sunt Deum esse trinum, Filium Dei humanam assumpsisse naturam, in Sacrosancto Eucharistiæ Sacramento celebrando veram fieri transsubstantiationem panis in corpus, & vini in sanguinem Christi Domini, & tamen per vires naturales homo non potest has veritates infallibili cognitione assequi, neque actum fidei elicere. Ergo ad impossibile aliquo sensu datur obligatio. Confirmatur quia sunt homines aliquot qui inter Gentiles viuunt, ad quos Euangelii notitia non peruenit, & de mysteriis fidei sufficienter instrui non possunt: & tamen ad credendum obligantur: attestante D. Paul. ad Hebræos 11. *sine fide impossibile est placere Deo;* ergo hi homines inter duo impossibilia constituuntur, tum quia non possunt placere Deo, nisi actum fidei exercendo: tum quia credere illa est impossibile, quæ penitùs ignorantur. Secundo de Pœnitentia Dei præceptum habemus iuxta communem TT. sententiam cum D. Thom. 3. part. quæstione 84. artic. 5. dicente Domino Lucæ 13. numero 5. *Si Pœnitentiam non egeritis, omnes similiter peribitis.* Sed ex eodem Diui Thom. 3. part. quæstione 85. artic. secundo in corpore. *specialis ratio actus pœnitentiæ est scilicet operari circa destructionem peccati præteriti*, qui affectus declaratur his verbis vellem non peccasse quod tamen est impossibile, quia fieri nequit, peccatum præteritum non fuisse, ergo ad impossibile volendum ex iure diuino obligamur.

Idem ostenditur ex iure humano, primò in leg. 9. si quis demum §. Iulianus, aliàs si quis fundum, ff. locati, in qua conuentio casum fortuitum continens valet, cui tamen humana mens prouidere non valet, iuxta leg. 4. quæ fortuitis Cod. de pignoritia act. leg. finali de præscript. trig. ann: l. 2. §. si eo, ff. de administr. rer. ad ciu. pert. ergo conuentio cum obligatione ad impossibile valet. Secundo, si quis pro alio promittit, illum ratum aliquid habiturum, & voluisset se obligare casum proprium faciendo, partemque oppositam indemnem seruando: sane non satisfaceret, etiamsi ex parte sua faceret quantum posset, vt ille alius ratificaret, suamque datam fidé liberaret, vt late

probat Dec. in l. impossibilium, ff. de regul. iur. Cagnol. ibidem cum Fulgos. Alex. Soccin. Rip. & alij à quibus multa in huius textus confirmationem adducuntur. Et tamen in potestate fideiussoris non est alterius voluntatem mutare, & ad ratificandum cogere; quia, verbi gratia, fugit, & facta omni diligentia illum inuenire nequiuit; ergo obligabitur ad plusquam possibile Tertio aliquando contingit aliquem in ius vocari, vt certa die compareat, qui tamen legitima impossibilitate detentus, V. G. infirmitatis, vel alterius, punitur tanquam contumax & præcepti contemptor, vt patet ex cap. cum dilecti de dolo & contumacia, adiuncta l. 59. si mandato, ff. mandati, §. Paulus respondit. Tandem 4 in l. 1. ff. de condit. inst l. 3. ff. de condition. & demonstrat. §. impossibilis instit. de hered. instit. l. 3. titulo 4. par. 6. cum multis aliis, conditiones impossibiles vltimis dispositionibus adiunctæ pro non scriptis habentur, quam veritatem præter antiquos iuris interpretes latè exponunt Cardinal. Mantica lib. 3. de coniectur. tit. 10. numero 7. Couarr. in 4. par. 2. cap. 3. ad finem, Anton. Gomes. lib. 1. variar. cap. 12. numero 66 Costa lib. 1. select. cap. 8. & sequent. Spino, de testam. Gloss. 13. principali ex numero 134. Sarmiento lib. 2. select. cap. 1. & sequent. Idem de conditionibus impossibilibus consensui matrimoniali additis late ostendit Sanch. cum multis aliis lib. 5. de matrim disp. 4. per totum: ergo similiter causa finalis legi adiecta etiam si impossibilis sit, legem aliequi de actu possibili prolatam non destruet, sed ipsa causa pro non apposita iudicabitur.

3. Ad expediendas has difficultates aduertere oportet impossibilitatem multis modis accipi à DD. Triplicem distinguit glos. in cap. nemo potest de regul. iur. Cagnol. & alij in l. 14 impossibilium, ff. de regul. iur. videlicet impossibilitatem naturæ, iuris & facti Impossibile naturale est quod natura fieri non concedit iuxta l 35. si stipulor, ff. de verbor. obligat. verbi gratia, hominem in cælum ascendere, vt habetur l. 7. impossibilis, ff. de verb. obligation. vel promittere Salustianos hortos qui sunt Augusti secundum l. 39. cum seruus, alias; Apud Iulianum §. finali delegat. 1. Nam naturale ius docet, vt suum tantummodo aliquis dare vel promittere possit. Impossibilitas iuris est quod leges fieri prohibent per eandem l. 39. si stipulor. & sumi potest exemplum ex cap. Abbati dist. 54. ex cap. vltimo de pactis cap. sane 2. quæst. 3. & ex l. 83. inter stipulantem, ff. de verb. obligat. § sacram. quæ ita se habet. *Item sacram, vel religiosam, aut vsibus publicis in perpetuum relictam inutiliter stipulor.* impossibilitas de facto à Bart. l. 1. ff. de condit. instit. numero 7. & Angel. Aretin. §. impossibilis instit. de hæred instit num. 7. potius difficultas quam impossibilitas appellatur, vt est impossibile pauperi virgini centum millia aureorum habere ad dotem: in hac enim acquirenda dote difficultas est de facto quæ ad impossibilitatem reducitur, non naturæ, neque iuris, sed de facto. Exemplum habes in l. 137. continuus §. illud inscipiendum ff. de verbor. obligation. adde l. 125. nepos. Proculo, ff de verbor. significat. cap. Catinensis Eccles dist. 61. & Aristot. lib. 1. de cælo comment. 111. & Physicorum 6. comment. 9. His quartã addunt impossibilitatem Bartol. vbi supra n. 6. & Angelus citatus num. 5. nempe perplexitatis, quorum exempla ex Bartol. habentur in l. si Titius & in l si quis de condit. instit. hoc impossibile sibi inuicem permentia inducit: vt si quis testator dicat sicut in l. si Titius citata. *Seius hæres esto si Titius hæres erit, & Titius hæres esto, si Seius hæres erit.* Hæc tamen impossibilitas vel ad naturæ aut iuris repugnantiam reducitur in eo principio fundatam: Verbi Gratia idem non potest simul esse, & non esse, vel nulla est. Nam in predicto casu, aut vnusquisque hæres alterum excludit simul, & includit, & est implicatio, & impossibilitas naturæ: aut neuter alterum excludit, sed vterque includitur, & nulla est impossibilitas: quomodo autem vterque, vel alteruter hæreditatem adire debeat, hoc loco non est discutiendum. Alteram verò affert impossibilitatem Tusch. in litt. I. conclus. 52. cum Bald cons. 24. numero 2. lib. 1. & consil. 274. in princip. lib. 3. nempe illa in cuius possibilitas opposita est contra bonos mores, vnde impossibile dicitur in hoc sensu, quod est contra bonos mores Verùm hæc impossibilitas in eo genere impossibilitatis continetur, quæ est de iure, vt ait Bartol. citat. num. 5. & expresse dicitur in l. 15 filius ff. de condit institut

4. Vt tamen hæc impossibilium capita ad methodum theologicam reducam, & quæstionis resolutioni inseruiant. Impossibilitatem diuido in naturalem, & moralem Naturalis coincidit cum primo membro diuisionis proximè traditæ; & rursùs subdiuidi potest in Logicam, seu Mathematicam, & in Physicam cum D. Thom. quæstione 6. de potentia artic. 1. ad 1. Impossibibitas Logica, seu Mathematica est, quæ in se contradictionem claudit, & est contra formalem rationem rei: considerat enim Logicus & Mathematicus res secundum formalia principia, vt ait D. Thom. citatus, huiusmodi verò impossibilia etiam per ordinem ad omnipotentiam Dei retinent implicationem contradictionis, ideoque non defectu omnipotentiæ, sed ex repugnantia rei fieri nequeunt à Deo. Impossibilitas Physica est quæ respectu causarum naturalium inferiorumque agentium repugnantiam inuoluit, vt vacuum in mundo, hominis resurrectio, visus cæco restitutus; cordis humani secreta intueri, voluntatemque immutare: ad hos enim effectus & similes non est in causis naturalibus potentia; Ideo impossibiles sunt Physice loquendo, non Logicè, quia à Deo fieri non repugnat. Impossibilitas moralis, aut est de iure aut de facto: de vtraque meminit D. Thom. in 4. d. 34. quæstione 1. artic. secundo ad quartum: illa de iure iam supra est explicata. Quæ vero est de facto adhuc duplex censetur, teste Suar. tom. 1. de Gratia lib 1 c. 24.

numero 31. cum D. Hieron. in Epist. ad Cresiphontem. Sallas 1. 2 tract. 14. disp. 1. sec. 9. num. 56. Prima tantum in re habet difficultatem, vt quamuis obiectum huius impotentiæ moralis supponat in causa potentiam Physicã, illa nunquam de facto reducetur ad actum. Secunda verò impossibilitas moralis talis est, vt aliquando saltem vinci contingat: Nam impossibile Physicum, & morale non semper in hoc distinguuntur, quod illud nunquam eueniat, hoc autem nonnunquam accidat; sed quia ad impossibile Physicum, Physica potentia non est, ad impossibile verò morale priori modo assignatum, etiamsi detur potentia Physica, eius obiectum tot difficultatibus subiacet, vt nunquam reducatur ad actum illa potentia iis difficultatibus & circumstantiis vestita: vnde absolute & simpliciter dicitur impossibile, ratio huius est quia multa absolutè & indefinitè accepta dicuntur impossibilia, non quia desint causæ Physicæ à quibus prouenire potuissent; sed quia nunquam à suis causis incertis conditionibus ac circumstantiis constitutis proficiscantur. Pono exemplum in naturalibus & supernaturalibus euentis. Priora sunt; Potentia Physica est in Angelo superiori ad detinendam cælestem sphæram ab Angelo inferiori motam: nam si Angelus inferior versus occidentem cælum virtute naturali mouere potest, cur superior illud morari motumque impedire vi sua naturali nequibit? Deinde non est impossibile Physice ad talorum iactum multiplicem eosdem semper numeros superiores ostendi, absolutè tamen & simpliciter hoc impossibile moraliter iudicatur. Denique potentia Physica est in manu vt in orbem ducta à calamo perfectum describat circulum. Verum id nunquam fieri quis non videt: Inter supernaturalia sunt; moraliter loquendo singula scandala vitari posse nemo dubitat; quia per liberam, & piacularem hominis actionem interuenit, dicente domino, *Væ autem homini illi per quem scandalum venit*, omnia tamen vitari scandala non possunt, eodem Seruatore attestante *necesse est enim vt veniant scandala*, singula peccata communi gratiæ diuinæ auxilio subterfugi possunt, omnia tamen nisi quodam speciali diuini numinis beneficio euadere est impossibile.

Posita hac impossibilium notitia à sacræ Theologiæ, & vtriusque iuris DD. petita; nunc iam inquirimus vtrum constitutio seu lex aliquem impossibilitatis gradum ex numeratis admittat, an verò omnes omnino respuat. Et quæstionem tam de impossibilitate actus à lege præscripti quam de causa seu ratione finali impossibile excitamus.

5. Prima conclusio de actu impossibili propter impotentiam naturæ siue Logicam, siue Physicam neo diuina lex procedit, neque humana constitutio obligabit, de hac ad minimum impossibilitate intelligendum testimonium Tridentini supra citatum; item scripturæ sacræ & PP. quibus adde nostrum Cardinalem Bellarminum, qui diuinæ legis possibilitatem contra nostri sæculi Hæreticos Lutherum, Caluinum, & alios luculenter confirmat, & manifestè demonstrat tom. 4. lib. 4. cap. 11. & sequentibus de iustificatione. Similiter de Constitutione humana: idem ostendunt vtriusque iuris regulæ, & alii textus, nec non illa duo carmina à Ioann. Andrea Glossa Cagnoloque celebrata.

Vltra posse meum non lex me iusta coegit,
Nec putat esse reum qui totum posse peregit.

Probatur vtraque pars conclusionis à Glossa prima cap. nemo potest. de regul. iur. in 6. hac ratione: omnis obligatio aut in dando, aut in faciendo consistit. per l. 1. ff. de verbor. obligat. sed quod non est, B neque esse potest, nec dari, nec fieri potest, ergo ad impossibile nulla est obligatio. Verùm hæc ratio vt tam in præceptis negatiuis valeat, quàm in affirmatiuis, maiori explicatione indiget: Nam etiamsi præcepta positiua aliquid dare, vel facere præcipiant, negatiua tamen solum negatione adimplentur, non faciendo scilicet, quod lege prohibetur: quare non continet huiusmodi lex aliquid quod dari, aut fieri debeat, ergo vt ratio in omnibus præceptis, vim habeat illud facere latè est accipiendum, vt non modo actionem positiuam; sed etiam negatiuam complectatur, & tunc etiam fieri censebitur, quod lex iubet, si oblata occasione in nobis detur voluntaria negatio actus prohibiti. Nam illa negatio actus possibilis est, & vt illa in oblata occasione suo modo fiat, lege negatiua tenetur; quia oppositum illius negationis, nempe actus pro- C hibitus etiam possibilis est. Si enim impossibilis foret superuacanea, & consequenter nullius vigoris lex esset, quæ id quod est impossibile, fieri prohiberet; sicut ergo vt constitutio tendat in possibile, satis est quod id faciat præcipiendo, vel prohibendo; ita obligatio faciendo intelligitur de actione positiua, vel negatiua: Quomodo lex 1. stipulationum citata, ff. de verb. obligat. exponitur à Gloss. §. item si in facto; vtramque enim significationem tribuit verbo *facere*, quatenus positiuam & negatiuam indicat actionem, cum Cuiatio his verbis. *Supradixit de obligationibus, quæ sunt in dando, hic de illis quæ sunt in faciendo, aut non faciendo.* Secundo idem ostenditur, quia lex nunquàm inducit fictionem, seu præsumptionem contrà naturæ potentiam seu D impotentiam, vt docet glossa in l. Gallus, si eius, ff. de liber. & posthum Bartol. & alii ibidem Bald. Angel. Imol. Ancharan. & alii quos sequitur Tiraquell. cessante causa limitat. prima numero 6. ergo nunquam obligat ad impossibile naturæ.

Secunda conclusio, de simplici affectu, seu conatu aliquo circa omnino impossibile, legem obligantem fieri, non repugnat: hanc affectionem probat secundum argumentum ad initium sectionis propositum de obligatione ex diuino iure ad actum pœnitentiæ, quatenus inuoluit simplicem displicentiam peccati præteriti. Eandem sequuntur, qui docent impossibile affectu simplici à 3.

voluntate nostra appeti, qui sunt Alens. 4. p. q. 12. memb. 1. artic. 2. §. colum. 16. D. Thom. 1. 2. quæst. 13. artic. 5. ad primum & quæst. 16. de malo, artic. 3. ad 9. & in 4. dist. 27. quæst. 2. artic. 1. q. 1. ad 3. Albert. ibidem dist. 14. art. 2. Scot. ead. dist. quæst. 2. artic. 1. & dist. 17. quæst. 2. art. 1. Aristoteles ethic. 3. cap. 2. & alii quos referunt & sequuntur Vasques 1. 2. disp. 42. cap. 4. Sallas ibidem tract. 6 disp 1. sect. 1. num. 30. & seq. Neque hoc tantum verum est de appetitione impossibilis per accidens: qualis est ille voluntatis affectus peccatum præteritum retractans: Etenim quamuis peccatum præteritum non possit non fuisse, postquam semel fuit, quia tamen potuit non esse absolute sumptum, dicitur impossibile per accidens; sed verum est etiam de impossibili per se. Quòd probat Paulus Carraria in regul. 6. iuris Canon. puncto 4 numero 9. ex illo D. August. loco qui vulgo circumfertur. *Si ego essem Deus, & tu Augustinus, vellem te esse Deum & ego Augustinus.* Verùm neque hic locus citatur, neque apud Augustinum inuenitur aptius probatur ex eodem August. libro 14. de Ciuitate Dei cap. 11. significante Luciferum peccasse, quia similitudinem seu æqualitatem Dei per tyrannidem ambiuit, *quodam quasi tyrannico fastu gaudere subditis, quàm esse subditus eligens*, & de illo malorum angelorum principe diuinitatis excellentiam affectante exponit Esai. locum cap. 14. n. 12. *Ero similis altissimo.* In eodem volumine de ciuitate lib. 11. cap. 15. & to. 3. de Genes. ad lit. cap. : : quod adhuc clarius docuit Naz. Carm. 6. his verbis

Lucifer (eximio nam quod fulgeret honore)
Sperabat regale Dei soliumque decusque.
Item paulo inferius.
Dum Deus esse cupit.

7. Idem Chrysostom. homil. 3. de verbis Esai. ait. *Dei sperauit æqualitatem quæ res eum cælo expulit.* & alii Patres. Et sanè potuisse hac ratione malos angelos peccare tenet Scot. Mai. Gab. Bassol. quos sequitur Vasq. tom. 2 in 1. partem disp. 234. cap. 2. At quis dubitat Angelos cognouisse sibi esse impossibile Dei æquales euadere; solum ergo per complacentiam simplicem affectumque conditionatum peccare potuerunt apprehendo nimirum illud impossibile tamquam possibile, & æqualitatem Dei sub conditione possibilitatis apprehensam affectando. In quo contrà naturalem legem grauiter peccare potuisse non ambiguo. Non repugnat ergo immo de facto lex naturalis prohibet affectum circa impossibile: nam delectationem morosam voluntatis circa obiectum turpe etiam impossibile iudicatum inter lethales culpas censeri certum est, contrà temperantiæ virtutem bonumque honestum rationali naturæ conueniens necessario obseruandum.

8. Similiter de conatu ad impossibile idem ostendo, nam in regula sancti Benedicti capite 68. ita habetur. *Si cui fratri grauia aut impossibilia iniunguntur, suscipiat quidem iubentis imperium cum omni mansuetudine & obedientia; quod si omnino virium suarum mensuram viderit pondus operis excedere, impossibilitatis suæ causas ei qui sibi præest, patienter, & opportunè suggerat, non superbiendo, aut resistendo, aut contradicendo. quod si post suggestionem suam, in sua sententia prioris imperium perdurauerit; sciat iunior ita sibi expedire, & ex charitate confidens de adiutorio Dei obediat.* Quam regulam D. Bernardi sententia & prodigiosis eorumdem religiosorum exemplis illustrat Turrecrem. tract. 143. in idem cap D. Benedicti; quæ omnia in epistola ad Conimbricenses fratres noster sanctissimus Pater Ignatius perfectæ obedientiæ apices graphicè describens latè digessit. Ergo conatus ad impossibile & laudabilem honestatem continet, & perfectissima constitutione dignissimum documentum. Neque enim impossibilia hi sancti PP. suis religiosis imperarunt, sed conatum ad ardua, & difficilia, qui de se est facilis, iuxta cap. exiit de verbor. significat. in 6. §. *l. 1. autem.* Denique vno verbo ostenditur affectum seu conatum circa impossibile de natura per se vel per accidens, logicum vel physicum aptam esse constitutionis materiam; quia ipsi conatus & affectus possibiles sunt honesti, aut praui, meriti aut demeriti capaces; etiamsi circa impossibilia versentur, ergo legis dispositioni subiciuntur. Verum verò hic simplex complacentiæ affectus distinguatur à desiderio inefficaci, & an formaliter sit conditionatus? Vtrique quæstioni respondendum iudico negatiuè; quia nulla est necessitas distinctionis inducendæ inter complacentiam & desiderium inefficax impossibilis. Et deinde sufficit quod conditio se habeat ex parte obiecti, quod sub conditione propositum volitionem simplicem terminabit, & absolutam, sed inefficacem: quod latius persequi nostri instituti non est.

9. 3. conclusio. De re impossibili de iure constitutio fieri non potest, neque si fiat obligabit; nisi ab eo principe vel communitate feratur, quæ sit supra illud ius, eiusdemque reuocandi habeat potestatem. Secundùm huius assertionis doctrinam omnes vtriusque iuris Doctores duas regulas nemo, & impossibilium interpretantur: facilèque probatur. Nam hæc impossibilitas in iure consistit, vnumque ius alteri non opponatur, nisi vnum a plena potestate proficiscens in alterius reuocationem constituatur. Et confirmatur quia virtus non contrariatur virtuti, sed vitio; neque rectum recto, sed obliquo: ergo vnius legis virtus, & rectitudo alterius virtuti seu rectitudini contrariari non debet, quin vna alteram destruat, quando igitur constitutio, quæ superuenit de re impossibili propter antiquum & superius ius, quidquam disponit, quia illius oppositum decernere nequit. Et alioqui reuocare non valet, vt suppono, ipsam non valere, neque obligare necessarium est.

10. 4. Conclusio de impossibili moraliter 1. modo, videlicet quod nunquam fiet comparato cum tota personarum, actuumque præ-

ceptorum collectione, leges tam diuinas quam humanas obligantes dari certum est: de eodem tamen impossibili comparato cum singulis personis, & singulis actibus earum nec diuina nec humana lex datur. Hæc ex his, quæ de impossibili moraliter accepto diximus manifestè deducitur. Atque adeo explicatione magis quam probatione indiget. Nam in confesso est apud omnes moraliter impossibile esse omnia præcepta iuris diuini, & humani ab omnibus personis & in omnibus occasionibus esse obseruanda; Et tamen hoc non tollit nos omnes ad omnia diuini & humani iuris precepta, quatenus nos tangunt, in omnibus occasionibus obligari: ergo quamuis certò sciat princeps aliquam, vel aliquas personas suæ constitutioni haud subiectũ iri, & à paucissimis in omni occasione suum decretum esse obseruandum, potest nihilominus omnes communi præcepto, in quocumque euentu obligare; etiamsi impossibile moraliter videatur adæquatum constitutionis obiectum coniunctim consideratum: satis enim est si à singulis personis, & in qualibet occasione, & legis casu occurrente moraliter id fieri posse existimetur, quod à principe præcipitur. 2. pars patet: quia nec diuina, neque humana lex præcipit actus, quos nunquam fieri contingit singulatim consideratos. hoc enim esset, præcipere impossibile simpliciter secundum moralem impotentiam, vt docet Suar. vbi sup. num. 31. Et hoc ipsum à fortiori ex sequenti conclusione confirmabitur.

11. 5. conclusio de impossibili moraliter de facto 2. modo, quod nimirum aliquando contingat, sed grauissimam habeat difficultatem, sine causa similiter grauissima, neque licitè neque validè (vt terminis vtar Theologicis) constitutio promulgatur. Ita D. Th. 1. 2. quæst. 95. artic. 3. in corpore præsertim illis verbis. *Debet enim esse disciplina conueniens vnicuique secundum suam possibilitatem.* Et item quæst. 96. artic. 4. in corpore & quæst. 97. art. 3. ad 2. vbi illud exemplum adducit, vt si lex feratur contrà consuetudinem patriæ propter hoc solum inutilis videbitur. *Difficile enim est*, inquit, *consuetudinem multitudinis remouere.* D. Thom. sequuntur Theologi communiter ibidem & Vict. in relect. de potestate Papæ nu. 18. quæ veritas ethnicos etiam non latuit: nam Isocrates in paranætico leges faciles maximè cõmendat. Demosthenes verò contra Timocratem de lege sic loquitur. *Si præclarè constituta sit, aliquid tamen quod nequeat fieri proponat, id voti potius quam legis fuerit officium.* Et hoc quidem Pharisaici principis esse officium Christus dominus Matth. 23. edocuit, *alligant enim*, ait, *onera grauia & importabilia & imponunt in humeros* hominum; & illud verbum *importabilia* in Græco est, [illegible] id est difficilia: & in sensu magis proprio de traditionibus Pharisæorum Dominus sermocinabatur, quibus ipsi legis mandata aggrauabant, & multò difficiliora reddebant; vt exponit Chrysostom. Origen. Anselmus, Theoph. quos sequuntur Maldonat. & Barrad. ad citatum Matth. locum.

Probatur ergo conclusio, quia homines non sunt seruiliter principibus subiecti tamquam mancipia, sed politicè, vt liberi ciues in vnam communitatem congregati ad maiorem viuendi commoditatem; ergo non sine causa grauissima sunt illis à principe onera grauissima imponenda. Nam potestas gubernatiua, & legislatiua data est principi seu certis personis in communitate ad protegendos, iuuandos, & in officio continendos subditos, vt sontes puniantur, insontes à cauillatorum imposturis liberentur, omnes bene viuendi ineant rationem; at si constitutiones grauissimæ ipsis imponantur, deteriores fient, legum oneri succumbent, & obseruantiæ vadimonium deserere cogentur; vnde frangendæ legis licentia in dies succrescat, quia res difficilimæ à paucissimis veniunt obseruandæ: ergo iniustè, & inualidè tales leges promulgantur. Caueant igitur prælati ne præcepta sine necessitate multiplicent, ne ipsorum passus facilè contemnantur à subditis, quippe qui ad obseruantiæ impossibilitatem præceptorum difficultate & multitudine redacti obediendi obligatione soluantur. Illa verò nimis rigida aliquorum iurisprudentium vox ad marginem l. 12. prospexit ff. *qui & à quibus* apposita; nempe *legem quantumuis duram seruandam esse.* D. Thom. monito 2. 2. quæst. 105. artic. 1. ad 5. post habenda. Vbi ait. *Nullus obligatur ad impossibile: & ideo si tot præcepta prælatus aliquando ingerat seu iniungat, quod subditus ea implere non possit, excusatur à peccato, & ideo Prælati abstinere debent à multitudine præceptorum.*

Diximus de impossibilitate in obiecto materiali constitutionis considerata: nunc ad impossibilitatem in finali causa eiusdem spectatam veniamus. Quia in re certum est in primis quando duæ causæ finales altera possibilis, altera impossibilis assignantur in lege, possibilem esse sufficientem, vt in ipsa obligatio constitutionis fundetur: sicut quando id quod præcipitur ex parte est possibile ex parte impossibile, præceptum ea parte qua possibile est, debet adimpleri vt optimè notauit Gloss. in cap. nemo potest de regul. iur. in 6. probatque ex cap. cum dilecti de dolo & contumacia: cui concinit l. 21. Celsus §. idem ait ff de receptis, qui arbitr. &c. & l. 59. si mandato §. Paulus respondet, ff mandati & tenet Bartol. in l. 1. ff. de condit. instit. num. 10. loquens de conditione partim impossibili partim possibili alia referens iura. Solum igitur quæstio superest de causa finali vna vel multis, quando omnes sunt impossibiles; id verò quod præcipitur siue in totum, siue ex parte fieri potest, an in hoc euentu constitutio valeat obligationemque inducat, qua de re 12.

6. conclusio. Causa finalis extrinseca, & impossibilis in constitutione apposita præcepti alioqui possibilis obligationem non impedit; nisi apponatur per modum conditionis declarantis voluntatem legislatoris; non nisi propter eam causam præcisè constitutionem valere voluisse. Probatur nam in dubio ea fieri debet interpretatio quâ actus valeat, vt communiter colligunt DD. ex l. 81. de verbor. 14.

obligationib. Bartol. in l. Triticum eod. tit. num. 2. Alex. ibidem num. 6. quos sequitur Mascarad. de probat. conclus. 1155. num. 31. ergo quando princeps legem sancit de actu possibili, aliisque conditionibus necessariis vestito, si causam apponit finalem extrinsecam, interpretandus est meliori modo quo lex valeat, vt notat Bald. in l. lege num. 1. C. de pact. conuent. vnde credendum est legislatorem etiam intendere illum finem intrinsecum, nempe honestatem actus praecepti, quando ea causa non ponitur in lege ad modum conditionis indicantis voluntatem principis, qui non nisi ea causa motus ad actum praeceptum obligare subditos intendit. Nam tunc legis obligatio vltra intentionem legislatoris non transilit. Haec verò probatio infra amplius declarabitur, ex iis quae de legis interpretatione in disputatione quinta dicemus: quando igitur intentio legislatoris manifestè cognoscitur nullo modo ad exequutionem sui praecepti respexisse, nisi propter finem extrinsecum, quem possibilem esse iudicabat, tunc ea procedit doctrina, quam quaestione superiori sect. 2. contra Sotum & alios tradidimus: atque adeo impossibilitas finalis causae valorem legis obligationemque illam adimplendi omnino tollit.

Soluuntur argumenta in superioris Sectionis initio proposita.

SECT. II.

1. INter ea quae aduersus praecedentem doctrinam supra obiiciebantur, primum fuit Aristotelis testimonium, qui non de actu prosequutiuo intentionis aut desiderii efficacis, seu electionis asseruit versari posse circa impossibile, sed de simplici complacentia, desiderioque inefficaci, quod non inficiamur. Attamen haec voluntas inefficax non sufficit ad contractum qui vtriusque partis efficacem requirit consensum. Vnde neque sufficiet in principe hic simplex affectus ad ferendam legem, sed requiritur intentio efficax. Simplicem verò complacentiam legis obiectum esse posse saltem naturalis & diuinae supra ostendimus. Ad primum quod de obligatione diuini iuris opponitur. Resp. adultos obligari ad credendum mysteria fidei diuinae, quae quamuis sint supra rationem naturalem, non tamen sunt contra illam; immò consideratis credendi signis & argumentis, quibus ad captiuandam mentem ad fidei obsequium allicimur, eadem mysteria euidenter credibilia, apparent: & licet per vires naturae non possimus assensum diuinae fidei elicere, auxiliaris gratia per motus inde liberatos ex parte voluntatis & intellectus, qui inspiratio & illuminatio spiritus sancti dicuntur à Tridentino Sess. 6. cap. 5 nos excitando praeuenit, paratumque exhibetur auxilium adiuuans, quo, omnes, qui velint, vti possunt, & actum credendi supernaturalem producere. Vnde posito quod Deus nos ad beatitudinis supernaturalis finem direxit, media ad illius assequu-

A tionem necessaria praeparauit, & ad statum humana natura superiorem euexit, ne impotentiam naturae causari iustè possimus. quod in materia de fide, & gratia Theologi latiùs prosequuntur, & nos in disputatione 1. de praecepto fidei disputantes diximus nonnihil. 2.

Ad confirmationem ex iis, quae diximus de fide ad salutē necessaria necessitate medii, Resp. quamuis quod ad nostram notitiam non peruenerit, nos nulla obligatione obstringat ob inuincibilem ignorantiam? In praecepto tamen fidei hic casus contingere nequit. Nam cum fides necessaria sit necessitate medii ad salutem; si homo sui compos, & lumine naturali ductus peccando contra naturae legē, obicem
B non ponat, sed faciat in illo statu quod in se est, Deus ex sua prouidentia supernaturali, faciet vt ei sufficienter fides proponatur vel exterius per homines, vel interius angelorum ministerio; quo posito iam ipse tenetur credere, & praecepto fidei obedire, vt tenet Suarez de fide disp 13. sect. 1. num. 9. Et disp. 1. quaest. 5. latè diximus. Ad 2. de poenitentiae praecepto Resp. verum quidem esse dari praeceptum poenitentiae, cuius actus versatur circa destructionem peccati praeteriti, qui licet tendat in impossibile, subintellecta tamen conditione ex parte obiecti, nimirum si fieri posset, possibilis est & formaliter absolutus quãius obiectiuè conditionatus propter conditionem absolute impossibilem in obiecto actus contentam: Ideoque inefficax ex hac parte censetur. Dico ex hac parte, quia ex eodem praecepto homo obligatur, siue per eumdem
C actum, siue per alium (de quo nunc non disputo) ita detestari omne peccatum mortale, vt efficaciter intendat destruere rationem culpae moraliter manentis ex peccato praeterito, & ad Deum ita conuerti, vt impossibile sit cum tali actu affectum peccandi simul esse quod Tridentinum sess. 14. cap. 4. satis expressit his verbis, *Si voluntatem peccandi excludat*. Vnde scies non omnes poenitentiae actus circa obiectum impossibile versari, quos plures esse posse non dubito, cum sit expressa sententia D. August. de vera & falsa religione cap. 13. vbi ait, *poenitens de peccato doleat, & de dolore gaudeat*, & D. Thom. 3. par. quaest. 85. artic. 2. ad 1. & artic. 4. in corpore; item iuxta mentem Suar. tom. 4. in 3. par. disp. 3. sect. 2. num. 1. & seq. 3.

D Ad 1. verò ex iis, quae de iure humano fuerunt obiecta, Respondet Salycet. ad l. 1. C. commodati & Rip. in tract. de priuilegiis contract. causa pestis num. 69. colum 8. casus fortuitos in contractu susceptos valorem illi non adimere, sed ad illos contrahentem obligari. Regulam verò impossibilium procedere in obligatione impossibilitatis non in obligatione contingentiae, quae in casibus fortuitis visitur; & licet à contrahente non prouideatur, ex cognitionis humanae defectu in se tamen hanc contingentiam magis censeri difficultatem personae quàm impossibilitatem rei. Verùm haec solutio mihi non omnino satisfacit, nam cum in casibus fortuitis difficultatem esse concedat, siue sit rei secundùm se, siue personae in ordine ad rem, videtur abso- 4.

iurè admitti impossibilitas aliqua de facto, quæ obligationem inducat. Et probatur, quia quod pendet à voluntate & potestate principis, & facilè concedi non solet, dicitur impossibile, vt docet Surd. tom. 1. consil. 90. num. 4. Couar. in 4. Decret. 2. par. cap. 3. num. 8. qui multos allegant, & tamen in hoc euentu sola est difficultas personæ in ordine ad ob-
6. tinendum illud à Principe. Respondeo igitur 1. cum Ripa, vbi supra, nullum esse in hoc contractu impossibile naturale seu morale, de iure vel de facto, nullamque difficultatem quæ veniat nomine impossibilis; nam contrahere supra casus fortuitos, nihil aliud est, quam obligare se ad non allegandos illos in sui fauorem, & illi se periculo exponi ob contractus prouentum, quod quidem & possibile, & facillimum est contrahenti, & conuentio valet; vt expresse resoluit Vlpianus in l. 4. sed etsi quis cautionibus, & vbi habetur valere conuentionem in qua aliquis renuntiat iuri suo excipiendi ob certas causas.

Ad 2. quando aliquis alterius ratificationem promittit ea conditione, vt casum proprium faciat, & partem indemnem seruare spondeat, non satisfacere, etiamsi faciat quantum possit ad hoc vt alter ratificationem faciat, quia vlterius obstrictus est, partem scilicet indemnem seruando: quod si ex alio capite impossibile non est, ipse ad standum promissis obligatur. duo enim promisit, vel ratificationem, vel damni reparationem. Ad 3. in
7. casu assignato tanquam contumacem puniri, qui in ius vocatus non venit intra præscriptum tempus, quia nimirum si ægritudine erat impeditus; postea non apparuit, vel intra tempus alium responsorem sui loco non misit; nam, vt ostendemus post conclusionem quintam superioris sectionis quando in vno præcepto duo continentur, vnum possibile alterum impossibile ex coniunctione impossibilis alterius possibilis obligatio non tollitur. Ad 4. concesso antecedente neganda est consequentia in eo sensu qui in sexta conclusione superioris sectionis declaratur. Videlicet quando constat legislatorem causam finalem extrinsecam tantum intendere: neque alias legem conderet. Tunc enim illa cessante causa adæquata cessat constitutio ne vltra intentionem constituentis obliget.

Vtrum valeat constitutio quæ à iustitia vel honestate deficiat.

SECT. III.

1. IN duplici sensu accipi potest iustitia primo vt significat virtutem generalem, quæ est quidam gradus veluti transcendens in omni virtute inclusus, & in hoc sensu cum honestate coincidit, vnde idem est legem esse iustam ac esse honestam. Secundo sumitur iustitia pro speciali virtute ad alterum, suum vnicuique tribuente; & in hac significatione præsertim accipitur iustum hoc loco. Deinde quando lex præcipit rem iniustam, & inhonestam duobus modis hoc contingit: primo si actus præceptus sine turpitudine, vel iniustitia nequeat exerceri, vt si princeps iuberet, vt qui lacessitus ad duellum non veniret, haberetur infamis; in hac consideratione comparatur inhonestas & iniustitia cum subdito. 2. quando potest quidem honestè exerceri à subdito & iustè; non tamen licitè seu honestè neque iustè præcipitur à principe quia aliquid præcipit non contrarium diuino iuri, prout à subdito exercetur, sed prout ab ipso iubetur, quod opponitur humano & communi bono. Et hoc vno è tribus modis euenire potest; vel scilicet ex defectu finis: quia nimirum legem sancit onerosam sine communi vtilitate, & operatur contra iustitiam legalem; vel ex defectu potestatis, nempe causæ efficientis constitutionem; quia iubet aliquid vltra quam potest; & in hoc peccat contrà iustitiam commutatiuam, vel ex defectu formæ: V. G. propter inæqualitatem distributionis: nam onera, quæ multitudini dispensantur, cum proportione sunt distribuenda, alioqui contra distributiuam iustitiam peccatur. hanc doctrinam tradidit D. Thom. 1. 2. quæst. 69. artic. 4. in corpore. Vtroque igitur modo etiam inquirimus an obligandi vim habeat constitutio, quæ honesta & iusta non sit siue per comparationem ad subditum obtemperantem, siue ad principem imperantem.

Prima assertio. Constitutio seu lex iubens id quod sine iniquitate nequit exerceri, nullam obligationem inducit, immò legis naturam, veramque nomenclationem amittit. Est II. omnium, qui sequuntur Alens. 2. par. quæst. 110. memb. 3. art. 2. D. Thomam proxime citatum & D. August. lib. 1. de lib. arbit. c. 5. vbi ait, *mihi lex esse non videtur quæ iusta non fuerit*, & apud omnes Authores tam certa, vt secundùm fidem, teste Suarez lib. 1. de leg. cap. 9. nu. 2. procedat; qui enim illam negaret, post paucas illationes, vel sibi contra dicere, vel in atheismum incidere cogeretur; iuri enim diuino humanum oppositum præualere affirmaret. Pro illa manifestè refert And. ab Exea in cap. 1. de constitut. numero 291: & 307. Calderin. Panormitan. Imol. Felin. Dec. Geminian. Archidiac. Præposit. & alio quam plures: hinc optimè deducit Rota decis. 103. par. 2. num. 27. in nouiss. confirmationem statutorum factam à superiori non comprehendere illicita & inhonesta. Probatur primo quia lex est ius, quia tendit in honestum & iustum, & in iure non modo attenditur iustitia vt est specialis virtus, sed etiam quando idem est atque honestas: vt patet ex cap. porro 35. quæst. 4. nosque ostendimus disp. 1. cum probauimus latius patere ius prout est obiectum legis, quam prout est obiectum iustitiæ specialis. 2. quia non est potestas nisi à Deo & quæ à Deo sunt ordinata sunt, ait Paul. ad Roman. 13. ergo omnis potestas principis ad constituendam legem à Deo data & bene ordinata esse debet in eo quod iubet; ne scilicet in finem iniquum actus præceptus ordinetur. 3. lex est actus prudentiæ, sed prudentia nihil dictat iniquum, ergo neque vera lex iniquum intendit. 4. nul-

la potestas inferior potest suo decreto superioris constitutionis contrariari; sed lex diuina omne iniquum prohibet; ergo cùm humana lex ab inferiori potestate procedat, si iniquum intendat superiori potestati contrariatur: frustraque diuinæ voluntati opponetur. quamobrem quicquid lege decernit, ad nihilum redit.

3. Hæc verò doctrina non solum intelligitur de malitia actus intrinseca quando scilicet ex obiecto est contrà honestatem: sed etiam de malitia extrinseca quæ à finali ratione legis actui communicatur V. G. si princeps certum indumenti genus suis subditis lege præscriberet, vt se alicuius hæresis sectatores profiterentur: quamuis enim eo indumento vestiri de se iniquum non esset, causa tamen finalis in lege contenta præceptum vitiat, & induendi actum inhonestum reddit. Itaque non solum inhonestas, quæ reperitur in exercitio actus præcepti, quando est ex obiecto malus, sed etiam quando est ex fine, tollit constitutionis valorem, & consequenter illius obligationem, quia altera ex opposito obligatio maioris potestatis præualet Vnde etiam sequitur legem humanam, si vera lex est, semper esse honestam, & iustam: nam quando non est de actu malo & inhonesto, quo pacto lex non est, saltem erit de actu de se indifferente; sed ex rigore præcepti actus, qui de se erat indifferens honestatem induit obseruantiæ, obedientiæ, seu legalis iustitiæ; ergo omnis constitutio, quæ vera lex est, necessario est honesta & iusta in illa prima consideratione de qua conclusio procedit.

4. 2. Assertio ad veram constitutionem etiam requiritur, vt ex parte præcipientis iusta sit tribus modis assignatis; ne scilicet deficiat finis generalis, neque potestas, nec denique forma per quam fertur: alioqui propter quemlibet ex his defectibus lata nihil valebit, etiamsi actus secundum se consideratus qui præcipitur, honestus sit, vel indifferens: hanc tenet D. Tho. vbi suprà Soto, Medina, Victoria, Castro & alii quos sequitur & refert Suar. citatus numero 12. Est expressa sententia D. August. lib. 19. de ciuit. Dei cap. 21. cum dixit. *Quod iure fit, iuste fit, quod autem fit iniustè, nec iure fieri potest; non enim iura putanda sunt, vel dicenda iniqua hominum constituta, cum illud etiam ipsi ius esse dicant quod de iustitiæ fonte manauerit.* Eamdem tenent ex Iuris-peritis Panormitan. in capite quæ in Ecclesiarum de constit. num. 11. & deducitur ex Felin. ibidem num. 40. & latius 42. & in cap. nihil colum. 3. versic. 33. idem sequuntur Bald. in l. sicut, C. de seruitut. & aqua & in l. vna C. de confess. in l. 1. ff. de constitut. princip. in l. in ambigua, ff. de legibus in quibus locis ait legem malam esse diabolicam, non ligare subditos, nec legis habere rigorem; sed tyrannidis ostensionem. Plures Authores reperies apud Andr. ab Exea citatum numero 319. & sequent. conclus. 4. 5. & 6. in quibus tres conditiones requisitæ in nostra assertione ad hoc vt lex iusta censeatur, fusè ab eodem Doctore confirmantur. Hinc colligit Bartol. in l. vectigal. ff.

A de public. & vectigal non esse peccatum defraudare vectigalia iniustè posita, quia scilicet talis lex non obligat. Idem tenet Rebuff. in procem. constitut. regiarum Glos. 1. num. 20. & sequent. Anguianus de leg. controuers. 8. numero. 7. cum multis ab eo ibidem allegatis.

Probatur 1. quia ideo Diuus Isidorus apud Gratianum in cap. erit autem dist. 4. post particulam *honesta*, addidit *Iusta* vt significaret nō sufficere actum præceptum honestum esse; sed debere triplici iustitiæ legali, commutatiuæ & distributiuæ conuenire; atque adeo iustum esse, seu quod idem est, iuste præcipi. & quidem de legali magis se declarauit. In vltima conditione, quando dixit oportere legem bonum commune respicere, de commutatiua B verò quia princeps lata lege iustitiam offendens iuris dictionis suę terminos excedit: Nam solum habet potestatem condendi ius, non iniuriam irrogandi: propter quod, qui talem fert constitutionem, principatu abutitur, illumque in tyrannidem violentiamque conuertit: quamobrem iusta illa fuit Samuelis querela 1. Reg. cap. 12. quia illum iuste iudicantem principatu abdicarunt, *Præsto sum*, inquit, *loquimini ad me; vtrum bouem cuiusquam tulerim, an asinum, si quempiam calumniatus sum.* Quo loco optimè notauit Abulens. quæst. 3. loco citato de his speciatim meminisse, quia in his præsertim principatus iniquitas proditur. *In accipiendo bona subditorum per manifestam violentiam vel per calumniam* Eadem de causa cum Israelitæ Moysen de iniusto principatu accusarent, se ante dominum C Moyses de hoc in primis vitio perpurgauit. *Tu scis quod nec asellum quidem vnquam acceperim ab eis, nec afflixerim quempiam eorum.* 16. & magis ad rem nostram adiungit Abul. *Calumniari est bona alicuius tollere iniustè quæsito aliquo colore, sicut interdum principes faciunt aliquas leges vel constitutiones duras in quas necesse est incidere subditos, & hoc faciunt vt ab eis pœnas exigant.*

De distributiua suadetur à D. Thom. vbi supra quando inæqualiter onera multitudini dispensantur, etiamsi in bonum commune ordinentur huiusmodi constitutiones violentiæ magis sunt quam leges: hæc enim onera cum proportione omnibus imponi debent, ne aliqui maiori cum grauamine aliorum excusentur: non, quod sufficiat quælibet excep- D tio, aut priuilegium, vt lex reddatur iniusta, sed tantus sit exemptorum numerus, vt in graue communitatis detrimentum redundet, 5. pluraque eiusdem reipublicæ membra iniusto onere prægrauentur. Hinc etiam est quod vt notat Rebuff. citatus num 24. Pueris minor pœna, imponi debet, quam viris: robustis maior, quam delicatis: alia seruis, vilibusque personis, alia nobilibus ac illustribus dynastis iuxta l. .., in seruorum, ff. de pœnis & l. 8. moris est, § sed enim eodem tit. 2. ostenditur ex repugnantia legis iniustæ cum vera legis natura. Nam pro obiecto legis assignauimus in disp. 1. ius: sed lex etiam si honestum præscribat, id est quod cum ho-

nestate fieri potest, adhuc vlterius æquitatem seruare debet, quia alioqui ius erit iniustum: si enim ab æquitate deficiat aliqua lex illa quidem respiciet ius, quia omnis lex ab obiecto denominatur ius, & deinde iniustum ius erit, quia quod æquum non est, iniustum est, quamobrem copulatiuè intelligenda est, illa definitio iuris prudentiæ, quando dicitur ars boni, & æqui l. 1. ff. de iust. & iur. & declaratur amplius hæc ratio, quia bonum in materia aliarum virtutum reperitur sine æquo, seu iure, quod est obiectum iustitiæ; at in materia iustitiæ, bonum & æquum nequeunt separari: sed lex etiam quando præcipit actum alioqui honestum in materia temperantiæ V. G. prout à principe illam iustè ferente egreditur respicere debet æquitatem illam iustitiæ legalis illique conformari positiuè, deinde saltem negatiuam habere conformitatem cum iure commutatiuo & distributiuo, idest vt non ab eo deflectat; sed illud illæsum seruet in qualibet legis promulgatione; ergo quotiescumque violatur aliqua pars huius iuris, in constitutione nihil valebit, nam sicut malum ex quocumque defectu, bonum non nisi ex integra causa promanat; ita constitutio mala, iniqua & à iure deficiens nullius valoris erit. Bonum & æquum hic accipio in tota suæ significationis amplitudine, non verò restrictè vt in disp. 1. quæst. 2. sect. 3. sub alia consideratione vsurpatur.

Oppones 1. contra primam assertionem. Esaias. 10. num. 5. principibus Israëlis, seu, vt alij exponunt, Iudæ minatus, quia leges iniquas & iniustas condidere, ait. *Væ qui condunt leges iniquas, & scribentes iniustitiam scripserunt.* Ergo licet princeps iniquam legem ferens sugilletur, illius decretum quamuis illicitum, validum, & vera lex censetur & nominatur. Resp. cum Turrecrem. dist. 4. §. Præterea quæst. 2. post Albertum, legem dupliciter accipi posse; primo materialiter & impropriè pro quolibet edicto, vel statuto, quo pacto ad bonum, & malum principis decretum extenditur: 2. formaliter pro decreto quod veræ legis traditas conditiones sortitur; & hac ratione edictum iniquitatis legis nomine dignum non est. Vnde nec in translatione Pagnini iuxta Hebræum, neque in 70. Interpretum Græcis exemplaribus, nec denique in Chaldaica paraphrasi nomen *lex* ponitur: nam in Hæbreo est. *Væ statuentibus statuta iniquitatis* & apud 70. *Væ scribentibus iniquitatem; scribentes enim iniquitatem scribunt.* In Chaldaica paraphrasi. *Væ qui signant signacula violentiæ & scripturam laboris scribunt* quæ varietas prouenit ex radice חקק *Chacac* quæ significat scribere, statuere, depingere: & proprissimè transferri posset: Væ scribentibus cogitationem iniquitatis, nam חקק *chacec* idem est atque cogitatio; qui enim iniqua proferunt edicta iniquas eructant cogitationes, non veras leges promulgant.

Oppones 2. D. Paul. ad Rom. 7. vers. 23. ait *video autem aliam legem in membris meis repugnantē legi mentis meæ* &c. sed lex mētis est bona & sancta, ergo lex illi repugnans est

A mala, quod statim declarauit Apostolus dum illam peccati legem appellauit. Resp. Diuum Paulum hoc loco carnalem concupiscentiam & peccati fomitem in humanis membris ex primi peccati incendio relictum legem appellasse. 1. quia vt vult Ansel. ad hunc locum, legitimè id est iusto Dei iudicio humani generis naturam 1. parentum labe ad malum procliuem premit. 2. quia quasi effectus pœnalis ex lege diuina proueniens hominem originalis iustitiæ dignitate destitutum consequitur. Et sicut sententia iudicis pœnam imponens nobili vt ad seruilia opera induci permittatur, lex pœnalis dici solet, ita ex mente Augustini lib. 83. quæst. quæstione 66. lex peccati dicitur. *non quia lex ipsa peccatum est, sed quia peccatoribus imponitur.* 3. quia

B per quamdam similitudinem teste D. Chrisost. ad locum Pauli citatum, sicut lex interior hominem ad bonum dirigit, ita exterior carnalis concupiscentia impellit ac vrget ad malum.

Oppones 3. in l. 8. hac lege C. de pact. conuent. æquitas opponitur bono illique præfertur his verbis. *Quamuis enim bonum erat mulierē, quæ se ipsam marito committit, res etiam eiusdem pati arbitrio gubernari; attamen quoniam conditores legum æquitatis conuenit esse fautores, nullo modo (vt dictum est) muliere prohibente virum in paraphrenis se volumus immiscere.* Ex quibus verbis manifestè colligitur æquitatem à lege prælatam à bono declinare, & non semper æquum cum bono coniungi, quod tradidit Glos. ibidem verb. *bonum* & ad l. 1. ff. de iustit. & iur. verb. ius

C quam sequitur Bart. Fortun. & alii DD. ad eamdem l. 1. confirmatur ex doctrina Cardinalis Tuschi l. ead. conclus. 311. nu. 21. cum Castren cons. 164. in præsenti causa colum. 8. num. 6. libro 2. Ait enim quod aliquando æquitas reducitur ad iniquum, & admittitur iniquitas, quando ex natura rei oritur, probatque ex l. 1. §. penult. & final. ff. de aqua & aquæ pluuiæ arcend. vbi si quis acquisiuit seruitutem eundi per fundum vicini, & decedat relictis pluribus filiis, licet seruitus multorum fiat indiscreta & onerosa, tamen toleratur, propter naturam rei. Valet igitur lex iniquitatem continens seu concedens, nempe seruitutem onerosam.

D Ad hoc argumentum respondet Anguianus bonum cui opponitur & præfertur æquitas in l. 8. citata, non esse in materia iustitiæ, sed aliud bonum communius, quod in materiis aliarum virtutum reperitur, & speciatim in ea lege bonum, cuius meminit imperator, esse in materia prudentiæ: nam secundum prudentiæ actum bonum iudicatur quod mulieris bona paraphernalia, viri gubernationi committerentur. Verùm quia æquitas iustitiæ oppositum dictat, mirum non esse si hoc æquum ab illo bono extra materiam iustitiæ inuento deficiat: aliud enim est bonum, quod illi semper coniungitur, videlicet cum materia iustitiæ inseperabiliter connexum. Hæc solutio nec philosophiæ, seu Theologiæ principiis cohæret, nec germanum æquitatis significatum in hac lege declarat,

clarat. Primam ostendo quia vt receptissima est Theologorum & Philosophorum sententia cum D. Thom. 2.2 q. 101. art. 4. in corpore, Aristotele in prædicamentis cap. de oppositis & 2. Topicorum cap. 3. vna virtus non opponitur alteri, neque obiectum vnius alterius obiecto contrariatur. Et ratio est quia bonum non est bono contrarium, quamuis vitiū tum virtuti, tum vitio opponatur, V. G. prodigalitas liberalitati, & auaritiæ contrariatur, & hinc est, virtutes morales inter se connexas esse vt idem D. Thom. asserit 1. 2. q. 65. art. 1. per totum, & artic. 2. in corpore, & quæst. 66 in corpore, & aliis in locis passim idem inculcat, & quod de cæteris virtutibus dicitur speciatim in prudentia elucet: Nam finis cuiuslibet virtutis moralis est attingere medium in propria materia: hoc verò medium secundùm rectam prudentiæ rationem assignatur, teste D. Thom. 2. 2. quæst. 66. art. 3. ad 3. regula enim prudentiæ in qualibet virtute quod medium tenendum sit determinat, ergo falso asseritur bonum inuentum in virtute prudentiæ opponi bono & æquo, quod est iustitiæ proprium, illudque ab hoc separari, & ab hoc excludi: Immo Imperatores Theodos. & Valent. in citata lege, non nisi recto prudentiæ dictamine ducti æquum & bonum iustitiæ medium tenendum esse præmonstrarunt.

2. Ostendo, quia omne bonum quod consideratur à Iuriscōsultis & à legislatoribus coniunctum esse debet necessario cum æquo seu iusto, prout est obiectū iustitiæ saltem legalis. Nam in qualibet materia virtutis bonum versetur à Iurisprudentia consideratur quatenus est obiectū legis; & cum lex semper respicere debeat commune bonum, quod est obiectum iustitiæ legalis, sequitur non posse obiectum legis à iusto, quod est obiectum iustitiæ legalis, separari. Est enim ratio seu causa finalis generica per omnes leges transcendens propter quam illæ in sua peculiaria obiecta tendunt, etiam quando hæc obiecta pertinēt ad materias aliarum virtutum à iustitia speciali cōmutatiua, seu distributiua distinctarū. Qui discursus latè probatur ex iis quæ disp. 1 q. 2. sect. 2. dicta sunt: & est expressa sententia D. Th. 2. 2. q. 58. art. 5. in corpore. Vbi resoluit actus omnium virtutum sub hac ratione ad iustitiam legalem pertinere, quatenus illa ordinat hominem ad bonum commune: ergo impossibile est bonum à legislatore consideratum, ab æquo, seu iure, aut iusto separari, quod est obiectum legis.

Et confirmatur ex declaratione, veroque citatæ legis sensu. Nam Imperatores æqua iudicii trutina ponderarunt bonū & æquum ex parte vxoris & ex parte viri: Et quidē pro viro illa ratio occurrebat, illorū bonorum fructus necessarios esse ad sustinenda matrimonii onera, & à viro gubernandos ad melius eorum cōmodum & regimen; Deinde in vxore maxime requiri, vt viro submissa sit, & omnia sua viro tanquam capiti coniugalis amoris fiducia gubernanda committat, ideoque bonum

10. & conueniens videbatur bona paraphernalia viri gubernationi esse committenda. Quia tamen pro parte vxoris naturalis iustitiæ æquitas potiori iure stabat, quā æquitatē præ oculis maximè habere, illique potissimum fauere debent legislatores; bono, & æquo, quod pro parte viri repræsentabatur, bonū & æquum quod pro parte vxoris præualebat, anteponendum esse iudicarunt; & quamuis illud aliud bonum in quadam ratione honestatis, nempe in submissione vxoris ad virum præstabat: in hoc quod ad naturalē iustitiæ æquitatem pertinebat, nempe de suo vnumquemque ex arbitrio disponere, & alienam rem alterius administrationi non subiici, paraphernalia viri gubernationi inuita vxore tradenda non esse ratio naturalis dictabat: Nam ad onera matrimonii sustinenda fructus dotis dantur, & debentur viro. vt patet ex cap. salubriter de vsuris ibid. Abbas in 1. notab. & alii: concinitque l. si marito, ff. famil. herciscund. secus verò dicendum de fructibus paraphernalium, qui non dantur ad sustinenda onera matrimonii, sed vt vxor de ipsis ex arbitrio disponat: sunt enim paraphernalia bona iuxta, vel vltra dotem, quorum dominium, & omnimodo administratio ad vxorem spectat, vt ex gloss. in rubr. de pact. conuent. constat; & ita decidit Rota in decision. coram Alexandro Ludouisio postea Pontifice Gregorio decimo quinto, decis. 80. numero 6. cum Decian. Menoch. aliisque ibidem citatis in annotatione Beltramini litter. A. quibus adde Brixiensem verb. Paraphernalia, Bermoand. tom. 11. tract. part. prima de public. concub. Campegium in tract. de dote, quæstione 7. & 8. Ergo cum ex duobus bonis melius præferendum sit, mirum non est, si Imperatores bonum naturalis iustitiæ præponderans alteri bono & æquo minori prætulissent, cum quo etiam stare posse bonum submissionis, & coniugalis amoris fiduciam non dubitarunt. Ad confirmationem respondeo non non rectè dicere Tuschum iniquitatem naturaliter sequi ex æquitate. Nam neque hoc ostendit lex ibid. citata, neque Paul. de Castr. talem tradidit doctrinam; quamuis enim dicant aliquod grauamen ex natura rei sequi secundùm naturalem æquitatem, & domino alicuius fundi aduenire; nunquam admittunt ab æquitate naturali aliquam iniquitatem induci.

Oppones quarto: constat multos contractus metu vel dolo celebratos à legibus sustineri, & validos censeri, vt patet ex leg. 5. dolo vel metu Cod. de inutilibus stipulat. & similibus citatis à Gloss. ibidem verb. nascitur, leg. final. Cod. de his quæ vi cap. 2. de his quæ vi, sed hæ leges deficiunt à naturali æquitate, teste Iurisconsulto leg. 1. ff. de dol. except. illis verbis. *Ne cui dolus suus per occasionem iuris ciuilis contra naturalem æquitatem prosit*, ergo lex valet contra iustitiam naturalem. Confirmatur, quia in leg. 16. in causæ cognitione §. penultimo, ff. de minorib. ita habetur, *idem Pomponius ait, in pretio emptionis & venditionis naturaliter licere contrahentibus se circumuenire*, & in leg. 22. Item si pretio, ff. locati, §. vltimo, idem traditur iuxta Bartol. interpretationem; ergo cum hæ leges va- 11.

lidæ existimentur, veras leges ab æquitate deficere non repugnat, si quidem alterum decipere iniquitatem continet manifestam. Respondet Fortunius in l. iuris gentium, § prætor ait, post multa hinc & inde adducta, hoc esse discrimen inter ius naturale & ciuile; vt illud nullo modo ab æquitate recedere valeat, hoc verò nempè Cæsareum ab ea seiungi possit. In hoc tamen, & sibi repugnat, & à veritate aberrat: Sibi repugnat, quia idem arbitratur ciuile ius à naturali deriuari cum communi sententia in cap. ius naturale dist. 1. à veritate deuiat, quia rationes pro secunda conclusione adductæ oppositum euidenter conuincunt.

Aliter respondet Anguianus lib. 1. de legib. controu. 8. n. 23. distinguit enim leges, quæ contractus dolo vel metu celebratos sustinẽt, generaliter & in communi acceptas, à se ipsis in particulari, & in specie consideratis: & priori modo ait æquissimas esse, & vtilissimas; posteriori vero negari non posse duritiem & asperitatem aliquam contra naturalem æquitatem continere. Verùm sufficere quod hæ leges secundùm suam generalitatem iustæ sint, æquitatique consentaneæ, quia ad ea quæ frequẽtius accidunt, respiciunt, & magis frequẽter accidit æquum esse omnes contractus obseruari, quam aliquos non esse obseruandos. Verùm hæc solutio non minus falsa est quàm præcedens. Nam si in particulari sunt iniquæ æquitatique repugnantes leges, quæ sustinẽt contractus dolo aut metu gestos, quomodo in cõmuni & generaliter æquitati naturali cohærent? Lex enim quæ in singularibus euentis iniquitaté continet, generaliter prolata eandẽ retinebit: & si in cõmuni est iusta, casibus particularibus applicata à iustitia non deficit, quia quando lex iusta in singulari aliquo euentu ad iniquitatem declinat, illum non includit, iuxta legislatoris intentionem, & veram legis interpretationem, licet secundum verbum illum includere videatur. Ideoque talis casus per Epichiam, seu quod idẽ est, per æquitatem ab eadẽ lege excluditur, vt in disp. 2. q. 2. diximus; ergo quotiescumq; lex generaliter iusta est, hãc iustitiam habet respectu particularium euentuũ, quos sub sua vniuersalitate complectitur. Nec ratio quam Doctor adducit, illi patrocinatur: Nam ex eo quod magis frequenter accidat, æquum esse omnes contractus obseruandos esse quàm aliquos non esse permittendos, non tollitur multos contractus secundũ leges esse ipso iure nullos, & consequenter non obseruandos, ita de his dolo aut metu celebratis leges disponere possent, & deberent, si in casibus singularibus & in particularibus, vt ait, iustitiæ naturali aduersantur.

11. Ad argumentum igitur respondeo leges nunquam speciatim, & in particulari intendere contractibus dolo vel metu celebratis valorem conferre: sed antequàm exceptionẽ doli vel metus opponat deceptus, vel metũ passus, eos contractus currere sinit ob commune bonum, & contrauentium seueritatem in foro externo, vt cæteri contractus summa æquitate gesti. Quod sanè colligo ex vtraque lege citata; nam in l. 5 dolo C. de inutil. stipulat. conceditur quidem actio in contractu stricti iuris, nempe stipulatione etiãsi dolo vel metu [illegible] missio sit extorta; ne tamen videatur lex in hoc patrocinari iniquitati decipiẽtis metumvè incutientis, addidit huic actioni obstare exceptionem doli vel metus. Nam quandiù ille contractus decepti vel metum passi consensum retinet quasi iustum lex patitur, & ex vi illius, quasi ex vi contractus iusti actionem concedit & veluti legitimè ac æquissimè factum præsumit, vbi verò opponitur exceptio doli vel metus, quasi detecta conuentionis iniquitate, exceptionem recipit, & contractum rescindit. Idem ex l. 1. ff de doli mali & metus exceptione ostendo; nam in ea habes rationem propter quam concedatur exceptio secundùm iustitiã naturalemque æquitatem; videlicet ne quis ex iure ciuili occasionem decipiendi, & ex suo dolo prouentum acciperet. Ita enim hæc lex ob cõmune bonum, & securitatem contrahẽtium illos contractus approbat, vt statim excludendæ, ab illis iniustitiæ remedium adhibeat, atque adeo numquam verum est legem aduersus naturalem æquitatem quicquam disponere.

Ad confirmationem variæ responsiones dari solent, omissis aliis minùs probabilibus, quæ videri possunt apud Pinell. l. 2. p. 1. cap. 1 num. 32. C. de rescind. vendit. Padill. ibid. num. 10. Azeued. lib. 5. tit 11. l. 1. num 8. duas tantum afferam, quæ mihi magis placent. Prima est gloss. ad citatam legem in causa & in l item pretio, quam probant Bart. & Bald. ibid. Martinez l. 11. tit 11. lib. 5. nouæ compil. gloss. 1. n. 1. & 3. & alii, qui verbum *naturaliter* in ea lege idem esse dicunt atque de iure gentium & verbum *licere*, id est secundum ius ciuile permissum & impunè relictum. Denique verbum *circumuenire* interpretantur absque dolo, & dummodo vltra medietatem iusti pretii deceptio non fieret. Itaque hic sensus efficitur ex consueto gentium iure permitti contrahentiũ deceptionem in rebus maiori vel minori pretio permutandis, dummodo dolus absit & iniustitia pretii dimidium non excedat, si opponas l. penult. C. de pactis ibi *sancimus nemini licere aduersus pacta sua venire & contrahentes decipere*. Cui concinit l. 11. sed & si pupillus, §. item si plures, digest. de institut. ait ibi, *Neque enim decipi debent contrahentes*, & l. 1. Magistrum 2. ff. de exercit. Respondet Iason in l. penult. Cod. de pact. col. 2. n. 5. in his legibus sermonem esse de contractibus iam perfectis; & ideò dici non licere contractus celebratos non obseruare, & in hoc contrahentes decipere: in aliis verò textibus agi de contractibus quando fiunt antequam ad perfectam conuentionem perueniant. Addit idem Iason cum Baldo in cap. si proponente de rescript. in cap. quanto col. 3. de iur. iurand. & in authent ad hæc colum. penult. Cod. de vsur. Adde etiam; in cap. cum causa 2. de testibus numero 5. etiamsi iure gentium illa mutua contrahentium deceptio impunis relinquatur, non Ideo in conscientiæ foro licitam reputari. Et probat ex gloss. optima in l. prima semper in stipulat. ff. de regul. iur. intelligitur eum

illos contractus non licere, qui in foro conscientiæ culpam ac pœnam incurrunt.

Impugnat hanc solutionem Vasq. 1. 2. disp. 157. cap. 4. numero 31. quia longè aliud est naturaliter aliquid licere, atque concessum, aut permissum esse. Deinde cum lege naturali non omnia delicta puniantur, sed solum prohibeantur, dicere possemus aliqua illorum esse concessa, aut licere naturaliter: vt autem hoc modo loqui non possimus, satis est si omnia prohibeantur. Denique si ius gentium accipiatur pro aliquo genere prohibitionis, sine dubio prohibita erit omnis voluntaria deceptio; si autem sumatur pro concessione, ius gentium non dicetur concedere talem deceptionem tamquam vtilem communitatibus. Verùm hæc instantia ad summum probat minus propriam esse loquutionem in iis legibus iuxta interpretationem datam, cum tamen à Iuristis communiter approbetur, neque illam respuat Suar. lib. 2. de leg. cap. 20. num. 4. Eamque sequatur Sallas 1. 2. tract. 14. disp. 1. sect. 6. num. 35. post Pinell. Sot. & alios; quam ego etiam iudico sustinendam, quia communis DD. approbatio illum modum loquendi consentaneum esse declarat. Præterea nemo negabit aliqua mala communi gentium iure permitti & à pœnis ciuilis iuris exempta esse; Item ius naturale aliquando idem esse, atque ius omnium gentium vsu probatum, nulla ergo improprietas loquendi reprehensione digna in ea interpretatione reperitur, in qua dicitur, naturaliter id est ex vsu omnium gentium, quasi naturali legi concessam esse deceptionem contrahentium in pretio, aut valore rei infra dimidium, secluso dolo ad præcindendas lites; præsertim cum id solum in exteriori foro statutum sit, & de interiori integra maneat æquitas naturalis, de qua Paulus 1. ad Thesal. 4. dixit. *Ne quis in negotio circumueniat fratrem suum*, & addit, *quoniam vindex est Deus de his omnibus*. Si enim deceptor pænam fugiat humanam, diuinam non euadet. Tandem hanc solutionem sine dubio confirmat D. Thom. quatenus 2. 2. quæst. 77. artic. 1. ad 1. de lege humana ita loquitur, *sic ergo habet quasi licitum pœnam non inducens si absque fraude venditor rem suam superuendat, aut emptor vilius emat, nisi sit nimius excessus: quia tunc etiam lex humana cogit ad restituendum, puta si aliquis sit deceptus vltra dimidiam pretij quantitatem*; hæc ergo illa est licentia siue permissio, quam Gregor. in cap. *Denique*, dist. 4. veniam appellat scilicet pœnæ temporalis, non culpę, iuxta gloss. ibi verb. *veniam*, & Ioann. Andr. in Mercuriali regula *sine culpa* lib. 6.

In secunda responsione verbum *Naturaliter* & verbum *licere* seu concessum esse, in suo proprijssimo significatu vsurpatur; illud verò *circumuenire* non intelligitur rigorosè vt denotat deceptionem vel dolum; sed vt innuit humanam solertiam vel industriam, qua emens intra latitudinem iusti pretij vilius & vendens carius suam conuentionem facere nituntur: quam contrahentium sagacitatem describit eleganter Rex sapiens prouerb. 20. *Malum* inquit *malum, est dicit omnis emptor*

A *& cum recesserit gloriatur*. Vnde lex illa faci hunc sensum omni iure etiam naturali licere contrahentibus intra latitudinem pretii iusti maximi & minimi omnem suæ artis solertiam expromere; vt vnusquisque faciat rem suam. Ita Couar. lib. 2. variar. cap. 3. num. 2. Nauarr. in cap. qualitas, dist. 5. num. 45. Suar. citat. num. 5. dicitur autem illa deceptio, seu circumuentio naturalis, quia non possunt homines rerum pretia ita exactè definire vt in earum valore, proprio corrupti commodo, sine dolo, vel fraude diuersis iudiciis distrahantur, & vnusquisque alterum in suam sententiam perducere contendit in rei æstimatione; quod quia plerumque bona fide contingit, Hostien. in summ. de contrah. empt §. qualiter rescin-
B datur, colum. 2. quem sequitur Fortun. Garcia de vlt. fine illat. 17. illud *naturaliter* explicarunt, id est bona fide à quorum sententia solum in verbis recedit Vasq. omnes enim hi tres verbum *naturaliter* non cum verbo *licere*, sed cum *circumuenire* coniungunt; quocumque tamen modo connectatur lex, eumdem sensum facit, quantum ad hoc, quod iuxta hunc secundum respondendi modum de licita circumuentione ex quocumque iure textus loquatur; non de deceptione tantum iure ciuili permissa, quælibet igitur ex his duabus responsionibus est satis expedita.

Quinto & vltimo obijcies si Princeps constitutionem faciat de actu iusto ex malo fine motus V. G. quia ex ira, odio & peculiari
C passione erga subditos quidquam decernit alioqui iustum & vtile reipublicæ, illa constitutio valebit; Et tamen ex parte operantis iniustè fertur: ergo non rectè diximus in secunda conclusione requiri ad valorem legis vt ex parte operantis iustè proferatur Resp. 14.
quando dicimus de ratione legis esse vt iustè feratur, nos non loqui de modo iustè operandi, ex parte legislatoris, sed ex parte legis; qui modus illius sit veluti forma: Nam iustus modus condendi legem non solum postulat ne lex in aliquo deficiat, sed etiam vt operans ex bono affectu bonisque circumstantiis non ex ira vel auaritia moueatur, hic verò studiosus operandi modus non requiritur, vt lex in se iusta sit, & valida; nam potest princeps inique se gerere, & in lege
D iusta ferenda peccare, vt in reliquis actibus diuersarum virtutum contingere solet, qui licet ex obiecto sint boni, ex malo fine extrinseco, & prauis circumstantiis vitiantur; modus verò requisitus ex parte legis iustus est ille qui ex triplici illo capite supra assignato in probatione conclusionis secundum rectam iustitiæ regulam procedat.

Vtrùm in dubio an licita, seu iusta sit constitutio, pro vera & valida habeatur.

SECTIO IV.

DVplex difficultas sub hoc titulo continetur. Prima, quando de constitutione

dubitamus an licita sit. Secunda, quando, non A de honestate, sed de iustitia eiusdem dubium procedit; & in vtroque casu inquirimus, an pro vera lege haberi debeat, & vt talis obseruari? Et hoc est discrimen inter vtramque difficultatem: nam quando de honestate rei præceptæ dubitatur, in binio sumus malè operandi, quia ex vna parte præceptum superioris vrget; ex altera rei turpitudo deterret: quando verò dubium est de iustitia rigorosa præcepti, quatenus nostro iuri nocet, cui cedere possumus, in exequutione iniquè agendi periculum non est. Scire tamen expedit an stante dubio de constitutionis iustitia; illa nobis operandi necessitatem imponant. Et quamuis Baldus consil. 159. num. 8. lib. 3. dicat B in dubio de iniustitia, vel honestate præcepti standum boni viri arbitrio; nihilominus hæc doctrina nimis generalis est, neque ad speciale punctum huius difficultatis descendit: nam similiter dicam de quolibet iuris dubio boni doctique viri iudicio resoluendum. Quando ergo dubium est an res præcepta sit licita, asserit Adrianus quodlibet. 2. quæst. 2. ad 2. argumentum principale, subditum neque teneri, neque posse prelato obedire: in eamdem sententiam inclinare videtur Vasq. 1. 2. disp. 66. cap. 9. num. 51. item Salas infra citandus. Suaderi potest hæc sententia primò quando duo præcepta concurrunt, quæ simul nequeunt adimpleri; illud quod à maiori potestate proficiscitur, magisque obligat, alteri præferendum est, vt disp. 6. late dicemus: sed quando aliquis dubitat an licita sit res præcepta, concurrit lex positiua principis C inferioris cum contraria lege principis supremi similiter positiua, vel cum naturali quæ magis obligant: nam ius naturale præfertur positiuo cuicumque & positiuum diuinum humano; ergo necessario anteponendum est ius illud naturale, vel positiuum supremi principis, ratione cuius prudenter dubitat subditus an licitum sit, quod à lege præscribitur: ne si obediat, periculo maioris iuris violandi exponatur. 2. Maiorem obligationem votum, seu iuramentũ inducit, quam lex; sed in dubio an res iurata seu promissa liceat, voti, & iuramenti obligatio cessat: ergo & legis. 3 Vt rectè quis operetur, præcedere debet iudicium conscientiæ determinatum, prudentialeque rationis dictamen de licita operatione hic & nunc: at perseuerante dubio ex parte intellectus, hoc rationis iudicium determinatum non D est; nam dubium omnem omnino assensum excludit, ergo in dubio de præceptæ rei honestate nemo licitè potest operari, ne contra conscientiam, faciat, quia cum conscientia dubia operari intrinsecè malum est. 4. etiamsi dicam principem possidere subditorum libertatem, & ratione huius possessionis legem ab eo præscriptam esse obseruandam, hoc intelligendum videtur in iis, ad quæ eorum iurisdictio extenditur intra limites nimirum honestatis: sed res, de qua an licita sit probabiliter dubitatur, eo perseuerante dubio, cum honestis & licitis non computatur: ergo non teneor illi obedire, & consequenter non possum, sicut neque cum dubia consciẽtia operari.

Absolutè tamen parendum esse principi quando subditus certus non est; sed dubitat an id quod constitutione præcipitur, licitum sit. Est TT. & Canonistarum receptissima sententia: eademque est resolutio de quolibet superioris precepto in similis dubitationis euentu. ita Alens. 2. p quæst. 120. mem. 3. artic. 2. Bonau. in 2. dist. 39. art. 1. quæst. 3. ad vltim. Carthusian. ibidem quæst. 3. Maior in 4. dist. 15. quæst. 20. conclus. 3. Gab. ibid quæst. 4. artic. 2. conclus. 4. Palud in 4. dist 19. quæst. 4. prope finem, & dist. 36. quęst. 2. art. 2. post 4. conclus. Anton. 3. par. tit. 16 cap. 1. §. 9. vers. 3 Suar. tom. 5. in 3. p. disp. 4. sect. 6. num. 5. & 6. & tom. 3. de relig. 2. part. lib. 10. cap. 3. n. 5. Valent. tom. 3. disp. 7. quæst. 1. punct. 2. col. 3. Corolar. 3. & disp. 10. quæst. 4. punct. 3. ad fin. item tom. 2. disp. 2. quæst. 14. punct. 4. quæst. 4. Cordub. lib 3. quæstionar. quæst. 6. in princip. Medin. lib. 1. Sum. cap. 5. in fine Molin. tom. 1. de iustit. disp. 113. conclus. 3. Anton. Peres certam. 10. Scholast. dub. 2. numero 123. & sequent; Banhes 2. 2. quæst. 40. artic. 1. dub. 6. Sayr. in clau. lib. 1. cap. 15. num. 4. Azor. tom. 1. lib. 2. cap. 19. quęst. 9. Ex Canonistis idem tenent Abb. in cap. quæ Ecclesiarum de constitut. referens alios asserensque esse legistarum communem sententiam Felin. ibidem num. 60. col. 19. cum Anton. Domin. Imol. Cyn. Bartol. Turrecrem. in cap. sententia, conclus. 7. & 8. & in cap. si dominus ad finem 11. quæst. 3. post Raym. Hostien. Gof. Innoc. in cap. sicut 3. de iureiurando num. 1. Ioann. Andr. ibidem num. 5. Hostien. num. 3. Bald. num. 8. Alex de Neuo num. 79. Bellam. quæst. 6. num. 25. Archidiac. in cap. denique num 2. 14. quęst. 5. Accedunt Nauarr. cap. si quis autem, num. 114. de pœnit. dist. 7. & in sum. cap. 23. n. 36. aliàs 37. & alii Summistæ, qui verbo *lex* verbo *obedientia* & verbo *bellum*, vnanimi consensu eamdem sententiam tradidere: plures refert & sequitur Sanch. in Decalogo tom 2 lib 6. cap 3. num. 3.

Probatur hæc sententia primo ex sacra pagina Deuteron. 17. num. 8 *si difficile & ambiguum apud te iudicium esse perspexeris inter sanguinem & sanguinem; causam, & causam; lepram & non lepram: & iudicium inter portas tuas videris verbo variari; surge & ascende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus, veniesque ad Sacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem qui fuerit illo tempore; quæresque ab eis, qui indicabunt tibi iudicij veritatem; & facies quæcumque dixerint, qui præsunt loco quem elegerit Dominus: & docuerint te iuxta legem eius, sequerisque sententiam eorum.* In quo loco Deus naturalis legis determinationem quandam nõ solum in veteri, sed etiam in nouo testamento obseruandam suo modo exposuit, vt cum glos. docuit Vgo his verbis, *hoc quoque in Ecclesia seruandum est.* Erant ergo hæc lex, vt Israëlitæ in rebus dubiis tam sacris quam politicis præsertim illis, quæ ad legẽ veterẽ spectarent; ad Sacerdotes & ad Pontificẽ recurrerent, qui legis mentẽ interpretantes secundum illã dubiũ dirimerent. Nam quãuis aliquando in causis mere ciuilibus, quæ nõ ex lege Dei, sed ex iure

humano positiuo penderent, poterant principes, & iudices sæculares consuli, & ius dicere, vt communiter docent interpretes teste Concilio adhunc locum: vnde per iudicem, non pontificem intelligit, vt vult Vatablus, neque eius Vicarium, vt docet Abulensis, sed potius sæcularem Iudicem interpretatur cum Caietan. Sigonio & Oleastro, & ex versu 12. deducitur, vbi Sacerdotis imperium à Iudicis decreto distinguitur: tamen Sæculares Iudices subordinati erant Sacerdotum consilio, & Pontificis imperio, illisque in difficilioribus causis ad se delatis tenebantur conformari: qua de re late Carolus Sigonius de repub. Hebræorum lib. 6. cap. 6. & 7. & Becanus in analogia veter. & nou. testam cap. 11. quæst. 1. & 2. Hoc igitur præceptum quatenus est naturalis iuris nouæ legis regimini debet accommodari. Nam sicut iurisdictio B Ecclesiastica à sæculari distincta est, & in causis mere sæcularibus ac politicis sæcularis supremam habet iurisdictionem, ita in ambiguis & dubiis quæ ad alterutram potest vtrem spectant principis determinationi standum, illiusque imperio, in iis, quæ secundum legem sunt negatiuè, id est quæ manifestè non apparent esse contra legem Dei obtemperandum. Idem probatur ex alio loco simili 2. Paralipp. 19. num. 8.

Secundo idem iura manifestè præscribunt. August. relatus, in cap. quod culpatur 23. quæst. 1. & in cap. non dicatis 12. quæst. 1. Vrbanus II in cap. statuimus 19. quæst. 3. Honorius III. in cap. dilecta de maioritat. & obedien. Alex. III. in cap. ex tenore. de sentent. excommunicat. Glossæ & Doctores ibidem. C

Probatur tertio, duplici ratione: prima operari licet cum dubio speculatiuo, quando præcedit ad operationem iudicium practicum in ratione seu motiuo intrinseco vel extrinseco fundatum: sed subditus quando dubitat de honestate rei præceptæ à legitimo superiori, habet rationem motiuam prudentialem, propter quam formet iudicium practicum sibi licere hic & nunc facere quod iubetur: ergo licitè id potest facere; At quotiescunque subdito est licita operatio, quæ præcipitur à superiore legitimo sub cuius potestate & iurisdictione est, subditus tenetur obedire, ergo in dubiis de honestate legis seu præcepti, subditus tenetur præcedente practico, & prudentiali iudicio obtemperare, & exequi quod iubetur. Maior est iuxta communissimam Theologorum sententiam de qua Vasq. 1.2. disp. 65 cap. 1. num. 2. Suar. tom. 5. in 3. par. disp. 14. sect. 5. num. 14. Sanches tom. 1. Decalogi lib. 1. cap. 9 num. 3. Azor. institut. Moral. tom. 1. lib. 2. cap. 19. quæst 3 cum multis quos referunt, & declaratur: Nam duobus modis perseuerare potest dubium speculatiuum: primo negatiuè, si quis consideratis hinc & inde rationibus in inquisitione speculatiua de honestate rei præceptæ, speculatiuum iudicium suspendit: Secundo positiuè quando iudicat rem honestam esse, sed cum formidine non solum intrinseca ex parte actus opinatiui, sed etiam ex parte subiecti nempe intellectus attingentis obiectum cum formi- A dine partis oppositæ: In vtroque euentu perseuerante eo dubio speculatiuo licita esse potest operatio, quæ sequitur iudicium practicum videlicet hic & nunc licere id facere, quod ita dubium in speculatione repræsentatur.

De probatione minoris maior est controuersia. Vnde scilicet oriatur obligatio in subdito, vt in eo dubio teneatur formare iudicium practicum de honestate rei præceptæ, & obedire. Sanch. lib. 6. Decalog. cap. 3. num. 3. sic probat. In dubio melior est conditio possidentis: sed talis est superior in hoc casu, qui in possessione suæ potestatis præcipiendi est in omnibus, quæ illicita non apparent: ergo, &c. Hanc rationem non admittit Vasq. 1.2. disp. 65 cap. 3. n. 13 & disp 66 cap. 9. num. 51. neque Salas tract. 8. disp. vnica sect 17. num 152. & sect. 15. num 258. qui ad probandam illam minorem recurrunt ad principia extrinseca, quæ sunt authoritas, scientia superioris, quando ille, & prudentia & doctrina pollet; aut denique aliorum doctorum, quorum opinionem sequitur: quia subditus præsumere debet superiorem non sine rationabili causa id præcipere; de possessione vero superioris dicunt esse tantum respectu eorum, quæ licita sunt; quia præceptum nequit facere, vt id quod erat dubium, indubitanter licitum fiat: sed solum, vt quod erat licitum, fiat obligatorium. Vnde Salas addit quoties res de qua dubitatur magis illicita, seu maius peccatum sit, quam non obedire, non teneri subditum, neque ei licere illam exequi. 3.

Ratio tamen Sanch. & declaranda & confirmanda est. Primo, quia pro illo est possessio pro quo stat præsumptio iuris; & illi, contra quem est præsumptio, onus incumbit suæ exemptionis probandæ: at mandatum superioris in dubio præsumitur licitum & honestum à iure; ergo possessio stat à superioribus in dubio. Maiorem tenet Sotus lib. 7. de iust. quæstione 3. artic. 2. colum. 3. vers. *hic vero* Aragon. 2. 2. quæstione 88. artic. 9 Notabili 2 & rationem desumit ex Baldo, Alciato & aliis Simanch. de Catholo. instit. tit. 50 num. 8. & Menoch. de præsumpt. lib. 1. quæstione 4. num 3 & quæst. 8. num 1 nam præsumptio iuris est quædam verisimilitudo sufficiens ad credendum rem dubiam; vel est probabilis coniectura ex certo signo proueniens, quæ alio non adducto pro veritate D habetur, donec aduersarius oppositum probet, in quem id probandi onus transfertur. confirmatur quia nulla est præsumptio iuris sine causa, & ratione iusta; quoniam alioqui esset temeraria & iniqua; ergo illa ratio, seu causa, quamdiu alia verisimilior non apparet, & quamdiu facit prudentem iuris præsumptionem, indicat possessionem esse in eo pro quo stat. Minorem tuetur Couarr. regula *peccatum*, 1. p. num. 5. ad fin. & ostendunt textus citati. Nam in cap. quid culpatur, si attente legatur totus discursus D. August. in hac præsumptione fundatur: sic enim ait. *Ergo vir iustus, si forte etiam sub homine sacrilego militet, recte potest illo iubente bellare: si iure pacis ordinem seruans,* 4.

vel non esse contra Dei præceptum, certum est vel vtrum sit, certum non est: ita vt fortasse reum faciat regem iniquitas imperandi, innocentem autem militem ostendat ordo seruiendi, Similiter alii textus semper rationem obediendi ducunt ab authoritate & iurisdictione præcipientis, qui iustè præsumitur imperare. Adde verba D. Gregor. in cap. quid ergo 11. quæst. 3. *sciendum verò est quod nunquam per obedientiam malum fieri, aliquando autem debet bonum quod agitur intermitti*, quod postremum verbum notauit, & locupletauit Glossa.

Secundo quando recurritur ad principia extrinseca ad formandum iudicium practicum de honestate præcepti, rectè quidem recurritur ad authoritatem & iurisdictionem imperantis, vt recurrit Suarius de religione lib. 10. cap. 3. numero 5. & sequentibus, quam-
5. uis ita rigorosè requirit hanc iurisdictionem, vt solum de illa quæ est in prælato, respectu suorum religiosorum, asserat obligare in dubiis, non verò in illo casu si aliquis simplex votum faceret obediendi alicui, vel in quo Abbatissa præciperet subditis. Sed in primis quod attinet ad Abbatissam est clarus textus in cap. dilecta de maioritat. & obedien. vt illud explicat glossa verbo *Salubria*. In quo resoluitur, licet Abbatissa excommunicare non possit, teneri nihilominus subditos illi debitam obedientiam impendere, vt cæteris prælatis fieri solet. Deinde etiam ille, qui simplex obedientiæ votum alicui fecit, seque suam voluntatem in spiritualibus viro alioqui spirituali & perito gubernandam tradidit, potest in dubiis illi obedire, vt idem Suar. citatus numero 8. concedit, & regulariter melius esse dicit: ergo tenetur id facere. Nam si licitum est facere, quod præcipit ille, cui obedientiam vouit; iam hoc est certa, & apta materia voti: neque enim est idem dubium esse de honestate rei, & dubiam esse voti materiam; nam cum dubio speculatiuo de honestate rei præceptæ iam est certum & prudentiale iudicium de exequutione præcepti: iam enim resoluitur practicè dubium, & certa voti materia manet. Et sic etiam in hoc casu valet illud principium *melior est conditio possidentis*: quia etiam si iste superior iurisdictionem in illum, qui se illi gubernandum in spiritualibus tradidit, per simplex votum vel iudicialem potestatem in foro contentioso exercere non valeat, habet tamen libertatis, sibique traditæ voluntatis dominium in omnibus, quæ ab ipsa voluntate licitè eligi possunt.

Tertio, subditus quando pensatis vtrinque
6. rationibus dubitat de honestate rei, videtque pro vtraque parte esse opinionem probabilem, ipse potest alteram eligere, & dubium practicæ deponere: ergo idem potest facere superior, & sic iustè præcipere: sed prælato iustè præcipiente subditus iniustè resistit, ergo ex iurisdictione, seu authoritate dominioque superioris sumitur optimum fundamentum deponendi dubium & formandi prudentiale iudicium practicum hic & nunc mihi licere obedire, quando manifestè peccatum non apparet. Vnde excluditur, & conuincitur limitatio supra posita: nam etiamsi speculatiue pro vna parte appareret dubium maioris mali in exequutione præcepti, quàm non obedire; illud maius malum est dubium: & posito prælati imperio resoluitur in licitum secundùm prudentiale rationis dictamen: at inobedientia est certa, si superioris mandatum reiicitur. Denique hinc etiam illorum reiicitur sententia, quibus non sufficit prælati authoritas, sed scientiam, vel probitatem in eo expendendam tradunt ad formandum iudicium practicum: est enim manifestè contra August. qui in cap. quid culpatur, ait *sacrilego regi iustis obediendum esse in omnibus quæ certo contra Dei præceptum esse non appareat*; & contra omnes patres, dum perfectè obedientiæ normam præscribunt; quam optimè ad fratres Conimbricenses scribens Pater Sanctus Ignatius exposuit; vbi de superiore sic loquitur. *Nec contra siue consilio aut prudentia minus valeat, quicquam idcirco de obedientia remittendum: quatenus ille superior est; quando illius personam refert, cuius sapientia falli non potest; supplebitque ipse quicquid ministro defuerit siue probitate aliisque ornamentis careat: si quidem disertis verbis Christus Dominus cum dixisset, super Cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisei; protinus addidit: Omnia ergo quæcumque dixerint vobis, seruate, & facite, secundum opera verò eorum nolite facere, &c.*

Secunda ratio sumitur ex incommodis quæ sequuntur, nisi tenerentur subditi in dubiis parere; esset enim magna confusio, & communitatis cuiuslibet impunis, immo effrenata licentia: nam facile quilibet sub probabilis opinionis prætextu, & fretus præcepti dubio, se ab obedientia liberaret; & superiores cogerentur ad præcipiendum tantummodò ea, quæ ex certa & euidenti cognitione innotescerent, ex quo potestas gubernandi subditos, his pressa angustiis vnumquemque sui iudicii arbitrio ductum sine lege, & sine rege viuere sineret impunè. Etenim cum paucissima sint ita certa, vt nullam dubitationis suspicionem inducant; in paucissimis princeps suo imperandi officio fungeretur; atque in iis, quæ frequentius occurrunt solidum tolleretur recti regiminis fundamentum, tum secularis, tum Ecclesiastici. Quare oppositam sententiam non iudico in praxi securam, neque sufficienti ad hoc probabilitate suffultam. Cæterùm prædictæ rationes rectè applicatæ non solum probant nostram sententiam, quando probabilior apparet principis opinio; sed etiã quãdo intra limites probabilitatis minus probabile creditur licitum esse quod iubetur: vt optimè notauit Sanch. lib 6. Decalogi cap. 3. num. 6. quamuis oppositum obiter doceat Suarius tom. 5. in 3. part. disp. 4. sect. 5. num. 6. Nam quantumuis probabilius appareat oppositum si id quod præcipitur, sufficienti probabilitate licitum repræsentetur; Vrgent rationes factæ, & præcepti obligatio consequitur.

Ad argumenta in oppositum Respondeo 7.
primum nihil concludere quia falsò assumit

in minori præceptum iuris naturalis vel positiui maioris potestatis opponi constitutioni principis inferioris præcipientis id de quo an liceat dubitatur: Nam in eo dubio ex supremi Domini imperio habemus vt prætermisso materialis transgressionis periculo, superioris præcepto acquiescamus, qui nobis datus est tanquam diuinæ voluntatis Interpres. argumentum valeret, si id quod iuberetur manifeste illicitum apparet. Ad 2 dico votum, & iuramentum quando obligant, maiorem obligationem inducere, quàm iuris humani lex: At quando dubium est, an sit, de re licita, non obligant; ideo non rectè comparatur eius obligatio cum humana legis obligante. Ratio vero cur non obligent votum & iuramentum in hoc dubio; lex vero humana obliget, illa est. quia lex à potestate gubernatiua principis emanat, cui subditi parere tenentur in omnibus, quæ illicita non apparent: sed prudenter licita præsumuntur: Nam princeps in possessione est suos subditos gubernandi, qua non sine iniuria subditus illum priuaret, quando ille secundum probabilem sententiam iustè præciperet. At votum & iuramentum à propria persona proficiscitur suam possidente libertatem, quæ sicut prudenter iudicare potest per principia intrinseca, vel extrinseca secundum alterius opinionem probabilem illud votum, & iuramentum esse de re illicita, ita se illorum obligatione poterit exoluere.

8. Ad 3. argumentum respondet Sanches lib. 6. decalogi cap. 1. num. 3. etiamsi determinatum iudicium practicum necessarium sit vt subsequens operatio recta sit, per quod operans iudicet, hic & nunc sibi licitam esse actionem; hoc tamen iudicium existimat posse fieri stante dubio speculatiuo; neque adhoc opus esse vt subditus sequatur opinionem illam probabilem, dictantem id sibi esse licitum; quia hoc iudicium est speculatiuum & numero 6. addit etiamsi subditus iudicet, rem præceptam à superiori esse illicitam iuxtà suam particularem opinionem, non teneri deponere hunc assensum opinatiuum, sed eo perseuerante, & ignorata probabilitate alterius partis subditum ad parendum obligari, dum sibi certa non est malitia rei præceptæ: in quo non solum recedit à sententia Vasq. 12. disp. 64. caq. 6. numero 32. & 33. item Azor. lib. 2. cap. 13. quæst 9. sed etiam à Suario tom. 5. in 3 p. disp. 4. sect. 6 numero 6. his verbis. *Dummodò iustitia legis probabilioribus rationibus, vel certè æque probabilibus nitatur.* Sentit ergo Suar. oportere vt appareat probabilitas pro opinione superioris præcipientis: idem manifestè docet Sayro lib. 1. in clau. reg. ca. 12. quos tamen Sanchez pro sua opinione adducit, cum Valentia, Corduba, Siluestro, Salas, & aliis qui sanè si rectè expendantur, manifestè apparebit nullum eorum admittere, persistente iudicio de re illicita, & non apparente aliqua probabilitate partis oppositæ subditum obligari, vel implere posse legem; quod ita probo: nam iudicium determinatum & particulare hic & nunc licitum esse actum, non potest stare cum contradictorio iudicio vniuersali numquam esse licitum actum; sed necessario procedere debet ab alio dictamine subalternante, vniuersali videlicet in dubio de honestate actus præcepti. licitum esse actum subdito, & consequenter obligatorium; & tamen hoc iudicium vniuersale, est speculatiuum; ergo si ad deponendam conscientiam dubiam oportet in particulari iudicare, hîc & nunc licere id quod superior præcepit, vel positiuè & formaliter præcedere debet iudicium speculatiuum, & vniuersale de honestate actus præcepti, cum probabilitate cognita per principia intrinseca vel extrinseca, nimirum quia superior iubet & res est dubia; vel saltem virtute, & interpretatiuè intellectus illam probabilitatem vniuersalem attingere debet in particulari iudicio contentam, quatenus ad particulare dictamen statim descendit, & in eo tamquam in indiuiduo illud vniuersale continetur. Confirmatur: nam idem Sanchez fatetur iudicium practicum per quod deponitur dubium speculatiuum debere firma aliqua ratione fundari: sed in solo imperio superioris imperantis rem, quæ solum iudicatur illicita, non potest fundari iudicium practicum prudentiale oppositum: ergo necesse est, vt iudicetur id quod iubetur non absolutè & præcisè illicitum, sed vt probabiliter licitum, ob aliquam rationem rei intrinsecam, vel extrinsecam, existimetur. Est hæc doctrina iuxta mentem Felini cum Imola Ant. & aliis in capite quæ in Ecclesiarum de constitut. numero 61. columna 20.

Ad argumentum igitur respondeo concedendo necessarium esse iudicium particulare determinans subditum ad licitè operandum, dictans in eo dubio superiori parendum actumque non modo licitum, sed etiam obligatorium esse, nego tamen non posse dubium perseuerare ex parte intellectus speculatiuè se habentis altero ex duobus modis assignatis: vel quia res secundùm se sumpta rationibus vtrinque delibatis non satis determinatur per positiuum iudicium licita ne sit an illicita; vel quia quam posito iudicio seu vniuersali quod actus præceptus dubius licitus sit, seu particulari quod hic & nunc mihi liceat, actus qui præcipitur, cum medium sit fallabile & obiectum euidens non appareat ex parte subiecti, aliqua formido extrinseca ex incertitudine rei secundum se sumptæ proueniens relinquitur: quam dubitationem seu formidinem dicimus cum determinato assensu in particulari permanere secundum naturam assensus opinatiui, vt præstantiores logici adnotare solent: & hac ratione sententiam Vasques in hac parte interpretor disp. 6?. cap. 9. numero 51. quatenus asserit perseuerante dubio, an res liceat, non posse inferiorem obedire præposito: intelligitur vero perseuerare, antequam practico dictamine prudenter, & rationabiliter dubium in praxi decidatur. Deciditur tamen à subdito modo iam iam supra explicato quia adhoc tenetur quando res illicita non apparet manifestè. Hinc ad quartum argumentum facilis est responsio: nam deposito dubio per dictamen 9.

practicum prudentiale res præcepta alioqui secundum se dubia iam cum licitis computatur ob possessionem superioris præcipientis, & potestatem illius qui ius etiam principis supremi interpretatur, & ad gubernandos subditos in rebus ambiguis à Deo datur.

10. Instabis hinc sequi in nostra doctrina absurdum videlicet subditum nihil magis posse exequi ex vi præcepti, quam ex consilio amici, vel ex eo quod videt alioqui sine præcepto sibi licere; nam si semper debet percipi aliqua probabilitas de honestate rei à subdito, vt illi parere liceat, & debeat. etiam si superior non præciperet, ea cognita probabilitate iam res licita proponitur & licitè prosequenda. N.ganda tamen est illatio cum Sanchez lib. 6. decalogi cap. 3. numero 18. licet sit contrà Vasq 1. 2. disp 62. cap. 6. numero 13. Nam cessante præcepto expresso, vel tacito vt practicum dictamen prudenter formetur, per quod dubia conscientia deponatur, opus est rationes probabilitatis intrinsecas rei attingere, vel per extrinseca principia nempe doctorum testimonia, quæ probabilem opinionem efficiant, rem licitam esse iudicare secundum se, quod tamen necesse non est quando prælatus iubet; quia extrinsecum principium necessarium non est, scientia scilicet præcipientis principis; sed potestas præcipiendi, & possessio eiusdem, cui in subdito parendi debitum correspondet in omnibus, quæ illicita non apparent: Vnde si superioris scientia sufficiens non sit, vt faciat probabilem per se solum, vel simul per alios quos sequitur, & à præcepto abstineat, non licet subdito sola superioris opinione niti, vt practicum dictamen eliciat sibi libere, id quod alioqui licitum non apparet ex alio capite quam quod superior ita opinatur, vel iudicat, cum præcipiat; cum tamen ex alia parte de rei honestate dubitetur: in hoc enim euentu subditus non excusaretur à culpa si id faceret: sed in periculum incideret, quod qui temere eligit, in eo perire vult & qualis culpæ quis periculum amat tale crimen incurrit.

11. 2. Difficultas erat an quando dubium est an lex sit iusta, subditus legi obedire teneatur? Eademque quæstio est an in dubio iuris necessario legi parendum sit. Et sanè si dubium sit an lex contrà iustitiam distributiuam aut commutatiuam subditorum procedat, non est dubium illam esse obseruandam, quando non apparet manifestè esse iniustam, ita enim existimant plerique ex Authoribus citatis pro resolutione præcedentis difficultatis: & omnes tenetur concedere vt consequenter loquantur. Nam minus potest in præcipiendis illicitis, quam licitis, quamuis alioqui iniuste præscriptis: Illa enim præterquam quòd iniustè præcipiuntur quia illicita extra limites iurisdictionis sunt, etiam honestatis terminos transiliunt, & subditos ad peccandum inducunt; quare subditus tenetur in illicitis non obedire: de iniustis verò alia est ratio, quia etiamsi non obligetur subditus, si tamen velit, poterit obedire: suppono enim rem præceptam iniuste esse licitam. Sed mandatum principis in dubio an res sit illicita obligat subditos ad parendum, ergo à fortiori vbi certum est non esse culpam in actu præcepto, sed solum de iniustitia præcipiendi dubitatur, vt est specialis virtus subditi, tenentur obedire. Confirmatur 1. quia in hoc euentu ius præcipientis est certum, vt suppono, ius subditorum est dubium: ergo illud huic præferendum. Confirmatur 2.
12. princeps sicut, & iudex suæ iurisdictionis æstimator est in dubio vt patet ex l. 2. consensisse §. sed etsi dubitetur item l. 5. si quis ex aliena ff. de iudiciis l. final. ff. de iurisdict. omn. iudic. Iason ibid. num. 25. allegans alios textus: ergo in dubio de iustitia & iure quo princeps subditum per constitutionem obligare vult, illi necessario parendum.

13. Quando tamen iniustitiæ dubium non sumitur ex qualitate rei præceptæ, sed oritur ex defectu authoritatis; vt si dubitetur an legitime electus vel confirmatus sit princeps legem constituens, & in hoc sint contrariæ opiniones probabiles; Vasq. 11. disp. 62. cap. 6. ad finem sequutus Gerson. tom 3. tract de vita spirituali lect 4. corol. 10. & Alphab. 62. lit. N. ait tunc posse subditum sequi opinionem probabilem illum non esse superiorem, & ita non obligari ad constitutionis obseruationem. Pro eadem sententia à Thoma Sanches citato num. 28 refertur Salas 12 tract. 8. disp. vnica sect. 8. num. 78. Verùm Salas non solum citato loco, sed etiam sect. 17. eiusdem disputationis num. 152. oppositum tenet manifeste, quamobrem pro sua sententia illum referre posset Sanch. quia idem existimat dicendum in dubio orto ex parte rei præceptæ, ac ex parte iurisdictionis seu potestatis in principe, quod Sanch. num 29. docet, asserens: etiamsi subditus probabilius opinetur, illum non esse superiorem legitimum, adhuc ad illius obsequium obligari. Et probat Sanches quia non est idem opinari superiorem non esse legitimè electum seu confirmatum & opinari subditum non teneri illi obedire. Vnde de primo casu possunt esse opiniones vtrinque probabiles, de secundo non ita, si superior sit in possessione, vt supponitur; quia ob dubium superueniens nequit sua legitima possessione priuari. Sicut enim vxor quando dubitans de valore matrimonii irritum esse opinatur, non potest viro debitum negare, neque illum possessione, quam habet in vxoris corpus sine probatione manifesta spoliare, vt idem Sanch. lib. 2. de matrimon. disp. 44. numero 3. confirmat, ita subditus superueniente dubio de potestate superioris, illum sua possessione priuare non potest, sed tenetur parere.

14. Verùm hæc moderatio seu suppositio Sanch. de possessione legitima principis aliã quæstionem seu casum fingit, de quo non loquuntur Authores: nam quæstio illorum non est de iure, quod ex ratione possessionis proficiscitur, sed ex dubia authoritate seu iurisdictione cum primum electus, vel confirmatus sua vti potestate præsumpta contendit, de qua variæ opiniones circumferuntur. Et sane in hoc sensu casum procedere manifeste colligo ex Say-

ro qui lib. 1. in clau. reg. cap. 12. num. 4 ad finem sequutus opinionem Vasq. reddit diuersam rationem: cur in dubio an res sit licita, teneatur obedire subditus, non tamen quando de legitima authoritate præcipientis dubitatur: quoniam in primo casu superior habet ius præcipiendi, & subditi possidet libertatem; at in 2. illud ius certum non habet & subditus suam possidet libertatem. quod necessario intelligendum est, eo casu in quo ante possessionem legitimam de iure, & authoritate præcipientis controuertitur. Quare ita Sanch. opinionem teneo, vt illam sententiæ Vasques nullo modo existimem in hoc puncto aduersari: Non enim loquitur de dubio orto post pacificam superioris possessionem, qua profectò spoliari non potest, antequam oppositum certò constiterit; sed abstrahit à iure possessionis, & de dubia authoritate, seu iurisdictione principis non bene electi seu confirmati disceptat.

Sed quid si duo principes seu prælati
15. electi sint, & vnusquisque suam electionem legitimam esse contenderit, & constitutiones ediderit, cui parendum? alteruterne obligare an neuter. quæstio est in lib. 1. tit. 5. de postulatione prælatorum discutienda quam alii etiam authores explicant lib. 5. tit. 8. de schismaticis &c. Interim videatur Oldrad. consil. 22. Ad quæstionem, & 23. vbi difficultatem late edisserit: & post varia iura pro vtraque parte allegata statuit, actus eorum principum etiamsi valorem, & vigorem à principio habere cœperint, non tamen quoad subitos effectum sortiri, antequam lis illa dirimatur, & certa sit ritè electi iurisdictio, ac libertatis subditorum possessio, quia incertitudo vitiat dispositionem, vel saltem illius effectum suspendit;
16. & probat argumento l. iure nostro §. finali, ff. de testam. tutel. ibi *euentus iudicatæ rei declarabit*. Et l. quædam, ff. de rebus dubiis l. rem non nouam C. de iudic. est ergo iuxta Oldrad. consil. 23. quem sequitur Tusch. lit. I. conclus. 65. numero 15. effectus concessionis seu constitutionis factæ ab altero ex his principibus in se certus, sed propter facti quæstionem nobis fit incertus ad exemplum l. si restituatur, §. vltimo, ff. de iudiciis l. cum ad præsens & l. sequens, ff. de rebus credit. & l. quamdiu præfecti Codice. qui admitt. ad honor. poss. poss. quamdiu igitur pendet controuersia de iure constituentis, ex cuius euentu apparere debet an constitutio valida fuerit vel non, habent subditi iustam causam non admittendi tale statutum.

In aliquibus euentis superior doctrina limitatur & declaratur.

SECT. V.

ETiamsi præcedens doctrina dicens subditos in dubio teneri principis constitutioni obedire, regulariter, ac generaliter vera sit, diuersimode tamen à citatis Authoribus solet limitari. Felin. cap. quæ in Ecclesiarum

A de constit. n. 61. & seq. sex limitationes adducit: priores quinque recipit, sextam excludit: alij plures alii pauciores admittunt, ex 1.
quibus necessarias tantum & in praxi vtiles adnotabo. Prima igitur limitatio sit; quando subditus certus est principem dubitare an aliquid licitum sit, vel an excedat limites suæ potestatis, & tamen eo dubio non deposito, temerè aliquid constitutione præcipere, tunc non teneretur obedire; immò neque posset, si ipse etiam in eodem dubio persistat: ita exponi debet Sanch. lib. 6. decalogi cap. 3. numero 21. vt eius ratio efficax sit, nimirum quia præcipua causa, ob quam in dubio tenetur subditus obedire est, quia prin-
B ceps petit sibi debitam obedientiam & sua præcipiendi quod licitum sibi videtur, possessione spoliari non debet; sed hæc ratio nihil valet, si intelligamus principis dubium excludere omnem assensum probabilem de honestate rei; imo & dictamen prudentiale practicum de sua potestate, & iurisdictione ad id statuendum; ergo solum rectè procedit ratio, quando princeps dubium iudicio practico prudenter elicito deposuit. Minor & consequentia probatur, quia posito hoc iudicio, quamuis ex parte intellectus speculantis rei veritatem aliquod dubium speculatiuum in mente superioris, & partis oppositæ formido superesset & de hoc dubio certus esset subditus, adhuc teneretur obedire: nam adhuc possessio præcipientis præualebit, ne in publico regimine confusio, & tumultuaria perturbatio
C rempublicam circumueniat. Etenim cum pleraque negotia contingant, quæ manifesta & euidentia non sint, & moraliter certus esse potest subditus, principem illorum euidentiam non habere; facile in his omnibus imperatis resistere posset impunè & licitè; nisi sufficeret probabile imperantis iudicium practicum ad constitutionem validam promulgandam; & proculdubio ita hanc limitationem admittunt Petrus Ledes. tom. 2. summ. tract. 3. cap. 13. conclus. Banh. 2.2. quæst. 40. artic. 1. dub 6. conclus. 3. Salas 1. 2. tract. 8. disp. vnica sect. 26. numero 275. sequutus Emanuel in sum. cap. 126. num. 5. Quando verò D. August. relatus in cap. quid culpatur 23. quæst. 1. asserit, *iniquitatem præcipientis in præcepto imponendo non impedire subditi obligationem*, explicari debet cum Turrecrem. ibid. numero 3. quando imperantis iniquitas ex parte modi oritur, vt si ex pas-
D sione, aut ex vindicta quidquam alioqui licitum statuisset. 2.

Sed quid si subditus de principis dubio certus esset, ipse vero subditus existimaret nullum esse dubii fundamentum, sed rem præceptam esse licitam. Respondet Sanch. citat. numero 21. subditum in eo casu teneri prælato præcipienti obedire, quia in ea re quæ præcipitur, debita est obedientia superiori, etiamsi ex erronea conscientiâ superior debitam sibi non existimet: sicuti si quis credat rem ab altero possessam non esse suam, & malè petat sibi eam reddi tamquam suam; ille qui certo scit esse petentis, sane illam reddere tenetur; ergo similiter licet

princeps constituens aliquid, de quo dubitat esse illicitum, si reuera licitum esse subditus certo sciat, illi parere tenetur, opponit sibi quod lib. 2. de matrim. disp. 41. num. 56. dixerat; si alter coniux dubitet de valore matrimonii & cum eo dubio petat alteri non dubitanti debitum, alter potest, sed non tenetur reddere; non tenetur, quia ille ius petendi non habet, quia dubius petit & reddere potest, quia ipse non dubitat & est in possessione, neque alteri tenetur credere: ergo similiter subditus poterit obedire, quia videt rem præceptam esse licitam; & non tenetur, quia princeps ius non habet præcipiendi in eo dubio. Respondet etiamsi coniux ille, à quo petitur, non dubitet; tamen certus non est de valore matrimonii, & ideo non tenetur reddere: si enim certus esse supponatur, tunc eodem modo ait teneri debitum reddere coniugi dubitanti.

Existimo tamen in eo euentu adhuc non
3. teneri subditum obedire: ratio est quia esse rem iustam & posse licite fieri à subdito non dat principi ius præcipiendi, quod ipse vt iustum & communitati bonum non iudicat: si enim lex rationis est ordinatio in commune bonum, non vt tale intenditur, quod honestum non iudicatur. Immo ex eo subditus rectè colligeret non fuisse in principe intentionem illum obligandi, quod sciat præcipere, id nullo præcedente iudicio practico, & prudentiali dictamine de honestate actus præcepti: nemo enim intendit actu efficaci, & absoluto impossibile & tamquam Chymera apprehenderetur lex verè obligans ad illicitum. Denique quo iure præciperet, qui secundùm suam apprehensionem contrà ipsum ius sibi datum licita tantum præcipiendi de re vt ipse putat, illicitam constitutionem conderet? Iam vero exemplum quod Sanchez pro se adducit, non vrget; alterum quod sibi opponit meo iudicio rem conuincit. Primum ostendo: nam qui rem alienam possidet, domino illam reddere tenetur, siue ille id sciat & petat, siue non; dummodò inuitus præsumatur: quando igitur aliquis petit rem, quam putat suam non esse, ex vi iuris putatiui & ex vi suæ petitionis illi non debetur, sed quia alioqui malæ fidei possessor rem domino reddere obligatur. At subditus ideo tenetur rem præceptam facere, quia ex vi & iure præcipientis parere obligatur, non verò ex honestate rei tantummodò secundum se. Vnde res aliena etiam non petita debetur: at res licita non præcepta verò præcipientis, iure non est debita 2. probo; quando coniux non dubitat de valore matrimonii, de illo moraliter certus est. Et illa est certitudo moralis à prudentibus iudicata, quando ita de aliquo euentu certus sim, vt nulla sit dubitandi ratio; ergo non rectè distinguitur, ad hoc vt coniux teneatur, vel non teneatur debitum reddere, inter non dubitare, & certum esse: quamobrem ille coniux qui in eo dubio rationabili constitutus est, antequam illud deponat, non habet ius petendi & certitudo alterius coniugis non addit ius dubitanti, quia ipse cum ex conscientia erronea seu dubia petendi iure defraudetur, esse à parte rei matrimonium validum non confert ius coniugi in eo dubio perseueranti. Immo neque reddere potest coniux certus de matrimonii valore, nisi alterum prius instruat, vt dubium deponat; & suæ certitudinis causam aperiat, ne petenti cooperetur in peccato ex erronea conscientia committendo; quod si facere nequeat antequam proximum timeat probabile maioris peccati periculum, tunc poterit reddere, quia ex parte sua non peccat certus de matrimonii valore, & alterius coniugis peccatum maius euitat, & minus ex erronea conscientia de simplici fornicatione permittit.

2. Limitatio est vt prædicta causa intel-
ligatur quando subditus non potuit peritos consulere, & certior reddi de iniustitia seu honestate constitutionis. Nam si commodè potest, antequam constitutioni obediat, aliquam diligentiam facere tenetur, vt prudentiale dictamen practicum eliciat, dubiumque deponat, & à culpa excusetur si forte rem illicitam obediendo præstet: ita Hostiensis in summ. tit. de pœnit. §. quid de rapina Alexand. de Neuo cap. sicut 3. numero 98. de iuram. Rosell. verb. bellum num. 4. Angel. eod. verb. num. 8. & verb. obedientiam num. 6. Syluester verb. bellum 1. quæst. 9. conclus. 3. & verb. obedientia quæst. 2. Probatur quia probabiliter dubitans an res quam possidet, sit sua, tenetur facere aliquam diligentiam, vt dubium deponat & bona fide rem retineat: similiter qui de valore matrimonii grauiter dubitat. Illam limitationem potius consilium continere existimo quam præcisam subditi obligationem, nisi talis esset principis licentia & impietas vt ex prauis illius moribus sine temeritate illum illicita præcipere subditus suspicaretur; quæ suspicio coniuncta cum dubio de honestate rei præceptæ, ad illam diligentiam faciendam subditum obligaret, quia mala principis opinio minus securam reddit subditi operationem & præcipientis possessioni oppositam præsumptionem conciliat. Absolutè tamen loquendo talis limitatio necessaria non est. Ita D. Thom quæst. 17. de verit. artic. 5. ad 4. vbi ait *subditus non habet iudicare de præcepto prælati: sed de impletione quæ ad ipsum spectat.* Item Gabr. in 4. dist 15. q. 4. artic. 2. conclus. 4. Valent. par 3. disp. 7. quæst. 3. punct. 2. corol. 2. Petr. Nauar. lib. 2. de restitut. cap. 3. in alia editione cap. 1. dub. 12. numero 261. & 266. Sanch. vbi supra num. 19. Exempla verò quæ pro parte opposita afferuntur, non sunt similia: quia possidentis cum dubio interest examinare an res quam possidet, aliena sit, & similiter ad coniugem dubitantem spectat dubium de matrimonii valore expendere: Ad subditum verò non pertinet principis præceptum inuestigare licitum ne sit an illicitum; sed hoc à principe factum supponere. Vnde cæca obedientia in religiosis viris semper in maxima commendatione fuit. Vide Hier. epist. 4. ad Rust. cap. 7. Basil. in constitution. monastic. cap. 23. Cassianum collat. 2. cap. 2.

Gregor. in 1. reg. lib. 2. cap. 4. *Nescit enim inquit, iudicare quisquis perfectè didicerit obedire.*

Adduntur Hostien. Innoc. Ioann. Andr. Abb. Ant. Alex. de Neuo, Baldus, Gabriel, Caiet. Toled. Nauarr. & alij quos sequitur Sanch. lib. 6. decalogi cap. 3. num. 5. quando subditus obtemperat in re dubia, non oportere, vt intelligat illam esse bonam, & contentam intra limites potestatis præcipientis: sed satis euidenter non constare esse malam. Quod vt verum existimetur, duo sunt diligenter aduertenda: 1. euidentiam de qua loquuntur hi authores, quo eo verbo aut simili vtuntur, non esse rigorosam, qualem habemus tantummodo de principiis per se notis. V.G. omne totum est maius sua parte; & de conclusionibus scientificis: sed sermo est de morali euidentia, quæ cum cognitione opinatiua stare potest, & de se obscura seu ineuidenti; qualis est illa conclusio, quæ rationibus maximè probabilibus nititur, & communi DD. consensu approbatur quare non video rationem ob quam Sanchez citatus hanc euidentiæ declarationem à Valentia supra citato corol. 1. traditam respuat, videlicet non ex peculiari passione, sed prudentium & peritorum iudicio subditum moneri debere, vt aliquid manifeste illicitum à superiori præceptum arbitretur. 2. est quando dicitur non oportere vt res præcepta bona existimetur, & intra limites potestatis præcipientis contenta; accipiendam esse rem secundùm se non vt stat sub præcepto; quia satis est quod secundum se illa res non putetur illicita; si enim accipiatur vt præcepta est, necessario cognosci debet vt honesta; &, si certo non cognoscitur extra limites esse potestatis præcipientis, obligatoria necessario repræsentabitur. Nam eo ipso quod res non cognoscitur mala, ex eo quod præcepta sit, rationem induit honestatis obseruantiæ; & vt bona à subdito est iudicanda. Deinde quando non apprehenditur extra limites potestatis, intra illos intelligitur contineri, & vt obligatoria proponitur.

6. Tertia limitatio nisi in eo dubio ex constitutionis, seu præcepti exequutione magnum futurum scandalum, seu turbatio Christianitatis, vel grauissimum peccatum timeretur, ita Felin. in cap. Quæ Ecclesiarum numero 64. de constitut. cum Abb. in cap. si quando de rescript. Imol in cap. quanto de consuetudine Ludouic. Roman. consil. 481. num. 14. colum. 5. Oldrad. consil. 287. & ab aliis magis ampliatur limitatio, videlicet vt procedat etiam quando propriæ personæ, vel alterius graue detrimentum probabiliter timeretur. in bonis corporis, famæ, vel honoris, sic Metina 1. 2. quæst. 19. artic. 6. Arag. 2. 2. quæst. 69. artic. 2. Banh. ibid. par. 1. dub. 2. Cordub. in quæst. lib 3. quæstione 8. colum. 5. Sal. 12. tract. 8. disp. vnic. sect. 17. numero 155. & sect. 18. num. 169 Sanch. vbi supra num. 24. Henric lib. 14. de irregul. cap. 3. num. 5. in Comment. lit. X. Lessius lib. 2. de iust. cap. 41. dub. 6. Iapia Auth. ingressi verb. ipso ingressu cap. 1. num. 45. Cod. de Sacrosanct. Eccles. Sayr. in Clau. lib. 1. cap. 13. num 41. Lopez 1. par. instruct. cap. 56. Emanuel. tom. 2. in summ. cap. 9. num. 3. & tom. 3. quæst. 19. regularium artic. 4. Ponit exemplum Felyn. cum aliis Canonistis, vt si summus Pontifex sine manifesta causa, siue per aliquam dispositionem vniuersam Ecclesiæ statum vellet immutare: magis vulgare in praxi est aliud à Theologis adductum; vt si princeps iuberet, vt proprium vel alienum crimen occultum in publico iudicio proderetur, vel si iudex id interrogaret in dubio an iustè seu iuridicè facerent, tunc in eam partem inclinandum, in qua minus damni, & periculi foret. Vnde in prædicto casu subditum non teneri obedire prædicti Authores fatentur, quia damnum subsequens in eo dubio præponderat superioris Iuri: Præsertim quia in dubio fauendum est reo, & ei potius de cuius damno agitur Et quamuis superior subditi libertatem possideat, non intelligitur in eo casu in quo illum probabili periculo, grauique damno exponit contra possessionem subditi, quam habet vt se à periculis abducat, quando sibi de principis iure in præceptione non constat.

Quarta Limitatio est, quando dubium est de facto, & superior qui non potest dispensare, iubeat subditum contra illud operari. 7.
Verbi Gratia, si qui dubitat an commiserit homicidium, & in irregularitatem inciderit, iubeatur celebrare; non tenetur, neque potest præcipienti parere qui dispensandi potestatem non habet. Ita Sanch. vbi supra num. 12. Vasquez 1. 2. disp. 66. cap. 1. & vltimo num. 50. Sayr. in Claui lib. 1. cap. 13 num 35. Ratio est quia in dubiis tutior pars est eligenda; quæ regula expresè traditur in cap. ad audientiam, & obseruatur in cap. significasti, 1. & 2. de homicid & cap Iuuenis de sponsalib. & quamuis Vasq. dixerit tenendam & obseruandam hanc regulam in omnibus dubiis facti, præter quam in materia iustitiæ, idemque teneat Azor. tom. 1. lib. 2. cap. 1. cap. 19 quæst. 10. dicens, *siue quis dubitet de facto, cuius gratia irregularitatem, excommunicationem, suspensionem, vel interdictum incurrent, sic vt irregularem vel censuratum gerere, & ab altaris ministerio abstinere debere.* Melius tamen Suarius tom 5. in tertiam par. disp. 40. sect. 6. num. 8. cum Nauarr. in cap. si quis de pœnit. dist 7. num. 41 Siluest. verb. ieiunium num. 17 Soto lib. 7. de iustit. quæst. 3. artic. 2 quos sequitur Salas 1. 2. tract. 8. disp. vnica, sect. 19 num 175. & aliis recentiores asserunt illam regulam non habere vim præcepti seu legis, nisi in casibus à iure expressis. Verbi Gratia, in irregularitate de qua vltra text. citatos & DD. ibidem ita statuunt Couar. Clem. si furiosus de homicid Nauarr. citatus à numero 31. Vgolin. Tabul 1. de censur. cap. 14 numero 12. Anton. Peres, cert. 10. Schol n. 131 & alii quam plures: hoc vero admittendum non esse tanquam præceptum in aliis à iure non expressis: nam in illis habet regula rationem consilii, non præcepti. Vnde quando illam assumpsit Pontifex in textibus citatis, ne credas illam vsurpari tanquam principium 8.

necessarium, & veluti naturale ius ad vitandam culpam in eo dubio incurrendam, si aliquando partem quis tutiorem non sequeretur: Nam satis fuit quod Pontifex id dictamen prudentiale in omnibus materiis habens rationem consilii, in irregularitate ad ius positiuum traduceret: quamuis ergo in dubio facti in materia irregularitatis non teneretur, neque posset subditus parere prælato qui in ea dispensare non valet, in aliis dubiis V. G. de voto, de die festo & similibus, quæ in iure specialiter non exprimuntur, & potest, & tenetur obedire. Et ratio est quia subditus in his non obligatur ex alio superiori iure partem sequi tutiorem, sed sufficit tutam amplecti, præsertim quia sæpe tutior pars est minus probabilis, vt in dubio voti apparet: tutius enim est illud adimplere, probabilius tamen dubitantem non obligari.

Obiicies illam regulam etiam in materia irregularitatis procedere in foro conscientiæ, non in foro exteriori: ergo si à prælato subditus iuberetur ne in exteriori foro vt irregularem se gereret, adhuc obligaretur parere: antecedens à multis traditur in cap. ad audientiam de homicid. Cardinal. Ioan. Andr. Hostien. Anan. Soccin. Felini Gloss. in cap. vnic. de scrut. in ord. facien. Angel. verb. *dubium*, num. 6. Siluest. eod. verb. quæst. 4. Negandum tamen est antecedens cum Nauarr. Couar, Vasq. Azor. locis citatis, Salas. num. 171. Henriq. lib. 14. cap. 3. §. 4. Sayr. in clau. lib. 1. cap. 13. num. 23. & seq. Suadetur 1. quando ius ex præsumptione non procedit, vnum forum ab alio non discrepat: argumento cap. vt animarum de constitut. in 6. cap. vnico de iure iurand. c. 1. de sepultur. in 6. 2. quia cap. ad audientiam, verba Pontificis non diriguntur ad irregularem, sed ad prælatum seu Iudicem, ibi *Vos conuenit iniungere presbytero memorato vt in sacris ordinibus non ministret*. Et ad externum forum deductam fuisse causam ostendit initium capitis. *Ad audientiam Apostolatus nostri peruenit*, & caput vero *significasti* 2. in consultatione de interno foro, in responsione. Ad externum etiam videtur extendi: de interno ea procedunt verba, *Cum de cæteris credendum sit ipsi, qui non accusatur, vel denuntiatur ab aliquo, sed per ipsum consilium appetit salutare*. ad externum illa referuntur, *In hoc dubio tanquam homicida debet haberi sacerdos*. Sed de hoc latius vide Suar. citatum num. 11. & Nauarr. in cap. si quis autem de pœnit. dist. 7. num. 36.

9. Quintam limitationem ponit Felin. in cap. quæ in ecclesiarum de constit. num. 61. Vt non teneatur in dubio subditus principi parere. In his, ad quæ alioqui princeps de iure naturæ obligatur, & in subditi damnum principis vero vtilitatem obedientia conuertitur. V. G. si princeps ex contractu obligetur: Nam alioqui facile posset princeps se ab omni contractus obligatione liberare; quod non modo secundum Felin. sed etiam Abb. in cap. quæ in ecclesiarum, citatum num. 15. est contra leg. Cæsar. ff. de public. & vatig. concinitque cap. 1. de probation. Vnde infertur

A non posse principem sine causæ cognitione Vassallo fœudum eripere: quia in fœudo quidam contractus interuenit, ex quo vltro citroque nascitur obligatio, vt patet ex cap. de forma 22. quæst. 5. cum l. liber bono, ff. de verb. oblig. præterquam quod fœudi naturam ita postulare statuit cap. vnicum de fœud. sine culp. non amitten. & Bald. in l. qui se patris col. 10. C. vnde lib. & item gloss. cum eod. Bald. in c. 1. §. notandum qui fœud. dari poss. Ne igitur se facile onere hoc princeps exoluat in hac materia, non tenetur subditus cum suo tanto damno, vel alterius, obedire vt in 3. limitatione dictum est.

B *Exponuntur textus de causa materiali legis seu constitutionis.*

COMMENTATIO IV.

Constitutionis materiam assignans Daniel Venatorius in Analysi Methodica iuris Pontificij sub nostro tit. asserit illam esse personas, res, & iudicia: personarum vero ordines tres numerat; quidam enim in minoribus, alteri in maioribus constituti sunt ordinibus, tertii ad supremum dignitatis gradum euecti: & hi partim sæculares, partim regulares censentur. Res in triplici etiam genere collocat: aut enim sunt diuinæ, aut Ecclesiasticæ, aut humanæ. Iudicia verò tum ciuilia, tum criminalia dicuntur. Verùm hæc materia non ad constitutionem in communi sumptam (qua C ratione illam nunc consideramus) sed ad eamdem in varios titulos diuisam & ad particulares constitutiones contractam spectat. Abstractius igitur, & vniuersalius constitutionis materialem causam explicaturi, 3. & 4. caput huius tituli in primo Decretalium; item 5. 6. & 9. decreti distinctionem interpretabimur: per quæ vera nobis aperitur via ad agnoscendas constitutionis conditiones quasi materiales; quales sunt mutabilitas, vel immutabilitas; extensio seu restrictio; scriptio, & promulgatio.

In cap. 3. Translato.

NOTATIO I.

Summa textus per Abb. Bald. Felin. Decium, Alex. de Neuo Ant. Butr. Mantuan. Cap. 1. Translato, de Constit. 1.
D & reliquos communiter hæc est: quod de vno connexorum constituitur, ad aliud connexum extenditur. Addit Bald. abolito titulo regis, aboletur vigor, & titulus suæ legis. Sumitur hoc caput ex D. August. Apostoli Pauli ad Hebræos 7. num. 12. verba exponente; quæ quidem formalia apud August. non reperi. Et licet referantur à Glossa ordinaria ad locum Pauli citatum; ibidem nulli certo attribuuntur authori: ostendunt tamen ex connexione legis veteris cum Leuitico sacerdotio huius abrogatione, seu mutatione in Christianum, aut in legem Euangelicam commutatam, illam necessario fuisse antiquatam; Nam vt optimè arguit Chrysostom. in eod. loco. *Si necesse*

cesse est, vt sit alius Sacerdos, vel potius aliud Sacerdotium, aliam quoque legem esse necesse est. Et vt Ambrosius Naymo & Primarius docent ibidem, *neque Sacerdos potest sine testamento esse, & sine lege, & sine praeceptis: non enim peribit lex à Sacerdote,* vt Hieremias 18. num. 18. scripsit & Malach. 2. n. 7. *Labia Sacerdotis custodiunt scientiam & legem requirent de ore eius.* Probat Diu. Thom. lect. 3. in cap. 7. ad Hebræos, quia mutato fine necesse est, quod mutentur ea quæ sunt ad finem: sed lex vetus diuina ordinata est ad regimen diuinum, quod per Sacerdotium designabatur: ergo mutato Sacerdotii regimine, legem mutari necesse est. Ideo enim ait dixisse Philosophum in politicis, *mutata conuersatione humana necesse erat mutari legem*, quia omnis lex ad humanæ conuersationis regimen ordinatur. Aliam rationem attingit noster textus, nimirum quia tam Sacerdotium vetus, quam legis cæremonialia præcepta à Deo data sunt sub promissione, & typo Sacerdotii Christi, & legis Euangelicæ: ergo sicut Sacerdotium Leuiticum à Christi Sacerdotio quasi vmbra à luce disparuit, ita lex vetus sub obscuræ nubis caligine data in Euangelicæ legis transiit splendorem, quam rationem disp. 1. quæst. 4. sect. 8. late prosequuti sumus.

2. In primo huius canonis notabili iuxta Felin. post. Bald. legis mutatio cum mutatione principis occurrit: & antequam videas illius concordiam, & declarationem cum ciuili iure, aduerte primam materialis causę conditionem in constitutione ac lege considerandam, nempe mutationem: quantum enim potentiæ passiuæ res habet, tantum particeps est mutationis. Vnde quia Deus actus est purissimus nihilque potentiæ admittit, ita immutabilis dicitur, vt nulla vicissitudinis obumbratio ad illum accedat. Et quia materia à Philosophis pura potentia creditur; primum totius transmutationis subiectum est: nam principium mutabilitatis est potentialitas, vt bene notauit Christoph. Æguid. 2. tract. 8. cap. 4. num. 5. cum D. Tho. 1. part. quæst. 9. artic. 1. Cæterum lex tunc per principis amotionem abrogatur, quando ille tyrannus fuisset, eiusque decreta impia, tanquam veræ sanctiones promulgarentur; ideo enim cum authore pereunt, quia solius tyrannidis coactione nitebantur iuxta l. 16. decernimus C. de Episc. & Cleric. & cap fraternitatis de hæreticis. Nam leges alioqui iustæ aliquando damnato authore retinentur, & possunt allegari, vt in cap. vt inquisitionis de hæret. in 6. cap. turbat. cap. qui de mensa cap. si quid veri 37. distinct. & aliis cum Cardinal. & Abbat. citatis à Felin. hic num. 1. Verum commodius exemplum Bald. adducit de legib. Longobard. quæ licet suo tempore iustæ fuerint; quia illorum regnum iam est abolitum, cum ipsorum regimine leges etiam exoluerunt, quod repetit idem Doctor in l. si in vna, Cod. de nupt. & in auth. hos data C. de dot. ante nupt. Aliud addo; si ciuitas vel Castrum ab aliquo regno separetur, & alteri adiungatur; huius cui denuo accedit legibus tenetur obedi-

A re etiam antea factis, non verò legibus illius, à quo separatum est. Ita statuit Ioann. Andr. in speculo ad rubr. de tregua & pace q. vltima. Bartol. in l. si conuenerit §. si nuda, ff. de pignorit. actione. Et in tract. de Iulia quæst. quæ incipit *quæro an leges*, Bald. in l. cunctos populos C. de summa trinitat. num. 14. & seq. col. 2. & in l. 1. §. hæredes ff. ad l. falcid. in l. etiam C. de iure dotal. in l. quicquid C. de aduocat. diuers. Iudic. Innoc. in cap. pastoralis de priuileg. gloss. & DD. in cap. 1. ne sede vacan. & in cap. recolentes de stat. Monach. cum multis textibus à Bartol. Bald. & Ioann. Andr. adduct.

3. 2. Quod ex hoc textu eruitur, in intentione B 1. iuxta figurationem casus, quam tenet Abb. & Alex. de Neuo hic cum gloss. verb. *translato* in 1. figuratione, est, constitutionem ex similitudine rationis, seu negotii connexione recipere extrinsecam interpretationem. In qua alia conditio ex parte materię ex hoc textu deducitur, nempe constitutionis extensio. Nam extensio propriè pertinet ad quantitaté quæ vel est materiæ coæua, vel illam semper suaptè natura comitatur, veluti proprietas illius ad contactum Physicum omnino prærequisita occasione hac de extensione statuti hoc loco disputant Pontificii iuris Doctores. Quod verò connexorum vna sit ratio, & propositio cócordat ciuile ius, vt notauit Bald. hic n. 2. in l. 13. si ita scriptum sit §. regula, ff. de liber. & posthum. l. 1. si libellum C. de diuersis rescrip-C tis, & l. 1. tit. 33. part. 7. vbi glossa vltima plures alios refert textus. Idem fit iudicium de accessorio & principali iuxta l. 19. sed addes § si quis mulieré, ff. locati cum multis aliis, quæ videri possunt in gloss. ad regul. *Accessorium*, de regul. iur. in 6. & l. 138. cum principalis, ff. eod. tit. Item de principali & augmento per l. 26. inter socerum, §. cum inter, ff. de pactis dotal. Et cum aliquid prorogatur iuxta l. 5. sed si manente ff. de precario. Denique quod transfertur assumit naturam eius in quod transfertur l. 1 C. de imponenda lucrat. descriptione.

Vt tamen duo dicantur connexa non sufficit secundum Alex. de Neuo hic num. 16. quod eodem tempore fiant; nam noster textus tria dicit de lege & Sacerdotio; & simul data, & ab eodem, & deniq; sub eadem sponsione. Vnde Bartol. in l. Aurelius §. 1. item quæsiit, ff. de liber. legata; ait, vt aliqua sint connexa, duo concurrere oportere. 1. vt eodem tempo-D re interueniant seu incontinenti vnum post aliud: 2. & vnum negotium dependeat ab alio, & vnum sine alio nequeat determinari iuxta cap. 1. & cap. tuam de ordin. cognitionum l. 1. & 2. Cod. de ordinand. iudic. & l. 10. nulli, Cod. de iudiciis cum aliis ibidem citatis. Sed primum non esse semper necessarium ostendemus in sequenti disputat. quæstione secunda, sect. 5. Possunt etiam aliqua duo connexa esse in aliquo tertio; quæ quidem quamuis neque eodem tempore fiant, neque vnum ab altero dependeat, sed vtrumque æque principale & in se perfectum sit, quia tamen in simili ratione connectuntur, vel æquiparantur in iure, quod de vno disponitur, de altero similiter

dispositum censetur, vt trad. Bartol. in l. si A quis seruus Cod. de furt. & in l. si constanste quæstione 7. ff. solut. matrim. in l. vt tantum §. 1. ff. de seru. corrupt. in l. Marcellus in princip. ff. ad Trebell. & in l. 2. ad fin. ff. de legat. 1. & gloss. in l. quod verò contra, ff. de legib. Denique ex l. 13. nam vt ait, ff. eodem tit. cum aliis à gloss. ibidem adductis.

Ex hoc capite deduxit Anton. de Butr. Bern. Compostell. & alii quos postea sequuti sunt Nauarr. de Iubileo & Indulg. notab. 23. num. 11. Viuianus in rationali iuris ad hunc textum; Potestatem condendi, & mutandi leges esse penes Christi Vicarium, sed licet hoc corollarium aliàs sit verissimum, non video quomodo ex hoc textu nisi remotissimè colligatur. B Ideo aliis merito displicuit hæc deductio, nempe Abbati quem sequuntur Alex. de Neuo hic num. 2. & Mantuan. n. 10. Nam siue figuratur casus nostri cap. 1. modo à Gloss. explicato, videlicet propositum fuisse Gregorio an constitutio deberet in propriis terminis tantum contineri, an ad alios casus extendi; & Pontificem respondisse verbis Apostoli, &, vt aiunt, Augustini, concedo ad similia, seu connexa, extensionem: siue 2. modo casus figuretur, nempe Iudæos ad Christi fidem conuersos adhuc præcepta cæremonialia obseruare voluisse; Ideoque B. Gregorium respondisse id minimè licere, quia vetus lex cum Sacerdotio fuit antiquata, & in meliorem translata. Quouis modo ex his textus explicetur, non de condenda lege à Vicario Chisti, sed de veteri abolenda tum Paulus, tum Augustinus loquuntur; C ergo extra Chorum psallit qui illam veritatem ex hoc textu deducit. Immo nullo modo dici potest translatum Sacerdotium cum lege in summum Pontificem à Christo sicut à Moyse vel Aaron in Christum traductum fertur; quia illa transmutatio facta fuit cum prioris Sacerdotii abrogatione: At Christus ita suam potestatem in Petrum & successores transmisit, vt ipse adhuc summus Sacerdos sit, & summi Pontifices eius Vicarii æstimentur. Neque sufficit responsion Nauarr. citati num. 15. Verbum *transferre* apud Iurisconsultos aliquando esse idem atque *concedere*, vt in l. 1. ff. de offic. præfect. patet & alibi sæpe. Nam in nostro textu verbum *transfert*, eam non habet significationem, vt patet ex fonte vnde desumptum est: Etenim in cap. 7. ad D Hebræos verbo *translato* in græco respondet μετάθεσις à verbo μετατίθημι quod significat transferre, transponere, sententiam mutare, reuocare seu retractare; neque vllo modo sumitur pro concedere. Vnde Nauarri expositio locum non habet in nostro textu, in quo Pontifex verbum *transfero* in ea significatione accepit, in qua à D. Paulo fuerat vsurpatum, nam aliàs sacræ paginæ sensum corrumpere videretur, ex aliis ergo locis maiori cum fundamento ea summi Pontificis authoritas in condendis legibus commentatione & disp. 6. ostendetur.

In caput quartum, Nam concupiscentiam.

NOTATIO II.

SCopus, & summa capitis secundum Compostell. hic & Dec. in 2. lect. huius capitis 1. num. 9. est, quod vno prohibito prohibentur omnia per quæ peruenitur ad illud; quod ex eo colligitur, quia concupiscentiæ prauitas tanquam generale vitium omnium malorum fons est: Ideoque iniqua affectio, peccati interioris, prior status indicatur: concordat l. 6. oratio Imperatorum, ff. de Sponsal. cum multis aliis in gloss. hoc principium referente. Verùm quia ex hoc decreto sequeretur internum concupiscentiæ motum prohiberi à iure positiuo, ex eo quod prohibitum esset opus aliquod externum; cum oppositum recta Theologia doceat externam malitiam ab interiori potius actu in externum deriuari; Ideo hanc summam minus probo in præsenti textu etiamsi vera sit, quando quidem inter exteriores actus alii ad alios per se referuntur. Aliter ergo textum resumunt Abb. Butr. Anan. Imol. Alex. de Neuo, Felin. Viuianus hic, videlicet omne prohibitum à lege peccatum est, & quod ex eo sequitur: quasi omnis lex præceptiua aliquid prohibens peccati inducat obligationem: cuius tamen oppositum suo loco infra ostendemus. Neque satis est limitatio Viuiani vt in re graui non verò leui, nec verbis exhortatoriis, sed præceptiuis proferatur: Nam etiam in re Leui, leuis culpa posset incurri iuxta ipsius & aliorum sententiam, si constitutio per modum præcepti aliquid prohiberet. Præterea aliquando per verba exhortationis, & rogationis, Grauis potest peccandi obligatio indicari, vt notat Alexand. de Neuo ex cap. rogo 11. quæstione prima & cap primo verb. exhortamur de testam. Nam idcirco maiorum hortamenta vim habere præceptorum putantur: vt docet gloss. optima in l. 1. Cod. si rector prouinciæ, in verb. pignora, & in l. prima ff. quod iussu & in verb. quemadmodum & preces, & blanditias principum vim præcepti obtinere, & facit cap. cum inter de elect.

Aptius igitur & veritati congruentius textus resumitur non modo ab AA. proximè 2. citatis, sed etiam à Cardinal. Decio, Baldo, qui huius tantum compendii meminerunt, hoc modo. Constitutio aliquid prohibens omnia prohibet, quæ sequuntur ex illo. Etsi hæc est constitutionis intentio ex ea iam apparet quantum ad ostendendam constitutionis materiam conducat, si quidem ex ea agnoscimus constitutionem seu legem etiam condi materiam prohibendo vel de nouo efficere, vel antiquam indicare; & præterea legem prohibitiuam extendi ad ea quæ ex actu prohibito consequuntur. Cui quidem doctrinæ concinit l. 5. non dubium Cod de legib. ibi *sed si quod fuerit subsequutum ex eo*, & Bald.

ibidem notab. 5. item in l. 3. §. sciendum, ff. de donat. inter virum & vxor. & in l. 2. ff. de iurisdict. omn. iudic. colum. vltim. & in l. 1. colum. penult. vers. *secunda regula* Cod. si rector prouinciæ &c. Bartol in l. sed & hæ iuxta, §. prætor, ff. de procurat. & latè sign. consil. 66. *Quæstio talis est.* In quo plures textus refer Paul. de Castr. consil. 247. *in causa quæ vertitur* colum. 2. Hoc tamen pronunciatum intelligitur de iis quæ necessario vel ex natura rei consequuntur, non verò quæ per accidens ac occasionaliter proueniunt ex prohibitis, vt aduertit Dec. hic in prima lectur. numero 2. & in 2. num. 7. cum Bald hic & in l. quamuis Cod. de fideicommiss. & latius in l. 2. ff. de iurisdict. omn. iudic. ac l. 1. § si vir ff. de acquir. possess. Probantque ex l. 39. verum, 2. ff. de furt. vbi ille, qui libidinis causa meretricis ostium fregit, non tenetur pro furto commisso ab alio, qui per fractum ostium domum ingressus eam spoliauit. Adnotatque subtiliter Decius hic in secunda lectura num. 8. cum Bartol. in l. 53. qui iniuriæ. ff. de furt. quod quamuis qui ostium fregit, furti non teneatur, vt expressè decidit ea lex item l. 39. *Verum* citata, quia furandi animum non habuit; tamen ad æstimationem damni subsequuti obligatur: nam ex eo quod effracto ostio domus latronibus patuit, data est è natura rei causa remota damni subsequuti; & sic ex eisdem legibus non modò limitationis, sed etiam nostræ assertionis veritas innotescit.

Vt hanc veritatem ostenderet Gregor. verbis D. Pauli ad Roman. 7 numero 7. vtitur, & alia addit tanquam ex D. Augustino decerpta: citanturque ad marginem Glossæ duo loca, videlicet quæst. 66. lib. 83. quæstionum, & sermo 4. de verbis Apostoli: In quibus profectò locis formaliter non habentur; aliqua tamen ex illis inueni partim in tom. 7. lib. de perfectione Iustitiæ cap. 5. raciocinatione 11. vbi ait. *Et forte generalis prohibitio est non concupisces, & generalis iussio diliges.* partim tom. 6. lib. 15. contra Faustum cap. 8. vbi tractans hunc Pauli locum, concludit quamuis lex iubeat, & non iuuet; & per illam peccatum appareat, bonam esse existimandam his verbis; *Ergo lex semper est bona siue obsit inanibus gratia, siue prosit plenis gratia, semper est bona.* Ex quibus vides à D. August. bonam appellari legem, quia generalis prohibitio est cuiuscumque peccati. Cæterum concupiscentiam dici generale peccatum non solùm ab Augustino, sed etiam ab Hieronymo, quæst. 8. ad Algas. & Ambrosio ad hunc locum Pauli, notat Iustinianus, qui illum inter recentiores enucleatius edisserit; quamuis in eo illi non assentior, quod crediderit D. Paulum per concupiscentiam intelligere solùm prauam animi affectionem, quæ ad rei alienæ cupiditatem restringitur, cùm nullum sit indicium in Apostoli discursu huius limitationis.

3. Dico igitur cum D. Hieronymo & Augustino citatis, item Ambrosio & Anselmo ad hunc locum Pauli concupiscentiam significare omnem prauum animi motum deliberatum, & liberum, rectæ rationi, & diuinæ legi repugnantem, quam in nostra potestate est frænare, iuxta illud Genes. 4. num. 7. *Sub te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius*, & Ecclesiast. 18. num. 30. *Post concupiscentias ne abeas, & à voluntate tua auertere.* Et quia ante legem scriptam veteris testamenti, non satis discerni poterat huius concupiscentiæ & interioris peccati malitia, illam à lege indicatam & ostensam docet Apostolus, vt Chrysost. Oecumen. Theophil. & alii Patres citati interpretantur. *Nam lex proditur vt appetitus noxius sub iuris regula limitetur.* vt in procemio decretalium habetur, & apud Platonem in Dialogo 1. de legibus. Et quamuis D. Paulus de se ipso tantum loquatur, dicens concupiscentiam nesciebam; omnium tamen hominum personam sustinet in eo statu & tempore, antequam ad eos diuinæ legis scriptæ notitia peruenerit. Ex qua Apostoli sententia rectè infert textus cum Augustino bonam esse legem, quæ cum hanc primam peccandi radicem & originem prohibet, nempe prauum cupiditatis, seu voluntatis affectum, omne aliud peccatum quod ex illa dimanat, radicitùs extirpauit.

Scio concupiscentiam, quæ pro auaritia, habendique cupiditate vsurpatur, vitiorum omnium fontem & radicem perhiberi, vt idem D. Paul. 1. ad Timoth. 6. numero 10. ait; in quo sensu accipitur in cap. his igitur 23. dist. & in cap. bonorum 47. dist. Et licet Alexand. de Neuo in cap. nam concupiscentiam numero 7. dicat posse intelligi per caput bonorum cupiditatem in genere, repugnant verba sequentia Gregorii lib. 7. Epist. 110. vnde hic textus acceptus est: statim enim addit *de templo fidei auaritiam, quæ est Idolorum seruitus, excludamus.* manifestum est igitur in eo logo ad habendi cupiditatem adstringi, similiter in cap. quia radix de pœnit. dist. 2. item in cap. his igitur dist. 23. & concordat. lex prima tit. 2. lib. 8. ordinam. ibique Didacus Peres gloss. 1. item l. 1. tit. 15. lib. 3. recopilat. & l. 5. tit. 9. eodem lib. 3. denique l. 4. tit. 6. lib. 8. & ibidem Azeuedo. Verùm hic loquendi modus non solum auaritiæ, sed etiam superbiæ accommodatur Ecclesiast 10. numero 15. *Initium omnis peccati est superbia*, & idem de ebrietate dicitur cap. ante omnia dist. 35. & de Ignorantia cap. Ignorantiæ dist. 38. immo de quolibet peccato docuit Magister in 2. dist 36. lit. C esse causam alterius, & quasi catenata vitia aliud ex alio suboriri, & refert D. Gregorium dicentem, *peccatum quod penitentia non diluitur, suo pondere mox ad aliud trabit.* Quamobrem vt maiori cum proprietate & iuxta D. Pauli sensum noster textus loquatur, concupiscentia in tota sua amplitudine accipitur, à qua omnium vitiorum genera scaturiunt.

In cap. 1. cum enixa & 2. si mulier & 4. ad Eius distinctionis 5.

NOTATIO III.

Qvintæ, sextæ, & nonæ distinctionis doctrina ad causam materialem constitutionis; eiusdemque materiales conditiones spectare videbit, qui eorum textuum discursũ considerauerit. Et quamuis aliqua permisceãtur, quæ ad aliarum disputationũ tractationes pertinere videantur; quia tamen nos ad commoditatem doctrinæ hos textus in commodiori loco, quantum ipsi patiuntur, disponere conamur; hîc maiorem doctrinę partem, & præcipuum canonum scopum perscrutamur.
1. In 5. ergo distinctione ad explicanda inter iuris naturalis, & positiui discrimina Gratianus accedit, quæ sicut per sequentes distinctiones late digessit, ita diuersis commentationibus illa inseremus. Et quidem primum discrimen dignitas est ac excellentia naturalis iuris, quod sicut antiquitate, ita dignitate præit. Incepit enim ab exordio rationalis creaturæ, eademque sui immutabilitate perennat; neque à positiuo iure minui; neque temporis diuturnitate, vel desuetudine poterit aboleri. Concinit cap. sunt quædam 25. quæst. 1. Clement. ne Romani de elect. cap. cum tanto de consuetudine cap. pastoralis de re iudicat. cap. super eo, de vsuris.

Eandem naturalis iuris immutabilitatem ius cæsareum reueretur. Institut. §. sed naturalia. De iure naturali gent. & ciuili, & §. minus. de hæred. quæ ab intest. & leg. 5. titulo 24. part 4. & leg. 54. titulo 34. part. 7 Didac. Peres ad l. 3. titulo 4. lib. 8. ordin. gloss. 1. colum. 1. ante medium & colum. 2. post initium. Probatur ex iis quæ diximus de lege naturali dup. 1. quæst. 5. sect. 2. concl. 3. & 4. Ius naturale in scientia Dei practica, & naturali antecedente actum diuinæ voluntatis legis formam habere, quia ibid. dictat quid faciendum, & quid fugiendum secundum rectam bonitatis regulam, & malitiæ obliquitatem; quamuis legis statum obligationem inducentis non habeat nisi post determinationem diuinæ voluntatis, quæ subditos creare decreuit, ad quos illam legem dirigeret, & per illam eos in officio contineret; neque enim sine subditis lex vim obligandi habere censetur, & consequenter neque perfectum legis statum; qua doctrina supposita, sic arguo, vel in ea scientia Dei practica legis naturalis præcepta, quæ imponi possunt creaturis, sunt positiua, vel negatiua si primum; necessitatem operandi inducunt si secundum, malitiam obiectiuam necessario supponunt: Nam vtrumque proponitur tanquam necessarium ad conseruationes honestatis & rectitudinis in humanis actibus, & quid faciendum tanquam necessarium bonum præcipitur, & quod tanquam malum necessario fugiendum præmonstratur, vt sect. 5. quæstionis citatæ ostendimus, ergo cum sit impossibile scientiæ diuinæ infallibilem veritatem mutari, sequitur eodem modo immutabilem esse legem naturalem. Hinc colliges qua ratione intelligendum sit legem naturalem ab exordio rationalis naturæ cæpisse: Nam vt glossa verbo *cæpit* Archid. Geminian. & alii, hîc exponunt. Cum rationali creatura cæpit naturalis lex quoad vsum & exercitium, etiamsi in diuina mente ab æterno semper fuerit.

Verùm obiicit sibi Gratianus, quia ad initium distinctionis primæ dixerat, ius naturale esse in lege & Euangelio: sed in hoc aliqua statuuntur contraria in iis, quæ in lege decreta erant: ergo ius naturale est mutabile, imo de facto mutatum. Minorem probat, quia in veteri testamento Leuitici 15. fœmina septem diebus à menstruo, vel à partu reputabatur immunda, eique nec sancta tangere, nec sacrificiorum carnes manducare licebat: & vltra hos triginta tribus ab ingressu tabernaculi, seu templi arcebatur, si masculum pareret, si fœminam, duplicatis diebus immunditiem expurgabat, vt habetur Leuitici 12. & tamen nunc nec mulier quæ patitur menstrua, neque masculum vel fœminam enixa à templi, vel altaris sacra communione propellitur, vt D. Gregor. in responsione ad interrogata Augustini Anglorum Episcopi respondet, iuxta caput, cum enixa, & cap. similiter: ergo mutatum est in Euangelica lege quod in veteri legimus imperatum. Huic obiectioni satisfacit Gratianus ad finem distinctionis 6. cadit enim solutio non solum in hæc duo, sed etiam in subsequentia vtriusque distinctionis capita, quare ibi exponetur ad §. his itaque.

Sed obiter rogabis vnde hæc diuersitas in vna, & altera lege vt in noua menstruatæ pateant templorum aditus, ad altare accessus, sacræ Synaxis participatio; at in veteri ne sanctificata arietis carne vesci eidem permitteretur. Respondet Turrecrem. §. sed cum natural. huius dist. ad tertium. Primo, quia sanctissima Eucharistia cum non sit corporis, sed mentis cibus, magis consideranda est dispositio mentis, quam corporis. Secundo, quia immundorum prohibitio propter significationem potius quam propter res ipsas facta est; Ideoque velut vmbræ Euangelicæ Lucis accessu euanescere visæ sunt. Verum prima ratio non videtur sufficere; nam etiamsi mentis alimentum sit diuinissimum sacramentum, modo corporeo, & materialibus accidentibus vestitum accipitur, aliquamque saltem ex parte Ecclesiastici præcepti corporis dispositionem requirit. Deinde secunda ratio nimis generalis est ad omnia cæremonialia legis veteris præcepta. Quare aliam D. Paulus indicauit, & in præceptis de mundatione specialem, cum veteris legis sanctificationes carnis iustitias appellauit, ad Hebræos 9. *Munera*, inquit, *& hostiæ offeruntur, quæ non possunt iuxta conscientiam perfectum facere seruientem; solummodò in cibis, & in potibus, & in varijs baptismatibus, & iustitijs carnis vsq; ad tempus correctionis* 2.

Impositis; illa ergo lex ad carnis tantum mundationem respiciens, in corporis munditie occupatur: hæc spiritualem affectuum puritatem intendit, ideoque corpoream minus curat, licet aliquam nempe ieiunii dispositionem prærequirat: etenim, vt optime docuit D. Petrus Epist. 1. cap. 3. *nos nunc saluos facit baptisma, non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio in Deum.* Quæ vero hæc sit bonæ conscientiæ interrogatio, vide apud Lorinum, Iustinian. Cornelium,& alios in Epistolam Petri, diuersas hac de re sententias, mihi Caietani expositio arridet de baptizato adulto, cuius totum studium est, atque consequens ex baptismo effectus, applicationem scientiæ, erga Deum bonam inquirere,& suam conscientiam probare.

In textu verò cum enixa Gregor. in responsione 10. ad interrogata Augustini Anglorum Episcopi asserit triginta tribus diebus post masculi partum, & 66. post fœminæ fœturam matrem à tabernaculo, seu templo fuisse ex-
3. clusam in veteri lege; in quo quidem Gratiano non contradicit, qui in parturitione masculini quadraginta, fœminæ vero octoginta dies requirit: Non enim computauit Gregorius septem dies in partu masculi,& quatuordecim in partu fœminæ, quibus mater ob menstrui sanguinis profluuium immunda reputabatur, vt notat Geminian. in cap. sequenti, si mulier: & patet ex Leuit. cap. 12. gloss. verbo *quadraginta*, huius rei causam reddit, videlicet quia quadraginta diebus fœtus masculini, 80. vero fœminæ inanime residet in vtero matris, ante animationem: idem docet Hesych. hoc loco, Theod. quæstione 14. Cyril. lib. 10. de Adoratione. Verum communis Medicorum sententia oppositum docet, qui multo pauciores dies requirunt saltem in fœmina: neque vltra quinquaginta excurrunt, teste Leuino Lemnio lib. de occultis naturæ miraculis cap. 11. Ideoque Veletius lib. de Sacra Philosophia cap. 18. aliam rationem reddit sacræ paginæ magis conformem: Nempe *duplicem ex vtero post partum vacuationem fieri: Primam, sanguinis copiose fluentis, vt singulis mensibus mulieribus fieri solet; Secundam, aliorum excrementorum, cum exiguo sanguine fluentium paulatim, vtraque est ei, quæ marem peperit breuior: Nam cum fœminæ humidiores, & excrementosiores sint quam viri, necesse est earum principia in ortu humidiora esse*: Et cum Moyses Leuit. 12. num. 4. dicat fœminam parturientem per triginta tres dies vltra priores septem, vel per 66. vltra quatuordecim priores mansuram in sanguine purificationis suæ: In masculi partu septem dies ad vacuationem primam & triginta tres ad secundam; in fœminæ vero parturitione quatuordecim ad primam & 66. ad secundam videtur assignare: ideo enim, vt credo, diuiduntur priores dies in masculi partu septem à triginta tribus, & in fœminæ ortu quatuordecim priores à 66. separantur, vt in vtroque euentu certus terminus ad purificationem requisitus præscribatur. Alias rationes mysticas prætermitto,

A quas Turrecrem. hic §. sed cum naturale, ad 1. num. 8. item Lorinus Cornelius, & alii Leuit. interpretes adducunt.

In cap. si mulier ostendit Greg. in lege Gratiæ nullum à fœmina peccatum com- *Cap 2. si mulier.*
mitti, si statim post partum gratias Deo 4.
actura templum ingrediatur, & concordat cap. vnicum de purificatione post partum, rationem ibidem sumit Innocent. III. ab excellentia legis gratiæ à Christo datæ super veterem à Moyse promulgatam, quam iam superius magis in particulari ex D. Paulo illustraui. Hinc vero textum Innocentii existimat Vasquez tom. 3. in 3. part. quæst. 8. art. 7. n. 26. promulgatum fuisse contra consuetu-
B dinem quandam legis nouæ, Iudaicæ prohibitioni hac in re persimilem. Alterum rationem hic Greg. tetigit, nemque quia in partu fœmina dolorem & gemitum passa pœnam potius persoluit quam culpam incurrit, quæ in commixtione carnis, coniugalisque voluptatis illecebra reperitur. Vnde Catholicis Doctoribus asserendi ansam præbuit actum coniugalẽ sine culpa saltem veniali non exerceri, cuius sententiæ est Vgo in cap. vir cum propria 33. 5.
quæst. 4. ibi, *quia voluptas ipsa esse sine culpa nullatenus potest.* Idem tenet Cardin. Alexand in cap cum enixa hic. Verum hæc opinio in manifestam hæresim propendet, vt D.
C Thom. in 4. dist. 26. quæst. art. 3. deducit: probatur quia matrimonium est à Deo institutum, & à Christo Domino inter Sacramenta collocatum; sed illud ordinatur ad actum coniugalem, eoque mediante ad gignendam prolem; ergo si absque peccato coniuges neque commisceri, neque prolem gignere possunt, Deus dum matrimonium instituit, & Christus Dominus, quando illud Sacramentũ fecit, homines ad peccatum ordinarunt, quæ est hæresis manifesta quã latè reiicit Bellarm. in libro vnico de matrim. cap. 1. & seq. Deinde Deus primis parentibus actum coniugalẽ præcepit Genes. 1. *Crescite & multiplicamini*, ergo Deus peccatum præciperet si absque eo exerceri nequiuisset. Tandem redditio debiti est actus Iustitiæ coniugibus à Paulo inculcatus 1. Corint. 7. Vxori vir debitum reddat; ergo coniungitur necessariò cum peccato: quo quid absurdius? ergo, &c.

D Neque textus Greg in hoc cap. & in cap. vir cum propria, prædicto errori fauet, cum ante citata verba suam hac in re mentem exposuerit hac ratione *Nec hæc dicentes deputamus culpã esse coniugium, sed quia ipsa licita admistio coniugum sine voluptate carnis fieri non potest.* Vel igitur culpæ vocabulo Gregor. quandam indecentiam intellexit, de qua coniuges erubescunt, & quæ in actu licito inuenitur; vel quod magis placet, de communi vsu actus coniugalis, cuius voluptas plerunque coniuges trahit potius, quam honestas finis sibi in eo actu proponendi, nempe suscipiendæ prolis, concupiscentiæque frænandæ, non 6.
vero satiandæ: tunc enim venialis erit, culpa vt docet Augustin. lib. 5. contrà Iulianum cap. 7. Vide Turrecrem. in hac dist. § sed cum naturale ad 4. q. num. 7. & Sanchez de matrim. libro 9. disp. 1. & 11. Bellamer,

in cap. inquisitioni de sentent. excommunic. A quæst. 10. & 11.

Est ergo in ratione Gregor. deductio ad absurdum: Nimirum etiamsi plerumque in coniugalis actus de se liciti voluptate culpa interueniat, in partus dolore, & gemitu pœna luitur, post quam non erat addenda altera; Nam afflicto non est danda afflictio cap. cum percussio 7. quæstione 1. cap. indicas 3. quæst. 9. cap. At si Clerici de iudiciis, vt cum Glossa notat Cardinal. Alexand. Ægid. Bellam. & alii ad hoc cap. si mulier. Ne quis damno duplici puniatur, vt notat Gloss. in cap. cum percussio citatum verbo *flagellatis*, vbi iuris ciuilis concordiam notat in l. iure, ff. de iure dot. & l. si pecuniam, §. vltimo ff. de condit.
7. ob causam cum aliis textibus, quos refert Alexandrin. præpositus hoc loco. Illa vero regula afflictionem afflicto dandam non esse bene limitat Bellam. cum glossa, quando nimirum afflictio propter culpam infligitur, non vero ob aliam causam datur: Nam per violentiam corrupta non consecratur ex cap. ille autem 32. quæst. 5. & cap. acutius dist. 26. & ad Sacerdotium non promouetur cui sine culpa oculus erutus est cap. 5. Euangelica dist. 55.

In caput 3. Baptizari, & 4. Ad eius vero eiusdem dist.

NOTATIO IV.

1. IN cap. Baptizari quod in cap. 10. Gregor. Ad interrogationes Augustini Anglorum Episcopi continetur; In superioris obiectionis argumento persistens Gratianus alios affert casus, in quibus contra antiquæ legis dispositionem immunda mulier recenter enixa, & fœtus in eodem puncto natus sacro baptismate possunt ablui in mortis periculo sine Sacramenti, oleique sacri irreuerentia; quia vbi agitur de Sacramento ad salutem necessario, vitandum est illius amittendæ discrimen, vt interpretes cum glossa verbo *mora*, notarunt ex cap. de Syracusanæ dist. 28. cap. ne quid absit de consecr. dist. 4. Addit Bellamera, quando mora graue infert periculum, quamuis ad animæ salutem non pertineat, quam primum illi periculo succurri debere: & probatur ex l. 2. ff. de Feriis, l. 1. ff. de exercit. Ad l. Rodiam de iact. per totam l. 1. ff. de damno infect. Plures alios casus spectantes ad titulum de baptismo expendit Ioan. Præpos. quibus prætermissis notandum est verbum *Genuerit*, in textu idem esse ac peperit. Neque enim potest in matris vtero totus fœtus aquæ baptismo Matri adhibito baptizari. Dico *totus*, & *aquæ baptismo*, quia vtrum in parte principali extra matris alueum egressus infans queat baptizari; Item an baptismo sanguinis cum matre pro Christo occisa baptizatus in vtero censeatur; quæstiones sunt alio loco enodandæ.

Cap. 4. ad eius. Caput, ad eius vero, &c. eiusdem Greg. Ibidem similiter docet fœminam non esse à
2. loco sacro, atque à rei sacræ contactu, imo nec à sanctissimæ communionis Sacramento arcendam, dum ex consuetudine menstrua patitur; si tamen ipsa ob reuerentiam se vltro his abdicet, laudanda est: Vtrumque probat Suar. tom. 3. in 3. part. disp. 68. sect. 2. ex Alensi D. Th. Adrian. Richard. Gabr. Bonau. Pallud. Maior, Sot. & aliis, 1. ostenditur ratione, & exemplo: ratione quia quod quis inuitus patitur, in illius præiudicium non vertitur, quod optime probant, & limitant Geminianus, Præpositus. Bellamera cum Glossa verbo *inuitum*, suadetur ex cap. Presbyteros dist. 50. cap. discipulos de consecr. dist. 5. cap. Aliquos 15. quæst. 1. & quæst. 6. cap. 1. Cap. Lotharius 31. quæst. 2. concordat l. 1. Cod. de Instit. & substit. l. 8. cum à matribus Cod. qui petunt tutor l. 5. prætor Cod. de appellat.
B Et ratio est superiori sectione assignata, quia immerito, pœna, quam quis patitur reputaretur pro culpa exemplo Hemorrhoissæ, quæ tactu fimbriæ à Christo Domino sanitatem recepit Marci 5. num. 26. Secundo confirmatur quia bonæ mentis indicium est, etiam vbi vera culpa non est, culpæ vmbram extimescere, talis erat illa, quæ hoc secum reputabat 1. Corint. 4. num. 4. *nihil enim mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum, qui autem iudicat me dominus, est*, nam *delicta quis intelligit*, Psalm. 18. num. 11. Vide Basil. lib. 2. de constitut. Monast. cap. 1. Hiero. lib. 2. contra Pelag. paulo post initium Gregor. lib. 5. Moral. cap. 7. aliàs 8. Azeuedo in l. 1. titulo 5. lib. 8. recop. à num. 61. vsque
C ad 71.

Præter hæc alia, quæ ad institutum minus pertinent, in eodem cap. continentur 1. ante ablactationem infantis viri ad coniugem prohibetur accessus. 2. praua parentum taxatur consuetudo, qui solius copulæ causa filios nutricibus lactandos tradunt. 3. his vetat purgationis tempore post partum, sicut in consuetis menstruis sine partu actum coniugalem exercere, cum ex lege veteri capitis reus haberetur, qui ad menstruatam mulierem accederet. De quibus, præcepti ne an consilii materiam contineant; non leuis est inter Doctores contentio. Et sane hoc vnum certum est, non contineri in aliquo ex his tribus obligationem sub mortali, quemadmodum non recte docuit Geminian. num. 6. huius capitis, & alii: de veniali esse potest
D controuersia hoc loco minime dirimenda, cum ad quæstiones de vsu matrimonii & coniugalis debiti obligatione pertineant. Vide Sanch. lib. 9. de matrim. disp. 21. & 22. Ægidium de Coninc. de sacram. disp. 34. dub. 6. Ne verò matres proprios filios lactare fastidiant, à feris accipiant documentum, quod tradit, Ambros. lib. 5. Guamer. cap. 18. ne brutę animantes ipsis humaniores videantur. In cuius probationem plura, eaque lectissima, vt solet Doctor Mendonza in 1. Reg. cap. 1. n. 23. §. 4. & seq. adducit: Denique cum doctrina huius capitis concordat glossa 1. in fine ad l. 9. tit. 2. part. 4. gloss. 3. post medium l. 5. titulo 3. part. 6. item l. 2. titulo 20. partit. 2. cum gloss. finali. & l. 4. tit. 14. partit. 2. cum gloss. 2. &c.

In cap. 1. testamentum distinctionis sextæ.

NOTATIO V.

1. IN hac distinctione digressionem fecit Gratianus non omnino extra rem: Nam cum de menstruis naturæ superfluitate in fœminis superiori distinctione disseruerit; in hac ad seminis effusionem in viris per illusiones nocturnas excurrit; & quærit an post illam sequenti die liceat celebrare, aut ad sacræ communionis mensam accedere. Cui quæstioni cum Gregor. in duobus capitibus sumptis ex responsione vndecimæ ad Augustinum Episcopum Canthuariensem plane ac plene satisfacit. Et in 1. discrimen ostendit inter vetus nouumque testamentum hac in re quod erat illius institutum. Nam in veteri lege Leuit. 15. num. 16. sic dicitur. *Vir de quo egreditur semen coitus, lauabit aqua omne corpus suum, & immundus erit vsque ad vesperam.* Et quamuis Caietanus, Ioannes Benedictus, Vatablus, Isidorus, Clarius, & Oleaster locum exponant de pollutione per somnium, quæ præter dormientis voluntatem accidit: Hugo, Lyranus, Rodulphus, & Hesychius de immunditia per coniugalem coitum contracta; Theodoretus tamen & Abul. de qualibet pollutione locum interpretantur. Verùm siue ex hoc loco tantum colligatur, siue etiam ex Deuteron. cap. 23. num. 10. vbi habetur, *Si fuerit inter vos homo, qui nocturno pollutus sit somnio, egredietur extra castra, & non reuertetur priusquam ad Vesperam lauetur aqua, & post solis occasum regredietur in castra*; (quæ quidem verba nonnihil immutata refert Gloss.) sane polluti immunditia per somnium, & in vigilia, tum voluntaria tum mere naturali, & necessaria, tam licita, quàm illicita in lege scripta purgationem semper requirebat aliqualem; ad illam tamen præsertim noster textus alludit, quæ in somno contingit.

Cæterum illam legalem purgationem ad spiritualem sensum reducit Gregor. atque illum credit vanis (ita potius legendum, quam veris) imaginibus illudi, qui turpium cogitationum illecebra delinitus polluitur; qui nihi lachrimarum ablutione purgatus tentationis ardore in occasum recidente concupiscentiæ incendia extinguat, se ad quietis vesperam peruenire non sentiat. Vnde Gregorius, vt statuat, quisnam ab altaris communione huius pollutionis causa recedere obligetur; diuersas causas expendit quæ ad tres reduci possunt. 1. seminalis materiæ superabundantia, & naturæ infirmitas. 2. ebrietas. 3. turpis cogitatio præcedens in vigilia cum consensu. Easdem late explicat Cassianus collatione 22. cap. 3. de 1. videlicet quando pollutio ex redundantia seminis, seu ex infirmitate promanat, illusionem, cum illa contingit timendam non esse docet Gregor. & de carnis passione potius, quam de voluntatis actione condolendum: si ob crapulam eueniat pollutio nocturna, piaculum sane ait. Verùm à celebrando sacerdotem non remouere, si necessitas vrgeat vt in die festiuo, & ipse sit Parochus, & teneatur celebrare, neque adsint alii sacerdotes; sine necessitate tamen celebrationem impedire, non tamen Eucharistiæ sumptionem: maxime quando dormiens nulla fuerit turpi cogitatione prouocatus. quam pollutionem Glossa verbo *reatum* dicit esse peccatum tantummodo veniale; ideoque in hac prohibitione consilium non præceptum contineri, quando Sacerdos propter pollutionem nocturnam ex crapula prouenientem à sacro faciendo remouetur non à communicando, docent Præpositus in hoc cap. nu. 12. Geminian. ibidem nu. 6. cum Archidiac. & Laur.

2. Verùm ne hac ratione textus explicatus falsæ doctrinæ occasionem præbeat, nempe ebrietatem esse peccatum veniale tantum; siquidem illa vel pollutio, quæ ex illa sequitur, à sacra communione non remouet, imò neque à celebratione ex præcepto; cum tamen communis & vera sententia voluntariam ebrietatem inter mortalia numeret, vt docet D. Thom. 2. 2. quæst. 150. a. 1. & 2. Nauar. in manual. cap. 23. num. 121. Tolet. lib. 8. cap. 61. & summistæ communiter verbo ebrietas. Azor. p. 1. lib. 7. cap. 23. quæst. 5. per totam: Lessius lib. 4. de Iust. cap. 3. dub. 3. num. 15. Fillius tract. 30. cap. 1. nu. 13. Et probatur manifeste ex D. Paul. 1. Corint. 6. *Neque auari, neque ebriosi, neque maledici, &c. regnum Dei possidebunt.* Explicandus est textus de pollutione voluntaria in causa nempe in ebrietate, non tamen per se intenta: & supponere debemus de ea præcise esse quæstionem àn propter illam sacerdos à celebrando remoueatur. Si enim sermo esset de ebrietate, clarum est illam sufficere ad impedimentum celebrandi, imò & sacram Eucharistiam accipiendi, cum mortalis culpa sit. Deinde pollutio nocturna intelligitur, quæ per se, & in se voluntaria non sit, & quæ ratione sui tantum ad culpam non imputetur, quo sensu dixit Isidor. lib. 3. de summo bono cap. 6. non esse peccatum, quo nolentes nocturnis imaginationibus illudimur, quia quando non adest iudicium liberum, non datur voluntarium, iuxta D. Thom. 2. 2. quæst. 154. a. 5 in corpore. Vnde solum superest, vt per comparationem ad causam pollutio nocturna in somnio culpabilis censeatur. vt idem D. Thom. citatus deducit.

3. Alij hanc regulam tradunt, pollutionis nocturnæ culpam lethalem, aut venialem esse pro ratione causæ, mortalis scilicet peccati, vel venialis à quo processit. Ita Sayro in Claui, lib. 8. & alii quos refert Sanch. de matrimon. lib. 9. disp. 45 numero 13. sed ad huc nostri textus difficultas non tollitur, quia si ebrietas est lethalis culpa, & pollutio ex illa sequuta per comparationem ad illam, & secundum illius malitiæ mensuram grauitatem suam desumit, sequitur ab illa omnino impediri sacerdotem, ne celebret sub præcepto, imo etiam ne recipiat sacram Eucharistiam. Contra id quod textus discernit. Quamobrem

restringenda est illa regula, vt vera sit, & nostro textui non contradicat, dicendumque tamen esse malitiam pollutionis, qualis fuerit malitia causæ. quæ turpis sit, & ad luxuriam spectans, ad pollutionemque suapte natura ordinata: Vnde cum ebrietas per se ordinata non sit ad pollutionem nocturnam, non censetur causa illius per se, ratione operis, & alioqui non est intenta ab operante per se, quamuis præuideatur posse contingere; ergo etiamsi causa mortalis sit, per accidens se habet ad mensurandam pollutionis nocturnæ malitiam. Hanc doctrinam latius confirmatam tradit Vasq. 12. disp. 115. num. 7. Sanch. citato loco num. 16. & seq cum multis aliis Doctoribus quos refert n. 17. & 27. stat ergo ebrietatem esse mortale peccatum, & pollutionem nocturnam etiam præuisam; non tamen per se intentam sed in causa volitam, & per accidens subsecutam, venialem tantum esse & non impedire per se ex præcepto celebrationem, neque ex consilio, receptionem diuinissimi sacramenti. Et ita huius capitis doctrinam exponit Vasq. tom. 3. in 3. partem quæstione 80. in explicatione artic. 7. D. Thom. numero 21.

Oppones Augustinum, qui Sermon. 244. de tempore ait: *Quotiens ad Ecclesiam in qualibet solemnitate venitis, & sacramenta Christi percipere volueritis, ante dies plures castitatem seruate, vt cum secura conscientia ad altare Dei possitis accedere.* Et ne quis dicat hoc tantum esse consilium, non præceptum; paulò inferius sibi obiicit hoc modo. *Sed dicis peccatum quidem, sed paruum est.* Et respondet: *nec nos dicimus quia capitale peccatum est.* Item Hieron. in apologia ad Pamach. pro libris contra Iouinianum ait. *Illorum conscientiam conuenio, qui eodem die post coitum communicant*, si ergo sentiunt Augustin. & Hieron. peccare saltem venialiter, qui post licitum concubitum cum vxore sequenti die ad sacram communionem accedit, à fortiori peccabit sacerdos, qui non solum recipit, sed etiam conficit sacramentum celebrando post pollutionem saltem venialem.

4. Respondeo hac in re nullum esse præceptum, neque naturale neque positiuum. Vnde nisi ex alio capite impediatur pollutus sane per voluntariam copulam coniugalem licitam & honestam, remouendum non esse ab altari, ne recipiat, neque per inuoluntariam pollutionem, ne conficiat diuinissimum Sacramentum. Ita Vasq. to. 3. in 3. part. quæstione 8. in expositione art. 7. num. 18. & Suar. tom. 3. in 3. 1. disputat. 68. Sect. 2. §. ex hac enim. Et sane de pollutione inuoluntaria id manifeste docuit Iustinus Martyr. in quæstione 21. ad gentes, & Theophil. Alexand in responsione 8. & licet Thimoteus, item Alexand. in responsis canonicis, quæ habentur in 6. tom. Biblioth. resp. 7. de coniungatis oppositum dixerit, argumentum propositum conuincit, de his idem omnino asserendum. De omnibus tamen probatur, quia nullum assignari potest præceptum positiuum de hac re, & si esset, illud violare mortale peccatum foret: nam vt bene deducit Vasq. citatus. sicut præceptum de non communicando post sumptionem alicuius cibi & potus, etiam minimi, obligat ad mortale quamuis præceptum ieiunii non violaretur, propter paruitatem materiæ per illam minimam escam quia præceptum non est de ieiunio seruando, sed de non percipienda sacra synaxi post sumptionem cibi, vel potus cuiuscumque; ergo quamuis pollutio foret tantum venialis, vel nullum esset peccatum contrà castitatem, grauiter peccaret pollutus communicando, quia contrà Ecclesiæ prohibitionem in re grauissima non obediret. Deinde nulla est lex naturalis, quæ dictet illam pollutionis indecentiam, seu repugnantiam cum communicatione huius sacramenti in eodem die naturali. Ex iure enim naturæ solum requiritur, vt ex corporis habitu, & dispositione quis accedat ad hoc sacramentum, qui animi deuotionem, & reuerentiam accendat; si igitur transacta pollutio inuoluntaria, vel licita in actu coniugali hanc animi deuotionem non impediat, neque mentis distractione reuerentiam minuat, de se nullam aliam repugnantiam cum sumptione Eucharistiæ vel celebratione, neque aliam indecentiam inducit.

Respondet Albert. in 4. dist. 9. D. Thom. & aliis ibidem quos refert, nec reiicit Turrecrem. ad 6. quia vero dist. 6. ad 4. abstinendum esse ab hoc sacramento per viginti quatuor horas, quia in eo spatio fit omnis ortus & occasus constellationum, & planetarum virtutem habentium ad immutandum corpus humanum, vnde natura per immunditiem pollutionis deordinata rursus potest ad sui temperamenti ordinationem reduci sed D. Thom. 3. p. q. 80. a. 7. & Alens. 4. p. q. 11. num. 2. a. 2. §. 3. quæsito 1. hanc rationem in re morali minime curandam, & Theologiæ principiis minus congruam despicientes ad mentis habitudinem, fæditatem, indecentiam, & irreuerentiam polluti recurrunt, vt ab altari illum excludant; & merito: nam illa immutatio corporis humani post vnius diei spatium à mathematicis considerata post pollutionem, fictitia omnino est. & ad institutum impertinens, quia influxus cælestium planetarum in corpus humanum, nunc maiori nunc minori temporis spatio illud mutat, neque per effusionem seminis nocturnam vsque adeo turbatur homo, vt die integro per cælestium influentiarum virtutem sideratum ad temperiem reduci oporteat. Iam verò illa mentis hebetudo, animi distractio, & quædam quasi turpitudo abiici potest, & expiari accenso communicandi desiderio. collectis à præterita actione sensibus. Nam secundum se indecentiam non habere satis ostendit Greg. in capite vir cum propria 33. quæst. 4. vbi suo iudicio sine Ecclesiastica prohibitione relinquitur vir, si velit communicare, quamuis nocte proxima ad vxorem ex honesto suscipiendæ prolis fine accesserit.

Ad argumentum ergo sumptum ex Hier. & August. respondet 1. cum Vasq. vbi superior forsitan aliquam fuisse consuetudinem, seu constitutionem vniuersalem, seu Synodalem hac in re initio nascentis Ecclesiæ, vt

maior fidelium deuotio, huiusque sacramenti reuerentia conciliaretur: quo spectat canon ille à Gratiano relatus de Consecrat dist. 2. *Omnis homo ante sacram communionem à propria vxore abstinere debet, tribus, aut quatuor, aut octo diebus* Vnde aliqui patres & Scolastici Doctores occasionem sumpserunt asserendi illum culpam saltem incurrere venialem, qui post pollutionem nocturnam inuoluntariam sine necessitate celebraret, vel post actum coniugalem ad sacram mensam veniret. 2. cum Suar. citato, §. secundo intelligitur, hoc non ex præcepto aliquo positiuo, sed ex consilio à D. Aug. & D. Hieron. edoceri ne quis sine debita reuerentia ad hoc sacramentum accedat cum mentis hebetudine, animiq; distractione, ac sine deuotione, quam tanti beneficii participatio suo iure deposcit Nam plerumque continget illam corporis immunditiem præsertim ex imaginatione causatam animum distrahere, & ad carnales cogitationes instigare. Vnde in nostro textu ad finem dum tertium causam nocturnæ pollutionis considerat D. Gregorius, asserit, si pollutio ex turpi cogitatu scienter habito in vigilia noctu repetita memoria proficiscatur in somno, à sacra communione abstinendum: non solum quia voluntaria fuit pollutio in causa ad illam per se ordinata, quod facit esse mortalem, & indignum reddit sacra communione pollutum, sed etiam quia licet per sacramentum pœnitentiæ constituatur in Dei gratia sine debita deuotione eo die esse præsumitur; quam si ex peculiari numinis beneficio recipiat, & magno communicandi desiderio afficiatur, à confessario non est excludendus quem sic diuina gratia præuenit; idemque dicendum si alia sufficiens ratio, vt vitandi scandali, vel suscipiendi ordines sacros interueniat. Ita hanc vltimam partem textus exponunt Præpositus Alexandrinus ad hoc cap. numero 12. & Bellamera initio distinctionis 6. §. quia verò numero 3. ad finem & alii.

In cap. 2. sed pensandum distinctionis sextæ.

NOTATIO VI.

1. HVius distinct. textus 2. *sed pensandum* etiamsi inter paleas numeretur (de quibus suppono lectorem in præfatione Decreti abundè edoceri) perutilia tamen doctrinæ grana complectitur. Nam quia de pollutione ex cogitatione turpi prouenienite egerat D Gregorius ad difficultatem Theologicam progreditur scitu dignissimam: videlicet qua ratione in mente & cogitatione peccatum perpetretur, de qua agunt Theologi cum D. Thom. 1. 2. q. 74. a. 4. vbi quærit vtrum in sensualitate possit esse peccatum & art 7. in quo disserit an consensus in actum peccati pertineat ad rationem superiorem, item q. 77. a. 1. vtrum omne peccatum à passione proficiscatur. Et sane in hoc omnes Patres consentiunt tria in hominis cogitatione

A ad peccandum necessario concurrere, suggestionem, delectationem: atque consensum de quo D. August. lib. 1 de Sermone Dei in monte cap. 12. & lib 12 de Trinit. cap. 8 & lib. 2. de Genes. contrà Manich. cap. 14 In quibus locis nostri textus allegoriam exponit. Nam in illo primo loco ita ait. *Tria ergo hæc similia sunt illi gestæ rei, quæ in Genesi scripta est, vt quasi à serpente fiat suggestio, & quædam suasio. In appetitu autem carnali tamquam in Eua delectatio, in ratione vero tanquam in viro consensio.* Et licet peccatum 1. parentum nostrorum per directam dæmonis suggestionem contigerit; non semper dæmon est causa directa omnium peccatorum per suggestionem, proposito exterius obiecto, vel excitando interius phantasmata in sensu, vt tenent Alens. 2. p. q. 100. memb 3. B art. 4. Bonau. in 2. dist. 21. a. 2. quæst 2. Vinc. in specul. lib. 3. part. 2. dist. 10. & Thelogi communiter cum D Thom. 1. 2. q. 80. a. 1. ibique Vasq. Conrad. Med Zumel. & Salas ibid. tract 1. disp. 10. sect 3. numero 46 qui plures alios refert ex Patribus, & Scolasticis. Probatur ex Iacobi 1. numero 14. vnusquisque tentatur à concupiscentia sua abstractus & illectus. Et ratio est quia etiam si nullo modo ad peccandum à dæmone pronocemur, nobis inest domesticus inimicus, nempe peccati fomes, & proposito obiecto delectabili inordinatus excitatur appetitus ad concupiscendum illud. Vnde Nazian. in lib. sententiarum quas carminibus conscripsit, sententia 52. ita ait.

C *Quid nos omnibus in rebus miserum hostem accusamus,*
Eique noxas omnes nostras adscribimus.
Cum ipsi scelerata nostra viuendi ratione potestatem demus.

Obiicies D. Dionys. cap. 4. de diuin. nomin. p. 4. ait *multitudo dæmonum est causa omnium malorum sibi, & aliis.* Damasc lib. 2. fidei orth. cap. 4. dixit, *omnis prauitas à dæmonibus excogitata est, & impuræ perturbationes.* Et similiter loquuntur alii Patres. Respondeo 1. cum D. Thom. 1. 2. quæst 80. a. 1. in corpore, Diabolum dici causam omnium peccatorum occasionaliter, & indirectè, quatenus primum parentem ad peccandum induxit, ex cuius peccato in humana natura peccandi procliuitas exorta est. 2 cum Salas loco citato Dæmonem esse causam omnium pec- 1.
D catorum, ita tamen vt non de singulis generum; sed de generibus singulorum id intelligatur: Nam omnis generis peccata ab eo causantur, non tamen omnia indiuidua peccatorum in quolibet genere. 3 cum Vasq in expositione art. 1. D. Thom. citati ad finem, Patres significare Diabolum de nostro damno nimis sollicitum, insurgente in nobis concupiscentia contra rationem, semper præsto adesse, illamque promouere, vt rationem peccati illecebra illaqueet. Quod non obscure significarunt Patres cum nostram concupiscentiam peccati matrem appellarunt. de quo S. Ephrem pulcherrimam facit excursionem Parænes. 40. Dæmonem verò patrem. Ita Cyrillus 6. in Ioann. cap. 6. ad initium. Eucher.

Leuit. 19. *Concupiscentia*, inquit, *est mater omnis peccati, & diabolus est pater* Denique August. serm. 68. ad fratres in eremo clarissimè excitatæ per se concupiscentiæ Dæmonem adiutorem esse his verbis demonstrat. *Cum vero mali aliquid cogitamus, aut facimus siue paruum, siue magnum, hoc nulli dubium, quin malignum Angelum hortatorem habeamus.* Non tamen necesse est, vt semper tentatio à dæmonis suggestione primitus, & directe oriatur.

3. Maius dubium esse potest an ad peccatum semper necessaria sit illa suggestio ex parte concupiscentiæ? Quod vt melius intelligatur supponendum est cum Aristot. lib. 3. de anima cap. 10. text. 18. & 1. magnorum Moral. cap. 17. quem tum Philosophi, tum Theologi sequuntur in homine duplicem dari appetitiuam potentiam; alteram sensitiuam & materialem in organo corporeo, nempe in corde residentem: iuxta præstantiorem philosophandi modum, quem tradunt Conimbricenses in Ethic. disp. 6. quæst. 2. a. 2. Suar. de anima lib. 5. cap. 4. num. 8. cum multis aliis, quos referunt: alteram intellectiuam seu rationalem & spiritualem animæ immediatè inhærentem. Appetitus sentitiuus est potentia necessaria ad vtrumque determinata; rationalis vero est libera, & dominium habet suorum actuum. In sensitiua reperiuntur illi actus, qui vulgari nomine dicuntur passiones. Verbi gratia amor, odium, desiderium, fuga, delectatio, tristitia, spes, desperatio, timor, audacia, & ira, quos egregie exponit D. Thom. 1.2. quæst. 23. a. 4. in corpore: Et licet iidem actus etiam in voluntate dentur; altiori tamen modo hi & plures alii considerantur, vt notat Suar. citatus cap. 7. numero 4. hoc posito nunc inquirimus an perpetuo verum sit, quod noster textus docet peccatum incipere à suggestione, quæ sit aliqua sensitiui appetitus passio. Respondet Tarantasia apud Carthus. in 2. distinct. 24. quæstione 6. numquam esse peccatum in ratione sine sensualitatis suggestione. Cui ad stipulari videtur noster textus, & communis patrum loquutio dicentium illa tria ad peccatum concurrere suggestionem, declarationem, atque consensum.

4. Nihilominus opposita sententia vera est peccatum esse posse in ratione sine præexistente passione instar suggestionis, vel etiam delectationis in appetitu. Ita D. August lib. 14. de Ciuitat. cap. 3. vbi ait. *Ex qua corruptione carnis licet existant quædam incitamenta vitiorum, & ipsa desideria vitiosa, non tamen omnia vitæ iniquæ vitia tribuenda sunt carni.* Idem tenent Bonau. in. dist. 24. parte 2. a. 1. quæst. 1. Carthus. vbi supra, Rich. in 2. dist. 24. a. 4. quæst. 2. Ægid. 2 p. eiusdem dist. quæst. 2. a. 3. Salas 12. quæst. 74. in declaratione articulorum, D. Thom. dub. 2. Et probatur 1. in peccatis, quæ versantur circa obiecta immaterialia, quæ nihil mouent sensum neque ad delectationem prouocant appetitum. Vt videre est in peccatis dæmonum ex quibus D. Augustin. argumentum desumit loco citato. 2. perditi homines desiderant motum & delectationem concupiscentiæ, postquam illa ex se ita frigida, & exhausta est, eas delectationes ipse etiam appetitus propter incommoda inde aduenientia auersetur, & omnino fastidiat; ergo in eo euentu hi peccant sine vlla carnis suggestione, vel delectatione præcedenti. Noster igitur textus vel suggestionem accipit pro obiecti repræsentatione, ad quam sequitur quædam complacentia in eadem voluntate, quæ est vel formalis delectatio, vel saltem obiectiua, nempe ratio aliqua bonitatis propter quam obiectum placet, antequam eliciatur consensus, qui aut est ipsa complacentia libere elicita à voluntate, aut est desiderium efficax. fateor tamen ordinarium & communem modum committendi peccata ab appetitus sensitiui suggestione & delectatione, ad quam in primis motibus voluntatem etiam aliquando trahit inuitam; non quia illam directe moueat, sed quia proposito obiecto per sensum internum, & surgente passione in appetitu, oritur in intellectu iudicium circa idem obiectum, ad quod voluntas aliquando ante deliberationem trahitur aliquando libere illud vult, & sua sponte amplectitur.

Tandem notandum est meritò nostrum textum dixisse peccatum in rationis & voluntatis consensu perfici. Ex quo in primis illa hæreticorum sententia confutatur Luth. Caluin. Melanch. Chemnit. & aliorum, quos refutant Rofé. a. 2. contra Luch. Vega. 141. in Frid. cap. 4. Castro Verbo preceptum. in fine Bellarm. lib. 5. de amissione gratiæ cap. 7. & 8. Valent 2. p. disp. 6 quæst. 4 punct. 1. & 2. omnes motus sensualitatis ante voluntatis consensum esse peccata. Quibus fauere videtur Henric. quodl. 6. q. 32. asserens hos motus esse peccata mortalia, sed in renatis per baptismum non imputari ad pœnam, quia in baptismo tollitur originale peccatum, & deformitas horum motuum ex Dei indulgentia, non ita tamen in non baptizatis, quia nequeunt per baptismum à reatu horum motuum expiari. Henrico proxime accedit Hugo Victor q. 168. & 170. in Epistol. ad Rom item in 1. de sacram. 1. p. 7. cap. 20. & 24. Quorum sententia, vt in fide periculosa, omnino reiicienda est. Neque ab hoc periculo liberam prorsus illorum opinionem existimo, qui dixerunt in appetitu sensitiuo, sine vllo voluntatis consensu, imo repugnante etiam ratione peccata venialia reperiri: ita docuit Bonau. 1. p. cantiloquii sect. 5. & 6. & in 2. dist. 24. p. 2. a. 3. q. 1. & 2. Caiet 1.2. q. 74. a. 3. & q. 75. a. 4. Anton. 2. p. tit 5. cap. 1. §. 4. præpositus Alex ind. in præsens cap. num. 5. inclinantque Turrecrem in cap. sequens ad 3 in medio, & Scholiastes Cassiani collat. 22. cap. 4. verbo an vitanda post medium: contrà quos verissimam, & catholicæ doctrinæ concordem nostri textus assertionem, videlicet nullum peccatum esse sine voluntatis consensu, qui iudicii indifferentiam ex parte intellectus, & liberam rationabilis appetitus determinationem requirit, tenet D. Thom. in 2. dist. 24 q. 3. a. 2. item 12. quæst. 74. a. 2. & ibidem Medina Zumel disp. 1. & 2. Ca- 5.

preol. Scot. Gab. Almain. Richard. Cordub. Nider, Angestus Lyran. & alii quos sequuntur Valent. vbi supra p. 2. Vasques 1. 2. disp. 106. cap. 3. Salas tract. 13. disp. 6. sect. 1. num. 3. Probatur quia nemo peccat quin faciat contrà aliquam legem: sed nulla lex ab homine violatur, sine voluntatis consensu. Nam quod in homine fit independenter à sua voluntate, & supra illius industriam, contrà nullam legem procedit; siue enim naturalis sit, siue positiua, ad impossibile hominem non obligat. Atqui ante omnem voluntatis consensum homo est ad vnum determinatus, & ad eos motus sensualitatis omnino necessitatus; ergo ad eos euitandos nulla lege tenetur in eo statu, in quo ipsi nequeunt euitari. Sin minus, dicam infantes ante vsum rationis & amentes legum esse violatores. Vtrum vero iste voluntatis consensus in delectationem ad rationem superiorem, vel inferiorem pertineat, controuersia est solum ad subtilitatem, speculationemque Theologicam spectans, de qua inter citatos, vide præcipue Vasques 1. 2. disputatione 105. per totam.

In cap. non est peccatum 3. & §. his itaque, vsque ad finem dist.

NOTATIO VII.

1. AD confirmandum quod de nocturna pollutione docuerat Gratianus ex sententia Gregorii, testimonium addit Isidori libro 3. senten. de summo bono cap. 6. qui totam pollutionis nocturnæ culpam, si qua est, in antecedentem cogitationem in vigilia refundit, tanquam in causam, seu occasionem. Nam somnia quatuor ex causis procedere solent; vel enim à Deo nascuntur, & sunt diuina; vel à dæmone, & dæmoniaca dicuntur; aut à temperamento corporum, humorumque incursionibus & naturalia prohibentur, aut denique ex diurna occupatione antecedenti & animalia nuncupantur. vt Nazianzen. 1. carmin. de rebus suis testatur.

Visa etenim curas referunt nocturna diurnas

Vnde Aristoteles 1. Ethic. cap. 13. vt notauit Præpositus hic, ait bonorum hominum somnia meliora esse, quam aliorum propterea quod consilia, quæ ad virtutum officia exercenda sollicite agitant, eadem eis in nocturno somno occurrunt. Et quod in præsenti textu Isidorus docuit, hispalens. & alter Isidorus Pelusiota lib. 1. Epist. 9. prius tradiderat. Ad finem capitis additur, quod si ille qui polluitur, aduertit id sine vlla turpium cogitationum occasione, quam libens dederit in vigilia, noctu sibi contigisse, vt ipse tentaretur, propriæ culpæ tribuendum, & lachrimis immunditiam abstergendam. In quibus verbis illa est difficultas. Nam si hoc somnium sine data antecedenti occasione tentamentum dicitur & inter tentamenta numeratur de quibus Isidorus in eo cap. agit, quo modo tanquam culpa plangenda perhibetur? Respondeo nihil aliud hac in re significari, quã de illo bonarum mentium indicio experientiam fieri, quæ, vbi culpa non est, culpæ speciem reformidant; vt cum Greg. in cap. ad eius dist. 5. cumque aliis patribus & D. Paulo adnotauimus. Iubetur igitur ille tanquam vitium plangere illusionis nocturnæ euentum, qui hoc modo tentatur, vt egregium timoratæ conscientiæ præbeat argumentum, & quasi sui non bene conscius latentem culpã deploret.

Tandem in postremo huius distinctionis §. His itaque ad suam obiectionem testimoniis in hac & superiori dist. adductis confirmatam respondet Gratianus dupliciter. 1. licet præcepta iuris naturalis in veteri lege, & Euangelio contineantur, non tamen omnia, quæ ibidem reperiuntur, ad ius naturale pertinere, sed ad positiuum diuinum, quod non ita immutabile est, ac naturale. Vnde licet præcepta naturalia, seu moralia, quæ in lege veteri fuerunt, in noua non mutentur, cæremonialia iudicialia mutari potuerunt. de quibus latè diximus disp. 1. quæst. 4. Respondet 2. præcepta cæremonialia legis antiquæ dupliciter considerari. 1. secundum literam. 2. secundum significationem. Nam vt Turrecremata hoc loco cum August. notauit, erant in lege veteri præcepta vitæ agendæ, vti erant moralia; & vitæ significandæ, vt pote cæremonialia, quæ licet quantum ad litteralem sensum ad ius naturale non spectarent, quantum ad significationem à naturali iure descendunt, & ab illo immutabilitatem participant, vt docet Ioan. præpos. hic cum Gloss. & aliis communiter. Probatur ex Deuteron. 22. num. 9. 10. & 11. Non feres vineam tuam altero semine. Non arabis in boue, & asino. Non indueris vestimento, quod ex lana, lignoque contextum est, cuius loci mystica interpretatio præcepta continet, etiam in lege noua obseruanda, quatenus ex iure naturali deducuntur. 2.

Quod vt clarius innotescat imprimis nota Glossam, Præpositum, Geminianum, & alios, non bene negasse, rationem reddi posse de præceptis cæremonialibus secundum litteralem sensum. Oppositum enim verum est, vt monet Turrecrem. hoc loco num. 4. Nam iubebantur Iudæi ne vineam altero semine sererent, ne ex auaritia, & lucri cupiditate vtrosque fructus amitterent quia vinea sibi liberam terram deposcit, totamque illius pinguedinem sola exigit. vt sequens contextus declarat, *ne sementis, quam seuisti, & vue, que nascuntur ex vinea pariter sanctificentur*, id est polluantur, & pereant; atque ad sterilitatis, & sabbati otium redigantur. vt ex August. Procop. & Ruperto declarant Cornel. hoc loco, & Lorinus. Itaque consulitur secundum litteram fructuum prouentui. Præterea in altero præcepto non arandum in boue & asino conueniunt iidem recentiores interpretes cum antiquis, ne asinus boue imbecillior oneri impar succumberet, ac totum fere iugi pondus in bouem reiiceret, quo fieret, vt vterque absumptis viribus labori inutilis redderetur, Itaque ad vtilitatem domini, & quandam erga animalia pietatem litteralis præcepti sensus respiciebat. Tandem prohibetur vestis ex lana, linoque contexta, quia sacerdos magnus 3.

Leuit. 19. *Concupiscentia*, inquit, *est mater omnis peccati, & diabolus est pater*. Denique August. serm 68. ad fratres in eremo clarissimè excitatæ per se concupiscentiæ Dæmonem adiutorem esse his verbis demonstrat. *Cum vero mali aliquid cogitamus, aut facimus siue paruum, siue magnum, hoc nulli dubium, quin malignum Angelum hortatorem habeamus*. Non tamen necesse est, vt semper tentatio à dæmonis suggestione primitus, & directe oriatur.

3. Maius dubium esse potest an ad peccatum semper necessaria sit illa suggestio ex parte concupiscentiæ? Quod vt melius intelligatur supponendum est cum Aristot. lib. 3. de anima cap. 10. text. 18. & 1. magnorum Moral. cap. 17. quem tum Philosophi, tum Theologi sequuntur in homine duplicem dari appetitiuam potentiam; alteram sensitiuam & materialem in organo corporeo, nempe in corde residentem: iuxta præstantiorem philosophandi modum, quem tradunt Conimbricenses in Ethic. disp. 6. quæst. 2. a. 2. Suar. de anima lib. 5. cap. 4. num. 8. cum multis alis, quos referunt: alteram intellectiuam seu rationalem & spiritualem animæ immediatè inhærentem. Appetitus sensitiuus est potentia necessaria ad vtrumque determinata; rationalis vero est libera, & dominium habet suorum actuum. In sensitiua reperiuntur illi actus, qui vulgari nomine dicuntur passiones. Verbi gratia amor, odium, desiderium, fuga, delectatio, tristitia, spes, desperatio, timor, audacia, & ira, quos egregie exponit D. Thom. 1.2. quæst. 23. a. 4. in corpore: Et licet ijdem actus etiam in voluntate dentur; altiori tamen modo hi & plures alii considerantur, vt notat Suar. citatus cap. 7. numero 4. hoc posito nunc inquirimus an perpetuo verum sit, quod noster textus docet peccatum incipere à suggestione, quæ sit aliqua sensitiui appetitus passio. Respondet Tarantasia apud Carthus. in 2. distinct. 24. quæstione 6. numquam esse peccatum in ratione sine sensualitatis suggestione. Cui ad stipulari videtur noster textus, & communis patrum loquutio dicentium illa tria ad peccatum concurrere suggestionem, declarationem, atque consensum.

4. Nihilominus opposita sententia vera est peccatum esse posse in ratione sine præexistente passione instar suggestionis, vel etiam delectationis in appetitu. Ita D. August lib. 14. de Ciuitat. cap. 3. vbi ait. *Ex qua corruptione carnis licet existant quædam incitamenta vitiorum, & ipsa desideria vitiosa, non tamen omnia vitæ iniquæ vitia tribuenda sunt carni.* Idem tenent Bonau. in. dist. 24. parte 2. a. 1. quæst. 1. Carthus. vbi supra, Rich. in 2. dist. 24. a. 4. quæst. 2. Ægid. 2 p. eiusdem dist. quæst. 2. a. 3. Salas 12. quæst. 74. in declaratione articulorum, D. Thom. dub. 2. Et probatur 1. in peccatis, quæ versantur circa obiecta immaterialia, quæ nihil mouent sensum neque ad delectationem prouocant appetitum. Vt videre est in peccatis dæmonum ex quibus D. Augustin. argumentum desumit loco citato. 2. perditi homines desiderant motum & delectationem concupiscentiæ, postquam illa ex se ita frigida, & exhausta est, eas delectationes ipse etiam appetitus propter incommoda inde aduenientia aduersetur, & omnino fastidiat; ergo in eo euentu hi peccant sine vlla carnis sugestione, vel delectatione præcedenti. Noster igitur textus vel suggestionem accipit pro obiecti repræsentatione, ad quam sequitur quædam complacentia in eadem voluntate, quæ est vel formalis delectatio, vel saltem obiectiua, nempe ratio aliqua bonitatis propter quam obiectum placet, antequam eliciatur consensus, qui aut est ipsa complacentia libere elicita à voluntate, aut est desiderium efficax. fateor tamen ordinarium & communem modum committendi peccata ab appetitus sensitiui suggestione & delectatione, ad quam in primis motibus voluntatem etiam aliquando trahit inuitam; non quia illam directe moueat, sed quia proposito obiecto per sensum internum, & surgente passione in appetitu, oritur in intellectu iudicium circa idem obiectum, ad quod voluntas aliquando ante deliberationem trahitur aliquando libere illud vult, & sua sponte amplectitur.

Tandem notandum est meritò nostrum textum dixisse peccatum in rationis & voluntatis consensu perfici. Ex quo in primis illa hæreticorum sententia confutatur Luth. Caluin. Melanch. Chemnit. & aliorum, quos refutant Rofé. a. 2. contra Luth. Vega. 14. in Frid. cap. 4. Castro Verbo preceptum. in fine Bellarm. lib. 5. de amissione gratiæ cap. 7. & 8. Valent 2. p. disp. 6 quæst. 4 punct. 1. & 2. omnes motus sensualitatis ante voluntatis consensum esse peccata. Quibus fauere videtur Henric. quodl. 6. q. 32. asserens hos motus esse peccata mortalia, sed in renatis per baptismum non imputari ad pœnam, quia in baptismo tollitur originale peccatum, & deformitas horum motuum ex Dei indulgentia, non ita tamen in non baptizatis, quia nequeunt per baptismum à reatu horum motuum expiari. Henrico proxime accedit Hugo Victor q. 168. & 170. in Epistol. ad Rom item in 1. de sacram. 1. p. 7. cap. 20. & 24. Quorum sententia, vt in fide periculosa, omnino reijcienda est. Neque ab hoc periculo liberam prorsus illorum opinionem existimo, qui dixerunt in appetitu sensitiuo, sine vllo voluntatis consensu, imo repugnante etiam ratione peccata venialia reperiri: ita docuit Bonau. 1. p. cantiloquii sect. 5. & 6. & in 2. dist. 24. p. 2. a. 3. q. 1. & 2. Caiet 1.2. q. 74. a. 3. & q. 75. a. 4. Anton. 2. p. tit 5. cap. 1. § 4. præpositus Alexand. in præsens cap. num. 5. inclinantque Turrecrem in cap. sequens ad 3. in medio, & Scholiastes Cassiani collat. 22. cap. 4. verbo an vitanda post medium: contrà quos verissimam, & catholicæ doctrinæ concordem nostri textus assertionem, videlicet nullum peccatum esse sine voluntatis consensu, qui iudicii indifferentiam ex parte intellectus, & liberam rationabilis appetitus determinationem requirit, tenet D. Thom. in 2. dist. 24. q. 3. a. 2. item 12. quæst. 74. a. 2. & ibidem Medina Zumel disp. 1. & 2. Ca-

preol. Scot. Gab. Almain. Richard. Cordub. Nider, Angestus Lyran. & alii quos sequuntur Valent. vbi supra p. 2. Vasques 1. 2. disp. 106. cap. 3. Salas tract. 13. disp. 6. sect. 1. num. 3. Probatur quia nemo peccat quin faciat contrà aliquam legem: sed nulla lex ab homine violatur, sine voluntatis consensu. Nam quod in homine fit independenter à sua voluntate, & supra illius industriam, contrà nullam legem procedit; siue enim naturalis sit, siue positiua, ad impossibile hominem non obligat. Atqui ante omnem voluntatis consensum homo est ad vnum determinatus, & ad eos motus sensualitatis omnino necessitatus; ergo ad eos euitandos nulla lege tenetur in eo statu, in quo ipsi nequeunt euitari. Sin minus, dicam infantes ante vsum rationis & amentes legum esse violatores. Verum vero iste voluntatis consensus in delectationem ad rationem superiorem, vel inferiorem pertineat, controuersia est solum ad subtilitatem, speculationemque Theologicam spectans, de qua inter citatos, vide præcipue Vasques 1. 2. disputatione 105. per totam.

In cap. non est peccatum 3. & §. his itaque, vsque ad finem dist.

NOTATIO VII.

1. AD confirmandum quod de nocturna pollutione docuerat Gratianus ex sententia Gregorii, testimonium addit Isidori libro 3. senten. de summo bono cap. 6. qui totam pollutionis nocturnæ culpam, si qua est, in antecedentem cogitationem in vigilia refundit, tanquam in causam, seu occasionem. Nam somnia quatuor ex causis procedere solent; vel enim à Deo nascuntur, & sunt diuina; vel à dæmone, & dæmoniaca dicuntur; aut à temperamento corporum, humorumque incursionibus & naturalia prohibentur, aut denique ex diurna occupatione antecedenti & animalia nuncupantur. vt Nazianzen. 1. carmin. de rebus suis testatur.

Visa etenim curas referunt nocturna diurnas

Vnde Aristoteles 1. Ethic. cap. 13. vt notauit Præpositus hic, ait bonorum hominum somnia meliora esse, quam aliorum propterea quod consilia, quæ ad virtutum officia exercenda sollicite agitant, eadem eis in nocturno somno occurrunt. Et quod in præsenti textu Isidorus docuit, hispalens. & alter Isidorus Pelusiota lib. 1. Epist. 9. prius tradiderat. Ad finem capitis additur, quod si ille qui polluitur, aduertit id sine vlla turpium cogitationum occasione, quam libens dederit in vigilia, noctu sibi contigisse, vt ipse tentaretur, propriæ culpæ tribuendum, & lachrimis immunditiam abstergendam. In quibus verbis illa est difficultas. Nam si hoc somnium sine data antecedenti occasione tentamentum dicitur & inter tentamenta numeratur de quibus Isidorus in eo cap. agit, quo modo tanquam culpa plangenda perhibetur? Respondeo nihil aliud hac in re significari, quã de illo bonarum mentium indicio experientiam fieri, quæ, vbi culpa non est, culpæ speciem reformidant; vt cum Greg. in cap. ad eius dist. 5. cumque aliis patribus & D. Paulo adnotauimus. Iubetur igitur ille tanquam vitium plangere illusionis nocturnæ euentum, qui hoc modo tentatur, vt egregium timoratæ conscientiæ præbeat argumentum, & quasi sui non bene conscius latentem culpã deploret.

Tandem in postremo huius distinctionis §. His itaque ad suam obiectionem testimoniis in hac & superiori dist. adductis confirmatam respondet Gratianus dupliciter. 1. licet præcepta iuris naturalis in veteri lege, & Euangelio contineantur, non tamen omnia, quæ ibidem reperiuntur, ad ius naturale pertinere, sed ad positiuum diuinum, quod non ita immutabile est, ac naturale. Vnde licet præcepta naturalia, seu moralia, quæ in lege veteri fuerunt, in noua non mutentur, cæremonialia iudicialia mutari potuerunt. de quibus latè diximus disp. 1. quæst. 4. Respondet 2. præcepta cæremonialia legis antiquæ dupliciter considerari. 1. secundum literam. 2. secundum significationem. Nam vt Turrecremata hoc loco cum August. notauit, erant in lege veteri præcepta vitæ agendæ, vti erant moralia; & vitæ significandæ, vt pote cæremonialia, quæ licet quantum ad litteralem sensum ad ius naturale non spectarent, quantum ad significationem à naturali iure descendunt, & ab illo immutabilitatem participant, vt docet Ioan. præpos. hic cum Gloss. & aliis communiter. Probatur ex Deuteron. 22. num. 9. 10. & 11. Non seres vineam tuam altero semine. Non arabis in boue, & asino. Non indueris vestimento, quod ex lana, lignoque contextum est, cuius loci mystica interpretatio præcepta continet, etiam in lege noua obseruanda, quatenus ex iure naturali deducuntur. 2.

Quod vt clarius innotescat imprimis nota Glossam, Præpositum, Geminianum, & alios, non bene negasse, rationem reddi posse de præceptis cæremonialibus secundum litteralem sensum. Oppositum enim verum est, vt monet Turrecrem. hoc loco num. 4. Nam iubebantur Iudæi ne vineam altero semine sererent, ne ex auaritia, & lucri cupiditate vtrosque fructus amitterent quia vinea sibi liberam terram deposcit, totamque illius pinguedinem sola exigit. vt sequens contextus declarat, *ne sementis, quam seuisti, & vuæ, quæ nascuntur ex vinea pariter sanctificentur*, id est polluantur, & pereant; atque ad sterilitatis, & sabbati otium redigantur. vt ex August. Procop. & Ruperto declarant Cornel. hoc loco, & Lorinus. Itaque consulitur secundum litteram fructuum prouentui. Præterea in altero præcepto non arandum in boue & asino conueniunt iidem recentiores interpretes cum antiquis, ne asinus boue imbecillior oneri impar succumberet, ac totum fere iugi pondus in bouem reiiceret, quo fieret, vt vterque absumptis viribus labori inutilis redderetur, Itaque ad vtilitatem domini, & quandam erga animalia pietatem litteralis præcepti sensus respiciebat. Tandem prohibetur vestis ex lana, linoque contexta, quia sacerdos magnus 3.

simili veste vtebatur, vt ex Iosepho docent A Lyr. Abul. & Hugo, plures alias rationes litterales & mysticas refert Lorinus in eum Deut. locum, & in 19 Leuit. num. 19. vbi ex his tribus præceptis 1. & 3. habetur. Non rectè igitur dicunt Canonistæ non posse rationem reddi horum præceptorum, secundum litteralem sensum. quos Turrecrem. non conuincit 1. ratione à D Thom. 1. 2. quæst. 101. a. 2. accepta de diuino cultu, quia generalis est, eademque in omnibus præceptis cæremonialibus; ideoque non sufficit; neque enim causam assignat, cur hæc cæremonialia potius ad Dei cultum, quam alia præcepta traderentur.

Non tamen continent rationes illæ litterales, quas tradidimus, ius naturale obligatorium, quod de se immutabiliter hominem B obliget, vnde sublata veteris legis obligatione in litterali sensu nos ea præcepta non tenent; in mystico tamen, naturale ius indicatur, vel præceptum ex naturali iure deductum, quod adhuc immutabile perseuerat, causæ igitur mysticæ apud recentiores, proxime citatos videri possunt. Ego vnam tantum assigno, quam ex Concilio Hispalensi adduxit Isidorus relatus in cap. in nona actione. Vbi iubetur ne laicus, sed aliquis ex proprio clero œconomus in Ecclesia constituatur. Et redditur ratio, *Indecorum est enim laicum Vicarium esse Episcopi, & seculares in Ecclesia iudicare: In vno enim eodemque officio non debet dispar esse professio. Quod etiam in lege diuina prohibetur, dicente Moyse non arabis in boue & asino; idest homines diuersæ professionis in officio vno non sociabis.* Quæ mysticæ interpretationis regula ex iusto rectæ rationis iudicio deducta per se patet. Concord. cap. C Quoniam 16. quæst. 7. & parte 1. cap. qui vere & cap. Monachi. de test. ex iure ciuili l. 4. plane ff. Quod cuiuscumque vniuersit. nomine &c. vt interpretatur Glossa, & l. 17. placet Cod. de Episcop. & Cler. intellige tamen nisi officium ad vtrosque per se spectet.

Denique comparat Gratianus ius naturale, quod ab exordio omnis creaturæ cæpisse dixit, & omnino immutabile esse, cum iure consuetudinario, quod ex quo homines conuenerunt, initium habuit tempore Caini, qui primus terrenæ Ciuitatis conditor fuit, & filij Enoch nomen Ciuitati imposuit vt habetur Genes. 4. Enochiamque vocauit. Et merito sane, qui in cælesti regno locum non habebat, terreni regni Metropolim primus fundauit. Nam vt egregie Augustin. lib. de Ciuitate Dei lib. 15. cap. 17. *Cain qui interpretatur possessio terrenæ conditor Ciuitatis & filius eius, in cuius nomine condita est, Enoch qui interpretatur dedicatio, indicat Ciuitatem istam initium & finem habere terrenum. Vbi nihil speratur amplius quàm quod in hoc seculo cerni potest.* Lege eundem cap. 1. & 8. eiusdem libri 15 Vnde iuris consuetudinarii mutabilitatem colligere licet, si quidem cum terrenis imperiis mutari consueuit. Huius verò iuris, & primæ Ciuitatis initium ponit Salianus tom. 1. Anno 150. ab orbe condito, sed cum suæ sententiæ nullum alium authorem referat, neque illius coniectura sufficiat, existimo hac in re nil certi statui posse; sed solum iuxta D. August. mentem asserere hanc Ciuitatem tunc conditam fuisse à Caino, quando eius familia eousque nepotum successione hominumque numerositate creuerit, vt ad ciuium populique quantitatem sufficerent. Cornelius in 4. vel 5. sæculo, Pererius in 5 vel 6. fundatam arbitratur.

Hoc ius consuetudinis diluuio fere extinctum, reparatum seu immutatum fuisse dicitur à Nemrod Genes. x. Is enim iuxta communem sententiam regnum Babylonicum prior obtinuit, idemque fuit atque Belus, quem prophanæ historiæ primum Babyloniorum regem fuisse testatur. Ita Euseb. initio Chronolog. Eupolemon in volumine de Iudaica historia, vt refert Alex. Polyhist. apud Euseb. lib. 6. de præpar. Euangel. cap. 4. D. Hieronym. in cap. 2. Oseæ. D. Augustin. lib. 16. de Ciuitat. cap. 3. & cap. 17. Ado, Isidorus, Marianus, Scotus, Hugo à S. Vict. Bellarmin. Gordon. & Pererius, quos sequitur Salianus in Annal. tom. 1. Anno 1531. num. 55. addit Cornel. ad cap. x Genes. num. x. Berosum Annian. aliaq; adducit, quæ ad huiusmodi historiam spectant, congrueque Nemrod rebellis nomen accepit qui primus post diluuium in homines tyrannidem exercuit, sibique seruire coëgit, & quod peius est à Deo abductos ad Idololatriam conuertit; vt Hieron. Ioseph, Aluinus & Isidorus confirmant quos apud eumdem Cornel. x. Genes. versic. 8. & 9. reperies allegatos.

In cap. 1. Imperatores, & 2. iustum est Distinctionis ix.

NOTATIO VIII.

SEptimam distinctionem ad commentationem 6. de causa efficiente constitutionis remitto: Octauam verò ad titulum de consuetudine tom. 2. exponendum. Nonam hoc loco insero. quia in ea ius scriptum cum naturali confertur, eique cedere dicitur: cuius occasione de scripti iuris authoritate disseritur: cum igitur inter causæ materialis conditiones illa numerari soleat in constitutionibus, vt scripto proferatur, suum in præsenti commentatione locum vendicat nona distinctio, in qua ius naturale constitutioni huma- D næ dicitur præferendum; & ex D. August. Epistola 50. ad Bonifacium virum militarem de Cæsaris comitatu comprobatur. Ius verò naturale in tota hac distinctione pro toto diuino iure in lege veteri, nouaque contento vsupatur; constitutio verò tam sęcularem quam Ecclesiasticam comprehendi, vt Gloss. Geminian. Bellamer. Turrecrem. cum aliis aduertunt. Vnde quicquid in humanis constitutionibus iuri naturali prædicto contrarium inuenitur, tanquam vanum & irritum est reiiciendum, iuxta Hug. quod præcedenti disputatione satis probatum relinquitur cum de constitutionis institia & honestate disputarem.

Ait igitur Augustinus prauas Imperatorum leges

leges diuinæ fidei veritatem vel interruptam honestatem impugnantes, & nequicquam contra DEI populum sæuientes ad fidelium probationem perseuerantiumque coronam inseruire: bonas vero pro eiusdem veritatis, honestatisque integritate sancitas ad impiorum sæuientium terrorem piorumque rectè sentientium disciplinam promulgari: Hinc fit vt qui his obediunt grande præmium, qui illis obtemperant, ineuitabile supplicium promerentur. Ex Iudæorum regibus, aliisque in sacra pagina relatis probat August. institutum. Nam reges prauis institutis Prophetarum tempore contra Deum elati omnes in Iuda, tribus exceptis, à Syracide arguuntur. Ecclesiast. 48. numero 6. *Præter Dauid & Ezechiam & Josiam omnes peccatum commiserunt: nam reliquerunt legem altißimi reges Iuda & contempserunt timorem Dei.* Similiter commendatur Ezech. 4. Reg. 18. Iosias 4. Reg. 24. Dauid passim, & in tot sacræ paginæ locis laudantur hi Reges præ cæteris, qui in Iuda regnarunt, quia illi tantum à peccato Idololatriæ vixerunt immunes; vt cum Lyrano & Iansenio docet noster Mendoza in lib. 1. Reg. annotatione 3. proœmial. section. 7. numero 11. Etiamsi alii tres salutem æternam sine dubio fuerint consequuti Iosaphat, Ioathan & Manasses, totidemque in dubiæ salutis opinione versentur, vt Salomon, Asa, Ozias, seu Azarias, idem enim rex vtroque nomine vocatur primo in secundo Paralipomen. cap. 26. numero 1. Secundò in quarto Reg. cap. 15. numero 1. De Regibus vero Israël ait Rup. in 1. cap. Ozeæ numero 6. *Nullus extitit qui faceret quod rectum esset aut placitum coram Domino, nullus omnino qui recederet à peccatis Hieroboam; omnes impœnitentes exti erunt & peccata sua defendentes vniuersi sermonem Domini repulerunt.* Sed de hac re consule citatum Doctorem tota illa sect. vij. in annotatione proœmiali 3. Additum verò regis Nabuchodonosoris exemplum, Danielis 3. numero 96. habetur.

2. Notat gloss. verbo *Ergo legibus*, argumentum à contrario sensu esse fortissimum, sumique ex lib. 1. ff. de offic. eius cui mandata est iurisdictio §. huius rei adde l. 10. §. mulier, ff. qui testam. fac. poss. item concordat cap. cum Apostolica in fine de his quæ fiunt à Prælat. sine consens. Capit. cap. cum virum de regular. Itaque argumentum hoc frequens est & vtilissimum. Vt tamen sciatur quo modo vim suam, rectumque vsum retineat, diligenter notandus est sensus & mens legis, & in quibus fallere possit: qua de re latè dicemus in disputatione de causa formali constitutionis quæstione prima: quia hoc argumentum à legis mente est desumendum, vt cum communi sententia ibidem ostendemus.

Cap. 2. Iustum est.

Secundum Caput *Iustum est*, ex Isidoro sumitur lib. 3. sententiar. cap. 51. de eo nec verbum facit gloss. vel quia palea est, vel fortasse quia in aliquibus vetustis exemplaribus
3. non extabat; in aliis verò superiori Capitulo adiungebatur. Verbum *Conuenit* in textu redundat; illud enim in D. Isidoro non inuenio. Eoque sublato intelligitur repetitum illud *Iustum est*, superioris sententiæ, vel si adiungatur verbum *Conuenit*, antecedere debet particula nec, vt est in textu, seu *neque*, vt est in Isidoro. Et tunc planior fiet sensus, neque aliud subintelligere oportebit, videlicet. *Principes legibus teneri suis conuenit, neque in se, conuenit posse damnare iura.* Etenim Principem suis se etiam legibus obligatum profiteri, saltem naturaliter, & iure gentium necesse est, vt interpretatur Bellamer. hoc loco cum Cyn. item Geminian. hic, eamque dicit esse DD. communem opinionem in cap. omnis de pœnit. & remiss. concordatque l. 4. digna vox Cod. de legib. & Constitut. Princ. institut. quibus modis testam. infir. §. final. l. 3. ex imperfecto Cod. de testam. l. 16. tit. par. 1. cum gloss. 2. ibidem Præpositus docet Principem suis legibus non necessitate, sed honestate obligare: neque secundum vim coactiuam, sed directiuam. Ciuilem etiam obligationem principi & legislatori tribuit Pac. de contract. tract. 1. cap. 9. numero 14. cum Bald. in l. princip. ff. de legib. Alberic. in l. 1. ff. de officio procur. Abb. in cap. 1 de probation. per hunc text. Gomes. tom. 2. cap. 1. numero 1. hanc quæstionem latè discutit Felin. in cap. 1. de const. Ioann. Anan. in regula cui licet, de regul. iur. in Mercur. lib. 6. eadem disputatione vltima, quæst. 1. expandam in 2. parte huius tom. 1.

Exponitur caput 3. Noli 4. Negare. Et 5. ego solis, distinct. 9.

NOTATIO IX.

ETsi aliqui existimarint hanc secundam 9. distinctionis partem Gratiani instituto non cohærere, vt refert Geminian. hi, immeritò tamen. Nam primum Gratianus de Ciuili Principum iure ostēdit illud à diuino, quod in veteri nouoque testamento conscribitur superari, nec nisi quando huic conueniat recipiendum. Nunc idē de sanctorum placitis seu DD. scriptis asseuerant probatq; August. testimonio, qui canonicis libris indubitatā fidem sine mora esse adhibendam attestatur in cap. Noli suis ve. ò euulgationibus non nisi veritati, rationique congrua videantur. Aduerbium *Incunctanter* significat sine dubitationis hæsitatione, & sine rationis inuestigatione, omni prorsus cunctatione postposita: ita exponitur in l. 20. si rogatus, ff. de Manumiss. vindicta & l. 21. ob carmen famosum, ff. de testibus. Nam dubius in fide infidelis est cap. 1. de hæret. nomine verò Canonicæ scripturæ libri Canonici veteris & noui testamenti intelliguntur qui numerantur ad Innoc. I. epist. 3. ad Exuper. cap. vlt. à Concil. Laodiceno cap. 59. Conc. Carthag. 3. cap. 47. à Diu. Hieronym. in prolo. Galat. Diu. Augustin lib. 2. de doctrina Christi cap. 8. & tandem à Concilio Trident. Sessio. 4. qua de re latius Bellarmin.

lib. de verb. Dei, à cap. 4. Turrianus de A fide disp. 21. dub. primo. Couarr. lib 4. variar. à cap. 14. vsque ad 17. Azor. tom 1. lib. 8. in princip. Suar. de fide disp. 5. sect. tertia, numero 9. Serarius prologom. biblior. cap. 8. quæst. 6. & sequentibus. Et infra latius de hac disp. 4. quæstione sexta & seq.

2. Cæterum scriptura sacra Spiritu sancto dictante non tantum sensum, sed etiam verba, literis fuit commendata, vt nota, & manifesta nobis fuerit fidei regula infallibilis. Et sane quod attinet ad sensum, à Spiritu sancto fuisse dictatum definit Tridentin. Sess. iv. Et probatur. Nam Moysi dixit Deus Exod. 4. *Ego ero in ore tuo*, Matth. 10. Christus Dominus ad Apostolos ait. *Non enim vos estis qui loquimini; sed Spiritus patris, qui loquitur in vobis.* Paulus verò B 2. ad Timoth. 3. ait, *sacram scripturam diuinitus inspiratam fuisse*, & ad Hebræos 1. ait, *olim Deus loquens patribus in Prophetis.* Item secundæ, Petri 1. *Non voluntate humana, sed Spiritu sancto inspirante loquuti sunt sancti Dei homines.* De verbis aliqui dubitarunt; quia ad veritatem fidei minimè necessarium erat, vt ipsamet verba Spiritus sanctus effingeret, præsertim cum aliquando minus polita & non satis congrua videantur. Verumtamen idem de verbis dicendum quod de sacræ paginæ sensu, vt Augustin. serm. 2. in psalm. 90. significat dum ait, *de Ciuitate, à qua peregrinamur, scriptæ nobis venere litteræ.* Item Basil. Theodos. & alii quos refert Lorinus hoc modo versiculum psalm. 44. interpretantes. *Lingua mea calamus scribæ velociter scribentis.* Et hæc est receptissima C PP. sententia, quos sequuntur Bellarmin. lib. de Verb. DEI cap. secundo, Cano de locis lib. secundo cap. 18. Suar. citat. sect. 3. numero 3. Et quamuis hæc verborum determinatio, ad certitudinem veritatis, & sensuum necessaria non esset, ad maiorem tamen dignitatem, & excellentiam scripturæ sacræ: atque adeo vt libri Canonici in maiori veneratione apud omnes haberentur, maximè conueniens fuit, vt non modò sensus, sed verba etiam Spiritus sanctus edictaret, quod facere potuit, vel imprimendo species per accidens infusas, vel excitando præexistentes in mente canonici scriptoris, vt verborum quæ conscribenda erant, conceptus efformaret, & hac ratione sacræ pa- D ginæ veritatis excellentiori quodam modo scriptæ censentur, quam œcumenici alicuius Concilii Summi Pontificis definitiones, decretaque in materia fidei. Etenim ad hæc sufficiet permanens Spiritus sancti assistentis custodia, ne prædicti Concilii Patres, vel Summos Pontifices in his definitionibus errare sinat, remotis nimirum iis obiectis, & rationibus, quæ illos in falsitatem deducere possent, & relictis scriptoribus, vt communi & ordinario modo, suis speciebus, sua industria, & diligentia in conscribendo vtentur. Neque obstat, aliqua verba in sacra pagina minus compta, minusque polita inueniri; nam id de industria factum crede quia diuina veritas externis eloquentiæ lenociniis non indiget. Notat enim Theod. Cant. 5. Sponsi labra non immerito liliis comparari, quæ solo candore natiuo nitent, alienum fucatumvè colorem non emendicant, quia diuinum verbum puro veritatis nitore contentum externis verborum phaleris comptæque orationis calamistris negligit adornari, quod significauit Paul. 1. Corinth. 1. numero 17. Vbi asserit se missum Euangelizare; *Non in sapientia verbi, vt non euacuetur Crux Christi.* Et 1. Corinth. 2. numero quarto, *Sermo meus*, inquit, *non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritus & virtutis*, hanc rationem dilatarunt luculenter Athan. Nazianz. Orig. Chrysostom. Augustin. Clemens Alexandrin. Theodor. & alii citati à Iustiniano in vtroque loco D. Pauli.

Hinc sequitur sacram scripturam regulam esse nostræ fidei, quæ certitudinem & 3. infallibilitatem continet cum nulla alia comparandam. Et ita definit Tridentinum Sess. 4. Probaturque quia si diuina scriptura est Verbum DEI scriptum, necesse est vt sit certissima infallibilisque regula veritatis. Nam sicut impossibile est Deum errare vel mentiri, ita impossibile est mendacium, vel errorem in Dei scriptura reperiri. Nam error cum infinita Dei scientia, mendacium cum summa eiusdem bonitate repugnat. Quia verò, nullius Sancti Patris authoritas, sapientia, seu bonitas tanta est, vt secundum se & quasi priuata persona fallere, vel falli non possit: ideò meritò Augustin. in nostro textu facta, comparatione sacræ & canonicæ scripturæ, cum libris, quos scripsit: sacris literis sine hæsitatione seu rationis inuestigatione omnino credendum, suis verò scriptis non nisi veritati, & rationi consentanea appareant, assentiendum arbitratur. Aduerte tamen in contextu pronomen *in illis*, ad sacras scripturas, illud verò *in istis* ad Diu. Augustin. literas referri. Nam etsi in proximiori loco contextus sacræ scripturæ ponantur, tamen non tam ad locum constitutionis quàm ad tempus scriptionis remotius Augustinus respexit.

Quicquid igitur in libris Canonicis tra- 4. ditur absque vllo examine tanquam omnino verum est recipiendum; quod verò à quolibet Doctore etiam magnæ authoritatis docetur, an verum sit, inspici & examinari debet. Si quæras quid sit verum in iure? Respondeo cum Azo, Guido to. 1. Syntagm. lib. 3. cap. 4. id dici verum super quo habentur casus legis, vel Canonis per leg. 12. ancillæ Cod. de fur. & ser. corrupt. Ibi nulla iuris quæstio est videlicet vt gloss. supponit, non est locus dubitationi, quia casus legis est, vt habetur. ff. eodem tit. de furtis l. 56. si pignore §. cum furti: si tamen non habemus legem vel canonem, neque authenticam scripturam, tunc ad Doctorum opinionem magis verisimilē recurrendū iuxta cap. 1. de decimis ibi. *traditionem quoque accipimus hebræorū*

non lege praeceptam, sed arbitrio Magistrorum inolitam, & cap. si nonnulli 16. quæst. 1. cap. 2. de Presbiter. non baptizat. concordatque leg. 11 si idem, cum eodem, ff. de Iurisdict. omn. Indic. leg. 17. diui, ff. de Iurepatronat. clement. 1. in fin. de summ. Trinitat. Quamobrem in hoc cap. monet Ioannes Præpositus, ne quis se facilem ad credendum dictis doctorum, absque delectu, & veritatis examine præbeat, quia nimia in credendo facilitas reprobatur, in cap. Innocens 22. quæst. 2. & in cap. dilectus quod metus causa gloss. in cap. si quis propera dist. 50. item l. 1. ff. quod cum fals. tut. maximè quando inter DD. opinionum varietas est, tunc enim ea tenenda opinio, quæ præstantioribus nititur fundamentis, vt dicitur in l. 2. §. si quis Cod. de veter. iur. Enucl. cap. Capellanus de fer.

Cap. 4. Negare. 5. In cap. *Negare* August. ad Vincentium lib. quarto de anima & orig. eius cap. 1. in eodem persistit argumento, vt ostendat se non indubitatam authoritatem suis scriptis arrogare, immo cuiuslibet correctionis subiicere, vt in prolog. lib. 3. de Trinit. manifeste dixit. *Cum in omnibus literis meis non solum Pium lectorem, sed etiam liberum correctorem desiderem.* Egregium sanè humilitatis exemplum Doctoribus Catholicis Augustinus reliquit; quippe qui in confessionum & retractationum libris tum intellectus, tum affectus sui errata omnibus fecerit manifesta; Optimamque indicat

2. rationem, ob quam Doctores facile possunt excusari, si in multis & variis operibus ipsorum aliquid erroris obrepserit: Nam aliquando bonus dormitat Homerus, quod ex ciuili iure confirmabitur; nam in facto proprio, quod multa, eaque intricata continet negotia prætendere quis poterit probabilem ignorantiam, vt egregie notauit Cardinalis Alexandrinus ad hunc textum ex l. emptor §. Lucius, ff. de pact. & ex leg. si res oblata in princip. ff. de legat.

Cap. 5. Ego solis. Cap *Ego solis*, ad idem duorum præcedentium pertinet institutum de authoritate, veritateque infallibili, quæ in libris Canonicis continetur, qui textus habetur in Epistola 19. Augustin. ad Hieronymum, quamuis in aliquibus textibus citetur 8. in

6. aliis 10 Porro libri Canonici sacræ sunt noui veterisque testamenti scripturæ, quæ dicuntur Canonicæ: quia ab Ecclesia sunt approbatæ, & in Canonem diuinarum scripturarum receptæ. Nam præter illam fidei regulam, quæ in sacra pagina elucet, datur alia viua, & animata, quæ humano, & sensibili modo res fidei infallibiliter credendas definit, ac proponit, hæc verò est Ecclesia vniuersalis, cuius caput est Summus Pontifex Christi Vicarius, cui spiritus Sanctus assistit iuxta illud Actorum 15. *Visum est spiritui Sancto & nobis*, Ita docet expresse Augustin. contra Epistolam Manichæi, quæ dicitur fundamenti: Cap. 5. *Ego verò Euangelio non crederem*, nisi me, *Catholicæ Ecclesiæ commoneret authoritas*, idemque docet lib. 18. contra Faustin. cap. 4. quibus verbis satis ostendit Augustin. nullam scripturam esse authenticam & canonicam sine authoritate Ecclesiæ, cuius membra fuerunt Canonici scriptores. Tertullian. lib. 4. contra Marcion. Hieronym. Epistol. 87. ad Augustin. & plures alii quos sequuntur Ioann. Ecchius in Enchirid. cap. 1. Driedo. lib. 1. cap. 1. de dogmat. Eccles. & lib. 4. cap. 4. Alphonsus de Castro lib. 1. de hæret. cap. 1. Suar. de fid. disp. 5. sect. 5. numero 2. & latissimè Serarius prolog. Biblior. cap. 7. quæstione 6. & sequentibus, Bellarmin. lib. 3. de verb. Dei cap. 8. qui capite 7. plura Pontificum & Imperatorum testimonia ad idem confirmandum adduxit. Vltra varia vtriusque testamenti loca, & antiquissimam Ecclesiæ consuetudinem, quæ omnia in tribus antecedentibus capitibus exposuit, quibus prætermissis venio ad rationem.

Scriptura sacra ob mysteriorum multitudinem, ac excellentiam ob diuersos linguarum Idiotismos, ob varias verborum significationes obscura, & intellectu difficilis est: ergo in explicatione illius, & in veri sensus expositione necessariò occurrere debent aliquæ difficultates, & emergentia dubia: sed ad illum pertinet iuris, seu regulæ declaratio; ad quem spectat illius sanctio: vt late dicitur disputatione sexta. Ergo vt sacra scriptura infallibilem veritatem in decisione harum difficultatum edoceat, necesse est, exponatur eodem spiritu, quo facta est, sicut ergo inspirante diuino spiritu scriptor Canonicus sacras literas edidit, ita ab eodem spiritu assistente alicui, hæc dubia resolui debent: ergo necessaria est aliqua regula viua similiter infallibilis, cui Spiritus Sanctus in expositione dubiorum in materia fidei assistat: hæc non potest esse priuata persona; ergo necessario debet esse publica à Deo statuta: hæc est vniuersalis Ecclesia sub obedientia Summi Pontificis, quæ nec à vera fide deficere potest, neque errare in iis quæ tamquam certa de fide credit, & credenda Gentibus proponit Latius prosequitur hanc rationem Bellarmin. citatus cap. 9. & confirmat Suar. vbi supra Sect. 5. & 6 contra nostri temporis hæreticos asserentes has controuersias non posse per certam regulam definiri: sed vnumquemque saluari posse ea credendo, quæ sibi interius ab spiritu Sancto fuerint edictata. Ex quo, tot tamque diuersos spiritus sibi fingunt, quot ipsi erroribus distrahuntur, de quo latius diximus disp. 1. quæstione. 4. 7.

Ex hac ratione colliges, quam debita fuerit reuerentia honorque ab August. Canonicis literis exhibitus, in quibus nihil erroris esse posse certissimè sciret; quare si quid in illis minus consonum veritati, sibi occurreret, mendosi Codicis corruptelæ, vel interpretis incongruæ versioni, vel suæ insicientiæ tribuendum iudicauit; hanc verò honoris prærogatiuam nulli Patrum quamtumuis sanctitatis fulgore præluceat, deberi affirmauit. 8.

Nam illorum dicta, non ideo tantum, quia ipsi dixerunt vt omnino vera existimantur, sed quia veritati & rationi congruam doctrinam inculcarunt. Solius enim Dei proprium est, vt ipsi dicenti necessariò credatur, quia est ipsamet veritas & sapientia, vt diximus. Vnde D. Thom. 1. part. quæstion. 1. articul. 8. ad secundum dixit. *Innititur fides nostra reuelationi Apostolis & Prophetis factæ, qui canonicos libros scripserunt; non autem reuelationi, si qua fuit aliis Doctoribus facta.* In cuius confirmationem Augustin. testimonium in nostro textu relatum adduxit. Ratio est, quia nuda Patrum authoritas secundùm se sumpta non est infallibilis: Vnde in multis præsertim, quæ ad naturalem scientiam spectant, in contrarias opiniones abierunt. Ideoque non omnia, quæ ab illis asseruntur, ab Ecclesia approbantur, sed ea, quæ principiis fidei, veritati, & rationi manifestè conformantur: hanc doctrinam cum latè tradiderit Castro lib. 1. aduersus hæreses cap. 7. tandem post medium adiungit concordem Patrum sententiam pro Ecclesiæ definitione habendam, & quod Patres communiter tradunt, dogma esse fidei, quod etiam docuit cano. lib. 7. de locis cap. 2. & 3. Verum in hoc Scholasticis Doctoribus contradicunt; & doctrinæ quam ipsi, supra tradiderant, neque argumenta quibus nituntur, id ostendunt, vt ex eorum solutione patebit.

9. Oppones primo, sexta Synodus generalis Canon. 19. Concilium Lateranense sub Leone Decimo art. 10. & nouissime Tridentinum, Sessio. 4. prohibent ne quis contra communem Sanctorum Patrum interpretationem sacras literas exponat. Ergo in eodem communi Patrum consensu infallibilem authoritatem Ecclesiæ agnoscunt Responsio negando consequentiam; nam citata concilia non ideo præcipere, vt communis Patrum sententia in expositione sacrarum literarum teneretur; quasi eorum authoritas omnino certa & infallibilis sit, easque expositiones de fide obseruare debeant, sed vt occurrerent hæresibus ex praua sacræ paginæ interpretatione pullulantibus, salutarique præcepto errandi occasionem adimerent, quamobrem adhuc liberum est Interpretibus scripturæ sacræ nouos sensus inquirere & Patrum sententias expendere, dummodo communia illorum placita non reiiciant; si tamen contra communem Patrum consensum quis opinetur, seu interpretetur; mortaliter quidem peccabit, quod in re tam graui Ecclesiæ non obedierit, & temerarius erit, quod suum præponat sanctis Patribus iudicium, non verò hæreticus censebitur. Addendum tamen in communi Patrum interpretatione aliquando verum scripturæ sensum, ac proinde Catholicam veritatem contineri, præsertim quando omnes eo textu vtuntur ad confirmandam propositionem de fide. At Patres non tantam habent authoritatem, vt ratione sui id nobis de fide necessariò credendum proponant, sed quia eorum consensus Apostolicam traditionem, scriptorumque Canonicorum declarationem manifestat, & hunc esse totius Ecclesiæ sensum tacitè conuincit; Et ideo consilia sæpissimè ad Patrum testimonia recurrunt, scripturamque sacram iuxta communem Patrum interpretationem exponendam esse proclamant, quia in communi ac vniformi eorum placito germanus sensus ab Ecclesia receptus, & antiqua traditio declaratur: quam rationem attingunt Clemens Epist. 5. Dionysius de Cælest. Hierarch. cap. primo Irenæus libro quarto cap. 38. Clement. Alexand. 6. Stromat. & alii quos ad aliud confirmandum adducit Can. 7. de locis cap. 3. conclusione 5.

Vrgebis, Summus Pontifex, vt aliquem sacrarum literarum sensum, tanquam verum definiat, aliudve fidei dogma statuat, necessariò ad eamdem sacram paginam, vel ad antiquam traditionem, vel ad communem Ecclesiæ Patrumque consensionem recurrit. Idcircò enim Clemens Primus cum de intelligentia illius loci Ioann. 19. numero 33. *Ad Iesum autem cum venissent, inuenerunt eum iam mortuum*, in Viennensi Concilio certaretur, vt proprium sensum tradat, ita exorditur. *Nos ad Sanctorum Patrum & Doctorum communem sententiam Apostolicæ considerationis aciem conuertentes, sacro probante Concilio declaramus*: ergo si communis Patrum consensus quatenùs Apostolicam traditionem indicat, totiusque Ecclesiæ communem sententiam continet, rebus fidei authoritatem tribuit, sicut summi Pontificis definitio, & iudicium regula est fidei, ita Doctorum consensus vniformis fidei norma credetur. Neganda tamen est consequentia, & reddenda dispar ratio in Doctorum consensu ac Summi Pontificis testimonio: Nam Papa authoritate sibi diuinitus commissa tamquam spiritualis Iudex, & Christi Vicarius diuinum ius interpretatur; & proponit, ad illius obseruationem, necessariam doctrinam. Doctores verò seu Patres ab vniuersali concilio separati, & seorsim accepti, quamuis in veritate Catholica conueniant, vt priuatæ personæ loquuntur suo nomine non totius Ecclesiæ, & iuxta propriam vniuscuiusque eruditionem, quam veriorem existimant doctrinam, non definiendi authoritate; sed rectè sentiendi suffragio confirmant. Vnde si ad nihil aliud, quam ad illorum placita attendamus, ex eorum consensu efficax in materia fidei argumentum eruemus, non tamen fidei definitionem.

Oppones secundo omnium Doctorum inter se conuenientium authoritas est infallibilis, ergo sufficiens est, vt in ea fidei articulus fundetur. Probatur antecedens. Nam si omnes Ecclesiæ Doctores in aliquo articulo fidei errare possent, fieri etiam posset vt Ecclesia vniuersalis in errorem fidei laberetur contra Diu. Paul. qui eam appellat columnam & firmamentum veritatis 1. ad Timoth. 3. numero 15. *Quæ est Ecclesia Dei viui columna & firmamentum ve-*

ritatis. Illatio suadetur, quia particulares populi in rebus fidei pastorum ductum sequi tenentur, ergo si omnes Doctores & pastores Ecclesiæ in errorem fidei incidant, illumque vniuerso populo Christiano proponant, Ecclesia errabit vniuersa. Respondeo negando antecedens, & ad probationem similiter neganda illatio: quia fieri potest, vt Patres & Doctores communiter conueniant, & tamen summus Pontifex oppositum amplectatur; nulla enim in hoc naturalis repugnantia apparet, quia Doctorum cætus per se sine Summi Pontificis consensu infallibilem spiritus Sancti assistentiam non habet, immo nonnumquam concilia sexcentorum Episcoporum Summi Pontificis decreto fuerunt reprobata. Ad testimonium Diu. Paul. dico Ecclesiam firmissimam totius Catholicæ veritatis esse Columnam, non tamen quatenus est corpus sine capite, & truncus sine sensu, sed quatenus ad suum caput in quo perfectum illius iudicium residet, submisse accedit per quod non tollitur, quod sede vacante in electione spiritus Sanctus assistat.

Instabis. Christus Dominus sui spiritus assistentiam sacris Doctoribus promisit; ergo, &c. Probatur antecedens. Primò, quia Christus Dominus Ioann. 14. numero 16. Sancti Spiritus assistentiam promisit, non modò Apostolis, sed etiam sacris Doctoribus ac Patribus eorum successoribus. ***Ego rogabo Patrem, & alium Paraclitum dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternum***: si enim hæc promissio ad solos Apostolos se extenderet, non diceretur spiritus Sanctus in æternum permansurus. Secundo, Paulus ad Ephes. 4. numero 14. rationem reddens cur Deus Doctores sacros in Ecclesia reliquerit, ait ***vt iam non simus, paruuli fluctuantes, & circumferamur vento doctrinæ***, vt significaret nos sanctorum Patrum ductum sequuti diuerso errorum turbine circumferri non posse. Tertio. Quia non minorem authoritatem habent sacri Doctores, quando in eadem sententia conueniunt, proprioque studio veritatem assequuntur, eamque fidelibus inculcant; quam cùm ad res fidei explicandas in Concilio congregantur, sed illis in Concilio congregatis spiritus Sanctus assistit, ergo etiam dispersis, si in eadem omnino sententia conueniant. Quarto. Quia, vt Diu. Augustin. lib. 18. de Ciuitat. cap. 41. aduertit credibile non est omnes Doctores idem sentire & docere, sine peculiari spiritus Sancti illuminatione, & regimine. Nam Philosophi, etiam in eadem academia enutriti in diuersas sectas abiere, & non modo sibi inuicem, sed ipsis etiam magistris repugnantes comperimus. Vnde concludit Augustin. de sacris Doctoribus loquens. ***Quicumque secundùm illos sapuit, & vixit, non secundùm homines, sed secundum Deum, qui per eos loquutus est, sapuit & vixit.***

Nego tamen antecedens, si sermo sit de assistentia spiritus Sancti, vt sacri Doctores dogma fidei definiant extra Concilium Summi Pontificis authoritate confirmatum: ad primam probationem illud Ioannis testimonium, vt egregiè exponit Ribera spiritum sanctum semper in Ecclesia permansurum demonstrat. Ad secundum dicendum nihil aliud concludere, quod ex D. Paulo adducitur quàm necessarios esse in Ecclesia Doctores, vt fidei dogmata explanent, inter quos etiam numerat Canonicos scriptores, nempe Apostolos, Prophetas & Euangelistas; ex quibus nequit argumentum extendi ad alios Doctores, vt eandem cum illis habeant authoritatem; cùm in his eadem ratio non militat: nam reliquorum libri inter Canonicam scripturam non computantur. Ad tertiam respondeo non eamdem habere authoritatem peculiari studio fidei veritatem indagantes, & exponentes seorsim separati, atque in Concilio œcumenico congregati. Nam quando conueniunt, se mutuò iuuant, & totius Ecclesiæ cætum, cui promissa est spiritus Sancti assistentia, repræsentant, quod sine priuilegium separati non obtinent; immo neque congregati obtinerent, si citra summi Pontificis authoritatem, requisitamque Episcoporum coniunctionem ad dogma fidei declarandum conuenirent. Ad quartum dico in primis Diuum Augustinum loco citato de Canonicis scriptoribus loqui, vt patet ex illius verbis, ***Denique authores nostri in quibus non frustra sacrarum literarum figitur & terminatur Canon, absit vt inter se aliqua ratione dissentiant.*** Nam de aliis quid sentiat satis ex postrema parte nostri textus ostenditur, cuius occasione hæc diximus. Non est tamen negandum sacrorum Doctorum mentes à Deo peculiari prouidentia fuisse collustratas, non quidem, vt in rebus fidei cuiuslibet erroris immunes euaderent, sicut aliqui Theologi cum Medina de recta in Deum fide spiritum Sanctum antiquorum Philosophorum mentes illuminasse credunt, vt in tradendis scientiarum naturalium principijs minus errarent, aptiusque in fundanda naturali Philosophia ratiocinarentur; in aliis ergo scriptoribus, qui Canonici non sint, non tam considerandus est, quis dicat, quam quid dicat vt Gloss. singularis verb. Quantalibet huius text. notauit cum multis aliis.

Exponuntur cap. vt vt veterum cap. 7. si ad scripturas, & cap. 8. quis nesciat, dist. 9.

NOTATIO X.

QVia superiori capite dixerat Augustinus posse sacræ scripturæ Codices corrumpi, & mendosos fieri typographi negligentia, vel corruptoris malitia. Ostendit in hoc capite sexto Gratianus quid faciendum sit, si quod huiusmodi vitium in Canonicis libris reperiatur, refertur tamquam Augustini testimonium præsens textus: Est tamen Hieronymi in Epistola 28. 1.

A ad Lucinum Bæticum, cuius sensus est sacrorum librorum veterum certitudinem ab Hebræis nouorum à Græcis exemplaribus esse desumendam: nec multum dissimilem sententiam tradidit Augustin lib. 2. de doctrina Christiana cap. 10. vbi ait, *Latinæ linguæ homines duabus aliis ad scripturarum diuinarum cognitionem habent opus, Hebræa scilicet, & Græca, vt ad exemplaria præcedentia recurratur, si quam dubitationem attulerit Latinorum interpretum infinita varietas*, etiamsi cap. 15. eiusdem libri dicat codicis veteris testamenti, si necesse fuerit, Græcorum authoritate emendandos esse, *eorum potissimum, qui cum septuaginta essent, ore vno interpretati esse perhibentur.*

2. Hinc apparet Glossam, & Interpretes communiter huius loci non modo in authore huius textus spectatis formalibus verbis illius aberrasse, sed etiam in eo quod asserunt Diuum Hieronymum, & Augustini hac in re diuersa docuisse. At dices. Erit ergo Hieronymus sibi contrarius, qui in præfatione super Pentatheucum ad Desiderium ait, *Emendatiora sunt exemplaria Latina, quam Græca, & Græca quam Hebræa.* Fateor concilianda esse hæc duo loca Hieronymi, sed non tamquam diuersorum PP. Augustini scilicet, & Hieronymi; deinde Cardinal. Alexandrin. Archidiacon. Geminian & alii cum Glossa communiter nostrum textum exponunt, vt per libros veteres vetus testamentum, per nouos verò nouum intelligatur: hæc tamen expositio sine vlla limitatione vera non est, neque enim totum testamentum vetus scriptum habemus in Hebræo: quia Ecclesiasticus & secundus liber Machabæorum forte primò scripti sunt in Græca lingua, teste Gaspar. Sanch. in præfat. ad sacram scripturam quæstione 5. section. 6. neque totum nouum in Græca. Nam Euangelium Matth. & Epistola ad Hebræos scripta fuerunt in Hebræa, seu Syriaca lingua; ergo si recurrendum sit ad primarios codices, vnde transumpta sunt, non semper in nouo testamento Græcam translationem, nec semper in veteri Hebræam consulere necesse est. Turrecrem. hoc loco ait quod si in voluminibus Latinæ linguæ, siue noui, siue veteris testamenti dubitatio aliqua oriatur, neque ex Latina translatione eius decisio constare possit, ad Codices vnde primariò transumpta sunt exemplaria Latina, recurrere oportere, eo tamen ordine, vt si codices Latini, de quibus dubitatur, fuerint ita antiqui, vt Græcam translationem antecessisse credantur, cum hebræis exemplaribus conferantur: si verò libri latini noui fuerint ex græcis voluminibus esse latinorum certitudinem sumendam. Sed neque hæc expositio vera est Primo quia Diui Hieronymi translatio latina, & noua à veris exemplaribus hebræis sumpta fuit post translationes græcas antiquas: & tamen si quod dubium in ea latina translatione occurrat, non Græca, sed Hebræa exemplaria consulere iubet Diuus Hieronymus locis infra citandis. Secundo hæc explicatio non cohæret cum cõtextu Hieronymi vnde hoc caput sumptum est. Nam proximè dixerat Diuus Hieronymus in citata Epistola ad Lucinium, nouum testamentum Græcæ reddidi authoritati. Et statim addit verba nostri textus. *Vt enim veterum librorum fides de Hebræis voluminibus examinanda est, ita nouorum Græci sermonis normam desiderat.* Loquitur ergo D. Hieronymus de nouo testamento secundùm illam maiorem librorum partem qui Græca lingua primo fuerant conscripti, quos cum scriptura 1. collatos veritati restituisse dicit Et nouos appellat libros latinos, qui ex his Græcis fontibus translati sunt. Veteres verò qui ex Hebræis sunt traducti, & Græco sermoni redditi. B Quod etiam de libro Ecclesiastico probabile credit Sanch. citatus sect. 8. & de 2. libro Machabæorum asserit Diuus Hieronymus in prologo Galeato & in prologo Prouerb. à se visum fuisse 2. librum cum 1. Hebraicè conscriptum.

Neque sibi contradicit D. Hieronym. in prologo super Pentatheucum in verbis citatis, quia ibidem ait. *Sicubi in translatione tibi videor errare, interroga Hebræos, diuersarum vrbium magistros consule.* Et super Esdram in prologo dixit. *Quid interpretem laniant? interrogent Hebræos, & ipsis Authoribus translationi meæ vel arrogent vel derogent fidem.* Tandem in prolog. super Paralip. idem probat ex authoritate Christi C Domini & Apostolorum, qui ab Hebræo exemplari testimonia sacræ scripturæ allegabant. *Ad Hebræos igitur reuertendum, vnde & Dominus loquitur & discipuli exempla præsumunt.* Satis igitur constat de authoritate D. Hieronym. eiusque sententia. Non igitur credendum quod intra quatuor lineas eiusdem paginæ in prolog. super Pentatheucum sibi tantus Doctor contradiceret: certum igitur est, vt illum exponit Abul & Vgo in expositione eiusdem prologi Cardinal. Alexandr. & Turrecrem. hoc loco Diuum Hieronymum in his verbis. *Emendatiora sunt exemplaria latina quàm Græca, & Græca quàm Hebræa*, loquutum fuisse in persona illorum, qui dicebant translationem septuaginta magis esse probandam, vt qui D se hoc argumento excusarent, ne nouam Diui Hieronymi translationem reciperent. Quasi diceret sibi contradicunt, qui vsurpata testimonia à Christo Domino & Apostolis ab Hebræis petita recipiunt, & nihilominus dicunt emendatiora esse exemplaria Latina, quam Græca, & Græca quàm Hebræa; & ita patet quis verus author, & qui Germanus huius capitis sensus debet existimari. Cæterùm difficultates de iuris naturalis seu diuini scriptura sacra, prout in Hebræis, Græcis, & Latinis literis continentur in disputatione hanc commentationem consequente enodabo.

3. Ex hoc textu colligit glossa quod quantumcumque sit authenticum instrumentum, si in eo aliquid in dubium reuocetur, necessario esse exhibendum originale, ex quo reiicitur Alberti opinio, qui hoc de priuata, non

de publica scriptura asserebat. Et probatur opinio Glossæ ex cap. ieiunium, dist. 76. & cap. contra morem dist. 100. cum ibi notatis verb. *consuetudine*. Vbi dicitur postquam fides imposita est scripturæ, interueniente iudicis authoritate & debita solemnitate transumptæ, non opus esse originalem scripturam ostendere, nisi pars eam vellet de falsitate conuincere. Eo tamen casu ille cuius est scriptura se tueri posset, si iurasset se originalem perdidisse, ita habetur in l. final. C. de fid instrument. & concinit cap. Abbate, de verbor. signification. Addit Præposit. ad hunc text. num. 5. si exemplum amittatur, ad originale recurrendum, iuxta Bart. in l. si quis ex argentariis §. si initium ff. de edendo, & si illud non reperiretur, tunc esset pars cogenda facere de nouo contractum, de quo primum instrumentum fuerat ordinatum, iuxta doctrinam Bartol. in l. Chirographis ff. de administratione Tutor. & in l. si finita §. eleganter ff de damn. infect. & in l. 3. §. nunc de effectu ff de lib. legat. Panormitan. in cap. accipimus de fid. instrument.

5. Cap. 7. si ad scripturas. In cap. *Si ad scripturas* officiosa etiam mendacia à sacris literis omnino excluduntur. Et ratio redditur, quia alioqui sacra pagina suam infallibilis veritatis autoritatem amitteret, & proteruæ falsitatis calumniam non effugeret Ita scribit Augustin ad Hieronymum Epistola. 9. cap. 3. vnde hic textus sumptus est in correctioribus eiusdem Augustini exemplaribus pro *Obterebratur* legi solet subruatur; ita habetur in editione nunc recens excusa Parisiis anno 1616. sensus tamen idem est quouis modo legas. Officiosum mendacium dicitur, quod aliquo modo est vtile, alicui enim prodest, & nemini nocet, aliquamque pietatem præ se fert: sic enim inofficiosum testamentum dicitur quod contra pietatis officium fit. l. 2. 3. 5. 6. & alijs quam plurimis ff. de inoff. testam. ita Interpretes cōmuniter cum Gloss. 1. Hinc deducitur à Gloss. 2. instrumenta, & attestationes, quæ in parte aliqua inueniuntur falsæ, in totum reprobari, & vltra textus quæ Glossa citat. videri possunt multo plures apud Alex. in l. si ex falsis C. de transactionibus column. 4. & 5. Iason. ibidem col. 3. Mascard. conclus. 641. de probat. num. 1. Panormitan. Felyn. & alios in cap. Fraternitatis de hæret. addit Præposit. siue mendacium permisceatur circa negotii circūstantiam, siue substanstantiam, idem docet Archidiaconus hic. Innoc. in cap. Fraternitatis de hæret. Quouis enim modo ex his mendacium in scriptura reperiatur, illius valorem tollere existimant. Verùm oppositam sententiam iudico veriorem nempè non vitiari instrumentum, nisi falsitas circa substantialia instrumenti, vel negotii versetur: si enim in aliqua scripturæ parte non substantiali, vt potè in circumstantia, quæ neque ad solemnitatem instrumenti omnino requiritur, neque negotii substantiam immutat, scripturam non vitiari testantur Abb. Felyn. Ioann. Andr. immò & Innocent. pro altera parte citatus hanc etiam defendit, & communiter Canonistæ in cap. Fraternitatis citatum Anton. de Butrio in cap.

A cum causam in fine de probation. Paul. de Castr. in l. si ex falsis citatam Bald. ibidem nu. 11. Item Iason column. vltima, & legistæ communiter. Sententia ergo Præpositi & Innocentii, ne sibi contrarius sit, exponi potest, quando materia esset valdesuspecta, tunc enim circumstantiarum varietas instrumenti veritati noceret. vt cum Socin. Iunio. consil. 219. colum. 5. volum. 2. docet Mascard. vbi supra num. 9. vel quando scriptura non ex falsitate dicti, sed ex vitio dicentis de falsitate damnati reprobatur.

6. Nam quamuis capitula diuersa, & à se inuicem separata in eodem instrumento contineantur, falsitas in vno inuenta, non extendatur secundum se. & ex natura rei ad alia, vt docent Bartol. in l. si ex falsis C. de transaction. Angel. Paul. Alexand. & alii iuris B Cæsarei DD. ibidem Anton. de Butr. aliique supra citati in cap. fraternitatis, de hæretic. quando tamen ex vitio notarii dolosè se gerentis, & de falso condemnati pars aliqua instrumenti, quæcumque sit, viriatur, reliquas illius partes falsitatis redarguuntur, vt tenet Bartol. in l. eadem ff. ad legem Iul repe. & in l. si ex falsis. Angel. Castrens. Iason, & reliqui ibidem Præposit. & Geminian. ad nostrum textum; probaturque ex l. 1. 2. si aliquid. C. lib. 10. de susceptor. Præposit. & arcar. item ex leg. 6. si quis ex argentariis ff de edendo §. 1. cum aliis ibi notatis. Et ratio est quia notarii falsitas æqualiter ad omnes partes refunditur, quando ex sublata illius authoritate dicendi verum, instrumenti veritas redditur suspecta, & præsumitur omnino corrupta. C Hinc optima deducitur ratio ad rationem nostri textus confirmandam: nam si diuina veritas, & per reuelationem Dei authoritas interposita mendacium quantumuis officiosum sacræ scripturæ confirmaret, profectò infallibilis non esset; falli, vel fallere posset, & consequenter iam infallibilis non esset nostræ fidei certitudo, quæ Dei reuelantis authoritate nititur; si quidem in vno deficiens, in reliquis deficere potuisset. Hac enim de causa docent Theologi omnes & Catholici, si vnum excipias Durandum in eo, qui vnum tantùm fidei articulum negat diuinæ fidei habitum permanere non posse: Vnde assensus, quos de reliquis articulis eliceret, ab habitib. opinatiuis, vel fidei humanæ proficisci testantur Suarez de fid. disput. 7. sect. 4 Turrian. item de D fide disput. 44. dub. 1. §. Et ratio est quia; ideo omnes articuli etiam separati in scriptura ob notarii vitiū reprobata scilicet reprobari censentur, quia omnes valorē accipiunt ab authoritate notarii, quæ indiuidua est; natura verò indiuidui est, vt partis vitium in totum diffundatur: quomodo procedit regula; vtile per inutile vitiatur. De regul. iur. in 6. sed omnes fidei articuli vnā habent rationem formalem, nempe authoritatem diuinam reuelatam in qua eorum veritas infallibilis fundatur; ergo qui illam in vno articulo negat, reliquorum infallibili veritati derogat; & hoc discrimen in falsitate procedente à dicto à persona in scriptura diligenter notauit gloss. 1. in cap. si quid veri, distinct. 37. Geminian. Præposit.

aliique Canonistæ ad hunc textum.

7. Tandem ex eodem capite deducitur illos concionatores nostræ fidei iniuriam irrogare, qui vt populum ad deuotionem pertrahant, falsa pro veris effingunt, vt docet Nauarr. in manu. cap. 18. num. 4. & 5. cum D. Thom. & Caietan. 2.2. quæst. 110. artic. 4. Regnal. lib. 18. numero 150. §. Tertium peccatum, contra quos Concilium Lateranense sub Leone Decimo sess. IX. excommunicationem tulit. quamuis Nauarr. in manual. cap. 27 num. 111 Caietan & Corra. huius concilij censuras receptas non fuisse attestetur. Ratio verò est quia diuinam veritatem sibi non sufficere, sed humano mendacio indigere significant. contra illud Iob. 13. num. 7. Numquid Deus indiget vestro mendacio, vt pro illo loquamini dolos? Item similiter ob eandem causam lethale peccatum committit, qui falsas sanctorum reliquias pro veris adorandas proponit. Item ceream figuram vel tabellam sanctorum imaginibus appendit in signum falsi miraculi, vel beneficii ab eis accepti. Ita Sanches lib. 2. decalogi cap. 37. num. 9. cum aliis ibidem relatis.

Cap. 8. quis nesciat

8. Caput. *Quis nesciat* ex Diu. Augustin. lib. 2. de baptis. cap. 3. desumptum idem prosequitur institutum, quod in cap. Ego solis, eadem dist. explicatum relinquitur. Etenim sacram scripturam quibus libet Episcoporum literis præponendam decernit, illamque certis quibusdam terminis nimirum Canonicis libris vtriusque testamenti contineri. Nam de illius veritate neque dubitare, neque dubitationis causa licet disceptare aliqua vero Episcoporum placita, si forte à vero declinent, doctiorum Patrum testimoniis, authoritateque conuinci, & à Conciliorum decretis castigari vsu-venit, vt cernitur in cap. damnamus de summa Trinitat. & Clem. vnica eodem tit. Non prohibet igitur noster textus disputationem de rebus fidei absolute, & quouis modo sumptam, sed illam quæ in examen adducere vult, ea, quæ sunt ab Ecclesia definita, vt imprudenter fecit Chemnitius in sacrilego examine, quod contra sacram Tridenti Synodum concinnauit, secularem etiam Martiani Imperatoris legem despicatus qui l. 4. nemo de summa Trinitat. ita ait, *Iniuriam facit iudicio reuerendissimæ Synodi, si quis semel iudicata, ac recte disposita reuoluere, & publice disputare contenderit.*

Non est igitur catholicis Doctoribus interdictum de rebus fidei etiam cum hæreticis in suo errore obstinatis disputare, cum necessitas postulat, vel aliqua est fructus spes. Id enim fecisse Stephanum cum Iudæis actorum 6 & 7. legimus, & Paulum actorum 9. cum Iudæis, & Græcis; Immo ad Titum 1. Episcopo doctrinam necessariam esse dicit, qui contradicentes seu fidem nostram oppugnantes arguere possit & argumentationibus conuincere; id enim significauit verbum Græcum ἐλέγχειν. Quos imitati sunt Patres antiqui Ecclesiæque Doctores primarii, vt constat ex gestis scriptisque Hilarii, Nazianzen. Hieronym. Augustin. & aliorum. variisque Conciliis in quibus non sine maximo audientium fructu fideique authoritate cum hæreticis publicè fuit disputatum, vt videre est in Nicæno 1. & 2. Constantinopol. 3. Constantiensi, Lugdunensi, Florentino, & aliis idem docet Diu. Thom. 2. 2. quæst. 10. artic. 7. & R. R. Theologi ibidem. qua tamen circumspectione id faciendum sit, scienter aduertunt, ne disceptatio fiat coràm simplicioribus, qui solutionem contrariarum rationum non percipiunt, & turbari potius solent, quàm in fide confirmari; quale est illud Gregor. Monitum in pastorali par. 2. cap. 4. *Sicut in causa*, inquit, *loquutio in errorem pertrahit, ita in discretum silentium eos, qui erudiri poterunt, in errore relinquit.*

Tria igitur genera personarum, cum quibus hæc disputatio contingit 1. est fidelium, qui litterarii exercitii gratia, vt à Doctoribus instruantur, quo modo hæreticorum errores debeant confutare, frequenter in scholis Christianorum addiscunt. 2. eorum fidelium, quibus non satis propositus est aliquis fidei articulus, & de eo dubitantes veritatem inuestigant; aut ex ignorantia errant, parati tamen sunt credere, cum primùm fuerint edocti. Cum his ergo hominibus constat etiam de rebus fidei posse disputari; vt suam ignorantiam, seu errorem deponant, abductis in veritatis confirmationem argumentis, & solutis ipsorum dubiis, vt ex Diu. Gregor. proximè citato ostenditur; probatque vrgens necessitas rectè erudiri cupientium. 3. est hominum genus suis erroribus pertinaciter adhærentium cum quibus opera & oleum perditur, illisque rationes theologicas proferre non minus indecorum, quam Euangelii Margaritas ad porcos mittere. Et in hoc casu quando nullus speratur fructus, sed per iocum & irrisionem fidei argumenta ab hæreticis excipiuntur, D. Paul. cap 3. ad Titum, & cum eo Tertull. de præscriptio. cap. 16. disputationem de fidei articulis interdicit. Ideoque 2. ad Timoth. 2. ait. *Noli verbis contendere ad nihil vtile est, nisi ad subuersionem audientium.* Quo loco vt bene notauit noster Magalianus ex Diuo Augustin. & ex eodem D. Paul. 1. ad Timoth. 6. Modus in fidei disputationibus obseruandus designatur de quo latè Farinacius de hæresi quæst. 178. §. 5. nu. 108. & seq. ibidem multos referens. 9.

Præterea in cap. Quicumque § inhibemus de hæretic. in 6. sub pœna excommunicationis ferendæ omnes laïci prohibentur cum hæreticis de rebus ad fidei quæstiones spectantibus disputare. Item extant de hac re duæ constitutiones similes Prima Innocentii Quarti edita anno 1254. quæ incipit. *Noueris vniuersitas* §. firmiter, altera Nicolai 3 edita anno 1281 quæ similiter incipit. ff item firmiter vtramque refert Penha. inter litteras Apostolicas. Vnde laïci sic de mysteriis fide disputantes peccant mortaliter; etiamsi non incurrant excommunicationem ipso iure. Ita Angelus verb. disputare, Hymericus in directorio par. 1. quæst. 10. num. 6. Penha in additione I. in vltimo axiomate. Antonin. par. 2. tit. 12. cap. 2. de disputatione fidei in fine, Campeg. in addition. ad Zanchinum in tra- 10.

ftat. de hæret. quæft. 21. numero 2. Arnald. in tracta. de agnofcend. catholicis affertionibus quæft. 15. num. 4. Decian. in tracta, crimin. lib. 5. 18. verfic. 46. Sanchez in Decalogo, lib. 2. cap. 6. num. 3. Azor. tom. 1. lib. 8. cap. 26. quæft. 1. Quod intellige etiam fi laici fint docti, vt exponit Gloff. in cap. Quicumque citatum verb. laicæ; Geminian. ibidem num. 1. & patet ex cap. cum quibus 5. canonum 24. quæftio. 3. ibi *Canonum Magiftris atque cuftodibus nobis nullum fas eft inire certamen cum hominibus communionis alienæ.* Rationem reddit Coninc. difp. 18. de infidelitate, dub. 9. num. 145. quia quilibet putaret fe fatis doctum, atque ita non euitaretur periculum ne minus idoneicum hæreticis difceptatent. Alias rationes tradit Nauarr. confil. 25. de hæretic. lib. 5. & alii fupra citati apud quos reperies varios cafus in quibus hoc etiam laicis licere poffit. Et qui modus in ea difputatione feruandus ita docent, præfertim. Turrecrem. hoc loco. Item in cap. Cum quibus citatum. repertorium inquifitorum verbo difputare Simanc. de catholic. inftitut. tit. 10. num. 8. & tit. 59. num. 11. Sanchez vbi fupra num. 1. & 11. Coninc. num. 144.

Explicantur tria vltima cap. Noli 9. Neque 10. Sana. 11. diftinct. nonæ.

NOTATIO II.

1. ANtequam fuam illationem magifter Gratianus deducat, tria hæc apponit capita, quibus iacit fuæ illationis fundamentum. Etenim in textu *noli* Auguftinus ex Epiftol. 48. contrà Donaniftas ad Vincentium quafi arguendo concludit non licere facræ paginæ veritatem calumniari ex doctorum dictis, feu fcriptis, quæ authoritate diuina multò funt inferiora, & erroribus peruia effe poffunt. Ideoque caftigatione digna ad quod facit cap. relatum diftinct. 37. & cap. non inuenitur 23. q. 4. & alii textus iam declarati huius diftinctionis. Hæc eft illa futilis illorum argumentatio, quæ etiamfi auctoritate doctorum ducatur ex cortice, tamen verborum contrà legiflatoris mentem legifque germanum fenfum, ac genuinam rationem aliquid concludit. Et probatur ex l. 19. penult. ff. ad exhibendum ibi. *Non opotere ius ciuile calumniari, neque verba captari; fed qua mente quid diceretur animaduertere conuenire.*

Rogabis cur fpeciatim meminit Auguftinus Hilarii, Cypriani, & Agrippini & quare eos cum parte, hoc eft cum factione Donatiftarum conuinxerit, Archidiacon. Bellamer. præpofit. Turrecrem. & reliqui canoniftæ communiter fequuti Gloffam, afferunt, caufam effe, quia Vincentius Donatifta reprehendebat fcripta noui & veteris teftamenti; eo quod in fcriptis aliquorum Epifcoporum quædam reprehendenda inueniebantur. Et quia Cyprianus, & Agrippinus Donati hæ-A refi adhæferunt, eorum fpecialis mentio fit. Sed longe alia eft Diu. Auguftin. & text. interpretatio, neque Agrippinus, & Cyprianus Donati fectatores in hærefi effe potuerunt, cum Cyprianus mortuus fuerit ante Donaftitarum originem quadraginta duobus annis, vt author eft Baron. anno Domini 261. & 303. multoque pluribus annis donatum poftea vixiffe affirmarit Alphonfus Caftro libro 6. aduerfus hærefes in principio: Agrippinus verò Cyprianum præceffit, vt conftat ex eodem Baron. anno 217. quî ergo fieri potuit vt Donatiftarum errorem fequuti fint?

Vera igitur expofitio noftri textus & Diu. 2. B Auguftini hæc eft. Cum de anabaptifmo Donatiftarum differeret Auguftinus contrà Vincentium ex Rogatiana hærefi, oftenderetque in Ecclefia cum bonis malos permifceri ficut zizania cum tritico crefcere permittuntur, & non contaminari iuftos alienis peccatis, quando cum eis facramenta communicant, quarè baptizatos ritè ab hæreticis non effe rebaptizantos, vt ex difcurfu Auguftini antecedenti & confequenti ad noftrum textum in eadem Epiftola patet, vbi ait. *Ipfa eft ergo Ecclefia quæ intra fagenam dominicam cum malis pifcibus natat, à quibus corde femper & moribus feparatur, atque difcedit, vt exhibeatur viro fuo gloriofa non habens maculam, neque rugam. Corporalem autem feparationem in littore maris, hoc* C *eft in fine fæculi expectans, corrigens quos poteft, tolerans quos corrigere non valet: non tamen propter eorum, quos non corrigit, iniquitatem, ipfa bonorum deferit vnitatem.* Et ftatim fequitur nofter textus. Noli ergo fratres: Concludit enim non effe fumendum argumentum ex Doctorum fcriptis contrà certiffimam facrarum literarum veritatem. Etiamfi fcripta fint Hilarii, Cypriani, & Agrippini. Quorum ideo meminit, quia ex Hilarii loco male intellecto Vincentius contrà facra teftimonia Ecclefiam de toto fere orbe periiffe affirmauerit, vt idem Auguftinus eadem Epiftola docet. Præterea, vt fcribit Abrahamus Bzouius in Annalibus Eccleſ. lib. 3. anno Domini 362. numero 46. Hilario Pictauienfi alterius Hilarii Romanæ Ecclefiæ diaconi error de rebaptizandis iis, qui ab hæreticis fuerant baptizati, falfo impofitus fuit; Cypriani verò & Aggrippini fit D mentio, quia hi, ante Donatiftarum factionem, qui fe ab vniuerfalis Ecclefiæ vnitate fepararunt, in ea fuerunt opinione, vt crederent, illos effe rebaptizandos, qui baptifmum ab hæretico acceperant. Ita fcribit Bzouius Ecclefiaft. hiftor. lib. 3. anno 218. num. 14. & eodem lib. anno 258. num. 6. ita fcribit. *Cyprianus fiue Tertulliani, quem magiftrum appellabat fiue Agriopini quem anteceſſorem fuum fciebat, fiue feptuaginta & vnius prouinciæ Africæ & Numidiæ Epifcoporum quos ad concilium vocauerat authoritate (quemadmodum Stephano in Synodica fcripfit) citra tamen vnionis Ecclefiaſtice difſcindendæ periculum arbitrabatur baptifmum apud hæreticos non effe.* Et paulo poft. *Co-*

natus est itaque & Beatus Cyprianus contritos lacus fugere (vt ait Hieronym. aduersus Luciferianos) *nec bibere de aqua aliena. Et idcirco hæreticorum baptisma reprobans ad Stephanum tunc Romanæ vrbis Episcopum, qui à Beato Petro vigesimus sextus fuit super hac re Africanam Synodum direxit.* Cum igitur Donatistæ se horum patrum authoritate defendere postea molirentur, vt ait Augustin. lib. 2. retract. cap. 18. Ideo ad Vincentium scribens Augustin. hos illis minimè profuturos defensores astruit in nostro textu quos potuisse errare, & profectò hac in re errasse constat, quamuis citrà vllum schismatis periculum: nam ideo illos de vnitate Ecclesiæ esse dicit, & ad Donastitarum partem seu schisma non pertinere. Quorum Dux fuit Donatus quidam à casis nigris dictus, vt testatur D. Augustin. lib. 1. retract. cap. 21. & Bzouius lib. 4. historiæ Ecclesiast. anno 306. numero 10. à quo Donatistæ nomen acceperunt. Et hæc est germana ratio cur horum patrum speciatim meminit Augustin. non quia Donati hæresi adhæserint, vt ait Glossa, cum multis annis ante illum vixerint, & antequam pars, seu factio Donati ab Ecclesiæ vnitate separaretur.

Addit Augustin Apostoli testimonium ex cap. 3. ad Philipp. numero 15. *Quicumque ergo perfecti sumus, hoc sentiamus & si quid aliter sapitis, hoc nobis Deus reuelabit.* Ita legitur in Romana correcta. Græca, & Syriaca translatione, *reuelabit* in futuro, non in præterito Imo cum Augustin. serm. 15. de verbis Apostoli, & lib. de prædestinatione sanctorum cap. 5. legat in futuro, suspicari possumus, mendum esse quando in hac Epistola ad Vincentium, item lib. 2. contra Crescomium *reuelauit* in præterito legitur, quam tamen lectionem alii cum Ambrosio sequuntur, accipientes nimirum verbum præteriti temporis, pro verbo futuri, vt passim in sacris literis. Et sensus est asserere Diuum August. se in ea esse Pauli sententia, vt credat huius vitæ, seu viæ perfectionem in perrenni cursu, virtutumque exercitio consistere, nullo bene operandi limite præscripto. Et qui aliter de se ipsis sentiunt, quasi, domino reuelante, se à vero perfectionis tramite aberrare cognoscant quia quamdiu in via sunt etiam viri perfecti, per errorem à recto itinere deuiare aliquando contingit. Ita exponit hunc locum Cornelius cum Theodoreto, & Anselmo, & nostrum textum Geminianus cum Hugo, & Archidiac. qui sensus cum rectè cohæreat cum antecedentibus: nimirum sacræ scripturæ testimonium Sanctorum dictis, & scriptis esse præferendum, quia in illa error esse nequit, in his reperiri non repugnat. Alias expositiones, vt minus contextui congruentes prætermitto.

Cap. 10. neque. 4. Caput neque sumptum est ex eodem August. in Epistola 111. ad Fortunatianum non in Epist. 3. vt in textus titulo citatur, eamdemque continet doctrinam cum superioribus, glossator sanè Epistolam non vidit, ideo casum vere non exposuit, sicut etiam errauit in eo, quod dixit hanc Epistolam missam ad Fortunatum. Casus igitur fuit. Quidam Episcopus in eo erat errore, vt Deum corporalibus oculis videri posse existimaret, quem Augustinus de hac re reprehenderat, & cum suis literis offensum audisset, hanc Epistolam ad Fortunatianum Episcopum Siccensem dedit, vt alterum sibi reconciliaret Episcopum; quamobrem postquam ex sacræ paginæ, & sanctorum Patrum testimoniis ostendit Deum corporalibus oculis videri non posse, addit, vt suam offensionem errans Episcopus hac in re deponat, & sacris literis Germano sensu expositis det fidem, discatque, & doceat, quod de visione Dei sentiendum est. Nam in Canonicis libris nullum errorem, in Catholicorum scriptis aliquos per ignorantiam aliquando obrepere constat. quos rectè sentientium DD. placitis oportet castigari. Et quod de aliorum scriptis ipse iudicat de suis similiter iudicandum censet. Vt quod iuris in alios statuit, ipse patiatur, iuxta cap. qui se scit 2. quæst. 6. & cap. de forma 12. quæst. 5. cui concinit l. 1. ff. quod quisque iuris quam in cap. cum omnes de constit. late exposuimus.

In cap. vltimo *Sana* Gratianus ait naturalem rationem exemplis, quæ ab illa discordant, omnino præferendam, sicut ius diuinum scriptis sanctorum anteponendum in superioribus docuit. textus sumitur ex Diuo Augustino lib. 1. de Ciuitate cap. 23. eius ratio & conformitas cum ciuili iure ea est, quam Leonardus in comment. ad Diu. Augustin. de ciuitat. tetigit, nimirum quia non exemplis, sed legibus est iudicandum: hæc est summa l. 13. nemo C. de sententiis & interloquut. omnium Iudic. iuxta Bart. Bald. & Salicet. neque tam spectandum quod antea factum fuit, quam quod fieri debeat, vt decernit Paul. in l. 12. sed licet ff. de offic. præsul. Illa vero exempla, quæ rationi congruunt, imitanda sunt secundum l. 5. An apud. se ff. de manumiss. vindict. præsertim quæ pietate excellunt. Pietatis vero nomine Glossa misericordiam intelligit, & pro illa à Iudice impetranda plures textus affert, alios in oppositum, quos non explicat. Præpositus tamen illos exponit, quando Grassatorum multitudo cogit pœnas exacerbari per l. 15. aut facta ff. de pœnis §. fin. Melius tamen idem Præpositus Mediolanen. cum Cardinali Zabarella & Turrecrem. pietatis nomine, Cultum Dei interpretantur, non solum quia ab eodem Augustin. pietas verax veri Dei cultus dicitur lib. 4. de Ciuitat. cap. 23. sed quia in illo cap. 23. lib. 1. damnauit Augustin. Catonis exemplum, qui Cæsaris victoriam non ferens, sibi vitam ademit, *quod non licet colentibus verum Deum* vt ibidem post nostrum textum adiunxit. *Cap. 11. sana.* 5.

Ex his textibus suam illationem in §. *cum ergo* Gratianus deducit, in quo concludit quod superius ad initium huius distinctionis probare instituit. Nempe ius naturale omnibus constitutionibus & doctorum decretis esse præferendum. Et quamuis litera huius §. sit intricata, ita poterit facile accommodari. diuinæ leges in scriptura continentur, vnde

quicquid diuinæ scripturæ contrariatur, diuinis legibus aduersum censetur, & consequenter iuri naturali, quod solum præcipit, quod DEVS vult fieri, & solum vetat, quod DEVS fieri prohibet. Idcirco enim ius naturale legem diuinam esse in 1. disputatione ostendimus, ergo si diuinis legibus humanas cedere necesse est, ius naturale humano penitus præponendum.

De causa materiali diuinæ legis & humanæ constitutionis.

DISPVTATIO IV.

1. LEgis seu Constitutionis materia dicitur id quod lex præscribit, & circa quod Constitutio versatur, quia vero lex partim naturalis est, partim positiua, ita vtriusque materiam explicabimus, vt quæ vnicuique peculiaria sint, & in quibus materia diuersimode se habeat, speciatim annotentur; quę vero vtrique communia sunt, indefinitè & generice tam naturali, quam positiuo iuri accommodanda tractantur. Quamobrem non separamus materiam legis naturalis à materia legis positiuę neque positiui iuris materiam, prout subiicitur diuino, positiuo & humano, tum Ecclesiastico, tum seculari ad diuersas quæstiones secernimus. Cæterum prius materiam ipsam nempe actus imperatos, seu prohibitos considerabimus; deinde eius cōditiones, quasi materiales, videlicet immutabilitatem, seu mutationem: extensionem ad connexa vel restrictionem; item scriptionem, ac promulgationem, quatenus necessariæ sint ad legis valorem expendemus. Hæc enim omnia superiorum capitum doctrina in proxima commentatione exposita comprehendit. Et quia diuini iuris materia nil speciale habet, quod faciat difficultatem præter immutabilitatem, & scripturam diuini verbi, de vtraque in hac disputatione seorsim agemus.

Qui actus, & quomodo legis, & constitutionis materia esse queant.

QVÆSTIO I.

1. ACtus qui est legis materia, aut per modum consilij aut per modum præcepti imperari potest, seu prohiberi. Rursus vel esse potest in materia aliquarum tantummodo virtutum, vel in omnium materia; præterea vel actus exterior tantum vel etiam interior. Denique aut præcipi potest substantia actus, aut modus ipsius, & directio ex hoc vel illo fine seu ratione motiua. His omnibus modis inquirimus in quæstione præsenti qui actus, & quomodo sub legis cuiuscumque materia cadant.

A

Vtrum lex semper habeat pro materia præceptum.

SECTIO I.

ETiamsi ex iis quæ in prima disputatione diximus, quid in hac difficultate dicendum sit, facile innotescat; quia tamen grauissimi canonistæ oppositum existimarunt, illorum fundamenta examinare oportet, & nostræ sententiæ veritatem confirmare: non esse igitur necessarium quod lex semper præceptum inuoluat, sed multas leges antea latas esse, & quotidie promulgatas, quæ consilium

B dumtaxat contineant, doce Felin. in cap. Nam concupiscentiam de constitut. in princip. Ioann. Imol. in cap. cum contingat. de iureiur. num. 36. column. 30. Et ibidem omnes ferè Pontificii iuris professores, si credimus Anguiano, lib. 1. de leg. controuers. 7. num. 2. Idem docet Gloss. in cap. 1. de constitut. & in cap. qui autem, distinct. x. concinit altera Gloss. iuris ciuilis in l. 7. legis virtus ff. de legib. Accursius, & alii legistæ ibidem. Probatur hæc sententia, quia priuilegium dicitur lex priuata ab Isidor. 5. Etymolog. cap. 18. & refertur in cap. priuilegia, distinct. 1. sed vt habetur in l. 29. si quis in conscribendo C. de pact. *Regula iuris antiqui est, vt omnes licentiam habeant ijs, quæ pro se introducta*

C *sunt renuntiare*; ergo qui priuilegio gaudent, priuatam legem habent, quæ præceptum obligans non continet. 2. responsa iuris consultorum veræ leges sunt, vt patet ex §. responsa prudentum institut. de iure natur. hæc responsa non includunt præcepta, iuxta l. 2. §. his legibus, ff. de origine iuris, cui concinit cap. responsa prudentum dist. 2. ergo non omnes leges præcepta includunt. 3. Alex. 3. in cap. commissum de sponsalibus Consilium Euangelicum de seruanda castitate legem priuatam appellauit. 4. aliud est præcipere, aliud est permittere, vt asserit author imperfecti operis in Matth. homil. 32. relatus in cap. hac ratione 11. quæst. 1. & confirmatur ex l. 7. citata legis virtus, in qua distinguitur legis permissio, & legis præceptio. ergo præceptum non est vniuersalis materia legis. 5. plures le-

D ges consilium tantum dant, vt patet ex l. 1. ff. de inoffic. testam. l. 15. pacto. de transact. & l. 24. is qui ff. de rei vendic. vbi gloss. notat consilium legis esse, non præceptum. Concinit cap. 1. de donationib. cap. Nisi cum pridem de renunt. cap. cum paratus 23. quæst. 1. & similia. 6. ad legislatores maxime spectat, non solum præceptis vrgere, pœnisque subditos deterrere; sed præmiis etiam inuitare, vt notauit Vlpian. in l. 1. ff. de iustit. & iur. ibi *bonos non solùm metu pœnarum, verùm etiam præmiorum quoque exhortatione efficere cupientes.* Sed longè diuersum est inuitare præmio, quàm obligare præcepto, vt habetur in l. 71. Titio centum §. 1. ff. de conditionib. & demonstrationib. ergo ad legislatorem spectat legem etiam consultiuam condere.

2. Vera tamen sententia est in omni vera & propria lege præceptum contineri, & omnem non solum permittendi seu consulendi, sed etiam habere vim, ita Diu. Thom. 1. 2. quæst. 90. artic. 1. in corpore & artic. 3. ad 2. & quæst. 92. artic 2. quæst. 17. de veritat. artic. 3. ad 2. Gabriel in 3. distinct. 27. quæstio vnica artic. 1. Castr. lib. 1. de lege pœnali cap. 1. ad finem Sot. lib. 1 de iustit. quæst. 1. artic. 1. Valentia par 2. disputat. 7. quæstio 1. punct. 2. & quæst. 2. punct. 2. Bellarmin. tom. 2. lib. 3. de laicis cap. 11. Azor. tom. i. lib. 5. cap. 2. quæst. vltima. Suar. de leg. lib 1. cap. 15. & 16. Salas 12. tract. 13. disputat. 1. sect. 4. numer 14. & disput. 3. sect. 2. & 3. & 4. Bartol. Bald. Castrens. & legistæ communiter ad l. 7. legis virtus ff. de legib. Probatur primo ex Papian. in l. 1. ff. eod tit. vbi ait. *Lex est commune præceptum, virorum prudentum consilium; delictorum, quæ sponte vel ignorantia contrahuntur, coërtio.* Nam vt prudentum consilium legem faciat, debet præcedere à persona, quæ præcipiendi, & coërcendi habeat potestatem. Ergo semper lex circa præcepti materiam versatur, quæ etiam præceptum dicitur, nempe obiecti, quo subditi coërcentur. 2. Aristoteles lib. 10. Ethicorum cap. 9. dixit, *legem vim habere cogentem.* Quam optimè indicauit Gregor. lib. 12. Epistola 17. relatus in cap. 1. de donat. *Hanc sibi quodam modo nobilitas legem imponit, vt debere, se quod sponte tribuit, existimet.* Vbi pluris fit spontanea donatio, quia legi debita creditur obligatio. Sed *vbi consilium datur, offerentis arbitrium est: vbi præceptum, necessitas est seruientis,* vt ait Diu. Hieronym. lib. 1. contra Iouinian. relatus in cap. final. 14. quæst. 1. ergo si lex semper inuoluit coactionem, præceptum in ea semper contineri necesse est. 3. ad ferendam legem necessaria est potestas, & iurisdictio principis, seu reipublicæ, non ita tamen ad dandum consilium: rectè enim Ambros. in lib. de viduis prope finem. *Præceptum in subditos fertur: consilium amicis datur. Vbi præceptum est, ibi lex est, vbi consilium ibi gratia est.* Sed hæc iurisdictionis potestas ideo requiritur: quia lex ordinatio est principis efficax, & vim coactiuam continens: ergo semper præcepti materiam debet continere. Nam si subditos in suo arbitrio relinqueret, vt legi, si vellent, liberè obedirent, inefficax & frustratoria esset principis ordinatio, quæ tam facile posset eludi, finemque à legislatore intentum non obtineret. Hinc ergo prouenit, vt tamquam proprietas ad legis & constitutionis naturam, obligandi ius consequatur: præcipiendo scilicet, seu vetando, id est præceptum inuoluens affirmatiuum, vel negatiuum. Etsi pœnam continet lex, præcipit vt puniatur illius transgressor; si verò aliquid permittit, hoc ipso, ne puniatur, cum obligatione decernit. Vnde obligatio est semper coniuncta cum aliquo ex his effectibus constitutionis, qui iuxta præcepti materiam variari solent: & hoc tantùm docet textus in l. citata legis virtus, & cap. omnis dist. 3. & Gratian. ad finem distinctionis 4. vbi ait. *Omne decretum necessitatem facit; exhortatio liberam voluntatem excitat.*

Neque argumenta in contrarium adducta, quicquam conuincunt. Ad primum enim respondeo Aliqua esse priuilegia vtilitatis priuatæ intuitu concessa, quæ absolute & simpliciter leges non sunt. Sed cum hoc addito leges priuatę dicuntur hoc tamen sufficit, vt si non respectu personarum, quæ illis priuilegiis gaudent, præcepti obligationem inducant, saltem alios obligant, ne priuilegiorũ vsum impediãt, vt patet in l. 61. Neque Dorotheum C. de Decurion. Alia vero priuilegia sunt perpetua intuitu communis boni certo personarum Generi concessa quibus tales renuntiare non possunt. sed necessario tenentur iis vti: hæc sunt veræ leges, quia non dependent à libero vsu habentium hæc priuilegia: sed illis vtendi necessitas imponitur; tale est priuilegium fori vt habetur in cap. si diligenti de foro competenti. Et iuxta l. 38. ius publicum ff de pactis. Ad 2. dicendum responsa prudentum postquam principis authoritate fuerunt confirmata, & in corpus iuris redacta, veras omnino esse leges, & non iam consiliorum modò, sed præceptorum decisiones æstimari, quod textus citati non inficiantur. 3.

Ad 3. respondeo Alexandrum 3. priuatæ legis nomine significare voluisse internam sancti spiritus illuminationem, qua quis ad religiosum statum euocatur, vt expressè declarat Vrbanus 2. in cap. duæ sunt 10. quæst. 2. ibi *lex verò priuata est, quæ instinctu spiritus spiritus sancti in corde scribitur.* Idem docet Innocentius 3. in cap. licet de regularib. non quia hæc interior illuminatio propriè lex sit, sed quia ad instar legis dirigit, & impellit voluntatem ad actum alicuius virtutis. Similiter dici solet promissio, seu votum priuata lex; quia per vtrumque homo se obligat, sicut à principe per veram legem obligatur; quamuis hæc obligatio ex iure naturali, siue etiam positiuo, quo tenentur omnes promissis stare, factis in contractu, seu voto, oriatur, vnde legitima conuentio dicitur, quæ lege aliqua confirmatur in l. 6. legitima, ff. de pactis. Ad 4. respondetur permissionem, & præceptum distingui, tamquam includens ab incluso, quia licet omnis permissio præceptum in se complectatur, non omne præceptum in lege contentum cum permissione miscetur, quod vt amplius explicetur, aduerte permissionem multis modis vsurpari, quorum quatuor numerat D. Thom. in 4. distinct. 33. quæstio 2. artic. 2. q. 1 in corpore, vt notauimus in disputat. 1. quæst 4. sect. 6. Ex his quatuor modis vltimus est, per priuationem punitionis: dicitur enim permitti, quod non punitur. Sic libellus repudii in lege veteri permissus fuit; & homicidium adulteri permittitur in l 4. Gracchus C. ad l. Iuliam, & impuritas eiusdem adulteri post quinquennium à commisso adulterio, vt in l. 5. adulter. C. eod. tit. quartus modus est propriissimus, & in iure positiuo humano frequentissimus, quamobrem Caietan. in cap. 19. Matth. ibi. *Moyses permisit.* Soto in 4. distinct 33. quæst. 2. artic. 2. Siluest. verb. permissio & DD. communiter 4.

niter in cap. omnis distinct. 3. Castrens. in l. 7. legis virtus numero tertio existimant illam solum veram, & propriam esse legum permissionem, quæ circa illicita versatur, quando princeps sciens rem alioqui esse illicitam, nihilominùs impunitatem concedit, vt in legibus proximè citatis in 4. permissionis modo. In hac ergo permissione, virtute, & implicitè continetur præceptum iudicem, & reliquos obligans, ne ob permissum delictum authori noceant, sed impunitum relinquant; & legis permissione vti sinant delinquentem.

5. Instabis cum Brixiensi verb. Permissio. Plus obligat iussus, quàm permissio l. 2. si seruus, ff. de noxal. action. & l. 4. in delictis §. Dominus, eodem titulo, & qui permittit, non propterea mandat, vt idem Brixiensis probat ex l. ob hoc, ff. de his qui not. infam. & l. ait, prætor § quidam, ff. de minor. Denique permissio necessitatem non inducit, vt ostenditur ex cap. permittimus de ætat. & qualitat. lib. 6. & cap. oro te de rescript eodem libr. cum gloss. verb *concedimus facultatem*, ergo in permissione nullo modo præceptum continetur? Respondeo tamen negando hanc consequentiam. Nam ex iis textibus illa non rectè infertur. Primo quoniam ex eo dicitur plus obligare præceptum, quàm permissionem; quia permissio non obligat ad faciendum id quod alicui permittitur: quamuis obliget alios, ne impediant permissionem. Et sane in eo quod dicitur plus obligare iussum, quàm permissionem, satis ostenditur ex constitutione permittente aliquam obligationem deriuari: licet non tantam, quanta sit in constitutione formaliter aliquid præcipiente. Deinde licet qui permittit, non iubeat facere id, quod solum permittit: neque imponit necessitatem faciendi permissum, iubet tamen ne impediatur permissio, quominùs ea suum effectum sortiatur. Quare diligenter notandum est, præceptum virtute contentum in permissione neque comparari ad personam, cui aliquid permittitur, sed ad alios; neque obligare ad faciendum rem permissam, sed ad non impediendum permissionis vsum, & effectum, quod sufficit, vt in lege permittente inclusum præceptum agnoscamus; præsertim quia in ea etiam verbum, *præcipio* vsurpatur, vt patet in cap. hac ratione 31. quæstio. 1. ibi *nolentes præcipimus*; & hoc modo textus in argumento adducti facile exponuntur.

6. Ad quintum, dico nullam esse in corpore iuris legem, seu constitutionem, quæ formaliter, aut virtute, aut implicite præceptum, & obligationem ad illud, non includit. Vnde in assignatis haud difficile videbitur. Nam in l. 1. ff. de inoffic. testam. præter consilium, quod cognatis datur, ne sine maxima spe, probabilique fundamento hæreditatis obtinendæ se inuicem in vtilibus litium sumptibus vexent, etiam statuitur tam parentibus, quàm liberis de inofficioso testamento querelæ locum dari in l. 15. pacto conuento præter consilium subiungendi pœ-

A nam in stipulatione, quod à nullo impediri potest (& ex hac parte præceptionem inuoluit, vt de permissione diximus) ius Aquilianæ stipulationis continetur, quod formalis præcepti decisionem esse nemo dubitat, & habetur etiam in leg. 5. cum Aquiliana, ff. eodem titulo in leg. 24. is qui similiter patet non solum consilium dari, sed decerni facultatem agendi possessorio commodiorem esse, quam petitorio, quia iudicium petitorium est difficilius, quam possessorium, vt probatur ex leg. 12. cum res Cod. de probat. Caput primum de donat. potius oppositum suadet, nempe ad omnem legem præcepti obligationem

B consequi, vt supra ex verbis textus deduximus, in cap. *nisi cum pridem*, & in cap. paratus præcepta similiter cum consiliis permiscentur, & vt vno verbo respondeam, numquam consilium in lege datur, quin eo vtendi facultas ab aliis non impedienda concedatur, quare doctrina quam de permissione tradidimus, consilio facillime potest accommodari.

Ad 6. concessa maiori propositione ad minorem dico, promissionem præmii diuersam 7. esse, à præcepto nude sumpto, quod promissionem non continet. In omni tamen promissione per legem constituta implicite præceptum indicatur, quo Iudices & magistratus reipublicæ obligantur promissa præmia merentibus elargiri. Quamuis igitur candidatis non imponatur præceptum præmia promerendi (habet enim se promissio comparatione eorum sicut

C permissio) imponitur tamen obligatio reipublicæ magistratibus bene meritis præmia à lege decreta conferendi. Vnde Anguianus tract. de leg. lib. 1. controuers. 5. num. 15. Alphonsum de Castro sugillat, quippe qui sine necessitate lib. 1. de leg. penult. cap. 9. quin tam legis virtutem præmiandi adiunxerit, cum ad permissionem reducatur præmii promissio.

Quod si verum est, cur idem Anguianus numero 21. cum Magistro Soto expostulat, quia Accursium reprehendit, eo quod consulendi actum ad legem pertinere affirmarit, & quasi distinctam legis virtutem tradiderit? Sanè vel vtrumque reprehendat, vel ad bonum sensum reducat: si quidem tam consilium, quam præmii promissio, quando in constitutione re-

D periuntur, ad permissionis effectum similiter videntur spectare

Rogabis quando intelligemus materiam 8. constitutionis formaliter, & expresse præceptum continere in eo quod disponit, quando verò consilium vel permissionem. De hac re vide late Felyn. in cap. nam concupiscentiam de constitution. qui sanè sic exponi potest, vt solum velit aliquas esse constitutiones, in quibus expressè, & formaliter id, quod primo & per se statuitur necessitatem non inducit, neque præceptum sed consilium, non quia negauerit consequenter & implicitè in his etiam præceptum includi modo ante

explicato. De materia igitur constitutionis A
Primo & per se expressa tres statuit conclusiones Felin. Prima est, quando ex alio capite constat subiectam materiam constitutionis esse præceptum, tunc qualiacumque sint verba legis, seu Canonis in sensu etiam minus proprio præceptum important. Probatur ex cap. Rogo cum Gloss. & Archidiacon. 11. quæst. 4. cap. reuertimini 16. quæstio. 1. vbi Ar-
4. chidiacon. verbum *Hortor* pro *præcipio* exposuit, plures textus refert Felin. citatus numero tertio. Secunda est, quando certum est subiectam materiam in constitutione primo, & per se expressam esse permissionis, seu consilii, etiam cum impropriætate verborum lex permissionem seu consilium inducit. Suadetur ex cap. dilectissimus cum gloss. in verbo *præcipimus* 1. 2. quæst. 1. & concinit gloss. ciui- B
lis in l. cum pater §. interdum, ff. de legat. 2. Bartol. in l. 1. colum. 3. Cod. de pact. iuncta l. 3. Age. Cod. de transactionibus, vbi gloss. ait verbum *Age, permittentis non præcipientis agere*, quia nemo inuitus agere, vel accusare cogitur, per l. 1. Cod. vt nemo inuitus. Tertia est quando non constat de materia expressa in lege an formaliter præceptum contineat, vel consilium, diligenter ponderanda sunt verba Constitutionis, & ex proprio illorum significatu Constitutionis obligatio colligetur; an scilicet verba sint exhortatoria seu consultiua, an verò præceptiua, aut per modum imperantis, verbi gratia, iniungimus, iubemus, præcipimus, & verba similia, per quæ discurrit Felin. eruditer, nonnullasque adhibet limitationes, quæ ex iis, quæ de interpretatione legis dicemus, disputatione 6. C
innotescent.

Vtrùm legis naturalis materia vnum præceptum sit, vel multiplex.

SECTIO II.

1. EX iis, quæ de lege naturali in prima disputatione diximus, manifestè colligitur legem naturalem esse vnam in omnibus hominibus vbique, quouis tempore, & in omni statu naturæ: ita Aristoteles 5. Ethicorum cap. 7. Lactan. l. 2. institut. cap. 7. & lib. 6. de vero cultu cap. 8. & omnes Theologi cum D. Thom. 1. 2. quæst. 94. artic. 4. ratio est quia D
naturalis lex est quædam proprietas consequens non singularem indiuidui naturam Petri vel Pauli, sed naturam ipsam specificam, in quocumque particulari reperiatur; quæ quidem in omnibus eadem est, quouis tempore seu statu. Eodem enim modo dictaret lex naturæ, quæ facienda sunt, vel omittenda in statu puræ naturæ; quo nunc in statu naturæ per gratiam eleuatæ, vt sumitur ex Caiet. 1. 2. quæstione 100. artic. 1. Item ex Diu. Thom. ibidem artic. 2. & 3. Et quamuis diuersus status naturæ integræ & corruptæ postulet diuersum vsum præceptorum naturalium; & in vno statu occurrant occasiones exequendi alia præcepta in alio verò alia, hoc non tollit ius, seu rectitudinem præceptorum, quæ semper, & vbique ac in omni statu secundùm se eadem sunt, vt optime notauit Suar. lib. 2. de legibus cap. 8. numero 9. Probarique potest exemplo artis medicæ, quæ vna, & eadem est, eademque præcepta tradit, esto non eadem tempore sanitatis, quæ ægritudinis tempore inseruiunt. Neque obstat quod aliquę gentes leges iuri naturali contrarias habuerint, nam vt rectè occurrit D. Thom. citatus in corpore artic. 4. lex naturalis quoad communissima principia eadem est apud omnes, neque in his principiis sunt diuersa diuersarum gentium statuta, sed in conclusionibus, quę ex his principiis deducuntur: & quamuis hæ conclusiones ex notissimis principiis naturalibus collectæ secundùm hominum notitiam non sint eædem apud omnes, quia non omnes illam illationem percipiunt, ipsæ tamen secundùm essentialem rectitudinem eædem sunt, quamuis eodem modo, vt tales, ab omnibus non agnoscantur.

Quod vt manifestius fit aduerte aliquos 2.
Authores existimasse nullam esse posse ignorantiam iuris naturalis, ita Alens. Duran. Gerson. Hugo Victorinus, Gab. Altisiod. Alphonsus de Castr. quos refert Salas 1. 2. tractat. 13. disputat. 8. sectio. 4. numero 17. Et sequitur Gratian. in cap. turbatur 1. quæstione 4. §. notandum quoque, & concinit lex 2. Cod. de in ius vocando, vbi dicitur quod ignorantia non excusat libertum, qui patronum absque venia impetrata in ius vocauerit. Eo quod honor huiusmodi personis naturali ratione debeatur. Horum tamen sententia aliqua indiget moderatione. Nam in lege naturali aliqua sanè sunt principia, quæ ex ipsis terminis cognoscuntur, vt bonum est faciendum, & malum fugiendum, & quod tibi non vis, alteri ne feceris: & hæc quidem ignorari non possunt, vt docet Diu. Thom. 1. 2. quæstione 94. artic. 2. & 6. Item aliquæ sunt conclusiones, quæ ex his principiis proximè & facile deducuntur sine externæ doctrinæ adiutorio; hæ si ignorentur, ignorantia sanè culpa non vacabit, quare inuincibilis non erit, vt Salas citatus numero 18. Suar. lib. secundo de leg. cap. 9. numero 7. Curiel. 1. 2. quæst. 76. art. 2. dub. 4. §. 2. conclus. secunda, Malderius 1. 2. quæst. 6. artic. 8. disput. 38. de ignorantia inuincibili quæst. 4. §. Dico 2. asserunt, & ratio est quoniam ignorantia eorum, quę quis tenetur scire, & quæ humana diligentia facile vinci potest, profectò inuincibilis non est. Huiusmodi verò esse præcepta Decalogi docet Diu. Thom. 2. 2. quęst. 122. artic. 1. quatenus illa appellat prima legis principia. Item Suar. & Curiel. citati: suadetur ex Diu. Paulo ad Roman. 1. versic. 18. *Et sicut non probauerunt Deum habere in notitia; tradidit illos Deus in reprobum sensum, vt faciant ea, quæ non conueniunt.* Qui locus ita exponendus est, quemadmodum quam de DEO facile assequi poterant veram cognitionem inquirere, ac

excolere neglexerunt, ita illos Deus in auersam. ac detestabilem rerum etiam naturalium opinionem, falsi prauique iudicii notitiam venire permisit, vt ea delicta patrauerint quæ ipsis etiam naturalis legis principiis contrariarentur, & nefanda flagitia sibi licere crediderint. Hanc expositionem Iustinianus noster alio simili sacræ paginæ loco Sapientiæ 14. numero 21. & aliquorum Patrum testimoniis illustrat. Idem confirmatur ex cap. flagitia 32. quæstione 7.

3. Non est tamen negandum alias esse conclusiones iuris naturalis, quæ obscuriores sunt, & à principiis illis notissimis remotiores, de quibus ignorantiam inuincibilem dari posse Suar. Curiel. Malder. & Salas, cum multis, quos citat, vbi supra, confirmat, adhuc tamen hæ conclusiones secundùm se sumptæ eandem rectitudinem, & veritatem vbique omni tempore & statu naturæ retinent, quamuis illarum cognitio diuersa apud diuersos gentium populos diuersumque rerum statum haberetur. Ita Diu. Thom. 1. 2. quæstione 94. artic. 4. & omnes interpretes ibidem. Valent. 2. part. disputat 7. quæstione 4. punct. 1. Cordub. lib. secundo, quæst. 4. Vasquez 1. 2. disputat. 122. cap. 2. Bellarmin. 1. de matrim. cap. 27. Tolet. in illud ad Rom. 2. *qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus*.

4. Hinc iam facilis sumitur responsio ad difficultatem in titulo propositam; Dico enim primò, in lege naturali esse plura præcepta, qualia sunt principia illa notissima, quæ hominem rationis compotem latere nequeunt; item omnes conclusiones, quæ manifestè ex his, absque vlla voluntaris diuinæ, vel humanæ positiua institutione deducuntur, ita Diu. Thom. citato artic. 4. item 5. & 6. & quæstion. 95. artic. 2. quæst. 100. artic. 1. & 3. Caiet. Conrad. Med. ibidem, Valent. vbi supra punct. secundo ex Iuristis idem docent Couarr. reg. peccatum par. 2. §. 11. numero 4. Pinell. Ferdinand. Mendonça, & Turrecremat. quos sequitur Salas 1. 2. tractat. 14. disput. 5. sect. 5. Probatur primo, quia bona necessaria ad hoc, vt homo honestè se habeat, sunt in diuerso rerum genere, aliaque aliis difficilius conseruantur. Item mala ab homine fugienda, similiter diuersa sunt, atque alia aliis facilius euitantur; sed lex naturalis distinctè & speciatim singula bona necessaria præcipit, & singula mala expressè prohibet: nam alioqui quomodo esset scripta in humanis cordibus, ergo huius legis præcepta plura sunt. Secundo conclusiones, quæ ex vi solius rationis naturalis à principiis notissimis colliguntur, sine vlla voluntatis diuinæ vel humanę institutione alicuius legis præcepta sunt non positiuæ: ergo naturalis: quia inter hæc duo legum genera medium non datur. Tertio iudicium per se dictans bonum necessarium creaturæ rationali, vel malum fugiendum sine iure positiuo eodem modo hominem obligat, siue cum discursu, siue absA que discursu menti insit, sed hæc iudicia alia tamquam prima principia; alia vero vt conclusiones in humano intellectu reperiuntur, ergo plura sunt legis naturalis præcepta.

Dico 2. hæc omnia præcepta vnum ius, vnamque legem non modo vnitate collectionis, sed etiam vnitate ordinis constituunt, ita Valent. punct. 2. citato. Suarius libro 2. de leg. capite 8. numero 2. post Sotum & D. Thomam, Salas proximè relatus numero 12. & sane in l. 1. §. huius studii ff de iustit. & iur. id habetur expressum, cum ius naturale dicatur collectum ex naturalib. præceptis, quę lex superiorem etiam conclusionem confirmat. Huius verò collectionis B vnitas in eo cernitur, quia ab eodem principio nimirum intellectuali lumine omnia naturalia pręcepta proficiscuntur, & ad eumdem finem vltimum referuntur. Vnitatem verò ordinis, vel inter se, vel ad vnum aliquod præceptum, ad quod reducantur, perpetuò seruant. Et quidem Basilius regul. prima fusiùs disputatarum, hanc ordinis vnitatem ad præceptum dilectionis DEI, reduxit. Benedictus Perer. in Epistol. ad Roman. 2. disputat. 10. omnia præcepta naturalia ad illud Genes. 4. reuocauit: sub te erit apetitus tuus, & tu dominaberis illius; *Rectus enim est, & sui dominus, qui libidinem coercet, ac frangit*: Vt ex Tullio lib. tertio de republ. docuit Augustin. lib. quarto contra Iulian. cap. 12. Præcepta verò C quæ ad proxmum attinent, ad illud reducuntur, cuius meminit Christus Dominus Matth. 7. *Omnia quæ vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis*: de quo luculenter Chrysostom. homil. 13. ad populum. Ego sanè ad vnum è tribus omnia naturalia præcepta æstimo reuocari. Primum est illud notissimum principium. Omne bonum necessarium faciendum, & omne malum fugiendum, quia quodcumque præceptum naturale violatur, vel quia necessarium bonum omittitur, vel quia malum non euitatur. Secundum præceptum dilectionis DEI, quia cuiuslibet naturalis præcepti violatione DEVS offenditur. Tertium præceptum dilectionis sui, quia naturalium præceptorum violatione semper se ipsum violans lædit, sibique seu meliori parti sui iniuriam facit, dum rationis imperio libidinis obsequium anteponit. 5.

D *Vtrùm omnium virtutum actus tam naturalis, quàm positiui iuris materia sint.*

SECTIO III

Exacta huius difficultatis decisio omnium virtutum cognitionem postulabat, vt quarum actus sub legis naturalis, vel positiuæ, materia cadere noscerentur, à reliquis secerni possent, illamque idcirco Diu. Thom. expediuit, saltem, quod attinet ad legem naturalem 1. 2. quæstione 94. art. 3. & quæst. 100. artic. secundo, postquam tractationem de 6.

virtutibus quæstione 55. & sequentibus, tradit am peregit. Nihilominus, supposita communi Theologorum sententia de multiplicitate virtutum, tam moralium, quàm infusarum, & Theologalium quæstioni satisfaciam: Primoque statuam, quid dicendum sit de actibus virtutum quatenus cadunt sub materia legis naturalis: Secundo, qua ratione circa eosdem lex positiua versetur. De primo, Diu. Thom. primo loco ex duobus proximè citatis ait omnes actus omnium virtutum quæ non sunt honesti, & studiosi in genere ad legem naturæ pertinere, tanquam illius propriam materiam: secundùm verò propriam eorum speciem, non omnes comprehendi, sed aliquos excludi. Secundo loco ait, legem diuinam nempe naturalem in Deum præceptis Decalogi contentam proponere præcepta de actibus omnium virtutum, ita tamen, vt quædam, sine quibus ordo virtutis, qui est ordo rationis, obseruari non potest, sub obligatione præcepti cadant, quæ verò pertinent ad perfectionem virtutis, seu ad bene esse, cadant sub admonitione consilii.

2. His duabus Diu. Thomæ positionibus hæc aduersari videtur. Primùm, quia aliquæ virtutes reperiuntur cuius actus sunt contra propriam inclinationem humanæ naturæ, vt actus seruandi virginitatem, quæ in opinione eiusdem Doctoris 2. 2. quæst. 152. artic. 3. & quæstione 155. artic. primo, à castitate virtus est distincta. Secundum, materia legis naturæ certa esse debet, ac determinata, si quidem immutabilis est, vt infrà dicemus & nobis est à natura insita determinatio huius legis: actus verò temperantiæ, verbi gratia, ex varia vniuscuiusque dispositione pendet; nam idem actus qui respectu vnius est temperantiæ, respectu alterius erit intemperantiæ. Tertium, actus virtutum supernaturalium solo naturali lumine non cognoscuntur: immo aliqui sine reuelatione diuina honesti & studiosi non reputantur, vt actus credendi Trinitatem, vel Incarnationem, neque enim ratio naturalis honestatem agnoscere potest in actu potentiæ intellectiuæ, cuius veritatem assequi non valet. Quartum lex humana aliquos virtutum actus præcipit, qui à naturali lege non determinantur: nam alioqui omnis lex erit naturalis; & positiua omnino superuacanea. Vt hæc argumenta soluantur, & Diui Thomæ sententia in quo sensu vera sit, ostendatur, oportet distinguere in variis propositionibus, quibus modis actus virtutum ad legem naturæ poterunt pertinere.

3. Prima propositio: omnes actus omnium virtutum quoad specificationem, & quoad modum sub naturalis legis præcepto continentur, non tamen omnes quoad exercitium præcipiuntur; duas habet partes. Probatur prima. Recta ratio postulat, vt si homo operetur in materia cuicumque virtutis naturalis iuris regulæ conformetur, & operationem suam in honestum finem dirigat; sed hæc est necessitas, quam Theologi appellant quoad specificationem, & quoad modum; ergo hanc obligationem necessariò imponit nobis lex naturalis in materia cuiuslibet virtutis operantibus. Secunda pars ostenditur: multi sunt actus boni, qui ad concilia potius pertinent, quàm ad præcepta, & à nulla lege naturali quoad exercitium præscribuntur. Immo aliqui actus boni, cum non sint optimi, non sunt in consilio, & cum non contineant bonitatem necessariam, non præcipitur illorum exercitium: verbi gratia, actus matrimonii, seu coniugalis copulæ, cum omnibus honestis circumstantiis exercendæ, non præcipiuntur: & tamen sunt actus alicuius virtutis, ergo non omnes in exercitio præcipiuntur. Vtramque partem hoc exemplo declarabo: non præcipitur mihi vt orem in templo, aut dicam rosarium Virginis: si tamen velim orare, lex naturalis & recta ratio dictat, vt debita reuerentia, & attentione oratio fiat. Et sanè non obscurè nostræ propositionis doctrinam significauit Cicero 2. de Inuentione vbi ait, ***Virtus est animi habitus naturæ modo, atque rationi consentaneus***, quod Diu. Augustin. lib. 83. quæstionum, quæstione 31. vsurpauit, quasi declarans naturam habitus inclinantis ad actum, quoad specificationem, & quoad modum à naturali lege præceptum, hoc enim est esse modo, & rationi naturæ consentaneum. Et in hoc sensu exponi potest Diu. Thom. quando in primo loco supra citato dixit omnes actus virtutum secundùm rationem communem, vt studiosi considerantur, esse de lege naturæ. Cæteræ enim declarationes, quæ ab aliis recentioribus afferuntur, facile impugnantur, quia vel limitant Diu. Thomæ doctrinam vniuersalem, vel ad improprium sensum verba distorquent, vt quilibet illas conferens cum textu Doctoris, agnoscit; quare non moror in iis referendis.

Secunda propositio: actus virtutum, vt versantur circa certum medium materialiter acceptum, & in materia determinata, non omnes sub naturali lege absolutè sumpta continentur, neque immediatè & proximè, hoc etiam docuit idem Diu. Thom. in eadem citata quæstione 94. artic. 2. in fine corporis. Est enim secunda pars doctrinæ ibi traditæ his verbis. ***Multa enim secundum virtutem fiunt, ad quæ natura non primo inclinat.*** Probatur primo, quia determinare certam materiam, & constituere medium virtutis, non semper pertinet ad naturalem legem, sed ad positiuam diuinam, vel humanam. Nam DEVM certo cultu venerari, verbi gratia, animalium holocaustis in lege veteri, & sacro-sancto Eucharistiæ Sacramento in noua, naturalis legis non est: sed positiui diuini. Deinde certis diebus ieiunare, actus est temperantię, qui non à naturali, sed à positiua lege canonica præcipitur, similia passim exempla occurrunt. Secundò non potest naturalis, 4.

ratio præcipere actum virtutis, ad quem eliciendum vis naturalis non sufficit: Sed actus virtutum infusarum sunt supernaturales, ad quorum exercitium naturales vires per se tantum satis non sunt, ergo actus in fusi, verbi gratia fidei, spei, & charitatis sub naturali lege non cadunt. Tertio sicut aliqua bona sunt, & honesta tantum, quia à lege humana sunt præcepta, ita aliquæ veritates proponuntur: vt credibiles, quia à DEO sunt reuelatæ; sed lex naturalis antecedit quamlibet constitutionem humanam, & reuelationem diuinam, ergo lex naturalis per se absolutè sumpta actus virtutum circa illa obiecta bona expositione humana, & de his obiectis veris ex reuelatione diuina præcipere non valet. Nam alioqui præciperet actum honestum, ante quam obiectum illius honestum & bonum esset, & iuberet credere veritatem, antequam, vt credibilis proponeretur.

5. Tertia propositio. In omni virtute acquisita est præceptum naturale aliquando obligans ad illius exercitium, saltem sub veniali culpa. Ita intelligi debet Diu. Thom. in secundo loco adductus quæstione 100. artic. 2. in corpore. Et sic probat. *Quia lex diuina* (naturalem intellige in decem præceptis Decalogi contentam) *præcepta proponit de omnibus illis, per quæ ratio hominis bene ordinata est: hoc autem contingit per actus omnium virtutum: nam virtutes intellectuales ordinant bene actus in se ipsis: Virtutes autem morales ordinant bene actus rationis circa interiores passiones, & exteriores operationes*, Ergo lex naturalis in qualibet virtute pro temporis occasione & opportunitate suam habet obligandi vim. Et confirmatur quia ex omnibus virtutibus acquisitis integra hominis rectitudo consurgit, & in omnibus operandi modus rectæ rationi conformis apparet: siue accipiatur homo comparatione sui, siue ad alios: ergo signum est quamlibet virtutem habere suam opportunitatem, in qua sui actus exercitium præcipiat, vt homo ex omni parte rectus æstimetur. Dixi obligationem naturalis præcepti esse saltem sub veniali culpa: quia non video quomodo Liberalitas, Eutrapelia, & aliæ similes virtutes per se tantum maiorem possint obligationem inducere. Et sanè de veracitate est multorum opinio ex genere suo numquam ad mortale obligare, nisi illi alterius virtutis obligatio adiungatur, teste Suar. lib. 2. de leg. cap. 8. num. 12. vbi nostram sententiam pressiùs, quàm soleat indicauit.

6. Hinc iam patet ratio ad argumenta opposita. Nam ad primum negandum est antecedens: ad probationem; si virginitas supponatur virtus distincta à castitate, dico eius obseruationem esse secundùm rectam rationem, & inclinationem naturæ illi conformem, quia ille status ad perfectius vacandum DEO eligitur. Iuxta illud Pauli 1. ad Corinth. 7. *Qui sine vxore est solicitus* A *est quæ domini sunt.*

Quod vt clarius sit, nota virginitatem tripliciter accipi primo materialiter pro incorruptione signaculi virginalis. Secundo, formaliter pro habitu, quo quis elegit seruare corporis & mentis integritatem perpetuam. Tertio, pro eadem habitus electione voto confirmata, primo modo virginitas est aliquid accidentarium Castitati. Secundò pertinet ad perfectum castitatis statum. Tertiò, specialem constituit virtutem, & sine peccato amitti non potest. Ita Diu. Thom. in locis in argumento citatis, & in concordantiis eiusdem Diu. Thom, verbo Virginitas, numero 166. quare vt sic distincta virtus est conformis inclinationi naturæ, modo iam declarato, ad liberius B vacandum Deo, si verò dicas virginitatem non esse virtutem distinctam à Castitate, sed accidere illi; & ad perfectum illius statum pertinere cum Vasquez 1. 2. quæstione 100. artic. secundo, dubitatione secunda & Salas tractat. 14. disp. 5. sect. 5. numero 23. facilior est argumenti solutio, quia satis est, quod Castitas obliget naturaliter secundum aliquem sui statum; neque oportet, vt illum perfectum ex necessitate conseruet, qui ad Virginitatem spectat.

Ad secundum respondeo dupliciter determinari certam virtutis materiam, & constitui virtutis medium. Primò ex vi solius discursus naturalis absque vllo legis decreto. Secundo, per legem, vel Constitutionem positiuam. Primo modo etiamsi respectu diuersarum personarum materia C mutetur, & virtutis medium materialiter, non mutatur materia, quam sola ratio naturalis decernit, & medium virtutis à lege naturali assignatum; quod formaliter sumptum, vt medium rationis cum proportione ad personas, atque illarum dispositiones, certissimam, & inuariabilem mensuræ regulam conseruat, quare nullum incommodum est, si actus materialiter sumptus, qui respectu vnius sit temperantiæ comparatione alterius intemperantiæ reputetur. Quia moderata cibi & potus sumptio vna formaliter, potest multipliciter variari materialiter. Ad tertium & quartum patet quid dicendum sit ex secunda propositione cuius doctrinam solum modo confirmant. 7.

D De materia iuris positiui diuini peculiaris difficultas non est, quia de facto constat illius præcepto in sacra scriptura contineri; de possibili verò tam amplam materiam sortitur, quantum legis possibilitas superiori disputatione declarata extenditur: hoc enim postulat summa creatoris in creaturam potestas & Iurisdictio, vt illa in omni effectu possibili vtatur ex arbitrio, sola superest controuersia de iure positiuo humano Ciuili, & Canonico. Et quidem de Ciuili Machiaueli errorem non curo, qui Regibus persuadere conabatur statum politicum, eiusque conseruandi rationem honestatis legibus non adstringi,

quare eum qui sui status conseruationem intendit, post habito quocumque virtutis impedimento, eas condere leges debere, quæ politico statui conseruando augendoque deseruiant. Quam quidem hæresim in atheismum propendere hæc ratio ostendit. Quia qui DEVM esse credit, conuictus naturali ratione cogitur, credere illius leges hominum legibus esse præferendas. Nam DEI iurisdictio longe superior est, vt optime notauit Vrbanus II. in cap. final. 15. quæst. 6. Ambrosius relatus in cap. Iulianus & in cap. Quicumque 11. quæstione 3. & colligit Gratianus ex multis aliis textibus eiusdem quæstionis, concordatque constitutio 9. Friderici in leg. cassa, Codice de Sacrosanct. Eccles. & l. secunda formam de officio præfectorum prætorio Orient. & Illyrici: lateque probauimus superiori disputatione, vbi de honestatis conditione ad legem omnino necessaria egimus, immo ad boni communis, statusque politici conseruationem, & augmentum veræ religionis, honestatisque cultum maximè iuuare luculenter ostendit Bozius de signis Ecclesiæ, præsertim lib. 21. & sequentibus. Bellarmin. lib. 4. de notis Eccles. cap. 17. & 18. Petr. de Ribadan. lib. 1. de Princip. Christ. cap. 13. aliique quam plures.

9. Prætermisso igitur hoc errore inter Catholicos nonnulli existimant humani iuris materiam, solum ad materiam iustitiæ limitari. Vnde huius virtutis actus tantum præcipere, illique contrarios prohibere, ita Francisc. Sarmient. de redditib. Ecclesiastic. par. 4. cap quinto: idem fere indicant Sotus 5. de iust. quæst. 1. artic. 7. §. vnde ad secundum; Cordub. lib. secundo quæst. 27. ad 4 secundæ opinionis, quatenus asserunt, neminem à Iudice, seu legislatore cogi posse ad id quod non ex iustitia, sed ex sola charitate tenetur. Quibus fauere videtur D. Thom. 1. 2. quæst. 9. artic. 5. ad primum, vbi ait. *Moralia in tantum sunt lege determinabilia, in quantum pertinent ad iustitiam.* Et suaderi potest ex l. 8. hac lege Cod. de pact. conuentis, ibi, *Quamuis enim bonum erat, mulierem, quæ se ipsam marito commisit, res etiam eiusdem pati arbitrio gubernari: attamen quoniam conditores legum æquitatis conuenit esse fautores nullo modo volumus*, ex quibus verbis notat glossa neminem cogi ad bonum, sed ad æquum, seu iustum. Accedit ratio: lex humana non prohibet omnia vitia, ergo non præcipit omnium virtutum actus.

10. Vera tamen sententia est ius humanum aliquos omnium virtutum moralium actus præcipere: non tamen omnes vniuscuiusque, ita Diu. Thom. 1. 2. quæstione 96. artic. 3. in corpore Caiet. Medin. Conrad. & alii recentiores ibidem Antonin. 1. part. titulo 17. cap. vnico §. 4. Turrecremat. distinct. 4. §. præterea quæst. 5. quam Sebastianus Medices iisdem verbis transcripsit, idem tenet Valent. tom. 2. disp. 7. quæst. 5. punct. 7. Molin. tract. 1. de iustit. disputa. prima Azor. tom. 1. lib. 5. quæst. 2. Suarius lib. 3. de legib. cap. 13. numero 7. & lib. 4. cap. 11. numero 2. Salas tractat. 14. disp. 9. Sect. 3. in princip. Duas habet partes hæc assertio prima. Suadetur primo ex Aristotele 5. Ethicorum cap. primo asserente, *leges autem de omnibus præscribunt ea spectantes quæ vel communiter omnibus conferunt vel optimis quibusque*, & infrà per varias virtutes discurrit quarum actus à lege præcipi asseuerat. Idem asserit Plato 1. de legibus, vbi postquam duo bonorum genera distinxit diuina scilicet & humana, inter diuina numerauit suo ordine quatuor virtutes Cardinales, & statim addidit oportere, *vt legum quoque lator, & ipse hunc ordinem sequatur & mandet omnibus vt semper ad hæc ipsa respicientes in singulis operentur*, & infrà definit quid, *in vniuscuiusque affectu honestum sit, quid turpe circa iram*, idem denique Vlpianus in l. 1. ff. de iustit. & iur. ibi, *Æquum ab iniquo separantes, licitum ab illicito discernentes bonos efficere cupientes*, & in leg. 10. iustitia eodem titulo *Iuris præcepta sunt hæc honestè viuere, alterum non lædere.*

Secundo Praxis in vtroque iure hoc manifestè ostendit. Nam ius Canonicum præcipit actum temperantiæ, nempe ieiunium: & religionis, vt vacare à seruili opere diebus festis sacrum audire, & similes Dein Cæsareum de rebus etiam ad religionem pertinentibus in illius fauorem disposuit in l. 1. ff. de interdictis & l. 1. Cod. de sum. Trinitat. Item Castitatis intuitu, quam Clericos obseruare decebat eisdem habitationis consortium cum fœminis interdicitur in l. 19. eum qui de Episcop. & Cleric. Præterea de liberalitate, temperantia, aliisque virtutibus plura Romanorum decreta refert Aul. Gell. 2. noct. atticarum cap. 24. Tertio ratione probatur, potestate legislatiua suum finem assequi non potest, nisi in materia omnium virtutum moralium præcipiat, & prohibeat; nam illa siue ciuilis sit, siue Canonica semper intendit facere subditos bonos, illosque in felicitatem suo modo dirigere. At hoc in omni virtutum materia præstare debet. Et quidem de iustitia nemo dubitat, de temperantia similiter ostenditur, quia sine illa natura corrumpitur, impeditur generatio, & reipublicæ augmentum. Neque fortitudo minus necessaria ad rempublicam tuendam constituatur. Prudentia verò, vt reliquarum virtutum ductrix cum illis necessario coniungitur in dispositionibus humanarum constitutionum. Confirmatur, quia hæ virtutes morales hominem perficiunt trifariàm. Primò in ordine ad se. Secundo ad alterum, nempe ad proximum. Tertio ad Deum: sed hæc perfectio omnino necessaria est ad prædicti finis assequutionem, nempe vt homines boni moraliter fiant, & in fœlicitatem ab vtraque potestate legislatiua suo modo dirigantur; ergo &c. dico, *suo modo*, diuersimodè enim se habere ciuilem, ac Canonicam potestatem in hac directione diximus agendo de causa finali.

Oppones, aliqui sunt actus virtutum mi-

nimè necessarii, vt sunt qui spectant ad liberalitatem, gratitudinem, magnificentiam, eutrapeliam, & similes, quia vsus earum magis ad consilium, quam ad necessitatem præcepti attinere videntur: quare neque à Canonica nedum à Ciuili potestate possunt imperari. Respondent aliqui recentiores cum Suario lib 3. de legib. cap. 12. num. 10. satis esse si ius positiuum in actibus quatuor virtutum Cardinalium tanquam in propria materia præcipiat, licet ad omnium particularium virtutum actus non descendat. Verùm hæc solutio argumentis supra adductis conuincitur: idem enim ostendunt de his actibus, quod de aliis. Respondeo igitur etiam actus earum virtutum, quoad determinationem materiæ, assignationem medii, atque adeo secundum mensuram & modum, in multis casibus necessario venient præcipiendi ad commune bonum reipublicæ sæcularis, vel Ecclesiasticæ. Præsertim cum ius naturale non ita certum, ac manifestum in earum rerum determinatione appareat: Quousque nimirum liberalitas, gratitudo, aliæque virtutes in his, vel illis circumstantiis in recta mensura debeant exerceri: ne sine communis boni detrimento vsus contrarius introducatur, verbi gratia in materia liberalitatis statuit ius Ciuile, ne donatio tantam doni mensuram excedat: in materia verò Eutrapeliæ ius Ecclesiasticum iubet, ut ludi publici equitum sine torneamentis fiant, & similes leges passim reperies in vtroque iure ad materiam prædictarum virtutum pertinentes.

13. Secunda pars 2. sententiæ probatur videlicet non omnes omnium virtutum actus opportuno iure posse præcipi. Nam collectio omnium actuum magnam difficultatem, repugnantiam, & impossibilitatem inuoluit, ergo & consequentia est bona, quia lex possibilis moderata, & suauis esse debet. Antecedens suadetur: etenim quæ maior difficultas quam exercere omnes actus omnium virtutum frequens ieiunium in pane & aqua, & similia, repugnantia verò in aliquibus visitur, quia virginitas cum castitate coniugali similiter nequeunt obseruari, nec paupertas, & largitio liberalis. Vnde possibilitas oritur, quæ cum obiecto legis omnino repugnat, neque enim iustum legale, circa quod lex versatur, impossibile, immo nec difficile nimis esse potest. Ideo enim D. Thom. contra nostram sententiam supracitatus dixit moralia in antum à lege determinari, in quantum ad iustitiam nimirum legalem spectant, quæ iustitia generalis est, vt in disputatione 1. diximus, & sub suo obiecto specialia omnium moralium virtutum obiecta comprehendit: quando sunt bona necessaria, seu maximè vtilia ad commune bonum assequendum, in quod legalis iustitia omnium virtutum moralium actus ordinat, ita enim exponendus est Diu. Th. nec sibi in aliis locis pro nostra sententia relatis contrarius videatur.

14. Ad rationem similiter negandum est non posse ius positiuum in materia omnium virtutum vitia aliqua prohibere, sicut actus ali-

A quos valet præcipere: ratio est quia non minus necessarium est communitati bonum facere, quam malum fugere, neque magis necessarium videtur in materia omnis virtutis moralis præcipere aliquem actum, quàm vitare oppositum vitium, immo numquam est obligatio ad prosequutionem boni sine fuga oppositi mali, quia accessus ad bonum recessus est à vitio illi opposito, & omissio actus præcepti prosequutio oppositi mali censetur. ergo qui obligat ad actum, prohibet omissionem actus hinc est quod hæc duo in sacris litteris sæpissimè coniungi solent, malum fugere, & bonum prosequi. vt psalm. 36. num. 27. *Declina à malo, & fac bonum* notauit D. Thom. B ibidem eamdem sententiam eisdem verbis Hæbræis legimus in psalm. 33. numero 15. quamuis prius verbum latina translatio mutauerit. *Diuerte à malo.* Idem habetur Isai. 1. num. 17. & Isai. 7. numero 10. Iob. 4. num. 23. denique Ierem. 1. numero. 10. *Ecce constitui te hodie super gentes, & super regna; vt euellas & destruas, & disperdas, & dissipes, & ædifices, & plantes.* Nam optimè Magnus Gregorius 3. par. Past. 35. ait *Nisi peruersa destrueret, ædificare vtiliter recta non posset.* A fuga mali initium fit, quia iuxta mentem D. Tho. ad psalm. 36. & n. 27. prior in exequutione est recessus à vitio, quàm ad virtutem accessus. idem ante iam docuerat Augustin. serm. 59. de verb. Domini. *Quomodo,* inquit, *dicturus sum ei: vestinudum, qui adhuc spoliare* C *vult vestitum, nec lyricum latuit* 1. Epist. 1. *Virtus est vitium fugere, & sapientia prima stultitia caruisse*

Quamobrem non loquuntur consequenter Turrecrem. dist. 4. §. causa autem quæst. 5. Et Sebastianus Medices in repet eiusdem distinctionis circa gloss. 8. num. 57. qui cum dixerint aliquos actus omnium virtutum à lege humana præcipi posse, hoc ipsum de actibus vitiorum denegarunt. rectè quidem sentirent, si de omnibus vitiorum actibus id assererent, vt docuit D. Thom. 1. 2. quæst. 96. artic. 2. cum Augustin de libero arbitrio cap. 5. Ratio est quia paucissimi sunt qui omnia vitia fugiant: sed lex ciuilis debet esse accommodata communitati secundum conditionis humanæ fragilitatem consideratæ; ergo omnes vitiorum actus nequit prohibere. Nam legislatoris potestas si omnia vitia puniret, rempublicam destrueret potius quam promoueret, & D dum minora mala resecare conaretur; quod argumentum egregie prosequitur D. Ambros. de Noë cap. 21. Hinc est quod leges humanę meretrices, emptiones non vltro dimidium iusti pretii factas, aliaque similia mala permittunt: ne si nimis emungeant, sanguinem eliciant, vt prouerbiorum 30. diuina sapientia monet.

Qui actus in materia vniuscuiusque virtutis, aut vitii sint quos humana lex præcipere potest aut vetare.

SECTIO. IV.

1. QVæstio hæc tractari potest vel in particulari, descendendo ad aliquos actus virtutum. V. G. paupertatis Euangelicæ, virginitatis, seu obedientiæ per professionem in aliqua religione, aut denique publicæ confessionis sacramentalis: vel in generali regulam vniuersalem assignando ex qua cognoscatur, qui actus in materia vniuscuiusque virtutis præcipi, & vitij prohiberi queant ab humana lege. In vtroque sensu difficultatem expediam. Quantum ad primum Dico 1. ad nullum ex quatuor assignatis exemplis ex sola lege humana præcise aliquem posse obligari. Probatur discursu facto per singula. Nam de paupertate Euangelica est communis Theologorum sententia, vt docet Salas 1.2. tract. 14. disputat. 9. Sect. 3. dub. 1. num. 41. Et suadetur: hæc enim consistit in voluntaria rerum omnium abdicatione ex voto: itaut vel inhabilis vel impeditus maneat ad habendum proprium dominium, seu vsum cuiuslibet rei absque superioris facultate, aut concessione suæ regulæ, quod bono communi necessarium non est, nec maxime conueniens, immo difficile, & politico regimini, ciuitatisque conseruationi impossibile; vt per se patet. De Virginitate est expressus textus in cap. integritas 32. quæst. 1. quem referre voluit Salas, vbi supra dub. 2. quando eius loco citauit caput virginitas quæst. 2. neque enim tale caput in ea quæst. aut in toto decreto reperitur. Verba verò quæ refert in cap. integritas ex D. Ambros. in exhortatione ad Virg. pag. 3. sumpta sunt. *Sola est enim* ait, *integritas, quæ suaderi potest, imperari non potest, res magis voti, quam præcepti est.* Vbi Doctores communiter cum gloss. verb. voti: idem sentiunt. Gloss. adducit cap. 2. distinct. 74. & cap. præsens 20. quæst. 1. Ex quibus ostendit neminem inuitum ad strictiorem viuendi rationem cogi posse, quod erat nostrum 3. exemplum quod etiam confirmat decretum Synodi ab Eugenio Secundo habitæ ca 32 item à Marcello prout refertur in cap. sicut & cap. illud autem 20. quæst. 1. & docet Suar. to. 3. de religione par. 2. lib. 10. cap. 10. num 1. 4. & 5.

2. Dixi ex sola lege humana precisè, quia si occurreret casus in quo ad regni alicuius pacem communem, ciuiumque dissidentium concordiam oporteret, vt aliquis in religione professionem faceret; vt alter regni æmulus, & potiori iure hæres securus suo potiretur principatu, & de religionis ingressu illi à sæculari, vel Ecclesiastica potestate iniungeretur præceptum religionem ingrediendi, & in ea profitendi, atque adeo tot circunstantiæ concurrerent, vt regni commune pacis bonum aliter obtineri non posset. Sane ante obligationem præcepti, iurisque positiui naturalis obligatio hominem ad profitendum compelleret. Nam sicut matrimonium quamuis maximè liberam requirat voluntatem contrahentium cap. cum locum, capite Gemma, & similibus de sponsalibus, in aliquo casu ad illud posset princeps subditum obligare, in quo 5. ad commune bonum id necessarium iudicaret, naturalisque obligatio illum ad coniugium cogeret, vt cum aliis tenet Sanch. de matrim. lib. 2. disputat. 3. numero 4. & lib. 4. disput. 22. ita religiosus status, quamuis maxime liberam exigat profitentis voluntatem ex cap. 1. cap. sicut tenor, cap. cum simus, & aliis de regularib. in prædictis circunstantiis iuberi posset & in casibus, in quibus naturale præceptum vrgeret, positiuum super addi potuisset.

Obiicies. potest aliquis ob læsæ maiestatis crimen ipse, & eius filii omnibus bonis priuari per l. 5. Quisquis Cod. ad leg. Iul. item ob certa flagitia matrimonij vsus prohibetur V. G. ob incestum vt cap. p. 2. & aliis de eo qui cogno. consanguin. vxor & c. item ob raptum alterius sponsæ, per cap. statutum 27. quæst. 1. & propter vxoris necem cap. admonere, cap interfectoribus. 33. quæst. 2. matrimonii contrahendi spes adimitur. Denique in pœnam aliquorum criminum auctores monasterii seruitio tota vita traduntur, vt ob adulterium Clerici cap. si quis Clericus distinc. 81. ex 3. Synodo Aurelianensi decernitur. si hæc in pœnam delicti sontibus infliguntur sub præcepti obligatione, insontibus præcipi non repugnat. Neganda tamen est consequentia. Nam longe maior ac difficilior est obligatio Euangelicæ paupertatis, virginitatis & obedientiæ sub religionis alicuius regula, quam priuatio omnium bonorum, etiam in seruo; & quam impedimentum in vsu, vel in contractione matrimonii, ac denique quam seruitium in Monasterio, vt per se patet. Nam serui ex voluntate dominorum, & aliis modis possunt habere proprium, & suis facultatibus priuati, possunt rursus aliàs acquirere, sicut & impedimentum, in vsu vel contractu matrimonii facilè tollitur per dispensationem, & seruitium in Monasterio obligationem religiosi status non inducit. Vnde qui sic ab hoc Monasterii seruitio fugeret, Apostatæ pœnis non subiaceret: Denique illæ pœnæ bono communi necessariæ, aut maximè vtiles videri possunt; cogere tamen ad paupertatem Euangelicam, Virginitatem, aut obedientiam, & professionem religiosam similem necessitatem, vel vtilitatem communi bono regulariter adducere nequit. 3.

Quartum exemplum erat de confessione Sacramentali publicè facienda, docent Theologi communiter à Constitutione humana præcipi non posse, ita Valent. tom. 4. disput. 7. quæst. 11. par. 1. §. quomodo Nauarr. cap. 23. in manual. num. 38. Soto in 4. distinct. 18. quæst. 1. artic. 1. Suar. tom. 4 in 3. par. disp. 21. sect. 2. num. 6. vt satis indicatur à Tridentin. Sess. 14. cap. 5. his verbis. *Non satis consultè humana aliqua lege præciperetur,* 4.

vt delicta præsertim secreta, publica essent confessione aperienda. Et ante illud Leo epistola 78. aliàs 80. ad Episcopos Campaniæ cap. 10. consuetudinem delicta occulta publicè recitandi indicat remouendam. eius verba habentur in cap. quamuis plenitudo, de pœnit. distinct. 1. ratio verò cur neque à Potestate Ecclesiastica Sacramentalis confessio publica exigi possit, est summa difficultas, & modica vtilitas, & quod caput est quia legi naturali talis constitutio contrariaretur, contra quam ius positiuum non præualet. Etenim cogeretur pœnitens publicati criminis infamiam subire. Vtrum verò ad confessionem secretam venialium, seu ad reperendam confessionem legitimam mortalium ex præcepto Ecclesiastico homo obligari queat. Respondeo negatiuè, nisi quis se libere alicuius religionis regulæ subiiciat, quæ id ex sua institutione religiosis suis præcipiat, vt habetur in Clem. 1. de stat. Monach. in qua Monachis sancti Benedicti præceptum datur singulis mensibus confitendi. Item in statuto Monachorum Cisterciensium, vt refert Nauarr. in cap. placuit de pœnitentia, distinct. 6. num. 118. iubetur, vt omnes suis Abbatibus semel in anno confiteantur, ea omnia peccata à quibus aliàs confessis antea essent absoluti, de quo vide Nauarr. loco citato à num. 7. vsque ad 11. & Reginald. in prax. for. pœnitent. lib. 6. num. 105. & sequent.

5. Quia verò non possunt singula percurri quę sub præcepti materiam cadere intelliguntur, aliqua generalis regula tradenda est, quæ rebus in particulari applicetur. Aliqui illam assignant regulam nempe solum illud quod lex naturalis, vel diuina præcipere intelligatur, ita vt lex humana solùm nouam legis naturalis, vel diuinæ declarationem contineat. Quam doctrinam, vt erroneam, & huius temporis hæreticis conformem damnat Suar. lib. 3. de legib. cap. 11. num. 13. sed rigida videtur hæc censura; nam licet hæc sententia errori proxima sit, hæresique fauens, neganti potestatem legislatiuam humanam; ab illa tamen in eo differt, quod simpliciter hæc sententia non negat potestatem legislatiuam humanam, immò illam concedit, verùm eam limitat ad ea quæ sunt quidem de iure naturali, seu diuino; sed non ita sunt manifesta, vt sub nullo iure contineri, multi possent iudicare. hæc enim potestas humana sua expositione & declaratione, iuxta illam opinionem sub obligationem cadere decreuisset, & tanquam præcepta naturalia, seu diuina obseruari statuisset. Verùm contra hos disput. 6. agendum qui confusè, & periculosè humanam potestatem sæcularem, & Ecclesiasticam ad nouum ius humanum statuendum imminuunt. Certum enim est Authore Aristotele 5. Ethicorum cap. 7. *Iustum legitimum* (quod dicitur obiectum legis seu Constitutionis humanæ) *esse, quod à principio quidem nihil refert sic an aliter habeat, cum vero positum fuerit, refert.* Ergo aliquod est obiectum legis humanæ, quod ante illam, neque ad legem diuinam positiuam; neque ad naturalem pertinebat.

Altera regula ab aliis assignatur illum solum virtutis actum à lege humana præcipiendum fore, qui saltem sub aliqua ratione generali per legem naturalem, seu diuinam non imperetur. Nam facto discursu per leges ciuiles, & canonicas aperte id ostenditur, quia confessio, quam lex diuina præcipit, ab humana Ecclesiastica determinatur, vt tali tempore fiat. lex naturalis iubet ius suum vnicuique tribuere, DEVM colere, parentibus obedire, & ab eis ali. humana vero Ecclesiastica quantum ad DEI cultum; sæcularis, quantum ad alia modum, & tempus determinat illa peragendi. Cæterum hæc regula partim excedit, partim deficit. Excedit, quia lex humana non potest præcipere ad libitum quamlibet determinationem diuinæ seu naturalis legis: V. G. determinare pręceptum temperantię per ieiunium continuum in pane, & aqua tantum, & iam supra ostendimus non præcipi à lege humana omnes actus vniuscuiusque virtutis: ergo non sufficit à lege diuina, vel naturali aliquid iuberi sub quadam ratione communi, vt lex humana in particulari quamlibet determinationem in eadem materia præscribere possit. Deficit quia multa sunt opera supererogationis neque à lege diuina, neque à naturali præcepta, quæ possunt esse legis humanæ materia V. G. certi actus liberalitatis, gratitudinis, eutrapeliæ, aliarumque virtutum, qui sub consilio non sub lege naturali continebantur. Deinde actus de se indifferentes, quatenus communi bono vtiles sunt, procul dubio præcipi possunt à lege humana, cum tamen eos, nec diuina nec naturalis lex præcipiat: iam enim indifferentes non essent. Itaque cum non semper præceptum positiuum humanum se habeat per modum determinationis comparatione diuini, seu naturalis: sed plerumque actus præcipiat ab illis legibus non imperatos, sequitur illam regulam non complecti omnes actus à lege humana præceptibiles.

Dico igitur 1. nullam aliam vniuersalem regulam sine exceptione veram hac in re tradi. nisi illam, quæ ex fine humanæ legis suis conditionibus vestito colligitur: quas conditiones superiori disputatione expendimus. Quare omnis ille actus, qui in commune bonum referatur, cæterasque conditiones habeat quas ad veram legem necessarias esse dixi, à iure positiuo potest imperari, cum aliqua tamen materiæ distinctione inter sęculare, & Ecclesiasticum, vt in vltima sect. exponam. Idemque de prohibitione vitiorum cum proportione asserendum, quod de præceptione actuum honestorum vel indifferentium statuimus. huius asserti probatio desumitur ex impugnatione cæterarum regularum, quæ repertæ sunt, & ex obiecto formali legis, quod est iustum, legitimum, quod desumitur ex habitudine ad commune bonum, & ex traditis supra conditionibus agnoscitur. hoc vero bonum commune iam supra declaraui diuersum esse comparatione iuris Canonici, & Cæsarii, propter respectum ad finem vltimum æternæ felicitatis quam per se ciuile ius non intendit. 7.

Obicies actus indifferentes præcipi non posse primo quia res indifferens non est voti materia; ergo neque legis. Consequentiam osten- 8.

dit par ratio, quæ visitur peræque in lege priuata, quam homo per votum sibi imponit, atque in communi à principe promulgata. 2. actus indifferens ad præceptionem est inutilis. Nam aut præciperetur in eo statu indifferentiæ, aut cum habitudine ad finem honestum extrinsecum priori modo nequit imperari, quia in eo statu indifferentiæ malus est, & communi bono non inseruit, conditionemque honestatis requisitam non habet: posteriori modo etiam non præcipitur quia finis præcepti non est sub præcepto humano, vt in hac quæstione dicemus. 3. neque prohiberi potest actus indifferens. Etenim lege humana non nisi malum prohibetur: sed actus indifferens non habet malitiam nisi accipiatur quatenus indifferens est, & hoc tam parui momenti, & considerationis est, vt nulla ratione vetari conueniat: ergo actus indifferens nequit prohiberi, ne si minima prohibeantur à lege humana teneamur asserere omnes vitiorum actus prohiberi contrà doctrinam proxima sect. approbatam. Ante responsionem aduertendum est dupliciter considerari actum indifferentem. Primo quatenus absolutè in se & propter se præcipitur, seu vetatur: & sic rectè docet D. Thom. 1. 2. quæst. 91. artic. 2. in corpore, nullius legis esse materiam, nisi quoad permissionem: quod rectè exponit Suarez lib 3. de legib. cap. 12. numero 7. de positiua actus entitate in sua specie considerati: si enim negatiuè secundùm singulares circumstantias spectetur cum carentia finis honesti, ad quem in opinione D. Thom. 1. 2. q. 18. artic. 9 ex naturalis legis præcepto referri debet, malus censetur propter omissionem honesti finis: hanc vero malitiam lex humana præsertim ciuili non curat. 2. modo consideratur actus indifferens respectiuè, quatenus aliquam vtilitatem ex obiecto suo habet ad bonum commune reipublicæ consequendum, calamitatemve declinandam. Et sub hac consideratione habet conformitatem cum recta ratione, & honestum finem, & ideo præcipi, aut vetari potest etiam in eo casu, in quo legislator ordinaret illum ad alium finem priuatum, non ad publicum. Ratio est quia ex suo obiecto habet eam vtilitatem à lege determinatam: & quamuis subditi facientes actum præceptum, vel ommittentes prohibitum boni communis intentione non faciant, præceptum adimplent, vt bene aduertit Sotus 2. de iustit. quæst. 2. artic. 9. & 10. & in 4. distinct. 15. quæst. 2. post D. Thom. 1. 2. quæst. 100. artic. 9. Nauarr. in summ. capite 21. numero 7. Sebastianus Medices in repet. cap. erit autem, distinctione 4. numero 63. quia finis præcepti non cadit sub præcepto, vt infra dicetur.

9. Hoc posito ad argumentum negandum est antecedens: ad primam probationem dicendum cum Suar. tom. 2. de religion tracta. de voto, lib. 2. cap. 4. num. 5. Sanch. tom. 1. Decalogi lib. 4. cap. 7. numero 1. & sequent. cum multis quos refert, rem indifferentem priori modo ex duobus declaratis, id est in se, & propter se consideratam voti materiam non esse, neque legis humanæ præceptiuæ, quia actus malus, vel inutilis non præcipitur. vetatur tamen à naturali lege, quatenus fundat. omissionem, seu priuationem honesti finis, ad quem referri debet: quomodo materia voti non est, quia nemo obligari potest ad malum faciendum ex vi promissionis; quamuis obligetur ex vi legis ad illud fugiendum. Deinde rem indifferentem posteriori modo acceptam, aptam esse materiam, tum voti tum legis præceptiuæ. Vnde ad secundam probationem negatur assumptum, nempe esse inutilem, non in se absolutè spectatam, sed respectiuè per habitudinem ad finem, à quo honestatem recipit. Neque ad hoc opus est, vt intentio in illum finem cadat sub præcepto. Nam, vt diximus, præceptum adimpletur, si actus præceptus exerceatur, cuius obiectum communi bono vtile, est secundum legis determinationem in conuenientia rationis fundatam. Ad 3. probationem dico actum indifferentem etiam absolute secundum se, & propter se negatiue consideratum cum omissione honesti finis non prohiberi lege humana, sed solum naturali, si tamen respectiue ad commune bonum aliquando actus indifferens malus sit, à lege humana vetari poterit iuxta suæ malitiæ mensuram.

Ex hac doctrina colliges actum secundùm se malum à lege humana præcipi non posse: quamuis actus de se bonus possit prohiberi: ratio est quia actus intrinsece malus ex ordinatione ad bonum commune cohonestari non valet, quia semper retinet suam malitiam intrinsecam. Malus enim est ex quocumque defectu. Actus verò bonus etiamsi de se bonus sit, ex iustis causis poterit prohiberi. Vnde iam in exercitio illius propter legem prohibentem malitia est. Verbi Gratia facere sacrum est actus bonus, sed à prandio seu in feria 6. Parasceues est peccatum. Donatio liberalis est actus bonus & tamen à lege Ciuili multæ donationes huiusmodi prohibentur, & irritantur; actus verò indifferens licet secundum rationis conuenientiam communi bono vtilis sit, antequam præcipiatur, nihil refert, si omittatur: post præceptum verò illa vtilitas, quam habet, satis est ad hoc, vt sit apta præceptionis materia, & præceptione posita, honestatem induit necessariam, qua in re longius progredi ad materiam de humanorum actuum bonitate & malitia spectat. 10.

Vtrùm lex humana externos tantum actus directè præcipere possit.

SECTIO V.

PRæceptionis nomine generalem intelligo dispositionem præcipiendo, vetando, vel puniendo. Deinde comparatione tam Ciuilis, quàm Canonicæ potestatis facimus quæstionem. Tertio non loquimur de præceptione indirecta, & per accidens: nam hoc modo non est dubium actus internos sub humana constitutione cadere. Ratio est quia actus externus, vt humanus sit, aptaque

humanæ dispositionis materia habeatur, necessariò ab interno formatur, vt moralis, humanusque existimetur, ex communi Theologorum doctrina cum D. Thom. 1. 2. quæst. 18. Exterior enim per se neque voluntarius neque liber humanusve censetur. quando ergo actus externus legi subiicitur per se primario, & directe, semper consequenter secundario, & per accidens secum defert internum à quo voluntarius, liber, & humanus denominatur. Quamobrem difficultas tantum est de actu interiori, ab exteriori separato, vel si cum eo comparatur, an æquè per se, & directè humanę legis dispositioni subiiciatur. Nomine vero actus liberam omissionem etiam intelligo, si hæc sine actu positiuo possibilis est. Nam lex quæ actum prohibet, in nolitionem actus illius vel omissionem directe fertur. Tandem quæstio nostra procedit de potestate legislatiua, secundum legem ordinariam, & accommodatam regimini, seu Ecclesiastico non de potentia Dei absoluta. Nam quis neget Devm potuisse communicare talem potestatem hominibus, absolutè loquendo, per quam de puris actibus internis iustas leges ferre possent? nulla enim in hoc est contradictio. de lege igitur ordinaria inquirimus an interiores actus sub præceptum humanum cadere directe possint.

2. Pro sententia affirmante refert Corduba lib. 4. quæst. 13. opinion. 2. Adrian. Pighium, Rosellam, Baldum, Panormitan. Tiraquell. cum Gloss. in cap. cum quis de sentent. excommunication. in 6. verb. *tuo nomine* Clement de hæret. §. verum verb. eo ipso incurrant. Pro eadem opinione Sanchez lib 2. Decalog. cap. 8. item Salas 1. 2. tract. 14. disput 9. sectio 1. citant Felin. Imol. Anchar. Andr. Anani. Florent. Godefred. Remund. Paul. Stephani. & alios. sed tam Glossa, quam prædicti authores fere omnes manifeste loquuntur non de actu interiori, sed de omnino occulto id est, qui in iudicio probari non potest. Nam de actibus omnino internis oppositum docet Gloss. in cap. cogitatio de pœnitent. distinct. 1. verbo *cogitatio* cum ipso textu. Idemque sentit Suarez tom. 5. in 3 par disp. 4. sect. 1. ita esse exponendos Antoninum 3. par. tit. 24. cap. 7. maiorem in 4. distinct. 12. quæst. 7. §. contra primam & alios auctores, qui pro hac opinione citari solent; quamuis Adrianus quod lib. 8. artic. 1. littera H. & seq. & in 4. tit. de confession. quæst. 2. §. alii probant illos de actu interno declaret. & eiusdem sententiæ existimat Suarius fuisse Phigium lib. 6. Hierarch. Ecclesiast. cap. 16. Ioan. Medin. quæstione 15. de orat. quæ incipit *Inde tamen* ita Cordubam citatum. Verum Corduba simpliciter negat actum pure internum humano iudicio legive subiici in foro interno, quamuis in foro conscientiæ potestati Ecclesiasticæ concedat posse actibus pure internis leges præscribere. Medina vero ita opinionem affirmantem probat, vt negantem etiam probabilem iudicet. Et ad argumenta Adriani respondet. Itaque si Adrianum Pighium & Rossellam excipias nullus alius merito, vt firmus assertor huius sententiæ referri potest. Ideoque meritissimo Vasq. hos tantum pro hac parte allegauit 1. 2. disputat. 160. cap. 1. nam canonistas de actu occulto per accidens explicandos Simach. de catholic. instit. tit. 41. numero 2. aptissimè ad illarum mentem aduertit. Denique hanc opinionem posse actus internos per se ab Ecclesia præcipi probabilem credit Lessius libro 2. de iustit. cap. 37. disputat 11. numero 66.

Vera tamen sententia negat actus internos per se, & directè ab humano iure ciuili seu canonico præcipi posse aut vetari, hanc communi consensione Theologi pariter, ac Iuristæ tuentur. D. Thom. 1. 2. quæst. 91. artic. 4. & quæst. 100. artic. 9. in 4. distinct. 18. quæst. 2. artic. q. 1. Durand. distinct. 17. qu. 8. num. 7. Almar. ibidem artic. 4. & tracta de potestat. Eccles. cap. 3. & 10 Palud. in 4. distinct. 15. quæst. 5. artic. 2. conclus. 4. num. 24. & distinct. 17. quæst. 2 artic. 1. & quæst. 7. artic. 5. numero 10. Gabr. in canon sect. 61. littera K. & in 4 distinct. 17. quæstio 2. dub. 5. Maior in 3. distinct. 15. quæst. 3. §. dubitatur Antonin. 3. par. tit. 24. ca. 4. Gerson. de vita spirituali lect. 4. Couellar 1. & 2. alphab. 62. Sotus in 4. distinct 2. 2 quæst. 2. artic. 3. post 5. conclusionem Caietan. tracta. de potesta. Pontif. & Concil. cap. 19. & 22. & in summ. verb hæresis Banhes 22. quæst. 11. artic. 4. dub. 2. conclusion. 1. Castro de iusta hæreticorum punitione cap 18. & de lege pœnali lib. 2. cap. finali, Bellarmin. tom. 1. lib. 4 de potestat. Pontif. cap 20. & tom. 2. lib. 3. de laicis capite 11. Tolet. in summ. lib. 1. cap. 19 numero 4. Nauarr. lib. 2. de iustit. cap. 3. numero 22. Henriq. 3. summ. cap. 14. §. 6. & cap. 26. §. 2. Suar. lib. 3. de leg cap. 13. num 2. & lib 4. cap. 12. num. 4 Sanch. in decalog lib 6. cap. 2. numero 6. Vasq. 1. 2. disputat 160 cap 2 Salas tract. 14. disputat. 9. sect 1. num. 2. Valent. 2. par. disputat. 7. quæst. 5. punct. 7. & 1. part. disput 7. quæst 3. punct. 2. Azor tom. 1. lib 5 cap. 10. in quibus plures ex antiquioribus Theologis & Summistis reperies. Ex iurisperitis idem docuit Hostien. in cap. mulier de senten. excommunicat. Alberic. par. 2. de statut. quæstio 168. Salicet. in l. is qui cum telo C. de Sicar. post Bald. in l. si quis non dicam C. de Episcop. & cleric. Didacus Perez tit. 4. lib. 8. ordinem. Turrecrem. in summ. de potestat. Eccles libro 1. cap. 96. Couar. in cap. alma mat. par. 1. §. 11. & regula peccatum de regul. iur. par. 2. num. 7. Guttier. in quæstion. canon. cap. 13. Felin in tract. quando eo natus, quem sequitur Hyppolit. in l qui falsam ff. ad l. cornel. Nauar. in cap. si quis non dicam, de pœnit. distinct. 1 numero 8. & in capite cogitationis eadem distinct. numero 1. & sequentibus, & in manual. capite 27. numero 56. Sayr. tom. 2. lib. 2. cap. 6. num. vltimo Driedo de libertate Christiana lib. 3 c. 5. ad fin. Syluest. verb. *Excommunicatio* 7. par. 1. & verb. *hora* quæstio 11. Angelus à Clauersio verb. hæreticus n. 1. & verb. hora num. 27. Vnde non bene pro opposita sententia cita-

tur à Syluestro vbi supra num. 3.

Et quamuis de iure ciuili facile huius sententiæ veritatem ostendere possim ex fine illius iuris: nam solum ordinatur ad pacem & honestatem exteriorem communitatis humanæ iuxta Augustin de libero arbitrio cap. 6. ad hanc vero nihil referunt actus, qui in cordis penetralibus resident, quando foras non erumpunt. Venio tamen ad rationes magis communes, quæ idem de vtroque iure conuincant. Prima est. D. Thom. citati potestas humana leges ferre nequit de illis actibus, quos nec iudicare, nec punire potest: sed huiusmodi sunt actus interni: ergo de internis actibus per se & directe humana potestas disponere nihil potest. Maior probatur, quia iudicium sententiæ decisiuæ, seu punitiuæ lex quædam est in casu particulari in qua sententia si humana iurisdictio se non extendit ad actum internum, multo minus id faciet in casu vniuersali legis communissimæ. Minorem probo ex l. 18. cogitationis ff. de pœnis. In qua Glossa multas alias leges adducit,& sic exponit. *Cogitationis pœnam nemo meretur, si est statum in finibus cogitationis.* Idest si in actu in exteriorem cogitatio non prodit: ibidem legistæ Bartol in repetit. l. 1. ff. de offic. procurat. Cæs. nu. 13. Anton. Gomes. t. 3. cap. 1. num. 30. l. 2. tit. 31. par. 7. & late glossa 1. ibidem concinit cap. sicut tuis. cap. tua nos. de Simon. cap. si quando 15 quæst. 6. cap. consuluisti 2. quæst. 5. cap. Christiana 32. quæst. 5. cap. Erubescant dist. 32. cap. cogitationis & cap. cogitatio de penitent dist. 1. quæ iura sacræ paginæ testimoniis confirmantur. 1. Reg. 16. num. 67. *homines vident ea, quæ*
4 *parent, Deus autem intuetur cor.* 1. Corint. 4. num. 5 *Nolite ante tempus iudicare, quousque veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium* ex quibus locis colligitur humanam potestatem non posse sententiam ferre de secretis actibus, & occultis per se. non solum ex defectu probationis, sed ex natura ipsorum actuum, quippe qui à iudicio humano sine aliquo sensibili signo diiudicari non valent, ideoque quamdiu in externo signo non apparent, humanæ potestati non subiciuntur. Neque est eadem ratio de actibus occultis per accidens, quia cum iam ad exteriorem actum perueniunt, talem naturam induunt, vt per se humanæ potestati subiaceant; & ideo in foro conscientiæ apta legis materia fiunt, quamuis nulla possint probatione in externo foro puniri, vt optime deducit Vasquez cita. ex D. Thom. 1. 2. quæst. 91. artic. 4.

2. Rationem ex Aristotele 10. Ethicorum
5 cap. vltimo accepit D. Thom 1. 2. quæst. 100. artic. 9. in corpore videlicet illud solum cadere sub præceptum, ad quod faciendum lex cogere potest; nisi enim vis coactiua coniuncta sit cum potestate legislatiua, inutilis sane erit hæc potestas: & lex ab ea lata nihil efficiet, si cogendi vim non habeat: sed ad actus, internos homo ab homine cogi nequit, quia solum eo modo homo hominem cogere valet, quocum eo agere more humano, potest quia humanus mos operatio est sensibilis, A corporea, & externa. Nam spiritualis separata à materia sensibili ad Angelos, vel ad animas separatas attinet: limitanda igitur est humana legum ferendarum potestas ad morem, modumque agendi humanæ naturæ communem, humanoque regimini valem: qualis in operationibus sensibilibus, externisque proditur. Confirmatur mensura conformis esse debet & proportionata mensurabili, authore Aristotele 10. Met cap. 3 sed lex humana, quæ est mensura humanorum actuum, sensibilis esse debet & externa, vt perfectæ legis statum obtineat alios obligantis: ergo etiam actus ab ea mensurabiles externi sunt & sensibiles, vt sub legis obligationem cadant.

B Dices his rationibus solum ostendi actus purè internos non esse legis humanæ materiam & per se nec præcipi, nec prohiberi: 6.
non tamen conuinci eosdem actus, quando cum externis coniunguntur concomitanter directè, vel indirectè cum externis sub legem humanam non cadere: oppositum enim multi textus confirmant. Nam in Clem. 1. cap. 1. §. verùm quia de hæret. Pontifex sub excommunicationis, & suspensionis pœna præcipit, ne Episcopi, seu inquisitores odio, ira, timore, vel quouis alio humano affectu commoti in negotio fidei dolosè, aut fraudulenter procedant & in cap. final. §. cæterum eodem tit. in 6. iubet, vt in hoc obeundo munere puram, prouidamque habeant mentis C intentionem: ergo directè internis actibus legem præcribit. Præterea multis conciliorum canonibus anathematizantur, qui non crediderint, quod in illis conciliis definitur cap. si quis tamquam cap. si quis superbiam cap. si quis carnem cap. si quis nuptias distinct. 30. cap. excommunicamus 1. §. credentes & ea excommunicamus 2. §. si quis autem cap. ad abolendam de hæret. Deinde cap. vnico §. omnem personam de schismat. excommunicatur omnis ille, qui Iacobum, & Petrum Columnam pro Cardinalibus habuerit, aut tenuerit scienter, aut deliberatè & cap. fælicis de pœn. in 6. excommunicantur, ratam habentes percussionem Cardinalium ab aliis patratam & Clemen. de pœnis ratam habentibus Episcoporum percussionem similis excommucatio infligitur.
D Denique in Concilio Tolet. 1. in confessione fidei dicitur. *Si quis autem dixerit, aut crediderit Christum innascibilem esse, anathema sit.* Vbi notandum est illud, *aut crediderit.* Similiaque habentur in aliis Conciliis quæ quia eodem modo explicanda sunt prudens omitto. In quibus omnibus textibus apparet Ecclesiasticam constitutionem directè & per se in actus internos dirigi saltem, quando cum aliquo exteriori coniunguntur.

Præter hos textus sunt alii ex iure ciuili in quibus manifestè apparet actus internos concomitanter cum externis per se primario, vel secundario sub humanæ legis materia comprehendi: nam affectus sine effectu delicti sequuto pari pœna puniendus decernitur in l. 5. quisquis C. ad l. Iuliam de adult.

adult. l. 5. si quis non dicam C. de Episcop. & Cleric. l. 10. si quis seruo C. de furt. & seru. l. vnica C. si quacunque præditus potestate. l. 1. ff. de extraordin. crim. Denique varii sunt casus, qui idé videntur conuincere. 1. sit, Canon de precibus horariis recitandis in cap. dolentes de celebrat. Missar. qui text. non modo præcipit actum externum, sed etiam internum, videlicet mentis attentionem, ac deuotionem, neque præcepto videtur satisfacere, qui vtrũque non coniungit. 2. Ecclesia iubet quotannis confiteri peccata non modò externa, sed etiam interiora, & cordis secreta. 3. potestas Ecclesiastica in internis votis dispensat. immo religionum Superiores, & parentes illa irritãt, & cõmutant. 4. Monach. Benedictinus. qui sine Superioris licentia Regis Curiam petit animo superiorem accusandi excommunicatur Clem. 1. de stat. Monach. § quia verò. 5. Confessor potest in pœnitentiam orationem mentalem iniungere pœnitenti; & sane in multis ex religiosis familiis regula de mẽtali oratione præscribitur. 6. in cap. commissa §. cæterum de electione in 6. statuitur, vt si quis parochiale beneficium obtinuerit, sine voluntate ascendendi ad sacros ordines, beneficiũ ipso iure amittat, & fructus suos non faciat. Supra hos omnes casus non deest congruentia, quæ ostendit hãc potestatem, saltem Christi Vicario denegandã non esse: nam Christus Dominus iurisdictionem habuit in actus nostros internos; idcirco enim actus fidei præcepit, item pœnitentiæ, & similes, ergo hanc potestatem suo vicario reliquit tanquam Ecclesiastico regimini congruẽtem, iuxta illud Matth. 16. *Tibi dabo claues regni cælorum, quodcunque ligaueris super terram*, vt hæ difficultates soluantur subsequentem expendere oportet dubitationem.

Vtrum actus interior concomitanter cum exteriori à iure humano præcipi, aut prohiberi possit.

SECTIO. VI.

1. ACtus internus. vt bene notat Vasq. citatus cap. 3. & Salas num. 3. duobus modis externum comitari intelligitur: 1. quando actus internus est causa per se externi, sine qua iste fieri non valet: huiusmodi est voluntas audiendi sacrum in die festo, quæ ita necessaria est, saltem virtualis, seu interpretatiua, vt sine illa præceptum non impleatur. Hac ratione nemo dubitat indirectè, & concomitanter potestatem humanam præcipere actum internum, vt superiori sect. in principio indicauimus; quia cum externum imperet morali, & humano more exercitum, ille vero humanus non sit, nisi à voluntate formetur. & quodam modo animetur voluntas exequendi actum præceptum, indirectè, concomitanter, necessario præcipitur; immo sola voluntas interior non implendi præceptum illi opponitur, non ratione sui immediatè, sed ratione obiecti præcepto oppositi; quare sola intentio efficax non audiendi sacrum in die festo est contra præceptum Ecclesiæ, & ab ea prohibetur. quia omne præceptum affirmatiuum inuoluit negatiuum oppositæ voluntatis, in quam ab obiecto malo opposito Ecclesiæ præcepto malitia deriuatur; non quia per se, & primario illa voluntas ab Ecclesia prohibeatur; per se enim solum prohiberi potest à iure diuino, vel naturali, quo tenemur superiori potestati obedire. Hinc est quod actus inefficax, & simplicis complacentiæ quia non est causa per se actus externi præcepti & consequenter in illum ab externo non deriuatur malitia, sed secundum suam naturam considerari debet. Ideo talis affectus, neque primario, neque secundario à potestate humana prohibitus censetur, quare si aliquam habet malitiam, contra rationem legemque naturalem procedet.

2. modo comparatur actus internus cum externo, non tanquam causa per se necessario coniuncta, sed per accidẽs illum causans, quod adhuc dupliciter contingit. Vel enim est actus internus ita causa per accidens, vt nulla ratione necessarius sit ad externum, nec in genere Physico, nec in genere moris, sed æque bene esse posset sine illo: V. G. homicidium ex ira & odio, vel ex lucri cupiditate patratum, item profectio ad Regis Curiam fratris Benedictini, æqualiter enim ad accusandum Abbatẽ atque ad aliud negotium fieri potuit. Vel ita est causa per accidens actus internus, vt sit necessaria conditio; seu circunstantia ad essentiam, seu valorem externi in genere, seu specie quadam moralitatis, ita necessaria est intentio faciendi, quod facit Ecclesia in ministro Sacramenti ad illius valorem & necessarius est interior consensus contrahentium ad matrimonii veritatem, & denique necessaria est attentio in lectione, seu loquutione externa cum Deo vt vocalis oratio honestus & laudabilis religionis actus euadat. 2.

De actu igitur interno, qui est causa per accidens his duobus modis explicatis cõtrouersia est inter Authores vtrùm concomitanter, & directè vel indirectè humanæ legis imperio subiciatur: Tres reperio de hac difficultate sententias. Prima sine vlla distinctione absolute admittit actum interiorẽ cum exteriori cõiunctum per accidens, & ex operantis arbitrio præcipi & prohiberi, vel etiã puniri posse ab humana lege quatenus interior modificat, informat cohonestat, vel corrumpit exteriorem: hãc defendunt Caietan. in summa verbo *Excommunicatio* cap. 3. & verb. *hora* §. 3. Angelus verb. *Hæreticus* nu. 2. Tabien. verb. *Excommunicatio*, casu 4. n. 4. Sot. lib. 10. de iustit. q. 5. ar. 5. Lorca 1. 2. disp. 16. memb. 2. & indicat Molin. de iustit. commut. tract. 5. disp. 58. in fin. idem significare videtur Lessius lib. 2. de iustit. cap. 37. disp. 11. num. 66. Valent. Siluest. Azor vbi supra: ita exponunt hi authores textus & casus in superiori sectione adductos. Et confirmatur, quia ius præsertim Canonicum solet eos excommunicare, qui hoc vel illud temere, vel scienter fecerint, similesque particulas addere, quæ manifestè produnt has constitutiones ad internos actus penetrare. quatenus per illos externi vitiantur, hac ratione in cap. si quis 8. dist. 30. Excommunicatur, qui ex contemptu, vel interna superstitione ieiunium Ecclesiasticum non seruauerit. At quis non videt 3.

contemptum, & internam superstitionem ad interiores actus spectare.

4. 2. sententia, quam tenet Suarius 3. par. tom. 5. disput. 4 sect. 2. num. 20. & lib. 4. de legib. cap. 13 num. 6. tribus propositionibus declarabitur: priores duas approbat Salas tract. 14. disp 9. sect. 1. n. 24. in idem inclinat Sanchez tom. 2. Decalog. lib. 6. cap. 2. n. 6. & ostendit exemplũ ibi adductum. Prima propositio, quando actus internus est causa per accidẽs. Secundo modo videlicet quia est conditio seu circunstantia necessaria ad esse morale aut valorem actus externi, quamuis necessarius nõ sit ad materiale esse Physicum, illius sufficit illa coniunctio cum externo, vt internus sub obligationẽ humanæ legis cadat. Neque vlterius requiritur, vt actus internus in aliquo exteriori signo manifestetur: hanc propositionẽ Suarius dicit esse communem TT. ibidemque significat concomitanter, & directè in hoc casu actum internum, simul cũ externo cadere sub obligationem legis humanæ. Nam in illo loco 3. par. n. 23. ait: In casu prædicto actus internus est de substantia interioris, vt moralis est, & tunc interior & exterior non sunt duo, sed vnus actus compositus ex spirituali forma, & materia sensibili; & ideo totus sensibilis, & sub obiecto Ecclesiasticæ potestatis contentus, & hac ratione existimat per præceptum exterioris operis voluntatem etiam illud exequendi præcipi. Probat verò, quia ad veritatem, valoremque matrimonii contrahendi necessarius est verus vtriusque coniugis cõsensus internus; sed potestas humana suis subditis præcipere potest, vt verè contrahant: ergo ex vi talis præcepti obligantur coniuges ad consensum interiorem habendum: similiter se habet Ecclesia cum recipientibus ordinem sacrum, vt castitatem voueant, quod sine intentione interna facere non possunt. Denique eadem est necessitas interni actus ad implendum præceptum Ecclesiæ recitandi officii faciendi sacrificium in receptione, vel ministratione alicuius sacramenti. In his omnibus euentis necessarii sunt interiores actus ad substantiam actuum moralium, vt in sua ratione contractus Sacramenti, sacrificii, & diuini cultus constituantur: sed hi actus quatenus in hac morali & artificiali cõpositione constant ab Ecclesia præcipiuntur, ergo sub potestate humana illiusque legis obiecto & materia cadunt.

5. Ex hac assertione infertur primo iuxta hanc sententiam posse peccari grauiter contra præceptum Ecclesiasticum propter defectum aliquem in actu interno, etiamsi in exteriore actione nullum illius defectus indiciũ appareat: exempli gratia non implet præceptum confessionis annuæ, qui in quadragesima confitetur exterius quidem, verum ob aliquem defectum internum, sacramentum pœnitentiæ scienter non recipit, vt idem Suarez 3 par. tom 4. disp. 36. sect. 7 defendit. Item non satisfacit præcepto officium diuinum recitandi, qui voluntaria distractione etiam non manifesta exterius animum aliò diuertit, vt late idẽ Suar. tom. 2. de relig. tract. 4. lib. 4. cap. 16. & seq. edisserit: infertur 2. non modo posse huiusmodi præcepta imponi, sed propter eorum transgressiones pœnas incurri, & Ecclesiasticas censuras, quia non imponuntur actibus purè mentalibus; sed quatenus cum exterioribus vnum moralem actum componunt, externosque actus vitiant, etiam sine externa manifestatione.

2. Propositio huius sententiæ est. Potestas humana potest punire, vel prohibere actum exteriorem cum dependentia ab interiori affectu, seu intentione accidentaria eidem actui, quando actus externus alioqui malus, & pœna dignus existimatur. ita Suar. sect. illa 2. numero 22. & cap. 13. citato num. 2. & in hoc consentit etiam cum Authoribus primæ opinionis; Salas verò num. 11. hanc assertionem veram esse dicit, si intelligatur affectus interior, non tanquam ratio prohibitionis, seu pœnæ inferendæ, sed tanquam conditio sine qua externus actus malus non puniretur. neq; hæc interpretatio est contra Suar. ille enim vocat hanc intentionẽ conditionẽ requisitã, vt actus externus malus prohibeatur. Ratio huius assertionis est. quia Ecclesia simpliciter prohibere potest illum actum externum malum. ergo si addat Ecclesia illam conditionem actus interni mali per accidens adiuncti, potius restringit suam potestatem, quam extendit: non enim vult prohibere, seu punire omnes actus malos, sed solum illos qui cum tali conditione accidentaria coniunguntur. Vnde prouenit quod Ecclesia grauiori irregularitate, id est difficilioris dispensationis punit homicidium voluntarium, quàm casuale, quæ tamen plerumque in sola cognitione, seu intentione differunt. Confirmatur duplici exemplo. Primum est de hæretico, qui si in externis tantum signis hæresim manifestet sine interiori mentis infidelitate, hæreticorum censuram non incurret. 2. de irregularitate rebaptizanti imposita, quam non contrahit, qui ficte, & sine intentione rebaptizandi omnes exteriores, ceremonias baptismi perageret. In vtroque casu posset Ecclesia illam actionem externam punire, quod tamen non facit, nisi illa interior intentio seu conditio per accidens adiuncta exteriorem actionem comitetur. ergo potius in his euentis potestatem restringit iam habitam, quam non habitam prætẽdat. 6.

3. Propositio quando actus internus nullo modo est necessarius ad esse Physicum, vel morale externi, sed solum coniungitur ex libertate operantis cum illoqui ex obiecto, & circunstantiis exteriorib. bonus est, non cadit, sub potestatem humanæ constitutionis, ita Suar. sect. illa 2 n 26. & c. 13. n. 14. & 15. quamuis hanc minus certã iudicet, quam præcedentes: illã probat primo de facto, quia nulla lex humana adduci potest in exemplũ, in qua actus externus præcipiatur fieri simul cum alio interno, qui necessarius non sit ad esse Physicũ, vel morale actus externi, vel in qua actus externus ex obiecto, & circunstantiis de se bonus prohibeatur fieri ob malum finem. De possibili verò secundum ordinariam potestatem legislatiuam humanam ostendit, quia duplici ex capite ille actus internus concomitanter fieri iuberetur cum externo. 1. quia necessarius est internus, vt externus honestè fiat, verbi gratia, sumptio Eucharistiæ, qui a à peccatore digne non fit, necessaria est interior dispositio contritionis, vel attritionis cum confessione. 2. 7.

quia etiamsi necessarius non sit actus interior ad honestatem exterioris, requiritur, vt exterior altero modo sit bonus, & consequenter melior sit duplicem honestatis rationem sortitus, sed neutro ex his modis cadere internum actum sub humanam legem sic confirmat. Primò de posteriori capite clarius: nam per talem actum internum solum additur externo bonitas quædam accidentaria, seu extrinseca relatio, vel imperium quod ab interiori actu omnino distincto procedit, ergo non potest illa bonitas præcipi ex vi præcepti tendentis in actum externum: sed oportet, vt distincto præcepto per se directè præcipiatur internus à quo illa bonitas dimanat. 2. si actus bonus fieret sine illa altera honestatis ratione, solum violaretur præceptum propter omissionem actus interni, non verò faciendo actum internum præcise. 3. Ecclesia non consueuit hoc facere, videlicet requirere intentionem non necessariam ad substantiam actuum moralium; sed solum inducit ad hoc per modum consilii offerendo indulgentias oranti pro tali necessitate, & bona opera exercenti cum hac vel illa intentione: ergo id facit ne suæ potestatis terminos transiliat.

De primo capite probat, quia ad conuenientem reipublicæ, seu Ecclesiæ gubernationem sufficit, vt per leges præcipiantur actus externi de se boni & honesti cum condionibus ad honestatẽ illorum necessariis; vt in genere moris, & in ratione alicuius virtutis constituantur: Nam positis his legibus, statim ratio naturalis & ius diuinum obligat, vt honestè fiant; ergo non sunt multiplicanda præcepta, quando ad intrinsecam rationem actus externi Physicè, aut moraliter consideratã necessaria non sunt. Hinc deducitur probatio ad ostendendum non posse ab humano iure imponi præceptum negatiuum de actu externo bono ob finem malum exercito. Nam huius actus prohibitio solum tenderet directè in actum internum & intentionem malam, non in actum externum de se bonum & solus internus puniretur contra id quod Ecclesia facere consueuit, & contra: caput tua nos; & cap. vltima de Simonia.

8. In hac propositione non conuenit cum Suario Salas disp. 9 sect. 1. num 11. Nam existimat actionem alioqui bonam seu indifferentẽ & absolute non prohibitam ab Ecclesia, cum restrictione nimirum ne hoc vel illo modo fiat; item cum hac vel illa intentione sub humanũ præceptum cadere posse, neque solum de possibili, sed de facto: hac ratione ait prohibitum fuisse Benedictinis ad Regis curiam ire animo accusandi Prælatum, quoniam ire ad Curiam Regis potuit absolutè Benedictinis interdici: ergo etiam cum restrictione hac, nẽpe quando malo animo prælatum accusandi iuerint. Etenim in hoc magis restringi quam extendi videtur Ecclesiastica potestas. Confirmatur primo, quia Clem. 1. de stat. Monach. §. quia verò non requirit expressionem praui animi, sed tantum opus externum ex prauo animo factum, licet hoc de se malum non sit. Nam ingressus ad Curiam Regis non erat de se malus, neque ante hanc prohibitionem specialem Prælati licentiam requirebat. Confirmatur 2. etiam quando actus externus non est malus, neque prohibitus, sed bonus, vel indifferens de se, si mala intentione fiat hæc intentio informat actum externum, & in genere moris vnũ actum constituit cum illo; quia sine illa integram non habet moralitatem; ergo si Ecclesia prohibeat illum actum externum, vt humanus est, & secundum totam illam integritatem moralem suæ potestatis fines non excedit, quia actus externus, qui est materia legis humanæ, vt voluntarius, liber, & moralis spectatur, quæ ratio cum suis confirmationibus plurimum valere debeat in sententia prædicta, quia ex ipsius principiis deducitur, de actu vero externo bono per accidens coniuncto cum interna dispositione necessaria, vt honestè fiat, vel cum aliquo motiuo à quo honestior reddatur, nihil in particulari dicit Salas. Verùm conformiter ad suam doctrinam, & ad hanc rationem idem dicere deberet: dummodo actus interior, non vt causa, sed conditio; neque vt intẽtio finis rigorosa, sed vt volitio obiecti honesti accipiatur, vt in eadem Sectione num 24. se author. magis declarauit, sic vero explicata hæc sententia super primam fere nihil addit, quàm maiorem illius declarationem quia illa absolute, hæc cum distinctione procedit.

9. 3. Igitur sententia asserit non posse Ecclesiam præcipere vel prohibere, seu punire actũ internum coniunctum per accidens cum externo, vel externum propter internum à quo vitiatur, quando hic per illum nullo modo manifestatur: hæc sine dubio est D. Thom. sententia 1. 2. quæst. 100. art. 9. in corpore vbi cum loqueretur de duplici motu interiori electionis scilicet & intentionis, addit, *ista duo non diiudicat lex humana, sed solum diuina*, ita etiam tenet Siluest. verb. *Excommunicat.* 7. num. 4. vbi de interioribus loquens, ait, *sed tamen si illa exterioribus colligentur indirectè & gratia alterius præcipit de eis*; Item verb. hora quæst 11. citans D. Th. & Palud. communem esse affirmat: nescio igitur quo iure Syluestri mens ab aliquibus recentioribus in aliũ sensum distorqueatur. Idem tract. Almac. de potestat Ecclesiast. cap. 3. & clarius cap. 10. propos. 2. & 3. quem sequitur Nauarr. in opusc supra cap. finale de Simon. n. 20. vbi se remittit ad commentat. capitis cogitationis de pœnitentia distin. 1. sed clarius loquitur de pœnitentia distinct. 5. in princip. n. 26. Castro Simancas, Couar. aliique sectione proxima citati, quatenus generaliter negant potestati humanæ ad actus interiores extendi; nisi prout exterioribus manifestantur, quales non sunt ii actus interni cum externis ita per accidens coniuncti, vt se in illis nulla ratione prodant. Eandem opinionem clarius exposuit Vasq. 1. 2. disp. 160. c. 3. & seq. illam vt mihi probatissimam D. Thom. antiquis Theologis & Iurisperitis magis conformem sequentibus conclusionibus elucidabo.

Prima conclusio: nullus actus interior quouis modo coniunctus cum exteriori æque primo per se, & directè subditur humanæ potestati legislatiuæ. Probatur iis textibus, & rationibus in præcedenti sectione adductis si enim actus

interior, quando coniungitur per se, siue per A accidens cum externo æque primo, & directè ad vtrumque extenditur, non est vniuersaliter vera ... doctrina, quam ex iisdem principiis confirmatā tradidit D. Th. 2.2 quæst. 104. art. 4. in corpore, hominem quoad internos actus soli Deo subdi: quod vt confirmet, illa Senecæ 3. de beneficiis verba profert. *Errat si quis existimat seruitutem in totum hominem descendere, pars enim melior excepta est. Corpora obnoxia sunt & adscripta dominis; mens quidē est sui iuris.* Quamuis ergo actus exterior, vt humanus & liber, interiorē actum requirat per se & lex humana de eo humano more, & libere exercito procedat, nō sequitur æque primo & directè de interioribus disponere, sed solum per accidens & indirectè; sicut qui hominem B trahit, vt totum est constitutum ex corpore, & animo non trahit per se, neque impulsum imprimit spiritualem in animam illius quem trahit, sed solum corporalem & materialē, qua vi per se trahitur corpus, per accidens vero anima illi vnita, vt verior Philosophia docet: ita se habet potestas Ecclesiastica, seu politica cū actu interiori veluti forma exterioris actus. Confirmatur: voluntatis actus, etiam quando coniungitur cum opere externo in se & per se est extra limites humanæ potestatis: ergo etiam vt sic per se, & directè humanis legibus subiici nequit; nam solum eo modo, quo in humanam cognitionem cadere potest, nempe ratione externi actus, humanæ subiacet potestati.

11. 2. Conclusio: Actus interior per accidens C coniunctus cum externo, aliquando etiam secundario, & indirectè à lege humana prohiberi potest, quatenus est causa efficax alterius actus prohibiti nunquam tamen punietur, nisi in externo manifestetur: hæc conclusio sequitur ex dictis, & solum indiget declaratione. Nam intentio, V. G. quam habuit Benedictinus eundi in Curiam Regis ad superiorem accusandum, per accidens coniungitur cum profectione in Curiam; quia tamen est causa de se efficax actus. Ecclesiastica constitutione prohibiti; secundario, & indirectè ratione obiecti, nempe accusationis, prohibetur, nunquam tamen punietur ipsa intentio, neque externus actus proficiscendi, vel intrandi Curiam ab illa vitiatus, nisi hæc intentio in externis signis manifestetur. Hinc exponenda est illa Clementina 1. §. quia verò de stat. Monach. nam D prauus animus nocendi Monasterio, vel accusandi Prælatum, vel iam præsumitur, tunc quando fratres Benedictini sine licentia Prælati Curiam ingrediuntur, eoque ingressu sine licentia proditur, vt docet Nauarr. in cap. cogitationis, de pœniten. distinct. 1. numero 8. ad 3. ibi *propter aditum realem in Curiam, qui est effectus exterior comitans & prodens illum malum animum*, & videtur significari hæc præsumptio in textu per illud verbum *præsumpserit*, vel vt etiam tradit Vasquez cap. 5. numero 22. ad 8. præter Curiæ ingressum oportet suum animum aliquo exteriori signo manifestare, vt ipso facto excommunicationem incurrant: quam interpretationem ex Gloss. colligo verbo *ipso facto*, vbi ad incurrendam hanc excommunicationem duo necessaria esse dicit, primum Curiæ ingressum. 2. causam damnificandi Monasterium, seu Prælatum, quæ vt Ecclesiastico subiiciatur iudicio, non sufficit pure mentalis, sed exteriori signo, prodita requiritur.

3. Conclusio: actus externus siue bonus, siue malus, siue indifferens sub præceptionem, prohibitionem, vel pœnam humanæ legis non cadit, propter solā coniunctionem accidentariā cum actu interiori, qui exterius nullo modo manifestetur: hæc conclusio vltimam partem præcedentis assertionis confirmat, & generalem tertiæ sententiæ doctrinam complectitur: quære eosdē, quos illa habet citatos defensores. Probatur 1. quia aliter iura sect. 5. citata non subsisterent, & vt reliqua omittam, id manifestè ostendit l. 7. Fulcinius, ff. Quibus ex causis in possess. eatur, ibi, *Animus enim latitantis quæritur, quo animo latitet vt fraudet creditores*, vbi Gloss. verb. *animus*, interrogat, *quomodo ergo animus probatur*, & statim discurrit per aliqua exteriora indicia ex quibus latitantis animus in creditoris fraudem possit coniectari. Si enim reuerà daretur talis animus debitoris, sed omnino lateret, adhuc ipse bonorum possessionem non amitteret. Concinunt clarius adhuc duo textus præter alios sub titulo de Simonia: nam in cap. sicut tuis, sic habetur; *Illos autem qui dederunt pecuniam, vel etiam receperunt, in tantum constat esse culpabiles, quod si excessus illorum esset Ecclesiæ manifestus (quæ non iudicat de occultis) pœna essent Canonica feriendi* Item cap. tua nos eod. tit. ibi, *Nobis datum est de manifestis tantummodo iudicare*, & quid clarius Innocentius III. loqui posset qui pontificiam optime nouerat potestatem Nauarr. in cap. final. de Simon num. 20 magni facit ad hoc probandum cap. venerabilibus §. fin. de sentent. excommunicat. in 6.

2. Rationes quas in eadem sect. 5. adduximus huic cōclusioni aptissime cohærent; immo sine illa omnino corruunt quas rursus inculcare non licet. 3. Si hæc potestas humana V. G. Ecclesiastica in casu nostræ conclusionis actū externum puniret propter malitiam actus interni per accidens coniuncti, & omnino occulti, sanè eodem modo se haberet comparatione actus externi boni, vel indifferentis, vt præcipiatur, vel puniatur. Ex coniunctione accidentali cum actu interiori omnino occulto, consequens ex sentētia Suarez est falsum: ergo & illud, ex quo sequitur. maioris vim agnouit Salas qui vt diximus in 3. propositione secundæ sententiæ idcirco à Suario recessit; quia credidit se non loqui consequenter, si in omni actu malo illam doctrinam admitteret, non tamē in omni actu bono. Nam communissima est doctrina, quam tradit idē Suar. lib. 3. de legib. c. 13. n. 18. hoc discrimen esse inter actum de se malum & de se bonum, quod malus de se præcipi non potest, sed solum vetari; bonus verò & prohiberi, & præcipi potest; cur ergo non prohibebitur aliquis actus bonus de se cum hac restrictione, si verbi gratia, tali animo fiat, etiam occulto, similiter cur non poterit præcepti, vt hac intentione exerceatur? Et sanè sæpissime præcipimur oratio-

nes, sacrificia & ieiunia pro hac vel illa intentione offerre, & prohibemus eadem pro damnatis offerre, seu excommunicatis, & similibus, vt patet ex Innoc. III. in cap. cum Marthæ, de celebratione Missarum. Ex Concilio Braccarensi in cap. placuit 23. quæst. 5. & iuxta Augustin. in Enchiridio. cap. 100. Nauarr. de hor. Canon. cap. 19. num 64. & cap. 20 num. 38. Suar. tom. 2. de relig. lib. 1. cap. 13. & seq. ita prohibuit Dominus Ieremiam cap. 7. Tu noli orare pro populo hoc, nec assumas pro eis laudem & orationem, quia ille populus ad certam pœnam efficaciter erat à Deo destinatus.

Respondet Suar. num. 16. actum illum internum per accidens coniunctum cum externo,
14. solum addere malitiam seu bonitatem extrinsecam externo: ideoque non posse præcipi, nisi distincto præcepto; quod in actum interiorem directè tenderet, quod ex eo magis confirmat, quia si quis actum ex obiecto, & reliquis circunstantiis bonum exerceret, non tamen cum illa intentione præcepta, solum peccaret, quia omiserat actum interiorem, non ergo faciendo externum tali modo, sed contra, quando actus bonus prohibetur, ne tali intentione fiat, id est, ne offeratur sacrum à Ministro Ecclesiæ pro excommunicatis: si quis contra hoc præceptum agat, solum peccat propter coniunctionem actus interioris offerentis sacrum pro excommunicatis, non vero in exercitio actus exterioris secundum se, ex obiecto, & reliquis circunstantiis honesti. Deinde quando prohibemus exteriorem actum de se malum ex certa intentione, etiam mala operari, si exerceatur ille idem actus exterior, præcisa illa intentione, non est prohibitus, atque adeò respectu Iuris positiui humani illa malitia permittitur, & non punitur: ergo signum erit similiter quod humana lex directè in actum interiorem dirigeretur. Hinc tamen potius infertur in nullo casu actum interiorem per accidens coniunctum cum exteriori concomitanter sub humanum præceptum cadere, quæ erat minor probanda in nostro argumento; & sanè rationibus à Suario adductis, vt ostendat non prohiberi actum bonum, propter actum interiorem per accidens cum eo coniunctum, optimè confirmatur, quia idem ostēdunt in actu malo: ne igitur directè, & per se actus interior à iure humano positiuo præcipi, vel prohiberi concedatur, de nullo per accidens cum exteriori coniuncto hæc doctrina est admittenda.

Neque obstat quod necessarius aliquando sit actus interior ad esse morale exterioris actus, quem humana potestas præcipit. Nam hoc intelligendum est de actu interno necessario per se ad esse morale actus exterioris in ratione actus humani voluntarii & liberi; non verò de necessario ad integram moralitatem eiusdem exterioris actus, quæ per accidens adiungitur, & nullo exteriori signo manifestatur, immo ex oppositis indiciis talis actus interior, qui exteriorem hoc modo vitiat, non esse præsumitur V. G. in contractu matrimonii quando coniux externa exhibet signa volentis accipere sponsam: illa externa signa necessario requirunt liberam voluntatem, vt à sanę mentis homine libere exhibeantur; si verò ille intentionē non habeat illam ducendi, sed potius decipiendi, hoc non iudicat Ecclesia, immo oppositum præsumit; & illum compellit, vt cum dispensata coniuge mentali more viuat, quod ex responsione ad textus, casusque in oppositum adductos magis manifestarium euadet.

Expediuntur textus, casusque oppositi.

SECTIO VII.

Primus textus ex adductis in sect. 5. erat Clem. 1. in cap. 1. de hæreticis, quam licet multi authores sint interpretati, quos maiori ex parte relatos inuenies apud Farinac. de hæresi quæst. 186. §. 8. n. 145. & seq. paucissimi tamen nostram tetigere difficultatem. Resp. igitur cum Vasq. disp. 160. cap. 5. num. 23. Inquisitores non incurrere eam censuram nisi aliquo exteriori signo amoris, odii, aut lucri illorum intentio manifestetur: quod profectò ostendit verbum illud *præsumpserint*, item verbum *obtentu*: vtrumque enim amoris, vel odii interioris exteriorem prætextum significat. Eiusdem sententiæ est Anchar. ibidem §. sanè num. 11 vbi ait hoc Inquisitorum delictum puniri in omittendo, sicut in faciendo, quod verum esse ait, quando Inquisitor nulla ratione iusta motus fuerit ad procedendum, vel omittendum: secus si iusta ratione, & in casibus à iure permissis; quos tradit Bartol. in l. 2. § si publico, ff. de adulter. quamobrem licet odio, vel amore ductus omittat procedere, vel procedat; si Iustam tamen causam externam habeat, censuram nō incurret. Quod optimè significauit Gloss. verb. *Et conscientiam*, quam sequitur Imol. ad hunc textum num. 17. Vmbert Locatus in Iudicial inquisit. verb Inquisitor num. 19. non enim satis est, quod contra conscientiam faciat; sed requiritur, vt simul contra iustitiam, ex amoris, odii, vel lucri prætextu agere videatur, seu præsumatur. Concludit ergo Anchar. *debet ergo cum Inquisitionem fundat de suspicione, seu diffamatione constare, alias calumniari præsumitur, qui non probat, vt in l. 1. C. de aduoc. diuers. iudic. & cap. 1. de calumniat.* Nec aliqua iusta ratione fundatur: & hoc ostendit Gloss. cum citatis authoribus, quia coniunctio &, est hoc loco copulatiua, sicut in aliis textibus ibid. citatis. Similiter declaratur cap. finale eodem tit. in 6. in §. cæterum. Iubet enim Bonifacius VIII. vt Inquisitores in supprimendis, vel declarandis accusatorum, seu testium nominibus puram intentionem manifestent; quod tunc præstabunt, quando necessitatem causæ, periculumque rectè perpenderint: quod non est internis actibus leges prescribere.

Cæterum ad illos textus, in quibus sermo est de credentibus, seu assentientibus, item non credentibus, semper intelligendos esse dico, quando internus error signo aliquo exteriori manifestatur: distingui verò solent dupliciter in iure hæretici credentes: In priori classe sunt, qui aliquod dogma contra fi-

dem catholicam credunt, & docent; & hi dogmatistæ nuncupantur, in altera qui illi errori assensum se præbere significant, vtrique ab Ecclesia damnantur, & puniuntur, præter hos. Nonnulli sunt, qui quamuis hæreticorum erroribus non assentiantur, se tamen illis credunt, & familiariter confidenterque cum illis agunt, eis deseruiunt, eorumque sermones sentiunt, hi etiamsi ab Ecclesia puniantur, non tamen in rigore hæretici reputantur, de qua distinctione vide Directorium Inquisit. 2. part. quæstio. 50. & Comment. 75. in eamdem quæstionem, vbi plures referuntur: item Suar. de fide disp. 21. sect. 2. numero 7. præsupposita verò hac generali doctrina, iuxta quam exponenda sunt omnia illa capita adducta ex distinct. 30. & ex titulo de hæret. Addo non sufficere quodcumque externum signum cum hæresi interna, vt hæc excommunicatio ob hæresim incurratur; quia non satis est dare aliquod signum indifferens ad assensum hæreticum, & catholicum, etiamsi ex animo hæretico oriretur; sed oportet, vt signum externum determinate hæresim significet: verbi gratia, si quis secum in mente de Christi Seruatoris diuinitate dubitaret, & voce tantum proferret, non est, non sufficeret hoc signum, vt excommunicationem hanc incurreret, quia non erat completum, nec determinatum, & integrum signum ad exprimendum hanc hæresim, Christus non est Deus: ita tenent Castro de iusta hæret. punit. lib. 2. cap. 18. paulopost initium Simanc. de catholicis institut. tit. 42. num. 10. & 11. Vasquez citatus numero 20. Salas tracta. de leg. disp. 9. sect. 1. numero 26. Suar. de fid. disp. 21. sect. 2. num. 9. Sanchez in Decalog. lib. 2. cap. 8. numero 7. & 8. cum multis aliis quos refert. Et secundùm hanc doctrinam intelligendi sunt Siluest. verb. excommunicatio 7. casu 2. par. 1 Nauar. cap. 11. num. 17. & alii asserentes in hanc excommunicationem incidere, qui aliquo verbo, vel exteriori signo suam hæresim sibi ex presserit: dummodò nimirum tale signum sit, quo audito, seu viso, alii possint hæretici internum errorem coniectari.

3. Specialem hac in re facit difficultatem caput si quis eorum citatæ distinctionis 30. propter diuersas illius translationes quarum meminit Gloss quædam huic textui addita in recenter excusis. Dionysianam cæteris præfero, quæ ita se habet in Canone 19. Concilii Gangrensis ex quo hic textus desumitur. *Si quis eorum qui continentiæ student, absque necessitate corporea tradita in commune ieiunia, & ab Ecclesia custodita superbiendo dissoluat, stimulo suæ cogitationis impulsus anathema sit*, quo loco hæresis Eusthatianorum damnatur, qui peracto certo ieiunio, ad eam se vitæ perfectionem venisse statuebant, vt postea nullis obligarentur præceptis, nec peccare possent. Quare in eos, qui ex illo errore, & superbo contemptu exterius significato Ecclesiastica ieiunia frangerent, anathematis sententia contorquetur. Consule Balsamon. in huius capitis interpretatione. Ad cap. Vnicum de schismat. similiter dicendum illos excommunicari, cui Iacobum & Petrum à Columna externo honore, & reuerentia, vt veros Cardinales prosequerentur. Ad Concilium Toletan. 1. respondetur distinctionem illam inter *dixerit* & *crediderit*, solum denotare non modo verbis, sed aliis etiam signis externis internum errorem manifestari; & sic manifestum puniri, non verò quasi solus internus hæretici error puniatur, quod ex eo manifeste ostenditur, quia idem Concilium aliquando illa duo verba copulatiuè connectit, eo quod vnum non sufficiat. *Si quis dixerit, atque crediderit.*

Quamuis prædicta doctrina facile applicari possit ad textus, qui ex ciuili iure afferuntur; quas tamen in oppositum leges retuli, breui, & numero percurram. Prima erat l. 5. quisquis Cod. ad l. Iul. vbi dicitur, *Eadem enim seueritate voluntatem sceleris, qua effectum puniri iura voluerunt*, quæ verba, ita exponit Gloss quam Legistæ communiter sequuntur, vt nobis maximè lex faueat nempe voluntatem interpretans, quæ deuenit ad actum externum *scilicet ad Sacramentum dandum, vel recipiendum*, & hoc modo componit hunc textum cum leg. 18. cogitationis, ff. de pœnis, vide Gloss. optimam ad l. 6. præsenti verb. cogitatione Cod. de his qui ad Eccles. confugiunt. Eamdem declarationem cæteris legibus, quæ ex codice citantur, facile accommodabis. Denique l. 1. ff. de extraordinar. crimin. vbi dicitur. *Propter voluntatem perniciosæ libidinis extra ordinem puniuntur.* Gloss. verb. propter *voluntatem* rogat, an hæc voluntas ad actum peruenerit, intellige externum, & respondet, sic vt ad colloquium, basia. Itaque omnes hæ leges iuxta communem, & receptissimam illarum expositionem doctrinam traditam confirmant. 4.

Superest vt respondeamus ad sex casus ibidem oppositos. Ad primum respondent multi Canonistæ ad cap. dolentes inter quos est Hostien. Abb. Ioann. Andr. Ancharan. Anton. de Butr. & alii. Item Theologi, & Summistæ Anton. 2. part. titul 13 cap. 4. §. 8. Durand. in 4. dist. 15. quæst 12. numero 6. Palud. ibidem quæst. 5. artic. 2. conclus. 4. Gabr. in Canonem lect. 62. Ioann. Medin. de Orat. quæst. 15. Angel. verb. *hora* num. 27. Siluest. verbo hora, quæstio. 11. Rosella & Tabien. eodem verb. § 3 cap. Dolentes, quod attinet ad deuotionem, & attentionem internam non continere de iure humano Ecclesiastico præceptum, sed consilium. vel solum requirere remotionem externorum impedimentorum, per quæ interior deuotio tolleretur, quod colligunt ex illis verbis textus *quantum eis Deus dederit*, item ex nostro fundamento, quia actus interni humanis legibus non subiiciuntur, neque improbabilem iudicat hanc opinionem Less de iustit. lib. 2. cap. 37. num. 63. in fine, & omnino veram defendit Vasq. disp. illa 60. cap. 5. num. 27. quam aliis duobus modis declarat. Primo dicamus quod interior attentio in recitando officio non præcipiatur ab Ecclesia, sed iure diuino, quia oratio ex se iure naturali, 5.

& diuino postulat attentionem: quare etiam sine obligatione orandi absoluta, qui orat ex suppositione quod orare velit, non legere verbi gratia Psalmos, tenetur attendere, sin minus per voluntariam, liberamque distractionem venialiter peccabit. Vnde cum Ecclesia possit præcipere exteriorem orationem, indirectè ad attentionem etiam sub mortali culpa obligabit propter obligationem ex iure naturali resultantem. 2. si intelligamus iure diuino præcipi interiorem attentionem in officio diuino recitando; quia nimirum in sacris constitutus, & Dei seruitio mancipatus Ecclesiasticoque beneficio donatus ratione sui officii orare tenetur, ac proinde cum attentione. Ecclesia verò hoc ius diuinum ita determinauit, vt certas precandi horas assignauerit.

6. Hinc duo infert corollaria: vnum est: si attentio solùm requiratur ex præcepto diuino prohibente animi distractionem in oratione, sacerdotem, qui sine attentione recitat, incurrere solum commissionis peccatum, non omissionis: quia præceptum affirmatiuum ab Ecclesia impositum solùm erit de exteriori recitatione; attentio autem non esset præcepta per se, nisi quatenus ex præcepto negatiuo distractio prohiberetur. Si verò orandi præceptum est diuinum affirmatiuum, quia sacerdos, aut beneficiarius ratione sui ordinis debet pro populo orare, & Ecclesia solum orationis genus determinauit & tempus, tunc peccabit sacerdos peccato omissionis non recitando cum attentione horas eo modo vel eo tempore, quo Ecclesia decreuit, & hunc secundum modum explicandi hanc sententiam tanquam probabiliorem tuetur. Vasq. ratio est quia si solum peccaret sacerdos non attendens de industria ad recitandas horas peccato commissionis contra præceptum diuinum negatiuum, quia irreuerenter oraret, non teneretur repetere horas Canonicas, neque repetens vitaret peccatum mortale in sententia magis communi asserente peccare mortaliter sacerdotem ex defectu attentionis liberæ prætermissæ in oratione. Etenim recitando etiam sine attentione præceptum Ecclesiæ impleuit, & recitanto irreuerenter horas ab Ecclesia assignatas, iam diuinum præceptum violauit, peccato commissionis.

7. Quamobrem in recitandis horis duplex præceptum de iure diuino admittit Vasq. alterum negatiuum, alterum affirmatiuum. Negatiuum solum obligat sub veniali culpa ne scilicet irreuerenter oretur: quocumque modo oratio fiat siue ex præcepto Ecclesiæ, siue sine illo. Affirmatiuum est videlicet cum attentione orandi, quod ab Ecclesia determinatur, & limitatur in sacerdotibus, & beneficiatis ad horas Canonicas: in omnibus Christianis non impeditis ad audiendum sacrum in diebus festis, vnde si huius orationis sine attentione debita pars notabilis omittitur, in mortale peccatum omissionis incurritur, elapso tempore ab Ecclesia statuto, quando iam nequit præceptum impleri. Ratio distinguendi hæc duo præcepta illa est. Nam sacerdos si irreuerenter ex defectu voluntario attentionis horas recitaret, sine dubio pec-

A caret, non mortaliter, quia si rursus illas repeteret debita cum attentione, præceptum impleret, & prior recitatio in eo ordine illarum precum constituetur, quæ sine præcepto recitantur. Idcirco enim etiam posita priori recitatione sine attentione, præceptum vrget attentè recitandi, quamdiu tempus suppetit, ergo præter illud præceptum negatiuum, veluti generale ad omnem orationem vocalem, aliud requiritur affirmatiuum, quod tunc sacerdos transgreditur, quando recitandi tempus præteriit.

Alterum Corollarium est; beneficiarium, qui de industria sine attentione recitat, non facere fructus beneficii suos; & teneri ad illorum restitutionem, si eos percipiat, & hoc non ex iure purè Ecclesiastico Concilij Lateranensis, 8.

B & Bullæ Pii V. quatenus purè Ecclesiasticum est, sed ex iure naturali & diuino consequente suscepti officii obligationem. Nam eo ipso quod aliquis beneficium recipit obligationem orandi, pro populo suscipit. Qui enim de altari viuit, & temporalia metit, altari tenetur deseruire, & spirituali officio debet in populi gratiam occupari. hæc igitur pœna carendi beneficii fructibus non fundatur in iure humano, pure, & præcisè sumpto, sed ex natura rei sequitur obligationem iuris naturalis & diuini ab Ecclesia determinati, quare non incurritur solum propter defectum exterioris recitationis, sed etiam interioris attentionis de industria, & libere prætermissæ.

Hæc solutio bona est, & totus illius discursus est satis expeditus, neque contra illum difficultates, quas obiicit Salas illa sect. 1. n. 21.

C Suar. t. 2. de religion. lib. 4. c. 26. quicquam conuincunt. Et quia ex doctrina tradita facile soluuntur, illis singulatim respondere non expedit. Verùm ad eandem difficultatem vnam vel alteram addo solutionem (vt arbitror) expeditiorem. Respondeo igitur 1. attentionem esse necessariam ad satisfaciendum præcepto Ecclesiæ quatenus oratio externa, vt est actus humanus, & liber cum aduertentia ex parte intellectus requiritur ab Ecclesia, vt supra iam diximus hoc modo actum interiorem indirectè, & per accidens ab humano iure imperari, At in eo euentu non est actus interior per accidens conuinctus cum exteriori, sed per se qua humanus & liber est. qui enim sine aduertentia de industria recitat per actum liberum humanum, non vult illam actionem humano more, & libere fieri. Quan- 9.

D do enim hoc modo fit, animū alio non distraho. sed vel ad verba psalmi quem recito vel ad verborum sensum, animum adpellere debeo. Rursus præter hanc voluntatem aliqua, etiam intentio formalis, seu virtualis, vel interpretatiua implendi præceptum præcedere debet. Et sicut supra iam monui voluntatem non implendi aliquod præceptum V. G. non recitandi; quamuis sit actus interior, esse contra præceptum Ecclesiæ ratione obiecti per se ab Ecclesia imperati: ita dico nunc quando occurrit occasio vrgentis præcepti humani, non solum me teneri non habere contrariam voluntatem, sed oportet velle illud, per quod necessario disponi debeo ad implendum opus

preceptum, & hic actus non est per accidens coniunctus cum externo opere præcepto: sed per se ad illum, qua humanus, & liber est requisitus. alia vero intentio proprie sumpta, & ab electione distincta V. G. vt oratio fiat ex religionis, vel charitatis motiuo per accidens se habet ad orationem vocalem, neque sub præcepto cadit, vt sectione sequenti dicam, Hæc sententia est Ledesmæ 2. 4. quæst. 16. artic. 6. dub. 3. & dub. 4. ad 7. ibi quod nec manet actus humanus, nempe sine attentione actuali, vel virtuali, seu habituali, ex præcedenti actu. non enim opus est ad satisfaciendum diuino officio vt semper actualis attentio perseueret, sed sufficit, vt cum attentione incipiat quis recitare cum animo perseuerandi in attentione.

Respondeo 2. Quotiescumque potestas humana præcipit aliquam externam operationem, quæ vt honeste fiat, certum aliquem modum, formamque requirit ex parte actus interioris non per se requisiti, sed per accidens coniuncti ad quem hæc potestas extendi non valet: de iure naturali suboritur obligatio adiungendi actum interiorem necessarium, ne per actum inhonestum præcepto satisfaciamus. Nam legis materia semper esse debet honesta, & vt talis præcipitur: si igitur se in particulari non extendit ad omnes conditiones requisitas, vt ea actio honesta sit ob suam limitationem, illius defectum ius naturale supplet, qua omnes tenentur, vt si operari debent, honeste operentur. Quæ doctrina non solum aliis casibus infra soluendis deseruit, sed etiam ad hanc optime accommodatur. Nam iubet Ecclesia sacris initiatum & beneficiarum horas recitare canonicas; Et quia Ecclesia non potest iubere nisi actionem honestam ex præcepti humani positione de recitatione externa deuota, & studiosa, consequitur obligatio naturalis adiungendi attentionem ad illam externam orationem. si quidem honesta non est sit attentione careat. Et illa obligatio, quæ antea erat non absoluta, sed conditionalis, vt si quis oraret, ad orationem attenderet, nunc est absoluta, & quæ erat solum venialis, quia nullum erat præceptum recitandi sub mortali culpa, iam mortalis euadit, accedente precepto Ecclesiastico culpæ mortalis obligationẽ inducente; Et quamdiu hæc attentio necessaria ad honestatem actionis tempore debito non coniungitur cum externa oratione. semper obligatio superest officium repetendi, quousque statutum tempus elabatur. semper igitur erit peccatum omissionis attentionem orando voluntarie, & liberè non adiungere: cum hac distinctione, vt veniale sit, quando oratio non præcipitur: mortale verò quando in præcepta oratione externa notabilis quantitas sine attentione voluntariè, & libere statuto tempore prætermittitur. Quod attinet ad perceptionem fructuum, alius dabitur locus commodior nostram in hoc puncto sententiam, aperiendi. Hoc vnum certissimum habeo pœnam suspensionis cap. dolentes, impositiuam non incurrere, qui in exteriori actu se studiosum, & attentum in recitandis horis exhibuerit, (licet de industria interiorem animi attentionem aliò diuerterit, vt optimè deduxit Castro de lege pœnali lib. 2. cap. vltimo conclusion. 1. §. secundo contra. Item alii supra citati in hac sectione §. superest.

10. 2. casus optimè soluitur. Primò ex doctrina quam cum Diu. Thom. in 4. distinct 18. quæst. 2. artic. 2. tradidit Suar. lib. 4. de legibus cap. 12. num. 9 Potestatem Ecclesiasticam in tota sua latitudine duplicem esse; vna ad internum forum, altera ad externum spectat: per primam homo operatur, vt Dei instrumentum, & causa conscientiæ, quam tractat, versatur inter hominem & Deum, vt agens principale; per 2. etiamsi homo operetur per potestatem à Deo datam, attamen habet, se homo veluti causa principalis, & ideo in foro externo causa agitur hominis ad hominem. Hinc prouenit priorem potestatem circa actus internos versari posse. Et sicut potestas absoluendi ad omnia peccata extenditur tã interna, quam externa, ita homo in eo iudicio constitutus personã Dei sustinens tam interna, quã externa peccata sibi subiici, suo iure deposcit. Verum actus huius potestatis ad iurisdictionem pertinent, quam Iurisperiti voluntariam appellant. quæ iurisdictio cedit in commodum subditi, & ad petitionem & consensum eius exercetur: nam animæ salus, & interior reconciliatio cum Deo voluntaria esse debet. Potestas vero legislatiua, de qua loquimur, quæ est ad optimum Ecclesiæ regimen necessaria licet finem supernaturalem respiciat, & internam animarum salutem: non tamen qua talis immediate illam operatur, nec primario, seu directe circa illam versatur; sed media honestate actuum externorum, circa quos tanquam propriam materiam versatur.

Præterea ad solutionem huius casus etiam notandum est, & adiungendum. quod Vasq. disput. illa 60. cap. 4 numero 15. docet in confessione annua interuenire partim præceptum diuinum, partim humanum Ecclesiasticum. Et licet Vasquez diuinum duplex distinguat, negatiuum vnum, alterum affirmatiuum, vt suprà fecit de attentione ad orationem vocalem loquutus, satis tamen est si affirmatiuum intelligamus præceptum de iure diuino integrè & valide confitendi, quod ab Ecclesia determinatur, vt singulis annis fiat. Vnde obligatio omnia peccata mortalia subjiciendi clauibus, etiamsi interna sint, & per se occulta, de iure diuino est, quod licet Christianus transgrediatur, non incurrit Ecclesiæ censuram, quæ oritur à potestate Ecclesiastica ad externum Ecclesiæ regimen 1. & immediatè ordinata, & de occultis actibus per se non iudicat, nec illis pœnas infligit, sed Deo iudicandos, & puniendos relinquit, vt suprà ostendimus. Vnde qui semel in anno diminutam fecit confessionem scienter, contra ius diuinum peccauit: sed in censuram Ecclesiæ non incurrit. 11.

3. casus similiter soluitur à Suar. num. 11. & à Vasq. num. 17. Dispensationem, vel commutationem votorum esse actum iurisdictionis voluntariæ ortum à potestate fori interni, & conscientiæ, non à potestate in exteriori foro gubernatiua: quare mirum non est, si ad

internas etiam promissiones extendatur, quod verò ab illa potestate procedat, ex eo suadetur, quia voti obligatio remittitur ab homine Dei nomine, cui illa facta est, & cum homo dispensans DEI personam sustineat, causa versatur inter hominem, & DEVM, in cuius nomine datur dispensatio. Et sicut obligatio voti DEO facti per solum interiorem actum perfici potest, ita potestas respiciens illam obligationem directè tendere valet ad actum interiorem, siue exteriori signo manifestetur, siue non: occurrere enim potest casus in quo superior dicat dispenso tecum, si tale votum emisisti, etiam sola mente; & valida erit. Nam cum dispensatio fiat ab eo, qui habet potestatem à Deo suo nomine illa remittendi, non opus est vt votum innotescat. Eodem modo posset aliquis alteri remittere iuramentum in suam vtilitatem factum, etiamsi ei occultum omnino foret. Alia ratio est de irritatione votorum, quia ad hanc non est necessaria iurisdictionis potestas, sed sufficit dominatiua, vt docet Suar. tract. 6. de religione lib. 6. cap. 1. & seq. Sanch. lib. 4. decalog. cap. 24 & seq. cum multis quos referunt. Et fieri potest dupliciter vel ex parte materiæ, vel ex subiectione voluntatis vouentis. Priori modo fit, quando voti materia est sub alterius dominio, quæ si sensibilis sit, directè poterit illius vsum impedire superior, sub cuius potestate est. Si verò voti materia sit spiritualis & interna verbi gratia: oratio mentalis, quia immediatè sub alterius dominio & potestate non est, secundario, & indirectè irritatur votum, si nimirum superior aliud opus externum præcipiat, per quod internum impediatur. Posteriori modo irritantur vota directè: quando vouens quoad suam voluntatem, & potestatem se obligandi, ab alterius voluntate dependet ob naturalem subiectionem, vt in filio impubere, vel ob religiosæ professionis subiectionem in obedientiæ voto inclusam, vt in religiosis, vel ob alias rationes similes. Et quamuis in his casibus potestas dominatiua directè versetur circa actus internos, ab ea non rectè argumentum sumitur ad gubernatiuam; quia in illa est maximè diuersa ratio: nam promissio DEO facta semper includit conditionem quandam, nisi superioris voluntas, cui vouens subiicitur, aliud decernat, illa enim renuente votum non subsistit.

13. Quartum casum de Monachis Benedictinis proxima sectione conclusione 2. expediuimus. Ad quintum etiam si Alens. 4. par. quæst. 84. memb. 2. artic. 1. Almac. dist. 15. quæst. 1. & alii negent Confessarium posse pœnitenti actum internum in satisfactionem iniungere: oppositum tamen verius existimo cum Salas sect. illa 1. ad 9. Suar. tom. 4. in 3. part. disput. 38. sect. 6. num. 2. Neque enim omnes partes sacramenti pœnitentiæ debent esse sensibiles; nam contritio interna pars est necessaria, & intentio conferentis similiter, & tamen internus est actus. At cum huiusmodi forum sit internum, in quo causa agitur inter hominem sua manifestantem crimina, & Deũ cuius nomine reum à peccatis absoluit sacerdos, longe diuersa ratio est de potestate, quoad forum conscientiæ pertingit, & de potestate gubernatiua, quæ per se externi tantum fori confinibus terminatur. De illis verò religionum statutis, in quibus actus interiores præcipiuntur, & Euangelica potius consilia exponuntur, dico, etiamsi demus veras esse leges, illis per obedientiæ votum, & professionis religiosæ traditionem hominem se Deo voluntariè obligasse; & sicut potuit vouere Deo actum interiorem, verbi gratia orationem mentalem, ita vouere potuisse talis regulæ obseruantiam. Diuersa ratio est in personis, quæ sunt partes reipublicæ, ad quas se extendit potestas gubernatiua, quæ nullo præcedente pacto se obligarunt, immò neque erant in rerum natura, quando publica potestas ad ipsius communitatis regimen communi hominum se congregantium consensu ordinata est. Addo regulariter loquendo religionum Constitutiones, quæ de actibus interni religiosi status perfectionem inculcant, nullamque peccati obligationem per se inducunt, habendas potius tanquam directiones, Euangelicaque consilia, quæ ad religiosæ vitæ instructionem conducunt, quàm rigorosas leges esse existimandas.

Ad sextum & vltimum casum ex cap. commissa §. cæterum de elect in 9. deductum, relictis aliis solutionibus quæ bene impugnat Suar. lib. 4. de leg. cap. 13. num. 23. & sequent. Salas sect. illa 1. num. 13. & seq. illa mihi verisimilior videtur, quam ante Suar. num. 28. & Salas docuit Azor tom. 1. lib. 5. cap. 10. & est conformis ad communem huius textus interpretationem, de quo vltra interpretes qui in eum scripserunt, vide Rebuff. in prax. tit. de non promotis intra annum Flamin. Parif. de resignat. benef. lib. 3. quæst. 1. Bernard. Dias in pract. crimin. c. 53. cum Salcedo ibid. Zenla in prax. Episcop. 1. part. verb. *beneficium* §. 4. d. 4. Garcia de benefic. par. 3. cap. 4. n. 4. & par. 11. cap. 5. n. 117 & seq. Respondeo igitur ex his in eo cap. assignari ab Ecclesia pœnam restituendi fructus propter prauam animi intentionem per accidens coniunctam cum receptione beneficii, sed statui ne beneficium daretur homini non ordinato, nisi sub eo pacto, & cum eo onere, & conditione. Vnde post illum Canonem eo ipso quod quis beneficium recipit, cum eo onere, & conditione censetur acceptare, qua non impleta beneficiarius fructus suos non facit, quia Ecclesia alias ius ad eos percipiendos non confert, neque ad hanc obligationem in conscientia subeundam oportet, vt Ecclesia de actibus occultis iudicet, quo animo beneficium suscipiat, vt ius precipiendi fructus acquirat. Nam ego possum eleemosynam clerico dare, vt singulis hebdomadis pro me sacrum faciat, alias illam mihi, vel meis hæredibus restituat. quia de re mea libere disponere possum, prout libuerit. Similiter Ecclesia potest velle ius beneficii dare cum ea conditione, vt recipiens animum habeat intra annum sacros ordines suscipiendi, quem si non habeat, & fructus percipiat, ideo tenetur restituere. Quia de re mea, vel occasione rei meæ cœptũ mihi restituendum est, 14.

vt est iuris axioma ab Azone inter Brocardica celebratum, & multis LL. confirmatum Rubrica 19. Brocard. 6. ex l. 1. ff. de pet. hęredit. §. sed & rem l. si mora §. vltimo ff. de rei vend. l. qui proprio §. cum, ff. de procurat. l. si in re ff de nox l. etiam C. de donation. inter vir. & vxor. authent. de Ecclesiasticis titulis §. interdicimus, & similibus.

Vtrum modus seruandi legem naturalem seu humanam sub illius præceptione cadat.

SECTIO VIII.

1. HVcusque de substantia actus præcepti differentes non nihil de modo operandi addidimus propter actus internos, de quibus egimus, & in quibus modus exercendi actus virtutum aliquando relucet; quamobrem qua ratione hic modus virtutis sub lege tam naturali quàm humana cadat, nunc inquirimus, vt huius difficultatis solutione, doctrina proximè tradita amplius illustretur. Qua in re reiicienda est in primis sententia asserentium nullum actum esse honestnm in materia alicuius virtutis, qui in DEVM non tendat, & ex motiuo charitatis infusæ, vel acquisitæ non eliciatur, & consequenter impleri non posse legem naturalem per actus honestos, nisi ex dilectione DEI procedant: ita tenuit Gregor. in 2. distinct. 38. quæst. 1. artic. 1. conclusio 2. & 3. vt illum explicat & reiicit Almac. 1. moral. capite 11. eamdem opinionem tenuit Dion. Cister. in 1. distinct. 17. quæst. 1. artic. 3. & postea Michael Baius Decanus Louaniensis in propositione 37. in qua dixit omnem actum, qui non fit ex charitate, esse ex vitiosa cupiditate, atque adeo inhonestum.

Hanc igitur sententiam, vt erroneam, vel errori proximam latè confutant Vasq. 1. 2. disp 192. cap. 1. Suar. lib. 2. de legib. cap. 11. numero 7. Salas 1. 2. tracta. 7 disp. 2. sect. 13. numero 126. Probatur quia ex illa opinione in alterum è duobus erroribus relabi necesse est. Nam si omnis actus qui non procedit ex charitate, est vitiosus, vel omnes actus hominis in statu peccati existentis essent peccata, vel peccator in statu peccati manens actus eliceret ex motiuo vel ex habitu charitatis: consequentia est bona; nam duobus modis intelligitur actus aliquis à charitate proficisci, vel habitualiter, quia ab habitu charitatis elicitur, vel actualiter quia ex motiuo charitatis, & auxiliari gratia promanat: vel ergo qui est in statu peccati ne peccet, requiritur, vt operetur ex charitate altero ex his modis, vel non. Hoc 2. negant: si ergo 1. est omnino necessarium aut sequitur Lutheri damnatus error à tridentino Sessio. 6. canon. 7. omnia opera peccatoris esse peccata, vel in hæresim non minus absurdam incurritur, quam Pius quintus Bulla edita anno 1567. & Gregorius decimus tertius altera anno 1579. damnarunt, & vt existimat Vasq. citat. disputatio 216. cap. 1. numero 2. in tridentino Sessio 6. cap. 16. illi errori opposita veritas definitur. Error verò est simul admittere in homine statum peccati, & opus aliquod in exercitio à charitate & iustificatione profectum, & vitæ æternæ meritorium; atque adeo simul cum peccato mortali esse aliquam iustificationem & charitatem erga Deum, quod asserebat Michael Baius, vt contrà illum idem Vasquez disputatione 192. capite 1. numero 1. arguit. Quare in his erroribus confutandis non immoror.

Vera Diui Thom. sententia 1. 2. quæst. 100. artic. 10. & Theologorum ibidem communissima docet modum charitatis sub eiusdem charitatis præcepto, non sub præceptis aliarum virtutum cadere. Hoc est, quando aliquis obligatur ad diligendum DEVM, illum debet secundum charitatis modum diligere, nimirum super omnia: quod in scriptura sacra Deuter. 6. declaratur hac ratione *ex toto corde, ex tota mente, ex totis viribus.* Et quamuis non desint recentiores, quorum meminit Vasquez in comment. huius articulo. 10. qui charitatis præceptum posse impleri ab homine in mortali peccato existente arbitrentur, etiam sine dilectione formali DEI, quando scilicet, audiens aliquis DEI nomen blasphemari, pro illius honore decertat. Nihilominus hi Authores facile conuincuntur: nam in hoc casu, non ex charitatis præcepto Christianus peccator insurgit, sed ex motiuo, præceptoque illi virtutis, cuius professio blasphemiæ opponitur, quæ fides est supernaturalis, quam ille in statu peccati potuit retinere, & ex eo habitu actus fidei studiosos elicere & per illos tuendæ fidei præceptum implere, quin gratiam, aut æternam vitam, in statu peccati permanens mereretur quæ vt certissima ex materiis de gratia, & de fide supponi debent.

Neque obstant 1. aliquæ Diui Pauli loquutiones: quando enim Paulus ad Colossens. 3. numero 17. ait *Omne quodcunque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini Iesu Christi gratias agentes Deo & patri per ipsum* Item 1. ad Corint. 10 numero 31. *Siue ergo manducatis, siue bibitis, omnia in gloriam Dei facite.* Denique 1. ad Corint. 16. numero 14. *Omnia vestra in charitate fiant.* Bifariam exponi possunt hæc loca 1. vt præceptum 2. vt consilium contineant. Priori modo exponitur secundus locus Pauli ab Anselm. Ambros. Caiet. quasi dicat, ita manducate, & bibite vestraque opera ita facite: vt apta sint ad DEI gloriam promouendam, & proximorum ædificationem excitandam: qui sensus optimè præcedentibus cohæret de vitando scandalo, *sine offensione*, inquit, *estote Iudæis, & Græcis* estque præceptum negatiuum, ne quid faciant quod in Dei veri, quem colunt, dedecus cedat: similiter etiam primus locus per modum præcepti negatiui à Theodoret. & Theophil. exponitur. Idest non propter Simonem, non propter Mosem non propter Christum eiusque gloriam vobis operandum

explicari etiam non solum hic secundus locus cum D. Ambros. & D. Thom. sed etiam primus instar præcepti affirmatiui, quasi dicat omnia vestra opera talia sint, quæ in Christi gloriam cedere possint.

Altero modo priora duo loca declarantur, vt consilium indicent non præceptum, nempe vt nostra omnia opera in Dei gloriam referantur: quod est consilium, non præceptum, quia ad præceptum implendum sufficit, quod de se honesta sint ex obiecto, & circumstantiis. Ratio D. Thom. & Theologorum communis est quia finis præcepti, non cadit sub præcepto. Vnde quamuis Deus maximè intendat suam in omnibus gloriam, & vt ex charitate erga ipsum operemur, id nobis in omnibus operibus non præcipit neque per singula præcepta in materiis aliarum virtutum, sed solum per particulare præceptum charitatis, quando suo tempore seruandum est, extra quod lex naturalis, item supernaturalis & diuina sine illo modo poterit obseruari. Hinc est quod peccator Christianus credendo, præceptum fidei adimplet, quamuis ex charitate non credat, & finem proximè à Deo intentum assequitur, qui in eo præcepto includitur, licet remotum, & vltimum finem à Deo volitum expressè non intendat.

4. Neque obstant 2. Augustini testimonia, qui lib. 1. retract. cap. 15. ait. *Voluntas sine charitate tota est vitiosa cupiditas.* Item libro de gratia & libero arbitrio capite 18. *præcepta dilectionis id est charitatis tanta & talia sunt, vt quidquid se putauerit homo facere bene sine charitate; nullo modo fiat bene*, & lib. 4. contrà Iulian. cap. 3. in fin. dixit. *Sine hoc amore creatoris nullus vmquam bene vtitur creaturis.* Nam primum testimonium etiam si referatur à Vasq. disputat. 192. cap. 1. num. 2. ea tamen formalia verba apud Augustin. non reperi: solum enim ibi docuit August. voluntatem vitiosam, peccatoque seruientem cupiditatem potius, quam propriè voluntatem nuncupandam, quoniam à peccato libera non erat. Quia tamen in aliis locis indicare videtur idem Augustin. sine charitate nullum opus bonum à nobis fieri, respondent primò D. Thom. quæst. 24. de verit. artic. 14. ad argumenta 2. loco posita & 1. 2. quæst. 109. artic. 2. in corpore, vt illum sequitur & interpretatur Caietan. dub. 3. Conrad & alii ibidem Sot. lib. 1. de natura & gra. cap. 21. Driedo lib. 1. de gratia & liber. arbitr. tract. 2. ca. 2. par. 2. ad initium; Vega de iustificat. quæst. 12. Busard. de iustificat. artic. 7. §. & quia articulus, Staplat lib. 2. de corrupt. naturæ cap. 12. & 13. Osius in confessione catholica cap. 63. Rofensis artic. 36. §. August. plane & Theologi recentiores satis communiter intelligendum esse D. Augustin. de operibus bonis aliquo modo meritoriis & de condigno, seu de congruo, & ad vitam æternam conducentibus, cum hac distinctione, vt si opera meritoria sint de condigno, sine charitate non fiant; si de congruo saltem ab auxiliari gratia procedant à qua ille affectus boni honesti ad charitatem disponentes proficiscantur: nam vitiosa cupiditas dici potest voluntas illa, quæ ad vitam æternam nulla ratione vtilis est, neque ad illam modo aliquo ordinatur; & sanè bene non facit opus bonum qui, quam ex eo capere posset vtiliatem, amittit: vnde aliquando opera alioqui bona, & honesta ex obiecto & circumstantiis nihili fiunt à sanctis Patribus, quia ad æternam vitam nihil conducunt, in hunc sensum interpretantes illud Ioann. 15. sine me nihil potestis facere, quasi significaret dominus illa opera moraliter bona, quæ ad æternam salutem non prosunt & sine auxilio diuinæ gratiæ possunt fieri pro nihilo reputanda, quod nullius fructus: nullius vtilitatis sint: hanc interpretationem impugnauit Vasquez 1. 2. disput. 190. cap. 8. numero 69. verùm illam postea confirmàuit Suar. tom. 1. de gratia libro 1. capite 20. numero 9. & sequentibus ex aliis eiusdem Augustin. testimoniis.

2. Respondeo cum eodem Suar. lib. 2. de leg. cap. 11. quod secundum Augustini mentem operari ex charitate non sit in prædictis locis intelligendum de actibus elicitis, vel imperatis à charitate, sed charitati non repugnantibus, vt videlicet tales sint operationes, vt à charitate dirigi, imperari, vel elici potuissent. Nam charitas etiam, quando nec principium, neque finis est boni operis, semper illius regula censebitur, quatenùs illud opus bonum consentaneè ad illam propter suæ honestatis congruentiam exercetur. Reiecta igitur illa sententia, & posito quod modus charitatis non cadat sub præcepto aliarum virtutum, inquirimus qua ratione modus virtutis sub naturali lege cadat? cui quæstioni ita respondeo.

Prima conclusio: ille modus virtutis à lege naturali præcipitur, qui omnino necessarius est, vt actus præceptus sit simpliciter honestus & omnino bonus moraliter, hæc à Diuo Thom. 1. 2. quæst. 100. artic. 9. defenditur; item à Suar. lib. 2. de leg. cap. 10. numero 11. & ex Aristot. 2. Ethicorum cap. 4. deducitur vt illum interpretatur Obert. Giphan. ibidem & Sot. lib. 2. de iustit quæst. 3. artic. 9. & probatur: tria enim requirit Philosophus, vt aliquis iustè & honestè ex virtute operetur. *Primum quidem si sciens, deinde si eligens: atque eligens propter ipsa 3. si stabili atque immutabili affectu præditus agat.* Ex quibus quod 3. loco addit philosophus magis ad perfectum virtutis statum, quam ad perfectam rationem actus honesti in materia alicuius virtutis, exerciti, necessarium est existimandum: nam de ea operatione virtutis loquitur, quæ ex habitu elicitur per quem quis prompte, facile & cum voluptate etiam virtutis opus exercet; quod quidem in primo virtutis actu nemo experitur, antequam habitus acquiratur, & consequenter necessarium non est ad actum honestum. Ideoque non est, neque cadit sub præceptum humanum, nec diuinum. Quod attinet ad duo priora. De scientia quæ erat prima conditio requisita, constat necessariam 5.

esse ad obseruationem legis naturalis, item A positiuæ & humanæ. Nam multum refert ad obseruationem, vel transgressionem præcepti, quod ignoranter vel scienter aliquis operetur, quia præceptum quod nescitur, obseruari nequit: item si ignorantia non prouenit ex omissione scientiæ possibilis & debitæ, quam quis posset facile consequi, & ignorantiam tollere à culpabili transgressione præcepti excusat, vt in disputat. vltima dicemus tractando illam quæstionem, quæ ignorantia à præcepti obligatione excuset.

6. Hæc verò cognitio, seu scientia dupliciter se habere potest: primò si versetur circa actum præceptum materialiter sumptum, & secundum sc. 2. sit sit cognitio actus præcepti formaliter sumpti, videlicet qua præceptum est. Prima necessaria est simpliciter ad legem tam naturalem quàm positiuam, vt per actum humanum obseruetur. Nemo enim operatur eligendo, nisi quod ante cum deliberatione & indifferentia iudicii cognouit: cum igitur omnis actus humanus à voluntaria electione voluntatis procedat, illum necessariò deliberatum iudicem anteuertit. 2. etiam necessaria est, vt ait D. Thom. citato artic. 9. quia qui opus facit ignorans præceptum esse, casu & per accidens implere præceptum dicitur, verbi gratia, qui in die festo missam audiuit nesciens an dies esset festiuus, non excusatur à negligentia sciendi suam obligationem, si forte illam habuit: quamuis si sacrum attente audiuit, & postea de præcepto edoctus est, non tenetur ad aliud: sufficit enim illa materialis impletio præcepti accedente voluntate adimplendi præceptum per illud sacrum, præsertim si non sine interpretatiua voluntate præceptum implendi sacrum audiuisset, quod tunc fecisse creditur, quando non ex culpabili ignorantia præcepti illud opus, qua præceptum formaliter exercère prætermisit. Vnde prouenit vt quilibet teneatur ad hunc secundum cognitionis modum, nè scilicet casu, & per accidens præceptum impleat & se periculo illud prætermittendi exponat; itaque hæc duo sunt diligenter notanda hominem teneri scire suorum præceptorum obligationem, verùm posse illa adimplere quin formalem habet intentionem implendi præceptum: ita D. Thom. 2. 2. quæst. 104. artic. 3. ad 2. Sotus lib. 3. de iustit. quæst. 3. artic. 9. & libro 10. quæst. 5. artic. 5. ad finem. Palud. in 4. distinct. 15. quæst. 5. numero 24. Dur. ibidem quæst. 12. Salas disputatione 9. sect. 2. numero 33.

7. Alterum requisitum est vt ex electione opus fiat præceptum, & propter ipsius honestatem: quam conditionem, quamuis interpretes citati in Aristotele non distinguant non sine aliquo doctrinæ commodo in duas diuisit Suarius loco citato, vt ostenderet quomodo lex naturalis ad modum virtutis obligaret, ad quem lege humana non tenemur: nam in eo quod est operari ex electione intelligitur actus voluntarius liber & humanus, in eo quod quis operetur, propter ipsam actus seu corporis honestatem significatur intentio operantis, & obiectum formale virtutis, finisque intentionis. Et denique quicquid necessarium est, vt actus habeat simpliciter integram alicuius honestatis rationem. Illud ergo primum, quod est operari ex electione libere, & humano more, modus est, qui etiam cadit sub præcepto humano, non per se, & directè, sed indirectè, & ratione alterius nimirum operis externi à lege humana præscripti: quod quia hominibus præscribitur per actum humanum, consequenter exerceri iubetur ad quem cum necessaria sit electio, ex electione, idest, ex voluntate obsequendi, opusque præceptum exequendi homines operati, etiam ex lege B humana tenentur. Hinc enim est quod sola voluntas, seu propositum non ieiunandi in quadragesima sine causa legitima sit mortale peccatum contra Ecclesiæ præceptum.

Vltra hoc lex naturalis ad secundum obligat, nempe ad intendendam integram actus honestatem, licet non semper obliget ad intendendum finem, ad quem pertinet actus virtutis, qui iure naturali præcipitur: quod verò necessario ex naturali lege obligemur intendere actum cum omnib. circumstantiis ad honestatem actus necessarii, ex hoc probatur quia in hoc constituit D. Thom. 1. 2. quæst. 100. artic. 9. discrimen inter obligationem legis naturalis, & positiuæ humanæ, quod positiua humana adimpleri potest etiam per actum ex aliqua circumstantia malum, C vt si meretrix libenter ieiunaret, non ad carnis macerationem, sed vt gracilis fieret, & hominibus magis placeret, sanè ex praua finis extrinseci circumstantia opus ieiunii vitiaretur, & tamen, vt dicemus infra contra præceptum ieiunii meretrix non peccaret, non ita lex naturalis, nam per actum, qui non sit perfectè honestus, perfectè non adimpletur. Et ratio est, quia lex naturalis est diuina, obligatque in foro conscientiæ, & dictat bonum necessarium, vt peccatum euitetur. Ideoque requirit actum ex omni parte honestum, non ita tamen lex humana, quia cum externos actus per se respiciat, tota impleri potest per actum malum, verbi gratia, qui tempore Paschæ sacram communionem indigne participat, ius humanum in hac ma- D teria implet, & tamen committit sacrilegium, quoniam naturali & diuino iure tenebatur cum debita dispositione accedere, de qua Paulus: probet autem se ipsum homo 1. ad Corinth. 11. numero 28. 8.

Oppones cum Medina C. de oratione tract. 6. quæst. 6. Nauarr. in summ. capite 21. numero 7. & de horis canon. cap. 10. numero 29. qui debitum restituit, etiamsi id faciat non amore iustitiæ, sed ob alium malum finem præceptum naturale restituendi obseruat, similiter qui egenti subuenit ob vanitatem, non ob præceptum charitatis per actum vitiosum præcepto satisfacit. Negandum tamen est assumptum; quia ratio naturalis non solum dictat soluendum debitum, 9.

tum, sed etiam modo debito, & rationi rectæ consentaneo. Similiter qui eleemosynam facit extremè indigenti, non adimplet totum ad quod naturali lege tenetur, quia illa vlterius præcipit, ne bonum opus mala circumstantia vitietur. Et hoc est quod dixit Aristoteles supra citatus, & cum eo Diu. Thom vt opus bonum eligatur, & intendatur propter ipsius honestatem. Instabis ergo, qui modo indebito restituit, & subuenit indigenti, tenebitur iterum restituere, ac subuenire; si quidem per primum actum non satisfecit præcepto naturali: neganda tamen est illatio, quia etiamsi contra naturale præceptum peccauerit, qui modo indebito restituit, & inopi, subuenit, per illos tamen actus sublata est materia, ex qua præceptum naturale oriebatur, nempe retentio alieni, & indigentia pauperis; sublata verò materia cessat naturalis præcepti obligatio, præsertim quando est affirmatiuum, quale est præceptum faciendi eleemosynam, hoc enim non obligat pro semper, sed necessitatis
10. tempore.

Prætetea quod non semper oporteat intendere formaliter, & expresse finem ad quem tendit opus iure naturali præceptum optime notat Vasq. in commentatione art. 9. quæst. 100. D. Thom. dubitat. 2. num. 12. Etenim altaris ministros iure naturali fideles de suis bonis alere tenentur, quæ obligatio ad virtutem religionis spectat, sub qua decimarum solutio constituitur: & tamen nemo ex affectu virtutis religionis decimas soluere, vel altaris ministros alere obligatur: sed satis est ad obseruationem huius præcepti actus substantiam sine mala circumstantia superaddita exercere: ratio est, quia quando virtus obligat ad actum ratione alicuius exterioris operis in proximi vtilitatem, vel ædificationem, non est necesse per interiorem actum, eiusdem virtutis honestatem intendere; sed satis est, si absque mala circumstantia opus de se honestum exterius eligatur. Aliter nos obligat naturalis lex in materia religionis ad aliquem cultum Dei, tunc enim honestas huius virtutis, nempe Dei cultus, & reuerentia in sacrificio, vel alio externo cultu intendi debet; quod de lege naturali diximus, de positiua diuina asserendum est cum D.Th. citato art. 9. quia in ea militat eadem ratio; de humana verò quid dicendum.

11. Secunda Conclusio: lex humana per opus præceptum secundum illius substantiam sufficienter obseruatur; quamuis actus moraliter ex aliqua circunstantia sit malus, & non bona intentione fiat. Ita D. Thom. artic. 9. citato, Caietan. Conrad. Med. Vasquez & alii ibid. Salas disp. 9. sect. 2. Sot. lib. 2. de iustit. quæst. 3. artic. 9. & in 4. distinct. 13. quæst. 2. artic. 1. ad fin. Molin. tom. 5. tract. 5. de iurisdict. disp. 58. num. 2. Maior in 3. distinct. 37 quæst. 5. Ibidem Palud. quæst. 3. Almai. in 4. distinct. 17. quæstio. vnic. art. 2. prope finem, vbi ait hanc sententiam esse secundum mentem omnium DD. Medin. C. de oratione tract. 6. quæst. 16. Nauarr. cap. inter verba conclusione 5. num. 72. vbi refert Ioan. Andr. & Panor-

A mitan. in cap. quod quidam de pœnit. & remiss. sed hi loquuntur de operibus bonis in statu mortalis peccati exercitis, quod longè diuersum est: nam opus in eo statu factum potest esse ex omni circunstantia honestum, vt fides docet, & ad initiū sectionis huius notauimus; nostra verò quæstio est de opere ex aliqua circunstantia malo, siue exerceatur à peccatore, siue ab homine iusto, & veniale tamen peccatū contineat, prædicti verò authores eo nituntur fundamento, quia finis præcepti sub præceptum non cadit: ita D. Thom. loco citato & 1.2. quæst. 96. artic. 3. ad 2. item 2.2. quæst 44. ar. 1. & 8 ad 1. quæ ratio non solum de facto, sed etiam de possibili idem ostendit, considerata ordinaria potestate humana ad legum constitutionem. Nam lex solum obligat ad id, supra quod cadit: atqui lex humana non cadit, B neque cadere potest supra intentionem finis operis præcepti, sed supra ipsius opus, ergo: maior est euidens, minor probatur; Nam cum finis intentio sit prior, si illa præcipi posset à lege humana, vel primo actus interior præciperetur, vel saltem æque primo, & principaliter cum exteriori, quod tamen proxima sectione de potentia ordinaria à potestate humana fieri posse negauimus, solum enim illa præcipere potest lex humana, quæ suo fini, nempe exteriori gubernationi necessaria, accomodaque iudicantur: quod vero actus exterior hac vel illa intentione fiat, item quod integram habeat honestatem moralem, vel ex aliqua circunstantia opus malum sit, quę in exteriori actu non appareat ad finem, ac regimen humanæ potestatis nihil interest.

C Prędictæ conclusioni opponuntur Dionys. Cisterc. in 1. distinct. 17. artic. 3. Antonin. 2. part. tit. 9. cap. 10. §. secundo, quorum sententiæ primo fauere videtur ea iuris ciuilis regula 163. ff. *Qui non facit, quod facere debet, videtur facere aduersus ea, quæ non facit; & qui facit quod facere non debet, non videtur facere, quod facere iussus est*, cum qua lege etiam concordat caput. Ea te, de iudiciis; sed qui per actum vitiosum satisfacit præcepto, facit quod non debet: ergo non facit, quod iussus est facere. Nam actum bonū iussus est facere per humanam legem, alioqui nec iusta, neque lex vera D foret. Confirmatur ex regula 8. extra de regul. iur. *qui ex timore facit præceptum, aliter quam debeat, facit & ideo iam non facit.* Respondeo tamen cum Nauarr. cap. inter verba 11. quæst. 3. conclus. 5. num. 55. illum non satisfacere præcepto, qui eo modo, quo debet, illud non obseruat: nimirum secundum præcipientis potestatem, intentionem, & modum, ad quem obseruandum obligatur, non verò ad alium obseruationis modum ex aliis principiis debitū. Nam stat cum obseruatione perfecta, respectu humani pręcepti, defectus aliquis in opere cōparato cum alia obligatione iuris naturalis, seu diuini. Cum igitur potestas legis humanæ se non extendat ad interiores actus per accidens coniunctos cum exterioribus & omnino per se occultos, non intendit obligare ad hanc vel illam intentionē; sed opus de se licitum ac honestum præci-

(12. in right margin beside "Prędictæ conclusioni")

pit, & illam substantialem operis honestatem per se intendit, ad illamque tantùm obligare conatur, aliqua de hac re iam exempla adduximus de ieiunante non ob macerationem carnis, sed meliorem corporis habitudinem vitiosam, & de audiente sacrum ob vanam gloriam. Denique aliud adducit Maior citatus de eo qui obligatus pro populo sacrificare, si in mortali peccato rem diuinam facit, soluitur quidem obligatione populo debita; in Dei tamen manus incidit iudicantis, vt tradit Innocentius in cap. de homine, de celebratione Missarum. Ad confirmationem Respondetur primo, cum Cardinali, Ant. de Butrio, & aliis illam regulam exponendam esse actiue de eo, qui præceptum instituit, ex metu, idem esse, ac si non præcipiat, vt in casu cap. vnici. Qui metus caus. in 6. & secundùm l. 2. ff. de iudiciis. Respon. secundo si intelligatur passiuè de eo, qui ex timore præceptum exequitur ex mente Cardinal. Butr. Hostien. cum Gloss. declaratur regula de timore seruili; & peccaminoso, propter quem præceptum non reputatur legitime factum apud Deum, ideoque de eo dicitur, quia inuitus seruit, rem perdit & meritum, & indignus est præmio vt habetur 23. quæst. 6. §. ex his in princip. quamuis actus sic factus non sit nullus, & per illum humani iuris pœna euitetur, itaque per illum satisfieri potest iuri humano, non diuino.

13. Secundo oppones: serui, & filii, qui à dominis & parentibus inuiti ducuntur ad audiendum sacrum, etiamsi cum debita attentione illi assistant, si tamen animum, & intentionem non habeant satisfaciendi præcepto Ecclesiæ, sed coacti ibi detinentur occasionem quærentes si possunt, se alio diuertendi, præceptum non implent, ergo saltem ad hanc intentionem satisfaciendi præcepto semper obligantur, qui humanæ potestatis constitutiones obseruare tenentur, & consequenter non stat fundamentum supra positum, finem præcepti sub præceptum non cadere. Ad hoc argumentum Suar. tom. 3. in 3. part. disput. 88. section. 3. ita requirit intentionem formalem, vel virtualem implendi præceptum: vt si contraria voluntas adsit, præceptum non impleatur; ait enim. *Necesse est vt cum voluntate audiendi* Missam, *non coniungatur voluntas formalis contraria præcepto, quia reuera tunc per illum actum hoc modo exercitum non impleretur præceptum*; adiungit tamen si quis attentè audiat sacrum in die festo ex deuotione, cum voluntate non satisfaciendi præcepto tunc, sed audiendi aliam Missam, non teneri aliam audire (quod docent Medin. Cod. de oratione tract. 6. quæst. 16. Ledesm. in 4. 1. part. quæstio. 16. artic. 6. dub. 6. Nauarr. de Oratione cap. 13. numero 15. 16. & 28. & cap. 16. numero 79 Azor. lib. 10. cap. 11. quæst. 8.) sed sufficere priorem intentionem, seu voluntatem præcepto oppositam mutare tempore opportuno, & velle auditione præcedentis sacri præcepto satisfacere: ratio est quia illa auditio

A prior fuit actus exterior voluntarie factus humanus, & moralis & totum id habuit, quod ad substantiam præcepti adimplendam sufficit, solumque ibi defuit obedientia voluntatis: ergo si hæc adiungatur, & ad priorem actum referatur, hoc satis erit ad implendum præceptum per priorem actum ex morali relatione cum subsequenti voluntate satisfaciendi coniunctum. Suarium sequitur in terminis Fillucius tract. 5. cap. 7. par. 7. quæst. 7. num. 211. & idem tenet. Aragon. 2. 2. quæst. 83. artic. 13. colum. 6.

B Verum hæc responsio prædictæ conclusionis doctrinam videtur non sustinere, quatenus asserit intentionem non satisfaciendi præcepto, impedire præcepti obseruationem, quamuis detur voluntas faciẽdi opus eo modo quo præcipitur, & ideo oportere mutare illam intentionem, & velle satisfacere præcepto: Et ideo oppositum docet Valentia tom. 2. disput. 6. quæst. 2. punct. 10. in fin. Vasquez 1. 2. quæst. 100. artic. 9. dub. 1. Salas de legibus disputat. 9. sect. 2. quibus assentior, eorumque sententiam confirmo. Primo quando actus exterior ab Ecclesia præceptus, verbi gratia auditio sacri voluntariè, & humano modo cum attentione debita fit, quanuis accedat alius actus interior vitiosus, & praua intentio accidentaria, à quo ille actus vitietur, hoc non tollit integram satisfactionem humani præcepti, vt probauimus; ergo quæcumque contraria intentio etiam vitiosa, qualis illa est non obediendi, vel non satisfaciendi præcepto, si simul persistat cum voluntate faciendi id, quod præcipitur, non impedit quominus obseruetur præceptum. Secundo. Voluntas satisfaciendi præcepto est quædam finis intentio, ex qua sequitur alia voluntas faciendi id, quod iubetur, sed finis præcepti non est sub præcepto, vt cum communi Theologorum opinione supra diximus: ergo, &c. Tertio, Mutatio præcedentis intentionis non facit, vt de nouo impleatur præceptum, si antea non erat impletum: ergo non est necessaria. Nam si antea præceptum impletum est, frustra requiritur; & si non erat illa mutatio intentionis, non est facere quod præcipitur, sed intendere præcepto obedire. Quarto, quando aliquis recitans horas, secum dicit se velle ex deuotione illas dicere cum proposito easdem postea intra tempus debitum ex obligatione repetendi,

D non prorogat sibi præceptum Ecclesiæ, quia hoc non est in eius potestate: neque sibi aliam obligationem imponit, si quidem votum non facit; ergo si reuera tunc humano modo facit, quod Ecclesia iubet, præceptum implet, neque tenetur repetere: sed sufficit, vt iudicet se satisfecisse, ne ex conscientia erronea peccet. Quinto, quando aliquis vult facere opus quod de se in aliquem finem ordinatur, non potest simul habere intentionem efficacem auertendi se ab eo fine; si enim illam haberet intentionem efficacem, à volitione operis in eum finem de se tendentis, voluntatem auerteret. Voluntas verò inefficax non tollit intrinsecam operis habitudinem, quam habet ad finem: pono

exemplum, si quis ex obiecto turpi delectetur cum aduertentia ne mihi dicat se eo tempore efficacem habuisse intentionem nullo modo peccandi contra castitatem. Nam proculdubio talem non habuit intentionem, sed cum plurimum simplicem complacentiam, quæ non impedit auersionem à Deo, & ab honestate illius virtutis per mortalem morosam delectationem. Similiter in nostro casu qui vult assistere Sacro cum debita attentione, facit opus de se bonum ab Ecclesia præceptum, ergo non potest habere efficacem intentionem non faciendi, quod Ecclesia præcipit, seu non implendi præceptum; quia hoc ipso, quod illud opus facit humano modo satisfacit præcepto. Vltimo illa intentio non obediendi præcepto Ecclesiæ, qualiscunque illa sit non opponitur humano iuri, si quidem de facto morale opus ab eo requisitum exequitur; sed naturali, seu diuino obedientiæ superiori legitimo debitæ: ergo non impedit obseruationem præcepti: cuius rationis vim Doctor Suar. tom. secundo de religion. lib. quarto, cap. 16. numero 11. & 12. agnoscens suam opinionem hoc modo temperat, videlicet mutationem illius intentionis necessariam non esse ad impletionem præcepti humani quoad substantiam, sed quoad modum ex natura rei debitum tali actioni. *Qui modus*, inquit, *non cadit directè sub præceptum humanum, nec est materia eius, sed consequitur ex naturali lege, & generali obligatione obedientiæ.* Alias obiectiones minoris momenti ex hac doctrina facilè dissolues, & apud Nauarr. cap. inter verba 11. quæstione 3. numero 71. & Suar. de legib. lib. 2. cap. 29. numero 10. & sequentibus. Mol. disput. 58. citata solutas reperies, qui quidem Mol. in fin. disput. addit posse imponi, & incurri censuram propter omissionem intentionis, seu electionis circa actum præceptum propter ipsum, quod superiori sect. impugnauit.

Vtrum ciuilis, & Ecclesiasticæ constitutionis eadem sit materia.

SECTIO IX.

1. CVm vtriusque iuris humanam potestatem in materia omnium virtutum actus præcipere dixerim, & per se in externis sistere, ad interiores verò non progredi, vtraque potestas legislatiua in materia conuenire videbitur. Et sanè in multis materiæ conditionibus conuenire non est dubium, solum in controuersiam vocamus, an aliqua huius, & illius materiæ discrimina sint, & quæ, vt his cognitis cæterorum conuenientia facile dinoscatur: Et in primis aliquam esse huius materiæ differentiam in vno, & altero iure manifestè ostenditur. Nam lex non imponitur verbis, sed rebus, neque vano gentium ludibrio exponitur, iuxta l. 2. omne verbum, Cod. communia de legatis & cap. 2. requiris de appellat. A Abb. consil 93. lib. 2. colum. secunda, versic. ad idem facit Roman. consil. 428. num. 12. sed si vtriusque potestatis ciuilis & Ecclesiasticæ eadem esset materia per ordinem ad easdem personas, vel altera elusoria esset, & circa nullam versaretur materiam; licet vtraque in vnam coalescerent potestatem, quod comment. & disput. 6. falsum esse demonstrabitur; ergo. Deinde certum est in naturalibus & artificialibus diuersas facultates circa diuersas materias versari: ergò idem dicendum in his moralibus potestatibus, præsertim cum hæ diuersi ordinis sint: Ecclesiastica enim potestas est spiritualis, at ciuilis temporalis æstimatur, diuersosque respiciunt fines, vt superiori disputatione B diximus.

Hinc primum præcipuumque materiæ discrimen desumitur. Nam materia ciuilis constitutionis est temporalis, materia verò Ecclesiastici Canonis spiritualis: In quo vtriusque iuris Doctores consentiunt legistæ in l. omnes populi, ff. de iustit. & iur. Canonistæ in cap. Ecclesiæ sanctæ de constit. & confirmatur ex cap. quoniam distinct. 10. & cap. bene quidem cap. si Imperator cap. duo sunt distinction. 96. cap. solitæ de maioritat. & obedient. Consentiunt Theologi communiter sine controuersia hac de re, & probant. Vnaquæque potestas sibi accommodatam materiam deposcit: sed potestas Ecclesiastica ad ferendas leges est spiritualis, & certo quo- C dam modo diuina; Ciuilis vero laïca temporalis, & puræ humana; ergo. Et declaratur amplius quid nomine spiritualis temporalisve materiæ significetur. Etenim in materia alicuius operationis moralis, aut consideratur ipse actus virtutis & vitii, aut res circa quam actus versatur: hæc vero res aliquando est persona, circa quam actus versatur, vel à qua egreditur. Proxima igitur materia legis est actus virtutis, & vitii; remota sunt res, & personæ circa quas vel à quibus actus proficiscuntur: hinc fit vt proxima & primaria iuris Canonici materia sit actus supernaturalis, siue in entitate, siue in ordine ad finem supernaturalem. Huiusmodi sunt actus fidei diuinæ & quæ ad illius integritatem spectant mini- D strationes, ac receptiones Sacramentorum, etiam matrimonii: Nam licet hoc quatenus est naturalis contractus & humanus videri posset ciuilis iuris esse, per eleuationem tamen ad Sacramenti dignitatem gratiam conferendi ad Canonicam iurisdictionem spectat, vt ex variis textibus præsertim duobus vltimis de secundis nuptiis deducitur. Idemque dicendum de aliis actibus ad Dei cultum pertinentibus. Quibus accedit materia remota, videlicet res, seu personæ circa quas vel à quibus tales actus promanant. Cuius modi sunt ministrantes, vel recipientes Sacramenta, & omnes personæ diuino cultui in aliquo religionis, seu ordinis Ecclesiastici statu dedicatæ.

3. Similiter vitia prædictis actibus contraria, item rebus, & personis aduersa ad

Canonicas prohibitiones spectant, vt patet in cap. Vt inquisitionis §. prohibemus de hæretic. & cap. cum secundùm leges §. confiscationis, eodem tit. immò omnia peccata externa, quatenus auertunt à supernaturali fine, & bonis spiritualibus opponuntur, in eodem ordine materiæ spiritualis collocantur; & quatenus sunt iniuriæ DEI, cuius honor, & cultus præcipuus est finis Ecclesiasticæ potestatis. Optimus est textus, hac de re in cap. Nouit ille de iudiciis, in quo Innocen. III. asserit Ecclesiasticum Iudicem de quolibet criminali peccato cognoscere posse, *vt peccatorem remouet à vitio ad virtutem, ab errore ad veritatem, præcipuè cum contra pacem peccatur, quæ est vinculum charitatis.* Vnde optimè notauit Fortunius Garcia de vltimo fine iur. Canon. & ciuil. num. 151. quando in materia peccati ius canonicum aliquid disponit, ius ciuile fasces submittere, & iuri Canonico cedere, ita Bartol. in l. priuileg. Cod. de Sacrosanct. Eccles. & notatur in regula possessor de regul. iur. in 6. à Glossa. vbi alia iura adducit. Accedit Ioann. Andr. Cald. & Abb. in cap. primo de nou. oper. nunciat. Hinc est quod Ioann. de Imol. in cap. cum contingat notab. 5. colum. 3. de mente omnium Doctorum, & legum aduertit; In materia pacti, & similiter in aliis quando ius Canonicum in præcepto, seu ratione naturali fundatur, ne peccatum incur-
4. ratur, etiam in foro ciuili ius Canonicum obseruari debere. Vnde iam patet, quæ sit materia temporalis ad ius ciuile spectans; illa nimirum, quæ ad hunc spiritualem gradum non ascendit, & circa quam actus morales versantur, qui ad humanæ societatis Politicam, iustitiam, rectamque gubernationem spectant: illis exceptis, qui ad Dei cultum, & animi salutem attinent, qui quamuis olim ad temporales principes pertinerent, postquam Christus Dominus Sacerdotalem potestatem independenter à regali instituit, & sæcularibus principibus abstulerit, nullo modo in rebus, & negotiis sacris per se ciuilis potestas legitimè suam interponit authoritatem.

Alterum ex primo discrimen nascitur, materiam iuris Canonici tum digniorem, tum ampliorem esse ciuili: nam eo dignior est, quo spiritus corpori præstat, eo amplior quo spiritualis materia superior tam-
5. quam finis materiæ temporalis illam ad se eleuat, & spiritualitatis, vt ita dicam respectu inducit. Neque refert quod materia temporalis ad ciuilem potestatem spectet, nam sicut in potentiis naturalibus superior versatur circa materiam inferiorum, sub altiori ratione, vt visitur in intellectu, respectu sensuum: omnia enim, quæ singuli sensus percipiunt, vnusquisque sub sua ratione formali, intellectus sub ratione intelligibilis agnoscit. Simili modo cum Constitutio Canonica sub nobiliori ratione suam spiritualem materiam, & temporalem, quatenus ad spiritualem refertur, pariter comprehendat; quia res temporalis ad DEI cultum, vel iniuram: ad animæ salutem seu perditionem verti potest, materiam ciuilis potestatis suo modo complectitur. Ratio verò huius maioris amplitudinis in materia potestatis Ecclesiasticæ illa est; quia ciuilis potestas intendit per se iustitiam humanam. Ecclesiastica religionem, & iustitiam diuinam, ad quam reliqua ordinat, ac reducit. Nam principalis materia Canonici iuris est religionis diuinæ cultus, & animarum salus: Vnde reliqua omnia quatenus huic officere, seu prodesse censentur, suo iure asciscit saltem indirectè.

Ex duplici discrimine inter vnam, & alteram materiam, vel circa eamdem sub diuersa ratione consideratam, à iure canonico diuersimodè, atque à Ciuili disponitur. 6.
Pono exemplum. De iure Canonico pater filio ex iniustis nuptiis nato tenetur alimenta præstare ex cap. cum haberet de eo qui duxit in matrim. quam pol. per adult. At ius ciuile oppositum decernit in auth. ex complexu Cod. de iniustis nuptiis, & in auth. licet in fin. Cod. de natural. liber. vnde quia Canonica dispositio fundatur in obligatione naturali parentis, quæ illum ad alendos filios etiam ex damnatis nuptiis natos inducit, omnino seruanda est in vtroque foro. Nam ius Canonicum, ne parentes, iure ciuili patrocinante se à peccato filiis alimenta negandi putent excusari, hanc temporalem materiam ad animorum salutem dirigens, filiis spuriis, iuris robur, fomentumque concessit, alimenta recuperandi, à ciuili iure denegata ob sceleris detestationem. Verum quia crimen parentum obligationem naturalem non sustulit, merito ciuilis constitutio ab Ecclesiastica castigatur, ita Fortun. Garcia supra citatus contra Felin. Et Ioann. de Imol. idem resoluit Duenn. regul. 367. Rojas de success. ab intest. cap. 21. numero secundo & sequent. Cordub. leg si quis à liberis §. idem rescripsit à numero 13. de liber. agnosc. Igneus l. necessarios §. non alias 2. par. numero 146. Ad Syllan. Ripa in l. prima ff. solut. matrimon. numero 66. & leg si vnquam numero 68. Cod. de reuocan. donat. Couar. de sponsa. 2. part. cap. 7. §. 6. numero 6. Corras. in l. 1 ff. solut. matrim. in secunda lectur. numero 13. Habetur in ordinat. Lusitaniæ lib. 4. tit. 68. §. 1. & in regno Castellæ leg. 10. Tauri. quæ hodie est leg. 8. tit. 8. lib. 5. ordinam. Matiens. ibidem Roland. consil. 85. numero 7. lib. 3. cum multis aliis, quos referunt. Quæ doctrina etiam procedit stante rigorosa Pij Quinti constitutione contra spurios Clericorum ex Nauarr. de spoliis Cleric. §. vltimo, numero 9. Rota decis. 214. in 3. part. nouissimarum Aliæ dispositiones canonicæ contrariæ ciuili iuri videri possunt apud Baptismum à sancto Blasio repetit in Rubricam Decreti quæstione 25. numero 44. & habetur tom. 1. tractatuum vbi etiam Prodocimus de Comitibus, & Hieronymus Zanet. plures inter vtrumque ius differentias enumerant.

Obiicies: ciuiles leges circa materiam spiri-

7. tualem versantur. Nam agunt de Episcopis, & Clericis, de Sacrosanctis Ecclesiis, neque materiam matrimonii, iuramenti, vsuræ, & similium ad Canonicum ius spectantium prætermittunt, immo ipsi Canones disponunt in foro Ecclesiastico leges ciuiles, vim habere & obseruandas esse, vt patet ex decreto Nicolai Pontif. 30. quæst. 3. cap. ita diligere, & Innocentij III. in cap. primo de nou. oper. nunciat. vt notat Cassan. in Parat. Ad hoc argumentum iam supra aduertimus disputatione de causa finali, quæst 1. sect. vltima, leges ciuiles in materia Ecclesiastica processisse, vocata in auxilium ipsorum Canonum sæculari potentia, & modo ab Ecclesiastica potestate permisso. Quia tamen diuersus est in foro Ecclesiastico ciuilium legum vsus, duo aduertenda sunt; primum leges ciuiles admitti in eadem materia, in foro Ecclesiastico duobus modis in citata sectione vltima declaratis, vel per generalem regulam, quod valeant ciuiles leges vbi canones nihil disponunt, vel per specialem canonizationem, seu approbationem Ecclesiasticæ potestatis. Et præter textus ibi allegatos facit cap. si in adiutorium dist. 10. & cap. super specula, de priuileg. in princip. Ioann. Andr. & Gloss. in cap. 1. de reb. Eccles. non alienand. in 6. verb. tractatus & verb. sed quærit hic Dominic. & alii ibidem. Vnde quando iam lex ciuilis in certa materia ab Ecclesiastico approbatur, iam sub diuersa ratione altiori eadem materialis dispositio consideratur, & in supernaturalem finem dirigitur.

8. Secundum. Hinc prouenire plures esse casus qui appellantur mixti fori, quia illorum materia, tam ad Ecclesiasticam, quam ad ciuilem potestatem spectant, hac enim de causa blasphemiæ, periuria, vsuræ, incestæ nuptiæ, alia matrimonia illicita per ciuiles leges iustissime puniuntur. Ratio est, primo quia in his etiam quæ spiritualia videntur, aliquid naturale reperitur, quod Reipublicæ noceat, & ad conuenientem ipsius gubernationem pacemque oporteat impediri: huiusmodi est matrimonii contractus contra naturalem iustitiam, & alia prædicta crimina quæ Reipublicæ Christianæ magnum etiam afferret nocumentum: quæ enim temporalis fœlicitas, quæ pax, & concordia esse potest in communitate, quę illa vitia relinqueret impunita? Ideoque ab Ethnicis non minoribus pœnis plecti consueuerunt. Probatur hæc doctrina ex Calixti epist. 2. ad Episcopos Galliæ, & refertur in cap. coniunctiones 35. quæst. 2. ex cap. vbi non de desponsat. impuberum, singularis est Gloss. in auth. Quomodo oporteat Episcopos in princ. verb. sancimus. quæ sic habet. *Quid pro Deo intromittit se Imperator de spiritualibus & Ecclesiasticis, cum sciat ad se non pertinere?* Et statim tres adhibet responsiones. *Primo non inueniendo de nouo, vel constituendo ponit, sed recitando sacras regulas contra quas si quis fecerit, imponit pœnas. Secundo, vel dic quod authoritate Papæ facit. Tertio, vel dic hoc faciendo statum Reipublicæ tuetur, cum interfit Reipublicæ esse Sacerdotes honestos, à quibus pœnitentiam peccatorum petamus.*

Primam huius Glossæ responsionem pro secunda ratione assigno: nam licet potestas sæcularis in spiritualibus Ecclesiasticæ subiiciatur, & inferior illa sit, hoc non tollit, quominus constitutiones Canonicas faciat obseruari, & nouis pœnis earum violatores puniat; quamuis enim inferior Superioris leges nequeat abrogare, poterit tamen nouis pœnis adiuuare, quo melius impleantur, ita Gloss. in Clement. ne Romani verb. Tolli. de elect. Paul. & Laurent. quos sequitur Cardinal. ibidem quæst. 3. Imol. numero 26. Bonifac. numero 16. Barbatius ibidem & cap. vestra, num. 5. de locato & plures quos vide apud Couarr. 4. decret. 2. part. cap. 6. in princip. Matienzo lib. 5. recopil. tit. 1. lib. 1. gloss. 7. numero 4. Sanchez lib. 3. de Matrim. disputat. 47. numero 11. vbi Canonistis Theologos etiam quamplures congessit, secundam & tertiam Glossæ supra citatæ responsionem iam in primo aduertendo, & prima ratione secundi attigimus. Hinc patet responsio ad obiectionem de qua infra cum de Ciuili potestate ad leges ferendas sermo fuerit, amplior dabitur disputandi locus.

De Immutabilitate legis naturalis & diuinæ.

QVÆSTIO II.

Cognita legis, ac constitutionis materiali causa, eiusdem causę conditiones materiales prosequuti, in mutabilitatem, cuius semper materia principium dicitur, primò incidimus. Cumque certissimum sit Constitutionem humanam multis modis mutari posse, & in hoc à lege naturali differre, quod suaptè natura mutabilis sit, quia ab humana voluntate dependet, vt textus præcedentis commentationis ostendunt, solum difficultas esse poterit quibus modis hanc subeat mutationem, quod in disput. 6. de causa efficiente, commodiori loco tractabitur, ne legis abrogatio ipsius sanctionem præposterè anteuertat. Quamobrem tantum consideranda nunc superest legis naturalis & diuinæ immutabilitas. Naturalem cum diuina coniungo, quia non solum de naturali, quæ esse diuina æstimatur; sed de positiua, quæ æterna est, & liberam voluntatis diuinæ determinationem supponit nobis in primis agendum.

Quę immutabilitas in legis æternæ materia reperiatur.

SECTIO I.

Sine controuersia est apud fideles Doctores legem diuinam positiuam suaptè natura esse mutabilem, si sermo sit non de actu diui- 1.

ni intellectus & voluntatis, sed de obiecto seu præcepto, circa quod ille actus versatur; & quod faciendum præscribit; nam in iudicialibus, ac ceremonialibus præceptis antiquæ legis hanc mutationem factam fuisse Orthodoxa fides docet, & in secunda disputation. demonstratur. Et ratio est quia obiecta quæ præcisè sub positiuo iure diuino cadunt, & præcepta continent affirmatiua, vel negatiua de se non continent necessariam bonitatem, seu malitiam obiectiuam. Vnde de se apta sunt, vt ex diuinæ voluntatis dispositione intra certum tempus vim retineant obligandi, quo peracto nullatenus ligare queant. Sola igitur restat dubitatio de materia æternæ legis, qua ratione immutabilitatem sortiatur. Et in primis hîc supponimus, quæ in disputatione secunda, quæstione 4. section. 1. difficultate tertia, probatum relinquitur, legem æternam vt est regula honestatis liberæ, non esse impositam diuinis actibus, neque voluntatem diuinam debere concipi, vt rectam & honestam per conformitatem ad legem æternam: Cui subiiciatur, solum ergo cum actibus creaturarum intellectualium, vt morales sunt actiones, comparatur, illarumque regula censetur cum proprietate loquendo: nam in Metaphorica loquutione lex æterna, vt totius vniuersi gubernatrix creaturarum omnium operationes in suos fines dirigit, apteque disponit, & minus proprie illarum regula perhibetur, vt loco citato ostensum est, & præter recentiores ibidem citatos: vnde Molin. in concordia, quæstione 14. artic. 13. disput. 31. in princip. aliàs disput. 32. & tom. 5. tract. 5. de iurisdic. disp. 46. num. 16.

2. Hoc posito duo exponenda supersunt dubia, primum vtrùm omnes actiones morales creaturæ rationalis non solum quæ de facto erunt, sed quæ esse possunt huius legis materia sint? Secundum an hæc æternæ legis dispositio omnino immutabilis existimetur? Quantum ad primum dico primo: in DEO lex æterna omnes dirigit actiones morales creaturarum intellectualium possibilium, quatenus dictat, quæ rectæ sint, quæ turpes, si à creaturis fierent, non tamen habet propriæ legis statum, respectu creaturarum possibilium, quæ numquam erunt: hæc assertio sequitur ex doctrina, quam tradidimus in disput. secunda, quæstione tertia, agentes de naturali lege. Eam Molin. citatus videtur extendere etiam ad actus internos Dei, ait enim. *Licet compertissimum sit, Deum, qui summa est bonitas, nullo modo in suis operationibus posse deficere, neque alicui alteri, neque propriè sibimetipsi esse subiectum, in eo est lex æterna, quæ est ipsemet Deus, quæque ipsi dictat, quid rectum sit, si ab ipso fiat, & quid turpe, si ab eo fieret, ac proinde quid ex eo capite contradictionem implicet ab eo fieri, quod cum summa ipsius bonitate pugnet, &c.* Nihilominus sano modo intelligendus est hic author, non vsurpare legem æternam in propria, & rigorosa significatione, in qua

A semper à superiori iurisdictione procedens, ad sibi subiectos refertur, quos ligat, quique per conformitatem ad illam legem, vel per dissonantiam rectè, vel turpiter operari censentur, sed latè & metaphoricè legem appellauit dictamina practica scientiæ necessariæ diuinæ, quibus Deus iudicat, quid suam bonitatem, sapientiam ac iustitiam deceat, qua ratione loquutus est D. Thom. 1. part. quæstione 21. artic. primo ad secundum, vbi dicit, *Impossibile est Deum velle, nisi quod ratio suæ sapientiæ habet, quæ quidem est sicut lex iustitiæ, secundum quam eius voluntas recta, & iusta est, &c.* Notandum est illud sicut quod analogiam quandam, & proportionem, non proprietatem legis designat,

B vt idem Diu. Thom. statim declarauit, quem optimè interpretatur Suar. lib. 2. de leg. cap. 2. num. 8.

Dico secundo, omnes actus liberi & morales possibiles creaturarum intellectualium, quas Deus in hoc vniuerso creare constituit ab æterna lege propriè sumpta, & in perfecto legis statu accepta diriguntur: est. D. August. lib. 1. de lib. arbitrio cap. 14. asserentis: *Iubet igitur lex æterna auertere amorem à temporalibus, & eum mundatum conuertere ad æterna,* quibus verbis significauit tam negatiua, quam affirmatiua legis æternæ præcepta, per quæ omnes actiones morales creaturarum amore capacium, quales sunt intellectuales, possent ac deberent regulari: idem latius exponit cap. 15. & 16. ex quo hanc hausit doctrinam D.

C Thom. 1. 2. quæst. 93. artic. 6. & Theologi ibid. communissimè, quamuis permisceant cum operationibus moralibus, alias, quæ non per modum cognitionis, sed per modum principii motiui subiiciuntur legi æternæ in latiori significatione, quatenus creaturarum irrationalium actionibus accommodatur, neque tam præcepti, quàm simplicis iudicii, & voluntatis habet rationem, vt aduertit Vasq. in commentatione artic. 5. eiusdem quæst. 93. Nos vero relicto latiori legis significatu in propriissimo, & primo modo subiectionis ad legem æternam, de quo D. Thom. in art. 6. loquimur, quando creaturæ rationales cognito DEI præcepto in actus liberos, honestos, vel inhonestos prodeunt. 3.

D In hoc sensu suadetur conclusio discursu facto per omnes actus morales, & de malis certum est ab æterna lege prohiberi, quia nullus est actus malus, possibilis fieri à creatura intellectuali, qui ab æterna lege impunitus relinquatur, si fiat, sed vnicuique sua decernitur pœna: ergo omnes prohibentur lege pœnali. Deinde de actib. bonis, nam hi vel bonitatem continent necessariam ad consequutionem supernaturalis finis, ad quem diriguntur, vel nô necessariam, sed tantum media sunt excellentiora. Si primum, lex æterna illorum actuum præcipit exercitium propter necessitatem medii, cuius omissioni similiter determinata est pœna, & executioni præmium; si 2. aut comprehenduntur ii boni actus sub dispositione quadam permissiua eiusdê legis, aut sub præceptiua continentur, non iubente exercitium, sed specificationem, & modum actus præscri- 4.

bēre. Nam licet necessarium non sit tales actus exerceri, semper tamen quoad specificationem necessarii censentur, quia à lege æterna præscribitur modus, quo fieri debeant, vt rectè fiant. Idcirco enim iam supra diximus sub legis diuinæ præcepto, etiam modum cadere sub præcepto. Denique de indifferentibus sub æterna lege comprehendi dicendum est, tum præcepto affirmatiuo, tum negatiuo: affirmatiuo, vt quando fiunt inhonestum finem referantur negatiuo, quia æterna lex prohibet, ne fiant hi actus propter se, sicut prohibetur verbum otiosum in sententia Diu. Thom. asserentis non posse dari actum humanum indifferentem in indiuiduo, quem sequitur Suar. lib. 2. de legib. cap. 3. num. 15.

5. De 2. dubitatione. Dico tertio: lex æterna est immutabilis secundùm se formaliter partim omnino simpliciter & absolute partim ex suppositione liberi decreti diuini. Et sanè quod lex æterna immutabilis sit, expressè dicitur ab Augustino supra citato & lib. 83. quæstio 27. in fine *lex*, inquit, *incommutabilis omnia pulcherrima moderatur gubernatione*. Quem Theologi communiter sequuntur. Et quamuis nostram assertionem non explicent sub his terminis illi non opponuntur; immo illa consequens est ad illorum opinionem, qui immutabilitatem suppositionis in actibus Dei liberis agnoscunt, vt tenet D. Thom. 1. contra Gentes cap. 83. Ferrar. ibidem Aureolus in 1. distinct. 8. quæstio 2. artic. 1. Bassol. in 1. dist. 45. quæst. 2. artic. 3. ad 2. Capreol. ibid. quæst vnica artic. 2. in probatione 2. part. 3. conclusionis Christophorus Gillius lib. 2. tract 8. de immutab. Dei cap. 5. numero 5. Probatur prima conclusionis pars, lex æterna partim continet legis naturalis dictamina, partim legis positiuæ diuinæ imperia: illa priora per actum liberum diuinæ voluntatis propriissimum sortiuntur legis statum, quia illo mediante decernuntur inferiores, ad quos lex naturalis ordinatur, non quia nouam & peculiarem prohibitionem diuina voluntas legis naturalis præceptis adiungeret, vt in 2. disputat. diximus quæst. 3. nam tota vis obligandi, quæ ex lege naturali oritur, necessario consequitur ad bonitatem necessariam obiectiuam, quam illa prosequendam dictat; & ad malitiam, quam ostendit fugiendam. Et antequam intelligamus decreta libera Dei concipere possumus illa dictamina necessaria, & secundum nostrum intelligendi modum, priora ego absolutè & simpliciter lex æterna, quatenus naturalis legis dictamina continet, est immutabilis si quidem aliter decernere non potest, quàm eius scientia diuina circa hoc obiectum necessarium, necessario repræsentat: quod infrà agendo de lege naturali amplius confirmabitur.

6. 2. Pars assertionis, quæ docet legem æternam partim esse immutabilem ex suppositione, non simpliciter & absolutè, sic ostenditur proxima & adæquata radix immutabilitatis diuinæ est necessitas essendi absoluta, vt optime probat Gillius vbi supra ca. 4. n. 5. cum Bassol. & Dionysio Cisterciensi. Ratio est primo, quia non intellecta alia ratione formali ex sola absoluta necessitate diuinæ naturæ colligitur eiusdem immutabilitas: si enim aliquid est absolutè, & omnino necessarium, fieri nequit, vt incipiat esse, quod non erat, aut vt desinat esse, quod erat, omnis verò mutatio est transitus à non esse ad esse, aut econtra ab esse ad non esse; ergo intellecta solum ratione necessitatis infertur euidenter repugnantia mutabilitatis. 2. affectuum contrariorum contraria principia esse debent; sed propria, & adæquata radix mutabilitatis est contingentia, ergo proprium principium immutabilitatis est necessitas. Atqui actus liberi diuini non sunt necessarii ea ratione, qua intelliguntur potuisse in Deo non esse. Nam Devs potuit ab æterno non velle creare hunc mundum, aut has vel illas creaturas; potuitque non ordinare hominem ad beatitudinem supernaturalem; ergo actus liberi, vt sic, aliam habent immutabilitatis radicem, quia non est necessitas absoluta. Illa verò est suppositio liberorum actuum diuinorum quod semel in æternitate fuerint, quæ indiuisibilis est, & tota simul: ita exponi debent Authores pro conclusione relata præsertim D. Thom. & Capreol. vt ex eorum discursu patet. Nam si actus Dei liberi ab æterno fuerunt, hoc ipso supponuntur durasse intrinseca æternitatis mensura indiuisibili, & tota simul, de cuius ratione est, vt semper sit, in quo distinguitur à duratione angelica, quæ dicitur æuum & ab æternitate participata visionis beatæ, quamuis enim sint durationes indiuisibiles, de sua ratione non habent vt semper sint: nam Angelus, & visio beata aliquando non fuerunt.

Oppones: necessitas & immutabilitas sunt rationes à priori, ex quibus Dei æternitas colligitur, non verò æternitas immutabilitatis, ergò quando petitur à priori ratio, cur actus liberi diuini sint immutabiles, non bene assignatur æternitatis mensura, in qua esse cœperunt. Respondeo ab æternitate quidem supponi necessitatem, & immutabilitatem diuinarum perfectionum, quæ liberæ non sunt, sed necessario in Deo esse intelliguntur. Etenim actus liber, vt suppono, non addit Deo aliquam perfectionem à parte rei, vel virtute distinctam, qua Devs careret, si aliter se ab æterno determinaret, vt omnes boni nominis Theologi contrà Caietanum demonstrant 1. par. quæst. 19. artc. 2. Vasq. ibidem artic. 3. disput. 8. capite 1. Verum eamdem æternitatem supponi ab actibus liberis nostro intelligendi modo vt mensuram perfectionum necessariarum, neque inconueniens est, quod secundùm diuersas considerationes æternitas in Deo, ex immutabilitate deducatur, in perfectionibus necessariis, & immutabilitas ex æternitate colligatur in liberis actibus, qui intrinsece, & formaliter perfectionem non addunt, etiam virtute distinctam, actui necessario diuini amoris. Vrgebis; priùs est secundum nostrum intel- 7.

ligendi modum, rem existere, quam durare: esse immutabilem, quam æternam; semper enim æternitas cuiuslibet entitatis, seu formalitatis fundatur in immutabilitate ipsius. Propter hanc instantiam Gillius cap. 5. citato numero 5. aliter exponit hanc immutabilitatem suppositionis in actibus liberis, quia tamen in illius declaratione mihi videtur circulum fieri: nam in illa ex vno capite infertur semper forem immutabiles actus liberos, supposito, quod semel sunt, quia obiecta liberè volita aliquando erunt & ex alio capite illa eadem obiecta in aliqua differentia temporis sunt, quia immutabiliter libera Dei voluntas circà eadem tendit, qui est manifestus circulus: & deinde receditur à sententia D. Thomæ idcirco ad instantiam dico verum esse nostro concipiendi modo, prius esse rem existere, quam durare & esse immutabilem, quam æternam in diuinis perfectionibus necessariis nō in actibus liberis Dei. Dixi in diuinis perfectionibus, quia illis solum accommodari potest præpositio, nam perfectiones creatæ, neque immutabiles, neque æternæ simpliciter esse possunt. Ratio verò discriminis in diuinis est: quia immutabilitas in perfectionibus necessariis prouenit ex repugnantia illius principii, idem non potest simul esse, & non esse. Quod enim necessarium est, ne idem sit, & non sit immutabilitatem deposcit. At liberi actus cum de sua ratione habeant, vt abstrahendo à suppositione, illis non repugnet, vt non sint, si considerentur secundùm rationem liberi, non potest supponi illorum immutabilitas ad æternitatem; sed potius ex suppositione, quod in æternitate sint, immutabiles esse intelliguntur: immutabilitatem enim naturalem satis illam habent ratione actus necessarii cum quod identificantur.

Cum igitur ostensum sit actus liberos Dei habere immutabilitatem suppositionis, & lex æterna, quatenus continet ius diuinum positiuum, requirat liberam diuinæ voluntatis determinationem, sequitur legem æternam quoad hanc partem esse immutabilem ex suppositione. Nam absolutè necessarium non est, quod tale ius fuerit; posset enim ab æterno à DEO non decerni, verbi gratia, si legem Mosaycam Iudæis dare ab æterno non decerneret, vel septem legis nouæ sacramenta instituere non decreuisset.

Vtrùm naturalis lex ab humana potestate mutationem, vel dispensationem admittat.

SECTIO II.

PRoxima commentatione ad notationem capitis primi distinctionis quintæ legem immutabilem esse ab intrinseco ex vtroque iure, & Thologica ratione ostendimus: quia tamen non defuerunt, qui mutationem, moderationem, seu dispensationem ab extrinseco in ea etiam ab humana potestate fieri posse admiserint, in hac sectione legis naturalis mutationem, seu dispensationem per ordinem ad humanam potestatem expendam: in sequenti, eandem per respectum ad potestatem Dei absolutam considerabo. Prius tamen in hac lege ab intrinseco neque diminutionem, neque additionem possibilem esse Theologorum authoritate & rationibus aliis confirmabo: hanc ergo veritatem docuit Alens. 3. part. quæst. 27. memb. 4. artic. 5. §. 5. Lactant. lib. 6. de vero cultu cap. 8. Vincent. in specul. moral. lib. 1. par. 1. ad 3. D. Thom. 1. 2. quæst. 94. artic. 4. & 5. quæstio. 100. artic. 8. & 2. 2. quæstio. 66. artic. 2. ad 1. Caietan. Conrad. Med. Vasquez ad locum citatum 12. Sotus lib. 1. de iustit. quæst. 4. artic. 5. & lib. 2. quęst. 1. artic. 8. Molin. tom. 1. tract. 1. de iustit. disp. 4. & tom. 5. tract. 5. disp. 49. num. 4. Azor. tom. 1. lib. 6. cap. 1. quæst 2. Valent. tom. 2. disp. 7. quæst. 4. punct. 5. Suar. libro 2. de legib. cap. 13. numero 2. Salasi. 2. tract. 14. disp. 5. sect. 7. num. 32. Sararius de legib. cap. 28. Probatur 1. nulla lex per se deficit, neque imminuitur, antequam per oppositum vsum, seu per legislatorem reuocetur, nisi quia perpetua non erat, sed pro certo tempore statuta, quo finito desinit obligare, vel quia in materia, fit aliqua mutatio, ratione cuius aut cessat eius adæquata ratio finalis, aut irrationalis fit, & iniusta: sed lex naturalis in primis non fuit statuta pro definito tempore: complectitur enim necessariam & perpetuam veritatem. Nam continet prima principia, seu dictamina practica per se nota & conclusiones ex illis euidenter & necessariò illatas, quæ ad mores spectant, in quibus veritas perpetua, & pro nullo temporis decursu mutabilis inest. Dein mutatio circumstantiarum, seu materia, in qua alia ratio naturalis exoritur, illam cessare non facit, sed aliud ostendit legis naturalis dictamen: exempli gratia, pugionem apud te depositum esse credendum, naturalis ratio dictat immutabiliter, numquam tamen hæc lex intelligitur, quando qui deposuit, amens est & sibi manus consciscere tentat: quare alia est lex, quæ dictat in se, vel in alterum debacchanti arma caute subtrahenda, nunquam enim lex naturalis in ea generalitate accipienda est, quin omnes subintelligantur circumstantiæ, propter quas immutabilem sortiatur veritatem: ergo.

2. Idem probatur: præcepta naturalia vel sunt negatiua, vel affirmatiua: si primum res prohibent intrinsecè malas, & hęc obligant pro quolibet tempore, atque adeo nunquam cessare possunt: si secundum, quamuis præcepta affirmatiua non obligent, vt dici solet, pro semper, hoc non prouenit ex eo, quod in se mutationem, vel cessationem patiantur, semper enim eamdem suam vim retinent obligandi pro eo tempore, quò illorum occasio, & certa conditio occurrit, & hæc est illorum natura. Quemadmodum præceptum positiuum audiendi sacrum in die festo non mutatur in aliis diebus, in quibus non obligat: semper enim seruat illam vim inter fideles, postquam fuit ab Ecclesia in-

stitutum: quod igitur habet præceptum positiuum affirmatiuum à sua institutione habet naturale ex se apud omnes omni loco & tempore. Vnde Aristoteles 5. Ethicorum cap. 7. postquam dixit. *Iustum naturale esse, quod vbique vim habet eamdem, non quia videtur, vel non videtur* statim subiunxit. *Quod natura constat immobile est & vim habet eamdem vbique*, constat igitur naturalem legem per se neque in totum, neque in partem aliquam subire posse ex se mutationem.

2. An verò ab humana potestate illa admittat per additionem, non dubitamus, quia propriè mutatio non est, quando supponitur integra lex naturalis & sola, quæ ex se est in mutabilis, & hanc conditionem non habet quando à potestate humana propter vtilitatem communem superadditur, vt D. Thom. notauit 1. 2. quæst. 94. artic. 5. & Vlpianus in l. 6. ius ciuile ff. de iust. & iur. ibi *Itaque cum aliquid addimus* difficultas est per detractionem, dispensationem, vel abrogationem, in qua affirmare videtur idem Vlpianus cum addit, vel *detrahimus* iuri communi, idest naturali, vt exponit Gloss. cui concordat altera Gloss. in cap. à nobis de decimis verb. exemptus, vtramque sequuntur multi vtriusque iuris Doctores asserentes naturale ius ab humana potestate posse limitari, seu restringi & aliquantulum mutari: ita Alex. consil. 32. clarissimè in fine num. 9. lib. 7. & consil 134. Animaduersis num. 37. lib. 6. & de iure diuino idem asserit consil. 1. numero 2. & consil. 2. num. 7. lib. 2. Ancharan. consil. 239. Parum dubitationis Felin. in cap. ne innitaris de constitut num. 7. Maranta in praxi in 3. par. num. 79. Abb. cap. quæ in Ecclesiarum numero 11. de constitut. & cap. final. de consuetudine num. 3. Innocent. ibidem in princip. Albert. Belog. de lege iure & æquit. ca. 26. nu. 6. Stephan. de Federic. de interpret. iur. num. 72. Lancellotus Galliæ de statutis, de non legando & verb. solidos, quæstio. 5. numero 61. Benedict. Barz de fil. non legit. nat. num. 23. Alberic. de statutis par. 2. quæst. 103. num. 7. Laurus de Palatiis de statutis & num. 13. & speciatim de limitatione, vel derogatione iuris naturalis per dispensationem. Eamdem sententiam tuetur Panormitan. in cap. à nobis de decimis numero 4. Millis in repertor. litera D. numero 23. verb. dispensatio Felin. cap. final. num. 7. & 8. de constitut. Angelus verb. Papa num. 1. Nauar. consil. 2. qui filii sint legitimi num. 8. in 2. editione, aliàs consil. 3. lib. 4. de sponsal. Hier. Paul. in pract. Cancellar. tit. notabilia super dispensat. matrimonii versic. *Item potest dispensare*. Loazes de matrimon. Regis Angliæ Minchæ Borgas, Gratus, Beto & alii quos refert & sequitur Sanches lib. 8 de matrimon. disputat. 6. numero 5. ex Theologis idem defendit Canus in relect. de pœnit. par. 5. Henriq. libro 8. de Eucharist. cap. 13.

3. Suadetur primo variis casibus, in quibus à iure humano, tum Ecclesiastico, tum ciuili naturale ius videtur limitari. Nam naturali iure omnia sunt communia, & tamen per ius humanum, quale esse diximus ius gentium diuisio rerum, & diuersa dominia sunt introducta, vt patet ex cap. ius naturale dist. 1. & ex cap. quo iure dist. 8. Immò Clemens Primus Epistol. 5. relatus in cap. dilectissimis 1. 2. quæst. 1. diuisionem rerum per iniquitatem introductam fuisse testatur, non quasi ipsa introductio, iniqua fuerit, sed quod peccati occasione induceretur. Vt communis est interpretatio, secundus casus sumitur ex libertate, quæ cum ex iure naturali hominibus conueniat, humanis legibus aufertur, vt constat ex l. 4. manumissiones, ff. de iustit & iur. l. 4. libertas ff. de stat. homin. liber. quibus concinunt cap. de rectoribus 26. quæst. 1. cap. ad librandum, cap. ita quorumdam de Iudæis. Vnde in bello capti efficiuntur capientium serui. In quo iuri naturali ius gentium derogasse affirmat Bartol. in l. hostes ff. de captiuis Accursius & idem Bartol. in citat. l. manumissiones, Angelus & Paulus aliique Doctores in l. si quod ff. de condict. indeb. quos refert & impugnat Couar. regula peccatum par. 2. §. 11. num. 2. 3. casus est, quia ius naturale præcipit ne quis alium occidat, & tamen per humanas leges permittitur occisio furis nocturni, & depopulatoris agrorum, aut itinerum aggressoris & similium in l. 1. & C. quando liceat vnicuique sine iudice C. item adulter in multis casibus occidi permittitur, qui in diuersis legibus notantur ff. & C. ad legem Iuliam. de adult. 4. casus est, quia ius naturale præcipit alienum esse reddendum Domino. At Vsucapio, & præscriptio ius illud limitauit; quod sane argumentum in suæ sententiæ confirmationem affert Glossa in l. manumissiones citatam.

2. Quantum ad dispensationem attinet alia suppetunt exempla, ex quibus similiter deducitur posse humanam potestatem in naturali iure dispensare, & ex hac parte illud relaxare. In primis enim summus Pontifex dispensat in Episcoporum residentia, quæ est de iure diuino naturali, vt sentit Trident. sessio 23. de reformation. cap. 1. Deinde in matrimonii impedimentis iure naturali illud irritantibus. Refert enim Angelus supra citatus in matrimonio inter fratres fuisse dispensatum, & iuxta multorum sententiam in matrimonio rato, vt dissoluatur ex eiusdem Pontificis dispensatione, cum tamen in vtroque casu ius naturale relaxetur; denique in votis & iuramentis summus Pontifex dispensat, & tamen illorum obligatio de iure naturali censetur. Mitto alia exempla similia, & quæ magis additionem, quam mutationem, aut relaxationem naturalis, seu diuini iuris ostendunt. 4.

3. hac ratione eadem sententia stabilitur, & est fundamentum Sanch. & aliorum, quos retuli non modò in potestate Ecclesiastica, sed etiam in ciuili, est facultas ius naturalis distinguendi, & authoritatiuè interpretandi, ergo etiam dispensandi, antecedens infrà probabitur, & communiter ab omnibus admittitur: consequentiam ostendo, quia nulla

maior est ratio cur hæc potestas denegetur A principi supremo, cum æquè necessaria sit ad regimen etiam politicum, nedum ad Ecclesiasticum, ad salutem animæ & supernaturalem beatitudinem ordinatum. Confirmatur 1. quia alioqui non videretur satis prouisum humano regimini præsertim Ecclesiastico, si Christus Dominus Vicario suo in rebus ad salutem necessariis hanc non relinqueret potestatem, quando ad illum non patet accessus. Etenim personarum pericula, infirmitates, aliaque commoda postulant secundùm rationem naturalem, vt DEVS quem loco suo ad regendam Ecclesiam eligit, ea potestate donaret, qua illi præsentaneo remedio subueniret: hinc enim deducimus potestatem humanam in scelerum vindictam, mortis pœnam, & membrorum mutilationem imponere posse, & particulares personas horis suis priuare: quando ad commune reipublicæ bonum visum fuerit expedire. Confirmatur 2. recta Ecclesiæ gubernatio postulat vt inferioribus prælatis commissa sit facultas verè, & propriè dispensandi in legibus Pontificiis, in iis euentis, in quibus vrgens necessitas occurrit, & non potest commode Pontifex adiri, ne Ecclesia mediis necessariis ad illius regimen & status conseruationem defraudetur 3. quia praxis idem confirmat, siquidem verbo dispensandi Pontifex vtitur in casibus, qui de iure naturali sunt, quod non vsurparet si tantummodò ius naturale declarando procederet.

Hæc tamen non obstant, quominus veram
5. omnino sententiam existimem, quæ asserit C iuri naturali ab humana potestate nullatenus derogari, siue illud aliqua ratione coarctando, siue per dispensationem relaxando: hanc tenent ex Theologis præter citatos ad initium sect. expressè D. Thom. 1.2. quæst. 100. artic. 8. ad 13. Almai. de potestate Eccles. cap. 13. conclus. 1. Driedo lib. 2. de libertate Christiana cap. 4. in fine, Suar. lib. 2. de legib. cap. 14. numero 5. & lib. 6. de voto cap. 9. Maior. in 4. distinct. 24. quæst. 12. Catherin. lib. 6. contra Caietan. cap. 2. Sot. lib. 1. de iustit. quæst. 7. artic. 3. Victoria in relect. 2. de potestate Papæ, Syluest. verb. Papa Augustin. Triumph. de potestat. Eccles. quæst. 53. artic. 1. Abulen. ad caput 20. Exod. quæstio. 35. versus medium Turrecrem. in summ. cap. 54. & 57. de potestat. Eccles. lib. 2. cap. 107. ex iuristis Bartol. D in l. omnes populi, ff. de iustit. & iur. Bald. in § ius autem institut. de iure naturali, vt illos interpretatur & refert Constantius Bogerius de legis potentia num 2. Michaël Vlcurunus de regimine mundi par. 1. quæst. 4. num. 37. & 76. Claudius Cantiuncula de offic. Iudicis cap. 6. num. 78. & 79. Petrus And. Gamarus tracta. de extensio nibus referens Bald. Angel & Imol. in l. filius à patre §. final. ff. de liber. & posthum. Ioann. Bapt. Caccialup. de pension. Eccles. quæst. 19. num. 64. Petr. Rebuff. de decim. quæst. 13. num 106. Marquardus de Susannis de cælibatu sacerdotis non abrogando. Ioannes Franciscus Baldus de præscriptionibus §. quinto num. 2. Gregorius Rhamnusius de affinitat. num. 12. Iacobus nouellus de iure Prothomiseos §. 6 num. 60. post Matth. de Afflict. decis. 391. in princip. & Clem. pastoral. §. penult. de re iudicat. Ludouic. à Paramo lib. 3. de origine & progressu sanctæ inquisit. & quæst. 8. num. 98. Albert. Bollonet supra pro opposita sententia citatus numero 3. Vnde num. 6. interpretandus est iuxta id, quod paulo ante dixerat ne dicamus illum intra paucas lineas sibi fuisse contrarium. Lancellot. de potestat. Pontif. lib. 1. cap. 1. §. 4. vers. decimo numero 1. & sequent. vbi multos refert Picardus lib. 2. institut. tit. 2. de iure naturali & §. sed naturalia. Nauar. lib. 4. de desponsat. impuber. B consil. 4. num 16. & in cap. ita quorumdam de Iudæis in Gloss. penultim. num. 1. & 7. qui sibi contrarius erit, nisi exponatur iuxta interpretationem statim tradendam in 3. aduertendo, Couarr. regula peccatum par. 2. §. 11. numero 3. & sequent. in cap. quamuis pactum 2. par. §. 4. numero 6. & in epitom. 4. par 2. capite 6. §. 9. numero 3. Barbosa in rubrica ff. solut. matrimon. 2. par. n. 104. Denique & tu. plures & doctrinæ opinione maiores DD. in hanc veritatem conspirarunt.

In illius probatione textus hoc loco prætereo, quoniam in notatione capitis primi distinct. 5. præcipuos retuli. Ad rationem venio 1. sit, ius naturale de se est immutabile; sed ad mutandum, quod suapte natura est immutabile, potestas humana extendi nequit: ergo legem naturalem immutare non valet. Confirmatur, quia ius naturale spectat ad naturales hominis proprietates. nam ex eo quod homo est rationalis, arcanum nascitur rationis dictamen ex fecunda intellectricis facultis pœnu naturalem legem repræsentans, quod inuertere humanæ potentiæ vires excedit. 2. totius iuris naturalis conditor est Deus, qui creaturas rationales hac lege consignatas condidit; sed quilibet princeps, tamquam inferior & subordinatus Deo legem ab eo latam limitare, vel relaxare non potest; ergo. 3. ius naturale est fundamentum iuris humani positiui, expedit enim vt lex rationi conueniat, vt in 3. disputat. diximus ergo ius humanum illi nullo modo potest derogare, nam alioqui suum destrueret fundamentum & à vera ratione legis deficeret, cum neque honesta, neque rationi consentanea foret, quæ iuri naturali derogaret. 6.

Ne tamen quis dicat has rationes non vrgere loquendo de dispensatione, quæ in casu necessitatis fieri censeretur ex commissione Dei, 4. rationem subiicio. Deus saltem de potentia ordinaria in aliquo ex præceptis de iure naturali non dispensat, immo vt sect. sequenti ostendimus propriè & formaliter loquendo præcepta legis naturalis sunt absolutè indispensabilia, etiam per ordinem ad absolutam Dei potentiam; quare si Deus aliquam mutationem efficere vult in materialitate actuum, quos lex naturalis præcipit, absoluto dominio vtitur, quod sane ve-

risimile non est humanæ potestati, etiam Ecclesiasticæ concessum iri: præsertim cum nulla adhoc necessitas vrgeat vt ex solutionibus argumentorum patebit. Nam quando casus necessitas est talis vt ex illius circumstantiis, rectè interpretetur Pontifex ius naturæ in eo casu non obligare, dispensandi non indiget potestate; sed sufficit illud declarare particulari, vel vniuersali decisione: si vero non est sufficiens, neque ita vrgens causa, sed adhuc iuris naturalis vigor, & obligatio resistit, quo modo absoluta potestate Dei homo vtetur? quam sibi concessam esse manifestè non videt, & contra manifestum ius naturale, inferior superioris legem relaxet, dubiam sibi dispensandi facultatem arrogabit, absque vrgenti necessitate; cum satis ampla, & sufficiens ad Ecclesiæ regimen sit facultas summi Pontificis, per quam Christus suæ ordinariæ potestatis vices Vicario suo concessit. Nam quæ à communi iure exorbitant, non sunt ad consequentia trahenda de regul. iur. in 6.

Soluuntur argumenta in oppositum adducta.

SECTIO III.

1. AD solutionem argumentorum & explicationem casuum, qui pro opposita sententia afferuntur, tria aduertere oportet. 1. duobus modis esse aliquid de iure naturali 1. præceptiue & formaliter. 2. permissiuè seu fundamentaliter 1. modo se habent ea, quæ naturalis lex dictat, seu præcipit, vt fiant, aut prohibet, ne fiant, ad morum honestatem necessaria: in 2. numerantur ea, quæ ius quidem naturale permittit, sed non iubet, vt in eo statu necessariò permaneant, talis est libertas, quam ex permissiua lege naturali homo sortitur; sed ab illa amissio eiusdem libertatis in aliquo euentu non impeditur. Item quod omnia sint communia, permittit naturale ius sed non prohibet rerum diuisionem, neque acquisita dominia irritat. Denique quod liberi parentibus ab intestato succedant, in naturali iure fundatur, quia in illis parentes superesse videntur, & illorum loco à natura substituuntur, non tamen præcipitur id ab eodem iure: similia sunt multa, quę ex positiuo iure in lege naturali fundata in legem transeunt præceptiuam. Nos igitur quando negamus ius naturale limitari, seu relaxari posse à potestate humana de iure formaliter & propriè sumpto loquimur, quale est præceptiuum, vt supra declarauimus, probantes legis materiam necessario esse præceptum: non verò intelligimus ius naturale permissiuum, seu fundamentale.

2. 2. Notandum est præcepta naturalia esse in duplici differentia priora versantur circa conuentiones, pacta, seu obligationes per humanæ voluntatis consensum introductas, vt ius de seruandis promissionibus Deo vel homini simpliciter seu cum iuramento factis, posteriora sunt omnino independentia ab A hominum voluntate, quia de se immediatè obligant ante quemlibet humanæ voluntatis consensum, qualia sunt inter affirmatiua ius religionis erga DEVM, obseruantiæ, & obedientiæ erga superiores ac dominos: pietatis erga parentes, misericordiæ erga proximum; inter negatiua non periurandi, non occidendi, non infamandi, non adulterandi, &c. Et quamuis in vtroque præceptorum genere secundum formalitatem iuris eadem necessitas & consequenter inuariabilitas interueniat, attamen ex parte materiæ in prioribus maior quædam visitur mutabilitas, quia supponunt humani arbitrij consensum, qui sæpe indiget correctione & sine hac indigentia consensus B humanus in se solum consideratus mutabilis est, qui cum aliquando obligationem iuris naturalis inducat, necessariò ex hac parte, non tantam habet hoc ius firmitatem. Hinc est quod in illis prioribus præceptis, quæ ex humana dependet voluntate, potestas humana dispensare poterit, non auferendo legis naturalis obligationem, neque directè in iure naturali formaliter dispensando, sed mediante aliqua remissione quæ ex parte materiæ fit. Etenim materiam hanc mutari non est contra legem naturalem, quia pendet ex voluntate; ideoque non excedit potestatem humanæ iurisdictionis à qua voluntas subditi dependet. Facta verò in materia mutatione, nihil mirum si lex naturalis cesset: immò etiam homo priuatus hanc in materia remis- C sionem, seu mutationem facere potest: quando promissionem iuramento firmatam remittit: hac ratione intelligenda est dispensatio, quæ fit in votis, & iuramentis, quæ non est dispensatio iuris naturalis in rigore, sed dispensatio in voto seu iuramento facta per superioris remissionem. Et merito illam dispensationem facti, non iuris appellat Bologn. citat. numero 4. & ius in facto positum esse dixit ex Alpherro in l. si ex plagis, §. in Diuo Capitolino ff. ad l. Aquil. verbi gratia, iubet natura fidem seruari, sed non cum illi promisimus, qui male postea de republica meritus est, vt sentit Tiphon. in l. bona fides, ff. depositi.

3. Aduertendum est, per ius humanum talem fieri posse in materia legis naturalis mutationem, vt ipsius legis obligatio omnino cesset. Vnde prouenit, vt ratione huius mutationis factæ non in iure naturali for- D maliter sumpto, sed in materia suprà quam cadit, nonnulli iurisperiti asseruerint humanum ius posse naturali iuri detrahere, illudque limitare. In quo sane quamuis in re benè sentiant, minus proprio saltem loquendi modo vtuntur. Nam hic mutationis modus, qui fit ex parte materiæ non tollit immutabilitatem naturalis iuris, quod cum eadem materia in eisdem circumstantijs particularibus accipi debet, vt illius immutabilis necessitas agnoscatur. Optimum exemplum 3. hac de re habet Augustin. in psal. 72. concio 2. Medicus enim alia præcepta dat sanis ne in ægritudinem incidant, alia ægrotis vt sanitatem recuperent. Et tamen non ideo artis præcepta in se mutabilia dicuntur, quia

homo nunc his, nunc illis indiget pro vnica sui status mutatione. Eadem ratione dicimus quia aliquando conueniens & necessarium est publico regimini tum Ecclesiastico, tum sæculari, pro diuerso rerum statu leges diuersas decerni, & in materia iuris naturalis aliquam facere mutationem, non idcirco præcepta iuris naturalis in se formaliter sumpta mutantur, vnumquodque enim in suis particularibus circumstantiis sumptum eodem modo immutabilem obligationem inducit: vt exemplis, casibusque adductis videre licet.

4 Nam in primo argumento in oppositum quatuor afferuntur casus in quibus ius naturale ab humano videretur limitari. Ad 1. respondet Scot. in 4. distinct. 15. quæst. 2. art. 1. Gabr. ibid q. 2. in princ. ante peccatum homines præceptum habuisse vt omnia essent communia; & in hanc partem inclinat Mol. de iust. & iur. tom. 1. tract. 2. disput. 20. conclus. 1. quatenus asserit in statu innocentiæ ita conueniens fuisse omnia dari communia, sicut post lapsum conueniens fuit, fieri rerum diuisionem, & ad 1. in fine disputat. ait ante factam diuisionem ita erat præcepta communitas rerum, vt nemini illarum vsus iustè posset impediri: licitam verò fuisse rerum diuisionem, quia mutato rerum statu, tamquam necessaria præcepti circumstantia in humana potestate fuit facere rerum diuisionem: immo adhoc tenebatur communitas hominum pro eo tempore existentium vt in eadem disput. docet idem Molin. aptior & communior est responsio, quam tradit Diu. Thom. 1. 2. quæst. 66. artic. 2. ad 1. & 1. 2. quæst. 94. artic. 5. ad 3. Conrad. de contract. quæst. 10. Couarr. regula peccatum 2. part. §. 11. num. 3. Nauarr. in cap. quorumdam de Iudæis notab. 11. Gloss. penult. Suar. vbi supra num. 14. Ledesma 2. 4. quæstio 18. artic 1. dub. 5. conclusio 11. Salas citato loco num. 35. citans Valent. & Azor. numquam fuisse de iure naturali præceptiuo, vt

5 essent communes, sed permissiuæ, seu negatiuæ id est non præcipiebat naturalis lex neque vetabat rerum communitatem: vnde rectè introduci potuit à iure humano rerum diuisio, quin legi naturali obsisteret. Ad 2. eadem adhibenda est responsio suo modo, quicquid Fortunius Garcia in l. manumissiones numero 8. oppositum sentiat. contra quem, & pro nostra sententia stat Picard. vbi supra Michael Vleutrunus de regimine mundi par. 3. quæst. 3. num. 20. vbi distinguunt illos duos modos, quibus aliquid dici potest de iure naturali, nempe permissiuè, seu negatiue (quod idem est) & præceptiuè seu positiue, quamuis enim hos terminos non habent, ita se declarant, vt hæc duo se manifestare palam faciant, idemque sentiunt alii recentiores pro nostra sententia citati, hoc modo interpretantes l. citatam manumissiones, & aliàs, in quibus libertas dicitur de iure naturali nimirum permissiue seu negatiue, non præceptiue. Nam abstrahendo ab hoc vel illo statu, recta ratio non præcipit homini libertatem omnino immutabilem conseruari, ita vt non omittatur, seu auferatur incertis casibus, in humano iure. Exemplum affert Michaël citatus, nam Deus hominem nudum creauit in statu innocentiæ, quia vestitu non indigebat; attamen postquam peccauit Deus, ei tunicam fecit pelliceam, qua illius operuit nuditatem; in quo contrà naturam non fecit, quia natura non præcepit vt nudus semper incederet, nec prohibuit vestimentis posse contegi rebellantis naturæ procacitatem. Eodem modo seruitus in statu innocentiæ vsui non erat; in eo enim nulla seruitutis occasio occurrere poterat, postquam verò primi parentes se suo appetitui magis, quam Deo subiecere, potuit seruitus humano iure introduci, Quodsi Scot. & alii Authores citati in primo casu de libertate dicerent, quod de rerum communitate docuerunt, rectè quidem sentirent, quoniam libertas supposito innocentiæ statu, omnibus ita conueniret, vt naturali lege seruitutem excluderet, quod non conuenit communi rerum participationi; de qua Scot. legem fuisse præceptiuam affirmauit, aliique eiusdem sectatores, quorum opinio idcirco nobis displicuit, quia nullam video necessariam connexionem talis præcepti cum statu innocentiæ: cur enim in eo statu non possent homines aliqua mobilia sibi vsurpare, & inter se diuidere, vt notauit Almainus in 4. distinct. 15. quæst. 2. artic. 1. numquam tamen possent alios in seruitutem redigere.

Oppones ex hac doctrina sequi, considerata natura absolutè sumpta non magis naturalem esse libertatem, quam seruitutem, nec magis naturalem esse rerum communitatem quam diuisionem. Nam vtraque nempe libertas, & seruitus, item rerum communitas, ac diuisio essent de iure naturæ permissiue, seu negatiuè, nulla verò præceptiue: consequens autem esse falsum ostenditur, quia stante iure naturæ potuisset vnus homo alterum in seruitutem redigere, quin ius naturæ violaret: si quidem illa non præciperet immutabilem libertatem conseruari, immo permitteret quemlibet vsurpare quascumque res communes in suum vsum, immo & iurisdictionem in alios etiam per vim, absque alio titulo, quam quod in primi & potentioris occupantis dominium caderent. Respondetur, si sermo sit de iure præceptiuo, neque libertatem, neque seruitutem in eo includi absolutè, & simpliciter loquendo; 6 At si de iure dominatiuo, quod magis est materia & obiectum iuris, seu legis naturalis, quam ius ipsum formaliter; libertas est de iure naturali dominatiuo positiue, non verò seruitus. Vnde l. 4. libertas §. 1. de stat. homin & definitur. *Seruitus & constitutio iuris gentium, qua quis dominio aleno contrà naturam subijcitur.* Ideo enim dicitur contra naturam: quia contraria est iuri dominatiuo naturali, quod hominibus natura concessit; non quia sit contra præceptiuum ius naturæ, libertatem in aliquo casu amittere; sed illam alicui sine causa eripere, quia homo à natura habet suæ

suæ libertatis dominium, quo sine causa priuari nequit: similiter ante rerum diuisionem res omnes in vniuersalem hominum vsum sunt creatæ: vnde omnes homines dominatiuum ius habent ad illarum rerum vsum, qui ante rerum diuisionem nulli potest prohiberi sine iusta causa, sicut postquam facta est rerum diuisio & dominia diuersa diuersis sunt applicata personis, ex iure naturali prohibetur rei alienæ indebita acceptio; qua de re vide latius Couarr. lib. 1. variar. cap. 6. Pinell. in rubric. Cod. de rescind. rerum vendit. part. 1. cap. 1 num. 24. & sequentibus, aliosque legistas in rubricas, ff. de rer. diuisione, & de statu hominum liberorum, item Suar. libro secundo de legibus cap. 14. numero 16. & sequentibus. Salas disputatio. 5. sect. 7. numero 35. plures referens inter quos est Augustin. 19. de Ciuitat. cap. 15. vbi ait conditio seruitutis iure intelligitur imposita peccatori: nomen itaque istud, culpa meruit, non natura.

7. Ad tertium casum, in primis certum est non esse præceptum naturale non occidendi in quouis casu; sed id intelligendum esse, quando particulares circumstantiæ occisionis actum non cohonestauerint: nam si præceptum in illa amplitudine accipiatur, errorem continebit in fide, in quem lapsi sunt Valdenses & Nicolaus quidam Galechus natione Boëmus asserentes, neque etiam iudicibus, seu principibus licere malefactores capite damnare, cum oppositum ex multis sacræ paginæ locis manifestè constet speciatim 22. Exod. *Maleficos non patieris viuere*: semper igitur limitanda est generalitas præcepti ad casus, in quibus eadem naturalis lex, vel particularis reuelatio DEI contrarium non dictauerit, vt docet Augustin. lib. 1. de Ciuitat. Dei cap. 21. Et probatur ex cap. non solum, & cap. non est. 23. quæstio. 5. & cap. 1. de homicid. Vnde Molin. tom. 4. tract. 3. de iustit commutatiua numero 1. periculosam in fide iudicauit sententiam Scot. in quarto distinct. 15. quæstio 3. artic. secundo asserentis, neque reipublicæ publica authoritate fas esse nocentes occidere, nisi in casu, quo ex scripturis constiterit DEVM in quinto Decalogi præcepto dispensasse: eadem enim scriptura potestati sæculari sine casuum expressione singulari malefactores occidendi facit facultatem, loco Exod. citato & 13. ad Rom etiam de Ethnicorum Magistratu Paulus ait. *DEI minister est tibi in bonum; si autem malum feceris time: non enim sine causa gladium portat*; quæ loca & similia declarationem iuris naturalis potius continent, quam dispensationem. Quamobrem mihi displicet ille Nauarr. discursus in cap. nouit. de iudic. notabil. 3. numero 112. In quo supponit occidendi potestatem in republica prouenire, ex facultate dispensandi in quinto præcepto à Deo ipsi concessa; cum tamen hic nulla propria dispensatio interueniat: sed materiæ & circumstantiarum mutatio, in quibus lex naturalis non occidendi non procedit.

8. Cum igitur leges in nostro tertio casu citatæ non solum de publica authoritate procedant, ex cuius mandato, seu permissione occisio decernitur, sed etiam de priuata, videndum est quando licita sit. Et quia in hac difficultate lentius immorari huius loci non est, de illa videri potest Molin. citatus disput. 7. & 25. Nauarr. de restit. cap. 3. dubitatione 5. numero 188. & sequent. & dub. 8. numero 216. Lessius lib. secundo cap. 9. dub. 3. & 5. cum quibus resoluo, quando per leges malefactores banniti, & diffidati iubentur occidi post latam sententiam, item ante latam, quando in futurum ipsis viuentibus respublica periclitatur licitè, à quolibet sæculari possunt interfici, quia non priuata, sed publica tunc authoritate occiduntur; quare illæ leges, quæ populatorem agrorum, itinerum aggressorem, vel militiæ resistentem desertorem, occidendi facultatem concedunt, vel publicam authoritatem particularibus tribuunt propter imminens reipublicæ periculum, vel naturale ius declarant, quo ob priuatam defensionem in eo casu occisionis prohibitione cessante, sui suarumque rerum defensores iuuantur: primam expositionem tenent Bartol. Bald. & Legistæ communius existimantes illos malefactores ob communem vtilitatem publica authoritate occidi.

9. Sed quid de occisore adulteri, quem ille cum vxore, vel filia in flagranti delicto repertum interemit? leges enim in nostro hoc casu citatæ videntur concedere ius & authoritatem publicam occidenti præsertim l. 20. ad l. Iuliam de Adulter. l. 21. §. 2. & 23. Cod. eodem tit. in quibus expresse dicitur dari ius patri, illique competere potestatem occidendi adulterum, quem cum filia inuenit. Et hanc sententiam defendit Iul. Clar lib. 5. sentent. § homicidium numero 45. Castillo leg. 81. Tauri. numero 6. in fin. Anton. Gomes. numero 52. in fin. Menchaca in controuers. vsu frequent. lib. 1. cap. 9. numero 2. & in controuers. illust. lib. 1. cap. 49. numero 4. Azeuedo lib. 4. tit 10. lib. 1. numero 21. lib. 8. titul. 20. leg. 1. in fin. ex Theologis videtur hoc iudicare probabile Ema. Sà. in summ. verb. homicid. numero 15. quatenus dicit oppositum melius esse; quibus fauent ordinationes Lusitanæ lib. 5. tit. 6. in princip. vbi habetur *Licitamente potera matarassi à ella como à quelle què achareoh ella e modito adulterio.* Opposita tamen sententia est omnino vera, si ante latam sententiam occisus fuerit adulter. ita Diu. Augustin. lib. 2. de adulterinis coniug. cap. 15. relatus in cap. si quod verius 33. quæstio. 2. vbi *non licet homini Christiano adulteram coniugem occidere, &c.* Et idem scribit Nicolaus Archiepiscopus Allini, vt habetur in cap. inter hæc eadem quæst. estque receptissima D. Th. & reliquorum TT. sententia, quæ referunt, ac sequuntur Molin. supra citatus disp. 7. num. 2. Nauarr. dubitatione illa. 8. num. 221. Lessius dubitatione 5. num. 46. & multo plures allegat Sanchez lib. 10. de matrim. disp. 8. n. 39. Dixi ante latam sententiam, quia maritus per sen-

tentiam iudicii sibi traditos adulteros ad occidendum si velit, nullius culpæ reus erit, si non ex odio, & vindicta, sed ex zelo iustitiæ dedat eos internecioni: vt idem Sanchez cum multis numero 4. & alii citati tenuerunt. Neque ante hanc sententiam leges ciuiles aliud ius, quam impunitatis concedunt occidenti: vnde verbum illud *Licitamente* in ordinat. Lusitani non in conscientiæ foro sed in iudiciali idem significat ac impune.

Quarto casus solùm probat iustis de causis posse leges humanas mutare, & transferre dominiorum iura, & hac mutatione facta ratione materiæ ius naturale mutari, nihil interest; quia si illud prius ius cessat non ratione sui, quod immutabile est in iisdem circumstantiis, sed ratione materiæ quam à potestate humana mutari posse ex tertio aduertendo palam est, qua verò naturali ratione vsucapionis leges fundentur aliò spectat. 10.

11. In secundo argumento tria alia proponuntur exempla, quæ in iure naturali dispensationem admittendam suadebant, nullum tamen rem conuincit. Non primum, quia etiam posito quod Episcopi residentia sit de iure naturali, de quo nunc non disputo; negat Soto, & alii supra citati illam non esse veram dispensationem qua relaxetur iuris naturalis obligatio directè, & per se: sed esse tantùm interpretationem, quod in tali casu naturalis lex non obliget: nam cum præceptum residentiæ sit positiuum, quod plerumque non obligat pro semper, non repugnat diuersos casus occurrere, in quibus illud præceptum non vrgeat: in quibus casibus, quando dubium interuenit, summus Pontifex authoritatem suam interponit naturalis, seu diuini iuris dubia decidendo, & iuridicè interpretando, quando obligatio illius cessat, & hoc tantum dispensationis vocabulum in facultate Episcopo concessa designat. Si tamen dispensationis propriam significationem in his facultatibus retinere velis, præsertim, quando causa ad dispensandum sufficiens, ad interpretandum exemptionem illius casus non sufficiat, dices cum Suar. numero 22. non dispensari in iure naturali præceptiuo directè, sed mutari materiam, quando pendet ex humana voluntate, qua mutatione, facta, cessat naturale ius. Quod ita declaratur: nam obligatio naturalis residendi in Episcopo, resultat ex pacto & vinculo inter Episcopum & Ecclesiam. At hoc vinculum voluntate humana contrahitur, ideoque interuentu potestatis humanæ mutari, seu relaxari potest: & hoc modo fit per summum Pontificem relaxatio residentiæ; sicut fieri potest translatio, depositio, & cessio eiusdem Episcopi iuxta cap. inter corporalia & cap. licet, in tantum de translat. Episcop. & confirmatur, quia speciale vinculum Episcopi cum sua Ecclesia, subordinatur supremo pastori habenti excellentiorem potestatem, & immediatam curam omnium Ecclesiarum, qui quando in residentia dispensat, alio modo prouidet illi Ecclesiæ, & supra se suscipit curam eo tempore alio modo Ecclesiæ prouidendi: & sic soluitur obligatio naturalis Episcopi, qui ea conditione tacita pactum iniit, & vinculum contraxit, nempe quandiu Christi Vicarius illum hac obligatione indirectè non liberaret, facta in materia obligationis naturalis mutatione.

Neque secundum exemplum de dispensatione in matrimonii impedimentis traditam doctrinam conuellit: aut enim impedimentum est iure naturæ irritans cuiusmodi censetur vinculum matrimonii rati, & consummati, vtroque coniuge superstite, & consanguinitas in primo gradu, verbi gratia, inter fratres, & inter parentes, & filios, & in hoc casu non posse dispensari à Pontifice. idem Sanchez lib. 8. de matrimon. disputat. 6. numero 10. & sequentibus, cum multis resoluit, & numero 12. ait cum Soto in 4. dist. 4. quæstione vnica artic. 5. hæc esse conuertibilia, hoc impedimentum dirimit iure diuino naturali, ergo non potest in eo Pontifex dispensare: dirimit solo iure Pontificio, ergo potest; si verò aliquando Martinus Quintus in primo gradu consanguinitatis dispensauit, vt dixit Angelus, id fecit illorum opinionem sequutus qui hoc impedimentum de iure naturali esse negarunt. Quando verò impedimentum matrimonii non est, ita vniuersim de iure naturali; vt in aliquibus casibus & circumstantiis auferri non possit, publica authoritate ob aliquod bonum maius naturali rationi consentaneum, tunc à summo Pontifice dispensari non repugnat: huiusmodi est impedimentum & indissolubilitas matrimonii rati, in quo dispensari posse idem Sanchez docuit libro secundo, disputation. 14. numero secundo, & Suar. libro secundo de lege, cap. 14. numero 20. Non quia dispenset in iure naturali præceptiuo, sed quia ratione contractus substrati in aliquibus circumstantiis publica authoritate solubilis à summo Pontifice vinculum inter coniuges contractum relaxatur, ex quo naturalis obligatio in vtroque resultabat, ne suo quisque, vel vterque arbitrio separaretur. 12.

Multo minus vrget tertium exemplum de dispensatione in voto, vel iuramento, aperte enim vtriusque materia ex humano consensu dependet, quare in illorum dispensatione non relaxatur præceptum naturale adimplendi votum, sed tollitur, seu terminatur debitum ex voto, seu iuramento ortum, supra quod cadebat naturalis obligatio præcepti, quod cessante materia nil mirum, si ipsum quoque desinat: nam sine materia præceptum subsistere nequit. Vnde optimè aduertunt Vasquez 1. 2. disp. 189. cap. 3. num. 29. & Suar. tom. 2. de religione tractatu de voto lib. 6. cap. 9. num. 13. cum Diu. Thom. Michael. Medin. Victoria, Soto Couarr. & aliis summum Pontificem non dispensare in lege seruandi votum, sed, iusta de causa votum auferre, quia erat debitum humana voluntate contractum, quę voluntas superioris potestati subiicitur. Instabis quando pactum duarum voluntatum interuē- 13.

tu initur, vt posteà dissoluatur, oportet vt vel A vtraque voluntas consentiat, vel saltem illa, cui facta est obligatio, debitum remittat, cùm ergo hæc sit voluntas diuina quę votum acceptauit, ab illa debet fieri relaxatio voti. Vnde ergo constare poterit voluntatem diuinam remittere votum ad arbitrium potestatis humanæ: cum lex naturalis dictet, vt votum immutabile permaneat, quamdiu à diuina voluntate non remittitur. Respondeo summum Pontificem dispensatorem esse iurium & debitorum, quæ ad DEVM pertinent, sicut à Paulo 1. Corint. 4. dispensator dicitur mysteriorum DEI; quando enim Christus Dominus suo Vicario potestatem dereliquit, vt peccata remitteret, per quæ B læditur ius diuinum, item vt indulgentias ex ipsius thesauro dispensaret, tunc etiam in debitis, quæ ex hominum promissionibus orirentur, dispensandi fecit facultatem, antequam dispensationem lex naturalis in voti obligatione immutabilitatem exigit, illa tamen adhibita per subtractionem materiæ vlterius non subsistit.

14. Ad tertium concedo humanam potestatem posse interpretari ius naturale, nego tamen in eodem dispensationem propriè sumptam per se, seù directè concedere. Nam facultas interpretandi iuris naturalis immutabilitatem non tollit in totum, vel in partem: at dispensandi potestas legis naturalis immutabilitati contrariatur, quoniam illius obligationem directè in particularibus euentis relaxat, illa est necessaria ad regimen poli- C ticum & Ecclesiasticum; hæc non modo non est necessaria, sed impossibilis. Nam si actus prohibetur naturali ratione, vt odium Dei, & mendacium, est quia intrinsecè malum est, atque adeo dispensationem non patitur, si actus præcipitur ex eadem lege naturali, vel vrgens necessitas obstat, & in eo euentu non obligat, atque adeo necessaria non est dispensatio, sed declaratio interuenientis dubii; vel non est necessitas sufficiens, quæ ab exequutione præcepti excuset; & tunc illius omissio est intrinsecè mala, atque adeò dispensationis omnino incapax. Ad primam confirmationem dico satis prouisum esse Ecclesiastico regimini concessa dispensandi facultate in iis, quæ ab humana voluntate dependent, quæ quia mutabilis est, & carnis infirmitate grauatur, humanæ potestatis dis- D pensantis subsidio indiget; sicut etiam indiget pœnarum terriculamento; vt illo iuuetur, hoc autem in officio contineatur: Ad secundam respondeo non posse dispensare prælatum inferiorem nempe Episcopum in legibus superioris, verbi gratia: Summi Pontificis, vel Concilii Generalis, seu prouincialis nisi in casibus per expressam, vel interpretatiuam superioris voluntatem sibi concessis, vt infra disputat. 6. dicemus; At in iure naturali ab humana potestate fieri posse dispensationem propriè sumptam, neque expressa, neque interpretatiua DEI voluntas nobis innotescit, immò oppositum ex sequentis dubii resolutione colligetur.

Vtrum Deus saltem de absoluta potestate in iure naturali dispensare queat.

SECTIO IV.

VT absit verborum æquivocatio, dispensationem accipimus in proprio, ac germano significatu; quatenus ab speculatore lib. 1. de dispensatione in principio definitur, 1. prouida iuris communis relaxatio, vtilitate, seu necessitate pensata: quæ definitio colligitur ex cap. requiritis, §. nisi rigor, & cap. necessaria 1. quæst. 7. Et hanc esse propriissimam dispensationis acceptionem ostendit Vasquez 1. 2. disputat. 178. cap. 2. num. 12. quamuis aliquando pro iuris declaratione vsurpetur, vt patet ex cap. Quinta vallis de iureiur. & ex Scot. in 3. distinct. 37. quæstio. vnica, Gabriel. ibidem artic. primo notab. tertio Bonauentur. in 4. distinct. 38. quæst. vltima. Deinde ius naturale de quo hæc controuersia inter Theologos agitatur, illud est, quod in Decalogi præceptis continetur, & quod ex illis manifestè, & euidenter deducitur. In hac igitur difficultate quinque inueni opiniones, quæ mihi displicent, quamuis in diuerso gradu. Prima vniuersim affirmat in omni præcepto naturali DEVM cum quolibet posse dispensare, immò & præcipere posse contraria his præceptis, etiamsi sit odium ipsius DEI: quo supposito laudabile, inquit, erit DEVM odio prosequi ita Ocham. in 2. quæst. 19. ad tertium & quartum dubium. Gerson de vita spirituali lect. 1. corollar. 10. in Alphabet. 61. lit. E & F. Petrus de Aliaco in prima quæstione 14. artic. 3. Andreas de Castro nouo in 1. dist. 48. quæst. 1. artic. 1. Eamdem tanquam probabilem defendit Almai. 3. moral. cap. 15. & Anton. Cordubensis lib. tertio, quæst 10. eamdm sententiam saltem ex parte suscitare voluerunt recentiores Theologi qui à sanctæ Inquisitionis Valle-toletanæ Tribunali puniti sunt, vt refert Salas 1. 2. tract. 14. disp. 5. sect. 9. num. 45.

Illius opinionis fundamentum est quia hi AA. existimant actum peccaminosum ex eo malitiam contrahere, quia à Deo prohibitus est, inde colligunt DEVM ex eo non posse mutare aliquid ex lege naturali in Decalogo contentum, quia aliàs mutaret suæ voluntatis decretum: si enim ab æterno eamdem legem, vel in totum, vel in partem non decerneret, naturali legi nullum, vel aliquod non obstaret peccatum nempe illud quod DEVS, non decerneret; vel si aliquem ab ea lege eximeret cum illo dispensaret, sibi facere credunt. D. Th quippe qui 1. 2. qu. 100 art. 8. ad 2. dixit nō posse DEVM, in lege Decalogi dispensare: quia fidelis est, & seipsum negare non potest; quasi dicat rationem, cur nequeat dispensare, esse sui decreti immutabilitatem, & verbi sui fidelitatem. Confirmatur, quia lex naturæ est lex diuina: sed omnis legislator

est supra suam legem illamque abrogare in A totum, vel ex parte relaxare non repugnat, Ergo, &c.

2. Hæc sententia non solum est falsa & absurda ex mente Suar. de legib. lib. 2. cap. 15. numero 4 sed meritò à Parisiensibus damnata est: in illo articulo quem refert Sot. 2. de iustit. quæst. 3. artic. 8. *Dicere per odium DEI posse quempiam mereri, &c.* Etenim ex illa sententia facile deducuntur consequentiæ, quæ in fide errores continent manifestos. Probatur primò, sicut in scientiis speculatiuis dantur connexiones necessariæ, & immutabiliter veræ, quia per nullam DEI potentiam variari possunt, ita etiam in practicis sunt connexiones necessariæ, & immutabilis veritatis; & huiusmodi sunt in quibus affirmantur de obiecto rectæ rationi dissono hæc prædicata, turpe, malum & illicitum, & de B obiecto rectæ rationi consentaneo, honestum, bonum & licitum; actus enim liberi, qui ex obiecto habent intrinsecam bonitatem, nisi ex mala circunstantia vitientur, bonitatem non exuunt. qui non intrinsece sunt mali, nulla circunstantia, cohonestari queunt, quia malum ex quocumque defectu, bonum non nisi ex integra causa consurgit; hæc verò dictamina practica, quæ secundùm rectæ rationis regulam ostendunt malitiam, seu bonitatem obiectiuam, in Deo, pertinent ad scientiam necessariam, & antecedunt omnem actum DEI liberum nostro intelligendi modo, ergo non dependent à libera determinatione voluntatis diuinæ iubentis, seu prohibentis. Secundo, ideò S. Thom. proximè citatus C dixit DEVM si in lege naturali dispensaret, se ipsum negaturum, & contra suam Iustitiam facturum, quia cum dictamina iustitiæ, & honestatis, quæ ex DEO sunt rectæ rationi & practicæ veritati conformia, necessariò esse debeant, contra hanc practicam veritatem faceret, si alicui contra legem naturalem agere iuberet, vel aliquem ab illius obseruatione eximeret: verbi gratia, vt non peccaret, si Deum odisset, quare esset iniustus DEVS, qui iudicaret obiectum summo amore dignum libero odio prosequi posse sine culpa. Tertio, quia sequeretur ante latam legem Decalogi neminem contra legem naturalem peccasse, immo etiam nunc non peccare, qui huius legis huc- D usque notitiam non habuere; qui error est in fide certissimus. Illatio probatur quia iuxta hanc opinionem non ex honestate, seu malitia obiectiua actus boni vel mali sunt, sed quia imperantur, & vetantur: At antequam de hac prohibitione, vel imperio DEI constaret, nemo ad diuinæ legis obseruationem teneretur. Vnde enim iudicare homines possent, vt hoc potius Deus, quam illud prohiberet, vel iuberet? si enim per impressa à Deo dictamina, & particulares reuelationes omnes homines dirigerentur, sanè enim diuersimodè de his veritatibus practicis diuersæ gentium nationes sentirent, sed eodem modo de illis iudicarent. Quarto, sicut DEVS præcipere posset, vt aliquis eum odio haberet, & vt mentiretur, ita se ipsum odisse, & mentiri posset ipse DEVS, quia à nemine prohibetur ne faciat. In quo tamen, vt rectè ait Diu. Thom. contra suam fidelitatem & iustitiam faceret, & seipsum negaret, non propter suæ voluntatis decretum, sed propter antecedentem diuini iudicii rectitudinem in DEO tam immutabilem quàm immutabilis est ipse Deus, vnde illius sententiæ fundamentum corruit, nullus enim princeps legem condere potest inhonestam, neque in hoc visitur regis potentia, sed potiùs tyrannica violentia, quæ longissime à Deo abest, qua ratione verò naturalis lex diuina dicatur dixi disputatione 1.

Secunda Sententia, distinguit inter præcepta primæ & secundæ tabulæ: nam duo 3.
priora quatenus negatiua sunt, *Non habebis Deos alienos, non assumes nomen DEI tui in vanum*, asserit esse indispensabilia. Tertium quatenus limitatur cultus Dei ad obseruationem Sabbati; & reliqua septem secundæ tabulæ dispensabilia esset docet, quia sunt de iure naturali non strictè, vt duo priora; sed latè: non enim sunt principia externis nota, neque conclusiones ex illis necessariò, & proxime deductæ: sed sunt illis consentaneæ, ita Scot. in tertia distinct. 37. quæstio. vnica Gabr. ibidem quæst. 1. artic. secundo. Nicolaus de Nisse quæstio. 2. conclus. 2. Marsilius & Almain. eadem distinct. 37. Bonauent in 1. distinct. 47. quæst. vltima, Ægid. ibidem quæst. 3. pro qua facit Diu. Bernard. lib. de præcept. & dispensat. cap. 5. paulo post initium colum. 2. vbi post alia ait: *Quod inuiolabile nominaui, illud intelligo, quod non ab homine traditum, sed diuinitus promulgatum, nisi à Deo qui tradidit, mutari omnino non patitur*, vt exempli gratia non occides, non mœchaberis, non furtum facies, & reliqua illius tabulæ probat Scot. duplici fundamento; primo, nisi Deus in præceptis secundæ tabulæ dispensare posset, intellectus DEI necessitaret illius voluntatem ad amandos actus, quos præcipit, & detestandos quos prohibet, atque adeo necessitaretur DEVS ad aliquid extra se volendum, verbi gratia, proximum non esse occidendum, ad alienam non esse accedendum; quod est absurdum, quia Dei voluntas, solum à sua bonitate necessario trahitur. Secundo beatitudo hominis non pendet ex aliquo actu, vel omissione circa creaturam, solo enim amore Dei homo beatificari potest, ergo nullus actus necessarius præcipitur vel prohibetur circa creaturam, qui sit medium, sine quo homo beatitudinem non consequatur, & consequenter Deus in omnibus dispensare potest.

Hæc opinio meritò displicet recentioribus Theologis communiter, primo quia præ- 4.
cepta secundæ tabulæ ideo dispensabilia facit, quia à iure naturali strictè, & propriè sumpto excludit, quod est manifestè contra communem sententiam PP. qui ideo asserunt præcepta Decalogi in noua lege permansisse, quia ad legem naturæ pertinerent, & esse quasdam iuris naturalis declarationes, vt diximus disputat. 1. Quod si nege-

tur, sequitur ante legem datam Moysi, non obligari homines ad præcepta secundæ tabulæ obseruanda ex vi naturalis rationis, & contradicitur Paulo ad Roman. 2. dicenti, *Gentes quæ legem non habent* (scilicet positiuam) *naturaliter ea, quæ legis sunt faciunt*, idest ea quæ ad legem naturalem spectant, ex rationis dictamine exequuntur. Et loquebatur Apostolus vniuersim de præceptis tam primæ quàm secundæ tabulæ. Secundo, omnia præcepta positiua humana sunt conuenientia rationi, si veræ leges sunt: si ergo præcepta secundæ tabulæ, non necessario sequuntur ex principiis naturalibus & per se notis, non different à legibus positiuis, vel saltem à iure gentium, quod vltimum sanè indicare videtur Scot. dum illa comparat diuisioni rerum, quæ ad ius gentium pertinet. Vnde vlterius inferam, in iis præceptis posse homines dispensare, si enim oppositum illis non est intrinsece malum, possent homines aliter disponere, sicut possent conseruare rerum communitatem in aliqua prouincia, & particulare de hoc statutum facere, quin damnari posset, quasi naturali legi contrarium. Ex quo sequitur, etiam potuisse communitatem vxorum approbari, & vnumquemque nunc vni, nunc alteri maritari, si quidem filii de communi annonæ redditu sustentarentur, quod sanè nullus catholicus admittet. Tertio, saltem octauum præceptum quod mendacium perniciosum, falsumque testimonium prohibet, quis negabit intrinsecam & necessariam malitiam continere?

5. Ad Diui Bernardi testimonium pro hac sententia adductum, respondeo illum non indicare dispensationem fieri in præceptis formaliter sumptis secundæ tabulæ, sed in materia circa quam versantur, nempe actionibus, præceptis, vel prohibitis, quæ mutatio aliquando fit ex peculiari Dei dominio, & extra communem naturæ cursum, ideoque dispensatio minus propria dici potest, non in lege naturali: sed in ordinario cursu diuinæ prouidentiæ, neque in præcepto iuris naturalis formaliter, sed in materia ipsius mutatio admittenda est, quo modo loquutum fuisse Diuum Bonauenturam cum D. Bernardo existimat Suar. citatus num. 24. Etenim cum neque in materia primi & secundi præcepti, talis mutatio esset possibilis, quę cultum idoli, & odium veri Dei, vel falsum iuramentum cohonestaret. Ideo D. Bernard. & Bonauent. in præceptis secundę tabulę dispensari à Deo posse affirmarunt: non in præceptis primę, quod non vniuersaliter, sed indefinitè accipiendum est. Nam tertium præceptum est primæ tabulę, & quod attinet ad determinationem sabbati de iure positiuo est: de factoque in lege noua mutationem subiuit. Et deinde non omnia præcepta secundæ tabulæ, etiam materialiter mutabilia censentur, vt postea declarabitur.

6. Primum Scoti fundamentum æque contra illum procedit, si actibus prohibitis in duobus pręceptis primæ tabulæ applicetur: nam intellectus diuinus necessario determinaret voluntatem DEI ad illorum prohitionem, si ergo ne hoc admittat incommodum, in aliis præceptis ea dispensabilia reputat; idem de primis cogitur admittere. Cæterum consequens illatum nullam inuoluit repugnantiam. Nam supposita voluntate libera, quam Deus habuit creandi rationales creaturas: necessario vult, vt bonum, & honestum à malo, & turpi ex naturali rationis dictamine discernant, & de intrinseca ratione bonitatis, & iustitiæ diuinæ est, vt in operationibus de se honestis sibi complaceat, & in turpibus ac sceleratis offendatur, tanquam oppositis suæ bonitati, & practico ipsius iudicio honestum à turpi discernente, quia illud consentaneum, hoc dissonum est rationali naturæ, & rectæ rationi. Secundum minus probat, quia quamuis supernaturalis beatitudo hominis in Deo, & actibus circa illum consistat, hoc non tollit, actus vel omissiones circa creaturas posse esse media necessaria ad illius consequutionem, posito quod Deus hominem sui arbitrii dominum in manu consilii sui, meritique capacem constituat, beneque vel male moraliter libere operari sinat, in quo casu bonitas, vel malitia intrinseca actus ex obiecto est desumenda, non ex necessaria connexione, vel separatione cum vltimo fine. Etenim mendacium officiosum, seu iocosum de se ab vltimo fine non separat, & tamen est intrinsecè malum, ideoque indispensabile, & actus temperantiæ, vel alterius virtutis moralis à peccatore exercitus de se habet honestatem, non tamen illum per se cum fine vltimo coniungit. Et si Scot. velit DEVM potuisse sine vllo creaturæ rationalis actu meritorio illam beatificare; hoc non est dispensare in aliquo secundæ tabulæ præcepto, sed alium diuinæ prouidentiæ ordinem circa rationalem creaturam decernere, de quo nobis quæstio non est: quis enim dicat relaxari præceptum, cui numquam impositum fuit?

Tertia Sententia distinguit inter præcepta negatiua, & affirmatiua, huius authores sunt Durand. in 1. distinct. 47. quæstione 4. artic. 3. numero 16. & sequent. & Maior. in 3. quæst. 37. quæstione 10. qui tamen non omnino inter se conueniunt. Nam Maior omnia præcepta negatiua indispensabilia existimat. Excepto quinto non occides; affirmatiua vero dispensatione posse relaxari. Durandus verò de negatiuis idem sentit; attamen addit dispensabile esse Quintum, *Non occides*, si in eo prohibita occisio innocentis intelligatur, si verò de malefici internecione authoritate priuata explicetur, vt reuera secundùm naturalem rationem accipiendum est eodem modo, ac reliqua negatiua esse indispensabile. De affirmatiuis adhuc distinguit inter præceptum primæ, & secundæ tabulæ, & in posteriori dispensationem admittit, non in priori quorum fundamenta prætermitto quia in nullo eorum casus visitur, in quo propria præcepti naturalis affirmatiui, pro eo tempore obligantis dispensatio à DEO fiat: sed vel mutatur præcepti materia, vel aufertur operandi facultas, vt bene aduertit Suarez num. 14. 7.

4. Opinio est Altisiodorensis in summa lib. 8.

3. tract. 7. cap. 1. quem Molina tom. 6. tract. A 5. disput. 57. & Suar. vbi supra numero 16. allegant pro sententia Diu. Thomæ statim referenda & approbanda, cum tamen longe alia sit illius mens, vt notarunt Vasquez 1. 2. disput. 179. cap. 1. numero 11. & Salas tract. 14. disp. 5. sect. 9. numero 50. Nam quatuor gradus necessitatis in præceptis naturalibus siue affirmatiua sint, siue negatiua, tam primæ, quam secundæ tabulæ constituit. In primo sunt ea, sine quibus DEI similitudo, & charitas non seruatur, vt præceptum diligendi Deum, in secundo collocantur quæ ad augmentum, & conseruationem charitatis prosunt, sine ipsis tamen Dei similitudinem seruari non repugnat, exempli gratia plures habere B vxores. In tertio, quæ præsupposito actu humano obligant, vt votum. In quarto, denique ponuntur, quæ Ecclesiarum Doctores instituunt, vt ea, quæ summus Pontifex in vniuersali Ecclesia, Episcopus in sua diœcesi decernunt, hæc opinio præter quam quod ius positiuum cum naturali confundit, & extra propositæ quæstionis limites transilit, nullam rationem assignat, cur in polygamia non in homicidio & furto Deus queat dispensare: quare suamet obscuritate excluditur.

9. 5. Opinio est Bartholomei de spina de potestate Papæ numero 18. & Molfesii in summ. tractat. 9. cap. 15. numero 38. asserentium DEVM in præceptis naturalibus posse dispensare, & indefinitè loquuntur: eandem sequi tenentur Authores, quos sequitur Sanchez lib. 8. de matrimon. disput. 6. numero quinto & sect. proxima retulimus, qui Papam in aliquibus præceptis naturalis iuris dispensare posse asserebant: à fortiori enim de Deo idem affirmabunt: item clarius idem expressit Sanchez lib. 7. de matrim. disp. 8. num. 7. Sot. lib. 2. de iustit. quæstione tertia artic. 8. Medin. & alii Thomistæ ad quæstionem 100. D. Thomæ artic. 8. qui extra Decalogum alia præcepta iuris naturalis in eo contenta à DEO dispensatione relaxari posse arbitrantur, & Diu. Thomam sibi hac in re patronum arrogant: quia 1. 2. quæstione 94. artic. 5. dixit legem naturalem quoad aliquas conclusiones posse in aliquo particulari casu mutari, vt visitur in lege de reddendo deposito; item quæstione 100. artic. 8. docuit in præceptis, quæ determinant speciales modos exequendi mandata Decalogi posse cadere dispensationem: Verùm alia est Diu. Thomæ mens. Nam in primo loco manifestè loquitur de mutatione ex parte materiæ, non de dispensatione. In secundo de determinationibus iuris positiui diuini, seu humani, quæ in naturali fundantur, vt idem Doctor se explicat; at nos non de iure positiuo, sed de naturali, an dispensabile sit, dubitamus.

10. Sexta igitur, & vltima sententia negat præceptum naturalis iuris siue in Decalogo contentum, siue extra illud formaliter in se, & directe, etiam de potentia Dei absoluta posse dispensari: hanc tuentur D. Thom. 1. 2. quæst. 100. artic. 8. Caietanus, Conrad. ibidem Valent. disput. 7. quæst. 4. part. 6. Vasquez 1. 2. disput. 179. cap. 2. numero 12. Salas disput. 5. sect. 9. numero 51. Richard. in 3. distinct. 37. artic. 1. quæst. 5. Palac. disp. 1. § iam vero, Carthusianus quæst. 2. Dionysius Cisterc. quæst. 5. artic. 2. conclusio. 1. Palud. Bassolis. & alii eadem distinct. 37. Albert. in summ. part. secunda tract. 20. quæstio. 8. artic. 2. Heruæus in primo dist. 47. quæst. 3. artic. 3. Vincent. in specul. lib. 1. part. secunda distinct. 6. Victor. relect. de homicid. numero 13. Vigerius instit. Theolog. cap. 15. § 1. versiculo 7. Abul. Exod. 20. quæst. 15. Molin. tom. 6. tract. 5. disp. 57. numero 6. Suar. lib. 2. de leg. cap. 15. numero 16. Azor. tom. 1. lib. 6. cap. 1. quæst. 3. Cordub. lib. 3. quæstio. 10. referens pro eadem Adrianum quodl. 2. artic. 3. Et sequitur necessario ex doctrina quam ex Alexand. tradit Ioann. Paulus Tallanterius in lib. sentent. lect. 217. nimirum quicquid in Decalogo præcipitur, de natura sua esse bonum, & quicquid prohibetur de natura sua esse malum. Et est manifesta sententia D. August. Nam lib. de vera religione cap. 31. asserit, *Neque Patrem æternum iudicare de lege æterna posse*, nempe abrogando illam, seu relaxando & lib. 1. cap. 6. de liber. arbitr. ait legi æternæ semper esse obtemperandum, & illam esse incommutabilem, loquiturque manifestè de lege æterna ex ea parte, qua naturalis est: C nam infra subdit, *Vt igitur breuiter æternæ legis notionem quæ impressa nobis est, quantum valeat vobis explicem, ea est, qua iustum est, vt omnia sint ordinatissima.*

Hinc prima ratio desumitur, tacta à Diu. Thom. & aliis citatis: DEVS suæ iustitiæ ordini repugnare non valet, sed ea quæ sunt iuris naturalis, habent intrinsecam rationem iustitiæ, & debiti in practico diuinæ mentis dictamine ordinati: ergo impossibile est per vllam dispensationis relaxationem DEVM illis contrauenire: sola minor declaratione indiget, ad quam distinguere oportet duplex debitum. Primum est quod prouenit ex proportione quam habet obiectum, seu actus quando comparantur cum natura rationali, & cum recta ratione. Secundum non est in obiecto, vel in actu intrinsece, sed est D effectus proueniens ex lege naturali de obiecto vel actu iudicante, & dicitur obligatio resultans, & creaturam rationalem ligans. Vnde quia primum debitum intrinsecum est ipsi naturæ obiecti, & actus in illud tendentis, ideo est inseparabile secundum debitum, nempè obligatio resultans in creatura rationali libere operante. Ex eo enim quod consona, vel dissona sunt obiecta, & actus rectæ rationi, & rationali naturæ, habet rationem debiti, vt fiant; seu amentur, vel vt non fiant, sed reiiciantur. Vnde eisdem circumstantiis stantibus seruat obiectum eamdem conuenientiam, seu dissonantiam: atque adeo eamdem rationem debiti cum natura obiecti, actusque coniunctam. Secundo, idem ostenditur: Nam hæc sunt principia ex ipsis terminis nota:

Creatura nequit à Dei subiectione debita eximi, neque ab illius seruitute abdicari. Deinde neque Deo, neque parentibus seu proximis iniuria est irroganda: sed ex his principiis euidenter deducuntur omnia præcepta decalogi & reliqua quæ cum illis necessariam, claramque habent connexionem: ergo omnia sunt indispensabilia: minor patet ex discursu facto per singula Decalogi præcepta, item reliqua cum illis necessario coniuncta & vt talia cognita, vel enim iubent bonum necessarium, vel prohibent intrinsece malum contra Deum, vel contra proximum: consequentia probatur quia omne præceptum naturale, quod necessario sequitur ex principiis per se notis est indespensabile Nam sicut falsitas conclusionis redundat in præmissas, à quibus necessario infertur: ita defectibilitas legis naturalis, quæ ex euidentibus principiis deducitur, in illa refunditur. 2. dispensatio propriè sumpta est facultas, quæ alicui conceditur vt contra præceptum operetur, quando alias præceptum vim habebat obligandi, neque ex parte materiæ aliqua fuit mutatio facta: At Deus nulla facta ex parte materiæ mutatione, sed iisdem manentibus circumstantiis, in quibus obligant iuris naturalis præcepta, hanc nequit concedere facultatem: ergo neque in illis dispensare. Ad probationem minoris supponendum est DEVM efficere posse, vt aliqui actus materiales liceant, qui alias non interueniente supremo DEI dominio non licerent; nam aliquando ex Dei dominio euenit, vt mutetur conditio materiæ & ab iis circumstantiis seiungatur, sub quibus si materia permaneret, præceptum indispensabile persisteret. Ratio est quia DEVS non modo est legislator supremus, sed etiam summus Dominus, qui dominia ex arbitrio potest mutare, & supremus iudex ad quem spectat reddere vnicuique, quod ipsius meritis debetur: atqui dispensare in lege non est mutare præcepti materiam, mutando dominium, aut conferendo authoritatem publicam illi, cum quo dispensatur: sed permanente eadem materia sub iisdem circumstantiis, sub quibus actus est prohibitus in communi relaxare obligationem præcepti in particulari; ergo cum hic proprius dispensationis modus sit impossibilis, respectu præcepti iuris naturalis, vt in exemplis statim adducendis videbitur, sequitur præcepta iuris naturalis à Deo non posse dispensatione propria relaxari.

11\. Hinc facile explicantur exempla, quæ adduci solent quasi nostræ doctrinæ contraria. Nam quando dominus iussit Abraham vt filium occideret, Genes. 22. non dispensauit in præcepto naturali non occidendi innocentem, quia præceptum non prohibet occisionem, etiam innocentis, imperatam à Deo, qui Dominus est vitæ, & mortis ex Sapient. 13 *Tu es domine qui mortis & vitæ habes potestatem*: Sed quę propria authoritate fit ab iniusto inuasore: Et enim sicut Dominus quia vitulum suum iuste occidere potest etiam alteri licitè illius occisionem committit, ita DEVS Abrahamo filii necem sine vlla dispensatione suo vsus dominio imperauit. Similiter quando Israelitico populo iussit, vt Ægyptiorũ gaza mutuò accepta subducerent propiisque diuitiis Ægiptios spoliarent: vt supremus Dominus se gessit non in furti præcepto dispensauit; nam furtum nõ est, quod non aufertur domino rationabiliter inuito. At irrationabiliter inuiti iudicarentur Ægyptii, si contra supremi domini imperium, à quo diuitias habebant, quamdiu ipsi placeret, easdem libere non remitterent, immo Hebræi illorum remissione nullatenus indigebant, cum ab Ægyptiis in ipsos translatum esse illius supellectilis dominium agnoscerent. Nisi velis in vtroque euentu Deum se vt supremum iudicem gessisse, quatenus Isaaci mortem in peccati originalis pœnam exequutioni mandauit; & vasa aurea, argenteaque Ægyptiorum tamquam stipendium laborum, & recompensationem afflictionum, quas Hebræi per iniuriam passi sunt, iure debito licite asportanda iudicauit. Vtramque enim solutionem adhibet D. Thom. 1. 2. quæst. 94. artic. 5. ad 2. & quæst. 100 art. 8. ad 3. & 2. 2. quæst. 66. art. 5. ad 1. & alii supra citati.

Simili modo quando DEVS Oseæ iussit cap. 1. num. 2. vt sibi sumeret vxorem fornicariam, & non dispensauit cum illo in præcepto legis naturalis, quia fornicatio per ius naturale prohibita, est accessus ad non suam: potest enim DEVS transferre dominium corporis alicuius mulieris sine consensu illius, & ita efficere vinculum inter virum & fœminam, ratione cuius fornicaria non sit illorum copula: vt cum eodem D. Thom. locis citatis in 1. 2. & 2. 2. quæstio. 154. artic. 2. ad 2. obseruarunt Valent. Sotus, Salas, Suarez, Azor, & alii pro sexta opinione relati: quamuis Oseæ locus adhoc non cogat. Nam solum iussit Prophetæ Dominus, vt mulierem prostitutæ vitæ quę ante fornicariam agebat, vxorem duceret, & filios ex ea progigneret, qui sanè non pudicos patris mores, sed matris impudicum ingenium imitati sunt; ita locum cum multis exponit Ribera & post illum Gaspar Sanchez & alii Neoterici.

Hinc colliges primo cum D. Thoma in illa solutione ad 3. hunc mutationis modum non solum Deo, sed etiam homini conuenire: quando materia alicuius præcepti ita sub illius potestate continetur, vt dominium illius transferre queat, verbi gratia per legem præscriptionis, in qua ob commune bonum, rerum dominia præscriptionis interuentu mutantur: & latè probat Nauarra de occisione innocentis libro 2. de restitut. capite 3. part. 2. dub. 1. vbi ait posse magistratum ob commune bonum innocentem morti addicere, quod intellige non per se, sed per accidens, vt si respublica tyranno innocentem traderet, vt se ab illius obsidione liberaret, vt docet Molin. tom. 4. tract. 3 disput. 10. numero 4. Less. lib. 2. cap. 9. dubit. 7. numero. 35. Quia vero homines in hac potestate mutandi materiam legis naturalis minus amplam habent facultatem, ideo actus materiales à iure naturali præcepti pauciores licent per ordinem ad po- 12.

testatem humanam, quàm diuinam. Nam humana potestas cum in personam fœminæ non habeat dominium quod Deus habet, facere nequit, vt actus accedendi ad illam liceat cuilibet, sine illius consensu, & vero inter vtrumque coniugio: quod tamen Deum facere potuisse supra ostensum est. Insuper humana potestas polygamiam licitam facere nequit, quia in homine non est facultas priuandi coniugem dominio acquisito ab illa & traditione mutua corporum inter coniuges facta. At supremus Dominus corporum vtriusque coniugis, qualis est Deus, potest transferre vel moderari dominia acquisita per matrimonii rati & consummati contractum, & consequenter dissoluere vinculum, & tollere naturalem obligationem resultantem, ne vir vni vxori coniunctus alteram ducat: vnde iam licita redderetur polygamia, si Deus suo potestatis supremæ dominio vteretur. Neque hoc solum à Deo præstari posse in polygamia vnius viri respectu multarum vxorum, sed etiam vnius fœminæ respectu multorum virorum. Vt cum Maiore in 4. dist. 33. quæstio. 1. in primo argumento contra primam conclusionem & Petr. Ledesm quæstio 65. de matrimon. artic. 1. dubio 2. conclusione 2. existimat Sanchez lib. 7. de matrimon. disput. 80. numero 15. licet in hoc à nobis differat, quod dispensatione Dei hoc fieri asseueret, nos verò sola mutatione materiæ, supra quam cadebat naturale præceptum.

13. Et sanè si consulatur textus quem Sanch. numero 8. refert in capite Gaudemus de Diuortiis ibi. *Nec vlli vmquam licuit in simul plures vxores habere, nisi cui fuit diuina reuelatione concessum.* Manifestè apparebit Innocentium 3. non dispensationis, sed reuelationis vocabulo vsum fuisset. Sanchez verò pro reuelatione dispensationem apposuit; idē esse arbitratus, vnde non potest in sua sententia vllam reddere rationem cur summus Pontifex dispensare nequeat in Polygamia, vt est communis sententia D. Thom. & Theolog. quos citat. numero 9. si quidem existimat summum Pontificem aliquando dispensare posse in iure diuino & naturali: si hæc igitur opinio est vera quod in iure diuino dispenset Papa, cur non potest dispensare in polygamia, in vrgenti necessitate, quæ euenire potest verbi gratia si vnus Rex sine hærede vxorem habeat sterilem? si quidem ipse author dicit, hoc præceptum naturale non esse ex primis, qualia sunt præcepta decalogi, cur ergo summus Pontifex non poterit in eo casu dispensare, vt Rex secundam ducat vxorem? sola ergo ratio sufficiens sumitur ex limitatione potestatis humanæ & amplitudine diuinæ, propter quam Deus corporum dominia mutare & moderari ex arbitrio potest & matrimonii vinculum ab vno coniuge ad plures simul extendere, & peculiare efficere prouidentia, ne illud coniugium cum pluribus in fine à natura intento deficiat. Quod vlterius declaro cum Suarez lib. 2. de leg. cap. 15. numero 28. Nam præcepta naturalia matrimonii respiciunt tanquam finem suum, conseruationem naturæ, remedium concupiscentiæ, & vnionem inter coniuges; sed Devs est naturæ author, concupiscentiæ domitor & humanæ voluntatis dominator supremus, ergo in sua potestate habet diuersis modis naturam conseruare, concupiscentiam compescere, inter coniuges amorem augere &c. Hinc est quod hæc præcepta naturalia includunt intrinsece in suo obiecto, habitudinem ad authorem naturæ, & supremum dominum. Vnde non sunt considerandа vt omnino absoluta, sed vt conditionata, verbi gratia, nisi ex supremo Dei dominio & authoritate aliter disponatur. Etenim polygamia, idcirco non licet ex potestate humana, quia homo, cum naturæ author non sit, communem illius cursum mutare non valet, multo minus quidquam in naturæ præiudicium agere. At Devs qui super naturam est, diuersisque modis illi prouidere potest, ad communem & ordinarium cursum illius non arctatur. Non tamen idcirco dispensat, propriè loquendo, in præceptis naturalibus, quæ vt demonstrauimus, indispensabilia sunt, sed materiam illorum, vt supremus Dominus commutat.

Vnde 2. colliges. Quotiescumque præcepti naturalis materia talis fuerit, vt à Dei dominio illius turpitudo seu honestas intrinseca non dependeat, actus prohibitus nullo modo vmquam licebit & materia talis præcepti omnino immutabilis erit. Quod præsertim visitur in præceptis negatiuis primæ tabulæ; exempli gratia in primo præcepto decalogi, quod quatenus negatiuum est, & prohibet idola colere tamquam Deos, materiam habet omnino immutabilem. Nam in hoc Dei potestas nihil potest mutare, ne contra suam excellentiam faciat, & contra naturalem rationem: verbi gratia, si concedat, vel iubeat, vt alicui puræ creaturæ propter illius excellentiam, diuinus cultus exhibeatur, & honor suo honori æqualis deferatur. Similiter secundum præceptum, tum quatenus formalis mendacij prohibitionem inuoluit, nulla ratione honestari certum est: tum etiam prout iure-iurando mendacii testem Devm adducere vetat, intrinsecam Dei irreuerentiam, & diuinæ veritatis iniuriam continet: ideoque Deus in hoc suo iure cedere nequit. Et quia hæc præcepta negatiua circa materiam omnino immutabilem à Deo versantur, etiam ratione materiæ indispensabilia respectu potentiæ Dei absolutæ in sensu minus proprio dici possunt. 14.

De 3. præcepto quatenus affirmatiuum est & non limitatur ad obseruationem sabbati, sed generaliter de cultu Dei procedit, merito dubitauit Scot. vbi supra & alii Theologi Vtrum Deus dispensare posset cum creatura rationali, ne actum aliquem circa ipsum immediate exerceret quo ipsum Deum toto vitæ suæ tempore veneraretur; & sanè rationalem creaturam ex præcepto naturali ad aliquem Dei cultum obligari communissima est TT. sententia, teste Suar. tom. 1. de religion. lib. 1. de diuino cultu cap. 1. numero 11. Eam 15.

enim tradit Clemens Rom. libro 6. constitut. cap. 20. Cassianus collat. 8. cap 23. D. Thom. 2.2. quæstio 85. artic. 1. ad 4. Caietan. & reliqui Thomistæ ibidem. Deinde quod de isto præcepto, sicut de reliquis dari nequeat propria dispensatio, satis ostensum est supra; solum igitur hæc difficultas superest, an DEVS materiam huius præcepti ita mutare valeat, vt per totam hominis vitam, seu per infinitam æternitatis durationem si illum Deus conseruet, cesset hæc naturalis obligatio respectu illius. Suarius libro 2. de legib. cap. 15. numero 23. ait absolutè spectata nuda Dei potentia nullam hac in re videre implicationem, at moraliter considerata Dei sapientia & bonitate, quæ semper omnipotentiæ coniunguntur, credibilius esse DEVM non posse hac in re cedere iure suo, sine irrationabili prodigalitate. Ego tamen in hoc puncto non requiro maiorem implicationem, considerata nuda DEI potentia, quam esse huius potentiæ diuinæ obiectum prodigalitatis vitium, in quod DEVS incurreret, si ius debiti sibi cultus remitteret. Dices hoc contingere quando consideretur potentia DEI absoluta coniuncta cum sapientia & bonitate; sed contra, quia potentia DEI, vt talis est, semper consideratur, vt operatiua per intellectum, & propter suam bonitatem; ergo numquam sic nude consideratur DEI potentia per ordinem ad aliquem effectum, vt à sapientia, & bonitate in operando omnino præscindat, semper enim implicitè saltem vtramque inuoluit. Deinde licet cultus DEI in hac, vel illa specie sacrificii; hoc, aut illo tempore: item quantum ad aliquas circumstantias temporis sit sub dominio DEI, & à determinatione diuinæ voluntatis pendeat, tamen cultus Dei in genere, prout à lege naturali præcipitur, scilicet DEVM debere coli & adorari, est ius consequens necessario ad excellentiam diuinitatis, ex quo sequitur naturalis obligatio in creatura rationali à DEO creata: sed illud ius est omnino immutabile, & tam necessarium, quàm est ipsa excellentia DEI; ergo nullo modo subditur dominio DEI materia ex qua naturalis obligatio in creatura resultat colendi DEVM. Et sane in hoc est deceptionis occasio, nempe quia materia particularis cultus mutari potest à DEO, videtur materia præcepti DEI dominio subiici: verum materia naturalis obligationis non est cultus in particulari, sed cultus Dei in genere acceptus, qui debitum quoddam est necessario consequens ad diuinam excellentiam. Vnde prouenit, vt eo iure DEVS cedere non valeat. Quamobrem Salas sect. illa 9. citata numero 51. ait sicut non potest DEVS nobis dare mentiendi facultatem, ita neque ipsum odio habendi, aut fidem eius dictis negandi, aut ab eius amore, aut à dolore de peccatis contrà ipsum commissis, aut ab omni actu fidei, spei, & religionis semper cessandi.

A

B

C

D

De extensione, restrictioneque constitutionis humanæ.

QVÆSTIO III.

EXtensio, aut restrictio constitutionis quadrifariàm in considerationem venire potest. 1 ratione temporis, 2 ratione loci 3. ratione formæ 4. ratione materiæ, de qua est constitutio. De extensione constitutionis in tempore, quatenus respicit diuersas illius differetias, præteriti, aut futuri, & ab vno trahitur ad aliud, egimus in disputatione de causa finali: de extensione ratione loci, seu territorii, dicemus in disputatione vltima, tractando de obligatione constitutionis, prout diuersas personas in proprio, vel in alieno territorio commorantes constringit: de extentione ratione formæ, videlicet, significationis verborum, seu interpretationis præcise sumptæ in disputatione sequenti de causa formali differemus: solum igitur extensionem constitutionis, quæ ratione materiæ illi conuenit, in præsenti quæstione consideramus, quamuis aliqua dubia quæ ad alias extensiones pertinent, cum extentione hac, vt ita dicam materiali ex necessario permisceri debeant, quia ab illa ob doctrinæ connexionem nequeunt separari. Nam quædam est temporis extensio, quæ in constitutione materialiter se habeat: V. G. quando lex certum tempus definit ad aliquid agendum; & dubitatur, an de consensu partium, aut iudicis voluntate prorogari vel restringi possit. Item duratio, seu finis instantiæ à iure canonico & ciuili præscripta, non sine aliquo discrimine inter vtrumque ius, idcirco has duas difficultates ad extensionem ratione materiæ reseruauimus: de his ergo dicendum in primis: deinde ad reliquas veniemus quæ ad hanc extensionem materialem spectant, videlicet propter materiæ exorbitantiam, correctionem aut limitationem, item propter eiusdem fauorem vel odium, connexionem, aut similitudinem casus: denique ob conuenientiam siue paritatem rationis. 1.

Vtrùm tempus à iure statutum Iudicis arbitrio, seu de partium consensu, possit restringi, vel prorogari.

SECTIO I.

ALex. in l. qui pro tribunali ff. de re iudicata, Ioan. de Imol. & Gloss. in ca cum sit Romana de appellat. Abb. ibidem num. 10. & sequent. & commentatores ad hos textus, Auguianus lib. 3. de leg. controu. 16. multas referunt opiniones. Ego cum Iasone ad citatam l. qui pro tribunali numero 22. harum sententiarum varietatem ad duo capita reducam, quorum alterum affirmantem alterum negantem propositæ difficultatis partem propugnant: sententiam igitur negantem tempus statutum a iure de consensu partium, 1.

vel arbitrio iudicis prorogatione, vel restri- A ctione posse immutari, nisi in illis casibus, in quibus lex expresse id permiserit, & nisi terminus constitutus sit à lege in defectum iudicis nullum terminum statuentis tenent Decius in rubric. de successorio edict. numero 4 Iacob. de Aretin. Ioann. de Imol. Bald. Cyn. Raph. Cuman. Iacob. de Arena Petr. de Bexu, & alii quos refert & sequitur Iason in l. qui pro Tribunali, numero 22. Tiraquel. lib. de retract §. 1. Gloss. 1. num. 63. Didacus Perez lib. 3. ordi. tit. 3. lib. 1. prout citatur ab Anguiano. Et hanc opinionem dicit communiorem & veriorem Iason citatus, quem immerito pro opposita refert Azeuedo in l. 1. tit. 5. libro. 4. nouæ compil. numero B 42. Verius illum referunt, & sequuntur Ioan. Bapt. Villaleb. in opinionibus communibus, & Emanuel Suar. in thesauro recept. sentent. vterque verb. delatio: hanc opinionem partim admisit & partim exclusit Anguianus, vt quamdam, vt ipse dicit ex visceribus iuris viam ostenderet, in hac difficultate tenendam, atque quando terminus à iure assignatus datur in fauorem publicum, renunciari non posse à partibus, neque à iudice mutari per dilationem, vel coarctationem: secus verò si temporis determinatio in priuatam partium vtilitatem referatur: huic tamen doctrinæ num. 7. traditæ talem limitationem adhibuit idem author numero 9. vt in sententiam à nobis supra traditam, & ab eo reiectam recederet: ait enim. *Quod quantumuis in fauorem priuatum tempora à lege data sint, & ipsæ partes consentiant, neutiquam poterit iudex illa immutare nisi specialis illi fuisset à lege facta potestas, ita dictam doctrinam in specie approbante ex l. 1. ff. de ferijs & ex Clement. ne Romani de elect.* Verum etiamsi demus, quod in his textibus concedatur hæc facultas iudici, clare, & expressè, vt possit tempus à iure assignatum ob priuatam vtilitatem prorogare, vel restringere: sanè nihil de nouo additur, sententiæ neganti iudicem posse facere hanc mutationem in tempore statuto per legem: si quidem illa excipit casus in iure expressos. Vnde si hoc etiam exigit Anguianus in opinionem à se reiectam, relabitur, quod etiam tuetur Lanfranc. de dilat. numero 10. & Bermondus de publicis concubin. verb. spatio trium dierum, numero 6.

2. Fundatur hæc opinio. 1. quia indultum à iure beneficium non est alicui auferendum de regul. iur. in 6. sed tempus hoc à iure concessum iuris est beneficium: ergo non est à iudice immutandum, ne in præiudicium partium, quibus prorogatio vel coarctatio temporis nocet, iudex faciat. 2. prętoris factum iuri derogare non oportet, vt habetur in l. 1. ff. de feriis 3. transacto quinquennio à commisso adulterio accusandi adulterum facultas negatur in l. 5. adulter ad leg. Iul. de adult. & statim additur generalis doctrina. *Eas præscriptiones legibus reodatas auferri non oportet.* 4. tempus assignatum à iure ad appellandum, vel ad prosequendam appellationem, & tempus restitutionis in integrum, per iudicem nequit prorogari, iuxta Gloss. in cap. cum sit Romana verb tempus de appell. & l. 3. nemo C. de tempor. & repar. app. & leg. properandum C. de iudic. Gloss. in auth. offeratur, verb. viginti dierum C. de lit. contesta. Similiter coarctari nequit tempus quindecim dierum datum ad probandum excusationem, seu causam impedimenti, iuxta Gloss. in cap. Cupientes verb. *quindecim dies* de elect. in 6. 5. quantumuis causa sit iusta, octo dierum tempus assignatum ad probandam exceptionem excommunicationis oppositam à iudice, prorogari non valet, quoniam per hoc ius aduersarii non perit, vt tenet Gloss. in capite pia verb. *octo dierum* de exceptionib. in 6. vbi Gemninan. ad eundem textum column. vltima ait: vbi ius statuit certam dilationem in actu praui iudicii, iudicem non posse etiam ex iusta causa ampliare.

Contraria tamen sententia est omnino vera, quæ asserit dilationes legales, præscriptumque à iure tempus ad aliquid faciendum ex iusta causa posse immutari, nisi lex id expresse iudici prohibeat: ita indistinctè & absolutè defenditur à Bartol. in l. qui pro Tribunali, ff. de re iudicata numero 4. Alex ibidem num. 5. & 6. post Bald. ad eamd. l. & Antonium de Butr. in cap. præterea de dilat. idem tenet Felin. in cap. cum sit Romana de appellat. numero 1. cum multis, quod etiam resoluit Gloss. in eumdem text. postquam diuersa hinc, & inde iura allegauit verb. *recisius* Abbas ibidem num. 10. & seq. C Decius sibi contrarius ad eumdem textum numero 13. & in cap oblatæ de appellat. numero 5. Guido Papa decis. 419. numero 5. post Cynum & speculat. Azeuedo vbi supra & in l. 1 lib. 4. tit. 3. referens Lanfrancum de citatione cap. quoniam num. 16. & Auiles cap. 3. iudicium syndicatus Gloss. 3. num. 16. Francisc. Curt. iunior in rub. de successor. edict. num. 4. Georg. Natta in clem. sæpe in princip. colum 39. de verbor. significat. Menoch. de arbitrar. iudic. lib. 2. centur. 1. cas. 1. num. 9. Capella Tholos. decisio 196. item 441. & 426. Missing. decis. 40. centur. 3. Crescent. decis. 11. de dilat. & ex D hoc fundamento deduxit Aloysius Ricc. in prax. resol. 195. posse Episcopum prorogare semestre, tempus patronis ad præsentandum cum Rota in duabus causis, quarum decisiones ipse refert. Vt mirati desinat & casum non putet inauditum Ioan. Ant. Massobrius in praxi ad parrochiales requisit. 2. dub. 2. numero 13. afferens vnam concessionem Pauli 5. in hac prorogatione temporis ad præsentandum.

Probatur hæc sententia 1. ex l. 1. ff. de feriis §. *sed excipiuntur certæ causæ ex quibus poterimus.* Item l. 2. & 3. eiusdem tituli in quibus Vlpianus varias causas assignat propter quas tempus à iure definitum minuere, augere, vel immutare, iudici integrum sit: itavt etiam feriatis diebus prætor partes audire, & iudiciales actus possit exercere. Neque hæc solum, quæ in his capi- 4.

tibus assignantur; sed aliæ etiam causæ prorogandi, vel restringendi tempus notantur à Bartolo & Alex. citatis quas percurrere non oportet, quia ad particulares iuris materias spectant, & facile apud Bartol. num. 5. videri possunt. 2. ostenditur ex l. 1. C. de dilation. nisi *rerum vrgentissima ratio flagitauerit, & necessitas desideratæ instructionis exegerit*, & l. 7. inter priuatos eodem C. tit. ibi *si hoc commoditatis ratio postulauerit*, concinit §. spatium 3. quæstione 3. vbi verba legis primæ citatæ C. de dilation. repetuntur, & monentur iudices ne existiment in suo esse arbitrio tempus à iure statutum prorogare vel coarctare; sed in exigentia rationis, qua duci debent. Solemnis de hac re est Glossa inter alias in §. sancimus & verb. *Viginti* in authent. de exhiben. reis collat. 5. 3. Idem ostenditur ex cap. oblatæ de appellat. ad illa verba. *Quia tamen huiusmodi terminus potest restringi non solùm à prouocante, verùm etiam à iudice, à cuius sententia prouocatur*, &c. & cap. personas eodem tit. item ex cap. finali de feriis ibi, *nisi necessitas vrgeat, vel pietas suadeat* & infra, *licet diebus feriatis qui gratia vindemiarum, vel messium ob necessitates hominum indulgentur, procedi valeat si de partium processerit voluntate.* Prætermitto Clement. quamdiu de appellation. quia totus textus optimè nostram confirmat sententiam, præsertim in illa textus conclusione. *Nisi fortè iudex videns ex dilatione periculum imminere, præciperet in illa procedi.*

5. Præter hos, & alios textus quos inferius referam contra limitationes minus congruas, quæ huic sententiæ adhibentur duplici ratione illam corroboro. Prima quia ob causam iustam à legis dispositione nonnumquam recedere licet, iuxta l. 30. si hominem ff. mandati: & notauit Menoch. supra citatus præsertim quando non sine authoritate iuris id fit: sed ex citatis textibus habemus iusta de causa tempus definitum à lege posse à iudice mutari, de partium consensu vel sine illo, quando non exigitur, quia partium præiudicium non est aut non præualet contrà causæ necessitatem iuxta cap. oblatæ de appellat. ibi: *Superior quoque Iudex si viderit ex dilatione periculum*, &c. & Clem. quamdiu eodem tit. & concinit lex 1. ff. de feriis ibi *sanè quoties res vrget, cogendi quidem sumus ad pretorem venire.* ergo potest iudex præfixum à iure terminum prorogare, seu coarctare secundum exigentiam causæ: neque iura quibus Riminald. & cæteri in rub. de success. edict. item Ripa ad l. 2. qui pro tribunali num. 22. ff. de re iudica. nituntur, vt probant dilationem legalem arctari non posse etiam ex iusta causa, aliquid vrgent quia lex 1. in fine, item l. 4. sed hoc ff. de iur. deliber. quando affimant dilationem prorogari posse ex magna causa, non negant coarctationem. Nam affirmatio in prorogatione non infert negationem in restrictione. 2. vel terminus temporis à lege præfixi respicit priuatam partium vtilitatem, & tunc de illarum consensu illum coarctari, vel prorogari persuadet. Primum fundamentum prioris sententiæ, quia vtilitati pro se introductæ quilibet renunciare potest per l. penultimam C. de pactis l. 32. pacisci ff. de pact. vltra regulam *indultum* citatam quæ valet, quando causæ necessitas non præualet contra partium præiudicium, vel statuitur prædictus terminus propter publicam vtilitatem: & tunc licet iudex, quantumuis partes consentiant, sine causa tempus immutare non valeat; iusta tamen causa interueniente prorogationem, vel coarctationem temporis fieri ea iura ostendunt quæ plures casus & causas non tam dispositiuè, quam narratiuè in textibus citatis, & infra allegandis adducunt: vt ad similes iudex dilationis faciat mutationem, quia inueniunt iura circa hoc esse iudicis potestatem, vt bene notat Abb. in cap. cum sit Romana numero 13. de appellation Felin. ibidem num. 1. ad finem.

6. Dixi, nisi lex expresse iudici quacumque ex causa prohibeat hanc facere, indefinito tempore mutationem, quia non desunt casus, in quibus ius ita tempus certum, præscribit ad dilationem, vt aliter factum irritet, & nullius valoris actum fore declaret; in quibus causa iusta non sufficit, vel saltem quia nulla à iure esse posse præsumitur, actus nullius valoris esse censebitur, vt cernitur in l. 1. ff. de feriis ita enim interpretandum est illud, quod ad irritationem actus ante dilationis terminum completum expediti additur in eodem textu. *Neque enim prætoris factum iuri derogare oportet.* Præualet enim declaratio nullitatis à iure inductæ, contra iudicis sententiam, extra tempus prolatam: similis casus est in authent. de exhibendis, & introd. reis § sancimus collat. 5. vt notauit Gloss. ad l. 1. proximè relatam verb. nullius; ad alios vero casus particulares in quibus ius irritare videatur, actum ante vel post præfiniti temporis limitationem exercitum descendere, huius loci non est Caprea in regula 45. distinguit; nam aut statuitur tempus parti, aut iudici, aut instantiæ, aut actioni & per omnes discurrens varias assertiones tradit, quarum veritas ad duos titulos de dilationibus & de feriis in 2. lib. decretalium lentius est examinanda. Eamdem distinctioné prius fecit Bald. in l. 1. §. 1. de iure deliber. sed illam reiicit Alexand. vbi supra; illud tamen omnino certum habendum, non sufficere tempus in lege esse præscriptum, respicereque vtilitatem communem, vt existimemus iudici potestatem eripi, ne illud proroget, seu coarctet. Neque textus adducti ab Anguian. quidquam contra dictam sententiam conuincunt. Nam authent. ei qui appellat C. de tempor. & repar. appell. pro nobis facit, quia ob iustam causam annum alterum indulget, & tempus appellationis prosequendæ extendit ibi, *aut si iusta causa intercesserit aliquis annus indulgetur.* Vnde Gloss. ibidem verb. *Manet sententia*, interrogat: sed quid si iusta causa etiam secundo anno fuerit impeditus? Responderque, datur restitutio ex clausula generali, ex quibus causis ff. l. 1. in fi-

ne & in medio refertque alios textus, in quibus biennium hic definitum ob alias causas extenditur vt in authent. si tamen in authent. sed & lis & authent. si appellatione C de tempor. & reparat. appel. & ratio est illa summa capitis ex ratione de appellationib. quam Abb. ibidem num. 1. apponit. ***Lapsus biennij non praeiudicat appellanti, quominus ex causa legitima audiatur saltem per beneficium restitutionis in integrum.*** Siue hoc temporis prorogatione fiat, siue interim ipso iure non currat tempus: de quo idem Panormitan. numero 8. & sequentibus: similiter expones alios textus ab Anguiano & aliis adductos, qui vt notat Panormitan. in capite cum sit Romana, de appellation. numero 11. non loquuntur. quando causa suggerente iudex voluit dilationem minuere, vel augere.

7. Verùm quia prædictam sententiam diuersimode li[i]tant graues aliqui Doctores, expendere necesse est, quam veræ sint eorum limitationes. Primam tradit Dynus in regul. indultum de regul. iur. in 6. Iacob. de Aretin. in l. qui pro Tribunali citata Cyn. in l. 1. C. de dilation. & in authent. qui semel quomodo, & quando iud. & alii quos refert Alex. in l. qui pro Tribunali, ff. de re iudicata, num. 5. qui ita distingunt. aut terminus à lege præscriptus datur ministerio iudicis, aut sine illo: priori modo se habet ius, quando disponit certum terminum à iudice præfigendum posteriori, quando ipsummet ius absque iudicis interuentu temporis spatium assignat ad aliquid faciendum. Et quando ius sine ministerio iudicis terminum statuit, asserunt hi Authores non esse in potestate iudicis illum prorogare, vel restringere; quando verò in hoc termino præfigendo iudicis ministerio lex vtitur, ex causa iusta extendi, seu coarctari definitum tempus à iudice admittunt. Primum probant, quia ideo docuit Gloss. in cap. cum sit Romana, non posse mutari à iudice tempus decem dierum datum ad appellandum, neque quadriennium præfixum ad restitutionem in integrum. Deinde idem probant textibus pro 1. sententia adductis: 2. verò confirmant ex authent. qui semel C. quomodo & quando iud. & expressius in §. omnem in authent. de litigiosis, vnde sumitur prædicta authent. item l. ad peremptorium cum duab. sequentibus & l. nonnumquam. ff. de iudic. sed quamuis in hoc 2. puncto rectè sentiant, in 1. decipiuntur, ideoque contra hanc limitationem plures opponit casus Bartol & post illum Alex. de Imol. & Panormitan. citati, in quibus iura sine ministerio iudicis tempus præfigunt, quod ex iusta causa iudex mutare potest & in primis in l. 2. qui pro Tribunali, manifestè dicitur non semper arctari iudicem ad tempus à iure statutum. ***Qui pro Tribunali cognoscit, non semper tempus indicati seruat; sed numquam arctat, nonnumquam prorogat, pro causæ qualitate & quantitate***, &c. Quod ad praxim reducitur in casu, l. 4. si se non obtulit §. si quis eodem tit. de re iudicata concordat caput, quod ad consultationem de sentent. & re iudic.

Respondet Iacob. de Aretin. in casibus legem supplere defectum iudicis quasi id suggerat ius, in quo iudex definit. sed vrget optimè Bartol. in l. qui pro Tribunali numero 4. Alexand ibid num. 6. Abb numero 10. quia lex non supplet, immo dat certum tempus iudicatis. Et quod iudex minuit iuxta l. 2. qui *pro Tribunali* lex 4. *si se non obtulit* in iudicatorum fauorem superaddidit, quæ superadditio superuacanea foret, si nulla facultas esset in iudice minuendi temporis iudicatis præfiniti. Deinde quid respondebit ad alios casus Aretin. & illius sectatores quorum quinque numerant Bartol. Alexand. & Abb. id quibus Iudex tempus sine ipsius ministerio à iure præfixum non modò potest coarctare, vt concedit Bald in l. qui pro Tribunali, Anton. de B[u]tr. in cap. præterea de dilat. sed etiam prorogare. Primus visitur in cap. pastoralis de exceptionib. ex quo patet iudicem ex causa posse minuere tempus opponendis exceptionibus dilatoriis præfinitum, vt ostenditur ex l. exceptionem C. de probation. & casum admittunt etiam oppositæ opinionis assertores Dyn. in reg. indultum de regul. iur. in 6. & Cyn. in l. iudices C. de iudiciis. 2. casus notatur in tempore ad agendum præfinito nempe triginta annorum ex l. sicut. l. cum notissimi, C. de præscript. triginta annorum: quod tamen ex causa mutare potest iudex vt habetur in l. diffamari C. de ingenuis manumiss. l. titia ff. de accus. l. si ea C. qui accus. non poss. 3. in tempore quadriennii prædefiniti ad petendam in integrum restitutionem l. final. C. de tempor. in integrum restitut. quod tamen prorogatur ex causa à iudice propter dolum & culpam aduersarii ex l petendæ C. de tempor. integr. restitut. 4. in triennio ad adeundam hæreditatem statuto l. licet C. de iure deliberan Et tamen iudex ex causa potest talem terminum coarctare per l. final. § penult. C. de iure deliberan. l. quamdiu 1. ff. de acquir. hæred. l. si quis ita hæres instituatur ff. de hæred. institut. Denique 5. cernitur in l. qui pro Tribunali cuius verba supra adduxim. & in § si quis l. si se non ff. de re iudic. ex quibus deduxi tempus à iure iudicatis actionibus præscriptum, à iudice mutari prorogatione, seu restitutione potuisse.

Ad hæc argumenta respondent Ioann. de Imol. & alii Authores primæ sententiæ hos omnes casus à iure exprimi, & in his dari facultatem iudici ad terminum à iure præscriptum prorogandum, seu arctandum, vnde potius colligi in aliis tenendum esse ius commune: sed instat Alex. quia quando iura apponunt exceptiones, & casus speciales, per quos ob iustam causam generales leges limitantur, licita est extensio ad similes in quibus iusta etiam causa reperitur, vt probatur ex cap. cum dilecta §. nos igitur de confir. vtil. vel inutili, vt notat Abb. ibidem cap. post translationem, §. cum ergo de renuntiat. & Bald. ibid. Gloss. in l. quæ propter necessitat. ff. de regul. iur. Bartol. in l si constant

constant in princip. quæstionis nouæ in prima parte ff. de solut. matrim. Ideoque Iason in l. qui pro tribunali, cum hanc solutionem non iudicauerit satis tutam, & ad singulos casus voluerit respondere, sanè nullam aliam meliorem adhibuit, sed solum speciatim declarauit causas ob quas ius in illis euentis facultatem iudici concesserit præfixi temporis immutandi, quod non tollit alias similes & vrgentiores posse reperiri ad quas iudicis facultatem extendi textus pro nostra sententia allegati confirmant: falsa ergo est limitatio adhibita, quæ iudicis ministerium ad prædictum terminum statuti temporis variandum deposuit.

10. Aliàs limitationes prædictæ sententiæ appositas reperio, quæ veram quidem continent doctrinam: sed quia non tam exceptiones sunt generalis regulæ, quàm declarationes illius, ne aliis legibus aduersetur: illas in sequentibus propositionibus expono. Prima, iudex proroget, seu arctet inducias in iis, quæ ad suam iurisdictionem spectant, & ne se superioris iurisdictioni intromittens, falcem mittat in alienam segetem. Ita Ang. de Beruf. in l. qui pro Tribunali citat. Felin. in cap. cum sit Romana de appellat. numero 3. post Abbat. ibidem numero 11. Probatur ex cap. insinuatione de appell. & cap. venientes de iur. iurand. Vnde inferunt Bartol. Angel. & Imol. in l. 2. qui pro Tribunali de re iudicata, & Bald. in l. quoties C. de iudic. quod si coram sæculari iudice opponitur exceptio cognoscenda coram Ecclesiastico, non potest sæcularis terminum statuere, intra quem pars se debeat coràm Ecclesiastico expedire. Ex eodem principio deducit Card. in cap. cum sicut de eo qui mitt. in possession. item Panormitan. ibi in fin. non valere statutum ciuitatis, vt qui obmittit inhibitionem ab Ecclesiastico, debeat se intra certum terminum expedire. Poterit tamen sæcularis iudex statuere certum tempus excipienti, intra quod se coram Ecclesiastico cum processu præsentet, vt cum Bartol. Castrens. Angel. Imola, Alexand. Salyc. & alii resoluit Felin. proximè citatus ex l. 5. præses Cod. de appellat. & cap. personas eodem titulo.

11. Secunda propositio in prorogatione vel coarctatione temporis à iure statuti causa vulgaris, aut leuis non sit, sed magnæ considerationis, vt potè magni præiudicii, aut scandali euitandi, ita Abb. in cap. cum sit Romana de appellat. num. 13. Felin. ibidem num. 2. cum gloss. in cap. pia Verb. octo dierũ de exception. in 6. domin. & alii ibid. licet Archidiacon. in cap. testes 2. quæst. 7. colum. 2. dicat in casu capitis Pia de except. in 6. posse fieri prorogationem termini post Innocen. in idem cap. & gloss. Bernar. in cap. solet §. 1. de sent. excommunicat. in 6. quod infra magis probabimus. Tertia propositio est prædictam definiti temporis mutationem non modo in ciuilibus, sed etiam in criminalibus à iudice posse fieri nisi pœna lapso legis termino imponatur. Prima pars huius propositionis probatur à Specul. multa allegante de citatione §. nunc de tempor. in fin. Innoc. in cap. ad petitionem de accusationib. Anan. ibid. in fin. Bal. in l. 1. C. de requir. reis & in l. 2. C. vt intra certum tempus Alex. ad l. qui pro Tribunali num. 8. &c. Ratio est quia in criminalibus actionibus proceditur ad instar ciuilium per l. 5. absentem, ff. de pœnis, in qua habetur, *absentes pronunciari oportet secundùm morem priuatorum iudiciorum*: criminalia enim publica, ciuilia verò priuata censentur. Secunda pars pariter cum prima defenditur ab Alex. citato num. 9. & à Felin. num. 5. qui referunt pro 2. parte Bal. Lud. Butr. Ioann. Andr. & Imol. probantq; quia si pœna imponatur lapso legis termino, dilatio data videretur pro forma. Vnde deducitur non sufficere vnam citationem pro omnibus, quando ad inducendam pænam lex requirit trinam. Item si statutum esset, vt contumax poneretur in banno, in quo illi octo dierum terminus assignaretur, quo elapso si non comparuisset, pro confesso habetur. In hoc casu iste terminus non potest à iudice coarctari, ne superuacanea videatur à iure assignata dilatio ad incurrendam pœnam.

Quarta propositio: iudex non ita potest restringere dilationem legalem, vt illam in totum auferat, ita gloss. 1. in fin. ad l. quod iussit, ff. de re iudicata specul. vbi supra Felin. num. 7. Alex. num. 10. ratio est, quia iam in hoc casu iuri derogaret Iudex contra l. 1. ff. de feriis & supra facultatem sibi concessam ad prorogandum, vel arctandum temporis terminum, non vero ad illum in totum auferendum, nisi supremus sit princeps, qui etiam sine causa, cum aliqua tamen æquitatis ratione, omnem omnino dilationem poterit tollere, vt præter citatos bene aduertunt Ancharan. & Imol. in cap. ex ore de his quæ fiunt à Maior. part. capit. Et patet, quia supremus princeps est lex viua, & dominus iuris in æquitate naturali fundati. Quinta propositio: oportet vt iudex exprimat causam, ob quam dilationem moderatur. Ita Innoc. in cap. ad petitionem de accusation. Felin. citatus num. 9. Et ratio est qua tradit Abb. in cap. 1. colum. 4. de dilation. quia in dilationibus à iure expressis causa non præsumitur, quamuis in arbitrariis præsumatur; ergo vt de illa constet, & de iusta dilationis moderatione, oportet, vt iudex super hoc interloquatur. 12.

Ad primum argumentum pro prima sententia respondeo cum Gloss. verb. indultum ad citatam regulam *Indultum*, de regul. iur. & cum Dyno: & vt notauit Abbas in cap. cum sit Romana de appellation. numero 11. beneficium iuris non esse auferendum ab homine, sed ab alio iure, item ab homine vero iudice cum sufficienti causa & causæ cognitione. Vnde cum ex textibus ostendimus cum causa posse temporis terminum à iure præfixum mutari, item iudicem hoc efficere cum graui causa, causæque cognitione, sequitur prædictam regulam resolutioni datæ non obstare, præsertim cum temporis dilationes de iure sint arbitrariæ ex l. 1. & l. siue pars Cod. de dilation. l. nonnumquam, ff. de iudic. Vnde beneficium temporis à iure concessum, huic etiam iuris 13.

arbitrio subiacere necesse est. Ad secundum, A similiter dico prætoris factum iuri derogari non posse, nisi adiuuetur ab alio iure, quia vnum ius alterum declarare, limitareque ex prætoris sententia declaratur: at quantum iuuetur iudex in nostro casu à iure satis ostensum est. Et paret in cap. personalis de exceptio. cap. de causis, de offic. & potestat. iudic. deleg. & aliis textibus supra citatis. Ad tertium, Respondeo primo, plures esse causas ob quas extendi possit quinquennium ad accusandum adulterum, quarum aliquas refert Gloss. ad leg. adulter citatam verb. *Accusari*. Verum ergo est, quod cum causa possit extendi, illud tempus iure definitum. Secundo, si quis dicat extendi à iure, B non iudice, respondeo hoc sufficere, vt cognoscat iudex ex causa grauissima posse hoc tempus prorogatione, vel restrictione mutari. Tertio, cum leges transacto quinquennio impunem relinquant adulterum exceptis casibus in iure expressis, non est in iudice potestas de causa adulterii elapso termino agere. Vnde terminus non solum iudici, sed eius iurisdictioni præfigitur: quare decurso iurisdictionis termino iudicis potestas expirat, vt dicitur de mandato in cap. de causis de offic. & potestat. iudic. deleg. Et latè probat Alexand consil. 137. *in causa* post princip. lib. 2. & consil. 84. *consideratis*, in fin. lib. 4. Bal. in auth. Clericus colum. 2. C. de Epis. & Cleric.

Ad quartum, negandum est assumptum cum Bartol. Alexand. Panormitan. Felin. & C aliis pro secunda sententia relatis, quia non est maior ratio cur Iudex in his casibus ex grauissima causa dilationem minuere nequeat, seu augere: iam enim supra diximus iura in assignandis causis ad faciendam definiti temporis mutationem non loqui dispositiuè, sed narratiuè, & in hoc significare super hoc concessam iudici potestatem. Quamobrem dico quod tempus assignatum à iure ad appellandum, ad prosequendam appellationem, & ad restitutionem in integrum, cum causa prorogari posse, vt probat Alexand. num. 6. cum Abbate & Bartol. ex l. intra vtile, ff. de Minor. & l. petendæ Cod de tempor. in integr. restitut. pet. neque sibi contrarius est Alex. in consil. 23. lib. 3. numero 3. vt illum refert Anguian. lib. 3. de leg. controuers. 16. num. D 13. vbi ait elapsa instantia non dari restitutionem minoribus, neque piis locis; debet enim explicari videlicet sine causa, vt idem Alex. se declarat in l. qui pro Tribunali, ff. de re iudic. numero 7. Et in hoc sensu, neque Gloss. in cap. cum sit Romana, nec l. nemo & l. properandum in argumento relatæ nobis aduersantur, nec aliter intelligi potest gloss. in cap. cupientes verb. *Quindecim*, ne textui contradicat, ibi, ***nulla iusta causa interueniente***, & infra, ***propter quæ forsitan videretur eidem ad prædictam comparitionem tempus prolixius indulgendum***, immo, ne sibi verbo ***prolixius***, videatur contrariari.

Ad quintum, respondeo Glossam in eo adductam etiam probare doctrinam Ber. & Ioan. Mo. posse octo dierum terminum, cum causa prorogari: & quamuis oppositum verius existimet, illam ex hac parte non admittimus. Nam Ioann. Andr. ad eumdem textum Pia numero quarto, verbo ***octo dierum***, Archidiac. ibidem num. 8. eodem verb. cum multis aliis quos ipsi referunt, illum terminum cum causa posse extendi arbitrantur, nec repugnat Geminian. nisi quando causa parui esset præiudicii, & ferè nulla, quod nostræ sententiæ non repugnat. Vnde si Iudex sine sufficienti causa malè arbitretur in ampliando,
vel restringendo iuris termino, ab eo po- 14
test appellari: quia in iis, quæ committuntur iudicis arbitrio, conceditur appellatio à iudice male arbitrante, vt docet Panormitan. in cap. cum sit Romana de appellation. num. 15. cum Gloss. in cap. super his de accusation. & Bartol. in. l. si qua pœna, ff. de verbor. signif. & doctoribus communiter in cap. 1. de dilationibus per istum textum.

Vtrum ius Canonicum in præfigendo instantiæ termino differat à Cæsareo.

SECTIO II.

INstantia apud Iurisperitos duplex est, vna
causæ, altera appellationis: Instantia cau- 1.
sæ tempus illud significat, quod inter litis contestationem, & sententiam intra tempus à iure præscriptum ferendam intercedit, iuxta Vlpian. in l. 73. & post edictum, ff. de iudiciis, Iason in l. postquam lit. C. de pactis; siue prædictum tempus sit à iure communi, siue à peculiari aliquo statuto præfixum. Nam quando à iure statuto in locum instantiæ iuris communis subrogatur, altera illius naturam recipit, vt docet Imol in l. 4. dies cautionis, ff de damn. infect. hæc potest fieri per compromissum inter partes coràm arbitris certo tempore duraturum. Etsi causa coràm arbitris cæpta, terminata non fuit, ante determinati temporis decursum, sicut perimitur instantia compromissi, ita & compromissum, neque possunt partes coram eisdem arbitris litigare, nisi de nouo compromissum instauretur vt tenet gloss. in l. item si vnus verb. *si multo post*, in fin. ff. de receptis arbitris, & per illum textum: cui concinit l. 26. si cum dies §. plenum l. 37. non distinguemus §. summæ, ff. eod. tit. Et tenet Castr. post Bald. in l. 2. sub nu. 3. C. de diuers. rescript. Blanc. de compromiss. quæst. 7. loquutus de instantia facta per compromissum voluntarium sine impulsu legis, vel statuti. Qua in re notandum est quàdiù durat instantia coram arbitris per cōpromissum, non currit tempus instantiæ, quæ coram iudice cæpta fuit, vt ex auth. si tamen Cod. de tempor. & rep. appella. & Clement. quamdiu de appellat. constat. & notat Negusant. in Sylua respons. quæst 135. n. 10. cum Capic. decis. 11. num. 9. & seq. Et sicut instantia in causis ordinariis incipit à litis contestatione, ita in exequutiuis, atque in summariis incipit à primo actu iudiciali contradictorio, vt docet Bald. consil. 226. in princip. lib.

tertio, Castr. consil. 303. super primo num. 3. lib. 1. Altera, quæ est appellationis instantia, incipit à die, quo potest haberi copia Iudicis, vt tenet Lanfr. Brix. tract. de arbitr. 1. par. per gloss. vlt. in l. si cùm dies, verbo *compromiserunt*, ff. de recept. arbitr. & est casus in l. si in diem, ff. de condit. & demonstr. Clauditur fatalium dierum termino, qui ad prosequendam appellationem dantur, vno anno, vel biennio, si in primo fiat aliqua diligentia, vt in authent. ei qui se C. de tempor. appellat. & DD. communiter ibidem Tusch. Verb. instantia, conclusione 217. cum Calderin. consil. 10. de appellation. aliàs 216. Signorol. consil. 252. Castrens. consil. 135. colum. 2. lib. 2. Et quamuis ex sententia Roman. consil. 346. in hac causa num. 11. hæc secunda instantia appellationis easdem conclusiones restrictiuas recipiat, quas recipit prima, non est negandum aliqua esse discrimina inter vtrumque, de quibus agere huius loci non est. Interim vide Cardinal. Tusch. verb. appellatio, conclusione 395. vbi quærit, an appellationis causa sit eadem cum principali: hoc vnum est satis commune discrimen. Instantiam causæ principalis ex solo partium consensu non prorogari. Instantiam verò appellationis maximè: ita Fulgosus consil. 171. num. 2. Gerardus de Arades, Ancheran. Alex. Iason. Bal. & Veuiz. quos sequitur Tusch. verb. Instantia, conclusione 213. num. 1. vbi varias limitationes & declarationes huius discriminis adducit.

2. Cognita ergo instantia iuris, statuti, & compromissi, tam prima, quàm secunda, rogamus an in illa prima de iure communi sit, discrimen inter Pontificium, & Cæsareum. Et quidem de Cæsareo constat. Primò instantiam in ciuilibus triennio, in criminalibus biennio finiendam patet ex l. properandum Cod. de Iudic. DD. ibidem communiter Abbas consil. 33. *Quia quinque* colum. 4. num. 7. lib. 2. & Bartol. in Extrauag. ad reprimendum, verb procedatur, qui terminus statutus est in fauorem publicum ad finiendas lites, ne causæ fierent immortales, vt docet Maria. Socin. consil 31. *Prosequendo*, in prima parte, Alex. consil. 21. *Visis*, numero 1. lib. 3. Barbat. inter consilia, Alexand. consil 64. *Circa præsentem* numero 3. lib. 4. Constat secundo, secundùm consuetudinem nunc vsu receptam, non perire instantiam in Ciuilibus, neque in criminalibus causis, elapso biennio, seu triennio: ita testatur Gregor. Lopez. in leg. 19. titulo 12. partit. 5. Gloss. verb de *Triennio*, & in leg. 7. Verbo *Otiosis*, titulo 19. part. 7. quare sicut in Consistorio Principis, & in Camera Imperiali instântiæ terminos in ferendis sententiis transgredi licet, vt do.et Afflict. obseruation. 383. Mysing. decision. 48. centur. secunda, Ioannes Papon. lib. 12. titulo 3. arrest. 18. ita de Senatu Neapolit. idem tradit Robertus Maranta in specul aureo 5. part. in princip. numero 15. & in Tribunalibus Hispaniæ hoc ipsum obseruari, vt dispositio legis *properandum* in vsu non sit, notauit Guttierez de iuram. 3. part. cap. 5. num. 4.

Hoc posito non defuerunt graues Authores, qui in iure canonico nullum esse discrimen hac in re à Ciuili, eo quod instantiæ eisdem definirentur terminis biennii in criminalibus, & triennii in ciuilibus. Ita Iason ad l. properandum de Iudic. numero 17. Bero. ibidem numero 15. Imol. in cap. Venerabilis de Iudiciis Roman. consil. 220. circa primum numero 11. Fulgos. vt illum refert & sequitur Couarr. in cap. quamuis pactum part. 2 §. numero 4. quamuis pro opposita citetur à Tuscho verb. Instantia conclusion. 2. numero primo, allegans consilium eiusdem Fulgos. 168. *Lata sententia* in fine: fuundamentum huius sententiæ est, quia non est inducendum huiusmodi discrimen, sine claro textu illud indicante; Nam ratio, seu præsumptio stat pro iure Canonico, quod non minus publice fauere voluerit vtilitati, & litium immortalitati obsistere, litigantiumque expensas præscindere, quem Ciuile: quanti enim faciat hoc publicum bonum satis ostenditur ex cap. finem litibus & cap. vltimo de dolo, & contumac. ibi, *Volentes finem litibus imponi, ne immortales existant*, & cap. Iusgentium de sentent. & re iudicat. sed nulla lex canonica est, quæ hoc discrimen manifestè ostendat, & quæ instantiæ ciuilis terminum excludat: ergo &c. Minorem probant citati Authores exponendo in alio sensu textus, ex quibus illud discrimen posset deduci. Et confirmatur: Nam quando à iure ciuili recedit ius canonicum, solet hunc recessum declarare, vt in cap. 2. de arbitr. ibi *licet lex ciuilis*, in cap. sæpe & cap. super eo, de restitution. spoliatorum, item in multis aliis: si ergo in nullo textu declarauit ius Canonicum se recedere à ciuili in terminis instantiæ, sanè ab eo regulariter non recedit, hæc opinio probabilitate non caret.

Non iudico tamen à communi sententia esse recedendum, quæ in hoc ius Canonicum à ciuili differre affirmat: Etenim instantiam de iure Canonico in ciuilibus triendio non perimi, sed perpetuam esse communis iurisperitorum consensus, stabiliuit, ita Abb. in cap. super eo 1. numero 5. de appellat. & in cap. Venerabilis numero 2. 5. & sequentibus, de iudiciis Angel. consil. 144. in fine, Fulgos. consil. 168. ad finem Barbat. inter consilia, Alexand. consil. 64. *circa præsentem*, numero tertio, lib. 4. Milis in repert. verbo *litis pendentis*, ad finem Cassador. decision. 5. numero 4. Sarnen. in regul. de Annal. quæstion. 67. numero 3. Maria Socin sen. in cap Venerabilis de iudic. numero 16. post Innoc. Host. in specul. item Prodocimus de Comitib. de differentiis iuris Canon. à ciuili numero 31. Gregor. Natt. in clem. sæpe numero 164. & sequentibus, Baptista de S. Blas. in rubr. decreti numero 70. Octauian. de Stylo Curiæ libro tertio cap. 5. num. 1. Rota Bononiensis decis. 76. Boer. decis. 283. Lanfranc. decis. 426. Gayll. decis. 140. lib 1. Mynsiger. obseruatio. 47. centur. 3. Bernard. & additio regu. 338. Augustin. Bero. in cap. Venerab. de iudic. n. 12. Bursat. consil,

2. numero secundo. Roland. à Valle consil. A 21. lib. 3. & consil. 82. lib. 4. Sebastianus Bantius de nullitatibus, titulo ex defect. iurisdiction. ordinar. num. 115. Marchesan. part. 3. de commissione prorogat. cap. 1. §. 1. num 26. Didacus Perez ad l. 1. tit. 1. lib. 3. ordinam. versic. Anguian. de legib lib. 3. controuers. 17. n. 12. Maranta Guttier. Gregor. Lop. supra citati & Doct. communiter, vt docet Felin. in c. penult. de iudic. & ideo hanc opinionem sequitur gloss. in c. anterior. verb. Imperator 2. quæst 6. & in c. Venerab. verb. *finem*, de dol. & contuma. in l. properandum verb. Triennii, Cod. de iudiciis.

5. Ex textib qui pro hac probabiliori sententia allegantur, duo magis vrgent. Primus est cap. B Venerab. penult. de iudic. in quo resoluitur, vt non obstante lapsu triennii legatus in causa sibi commissa procedat. Ad hunc text. varie respondent aduersarii: præcipua illorũ solutio est, in eo text. nihil decerni contra instantiæ triennium, neque n. negatur instantiam fuisse peremptam: sed legati iurisdictionem non fuisse finitã, quare adhuc tenebantur respondere non quidem præteritam instantiam prosequendo, sed nouam inchoando; in qua solutis prius per nouæ instantiæ actorem expensis, nouus libellus offertur, & nouus processus fit; prout in causa ciuili iuxta l. properandum §. vlt. cum glos. verb. *rigorem*, Bart & DD. communiter statuit Perez, vbi suprà & Maran. numero 47 sed contra in eo cap. allegatur pro parte illorum, qui respondere nolebant, instantiam periisse. Pontifex verò respondet, vt illa exceptione non obstante legatus procedat, quod non responderet, si præciperet nouam instantiam inchoare, dum. n. in negotio procedere iubet, in eadem causæ instantia adhuc persistendum, & consequenter triennium non esse obseruandum decernit, vt notauit Maria Socin. ad hunc text. num. 10. cum Innoc. & Ioan. Andr. & nos infra respondendo ad fundamentum oppositæ sententiæ amplius exponemus.

Respondebit rursus aliquis quod in eodem cap. Venerabilis Archiepiscopus Rauennas proposuit per subterfugia & cauillationes aduersariorum causæ decisionem fuisse prorogatam: sed quando lis per cauillationes, & subterfugia dolosa partis tergiuersantis differtur, & in culpa est pars, ne negotium intra definitum tempus finiatur, tempus non currit instantiæ, neque illa præfixis biennii, vel triennii limitibus clauditur, vt tenet Oldrad. consil. 273. numero 2. Calderin. consil. 217. in fin. aliàs 11. de appellatio. Bartol. in l. si cum ipse, per illum textum, ff. de excusat. tut. Bald ibid. Alex. in addit. Bartol. ad citatam legẽ & consil 71. in princip. & col. 2. in fin. lib. 5. Abb. consil. 16. lib. 2. Felin. in cap. Venerabilis colum. 2. & 3. & alii quos sequitur Maranta in Speculo aureo par. 5. n. 30. Tiraquell. retract. tit. 1. §. 12. gloss. 2. à num. 1. probaturque ex l. vltim. in fin C. ad legem Iul. de adult. l. 4 intra vtile, ff. de minorib. ergo licet triennium in causa elapsum fuerit, non sequitur peremptam esse instantiam. Vrgeo tamen 1. quia nonnulli existimant etiam intercedentibus subterfugiis, & cauillationibus aduersæ partis tempus instantiæ currere, & continuari & elapso triennio perimi, sed dari restitutionem ex l. sed etsi, ff. ex quibus causis &c. §. ait prætor, & §. sua cui; ita Nicolaus Boer. decis. 147. num. 14. Augustin. Beroi. in cap. penult. de iudic. num. 26. Anton. Aretin. & ibidem post. Gloss in l. properandum §. sin autem vtraque verb. *trium librarum*: & probant ex cap. Venerabilis, nituntur que respondere legibus citatis. Secundo, quia admissa tanquam vera communiori sententia, quod 6. cauillationes, & dolum aduersæ partis faciant ne instantiæ currat tempus, sanè Pontifex illas cauillationes & subterfugia non curauit, sed ad id, quod de instantiæ peremptæ triennio obiiciebatur, respondit: illam exceptionem nõ obstare, quominus in foro Ecclesiastico in causa vlteriùs procederetur. Immò nisi illud ius de instantiæ termino reiiceret facile iuxta hanc sententiam dicere posset, tempus propter subterfugia, dolumque diuersæ partis non cucurrisse, & ideo adhuc sententiam perdurare.

Secundus textus est cap. cum olim 2. de priuilegiis in quo iubentur solui expensæ factæ per quadriennium, quo durauit litigium: ergo instantia iure canonico non finitur triennio, neque in eo statu lege properandum. Respondet Iason ad eandem l. num. 17. illud quadriennium non in vna, sed in multis instantiis lapsum fuisse, vel annum integrum in ea causa transisse ante litis contestationem, à qua solũ incipit triennalis instantia; vt probatur ex l. C properandum in principio ibi *post litem contestatam*, & ibidem decernunt DD. cum Gloss. in cap. Venerabilis de iudiciis. Vrget tamen optimè Georg. Natta vbi supra num. 165. quia illa potius diuinatio, quam germana textus expositio iudicatur; nullum enim est in eo textu indicium, ex quo colligatur non fuisse elapsum quadriennium post litis contestationem, seu in eadem instantia.

Rationem verò huius discriminis in iure 7. Canonico assignauit Abb in cap. super eo nu. 5. de appellat. & in cap. Venerabilis de iudiciis num 7. Riminald. §. final. instit. quibus alienare licet nu. 51. & alii, quia certum est ius ciuile non admittere tot appellationes ab interloquutoriis, & grauamine ante diffinitiuã sententiam iuxta l. 2 ff. de appellat. recipien. D quas tamen lex canonica generaliter admisit in cap. super, eo 2. de appellat. iuncto decreto Trident. Sessio. 24. de reformat. cap. 20. Vnde oritur, vt minus temporis requiratur à iure ciuili post litis contestationem, vsque ad sententiam definitiuam, quam à iure Canonico; Nam ius Canonicum permissis tot appellationibus intermedus ante decisionem causæ principalis, necessario longius tempus concedere debuit, ne principales causæ relinquerentur indecisæ. Addit deinde Abbas quod de iure Canonico mitius proceditur, quam de iure ciuili, ideoque canones indistinctè appellandi faciunt facultatem etiã ab interloquutoriis, quod notauit gloss. ad l. 1. ff. à quib. appell. non licet in fine. Verùm

contra hanc rationem insurgunt contrariæ opinionis assertores. Ex prædicta ratione sequi in iis casibus, in quibus ius ciuile admittit appellationem ab interloquutoria instantia nõ finitum iri eodem termino biennii, seu triennii, secundum idem ius ciuile: cum tamen indistinctè, & sine vlla limitatione DD. ad l. properandum C. de iudic. & l. finalem C. vt intra certum tempus, & cap. venerabilis dicant ex ciuili iure omnes omnino causas à litis contestatione; vsque ad definitiuam sententiam in ciuilibus triennio, in criminalibus biennio terminari; sed propter hanc obiectionem addidit Panormit. mitius procedi in canonico quàm in ciuili iure, quæ ratio quia non omnino satisfacit.

8. Aliam lubet adiungere rationem, quã Bal. in cap. finali de dolo & contumac. Felin. in cap. Venerabilis in princip. Bero. ibid. nu. 2. ingeniosè adducunt; videlicet, quia experimento cognouit summus Pontifex, & prudenter considerauit ad lites celerius finiendas inutile remedium à ciuili lege inuentum fuisse instantiæ terminum, quinimo medium fini prorsus contrarium fuisse adhibitum, quia non dicitur perfectè sopitum, quod iterari & renouari de integro potest. Nam si finita prima instantia alia 2. & 3. potest inchoari quæ idem negotiũ pertractet, sanè ad multa triennia causæ protrahi possunt, & cum maioribus expensis actorum renouatione in longius tempus idem negotium deducetur. Cautius igitur ius canonicum prouidit cum statuit instantiam triennio minime finiri. Quamobrem præpostere ait Simon Schardius in penu iuris post Iacobum Spicgelium leges, quæ iudicialem instantiam finiri sanxerunt, melius quam Canones disposuisse, verbo *instantia*. Immo vsus forensis in forũ sæculare ab Ecclesiastico traductus hunc ciuilis iuris terminum abstulit, quod præter citatos ad initium sectionis docuit Rebuff. in procemio ad leges Galliæ glos. 5. n. 52. vt ciuilis iuris minus opportunum remedium ad prorogandas non ad finiendas lites, contra legislatoris intentionem degenerans à Canonica lege castigaretur.

9. At dices quæ ista est canonica Constitutio ciuilis iuris correctoria? Sanè nulla manifestè, hoc asserens producitur. Illã ostendo & oppositæ sententiæ fundamentum subuerto. Noua igitur iuris Canonici constitutio illud est caput penultim. de Iudiciis, ad illa verba, *Mandamus quatenus exceptione huiusmodi non obstante*, hanc enim particularem decisionem, & rescripti commissionem Honorii III. in ius commune, & vniuersalem constitutioně conuertit Gregor. IX. & verbo *mandamus* ius nouum hic inducere, obseruauit Benolius in cap. prædictum n. 17. & ex variis textib. deduxit præsertim in cap. ad nostrã 1. de iure iuran. vbi ex decisione casus singularis nouũ ius per verbum mandamus statuitur: similiter ergo in nostro textu per idem verbũ Pontifex decernit, & declarat triennium instantiæ, quod in exceptione significatur, iuxta prpposita non impedire processum in eadem causa Ecclesiastici fori, quæ verba sic esse accipienda communis Doctorum interpretatio, & consuetudo

A confirmata ex cap. cum olim 2. allegato persuadet; nemo enim negabit consuetudinem legum esse interpretem singularem; quě vsum Ecclesiastici fori etiam confirmat cap. finale de probation. iuncta declaratione Hostien. quem sequitur Felin. in cap. Venerabilis citatum nu. 1. Neque obstat quod iste textus speciatim procedat de iudice delegato; nam sicut tempus causis exercendis definitum in l. properandum, omnes complectitur siue apud ordinarios iudices, siue apud delegatos etiam à principe agitentur, ita cap. Venerabilis quãuis sumptum sit ex particularis rescripti commissione à Gregorio IX. tanquam generalis constitutio omnibus iudicibus applicãda proponitur, sub titulo de iudiciis; quoniam in illa B prorogatur tempus instantiæ, non iudicii, & hæc est communis sententia interpretum ad cap. Venerabilis, & ad l. properandum, vt cum multis tenet Barsatt. consil. 2. num. 2. & 3. & cum aliis Anguianus num. 18.

Ad argumentum ergo respondeo ius Canonicum non minus, immò magis fauere publico cõmodo, repudiato termino instantiæ iuris ciuilis, quam si illum obseruaret, vt probaui: neganda tamě est minor, videlicet nullum esse textum in quo hoc nouum ius declaretur. Iam enim illum ostendi. Neque oportet, vt quoties canonica lex à ciuili discedit in actu signato ciuilis faciat mentionem; satis enim est si in actu exercito id faciat contraria dispositione. Multa possem huius rei exempla proferre, in quibus ius canonicum à ciuili recedit, quin illius C meminerit; vnum sufficiat: nam de iure ciuili rescriptum principis non valet nisi apposita in eo sit illa clausula *si preces veritate nitantur*, vt patet ex l. 7. vniuersa rescripta C. de diuers. rescript. Et tamen in cap. 2. ex parte de rescriptis constat prædictam clausulã non necessariò esse exprimendam: sed in omnibus in quibus non exprimitur, subintelligědam: At cum oppositum disponerět Pontifex, sicut obseruauit Glossa verb. *vniuersa* ad cap. dicenti sacras §. vniuersa. in quo lex illa refertur: nullam illius iuris fecit mentionem. Vnde Ant. de Butr. ad citatum cap. ex parte, ait, quamuis inserta sit illa lex à Gratiano in decreto in foro Ecclesiastico illa non standum: quia credit non esse obseruandam legem canonizatam, quæ iuri canonico contrariatur. 10.

D At dices probatum quidem esse ex cap. Venerabilis instantiam triennio limitatam in causis ciuilibus sæcularis fori ab Ecclesiastico fuisse exclusam. Non tamen aliquid indicari in hoc, aut in alio canone contra biennii instantiã in criminalibus. Respondeo discrimen super instantiæ termino inter ius canonicum, & ciuile solum esse in causis ciuilibus, non in criminalibus: ita Anan. in cap. qualiter & quando 2. §. licet autem n. 6. de accusation. Iulius Clar. lib. 5. de pract. criminal. §. final. quæstione 51. num. 8. Augustin. Bero. in cap. Venerabilis num. 37. post Henric. Boich. Anguian. lib. 3. de leg. controuers. 7. nu. 20. cum aliis ad citatum cap. Venerabilis. Probatur primo, quia nullus textus ex iure canonico apparet, in quo derogetur biennium instantiæ in criminalibus causis statutum in leg. finali C. vt intra certum 11.

tempus, & confirmatum in l. properandum A de Iudiciis, quod est optimum argumentum iuxta cap. primum de nou. oper. nuntiat. cum Gloss. ibidem verb. *adiuuantur*. Secundo, quia ex eodem principio à quo supra deduximus plus voluisse ius Canonicum publicæ vtilitati fauere in remouendis litibus, & causarum processibus terminandis, non admittendo multiplicationem, seu repetitionem Instantiarum; sed in eadem procedendo, quanta celeritate causæ qualitas pateretur: Ex eodem colligimus optima ratione ductum idem ius Canonicum biennii instantiam in criminalibus in suo vigore reliquisse. Nam talis erat in sæculari foro conditio instantiæ biennalis, vt repeti nullatenus posset. Sed elapso biennio reum absolui, accusatorem non audiri, nullum alium contra illum reum de eadem causa fieri processum necesse B erat, vt statuit Gloss. vltima in l. finalem Cod. vt intra certum tempus & DD. communissimè ibid. testanturque, Capic. decis. 206. Iul. Clarus loco proximè citato, Maranta in speculo part. 5. numero 48. & probatur ex l. abolitionem Cod. de adulteriis. Idem de iure Hispaniæ decisum habetur in l. 7. tit. 29. partit. 7. cum igitur in criminalibus causis non daretur instantiæ renouatio, & alioqui ad remouendas lites, ac in reorum fauorem biennium instantiæ accusationem vlterius procedere vetabat; Ideo in hac parte ius canonicum ciuili voluit conformari. Aduertendum tamen est de vsu Tribunalium ferè omnium in vtroque foro hunc biennii terminum in criminalibus non obseruari, immò C receptum esse consuetudinem illi iuri derogantem vt elapso biennio in causis criminalibus procedatur, sicut diximus in ciuilibus vt testat. Bossio de inquisitione num. 89. & de sentent. num. 108. Item Iulius Clarus vbi supra: ratio fuit, forsitan, quia creuit peccandi licentia, & ne interpositis dilationibus facile malefactores biennium elabi dolosè curarent, & sic scelera manerent impunita, sublata est hæc euadendi via.

12. Oppones Concil. Tridentin. Sessio. 24. de reformation. cap. 20. in princip. statuit, vt *omnes causa ad forum Ecclesiasticum quomodolibet pertinentes, etiamsi beneficiales sint in prima instantia, coram ordinarijs locorum* D *dumtaxat cognoscantur, atque omnino saltem infra biennium à die mota litis terminentur*, ergo iam ex iure canonico præfixus est terminus instantiæ in omnibus causis Ecclesiasticis biennio apud ordinarios agitatis: Respondeo mentem concilii non esse certum instantiæ terminum præscribere, sed vt lites incipiant in primâ instantia, & quamprimum finiantur coram Ordinariis locorum antequam ad Superiores competentes iudices recurratur, vt coram immediatis primo agitentur biennii spatio, quo elapso concedit sancta Synodus, vt partes, vel illarum altera possit, *Iudices Superiores aliàs competentes adire qui causam in eo statu assumant, & quamprimum terminari curent*, vt patet ex contextu, quare in eadem prima instantia proceditur, si quidem causa in eodem statu à superioribus iudicibus est assumenda & prosequenda, & in Romana curia certum est instantiam esse perpetuam, & litem non finiri, vt docet Achill. decis 5. num. 2. de sentent. & re iudicata Caputaq. decis. 362. nu. 3. & 4. part. 2. Stephan. discept. forens. tom. 3. cap. 401. num. 9.

Duo tamen ad hunc locum supersunt dubia: primum, an si per iudicem non stetit, vt causa finiatur intra biennium, sed ob partium cauillationes, vel causæ qualitatem finiri nequiuerit, possint partes adire Superiores iudices? Responsum inuenio à sancta congregatione inter declarationes manuscriptas ex Prosperi Farinacii Bibliotheca desumptas in prædicto casu non posse iudices Superiores adiri. Et allegatur Abb. in cap. Venerabilis & alii citato nomine ad l. properandum §. sin autem & §. de illo C. de Iudiciis. Cum hac resolutione concordat Putei decisio 225. par. 1. quam sequitur Marchesan. par. 1. de cōmiss. appellat. extra cur cap. 6. numero 130. vbi ait hoc biennium non currere, nisi stante negligentia ordinarii. Et quamuis ne per partem stetisse dicatur, duæ requisitiones ad mininum necessariæ sunt, & de talibus constare oporteat secundùm Alex. in l. de pupillo §. si quis ipsi, ff. de nou. oper. nunciat. Imol. in l. Titia Seio § vsuras, ff. de legat. 2. Clem. prima cum glossa in verb. *requiruntur* de hæreticis Lancellott. in præfat. de attentat. app. pend. num. 43. & 44. Erga iudicem tamen vna requisitio sufficit. Nam quando iudex semel requisitus negotium expedire recusat, & tergiuersatur satis est, vt per illum stetisse dicatur, Alex. consil. 81. num. 2. volum. 4. per l. magistratib. ff. de magistrat. conuent. & l. ex consensu §. finali, ff. de appell. sed quid si antecessor. iudex requisitus causam expedire nequiuit, & ante elapsum biennii superueniens successor rem integram reperit, factæ requisitiones sufficient, vt à successore auocari causa valeat, & Superiores iudices adiri? Bene respondet Marchesan citatus num. 131. negando sufficere requisitionem factam antecessori iudici, sed coram successore instandum citata parte, & productis actibus noua fieri debet requisitio: Secundum Baldum per legem moritur & l. si cum hominem, ff. de fideiussor. l. proponebatur, & l. edictum, ff. de iudicibus: ratio est quia antecessoris negligentia personalis est, & cum illo periit, & sic non potest illam personam egredi.

Secundum dubium est, quando intelligatur in hoc loco Tridentini mota lis antea, vel post litis contestationem, & sane secundùm rigorem iuris intelligi debere litem motam ante illius contestationem probat Clement. 2. vt lite pendente cum Glossa prima ibidem authent. 1. litigiosa, & 2 lite penden. Cod de litigiosis, ibid. glos. 2. verb *lite-pendente*. Et ita hanc explicationem absolute sequitur Anguian. lib. 1. de leg controu. 17. num. 18 & 27. vbi plura ad hoc iura allegauit cum Menoch. & alii, sed neque ea iura, neque citati authores in ea vniuersaliter resoluunt litem motam dici semper respectu cuiuscumque, ante illius contestationem; sed cum limitatione inferius explicanda. 13.

Ex alia parte Bald. in l. eodem de relation. asserit eum qui rescriptum petit iustitiæ ad litem, non teneri mentionem facere de citatione apud iudicem facta super eodem negotio, quia ante contestationem litis iudicium non existit, de quo meminisse oporteat, & ita de stylo curiæ obseruari affirmat, quare sicut in eo euentu iudicium esse non dicitur; ita neque mota lis, vt etiam docuit idem Bald. consil. 150. *casus actualiter* numero 1. in fin. & sequent. & sane, quod in effectu mota lis non dicatur ante ipsius contestationem, docuit Anton. de Padilla in l. cum mota C. de transact. & l. 2. C. de præscript. longi temp. & Doctores communiter in cap. ex parte 1. de verbor. signification. ibi. *Quod in præfato Capitulo dicitur de tempore motæ litis interpretamur esse referendum ad tempus, quo litis contestatio facta fuit.* Concinit Glossa plures textus allegans verbo *litis contestatio*, quibus adde authent. qui semel. quomodo & quando; quem textum immerito pro alia parte adduxit Anguian. Nam ad illa verba *etsi lis cœpta non sit* declarat Glossa, *Quod sit per contestationem.* Aliaque iura refert in huius confirmationem; adde l. 2. supplicare C. vt lite pendente ad quam Glossa verbo *non licet* litem pendentem intelligit contestatam. Cardinal Tuschus verb litis conclusione 380. num. 1. cum Signorolo & Panormitan. ait illud regulare esse, quod vbi sola citatio de iure canonico inducit litis pendentiam, de iure ciuili requiritur litis contestatio. Verùm melius postea se declarauit num. 3.

14. Ego concordari hos textus existimo, si lis cœpta mota, & pendens explicetur respectiuè videlicet, vt quoad actorem sufficiat ad motionem, & pendentiam litis iam inductæ, si decretum de citatione rei ab actore sit impetratum, etiam antequam citatio fuerit exequuta aut ad rei notitiam peruenerit. Quoad reum lis mota & pendens dicitur à die citationis legitimæ & exequutioni mandatæ. Vt verò legitima sit, satis erit, si à competente iudice emanauerit & contineat ea, per quæ reus sufficienter instruatur & reddatur certus de iis quæ petuntur, ac denique intimetur reo personaliter, vel iuxta formam clement. causam §. finali de electione: vtrumque probat Cardinal. Tusch. à numero 1. citato vsque ad 9. cum multis aliis & speciatim primam huius resolutionis partem de actore tenet Roman. consil. 333. *circa primum* num. 2. Versic. *Illud autem* cum additione Mandosii verb. loquitur referentis, Decium, Felinum, Staphil. Afflict. Cardinal. Paris. & Rotam, cuius plures decisiones reperio de hoc puncto, vt est decisio 6. vt lite penden. in nou. & in vna Terdonen. coram Cantucio octaua Ianuarii 1586. quæ habetur par. 2. decis. 42. & in alia coram Domino Gypsio in vna Bononien. 31. Ianuarii quam transcripsit Marchesan. par. 2. de commissione auocat. causar. §. 1 post numerum 119. Vnde merito coarguit Baldum Menochius de arbitr. Iudic libro 2. centur. 3. casu 202. numero 8. refertque oppositum stylum Curiæ, nostræ sententiæ conformem ex Bellamer. decis. 544. straphil. tract. super commiss. & liter. iustit. §. in primis igitur num. 16. & ratio est, quia postquam actor obtinuit citationem à competenti iudice contra aliquem, vere dedit exordium liti & illam mouere cœpit, etiam antequam reo intimata sit citatio. Hinc est quod supreptitium sit rescriptum, quod impetratum est, non facta mentione litis iam cœptæ & notæ per solam citationem obtentam, & nondum exequutam, vt idem Menoch. casu citato à numero 2. affirmat; & hoc solum probant textus citati ab Anguiano citato in cap. de literis & cap. cæterum de rescriptis & in capite inter monasterium ibi, *de processu negotij*, de sentent. & re iudica. Gloss. in verb si dicat in cap. vt debitus de appellat. Dec. ibidem num. 14. post Dominic. Archid. & alios.

15. 2. Nostræ resolutionis partem sequitur Guido Pap. decis. 458. Abb. consil. 98. *in casu* ad initium libri 1. Cardinal Zabarel. consil. 10. *Iacobus exequutor* numero 4. versic. sed respondeo; Ranchinus annotat ad decisionem Guidonis; item Rebuff. in tit. de contumacia, & defect. artic. 1. in Gloss. 1. num. 4. vbi aduertit vt mota lis dicatur, & pendens per solam citationem opus esse, vt in iudicio rei contumacia ab actore accusata sit, quia alioqui talis citatio actori contra reum non prodesset. Quod ergo ante contestationem litis per solam citationem legitimam, & à nobis declaratam lis iam mota & pendens dicatur, etiam aduersus reum est textus expressus in clem. cum lite pendente: idem probat Barbosa in l. si quis posteaquam, ff. de iudiciis numero 2-4. sic explicans l. vbi cœptum eodem titulo cum Chass. Bal. & aliis & Rebuff in l. 39. litis nomen ff de verborum significat. confirmat ex l. 15. autem ff. ex quibus causis & cui textui idem Rebuff. in l. aliud est capere §. 11. nouum adhibet intellectum contra Glossam quæ verb. *lis cœpta* interpretatur *finita* cum ille declaret cum maiore proprietate vocabuli & conformitate legis cum principio *cœpta*, id est inchoata. Ratio verò cur respectu rei necessaria sit citatio, vt lis mota dicatur, ea est, vt constituatur æqualitas inter partes litigantes: nam antequam reus citetur & plenè instruatur vel per ipsum stet nè citetur, & instruatur, non est pars litigans cum inscius & imprudens litis motæ pars in suum præiudicium iniuste censeretur.

16. Hinc est iam clara expositio Trindentini in illis verbis motæ litis: intelligitur enim ante litis contestationem deberi biennium computari respectu actoris & respectu rei cum eo discrimine supradicto, nimirum à die citationis obtentæ in præiudicium actoris, & à die citationis exequutæ respectu rei. Neque obstant textus pro secunda sententia adducti. Nam quod afferebatur de stylo Curiæ ex Bald. iam refutatum est. Ad cap. ex parte respondeo ex Abbate ibidem num. 6. & aliis litem, non dici motam cum effectu nisi post litis contestationem, quæ ad certos effectus necessario requiritur. Vnde quoad illos tunc

dicitur incipere iudicium,& lis quando contestatur,quarequãdo textus per litem motam, significat contestatam,intelligendus estper ordinem àd aliquem ex dictis effectibus, quos ostendit Aloysius in collectan. decis. 404. Quamobrem noster textus non dicit quod lis mota semper sit contestata, sed interpretatur litem motam quoad præsentem materiam de lite contestata. Nam vt ait Panormit. *De modico vel nihilo prouidisset ista sententia, si illud verbum lis fuisset relatum ad tempus iactus lapilli, quia tunc parum aut nihil erat ædificatum.* Ergo non est necesse, vt ex hoc textu colligamus motionem litis coincidere cum constatione, nisi respectu effectuum qui litem contestatam necessario prærequirunt:non in aliis casibus de quibus in probatione nostræ assertionis iura citata procedunt.

Quæ materia constitutionis restrictionem & quæ extensionem deposcat.

SECTIO III.

1. ANtequàm ad particulares casus,in quibus ratione materiæ constitutio vel extenditur, vel restringitur, descendam, per aliquas assertiones generalem tradam doctrinam de materia restrictiua, seu extensiua. Prima assertio lex seu constitutio exorbitans à communi iure venit restringenda, non ampliandа ex similitudine rationis in casibus non expressis, præterquam in tribus; hæc probatur ex cap. quæ à iure communi exorbitant, de regul. iur. in 6. l. 84. quod contra, ff. eodem tit. l. 1. ad finem ff. de constitut. princip. instit. §. sed & quod principi de iure naturali Gent. & ciui. tenet Bartol. in l. Mæuio § final. ad fin. ff. de legatis 2. Iason. in l. si constante ff. solut. matrim. num. 72. Petr. de Anchar. consil. 91. *Pro specifica* in princip. & consil. 400. num. 5. item 421. ad initium & 422. numero 4. Roman. consil. 150. nu. 4. Alex. consil. 54. numero 9. lib. 7. Salas 1. 2. tract. 14. disput. 21. sect. 5. regul. 8. Euerardus loco 68. Barbos. ad eamdem l. si constante num. 96, Rabel. lib. 1. de prælud. iustit. quæst. 6. sect. 4. numero 27. vt declaretur & confirmetur. Notandum est legem correctoriam, limitoriam & exorbitantem diuersas esse inter se ratione materiæ:etenim quia hæc tria membra non distingunt, sed limitatoriam cum exorbitanti confundunt aliqui ex iurispertis præsertim recentioribus nostram assertionem negant. Ita docent Ripa ad l. si constante citatam num 78. Crotus in l. omnes populi ff. de iustit. & iur. numero 191. Cornel. consil. 174. columnn. 2. lib. 4. & alii quos sequitur. Menoch. de recuper. possess. remed. 1. numero 20. & remed. 14. numero 11. & 13. Quod igitur illa tria membra distingui debeant sic ostendo, quia regula solet formari verbis generalibus sub quibus quamuis comprehendi exceptiones videantur, quoad mentem tamen, & iu-

A ris rationē non continentur,sed diuersa æquitas, & diuersa ratio iuris limitationes constituit. ita docet Anton. in summ. 1. par. tit. 10. col. 1. Cagnol. in leg. 1. ff. de regul. iur. Fortun. in l. Gallus in princip. nu. 11. ff. de liber. & posthum. & rationem reddit optimam Gamar. tract. extensionem, num. 85. quia si limitatio sub sensu & ratione legis contineretur, non esset limitatio,sed correctio illius : lex igitur limitatoria dicitur, quæ quosdam limites generalibus regulæ verbis apponit;& licet deuiet à verbis regulæ generalibus, non discedit à iuris æquitate & ratione, sed propter diuersam rationem ab vniuersalibus regulæ verbis recedit: lex verò exorbitans est cuius materialis casus secundùm

B sensum, & rationem in generali regula continebatur, verùm ob fauorem causæ seu personæ subducitur ab illa; & hoc dicitur ius singulare l. ius singulare ff. de legib. & ius constitutum iuxta Alciat. lib. 7. parerg. cap. 26. exorbitans verò appellatur, quia ius debet respicere vniuersos, non singulares, vt in disput. 3. ostendimus. Et quia ius exorbitans non vniuersos, sed singulares personas seu causas ob fauorem respicit, exorbitans nominatur. Vnde apparet discrimen inter limitatoriam & exorbitantem constitutionem, quia limitatoria respicit vniuersos, exorbitans verò singulares ob aliquem specialem fauorem. Denique correctoria est quæ id quod in antiquiori lege generaliter constitutum erat, de nouo adueniens reuocat, vel in totum, vel in partem : & contrarium in omnibus casibus, vel in aliquibus disponit;

C dummodò casus in quibus lex correctoria oppositum instituit, in antecedenti lege essent contenti; nam si in mente, vel ratione prioris legis non comprehenderentur, sed solum quoad verba, non correctoria sed limitatoria dicitur.

Hinc iam ostenditur nostra assertio,quoad vtramque partem. Prima continens doctrinam generalem, probatur. Nam lex exorbitans est quoddam veluti priuilegium, seu dispensatio aduersus legem generalem, & illius rationem ac æquitatem; sed neque priuilegium,neque dispensatio recipit extensionem ad similes casus, vt patet ex l. quod verò

D ff. de leg. & l. 1. ad finem de constitut. princip. cap. sane de priuileg. clem. 1. de censib. & docet Suar. lib. 8. de leg. cap. 28. nu. 11. post Cardin. Bartol. Bald. Bero. Ratio est quia virtus, & efficacia priuilegii neque omnino neque essentialiter posita est in ratione, sed in voluntate concedentis: ergo parum refert quod in simili casu, vel persona eadem detur ratio, si principis voluntas ad illam personam, vel casum non extenditur, & nisi significetur & exprimatur, certè non extenditur, quia inter homines voluntas non operatur, nisi quatenus signo aliquo proditur. Neque obstat, quod lex exorbitans contineat priuilegium,seu fauorem, quia fauor priuilegii derogantis iuri communi, vel in tertiæ personæ præiudicium, in odiosum degenerat: & ideo restringendus est, vt suo loco dicetur, & post multos tradunt Dyn.

in regul. quæ à iure de regul. cum additione Boer. Sanches de matrimon. lib. 8. disput. 1. & Suar. lib. 8. de legib. cap. 27. num. 5. & sequent.

2. In 2. parte excipiuntur tres casus in quibus lex exorbitans ad similes casus recipit extensionem: primus est quando lex exorbitans lata est in materia pia & in se fauorabili, tunc enim ex similitudine rationis extenditur, quamuis dictionem taxatiuam habeat; verbi gratia tantum: ita Castrens. in l. si constante ff. soluto matrim. num. 7. Ripa n. 86. Alex. numero 1. Dec. colum. 3. ad medium Felin cap. cum ex offic num. 1. de præscript. Euerard. loco 68. versic 2. Tiraquell. si vnquam verb. libertis, num. 61. & sequentibus C. de reuocand. donat. probatur ex l. illud cum Gloss. verb. alia C. de sancrosanct. Eccles. Ideoque lex exorbitans in materia dotis extensionem accipit ex similitudine rationis, vt patet ex l. hoc modo ff. de condition. & demonstration. Aymon. post alios de antiq. tempor. 4. part. in princip. numero 79. Iason. l. si constante numero 79 & l. 1. numero 40. & 46. ff. solut. matrimon. aduerte tamen hoc verum esse, quando causa in se est fauorabilis: si enim in se talis non sit, non sufficit esse propter causam fauorabilem. Ideoque in l. si verò §. de viro, ff. solution. matrimon. non fit extensio ad aliam personam, quia licet illa dispositio exorbitans in fauorem mulieris & dotis inducta fuerit, in se tamen fauorabilis non est.

3. 2. Casus est, quando lex exorbitans casum continet, quem ius antiquum æquiparat alteri per modum regulæ generalis, vel facta æquiparatione in eadem materia: tunc enim à casu huius legis extensio fit ad alterum ex iure antiquo in eadem materia, vel modum generalis regulæ æquiparatum. Ita Gloss. l. quod verò ff. de legib. & ibidem Fulgos. Gloss. vltima ad l. 10. si quis seruo C. de furtis Crot. ad l. omnes populi num. 178. ff. de iustit. & iur. & l. si constante in 1. lectur. num 54. ff. solut. matrim. Aretin. §. ius ciuile num. 23. instit. de iur. nat. gent. & ciuil. Dec. cap. translato de constitut. in 1. lect. num. 3. Nauarr. cap. si quando de rescript. Iason. Imol. Alexand. & alii quos sequitur Barb. ad l. si constante, numero 98. & sequent. Rabel. vbi supra probatur ex capite translato citato & l. qui neque ff. de rebus eorum: & ratio est, quia casus æquiparari à iure eamdem iuris æquitatem sortiuntur. Vnde si æquiparatio est facta per modum generalis regulæ, in quauis materia reperiatur, eadem est legis exorbitantis dispositio: si verò fiat æquiparatio in casu particulari, oportet inspicere, an eadem sit materia vtriusque; nam restrictio æquiparationis restringit etiam dispositionem exorbitantem & ad certam materiam limitat.

3. Casus est, quando verba legis exorbitantis etiam latè sumpta comprehendunt aliquos casus, ad illos etiam extendi debet ipsa lex: ita Imol. in l. si vero §. de viro numero 15. ff. solut. matrimon. Iason. l. si constante eod. tit. num. 82. Ripa ibidem numero 79. Alex. l. 1. numero 24. ff. de iurisdic. omniu. Iudic. Felyn. cap. 2. column. 1. de offic. iudic. Euerard loco 68. Barbos. Salas, & Rabel citati. Probatur ex l. 16. filium habeo ff. de Senat. Macedon. vbi verbum filius large sumitur & comprehendit nepotem; & tamen illa lex est exorbitans à iure & regula contenta in l. 39. filius familias, ff. de obligat. & action. Nam quamuis illa lex facta sit in odium creditorum mutuantium filiisfamilias pecuniam, propter similitudinem rationis vocabulum pecuniæ mutuatæ latè sumptum, ad mutuationem aliarum rerum extenditur; tres tamen limitationes adhibent huic casui Rabello, & Barbos. cum Iasone Pinel. Alex. Decio, Lancell. 1. nisi diuersa sit ratio in casu, qui sub vocabulo late sumpto debeat comprehendi: exempli gratia, officium iudicis largo modo dicitur actio per l. actionis verb. de verbor. significatiou. & tamen si statutum exorbitans à communi iure aliquid statuat de actione, non potest extendi ad officium iudicis, vt si alicui bannito essent reseruatæ actiones in materia exorbitante, non ideo deberet extensio fieri ad iura, in quibus officium iudicis competeret, quia in vtroque casu est diuersa ratio; nam vt notat Dec. in l. ff. de iurisdict. omniu. iudic. numero 27. post Bartol. in actione est ius magis quæsitum, quam in eo, quod officio iudicis competit. Item actio oritur ex obligatione per leg. licet, §. ea obligatio, ff. de procurat. officium iudicis nullam præsupponit obligationem per l. qui per collusionem in fine, de actio. emp.

2. si lex exorbitans nimis odiosa & rigorosa sit; verbi gratia patri permittitur occidere filiam impune in adulterio comprehensam l. 20. Patri ff. ad l. Iuliam de adulter. Id tamen non permittitur auo, quia non fit extensio ex similitudine rationis à patre ad auum, late sumpto vocabulo patris in l. exorbitanti adeo rigida & odiosa 3. si lex exorbitans pœnam imponat nimis grauem; quantumuis materia sit fauorabilis, non fit extensio vocabuli latè sumpti ex similitudine rationis: exemplum habes in l. final. C. de interdict. matrimon. cuius summa ex Salycet. hæc est, *prohibitio facta de tutore, vel curatore non extenditur ad protutorem, siue negotiorum gestorem.* Et causam tribuit additio finalis Gloss. ibidem, quia non est eadem ratio in tutore, ac protutore: nam fictus tutor tantam in pupillum potestatem non habet, quantam verus. 4.

2. Assertio: lex, seu constitutio correctoria etiam ex similitudine, seu paritate rationis nullam omnino admittit extensionem, sed semper venit restringenda secundùm ius commune: ita Bartol. consil. 2. Domini Ioanni numero 3. Anania consil 23. *viso casu* numero 7. Bald. consil. 224. *quæritur pone* ad fin. lib. 1. Alex. consil. 209. *ponderatis* n. 22. lib. 6. Angel. consil. 210. in princip. *statutum supradictum* Signorol. consil. 179. 5.

num. 3. Ioan. de Imol. consil. 64. num. 3. A Castrens. consil. 175. num. 2. lib. 1. Corn. consil. 188. in princip. lib. 2. & consil. 271. num. 9. & 11. lib. 4. Barbos. in l. si constante ff. solut. matrim. num. 101. post Ripam & alios ibidem. Tiraquell. l. si vnquam verb. *libertis* numero 45. & de retract. in præfat. num. 62. Menoch. de adipiscenda possess. remed. 4. num. 21. Salas t. 2. tract. 14. disput. 21. sect. 4. regul. 5. Stephan. de Federic. tracta. de interpretatione iuris par. 2. num. 4. probatur ex l. 32. præcipimus C. de appellat. in fin. ibi. *Quid autem hac lege specialiter non videtur expressum id veterum legum, constitutionumque regulis omnes relictum intelligunt.* Ratio est, quia omnis B correctio iuris est odiosa & multo magis, quando priuatum statutum iuri communi derogat. Vnde quantum legis ratio, & verba patiuntur, semper lex correctoria venit restringenda; neque sufficiet casus, vel rationis similitudo, vt ab vno fiat extensio ad alium: vtrum vero, ex identitate, vel maioritate rationis fiat extensio in correctoria constitutione, dicemus in sectione vltima.

6. 3. Assertio: lex, vel constitutio limitatoria recipit ex sua natura extensionem, ex similitudine rationis, etiam remoto fauore: ita Decius l. 1. num. 31. ff. de regul. iur Iason ad l. si constante ff. solut. matrim. numero 73. Bartol ibidem num. 39. & 43 Ripa num. 79. Barbosa numero 94. Tiraquell. vbi C supra num. 36. alias num. 44. Angelus §. ius ciuile num. 23. Institut. de iure naturali, gent. & ciuili: Salas vbi supra sect. 5. regul. 7. probatur ex l. 1. C. de condict. indebiti, vt notat Gloss. verb. iudicati & Bartol. ibidem & ex cap. post translationem §. quamquam, de renunt. vt ibi aduertit Abb. & ex ca. cum dilecta de confirmat. vtil. & inutili versic. *Nos igitur*: & quamuis Alex. in l. si constante num. 5. dicat dispositionem illius capitis esse secundùm ius commune, & sic non esse casum exceptum à regula: contra Alexandrum agit Decius citatus ex ipsius scriptis: quippe qui allegando illum textum arguit à simili in l. singularia column. 3. ff. si certum petatur. Deinde summus Pontifex in eo cap. cum dilecta, ita arguit ex iure ciuili testes senes & valetudinarii interrogari possunt ante litem contestatam Authentic. de testibus § quoniam multa, collat. 7. & id D sane contra generalem regulam, quod lite non contestata nihil possit fieri: ex hac igitur constitutione arguit Pontifex, quod ex eadem æquitate, etiam priuilegia vetustate consumpta possunt renouari: Et sic probat legem limitatoriam ex similitudine rationis extendi. Ex similitudine inquam, non ex identitate rationis, vt ait Barbosa citatus numero 95. confundens similitudinem cum identitate rationis quod est maximè diuersum, vt infra dicemus: ratio vero generalis nostræ assertionis est quia limitatoria lex ius commune & vniuersale constituit & in ea locum habet l. non possunt ff. de leg. quod scilicet non possunt omnes casus speciatim legibus, aut Senatusconsultis comprehendi: ergo ex sua natura non odiosa est sed fauorabilis.

4. Assertio quando in constitutione limitatoria ponitur particula taxatiua *tantum*, in 7. ea non fit extensio ex similitudine rationis, nisi causa sit pia & fauorabilis, duas habet partes, primam tradit Bartol. in l. si constante ff. solut. matrimon. num. 44. Ripa ibidem numero 82. Barbos. numero 95. Aym. tract. de antiquit. temp. 4. in princip. num. 110. probatur ex l. 2. si quis propter C. de patrib. qui fil. distrax. cum Glossa verb. *vendiderit*: & ratio est quia in l. limitatoria dictio taxatiua *tantum* excludit extensionem ad casus similes & sic limitat limitationem, & excludit extensionem ex similitudine rationis, vt notat Cardinal. in clem. 1. de summa Trinitat. & fid. Bartol. in l. vnicam num. 1. si quis ius dicenti non obtemp. & à Doctorib. notari solet in caput cum Ecclesia de causa possess. & proprietat. ibi *cum adeo tantum spectaret electio.* quod est intelligendum, vt extensio ab homine fieri nequeat ad similes casus: bene tamen fieri potest à iure. Nam si per particulam taxatiuam prohibetur extensio in casibus per alias leges dispositis, censeretur illa lex correctoria quod in dubio non præsumitur, vt optime aduertit Gloss. in l. ob æs C. de prædiis minor. & in l. serui nomine ff. de vsucapion. per hos textus & Barbos. num. 95. cum Alex. Claudio, Ripa, Ruin. & Angel. 2. pars conclusionis defenditur à Bartol. citat. num. 44. & 42. Ripa num. 86. Euerardus loco 70. Aym. numero 78. Probatur quia in causa pia & fauorabili dictio taxatiua tantum non prohibet fieri ab homine extensionem ad casus similes ex l. 16. illud C. de sacrosanct. cum Glossa verb. alia causa: ratio est quia fauor piæ causæ præponderat taxatiuæ particulæ rigori.

5. Assertio: quotiescumque constitutio in 8. extensione ad absurditatem, iniquitatem, seu præiudicium tertiæ personæ vergit, ita restringi debet vt materiam absurdam, iniquam & præiudicialem non contineat: ita Suar. de legib. lib. 6. cap. 5. num. 3. Rabello lib. 1. de prælud. iust. quæst. 6. sect. 3. & post illum Salas citatus sect. 4. regula 4. & est communis. probatur 1. per l. 1. C. de caduc. tollend. ibi *multas inuenientibus vias* vt ingeniosè deduxit Stephan. de Federic. de interpretation. iuris par. 1. n. 47. 2. ex authent. vt sine prohibitione collat. 7. vt notauit Gloss. verb. *existimamus* dicens ineptum esse non fallere regulam, si æquiras videatur, iuxta l. 158. semper ff. de regul. iur. cum aliis à Gloss. citata relatis. 3. concinit cap. suggestum de appellat. ibi *quia decretalem Epistolam qua tales muniri videntur, non ad deprimendam cuiusque iustitiam, sed ad remouendum grauamen nos fecisse cognoscas*; immo quando absurditas maior non esset, quàm improprietas seu fictio, constitutio restringenda est. ne in illam incurrat extensa vt habetur ex l status §. final. ff. de iur. fisci l. posthumum ff. de liber. & posthum. Glos.

in l. assiduis verb. data C. qui peti. in pign. vel hypoth. ratio est, quia lex fit consilio prudentum l. 1. ff. de leg. & verisimile non est, vt generaliter prolata casum comprehendat, quem vir bonus & prudens non statuisset. Ideoque neque inhonestum, neque turpem comprehendit iuxta l. filius à patre ff. de liberis & posthum. l. filius ff. de condit. iustit. & l. quamuis de auro & argen. leg. vbi legatis generaliter vestibus, non intelliguntur legatæ vestes, quæ secundum l. & bonos mores gestari non possunt, cum multis aliis, quas congerit Stephan. de Federic. loco citato num. 160.

9. 6. Assertio: constitutio in materia pœnali & odiosa restrictionem, in fauorabili extensionem admittit, patet ex regula odia de regul. iur. in 6. item regula in pœnis, eodem titulo & Doctorib. ibidem: hinc est quod in odiosa constitutione fieri non potest transitus de casu ad casum, de persona ad personam, etiam si sit omnimoda similitudo & par ratio, vt docet Ioann. Andr. ad regulam odia cum multis quos refert Franc. in cap. 1. de temporib. ordinan. numero 5. in 6. Calderin. consil. 147. alias vnicum, vt lite pend. Cuman consil. 79. quod intellige regulariter & iuxta limitationes & declarationes infra apponendas Duas tantum hic attingam. Prima est quando, lex correctoria, si extendatur, reducitur ad ius commune, tunc enim extensionem recipit: ita patet ex l. 33. præcipimus C. de appellation. ad fin. & notauit Sanchez de matrimon. libro 1. disp. 12. numero 2. ratio est quia lex correctoria in tantum odiosa est, in quantum corrigit ius commune: at quando ad ius commune reducitur, odium amittet; quia corrigere desinit: ergo extensionem decipit ex hoc capite. Secunda si lex pœnalis redditur elusoria, nisi extendatur, tunc etiam extensionem admittit; ita Gloss. final. capite 2. de vsur. in 6. Felin. capite translato, numero vltimo de constitut. Couaf. post Barbat. & Burgens. 3. var. capite 3. numero 9. Feder. de sen. consil. 286. *casus est* per totum Bald. consil. 261. in princip. libro 1. Alexand. consil. 190. *mature*, numero 10. libro 2. Socin. Iun. consil. 54. numero 12. libro 1. Castrens. consil 83. numero 6. libro 2. Probatur ex cap. si Ciuitas de senten. excommunication. in 6. ibi *hoc tamen casu, ne vilipendi valeat sententia interdicti, expedit interpretationem fieri latiorem*: ratio est quia semper interpretatio debet fieri vt actus valeat.

Quando constitutio sit odiosa, & restringenda, quando fauorabilis & amplianda.

SECTIO IV.

1. NOn caret difficultate certam regulam assignare vnde constitutionis odium, seu fauorem colligere possimus. Nam sub diuersis considerationibus omnis lex tam ciuilis quam canonica, tum odiosa, tum fauorabilis dici potest: Etenim lex non dicitur odiosa, quod obiectiue talis sit, nempe odio digna, neque causaliter, quasi faciat hominem odiosum: hac enim ratione solum peccatum odiosum censetur solum igitur lex dicitur odiosa, quia grauamen imponit, & onus aliquod hominibus exosum & inuisum. At hoc modo omnis lex videbitur odiosa, quia addit obligationis vinculum, & hominis libertatem constringit & grauat. Vnde legem diuinam compedis nomine Iob 13. numero 27. significauit. *Posuisti in neruo pedem meum*, seu vt legit Augustin. *in compede*. Caietanus ex Hebræo intelligit ferream catenam, quæ seruorum pedibus annecti solet. sub cuius metaphorica loquutione diuinam legem D. Thom. Lyran. Diony. & latini interpretes communiter declarant. Confirmatur quia si qua lex esset fauorabilis, illa præsertim foret, quæ priuilegii beneficium importat; sed omne priuilegium ex eo capite censetur odiosum, quia derogat iuri communi, & in communitate exceptionem ac singularitatem inducit, quæ odiosa est: ergo omnis constitutio est odiosa; siquidem illa, quæ præ cæteris fauorem affert, odiosa reputatur.

Ex alio capite omnis constitutio fauorabilis videtur: nam omnis lex iusta bono communi vtilis & necessaria esse debet, vt probatum est disput. 3. At quis non videt vtilitatem boni communis fauorem æstimari? & quando agitur de fauore publicæ vtilitatis, semper fieri debere extensionem testatur Alexand. consil. 216. numero 31. libro 2. etiam in odiosis & exorbitantibus, & cum Alexan. ait Tusch. lit. E. conclus. 664. num. 7. Confirmatur: Nam si qua lex esset odiosa, illa esset quæ pœnam imponit: sed hæc odiosa non est, ergo nulla. Minor suadetur quia imponere pœnam non sufficit ad faciendam legem odiosam, vel ad excludendum ab eo fauorem. Nam alioqui nulla esset fauorabilis, quia omnis vel formaliter continet pœnam, vel virtute & implicite pœnæ reatum affert secum. Confirmatur eadem minor, quoniam pœna legem odiosam facere nequit, quia lex odiosa, vel fauorabilis; dicitur ex præcipuo ipsius fine, at lex nunquam pœnam intendit tamquam finem immo illam adiungit, vt præceptum obseruetur & vt pœna euitetur, ergo cum appendix legis sit & tamquam medium ad legis obseruationem conducens & communi bono maximè necessarium, fauor potiùs quàm odium reputatur.

Hinc orta est controuersia, vnde dicenda sit lex seu constitutio odiosa seu fauorabilis, præsertim quando sub diuersis considerationibus fauorem simul & odium respicere possit; prætermissa tamen opinionum diuersitate, quæ videri possunt apud Sarmient. lib. 1. select. cap. 2. Tiraquell de retract. in præfatione numero 59. & sequent. Sanch. lib. 1. de matrimon. disput. 1. num. 4. & post illos Suar. de legib. lib. 5. cap. 2. num. 4. Etenim nonnulli legem odiosam & fauorabilem 2.

distinguendam esse dicunt à principali fine, & intentione statuentium: alii ex materia ipsius legis. Et quia aliquando iste finis, seu materia aliquando partim fauorem, partim odiũ important, aliqui ex his Authoribus admittunt eamdem legem posse esse simul fauorabilem & odiosam, alteri simpliciter id negant: neque enim admittunt hanc partitionem in lege vel statuto, vt partim fauorabile, partim odiosum existimetur: in hac igitur sententiarum varietate quid dicendum sit, per sequentes conclusiones exponam.

Prima conclusio: lex dicitur odiosa, seu fauorabilis ex fine intrinseco & principali ipsius.
3. In huius confirmationem exponunt Bartol. Bald. & Castrens. l. 40. qui exceptionem ff. de condict. indeb. & idem Bartol. ac cæteri iuristæ textus in l. 28. quamuis ff. de auro & argento leg. l. 1. ff. de authorit. tut. l. verum est meretricem l. qui iniuriæ ff. de furt. l. rogasti in princip. & l. si quis nec causam ff. si certum petetur: cum aliis quas congerit Cępol. cautel. 313. *si statuto*; afferre solent hi Authores ad confirmandam hanc assertionem illud principium inter iurisperitos receptissimum, actus agentium ex præcipua eorum intentione metiendos ac iudicandos: vnde deducitur statutum fauorabile, vel odiosum censeri ex præcipuo illius fine. Nam si iste fauorabilis est, licet secundario & minus principaliter idem statutum in alicuius odium vergat, non desinit esse fauorabile & extensionis capax. Econtra vero si præcipuus illius finis est odium, licet secundario & minus principaliter fauorem respiciat, odiosum dicetur, vt expressè docent recentiores cum Bald. in l. venia, versus finem C. de in ius vocando & consil. 433. *Domina Ioanna* colum. 2. libro 2. Calderin. Alberic. Anchar. Dominic. Raphael Alex. Franc. Aretinus Curt. Senior Decius, Nicolaus Mil & Gozadin. quos refert & sequitur Tiraquell. de retract. § 30 Gloss. 1. num. 5. præter alios quibus adhæret Sanchez, vbi supra: Felin. vero cum hanc thesim tueatur in cap. 1. de sponsalib. num. 14. & cap. non dubium de sentent. excommunica. numero 2. merito ait optimum esse Canonem in cap. 2. statuto de decim. in 6. adhuc ostendendum, ibi *cum non sit dicendum asperum, sed pium potius & benignum*. Nam quamuis declaratio iuris antiqui in hoc textu contenta odiosa videretur secundario, respectu percipientium decimas noualium, quia tamen in fauorem Ecclesiarum prochialium emanauit, simpliciter benigna & fauorabilis reputatur. Præterea Nauarr. cum in eadem esset sententia in consil. 11. de constitut. & consil. 31. aliàs 32 de regular. in hoc ait Gloss. esse singularem in cap. sciant cuncti de elect. in 6. verb. alios quæ illius capitis pœnalem constitutionem de Ecclesiasticis personis in eligendo procedentem ad easdem præsentando extendit, eo quod in Ecclesiæ fauorem factam esse præcipuè conicctatur.

Hunc vero finem præcipuum intrinsecum esse non extrinsecum dixi, qui citati Doctores loquuntur de fine, qui ex ipso constitu-

A tionis contextu innotescit, quia in eo declaratur & ad illum per se fertur: Ille enim finis accidētarius & extrinsecus quem legislator sibi proponit, non pertinet ad cõstitutionis proprietatem intrinsecam declarandam, propter quam fauorabilis, vel odiosa æstimatur: Hinc probatur nostra conclusio Theologica ratione: nam finis intrinsecus actibus humanis tribuit speciem, & discrimen, sed fauor seu 4.
odium est aliquid intrinsecum in constitutione, quæ est actus humanus; ergo à fine, seu obiecto circa quod versatur, debet distingui secundum fauorem, aut odium. Aduerte tamen obiectum dici finem intrinsecum, quia etiamsi extrinsecum sit actui, dat speciem B actui, & mensurat illius perfectionem intrinsecam: & præterea intrinsecus censetur comparatione aliorum finium, ad quos per accidens actus refertur & à quibus secundùm suam naturam separari potest; quia potius sunt fines operantis, quàm operationum. Ex quo vlterius deduces hunc finem intrinsecum, de quo loquimur, non distingui à materia legis, seu constitutionis. In qua considerandum est, quid præcipue, & per se intendatur; si fuerit fauor, lex erit fauorabilis, etiamsi secundario & minus principaliter vergat in alterius odium. Nam ratio dubitandi in principio posita satis ostendit in omni constitutione semper illos duos respectus ad fauorem & odium aliquo modo inueniri in lege siue proximè, & principaliter, siue remote, aut secundario.

Hanc doctrinam ita limitat Doctor Suar.
C vbi supra numero 6. vt solum certissima sit, 5.
quando materia legis purum fauorem, vel purum odium seu grauamen contineat. Non verò sufficere ait finem esse intrinsecum, & præcipuum ad hoc, vt ab eo fauorabilis lex existimetur. Nam vt ipse ait numero 5. dispensatio proximè intendit concedere fauorem: & tamen non censetur fauorabilis, sed odiosa. Econtrà verò quando legislator infert grauamen, vt per illud obuiet maiori nocumento, dispositio hæc non odiosa, sed fauorabilis est iudicanda; adducitque cap. statuto supra citatum de decimis in 6. hanc limitationem Suarii discursus sane probabi- D lem facit. Illam tamen absolute loquendo necessariam non iudico, immo eam simpliciter excludo. Primo quia nulla assignari potest lex, quæ ita à fauore præscindat, vt pure odiosa sit. Nam lex tributorum, vel pure pœnalis, quas doctor adducit in exemplum, vt iustæ sint, semper, vel formaliter, & expresse, vel virtute & interpretatiue fauorem continere debent saltem publicæ vtilitatis, & boni communis, quando aliud particulare in lege non indicetur. Et confirmatur quia grauamen tributi & ipsametpœna per se intendi non possunt à iusta lege, quoniam bono communi aduersaretur: ergo vel in ipsa lege formaliter finis fauorabilis exprimetur propter, quem lex tributi & lex pœnalis promulgatur, vel necessario subintelligitur, vt per illum finem cohonestetur intentio tributi imponendi, & pœnæ infligendæ, & tanquam

quam media potius quam fines intendi à lege existimentur. Vnde quamuis pœna, & tributum sint materia, circa quam lex proximè versatur; tamen nisi sub habitudine formali ad publicam vtilitatem fauorabilem accipiantur, materia per se apta non sunt ad terminandam legis intentionem. Ex altera parte nulla lex respicit fauorem vnius, quæ non vergat in alterius præiudicium, vel in alicuius grauamen: neque solum obligationis onus, quod generale est, sed etiam specialiter, dum aliquibus fauent, aliis nocent. Nam leges, quæ sunt in fauorem seruorum causa libertatis in odium dominorum cedunt: quæ fauent minoribus in contractibus, aduersantur illis, qui cum minoribus contrahunt. Senatusconsultum Macedonianum in odium mutuò dantium filiis-familias latum parentibus, & filiis fauorem intendit: itaque nulla assignabitur lex, quæ ita fauorabilis sit, vt ab omni grauamine, odioque omnino præscindat. Exempla verò adducta non vrgent, quia dispensatio non est lex; Deinde si de dispensatione latè sumpta sermo sit, quæ in priuata lege, seu priuilegio reperitur: cum illius materia sit exorbitans à communi iure, etiamsi fauorem contineat, ab odio exorbitantis iuris separari non valet, atque adeo purum fauorem non inducit. Denique caput statuto iam in probatione superioris conclusionis diximus, ita fauorem principaliter continere, vt secundario odium non excludat; ab illa verò principali intentione fauorabilem constitutionem esse iudicandam.

6. Secunda Conclusio, quando fauor, & odium in eadem constitutione contenta sunt ad praxim separabilia, quia constitutio est partim fauorabilis, partim odiosa, quatenus fauorabilis extensionem, quatenus odiosa restrictionem recipiet. Hanc probat manifestè Ioann. Andr. cap. 1. de locat. numero 5. Abb. ibidem numero 10 Innocent. in cap. quod dilectio. de consang. &c. Gloss. ad l. 2. Cod. de in ius vocando verb. *liberis*, & ibi Bartol. numero 1. Salycet. numero 2. Bald. & Iason numero 4. Alexand. numero 5. Francisc. Curt. Iunior Francisc. Aret. & alii: item idem Alexand. Iason. & Bald. Iacob. Aretin. & Franc. Areti in l. si filius quæ pater, ff. de vulgar. & pupill &c. Alciat. in eandem l. & l. 5. paradox. cap. 16. num. 6. Stephan. Bertrand. consil. 167. *Viso consultationis* colum 1. lib. 1. Couaf. lib. 1. variar. cap. 11. numero 5. Sanchez. lib. 1. de matrimon. disputat. 1. num 4. ad fin. Suar. vbi supra numero 9. & sequent. Probatur ratione, nam constitutio obiectiua, quæ est materia, circa quam formalis tendit, est quoddam totum integrale, quod diuersas partes continere potest, alteram suapte natura fauorabilem, alteram odiosam, ergo secundum vnam quamque partem restrictionem, vel extensionem recipiet ad exigentiam suæ naturæ. Declaratur exemplo compositi physici humani. Nam si corpus & anima rationalis vnum hominem constituant, vnaque pars recipit proprietates, & accidentia suæ naturæ proportionata, materia scilicet quantitatem, aliaque materia accidentia: anima potentias spirituales intellectum voluntatem, & alia similiter spiritualia: si ergo in composito per se hæc differentia inter illius partes cernitur, à fortiori in composito per accidens, seu aggregato, quale est obiectum legis plura continentis erit. Secundo, etiam quando lex vnum tantum disponit in exequutione inseparabile propter diuersos respectus, vna eademque indiuisibilis dispositio ad fauorem per vnum respectum, & ad odium per aliud fertur: sicut eadem quantitas æqualis & inæqualis dicitur respectu diuersarum quantitatum: & vna qualitas similis & dissimilis propter diuersos respectus ad albedinem & nigrediné. ergo quando vna dispositio ita substernitur habitudini ad fauorem, vt pro sic ab alia habitudine, seu respectu odii præscindat, tunc extendetur, & contra quando subiacet respectui ad odium, cum præcisione à respectu fauorabili restringetur.

Optimum exemplum cernitur in l. 2. venia C. C. de in ius vocando: nam illa lex pœnalis est & odiosa si comparetur cum liberto, qui non obtenta venia edicti (quod iubebat ne libertus patronum in ius vocaret sub quinquaginta aureorum pœnale penultim. in fin. ff. de in ius vocan.) etiam impetrato principis rescripto pœnam incurrit; eadem vero lex vt confertur cum patrono est fauorabilis illi, & illorum hæredibus, quia in hac lege dicitur pœnam incurrere edicti libertus, aut illius filius, qui patronum, aut eius liberos, siue heredes etiam extraneos in ius vocauerit. In qua dispositione nota fieri extensionem fauoris ad heredes extraneos patronis, ob reuerentiam illi debitam, non tamen extendi pœnam ad heredes extraneos liberti: optimam rationem reddit Gloss. verb. liberis dicens. *Ex parte patroni est fauor: & ideo prorogandus: ex parte liberti est, odium & ideò restringendum*: & probat argumento l. cum quidam ff. de liber. & posthum. & l. sed etsi pater §. non solum in fine de Senat. Macedonian. dicetur tamen hæc lex simpliciter fauorabilis, quia hæc est præcipua illius intentio, vt ex illius contextu patet, in quo præcipuè habetur ratio respectus ad fauorem: & quoad hoc, etiam hæc lex primam conclusionem confirmat: quia tamen respectu liberti, & pœnæ ab illo incurrenda etiam odium continet separabiliter à respectu fauoris, restringitur pœna ad libertum, ac illius filios, ad extraneos verò heredes non extenditur. Hinc est quod Baldus, Salycet. Raphael Fulgos. Castrens. & alii recentiores ad citatam l. 2. venia, dicunt statuta repellentia fœminas ob masculorum fauorem ab hereditate comparatione illarum esse odiosa, & restringenda, respectu masculorum fauorabilia & proroganda, quando scilicet in praxi separari potest odium à fauore, sin minus odiosa potius iudicanda, quia à iure communi, & naturali exorbitant, quod omnes fratres, siue masculos, siue fœminas in paterna hæreditate pares facit. 7.

Denique ad perfectam præcedentis con-

clusionis declarationem duo aduertenda sunt. A Primum generales quosdam respectus fauoris, vel grauaminis à tota legis dispositione, vel ab illius parte separari non posse, talis est respectus ad grauamen, quod in obligatione, legis effectu, ac proprietate inseparabili consistit; Item quod in reatu culpæ, & pœnæ, quam in humano, aut in diuino foro lex violata inducit. Præterea respectus fauoris, qui in intentione communis boni, publicæque vtilitatis apparet. Ideoque numquam sufficiunt hi respectus, vt legem odiosam, vel fauorabilem simpliciter & absolutè appellent; sed oportet particulares respectus ad legis materiam, præcipuamque illius intentionem attendere, verbi gratia, si in constitutione præ- B cipua intentio est pœnam, tributum, aut grauamen aliud imponere, vel factum irritare, si ius commune corrigit, aut ab eo exorbitat, odiosa lex censebitur, etiamsi in hisà communi bono, publicaque vtilitate non præscindat: si nullum finem ex his lex respiciat, fauorabilis iudicabitur, quia semper particulare aliquod bonum intendet, propter quod talis existimetur vltra illum respectum generalem. Secundum quod ex primo sequitur, est omnem legem ciuilem, aut Canonem esse simpliciter fauorabilem, aut odiosam, à præcipuoque illius respectu, & intentione denominari: & consequenter vel ampliandam, vel restringendam; hæc verò præcipua intentio non semper est prima: & immediata, aliquando enim erit consequens; sed in se, ratione materiæ dignior, verbi gratia, dispositio pœnalis si concernat fauorem Ecclesiæ, tanquam fa- C uorabilis recipit extensionem, vt decidit Rota in nouiss. part. 2. dec. 298. num. 6. cum Abb. Iasone, & Glossa. Item priuilegium proximè & immediatè intendit fauorem eius, cui conceditur; quia tamen consequenter respicit exorbitantiam à iure communi, quæ odiosa est, & odium iuris communis secundum rei dignitatem præferendum sit fauori priuato, magis attenditur intentio exorbitantiæ ad restrictionem, quam fauoris ad ampliationem; alius similiter casus erit V. G. si statutum sit, vt vxore discedente sine liberis, maritus dotis partem lucretur; si sponsa de præsenti nondum cognita intereat: marito nihil dotis obuenit, vt tenet Abb. in cap. ex publico num. 7. de conuers. coniugat. latius consil. 1. num. 4. Bald. Salycet. Ancharan. & alii quos sequitur Felin. in cap. 3. loco D de præsumpt. num. 7. Anton. Gubert. de sponsal. tit. quid sint sponsal. num. 11. ratio est, quia etiamsi hoc statutum proximè in fauorem viri factum sit, quia tamen consequenter materiam concernit odiosam vxori, & contrariam fauori dotis, item exorbitantem à iure communi, hæc intentio odiosa potior habetur & dignior in tali statuto; videlicet acquiri partem dotis à marito, qui non subiuit onera matrimonii, & vxorem sine liberis discedentem illa dotis parte defraudari, si quidem in hoc casu de iure communi dos integra ad patrem transit à quo profecta est iuxta l. 4. dos à patre Cod. soluto matrimonio, &c. & l. 6. iure succursum, ff. de iure dotium præsertim quia in contractu dotis magis consideranda est naturalis æquitas, quàm iuris positiui subtilitas, vt obseruat Barb. in rubr. soluto matrim. 4. part. numero 25. quare restringendum potius statutum est ad vxorem consummato matrimonio: constat igitur non semper esse proximam, immediatamque legis intentionem principalem ac primariam, iuxta optimam æquitatis regulam; ad quod etiam facit quod Rota par. secunda. decis. 298. statuit numero 6. cum gloss. in cap. sciant cuncti de elect. in 6. & Abba. in cap. nihil numero 9. de elect. per illum text. & in cap. ex tenore numero 6. qui fil. sint legit. Iason. in leg. cum quidam num. 16. ff. de liber. & posthum. quibus adde Cardinalem Tusch. litera E. conclus. 661. numero 13. cum Geminian. consil. 37. numero 6. Ancharan. consil. 304. in fin. sed quod dicendum, quando consideratis respectibus constitutionis ad fauorem, & odium non discernitur qui potior sit, ac principalior. 9.

Tertia conclusio, quando considerata constitutionis materia dubium est an in fauorem potius, quàm in odium vergat, quia vnus respectus in ea se habet ad alterum, sicut excedens ad excessum, tum pro fauorabili habenda, & ex hoc capite est amplianda; ita Bald. cum Gloss. ad l. 2. Cod. qui non possunt ad libert. peru. verb. *Interrogauerit*, idem Bald. in l. penultim. de pact. Roman. ibidem Petr. Ancharan. consil. 57. *contra Ioannem*, post medium, & consil. 215. *scripsit Papa*, colum. 2. Abb. in cap. in literis de restitution. spoliator. Tiraquell. in præfat. de retract. num. 56. & 66. Suar. de legib. lib. 5. cap. 2. num. 13. Et probatur ex l finali §. Titius ff. de vulgar. & pupillar. substit. vbi in casib. perplexis casus fauorabilis præualet, vt notauit Stephan. de Federic. de interpretatione iuris tom. 1. tractatuum par. 2. principali num. 82 quia ipsa lex de se & per se fauorem inducit; ex accidenti verò odium quasi ob necessitatem; & sicut agens naturale per se intendit generationem, non verò corruptionem; quamuis hæc in eodem instanti sit cum generatione, immò illam necessariò præcedat, quoniam vnum compositum naturale non generatur sine alterius corruptione, ita agens intellectuale per se fauorem intendit in lege ferenda, licet aliquod odium cum eo fauore permisceri necesse sit, ergo quando dubitatur de præcipua constitutionis intentione, fauorabilis est iudicanda. Tandem ad rationem dubitandi patet responsio, ex duobus aduertendis post secundam conclusionem. Et sane quia ex proposita declaratione constitutionis odiosæ, & fauorabilis, adhuc illius extensio. & restrictio ratione materiæ nequit perfectè cognosci, nisi videamus quomodo in connexis ad inuicem, vel in similibus casibus per æqualem, aut maiorem rationem locum habeat, id in sequentibus expendemus.

Quæ sint connexa, ad quæ constitutio debeat extendi.

SECTIO V.

1. ETiamsi in cap. translato præcedentis commentationis de conditionibus necessariis, ad hoc vt aliqua connexa dicantur, nonnihil prælibauimus; quia tamen hæc doctrina de connexis, quatenus extẽsionem recipiunt, amplissima & vtilissima est, eã lentius expendere & variis casibus applicare, operæ pretium iudico. Et in primis aduertendum est, vnum connexum esse cum alio, necessariò pluralitatem exigere, itaut pauciora duobus non sint. Etenim vt rectè Bald. monuit in cap. cum omnes num. 3. de constit. Item Andr. ab Exea ibidem n. 66. Felin. in cap. translato num 6. eod. tit. connexum non est idem, hinc est, quòd si cœmiterium non dicatur Ecclesia, sed Ecclesiæ annexum; neque porticus est domus, sed domui connexa, plura ergo necessaria sunt, & saltem vnum alteri adhærens. Immo etiamsi aliqua veluti duo concipiantur, nisi simpliciter pluralitatem faciant, non dicentur in rigore loquendo connexa. Ideoque in ordine ad extensionem minus propria loquutio est illa, per quam ius patronatus, vel beneficium dicitur spiritualitati connexum Nam licet inseparabilis sit spiritualitas à iure patronatus, seu beneficii, & in hoc sensu annexa illis sit, & illorum quasi anima, vt docet D. Thom. 2. 2. quæst. 100. art. 1. ad ·. ita explicans cap. si quis obierit 1. quæst. 3. & Turrecrem. ibidem, tamen spiritualitas non facit pluralitatem cum iure patronatus, neque cum beneficio, quando à canone consideratur; sed attenditur secundùm identitatẽ, quatenus vnum quid cum illis constituit. Vbi vero casus, seu ratio est eadem, extensio non fit, sed inclusio: ratio est, quia quæ sunt eadem secundùm substantiam, realiter sunt idem, teste Philosopho 6. Metaph. sed quando casus est idem, seu continet eandem rationem, habet eandem substantiam; quia ratio legis est illius anima, & substantia l. 78. cum pater §. dulcissimis, ff. de legat. 2. &c. ita Alex. in l. cum mulier, ff solut. matr. per illum text. & per l. adire §. quãuis, ff. de Iurepatronat Bald. in l. omnes populi, ff. de iustit. & iur. circa finem gloss. in clem auditor verb. *beneficio*, & alii quos sequitur Franciscus Coscius in repetit. ad cap. translato de constitut. n. 24. & seq.

2. Connexum igitur considerandum est, non vt idem est cum alero, cui connectitur, sed vt diuersum, vt extensioni detur locus: definiuntur igitur connexa, esse plura, quorum vnum sine altero stare non potest: quia nimirum vnum ab alio pendet, vel antecedenter, vel consequenter: ita Francis. Aretin. in cap. translato not. 1. & consil. 29. in *Christi nomine* numero 10. Crauett. consil. 231. num. 1. Boër. consil. 7 num. 1. & seq. Ripa l. admonendi num. 124. ff. de iure-iurand. & alii quos sequuntur Couarr. practic. quæst. cap. 34. & Menoch. de arbitr. Iud. lib. 2. casu 95. Bartol. Bald. Alex. Roman. Butr. cum Gloss. & variis textib. qui citantur in additione ad Abb. in cap. translato verb. *connexitati negotij*. Vnde deducit Aretin. mandatum de suscipiendis mutuò pecuniis pro negotiorum gestorum administratione necessariis, esse connexum respectu administrationis, & negotiorum gestorum, iuxta l. 1. §. non autem ff. de exercit. action. l si tutor. post pubert. ff. de tutela. & ratio distrah. l ita autem §. si tutor ff. de administr. tutor. ita etiam tenet Crauett. citatus & Marsil. in rubric ff. de fideiuss. num. 218

Hinc colliges non sufficere, quod aliqua duo eodem tempore, & simul fiant, vt connexa sint 3. quod Baldo in cap. translato nu. 4. de constitut. & Felin. ibid. num 6. attribuit Menoch. de arbitrar. Iud. lib. 2. casu 95 nu. 21. quasi dicerent, sufficere, quod simul fiant, vt connexa existimentur, cum tamen illi Authores debẽt intelligi iuxtà nostram sententiam; etenim illud simul connexitatem dependentiæ originis, vel causæ moralis apud illos denotat; quod vero non sufficiat eodem tempore fieri, vt connexa dicantur, sic probo: nam separata aliquando eodem tempore, & simul fiunt, V. G. in eodem loco, aut in eadem dispositione iunguntur; defectu tamen dependentiæ antecedentis, seu consequentis, vel alterius coniunctionis in aliquo tertio non fit extensio ab vno ad aliud ratio est, quam assignat Bart. in l. 28. Aurelius §. idem quæsii in fine, ff. de liberat. legat. 5. illa esse capitula separata, si vnum ad alterius determinationem non venit ex l. etiam §. 1. ff. de minorib. vbi Modestinus in sententia de rebus diuersis eodem tempore prolata separationem considerat. E contra vero Vlpianus in l. 17. cum actum §. planè de negot. gest. etiam cum temporis interuallo connexitatem agnoscit, quia illa prima cognitio, quam de connexis agendo cum Bart. in cap translato tradidimus, de simultate temporis sæpissimè in separatis reperitur: quis enim non videt in eadem pagina libri rationum diuersa capitula contineri posse, & separata negotia in eodem tempore actitari, separata enim capitula sunt, V. G. si dicerem. Ego tibi ex mutuo centum aureos, tu mihi equum ex commodato debes, non nego tamen hæc posse aliquando connecti ratione alicuius tertii; si enim instrumentum in quo continentur, vel liber rationum pro falso habetur, respectu vnius, pro falso etiam habendum comparatione alterius. Plura de connexis, vide apud Menoch. citatum & Signorolum ac Fulgosium in responso inserto post commentaria Cepolle ad titulum C. de seru. fugit.

Hinc quatuor iuris regulas exponere licet & ad nostræ doctrinæ confirmationem adducere. Prima est, aliquo prohibito, omne id prohibetur, per quod peruenitur ad illud de regul. iur. in 6. Secunda cum aliquid prohibetur, prohibentur omnia, quæ sequuntur ex illo, ibidem, & quod dicimus de prohibito intelligi etiam debet de concesso iuxta cap. præterea de offic. & potesta. Iud. deleg. ad fin. & l. 2. ff. iurisd. omn. iudic. cum aliis à gloss. vtrobique relatis, quibus adde leg. 62. ad legatum & l. 56. ad rem mobilem ff. de procurat. & cap. quoniam de sentent. 4.

excomm. in 6. Tertia regula est accessorium A naturam sequi, congruit principalis ibidem. Quarta cum quid vna via prohibetur alicui ad id, alia non debet admitti, ibidem primâ probo in connexo antecedenti: nam res omnis suũ habet antecedens, per quod ad ipsam ordinate & per se peruenitur, vt via ad domum, actio ad terminũ, sponsalia ad matrimonium, postulatio ad electionẽ. Etenim hæc cum per se fine fine suo inutiliter se habeant, ratio postulat vt fini suo semper accedant. Ex quo sequitur quod lex quæ disponit, rem quãlibet ad aliquam personã pertinere, eadem extenditur ad præambula & præparatoria, necessaria ad ipsam rem, V. G. ad quem pertinet manus impositio, pertinet examinatio personæ, per caput inter corporalia §. sicut de translatione Episc. l. 18. fundi, ff. de actionib. empt. & vend. B l. hoc legatum, ff. de legat. 3. §. quintus l. cum argento l. vxori, ff. de auro & argen. lega. quare si vendas fundum seu domũ vendere censeris seruitutem eundi ad fundum, vel ad domũ per l. aquæ ductus. ff. de contrahend. empt. l. 3. item sic §. qui habet de seruitut. Rustic. prædior. ex eodem princ. deducit Bartol. in l. cum fundum ff. de vi & vi armata, mihi licere in eo loco homines cum armis cogere, in quo mihi licet me defendere, vel offendere l. refectionis, ff. commu. prædiorum &c. l. ossa §. vltim ff. de religios. & sump. funer. l. qui exceptionem de condit. indeb. Ideoque præparatorium naturã sequitur illius principalis, ad quod per se ordinatur, concinit summa Bartol. ad l. 17. Labeo ait, ff. quemadmodum seruitut. amitt. quæ sic habet, *qui perdit principale, perdit accessorium* C deperdito enim fontis haustu, via ad illum deperditur. Ratio est, quia à quo remouetur finis remouentur ea, quæ sunt ad finem iuxta doctrinã D. Th. 2. 2. q. 27. art. . in corpore, vbi ait, *finis secundùm se ipsum habet modum, ea verò, quæ sunt ad finem, habent modum ex eo, quod sunt fini proportionata.* Similem doctrinam tradit 2. 2. quæst. 33. art. 2. in corpore; rectè igitur se habet prima regula aliquo prohibito & quam confirmat l. oratio, ff. de sponsal. ibid. Bartol. Bald. & alii l. legẽ in finẽ C. de natura lib. l. cum lex ff. de fideiussi.

5. De connexo consequenti procedit regula, quæ cum prima de reg. iur. in 6. permiscetur, quasi æquipolleat illi, cum tamen sint maximè diuersæ, vt notauit Dynus ad hanc regulam, cum quid prohibetur: cui concinit l. non dubium C. de legib. l. 2. cui iurisdictio, ff. de iurisdict. omn. iud. cum gloss. Bart. Cyn. Alex. ac D reliquis communiter. plures textus refert Stephan. de Feder. tracta. de interpretat. iur. par. 3. n. 75. Exempla sunt in cap. eos distinct. 81. Prohibito officio, censetur prohibitum beneficium, quod est merces & officii pretium & in l. rem in præsenti §. & cum lex C. de rei vxor. act. instit. quibus modis alienare licet in princ. Nam prohibita venditione fundi dotalis, traditio etiam prohibetur. Ideõque per illam non transfertur dominium, & si alicui conceditur gratia, & exequutores dantur, quamdiu gratia durat, tamdiù executoris officium perseuerat iuxta cap. si super gratia de offi. deleg. in 6. Notandum tamen dupliciter se habere posse consequens, primo modo si necessario per se & proximè consequatur. 2. si contingẽter vel remotè se habeat ad antecedens: de primo procedit nostra doctrina, non de secundo iuxta l. 11. si negotia, ff. de negot. gest. vbi dicitur negotiorum gestorum teneri de damno, si nouam negotiationem instituat, quam absens facere non soleat per legem 5. procuratoris §. si propter mercem. ff. de tribut. act. l. lege censoria §. 2. ff. de verbor. significat. l. vt quis. ff. de aur. & argen. lega. Bartol. in l. ambitiosa, ff. de decret. ab ordine facien. & ratio est, quia quod contingenter, seu remotè, sequitur ad antecedens, illam non participat connexitatis necessariæ rationem, propter quã ad illud legis dispositio ab antecedente extendatur. Est in philosophia manifestum exemplum de proprietate, quæ semper naturam sequitur, cum tamen accidens contingens cum adesse, & abesse possit, cum natura non reciprocatur, ideoque negatur de eo, qui eamdem naturam participat, & affirmatur de indiuiduo alterius naturæ.

Hinc iam patet expositio tertiæ regulæ Accessorium, & quatenus traditã de connexis doctrinam corroborat, & amplius declaratur. cũ 6. enim accessorium sine principali non subsistat, exinde est, quod prohibito, seu concesso principali, accessorium prohibitum, seu concessũ intelligatur, huic regulæ concinit l. 2. C. per quas personas nob. aquir. instit. qui tut. dar. poss. § certæ rei. Aduerte tamen accessorium multifariã considerari. 1. si se habeat accessorium tanquam præparatoriũ & via ad principale. 2. prout sequitur principale, vt dos sequitur matrimonium & dotem eius augmentum, debitorum ac legatorum solutionem ad hæreditatis aditionem: & his duobus modis idem dicendũ de accessorio atque de connexo antecedenti & consequenti. 3. modo cernitur accessorium quando vna res accumulatur alteri ad eundem finem, vt l. 4. si stipulatus de vsu. accumulantur fructus agro promisso, & partus ancillæ ad implendã promissionis obligationem & in l. 8. an inutilis §. filius-familias, ff. de acceptilation. vt not. gloss. ibid. verb. honorariè & l. 16. si ex pluribus eod. tit. vbi sic Bartol. summa *Acceptilatio facta vni ex plurib. reis debendi cæteros liberat.* 4. si vnũ in aliud incidat: vt cognitio vnius causæ incidentis, ad eundem iudicem pertinet, tanquam accessoria, quãuis alioqui principaliter ad illũ non spectaret. Vt si filius defuncti agat hæreditatem petendo contra detinentem, hic vero excipiat, quod filius non sit, vel sit spurius, aut ex alio capite incapax hæreditatis, tunc accipere potest cognitionem incidentis causæ iudex, qui de ea ista principali cognoscebat, iuxta cap. 1 de ordine cognition. & l. 1. C. de ordin. Iudic. etiamsi de eadẽ causa accessoria principaliter cognoscere nequiuisset. Ratio est, quia principali ad se trahit accessorium ita patet ex l. 3 quoties C. de iudiciis quam sic summat Alex. *Iudex qui de causa statu principaliter cognoscere non posset, posset tamen incidenter*, concinit cap. tuam de ordin. cognit. cum Gloss. verbo dependentiam. Rogabis, an si causa principalis cognosceretur

summariè illa, quæ incidenter cognoscenda venit, summariè etiam debeat cognosci, quamuis suaptè natura postulet plenariè cognosci. Respondeo in eo euentu causam incidentem summariè cognoscendam: iuxta Clement. dispendiosam de iudic. nam pars debet accommodari suo toto, vt optimè notauit Bald. in l. si quando Cod. de testibus in princip. facitque lex 23. cum qui ædes, ff. de Vsucap. Et hoc tam quoad processum, quam quoad modum probandi, nisi causa principalis in odium alicuius cognosceretur summariè contra iuris communis formam; nam tunc in causa incidenti obseruanda est iuris communis regula; vt docet Stephanus de Federic. de interpretatione iuris part. 1. numero 62. per leg. finalem Cod. vnde vi; cui concinit cap. vltimum. Quod metus causa; & tenet Bartol. in l. quæstionibus, ff. ad l. Iuliam Maiest. & in l. solent, ff. de aliment. & cibar. legat. per l. cum hi §. si vnii & §. sin minus, ff de transact. quibus addit idem Stephan. optimam l. quod verò contra, ff. de legib. ratio est quia odiosa illa iuris communis correctio extendi non debet vltra id, quod præcisè necessarium est.

7. Quarta regula, *cum quid vna via*, & ad doctrinam de connexis, ita accommodatur: nam legis dispositio, ex mente legislatoris casum omissum potest comprehendere, vt probat cap. postquam de elect. in 6. & concordat l. non dubium Cod. de legib. ibi, *ceteraque quasi expressa ex legis voluntate liceat colligere*: sed quando lex prohibet aliquid vna via, elusoria esset principis dispositio, si alia via prohibitum exequatur, ergo extendi debet constitutio ab vna via ad quamlibet, per quam ad prohibitum peruenitur. Quod vt rectè intelligatur, notandum est Constitutionis prohibitionem duplicem habere posse respectum: nempe aut ad rem prohibitam, aut ad viam & modum illam habendi, seu fauendi; priori modo exponenda est regula, & in eo sensu nostram doctrinam confirmat Nam quando principalis prohibitio terminum respicit, & propter terminum, comprehendit etiam vias ad illum; ab vna fit transitus ad aliam, alioqui eluditur lex. Nam in l. 3. Cod. si mancipium, ita venient ne possit, hic est totus textus. *Eam quæ ita venit ne corpore quæstum faceret: nec in caupona sub specie ministrandi prostitui, ne fraus legi dictæ fiat, oportet*, similiter in l. scire oportet, ff. de tutor. & curat. dat. &c. quando prohibita est administratio patris; non solum qua pater, sed neque etiam qua curator poterit administrare, quia intentio principalis respiciebat administrationem, non modum qua pater, vel qua curator; ideo ab vna via extenditur legis dispositio ad aliam, ita declarat glossa magna hanc regulam ex cap. constitutus de concession. præbend. cap. detestanda eodem tit. in 6. cap. Imago 34. quæst. 5. cum aliis concordantib. nec dissentit Dynus cum docet regulam procedere, quādo ius in odium prohibiti resistit, non quando assistit propter alium contingentem defectum viam subrogans non impeditam, neque à iure præclusam: hinc est quod si legatum relinquitur patri, & negatur filium emancipare, licet filius nequeat mancipationē petere iure actionis ex testamento: alia tamen via admittitur, nempe per officium iudicis per textum l. si cui ff. de condit. & demonstrat. Nam qui vno iure succedere prohibetur, alio admittitur iuxta regulam l. quoties duplici, ff. de regul. iur. leg. suum hæredem Cod de iur. deliber. vbi plures casus de hac re notari solent, aliquæ refert Dynus in reg. cum quid vna, & additio Boërii in quibus omnibus rectè aduertit gloss. ad dictam regulam in fine prohibitionem ad viam, & modum principaliter respicere non ad rem iuxta casum capitis examinata de iudic. In quo ille, qui rem petit vna actione, repellitur, & per aliam admittitur, sicut qui iurat non deferre crimen causando, non prohibetur iureiurando, illud deferre denuntiando.

Quamobrem ex hac regula non bene intellecta ansam arripuit Anguian. de legibus lib 3. controuers. 9. num. 21. & sequent. vt Thomam Sanchez insectaretur, quod nouam quandam opinionem sine lege, sine solido fundamento, & sine authore inuexisset: nam lib. 8. de matrimon disput. 27. num. 39. asseruit postquam Vicarius Episcopi virtute rescripti in causa sibi commissa tamquàm delegatus pronunciauit, non posse dispensari in impedimento matrimonii, qui à videlicet rescriptum est surreptitium, vel alia causa, eundem iterum non posse suam sententiam retractare, sed adeundum esse summum Pontificem delegantem, quia delegatus vbi functus est officio suo, amittit iurisdictionem; illa enim est sententia definitiua, per quam totam causam commissam decidit. Et siue valide, siue inualide, & inutiliter iudicet, non potest iterum iudicare, sicut facere potest ordinarius, qui iure proprio iudicat, vt cum multis docet idem Sanchez, cuius allegationem Anguian. transcripsit. & sententiam approbauit, ex hac parte. Quia tamen Sanchez ibidem addidit; si Vicarius è contra pronunciauerit, legitimam esse dispensationem, & postea se manifestè errasse comprehendat siue inito, siue non inito matrimonio, quamuis non possit tanquam delegatus causam reassumere, & impedire matrimonium ineundum, vel iam initum dissoluere, seu nullum ex impedimento dirimente declarare: posse in quantum ordinarium de matrimonio cognoscere nihil iudicando de prioris sententiæ viribus (id enim solius est delegantis Pontificis) sed de nouo instituendo causam, & examinando, an matrimoniū possit contrahi, necnè, vel si contractum sit, validene, an inualide; quemadmodū potest cognoscere de alio matrimonio male inito, seu ineundo; ratio est, quia sententia illa ex errore probata cum matrimonii contracti, vel contrahendi peccatum foueat, Vicarius quatenus iudex ordinarius, tenetur illud impedire Vnde diuersa ratio est, quando Vicarius sententiam tulit virtute rescripti negando legitimam fuisse dispensationis causam, quia cum hæc sententia, quamuis ex errore matrimonii 8.

peccatum non foueat, in rem iudicatam transit, atque adeo functus suo officio, quatenus delegatus causam reassumere non potest, tanquam ordinarius ad dispensandum, ne suæ potestatis limites transiliat: at quando errauit declarando causam dispensationis nullam pro legitima, cum talis sententia peccatum foueat, non transit in rem iudicatam, sed ad Vicarium spectat, de talis matrimonii valore tractare, & partibus etiam inuitis ex officio procedere, easque de errore certiores facere.

Contra hoc vltimum arguit Anguian. num. 11. Primo. Qui hanc sententiam ait esse contra illam regulam traditam, cum quid si quidẽ vna via admittit, quod alia denegat. Nam Vicarius quod non facit vt delegatus, potest facere, vt ordinarius. Secundo. Quia reassumitur causa iam decisa à delegato per ordinariũ inferiorem, qui temere in causam à summo Pontifice commissam se intromittit. Tertio. Quia hinc aperitur via, qua omnes dispensationes semel obtentæ litigiosæ fiant, & facile impedirentur quocumque contendente dispensationes factæ à delegatis, & summi Pontificis authoritate suffultæ, contra cap. cum inferior & cap. quod super his de maioritat. & obedien. Quarto Quia absque eo quod ordinarius iudicet de prioris sententiæ viribus, non potest inuenire se deceptum in erroremque prolapsum; quare si de prioris sententiæ valore cognoscere nequit ordinarius, vt Sanchez fatetur, neque etiam se in hoc negotium poterit intromittere. Vltimo vrgentius: ratio, qua Sanch. nititur, est quia sententia dispensationis in causa matrimonii contracti, vel contrahendi fouens peccatum, non transit in rem iudicatam, & ex consequenti iudex ordinarius procedere debet ex officio ad illud impediendum, quod bene docet Card. in cap. lator num. vnico versic. in gloss. final. de senten. & re iudicat. & constat. ex cap. porrò ad finem de diuort. ibi *tui officij interest matrimonia illa adhibita grauitate dissoluere, quæ illicitè contracta noscuntur*, quod fulcimentum quasi ex suo promeret Anguian. ait, *sed ista ratio à Patre Sanchez non sic fulcita, aut confirmata sufficiens non est*, cum hanc probationem totidem verbis eisdemque citationibus ab eodem Sanchez lib. 7. de matrim. disp. 100. num. 3. legamus; à quo loco forsitan ipse eam accepit.

Quod vero dicta ratio non sufficiat Anguianus probat quia Innocent. in cap. tenor num. vnico de sentent. & re iudicat ibidem Hostiens. statim in princip. Panormitan. in cap. final. ad finem de Clandestin. desponsat. in cap. Lator. numero 11. de sentent. & re iudic. Felin. ibidem num. 6. declarat 5. Cardinal. numero vltimo, Ioann. Andr. in cap. tenor. citatum num. 1. Anton. num. 11. item rursus Cardinalis num. vnico versic. oppono ad hoc Bald. num. 1. Imol. num 7. Ancharan. num. 4. Iterumque Panormitan. in cap. fraternitatis num. 21. de frigid. & maleficiat. Præposit ibidem numero 19. considerantes sententiam in causa matrimonii à qua appellatum non fuit, cui partes acquieuerunt; in quo casu non nisi prætextu vitandi peccati ordinarius negotium assumere posset, nihilominus docent quantumuis animæ periculum vertatur, non esse indiscriminatim audiendos, qui semel factam dispensationem voluerint impugnare, ne in infinitum partes contra venientes admitterentur: quippe qui valde absurdum iudicabant, vt super negotio iam finito ordinarium iudicium instituetur: ergo si hoc hi Authores iudicauerunt in leuioribus terminis videlicet ob non interpositam appellationem, vel ab his confirmatam sententiam à fortiori in casu difficiliori idem dicendum est: quoniam magis interclusus est aditus cognitioni causæ per sententiam diffinitiuam à legato pronuntiatam, quàm cognitioni causæ ab ordinario decisæ, quæ in rem iudicatam transiuit.

Verùm recedendum non est à sententia patris Thomæ Sachez iure & optima ratione suffulta: quippe qui cum ex instituto ostenderet lib. 7. disput. 100. sententiam à qua appellatum non sit, & bis confirmatam in causa matrimoniali non transire in rem iudicatam, atque ideò rescindi posse; & hoc esse speciale in causa prædicta, ne peccatum fouere videatur, si per errorem lata sit sententia Idcirco non oportuit in sequenti lib. 8. disput. 17. numero 39. eadem iura & authores referre. Et sanè omnes quos retulit Anguian. & multo plures in suæ sententiæ confirmationem refert Sanchez in priori loco allegat. Quare omnibus à me diligentissimè perlectis nullum vidi qui Anguiani sententiæ faueat Nam omnes fatentur sententiam in causa matrimoniali prolatam, prætermisso appellationis tempore, vel confirmatam non transire in rem iudicatam, sed cognita de nouo causa iusta, rescindi posse, ne peccatum foueat, solumque aduertunt, quod non prætermisit Sanch. illa disputatione 100. numero 5 non esse audiendos indiscriminatim quoslibet confirmatam sententiam impugnare volentes, sed oportere causam maximè verisimilem adducere, quæ iudicem ad credendum inducat. Ideoque antequam contraueniens audiatur summariè & de plano se informare debet iudex de causæ denuo propositæ iustitia, & veritate, non citato aduersario, qua cognitione præmissa audire ordinarius poterit illum, qui matrimonii dispensationem iusta de causa impedire conatur, quæ omnia quia latè, & luculenter ab eodem Sanchez afferuntur, in iis amplius immorari non expedit, sed solum propositas obiectiones dissoluere.

Ad primam nego regulam, *cum quid vna via*, infirmari, immo illius explicationem datam stabiliri confirmo. Nam ius Canonicum non resistit, immo assistit Vicario impedienti, vel disoluenti matrimonium fouens peccatum: quia ex officio ad illum pertinet huiusmodi negotium per cap. Porro de diuortiis cap. lator, cap. tenor, cap. consanguinei de sentent. & re iudic. cap. fraternitatis de frigid. & maleficiat. solum igitur prohibetur medium, seu via, videlicet ne Vicarius tanquã delegatus virtute rescripti hoc faciat, postquã suo functus est officio, prolata

super eadem mattimonii dispensationis sententia, etiam per errorem & inualide; si verum est, quod cum multis docet Guttierez practic. quæst lib. 3. quæstion. 48. numero 16. & latius quæst. canon. lib. 2. cap. 2. quem sequitur Sanch. lib. 8. matrimon. disp. 27. num. 39. quamuis oppositum cum Angelo & aliis tradat Menoch. lib. 1. de arbitr. Iudic. quæst. 67. numero 28. vbi ait delegatum à Principe, si nulliter iudicauit posse negotium reassumere, de qua difficultate nunc non disputo; sed illam priorem sententiam tamquam communem suppono quod Menoch. non inficiatur. Ad secundam respondeo vicarium non se intromittere in acta, vel sententiam prolatam, sed viso euidenter errore & rescripti surreptione detecta per summariam informationem procedere posse ex commissa sibi à iure potestate vbi deceptam esse Ecclesiam comprehendit iuxta cap. lator citatum, quam summariam cognitionem capere posse vicarium Anguianus non denegat; imò concedit posse in hoc casu præcipere partibus, ne matrimonium contrahant, vel si contractum est, vt abstineant, dum aditur Romanus Pontifex? Quid ergo plus se intromittit Vicarius, si facta informatione, antequam hoc præcipiat, partes citet & de causa sui præcepti certiores faciat, ac illegitimam esse dispensationem cõsequenter, & manifestè ex rescripti surreptione pronuntiet: atque adeo rursus adeundum esse Pontificem, qui ex commissione facta delegato ordinarii, officium non impedit. Confirmatur: nam ordinarius potest resistere delegato, quando vellet procedere in casu non incluso in sua commissione, vt tenet Innocent. in cap. si quando de offic. delegat. & latissime Siculus ibidem. Ad idem facit Glossa optima in cap. ex literis eod. tit. dicens volenti mandare exequutioni sententiam nullam, impunè resisti posse iuxta l. prohibitum C. de iure fisci libro 10. Bartol. ibidem Angel. consil. 182. item 275. Riccius in prax. resolut. 421. numero 1. ergo similiter Vicarius cognito errore, seu nullitate suæ sententiæ, ne illa exequutioni mandetur, quatenus peccatum fouet, sibi resistere potest, quatenùs delegati personam agebat, neque in hac re suæ potestatis limites transultat.

Ad 3. Respondeo negando incommodum illud sequi. Nam prius debet Vicarius diligenter examinare iustitiam causæ, ob quam matrimonii contracti, vel contrahendi datæ dispensationi per sententiam delegati resistat, & in faciendo hoc examine ante citationem partium nihil contra textus allegatos operatur, vt idem Anguianus fatetur, vbi supra numero 16. in fine: quod verò post claram iustæ causæ denuo allegatæ cognitionem, partes citet, vt errorem illegitimæ dispensationis, & matrimonii nullitatem ostendat, easque audiat, si quod contra opposita habeant, suo muneri, & obligationi satisfacit, non superioris officium sibi arrogat: neque recursum ad illum impedit. Ad 4. dicendum quamuis assumptio causæ à Vicario eundem matrimonii contractum, illiusque dispensationem concernat, & secundario indirecteque sententiam delegati nullam propter rescripti surreptionem directè & primario delegati sententiam non respicit, neque formaliter illius nullitatem declarare intendit, sed tantum materialiter, quatenus sententiæ nullæ materiam tractat.

Ad 5. supradixi immerito Patrem Sanch. notari, quod suam sententiam non confirmarit, cum nihil ibi adiunxerit Anguianus quod præcedenti libro disp. 300. Sanchez non adduxerit: immo multo plura, quibus minorem, in qua efficaciorem vim collocat Anguian. latissimè confutauit, omnesque Authores ab Anguiano relatos & multo plures fideliter allegauit: ostendens hoc esse in matrimonio speciale, vt sententia in matrimoniali causa late, quacumque circumspexione præmissa siue ab ea prouocatum bis fuerit, illaque confirmata: siue lapsus fuerit terminus ad appellandum, numquam ita transeat in rem iudicatam, quin per viam querelæ saltem possit contra illam allegari, & allegantem audiri: ac proinde non ita efficacem authoritatem sortiatur, quin retractanda sit, intellige materialiter ad minus quoties talis sententia per errorem lata comperiatur.

Contra traditam doctrinam aliquot connexorum difficiles nexus soluuntur.

SECTIO VI.

EX multis, qui se offerebant casibus; in quibus tradita connexorum doctrina fallere videatur, eligam potiores; per quos cæteri innotescant. Prima ergo difficultas sit Donatio inter virum & vxorem nulla est per l. 1. 2. & 3. § sciendum ff de donation. inter virum & vxor. ibi, *vt ipso iure nihil valeat quod actum est* cap. final. eodem tit. & tamen Paulus in l. 1 ff. de acquir. vel amitten. possession. §. si vir vxori, resoluit ex inutili contractu viri donantis transferri possessionem ad mulierem vt illum Bartol. exponit: ergo prohibito vno actu, non censetur prohibitum alterum, quod sequitur ex illo; siquidem ex donatione nulla, possessio valida subsequuta. Respondent aliqui cum Gloss. verb. *possessionem*, quia res, quam vir donauerat vxori, aliena erat, vnde maritus pauperior factus non est, in quo casu donatio valida est & licita, vt docet l. 5. si sponsus ff. de donat. inter vir. &c. §. si maritus. l. 3. si vir vxori ff. pro donato & Doctores ibidem: quare nihil mirum si possessio etiam valida subsequeretur. Verùm hæc non legis interpretatio est, sed diuinatio, vt ait Bartol. ibidem, immo contra textum & illius rationes procedit, quæ eo tendunt, vt ostendant ex illegitima donatione legitimam possessionem oriri, videlicet, quia possessio est res facti, & quia maritus nolens possidere, possessionem amisit, & mulier volens

animo & corpore potuit acquirere sine vero A titulo.

Respondet 2. Anguian. lib. 3. de leg. controuerſ. 10. num. 23. multis præmiſſis de poſſeſſionis natura, quæ hoc loco examinari non poſſunt, & ait quod quando actus antecedens ad prohibitum, vel ſubſequens ſub poteſtate conſtitutionis non cadit, non cenſetur comprehenſus ſub conſtitutionis prohibitione, id prouenire ex defectu iuriſdictionis, & inſanabili morbo impotentiæ. Ratio philoſophica eſt, quia ad præteritum non datur potentia, quare lex tollere non poteſt, quod poſſidens, realiter non poſſideat, aut è contra l. 19. denique ff de captiuis & poſtlim. ibi *cauſa meri facti non continetur liminio* l. 32. rerum ff. de regul. iur. cap ſi paulus 12. qu. 5. quam ob cauſam iuriſconſultus in §. ſi vir vxori dixiſſe ait rem facti iure ciuili infirmari non poſſe, quoniam lex non poteſt & ſi velit, poſſeſſionem prohibere in facto quamuis poſſit fingere poſſeſſionem interuenire, vel non interuenire, quantum ad iuris effectus attinet ſecundum l. 18. quiſquis C. de donat. l. 123. quod ſi dolo ff. de rei vendicat. ibi *quam poßideret* l. 41. raptores C. de Epiſcop. & Cleric. cap. 9. contingit de dolo & contumacia. B

5. Verùm hæc ſolutio adhuc non exhaurit difficultatem; nam vt Bartol. numero ſecundo, & Paulus Caſtrenſ. numero tertio, ad §. ſi vir vxori, notarunt in iis, quæ ſunt facti, ius ſæpe fingi, quaſi factum ſit, quod non eſt factum; quia fingit illum viuere, qui mortuus eſt, inſtituit. de execut. tut. §. ſed ſi in bello l. bello, ff. eodem titulo: item fingit, qui eſt in ventre pro iam nato, l. qui in vtero & l final. ff. de ſtat. hom. ergo fingere poteſt non eſſe tranſlatam poſſeſſionem in vxorem per donationem viri ex iure nullam, & ſic cadet ſub poteſtatem iuris ille ſecundus actus procedens ex actu nullo. Et primo confirmatur, quia ex contractu inutili non transfertur poſſeſſio l. iubemus Cod. de Sacroſanct. Eccleſ. item reſeruatio inficit titulum beneficii, illumque ita annullat, vt etiam poſſeſſio illius nulla ſit, vt cum Rota & multis Doctoribus docet Menoc. de recuperand. poſſeſſ. remed. 15. nu. 443. & ſeq. ergo quando donatio nulla eſt ius fingere poteſt nullam eſſe poſſeſſionem. Cur ergo non intelligemus id facere quando irritauit donationes inter virum & vxoré? Deinde confirmatur ſecundo quamuis ius nil fingat, poterit infirmare factum, & habere illud pro infecto, quare non rectè dicitur factum iure ciuili non infirmari poſſe, nam infirmare eſt irritare; At non infecta, ſed facta irritantur l. nam etſi ſub cond §. poſt defectum, ff. de iniuſto, rupto, irrito, &c. cap. ad diſſoluendum de ſponſal. impuber. & quod ius factum poſſit habere pro infecto. Probat lex non dubium Cod. de leg. vt notauit Gloſſ. in Clem. 1 de immunitat. Eccleſ. verb. *pro infectis* & Abb. in cap. quæ

4. in Eccleſ. notab. 4. de conſtitut.

Reſpondeo igitur ex Bart. Alexand. Caſtrenſ. Iaſon & aliis ad citatum §. ſi vir vxori numero 2, & 3. cadere ſub poteſtatem iuris fingere poſſeſſionem non eſſe tranſlatam in vxorem, vel habere illam tranſlationem pro infecta, videlicet quaſi non poſſideret mulier, id tamen ius fingere noluiſſe; quia fictio iſta nullius eſſet vtilitatis: quamuis enim poſſeſſio in vxorem non tranſiret, adhuc vir poſtquam voluit à ſe abdicare rem, quam de facto vxori tradidit, poſſeſſionem amiſiſſet, quod non viſitur in dominio hoc enim niſi in recipientem transferatur, à tradente non amittitur iuxta l. ſi quis vi §. differentia, ff. de acquirend. vel amitt. poſſeſſ, l. nec vtilem, ff. quibus ex cauſ. maiores in integr. reſtitut. l. quod meo § ſi furioſo, ff. de acquirend. vel amitten. poſſeſſ. Ideoque ius fecit, ne per traditionem ex donatione nulla ortam acquireret vxor dominium, & de tranſlatione poſſeſſionis non curauit: quia ſuppoſito quod maritus à ſe poſſeſſionem abdicauit, nullius vtilitatis eſſet fingi à iure contra apprehenſionem rei traditæ vxori, in illam non tranſire poſſeſſionem. Et ratio eſt, quod ius nihil fingere ſoleat, quando fictio eſt nullius vtilitatis, nec in naturali æquitate fundatur, vt probat late Bartol. in l. 15. ſi is qui pro emptore, ff de vſucapion. Accedit quod vt ait Bartol. in §. ſi vir vxori numero 2. & Paul Caſtrenſ. numero 4. acquiſitio eſt facti poſſeſſio acquiſita eſt iuris. Vnde intentio illius §. ſi vir. oſtendit tranſlationem poſſeſſionis conſiſtere potius in his, quæ ſunt facti, quàm in his quæ ſunt iuris, vt patet ex C eadem l. §. proximi, non ita tamen dominii tranſlatio, quod in multis caſibus acquiritur ipſo iure, vt in aditione hæreditatis, & confiſcatione bonorum, cum in eiſdem caſibus ſine actu corporali poſſeſſio non acquiratur.

Ad primam confirmationem præcedentis inſtantiæ reſpondetur cum Bartolo in §. ſi vir numero tertio, dupliciter primo in l. iubemus poſſeſſionem accipi minus propriè pro proprietate, ſeu re poſſeſſa, ſicut etiam in l. interdum, ff. de verb. ſignificat. quare idem eſt dicere non tranſire poſſeſſionem, ac dicere non tranſire dominium ipſius rei, ſeu ipſam rem. Secundo. Reſpondetur tunc ex contractu inutili non transferri poſſeſſionem quando perſona eſt talis, quæ non poteſt perdere poſſeſſionem, vt pupillus & Eccleſia. Adde optimam rationem ex Bald. in cap. acceptum verſic. Item non poteſt de reſtitut. ſpoliat. Ruin. conſil. 449. colum. vltim. Rebuff. in prax. benefic. de reſeruat. D numero 40. maximum eſſe diſcrimen inter prophana, & Eccleſiaſtica hac in re. Nam in prophanis ex contractu inutili acquiritur poſſeſſio, vt oſtenſum eſt; in Eccleſiaſticis titulus inficit poſſeſſionem; quia poſſeſſorio agens neceſſe eſt titulum iuſtificare, cap. ex frequentibus de inſtit. cap. 1. de regul. iur. in 6. Vnde prouenit, quod poſſeſſio reſeruati beneficii ſtare non poſſit, quia ſine iuris adminiculo reperitur. Ad ſecundam confirmationem dicendum, poſſe quidem ius factum pro infecto habere ad aliquem effectum ciuilem cum aliqua vtilitate, & fundamento in naturali æquitate: ceſſante tamen vtilitate, & æquitate id inutiliter ac iniquè 5.

irritaretur à iure. Vnde in casu §. si vir iniu- A ste pro infecta haberetur translatio possessionis in vxorem, si quidem maritus sine illa manebat, vbi primum noluit possidere, & possessionis ius à se abdicauit per l. 17. si quis in §. vltimo de acquirend. vel amitt. possession. æquum enim erat vt si in marito non maneret, saltem in vxore possessio relinqueretur, cuius gratia vir possessionem abiecerat.

6. Quod vt magis pateat, scito possessionem optime definiri à Bartol. in l. 1. possesio ff. de acquir. vel amitt. possess. numero 6. hoc modo *possessio est ius insistendi rei non prohibitæ possideri*. Et quamuis Molina tom. 1. de iustit. & iur. tract. 2. disp. 117. displiceat illa definitionis particula *ius*; ideoque aliam definitionem construxerit: non video tamen B sufficientem rationem deserendi definitionem communem iuristarum consensu approbatam. Etenim sic obiicit Molina, qui iniuste posidet, vere possidet: sed hic non habet ius ad insistendum rei, quam possidet, quia, hoc est in eo, qui spoliatus est iusta possessione: ergo non bene possessio dicitur ius: maior probatur nam possessio diuiditur per iustam & iniustam. Iusta dicitur à iure insistendi rei, iniusta vero hoc iure caret, solumque possessionis rationem genericam participiat ab insistentia actuali, vel habituali iuris adminiculo adiecta. Quod argumentum efficacius in arguentem retorquetur. Non est vera possessio iuris adminiculo C adiecta sine aliquo iure insistendi, propter quod retinetur & recuperatur possessio à vero possidente, quamuis sine iusto titulo. Nam posito quod iuuetur à iure insistentia illa, iam contra aliquem dat aliquod ius retinendi, vel recuperandi possessionem. Porro casum, in quo euidenter cernitur hoc ius. Iuit mercator ad nundinas, ego illius fundum ingressus sine vero titulo corpore & animo apprehendi, possideoque illum, naturaliter est mercator posideat ciuiliter, vt docet Bartol vbi supra numero 10. quid ergo operatur illa naturalis possesio; sane ius retinendi, quia vincerem contra extraneum interdicto, quod habetur in l. 1. ait prætor ff. vti posidetis & si expellerer, recuperarem possessionem per interdictum in l. 1. § quia me & §. deiicitur l. 12. colonus ff. de vi & vi arm. l. 6. clam posidere ff. de acquir. vel amitt. possess. §. qui ad nundinas; D ergo etiam qui iuste posidet, ius habet insistendi. Vnde ad rationem inductam neganda est minor: quia ius, quod habet possessor iniustus, est respectiuum, & secundùm quid non absolutum; ideoque non habet ius retinendi. respectu veri domini, qui naturali possessione fundi spoliatus est. Posita ergo hac possessionis definitione tamquam vera, & communi ad naturalem & ciuilem possessionem, non potest negari in casu §. si vir vxori abdicatam esse à viro possessionem, & apprehensa re donata ab vxore, illam vere possidere: & ita docent Bartol. Castrens. Alexand Iason. & Doctores communiter ad hunc textum.

Neque hæc resolutio obstat doctrinæ in superiori sectione traditæ: nam ad propositam difficultatem respondeo, primo possessionem non esse effectum per se necessario coniunctum cum donatione; vt verò effectus comprehendatur sub prohibitione causæ, oportet vt per se necessariò ex illa sequatur, non verò per accidens & contingenter: aliam ergo causam immediatam, & proximam per se habet possessio à qua in muliere prouenit: nempe traditionem rei donatæ à viro & apprehensionem rei acceptæ ab vxore: hoc enim est discrimen inter dominium & possessionem, quod illud sine titulo non acquiritur l. 31. numquam nuda ff. de acquirend. rer. domin. hæc verò per ingressum tantummodò ad rem vacantem cum animo illam retinendi comparatur l. 3. possideri § 1. ff. acquir. vel amitt. possess. ita Iason. ad citatum §. si vir num. 11. versic. 2. post Bald. in l. dubium in 10. obiect. C. de leg. Hier. Grat. consil. 9. col. 1. Alexand. & Socin. ad citatam l. non dub. colum. 2. item Socin. in §. si vir vxori num. 10 Franc. Aretin. §. item acquirimus numero 54. & alii quod nescio quo iure impugnauerit Anguian. lib. 3. de leg. controuer. 10. num. 6. cum ipse eamdem huius difficultatis rationem reddiderit num. 17. resp. 2. cum Socino citato nu. 10. post Bald. & Dominos de rota Ioan Bapt. Ferreto consil. 3. num. 18. & Menoch. de recuper. possess. remed. 15. num. 452. tunc prohibitionem antecedentis contractus extendi ad effectum subsequutum, quando effectus eidem rationi subiicitur; quia tamen non est eadem ratio annullandi donationem inter virum & vxorem & transferendi possessionem, ideo ex contractu inutili donationis sequi potest possessio valida: quod verò diuersa ratio sit, ostenditur: quoniam donatio inter virum & vxorem irritatur & impeditur à iure translatio dominii, ne coniuges mutuo amore se spolient per textus initio sect. citatos: sed vt bene notat iurisconsultus in fine §. si vir vxori, quamuis mulier non possideat, iam vir se à possessione abdicauit: quando noluit possidere, quare æquum erat, vt in vacuam mariti possessionem vxor ingrederetur, quando quidem in hoc nullum illi faciebat præiudicium. 7.

2. Difficultas est: quomodo cum superiori & l. 40. verùm ff. de furtis cohæreat regula illa cap. Suscepimus de homicidio cap. continebatur ad audientiam eod. tit. & similibus; ex quibus colligitur danti operam rei illicitæ imputandos esse effectus, qui per accidens consequuntur: vnde infertur, quod nostra regula superiori sectione tradita, non modò de effectibus per se, necessariòque prouenientibus; sed etiam de accidentariis esse intelligendam Ad expediendum hunc nodum, & similes, notandum est dupliciter ex prohibito tanquam ex causa non solum physica, sed morali (quæ plerumque in his casibus consideratur, aliquem effectum se qui. Primo directè & immediatè vt in l. 46. scientiam, ff. ad l. Aquiliam, dominus dicitur cau- 8. 9.

ſa moralis directe, & ſcienter concurrens cum ſeruo ad homicidium; ſi prohibere illum potuit, & non fecit: & clarius in capite ſicut dignum de homicid. §. illi autem & §. illi etiam 2. indirecte, caſualiter, ac remote vt in citata l. 40. verùm, ff. de furtis. in qua furti ab alio facti non tenetur qui libidinis cauſa fores meretricis effregit: quia vt ait textus, *cauſa faciendi libido fuit non furtum*. nempe immediata, ſeu directa; quamuis remotam & caſualem libido furto dedit occaſionem: concinit cap. quam tum & cap. ſæpe contingit diſt. 50.

10. Hoc poſito. Dico primo, regulariter loquendo iura non imputare ſolent delicta tamquam connexa alicui prohibito, ex quo nec directè, nec immediatè; ſed caſualiter remotè, & indirecte proueniunt.: hanc aſſertionem ſpeciatim de homicidio tenet Gloſſ in cap. de cætero verb. vnica de homicid. argum. cap. exhibita eod. tit. & l. domum habebat ff. locat. quam Gloſſ. ſequuntur Hoſtienſ. Ioann. Andr. Henric. Bohic. Panormitan. Felin. & poſt illos Tiraquell. ceſſante cauſa limit. 20. num. 7. Ex quibus Panormitan. ibi & cap. diuerſitatem col. 3. de conceſſion. præbend. & in cap. diſcretionem col. 2. de eo, qui cognoſcit conſang. vxor. ſuæ, ait appellatione cauſæ venire tantum proximam & Compoſtell. in cap. cum cunctis colum. 4. de elect. ait quod in quibuſcumque actionibus cauſa immediata inſpicitur: idem tenent alii quos ſequitur Felin. in cap. ſolitæ colum. 1. de maioritat. & obed. Angel. conſil. 110. col. penultim. verſic. & ideo concludo Ludouic. Gomez ſuper regul. Cancell. de iure quæſito non tollend. quæſt. 4. colum. 2. probatur ex l. 40. verum ff. de furtis & l. qui domum proxime citata ibi, *quia non ipſa congeſtio, ſed humor ex ea congeſtione poſtea damno fuerit*, & rurſus, *damni autem iniuria actio ab ipſa ſit, per quæ non extrinſecus alia cauſa oblata damno quis adfectus eſt*. Et ratio eſt, quia talis effectus non eſt proprie nec ſimpliciter voluntarius; nam in ſe non intenditur, neque in cauſa, quæ peraccidens & indirectè ſe habet ad illum. Etenim cauſa per accidens à philoſophis ſimpliciter cauſa non dicitur, ideo enim ab eiſdem definitur cauſa eſt id, à quo per ſe pendet effectus, teſte Suar. in met. diſput. 12. ſectio 2. num. 4.

11. Dico 2. ſi furtum, homicidium, vel aliud delictum ſequatur ex actu prohibito indirecte, remote & per accidens, licet qui actum prohibitum fecit, puniendus non ſit pœna ordinaria illius delicti, tamen ad arbitrium iudicis vel iuris, in caſibus ab eo expreſſis puniri debet: hanc tenent vtriuſque iuris DD. communiter ad l. verum citatam l. qui occiderit 30. §. vltimo ff. ad l. aquiliam. & in cap. vltimum de iniuriis, Tiraquell. vbi ſupra numero 12. Couaſ. 2. p. relect. in clement. ſi furioſus §. 4. num. 9. & lib. 3. variar. reſolut. cap. 14. num. 2. Menoch. de arbitrar. libro 2. centur. 3. caſ. 291. cum aliis quos referunt: ratio eſt quia cauſa remota & proxima, quamuis in crimine non æquiparentur, in damno dato ſolent æquiparari, vt conſuluit Cald. conſil. 4. *Abbas locauit* de locato Chaſſan. conſil. 1. *Burgundiones* in 4. par. colum. 3. cum igitur talis effectus ab actu prohibito aliquo modo proueniat, damnumque tertio intulerit, quod ſiue directe ſiue indirecte intentum æquale eſt, ſequitur actus prohibiti reum pro delicti qualitate & iuxta maiorem vel minorem remotionem cauſæ eſſe puniendum, & ad damni dati reſtitutionem obligandum dico iuxta remotionem cauſæ. Nam cauſa parum remota pro immediata & proxima in re morali plerumque vſurpatur, vt obſeruauit Tiraquell. citatus numero 16. ex l. cum de lanionis §. aſinam ff. de inſt. & leg. cenſoria ff. de verb. ſignificat leg. vxori quis, ff. de aur. & argen. leg. poſt Bart. Alex. Iaſon. Franc. Aretin. Ioann. Anan. Socin. & Bald.

12. Ex his deducitur reſolutio ſecundæ difficultatis & vtriuſque iuris concordia in ea citati. Nam quamuis caſualis homicidii reus ordinariam homicidæ pœnam non ſubeat; quia tamen ius canonicum voluit homines ab homicidio deterrere, ſtatuit, vt homicidium caſuale ex actione illicita ſequutum præter alias pœnas irregularitatis impedimento canonico mulctaretur: quod probatur ex cap. tua nos, de homicid. & cap. vltimo de homicid. in 6. At quando intelligendum ſit, dantem operam rei illicitæ, ſi occidat aliquem præter intentionem, incurrere irregularitatem, huius loci non eſt definire: interim mihi placet ſententia Suar. tom. 5. in 3. par. diſp. 45. ſect. 6. num. 9. & ſequent. poſt Alphonſum de Caſtrenſ. Sotum, Socinum, Couaſ. & Nauarr. quæ docet, per homicidium omnino caſuale ex illicito opere ſequutum non niſi in caſibus à iure expreſſis cõtrahi irregularitatem: cenſetur autem caſus ſufficienter expreſſus quando actio eſt ſpecialiter prohibita propter periculum homicidii, non vero propter aliud. Vnde quoties ex actione iniuſta & periculoſa de ſe ſequitur homicidium, quantumuis caſuale, incurritur per illam irregularitas: quando verò actus eſt prohibitus in materia religionis, vel temperantiæ, quæ de ſe occiſionis periculum non inuoluit, etiamſi ex eo homicidium proueniat in aliquo caſu, non contrahatur irregularitas: quam doctrinam variis caſibus applicat Suar. numero 14. & in ea valet maximè ratio illa in ſolutione ſuperioris difficultatis adducta: tunc extenſionem prohibitionis ad effectum coniunctum fieri debere, quando in eo cernitur eadem ratio; hæc vero in præſenti eſt occiſionis periculum: quoties igitur actio eſt iniuſta & periculoſa, & de facto ſequuta eſt mors, irregularitatis ſequitur impedimentum, quamuis materialis caſus non niſi ſub illa generali & formali ratione in iure expreſſus ſit.

13. 3. Difficultas eſt, quia prædicta regula cum aliquid prohibetur, etiam cenſentur prohibita, per quæ peruenitur ad illud, videtur non ſubſiſtere in matrimonii prohibitione. Etenim per ſponſalia ad illud peruenl-

tur; & tamen lex irritans vel pœnalis comprehendens matrimonium ad sponsalia de futuro non extenditur necessariò; & probatur, quia Concil. Triden. sessio 24. cap. 1. irritauit matrimonium clandestinum, non tamen clandestina sponsalia, vt contra Alexand. de Neuo Menoch. Matienzo Castillo & alios defendit Sanchez lib. 1. de matrimon. disp. 12. num. 2. post Nauar. Vera crux, Cordub. Gutrier. Henrinq. vtrumque Ledesm. Azebedo, & plures alios, atque ita declaratum à sacra Cardinalium congregatione referunt Gutier. Azebedo Segura. Emanuel Rod. & alii quæ sententia omnino vera est. Deinde in cap. 1. de sponsal. impuberum, item l. si quis officium 38. de ritu nuptiarum l. 10. solet §. quæ virum ff. de his quæ notan. infam. prohibetur matrimonium in certis casibus, in quibus sponsalia licent. Ad hanc difficultatem respondet Sanchez cum multis in lib. 1. de matrim. disp. 1. numero 2 & disputat. 12. numero 2. §. tertio; quia leges pœnales, odiosas & exorbitantes, quæ de matrimonio procedunt, ad sponsalia non extendi, quamuis in materia fauorabili vxoris & viri appellatione sponsam, & sponsum etiam comprehendantur. Vnde cum dispositio Concilii Tridentini circa matrimonia clandestina correctoria sit iuris communis, ad sponsalia extendi non debet: iuxta superius tradita de lege correctoria.

14. Hæc solutio, quamuis veram doctrinam contineat, per se tantum sine alio additamento sufficiens non videtur ad auferendam difficultatem. Nam in l. oratio 16. ff. de sponsalib. Paulus declarans orationem Antonini & Commodi Imperatorum prohibentium certas nuptias Senatoribus, addidit illam orationem, quamuis in materia odiosa & correctoria iuris communis ad sponsalia etiam extendendam his verbis. *Recte tamen dicitur etiam sponsalia in his casibus ipso iure nullius esse momenti.* In quo vides non satis esse odium materiæ ad restringendam legem & nuptiarum appellatione sponsalia intelligi in lege correctoria. Nec dicas fuisse additamentum Pauli nouum, & speciale inducens ius, si quidem ille adiungit. *Vt suppleatur quod orationi deest.* Nam Bartol. Bald. & communiter interpretes in l. oratio, docent Imperatorum prohibitionem ad sponsalia etiam extendi & Paulum interpretatum fuisse legem iuxtà illorum mentem, declarasseque, quod in verbis non ita perspicuum erat. Vnde se supplere ait, quod orationi, seu verbis deerat non menti & veræ interpretationi illius legis. Ita pauli dictum explicant Decius in cap. nam concupiscentiam de constitut. in 1. lectura, numero 4. Iason.. in l. 2. ff. solut. matrimon. numero 24. & sequent. Panormitan. in cap. 1. de postulat. prælat. Gloss. in clem. vnica verb. *contrahere* de consanguinitat. & manifeste probat l. 60. si quis tutor ff. de ritu nuptiar. ibi *quamuis verbis orationis cautum est, ne vxorem tutor pupillam suam ducat, tamen intelligendum est, ne desponderi quidem posse.* Vbi significat Paulus verbis restrictiorem esse orationem quam mente & sensu debeat intelligi. Præterea vt instantia magis confirmetur, addit iurisconsultus. *Nam cum quæ nuptiæ contrahi non possunt, ne desponderi quidem posse.* Ergo cum hæc prohibitio odiosa sit, & tamen ad matrimonium non coarctetur, sequitur, non sufficere illam regulam per se tantum, quod in odiosis lex in materia matrimonii l sponsalia non extendatur.

15. Adiungendum ergo est 1. prohibito matrimonio consequenter prohiberi sponsalia ad illud disponentia contrahentes, quando illa prohibitio perpetua est non temporaria vt in l. 1. C. si rect. prou. aliisque supra citatis l. si quis officium & l. nam quando tempus prohibetur matrimonium de habilitate speratur & promissio sponsalium non cadit supra rem illicitam, sed suo tempore concessam: ita Bal. in l arat. ex lectura antiqua, Stephanus de Feder. de interpretatione iuris par. 1. nu. 58. Nauarr. lib. 4. consil in 1. editione tit. de consang consil. 3. num. 1. editione lib. 5. tit. de raptor. consil. 4. num. 2. Gutier. de iuram. 1. p. cap. 51. numero 9. Azebedo lib. 5. recopilat. tit. 1. l. 1. num. 17. Gregor. Lopez p. 4. tit. 1. ante l. 1. in fin. 2. vt censeantur prohibita sponsalia per prohibitionem matrimonii, quando in sponsalia eadem ratio prohibitionis apparet. Ita tenent Petr. Cyn. Ray. Bald. & Salicet. ad l. 1. C. si rector prouinc. quos refert & sequitur Alex. consil. 194. *consideratis* num. 14. lib. 2. Nauarr. vbi supra, asserens esse omnium communem sententiam, Oroscius in l. 2. numero 24. ff. de iurisdict. omn. iudic. Salcedo in pract. capite 73. §. nec superioribus: & talis erat casus l. oratio citatæ, vt statim dicam.

16. Ex quibus adiunctis illi regulæ generali de lege fauorabili, seu odiosa in materia matrimonii, facile diluitur proposita difficultas. Nam si in sponsalibus contrahentes promitterent se clandestinum matrimonium celebraturos, vera non essent sponsalia, quia promissio caderet supra matrimonium nullum ex Concilio Trident. & idem erit, ac si promittant contrahere de præsenti matrimonium illicitum, & ipso iure irritum: si vero absolute promittant sibi ineundum matrimonium, vera erunt sponsalia, quia intelligitur promissio facta eo modo, quo valeat, & quamuis clandestine fiant sponsalia, non tollunt legitimum fore contractum matrimonii futuri inter sponsos coram parocho & testibus: quod solum voluit Tridentinum, vt occurreret incommodo grauissimo, videlicet quando aliquis post clandestinum matrimonium, publice aliam ducebat, & quia Ecclesiæ de priori matrimonio non constabat, cogebatur vir cum illa viuere, quam publice duxerat, cum qua non matrimonium, sed concubinatum iniuerat, quia prius matrimonium suo indissolubili vinculo confirmatum ante Concilium permanebat: quæ ratio in sponsalibus non militat, quia variis modis dissolui possunt & si

sponsus cum alia contrahat de præsenti saltem valide facit, dissolutis sponsalibus cum priori sponsa. Denique l. oratio & l. si quis tutor cum prohibitionem inuoluant perpetuam & matrimonium in certis casibus interdicant absolute, ne sponsalia otiosa sint, nullum tamdem effectum habitura & consequenter ne caderent supra rem illicitam & ipso iure nullam ad sponsalia ratione matrimonii absolutè & perpetuò prohibiti prorogantur.

Quando lex ex eadem, vel simili ratione extendi debeat, seu restringi.

SECTIO VII.

1. DIximus de connexis antecedentibus, & consequentibus, nunc de illis dicendum quæ in pari, vel maiori ratione videntur coniungi, quando ab vno ad aliud ob identitatem, paritatem vel maioritatem rationis constitutio coarctatur, vel prorogatur: sed quia hæc quæstio excitari potest in casibus comprehensis & expressis; etenim sub generali clausula constitutionis intelliguntur aliquando maiora expressis, vbi illa maiora sunt connexa, & ad expressa pertinere censentur, vt notauit Stephan. de Feder. de interpretatione iuris par. 1. num. 142. ex l. 1. ff. de reb. dub. post Innocent. in cap. final. de offic. Archidiac. Deinde quia controuersia esse potest in casu vero, aut ficto, & denique in materia odiosa, vel fauorabili his omnibus modis illam expedire oportebit. Prius tamen aduertere opus est propter rationem, seu causam, limitationem, vel ampliationem leges recipere, vt notat Bartol. in l. si ita scriptum ff. de manu. testam. & probatur l. 6. adigere ff. de iurepatronat. *Quamuis nulla persona lege excipiatur, tamen intelligendum, &c.* & l. 35. Titia ff. de legat. 2. l. 10. Seio ff. de annuis legat. quam ita resumit Bartol. *Legatum relictum ob causam determinatur secundùm causam sibi annexam.* Et l. 17. quid sit fugitiuus ff. de edilit. edict. hoc præsupposito aliquot assertionibus quæstioni satisfaciam.

2. Prima conclusio, quando ratio legis, verbis ipsius non adæquatur, sed vel latior est, vel strictior, restringenda est vel amplianda secundùm rationis terminos: hæc ratio, seu causa, quæ limitare, vel ampliare potest legem, quadruplex est, efficiens, finalis, subiectiua, formalis: nam lex restringitur ad territorium facientis illam, & suæ iurisdictionis terminis circumscribitur: similiter de causa finali iam diximus in disput. 3. illa cessante legem, cessare: & de subiectiua seu materiali agimus in tota hac quæstione; de formali quatenus in sensu verborum & in mente legis consistit, dicemus in disputatione sequenti. Itaque ex causa, seu ratione legis, his quatuor modis vera extensio, vel restrictio illius deducitur: ita Stephan. de Federic. supra citatus numero 144. probat ex l. 1. C. de interdict. & aliis textib. Panormitan. in A cap. quia in insulis de regular. in cap. post translationem de renuntiat. Anton. de Butr. ibidem numero 34. Decius in cap. suggestum de appellat. notab. 1. & 2. Tiraquell. in tracta. cessante causa 1. par. numero 144. vbi multos refert pro eadem sententia. Item in l. si vnquam C. de reuocand. donat. verb. libertis. Antequam probetur conclusio, aduerte illam intelligi debere de ratione expressa in constitutione & adæquata siue intrinseca, videlicet, constitutiua obiecti ipsius constitutionis, siue extrinseca. V. G. causa efficiente. Ex hac enim, vt iam diximus, etiam extensionem, vel limitationem recipiunt leges: quia dimensa iurisdictionis facultate B certi legum fines assignantur, vltra quos nequeunt prorogari. Vnde prouenit, vt sic interpretandæ sint ciuiles leges, vt Ecclesiasticæ immunitati non contrarientur, vt in sexta commentatione, & disputatione dicetur.

Hinc probatur Conclusio. 1. sicut in totum cessante causa cessat effectus, vt de causa finali adæquata probauimus comparatione legis in disputatione 3. ita restrictio, seu ampliatio causæ applicatæ ad restrictionem, vel ampliationem legis cognoscendam conducet. Nam limitata causa limitatum producit effectum per l. 2. cancellauerat ff. de his quæ in testament. del. &c. l. 3. si quis in graui §. vtrum ff. de senat. consult. Si lan. dixi oportere rationem esse adæquatam, quia si inaC dæquata sit non bene propter illam tota lex modificabitur, quia ex altera ratione fortasse modificationem oppositam requiret: quare oportet vt ratio per se sola moueat, & sit integrè, & adæquate intenta, vt comprehendat omnes casus, qui illam participare dicuntur, vt ex virtute suæ adæquationis fiat ampliatio, vel restrictio legis, quæ ad illos extenditur. Item dixi debere esse expressam, quia ita tenet Bartol. quæstio. 5. quæ incipit. *Adunantia generalis* ad finem, quam resolutionem confirmat in l. 4. ambitiosa ff. de decret. ab ordin. facien. debet ergo ratio exprimi, vel fortissimis argumentis ex textu comprehendi, vt docet Gloss. in l. quamuis C. de Fideicom. argumento l. 2. ff. de liber. & posthum. alias non debemus è nostro cerebo rationem in l. excogitare, vt ab eo quod verba legis exprimunt, recedamus. Nam propter rationem incer- 3.
D tam à certa constitutionis dispositione non receditur per l. 69. non aliter ff. de legat. 3. in ciuile enim est, *nisi tota lege perspecta vna aliqua particula eius proposita iudicare, vel respondere*, iuxta l. 24. ff. de legib. 2. probatur, quia magis attendenda est ratio adæquata, quæ mentem & voluntatem legislatoris indicat, quam verba, quæ strictiorem & latiorem inuolunt significationem. Nam *in legem committit, qui legis verba amplexus contra legis nititur voluntatem*, vt habetur in l. non dubium C. de legib. & concinit lex scire, § aliud, ff. de excusat. tut. clem 1. de elect. & optimus textus in cap. ex parte de postulando vbi dicitur quamuis in canone expressum fuerit Monachis aduocandi

di officium interdici, idem ad Canonicos regulares extendi, quia in ijs militat eadem ratio, nempè regularis instituti obseruantia.

4. Hinc egregiè deducitur non esse idem in aliquo casu legem cessare, & rationem legis ad illum non se extendere: quia in primo casu lex in sua generalitate casum comprehendit, in eoque locum habuit: nam alioqui non diceretur lex, & ratio cessare, etenim quod numquam fuit, cessare non dicitur. In secundo verò numquam ratio legis casum complexa est, quia legis verba magis generalia esse supponuntur, & restringuntur ad limites rationis: exempli gratia, præcipit superior religiosis, ne ad locum, vbi operarii laborant cum illis loquuturi conueniant, aliquis ex ea intentione illuc iuit, vt silentium omnino obseruaret, & B nullum esset laborantibus impedimentum: alter verò diebus festis ad eumdem locum perrexit. In priori casu possumus dicere, cessare rationem præcepti respectu illius religiosi silentium obseruantis; in posteriori non cessat ratio præcepti, quia illa numquam hunc casum comprehendit; quamuis primum complexa per accidens in obseruante silentium cessauerit: quando igitur ratio legis casum à principio non continet, certum est numquã habere locum in illo: quare præceptum religiosis propositum illuc feriatis diebus ire non prohibuit, vt ratio expressa, & adæquata ostendit, nimirum, ne operarios confabulationibus interturbarent, & à laborando diuerterent: cum tamen in altero casu comprehenso, sed per accidens, cessante ratione in tacente, merito dubitetur an adhuc præceptum obliget. Etenim non solum loquendo, sed etiam audiendo operariis intermittendi laboris diuerticulum in eo loco cursitans attulisset; præterea certum non est cessante ratione in particulari, præceptum non obligare, de quo in vltima disputatione dicendum, hanc doctrinam tradidit Sanchez de matrim. lib. 2. disputat. 37. numero 3. post Antonium in cap. post translationem de renunciat. num. 34. Panormitan. ibidem in 2. sect. num. 17.

5. Secunda conclusio constitutio de casu vero disponẽs, locum habet in ficto, qui vero æquiparatur, & in quo militat eadem ratio. Ita gloss. in cap. susceptum de rescript. in 6. verb. *non morte* quam sequitur Tiraquell. de legib. connub. gloss. 7. num. 48 & de pœnis temp. causa 13. n. 26. item Surd. lib 2. decis. 330. num. 23. gloss. in l. si quis posthumos, ff. de liber. & posthum. quam sequitur Iason in l. 1 § item acquirimus n. 12. ff. de acquir. possess. Eandem tenent Crotus in l. omnes populi n. 209. ff. de instit. & iur. Geminian. in cap. final de consuetud. in 6. col. penult. vers. si verò est contra Crauett. cons. 428. n. 17. Diaz. regul. 700. statutum limit. 3. Franc. Nicon in Rub. ff. solut. matrim. Neuiz. in Sylu. nupt. lib. 4. n. 91. Bero. consil. 14. n. 10. vol. 1. Picius in l. lecta, n. 5. ff. si certum petat. Brun. de statut. exclud. fœmin. artic. 6. quæst. 3. princip. memb. 4. quæst. 1. & artic. 8. & quæst. 21. num. 102. aliique quos refert & sequitur Horat. Carpanus in prælud. ad statuta Mediolan. num. 421. A Probatur primo ex l. 10. si cognatis, ff. de reb. dubiis, vt illum exponit Iason citat. Item cap. ad audientiam & cap. cum dilect. de cleric. nõ residen. ibique Panormit. Secundo, quia hæc conclusio continet exceptionem à generali regula, quæ est non fieri legis extensionem à casu vero ad casum fictum: vt notant Afflict. decis. 11. n 10. Barbat. in l. cum acutissimi num. 276. C. de fideicomm Crot. in l. 1. ff solut. matrim. Bero. consil. 44. num. 1. volum. 2. Alciat. cons. 728. ad fin. Diaz. in reg. 700 statutum loquens Suar. de communibus opinion. verb. statuta & à populo. versic. non tamen id genus & alii quos sequitur Carpan. citatus num. 416. rationem reddit Alex. consil. 82. num. 7. volum. 2. quia vbi est fictio, non adest veritas, & per fictionem ius non intendit veritatem cum fictione confundere, quare vt de casu ficto intelligatur, quod de vero à iure disponitur, oportet vt à iure æquiparetur vero casus fictus, vel in hac militet eadem ratio expressa in lege & propter illam in locum casus veri fictus subrogetur: vt bene aduertit Gallin. tract. de verb. significat. lib. 3. cap. 20. numero 10. Vnde nostræ conclusionis ratio desumitur: nam legis fictio ad id se porrigit, ad quod se lex naturæ extendit, vt tenet Bartol. in leg. item quæritur §. qui impleto numero 14. ergo quando in casu ficto militat eadem ratio, vel à iure casus fictus vero æquiparatur, tunc valet illud principium receptissimum supra iam tactum, vbi est eadem ratio, eadem est legis dispositio.

C Quod principium vt rectè intelligatur (non enim illud satis declaratum reperio) notanda sunt tria Primum docet Tiraq. in l. si vnquã verb. *liberti* num. 45. post Petrum & Cyn. in l. iura enim in singulas, ff. de leg. & in l. quod verò eod. tit. ibique Bald. quod quando in pluribus casibus eadem est ratio, tunc ipsa eos omnes decidit, quia omnes illos ratio comprehendit: sicut enim genus comprehendit multas species per l. semper generalibus, ff. de regul. iur. ita generalis ratio diuersas species casuum emergentium complectitur. quare ad illos non tam propriè dicitur fieri extensionem, quamuis etiam hoc loquendi modo vtantur Iuristæ, qui ex identitate rationis extendi legem asseuerant, sed comprehensionem: quando verò rationes sunt diuersæ specie, similes tamen, V. G. fauor publicus & D fauor pius, tunc in omni rigore & proprietate extensio datur, quia progressio fit à termino ad terminum per adæquationem, siue paritatem rationis. Exemplum casus in priori genere probatur ex l. his solis Cod de reuoc. donat. ibi. *satis tacitè cautum*: nam ille casus tacite videtur legi in esse, in quo eadem ratio reperitur: quamuis in diuersa materia. Et quamuis de vno casu tantum mentio fiat in lege, si in ea lege ratio exprimitur adæquata, quæ in alio reperitur, casus expressus intelligitur loco exempli adductus, non restrictiuè: sed exemplariter. Exemplum in altero genere de casibus in ratione similibus esse potest cap. cum dilecta, de confirma. vtili vbi glos. verb. similitudine eamdem doctrinam confirmat Tiraquell. citatus ex Bart. Alex. Castr. Angel. 6.

Panorm. Item Menoch. remed. 4. de recuper. possess. n. 20. Aresf. tom 1. lib. 5. cap. 16. quæst. 11. & post illum Salas de leg. disp. 21. sect. 5. n. 11. Suar. lib. 6. de leg. cap. 1. num. 3. & 9.

7. Secundum notandum. Rationem quæ hoc loco eadem, aut par, vel similis dicitur, contineri quidem in constitutione, sed separatam esse ab obiecto & materiali dispositione ipsius constitutionis, cuius æquitas & naturalis conuenientia ad ipsam rationem tanquam ad motiuum, & finalem causam adæquatam dirigigitur: quare habet se illa materialis dispositio, tanquam medium, ratio verò tanquam finis, in ipsa tamen constitutione intrinsecè comprehensus. Hinc est quod quando casus dicitur in lege comprehensus, vel omissus, dupliciter intelligatur comprehensio, seu omissio illius. Primo si comparetur cum dispositione materiali, seu obiecto legis, quatenus separatur à ratione expressa, seu pro tali efficacissimis argumentis cognita. Secundo, vt confertur cum ipsa ratione; potest enim sub vtroque comprehendi obiecto nimirum & fine, vel ab altero tantum, nempè sub materiali dispositione, non sub ratione, aut è contra: quando casus sub vtroque comprehenditur, non est dubium ad illum non extendi legem, sed eum perfectè comprehendere: quandò vero verbis in constitutione expressis non continetur, quia nimirum est in alia materia, vel quia casus præter naturæ consuetudinem accidit, vel ex aliis capitibus, quæ numerantur à Steph. de Feder. de interpretat. iur. vltima parte num. 2. & seq. si in eo militet eadem ratio, adhuc in constitutione comprehensus iudicatur, quia vt ait Tiraquell. vbi supra cum Baldo, ratio est coniunctio diuersorum casuum ad eundem finem tendentium: quare vbi eadem ratio est, non propriè dicitur statutum extendi: nisi comparetur cum materiali constitutionis dispositione: idem tenet Gloss. in cap. 1. verb. Italiæ, de temporib. ordin. in 6. quam ad hoc singularem dicit Panormitan. in cap. nihil. colum. 5. versic. nec obstat si dicunt de elect. Anchar. & Alex. in l. Curatoris Cod. de negot. gestis.

8. Tertium notandum est, aliquando casum nec in dispositione, neque in ratione legis exprimi, sed esse similem alteri, de quo in iure disponitur; & per similitudinem ad casum expressum definiri posse plures textus suadent per l. 11. quia actionum, ff. de prescript. verb. l. 11. non possunt l. 12. nam vt ait l. ideo quia, ff. de legib. l. 1. ff. de bonorum possess. ex testam. milit. Exemplum pono in pupilla cui facta est substitutio pupillaris, quæque intra tempora pubertatis filium habuit, vt aliquando accidit teste Bartol. in l. in pupillari ad finem, ff. de vulgar. & pupillar. In hoc casu quæritur an finiatur pupillaris substitutio? Respondet Bartol. affirmatiuè à similitudine eius, qui posthumum præteriit, l. ex facto in princip. ff. de vulgar. & pupill. constat ergo ex similitudine rationis casus omissos sæpissimè esse decidendos; similitudo igitur propriè est paritas, seu conuenientia plurium casuum, qui ad aduersa comparantur, vel vt alterum ad alterum, vel vt alterum in altero, secundum Aristotelem, 2. topicorum cap. 4. loco 38. vt alterum ad alterum dicuntur similia, verbi gratia, sicut se habet seruus ad dominum in aliquibus, ita filius ad patrem, & libertus ad patronum, vt instit. de legitima patronorum tutela; & sicut se habet sponsus ad sponsam, ita prælatus ad Ecclef. cap. inter corporalia, de translatione Episcop. vt alterum in alterum, aliqua sunt similia, verbi gratia, sicut par est priuilegium hypothecæ in dote Ecclesia, & fisco. ita par esse debet in eisdem priuilegium restitutionis, præscriptionis, & cæterorum huiusmodi.

Ex his prænotatis facile cognoscetur verus sensus illius principii, vbi est eadem ratio, eadem est legis dispositio: si enim nomine rationis non solum finalis, sed etiam obiectiua adæquata constitutionis ratio intelligatur, certum est omnem casum sub eadem ratione hoc modo comprehensum eodem iure censeri, neque enim inter illum & alios cum quibus in eadem ratione conuenit, plusquam indiuidualis, & numerica distinctio intercedit; quæ distinctio diuersum ius non facit, neque diuersam constitutionis dispositionem: tota controuersia est, quando casus vel non est comprehensus in materiali ratione obiectiua, sed in formali ratione motiua; aut in vtraque, vel in altera, nempè in ratione motiua habet similitudinem: pono exemplum, in quo sit similitudo in materiali dispositione, & identitas in ratione finali: quod est in cap. primo de temporibus ordinand. vbi ratio generalis in principio capitis assignata, fuit periculum ne indigni, irregulares, excommunicati, & apostatæ ad sacros ordines admittantur, quæ quidem ratio eadem est respectu Episcoporum Italiæ ordinantium, Vltramontanos ac Hispaniæ, seu Germaniæ ordinantium cismontanos, & tamen Clemens Quartus in hac constitutione solum comprehendit in dispositione materiali Vltramontanos in Italia ordinatos: hinc est, quod Doctores cum glos. verb. Italiæ dubitant, an extendi debeat hæc constitutio ad Cismontanos ab Episcopis Hispaniæ, vel Germaniæ ordinatos: quia in ratione motiua est identitas, in dispositione materiali similitudo. Exemplum verò in quo etiam in ratione motiua detur similitudo, non identitas, esse potest, quod supra adduxi de pupilla, quæ intra tempus pubertatis filium habuit. in quo resoluit Bartol. cessare substitutionem pupillarem à simili leg. ex facto de vulgari. Et in hoc exemplo solum similitudo rationis satis fuit, vt lex extenderetur ad hunc casum, solum ex similitudine comprehensum, & simpliciter omissum. In altero verò exemplo quamuis detur eadem ratio Gloss. & Doctores communiter, quos sequitur Suar. lib. 6. de legib. cap. 3. numero 21. negant illam constitutionem extendi ad ordinatos Italos, in Hispania, vel Germana: quia pœnalis est, & vltra casum suum non transilit, vel quia illa ratio generaliter sumpta non est adæquata, nisi accipiatur vt applicata ad illam regionem, in qua frequenter periculum illud imminebat. 9.

Verùm non loquendo de dispositione legis in materia exorbitanti pœnali, & odiosa, certissimum est constitutionem recipere extensionem comprehensiuam propter identitatem rationis ad casus in dispositione materiali omissos, & verbis non comprehensos: neque solum in casibus veris, sed etiam in fictis, quos ius veris æquiparauit, hoc admittendum est, vt in prima & secunda conclusione diximus. Varios textus, & Authores in huius confirmationem reperies apud Tiraquell. in l. si vnquam verb. libertis num. 46. & Suar. citato cap. 3. num. 1. quos ipse sequitur num. 16. & sequentib. & num. 20. optimè monet, vt ratio adeo sit intrinseca, & vniuersalis ad omnes casus, qui ex vi illius in lege comprehenduntur, vt in ea habeant necessariam connexionem, & vt lex iustè, & prudenter lata iudicetur. Etenim contra rationem rectam, & contra regulam iustitiæ, & prudentiæ lex procedere videretur, si in aliquibus casibus, non in omnibus illam rationem participantibus disponeret: quare extensio & restrictio, quæ fit in constitutione per ampliationem, vel restrictionem sensus, & verborum ex rationis immutatæ præscripto determinatur: quantum verba legis patiuntur: neque enim existimo necessarium, vt aliquo modo verbis significentur casus eadem ratione comprehensi, quod Suarius num. 17. & 22. videtur significare, existimat enim semper mediante significatione verborum saltem minus propria hos casus sub vna ratione comprehendi: quod sic probat, quia ex vi rationis non potest fieri extensio comprehensiua, nisi sufficienter per illam legislatoris voluntas indicetur: nam ratio non manifestata, sed mente retenta non obligat: ergo necessaria sunt verba, per quæ hæc voluntas manifestetur, & ratio cogens cognoscatur, qua cognita, iuxta illam verba, vel interpretanda, vel supplenda sunt.

11. Verumtamen hic vsus verborum distinguẽdus est, vt Suarii sententia in aliquo vero sensu possit sustineri, & communi Doctorum sententiæ multis textibus confirmatæ non aduersetur, si enim sermo sit de verbis significantibus rationem in diuersis materiis casus comprehendenté, rectè sentit, & hoc tantũ probat ratio facta, quia tamen in explicatione textuum, quos sibi opponit, indicat non solum rationem, sed etiam materialem casuum dispositionem sub impropria saltem significatione verborum comprehendi, ex hac parte illi assentiri non possum, quia iura, Doctores, & ratio contradicunt.

12. Iura manifestè ostendunt sæpissimè in materiali dispositione legis vel verba deficere, vel diuersum significare ab eo, quod ratio, & intentio legislatoris contendit l. 2. siue ingenua §. si mater. ibi, *Verba rescripti deficiunt, sed dicendum est si quidem impuberibus curatores non petijt, eandem esse rationem*, & infra idem repetit in alio casu, & in l. 33. si quis adulteriũ, ff. ad l. Iul. de adulter. ibi. *ex sententia legis tenetur, quamuis verbis non contineretur*, & in alio casu idem inculcat ibid. & in l. 22. impuberem §. eadem, ff. ad l. Cornel. de fals. ita habetur, *qui liberti assignationem sua manu adscripsit, non verbis sed sententia Senatusconsulti tenetur*, in l. 1. §. incidit, ff. ad Senat. consult. Turpillian. dicitur, *non ex verbis, sed ex sententia*. Deinde in l. 11. quãuis, ff. de in ius vocando Paulus concludit, *licet edicti verba nõ patiantur*, qui rationem & intentionem illius tantum considerauit Mitto plures alias ll. cõcinit ius canonicũ. In cap. si postquã de elect. in 6. & ibi gloss optima verbo *mente*. Anchar. Imol. domin. & reliqui communiter cap. intelligenti cap. propterea, cap. in his de verb. significat. cap. sedulo 38. distinc. cap. humanæ 22. quæst. 5 & similia quæ iura nequeunt explicari de proprio significato verborũ, cùm expresse negent illos casus in verbis contineri, immo talium casuum comprehensionem verborum significationem minimè pati. Iurisperiti idem communi consensu tenent. Panormitan. consil. 75. col. 3. & in cap. quia in Insulis de regular. num. 3 post Petr. & Bartol idem tenet Archidiacon. in cap. 15. autem 22. quæst. 2. Angel. consil. 389. col. 2. Hippolit. Marsil in l. sed sciendum col. 1. & seq. ff. de parricid Barb. consil. 10. colum. 5. lib. 2. & consil. 58. col. 5. lib. 3. Georg. Nata in cap. quamuis de pactis in 6. col. penult. Marian. consil. 35. colum. 3. Socin. Iun. consil. 58. colum. 2. plures refert Tiraquell. in l. si vnquam verb. libertis num. 50. & quamuis aliquos num. 51. alleget pro opposita sententia, nostram veriorem, & communiorem esse asseuerat, ego sane suspicor, & ex eorum dictis conijcior, ne sibi contradicant multos in contrarium citatos solum verborum requirere significatum, ex quo ratio diuersos casus comprehendens clarè deducatur, non verò considerasse particulares euentus, quos verba sæpè, nec impropria significatione insinuant, ideoque omissi respectu materialis dispositionis in l. censentur.

Ratio etiam idem meo iudicio conuincit. 13. Primo, quia quando verba deficiunt, vel non patiuntur significationem, alicuius casus, nec propriè, neque impropriè illum continent: sed certissimum est ex legibus citatis, & ex ipsa experientia casuum, verba ad illos significandos deficere, immò non pati aliquando ex vi verborum comprehensionem casuum, qui in eadem ratione vniuntur. Ergo sine verborum significatione etiam impropria, respectu materialis dispositionis stare potest, extendi constitutionem ab vno casu ad alium in quo eadem ratio militat. Secundo, Textus, quos Suarius sibi obiicit num. 17. & 18. manifestè non continent verba significatiua aliorum casuum, nisi extra suum significatum omnino trahantur, vt videre est in cap. si postquam supra citatum: quis enim dicat verba significantia præceptum eundi in curiam, significare, ne sine licentia ab eadem Curia discedatur: negotio infecto. Item in l. cum mulier, ff. solut. matrimon. In qua statuitur quod lex, quæ disponit mulierem viri lenocinio adulteram dote non priuari, etiam secundùm mentem, ac rationem illum casum comprehendat: videlicet ne eadem adultera à viro possit accusari: Nam attenta ratione legis quæ est, volenti marito adulterium vxoris, iniuriam ab illa non fieri, æque in vno, & altero casu cernitur.

At quis non videt hæc verba *dote non priuari*; habere significatum omnino diuersum ab illis *non posse accusari*, efficereque diuersas dispositiones materiales, licet in eadem ratione & intentione legis sit vnitas. Nam quod secundus casus per consequentiã, ex primo deducitur, sanè non est nisi ex vi rationis omnibus naturaliter manifestæ, non verò ex significatu verborum, quæ materialem legis dispositionem primi casus continent, non secundi. Tertia. Quia nulla necessitas cogit verba legis trahere ad extraneos significatus ad hoc, vt comprehendantur in illa, cum sufficiat rationem expressam, vel ex efficacissima coniectura omnibus perspectam continere, ex qua cæteri deducãtur casus, quos ipsa lex eadem ratione comprehendit, quæ ideo dicitur cõprehensio, & minus propria est extensio, sed quid dicendum de propriissima extensione, quæ ex paritate, seu similitudine rationis desumitur.

Omissa illorum sententia, quæ similitudinem rationis cum identitate confundunt. Iam
14. enim in primo notabili eas cum rectè sentientibus distinximus. Suar. lib. 6. de leg. cap. 3. numero 4. & sequentibus existimat nullam legem ex sola paritate, vel similitudine rationis extendi ad casus, quos ex vi verborum in aliqua significatione alioqui non comprehendat. Vnde infert legem ex sola rationis similitudine non inducere obligationem in consciẽtia, in casu omisso, & nullo modo sub ipsis verbis comprehensio: etiam si de tali casu per aliã legem nihil speciatim disponatur, & siue lex pœnalis sit & odiosa, siue fauorabilis. Et probat. Interpretatio legis, quæ non est comprehensiua, sed pure extensiua, numquam sufficit vt dispositio legis obliget in casu, ad quem fit extensio: sed extensio, quæ per paritatem rationis fit sine verborum adminiculo, non est comprehensiua, sed pura extensio: ergo ratione illius tantum nunquam lex obligat per vim directiuam, siue fauorabilis, siue odiosa censeatur: maior probatur; nam illa dicitur pura extensio legis, quæ fit vltra totum id, quod sub mente legislatoris comprehenditur, alioqui enim iam extensio esset comprehensiua: & non pura extensio. Minor suadetur, quia similitudo rationis non ostendit comprehensos fuisse sub voluntate legislatoris omnes casus similes: nam alioqui etiã in pœnalibus & odiosis hæc similitudo eandem vim haberet ad extendendam constitutionem, si quidem ex illa legislatoris voluntas innotescit, quod tamen est contra communem sententiam.

15. Tertia conclusio, constitutio, quæ non est pœnalis, nec odiosa ex similitudine rationis extenditur ad casus, de quibus aliter à iure non disponitur speciatim, hæc est communis Doctorum ad citatas leges in 3. notabili: neque aliquem vidi, qui eam sub his terminis negauerit, Suario excepto: nam quos ille citat, cum plurimum, non admittunt extensionem ex similitudine rationis in materia pœnali, & odiosa speciatim Paulus Castrens. 2. p. consil. 83. num. 1. admittit comprehensiuam extensionem ex identitate rationis, & purè extensiuã ex paritate, seu similitudine rationis cum Pet. Cyn. Bal. & aliis, vt in primo notabili A diximus, & solum in lege correctoria extensionem ex similitudine rationis negauit, eodem modo intelligi debet, quod docet 1. part. consil. 441. versus finem. Idem tenet Alexand. consil. 75. numero 3. referens eosdem authores cum Castrens. & tuetur Salas de leg. disp. 21. sect. 5. num. 13. post Barbos. Alberic. in l. si quis non dicam num. 7. Cod. de Episcop. & Cleric. Emanuel Sà verb. interpretatio num. 8. Petr. Andr. Gamar. tract. de extensionibus num. 90. Sanch. de matr. lib. 10. disput. 4. num. 3. Stephan. de Federic. de interpret. iur. par. vltima num. 21. vbi ait quando aliquid disponitur, quod partim ex iure naturali, partim ex ciuili B participat, iuxta l. ius ciuile, ff. de iustit. & iur. tunc extensionem fieri ad casum sibi parem in ratione per l. final. Cod. ad l. falcid. l. illud ff. ad l. Aquil. l. ideo in fine, ff. de leg. 1. Gallus §. & quid si tantum, ff. de liber. & posthum. & l. final. Cod. de indicta viduit. tollen. qui textus iuxta Bal. optimus est. Vnde gloss. in auth. Præterea C. vnde vir & vxor rectè dixit, quod illa authorit. quamuis de vxore disponat, quod non succedat in dominio extantibus filiis viri, intelligi debeat, extantibus ascendentibus viri; cum sint paris rationis l. nam etsi parentibus, ff. de inoffic. testamen. plures authores, & leges vide apud Tiraquell. de retract. consang. §. 1. gloss. 1. num. 19. Menoch. lib. 1. de præsumpt. quæst. 5. num. 8. Confirmatur conclusio. Primo, quia non possunt singuli casus legibus comprehendi, vt dicitur l. non possunt, ff. de legib. sed intentio imperatoris C est, vt nullus casus maneat indecisus per l. 2. §. cumque C. de veter. iur. Enucle. ergo si expressus non est, debet decidi à simili comprehenso in lege. Exempla sunt in l. 1. & vltima C. de inoffic. donat. vbi dicitur querelam inofficiosæ donationis introductam fuisse ad similitudinem inofficiosi testamenti.

Confirmatur, & declaratur secundo, quia 16.
vel casus similis est expressus in alia lege, vel non; si exprimitur in alio iure, & aliter de eo disponitur, sanè expressum facit silere tacitum, vt ait Bart. in l. item quæritur §. qui impleto, ff. locati per l. cum ex filio § 1. l. qui plures liberos §. itaque l. ex facto §. idem quæro, ff. de D vulgari & pupill. Bald. in l. testam. in 2. oppo. C. de impub. & alim. subst. & in l. cũ proponas col. 3. vers. Confirmatur C. de hæred. instit. Rapha. Cuman. consil. 118. *testator instituit* colum. 2. Socin. consil. 51. *visa facti* col. 7. vers. *Non obstat ratio* lib. 4. Panormit. in cap. si diligenti col. 13. cum gloss. de foro compet. & in cap. dilecti col. 1. eod. tit. Ioan. Andr. in cap. scienti de regul. iur. in 6. Francisc. Aretin. in l. si ita quis §. ea lege col. 4. ff. de verb. obligat. cum multis quos refert & sequitur Tiraq. l. 15. connub. gloss. 7. numero 49. & seq. si verò casus non exprimitur in alio iure, & est similis alteri expresso, & materia sit fauorabilis ex generalibus regulis in tertio notabili citatis, illa lex, quæ continet casum expressum, extendenda est ad similem; & hæc propriissime dicitur interpretatio extensiua. Immo etiamsi constitutio partim fauorabilis,

partim odiosa sit inseparabiliter, adhuc extendendà est ex similitudine rationis, quia fauoris respectus præualet, vt supra diximus; quamuis oppositum docuerit Carpan. in prælud. ad statut. Mediolan. num 646. post Menoch. de recuper. possess. remed. 1. numero 17.

Confirmatur tertio. Quia idem Suar. num. 14. admittit in ordine ad externa iudicia, & sententiam in eis ferendam, deficiente lege quæ de casu aliquo expresse, & speciatim disponat, procedendum esse de similibus ad similia, & vtendum esse lege exprimente casum similem ad decidendum alterum illi æquiparatũ, quod dupliciter explicat. Primo, si procedatur ex prudenti arbitrio & rationali coniectura quicquid sit de obligatione le-
17. gis, & in hoc sensu dicit nullum prudentem dubitare posse, quod sit rationi maximè consentaneum, antecessorum vestigiis insistere. Secundo, si intelligamus ad ita iudicandum teneri iudices ex obligatione legis, & hoc ait probabile esse. Ego verò omnino certum esse dico tam iuxta prudentiæ regulam, quàm secundùm ius scriptum, ex conscientia teneri iudices ex similitudine rationis casum non alioqui decisum per legem alterius casus similis definire. Nam certũ est ex D. Th. 2.2 quæst. 60. art. 5. Iudices teneri secundum leges iudicare, maximè quando illæ iustæ sunt, & veræ leges, constatque ex cap. de constitut. & aliis ibi citatis: sed leges docent, vt similia alioqui indecisa ex similibus definiantur: ideo enim Tiraquell. supracitatus cum multis probat casum similem alteri deciso in iure non censeri omnino omissum, ergo iudex tenetur secundum legem disponentem de casu simili iudicare alterum similem, de quo in iure non est expressa dispositio, præsertim quando prudentiale dictamen id suadet, & consequenter recta ratio, & æquitas similis illi in qua lex de casu simili disponens fundatur; minor non potuit clariùs definiri quam in l. non possunt, ff. de legib. ibi, *cum in aliqua causa sententia eorum manifesta est: is qui iurisdictioni præest ad similia procedere, atque ita ius dicere debet*, de quo plura in glossa magna congeruntur exempla. Cur ergo non dicemus in conscientia obligari iudicem ad ita iudicandum, immò & subditum quemlibet si claram, & manifestam videat rationis similitudinem in casu occurrente; quando enim naturalis ratio non resistit, sed potius confirmatur cum illa, in qua casus decisus fundatur, sanè nescio quo iure, subditus se ab obligatione legis iudicet liberari, nisi quando parua esset similitudo, & ex alio capite æquitas naturalis non deesset, quæ rationem dissimilitudinis ostenderet, itaut prudenter iudicari posset ex sufficienti rationis similitudine prædictum casum in lege non contineri.

18. Ad rationem pro sententia Suar. Resp. distinguendo maiorem de duplici comprehensione altera identitatis, altera similitudinis: nam quando in casu aliquo non deciso in iure militat eadem omnino ratio, quæ in casu deciso per legem, tunc fit extensio

A comprehensiua, quæ minus propriè dicitur extensio, sed propriè comprehensio: quando verò extensio fit ad casum similem, propria reuera fit extensio, non tamen ita pura est extensio, vt aliquo modo comprehensiua, minus propriè saltem, non existimatur, quia rationis similitudo facit, vt per suum simile alterum, simile in lege comprehendi censeatur; vnde ab authoribus non dicitur omnino omissus casus similis, vt ex Tiraquell. cum multis proximè aduertimus; nam in suo simili tacitè continetur, atque adeò absolutè, & in totum non omittitur. Nota tamen quod optimè aduertit Andr. Gammarus de extensionibus
B numero 91. post Archidiacon. Butr. & Alberic. hoc argumentum à simili esse optimum, etiamsi aliqualem differentiam admittat, non tamen procedere, si discrimen sit in eo, de quo quæritur. Etenim non omnes similitudines procedunt à pari, vt in l. seruo inuito, ff. ad Trebellian. quando tamen in eo, de quo est controuersia est magna similitudo valet argumentum, & in hoc casu procedit nostra conclusio. Immo addit Abb. in cap. constitutus per istum textum de appellationib. & Bald. in l. Curatoris conclus. 3. C. de negot. gest. & in l. humanitatis C. de impuber. & aliis substit. & in l. 1. notab. 2. C. de iure emphyt. satis esse ad casuum similitudinẽ si in eo de quo quæritur, in pluribus conueniant, quamuis in aliquo differant: & ratio sumitur ex l. 10. quæritur de statu hominum liberorum, quam ita resumit. Bar. *quando aliquid potest iudicari secundùm magis, & minus potens, attenditur magis*
C *potens.*

Quid operetur identitas, vel similitudo rationis in correlatiuis, item in pœnalibus, & odiosis quoad extensionem constitutionis.

SECTIO VIII.

Egimus hucusque de correlatiuis formaliter, videlicet de illis casibus, qui propter identitatem, vel similitudinem rationis se ad inuicem respiciunt relationibus identitatis, vel similitudinis propter eandem, vel similem rationem quæ in illis relucet: ab his quæstio-1.
D nem deducimus ad correlatiua materialiter, quæ non consideratis relationibus identitatis, vel similitudinis ratione materiæ, & ex natura sua ad inuicem referuntur: vt pater, & filius, seruus & dominus, vir & vxor, & similia, de quibus inquirimus, an ita se habeant, vt ab vno contento in lege extensio fiat ad aliud? Et vtrum ad hanc legis extensionem in huiusmodi correlatiuis identitas, vel similitudo rationis requiratur? Denique de lege pœnali & odiosa etiam in particulari controuersia est an identitate, & similitudine rationis recipiant extensionem. Correlatiua ergo à Iuristis definiuntur duorum, vel plurium vltro citroque repræsentatiua, seu duorum vel plurium ad inuicem mutua relatio: ita Ioan. Bapt. de

S. Blasio tract. de correlat. nu. 4. & Gimmar. A de extensionibus num. 122. mitto definitiones alias quas Logici cum Aristotele in cap. de relatione expendunt; hæc namque à iuristis adductæ, quæ relatis mutuis conueniunt, ad declarandam correlatiuorum naturam in iure sufficiunt. quia significant ' , vel plura, ita se ad inuicem respicere, & mutua relatione repræsentare, vt vno sublato alterum tolli necesse sit, quoniam relatiua posita se ponunt, seposita, se perimunt, argum. §. 1. instit. de libert. l. 1. ff de contra. empt. l. 1. ff de rer. permutat. Vnde vnum non est prius alio glos. in clem. 1. de summ. Trinitat. verb. *æternaliter*, Bald. & Salyc. in Rubr. Cod. de reb. creditis. Hinc enim est quod sublato debito, tollitur etiam creditū. Et si mulier posito diuortio vxoris denominationē deponat, vir quoque illius maritus esse desinet, quia tamen in omnibus B casibus correlatiuorum materiam prosequi non possumus, de quibus latè Ioann. Baptista de S. Blas. citatus generalem doctrinam, quæ in illis inseruire potest, per sequentes conclusiones trademus.

2\.

Prima conclusio regulariter loquendo constitutio disponens de vno correlatiuo extenditur ad aliud: ita Bart. Bald. Ang. Paul. de Castrens. Philip. Corn. & Iason. in l. final. C. de indict. vidu. tol. per illam legem & l. 1. C. de Cupress. lib. 1. ibique Bart. Ioann. de Plat. Iacob. Reb. & Luc. de Pen. Abb. in procem. Gregor. numero 20. & in cap. quia Clerici de Iurepatronat. Hypp. Marsi. in l. si quis viduam column. . ff. de quæst. Imol. in l. final. in summario & versic. Itemque dispositionem. ff. de acceptil. Felin. in procem. C Greg. versic. Ex quo dicit Dominicus in cap. cupientes § Denique, column. 1. de electiōn. in 6. Ioann. de Anan. in cap. sup. eo colum. 1. de vsur. Ancharan. in cap. 1. de constitut. column. 18. versic. Nec obstat. Iason. in l. qui condemnare, ff de re iudicat. numero 9. Curt. Iun. consil. 6. Rebuff. in tract. nomin. quæst. 19 princip. num. 14. Fabian. de Monte tract. de empt. & vend. quæst. 2. numero 32. Ioann. Baptist. de S. Blas. in tract. de correlat. numero quarto. Ioann. Andr. in cap. Michael de filiis presbyter. & in cap. 2. in fin. de prob. Boër. par. 1. decis. 48. numero 4. Roman. consil. 167. numero secundo. Gabriel cum multis lib. 6. commun. opion. conclus. 3. num. 41. Menoch. de præsumpt. lib. 1. quæst. 14. num. 41. & lib. 4. præsumpt. 139. numero 60. Nauarr. in cap. pœnæ dist. 1. D de pœnit. & in summ. cap. 21. numero 72. huius conclusionis probatio sumitur ex natura correlatiuorum, quæ mutua sunt. hæc enim duo habent officia, & referri ad inuicem, & ad inuicem relationes terminare. Ex quo sequitur, quod vnum necessario ponitur in definitione alterius, verbi gratia, filius est relatum respiciens patrem in obliquo, pater in filii definitione ponitur, & similiter filius in definitione patris: hinc enim prouenit, quod Constitutio vnum relatum inducens, alterum quoque inducat, quod ad alterius terminandam relationem necessarium est. Nam cum essentia relatiuo sit ad aliud se habere, & alterius relationem terminare, si illius proprietas: Constitutio, quæ ponit vnum relatum, alterum ponere necesse est; & similiter si vnum destruat, alterum quoque destruetur. Vnde non requiritur, vt lex in eo quod præcipit, vel prohibet, vtrumque exprimat relatum: sed sub prohibitione, vel præceptione vnius ad alterum extendi intelligetur: textus præcipui ad confirmandam conclusionem sunt l. final. Cod. de indict. vid. tol. lib. 1. Cod. de Cupressis lib. 11. l. final. ff. de acceptil. concinit cap. 1. de locato iuxta gloss. verb. *sub excommunicatione*, & DD. ibidem, & cap. si postquam de electio. in 6. 3.

Secunda Conclusio, Vt quod lex de vno relato disponit, ad aliud extendatur, necesse est vt in vtroque correlatiuo eadem dispositionis ratio reperiatur, vel saltem tanta rationis similitudo, quæ ab identitate non differat, hæc assertio est moderatio prioris. Nam multi casus sunt, in quibus illa generalis regula correlatiuorum, non procedit. Etenim Ioann. de S. Blas. loco citato numero 6. & sequentib. decem supra centum casus numerat in quibus prima conclusio procedit. Deinde à numero 34. vsque ad 66. aliàs centum, & decem exceptiones recenset; hæc tamen secundæ conclusionis limitatio, ita omnes comprehendit; vt si rectè applicetur, regula illa generalis inoffenso pede decurrat, hanc verò assertionem tuetur Iason. in l. final. colum. 3. conclus. 3. Cod. de indict. vidu. tol. & alii DD. ibidem Bart. in l. multum interest. ff. de verbor. obligation. & l. 1. versic. pono casus, ff. quod met. caus. Seraphin. decis. 1442. numero 12. Gabr. commun. opinion. lib. 6. de legib. conclus. 3. num. 50. cum multis Ioann. Baptist. de S. Blas. loco citato numero 39. cum Angel. & Flor. ex l. inter stipulationem §. sacram, ff. de verbor. obliga. l. si maritus in fin. Cod. de donat. inter vir. & vxor. Boër. par. 2. decis. 111. numero . post Felin. in procem decret. numero 19. Euerard. loco 20. à correlat. p. 129. & 130. Probatur primo, ex l. 5. curatorem. Cod. de interdic. matrim. cum notat. per gloss. Cyn. & alios ibidem. Secundo probat Salycet. ex l. final. Cod. de rescind. vend. Surd. consil. 292. numero 13. libro secundo ex l. 2. aufertur, ff. de his quæ vt indig. &c. ratio est, quia relatiua quamuis formaliter accepta semper se mutuo respiciant, simulque natura & cognitione sint, hoc tamen non tollit in illis, aliquas conditiones materialiter, reperiri diuersas, propter quas quod de vno disponitur, in altero non habeat locum. Vtriusque conclusionis proponam aliqua exempla, ex quibus manifestum erit identitatem, vel paritatem rationis causare extentionem in dispositione ab vno relatiuo ad alterum, diuersitatem verò eiusdem efficere restrictionem in constitutione respectu relatorum. 4.

Ad exempla cognoscenda in quibus valet regula correlatiuorum Bald. in l. final. citat. Cod. de indict. viduit. tol. ponit hoc indicium; quando de vno correlatiuo mentio fit inspecta qualitate actus vtrique communis, tunc sanè alterum correlatiuum etiam in dis-

positione comprehenditur, verbi gratia, A dispositio loquens de viro, habet etiam locum in vxore, quando est eadem ratio. Nam ex eo quod ratio viduitatis tollendæ, & amplificandæ reipublicæ in vtroque coniuge militat l. 2. & final. Cod. de indict. viduit. toll. tam de viro, quàm de vxore procedit, & si statutum marito prohibeat, extantibus filiis, aliquid relinquere vxori, etiamsi de vxore non meminerit, ad illam etiam prohibitio extendetur in eodem casu, si liberi supersint, ita declarat Ruin consil. 174. numero 9. volum. 1. opinionem asserentem absolutè prohibito viro aliquid relinquere vxori, prohiberi etiam vxorem marito relinquere, quam
5. tenuit Iason consil. 112. col. 1. volum. 1. Curt. Sen. consil. 11. per totum Crot. in repet. l. omnes populi numero 114. conclus. 9. B ff. de iustit. & iur. Dec. in l. secunda numero 6. Cod. de in ius voc. Rip. in rubr. ff. de acquirend. possess. numero 7. & alii. Quando tamen eadem ratio non est, verbigratia, quando vir non coruscat radiis vxoris, sed vxor viri iuxta l. 8. fœminæ, ff. de Senator. filia, vel vxor Senatoris nubens plebeio Senatoriam amittit dignitatem, at plebeia si copuletur Senatori, Senatoria dignitate præfulget, ex citata lege fœminæ.

Alterum exemplum ostendit etiam in materia pœnali extensionem fieri ab vno relatiuo ad alterum. Hanc in eis, quæ sapiunt delictum, & pœnis subiecta sunt, extenditur constitutio pœnalis ab vno ad alterum correlatiuum. C Hinc est, quod lex pœnam imponens vendenti merces certi generis eandem ementi censetur imponere, vt tradit Ioann. de S. Blas. vbi supra numero 7. post Bartol. Angel. & Ioann. de Imol. in l. final. Cod. de indict. vidui. & l. final. ff. de acceptil. Bald. ibidem versic. vltimo, nota Ioann. de Plat. in l. 1. Cod. de Cupress. per hunc text. Rebuf. ibidem versic. & est hic lex Panormitan. in procem. decret. verd. Gregorius numero 20 Domin. Ancharan. Castrens. Aretin Iason. Felin. Fabian. de Monte Dei. Hippol. Curt. Senior. & alii, quos referunt, & sequuntur: Tiraquell. de retract. lignag. §. 1. gloss. 9. numero 169. & Anton. Gabr. commum opinion. lib. 6. de leg. conclus. 5. num. 14. ne tamen aliqui etiam ex citatis oppositum docuisse, & sibi contradixisse videantur, D Intelligenda est hæc sententia, quando prohibitio facta est ratione rei, cuius commercium interdicitur: ita illam declarauit Ioann. Plat. proximè citatus, Salyc. in l. 5. quia non Cod. quæ res vendi non poss. Socin. consil. 74. colum. 3. volum. 3. Boër. decis. 48. num. 21. Aym. de antiquit. in 4. par. numero 115. & 125. Vnde quando prohibitio venditionis
6. respicit peculiarem rationem, quæ in emptione non militat, aut è contra: tunc ab vno correlatiuo, nempe à venditore non extenditur prohibitio ad emptorem, vt dicit gloss. in l. final. Cod. de rescindend. vendit. verb. in eos per dictum text. & DD ibidem Iason. in l. final. Cod. de indict. viduit. toll. conclus. 3 Bartol loco citato in secunda conclusione, Bald. in l. 1. in princip. Cod. de commun. ser. manu. Ioann. Plat. vbi supra. Alex. consil. 173. colum. vltima, volum. 6. Socin. proximè relatus Fabian. Crot. & Tiraquell. quos sequitur Gabr. vbi suprà numero 17.

Tertium exemplum, sicut filius spurius patri succedere non potest, ita neque pater ipsi succedit, quia quando quilibet alteri prohibetur succedere, hic etiam illi succedere non valet, quam sententiam, vt communiorem sequitur Gabr. citatus numero 24. post Bald. Bartol. Iason. Rip. Barb. Dec. Hippol. Dynum Alex. Rip. Axon. & Socin. quorum loca apud illum vide.

Quartum Exemplum, sicut pater conuentus à filio, & patronus à liberto priuilegium habet; ne teneatur facere vltra id, quod potest l. 16. sunt qui in id & l. sequent. ff. de re iudic. ita è contra si filius emancipatur, conueniatur à patre, & libertus à patrono, quia in vtroque correlatiuo datur eadem ratio. Vnumquodque enim illorum alterum egentem alere obligatur, l si quis à liberis §. si vel parens l. alimenta, ff. de liberis agnoscend. quia priuilegium in correlatiuis debet esse reciprocum, l. 1. ff. quod quisque iuris, ità tenet Ioann. Fabric. Ange. Iason. quos sequitur Euerard. in loco 20. à correlat. & DD. communiter, §. sed etsi quis instit. de action. 7.
Nam hinc etiam colligit Gabr. citatus nu. 44. si quis à principe priuilegium obtinuerit, vt reus teneatur personaliter comparere, etiam actoris persona debeat comparere. Et pro eadem sententia refert varias Rotæ decisiones. Item Domin Felin. Deci, Iason. Nicol. Hyppolit. & Rebuff. quod declarat. Marian. in tract. citation. artic. 20. quæst. 15. colum. 4. vt teneatur comparere personaliter, qui procurauit citationem personalem in casibus à iure non permissis; nam aliàs non teneretur, nisi ex simili causa idem reus postularet.

Pro contraria parte, quando ob diuersitatem rationis non fit extensio ab vno correlatiuo ad alterum. Primum exemplum, sumitur ex optima decisione 1442. Seraphin in ea quæstione an prohibitio sacri Concilij Tridentini Sessio 25. cap. 6. quoad filium illegitimum, ne obtineat beneficium in Ecclesia, in qua pater obtinuit, extendatur ad patrem, & non extendi hanc prohibitionem tenuerunt Domini de Rota post Imol. in Clement. 1. de elect. Paul. de Montepic. consil. 95. numero 18. & Paris. consil. 47. numero 89. lib. 3. sicut etiam vt ait Seraphin. eadem decis. citata numero 10 Sacra Congregatio Concilii declarauit die vigesima secunda Decembris 1594. patrem non comprehendi in prohibitione, ne filius immediatè succedat in beneficio patris: & ratio est dis- 8.
paritas rationis in vtroque casu, quæ in correlatiuis apparet. Etenim in primo ratio prohibitionis erga filium illegitimum est ad arcendam memoriam paternæ incontinentiæ, & auferendum ab oculis paterni sceleris argumentum. In secundo est ratio tollendæ hæreditariæ successionis: idem resoluit Gratia. de benefic. par. 7. cap. 5. numero 26. cum gloss. in cap. Apostolica 8. quæstione prima.

Ioann. Andr. Cardinal. Rebuff. Bern. Diaz. Sayr. Less. Azor. & Emanuel. Rotez ibidem relatis à Gratia.

Secundum exemplum Euerard. vbi supra fol. 130. adducit ex Benedic. de Benedictis consil. 1. quod licet dispensatum sit cum filio spurio, vt possit succedere parentibus, non tamen vigore huiusmodi dispensationis, poterunt parentes filio spurio succedere, cum parentes deliquerint, & non filii ex cap. nasci dist. 56. quapropter verissimile est principem cum parentibus difficilius dispensaturum. & sic non est eadem ratio in correlatiuis. Tertium, licet familiaris domesticus, vel famulus nequeat pro domino in testem produci, Dominus tamen è contra pro famulo testis esse potest, vt docet Salycet. ad l. etiam Cod. de test. per istum textum. Est enim dispar ratio, nam in primo casu domini imperium, & famuli timor veritati testificandæ obstare poterit, non in secundo: vt notatur in additione ad decisionem 4. Capellæ Tolosanæ. Denique pro casibus ex hac parte regulam adducit Ioann. de Sancto Blas. de correlatiuis numero 54. cum Bal. in l. final. Cod. de indict. vidui. toll. quando fit mentio vnius correlatiui, in quo qualitas consideratur, quæ alteri deest, non fit extensio ad alterum, quia non militat eadem, neque similis ratio in vtroque, verbi gratia, miserabilis persona coram Iudice Ecclesiastico debitorem suum conuenire potest de iure communi, inuita tamen ab altero coram eodem iudice nequit conueniri per Innoc. in cap. super quibusdam de verb. signification.

Et tantum valet eadem ratio in correla-
9. tiuis, vt legis dispositionem faciat extendi etiam in materia correctoria: itaut lex corrigens in vno correlatiuo, corrigat etiam in altero: textus est expressus, illa lex toties à nobis allegata, quæ est vltima Cod. de indict. viduit. toll. vt ibi notant. Bartol. Angel. Iason. Salycet. Paul. de Castrens. Cor & alii. Bald. in authent. quas actiones colum. secunda Cod. de Sacrosanct. Eccles. Hyppolit. in l. si quis viduam colum. 5. ff. de quæst. Crot. in l. omnes populi numero 114. conclus. 9. Venas. consil. 5. colum. penultim. Ioann. de S. Blas. vbi supra numero 6. & 7. Ioa. Nicol. in l. generaliter numero 29 Cod. de secund. nupt. Curt. Iun. consil. 6. numero 1. vbi dicit opinionem communem sicut etiam dixit Iason. consil. 111. colum. 1. & in l. qui condemnare numero 9. ff de re iudica. Idemque dicendum in materia pœnali, vt iam ostendimus in secundo exemplo pro prima conclusione cum multis, plures alios vide apud Gabriel commun. opinion. lib. 6. de legibus numero 37. duo tamen hîc aduertenda, primum quando supra diximus legem pœnalem, vel correctoriam, neque ex similitudine rationis extendi, intelligendum esse extra correlatiua; nam in his quando interuenit eadem, vel omnino similis ratio, constitutio etiam correctoria & pœnalis ab vno ad aliud extenditur. Secundum, vt tunc extendatur lex pœnalis ab vno ad alterum correlatiuum, quando vni & eidem actui vtriusque correlatiui imposita est, non aliter: ita illam communem sententiam declarauit Socin in consil. 74. volum. 3. Decius in l. 1. colum. 2. Cod. de in ius vocand. Aym. de Antiquit. tempor. 4. par. numero 115. Curt. Iun. consil. 6. numero 13. Et ratio est quia criminis eiusdem participes ex æquo pœnam subire oportet, sicut delicti correi eadem sententia, vel absoluuntur, vel condemnantur: nam si absoluatur adulter; adultera etiam absoluta iudicatur, saltem toto tempore quo nupta est; ità exponit Bartol. l. 17. denunciasse §. quæritur, ff. ad l. Iul. de adult. conformiter ad l. 19. adulter. eodem titulo, reliqua de correlatiuis exempla apud Ioann. de S. Blas. videri possunt in luculento de correlatiuis tractatu.

Et nos iam ex tradita de correlatiuis doctrina incidimus in partem aliam difficultatis 10.
in hac sectione propositæ, nempe quid operetur eadem ratio quoad extentionem constitutionis in materia odiosa, & pœnali, item in l. correctoria in aliis, quæ correlatiua in rigore non sunt in significatione materiali, in qua illa hucusque considerauimus. Grauis enim de hoc puncto inter authores controuersia est; quos pro vtraque parte diuersa sentientes refert Barbosa in l. si constante, ff. solut. matrim. numero 101. & sequentibus, ipse verò tunc solum admittit legem pœnalem, & correctoriam extendi posse ex identitate rationis quando tres in ea dentur circumstantiæ. Prima, quando sit omnimoda similitudo rationis: in quo rationis similitudinem cum identitate permiscuit. Secunda, vt verba legis saltem in lata significatione casum, ad quem constitutio extenditur, aptè comprehendant, quia quando aliquid non venit ex verbis, neque creditur prouenire ex mente, l. 7. labeo § id Tubero, ff. de supell. legat. l. 67. non aliter, ff. de legat. 3. & quando aliquid non comprehenditur ex verbis, vel ex mente, sed ex sola vi, & identitate rationis, magis dicitur extensio, quam comprehensio per Bart. l. 3. §. final. numero secundo, ff. de legib. tutor. Angel in l. sed & scientiam numero secundo, ff. ad l. Pompeiam de parricid. vnde non debet habere locum in materia non admittente extensionem. Tertia, ne in constitutione exprimatur dictio aliqua taxatiua: tunc enim ex ratione expresse non fieri extensionem affirmat cum Bald. quem sequitur Iason. authent. quas actiones numero 22. Cod. de Sacrosanct. Eccles. Crot. in l. omnes populi, numero 184. ff. de iust. & iur. Socin. Iun. consil. 30. numero 35. lib. 1. Cæterum Sanch. lib. 3. de matrim. disput. 42. numero 4 cum tanquam communissimam, & receptissimam sententiam tradidisset, quando ratio in lege exprimitur, extendendam esse legem pœnalem, & correctoriam ad illum casum, in quo eadem ratio inuenitur cum multis aliis, ibidem citatis; postea in lib. 10. disput. 4. numero 3. ait non esse certum legem pœnalem quoad pœnam in ea contentam extendendam esse ad casum non expressum, etiamsi in illo eadem ratio inue-

natur. Immo oppositum esse verius, refert-que Anton. in cap. final. num. 58. de consuetudine & Castr. lib. 1. de lege pœnali cap. 7. documento 3. & referri posset Ioan. Andr. qui cap dispendia de rescript. in 6. dixit per similitudinem rationis extendi dispositionem legis pœnalis ad casum similem, non tamen extendi pœnam: probat Sanch. quia in aliis legibus, quæ pœnales non sunt, ratio est legis mens & anima; quare vbicumque eadem inuenitur ratio, eadem est lex. At pœnalis lex quoad pœnam, non omnino pendet à ratione. sed etiam ex legislatoris pœnam imponentis voluntate. Nam licet ratio dictet supplicio congruenti crimina punitum iri, non tamen cogit ad hanc, vel illam pœnam infligendam, hoc enim ex legislatoris voluntate dependet: vnde colligit Sanch. argumentum à simili in pœnis non valere. Et in hoc similitudinem rationis & identitatem pariter permiscet. Melius Doctor Suar. in lege pœnali & correctoria casus, in quibus à simili tantum ratione extensio fieret, distinxit ab illis, qui sub eadem ratione comprehenderentur & de prioribus lib. 6. de legib. capite 3. numero 5. asseruit ad illos non extendi legem, nisi sub illius verbis comprehenderentur: de possessioribus cap. 4. numero 2. 3. & 4. docuit legem illos extensiua rationis comprehensione amplecti: quam opinionem enucleatius in sequentibus assertis exponam.

20. 3. conclusio: quando ratio est generalis in lege expressa, vel ita euidens, vt ex verborum contextu & significatu ab omnibus colligatur, extenditur lex ad omnes casus, qui eandem omnino rationem participant, etiamsi lex pœnalis sit, vel correctoria: hanc tenet Gloss. cap. 1. verb. *Italiæ* de tempore ordinand in 6. ibid. Syluest. & Angel. cum Imol. & Geminian. eadem Gloss. clem. 1. verb. *Eligatur* de elect. cap. nihil numero 9. de elect. Salyc. l. 2. num. 20. C. de noualibus action. Alex. Crot. Claud. Rip. Iason. Curt. Senior. Hippol. Riminald Camillus Gallianus & alii citati à Barbos. vbi supra: item Roland. consil. 27. num. 48. volum. 1. Couar. cap. alma 2. p. §. 4. num. 7. Mincha de success. creat. §. 28. ad initium Bolognet. l. omnes populi numero 130. ff. de iustit. & iur. Molin. lib. 1. de primogenit. capite 5. numero 10. Matienzo lib. 5. recopil. tit. 11. l. 19. Gloss. 2. numero 5. & sequent. Anton. Gomes. 1. variar. cap. 11. num. 12. quamuis cap. 5. num. 12. oppositum vt probabilius, tradiderit. Nauarr. cap. pœnæ numero 10. de pœniten. distinct. 1. Tiraquell. l. si vmquam verb. libertis à numero 45. C. de reuocand. donat. Suar. lib. 6. de leg. capite 4. numero 2. Gutierez quæstion. canon. lib. 10. numero 3. Menoch. consil. 4. num. 8. & 34. lib 1. probatur 1. ex l. regula §. final. ff de iur. & facti ignoran. quomodo illam probat Barbos. citatus post Dominic. & Perus. in capite constituto de elect. in 6. & ratio est, quia quando ita exprimitur ratio generalis in lege, creditur lex in regula generali omnes casus, quos ratio illa comprehendit, exprimere, vnde licet aliquem, vel aliquos in particulari assignauerit exemplariter tantum per viam illationis eos ex generali regula deduxit, vt ex illis cæteri facilius innotescerent in generali ratione comprehensi: ita Bal. in l. de quibus numero 35. ff. de leg. Imol. in l. si ita quis § ea lege, columna vltima ff. de verbor. obligat. 2. probatur ex distinctione iam supra tacta inter extensionem comprehensiuam & necessariam, siue ex ratione, siue ex vi verborum agnoscatur & inter comprehensionem extensiuam, quæ in vigore comprehensio non est, sed vera extensio: nam quando ita exprimitur & comprehenditur casus in sua ratione, non est in arbitrio interpretantis legem pœnalem, vel correctoriam, casum excludere in generali ratione expresse comprehensum; neque obstat, quod dici solet leges pœnales & correctorias esse restringendas, quia hoc intelligitur de extensione propria, non de necessaria comprehensione, quæ minus propriè nominatur extensio: propter verba non ita clarè significantia casus in ratione generali manifestè contentos, quibus tamen æqualiter adaptatur propter eamdem rationem.

4. Conclusio: ex sola rationis similitudine quando verba casum particularem significant constitutio correctoria exorbitans pœnalis, vel alio modo odiosa ad suum casum speciatim expressum restringi debet, non ad similes extendi: hanc tenet Gloss. 1. ad cap. in pœnis de regul. iuris in 6. ibi *de pœnis non arguimus ad similia, quia pœnæ non excedunt proprium casum de pœnit. dist. 1. §. pœnæ*, & Glossa Marginalis Ioan. Andr. ibidem notat discrimen in casus similes & eos qui sunt de mente constitutionis & habent eumdem effectum, quales sunt, qui sub eadem cap. generali ratione expressa comprehenduntur, vt latius dixit idem Ioann. Andr. in cap. si postquam de elect. in 6. §. 1. & iuxta illam iuris Canonici regulam, ita expositam, declaratur altera iuris ciuilis concordans in l. 198. factum §. in pœnalibus ff. de regul. iur. & l. 32. si præses l. penultima ff de pœnis cum aliis à Gloss. ibidem relatis. Idem tuetur Bald. consil. 114. in fin. lib. 1. Corn consil. 90. *scrupulosa* column. 2. lib. 3. Alexand. consil. 75. *videretur* colum. 1. lib. 5. Iason in l. à Titio colum. final. ff. de verbor. obligation. Decius consil. 301. *In causa quæ*, column. 2. & consil. 372. *visis & diligenter* colum. 3. & alii quos sequitur Tiraquell. citatus. Idem tenet Cuman. consil. 59. numero 3. & consil. 130. num. 2. Butr. in cap. vltim. de consuet. numero 57. Castrens. lib. 1. de lege pœnali cap. 7. docum. 3. Molin. de iustit. & iur. tract. 2. disput. 176. §. quarto, dicens esse Doctorum communem Suar. lib. 6. de legib. cap. 3. numero 5. Emanuel Ruiz tom. 1. Regular. quæstio 11. art. 6. regul. 14. & sane eamdem tantum significarunt iuristæ, qui non satis discernebant inter identitatem & similitudinem rationis, atque adeo negabant sufficere eam- 21.

dem rationem, vt lex pœnalis, vel correctoria extenderetur ad casum in ea non comprehensum, quos explicat Menoch. citat. num. 34. de ratione, quæ non est comprehensio propria, sed extensio, atque adeo non identitas, sed similitudo rationis dici debet: quam explicationem approbauit Cardinal. Tusch. lit. E. conclus. 663. numero 1. vt sic concilientur diuersa iuristarum dicta, quæ pugnantia videntur. Nam Alex. consil. 54. num 9. lib. 7. & consil. 153. num. 4. eod. lib. asserit neque ex maioritate rationis extensionem fieri debere in lege correctoria, & idem Alex. in cons. 80. viso opportune num. 6. lib. 1. oppositum docet. Similiter Castrens. & alii, qui videntur sibi contrarii ab eosdem Tuscho relati: hoc etiam modo intelligi debet quod docet Farinac. decis. 497. numero 2. cum ait statutum exorbitans non extendi ex identitate, vel maioritate rationis, quia per eamdem rationem intelligit parem, seu similem, vel maiorem, quæ manifeste eadem non est. Et hoc tantum probant Batt. & decisiones Putei & Caputa, quas refert idem Farinacius.

13. Probatur 1. ex Gloss. in authent. quas actiones C. de sacrosanct. Eccles. quæ vt optimè notat Castrens. consil. 83. *præsens casus* colum. 2. lib. 2. loquitur in casibus diuersarum rationum licet similium Nam fauor publicus & fauor pius sunt diuersi specie. licet similes: ideoque quamuis lex vltima eodem titulo, quæ loquitur de vtroque, corrigatur per citatam authent. quas actiones in hoc quod de pio & Ecclesiastico statuerat, non propterea in eo corrigitur, quod de publico dixerat: quia id esset extendere legem correctoriam ex similitudine rationis, vbi vide quàm bene se declarauit Castrens. Etenim loco citato addit, *non bene allegari istam Glossam quod per identitatem rationum non debet induci legum correctio*: *quia illa Glossa hoc non dicit, sed debet allegari quod à paritate, vel similitudine rationis non inducitur*. Et additio Nicolai ibidem refert Alexand. in authent. quod sine vers. *item quia* C. de testamen. asseruisse sententiam esse communem, neque ex maioritate rationis similis extendi legem per dictam authent. quas actiones. Nam vbi vna ratio maior est altera, signum est non esse eamdem sed diuersas specie. Hinc illam compones litem inter Authores, vtrum videlicet, quando duo casus æquiparantur à iure antiquo, lex noua corrigens vnum expresse, alterum tacite corrigere censeatur. Affirmant enim Anton. Domin. Ripa, Alciat. Aymon. & alii: negant Iason. Cumanus, Anan. Imol. & Ruin. quos adducit Barbos. l. si constante numero 104. ff. solut. matrimon. Et ita concordat, vt si casus æquiparatus sit in eadem ratione, tunc sententia affirmatiua, quæ legem correctoriam ad casum æquiparatum extendit, vera est per authent. de hæred. ab intest. §. ex his colla. 9. item §. vnico instit de legit. patron tutel. cum Gloss. in l. final. si quis seruo C. de furt si tamen æquiparatio appareat in diuersarum rationum similitudine, tunc amplectenda sententia negatiua: quia hic est casus authent. quas actiones citatæ: fuerunt enim æquiparatæ Ecclesia & ciuitas, quoad illum effectum, ne aduersus eas curreret præscriptio nisi centum annorum, ob diuersas tamen rationes vt constat ex prædicta l. final. in princip. Etenim Ecclesiæ fuit illud priuilegium concessum fauore religionis: ciuitati autem fauore publicæ vtilitatis. Vnde quamuis authent. quas actiones, corrigat illud priuilegium in Ecclesia statuens, vt sola Romana Ecclesia illo vtatur: contra reliquas verò quadraginta annis præscribatur, non ideo censetur idem priuilegium corrigi in ciuitate: vt cum Paulo de Castr. Alexand. Croto, Ripa, Tiraquell. declarat Barbosa citatus numero 105.

2. probatur ratione: materia odiosa ex supradictis de se restringenda venit: ergo nisi in verbis legis, vel in ratione comprehendatur & quasi exprimatur, extensionem non patitur de casu ad casum. Confirmatur. 1. in lege correctoria, quia si illius eadem ratio generalis casum non comprehendit, in altera simili tacite solum inuoluitur. At ius expressum, quod in eo corrigi debet, tacito præualet, vt supra diximus. 2. in pœnali lege: nam hæc, vt suum præstet effectum infligendo pœnam ipso iure, vel per sententiam incurrendam, semper attenditur qualitas delicti, cui pœna imponitur, item personarum ad quas dirigitur: potest enim delictum æque graue, seu grauius non habere pœnam crimini minus graui impositam. Et ratio est quia licet impositio pœnæ secundum rationem æqualitatis, aut proportionis in recta iustitiæ regula debeat fundari. In determinatione tamen huius vel illius pœnæ à voluntate legislatoris magis, quam à certa ratione dependet, quia nulla certa ratio legislatorem cogit, vt hanc potius, quam illam pœnam certo delicto statuat. Quare extra communem & veram regulam interpretandi canones, qui censuras inuoluunt, ille profecto transiliret, qui ex similitudine, vel maioritate rationis censuram certo delicto adiectam ad alterum æquale, vel maius extenderet.

3. Probatur ex discrimine inter legem odiosam & fauorabilem; illius enim natura restrictionem, huius verò extensionem deposcit: sed propria extensio tunc datur in constitutione, quando non comprehenditur expresse in verbis, vel ratione ipsius constitutionis casus, ad quem extensio fit ob similitudinem rationis: ergo lex correctoria pœnalis, & quouis alio modo odiosa hanc extensionem non admittit. Et in hoc sensu procedunt regula in pœnis, regula odia cum similibus à Gloss ibi adductis de regul. iur. in 6. Neque dicas dispositionem legis pœnalis, vt quædam directio est, posse extendi, quamuis pœna non extendatur. Nam pœna legi adiuncta accessorium est sui principalis naturam consequens, ita vt nequeat ordinatio constitutionis pœnalis violari, quin pœna incurratur. Neque enim separantur

ad inuicem in effectu lapsus culpæ & reatus pœnæ: quare si pœna non extenditur ad certum casum, ille sane non procedit contra dispositionem legis, cui talis pœna imponitur: alioqui contra regulam connexorum superius traditam negaretur consequens necessarium, de quo antecedens affirmaretur.

16. Obiicies: quando dispositio determinat certum casum, vel personam, quamuis ratio sit generalis, non extendit dispositionem ad alios casus, vel personas, sed restringitur ad expressa & determinata: ergo neque ex similitudine rationis in fauorabilibus, neque ex eadem omnino ratione in odiosis constitutio potest extendi vltra casum in ea verbis expressum. Antecedens probatur ex doctrina tradita à Corn. consil. 90. num. 3. lib. 3. & Molin. de primogenit. lib. 1. cap. 5. numero 19. & 37. videlicet si testator vocat certas personas, exprimitque generalem rationem agnitionis, non venient vocari omnes consanguinei in eodem gradu, sed solum expressi in dispositione testatoris. Item ex satis probata sententia per Felin. in cap. postulasti numero 9. ver. limita 1. de rescript. Iason. l. beneficium ff. de constitut. num. 38. item Nata consil. 163. num. 5. quod licet in dispensatione ratio exprimatur, quæ aliis adaptari possit, vel casibus, vel personis: ad illos tamen non extendetur, sed ad casum expressum & personas declaratas restringetur. Resp. concesso antecedente de quo late ait Sanchez de matrimon. lib. 8. disp. 1. negando consequentiam. Nam dispositio in testamento & in dispensatione est particularis & immediate respicit priuatam vtilitatem. Vnde ad particularem casum & personam verbis expressam limitatur; neque obstat generalis ratio, quia hæc à particulari dispositione restringitur. At constitutio, seu lex generalis est dispositio & de se commune bonum, publicamque vtilitatem respicit: quare nisi casus similes alioqui non decisos excludat in materia fauorabili, ad illos extendetur, & in exorbitanti & odiosa, quando ratio est eadem, casus omnes comprehendit, qui illam rationem participant. Nam ipsa etiam dispensatio si in corpore iuris contineatur, quia ad legis naturam ascendit, & in generalem dispositionem transit, non stricte est interpretanda, sed eodem modo extenditur quo lex quælibet ex similitudine, vel identitate rationis prorogatur: ita Felyn. citatus numero 13. limitatione 5. Anton. in capite olim. num. vlt. de verbor. significat. Oldrad. consil 9. num. 7. Anast. Germon. de indult. Cardinal. § nec non, num. 17. Emanuel. tom. 2. de regular. quæst. 46. art. 11. Caluaula in l. 2. ff. de verb. obligat. numero 13.

Ad probationem eorum, quæ afferuntur pro limitationibus in sententia Barbosæ resp. In prima limitatione confundi similitudinem rationis cum identitate, cum sint maxime diuersæ, vt ostensum est. In secunda solum probatur ad extensionem legis pœnalis & odiosæ requiri, vt ex ipsis verbis legis ratio innotescat, propter quam casus omnes comprehendat, quibus accomodatur, & ad quos minus proprie extendi dicitur. In 3. nihil affertur nostræ doctrinæ contrarium, quando enim particula taxatiua rationem restringit ad casum expressum, mirum non est, si alios non comprehendat. Ratio pro sententia Patris Sanchez (qui etiam identitatem rationis cum similitudine videtur permiscere) ex secundo & tertio argumento pro quarta conclusione confutatur: neque enim admittimus dispositionem legis pœnalis ab ipsius pœna in extensione, vel restrictione separari. Suarii sententiam ita approbauimus, in odiosis scilicet ex similitudine rationis constitutionem non extendi, vt eamdem in materia fauorabili prorogari posse, in sectione proxima, ipso abnuente, asseramus.

De scriptione ad legem, vel constitutionem necessaria.

QVÆSTIO IV.

HÆc est altera conditio, quasi materialis in constitutione consideranda, nempe scriptio, quatenus necessaria est ad legis, seu constitutionis valorem. Et sane in lege naturali certum est non exigi aliqua externa scripturæ signa, per quæ innotescat, & conseruetur illius memoria, cum in hominis corde inscribi sufficiat. Etenim signa hæc externa, quibus sese homines præsentes absentesve communicant, ad placitum significant: lex verò naturalis rationalem naturam, tamquam proprietas innata necessario consequitur. Vnde prouenit, quod sicut ex parte obiecti huius legis veritates, seu honestates sunt immutabiles, ita ex parte potentiæ ab hominum mentibus deleri non possint: quamuis enim quoad aliqua præcepta in his vel illis hominibus lex naturalis occultari, seu nesciri queat: non tamen adimittitur radicale principium, à quo proficiscitur, solumque impeditur actu, non habitu naturale lumen rationalis naturæ hominum mentibus insitum. Immo etsi gentes quædam circa aliqua præcepta naturalia errent, aliæ verò circa alia, nullum tamen est præceptum naturale, quod aliquibus non manifestetur, vel saltem manifestari possit, sublata errandi occasione, seu ignorandi impedimento accidentali. Deinde in lege æterna nullam aliam requirere possumus scripturam, quam quæ in verbo ac Dei mente ab æterno relucet. Quia etiam Dei lex temporalis nullam scriptionis solemnitatem deposcit, vt de prima lege nostris parentibus data & aliis quotquot illæ fuerunt, ante legem scriptam satis constat: tota difficultas est de lege positiua diuina, prout in vtroque testamento continetur, vel humana, quæ canonicas, ciuilesque constitutiones complectitur, de quibus in sequentibus agendum: prout exigit doctrina capitum quæ commentatione proxima declaraui. 1.

Quos libros scriptura canonica comprehendat.

SECTIO I.

1. LEgem esse scriptam in veteri testamento, per quam non solum viuendi norma traderetur, sed & litium, controuersiarumque dissidia componerentur, nullus est ambigendi locus, cum ipse Moyses Deut. 17. lites in populo Dei ortas ex diuina lege diiudicandas dixerit. *Si difficile* ait *& ambiguum apud te iudicium esse perspexeris, &c.* & infra *facies quodcumque dixerint,* B *qui præsunt loco, quem elegerit Dominus, & docuerint te iuxta legem Dei.* Ex quo loco etiam colliges præter regulam sacræ scripturæ necessarium esse iudicem ordinarium & summum, qui exortas de religione controuersias decidat, vt late probat Serarius prolog. bibl. cap. 10. q. 2. hanc allegabant legem in suæ doctrinæ confirmationem Prophetæ Christus Dominus & Apostoli Prophetæ vt Malach. 2. *Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirent ex ore eius.* Esaiæ 8. num. 16. *signa testimonium & signa legem in discipulis meis.* Vbi edocetur Esaias vt legem quam collo appensam, & obuersantem oculis semper habet, indignis obsignet & ad dociles, ac illam sciendi auidos reseruet; vt cum Adamo Gaspar Sanchez interpretatur: Christus verò Dominus Saducæos ex diuinis literis conuincit Marci 12. *De mortuis autem, quod re-* C *surgent non legistis in libro Moysis* Et discipulorum incredulitatem suggillat. Lucæ 24. *O stulti & tardi corde ad credendum in omnibus, quæ loquuti sunt prophetæ,* & infra *Et incipiens à Moyse & omnibus Prophetis interpretabatur illis in omnibus Prophetis quæ de ipso erant.* Iam verò Apostoli & Euangelistæ passim sacræ paginæ testimonia producunt: duo præ cæteris annoto. Primum Petri Epist. 2. cap. 1. *habemus firmiorem Propheticum sermonem, cui benefacitis attendentes, tamquam lucernæ in caliginoso loco.* Secundum verò Pauli Epist. 2. ad Timoth. 3. *Ab infantia sacras literas nosti, quæ te possunt instruere ad salutem. Omnis scriptura diuinitùs inspirata vtilis est ad docendum, ad arguendum ad corripiendum,* D *ad erudiendum in iustitia, vt perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus.* Hæc sacra scriptura variis nominib. appellatur: de quibus videri potest Serarius Prolog. bibl. cap. 25. per varias quæstiones inter reliquas appellationes duæ nostro instituto inseruiunt: videlicet quod sit verbum Dei scriptum & Canon: ideoque illam diximus canonicam scripturam & inquirimus quos libros comprehendat.

2. Verbum Dei dicitur Exod. 4. numero 30. Numerorum 4. numero 41. Item 1. ad Thessalon. 2. vnde Rex & Propheta Dauid de se verissimè ait 2. Reg. cap. 23. numero 2. *Spiritus Domini loquutus est per me &* A *sermo eius per linguam meam.* Et Deuter. 4. numero 13. decalogus vocatur *decem verba.* Ideoque Dominus ibidem num. 2. dixit non addetis ad verbum, quod vobis loquor. Vnde conuincitur hæreticorum inscientia, qui solum æternum verbum Dei verbum proprie dici scriptitarunt. Et quamuis verbum Dei partim non scriptum quod ad Adamum, Abrahamum, & reliquos Patriarchas habuit Deus, antequam Moyses sacram paginam scriberet, partim scriptum comprehendat, sicut & ius humanum, vt dicitur instit. de iur. nat. gent. & ciuil. item dist. 1. in princ. vt notauimus comment. 1. nos de scripto tantum loquimur: cuius maxima excellentia in causa fuit vt singulariter scriptura, vel pluraliter scripturæ, per antonomasiam nuncuparetur psalm. 86. *Dominus narrabit in scripturis.* Ecclesiasticus cap. 44. num. 5. *Narrantes carmina scripturarum.* Ioann. 2. num. 22. *Crediderunt scripturæ.* Paulus ad Romanos 4. num. 3. *Quid enim dicit scriptura?* Hæc antonomastica excellentia scripturæ diuinæ D. Augustinum non fugit, quippe qui lib. 11. de ciuitate cap. 1. scripsit. *Ea scriptura summæ dispositione prouidentiæ super omnes omnium Gentium litteras omnia genera ingeniorum humanorum diuina excellens authoritate subiecit.* Et merito Dei verbum scriptura sacra dicitur, illius enim interuentu nobiscum loquitur Deus & tamquam ad amicos Epistolam mittit. *Quid enim* ait Greg. lib. 4. Epistol. 84. *est scriptura sacra nisi quædam Epistola omnipotentis Dei ad creaturam suam.* Idem docuit Augustin. concione 2. in psalm. 90. & Epistol. 48. ad Iulian.

Ex hac sacræ scripturæ dignitate 2. canonis nomenclatura exoritur: nam vt recte 3. notauit Aristoteles 10. Metaphys. capite 2. quod primum est in quolibet genere, est mensura cæterorum. Canon distinct. 3. cum igitur sacra scriptura regula sit omnium rectissima, sitque credendi, & viuendi forma, Canon meritissimò perhibetur. Vnde sanct. Irenæus lib. 4. cap. 6. diuinam scripturam appellauit. *Canonem veritatis immobilem.* Item Chrysost homil 14. in Genes. ait *quando quis non ipsum diuinæ scripturæ Canonem sequitur: sed suis opinionibus locum dat, sententiam disturbat, & verborum pugnas, & infinitas quæstiones sacris, rectisque dogmatibus immiscet.* Cæterum quia canon in alio significatu sumitur pro certo rerum numero, seu catalogo. Nam Clericorum, qui in Ecclesia ministrant catalogus, seu numerus dicitur Canon, Laodicensis Concilii cap. 24. & fidelium defunctorum, ac Episcoporum catalogi canones dicuntur à Nicephoro lib. 14. cap. 25. & 26. Vnde canonizati nominantur, qui in sanctorum album relati sunt. Ideo Canon sacræ scrituræ ille numerus est & catalogus certos libros continens in quibus Dei verba scripta, totumque diuinum ius clauditur: hine est quod Ruffinus in symbolum, canonem scribere, idem esse dicit, atque noui, ac veteris testamenti volumina numero designare. Deinde August,

gust. lib. 2. contra Crescon. Grammat. cap. A 31. sic loquitur. *Neque enim sine causa tam salubri vigilantia canon Ecclesiasticus constitutus est, ad quem certi Prophetarum & Apostolorum libri pertineant, quos omnino iudicare non audeamus & secundum quos de cæteris litteris, vel fidelium, vel infidelium libere iudicemus*, quæ causa fuit, cur hi libri canonici dicerentur: ita etiam passim eos nominat August. lib. 2. de doctrina Christi cap. 8. lib. 11. de Ciuitat. cap. 3. lib. 8. cap. 38. & lib. 9. cap. 18. Duas igitur ob causas sacra scriptura dicitur Canon, seu canonica. Prima est, quòd regula & norma sit, qua imperitię nostræ gubernatur infirmitas: vt ait Aug. lib. 11. contra Faust. cap. 8. Secunda, quod certo in ordine, numero, vel catalogo librorum conti- B netur, qui catalogus canon dicitur, vt præter citatos docet Innocent. Epist. 3. ad Exuperium, Concil Laodicenum Canone 59. Volumen ergo Canonicos libros complectens definiri solet scriptura non solùm quoad sensum, sed absolutè ab Spiritu sancto dictata, & vt talis ab Ecclesia recepta. Cum hac definitione conueniunt illæ, quæ à Canon. lib. 2. de locis adducũtur. Dicitur scriptura, vt excludantur traditiones, quæ in scripto non sunt: additur non solum quoad sensum, &c. vt reiiciantur conciliorum, & Pontificum decreta, etiã quæ fidei dogmata continent, quæ secundum sensum ex Spiritus sancti assistentia infallibilem veritatem sortiuntur, non tamen ad diuinæ scripturæ perfectionem perueniunt: vt Theodoretus ad initium psalmorum, & Gregor. in prologo in Iob. aduertunt, quare duplex authori- C tas canonicam facit scripturam sacram. Prima authoritas Dei imperantis, & dictantis. Secunda Ecclesiæ approbantis, & proponentis illam fidelibus ad credendum: de vtraque non nihil diximus notatione 9. antecedentis commentationis, & quæ in eadem doctrina supersunt difficultates sect. sequenti enodabo; nunc libros canonicos recensere oportet toto sacræ scripturæ volumine contentos.

Canon igitur bifariàm considerari, & diuidi potest. Primo ratione partium integrantium
4 & prout complectitur vetus & nouum testamentum, & est canon Synagogæ; seu veteris Ecclesiæ, vel Christianæ, ac nouæ: ita Canonem diuidunt Epiphan. lib. de ponderibus, & mensuris, Hieron. in prolog. Galeato & August. D lib. 17. de Ciuitat. cap. 20. & lib. 18. cap. 36. Christianæ verò Ecclesiæ Canon, Ecclesiasticus nuncupatur ab eodẽ August. contra Crescon. Gram. lib. 2. cap. 31. & Euseb lib. 6. hist. cap. 25. Secundo Canon, omissis aliis diuisionibus, quæ videri possunt apud Leonardum Marium in prolegom. sacræ script. quæst. 6. sect. 1. & seq. ex accidentaria quadam authoritatis conditione diuiditur in libros protocanonicos, & Deuterocanonicos. Nam licet omnes libri Canonici ęqualem habeant authoritatem diuinam certissimam, & infallibilem, quæ essentialis & substantialis est; secundùm se tamen penes conditiones extrinsecas & accidentales quoad nos aliqui libri Canonici maiorem aliquam accidentariæ authoritatis prærogatiuam sortiuntur: videlicet ex authorum, è quibus editi sunt præstantia, ex materia nobiliori quam pertractant: & denique ex tempore, quo prius, aut posterius scripti sunt, vel quo tanquam diuini, & Canonici approbati, ac recepti sunt. Vnde hoc secundo modo duplex canon assignatur à Sixto Senensi lib. 1. Biblioth. ὁ πρωτοκάνων & ὁ δευτεροκάνων, id est canon prior, & canon posterior: idem docet Serarius prolegom. bibliac. cap. 8. quæstiuncula 7. post Bellar. controu. 1. lib. 1. cap. 4. & Leonardus citatus sect. 3. Et sanè quod attinet ad primam diuisionem, illam quæstionem quot sint libri, qui in Iudæorum Canone censentur, minus curo. Quæ est inter sanctos Patres, varietas de hoc numero oritur ex eo quod aliqui Patres libros nonnullos aliis tanquam appendices adiungunt, sicque duo, vel plures libri, quasi vnus accipitur. Alii verò Patres singulatim in plures libros distinguunt, & sic vel augetur, vel minuitur librorum numerus; omnes tamen conueniunt in Canonicis libris, qui in Iudæorum canone continentur, recensendis, quos Patres citatos reperies apud Serarium vbi supra quæst. 9.

De secunda diuisione dicendum est in priore Canonis Christiani, & Catholici ordine recenseri Pentateuchum qui Moysis libros 5.
quinque complectitur, nempè Genesim, Exodum, Leuiticum, Numeros, Deuteronomium, item libros tres Iosue, Iudicum, & Ruth. Deinde quatuor Regum & duos Paralipomenon. Duos præterea Esdræ & Nehemiæ, accedit liber Iob. & psalteriũ 150. psalm. Prouerbia Ecclesiastes, Cantica, Prophetæ Maiores quatuor & duodecim minores. Ex nouo testamentum quatuor, Euangelia, Apostolorum acta, tredecim Pauli Epistolæ, omissa videlicet illa ad Hebræos data. Duæ denique epistolæ, vna Petri, altera Ioannis. Hi omnes libri sine vlla controuersia semper in Ecclesia, & apud Catholicos diuinam habuere authoritatem: ita testatur Innocent. 1. epist. 3. ad Exuperium cap. vltimo, Gelasius 1. in decreto de libris sacris, quod in 1. Conciliorum tom. reperitur; Concil. Laodicænum canon. 59. item Carthaginense 3. quamuis 5. vel 6. videatur Canone 47. vt notauit Baronius & celebratum est anno Domini 419. cui interfuit & subscripsit August. Eumque Canonem ipse indicat epistol. 235. Concil. Florent. in institut. Armeniorum, tandem Tridentinum Sessio. 4. Eumdem Canonem approbarunt communi consensu Patres, quos refert Bellarm. controu. 1. lib. 1. cap 4. Salmeiron prolog.

Altera canonis pars, quæ posterior canon 6.
dicitur ex conditione quadam accidentariæ seu extrinsecæ authoritatis quoad nos, continet libros Hester, & Baruch. Danielis partem, Tobiam, Iudith, Sapientiam, Ecclesiasticum, Machabæorum primum & secundum, Marci, Lucæ & Ioannis partes quasdam, Epistolam ad Hebręos, Iacobi Epist. & Petri posteriorem, primæ Ioannis particulam, deinde totam 2. & 3. Denique Iudę Epistolã, & Apocalypsim. Hanc partem eiusdem veritatis & authoritatis substantialis cũ priori recipiunt Concilia, & Patres, qui pro priori citantur præter Concilium Laodicænum, quod particulare

fuit, & in eo hæc posterior pars Canonis magna ex parte omittitur: item aliquos à quibus tota coniunctim, vel diuisim prætermittitur, vt refert Leonardus Marius citatus q.3. sect. 4. & seq. Et de his intelligitur caput sancta Romana dist. 15. & cap. si Romanorum dist. 19. vbi laudatur Epistola Innocentii suprà citata, quæ vtramque Canonis partem comprehendit: vnam, & alteram hæretica prauitas incessit, eiusque authoritati detrahere molitur, sed incassum diuersas hæreses contra certissimam huius canonis veritatem refert Turian. de fide disp. 11. dub. 1. Latius Bellarm. citatus easdem refellit à cap. 5. vsque ad finem libri primi. Serarius prolog. Bibliac. cap. 7. & 8. per multas quæstiones quibus supersedeo, quia cum catholicis ago, vanisque hæreticorum deliriis non moror: solùm aduerto ex hac diuisione canonis prioris, & posterioris aliquos hæreticos ansam arripuisse, vt dicerent libros prioris canonis infallibilem habere authoritatem, posterioris verò libros fallibilem; & quod peius est hanc opinionem catholicis adscribunt, vt fecit Vuttacherus lib. 1. cap. 4. controuers. 1. quæst. 1. quem non puduit, etiam D. Augustin. à quo totius Canonis veritas, tanquam diuina recepta est, & in lib. 2. de doctrina Christiana cap. 8. & multis aliis in locis tradita, pro sua hæresi referre adhibito testimonio lib. 17. de Ciuitat. cap. 20. sed dicat impostor egregius quibus verbis D. Aug. in hoc cap. authoritatem, & infallibilem veritatem libris secundæ partis Canonis denegauit: cum ibidem asserat quamuis libri Sapientiæ, & Ecclesiast. Salomonis non sint, *eos tamen in authoritatem maximè occidentalis antiquitùs recepit Ecclesia.* In ea igitur librorum diuisione non agit Diu. Augustin. de essentiali illorum authoritate quæ facit, vt omnes diuini atque adeò verissimi habeantur: sed de accidentali, quæ solùm ostendit aliquos qui æqualem certitudinem, & veritatem essentialiter secundùm se habeant, cum cæteris, quoad nos accidentaliter aliquando dubii visi sunt, vel à non tot, tamque grauibus probati sunt authoribus. Neque aliud significauit Augustin. in cap. 8. de doctrina Christ. lib. 2. in illis diuisionibus, ac regulis quas tradidit, quam ad accidentalem horum librorum authoritatem respicere. Nam maior aliquorum librorum excellentia, & prærogatiua in eo ponitur, quod ab vniuersa Ecclesia, vel à pluribus, seu grauioribus Ecclesiis sine vllo dubio recepti fuerint. Quando enim de essentiali totius Canonis authoritate loquitur secũdo de doctrina Christ. cap. 9. ait. *In his omnibus libris timentes Deum, & pietate mansueti quærunt voluntatem Dei.* Vuittacheri sectatores ideo horum librorum authoritati derogant, quia nec Deum timent, nec pietate mansueti in eis voluntatem Dei quærunt. Denique lib. 4. cap. 6. addit. *Authorum nostrorum scripta diuinitus inspirata canonem nobis saluberrima authoritate fecerunt.* Cui Canoni, vt supra dixi in Consil. Carthagin ipse subscripsit, qui vtramque partem complectitur.

Alii verò libri referuntur ab Innocent. in Epistola illa ad Exuper. Gelasio in cap. sancta Romana distinct. 15. Athanasio in Synopsi & Euseb. lib. 3. histor. cap. 25. ex quibus tantum extant Oratio Manassæ, Esdræ tertius & quartus liber. Item 3. & 4. Machabæorum, psalmus 151. appendix libri Iob. & Hermetis liber qui pastor inscribitur & appendix præfixa Threnis Hieremiæ in aliquibus Codicibus Latinis: verùm hi libri publico vniuersalis Ecclesiæ iudicio nunquam, vt diuini recepti, neque approbati sunt. Difficultates quæ hîc opponi possunt, præsertim circa libros in Canone numeratos solutas reperies apud Bellarm. Serar. Leonard & Salmer. citatis locis. Illas tamen, quæ magis ad catholicorum controuersiam spectat, & ad declarandam definitionem sacræ scripturæ supra traditam conducunt, in sequenti sectione expedire necesse est.

Expediuntur dubia circa authoritatem sacræ scripturæ.

SECTIO II.

1. In sacræ scripturæ definitione duo præcipua indicia proposui, per quæ à cæteris discriminatur, & omnes excellit. Prima pertinet ad authoritatem Dei dictantis illam non modo quoad sensum, sed etiam quoad verba, & hæc de se causat firmitatem veritatis in sacra pagina secundùm se. Secunda spectat ad authoritatem Ecclesiæ recipientis, & approbantis eamdem scripturam, tamquam diuinam vtraque authoritas adeo necessaria est, vt merito dixerit Aug. lib. 1. de doctrina Christiana cap. 37. *Titubabit fides si diuinarum scripturarum vacillet authoritas.* Quamobrem ad diuinæ scripturæ firmitatem. Quæ circa vtramq; authoritatem occurrere possunt difficultates dissoluemus. 1 est vtrũ in sacra pagina aliquid humano spiritu dictatũ, vel conscriptũ sit? Affirmat Erasmus in notatiõne 2. ad 2. cap. Matth. & in cap. 1. S. Marci. Probari potest hæc opinio. 1. qui author libri Machabæorũ ad finem operis, errorum veniã petit, & lib. 2. cap. 2. n. 27. ait, *Et nobis quidem ipsis, qui hoc opus breuiandi causa suscepimus, non facilem laborem, immò verò negotium plenum vigiliarum, & sudoris assumpsimus.* 2. vt D. Hieronym. in cap. 7. adnotauit cum Euangelistæ veteris testamenti locum aliquẽ referunt, non eisdem vtuntur verbis, item cum historias narrãt, diuersi diuersas afferunt circumstantias, & Matth. 27. Hieremias pro Zacharia citatur, ergo ne arguantur mendacii dicendum eos humano spiritu, & ex obliuione aliquando fuisse loquutos. 3. Iidem Euangelistę in nonnullis rebus confirmandis, aliorum, qui testes fuerunt oculati, testimonia producunt, vt Lucę 1. si verò Spiritus sanctus dictaret omnia in sacra scriptura contenta ineptè aliorum testimonia in confirmationẽ adduceret. 4. in sacra scriptura plura sint minima, quæ nihil diuinum importare videntur: qualia sunt quæ de Thobiæ cane, de Pera Iudith, de Pauli penula narrantur.

2. Partem negatiuam meritò tuetur Valent. lib. 8. Analyseos cap. 5. punct. 4. ad 3. Canus de locis lib. 2. cap. 16. & 17. Serar. prolog. Bibliac. cap. 4. q. 20. Suar. de fide tract. 1. disputat. 5. sect. 3. numero 14. Probatur ex cap. si ad scripturas distinct. 19. Quæ sententia vsque adeò vera est: vt blasphemiæ coarguat Basil homil. 10. in exam. post medium eum qui dixerit vel vnum verbum in sacra scriptura humano more imprudenter excedens, vel otiosum reperiri. *Intolerandæ* inquit, *prorsus & grauis blasphemiæ fuerit, vel verbum asserere in scriptura inueniri otiosum.* Ideoque in procemio de Spiritu Sancto Theologos monet, vt sacræ scripturæ syllabas, & minimos apices diligenter expendant, cuius moniti Christum Dominum authorem facit Alphonsus Salmer. tom. 1. prolog 9. canone 29. iuxta illud Matth 5. numero 18. *Iota vnum. aut vnus apex non præteribit à lege, donec omnia fiant:* & Lucæ 16. num. 17. *facilius est cœlum & terram transire, quam de lege vnum apicem cadere*: rationem reddit D. Hieronym. in cap. 3. ad Ephes. in princip. *Nam singuli sermones, syllaba, apices & puncta in diuinis scripturis plena sunt sensibus: propterea magis volumus in compositione, structuraque verborum, quàm intelligentia periclitari*: idem docet Chrysostom. homil. 15. in Genes. & homil. 2. de verbis Isai. & in psal. 48. vt enim ostendat in sacra pagina nihil humanæ inuentionis reperiri, considerat duos versiculos eiusdem psalmi. *Os meum loquitur Sapientiam, & meditatio cordis mei prudentiam, inclinabo in parabolam aurem meam, &c.* In quibus verbis quæstionem mouet, cur Propheta, qui os ad loquendum præparasse dixerat, loquutionem deserat, & ad aurium applicationem transeat? Respondetque acutè ad rem nostrã. *Valde prudenter hoc fecit, ne quis existimaret esse humanum, quod dicitur, & ne haberet suspectam eius inuentionem.* Neque aliter locum interpretatus est Theod. *Vult dicere,* inquit, *se nihil loqui proprium, sed diuinæ gratiæ instrumentum esse.* Eadem de causa quod Moyses scripsit Exod. 9. numero 16. dixisse Deum Pharaoni, Diu Paulus ad Roman. 9. numero 16. Scripturam Pharaoni dixisse affirmauit. *Dicit enim scriptura Pharaoni, quia in hoc ipsum excitaui te.* Nam inter ea, quæ ab scriptura, & à Deo dicuntur, nulla prorsus differentia intercedit. Ratione probatur, quia si humana diuinis in sacra pagina miscerentur, multum de veritate & authoritate sacræ scripturæ detraheretur: non enim certa ab incertis facile discerni possent, & sic omnia falsitatis suspicioni essent obnoxia.

3. Ad primum in oppositum, Resp. Spiritus sancti assistentiam non semper excludere propriam scriptoris diligentiam, immò sæpe illius vti industria, præsertim in historiis conscribendis: nam diuerso modo se habuit Deus cum Prophetis, quibus diuina mysteria reuelabat atque cum historiographis, quibus non opus erat reuelare, quæ ipsi viderant, & audierant: sed eos excitabat, vt scriberent, quæ visu, auditure didicerant, & nequid falsum dicerent eos ad vera tantum applicari sinebat, quæ Dei assistentia in scribendo laborem, meritique occasionem non abstulit: & sicut scriptores excitauit, vt humanas res aliquas conscriberent, humanaque verba suggessit; ita etiam vt humano more loquerentur potuit inspirare, non tamen erroris veniam petiit author Machabæorum circa historiæ veritatem, sed minus politæ orationis indulgentiam deprecatur. Ad secundum neganda est consequentia. Nam vt bene notat Theodos. procemio psalmorum diuersa Euangelistarum verba non magis officiunt veritati, quàm si eadem res diuersis calamis scriberetur, quare hæc diuersitas in modo loquendi maiorem rei scriptæ perspicuitatem parit, sicut qui multis modis sui cordis affectum testatur, maius se manifestandi indicium præbet. Præterea testium nimia in circunstantiis parui momenti concordia suspecta reddit eorum testimonia, ex l. 3. testium fides §. ideoque, de testib. Vt igitur Deus ab hominum mentibus hanc suspicionem amoueret, Ecclesiasticos scriptores in sensu semper conformes, in verbis aliquando discrepare de industria procurauit. Illud vero quod additur de testimonio Matthæi 17. Ieremiam pro Zacharia allegantis, variè soluitur. Etenim aliqui respondent primo illud testimonium fuisse in aliquo ex iis libris, qui perierunt, sicut & illi, qui secundo Machabæorum referuntur: Verùm quia hoc videri potest mortuos testes appellare. Secundo alii ad quemdam Hieremiam apocriphum confugiunt, in quo D. Hierony. hoc testimônium se vidisse testatur: hæc tamen solutio ex eo displicet, quod raro admitti debeat testimonium ex libro apocripho desumptum in sacra scriptura, vt ait Diu. Hieronymus quamuis aliquando illud sacri scriptores producant; vt fecit Paul. 2. ad Timoth. 3. Tertio, alii cum Eusebio 10. demonstrat. cap. 4. asserunt hoc testimonium Iudæorum malitia ex Hierem. scriptis fuisse deletum. At si ita est cur Iudæi illud in Zachar. relinqui passi sunt.

Tres alias solutiones meo iudicio probabiliores addo. 1. est ex Hieronymo & Beda ad hunc locum: item ex August. lib. 3. de consensu Euangelist. cap. 7. illud testimonium Zachariæ attribui Hierem. vt sciamus omnium Prophetarum dicta esse communia, quia eodem spiritu Dei afflati vaticinia ediderunt. 2. docet citari quidem Hieremiæ Prophetiam, non scriptam, sed ex traditionibus acceptam, eo fere modo, quo Christus Dominus illud Luc. 13. de turri in Siloe citauit. 3. quam cæteris præfer. Maldonat, ait Matthæum nullius Prophetæ nomen retulisse, sed solum dixisse, tunc impletum est quod dictum est per Prophetam, vt sæpè facere consueuit cap. 1. num. 22. cap. 2. num. 5. num. 15. & num. 23. & hoc cap. num. 35. scriptorem verò alium, seu interpretem cum putaret Hieremiæ citari testimoniũ, illius proprium nomen addidisse. Hãc coniecturam confirmat, quod in Syriaca translatione nomen Hieremiæ non legitur: item D. Aug. citato loco testatur suo tempore in plerisque Codicibus nullum Prophetã nominari. Ratio verò cur interpres nomen Hieremiæ, potius 4.

quam Zachariæ addiderit, fuit quod Hierem. in eius vaticinio cap 32. numero 9. refertur, agrum emerit, & verba Zachariæ, quæ de agro sanguinis testimonium continent apud 70. qui olim præcipuè allegari consueuerunt, adeo erant obscura, & à veritate Hebraica diuersa, vt vix cum iis, quæ à Mathæo afferuntur, aliquam similitudinem præ se ferrent. Ad tertiam patet responsio ex solutione primi: iam enim diximus cum historicis ita Spiritum Sanctum concurrisse, vt eorum industria, diligentiaque vteretur: ideoque sanctus Lucas in præfatione Euangelii testatur, se omnia, quæ ad scriptionem Euangelii pertinebant, diligenter fuisse assequutum: quapropter nihil mirum, si in ordinanda sacra historia Ecclesiastici scriptores, aliorum quoque testimonia produxerint: quia ad hoc ipsum scribendum à Deo excitabantur. Ad quartum Resp. Etiam illa quæ videntur minima, mysteriorum esse plenissima, eamdemque certitudinem vendicant, quia sub eadem Dei reuelatione, & motiua ratione credendi proferuntur, neque peculiaris ratio deficit, ob quam ibi referantur, quamuis illam non semper assequamur. Immò hinc maior sacrarum litterarum dignitas arguitur: Si enim in minimis sacræ scripturæ dictionibus humana ratio cæcutire videtur: In maximis multominus imbecilla nostri ingenii acies mysteriorum ferre poterit splendorem.

5\. Hinc colliges resolutionem alterius difficultatis, vtrum omnia, quæ in sacra pagina scripta sunt, fuerint à Deo reuelata. Nam dupliciter accipi potest reuelatio, primo pro rei occultæ manifestatione. Secundo, pro illustratione, qua mens de re iam antea cognita, ita certificatur, vt omnem formidinem naturalem & moralem deponat, & adeo sibi dictamen esse concipiat, & multo firmiùs illi adhæreat: si ergo de reuelatione priori modo sumpta loquamur, non opus est, vt omnia quæ canonicus scriptor scripserit, ipsi de nouo reuelarentur. Et ita intelligendi sunt, qui cum Melchiore Cano lib. 2. de locis cap. 18. in princip. docent multa in sacris litteris contineri, quæ de nouo scriptori Canonico reuelata non sunt, sed respectu illorum, qui illius testimonio fidem adhibent, reuelata censentur: si verò de reuelatione posteriori modo sermo sit, vt multi cum Carthusiano ad cap. 19. Ioann. loquuntur, dicendum est omnia, quæ diuina scriptura complectitur sacro scriptori fuisse reuelata. Et hoc non obscurè significauit Ioannes, qui postquam se testem oculatum eius, quod scripsit professus est, cap. vltimo numero 24. addidit, *scimus quia verum est testimonium eius.* Item Petrus 2. cap. 1. numero 18. postquam se dixit testem auritum vocis è cælo allatæ, *hic est filius meus dilectus, &c.* subiunxit & *habemus firmiorem propheticum sermonem.* Vterque enim Apostolus maiorem certitudinem, in iis quæ scribunt ex diuinæ reuelationis illustratione percepisse fatentur, quam ipsarum rerum visu, & auditu.

6\. Tertia difficultas est, Qua ratione Deus scriptori Canonico ipsa quoque verba suggesserit? Cui antequam satisfaciam aduerto iam notatione nona proximæ commentationis ostensum esse, etiam verba ipsa sacrarum literarum ab Spiritu Sancto fuisse dictata, & ex eo confirmatur, quia Deus sacrarum litterarum author est: nam vltra rationes, quas in disputatione sexta adducemus ad probandum Deum esse sacræ scripturæ authorem, ita docet Concil. Florentin. & Tridentinum, vbi supra. At libri alicuius authori non sententiæ modo, sed verba etiam tribuuntur: hac tamen veritate præsupposita dubitari potest, quo modo singula verba scriptori sacro fuerint inculcata? Et an in illorum vsu libere operarentur: si enim Spiritus Sanctus singula verba dictauit, & ad illa scribendi motu impulit, cui resistere non possent sacri scriptores, sanè liberi arbitrii vsum non habuere, in diuinis litteris conscribendis: quod significare videtur Gregor. de Valent. quippe qui lib. 8. Analyseos cap. 5. punct. 1. dixit Canonicos scriptores instar calami, cum vsurpatur manus, scripsisse. Dico tamen duobus modis potuisse Deum singula verba scriptoribus sacris dictare. Primo ita excitando interiores species, & disponendo phantasmata, vt ea tantum verba occurrerent, quæ scribenda erant. Secundo excitando scriptorem sacrum, vt in memoriam reuocaret historiam, vel illam denuò per reuelationem cognosceret: illumque relinquendo, vt præhabita deliberatione in diuersorum verborum concursu, ea solum eligeret, quæ Deus voluit conscribenda. Et vtrouis modo dico semper scriptorem aliquem libertatis vsum habuisse: nam etiam si in receptione lucis, & specierum, vel in determinatione & ordine phantasmatum liber non esset, præsertim in priori modo excitationis diuinæ; semper tamen cum illuminatione ex parte intellectus, & inspiratione ex parte voluntatis stare potuit scriptoris libertas ad scribendum, & merendum in ea scriptione: nam Deus per scientiam suam infinitam cognita, voluntatis dispositione, eam inspirationem diuinam gratiamque excitantem præbere potuit, quam sciebat effectum infallibilem habituram. Hanc opinionem tenet Suar. de fid. tract. 1. disp. 5. sect. 3. numero 15. Serar. prolog bibliac. cap 4. q. 21. post Origen. lib. 3. de principiis cap. 2. Dices quando multa occurrunt verba scribenti, & ille liberè elegit illa, quæ vult, non indiget nisi concursu vniuersali diuino ad illam electionem; sed quando Deus, vt Author naturæ concurrit cum causa secunda ad aliquam actionem generali concursu, illa actio non tribuitur absolute Deo, sed causæ secundæ; ergo illa verborum electio, & scriptio nō Deo, sed scriptori canonico est tribuenda. Resp. hoc solum probare tribuendum esse illam actionē scriptori sacro absolutè, quatenus libera & meritoria, attamen non tollere specialem Dei prouidentiam, & assistentiam, qua Deus paratus erat ad mentem, voluntatemque humanam scriptoris aliò diuertendam, si verba alia, quàm quæ ipse præscripserit, &

A speciali excitatione repræsentauerit, ex arbitrio scriptor eligeret; neque verum est quod in argumento assumitur scriptorem sacrum solo concursu vniuersali, qui ordinario, & naturali prouidentiæ modo detur, indigere ad illam scriptionem. Nam illa specialis prouidentia & assistentia Dei, ne in errorem labi posset, qua ductrice scribebat, vniuersalem Dei concursum excellit.

7. De altera authoritate Ecclesiæ, nimirum recipientis, & approbantis sacram scripturam, alia dubia occurrunt. Primum, quia non videtur præcise necessaria: quando enim aliquis sufficientia habuerit motiua, quæ citra temeritatis notam, indicent aliquam esse scripturam canonicam, etiamsi nulla sit Ecclesiæ approbatio, B tenetur illam recipere, & si renuat, in hæresim incurret: Confirmatur primo, quia, vt liber Canonicus dicatur, sufficit sancti Hieronymi authoritas. Nam Gelasius Papa in cap. sancta Romana dist. 15. ait in certa controuersia de arbitrii libertate se cum sancto Hieronymo consentire. Confirmatur 2. testimonium Ecclesiæ approbatio est hominum: sed scriptura testimonium diuinum dicitur: ergo hoc illius approbatione non indiget. Nam Ioannis 5. numero 34. ait, *Ego autem non ab homine testimonium accipio*. Persistendum tamen in tradita doctrina, quæ Catholica est: quam Concil. Toletan. 1. confirmat in assertione fidei, Leonis Pontificis authoritate firmata. *Si quis dixerit, vel crediderit alias scripturas, præter quas Ecclesia Catholica recipit, in authoritate habendas, vel esse venerandas, anathema sit.* C Quod exemplo Pauli amplius corroboratur, qui vt notat Augustin. lib. 28. contra Faust. cap. 4. Diu. Hieronym. Epistol. ad Augustin. 11. inter Epistol. Diu. Augustin. Tertullian. lib. 4. contra Marcion. postquam à Christo Euangelii reuelationem accepit Hierosolymam iubente Domino profectus est, vt à Petro, ac reliquis Ecclesiæ proceribus confirmationem Euangelii, quod prædicabat, acciperet, & illius Euangelium, tanquam res sacra, & cæterorum Apostolorum doctrinæ maximè conformis à cunctis fidelibus reciperetur: ita enim ipse ait ad Galat. 2. numero 2. *ascendi autem secundum reuelationem & contuli cum illis Euangelium quod prædico in gentibus.* D Ad argumentum in oppositum, Respondeo, eum qui sufficientia motiua habuerit, vt librum tanquam canonicum recipiat, posse quidem, & debere, illum priuatim quasi scripturam sacram admittere, si nullum sit Ecclesiæ decretum, quod illius existimationi aduersetur. Numquam tamen posse librum illum ante Ecclesiæ approbationem, tamquam Canonicum in publicis actibus allegari, ne imposita censura à Toletano, item à Tridentino incurratur. Ad primam confirmationem. Iam notatione 9. superioris commentar. ostendimus nullius sancti authoritatem sufficere, ad aliquid tamquam de fide recipiendum. Et speciatim de Diuo Hieronymo docet Castro lib. 1. de iusta hæretic. punit. cap. 9. cum aliquali errore deceptum fuisse in suis elucubrationibus in sacram scripturam: Nam verba Matthei 9. *Venit in Ciuitatem suam* de Nazareth interpretatur, cùm ex Marci secundo constet Capharnaum intelligi, vnde illius opiniones non numquam viri docti reiiciunt. Iam verò Gelasius cum se Hieronymi opinionem sequi affirmat, nihil aliud significat quàm Hieronymi censuram de Ruffino aliisque scriptoribus Ecclesiasticis, ita obseruandam, vt si quid Hieronymus notauerit, illud sit cautè legendum, & maximè exponendum, ne qua parte fidei dogmata offendat, non tamen statim hæreticum censendum; nisi vt tale ab Ecclesia expressè fuerit reiectum: ita locum declarat Couar. lib. 4. variar. resolut. cap. 16. numero 10. Ad secundam confirmationem, Resp. authoritatem Ecclesiæ ab assistentia Dei in scripturis declarandis, rebusque ad fidem spectantibus decidendis diuinam esse: neque esse incommodum, quod vna fidei regula, qualis est sacra scriptura in se diuina & infallibilis, per aliam nimirum Ecclesiæ authoritatem, innotescat, cùm simili modo naturalia principia per se ad inuicem demonstrentur: vt præstantiores logici attestantur. Ad illud Ioannis 5. Resp. cum Maldonato ibi post Leontium, & Teoph. item Barrad. concord. tom 2. lib. secundo cap. 7. Christum Dominum significasse se testimonio hominis non indigere, vt se Dei filium ostenderet: cum miracula, & prodigiosa opera, quæ facere potuisset, illum satis manifestarent; sed ad Iudæorum vtilitatem, & salutem vsum fuisse Ioannis testimonio, quem ipsimet testem, ac iudicem diuinitatis Messiæ fecissent: simili modo, quamuis infaillibilis sacræ scripturæ veritas secundùm se aliis modis posset à Deo declarari, voluit tamen, vt nobis hæc veritas innotesceret per Ecclesiæ authoritatem interpositam, quia hic erat satis consentaneus Ecclesiastico regimini, & potestati relictæ in Christi Vicario.

8. Secundum dubium est, quousque se extendat hæc Ecclesiæ authoritas hac in re, an librum efficere possit Canonicum, qui talis non esset? Resp. cum Augustin. lib secundo de doctrina Christiana lib. 8. Irenæo lib. 3. aduersus hęreses cap. 3. & 4. libros canonicos de se habere quod tales sint, & infallibilem contineant veritatem; at quoad nos canonici fiunt interposita Ecclesiæ authoritate; quod aliqui dicunt libros effici ab Ecclesia canonicos formaliter, non materialiter: ita Canus lib. 2. de locis cap. 7. & Couar. lib. 4. variar. resolut. cap. 14. aliter loquitur Serarius prolog. bibliac. cap. 8. quæst. 10. ait enim librum canonicum in actu primo fieri eo ipso tempore, quo à Deo dictatur. In actu 2. quando vt talis ab Ecclesia recipitur. Ideo enim Canon qui hos sacros libros continet, Ecclesiasticus dicitur ab Aug. lib 2. contra Crescen. Gram. cap. 31. & Eusebio lib. 6. cap. 25. Absolutè tamen sine scrupulo dici posset libros Sacræ scripturæ Canonicos effici ab Ecclesia, quia illa fecit canonem sacrorum librorum,

illumque nobis tradidit, vt tamquam diuinus in veneratione esset, neque suam vmquam amittere posse authoritatem; si quidem ipsa in ea definitione errare nequiuit: si tamen contingeret librum sacrum insertis erroribus esse corruptum, ita vt partes canonicæ à suppositítiis discerni non possent: posset Ecclesia quoad nos totius libri authoritatem leuare; vt errandi occasionem adimeret, nos verò illum librum diuinæ semper authoritatis futurum dicimus, qui incorruptus conseruabitur.

9. Tertium dubium est, vtrum tantam hodie Ecclesia in discernendis scripturis authoritatem habeat, quantam olim? Resp. affirmatiuè cum Ireneo vbi suprà August. lib. contra Iouinian. cap. 6. Vualdens. lib. 2. doctrin. fid. cap. 19. Nam etsi Ecclesia primitiua nouam condendi scripturam sacram, habuerit potestatem, impellente diuino spiritu; vt ea, quæ posteris essent necessario vsui futura, scriptis traderentur, tamen si de præciso definitionis iure loquamur, quo vel antiquiora oracula, vel prodeuntes denuo scripturas publica authoritate recipiebat, nullum assignabitur discrimen vno atque altero tempore, vt bene aduertunt Canus lib. 2. de locis cap. 7. & Died. lib. 1. dogmat. Dices; Ecclesia nequit modo librum tamquam canonicum declarare, nisi ad traditiones doctorumque testimonia recurrat. At Diuus Petrus, cæterique Apostoli speciali reuelatione certificabantur, quod liber aliquis Spiritu Sancto dictante fuerit conscriptus: ergo cum traditio, & communis consensio doctorum naturaliter sint defectibiles, quia testimonia sunt humana firmiori fundamento antiqua Ecclesia, quam præsens in discernendis sacris scripturis niti videbitur. Neganda tamen est consequentia: nam certitudo definitionis, ac declarationis ab Ecclesia datæ, qua talis est, non sumitur ex motiuis, quibus summus Pontifex & Ecclesia tamquam manuductione vtitur ad aliquid de fide declarandum; sed ex infallibili Sancti Spiritus assistentia, quæ Ecclesiam errare non sinit: quamobrem licet olim Ecclesia primitiua, media habere potuerit certiora, definitiones tamen, & declarationes æque certo Spiritus Sancti ductu ferebantur.

10. Hinc colliges etiam nunc posse Ecclesiam librum aliquem, vt Canonicum declarare, de quo in veteri Ecclesia extitit controuersia, & adhuc ab vniuersali Ecclesia receptus non sit. Probatur, quia aliqui sunt libri, & aliorum partes de quibus dubitatum aliquando fuit in Ecclesia, vt superiori sectione aduertimus: & latius videri possunt apud Bellarm. lib. 1. de verbo Dei per multa capita, & Azor. tom. 1. lib. 8. cap. 1. per varias quæstiones speciatim 5. & 6. & tamen hos integros cum omnibus suis partibus, prout in Ecclesia Catholica legi consueuerunt, & in vetere vulgata editione habentur pro sacris habendos Tridentinum Sess. 4. definit, adiecta anathematis pœna: ergo Ecclesia etiam nunc de nouo potest librum, vt Canonicum declarare, vel illius partem. In quo non possum non mirari Sixtum Senensem lib. 1. de script. apocriphis, & lib. 8. hæresi 11. asserere septem vltima capita Esther esse apocripha, & cum sibi obiiciat Concilium Tridentinum quod iubet recipere integros libros cum suis partibus, prout in Ecclesia Catholica legi consueuerunt, & in vulgata habentur, respondet intelligendum esse Concilium de veris partibus, quæ ad librorum integritatem spectant, non autem de laceris quibusdam appendicibus, & additamentis ab incerto authore temerè adiunctis. At in maiorem temeritatem credo incidere, qui sciens illam partem Esther haberi in vetere vulgata editione, & in Ecclesia legi, vt notat Bellarmin. de verbo Dei lib. 1. cap. 7. §. *Denique Tridentinum*, asserit inter apocripha esse numerandam. Neque quod de hac re Hugo Lyranus Dynis. Cayet. tradiderunt Sixtum Senensem satis defendit, cum hi ante Tridentinum scripserint, vt aduertit Azor. tom. 1. lib. 8. cap. 1. quæst. 8.

Oppones: Ecclesia non nisi consideratis Patrum sententiis, & antiquis traditionibus sacros libros canonicos esse decernit: sed nec Patrum sententiæ mutantur, neque traditiones certiores hoc tempore esse possunt, quàm antea tempore primitiuæ Ecclesiæ magis propinquo: ergo impossibile est, vt Ecclesia possit prudenter agens de nouo librum declarare, tamquam canonicum, huc vsque non receptum; neganda tamen est consequentia: Nam in primis negari non potest sanctam Ecclesiam successu temporis in rerum diuinarum sapientia creuisse, acquisita fidei interuentu, & succedentium doctorum industria Dei gratia, & Spiritus Sancti illustratione adiuta: vt docet Suar. de fide tract. 1. disput. 2. Sect. 6. numero 14. Et quamuis traditiones, quibus nunc Ecclesia vtitur, maiorem secundum se certitudinem non habeant, quam antea; contingere potest, vt diligentia Doctorum, qui præcesserunt, adiuncta illi quam alii de nouo adhibent, aliquæ traditiones quoad nos certiores appareant, & quicquid in eis dubitationis erat, noua Spiritus Sancti collustratione dissipatur. Confirmatur; nam Ecclesia, vel immediatè librum ab eius authore accipit, vel ab alio: si ab authore, aut exploratissima est illius authoris inspiratio diuina, & nullo examine alio opus est, vt ab Ecclesia tamquam Canonicus declaretur, vel non est ita manifesta: si non est ita manifesta authoris inspiratio, à quo librum Ecclesia accepit: & ab alio librum accipit, non immediatè à sacro scriptore, tunc examen pro ratione dubii hoc negotium requirit: hoc verò examen aliquando citius, vel tardius fieri potest, & testimonia hinc, & inde corriuantur; vnde prouenire poterit, vt duo libri, qui secundum se canonici sint, materialiter, & in actu primo; quoad nos, seu in actu secundo ita se habeant vt de vno prius quam de alio suam declarationis authoritatem Ecclesia interponat, quod bene considerauit Serarius prolog. bibliac. cap. 8. quæstiuncula. 6. 11.

12. 4. & vltimum dubium est an authoritas Ecclesiæ maior, seu minor sit in declarandis, seu recipiendis libris canonicis, quam illa, qua scriptura sacra res ad finem pertinentes tradit. Resp. essentialiter nec maiorem nec minorem esse posse; sed æqualem, vel potius eamdem. Nam certitudo tam infallibilis est in declaratione Ecclesiæ, quàm in narratione sacræ scripturæ, quare si ab hac certitudine desumatur, authoritas æqualis est: si verò à ratione motiua & finali propter quam infallibilis est, hæc certitudo eadem est, nempe diuina veritas, seu authoritas Dei, vel scripturam immediate dictantis, vel assistentis Ecclesiæ declarationi. Notandum tamen est hac in re discrimen, quo se habent quasi excedens, & excessum ad inuicem: quia si secundum conditionem quamdam accidentariam hæc authoritas, prout est in sacra scriptura & in declaratione Ecclesiæ consideretur, secundum se maior est in sacra scriptura quoad nos, maior in Ecclesia: hanc distinctionem indicant Caiet. de authoritate Pontif. cap. 4. versùs finem, Dried. de dog. mat. variis tom. 2. lib. 4. cap. 4. Cano de locis lib. 2. cap. 8. probatur. Nam quæ in sacra scriptura continentur, sunt à Deo immediate reuelata & ab eius ore immediate procedere æstimantur iuxta August. lib. 18. de Ciuit. Dei ca. 4. ad finem. At declaratio Ecclesiæ licet largo loquendi modo & minus proprie dici possit loquutio Dei, tamen propriè loquendo & in rigore non est verbum Dei, neque Deus per Ecclesiam nobis de nouo mysteria reuelat, sed in reuelatis olim nunc explicandis & proponendis illi assistit, vt docet Valent. tom. 3. disp. 1. quęst. 1. punct. 6. Suar. de fide disputat. 2. sect. 2. num. 15. & 16. Conin. de moralitate & nat. actuum super disp. 9. dub. 5. num. 6. post. D. Thom. 2. 2. quæst. 1. artic. 7. & 10. ad 2. Vincent. Lyrin. Irenæum Hieronym. & alios quos refert Suar. citatus: ergo secundum se dignius est testimonium sacræ scripturæ & maioris authoritatis accidentalis, quàm testimonium Ecclesię. Econtra vero quoad nos præcedit authoritas Ecclesiæ & secundum aliam rationem accidentalem dignior est; nam antiquior est quam scriptura: prior enim fuit Ecclesia quam canonica scriptura, ac proinde authoritas scripturæ innotuit per Ecclesiæ authoritatem & sine hac illa authoritatem non habet vnde Augustin. contra Epistol. fundamenti capite 5. ait. *Ego vero Euangelio non crederem, nisi me catholicæ Ecclesiæ commoueret authoritas.* quę causa fuit cur Deus in ambiguis, & difficilioribus dubiis Deut. 17. num. 9. ad sacerdotum iudicium recurrendum pręceperit.

13. Obiicies Christus Dominus suam legationem scripturæ non Ecclesiæ authoritate confirmauit. Ioann. 5. num. 38. *scrutamini scripturas &c.* & Saducæis dixit Marci 12. nu. 34. eorum errorem ab ignorantia scripturarum prouenire. *Non ne ideo erratis non scientes scripturas?* Denique Ioannes Baptista Isaiæ testimonium retulit vt se à Deo missum confirmaret Ioann. 1. num. 23. ergo maior etiam quoad nos est authoritas scripturæ, quam Ecclesiæ. Resp. negando illationem: ratio est quia Christus dominus & Ioannes Baptista agebant cum ipsis principibus, penes quos in existimatione communi erat authoritas publica & qui primores in Synagoga credebantur, qui non nisi iuxta Prophetarum vaticinia suam de Christi & Ioannis legationibus sententiam dicere deberent. Deinde qui testimonium ex sacra pagina profert ad aliquid confirmandum, ad Ecclesiæ authoritatem etiam recurrere censetur, quando non nisi ex libris ab eadem Ecclesia approbatis testimonium profertur, vt tam Christus Dominus, quam Ioannes Baptista effecerunt.

Quæ translatio in sacris litteris sit canonica.

SECTIO III.

1. CVm sacra scripaura diuersis linguarum, & translationum editionibus in lucem prodierit, necesse est explicare, in qua lingua, quave editione authoritatem suam retinet, itavt etiam verba diuina sint existimanda: nam quamuis constet illam editionem infaillibilem continere authoritatem, quæ in eodem idiomate, & omnino conformis sit illi, quam scriptor Canonicus effecerit: cum non satis constet an hæc conseruetur incorrupta in hac, vel illa lingua seu editione: hoc distinctius oportet explicari. Verum antequam variis assertionibus hoc expediam, tria aduertenda sunt. Primum sacram scripturam vel ex parte, vel in totum Hebræo, Chaldæo, Syriaco, Græco & latino idiomate circumferri præter linguas vulgares, ad quas in particulari descendere non est opus: illas enim in publico & communi vsu Ecclesiæ legi, aut Cani Tridentinum Sess. 22. cap. 8. & can. 9. interdixit, de qua re vide Bellarm. lib. 2. de verbo Dei cap. 15. post Hosium & nostrum Ledesmam, Chaldeæ vero linguæ vocabulo intelligitur illa, quæ Babyloniis propria fuit & quam Iudæi Babylone captiui didicerunt & postea in vsum receperunt; sicut etiam Syriacam. Nam post captiuitatem Babylonicam in Syriam reduces Hebræi multa cum Syris communia vocabula habere cæperunt, quousque illam linguam tamquam vernaculam vsurparunt. Vnde Christus Dominus Apostoli primique fideles in Palestina Syriacè loquebantur.

2. 2. in lingua pure Hebraica prout à Chaldaica, & Syriaca discriminatur, scripti sunt primitus libri Moyses quinque Iosue & reliqui omnes veteris testamenti, qui continentur in canone præter libros Tobię, Iudith, partem Esdræ & Danielis, Item fortasse Ecclesiasticum & Primum Machabæorum; nam Ecclesiasticum scriptum esse in Hebręorum lingua constat ex illius prologo, an verò pure Hebræa esset lingua, vel Syriaca dubitatur de primo libro Machabæorum.

Idem testatur Hieron. de 2. Origenes Chaldaico Idiomate scripti sunt libri Tobiæ, Iudith. pars Esdræ, & Danielis, teste Leonardo Maria prolog in sacram. script. quæst. 5. sect. 5. & 8. post Hieronymum & alios Patres. Græca lingua totum testamentum nouum primò conscriptum fuit, exceptis Euangelio Matthæi & Epistola ad Hebræos, quæ Syriace scripta sunt: de Euangelio Matthæi late disputauit Bellarm. lib. 2. de verbo Dei cap. 4. latius Salmeiron. prologom. 15. Albertus Viudmundstadius, qui in Europa primum testamentum Syriacum imprimi curauit & Guido Frabricius cuius est interpretatio Latina in bibliis regiis. In eadem lingua Græca censetur secundum satis probabilem sententiam scriptus liber secundus Machabæorum: addunt alii Salomonis sapientiam sed multo certius est Hebraice primum scriptam fuisse à Salomone & postea Græcum interpretem Grandiloquo Græco Stylo eam transtulisse, vt idem Leonardus confirmat sect. 6. Latino sermone nullum ex canone librum primaria editione elucubratum pro certo habemus: aliqui existimant Euangelium sancti Marci, & Epistolam Pauli ad Romanos Latine scriptam, eo quod Latinis missa sunt: non est tamen efficax argumentum: nam cum linguæ Græcæ vsus apud Romanos tunc maxime vigeret, etiam Græcè poterant conscribi.

3. 3. prænotandum vetus testamentum ex lingua Hebræa in Chaldæam paraphastice fuisse translatum, quam paraphrasim Hebræi Targum dixere, illamque apud Hebræos in magna semper fuisse authoritate certum est, ideoque ad illos conuincendos magis vtilis est, quam ad confirmanda Christianæ fidei dogmata. Nam Cardinalis Franciscus Ximenius in præfatione Complurensium Bibliorum asserit Chaldaicas paraphrases præter illam, quæ est super Pentateuchum, fabulis esse plenas; idem docet Bellarmin. citatus cap. 3. & addit etiam in illa, quæ est in Pentateuchum aliquos errores reperiri, sed pauciores & leuiores, quorum exempla subiungit. Cæterum translationes Græcæ de veteri testamento nouem numerat Bellarm. cap. 5. eiusdem libri 2. & Turrianus de fide disp. 21. dubio 4. præter illam cuius meminit Clemens Alex. lib. 1. Stromatum, quæ incerto Authore prodiit: ex qua Plato, cæterique Philosophi non pauca hauserunt ex nouem numeratis. Prima est septuaginta interpretum Ptolomæi. Philadelphi iussu edita. Secunda est Aquilæ Pontici, quam anno Christi centesimo & vigesimo editam docet Turrianus & anno duodecimo Adriani Imperatoris Bellarmin. Verum Baron. tom. 2. anno decimo octauo Adriani & centesimo & vigesimo septimo post Christum factam testatur; ego inter tam graues Authores litem diiudicare non audeo, cum non videam argumentum, quod pro aliqua ex histribus sententiis conuincat. Baronio potius hac in re subscriberem 3. translationem commodo Imperatore fecit Theodocion. 4. Symmachus anno nouo Adriani Imperatoris, vt Bellarmin. & Turrian. citati, Baronius tom. 2. & Bzouius tom. 1. asseuerant 5. & 6. editio sine nomine Authoris proferuntur. Vtraque in doliis inclusa inuenta est, illa apud vrbem Hierico. hæc apud Nicopolim, teste Epiphanio in lib. de mensuris & ponderibus. 7. fuit Origenis, in qua translationem septuaginta ita emendauit multis ex Theodocione admixtis, vt nouam fecisse videatur. præter hanc propriam versionem, præcedentes coniunxit, vt docet idem Epiphan. citato loco & hæres. 63. Item Euseb. lib. 6. histor. cap. 13 & quia singulas paginas in sex columnas diuisit & in prima textum Hebræum literis Hebræis; in secunda eumdem textum literis Græcis: in 3. Interpretationem Aquilæ: in 4. Symmachi: in 5. septuaginta: in 6 Theodotionis editionem collocauit; vocata sunt hæc volumina Hexapla à sex columnis, Tetrapla à quatuor translationibus. Denique quia addidit quintam & sextam interpretationem sine Authoris nomine prolatas, dicta sunt Octapla. Octaua editio est sancti Luciani presbyteri & martyris, quam sub Constantino Imperatore Nicomediæ repertam refert Athanasius & post illum Bellarm. & Turrian. meminitque Baron. tom 3. anno 6. Constantini post Hieronymum Epist. 107. & Apolog. aduersus Ruffinum. Nonam scripsit Hesichius, atque ad Ægypti Ecclesias misit, vt D. Hieronym. in præfatione ad Paralipom. attestatur: quæ præfatio est illa Epistol. 107. ad Cromatium supra citata, his adde translationes latinas, quas innumerabiles fuisse docet Hieronym. in præfat. ad Iosue & August. lib. 2. de doctr. Christiana cap. 11. inter quas vna erat communior, quę vulgata dicebatur: præter hanc D Hieronym. vetus testamentum, duplici versione Latina transtulit 1. ex 70. Græco idiomate. 2. ex Hebręo: nouum verò de Græco in Latinum non transtulit, sed aliquot erroribus perpurgatis Græcæ fidei reddit. vt ipse ait lib. de viris illustr. ad finem quibus animaduersis de his, omnibus translationibus ferendum est iudicium an incorruptæ perseuerent & quam habeant authoritatem.

Prima assertio: Hebraica scriptura, quæ nunc extat, quamuis non omnino incorrupta esse censeatur, sed aliquos leues errores contraxerit partim ex iniuria Amanuensium & librariorum, partim ex Iudæorum malitia post D Hieronymi tempus non tantæ considerationis sunt, vt in iis, quæ ad fidem & bonos mores pertinent, scripturæ sacræ integritas desideretur. Ita sentit Bellarmin. lib. 2. de verbo Dei cap. 2. per totum cum Dried. lib. 2. de Ecclesiast. dogmat. cap. 1. & aliis. Item Serar prolog. bibliac. cap. 14. quæst. 12 per totam, Turrian. de fide disp. 21. dub. 2. Leonard. Marius prolog. sacr. script. quæst. 5. sect. 5. numero 24. Salmeiron prologom 4. probatur prima exemplaria transcriptionibus corrumpi, præsertim in Hebræis litteris, in quibus similitudo aliquarum inter se maiorem præbet errandi occasionem. 2. in additione punctorum facile decipi potuerunt Rabini; cum enim dictiones He- 4.

bræç sine punctis variè legi possint & diuersos sonos, ac significatus habere, pronum erat in aliquibus aberrare: neque solum ex oscitantia, sed etiam ex malitia: post D. Hieronymi tempus, dico, nam neque ante aduentum Christi Domini, neque post vsque ad tempus D. Hieronym. aliquid corruptum in Hebræo textu fuisse citati Authores docent post D Hieronym. Augustin. Origen. & alios relatos à Turriano & Serario: ratio est quia ante Christi aduentum nulla causa erat, cur Iudæi purum veritatis Hebrææ fontem turbarent & Christus Dominus cum citaret vetus testamentum sæpissimè, nullam huius corruptelæ mentionem fecit. Immò Iudæos ad hunc textum illæsæ veritatis remisit: neque inter cætera minora vitia, de quibus eos coarguit, hoc illis vnquam exprobrauit, propter traditiones suas Dei mandatum transgredi, non vero male transcribi. Matth. 15. ipsis obiicit. Post Christum & ante D. Hieronymum idem dicendum est 1. quia Phylo de egressu filiorum Israel, & Euseb. lib. 8. præpar. cap. 1. obseruarunt vetus testamentum in summa semper veneratione habitum à Iudæis, & rem maxime piacularem credidisse apices, vel puncta in eo immutare. 2. quia vt notauit Hieronym. & Orig. in cap. 6. Esaiæ si Iudæi aliqua delerent in odium Christianæ religionis, sane essent illa vaticinia de Christo Domino, præsertim quæ citantur in nouo testamento: atqui hæc omnia fere reperiuntur in Moyse & Prophetis. 3. vt aduertit Augustin. lib. 5. de Ciuitat. Dei cap. 11. iam eo tempore nostri habebant codices Hebræos: ergo credibile non est Iudæos suis codicibus eripere veritatem voluisse, vt nostris adimerent authoritatem. At post D. Hieronymum crescentis Christianæ religionis inuidia & odio in Iudæis, verisimile est eorum Rabinos in omnibus, quæ possent etiam cum aliquo suo detrimento Christianis nocere curaturos in corrumpenda, & in alienos scilicet sensus distrahenda sacra scriptura: cuius rei exempla refert Serarius vbi supra, proposit. 6. & alii recentiores citati.

2. pars assertionis probatur: quia errores,
5. qui ex variarum lectionum discrepantia obrepserunt sensum sacri textus parum, aut nihil mutant: ij vero, qui ex additione punctorum nascuntur, nihil officiunt veritati: puncta enim extrinsecus adiuncta radicales litteras in suo vigore, quoad sonum, & significatum reliquere; quare ablatis punctis aliter textum legere nobis licet; etsi veram in omnibus lectionem discernere difficile sit. Quamobrem physicè seu mathematicè loquendo non est verisimile textum Hebræum esse omnino integrum; neque enim necessarium hoc fuit, vt ex peculiari diuinæ prouidentiæ miraculo factum esse existimetur: satis enim est quod moraliter loquendo eam perfectionem & integritatem hic textus conseruaret, quæ ad fidei dogmata & bonos mores informandos posceretur. Vnde colliges non simpliciter tamquam ad amussim reliquos textus ad Hebræum esse reuocandos.

A Nam quamuis ille integer & incorruptus fidei habeat authoritatem, quia tamen vt talis non declaratur ab Ecclesia, ideo illum quasi fidei regulam in præsenti translatione non sequimur. Obiectiones quæ contra hanc doctrinam opponi possent per interpretes sacræ scripturæ, suis locis dissoluuntur, omnes enim ex ea desumuntur & in illis immorari non expedit. 6.

2. assertio: Chaldaica editio prima, in qua libri Tobiæ, Iudith, secundus Esdrę & aliqua capita Danielis scripta sunt, eo modo, quo de Hebræa diximus moraliter, quantum ad fidem & bonos mores necesse est, incorrupta censetur, Paraphrasis verò quæ B vulgo Targum vocatur (quia apud Hebręos Targum idem erat, atque interpretatio, seu paraphrasis) in Pentateuchum purior est, quam ad reliquos libros: neque tamen ibi omnino incorruptus æstimatur, quare diuinam non habet authoritatem, reliquæ paraphrases erroribus scatent & fabulis: aliquam tamen contra Iudæos vtilitatem & authoritatem sortiuntur. Primam partem in eo mihi persuadeo, quia nullam video sufficientem rationem, cur hi libri in eadem versione hucusque conseruati, in qua 1. scripti sunt, suam authoritatem non seruent: nulla enim causa assignari potest, cur ab Hebræis corumperentur, saltem quæ conuincat & huius versionis authoritatem leuet, fatemur tamen physicè & mathematicè integram versionem conseruari vix posse. 2. & 3. partem assertionis tenent Cardinalis C Ximenius in præfatione Complutensium Bibliorum & Bellarmin. lib. de verbo Dei cap. 3. Ser. prolog. Bibliac. cap. 14. quæst. 9. Turrian. de fide disput. 21. dub. 3. probatur 2. pars quia Chaldaica paraphrasis, seu interpretatio facta est à Rabbinis, qui sæpe sacras scripturas ad ineptos sensus distorquent: & quamuis in Pentateucho minores ac pauciores huius paraphrasis notentur errores (quos apud Authores citatos reperies) tamen in reliquis sacræ paginæ libris grauissima mendacia, fabulæ, nugæ, aliaque Thalmudistarum deliria creberrime referuntur, vt experimento discere poterit, qui hanc paraphrasim in Threnos Cantica, Iob Psalmos & Prophetas perlegerit. Ibi enim occurrent duo Messiæ. 3. templum, liberatio à captiuitate Titi, & Vespasiani: Minæ aduersus Chri- D stianos & Mahometanos quos per Esaü & Ismael significant, aliaque sexcenta huius generis commenta. quæ tertiam conclusionis partem confirmant; nullam scilicet apud Catholicos, veteræque fidei sectatores illam paraphrasim habere fidem, licet aliquem contra eosdem Iudæos vsum habere possit.

3. assertio: in translatione Syriaca libro- 7.
rum qui extant maioris authoritatis, sunt Euangelium Matthæi & Epistola ad Hebræos: de reliquis maxime dubitari potest. Probatur 1. pars: nam omnes Patres communi consensu Euangelium Matthæi Hebræo idiomate fuisse primitus scriptum affirmant. ita Papias Ioannis Euangelistæ discipulus, vt refert Euseb. lib. 3. histor. Ecclesiast. cap. vl-

tim. Orig. Athanaſ. Irenæus, Epiphan. Hieronym. Doroth. Auguſt. Chryſoſtom. Euthym. Theophil. & alij quos ſequuntur Bellarm. lib. 2. de verbo Dei cap. 4. Salmeir. prolog. 35. in princip. ſimiliter de Epiſtola ad Hebræos iam ſuprà diximus Hebraicè fuiſſe conſcriptam, ideſt in ea lingua, qua Hebræi eo tempore vtebantur, quod Iuſtinianus cap. 3. in proloquiis ad Epiſtol. ad Hebræos confirmat ex Clem. Alex. Euſeb. Nicephoro & Origen. Quod vero Hebraicæ linguę vocabulo hi Patres intellexerint Syriacam, qua Hebræi vtebantur, quando Matthæus Euangelium & Paulus Epiſtolam ad Hebræos ſcripſerunt, late probat idem Salmeiron. loco citato. Cum igitur conſeruetur ſcriptura huius Euangelii & Epiſtolæ in ea lingua, in qua conſcripta fuit, ſuam habere authoritatem tam certum eſt, quam verum antiquis patribus iudicatur Hebraico idiomate illius temporis, ideſt, Syriaco hæc duo opera fuiſſe compoſita. 2. pars ſuadetur: nam reliqui libri noui teſtamenti ex Græca lingua in Syriacam tranſlati fuere. Vnde iam non ſeruant illam immediatam Spiritus Sancti ſcripturam, neque authoritatis excellentiam, præſertim cum nobis non conſtet, an ea tranſlatio ad amuſſim textui conformetur: ſane ſi verum eſſet huius tranſlationis Authorem fuiſſe Diuum Marcum Euangeliſtam (vt Syri arbitrantur) nulla eſſet cauſa cur de huius tranſlationis authoritate dubitaretur. Verum hanc tranſlationem totius noui teſtamenti Syriacam à Diuo Marco ſcriptam, & Eccleſiis Syriæ, ac Ægypti traditam mihi creditu difficile eſt: nulla enim illius mentio fit apud Clement. Alex. Origen. Euſebium, Athanaſ. Cyrill. Theophilum, Epiphanium, Hieronymum, Theodoretum, Damaſcenum, cæteroſque Patres, qui vel in Syria, vel in Ægypto Epiſcopi, ſeu preſbyteri extiterunt, quique, aut de variis ſcripturæ ſacræ editionibus accurate diſputarunt, aut de ſacris litteris commentarios poſteritati commendarunt. Si quis verò dicat hanc Syriacam tranſlationem non à ſancto Marco, ſed ab alio Authore, qui poſt hos Patres vixerit, editam fuiſſe, quod veriſimilius eſt: certè illius authoritas Græcæ, Latinæque verſionis authoritate longe inferior eſt. Illa tamen vtilitas ex hac Syriaca editione non parua comparatur, quia cum in titulis, ac ſectionibus capitum hæc editio faciat mentionem ieiunii, venerationis ſanctæ crucis, vigiliarum, precum pro defunctis, inuocationis & memoriæ ſanctorum, quæ omnia Lutherani tamquam Romani Pontificis traditiones reſpuunt, eos tamquam apertiſſimæ falſitatis impoſtores ſuggillat, ac mendacii conuincit, vt Turrianus cum Bellarmino adnotarunt.

4. aſſertio: de libris, qui in prima editio-
8. ne Græco ſermone ſunt conſcripti, idem dicendum, quod de Hebraicè ſcriptis diximus: de tranſlationibus vero Græcè euulgatis ſola tranſlatio ſeptuaginta, quæ reliquas longe antecedit, ſi pura, & incorrupta omnino
A hodie extaret, indubitatam ſane authoritatem haberet: prior pars huius aſſertionis 4. ex probatione 1. ſatis oſtenditur. 2. late confirmat Salmeir. prolog. 5. vbi narrat, quo miraculo edita fuit verſio ſeptuaginta, & Patres refert quamplures pro eadem ſententia. Ratione probatur 1. quia in ea verſione ſumma adhibita fuit diligentia, vt oſtendit Serar. cap. 12 prolegom bibliac. quæſt. 15. 2. quia idem miracula teſtantur, quæ in eadem tranſlatione acciderunt & Spiritus Sancti concurſum ſpecialem manifeſtarunt: nam ſiue verum ſit, quod narrant Iuſtinus in oratione exhortatoria ad gentes: Philo lib. vita Moyſis Tertullian in Apolloget. cap. 19 Ire-
B næus lib. 3. cap. 25. Cyrill. catecheſ. 4. Clement. Alex. lib. 1. Stromat. Chryſoſtom. homil. 5. in Matth. Auguſt. libro 18. de ciuitat. cap. 42. ſeptuaginta duos intrepretes ſingulos ſingulis cellulis incluſos, in vna, eademque tranſlatione præſcriptis verbis conſenſiſſe, ſiue inter ſe communicantes eamdem verſionem ediderint; reuera miraculum fuit, quod tot homines ſimul conferendo tam breui tempore diebus ſeptuaginta duobus potuerint conuenire in ſingulis transferendis ſententiis: vt notauit Bellarm. 3. quia illa verſio approbata fuit tam à Iudæis, quam à Chriſtianis: à Iudæis in tanta veneratione habita, vt ſeniores iis imprecarentur, qui ex ea quid demerent, eivè aliquid adderent vt cum Ariſtæo & Iuſtino docet Serarius citatus quæſt. 17. A Chriſtianis: nam ipſe Seruator Dominus & Apoſtoli ſæpe hanc tranſlationem ſeptuaginta duorum interpretum al-
C legerunt. Chriſtus Dominus locum Eſai. 61. verſ. 1. citauit apud Lucam 4. verſ. 17. *Spiritus Dominus* &c. Apoſtoli ex Eſaia 7. verſ. 14. *Ecce virgo concipiet*, vt eſt apud Matth. 1. verſ. 23. ex Eſai. verſ. 9. *niſi Dominus ſabaoth reliquiſſet vobis ſemen*, vt habetur ad Rom. 9. numero 29. & hanc ſententiam Patres tenuerunt, Irenæus, Euſeb. Iuſtin. Clem. Alexand Epiphan. Tertull. Hilarius. Cyrill. Hieroſol. Theod. & alii quos ſequitur Turrian. de fid. diſput. 21. dub. 5. Verba ſunt Auguſt. lib. 18. cap. 44. de Ciuitat. Dei. *Ego pro meo modulo veſtigia ſequor Apoſtolorum, quia & ipſi ex vtriſque, ideſt, ex Hebræo textu & verſione ſeptuaginta teſtimonia prophetica poſuerunt. Vtraque authoritate vtendum putaui, quia vtra-*
D *que vna atque diuina eſt*: neque melius probari poterat noſtræ aſſertionis ſecunda pars quàm tanto Diui Auguſtini teſtimonio.

Rogabis an noſtra ſeptuaginta verſio à Sixto V. emendata incorrupta æſtimetur? Ali- 9.
qui affirmant neque ſolum poſt emendationem Sixti quinti, ſed ante diuinam authoritatem ſemper habuiſſe; quia licet aliqui leues errores in ea videantur, facile doctorum diligentia purgari poſſent: etenim ſcriptorum oſcitantia in tranſcribendis correctis exemplaribus leuiter corrupta prodiere: in quam ſententiam propendet Salmeiron. prolog. 6. in 6. argumento. Alii omnino oppoſitum dicunt, videlicet verſionem ſeptua-

ginta omnino periisse, & hanc, quæ extat, adeo esse corruptam, vt alia penitus videatur pro qua referri possunt Philo lib. 2. de vita Moysis, Aristæus ad finem sui libri & Theodoretus in Cantica, qui asserunt antiquam versionem septuaginta adeo conformem fuisse textui Hebraico, vt neque rebus, neque verbis ab eo differret: cum tamen hæc in multis ab Hebraica scriptura, sensu & sermone discriminetur. Vera resolutio est illam editionem fuisse corruptam, ita tamen vt emendari potuerit & multo correctior, ac purior in Sixti quinti editione, quam in reliquis iudicetur: verum non tamquam omnino incorrupta fidei regula nobis proponatur. Ita Bellarmin. lib. 2. de verbo Dei cap. 6. Canus de locis lib. 2. cap. 13. Turrian. de fide disput. 21. dub. 5. Serar. citatus quæstio. 10. & 11. Quod ergo corrupta fuerit ex parte docet Hieronym. in cap. 58. Esai. & Epistol. 11. inter Epistolas Augustin. Origen. Epistol. ad Africanum: & ostendunt varii loci scripturæ sacræ, in quibus illa versio à textu Hebræo correcto, & à nostra Latina differt. Ille satis sit Ionæ 3. vbi nos dicimus iuxta Hebræum, *adhuc quadraginta dies*, in septuaginta legitur, *adhuc tres dies & Niniue subuertetur*. Denique multa habet, quæ in Hebræo non sunt; aliis caret in Hebræo inuentis: vt facile in sacra pagina versati comperient: qua de re late D. Hieronym. in præfat. in Pentateuchum in Epistola ad Sunicam & Tretellam in quæstionibus Hebraicis & in lib. de optimo genere interpretandi.

Quod verò non omnino, neque maiori ex parte corrupta sit, sed emendatior, puriorque nunc extet, patet ex multis testimoniis quæ ab antiquis patribus citantur & in eadem 70. translatione nunc reperiuntur, idem ex conformitate cum textu Hebræo & cum nostra latina versione à Tridentino approbata. Tandem, quia hæc versio Romæ edita est anno 1587. ex antiquissimo Bibliothecæ Vaticanæ manuscripto exemplari, Gregorii decimi tertii mandato inchoata & Sixti quinti authoritate ad exitum deducta: & maxime commendata, vt post præfationem ex ipsius Pontificis rescripto constat, in quo duo præcipit. Primum vt hæc editio ab omnibus recipiatur & retineatur. Secundum ne quis eam deinceps quicquam addendo, seu auferendo immutare præsumat. Verùm per hæc noluit Pontifex significare hanc emendatiorem 70. versionem pro authentica habendam; sed solum voluit, vt hæc editio sacræ paginæ in mundo tam celebris intacta & illæsa permaneret, neue vlterius variis translationibus corrumperetur; si quidem quanta fieri potuit diligentia, fuit expurgata, vt in Christiani populi vtilitatem, animarumque salutem maiori cum authoritate posset allegari; quare non est euulgata, quasi regula fidei in omnibus incorrupta, quæ nobis ab Ecclesia proponatur, vt ex præfatione & rescripto patet, in multisque illius clausulis notauit Serarius prolog. bibliac. cap. 17. quæst. 21. idemque dicendum de illa editione latina, quam sequenti anno 1588. idem Pontifex ex Græca ad verbum fideliter traductam typis mandauit.

Quod attinet ad reliquas editiones græcas nullam fere habent authoritatem. Nulla enim ex illis permixtæ falsitatis suspicione caret. Nam secunda, quam Aquila scripsit Authoris apostasia fidem amisit: vt enim Epiphan. testatur supra citatus ex gentili factus Christianus, Ecclesiæ inuisus, quod Astrologiæ iudiciariæ se dederit, ad Iudaismum impudenter se contulit. 3. eadem de causa Authoris infidelitate suspecta redditur: ille enim Theodotion fuit qui ex hæretico Marcionista Iudæorum proselitus euasit, quamuis huius translationem in Danielem Ecclesia aliquando legerit, teste Hieronymo in præfatione Danielis 4. quam habebit fidem quæ à Symmacho prodiit, Ebionita, si credimus Eusebio, vel Samaritano, si Athanasium & Epiphanium sequimur 5. & 6. sine authorum nominibus inuentæ, incertam cum scritoribus fidem sortiuntur. 7. Origenis & 9. Hesichii, non tam nouæ editiones, quam 70. correctiones, à patribus censentur: quare de illis non est opus peculiare iudicium ferre, siquidem nouam simplicem non faciunt versionem. 8. quę bonum authorem Lucianum martyrem habuit, in aliquam erroris suspicionem venit, quod numquam ab Ecclesia fuerit approbata, neque sanctorum Patrum citationibus celebretur: tres alias refert Serarius prolog. bibliac. cap. 16. quæst. 1. verum illæ, vel ab aliis non sunt distinctę, vel quædam sunt librorum fragmenta minoris, aut nullius authoritatis. 10.

Tandem, vt de latinis versionibus iudicium feram, aduertendum est: Latinam translationem Hieronymi tempore aliis placuisse, aliis verò minimè. vt ex præfationibus & apologiis eiusdem Doctoris ostenditur: præsertim lib. 1. contra Ruffinum, item D. Augustin. lib. 18. de ciuitat. cap. 43. Cæterum post. D. Hieronymi mortem, hæc Latina translatio magis ac magis cœpit approbari, quousque sancti Gregorii magni tempore in Ecclesia maximam obtinuit authoritatem, vt testatur Cassianus lib. 12. de incarn. verbi capite 31. & collat. 8. cap. 10. loquendo de suo tempore ante D. Greg. & idem Greg. in Epistol. ad Leandrum cap. 5. in moral. libros vbi sic ait in fine capitis. *Nouam vero translationem dissero, sed vt comprobationis causa exigit nunc nouam, nunc veterem per testimonia assumo: vt quia sedes Apostolica (cui Authore Deo præsideo) vtraque vtitur, mei quoque labor studij ex vtraque fulciatur.* Vbi nota hoc tempore ita Hieronymianæ versionis textu Ecclesiam in officiis, concionibus sacrisque lectionibus vti, vt veterem translationem adhuc non abiiceret, sed eam simul retineret: iam tamen nouam veteri præcedere testatus est idem Greg. lib. 20. Moral. cap. 24. *Hæc*, ait, *noua translatio ex Hebræo, Arabicoque eloquio cuncta verius transfudisse perhibetur.* Postea currente tempore sola hæc in Ecclesijs versio obtinuit authoritatem; 11.

hanc enim tamquam meliorem, Hebraicæque veritati magis consonam, cæperunt omnes in Ecclesiis legere. in concionibus allegare, in conciliis proferre & in commentariis explicare, vt notat Setar. prolog. bibliac. ca.18. quæst. 3. & ca. 19. quæst. 9. propositione 3. quibus sanctorum Patrum, Synodorumque approbationibus clarior accessit sacri Tridentini Concilii confirmatio, cuius illud est decretum Sess. 4. *Sacrosancta Synodus, statuit, & declarat vt hæc ipsa vetus & vulgata editio quæ longo tot sæculorum vsu in ipsa Ecclesia probata est, in publicis lectionibus, disputationibus, prædicationibus & expositionibus pro authentica habeatur & vt nemo illam reijcere quouis prætextu audeat, vel præsumat.* supra verò sub anathematis pœna præcipit vt libri sacri cum omnibus suis partibus, prout in Ecclesia catholica legi consueuerunt, & in veteri vulgata Latina editione habentur, pro canonicis recipiantur.

Hoc decretum quanta cum ratione factum sit latè ostendunt Bellarm. lib. 2. cap. 10. de verbo Dei Serarius cap. 19. quæstio. 10. Ca-
12. nus lib. 2. cap. 13. Salmeron. prolog. 3. qui plures alios referunt ex antiquioribus: & prætermissis aliis rationib. tres oppono. Prima est, quia Hebræi & Græci scripturam authenticam habuerunt: ergo à fortiori Ecclesia Latina in qua supremum fidei tribunal permansit, illam habere debet, inter alias latinas optimam, qualis est hæc, quæ amplius mille annis in Ecclesia iam viguit. 2. hæc translatio partim 1. edita, partim emendata fuit à D. Hieronymo, Authore præclarissimo, linguarum peritissimo, diligentissimeque ac fidelissime elaborata: vt patet ex D. August. lib. 18. de Ciuitat. cap. 43. Isidor. lib. 6. Etymolog. cap. 5. & lib. 1. de diuin. offic. cap. 1. 2. 3. in generalibus Synodis rari, & aliquando nulli reperiuntur Patres Hebraicæ linguæ satis periti, male igitur prouisum esset Ecclesiæ, si in controuersiis ad fidem spectantibus confidere non posset editioni Latinæ, sed ad hebræos codices recurrere & à Rabbinis catholicam veritatem emendicare oporteret, præsertim cum hæretici nouatores, contempta interpretatione antiqua, nouas versiones cudere ausi sint & falsæ doctrinæ veneno vitiare: quorum argumenta proferunt & reiiciunt citati recentiores. Verum vt omnia facile dissoluantur, quatuor sunt aduertenda. Primum Concilium loqui de vulgata editione veteri emendata, illique diuinam tribuere authoritatem, vt illa ostendunt verba, *statuit vt posthac sacra scriptura, potissimum verò hæc ipsa vetus, & vulgata editio, quam emendatissime imprimatur.* Vt notarunt Vega lib. 15. in Triden. cap. 9. Valent. lib. 8. Analys. cap. 5. punct. 4. & alii recentiores citati. 2. verba Hebræa diuersos habere significatus, eosque disparatos, præsertim si ante additionem punctorum in scriptura considerentur, quare Rabbinos punctis appositis illorum sensum limitasse, quod in causa fuit, cur noster interpres ab Hebræo aliquando dissentiat. 3. interpretem nostræ editionis ad canonici scriptoris mentem præcipue respexisse, & obseruato primariæ seu antiquioris editionis germano sensu, aliquando verba dissimilia traduxisse, aliquando nonnulla reliquisse; quæ ad verum eruendum minime necessaria iudicauit. 4. hæreticos per impudentiam sacri Concilii Tridentini patribus imposuisse eos decreuisse, non esse audiendos, qui ex fonte purum liquorem proferunt, id est, ex Hebræis, Græcisque exemplaribus & Archetypis varias translationes faciunt, vt puræ veritatis sensus innotescat. Quod mendacium est manifestum: Etenim catholici sacrarum litterarum interpretes, id licitè & libere facere permittuntur: nam Tridentinum solùm ex latinis versionibus, quæ circumferri solebant, vnam elegit, quam cæteris anteposuit meritissimò, ob assignatas rationes & pro authentica haberi præcepit. Hebræis verò, ac Græcis exemplaribus emendatis sancta Synodus nihil derogat, neque hanc latinam cum illis comparauit, sed comparationem ad alias versiones Latinas restrinxit, ibi. *Ex omnibus Latinis editionibus quæ circumferunt.* Neque negari potest, etiam cum hac Latinæ editionis authoritate sua de qua supra, Hebræos, Græcosque fontes retinere & cum magna vtilitate consuli. Primo ad corrigendos errores Latinorum exemplarium, si obrepserint. Secundo ad lectionum exemplarium si obligauerint. Secundo ad lectionum varietatem obseruandam, in inuestigando vero sacræ scripturæ sensu, & Latini sermonis dubio significatu. Tertio ad verbi vniuscuiusque vim ac energiam acutius penetrandam.

Restat tamen adhuc duplex difficultas de 7.
hac editione Latina. Prima an Tridentinum illam quoad omnia verba approbarit, & pro authentica habuerit? Ad cuius resolutionem supponendum est authenticum dici scriptum, quod fidem, & authoritatem habet in iudiciis: l. 3. Sancimus C. de diuers. rescript. hoc posito, aliqui Doctores catholi existimant Concilii intentionem esse tantum vulgatam versionem, Latinam ita approbare, vt quod ad fidei & morum dogmata pertinet, nullum contineat errorem: ita docent Vega in Triden. l. 15. cap. 9. Sixtus Senensis in lib. 8. hæresi 13. Andradius lib. 4. fol. 254. & seq. Dried. lib. 2. de Ecclesiast. dogmat. cap. 1. Serar. cap. 19. quæst. 11. Bellarm. lib. 2. cap. 11 Payua lib. 4. defensionis fidei, Sanderus lib. 3. de visibili Monarch. Lindan. lib. 1. de optimo genere interpretandi & nihil amplius voluisse Patres ex testimonio illustrissimi Cardinalis sanctæ Crucis, qui illi sessioni quartæ interfuit & reliquis Vega refert. Verum plus aliquid voluisse Concil. alii asseuerant, videlicet omnem orationem Latinæ editionis vulgatæ pro authentica habendam, vt quæ Spiritus sancti sententiam assequatur, sitque Dei verbum integrum & incorruptum ex quo Grex Christi edoceri & res de fide, ac moribus certissime queant definiri: ita docent Salmer. prolog. 3. Propugnator Bellarmini lib. 2. cap. 10. pag. 537. & 541. post

post Ioann Sacroboscum. Turrian. de fide disp. 12. dub. 4. post Titelman. Canum, Cordub. Ramum, Sotum, Petrum Garcia, Hectorem Pinto & Valent. allegatque declarationem Congregationis Cardinalium, cui Gregorii XIII. tempore præerat Cardinalis Alciatus. Cum enim insignis cuiusdam academiæ Doctores à summo Pontifice de sensu illius canonis Tridentini quæsiuissent; in eam sententiam libentissimè ituri, quam sancta sedes proponeret amplectendam: ex commissione summi Pontificis Congregatio respondit, nihil posse affirmari, quod Latinæ vulgatæ repugnet, etiamsi sola esset periodus, seu clausula, aut membrum, aut syllaba iotaue vnum, quod testimonium adeo manifestum est, vt nihil possit illustrius desiderari.

14. Hanc posteriorem sententiam iudico veriorem. Ducor primo, Latina Ecclesia eo dignior est totius Ecclesiæ pars, quo cæteris in definienda veræ fidei, morumque doctrina præcellit. Etenim vniuersalis Ecclesiæ caput Romanum scilicet Pontificem continet: ergo ad diuini numinis specialem prouidentiam pertinebat illi regulam fidei præscribere, qualis est sacra scriptura, quæ Spiritus sancti sententiam assequeretur, neque permittere debuit, vt mille ferè annis in sacris litteris aliquos sensus, sententiasve approbaret Ecclesia & in diuinis officiis, œcumenicisque Conciliis vteretur, quæ aliquem errorem complecterentur, vel sinistrè Spiritus sancti mentem, & intentionem interpretarentur. Secundo, inter varia Spiritus sancti charismata gratiasque gratis datas numeratur interpretatio sermonum, vt docet Suar. tom. 1. in 3. part. disput. 21. sect. 2. & indicauit manifestè Diu. Paul. 1. Corint. 12. numero 11. sed in nulla occasione, nullique personæ magis necessaria, & conueniens hæc gratia videtur, quam interpreti, cuius translationem pro authentica debuit Ecclesia Latina declarare, & summus Pontifex pro regula fidei Ecclesiæ proponere: ergo hæc translatio non solum errorem non continet, sed etiam Spiritus sancti sententiam, sensumque assequitur; neque enim Spiritus sancti charisma ad sinistram interpretationem dari potuit: Minorem probant Titelman. Apolog. pro vulgata editione, Canus lib. 2. de locis cap. 14. prope finem Salmeiron. vbi supra. Et facit Hilar. qui in psalm. 115. ait intelligentiam scripturarum donum Dei esse. & Bernard. qui Epistol. ad fratres de Monte Dei scribit sacras scripturas eo spiritu intelligendas, quò factæ sunt: ergo à fortiori non sine peculiari huius spiritus gratiæ sunt interpretatæ. Tertio, si aliqua daretur oratio in hac editione vulgata, quæ sensum non contineret ab Spiritu sancto intentum; Ecclesia errare posset, & mentiri in iis, quæ approbante summo Pontifice definiret, consequens est apertè falsum: ergo probatur maior: quia qui authenticum facit mendacium, planè errat, & saltem materialiter mentitur: sed Ecclesia illam orationem authenciam facit, in qua refertur aliquid tamquam dictum à Deo, quod reuera non est, si talis oratio sensum Spiritus sancti in translatione non continet; ergo, &c.

Hine tamen non inferas Spiritum sanctum dictasse hanc vulgatam editionem Latinam, & illius interpretem direxisse in singulis verbis transferendis, sicut de Sacris, Canonicisque scriptoribus supra diximus. 15. Nam aliud est Spiritum sanctum res, ac verba suggerere scriptori sacro, illiusque scripturæ se authorem facere, aliud peculiari interpretationis dono interpretem dirigere, interiorique illustratione iuuare, vt sacræ scripturæ sensum verum assequatur: & hoc etiam dupliciter fieri potest. Primo, ita copioso lumine collustrabit interpretis mentem, vt sentiat, se à diuino numine directum, & in omnibus verbis, quæ occurrunt certissimè sensum Spiritus sancti fuisse assequutum. Secundo, si Spiritus sanctus sensim, & sine sensu minus copioso lumine interpretem illustret, & illum paulatim verba sua expendere, ac primùm aliqua eligere permittat, quæ minus idonea sunt, postea verò magis congrua humano more interpretis diligentia vsus suggerat, quo suam translationem corrigat, quousque tandem translatio perfecta sufficienter euadat, vt ab Ecclesia pro authentica declaretur. Et hoc secundo modo dico Latinam editionem vulgatam à particulari Spiritus sancti gratia, & interpretationis dono processisse, neque tam verborum delectum, quam sensuum, & sententiarum veritatem à Spiritu sancto fuisse inspiratam: Ideoque potuerunt aliqua verba huius translationis à Diu. Hieronymo iam factæ, seu inchoatæ ab eodem, & ab Ecclesia corrigi, quousque ad præsentem emendationem perueniret.

Vnde alterius difficultatis resolutio clarescit; nimirum, quænam sit vulgata editio Latina emendatissima, quam authenticam declarat Tridentinum? Respondeo 16. enim Concilium eam intellexisse vulgatam, qua tunc temporis Theologi, Patres, & Ecclesia communiter vtebantur, emendata: Idcircoque decretum fecisse, vt illa emendatissima imprimi à summo Pontifice curaretur: quod Pius Quartus exequi fecit, & post alios lentius prosequutus est Sixtus Quintus, quousque sub Clementis Octaui Pontificatu opus ad exitum deductum prodiit in lucem: & nobis dubitandi occasionem ademit, quam pro vulgata editionem Latinam recipere, & retinere debeamus: Omnia hæc patent ex præfatione ad Biblia correcta à Clemente Octauo typis mandata. Tria tandem ex his colliges: primum Latinam lectionem ita esse retinendam, vt si vnica tantum sit, licet in originali reperiatur diuersa, numquam esse licitum Latinam reiicere: hoc enim ostendunt verba Tridentini prohibentis, ne quouis prætextu Latina vulgata reiiciatur. Vnde meritò Turrian. citatus dubio 4. §. 1. *obseruandum*, opinionē Salmeronis supracitati & aliorum sententiam reiicit asserētium, si inter lectionem Latinam, Græcam & Hebraicam ea diuersitas sit, vt in concordiam

venire nequeant, eam esse recipiendam, quæcunque illa sit, quæ cum præcedentibus magis conueniret, vel quæ Apostolicis, & Euangelicis litteris conformior videretur: aut denique antiquiora, & probatiora pro se exemplaria haberet, & à pluribus Patribus probaretur: nam quamuis hæc possint interdum inseruire ad agnoscendum, an Latina lectio aliquem errorem librariorum incuria contraxerit, quando hoc prudenter iudicari non potest, Latina semper est retinenda, quæ mendosa prudenter non creditur, & non nisi obrepente errore Apostolicis, seu Euangelicis litteris videbitur aduersari. Eiusdem sententiæ est Valent. lib. 8. Analysis fidei cap. 5. quatenus asserit non licere hanc Latinam editionem emendatam per Hebræos, aut Græcos codices corrigere, quod intellige nisi in quatuor casibus, quos Bellarm. lib. 2. cap. 11. obseruauit primo, quando per Typographorum incuriam nostra lectio Latina mendosa apparet. Secundo, si Latini Codices variarent, neque satis discerneretur lectio vera & germana. Tertio, quando verbum, aut sententia in Latina editione anceps est. Quarto, vt proprietas, & energia vocabuli, seu orationis clarior euadat: in his omnibus euentis recurrere licet ad Græcos, & Hebræos fontes. Exemplis supersedeo, quia apud citatos recentiores facile videri possunt, & in commentatoribus sacris creberrimè occurrunt.

17. Colliges secundum quando eiusdem loci in vulgata duæ sunt versiones, vtramque probandã esse, exempli gratia Genes. 47. vers. 31. *adorauit Israel Dominum ad lectuli caput*, ad Hebræos 11. vers. 21. *& adorauit fastigium virgæ eius*, vtramque versionem in hoc, & similibus locis dico esse veram, & approbatam: quia hæc diuersitas oriri potest, aut quia littera originalis vtrumque sensum habere potuit, & in vno loco, vnus exponitur, alter verò in altero; vel quia idem sensus diuerso loquendi modo declaratur; & in loco, quem attuli ex Genesi, hoc manifestè apparet. Nam in Hebræo prout nunc legitur, tantum est, *& adorauit Israel ad caput lectuli*, quia tamen pro diuersitate punctorum, eadem radix Hebræa חשה duo significat מטה. Matteh virgam מטה Mittah lectulum: ideò septuaginta virgæ fastigium interpretati sunt, nostra verò vulgata, vt ex vtraque lectione sensum duplicem transferret in loco genesis, vnum iuxta Hebræum in Epistola Pauli secundùm septuaginta versionem, alterum sensum exposuit. In primo significatur quod Iacob, versus eam partem, quæ Ægypti respectu non nihil vergit ad Orientem, & erat terra promissa, Deum adorauit. Nam Hebræi extra Palestinam commorantes in captiuitate versùs terram suam orare consueuerunt, iuxta illud 3. Reg. 8. numero 48. *& orauerint te contra viam terræ suæ, quam dedisti patribus eorum*, & Daniel 6. numero 10. *& fenestris apertis in cœnaculo suo contra Hierusalem tribus temporibus in die flectebat genua sua, & adorabat.* Et hanc expositionem indicat Diu. Hieronym. in Genes. & in tradit. Hebraic. in secundo loco ostenditur, quod idem Patriarcha apprehendens filii sui virgam, cum Iuramentum poposcit, vt ait Theod. in Epistola ad Hebræos, *figurauit regnum Ephraim, & decem tribuum subiectionem, quocirca ipsa præfigurat eorum adorationem.* Vtramque expositionem amplexus est Augustin. quæstione 161. in Genes. Ait enim & Deum adorasse, & apprehensa filii virga futurum regnum præsignasse. Ex vtroque sensu ego illam coniector obedientiæ excellentiam fuisse nobis à sancto Patriarcha indicatam, quia sicut Deus in superioris persona agnoscitur, ita Iacob filii sceptrum veneratus, futurum regnum præsaguit, vt in eo Dei maiestatem recognosceret, & Deum in filio adoraret. Et sic vterque sensus secundùm literam hanc nobis obedientiæ prærogatiuam commendauit.

18. Tertium colliges, quando in vulgata reperiuntur aliqua verba addita, quibus nulla in Hebræo respondent, verbi gratia, Genes. 4. vers. 8. *Egrediamur foras*, licet alia adiungantur ad maiorem vocabulorum declarationem, videlicet Matthæus adiunxit, cap. 1. numero 23. *& vocabitur nomen eius Emanuel, quod interpretatur nobiscum Deus*, hoc non obstare quominus hæc additamenta pro authenticis habeantur, quidquid alii in contrarium opinentur: nam vulgata editio Latina approbata est à Tridentino vniuersaliter cum omnibus suis partibus, vt diximus supra: neque id intelligi potest solum de principalibus: nam alioqui iam minus præcipuæ ex arbitrio, & aliquo prætextu reiici possent contra eiusdem Concilii definitionem, quod nulla ex parte vulgatam reiici permittit. Et ratio est, quia vt superius aduertimus, Interpres nonnumquam magis ad sensum contextus, quam ad verba singula singulis vertenda respexit, quare mirum non est, si aliquando verbum adiungat, vel etiam adimat, quod rarius facit. Neque hinc inferas nos ita vulgatæ editionis patrocinium suscipere, quasi nulla alia dictionum proprietate significantior, verborum delectu cultior, eloquentiæ apparatu luculentior esse possit; sed quod lectionis puritate, versionis fide, sententiarum veritate, sine fuco, sine insertis profani eloquii phaleris, translationibus reliquis præcellat.

Vtrum scriptura sit de substantia legis, seu constitutionis humanæ.

SECTIO IV.

1. HVcusque de scriptura diuini iuris positiui loquuti sumus, nunc de eadem, quatenus in humano reperitur, agendum, & quæstio proposita procedit de iure scripto: nam de non scripto, qualis est consuetudo, certum est nullam ad illius introductionem requiri scripturam: De scripto igitur, prima sententia asserit scripturam ita esse necessariam ad legis humanæ substantiam, vt antequam scribatur

illa ordinatio rationis, quæ est lex, ad legis statum non transferatur, ita expresse docent, ex Theologis D. Thom. 1. 2. quæst. 57. art. 1. ad 2. Turrecrem. in cap. lex est dist. 1. numero 2. Sotus de iustic. lib. 3. quæst. 1. artic. 1. ad 1. ex Iurisconsultis Albert. 1. part. statut. quæst. 14. & in l. de quibus post Glos. ff. de legib. Salycet. post Cyn. in l. humanum. C. de legib. vbi dixit esse communem sententiam Hypolit. Riminald. in rub. de constitut. num. 120. Dominic. & archidiac. in cap. lex est dist. 1. & in cap. consuetudinis distinct. 11. Sebast. Medices tract. de legib. & statut. 3. part. quæst. 11. referens Gloss. & Doctores in l. 1. ff. de leg. Bald. ibidem & in cap. In causis de sentent. & re iudicat. Probatur primo ex l. 8. humanum esse C. de leg. & const. vbi dicitur non aliter legem esse promulgandam, nisi prius dictaretur, & in sacro Consistorio recitaretur, vt Patrum consensus Imperatoris authoritate firmaretur, vbi notanda sunt verba *dictari, & recitari*, quæ non nisi de scriptis possunt intelligi. Secundo probatur ex capite finali de senten. & re iudica. in 6. vbi Bonifatius VIII. aperte præcipit vt sententia definitiua scribatur, & recitetur; nam aliàs, *nec nomen*, inquit, *sententiæ mereatur, neque ab ea sit appellare necesse.* Tertio, quia Isid. lib. 2. Etymol. cap. 10. hoc discrimen statuit inter morem & legem, *quod lex scripta est, mos verò vetustate probata consuetudo, siue lex non scripta.* Idem docet in lib. 5. cap. 3. vbi legem ita definit. *lex est constitutio scripta*, quæ definitio refertur in cap. lex dist. 1. at quis nescit definitionem recurrere debere cum definito? neque aliquam illius partem subiectiuam excludere: vt enim hominis definitio apta sit, omnibus hominibus conuenire debet: ergo si lex definitur scripta constitutio, scriptura omnino necessaria est, vt in ratione legis constituatur. Quarto. Quamdiu lex scripta non est, neque innotescere populo, neque perpetuitatem præ se ferre potest, ergo nec naturam legis, neque perfectum statum iuris habet. Consequentia probatur, quia lex debet esse perpetua, & innotescere iis, quibus imponitur, vt vim obligandi assequatur.

2. Secunda sententia docet non esse quidem opus scriptura ad legis substantiam, & essentialem formam, sed ad accidentalem conditionem, nimirum, vel ad probationem, quia non probatur per testes neq; allegatur, quando scripta non extat, & ita tenet Thomas Carianus in procemium decreti num. 371. & Petrus Andr. Gammatus in cap. licet de rer. permutat. num. 32. vel necessaria est ad obligationem inducendam, quia nisi scripta sit, lex non ligat, neque obligat, & hac ratione defendunt hanc opinionem Bald. in l. humanum C. de legib. in fin. & in rub. de constitut. quem in aliis locis refert, & sequitur Felyn. in citatam rub. de constitut. num. 4. Anton. de Burgos. ibidem num. 134. Benedictus Canophylo in cap. Canon. de constitut. num. 14. Cardinalis Præpositus in cap. lex est Syluest. Aldobrand. in §. & id circo, instit. de iur. nat gent. & ciuil. Bero. in rub. de constit. n. 77. Connan. in Commen. iur. ciuilis lib. 1. cap. 10. colum. 3. Vaionius lib 4. declarat. cap. 157. Petr. de Ancharan. in reg. nemo de regul. iur. in 6. Hypolit. de Mars. in rub. C. de probat. colum. 7. Et probant, quia sicut contractus prius intelligitur habere suam naturam, & ex illa resultare vim obligandi, immo in contractu conditionali iam perfecto in suo esse, non datur hæc vis ad obligandum ante conditionis euentum, ità lex perfecta esse poterit in esse legis ante scripturam, vt tamen hanc habeat conditionem accidentalem, nempe inducere obligationem, & posse probari, vel allegari necessaria omnino est scriptura. Ad hoc varii afferuntur textus l. 33. sed ea, & l. 34. immò magnæ, ff. de legib. cap. 1. de postulatione prælat. ibi *solemniter editam* caput duo sunt 19. quæst. 2. ibi, *scriptis est confirmata.* Et similes textus, qui ad obligationis vinculum scripturæ adminiculo opus esse demonstrant, rationem dedit Bald. in cap. 1. § decedenti colum. penult. qui feud. dar. pos. quia æquitates humanæ non habent in se pondus statuti nisi roboratæ scriptura, quis ergo obligationis onus subibit, ex lege, cui pondus desit?

Tertia opinio tenet neque ad publicationẽ legis, neque ad probationem vel obligationem illius esse necessariam scripturam sed sine scriptura fieri, voceque tantum innotescere, & per testes probari posse: ita tenet Abb. Anton. de Butr. & Imol. ad rub. de constit. sequuti Ioan. Andr. qui latius hanc quæstionem edisserit in cap. nemo potest de regul. iur. in 6. Ancharan. ibidem & Dominic. in cap. 1. de renuntiat. in 6. Bartol. Raphael. & alii ad l. humanam citatam Angel. in § ex non scripto instit. de iur. natu & Andr. ab Exea in rubr. de constitut. num. 100. Rip. ibidem num. 42. Dec. numero 35. Ferret. numero 15. Barbat. ibidem colum. 5. & alii: eandem sententiam tenet Selua. de Benef. cap. 22 num. 14. part. 3. idem sequuti sunt Domini de Rota decis. 5. *nota quod reseruatio*, alias in antiquis 96. numero 1. de probation. & decis. 246. alias 1. de constit. quæ incipit Constitutio Francisc. de Pauin. in Prælud. Extrauag. Ioann. 22. Anguian. de leg. lib. 1. controuers 9. numero 9. Ex Theolog. Valent. tom. 2. disp. 6. quæst. 1. punct. 2. Suar. de leg. lib. 1. cap. 11. numero 8. lib. 3. cap. 15. numero 6. & lib. 4. cap. 14. numero secundo. Salas 12. tract. 14. disp. 1. sect. 9. numero 64. Castro de lege pœnali lib. 1. cap. 1. Immò & Turrecrem. citatus in artic. 2. ad finem, limitant tamen hanc opinionem Ioann. Andr. & alii, vt intelligatur in lege facta à Principe, non verò ab inferioribus, iuxta l. 2. hac lege C. de sentent. Ex breuiloquio recitand. eamdem limitationem in sua sententia 2. tradit Bald. in rub. de constitut. per cap. final. de sentent. de re iudic. in 6 tres alias limitationes adiungit Bosch. Codecha in rub. de constitut. n. 17. Primo videlicet, vt non procedat in cõstitutione, in qua necessaria esset Clausula, *nonobstante* post Bald. in cap. constitutus de rescrip. col. final. vbi tenet gratiam sine scriptura no

valere, quando ad gratiam requiritur clausula illa *non obstante*, vel vbi alius haberet priores litteras per l. generaliter Cod. de non numer. pecu. vel denique vbi magna essent priuilegia per l. bene à Zenone Cod. de quadr. praescript. limitat. secundo Boschus eamdem sententiam, vt non procedat in arduis, vbi magnum vigeret dubium ex cap. 1. de nunt. in 6. & cap ad apostolicae de sentent. & re iudic. in 6. Item tertio & vltimo, vt non valeat in Constitutionibus specialibus per l. 1. Cod de manda. princ & propter hos casus existimat Panormit. in hac sententia declaranda vsum fuisse verbo regulariter.

4. Huius sententiae fundamenta praetermitto, quia infra in probatione nostrarum assertionum adducentur, ad quas praesupponere oportet diuersas horum authorum opinationes ex diuerso modo, quo vnusquisque quaestionem intellexit, forsitan prouenisse: nam aut loquimur de lege ac constitutione, prout ordinario & communi modo fieri solet, ac debeat: aut in rigore, & per se loquendo de potentia absoluta Principis. Rursus, vel difficultas excitatur solum de principe supremo, vel de inferioribus à principe, qui legum ferendarum habent potestatem. Item in casibus propter quos illas limitationes Boschus adhibuit, his omnibus modis expediam quaestionem.

5. Prima conclusio, si communis & optimus modus condendi leges humanas spectetur, lex non praesumitur facta, neque à deliberata Principis voluntate proficisci creditur, antequam scripto proferatur: quare sub hac consideratione, est conditio omnino praerequisita, quasi materialis ad legem, vt scripta sit. Iuxta sensum huius conclusionis declarari debent D Thom. Sotus & Turrecrem cum Isidoro, & plures alii in prima sententia allegati. Immo nihil aliud existimo voluisse significare Authores secundae opinionis, vt statim declarabo: eamdem probant argumenta pro prima sententia praesertim §. humanam, quam optime expendit Riminald. in rub. de constit. num 96. non solum in verbis *dictari & recitari*, sed etiam illa speciatim verba trutinat *Si quid necessarium emerserit, quod formam generalem, & antiquis legibus non insertam exposcat*, notat enim his significari leges antiquas semper in scriptis prolatas: nam aliàs sciri non posset an aliquid nouo emergens in eis esset insertum, vel non Cum igitur in hoc textu Imperator non aliter, nisi in ea forma, quae necessariò supponit scripturam, legem ferendam esse asseueret, sequitur illum praescribere communem modum legis ferendae, extra quem lex subsistere nequit: praesertim cum dicat princeps legem vlterius non esse aliter promulgandam. Secundo efficaciter probatur ex l. 34. immò magnae, vbi postquam in antecedenti lege dictum est ea, quae consuetudine probata sunt, non minus quam iura scripta seruari, statim adiungitur in l. immo esse tantae authoritatis ius consuetudinis & ita probatū, vt necesse non fuerit id scripto cōprehendere: quo manifestè significaret textus leges in scriptis redigi necesse esse, vt Bero. ad hunc text. notauit. Respondet Decius primo necesse in eo textu accipiendum pro vtili iuxta l. 1. ff. de negot. gest. sed huius legis necessitatem statim ex aliis verbis vtilitatem designare conicimus: ait enim *hoc edictum necessarium est, quoniam magna vtilitas absentium versatur*, quod tamen in nostra lege non visitur; in qua nullum est signum, quo à propria vocabuli significatione discedere cogamur. Et ideo de praecisa necessitate est lex intelligēda, iuxta instit. de obligat. in princip. & gloss. ibid. per l. debitor, ff de verb. signification. Secundo respondet idem Decius necessitatem scripturae eò referri, vt lex in notitiam populi veniat, & ab eo obseruetur, non vt legis naturam constituat: sed contra, imò procedit de modo faciendi legem, sicut consuetudinem introducendi, & de conditione praerequisita ante illius cognitionem, vel obseruantiam, confirmatur ex authent. vt factae nouae const. versic. vt autem apertius dicitur, *sancimus si scripta fuerit huiusmodi lex: hanc post duo menses valere*: ergo ad valoris substantiam antequam agatur de promulgatione in ordine ad notitiam, & obseruationem legis necessaria est illius scriptura.

Tertio inducere obligationem est proprietas necessario consequens legis naturam, ita- 9.
ut, si lex sufficienter innotescat, obligationem inducat, seu possit inducere: sed considerato modo communi, & ordinario ferendi leges, lex, quae scripta non fuerit, non potest inducere obligationem, vt authores secundę sententiae admittunt, ergo ei deest conditio necessaria ex parte materiae, vt lex in suo statu constituatur: dico ex parte materiae, quia scripturam comparo potius conditioni materiali, seu dispositioni necessariae ad introductionem formae naturalis: quia sicut sine illa de potentia absoluta conseruari, imo & introduci forma in materiam poterit, non tamen considerata potentia naturali & ordinaria: similiter dico rei naturam exigere, vt ordinationes positiuae quae ab humano legislatoris arbitrio dependent, atque ad bonum reipublicae regimen spectant, scriptae sint, quo perpetuitatem seruent, confusionem non causent, & à consuetudinibus discriminentur: quod considerarunt supremi principes & ideo decreuerunt, vt non nisi scriptae leges pro talibus haberentur, neque valorem, aut vigorem legum sortirentur: quare vel excludendum credo, vel sano modo intelligendum: quod Ferdinand. Vasq. in praefat. lib. 1. de success. progress. n. 169. dixit pro forma legis nusquam lectum, nusquam relatum esse, verba, aut scripturam desiderari: si enim significet non requiri aliquod signum externum secundùm communem, ordinarium, & connaturalem modum legis humanae condendae, verum non est: quamdiu enim legislatoris voluntas signo externo non proditur, humano regimini est prorsus inutilis, & ineptè actionum, seu iudiciorum regula iudicatur, quia pro eo statu hominum actiones, vel iudicia dirigere non valet. Vnde secundae sententiae sectatores meritò dixerunt, quoad obligationis vinculum, scripturam esse omnino

necessariam ad legem, vt communi modo & humano more ferri solet.

7. Obiicies postquam lex scripta semel condita est, quamuis pereat scriptura, adhuc secundũ ordinarium modum essendi connaturalem legi, ipsa conseruatur, ergo neque de potentia ordinaria scriptura est conditio necessaria ad substantiam legis. Respondeo ex recta philosophia plura requiri ad rei generationem, quàm ad illius conseruationem: numquam enim aqua generatur præcedente in subiecto tam intento calore, quam ille sit, quo ebulliens conseruatur. Deinde lex quæ iam scripta fuit, iam antea potuit suum effectum sortiri, & quãuis non permaneat in charta, manet in eorum notitia, quibus promulgata, & in suo effectu, nempe in obligatione, & debito illam adimplendi: & cum per testes probari possit, vt ex decisionibus pro tertia sententia citatis constat, & ex doctrina glossæ & Bart. in l. sicut C. de fid. instrum. & in l. 1. §. sufficit, ff. de bon. possess. secund. tabul. Panormit. post Innoc. in cap. cum olim 2. de priuileg facile lex poterit scripturæ restitui; plura alia argumenta reperies apud Riminald. in rubr. de constitut. n. 101. & seq. quæ solum de ordinario modo ferendi leges ab ipsis legib. secundum rei naturã præscripto scripturæ necessitatem conuincunt.

8. Secunda conclusio, supremus Princeps Ecclesiasticus, vel secularis legem veram, & validam poterit promulgare, quin illam faciat conscribi; & consequenter absolutè loquendo essentia legis sine scriptura potest subsistere, & obligationem inducere: ita Authores secundæ sententiæ maiori ex parte explicare possumus, huc enim tendit totus illorum discursus, vt probetur legem absolutè loquendo sine scriptura posse subsistere. Et sanè Bart. & alii ad l. humanum, cum in principio scripturam conditionem ad legem condendam omnino prærequisitam esse astruant, postea considerata principis supremi potestate, præcisam illius necessitatem denegarunt. Nec video cur aliqui referant dictum Bart. hanc necessitatem negantis ad alias solemnitates in ea l. humanum contentas, non verò ad scripturam, quia hæc etiam solemnitas est, quæ principis arbitrio, sicut reliquæ, subiicitur expressè: hanc tenent moderni Papienses, quos Boschus in rubrica de constit. nu. 103. impugnare nititur, quod dixerint scripturam requiri ad legis essentiam, habito respectu ad communem facti contingentiam. Ex hoc enim sequi existimat esse de essentia legis simpliciter loquendo, quia consuetudo dat. propriè significatum vocabulo, vt patet ex l. labeo §. idem Tubero, ff. de suppel. legata, confirmaturque per Abb. & DD. in rub. de Iudic. quatenus asserunt definitionem esse bonam, quæ habet respectum ad communem contingentiam: sed hæc Boschi instantia solum confirmat primam conclusionem, & definitionem ab Isidoro traditam in cap. lex est, dist. 1. hanc verò assertionem, & Papiensium opinionem non labefactat, si quidem semper pro illa propugnat certissima legislatoris potestas, quæ alio signo suam populo voluntatem in recta ratione fundatam, & ad commune bonum ordinatam significa-

A te potest, & vocali præcepto mente in perpetuum retinendo, ac posteriorum memoriæ commendando obligare, quod Demosthenes Lycurgum fecisse meminit, quippe qui nullas leges scripsit, sed illius ciuium memoriæ commendauit. Aristoteles verò 10. Ethicorum cap. 9. ait, *scriptæ ne leges sint, an non scriptæ, inter esse nihil videtur.*

Probatur ergo. Primo ex variis textibus: primo ex capite 1. de renunciat. in 6. vbi Bonifacius VIII. statutum Cælestini Papæ, quo decreuit summum Pontificem Pontificatui renuntiare, vt de facto fecit, in scriptis redegisse dicitur, *ne per temporis cursum obliuioni dari contingat*, ergo iam valebat illud decretum Cælestini, antequam describeretur. Respondet Decius, & Aretinus hoc statutum B Cælestini iam antea fuisse scriptum, esseque veluti Extrauagantem, à Bonifacio verò inter alias constitutiones repositum: sed contra; hæc solutio repugnat textui manifestè: nam statutum Cælestini si scriptum esset, obliuioni non daretur, & à Bonifacio, vt à Cælestino decretum fuit, inter aliàs eiusdem constitutiones reponeretur, neque diceretur decretum Bonifacii, sed Cælestini: & ita significat Glossa verbo *temporis*, dicens *antiquorum memoria melius præscripta tenetur.* Secundo ex cap. Institutionis 25. quæst. 2. ibi. *siue quæ scripto, siue quæ in nostra præsentia videantur esse disposita.* Tertio ex cap. si quis, quæst. 7. quod sic habet, *si quis omnem traditionem Ecclesiast. scriptam, vel non scriptam violat, anathema sit.* Sensit ergo septima Synodus, ex qua sumptum est hoc caput, C decretum Ecclesiasticum non scriptum, etiam quoad vim obligandi, veram habuisse naturam legis, antequam scriberetur: nec responsio Decii satisfacit, textum hunc loqui de consuetudine, vel de traditione scripta, quæ non esset inter alias constitutiones posita. Quare merito instat Ferret. in rubr. de const. num. 15. hoc sine fundamento dici, & diuinationem potius, quam textus expositionem esse. Deinde etiamsi Ecclesiastica traditio vsu recepta non esset, hoc decretum vrgebat illam recipere, immo non alia de causa factum est, nisi ad impediendum illorum effugium, qui Ecclesiæ traditionem non scriptam non obligare dictitarent, quæ si vsu recepta esset, iam clarum erat ex vigore consuetudinis vim obligandi sortiri. Quarto in l. 1. & 2. ff. de legib. D item. §. constat. versic. lex est instit. de iur. nat. gent. & ciu. definitur lex, & nulla mentio fit de scriptura in his definitionibus, ergo signum est legem, si absolutè secundùm suam naturam consideretur, non requirere scripturam.

Secundo principaliter ostenditur ratione, 10.
nam lex ciuilis, seu canonica constituitur in genere signi indicantis principis voluntatem, & in ratione regulæ dirigentis humanas actiones superioris regimini subiectas: sed non solùm scripto, sed verbo sufficienter principis voluntas intimari potest, & voce præconis vniuerso populo illius ordinatio manifestari, ergo scriptura præcisè necessaria non est, vt princeps legẽ imponat, quæ subditos obliget. Nam quid refert ad vim legis obligantis quod

subditis verbo, an scripto imperantis voluntas A innotescat, si absolutè præcepti, etiã generalis, & perpetui naturam consideremus: siue enim oculis legatur in charta, siue auribus percipiatur in sono, principis legitimi imperium subditos obligat ad illius exequutionem, si aliud æquitatis requisitum non desit: consequentia rectè infertur: antecedens tenet Suarius lib. 3. de leg. cap. 15. in princip. & est contra Anguianum lib. de leg. controuers. 9. num. 12. & seq. qui ex eo probat legem scripto non indigere, quia dicitur esse in pectore principis, & in illius idea, antequam signo aliquo proferatur, legem constitutam esse arbitratur: iuxta cap. 1. de constit. in 6. vbi *Romanus Pontifex iura omnia in scrinio pectoris sui censetur habere.* B Hæc tamen Anguiani expositio manifestè est contra textum, & ad hanc veritatem nostræ assertionis probandam nihil confert. Est contra textum: quia iste textus, vt commentatione sexta latius dicetur, ponit discrimen inter reuocationem iuris communis & municipalis, seu particularis diœcesis, quod illud primum per posteriorem constitutionem reuocetur, quin illius mentio fiat, non tamen hoc secundum cuius expressa mentio requiritur. Et ratio est quia illud Pontifex scire præsumitur, & ideo in scrinio pectoris Pontificii esse dicitur, vt optimè notauit Gloss. 1. in medio *propter sapientes & consiliarios sibi assistentes, qui dicuntur pars corporis ipsius principis: ideo machinans in mortem talium committit crimen læsæ maiestatis l. quisquis Cod. ad l. Iul. mac.* C & concordat optima glossa in l. 2. præscriptione verbo *iuris*, Cod. si contra ius vel vtilit. &c. Ioann. Mona. in citatum cap. 1. de constitut. in 6. Cyn Barbat. Felin. quos refert Probus in additione ad Ioann. Mona. verb. *consiliarios*, & est communis Doctorum sententia. Præterea nihil confert ad probationem conclusionis; quoniam ille textus loquitur de iure iam scripto, quod ideo non opus est vt exprimatur in constitutione illud reuocante, quia summus Pontifex Consiliariorum peritia adiutus, illud scire præsumitur; quare nullum hinc sumitur argumentum, vt scripturæ necessitas excludatur in condenda lege, modo extraordinario, & de absoluta potentia supremi Principis.

n. Probatur tertio, Gratia, seu priuilegium ad sui valorem scripturam non requirit, sed D statim, atque concessum est, per verbum fiat, validum creditur, quamuis in exteriori foro ante expeditionem litterarum non prosit, neque aliquid suffragetur. Primum patet ex Clem. Dudum de sepultur. ibi. *Vniuersa priuilegia, gratias vel indulgentias verbo, seu scripto, seu quacumque forma.* Secundũ ex regula 50. Cancellariæ Gregorii 13. quæ & tempore Vrbani VIII. est regula 52. vbi sic habetur: *nulla talis dispensatio, cuiquam in iudicio, vel extra suffragetur, antequam super ea littera Apostolicæ sint confectæ*, & cum multis docet Marchesanus Commissionum par. 1. de Papæ Referendariis cap. 2. num. 54. & cum multo pluribus Sanchez lib. 8. de matrim. disp. 29. numero 2. & 9. ergo idem dicendum de constitutione: nam etiam priuilegium dicitur lex priuata, sicut constitutio cõmunis lex est & propriissima: At dices sicut communi, & ordinario modo valida censetur gratia ante expeditionem litterarum: ita communi & ordinario modo valida censebitur lex antequam scribatur, atque adeo plus probabit hoc argumentum, quàm velit hæc secunda conclusio, & contra doctrinam primæ. Negamus tamen consequentiam: in hoc enim pariter non procedunt priuilegium, & lex: discrimen enim inter hæc sumitur ex differentia legis priuatæ & publicæ: nam illa immediatè respicit priuatam vtilitatem, & non cogit obtinentem ad sui vsum & exequutionem, idcircoque vt in foro conscientiæ inseruiat, non necessario requirit litteratum expeditionem; at lex generalis, & propriissima, cum ad publicam vtilitatem immediatè referatur, & ad sui vsum & exequutionem obliget, communi & ordinario modo secundum rei naturam, publicum & externum forum requirit, vt ad suam exequutionem obliget, ideoque post scripturam promulgationem requirit. Immo etiam quando extraordinario modo fieret sine scriptura, verbalem & publicam promulgationem deposceret; antequam in consciẽtia obligare existimaretur: solum ergo paria sunt priuilegium & lex in hoc, quod sicut de facto, & regulariter in foro exteriori priuilegium ante expeditionem litterarum non suffragatur: ita neque lex sine scriptura obligare æstimatur: & sicut de facto priuilegium concessum à Principe priuatim in foro conscientiæ vsum habere potest, & consequenter validum est ante expeditas litteras; ita lex de potentia legislatoris supremi absoluta verbo promulgari poterit, & perfectum legis statum sine scriptura sortiri, & hoc probat egregiè factum argumentum.

Tertia conclusio, inferiorum à principe non nisi scriptæ leges validæ sunt, vnde scriptura ad illorum constitutiones omnino necessaria est: hanc tuetur Ripa in rub. de constitut. n. 43. item authores primæ sententiæ, & illi quos pro prima limitatione tertiæ opinionis citauimus: quibus accedunt moderni Papienses supra citati. Vnde Aristoteles in Rhet. ad Alex. in princip. ita definit legem, *lex est communis ciuitatis consensus, qui scriptis præceperit, quomodo vnumquodque agendum sit.* Idem repetit cap. 2. item Cicero 1. & 2. de legib. Probatur: Nam iura, quæ pro prima sententia & nostra prima assertione allegauimus, condendæ legis formam, modumve præscribunt: quem si inferiores transgrediantur, cùm supra ius commune à supremo principe conditum non sint, leges ab illis sancitæ validæ non erunt: quare miror sanè dixisse Doctorem Suar. lib. 4. de leg. cap. 14. num. 2. non arctari inferiores Episcopos ad certam solemnitatem scripturæ, quamuis inferius addat semper illorum statuta in scriptis ferri, & ita seruandũ esse ad tollendã ambiguitatẽ, seu obscuritatẽ. Nam textus citati & praxis, quã D. Suar. non inficiatur, satis ostendunt non esse in inferioribus à principe potestatẽ aliter legis condendæ, quam ea ratione à supremo principe præ-

scripta: quid enim clarius quàm receptissimus Isidori textus, lex est constitutio scripta; dist. 1. cap. 1. de postulat. Prælat. cap. duo sunt 19. quæst. 2. Item cap. final. de sentent. & re iudic. in 6. vbi ne nomen sententiæ mereri dicitur, quæ in scripto non proferatur: concordatque lex 2. & 3. C. de sententiis ex breuiculo recitandis: multo minus lex esse, vel nominari poterit, quæ in scriptis primum non redigatur. Et simile videmus in eo, quod de forma præcise seruanda dicitur in cap. cum dilecta de rescript. vt ibi notant Abbas, Imol. Felyn. & alii. Et in l. 1. ff. de liber. & posthum. Bald. Angel. Alex. Iason. & reliqui: neque refert, quod aliqui scripturam appellent legis formam, nos verò dicamus esse materialem conditionem. Nam si scriptura comparetur cum sensu & ratione, seu interpretatione legis, habet se per modum materiæ, si cum re, de qua agit, quasi forma consideratur: his duob. modis scripturam accepit Suar. lib. 3. de leg. cap. 15. num. 2.

13. Oppones 1. cum Mascardo de probation. conclus. 422. cap. 1. de iure iurand. in 6. vbi cum sermo fit de statutis particularib. canonicorum, non modo scripta, sed etiam non scripta memorantur: ergo signum est, quod non sit de statuti ab inferioribus decreti in scriptis redigi; ideoque id notauit Geminian. & Philipp. Franc. item decisio Rotæ 246. alias 1. de constitut. supra citata loquitur in constitutione Canonicorum, seu capituli: & hanc dicit probari per testes; item decisione 397. alias 5. de officio Vicarii quæ incipit, si Episcopus numero 3. dicitur, quod licet in delegatis summi Pontificis requiratur scriptura l. 1. C. de mand. princ. tamen secus est in inferioribus, in quibus parem vim habent testes, sicut instrumenta Resp. quidquid dicat Philipp. & Geminian. sibi contrarius: nam oppositum docuit in cap. lex est citatum, vera expositio illius capitis traditur à Ioann. Monach. & à Glos. verb. scripta V. G. pro non scriptis consuetudines intelligi, & patet ex contextu, qui sic habet, *nisi iurent statuta & consuetudines ipsarum Ecclesiarum scripta & non scripta*. Singula enim singulis correspondent scripta statutis, non scripta verò consuetudinibus. Ad primam decisionem dico in ea resolui, quod statutum Capituli potest probari per testes, præsertim si à longo tempore conditum non fuerit: tunc enim difficulter probabitur, non verò decerni, quod validum fuerit, quamuis numquam in scripto produceretur: potest enim requiri scriptura, quando primum fit statutum, & tamen postea sine scriptura conseruari obligationem statuti obseruandi; altera decisio adhuc minus efficax est, quià ibi solum decernitur, quod commissio specialis in casu particulari facta ab Episcopo suo Vicario si negaretur, vel exciperetur, quoniam viua voce facta non valeret, non esse recipiendam exceptionem. Immò admittendam illius probationem per testes qui casus longe dissimilis est à nostro de constitutione

A facienda iuxtà formam à iure præscriptam.

Oppones. 2. scriptura non requiritur nisi in casibus à iure expressis, quos refert Glossa communiter recepta in cap. 1. postquam de censib. in 6. Et concinit l. 4. contrahitur de pignoribus: sed in nullo ex 34. casibus numeratis à Glossa & illius additione continetur lex, ergo hæc non requirit ad sui valorem, vt ab inferioribus à principe in scriptis redigatur: maiorem tradit Surd. libro 2. decis. 331. num. 3. Rodulph. Schard. in tract. de Feud. par. x. sect. 12. num. 24. & sequent. Resp. 1. Glossam citato loco si credimus Aloys. Riccio. in collectanea, decision. par. 2. collect. 240. non numerasse casus solum præcise necessarios: quare sicut ad alios B casus minùs necessarios se extendit, ita potuit aliquem omnino necessarium prætermittere. 2. esto quod casus, qui scripturam deposcunt à Glossa numerentur, sane in 3. vel in 28. lex includi intelligitur; nam tertius est ad priuilegium: iuxta cap. porro de priuileg. Etenim priuilegium priuatam legem dici nemo dubitat: quod igitur de priuata lege Glossa statuit, de generali intelligendum esse significauit. Deinde 28. casus procedit de definitiuis sententiis iuxta cap. vlt. de sentent. & re indicat. in 6. ex quo textu nos optime deduximus validam non esse inferioris legem, quæ scripto non promulgetur: nam si particularis casus decisio scripturam requirit, generalis definitio, à qua omnes eiusdem rationis casus disponuntur, à fortiori illam postulabit: lex verò *contra-* C *hitur*, quæ allegatur, solum probat scripturam non requiri nisi in casibus à iure expressis, quod admittimus, neque nobis deficiunt iura, quæ hanc scripturæ necessitatem in inferioribus à principe exigant, vt in 2. conclusione demonstratur.

Superest, vt ad argumenta primæ & secundæ sententiæ respondeamus & de tribus illis Boschi limitationibus in tertia opinione appositis iudicium feramus: & quantum attinet ad argumenta primæ opinionis, Respondeo tria priora ostendere legem communi & ordinario modo editam, non nisi in scripto redactam valere, neque sine scriptura factam præsumi: ita tamen vt si supremus princeps se declaret, & voce præconis perpetuam legem faciat publicari, scriptura in eo euentu necessaria minime censeatur. D Neque 4 argumentum obstat, quoniam lex verbo potest innotescere & in hominum memori mente scribi, ac per manus traditam, posteritatique commendatam, perpetuitatem obtinere: quia tamen in variis legibus sine magna confusione ac regiminis politici perturbatione id contingere nequit, leges non nisi in scriptis dare etiam supremi principes regulariter consueuerunt. Ad argumentum pro secunda sententia dico, scripturam nec ita esse necessariam ad probationem & obligationem à lege inducendam vt à supremo Principe tolli non posset, absolute loquendo. Deinde si de ordinario modo legis condendæ loquamur, non est dicendum hanc scripturæ conditionem esse

aliquid consequens post legis constitutionem, vt argumentum supponere videtur, sed potius se habere ex parte materiæ, seu ex parte formæ constituentis legem in ratione talis signi demonstrantis voluntatem legislatoris. Et sicut sacramentum est quoddam signum sensibile ex rebus & verbis compositum, ita lex, quæ ex iure humano positiuo verba scripta, tamquam solemnitatem regulariter necessariam deposcit, vt ex illa resultet illa proprietas & effectus præcipuus, nempe obligationem inducere, & alii consequentes, videlicet fidem facere, ad probationem assumi, & humanas dirigere actiones.

2. Ad limitationem primam Boschi patet responsio ex 2. argumento pro 2. conclusione; admittimus enim in exteriori foro Gratiam obtentam ante expeditas litteras non suffragari; casus verò in ea limitatione numerati procedunt, etiam de expeditis litteris quarum ita necessaria creditur scriptura, vt si litteræ amittantur, probatio per testes non sufficiat, de quib. ad titulum de rescriptis, vt pote in proprio loco disputandum.

Ad 2. dico si dubium illud magnum non esset de lege scripta super dubii resolutione; sed de materiali casu à lege disposito, tunc admitti posset probatio per testes, qui legem scriptam, ita de illo casu disposuisse testarentur; si vero esset dubium, an lex scripta esset, tunc probatio per testes nihil efficeret, deficiente conditionis solemnitate & alias supremo principe illam non supplente; neque obstat, immo iuuat cap. 1. de renuntiat. in 6. in quo Bonifacius VIII. veritus ne rursus ea quæstio in dubium verteretur, an summus Pontifex pontificatiu posset renunciare, Cælestini Papæ decretũ inter alias constitutiones conscribi fecit ad perpetuã rei memoriam, ne scripturæ solemnitas huic statuto etiamsi à supremo Principe dimanauerit, deesset: sed sublata quamuis dubitandi occasione tamquam proprissima lex pontificia permaneret. Alter textus, qui affertur cap. ad Apostolicæ, de depositione Imperatoris Federici ab Innocentio IV. agit, nihilque ad nostram pertinet difficultatem. 3. limitatio veram doctrinam continet, quod speciale mandatum in delegato Papæ, vel Imperatoris nequeat probari nisi per literas, de quo sunt optimæ decisiones Rotæ supra de offic. Vicarii in nou. alias 397. num. 4. Seraphini decis. 772. num. 3. Ægid. decis. 110. in fin. Verùm cum nostra quæstio procedat de vera & proria lege generali, non de mandato speciali non est limitatio ad quæstionis difficultatem spectans: dubium quod hic suboritur, quo idiomate conscribi debeat lex, legislatorisne, an illorum ad quos fertur, si diuersa lingua vtantur sequenti, quæstione ad finem expedietur.

De legis promulgatione.

QVÆSTIO V.

Ex definitione legis in 1. dispur. proposita constat promulgationem ad legem omnino exigi, eamque vsque adeo necessariam credidit D. Thom. 1. 2. quæst. 90. artic. 4. & 91. artic. 1. ad 2. vt legi etiam æternæ accommodare hanc legis conditionem elaboret, aitque æternam legem verbo & scripto promulgatam fuisse *ex parte Dei promulgantis, quia verbum diuinum est æternum, & scriptura libri vitæ est æterna, sed ex parte creaturæ audientis, aut inspicientis non potest esse promulgatio æterna.* Quod intelligendum est, posita mundi creatione in tempore: abstrahit enim ibi D. Thom. ab illa quæst. an mundus, vel aliquæ creaturæ esse potuerint ab æterno. Deinde loquitur de promulgatione accommodata ad dignitatem & excellentiam æternæ legis. quæ vt dixi disp. 1. quæst. 4. sect. 1. cum creaturis possibilibus loquitur, easque vocat à possibilitate ad esse actuale, & sibi facit obedire & in ea temporis determinati circumstantia transire de non esse ad esse, quando ipsius ordinatio ab æterno præscripsit. Ideoque, vt compleatur, non opus est, quod innotescat ab æterno, quia creaturæ possibiles, sed aliquando futuræ in esse obiectiuo intelligendi capacitatem non habent actualem. Vnde etiam consequitur, vt non requirat sensibile signum, per quod promulgetur, quatenus æterna est: dico qua æterna est: quia lex diuina positiua temporalis, qualis est lex Mosaica & nunc est Christiana, aliquam externam promulgationem habuere, antequam per se obligandi vim obtinerent. Præterea lex naturalis suum habet promulgationis modum à natura definitum: nam sicut illa naturalis est, ita conditiones sibi accommodatas deposcit: promulgatur ergo per interius naturæ dictamen: & quamus fiat hæc promulgatio, non ideo particularis est, sed communis vox censetur totius naturæ & illius Authoris, qui publica persona est, & cum singulis vniuersim modo debito ad legem naturæ loquitur per naturalia rationis dictamina, alia in aliis clariora & quamuis non omnia singulis diuisim tamen cunctis pari modo insunt & cuncta distributiuè omnibus propalantur, & quia in naturali legis promulgatione nulla alia est difficultas, tota nostra controuersia erit de promulgatione necessaria ad legem & constitutionem temporalem positiuam, diuinam, seu humanam. 1.

Vtrùm promulgatio sit omnino necessaria ad substantiam legis positiuæ diuinæ.

SECTIO I.

Hæc difficultas de lege diuina in præsenti tantum procedit: neque in ea curo

an promulgatio habeat rationem formæ, seu materiæ respectu legis, quia sicut iam supra diximus de scriptura, sub vna consideratione instar materiæ se habere, sub alia ad modum formæ, ita de promulgatione dicendum: Nam vt manifestatio est, seu propositio legis, per modum formæ concipitur, vt vero connotat externum signum per quod constituitur in ratione legis, obligationem per se inferentis per manifestationem voluntatis legislatoris consideratur vt quædam dispositio, seu materialis conditio ad legis substantiam prærequisita: plus interest duo in hac disputatione distinguere: primum est publicatio ex parte legis requisita. 2. notitia ex parte illorum, qui obligantur: multi enim hæc duo confundunt: hinc enim accidit quod Castro lib. 1. de leg. pœnali cap. 1. & alii dixerunt tantam esse promulgationis necessitatem, vt neque Deus possit hominem positiua legę obligare, sine illius publicatione: quod sane verum est de promulgatione, vt significat notitiam accommodatam obligationi & manifestationem aliquo modo factam illis quibus lex imponitur: nisi enim cognoscatur lex, vel cognosci negligatur, ad sui obseruationem non mouet, neque contra illam peccatur: non tamen est verum ex parte legis, quia hæc poterit sufficienter promulgari in Ciuitate & regno, omnesque per se obligare, quin omnibus vrbis, aut regni ciuibus nota sit: vt de facto in lege Euangelica visitur: adhuc enim nostra ætate reperiuntur populi, ad quos illius notitia non peruenit: cum tamen omnes obliget ad sui obseruationem, & perfectum legis statum sortiatur; de hac ergo diuina lege inquirimus, siue de quauis alia, quæ à Deo dari posset, an necessario externam, & sensibilem publicationem requirat.

2. Vnica sit assertio: ad legem positiuam diuinam promulgatio externa publica, aut sensibilis de potentia absoluta Dei necessaria non est: Verùm ex natura rei loquendo, & accommodata ad morem humanum, ac iuxta exigentiam communitatis eorumdem hominum, requiritur, & de facto interuenit in lege scripta veteris testamenti, & in lege gratiæ: hanc tenet Vasq. 1. 2. disput. 155. cap. 2. in fin. Suar. lib. 1. de legib. cap. 11. num. 6. & lib. 10. cap. 3. num. 1. & seq. & quoad vltimā partem Salas 1. 2. tract. 14. disp. 24. sect. 3. & 4. Probatur prima pars. Deus posset per priuatam notitiam interiorem omnes & singulos homines obligare sine interuentu alicuius signi sensibilis: nam sicut cum Prophetis interius loquebatur, & aliquando illis præcepta imponebat, ita cum omnibus id facere, non repugnat, si supremam Dei potestatem consideremus: quia tamen modus magis conueniens cum hominum multitudine, & communitate agendi postulabat mediante externo signo humano morę, homines dirigere, & suarum operationum regulam præscribere, ideo in secunda assertionis parte diximus secundùm rei naturam, requiri sensibilem & externam promulgationem, vt qui per sensus scientiam hauriunt

A sensibilibus signis ad legis implendæ cognitionem peruenirent: iam verò ita de facto contigisse in lege veteri testantur illa signa, & prodigia, quibus Exodi 19. & 20. scripta lex Ismaëlitico populo cœpit promulgari, item in noua vehemens de Cœlo sonus dispertitæ linguarum facies diuini spiritus descendentis indicia ostenderunt, de quibus actorum 2. quando Euangelica lex cœpit ab Apostolis publicè prædicari. Verùm hæ solemnitates, omnes sunt accidentariæ ad diuinę legis promulgationem. Nam licet secundùm rei naturam promulgatio legis diuinæ hominibus facienda signum sensibile exigat, modus tamen illius signi determinandi ad legislatoris diuini arbitrium spectabat.

Confirmatur, quia vtraque lex, tam vetus 3.
B quàm noua verbo, & scripto fuit promulgata: quod Paulus ad Hebræos cap. 1. significauit manifestè. *Multifariam multisque modis olim Deus loquens patribus in Prophetis, nouissime diebus istis loquutus est nobis in filio*, etenim in sacris litteris loquutionis Dei externæ multiplices modi passim occurrunt. E nube non semel vox erupit Exod. 16. vers. 10. & 34. versic. 5. Num. 12. vers. 5. Deut. 31. versic. 15. Marc. 9. num. 7. Lucæ 9. num. 35. in ardenti Rubo Exod. 3. versic. 2. & alibi sæpè ad Moysem, qui legis tabulas Dei digito descriptas accepit Exod. 31. vers. 18. & Israëlitico populo promulgauit, & quia inter alios Patres magnus Gregor. & Augus. diuersos diuinæ loquutionis modos
C clarius expresserunt, eorum verba apponam. Greg. li. 28. Moral. c. 2. sic ait, *Duobus modis loquutio diuina distinguitur, aut per semetipsum namque Dominus loquitur, aut per creaturam angelicam eius ad nos verba formantur: sed cum per semetipsum, virtus eius intima quadam subleuatione cognoscitur; cum verò per Angelum voluntatem suam Dominus indicat, aliquando eam verbis, aliquando rebus demonstrat, aliquando simul verbis, & rebus*. Augustin. verò libro octauo Geneseos ad liter. cap. 18. ita ait, *quæri potest quomodo nunc Deus loquutus sit ad hominem, quem fecit, iam certè sensu, & mente prædictum, vt audire, & intelligere loquentem valeret: neque enim aliter præceptum posset accipere, quo transgressor eius esset, nisi hoc acceptum intellige-*
D *ret*. En habes in quæstione ab Augustino proposita necessitatem promulgationis in lege, seu præcepto diuino quam probamus. Et progressus statim in nostræ sententiæ confirmationem satisfacit quæstioni. *Quomodo ergo illi loquutus est Deus? Vtrum intùs in mente secundum intellectum, id est vt sapienter intelligeret voluntatem, ac præceptum Dei sine vllis corporalibus sonis, vel corporalium similitudinibus rerum? sed non sic existimo primo homini loquutum Deum: talia quippe scriptura narrat, vt potius credamus sic esse Deum loquutum homini in Paradiso, sicut etiam postea loquutus fuit patribus, sicut Abrahæ, sicut Moysi id est in aliqua corporali specie*. Iam verò legem nouam à Christo Domino & Apostolis, ac

Euangelistis verbo & scripto promulgatam nemo dubitat, quamuis enim Christus Seruator illam manu sua non scripsit, de illa Apostolos erudiuit, & Euangelistis dictauit, vt Salmeron prolog. 16. ex August. de consens. Euang. cap. 7. asseuerat.

4. Obiicies hinc sequi eodem modo dici posse legem nouam scriptam, ac veterem: Atque discrimen inter legem gratiæ, & scriptam omnino tolli. Respondeo negando consequentiam: quia lex noua, non solum propria præcepta complectitur, sed etiam gratiæ spiritum, ad illius obseruationem vires conferentem; & quia inter hæc duo principalior est gratia spiritus, & interioris charitatis lex nostris cordibus diffusæ, ideo noua simpliciter lex gratiæ, vetus verò scripta dicta est quamquam noua, quatenus præceptiua, & exterius scriptis Ganonicis commendata, scripta etiam dici potest: ita docet D. Thom. quæst. 106. artic. 1. & ante illum Chrysostom. tom. 5. homil. 1. de Spiritu Sancto, Augustin. de Spiritu & littera cap. 17. quare duplicem partem nouæ legis distinguere oportet, alteram imperantem, quæ præcepta continet; alteram adiuuantem, & interius illustrantem, ac inspirantem ad illius obseruationem. Vnde author imperfecti homil. 28. ait, *lex præceptum est nudum, gratia autem virtus est:* Vtraque verò pars ita in vnam legem Christi coalescit, vt à præcipua nomenclatio mutuetur, & lex gratiæ nominetur.

5. Vrgebis: non videri sufficiens propositum discrimen inter veterem, & nouam legem, nec maiorem rationem, quo vna potius absolutè lex scripta dicatur, quàm altera. Nam vtraque considerari potest, vt imperans, & vt adiuuans. Ambæ enim sunt sensibiliter scriptæ, quod attinet ad præcepta quæ continent, & per exteriorem doctrinam imperare iussæ sunt. Item ambæ interius vt à subditis reciperentur per fidem Spiritus sancti internum impulsum, & auxiliarem gratiam excitantem & adiuuantem requirant, aliterque neutra recipi, vt oportebat, neque integrè potuit adimpleri: ergo non saluatur proprietas illa legis nouæ à Deo per Hierem. 31. nu. 34. promissæ, *dabo legem meam in visceribus eorum & in cordibus eorum scribam eam.* Hac difficultate pressus Doctor Suar. quamuis lib. 10. de leg. cap. 5. num. 3. fatetur legem nouam, quatenùs præcepta continet, dici posse scriptam, postea num. 7. negat etiam vt imperantem exterius esse scriptam, sed mentibus impressam, vt sic constituat discrimen inter vtramque legem. Et quidem legem nouam per se solo verbo fuisse promulgatam, non verò scriptam patet, quia ab ipsius Authore scripta non fuit, vt D. Thom. 3. par. quæst. 41. artic. 4. & multo tempore obligauit, antequam scriberetur, vt sumitur ex Irenæo libr. 3. contra hæres. cap. 1. Chrysostom. homil. 1. in Matth. Euseb. lib. 3. histor. cap. 18. alias 24. Nam 1. Euangelium in quo lex noua scripta fuit, Matthæi est, vt docet Theoph. in præfat. ad Matth. & anno octauo post Christi passionem prodiit: vt cum Eusebio in Chronolog. narrat Baron. tom. 1. anno Domini 41. ergo signum est legem nouam non esse per se exterius scriptam: sed quasi per occasionem scribendi vitam Christi, & monendi fideles per Epistolas si hoc modo præsens difficultas expediatur secundum Doctorem Suarium, ne ille sibi contradicat, ita exponi potest, vt in priori loco, quando nouam legem scriptam dici posse, concessit, intelligatur secundùm quid & per accidens, quia lex noua per se scripta non fuit; in posteriori verò loco per se scriptam fuisse legem nouam, etiam vt imperantem negauisse dicatur.

Cæterum ad constituendum discrimen 6. legis nouæ à veteri in denominatione, & in diuerso modo, quo vtraque scripta est, minimè necessarium existimo negare nouam legem, quatenus imperantem, & præcepta continentem per se & absolutè scriptam esse & ita nominari: Nam licet per se Christus Dominus illam non scripserit, perinde fuit, siquidem vt proximè diximus ex Augustino, eam Euangelistis dictauit, quos veluti Amanuenses, & scriptores potius habuit, quam noui testamenti Authores: & quamuis ad 1. nouæ legis promulgationem necessariam non duxerit scripturam, ad maiorem tamen in posterum euulgationem, veritatisque catholicæ firmitatem contra insurgentium hæreticorum proteruiam, Ethnicorum prauitatem, omnino illam necessariam existimauit, ac per se intendit: nam præcepta solo verbo tradita facile patent errorum corruptelis, quare nisi alio signo magis permanenti posterorum memoriæ mandarentur, facillimè per obliuionem, per negligentiam vel nouatorum imposturam possent peruerti & vitiari. Vnde sine continuo & perenni miraculo Euangelicæ legis veritas incorrupta perseuerare nequiuisset: quare ad instantiam persistendum, in doctrina & responsione D. Thomæ citato loco, dicendumque legem nouam non denominari à parminus præcipua, nempe ab scriptura; sed à præstantiori, nempe gratia, quam continet in eisdem sacramentis, de quibus præcepta tradidit: lex enim vetus, etiam si Spiritus sancti gratiam excitantem, & adiuuantem requirebat, vt reciperetur, & impleretur; hanc gratiam in fide Christi venturi, & vt præcedens legis nouæ vmbra accepit, non à se vel à suo promulgatore Moyse habuit: cum tamen lex noua, ita de sacramentis præcepta imperauit, vt in ipsis spiritualis gratiæ scarturigines aperuerit, à quibus auxiliaris gratia proueniret: hinc etiam est, vt in noua lege cum maiori detur abundantia: cum igitur præcepta legis nouæ, obiectiuè sumpta separari nequeant à continentia gratiæ, qua ex Christi legislatoris meritis ditissime abundat, suam ab hac excellentia sumsit nomenclaturam: simili modo ex D. Thoma exponit Hieremiæ locum Gaspar Sanch, item ex D. Augustin. lib. de Spiritu, & littera cap. 21. ad finem his verbis *significauit eos* (nempe legis nouæ cultores) *non forinsecus tenentem legem for-*

mandaturos, sed intrinsecus habitantem ipsam legis iustitiam dilecturos. Neque per hoc excluditur illud discrimen, quod prima scriptio legis veteris in tabulis lapideis Dei digito fuit insculpta. At nouæ prima scriptura in Euangelistarum & Apostolorum cordibus, in intellectu per illuminationem, in voluntate per affectum descripta est, antequam exteriori scripturæ mandaretur.

Vtrùm ex natura rei ad perfectam legis humanæ constitutionem promulgatio requiratur.

SECTIO II.

1. PRius quæstionem excito de humana lege secundum rei naturam considerata, vt postea videatur, qua ratione de iure ciuili, vel canonico se res habeat; nec in hoc puncto multum vrget in definitione legis promulgationem contineri: quia lex definitur ordinatio rationis ab eo, qui curam gerit communitatis, promulgata: quod tanti fecit Anguianus libro primo de legibus controuersia decima numero 2. vt ex eo rem conuinci arbitretur: nam rarò definitiones traduntur per doctrinam essentialem, sed plerumque per proprietates, & accidentia: quæ extra totam rei definitæ naturam manent, licet cum illa reciprocentur: posset igitur lex in sua natura perfectè constituta supponi, & deinde promulgationem esse illius proprietatem reciprocam, quæ ad legis naturam consequeretur: si dicat promulgationem non esse proprietatem, sed essentialem differentiam, egregiè petit principium: hoc enim in controuersiam vocamus, quæ sane inutilis non est, immò hæc promulgatio, quæ est proprietas reciproca legis, si consideretur legis natura secundùm se, non oportet, quod sit aliqua publica & solemnis promulgatio necessaria, sed sufficeret aliqua via superioris imperium subditis innotescescere, vt lex illa obligaret & subditus contra legem quouis modo cognitam peccare posset, quæ videtur esse opinio Ludou. Gomes ad regul. Cancell. qu. 2. & clarius Seluæ de benefic. quæst. 22. numero 14. qui asserit sine publicatione legem valere & ligare statim, si conditor velit. In eadem fere verba Ripa in rub. de constitut. num. 43. ex quadam illatione deductus prorupit, neque alio nituntur fundamento quam glossæ authoritate, quam tribus in locis citant in clem. de hæret. in cap. 2. verb. *hactenus* de reb. Eccles. non alienand. in 6. & in cap. cum singula §. 1. verb. peruenerit de præbend. eod. cui duos textus adiungunt cap. proposuisti 82. dist. & cap. 1. de postulat. Prælat. Vbi cum Innoc. 3. dicat, *vt ad constitutionis obseruantiam teneatur, qui nouerit eam solemniter editam, aut publice promulgatam.* Vnde infert Panormit. ibidem num. 9. & 10 & cum eo Syluest. verb. lex quæst. 6. par. 2. Angel. eod. verb. quæst. 12. satis esse cognitionem editæ constitutionis etiam non promulgatæ ad A inducendam obligationem.

2. Probari potest eadem opinio. Primo: potestas legislatiua humana participatio quædam est diuinæ: sed Deus cum primum voluntatem habet obligandi homines ad aliquid agendum, quocumque modo illam significet exterius, eamque homines saltem exteriori signo proditam agnoscant secundum rei naturam, statim obligantur absque alia promulgatione: ergo etiam spectata rei natura supremus Princeps non tenetur ad aliam solemnitatem promulgationis, nisi exteriori signo suam subditis indicare voluntatem. Confirmatur quia ratio qua D. Thom. 1. 2. quæst. 90. artic. 4. & alii Theologi ibi- B dem. Vasq. disp. 155. cap. 2. nituntur, solum ostendit aliquo externo signo debere legem applicari, vt regula, & mensura sit eorum, quibus applicatur & secundùm illam in externum forum prodeuntem operari, & regulari teneantur: ergo nulla alia promulgatio requirenda est ex natura rei, quam aliqua externa significatio voluntatis imperantis. Secundo quodcumque peccatum exterius, quamtumuis occultum, subiacet potestatis Ecclesiasticæ censuris: ergo quodcumque signum exterius Principis imperantis vim habet ad obligandum. Probatur consequentia: esse crimen per accidens occultum non tollit illius subiectionem, & incursum pœnarum: ergo esse signum externum legislatoris occultum per accidens, & per accidens non obligare eos, ad quorum notitiam non peruenit, non tollit iurisdictionem, potesta- C tem & vim obligandi, itaut quacumque via à subditis sciatur, legem obseruare teneantur: his rationibus prædicta sententia ita stabilitur, vt possit sine incommodo sustineri. Nam quæuis alia solemnitas promulgationis, quæ de facto requiritur, non ex natura rei, sed habito respectu ad leges ciuiles, seu cannonicas, prout de facto feruntur, necessaria indicabitur.

3. Nihilominus tamen addendum est huic sententiæ, vt vera sit, non sufficere quodlibet externum signum, cuius interuentu suam voluntatem priuatim princeps ostendat, ad legis obligationem; sed oportere, vt publicè aliquo promulgationis modo illam exponat: D ita expresse tenet Salas 1. 2. tract. 14. disp. 1. 2. sect. 1. num. 5. indicat Suar. lib. 1. de leg. cap. 11. num. 5. & 6. Malderus 1. 2. quæst. 90. artic. 4. dub. 1. §. secundo, D. Thom. Castro, Nauarr. Valent. Soto, Azor quos citat Salas, quatenus asserunt promulgationem esse de substantia legis, ab aliis verò authoribus magis videtur supponi, quam exprimi, quia hanc difficultatem sub his terminis non excitarunt: sed magis promulgationem habito respectu ad vtrumque ius considerarunt, & quatenus de facto necessaria esset tantummodo quæsierunt. Probatur 1. constitutio non peruenit ad perfectum legis statum & essentiam, secundum rei naturam quamdiù ab ea non resultat illa facultas obligandi eos, quibus imponitur: sicut enim passio ab essentia dimanans, necessariò illam consequitur: ita hæc facultas obligandi

proximè, quæ est passio legis naturam consequens, vbi illam supponit constitutam, necessario emanat: sed antequam publicè promulgetur constitutio illa proxima obligandi facultas ab ea non emanat: etenim vt constitutio possit proximè communitatem obligare secundum rei naturam necessario debet illi applicari, & tali modo ad eam communitatem proferri, vt illi innotescere queat; quia quamdiù per se loquendo ad communitatis notitiam peruenire non valet, ex natura rei obligare minimè potest, neque in hoc considero notitiam, quę de facto detur, sed illam, quæ ex vi applicationis & proportionis ad communitatem dari posset: quoniam hac proportione posita iam proxima obligandi virtus à lege resultare intelligitur: ergo promulgatio publica legislatoris voce vel alterius per illum dati omnino necessaria est secundum rei naturam, vt constitutio vera lex existimetur. Secundo potestas legislatiua, humana, naturalis, & ordinaria ad bonum communitatis à Deo, & à natura hominibus datur, siue sit in vno, siue in multis resideat: sed si non requireretur promulgatio publica ad legem, non ad vtilitatem & ædificationem, sed ad destructionem reipublicæ lex fieret, ergo. Suadetur minor: nam ligarentur & obligarentur subditi, antequam humano, naturali & rationabili modo sui officii obligationem agnoscere potuissent, & haberent pro regula suarum actionum, quæ ad illos secundum naturalem æquitatem debito modo non dirigeretur: quia debitus modus naturalis, & rationalis agnoscendi suam obligationem, & applicandi regulam ad communitatem, non est priuata exhibitio voluntatis legislatoris; sed publica, & talis, quæ non ad vnius personæ, sed ad communitatis sensum peruenire queat: sicut enim natura nulli homini concessit potestatem accedendi ad fœminam, nisi soluto ad solutam, & perpetuo mutuæ obligationis vinculo, quia ita naturalis æquitas postulat: ita nulli concedit potestatem leges ferendi, nisi cum hac limitatione, vt prius promulgentur, quam pro legibus habeantur. Tertio iura, quæ ostendunt de facto publicam requiri promulgationem sufficientem ad legis valorem, in naturali æquitate fundantur, & secundum illam procedunt: hæ rationes probant de potentia naturali, & ordinaria secundum rei naturam datam hominibus: non tamen ostendunt impossibile de potentia Dei absoluta in aliqua creatura talem leges ferendi facultatem reperiri potuisse ex decreto Dei, vt quouis modo in mundo illius decretum, & imperium innotesceret, obligaret, & quidquid etiam priuatim iuberet fieri, legis vim haberet, quod fieri posse aliqui ex citatis authoribus non attestantur.

4. Ad argumenta in oppositum: dico Glossam in clem. secunda, verb. *ex tunc* solum asserere verbum illud significare, *à tempore promulgationis non expectato lapsu duorum mensium? non quoad hoc vt contra facientes hoc iognorantes obligati essent ad culpam; sed quoad hoc vt contra factum non valeret:* quod infra magis exponetur: similiter duæ aliæ Glossæ citatæ agunt l, non de necessitate promulgationis ad valorem legis, quam supponunt, sed de temporis lapsu post promulgationem requisitam, vt lex obligare existimetur: quod bene aduertit Anguianus lib. 1. de leg. contrmedian. 10. numero 13. Caput proposuisti dist. 81. Syriciani decreti promulgationem supponit, & solum eos excusat, ad quos illius notitia non peruenisse probatur, vt egregiè ostendit gloss. ibidem verb. *non probatur*, & reliqui Doctores: multo minus fauet Ripæ cap. 1. de postula. prælat. nam manifestè publicam promulgationem requirit, neque significat sufficere editionem quæ solemnis non sit, & publica expositio, quare illa particula disiunctiua, *aut*. significat videlicet, verba æquipollentia, & solemnem publicationem indicantia præ se fert, vt bene obseruauit Suar. lib. 3. de leg. cap. 16. num. 2. & ante illum Innocent. ad citatum cap. 1. num. 6. & Hostien. numero 22. qui non disiunctiuè, sed copulatiuè textum exponunt. quibus assentitur ibidem Zabarell. & Armil. verb. lex, numero 11. Neque Panormitanus solemnis editionis vocabulo solam editionem intellexit, vt suspicor, quæ fit in Concilio principis, antequam communitati publicè exponatur; sed promulgationem intellexit solemnem, antequam lapsus duorum mensium transiret, & euulgaretur constitutio: quamuis Decius in idem cap. 1. num. 30. notabil. 15. Abbatem interpretatus est de editione facta in Concilio statuente legem ante promulgationem ad reliquum populum. Vnde illius sententiam merito reiecit: nam intentio statuentium legem in Concilio est, vt obliget secundùm illius naturam, nempè post promulgationem, argumento l. qui habenti in princip. ff. de acquirend. possess. neque statuentes volunt se prius obligare, quàm reliquam communitatem, cui sanè adhuc non est promulgata: ad alternatiuam dicit in aliquibus exemplaribus legi copulam &: sed licet alternatiua *aut* sit, pro copula sæpè accipi, ex l. cum quidam Cod. de verbor. significat. vel expositiuè declarari iuxta gloss. in l. penult. ff. de act. empt. in princip. Dec. sequitur Nauarr. in summ. cap. 23. num. 40. in fin. & consil. 1. de constitut. quæst. 1. num. 3. Azor tom. 1. lib. 5. cap. 3. quæst. 1. asserens sententiam Abb. esse contra Diu. Thom. 1. 2. quæst. 90. artic. 4. & reliquos Theologos in 3. dist. 37.

5. Ad primam rationem in oppositum concessa maiori & minori propositione; neganda est consequentia. Nam quamuis lex humana quædam participatio sit diuinæ, non assequitur diuinæ legis excellentiam, sed longe inferior est. Nam Deus cum corporis & animi Dominus sit supremus, vtique legem imponere potest; qua omnes homines, & singulos obligabit, neque alia solemnitas requiritur, quam vt illis interiori, vel exteriori signo Dei voluntas & imperium innotescat. At legislator humanus per se de interioribus actibus non disponit, & de exterioribus non nisi humano, & naturali modo, vt ostendi: addis

addit Salas citatus sect. 9. si promulgatio diuinitus, & per Angelum fieret, eodem modo obligaret ac si ordinaria esset, & communis: dûmodo princeps externis signis imperet, vel conditionatè si sentiatur, vel absolutè si sentiri ipse arbitretur: Verùm ad præsentem resolutionem prædicta non sufficiunt, sed vnum ex duobus superaddi necesse est: nempe, vt qui legem, seu præceptum imponit, notitiam habeat miraculosæ promulgationis, vel Deus interuentu illius ab iis, quibus facta est reuelatio, obedientiam & obseruantiam humanæ legis exposcat, & in vtroque casu hanc legem non diceremus purè humanam quia in vtroque euentu Dei potentia absoluta, & illius authoritas interueniret, quasi confirmans legẽ, quam miraculoso modo iubet promulgari, & consequenter obseruari: quod verò vnum ex his duobus vel vtrumque necessarium sit in casu dicto, probatur: nam nisi princeps cognoscat suam legem naturali, vel supernaturali modo publicari subditis, non intendet efficaciter illos obligare, neque legem ferre: Nam *leges constituuntur, quando promulgantur*, vt ait Gratian. ad cap. in istis §. leges distinct. 4. Deinde subditi non prius sentient se obligari humana lege, quàm intelligãt illam sufficienti modo naturali, seu miraculoso fuisse promulgatam, ad confirmationem dico rationem D. Thom. & aliorum esse exponendam, & cõfirmandam illis rationibus quas adduximus.

Ad 2. respondeo negando consequentiam. Nam aliud est subiici potestati humanæ, aliud obligari ab illa; quare vt subiiciantur actus humanæ potestati, satis est, si ad forũ externum prodeant, vt initio huius disputationis ostẽdimus; vt verò communitas ad aliquẽ actum ab humana potestate obligetur per se, oportet, vt illi sufficienter proponatur principis imperiũ; ideo enim hoc ad legis obligantis statum non peruenit, antequam debita promulgatione cõmunitati obligandæ applicetur sicuti illud ipsum occultum peccatum exterius, antequam innotescat, & probetur apud principem puniturum, reus sententia declarante pœnam delicto impositam non constringitur.

Vtrum vna promulgatio de facto sufficiat in principis Curia, vt in toto territorio subditos liget.

SECTIO III.

1. POsito quod ad legem necessario requiratur talis propositio sensibilis ex publica illius, quæ ad totius communitatis notitiam facile perueniat, & hoc nõ solum ex natura rei: sed de facto vtrumq; ius docet promulgationem esse de substantia legis, & ad illius constitutionem omninò necessariam, iuxta auth. vt factæ nouæ cap. 1. coll. 5. & cap. in istis §. leges dist. 4. cum communi Theolog. & Iurist. sententia, quos refert Salas 1. 2. tract. 14. disp. 12. sect. 1. num. 1. & posito quod in arbitrio principis sit hanc, vel illam promulgationis solemnitatem assignare. Inquiro nunc. Vtrum de facto vna sufficiat promulgatio in Curia principis ad hoc vt toto illius regno subditi per se obligentur: dico per se, quia per accidens excusari poterunt ab obligatione legis propter ignorantiã, vt suppono, & in disp. vlt. declarabo. Qua in re tanquam certissimũ notant omnes cap. 1. de postul. prælat. non oportere constitutionem singulorum auribus inculcari: sed sufficere si in communi publica præconis voce, aut scripto populo exponatur: Deinde distinguere oportet duo legum genera: nam quædam sunt municipales, seu synodales, quæ minus vniuersales sunt, & ad minores communitates pertinent; alię verò vniuersaliores, quę spectant ad regna, seu prouincias diuersas sub eodem legislatore contentas, nam idem regnum plures prouincias, & sub imperio eiusdem personæ plura regna diuersarum nationum, & linguarum comprehendi possunt, vt in Ecclesiastica Monarchia, & Hispani regis Imperio videre est: posset enim Rex Hispaniæ legem condere, quæ in omnibus suis regnis obseruaretur, & sũmus Pontifex canonem sancire, qui Ecclesiã obliget vniuersalem.

Si ergo de legibus prioris generis loquamur, sine controuersia est vnam solemnẽ promulgationem sufficere in ciuitate præcipua, vel loco, secundum prouincię consuetudinem destinato. Vnde si Episcopus in sua cathedrali Ecclesia, vel princeps inferior in Metropoli principatus legem semel faciãt solemniter publicari, vna promulgatio satis erit ad hoc, vt omnes eiusdẽ prouinciæ seu principatus subditi obligẽtur. Ita Ioan. Andr. in proœm. clem. & in cap. 2. de constit. Panormit. ibid. num. 7. Compost. in cap. Capitulum sanctæ Crucis de rescript. Roman. cons. 228. n. 8. Marc. Anton. Cuchus lib. instit. maior. tit. 3. n. 27. Anton. de Burgos in rep. cap. cognoscentes de constit. n. 20. Decius & Felin. quos sequitur Nau. cons. 1. de constit. quæst. 4. n. 16. Syluest. verb. lex quæst. 6. post Hostien. Rosel. & alios Turrecr. dist. 4. §. leges q. 3. n. 6. sequutus Henricum Boic. & alios, Sot. lib. 1. de iustit. q. artic. 4. Molin. tom. 6. tract. 5 de iurisdic. disp. 70. n. 6. Azor. tom. 1. lib. 5. cap. 3. dub. 2. Sayro tom. 1. cap. 5. n. 7. Suar. lib. 3. de leg. cap. 16. n. 7. Salas 1. 2. tract. 14. disp. 12. sect. 2. n. 1. Et multi alii infra citandi. Ratio est quia quod in vna Ciuitate pręcipua publicum est, facile ad minora loca eiusdem prouincię perducitur, & moraliter loquendo totius prouinciæ subditos quotidiano commercio se se communicantes latere non potest, quare nisi ipsa Constitutio expresse requirat in aliis locis eiusdem prouincię promulgari, vna proculdubio satis erit.

De supremo tamen principe V. G. summo Põtifice, Imperatore, aut magnis Regibus Hispaniæ, seu Galliæ, qui diuersas prouincias, & regna amplissima sub sua continent potestate, tota est controuersia. Prima sententia docet, tam leges Cæsareas, quàm Pontificias oportere in singulis prouinciis promulgari, vt in iis obligent, quare vnam in Curia promulgationem sufficere negat: ita tenent Abb. in cap. cognoscentes de constit. n. 4. ad finẽ Cardinal. Zabarella ibid. n. 4. quęst. 6. Felin. n. 7. Decius in 2. lect. num. 44. alias 6. post Innocent. Anton. Butr. Ioann. Lignan. Imol. Bero Henric. 2.

Boic. ad eumdem textum. Anfrer. ad decisionem 445. Capell. Tolosan. post Nicol. Mil. Clauei. & alios Syluest. Aldobrand. in additione ad Decium littera B. Angel. verb. lex num. 13. Sa num 9. Nauarr. in summ. cap. 23. num. 44. Sot. 1. de iustit. quæst. 1. artic. 4. §. at verò Palud. in 3. dist. 36. disp. 1. §. didicisti, Conrad. 1.2. quæst. 9. artic. 4. ad 2. Medin. ibidem dubio 1. post 2. conclus. & dubio final. conclus. 5. Eamdem sententiam tenent Mol. tract. 2. de contract. disp. 395. §. *Secundo ducor*: licet illam temperare, & ex parte corrigere videatur, tract. 5. de iurisdictione disp. 7. num. 12. conclus. 3. suadetur 1. ex authent. vt factæ nouæ Constitutiones coll. 5. Nam licet hic textus loquatur solum de lege Cæsarea, eadem est ratio de Pontificia, præsertim quia ius canonicum non dedignatur in iis sequi Cæsareum, & ab eo adiuuari, in quibus Canonicum contrarium non disponit cap. 1. de nou. operis nunt. & cap. si in adiutorium distinctione 10. 2. ex cap. cum infirmitas de pœniten. & remiss. illa enim constitutio facta in Concilio generali non obligauit ante publicationem à Prælatis factam in prouinciis. 2. non videtur rationi consentaneum, quod Rex Hispaniæ vna sola legis promulgatione facta Madriti, velit in tot, tamque remotissimis prouinciis & regnis suis lex publicata censeatur. Etenim solum regna, quæ ob Lusitaniæ Monarchiam, Hispanum Regem tributis annuis recognoscunt in Orientali India, quinquaginta septem numerantur, vt in prologo trag. comædiæ Philippo III. in Olysipponensi Collegio exhibitæ à Ioanne Sardinia typis mandatæ habetur: de quibus regnis singulatim agit Butterus part. 2. lib. 4 histor. vniuersalis; & ne cui hoc mirum videatur, legat Bossium de signis Eccles. tom. 1. lib. 8. cap. 1. §. iam verò vbi de Imperio Hispanico ita ait *Quocirca si tellurem diuidas inæqualia, quod nos fecimus, comperies Hispanorum Imperium Romano maius esse viginti, ac pluribus etiam partibus*: Ergo à fortiori summus Pontifex, qui vniuersali Ecclesiæ toto orbe diffusæ præest, vna canonis promulgatione in Romana Curia omnes Christi fideles non censebitur obligare.

2 tamen sententia astruit de iure Cæsareo,
4. in regnis vbi illud obseruatur, & in legum promulgatione nihil speciale decernitur in singulis prouinciis singulas promulgationes requiri. At de iure Pontificio nisi in lege specialtim oppositum statuatur, vnam satis esse legis Ecclesiasticæ promulgationem in Curia Romana, vt de more, & stylo Curiæ fieri solet: affiguntur enim Bullæ in valuis Diui Petri, & Campo Floræ: citatur pro hac sententia communiter Ioann. And. in data ad finem 61. Glos. vltima sed vt bene aduertit Alex. infra citandus ibi nihil resoluit, & declarationẽ summi Pontificis hac in re desiderat: refertur etiam à Sayro in Claui lib. 3. cap. 5. numero 11. Henric. Boic. sed immeritò; nam oppositum tenet vt supra citauimus, & videri potest num. 6. Verius referuntur Panormitan. sibi contrarius in cap. nouit. num. 3. de sentent. excommunic. Ioann. Monach. in cap. generali de re-

A gul. iur. in 6. num. 7. Azeuedo ad lib. 1. nouæ recopilat. tit. 1. leg. 1. num. 9. Cuchus, & Syluest. citati, Cardinal. Alex. cap. 1. de postul. prælat. Cardinal Florent. in procem. Clem. §. vniuersitati quæst. 4. Rosella verbo lex num. 8. Capell. Tolosan. Decis. 445. dub. 2. Paul. de Eleaz. in procem. Clem. Ludoui. Gom. in procem. regul. Cancell. quæst. 2. §. 4. pro ista littera D. & seq. Bellamer cap. cognoscentes de constitut. Menoch. lib. 2. de iudic. arbitr. casu 185 num. 8. & seq Suar. lib. 4. de leg. cap. 15. num 3. qui refert pro eadem Palatium, Bartol. & Bald. sed ille primus oppositum asseruit, ideo pro priori sententia à nobis refertur, posteriores duo in eo loco vbi
B citantur à Suar. l. 9. leges sacratissimæ, nihil de publicatione cõstitutionis Canonicæ loquuntur. Bald. tamen consil. 10. hanc opinionem sequitur, item Sayrus vbi supra post Anchar. Burgos. & Valentiam, Salas citatus num. 11. Azor. tom. 1. lib. 5. cap. 1. quæst. 3. §. secunda opinio Rodrig. tom. 1. de quæst. regul. quæst. 6. art. 3. Probant primo, quia Decretales, Clementinæ & Extrauagantes non sunt promulgatæ in omnibus prouinciis, & tamen nemo dubitat Vniuersalem Ecclesiam constringere. Secundo, Tridentini decreta, quę pertinent ad fidei definitionem, omnes obligant ad credendum, quod in ipsis definitur, & tamen in multis prouinciis decreta Concilii hucusque non sunt promulgata. Tertio, consuetudo Romanæ Curiæ id ostendit, vt tenet Nauarr. consil. 1. de constit. quæst. 4. n. 19. Francus in
C data 6. n. 11. qui duo simul cum Butrio, Ioanne Imola, Felyno, & aliis pro prima sententia relatis dicunt aliud esse dicendum secundum ius, aliud secundum consuetudinem; nam attento iure prima opinio illis placet, spectata consuetudine, secundam approbant.

3. opinio Vasq. 1.2. disput. 156. cap. 2. & 5.
Anguiani de legibus lib 4. controuers. 1. num. 25. plus aliquid voluit: non enim de constitutionibus pontificiis tantum dixit sufficere vnam promulgationem in Curia Romana: sed etiam de Imperatoris legib. idem asseruit. Eius fundamentum est, quia vt præceptum aliquod superioris obliget subditos, satis est proponi tamquam præceptum, & imperium: hoc autem fit promulgatione facta in vna sola ciuitate, si ita velit princeps; ergo
D ex eo tempore lex vim habet obligandi: & licet ad aliquorum notitiam non peruenerit, hoc non tollit veram rationem legis, & imperii: quare ille, qui facta promulgatione, quam princeps putauit sufficientem, defert legis notitiam ad subditos absentes, non addit aliquã publicationi solemnitatem, neque promulgat solemniter, sed euulgat legem, seu aufert ignorantiam à subditorum mentibus. Et ne quis dicat ex natura rei, & de potentia principis absoluta hanc rationem ostendere vnam tantùm promulgationem in Curia principis satis esse, verum de facto non ita esse in regnis, quæ ius Cæsareum recipiunt, propter authent vt factæ. Addit illud. decretum frustra exendi à Iurisperitis ad omnes leges, cum limitatur ad leges de testamentis ibi. *Sancimus igitur ex illo no-*

stras constitutiones, quæ pro testamentis sunt valere ex quo in commune factæ sunt manifestæ, &c. Vt ergo in tam pari authorum iudicio pro vtraque parte sentientium, & sibi repugnantium aliquando, à quibus in hac sua peculiari sententia Vasq. & Anguian. recesserunt, verisimilius & distinctius aperiam, quod sentio, sequentes statuo conclusiones.

6. 1. conclusio. Quando leges tum Ciuiles, tum Canonicæ in corpore iuris reperiuntur, vel præsentantur nouellæ constitutiones generales, quæ authenticæ sint, & in quibus supremus princeps per vnam tantùm in Curia promulgationem se vere obligare manifestet. Vna solùm solemnis promulgatio satis erit, vt illæ subditos vtique constringant. Hanc tam communi consensu tuentur prædicti authores, vt ex citatis nullus expressè negarit, multi tradiderint Gregor. Lopez in Gloss. 1. ad l. 20. tit. 1. partita 1. Suarius & Salas citati cum Molin. Abb. Ioann. And. & aliis. Probat Alex. de Neuo ad cap. cognoscentes de constit. num. 26. cum Bald. in l 2. §. præterea, ff. de origine iuris: nam eo ipso quod leges exponuntur in loco vbi ab omnibus legi possunt, solemniter promulgari censentur: ex dicta l. & §. præterea. Vnde deducit, quod statuta, seu reformationes alicuius communitatis ex quo sunt editæ, & in archiuio publico asseruantur, vnde quis facile illarum copiam habere potest, censeri publicatas; quare illa solemnitas, qua Constitutiones in corpore iuris ponuntur & noua Extrauagans authen. exhibetur, satis est, quia vel iam constitutio publicata supponitur, vel ex tunc solemniter promulgatur. Quare in omnibus prouinciis in quibus constitutio generalis supremi Principis illas omnes volentis obligare authenticè exhiberetur, nulla alia promulgatio requiretur, quando quidem princeps hoc facere potest, & hanc suam esse intentionem exponit: quod enim facere valeant ostendit ratio pro sententia Vasquez quæ hoc tantum probat; quando tamen supremus Princeps se non declarat, quod ad promulgationem, non idem dicendum de Imperatore, seu sæculari Rege atque de summo Pontifice, neque de hoc in omnibus casibus eadem danda est resolutio, vt iam ostendo.

7. 2. conclusio. Constitutiones ciuiles extra corpus iuris quæ de promulgatione nihil speciatim disponunt, in singulis regnis, seu prouinciis, quæ Imperii legibus gubernantur singulas promulgationes requirunt, vt earumdem incolas obligent. Hanc tuentur Bartol. Bald. & alii communiter Legistæ in l. leges sacratissimæ Cod. de leg. & in auth. vt factæ nouæ, citata cum Gloss. ibidem verb. *huiusmodi lex*: Idem tenent authores pro prima & secunda opinione citati. Probatio desumitur ex generalitate rubricæ in authentica prædicta, quæ sic habet, *vt factæ nouæ constitutiones post insinuationes earum, post duos menses valeant*, &c. Nam rubricæ authoritas tanta est, vt si perfectam orationem contineat, pro textu allegari possit ad decisionem causarum, vt est recepta opinio Doctorum in l. 1. ff. si cert. petat.

A Iason. ibidem & Dec. in l. 1. lect. numero 6. & in tertia lect. numero 8. ait esse commune, & multos refert etiamsi ipse dissentiat Curt. Iun. consil. 65. numero 13. & consil. 107. numero 2. Vicius lib. 1. opinion. 314. Suar. verb. rubrica, Crauet. consil. 61. num. 1. Rubeus consil. 16. numero 7. & 9. Alex. consil. 109. lib. 2. col. 1. vt illum refert & sequitur Bosch. in repet. ad rubr. de constit. Roman. consil. 16. num. 4. & 104. in princip. & 120. in secundo dub. cum additione Mandos. qui plures refert Gloss. in l. 1. §. 1. ff. si quis testam. esse liber, iuss. Fuer. Ferrett. in repet. in rubr. de constit. post alios Butr. in procem. decret. Albert. Brun. tract. de stat. exclud. Faem. artic. 8. num. 93. Roland. B à Vall. in quæst. de lucr. dotis, quæstione 9. Ioann. Bonius tract. de statu Vrbis præscript. gloss. 19. numero 61. qui docent quamuis lex restrictior sit, extendi debere iuxta sensum rubricæ latiorem, ergo quamuis lex authent. de testam speciatim procedat, illius sensus iuxta generalitatem Rubr. est ampliandus; & hinc est quod Iuristæ ad huius text. interpretationem ampliandam, conspirarunt sine alia probatione quam ex generalitate Rubricæ, quod non est leue fundamentum ne coarctetur solum ad testamenta, quia si consuetudo optima est legum interpres, tam communis Iuristarum consensio, quæ necessariò coniunctam habet consuetudinem à fortiori ita textum interpretandum persuadet: adhuc tamen aliquam rationem assignare possumus, quæ C ipsos mouerit. Nam Rubricæ Iuris Ciuilis, vel ab Imperatoribus, vel à Iurisconsultis factæ existimantur argum. l. 1. ff. si cert pet. hinc enim est, quod eamdem habeant authoritatem cum textibus, & illorum sensus, exponant. Ex eo enim fiunt minoris decreti Rubricæ, quia non ab authoribus Canonum, sed à Gratiano, vel aliis factæ sunt, vt aduertunt Ioan. Andr. & Anton. in procem. Decr.

2. confirmat ius canonicum huius textus ampliationem secundùm ius ciuile, nam Pius IV. in Bulla super declaratione temporis requisiti ad obseruanda decreta Concilii Tridentini generaliter non cum limitatione intelligit hunc textum, ait enim, *Iure communi sancitum est, vt constitutiones nouæ vim non nisi post certum tempus obtineant.* At nulla D alia lege hoc tempus decretum reperitur, nisi in prædicto authentico, ergo ad illud respexit, & consequenter vniuersaliter intellexit de omnibus nouis Constitutionibus, neque dici potest, quod textus sit generalis quoad determinationem temporis, non verò quoad promulgationem in singulis prouinciis faciendam, quia nulla maior ratio limitationis, seu generalitatis in vno, quam in alio poterit assignari. 3. non deest conuenientia, cur ita in lege ciuili statutum sit; nempe quia Imperatoris Curia minus stabilis est, & facile huc illuc transfertur quare non tam certum esse poterit quo loco promulgatio facta sit, neque tam cõmunis, & ordinaria communicatio cum regnis remotissimis, præsertim moribus, & linguis differentibus confirmatur: [illegible] regimen poli- 8.

ticum & sæculare maximè attendit populorum consuetudines, regionum qualitates, hominum complexiones: & sicut Imperator omnium hominum ingenia, terrarum commoda, & nationum vsum complecti non potest, neque eadem regula metiri, prudentissimè iubet prius legem in singulis prouinciis promulgari, vt si minus conueniat legem acceptari, ad Imperatorem recurri possit, & interim legis obligationem suspendi, seu ab illius obseruatione excusari: alia est ratio in summo Pontifice, vt iam ostendam.

9. 3. conclusio. Constitutiones Pontificiæ, quod attinet ad illarum valorem & obligationẽ in foro præsertim interno omnibus Christi fidelibus inducendam, de stylo curiæ iure scripto cõfirmato vna solemni promulgatione sufficienter publicantur, pro hac citari possũt omnes, quos pro secũda opinione adduximus. Probatur 1. quia ex natura rei vna promulgatio sufficit, vt diximus: sed Ecclesia non acceptauit ius ciuile illius authentici quoad promulgationem in singulis prouinciis, immò cõtraria consuetudine, & scripto iure reiecit; ergo. Minorem suadent testimonia illorum, qui Curiæ stylum rectè nouerunt, & sunt Nauarr. & alii, vt in 2. sententia notaui. Deinde quãdo hæc scribo Romæ eiusdem consuetudinis testis sum oculatus. Denique prætermissis antiquorum Pontificum Bullis, videatur illa Pii IV. super confirmatione Concilii Tridentini ad finem, vbi postquam solemnis publicationis factæ in Ecclesiis Vaticana & Lateranensi meminit affixisque ad illarũ valuas, & Campo Floræ exemplaribus, hoc fieri dicitur, vt ad omnium notitiam perueniãt hæ litteræ, neuè quis accusatione ignorationis vti possit. Et quamuis tandem iubeat Pontifex, vt huius bullæ exemplaria, *in alma vrbe ad impressionem tradantur: quo commodius per Christiani nominis prouincias, & regna diuulgari possint*, non indicat requiri aliquam solemnitatẽ promulgationis in prouinciis, sed tantum vult, vt euulgẽtur, & ad omnium notitiam veniant; aliud enim est euulgari, aliud solemniter publicari. Quod verò iste stylus Curiæ hucusq; perseuerans scripto iure confirmetur ostendi potest ex variis diuersorum Pontificum Bullis. Ego duo referam exempla nouissima. Primum sint litteræ Vrbani VIII, quæ datæ sunt anno 1624. August. 11. die in forma Breuis, quibus reuocantur licentiæ per Superiores regulares obtentæ erigendi Monasteria, & loca regularia. Etenim ad finem ita habetur. *Volumus autem quod præsentes in Valuis Basilicarum sancti Ioannis Lateranensis, & Principis Apostolorum de vrbe, & in acie Campi Floræ, vt moris est, affixa omnes, quos illæ concernunt, ita arctent, & afficiant, perinde ac si vnicuique personaliter intimatæ fuissent*: aliud exemplum apparet in decretis, quæ sancta Congregatio Concilii authoritate eiusdem summi Pontificis Vrbani anno 1625. Iunii 2[illegible]. die de celebratione Missarum edidit, vbi ad finem eadem verba formalia leguntur: etiam illa, *vt moris est*, quæ manifestè ostendunt solemnitatem publicationis consuetæ, in decretis & Bullis à Romana Curia emanantibus; quæ ad omnes Christi fideles diriguntur absque alia promulgatione.

2. Optima ratio redditur, cur ista consuetudo introducta sit in legibus Pontificiis: nam sicut quando princeps vnam tantum rempublicam vnum regnum subiectum habet, sufficit vna promulgatio respectu totius regni, vt dixi in principio sectionis: ita summus Pontifex vnam sub se habens Ecclesiam cuius fideles ad eadem fidei dogmata seruanda, & rectam morum disciplinam compellit, vna satis erit promulgatio. Confirmatur, quia leges Imperatoris Reges independentes, & supremos Principes Christianos non obligant, neque eorum regna, nisi eas velint recipere, & propria authoritate quasi suas facere, quam plures enim habent leges, in quibus à communi iure dissentiunt: & in prouinciis Imperio subiectis, licet possit Imperator vna promulgatione omnes obligare, ideo non fecit, quia vt supra iam aduertimus, constitutiones quæ respiciunt polititicum regimen, debent gentium moribus, & regionum conditionibus accommodari, iuxta l. 2. C. quemadmod. testam. aper. ibi *secundùm leges, moresque locorum*. Decreta verò quæ fidei, morumque honestam disciplinam concernunt, videlicet Christianæ legis præcepta vbique debent obseruari: necnon sacri Canones, vt in cap. 1 de constitut. adnotaui: his adde argumenta pro secunda opinione adducta. 10.

4. conclusio. Ad præsumendam scientiam, simul, & subeundam pœnam in foro externo impositam à Pontificia constitutione in vnaquaque prouincia promulgatio requiritur, seu formalis, seu virtualis: hanc adiungo vt multos ex authoribus primæ sententiæ excusem, qui in hoc sensu loquuntur, quando plures promulgationes in legibus Pontificiis requirunt, ita Abb. in cap. cognoscentes de constitut. num. 8. Bero. num. 53. Mant. num 55. dicens esse communem Alex. consil. 52 num. 1. lib. 7. Bursat. consil. 200. num. 102. Riminald. Senior consil. 9. num. 19. & Iunior consil. 108. num. 11. Natt. consil. 498. num. 21. & alii quos sequitur Cardinal. Tusch. verb. lex. conclus. 255. num. 21. Bertaz. consil. 461. num. 7. Aufer. in additio. ad decisionem 445. Capellæ Tolosan. Caiet. 12. quæst. 90. art. 4. hanc probant rationes pro prima opinione: & sanè mihi illam persuadent aliqua iura antiqua, & nouas constitutiones, quæ iubentur in prouinciis singulis promulgari, quod ne superuacaneum existimemus, dicendum est ad aliquẽ effectum, & propter aliquam specialem rationem fieri; neque apparet alia, quam, ne in externo foro ignorantia prætendi queat ad euitandam pœnam: antecedens ostendo primo ex cap. 1. de postulatione prælatorũ, in quo ideo non potuit Altissiodorensis Episcopus interdicti ignorantiã prætendere in externo foro, ne postulationis beneficiũ amitteret, quia iam Cardinalis legatus in eodem regno interdicti sententiã solemniter ediderat, & publicè promulgauerat, vt optimè notauit glos. in verb. allegans: præsumitur enim sciri sententia in eodem regno 11.

promulgata, ex cap. qui & diuinis 12. quæst. 2. ex cap. dicitis, distinct. 16. concinit l. sed etsi pupillus §. proscribere, ff. de instit. actio. Secundo, ostenditur idem antecedens ex Innocentio III. in cap. cum infirmitas de pœnitent. & remis. ibi. *si quis autem medicorum huius nostræ constitutionis postquam per prælatos locorum fuerit publicata, transgressor extiterit, tamdiu ab ingressu Ecclesiæ arceatur donec pro transgressione huiusmodi satisfecerit competenter.* Ergo requiritur publicatio, vt præsumatur delinquens medicus sciens constitutionem illique pœna infligatur. Tertio, Vrbanus Octauus in litteris citatis, super reuocatione licentiarum ad erigenda Monasteria, quia pœnas imponit inhabilitatis ad quælibet officia, priuationis vocis actiuæ & passiuæ, item excommunicationis ipso facto incurrendæ, ne in externo foro ignorantia, prætendi possit mandat Patriarchis, Archiepiscopis, & Episcopis, & aliis locorum ordinariis præsentes litteras publicare vt omnia in eis contenta inuiolabiliter obseruentur.

12. Accedit ratio, quia durum esset per vnam promulgationem in Romana Curia factam scientes præsumere omnes Christi fideles in Regnis distantibus, & pœnas in constitutionibus impositas illis tamquam delinquentibus infligere; si ipsi exciperent illas numquam fuisse in suis prouinciis, seu regnis promulgatas, vel formaliter, vel virtualiter: quod idcirco addo, quia constitutiones quæ sunt in corpore iuris etiamsi non essent publicatæ per se seorsim, vbi primum insertæ sunt in corpore iuris virtualem quamdam, seu æquipollentem promulgationem in omnibus prouinciis sortiuntur; si quidem in Vniuersitatibus addiscuntur, & inter litteratos viros promulgantur, quæ est potior prouinciarum pars, vt aduertit Molin. tract. 2. disput. 395. §. verumtamen hanc virtualem promulgationem reperiri in constitutionibus impressis, & positis inter alias credit Tusch. citatus num. 19. cum Baldo in l. leges sacratissimæ num. 4. Cod. de leg. Felin. in cap. pastoralis de fid. instrument. num. 7. Roman. consil. 260. num. 3. & aliis: quamuis oppositum teneat Molin. vbi supra cuius opinio non placet, si nouam aliquam promulgationis formalis solemnitatem requirit, in his constitutionibus impressis, & de nouo adiunctis, seu in nouo tomo selectis solum tempus aliquod arbitrarium requireretur, vt hæc virtualis promulgatio remotas prouincias peruaderet.

13. Ad primum argumentum pro prima sententia iam dedimus diuersam rationem, & discrimen assignauimus inter Constitutiones Cæsareas, & Pontificias, quod attinet ad promulgationem, quamuis assimilentur quantum ad præsumendam scientiam, & infligendam pœnam in foro externo. Secundum ad probandam quartam conclusionem tantummodo conducit non ad impugnandas reliquas. Ad 3. negatur consequentia ob assignatas rationes, quidquid sit de antecedenti. Nam etiamsi verum sit de regnis, quæ iure hereditario, vel alio iusto titulo Regi Hispaniæ obuenerunt, vt Lusitania, Aragonia, Neapolis, Sicilia, & alia, quæ diuersis legibus gubernantur, à legibus Castellæ, tamen in Hispaniæ Prouinciis, in quibus illæ vigent, receptum non est authenticum, vt docet Vasquez disp. 155. citata cap. 2. num. 11. ait enim leges, & Pragmaticas-sanctiones in Curia tantum promulgatas deinceps in reliquis prouinciis etiam longissimè distantibus obseruari. Instabis Decreta Concilii Tridentini de reformatione in aliquibus prouinciis Christianorum non obseruantur, & tamen excusantur à peccato: ergo signum est ob defectum promulgationis vim obligandi non obtinuisse in eis prouinciis, in quibus non sunt promulgata. Respondeo concessa maiori, & minori, negando consequentiam: non enim ob defectum promulgationis, sed quia recepta non sunt ab eis prouinciis, ideo illarum populos non obligant, vt docet Nauarr. consil. 1. de constitut. quæst. 8. num. 31. quod ex eo confirmo; quia decreta, quæ spectant ad fidei dogmata, quia non poterant non recipi, in omnibus prouinciis æqualem obligandi vim habuere.

Vtrum constitutio humana statim post promulgationem incipiat obligare.

SECTIO IV.

1. QVando constitutio certum tempus assignat, quo elapso incipiat habere obligandi vim respectu illius loci, in quo promulgatur, & respectu illorum, ad quos intra illud tempus potuit legis promulgatæ notitia peruenire, nulla difficultas est, statim incipere legis obligationem. Verùm quando constitutio certum tempus non determinat, vel tam exiguum, vt intra illud naturaliter loquendo legis notitia ad remotiora loca nequeat accedere, controuersia est an statim obligentur scientes, vel solum post duos menses, etiam remotæ prouinciæ, respectu quarum, vna promulgatio sufficit, obligantur, quamuis intra id tempus promulgationis certiores fieri non possint. In qua controuersia, quia diuersa dubia separatim declarare oportet, quæ inter se nimis intricata sunt; prætermissa opinionum varietate, quæ prolixitatem & confusionem causaret, omnes huius puncti difficultates sequentibus assertionibus expediam.

2. Prima assertio: quando lex habet clausulam ex tunc, vel de cætero, deinceps, seu ex nunc non incipit obligare post promulgationem statim totum territorium pro quo fertur, nisi tempus, post quod verificetur clausula, sufficiens sit, vt per totum territorium naturali & morali modo legis promulgatio excurrat; itaque legis promulgatio, & consequenter illius obligatio, diffundi debet instar soni, qui tardius in remotiori loco, quàm in proximo sentitur, licet quando fit, statim sentiri incipiat. Ita intelligendi sunt, vt rectè sentiant Panormitan. Felin. Anton. Gabr. Nauarr. Syluest. Valent. Molina, Azor quos

sequitur Salas 1. 2. tract. 14. disp. 12. sect. 3. A numero 21. §. & quando: quatenus asserunt quando particulam, ex tunc ponitur in lege particulari, vel certum tempus, ex eo incipere obligationem: quod etiam docuit Glos. in Clem. 2. de hæret. verb. *ex tunc*, & in cap. cum singula eodem verb. de præbend. in 6. si enim velint. quod statim totum territorium, pro quo fertur, peruadat & obligatione comprehendat, falsum, & impossibile requirent: quod probatur primo ex D. Thom. 1. 2. q. 9. art. 4. ad 2. vbi ait, *illi coram quibus lex non promulgatur, obligantur ad legem obseruandam in quantum in eorum notitiam deuenit per alios, vel deuenire potest, promulgatione facta*: quod declarans Caietan. non de potentia Logica, sed de potentia politica, id B est secundùm ordinem, & cursum politicum Diuum Thomam intelligendum esse asseuerat: sed publicatio more humano facta, & secundùm ordinem politicum naturaliter possibilem paulatim per confines regnii, seu prouinciæ procedit: ergo non est dicendum, quod statim totius territorii subditos obliget, nisi tale tempus assignet ad incipiendam obligationem, quod de se sufficiens sit, vt per totam legislatoris ditionem promulgationis notitia deferri queat: & ita etiam sentit Suar. lib 3. de legib. cap. 17. num. 3. Medin. 1. 2. quæst. 90. artic. 4. conclus. 5.

4. Probatur secundo: obligatio, quam dicimus paulatim de cursu temporis crescere, non est actualis, sed velut habitualis in potentia proxima ad actualem in actu secundo, quæ tunc datur quando legis notitia acquisita actu C obligationem practicè ostendit operanti & exequenti legem, & hæc per accidens est, & minimè necessaria ad vigorem & efficaciam legis per se obligantis omnes ad quos dirigitur: neque obstat, quod obiicit Anguian. lib. 4. de leg. controu. 1. num 12. existimans obligationem non esse legis effectum, quia causa in actu requirit effectum in actu, ex Aristotele 2. Phys. cap. 2. at lex lata, & promulgata cuius obligatio in tempus differtur, suum obligationis effectum non sortitur, quando iam actu existit. Si enim Anguianus distingueret inter obligationem in potentia proxima, seu in actu primo, & obligationem in secundo, facile cognosceret effectum proprium per se, & proximum legis esse illam obligationem priorem, non verò posteriorem; est igitur obli- D gatio de qua procedit nostra difficultas illa: habitualis vis dirigens, coercens & cogens ad aliquid agendum, vel non agendum in actu primo, & proximo, naturaliter acquisita per legis promulgationem, sicut etiam lex ipsamet promulgatione construitur: sed in momento, quod lex in Curia Principis promulgatur, naturaliter loquendo totam prouinciam non excurrit, multo minus plures prouincias: ergo nisi sufficiens tempus assignetur, quo possit totum territorium permeare, statim & simul nequit totius territorii subditos obligare: Confirmatur primo, lex efficaciam sumit à Iurisdictione legislatoris: sed humanus legislator nequit simul eodem temporis momento legem promulgatione extendere ad loca remotissima: ergo neque legem facere eorum comparatione, qui remotissimi sunt in eodem momento. Confirmatur secundo, quia humanus legislator nequit obligare ad naturaliter impossibile: sed impossibile est posse obligari in actu secundo subditos longissimè distantes in eodem momento temporis quo in curia promulgatur lex: ergo in actu primo non obligantur: minor probatur, quia impossibile est naturaliter ad eos peruenire legis notitiam; sed antequam ad illos perueniant notitię legis, non possunt obligari in actu secundo, ergo impossibile est obligari in actu secundo, & consequenter non obligantur in actu primo, & in potentia proxima: idem enim est posse obligari in actu secundo atque obligari in actu primo, & in proxima potentia.

3. Idem ostendo ex cap. 1. de concession. præbend. in 6. vbi dicitur. *Lex seu constitutio, & mandatum nullos astringunt, nisi postquam ad notitiam peruenerint eorumdem, aut nisi post tempus intra quod ignorare minime debuissent*. Quæ vltima verba manifestè ostendunt, legem non obligare, nisi postquam sufficiens tempus elapsum est, intra quod moraliter illa sciri posset. Vnde Nauarr. consil. 1. de constit. quæst. 4. num. 21. ad 4. hac ratione ait optime temperari quæ in cap. 2. de constitut. dici solent, quorum vnum est constitutionem ignorantes non ligare. Eius verba referam, quia nostram assertionem egregiè exponunt. *Obligantur*, inquit, *post tempus, quod vir bonus, siue Iudex arbitratur esse sufficiens, vt illi, de quibus quaritur, sciant attenta distantia prouinciæ, & qualitate legis, & frequentia hominum illius prouinciæ habitantium Romæ, & venientium ad eam & redeuntium ab ea, quod est optimum temperamentum dictorum in cap. 2. de constitut.* Vbi etiam Abbas num. 7. & 8. Felin. num. 7. Item Bartol. in l. omnes populi, ff. de iustit. & iure quæst. 5. docent seclusa legis determinatione certa & sufficienti obligationem esse iudicandam arbitrio prudentis, iuxta tempus necessarium, ad hoc vt notitia legis possit moraliter ad loca distantia diffundi: Eo enim transacto lex vim, & efficaciam obligandi sortitur pro toto territorio, etiam si de facto per accidens multos eiusdem territorii lateat, ad quorum notitiam quocumque modo lex promulgata perueniat, etiam miraculoso & extraordinario modo, eos obligabit in actu secundo: & hac ratione intelligendum est, quod superiori sectione diximus de euulgatione miraculosa: nam quando iam præcessit naturalis promulgatio cum eo temporis decursu, vt per totum legislatoris territorium posset euulgari, quouis modo illa innotescat cũ morali probabilitate de facto obligabit, vt optimè aduertit Suar. citat. num. 14.

2. Assertio, Non dissentiunt in re, sed in modo loquendi authores, quorũ aliqui asserunt posita sufficienti promulgatione legis, etiam ignorantes obligari, licet excusentur à culpa contra legem, si ignorantia est inuincibilis, alii vero id negant, quia præceptum inuincibiliter ignoratum ligare non credunt.

Posteriorem loquendi modum tenent Ioan. Andr. in data 6. & in cap. 2. de constitut. in fine ibidem Gloss. vltima Panormit. Decius Felin. & alii ad id cap. Caiet. 1.2. quæst. 9. artic. 4. priorem sequuntur Soto lib.1.quæst. 1. art. 4. Medin. 1. 2. quæst. 90. artic. 4. conclus. 3. Azor. tom. 1. lib. 5. cap. 3. quæst. 9. quod ergo hi Authores in re non differant optimè notarunt Valentia tom. 2. disput. 7. quæst. 5. punct. 5. Suar. lib. 3. cap. 18. num. 11. nam qui negant ignorantes lege obligari, sequuntur de actu 2. obligationis, quam Suar. appellat, quoad efficaciam legis: qui affirmant, loquuntur de obligatione quantum ad sufficientiam in actu 1. & proxima potentia: & parum interest, quod vno, vel altero modo loquaris, dummodo legem sufficienter constitutam & respectu omnium ad quos dirigitur, per se efficacem eosque coercentem intelligas, quantum est ex parte sui. Ideo quæstionem hanc parui momenti esse dixit Vasq. 1.2. quæst. 156. cap. 3. ad intelligendos tamen, & explicandos Doctores, conclusio est perutilis: maiorem difficultatem facit discernere, quando constitutio indeterminate fertur, siue ciuilis sit, siue canonica, incipiat ne obligare ante duos menses, an post illos incipiat illius obligatio, quod vel intelligi potest de lege magistratus inferioris, vel de lege supremi principis: item lex quæ fertur, noua est, aut declaratoria, seu reuocatoria antiquæ, hos omnes difficultatis nodos enodabo. De lege irritante reuocatoria, & pœnali hic non agam, quia in sequenti sectione de illis dicendum.

6. 3. assertio. Constitutio principis inferioris ad vtrumlibet ius pertineat, si tempus non determinat in loco, vbi promulgatur, statim obligat, sed in remotioribus castris ex prudentis, seu Iudicis arbitrio tempus inceptæ obligationis metiendum: ita Abbas in cap. cognoscentes de constitut. num. 7. post Ioan. Andr. & alios, Bero. ibidem num. 45. Decius num. 15. Mantica numero 41. Hostien. in summ. de constitut. §. quando Syluester verb. lex quæst. 6. Turrecrem. post cap. in istis §. leges dist. 4. Bartol. in l. omnes populi ff. de iustit. & iur. num. 37 Crotus ibidem num. 122. Ioann. Bapt. de sancto Seuer. nu. 144. Bald. in l. leges sanctissimæ C. de legib. Molin. tract. 5. disp. num. 6. Suar. lib. 3. de leg. cap. 18. num. 9. Menoch. de arbitr. Iudic. lib. 2. casu 185. num. 5. Salas disp. 12. sect. 3. numero 21. cum Anton Gabr. Valent. Soto, Sa, Syluest. & Nauarr. ab eo citatis. Probatur quia frustra expectatur euentus qui nihil operatur l. 13. aliquando §. si sub conditione, ad senatusconsf. Velleian. sed respectu loci in quo lex ab inferiore principe promulgatur, euentus expectatus nihil operatur, quia iam perfecta est in eo loco sufficiens constitutionis publicatio: ergo. Confirmatur, quia ex natura rei lex statim obligat, vbi primum solemniter editur & publicè promulgatur, nullo spectato temporis decursu: sed de iure positiuo nihil immutatur circa legem latam ab inferiore principe: ergo &c. Quia tamen, vt iam dixit, hæc publicatio fit moraliter ad modum, quo physicè sonus in aere fieri solet, prudentis vel iudicis arbitrio relinquitur tempus necessarium, vt pro ratione distantiæ promulgatio sufficiens existimetur ad dandam obligandi vim legi promulgatæ respectu commorantium in locis distantibus.

4. Assertio: principes supremi seu respublicæ quæ ius Cæsareum obseruant, quando sine determinatione temporis legem nouam ferunt, illa non obligat, etiam scientes, nisi post duos menses à promulgatione: vbi vero imperii leges non obseruantur & particulare statutum, aut consuetudo de hac re nihil disponit, statim à promulgatione sufficienti incipit obligatio: hæc duas partes habet, & quia de secunda fore nulla est controuersia, prius ostendetur ex doctrina præcedentis conclusionis de principe inferiore, quæ optimè applicatur ad supremum, cuius regnum non subest iuri Cæsareo: nam authent. vt factæ quæ duorum mensium dilationem inuexit in legibus imperatoriis ab illarum promulgatione, cum non obseruatur, res reducitur ad id, quod ex natura rei sequitur, nempe vt posita promulgatione scientes statim obligentur, immo & ignorantes obligatione in potentia proxima, seu in actu primo, quando promulgatio pro illis iam sufficiens reputatur, vt pote quia in eadem ciuitate sunt, quamquam per accidens aliò intenti per aliquot dies nihil de promulgatione legis audiuerunt. Idem dicendum si Regnum, aut respublica in qua quamuis in alijs ius Cæsareum obseruetur, in hac promulgatione peculiare habeat statutum. tunc enim illud est obseruandum, vt omnes fatentur, & cum multis notat Menoch. vbi supra num. 1. Pone exemplum in Regno Lusitaniæ, in quo vbi ius particulare deficit, Cæsareum retinetur. Verumtamen speciatim de hoc prouisit lib. 1. ordin. tit. 2. §. 9. & 10. nempe vt post octo dies à promulgatione incipiat lex si Lusitana, ligare in Curia Regis, in reliquis verò partibus regni post tres menses, siue in prouinciis eiusdem regni, quas *Comarcas* vocamus, lex publicetur; siue non: quia vnica tantum promulgatio in Regis Cancellaria, aut in domo supplicationis sufficiens æstimatur pro toto regno. Deinde aliud exemplum notat Molin. citatus supra num. 9. quod in Regno Castellæ in legibus & pragmaticis nonnumquam illa clausula apponi solet, *que des del dia que fuere publicada en nuestra corte enadelante, e fuera della en todos nuestros rejnos* (intellige de regnis quæ peculiares leges non habent, vt Lusitana, Aragonia, & similia) *passa dos treinta dias se compla y guarde y esecute*. Aliquando vero nullus præscribitur terminus ad loca extra Curiam. Vnde in 1. casu sentit Mol. legem non obligare extra Curiam, etiam scientes nisi elapsis triginta diebus: in secundo ille distinguit de lege reuocatoria & pœnali, de quibus infra.

8. Magis controuersa est 1. conclusionis pars, cuius oppositum tenuerunt Glossa in cap cum

singula: verbo peruenit de præbend. in 6. & in cap. hoc consultissimo verbo, hactenus de reb. Eccles. non alienand in 6. Bartol. in authent. vt factæ, num. 6. & in leg. omnes populi, ff. de iustit. & iur. quæst. 5. num. 37. Bald. ibidem & in l. leges sacratiss. C. de leg. Bald. Perusinus tract. de statut. §. ignorantia num. 2. Abb. in cap. 1. de postulat. prælat. num. 11. & in cap. 2. de constit. num. 7. ibidem Felin. num. 7. §. 2. limitat. Gigas in addition. ad Decium ibidem verb. sustentabilis, Bonifac. à Vitalinis in procem. clem. §. nunc igitur num. 41. Gregor. Lopes Gloss. 1. in l. 20. tit. 1. par. 1. Azeuedo libro 2. nouæ recopil. tit. 1. leg. 1. num. 10. Castro de lege pœnali lib. 1. cap. 1. in fin. Viger. in instit. cap. 15. in princip. Sotus lib. 1. de iustit. quæst. 1. artic. 4. conclus. 3. Emanuel. de regul. quæst. 6. artic. 4. Sayrus in clau. tom. lib. 4. cap. 5. num. 10. Philippus Francus super data 6. ad fin. Syluest. verb. lex quæst. 6. pronuntiato 3. Angel. quæst. 12. Armil. verb. constitutio num. 8. Vincent. Franc. in decision. 360. num. 5. Ioann. Bapt. de sancto Seuero in l. omnes populi ff. de iustit. & iur. num. 144. Bero in cap. cognoscentes de constitut. num. 50. Moderni Papienses ibidem & alii quos refert Anton Gabr. commun. opin. lib. 6. tit de legibus conclus. 4. qui omnes tenent leges supremi principis Cæsareum ius recipientis, ante duos menses ligare scientes illam factam publicationem; quamuis ante illud tempus non præsumatur scientia: quam sententiam, vt communiorem tenet Molin. tract. 2. disput. 395. §. vnum in complementum, & vt probabiliorem sequitur Azor tom. 1. lib. 5. cap. 3. quæst. 8. & probatur primo ex cap. 1. de concess. præbend. in 6. ibi *lex seu constitutio, & mandatum nullos attingunt, nisi postquam ad notitiam peruenerint eorumdem, aut nisi postquam intra quod ignorare minime debuissent.* Quia disiunctiua decisio ostendit scientes ante præscriptum tempus lege obligari. 2. ex cap. cum contingat de offic. iudic. deleg. cui concinit l. 13. aliquando pro tertia conclusione relata: frustra expectatur euentus, cuius nullus est effectus. 3. eum, qui certus est, vlterius certiorari non oportet de regul. iur. in 6. ergo illi duo menses dati, vt quis certificetur de lege & illam impleat, respectu scientium non sunt accipiendi, sed respectu ignorantium, qui ante huiusmodi terminum scientes non præsumuntur; cui opinioni suam non denego probabilitatem, non tam ob rationum momenta, quàm ob illustrium Authorum placita.

9. Nostra tamen resolutio oppositum tenens de iure Cæsareo non ligare, nisi post duos menses, nouam supremi principis constitutionem in regno, quod admittit imperii leges, defenditur à Decio in cap. cognoscentes citatum num. 16. aliàs 41 in 1. lectura Andr. ab Exea ibidem num. vltimo Menoch. lib. 2. de arbitrar. iudic. casu 185. num. 18. post Butr. & alios Collectan. in cap. quoniam, de Simon. num. 3. Tabi. verb. lex num. 25. Sa eodem verb. Valent. tom. 2.

A disput. 7. quæst. 5. punct. 5. quæstiunc. 3. Nauarr. in summ. Latina cap. 23. num. 44. & consil. 1. de constitut. quæst. 4. num. 17. post Paul. de Eleaz. Medin. 1. 2. quæst. 90. artic. 4. Turrecrem. in §. leges dist. 4. num. 4. Suar. lib. 3. de leg. cap. 18. num. 5. Salas disput. 12. citata sect. 3. num. 16. & 19. qui statim addit hoc ius imperiale non seruari in Hispania, neque in Gallia: dico nouam constitutionem, quia si lex sit non tam noui iuris constitutiua, qam veteris declaratiua, cum antiquum ius declaret, quod iam promulgatum supponitur, statim post suam promulgationem omnes obligat, ita tenet Menoch. citatus num. 26. cum Felyn. & Ioan.
B Baptista de sancto Seuero: & denotant authentici tub. *vt factæ nouæ constitutiones.* Probatur igitur nostra sententia 1. ex illis authent. verbis, si scripta fuerit huiusmodi lex: *hanc post duos menses dati ei temporis valere.* Nam lex antequam valida sit, neque obligat, neque ad legis perfectionem naturamque peruenit: sed imperator manifestè se declarat legem nouam post duos menses valere: ergo assignatum tempus non pro foro tantum externo, vel ad præsumendum legis scientiam apponitur, sed simpliciter ad indicandum legis valorem, quando incipiat obligare. 2. lex ciuilis per se 1. intendit obligationem inducere in externo foro & quamuis aliquando in conscientiæ foro obliget, id secundario, & consequenter, in ordine ad externam obligationem facit, vt disp. vltima dicemus: sed noua imperatoris lex non obligat in foro externo ante duos men-
C ses, quia præsumit ignorantiam intra illud tempus, vt Authores oppositæ sententiæ admittunt: ergo neque in interno. 3. intentio imperatoris fuit vt lex per totam prouinciam intra illud tempus promulgari posset, & deinde omnes simul obligaret, ne alii prius, alii posterius nouis legibus tenerentur: quod sanè maximè consentaneum est rationi, & æquitati, cui authenticum fauere conatur.

Ad 1. in oppositum Resp. illum textum rectè id ostendere de iure Pontificio, vt in sequenti conclusione patebit, non verò de Cæsareo Ad 2. negamus frustra tempus illud expectari. Nam omnino ex intentione le- 10.
D gislatoris requiritur ad valorem legis promulgatæ, quam vult, vt omnes pariter liget, quod fieri, nequit antequam per prouinciam bimestri spatio promulgatio diffundatur. Ad 3. dic spatium duorum mensium datum quidem fuisse, vt omnes possent legis notitiam habere; & cum Imperator declaret legem post illud tempus valere, significat ante illud neminem velle obligare. Immò cum tam rationabile dubium sit de valore legis, seu de efficacia ad obligandum, sane talis lex dubia non obligaret: qui enim dubitat de lege, illius sufficientem notitiam non habet, vt ea teneatur, vt docet Vasquez 1. 2. disput. 56. capite 2. numero 8. quamuis ibidem addat illos decipi qui existimant ea lege non teneri, qui dubitat, an illa lata fuerit, & promulgata in Curia; quia contra eos procedere credit illud principium, in

dubiis tutior pars est eligenda: sed in primis idem est dubitare de legis existentia, & dubitare de promulgatione illius: nam si leges tunc fiunt, quando promulgantur, tam dubia erit sanctio legis, quam dubia fuerit promulgatio; deinde possessio certa libertatis præualet contra legis obligationem dubiam. Ideoque non vrget, nec præceptum continet illud pronuntiatum in hoc euentu. In dubiis tutior pars est eligenda, sicut neque in voto, neque in aliis casibus, vt optimè docet Sanch. lib. 1. decalog. cap 10. num. 31. & sequent. cum Suar. Henriq. Saa & multis aliis.

11. 5. Conclusio, constitutiones pontificiæ sine temporis determinatione prolatæ duorum mensium decursum ad obligandum non expectant: sed statim scientes illarum promulgationem, tenentur. Hanc necessario tuentur, qui de ciuilibus legibus idem affirmabant, vt proxima conclusione diximus Item Vasq. disput. 156. citata cap. 3. & Anguian. lib. 4. controuers. 2. num. 17. qui illud authenticum de ciuilibus legibus testamentorum limitate interpretantur. Præterea Suar. lib. 4. de leg. cap. 16. num. 17. & Salas citata disputat. 12. sect. 3. num 20. cum aliis Nauar. in illo consil. 1. de constitut. quæst. 4. sæpe citata ait de stilo & consuetudine Vrbis transgredientes legem Pontificis puniri ante elapsos duos menses à promulgatione: & subiungit, hanc consuetudinem fortè restringi posse ad fontem externum, & ad Vrbicolas, cuius restrictionis falsitas ex eo conuincitur, quia iniustè punirentur legis transgressores pro tempore, quo illos lex non obligaret. Nam in hoc præsumptio locum non haberet: certum enim est non esse elapsum tempus duorum mensium; ergo si punitur legis transgressor ante illud tempus, ille sciens legem & illa iam obligari iudicatur: latius impugnat hanc Nauarri restrictionem Suar. citatus: ego conclusionem ostendo 1. ex cap. 1. citato de concession. præbend. in 6. Vbi illa verba, ***aut nisi post tempus intra quod ignorare minime debuissent***, non ad duos menses referri debent, sed ad arbitrarium tempus ad prudentis arbitrium requisitum ex natura rei ad legis promulgationem. Secundo quia sicut illud authenticum, non est receptum à iure pontificio in multiplicatione promulgationum in singulis prouinciis, ita nec in determinatione temporis assignati duorum mensium. 3. probatur à Suario ex cap. cum singula de præbend. in 6. & Gloss. in verb. peruenit: sed ex eo cap. neque ex illa Glossa efficax sumitur argumentum: quia in ea constitutione assignatur pro tempore vnus mensis, intra quem postquam constitutio ad eosdem peruenerit, ad quos dirigitur, nisi fecerint quod præscribitur, impositis pœnis subiaceant & si vltra duos menses perueniat, tempus mensis assignati, tamdiu non currat, quod speciale fuit in hoc casu, vt bene Glossa aduertit. Efficacius probo 3. ex cap. 1. de postulat. prælat. in 6. vbi ad obligationem inducendam non requiritur tempus post promulgationem, sed asseritur sufficere, quod lex sit solemniter edita, & publice promulgata: neque textus aliquis allegatur ex quo deducatur, illam duorum mensium dilationem in iure pontificio expectandam. Nam cap. vltimum ne cleri, vel Monac. non est ad rem, quia duo menses in eo requisiti non ad complendam constitutionis promulgationem assignatur, sed terminus est pro sufficienti admonitione datus ad incurrendam censuram. Vnde post tempus longissimum promulgationis computantur illi duo menses à die commissi criminis, & iis elapsis religiosi egressi ex monasterio ad audiendas leges, nisi ad claustra redierint, excommunicationis pœnam incurrunt. Vt Suar. tom. 5. de censur. disput. 23. sect. 3 optime exposuit. Deinde cap. nouerit de senten. excommunicationis, eodem modo explicandum. Tandem Pius IV. in Bulla super declaratione temporis ad obseruanda decreta Concilii Tridentini ad authenticum rescipiens ait. ***Iure etiam communi sancitum est, vt constitutionis nouæ vim non nisi post certum tempus obtineant.*** Sed quamuis optime nostram sententiam supra traditam de legibus Cæsareis confirmet, Pontifex non asserit iure Pontificio generaliter id esse obseruandum; verùm specialiter voluit decreta sacri Concilii, quæ ad reformationem, iusque positiuum Ecclesiasticum spectant, tantummodò à Kalend. Maii præteriti obligare cæpisse: & cùm Bulla confirmationis expedita fuerit septimo Kalend. Ianuarii, tres menses statuit & quinque dies ad promulgationis euulgationem, & ad præsumendam scientiam, ignorantiæque prætextum excludendum, vt ibidem habetur, neque post eam diem excusationem cuiusquam, quod ea decreta ignorauerit, admittendam: quod diximus de constitutionibus pontificiis respectu vniuersalis Ecclesiæ, dicendum de synodalibus, comparatione particularis diœcesis, quando certum tempus, à quo obligari incipiant, in eisdem non designatur, vt aduertit Suar. vbi supra numero 15.

Vtrùm lex irritans, reuocatoria, & pœnalis statim à die promulgationis obligare incipiant.

SECTIO V.

ETiam si de his legibus, quod attinet ad illarum formas, proprietates & effectus in sequentibus dicendum sit, hoc particulare dubium, quod illarum promulgationem tangit, hîc expedire oportet. Nam cum particularis sit difficultas in legibus pontificiis, vt aliquando non statim post promulgationem, præsertim ignorantes obligare incipiant ideo speciatim, quando fieri debeat, in singulis examinare necesse est: dico in Pontificiis, quia cum de Cæsareis in nostra sententia duo requirantur menses in omnibus nouis constitutionibus post promulgationem 1.

cessant incommoda, quæ secundum ius Canonicum hanc dilationem non admittens, sequi videntur in lege irritante, reuocatoria, & pœnali, si statim liget: & in primis de lege irritante sentit Vasq. disp. 156. cap. 3. num 17. eamdem esse rationem, atque de aliis, quod attinet ad promulgationem in Curia Principis & singulis prouinciis, item quod expectationem duorum mensium, quæ sententia si de omnibus legibus imperii, vt diximus, tantum procederet, omnino vera esset. Nam cum authenticum, in quo fundatur, in particulari de constitutionibus irritantibus testamenta meminerit & inde ad omnes alias ex declaratione rubricæ extendatur, sequitur idem esse dicendum de omnibus.

2 De lege Pontificia irritante multi etiam ex iis, qui in aliis constitutionibus duorum mensium dilationem requirebant, statim post promulgationem ligare affirmant & sortiri irritandi effectum, vbi primum Romæ promulgatur. Ita Abb. Butr. Imola, Paul. Lapus & alii quos refert Felyn. in cap. cognoscentes colum. 5. num 7. limitatione 4. Decius ibidem in prima lect. num. 37. & in 2. num. 51 Ioann. Andr. in data 6. Gloss. cum text. in cap. i. de concessione præbend. in 6. Turrecrem. in cap. in istis dist. 4. artic. 4. Archidiac dist 19 §. 1. Ioann. Staphil. de Gratiis & expectatiuis forma 8. num 8. Syluest. verb lex quæst. 6. dicto 3. Bosel. eod. verb. num. 6. Nauar. consil. 31. de regular. num. 5. & in summ. cap. 23. num. 44. Sot. lib. 1. quæst. 1. artic. 4. Medina 1. 2. quæst. 9. artic. 4. Probant quia hæc est virtus clausulæ irritantis, vt etiam ignorantes liget, & confirmant ex cap. tibi qui de rescrip. in 6. cap. 1. de concession. præbend. in 6. cap. quodam, cap. dudum, cap. si postquam, cap. cum singula de præbend. in 6. Gloss. in cap. si eo tempore verb. ignoranter de elect. in 6. Ex quibus colligitur summum Pontificem voluisse, vt post promulgationem irritaretur actus à constitutione irritante prohibitus, & tamquam nullus præiudicatus: quod enim hoc potuisset facere, nulla est repugnantia, & vt aliquando faciat vrgebit necessitas ad euitandum incommodum ex actus valore proueniens: ergo de facto semper clausula irritans hunc præstabit effectum. Oppositum tenuit Cardinalis in clement. 1. quæst. 18. de elect. Felyn. citatus, quia immerito refertur ab aliquibus pro altera opinione; adstipulatur enim Cardinali & vtrumque sequitur Menoch. de Iudic. arbitrar. lib. 2. casu 185. num. 24. idem tenet Ioann. Crot. in l. omnes populi num. 123. ff. de iust. & iur. ratio est quia clausula irritans intelligitur apposita sub conditione, atque in euentum conditionis suspendit, nempe facta promulgatione, & elapso tempore ad illam requisito: duplici conclusione rem aperio.

3 Prima conclus. quando clausula irritans ita adiungitur constitutionis decreto, vt expressam, vel tacitam conditionem inuoluat, semper tempus ex natura rei, & secundum canonici iuris exigentiam necessarium expectat, ne liget ignorantes, ad quos promulgationis notitia non peruenit: ita præter Authores pro 2. opinione citati tenent Rom. consil. 330 n. 13. Cassiod. decis. 3. de præbend. numero 15. Syluan. de Benefic. parte 3. quæst. 8. colum. 1. Ripa cum M. Ferrarien. num. 37. de constitut. Rebuff. super concord. sub tit. de collation. §. si quis vero ver. ipso iure Felin. in cap. cæterum de rescript. num. 12. Decius ibidem num. 6. Rota decisione 2. alias 95. de concession. præbend. & decis. 11. alias 183. num. 3. eod. tit. in nou. in quibus alii citantur. Alexand. consil 97. consideratis numero 5. lib. 5. Gloss. Pragmat. sanctio. sub. tit. de collat. §. quod si quis verbum irritum in princip. Mandos. in additione ad Ludouic. Roman consil. 330. verb. Puto, cum aliis. Probatur primo decretum irritans appositum in conditionali dispositione suspenditur in suo effectu in conditionis euentum, vt patet ex clemen. vnica de concession. præbend. sed constitutio quoad vim obligandi inuoluit saltem tacitam conditionem, si debite publicetur, ne ignorantes liget: ergo, 2. de natura constitutionis est, vt non afficiat ignorantes de constitut. cap. vt animarum eodem tit. in 6. concinit l. final. ff. de decret. ad ord. facien. item constitutio sibi debitam promulgationem requirit, quæ vt supra ostendimus, in eodem momento totum non potest territorium excurrere: ergo etiam clausula irritans constitutioni annexa idem postulabit, cum accessorium sui principalis naturam sequatur cap. inter dilectos de fid. instrumentor. verb. cæterum & capite accessorium de regul. iur. in 6. etiam quando accessorium dignius, & potentius est suo principali, vt notat Romanus citatus cum Bartol. & probat per legem si non sint §. perueniamus ff. de aur. & argento legat.

Ratio est quia quando dispositio vnius naturæ ponitur per viam annexionis accessoriæ in dispositione alterius naturæ, 4 sane illa dispositio annexa inducit naturam eius cui annectitur. Id ostendo in vtroque iure: in canonico, ad cap. si super gratia de offic. deleg. in 6. ex quo habetur, quod licet datio exequutoris talis naturæ sit secundum se, vt per obitum concedentis expiret, tamen cum per modum concessionis vnitur puræ, ac perfectæ gratiæ, immutat naturam suam, gratiæ naturam assumens, vnde non expirat, delegante etiam re integra discedente: similis casus est in cap. super eo de præbend in 6. ex: quo deduces quod licet Parrochialis Ecclesia per se principaliter considerata, nequeat simul teneri cum personatu habente curam animarum, tamen vnà cum eodem teneri potest, si sit annexa præbendæ per viam accessionis In iure ciuili idem videmus: nam l. sed si mortis ff. de leg. præstand. l. sub condit. §. final. ff. de bonor. possess. contra tab. si in seruitutem §. si quis bonorum ff. de bon. liber. l. si vero §. si seruo ff. eod. habemus, quod donatio mortis causa per se considerata firma maneat mortuo donatore, adeo vt nec euanescente testamento illa euanes-

cat, vt etiam patet ex l. etiam ff. de in offic. testam. si tamen donatio in ipso testamento posita est, & illi accessorie annexa perdit naturam suam, & in conditionem irriti testamenti transit, ac cum ipso euanescit: ergo similiter quamuis decretum irritans per se consideratum de sua natura postulet statim ligare, etiam ignorantes, præsertim quando apponitur in dispositione particulari certæ personæ fauorem concernente: tamen quando adiungitur in constitutione vniuersali, quæ bonum commune immemorabile respicit, constitutionis naturam sortitur, & ante debitam promulgationem ignorantes non ligat.

2. conclusio quando clausula irritans ita
5. constitutioni adiungitur, vt nullam conditionem admittat, sed omnem etiam tacitam excludat, statimque se tenere manifestè significet, nullum tempus ad promulgationis notitiam expectat, & ignorantes etiam ligat: ita Roman. vbi supra cum aliis citatis pro prima sententia, qui hoc modo intelligendi sunt, vt recte sentiant. Probatur. 1. quia hoc tantum probant textus pro illa priori opinione adducti, omnes enim, vt consideranti notum erit, certæ personæ fauorem concernunt & ad particularia rescripta potius, quàm ad generales constitutiones referuntur, ideoque sine publica promulgationis notitia ignorantes ligare potuerunt. 2. aliquæ sunt res, seu actiones, de quibus summus pontifex libere disponere potest cum actuum irritatione sine alicuius iniuria, quia illa *nec incerta sunt, nec ex alieno pendent arbitrio, vel voluntate cuiusuis qui acceptandi potestatem haberet*, vt loquitur Bonifacius VIII. in cap. Dudum de præbend. in 6. huiusmodi sunt beneficia, collationes, eorum dispensationes & similia, quæ à sola sedis Apostolicæ potestate sine particularium consensu dependent: ergo si de his decretum faciat summus pontifex cum clausula irritante, & cum exclusione conditionis expressæ vel tacitæ, quæ effectum obligationis suspendat, statim etiam ignorantes obligabit.

Hinc colliges 1. conclusiones habentes clausulam irritantem, quæ excludit omnem
6. conditionem, plerumque declarari per particulam illam *ex tunc*, vel *ex nunc* & similes: per quas significant Pontifices, & alii supremi principes (si qui sunt, qui leges sub hac forma in suis regnis statuant) se velle etiam ignorantes obligare: ita Glossa ab omnibus recepta in clem. 2. de hæret. verb. *ex tunc* Imola ibidem num. 2. Cardil. notabil. 6. Bonifacius num. 27. Butr. in cap. cognoscentes de constit. num. 19. Abb. ibidem num 7. Henric. Boic num. 2. Alex. de Neuo numero 28. Felyn. num. 7. limitatione 5. Bero num. 44. Decius in 1. lect. numero 18. in fin. Menoch. de arbitrar. iud. lib. 2. casu 185. numero 2. Nauarr. dicens esse communem lib. 3. consil. 1. num. 4. de regular. Cucus lib. 1. institut. Maior. tit 3. num. 30. Syluest. verb. lex quæst. 6. dicto 3. Rosell. ibidem num 6. Suar. lib. 5. de leg. capite 13. numero 7. Salas 1. 2. tract. 14. disput. 12. sect.

A 4. num. 22. post Paulum Castren. consil. 281 colum. 2. & alios: non est tamen vniuersaliter verum, vt quotiescumque illa particula *ex nunc* constitutioni inseritur cum clausula irritante, excludat omnem conditionem, & non suspendat effectum ad euentum futurum; potest enim adiungi dispositioni conditionatæ & tunc non habere effectum ante conditionis existentiam, vt probat Alexand. consil. *consideratis* num. 5. lib. 5. ex clem. 1. de concession. præbend. ibi, *quia decretum huiusmodi in euentum dumtaxat prædictarum conditionum suum sortitur effectum.* Quod Cardinalis & alij ibidem communiter tenent.

B Colliges 2. regulas Cancellariæ, in quibus est particula, *ex tunc* quoad irritationem 7. actus in contrarium gesti, & quoad effectum nullitatis contrariarum prouisionum statim ligare à die suæ compositionis, quæ solet esse sequenti post assumptionem Pontificis, vel à die assumptionis quando, quoad aliquos effectus, ita in regula aliqua disponitur. Ita Alphonsus in procem. regul. Cancell. vers. *quas etiam ex tunc* Aenc. de Falconib. tract. de reseruat. 4. part. prin. effect. 21. Gonçal. ad 8. regul. in procem. §. 5. num. 56. & hanc sententiam probare Rotam docet Gomes. in procem. regul. quæst. 2. quod scilicet obligent hæ regulæ à die assumptionis, saltem quoad effectum irritationis prædictum: nam quoad pœnas incurrendas non nisi post publicationem obligare incipiunt; quod est verum iuxtà doctrinam inferius tradendam de promulgatione legis pœnalis: &
C adhoc solum probanda est opinio Geminian. consil. 92. Zerola in praxi verb. regulæ Cancellar. Ioann. à Chochier in eadem regul, in procem. num. 20. & sequent. quatenus docent has regulas à die publicationis tantum ligare incipere. Nam licet hoc de pœnis verum sit, tamen quoad effectum irritationis & nullitatis contrariorum actuum non est verum. Nam quandoque solent Romani Pontifices reseruare beneficia, quæ vacarunt mensibus Apostolicis, sede vacante, de quibus ordinarii collationes vsque ad tempus assumptionis, illorum non disposuerunt: vt fecit Paulus Quintus de om-
D nibus beneficiis non prouisis tempore suæ assumptionis in bulla ad fauorem Conclauistarum data pridie Calend. Augusti 1605. si ergo hæc bulla efficax fuit, & similes ad reseruationem beneficiorum vacantium, itaut ante publicationem illius post assumptionem Pontificis prouisiones illorum beneficiorum factæ ab aliis collatoribus irritæ sint, & nullius effectus, cur idem non erit de regulis Cancellariæ, quas ex tunc obseruari mandant Pontifices quoad effectus, qui à sola potestate principis facientis legem dependent. Dices quia promulgatio est de substantia legis, & sine illa substantia in esse perfecto constituta non intelligitur lex aliquem sortiri effectum. Respondeo effectum quidem à lege iam promulgata fieri, sed non solum ex tempore promulgationis, sed ab illo quod illa decernit: & sicut lex etiam ad præterita

extenditur, quando de illis speciatim meminit, vt supra late ostendimus: ita hæ regulæ effectum irritationis sortiri possunt ab eo tempore assumptionis pontificis, vel compositionis illarum; ita interpretandum est verbum *ex tunc* iuxta Gloss. in clement. 2. de hæretic. verbor. *ex nunc* Abb. in capite cognoscentes de constitution. Baldum in leg. leges C de leg. & alios supra citatos.

8. Colliges 3. in rebus, quæ non tantum pendent ex voluntaria Pontificum institutione, sed aliquod ius naturale supponunt, quod per humanam legem modificatur, per clausulam irritantem, generali constitutioni appositam non excludi tacitam conditionem de concessione temporis sufficientis, vt lex ad B notitiam deueniat, immo sæpe exprimitur certum tempus, quod sufficiens reputatur vt fecit Trid. sessio. 24. cap. vbi irritans matrimonia clandestina assignat triginta dies post promulgationis diem in eadem parrochia: quibus elapsis incipiat illud decretum obligare: & sic regulariter fieri solet. In negotiis & actibus maioris momenti, vt euitentur incommoda, quæ hinc oriri possent, si irritarentur actus alioqui liciti, ex quorum irritatione subditorum iniuria pullularet. Confirmatur 1. ex doctrina Molin. tract. 5. de iurisdict. disp. 70. num. 10. vbi se remittit ad disp. 285. tract. 2. Ait enim quando lex irritum aliquid ex iusta causa redderet, quod alioqui licitum erat, & quod reddi irritum redundaret in iniuriam subditorum, tunc eam legem non obligare, quousque post debitam promulgationem de ea lege scientia haberi posset, & ita interpretandam esse mentem Pontificis. Ponitque exemplum si, verbi gratia, summus Pontifex reuocaret omnia priuilegia concessa aliquibus ad audiendas confessiones, non censeretur. ea lex irritas facere confessiones quas habentes priuilegium audirent, antiquam notitiam huius reuocationis iam eo in loco communiter haberetur, in quo eas audiunt. & pro eadem sententia refert Sotum, & fauet Medina 1. 2. quæst. 90. artic. 4. conclus. 3. quatenus ait constitutionem irritantem semper exigere sufficientem promulgationem, vt ignorantes obliget. At promulgatio sufficiens non est, quamdiu in loco remotiori illius scientia non potuit naturali, & morali modo haberi: quamuis oppositum docuerit Azor. libro quinto tom. 1. capite 3. quæstio. 7.

9. Confirmatur 2. ex doctrina Bart. in l. omnes populi ff. de iust. & iur. quæst. 5. principali num. 37. Turrecrem. in §. leges dist. 4. dub. 3. num. 4. quatenus asserunt quando lex irritans sine temporis determinatione in nullius præiudicium procedit, sed potius omnium fauorem concernit statim post promulgationem incipere obligare, prodesseque tam scienti, quam ignoranti: quando verò cedit in alicuius incommodum, non statim irritare actum, neque ligare ignorantem, ad quem promulgationis notitia peruenire non potuit: probant ex l. penult. C. de decurion. lib. 10. & ex cap. quia cunctis §. nec obstare de concession. præbend. In 6. ergo non est vniuer-A sim verum, quod lex irritans, quæ tempus non determinat, statim à promulgatione omnes etiam ignorantes liget: quin necessarium tempus ad promulgationis extensionem ad loca remotiora expectetur: huius diuersitatis ratio à legis fauore, & odio est desumenda, ideo enim illa latius, hæc strictius interpretanda: ex qua doctrina etiam infero quando constitutio certum tempus assignat, quo finito actum aliquem irritum, & nullius vigoris futurum declarat, ad illumque personas inhabiles reddit, posse partes de communi consensu illam acceptare ante finitum tempus, si in fauorem commodumque illarum lata sit, neque ex ea anticipatione aliquod boni communis, vel publici iuris præiudicium resultet. Ratio est, quia etiam si lex de se tantum non sortiatur effectum obligandi ante tempus in ea determinatum, vt tamen coniungitur cum partium consensu, quæ suo iuri & commodo renuntiare possunt per l. 39. si quis in conscribendo C. de Episcop. & Cleric. & l. 29 si quis in conscribendo Cod. de pactis cap. quibus de pactis eumdem effectum ante tempus causare potest præsertim, quia ex interpretatione legislatoris, quia qui solum in fauorem tẽpus distulit, habeamus illius voluntatem esse, vt quamprimum lex obseruetur, sciens statuto fauorabili renuntiare posse, non vtendo illo, vt docet Bald in l. cum oportet §. cum autem C. de bonis quæ liberis: & dixi quando ex ea anticipatione communis & publicis iuris præiudicium nasceretur; quia priuatorum pacto iuri publico non derogatur l. 46. neque pignus ff. de regul. C iur & singularis Gloss. in cap. si diligenti, verb *pacto* de foro competen.

Oppones cum Suar. lib. 5. de legibus cap. 33. nu 11. oppositum asserente videlicet neque de consensu subditorum posse legem, quæ tempus determinat, ante illud eos obligare; quia lex respicit commune bonum, cui expedit totam regulam præscribi, quæ non pendet ex voluntate subditorum, neque incipit operari prius circa volentem, quam circa inuitum, sed solum ex legislatoris voluntate per legem exposita deducitur: & confirmatur decreto irritante matrimonia clandestina, in quo tempus assignatur triginta dierum à publicatione in Parrochia, non enim potuere personæ priuatæ semet inhabiles reddere ad contrahendum clandestinè ante tempus as- D signatum. Respondeo hoc argumentum solum probare cum boni communis, vel iuris publici præiudicio non posse legem ante tempus effectum sortiri de consensu subditorum, quia ipsi commune ius non statuunt, neque tollunt; non tamen probat, non posse subditos statuti fauori præcise sumpto, & priuatam partium vtilitatem concernenti renuntiare; qualis est illa temporis dilatio præcise fauorabilis: nam quando simul coniuncta est cum iure publico, & communi bono, cui priuatorum voluntas derogare non potest, tunc non poterit ante determinatum tempus lex effectum sortiri: & ita se habet in matrimonio ad quod contrahendum clandestinè de iure naturali habiles sunt solutus & soluta, 10.

soluta & ante decretũ Concilij iste secretus con-
tractus erat idoneum fundamentum sacramenti
matrimonij à Christo Domino instituti : quare
cũ dato sufficienti fundamento, si cõiuges verbis
de præsenti sese mutuo traderẽt, & intentionem
haberent contrahendi, non poterat non fieri sa-
cramentum, quamtumuis vellent, vt ante trigin-
ta dies contractus esset nullus : Nam cum coniu-
ges vellent, quidquid necessarium erat, vt de iure
naturali cõtractus esset sufficiens, vt in eo sacra-
mentum à Christo institutum funderetur, & ipsi
neque eius naturale possent modificare, quia
sunt priuatæ personæ; neque diuinũ mutare pos-
sent, necessario matrimonium ante illud tempus
celebratũ clandestinè erat validum. Aliud exem-
plum afferri potest, in quo nostra sententia pate-
bit: Nam si lex fieret, in qua post certum tempus
omnis promissio vltra certam quantitatem scuto-
rum irrita esset, & rursus aliquæ personæ ita il-
lam ante tempus acceptarent, vt de cõmuni con-
sensu iam ab eo die suæ promulgationis vigeret:
sane in hoc casu negandũ non est legem acceden-
te partium consensu, tẽporis prorogationem re-
nuntiantium suum sortiri effectum : Nam quæ-
libet promissio prohibitæ quantitatis cum ad sui
valorem alterius partis acceptationẽ requireret,
& omnes acceptata lege se obligarent non accep-
tandi promissiones, immò illas reiicerent: lex ne-
cessario ante tempus assignatum sortiretur effe-
ctum, non ratione sui tantum, sed vt coniungi-
tur cum contractu, qui ex voluntate subditorum
legem statim volentium obseruare dependet, &
sic hoc tempore in volentibus effectum habet,
non inuitis.

11. Alia Constitutio, de qua quæsiuimus, an sta-
tim obligaret post promulgationem, est reuoca-
toria iuris, quod vel esse potest commune vel pri-
uatum, quod idem est, ac priuilegium, & quod
attinet ad reuocationem, vel concessionem pri-
uilegij, seu gratiæ ad titulos de rescriptis, & pri-
uilegiis agendum : interim videatur Menoch. ci-
tatus numero 28. Vasq. disp. 156. cap. 4. n. 26.
Salas vbi supra sect. 7. Suar. lib. 8. de legibus
cap. 14. & seq. qui alios antiquiores referunt. De
reuocatione igitur constitutionis generalis, pri-
ma sententia est Capreol. in 4. dist. 1. quæst. 3. ad
primum contra primam conclusionem Contra-
di 1. 2. quæst. 9. artic. 4. Medin. & alij ibidem
Cordubæ lib. 5. de indulgentiis quæst. 26. post
tertiam conclus. & aliorum asserentium nulla
opus esse promulgatione, sed sufficere principis
voluntatem, vt lex antiqua reuocetur, quamuis
reuocatio nõ promulgetur : fundantur in depen-
dentia, per quam lex in fieri, & in conseruari à
principis voluntate dependet, & quia ad consti-
tuendum plus requiritur, quam destruendum:
quare sicut si fictè legem ferret, & promulgaret,
illa non verè, sed ex conscientia erronea subdi-
tos teneret, ita si sola voluntate reuocetur, absol-
uetur subditus à vera legis obligatione : refert
hanc opinionem Salas disput. 12. citata sect. 8.
numero 32. & non impugnat, neque approbat;
illius tamen falsitas ex eo ostenditur, quia hoc
discrimen inter legem nouum ius inducentem,
& reuocantem antiquum à Doctorib. de legum
promulgatione agentibus non attingitur : cum
enim necessitas promulgationis, æque in omni-
bus legibus reperiatur, & rationes supra tactæ

A idem de omnibus demonstrent, non est cur re-
uocatoriæ, quæ verè leges sunt, promulgationem
non deposcant. Deinde Cordubæ fundamentum
parum firmum est : Nam voluntas Principis nos
non nisi externo signo, humano more dirigit, &
in tantum obligat, in quantum exteriùs prodi-
tur; quod verò ficto animo, aut vero fiat, non
tollit significationem exterioris signi, de se obli-
gationem inducentis, quare sicut neque sola vo-
luntas legem condit noui iuris inductiuam, ita
neque antiqui destructiuam, quæ non minus sen-
sibilis esse debet, quam illa alia : & hinc est, quod
lex ex ficto Principis animo lata, si alioqui reli-
quas legis conditiones habeat non ex conscien-
tia erronea, sed verè obligat : animus enim, seu
voluntas in tantum verè obligare potest, in quan-
tum se exterius prodit, siue fictè siue verè : & ali-
B quando ad destruendum plus requiritur, quàm
ad agendum, quando non nisi agendo destruitur:
Nam in actione destructiua resistentia contrarij
obstat v. g. calidum, vt octo, facilius assimilabit
sibi passum frigidum, vt duo, quam vt sex, & plus
requiritur virtutis, vbi maior est resistentia, qua-
re vt destruatur frigus vt sex, intensior requiri-
tur calor, quam vt destruatur frigus vt duo.
Eodem modo dico, lex antiqua non reuocatur
nisi expositione noui signi exterioris reuocantis,
quod subditis innotescere possit; & hoc signum
vt proponatur modo accommodato, & ex natu-
ra rei requisito, necessario promulgationem
requirit.

Secunda sententia est Vasq. citato cap. 4. qui 12.
nullum agnoscit discrimen inter has leges; con-
C stitutiuam noui iuris, & reuocatoriam antiqui;
vnde ait, non magis egere promulgatione vnam,
quàm aliam, nomine vero promulgationis in-
telligit insinuationem cum maiori, vel minori
solemnitate, vt principi placuerit, nisi quando
Princeps expressè vellet solo suo simplici verbo
legem antiquam reuocare : passim verò non in-
telligitur reuocare nisi promulgando aliquo mo-
do solemni legem reuocatoriam : rationem red-
dit, quia prior lex habet rationem præcepti, &
regulæ apud homines, ergo non potest reuocari
nisi alio præcepto, & regula simili, qualis non est
voluntas, seu præceptum superioris, antequam
insinuetur. Duo in hac sententia difficilia repe-
rit Salas. Primum quia Vasquez disp. 155. cap. 1.
sentit solemnem promulgationem ex naturâ
rei esse necessariam, immò essentialiter requisi-
tam in aliis legibus, in his verò reuocatoriis pu-
tat sufficere simplex verbum, ergo necessario ad-
D mittit discrimen inter has leges quoad promul-
gationem; secundum quia lex purè reuocatoria
nihil præcipit, sed solum remittit obligationem
legis reuocatæ, quæ si pænalis fuerit, reuocato-
ria indirectè præcipiet iudicibus ne puniant
transgressores : ergo non ex eo quod lex præ-
ceptum continet; probatur indigere aliqua pro-
mulgatione.

Ego in hac difficultate distinguendum puto: 13.
Nam constitutio, aut est iure reuocatoria vide-
licet, quæ obligationem seruandi legem anti-
quam tollit, aut est mixta cum opposita Consti-
tutione contraria, vel contradictoria, quia nimi-
rum nõ solùm tollit obligationem faciendi quod
antiqua lex præcipiebat, sed iubet, ne fiat, vel vt
fiat contrarium: quando igitur constitutio est re-

uocatoria hoc secundo modo, cum iam permixtum habeat præceptum de nouo positiuum, vel negatiuum, necessario de illa est eadem ratio, atque de quauis alias constitutione: necessitas enim promulgationis pariter in omnibus reperitur, vt ratio contra primam sententiam, & pro secunda demonstrat. Quando verò constitutio est purè reuocatoria, & præceptum non continet, sed solum remittit obligationem legis antiquæ, tunc dubitat Suar. lib. 6. de legib. cap. 27. numero 17. an requirat promulgationem ex natura rei, immo probabile existimat sola interna principis voluntate legis obligationem remitti, in quo cum authoribus primæ sententiæ consentit, quamuis numero 18. addat, vt debito modo fiat, publicè proponendam esse constitutionis abrogationem.

14. Tertia Conclusio. Dispositio purè reuocatoria, vt legis antiquæ obligationem tollat ex natura rei externum signum, & publicè euulgatum requirit, meliorique modo fiet, si lex reuocatoria fiat scripto, & publicè promulgetur facta abrogatio: verum vtrouis modo fiat, statim suum sortitur effectum, nisi aliud expressè determinet. Tres habet partes. Prima suadebitur iis rationibus, quas ad initium huius quæstionis adduximus; legislatorem non nisi externo signo subditis obligationem imponere, neque aliter humanam iurisdictionem posse exerceri; Nam princeps eadem potestate tollit, qua ponit legis obligationem, quam potestatem humano more per externa signa necessario exercebit. Vndè non possum non mirari dubium se in hoc puncto ostendere Suarium, qui supra vsque adcò externa signa in legislatore, ad suæ iurisdictionis exercitium requisiuit. Secunda probatur, quia principis officium est tollere prudenter scandala, non vero illis ansam præbere, sed si reuocatio legis verbo priuatim fiat, non satis constabit, an cessauerit legis obligatio, facileque sequentur scandala propter eos, qui legem non seruant, immò dissidia, & confusio inter subditos erit: ergo etiam si lex sit purè reuocatoria, publicè debet promulgari, vt omnibus pariter innotescat, & ita de facto obseruant communiter Ecclesiastici principes, & sæculares: ita enim fecit Gregorius 14. quando sustulit excommunicationem latam à Sixto Quinto contra eos, qui abortum aliquo modo facere curassent: & hæc fuit positiua reuocatio publicè promulgata: alio modo fieri potest negatiua, vt si casus, quos vnus Pontifex reseruarit in Bulla Cænæ, alter prætermittat: hoc modo vsus est Gregorius XIII. quando excommunicationem latam à Pio Quinto in Bulla Cænæ contra eos, qui haberent, vel legerent libros magorum, in sua Bulla ipse, & postea ipsius successores inter alias non numerarunt excommunicationes, vnde cum facta promulgatione nouæ Bullæ altera præcedens cesset, quoad illam reseruationē, negatiuè fuit reuocata, & potestas absoluendi approbato sacerdoti, legitimoque confessario restituta, neque sublata est solum reseruatio excommunicationis sequutæ, post promulgationem reuocationis, sed etiam illius, quæ antea præcesserat, quia illa Bulla ad instar constitutionis futuris absolutionibus dat regulam respectu omnium peccatorum, quæ præcesserunt, quare solum quoad ea, quæ de nouo re-

A seruantur, limitatur Confessarij potestas, vt bene notauit Azor. cum aliis tom. 1. lib. 5. cap. 5. quæst. 7. §. quod si quæras.

15. Dixi meliori modo fieri reuocationem publica promulgatione, non verò esse omnino, & præcisè necessariam, quia pura reuocatio est potius solutio legis, quam sanctio: non enim obligationem imponit, sed tollit, quæ obligatio est proprietas necessario consequens legis naturam. Ideoque necesse non est, vt fiat talis reuocatio, absolutè loquendo, per publicam promulgationem præsertim, quia sæpè contingere potest, vt sine scandalo remittatur obligatio legis, si princeps priuatim dicat se subditos ab ea lege absoluere, verbi gratia, soluendi tributi, vel non ferendi arma: Nam quando alij alios viderint contra legem facere, facile inquirent, an remissa sit legis obligatio, & B sine publica promulgatione de reuocatione legis fient certiores, & forsitan de hac reuocatione pura loquebatur Vasq. supra, quando dixit posse principem solo suo simplici verbo legem reuocare, vel si de reuocatione mixta addita positiuo præcepto, quod veram faceret legem, loquebatur, de Principe supremo, & de extraordinario modo condendi legem intelligendus est, sicque Doctrinam à nobis superius traditam confirmabit. Tandem in tertia conclusionis parte addidi, quouis modo fiat ex duobus, pura reuocatio statim suum sortiri effectum, etiam respectu ignorantium, qui effectus est per se obligationem à lege causatam auferre, quamuis per accidens ignorantes se adhuc teneri arbitrentur: & ratio est; quia subditi quamtumuis inuiti soluuntur vinculo à principe imposito: verbi gratia à vin- C culo excommunicationis, vel suspensionis, excommunicatus, & suspensus absolui potest à Pontifice etiam inuitus, vt tenet D. Thom. in 4. distinct. 18. quæst. 2. artic. 5. Richard. ibidem artic. 10. quæst. 1. Palud. quæst. 5. art. 3. Carthus. quæst. 4. & sequuntur Canonistæ cum Abbate in cap. ab excommunicato de rescript. num. 20. & communem esse sententiam docet Suar. tom. 5. in 3. p. disput. 7. sect. 7. numero 5. ergo à fortiori, à vinculo obligationis à lege causatæ subditi liberantur ignorantes, & inuiti. Vnde quando reuocatio tempus non exprimit cum absolutè fauorabilis sit, & non oporteat scientiam subditorum expectari ad reuocationis vigorem, statim suum præstabit effectum, vbi primum externo principis signo aliquibus manifestatur.

D 16. Tertia difficultas erat de constitutione pœnali, an statim post promulgationem obliget: communis sententia est inculpabilem ignorantiam, à constitutionis pœna excusare, ideoque sufficiens tempus requiri, vt promulgatione innotescat, & quando in constitutione certum non determinatur tempus, ante duos menses à promulgatione non infligi pœnam ex præsumptione scientiæ: immo addi solet, etiam post duos menses, allegari & probari posse ignorantiam, ne in externo foro incurratur. Ita Theologi cum D. Thom. 1. 2. quæst. 87. artic. 7. & 2. 2. quæst. 108. artic. 4. Canonistæ cum Panormit. cap. cognoscentes de constitut. num. 9. Felin. num. 10. Syluest. verbo lex, quæst. 6. Turrecrem. in §. leges distinct. 4. cum Hostien. & Ioann. Andr. & cum gloss. in clem. 2. de hæret. Castro de lege pœnali lib. 1. cap. 1. ad finem. Viguer. in instit. cap. 16. in princip.

princip. Anguian. de leg. lib. 4. controu. 2. n. 9. & 16. Salas disput. 12. citata sect. 3. n. 17. & 21. probatur primo ex cap. final. Qui matrimonium accusare possunt & vbi post præsumptionem scientiæ quam textus declarat illis verbis, *Cum rationabiliter præsumatur, quod denuntiationem publice factam idem existens in ipsamet diœcesi minimè ignorauit*, adhuc tamen, quia legitima causa allegatur ad probandam ignorantiam, concludit Innocentius Tertius, *Iste tamen amoueri nequiret, cum culpabilis non existat.* Nam qui ignorantiam probauit, etiam publicata lege illius pœnam subterfugit: si hanc probare posset Ionathas ignorantiam 1. Regum 14. efficaciorem adduceret violati mandati excusationem, quia tamen edictum erat publicè propositum, & præsumebatur sciens illud vel saltem illius supinam habuisse ignorantiam, iuxta cap. quod dicitis dist. 16. vt notauit Gloss. ibidem verb. audito, & Archidiaconus cum aliis, ideo princeps ad materiæ paruitatem recurrit, *Gustans*, inquit, *gustaui in summitate virgæ, quæ erat in manu mea paululum mellis*: & ad præcepti intentionem, & rationem confugit, quia nihil de contentione pugnæ, & celeritate insequendi hostes remisit. Noster Gaspar Sanchez ad hunc locum ait, hanc etiam ignorantiæ causam allegasse Ionatham apud patrem, quamuis id sacra scriptura prætermiserit, quia erat præcipua suæ causæ defensio: Nam edictum non ligat, nisi eos ad quos peruenit iuxta cap. proposuisti distinct. 82. Probatur secundo ex l. finali ff. de decretis ab ordinar. facien. hæc igitur communis sententia ita declarari debet.

7. Quarta Conclusio, Constitutio pœnalis non obligat ignorantes ad incurrendam pœnam, etiam post duos menses in foro externo, si ignorantia probatur, nisi constitutio sit præsumptiua, & expresse prohibeat allegare ignorantiam, tunc enim saltem per iuramentum probatio excluditur: sola vltima pars conclusionis restat probanda, cætera enim ex dictis patent: illam igitur tenet Bartol. in l. Diuus in princip. ff. de fals. Bald. in l. prima ff. de leg. Alex. in l. de pupillo §. nuntiationem ff. de oper. nou. nuntiat. Panormitan. in cap. ad Falsariorum in princip. de crimine falsi probatur l. ex cap. vidua de regular. vbi habes optimum exemplum. Secundo concinit authent. In medio litis non fieri sacras, &c. §. penult. ibi, *Nec ignorantiam in ea proponat*, & lex 3. sicut rem C. de præscript. 30. vel 40. ann. in fine ibi, *Etiamsi legis ignorantia, excusari tentauerit*: Et quamuis Salic. Ludouic. Anan. & alij doceant talem constitutionem præsumptiuam esse intelligendam de ignorantia supina, tamen Felyn. in cap. cognoscentes de constitut. numero 13. optimè eos reiicit, & conuincit: Nam ea constitutionis restrictio faceret, vt nihil operaretur, certum enim est ignorantiam numquam admitti, quando culpa ignorantia culpabili excusatur. Qui Felyn. numero 12. & sequent. latè ostendit, quando probatio ignorantiæ per iuramentum admittatur, de eodem disputat. Menoch. post alios de iudic. arbitr. lib. 2. casu 186. Verum quamuis contra constitutionem præsumptiuam, & excludentem ignorantiæ prætextum ad excusationem pœnæ probatio ignorantiæ per iuramentum non admitte- A retur: aliis modis probari posset, quibus admitti solet probatio contra præsumptionem iuris, & de iure, de quibus Felyn. & alij disputant in cap. quarto de præsumption. Menoch. vero vbi supra cum Abbate Rero ibid. & Mantuanus docent tempus intra quod præsumitur quis legem latam sciuisse, iudicis arbitrio relinqui, & ex locorum distantia, quantitate, & qualitate esse metiendum: cuius sententiæ subscribo in casibus, quos præcedens doctrina speciatim non decidit.

Qua lingua debeat constitutio promulgari.

SECTIO VI.

Facilis esset huius quæstionis reductio, nisi varij essent casus, quos à generali regula accipi necesse est: totam ergo huius difficultatis doctrinam quatuor propositionibus comprehendam. Prima. Lex, seu constitutio conscribenda, & promulganda regulariter potius idiomate eorum, ad quos dirigitur, quam ipsius legislatoris: ita Ludouic. Roman. in l. 1. §. final. column. 5. ff. de verb. obligation. Paulus Castrens. in l. sed etiamsi pupillus §. præscribere ff. de instit. per hunc textum ibi, *Literis Græcis & Latinis puta secundùm loci conditionem.* Anton. in cap. final. colum. 1. de eo qui mittitur in possess. cap. rei seru. quos sequitur Felyn. in rubr. de constitut. numero 7. Probatur primo ex authen. Iustinian. d: non alienand. aut permut. rebus Eccles. & §. nos igitur ad finem ibi, *Hanc proposuimus, & non paterna voce legem conscripsimus, sed hac communi, & Græca, vt omnibus sit nota, propter facilem interpretationem*: item ex leg. 1. circa finem versic. Ne autem per scripturam C. de veter. iur. enucl. Secundo concinit ius Canonicum in cap. sit Rector, distinct. 44. & §. vltimo eadem distinct. cap. oportet 7. quæstione prima, vbi dicitur oportere verbi ordinem pro audientis capacitate dirigere, cap. quoniam in plerisque de offic. ordinar. optimus text. in clem. ne in agro §. sane in singulis de stat. monac. ibi, *Propter Iuniores & rudes vulgariter exponantur*: ex quo Doctores ibi deducunt teste Cardinali in §. regula: quod si testes sint idiotæ vulgari lingua exponenda esse capitula supra quibus examinantur, & tenet specul. tit. de test. §. tractandum & alij. Tertio quia vt notat Glossa Bart. & Bald. in l. Iudices C. de sententiis & inter l. omnium iud. à Iudice Latino inter Græcos verbis Græcis sententia ferenda est: ergo etiam lex à legislatore ratione suadetur; Nam princeps subditos legibus dirigere, non illaqueare intendit, iuxta Gelasij sententiam in cap. de iudic. 2. 27. quæst. 1. Vnde lex non debet esse captiosa ex cap. erit autem, distinct. 4. authent. vt factæ nouæ constit, ad medium: at si leges ea lingua subditis promulgarentur, quæ ipsis esset ignota, eos illaquearent, non dirigerent: ergo, &c. Secunda propositio: quando Principis constitutio sine discrimine omnes totius orbis nationes concernit, qualis est Pontificia, satis est si latina lingua proferatur: ita Felyn. citatus num. 8. casu secundo: & in cap. quoad translat. de temporibus ordinandorum. Probatur: nam Ecclesia Latina, & Romana dicitur, *Matrix, & radix*

Ecclesiarum, cuius fœtu nascimur, lacte nutrimur, spiritu animamur: à Cypriano lib. 1. Epist. 3. & lib. 4. Epistola secunda: eamdem Ephesinum Concilium ῥίζωμα ἐκκλησιῶν, id est, *Ecclesiarum fundamentum*; honorifico virtutis elogio nuncupauit: ad quam, vt ait Irenæus lib. 3. cap. 3. omnes particulares Ecclesiæ, tamquam ad suum caput recurrere debent, idcirco enim illam vocat, *Maximam, antiquissimam, omnibus cognitam, à duobus Apostolis Petro, & Paulo fundatam, & constitutam, ad quam propter potentiorem eius principalitatem necesse est omnem conuenire Ecclesiam, hoc est, eos, qui sunt vndique fideles*, in qua semper ab his qui sunt vndique B conseruata est ea, quæ *Est ab Apostolis traditio.* Illustria sanè testimonia, contra nostræ tempestatis hæreticos in Latinam, & Romanam Ecclesiam impudenter debacchantes: cum igitur illa nequeat sine confusione, & inutili labore linguis omnium gentium suas constitutiones proferre, satis erit, si Latino idiomate omnium vniuersaliori promulgentur; præsertim cum superius probatum sit in legibus Pontificiis vnam promulgationem Romæ factam C ad omnes Christi fideles eo tempore obligandos sufficere, quoad illos constitutionis promulgatæ notitia naturali, & morali more potest peruenire: non est tamen negandum si ex Curia Romana Græcorum Ecclesiis Epistola decretalis mitteretur, Græco idiomate esse scribendam argum. cap. in nomine patris ibi, *hanc ergo Epistolam hinc inde Græcis literis munire decreuimus*: distinct. 74. & cap. sanctissimo, eadem distinctione: non enim in Curia deerunt vtriusque linguæ periti. Et sane Vrbanus Octauus, qui nunc Dei Ecclesiæ præsidet Græco non indigebit interprete, græcæ enim linguæ peræque, ac latinæ peritissimus: neque nouum est leges Græcè pariter, & Latinè proferri, vt patet ex l. 1. ff. de contrahend. emption. §. item pretium institut. de empt. & vendit. & ex notatis per Bald. in l. iudices C. de sentent. & interlo. omn. iudic. & in cap. ad audientiam 2. de rescript.

Tertia propositio: quando lex concernit diuersi idiomatis homines, in eodem loco habitantes, ea lingua promulgari debet, quæ eiusdem loci fuerit magis propria. Ita Felyn. supra citatus post Bald. in l. iuris ignorantia C. qui admitti ad bonorum, &c. Et probatur ex cap. post miserabilem de vsur. cap. & si Iudæos cap. in nonnullis ac similibus, quæ ad latinos Iudices diriguntur, & concernunt Hebræos, & Saracenos inter Christi fideles commorantes. 5.

Quarta: quando legislatoris lingua ab illis, quibus lex promulgatur, vulgo intelligitur, vel in eo loco magna hominum copia est, qui vtrumque sermonem tam principis, quam subditorum intelligunt, nullum est incommodum si propria lingua princeps legem faciat promulgari. Prioris partis probatio sumitur ex l. 1. ff. de exequut. tut. Posterioris verò ex cap. final. de baptismo & in quo Innoc. 3. ex Concil. generali excessus Græcorum damnat, & vt ab eis resipiscant, districtè præcipit: latino tamen idiomate, tum ob Ecclesiæ latinæ authoritatem, quam ipsi minoris faciebant: tum maximè quia in Concilio generali, vbi erant vtriusque linguæ periti hoc decretum promulgauit.

FINIS.

Laus Deo Trino & Vno, necnon & sanctissimæ Deiparæ.

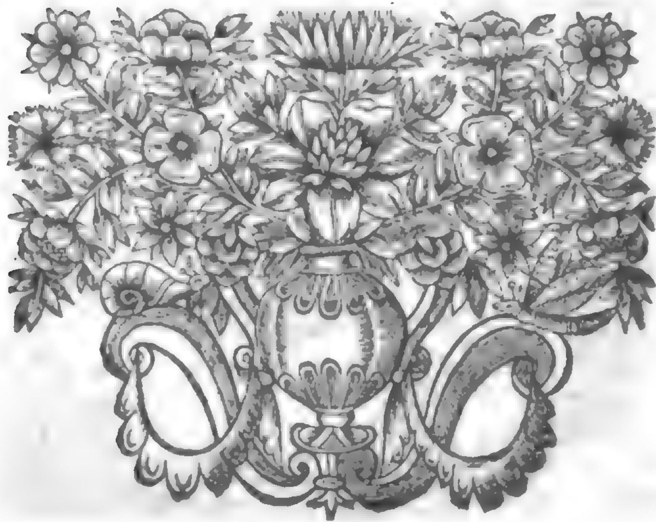

INDEX

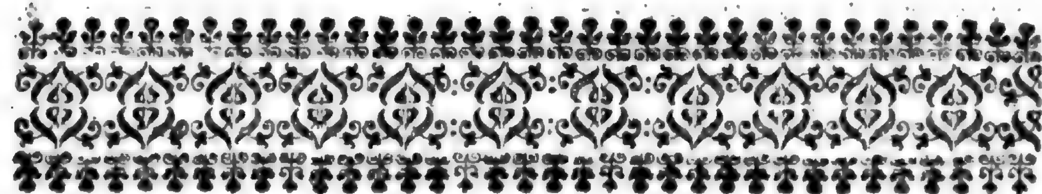

INDEX RERVM TOTIVS OPERIS LOCVPLETISSIMVS.

Hæc

Doctrina

Habitus

I

L

Lex

N

O

Restitutio

T

V

FINIS.